

Semnele timpului

Publicaţie pentru cazuri extraordinare

Dezvăluiri
confruntări
sinteze
rememorări

Conjuraţia anti-Eminescu

Răpit şi sechestrat

—

Declarat nebun, printr-un certificat medical fals

Misteriosul imobil din strada Plantelor

Internat de trei ori, în aceeaşi zi

Iconoclaşti, de ieri şi de astăzi, sforari ai mitului „poetului nebun”

Recurs Eminescu

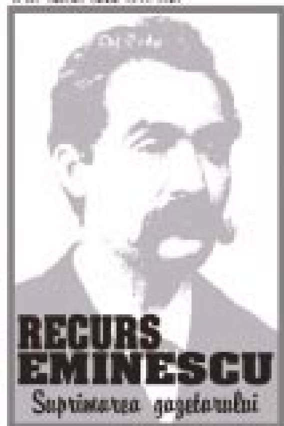
Calvarul cetăţeanului

(I)

Nr. 1
2000

„Frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii”

(Pildele lui Solomon - 1, 7)

În continuarea anchetei jurnalistice *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului*, volum recent apărut la Editura *Semnele timpului*, Călin L. Cernăianu încredinţează acestui prim număr al publicaţiei noastre noi secvenţe privind drama ultimilor ani din viaţa lui Mihai Eminescu. Ele fac parte din viitorul său volum, *Recurs Eminescu. Calvarul Cetăţeanului*, aflat în pregătire la aceeaşi editură.

EMINESCU poet, prozator, ziarist
şi
EMINESCU om şi cetăţean al cetăţii

Eminescu se găseşte la acest sfârşit de secol şi început de mileniu într-o situaţie aparte în cultura română. S-a încheiat ediţia academică integrală fondată de Perpessicius în 1939 şi finalizată de succesorii săi în 1993. O ediţie *Opere*, în cinci volume, retipăreşte scrierile originale: poezia, proza, dramaturgia, publicistica şi fragmentarium, în linia ediţiei academice integrale, cu un aparat ştiinţific mai restrâns şi câteva schimbări în succesiunea textelor. O ediţie în două volume, *Sursele germane ale creaţiei eminesciene*, reuneşte textele din manuscrise niciodată descifrate şi publicate în totalitatea lor. O ediţie, *Dulcea mea Doamnă, Eminul meu iubit*, ne aduce corespondenţa lui Eminescu cu Veronica Micle, cu reproducerea lor şi după originale, înlăturându-se orice suspiciune privind autenticitatea lor. Asistăm, în sfârşit şi la un *Recurs Eminescu*, pledoarie pentru cunoaşterea circumstanţelor din acea zi nefastă din iunie 1883, când poetul este scos din viaţa publică.

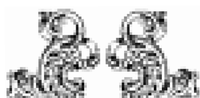
Maiorescu putea spune în 1889 că secolul al XX-lea începe sub auspiciile geniului lui Eminescu, ceea ce s-a adeverit. Sunt mărturii, precum cele de mai sus, care arată că şi noul mileniu începe tot sub auspiciile geniului eminescian.

Ediţia integrală academică pune pe masa cititorului, cum spera Perpessicius să se întâmple în anul 2000, opera lui Eminescu în toată amploarea şi diversitatea sa. Această ediţie a devenit o arhivă naţională şi tot ce s-a tipărit după încheierea ei este preluat, mărturisit sau nu, de aici. Ediţia de *Opere* în cinci volume este remarcată prin ţinuta grafică de excepţie, iar peste ediţia textelor germane s-a trecut prea repede şi merită alt tratament. Corespondenţa şi *Recursul* stârnesc reacţiile cele mai neaşteptate. Pledoaria în favoarea lor se face protocolar, în vreme ce contestatorii se plâng de imixtiuni nepermise în viaţa intimă a poetului, de organizarea de grupări misterioase şi chiar de scenarii cu scopuri demolatoare.

Eminescu este un mare creator, însă şi un cetăţean al cetăţii, iar prin activitatea sa de ziarist nu un cetăţean oarecare. A nu accepta decât prima dimensiune a personalităţii sale nu este lucrul cel mai bun. Cunoaşterea şi a celei de a doua dimensiuni a personalităţii sale nu impietează asupra operei eminesciene, indiferentă la laude sau contestări. Corespondenţa împlineşte cunoaşterea dimensiunii umane a lui Eminescu, despre care ştim prea puţine lucruri şi acelea preluate din memorialistica târzie, în care se fabulează fără măsură şi în care nu este oportun să ai încredere necontrolată. Apelativele schimbate între parteneri de dialog deranjează, evident, însă numai anume persoane care n-au iubit, cu adevărat, niciodată. Este de neînţeles, pe de o parte, pentru ce ar constitui o acţiune „grobiană" să cauţi să descurci iţele foarte încurcate dintr-o singură zi din viaţa lui Eminescu, zi de răscruce când este scos în condiţii misterioase şi prin mijloace violente din viaţa publică.

Este neproductivă respingerea *de plano* a editării corespondenţei intime eminesciene şi a excursului privind scoaterea poetului din viaţa publică. Mai importante ar fi răspunsurile fără incriminări, indiferent de natura lor, cu trimiterea strictă la documente. Condamnările în gura mare, cu folos imediat pentru persoanele care le fac, sunt şi rămân fără relevanţă pentru cunoaşterea stărilor reale de lucruri. Sunt de aşteptat şi rezultatele altor investigaţii orientate în direcţia descurcării iţelor, cum arătam, foarte încurcate în cunoaşterea momentelor de răscruce din biografia poetului.

D. Vatamaniuc

Absurdul unei diversiuni:

Internat de trei ori, în aceeaşi zi

Aşadar, la 28 iunie 1883, Eminescu a „înnebunit". Simplu ca „bună ziua"! Despre momentul din zi în care ar fi avut loc nenorocirea, despre context, despre faptele lui Eminescu din acea zi şi felul în care ar fi reacţionat amicii şi autorităţile există doar câteva mărturii, pe cât de sumare, pe atât de derutante. Până acum, nu ştiu să fi fost prezentat în mod amănunţit filmul întregii zile, aşa cum rezultă el din lectura documentelor acreditate de biografii lui Eminescu şi de istoricii literari. La fel, nu există un rezumat al întregii tărăşenii, care să cuprindă o confruntare lucidă a variantelor aflate în liberă circulaţie – fiecare autor selecţionând, la bunul plac, pe cele care i s-au părut mai credibile şi care, bineînţeles, argumentau teoria sa. Dar câte nu lipsesc?

Voi relua, deci, firul anchetei mele jurnalistice, rememorând momentele-cheie, unul câte unul, aşa cum ne apar ele în literatura amintită. Evident, nu am pretenţia că fixarea în timp ar fi strict exactă, dar, în fapt, acesta este – din păcate – nivelul întregului material documentar acreditat astăzi de cei care, fără a-şi justifica poziţia, se opun violent revizuirii dosarului Eminescu. Firul temporal va fi aproximat, în funcţie de mărturiile existente. Pentru simplificare, voi folosi, cu precădere, sfertul de ceas ca pe un fel de unitate de măsură aleasă ah-hoc. Nu contează foarte mult dacă anumite momente sunt prezentate cu un sfert de ceas mai devreme sau mai târziu decât în realitate, fundamentală fiind *succesiunea lor cronologică,* persoanele implicate, modul în care diverşi autori le relatează, precum şi data la aceştia îşi fac publice aducerile aminte.

Acest subcapitol este (şi el) rodul amar al unor nedumeriri apărute în urma lecturii şi confruntării principalelor izvoare documentare cunoscute şi consacrate în literatura istoriografică de profil, date publicităţii într-o ciudată ordine cronologică: proces-verbal întocmit la 28 iunie 1883 de un comisar al Secţiei 18 Poliţie, din Capitală (document de negăsit astăzi; de altfel, implicarea Poliţiei nu a fost invocată nici de presa vremii, nici de Ciurcu, nici de Maiorescu, nici de Slavici); Alexandru Ciurcu (*Din amintirile mele* – ziarul *Adevărul*, 17 octombrie 1911; toate informaţiile privind implicarea lui Gr. Ventura provin din acelaşi text, publicat doar după moartea lui Ventura);

Ioan Slavici (*Amintiri – „Eminescu la Bucureşti, III Îmbolnăvirea lui”* şi *„Eminescu-omul”*, 1924); Titu Maiorescu (*Însemnări zilnice*, 1931 – la 14 ani de la moartea autorului); Ghe. Călinescu (*Viaţa lui Mihai Eminescu*, 1932); Augustin Z. N. Pop (*Contribuţii documentare la biografia lui Mihai* Eminescu, 1962, şi *Noi contribuţii documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, 1969); Vintilă Russu-Şirianu (*Vinurile lor*…, 1969).

La încheierea unui cât de succint studiu comparat, te întrebi: cum este posibil ca, după ce s-au editat vagoane de cărţi privind biografia lui Eminescu, la o cercetare mai atentă a acestora, numărul necunoscutelor privind ultimii săi ani de viaţă, în loc să scadă, creşte? Şi cum este posibil ca existenţa unor versiuni diametral opuse, care se exclud reciproc, să nu fi fost semnalizată până acum? Cum este posibil ca, tocmai cazul celei mai luminate gândiri pe care am avut-o de când ne reprezintă memoria scrisă şi a uneia dintre cele mai alese conştiinţe ale neamului, să stăruie atâtea falsuri şi inadvertenţe? Cum este posibil ca unii biografi să se preocupe de lucruri nesemnificative, precum aflarea lacului care l-ar fi inspirat, în vreme ce importante secvenţe din viaţa acestuia continuă să fie neelucidate? Cum este posibil, în general, să nu fim capabili să ne scriem corect istoria trăită, lăsând urmaşilor certitudini, nu prejudecăţi sau subiecte de controversă? Adică, noi, cei de astăzi, nu mai avem nici o răspundere pentru adevăr?

Sper că simpla aşezare cronologică a faptelor provenite din diversele surse nu va constitui un motiv suplimentar, pentru a fi, din nou, acuzat că am conceput „scenarii”. Sper că nu mi se va imputa mie faptul că, din totalul momentelor cert fixate în timp, doar trei au fost consemnate atunci, în ziua sau în preajma zilei de 28 iunie 1883, celelalte fiind adăugate, uşor-uşor, vreme de aproape un secol. Concret, este vorba de orele 6 şi 10 (când, conform lui Maiorescu, acesta ar fi primit bileţelul doamnei Slavici şi, respectiv, vizita lui Eminescu) şi de ora 19 (când comisarul Nicolescu, încheindu-şi treaba, întocmea procesul-verbal).

Inevitabil, de aici se naşte o întrebare tulburătoare: dacă ceea ce ştim noi acum este efectul depunerii lente a memoriilor unora şi altora, ce se ştia concret, în iunie 1883, despre soarta lui Eminescu? Care era motivul sub care Maiorescu i-a justificat lui Caragiale, bunăoară, internarea lui Eminescu la Şuţu? Pentru cine curgeau lacrimile lui Caragiale: pentru un om *bolnav* sau pentru unul *sacrificat*?

Ora 5.

Varianta Slavici: În locuinţa familiei Slavici, din strada Amzei numărul 6, stăpâna casei se deşteaptă. Soţul ei, Ioan Slavici, este plecat din Capitală.

(Slavici: *„Când s-a întâmplat aceasta* (*„îmbolnăvirea”* lui

Eminescu – n.ns.), *eu nu mă aflam în Bucureşti, plecasem la Viena, ca să consult medicii în ceea ce priveşte o boală supărătoare de care suferam”*).

(Slavici, 25 iunie 1883: *„Mai înainte de a pleca* [la Halle – n.ns.] *cred că trebuie să vă spun ce treabă s-a făcut ieri la societatea «Carpaţii».”* – scrisoare către T. Maiorescu.)

Varianta Slavici contra Slavici: Şi, totuşi, Ioan Slavici este acasă! (Vezi ora 9.)

Varianta Vintilă Russu-Şirianu: Pe lângă Ecaterina Slavici, acasă se mai află Ioan Russu-Şirianu (nepotul venit de peste munţi) şi slujnicele. (Numitul nepot a venit în Capitală abia în 1884!)

Ora 5,15.

Trimis de mătuşă-sa, Ion Russu-Şirianu se urcă în căruţă şi pleacă la Bolintin, *„după târguieli”* (Vintilă Russu-Şirianu, *Vinurile lor…*)

Ora 5,30.

În casa şi/sau în curtea familiei Slavici, au loc unele evenimente care o determină pe proprietară să creadă că Eminescu, chiriaşul ei, ar fi înnebunit. Nici până astăzi nu se ştie cu precizie ce fapte anume a comis Eminescu ori ce vorbe a aruncat, prima explicaţie fiind dată, abia în 1969, de Vintilă Russu-Şirianu (care, ca strănepot al lui Slavici, a părut credibil). De la el au preluat-o şi alţii, popularizând-o prin scrierile lor.

(Vintilă Russu-Şirianu: *„a vrut să dărâme casa, că-i «urâtă şi umedă»...”*).

Ora 5,45.

Doamna Slavici scrie un bilet pe care îl trimite, prin Safta, una dintre slujnice, lui Maiorescu. Nimeni nu a căpătat vreodată o confirmare a acestui fapt din partea reclamantei, întrucât nici nu a fost vreodată întrebată ce s-a petrecut, de fapt, între dumneaei şi Eminescu. Până şi nepotul său Ioan, deşi se zice că era ţinut de ea în gazdă în acea perioadă, relatează spuse culese, exclusiv, din gura servitoarelor.

Din acest moment şi până la ora 10, nimeni nu oferă vreo informaţie privitoare la Eminescu.

Ora 6.

Varianta Russu-Şirianu: Safta, slujnica doamnei Slavici, ajunge în strada Mercur 1, la Maiorescu, pe care nu îl găseşte acasă

(Vintilă Russu-Şirianu: *„Coana mare s-a înspăimântat, m-a trimis cu un răvaş la domnu' Maiorescu, dar nu-l aflai acas'."*).

Rezultă, aşadar, că Maiorescu a plecat spre ospiciul lui Şuţu simultan sau anterior trimiterii către el a Saftei, de către doamna Slavici.

Varianta Maiorescu: Maiorescu primeşte (totuşi?) biletul de la Ecaterina Slavici.

(Maiorescu: *„Astăzi, Marţi, la ora 6 dimineaţa, o carte [de vizită] de la d-na Slavici, la care locuieşte Eminescu"*).

În el se scrie:

„Domnu Eminescu a înnebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el că foarte reu".

Aceste 16 cuvinte constituie motivul formal pentru care Maiorescu decide internarea lui Eminescu în ospiciul doctorului Şuţu. Înainte de acest demers, el nu încearcă să vorbească nici cu doamna Slavici, nici cu Eminescu, pentru a se convinge asupra adevărului spuselor ei. Ulterior, în volumul de *Amintiri*, Slavici pare să nici nu fi auzit de existenţa acestui bilet, legând internarea lui Eminescu de o epistolă scrisă de el însuşi către Maiorescu, uitând că, într-o altă imprudentă mărturie, ne asigură că, la data de 28 iunie 1883, s-ar fi găsit tocmai în… Germania.

Ora 6 – 6,15.

Maiorescu primeşte vizita inginerului Constantin Simţion, care îl căuta, scrie dânsul, pentru prima dată la domiciliu.

(Maiorescu: *„Curând… Simţion la mine, întâia oară"*).

Scopul acestei vizite a rămas abscons – mai exact, *nedeclarat*, deoarece din derularea faptelor înţelegem că venirea lui avea un rost, deloc întâmplător, fiind fie planificată din timp, fie (puţin plauzibil) efect al unei apel făcut de Maiorescu, în dimineaţa aceleiaşi zile. Participarea lui Simţion rămâne învăluită în mister, neexistând vreo probă că ea a fost făcută publică în epocă.

Ora 6,15.

Maiorescu şi Simţion sar într-o birjă şi pornesc către ospiciu.

(Maiorescu: *„M'am dus cu el la Dr. Şuţu"*).

Ora 6,30.

Maiorescu şi Simţion ajung la ospiciul particular al doctorului Şuţu, situat în strada Plantelor numărul 9, unde era şi domiciliul numitului medic.

Ora 6,30 – 7,30.

Maiorescu şi Şuţu convin ca Eminescu să fie adus la cel din urmă, unde avea să fie ţinut cel puţin o lună.

(Maiorescu: *„…am pus să se pregătească în a sa «Casă de*

sănătate» o cameră pentru Eminescu; am luat asupra mea nota de plată pentru aceasta, 300 de lei pe lună”.

Prin acest demers ilegal, avocatul Maiorescu acţionează contra principiilor fundamentale ale Dreptului, aranjând internarea lui Eminescu în lipsa garanţiei că „protejatul” s-ar fi alienat şi stabilind – pe ce criteriu? – o anume perioadă a şederii acestuia în ospiciu.)

Ora 7,30.

Maiorescu şi Simţion se despart de amabilul doctor Şuţu şi o apucă pe căi diferite.

Simţion pleacă spre imobilul din strada Sfinţii numărul 14, unde urmează să aştepte venirea lui Eminescu, pentru a-l putea duce la ospiciu.

(Maiorescu: *„De acolo [de la Simţion] e vorba să fie dus la Dr. Şuţu”*.)

Maiorescu bate drumul înapoi şi, ajuns acasă, scrie două bilete. Primul are ca destinatar pe Theodor Rosetti (*„…apoi am venit acasă, am înştiinţat încă pe Th. Rosetti despre aceasta”*) şi ne confirmă faptul că estetul nu a acţionat de unul singur. Al doilea bilet conţine, de fapt, textul unei telegrame, pe numele Kremnitz, la adresa *„Hotel Ragat* (?)*”*, din Bucureşti:

„Leider noch unbestimmt. Sonst (?) alles gut. Titus” (*Din păcate, încă incert. Altfel, toate bune. Titus*).

Telegrama devine misterioasă din mai multe motive:

1) este trimisă unuia dintre membrii familiei Kremnitz (Mite sau Wilhelm?), pe adresa unui hotel, nu la domiciliu, de unde şi impresia imediată că poartă un mesaj secret;

2) conţinutul ei întăreşte bănuiala, întrucât cele 6 cuvinte nu au sens decât pentru destinatar şi pentru expeditor – uniţi de un interes comun, ambii sunt cunoscători ai unui context ştiut doar de ei. De altfel, în zilele precedente, însemnările lui Maiorescu nu cuprind nici o referire la Kremnitz, ultima datând din ziua de 1 iunie şi fiind lipsită de importanţă (*„Cină la Kremnitz cu al-de Negruzzi”*).

3) În manuscris, telegrama figurează înaintea menţiunilor referitoare la Eminescu, deşi acestea încep aidoma unui proces-verbal al Poliţiei: *„Astăzi, Marţi, la ora 6 dimineaţa…”* De aici, se deschid două posibilităţi: *a)* telegrama a fost trimisă înainte ca Maiorescu şi Simţion să meargă la Şuţu, pe baza unor informaţii de care nu avem ştiinţă (versiune în care n-ar fi exclus ca unele ştiri – precum cea privind elementul *„încă incert”* – să fi fost aduse chiar de către Simţion) şi *b)* textul privindu-l pe Eminescu a fost adăugat după întoarcerea lui Maiorescu din voiajul în străinătate.

4) Conţinutul acestei telegrame învăluite în mister nu mai apare în volumul *Însemnări zilnice*, publicat de I. A. Rădulescu-Pogoneanu.

5) În manuscris, adresa (Hotel *Ragat*) este adăugată ulterior şi, se pare, fie a fost notată dintr-o poziţie incomodă, fie n-a fost scrisă de Maiorescu, întrucât, în vreme ce restul şirurilor sunt paralele şi orizontale, linia imaginară urmată de aceste cuvinte este destul de mult descendentă, dinspre centrul paginii, spre colţul din dreapta, jos, al caietului.

În ceea ce priveşte cuvântul german *„Sonst”*, merită remarcat faptul că al doilea „s” este cu totul altfel caligrafiat decât de obicei, semănând mult cu un „f” sau cu grupul „tz”, amintind modul în care Maiorescu scria numele lui Şuţu (*„Soutzo”*).

Ora 8,00.

Maiorescu înmânează cele două mesaje scrise unui curier, care porneşte către cele două adrese indicate. După ce îi vizitează pe Rosetti şi pe Kremnitz, acesta va merge la redacţia ziarului *Timpul*, pentru a-i transmite lui Eminescu că este rugat de Maiorescu să-i facă, urgent, o vizită – vizită fără de care Maiorescu nu putea respecta înţelegerea cu Simţion, faţă de care se angajase să i-l trimită pe Eminescu acasă

(*„Potrivit înţelegerei [ce avusesem cu Simţion], i-am spus că trebuie să se ducă la Simţion, pentru societatea «Carpaţii»”*,

scrie dumnealui, negru pe alb, în *Însemnări zilnice*.)

Ora 9.

Varianta Slavici: Slavici (aflat totuşi în Bucureşti!) scrie un bilet către Maiorescu şi i-l trimite prin Eminescu.

[Slavici: *„Când era să-mi iau rămas bun de la dânsul, el a început să-mi facă imputări pline de amărăciune, că profit de ocaziune ca să-l părăsesc în nişte împrejurări atât de grele pentru el. (…) Un singur mijloc îmi rămânea ca să-l liniştesc: să-i cer un serviciu prietenesc, o dovadă de dragoste.*

– Uite, – i-am zis – am să-l rog pe d-l T. Maiorescu ceva şi nu pot să mă duc acum pe la dânsul: te rog să-i duci un bilet din partea mea. Rugam în bilet pe d-l T. Maiorescu să-l observe bine pe Eminescu, căci mie mi se pare greu bolnav.” (*Amintiri, Eminescu-omul*).]

Prima necunoscută: unde este biletul invocat? Fără să mai insist asupra modului jenant în care se manifesta aşa-zisa „prietenie” a lui Slavici, comentată de mine în *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului*, atrag atenţia şi asupra frazei: *„Nu pot să mă duc* acum *pe la dânsul”*. *„Nu pot”*, în loc de,

eventual, „nu *mai* pot” (cu sensul de „nu mai am când”), ca şi prezenţa lui *„acum”* se află în totală contradicţie cu precizarea de la început (*„Când era să-mi iau rămas bun de la dânsul”*). În vreme ce *„nu pot”* indică o paralizare accidentală şi de scurtă durată a libertăţii de mişcare, cealaltă prezintă o plecare iminentă, pregătită din vreme.

Ora 10.

Varianta Slavici: Eminescu ajunge la Maiorescu şi îi predă biletul cu care acesta îl trimisese, fără a da semne de alienare.

(Slavici: *„La d-l T. Maiorescu el s-a stăpânit...”* – *Amintiri, Eminescu-omul*).

Varianta Maiorescu: Dând curs chemării lui Maiorescu, Eminescu ajunge la locuinţa estetului.

(Maiorescu: *„Pe la 10 veni cu trăsura la mine Eminescu, binecuvântă, cu privirea fixă, pe soţia mea şi pe Ilie Nicolescu care tocmai pleca, mă îmbrăţişă tremurând. Eu îi arătaiu pe Hermes şi pe Venus din Melos, la care el zise, cu privirea în extaz: «Lasă, că va reînvia arta antică!»”*. Acest moment, în care Eminescu *„binecuvânta, cu privirea fixă”*, urmează, deci, pretinsului acces de violenţă din strada Amzei, unde voia *„să dărâme casa, că-i «urâtă şi umedă»”*, şi premerge o altă stare de iritare, în care nu va mai dori să distrugă un imobil, ci să-l asasineze pe rege. Dacă doar la atât s-a rezumat întâlnirea celor doi, în ce context a găsit Maiorescu prilejul de a-l trimite pe Eminescu *„la Simţion, pentru societatea «Carpaţii»”*? La fel, surpinde că Maiorescu nu menţionează şi prezenţa fiicei sale, cea care, ulterior, va relata diferit cele petrecute.)

Trebuie reţinut faptul că nimeni nu pomeneşte că Eminescu ar fi avut asupra lui un revolver. De altfel, mărimea apreciabilă a armei din epocă, subţirimea hainelor purtate de viitorul „agresor” (dată fiind canicula din acea zi) precum şi pretinsa lipsă de discernământ a subiectului, făceau posibilă ascunderea ei – mai ales, pentru Maiorescu, pe care l-a şi îmbrăţişat?

Ora 10,30.

Varianta Maiorescu: Trimis de Maiorescu (care îi plăteşte birja), Eminescu pleacă în direcţia locuinţei lui Simţion. Nimeni nu pomeneşte ceva despre scopul real al drumului lui Eminescu la Simţion şi nu ni se spune nici dacă Eminescu a ajuns sau nu la destinaţie. Faptul apare cu atât mai anormal, cu cât între Maiorescu şi Simţion exista o *„înţelegere”*, conform căreia cel dintâi trebuia să îl îndemne pe Eminescu către locuinţa celui de-al doilea, de

aici urmând să fie dus la Şuţu, care îi aştepta. Din jurnalul lui Maiorescu se înţelege că, din clipa în care s-au despărţit în strada Plantelor, el şi Simţion n-au mai luat legătura în acea zi. Oare? Până când a plecat la Gara de Nord (şi, de acolo, în străinătate), Maiorescu nu mai pomeneşte nimic despre reuşita sau eşecul aranjamentului, deşi relatarea faptelor depăşeşte cu mult momentul prânzului, apropiindu-se de cel al urcării în tren

(Maiorescu: după masa de prânz şi înainte de 17,30, *„…a trebuit să mă duc să pledez la Curtea de casaţie”*).

De asemenea, nu se poate spune nici că a trebuit să plece pe fugă şi, în consecinţă, nu a mai notat faptele din acea zi, deoarece, imediat după ce pomeneşte drumul la Casaţie, el are timp berechet, ca să adauge şi lucruri nesemnificative:

„Foarte cald! În zilele trecute încercări de aranjament Alex. Soutzo din Atena cu Vlahoutzi.”

O dovadă în plus în acest sens o constituie chiar fraza de încheiere, din acea zi:

„Ciudat că eu şi în acest an intru în călătoria de vacanţă cu o scenă de alienaţie; în anul trecut, scena de noapte cu Hella Herrmann, la Iaşi”.

Deci (lucru natural), ideea alienării nu i-a dat pace toată ziua. Şi cu toate acestea, grijuliul Maiorescu nu scrie dacă a reuşit sau nu să-l ducă *„fără greutate”* pe Eminescu la Şuţu, aşa cum spera. Mai mult, el nu va mai reveni niciodată asupra faptelor din acea zi.

Dar principalele întrebări rămase fără răspuns, datorită lăsării în suspans a modului în care Simţion a rezolvat sau nu internarea lui Eminescu, sunt ridicate de următoarele aspecte: 1) dacă Eminescu nu ar fi ajuns la el până înainte de amiază, Simţion s-ar fi agitat şi l-ar fi întrebat pe Maiorescu ce s-a petrecut cu *„înţelegerea”* lor; 2) dată fiind importanţa acţiunii, Maiorescu însuşi ar fi fost nerăbdător să afle ce se întâmplă şi, în cazul în care Simţion nu i-ar fi trimis nici o veste, l-ar fi contactat el; 3) Şuţu nu putea nici el să stea degeaba legat de imobilul din Plantelor; 4) dacă povestea de la *Capşa* ar fi fost reală, Maiorescu (care avea pretenţia de a fi intuit primul „nebunia” lui Eminescu) ar fi folosit imediat prilejul, pentru a demonstra câtă dreptate a avut.

Aşadar, oricum am interpreta lucrurile, absenţa oricărei menţiuni în *Însemnări zilnice* apare ca nefirească. Ea constituie unul dintre motivele pentru care putem crede că Eminescu, venit pe fugă la Maiorescu, a plecat de la

acesta spre Simţion, unde a fost imobilizat şi dus la ospiciu. Numai astfel, la ora prânzului, Maiorescu îl putea informa (şi) pe Caragiale că Eminescu era deja internat la Şuţu – vezi ora 13).

Lipsa oricărei menţiuni privind pretinsele ameninţări făcute de Eminescu cu revolverul, episodul de la *Capşa*, înfundarea lui la baia publică şi altele asemenea par să arate că toate acestea constituie zvonuri care nu fuseseră încă inventate la data la care Maiorescu şi-a completat jurnalul.

Ora 10, 45.

Varianta pregătită de Maiorescu: Eminescu ajunge la Simţion, unde îl aşteptau fie haidamacii lui Şuţu, fie câţiva „prieteni" (Simţion, Ocăşanu şi Siderescu), fie şi unii şi ceilalţi. Eminescu este imobilizat, urcat într-o trăsură (ori în duba ospiciului Mărcuţa, unde Şuţu era director) şi dus în strada Plantelor numărul 9. Acolo, nu va mai fi gazetar, ci numai biet smintit. Planul fusese îndeplinit cu succes. Gazetarul Eminescu era „ocrotit" într-o casă de sănătate.

Una dintre cele mai clare mărturii în acest sens aparţine (involuntar!) fiicei avocatului, Livia Maiorescu:

> *„Săracul de el, apoi a cerut 2 lei pentru birjă, a plecat şi* ***de acolo l-au dus*** *la Soutzo"* (scrisoarea către I. E. Torouţiu, 21 aprilie 1939).

Din această mărturisire tardivă reiese fără dubii că Eminescu a fost arestat *curând* după ce a plecat de la Maiorescu. Mai exact, îndată ce a ajuns *„acolo"* (unde, potrivit *înţelegerii*, îl aştepta Simţion). *„De acolo"*, abia sosit, a fost înşfăcat de mâini zdravene, care *„l-au dus la Soutzo"*.

Prin urmare, *Eminescu a fost pus în cămaşă de forţă după ora 10 şi mult înainte de ora 17,30*, când Titu Maiorescu a părăsit Bucureştii pentru mai mult de o lună. Această versiune este cea mai credibilă. Ea demonstrează şi faptul că internarea lui Eminescu s-a derupat rapid şi fără problemele de care se temea Maiorescu. Inevitabil, acceptarea acestei variante impune declararea drept false a tuturor celorlalte.

N.B. Aceasta ar fi prima internare a lui Eminescu, dîn ziua de 28 iunie 1883.

Varianta Slavici: După discuţia cu Maiorescu, simţindu-se uşor nervos, Eminescu coboară spre Dâmboviţa, traversează râul şi intră în clădirea Băii Mitraşevski, la care avea abonament, sperând să se relaxeze.

(Slavici: *„La d-l T. Maiorescu el s-a stăpânit, dar s-a dus apoi să*

ieie o baie, ca să-şi potolească nervii…”)

Varianta Ciurcu: După ce l-a părăsit pe Maiorescu, Eminescu ar fi oprit la un magazin, ca să îşi cumpere un revolver. (Ipoteza potrivit căreia ar fi avut arma acasă nu rezistă. Acei autori care pretind că Eminescu ar fi fost înarmat încă din primele zile ale lui iunie uită că, dacă aşa ar fi stat lucrurile, Maiorescu ar fi profitat de ocazie, fie şi numai pentru a-şi argumenta propriile opinii referitoare la starea de sănătate a acestuia.)

Cu revolverul la brăcinari, Eminescu ajunge la *Capşa*, intră în cofetărie, ţine un discurs şi agită arma, cu care o înspăimântă pe patroană.

(Ciurcu: *„Eminescu intrase în cofetăria Capşa şi, postându-se în faţa biroului unde era instalată d-na Capşa, începu o tiradă politico-socială-naţională, ce puse pe gânduri pe Ventura, care se afla de faţă* (şi de la care a aflat autorul faptele relatate – n.ns.). *Pe d-na Capşa o interesau foarte puţin teoriile pe care i le debita Eminescu pe un ton violent, cu voce de tenor şi cu o aprindere care mergea tot crescendo. Dar n-avea încotro, era nevoită să asculte pe orator şi… să aprobe.*

La un moment dat, [Eminescu] începu să zbiere tare de tot şi îşi încheie tirada, scoţând din buzunar un revolver şi spunând:

– Şi la toate astea nu e decât un leac: să împuşc pe rege.

Gluma se îngroşa. Cu atât mai vârtos, că Eminescu continua să peroreze gesticulând cu mâna în care ţinea revolverul pe dinaintea d-nei Capşa, care îngălbenise. Dar nu îndrăznea să se mişte de la birou de frică să nu irite şi mai rău pe orator. Ventura, văzând pericolul, dar mai ales spaima d-nei Capşa, se puse în faţa lui Eminescu şi, aprobând toate nebuniile pe care le debita, gesticula şi el cu amândouă mâinile, învârtind braţele ca şi când ar înota şi formând astfel o pavăză pentru d-na Capşa. Dar gândul lui Ventura era să pună mâna pe revolver, lucru ce nu reuşi însă să facă, căci Eminescu învârtea revolverul cu multă energie şi iuţeală.

Atunci Ventura recurse la o stratagemă.

– Zici că vrei să împuşti pe rege, îi zise el lui Eminescu. Dar ştii unde e regele?

– Ştiu, răspunse Eminescu, e la Palat.

– E la Cotroceni, băiete, şi ca să mergi acolo trebuie să iei o birje. Ştii ce! Aşa m-ai însufleţit şi m-ai convins prin cuvântarea ta, încât mă unesc cu tine ca să mergem să împuşcăm pe Vodă. Hai cu mine!.

Eminescu primi propunerea…”)

După cum spuneam, la vremea la care Ciurcu scria aceste rânduri, personajul Ventura era decedat.

Ora 11,30.

Însoţit de Gr. Ventura, Eminescu iese din cofetăria *Capşa*, apoi, împreună cu acesta, pleacă spre reşedinţa regală.

(Ciurcu: *„O dată în stradă, Ventura chemă un birjar şi suindu-se cu Eminescu în trăsură porniră spre Cotroceni.”*)

Ora 11,45.

Ventura şi Eminescu ajung la Cotroceni. După o scurtă staţionare, cei doi cer birjarului să întoarcă trăsura şi bat drumul înapoi, spre centru.

(Ciurcu: *„Bine înţeles, regele nu e la Cotroceni, dar socoteala lui Ventura era că făcând o plimbare mai lungă cu trăsura Eminescu se va calma, ceea ce s-a şi întâmplat. Ajungând la Cotroceni, Ventura se prefăcu că ia informaţii şi îi spuse lui Eminescu că regele a plecat de acolo de un sfert de oră.”*)

Ora 12

Ventura are ideea să-l ducă pe Eminescu la baia publică şi să-l instaleze acolo (unde, conform variantei Slavici, trebuia să se găsească, deja, de cel puţin un ceas!).

(Ciurcu: *„La înapoiere, venind pe Splaiul Dâmboviţei, şi trecând pe dinaintea băilor Mitraşevski, îi veni lui Ventura ideea că o baie i-ar face bine lui Eminescu şi-l duse acolo, cerând o baie de putină.”*)

Ora 12,05.

Eminescu rămâne să facă baie, iar Ventura merge la prefect, pentru a-l anunţa că acesta s-ar fi alienat. Aici, versiunea lui Ciurcu se încheie, urmând să fie înnodată cu precizările făcute de comisarul Nicolescu, în mult citatul, dar de negăsitul lui proces-verbal.

Ora 12,10.

Ioan Russu-Şirianu se întoarce de la Bolintin, cu cumpărăturile făcute. Abia intră în curte, şi Safta se şi repede la el, să-l informeze asupra necazului.

(Vintilă Russu-Şirianu: – *„E rău, domnu' Niţă, conaşu Eminescu se pierde! Îi e mintea rătăcită.”*).

Ora 12,15.

Fără să schimbe vreun cuvânt cu mătuşă-sa Cati, tânărul o ia la fugă, încotro vede cu ochii.

(Vintilă Russu-Şirianu: *„Am luat-o, instinctiv, spre redacţie. Când ajung în dreptul uşii mici, cu gratii care dă spre scări, iese, năvală, Iancu Procopiu. În sfârşit, un amic! E fără surtuc, la chip, rătăcit.*

– Hai, Russule, strigă. Nenorocire cu Eminescu!

– Ştiu, gâfâi, dar tu, de unde ştii?

– Acu' a plecat de aici domnul Grigore Ventura. S-a dus la Clubul

conservator să-i anunţe, zice.

Şi mă trage după el. A stat. M-a privit scurt:

– Eminescu e într-un acces de nebunie... Asta-i! (...)

Procopiu porneşte şi vorbeşte întretăiat:

– E teribil, Russule!... A dat peste dl. Ventura la cafeneaua aia boierească...

– Capşa, îngân.

– ...era cu un ***pistol mare*** *în mână... De unde, dom'le?... A ţinut, în vorbe rătăcite, un fel de discurs fulminant în contra liberalilor şi mai ales a regelui, marele vinovat de toate nenorocirile oamenilor. L-a tras pe Ventura după el ca să meargă la Palat să-l împuşte* ***imediat*** *pe Vodă...*

– Şi-acum? întreb, cu glas înecat, unde vrei să mergi?

– Ventura a reuşit să-l amăgească şi să-l ducă la baia publică de pe cheiul Dâmboviţei... Între timp el ***s-a dus la cei în măsură să decidă ce e de făcut****.*

– Hai mai repede, strig.")

Ora 12,20.

În timpul goanei prin oraş, Ion Russu-Şirianu se întâlneşte şi cu I. L. Caragiale, care aflase, deja, de incidentul de la baie.

(Vintilă Russu-Şirianu: *„Când ne lăsăm pe coborâşul spre Dâmboviţa, ne oprim surprinşi. Sub cei doi copaci de lângă o fântână, şade pe jghiabul de piatră, domnul Caragiale, cu o batistă udă pe cap. (...)*

–Îl căutaţi? ne-a întrebat de-a dreptul, cu glas îndurerat.

–Aţi aflat? zic.

–Da... Eu nu mai pot, în Gheena asta... Umbli pe podeaua iadului. Duceţi-vă cât mai repede. Mi s-a spus că a venit poliţia acolo, la baie... Vedeţi, poate îl puteţi transporta acasă... Apoi, vom vedea... Eu rămân aici, până prind puţină putere... Apoi, la redacţie. Veniţi, unul din voi, să-mi spuneţi ce s-a făcut.")

Ora 12,30.

Ioan Russu-Şirianu ajunge la baia Mitraşevski, unde, chiar în acea clipă, Eminescu era urcat în mijlocul de transport al ospiciului.

(Vintilă Russu-Şirianu: *„L-au împins spre careta aceea cenuşie. El păşea încet, încurcat în târşâiala pantalonilor. Părea că împlineşte, cuminte, indiferent, un îndemn. Părea că nu mai suferă, că e mut de orice cuvânt, că nici un gest nu face... Dar eu, cum stăteam astfel… l-am*

văzut, parcă departe, într-o ceaţă rece, supt de nisipuri mişcătoare, înfundându-se în mlaştini negre, ridicând braţele. Şi am auzit glasul său, cel adevărat, strigând cu desnădejdea celui ce se îneacă:

– Ajutor!”)

Ora 12,45.

Eminescu este închis în ospiciul doctorului Şuţu.

N.B. Aceasta ar fi a doua internare a lui Eminescu, din ziua de 28 iunie 1883.

Ora 13.

Caragiale merge la Maiorescu, ca să prânzească (venind de lângă fântâna de *„pe coborâşul spre Dâmboviţa”* , unde, potrivit lui Vintilă Russu-Şirianu, tocmai se încheiase arestarea lui Eminescu şi de unde, iniţial, intenţionase să meargă *„la redacţie”*). Acolo află de la gazdă (din nou?) că, de fapt, Eminescu fusese internat… cu vreo două ceasuri în urmă, la cererea lui Maiorescu, şi îl podideşte plânsul.

(Maiorescu: *„A venit la mine Caragiali, la masă; a izbucnit în lacrimi când a auzit ce e cu Eminescu”*).

Ora 15,00.

Maiorescu pledează la Curtea de Casaţie.

(Maiorescu: *„Eu a trebuit să mă duc să pledez la Curtea de casaţie.”*)

Ora 17,30.

Maiorescu pleacă în străinătate, pentru o perioadă de aproximativ o lună şi jumătate. Din această clipă şi până la revenirea lui din voiaj, Eminescu nu mai putea fi eliberat din ospiciu nici măcar la cererea rudelor, pentru că persoana care îl internase (ilegal!) era, potrivit Legii, singura care avea şi dreptul de a cere externarea lui.

Ora 18,00.

Varianta Poliţiei: D. Ocăşanu şi V. Siderescu ajung la una dintre secţiile de Poliţie ale Capitalei, unde reclamă faptul că Eminescu a refuzat să le deschidă uşa cabinei de baie, semn că ar fi alienat mintal.

(Proces-verbal: *„Noi C.N. Nicolescu Comisarul secţiunei 18 din Capitală fiind informat de D. D. Ocăşanu şi V. Siderescu că amicul lor d-l Mihail Eminescu, redactorul ziarului* Timpul*, ar fi fost atins d-*

alienaţiune mintală, că s-a dus la stabilimentul de băi din strada Poliţiei nr. 4, de acum opt ore şi că, încuindu-se în baie pe dinăuntru, refuză a deschide.")

Ora 18,05.

Comisarul îi crede pe cuvânt şi, fără să le ceară declaraţia scrisă, pretinsă de Lege, pleacă împreună cu ei spre locul faptei.

(Proces-verbal: *„...la moment am mers la localitate în strada Poliţiei, n. 4, la stabilimentul de băi al casei Mitraşevski"*).

Ora 18,15.

Comisarul şi reclamanţii ajung la baia publică, unde, scrie poliţistul în procesul-verbal,

„am fost informat de oameni de serviciu că un domn se află închis în camera nr. 17 şi că a cerut zece ouă crude".

În mod neaşteptat, la baia publică îşi face apariţia şi C. Simţion, omul care, în dimineaţa aceleiaşi zile, îl însoţise pe Maiorescu la Şuţu, el contribuind decisiv şi în varianta **primei internări a lui Eminescu (vezi ora 12, 45)**.

Ora 18,25.

Împreună cu un număr incert de persoane, comisarul ajunge la cabina numărul 17, în care se găsea Eminescu.

Ora 18,30.

Varianta Călinescu: La cererea comisarului este spartă uşa cabinei, fără ca vreunul dintre cei prezenţi să încerce, în prealabil, să intre în legătură cu Eminescu.

(Ghe. Călinescu: *„...continuă să stea culcat sub apă... până ce, spărgându-se uşa în prezenţa comisarului C. N. Nicolescu..."*)

Varianta Poliţiei: Fără să ştie că acesta este însoţit de atâţia alţii, Eminescu îi deschide uşa lui Siderescu, pentru a primi de la acesta o pereche de pantaloni, solicitată anterior . Ceilalţi profită de ocazie şi, în ciuda opoziţiei disperate a lui Eminescu, dau buluc în cabină, provocându-i o reaţie de spaimă, amestecată cu furie.

(Proces-verbal: *„...ar fi rugat pe amicul său Siderescu să-i aducă o pereche de pantaloni negri, negri de tot – ceea ce se realiză acum. Cu această ocaziune, introducându-ne* [întorcându-ne] *cu mai toţi amicii săi prezenţi* [precizaţi] *aici, am găsit pe nenorocitul M. Eminescu, dezbrăcat, silindu-se a deschide* [închide] *uşa, şi avea aerul d-a fi*

speriat de vederea noastră în număr de 4–5 persoane, între care şi Const. Simţion." Cuvintele plasate între paranteze drepte sunt variante diametral opuse, aşa cum apar ele la diverşi autori.)

Ora 18,35.

Varianta Călinescu: Eminescu stă nemişcat în putină. Intrarea celorlalţi îl deşteaptă, dar este departe de a-l irita.

(Ghe. Călinescu: *„Crezându-se, probabil, decedat, el continuă să stea culcat sub apă, sub curgerea eternă a robinetelor, până ce… fu readus la suferinţi. Sub impresia unei idei funebre şi solemne, ceru lui Siderescu «o pereche de pantaloni negri, negri de tot»…" În minte îi veni acum stingerea fericită a călugărului Euthanasius…"*)

Varianta Poliţiei: Dat fiind numărul mare al celorlalţi, opoziţia lui Eminescu nu durează prea mult; detaliu semnificativ, el nu loveşte pe nici unul dintre agresori. Odată imobilizat, este transportat către ospiciul lui Şuţu.

(Proces-verbal: *„Am zis numitului Eminescu că n-are să sufere nici un dezagrement, că trebuie să se calmeze şi drept răspuns se repede la amicii săi şi la servitorii băei, îmbrâncindu-i spre uşe, apoi aruncându-se în baia plină cu apă, stropia p-orcine s-apropia să-l scoată afară. Am fost silit să-l îmbrăcăm în cămisolul de forţă, şi astfel, l-am condus Institutului Caritatea"*).

Varianta Ciurcu: Sosirea Poliţiei la baia Mitraşevski şi ridicarea lui Eminescu direct din putină ar fi fost un fapt notoriu, ca şi faptul că s-ar fi opărit.

(Ciurcu: *„Se ştie că Eminescu a stat mai multe ore în baie şi că a dat drumul la atâta apă fiartă, încât s-a opărit şi când au venit să-l scoată a eşit din putină roş ca un rac fiert."*)

Ora 18,55.

Comisarul de poliţie îl predă pe Eminescu doctorului Şuţu.

(Proces-verbal: *„La Caritatea l-am confiat d-rului Şuţu, rugându-l a-i da îngrijiri excepţionale."*)

N.B. Aceasta ar fi, deci, a treia (şi, în sfârşit, ultima!) internare a lui Eminescu, din ziua de 28 iunie 1883.

Ora 19.

Comisarul C. N. Nicolescu întocmeşte procesul-verbal care prezintă cauza şi modul în care s-a implicat Poliţia în „cazul Eminescu". În final, el

precizează, referitor la obiectele găsite în cabina de baie din care a fost arestat Eminescu:

> *„de tot ce s-a găsit acolo am făcut anexatul inventar, care la semnele acestea «X», începând de la nr. 9 până la nr. 32, indică obiectele găsite în baie”* (proces-verbal).

Deoarece ştim că Eminescu a plecat de la baie fără a lua vreun obiect cu sine, fiind pus în cămaşă de forţă, ne întrebăm: dacă obiectele numerotate *„de la nr. 9 până la nr. 32, indică obiectele găsite în baie”*, cele de la 1 la 9 ce reprezentau?

Mica afacere meorialistică şi marii procurori literari

Scenariile de mai sus (a căror paternitate nu-mi poate fi imputată!), respectă întocmai cele vehiculate în scris cu privire la această nefastă zi de 28 iunie, demonstrând că ne aflăm în faţa unor elemente de gravă manipulare a opiniei publice. Ioan Slavici, încearcă să iasă basma curată, dar se contrazice. Biletul trimis de soţia sa o exista, ca probă materială, dar cine şi cum probează că e scris de ea şi, mai ales, cine şi cum dovedeşte că ar conţine un apel sincer şi întemeiat? Procesul-verbal al Poliţiei nu (mai?) există ca probă materială, şi, oricum, pare să conţină o povestioară pregătită de cineva mai puţin inspirat.

Istorioara relatată de Ciurcu, bazându-se pe conţinutul procesului-verbal al Poliţiei şi însăilată pe hârtie după ureche şi la aproape trei decenii de la moartea lui Eminescu (1911), devine la fel de greu credibilă. În plus, textul lui începe astfel: *„Să-l fi auzit pe Gr. Ventura istorisind cum a descoperit el primele simptome ale demenţei bietului Eminescu. Relata refero.”* Cum nu e vorba de o mărturisire făcută lui Ciurcu la ceas de taină, de o spovadă, devine greu explicabil cum de toate acestea au devenit publice abia la aproape trei decenii de la producerea lor. Cum se face că, nici măcar în perioada imediat următoare decesului lui Eminescu, când se căutau cu mare interes fel de fel

de mărturii despre defunct, Ventura nu a scos o vorbă despre rolul lui în episodul de la Capşa, deşi era lăudăros şi – Ciurcu însuşi precizează – *„avea obiceiul să exagereze"*? Ce l-ar fi făcut să tacă pe acest *„nebun şi ticălos"*, cum îl considera Maiorescu?

Şi, în fond, de ce şi-ar fi tăinuit Ventura implicarea, dacă „nebunia" lui Eminescu ar fi fost reală? Ce ar fi putut fi de condamnat în atitudinea lui Ventura, dacă Eminescu ar fi fost un alienat autentic? Ventura nici măcar nu făcea parte din grupul lui Maiorescu – grup despre care unora le place să creadă că ar fi menajat imaginea lui Eminescu în ochii publicului, deşi, tot dumnealor afirmă sus şi tare că, până să-i publice Maiorescu volumul cu poezii, Eminescu ar fi fost un ilustru necunoscut publicului larg.

Date fiind toate acestea, e greu de crezut că lucrurile s-au petrecut aşa cum pretinde Ciurcu că i-ar fi povestit Ventura. Apariţia după moartea lui Ventura a acestui nou episod în tot mai marea şi mai ceţoasa masă de informaţii confuz-contradictorii privindu-l pe Eminescu, în loc să întărească credinţa că acesta ar fi fost alienat, nu face decât să o zdruncine zdravăn. Chiar reală să fie relatarea, trecerea ei sub tăcere, atâta amar de ani, face ca muţenia lui Ventura să nu pară deloc rod al întâmplării ori al eleganţei colegiale (relaţiile sale cu Eminescu erau departe de a fi dintre cele mai bune).

Dar Ciurcu nu constituie o excepţie, întrucât nici pe informaţiile provenite de la Vintilă Russu-Şirianu nu se poate pune mai mare preţ, căci, aproape sigur, şi ele sunt produsul imaginaţiei. În volumul *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului* –, am atins în treacăt şi subiectul privind măsura în care amintirile numitului ar fi sau nu autentice. Pe atunci, nu m-aş fi gândit că voi fi eu însumi silit să aprofundez în continuare lucrurile, pe care biografii profesionişti le considerau clare şi, deci, încheiate. Şi încă o dată aveam să mă conving de faptul că mulţi scriu şi vorbesc despre Eminescu fără să ostenească (doar o fac pe bani, nu?), dar mai puţin dovedesc că îl cunosc. Culmea este că unii devin şi agresivi, ca o funcţionară aflată la vârste delicate, birocratizând şi obstrucţionând căile vii spre adevăr.

Intrigat de cele scrise de Vintilă Russu-Şirianu, în contul tatălui său Ioan, am încercat să aflu detalii privind personalitatea sa creatoare. Astfel, am descoperit că este autorul următoarelor titluri: *Biruitorul* (realizat împreună cu Alex. Băbeanu, 1925), *Teatru pentru muncitori. Piesete şi scenete* (vol. I – II, Ed. Confederaţiei generale a muncii, 1947), *Familia Thibaut* (traducere, 1947 – 1949), *Aida* (traducerea libretului – 1964), *Vinurile lor. Ore trăite cu…* (Bucureşti, EPLA, 1969), *Îmi amintesc de aceste versuri* (Cartea

Românească, 1972). M-a frapat momentul tardiv în care a dat publicităţii lucrurile despre care ne asigură că le-a aflat de la tatăl său. În privinţa acestuia din urmă, mirarea nu mi-a fost mai mică, deoarece, deşi prezentat de către fiul autor în preajma lui Eminescu, nu pare să fi prins de la acesta decât un neaşteptat gust pentru taclale. Or, asta contrazicea părerea cvasi-unanimă, potrivit căreia Eminescu era un ascultător atent, dar numai cu condiţia ca tema conversaţiei să fie incitantă, pălăvrăgeala iritându-l. Tot ciudat mi s-a părut şi faptul că, deşi *„scriitor şi gazetar"*, Russu-Şirianu tatăl nu a lăsat nici un rând despre întâmplările pe care fiul memorialist pretinde că acesta i le-ar fi istorisit.

Dar, din întreaga naraţiune, cel mai mult uimeşte nepăsarea lui Ioan Russu-Şirianu faţă de faptele concrete, care au determinat-o pe mătuşa lui, doamna Slavici, să scrie că Eminescu ar fi înnebunit. Nici o clipă, el nu-i povesteşte fiului său despre discuţia lămuritoare pe care te-ai aştepta să o fi avut cu mătuşa Cati, persoana cea mai în măsură să-i relateze ce anume se întâmplase, de fapt. Ba, nici cu unchiul său, Ioan Slavici, nu pare să fi avut o discuţie pe marginea teribilei întâmplări – care-o fi fost aceea.

De fapt, în 1969, adică la aproape un secol (mai precis, la 87 de ani) de la data la care ar fi avut loc evenimentele prezentate, Vintilă Russu-Şirianu prezintă, în formă vădit literaturizată, câteva episoade din viaţa lui Eminescu, pe care pretinde că le-ar fi cules din gura tatălui său, Ioan (fiu al surorii lui I. Slavici, Maria), martor – zice-se – la ele. Potrivit numitului autor, tătâne-său ar fi venit în Bucureşti în toamna lui 1882 şi, abia sosit în Capitală, ar fi fost imediat introdus în mediul gazetăresc de la *Timpul* (*„Chiar de-a doua zi, Slavici şi Eminescu îl luaseră pe tata în redacţia ziarului* Timpul*, ca practicant fără salar"*). Aceasta l-ar fi încântat pe Ioan Russu-Şirianu, aflat mai mereu în apropierea lui Eminescu, care îl trata cu simpatie şi înţelegere.

Ciudăţeniile mai sus exprimate au, însă, temei: Ioan Russu-Şirianu (născut la Şiria, Arad, la 22 iunie 1864) nici nu-l putea întâlni pe Eminescu înainte de internarea lui la Şuţu (dacă l-o fi văzut vreodată!). Spun aceasta, fiindcă, prin volumul Institutului de lingvistică, istorie literară şi folclor al Universităţii „Al. I. Cuza" – Iaşi (1979), Academia Română ne asigură: *„După ce a absolvit şcoala normală din Arad, [Ioan Russu-Şirianu] a trecut munţii, în România (*1884*). Slavici l-a recomandat lui T. Maiorescu, dar R.-Ş. a preferat cercurile liberale. A intrat în redacţie la «Românul», condus de Vintilă C. A. Rosetti, şi a făcut aici o bună ucenicie în ziaristică. A publicat în „Voinţa naţională" şi în acelaşi timp a trimis colaborările sale «Tribunei»*

din Sibiu” („Istoria literaturii române, de la origini până la 1900”). Faptul că din enumerarea gazetelor la care a colaborat I. Russu-Şirianu lipseşte *Timpul* (nici o altă sursă nu indică o colaborare la acest ziar), este de natură să convingă că, într-adevăr, acesta a sosit în Capitală după ce ziarul îşi încetase apariţia (17 martie 1884), şi, poate, chiar după fuzionarea lui cu *Binele public*. Intrarea lui I. Russu-Şirianu în redacţia *Românului*, principal adversar al *Timpului* nu sună deloc convergent cu afirmaţia fiului său, Vintilă, care, după ce susţine că tatăl lui ar fi lucrat la *Timpul*, simte nevoia să mai şi adauge că acest lucru i-ar fi produs o satisfacţie nebună: *„Ce bucurie pe el!”*

Pe cine să crezi: pe Vintilă Russu-Şirianu (care, oricum, mai are şi alte inexactităţi în text) sau Institutul din Iaşi, care reprezintă Academia Română? Cu toate că nu mă număr printre cei cărora unele sigle le fură minţile, de data aceasta, sunt tentat să acord credit Academiei. Dacă greşesc, înseamnă că haosul în care lumea culturii pare a se complace, uneori, tinde să se cronicizeze.

Faptul că, prin paginile sale „romanţate”, Vintilă Russu-Şirianu a reuşit atât de uşor să devină sursă de informaţie privind simptomele „bolii” lui Eminescu dovedeşte cât de uşor poate fi manipulată opinia publică. Cine anume a popularizat versiunea strănepotului lui Slavici? Din câte cunosc, primul autor mai important, care îl preia fără o reţinere manifestă, este doctorul Ion Nica. În cartea sa, (*Eminescu – structura somato-psihică*, publicată în 1972, la Editura *Mihai Eminescu*), Nica scrie: *„Eminescu devenise deja un caz medico-legal, fiind «cu mintea rătăcită şi vrând să dărâme casa, că-i urâtă şi umedă»”* – expresie preluată aidoma din volumul lui Vintilă Russu-Şirianu. Stima de care s-a bucurat Nica a legitimat şi invenţiile lui Noni (numele sub care semnează Vintilă Russu-Şirianu, în unele scrisori), devedind cu prisosinţă exerciţiul unui periculos automatism.

Acestea fiind faptele, fragmentele încropite de Vintilă Russu-Şirianu referitorare la „înnebunirea” lui Eminescu, departe de a fi dezvăluiri autentice, nu ating nici măcar nivelul unei compilaţii şi ne dezvăluie încă o dată dimensiunea zvonisticii necontrolate. Prima întrebare ridicată de produsul imaginaţiei invocatului autor este, desigur: cum poate un om să pună pe hârtie fără să-i tremure mâna atari ficţiuni, pe care alţi autori de cărţi au neglijenţa – sau interesul – de a le lua chiar în serios. Dar, dacă existenţa unui mic infractor literar mai poate fi înţeleasă, faptul că procurorii literaturii fie nu sesizează înşelăciunea, fie – din superficialitate ori din alte pricini, care ne scapă – nu vor să avertizeze asupra faptului că respectivul imaginează,

rămâne o fraudă şi mai mare. Cum se poate ca asemenea mistificări grosolane ale adevărului să fie folosite drept material bibliografic, tocmai de către acei biografi, care au pretenţia că ar opera în mod ştiinţific? Şi, dacă peste eroarea în sine încă s-ar mai putea trece, pe considerentul că un context nefavorabil îl poate face şi pe omul cel mai bine intenţionat să greşească, îţi mai vine să-i scuzi pe aceia care, deşi atenţionaţi asupra necesităţii reconsiderării unor prejudecăţi, continuă să persiste şi, departe de a-şi verifica, măcar, propriile cunoştinţe, trec la atac violent împotriva oricui i-ar contrazice? Constituie dumnealor o ipostază a stării ideale de sănătate morală şi mentală, pe care o caută la alţii?

Situaţia în care mă aflu eu însumi, în calitate de gazetar dator să caute adevărul, îmi arată cât de nocivă poate deveni, uneori, infatuarea unora dintre cei ce s-au socotit şi ieri şi se socotesc şi astăzi un fel de brahmani ai literaturii şi ai celor care o produc. Asemenea domni, cu cărţi de vizită pentru toate anotimpurile politice, au respins violent şi global ancheta mea jurnalistică *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului*. Fără ca vreunul dintre dumnealor să îşi şi susţină opinia cu vreun fir, măcar, de argument valid, s-au mărginit la a eticheta în fel şi chip *forma* în care am prezentat *fondul* chestiunii. Nici unul dintre aceşti întârziaţi venerabili nu a sesizat, de pildă, că, atunci când eu însumi am apelat, cu rezerve, la un text semnat de Vintilă Russu-Şirianu, de fapt, am folosit un fals, pe care ochiul şi urechea unor specialişti distinşi ca dumnealor trebuiau să îl ştie ca atare încă de când a fost publicat pentru prima oară. De aceea, mă tem că nici dânşii n-au cunoscut adevărul despre amintita lucrare, un fel de glumă proastă, dar pe care dumnealor, prin cele ce continuă să propage o iau – din păcate – atât de mult în serios. De altfel, de la data apariţiei lucrării lui Vintilă Russu-Şirianu şi până în prezent, câţi critici şi-au exprimat (măcar) îndoiala privind autenticitatea faptelor istorisite de acesta?

Cei doi Emineşti ai unicului Gh. Călinescu

Precum s-a văzut, conform mărturiilor, Eminescu a fost ridicat şi internat la ore complet diferite, de persoane şi din motive la fel de felurite. De aceea, putem spune că,

potrivit variantelor de mai sus (care circulă simultan şi fără replică), ne sunt relatate destinele a trei oameni diferiţi, dintre care, obligatoriu, cel puţin două nu sunt reale, fiind personaje de zvon şi de literatură proastă. În general, fiecare autor al câte unui… Eminescu prezintă o unică variantă a faptelor petrecute în 28 iunie 1883, pentru care pare gata să bage mâna în foc. Gheorghe Călinescu face excepţie: el a preluat, singur, două versiuni. Poate şi din acest motiv, varianta Călinescu sună polisimfonic, determinând critica de specialitate să socotească *Viaţa lui Mihai Eminescu* drept lucrarea ce se apropie cel mai mult de adevăr.

În prezentarea personală, biograful Ghe. Călinescu prezintă într-un mod absolut inedit evoluţia lucrurilor din ziua de 28 iunie 1883. El porneşte pe unul dintre drumurile bătute şi de alţii, dar, când ajunge spre capătul lui, face un spectaculos salt în timp şi reia povestea de la capăt, apucând-o, însă, pe altă cărare, ceva mai lungă, care începe în aceeaşi zi, dar mai devreme, şi se încheie tot în aceeaşi zi, dar mai târziu. Neavizat, cititorul nu (prea?) are cum să sesizeze topirea timpilor şi a persoanelor, fiind furat de falsa continuitate a faptelor şi de derutanta simultaneitate a unor acţiuni care, în realitate, sunt despărţite de intervale de timp, ajungând până la mai bine de o lună şi jumătate. Astfel, argumentele contradictorii devin convergente, iar rezultatul amestecării celor două ipoteze, ce se exclud reciproc, instituie un al treilea adevăr, proprietate exclusivă a autorului – adică, pură speculaţie, prin care acesta ne învaţă, concret, ce înţelege prin *„asalt tumultuos al imaginaţiei ce voia să rupă zăgazul raţiunii”*.

Ghe. Călinescu nu pune la îndoială esenţa consemnările lui Maiorescu şi conţinutul procesului-verbal al Poliţiei, chiar dacă, pe ici, pe colo, le mai schimbă după nevoi. Prin urmare, putem deduce că el a acceptat ca reale singurele trei momente ale zilei clar precizate de cele două surse (Maiorescu – orele 6 şi 10 – şi comisarul Nicolescu – ora 19). Ţinând cont de acest fapt, dacă am folosi cronologia drept principal criteriu al prezentării faptelor relatate de Călinescu, filmul zilei, în viziunea lui ar apărea cam aşa:

Ora H

Eminescu (spirit autocritic!) ştie ce se petrece cu sine, fiind pe de plin conştient că va înnebuni şi, un timp, încearcă să se opună destinului:

> *„…conştiinţa lui Eminescu, obosită, mai luptă câtevă vreme împotriva asaltului tumultuos al imaginaţiei ce voia să rupă zăgazul raţiunii”*.

În cele din urmă, cedează:

„În sufletul poetului însă ultimul zăplaz al judecăţii se prăbuşise şi închipuirea năvălea clocotitoare. Între omul din ajun şi cel de acum nu era nici o deosebire. Gândurile şi sentimentele erau aceleaşi, numai simţul compatibilităţii imaginaţiei cu realitatea fusese distrus. Iată de ce putem păşi mai departe în cercetarea firii şi concepţiei eminesciene chiar pe acest teren sumbru şi aburos."

Demnă de reţinut ideea că, în cazul celor la care *„simţul compatibilităţii imaginaţiei cu realitatea fusese distrus"*, nimeni nu are de ce să se supere ori să se teamă, căci între omul care are respectivul simţ nealterat şi cel rămas fără el nu găseşti *„nici o deosebire"*. Cu alte cuvinte, după ce Lombroso a încercat să ne convingă că geniul şi infractorul sunt fraţi gemeni, Călinescu propune o altă egalitate, la fel de neaşteptată, între insul nebun şi cel sănătos – ceea ce înseamnă, evident, că nebunul nu-i nebun. Marile adevăruri sunt atât de simple!

Ora 5,45.

Soţia lui Slavici îi trimite lui Maiorescu biletul în baza căruia acesta va aranja internarea lui Eminescu:

„D-na Catinca Slavici, n. Szöke, în casa căruia, din Piaţa Amzei nr. 6, locuia poetul, înspăimântată de turbulenţa lui, scrisese, în zorii zilei de marţi, 28 iunie/10 iulie1883, lui Titu Maiorescu un bilet care trădează o silă îndelung stăpânită şi o oroare burgheză, lipsită de orice eufemism: «D-l Eminescu a înnebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el, căci e foarte rău»"

Ora 6,30 – 8,00.

Galant, Maiorescu dă imediat curs rugăminţii dumisale. Din călinescianul text s-ar putea lesne înţelege că Eminescu a fost dus la doctorul Şuţu de echipa lui Maiorescu, flancată de Ghe. şi Matei Eminovici, special veniţi la Bucureşti. Amicii – şi rudele? – bat drumul nu pentru că ar avea motiv, ci din prudenţă, temându-se ca, nu cumva, realitatea să contrazică „premoniţia" atât de frumos pusă în versuri de „bolnav". Întrucât taxa la ospiciu a fost achitată de Maiorescu, bătrânul Eminovici s-a simţit dator să lase asupra acestuia (în schimb?) şi restul îngrijirii feciorului său, atât în plan material, cât şi spiritual. Matei, mic şi cu pupila mereu după căpătat, ochise imediat ornicul frăţâne-său şi, într-o clipă de neatenţie a estetului, i-l smulse din mână – după care, probabil, o luase la fugă, pierind în ceaţă.

„Prietenii, în frunte cu Titu Maiorescu, care plăti 300 lei, îl internară pe dată în Sanatoriul «Caritas» al d-rului Şuţu, din strada Plantelor, pentru ca profeţia poetului să se îndeplinească:

Unde-s şirurile clare din viaţa-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate şi maestrul e nebun!

În schimb, Gh. Eminovici, venit la Bucureşti, declară că lasă asupra lui Maiorescu «toată îngrijirea materială şi morală», iar un frate, probabil Matei, smulse criticului ceasornicul de aur al poetului.”

Aşadar, Primul-Eminescu a fost pus sub cheie.

Ora 9,30.

Cum **Primul-Eminescu** este prizonier într-o cămăruţă zăbrelită ca o celulă de puşcărie, dar naraţiunea nu s-a încheiat,

apare Al-doilea-Eminescu.

Acesta poartă cu Ioan Slavici o discuţie destul de aprinsă – probabil, din cauză că, la acea oră, Slavici pare să se fi găsit în străinătate.

„Neliniştit de spumegarea lăuntrică şi de ideea unei cabale urzite împotrivă-i, acum când toţi îl părăseau spre a pleca la băi, poetul se prinse cu mâinile de Slavici, care, şi el bolnav, se pregătea să se ducă la Viena. Îi făcu mustrări amare că-l părăseşte în împrejurări grele pentru el şi încercă să-l înduplece să rămână pe loc.”

Cum-necum, Slavici constată şi el alienarea interlocutorului şi, copiind modelul soţiei, scrie, la rându-i, un bilet către Maiorescu, după care îl expediază pe Eminescu la destinatar:

„Spre a scăpa de el, Slavici îl rugă să se ducă la Maiorescu cu un bilet din parte-i” .

Ora 10.

Maiorescu primeşte vizita celui de **Al-doilea-Eminescu**, care semăna surprinzător de mult cu cel pe care abia îl internase la Şuţu. Socotindu-se satisfăcut de reuşita sechestrării **Primului-Eminescu**, îl lasă în pace pe **Al-doilea**, gândindu-se în taină că, din moment ce i se clatină, mai devreme sau mai târziu, mintea tot o să-i cadă ea, pe undeva, de la sine.

„Maiorescu citi în scrisoare bănuiala lui Slavici că poetul ar fi grav bolnav, dar văzând pe Eminescu liniştit şi zâmbitor, nu crezu nimerit să-l iscodească mai departe. În fond, era încredinţat că mintea lui Eminescu se clatină” .

Oare, dacă, în pofida evidenţelor, care prezentau un Eminescu *„liniştit şi zâmbitor”* , *„în fond”* , Maiorescu rămăsese *„încredinţat că mintea lui Eminescu*

se clatină”, nu înseamnă că Maiorescu avea idei preconcepute în privinţa „protejatului” său?

Ora 10,30.

Al doilea Eminescu nu îşi vede de treabă şi, după prostul exemplu al **Primului-Eminescu**, deja sechestrat la Şuţu, creează la rândul lui probleme:

> *„Eminescu îşi dădu numaidecât seama că durerile sale erau un ecou stins al suferinţelor obşteşti, că acestea fuseseră pricinuite de deşănţarea demagogică a liberalilor, care sărăciseră ţara cu reformele lor, şi cum regele era simbolul noilor stări de lucruri, faţă de patriarhialitatea vechilor domni săraci, soluţia se impunea, putem spune, de la sine: regele trebuia împuşcat.”*

Tonul ironic – regăsit, uneori, atât în capitolele anterioare, cât şi în continuarea citatului invocat – nu ar suna strident, dacă lucrarea lui Călinescu nu ar fi prezentată drept una *„riguros ştiinţifică”*. Ciurcu, singura sursă care relatează „momentul Capşa”, nu a fost – precum am arătat – martor ocular şi, în plus, concentrează pretinsul discurs al lui Eminescu în numai patru cuvinte (*„tiradă politico-socială-naţională”*), pe care, Călinescu le înmulţeşte plin de avânt, cu drojdie stilistică.

Ora 10,35.

Al-doilea-Eminescu, ştiind că regele obişnuia să-şi facă veacul la *Capşa*, unde bea foarte puţin, dar îşi scurgea mult ochii de-a lungul şi de-a latul patroanei, a luat şi el calea numitei cafenele.

> (*„...regele trebuia împuşcat. Poetul se duse, **aşadar**, la cafeneaua «Capşa»”* – subl. ns.)

Ora 10,45.

Abia ajuns la cafeneaua *Capşa*, **Al-doilea-Eminescu** îşi face ochii roată, fără a-l zări, însă, pe rege. În aşteptare, şi nu mai puţin convins de ideea că *„regele trebuia împuşcat”*, el

> *„încercă, vociferând din ce în ce mai tare, să convingă de acest silogism pe d-na Capşa, care şedea – înspăimântată, ca orice burgheză paşnică – la casă. Apoi scoase revolverul din buzunar, hotărât să se ţie de cuvânt.”*

Când citeşti ultima frază, aflând că **Al-doilea-Eminescu** a dat la iveală arma ca *„să se ţie de de cuvânt”*, eşti tentat să ţi-l imaginezi pe rege, tocmai iţindu-se în pragul uşii. A fost alarmă falsă, datorată, probabil, cuiva care îi semăna regelui.

Ora 11 – 11,30.

Împreună cu Gr. Ventura, **Al-doilea-Eminescu** se dă cu trăsura până la Cotroceni, de acolo ajunge la baia Mitraşevski, unde Ventura îl lasă într-o cabină:

„Gr. Ventura (…) propuse poetului să meargă împreună cu trăsura la Cotroceni, unde, desigur, regele nu se găsea. Întorcându-se pe splaiul Dâmboviţei, lui Ventura îi veni ideea că o baie ar fi prielnică lui Eminescu, şi de aceea îl lăsă la baia Mitraszewski, în str. Poliţiei nr. 4.”

Ora 11,45.

Dând de bine la putină, **Al-doilea-Eminescu**

„uitase acum de neajunsurile regalităţii şi, văzându-se în apă, fu năvălit de dorinţa talazurilor marine şi de voluptatea somnului veşnic pe ţărmul mării:

Mai am un singur dor :
În liniştea serii,
Să mă lăsaţi să mor
La marginea mării…”

Ora 12 – 13.

Se apropie ora prânzului şi, potrivit jurnalului lui Maiorescu, Caragiale se grăbeşte spre locuinţa estetului, pentru ca acesta să-l informeze că Eminescu s-ar fi alienat şi el să plângă. Nu se ştie dacă Maiorescu i-a vorbit de **Primul-Eminescu**, închis deja la Şuţu, sau de **Al-doilea-Eminescu** (silit, la acea oră, să rămână blocat în cabina de baie, în aşteptarea comisarului, care, conform agendei sale de lucru, îl va aresta fix la ora 18,30). Lacrimile lui Caragiale miră cu atât mai mult, cu cât, aflăm, o mulţime de indivizi socoteau că „nebunia” lui Eminescu nu ar putea fi cu nici un chip ocolită.

„Dacă Ion L. Caragiale plânse când auzi grozava ştire, ziarele vesteau pe scurt şi cu cruzime un eveniment pe care ***foarte mulţi îl socoteau inevitabil****, bizuindu-se pe manifestările artistice… nesănătoase ale poetului: «D-l Mihail Eminescu, redactorul ziarului Timpul,* ***a înnebunit****. D-l Paleologu va lua direcţiunea sus-zisului ziar.»”* (subl. ns.).

(Nu ştiu să existe vreo consemnare făcută anterior internării lui Eminescu sau imediat după moartea lui, din care să rezulte că autorul socotea „întunecarea” acestuia ca un *„un eveniment… inevitabil”* . Până şi Maiorescu

s-a pronunţat categoric abia după decesul „protejatului” său. De altminteri, ziarele din România acelor vremi nu au folosit cuvântul *„nebun”*; *Telegraful* şi *Poşta*, o foaie gălăţeană, au fost cele mai aspre în cuvinte, informând că Eminescu ar fi fost lovit *„de alienaţiune mintală”*. Citatul la care apelează Ghe. Călinescu a apărut prima oară la 1 august 1883, într-o foaie de limbă română care apărea la Bruxelles, *Dacia viitoare*; articolul se intitula *Mihai Eminescu* şi era semnat Spancioc – pseudonim al lui V. G. Morţun, care, din câte ştiu, nu a fost gazetă, ci persoană. Ulterior, exact aceleaşi cuvinte, nici unul mai mult sau mai puţin, au fost folosite şi de Gala Galaction, care îşi începe cu ele capitolul intitulat *Eminescu bolnav* – ultimul din lucrarea *Mihai Eminescu*, publicată în 1914, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la moartea acestuia. Cât priveşte originalul, prezent în articolul lui V. G. Morţun – necunoscut, se pare, lui Ghe. Călinescu, acesta apare într-un context uşor patetic şi intens politizat:

> *„Politică! Politică! Hidră cu zeci de capete, uriaşă, cu lungi braţe. Tot ce naşte, tot ce viază, tu pe dată îl înăbuşi şi pe dată îl sugrumi. Eşti picingina vremurilor noastre. (…)*
>
> *Eminescu a înnebunit. – Şi de Eminescu, eată ce zic gazetele noastre, de la cea mai de frunte, până la cea din urmă: «**Dl. Mihail Eminescu, redactorul ziarului*** **Timpul** ***a înnebunit. Dl. Paleologu va lua redacţiunea sus zisului ziar.» Eată tot. Nici două rânduri**.”* – subl. ns.)

Ora 18,30.

În sfârşit, comisarul secţiei 18 ajunge la baia Mitraşevski şi, până să zică ceilalţi „Au!”, el a şi făcut fărâme uşa cabinei (pe care, la plecare, a încuiat-o, cu grijă, la loc).

Al-doilea-Eminescu este arestat, şi el:

> *„Crezându-se, probabil, decedat, el continuă să stea culcat în apă, sub curgerea eternă a robinetelor, până ce, spărgându-se uşa în prezenţa comisarului C.N. Nicolescu de la secţia 18, a lui Const. Simţion, V. Siderescu, G. Ocăşianu şi a altora, fu readus la suferinţi. Sub impresia unei idei funebre şi solemne, ceru lui Siderescu «o pereche de pantaloni negri, negri de tot». În minte îi veni acum stingerea fericită a călugărului Euthanasius şi viaţa fără prihană a lui Ieronim din* Cezara *şi, cum ştia că aceste personaje nu sunt decât alte feţe ale persoanei sale, binecuvântă pe toată lumea, şoptind rugăciuni pentru fericirea ei.”*

Ora 19.

Al-doilea-Eminescu este internat la doctorul Şuţu, lângă **Primul-Eminescu**, cu care, în sfârşit, se contopeşte din nou.

Ora 20 (şi după aceea).

La ospiciul privat al lui Şuţu, **Primul-Eminescu** sesizează că a rămas brusc fără strop de logică şi că nici cu stăpânirea asupra sinelui nu stă prea bine. Pentru a depăşi acest neplăcut moment, îşi trase o pernă sub cap, după care

> *„se părăsi tot mai mult în voia fantasmelor"*.

Cam tot în vremea aceea, **Al-doilea-Eminescu**

> *„Nu recunoştea pe prieteni sau se prefăcea, lăsând ochii în jos, că nu-i cunoaşte, manifestându-şi credinţa că boala nu-i va trece niciodată. Dar boala lui nu era şi aceea pe care şi-o închipuiau prietenii. El îşi simţea memoria strivită de acea apăsare în jurul craniului şi se plimba năvalnic în căutarea versurilor şi rimelor ce-i populase mintea până atunci. Îndurerat că uitase să vorbească toate limbile ce crezuse a şti până atunci… îşi făcea un răboj al lor."*

Într-un colţ al cămăruţei, prindea contur **Al-treilea-Eminescu**, responsabil de scena finală: un inedit spectacol, de tipul cenaclurilor literare. Înarmat cu manuscrisul numărul 2281, căruia îi dăduse foile până la fila 76, el îşi făcea încălzirea în cursul căreia,

> *„ca să-şi încerce memoria, declama din Homer sau din Virgil, bunăoară din Odiseea:*
>
> *Spune-ne, muză divină, demult iscusitul bărbat ce*
> *Lung rătăci după ce-au dărâmat Troada cea sfântă,*
> *Multe cetăţi de oameni văzu şi daturi deprinse,*
> *Multe-n urma lui supărări pe mare avut-au,*
> *Chibzuind pentru sufletul lui, alor săi înturnare,*
> *Dar pe tovarăşi el nu mântui cu toată a lui etc.*
>
> *(ms. 2281, f. 76)*
>
> *până ce, întunecându-l uitarea, alerga pe goale hexametre, în vanitatea celei mai inextricabile elucubraţii"*.

Ca literatură, bună-rea, toate acestea n-ar îngrijora prea mult, dacă personajul central nu ar fi unul dintre rarii oameni, în care s-au îngemănat minte şi conştiinţă dintre cele mai alese. Ca fragment din *„cea mai solidă şi plauzibilă biografie"* (C. Stănescu), aparţinând *„divinului critic"* Ghe. Călinescu, produsul este absolut jenant – ca să nu spun „impertinent". Într-un mod cu totul nepermis, *„divinul"*

amestecă fapte şi identităţi diferite, chiar contradictorii. În încercarea de a recompune un pacient Eminescu, rupe bucăţi din personajele literare ale acestuia, de parcă proza eminesciană ar fi părţi dintr-un jurnal intim.

Regret sincer că a trebuit să intru în asemenea amare detalii, la care m-au obligat acei specialişti, mai mari sau mai mici, care m-au acuzat că vreau să vatăm imaginea idolului dumnealor, Ghe. Călinescu. Fără agresiva şi nejustificata reacţie a unor domni, care apără anumite poziţii din reflex, rămânând inflexibili în faţa oricărui nou argument concret, aceste rânduri nici nu ar fi apărut. Există vicii peste care se poate trece cu vederea, atâta timp cât nu sunt prezentate drept virtuţi. Or, din nefericire, în paralel cu valoarea operelor sale, lumea noastră înalt culturală reprezintă şi un spaţiu moral, cam prea bogat în surprize neplăcute.

•

Şi, pentru ca toate cele de mai sus să nu dea din nou naştere la false probleme, îmi îngădui să reproduc aidoma cele câteva pagini atribuite de Ghe. Călinescu acestui tragic moment din viaţa lui Eminescu, când, potrivit numitului biograf, din dârzul gazetar nu mai rămăsese decât un nostalgic şi lăcrămos suflet în derivă.

Aşadar, iată paragrafele care explică şi relatează faptele petrecute în ziua de 28 iunie 1883, în viziunea lui Ghe. Călinescu (*Viaţa lui Mihai Eminescu*):

„AGONIA MORALĂ ŞI MOARTEA
(1883–1889)

Întocmai ca un dig de lemn putred, care-şi mai propteşte pieptul dospit de acreala umidităţii mugetelor năvalnice ale mării, lăsându-se străpuns ici şi acolo de mici suliţi de apă, conştiinţa lui Eminescu, obosită, mai luptă câtevă vreme împotriva asaltului tumultuos al imaginaţiei ce voia să rupă zăgazul raţiunii. Neliniştit de spumegarea lăuntrică şi de ideea unei cabale urzite împotrivă-i, acum când toţi îl părăseau spre a pleca la băi, poetul se prinse cu mâinile de Slavici, care, şi el bolnav, se pregătea să se ducă la Viena. Îi făcu mustrări amare că-l părăseşte în împrejurări grele pentru el şi încercă să-l înduplece să rămână pe loc. Spre a scăpa de el, Slavici îl rugă să se ducă la Maiorescu cu un bilet din parte-i. Maiorescu citi în scrisoare bănuiala lui Slavici că poetul ar fi grav bolnav, dar văzând pe Eminescu liniştit şi zâmbitor, nu crezu nimerit să-l iscodească mai departe. În fond, era încredinţat că mintea lui Eminescu se clatină, căci acesta, luând masa cu el, cu câteva zile înainte, se arătase, în nepotrivire cu firea sa, ţanţoş, declarând că învaţă limba albaneză şi că vrea să se facă monah. În sufletul poetului

însă ultimul zăplaz al judecăţii se prăbuşise şi închipuirea năvălea clocotitoare. Între omul din ajun şi cel de acum nu era nici o deosebire. Gândurile şi sentimentele erau aceleaşi, numai simţul compatibilităţii imaginaţiei cu realitatea fusese distrus. Iată de ce putem păşi mai departe în cercetarea firii şi concepţiei eminesciene chiar pe acest teren sumbru şi aburos.

Eminescu îşi dădu numaidecât seama că durerile sale erau un ecou stins al suferinţelor obşteşti, că acestea fuseseră pricinuite de deşănţarea demagogică a liberalilor, care sărăciseră ţara cu reformele lor, şi cum regele era simbolul noilor stări de lucruri, faţă de patriarhialitatea vechilor domni săraci, soluţia se impunea, putem spune, de la sine: regele trebuia împuşcat. Poetul se duse, aşadar, la cafeneaua «Capşa» şi încercă, vociferând din ce în ce mai tare, să convingă de acest silogism pe d-na Capşa, care şedea – înspăimântată, ca orice burgheză paşnică – la casă. Apoi scoase revolverul din buzunar, hotărât să se ţie de cuvânt. Gr. Ventura, care se afla acolo, se arătă cucerit numaidecât de această idee şi propuse poetului să meargă împreună cu trăsura la Cotroceni, unde, desigur, regele nu se găsea. Întorcându-se pe splaiul Dâmboviţei, lui Ventura îi veni ideea că o baie ar fi prielnică lui Eminescu, şi de aceea îl lăsă la baia Mitraszewski, în str. Poliţiei nr. 4. Poetul uitase acum de neajunsurile regalităţii şi, văzându-se în apă, fu năvălit de dorinţa talazurilor marine şi de voluptatea somnului veşnic pe ţărmul mării:

Mai am un singur dor :
În liniştea serii,
Să mă lăsaţi să mor
La marginea mării…

Crezându-se, probabil, decedat, el continuă să stea culcat în apă, sub curgerea eternă a robinetelor, până ce, spărgându-se uşa în prezenţa comisarului C. N. Nicolescu de la secţia 18, a lui Const. Simţion, V. Siderescu, G. Ocăşianu şi a altora, fu readus la suferinţi. Sub impresia unei idei funebre şi solemne, ceru lui Siderescu «o pereche de pantaloni negri, negri de tot». În minte îi veni acum stingerea fericită a călugărului Euthanasius şi viaţa fără prihană a lui Ieronim din Cezara şi, cum ştia că aceste personaje nu sunt decât alte feţe ale persoanei sale, binecuvântă pe toată lumea, şoptind rugăciuni pentru fericirea ei.

D-na Catinca Slavici, n. Szöke, în casa căruia, din Piaţa Amzei nr. 6, locuia poetul, înspăimântată de turbulenţa lui, scrisese, în zorii zilei de marţi,

28 iunie/10 iulie1883, lui Titu Maiorescu un bilet care trădează o silă îndelung stăpânită şi o oroare burgheză, lip[sită de orice eufemism: «D-l Eminescu a înnebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el, căci e foarte rău». Dacă Ion L. Caragiale plânse când auzi grozava ştire, ziarele vesteau pe scurt şi cu cruzime un eveniment pe care ***foarte mulţi îl socoteau inevitabil****, bizuindu-se pe manifestările artistice... nesănătoase ale poetului: «D-l Mihail Eminescu, redactorul ziarului Timpul, a înnebunit. D-l Paleologu va lua direcţiunea sus-zisului ziar.» Poate nu mai crudă fu nefericita şi seaca epigramă a lui Al. Macedonski, care însă atrase autorului indignarea unanimă:*

Un X... pretins poet – acum
S-a dus pe cel mai jalnic drum...
L-aş plânge dacă-n balamuc
Destinul său n-ar fi mai bun,
Căci până ieri a fost năuc
Şi nu e azi decât nebun.

Chiar Veronica Micle, aflată de Iacob Negruzzi în societatea unui tânăr ofiţer, ar fi primit ştirea cu nepăsare şi ironie.

Prietenii, în frunte cu Titu Maiorescu, care plăti 300 lei, îl internară pe dată în Sanatoriul «Caritas» al d-rului Şuţu, din strada Plantelor, pentru ca profeţia poetului să se îndeplinească:

Unde-s şirurile clare din viaţa-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate şi maestrul e nebun!

În schimb, Gh. Eminovici, venit la Bucureşti, declară că lasă asupra lui Maiorescu «toată îngrijirea materială şi morală», iar un frate, probabil Matei, smulse criticului ceasornicul de aur al poetului.

La ospiciu, unde fusese transportat în chip brutal şi nu în veştmintele sale, rămase în apa băii, Eminescu se părăsi tot mai mult în voia fantasmelor, conştient că scăpase frânele din mâini şi că armăsarul logic zburase. Nu recunoştea pe prieteni sau se prefăcea, lăsând ochii în jos, că nu-i cunoaşte, manifestându-şi credinţa că boala nu-i va trece niciodată. Dar boala lui nu era şi aceea pe care şi-o închipuiau prietenii. El îşi simţea memoria strivită de acea apăsare în jurul craniului şi se plimba năvalnic în căutarea versurilor şi rimelor ce-i populase mintea până atunci. Îndurerat că uitase să vorbească toate limbile ce crezuse a şti până atunci, adică latină, italiană, spaniolă, română, franceză, germană, engleză, albaneză, lituană, paleoslavă, rusească, polonă, bulgară, sârbă, greacă, neogreacă şi turcească (ms. 2255, f. 375) îşi făcea un răboj al lor. Apoi, ca să-şi încerce memoria, declama din Homer sau din Virgil, bunăoară din Odiseea:

Spune-ne, muză divină, demult iscusitul bărbat ce
Lung rătăci după ce-au dărâmat Troada cea sfântă,
Multe cetăţi de oameni văzu şi daturi deprinse,
Multe-n urma lui săpărări pe mare avut-au,
Chibzuind pentru sufletul lui, alor săi înturnare,
Dar pe tovarăşi el nu mântui cu toată a lui etc.
(ms. 2281, f. 76)

până ce, întunecându-l uitarea, alerga pe hoale hexametre, în vanitatea celei mai inextricabile elucubraţii". (subl. ns.)

Să fie ţesătura de mai sus rezultatul unei sume de simple erori? Oricare ar fi, răspunsul rămâne prea puţin important. Ceea ce contează cu adevărat este faptul că, oricât de *„divin"* ar fi socotit Ghe. Călinescu de către unii, paginile înfăţişate nu pot fi acceptate ca oglindă a realei biografii eminesciene. Am mai spus-o şi o repet: valoarea literară a unei scrituri nu oferă drepturi suplimentare autorului ei şi, în general, talentul şi geniul nu conferă, automat, moralitate celor care beneficiază de har. Dacă un roman este reuşit, autorul lui nu va fi îndrituit, prin Lege, să poată ieşi în stradă ca să tâlhărească – cu o mână în pieptul victimei, cu cealaltă pe stilou, dând autografe martorilor. La fel, oricât de fermecător, de aplaudat şi de inteligent ar fi cineva, el nu are dreptul să înlocuiască realitatea cu produsele fumigene ale propriei imaginaţii, fără a-l avertiza pe cititor, în chip explicit, asupra acestei substituiri a adevărului.

În ceea ce priveşte strict lucrarea lui Ghe. Călinescu, ediţia princeps a cărţii sale (*Viaţa lui Mihai Eminescu*) a fost însoţită de un text explicativ, din care citez:

„Sunt mulţi aceia cari au crezut că o asemenea carte nu se poate scrie decât după lungi şi minuţioase căutări de documente şi că lipsa unei ştiri de amănunt zădărniceşte cartea. Nu aceasta este părerea noastră. Scopul biografiei este viaţa, nu faptele şi ***când sunt destule fapte spre a intui viaţa, biografia devine legitimă****. De-altfel, pentru a ajunge la sinteză trebuie să porneşti tot de la sinteză, singura care-ţi dă tabloul golurilor de urmărit şi de umplut. De aceea, dacă această carte nu poate suferi mari schimbări în structura ei vitală, ea este menită, prin definiţie, să se prefacă şi să se îmbunătăţească prin cercetările şi îndreptările ulterioare, meritul ei fiind deocamdată acela că există"* – **Gheorghe Călinescu**, postfaţă la *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, Ed. *„Cultura Naţională*, 1932 (subl. ns.).

Ulterior, căzut victimă unor laude nemăsurate, autorul a renunţat la aceste precizări. Din acel moment, el nu a mai exprimat o opinie, ci a opus cunoaşterii adevărului sentinţa propriei plăsmuiri.

Răpit şi sechestrat de o mână de... amici

În *Însemnări zilnice*, Maiorescu mărturiseşte că medicul Şuţu a primit de la el plata în avans pentru internarea silită a lui Eminescu, fără ca măcar să-şi vadă pacientul. Câtă onestitate şi câtă probitate profesională se află în spatele acestui gest, care seamănă cu executarea unei simple prestări de servicii *plătite*, precum spălatul rufelor ori coletăria rapidă, judece fiecare.

Poate, unii, invocând prevederea legală potrivit căreia inclusiv vecinii unui bolnav psihic *„sunt în drept a cere aşezarea unui smintit în spitalul de sminţiţi”* (Decretul 1012), vor presupune că achitarea în avans era normală, doctorul Şuţu fiind, potrivit uneia dintre ipoteze, proprietarul acelui ospiciu particular. Numai că procedura de aplicare a decretului citat era condiţionată de o lungă serie de obligaţii, dintre care vom vedea că nu a fost respectată nici una, măcar.

În primul rând, la 28 iunie, lui Şuţu i-a fost achitată suma de 300 lei, reprezentând tariful pentru o lună de internare, fără ca acesta să constate dacă Eminescu era sau nu bolnav. De altfel, aşa cum ne vom convinge, nici celelalte două documente medicale eliberate ulterior pe numele lui Eminescu, în noiembrie 1886 şi în martie 1889, nu au fost rodul unei expertize temeinice asupra pacientului, timp de mai multe zile sau săptămâni, ci al unei examinări rapide, ale cărei concluzii se bazau foarte mult pe anamneză (fapte anterioare puse în seama bolnavului). Strict formal, măcar, acestea nu încălcau flagrant condiţia juridică de „certificat”.

De aceea, dacă Eminescu chiar ar fi fost predat doctorului Şuţu de către Poliţie şi chiar dacă el s-ar fi găsit cu adevărat într-o stare obiectivă de alienare mintală, este mai mult decât ciudat că Şuţu nu pomeneşte nimic de episodul de la baia Mitraşevski, de motivele care au determinat arestarea şi de condiţiile exacte în care ar fi avut ea loc. De aici, deducem că fie nu i s-a spus (caz în care Şuţu şi comisarul devin în egală măsură suspecţi), fie ştia că simpla şedere la baia publică nu era un motiv care să permită arestarea cuiva, fie povestea de la baia Mitraşevski nu se inventase încă.

De vreun secol, diverse glasuri (nu o dată, paradoxal?, opuse în relatarea faptelor concrete) susţin că Maiorescu şi Şuţu ar fi acţionat în interesul lui Eminescu, uneori, mergându-se până la a sugera că, în mod deliberat,

respectivii ar fi păstrat secrete anumite detalii, numai şi numai pentru a ascunde un adevăr compromiţător pentru imaginea „poetului naţional”. Oare? Dacă, într-adevăr s-ar fi dorit asta, n-ar fi fost încercat, mai întâi, un dialog pe această temă cu Eminescu însuşi şi n-ar fi avut, măcar doi dintre grijuliii amici, o consfătuire preliminară? Ar fi fost Eminescu ridicat, tam-nesam, cu Poliţia, ar fi fost el dat afară de la *Timpul* în cunoscutul mod mârşav, ar fi fost întocmite liste de subscripţie şi aşa mai departe? Dacă fiinţa lui le-ar fi fost atât de dragă aşa-zişilor „ocrotitori”, precum se pretinde, şi dacă „alienarea” lui era previzibilă şi de neocolit, de ce nu s-au făcut demersuri din timp, de ce nu s-au strâns bani pentru ca, odată izbucnită boala, el să fie cât mai bine îngrijit medical, în Ţară sau în străinătate, mai ales că, atâta vreme cât se pretinde că boala era ereditară, se poate afirma şi că tratamentul putea preveni (sau întârzia, măcar) declanşarea ei? Ce l-a oprit pe marele lui „protector”, Maiorescu, să-şi rupă de la gură două din cele cincisprezece mii de lei, partea din profitul net pe 1883 – pe care a investit-o în afaceri, în anul următor?

Pentru a avea o cât mai exactă imagine a veniturilor lui Maiorescu (venituri care nu ne-ar fi interesat dacă nu s-ar fi făcut atâta vâlvă cu pretinsele mari investiţii băneşti făcute de Maiorescu în „protejatul” lui), ajunge să precizăm că, la 19 august 1883 (deci, când Eminescu era în ospiciu), el şi T. G. Rosetti şi-au declarat disponibilitatea de a împrumuta Biserica Sfântul Nicolae din Braşov cu rotunjoara sumă de 165 000 lei, *„pe termin de 5 ani”*. Numai din aceşti bani, Statul Român i-ar fi putut plăti lui Eminescu o pensie de 250 de lei, vreme de 55 de ani – adică, până ce ar fi împlinit venerabila vârstă de 94 de ani.

Desigur, una e împrumutul, alta e dania; una este o instituţie bisericească, alta e o persoană civilă. La calcule precum cel de mai sus ne silesc, însă, aceia care îl mai prezintă şi astăzi pe Maiorescu drept marea şansă a vieţii lui Eminescu. Şi-atunci, te întrebi: la vremea lui, Mecena o fi fost şi el la fel de darnic? O fi avut şi el *Junimea* lui, de la care recupera paralele date lui Horaţiu şi Virgiliu?

Flagrantele ilegalităţi comise pentru înlăturarea lui Eminescu din viaţa publică arată că liderii *Junimii* erau capabili să ascundă răpirea şi sechestrarea unei persoane, spre a o supune cu de-a sila unui tratament care nu-i era necesar, după care, tot ei, folosind falsuri şi dezinformări, creau victimei o imagine melodramatic deformată, dar suficient de credibilă, încât să reziste vreme de mai bine de un secol. Aşa s-a născut un veac de falsă compătimire, un veac în care abilitatea câtorva a facut ca revolta publică să fie înlocuită cu mila. În acest context, chiar este de crezut că, dacă Eminescu ar fi fost nebun cu adevărat, iar *Junimea* ar fi dorit să încerce recuperarea lui, nu ar fi fost

capabilă de a-l interna fără tam-tam? Adică, reuşita datorată relei-credinţe şi sfidării legislaţiei şi bunului-simţ ar fi devenit imposibilă în cazul în care s-ar fi vrut, într-adevăr, binele lui Eminescu?

La vremea aceea, într-o epocă pe care atoateştiutorii de astăzi consideră că ar cunoaşte-o în exclusivitate, Decretul 1012 prevedea: *„De câte ori o autoritate înaintează pe vre-un smintit la spitalul de smintiţi, trebue să'l însoţească de o hârtie formală către medicul primar al stabilimentului, însoţit de* ***actul medical*** *în original sau în copie legalizată, iar dacă smintitul este interzis, în loc de act medical, el va fi însoţit de un extract de sentinţă judecătorească, prin care a fost interzis"* (articolul 3). Totodată, Legea vremii făcea netă distincţie între spitale şi ospicii, spitalele neavând dreptul să interneze smintiţi decât în mod excepţional sau, tempotrar, înainte de a fi declaraţi ca atare. Primele prevederi din capitolul II al *Regulamentului* serviciului Ospiciului Mărcuţa, tratând *„Despre primirea şi ieşirea smintiţilor din Ospiciu"*, sună astfel: *„Orice individ declarat de smintit prin vreun* ***act medical subscris de doi Medici*** *nu poate fi primit în spitalele din Capitală, ci se va înainta d'a dreptul la Ospiciul Mărcuţa spre căutare. Toate Spitalele civile şi districtuale sunt în drept să primească alienaţi pentru observaţia, pentru fixarea diagnosii ori ca tranzit (aflaţi în transportul la un Ospiţiu de alienaţi)"* – articolul 5.

Deci, din motive raţionale, o persoană bănuită că s-ar fi alienat nu putea fi dusă direct la ospiciu. De aceea, în urma sesizării scrise a unor persoane particulare sau a autosesizării autorităţilor, cel suspectat putea fi doar temporar internat într-un spital (sau închis în arestul Poliţiei, cum avea să se întâmple cu Eminescu la Iaşi, în 5 noiembrie 1886). Cei responsabili de locul în care respectivul era reţinut aveau obligaţia ca, în maximum 24 de ore, cazul să fie adus la cunoştinţa *„administraţiei speciale de care depinde şi care orânduieşte o comisie medicală spre a examina starea mintală a individului"*. Întregul demers, încheiat cu internarea (mai rar, cu eliberarea) celui în cauză trebuia să dureze maximum 3 zile.

În cazul în care comisia hotăra că persoana necesită tratament, ea întocmea un certificat medical amplu, fără de care nimeni nu putea fi ţinut în ospiciu. Aşa cum s-a văzut, din clipa în care certificatul medical devenea realitate, pacientul nu mai putea fi găzduit în vreun spital obişnuit al Bucureştilor, trebuind să fie internat la un ospiciu.

Lucrurile sunt cu atât mai clare, cu cât aceleaşi reglementări nu apar într-un singur act normativ al vremii. *Regulamentul* Ospiciului Mărcuţa, condus, repet, tot de către venerabilul doctor Şuţu, condiţiona şi el, în modul cel mai explicit cu putinţă, internarea cuiva la balamuc:

„Articolul 9 – Rudele d'aproape, Curatorii, Epitropii şi chiar amicii ori vecini unui smintit sunt în drept de a cere aşezarea lui în Ospiciu, însă, spre a fi admis el trebuie să fie însoţit:

a) D'o cerere d'admitere înscrisă şi subscrisă de cei în drept, în care se va arăta numele, pronumele, profesiunea, religiunea, etatea, domiciliul atât al pătimaşului cât şi al petiţionarilor, însemnându-se tot d'o dată şi gradul de rudenie ori felul de relaţiune ce ar fi având aceşti din urmă.

b) Şi d'un Certificat Medical subscris de doi Medici prin care să se constate felul şi gradul alienaţiunii mentale, precum şi toate particularităţile ei.

Articolul 10 – Toate petiţiile numite în articolul 9 alin. ***a*** *vor fi legalizate d'Autoritatea administrativă locală."*

Unde sunt aceste documente? De ce, tocmai în cazul lui Eminescu, nu au fost întocmite? Raţiuni umanitare? Iubire de aproape? Azi-mâine o să auzim, poate, de la tămâietorii de azi ai făptuitorilor de ieri, că, de fapt, lui Eminescu i-au fost asigurate toate acestea numai pentru a-l scăpa de chinul vieţii şi al suferinţei ereditare!

Fapta lui Şuţu e cu atât mai gravă cu cât nu încalcă numai Legea bunului-simţ, ci şi pe cea scrisă. Ca medic primar (echivalentul de azi al funcţiei de *director*) al Ospiciului Mărcuţa, el cunoştea legislaţia în materie de sminitiţi şi de neputincioşi, concentrată, cum am arătat, în două acte normative: Decretul 1012 din 15 iulie 1867 şi *Regulamentul* care stabilea personalul şi detalii privind modul de funcţionare ale Mărcuţei.

Deoarece în biletul (titlul de *„certificat medical"* a fost adăugat de A. Z. N. Pop) scris abia la o săptămână după internare se precizează că Eminescu a fost *„adus în căutarea Institutului «Caritatea» din Bucureşti la 28 Iunie 1883 de către Onor Prefectura Capitalei"*, nu de particularii Maiorescu şi Simţion, constatăm, întâi de toate, că doctorul încearcă să-şi elibereze amicul (şi şeful?) de orice responsabilitate juridică. N-a văzut, n-a auzit! Ba, argument suprem al nevinovăţiei, în aceeaşi zi, Maiorescu a sărit în tren, plecând în străinătate! Ghinionul lui Şuţu rămâne însă tot *Regulamentul* ospiciului Mărcuţa, care prevedea şi aceste îndatoriri:

a) *„De câte ori o autoritate administrativă înaintează pe Vr'un smintit la Ospiciu, trebuie să-l însoţească de o hârtie formală către Medicul primar al Ospiciului, însoţită de act medical în original"* (articolul 7);

b) *„La casuri grave comise în public, smintitul se poate înainta la Ospiciu şi fără act Medical, însă atunci Autoritatea administrativă care va fi luat această măsură va arăta anume această împrejurare în adresa către Medicul Ospiciului"* (articolul 8).

Nici din procesul-verbal semnat de comisar, nici din vreun alt document nu reiese, însă, că predarea-primirea „bolnavului” s-a făcut pe baza vreunui act scris, care să-i indice lui Şuţu motivul care a determinat acţiunea Poliţiei sau care să constituie un document medical eliberat conform Legii.

Neglijenţă sau rea-credinţă? Înainte de a răspunde, să mai frunzărim şi alte preveri legale eludate de proprietarul din Plantelor 9. De pildă: *„Îndată ce un smintit se primeşte în ospiciu…, medicul primar* (care, atât la Mărcuţa, cât şi în Plantelor 9 era Şuţu – n.ns.) *va face un buletin unde va descri causa admiterii…, pe care 'l va înainta administraţiei superioare de care depinde stabilimentu”* (Decretul 1012, articolul 16). De asemenea, în clipa în care o persoană intra pe poarta stabilimentului său, acest lucru trebuia consemnat într-un registru special: *„Intendentul ospiciului va ţinea o condică şnuruită, numerotată şi sigilată de administraţia spitalicească superioară, de care depinde stabilimentu, în care va înscrie îndată după primirea unui smintit numele, prenumele, profesiunea, etatea, religiunea, naţionalitatea şi domiciliul său, precum şi al aceluia care a cerut admiterea sa în ospiciu”* (articolul 12). În cazul în care *„bonavul este trimis de vrio autoritate, se va însemna aceasta, numărul hârtiei şi dosarul unde s-a depus hârtia… Se va mai însemna într-această condică, data admiterii bolnavului precum şi ace[e]a a eşirii lui sau a morţii, cu arătare de numărul zilelor câte s'au aflat în spital”*.

Cum absolut nici unul dintre obligatoriile documente mai sus citate nu a fost vreodată invocat (barem, în treacăt!), putem trage concluzia că, în privinţa lui Eminescu, doctorul Şuţu a avut rolul unui patron de închisoare particulară, care poate primi şi ţine pe oricine era adus de un amic sau de un bun plătitor? Sub acest aspect, deja, contează mai puţin dacă Eminescu a fost adus, fedeleş, de poliţai sau de „prieteni”. Important este că el a fost dus şi încarcerat în mod absolut ilegal la Şuţu şi că un număr de aşa-zişi amici, în frunte cu „mentorul” şi „protectorul” Maiorescu nu numai că au cunoscut adevărata stare de lucruri, dar, fără contribuţia lor directă, ea nu ar fi fost posibilă.

Codicele de procedură criminală din 1864, în Cartea a II-a, Secţiunea a VI-a, tratează *„Arestaţiuni ilegale, secuestraţiuni de persoane şi alte atentate la libertatea individuală”*. Sub acest generic, se stipulează:

Articolul 272 – *„Se va pedepsi cu maximu închisorii ori cine, fără ordinul autorităţii competinte, şi afară de casurile unde legea ordonă sau permite anume arestarea unei persoane, va fi arestat, va fi deţinut sau va fi secuestrat pe o persoană pentru un motiv oare-care şi fără scop de a comite un delict special. Se va pedepsi cu aceeaşi pedeapsă şi acela care va fi dat locuinţa spre a se essecuta arestuirea, închiderea sau secuestrarea persoanei.”*

Articolul 273 – *„Culpabilul de infracţiunea prevăzută în art. precedent*

se va pedepsi cu reclusiunea dacă:*

1) Dacă din faptul chiar al arestării victimei sau al tratamentului la care a fost supusă în timpul secuestrării sale, a rezultat o lesiune corporală gravă sau dacă va fi fost supusă la vreo tortură.

2) Dacă secuestrarea a ţinut mai mult de o lună.

3) Dacă crima s-a comis asupra unui ascendent legitim sau natural;

4) Dacă arestarea sau secuestrarea s-a essecutat cu port schimbat, cu nume mincinos sau cu vre un ordin ori mandat plăsmuit al autorităţii publice.

5) Dacă individu arestat sau secuestrat a fost ameninţat cu moartea."

*Recluziunea era o *pedeapsă aflictivă şi infamantă*, constând în închiderea condamnaţilor într-un penitenciar, pentru o perioadă variind între 5 şi 10 ani. Ea era impusă celor ce comiseseră infracţiuni calificate drept crime, privându-l pe condamnat atât de drepturile fireşti civile, cât şi de cele politice. Pe lângă recluziune, alte pedeapse aflictive (*aflictiv* însemnând *„care loveşte direct într-o persoană"*) erau moartea, munca silnică şi detenţia (întemniţarea de la 3 la 10 ani).

Aşa cum prea bine se ştie, perioada *„internării"* din 1883 a durat nu o lună, ci vreo nouă, transferul în Austria, la Döbling, efectuându-se tot graţie ilustrului doctor Şuţu, girat profesional de Maiorescu: *„eu ştiu că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Şuţu şi mai ştiu că ducerea sa la Viena este cu totul de prisos"* (scrisoarea din 19 octombrie 1883, către sora sa, Emilia Humbel). Aşadar, dacă adevărul ar fi ieşit la iveală, între uşile la care ar fi bătut pericolul recluziunii se număra şi aceea din strada Plantelor 9. De aceea, putem lesne înţelege măsurile de maximă prudenţă luate de toţi cei implicaţi în această conspiraţie. Nu ştiu dacă a fost explicit interzis accesul la Eminescu, aşa cum reiese, conform lui Augustin Z. N. Pop, din scrisoarea adresată de Constantin Dimitriu lui Mihail Brăneanu, la 16 iulie 1883: *„...doctoru' nu mai primeşte pe altcineva, zicând că face rău pacientului"*. Cert este însă că nici unul dintre cei care nu au fost amestecaţi în ticăloşie nu a ajuns să-l vadă, cu toate că, măcar din politeţe ori din curiozitate, şi tot te aşteptai să-l viziteze. Spre deosebire de hepatită, care se manifestă în moduri relativ identice, alienarea cunoaşte o vastă paletă de forme, nu toate presupunând completa rupere a bolnavului de realitate. De aceea, putem bănui că nici unele persoane din familie (tatăl şi fratele mai mic, de pildă) nu l-au vizitat pentru că nu le-a fost permis.

Una peste alta, între ilegalităţile comise de Şuţu în clipa preluării lui Eminescu sunt şi următoarele: **1)** l-a primit pe Eminescu în ospiciul său (particular?), cu toate că acesta, nesuferind o recidivă, boala lui era incertă şi, prin urmare, trebuia să stea fie la un spital, fie în arestul Poliţiei (cum avea să se procedeze, la 6 noiembrie 1886, la Iaşi); **2)** l-a internat pe Eminescu în

lipsa unei cereri scrise de admitere, care să cuprindă *„numele, prenumele, profesiunea, religiunea, etatea, domiciliul atât al pătimaşului căt şi al petiţionarului”*, alături de informaţii privitoare la *„felul de relaţiune ce ar fi având acesta din urmă cu smintitul”* (Decretul 1012, articolul 8); **3)** l-a acceptat fără *„vreun act medical subscris de doi Medici”*; **4)** nu a respectat intervalul maxim în care medicii trebuiau să se pronunţe asupra stării sănătăţii pacientului (3 zile), semnând aşa-numitul lui *certificat medical* după o săptămână de la internare; **5)** nu a înştiinţat *„administraţia specială”* asupra internării; **6)** nu a solicitat constituirea unei comisii care să-l examineze pe Eminescu; **7)** nu a întocmit *„buletinul unde va scri cauza admiterii”* (Decretul 1012, articolul 16).

În plus, dacă la 28 iunie 1883 Eminescu a fost dus direct în Plantelor 9, unde locuia Şuţu, acesta se face vinovat de complicitate, precum oricine *„va fi dat locuinţa spre a se essecuta arestuirea, închiderea sau secuestrarea persoanei”* (articolul 272 din Codul penal, prevăzut şi prin Legea din 17 februarie 1874).

Cum ilegalitatea este la ea acasă, de la un capăt la celălalt, oricâtă bunăvoinţă am avea pentru savantul medic, nu putem accepta ideea că Eminescu a căzut victimă unei erori accidentale. Şi, întrucât procedura a fost viciată din prima clipă, avem toate temeiurile să primim cel puţin cu neîncredere ipoteza conform căreia doctorul Şuţu ar fi fost bine intenţionat, dar a greşit diagnosticul. De altminteri, în ceea ce-l priveşte, cele de până aici nu constituie singurele argumente incriminatoare. Şi nici cele mai grave.

Crimă acoperită cu un Certificat medical fals

În destinul lui Eminescu, biletul scris şi semnat de doctorul Al. Şuţu la 5 iulie 1883 şi acceptat drept *„certificat medical”* a jucat un rol fundamental, fără el, lipsind absolut orice temei legal, care să justifice, cât de cât, internarea. (Degeaba şi-a pregătit avocatul Maiorescu un alibi atât de solid, ca plecarea din ţară, tocmai în acea zi?) În plus, acest fals document avea să fie folosit în viitor, simpla lui existenţă permiţând declararea unor „recidive” şi făcându-le credibile pentru publicul larg şi pentru amicii de bună-credinţă. Majoritatea biografilor lui Eminescu a tratat acest document ca pe un fel de înscris sacru, asupra căruia nu se poate face nici un comentariu. Ei nu au intrat la idei nici măcar atunci când diagnosticul iniţial,

stabilit de Şuţu, a fost înlocuit cu altele, puse de alţi medici, sau când au văzut că a fost supus tratamentului folosit în altă boală decât cea declarată.

Şi, totuşi, în ţară, Eminescu fusese internat pe baza unui document, pe care, s-ar zice, autorităţile locale l-au privit ca pe un autentic certificat medical! Să readucem în atenţie textul acestui document atât de important şi atât de superficial privit de istoricii literari. Deşi cred că reprezintă una dintre principalele surse de dezinformare, citez varianta lui Augustin Z. N. Pop, care pare a fi cea mai favorabilă doctorului Şuţu (urmând să revin asupra ei, într-un alt context):

„No. 12535

11/83

Certificat medical

Subsemnatul doctor în medicină attest prin aceasta că dl. Eminescu adus în căutarea Institutului «Caritatea» din Bucureşti la 28 Iunie 1883 de către Onor Prefectura Capitalei este atins de alienaţie mintală în forma «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă în un stabiliment special.

Bucureşti, 5 iulie 1883

Dr. Şuţu"

O primă remarcă: pentru a fi considerat legal, „certificatul" acesta nu putea fi singur, ci doar alături de alte documente, împreună cu care constituia „dosarul" pacientului. Ni se spune că lângă „certificat" s-ar mai fi găsit: procesul-verbal de arestare, o adresă a Poliţiei către Parchet, o alta, prin care primul-procuror cere preşedintelui Tribunalului Ilfov să aprobe instituirea curatelei. Personal, nu am ştiinţă ca vreunul dintre aceste documente să mai existe şi nici garanţia că ar fi existat vreodată. Or, în atare situaţie, încrederea în exactitatea şi/sau în autenticitatea citatelor provenind, se zice, din aceste pretinse probe materiale scade rapid şi drastic, cu atât mai mult cu cât este lucru dovedit că acelaşi document cunoaşte (şi) versiuni, variind de la autor la autor. Altfel spus, s-au scris cărţi din cărţi, cele dintâi fiind axiomatic socotite drept necesar exacte.

Vrând-nevrând, trebuie însă să continuăm analiza cu puţina şi destul de dubioasa „documentaţie" existentă, sperând că vom reuşi să separăm în cât mai mare măsură adevărul de minciună. Aşadar, în cazul în care Eminescu ar fi fost adus de Prefectură, el trebuia predat simultan cu un document emis de aceasta ori de către secţia de poliţie direct implicată, în care se *„va arăta anume"* ce *„împregiurare"* a determinat arestarea. În mod normal, doctorul

Şuţu era obligat (şi interesat) să menţioneze un asemenea obligatoriu document justificativ. Cum nu a făcut-o, avem motive serioase să credem că actul cu pricina n-a existat niciodată – ceea ce constituie o ilegalitate flagrantă, întrucât (fapt verificat pe prea „ocrotitul" Eminescu) în felul acesta se puteau comite abuzuri criminale.

Dacă smintitul era adus la spital de Poliţie, trebuiau precizate – cel puţin – numele poliţistului şi secţia pe care o reprezenta. De asemenea, *„Autorităţile administrative cari au ordonat aşezarea unui smintit major în spitalul de alienaţi, sunt datoare d'a încunoştiinţa fără întârziere (cel mult în termin de 3 zile) pe procurorul local"* (Decretul 1012, articolul 11). Acesta, în cazul în care socotea oportun şi avea un certificat medical acoperitor, putea cere preşedintelui Tribunalului punerea sub interdicţie a pacientului.

În lipsa unei solicitări scrise exprese, venite fie din partea autorităţilor (Parchet, Poliţie, Administraţie), fie din partea acelei persoane particulare care îi plătea serviciile, avem surpriza să constatăm că, la 5 iulie 1883, *doctorul Şuţu a emis un act medical, căruia îi spune „certificat", fără ca acesta să-i fi fost cerut de cineva.* Acest document, care a inaugurat şi a oficializat perioada aşa-zisei *„întunecări"* a lui Eminescu, apare, astfel, fundamental diferit de condiţia formală a celorlalte două certificate medicale existente încă la „dosarul Eminescu": unul semnat, peste trei ani, de doctorii Iuliano şi Bogdan, care afirmă că acţionează *„în urma requiziţiunei d-lui prim-procuror"* (5 noiembrie 1886), şi altul, iscălit cu nici trei luni înainte de deces de doctorii Şuţu şi Petrescu, care precizează încă din primele rânduri că fuseseră *„invitaţi de Dl. prim-procuror prin adresa nr. 5717 a comunica starea facultăţilor mintale a lui M. Eminescu"* (23 martie 1889). În absenţa unui alt document oficial, care să justifice necesitatea eliberării unui certificat de către Şuţu, şirurile lui – sumare, neargumentate şi infirmate ulterior – *nu aveau nici o valoare juridică*, deoarece, lipsind temeiul reţinerii şi supunerii controlului pacientului Eminescu, se presupunea că acesta era liber – caz în care nu putea fi consultat. *„Certificatul"* lui Şuţu era ca o scrisoare trimisă sieşi.

Deci, doctorul Şuţu afirmă că Eminescu ar fi fost *„adus în căutarea Institutului «Caritatea» din Bucureşti la 28 Iunie 1883 de către Onor Prefectura Capitalei"*. Desigur, era liber să afirme orice, inclusiv că i-a venit în poartă prefectul însuşi, cu instituţie cu tot; asta nu înseamnă, însă, că spune adevărul. În feluritele zvonuri de acum vreun veac, Prefectura apare cu o singură ocazie, în 1911, când Al. Ciurcu povesteşte că Gr. Ventura l-ar fi informat pe prefect asupra „ieşirii" lui Eminescu, la *Capşa*. Mai mult, în

presa vremii, amestecul Poliţiei nu a fost niciodată amintit, deşi suspiciuni ar fi fost destule, întrucât, pe atunci, sănătatea publică se găsea aproape în totalitate sub autoritatea Ministerului de Interne. În schimb, *România liberă* din 2 iulie 1883 îi pomeneşte pe *„Amicii săi îngrijoraţi”*, care l-ar fi *„condus Marţi la casa de sănătate”*!

Cei mai suspicioşi, pot gândi: şi dacă prefectul a intervenit în mod ocult? Sigur că orice este posibil, dar, într-o atare ipoteză, ce rost mai avea amestecul lui Maiorescu şi al lui Simţion, la ce bun complicaţia inutilă cu biletul doamnei Slavici? La vremea respectivă, Codicele de procedură criminală (1864) prevedea, în Cartea I (Despre poliţia judiciară şi ofiţerii de poliţie care o exercită), următoarele: *„În comunele* (Capitala era şi ea socotită comună – n.ns.) *despărţite în mai multe secţiuni (ocoale), comisarii de poliţie vor îndeplini aceste funcţiuni în toată întinderea comunei unde sunt stabiliţi, fără a distinge dacă contravenţiunea s-a făcut în propriul lor ocol, sau în altul din aceeaşi comună”* (articolul 17). Prin urmare, acel C. N. Nicolescu, autor al de negăsitului astăzi proces-verbal, putea să-l ridice pe Eminescu de la baia Mitraşevski chiar dacă el ar fi fost comisar într-o secţie din capătul celălalt al Bucureştilor. Această libertate de acţiune individuală reduce, aşadar, şi mai mult posibilitatea de a trece fapta sa în contul instituţiei la care lucra. Treptele ierarhice nu se pot substitui una alteia, pe criteriul că, toate, alcătuiesc o unică scară. Astfel, un poliţist încadrat la secţia X din Bucureşti nu poate să se prezinte ca fiind salariat al Poliţiei Capitalei, după cum un coleg de-al lui de la Capitală nu poate fi inclus în personalul IGP, doar pentru că IGP cuprinde şi Capitala, ambele fiind tutelate de aceeaşi structură superioară, ministerul. Responsabilitatea individuală a fiecărui palier ierarhic face ca, atâta timp cât nu există nici un document care să probeze că Prefectura Capitalei ar fi fost implicată direct şi explicit, procesul-verbal al comisarului C. N. Nicolescu să nu poată atrage răspunderea Prefecturii – şi, implicit, a prefectului.

În consecinţă, faptul că C. N. Nicolescu se referă la predarea lui Eminescu direct către Şuţu (*„La Caritatea l-am confiat d-rului Şuţu, rugându-l a-i da îngrijiri excepţionale”*), în vreme ce acesta din urmă afirmă că Eminescu ar fi fost adus *„de către Onor Prefectura Capitalei”* constituie o altă neconcordanţă flagrantă. (Posibil ca eroarea lui Şuţu să se fi datorat tocmai bunei cunoaşteri a Legii privindu-i pe smintiţi – Lege pe care, formal, el s-a ferit, astfel, s-o încalce.) Nepotrivirea arată fără doar şi poate că predarea-primirea lui Eminescu s-a

făcut fără a se întocmi nici cel mai sumar document. De aici deducem, implicit, şi faptul că dacă, într-adevăr, Poliţia ar fi fost cea care l-a dus pe Eminescu în Plantelor 9, în seara zilei de 28 iunie 1883, acţiunea ei a fost (de asemenea) ilegală.

Revenind la formularea doctorului Şuţu, care pretindea în fiţuica lui că Eminescu ar fi fost predat la stabilimentul său din strada Plantelor de către Prefectură, iată o copie după un document în care prefectura obişnuia să se implice, potrivit Legii, în cazuri similare: ***„Ca rezultat al adresei dvs****. nr. 137, am onore a vă comunica că am dat ordin Dlui Comisar al Secsiei 4, a lua din Spital pe bolnavul Tudorache Moldoveanu şi a-l transporta la Dl. dr. Şuţu; vă rog să binevoiţi a da ordin ca să dea numitul bolnav în primirea Dlui Comisar. Primiţi vă rog Dlor şi Epitropi asigurarea consideraţiunii mele,* ***Prefect*** *(ss indescifrabil),* ***Şef divizie*** *(M. Georgescu)”* (adresa nr. 13.546/28 martie 1889, trimisă epitropilor Aşezămintelor Brâncoveneşti). Acest document lămureşte în trei privinţe: întâi, constituie o probă concretă a modului în care era respectată şi aplicată Legea vremii privindu-i pe smintiţi, aceştia fiind, la început, internaţi într-un spital obişnuit, de unde, în cazul în care comisia medicală stabilea că ar fi alienaţi, erau transferaţi la balamuc. În al doilea rând, el confirmă că orice mutare a unui bolnav se făcea pe baza unor documente clare. În fine, prin această adresă, constatăm că nici măcar prefectul nu semna singur o atare hotărâre, deşi în textul de mai sus e vorba de un banal transfer (asupra căruia voi reveni); prin urmare, un simplu comisar trebuia să aibă, şi el, o acoperire în acte, cel puţin egală.

Şi-apoi, de ce să interneze Prefectura pe Eminescu într-un spital particular, când ştia bine că n-are din ce fonduri să-i achite spitalizarea? Iar patronul spitalului, ar fi primit să întreţină, gratuit, un astfel de pacient?

Aşa zisul „certificat medical” semnat de doctorul Şuţu pare legat de procesul-verbal al comisarului C. N. Nicolescu, deoarece medicul afirmă că Eminescu i-ar fi fost predat *„de către Onor Prefectura Capitalei”*, iar poliţistul susţine, referitor la aceeaşi persoană, că ar fi confiat-o *„d-rului Şuţu”*, precizând, în plus, locul (*„La Caritatea”*) şi ora (*„orele 7 seara”*). Mai mult, Augustin Z. N. Pop ne asigură că aceste două documente s-ar fi şi întâlnit la procuratură, între coperţile primului dosar de curatelă întocmit – se zice – lui Eminescu, în iulie 1883.

Afirmaţiile medicului şi ale poliţistului sunt contrazise de către fiica avocatului, Livia Maiorescu, în două dintre punctele lor esenţiale: persoanele

implicate în internarea lui Eminescu şi momentul din zi, în care s-a derulat acţiunea. Reamintesc că, potrivit ei, după ce a părăsit casa familiei Maiorescu (curând după ora 10), Eminescu a mai făcut un singur şi scurt drum (probabil la Simţion), la capătul căruia a fost imobilizat şi *„dus la Soutzo"*. În consecinţă, el a fost încarcerat înainte de amiază. În plus, Livia Maiorescu pare să nu fi auzit nici măcar ca zvon de implicarea Poliţiei. Lucru firesc, întrucât, la urma urmei, dacă amestecul autorităţilor ar fi fost real, ce sens ar mai fi avut înţelegerea dintre Maiorescu şi Simţion? De ce s-ar mai fi complicat ei şi de ce ar fi avut estetul emoţii cu privire la reuşita predării lui Eminescu doctorului Şuţu (*„Numai, de s' ar face asta fără greutate!"* – *Însemnări zilnice*, 28 iunie 1883)?

Şi-apoi, intervine aspectul financiar, care naşte alte confuzii. Astfel, Maiorescu susţine că i-a plătit în avans doctorului Şuţu pentru internarea lui Eminescu, în vreme ce Şuţu, indirect, neagă acest lucru, căci dacă Eminescu îi fusese adus de *„Onor Prefectura Capitalei"*, aceasta nu-i dăduse nici un ban (şi, cu atât mai puţin, anterior predării „pacientului"). În consecinţă, deducem că Maiorescu se referă la un anume stabiliment medical (cu taxă de internare), Şuţu la altul (gratuit). Dacă Eminescu putea fi internat fără plată, cei 300 de lei achitaţi de Maiorescu în primă fază încep să capete miros de mită. Dacă, dimpotrivă, taxa era obligatorie, *„Onor Prefectura"* l-ar fi predat pe Eminescu unei alte instituţii spitaliceşti – de pildă, celei din cadrul Aşezămintelor Brâncoveneşti, unde mai fusese tratat de către cunoştinţa sa, doctorul Wilhelm Kremnitz.

Din ce motiv să fi apelat, atunci, doctorul Şuţu la formularea prin care implică Prefectura Bucureştilor? În lipsa altor probe, găsesc o singură explicaţie: ca să se pună, *post factum*, în acord formal cu rigorile Legii. Concret, articolul 6 al Regulamentului privind funcţionarea Ospiciului Mărcuţa preciza: *„Osebit de Direcţia generală a Serviciului Sanitar sunt în drept d' a trimite la Ospiciu din propria lor autoritate pe cei izbiţi de smintire de minte, alienaţia cărora s' a constatat de doi medici, Prefectura Poliţiei din Capitală, toate Prefecturile administrative din Districte, precum şi instanţiile judecătoreşti înştiinţând despre această trimitere şi pe Direcţie"*. Precum se vede, ca să iasă din încurcătură, Şuţu trebuia să aleagă între Direcţia generală a Serviciului Sanitar (în numele căreia nu îndrăznea să decidă şi la care nu a cutezat să apeleze nici spre a rezolva „chestiunea" pe cale ilegală – ceea ce

reprezintă o bilă albă pentru Direcţie) şi Prefectură (cu care este cert că a mai conlucrat). Dar chiar presupunând că Eminescu ar fi fost, totuşi, adus la Şuţu de către Prefectură, faptul nu rămânea mai puţin ilegal, deoarece poliţia nu putea preda către ospiciu decât pe cei în mod cert *„izbiţi de smintire de minte”* , adică pe cei a căror alineaţia *„s-a constatat de doi medici”* . Or, tocmai acest certificat medical legal, girat de doi specialişti, a lipsit în cazul lui Eminescu. În locul unui asemenea document cerut de Lege, Şuţu a semnat un bileţel fără valoare juridică (fapt dovedit, indirect, şi prin respingerea cererii de curatelă), dar care a putut acţiona atât de eficient la nivelul opiniei publice copleşite, în acea perioadă, de zvonuri privind gravitatea verdictului medical, iar după moartea lui Eminescu, de o iresponsabilă literatură memorialistică rămasă fără control atent asupra autenticităţii faptelor relatate.

Din clipa în care mult lăudatul doctor Şuţu întocmeşte un document fals, el, tocmai el, directorul Mărcuţei, profesor la două catedre ale Facultăţii de Medicină şi proprietar al unui ospiciu comite o ilegalitate majoră. Nu cunoştea Legea? Putem să ne gândim că era naiv, că umbla cu capul în nori? Nu, nu putem, pentru că asta ar însemna, implicit, că nu avea habar de *Regulamentul* instituţiei pe care o conducea, fapt imposibil, întrucât Eminescu nu a fost primul lui caz. Şi-apoi, chiar să nu fi ştiut Şuţu, nu rămânea amicul lui, avocatul Maiorescu? Şi el era naiv? De unde atâta amar de inocenţă?

Încercarea lui Şuţu de a induce în eroare, astfel încât, pe baza unei probe materiale plăsmuite, să obţină o decizie judecătorească, prin care Eminescu să fie privat de toate drepturile lui civile, mi se pare indiscutabilă. La toată această mizerie, l-a avut permanent alături pe Titu Maiorescu, omul care, avem motive s-o credem, a şi iniţiat acest demers odios. Potrivit jurnalului intim al acestuia din urmă, mai mult sau mai puţin conştienţi de ceea ce fac, doctorul Şuţu şi Simţion i-au devenit complici, într-o faptă necugetată; invocată a fi pornit din amiciţie, ea a avut urmări nefaste, medicul ajungând să comită, de fapt, o crimă, învăluită în ceţurile unei mediatizări viclene.

Alături, se va vedea, a stat comisarul de poliţie C. N. Nicolescu, a cărui complicitate reiese cu pregnanţă. Dacă şi care anume dintre treptele ierarhice superioare comisarului Nicolescu au ştiut de fapta lui (ori i-au ordonat-o, în mod ocult) nu se ştie şi nici nu cred că se va afla vreodată cu certitudine. Acţiunile de acest tip nu se fac pe bază de comenzi scrise şi nici nu au o evidenţă clară, în care să fie consemnat, pas cu pas, modul în care se duc la îndeplinire şi mâna folosită în acest scop.

Un stabiliment cu statut incert:

Misteriosul imobil Şuţu din strada Plantelor

Se vorbeşte mult de stabilimentul condus de doctorul Şuţu, dar, afară de adresă (str. Plantelor nr. 9), nu ştim aproape nimic despre el. G. Călinescu se referă atât la *„Sanatoriul «Caritas» al d-rului Şuţu, din strada Plantelor”*, cât şi la *„Ospiciul «Caritas» al d-rului Al. Şuţu din strada Plantelor, nr. 9”*, doctorul V. Vineş, care s-a ocupat direct de Eminescu, şi Anonimul (ajuns… celebru graţie lui G. Potra) se referă la „Institutul *Caritatea*” (asemenea comisarului C. N. Nicolescu, în procesul-verbal despre care se zice că ar fi fost întocmit de Poliţie la 28 iunie 1883) şi, respectiv, la *„Institutul medical «Caritatea» din Bucureşti”*, în vreme ce Maiorescu o numeşte, în 1883, „Casă de sănătate”, iar la 15 iunie 1889, *„Institutul de Alienaţi al D-rului Şuţu”*. La 8 aprilie 1889, într-o adresă oficială, primul-procuror G. A. Mavrus invocă şi el *„casa de sănătate a Dr. SUTZU din str. Plantelor nr. 1”* (nu 9?). Şuţu însuşi vorbeşte de *„Institutul «Caritatea»”*. Precum se va vedea, în trecut, diferenţa era destul de mare. Sensul unor cuvinte a fost deturnat datorită, îndeosebi, radicalei modificări apărute în regimul proprietăţii.

Concret: astăzi, *sanatoriu* este legat mai mult de aşezarea geografică a stabilimentului, în vreme ce, în trecut, desemna *„Spital* ***particular****; casă de sănătate”* (DEX). Dacă *sanatoriu* era sinonim cu *spital particular*, surprinde neplăcut faptul că majoritatea istoricilor nu a punctat clar acest aspect, extrem de important în orice legislaţie şi, mai ales, atunci când în el se decide soarta cuiva. Nicăieri nu am găsit informaţii bogate şi limpezi referitoare la acest sinistru imobil.

Acum, *ospiciu* defineşte strict un anume fel de spital, cel aşa-numit *„de nebuni”*. Cu vreun veac în urmă, însă, prin *ospiciu* se înţelegea: *„1. Casă de caritate în care se nutresc săraci, bătrâni şi infirmi; 2. casă în care călugării dau ospitalitate drumeţilor”* (L. Şăineanu), cuvântul derivând din verbul *a ospăta – „a primi (pe cineva) în casă ca oaspete, oferindu-i mâncare şi băutură; a da de mâncare; a trata; a cinsti”* (DEX). Sinonimul lui, *balamuc*, provine de la numele Schitului Malamuc(i), aflat în apropierea comunei Gherghiţa,

judeţul Ilfov. În 1838, aici au fost strânşi toţi alienaţii mintali aflaţi în îngrijirea călugărilor din mănăstirile Capitalei. În februarie 1845, ei au fost transferaţi la ospiciul de la Mănăstirea Mărcuţa din Bucureşti unde, de la vârsta de 30 de ani, timp de mai bine de patru decenii (1867 – 1909) a fost director doctorul Alexandru Şuţu (Sutzu, Soutzo sau Soutzu).

Pe vremea lui Lazăr Şăineanu, *casa de sănătate* indica locul *„unde se tratează bolnavii în pensiune”*, astăzi fiind similară *sanatoriului*. Cât priveşte cuvântul *institut*, astăzi, acesta trimite cu gândul la elevate studii în varii domenii. La începutul veacului nostru, termenul desemna o *şcoală,* DEX precizând: *„(În trecut) Şcoală particulară de grad secundar, de obicei cu internat”*. (De pildă, în 1878, în Bucureşti este întemeiată prima şcoală de infirmiere, numită *Institutul surorilor de caritate*.)

În Capitală, pe strada Plantelor, unde unii dintre biografii lui Eminescu au localizat Institutul *Caritas* condus de doctorul Şuţu, nu este marcată nici o clădire deosebită. În schimb, există Spitalul *Caritas*, dar la o cu totul altă adresă. Desigur, asta nu atestă inexistenţa stabilimentului Şuţu, ci doar faptul că imobilul cu pricina fie nu era socotit important pentru mulţimi, fie nu figura în scriptele autorităţilor, funcţionând clandestin. Din modul în care sursele din epocă leagă această clădire de numele lui Şuţu te poţi gândi că ea era proprietatea acestuia, fără a avea însă certitudinea că nu greşeşti.

Cum am mai spus, doctorul Şuţu invocă Institutul Caritatea. Pentru a ne lămuri concret cam ce însemna un institut la acea vreme, să ne uităm printr-un document emis de Ministerul de Interne, Direcţia generală a Serviciului sanitar: Regulamentul serviciului ospiciului Mărcuţa, publicat într-un Supliment al Monitorului Oficial Nr. 14, din 1867. Aici, la secţiunea privind *Serviciul Medical*, articolul 27 ne spune din cine se compunea personalul acestuia:

„I d’un medic primar
II d’un Medic secundar
III d’un sub-pharmacist
IV d’un număr d’ ***elevi Interni în Medicină***
Sunt ataşaţi pe lângă acest seviciu:
I Preotul
II supraveghetorul
III un număr de veghetori, infirmieri şi băiaşi” (subl. ns.)

Articolul 82 ne informează asupra îmbrăcăminţii-uniformă a celor internaţi, iar articolul 109 invocă şi el elevii: *„Persoanele care doresc ca să visitese Ospiciul dacă nu sunt însoţite de Medicul primar, nu pot fi admise fără ştirea*

***elevului de guardă** şi fără să fie de faţă supra*-veghetorul. *În nici un caz, nici un vizitator rudă sau amic a vr' unui smintit nu se poate în relaţiune cu dânsul fără Medicul primar."* (subl. ns.)

Precum se vede, în epocă, nu orice vilişoară (cum e cea de pe strada Plantelor 9) putea deveni institut, prin simplă dotare cu câteva încăperi auxiliare.

Din cauza neaşteptatelor nelămuriri de mai sus, până când vom obţine date suplimentare certe privind statutul stabilimentului patronat de doctorul Şuţu, cred că mai firesc ar fi ca acesta să fie numit, simplu, *Imobilul din strada Plantelor 9*.

Pus în cămaşă de forţă,

Eminescu a fost predat Spitalului israielit Caritas?

În scriptele vremii, la adresa „strada Plantelor nr. 9" nu apare nici *Caritas*, nici *Caritatea*, ceea ce nedumereşte şi mai mult. Să fie o capcană a timpului? În harta Bucureştilor din 1895, spitalul *Caritas* se găseşte între Calea Dudeşti (Nord), strada Bradului (Sud) şi Crucea de piatră (Est). În *Planul nr. 315 – 1891/iunie 8*, aprobat de Consiliul Comunal în şedinţa din 30 oct. 1890, *„Spitalul israielit «CARITAS»"* figurează la adresa: strada Bradului 43 – 45, putând fi însă, la fel de bine, socotit pe Calea Dudeşti sau pe strada Crucea de Piatră. De altfel, până nu demult, adresa spitalului fusese Calea Dudeşti numărul 38 (vezi adresa numărul 12.734, din 6 aprilie 1888, trimisă de Poliţia Capitalei către Primărie). La doi paşi, strada Nerva Traian taie Calea Dudeşti, unind-o, la nord, cu strada Plantelor, astfel încât Dudeşti, Traian şi Plantelor formează un „U", cu baza (strada Traian) aşezată spre Răsărit.

Este greu de presupus că, atâta vreme cât Şuţu, referindu-se la *propriul* imobil sanitar, afirmă că ar fi *„Institutul Caritatea"*, numele lui real să fi fost *Caritas* şi, în plus, funcţia lui să nu fie alta decât aceea de institut. Parcă spre a-i face în ciudă lui Şuţu şi celuilalt oficial important din acest dosar, comisarul Nicolescu, Ghe. Călinescu nu-i spune nici măcar o singură dată *Caritatea*, cum îl prezentau medicul şi poliţistul amintiţi, ci numai *Caritas*. De ce doctorul

Şuţu numea acest stabiliment *„Institutul Caritatea”* şi nu „Institutul *Caritas*”? Era *Caritatea* o subunitate a Spitalului *Caritas* ori o asociere în care Şuţu, proprietar al terenului, era parte? Se găsea în strada Plantelor un fel de secţie specială a Spitalului *Caritas*, profilată exclusiv pe suferinzii de boli psihice? Asta ar însemna, însă, că Eminescu a fost, de fapt, internat la *„Spitalul israielit «Caritas»”* !

Şi, la urma urmei, de ce nu? Internarea în sine nu avea nimic ilegal, dar surprinde, întrucât se cunoaşte bine că Eminescu obişnuia să se trateze la Spitalul Brâncovenesc (de pe paturile căruia îi şi scrie Veronicăi Micle o scurtă epistolă şi unde îl cunoştea foarte bine pe doctorul W. Kremnitz, soţul lui Mite). O altă ciudăţenie ar fi aceea că, din câte se cunosc, Eminescu nu a fost niciodată prea simpatizat de evrei, reacţia unora dintre dumnealor faţă de el fiind atât de impulsivă chiar şi astăzi.

În 1922, Radu D. Rosetti informa opinia publică: *„**Se ştie** că Mihail Eminescu… între sfârşitul lui 1884 şi începutul lui 1889 părea vindecat – când în 1889 autorităţile sesizate de cei în drept l-au internat din nou în* ***spitalul*** *Caritas din Bucureşti.”* (subl. ns.) În Capitală, *„spitalul Caritas”* avea, pe atunci, o adresă exactă: Calea Dudeştilor numărul 38 (ulterior, din motive ştiute doar de edili, ea va fi înlocuită). În paragraful imediat următor, Rosetti adaugă: *„La 13 aprilie 1889, cu adresa No. 6794, procurorul Mavrus – azi consilier la Curtea de Apel din Bucureşti – cere primului preşedinte al Tribunalului Ilfov constituirea unei curatele pacientului Mihail Eminescu, aflat în casa de sănătate a doctorului Şuţu* ***din strada Plantelor****.”* (subl. ns.) La prima vedere, putem fi descumpăniţi. Rândurile lui Rosetti prezintă însă evenimente decalate în timp, între momentul internării şi cel al examinării medicale impuse de procuror trecând circa două luni. Prin urmare, putem înţelege că, la o dată incertă, în iarna lui 1889 (ianuarie – februarie), Eminescu a fost din nou ridicat şi dus la Spitalul Caritas. De aici, după o perioadă nedeterminată, va ajunge în strada Plantelor, acasă la ospitalierul doctor Şuţu, unde îl prinde adresa lui Mavrus.

Problema este că, la 19 aprilie 1889, *Curierul român* din Botoşani informa: *„Direcţiunea ospiciului Mărcuţa, din Bucureşti, ne spune* Epoca*, a făcut cunoscut zilele acestea parchetului din capitală, că nu mai poate ţinea-n căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu, pentru motivul că ospiciul nu poate hrăni decât pe bolnavii a căror întreţinere e plătită de primăria capitalei. Primul procuror, faţă cu această invitaţiune puţin umanitară a direcţiunei ospiciului de alienaţi, a cerut de la o comisiune medicală un*

raport asupra stărei poetului Eminescu (este vorba de certificatul semnat de doctorii Al. Şuţu şi Z. Petrescu la 23 martie 1889; în cazul lui Eminescu, el reprezintă *singurul document medical de acest tip care a fost întocmit potrivit Legii* – n.ns.). *Acest raport fiind depus, dintr-însul se constată că boala crudă care-a lovit pe ilustrul cugetător se agravează din zi în zi."* Greşeşte Rosetti, confundând Mărcuţa cu imobilul din Plantelor 9 sau Eminescu a fost iniţial internat la spitalul Caritas, de aici a ajuns la Mărcuţa şi, după ce a fost dat afară, a devenit chiriaşul lui Şuţu, în strada Plantelor? Traseul pare complicat, dar, dacă ţinem cont de legislaţia vremii, este mai mult decât posibil.

Revin la întrebare: greşeşte Rosetti, atunci când indică adresa *„din strada Plantelor"*? La urma urmei, cine a prezentat primul această adresă, ca fiind legată de destinul lui Eminescu? Cum este posibil ca, până acum, traseul urmat prin ospicii de „bolnavul" Eminescu să nu fie cunoscut? Cum este posibil ca numele doctorului Şuţu să se substituie atât unor stabilimente medicale de stat, cât şi unora private?

Cât priveşte strada Plantelor din Bucureşti, ca să epuizăm toate apariţiile numelui ei în biografia lui Eminescu, trebuie spus că, tot aici, dar la numărul 12, avea să se afle şi sediul Societăţii *„Eminescu"*. Se zice că aceasta a fost întemeiată de elevii Liceului Matei Basarab, având susţinerea unora dintre profesori. Într-o istorie a acestui liceu, editată recent, nu se face nici o referire la numita societate – de aici, deducând că, probabil, societatea nu a implicat liceul. Ce se mai ştie despre ea? Nu mare lucru. Şi foarte probabil să nu se mai fi ştiut nimic, dacă nu ar fi rămas două epistole de câteva rânduri, trimise de Eminescu numitei societăţi la 30 septembrie 1887 (*„Domnul meu, / Aprobând intenţiunea dv. onoratoare de a pune unei societăţi tinere numele meu, vă doresc succes în întreprinderea dv. şi rămân al dv. / devotat, M. Eminescu"*) şi, respectiv, la 2 noiembrie 1887 (*„Dragii mei, / În urma cererii d-voastre de la 27 octombrie a.c. am onoare a vă trimite fotografia cerută, mulţumindu-vă totodată pentru dortinţele ce însoţesc scrisoarea d-voastră. / M. Eminescu / Domniilor sale/ Domnilor membri ai societăţii «Eminescu» / Strada Plantelor N-o 12, Bucureşti"*). Acordul pentru folosirea numelui său, a fost cu greu smuls lui Eminescu, în urma insistenţelor surorii lui Aglaia şi a soţului acesteia, Ion Drogli. Cea din urmă referire scrisă la această societate aparţine Harietei, care îi scrie Corneliei Emilian, la 27 noiembrie 1887 (deci, după trimiterea de către Eminescu a celei de-a doua epistole către societatea ce îi purta numele): *„După expediare Mihai mi'a zis: Îmi pare că scrisoarea este o înşălăciune, după adresa jurnalistului pe care îl*

cunosc de om necinstit. Dară era deja prea târziu." Cine era acel jurnalist, care, s-ar zice, locuia în Bucureşti, pe strada Plantelor numărul 12? Au fost elevii de la liceul Matei Basarab doar un paravan? O provocare? Ce s-a urmărit şi ce s-a izbândit?

Caritas, Caritatea sau amândouă?

Maiorescu notează în jurnal, marţi, 28 ianuarie 1886: *„!2 ½ – 1 ½, experimente de hipnotizare… (…) La Spitalul «Caritatea» [în] Dudeşti."* În realitate, Spitalul *Caritatea* din Dudeşti nu există, la adresa numită găsindu-se Spitalul *Caritas*. Celor care sunt gata să răspundă că nu contează, deoarece latinescul *caritas* este tradus în limba română prin *caritate*, le amintesc că şi franţuzescul Jean are corespundent românesc pe Ion, fără ca, în cazul unei singure persoane, asta să ducă la folosirea alternativă a celor două nume, alandala. Juridic vorbind, *Caritatea* şi *Caritas* sunt două entităţi, care nu se pot substitui una alteia.

Fireşte, putem să luăm în calcul şi ipoteza că I. A. Rădulescu-Pogoneanu a greşit, plasând între cuvintele *Caritatea* şi *Dudeşti* pe *în*, în locul lui *din* (Maiorescu, scriind *„Spitalul Caritatea Dudeşti"*, avea în vedere *„Spitalul Caritatea* **din** *Dudeşti"*, pe care l-ar aşeza în opoziţie cu „Spitalul Caritatea **din** Plantelor"). Varianta ar putea fi acceptată cu condiţia ca pe strada Plantelor să se fi găsit un spital. Or, din datele existente reiese că proprietatea lui Şuţu avea dimensiuni mult mai modeste şi, în mod precis, nu oferea servicii medicale complexe – poate de aceea lipsind şi din hărţile vremii.

O altă posibilitate ar fi fost aceea ca, în epocă, ospiciului de la Mărcuţa să i se fi spus *Caritatea* – nume foarte potrivit, de altminteri, fiind şi institut în toată puterea cuvântului, dotat cu internat pentru elevi şi locuinţe pentru personal,

Prin urmare, putem concluziona că I. Rădulescu-Pogoneanu nu a greşit precizând *„La Spitalul Caritatea* ***[în]*** *Dudeşti"*. În această ipoteză, însă, Pogoneanu fiind un om al epocii, care cunoştea bine Bucureştii, devine clar că în Capitală nu exista decât un singur spital numit

Caritatea şi că acesta era totuna cu *„Spitalul israielit Caritas”*. De aici, tragem concluzia că „institutul” la care fac atâţia referire fie era o secţie (anexă?) a numitului spital, fie acesta – ca şi Mărcuţa – avea şi internat (motiv pentru care era numit când *„spital”*, când *„internat”*).

Pe de altă parte, Maiorescu nu numeşte niciodată stabilimentul lui Şuţu (nici Caritas, nici Caritatea, nici altminteri) – de aici, putând deduce că acesta nici nu avea un nume. Prin urmare, dacă nu era o secţie a Spitalului Caritas, sunt toate şansele ca el să fi funcţionat ilegal. În fapt, pare destul de probabil ca în Plantelor 9 să fi fost locuinţa doctorului Şuţu, locuinţă care avea şi nişte spaţii special amenajate, un fel de cuşti din zid şi gratii metalice în care intrai uşor, dar nu mai prea ieşeai.

„Institutul” din Plantelor 9 funcţiona ilegal?

În *„Tablou de stabilimentele de binefacere, de învăţământ şi spitale din Capitală, întreţinute din fonduri particulare”*, Prefectura Poliţiei Capitalei comunică Primăriei, prin adresa numărul 12.734 din 6 aprilie 1888, următoarea listă:

„Spitalul Xenocrat – Văcăresci 49,
Azil – Dorobanţi 96 (fond Maria Slăniceanu);
Azil – Griviţei 153 (fond Elena Oteteleşanu);
Pensionatul Gastäer – Luterană 12;
Oficiul de infirmi – Radu Vodă (fond Comunitatea Israiliţilor);
Azil de femei bătrâne – Delea nouă 16 (arhimandrit Calist);
Caritas Spital – Dudeşti 38;
Azil Elisabethan – Cotită 7;
Azil – Udricani 14 (fond protopop T. Economu);
Şcoala de băieţi israilită – Mircea Vodă 12 (fond Iacob şi Carolina);

Institutul Israilit – Bravilor 12 (fond M. Blatt);

Pensionat de fete israilit – Olteni 37 (fond Friederich Klainhain);

Pensionat de fete israilit – Bradului 13 (fond m-me Henriette Saphier).”

Aşadar, Prefectura Poliţiei Capitalei, adică, aceeaşi instituţie despre care doctorul Şuţu pretindea că i l-ar fi adus pe Eminescu în poartă, habar n-avea de *„institutul”* acestuia? Atunci, cum i l-a trimis, la 28 iunie 1883, *„în căutare”*?

Aveau Bucureştii ospicii private?

„Am fost silit să-l îmbrăcăm în cămisolul de forţă, şi astfel, l-am condus Institutului Caritatea... (…) La Caritatea l-am confiat d-rului Şuţu, rugându-l a-i da îngrijiri excepţionale.” Comisarul C. N. Nicolescu nu afirmă că l-ar fi predat *proprietarului*, ci *„d-rului Şuţu”*, despre care, la fel de bine, ne-am putea gândi că se găsea pur întâmplător în Plantelor 9 ori că locuia acolo (desigur, cu condiţia să acceptăm valabilitatea procesului-verbal din care am citat). Lipsa prenumelui lui Şuţu poate indica necunoaşterea lui de către comisar şi/sau o anume notorietate a doctorului – *„la Şuţu”* fiind pentru bucureştenii acelor vremuri un fel de *„la Capşa”*. În acest al doilea caz, rugămintea comisarului devine şi mai improbabilă, căci, dacă documentul semnat de el nu este măsluit, cererea lui nu trebuia să se refere la un *tratament* deosebit, ci la *acceptarea* lui Eminescu fără plata vreunui ban şi împotriva prevederilor legale, care, repet, nu permiteau internarea în balamuc a unei persoane suspectate că s-ar fi alienat, înainte ca o *comisie* de medici să decidă acest lucru! Pe ce criterii s-ar fi milogit poliţistul pentru un om ştiut – eventual – din auzite, în timp ce autodeclaraţii amici ai acestuia se mulţumiseră să dea o mână de ajutor doar la punerea lui în cămaşă de forţă, neimplicându-se nici măcar atât cât prevedea Legea (adică făcând plângere scrisă), necum financiar, din buzunarul propriu?!

Era imobilul din strada Plantelor numărul 9 proprietatea lui Şuţu? Fusese el construit cu banii altcuiva, pe un teren ce-i aparţinea lui Şuţu? Era *„institutul”* parte integrantă a locuinţei acestuia? Funcţionau pe atunci, la noi, ospicii private? Cum arătam, potrivit datelor oficiale, nu.

Ştim însă că, din 1866, doctorul Şuţu a devenit unul dintre cei doi medici verificatori ai Capitalei. Potrivit Legii în vigoare, el nu putea să domicilieze decât într-unul dintre sectoarele care îi reveneau prin decizia Primăriei. Pe acest considerent, la 11 septembrie 1869, în calitate de doctor verificator, Şuţu a cerut medicului şef al Bucureştilor *„serviciul culoarei de Negru”* (în care se afla şi strada Plantelor), în schimbul celei *„de Verde”*. Solicitarea era motivată prin faptul că, locuind *„în culoarea de Negru”* şi, *„neputând resilia contractul între mine şi proprietarul casselor”*, se afla în imposibilitatea de a se *„conforma Circularei”*. Prin urmare, la acea dată, doctorul Şuţu nu era proprietarul imobilului din strada Plantelor numărul 9.

Tot în arhiva Primăriei Capitalei există, însă, şi un *„Plan de aliniere a stradei Planteloru din Callea Iancului până la str. Traian”*, din care reiese că, peste 14 ani, situaţia era cu totul alta. Elaborat la 22 octombrie 1883, planul acesta este însoţit şi de o schiţă privind *„Stradela Plantelor – ulicioara dintre str. Planteloru şi Şiosseaua Iancului”*, pe care au fost consemnate două decizii:

„1) Consiliul în şedinţa sa extraordinară de la 23 Aug. 1876, a examinat prezentul plan şi l-a aprobat astfel precum este projectat pe lărgimea însemnată cu albastru, variind între doi-spre-dece şi trei-spre-dece metri, cu obligaţiunea de a se respecta casa cu nr. 8, dându-se în dreptul său o lărgime de doi-spre-dece metri prin alinierea făcută la locul de vis a vis. Primar”, (ss indescifrabil) şi

„2) Consiliul în şedinţa sa extraordinară de la 11 sept. 1876, revizuind aquest plan şi având în vedere quă nu este aprobat încă de Minister, vedend arătările D-lui Dr. Şuţu şi prejuditiul que i se dă aquestei strade în alinierea în dreptul proprietăţii D-lui Şuţu prin linii paralele, trase cu creion negru, lăsându-se tot lărgimea de 12 metri. Primar.”

Că s-a intervenit pe lângă primar este limpede, dar *„proprietatea d-lui Şuţu”* nu e neapărat *sanatoriu* ori *institut*, putând fi un teren viran sau chiar un perimetru vecin imobilului, întrucât se precizează proprietarul, dar nu şi adresa exactă, care putea fi, de pildă, strada Plantelor 11 sau 7. (Păcat că nu ştim cine locuia pe Plantelor, la protejatul număr 8!) Mai mult, nu este complet exclus ca Şuţu să fi fost doar *unul* dintre proprietarii tuturor celor aflate la Plantelor 9. Dar, fireşte, potrivit documentului invocat, presupunerea cea mai plauzibilă este aceea că atât terenul, cât şi imobilul clădit pe dânsul şi folosit în scopuri medicale se aflau în proprietatea doctorului Şuţu. Principalele semne de întrebare ale acestei ipoteze privesc regimul juridic al *„Institutului*

Caritatea" cu detaliile sale, inclusiv elementele constitutive ale patrimoniului propriu, sursa de finanţare *etcetera*, şi, cum am văzut, absenţa lui din lista oficială a clădirilor bucureştene ce aveau destinaţie medicală şi erau *„întreţinute din fonduri particulare"*.

Nedumerirea este cu atât mai mare cu cât apare drept improbabil că, de la bun început, s-ar *„respecta casa cu numărul 8"*, în dauna *„Institutului «Caritatea»"*, dacă acest institut ar fi fost, într-adevăr, un imobil mare şi cunoscut bucureştenilor. De asemenea, dacă institutul ar fi fost cu adevărat… institut, având elevi în pensiune, rămâne total improbabil ca acest fapt să nu fi fost cunoscut de vecini şi, mai ales, să nu fi fost consemnat de autorităţi. Apoi, rămân dimensiunile relativ reduse ale clădirii şi ale curţii sale. Un eventual ospiciu particular, „de lux", trebuia să întrunească mai multe calităţi, între care şi aceea de a fi spaţios. Spre deosebire de prezent, când spitalul poate fi înconjurat numai de beton, pacientul fie zăcând în pat, fie plimbându-se pe culoarele lui, în secolul trecut, el trebuia să aibă şi un cât de mic spaţiu verde. Oricât de modest ar fi fost acesta în strada Plantelor 9, existenţa lui reducea dimensiunile clădirii, care, pentru a putea caza circa 25 de pacienţi, trebuia să aibă cel puţin două niveluri, deschiderea la stradă nefiind prea mare. Cei care plăteau sume importante pentru bolnavii internaţi aici erau nu doar interesaţi de traiul respectivilor, dar şi în drept să emită pretenţii privind calitatea acestuia.

Cel mai straniu lucru, însă, rămâne acela că istoricii medicinii româneşti, care îi arată lui Şuţu mai multă sau mai puţină consideraţie (de la politeţea rece, la respectul nemărginit) şi care înşiră toate locurile în care acesta a practicat psihiatria, nu pomenesc nici un cuvânt despre institutul personal, aflat, teoretic, în concurenţă cu Mărcuţa! Făcea, acolo, Şuţu experimente care, îndeosebi astăzi, ne-ar umple de oroare? Avea clădirea respectivă, în mod formal, o altă destinaţie? Ce regim avea acest imobil, în care Veronica Micle nu numai că nu a putut pătrunde, dar nu a reuşit să afle nici măcar dacă, la 10 aprilie 1889, Eminescu era sau nu internat aici?!

Din toată bibliografia parcursă, nu am întâlnit nici un autor care să ofere date despre *„Institutul Caritatea"* din strada Plantelor 9. Despre pacienţii cazaţi aici, extrem de sumare informaţii oferă Elena Popovici. În contextul în care se referă la ultima internare a lui Eminescu, cea din 1889, ea scrie că s-a făcut *„la Sanatoriul dr. Şuţu, unde s-au mai chinuit suferinzi actorii comici Şt. Iulian şi M. Mateescu"*. Aşadar, dintre toţi pacienţii ştiuţi a fi călcat pragul

acelui imobil, doi au fost actori, unul (P. Poenaru) a fost tenor, iar al treilea a mânuit condeiul, atât în gazetărie, cât şi în toate soiurile literaturii. Ce dovezi avem că, în sinistrul stabiliment din strada Plantelor 9, doar Eminescu a fost internat în chip abuziv, implicarea autorităţilor transformându-l în deţinut politic? Cine şi cum demonstrează că amintiţii *„actori comici"* nu ajunseseră aici pentru că ironizaseră pe cine nu trebuia?

Cât despre imobilul în sine, afară de faptul că avea o *„curte mică"* şi uşi din metal cu vizetă (ca la puşcărie) mare lucru nu mai ştim, câteva amănunte putând obţine doar prin deducţie. Astfel, doctorul V. Vineş, care a practicat aici, afirmă că Petre Poenaru era *„un bolnav, nu din cei furioşi"*. Rezultă că nu toţi pacienţii erau calmi, fapt care justifică, în general, existenţa uşilor metalice, însă nu şi în cazul lui Eminescu, a cărui comportare ni se spune că a fost mereu paşnică. De altfel, dacă ar fi fost un „furios", nici nu putea fi lăsat liber între ceilalţi, fără riscul de a face rău vreunui dintre ei.

Un oarecare Ion Popescu mai adaugă, descriind prima lui vizită în strada Plantelor 9 (făcută curând după ultima arestare a lui Eminescu): *„Mi s'a deschis o uşe şi m'am aflat într'o sală lungă, în care erau cel puţin douăzeci de oameni, toţi bolnavi: fie-care cu ticuri deosebite. (...) Trecurăm într'o odăiţă de lângă salon şi ne aşezarăm p'o canapea. (...) În vremea cât vorbeam, veneau mereu bolnavi, care se uitau la noi sau chiar se amestecau în vorbă. Puteam să fac comparaţii şi am făcut; rezultatul a fost convingerea deplină că meşterul era sănătos şi n'avea ce căuta în strada Plantelor" (Fântâna Blanduziei*, 10 decembrie 1889).

În pofida neclarităţilor menţionate până aici, Augustin Z. N. Pop, nume inclus între acelea ale autorilor „de referinţă", prezintă plin de curaj nu numai clădirea în care ar fi fost dus prima oară Eminescu, ci şi punctul exact, de lângă poartă, în care s-ar fi găsit atunci când a fost lovit cu piatra.

Autori frecvent citaţi, care invocă existenţa ospiciului din strada Plantelor:

1) G. A. Mavrus, prim-procuror pe lângă Tribunalul Ilfov:

> *„Domnule Prim-Preşedinte, / Am onoarea a vă înainta, pe lângă aceasta, raportul Medico-legal registrat la nr. 6033/89 privitor la alienatul MIHAIL EMINESCU şi ve rugăm să binevoiţi a dispune să se constituie curatelă care să administreze averea şi să îngrijească de persoana pacientului, care se află acum la casa de sănătate a Dr. SUTZU din* str. Plantelor *nr. 1, luându-se măsuri pentru a fi interzis"* (adresa numărul 6794, din 8 (?) aprilie 1889, către preşedintele Tribunalului).

2) Titu Maiorescu:

*„Pe la 6 ore a venit Stemill şi Vitzu la mine să-mi spună că astăzi pe la 3 ore a murit Eminescu în institutul de alienaţi al D-rului Sutzu (*Strada Plantelor, *Bucureşti), de o embolie”* (*Însemnări zilnice*, 15 iunie 1889).

3) Ion Popescu:

„Rămân încredinţat că «catastrofa» n'a fost înainte de ducerea lui în strada Plantelor*, ci s'a produs în vremea când se afla acolo. Mediul, groaznicul mediu în care era condamnat să trăiască şi care ar zdruncina p'un om cu totul sănătos – cu condiţia să n'aibă nervi ca odgoanele de la vapoare – acest mediu a provocat catastrofa”* (*Peste groapă – Fântâna Blanduziei*, 10 decembrie 1889).

3) Al. Vlahuţă:

„…m-am dus într-o zi să văd pe Eminescu la ospiciul din strada Plantelor…*”* (*Curentul Eminescu,* 1892).

4) Radu D. Rosetti:

„La 13 aprilie 1889, cu adresa nr. 6794, procurorul Mavrus… cere primului preşedinte al Tribunalului Ilfov constituirea unei curatele pacientului Mihail Eminescu, aflat în casa de sănătate a doctorului Şuţu din strada Plantelor*”* (*Tragedia lui Eminescu. Documente inedite* – articol apărut în *Adevărul literar şi artistic*, 17 septembrie 1922).

5) Ghe. Călinescu:

„…prietenii, scoţându-l de la Mărcuţa, unde fusese dus întâi în februarie şi unde nu voiau să-l ţină, îl internaseră din nou în Ospiciul «Caritas» al d-rului Al. Şuţu din strada Plantelor, *nr. 9”* (*Viaţa lui Mihai Eminescu*, 1932).

(va urma)

Călin L. Cernăianu

Redacţia mulţumete anticipat celor care vor contribui cu gânduri şi documente de natură să confirme, să completeze sau să corecteze, cu argument concret, „recursul” deschis de aceast anchetă jurnalistică. Adevărul este unul singur, calea spre el e liberă oricui, dar îl preţuim numai împreună.

Semnele timpului

Semnele timpului

Dezvăluiri
confruntări
sinteze
rememorări

Publicaţie pentru cazuri extraordinare

Conjuraţia anti-Eminescu

Urmărit de agenţi imperiali, încă din 1876

Medicamentul poate fi şi otravă

Dreptul de a face ce vor alţii

Minciuni pentru posteritate

Răpit şi sechestrat

—

Declarat nebun, printr-un certificat medical fals

Recurs Eminescu

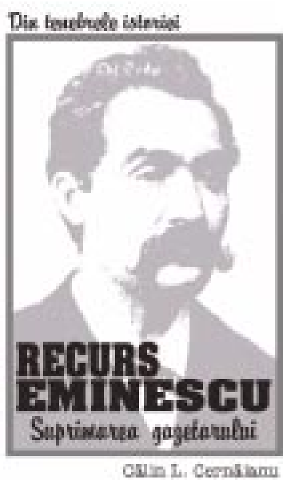
Calvarul cetăţeanului

Nr. 2
2000

„Frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii”

(Pildele lui Solomon - 1, 7)

Ancheta jurnalistică *„Recurs Eminescu”* supune atenţiei publice dovezi concrete privind fapte necunoscute din ultimii ani de viaţă ai lui Mihai Eminescu.

Concluzia finală privind motivaţia şi/sau culpa celor responsabili de săvârşirea acestor flagrante încălcări ale legilor timpului nu pot aparţine decât judecăţii morale a întregii societăţi româneşti, a conştiinţei fiecăruia dintre cetăţenii ei.

Maiorescu, sora sa Emilia Humpel şi Alexandru Chibici-Revneanu

Călin L. Cernăianu consacră acest al doilea caiet din *Semnele timpului* drumului în calvarul lui Eminescu de la scoaterea poetului din claustrarea la ospiciul doctorului Alexandru Şuţu, internarea în clinica de la Ober Döbling, lângă Viena, călătoria în Italia şi întoarcerea în ţară. Două sunt documentele fundamentale în demersul său: scrisoarea Emiliei Humpel, sora lui Maiorescu către acesta, trimisă din Iaşi în 2 septembrie 1883 şi răspunsul lui Maiorescu la această scrisoare din 19/31 octombrie 1883. Emilia îşi avertizează fratele că la ospiciul lui Alexandru Şuţu nu se putea face ceva pentru Eminescu şi manifestă neîncredere în competenţa doctorilor pe mâna cărora intrase poetul. Cere să fie trimis imediat la un institut din străinătate şi se oferă să contribuie cu o sumă importantă de bani şi era gata să pună la dispoziţie şi alte sume, dacă era nevoie.

Scrisoarea se deschide cu o confesiune peste care nu se poate trece cu uşurinţă: „Îmbolnăvirea lui Eminescu a fost şi rămâne pentru mine ceva adânc tulburător”. Emilia Humpel (1838–1918) şi soţul ei, Wilhelm Humpel (1831–1899 înfiinţează Pensionatul normal de domnişoare din Iaşi şi Eminescu participă la manifestaţiile culturale de la această instituţie de învăţământ. Redactor la *„Curierul de Iaşi”* în 1876–1877 elogiază activitatea Emiliei Humpel în fruntea instituţiei şi susţine că pensionatul condus de ea era *„cel mai bun din toată România”* şi că nici un institut din străinătate nu prezenta *„mai mari garanţii pentru dezvoltarea intelectuală”*.

Maiorescu răspunde la scrisoarea surorii sale, evident enervat şi nu ezită să-i aplice şi o lecţie pentru punerea la îndoială a competenţei sale ştiinţifice. Criticul respinge opinia surorii sale că Eminescu ar fi fost rău tratat la ospiciul doctorului Alexandru Şuţu şi îi atrage atenţia că trimiterea poetului la Viena era inutilă. O face numai la stăruinţa surorii sale. Şi mai departe, în scrisoare, atrage atenţia asupra competenţei sale în bolile mintale.

Emilia Humpel are pentru Eminescu o evidentă compasiune, cum se desprinde din toate documentele invocate aici, în vreme ce Maiorescu invocă în conduita sa autoritatea omului de ştiinţă, mai presus de relaţiile umane.

Persoana care stă la mijloc între aceste două extreme este Alexandru Chibici-Revneanu (1849–1917), coleg cu Eminescu la liceul german din

Cernăuţi, la Universitatea din Viena, frecventator al cercului Junimii bucureştene şi omul de încredere al poetului şi după internarea sa. Dintre prietenii apropiaţi ai lui Eminescu, Alexandru Chibici-Revneanu este singurul pe care poetul îl evocă într-o poezie pregătitoare a *Scrisorii III*:

Cu evlavie cumplită
Înghiţeam pe regii lybici –
Unde sunt acele vremuri
Te întreb amice Chibici?

Eminescu evocă anii de şcoală la lecţiile de istoria Egiptului. Poetul îi adresează lui Alexandru Chibici-Revneanu şi prima scrisoare din sanatoriul vienez şi tot pe el îl roagă să-i păstreze *„aşa numita mea ladă"*, fără să ştie că ea intrase în posesia lui Maiorescu, care nu i-o restituie. Junimiştii cunoşteau legăturile lui Eminescu cu Alexandru Chibici-Revneanu şi erau încredinţaţi, pe bună dreptate, că poetul nu reacţiona împotriva sa. Alexandru Chibici-Revneanu nu era lipsit de talent, cum se vede din însemnările sale din Războiul din 1877–1878 şi ar fi putut să ne lase amintiri despre Eminescu, prietenul său apropiat, cum a făcut T. V. Stefanelli, celălalt coleg al poetului. Nu putem decât să regretăm că nu ne-a lăsat măcar câteva pagini scrise de el din această epocă a calvarului lui Eminescu.

Livia, fiica lui Maiorescu, îi relatează Emiliei Humpel, mătuşa sa, că la gară Eminescu rosteşte cuvintele: *„Dr. Robert Mayer"*. Poetul îl are în minte pe fizicianul german Iulius Robert Mayer (1814–1878), autorul unui eseu celebru, *Bemerkungen über die Kräfte der unbelebten Natur*, publicat în 1842.

Eminescu îl traduce cu titlul *Observaţiuni asupra puterilor naturii nevieţuitoare*, rămas în manuscrisele sale. Eseul lui Mayer este deschizător de drum în fizica modernă şi nici unul din cei care asistau la plecarea lui Eminescu la Viena nu ştia că poetul îl tradusese şi se păstra în manuscrisele sale.

D. Vatamaniuc

Nevoia de Döbling

Toată lumea vorbeşte şi scrie despre internarea lui Eminescu în ospiciul de la Döbling. La urma urmei, cum s-a ajuns şi ce s-a întâmplat, de fapt, acolo? Nimeni nu oferă un tablou detaliat al acestor luni de adevărată detenţie. De ce? Probabil, pentru că unora, ca şi în cazul sechestrării la Şuţu, le lipsesc documentele necesare. Altora, poate le este indiferent, iar unii, pur şi simplu, au interesul să se ştie cât mai puţin. Sigur este faptul că imaginea deosebit de ceţoasă a acestor aproape patru luni de nejustificată spitalizare a fost confuz conturată, exclusiv, pe baza câtorva piese disparate din corespondenţa lui Maiorescu. Călătoria spre Italia se întemeiază şi ea pe câteva scrisorele şi pe două-trei amintiri – acestea din urmă provenind, toate, dintr-o unică sursă: Chibici-Revneanu. Este de-a dreptul şocant faptul că, direct de la Eminescu, din această perioadă nu avem decât trei scrisori, şi ele concepute mai mult cu de-a sila, decât de bunăvoie. De aceea, este foarte probabil ca, scriindu-le, Eminescu să îşi fi jucat o ultimă carte – ce s-a dovedit a fi (într-un fel!) câştigătoare.

L-am amintit pe Chibici-Revneanu. Cum el însuşi nu a pus pe hârtie nici povestea voiajului spre Viena, nici pe aceea a drumului de la Viena la Florenţa şi cum, conform lui E. Speranţia, el şi-ar fi motivat reţinerea cu vorbele: *„Europa braucht Ruhe”* (*Europa are nevoie de linişte*), devine cel puţin straniu că, în pofida grijii lui pentru soarta continentului, s-a apucat să dezvăluie, totuşi, verbal, unele fapte. Sunt însă ele reale? Situaţia lui Chibici are ceva paradoxal: pe de o parte, puţinele povestioare pe care le-ar fi istorisit unor amici sunt de natură să probeze nebunia lui Eminescu, dar, pe de altă parte, prin cele trei cuvinte citate, el afirmă exact contrariul. Deşi mă îndoiesc că destinul lui Eminescu ar fi putut zdruncina pacea Europei atâta vreme cât alungarea domnitorului Al. I. Cuza nu stârnise decât un zefir prin presa internaţională, din cuvintele lui Chibici transpar două elemente: Eminescu era o „problemă” nu atât internă, cât externă, el interesând (fapt dovedit) anumite mari cancelarii europene, şi, în al doilea rând, el nu era bolnav – un nebun autentic nefiind periculos decât pentru sine şi pentru cei din imediata lui apropiere. Pe de altă parte, nu putem să facem abstracţie de faptul că, *„în vara 1915”*, când Chibici a rostit cele trei cuvinte, acestea nu mai puteau explica tăcerea lui, deoarece primul război mondial începuse!

Despre Al. Chibici-Revneanu nu se ştiu prea multe lucruri şi asta nu atât pentru că ar fi fost un personaj enigmatic, cât unul şters. Om de încredere al lui Maiorescu, *„a(d)vocat şi impiegat la direcţia căilor ferate”* (*România liberă*, 2 septembrie 1883), poreclit *„Pasăre turcească”* (Eugeniu Speranţia, *Un prieten al lui Eminescu*), Chibici devine brusc personaj central în viaţa lui Eminescu, dar îşi pierde acest rol la fel de repede şi de neaşteptat. Numele său rămâne legat de ducerea lui Eminescu la Döbling şi de aşa-zisul voiaj către Italia. În tentativa de a

limpezi cât de cât apele, voi încerca să reiau firul faptelor, pornind de la un moment anterior celui în care Eminescu este scos pe poarta zidirii în care tăia şi spânzura doctorul Şuţu.

Supus, în secret, tratamentului antiluetic

În bileţelul cu pretenţie de certificat medical şi semnat la 5 iulie 1883, doctorul Şuţu scrie că Eminescu ar fi suferit de *„manie acută"*. Şi totuşi, în ciuda acestui diagnostic, *în întreaga perioadă în care l-a avut ca pacient (iulie-octombrie 1883), doctorul Şuţu i-a administrat acestuia tratament antiluet*ic. Faptul poate fi demonstrat – şi era de aşteptat ca probele care susţin această realitate să fie furnizate, în primul rând, de către cei care afirmă că Eminescu ar fi suferit de sifilis. Ocolirea acestei argumentaţii elementar-necesare arată fie viclenie, fie subţirimea documentării, nefiind însă exclus ca, în unele cazuri, ea să dea şi măsura exactă a puterii de pricepere a unora.

Corespondenţa, atâta câtă ne-a parvenit, oferă o probă materială certă, care atestă că Eminescu a fost supus durului tratament cu mercur şi morfină.

Încă din ziua imediat următoare internării lui Eminescu la Döbling, reuşita este raportată lui Maiorescu prin vărul lui, doctorul Popasu, care adaugă: un diagnostic va putea fi pus *„abia după 10 zile... În tot cazul, cred că* ***mai întâi de toate va fi de lipsă o cură anti-syphilitică****"* (subl. ns.). Precizarea este făcută după ce, în prealabil, printr-o altă epistolă, acelaşi Popasu îl rugase pe iubitul lui nene a-i *„arăta care este diagnosa făcută"* (8 octombrie 1883). Răspunsul lui Maiorescu nu a fost făcut public, dar, din moment ce Popasu aminteşte de probabilitatea întreruperii tratamentului antiluetic, până ce Obersteiner avea să-i stabilească propria diagnoză, rezultă limpede că, până atunci, Eminescu fusese obligat să urmeze *„cura anti-syphilitică"* impusă de Şuţu. Apariţia acestor texte, descoperite şi publicate în premieră de domnul George Muntean, asiduu partizan al bunei-credinţe maioresciene, arată – încă o dată – că Dumnezeu e mare, ajutând prin mâna cui te aştepţi mai puţin.

O altă dovadă că Şuţu l-a supus pe Eminescu tratamentului anti-luetic ar putea fi notiţa făcută de doctorul Oberesteiner în extrem de sumarul... *„Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail"*, în care menţionează: *„în sanatoriul Dr. Souzo este tratat cu vezicătoare, băi de picioare, chloral, morfină, iodură de potasiu"*. Nu ştim dacă vezicătorile aplicate lui Eminescu au fost volante (temporare) sau permanente, în acest al doilea caz, pansamentul făcându-se (şi) cu *„alifie*

mercurială (cinereu)". Băile de picioare sunt un subiect la fel de neclar. Dacă lui Eminescu i se făceau doar *băi locale*, pentru ectima de pe gambe – despre care însuşi medicul palatului regal, Wilhelm Kremnitz, afirma că nu este de natură luetică – înseamnă că şi Şuţu cunoştea că leziunile respective erau doar efectul unei supărătoare boli de piele. În acest ultim caz, Şuţu pierde şi cea din urmă umbră de explicaţie a motivului pentru care i-a prescris lui Eminescu pilule şi/sau băi în care cheia era argintul viu.

Mă întreb, însă, dacă nu cumva *„băile de picioare"* sunt direct legate de *„chloral"*. Acest ultim cuvânt apare într-un text oferit de I. Grămadă (*Mihail Eminescu*, 1914), care afirmă că l-a copiat *„din condica bolnavilor pe care i-a îngrijit"* doctorul Obersteiner. I. Grămadă prezintă fragmentul în limba germană (*„In die Heilanstalt des Dr. Souzo [aufgenommen?], hier mit Vesicatoren, Fußbädern, Chloral, Morphin, Jo-kalium behandelt"*), fără să ofere propria traducere. Ulterior, termenul *„chloral"* a fost tradus în limba română prin *„cloral"* – şi aşa a rămas. În trecut, exista, într-adevăr, o substanţă astfel numită. În medicină, ea n-a avut însă nici o legătură cu tratamentul antiluetic, fiind: *„Medicament calmant, somnifer (producător de somn), anestezic şi antiseptic"*, folosit *„în* ***convulsiuni****..., contra* ***mâncărimilor*** *de piele..., contra* ***durerilor*** *(nevralgiilor), a* ***tusei măgăreşti****, a* ***palpitaţiilor****..., contra* ***răului de mare****"* (doctorii V. Bianu şi I. Glăvan, *Dicţionarul sănătăţii*, 1929).

În schimb, unul dintre medicamentele folosite contra sifilisului era *clorura mercurică*. Cunoscută şi sub numele de *biclorur de mercur* ori *sublimat corosiv* şi preparată *„sub formă de pilule, sirop, soluţiune sau licoarea lui Van-Swieten"*, aceasta făcea parte dintre medicamentele care se administrau pacientului *„pe cale digestivă"*. Totodată, însă, Bianu şi Glăvan scriu că *sublimatul corosiv* se folosea şi pentru a face băi, atenţionând că *„nu trebue să uităm că nu e bine să punem în băi de metal soluţiuni mercuriale (sublimat corosiv)"*, fiind preferabile căzile din lemn.

Fără a mă pronunţa în vreun fel, atrag atenţia asupra faptului că, în limba română, asemănarea fonetică între *cloral* şi *clorură* este suficient de mare, pentru ca aceste două cuvinte să poată fi confundate de nemedici şi/sau de nefarmacişti. (Nu ajunge să ştii ce reprezintă fiecare dintre ele din punct de vedere chimic, trebuind să cunoşti rolul lor în mecanismul uman viu.) De asemenea, nu putem să eliminăm cu totul posibilitatea ca I. Grămadă să fi greşit, ca el să fi fost incorect informat (în fond, singur scrie că Obersteiner i-a pus la dispoziţie doar anumite informaţii – bine strecurate, desigur) ori ca la mijloc să fie o eroare a tipografilor. La fel de bine, se poate şi ca greşeala să fi provenit încă din clipa în care lui Obersteiner i s-a transmis tratamentul aplicat lui Eminescu la Şuţu. Lipsa documentelor

care să contrazică această ipoteză şi scurtimea prezentării făcute de Oberesteiner ne fac să credem că istoricul „bolii" lui Eminescu i-a parvenit prin gura lui Chibici. Şi nu ştiu în ce măsură acesta făcea distincţie între *cloral* şi *clorură*, după cum nu ştiu nici în ce măsură stăpânea termenii tehnici din limba germană.

Prezenţa între medicamentele administrate lui Eminescu la Şuţu a *iodurii de potasiu*, care, în mod cert, se întrebuinţa în combaterea sifilisului prin tratamente mixte, întăreşte ideea că, de fapt, *„chloral"* definea un compus al mercurului. În trecut, despre *„iodurul de potasiu"* se ştia că *„nu este indispensabil în tratamentul sifilisului, mai cu seamă în perioada primară"*, dar că *„are o acţiune minunată în contra accidentelor terţiare"* (accidente între care se numărau şi leziunile din creier, a căror existenţă era *obligatorie*, în cazul în care Eminescu ar fi intrat în *„eclipsă"* datorită sifilisului). Medicii V. Bianu şi I. Glăvan sunt foarte limpezi: *„dacă **mercurul**, care este **medicamentul specific** al infecţiunii, în toate perioadele ei, trebue să fie baza tratamentului, iodurul are şi el folosul lui şi nu trebuie părăsit"*, datorită efectului lui benefic în ultima perioadă a luesului. Prin urmare, dacă în Eminescu era pompată şi iodură de potasiu, cu atât mai mult trebuia să i se administreze substanţe mercuriale, autorii citaţi subliniind că, în medicină, mercurul se întrebuinţa *„în diferite preparate şi în diferite moduri, ca **specific al sifilisului**, fiind un **bactericid special al treponemei sifilitice**, în toate perioadele infecţiunii"*. Iar din medicamentaţia consemnată de Obersteiner, numai *„chloral"*-ul putea fi un compus al mercurului.

Poate, unii vor obiecta că, dintre toate întrebuinţările medicale date iodurii de potasiu, am ales-o pe cea împotriva luesului, deşi aceiaşi medici Bianu şi Glăvan prezintă o mult mai largă arie de folosire, ea fiind şi un medicament *„antiscrofulos, antireumatismal, antiasmatic, în contra arteriosclerozei, fondant rezolutiv"*. În consecinţă, aş putea fi întrebat: de unde ştiu cu ce scop îi prescrisese Şuţu iodura de potasiu? De unde ştiu că şi *„chloral"*-ul nu era… cloral, fiind administrat spre a-l ajuta să doarmă ori spre a-i dezinfecta vreo zgaibă?

Trec peste faptul că, la rândul meu aş putea pune acelaşi tip de întrebare, în sens invers. Fără a avea pretenţia că deţin adevărul absolut, la întrebări precum cele mai sus enunţate se poate răspunde cu argumente. În primul rând, este vorba de durata tratamentului. Din moment ce Obersteiner consemnează în ce a constat tratamentul aplicat de Şuţu lui Eminescu, fără a preciza că ar fi fost vreo clipă întrerupt, rezultă că acesta s-a întins de-a lungul celor aproape patru luni de spitalizare în Bucureşti. În al doilea rând, în mica lui fiţuică, Şuţu nu se referă decât la *„manie acută"*, care nu e provocată nici de scrofuloză, nici de astm, nici de ateroscleroză. În al treilea rând, dacă rolul medicamentelor date lui Eminescu era acela de a-i regla somnul de noapte sau de a-i domoli dureri reumatice, cum anume a fost tratată *„mania acută"*,

invocată de Şuţu? În al patrulea rând, de ce ar fi fost nevoie de spitalizare – şi nu oriunde, ci taman la balamuc? În al cincilea rând, din actele medicale întocmite de Obersteiner lipseşte diagnosticul pus de Şuţu lui Eminescu.

De altminteri, legat de diagnostic, departe de a recunoaşte că îl tratase pe Eminescu de sifilis, psihiatrul român ocoleşte cu deosebită grijă acest cuvânt, care parcă i-ar provoca frică. Când se referă la Eminescu, doctorul Şuţu nu scrie niciodată cuvântul *„sifilis”*. La mai bine de o sută de ani de la naşterea lui Eminescu, Augustin Z. N. Pop avea să noteze că, doar cu câteva zile înaintea morţii acestuia, doctorul Şuţu ar fi făcut unor ziarişti neidentificaţi declaraţii precise asupra viitorului „bolnavului” Eminescu. Unuia, *„corespondent de presă din Iaşi”*, i-ar fi spus că Eminescu ar suferi în mod cert *„de boala aceasta”* (?), căpătată din vina *„unei prea mari frământări intelectuale”* (sifilis… intelectual?). Pe alt ziarist, bucureştean, acelaşi Şuţu l-ar fi asigurat că, nu peste prea mult timp, *„Eminescu nu va mai cugeta nimic”*, va deveni incapabil să vorbească şi, mai apoi, *„nici nu se va mai plimba”*.

Deşi tot ceea ce prorocul Şuţu vedea peste timp se regăseşte (şi) în tabloul evolutiv al luesului, spusele lui nu au absolut nici o valoare, întrucât se referă la *posibile* fapte viitoare, fără ca vreuna dintre ele să fi devenit realitate. Mai mult, Eminescu avea să-şi dea obştescul sfârşit la doar câteva zile după ce tot doctorul Şuţu afirmase sentenţios: *„…acum starea sănătăţii sale nu permite în nici un chip să ne fie teamă de un sfârşit apropiat”*, apreciind că, în lipsa unui accident cerebral, va mai trăi circa trei ani.

Şuţu a vorbit mult, ca de la catedră, conturând un vast tablou clinic, dar nu a pus nici un diagnostic. O singură dată pare să se apropie de ceea ce se cheamă *diagnoză*: *„Astăzi când [Eminescu] e* ***nebun*** (subl. ns.)*, şi tot se vede într-însul cât a cetit”*. Nebunia cunoaşte însă o multitudine de forme, marea lor majoritate neavând nici o legătură cu sifilisul! Cu altă ocazie, Şuţu nu mai foloseşte nici măcar acest cuvânt, *nebunie*, vorbind, s-a văzut, de *„boala aceasta”* (?) sau de… *„această boală”*, care i-ar fi lovit pe *„toţi poeţii cei mari ai ţării”*! Pe politicieni, nu? Sau ei sunt *treponema* însăşi?

Sunt aceste citate oferite de A. Z. N. Pop reale? Discutabil, întrucât unul dintre ele nu are menţionată sursa, iar celălalt ar fi fost cules din *Tribuna* (Sibiu), unde influenţa junimiştilor era suficient de mare, pentru ca o atare ştire (care, lucru de mirare, nu a apărut şi în presa centrală!) să fie publicată, cu sau fără Slavici la cârma gazetei. (La data morţii lui Eminescu, Slavici încă se afla în detenţie, la Vaţ. Distanţarea lui de Maiorescu a fost pronunţată după eliberare şi reprezenta o poziţie personală, strict în plan politic: *„Cu, ori fără de voia d-voastre, «Junimist» azi mai are şi un sens* ***politic****, şi e cestiune de onestitate să vă mărturisesc, că în înţelesul acesta noi, deşi amici literari ai «Junimiştilor» de peste Carpaţi, nu suntem «Junimişti»”* – epistolă trimisă din Sibiu lui Maiorescu,

la 2 noiembrie 1889). Ulterior, mulţi istorici literari au privit notele de tipul celor invocate de A. Z. N. Pop ca pe o dovadă a atenţiei cu care ar fi fost înconjurat Eminescu. În realitate, nici unul dintre aceste texte, culese după ureche, nu prin constatarea directă a autorilor, nu i-a fost favorabil lui Eminescu. Dacă, însă, Şuţu a rostit cu adevărat ceea ce îi pune Z. N. Pop în gură, atunci este limpede teama lui de a pronunţa cuvântul *„sifilis”*. Şi aceasta pentru simplul motiv că *absenţa numitei boli putea fi lesne dovedită*, în vreme ce dumnealui, Şuţu, nu avea absolut nici un argument pentru a justifica tratamentul anti-sifilis, la care-l supusese pe Eminescu.

Cu alte cuvinte, tratamentul aplicat lui Eminescu de către doctorul Şuţu a fost păstrat în strict secret, dar nu pentru a menaja imaginea „bolnavului”, ci pentru a-i feri pe conspiratori de rigorile Legii.

Vinovăţia de ieri continuă şi astăzi

Şi mai precizez ceva: originalul… falsului certificat medical emis de Şuţu în primele zile ale lui iulie 1883 nu (mai?) este (nici el) de găsit. Mai mult, A. Z. N. Pop, care a publicat în facsimil o mulţime de documente, prea destule neinteresante, ignoră tocmai fotografierea acestui document fundamental pentru destinul lui Eminescu. În mod similar procedează cu toate piesele dosarului de curatelă numărul 968/1883, procedura repetându-se şi cu dosarul 645/1889 (vezi *Caietele Eminescu / Din ultimii ani*). Dacă a existat vreodată cu adevărat, celebrul proces-verbal al comisarului C. N. Nicolescu, temelia primului dosar de curatelă, aproape cert, este un fals.

În mod sigur, Gh. Călinescu a cunoscut acest document. Drept dovadă stau detaliile culese din el şi care nu apar în nici un alt izvor. Totodată, însă, în mod curios, Călinescu contrazice o parte a informaţiilor aflate în acest proces-verbal. De pildă, în timp ce Călinescu scrie că *„Prietenii,* ***în frunte cu Titu Maiorescu*** (subl. ns.)*, care plăti 300 lei, îl internară pe dată…”*, comisarul Nicolescu susţine altceva: *„Am fost silit să-l îmbrăcăm în cămisolul de forţă, şi astfel, l-am condus Institutului Caritatea cu concursul d-lor G. Ocăşanu şi Const. Simţion. (…) La Caritatea l-am confiat d-rului Şuţu…”*. Folosirea selectivă a textului, coroborată cu faptul că Gh. Călinescu nu-şi devoalează sursa, legitimează întrebarea dacă, nu cumva, fie era înştiinţat asupra lipsei de autenticitate a documentului, fie a ales din datele existente numai ceea ce i-a cerut condeiul. Această a doua variantă este mai puţin probabilă, deoarece nu răspunde la două întrebări: unde a fost acest proces-verbal până în 1932 şi cum i-a parvenit el criticului? Şi mai ciudat este faptul că autorul a păstrat discreţie totală faţă de procesul-verbal în discuţie atât înainte, cât şi după 23 august 1944. După moartea

lui Călinescu, A. Z. N. Pop a dat la tipar textul lui integral (?), dar tot fără a preciza sursa. Primul şi ultimul mare beneficiar al acestei „dezvăluiri" a fost monografia lui Călinescu, întărită astfel, vezi Doamne, cu autoritatea „documentului" – document pe care l-or fi văzut unii „iniţiaţi", dar pe care, la fel de bine, l-ar putea încropi oricine, oricând, oriunde.

Dosarul Eminescu dezvăluie un număr incredibil de mare de cazuri concrete de infracţionalitate la nivel înalt şi foarte înalt, care – insist asupra acestui aspect – merită un studiu amănunţit din partea specialiştilor. Cel mai interesant aspect rămâne faptul că vinovăţia începută în 1883 continuă şi astăzi, după ce a traversat mai multe regimuri politice şi după ce România s-a aflat, mai mult sau mai puţin făţiş, sub influenţa ori chiar ocupaţia unor puteri declarate ca fiind adversare.

Nu este momentul să discutăm când şi cum şi-a făcut Augustin Z. N. Pop (dar nu numai el!) propria colecţie de manuscrise, parte din ea prezentată în cărţile sale. Mai importantă decât regimul de proprietate este acum autenticitatea acelor documente. Să avem încredere în spusele lui Z. N. Pop? Să credem că el a avut în faţă acte oficiale, pe care le-a transcris? Unde sunt, atunci? El de la cine le-a primit?

Mă tem că bunul renume de care se bucură A. Z. N. Pop în anumite cercuri nu ajunge pentru a-i acorda credit nelimitat. Imprudenţa ar fi cu atât mai mare, cu cât ştim precis că acesta a prezentat cel puţin un facsimil ciopârţit, fără să-şi anunţe intervenţia asupra originalului.

„Apărat" împotriva propriei convingeri

În cazul doctorului Şuţu, se poate vorbi doar de o eroare de diagnostic, datorată faptului că a socotit leziunile de pe gambele lui Eminescu drept semne certe ale sifilisului, cum sugerează unii autori? Există motive solide să credem că Şuţu ştia că ectima nu era de natură sifilitică. Cei care susţin contrariul ating culmea penibilului, căci (poate, fără s-o ştie) ei îl „apără" pe Şuţu cu „probe" pe care acesta însuşi nu numai că nu le-a folosit, dar, în mod implicit, chiar le-a contestat.

Dacă mintea lui Eminescu s-ar fi înnegurat subit, impunând internarea lui urgentă, medicul în a cărui grijă ar fi ajuns trebuia să ceară o serie de informaţii despre trecutul noului pacient. Dintre întrebările puse „amicilor" acestuia, nu putea să lipsească cea privind leziunile (cicatricele?) de pe picioare. Dacă ar fi cerut explicaţii şi dacă i s-ar fi răspuns onest, ar fi aflat şi că:

1) La Floreşti, unde a fost odihnit, bine hrănit şi unde s-a găsit în mijlocul

naturii, Eminescu se vindecase ca prin farmec, fără să urmeze vreun tratament special. În cazul în care acest lucru nu i-a fost comunicat doctorului Şuţu, responsabilitatea ar reveni lui Maiorescu.

2) Doctorul Kremnitz, cumnatul vremelnic al lui Maiorescu şi, totodată, cel ales spre a-l „repara" pe rege îl avea de mult pe Eminescu „în tratament" şi era de părere că acesta nu suferea de sifilis – dovadă, şi curele pe care i le-a prescris pentru ectima de pe picioare: simple băi de mare. Pe lângă faptul că, orice s-ar spune, Kremnitz era mai priceput decât avocatul Maiorescu, rămân şi drumurile în localităţi balneare, de unde Eminescu se întorcea întremat. De altfel, şi mai târziu, după 1884, Eminescu va merge la băi nu pentru sifilis, ci pentru această boală de piele.

3) Mărturia lui Eminescu (care, chiar să fi vrut, nu putuse face un secret din starea lui de sănătate) elimină ipoteza *„ectimei sifilitice"*. Probele materiale oferite în continuare sunt fragmente din scrisori către Veronica Micle, conţinând informaţii care trebuie să fi fost cunoscute şi în redacţie – inclusiv, pe considerentul că tratamentul a presupus deplasare în provincie şi internare (adică, absenţă de la *Timpul*). Iată câteva pasaje concludente:

• *„Dureri reumatice am început a simţi în picioare, însoţite ca totdeauna de dese bătăi de inimă"* (31 octombrie 1879);

• *„Trebuie să ştii că de trei zile avem iarnă completă în ce s-atinge de frig, că piciorul meu drept e ca vai de el şi că pe deasupra am un junghi în partea dreaptă, drept care pun muştar şi piele de iepure la piept"* (26 martie 1882);

• *„Astăzi plec din nou la Giurgiu şi de-aici la destinaţie, adecă la băi"*, o anunţă el în iunie 1882, după ce, nu cu mult înainte îi scrisese: *„Nu ştiu încă bine unde să plec: la Pucioasa, la Strunga, la Balta Albă, la Lacul Sărat, dar destul că de plecat trebuie să plec căci picioarele mele au nevoie, fie de băi sărate, fie de băi alcaline, dar însfârşit de băi cari au un* ***efect determinant asupra pielei*** (subl. ns.). *Tratamentul* ***intern e stabilit deja… Fier, fier şi iar fier*** (subl. ns.)*, în formă liquidă şi în forma de pilule"* (6 iunie 1882).

• *„N-am avut îndestul timp să fac băi de mare şi ranele de la picior sunt în starea în care-a fost acum trei luni"* (august 1882).

Aşadar, nimic, absolut nimic care să trimită, cât de voalat, la sifilis. Citatele de mai sus probează că mult interpretatele cuvinte: *„…viaţa mea compusă numai din suferinţe fizice şi rele morale…"* nu au nici în clin, nici în mânecă cu bolile venerice.

Odioasă lucrare: mai întâi s-a stabilit că Eminescu trebuie să fie prezentat ca bolnav de sifilis şi abia apoi au început să fie căutate… argumente, făcând

pierdute documente şi încropind mii de pagini de falsă memorialistică. N-ar fi rău ca acest *mecanism* să fie atent studiat, pentru că el nu este un fenomen izolat, restrâns la cazul lui Eminescu, ci reprezintă esenţa nocivă a unui *sistem.*

Detalii privind cele afirmate de Eminescu în epistolele invocate ar fi trebuit să se regăsească şi în arhiva Spitalului Brâncovenesc, unde acesta a fost de mai multe rânduri pacientul doctorului W. Kremnitz (la 14 ianuarie 1883, o înştiinţează pe Veronica: *„Sunt în spitalul brâncovenesc, de unde şi scriu…”*). Dată fiind legătura de rudenie a acestuia cu Maiorescu şi coabitarea familiilor lor, este cel puţin improbabil ca lucrurile să nu fi fost cunoscute şi de numitul avocat.

Cele de până aici, chiar dacă nu l-ar fi convins întru totul pe Şuţu asupra naturii ectimei, trebuiau, măcar, să-l fi făcut mai prudent. Dar, să zicem, că toate acestea constituie fapte care, din felurite motive, i-ar fi putut fi ascunse lui Şuţu – ori, pur şi simplu, nu au ajuns la el (ipoteză în care responsabilitatea îi revine integral avocatului Maiorescu, „specialist” şi iniţiator al spitalizării).

După 42 de ani, doctorul Vineş recunoaşte:

La internarea lui Eminescu nu s-au întocmit documente

Un diagnostic poate fi greşit în mod involuntar (nepricepere, neatenţie etcetera) sau cu bună ştiinţă (cine stă să numere concediile medicale acordate pentru boli imaginare?). A fost Şuţu de bună-credinţă când l-a supus pe Eminescu unui tratament antiluetic? Un răspuns ferm este aproape imposibil de dat, convingerile intime fiind un bun la care nu are acces nimeni, fără voia noastră. Iar Şuţu nu a vrut ca alţii să ştie nici măcar ce fel de medicamente şi în ce doze i-a administrat el lui Eminescu. Rămân însă destule elemente auxiliare, care, chiar dacă nu prezintă o garanţie absolută, vorbesc mai mult decât Şuţu, ajutându-ne să ne apropiem mult de adevăr. Lor li se adaugă şi un înscris oficial: certificatul medical eliberat de doctorii Al. Şuţu şi Z. Petrescu la 20 martie 1889, urmare cererii primului-procuror.

Şuţu ştia sau trebuia să ştie că sifilisul nu se manifestă brusc şi atât de violent, intrarea în faza terţiară având ea însăşi mici etape evolutive. În afară de aceasta, *„**ectima sifilitică** constă în nişte pustule mari, înconjurate de o aureolă arămie şi împrăştiate pe tot corpul”*. Or, ectima lui Eminescu era localizată la gambe. De altfel, ectima „comună”, nesifilitică, este *„O boală de piele cu mersul repede care se arată sub formă de pete mici roşii, în număr mic, cari se transformă repede în nişte beşicuţe pline cu puroiu. Aceste beşicuţe (pustule) au o mărime dela aceea a unei gămălii de ac până la a unui bob şi după*

câteva zile se rup formând o coaje închisă sau gălbuie, în urma cărora rămân semne (cicatrice indelebile) ca după vaccinat. (…) …se iveşte de obiceiu la mâni, picioare, fese.” În textul publicat în 1931, doctorul V. Vineş, medicul curant al lui Eminescu în ultimele luni de viaţă ale acestuia, notează că, la intrarea în ospiciu, pacientul *„Prezintă pe ambele gambe cicatrice, urme ale unor ulcere vechi (sifilitice?)”*. Paranteza adăugată de Vineş şi semnul de întrebare sunt cel puţin curioase, căci, dacă el nu era convins de natura luetică a semnelor, în temeiul căror alte semne i-a făcut injecţii mercuriale? Vineş nu greşeşte când scrie că *„Injecţiile mercuriale ce i s'au făcut nu au influenţat întru nimic mersul boalei”*, întrucât, e drept, până acum nimeni nu a reuşit să influenţeze ceva inexistent.

Paranteza interogativă a doctorului Vineş, care se întreba în 1889 dacă *„ulcerele vechi”* erau sau nu *„sifilitice”* dovedeşte, încă o dată, că, la internarea din 1883, lui Eminescu nu i s-a întocmit nici un act medical. (De altfel, nici măcar despre Vineş nu avem certitudinea că ar fi procedat altfel, în 1889.) Acest „fitil” al doctorului Vineş probează că în arhiva stabilimentului nu exista nimic scris despre Eminescu – şi, foarte probabil, nu a rămas nici după ce Vineş a devenit medicul curant al acestuia. Dacă în 1931 nici V. Vineş nu a putut folosi arhiva, cu atât mai puţin vom reuşi noi, care nu ştim cu precizie nici măcar unde a fost internat Eminescu în 28 iunie 1883: acasă la Şuţu, la Mărcuţa ori la *„Spitalul izraielit Caritas”*?

Pentru a fi mai explicit, citez primul paragraf din articolul *Câteva date asupra ultimelor zile ale poetului Mihail Eminescu*, publicat de Vineş în *România medicală* (nr. 11/1 iunie 1931): *„Am avut ocaziunea să îngrijesc, ca intern la «Institutul Caritatea» al regretatului profesor* Al. Şutzu*, pe marele nostru poet Mihail Eminescu, în ultimele luni ale vieţei sale (Martie–Iunie 1889)*. Găsesc acum, printre hârtiile mele, notele pe cari le-am luat atunci şi care cred că prezintă un oarecare interes fiindcă ele cuprind* ***date exacte despre ultimele zile ale boalei poetului*** (subl. ns.) *despre* ***cauza adevărată*** *(?) a morţei sale, asupra căreia s'a creiat o legendă. N'am regăsit printre hârtiile mele decât o parte din note şi de aceia* ***rog pe cititori*** *să scuze lipsurile fatale.”*

* O precizare: Eminescu nu a ajuns la ospiciu în martie 1889, cum s-ar putea înţelege, ci în ianuarie.

Nu ştiu în ce măsură este recomandabil să se dea curs rugăminţii formale, pe care doctorul Vineş o formulează în 1931, dar se pare că *„lipsurile”* sunt cu adevărat *„fatale”* adevărului. Dacă aspectele despre care ne anunţă de la bun început că nu le mai poate reconstitui nu ar fi importante, ce rost avea menţiunea? Oricum, mai mult sau mai puţin sugestive, datele medicale trebuiau să se păstreze, obligatoriu, şi la spital – unde legislaţia impunea întocmirea de foi de observaţie şi înscrierea informaţiilor esenţiale în registre speciale. Dacă ar fi fost interesat, doctorul Vineş putea cere şi obţine şi opinia scrisă a doctorului Kremnitz, ultima consemnare a acestuia datând din prima lună a lui 1883, când, am arătat, Eminescu a fost internat la Spitalul Brâncovenesc.

Dacă, aşa cum reiese din spusele doctorului Vineş, este vorba de note personale, devine mai greu de înţeles cum de a pierdut unele dintre ele, din moment ce şi-a păstrat restul, într-un dosar ce-i aparţine. În fine, te întrebi: de ce au trebuit să treacă patru decenii până să apară toate acestea? Sau, altfel spus, ce anume s-a întâmplat în acest interval, de a făcut necesară apariţia amintirilor lui Vineş? Ce anume l-o fi îmboldit pe doctorul Vineş să-şi răsfoiască notiţele taman în 1931, cu un an înaintea lansării pe piaţă a monografiei lui Gh. Călinescu şi a elucubraţiilor lui C. Vlad (un doctor, care, dacă e să ne luăm după ceea ce scrie, pare scăpat de după gratiile Mărcuţei, dar care, tocmai prin exagerările lui, sporeşte cota de credibilitate a lui Călinescu, acesta apărând, prin comparaţie, mai „obiectiv")? De ce doctorul Vineş nu reacţionase în urmă cu 5 ani, când D. Cosmănescu, frizerul preferat al lui Eminescu, descrisese în *Universul* moartea violentă a lui Eminescu, ucis de un *„bolnav d'acolo, unu furios, care a fost director sau profesor de liceu la Craiova"* şi care i-a dat *„lui Eminescu în cap cu o cărămidă pe care o avea în mână"*? (Nu m-ar mira să aflăm că textul lui Vineş a apărut doar după decesul lui Cosmănescu, această metodă fiind frecvent utilizată în cazul lui Eminescu.) Cum se face că Vineş nu limpezeşte nici măcar aspectul formal, pe care, teoretic, trebuia să îl cunoască bine: Petre Poenaru, despre care el afirmă că se juca cu praştia în ospiciu (?), era *„tenor"* ori *„director sau profesor de liceu"*? Sau era, cumva, tenor… la un liceu?

Dezvăluirea lui Dumitru Cosmănescu este rareori invocată, deşi ea coincide în mare măsură cu afirmaţiile făcute de Harieta, la nici o săptămână după funeralii: *„Atâta vă spun şi vă rog să spuneţi la toţi că nenorocitul meu frate a murit în cea din urmă mizerie şi moartea i-a fost cauzată prin spargerea capului ce i-a făcut-o un nebun, anume Petrea Poenariu. Să ferească D-zeu şi pe cei mai răi oameni din lume să fie instalaţi la D-rul Şuţu…"* (scrisoare către Cornelia Emilian, 22 iunie 1883). În majoritatea bibliografiilor, numele lui D. Cosmănescu nu figurează şi în nici o carte dintre cele parcurse nu am găsit integral tipărite spusele lui, găzduite de gazeta *Universul*, la 28 iunie 1926, sub titlul *„Cum a murit Eminescu"*. Lucrul este mai mult decât suspect, fie şi numai pe considerentul că frizerul (invocat nu numai rar, dar şi sub un nume greşit: Comărnescu) nu este singurul care a declarat că Eminescu a murit de mână criminală. În pagini viitoare, voi încerca să completez această carenţă, aşezând afirmaţiile lui faţă în faţă cu versiunea doctorului Vineş privitor la acelaşi fapt. Fără voie, astfel, vom atinge un alt subiect fierbinte: cauza morţii lui Eminescu şi tot ceea ce a implicat ea.

Pentru a vedea câtă credibilitate îi poate fi acordată lui V. Vineş, să devansăm temporar ancheta noastră, zăbovind puţin şi în anul 1889, când el însuşi va fi implicat direct în tărăşenie. Să urmărim, în paralel, cele povestite de medicul curant şi obligaţiile impuse de Lege, prin *Regulamentul serviciului ospiciului Mărcuţa*, emis de Direcţia generală a Serviciului sanitar, din cadrul Ministerului de Interne, încă din anul 1867.

Vineş:

„Toate acestea au determinat pe prietenii săi să-l interneze la Institutul Caritatea al regretatului prof. Dr. Al. Sutzu, unde, în martie 1889, l'am primit în biroul administrativ.”

Legea:

„Rudele d'aproape, Curatorii, Epitropii şi chiar amicii ori vecini unui smintit sunt în drept de a cere aşezarea lui în Ospiciu, însă, spre a fi admis el trebuie să fie însoţit:

a) D'o cerere d'admitere înscrisă şi subscrisă de cei în drept, în care se va arăta numele, pronumele, profesiunea, religiunea, etatea, domiciliul atât al pătimaşului cât şi al petiţionarilor, însemnându-se tot d'o dată şi gradul de rudenie ori felul de relaţiune ce ar fi având aceşti din urmă.

b) Şi d'un Certificat Medical subscris de doi Medici prin care să se constate felul şi gradul alienaţiunii mentale, precum şi toate particularităţile ei” (articolul 9).

Chiar dacă doctorul Vineş nu recunoaşte explicit, e limpede că această prevedere fundamentală, menită să ferească insul de abuzul şi arbitrariul celor puternici, a fost – în cazul lui Eminescu – flagrant şi conştient încălcată. Fără să vrea, chiar şi Şuţu mărturiseşte acest lucru, într-un document oficial: *„Subsemnaţii doctori în medicină, invitaţi de Dl. prim-procuror prin adresa nr. 5717 a comunica starea facultăţilor mintale a lui M. Eminescu, întrunindu-ne astăzi, 20* (23, în alte izvoare – n.ns.) *Martie la Institutul «Caritatea», unde se află de aproape două luni, am procedat la cuvenita cercetare şi am constatat următoarele:…”* (primul paragraf al Raportului medico-legal redactat de doctorii Al. Şuţu şi Z. Petrescu). Prin urmare, Eminescu fusese închis încă din jurul datei de 20 (23?) ianuarie 1889, fără ca el să fi fost supus expertizei medicale cerute de Lege. De respectarea celorlalte prevederi ce să mai vorbim!

Internarea făcându-se în mod ilicit de către „amici” şi Eminescu nefiind pus sub interdicţie, ridicarea lui abuzivă de pe stradă poate fi numită altfel decât *răpire* (a răpi = *„A lua cu sila pe cineva, a duce cu sine în mod silnic pe cineva”* – DEX)? Reţinerea lui forţată în ospiciu poate fi socotită altceva decât *sechestrare*, cât timp a sechestra înseamnă (şi) *„A reţine o persoană cu forţa şi în mod ilegal”*? Pentru domnii care nu pot crede că Şuţu şi/sau Maiorescu – adevăraţi îngeri ai Sănătăţii şi, respectiv, ai Justiţiei – ar fi putut comite o infracţiune, reamintesc că articolele 272 şi 273 din Codul penal prevedeau pedepsirea prin privarea de libertate a celor care sechestrau *„pe o persoană pentru un motiv oare-care”*, precum şi pe complicele *„care **va fi dat locuinţa** spre a se essecuta arestuirea, închiderea sau secuestrarea persoanei”*. (Textul integral al acestor articole de lege poate fi găsit în caietul anterior, p. 36.)

Ilegalităţile acestea spun suficient despre cazul Eminescu şi arată că nici o conspiraţie nu este perfectă. Lor li se pot adăuga atâtea alte exemple, la fel de limpezi, dar nu este acum momentul cel mai potrivit, întrucât Vineş rămâne responsabil de cele petrecute în anul 1889, perioadă de care ne vom ocupa

mai atent ulterior. Superficialitatea sau complicitatea lui profesională din ultimele luni din viaţa lui Eminescu i-a uşurat *„regretatului profesor”* Şuţu păstrarea secretului şi asupra faptelor din 1883. Dascăl şi elev se aflau în aceeaşi barcă şi nici unuia dintre ei nu-i venise chef să se înece. Viaţa poate fi atât de frumoasă!

Desigur, pentru dobermanul citit, pus pe lanţ la intrarea în fortăreaţa doctrinară gândită (îndeosebi) de Maiorescu şi zidită de *Junimea*, nimic nu va fi suficient spre a-l convinge că *„olimpianul”* pe care îl apără a fost, uneori, profund imoral. El, dobermanul citit, acceptă ca firesc doar un Eminescu dement, deşi nu are nici o probă materială în acest sens, dar sare la gât dacă demonstrezi că, printre picături, stăpânul lui a fost şi niţel infractor. Extrem de sensibilă la întrebări, care-i trezesc reacţii feroce, această rasă de dulăi este atât de inflexibilă, încât l-ar lătra până şi pe Maiorescu însuşi dacă, prin absurd, acesta ar învia şi şi-ar recunoaşte păcatele. – Glumesc, se-nţelege: câinii nu ştiu să citească, dar pot avea rudimente de conştiinţă.

Între incompetenţă şi premeditare

Dacă Şuţu l-a „spitalizat” pe Eminescu ca pe un ins a cărui alienare s-a datorat îmbolnăvirii de sifilis, el trebuia să pomenească, oricât de succint, formele de manifestare în public a respectivei nebunii. Nu a făcut-o, cu toate că Legea i-o cerea în mod expres. Mai mult, aşa cum am arătat, doctorul Şuţu a eliberat un fals certificat medical, substituindu-se comisiei medicale care, conform Legii, trebuia să stabilească dacă era sau nu cazul ca Eminescu să fie închis într-un ospiciu. Probabil că de aceea a şi sărit peste *„cuvenita cercetare”* a *„simptomelor fizice”*, ocolind trecerea în revistă a tuturor manifestărilor şi/sau a semnelor ce puteau fi percepute cu ochiul liber, la obligatoriul control medical. Capac la toate, deşi l-a condamnat definitiv şi pretins ştiinţific pe Eminescu, doctorul Al. Şuţu nu prezintă un singur simptom, barem, depistat de el însuşi, în urma internării „protejatului” lui Maiorescu. Prin urmare, în cel mai bun caz, Şuţu a stabilit diagnosticul exclusiv pe baza relatărilor altora şi înainte de a-şi vedea „bolnavul”. Oare, păstrând această diagnoză greşită şi după întâlnirea cu Eminescu, Şuţu nu îşi mărturiseşte complicitatea?

Una dintre întrebările ce se pun în legătură cu internările lui Eminescu în Capitală priveşte, deci, măsura în care medicul Şuţu a acţionat deliberat sau nu. Teoretic, există trei mari posibile explicaţii ale ilegalităţilor comise de el: 1) a greşit diagnosticul; 2) a fost convins (de Maiorescu şi/sau de alţii) că eliminarea lui Eminescu de pe scena vieţii publice s-ar face spre binele Ţării şi/sau chiar spre binele acestuia; 3) şi-a premeditat fapta, spre a realiza obscure interese de grup. Să le luăm pe rând.

1) *A comis Şuţu o eroare involuntară?* Cine răspunde afirmativ la această întrebare acceptă, de fapt, că Şuţu a fost un medic de doi bani – ipoteză care s-

ar putea dovedi nu prea depărtată de adevăr. Cu puţin efort, teoria „nefericitei greşeli” ar putea fi valabilă, însă numai pentru vara şi toamna anului 1883. Dacă credem că a fost o greşeală în 1883, trebuie să recunoaştem că ea s-a repetat în 1889. Cicero era de părere că numai prostul stăruie în greşeală. Şuţu nu era prost. Şi-apoi, în cazul lui, nu ajungea să fii nărod, pentru că, dacă Eminescu ar fi avut un real protector în Maiorescu, acesta l-ar fi tras imediat de mânecă pe doctorul nostru. Or, departe de aşa ceva, Maiorescu l-a stimulat şi pe doctorul Isac din Botoşani, atunci când acesta mai avea puţin şi turna în Eminescu mercurul cu pâlnia.

2) *A fost Şuţu indus în eroare de alţii*, crezând că ilegalităţile comise împotriva lui Eminescu ar sluji naţiunii*?* Să zicem că da. În acest caz, primul lucru pe care ar fi fost normal să-l ceară medicul din partea solicitanţilor era garanţia că încălcarea Legii nu va avea repercursiuni asupra lui, omul cel mai direct implicat. Această ipoteză ar explica absenţa documentelor din arhivele instituţiilor Statului, tăcerea autorităţilor atunci când au dispărut anumite documente şi, nu în ultimul rând, atitudinea Justiţiei. Dacă Şuţu a fost şi cointeresat material (sau în alt fel), nu mai contează aproape deloc.

Rămâne însă un punct nevralgic: de ce a trebuit ca Eminescu să fie şi chinuit? Dacă se comitea o ilegalitate flagrantă, cu participarea unor oameni suficient de puternici pentru a-l putea proteja pe Şuţu de rigorile Legii, de ce a fost necesară cura cu mercur sau de ce i s-au dat halucinogene, în loc să fie, pur şi simplu, ţinut închis fie într-o încăpere bine zăvorâtă, fie chiar într-o clădire izolată, cu grădină în jur, prin care să se poată plimba? Găsesc un singur răspuns: pentru că sechestrarea era un scop în sine doar în măsura în care asigura şi distrugerea fizică a victimei, prin supunerea la un anume tratament medicamentos, despre care se pretindea că i-ar fi necesar.

Din momentul în care asemenea ipoteze devin plauzibile, doctorul Şuţu nu mai are fărâmă de circumstanţă atenuantă, întrucât el nu se mulţumeşte doar să „închidă ochii” din datorie cetăţenească sau din înaltă pricepere a treburilor lumii (astăzi, fapta lui ar fi scuzată prin sinistrul concept de *„pagubă colaterală”*). Poziţia lui Şuţu nu constă în atitudinea pasivă a celui ce se preface a nu vedea unele lucruri. El se implică total şi, oricât de şocant ar părea, devine *torţionar*. Cine nu crede să-şi facă o singură *„injecţie mercurială”* şi, dacă va mai fi în stare, continuăm discuţia. (*„Tratamentul… prin injecţiuni intramusculare este cel mai bun, care prezintă cele mai multe avantaje, fiindcă absorbţiunea mercurului este mai sigură… Acest tratament are însă un cusur, este dureros şi produce nodozităţi”* – Bianu şi Glăvan.)

3) *A vrut Şuţu să-l distrugă pe Eminescu?* Aşa se pare, dacă ne gândim că, în mod deliberat, l-a supus unui tratament foarte toxic şi de care pacientul nu avea nevoie. Şuţu ştia că ectima de care suferea Eminescu era veche şi nu avea natură sifilitică, el, personal, nu a descoperit nici un simptom al sifilisului, iar „anamneza” era biletul trimis – se zice – lui Maiorescu de către soţia lui Slavici, care opina, scurt şi la obiect, că Eminescu înnebunise. Neinteresat să

ştie cu ce anume o supărase pe femeie, Şuţu aerisise o cameră, înhăţase trei sute de lei de la Maiorescu şi trecuse la rezolvarea periculosului pacient, obligându-l să urmeze cura antiluetică.

Oare, diagnosticul scris de Şuţu însuşi, acela de *„manie acută”*, nu este o probă suficient de limpede că lui Eminescu i-a fost „găsită” o boală, dar a fost tratat ca pentru alta? Putea fi socotită mania acută un „simptom” al sifilisului, atâta timp cât luesul este mai mult o *stare* morbidă, care, deşi provocată de aceeaşi cauză la absolut toţi bolnavii, evoluează şi se încheie în mod diferenţiat? Nu acesta este şi motivul eliminării sifilisului dintre cauzele de moarte, în ciuda faptului că el este cel care provoacă prăbuşirea organului a cărui degenerare va duce la deces?

În sifilis, afecţiunile psihice se ivesc numai spre finalul evoluţiei bolii şi se datorează leziunilor care pot să apară în creier, în ultima etapă. De aceea, dacă „nebunia” lui Eminescu s-ar fi datorat sifilisului, şansele de a-şi reveni erau zero. Odată produse leziunile din creier, nimic nu i-ar mai fi readus masa cerebrală la starea de dinaintea ivirii lor. Nu degeaba unul dintre medicii de la Viena îi scrie lui Maiorescu în legătură cu evoluţia lui Eminescu: *„E un caz unic – că ameliorarea s'a făcut aşa de repede...”* Explicaţia ne-o dă chiar unul dintre oamenii *Junimii*, D. Boghean, doctor şi el, care îl informează pe Missir, la cererea acestuia, că *„Boala lui [Eminescu] era o pseudopsychosă syphilitică care a trecut cu jodul care l-a luat”*, precizând şi că *„Diagnoza nu era bine stabilită, se credea că ar fi fost «Progressive Paaralehse des Irren – Afecţiune progresivă specifică nebunilor»...”* (scrisoarea din 1 februarie 1884).

Detaliu important, leziunile creierului pot să genereze o boală psihică, dar *nu orice* boală psihică. În plus, chiar dacă sifilisul terţiar ar putea duce (şi) la o avarie precum mania, aceasta se deosebeşte de mania nesifiliticului prin faptul că *trebuie* să fie simultană cu formarea gomelor sifilitice şi ulterioară unor semne mai mult decât vizibile: „inflorescenţa” de plăci mucoase, care pot acoperi în întregime trupul bolnavului şi care nu se închid doar cu băi sărate ori stând la soare.

Apărute în perioada secundară a sifilisului, *sifilidele „sunt caracterizate prin coloarea lor* ***arămie****, prin lipsă de mâncărime, printr'o tendinţă naturală spre cicatrizare (vindecare), iar cicatricele ce lasă sunt de coloare închisă, şi aşezată în grupuri rotunde”* (medicii V. Bianu şi I. Glăvan). Aceiaşi autori scriu despre *cicatrice*: *„...rănile cu puroiu şi uimele, cari se sparg singure* (cum se întâmplă la sifilis – n.ns.) *lasă cicatrice mari şi urâte”*. Am făcut toate aceste ultime precizări pentru că astăzi, când sifilisul se vindecă relativ uşor (dacă nu apucă să ajungă în faza terţiară), urâţenia acestei boli nu mai este, din fericire, decât extrem de rar vizibilă celorlalţi. Nu la fel stăteau lucrurile şi în anul 1880.

La 20 martie 1889, solicitat de procuratură, împreună cu colegul Zaharia Petrescu, Şuţu avea să-l studieze pe Eminescu, constatând, între altele, că *„Dl. Mihail Eminescu... nu prezintă pe suprafaţa corpului leziuni remarcabile”*.

Deducem aşadar că, în momentul arestării ultime, ectima lui Eminescu era vindecată – afirmaţie susţinută şi de mărturia doctorului V. Vineş. Raportul doctorilor Şuţu şi Petrescu are o importanţă deosebită datorită faptului că, în urma controlului efectuat, cei doi nu au găsit nici urmă de cicatrice de natură sifilitică. (Dacă le-ar fi descoperit, ei ar fi fost primii interesaţi să le menţioneze, pentru a-şi justifica decizia asta, ca să nu mai vorbim de *obligaţia* legală de a sesiza prezenţa acestor semne, care, de-ar fi existat, ar fi arătat că boala încă era în trupul lui Eminescu.)

Absenţa vreunor cicatrice de natură sifilitică dovedeşte că Eminescu nu traversase nici una dintre primele două faze ale sifilisului – adică, n-a suferit nici o clipă de această boală!

Lipsa oricărei menţiuni medicale privitoare la *sifilide* sau la urmele lăsate de ele este, aşadar, decisivă. Despre nici un bolnav care nu a parcurs perioada secundară a sifilisului nu se poate spune că ar fi ajuns în cea de a treia, singura în care apar şi dereglări psihice! Iar dacă aceste semne lipseau în 1889, devine cu atât mai clar că nici în vara lui 1883 nu erau prezente. În consecinţă, chiar admiţând că Eminescu ar fi fost bolnav, lui trebuia să i se aplice un cu totul alt tratament, nu cel antiluetic. Dacă s-ar mai înghiţi ideea că, la prima internare, Şuţu a comis o „regretabilă eroare", insistenţa cu care a repetat greşeala devine criminală. Concluzia este sprijinită şi de *faptul* indubitabil că, la Viena, miraculoasa „vindecare" a lui Eminescu s-a datorat tocmai întreruperii curei antiluetice. Cum această realitate ar dovedi până şi unui copil că diagnosticul de sifilis era greşit şi că tratamentul aplicat îi dăuna lui Eminescu, nepăsarea cu care Şuţu va continua în 1889 să pompeze mercur în organismul pacientului chiar nu probează *intenţia de a-l distruge* pe acesta sau… *demenţa medicului*? Şi într-un caz, şi în celălalt, nu putem uita că, permanent, deciziile doctorului Şuţu au avut girul avocatului Maiorescu.

Un argument suplimentar că Eminescu a fost eliminat conform unui plan abil elaborat rămâne şi dosarul de curatelă numărul 968/1883. Formal, prin el, s-ar fi cerut interzicerea lui Eminescu (care tocmai se „îmbolnăvise") şi instituirea unui consiliu de familie care să decidă în numele lui. Cuprinzând doar 5 piese, dosarul pare să reprezinte fie o măsură de precauţie a conspiratorilor, pentru cazul în care un factor neprevăzut i-ar fi dat în vileag, fie un demers impus de intervenţia lui Matei, fie şi una şi alta.

Pe scurt, printr-o adresă eliptică de subliect (numele lui Eminescu nefiind consemnat), primul-procuror îl roagă pe preşedintele Tribunalului să aibă amabilitatea de *„a lua măsuri pentru regularea averei"*. Curatela se motiva în două cazuri: cel al *succesiunilor vacante* (când subiectul era decedat) şi cel al *punerii sub interdicţie* – când subiectul era viu. De *„regularea averii"*, invocată de primul-procuror, putea fi vorba numai în cazul unei succesiuni vacante. Cum Eminescu nu murise, evident că solicitarea a fost respinsă. Deoarece nu s-a mai revenit cu o altă cerere, avem motive serioase să credem că, de fapt, asta se şi dorea: respingerea solicitării. La primă vedere, sună ciudat. Pentru

conspiratori, însă, esenţial era ca, formal, numele lor să fie cât mai puţin (deloc, dacă se putea) legate de desfăşurarea cazului. Dosarul acesta, chiar respins, putea constitui însă o probă materială care, la nevoie, „dovedea" că Eminescu a fost ridicat de Poliţie de la baia publică. Implicarea lui Maiorescu? Doamne apără şi păzeşte, s-ar fi răspuns, nici nu era în Ţară la ora aceea! Dintre toţi conspiratorii, Şuţu se găsea în poziţia cea mai expusă, dar nici măcar situaţia lui nu era fără ieşire.

Dar mă opresc aici, întrucât cererile de curatelă din dosarul Eminescu reprezintă un subiect prea important pentru a nu fi dezvoltat separat, într-un capitol viitor.

Mihai Eminescu: ***„Deviza noastră este: a nu spera nimic şi a nu ne teme de nimic"***

Când îl aşezăm pe Eminescu faţă în faţă cu gruparea conservatorilor şi/sau cu *Junimea*, trebuie să stabilim poziţiile exacte pe care se aflau taberele. Eminescu nu era nici pe departe un simplu ins talentat, un geniu rupt în coate şi cu nădragii pătaţi de cerneală, un romantic oarecare, la care te răsteşti din trăsură, aşa cum ar vrea unii să se creadă. Eminescu era o stâncă. Posibil ca, iniţial, junimiştii să nu-şi fi dat nici ei seama că, aducându-l la *Timpul*, practic, îşi pun singuri bomba în casă, mizând pe faptul că, de obicei, fiecare om are un preţ, la care acceptă să se vândă. Ghinionul lor: Eminescu reprezenta o excepţie.

Importanţa ziarului *Timpul* şi, prin aceasta, şi a lui Eminescu, este implicit recunoscută de Negruzzi: *„Asemenea noi de aici credem că* ***Timpul*** *trebuie să urmeze cu orice preţ. Încetarea acestui organ mai cu seamă acum înaintea alegerilor ar face efectul cel mai deplorabil şi mă tem că la o asemenea întâmplare* **am pierde 90 % din şansele ce le putem avea** (subl. ns.) *astăzi. Nu scriu aceste numai din capul meu ci după schimbarea de idei ce au avut mai mulţi"* (Negruzzi către Maiorescu – 25 februarie 1878).

Primul membru al partidului conservator cu care Eminescu a intrat în conflict pare să fi fost Al. Lahovary. A. C. Cuza povesteşte ceea ce i-a istorisit I. Slavici, martor la incident:

„Cu prilejul trecerii armatei peste Dunăre, Eminescu a scris un articol plin de avânt, slăvind acest mare eveniment. A venit Al. Lahovary în redacţie, zicând: «Se vede că nu mai suntem în opoziţie».

–«În momentul când armata românească trece Dunărea, în adevăr noi românii nu mai suntem în opoziţie».

Lahovary i-a spus că armata aceasta rău instruită, de mămăligari, o să ne facă de ruşine. Eminescu a protestat. Şi din una, din alta, grozav de enervat, Eminescu i-a spus:

«Dute-n…»

Autentic! Politicianul în cauză, fiind membru în Comitetul de redacţie, s-a dus la Catargiu. Comitetul de redacţie a fost convocat. Catargiu i-a spus «lăsaţi că băietul va scrie cum ştie şi dacă nu e bine să-l desminţim». Şi, adresându-se politicianului cu pricina, i-a spus să scrie el desminţirea în egal de feţe. Fireşte că nu i-a dat mâna şi a demisionat din comitet."

Acelaşi episod este relatat şi de Matei Eminovici, cu diferenţa că, potrivit lui, după o scurtă polemică, pornită de la o întrebare a lui Lahovary (*„Da ce, eu nu sunt român?"*), *„se pomeneşte Lahovari cu vorbele: tată-tău nu ştia nici bine româneşte, ce-mi tot cânţi tu de românism"*. Sursa este tot Slavici.

Între liderii *Junimii*, P. P. Carp îl antipatiza, poate, cel mai mult, dar tonul cu care i se adresează arată pe ce înalt piedestal de demnitate se afla Eminescu atunci. Redau integral scrisoarea trimisă de P. P. Carp lui Eminescu:

„Iaşi în 15 martie 1879

Domnule Redactor

În timpurile d-în urmă aţi crezut că este oportun de-a da sprijinul importantului ziar ce redactaţi, unor idei atât de opuse convicţiunilor a căror organ m-am făcut în Senat în cât mă văd cu părere de rău silit de-a afirma pe cale publicităţii adânca divergenţă de păreri ce ne desparte.

Eu cred că în ***ori ce cazu şi în ori ce împregiurări*** *responsabilitatea Domnitorului este acoperită prin Miniştrii săi, cred asemene că coaliţiunele împiedică funcţionarea regulată a sistemului constituţional.*

Dvoastre păreţi astăzi inspirat de tendinţe opuse.

Nu judec nici nu clarific, fiind însă că tăcerea ar puté fi interpretată ca o adhesiune ce ar implica din partea mea o schimbare radicală de vederi, Vă rog să daţi acestor puţine rânduri ospitalitatea în ziarul Dvoastre.

Primiţi vă rog încredinţarea distinsei mele consideraţiuni

P. P. Carp

Dsale Dlui Redactor al ziarului «Timpul»." (A. Z. N. Pop, *Contribuţii…*).

Pe aceeaşi temă, P. P. Carp i-a scris şi lui Maiorescu (în aceeaşi zi, se pare):

*„**Dragă Titus***

Ce faceţi voi la ***Timpul*** *şi cum credeţi că are să meargă astfel înainte (?) Las cu totul la o parte unele articole prea violente ca de ex. acelea care tratează în două coloane pe adversari, ceea ce deşi-i adevărat ar fi putut fi zis* ***într-un mod mai literar*** (subl. ns.) *şi prin urmare mai demn de noi…*

Dar în care parte din lume partidul conservator a căutat să ajungă la putere prin pasionarea maselor? Sub punctul de vedere al desvelirei normale nu cunosc nimic mai periculos decât apucăturile adversarilor noştri şi nimic mai trist decât de-ai imita. În asemene împrejurări, eu unul a trebuit să[-]mi pun întrebarea ce rol mai joc între contribuitorii ***Timpului****?… Prin urmare te rog să notifici comitetului să mă şteargă din lista subscriitorilor. Nu vreau să prejudiciu ceea ce vrai să faci tu şi cu Rosetti…*

Jurnalul care mă represintă trebuie să ţie cont de mine şi îmi place a crede că zicând mine, zic si voi, căci nimic nu a slăbit încă comunitatea de idei dintre mine şi voi. Trebile stând astfel nu ar fi vremea să te gândesci serios la

mijloacele necesare pentru un ziar al nostru. Tu ai o clientelă întinsă despre a cărei ***genesis*** *mi-ai vorbit într-o zi. Sapienti sit.*

For ever

P. P. Carp.”

Din aceste două scrisori, reiese cu pregnanţă importanţa pe care diplomatul junimist i-o acorda viitorului „nebun”. Faptul că, pe când reprezenta România la Viena, P. P. Carp şi-a făcut timp pentru a merge la Döbling, ca să-l viziteze pe Eminescu, indică un interes constant, care, nefiind născut din prietenie, denotă mai degrabă teamă.

(P. P. Carp, deşi se găsea în teoretică opoziţie faţă de guvernul liberal aflat la putere, din noiembrie 1882, devine ambasadorul României la Viena. Situaţii similare aveau Mavrogheni – la Constantinopol – şi Kreţulescu – la Petersburg. Trebuie amintit că P. P. Carp era cumnat cu D. A. Sturdza, ambii fiind căsătoriţi cu câte o Cantacuzină. În 1882, la 1 august, liberalul Sturdza tocmai fusese numit ministru de Externe al României, în locul lui Eugeniu Stătescu – cel care avea să se dueleze cu Maiorescu, la 2 noiembrie 1885, pe hipodromul din Capitală.)

Marea divergenţă dintre Eminescu şi Carp se născuse odată cu apariţia *„cestiunii art. 7”*, formula diplomatică pentru *„cestiunea izraielită”*, pe care Carp o vedea soluţionată prin modificarea Constituţiei – în acelaşi sens pledând guvernul liberal aflat la putere, cancelariile apusene, Alianţa izraelită şi unii evrei din România. La 15 martie, am văzut, Carp n-a mai rezistat şi s-a adresat atât lui Eminescu, cât şi lui Maiorescu. *Timpul* nu a reacţionat. Nu atunci.

Unii conservatori erau de părere că modul în care *Timpul* abordează guvernarea liberală ar fi prea dur. Sub acest aspect, Eminescu îşi justificase clar poziţia:

„Nu persoanele d-lor liberali sunt acelea ce nu ne convin, nu. Lipsa de conştiinţă unită cu lipsa de orice cunoştinţe serioase, superficialitatea cu care tratează orice cestiune cât de gravă, sistemul de-a face o mulţime de promisiuni amăgitoare alegătorilor pentru a le fura voturile, promisiuni ce nu le îndeplinesc nicicând, c-un cuvânt ***minciuna*** *introdusă sistematiceşte în viaţa statului, iată ceea ce ne face să-i combatem din răsputeri.*

D-nia lor, în mare parte săraci de ştiinţă şi de bani, găsesc în organismul impersonal al statului singurul mijloc de trai, de aceea luptă fără scrupul; pentru noi însă lupta pentru ideea statului nu este o luptă pentru existenţa individuală. N-avem nevoie a ne căciuli la nimenea, nici a linguşi mulţimea sau tronul, nici a fi politicoşi cu oameni cari nu merită a fi trataţi mai bine. Spuind adevărul, verde şi fără încunjur, ne simţim în drept de a scrie cu litere de foc, şi dispensaţi de politeţe, datorită unui adversar de principii numai.

Mizeria reală a populaţiunilor de jos, ameninţarea reală cu banca de fiţuici, piederea reală a unei bucăţi din pământul strămoşesc nu sunt o materie pentru discuţiuni academice, pe cari, dacă le-am face, d-nia lor, în fundul inimii, ne-ar taxa de simpli.

Într-un car de oale nu se dă cu argumente metafizice.” (*Timpul*, 19 septembrie 1878)

Împotriva lui Eminescu se plânge şi I. A. Cantacuzino (Zizin), care-i scrie tot lui T. Maiorescu:

„Încă o dată mă văd obligat să apelez la intervenţia d-voastră.

Ştiţi cu câtă sinceritate v-am arătat spontan simpatiile mele pentru Eminescu şi cât am fost de satisfăcut să-l pot număra printre colaboratorii noştri. Ei bine, tare mă tem că voi fi forţat zilele acestea să-mi impun o separaţie. Tânărul acesta e atât de pătruns de ură […], încât cu toate sfaturile mele, ba ce e mai mult, desconsiderând şi ale d-voastră stăruie a face din ***Timpul*** *organul personal al antipatiilor sale.*

Fiţi bun şi înnoiţi insistenţele; i-am vorbit şi eu astăzi; faceţi-o şi d-voastră. ***Fără a-i spune ceva ce i-ar putea trezi susceptibilitatea sau sensibilitatea*** (subl. ns.)*, veţi obţine din partea lui nu ocolirea adevărului, ci prezentarea lui într-o formă mai domoală.”*

Se pare că forma era o adevărată obsesie a politicienilor. Livia, fiica lui Maiorescu, scrie peste decenii: *„Cât despre articolele din* ***Timpul*** *erau scrise întotdeauna după convorbiri îndelungate spre pildă cu Titu Maiorescu. Ţin minte vecinicul: «şi nu fii prea violent, rămâi politicos»”* (scrisoare către I. E. Torouţiu, 21 aprilie 1939).

La vreo două luni după intervenţia din martie a lui P. P. Carp, în numărul din 20 mai 1879, Eminescu îşi explică încă o dată agresivitatea verbală:

„Dacă tonul foii noastre e uneori de-o estraordinară asprime, cititorii desigur că nu vor fi uitând ce cumplită e starea de lucruri în care se află ţara şi că pana lui Tacit şi limba Duhului Sfânt abia ar putea ajunge ca să zugrăvească estrema decădere socială a României şi primejdiile care atârnă deasupra ţării, nedându-i răgaz de-a-şi veni în fire.

În altă ţară de am trăi, în care mai e credinţă, onestitate, respect ca bunuri obşteşti ale spiritului public, relele ni s-ar părea trecătoare şi nicicând condeiul nostru nu ar fi înmuiat în fiere; dar aici, unde, dacă-i vizita ministeriile sau Văcăreştii, aceleaşi fizionomii şi caractere întâlneşti, aici unde un parvenit bulgar ca d. I. C. Brătianu şi un grec parvenit ca d. C. A. Rosetti conduc destinele acestei nefericite ţări, aici unde oameni ca aceştia, fără pic de patriotism, radicali cosmopoliţi, stăteau ieri la învoială cu Warszawsky ca să-i vânză sufletele din opt ţinuturi, stau azi la învoială cu Alianţa izraelită ca să-i vânză ţara toată şi să desfiinţeze printr-un trafic mârşav o naţie şi un stat pe care zeci de popoare barbare nu le-au putut desfiinţa, aici nici un cuvânt nu e destul de aspru, nici o lovitură nu e destul de tare, încât, am mai spus-o încă o dată, rolul scriitorului ar trebui să-nceteze şi să-nceapă rolul călăului. (…)

Nu ştim încă ce ne păstrează viitorul cel mai apropiat chiar. Prin promisiuni şi ameninţări, prin introducerea în listele colegiului I a sute de amploiaţi fără de avere, înscrişi în mod fraudulos, prin cerşetoria sistematică de voturi, profesată săptămâni întregi de şeful cabinetului şi de colegii săi,

prin mituire şi terorism roşii au ajuns să-şi înjghebe majorităţi servile, cu cari vor face tot ce vor voi.

Aceste majorităţi vor fi în curând la un loc ca să se-nţeleagă cu ce preţ se poate vinde ţara aceasta, pe cât aur jidovesc trebuie vândut sângele eroilor căzuţi înaintea Plevnei şi Vidinului, pentru ca istoria să scrie că în suta a nouăsprezecea, sub guvernul d-lor Rosetti–Brătianu–Warszawski, regimentele munţilor şi şesurilor României s-au luptat cu frigul, foamea şi glonţii ca să treacă ţara lor din stăpânirea nominală a vitejilor osmani sub stăpânirea reală şi ucigaşă a idrei jidoveşti.”

Doar patru zile mai târziu, din data de 24 mai, urmează, în cinci numere (neconsecutive), serialul intitulat *Cestiunea izraelită* (o amplă analiză, clădită pe date şi cifre concrete), iar la 25 mai îşi încheie editorialul cu următorul paragraf:

*„În orice caz de la rezolvarea cestiunii sociale şi economice atârnă existenţa poporului românesc. Cine cu ocazia aceasta nu se va arăta cu inima bărbată, asupra aceluia cad cuvintele lui Vasile Lupu VV. «**Cine-şi vicleneşte moşia şi neamul, mai rău decât ucigaşii de părinţi să se certe**».”* (subl. ns.)

Două zile mai târziu, Eminescu scrie un editorial care sperie, pur şi simplu, prin măsura în care anumite teme (folosite de autor şi în alte articole anterioare acestuia) par rupte din prezent. Spre final, Eminescu nu îl iartă nici pe Maiorescu, chiar dacă nu îi pomeneşte numele:

*„Teamă ne e dar şi astăzi că asemenea **o samă de advocaţi buni, cu darul vorbirii*** (subl. ns.) *vor tranşa şi cestiunea arzătoare a evreilor, care poate deveni cestiunea complectei dezmoşteniri a poporului românesc, tot cu fraze umanitare şi cu fineţe de distincţiuni juridice, fără a se ţinea seamă nici de trecutul acestui popor, nici de lipsa lui de experienţă şi de slăbiciunea lui economică, nici de lipsa lui de cultură. Ne temem în sfârşit că naţia cosmopolită a d-lui C. A. Rosetti să nu biruiască pe adevărata naţie românească.*

Nu cu fraze şi măguliri, nu cu garde naţionale de florile mărului se iubeşte şi se creşte naţia adevărată.

*Noi o iubim aşa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferinţele seculare până în zilele noastre. O iubim **sans phrases**. În privinţa frazelor frumoase şi protestaţiunilor de uliţă şi de profesii de credinţă suntem atât de săraci, încât însuşi d. Simeon Mihăescu şi bancherul Warşawsky ne-ar putea da lecţii de retorică; dar o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atât de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine şi la oameni străini. Şi chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremilor şi s-ar şterge din memoria tuturor, tot pe aceeaşi cale a conservării naţionalităţii şi ţării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului. Cine în această privire nu e pentru noi e contra noastră.”*

Simţindu-se cu musca pe căciulă, la 1 iunie, Maiorescu notează în jurnal: *„Grea epocă Eminescu. (…) Articol al lui în chestiunea evreiască în contra*

mea, şi după asta totuşi aceeaşi simpatie pentru el, poate mai puternică” (nu e vorba de simpatia lui, ci de aceea a lui Mite Kremnitz, pe care – prin gaura cheii? – ar fi văzut-o primind sărutul lui Eminescu). Fără a intra în detalii, iată câteva elemente necesare înţelegerii *„grelei epoci”*:

1) Cine era A. M. Warszawsky? *„Un bancher rus, evreu de origine, care s-a ocupat de aprovizionarea trupelor ruseşti deplasate, în timpul războiului din 1877, în Bulgaria. Bancherul a obţinut, prin mituire, dreptul de-a cumpăra cu preţuri modice alimente şi grâne pe piaţa noastră şi chiar de a rechiziţiona în România care cu boi cu care îşi transporta proviantul. O molimă a lovit vitele de povară şi oamenii, provocând ţării mari daune”* (Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*).

2) Despre Simeon Mihălescu (al cărui nume apare şi sub forma Simion Mihăilescu) aflăm chiar dintr-o scrisoare a lui Warszawsky, datată 1 decembrie 1877 şi publicată de Eminescu în *Timpul*:

„Execelentie Evsevie Andreivici (Rossisky),

Din depeşa mea şi din depeşa ministrului Cogălniceanu vă este deja cunoscut că, după multe împrejurări, eu am profitat a birui toate împiedecările şi astăzi deja s-au dat porunci prin telegraf tuturor prefecţilor din opt districte, că să puie la dispoziţiunea mea câte 1200 cară pe zi pentru Bucureşti şi 500 pentru Frateşti… Mult m-au costat pe mine BANI, ***vreme şi trudă ca să împac pe directorul Ministerului de Interne, Simion Mihăilescu****, cu prietenul nostru* (*„adecă Cogălniceanu”*, precizează Eminescu – n.ns.) *fiindcă numai el era, nu Brătianu era, care împiedica această cestie. (…)*

Eu oi avea oricâte căruţe va fi de trebuinţă pentru oricât transport şi oriunde veţi voi a transporta, măcar că ***până acuma cărăuşii de bună voie tocmiţi nu voiau a merge decât la Şiştov****; acum însă s-a schimbat cestia şi merg* ***siliţi*** *oriunde vreau.”*

3) Relaţia Maiorescu–Warszawsky: *„Maiorescu devenise avocat cu luna al lui Warschawsky, Rafalovich, Boboritz, Hessen şi Kalinowsky, Rubinstein şi Hirschler, fapt atestat de Maiorescu însuşi”* (I. Creţu, *Mihail Eminescu*). Z. Ornea adaugă că, în postura de avocat al lui Warszawsky, Maiorescu era *„bine plătit”*.

Nu trec trei săptămâni şi, la 20 iunie, Eminescu scrie din nou despre discutarea în Camerele de revizuire a *„cestiunii atât de importante a numirii unei comisiuni în cestia izraelită”*. Referindu-se la poziţia conservatorilor, Eminescu remarcă:

„Prin urmare opoziţiunea n-avea nici un rol în acel ***consiliu de familie roşu*** *ce se numeşte comisiunea Camerei şi a Senatului. Astfel totalitatea opoziţiunii din Senat a înţeles rolul său. Aşa nu numai n-a luat parte la vot, dar doi membri ai opoziţiunei, dd. N. Boerescu şi N. Cretzulescu, aleşi în acea comisiune, s-au grăbit a-şi da demisiunea.*

Astfel a lucrat şi opoziţiunea din Adunare, cu o singură escepţiune. Onor. d. P. Carp, ales de majoritate în această comisiune fără concursul niciunuia din amicii săi politici, a crezut că trebuie să ia parte la aceste lucrări.

Fără a osândi în mod absolut această linie de purtare a onor. d. Carp, fără a contesta câtuşi de puţin că dânsa a putut să-i fie inspirată prin consideraţiuni destul de puternice, cum de exemplu necesitatea de a supraveghea mersul guvernului şi al comisarilor săi în această afacere, orişicum nu mai puţin stăruim a crede că d. P. Carp este în această afacere cu totul izolat şi în contradicţiune chiar cu amicii săi politici cei mai apropiaţi: d-sa nu reprezintă decât ideile sale personale, iar nu ale minorităţii Adunării."

Luni, 21 iunie, Eminescu publică ultima parte a studiului privind *Cestiunea evreiască*, pentru ca, în chiar ziua următoare, 22 iunie, editorialul lui să înceapă cu prezentarea unei noi intervenţii scrise, primite de la P. P. Carp. În întâmpinarea sa, referindu-se la situaţia din Adunare, Carp scrie, apelând la fraze spumoase şi demagogice, care ne mai îneacă şi astăzi:

„Sub punctul de vedere deci al principiilor nu poate fi vorba de izolare, căci vă desfid să-mi arătaţi un program comun, afară numai dacă propunerea făcută de câţiva ***juni conservatori*** *dimpreună cu câţiva* ***juni liberali*** *de-a nu revizui art. 7 constituie programul opoziţiunii. Până acum nu avem nici o probă despre aceasta.*

Rămâne deci chestiunea de procedură constituţională, cum o numiţi nu prea ştim de ce.

Dacă nu mă înşel, ţara ne-a trimes să dezlegăm chestiunea evreiască, şi a căuta în o chestiune de procedură un motiv de abstenţiune este după mine a se gândi prea mult la guvern şi prea puţin la datoria ce avem în această tristă împrejurare."

Iată şi câteva fragmente din răspunsul lui Eminescu:

„D. P. Carp s-a crezut atins prin reflecţiunile ce foaia noastră a publicat în privinţa atitudinii sale în cestiunea izraelită. (…) Însă aceste reflecţiuni ne-au fost impuse printr-un caz de ***legitimă apărare****. D. Carp este nu numai un membru însemnat din partidul conservator, dar încă o persoană care în toate cestiunile se pune cu curaj înainte şi nu suferă a rămânea vrodată în umbră; astfel dar partidul conservator, dacă ar tăcea, i s-ar putea cu drept cuvânt imputa de adversarii săi că opiniunile sale în cestiunea izraelită au fost reprezentate de unul dintre principalii săi membri, d. Carp.* ***Asta*** *nu* ***este, şi era şi dreptul şi datoria noastră, ca organ al partidului conservator, a o constata****. Nici unul dintre cei* ***optsprezece senatori*** *care reprezintă partidul conservator în Senat sau din cei* ***douăzeci şi doi deputaţi*** *care îl reprezintă în Cameră nu a fost de părere ca să luăm deocamdată parte la comisiunea* ***fără nume****, neprevăzută nici de Constituţiune, nici de regulament, care s-a substituit* ***iniţiativei guvernamentale*** *şi care în spiritul ministerului trebuia să-i serve totdeodată de* ***eco*** *şi de* ***perdea*** *adică să-i traducă în mod fidel* ***adevărata voinţă şi totdeodată să-i acopere responsabilitatea****. (…)*

D. P. Carp ne mai face o întrebare. Care sunt opiniunile partidului conservator în această cestiune?

Ne pare rău că până acum onor. nostru amic n-a putut să-şi formeze o convicţiune în această privinţă. (…)

Astfel partidul conservator a înţeles a nu face din cestia izraelită cestiune de partid, iar nu intrând în comisiuni neconstituţionale şi venind a mai adăoga o notă discordantă la haosul de opiniuni ce purtarea fără demnitate şi fără curaj a guvernului a lăsat să se producă în Adunările de revizuire. (…)

Terminând, noi credem că onor. d. Carp, fără să sacrifice nimic din opiniunile sale personale, putea, cel puţin în privinţa procedurei, a nu se despărţi cu zgomot de toţi amicii săi personali şi coreligionari politici.

Liber a fost să o facă, şi iarăşi am fi tăcut şi aici; dar, când am văzut că adversarii noştri comuni, şi în presă şi în Cameră, esploatează această tăcere şi că un Dimancea ne strigă că minortitatea este reprezintată în comisiune prin d. Carp şi că d. Carp nu ia cuvântul spre a se ridica în contra acestei afirmări, a trebuit să vorbim; am făcut-o fără plăcere, dar fără şovăire."

La 14 iulie, Eminescu abordează modul în care era tratată problema evreiască de gazetele: *Ştafeta („…un ziar când cogălnicenist, când fracţionist, şi n-a aruncat masca decât în timpul alegerilor. Abia atunci s-a văzut că e curat evreiesc"*), *Suceava* (care „*se mărgineşte deocamdată numai la reproducerea unor notiţe favorabile evreilor"*) şi *Fraternitatea*. Din ultima citează mai amplu, comentând, între altele:

„Aşadar noi românii admitem teoria d-lui Schleiden, că într-adevăr evreii sunt un popor, adoptăm chiar şi că ei sunt cel mai remarcabil popor – din multe puncte de vedere – asemenea că sunt poporul ales al lui Dumnezeu; dar odată admise aceste teorii ***ad majorem Dei gloriam*** *ni se va concede ca în asemenea condiţii să nu-i privim drept români şi să le refuzăm net drepturi cari în* ***această*** *ţară nu li se cuvin decât* ***numai*** *românilor şi cari li s-au îngăduit, cu multă imprudenţă, şi străinilor creştini.*

Aşadar cu producţiuni intelectuale leal evreieşti discuţia e uşoară. N-avem decât a admite tot ce zic în acele producţiuni pentru ca concluzia de a nu li se da drepturi să reiasă de sine.

În fine, nu negăm că tocmai ziarul acesta, puritan în felul lui, e moderat în espresiuni şi cuviincios. Nu criticăm apariţiunea lui din mai multe puncte de vedere, dar cel de căpetenie este desigur considerantul că prin fondarea unei foi esclusiv izraelite lupta de idei devine legală, pe când pân-acum ea se mărginea din partea adversarilor la denunţări ***oculte*** *prin ziare străine, la reclamaţiuni oculte către consuli, adecă la acte cari prin minciună şi calomnie căutau a face rău ţării în care izraeliţii trăiesc."*

În aceeaşi zi, Maiorescu apucă şi el pana, scriidu-i lui Eminescu:

„Domnului redactor al «Timpului»

Bucureşti, 14 iulie 1879

Domnule Redactor,

În mai multe ocaziuni am auzit că mi se atribuie când meritul, când responsabilitatea unor articole din «Timpul».

Spre restabilirea adevărului mă cred dator a vă ruga să binevoiţi a publica prin ziarul d-voastră că de peste doi ani, de la finele lui aprilie 1877,

m-am abţinut de la orice participare activă la însăşi scrierea «Timpului» şi că de atunci încoace nici un singur articol din cele publicate de acest ziar nu este scris de mine.

Primiţi, Domnule Redactor, încredinţarea prea osebitei mele stime,

T. Maiorescu

deputat”

Delimitarea marelui „protector” este făţişă, iar motivaţia ei pare destul de străvezie. Subliniez: toate cele mai sus s-au petrecut înainte de a se încheia anul 1879. Ulterior, miza jocurilor politice a tot crescut, iar modul în care guvernanţii se prezentau drept mari patrioţi, dar jucau după muzică străină, a sporit înverşunarea lui Eminescu.

Mai greu descifrabilul Carp

Anul trecut, sub îngrijirea domnului G. Muntean, a apărut volumul intitulat *„Eminescu. O sută de documente noi”*. Trecem peste întrebarea „dar cele vechi unde sunt?”, dăm la o parte şi faptul că a numi „nou” un înscris semnat în urmă cu mai bine de o sută de ani şi făcut public acum aproape patru decenii rămâne o glumă şi ne oprim asupra unui detaliu privitor la Carp. Atunci când publică un fragment dintr-o scrisoare a acestuia către Maiorescu (5 februarie 1884), îngrijitorul ediţiei precizează în subsolul paginii: *„Scrisoarea, indescifrabilă integral, a lui P.P. Carp (1837-1919), traducător şi critic literar”*. Este drept că P. P. Carp a tradus *Othello* şi *Macbeth* (nu comentez calitatea demersului său scriitoricesc, care, oricum, nu interesează în dosarul Eminescu). O fi fost şi critic literar (cine nu e, dacă ţine morţiş?). Dar, când vorbim de relaţiile lui cu Eminescu, nu *acest* Carp trebuie scos în evidenţă, pentru că nu *„traducătorul”* şi nici *„criticul literar”* au scris cele două epistole, ci *omul politic*. Iar ca om politic, în februarie 1884, P. P. Carp era *ambasadorul României la Viena* – fiind, aşadar, un ciudat personaj politic: conservator (deci, opozant) aflat în slujba liberalilor (adică, a guvernanţilor)! Cazul Eminescu nu se rezumă doar la raporturile dintre acesta şi Maiorescu ori dintre el şi *Junimea*. Ba, nici măcar autorităţile române nu sunt aisbergul nevăzut din acest dosar. Iar asta demonstrează că Eminescu a avut perfectă dreptate atunci când a socotit că independenţa câştigată în 1877 era una aparentă, după acest moment scris cu sânge, Ţara capătând obligaţii pe care Poarta (care – în decembrie 1876 – declarase România *„provincie privilegiată”*) nu le pretinsese niciodată.

Unii autori afirmă că Eminescu ar fi scris la *Timpul* pentru a-şi câştiga o pâine. Nimeni nu contestă că primea un salariu, dar trebuie precizat că, la ziar, Eminescu a fost mult mai mult decât un slujbaş. El a fost un stăpân de idei, pe care le promova fără să ţină cont de sensibilităţile mai-marilor politici, fie ei liberali sau conservatori. Îşi onora munca de redactor, dar, totodată, îşi respecta propriul nume – una dintre dovezi fiind rândurile trimise lui Negruzzi, cu privire

la demisia lui din 1877: *„...Să se ştie deci că eu nu sunt redactorul ziarului* Curierul de Iaşi *şi că neroziile viitoare câte or apărea în acel ziar privesc pe secundo-geniturile greco-bulgăreşti din ţară de la noi, iar cele din trecut pe mine...”* (13 octombrie). Sigur că atitudinea lui independentă nu a trecut nesancţionată. Dacă primul lui incident mai serios, cel cu A. Lahovari, nu a avut urmări, inclusiv din cauză că acesta din urmă şi *Junimea* politică nu se găseau în relaţii dintre cele mai cordiale, atunci când liderii organizaţiei au început să se simtă ei înşişi tot mai atinşi de spusele lui Eminescu, s-au iscat reacţii precum cea a lui Carp. Iar când s-a socotit că Eminescu ar fi „irecuperabil” pentru interesele politice ale grupului, a apărut 28 iunie 1883.

Asemenea lui Maiorescu, Carp a militat pentru alipirea României la Tripla Alianţă, dovedindu-se, în această privinţă, mai consecvent decât colegul estet: *„În consiliul de coroană dela Sinaia, prezidat de reg. Carol I, la 3 august 1914, numai P. C. a fost de părerea regelui de a intra imediat în luptă, alături de Germani, majoritatea fiind de cealaltă părere; dar la intrarea Rom. în răsboi la 1916, hotărâtă de consiliul de coroană la 14/27 August, sub prezidenţia regelui Ferdinand,* ***C.*** *suspendă apariţia ziarului «Moldova», care în timpul neutralităţii dusese o politică germanofilă, spunând că va trimite în răsboiu pe cei trei fii ai săi,* ***doreşte însă ca armata rom. să fie bătută*** (subl. ns.)*, căci numai aşa va scăpa Rom. dela peire! Nu prea a avut simţul realit. în politica externă.”* (Text preluat din Enciclopedia *„Minerva”*, 1930).

De ce la Viena?

Să revenim la mijlocul toamnei lui 1883. Inevitabil, încercarea de a ne desluşi anumite decizii luate în privinţa lui Eminescu necesită divagaţii, bucle temporale, din care culegem nuanţe şi detalii ce pot limpezi şi întregi tabloul epocii, astfel încât fiecare dintre noi să poată recompune lumea în care acesta este subiect central.

Când discutăm internarea lui Eminescu la Viena, una din componentele strict medicale ale chestiunii o constituie răspunsul la întrebarea: cine sau ce anume a determinat mutarea pacientului de la Şuţu la Obersteiner? Reamintesc ce-i scria Maiorescu surorii lui, la 19 octombrie 1883, ca răspuns la dojenitoarea epistolă a acesteia, din 2 septembrie: *„Aşadar,* ***eu ştiu*** *că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Şuţu şi mai* ***ştiu*** *că ducerea sa la Viena este cu totul de prisos. El a trecut din mania delirantă în aceea de demenţă. Dar,* ***fiindcă erai de altă părere*** (subl. ns.) – *şi o ducere a lui Eminescu la Viena nu-i strică* – ***ţi-am îndeplinit dorinţa fără împotrivire*** (subl. ns.)*, după cum ţi-am spus-o deja la Iaşi.”* Dacă Maiorescu n-a minţit în rândurile de mai sus şi, într-adevăr, l-a internat pe Eminescu la Döbling doar pentru a-i face pe plac surorii sale, primul lucru pe care am fi obligaţi să îl remarcăm ar fi statutul de păpuşă al „bolnavului”, în ochii avocatului. Dacă, într-adevăr, Eminescu ar fi fost irecuperabil, cum

susţinea Maiorescu, el nu putea fi însănătoşit de nimeni. Numai că, în ipoteza în care Maiorescu chiar credea ceea ce spune, absenţa oricărei reveniri asupra dosarului de curatelă şi lipsa oricărei comunicări cu familia celui *„pierdut”* devin şi mai stranii.

Incontestabil, Emilia Humpel a fost un suflet ales. Interesul ei deosebit şi pentru soarta lui Eminescu reiese din corespondenţa sa. De pildă, iată un fragment din primul paragraf al scrisorii datate 2 septembrie 1883:

„Dragă Titus,

Îmbolnăvirea lui Eminescu a fost şi rămâne pentru mine ceva adânc tulburător. Atunci am scris de îndată Clarei – tu erai deja plecat –, opinând că ar trebui imediat internat într-unul din spitalele cele mai bune din străinătate. M-am oferit să trimit imediat 200 de franci, iar la nevoie şi mai mult. Pot să-mi exprim acum aceeaşi părere? Oricât de bine ar fi el găzduit la Sutzo, **pentru sănătatea lui nu se face nimic** (subl. ns.). *Clara mi-a scris deseori despre el, despre* **noile simptome** (subl. ns.) *şi despre faptul că* **este pierdut** (subl. ns.). *Dar ce ştim noi, ce ştiu de fapt toţi medicii bucureşteni la un loc despre asta? Omul merită să se încerce orice ca să fie salvat. Clara mi-a scris că după întoarcerea ta se va face probabil ceva şi voi putea să contribui atunci cu partea mea de bani. Ar fi posibil să fiu înştiinţată?”*

Rândurile acestea dovedesc nu numai că autoarea lor îl preţuia mult mai mult pe Eminescu decât fratele ei, dar şi că îl preţuia din cu totul alte motive. Faptul că, încă din ultimele zile ale lui iunie 1883 sau din primele zile ale lui iulie, ea îşi declarase disponibilitatea de a contribui financiar la internarea lui în străinătate o transforma, fără să ştie, într-un inamic al propriului frate. Îndeplinirea dorinţei ei însemna eşecul planurilor fratelui său.

Până unde putea merge falsitatea lui Maiorescu, ne spune şi Z. Ornea, care, în lucrarea *Junimea şi junimismul*, atenţionează că biografia acestuia semnată de Simion Mehedinţi *„e, de fapt, o autobiografie a criticului, lăsată să apară însă, din raţiuni tactice, sub semnătura biografului (am demonstrat aceasta în vol. I din cartea noastră «Viaţa lui Titu Maiorescu», vol. II, 1987)”*. Al cui bine l-o fi urmărit magistrul, când a apelat la atari şmecherii, învăţate parcă la şcoala lui Tipătescu şi Farfuridi?

Precizarea Emiliei că, la Şuţu, *„pentru sănătatea lui [Eminescu] nu se face nimic”* constituie o nouă dovadă că tratamentul antiluetic i-a fost administrat în secret. Nu ştim care erau *„noile simptome”* şi cine o informa pe Clara Maiorescu, dar ştim că, între altele, ea i-a scris Emiliei: Eminescu *„nu recunoaşte pe nimeni, nu rosteşte o vorbă legată. E zguduitor, nici o urmă din ceea ce a fost. Băi calde îl liniştesc.”* (Ultima precizare ne aminteşte că, în 28 iunie, potrivit discutabilului proces-verbal poliţienesc, Eminescu ar fi fost arestat în timp ce făcea o atare „liniştitoare” baie caldă; ciudată coincidenţă! Coincidenţă?) După fermitatea tonului, ai crede că însăşi semnatara epistolei se deplasase la ospiciu, încercând să stea la taifas cu „bolnavul”, care mărise ochii, întrebându-o cum o cheamă. În fapt, ea transmitea ceea ce aflase de la Maiorescu (poate,

şi de la Şuţu?), cel care o încredinţase şi că Eminescu ar fi fost definitiv *„pierdut"*. Convingerea Clarei şi a fiicei ei că Eminescu înnebunise era atât de solidă, încât, se va vedea, atunci când Livia Maiorescu îl va întâlni pe Eminescu faţă în faţă, va fi mirată că acesta are o purtare de om normal, dar nu-şi va duce gândul mai departe, spre ticăloşia căreia acesta îi căzuse victimă.

Clara îi mai scrie cumnatei de la Iaşi şi că Maiorescu a primit vizita lui Matei, fratele mai mic al lui Eminescu, deoarece *„a vrut să-l scoată [pe Eminescu] şi să-l ia la ţară"*. Prin urmare, familia Eminovici nu a fost deloc atât de insensibilă precum pretinde Maiorescu (şi cum ne învaţă unii istorici literari) şi nu avem de unde să ştim ce tertipuri a folosit acesta pentru a o ţine la distanţă. În jurnalul intim, la 17 august 1883, când relatează întâlnirea cu Matei, Maiorescu nu aminteşte decât că acesta s-ar fi *„folosit de această ocazie spre a-şi anexa ceasornicul alienatului său frate"*. La fel, el se preface a nu fi primit epistola din 18 iulie 1883, prin care Matei îl anunţa: *„Sunt informat de la D-nul Căţă-Niculescu, că fratele meu Michai Eminescu este serios bolnav; vă rog din suflet răspundeţi-mi urgent* ***unde se găseşte*** (subl. ns.) *ca să vin a-l lua la mine pentru vreun an şi dacă binevoiţi a-mi arăta adevărata stare materială a lui ca să vin pregătit, căci am vreo 200 galbeni într-un loc – îi iau şi-i cheltuiesc toţi pentru el."* Departe de mine gândul de a susţine că Matei a fost un monument de onestitate – deşi superiorii lui, chiar şi cei care îl antipatizau, îl prezentau ca fiind deosebit de corect. Nu pot însă nici să admit că ar fi fost un suflet mic şi găunos, doar pentru că, cerându-şi drepturile legitime, a intrat în conflict cu avocatul Maiorescu, care se afla în stare de flagrantă ilegalitate.

De ce nu a putut Matei să-l ia pe Eminescu de la Şuţu – ba, nici să-l vadă la ochi nu a reuşit? Explică tot Clara, în aceeaşi epistolă către Emilia Humpel: *„Cum însă Eminescu e înscris de Titus, doctorul nu-l eliberează decât după declaraţia acestuia"*. (Această precizare apare la I. Creţu, dar nu şi la I. Nica, deşi ambii folosesc aceeaşi scrisoare.) Cum nu există nici cererea de înscriere la Şuţu, nici *„declaraţia"* necesară plecării la Döbling, din cuvintele Clarei aflăm (iar!) cât de departe mergea avocatul nostru cu minciuna. Aflăm, deopotrivă, că numai reaua-credinţă îl împiedica pe Şuţu să îl elibereze pe Eminescu şi ne explicăm de ce au fost planificate răpirea şi sechestrarea acestuia din urmă chiar în ziua plecării „protectorului" lui în străinătate: în lipsa maimicului Mecena, s-a pretextat că, deoarece el l-ar fi internat, numai el ar fi avut dreptul să-l şi externeze, în absenţa sa, toţi fiind surdo-muţi legaţi de mâini şi de picioare! Această precauţie (de fapt, un abuz ordinar) este încă o dovadă de premeditare, căci, chiar bolnav să fi fost Eminescu, de unde putea Maiorescu să ştie că nu era vorba de o criză uşoară, care se rezolva după două-trei zile de odihnă? Prin urmare, de la Clara mai aflăm că Eminescu a fost internat înainte ca Maiorescu să se urce în tren (dovadă că procesul-verbal al Poliţiei este mincinos) şi că soţul ei, avocatul, a plecat la drum liniştit, în dulce vacanţă de aproape o lună şi jumătate, ştiind că, în tot acest răstimp, Eminescu va rămâne blocat la Şuţu, fără să poată primi vreo vizită… „inoportună".

Dacă Maiorescu l-ar fi trimis pe Eminescu la Viena numai de dragul surorii lui, ar însemna că el nu a folosit banii strânşi de la junimişti atât pentru „bolnav”, cât pentru a satisface un capriciu al Emiliei Humpel! Cum acest hatâr se făcea pe paralele altora, am constata că nimeni nu îi cerea socoteală lui Maiorescu pentru modul în care folosea sumele strânse de la ceilalţi – sume la a căror completare nici măcar nu se ştie dacă a contribuit şi el. S-ar contura, astfel, figura unui lider care, în cazul de faţă, cel puţin, acţiona aproape dictatorial. În consecinţă, Eminescu nu ar fi singura păpuşă cu care se jucau alde Maiorescu.

Parţial, cred că percepţia ar fi corectă: rolul de vătaf cultural recunoscut, răspunzător şi de imaginea *Junimii*, clădită pe pretenţia că toţi membrii ei sunt şi profunzi oameni de cultură, îi venea mănuşă lui Maiorescu. Când ambiţia lui nemăsurată de a se impune în plan politic [*„…ţi-am spus de toate – şi despre politică (pentru mine importantă)”* – scrisoare către Emilia Humpel, 19 octombrie 1883] şi, în egală măsură, supraevaluarea puerilă [de exemplu: *„Toate ziarele pline de scrisoarea mea către România liberă». **De astă dată*** (subl. ns.) *mare recunoaştere a importanţei mele politice. Vorbe în lume despre intrarea mea în minister. Eu decis să nu primesc. – Lahovari a fost la mine să mă consulte”* – *Însemnări zilnice*, 4 octombrie 1883] l-au împins prea departe în teritoriul politic stăpânit de P. P. Carp, a apărut pericolul unei rupturi între cei doi. Poate că Lahovary nu greşea (prea mult?), atunci când îl prezenta pe Maiorescu drept un *„spirit absolut dominator şi exclusivist”* (scrisoare către N. Filipescu, 1877). Dar, e drept, nici cu Carp nu avem a ne ruşina!

Aşadar, în dimineaţa zilei de 20 octombrie, însoţit de un malac şi de Chibici, Eminescu avea să fie scos pe poarta unui imobil din Capitală (stabiliment sau locuinţă încă nedepistat cu certitudine) pentru ca, suindu-se în cupeu (trăsură?), să pornească spre Gara de Nord, unde trenul de Viena îşi aştepta călătorii. Călinescu explică plecarea prin faptul că *„şederea la Sanatoriul «Caritas»… nu folosi lui Eminescu”* şi, de aceea, *„Maiorescu puse la cale… trimiterea lui la Viena”*. Prezentarea constituie unul dintre multele falsuri deliberat comise de Călinescu, căci, am văzut, Maiorescu îşi justifică cu totul altfel hotărârea, precizând fără echivoc: *„…**ştiu** că ducerea sa la Viena este cu totul de prisos”*. Încercarea *„divinului”* de a-l prezenta pe *„olimpian”* ca fiind ros de grija lui Eminescu este pe cât de limpede, pe atât de departe de a-i ajuta lui Maiorescu. Despre deserviciul pe care şi-l face Călinescu nu mai vorbim, dar, probabil, el l-a luat în calcul şi a ajuns la concluzia că pierderea ar fi compensată de cine ştie ce alt câştig, doar de el ştiut.

Care a fost cauza mutării lui Eminescu din Bucureşti – Plantelor 9 la Viena – Döbling? Ideea fluturată de Maiorescu, cum că şi-ar fi expediat „protejatul” în capitala Austro-Ungariei numai pentru a scăpa de gura Emiliei Humpel pare greu de acceptat. La fel, mă îndoiesc că mutarea s-ar fi efectuat la sugestia lui Şuţu, deoarece, în acest caz, indirect, el şi-ar fi recunoscut neputinţa profesională – gest frumos, de care nu îl putem suspecta însă.

Oare, motivul real al trimiterii lui Eminescu la Viena să fi fost teama? Întreb asta, deoarece, în 1883, Şuţu a interzis ca Eminescu să primească vizitatori. Întrucât în presa vremii nu există nici o relatare la zi, prin care autorul să afirme că l-ar fi zărit pe Eminescu ori că ar fi schimbat două vorbe cu el, deducem că accesul la acesta a fost blocat încă din clipa aducerii lui în stabiliment.

Completa separare a lui Eminescu de cunoscuţi nu putea dura însă o veşnicie, fără să trezească suspiciuni. Se putea pretinde că interdicţia de a da ochi cu el avea drept scop binele „nebunului" numai atâta timp cât se mai spera recuperarea lui. Dacă, însă, fie spitalizarea se lungea prea mult, fie se ajunsese la concluzia că nu se va mai vindeca în veci, închiderea între patru pereţi nu mai avea nici un sens. Şi-atunci, obligatoriu, trebuia deschisă uşa celulei, pentru a face loc vizitatorilor, veniţi fie şi numai din milă ori din curiozitate. Iar aceştia ar fi avut ocazia să se convingă că situaţia era alta decât cea prezentată prin ziare de diverşi anonimi, care nu-şi culegeau informaţiile pe viu, ci repetau mecanic ceea ce li se picura prin filtrul Maiorescu-Şuţu.

A fost folosită sincera dorinţă a Emiliei Humpel de a-l vedea pe Eminescu *„imediat internat într-unul din spitalele cele mai bune din străinătate"* drept pretext? A dat ea, involuntar, idei celor de la *Junimea*? Nu cred că vom şti niciodată cu certitudine. Un lucru mi se pare indiscutabil: buna ei credinţă.

Externarea ilegală confirmă sechestrarea

Unii autori cred că simplifică lucrurile, afirmând că drumul la Viena ar trebui privit ca un banal transfer dintr-un ospiciu într-altul. Numai că, în acest caz, transferul se efectua de către autorităţi, la cererea *scrisă* a unităţii spitaliceşti. Drept mărturie stau alte cazuri. În numărul trecut, am prezentat adresa nr. 13.546/28 martie 1889, prin care, la solicitarea epitropilor Aşezămintelor Brâncoveneşti, Prefectura a dispus transportarea unui bolnav de la spital *„la Dl. dr. Şuţu"*. Această hârtie oficială este semnată de prefect şi de şeful de divizie, urmând să fie pusă în aplicare de un comisar. Chiar presupunând că Maiorescu, avocatul care aranjase pe vorbe (deci, ilegal) internarea lui Eminescu, ar fi dorit să-l mute la Döbling, la dosar trebuia ataşată cel puţin această cerere a lui, favorabil avizată. Documentul nu există, iar Maiorescu nu a consemnat în jurnalul intim nici măcar intenţia de a concepe o asemenea solicitare.

Când analizăm situaţia creată în 1883 şi prelungită până în 1884, nu trebuie să uităm nici o clipă că, legal, *Eminescu a avut în permanenţă statut de om liber, cu drepturi civile intacte*. Atât internarea de la Şuţu, cât şi cea de la Döbling s-au făcut, deci, ca şi cum aceasta ar fi fost voinţa lui! Această stratagemă demonstrează că Maiorescu minţea sfruntat atunci când afirma că

Eminescu ar fi irecuperabil, căci, repet, dacă aşa ar fi stat lucrurile, s-ar fi întocmit dosarul de curatelă, prin care „bolnavului" i-ar fi fost stabilit un consiliu de familie. Numai că aşa ceva impunea o hotărâre judecătorească, iar decizia instanţei, la rândul ei, trebuia să se bazeze şi pe conţinutul interogatoriului luat lui Eminescu. Din cauza numărului mare de persoane implicate, situaţia ar fi devenit incontrolabilă, posibilitatea ca adevărul să răsufle fiind aproape certitudine.

Dincolo de aspectul juridic, chestiunea are şi o componentă medicală: o dată cu bolnavul transferat trebuia prezentată şi fişa medicală a acestuia, care să cuprindă data internării, diagnosticul pus înaintea transferului, tratamentul aplicat şi rezultatele lui. Obersteiner a primit însă doar *vorbe* – şi acelea, venite de la nemedici. O probă în acest sens o constituie următoarea frază, aflată între primele rânduri ale fişei întocmite de medicul vienez lui Eminescu: *„In die Heilanstalt des Dr. Souzo [aufgenommen?], hier mit Vesicatoren… behandelt"*. Asta înseamnă: *„(Primit?) în sanatoriul Dr. Souzo, este tratat cu vezicătoare…"* Precum se vede, Obersteiner nu a fost informat asupra datei exacte în care a fost internat Eminescu la Şuţu – după cum nu i-a fost comunicat nici numele bolii pentru care a fost tratat. De aici, deducem că din stabilimentul din strada Plantelor 9 nu a plecat spre Döibling nici un colţ de hârtie, cuprinzând date medicale referitoare la Eminescu. Totodată, mai înţelegem şi că Al. Chibici fie nu ştia când a fost predat Eminescu lui Şuţu, fie avea ordin să nu-i spună lui Obersteiner.

Drept dovadă suplimentară pentru cele de mai sus stă şi modul jenant în care autori de talia lui Gh. Călinescu motivează cele două sechestrări ale lui Eminescu (într-un imobil despre care ştim mai puţin decât despre cultura Boian ori despre Sucidava). Astfel, referitor la iunie 1883, criticul scrie că *„prietenii"*, în frunte cu celălalt mare critic, *„îl internară…,* ***pentru ca*** (subl. ns.) *profeţia poetului să se îndeplinească"* – şi urmează cele două versuri cu care se încheie *Satira IV* şi pe care atât de mulţi le folosesc ca pe un adevărat autodenunţ:

„Unde-s şirurile clare din viaţa-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate şi maestrul e nebun!",

uitându-se, între altele, şi amănuntul că nebunii autentici se socotesc mereu sănătoşi.

Dar răspunsuri nu trebuie date numai referitor la intrarea în ospiciu, ci şi la externare. Până acum, nimeni nu a explicat *de ce* şi *cum* a plecat Eminescu de la Şuţu (poate, şi pentru că nimeni nu a întrebat). Dacă, aşa cum rezultă, Eminescu a ieşit de la Şuţu fără acte, înseamnă că a intrat la fel. Iar dacă a fost şi internat şi externat fără a se întocmi documentele impuse de lege, indiferent ce speculaţii s-ar face, juridic vorbind, Eminescu a fost şi rămâne o persoană răpită şi sechestrată. Dacă lipsirea de libertate s-a făcut sau nu spre binele lui, judece fiecare, în lumina probelor până acum tăinuite sau nebăgate în seamă.

Plecarea la Döbling s-a făcut în taină

În 20 octombrie 1883, Eminescu a plecat din Gara de Nord spre Viena, dar încă nu e desluşit deplin cum ajunsese el pe peron, în cupeul trenului, în tovărăşia vigilentului gardian. Aparent, lucrurile au fost simple: Chibici a mers în Plantelor 9, s-a întâlnit cu Şuţu, acesta i l-a predat (tot verbal!) pe Eminescu şi i-a făcut cunoştinţă cu un paznic specializat în „nebuni", Chibici i-a mulţumit lui Şuţu, iar savantul i-a mulţumit lui Chibici, a fost chemată trăsura, Chibici, Eminescu şi paznicul au sărit în ea şi pe-aici ţi-e calea! La gară au coborât frumuşel, s-au urcat la fel de frumuşel în cupeu, după care au apărut Maiorescu şi fiică-sa, cărora, tot frumuşel, Chibici le-a povestit ce plăcut bătea soarele şi cum adia vântul când au venit ei cu trăsura, tropa-tropa! Lucrurile nu erau chiar atât de simple.

Trecem peste faptul că nu ni spune dacă Eminescu a mers de bunăvoie sau nu (chit că, după atâta recluziune, cred că ar fi fost dispus să meargă oriunde, numai să iasă dintre zidurile acelea blestemate). Nu se spune nici în ce măsură era coerent sau nu (alt aspect esenţial, pe care Chibici nu avea de ce să-l ascundă, dacă i-ar fi fost *„prieten intim"*), după cum nu se spune nici dacă i-a fost schimbată sau nu îmbrăcămintea (lipsa oricărei informaţii în acest sens ne face să credem că nu, Eminescu fiind lăsat în unicul rând de haine ce-i fusese adus de acasă, la 29 iunie). Şi acestea nu sunt decât câteva dintre necunoscutele semnificative, pe care biografii nu le-au socotit importante, lăsându-se atraşi în corul celor ce-l văicăreau pe Eminescu într-o falsă cauză.

Nu ştiu ce prevedea legislaţia austro-ungară în materie de smintiţi, dar la noi medicul era obligat să respecte articolul 13 al Decretului 1012: *„Îndată ce un smintit 'şi-a redobândit sănătatea şi medicul primar îl declară că este în stare a eşi din ospiciu, se liberează prin ordinul său fără nici o amânare, dându-i-se în mână un bilet de liberare din ospiciu,* ***fără arătarea diagnozei bolii*** (subl. ns.) *de care a suferit"*. Prin urmare, emiterea unui *„bilet de liberare din ospiciu"*, din care ar fi lipsit numele bolii de care suferise, nu avea cum să afecteze imaginea lui Eminescu, atâta vreme cât, oricum, alţii avuseseră grijă să insiste asupra închiderii lui în stabilimente specializate. Dimpotrivă, un astfel de certificat medical l-ar fi „reabilitat" în mod oficial. Or, lui Eminescu nu i-a fost niciodată eliberat un asemenea document. De ce? Nu se „însănătoşise"? Atunci, de ce a fost externat şi de ce nu s-a cerut punerea lui sub interdicţie?

Absenţa actului medical de externare probează încă o dată că Eminescu nu a fost bolnav. Nu s-a scris că şi-a recăpătat sănătatea, pentru că, de fapt, nu şi-o pierduse nici un moment. Să fi fost sentinţa iniţială de lichidare rapidă şi definitivă a lui Eminescu? Nu risc un răspuns ferm, dar constat că astfel ne-am putea explica de ce umblau printre junimişti şi pro-junimişti zvonuri ca: *„Sutzo crede că nu prea e speranţă de îndreptare"* (Livia Maiorescu) ori *„Are insomnie*

– *deci nu va suferi mult timp”* (C. Dimitriu către M. Brăneanu). Şuţu declara că Eminescu nu se va mai „face bine”, în vreme ce Livia Maiorescu regăseşte, totuşi, în „bolnavul” de pe peronul Gării de Nord pe vechiul Eminescu! Încă o dată, devine de înţeles de ce Eminescu nu a fost condus la gară decât de Maioreşti, plecarea făcându-se, de fapt, în taină. La rândul ei, această plecare – pe care am putea-o numi *fugă*, dacă s-ar fi făcut cu acordul lui Eminescu – este urmare naturală a răpirii şi a sechestrării din 28 iunie, fiind o posibilă (poate, chiar singura) ieşire din situaţia ilegală creată.

Duritatea şi intenţiile lui Maiorescu transpar şi din scrisoarea lui către tatăl lui Eminescu, pe care îl avertizează: *„Dacă nu se va îndrepta până atunci* (în interval de un an – n.ns.)*, va fi timpul venit să-l aşezăm la Golia sau la Mărcuţa, ca pe un bolnav fără leac”*. Prin urmare, este limpede că Maiorescu nu avea de gând să-l lase în libertate, chiar dacă „nebunia” lui ar fi fost una paşnică şi chiar dacă familia lui şi/sau alţii s-ar fi arătat dispuşi să se zbată pentru a-l susţine material (cum a făcut Cornelia Emilian). Şi aici trebuie (re)subliniat că Legea prevedea posibilitatea scoaterii din ospiciu a unui alienat, pe baza autorizaţiei administraţiei, date în urma raportului înaintat de medicul primar, *„şi după temeiul garanţiei formale ce va fi dată postulantului d'a îngriji ca smintitul să nu fie în poziţie de a săvârşi nici un fapt vătămător”* (Decretul 1012, articolul 15). Cum nu există nici raportul lui Şuţu, nici autorizaţia şi nici garanţia formală a „amicilor”, rezultă că Legea nu a fost respectată nici măcar atunci când, teoretic, altminteri nu era posibil. Altfel spus, ce folos că *se putea*, dacă „protectorul” manifesta o voinţă contrară? Detaliul este important, întrucât ajută la clarificarea realei imagini a avocatului Maiorescu, adevărat lup ajuns cioban la stâna de oi. Neinformându-i pe Eminovici, ponegrindu-i şi, mai apoi, dându-i la o parte, excluzând în mod deliberat participarea altcuiva, în afara oamenilor lui, la efortul de susţinere financiară a „bolnavului”, Maiorescu l-a izolat pe acesta cu bună ştiinţă de restul lumii şi, astfel, l-a făcut şi mai vulnerabil. Concomitent, toate informaţiile publice privind starea lui de sănătate proveneau din cercul închis al *Junimii* politice – o cu totul altă structură decât paravanul cu acelaşi nume, declarat *„societate literară”*. La final, ca bomboana pe colivă, grupajul informativ privind autopsia făcută – zice-se – lui Eminescu avea să apară întâi, în exclusivitate, într-un ziar al junimiştilor.

Un alt motiv care explică de ce nimeni nu a iscălit vreun certificat de externare (obligatoriu prin Lege) este acela că nu poate fi declarată înzdrăvenirea unui bolnav, fără a preciza de ce maladie a suferit. Or, se va vedea, nu era productiv ca Eminescu să fie încadrat între cei suferinzi de o boală anume, ci sub vasta cupolă a „nebunilor” sau, mai elevat, a „alienaţilor” – din această poziţie, putându-se lesne fructifica simptomele tuturor bolilor psihice existente sau doar imaginate.

În fine, lipsa documentului care să ateste „însănătoşirea” poate constitui unul dintre motivele pentru care, la întoarcerea în Ţară, unde opinia publică ştia că înnebunise, numirea „bolnavului” Eminescu într-un post oarecare era

îngreuiată, mult timp fiind chiar imposibilă. Maiorescu şi toţi ceilalţi junimişti ştiau prea bine că Eminescu îşi dorea, între altele, două lucruri: independenţă şi posibilitatea să muncească. Deşi nu-l costa nimic să îi satisfacă aceste priorităţi, Maiorescu a preferat să-l lase fără slujbă, obligându-l să trăiască din mila unora şi făcându-l să se simtă inutil şi umilit.

Revolta Emiliei Humpel arată că situaţia era corect percepută, chiar dacă alţii nu îndrăzneau să spună ce gândesc, supunându-se cerinţelor „centrului". Încercarea de a-l ajuta pe Eminescu, venită din afara *Junimii*, a fost blocată în mod ocult, tocmai pentru a nu se pierde controlul asupra lui. Iar peste câţiva ani, atunci când – prin eforturile Corneliei Emilian, mai cu seamă – Eminescu a avut un suport bănesc independent de *Junimea*, a apărut ciudata internare de la Botoşani, urmată de cea mai criminală cură cu medicamente pe bază de mercur. Marea rezistenţă a organismului l-a ajutat pe Eminescu să depăşească şi acele momente, spre exasperarea făptaşilor.

Istoricii literari pleacă de la ideea că, din moment ce a fost necesară internarea lui la Döbling, Eminescu nu putea fi sănătos atunci când a părăsit imobilul din Plantelor 9, cu destinaţia Viena. Raţionamentul este de bun-simţ, dar, oare, bunul-simţ a dictat în cazul sechestrării lui Eminescu? Oare, bunul-simţ este cel care te face să-ţi baţi joc de Lege şi de viaţa altora?

Prejudecata bate realitatea

Peronul Gării de Nord. Este joi, 20 octombrie 1883: *„Astăzi, la ora 9 dimineaţa*, scrie Maiorescu în jurnalul intim, *am fost la gară la plecarea la Viena a lui Eminescu cu Chibici şi cu un îngrijitor. – Soare admirabil, dar la ora 7 dimineaţa – 1 o R. Seara, J. Negruzzi, Gane, Missir, Anette, Caragiali. – Mai târziu Lecomte şi P. P. Carp, ministrul nostru la Viena, sosit acum de la Viena."* Atât şi nimic mai mult.

Noroc cu fiica lui, Livia, prezentă şi ea la plecarea trenului. Mai puţin zgârcită în a da informaţii, aceasta îi scrie mătuşii de la Iaşi, Emilia Humpel:

„Dragă mătuşă Emilio,

Azi-dimineaţă am văzut la gară pe Eminescu, care a plecat la Viena cu un păzitor şi cu d-l Chibici. El fusese adus în cupeu cu o oră înainte de plecarea trenului şi, după cum ne povesti Gh. (e vorba de Chibici – n. ns.)*, trecuse foarte încântat prin străzile puternic luminate de soare, îi făcuseră mai cu seamă mare plăcere numeroasele acoperişuri noi de tinichea. Când ne apropiarăm de cupeu,* ***păzitorul*** (subl. ns.) *deschise fereastra. Eminescu întinse îndată braţele afară, se puse la fereastră şi făcându-şi un «ochean» din degetul cel gros şi din arătătorul ambelor mâini ce-l ţinea la ochi şi râzând foarte înveselit spuse lui Papa:* ***«Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspiraţie şi acolo marea domnişoară»*** (subl. ns.)*; apoi scuipă de câteva ori, începu să*

râdă şi se aşeză. Păzitorul ridică geamul şi E. continuă să vorbească, scuipă apoi de două ori în geam. În momentul plecării îl nelinişti fluieratul şi sunatul şi ***începu să strige «Argus»*** (subl. ns.)*; nu se ridică însă de pe canapea. A devenit ceva mai slab, ceea ce se vede cu deosebire la mâinile lui, reduse acum la mânuşiţe de copilaş, cu păstrarea însă a gropiţelor. E palid, ras ca şi mai înainte, numai mustaţa-i e lungă şi sprâncenele ciudat de stufoase. Unghiurile ochilor s-au lăsat în jos, ceea ce-i dă o înfăţişare de chinez. Expresia este de om obosit, nu mai e nimic din fixitatea ce o avea în ziua în care, deja nebun, a fost ultima oară la noi, chiar în ziua internării lui. În total, un aspect destul de liniştitor. La drept vorbind, nu prea voiam să merg la gară, te stăpâneşte un sentiment atât de dureros pentru el,* ***acesta însă dispare cu totul la vederea-i*** (subl. ns.). *Nu ştiu cum să mă exprim,* ***la un om sănătos aş califica o asemenea atitudine drept exaltată veselie*** (subl. ns.). *În tot cazul, el nu suferă de loc. Vocea-i şi râsul lui sunt exact ca mai înainte, când făcea mare haz de anecdote, poveşti. Sutzo crede că nu prea e speranţă de îndreptare. Acum s-a dus, fie spre a intra în Institutul de stat la Schlager, fie, de nu va fi loc acolo, la Leitersdorf, unde se află şi Cerchez. Papa i-a scris şi lui C. Popazu, care va fi la gară spre primire"* – 21 octombrie 1883 (text preluat din lucrarea lui I. Nica). *Cupeu* desemna, la acea vreme, fie *„trăsură de lux cu două locuri"*, fie *„compartiment de vagon de clasa întâia"* (L. Şăineanu).

[Dacă a fost *„Soare admirabil, dar la ora 7 dimineaţa"* (Maiorescu), dacă Eminescu *„trecuse foarte încântat prin străzile puternic luminate de soare"* (Livia) şi dacă locomotiva a luat-o din loc la ora 9, înseamnă că Eminescu a fost adus la gară nu cu *„cu o oră înainte de plecarea trenului"*, ci cu cel puţin două ceasuri mai devreme. De asemenea, din încântarea lui la vederea soarelui şi a lumii deducem că se bucura de natură – stare doar accidental întâlnită la cei care au *„trecut din mania delirantă în aceea de demenţă"*, căci despre demenţă, numită şi *„tâmpeală"*, medicii scriau în trecut: *„Această stare se confundă cu idioţia, de care însă se deosebeşte prin aceea că demenţa vine cu timpul, în urma unei boli. Omul dement a fost cuminte în viaţa lui, ca toţi oamenii, pe câtă vreme idiotul se naşte tâmpit. Prin cuvântul demenţă de înţelege o slăbire a facultăţilor intelectuale şi morale, care merge până la suprimarea lor."* Reacţia lui Eminescu la scurtul drum cu trăsura este de natură să convingă că acesta nu se mai bucurase de multişor de soare. De altfel, nici un contemporan nu aminteşte că Eminescu s-ar fi plimbat în afara zidurilor ospiciului, situaţie ce avea să se repete şi la Döbling, unde va sta *„la izolare"* de la sosire, până 31 decembrie 1883.]

Cele relatate de Livia în scrisoarea către mătuşa ei Emilia sunt deosebit de importante, pentru că provin din observaţie directă. Când afirmă că gesturile şi spusele lui Eminescu, dacă ar fi venit de *„la un om sănătos"*, puteau fi socotite *„drept exaltată veselie"*, fiica magistrului ne asigură că, de fapt, nu găsea nimic anormal în comportamentul lui. Implicit, recunoaşte puterea propriei prejudecăţi, clădită pe relatări din auzite, dar atât de bine asimilate.

Livia Maiorescu nu este singura persoană care creditează mai iute zvonurile, decât propria percepţie. Acesta pare să fie unul dintre motivele pentru care, în epocă, nimeni nu a încercat să verifice în ce măsură pretinsa alienare a lui Eminescu avea sau nu temei.

Interesant în această relatare este faptul că nici Livia, nici tatăl ei nu au încercat să intre în dialog cu Eminescu. „Nebunul" era pentru ei un fel de exponat zoo, închis în cupeu şi păzit de un individ care deschide şi închide geamul la comanda celor din afară. Un exponat la care te uiţi, dar… fără să-l bagi în seamă. Pentru o domnişoară de 20 de ani, faptul nu este frapant, dacă ţinem cont de momentul istoric, când, în general, copiii îşi respectau părinţii. Ea nu putea deschide vorba, câtă vreme Maiorescu tăcea. Atunci, însă, de ce mai veniseră la gară? Doar pentru a se convinge că Eminescu pleacă? Şi cum, după plecarea trenului, Livia nu pare să fi avut vreun schimb de păreri cu tatăl ei, referitor la situaţia lui Eminescu, încă o dată, te întrebi: pentru ce a mai cărat-o taică-său la gară?

O altă mare nedumerire: de ce, în momentul expedierii lui Eminescu în străinătate, la Gara de Nord nu a fost prezent nici un alt „amic" al acestuia? Unde erau Ocăşanu, Simţion şi Siderescu? Unde erau toţi ceilalţi „grijulii" băieţi mari? Dacă Eminescu era cu adevărat alienat, nu aveau decât să se convingă cu toţii de acest lucru – lucru pe care Maiorescu, direct sau prin terţi, l-a transmis în repetate rânduri. Ar fi fost, deci, în interesul lui ca Eminescu să fie văzut de cât mai multe persoane. Avocatul a procedat însă invers. Pentru a-l menaja pe Eminescu? Ce mai era de menajat la un nebun autentic, devenit notoriu prin paginile jurnalelor şi care, dacă ar fi delirat, aşa cum pretinde Maiorescu, nici măcar nu i-ar mai fi recunoscut pe cei veniţi să-l conducă? Pentru a-i menaja pe „amici", scutindu-i de vederea unui Eminescu „prăbuşit"? Atunci, de ce a mai cărat-o cu sine pe propria-i fiică, oricum, mult mai sensibilă? Cred că, dacă s-a urmărit protejarea cuiva, acela a fost Maiorescu însuşi, pentru că, dacă Livia pare să nu fi priceput nimic din spusele lui Eminescu, alţii, mai bine informaţi şi mai obiectivi (poate, şi mai subtili) decât ea, ar fi intrat la idei. Asta, ca să nu mai vorbim de pericolul ca Eminescu să intre în dialog cu vreunul dintre cei care ne-am fi aşteptat să-l conducă la gară!

Dacă am încerca să punem în scenă cele relatate de Livia, am vedea că spusele citate ocupă circa 10 secunde, iar faptele, cel mult, un minut. Întrucât nu pot crede că Maioreştii au stat pe peron doar un răstimp atât de scurt, cât să vină, să arunce un ochi şi să se răsucească pe călcâie, mi se pare destul de clar că Livia nu povesteşte chiar totul mătuşii sale. În mod normal, ca *„specialist"* în boli mentale, cum se prezenta, dacă Maiorescu îl socotea pe Eminescu alienat, el ar fi intrat în vorbă cu acesta, fie şi numai din curiozitate pseudo-ştiinţifică, să zicem. Dialogul ar fi fost uşurat de faptul că Eminescu însuşi deschisese discuţia. Să-l fi amuţit, oare, spusele lui pe Maiorescu? Să nu fi replicat el din teama că Eminescu ar fi putut rosti şi lucruri mai puţin încifrate, pe care să le priceapă şi fiica sa?

Mă tem că s-a petrecut altceva. Mă tem că între cuvintele reproduse de Livia Maiorescu şi scuipăturile lui Eminescu a fost o legătură. Să refacem secvenţa: Chibici, Maiorescu şi fiica lui se apropie de cupeu. Paznicul lui Eminescu îi vede şi deschide fereastra – probabil, tocmai pentru a le putea înlesni comunicarea. Eminescu rosteşte cele câteva cuvinte, *„apoi scuipă de câteva ori, începu să râdă şi se aşeză. Păzitorul ridică geamul şi E.. continuă să vorbească, scuipă apoi de două ori în geam.”* Observăm că din povestire lipseşte motivul care l-a determinat pe malacul de pază să închidă din nou geamul. Faptul că Eminescu a scuipat doar după ce a spus cele 11 cuvinte şi că a continuat să scuipe şi după închiderea geamului, naşte întrebarea dacă el nu a scuipat în direcţia lui Maiorescu. În această ipoteză, geamul a fost închis fie la cererea lui Maiorescu ori a lui Chibici, fie paznicul s-a simţit dator să-i protejeze. Nu cu mult timp în urmă, la 17 august, Maiorescu notase în jurnal: *„Astăzi vizitat* ***un minut*** (subl. ns.) *împreună cu Wilhelm [Kremnitz] pe M. Eminescu, alienat, la Dr. Şuţu. Delirare neîntreruptă. Nu m'a recunoscut, vorbind într'una, scuipând în toate părţile. O privelişte care te întristează şi te desgustă, fără nici o atracţie.”* Coincidenţa (?) mă face să repet întrebarea dacă nu cumva, Eminescu, furios şi dispreţuitor totodată, scuipa spre Maiorescu. Faptul că, după 28 iunie 1883, în pofida invitaţiilor primite, Eminescu nu a mai călcat niciodată pragul casei lui Maiorescu este un element de natură să susţină această ipoteză.

Cuvintele rostite de Eminescu de la fereastra cupeului pot fi… bizare, să zicem, dovedind rupere de realitate, sau, din contră, pot conţine un mesaj ascuns, caz în care probează un plus de luciditate. În prima variantă, n-ar fi nimic de comentat asupra cuvintelor în sine, dar se impune, legitim şi necesar, observaţia: dacă ele probau „diagnosticul” pus lui Eminescu încă din luna mai, de ce Maiorescu nu le-a reprodus nici în jurnal, nici în vreo scrisoare? Le-a socotit lipsite de importanţă? Dacă „da”, să credem că spusele gospodinei Catinca Slavici, citeţ caligrafiate în jurnalul avocatului, aveau, din punct de vedere medical, o greutate mai mare decât vorbele lui Eminescu? Cum s-ar împăca o asemenea idee cu poziţia pretins ştiinţifică de pe care Maiorescu trata cazul „protejatului” său? Adică, a putut să scrie – nu o dată – că Eminescu scuipa, oferind un spectacol care „te desgustă” şi a ştiut să sublinieze pentru posteritate zilele în care, pasămite, Eminescu i s-ar fi părut alienat, dar i s-a terminat cerneala şi i s-a rupt vârful la creion tocmai la vorbele „bolnavului”, care, multe sau puţine, aberante sau nu, puteau constitui probe certe privind starea de sănătate a acestuia? De ce l-am crede pe alunecosul jurist Maiorescu, prins nu o dată cu ocaua mică, şi nu ne-am întreba: nu cumva, abilul avocat a ascuns aceste cuvinte tocmai pentru că înţelesese exact ce voia să spună Eminescu? Nu cumva, tocmai uşurinţa cu care le-a descifrat şi faptul că se ştia cu musca pe căciulă l-au făcut să se teamă că alţii decât juna lui fiică ar fi putut intra la idei, auzindu-le?

Cu riscurile de rigoare şi fără a avea pretenţia că deţinem adevărul cu toate nuanţele lui, vom încerca să arătăm că, în dimineaţa zilei de 20 octombrie 1883, Eminescu nu vorbea deloc în dodii.

Voi începe cu numele lui Argus, strigat cu câteva clipe înaintea ca trenul să se pună în mişcare. Anca Balaci îl prezintă pe Argus astfel: *„Monstru fabulos, născut din Agenor (sau Arestor). Avea o sută de ochi* (conform altor surse, o mie – n.ns.)*, din care, atunci când dormea, se închideau doar o parte, ceilalţi rămânând deschişi. A fost pus de Hera s-o păzească pe Io* (nimfă iubită de Zeus, fiica lui Inachus, regele regiunii greceşti Argolida, cu capitala în oraşul Argos – n.ns.)*, care fusese metamorfozată în vacă. Ca să-şi scape iubita, Zeus l-a trimis pe Hermes să-l ucidă pe temutul ei paznic. După o legendă, Argus ar fi fost omorât de o piatră aruncată de la distanţă de Hermes; după alta, i s-ar fi tăiat capul, după ce zeul l-a adormit mai înainte cântându-i cu fluierul lui Pan. După moarte, se spune că Hera a semănat cei o sută de ochi ai lui Argus pe coada păunului, pasăre care îi era dedicată."* (George Lăzărescu prezintă personajul sub numele Argos şi completează că la fel se numea şi un *„zeu grec"*, care *„îşi are originea în zeul egiptean Argos, frate cu Osiris, pus de acesta să o păzească pe Isis, în prezenţa a o sută de paznici, care trebuiau să-i spună tot ce face zeiţa."*)

Invocarea numelui *Argus*, monstruosul paznic, se potriveşte mult prea bine cu situaţia lui Eminescu, aflat sub atentă urmărire şi în imposibilitate de a scăpa, pentru a o socoti întâmplătoare. De altfel, simbolul folosit de Eminescu, chiar dacă nu constituie continuarea uşor previzibilă a celorlalte cuvinte reproduse de Livia Maiorescu, nici nu vine ca nuca în perete. *„Argus"* şi *„conspiraţie"* au minimum două puncte comune. Întâi, aşa cum conspiraţia nu are scopuri filantropice, nici Hera nu l-a pus pe Argus în preajma lui Io, doar pentru a o feri de muşte. În al doilea rând, marele număr de ochi ai lui Argus aminteşte de complicii oricărei conspiraţii, dintre care cel puţin unul stă permanent de strajă.

Aşadar, Eminescu i-a spus lui Maiorescu, râzând: *„Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspiraţie şi acolo marea domnişoară"*. Pentru Livia, aceste 11 cuvinte (între care nici un verb) n-or fi însemnat prea mult sau chiar nimic, din ele putând să se recunoască doar pe sine şi, eventual, să sesizeze ironia. Merită însă remarcat că, pe de o parte, ea le-a memorat şi că, pe de altă parte, nu le prezintă ca pe o dovadă certă de alienare, relatarea ei fiind neaşteptat de neutră. Ultimele două cuvinte, *„marea domnişoară"*, reprezintă o trimitere extrem de exactă, care dovedeşte că Eminescu ştia foarte bine cu cine stă de vorbă. Dacă Livia Maiorescu a fost pomenită din curtoazie ori ca element decorativ, aflat pur accidental în preajma tatălui ei, rămâne irelevant. Oricum, cuvintele *„şi acolo"* o separă pe fiica magistrului de tatăl ei şi de faptele pe care Eminescu i le atribuie acestuia.

„Marele moment"… De obicei, această formulare trimite cu gândul la cineva aflat în pragul unei reuşite ori al unui eveniment deosebit. În momentul în care sunt rostite cele două cuvinte, însă, în preajmă se află oameni care nu fac nimic ieşit din comun: Livia şi-a însoţit tatăl într-o plimbare la gară, Chibici pleca la cererea altora, vigilentul paznic era un necunoscut, iar Eminescu nu

putea socoti o izbândă faptul că fusese scos dintr-un ospiciu, pentru a fi mutat într-altul. Devine clar, cred, că *„marele moment”* este legat strict de persoana lui Maiorescu, care, în acel moment, nu făcea altceva decât să se debaraseze de Eminescu, expediindu-l la Viena, sub pază. În acest caz, între *„marele moment”* şi *„România liberată!”* – cuvinte rostite (se zice) la sosirea în capitala Imperiului – s-ar putea stabili o legătură directă, ironia din ambele formulări având aceeaşi ţintă: *„marele moment”* pregătit de Maiorescu era *„liberarea”* României de… prezenţa lui Eminescu.

De altfel, prin plasarea între *„doctor(ul) Robert Mayer”* şi *„conspiraţie”*, *„marele moment”* rămâne legat de amândouă – putând fi socotit, aşadar, la o primă vedere, un *mare moment* pentru numitul doctor (prin care, se va vedea, Eminescu îl ţinteşte pe Maiorescu) şi pentru complicii cu care acesta pusese la cale *„conspiraţia”*. Rotiţă insignifiantă a ocultului mecanism, Chibici pare să nu fi fost băgat în seamă.

„Conspiraţia”. Exista ea doar în imaginaţia lui Eminescu? Ni se cere să credem că da. Dovezile? Cuvântul de onoare al unuia şi al altuia, oameni de condei şi cu ochi frumoşi. Nu mai ajunge. Când ştim fie şi numai că Eminescu a fost răpit şi sechestrat, că „nebunia” lui a fost atestată pritr-un document fals, că în tărăşenie au fost implicate personaje cu funcţii în Stat, care, în cazul lui, au încălcat flagrant Legea de la un cap la altul, putem spune cu mâna pe inimă că Eminescu nu greşea cu nimic, vorbind de *„conspiraţie”*. Pentru el, înscenările nu erau ceva nou, de neconceput în România, el însuşi scriind despre falsul atentat regizat împotriva lui Brătianu, despre asasinarea lui Catargiu ori despre mişeleasca detronare a lui Vodă Cuza. Într-o ţară în care cele trei evenimente fuseseră posibile, garantarea drepturilor civile ale unui ziarist ar fi fost o pretenţie cam mare, mai ales când acel ziarist era, potrivit propriei descrieri, *„unul din oamenii cei mai bine urâţi din România… Naturi ca ale noastre sunt menite sau să înfrângă relele sau să piară, nu să li se plece lor”* (epistolă către Veronica, august 1882). Afirmaţiile vin după ce, cu o lună înainte, îi scrisese: *„«Timpul» acesta m-a stricat în realitate cu toatră lumea; sunt un om urât şi temut – fără nici un folos du reste.”*

Faptul că, auzindu-l pe Eminescu declarându-se victima unor aranjamente oculte, Maiorescu nu numai că nu a încercat să obţină explicaţii de la „nebun”, nu numai că nu i-a comentat spusele cu Chibici şi cu fiică-sa, dar nici măcar nu a tresărit, este mai mult decât elocvent. Aceeaşi reacţie o va avea şi câteva luni mai târziu, când va afla de la sora lui că Eminescu, menţinându-şi convingerea exprimată în Gara de Nord, afirmase la Iaşi, în repetate rânduri, că era *„un om sacrificat”*.

Legat de aceste ultime trei cuvinte rostite de Eminescu, merită remarcate două aspecte: nimeni nu a încercat să afle direct de la acesta de ce anume se socotea *„sacrificat”*, cine şi de ce îl sacrificase etcetera şi, doi, nimeni nu l-a contrazis. Ipoteza că „amicii” nu ar fi cerut detalii din dorinţa de a-l menaja nu rezistă, deoarece, în acele clipe, nici măcar Maiorescu nu mai susţinea că

Eminescu n-ar fi lucid. Scrisoarea prin care, odată cu trimiterea lui Eminescu la Iaşi (7 aprilie 1884), magistrul îşi informa sora că, *„În ceea ce priveşte gândirea logică, şi-a revenit complet”*, dar că finul lui spirit de observaţie, depistase *„unele trăsături patologice”* (în fapt, o întreagă listă) nu e decât o altă mostră de alibi prefabricat, destinat viitorimii. În primul rând, rămâne o enigmă cum a reuşit Maiorescu să tragă numeroasele-i concluzii referitor la starea sănătăţii lui Eminescu, cu care nu a schimbat nici două vorbe, după întoarcerea acestuia în Ţară. În al doilea rând, într-o epistolă care începe cu semnificativa frază: *„Trebuie să-ţi mărturisesc Titus, că am rămas cu totul încremenită când am citit în scrisoarea ta ce comedie se va pune la cale în legătură cu numirea lui Eminescu”* Emilia Humpel îl va contrazice şi în ceea ce priveşte concluziile lui de ordin medical: *„N-am aflat confirmarea a tot ceea ce ai scris despre el”* (11 aprilie).

În episodul descris de Livia Maiorescu, un gest important îl reprezintă reacţia paznicului: îndată ce Eminescu rosteşte puţinele lui cuvinte, gardianul de lângă el închide fereastra. I s-a ordonat acest lucru? Credem că da, deoarece, dacă ar fi acţionat din proprie iniţiativă şi contra voinţei lui Maiorescu, acesta ar fi intervenit imediat. Cum nu a făcut-o, deducem că Maiorescu era cel care dorea ca geamul cupeului să fie închis. De ce? Pentru că îi sunase în urechi ceva care nu era deloc nici nou, nici liniştitor? Şi, astfel, ne întrebăm iar ce o fi avut în minte C. Dumitriu, atunci când îi scria lui M. Brăneanu că Eminescu *„tot aiurează despre câte în soare şi lună”* (16 iulie 1883). Nu cumva, încă din prima clipă a sechestrării, Eminescu a invocat, existenţa conspiraţiei împotriva lui, revolta sa fiind taxată drept probă de nebunie?

Şi-apoi, există o evidentă continuitate a comportamentului lui Eminescu. Faptul că de la Döbling, cu toate insistenţele medicilor, nu s-a arătat dornic să scrie nimănui din Ţară, chiar nu spune nimic? Chiar nu avem nimic de înţeles din refuzul lui constant de a lua legătura cu vreo cunoştinţă? Au nebunii autentici o atare constanţă a opiniei? Obsesie? Foarte bine, o putem lua în calcul, dar numai după ce ni se explică de ce nu s-a încercat tratarea ei şi de ce a impus aşezarea într-un balamuc.

Cine era misteriosul *„doctor Robert Mayer”*? Este vorba de naturalistul şi medicul german Julius Robert von Mayer, născut la Heilbronn în 1814. În amuzantele noastre dicţionare, J. R. von Mayer începe prin a fi prezentat ca naturalist şi medic, dar, cu trecerea anilor, devine medic şi numic mai mult, medic şi fizician şi sfârşeşte prin a fi doar fizician. În 1841, la vreo sută de ani după ce, într-o epistolă din 1748 către matematicianul şi mecanicianul elveţian Leonhard Euler (1707-1783), M. V. Lomonosov (1711–1765) formulase principiul conservării materiei, este scrisă scurta lucrare (de 13 pagini, precizează Eminescu) intitulată *Bemerkungen über die Kräfte de unbelebten Natur* (publicată un an mai târziu, în *Annalen der Chemie und Pharmacie*). Autorul ei, Julius Robert von Mayer, avea atunci numai 27 de ani. Afirmând că aşa-numitele *„forţe”* (energii) prezente în căldură, în reacţiile chimice, în electricitate, în mişcarea mecanică *etcetera* sunt calitativ diferite şi se pot transforma una în

alta, respectând anumite raporturi cantitative, von Mayer enunţă principiul conservării energiei, care nu poate fi nici creată, nici distrusă. Eminescu notează, invocând esenţa acestui principiu fundamental: *„Aici vine J. Robert Mayer şi susţine că întreaga energie cuprinsă în sistemul nostru solar este o sumă constantă, incapabilă de-a fi diminuată sau sporită, pururea aceeaşi, şi că toate manifestaţiunile acestei singure puteri sunt termenii fenomenologici, cari adunaţi la un loc ne dau pururi acea sumă constantă"* (manuscrisul 2267). *„De la această dată* – scrie el pe o altă filă – *începe o nouă epocă în ştinţele naturale"* (manuscrisul 2270).

Ulterior, von Mayer a extins principiul mai sus enunţat şi la procesele din sânul materiei organice şi anorganice (lucru previzibil, dată fiind profesia lui de bază). Alte lucrări mai cunoscute ale acestui medic, care fie a fost pasionat de fizică, fie, mai degrabă, a pătruns în tainele ei pentru a descifra misterele lumii vii, sunt: *Die organische Bewegung in ihrem Zusammenhang mit dem Stoffweschsel* (1845); *Bemerkungen über das mechanische Aequivalent der Wärme* (1851) şi *Die Mechanik der Wärme* (1867). Ultima este socotită de multe izvoare drept cea mai importantă, autorul reuşind să determine destul de exact echivalentul mecanic al caloriei şi să demonstreze că lumina, căldura, magnetismul şi altele asemenea nu sunt *„fluide imponderabile"*, cum s-a considerat timp îndelungat şi că nu sunt nici independente una de alta. Referitor la această lucrare, Eminescu scrie: *„Puntul de razim şi de învârtire al acestor nouă teorii despre raporturile reciproce dintre puterile naturii este doctrina despre căldură şi despre relaţiunile ei cu alte agenţii, mai cu seamă cu mişcarea mecanică, o învăţătură care se înseamnă cu numele de «teoria mecanică a căldurii»"* (manuscrisul 2270).

În întreaga publicistică eminesciană de la *Timpul*, numele lui J. R. von Mayer apare o singură dată, la un an de la decesul acestuia – şi atunci, la mâna a treia. Mai exact, sub titlul *„Peste cât timp va pieri lumea?"*, Eminescu scrie doar două rânduri introductive, prin care anunţă că urmează traducerea unui articol, preluat *„după «Voss. Ztg.»"*. Este vorba de un comentariu pe marginea unei conferinţe a profesorului Dubois Reymond, în cadrul căreia numitul orator aminteşte şi de von Mayer: *„Noi ne procurăm toată provizia de căldură de la Soare şi, după teoria lui Iulius Robert Mayer asupra conservărei forţei, fiecare mişcare, afară de forţa atractivă a Lunei, care face fluxul şi refluxul apelor mărei, este numai o lumină solară transformată"* (17 aprilie 1879). Atât şi nimic mai mult!

Dar dacă numele lui J. R. von Mayer nu a apărut în *Timpul* decât prin această traducere, în schimb, îl întâlnim în manuscrisele Eminescu, care a nutrit faţă de lucrările neamţului un mare interes personal. O dovadă rămâne şi faptul că, aşa cum aflăm de la domnul D. Vatamaniuc, studiul din 1841 *„este tradus de Eminescu şi se păstrează în manuscrisele sale (OPERE, XIV, 950-955)"*. Alte probe pot fi descoperite răsfoind manuscrisele confiscate de Maiorescu, care dovedesc din plin că Eminescu nu era interesat de cercetările lui Mayer

numai pentru a avea ce să traducă, ci le-a folosit spre a-şi spori propria putere de pricepere a mecanismelor existenţei materiale. Eminescu nu era ca dobermanul citit, care te îneacă în parafraze şi citate memorate ca la teatru. Lecturile nu se lipeau de Eminescu ca abţibildul de uşa frigiderului, să se uimească musafirii, ci deveneau argument ori explicaţie a gândirii lui, mereu dinamică. Eminescu nu era simplu difuzor, ci şi permanent producător de idei – idei pe care (asemenea *caracudei* din epocă, virtuoasă prin încetineala ei la minte!), unii nu le pricep nici astăzi.

Să revenim la momentele de dinaintea plecării la Döbling. Aşadar, când îl zăreşte pe Maiorescu, Eminescu îşi face un *„ochean”* din degete şi rosteşte: *„Doctorul Robert Mayer, marele moment, o conspiraţie…”*. Fireşte, ne putem aştepta să-i auzim pe unii domni zicând: „Ce altă dovadă mai bună de nebunie trebuie, decât invocarea, tam-nisam, a unui medic decedat?”

Este drept că, la primă vedere, pentru cel sumar informat, cuvintele lui Eminescu sună ciudat. Cititorul obişnuit trece uşor peste ele, între altele, pentru că nu ştie nici cine era von Mayer, nici nu cunoaşte în ce a constat, de fapt, implicarea lui Maiorescu. Faptul că în manuscrisele lui Eminescu găsim scris *„genialul Julius Robert Mayer”*, cu altă ocazie precizându-se că von Mayer deschisese *„o nouă epocă în ştiinţele naturale”*, arată sincera lui preţuire acordată medicului german. Acesta era neamţul. De cealaltă parte, Maiorescu era avocat, estet, logician şi om politic, numai că, în cerc restrâns de amici şi în familie, acesta mai pretindea că ar fi şi specialist în afecţiuni psihice (nu ştiu în ce măsură chiar credea ce spune, dar este sigur că nu s-a sfiit să-i scrie surorii lui, fără să-i tremure mâna: *„bolile mentale sunt specialitatea studiilor mele”* – 19 octombrie 1883). Această pretenţie, pe care nu e rostul nostru să o etichetăm, nu avea de ce să-l supere pe Eminescu, până în clipa în care s-a pomenit el însuşi victima straniului medic de duminică.

Foarte probabil ca Eminescu să fi ştiut încă din prima clipă că Maiorescu era cel căruia trebuia să-i „mulţumească” pentru faptul că fusese aruncat într-o cuşcă la Şuţu. Eminescu nu avea cum să uite că, în acea zi nenorocită de vară, Maiorescu, şi nu altul, fusese cel care îl trimisese în mod expres la Simţion, unde câţiva inşi vânjoşi îl aşteptau cu cămaşa de forţă spălată, călcată şi apretată. Cum el ştia bine că nu ar fi ajuns la Simţion dacă nu i-ar fi cerut Maiorescu şi cum „comandoul” nu l-ar fi pândit la punct fix dacă nu avea garanţia că va veni, nu trebuia să fii geniu ca să te convingi că „protectorul” era la curent cu ceea ce s-a întâmplat în 28 iunie şi după aceea.

Dacă Eminescu n-ar fi fost sănătos psihic atunci când era dat pe mâna lui Şuţu, de ce Maiorescu, în loc să acţioneze pe faţă, ca orice om normal, bine intenţionat, a apelat la regia umbrelor? Şi, hai să zici, că, în 28 iunie, în clipa în care a plecat în concediu, el putea motiva că n-ar fi ştiut cât de ilegal a fost „internat” Eminescu. Dar după aceea? Dacă era cu adevărat „protectorul” lui Eminescu, de ce nu a reacţionat deloc faţă de absenţa atâtor şi atâtor documente, ce trebuiau întocmite în cazul unui smintit autentic? Nu avea obligaţia să dea

în vileag ticăloşia? Iar dacă îl socotea pe Eminescu nebun şi, mai ales, dacă nu avea mari speranţe privind înzdrăvenirea lui, de ce nu a luat legătura cu Eminovicii, pentru a le propune să-l ţină la Ipoteşti ori în altă parte? De ce, de la bun început, a ameninţat cu internarea definitivă la Golia sau la Mărcuţa? Cu ce drept decidea el în locul familiei lui Eminescu?

În acea primă zi, în care s-a jucat, de fapt, destinul lui Eminescu, lucrurile au fost bine puse la punct. În cazul în care, înţelegând ce se petrece, Eminescu l-ar fi acuzat încă de atunci pe Maiorescu de conspiraţia pusă la cale împotriva lui, nu reuşea decât să convingă că e nebun. Nu degeaba Maiorescu aranjase ploile în aşa fel încât, afară de Rosetti, de Simţion, de Şuţu şi poate de alţi câţiva, nimeni să nu mai ştie că el organizase răpirea şi sechestrarea. Şi nu degeaba, în aceeaşi zi, plecase în străinătate, făcând, astfel, ca orice acuzaţie privind amestecul lui să pară celorlalţi aberantă. Nu degeaba s-a substituit Şuţu comisiei medicale legale şi nu degeaba au fost viclean ocolite atât naturala preluare a „bolnavului" de către familie, cât şi punerea lui sub interdicţie (acest ultim demers presupunând interogatoriu luat bolnavului şi aducerea cazului în instanţă). Nu degeaba a interzis Şuţu accesul la „nebun". Nu degeaba a fost scos la scenă deschisă Ocăşanu, cu întregul lui repertoriu de minciuni şi nu degeaba, mai târziu, Maiorescu îi trimitea bani lui Ocăşanu, la Paris!

Dacă suntem atenţi, constatăm că, de fapt, încă din acele prime zile nu a fost citat (nici în presă, nici în corespondenţa cunoscută, nici ca zvon) vreun nume de „amic" despre care să se afirme că l-ar fi internat pe Eminescu. În prima zi, 1 iulie, s-a scris doar că acesta ar fi *„căzut greu bolnav"* (*Românul* – foaie guvernamentală) sau că ar fi *„fost atins d-alienaţiune mintală"* (*Telegraphulu* – gazeta liberalilor radicali). Cine, când, cum şi unde constatase acest lucru? N-a interesat nici o clipă şi nu interesează nici astăzi, deşi faptul că ziarele Puterii au pus diagnosticul înainte ca Şuţu să apuce să se pronunţe a fost şi rămâne mai mult decât strident. În condiţiile în care, din handicap mintal ori cu bună ştiinţă, câteva ziare distrug un destin, nici nu trebuie să ne mai mirăm că nu a fost urmărită respectarea Legii. Numai *România liberă* din ziua următoare oferă ceva informaţii, extrem de vagi, despre ceea ce se petrecuse: *„Amicii săi îngrijoraţi de zilele unui bun amic, l-au condus Marţi la casa de sănătate. Ei îl vizitează regulat şi fac totul pentru a lui însănătoşire."* Minciuna e la ea acasă! De unde aceste informaţii în exclusivitate? Simplu: *România liberă* era condusă de D. A. Laurian, apropiat al lui Maiorescu. De altfel, din 1881, acest ziar fundat în 1877 şi-a pierdut independenţa, apropiindu-se tot mai mult de linia junimistă şi sfârşind prin a deveni chiar oficiosul *Junimii* politice. Redactor la România liberă a fost şi M. Brăneanu, individul care, la 21 aprilie 1889 (de unde, oare?), a fost invitat de procuror *„spre a da ori cari explicaţiuni relativ la familia alienatului M. Eminescu"*. Din moment ce Eminovicii – Aglaia, Matei şi Harieta – nu au fost nici măcar înştiinţaţi de autorităţi, deducem că Brăneanu a pledat în mod interesat, procurorul alcătuind un consiliu de familie format numai din străini – între care, se-nţelege, M.

Brăneanu, D. A. Laurian şi Maiorescu. Modul în care a fost „lucrat” şi acest dosar este jignitor de părtinitor şi de făţiş.

Poate că tăcerea asupra amicalei… internări ar fi fost păstrată mai mult timp, dar ar fi bătut prea tare la ochi: totuşi, subit, Eminescu dispăruse fizic! Pauza din intervalul 28 iunie – 1 iulie a fost însă suficientă pentru a-l scoate cu totul din ecuaţie pe Maiorescu. El scrie în jurnal că, la câteva ceasuri după „internare”, l-ar fi informat pe Caragiale asupra necazului ce lovise şi acesta ar fi lăcrimat, dar ce credibilitate mai are Maiorescu, când ştim că falsificarea unor informaţii din *Însemnări zilnice* este dovedită, iar Caragiale nu invocă niciodată acest moment?

Cam acestea sunt datele principale de care cred că trebuie ţinut cont atunci când analizăm poziţia lui Eminescu faţă de Maiorescu, după 28 iunie.

La 20 octombrie, pe peronul Gării de Nord, când se mai resemnase, lui Eminescu nu-i mai rămânea, se pare, decât să-l ia în zeflemea pe înfumuratul Maiorescu, care chiar se credea atotştiutor, umilindu-l cu numele cuiva care într-adevăr fusese savant: *„doctorul Robert Mayer”*. Folosirea poreclelor nu era ceva nou – la *Junimea* ieşeană mai toţi aveau câte una. Nu ştim dacă în perioada sechestrării la Şuţu „bolnavul” a mai apelat la asemenea adresare ironică, dar este clar că, din momentul descris de Livia Maiorescu, când tatăl ei este numit *„Dr. Robert Mayer”* şi, mai apoi, *„Argus”*, Eminescu renunţă în mod deliberat să folosească numele proprii ale celor din jur. De ce? Poate, pentru că îşi schimbase atitudinea, devenind chiar ostentativ de reverenţios faţă de cei pe care în sinea lui îi acuza, convins fiind că altfel, vorbind pe şleau, nu face decât să-şi agraveze situaţia. Afirmaţia făcută peste luni de zile, în scrisoarea către Chibici, *„mi-e frică chiar de-a-mi plânge soartea, căci şi aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie”*, începuse, credem, să fie valabilă pentru el încă dinaintea plecării spre Döbling.

(Un detaliu semnificativ: la 31 decembrie 1883, Maiorescu face o vizită la Döbling. În aceeaşi zi, Obersteiner îl scoate pe Eminescu de *„la izolare”* şi constată: *„nu mai cântă, uşor deprimat, nu mai dă denumiri false, citeşte. Vizita lui Maiorescu nu-l influenţează.”* Obersteiner descrie o stare de fapt, dar nu o explică prin nimic, deşi este cel puţin curios că, brusc, Eminescu a încetat şi să cânte, şi să folosească porecle şi s-a apucat şi de lectură. În căutarea unei explicaţii, una dintre întrebări rămâne următoarea: făcuse Eminescu în acea zi un târg, pentru a fi scos *„de la izolare”*?

Cea mai ciudată este renunţarea la porecle. Cum se explică? S-a trezit Eminescu în dimineaţa de 31 decembrie şi, dintr-o dată, şi-a dat seama că Fritz nu era *„regele Norvegiei”*, cum îl numise el până atunci? Ce anume a determinat schimbarea identităţii celorlalţi în mintea şi în dialogurile lui? Cine şi când l-a învăţat care erau adevăratele nume ale celor porecliţi? Dacă lucrurile s-ar fi petrecut peste noapte, mediul de la Döbling trebuia să-i pară lui Eminescu nou, aproape necunoscut. Un asemenea moment nu se depăşeşte foarte simplu, pentru că el presupunea ca, în acea clipă, Eminescu să conştientizeze că fusese

grav bolnav, nemaiştiind de sine. Prin urmare, era de aşteptat ca el, alertat, să ceară lămuriri, inclusiv asupra locului în care se afla. În cazul în care, aşa cum pretinde Maiorescu, ar fi intrat în ospiciu delirând şi ar fi continuat să delireze până în ianuarie, el nu putea şti absolut nimic despre stabilimentul în care se pomenise – nici măcar în ce ţară se află. Dacă ar fi trăit într-o lume iluzorie, cu regi şi împăraţi, aterizarea în realitate trebuia să fie destul de dură.

De la doctorul Obersteiner aflăm, însă, doar că Eminescu, parcă la comandă, *„nu mai dă denumiri false”*, spunând fiecăruia pe nume. Asta demonstrează că el cunoştea acele nume şi, implicit, arată că apelase la porecle din cu totul alte motive decât necunoaşterea numelor reale ori *„nevoia de a trăi în mijlocul unei lumi alese”*. De altfel, a afirma că poreclele ar fi fost date *„din nevoie”*, echivalează cu a recunoaşte că Eminescu folosea în mod deliberat o anumită strategie. Deci, el îi poreclea pe salariaţii ospiciului din raţiuni pe care nu le discutăm acum.)

La masă cu baronii

Fără să vrea, Maiorescu mai aruncă o geană de lumină asupra tenebroasei poveşti, consemnând într-una din paginile jurnalului său: *„La ora 12, prânz la baronul Saurma (ministrul plenipotenţiar german), cu baron Mayer (ministrul plenipotenţiar austriac) şi cu contele Monts şi consilierul aulic Metz”* (vineri, 2 decembrie 1883). Aşadar, la numai 5 luni după eliminarea lui Eminescu din viaţa publică şi la nici o lună şi jumătate după trimiterea acestuia la Döbling, acţiunile lui Maiorescu urcă aproape instantaneu (*„mare recunoaştere a importanţei mele politice”*, notează el încă de la 4 octombrie) şi el ajunge să şadă la masă cu lumea bună din Imperiu.

Ambiţia lui Maiorescu l-a dus până în pragul dorinţei de a înlătura cabinetul Brătianu, prin mijloace deloc elegante (şi în scopuri nu tocmai româneşti, apropierea de Viena făcându-se cu preţul „uitării” românilor din Transilvania), dar premierul liberal a devenit invulnerabil în urma întâlnirii de la Gastein (26 august), unde a discutat direct cu Bismarck, cancelarul prusac care promova ideea că tranşarea chestiunilor politice nu se face prin tratative, ci *„prin fier şi sânge”*.

Putem, oare, să nu remarcăm şi coincidenţa (?) care face ca Maiorescu, autor al unui program axat pe ideea aşezării cu orice preţ a României sub umbrela Imperiului de la vest, să ajungă să petreacă cot la cot cu ambasadorul Vienei la Bucureşti, în vreme ce Eminescu, duşmanul neîmpăcat al acestei politici, gazetarul care susţinea că numai neutralitatea putea salva România de cele trei împărăţii care o înconjurau, era zăvorât în ospiciu? Mai pe şleau spus: putem să credem că în evoluţia lui Maiorescu pe scena politică nu a contat deloc sprijinul oferit de el Vienei? Să credem că el s-a numărat pur întâmplător printre puţinii politicieni care, dată fiind implicarea lor directă în satisfacerea

dorinţelor imperiale, au ştiut de existenţa şi de conţinutul Tratatului secret româno-austro-ungar? Putem să credem că poziţia obstrucţionistă a lui Eminescu nu a constituit un element decisiv în internarea lui la Şuţu şi, mai apoi, la Döbling?

Între comesenii lui Maiorescu, din amintita zi de 4 decembrie, apare şi un aşa-numit *„baronul Mayer”* – persoană inexistentă, numele lui real fiind Mayr (Fleicher von Mayr). Prin greşita scriere a numelui acestui ambasador austro-ungar la Bucureşti, Maiorescu poate crea confuzii, substituindu-l, de pildă, lui J. R Mayer, medicul invocat de Eminescu la plecarea spre Döbling.

Ce loc a ocupat ambasadorul Fleicher von Mayr în viaţa lui Eminescu? În loc de comentarii, voi prezenta unul dintre rapoartele secrete semnate de acest baron austro-ungar, cu care Maiorescu schimba elevate opinii, între două măsline:

„Bukarest

7, Juni 1882

Prea nobile conte,

«Societatea Carpaţilor» a ţinut în 4 ale lunii în curs o întrunire publică cu un sens secret. Dintr-o sursă sigură, am fost informat despre această întrunire, după cum urmează: tema dezbaterii a fost situaţia politică. S-a stabilit ca lupta împotriva Austro-Ungariei să fie continuată, aceasta ar urma să se facă fără a se recunoaşte existenţa unei «Românii iredenta». S-a recomandat membrilor cea mai mare prudenţă.

Eminescu, redactor principal la «Timpul», a făcut propunerea ca studenţii transilvăneni de naţionalitate română, care frecventează instituţiile de învăţământ din România, pentru a se instrui, să fie puşi să acţioneze în timpul vacanţei în locurile lor natale pentru a orienta opinia publică în direcţia unei «Dacii Mari».

Secăşanu, redactor secundar la «România liberă», a citit în plen câteva scrisori din Transilvania, adresate lui, din care a reieşit că românii de acolo şi-ar aştepta fraţii cu braţele deschise.

O epistolă a lui Bădescu, inspector şcolar din judeţul Neamţ, adresată unui jurnalist anume Miron, comunică că la Nasăud situaţia ar fi favorabilă.

Permiteţi-mi Excelenţă să-mi exprim cel mai ales respect.” [von Mayr]

Oare, *„sursa sigură”* îl cunoştea pe Slavici, omul infiltrat de Maiorescu în societatea *Carpaţii*? Oare, acea *„sursă sigură”* avea vreo legătură cu Ocăşanu, individul prezentat de Slavici, fără înconjur, drept *„omul poliţiei”*, unul dintre cei trei civili implicaţi direct în arestarea lui Eminescu şi, totodată, individul căruia, din motive necunoscute, Maiorescu îi trimitea bani la Paris, după expulzarea din 1885? Sau era vorba de o persoană sus-pusă, pentru care cei doi numiţi erau simpli informatori? Oare, Mayr îşi culegea informaţiile graţie naivităţii *„sursei”* sau aceasta îşi făcea o datorie de onoare, punându-l în curent cu noutăţile?

În *Timpul*, Eminescu scrie o singură dată numele lui Mayr, într-un text

scurt, care merită să fie prezentat integral. Nota, intitulată *„Austria şi guvernul nostru”*, a apărut la 26 iunie 1883, cu numai două zile înaintea sechestrării autorului.

„«Neue freie Presse» de la 22 iunie vine şi confirmă ştirea că guvernul austro-ungar nu s-a mulţumit cu comunicatul din «Monitorul oficial» român privitor la rodomontadele roşii din Iaşi. Numita foaie scrie, între altele:

Întâmplările de la banchetul din Iaşi preocupă necontenit lumea diplomatică. Cabinetul vienez a declarat oficial că nu se poate mulţumi cu comunicatul apărut în «Monitorul oficial» din Bucureşti şi, în sensul acesta, la 20 iunie deja, ministrul de externe a însărcinat pe ambasadorul austro-ungar, baronul Mayr, să ceară de la guvernul român declaraţiuni pozitive şi precise.

După cum ne încredinţează foaia vieneză, mai ales cei din Pesta sânt îndârjiţi, nu atât contra celor vorbite de d. Grădişteanu, ci contra discursului pronunţat la Iaşi de d. C. A. Rosetti, care a numit pe regele Carol «Rege al românilor». Regele a răspuns la acest discurs, ce s-a reprodus în «Monitorul oficial», ca fiind unul din discursurile oficiale.

Acum ***mărgăritarele*** *d-lui Grădişteanu şi* ***Rigatul*** *d-lui Rosetti reclamă de la guvernanţii noştri tot atâtea genuflexiuni şi umile rugăciuni de iertare!”*

Este vorba de discursul rostit de P. Grădişteanu cu ocazia dezvelirii, la Iaşi, a statuii lui Ştefan cel Mare. Cu patru zile înaintea acestei note, Eminescu scrisese referitor la declaraţiile lui Grădişteanu:

„La noi, o ţară mică, înconjurată de puternici şi uneori indispuşi vecini, un Petre Grădişteanu îşi permite a atinge şi compromite cele mai delicate cestiuni ale politicei esterioare şi a le rezolva în faţa guvernului şi a regelui ***ex abrupto*** *şi cu vreo zece pahare de şampanie în creieri. Şi aceia care înconjoară pe Regele, atât de severi asupra etichetei în alte împrejurări, în cari ar fi rezultat mult bine şi puţin rău a i se da o uşoară atingere, permite în faţa lui să se calce toate regulele, nu numai ale etichetei monarhice, dar chiar ale celei mai simple bune-cuviinţe; şi toată tagma oficială adunată în această sărbătoare găseşte firesc şi cuviincios ca să luăm Basarabia, Banatul, Bucovina, Transilvania la sfârşitul mesii, cu armata de sticle goale şi de pahare sparte. (…) Rezultatul cel întâi şi cel mai trist este de a profana şi pângări un ideal frumos, o idee patriotică şi măreaţă, care desigur pentru moment e respinsă de toţi oamenii politici şi chiar de patrioţii înţelepţi, dar care are dreptul să doarmă tainică şi liniştită în cugetul câtorva nobili visători. A o lua cu brutalitate din casta ei locuinţă şi a o da pe mâna oficialilor este tot atâta ca şi cum ai târâ o vergină în saturnalele curtizanilor. Altă consecinţă este: de a reprezenta poporul român ca un popor revoluţionar, neliniştit, care se uită necontenit peste hotarele vecinilor săi şi nu aspiră decât la răsturnări şi la anexiuni, pe când în adevăr acel popor pacinic n-are alte aspiraţiuni în afară decât a păstra ce are şi înăuntru de a fi ceva mai puţin jefuit de banda guvernamentală.” (Timpul*, 22 mai 1883).

Urmărirea a început din 1876

Când am auzit prima oară că Eminescu ar fi fost urmărit de agenţi străini, între care şi un anume Lachman, plătit chiar din punga Ambasadei vieneze la Bucureşti, n-am contestat posibilitatea ca informaţia să fie corectă, dar, în ciuda documentului de mai sus, am socotit-o prea riscantă pentru a o invoca. Dincolo de precizarea lui von Mayr, care scrie limpede că avea un „şoricel", care l-a *„informat despre această întrunire"* la Societatea *„Carpaţii"*, rămâne linia politică a guvernanţilor României, care dovedeşte prezenţa unor simpatii evidente pentru Austria şi Prusia. Spun „simpatii" şi mă opresc, căci a afirma că respectiva atracţie era complet dezinteresată, ea iscându-se din senin, în urma citirii lui Goethe ori a ascultării valsurilor lui Strauss, rămâne o copilărie, după cum a acuza pe cineva anume, în lipsa unor probe certe, devine necuviinţă. Există adevăruri la îndemâna tuturor, dar pe care nu le pronunţă nimeni. Cine, ce pierde?

Mai nou, am avut ocazia să mă conving că von Mayr apare târziu între cei care urmăreau din umbră evoluţia lui Eminescu. Unul dintre primele rapoarte ale austriecilor, dedicat exclusiv lui Eminescu şi cuprinzând mai bine de 20 de pagini este cel din 5 ianuarie 1877 – deci, dinainte de venirea „ţintei" la *Timpul*. Semnat de consulul austriac la Iaşi, un anume Hanswenzl (sau Hans Wenzl?), raportul este adresat lui Andrássy Gyula (pe atunci, ministru de Externe al Austro-Ungariei). Faptul că o copie a acestui raport există la Arhivele Naţionale, fondul *Casa Regală*, arată că de la (cei din jurul lui) Hanswenzl (sau de la Andrassy?) s-a găsit un exemplar şi pentru Bucureşti – semn că, aici, Palatul era interesat de subiect (lucru firesc, dacă ne amintim poziţia pro-germană a lui Carol I, care îl obliga pe acesta să accepte că inamicii Vienei şi/sau ai Berlinului trebuiau priviţi ca duşmanii lui personali).

Iată prima parte a invocatului Raport:

„Mihai Eminescu, profesor universitar şi redactor la ziarul «Curierul de Iaşi» a inaugurat la sfârşitul lunii noiembrie 1876 un ciclu de conferinţe publice.

Tema aleasă de Eminescu se referea la situaţia românilor din Austro-Ungaria. Un numeros public a urmărit cu maximă atenţie prelegerea, recompensându-l pe vorbitor cu ropote de aplauze.

Soluţia problemei orientale, care se răspândeşte la ora actuală în Peninsula Balcanică, a constituit motivul alegerii acestei teme de către referent.

Vorbitorul a subliniat în introducere că nu există altă soluţie, decât constituirea unei confederaţii care să cuprindă toate popoarele ce trăiesc acolo, unde egala îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor şi a limbilor să constituie factorul principal, pe când constituirea statelor, doar unul secundar, şi că această reformă se va săvârşi sub patronajul Rusiei şi al Austro-Ungariei, ultima reprezentând politica occidentală.

Apoi a ridicat problema poziţiei pe care trebuie s-o adopte România.

Referentul a subliniat că, pentru a ajunge la o concluzie se vede îndreptăţit să prezinte politica adoptată de Austro-Ungaria faţă de naţionalităţi, în general şi faţă de români, în special. Această conferinţă a fost publicată în ziarul condus de el, şi pentru informarea Excelenţei voastre îmi îngădui libertatea de a traduce în limba germană problemele esenţiale care au fost abordate.”

Urmează traducerea, destul de corectă, dar nu integrală, a textului conferinţei (originalul poate fi găsit în *Opere IX, Publicistica*, p. 251–265). Raportul se încheie astfel:

„Eminescu a susţinut la 14 martie 1876 o prelegere despre influenţa austriacă asupra românilor din principate, încheindu-şi expunerea cu următoarele cuvinte:

Prin urmare ne sunt necesare trei elemente;

Stabilitate, adică un regim monarhic ereditar, mai mult sau mai puţin absolutist.

Munca, adică eliminarea proletariatului funcţionăresc din viaţa publică a statului şi îndreptarea acestora către o muncă productivă.

Economia, adică un echilibru corect între folosul dobândit prin cheltuială şi sacrificiul făcut pentru aceasta.

Altminteri va trebui să alegem între dominaţia austriacă şi cea rusească.

În cazul primei variante, evreii s-ar îndrepta în număr mult mai mare spre sate, faţă de cum se îndreaptă astăzi; ţăranii ar deveni slugile acestora pe pământurile cumpărate de societăţi capitaliste, s-ar coloniza germani şi naţiunea va fi redusă la proletariat; în cazul al doilea, un ordin ar interzice folosirea limbii în biserică şi stat, ţăranul ar avea un trai mai bun, dar numai cu condiţia rusificării sale; fiecăruia dintre noi care doreşte să scrie, i s-ar interzice de îndată meseria, iar cei mai curajoşi ar mări numărul celor duşi în Siberia, fără a fi judecaţi, ci doar în baza unei dispoziţii administrative.

Permiteţi…

Hanswenzl.”

(Augustin Z. N. Pop a cunoscut acest Raport. În lucrarea *Noi contribuţii…*, el prezintă doar primele rânduri, dar nu le traduce din germană şi nici nu scrie despre ce este vorba în text. Potrivit lui Z. N. Pop, numele consulului s-ar scrie despărţit: Hans Wenzl.)

O dovadă care a crescut substanţial probabilitatea ca Eminescu să fi fost urmărit de un agent al Vienei (caz în care începe să se lumineze tot mai mult chipul beneficiarului real al „înnebunirii” lui Eminescu), a venit de unde mă aşteptam mai puţin: de la domnul N. Manolescu. Într-unul dintre inevitabilele domniei sale editoriale, ne comunică: *„Robert Darnton comentează rapoartele pe care un poliţist francez le-a consacrat scriitorilor vremii sale. Pe numele său Joseph d'Hémery, inspectorul de poliţie cu pricina avea sub supraveghere negoţul cu cărţi din Paris. Nu se ştie dacă din ordin sau din proprie iniţiativă,*

el a întocmit dosare tuturor literaţilor epocii, mai exact între 1748 şi 1753, cât s-a aflat în funcţie, însoţindu-le de fişe sintetice, asemănătoare celor de la cadre, de pe timpul comunismului.” În paragraful următor, autorul adaugă: *„Rapoartele conţin informaţii succinte, ca de **curriculum vitae**, şi o parte intitulată **Histoire**, povestea pe scurt a fiecăruia, amoruri, favoruri, protectori, întâmplări picante, elemente fiziognomice.”* (*România literară*, 2–8 august 2000)

Nu pretind că aş cunoaşte dacă, în vremea în care scriitorilor parizieni li se întocmeau primele dosare secrete la poliţie, în ograda Împăratului de la Viena se petrecea acelaşi lucru. (Asta era sarcina istoricilor noştri de ieri şi de azi.) Ştiu însă că, în 1848, revoluţia din Franţa a determinat abdicarea regelui Ludovic Filip şi proclamarea republicii (*„A doua republică”*), în vreme ce în Imperiul austriac, unde au avut loc răscoale mai peste tot (Praga, Milano, Viena, Cracovia etcetera), fuga lui Metternich şi renunţarea la tron a lui Ferdinand I au făcut ca, din punctul de vedere al monarhiei vieneze, revoluţiile să se soldeze doar cu o predare de ştafetă, al cărei beneficiar a fost Francisc Iosef I, nepotul fostului împărat. Mai ştiu că regimul lui Metternich a fost unul de teroare şi că teroarea, de când există tipăriturile, presupune şi controlarea apariţiei acestora şi urmărirea autorilor socotiţi periculoşi. Dacă la aceste informaţii adăugăm şi concluzia domnului N. Manolescu, care s-a convins recent că, asemenea prostituţiei, cenzura e veche de când lumea, îmi vine şi mai greu să cred că Austria, deşi în regres (sau tocmai de aceea), nu a folosit poliţia secretă, nici după ce trecuseră peste o sută de ani de la vremea în care poliţistul francez Joseph d’Hémery făcea *„fişe sintetice, asemănătoare celor de la cadre, de pe timpul comunismului”*. Iar dacă a folosit-o, nu văd de ce între ţintele ei nu s-ar fi aflat şi Eminescu, cel mai supărător ziarist din România acelor timpuri.

Domnul Manolescu îşi încheie textul cu o concluzie: *„Parcurgând schiţa despre cenzură a d-lui Marino, după ce am citit şi studiile pe aceeaşi temă care o preced, la noi, m-a frapat, în toate, convingerea că cenzura, ca şi prostituţia, e de când lumea şi că aceea comunistă a fost doar forma desăvârşită a unei instituţii străvechi. Eu am crezut mereu că numai insuficienţa vocabularului ne determină să numim cu acelaşi cuvânt realităţi complet diferite: cenzura comunistă are altă **natură** decât toate cele de dinainte. Capitolul din cartea lui Darnton mă încurajează s-o ţin pe a mea: între rapoartele din Cartea albă a securităţii, privitoare la scriitori, şi rapoartele inspectorului francez de poliţie din secolul XVIII e o deosebire de natură: supravegherea şi cenzura cărţilor nu sunt deloc acelaşi lucru în Vechiul Regim (sau în oricare altul) şi în comunism.”*

Fundamental, nu putea să existe vreo diferenţă, întrucât culegerea informaţiilor din cele 500 de dosare ale lui d’Hémery nu o putea face un om, ci o reţea, care, simbolic vorbind, constituie un pui de Argus. Dacă reţeaua este particulară ori de stat, dacă ea funcţionează într-o monarhie sau într-o republică, dacă slujeşte unui dictator sau democratului suprem nu contează, atâta vreme

cât practica este aceeaşi. Sigur că cenzura comunistă a avut *„altă natură”*, din moment ce a slujit *altei ideologii* şi, implicit, *altor structuri*. Da, spre noi, răul a venit călare şi dinspre Moscova, dar a rămâne cu gâtul strâmbat numai în direcţia ei mi se pare cu atât mai bizar, cu cât se uită că fundamentul comunismului nu a fost conceput între graniţele Rusiei, iar banii pentru revoluţie nu i-a dat ţarul. Despre tendinţele expansioniste ale Rusiei s-a vorbit disproporţionat de mult, dacă ne gândim câte imperii, mai mici şi mai mari, au creat statele Europei occidentale. Ar fi bine ca ruşii şi/sau comunismul să fie unica anomalie. În fapt, există popoare pentru care propriile frontiere sunt o provocare permanentă, astfel încât, pe măsură ce cresc, sporesc nesaţiul şi dorinţa stăpânilor de a le lărgi şi mai mult, şi popoare care nu-şi ies din matcă. Noi, istoria o dovedeşte, facem parte din a doua categorie.

Unii cred şi astăzi că nouă, românilor, ne-ar fi grozav de bine dacă ne-am afla sub tutela unui stat occidental puternic. Ideea nu este deloc nouă. În epocă, P. P. Carp, liderul politic al *Junimii*, propunea în 1881: *„Să jertfim unele din drepturile noastre suverane ca să obţinem protecţiunea Europei întregi şi să nu ne aflăm izolaţi faţă cu doi vecini puternici”*.

Medicamentul poate fi şi otravă

Episodul din Gara de Nord şi relatările Liviei Maiorescu implică şi o altă abordare, din punct de vedere medical.

Începând din vara lui 1883, de la arestare până la moarte, lui Eminescu i-au fost aplicate, în trei mari reprize, tratamente cu produse mercuriale (prin injecţii, frecţii sau băi), deşi se ştia că repetarea lor poate fi fatală. De aceea, putem spune că internarea la Döbling va fi mai puţin dăunătoare, deoarece Obersteiner, refuzând să-şi asume diagnosticul de sifilis, va sista cura antiluetică.

La moartea lui Eminescu, s-ar fi constatat, între altele: *„Inima în stare de ipertrofie pasivă cu degenerare grăsoasă a ţesutului muscular”*. Specialiştii consideră că *degenerescenţa* este o *„**acumulare*** (subl. ns.) *anormală de diferite substanţe în celulele unor ţesuturi sau organe, ducând la **alterarea lor funcţională** şi la simptome mai mult sau mai puţin grave”* (*Dicţionarul sănătăţii*, 1978). Nici o mărturie şi nici un document nu arată că, în timpul vieţii, Eminescu ar fi avut probleme cu ficatul, de exemplu, în ciuda faptului că unii domni susţin că ar fi fost şi alcoolic. De asemenea, acelaşi dicţionar ne învaţă că *degenerescenţa grasă* (*„grăsoasă”*, în trecut) vizează ţesuturile conjunctive adipoase şi *„interesează în special ficatul şi inima în **intoxicaţii** şi **boli infecţioase**, când poate produce moartea prin insuficienţă a acestor organe”* (subl. ns.).

Dintr-o dată, avem alternativă la sifilis: intoxicaţia. Ce fel de intoxicaţie? Nu mă hazardez să propun un răspuns, dar constat un lucru: notiţa făcută de Maiorescu în jurnalul personal (*„Nu m'a recunoscut, vorbind într'una, scuipând în toate părţile”*) şi povestirea fiicei lui (*„…apoi scuipă de câteva*

ori… […] E. continuă să vorbească, scuipă apoi de două ori...”) au un punct comun, în ambele cazuri fiind sesizat faptul că Eminescu *scuipa*. Era acesta un obicei mai vechi? Nimeni nu-l pomeneşte, nici măcar duşmanii lui declaraţi.

„Mai este un fel de ***otrăvire*** – scriu doctorii Bianu şi Glăvan – *care se face pe încetul, în mod cronic, care s'ar putea numi mai bine* ***intoxicaţie*** *şi care rezultă din exercitarea unei profesiuni nesănătoase, cum este otrăvirea înceată produsă prin* ***plumb*** *la zugravi, la topitorii de litere etc., prin* ***mercur*** *la lucrătorii ocupaţi cu aurirea metalelor…”* Mă întreb: aplicarea unui tratament care conţine şi produse pe bază de mercur nu poate fi socotită similară otrăvirii lente de care vorbesc cei doi medici? Nu tinde tratamentul să devină o otrăvire intensivă în cazul folosirii unor doze exagerat de mari, pe pielea persoanelor care nu au nevoie de el?

Cei doi medici mai scriu că intoxicaţia acută cu mercur are următoarele *„semne: inflamaţiunea gurii caracterizată printr'o durere la măselele din fund, din partea pe care bolnavul doarme de obiceiu, gust metalic, alenă urâtă, greutate la mâncare, gingiile umflate, moi, ulcerate, sângerează lezne; dinţii se clatină;* ***salivă (bale) multă****; palpitaţiuni, respiraţiune grea, lipsă de poftă de mâncare, insomnie,* ***paliditate la faţă****, diaree,* ***stare de toropeală*** *(abatere)”* – subl. ns. Dintre toate simptomele enumerate, cred că doar cele subliniate pot fi remarcate uşor, în urma simplei vederi a persoanei, celelalte putând fi verificate fie printr-o atentă urmărire a evoluţiei bolnavului, fie pe baza declaraţiilor acestuia. A fost o surpriză să constat că, în scurta descriere a lui Eminescu trimisă mătuşii ei, Livia Maiorescu adaugă: *„A devenit ceva* ***mai slab****, ceea ce se vede cu deosebire la mâinile lui… E* ***palid****, ras ca şi mai înainte…* ***Unghiurile ochilor s-au lăsat în jos****… Expresia este de* ***om obosit****…”*

Aşadar, toate cele trei simptome prezentate de Bianu şi Glăvan nu numai că se regăsesc în descrierea Liviei, dar reprezintă principalele ei observaţii! Faptul că Eminescu slăbise indică, automat, şi lipsa poftei de mâncare – un alt simptom al intoxicaţiei cu mercur. La rândul ei, absenţa apetitului se poate explica şi prin posibila inflamare a gingiilor, prin durere de măsele etcetera, simptome a căror existenţă nu putea fi depistată dintr-o simplă privire aruncată bolnavului.

Existenţa insomniilor fusese şi ea atestată, prin scrisoarea trimisă la 16 iulie 1883 de C. Dimitriu lui M. Brăneanu (unul dintre cei ce se vor vrea a fi curatorii lui Eminescu şi, potrivit lui I. Scurtu, pionul principal care ar fi aranjat ultima internare: *„Înnebunind [Eminescu], a fost dus prin intermediul lui Brăneanu la Şuţu”*). În epistola invocată, C. Dimitriu scrie despre Eminescu: *„Are insomnie – deci nu va suferi mult timp”* (A. Z. N. Pop, *Întregiri documentare…).*

Faptul că, la 12 ianuarie 1884, Eminescu avea să-i scrie lui Chibici că *„foamea şi demoralizarea”* erau *„cele două stări continue”* în care îşi petrecea timpul nu este o dovadă că, în urmă cu trei luni, nu i-ar fi lipsit complet pofta de mâncare. Mai mult, faptul că slăbise, atestat de Livia Maiorescu, nu indică o

persoană hulpavă, mereu nesătulă. Foamea i-a revenit la Döbling, unde, o spune şi Eminescu însuşi, i-a fost fost întrerupt orice tratament medicamentos.

De asemenea, medicina consemna şi prezenţa *„otrăvirii încete”* prin mercur. *„În forma cronică”* a acestei otrăviri, pe lângă tulburările mai sus enumerate, apar şi *„tremurături în membrele superioare, apoi în picioare, cap şi limbă, producându-se mai cu seamă când bolnavul face mişcări”*. Doctorul V. Vineş va recunoaşte, abia în 1931: la intrarea în ospiciu (era în ianuarie 1889), Eminescu *„scria perfect, fără tremurături, fără omisiuni de litere sau cuvinte. Mai târziu (?) apare o uşoară incoordinare a membrelor superioare şi* ***tremurături*** (subl. ns.) *ale degetelor, ale buzelor şi limbei.”* Deci, după trei reprize de medicamentaţie mercurială (1883, 1887 şi 1889), organismul sănătos al lui Eminescu începea să cedeze.

Pentru a nu fi acuzat că citez surse medicale vechi (la care apelez numai din dorinţa de a ne apropia cât mai mult de epoca în care a trăit Eminescu), voi oferi şi câteva cuvinte ale doctorului Vladimir Beliş, directorul Institutului de Medicină Legală, culese în timpul unei emisiuni televizate. Referitor la intoxicaţia cu mercur, domnia sa afirmă că aceasta *„duce, mai ales, la nefrozele necrotice mercuriale”*, nefroza necrotică fiind *„o boală mortală… Acei intoxicaţi cu mercur mor în final prin anurie, deci, prin imposibilitatea funcţionării rinichiului…”*

Una peste alta, din rândurile de mai sus putem trage şi următoarea concluzie: medicamentele mercuriale (sau altele, cu o nocivitate potenţială la fel de mare) pot fi folosite pentru a combate o boală anume. Administrate, însă, în cantităţi prea mari şi/sau în cure repetate, ele nu mai vindecă, ci ucid. Dacă, în urma unei erori de diagnostic sau cu rea intenţie, un asemenea tratament este aplicat persoanelor sănătoase, el poate duce la moartea „naturală” a celor ce-i cad victimă.

Scos din Ţară în mod clandestin

Să admitem (din nou) că Eminescu ar fi fost, într-adevăr, alienat. Într-o atare ipoteză, cu atât mai mult, el nu putea să plece, pur şi simplu, la Viena. Dacă, să zicem, amici bine intenţionaţi, strângeau astăzi banii necesari internării lui la Viena, la Berlin sau în altă parte, ei nu puteau să meargă mâine, să-l ia de la Şuţu şi să se urce în tren cu el, chiar dacă Şuţu ar fi fost de acord şi chiar dacă le-ar fi pus în braţe un dosar medical gros de două palme, conţinând toate documentele şi avizele cerute de Lege. Viena nu era Chitila, ci capitala altei ţări. Iar ca să intri în altă ţară, îţi trebuia paşaport. De aceea, o întrebare poate şi mai neliniştitoare decât cele de până aici este următoarea: *cine şi sub ce motiv i-a obţinut lui Eminescu paşaportul şi viza necesară trecerii graniţei*?

Ca să obţii un paşaport, trebuia să faci o cerere în acest sens. Eminescu nu a scris şi nu a semnat un atare document (care, dacă totuşi ar exista, ar

dovedi o dată în plus că nu era alienat). Iar pentru ca o altă persoană să facă acest demers în numele lui, trebuia fie să aibă o procură, fie să-i fi fost numit tutore, prin sentinţă judecătorească. Eminescu n-a avut nici o clipă tutore, iar procură n-a dat nimănui (în 1883). Doar *„delira”*, nu? Cu toate acestea, a ajuns la Viena. Cum?

Chiar acceptând ideea că Eminescu ar fi avut permanent la el paşaport şi viză pentru Austro-Ungaria, lucrurile nu s-ar schimba fundamental, căci dacă el ar fi delirat, aşa cum ne asigură Maiorescu, nici ai noştri, nici vameşii Imperiului nu l-ar fi lăsat să treacă fără documente medicale, emise de Şuţu şi de superiorii lui. De asemenea, cum un nebun nu este responsabil pentru faptele sale şi cum austriecii nu aveau nevoie de nebuni de import, Eminescu trebuia însoţit de cineva care să-l aibă sub tutelă şi care răspundea pentru faptele lui. Or, asta însemna un alt document (absent şi el).

Din toate acestea, nu se desprinde decât o singură concluzie: Eminescu a fost trecut graniţa în mod clandestin. Dacă faptul s-a datorat Bucureştilor, Vienei ori fructuoasei lor colaborări, rămâne un detaliu semnificativ, dar nu esenţial. Cum sună puţin plauzibil ca Brătianu să fi căpătat brusc curaj ori ca Maiorescu şi Carp, ambasador la Viena, să îşi permită să se poarte în Austro-Ungaria ca la ei acasă, pare că acest drum nu era posibil fără acordul unor funcţionari ai guvernului austro-ungar.

Oare, alegerea lui Chibici ca însoţitor să fi fost influenţată şi de trecerea pe care acesta o avea la Direcţia căilor ferate, unde era *„advocat şi impiegat”*? Posibil, dar mai puţin probabil. Mai degrabă ne-am aminti cele două jumătăţi ale zilei de 20 octombrie 1883, aşa cum au fost petrecute şi consemnate de Maiorescu. Dimineaţa, la ora 9, s-a aflat *„la gară la plecarea la Viena a lui Eminescu”*. Al doilea paragraf sună astfel: *„Seara, J. Negruzzi, Gane, Misir, Anette, Caragiali. – Mai târziu Lecomte şi P. P. Carp, ministrul nostru la Viena,* ***sosit acum de la Viena****”* (subl. ns.). Prin urmare, drumul lui Eminescu s-a intersectat cu acela al lui P. P. Carp. Unde? Pe la Predeal, pe la Braşov? A intervenit P. P. Carp, uşurând scoaterea lui Eminescu din Ţară şi intrarea lui clandestină în Imperiu?

Pare plauzibil. Cu atât mai plauzibil cu cât se încearcă acoperirea faptului că P. P. Carp nu venea de la Viena, ci de la… Sinaia. O spune Popasu, într-o scrisoare către Maiorescu: *„Dl ministru Carp plecase la Sinaia cu o zi mai ’nainte de ce a primit epistola D-Tale”* (22 octombrie). Cât de aproape este Sinaia de Predeal ştie oricine. În epocă, Predealul era punct de frontieră între România şi Austro-Ungaria – din 1882, aici s-a făcut joncţiunea căilor ferate din Transilvania cu cele din Muntenia, urmare Convenţiei româno-austro-ungare (19 mai 1874).

Faptul că, în ciuda obişnuiţei, Maiorescu nu a menţionat în jurnal expedierea în acele zile a unei scrisori către Carp (despre conţinutul epistolei ce să mai vorbim!?) nu face decât să ne legitimeze suspiciunea. La fel, venirea lui Carp direct la Maiorescu, la ore târzii, pare să arate că aveau de discutat

lucruri serioase. Vorbeau despre Tratatul secret româno-austro-ungar, semnat cu doar două zile în urmă? În mod sigur au discutat şi despre el, bucurându-se împreună de reuşită, dar cum nu ei erau la guvernare, acest document rămânând, formal, opera lui Brătianu şi cum mă îndoiesc că Maiorescu nu fusese înştiinţat chiar din ziua semnării, nu putem scoate din calcul ipoteza că miezul conversaţiei l-a constituit scoaterea lui Eminescu din Ţară, trecându-l fraudulos frontiera.

Formal, Eminescu nu a părăsit România

Bucureşti, 20 octombrie 1883, Gara de Nord. Bate de ora 9 punct. Locomotiva şuieră şi, curând, trenul se pune în mişcare. Una dintre întrebările pe care nu le-a pus nimeni este: încotro ştia Eminescu că se îndreaptă şi cum îi fusese explicată necesitatea acestei călătorii? Lângă el, simpaticul *„păzitor”* (*„îngrijitor”*, în prezentarea lui Maiorescu). Ce sarcină avea acesta? Trebuia doar să-l ţină pe Eminescu sub control, nu cumva să scape şi să fugă la vreo oprire ori avea şi menire de infirmier? De cine era plătit: de Şuţu sau de Altcineva? Acest anonim a stat la acelaşi hotel cu Chibici şi s-a întors împreună cu acesta, la o dată pe care nimeni nu a avut amabilitatea să o prezinte, sau nici n-a ajuns la Viena, fiind înlocuit îndată ce a trecut Carpaţii? De ce nici Popasu, nici Chibici nu-l pomenesc?

Întrebările sunt singurul lucru de care nu ducem lipsă în dosarul Eminescu. Dar, în acest moment, în care trenul părăseşte Predealul pentru a se apropia de Braşov, ieşind aşadar din Ţară, fundamental este altceva: dacă Eminescu a trecut graniţa în mod legal, cu paşaport în regulă, înseamnă că respectivul document a fost obţinut în mod ilicit, fără ştirea şi fără acordul lui. Dacă, aşa cum este de bănuit, paşaportul nici nu a existat, putem spune că, potrivit vămii austro-ungare, în perioada 21 octombrie 1883 – 15 februarie 1884, Eminescu nici nu a fost, de fapt, la Viena, deoarece… nu intrase în Imperiu.

Adevăr şi bezele

Trenul ajunge la Viena. *„În gară,* scrie persiflator Gh. Călinescu, *amintindu-şi poate că acolo luptase pentru înfăptuirea unitaţii morale a românilor în pregătirea ştiutului congres de la Putna, [Eminescu] strigă, în clipa coborârii din tren: «România liberată! România liberată!», lăsându-se sprijinit de dr. C. Popasu, nepotul* (în realitate, doctorul Popasu şi Maiorescu erau veri – n. ns.) *lui Titu Maiorescu. Viena era plină de amintirea visurilor de tinereţe, de chipul dulcii Baudius sau al necunoscutei blonde cu păr de aur, al d-rei Rezi şi, poate, al Veronicăi. De aceea, în tot timpul mersului de la gară la sanatoriu, Chibici a avut de luptat cu poetul, căci acesta trimitea sărutări tuturor femeilor de pe drum, voind să sară din cupeu.”*

Nonşalanţa cu care Gh. Călinescu smulge din context pretinsele strigăte scoase de Eminescu pe scara trenului ar trebui să dea de gândit. Nu contest că Eminescu ar fi rostit aceste cuvinte, dar nici nu sunt deplin convins de adevărul lor. Chiar acceptându-le ca fiind reale, mă întreb de ce, oare, biograful se opreşte la copierea a două cuvinte, fără a preciza cu ce ton au fost ele rostite şi cui erau adresate. Au produs ele rumoare? S-a speriat călătorul austriac şi a cerut intervenţia poliţiei, pentru a-l imobiliza şi a-i pune căluş la gură lui Eminescu? S-au simţit Popasu şi Chibici făcuţi de râs?

Dacă Eminescu, spunând *„România liberată!”*, s-a referit, ironic, la sine? Dacă aceste două cuvinte erau o acuză amară la adresa celor care îi răpiseră libertatea, sub pretextul că, astfel, anihilează un „pericol social”, precum avea să fie prezentat în raportul oficial întocmit, 6 ani mai târziu (martie 1889), de doctorii Şuţu şi Petrescu: *„Dl. Mihail Eminescu este atins de alienaţie mintală în formă de Demenţă, stare care reclamă şederea sa într-un institut, atât spre îngrijire şi căutare, cât şi* ***spre liniştirea publicului****”* (subl. ns.)?

Am reprodus un citat mai mare din monografia lui Călinescu, deoarece, pe de o parte, el ne duce până dincolo de poarta ospiciului de la Döbling şi, pe de altă parte, constituie o nouă probă a faptului că autorul a folosit bibliografia existentă pe atunci ca materie primă pentru fabulaţiile sale, nicidecum pentru a jalona destinul lui Eminescu, căzut victimă verbului său gazetăresc. Despre cele petrecute pe drumul de la gară la ospiciu nu puteau relata decât Eminescu, Chibici, *„păzitorul”* anonim (pe care Călinescu îl face pierdut) şi, poate, Popasu, care îi scrie lui Maiorescu: *„Pe Eminescu* ***l-am*** (subl. ns.) *internat imediat în…”* (22 octombrie 1883). Cum nici unul dintre aceştia nu a lăsat vreun cuvânt scris referitor la traseul dintre gară şi ospiciu, devine evident că ultimele două fraze citate din cartea lui Călinescu sunt înflorituri, zambile sintetice, prin care încearcă să suplinească lipsa dovezilor medicale privind alienarea celui despre care scrie că s-ar fi aflat *„sub imperiul otrăvii din sânge”* – diagnostic ce avea să fie infirmat peste nici o lună.

Lucrarea lui Călinescu (ca şi prozele lui Lovinescu) nici măcar biografie romanţată nu poate fi socotită – deoarece, pe lângă altele, de obicei, biografiile romanţate înfrumuseţează viaţa personajului central, nu o urâţesc. Frazele elogioase sunt tot atâtea capcane, menite să dea impresia unei grozave obiectivităţi a autorului. Opiniile ultra-favorabile cu care a fost primită monografia *Viaţa lui Mihai Eminescu* au fost intens mediatizate. Am avut surpriza să constat însă că, tot atunci, şi atacurile au fost pe măsură şi că, dacă elogiile veneau şuvoi de la *alţi critici*, revolta provenea îndeosebi de la *creatori* (Eugen Ionescu era de părere că *„d. G. Călinescu a scris o biografie romanţată în sensul cel mai peioratiov al cuvântului”*) şi de la persoane care (precum I. E. Torouţiu, de pildă) *făcuseră* pentru opera lui Eminescu şi pentru public lucruri mult mai utile decât subiectivul comentariu critic. Până la o amplă prezentare a marii bătălii pentru adevărul despre Eminescu, începute în 1932 şi încheiate după 23 august 1944, cu victoria taberei pro-călinesciene, iată un paragraf din Eugen Ionescu:

„D-l G. Călinescu ne-a înfăţişat un Eminescu elementar – în raport şi în conflict cu societatea. A ştiut să speculeze, – cu abilitate, cu inteligenţă momentul de efect, – situaţiile patetice, cu un dramatism realizat. A fost întristat cu dignitate, când Eminescu a fost nedreptăţit; ironic şi amar, când Eminescu a fost neînţeles; solemn, când vorbea de superioritatea olimpiană a poetului; pitoresc când îi descrie vagabondajul sau îmbrăcămintea, pe rând excitant, spiritual, picant, isteţ, sau iarăş amar în pasagiile despre dragostea marelui nostru poet – dar toate aceste calităţi, nu au făcut decât să fixeze cu mai deplină siguranţă cartea în literatura minoră, – vulgară, dacă vreţi, facilă în orice caz, – a biografiilor romanţate."

Am mai spus-o şi o mai spun: dacă monografia *Viaţa lui Mihai Eminescu* nu ar fi prezentată drept versiunea care recompune cel mai exact şi într-un mod ştiinţific destinul lui Eminescu şi dacă ea nu ar fi fost aproape oficializată, prin modul în care a fost impusă în şcoli, Călinescu rămânea unul dintre prea destuii biografi ai lui Eminescu. S-a supralicitat, însă. Moralitatea, inteligenţa şi talentul creator sunt tot atâtea haruri. Prea puţini le au pe toate. La noi, destul de mulţi sunt inteligenţi şi au talent, dar îşi uită principiile acasă. Ne putem bucura de prezenţa sau de opera lor, pe care este firesc să o admirăm, dar nu îi putem transforma, obligatoriu, şi în model moral. Din clipa în care a inventat prima scenă din viaţa lui Eminescu, Gh. Călinescu a denaturat în mod deliberat adevărul. Dar până şi acest lucru mai putea fi trecut cu vederea, dacă autorul ar fi avut sinceritatea să îl declare. În absenţa unei atari precizări, între Călinescu şi patronul care operează cu o contabilitate dublă nu există diferenţă fundamentală, chiar dacă eludarea fiscului este infracţiune, în vreme ce ocolirea adevărului în istoria literară, ca orice abatere morală, rămâne o încălcare a Bunului-Simţ, nesancţionabilă prin Lege.

„Cine plăteşte pentru mine?"

Cu toate că astăzi nu se poate vorbi de soarta lui Eminescu fără a pomeni, măcar o dată, de Döbling, nimeni nu lămureşte cine l-a internat acolo şi cum. Nepăsarea aceasta miră, pentru că a duce pe cineva la ospiciu nu este totuna cu a-l ajuta pe un om beat să ajungă acasă. Când internezi – poate, pentru totdeauna! – pe cineva, nu-l laşi între patru ziduri şi pleci, fără să-ţi spui numele, pentru că închiderea la balamuc nu este totuna cu lepădarea unui nou-născut pe treptele bisericii ori la uşa cuiva. Or, avem surpriza să constatăm grija cu care doctorul Obersteiner a ocolit folosirea numelui cuiva în documentele medicale întocmite lui Eminescu. Nu se ştie cine l-a adus, precizându-se doar atât: *„Pleacă cu domnul Chibici la Florenţa"* (14/26 februarie). Menţiunea nu spune nimic, cât timp nu se ştie cine era *„domnul Chibici"* pentru Obersteiner şi cum ajunsese acesta din urmă să îl cunoască. *„Domnul Chibici"* putea fi oricine, de la majordom la ministru, de la austriac la tailandez.

C. Popasu îi raportează lui Maiorescu, la 22 octombrie 1883: *„Pe Eminescu l-am internat imediat în institutul lui Leidesdorf, nefiind la Schlager nici un loc liber. (…) Dl ministru Carp plecase la Sinaia cu o zi mai 'nainte de ce a primit epistola D-Tale."* Foarte interesantă este a doua frază. Ea permite să facem următoarea cronologie a faptelor petrecute în intervalul 18 – 22 octombrie:

1) marţi, 18 octombrie – La Viena se semnează Tratatul secret româno-austro-ungar, iar la Bucureşti, Maiorescu notează: *„Încheierea socotelilor despre casa pentru susţinerea lui Eminescu şi trimeterea lui la Viena într'un institut de boale mintale"*;

2) miercuri (sau joi) – ambasadorul P. P. Carp părăseşte Viena, îndreptându-se către Sinaia;

3) joi (sau vineri) – lui P. P. Carp îi soseşte, la adresa din Viena, o scrisoare trimisă de Maiorescu;

4) sâmbătă, 22 octombrie – C. Popasu îl anunţă pe Maiorescu că epistola lui ar fi ajuns la P. P. Carp.

Întrebarea este: de unde ştia Popasu, un doctor oarecare din Viena, ce corespondenţă primeşte ambasadorul P. P. Carp, într-un moment în care acesta se găsea la circa de kilometri de reşedinţa legaţiei? Avea el şi însărcinări (oficiale sau nu) de care nu ştim? Sau fraza în discuţie, care îl contrazice pe Maiorescu (acesta susţine că amicul Carp, odată pornit din Viena, nu s-ar fi oprit decât la Bucureşti), are rolul de a convinge că P. P. Carp nu ar fi primit epistola lui Maiorescu înainte de 20 octombrie, deşi, de fapt, el a plecat la drum tocmai datorită ei? Dacă în scrisorile lui Popasu (cele care au ajuns până la noi, bineînţeles) am întâlni obiceiul acestuia de a-l informa pe Maiorescu asupra lui P. P. Carp, încă ar mai fi de înţeles. Dar aşa, care este rostul precizării că ambasadorul plecase înainte de a-i sosi epistola de la Maiorescu (epistolă care normal ar fi să se găsească în arhiva Ministerului de Externe)? Ştia Popasu ce conţinea scrisoarea respectivă, ca să-i acorde o importanţă deosebită?

„Deocamdată – îi mai scrie Popasu iubitului său nene, *Leidesdorf nu pretinde nici o garanţă. Dacă va fi trebuinţă, uşor vom putea face aici această formalitate. Un preţ mai mic de 5 fl. pe zi nu mi-a succes a scoate"*. Am zice că Popasu a fost cel care a tratat cu Leidesdorf. Atunci, însă, rolul lui Chibici în ce a constat? Şi, totuşi, nici acesta nu pare să fi fost chiar doar ventil la roata de rezervă, căci, după îndeplinirea misiunii, el, nu Popasu, îi telegrafiază lui Maiorescu, dându-i raportul: *„Prin concursul Popasu internat imediat paţientul Leidesdorf cu 150. Cu puţin escepţiuni paţientul fu liniştit în drum. / Stau hotel Royal."* Prin urmare, la predarea „bolnavului" şi la tocmeala pe costul internării, Popasu şi Chibici au fost împreună. *Doctorul* Popasu tratase… preţul (deşi, teoretic, pentru aşa ceva era mai indicat *avocatul* Chibici), dar paralele au fost scoase din chimirul tovarăşului său, lung, lat şi cu mustaţă.

Dar actele de internare? Care dintre ei a îndeplinit formalităţile scriptice, punându-şi semnătura: a*vocatul* Chibici ori *doctorul* Popasu? Nici unul. Oare,

în Austro-Ungaria nu era necesar avizul a cel puţin doi medici, pentru ca o persoană să poată fi internată la balamuc? Eminescu pentru ce a fost reţinut? Ca să mai slăbească?

Deci, Popasu şi Chibici s-au aflat faţă în faţă cu Leidesdorf, pentru a stabili tariful lunar şi pentru a-i furniza informaţiile medicale necesare. Cine a oferit detalii despre „boala" noului pacient al Döblingului? Salariatul căilor ferate române sau medicul oploşit la Viena? La Bucureşti, am văzut, tratamentul aplicat lui Eminescu era ţinut în secret, dar, dată fiind situaţia excepţională, poate, Chibici a aflat ceva mai multe decât ştia până atunci. Cunoaştem cu precizie că, pentru a putea aranja internarea la Viena, Popasu l-a întrebat pe Maiorescu ce diagnostic i s-a pus lui Eminescu la Şuţu (*„Mă rog a-mi arăta care este diagnosa făcută, pentru ca să cer sfatul prof. Meynert, pe care-l cunosc bine"* – 8 octombrie). Mai ştim şi că din corespondenţa celor doi veri se poate deduce, fără mari ezitări, că Maiorescu l-a informat asupra tratamentului antiluetic. De aceea, rămâne posibil ca Leidesdorf şi/sau Obersteiner să fi aflat de la Popasu datele „tehnice" ale cazului, lui Chibici rămânându-i latura lui „poetică". Oricare ar fi adevărul în această privinţă, merită remarcat că nu este nici prima, nici ultima oară când un duet avocat-doctor influenţează decisiv destinul lui Eminescu – dacă ne gândim bine, tandemul funcţionează extrem de eficient şi astăzi, în atâtea şi atâtea dosare dolofane. (Profesorul Meynert, invocat de Popasu, fusese elevul lui Leidesdorf, pompos – dar atât! – numit *„profesor extraordinar în psihiatrie"*, iar Obersteiner, potrivit lui O. Vuia, era *„frate vitreg al ministrului Haymerle"*. Să tot deschizi ospicii!)

Din mai multe motive, C. Popasu reprezintă o figură interesantă, despre care nu se ştie însă decât foarte puţin. Privitor doar la relaţia lui cu Eminescu, din toamna lui 1883 şi iarna lui 1884, miră unele aspecte. De pildă, el îi scrie lui Maiorescu: *„Am convenit cu Leidesdorf să am intrare liberă la Eminescu, aşa ca să-l pot vedea când voi vrea"* (22 octombrie 1883). Se pare că verbul folosit, *a vedea*, are doar sensul de percepţie oculară, de urmărire cu ochii, nu şi pe acela – uzual în prezent – de a vizita un bolnav şi (dacă nu e în comă!) de a şi *discuta* cu el. Deoarece Popasu nu a încercat să stea de vorbă cu Eminescu nici măcar atunci când s-a întâmplat ca el să bată drumul până la stabiliment, dar să nu fie primit de Leidesdorf şi/sau de Obersteiner, deducem că rostul venirii lui la ospiciu era, îndeosebi, acela de a culege ultimele opinii ale medicilor şi ultimele lor decizii. Aşa se explică de ce Popasu nu povesteşte nimic din discuţiile lui cu Eminescu, de ce acesta nu a aflat nici măcar gradul lui de rudenie cu Maiorescu (ştia că ar fi nepot, nu văr – probabil, din cauza marii diferenţe de vârstă) ori de ce Eminescu nu se va referi niciodată la acest neam al lui Maiorescu.

Da, se explică o seamă de mărunţişuri, dar ne lipseşte răspunsul la întrebarea fundamentală: ce diagnostic i-a pus Obersteiner lui Eminescu?

Eminescu i-a scris lui Chibici: *„Cine plăteşte pentru mine aici şi cine are grijă de mine? D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puţin de*

un minut şi nu mi-a spus nimic în ce mă priveşte… (…) Fii bun, iubite Chibici, şi răspunde-mi cum stau lucrurile cu mine. Doctorii de aici vorbesc de d. Maiorescu şi de tine. Eu ştiu despre tine că tu n-ai mijloace pentru a îngriji de mine în starea în care sunt. Îmi sunt dar necunoscute măsurile pe cari d. Maiorescu va fi binevoit să le ia în privirea-mi şi văd pe de altă parte că doctorii de la institut nu ştiu asemenea nimic, ci se mărginesc a-mi cita numele d-sale şi al tău, ceea ce – în izolarea în care mă aflu – nu e de natură a mă satisface” (12 ianuarie 1884).

De ce Leidesdorf şi Obersteiner îl trimiteau pe Eminescu numai la Maiorescu şi la Chibici? De ce nu şi la Popasu, bunăoară, care era la doi paşi? Se pare că nu s-a dorit amestecarea acestuia (şi/sau a *României june*, pe care o prezida) în cazul Eminescu. Maiorescu nu putea fi scos din cărţi, deoarece etapa Döbling era şi continuă să fie prezentată ca un mare favor făcut lui Eminescu, iar Chibici era un banal executant. Apărut la rampă ulterior internării la Şuţu, el a găsit în această poveste – din care, în ciuda aparenţelor, nu cred să fi cunoscut prea multe dedesubturi – ceea ce unii numesc astăzi *job* suplimentar. În timpul spitalizării la Döbling, Chibici nici nu a scris medicilor, nici nu a primit scrisori de la ei. El pare să fi fost necesar nu numai pentru că se îngriijea de transportul „coletului” şi ţinea contabilitatea banilor adunaţi în numele lui Eminescu, ci şi pentru că acesta nu ar fi acceptat să-i scrie lui Maiorescu.

Nu ştim nici măcar dacă, de la Bucureşti la Viena, Eminescu a discutat sau nu cu Chibici, acesta fiind foarte evaziv în telegrama trimisă lui Maiorescu, imediat după internare: *„Cu puţine escepţiuni paţientul fu liniştit în drum”* (21 octombrie 1883). Din motive mai mult sau mai puţin explicabile, Chibici nu a socotit oportun să comunice în ce au constat *„escepţiunile”*, cum au fost rezolvate ori ce s-a petrecut între ele. Lungile luni scurse între clipa predării lui Eminescu către Obersteiner şi prima scrisoare trimisă de „pacient” lui Chibici, arată că, după 28 iunie 1883, redactorul de la *Timpul* şi avocatul feroviar Chibici nu (mai?) erau prieteni la cataramă. Dacă Chibici ar fi fost mai apropiat sufletului său, nimic nu-l oprea pe Eminescu să-i scrie din timp, cerându-i şi căpătând de la acesta răspunsurile care să-i aducă liniştea interioară. Or, în întreaga perioadă de după 28 iunie, el nu îi adresează lui Chibici decât două epistole: una de la Döbling şi alta de la Iaşi, când spera să-şi recupereze manuscrisele.

Dacă scrisoarea trimisă de Eminescu lui Chibici de la Döbling (12 ianuarie 1884) ar fi fost concepută din proprie iniţiativă, încă se mai putea discuta de prietenia lor. Or, simplul fapt că este expediată după ce, timp de *„mai bine de două săptămâni”*, Eminescu sperase să nu fie silit să-i scrie, reprezintă un motiv serios pentru a pune sub un mare semn de întrebare amiciţia lor. Mai iute, pentru Eminescu, Chibici devenise doar un rău mai mic, nicidecum un *„prieten intim”*, la care trebuia să apeleze doar pentru că nu avea încotro. Dacă voia să scape de la Döbling, era obligat să ia legătura fie cu Chibici, fie cu Maiorescu, singurele persoane către care îl îndrumau constant medicii ospiciului.

Postura de intermediar devine evidentă când Eminescu, care ştia că Al. Chibici era lipsit de orice putere de decizie în mediul junimist, în loc să se adreseze direct „protectorului" său, îi scrie mai puţin importantului *„avocat şi impiegat"* la căile ferate, cerându-i amănunte asupra măsurilor *„pe cari d. Maiorescu va fi binevoit să le ia în privirea-mi"*. Călătoria la Florenţa, departe a îmbunătăţi relaţiile lor, mai mult le-a stricat: Eminescu *„priveşte însă călătoria în Italia ca cea mai nenorocită idee şi mă duşmăneşte că l-am adus aici"* (Chibici către Maiorescu, 14 martie 1884).

Dovezi indubitabile arată că, la Döbling, Eminescu nu s-a arătat deloc, dar absolut deloc dornic să corespondeze cu cineva din Ţară. De obicei, ni se scot ochii cu epistolele trimise de Eminescu lui Chibici şi, mai apoi, lui Maiorescu, afirmându-se că ele ar dovedi trainica prietenie care i-ar fi legat. În privinţa lui Maiorescu, faptele au demonstrat că lucrurile stăteau pe dos. Ultima dovadă, înaintea revenirii în Ţară, rămâne faptul că Eminescu, o dată ce s-a văzut scăpat de la Döbling, nu i-a mai scris nici un rând. La întoarcerea în România, Eminescu nu a mers împreună cu cei care-l aşteptaseră pe peron, plecând într-o direcţie necunoscută. Cuminte, Chibici s-a dus acasă la Maiorescu, unde şi-a trecut vremea *„povestind despre Eminescu"*.

Fără să insist acum asupra unor detalii, epistola trimisă la 12 ianuarie 1884 lui Chibici pare expediată dintr-un spital psihiatric draconic, din care nu ieşi decât după ce îţi faci, în scris, *mea culpa* şi te recunoşti nebun. Sună aberant, dar comportarea lui Maiorescu, care l-a făcut pe Eminescu să scrie negru pe alb: *„Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puţin de un minut şi nu mi-a spus nimic în ce mă priveşte"* a fost cumva mai firească? De ce a zăbovit Maiorescu atât de puţin şi, mai ales, de ce nu i-a răspuns la întrebări (*„Am vorbit cu Eminescu"*, notează scurt Maiorescu, la 1 ianuarie, în jurnal)? Pentru că Eminescu trebuia să pună totul pe hârtie, într-un adevărat autodenunţ, valabil – eventual – în Justiţie? Aşa se pare, dacă ne gândim că, după acest moment, Eminescu a mai strâns din dinţi încă două lungi săptămâni.

„Sper că nu voi fi condamnat a petrece aici ani întregi fără necesitate" este una dintre frazele elocvente din scrisoarea trimisă lui Chibici. Ea arată furie reţinută, dar şi o anume teamă, părând scrisă sub o teribilă presiune, în care pornirea lăuntrică trebuia domolită de prudenţă. Probabil, Eminescu a cedat şi a apucat pana, adresându-se lui Chibici, numai atunci când s-a convins că altminteri nu avea nici o şansă să mai scape din ospiciul lui Obersteiner.

Totodată, citatul invocat (dar nu numai) dovedeşte lipsa totală a comunicării între Eminescu şi „amici". Din Ţară, nici unul dintre ei nu s-a învrednicit să-i scrie. Nu ştiu dacă şi cât l-a consumat acest lucru pe Eminescu, dar cred că majoritatea celor puşi în situaţia lui s-ar simţi izolaţi şi fără rost. Adică, respinşi de ceilalţi.

Libertatea, între scrisori şi telegrame

Când Eminescu a pus la poştă scrisoarea către Chibici, era 12 ianuarie. Pe 17 ianuarie, aceasta ajunge la destinatar, care merge cu ea în dinţi la Maiorescu. Maiorescu citeşte şi comentează, iar a doua zi, pretinde el, trimite la Döbling o telegramă în numele lui Chibici:

„Telegramă. Eminesco, Wien Oberdöbling, Anstalt Leidesdorf.

Primit scrisoarea. Cea mai mare bucurie de însănătoşirea ta. Totul regulat bine pentru tine. Amănunte prin scrisoare. Chibici."

Mă îndoiesc că textul acestei telegrame a depăşit pragul casei lui Maiorescu, pentru că, potrivit ei, Eminescu ar fi fost asigurat că *„Totul regulat bine"* pentru el, detaliile urmând să-i parvină printr-o scrisoare a lui Chibici. Or, aceasta din urmă ori nu a fost trimisă, ori a fost pusă bine. Înclin să cred prima variantă, din două motive: în primul rând, dacă Chibici i-ar fi trimis lui Eminescu *„Amănunte prin scrisoare"*, cum anunţase Maiorescu, ar deveni mai greu de explicat următoarea scrisoare, expediată tot de Eminescu de la Döbling, la 4 februarie, pe adresa avocatului. În al doilea rând, dacă acesta sau Chibici i-ar fi scris lui Eminescu, Maiorescu ar fi punctat acest lucru în epistola sa din 10 februarie.

Dar iată textul integral al scrisorii lui Eminescu (4 februarie):

„Stimabile Domnule Maiorescu,

Astăzi, ieşind din casa de sănătate pentru vro două ore, mă folosesc de vizita ce o fac nepotului d-voastre, d-lui Popasu, pentru a vă adresa aceste şiruri. Sunt mai bine de trei săptămâni de când au încetat toate simptomele boalei de care am suferit, încât dacă ar fi stat în putinţa mea, aş fi părăsit institutul, fie pentru a schimba mediul în care mă aflu, fie pentru a mă întoarce în ţară. Cu toate acestea nu ştiu dacă, pentru un asemenea sfârşit, va fi cu putinţă a se realiza mijloacele necesare.

Amintirea stării mele trecute e foarte slabă, încât pe mine însumi mă miră lungimea timpului în decursul căruia nu mi-am putut da seamă de nimic. Punând în socoteala acelei stări toate neajunsurile şi supărările pe cari le-am putut cauza atât d-voastre cât şi altor amici binevoitori, cutez a solicita din nou îngăduinţa d-voastre şi a vă cere ca, prin câteva şiruri, să mă lămuriţi dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în ţară. În aşteptarea unui răspuns, rămân al d-voastre

***cu toată supunerea** (subl. ns.) şi stima*

M. Eminescu"

Este aproape sigur că Maiorescu a aşteaptat ca Eminescu să fie cel care i se adresează. Iar Eminescu, înţelegând acest lucru, dar ştiind şi câte i se trag de la acesta, o vreme, s-a încăpăţânat să acţioneze invers, deşi o făcea pe pielea lui. Coincidenţă sau nu, în ziua în care lui Maiorescu i-a parvenit epistola de la

Eminescu (8 februarie), avocatul a telegrafiat la Döbling, anunţându-l pe Obersteiner asupra sosirii lui Chibici, care urma să plece împreună cu Eminescu în Italia (*„Professor Obersteiner für Eminescu, Wien, Heilanstalt Oberdöbling – Sonntag reist Chibici nach Wien zur Abholung Eminescus für italienische Reise”*).

A avut ambiţia lui Maiorescu ceva maladiv? A dorit el să-şi umilească „protejatul”, demonstrând că are asupra vieţii lui puterea unui mic dumnezeu de lut? De aceea să fi inclus între „dovezile” privind alienarea lui Eminescu şi aşa-numitul *„sentiment al personalităţii exagerat”* (*Însemnări zilnice*, 23 iunie 1883)? Socotească fiecare. Poziţia lui ne aminteşte însă că Mite Kremnitz a notat, între altele: Maiorescu *„mă întreba dacă nu care cumva uitasem să-l fac [pe Eminescu] să simtă distanţa socială care ne separa”*. Să fi fost, oare, în sufletul lui, nepotul ţăranului Trifu, din Bucerdea Grânoasă (Alba), un mare estet, dar şi un mărunt parvenit cu alură solemnă?

Aşa cum reiese din finalul scrisorii mai sus prezentate, tensiunea între cei doi este maximă, Eminescu conştientizând că drepturile lui civile – ba, chiar propria-i viaţă – erau, mai mult ca oricând, vorbă în vânt. Din clipa în care îi cere lui Maiorescu: *„…să mă lămuriţi dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în ţară”*, devine evident că Eminescu se socotea surghiunit, chiar dacă exilul lui nu fusese stabilit printr-un act al Guvernului.

Maiorescu îi va răspunde, la 10 februarie, cu falsa amabilitate a celui care se ştie ascultat. Înainte de a iscăli, el îndeamnă: *„Mai scrie-mi câte un rând din Italia, dacă ai vreme în mijlocul impresiilor de acolo”*. Eminescu nu i-a trimis nici o literă, barem – fapt care dovedeşte încă o dată că nici la 4 februarie nu-i scrisese de plăcere, ci pentru că fusese silit de împrejurări. Aparent naiv, Maiorescu îl va întreba pe Chibici, la 14 martie: *„De ce nu-mi răspunde Em. la scrisoarea mea, primită încă la Viena?”*

De ce a fost ţinut Eminescu, până în ultima clipă în balamucul lui Obersteiner? Din moment ce Maiorescu îl trimite pe Chibici să-l culeagă de la Döbling, fără vreun schimb prealabil de scrisori cu medicii ospiciului, înseamnă că el ştia cu certitudine că Eminescu putea fi, de fapt, externat oricând. Adică, ştia că nu era bolnav. Atunci, de ce s-a evitat ca Eminescu să doarmă la Viena într-un hotel şi unde a fost cazat când, în drumul spre Ţară, a poposit din nou în capitala Imperiului?

O ciudăţenie priveşte relaţiile Obersteiner–Maiorescu. De unde, oare, ştia medicul vienez de Maiorescu, pe care – zice el – nici nu l-a primit, atunci când acesta a fost la Döbling (*„…am regretat viu de a nu vă fi primit personal cu ocazia vizitei dv. prieteneşti”* – 9 ianuarie 1884)? Mi se pare ciudat că el l-a îndrumat constant pe Eminescu către Maiorescu, om pe care nu-l văzuse şi nu-l auzise, cu care nu ştim să fi corespondat intens şi al cărui nume nu îl scrie nici măcar în epistola pe care i-o adresează, *„ca răspuns”* la rândurile primite de la acesta. Să fi fost Maiorescu „girat” de vreo persoană influentă din Viena? Cine? De P. P. Carp, reprezentantul junimist la Viena al… liberalilor noştri? De vreun demnitar austro-ungar? Oare, din acelaşi motiv nu a pretins Leidesdorf *„nici o*

garanţă"? Din păcate, documentele sunt, şi în cazul acesta, foarte puţine şi evazive. Din câteva dintre ele, ne putem totuşi forma o imagine, ce urmează a fi întregită prin cercetări ulterioare.

Date fiind cele de până aici, ne putem întreba dacă, în esenţă, în ziua de 21 octombrie 1883, la Döbling nu s-au repetat cele petrecute în 28 iunie, marile diferenţe constând în înlocuirea lui Simţion cu Chibici (şi/sau Popasu?), în faptul că, între timp, Eminescu pare să se fi resemnat cu soarta sa sau să fi devenit mai prudent, precum şi în acela că Obersteiner avea despre el infinit mai puţine informaţii decât Şuţu. Din documentele medicale puse la dispoziţie de Obersteiner reiese că pe acesta nu l-au interesat amănunte ca vârsta pacientului, pe care nu uită însă să-l prezinte drept *„preţuit şi eminent poet român"*. Cel mai mult surprinde însă neprofesionalismul: nici la internare, nici după aceea, lui Eminescu nu i-a fost făcut un control medical amănunţit (ectima de pe picioare nici nu este amintită, iar despre starea generală de sănătate nu se suflă un cuvânt). Cum însă – bilă albă pentru Obersteiner! – nu l-a supus nici unui tratament chimic (zice pacientul însuşi) ori acesta a constat doar în iod (afirmă doctorul D. Boghean), n-am greşi prea mult dacă am afirma că, pentru Eminescu, între a fi sechestrat în cămăruţa de la Döbling sau într-o încăpere de motel nu erau decât deosebiri de suprafaţă.

La 22 octombrie, Popasu îi scrie lui Maiorescu: *„abia după 10 zile, după ce se va studia paţientul se va putea spune ceva"*. Nu numai că, de fapt, nu s-a spus niciodată nimic, dar intervalul de 10 zile este mult prea mare pentru a se *„putea spune ceva"*, într-o afecţiune despre care am primit şi continuăm să primim asigurări că ar fi fost evidentă. Când a mers la Döbling după rezultat, Popasu nici nu a fost primit de doctori: *„De două ori am fost la institut fără de a fi putut vorbi cu Leidesdorf sau Obersteiner"* (4 decembrie 1883). În România, comisia de specialitate trebuia să se pronunţe asupra bolilor psihice în maximum 3 zile (interval care cuprindea şi formalităţile de solicitare a comisiei şi de constituire a ei), iar certificatul eliberat de ea în urma consultului expira în 15 zile. De aceea, dacă între legislaţia română şi cea austro-ungară, în materie de smintiţi nu existau deosebiri fundamentale (şi e greu de crezut aşa ceva, cât timp noi „importam" legi de la Paris, Viena şi Berlin), putem deduce că Eminescu nu a fost internat la Döbling ca bolnav ajuns în starea *„de demenţă"* (cum afirmă Maiorescu – în 1883 – şi Şuţu – doar 5 ani mai târziu, în martie 1889), ci ca un pacient adus mai degrabă pentru o verificare de rutină.

Vreo două decenii după eliberarea lui Eminescu, I. Grămadă scrie, referindu-se la condica bolnavilor de la Döbling: *„Jurnalul acesta – mi-a spus dl prof. Obersteiner – a fost cerut prin 1895 de un domn din Bucureşti, al cărui nume l-a uitat. Dsa n'a păstrat nimic din corespondenţa ce-a avut-o cu dl T. Maiorescu şi cu prietenii din ţară ai lui Eminescu; restul din jurnal nu poate fi dat publicităţii"* (studiul *Mihail Eminescu*). Dacă între cei doi nu a existat o corespondenţă secretă, putem spune fără teama de a greşi că Obersteiner i-a scris lui Maiorescu o unică epistolă – şi aceea, concepută la cererea adresantului.

Despre schimbul de scrisori *„cu prietenii din ţară ai lui Eminescu”* nu poate fi vorba decât în glumă. Încercarea de a sugera că doctorul Obersteiner ar fi colaborat cu lumea „amicilor” lui Eminescu rămâne îndrăzneaţă, dar atât.

Anonima: „argument” bun la toate

Vreo lună şi jumătate după internarea lui Eminescu la Döbling, la 4 decembrie 1883, Popasu îl anunţă pe Maiorescu că a primit ceruta *„epistolă”* explicativă de la Leidesdorf – pe care i-o şi trimite lui Maiorescu, dar pe care noi (tocmai de aceea?) nu o putem astăzi găsi. În locul ei, ni se propune un penibil bileţel, nesemnat şi nedatat, mai jenant chiar decât aşa-numitul *„certificat medical”* eliberat de Şuţu la 5 iulie, dar care, spre deosebire de acesta din urmă, are meritul de a nu fi la fel de nociv, întrucât nu a produs efecte. Iată conţinutul lui integral:

„Domnia Voastră, / Domnul Eminesco suferă de o stare maniacală cu accese, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică. / În consecinţă nu este exclusă o posibilă ameliorare sau vindecare parţială. / Al dvs. prea devotat.”

În culegerea sa de o sută de noi… vechituri, domnul G. Muntean prezintă acest bilet astfel: *„Este scrisoarea către C. Popasu a unuia dintre medicii sanatoriului în care era internat Eminescu, dacă nu va fi chiar de la Leidesdorf”*. Oare? Chiar acestea să fie rândurile la care se referă Popasu în misiva din 4 decembrie?

Câteva observaţii:

1) Conţinutul biletului pare conceput la beţie, când autorul era atât de turtit, încât nu mai ştia nici în ce zi se află.

2) *„Doamnia Voastră”* nu era neapărat *domnia sa, C. Popasu*, după cum biletul prezentat de domnul G. Muntean nu este neapărat biletul invocat de Popasu în epistola către Maiorescu. Eventuala prezumţie că Leidesdorf nu ar fi cunoscut numele lui Popasu nu rezistă, întrucât avea cartea lui de vizită (drept dovadă, mărturia destinatarului – *„Am lăsat carte, cerând informaţii, mai cu seamă diagnoza”* – şi faptul concret: medicul vienez i-a trimis epistola *acasă*).

3) Conform propriei mărturii, Popasu îi ceruse lui Leidesdorf, limpede, să-i spună care era diagnoza – adică, să determine precis „boala” de care suferea Eminescu. Or, prin bileţelul adus la lumină de domnul G. Muntean ce ni se spune? Că Eminescu ar traversa o *„stare maniacală cu accese”* (deşi, în textul original, cuvântul *„accese”* nu e de găsit!). În primele decenii ale secolului XX, doctorii Bianu şi Glăvan scriau despre manie: *„În medicină se înţelegea prin cuvântul manie un fel de* ***nebunie furioasă****. Astăzi însă…”* Să credem că Eminescu ar fi avut accese de *„nebunie furioasă”*? Obersteiner, medicul lui curant, pare să fi avut altă părere (consemnarea acestuia: *„Uneori, mai iritat, bate în uşă”*, fiind datată 21 octombrie, era valabilă pentru acea primă zi de

internare, nu şi pentru viitor – drept dovadă, nici bătaia în uşă, nici alte manifestări similare nu vor mai fi menţionate). Popasu nu pomeneşte nici el vreo stare de nervozitate deosebită, iar D. Boghean îi aminteşte lui Missir, despre Eminescu: *„Agressiv nu fusese niciodată”*.

4) Autorul biletului propus de domnul G. Muntean precizează că starea maniacală detectată de el şi-ar avea rădăcinile *„într-o* ***boală luetică****”*. Interesantă formulare, dar nu tocmai corectă, dacă ne gândim că nu prea există *boli sifilitice*, ci *sifilis* (zis şi lues). Să fi făcut un medic atari greşeli sau un nemedic plastograf avea în auz, de pildă, „leziuni ***de natură*** luetică” (ceea ce e cu totul şi cu totul altceva)?

5) Anonimul vorbeşte de o *„stare maniacală”* provocată de o *„boală luetică”*, şi nu exclude o *„posibilă ameliorare”*. Observăm că prima treime din „diagnostic” confirmă „certificatul medical” scris de Şuţu, a doua treime vine să motiveze tratamentul cu mercur aplicat lui Eminescu, iar ultima explică *„recidivele”* şi face plauzibilă teoria celor care susţin că, o dată intrat în *„eclipsă”*, Eminescu nu s-ar mai fi luminat niciodată deplin. Ba, chiar ar fi rămas cu sechele despre care nu se ştie în ce au constat, dar precis au fost mari – suficient de mari ca să nu mai lege două vorbe pe hârtie. Să nu zâmbeşti când vezi cât de iscusit se aşează iţele? Chestiunea devine însă niţel mai delicată când rememorăm că, la Döbling, lui Eminescu i-a fost *întreruptă* cura antiluetică. Dacă Leidesdorf şi Obersteiner socoteau că Eminescu suferea de sifilis şi, cu toate acestea, îi dădeau doar ceva iod, să pricepem că au vrut să-i facă rău, lăsând boala să se agraveze? Şi dacă, spre ciuda lor, pacientul şi-a revenit ca prin farmec, să credem că între metodele de combatere a sifilisului s-ar număra şi aceea de a nu-l băga în seamă?

Este remarcabil modul în care formulările din anonima victorios scoasă la iveală de G. Muntean ocolesc (şi ele) prezentarea unui diagnostic precis. Pe de o parte, astfel, nimeni nu îşi asumă vreo răspundere. Pe de altă parte, reamintesc, poate că evitarea folosirii numelui unei asemenea maladii, care ar restrânge drastic plaja de manevră, nu este întâmplătoare. Avocatul Maiorescu ştia prea bine că, atâta vreme cât evită să numească clar „boala” lui Eminescu, apelând la termeni vagi, dar sugestivi, va lăsa o portiţă deschisă oricărei interpretări posibile – deci, *de facto*, îşi va putea permite să folosească chiar şi radicale schimbări de diagnostic. Când zici despre cineva că este „alienat”, îi poţi pune în seamă, simultan sau succesiv, manifestările tipice *oricăror* afecţiuni psihice, bine determinate ca boli, cu simptome şi tratament caracteristic. Ai, astfel, posibilitatea să traversezi întreaga gamă de avarii ale minţii, cu un singur pacient. Poate, aceasta este şi una dintre explicaţiile numărului mare de diagnostice puse lui Eminescu de feluriţi autori – unii chiar medici, având ei înşişi evidentă nevoie de tratament.

6) Dacă lui Maiorescu chiar i-a parvenit acest petecuţ de hârtie, e semnificativ că nu a notat în jurnal primirea unei asemenea atestări a „bolii” lui Eminescu – mai ales, dacă scrisoarea venea de la Leidesdorf. Avem toate

motivele să credem că adevărata scrisoare de la Leidesdorf nu a fost cu totul alta şi deloc îmbucurătoare pentru Maiorescu.

7) Certitudinea domnului G. Muntean (*„Este scrisoarea către C. Popasu a unui dintre medicii sanatoriului în care era internat Eminescu”*) se află în stranie contradicţie cu nesiguranţa (*„dacă nu va fi chiar de la Leidesdorf”*). Faptul apare cu atât mai ciudat, cu cât Popasu nu lasă loc interpretărilor: *„…am primit* ***de la Leidesdorf*** (subl. ns.) *epistola pe care….”* Prin urmare, în cazul în care se admite că biletul aparţine unui medic de la Döbling, automat, trebuie acceptat că acesta este Leidesdorf (doar n-om şti noi mai bine decât C. Popasu?). Dacă, însă, se socoteşte că nu putem stabili cu certitudine cine a scris biletul cu pricina, suntem obligaţi să admitem şi ipoteza că destinatarul nu era Popasu. Şi, din acea clipă, n-am putea face abstracţie nici de posibilitatea ca biletul să fi fost scris mult mai târziu – poate, după decenii.

Dar, fie că sunt caligrafiate de Leidesdorf, de Împăratul de la Viena ori de un băcan dintr-o mahala a Bucureştilor, un lucru este cert: în nici un caz, *rândurile respective nu pot fi socotite certificat medical*. De aceea, mă întreb în ce măsură ajută biografului onest publicarea unor asemenea documente, însoţite de lămuriri cel puţin discutabile, dar având, aparent, precizie de ghilotină. Pentru cine nu ştie, textul bileţelului cu iscălitură (voit?) indescifrabilă a apărut pentru prima oară în *Revista de Istorie şi Teorie Literară*, condusă de Gh. Călinescu. Mi-e greu să cred că acesta din urmă nu a avut fărâmă de interes personal în tipărirea acestui bizar verdict medical, reprezentând *singura probă materială* în susţinerea principalei teze din monografia sa – monografie care, raportat la anul descoperirii biletului (1964), fusese scrisă cu mai bine de 30 de ani… în urmă.

Nu este locul şi nu avem spaţiul necesar unui amplu comentariu pe marginea culegerii de texte publicate anul trecut de G. Muntean la Editura *Eminescu* – altă carte care *„a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii”*. Mă rezum la doar câteva observaţii.

Salut marele număr al facsimilelor neinteligibile ori neimportante ale lucrării, numai bune de făcut avioane de hârtie pentru nepoţi (sau pentru copiii mai graşi din Ministerul Culturii), dar mă întreb de ce o lipsi dintre ele tocmai facsimilul a ceea ce domnul G. Muntean numeşte, fără să glumească, *„scrisoarea către C. Popasu a unuia dintre medicii sanatoriului în care era internat Eminescu”*. Dacă tot mă număr printre autorii care îi *„cutremură conştiinţa”* şi dacă tot a ţinut să anunţe public existenţa devastatorului seism interior (seism care începe să explice unele lucruri), era de aşteptat ca domnia sa să ofere şi *probe* că ar avea dreptate. Nu a făcut-o, după cum cum nu a dat la iveală nici acele documente despre care, mai an, vorbea atât de plăcut la un post de televiziune. Încă aşteptăm. Îl înţelegem şi avem răbdarea necesară. În fond, e un domn simpatic şi – bun sau rău – e fratele nostru.

Domnul G. Muntean ne mai învaţă că, în familia Kremnitz, cel alintat cu numele *Baby* ar fi soţul lui Mite, Wilhelm, medic personal al lui Carol I (p.

123). Ne îndoim că acesta ar fi adevărul, Baby spunându-i-se unuia dintre băieţii Mitei (lui George, precizează alţi autori). De altfel, cine chiar citeşte *Amintiri fugare despre M. Eminescu* (octombrie 1893), îl găseşte pe Eminescu alăturat de numele lui Baby în fraze precum: *„Era încântat să se joace cu Baby"*; • *„Cea din urmă după-amiază şi seară dinaintea plecării o petrecu la noi: povesti lui Baby basmul* ***Capra cu trei iezi****"*; • *„…apoi vorbi de Baby, pe care îl văzuse pe stradă şi de care zicea că se făcuse tare frumos"*. Să se fi făcut *„tare frumos"* soţul Mitei?

Nu greşeala în sine supără, ci dezinvoltura cu care este comisă. Pe domnul G. Muntean nu îl obliga nimeni să precizeze că Baby ar fi soţul Mitei Kremnitz. Şi totuşi o face. Mă tem că de vină este slăbiciunea care-i îndeamnă uneori pe oameni să arate cât de bine ar stăpâni anumite detalii. Atunci, insul devine periculos prin neştiinţă sau prin rea cunoaştere şi prin, repet, curajul nebun cu care etalează informaţii eronate, învăţându-i greşit pe cei care nu ştiu nimic despre respectivul subiect şi deconcertându-i pe cei care au o cu totul altă cunoaştere.

Minciuni pentru posteritate

Istoria literară a consacrat ziua de 1 ianuarie 1884, ca dată la care Maiorescu l-ar fi vizitat pe Eminescu la Döbling. De ce? Pentru că Maiorescu scrie în *Însemnări zilnice*, făcând deosebit de multe corecturi pe text: *„****Duminecă 1/13 Ianuarie 1884****, am fost cu văru-meu C. Popazu afară [din Viena] la Oberdöbling, la Institutul de alienaţi Dr. Leidesdorf. Am vorbit cu Eminescu şi am văzut pe gen[eralul] Cerchez. Prânzul la Breying, cu Popazu şi colegul său Brăescu-Filipescu din Roman."*

Aşa să fi fost?

Doctorul H. Obersteiner zice că nu, de vreme ce, în sumarul privind evoluţia „bolii" lui Eminescu, notează că respectiva întâlnire ar fi avut loc la 12 ianuarie, stil nou (*„Este scos din secţia de izolare. Nu mai cântă, uşor deprimat, nu mai dă denumiri false, citeşte.* ***Vizita lui Maiorescu nu-l influenţează****"* – subl. ns.). Pe vremea aceea, calendarul gregorian (aşa-numitul *stil nou*, adoptat în Europa occidentală) devansa cu 12 zile calendarul iulian (valabil în România până după primul război mondial). Prin urmare, o scădere simplă, 12 minus 12, ne arată că Obersteiner afirmă că Maiorescu a fost la Döbling în ultima zi a anului 1883, nu în cea dintâi a anului următor.

Poate că discuţia pe marginea acestui subiect pare neimportantă, între altele, şi pentru că ne aflăm în situaţia în care avem cuvântul lui Maiorescu contra cuvântului lui Obersteiner. De ce l-am crede pe vienez? Pentru că, într-o altă ocazie, îi dă dreptate chiar Maiorescu:

„Dragă Emilie,

Eminescu s'a trezit din visul urât al nebuniei sale; e în deplinătatea

conştiinţei! Tensiunea nervoasă în care l-am văzut ***în ajunul Anului Nou*** (subl. ns.)*, a fost ca o trecere spre îndreptare"* (scrisoarea din 23 ianuarie 1884).

Aşadar, este limpede că Maiorescu s-a întâlnit cu Eminescu înainte de Anul Nou, nicidecum după acest moment. Ei, şi? ar putea zice unii, amintind imediat că nimeni nu e perfect, că omul mai poate să şi greşească. Numai că aici nu e o simplă eroare, ci încă o diversiune. Şi, ca să fiu mai explicit, iată ce scrie Maiorescu în acelaşi jurnal intim, cu o zi înainte:

*„**Viena, Sâmbătă 31 Dec. 1883**, 10 ore seara.*

Iubite vere (e vorba de doctorul C. Popasu – n.ns.),

Scuză-mă că nu pot veni la petrecerea de astă-seară. Mă văd reţinut de alte obligaţiuni **până în ultimul moment al anului** (subl. ns.). *Însă am scăpat cel puţin pentru mâine dimineaţă. Te rog dar să treci de dimineaţă (te aştept până la 12 ore) pe la mine, Hôtel Métropole, No. 95-96,* **ca să mergem la Eminescu** (subl. ns.). *Aşi dori asemenea să prânzim tot mâine împreună cu d. Brăescu. Vă rog înţelegeţi-vă asupra orei şi locului de întâlnire, – dacă nu aţi dispus altcumva de această parte a zilei de mâine.*

Petrecere bună şi la revedere în anul nou!

T. Maiorescu

Petrecut cea din urmă oră a anului 1883 în camera mea de otel, singur, aproape trist. Săptămâna aceasta trăită la Viena a fost parte muncă, parte timp de copil de şcoală, cu ciudată suferinţă."

Rândurile acestea reprezintă una dintre probele cele mai elocvente despre modul în care memorialistica, măsluită, poate servi intereselor autorului. Recitind textul de mai sus, descoperim un Maiorescu proletar, care nu se poate bucura nici măcar de petrecerea Reveionului, pentru că el munceşte pe brânci (*„reţinut de alte obligaţiuni până în ultimul moment al anului"*)**,** numai o teribilă şansă făcându-i rost de două-trei ceasuri mai libere, în dimineaţa următoare, când, ca după chef, lumea sforăie de zumzăie geamurile.

Impresia este îngroşată în ultimul paragraf, când Maiorescu capătă ceva dintr-un biet pui de mâţă, flămând şi rebegit, aruncat în zloată. Avocatul devine aproape uman. Brusc, el apare ca fiind nu numai singuratic şi trudit din greu de munca fizică, ci şi frământat şi ghinionist – încă puţin şi udăm batistele! Încă puţin şi îi cerem iertare!

În fapt, realitatea pe care ne-o oferă este de mucava. Şi asta, pentru că, la ora la care pretinde că a scris acest bilet (*„10 ore seara"*), prin care aranjează întâlnirea de a doua zi cu Eminescu, el deja îl văzuse! În momentul în care pretinde că ar fi scris mica epistolă, nu *„obligaţiunile"* îl împiedicau să meargă la Popasu, ci propria voinţă – doar susţine că *„ultima oră a anului 1883"* l-ar fi prins *singur*! În cazul în care nu-şi găsise o slujbă temporară la hotel, ce l-ar fi oprit să participe la petrecerea de la Popasu?

Dar parcă, după atâtea minciuni şi aranjamente frauduloase, mai poţi fi sigur că acest bilet chiar i-a fost trimis lui Popasu? După atâtea probe că jurnalul lui intim a fost grijuliu pregătit pentru uzul posterităţii, mai poate cineva să

garanteze că Maiorescu nu s-a distrat de minune de Anul nou, eventual, la prietenul Carp ambasadorul, pentru ca a doua zi să compună sfâşietoarea relatare? În fond, dacă el ar fi scris că s-a întâlnit cu Papa într-o casă conspirativă ori că a spălat rufe împreună cu regele Angliei, chiar eram obligaţi să îl credem pe acest mare regizor, care, dacă ar fi trăit astăzi, ar fi cules Oscar-urile cu plasa? Ce altă dovadă mai bună vrem, când – de un secol! – avem statuia unui fals Eminescu, plăsmuit de interesele (şi de talentul) lui Maiorescu, dar noi continuăm să credem că ar fi real?

Surghiunit în Imperiu

Majoritatea autorilor afirmă că Eminescu ar fi fost trimis în Italia din dorinţa de a se respecta sfatul doctorului Obersteiner. Drept probă, este folosită epistola din 29 ianuarie 1884, adresată de acesta lui Maiorescu – epistolă care, este adevărat, conţine şi o asemenea sugestie. Dacă privim cronologia faptelor din ultima lună petrecută de Eminescu la Döbling, constatăm însă următoarea evoluţie:

12 ianuarie – *„Eu aş vrea să scap cât se poate de curând şi să mă întorc în ţară”* (Eminescu către Chibici).

23 ianuarie – Maiorescu îşi înştiinţează sora că, după ce va fi externat de la Döbling, Eminescu va face *„o călătorie, **împreună cu Chibici, în Italia**”* (subl. ns.).

28 ianuarie – *„Ce crezi D-ta că e de făcut după ce va ieşi din institut? N-ar fi indicat un voiagiu?”* (Popasu către Maiorescu).

29 ianuarie – *„Pe de altă parte, ar fi bine dacă s-ar găsi cineva care să se ducă cu d-l Eminescu pe câtva timp în Italia bunăoară, deoarece întoarcerea sa în ţară din felurite puncte de vedere nu se poate încă recomanda. Asta îmi pare o transaţie mult mai preferabilă – având în vedere ocupaţiunea lui de mai înainte – decât să fie ţinut în institut peste timpul absolut trebuincios, unde, cu toate libertăţile ce i se înlesnesc, trebuie să se simtă strâmtorat”* (Obersteiner către Maiorescu).

1 februarie – *„Mult mai bine ar fi dacă s-ar putea să fie scos din Döbling* cât mai degrabă *şi să petreacă câteva luni într-o* **climă caldă** (subl. ns.) *liniştit pentru a se putea restaura complet şi ieşi din stadiul de convalescenţă în care se află”* (Boghean pentru Missir).

5 februarie – P. P. Carp îi face o vizită lui Eminescu şi, ca orice venerabil politician, fiind (şi el) expert şi într-ale psihiatriei, constată că Eminescu n-ar fi *„perfect vindecat. Ochiul este cam tulbure, mâinile slabe şi degetele ascuţite”*. Indirect, opinia lui salută menţinerea lui Eminescu în străinătate, indiferent unde, până i se mai tocesc buricele degetelor.

7 februarie – *„Am citit cele ce îi scrie Boghean Dlui Jacob Negruzzi şi Doamnei Humpel, care au fost asemene de părere că trebuie de luat*

dispoziţiile spre a-l trimite cât mai curând într-o ***climă caldă*** *”* (subl. ns.) – Missir către Maiorescu.

14 martie – Maiorescu adaugă o nouă variantă: Eminescu nu ar fi plecat în Italia la sugestia lui Obersteiner, ci *„tot după sfatul lui Leidesdorf”* (scrisoare către Harieta).

După cum se vede, ideea drumului în Italia exista cu mult înainte ca doctorul Obersteiner să facă propunerea scrisă, din 29 ianuarie. Mai mult decât atât, încă de pe atunci se ştia cu precizie şi cine anume urma să-l însoţească pe Eminescu. Astfel, iese tot mai clar în relief puţinătatea ştirilor reale la care aveau acces junimiştii „de rând”. În ceea ce priveşte modul perfect în care se suprapune anunţul făcut de Maiorescu surorii sale la 23 ianuarie şi timida propunere venită, o săptămână mai târziu, din partea doctorului Obersteiner, mi se pare destul de limpede că vienezul nu a făcut decât să pună pe hârtie ideea lui Maiorescu.

De ce a fost necesară această mică făcătură? O posibilitate de a ne apropia de adevăr ar fi să urmărim conţinutul scrisorii lui Obersteiner. Astfel aflăm că acesta îi prezintă lui Maiorescu două variante. Prima, era aceea ca Eminescu să-şi continue şederea după zăvor, rămânând la Döbling *„peste timpul trebuincios”* – soluţie pe care Obersteiner nu o respinge total, dar nici nu o recomandă, deoarece, scrie el, pacientul *„trebuie să se simtă strâmtorat”* în spaţiul închis al ospiciului. A doua variantă era plecarea de la Döbling, oriunde în lume, numai în România, nu (şi, ca într-o doară, Obersteiner opinează: *„în Italia, bunăoară”*).

Este aproape cert că Maiorescu a avut nevoie de această scrisoare pentru a motiva întârzierea lui Eminescu prin străinătăţuri – întârziere pe care, de fapt, el o dorea din cu totul alte motive decât acela de a-i oferi „protejatului” său o lună de concediu. Încă din 23 ianuarie (cel târziu!), Maiorescu (singur sau de comun acord cu Altcineva) stabilise ca Eminescu să nu vină direct în România, ci să mai zăbovească vreo lună şi jumătate lângă Viena (*„Îndată ce se permite ca Eminescu să părăsească institutul, trebue să stea liniştit 5-6 săptămâni în pensiune lângă Viena”*), apoi un interval cam la fel de lung să-l petreacă în Italia şi, după revenirea în Ţară, să fie câteva luni cazat fie la moşia lui Carp, fie la cea a lui Rosetti. Toate aceste întârzieri nu aveau vreun scop terapeutic – de altfel, Maiorescu nici nu se oboseşte să le justifice în vreun fel.

Problema era că, dacă sugestia venea de la el, „băieţii” puteau ridica miraţi din sprânceană. Şi atunci, s-a apelat la doctor, al cărui verdict era suveran. Aranjamentul este devoalat şi de pretextul folosit: după externare, ar fi fost necesară o *„transaţie”*, prin care *„să-l deprindem cu libertatea şi cu lumea din afară”* – explică Obersteiner. Lămurire pe cât de tranşantă, pe atât de stupefiantă. Jocul argumentelor iese mai strident la iveală atunci când vienezul scrie, rezolut: *„întoarcerea sa în ţară din felurite puncte de vedere nu se poate încă recomanda”*. Ce însemna *„din felurite puncte de vedere”*? Poate mult, poate nimic. Greu de evaluat cu precizie. Lipsa documentelor conţinând diagnosticul

şi cura prescrisă la Döbling este de natură să susţină afirmaţia prin care Eminescu îl anunţă pe Chibici că nu urmează nici un soi de tratament.

Dacă îl credem pe Eminescu – şi nu văd de ce nu am face-o, îndeosebi în situaţia în care nu este contrazis de nimeni şi de nimic –, la Viena, încercarea de a-l „vindeca” s-a rezumat la a-l ţine închis într-o cămăruţă cât celula puşcăriei. Într-o asemenea situaţie, însă, internarea lui Eminescu la Döbling capătă un caracter mai iute comercial, decât unul medical. Conjunctura era de aşa fel, încât Obersteiner nu avea de ce să se opună, dacă i s-ar fi sugerat să-l sfătuiască pe Maiorescu ca, înainte de a-şi readuce „protejatul” în Ţară, să-l plimbe câteva luni prin străinătate. La urma urmei, o călătorie obişnuită prin Italia, nu era cură balneară, dar nici nu dăuna sănătăţii. Ba, oricât de puţin ar fi agreat „pacientul” acest drum, el rămânea, indiscutabil, o soluţie preferabilă staţionării în balamuc.

Una peste alta, tentativa *„comitetului de amici”* de a trage cât mai mult de timp, absenţa curei medicamentoase şi formidabila stăpânire de sine a lui Eminescu, care rabdă să stea cu de-a sila într-un loc mai mult decât neplăcut, fac ca şederea acestuia la Döbling să aibă toate datele tipice surghiunului.

O plecare cu cântec

Miercuri, 8 februarie 1884, Maiorescu telegrafiază la Viena, anunţând sosirea lui Chibici, pentru a-l prelua pe Eminescu şi a pleca împreună cu el în Italia:

„Professor Obersteiner für Eminescu,

Wien, Heilanstalt Oberdöbling.

Sonntag reist Chibici nach Wien zur Abholung Eminescus für italienische Reise.”

Punctual, peste patru zile, Chibici ajunge în capitala Imperiului, îşi schimbă manşetele şi îşi lustruieşte botinele, apoi ia drumul Döblingului. Este 12 februarie. Cum din registrul lui Obersteiner rezultă că Eminescu a părăsit stabilimentul la 14 februarie, într-o marţi, ne închipuim că Eminescu şi Chibici îşi trec ziua de luni cu ceva palavre şi achiziţii de noi veştminte. În sfârşit, vine şi clipa eliberării. Chibici, convins că îndată ce îl va scoate pe Eminescu dintre zidurile mute ale ospiciului, vor pleca spre Italia, merge la Döbling, unde (poate chiar sub ochii lui), Obersteiner scrie în registru că fostul pacient şi amicul acestuia au pornit către Florenţa.

Se pare că lucrurile nu s-au derulat tocmai uns. Brusc, odată depăşită definitiv poarta ospiciului, Eminescu se opune drumului în Italia. Poate pentru că se simte mai stăpân pe situaţie, o ţine una şi bună: vrea să se întoarcă acasă. Ideea nu era nouă, dar până atunci doar o sugerase, destul de timid (*„…dacă ar fi stat în putinţa mea, aş fi părăsit institutul, fie pentru a schimba mediul în care mă aflu, fie pentru a mă întoarce în ţară”* – Eminescu către Maiorescu, 4

februarie; în aceeaşi zi, Popasu confirmă: *„Cea mai fierbinte dorinţă-i este a se vedea ieşit din institut, pentru care a căpătat o mare aversiune”* – epistolă către Maiorescu). Imediat după eliberarea din ospiciu, ître Eminescu şi Chibici începe o polemică, despre care nu ştim decât că a fost declanşată de opţiunile total diferite privind locul spre care urmau să plece. Influenţat, probabil, de starea de spirit mărturisită în scrisoarea către Chibici („*…mi-e frică chiar de-ami plânge soartea, căci şi aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!”*), Eminescu cedează, iar omniprezentul Popasu consemnează acest lucru în scrisorica-raport către Maiorescu: *„Cred că Dl. Chibici îţi va fi dat informaţii despre Eminescu. Între altele, cred că îţi va fi scris că a avut o mică greutate până când l-a putut îndupleca pentru călătoria prin Italia”* (19 februarie).

De ce a refuzat Eminescu această călătorie, grăbindu-se spre casă? Oare, mai spera să poată dovedi că fusese victima unei înscenări? Popasu explică altfel: *„Se opunea pentru că se temea că în Italia va fi iarăşi internat în vreun institut sau va fi lăsat să se piardă pe acolo pe undeva”* (Textul, nesemnat, se întrerupe brusc, restul scrisorii neajungând până la noi). Plauzibil. Să ne amintim că, înainte de a pleca spre Döbling, Eminescu dovedise, în doar câteva cuvinte (sibilinice pentru Livia Maiorescu), că pricepuse foarte bine a cui victimă este. Să ne aducem aminte şi că Eminescu a ajuns la Viena fără documente de identitate astfel încât, formal, el pătrunsese în Imperiu fără acordul şi fără ştiinţa austriecilor. Deci, se afla într-o situaţie paradoxală, fiind, în egală măsură, Nimeni şi… infractor. Şi, ca şi când nu ar fi fost de ajuns, nu avea leţcaie. Şi, în atari condiţii, Chibici voia să-l ducă şi mai departe de România! Posibil ca mia de lei pe care Eminescu a avut-o în buzunar de-a lungul întregii călătorii să nu fi fost primită din iniţiativa lui Chibici, ci să fi fost cerută chiar de către cel voiajat cu de-a sila, pentru a se asigura că nu va rămâne complet la cheremul altora. Ipoteza este cu atât mai plauzibilă cu cât această sumă nu făcea parte din planul privitor la Eminescu.

Cu minima garanţie în buzunar, miercuri 15 februarie, Eminescu îl urmează pe Chibici şi amândoi se suie în trenul de Veneţia. De voie, de nevoie, începea *„călătoria de distracţie”*.

Enervare programată

Nu trebuie să fii spaima suferinţelor psihice de toate soiurile şi de toate gradele, pentru a-ţi da seama că nici un pacient aflat în convalescenţă nu are cum să-şi găsească liniştea, atâta timp cât se acţionează constant împotriva voinţei lui. Şi-atunci te întrebi: de ce a fost, de fapt, Eminescu *„târât”* (cuvântul îi aparţine) prin Italia, câtă vreme el dorea cu ardoare să revină în România? Oare Maiorescu, omul care se declara specialist în boli mintale, să nu-şi fi dat seama că acţionând împotriva vrerii lui Eminescu, în loc să ajute sănătăţii acestuia (presupunând că ea era precară), îi dăuna?

În scrisoarea din 23 ianuarie 1884 către sora sa, Emilia, Maiorescu prezintă următorul plan:

„Îndată ce se permite ca Eminescu să părăsească institutul, trebuie să stea liniştit 5-6 săptămâni în pensiune lângă Viena, apoi va urma o călătorie, împreună cu Chibici, în Italia, nu chiar o călătorie de plăcere ***din cauza enervării*** (subl. ns.)*, ci mai bine un popas la lacul Maggiore.*

Prin mai sau iunie – întoarcerea în Patrie, dar încă nu între oameni, ci la ţară – sau la Soleşti la Rosetti sau la Ţibăneşti la Carp. Apoi la toamnă, în serviciu de bibliotecar la Iaşi.”

Prin urmare, programul lui Eminescu era clar stabilit, cu mai bine de o lună înainte şi acoperea întregul an 1884! Lui Maiorescu puţin îi păsa de dorinţa lui Eminescu, singura lui problemă fiind aceea de a crea impresia că acţionează conform cerinţelor medicale. Ca să convingă, flutura epistola lui Obersteiner, cel pe care nu-l duruse mâna să i-o scrie.

Din dorinţa de a-l izola pe Eminescu vreme cât mai îndelungată, Maiorescu îi pregătise acestuia *„5-6 săptămâni în pensiune lângă Viena”*, înaintea drumului *„în Italia”*. De ce *„lângă Viena”* şi nu „lângă Bucureşti”? Pentru că în Bucureşti apărea pericolul ca Eminescu să publice în foi aflate sub controlul altor grupuri de interes decât *Junimea* şi, astfel, să demonstreze că nu e alienat şi să-şi câştige râvnita independenţă materială, care ar fi adus numai necazuri lui Maiorescu – primul constând în obligaţia de a-i înapoia *intacte* lada cu manuscrise şi biblioteca? În plan psihologic, staţionarea în Imperiu era bine gândită: constrâns să rămână *„lângă Viena”*, adică şi „lângă Döbling”, Eminescu s-ar fi simţit permanent sub ameninţarea unei noi internări, fiind convins că sechestrarea din 28 iunie 1883 se putea repeta oricând şi oriunde. În alt plan, să ne amintim zicala: *„Boala lungă, moarte sigură”*. Cu cât treceau mai multe luni fără ca Eminescu să se întoarcă în presă, cu atât se cimenta convingerea celorlalţi că ar fi irecuperabil.

Se conturează tot mai limpede o anume voinţă, pentru care întoarcerea lui Eminescu în Ţară, deloc o bucurie, era acceptabilă doar cu două condiţii: nu înainte de finele lunii mai şi *„nu între oameni”*. Precizarea din urmă este o formă mascată de a spune „nu între bucureşteni”, pentru că întreb: adică, Italia era pustie, acolo nu se găseau *„oameni”*? Erau mai puţin populate Florenţa, Milano sau Veneţia decât o mahala a Bucureştilor? Nu, dar în fiecare dintre aceste oraşe, fiind străin, fără acte şi fără bani şi, mai ales, neavând cum să justifice credibil cum ajunsese acolo, Eminescu putea să vorbească liniştit, avea voie să spună orice despre oricine, căci nu-l ascultau decât zidurile, pomii sau câmpurile mărginaşe. În actualul judeţ Vaslui, la Soleştii lui Rosetti, sau în preajma Iaşilor, la Ţibăneştii lui Carp, nu existau oameni? Ba da, dar numărul posibililor interlocutori şi aria subiectelor erau pentru gazetarulEminescu, în acel moment, exasperant de reduse.

Cheltuielile pentru drumul în Italia nu s-au făcut pentru ochii lui frumoşi, după cum la moşiile din amintitele sate nu era invitat de dragul de a-i oferi un

trai liniştit, în care cineva să-i ungă pâinea cu unt şi altcineva să-i şteargă galoşii, ci pentru a-l ţine sub strictă supraveghere şi, repet, *„nu între oameni”*. Ca la gherlă! Avem surpriza să constatăm că, oricât de diferite ar fi Florenţa şi Soleştii ori Milano şi Ţibăneştii, în cazul Eminescu, *Junimea* le găsise puncte comune. Între Italia şi „dulcele domiciliu forţat” pregătit în teritoriul închis al proprietăţilor fruntaşilor junimişti, existau şi alte asemănări decât lipsa unui partener de dialog.

Nici în Italia, nici la Ţibăneşti, Eminescu nu cunoştea pe nimeni şi, dat fiind traiul lui din ultimele luni, nici nu cred că era dispus să-şi afle noi amici. (Încă de la 10 martie 1880 îi scria Veronicăi: *„În orice caz nu există în lume amici, căci dacă-ţi fac vro îndatorire ţi-o scot mai târziu pe nas şi orice serviciu, cât de neînsemnat din parte-le, cată să-l plăteşti înzecit de cât face.”*) Nici în Italia, nici la Ţibăneşti nu avea liniştea oferită de câştigul obţinut prin propria muncă. Şi în Italia şi la Ţibăneşti ar fi simţit că felia lui zilnică de pâine depinde de voinţa celor care îi înscenaseră totul. Libertatea lui era iluzorie, trăind, de fapt, ca la azil.

(Ca să putem înţelege mai bine cam ce trebuie să se fi petrecut în sufletul lui Eminescu după 28 iunie 1883, ajunge să citām câteva fraze scrise în momente în care putea fi supărat sau putea fi obosit, dar avea speranţă şi o avea pe Veronica: *„Am murit pentru toată lumea afară de tine”* – 12 februarie 1882; • *„«Timpul» acesta m-a stricat în realitate cu toată lumea; sunt un om urât şi temut – fără nici un folos du reste.”* – iulie 1882; • *„E cu putinţă în România de-a găsi o ocupaţie independentă, e cu putinţă a trăi cu condeiul făcând ştiinţă sau literatură, e în fine cu putinţă să mă umilesc la oamenii de azi să le cer un post – ca Bădescu ori ca alţii?”* – 4 august 1882; • *„…sunt unul din oamenii cei mai urâţi din România, precum tu eşti una din femeile cele mai bine urâte din Iaşi. Naturi ca ale noastre sunt menite să înfrângă relele sau să piară, nu să li se plece lor”* – august 1882.)

Fie că s-ar fi aflat la Florenţa, fie că stătea la Ţibăneşti, lada cu manuscrise şi biblioteca erau imposibil de folosit. La fel, nici acolo, nici dincolo, nu-i sosea presa cotidiană, iar ruperea lui completă de informaţia la zi făcea ca, pe măsură ce trecea timpul, mecanismul deciziilor politice să îi devină tot mai greu de stăpânit. În fine, dacă în Italia poliţia îl putea înhăţa de oriunde, spre a-l preda, pachet, la punct fix (lucru verificat), la Ţibăneşti, era imobilizat de imensitatea câmpurilor neumblate şi de prejudecata oamenilor. Crede cineva că dacă Eminescu ar fi ajuns la Ţibăneşti şi dacă, după ce ar fi stat acolo două săptămâni, ar fi părăsit satul, (re)venind în Capitală, nu ar fi fost suspectat că a „înnebunit” iar? Suspiciune gratuită? Atunci, de ce nu i s-a permis să rămână în Bucureşti? Se înscrie, cumva, simpla şedere în Iaşi, între metodele de vindecare a sifilisului, ori adevăratul motiv al expedierii lui acolo era acela că, pentru Eminescu, Ţara întreagă devenise doar o temniţă mai largă, prin care nu se plimba în voie, ci după un orar şi un traseu stabilit de „ocrotitori”?

Din scrisoarea lui Eminescu către Chibici, Maiorescu aflase că „protejatul” lui simte din plin *„lovitura morală”* dată de boală (*„o lovitură ireparabilă care*

va avea influenţă rea asupra întregului rest al vieţii ce voi mai avea-o de trăit"), trăind un acut sentiment de nesiguranţă. Faptul că, după întoarcerea lui Eminescu în Ţară, Maiorescu, în loc să încerce să-l elibereze de această povară, nu a ştiut cum să-l facă să o simtă mai puternic, arată reaua lui credinţă, atât de abil înveşmântată în jocul cuvintelor mari.

Când şi de ce s-a renunţat la planul cazării într-o pensiune vieneză (plan despre care ştim doar de la Maiorescu), nimeni nu spune. Mă întreb dacă motivul acestei decizii nu poate fi legat de cauza care pare să fi determinat şi mai rapida externare de la Döbling. Indiscutabil, lucrurile s-au precipitat după ce Eminescu, începând să fie scos *„la preumblare"*, a risipit teama că *„zgomotul şi lumea de pe strade vor produce asupră-i vreo iritaţie"* – fapt ce impunea îndesirea *„preumblărilor"*. În scrisoarea din 28 ianuarie 1884, după ce îl anunţă pe Maiorescu că Eminescu *„Tot timpul a fost liniştit şi se vedea că se simte bine"*, Popasu atenţionează: *„Deputaţii români de aici, care* ***se interesează mult de Eminescu****, doresc să aibă poeziile lui"* (subl. ns.). Delimitarea interesului faţă de persoana autorului de acela stârnit de opera lui este netă. Dacă vânzarea cărţii nu supăra, curiozitatea de a afla cât mai multe despre Eminescu (eventual, direct de la acesta) putea genera neplăceri.

Nu afirm că Eminescu a fost externat spre a putea fi făcut dispărut înainte de-a apuca să intre în vorbă cu binevoitorii deputaţi, dar nici nu pot să nu remarc coincidenţa (?) care face ca externarea lui să aibă loc curând după scrisoarea lui Popasu. De asemenea, nu afirm nici că, din cauza aceloraşi curioşi bucovineni din inima Imperiului, s-ar fi renunţat la ideea rămânerii lui Eminescu, timp de *„5-6 săptămâni în pensiune lângă Viena"*, dar remarc noua coincidenţă şi adaug cuvenitul semn de întrebare.

Medicină şi bun-simţ

Maiorescu ştia că drumul în Italia, aşa cum era programat, nu putea fi *„o călătorie de plăcere din cauza enervării"* (fapt care nu-l va opri să-i scrie Harietei că fratele ei tocmai face o *„călătorie de distracţie"*). Emilia Humpel, fără a avea pretenţia că ar fi la fel de pricepută ca Maiorescu, îl atenţionează pe acesta, la 13 martie 1884: *„Dragă Titus, / O astfel de călătorie în Italia cu distracţii impuse poate fi, ca orice mijloc universal, problematică; în acest caz* ***orice efect terapeutic este la început paralizat de dorul lui Eminescu de ţară*** (subl. ns.). *Tot timpul mi s-a părut că lucrul cel mai important ar fi să fie eliberat de probleme de viitor. (…) Cu toate acestea,* ***există motive reale pentru îngrijorarea sa*** (subl. ns.) *şi atât timp cât acestea nu vor fi înlăturate nu se poate aştepta să se liniştească sufleteşte. Ar trebui să i se facă acum rost de un serviciu şi totodată de un concediu de 2-3 luni. Acest lucru nu se va putea obţine repede pe drumuri obişnuite, prin intervenţia reginei însă în mod sigur. Mite îmi scrie adesea că regina are o simpatie deosebită pentru el."*

Aceste rânduri dovedesc că nu nivelul scăzut al cunoştinţelor medicale din epocă a fost de vină în „cazul Eminescu”, aşa cum cer unii să credem. Atâta vreme cât bunul-simţ, el şi numai el, drăguţul, permitea o analiză atât de lucidă, înseamnă că profesioniştii trebuiau să se afle şi mai aproape de adevăr.

Dreptul de a face ce vor alţii

Decretul 1012, în vigoare în România anilor 1880, prevedea: *„Îndată ce un un smintit 'şi-a redobândit sănătatea şi medicul primar îl declară că este în stare a eşi din ospiciu, se liberează prin ordinul său fără nici o amânare”* (articolul 13). Nu am acces la legislaţia care stabilea situaţia smintiţilor însănătoşiţi din fostul Imperiu austro-ungar, dar îmi vine greu să cred că aceştia erau mai slab protejaţi decât la noi. Când Eminescu a părăsit Döblingul, Obersteiner îl socotea apt să revină la *„viaţa de dinainte”*. El nu-i prescrie nici un tratament medicamentos, nu limitează efortul intelectual la care putea fi supus, nu sugerează schimbarea locului de muncă, iar interdicţiile sunt ca şi inexistente: *„În privinţa dietei de urmat i-a recomandat D-rul Obersteiner ca să se abţie de la băuturi aromatice şi alcoolice; până la o litră de vin însă poate să bea la masă”* (Chibici către Maiorescu, 14 martie 1884). De asemenea, trebuie subliniat încă o dată că Obersteiner nu pomeneşte numele bolii (dar recomandă externarea), nu invocă pericolul unei recidive (aşa cum face anonimul care a scris bileţelul descoperit de domnul G. Muntean: *„…nu este exclusă o posibilă ameliorare sau vindecare parţială”*) şi lasă la aprecierea lui Maiorescu intervalul ce urma să fie petrecut de Eminescu în străinătate. Formularea lui evazivă (potrivit căreia, nu ar fi fost oportună o *„reîntoarcere prea curândă în ţară”*) putea justifica la fel de bine o întârziere de o săptămână sau una de o jumătate de an.

Unii autori vorbesc de *„călătoria prin Italia”*, de parcă s-ar fi făcut un tur al întregii peninsule. Parte dintre ei fabulează, parte copiază ce-au citit de pe la alţii, dar mai toţi se străduie să reliefeze eforturile făcute de *Junimea*, care, vezi Doamne, uite, l-a trimis chiar şi în străinătate, într-un costisitor concediu. Nimic mai fals. Cum am arătat, Maiorescu ştia că drumul nu va fi *„călătorie de plăcere, din cauza enervării”*.

Când scrie la Döbling, Maiorescu îl anunţă pe Eminescu că amicul Chibici îl va acompania într-o *„excursiune de vro 6 săptămâni spre sudul Alpilor, poate până la Venezia, Padua sau Florenţa”*. Nimic clar: cei doi, *poate*, urmau să meargă spre un vag punct cardinal, nu spre un loc bine stabilit. La primă vedere, îi putem ferici pe voiajori, care, poftim, pe banii fraţilor lor români, au plecat haihui prin Italia! În fapt, se va vedea, traseul fusese bătut în cuie, fără să li se ceară părerea.

E. Speranţia susţine că a discutat mult cu Chibici între patru ochi (*„Întâmplarea a făcut să-l cunosc personal pe Chibici şi timp de o lună să-l*

văd şi să stau de vorbă cu el zilnic. […] În conversaţiile lui, mi-a vorbit adesea despre Eminescu"), dar nu a reuşit să afle de la acesta ce traseu a urmat în călătoria spre Florenţa. De aceea, s-a mulţumit să-şi închipuie singur ruta aleasă:

*„**Cele mai multe surse*** (subl. ns.) *afirmă însă că prima escală a călătoriei în Italia a fost Veneţia, unde Eminescu a fost indispus, impacient şi a stăruit să plece imediat. Examinând harta vremii, se poate constata că, într-adevăr, calea ferată Viena–Triest, prin Semmering şi Graz, care era dată în exploatare din 1854, era drumul cel mai uşor şi mai ales cel mai sigur, deoarece linia Innsbruck–Brener–Verona, construită mai de curând (1867), era mai lungă, iar în timp de iarnă suferea adeseori înzăpeziri şi întreruperi. Din Veneţia, drumul spre Milano, care trece prin Verona, era destul de scurt şi uşor. Chibici socotea, desigur, să nu-l supună pe bietul prieten al său, de la început, la eforturi prea extenuante."*

Încă de la primele cuvinte, Speranţia ne face să tresărim: cum puteau fi mai multe *surse*, când lângă Eminescu a fost numai Chibici? În ceeea ce priveşte raţionamentul de mai sus, sigur că ruta Viena–Innsbruck–Verona trebuie scoasă din calcul, ca şi Viena – Paris – Verona, de pildă, întrucât, pe de o parte, Innsbruck se află faţă de Viena, oraşul din care plecau cei doi, cam la aceeaşi distanţă la care se găseşte şi Veneţia şi, pe de altă parte, Verona este plasată cam la mijlocul distanţei dintre Milano şi Veneţia. În consecinţă, dacă ar fi trecut prin Verona şi doreau să ajungă la Milano, nu avea nici un sens să apuce calea inversă, spre Veneţia, doar pentru a avea de unde să se întoarcă.

Tot E. Speranţia mai scrie şi că, la ieşirea de la Döbling starea mintală a lui Eminescu era *„încă destul de şovăitoare"*. Mă întreb: în ce consta „şovăiala" minţii lui? Cum de-a avut Chibici curajul… nebun să plece la drum alături de o persoană încă labilă psihic? Cum de i s-a cerut aşa ceva? Dacă o persoană cu mintea *„şovăitoare"* este lăsată să părăsească stabilimentul în care a fost închisă tocmai pentru a nu crea probleme altora sau a nu-şi face rău sieşi, medicul care îi deschide poarta poate fi socotit mai sănătos? Şi, apropo: la a cui solicitare l-au lăsat medicii de la Döbling pe Eminescu să plece cu Chibici?

În lungile discuţii cu Speranţia, Chibici nu i-a istorisit nici o singură manifestare concretă de alienare a lui Eminescu. Tabloul prezentat este aburos, fără urmă de contur. Există, dar nu spune nimic:

„În cele câteva reprize ale bolii, Eminescu nu avea propriu-zis manifestări de furie primejdioase. Delirul său nu avea alte descărcări de ordin muscular decât mişcările de expresie a intenselor lui procese afective. Acestea alternau între extreme, de la exaltarea triumfală, la adânca tristeţe, de la spaimă, la beatitudine. Dar starea depresivă era predominantă."

Vorbe goale. Nimic mai mult. Vorbe ce par memorate în urma unei discuţii teoretice purtate cu un medic, dar dintre care, pe ici, pe colo, a mai fost omis câte un cuvânt. *„Descărcările de ordin muscular"* (?) se rezumau la *„mişcările de expresie a intenselor lui procese afective"*? E vorba de mimică? Bătea cu pumnul în masă? Mângâia pisica? Pentru asta a stat aproape un an în ospicii şi

pentru asta i-a făcut Şuţu tratament cu mercur? Cine, unde şi când l-a văzut în stare de *„beatitudine”* după 28 iunie 1883 şi ce făcea, exact, în acele momente? *„Spaimă”*? Cum se manifesta? *„Exaltare triumfală”*? Ce anume făcea sau spunea Eminescu în clipele în care se găsea la această *„extremă”*? Apăreau, cumva, aceste *„extreme”* după ce i se dădea morfină?

Chibici putea spune orice, greşind fără voie sau intenţionat. Putem noi admite ca bălmăjeala lui, lipsită de orice element concret, să atârne mai greu decât scrisoarea primită de la însuşi Eminescu – scrisoare despre care până şi Maiorescu recunoaşte că e concepută de un om perfect lucid (*„Eminescu s'a trezit din visul urât al nebuniei sale; e în deplinătatea conştiinţei!”* – mărturisire către sora lui, 23 ianuarie 1884)? Este normal ca un document să fie negat pe baza sporovăielii unora, care aud ce-au auzit alţii de la alţii şi, când repetă, adaugă ceea ce le-ar fi plăcut să nu lipsească? Ne putem clădi convingerile pe baza unor informaţii la nu se mai ştie a câta mână şi care, în plus, nu numai că nu pot fi probate, dar nici măcar nu se înscriu într-un lanţ logic rezonabil?

Dacă Maiorescu (şi nu numai el) a recunoscut *„deplinătatea conştiinţei”* lui Eminescu, pe ce temei vorbea Chibici de *„şovăiala”* minţii acestuia? S-a produs un regres, după 23 ianuarie? Când? Cine şi cum l-a constatat? De ce nu a fost iar internat? Întrebări fără răspuns. Pur şi simplu, s-a spus că Eminescu nu şi-ar mai fi revenit niciodată la starea dinaintea nenorocitei zile de 28 iunie! Şi aşa a rămas!

Poveştile care s-au născut la întoarcerea în ţară sunt disproporţionat de puţine, în raport cu durata şederii şi cu scopul ei declarat. Din mărturiile existente reiese că, de la Viena la Florenţa, Eminescu nu a mai fost însoţit de un infirmier musculos, unicul tovarăş de drum fiind Chibici. Iar Chibici nu a scris un rând de memorialistică, dar a şoptit, uneori, pe la colţuri. Urmare firească, din sămânţa „confidenţial” aruncată de el au crescut tot felul de zvonuri, murmurul lui la diverse urechi creând (şi el) *„surse”*, precum cele pomenite de Speranţia – surse pe care Chibici le-a lăsat să polemizeze. Şi astfel, din mai nimic, ficţiunile s-au înmulţit şi s-au tot înmulţit, căpătând diverse versiuni, după mintea fiecăruia. Mecanism vechi şi odios, dar mereu eficient.

În toată această poveste, dubioasă prin însăşi existenţa sa în forma ştiută, nimeni nu prezintă punctul de vedere al lui Eminescu! Nimeni nu se referă la vreo amintire ori la vreo apreciere a acestuia asupra celor văzute şi petrecute în Italia! Poţi să ignori faptul că nimic din ceea ce a scris sau din ceea ce a comunicat Eminescu după revenirea în Ţară nu conţine vreun un amănunt, cât de mic, despre vreun fapt, vreo persoană sau vreo imagine din acel periplu italic? Totuşi, e vorba de o lună şi jumătate! Nu miră deloc că un om cu coordonatele lui intelectual-afective şi care avea acasă, în lada cu documente, un *„inedit”* şi *„frumos sonet despre Veneţia”* (Maiorescu către Emilia Humpel, 6 decembrie 1883), scris fără a vedea acest oraş, nu aminteşte nimic, cât de fugar, despre orele petrecute acolo? Chiar absolut nimic din acest voiaj să nu fi produs ecouri?

Şi, hai să zici, Eminescu nu vorbea din proprie iniţiativă. Dar ceilalţi chiar nu au fost deloc curioşi să afle cum au petrecut cei doi amici? Chiar nimeni nu l-a întrebat cum s-a simţit în Italia? Te întrebi: ce discutau, oare, cu el? Discutau?

Emilia Humpel comunică lui Maiorescu:

„El vorbeşte prietenilor săi intimi, **repetând** (subl. ns.) *aşa: «Sunt încă atât de obosit, m-au târât prin Italia, prin Elveţia, apoi ne-am dus la Bucureşti, acum m-au târât din nou la Iaşi; pentru ce, când eu n-am nimic de făcut aici? Nu vreau să fiu o povară pentru nimeni, nu vreau să mai trăiesc din filantropie, mai bine să mor»”* – scrisoare din 11 aprilie 1884.

Două nelămuriri: de ce Eminescu *repeta* cele câteva idei invocate şi de unde a apărut Elveţia? Oare, Emiliei Humpel, i se spunea tot adevărul sau, după modelul fratelui Titus, ceilalţi o lăsau să afle doar ceea ce socoteau de cuviinţă? O fi ştiut ea că, vreo lună mai târziu, la 13 mai, Missir îi raporta lui Maiorescu: *„Mai deunăzi îmi spunea că el este* «**ein aufgegebener Mensch**» (*un om sacrificat* – n.ns.) *şi în adevăr acesta este sentimentul ce pare că-l are despre sine”*, sau acestea erau lucruri ce nu se comunicau decât bărbaţilor de soi, adică şefilor *Junimii*?

Veneţia, o haltă impusă

Eminescu este aproape acuzat pentru atitudinea pe care se spune că ar fi avut-o în cursul „călătoriei *prin* Italia”. Unii domni voiau, probabil, să audă că fusese copleşit de minunăţiile întâlnite, ignorându-se că, oricât de vestite ar fi unele locuri, ele nu sunt agreate chiar în orice condiţii. Poate un om normal să se simtă în al nouălea cer, când are motive să se teamă pentru propria viaţă, când se află într-un mediu străin şi când sufletul lui e stăpânit de dorul de alte locuri?

La Döbling, Eminescu îşi dorea *„a se vedea ieşit din institut, pentru care a căpătat o mare aversiune”* (C. Popasu către vărul lui, Maiorescu – 16 februarie 1884) nu din cauza tratamentului medical, ci datorită încarcerării, însingurării, înfometării şi (poate, mai ales) din cauza nesiguranţei privind ziua de mâine. Aşa cum se derulau lucrurile, nimic nu îi garanta că va mai putea ieşi vreodată viu din acel stabiliment. După ce trăise îndelunga experienţă a răpirii, a sechestrării şi a supunerii unui violent bombardament chimic, ce l-ar mai fi putut mira?

Gh. Călinescu, amintind despre călătoria prin Italia, îşi îngăduie: Eminescu *„…păşi în reşedinţa dogilor cu sufletul stins şi obosit. Sosit noaptea şi dus de la Ponte di Ferro, în gondolă, spre hotel, Eminescu, a cărui inimă ar fi trebuit să tresalte de emoţie, fu cuprins de nelinişte şi frică la pleoscăitul surd al valurilor, la strigătul lopătarilor şi la tremurarea întoarsă de lumini şi umbre.”* Cum să-i *„tresalte”* însă lui Eminescu inima de emoţie, când el nu vizita Veneţia ca

turist, ci ca persoană *obligată* să o viziteze, de către o forţă ocultă, despre care nu ştia cu precizie decât că este reprezentată şi prin anumite persoane, pe care le socotise prietene? Oare, nu avea motiv să se întrebe dacă, aşa cum „înnebunise”, nu avea să se şi „înece”, într-unul din canalele Veneţiei? De altminteri, repet, într-una dintre scrisorile lui către Maiorescu, Popasu este foarte exact: Eminescu *„se temea că în Italia va fi iarăşi internat în vreun institut sau va fi lăsat să se piardă pe acolo pe undeva”* (2 martie 1884). Din temerea lui Eminescu pricepem câtă încredere avea el, de fapt, şi în Chibici, prezentat de cei mai mulţi drept *„prieten intim”*! Cărui om aflat în situaţia lui i-ar mai arde de clipocitul valurilor?

Plin de curaj, Gh. Călinescu scrie despre reacţia lui Eminescu, în urma opririi la Veneţia: *„Fără să vrea să vadă pe cântatul San-Marc, nici să păşească măcar de două ori printre porumbei, în faţa Procuraţiilor şi a Campanilului, el ceru chiar din acea seară să plece dis-de-dimineaţă la Florenţa, ceea ce se şi întâmplă”*. Relatare precisă, venită parcă din partea unei persoane care a tras cu urechea la discuţie. Aşadar, Veneţia ar fi fost părăsită la cererea lui Eminescu, Chibici, săracul, trebuind să asculte ordinele unui convalescent strivit de furie şi de spaimă. Iar cererea a fost exprimată *seara*, deşi ei au *„sosit noaptea”*!

Cât timp a stat Eminescu la Veneţia? De obicei, se răspunde că numai o noapte. Ideea unui foarte scurt popas este susţinută de majoritatea autorilor, din considerente încă neîmpărtăşite marelui public. Probabil, un rol important în formarea acestei convingeri l-a avut menţiunea din registrul lui Obersteiner, care, la externarea lui Eminescu, scrie clar: *„Pleacă cu domnul Chibici la Florenţa”*. Numai că, dacă admitem intenţia ca de la Viena să se meargă întins până la Florenţa, trebuie să fim de acord şi că, în acest caz, încă dinaintea plecării din Viena, fusese stabilit ca Veneţia să nu fie decât o haltă ceva mai lungă. Iar dacă aşa era programul, chiar să fi vrut Eminescu *„să vadă cântatul San-Marc”* ori *„să păşească măcar de două ori printre porumbei”*, nu i s-ar fi permis, căci ei aveau bilete pentru Florenţa, unde trebuiau să ajungă la vreme. Prin urmare, pentru a pleca a doua zi din Veneţia nu era necesară insistenţa lui Eminescu. De altfel, este îndoielnic că, indiferent de subiect, Eminescu şi-ar fi permis să fie prea stăruitor. Prudent, mereu atent ca, nu cumva, să-i dea prilej lui Chibici să-l taxeze drept alienat, Eminescu nu cred că ar fi riscat să fie persuasiv cu orice preţ, preferând să strângă din dinţi, strunindu-se permanent. La urma urmei, mai conta dacă era la Veneţia sau la Florenţa, atâta timp cât el ardea să meargă acasă?

Părerea că la Veneţia ar fi poposit doar câteva ceasuri, cât să treacă noaptea, deşi nu este susţinută cu dovezi, sună plauzibil, dar numai atâta vreme cât lipsesc probele materiale contrare. Mă tem însă că aceste probe există. Concret: E. Speranţia afirmă că Eminescu şi Chibici ar fi sosit la Milano sâmbătă seara – deci, când încă nu se încheiase ziua de 18 februarie (*„Sosind seara în Milano… A doua zi era duminică…”*). Cei doi părăsiseră Viena miercuri, 15 februarie (*„Miercuri a plecat”* Eminescu – Popasu către Maiorescu, 19

februarie), în aceeaşi seară ajungând la Veneţia. Până sâmbătă, când se presupune că au luat trenul spre Milano, rămân două zile neacoperite: joi şi vineri.

Aproape cert, informaţia lui Popasu este corectă (nu numai că e improbabil ca el să fi îndrăznit să-l mintă pe *„nenea”* Maiorescu, dar nici nu avea motiv să o facă). Greşeşte Chibici? Puţin plauzibil, dacă ne gândim că, deşi atare detaliu nu era cu nimic relevant în discuţia cu Speranţia, Chibici precizează totuşi ziua din săptămână în care avusese *obligaţia* să întâlnească pe Cineva la Milano (memorarea fiindu-i, probabil, înlesnită şi de faptul că era singura zi liberă a săptămânii).

Dacă şi Popasu şi Chibici prezintă adevărul, rezultă fie că Eminescu a stat în Veneţia cel puţin două zile pline, fie că el şi însoţitorul au mai oprit şi în alt loc (variantă puţin credibilă, singurul oraş important între Veneţia şi Milano fiind Verona, unde, dacă s-ar fi dorit, s-ar fi putut ajunge direct de la Viena). În oricare dintre aceste ipoteze, deduse din documentele existente, teza conform căreia Eminescu nici nu sosise bine în Veneţia, că şi ceruse *„să plece dis-de-dimineaţă la Florenţa, ceea ce se şi întâmplă”* (Gh. Călinescu) este, evident, departe de adevăr.

Florenţa, încă o enigmă

Din cele aproximativ 5 săptămâni petrecute, pare-se, la Florenţa nu se ştie mai nimic, afară de faptul că Eminescu s-ar fi îndrăgostit de o englezoaică şi că plecarea ei l-ar fi dezamăgit. Când relatează episodul, Gh. Călinescu prezintă un nou Eminescu, pueril, cam afemeiat şi destul de bine zdrenghea. Preluând informaţii de la 4 autori, toţi scriind după ureche, Călinescu compune un al cincilea sinopsis privind ceea ce pare să fi fost marele eveniment trăit la Florenţa. Un exemplu de „evoluţie” a informaţiei despre cele ce s-u petrecut la Florenţa îl reprezintă dataliile oferite, la interval de patru decenii, de N. Petraşcu şi de Gh. Călinescu. Astfel, în 1892, Petraşcu scrie:

„Aici, o englezoaică care aflase cine era el şi care-l privea cu interesul ce inspira poetul în starea lui de atunci, îi deşteptă vechile lui sentimente de dragoste. În ziua în care plecă engleza, el umblă rătăcit şi nu se întoarse acasă până spre miezul nopţii, hotărât să plece după ea” (*Mihail Eminescu, studiu critic*).

Peste ani, în 1932, Gh. Călinescu va descrie acelaşi episod, sporind, în stilul propriu, amănuntele:

„Gândurile sale toate erau pentru o englezoaică de care se îndrăgostise şi a cărei urmă o pierdu. Neaflând-o, se hotărâ să se întoarcă în ţară. Ştiind că România este la răsărit, ieşi afară din Florenţa, rătăcind o zi întreagă. Noaptea târziu, plin de răni la picioare, se întoarse la «Pensione Perra», unde locuia cu Chibici-Râvneanul. «Nu mi-ai spus tu – se scuză – că de aici ţara noastră

se lasă drept la răsărit? Am mers şi eu spre răsărit.” (Oare, Eminescu chiar nu ştia încotro se afla România, în raport cu Italia? Trebuia să-i spună Chibici?)

Şi de-ar fi doar aceste înflorituri, care-l caricaturizează pe Eminescu, transformându-l în penibil oligofren!

Chestiunea se complică şi mai mult prin cele scrise de Eugeniu Speranţia, care, lăsând în plata Domnului enigmatica Florenţă, mută totul la… Milano şi, ca să ştim de-o treabă, schimbă unele personaje:

„Milano, unde ***Chibici avea obligaţia*** (subl. ns.) *să se oprească, avea să fie o escală comodă în drumul spre Florenţa (prin Bologna). Sosind seara în Milano, prietenii au ocupat o cameră de două persoane într-un hotel. A doua zi era duminică şi, cum urma ca amândoi să se ducă în vizită la* ***locul indicat*** (subl. ns.)*, se impunea ca amândoi să fie îmbrăcaţi cât mai corect. (...)*

Ajunşi la destinaţie, Eminescu nu vrea să intre cu el:

–«Du-te singur. Eu stau aici, în scuarul aista din faţa casei. Aici e umbră şi frumos. Ce să caut eu acolo? Nu-i cunosc şi nici nu vreau să-i cunosc. (...)

Cât va fi zăbovit Chibici în casa vecină nu pot să ştiu, dar, după punctualitatea şi exigenţa lui cu sine însuşi, nu cred să fi pierdut nici o clipă de prisos. Între timp, nu ştiu dacă Eminescu va fi văzut vreo «englezoaică», cum afirmă N. Petraşcu cu privire la o întâmplare din Florenţa, ***Chibici nu mi-a pomenit nimic despre un asemenea caz*** (subl. ns.). *Faptul pozitiv e însă, că, întorcându-se repede la banca unde trebuia să fie aşteptat, nu l-a mai găsit pe Eminescu.*

Îşi poate închipui orişicine dezorientarea de moment şi spaima lui Chibici. L-a chemat, mai întâi, în toate direcţiile, a alergat pe la toate răspântiile strigându-l, dar zădarnic. «Imperturbabilul», cu judecata clară şi ponderată, şi-a dat seama că, în dedalul (labirint – n. ns.) *acelui oraş necunoscut, Eminescu, în starea lui încă destul de crepusculară, ar fi fost imposibil să se descurce şi să se întoarcă la hotelul unde erau găzduiţi. Singura soluţie a fost să se adreseze organelor de pază ale oraşului, poliţiei. Personalul şi-a dat seama imediat de seriozitatea situaţiei: un străin... abia ieşit din sanatoriu şi rătăcind prin oraş... Cercetările s-au început imediat, dar rezultatul n-a fost obţinut decât noaptea, târziu. Pe unde va fi rătăcit bietul suflet frământat al poetului cine mai poate să ştie! De la o vreme, însă, obosit, flămând, însetat, a intrat într-o «osterie» dintr-un cartier mărginaş. Împrejurarea aceasta a ajutat la găsirea lui. Din «mia de lei» care i se încredinţase, Eminescu se pare că nu avea asupra lui nimic; chiar să fi avut, era monedă românească, cu care nu putea să-şi plătească consumaţia. Cum era ora închiderii şi trebuiau trase obloanele, mai ales că observase că muşteriul avea o comportare cam ciudată, patronul a trebuit să se adreseze şi el aceloraşi organe. Cele două sesizări, a lui, şi cea de dimineaţă a lui Chibici, s-au conexat. Chibici a fost anunţat şi s-a dus cu un agent, la «osteria» cu pricina. La regăsire, prima întrebare a fost:*

–«Bine, Mihai, unde ai luat-o tu, aşa razna! »

Iar răspunsul, înecat în lacrimi:

–«*Vreau să mă duc în ţară, să mănânc mămăliga strămoşească*».”

[Textul este preluat din volumul *Amintiri despre Eminescu*, Editura *Junimea*, 1971. Relativ recent, Editura *Viitorul românesc* a lansat pe piaţă un volum cu acelaşi titlu, dar cu alt cuprins şi care, în plus, oferă o variantă ciuntită a relatării de mai sus, fără ca editorii să se fi obosit să marcheze acest lucru. Cea mai notabilă informaţie eliminată este aceea că Al. Chibici *„avea obligaţia să oprească”* la Milano. Coincidenţa (?) face ca editori de la *Viitorul românesc* să cureţe textul de o precizare pe care o „uită” şi mulţi cercetători superficiali.]

De ce era Chibici obligat să treacă prin Milano? Nu pretind că ofer un răspuns cert, dar trebuie să reamintesc un anumit context.

În februarie 1883, consulul Austro-Ungariei la Milano era un anume Eduard Grisebach. Maiorescu îl cunoscuse pe Grisebach cel mai târziu în 1880, când acesta avea aceeaşi funcţie, dar la Bucureşti. Pe atunci, dacă e să ne luăm după notiţele din jurnalul lui Maiorescu, cei doi par să se fi simţit foarte bine împreună. Faptul neaşteptat este acela că, puţin înainte ca Eminescu să plece spre Italia, Maiorescu a luat legătura cu diplomatul vienez: *„Astăzi şi ieri* ***scris consulului Grisebach la Milano*** (subl. ns.) *şi lui W. v. Kotzebue la Reval”* (*Însemnări zilnice*, 27 ianuarie 1884). Ce i-o fi transmis Maiorescu nu avem de unde să ştim, dar, dacă Austro-Ungaria avea o legislaţie similară celei adoptate de noi la 20 iunie 1880, firesc ar fi ca epistolele lui Maiorescu să fie şi astăzi de găsit în arhivele de la Viena (la noi, Regulamentul consular stipula: *„Corespondenţa expediată se va trece într-un registru special. Cea primită, se va conserva în original”* – articolul 132).

Dacă ne amintim că Eminescu a intrat în Austro-Ungaria fără documente, că România nu avea consuli nici la Veneţia, nici la Milano şi că Grisebach, în virtutea funcţiei sale, putea rezolva problema vizei şi a paşaportului, epistola lui Maiorescu şi *obligaţia* lui Chibici de a opri la Milano se leagă. Regulamentul nostru consular conţinea şi următoarea prevedere: *„Consulii trec într-un registru toate aceste taxe (viză de paşaport) şi notează cazurile când nu s-a luat nici o taxă. La finele fiecărui trimestru, se înaintează Ministerului Afacerilor Externe atât taxele cât şi o copie după acest registru”* – articolul 31). Dacă reglementările austro-ungare în domeniu impuneau şi ele asemenea obligaţii şi dacă acestea erau respectate, nu ar fi deloc de mirare ca în arhiva Ministerului de Externe austriac, să descoperim la fondul documentar al consulatului din Milano, în intervalul 15–20 februarie 1884, documente în care să figureze numele lui Chibici şi, poate, chiar al lui Eminescu.

În relatarea lui E. Speranţia, este pomenită obligaţia celor doi de a face o *„vizită la locul indicat”*, unde *„se impunea ca amândoi să fie îmbrăcaţi cât mai corect”*. Prezenţa unui *„loc indicat”* arată că voiajorii dădeau curs unei cereri (unui ordin?) anterioare, venind din partea cuiva rămas în umbră, iar dacă li se impunea să poarte o vestimentaţie anume, ne putem gândi că acea misterioasă persoană era cineva sus-pus – din partea locului sau străin. Deoarece, exceptând solicitarea adresată de Chibici poliţiei, nu se face nici o

altă referire la contactarea autorităţilor locale ori a vreunui aristocrat italian, ne putem întreba dacă, nu cumva, cei doi au mers la adresa consulului austro-ungar Grisebach.

Faptul că la *„locul indicat”* nu trebuiau să zăbovească mult, arată că scopul vizitei nu era de a petrece. Cum nici de vreun comision nu se face vorbire, deşi Chibici ar fi avut interesul să folosească o atare explicaţie, capătă un solid temei întrebarea dacă, nu cumva, întâlnirea era impusă de necesitatea respectării unor formalităţi – precum obţinerea unei vize, să zicem.

Relatarea lui E. Speranţia sună credibil, pentru că toate cele menţionate de el converg cu alte informaţii, despre care nu a ştiut nimic (de pildă, faptul că Grisebach era consul la Milano şi că se afla în bune relaţii cu Maiorescu, acesta din urmă scriindu-i cu puţin înainte ca Eminescu şi Chibici să plece spre Italia).

Desigur, ipoteza poate fi contestată, spunându-se că nu era legal ca Grisebach să acorde viză unui român. Trec peste considerentul că tot ceea ce s-a pus la cale împotriva lui Eminescu şi-a avut rădăcinile în magnificul dispreţ cu care a fost încălcată Legea. Întreb doar atât: adică, între România şi Austro-Ungaria putuse fi încheiat un *Tratat secret*, semnat cu doar câteva luni în urmă (28 octombrie 1883), adică, Bucureştii îi vânduseră pe românii din Transilvania, dar nu se putea rezolva problema unei vize, a unei amărâte de ştampile, care împăca şi sensibilităţile Imperiului?

Dacă supoziţia de mai sus pare hazardată, aşteptăm ca ea să fie infirmată, dar cu argument concret şi începând prin a ni se explica de ce nu s-a scris până acum deloc despre drumul la Milano şi despre relaţia dintre Maiorescu şi consulul austro-ungar de acolo. De asemenea, aşteptăm să fim lămuriţi cine, când şi unde a plătit taxa pentru paşaportul lui Eminescu, absolut necesar în Italia.

De ce a fost aleasă Italia? Poate, pentru că acolo era mai cald şi pentru că oferea ochiului belşug de imagini plăcute ori pentru că, pur şi simplu, aşa a îndrumat gândul cel bun. Poate pentru că, la 20 mai 1882, Germania, Austro-Ungaria şi Italia se aliaseră, formând Tripla Alianţă, iar România, recent intrată şi ea în horă, prin amintitul Tratat secret, trebuia să se afle în bune relaţii şi cu Roma, fie şi numai pentru că ambele ţări se aflau pe „turnanta” germanică. Sau, de ce nu?, pentru că încă din 5 august 1880, între România şi Italia funcţiona o convenţie de extrădare – convenţie care, poate, explică şi viteza cu care poliţia italiană l-a descoperit pe Eminescu, după ce Chibici l-a dat dispărut. Este adevărat că acelaşi rezultat l-ar fi putut obţine şi Grisebach.

Rostul drumului la Florenţa şi rezultatul lui, cine, când şi de ce a ales această destinaţie continuă să fie întrebări fără răspuns, puţinele explicaţii bălmăjite reuşind doar să sporească suspiciunile. Capac la toate stă epistola lui Chibici către Maiorescu: *„Starea sănătăţii lui Eminescu s-a îndreptat mult la Florenţa şi cred că impresiile călătoriei la întoarcere în ţară o să aibă un efect şi mai salutariu; el priveşte însă călătoria în Italia ca cea mai nenorocită idee şi mă duşmăneşte că l-am adus aici. (…) 'Nainte de o săptămână era Eminescu*

doritor de Ţară, acum, se pare, că s-a mai potolit această dorinţă, dar în schimb a devenit mai nervos, nu-i place nimic!" (14 martie 1884). Citeşti şi baţi iute în lemn: prin urmare, *„Starea sănătăţii lui Eminescu s-a îndreptat mult la Florenţa"*, drept dovadă stând faptul că *„a devenit mai nervos"*?

În frazele lui Chibici găsim o recunoaştere a faptului că, în pofida spuselor unora, sentimentul de nesiguranţă al lui Eminescu era perfect întemeiat. Punctarea făcută de Chibici: *„…mă duşmăneşte că l-am adus aici"* indică neputinţa lui Eminescu de a decide în ceea ce-l privea şi strădiunţa lui de a se ţine în frâu, lăsându-se purtat prin lume ca un copil dus cu forţa să viziteze un muzeu care nu-l interesează deloc.

La rândul lui, Chibici nu se află nici el într-o situaţie prea fericită. Departe de a avea iniţiativa propriilor fapte, la acest drum, el execută ordine clare, primite (de) la Bucureşti. A avut Chibici vreo vină? Cât de mare este ea? Greu de răspuns. Dar şi mai greu e să crezi că nu a înţeles, măcar în parte, ce fel de jocuri făcea. Avea obligaţia morală să dezvăluie secretele pe care este posibil să le fi ştiut? Pe de altă parte, ar fi nedrept să nu adaugi: cât ştia Chibici din întregul adevăr? cui să se fi adresat? ar fi fost crezut? putea demonstra cele afirmate?

Poveşti de-a-ndoaselea

N. Petraşcu şi E. Speranţia sunt autorii principalelor variante ale episodului în care Eminescu ar fi evadat de lângă Chibici, rătăcind câteva ceasuri singur prin oraş. Potrivit lui Petraşcu, lucrurile s-ar fi petrecut la Florenţa, unde călătorii au ajuns fără vreun scop anume. Speranţia, bazându-se pe ceea ce a aflat direct de la Chibici, susţine că, de fapt, totul ar fi avut loc la Milano, unde însoţitorul lui Eminescu *„avea obligaţia să se oprească"*.

O altă neconcordanţă esenţială apare în ceea ce priveşte cauza care a dus la regăsirea celor doi. Reiau fraza cu care Petraşcu încheie relatarea episodului: *„În ziua în care plecă englez[oaic]a, el [Eminescu] umblă rătăcit şi nu se întoarse acasă până spre miezul nopţii, hotărât să plece după ea"*. Trecem peste imaginea de melodramatic fustangiu a lui Eminescu, mereu inabil şi fără noroc la femei, oprindu-ne asupra unui detaliu: Eminescu s-a întors *singur* la hotel, caz în care nu se poate pune problema incapacităţii de a se descurca într-un spaţiu urban oricât de larg şi de vânzolit. Petraşcu nu ne lasă nici un cuvânt despre alarma lui Chibici, speriat de moarte, că îl scăpase pe Eminescu de sub control.

În totală contradicţie, E. Speranţia scrie că amicul Chibici, disperat, ar fi cerut ajutorul poliţiei. Când au aflat că e vorba de *„un străin... abia ieşit din sanatoriu"*, oamenii legii ar fi intrat imediat în priză şi, *„noaptea, târziu"*, l-ar fi descoperit la un han. Principalul fapt prezentat (dispariţia lui Eminescu) şi momentul recuperării lui (*„spre miezul nopţii"* ori *„noaptea, târziu"*) fiind

cam aceleaşi în ambele relatări, socotim că acest incident nu este inventat de la un capăt la celălalt. Pe cine să crezi, însă, dintre Petraşcu şi Speranţia?

Când aşezăm faţă în faţă cele două versiuni, trebuie să avem în vedere, între altele, momentul în care a fost făcută publică fiecare dintre ele şi biografia autorului. În ceea ce-l priveşte pe E. Speranţia, acesta, fiind născut în anul 1888, cunoştea cazul Eminescu doar din auzite. Numai întâmplarea pare să fi făcut ca el să-l întâlnească pe Chibici în vara lui 1915 şi să discute cu acesta.

Există, e drept, şi întrebarea: cum de Chibici i-a istorisit lui E. Speranţia ceea ce ascunsese atâtor altora? Greu de răspuns. În orice caz, dacă Speranţia este singurul care a pus pe hârtie povestea în discuţie, nu înseamnă, musai, că a fost şi singurul care a cunoscut-o. În plus, în momentul în care a conversat cu Chibici, trecuseră 31 de ani de la călătoria acestuia în Italia şi un sfert de secol de la moartea lui Eminescu, iar timpul, lucru verificat, scoate la iveală tot felul de minunăţii. Versiunea lui E. Speranţia nu este doar mai spectaculoasă, ci şi mai plauzibilă, prin faptul că la „dosarul" Eminescu există piese de natură a o susţine – lucru care lipseşte alternativei Petraşcu, deşi, sub acest aspect, era de aşteptat ca lucrurile să fi stat taman pe dos, anii petrecuţi în diplomaţie şi în preajma şefilor *Junimii* apropiindu-l pe Petraşcu de mult mai multe informaţii confidenţiale decât cele la care putea spera… Speranţia.

De ce a fost păstrată tăcerea asupra traseului real, urmat în Italia? De ce, amar de ani, nu s-a suflat o vorbă despre prinderea lui Eminescu cu poliţia? Probabil, din cauză că incidentul putea fi explicat doar în două moduri, ambele, neconvenabile. Dacă se admitea că Eminescu a încercat să evadeze, se isca o legitimă nedumerire: dar ce i-aţi făcut, de a vrut să fugă de voi? Dacă faptul ar fi fost pus în seama alienării, apărea pe drept cuvânt întrebarea: cum e nebun, când a trimis scrisoarea pe care ne-aţi citit-o şi când voi înşivă spuneaţi că şi-a revenit? De o „recidivă", la nici o săptămână după ieşirea din ospiciu, iarăşi nu putea fi vorba, din mai multe motive. O dată, pentru a evita riscul de a genera acuza: de ce l-aţi externat înainte de vreme? A doua oară, pentru că, din moment ce Chibici a fost de acord să intre singur la *„locul indicat"* din Milano, este clar că nu avea motive să se teamă de vreo faptă necugetată din partea lui Eminescu – ceea ce constituie o mărturisire implicită că acesta era perfect zdravăn. În fine, din gură se putea zice orice, dar Eminescu, odată întors în Ţară, ar fi dovedit netemeinicia unor astfel de zvonuri, a căror unică reuşită ar fi fost aceea de a naşte suspiciuni.

Rândurile lui N. Petraşcu (frate al pictorului Gheorghe Petraşcu) au apărut când lucrurile încă erau calde şi când autorul lor nu avea independenţa de care s-a bucurat Speranţia, fiind direct şi zdravăn legat de şefii *Junimii*. Intrat în *Junimea* în 1883, ca fervent susţinător al tezelor maioresciene, curând el îşi va părăsi pentru ani buni profesia de critic literar şi scriitor, în perioada 1885–1892, funcţionând ca ataşat la Ministerul Afacerilor Externe. Spre mijlocul acestei perioade, în 1888, a deţinut chiar postul de şef de cabinet al lui P. P.

Carp (probabil, în timpul primului guvern Theodor Rosetti, când Carp a fost ministru de Externe – 22 martie-11 noiembrie).

Studiul lui Petraşcu, din care am citat, reprezintă primul text mai consistent despre Eminescu. Lucrarea a văzut lumina tiparului în 1892 – an în care Petraşcu se retrage din diplomaţie. Ulterior, din cauze la fel de neclare ca şi renunţarea la cariera diplomatică, el se va depărta tot mai mult de Maiorescu, sporind numărul celor care, după o perioadă de entuziastă şedere în preajma acestuia, au încheiat prin a-l respinge aproape total. În 1892, când relaţiile lui Petraşcu cu Maiorescu prindeau a se răci tot mai mult, prietenul lui, Caragiale, mergea mai departe, rupând definitiv orice legătură cu avocatul-estet. Peste câţiva ani, Petraşcu va sfârşi – şi el – prin a-l ataca făţiş pe Maiorescu.

Amintirea faptului că S. Mehedinţi a semnat la comandă întreaga biografie a lui Maiorescu, deşi nu contribuise cu un rând la cele scrise de magistrul însuşi, obligă să ne întrebăm: a fost sau nu şi N. Petraşcu influenţat de Maiorescu atunci când a conceput lucrarea *Mihail Eminescu, studiu critic*? A înlocuit el Milano cu Flortenţa şî a eliminat implicarea poliţiei italiene la cererea şi de dragul lui Maiorescu? De aceea să nu fi aflat Speranţia la Chibici confirmarea poveştii lui Petraşcu? Cu precizie cunoaştem ce a notat Maiorescu în jurnal: *„Marţi 2/14 Oct. [18]90. …Sara la masă la noi Zizin, Negruzzeştii, Lecomte şi Petraşcu. Apoi lectura primei părţi a disertaţiunii lui Petraşcu asupra lui Eminescu, bine scrisă, dar Petraşcu cam plouat…*” De aici, din motive binecuvântate, pagina a fost tăiată, astfel încât nu ştim ce anume îi răpise lui Petraşcu buna dispoziţie. Faptul că, după 1892, Petraşcu a refăcut studiul, introducând în text şi acuze directe la adresa lui Maiorescu, demonstrează că prima variantă fie nu a fost scrisă cu inima împăcată, fie, la acea vreme, autorului îi lipseau anumite informaţii, căpătate ulterior.

Teoretic, există şi o variantă pe care nu am luat-o în calcul: aceea ca atât Speranţia, cât şi Petraşcu să aibă dreptate. În acest caz, însă, ar însemna că ei relatează două episoade diferite. Cum în amândouă evoluează aceleaşi personaje principale, este evident că nu se puteau desfăşura simultan. Care dintre ele a avut loc înainte? Întrucât, înainte de a ajunge la Florenţa, Eminescu şi Chibici au trecut prin Milano, rezultă că incidentul transmis de Speranţia s-ar fi derulat primul. Numai că, în acest caz, devine de neînţeles cum de Chibici, după experienţa de la Milano, l-ar mai fi lăsat pe Eminescu singur vreo clipă. Şi dacă, totuşi, acesta i-ar fi scăpat de sub control, firesc era ca Chibici să apeleze din nou la poliţie. Nu a făcut-o. Mai mult, din sumara prezentare a lui Petraşcu nu reiese nici măcar îngrijorarea lui. Altfel spus, în versiunea lui Petraşcu, la acest drum, Eminescu apare ca o persoană liberă să facă orice pofteşte, în vreme ce Speranţia oferă un Eminescu permanent urmărit, sub pretextul că nu ar fi fost îndeajuns „vindecat”. Speranţia este cu atât mai credibil, cu cât stricta supraveghere a lui Eminescu a continuat şi după întoarcerea în România (unde, de altfel, începuse cu ani buni în urmă).

Să fie doar o coincidenţă faptul că Petraşcu, salariat al Ministerului Afacerilor Externe la acea vreme, descrie incidentul în aşa fel încât explicaţia

celor petrecute să cadă cu totul în seama lui Eminescu – furat, pasămite, de farmecele unei englezoaice? A fost, cumva, varianta Petraşcu o măsură preventivă, pentru eventualitatea în care Eminescu s-ar fi plâns în Ţară că nu a avut voie să facă nici un pas fără însoţitorul lui, iar când a reuşit să scape de el, a intervenit rapid poliţia, care l-ar fi cules şi din gaură de şarpe?

Sigur este un lucru: Eminescu ştia că este victima unei conjuraţii, nu a unei persoane. La 11 aprilie 1884, în scrisoarea către Maiorescu, Emilia Humpel redă parte din cele spuse de Eminescu unor junimişti mai destupaţi, rămaşi în Moldova: *„…m-**au târât** prin Italia… acum m-**au târât** din nou la Iaşi…”* (subl. ns.). Merită remarcat că nu îl acuză pe Chibici, nici pe vreun alt ins anume, ci îi face responsabili pe Alţii. În al doilea rând, prin vorbele citate, el transmite un mesaj clar: se află la discreţia respectivilor, care l-au *„târât”* şi mai demult, şi recent şi, la fel de bine, l-ar putea *târî* şi mâine. În fine, tot de aici, rezultă că nu se referă la ieşeni, cărora li se adresează, deşi este mai mult decât probabil ca el să fi ştiut că fusese *„târât”* prin lume (şi) pe banii acestora.

Oricum, fie şi graţie mamei coincidenţelor, trebuie să constatăm continuitatea spuselor lui Eminescu: el vorbeşte întâi de existenţa unei conspiraţii împotriva sa (20 octombrie 1883), declară că Alţii cu făcut ce-au voit cu el (aprilie viitor) şi încheie declarându-se *„un om sacrificat”* (mai 1884). Din păcate, avea dreptate. Din vara lui 1884, nimeni nu a mai consemnat asemenea detalii.

Maiorescu: **„Când l-oi şti pe Eminescu plecat…”**

Prin scrisoarea din 14 martie 1884, Chibici îşi anunţa şeful de la Bucureşti că, peste numai trei zile, el şi Eminescu vor părăsi Florenţa, pornind spre Viena. Dacă au plecat din Florenţa sâmbătă, 17 martie, în capitala Imperiului trebuiau să ajungă cel târziu luni, 19 martie. De aici, până la Bucureşti mai era cale de o zi. Ei au sosit însă în Gara de Nord abia marţea următoare (27 martie). Unde, cum şi de ce au pierdut o săptămână, despre care nimeni nu suflă o vorbă?

După revenirea în Ţară, Eminescu a rămas în Capitală doar câteva zile. La 7 aprilie 1884, când a fost obligat să plece la Iaşi, însoţitorul lui, acelaşi Chibici, ducea cu sine o scrisoare adresată de Maiorescu surorii lui. Epistola începea astfel: *„Dragă Emilie, / Cred că scrisoarea aceasta soseşte prin d-l Chibici deodată cu Eminescu. Spun «cred», deoarece Eminescu este lipsit de voinţă şi hotărâre, iar eu nu sunt tocmai sigur că-l voi putea duce la gară.”* Reiese cu prisosinţă dificultatea cu care Eminescu a fost *gonit* din Capitală! Cum s-a reuşit acest lucru? Dumnezeu ştie, dar nu ar trebui să ne mirăm dacă am afla cândva de ameninţarea că, altminteri, va fi repus în cuşca savantului Şuţu.

În penultima frază a lungii scrisori invocate, Maiorescu se confesează: *„Când l-oi şti pe Eminescu plecat, ajuns cu bine şi aşezat la Iaşi, atunci abia*

îmi voi permite să mă gândesc la ale mele". Un atare ton, de bunicuţă care şi-a cheltuit economiile de-o viaţă, ca să-şi aşeze nepotul într-o casă nouă, să nu te facă să juri că vorbitorul se sacrifica de dragul lui Eminescu? Din păcate, toiagul bunicuţei era ţeavă de carabină, iar sub basmăluţa dumneaei clocoteau ambiţii politice devoratoare, care o făceau să îşi respecte interesul mai mult decât pe sine. Maiorescu voia să scape *de*, nu să-l scape *pe* Eminescu. Cum vom constata şi în pagini viitoare, trimiterea lui Eminescu la Iaşi, deşi se ştia că nu-i place oraşul (sau tocmai de aceea?), poate fi privită ca o garare pe linie moartă, dar straşnic păzită.

Impresia este întărită şi de alte rânduri ale lui Maiorescu, vizibil nuanţate faţă de oftatul din scrisoarea către sora lui, Emilia: *„Acum azi, întâi să determin pe Eminescu să plece la Iaşi şi să-l însoţesc la gară. Apoi, de mâine încolo, [este] posibilă liniştea sărbătorilor. Timp de mare încordare, foarte obositor"* (*Însemnări zilnice*, 6 aprilie 1884). Deja, preventivele semne de întrebare ridicate pe când discutam *Suprimarea gazetarului* încep să se estompeze ori chiar să dispară. Presiunea sub care se găsea Maiorescu nu poate fi socotită dovadă a sincerului său interes faţă de soarta „protejatului", căci, dacă Eminescu ar fi fost cu adevărat îndrăgit, el n-ar fi fost *„obositor"* prin simpla-i prezenţă, provocând timpi *„de mare încordare"*. Dacă l-ar fi îndrăgit, Maiorescu, în loc să-i facă vânt de lângă el tocmai în preajma Sărbătorilor de Paşti, ar fi profitat de moment pentru a le petrece împreună. Era primăvară, era Învierea Domnului, iar Eminescu tocmai îşi „revenise" şi el. Totul renăştea. În loc să se bucure, Maiorescu devenea însă tot mai crispat. Nervozitatea ce pare să-l fi măcinat nu avea nimic patern. Din moment ce, pentru Maiorescu, *„liniştea sărbătorilor"* nu era posibilă atâta vreme cât Eminescu se mai găsea în Capitală, în ce să fi constat dovada „protectoratului", căci de iubire nu mai vorbim, Maiorescu părând să nu cunoască acest sentiment. Cine nu crede să citească mai atent jurnalul lui, în care până şi soţia este când *„o fericire albă"*, când *„alienată-idioată"*.

Să se fi datorat furia reţinută a lui Maiorescu şi răcelii (dispreţului făţiş?) manifestate de Eminescu faţă de el? Posibil. În orice caz, repet, nimic nu ne face să credem că, atunci când Eminescu a revenit în Ţară, la Gara de Nord ar fi avut loc o explozie de entuziasm. Din contră! După sosirea trenului, echipa de primire s-a îndreptat către locuinţa starostelui Maiorescu, în vreme ce Eminescu a plecat singur într-o altă direcţie, necunoscută. Şi nimeni, absolut nimeni, nu a făcut vreodată o cât de scurtă referire la modul în care s-a derulat revederea din Gara de Nord. Este total nefiresc că nici unul dintre amici nu-şi mai aminteşte nimic din acea clipă a revederii, deşi s-au scris destule poveşti, care umplu puzderie de volume, relatând conjuncturi mult mai puţin semnificative. Să fi trecut Eminescu pe lângă ceata de ocrotitori ca şi când nu ar fi existat?

Contradictorii informaţii despre scurta şedere a lui Eminescu în Bucureşti, la sfârşitul lui martie şi începutul lui aprilie 1884, ne-a lăsat şi Mite Kremnitz (*„năsoasa"*, cum îi zicea Veronica Micle). În broşurica intitulată *Amintiri fugare*

despre M. Eminescu, ea dăruieşte posterităţii fapte la care ar fi fost martor ocular: *„…l-am dus [pe Eminescu] la Regina, care-l îmbărbătă din toată inima; el însă era foarte liniştit cu ea, ca şi cu mine, însă* ***speranţa că bucuria noastră caldă din cauza restabilirii sale l-ar însenina nu se îndeplini****"* (subl. ns.). În urmă cu numai câţiva ani, aceeaşi autoare îi scrisese lui I. Slavici (14 aprilie 1884) cu totul altceva: *„D-l Eminescu a plecat în Vinerea Mare la Iaşi, joi după amiază avusese audienţă la regină. Ea a fost deosebit de fermecătoare şi i-a dat atâta curaj încât şi* ***el zâmbea cu totul fericit****"* (subl. ns.). O fi glumit ori, pur şi simplu, de vină să fie raportul de invers proporţionalitatea pomenit în *Dalila* şi/sau relaţiile ei cu Carol I (Eminescu nu a apucat nici pensia de 250 de lei, în vreme ce regele i-a asigurat lui Mite una de 48 de ori mai mare: 12.000 lei!)?

Una peste alta, în bibliografia privindu-l pe Eminescu, Mite Kremnitz nu se remarcă nici prin exactitatea informaţiilor, nici prin mulţimea lor şi nici măcar prin stil. Marele ei merit, pe lângă coc, pălăriuţă şi privire înţepată, rămâne caligrafia: nu grozav de frumoasă şi de citeaţă, dar atât de regulată, încât ar invidia-o şi o maşină de scris.

(va urma)

Călin L. Cernăianu

Notă:

1. Pentru cine n-a înţeles încă, în această anchetă jurnalistică faptele politicianului şi avocatului Titu Maiorescu nu au legătură cu doctrina estetului Maiorescu.

2. Datarea documentelor la care apelăm se face conform calendarului folosit la acea vreme în România (calendarul iulian, aşa-numitul *stil vechi*).

Iată faimoasa fiţuică, despre care se pretinde că ar fi *„**scrisoarea*** (subl. ns.) *către C. Popasu a unuia dintre medicii sanatoriului în care era internat Eminescu, dacă nu va fi chiar de la Leidesdorf”*. Fără a mai reveni asupra detaliilor deja prezentate, atenţionăm asupra faptului că forma franţuzită *„Eminesco”* nu ştim să fi fost folosită în spaţiul germanic. De altfel, Obersteiner scrie *„Eminescu”*. Un alt lucru ciudat este alternarea literelor alfabetului latin cu litere din alfabetul gotic.

O coincidenţă (?): asemănarea scriiturii.

caligrafia anonimului

scrisul lui Maiorescu

Semnele timpului

Semnele timpului

Pagini pentru cazuri extraordinare

Dezvăluiri confruntări sinteze rememorări

Conjurația anti-Eminescu

O mână plătește, alta execută

Psihiatrul Șuțu vorbește singur la pespana a treia

Complicitatea celor care tac

Maiorescu și Eminovicii

Noi mărturii în dosarul crimei

Politica și negustorii de vorbe

Recurs Eminescu

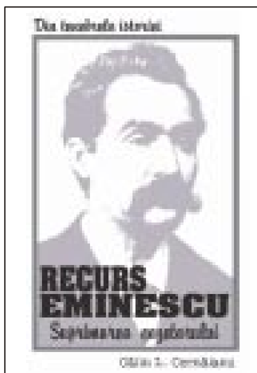
Calvarul cetățeanului

(III)

Nr. 3–5

2002

„Frica de Dumnezeu este începutul înţelelepciunii”
(*Pildele lui Solomon* – 1,7)

„...mi-e frică chiar de-a-mi plânge soarta, căci şi aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!”(12 inauarie 1884)

„Nu vreau să fiu o povară pentru nimeni, nu vreau să mai trăiesc din filantropie, mai bine să mor.” (aprilie 1884, citat de Emilia Humpel)

DRAMA LUI EMINESCU
ŞI LEGISLAŞIA VREMII

Călin Cernăianu continuă cu acest volum examinarea documentelor oficiale şi a memorialisticii privind drama lui Eminescu, din ziua de 28 iunie 1883, când este declarat alienat mintal, şi până în ajunul trecerii sale în eternitate. Se prezintă acum ultima epocă ieşeană, fără episoadele Mănăstirea Neamţului, Botoşani şi venirea la Bucureşti, care vor forma obiectul cercetărilor viitoare. Nu este simplu şi nici plăcut, cum arată autorul, să constaţi că propunerile exegezei eminesciene, în care ai crezut o viaţă, sunt departe de a reprezenta realitatea. O realitate care se dovedeşte nu numai sumbră, ci şi adânc mâhnitoare şi dureroasă.

Demersul autorului este orientat pe un drum care putea fi urmat şi de exegeţii biografiei şi operei lui Eminescu şi totuşi nu a fost urmat, poate nu întâmplător. Drama lui Eminescu este cercetată de astă dată în contextul legislaţiei din acea vreme, o legislaţie cu prevederi foarte riguroase, dar care sunt ignorate cu bună ştiinţă, pentru varii motive. Între acestea, dominantă rămâne preocuparea să se bareze reintrarea acestuia în publicistică şi în bună măsură şi în viaţa civilă.

Eminescu este declarat alienat mintal de o persoană fără specialitate (chiar fără pregătire intelectuală), dar medicul Alexandru Şuţu preia diagnosticul şi impune tratamentul de rigoare, fără a respecta cele mai elementare prevederi ale legislaţiei în vigoare. Mai târziu, pus în situaţia să ofere informaţii asupra acestui moment din biografia poetului, se mărgineşte la consideraţii generale, din care specialistul în boli mintale, interesat de această problemă, nu are ce alege. Pentru a fi internat în ospiciul din Viena, Eminescu este scos din ţară, nu se ştie pe baza căror documente, deşi pentru trecerea graniţei se cerea paşaport; nu avem nici documentele pentru internarea şi externarea din ospiciul din Viena şi, ce este mai important, nu se cunoaşte fişa medicală cu privire la tratamentul pe care l-a urmat – dacă a urmat, în adevăr şi un alt tratament medical în afară de recluziune şi regimul restrictiv alimentar. Întors în ţară, se încalcă dorinţa sa de a rămâne în Bucureşti şi este trimis la Iaşi, de teamă să nu-şi reia activitatea publicistică la presa centrală – teamă sporită şi de faptul că, îndată după sosirea în Bucureşti, Eminescu vizitează redacţia „României libere", la care se va reîntoarce câţiva ani mai târziu.

Exegeza eminesciană vorbeşte îndeajuns de mult despre rămânerea lui Eminescu ca subbibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi – pe care acesta o condusese cu câţiva ani mai înainte –, dar nu există o numire legală în acest post. Acceptat în post fără forme legale, Eminescu este eliberat din funcţie prin dispoziţia conducătorului instituţiei. În motivarea eliberării din funcţie se arată că serviciul avea de suferit din cauza lipsei de interes a poetului pentru obligaţiile administrative. În acest timp, Eminescu traducea gramatica sanscrită, mărturie elocventă a capacităţii sale intelectuale. Tot acum Eminescu este în mod legal numit profesor la Şcoala Comercială din Iaşi – instituţie aflată însă în afara influenţei cercului „Junimii" ieşene. Aceasta este schema traseului ilegalităţilor şi abuzurilor.

Metoda adoptată pentru cercetarea documentelor oficiale şi a memorialisticii relevă aspecte noi cu privire la raporturile lui Creangă şi Caragiale cu „Junimea” şi cu contemporanii lor din afara societăţii ieşene. Ne aşteptam ca Alexandru Chibici-Revneanu, colegul lui Eminescu la Liceul german din Cernăuţi şi însoţitorul lui în călătoria din Italia, să ne lase mărturii despre raporturile sale cu poetul. Nu a făcut-o. Faptul apare cu atât mai neaşteptat cu cât Eminescu îl evocă în versurile sale şi îl consideră, cum se desprinde din corespondenţă, un apropiat al său în exilul de la Iaşi. N. Petraşcu îi consacră lui Eminescu, în schimb, un studiu monografic. În lucrarea de faţă, el este surprins modificându-şi opiniile de la o ediţie la alta, în funcţie de conjunctura politică.

Exegeza eminesciană trece repede – nu fără motiv – peste dialogul epistolar dintre T. Maiorescu şi Emilia Humpel, sora sa, directoarea unei instituţii de învăţământ pentru fete, din Iaşi. Criticul invocă autoritatea sa în cunoaşterea bolilor mintale şi stăruie în convingerea că poetul era irecuperabil intelectual. Fără să facă paradă de erudiţie, sora criticului priveşte boala poetului ca pe un accident, nu are nici o încredere în Alexandru Şuţu şi clinica sa. Pledează cu energie pentru trimiterea lui Eminescu în străinătate şi oferă pentru aceasta o sumă importantă de bani. Maiorescu cedează presiunilor surorii sale şi revenirea poetului din boală rămâne cea mai grea lovitură dată erudiţiei sale în materie de medicină. De aici înainte, în tot ce întreprinde, el caută să demonstreze că nu se înşelase totuşi în verdictul său iniţial.

Autorul reproduce în *Anexă* studiul lui Marcel-Dumitru Ciucă, *Mihai Eminescu. Profesor la Şcoala Comercială din Iaşi (1884–1885)*, însoţit de documentele oficiale privind numirea lui Eminescu ca profesor la această instituţie de învăţământ ieşeană. Lucrarea este chemată să demonstreze că numirile în funcţie şi destituirile se făceau cu respectarea strictă a legislaţiei de atunci.

De altfel, Marcel-Dumitru Ciucă este şi coordonatorul ediţiei *Mihai Eminescu şi documentele de arhivă. Catalog*, tipărită la Bucureşti, în 2001.

Călin Cernăianu examinează documentele oficiale şi memorialistica privitoare la această perioadă din biografia lui Eminescu în toate conexiunile politice, sociale şi culturale. Materialul documentar se va publica integral într-un volum separat pentru perioada 1883–1889.

DOCUMENTE.
Mihai EMINESCU

Profesor la Şcoala Comercială din Iaşi
(1884–1885)

După ieşirea din Institutul „Leidesdorf' din Viena şi după căIătoria în Italia, care a urmat, Mihai Eminescu a revenit în ţară şi, în aprilie 1884, a fost instalat la Iaşi, în casa lui Miron Pompiliu. Aici, s-au căutat soluţii pentru a-i oferi o slujbă care să-i asigure existenţa. Pentru început, în luna mai 1884, a fost numit în comisia pentru inventarierea documentelor aflate la biserica Sf. Neculai din Iaşi, iar în septembrie acelaşi an a fost recomandat de B. P. Hasdeu pentru postul de director al filialei Arhivelor Statului din Iaşi, fiind „foarte cunoscut nu numai ca scriitor, dar posedând, totodată, după cum a avut subscrisul ocaziunea de a constata însuşi, cunoştinţe serioase în istorie şi paleografia română", însă nu a ocupat acest post. În schimb, la 24 septembrie 1884, prin Decret Domnesc, a fost numit ca subbibliotecar la Biblioteca Centrală din Iaşi, rămânând în această funcţie până în luna mai 1886.

Concomitent, între 1 octombrie 1884 şi sfârşitul lui august 1885, a fost şi profesor suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică a Şcolii Comerciale din Iaşi. Chiar dacă activitatea lui didactică, concretă, a durat puţin, doar până la 30 octombrie, când i s-a aprobat un concediu medical de două luni, care, în fapt, s-a prelungit până la sfârşitul anului şcolar, el a semnat în statele de prezenţă şi de achitarea salariilor cadrelor didactice ale şcolii până în luna august 1885.

Dacă din activitatea poetului ca subdirector la Biblioteca Centrală din Iaşi s-au publicat unele documente[1] , din activitatea lui ca dascăl se cunoşteau până recent doar câteva informaţii. În excelentul volum XVI al lucrării M. Eminescu, *Opere,* coordonat de Dimitrie Vatamaniuc, este editată scrisoarea poetului adresată, la 20 octombrie 1884, prietenului său Alexandru Chibici Revneanu. Din epistolă aflăm că la această dată Eminescu era găzduit în hotelul „România", „într-o hulubărie puţin recomandabilă din orice punct de vedere", şi că „Sănătatea mea scârţâie întruna ca o moară de mult stricată, ba poate ireparabilă. Săptămâna aceasta am avut friguri şi dureri de cap; cât despre picioare, ele sunt într-o stare aşa de plâns, precum erau în Bucureşti". Spre sfârşitul scrisorii, poetul arăta: „Am mai încăput – fără voie – într-o belea greu de descurcat. Fiind vacante mai multe catedre la Şcoala Comercială, cerusem suplinirea Istoriei. Dar catedra aceasta dându-se altuia, m-a însărcinat pe mine cu Geografia şi Statistica, cu un program foarte încărcat, obiect care are inconvenientul ca nici cărţi nu există pentru studierea lui, iar el însuşi consistă dintr-un dicţionar de mii de nume proprii şi de cifre statistice"[2] . Din comentariile la scrisoare aflăm că : „Poetul figurează între cadrele didactice de la această şcoală în anul şcolar 1884 – 1885. Este suplinit de E. Gruber, care va ocupa prin concurs catedra de Geografie şi Statistică; catedra de Istorie la care reflecta poetul este ocupată de V. I. Radul, director, mai târziu, al Şcolii Comerciale ieşene"[3] .

Din acelaşi volum mai rezultă că: la oct. 21/ nov. 2, „Familia" informa că Eminescu fusese numit profesor la Şcoala Comercială

---

[1] Vezi lista lor în M, Eminescu, *Opere,* XVI, *Corespondenţă. Documentar,* ediţie critică, coordonator Dimitrie Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1989, p. XXXVIII –XL.

[2] Ibidem, p. 202, doc. nr. 191 (text integral, după Arhivele Naţionale Direcţia Judeţeană Iaşi, colecţia Documente, pachet 555, doc. 58); din comentariile la scrisoare (Ibidem, p. 733) rezultă că: a fost publicată de Gh. Teodorescu-Kirileanu, în „Convorbiri Literare", XL, nr. 11, nov. 1906, p. 1013; a fost tipărită, în Mihai Eminescu, *Opere complecte,* Iaşi, Editat de Librăria Românească <şi> Institutul de Arte Grafie, 1914, p. 658

[3] Ibidem. p. 733. În notă este citat „Anuarul Şcolii Comerciale din Iaşi" (1894), p. 6.

pentru Geografie şi Statistică; iar la nov. 25/ dec. 6, tot „Familia” anunţa că şi-a fracturat un picior, la coborârea din trăsură, şi a fost internat la Spitalul Sf. Spiridon. Aici era internat şi în ianuarie 1885[4]. Cam atât se ştia despre Eminescu - profesorul.

În timpul documentării pentru realizarea catalogului intitulat *Mihai Eminescu în documente de arhivă*[5], iniţiat la Arhivele Naţionale pentru a marca *Anul Eminescu,* aşa cum a fost declarat anul 2000, am depistat 34 de documente care se referă la perioada când M. Eminescu a fost profesor la Şcoala Comercială din Iaşi, pe care le-am făcut cunoscute prin rezumatele cuprinse în volumul respectiv. Acestea au fost descoperite în arhiva Regiei Exploatărilor Agricole şi Zootehnice, în care se află dosare cu documente referitoare la şcolile comerciale din ţară, subordonate Ministerului Agriculturii, Comerţului, Industriei şi Domeniilor.

În continuare, publicăm textul integral al celor 34 documente.

Primul dintre ele este cererea adresată de Mihai Eminescu, la 18 septembrie 1884, ministrului Agriculturii, Comerţului, Industriei şi Domeniilor de a i se încredinţa suplinirea postului la catedra de Istoria Universală de la Şcoala Comercială din Iaşi. Pe cerere este o rezoluţie care stabileşte ca cererea poetului să fie pusă la dosar, deoarece, la această catedră, în urma concursului, a fost numit B. I. Radu, iar lui Eminescu i s-a acordat suplinirea celei de Geografie şi Statistică. În urma recomandării Comisiei Permanente din Ministerul Agriculturii, ca poetul să fie numit profesor cu titlu de suplinitor la catedra respectivă, urmând ca tocmai la 23 iunie 1885 să se ţină concursul pentru ocuparea ei, la 4 octombrie s-a dat decizia de numire a lui, începând de la 1 octombrie. Pe 6 octombrie, lui Mihai Eminescu i s-a comunicat numirea în postul de profesor la Şcoala Comercială, pentru care a trebuit să depună şi un jurământ. Dar, la 30 octombrie noul profesor cerea ministrului Agriculturii să-i acorde un concediu de două luni, fiind bolnav, probând aceasta cu „alăturatul certificat medical”, din care rezultă că suferea de o „fractură maleolară”, pentru a cărei vindecare avea nevoie de două luni de zile. Surprinde faptul că deşi cererea este din 30 octombrie, pe lângă care era „alăturat” şi certificatul medical, acesta poartă data de 12 noiembrie. Din relatarea

---

[4] Ibidem, p. XXXIX.

[5] *Mihai Eminescu în documente de arhivă. Catalog,* coordonator Marcel-Dumitru Ciucă, Bucureşti, Arhivele Naţionale ale României, 2001 , 208 p.

„Familiei”, arătată mai sus, rezultă că poetul, coborând din trăsură, şi-a fracturat un picior. Deşi Eminescu a cerut să fie suplinit de Simion Crainic, student în anul al III-lea al Facultăţii de Litere din Iaşi, la propunerea directorului şcolii, I. G. Stravolca, a fost numit suplinitor Eduard Gruber. La 24 ianuarie 1885, „Domnul M. Eminescu aflându-se încă bolnav în spital”, I. G. Stravolca cerea Ministerului continuarea suplinirii sale, până la însănătoşire, tot prin E. Gruber. Acelaşi lucru îl face şi la 4 aprilie 1885, când comunică Ministerului că „În temeiul declaraţiunei verbale făcute nouă de către Domnul M. Eminescu, cum că nu-şi poate reîncepe cursul” şi, în consecinţă, cere să se aprobe suplinirea lui până la sfârşitul anului şcolar. Pe lunile noiembrie 1884 – august 1885, avem şi statele de prezenţă şi plata salariilor cadrelor didactice din Şcoala Comercială din Iaşi, semnate de fiecare profesor şi chiar de M. Eminescu, din care se poate vedea ce salariu primea chiar şi atunci când nu a activat ca profesor, fiind bolnav. El apare deci prezent în statul de salarii şi în luna august, când, se ştie, se afla la Odessa la băi. Dintr-o scrisoare adresată lui Vasile Burlă la 12 august, de la Odessa, rezultă că se afla acolo de „peste două săptămâni”[6] . Din luna septembrie, în statul de prezenţă şi salarii nu mai apare M. Eminescu şi în locul lui este E. Gruber[7] .

Aceasta a fost scurta carieră de profesor a lui Mihai Eminescu, activitate concretă la catedră de numai o lună de zile, în octombrie 1884, în restul anului şcolar, până în august 1885, poetul fiind în concediu medical.

Marcel-Dumitru CIUCĂ

---

[6] M. Eminescu, *Opere,* XVI, p. 216, doc. 202.

[7] D.A.N.I.C., R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 146-147, original.

Dosarele 797/1884 şi 834/1885

REGIA EXPLOATĂRILOR AGRICOLE I ZOOTEHNICE

1. ***1884 sept. 18, Iaşi.*** *Mihai Eminescu cere ministrului Agriculturii, Comerţului, Industriei şi Domeniilor să-i încredinţeze suplinirea catedrei de Istorie Universală de la Şcoala Comercială din Iaşi.*

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ª I COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT la no. 4413
1884, luna 19 sept.

Iaşi, în 18 septembrie 1884

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ª I DOMENIILOR
No. 56056, 1884 sept. 19

Domnule Ministru,

Aflând că catedra de Istoria Universală de la Şcoala de Comerţ din Iaşi este vacantă, vin prin aceasta a Vă ruga să binevoiţi a-mi încredinţa suplinirea acestui post până la concurs.

Primiţi, Vă rog, Domnule ministru, asigurarea deosebitei mele consideraţiuni,

M. Eminescu

<Rezoluţii>:
La dossar,
Deoarece la această catedră în urma concursului, s-a numit Dl B. I. Radu şi D-nului Eminescu i s-a acordat suplinirea catedrei de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi.
Aslan (?) 12 octobre 1884
Asta
La Onor. Comisiune Permanentă, pe lângă raportul juriului de la J. no. 4425.
ss. indescifrabil

Domniei sale,
Domnului Ministru al Domeniilor

D.A.N.I.C., fond Regia Exploatărilor Agricole şi Zootehnice (în continuare, prescurtat: R.E.A.Z.), ds. 800/1884, f. 150, original.

2. ***1884 sept. 26.*** *Comisiunea Permanentă din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor propune Diviziunii Agriculturii,*

Industriei şi Comerţului, din acelaşi minister, numirea lui M. Eminescu ca profesor suplinitor la Catedra de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi.

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ŞI DOMENIILOR
COMISIUNEA PERMANENTĂ
AVIZ
No. 339
Anul 1884, luna septembrie zile 26

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ª I COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA No. 4261
1884 luna septembrie

Asupra raportului Juriului examinator instituit de Minister pentru examinarea concurenţilor la catedra de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi, înregistrat la No 54520/ 4261;

Având în vedere că pentru această catedră nu s-au prezentat nici un concurent;

Având în vedere recomandaţiunea verbală, făcută de Domnul Director al acelei Şcoale în privinţa persoanei căreia ar trebui încredinţată suplinirea acelei catedre, până la ocuparea ei prin concurs;

Având în vedere legea şi regulamentul pentru numirea profesorilor la şcoalele secundare, din 1879;

Comisiunea este de părere:

1. Să se numească Domnul M. Eminescu profesor cu titlu de suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi;

2. Să se publice concurs pentru ocuparea acestei catedre pentru ziua de 23 iuniu 1885, care se va ţine în localul Universităţii din Iaşi.

ss. indescifrabil

<Rezoluţie>:
2 octombrie 1884
Se aprobă
ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 34, original.

3. *1884 oct. 4.* *Decizia ministrului secretar de Stat la Departamentul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor prin care M. Eminescu a fost numit profesor suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi, începând cu 1 octombrie, urmând ca pe 23 iunie 1885 să se dea concurs pentru ocuparea catedrei.*

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ª I COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA No. 4768
1884, luna 4 octombrie

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ª I DOMENIILOR
No. 59983, 1884 oct. 4

Noi, Ministru Secretar de Stat la Departamentul Agriculturei, Industriei, Comerciului şi Domeniilor,

Având în vedere că la concursul publicat a se ţine la 10 septembre 1884, pentru ocuparea cu titlu provizoriu a catedrei de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi, nu s-a prezentat nici un concurent;

Având în vedere recomandaţiunea verbală făcută de Dl Director al acelei şcoale;

Având în vedere avizul Comisiunei Permanente, cu no. 339, din 26 septembre 1884;

Având în vedere art. 20 din legea pentru numirea profesorilor la gimnazie, licee şi şcoale profesionale, din 17 martie 1879;

Decidem:

Art. I. Domnul M. Eminescu se numeşte profesor suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi pe ziua de 1 octombre 1884;

Art. II. Se va publica concurs pentru ocuparea acestei catedre cu titlu provizoriu pentru ziua de 23 iuniu 1885;

Art. III. Domnul Şef al Diviziunei Agriculturei, Industriei şi Comerciului este însărcinat cu executarea deciziunei de faţă.

Dată în Bucuresti, la 4 octombre 1884

Ministru, ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 37, original; f. 36, concept.

4. *1884 oct. 6.* *Diviziunea Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor comunică lui M. Eminescu numirea sa ca profesor suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică a Şcolii Comerciale din Iaşi.*

DIVIZIUNEA AGRICULTURII
I. No 4768 No 59983
1884 octombre 6

D. M. Eminescu

În urma recomandaţiunei facută de Dl Director al Şcoalei Comerciale din Iaşi, subsemnatul, auzind şi pe Comisiunea Permanentă, am onoare a vă face cunoscut că, în baza deciziunii cu no. 59983/84, Dv. sunteţi numit, pe ziua de 1 october 1884, profesor cu titlu suplinitor la catedra Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi, până la ocuparea acestei catedre prin concurs.

Comunicându-vă cele ce preced, am onoare a vă ruga ca să binevoiţi a depune

cuvenitul jurăment înaintea Dlui Director al acelei şcoale şi apoi să intraţi in exerciţiul funcţiunei ce vi s-a încredinţat.

Primiţi etc.

Ministru, ...

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 38, concept.

5. 1884 oct. 6. *Diviziunea Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor comunică directorului Şcolii Comerciale din Iaşi numirea lui M. Eminescu pe post de suplinitor la Catedra de Geografie şi Statistică de la acea şcoală.*

No 59983
<1884 octombre 6> D. Director al Şcoalei Comerciale din Iaşi

Am onoare a vă face cunoscut că, în baza Deciziunei ministeriale cu no. 59983/84, Dl M. Eminescu este numit profesor cu titlu suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică de la Şcoala ce derigeţi, până la ocuparea acestei catedre prin concurs.

Comunicându-vă cele ce preced, am onoare a vă ruga să binevoiţi a instala pe Dl M. Eminescu în atribuţiunile funcţiunei ce i s-a încredinţat, comunicându-i alăturatul ordin de numire şi, imediat ce va depune jurământul înaintea Dv., să înaintaţi Ministerului foaia sa de jurământ.

Primiţi etc.

Ministru, ...

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 38 r.-v., concept.

6. 1884 oct. 6. *Diviziunea Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor comunică directorului Domeniilor, Secţia Ordonanţare, numirea lui M. Eminescu pe post de suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi.*

No 59983
1884 octombre 6 D. Director al Domeniilor
(Secţia Ordonanţare)

Am onoare a vă face cunoscut că, în baza deciziunei ministeriale cu no 59983/84, Dl M. Eminescu s-a numit profesor cu titlu suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi, pe ziua de 1 octobre 1884.

Primiţi etc.

Şeful Diviziunii <Agriculturii>.

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 38 v., concept.

7. 1884 oct. 15. *Directorul Şcolii Publice de Comerţ din Iaşi trimite Ministerului Agriculturii, Industriei şi Comerţului foile de jurământ ale noilor profesori ai şcolii, între ei fiind şi Mihai Eminescu.*

ROMÂNIA
Direcţiunea
SCOALEI PUBLICE DE COMERCIU
din
IAŞI
No. 448

15 octomber 1884

DIVISIUNEA
AGRICULTURII INDUSTRIEI ª I COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA No. 5006
1884 luna 16 oct

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI COMERCIULUI
INDUSTRIEI ª I DOMENIILOR
No. 63293 1884 oct 16

Domnule Ministru

Am onorul a înainta D-voastre alăturat aci un no. de 5 foi de jurământ, şi anume:

1). Foea de jurământ a D-lui profesor-suplinitor M. Eminescu, numit cu ordinul D-voastre no. 59983 a.c.;

2). Foea de jurământ a D-lui profesor-suplinitor C. Vişinescu, numit cu ordinul D-voastre no. 60921 a.c.;

3). Foea de jurământ a D-lui profesor-suplinitor Th. Buicliu, numit cu ordinul D-voastre no. 60921 a.c.;

4). Foea de jurământ a D-lui profesor-suplinitor I. Caracicoveanu, numit cu ordinul D-voastre no. 60922 a.c.;

şi 5). Foea de jurământ a D-lui profesor-suplinitor A. Averoff, numit cu ordinul D-voastre no. 59983 a.c.;

Înaintând aceste foi de jurăminte, comunic că şi aceşti D-ni profesori au intrat în exerciţiul funcţiunei încredinţate prin arătatele ordine.

Binevoiţi, vă rog, Domnule Ministru, a primi încredinţarea prea osebitei mele consideraţii.

Director, I.G.Stravolca   Secretar, N.I.Climescu

<Rezoluţie>:
Se vor înainta Serviciului de Ordonanţare
ss. indescifrabil
17 octombre 1884

Domniei-Sale

Domnului Ministru <al> Agriculturei etc., Bucureşti

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 796/1884, f. 274, original.

8. ***1884 oct. 18.*** *Nota Diviziunei Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor cu care înaintează directorului Domeniilor (Secţia Ordonanţare), din acelaşi minister, foile de jurământul depus de Mihai Eminescu şi alţi profesori de la Şcoala Comercială din Iaşi.*

No 5006
DIVIZIUNEA AGRICULTURII
No 63293
1884 octobre 18

D-lui Director al Domeniilor
(Secţiunea Ordonanţare)

Am onoare a vă înainta cu acesta, foile de jurământ depus de D-nii M. Eminescu, C. Vişinescu, Th. Buicliu, I. Caracicoveanu şi A. Averof, despre cari tratează notele noastre cu no. 59983 din 6, 60921 din 9, 60922 din 10 şi 59938 din 5 octobre curent.

Primiţi etc, ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 796/1884, f. 275, concept.

9. ***1884 oct. 30, Iaşi.*** *Mihai Eminescu cere ministrului „Domeniilor, Comerţului, Agriculturii şi Industriei" aprobarea unui concediu de două luni, fiind bolnav.*

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ŞI COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA No. 5486
1884 luna 14 noiembrie

Iaşi, 1884 octombriu 30

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ŞI DOMENIILOR
No. 69505/1884 noembrie 14

Domnule Ministru,

Subsemnatul, fiind bolnav după cum probează alăturatul certificat medical, Vă rog să binevoiţi a-mi acorda un congediu de două luni, timp pentru care Vă propun de suplinitor pe d. Simeon Crainic, student în anul al III-lea al Facultăţii de Litere din Iaşi.

Primiţi, Vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

M.Eminescu

Consimt a suplini pe dl Eminescu pe timpul concediului său,

Simeon Crainic

<Rezoluţii>:

Referat

Dl. M. Eminescu e suplinitorul catedrei de Geografie şi Statistică de la Şcoala Comercială din Iaşi de la 1 octombre 1884

ss. indescifrabil

Se va cere telegrafic avizul Direcţiunei asupra persoanei recomandate de dl Eminescu

16 nov. 84

ss. indescifrabil

Domniei Sale,
Domului Ministru al Domeniilor, Comerţului, Agriculturii şi Industriei

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 11, original.

10. ***1884 nov. 9, Iaşi.*** *I .G. Stravolca, directorul Şcolii Publice de Comerţ din Iaşi cere Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor să-i comunice decizia luată în urma cererii lui Mihai Eminescu pentru un concediu de două luni, pe motiv de boală.*

ROMÂNIA
Direcţiunea
ŞCOALEI PUBLICE DE COMERCIU
din
IAŞI
No. 463

Iaşi, 9 noiembrie 1884

DIVISIUNEA
AGRICULTURII INDUSTRIEI ŞI COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA No. 5431
1884 luna 10 noembrie

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ŞI DOMENIILOR
No. 68651/1884 noembrie10

Domnule Ministru,

De mai mult timp, Domnul suplinitor al Catedrei de Geografie de pe lângă această şcoală, M. Eminescu, ne-a făcut verbal cunoscut că a cerut de la Domnia Vostre, pentru caz de boală, un congediu pe două luni, cu condiţiune de a lăsa în locu-i, spre suplinire, altă persoană.

În privinţa deciziunei ce veţi fi binevoit a lua asupra cererei în cestiune, neavând nici o cunoscinţă, şi pe lângă aceasta cursul de Geografie nefiind de nimeni predat, vă rugăm respectuos, Domnule Ministru, a ne comunica deciziunea Domniei-Voastre în cauză şi a ne da ordin de urmare.

Binevoiţi, vă rog, Domnule Ministru, a primi asigurarea osebitei mele consideraţiuni.

Director, I. G. Stravolca

Secretar, Dim. Bodescu

<Rezoluţie>:
<u>La dossar</u>
A se scrie lucrarea la 9 no. 5486/84
ss. indescifrabil
16 nov. 84

Domniei-Sale,
Domnul Ministru al Agriculturii, Ind. Com. şi Dom., Bucureşti

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 10 r., original.

11. ***1884 nov. 12.*** *Certificatul medical dat de dr. Sculy, medic primar, conform căruia Mihai Eminescu suferă de o fractură maleolară, având nevoie de un concediu de două luni de zile.*

No 44 Certificat

Subsemnatul, Doctor în Medicină, Medic Primar al Secţiunei Chirurgice, certifică că Dl M. Eminescu suferă de o fractură maleolară şi pentru a cărei vindecare are necesitate de un timp de 2 luni de zile.

Drept care i se eliberează acest certificat.

1884 noembrie în 12

Medic Primar, Dr. Sculy

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 12, original.

12. ***1884 nov. 16.*** *Telegrama Diviziunii Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Comerţului, Industriei şi Domeniilor prin care solicită directorului Şcolii Comerciale din Iaşi avizul în privinţa celui recomandat de Mihai Eminescu drept suplinitor al său pe timpul concediului.*

No. 5486
Diviziunea Agriculturii
No. 69505
1884 noiembre 16

Telegramă

Direcţiunei Şcoalei Comerciale Iaşi

Dl Eminescu propunând a fi suplinit pe timpul concediului ce cere, prin Dl Simeon Crainic, rog comunicaţi urgent avizul Dvs. în privinţa recomandatului.

Şeful Diviziunii Agriculturii.

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 13, original.

13. ***1884 nov. 17.*** *Directorul Şcolii Comerciale din Iaşi trimite Ministerului Agriculturii, Comerţului, Industriei şi Domeniilor tabelul cu numărul şi data ordinului de numire a personalului didactic al şcolii.*

ROMÂNIA
Direcţiunea
SCOALEI PUBLICE DE COMERCIU
din
IAŞI
No. 472

1884 noiembrie 16, Iaşi

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ŞI COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA no. 5541
1884 luna 17 noiembrie

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ŞI DOMENIILOR
No. 70038/ 1884 nov. 17

Domnule Ministru,

Am onoare a vă trimete, pe lângă aceasta, tabloul cerut cu telegrama Domniei Voastre No 69.178 din 12 noiembre a

În acelaş timp, am onoare a vă înainta, în patru exemplare, şi statele personalului didactic şi servitorilor acestei şcoale pe curenta lună noiembrie /84, prelucrate conform ordinului 68.323 din 12 noiembrie a.c. şi vă rog să binevoiţi a ordona să ni se înapoieze statele în triplu exemplar pe aceeaşi lună, ale aceluiaşi personal, înaintate Domniei-Voastre cu raportul no. 465 din 11 noiembre /84.

Binevoiţi, vă rog, Domnule Ministru, a primi asigurarea osebitei mele consideraţiuni.

Director, I. G. Stravolca

Secretar, Dim. Bodescu

Domniei-Sale
Domnului Ministru al Agriculturii, Com. Industr. şi Dom., Bucuresti
Divis. Agriculturii

Tablou cu
Numărul şi data ordinului de numire a personalului didactic
al Şcoalei Comerciale din Iaşii

Nr. crt.	Numele şi Pronumele	Catedra	Nr. Ordinului	Data	Observaţiuni
1.	Dl. A. Bădărău	Francesa	51.786	5 septembrie/84	
2.	„ Dr. C. Thiron	Higiena	58.107	2 octombrie/84	
3.	„ B. I. Radu	Istoria	59.822	5 idem	
4.	„ M. Eminescu	Geografie	59.983	6 idem	
5.	„ C. Vişinescu	Fizica	60.921	9 idem	
6.	„ Th. Buicliu	Caligrafia			
7.	„ A. Averoff	Greaca	59.938	5 idem	
8.	„ I. Caracicoveanu	Dreptul	60.922	10 idem	
9.	„ Gh. Roşu	Matematica	63.363	8 idem	
10.	„ I. Cotea	Română	18.086	31 martie/84	Ordin de transferare
11.	„ N. Dăncescu	Germana			Întărit din nou cu
12.	„ M. Zancovici	Comptabilit.	10.169	12 septembrie/84	ordinul 60.921
13.	„ Am. Weitzsecker	Italiana	28.851	1 iunie/84	Idem

Pentru Conformitate,
p DIRECTOR, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 18-19, original.

14. ***1884 nov. 22.*** *Comisiunea Permanentă din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor propune aprobarea concediului cerut de M. Eminescu şi suplinirea lui prin E. Gruber.*

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ŞI DOMENIILOR
COMISIUNEA PERMANENTĂ
AVIZ
No. 466

Anul 1884, luna noembre, zile 22

Asupra petiţiunei Domnului M. Eminescu, înregistrată la no. 69505/5486 din 14 noiembrie, prin care cere să i se acorde un concediu de 2 luni;

Având în vedere certificatul medical alăturat, prin care se arată că D-sa este bolnav de o fractură maleolară;

Având în vedere raportul telegrafic al D-lui Director de la Şcola Comercială din Iaşi, prin care propune ca suplinitor în locul D-lui Eminescu pe Dl Gruber, licenţiat în Litere,

Comisiunea este de părere a se aproba concediul cerut de Domnul Eminescu şi a se însărcina Domnul Gruber cu suplinirea catedrei ocupate de D-sa.

D. Theodorescu

<Rezoluţie>:
Se aprobă
22 nov. 84
ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 24, original.

15. ***1884 nov. 24.*** *Telegrama directorului Şcolii Comerciale din Iaşi prin care roagă Ministerul Domeniilor să aprobe suplinirea lui M. Eminescu prin E. Gruber.*

Prezentată la Oficiul Iaşi. Transmisă de Oficiul Iaşi

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ª I COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA no. 5673
1884 luna 24 noiembrie

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI, INDUSTRIEI ª I DOMENIILOR
No. 71715 1884 noiembrie 24

No. prezentat 52 Cl......
No. cuv. 21 Gr. .... T......
Data 6 1884
Ore 9 m. 10 timpul D
No. sosire ....
Data 6/19 1884
Ore 10 m. ..... timpul D

ROMANIA

TELEGRAMA

Expediată ....
Data .... 18........
Ore .... m. ......timpul .....
Subscris ....

N 480

Rog răspundeţi telegramei 473, aprobând suplinirea lui Eminescu cu Gruber, licenţiat Litere.

Director, Stravolca

<Rezoluţie>:
La dosar
A se vedea adresa noastră cu no 70256, din 24 noiembrie 1884
Aslan, 26 noiembrie 1884

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 53, original.

16. *1884 nov. 24.* *Diviziunea Agriculturii, Industriei şi Comerţului comunică Direcţiei Şcolii Comerciale din Iaşi acordarea concediului de două luni lui M. Eminescu şi aprobarea suplinirii lui, în acest timp, prin E. Gruber.*

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ŞI COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA No. 5556, 5486
1884 luna noiembrie

Direcţiei Şcoalei Comerciale din Iaşi

1884 noiembrie 24

La telegrama Dv. no. 473, am onoare a vă răspunde că Ministerul, pe baza certificatului medical alăturat pe lângă petiţia registrată la no. 69505, acordă un concediu de două luni de zile D-lui M. Eminescu, profesor suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică de la acea şcoală, şi înlocuirea D-sale, în acest interval de două luni, cu Dl Gruber, licenţiat în Litere, rugându-vă să binevoiţi a comunica numiţilor această dispoziţiune.

Primiţi etc.
S.D.

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 25, concept.

17. *1884 nov. 24.* *Diviziunea Agriculturii, Industriei şi Comerţului comunică Direcţiei Domeniilor (Secţia Ordonanţare) aprobarea concediului de două luni lui M. Eminescu şi a suplinirii sale prin E. Gruber.*

No. 69505
24 noiembrie <1884>

Direcţiunei Domeniilor
(Secţia Ordonanţare)

Am onoare a vă comunica că Ministerul, luând şi avizul Comisiunei Permanente, a acordat un concediu de două luni de zile D-lui M. Eminescu, profesor suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică la Şcoala Comercială din Iaşi, şi înlocuirea sa, în acest interval de două luni, cu Dl Gruber, licenţiat în Litere.

Primiţi etc.
S.D.

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 25, concept.

18. ***1884 nov. 29.*** *Telegrama directorului Şcolii Comerciale din Iaşi prin care cere Ministerului Agriculturii, Comerţului, Industriei şi Domeniilor să aprobe suplinirea lui M. Eminescu prin E. Gruber.*

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ŞI COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA no. 5556
1884 luna 29 noiembrie

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI,
COMERCIULUI, INDUSTRIEI ŞI
DOMENIILOR
No. 70256/ 1884 noiembrie 19

TELEGRAMA

Prezintată la Iaşi
1884, 29/11, ora 3 timpul ....
N 473

Sosită la ....
1884, 29/11, ora 3 timpul 371

Răspund telegramei 69505

Rog aprobaţi, în interesul învăţământului, suplinirea lui Eminescu prin Gruber, licenţiat in Litere. Am văzut pe Eminescu la spital, cu care m-am înţeles.

Director, Stravolca

La Comisiunea Permanentă, pentru aviz.
29 nov. 1884
ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 23, original; datele de înregistrare sunt greşite (19).

19. ***1884 nov. f. z..*** *Statul de prezenţa şi achitarea salariilor personalului Şcolii Comerciale din Iaşi pe luna noiembrie, la poziţia 6 este M. Eminescu, ca profesor de Geografie.*

ROMÂNIA

DIRECÞIUNEA ª COALEI PUBLICE DE COMERÞ

din Iaºi

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ª I DOMENIILOR STAT

Constatând prezenþa ºi achitarea personalului ª colei Comerciale pe luna noiembrie 1884

No crt.	Numele şi pronumele	FUNCŢIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună al sumei fixate şi înscrisă în bughet						REŢINERI AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 şi art. 3 din legea de la 1872										SUMA de plată		Taxa de 5%		SUMA plătită		No. chitanţei sub care s-a plătit contribuţiunea pe trimestrul curgător	SEMNĂTURA DE PREZENŢĂ ŞI ACHITARE
			Servite	Vacante	Retribuţiune		Diurnă		Spese		10 la sută		jumătate din retribuţiune		sporul retribuţiunei		economii prin vacanţe cumulate		TOTALUL reţinerilor									
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		
1	Dl. M. Zancovici	Prof. de Comptabil.	30	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46		*M. Zancovici*
2	„A. Bădărău	„de Franceză	„	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46		*A. Bădărău*
3	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25		*Am. Weitzsecker*
4	„B. I. Radu	„de Istorie	„	–	300	–					30	–							30	–	270	–	13	50	256	50		*B. I. Radu*
5	„A. Averoff	„de Greacă	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25		*A. Averoff*
6	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46		*M. Eminescu*
7	„I. Caracicoveanu	„de Drept	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*I. Caracicoveanu*
8	„Gh. Roşu	„de Matematică	„	–	200	–					20	–	90	–					110	–	90	–	4	50	85	50		*Gh. Roşu*
9	„C. Vişinescu	„de Fizică	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*C. Vişinescu*
10	„Th. Buicliu	„de Caligrafie	„	–	140	–					14	–							14	–	126	–	6	30	119	70		*Th. Buicliu*
11	„I. Cotea	„de Română	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*I. Cotea*
12	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*N. Dăncescu*
13	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–		*C. Thiron*
14	„I. G. Stravolca	Director	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–		*I. G. Stravolca*
15	„D. Bodescu	Secretar	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–		*D. Bodescu*
16	„Const. Armanu	Curier	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–		*Const. Armanu*
17	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–		*Gh. Suhăreanu*
		Total			2496	–	350	–			249	60	90						339	60	2506	40	107	82	2398	58		

Se certificã prezenþa în serviciu a personalului coprins în acest ª tat ºi exactitatea cifrelor

Vãzut ºi controlat la ordonanciare DIRECTOR, I. G. Stravolca Secretar ºi custode, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 20-21; la filele 4-5, 6-7, 8-9 sunt alte exemplare ale Statului de salariu pe luna nov., dar cel original este acesta. De fapt pe unul din cele anterioare s-a notat: „Acest Stat urmeazã a servi ca model al Statelor ª coalei Com. din Iaºi, pe luna noiembrie curent, dupã care întocmindu-se alte state se vor înainta Ministerului în patru exemplare, spre a se dispune mandatarea sumei de platã. Opriºan”. (ibidem, f. 9).

20. ***1884 dec. f. z.*** *Statul de prezenţa şi achitarea salariilor personalului Şcolii Comerciale din Iaşi pe luna decembrie, la poziţia a 3-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.*

ROMÂNIA

DIRECŢIUNEA ŞCOALEI PUBLICE DE COMERŢ
din Iaşi

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ŞI DOMENIILOR

STAT

Constatând prezenţa şi achitarea personalului Şcolei Comerciale pe luna decembrie 1884

No crt.	Numele şi pronumele	FUNCŢIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună al sumei fixate şi înscrisă în bughet						REŢINERI AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 şi art. 3 din legea de la 1872										SUMA de plată		Taxa de 5%		SUMA plătită		No. chitanţei sub care s-a plătit contribuţiunea pe trimestrul curgător	SEMNĂTURA DE PREZENŢĂ ŞI ACHITARE
			Servite	Vacante	Retribuţiune		Diurnă		Spese		10 la sută		jumătate din retribuţiune		sporul retribuţiunei		economii prin vacanţe cumulate		TOTALUL reţinerilor									
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		
1	Dl. M. Zancovici	Prof. de Comptabil.	30	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46		*M. Zancovici*
2	„A. Bădărău	„de Franceză	„	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46		*A. Bădărău*
3	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46		*M. Eminescu*
4	„B. I. Radu	„de Istorie	„	–	300	–					30	–							30	–	270	–	13	50	256	50		*B. I. Radu*
5	„Gh. Roşu	„de Matematică	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*Gh. Roşu*
6	„I. Caracicoveanu	„de Drept	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*I. Caracicoveanu*
7	„C. Vişinescu	„de Fizică	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*C. Vişinescu*
8	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	200	–					20	–		–					20	–	180	–	9	–	171	–		*N. Dăncescu*
9	„I. Cotea	„de Română	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*I. Cotea*
10	„A. Averoff	„de Greacă	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25		*A. Averoff*
11	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25		*Am. Weitzsecker*
12	„Th. Buicliu	„de Caligrafie	„	–	140	–					14	–							14	–	126	–	6	30	119	70		*Th. Buicliu*
13	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–		*Dr. C. Thiron*
14	„I. G. Stravolca	Director	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–		*I. G. Stravolca*
15	„Dim. Bodescu	Secretar	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–		*Dim. Bodescu*
16	„Const. Armanu	Curier	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–		*Const. Armanu*
17	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–		*Gh. Suhăreanu*
		Total			2496	–	350	–			249	60	90						249	60	2596	40	112	32	2484	58		

Se certifică prezenţa în serviciu a personalului coprins în acest Ştat şi exactitatea cifrelor

Văzut şi controlat la ordonanciare DIRECTOR, I. G. Stravolca Secretar şi custode, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 66-67, original.

21. *1885 ian. 24, Iaºi.* *Directorul ªcolii Comerciale din Iaºi cere Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerþului ºi Domeniilor så aprobe continuarea suplinirii lui M. Eminescu, acesta fiind încå bolnav, în spital.*

ROMÂNIA
MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI,
COMERCIULUI ŞI DOMENIILOR
Direcţiunea
ŞCOALEI PUBLICE DE COMERCIU
din
IAŞI
No. 513

Iaşi. Luna 24 ianuarie 1885

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ŞI DOMENIILOR
No. 3967, 1885 Ianuarie 25

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII,INDUSTRIEI ŞI COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA no. 464
1885 luna 25 ianuarie

Domnule Ministru,

Domnul M. Eminescu aflându-se încă bolnav în spital şi, prin urmare, în imposibilitate de a-şi începe cursul său la această şcoală, am onoare a vă ruga să binevoiţi a aproba continuarea suplinirei sale până la însănătoşire, tot prin Domnul Gruber, ca până în prezent.

Binevoiţi, vă rog, Domnule Ministru, a priimi asigurarea osebitei mele consideraţiuni.

Director, I. G. Stravolca — Secretar, Dim. Bodescu

<Rezoluţii>:

Dl Eminescu, suplinitor la Catedra de Geografie de la Şcoala Comerc. din Iaşi, a avut concediu de 2 luni de zile, care a expirat la 24 ale curentei, în care timp a fost suplinit de un domn Gruber.
Oprişan

Se aprobă pentru 2 luni
1 februarie 84
ss. indescifrabil

D. Sale,
Domnului Ministru al Agriculturii, Ind., Com. şi Domeniilor, Bucureşti

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 114, original.

22. *1885 ian. f. z.* *Statul de prezenþa ºi achitarea salariilor personalului ªcolii Comerciale din Iaºi pe luna ianuarie, la poziþia a 3-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.*

ROMÂNIA

DIRECÞIUNEA ªCOALEI PUBLICE DE COMERÞ

din Iaºi

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ªI DOMENIILOR STAT

Constatând prezenþa ºi achitarea personalului ªcolei Comerciale pe luna ianuarie 1885

No crt.	Numele şi pronumele	FUNCŢIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE Servite	ZILE Vacante	Cuantumul pe lună al sumei fixate şi înscrisă în bughet: Retribuţiune L.	B.	Diurnă L.	B.	Spese L.	B.	REŢINERI AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 şi art. 3 din legea de la 1872: 10 la sută L.	B.	jumătate din retribuţiune L.	B.	sporul retribuţiunei L.	B.	economii prin vacanţe cumulate L.	B.	TOTALUL reţinerilor L.	B.	SUMA de plată L.	B.	Taxa de 5% L.	B.	SUMA plătită L.	B.	No. chitanţei sub care s-a plătit contribuţiunea pe trimestrul curgător	SEMNĂTURA DE PREZENŢĂ ŞI ACHITARE
1	Dl. M. Zancovici	Prof. de Comptabil.	30	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46		*M. Zancovici*
2	„A. Bădărău	„de Franceză	„	–	360	–					36	–							36	–	324	–	16	20	307	80		*A. Bădărău*
3	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46		*M. Eminescu*
4	„B. I. Radu	„de Istorie	„	–	300	–					30	–							30	–	270	–	13	50	256	50		*B. I. Radu*
5	„Gh. Roşu	„de Matematică	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*Gh. Roşu*
6	„I. Caracicoveanu	„de Drept	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*I. Caracicoveanu*
7	„C. Vişinescu	„de Fizică	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*C. Vişinescu*
8	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*N. Dăncescu*
9	„I. Cotea	„de Română	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–		*I. Cotea*
10	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25		*Am. Weitzsecker*
11	„A. Averoff	„de Greacă	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25		*A. Averoff*
12	„Th. Buicliu	„de Caligrafie	„	–	140	–					14	–							14	–	126	–	6	30	119	70		*Th. Buicliu*
13	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–		*Dr. C. Thiron*
14	„I. G. Stravolca	Director	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–		*I. G. Stravolca*
15	„Dim. Bodescu	Secretar	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–		*Dim. Bodescu*
16	„Const. Armanu	Curier	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–		*Const. Armanu*
17	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–		*Gh. Suhăreanu*
					2604	–	350	–			260	40							260	40	2693	60	117	18	2576	42		

Se certificã prezenþa în serviciu a personalului coprins în acest ªtat ºi exactitatea cifrelor

Vãzut ºi controlat la ordonanciare DIRECTOR, I. G. Stravolca Secretar ºi custode, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 90-91, original.

***23. 1885 febr. 4.** Diviziunea Agriculturii comunică directorului Şcolii Comerciale din Iaşi că Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor a aprobat prelungirea concediului lui M. Eminescu cu încă două luni.*

No. 464
Diviziunea Agriculturii
No. 4478
1885 februarie 4

D-lui Director al Şcoalei Comerciale, Iaşi

Spre răspuns la raportul Dvs. 513 din 24 ianuarie 1885, am onoare a vă face cunoscut că Ministerul, în baza celor arătate de Dvs. prin citatul raport, acordă prelungirea concediului D-lui M. Eminescu, profesor la acea şcoală, încă cu 2 luni, cu condiţiunea de a fi suplinit prin Dl Gruber, care a suplinit şi până acum.

Primiţi ...

S. D... (indescifrabil)

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 115, concept.

***24. 1885 febr. 4.** Diviziunea Agriculturii comunică Direcţiunii Domeniilor, Secţia Ordonanţare, prelungirea concediului lui M. Eminescu cu încă două luni şi suplinirea lui tot prin E. Gruber.*

No. 464
4 februarie <1885>

D-lui Director
La Ordonanţare

Referindu-mă la nota noastră No 69505/84, am onoare a vă face cunoscut ca s-a acordat prelungirea concediului D-lui M. Eminescu, profesor la Şcoala Comercială din Iaşi, încă cu 2 luni, fiind suplinit în acest timp tot prin Dl Gruber.

Primiţi ...

S. D... (indescifrabil)

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 115, concept.

25. 1885 febr. f. z. *Statul de prezenþa ºi achitarea salariilor personalului ªcolii Comerciale din Iaºi pe luna februarie, la poziþia a 3-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.*

ROMÂNIA
DIRECÞIUNEA ªCOALEI PUBLICE DE COMERÞ
din Iaºi

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ªI DOMENIILOR STAT

Constatând prezenþa ºi achitarea personalului ªcolei Comerciale pe luna februarie 1885

No crt.	Numele şi pronumele	FUNCŢIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE Servite	ZILE Vacante	Cuantumul pe lună al sumei fixate şi înscrisă în bughet: Retribuţiune L.	Retribuţiune B.	Diurnă L.	Diurnă B.	Spese L.	Spese B.	REŢINERI AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 şi art. 3 din legea de la 1872: 10 la sută L.	10 la sută B.	jumătate din retribuţiune L.	jumătate din retribuţiune B.	sporul retribuţiunei L.	sporul retribuţiunei B.	economii prin vacanţe şi cumul L.	economii prin vacanţe şi cumul B.	TOTALUL reţinerilor L.	TOTALUL reţinerilor B.	SUMA de plată L.	SUMA de plată B.	Taxa de 5% L.	Taxa de 5% B.	SUMA plătită L.	SUMA plătită B.	No. chitanţei sub care s-a plătit contribuţiunea pe trimestrul curgător	SEMNĂTURA DE PREZENŢĂ ŞI ACHITARE
1	Dl. A. A. Bădărău	Prof. de Franceză	30	–	360	–					36	–							36	–	324	–	16	20	307	80	1869/85	*A. Bădărău*
2	„ M. Zancovici	„de Comptab.	„	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	8960/85	*M. Zancovici*
3	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	1549/85	*M. Eminescu*
4	„B. I. Radu	„de Istorie	„	–	300	–					30	–							30	–	270	–	13	50	256	50	8961/85	*B. I. Radu*
5	„Gh. Roşu	„de Matematică	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	8776/85	*Gh. Roşu*
6	„I. Caracicoveanu	„de Drept	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	8640/85	*I. Caracicoveanu*
7	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	1558/85	*N. Dăncescu*
8	„I. Cotea	„de Română	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	1589/85	*I. Cotea*
9	„C. Vişinescu	„de Fizică	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	1705/85	*C. Vişinescu*
10	„A. Averoff	„de Greacă	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25	15267/	*A. Averoff*
11	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25	85	*Am. Weitzsecker*
12	„Th. Buicliu	„de Caligrafie	„	–	140	–					14	–							14	–	126	–	6	30	119	70	8421/85	*Th. Buicliu*
13	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–	9134/85	*Dr. C. Thiron*
14	„I. G. Stravolca	Director	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–	8443/85	*I. G. Stravolca*
15	„Dim. Bodescu	Secretar	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–	5853/85	*Dim. Bodescu*
16	„Gh. Suhăreanu	Servitor	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–	8421/85	*Gh. Suhăreanu*
17	„Cost. Armanu	Idem	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–	scutit	*Const. Armanu*
					2604	–	350	–			260	40							260	40	2693	60	117	18	2576	42	scutit	

Se certificã prezenþa în serviciu a personalului coprins în acest ªtat ºi exactitatea cifrelor

Vãzut ºi controlat la Ordonanciare DIRECTOR, I. G. Stravolca Secretar ºi custode, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 127-128, original.

26. *1885 mart. f. z.* *Statul de prezenþa ºi achitarea salariilor personalului ª colii Comerciale din Iaºi pe luna martie, la poziþia a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.*

ROMÂNIA

DIRECÞIUNEA ª COALEI PUBLICE DE COMERÞ

din Iaºi

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ª I DOMENIILOR STAT

Constatând prezenþa ºi achitarea personalului ª colei Comerciale pe luna martie 1885

No crt.	Numele și pronumele	FUNCȚIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună al sumei fixate și înscrisă în bughet						REȚINERI AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 și art. 3 din legea de la 1872										SUMA de plată		Taxa de 5%		SUMA plătită		No. chitanței sub care s-a plătit contribuțiunea pe trimestrul curgător	SEMNĂTURA DE PREZENȚĂ ȘI ACHITARE
			Servite	Vacante	Retribuțiune		Diurnă		Spese		10 la sută		jumătate din retribuțiune		sporul retribuțiunei		economii prin vacanțe și cumul		TOTALUL reținerilor									
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		
1	Dl. I. G. Stravolca	Director	30	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–	5853/85	*I. G. Stravolca*
2	„A. A. Bădărău	Prof. de Franceză	„	–	360	–					36	–							36	–	324	–	16	20	307	80	1869/85	*A. Bădărău*
3	„B. I. Radu	„de Istorie	„	–	300	–					30	–							30	–	270	–	13	50	256	50	8961/85	*B. I. Radu*
4	„ M. Zancovici	„de Comptab.	„	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	8960/85	*M. Zancovici*
5	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–					25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	1549/85	*M. Eminescu*
6	„Gh. Roşu	„de Matematică	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	8774/85	*Gh. Roşu*
7	„I. Caracicoveanu	„de Drept	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	8640/85	*I. Caracicoveanu*
8	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	1558/85	*N. Dăncescu*
9	„I. Cotea	„de Română	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	1589/85	*I. Cotea*
10	„C. Vişinescu	„de Fizică	„	–	200	–					20	–							20	–	180	–	9	–	171	–	1705/85	*C. Vişinescu*
11	„A. Averoff	„de Greacă	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25	15267/85	*A. Averoff*
12	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	150	–					15	–							15	–	135	–	6	75	128	25	8443/85	*Am. Weitzsecker*
13	„Th. Buicliu	„de Caligrafie	„	–	140	–		–			14	–							14	–	126	–	6	30	119	70	9134/85	*Th. Buicliu*
14	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–	11073/85	*Dr. C. Thiron*
15	„Dim. Bodescu	Secretar	„	–	–		100	–			–								–		100	–	–		100	–	8421/85	*Dim. Bodescu*
16	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–	scutit	*Gh. Suhăreanu*
17	„Const. Armanu	Curier	„	–	–		50	–			–								–		50	–	–		50	–	scutit	*Const. Armanu*
					2604	–	350	–			260	40							260	40	2693	60	117	18	2576	42		

Se certificã prezenþa în serviciu a personalului coprins în acest ª tat ºi exactitatea cifrelor

Vãzut ºi controlat la Ordonanciare DIRECTOR, I. G. Stravolca Secretar ºi custode, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 142-143, original.

27. 1885 apr. 4. *I. G. Stravolca, directorul Şcolii Comerciale din Iaşi, cere ministrului Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor să aprobe suplinirea lui Mihai Eminescu până la sfârşitul anului şcolar, prin Eduard Gruber.*

ROMÂNIA
MINISTERUL AGRICULTUREI, COMERCIULUI
ŞI DOMENIILOR
Direcţiunea
ŞCOALEI PUBLICE DE COMERCIU
din
IAŞI
No. 535

Iaşi, luna 4 aprilie 1885

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ŞI DOMENIILOR
No. 18732/1885 april. 5

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ŞI COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA no. 1674
1885, luna 5 aprilie

Domnule Ministru,

În temeiul declaraţiunei verbale făcute nouă de către Domnul M. Eminescu, cum că nu-şi poate reîncepe cursul său de Geografie la această şcoală, din cauza nedeplinei sale însănătoşiri, am onoare a vă ruga se binevoiţi a aproba suplinirea D-sale – în interesul învăţământului – până la finele anului şcolar 84-85, tot prin Domnul Eduard Gruber.

Binevoiţi, vă rog, Domnule Ministru, a primi asigurarea destinsei mele consideraţii.

Director, I. G. Stravolca

Secretar, Dim. Bodescu

<Rezoluţii>:

Dl M. Eminescu, suplinitor la catedra de Geografie de la Şcoala Comercială din Iaşi, a avut concediu de 4 luni de zile, care a expirat la 24 martie trecut. În acest timp a fost suplinit prin dl Gruber.

Direcţia şcoalei arată, prin prezentul, că dl Eminescu încă nu este pe deplin sănătos şi cere să se acorde prelungirea suplinirei prin d. Gruber până la finele anului şcolar curent.

Oprişan

Se aprobă
11 apr. 1885
ss. indescifrabil

D. Sale,
Domnului Ministru al Agriculturei, Ind., Com. şi Domeniilor, Bucureşti

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 8, original.

28. ***1885 apr. 13.*** *Direcţia Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor comunică Şcolii Comerciale din Iaşi că s-a aprobat suplinirea catedrei ocupate de Mihai Eminescu, prin E. Gruber, până la sfârşitul anului şcolar.*

No. 1674
Divizia Agriculturii
No. 17230
1885 aprilie 13

Şcoalei Comerciale din Iaşi

Am onoare a vă face cunoscut că, potrivit celor arătate de Dv. prin raportul no. 535, Ministerul a aprobat suplinirea catedrei ocupate de Dl M.Eminescu, prin Dl Gruber, până la finele anului şcolar.

Ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 9, concept.

29. ***<1885 apr. 13>.*** *Direcţia Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor comunică <Direcţiei Domeniilor> (la Ordonanţare) că s-a aprobat suplinirea lui Mihai Eminescu, prin E. Gruber, până la sfârşitul anului şcolar, la Şcoala Comercială din Iaşi.*

No. 1674
<Divizia Agriculturii>
<1885 aprilie 13>

La Ordonanţare

Am onoare a vă face cunoscut că Ministerul, în vederea celor arătate de Direcţiunea Şcoalei Comerciale din Iaşi prin raportul no. 535, a aprobat suplinirea Dl profesor suplinitor M. Eminescu, prin dl Gruber, până la finele anului şcolar curent. In statele de lefi însă se va urma întocmai ca şi până acum.

Ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 9, concept.

30. *1885 apr. f. z.* *Statul de prezenþa ºi achitarea salariilor personalului ªcolii Comerciale din Iaºi pe luna aprilie, la poziþia a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.*

ROMÂNIA

DIRECÞIUNEA ªCOALEI PUBLICE DE COMERÞ

din Iaºi MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ªI DOMENIILOR STAT

Constatând prezenþa ºi achitarea personalului ªcolei Comerciale pe luna aprilie 1885

No crt.	Numele şi pronumele	FUNCŢIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună al sumei fixate şi înscrisă în bughet						REŢINERI AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 şi art. 3 din legea de la 1872										SUMA de plată		Taxa de 5%		SUMA plătită		No. chitanţei sub care s-a plătit contribuţiunea pe trimestrul curgător	SEMNĂTURA DE PREZENŢĂ ŞI ACHITARE
			Servite	Vacante	Retribuţiune		Diurnă		Gradiaţiune		Totalul		Taxa de 10 %		sporul retribuţiunei		economii prin vacanţe şi cumul		TOTALUL reţinerilor									
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		
1	Dl. I. G. Stravolca	Director	30	–	–		50	–					–						–		50	–	–		50	–	584/85	*I. G. Stravolca*
2	„A. A. Bădărău	Prof. de Franceză	„	–	360	–							36						36	–	324	–	16	20	307	80	690/85	*A. Bădărău*
3	„B. I. Radu	„de Istorie	„	–	360	–			30		390		39	–					39	–	351	–	17	55	333	45	146/85	*B. I. Radu*
4	„ M. Zancovici	„de Comptab.	„	–	252	–							25	20					25	20	226	80	11	34	215	46	430/85	*M. Zancovici*
5	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–							25	20					25	20	226	80	11	34	215	46	45/85	*M. Eminescu*
6	„Gh. Roşu	„de Matematică	„	–	252	–							25	20					25	20	226	80	11	34	215	46	726/85	*Gh. Roşu*
7	„I. Caracicoveanu	„de Drept	„	–	252	–							25	20					25	20	226	80	11	34	215	46	666/85	*I. Caracicoveanu*
8	„C. Vişinescu	„de Ştiinţe fizice	„	–	252	–							25	20					25	20	226	80	11	34	215	46	52/85	*C. Vişinescu*
9	„I. Cotea	„de Română	„	–	366	66			44	25	410	85	41	09					41	09	369	82	18	48	351	34	719/85	*I. Cotea*
10	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	300	–			45	–	345		34	50					34	50	310	50	15	53	294	97	162/85	*N. Dăncescu*
11	„A. Averoff	„de Greacă	„	–	360	–							36	–					36	–	324	–	16	20	307	80	222/85	*A. Averoff*
12	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	252	–							25	20					25	20	226	80	11	34	215	46	88/85	*Am. Weitzsecker*
13	„Th. Buicliu	„de Desenu	„	–	140	–		–					14	–					14	–	126	–	6	30	119	70	797/85	*Th. Buicliu*
14	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–		100	–					–						–		100	–	–		100	–	405/85	*Dr. C. Thiron*
15	„Dim. Bodescu	Secretar	„	–	–		100	–					–						–		100	–	–		100	–	38/85	*Dim. Bodescu*
16	„Const. Armanu	Servitor	„	–	–		50	–					–						–		50	–	–		50	–	scutit	*Const. Armanu*
17	„Gh. Suhăreanu	Idem	„	–	–		50	–					–						–		50	–	–		50	–	scutit	*Gh. Suhăreanu*
					3398	66	350	–	119	25	1145	85	351	79					351	79	3516	12	158	30	3357	82		

Se certificã prezenþa în serviciu a personalului coprins în acest ªtat ºi exactitatea cifrelor

Vãzut ºi controlat la Ordonanciare DIRECTOR, I. G. Stravolca Secretar ºi custode, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1884, f. 19-20, original.

31. ***1885 mai. f. z.*** Statul de prezenţa şi achitarea salariilor personalului Şcolii Comerciale din Iaşi pe luna mai, la poziţia a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ŞI DOMENIILOR
ŞCOALA DE COMERCIU DIN IAŞI
STAT
Constatând prezenţa şi achitarea personalului acestei Şcoale pe luna mai, anul 1885

No crt.	Numele şi pronumele	FUNCŢIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună a sumei din bughet								REŢINERI PENTRU CASA PENSIUNILOR										SUMA de plată		Taxa de 5% pentru Stat		SUMA plătită		No. chitanţei de contribuţie	SEMNĂTURA Constatând prezenţa şi achitarea celui în drept
			Servite	Vacante	Leafă		Gradare		Diurnă		Total		10 la sută		Jumătate din retribuţiune		Sporul retribuţiunei		Economii prin vacanţe		Totalul reţinerilor									
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		
1	Dl. B. I. Radu	Director	30	–	–				52		–		–								–		50	–	–		50	–	146/85	*B. I. Radu*
2	„M. I. Zancov	Prof. de Comptabil.	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	430/85	*M. I. Zancov*
3	„A. A. Bădărău	„de Franceză	„	–	360	–					360		36	–							36	–	324	–	16	20	307	80	690/85	*A. A. Bădărău*
4	„B. I. Radu	„de Econ. Polit.	„	–	360	–	30	–			390		39	–							39	–	270	–	17	55	333	45	146/85	*B. I. Radu*
5	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	45/85	*M. Eminescu*
6	„C. Vişinescu	„de Ştiinţ. Fis. Nat.	„	–	252	–					252		25	20							25	20	180	–	11	34	215	46	52/85	*C. Vişinescu*
7	„I. Caracicoveanu	„de D^rul Adm.Cont.	„	–	252	–					252		25	20							25	20	180	–	11	34	215	46	666/85	*I. Caracicoveanu*
8	„G. Roşu	„de Matematice	„	–	252	–					252		25	20							25	20	180	–	11	34	215	46	726/85	*G. Roşu*
9	„I. Cotea	„de Română	„	–	366	66	44	25			410		41	09							41	09	180	–	18	48	351	34	719/85	*I. Cotea*
10	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	300	–	45				345		34	50							34	50	180	–	15	53	294	97	162/85	*N. Dăncescu*
11	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	252	–					252		25	20							25	20	135	–	11	34	215	46	88/85	*Am. Weitzsecker*
12	„Arist. Averoff	„de Greacă	„	–	360	–					360		36	–							36	–	135	–	16	20	307	80	222/85	*Arist. Averoff*
13	„Th. Buicliu	„de Caligr.Desen	„	–	140	–					140		14	–							14	–	126	–	6	30	119	70	797/85	*Th. Buicliu*
14	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–				100		–		–								–		100	–	–		100	–	405/85	*Dr. C. Thiron*
15	„D. Bodescu	Secretar	„	–	–				100		–		–								–		100	–	–		100	–	38/85	*D. Bodescu*
16	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	–	–				50		–		–								–		50	–	–		50	–	scutit	*Gh. Suhăreanu*
17	„Cost. Armanu	Idem	„	–	–				50		–		–								–		50	–	–	30	50	–	scutit	*Cost. Armanu*
		Total			3398	66	119	25	350		3517		351	79							351	79	3516	12	158		3357	82		

Se certifică prezenţa în serviciu a personalului în acest Stat ºi exactitatea cifrelor.

Director, B. I. Radu Secretar, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 32-33, original.

32. 1885 iun. f. z. *Statul de prezenþa ºi achitarea salariilor personalului ªcolii Comerciale din Iaºi pe luna iunie, la poziþia a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.*

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ªI DOMENIILOR
ªCOALA DE COMERCIU DIN IAªI
STAT
Constatând prezenþa ºi achitarea personalului acestei ªcoale pe luna iunie, anul 1885

No crt.	Numele şi pronumele	FUNCŢIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună a sumei din bughet								REŢINERI PENTRU CASA PENSIUNILOR										SUMA de plată		Taxa de 5% pentru Stat		SUMA plătită		No. chitanţei de contribuţie	SEMNĂTURA Constatând prezenţa şi achitarea celui în drept
			Servite	Vacante	Leafă		Gradare		Diurnă		Total		10 la sută		Jumătate din retribuţiune		Sporul retribuţiunei		Economii prin vacanţe		Totalul reţinerilor									
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		
1	Dl. B. I. Radu	Director	30	–	–				52		–		–								–		50	–	–		50	–	146/85	*B. I. Radu*
2	„M. I. Zancov	Prof. de Comptabil.	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	430/85	*M. I. Zancov*
3	„A. A. Bădărău	„de Franceză	„	–	360	–					360		36	–							36	–	324	–	16	20	307	80	690/85	*A. A. Bădărău*
4	„B. I. Radu	„de Ist. şi Econ. P.	„	–	360	–	30	–			390		39	–							39	–	270	–	17	55	333	45	146/85	*B. I. Radu*
5	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	45/85	*M. Eminescu*
6	„C. Vişinescu	„de Ştiinţ. fizice	„	–	252	–					252		25	20							25	20	180	–	11	34	215	46	52/85	*C. Vişinescu*
7	„I. Caracicoveanu	„de Drept	„	–	252	–					252		25	20							25	20	180	–	11	34	215	46	666/85	*I. Caracicoveanu*
8	„G. Roşu	„de Matematice	„	–	252	–					252		25	20							25	20	180	–	11	34	215	46	726/85	*G. Roşu*
9	„I. Cotea	„de Română	„	–	366	66	44	25			410		41	09							41	09	180	–	18	48	351	34	719/85	*I. Cotea*
10	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	300	–	45				345		34	50							34	50	180	–	15	53	294	97	162/85	*N. Dăncescu*
11	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	252	–					252		25	20							25	20	135	–	11	34	215	46	88/85	*Am. Weitzsecker*
12	„Arist. Averoff	„de Greacă	„	–	360	–					360		36	–							36	–	135	–	16	20	307	80	222/85	*Arist. Averoff*
13	„Th. Buicliu	„de Desen	„	–	140	–					140		14	–							14	–	126	–	6	30	119	70	797/85	*Th. Buicliu*
14	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–				100		–		–								–		100	–	–		100	–	405/85	*Dr. C. Thiron*
15	„D. Bodescu	Secretar	„	–	–				100		–		–								–		100	–	–		100	–	38/85	*D. Bodescu*
16	„Const. Armanu	Curier	„	–	–				50		–		–								–		50	–	–		50	–	scutit	*Const. Armanu*
17	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	–	–				50		–		–								–		50	–	–		50	–	scutit	*Gh. Suhăreanu*
		Total			3398	66	119	25	350		3517		351	79							351	79	3516	12	158	30	3357	82		

Se certificã prezenþa în serviciu a personalului în acest Stat ºi exactitatea cifrelor.
Director, B. I. Radu Secretar, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 51-52, original.

33. *1885 iul. f. z.* *Statul de prezenþa ºi achitarea salariilor personalului ªcolii Comerciale din Iaºi pe luna iulie, la poziþia a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.*

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ªI DOMENIILOR
ªCOALA DE COMERCIU DIN IAªI
STAT
Constatând prezenþa ºi achitarea personalului acestei ªcoale pe luna iulie, anul 1885

No crt.	Numele şi pronumele	FUNCŢIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună a sumei din bughet								REŢINERI PENTRU CASA PENSIUNILOR										SUMA de plată		Taxa de 5% pentru Stat		SUMA plătită		No. chitanţei de contribuţie	SEMNĂTURA Constatând prezenţa şi achitarea celui în drept
			Servite	Vacante	Leafă		Gradare		Diurnă		Total		10 la sută		Jumătate din retribuţiune		Sporul retribuţiunei		Economii prin vacanţe		Totalul reţinerilor									
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		
1	Dl. B. I. Radu	Director	30	–	–				52		–		–								–		50	–	–		50	–	146/85	*B. I. Radu*
2	„M. I. Zancov	Prof. de Comptabil.	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	430/85	*M. I. Zancov*
3	„A. A. Bădărău	„de Franceză	„	–	360	–					360		36	–							36	–	324	–	16	20	307	80	3003/	*A. A. Bădărău*
4	„B. I. Radu	„de Econ. Polit.	„	–	360	–	30	–			390		39	–							39	–	351	–	17	55	333	45	85	*B. I. Radu*
5	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	422/85	*M. Eminescu*
6	„C. Vişinescu	„de Ştiinţ. fizice	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	429/85	*C. Vişinescu*
7	„I. Caracicoveanu	„de Drept	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	440/85	*I. Caracicoveanu*
8	„G. Roşu	„de Matematice	„	–	252	–					252		25	20							25	20	180	–	11	34	215	46	666/85	*G. Roşu*
9	„I. Cotea	„de Română	„	–	366	66	44	25			410	91	41	09							41	09	369	82	18	48	351	34	2949/	*I. Cotea*
10	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	300	–	45				345		34	50							34	50	310	50	15	53	294	97	85	*N. Dăncescu*
11	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	3066/	*Am. Weitzsecker*
12	„Arist. Averoff	„de Greacă	„	–																									85	
13	„Th. Buicliu	„de Desen	„	–	140	–					140		14	–							14	–	126	–	6	30	119	70	423/85	*Th. Buicliu*
14	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–				100		–		–								–		100	–	–		100	–	88/85	*Dr. C. Thiron*
15	„D. Bodescu	Secretar	„	–	–				100		–		–								–		100	–	–		100	–		*D. Bodescu*
16	„Const. Armanu	Curier	„	–	–				50		–		–								–		50	–	–		50	–	209/85	*Const. Armanu*
17	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	–	–				50		–		–								–		50	–	–		50	–	405/85	*Gh. Suhăreanu*
		Total			3038	66	119	25	350		3157	91	351	79							351	79	3192	12	142	10	3050	02	38/85	

scutit
scutit

Se certificã prezenþa în serviciu a personalului în acest Stat ºi exactitatea cifrelor.
Director, B. I. Radu Secretar, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 93-94, original.

34. *1885 aug. f. z.* *Statul de prezenţa şi achitarea salariilor personalului Şcolii Comerciale din Iaşi pe luna august, la poziţia a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.*

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ŞI DOMENIILOR
ŞCOALA DE COMERCIU DIN IAŞI
STAT
Constatând prezenţa şi achitarea personalului acestei şcoale pe luna august, anul 1885

No crt.	Numele şi pronumele	FUNCŢIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE Servite	ZILE Vacante	Cuantumul pe lună a sumei din bughet: Leafă		Gradare		Diurnă		Total		REŢINERI PENTRU CASA PENSIUNILOR: 10 la sută		Jumătate din retribuţiune		Sporul retribuţiunei		Economii prin vacanţe		Totalul reţinerilor		SUMA de plată		Taxa de 5% pentru Stat		SUMA plătită		No. chitanţei de contribuţie	SEMNĂTURA Constatând prezenţa şi achitarea celui în drept
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		
1	Dl. B. I. Radu	Director	30	–	–				52		–		–								–		50	–	–		50	–	146/85	*B. I. Radu*
2	„M. I. Zancov	Prof. de Comptabil.	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	430/85	*M. I. Zancov*
3	„A. A. Bădărău	„de Franceză	„	–	360	–					360		36	–							36	–	324	–	16	20	307	80	690/85	*A. A. Bădărău*
4	„B. I. Radu	„de Econ. Polit.	„	–	360	–	30	–			390		39	–							39	–	351	–	17	55	333	45	146/85	*B. I. Radu*
5	„M. Eminescu	„de Geografie	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	45/85	*M. Eminescu*
6	„C. Vişinescu	„de Ştiinţ. fizice	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	52/85	*C. Vişinescu*
7	„I. Caracicoveanu	„de Drept	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	666/85	*I. Caracicoveanu*
8	„G. Roşu	„de Matematici	„	–	252	–					252		25	20							25	20	180	–	11	34	215	46	726/85	*G. Roşu*
9	„I. Cotea	„de Română	„	–	366	66	44	25			410	91	41	09							41	09	369	82	18	48	351	34	719/85	*I. Cotea*
10	„N. Dăncescu	„de Germană	„	–	300	–	45				345		34	50							34	50	310	50	15	53	294	97	162/85	*N. Dăncescu*
11	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	–	252	–					252		25	20							25	20	226	80	11	34	215	46	222/85	*Am. Weitzsecker*
12	„Arist. Averoff	„de Greacă	„	–																										
13	„Th. Buicliu	„de Desen	„	–	140	–					140		14	–							14	–	126	–	6	30	119	70	797/85	*Th. Buicliu*
14	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	–	–				100		–		–								–		100	–	–		100	–	405/85	*Dr. C. Thiron*
15	„D. Bodescu	Secretar	„	–	–				100		–		–								–		100	–	–		100	–	38/85	*D. Bodescu*
16	„Const. Armanu	Curier	„	–	–				50		–		–								–		50	–	–		50	–	scutit	*Const. Armanu*
17	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	–	–				50		–		–								–		50	–	–		50	–	scutit	*Gh. Suhăreanu*
		Total			3038	66	119	25	350		3157	91	351	79							351	79	3192	12	142	10	3050	02		

Se certifică prezenţa în serviciu a personalului în acest Stat şi exactitatea cifrelor.
Director, B. I. Radu Secretar, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 102-103, original.

CONJURAŢIA ANTI-EMINESCU

(nr. 6-9)

Călin L. Cernăianu

CINE ERA, DE FAPT, „ANONIMUL”?

Cu decenii în urmă, G. Potra a predat Bibliotecii Academiei Române cele 14 file (16 pagini scrise) ale unui manuscris descoperit de el în condiţii încă neclare. Nesemnat şi nedatat, acest document este frecvent folosit de către cei care se ocupă de biografia lui Eminescu. Iată ce scrie Potra însuşi despre acest document:

„Manuscrisul original este proprietatea mea şi îl am din hârtiile rămase dela regretata poetă Cornelia din Moldova. Am căutat în nenumărate rânduri şi pretutindeni, unde am avut bănuiala că aş putea da de numele autorului, dar mi-a fost imposibil, fiindcă timpul îndelungat care s'a scurs de atunci şi până acum, târâse în vecinicie pe aceia care mai puteau să spună, ceva, despre el. În orice caz, se vede că manuscrisul este al unui medic şi aceasta o dovedeşte caracteristica scrisului şi numeroşii termeni medicali întrebuinţaţi în raport.

Eu, aş propune ca autor al manuscrisului pe Dr. N. Tomescu, fost medic primar al Spitalului de Copii şi al institutului unde era internat M. Eminescu. El este acela care a pus diagnosticul sistemului circulator al poetului şi numai el singur, dintre medicii care l-au îngrijit nu a publicat nimic în legătură cu el; deci, ar fi exclus ca să nu-şi fi luat şi el notiţe, ca şi ceilalţi, de felul cum se manifesta boala şi viaţa poetului.”

A fost destul ca Potra să *sugereze* numitul autor al manuscrisului (care numai *raport* nu este), pentru ca mai toată lumea să repete formule de genul: *„se crede că buletinul ar fi fost întocmit de dr. Tomescu”* . Între *Potra crede* şi *se crede că* este o mare diferenţă. Şi din asemenea confuzii se nasc convingerile colective greşite. Faptul că Tomescu (în unele lucrări medicale apare scris T*h*omescu) ar fi *„pus diagnosticul sistemului circulator al poetului”* ne este atestat de colegul său de breaslă V. Vineş, care, în singurul lui text despre Eminescu, insistă asupra acestui detaliu, repetat la distanţă de numai o pagină: 1) *„Din partea sistemului circulator, cordul prezinta o endocardită veche (diagnostic pus şi de profesorul N. Tomescu)”* şi 2) *„…este consecinţa unei*

endocardite mai vechi (diagnosticată de regretatul profesor N. Tomescu, medic primar al serviciului de boli interne de la spitalul de copii care era şi medic al Institutului)" – vezi *România medicală*, numărul 11/iunie 1931. Ei, şi? Oare, cei care-l consideră pe N. Tomescu drept autor al manuscrisului anonim nu s-au întrebat deloc cum se face că în paginile acestui document *nu este prezentată ca sigură tocmai endocardita, pe care ni se cere să credem că ar fi diagnosticat-o numitul medic, personal*?

Citim din manuscris:

„Această stare a lui Eminescu, d-apururea incurabilă se complică în ultimele săptămâni şi de sincope care au fost considerate ca rezultate ale unei circulaţiuni cardiace neregulate, ***ca nişte*** *manifestaţiuni ale unei* ***maladii a cordului, ce simptomele locale nu permiteau a o determina cu preciziune****.*

S-a bănuit zicem o degenerescenţă cardiacă, ***poate chiar şi*** *o endocardită vegetantă"* (subl. ns.).

Din rândurile de mai sus rezultă că poziţiile lui Şuţu şi Vineş sunt opuse, ultimul contrazicându-şi fostul şef. Desigur, ca persoană direct răspunzătoare de decesul lui Eminescu, V. Vineş era interesat să-şi apere propria piele, iar faptul că „amintirile" lui au ajuns în presă doar după moartea lui Şuţu şi că, potrivit propriei mărturisiri, conţin anumite… *„lipsuri fatale"* nu-i sporesc credibilitatea. Dar asupra acestui personaj vom reveni cât de curând, cu o analiză amplă, care se impune, mai ales datorită modului superficial în care unii continuă şi astăzi să apeleze la „spusele" lui.

Nu credem că un medic poate fi depistat cu precizie după caligrafie ori după faptul că foloseşte termeni specifici profesiei sale, chiar dacă prezenţa acestora ne poate face să *bănuim* profesia autorului. Afirmaţia lui G. Potra, potrivit căruia N. Tomescu ar putea fi o excepţie, deoarece *„numai el singur, dintre medicii care l-au îngrijit nu a publicat nimic în legătură cu"* Eminescu, nu are suport în realitate.

Eminescu nu a fost nici o clipă pacientul lui N. Tomescu, care s-ar putea, eventual, număra doar între cei care au urmărit din curiozitate strict profesională evoluţia lui în ospiciu (psihiatria a fost exersată pe seama celor care, cu sau fără motiv, ajungeau prin ospicii, Eminescu era o persoană de excepţie şi, în plus, în perioada aceea, două dintre principalele lucrări ale lui C. Lombroso – *Geniu şi nebunie* [1864] şi *Omul delincvent*… [1874] – continuau să fie subiect de studiu şi de controverse, fiind, într-o oarecare măsură, „la modă").

Lucrurile stau exact invers faţă de modul în care le prezintă Potra, fiindcă, sfidând Legea, tocmai cei care l-au examinat şi care i-au impus anumite tratamente lui Eminescu nu au scris un rând referitor la cazul acestuia, în contrast cu tot soiul de neaveniţi (între care şi unii cărora, prin cele ce-au fantazat, pare să li se fi potrivit mai degrabă calitatea de pacienţi ai ospiciilor, nu de medici). În acest sens, principalul doctor care nu a dat publicităţii nici un rând despre situaţia medicală a lui Eminescu este Şuţu, omul fără de care răpirea şi sechestrarea lui Eminescu în ospiciu nu era posibilă, dar, culmea, tăcerea lui pare a nu surprinde pe nimeni! Al doilea este doctorul Obersteiner, iar lângă acesta stă Isac, atât de elogiat de biata Harieta, căreia îi făcuse promisiuni rămase neonorate:

„Tot cu părerea de mai nainte a rămas, că [Eminescu] are să se vindece cu totul, ***zicându-mi că va da cu numele lui un articol, descriindu-i toată boala*** (subl. ns.) *şi că profesorii ce l'au căutat [la Viena] sunt în cea mai mare parte în eroare…”* (Harieta către Cornelia Emilian, 16 septembrie 1887).

Se impune o digresiune, pentru câteva precizări. Cum am mai spus-o, institutul doctorului Şuţu este invocat de mulţi dar, întrucât acest stabiliment nu figurează în listele oficiale ale vremii, deşi i se făcea o discretă publicitate, suntem siliţi să ne întrebăm dacă funcţiona legal sau nu şi dacă deservea ori ba autorităţile vremii. Oricum ar fi, de vreme ce *Caritatea* era un ospiciu privat condus de Şuţu (care avea şi calitatea de *„Medic-Director”*), rezultă că, asemenea lui V. Vineş, şi N. Tomescu era *salariat al acestuia*. Dacă Şuţu era proprietar unic ori dacă el avea asociaţi persoane fizice şi/sau juridice (din cea de a doua categorie putând face parte inclusiv Poliţia), nu ştim încă şi nici nu există garanţia că situaţia se va mai limpezi vreodată complet. Acum însă ne interesează cu precădere altceva: ca *angajat al lui Şuţu*, de la care (mai?) primea un *salariu*, nu ştim câtă libertate de exprimare avea *pediatrul* Tomescu (în cazul în care inima i-ar fi dat ghes să-l contrazică pe *patron*) şi nici cât profesionalism avea, deoarece, oricât de mult am ţine cont de faptul că, la acea dată, specializările nu erau stricte ca astăzi, nici nu se putea spune că orice medic trata, la fel de eficient, pe oricine, de orice boală. Totuşi, între bolile copilăriei şi dereglările mintale ale adulţilor este o distanţă suficient de mare pentru ca un singur om să nu o poată acoperi, fiind la fel de priceput şi într-un domeniu, şi în celălalt. Şi, din curiozitate: cum o fi stabilit doctorul Tomescu, aşa de precis, că endocardita era una *„veche”*? Din păcate, Vineş, cel care face

precizarea, nu spune şi ce înţelegea el prin *„endocardită veche”*, astfel încât să putem astăzi risca o cât de aproximativă datare a instalării acesteia.

Modul în care Potra a intrat în posesia documentului rămâne o temă de studiu. Deocamdată, reţinem o singură întrebare: cum se face că nimeni din familia Corneliei din Moldova, din familia Conta (fratele Corneliei, Gheorghe, fusese însurat cu sora lui Vasile Conta) sau dintre prietenii *„regretatei”* nu a pomenit, măcar, de existenţa acestui manuscris, ajuns pe căi necunoscute *„proprietatea”* lui G. Potra? Sigur este faptul că decesul Corneliei din Moldova a survenit la 12 aprilie 1933, textul manuscrisului păstrat de ea fiind publicat de G. Potra în anul următor.

Cine fusese Cornelia de la Moldova? Cei mai mulţi nu au auzit de ea, pentru majoritate fiind la fel de necunoscută ca Ioana din Ardeal sau Filofteia din Regat. Născută Kernbach (9 iunie 1866, la Botoşani) şi măritată Tatuşescu, ea era sora lui Gheorghe din Moldova – pseudonimul lui George Kernbach, născut tot la Botoşani, cu trei ani mai devreme (în 1859, după alţii) şi devenit, mai târziu, redactor al revistei *Fântâna Blanduziei*. Datele referitoare la familia celor doi fraţi sunt vagi şi, mai mult, puţina informaţie existentă este contradictorie. Unele izvoare ni-i prezintă drept copii ai lui G. Kernabach. Altele susţin că tatăl lor ar fi Iosif Kernbach, care în mod sigur a avut un frate, dar nu avem garanţia că acesta s-ar fi numit Gheorghe (George). Despre Iosif Kernbach ştim că a corespondat mult timp cu Maiorescu, care îl numea şi *Körnbach* – şi, pentru ca lucrurile să fie şi mai complicate, Kernbach însuşi se prezenta şi Cornea. Cum, conform lui Maiorescu, în toamna lui 1858, Iosif Kernbach era funcţionar – *„adjunct la telegraf, la Botoşani (Moldova)”* – şi cum atât Cornelia, cât şi fratele ei, George, au văzut lumina zilei în acest târg, putem fi tentaţi să socotim că „telegrafistul” era tatăl lor. (Desigur, dacă Iosif Kernbach a locuit în Botoşani, nu înseamnă că fratele lui nu putea domicilia în aceeaşi localitate.)

Numele acestui Kernbach este invocat întâmplător şi de Eminescu, într-o epistolă către tatăl lui, căminarul Eminovici:

> *„Sărut mânile mamei şi cred că veţi tăinui încă această ştire* (moartea lui Şerban, 17 noiembrie 1876 – n. ns.). *Eu n-am spus-o nimărui, căci uşor ar veni şi în Botoşani. Nu ştie decât Chernbach, care-acum e-aici* (în Iaşi – n. ns.) *la telegraf.”*

Este evident că numele lui Chernbach era cunoscut tuturor Eminovicilor.

Una peste alta, Cornelia din Moldova era fiica sau nepoata unei persoane

care, cel puţin până la un un punct, s-a numărat printre amicii lui Maiorescu şi care, cunoscând bine Botoşanii, rămâne foarte plauzibil să fi deţinut informaţii legate de familia Eminovicilor.

Deşi figurează drept poetă în puţinele lucrări care îi amintesc numele, Cornelia din Moldova se numără printre primele femei-medic din România. Despre adevărata ei profesie, Gabriela Drăgoi precizează: *„Funcţionează ca intern şi apoi, după o specializare în străinătate, ca medic secundar al Eforiei Spitalelor civile. Fiind şi profesoară de igienă, publică pentru uzul şcolilor secundare de gradul al doilea manualul* Noţiuni de medicină si farmacie populară *(1912). După căsătorie, purta numele Tatuşescu.”* Dacă soţul ei era una şi aceeaşi persoană cu medicul N. Tatuşescu sau se înrudea cu acesta, prezenţa în casa Corneliei din Moldova a documentului prezentat de G. Potra devine foarte plauzibilă, deoarece N. Tatuşescu a fost unul dintre asistenţii **psihiatrului** Al. Obregia (1860 – 1937), iar acesta din urmă a avut, din 1893, şi calitatea de medic primar al Spitalului Mărcuţa – unde i-a urmat mai vârstnicului coleg Şuţu.

Aşa stând lucrurile, am avea într-adevăr motive să nu ne mai mirăm că manuscrisul conţine *„numeroşi termeni medicali”*. La primă vedere, el putea să fie scris atât de Cornelia Kernbach, cât şi de N. Tatuşescu ori chiar de către A. Obregia. Aceste ipoteze trebuiau să fie de mult incluse între versiunile plauzibile, întrucât, din 1934, când a publicat Potra textul în discuţie, specialiştii au avut răgaz suficient (azi-mâine se fac 70 de ani!). Lipsa întrebărilor dovedeşte că documentarea prea multor biografi se rezumă la a citi paginile altora, multe cărţi „noi” fiind, de fapt, viziuni particulare asupra informaţiilor, preluate (de obicei, necritic) din cărţi mai vechi. De altminteri, numărul restrâns de citate folosite (frecvent aceleaşi) confirmă metoda. Mă întreb: ce au păzit *colectivele* care au fost plătite să se ocupe de Eminescu? Ce a lăsat în urmă *„colectivul «Eminescu» al Academiei”* sau catedra de la Universitate, înfiinţată în 1971? Oare, la o *catedră Eminescu*, studiul se rezumă la memorarea unui număr de fraze din „decretele” anumitor critici şi/sau istorici literari? Oare, în general, studenţii nu ar putea fi dirijaţi spre cercetarea directă, din document, în loc să fie făcuţi prizonieri de extrase mai mult sau mai puţin inspirate, impuse de profesor în cursul pe care îl predă? Se tem oare unii profesori că, dacă ar afla astfel ceva şi de la ucenicii lor, s-ar descalifica în ochii acestora? Oare, lucrul în echipă se potriveşte în construcţii sau în cercetare, dar nu şi în învăţământul superior?

Senzaţional: psihiatrul Şuţu vorbeşte singur, la persoana a treia

Să revenim însă la manuscrisul nostru, nedatat şi nesemnat.

În mod absolut surprinzător, istoricii literarii nu au observat un detaliu esenţial: scrisul din acest document „anonim” este identic cu grafia folosită în cele două aşa-zise certificate medicale, atribuite doctorului Şuţu (unul fiind contrasemnat – se pare – şi de alţi doi colegi de breaslă). În felul acesta, se deschid trei căi:

a) documentele nu sunt scrise de mâna lui Şuţu – caz în care toate sunt falsuri, comise nu se ştie de cine, dar, cunoscut fiind cel care le-a manevrat, se poate bănui (dacă nu preciza) cine le-a comandat;

b) unul sau două dintre cele trei documente sunt puse pe hârtie de mâna lui Şuţu, restul – nu:

c) Şuţu a scris atât documentele medicale, cât şi textul nesemnat dat publicităţii de G. Potra.

Din multe motive, primele două variante sunt puţin plauzibile şi, dacă ar fi să se dovedească reale, cercul celor implicaţi s-ar lărgi, fără ca vreunul dintre vinovaţii deja ştiuţi să fie eliminat. Oricum, Şuţu nu se poate disculpa, fie şi numai pentru că, neîntocmind documentele de internare şi, respectiv, de externare a lui Eminescu, el rămâne persoana care a pus la dispoziţie spaţiul în care a fost sechestrat acesta. În plus, într-o asemenea ipoteză, cum Maiorescu şi ceilalţi junimişti de vază erau în 1889 membri ai Guvernului şi/sau ai Camerei, ar deveni şi mai evidentă implicarea autorităţilor Statului, scoţându-se astfel şi mai pregnant în relief imaginea de deţinut politic a lui Eminescu.

În cazul în care nu ne aflăm în faţa unor măsluiri de proporţii, când certificatele medicale semnate de Al. Şuţu ar fi fost contrafăcute, o privire sumară ne convinge că documentul dat publicităţii de G. Potra şi predat Academiei este scris de mâna lui Şuţu însuşi. Grafia documentelor în cauză dovedeşte acest lucru. Spre edificare, alăturăm pe aceeaşi pagină pasaje din Certificatul medical (5 iulie 1883), din Raportul medico-legal (23 martie 1889) şi din Manuscris (1889–1890), notându-le cu literele „C”, „R” şi, respectiv, „M”.

C
1883

Subsemnatul, doctor în medicină, attest prin aceasta că d. Eminescu, adus în căutarea institutului Caritatea din Bucureşti la 28 Iunie 1883 de către Dl. Prefectura Capitalei, este atins de alienaţiune

R
1889

Din cele descrieri subsemnaţii conchidem că d. Mihail Eminescu este atins de alienaţiune mintală în forma de Demenţă, stare care reclamă reducerea sa într-un institut atât spre îngrijire şi căutare cât şi spre liniştea publicului. —

M
1889/1990

Adevărata cauză a maladiei lui Eminescu care a dus la ramolismentul cerebral, slăbirea precoce şi intensă a facultăţilor sale intelectuale. Afară de constituţiunea nativă a spiritului său care l-a împins de timpuriu la o activitate mintală exagerată, în care imaginaţiunea a avut rolul preponderent, graţie tendinţelor sale la producţiuni geniale în care apare o conştiinţă turburată, gra-

Precum se vede în facsimilul prezentat, grafia din Manuscrisul descoperit de Potra acoperă întreaga foaie de hârtie, nelăsând spaţiul obişnuit în partea stângă, şi este mai rarefiată decât cel pe care îl găsim în Certificatul medical din 5 iulie 1883. Faptul că pare să fi fost aşternut pe hârtie la repezeală ne este dovedit şi de existenţa unor cuvinte legate pur întâmplător între ele. În cazul invocatului certificat, scrisul pare mai lăbărţat, iar distanţa dintre rânduri este mai mare, indicând intenţia autorului de a acoperi cu cuvinte puţine o cât mai mare suprafaţă de hârtie (documentul este penibil de scurt; nu ştim să mai fi existat unul la fel, în baza căruia să se ceară punerea cuiva sub interdicţie, dar putem dovedi că Şuţu însuşi îi acuza pe colegii care emiteau asemenea fiţuici). Se poate, însă, ca explicaţia să fie alta: cineva a încercat să imite scrisul lui Şuţu – poate, chiar prin meticuloasă copiere, literă cu literă. Suspiciunea este alimentată şi de existenţa unor litere care par a fi fost scrise cu o uşoară ezitare.

Bineînţeles, un răspuns ferm ne pot da numai specialiştii. Şi nu este vorba de grafologi, cum cred unii, deoarece, până la noi ordine, grafologia rămâne ştiinţa (sau priceperea?) de a descifra caracterul şi aptitudinile unei persoane, prin analiza scrisului ei. Ideea centrală pe care se bazează grafologia este aceea că individul nu poate fi insensibil ca o maşină de scris, scrisul rămânând un mod de manifestare al conştientului şi subconştientului fiecăruia, dependente de factori precum gândurile şi starea de spirit din momentul în care aşterne cuvintele pe hârtie. Încărcătura de semnificaţii psihologice a scrisului este deosebit de mare, chiar dacă puţini sunt cei care reuşesc să o observe şi să o „traducă". În dosarul Eminescu, specialiştii în grafologie patologică ar putea ajuta doar pentru a determina dacă ultimele mostre ale scrisului acestuia atestă sau nu pretinsa lui stare de alienare, gravitatea acesteia etcetera. Şi poate n-ar fi rău dacă cercetarea s-ar extinde, o analiză similară făcându-se şi unor texte redactate de personaje mai mult sau mai puţin direct implicate în destinul acestuia.

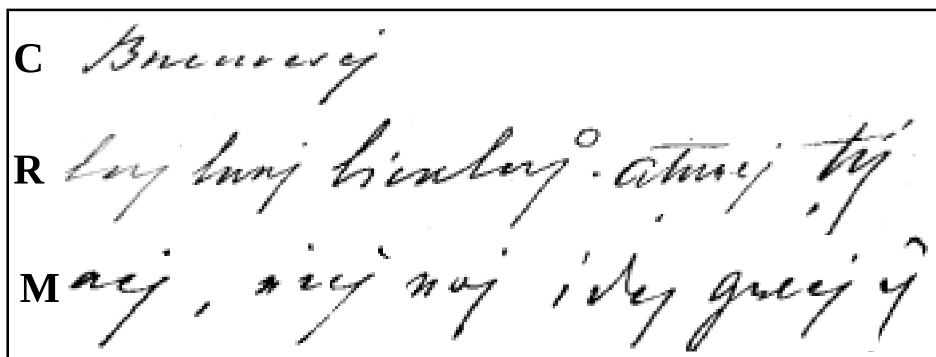
În cazul de faţă, se impune însă o expertiză criminalistică a scrisului, care, departe de a urmări să descopere unghere nevăzute din sinea autorului, poate stabili dacă cele trei documente medicale la care ne referim au fost sau nu scrise de aceeaşi mână. Fără să avem pretenţia că am face o analiză ştiinţifică, semnalăm o serie de elemente, pe care le considerăm elocvente în cazul în speţă, exprimându-ne totodată convingerea că instituţiile depozitare ale documentelor în cauză (şi nu numai) ar trebui să apeleze constant la specialiştii capabili să efectueze expertiza criminalistică a scrisului.

Cele trei documente conţin anumite litere puternic personalizate – cum ar fi *„i”*, *„l”* sau *„s”* (îndeosebi, la sfârşit de cuvânt), precum şi *„r”*. Altă dovadă că ele sunt opera aceleiaşi persoane o constituie greşelile de scriere, precum incorecta aşezare a ghilimelelor şi chiar greşita despărţire în silabe. La fel, atrage atenţia dublarea unor consoane – care se regăseşte chiar şi în lucrările tipărite ale lui Şuţu (îndeosebi, în cazul cuvintelor preluate din limba franceză).

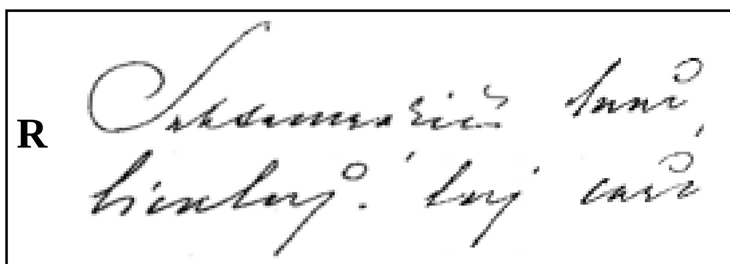
Dată fiind lungimea atât de diferită a celor trei manuscrise, evident că minimumul de exemple de litere personalizate îl găsim la cel mai scurt dintre ele (aşa-zisul *„Certificat medical”*). Având un număr extrem de redus de cuvinte (53, cu semnătură şi cu datare cu tot), acesta este scris cu litere mai mari şi mai rare, spaţiul dintre rânduri fiind, de asemenea, mai mare. Când plecăm de la premiza (încă necontestată) că atât *Certificatul medical*, cât şi *Rapportul medico-legal* sunt scrise de Şuţu, compararea oricăruia dintre aceste documente medicale cu Manuscrisul descoperit de Potra se face (şi) pe baza faptului că dacă a=b şi b=c, invariabil, a=c. De aceea, în cazurile în care aceeaşi mostră nu există în fiecare dintre cele trei documente nu schimbă fundamental lucrurile, atâta vreme cât ea se regăseşte în Manuscris şi în unul dintre celelalte două acte oficfiale, indiferent dacă este vorba de Certificat sau de Raport.

Deşi, din motive independente de noi, calitatea copiilor pe care le folosim nu este cea dorită, vom încerca să exemplificăm. Acolo unde am întâlnit cuvinte care încep pe un rând şi se termină pe următorul, alăturarea celor două părţi, păstrând şi cratima, are drept scop înlesnirea urmăririi elementelor grafice care ne interesează.

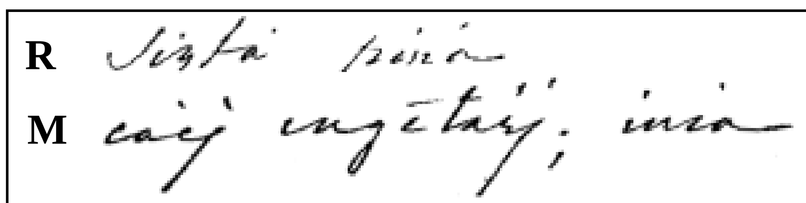
Nu o dată, litera *„i”* apare destul de des ca un *„j”* fără buclă. Acest mod de a caligrafia este inconfundabil – cel puţin, în documentele din epocă, privitoare la Eminescu.

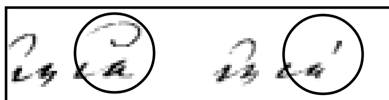
Uneori, punctul lui *„i”* este înlocuit cu o linie curbă de diverse amplitudini sau chiar cu un inel, amintind de modul în care este caligrafiat *„ă”*

În alte pasaje se întâmplă invers, „căciula” lui *„ă”* fiind asemenea punctului lui *„i”*:

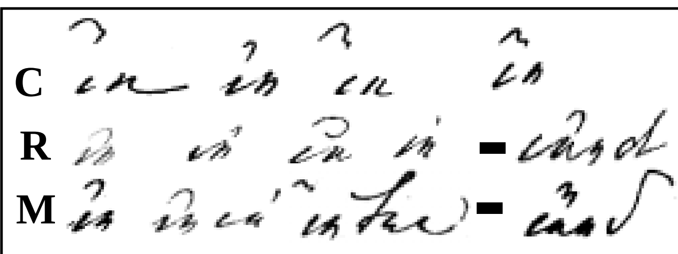
În ceea ce priveşte semnele diacritice ale literelor *„î”*, *„ă”* şi *„â”*, acestea au forme variate, întâmplându-se ca, la distanţă de numai câteva cuvinte, autorul să folosească modele diferite.

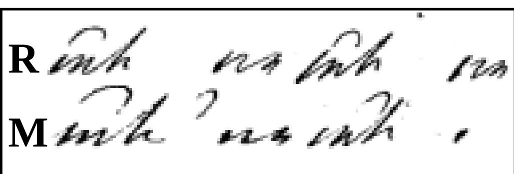

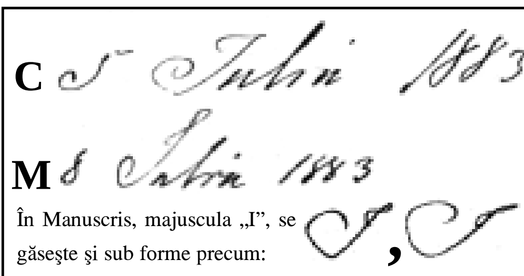
Variante ale minusculei *„ă”*, existente în Raport şi în Manuscris.

Litera *„î”* (şi, mai puţin *„â”*) cunoaşte o mare varietate de forme, dar fiecare dintre acestea se regăseşte în cel puţin două din cele trei documente.

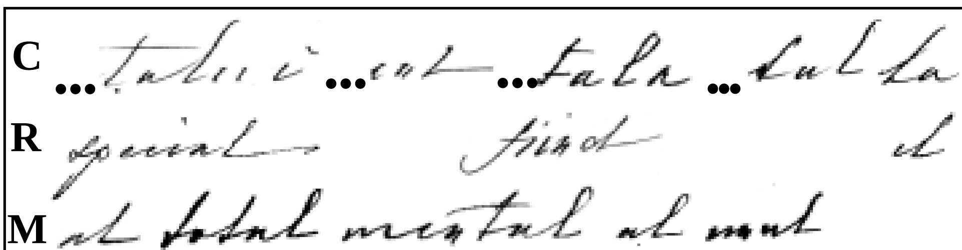
În Raport şi în Manuscris, *„într-un”* şi *„într-o”* apar scrise în forme atât de asemănătoare, încât aproape că se pot suprapune perfect.

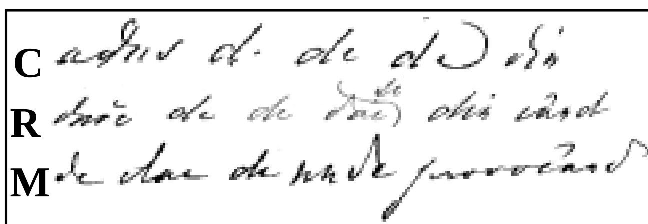
O simplă privire aruncată datelor prezentate în Certificat şi în Manuscris este suficientă pentru a ne determina să acceptăm ca plauzibilă ipoteza conform căreia acestea au fost scrise de aceeaşi mână.

Îndeosebi la sfârşit de cuvânt, minuscula *„l"* (mai rar, şi *„d"* sau *„t"*) este uneori caligrafiată într-un mod mai rar întâlnit, terminaţia nefiind un baston rotunjit, ci unghiular.

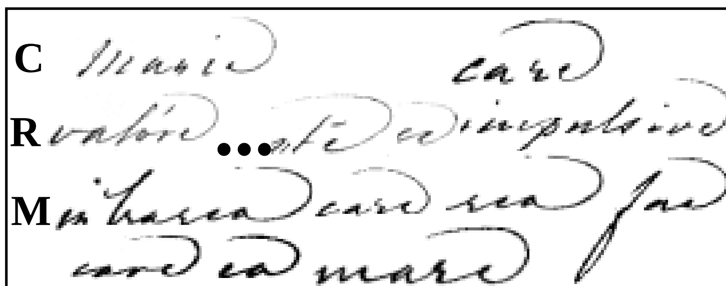

Litera *„d"* apare în mai multe feluri, principalele deosebiri părând să se [illegible] vitezei de scriere:

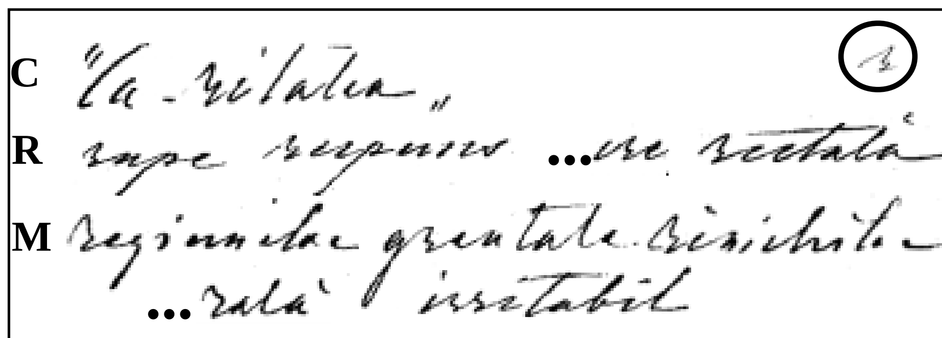

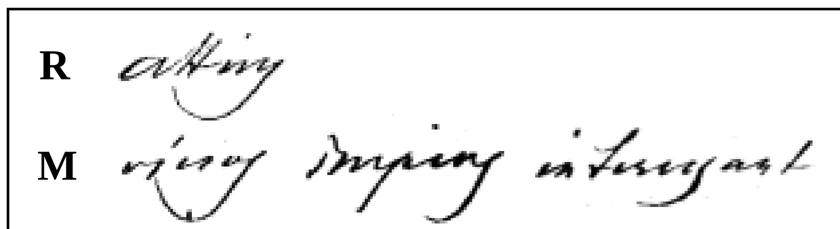
Spre deosebire de unele consoane, atunci când se află la sfârşit de cuvânt, vocalele se termină uneori cu o buclă amplă, care seamănă adesea cu „căciula" pusă de autor minusculei *„ă"*:

Caligrafia lui Şuţu este particularizată şi printr-un soi aparte de *„r”* (care alternează cu altele, mai „clasice”):

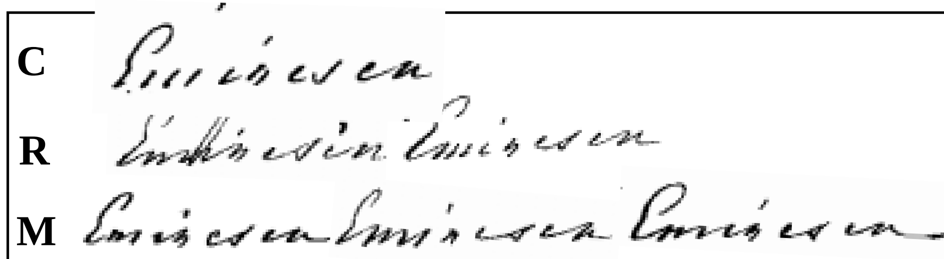

Modul în care autorul celor trei documente olografe comparate construieşte uneori minuscula *„s”* face parte (ca şi în cazul literelor *„i”* şi *„r”*) din ceea ce unii specialişti prezintă drept *„caracteristici speciale”* ale scrisului unei persoane (după alţii, denumirea mai potrivită ar fi *„caracteristici particulare”*), spre a le deosebi de *„caracteristicile generale”*, care privesc

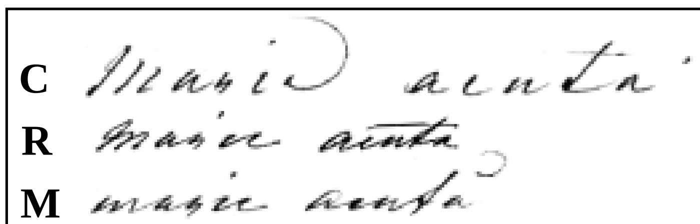
grafia cuiva în ansamblu.

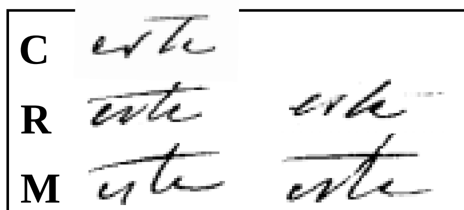
Inevitabil, există o serie de cuvinte care se regăsesc în două sau chiar în toate cele trei documente. Unul dintre ele este, evident, numele lui Eminescu.

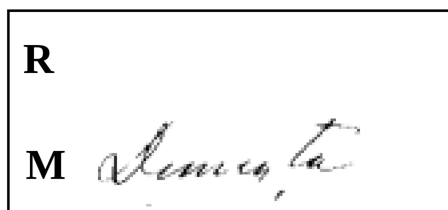

Diagnosticul stabilit lui Eminescu în 1883 (*manie acută*) apare şi el în

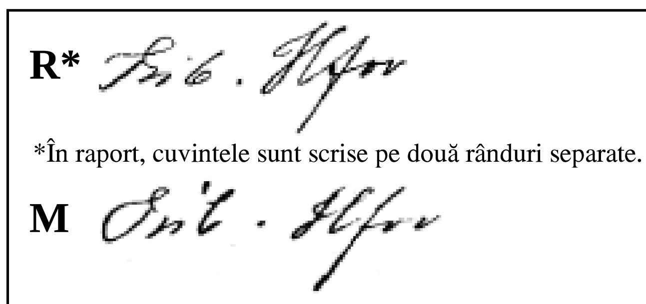
toate cele trei documente (ca şi cuvântul *„este”*), iar diagnoza pusă şase ani mai târziu (*demenţă*), doar în ultimele două (1889 şi, respectiv, 1889/1890).

În Raport şi în Manuscris, numele Tribunalului Ilfov este şi el caligrafiat într-un mod aproape identic, diferenţa apărută în cazul majusculei *„T”* nefiind semnificativă. Această literă este construită din aceleaşi componente: un baston (ca şi) vertical şi, deasupra lui, orizontal, o bară buclată. În Raport, originala bară a majusculei *„T”* este legată de minuscula *„r”*, care-i succede, bucla barei având, se pare, rostul de a înlesni continuitatea scrisului, diminuând, astfel, numărul punctelor de atac necesare. În Manuscris, autorul scrie majuscula *„T”* dintr-o singură trăsătură de condei (de unde şi asemănarea acesteia cu *„O”*), dar nu o leagă de litera următoare. În Raport, însă, unde scrisul trebuia să fie cât mai lizibil, procedează invers şi, construind-o din două elemente distincte, îi face legătura cu *„r”*.

să muncească. Astfel: într-o dimineață
d. doctor, dându-mi două pachete de
țigări, și aceste fiind deja, fără să i
fie cu legătură cu mâna sa fața.
Altă dată, ca un echo repetă ano-
tele ce se pronunță înaintea sa; în
fine uneori stând singur exprima
monologuri fără sens. — Această tur-
burare este și mai pronunțată în
diferitele luj acte. Astfel primin-
du-se în grădină culege felurite
obiecte de pe jos, pietricele, bucăți de
lemn, de hârtie ce le pune în buzu-
nar, credând că aceste obiecte sunt de
valoare; dacă ~~face~~ distruge cu mâinj să rupe
ce găsește, așternutul său, haine-
le, obiecte de care, are un mare
inconvenient, ca o trebuință de ale sale
autoritatea. Alimentarea sa este cu
totul alterată, incapabil de a se
feri în momentul trebuințelor sale
fiind cele automatice și mașinal.
Alimentația și somnul se execută
normal, însă se observă pierdere de
cele și secretele ceea ce reclamă
o îngrijire continuă.

12

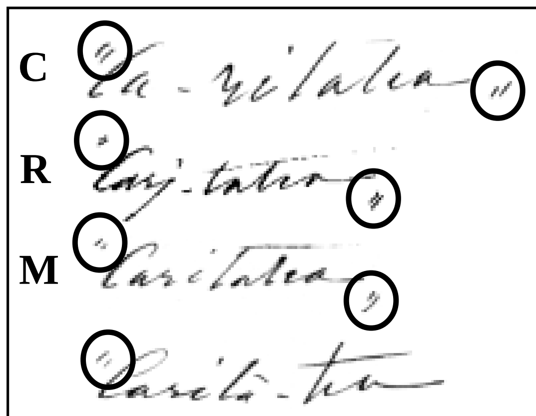
ca societatea ei adoptate și ca necesitatele ei pasiunii sunt apanagiul civilisațiunii moderne și istoriei sale. Agitațiunea vieții lucrative și emoțiunii sale, congestiunea quasi cronică în castele regiunii ale creierului, acelea în care sentimentele, imaginațiunea și raționamentul își aleg de sediu și de reședință.

S'a zis că Eminescu a devenit alienat numai din cauza maladiei sifilitice, ce l'ar fi ținut în acum 10-12 ani. Eroare. Eminescu n'a fost sifilitic. Ideea aceasta i-a născut din doctrina erronată ce profesă o școală germană că paralisia generală este tot-deauna o manifestațiune sifilitică, dat mai de înrolată ca aceea care susține că toate sclerosele cerebro-spinale sunt de origine sifilitică. — Alții au zis că el se alcooliza. Și această idee este ca cea d'antâiu o supposițiune cu totul gratuită. Dacă Eminescu a abusat de băuturi alcoolice, aceasta a făcut-o când deja maladia începuse — Fost-a ore hereditatea adevărata causă a maladiei? Sunt ore cari indicii în favorea acestei

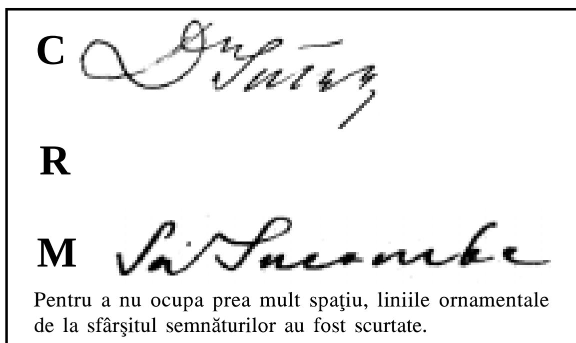

Facsimilul din stânga reprezintă a doua pagină a Raportului, iar cel din dreapta, pagina numărul 14 din Manuscris (în colţul din dreapta, sus, apare cifra 12, deoarece primele două file au fost scrise pe ambele feţe). Selecţia nu a avut la bază o mai mare asemănare între aceste două mostre decât cea existentă între altele, ci faptul că pagina din mijloc a Raportului este singura scrisă integral, iar fragmentul din Manuscris cuprinde şi mărturisirea scrisă privind pretinsul diagnostic de sifilis.

Un element distinctiv al scrisului folosit de autorul celor trei documente îl constituie, aşa cum se vede în facsimilul de mai jos, şi greşita poziţionare a ghilimelelor.

Semnătura lui Şuţu nu există în Manuscris, acesta nefiind un document oficial – precum actele eliberate în calitate de medic solicitat de autorităţi – ci

Pentru a nu ocupa prea mult spaţiu, liniile ornamentale de la sfârşitul semnăturilor au fost scurtate.

unul privat. În facsimilul alăturat remarcăm marea similitudine între felul în care apare litera *„S”* (fie ea majusculă ori minisculă), atunci când autorul o leagă de terminaţia ultimei litere a cuvântului precedent.

Când a fost scris acest document medical nesemnat, pe care l-am numit Manuscrisul? Data redactării lui poate fi aşezată între 17 iunie 1889 (ziua funeraliilor lui Eminescu) şi finele anului 1890, când N. Petraşcu a publicat în *Convorbiri literare* studiul *Eminescu*, inspirat şi din acest text.

Mai mult sau mai puţin credibil, textul doctorului V. Vineş are meritul de

a fi fost scris în nume propriu, asemenea unei declaraţii *(„Găsesc acum…”, „….rog pe cititori să…”* etcetera). Spre deosebire de subalternul lui, Şuţu procedează altfel, evitând să se implice în mod explicit:

„Autopsia, făcută 24 ore după moarte la amfiteatrul Spitalului Brâncovenesc, ***de domnii profesori Alecsianu şi Şuţu****…”* (subl. ns.).

Astfel, textul lui putea fi atribuit oricui – cum, de altfel, s-a şi întâmplat. De ce aşa? Cine să mai ştie cu precizie de ce şi-a ascuns Şuţu identitatea? Poate, pentru a nu mai explica de ce a ocolit Legea, neîntocmind un raport oficial de autopsiere (dacă, într-adevăr, autopsia chiar a fost făcută). Poate, pentru a înlocui această carenţă printr-un document anonim, nu neapărat onest redactat şi pentru care nu îşi asuma nimeni responsabilitatea. Să ne amintim faptul că tot Şuţu a emis şi certificatul de moarte, dar că acesta a devenit – şi el – de negăsit. Întrucât manuscrisul a rămas, dar certificatul de moarte, pe baza căruia s-a întocmit actul oficial de deces, a dispărut, devine firesc să ne întrebăm dacă şi în ce măsură conţinutul lor semăna ori ba. Pentru că, totuşi, un act oficial este mai greu de distrus decât un manuscris personal. Or, în cazul de faţă, lucrurile s-au petrecut exact pe dos.

Fără să aprofundăm acum conţinutul manuscrisului lui Şuţu, ne rezumăm la a spune că el conţine şi o contestare categorică a diagnosticului de sifilis pus de avocatul-estet şi de epigonii lui într-ale literaturii, precum şi o negare a zvonului otrăvit şi stupid că ar fi fost alcoolic:

„S'a zis că Eminescu a devenit alienat în urma unei malatii sifilitice ce l'ar fi isbit acum 10–12 ani. ***Erroare. Eminescu n'a fost sifilitic*** (subl. ns.). *Idea aceasta s'a născut din doctrina erronată ce professă şcoala germană că paralisia generală este* ***tot deauna*** *o manifestaţiune sifilitică, tot aşa de înşelată ca aceea care susţine că toate sclerosele cerebro-spinale sunt de origină sifilitică. –* ***Alţii au zis că el se alcoolisa. Şi această idee este ca cea d'întâia o supposiţiune cu totul gratuită****”* (subl. ns.).

Aceste rânduri contrazic flagrant şoaptele lui Maiorescu, numărându-se, poate, printre cauzele principale pentru care manuscrisul lui Şuţu nu a văzut lumina tiparului, fiind, după cum vom arăta, fructificat parţial şi fără a se declara sursa.

Şuţu recunoaşte că Eminescu nu a suferit de sifilis, dar nu scrie nimic despre tratamentul pe care i l-a aplicat acestuia. Peste ani, în 1931, fostul lui subaltern, Vineş – omul cu a cărui mână şi ştiinţă i-au fost date lui Eminescu ultimele lovituri, sub formă de… medicaţie – avea să precizeze că, în stabilimentul din strada Plantelor, victimei i s-au făcut (şi) injecţii mercuriale – deci, a fost tratat ca un bolnav de sifilis. Ne aflăm în situaţia de a trebui să alegem una dintre cele două concluzii care se impun: Şuţu fie a greşit diagnosticul, fie l-a stabilit în mod deliberat, ştiind bine că în felul acesta îşi va ucide pacientul.

În faţa acestei dileme, formulăm doar două dintre multele întrebări existente:

1) dacă Şuţu chiar ar fi crezut că Eminescu suferea de sifilis, de ce i-a pus un alt diagnostic?

2) de ce a mai fost nevoie ca, de la decesul lui Eminescu până în prezent, inşi consideraţi „crema” istoricilor noştri literari (şi, implicit, modele sociale) să admită fără a protesta furtul unor piese din cele două dosare de curatelă deschise lui Eminescu? De ce respectivii domni nu au făcut public acest lucru, atunci când posibila teamă de represalii n-a mai avut temei şi, mai ales, de ce s-au ocupat ei înşişi de falsificarea – prin omisiune deliberată – a cel puţin unul dintre documentele rămase în Arhivele Naţionale?

Atât de mult citatul doctor V. Vineş nu a contrariat pe nimeni, deşi tocmai el, medicul curant, nu invocă nici un diagnostic propriu, celebrul lui text fiind o simplă înşiruire de simptome, pe care pretinde că le-ar fi avut Eminescu, fără a demonstra acest lucru în vreun fel. Ca şi doctorii Juliano şi Bogdan, în privinţa diagnozei Vineş operează cu probabilităţi teoretice şi cu întrebări fără răspuns, însă, în ciuda acestor neclarităţi, el aplică tratamente dureros de concrete. Dar sus, în sferele plutitoare ale şamanilor literaturii, asta nici măcar nu miră, necum să revolte. Acolo, sus, se creează. Acolo, însuşi Eminescu este tratat ca un fel de paradoxal material consumabil gratuit şi interminabil, din care fiecare se înfruptă după plac şi, după ce enzimele talentelor dizolvă totul, încheind digestia, rodul este împachetat pe hârtie spre a fi făcut cadou lumii banale crescute din glod.

Flagrant

DIFICULTATEA DE A NUMĂRA PÂNĂ LA TREI

Ca atâţia alţi români interesaţi să afle detalii despre ultimii ani din viaţa lui Eminescu, până de curând, din lectura lucrărilor de istoriografie, şi eu am ştiut că raportul medio-legal întocmit acestuia la 23 martie 1889 ar fi fost semnat de doctorii Al. Şuţu şi Z. Petrescu. Când am avut ocazia să văd cu proprii ochi acest document, stupoare: celor două semnături ultra-mediatizate li se adaugă o a treia, a doctorului Gh. Alexianu (nu mai puţin celebru, în epocă). Cazul este cu atât mai suspect, cu cât de la dosarul de curatelă deschis lui Eminescu în 1889 tocmai pe baza acestui document medical au fost sustrase piese.

Lucrurile devin şi mai încâlcite, după ce parcurgi ştirile apărute în presa vremii. Bunăoară, rubrica *„Informaţiuni”* a ziarului *Epoca* din 9 aprilie 1889 anunţă (la pagina 3, unde, cu câteva zile înainte, apăruse o reclamă pentru avocatul T. Maiorescu, cu orele de consultaţie în strada Mercur 1):

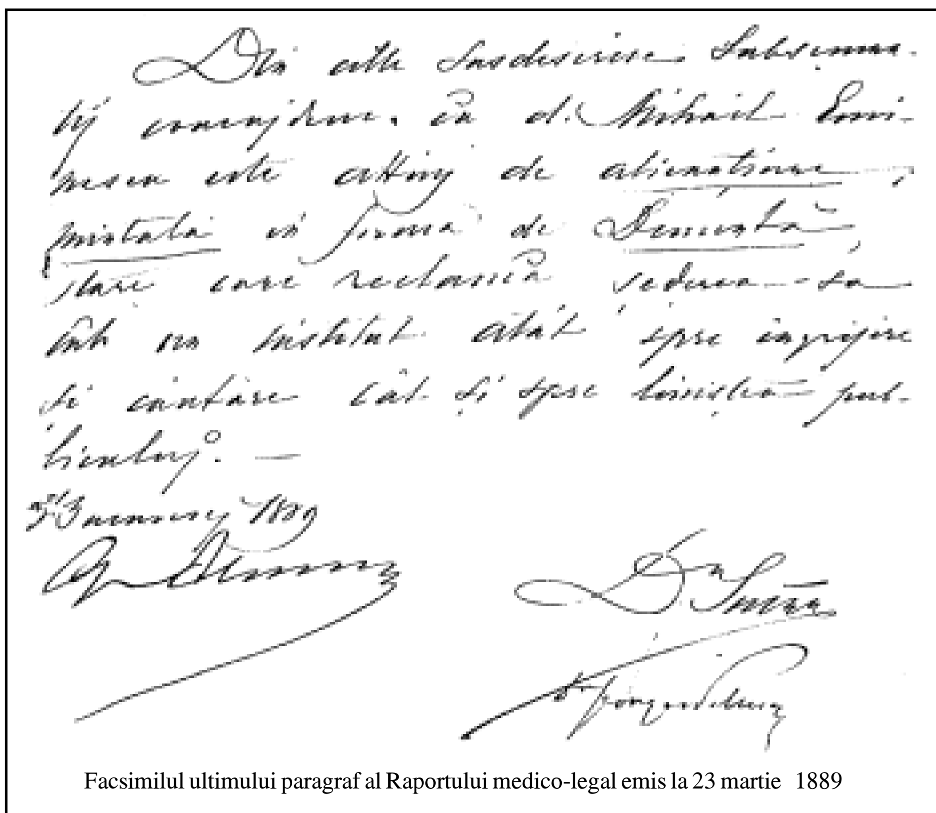
„Direcţiunea ospiciului Mărcuţa (având în frunte pe Şuţu – n. ns.) *a făcut cunoscut parchetului că nu mai poate ţine în căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu… (…)*

Primul-procuror faţă de această invitaţiune puţin umanitară a direcţiunei ospiciului de alienaţi, a cerut de la domnii medici ***Nikita Alexianu*** *şi* ***Şuţu*** *să' i prezinte un raport asupra stărei poetului Eminescu.*

Acest raport a fost depus joi…” (subl. ns.)

Precum se vede, nici urmă de doctorul Zaharia Petrescu! Cum şi de ce ar fi participat acesta la întocmirea amintitului raport, dacă, aşa cum susţine presa, primul-procuror desemnase doar pe Şuţu şi pe Alexianu? Iar dacă totuşi ar fi fost de faţă, de ce ar fi omis gazeta să-i pomenească numele? Situaţia este cu atât mai stranie, cu cât ziarul relatează *fapte deja petrecute*, nu intenţii. Raportul la care se referă ziaristul era, deci, depus la Parchet, iscăliturile fiind, dacă nu descifrafibile, măcar, lesne de numărat – pentru cine vrea. Atunci? Să fi apărut

numele lui Petrescu mai târziu, fiind adăugat de cineva interesat, care nu ştia că o comisie medicală de tipul celei necesare în cazul lui Eminescu era

Din cele descrise subsemna-
ţii constatăm, că d. Mihail Emi-
nescu este atins de alienaţiune
mintală în forma de demenţă,
stare care reclamă ţinerea sa
într-un institut atât spre îngrijire
şi căutare cât şi spre liniştea pub-
licului. —
23 martie 1889

Facsimilul ultimului paragraf al Raportului medico-legal emis la 23 martie 1889

– de obicei – compusă numai din două persoane? Parcă sună a prea multe complicaţii inutile.

Indiscutabil, facsimilul arată clar că pe document există o semnătură care n-ar fi exclus să aparţină unui „Petrescu”, chiar dacă nici una dintre literele iscăliturii nu aduce cât de vag aminte de „h”, a treia literă a prenumelui *Zaharia*. Cum anume a fost depistat numele acestui doctor? De ce Petrescu şi nu Petrini, să zicem (Paul Petrini, nu dermatologul Mihail Petrini-Galatz)? La urma urmei, trioul Alexianu–Şuţu–Petrini nici nu s-ar fi întâlnit pentru prima oară spre a colabora, la cererea autorităţilor. De exemplu, raportul medico-legal elaborat şi susţinut de ei în 1878 rămâne o realitate, pe care dacă dorim o putem studia şi astăzi.

La data la care a fost pusă în paginile ziarului *Epoca*, informaţia mai sus invocată era „caldă” sau chiar „frigea”. Cum presa era pe atunci antedatată

(numărul pe frontispiciul căruia scrie, de pildă, miercuri 17 iunie, apărând marţi, 16 iunie) şi cum 9 aprilie se nimerise să cadă într-o duminică, deducem că ştirea a fost scrisă joi sau vineri (6 ori 7 aprilie) – adică, dacă nu în aceeaşi zi în care a fost depus raportul, imediat după aceea. Interesul Cuiva ca informaţia să devină publică pare destul de evident, după cum evidentă este şi ciudăţenia care a făcut ca raportul redactat la 23 martie să fie depus doar două săptămâni mai târziu, la 9 aprilie, fără ca asta să-l agite pe primul-procuror, în ciuda faptului că, aşa cum este prezentată, rezolvarea situaţiei nu suferea amânare. Dacă Şuţu nu minte, înseamnă că invitaţia trimisă de primul-procuror medicilor, oricare ar fi fost aceştia, a dispărut de la dosar – bineînţeles, nu întâmplător. Dincolo de infracţiunea în sine, lipsa adresei sustrase face ca dosarul numărul 645/1889, având scris pe prima copertă: *„Mihail Eminescu. Interdicţie”*, să înceapă în mod neobişnuit, cu un document medical. Şuţu afirmă în raport că primul-procuror al Tribunalului Ilfov i-ar fi cerut *„prin adresa No–5717 a examina starea facultăţilor mintale lui Mihail Eminescu”*. Deducem că, pe lângă adresa 5717, de la dosar a mai dispărut una, semnată de Şuţu însuşi: aceea prin care, ca director al ospiciului Mărcuţa, a anunţat parchetul că îl va arunca pe Eminescu în stradă, deoarece nu ar fi avut suficienţi bani ca să îl… hrănească! Unde erau, oare, „protectorii”?

Nepotul Radu consolidează lucrătura unchiului Titus

Aşadar, importanţi istorici literari ne spun fără ezitare că raportul a fost semnat de Şuţu şi de Petrescu, în ziarele timpului se vorbeşte de Şuţu şi Alexianu, iar documentul (!) împacă pe toată lumea, indicându-i pe toţi trei. Dacă, în cazul ziaristului care a însăilat ştirea, am mai putea înţelege omiterea numelui lui Petrescu sau „botezarea” lui Alexianu, al cărui prenume era George, nu Nikita, ce explicaţie să mai găsim în cazul lui Radu D. Rosetti, cel care peste decenii, la 17 septembrie 1922, a „dezvăluit” prin presă existenţa dosarului de curatelă deschis lui Eminescu în 1889 (*„…depunerea raportului medico-legal,* ***iscălit de doctorii Şuţu şi Petrescu****”* – subl. ns.)? Sau cum s-ar explica aceeaşi omisiune, repetată peste fix o jumătate de secol de doctorul I. Nica (vezi *Eminescu. Structura somato-psihică*)? Acesta din urmă a văzut originalul certificatului în discuţie (la Arhivele Naţionale, numele său figurează pe mica listă olografă a celor care l-au parcurs). De ce, atunci, şi el îi indică doar pe Şuţu şi pe Petrescu? Ce anume l-o fi oprit să comunice toate numele pe care *le-a văzut cu proprii ochi*? E drept, cu Nica putem să fim mai puţin aspri, el nefiind un autor pe care elevii au fost vreodată obligaţi să îl citească.

În plus, doctorul Ion Nica expune un punct de vedere care, la apariţia cărţii sale (1972), are – măcar – meritul de a contesta nejustificatul diagnostic de sifilis, sugerat de Maiorescu şi consacrat de Călinescu. Acest lucru face ca vocile care afirmă că lucrarea lui Nica ar fi fost primită cu încruntări de adepţii lui Călinescu să sune plauzibil.

Ce ne facem însă cu acei istorici literari ale căror opinii sunt folosite în şcoli ca adevărate scripturi laice, temeinic repetate în decursul diferitelor trepte de studiu, tinerii fiind siliţi să memoreze informaţiile cuprinse în ele? Nu oficializează astfel minciuna? Dumnealor, biografi şi procurori literari preferaţi ai programelor analitice şcolare şi nu o dată profesori la catedre universitare, pe ce bază indică tot numai numele doctorilor Şuţu şi Petrescu, eliminându-l pe Alexianu? Cum de domniile lor nu i-au tras de mânecă pe alde I. Nica sau A. Z. N. Pop? Nu au sesizat că informaţiile din epocă erau incomplete? Sau nici nu au citit presa vremii? Să nu fi răsfoit nici dosarul de curatelă, în care trebuia să se găsească solicitarea primului-procuror? Preferăm să credem că nu s-au ostenit, căci, în caz contrar, ar însemna că au observat absenţa adresei, dar, din motive şi astăzi rămase secrete pentru marele public, nici nu au anunţat faptul ca atare, nici nu au căutat să-şi explice de ce a dispărut piesa fundamentală a dosarului, fără de care raportul celor trei medici nu are suport legal, fiind, formal, apărut din senin.

Aşa stând lucrurile, nu ne mai miră că nimeni nu a sesizat (sau nu a făcut public) faptul că, la data la care Şuţu şi colegii îl „expertizau” pe Eminescu, acesta se afla de două luni în ospiciu, fără să-i fi fost întocmit vreun document de internare şi, mai ales, fără să-i fi fost stabilit un diagnostic, dar fiind supus unui tratament intensiv! Unul dintre subalternii lui Şuţu, doctorul V. Vineş invocă *„Injecţiile mercuriale ce i s' au făcut”* lui Eminescu (era a treia serie, în decurs de doi ani!). La rândul lui, Şuţu îşi învăţa studenţii că între varietăţile demenţei se înscria şi aceea *„prin intoxicaţiune”*, una dintre cauzele care o provoacă fiind *„otrăvirea cronică prin plumb, prin mercur…”* (vezi *Alienatul în faţa societăţii şi a ştiinţei*, 1877). Doar atât de-ar fi să ştim, am mai putea crede necondiţionat că Şuţu a dorit binele lui Eminescu?

Nepotul lui Maiorescu a anunţat public existenţa acestui dosar de curatelă la 17 septembrie 1922. Trei luni mai târziu, la 22 decembrie, dosarul era *„numerotat, şnuruit şi sigilat”*, iar la 30 octombrie 1923 Ministerul Justiţiei îl scotea definitiv din inventarul său. În presă şi, mai apoi, în repetatele ediţii ale volumului *Eri…*, Radu D. Rosetti afirmă:

„Dându-ne seamă de discreţia cu care trebuie tratată chestiunea şi eliminând tot ce-ar putea să atingă dureros pe admiratorii genialului inspirat, dăm în vileag numai ce

credem de cuviinţă, lăsând altora sarcina delicată de a complecta studiul medical şi psihiatric al figurii marelui dispărut, cu nouile acte puse la îndemână".

Tragedia lui Eminescu

— Documente Inedite —

de RADU D. ROSETTI

Un funcționar dela Secția II-a a Tribunalului Ilfov, așezând arhiva, a dat peste un dosar care va interesa, desigur, pe bibliografii lui Eminescu, într'un mod deosebit. E vorba de dosarul punerii sub interdicție a marelui poet, cu No. 645 din 1889, în care se găsește răspunsul la interogator al acestuia, precum și raportul medico-legal al specialiștilor numiți de Parchetul de Ilfov să-l examineze.

Dându-ne seamă de discreția cu care trebue tratată chestiunea și eliminând tot ce-ar putea să atingă dureros pe admiratorii genialului inspirat, dăm în vileag numai ce credem de cuviință, lăsând altora sarcina delicată de a complecta studiul medical și psihiatric al figurii marelui dispărut, cu nouile acte puse la îndemână.

Se știe că Mihail Eminescu, lovit în Iunie 1883 de „nemiloasa fatalitate ereditară", cum o numește Maiorescu în prefața poeziilor publicate în 1890 în editura Socec, a fost internat în diferite sanatorii, atât în țară cât și în străinătate și între sfârșitul lui 1884 și începutul lui 1889 părea vindecat, — când în 1889 autoritățile sesizate de cei în drept l-au internat din nou în spitalul Caritas din București.

Fragment din textul publicat de Radu D. Rosetti în *Adevărul literar şi artistic*, numărul 95 (17 septembrie 1922).

Sub acest pretext, este explicată nepublicarea textului raportului respectiv (*„document prea trist pentru a-l reproduce în întregime"*), din care Rosetti citează fix şase cuvinte, nesemnificative pentru cauză (*„vocea cântătoare a bolnavului vecinic distrat"*). Poate, Radu D. Rosetti a fost de bună-credinţă. La fel de bine, însă, nu este exclus ca, astfel, el să fi ocolit publicarea motivului oficial al ultimei internări a lui Eminescu, acuzat că ar fi comis *„oare-cari fapte impulsive şi scandaloase"*, care, vezi Doamne, ar fi *„provocat reaşezarea sa într' un asil special"*. Dacă ar fi întrebat cineva, de pildă, în ce au constat respectivele *„fapte impulsive şi scandaloase"*, ce să fi răspuns

Radu D. Rosetti? Că nu ştie, deoarece procesul-verbal, pe care autorităţile erau obligate să îl întocmească, nu (mai) există nici el la dosar?

Radu D. Rosetti se declară plin de delicateţe faţă de memoria lui Eminescu, dar, pe de altă parte, dă publicităţii celebrul interogatoriu luat acestuia – se zice – cu două zile înainte de a se stinge. Trecem peste ciudăţeniile respectivului document şi presupunem că Radu D. Rosetti a fost inocent, operând selecţia citatelor folosite pe baza unor criterii pe care le considera de bun-simţ. Punem însă întrebarea: cum a depistat el, în 1922, că în spatele celei de-a treia semnături din raportul care a legalizat sechestrarea lui Eminescu s-ar fi găsit doctorul Zaharia Petrescu, decedat în 1901? A scotocit prin arhive după un specimen de semnătură al acestuia? Ca să-l caute, trebuia să aibă un indiciu; şi-apoi, dacă s-ar fi zdrobit atâta, ne-ar fi spus. L-a întrebat el pe Şuţu? Nu, pentru că şi acesta decedase, în 1919. L-a descoperit într-o altă piesă a dosarului găsit întâmplător de – zice Rosetti – *„un funcţionar de la secţia II-a a Tribunalului Ilfov”* , pe când aranja arhiva? Nu, pentru că în piesele care îl compun numele Petrescu nu figurează. Şi-atunci? De unde a apărut acest Petrescu? Cine putea deţine amănunte despre un dosar ca şi secret, dacă nu cei implicaţi direct în alcătuirea lui? Iar, între aceştia, unchiul Titus dovedise mult zel pentru punerea „protejatului” sub interdicţie, astfel încât pensia acestuia (votată de Camere din noiembrie 1888, pe când Eminescu mai era liber, dar aprobată de Carol I doar la 12 februarie 1889, după ce fusese sechestrat din nou), să fie destinată a acoperi costurile necesare recluziunii acestuia. Amară ironie: cu atâţia „amici” şi „ocrotitori”, era planificat ca Eminescu să-şi sfârşească zilele în balamuc, „cazarea”, tainul şi ucigătoarele injecţii cu derivaţi ai mercurului având să fie plătite din banul public!

În contextul dat, putem avea garanţia că a treia semnătură din raportul medico-legal n-a fost adăugată ulterior închiderii cazului?

Ipoteze sunt multe, dar, indiferent care dintre ele ar fi mai aproape de adevăr, tot mai rămâne o nedumerire, în ceea ce-l priveşte pe Radu. D. Rosetti: de ce a trecut sub tăcere numele doctorului Alexianu, cel de-al treilea semnatar? Ceea ce ştim sigur este faptul că toate mărturiile îi indică drept autopsieri ai lui Eminescu pe Şuţu şi pe Alexianu. Cum tot ei semnaseră şi raportul medico-legal, în cazul în care necropsia dovedea că stabilirea dianosticului fusese incorectă, iar tratamentul fixat în temeiul acesteia – funest, se năştea un vădit conflict de interese, ambii doctori fiind interesaţi să ascundă orice eventuală vină personală. Să se fi temut Cineva că dublul statut al celor doi, de diagnostician şi de legist al aceluiaşi pacient, putea atrage atenţia şi că, în cazul în care se cercetau detaliile cazului, apărea riscul ca aspecte bine protejate până atunci să iasă la iveală?

Dacă *da*, trebuie spus că Maiorescu şi ceilalţi protagonişti ai înscenării decedaseră la data la care nepotul Radu D. Rosetti îl aruncă în scenă pe numitul Petrescu. În consecinţă, dacă omiterea lui Alexianu şi apariţia lui Petrescu au fost, aşa cum par, o manevră, putem înţelege că magistrul decedase, dar interesele apărate de el continuau să existe, fiind reprezentate de noi generaţii. Şi, de-ar fi doar atât nu ne-am alarma, căci am putea crede că vehemenţa proteguitoare a respectivilor este efect firesc al credinţei lor oneste că apără ceea ce lor li se pare a fi valoros. Chestiunea e că aceşti inşi nu se mărginesc la a-l apăra, de pildă, pe Maiorescu, ci îi şi denigrează pe cei cu care acesta nu s-a aflat în relaţii cordiale. Minimalizarea gazetarului Eminescu este un astfel de exemplu.

Marea preocupare a anumitor domni nu constă atât în a planta în tot mai multe minţi opera lui Maiorescu, cât în a o contesta pe aceea a „protejatului" acestuia. Dar, cum nimic nu este veşnic, iar fapte incontestabile ale magistrului numai de laudă nu sunt, ne temem că Maiorescu va fi curând lăsat din braţe. În favoarea cui? Nu ne hazardăm să oferim un răspuns, dar, tot căutându-l, am sesizat neaşteptata importanţă a „dimensiunii politice" în evaluarea oamenilor de… cultură. De pildă, se găsesc inşi care să-i reproşeze unei valori incontestabile precum Mircea Eliade că ar fi simpatizat cu legionarismul (fenomen care, fără a fi dat exemplu, nu mai poate fi nici combătut cu ochii închişi din cauza asasinatului comandat de Carol al II-lea, care a rezolvat prin crimă ceea ce, probabil, nu putea reuşi prin Lege). Nici un cuvânt, însă, despre faptul că Gh. Călinescu a fost tolerant cu comunismul, fiind, la rândul lui, tolerat de aşa-numita *„ciumă roşie"*, adusă de ruşi, cu acordul (ca să nu spunem *la propunerea*) englezilor şi a americanilor.

Când a încheiat cel de-al XII-lea volum intitulat *Studii şi documente literare*, cuprinzând o parte din corespondenţa membrilor *Junimii* şi a celor de la *Sămănătorul*, I. E. Torouţiu preciza că Simion Mehedinţi (om de încredere al lui Maiorescu) încă mai avea destule epistole, cu care el, editorul, ar mai fi putut umple două volume şi jumătate. (Desigur, această masă documentară nu constituia întreaga arhivă a *Junimii*, scrisorile cu adevărat importante rămânând secrete.) Din păcate, seria a doua n-a mai apărut, iar Torouţiu a sfârşit în mod tragic, sinucigându-se, împreună cu soţia, în 1953 – cel puţin, aşa s-a spus.

Care Petrescu?
sau
Instituţionalizarea iresponsabilităţii

Un alt aspect privind modul în care Radu D. Rosetti a prezentat publicului pentru prima oară dosarul 645/1889 este acela că el îi invocă pe *„Şuţu şi Petrescu"*. Despre care Şuţu era vorba, ştim. Dar care Petrescu? Petrescu şi

mai cum? Unii domni literaţi au ales prenumele Zaharia, întregindu-l astfel pe numitul Petrescu, pe care Rosetti îl identificase doar pe jumătate. De ce Zaharia? Nu neapărat pentru că nu ar fi plăcut cum sună Matei, Gheorghe, Inocenţiu sau Hasan, ci pentru că un medic numit Zaharia Petrescu existase aievea. Printr-o colaborare inconştientă (sperăm!), nepotul lui Maiorescu şi grosul istoricilor literari au rezolvat o problemă… inexistentă, creând, în felul acesta, una autentică: instituţionalizarea superficialităţii.

În concluzie, referitor la semnatarii raportului medico-legal din 23 martie 1889, cercetătorii au avut de ales între două variante. De o parte, se aflau ştirile din epocă, care precizau că documentul în cauză ar fi fost semnat de Şuţu şi Alexianu. De cealaltă parte, era Radu D. Rosetti, care îl înlocuia pe Alexianu cu un anume Petrescu. Mulţi istorici literari au mers pe mâna lui Radu D. Rosetti (în vârstă de 15 ani în 1889), în vreme ce alţii, mai prudenţi, au preferat să nu spună nici un nume. Dar, dacă ne gândim că alegerea celor dintâi nu a fost contestată de nimeni, putem spune că opţiunea acestora a aparţinut tuturor. Şi, dacă nu ar fi existat dosarul în sine, cu hârtiile lui palpabile şi foşnitoare, pe care să le poată consulta fiecare dintre dumnealor, poate că încă ar mai fi fost de înţeles.

Radu D. Rosetti a trăit până în 1964, aşa că, de-ar fi dorit, cercetătorii puteau să se informeze direct de la el. Nu au făcut-o, deşi se ştia nu numai că era rudă cu unele persoane direct implicate în cazul Eminescu, ci şi că, născându-se în 1874, era posibil ca el să fi deţinut unele detalii privind soarta acestuia. De ce Rosetti nu a fost atent chestionat? Probabil, pentru că, pur şi simplu, ceilalţi au fost convinşi că ştiau totul (unii continuă şi acum să creadă acelaşi lucru). Drept dovadă, lipsa oricărei urme de îndoială. Ca să-l întrebe pe Radu D. Rosetti de unde-l scosese pe Petrescu şi unde-l pierduse pe Alexianu, era obligatoriu ca înainte ei înşişi să vadă documentul cu pricina. Complicat şi neplăcut! Culmea este însă alta: atunci când le sunt arătate nepotriviri flagrante, gogomănii medicale ori ilegalităţi strigătoare la cer, în loc să tresară şi să verifice veridicitatea celor semnalate, aceşti domni inflexibili ca ţeava de mitralieră devin agresivi. Mulţi dintre ei sunt cu atât mai tragici, cu cât nu apără altceva decât propriile erori, deja aşternute pe hârtie şi strânse între două sau mai multe coperţi. Incapabili să recunoască şi propria greşeală, sunt îndrăgostiţi de sine în asemenea hal încât îşi iubesc în mod egal, părintesc, fulgerările de talent şi prostiile.

Flagrant

O REZOLUŢIE TĂINUITĂ APROAPE 120 DE ANI

În pagini precedente, exprimam serioase dubii privitoarela cele patru piese ale primului dosar de curatelă deschis lui Eminescu (numărul 968/1883), mergând până la a le pune la îndoială autenticitatea şi chiar existenţa. Ulterior, aveam să ne convingem de prezenţa lor materială în arhive, dar şi de faptul că simpla lor existenţă formală nu justifică în vreun fel fondul cazului Eminescu.

Lipsa noastră de încredere a avut mai multe cauze, între care:

1) constatasem că unele dintre informaţiile cu care operam, departe de a fi adevărate, aşa cum se vehicula, conţineau falsuri incredibile;

2) chiar şi istoricii literari par să fi aflat de existenţa dosarului în discuţie abia în 1958;

3) nu a fost publicat nici un facsimil al pieselor care îl compun;

4) nu s-a precizat sursa documentelor.

Lucrurile ne-au apărut cu atât mai suspecte, cu cât era vorba de acte oficiale fără de care destinul lui Eminescu ar fi fost altul. Dacă biografii acestuia nu s-au înghesuit să publice în facsimil dosarul 968/1883 sau să indice celorlalţi locul în care se află depozitat, faptul are cel puţin două explicaţii. Pe de o parte, oricine îl cercetează îşi dă seama că, potrivit numerotării originale, din el au fost sustrase cel puţin două file (lucru asupra căruia nici unul dintre dânşii nu îl avertizează pe cititor). Pe de altă parte, un eventual facsimil al adresei oficiale a Parchetului către Tribunal risca să dezvăluie publicului larg o fraudă a biografilor lui Eminescu de după 1958. De aici, automat, s-ar fi ridicat întrebarea: *de ce?*

Cu neobrăzare calificată, falsul certificat medical emis de doctorul Şuţu a fost (şi continuă să fie) folosit ca argument indubitabil de adepţii teoriei privind

„nebunia” lui Eminescu. Pe baza lui s-a încropit chiar şi un simulacru de dosar civil, pentru punerea *„morbosului”* sub tutelă (dosarul numărul 968/ 1883, despre care cei mai mulţi istorici literari, când totuşi deschid gura, vorbesc rar şi în termeni vagi). Spunem *„simulacru”*, întrucât cele câteva piese care au mai rămas astăzi între coperţile dosarului arată că nu s-a dorit un proces public real, ci, probabil, doar înregistrarea cazului la Tribunal – şmecherie care, între alte avantaje aduse, făcea ca falsul certificat medical semnat de Şuţu să capete greutate, ca şi când ar fi fost legal.

Astăzi, dosarul 968/1883 mai cuprinde doar patru piese:

1) procesul-verbal al Poliţiei, privind ridicarea lui Eminescu de la baia publică (act oficial despre care s-ar zice că, înainte de 1958, nu au ştiut decât cei care l-au întocmit, acesta fiind involuntar contestat chiar şi de Livia Maiorescu, care pare să nu fi auzit de el nici ca zvon),

2) aşa-zisul certificat medical eliberat de Şuţu,

3) o stranie adresă trimisă de Tribunal lui Matei Eminovici, ca răspuns la o pretinsă petiţie a acestuia, şi, în fine,

4) o solicitare înaintată de primul-procuror preşedintelui Secţiei a II-a a Tribunalului Ilfov.

Menită să acopere nereguli anterioare, adresa Parchetului are un conţinut semnificativ de bizar:

„Domnule Prim-Preşedinte,

Am onoare a Vă înainta un certificat medical [în]registrat la N°. 12535/83 şi un proces verbal primit cu adresa N° 21433 a Poliţiei şi Vă rog să bine voiţi a lua măsuri pentru ***regularea averei*** (subl. ns.).

Primiţi asigurarea distinsei noastre consideraţiuni.” (Semnează un ins al cărui nume pare a fi M. Vlădoianu.)

Avem în faţă un aranjament, de care procuratura nu a fost deloc străină. Cea mai bună dovadă în acest sens rămâne faptul că, după ce primul preşedinte al Tribunalului a pus rezoluţia:

„Se va întreba Parquetu ce persoane ar putea constitui consiliul de familie, ***cari sunt rudele interzisului*** *şi dacă este în ţară”* (subl. ns.),

primul-procuror a „uitat” să răspundă, făcând pierdut dosarul 968/1883.

ROMANIA

PRIMUL-PROCUROR de lângă TRIBUNALUL ILFOV

Nr. 11432

Domnule Prim Președinte,

Am onoare a vă înainta un certificat medical registrat la No 12535/83 și un proces verbal primit cu adresa No 21433 a Poliției și vă rog să bine voiți a lua măsuri pentru regularea averei.

Primiți asigurarea osebitei noastre consideraţiuni.

p. Prim Procuror

Șeful Cancelariei

Domniei-Sale
Domnului Prim Președinte

Astfel arată adresa prin care primul-procuror îi cere preşedintelui Tribunalului să ia *„măsuri pentru regularea averei”* lui Eminescu. În stânga, de-a lungul paginii, este nota unui anonim, mediatizată de A. Z. N. Pop drept *„rezoluţie”*. Rezoluţia autentică este scrisă pieziş, în partea din dreapta, sus, a paginii.

Adevărata rezoluţie - poziţionată orizontal, pentru a-i înlesni citirea.

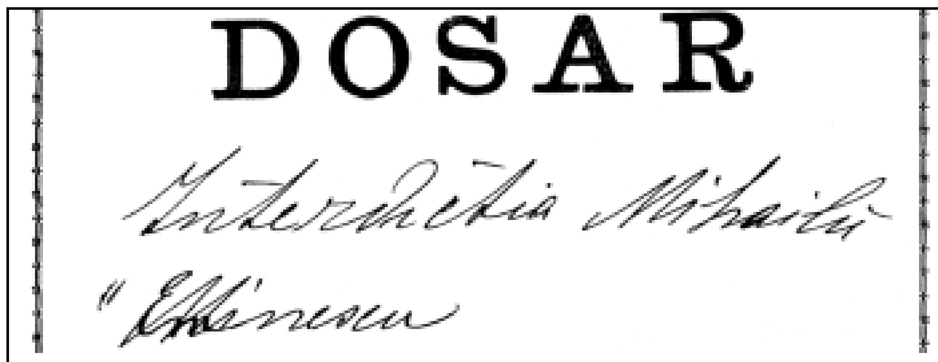
Rezoluţia prezentată mai sus în facsimil, esenţială pentru cât mai corecta apreciere a celor petrecute în 1883, a fost cu bună ştiinţă ocolită de importanţi istorici literari. Astăzi, **ea vede pentru prima oară lumina tiparului**.

Dacă primul-procuror ar fi dat curs acestei rezoluţii, Eminescu ar fi fost rapid eliberat din ospiciu, întrucât, chiar şi în ipoteza în care s-ar fi alienat, Matei, fratele mai mic, se declarase gata să se îngrijească de sănătatea lui. Pentru aceasta, avea disponibilă o sumă de bani mai mare decât cea plătită de junimişti pentru a-l ţine închis la Şuţu şi la Obersteiner.

Augustin Z. N. Pop, conştient de importanţa acestei decizii a magistratului din fruntea Tribunalului Ilfov, s-a prefăcut că nu o vede, substituind hotărârii acestuia părerea unui anonim, care, cu un tupeu stupefiant, îşi corectează superiorul:

„Nu e tutelă de oare ce din procesul verbal nu se constată că Eminescu a încetat din viaţă ci [e] numai alienat”.

Din aceste rânduri, reiese clar intenţia reală a primului-procuror şi a celor care îi cântau cum să joace. Într-adevăr, juridic vorbind, aşa cum am arătat în alte pagini, curatela se impunea în două situaţii: cea în care subiectul era viu (cazul *punerii sub interdicţie*) şi cea în care era decedat (când se vorbeşte de aşa-numita *succesiune vacantă*). *„Regularea averei”* cerută de Parchet presupunea ca Eminescu să se fi stins, lucru pe care procurorul îl ştia foarte bine. Cea mai bună dovadă în acest sens este faptul că pe coperta dosarului înaintat de el Tribunalului scrie limpede: *„Interdicţia Mihailu Eminescu”* .

DOSAR

Interdicţia Mihailu

Eminescu

De asemenea, chiar şi în adresa primului procuror, lângă numărul dosarului, scrie mare şi este subliniat cuvântul *„Tutelă”*.

În plus, simpla existenţă a *„Certificatului medical”* arăta că Eminescu era viu, deci nu se putea vorbi de *„regularea averei”*, ci de interdicţie. Poate, preşedintele Tribunalului o fi crezut că cererea procurorului era o greşeală datorată neatenţiei şi a încercat să o repare din mers. Poate lucrurile sunt ceva mai complicate (în această direcţie ne trimite uşurinţa cu care a primit documentul medical al lui Şuţu, deşi, conform Legii, acesta nu avea nici o valoare juridică). De ce-de nece, magistratul a redactat rezoluţia, iar apariţia acesteia pare să fi produs panică în rândul celor care numai de un proces public şi de amestecul Eminovicilor nu aveau nevoie în planurile lor. Şi atunci, a apărut stupida formulare, potrivit căreia *„nu e tutelă”*, întrucât Eminescu ar fi *„numai alienat”*, de parcă tutela ar fi un mod de a-i proteja pe cei zdraveni la minte de vicleniile smintiţilor!

Nimeni din vasta clasă a istoricilor literari nu a intervenit, spre a-l trage de mânecă pe A. Z. N. Pop. Dacă tăcerea colegilor se datorează necunoaşterii, foarte rău – dar, oricum, infinit mai bine decât în caz contrar. În ceea ce-l priveşte pe A. Z. N. Pop (dar nu numai), modul în care el a continuat *cu orice preţ* o linie ce pare sacrosanctă pentru unii, mergând până la a falsifica documente (şi asta, inclusiv, în cărţi apărute cu sprijinul direct al Academiei Române!), precum şi suportul mediatic de care s-a bucurat şi încă se mai bucură, ne fac să credem că nu a acţionat doar pe cont propriu.

O fariseică eleganţă face ca lucruri scandaloase în plan profesional petrecute în cercul restrâns al unor tot mai discutabile elite să fie păstrate în secret, ca nişte taine de natură mistică.

Pentru a nu îşi crea probleme sau pentru a nu stârni replici, atunci când

după care cele două procese-verbale fură înaintate primului procuror. Cum şeful parchetului se gîndea la măsuri judiciare pentru „regularea averei" inexistente a lui Eminescu, primul-preşedinte puse o rezoluţie de cea mai inexpertă comoditate:

Curatelă nr. 968/1883
Bucuresci 1883 Iulie 9

Domnule Prim-Preşedinte,

Am onoarea a vă înainta un certificat medical (în)registrat la nr. 12535/83 şi un proces-verbal, primit cu adresa nr. 21433 a Poliţiei.
Vă rugăm să binevoiţi a lua măsuri pentru regularea averei.
Primiţi asigurarea distinsei noastre consideraţiuni

Prim-Procuror
(indescifrabil)

Rezoluţie:
Nu este curatelă, de oare ce
Eminescu nu a încetat din viaţă,
ci numai e alienat.

Prim Preşedinte
(indescifrabil)

La 5 iulie Dr. Al. Suţu atesta „*manie acută*", sindrom al alteraţiii mentale a lui Eminescu şi opina pentru internarea într-un „*stabiliment special*".

Pasaj edificator din materialul *Din ultimii ani*, publicat de A. Z. N. Pop (*Caietele Mihai Eminescu*, II, 1974, pagina 200).

nu tac, mulţi dintre oamenii de valoare bine informaţi asupra moralităţii unora dintre colegi, comentează cu nejustificată blândeţe faptele acestora din urmă, oricât de murdare ar fi. Compromis cu adevărul? I se poate spune şi aşa. I se poate spune şi auto-protecţie. Dar nu explicaţiile date sau eticheta pusă acestei tăceri contează, ci efectul ei. Parte a organismului social, elitele au şi ele obligaţia de a fi oneste. Pentru noi, pentru oamenii simpli, aristocratica lor muţenie este la fel de rea ca o trădare.

COMPLICITATEA CELOR CARE TAC

După apariţia celui de-al doilea caiet din seria *Recurs Eminescu. Calvarul cetăţeanului*, unele voci şi-au cântat telefonic nemulţumirea, privind un aspect strict medical al chestiunii: diagnosticul de sifilis, susţinut de Gh. Călinescu (*Viaţa lui Mihai Eminescu*) şi răs-susţinut de G. Munteanu (*Hyperion. I*). Am fost aproape somaţi să demonstrăm *cu probe materiale* că marii critici au greşit. Aşa cum am mai spus, conform bunului-simţ şi principiilor fundamentale ale Dreptului, primii care aveau obligaţia să producă mult cerutele *probe materiale* erau (şi) cei doi autori, căci nu absenţa „bolii" ar trebui demonstrată, ci existenţa ei. Călinescu nu şi-a susţinut teoria cu dovezi, pentru că adevărul lui e calp, dar pentru majoritatea colegilor critici asta n-a mai fost pricină de supărare – nu discutăm acum cine şi de ce a făcut bătături aplaudându-l. Prima *probă materială* pentru contestarea diagnosticului de sifilis o constituie chiar lucrările celor doi mari critici şi istorici literari invocaţi, din care lipseşte până şi cel mai mărunt document medical legal, pe baza căruia un profesionist să stabilească diagnosticul de lues, în cazul Eminescu. Gheorghe Călinescu face afirmaţii tranşante şi, încercând să ne convingă de natura luetică a „bolii", manifestă o adevărată obsesie pentru asta (*„…ebuliţiunea de valuri înfuriate şi învineţite ale sângelui…"*, *„Spiritul obosit şi blazat al lui Eminescu, învrăjbit de un sânge veninos…"*, *„…sub imperiul otrăvii din sânge…"* etcetera), dar nu ne „agresează" ochiul cu vreun *diagnostic legal scris* de un medic. Călinescu menţionează că diagnoza lui Şuţu era aceea de *„manie"*, dar uită să precizeze că documentul cu pricina nu avea valoare juridică, uită să spună la care dintre cele peste 20 de feluri de manii ştiute pe atunci se referea numitul doctor şi de ce el, *„divinul"*, era de altă părere. Din păcate, Gh. Călinescu şi G. Munteanu rămân doar două exemple dintr-o întreagă serie de nume, mai mult sau mai puţin importante, despre care se poate spune că îl denigrează pe Eminescu, băznind pe seama lui vrute şi nevrute. Ştim că sună aspru (ca orice adevăr neaşteptat şi neplăcut), dar noi om fi de vină?

Întrucât unii insistă în a promova teza pretinsului sifilis, fără a avea pretenţia că noi am fi înţelepţii care caută piatra aruncată în lac , vom încerca să aducem şi alte argumente, în afara elementarei dovezi amintite. În acest scop, vom folosi şi pasaje din textul unei foarte lungi scrisori, expediate de noi cu vreun an în urmă unui domn profesor universitar. Unele pasaje ale acestei epistole au fost modificate şi/sau reorganizate şi, în plus, au fost adăugate subtitluri. Ne cerem iertare dacă, în încercarea de a recupera adevărul, va trebui să coborâm împreună în noroaiele batjocurii (interesate sau gratuite) ridicate la rang de operă de artă.

În cazul dezvăluirilor făcute în „dosarul Eminescu”, dacă tăcerea multora putea fi previzibilă, neangajarea unora surprinde şi îl descumpăneşte pe cel prea optimist. Bunăoară, e greu de înţeles tăcerea celui care, nu de mult, scria cuiva:

„Eu (să nu iei asta drept trufie!), în [***], spun destule lucruri despre ticăloşia maioresciană, a altor junimişti, a masonilor de diferite apartenenţe din anii aceia. N-am spus tot ce ştiam, pentru că [***] era teză de doctorat şi prevedeam că Şerban Cioculescu, conducătorul lucrării, Piru, alţii, se vor scandaliza până acolo încât să-mi respingă lucrarea, la susţinere (chiar aşa au voit să facă, dar i-a dat peste cap masa de studenţi care erau în sală şi care i-au fluierat – pur şi simplu)” .

Autorul unor asemenea rânduri trebuie să fi cunoscut foarte bine asprimile luptei cu fanaticii pro-maiorescieni şi, în general, el trebuie să fi aflat ce înseamnă să mergi împotriva curentului – fie el natural sau determinat de te miri ce, de la naivitate la interes ocult. Dacă, să admitem, reţinerea de acum câteva decenii mai avea unele explicaţii, ce-a mai putut-o justifica după 1990?

Ceva mai combativă pe vremuri, persoana în cauză s-a numărat totuşi şi ea printre cei care şi-au argumentat convingerea că Eminescu ar fi fost bolnav de sifilis, apelând la un fragment dintr-o scrisoare a Veronicăi Micle către Eminescu, pe care critica şi istoria literară l-au interpretat aşa cum au vrut. Atât şi nimic mai mult!

Cu toate acestea, autorul pretinde în amintita monografie că Eminescu *„şi-a descoperit boala şi i-a dedus consecinţele”* cu mult timp în urmă: *„încă de pe la 1872–1874”* . De unde această estimare? De unde „curajul” de a-l sacrifica pe Eminescu, la o persoană care se temea să spună tot ce ştia, pentru a nu *„scandaliza”* o mânuţă de profesori?

Să răsfoim câteva scrisori ale lui Eminescu către Veronica:

♦ **4 aprilie 1880** – *„O singură veste bună. // Fierul lui Russel îmi face bine şi-mi luminează capul. Dispar toate urmele fără excepţie, încât deşi numai de 4 zile am început a lua, eu care* ***n-am luat nici când medicamente*** (subl. ns.)*, resimt efecte miraculoase”*. Dacă Eminescu însuşi declară că nu mai luase medicamente înainte de primăvara lui 1880, în ce temei am crede că pretinsa lui boală ar fi fost contractată în 1872? În cazul în care Eminescu ar fi descoperit-o, să înţelegem că o lăsase netratată? Putem lua în serios ipoteza că, fiind mai… poet, el se lăsase în voia sorţii, când aflăm că o simplă stare de oboseală îl convinsese să apeleze la tonifiantele prescrise?

♦ **12 februarie 1882** – *„Ieri mare adunare conservatoare, meeting, la Ateneu, care-a ţinut de la 8–12, unde asemenea am fost obligat a mă duce.* ***Încolo sunt sănătos****…”* (subl. ns.).

♦ **17 aprilie 1882** – *„****Numai afurisitele astea de picioare nu-mi dau pace****, drăguţa mea, şi întruna* ***trebuie să le cârpesc sănătatea cu petece de bumbac****. C’est à desesperer. Dar în sfârşit, bun e Dumnezeu şi meşteră-i Balta Albă. Frate-meu mă chiamă la el lângă Baltă, unde cred că vor dispărea pe de-a pururi urmele acestea care-mi încurcă zilele”* (subl. ns.). Cum sifilisul nu se localizează pe picioare şi nici nu se combate *„cu petece de bumbac”*, acestea fiind folosite în cazul unor boli de piele, nu este limpede că singura suferinţă fizică era ectima de pe gambe? Sau mărturia lui Eminescu nu contează?

În mod normal, aceste citate, alăturate celor invocate în pagini anterioare (ca să mă refer strict la documentele folosite de noi, în ancheta jurnalistică *Recurs Eminescu*) ar trebui să fie suficiente, dacă nu pentru a demonstra că nu îmbolnăvirea de sifilis a fost cauza pentru care Eminescu s-a trezit peste noapte sechestrat în ospiciul privat al lui Şuţu, atunci măcar pentru a determina reanalizarea dosarului. Nu este cazul, specialiştii preferând să răspundă printr-o muţenie convenabilă ori prin ocolişuri savante.

De aceea, într-un context în care este respins documentul, sub pretextul că tonul cu care a fost prezentat nu ar fi elegant, chestiunea bolii psihice, în general, şi a sifilisului, în special, trebuie demontată piesă cu piesă.

Deoarece astăzi manifestările sifilisului sunt mai puţin cunoscute pentru nemedici şi, totodată, pentru a tempera agresivitatea celor care, neavând argumente, speculează la nesfârşit o mână de citate alese de înaintaşii dumnealor într-ale profesiei, voi oferi fotografii aflate în *Doctorul de casă*. Semnată de medicii V. Bianu şi I. Glăvan, în anul 1911, lucrarea a primit Premiul *Năsturel Herescu* din partea Academiei Române (din păcate, nimeni nu s-a învrednicit să o concureze cu o alta, şi mai bună, sau să o completeze şi să o aducă la zi).

Toate imaginile au fost preluate de către numiţii autori din fototeca unui confrate, Dr. Cimoca. Ştim că nu sunt imagini plăcute, dar le folosim tocmai pentru a arăta foarte concret ce însemna să ai sifilis prin anii 1880-1890.

Iată ce mai mărturiseşte, într-o epistolă din iulie 1999, stimabilul profesor universitar, care în tinereţe s-a temut să nu-şi scandalizeze dascălii:

„Iar pentru moment, – între noi fie vorba, – îţi voi spune de ce (fără a insista, de vreme ce un **geniu** *bolnav, respectiv un bolnav* **de geniu***, nu e pe priceperea psihiatrilor de peste veac), am optat eu pentru diagnosticul cu «luesul». Întâi, fiindcă un lues ereditar cu vechime de câteva generaţii duce la manifestări* **atipice***, în raport cu inevitabilitatea «paraliziei generale progresive». Raluca, mama, a murit de cancer, fraţii, aproape toţi, de boli care nu aduceau a paralizie generală progresivă – totuşi boli implacabile. Asta nu se poate explica prin genericul «fond ereditar». Şubred. Nu ştiu ce va mai fi bolmojit Ovidiu Vuia în cea de a doua carte a sa, care nu mi-a ajuns în mâini. Însă în [***], la p. [***], eu reproduc o scrisoare a Veronicăi Micle în care se spune că «dacă însă vreun rău a existat [la Eminescu], apoi pozitiv că s-a transmis»; se poate transmite altceva decât luesul, ori altă morbiditate ca asta, prin «psihoza maniacală» a spiritului, sau prin trupescul act sexual?… Iată singurul punct – discutabil la infinit – unde eu, deşi ştiam deja din cartea doctorului Nica, nu am putut să mă raliez părerii lui”* (***).

De ce nu putea fi de acord cu I. Nica? Autorul explică:

„Însă în scrisorile din 3 şi 7 noiembrie, confirmând o aprehensiune a poetului ce-i apăruse de neînţeles la 1876, Veronica se arăta speriată de unele penibile urmări fiziologice ale «lunii de miere» (cu atât mai mult, cu cât, bănuind ce putea să se întâmple, Eminescu scăpase nişte ciudăţenii într-un răspuns recent): «La informaţiile care mi le ceri prin scrisoarea ta din urmă, nu pot să-ţi răspund mai NIMIC, SUNT unele lucruri care cu greu le-aş putea confia unei scrisori; dacă răul n-a existat la tine, atunci e o închipuire a mea şi o frică, care m-a făcut să-mi imaginez cine ştie ce, dacă însă vreun rău a existat, apoi pozitiv că s-a transmis; în tot cazul, nu-i nimic, îţi voi explica când vom fi împreună ce-i şi cum…». Acesta e pasajul edificator din [***]”.

Un raţionament identic, bazat pe acelaşi fragment de scrisoare, oferă şi Gh. Călinescu. În bibliografia parcursă, nu am întâlnit o scrisoare datată 3 noiembrie 1879, în care Veronica să facă referiri similare celor din epistola trimisă patru zile mai târziu, aşa cum se susţine în citatul de mai sus. În schimb, ştim că există două scrisori datate 7 noiembrie 1879, dar că, lucru ciudat, în nici una dintre ele Veronica nu o invocă pe cealaltă, cum ne-am fi aşteptat, în ipoteza în care, să zicem, ea ar fi apucat să scrie una dintre ele, după care ar fi sosit o epistolă de la Eminescu, căruia s-ar fi grăbit să-i răspundă în aceeaşi zi. În altă ordine de idei, după ştiinţa mea, între cuvintele

pe care le-am scris cu majuscule nu se află o *virgulă*, ci *punct şi virgulă* – fapt care poate modifica radical înţelesul.

Nu ştiu la ce anume se referă autorul când pomeneşte *„ciudăţeniile”* pe care le-ar fi scăpat Eminescu. Ştiu însă că, la 31 octombrie 1879, deci, cu numai o săptămână înainte de a primi de la Veronica epistola în discuţie, Eminescu îi scrie acesteia:

„De când ai plecat tu, n-a plecat numai fericirea ci şi liniştea şi sănătatea mea. Dureri reumatice am început a simţi în picioare, însoţite ca totdeauna de dese bătăi de inimă.”

Precum se vede, nici o manifestare de natură sifilitică, în nişte relatări deloc codificate. Oare, în singurul context în care se referă la sănătatea sa, Eminescu ar fi ocolit problema cu adevărat gravă, adică, luesul de care este suspectat? Iar dacă se ferea de adevăr, ar mai fi deschis subiectul?

Să reluăm, pe rând, rău interpretatele afirmaţii din scrisoarea Veronicăi:

1) *„…unele penibile urmări fiziologice ale «lunii de miere»”*. Încă de prin 1930, doctorii Bianu şi Glăvan scriau despre primele manifestări ale sifilisului: *„şancrul indurat (tare) nu se vede bine decât cam după 15 – 30 de zile după îmbolnăvire”*. Întrucât Veronica a stat cu Eminescu în jur de 45 de zile (e vorba de perioada 5 septembrie – 18 octombrie 1879), nu ar fi fost normal ca ea să observe primul simptom pe când încă se mai afla la Bucureşti?

Şancăr, sau ulcer sifilitic

2) *„…nu pot să-ţi răspund mai nimic, sunt unele lucruri care cu greu le-aş putea confia unei scrisori.”* Să zicem că reţinerile Veronicăi ar porni de la zona anatomică în care apăruse *„şancrul indurat”*. Numai că, într-o astfel de ipoteză, *şancrul exista sau nu*, prezenţa sau absenţa lui putând fi *demonstrată* (lucru ca şi imposibil în cazul durerii de cap, bunăoară)! Şancrul nu putea fi o părere, care să necesite o confirmare spre a deveni realitate (*„…**dacă** răul n-a*

Sifilis secundar corimbiform

existat la tine, atunci e ***o închipuire*** *a mea…,* ***dacă*** *însă vreun rău a existat, apoi positiv că s-a transmis…"* – subl. ns.). De aceea, răspunsul lui Eminescu nu avea cum să influenţeze şancrul, producându-l sau, dimpotrivă, determinând resorbţia lui. Să fi fost Veronica alertată de vreun un alt simptom? Nu, pentru că prima manifestare a sifilisului este şancrul, care are un caracter inconfundabil.

Una peste alta, în cazul în care *„răul"* este interpretat ca fiind neapărat de natură medicală, cred că incertitudinea Veronicăi (*„dacă…, dacă însă…"*) o apropie pe aceasta, eventual, de situaţia celui care se teme că ar avea halucinaţii şi, pentru a se convinge, întreabă şi pe altcineva dacă vede/aude/simte la fel ca el.

3) *„…dacă răul n-a existat la tine, atunci e o închipuire a mea şi o frică…"*, scrie Veronica. Oare *„la tine"* poate fi interpretat numai ca un similar al lui „în tine"? Prin *„la tine"* nu se poate înţelege şi „la tine în oraş", „la tine la serviciu", „la tine la cenaclu", „la tine acasă", „la tine în inimă", „la tine în gând" etcetera?

Veronica susţine sus şi tare: *„dacă însă vreun rău a existat, apoi pozitiv că s-a transmis"*. În cazul în care ea s-ar fi referit la starea de sănătate (mai precis, la infestarea ei), mai avea sens să îl întrebe pe Eminescu, atâta vreme cât ea *ştia* cu certitudine că *„s-a transmis"*? Fraza aceasta trimite cu gândul la un eveniment, la o faptă sau la altceva, despre care nu era nici un dubiu că s-ar fi produs (*„**pozitiv** că s-a transmis"* – subl. ns.). Din scrisoarea

Veronicăi este limpede că *„răul”* exista în mod cert. Singura necunoscută era răspunsul la întrebarea: a avut sau nu Eminescu vreun rol în *transmiterea* acelui *„rău”* şi prin cine ori pe ce cale s-a făcut respectiva *transmitere*? În cazul în care Veronica ar fi fost, pe de o parte, sigură că se căptuşise cu un sifilis, dar, pe de altă parte, avea îndoieli dacă o contaminase Eminescu, nu rezultă că, pe lângă el, în viaţa tinerei văduve ar mai fi existat la acea oră şi – cel puţin! – un alt bărbat? Altfel spus, descoperise ea că are sifilis, dar nu ştia cu precizie cui trebuia să-i fie „recunoscătoare” pentru el?

Şi-apoi, *„răul”* este numai de natură fizică, iar răul fizic este, musai, sifilis? De ce *„răul”* n-ar viza relaţiile sociale sau nerezolvarea anumitor interese? De pildă, la 23 octombrie 1879, referitor la ceea ce numeşte *„Suplica ta către Cameră”*, Eminescu îi scrie: *„**Rău*** (subl. ns.) *e pentru tine că roşii sunt asupra căderii, căci atunci până la venirea unui alt guvern i[-]ar întârzia citirea şi trecerea prin cameră”*.

În condiţiile în care prindem un crâmpei dintr-un dialog, dar nu ştim în ce constau problemele care au generat conversaţia respectivă, nu este riscant să pretindem că recompunem fidel o stare de lucruri ori o discuţie, pornind de la interpretarea la noroc a unui cuvânt anume, rostit de unul dintre vorbitori? Oare, se poate construi o certitudine, plecând doar de la o vorbă, care, pe lângă faptul că are nenumărate sensuri, mai e şi smulsă din context? Se poate face o afirmaţie certă, în absenţa vreunei probe materiale doveditoare? Oare, dacă Eminescu chiar ar fi fost bolnav de sifilis, ar mai fi fost doctorul Şuţu obligat să comită un fals grosolan, precum cel din 5 iulie 1883, iar anumiţi istorici literari mai trebuiau să falsifice ori să tolereze falsificarea rezoluţiei preşedintelui Tribunalului Ilfov, în dosarul Eminescu, din 1889? Pot fi admise asemenea „probe” în istoriografia literară, fără a o compromite, coborând-o – în cel mai bun caz – la nivelul bârfei elevate?

Sifilide tubero-ulceroase

4) *„…în tot cazul, nu-i nimic, îţi voi explica când vom fi împreună ce-i şi cum…”* Veronica este contradictorie, exprimarea ei liniştitoare venind imediat

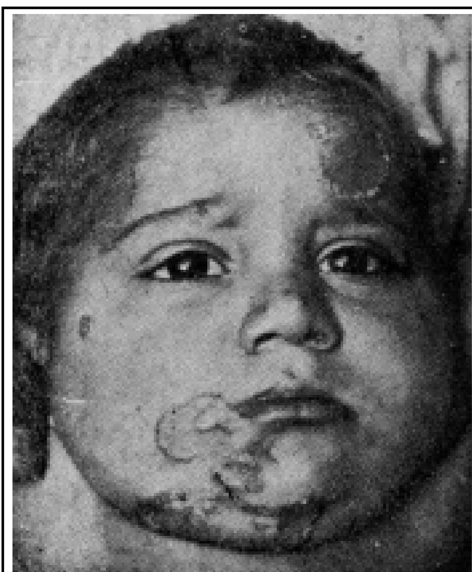
după ce se declarase înfricoşată! Oare, dacă avea în vedere posibila lor îmbolnăvire de sifilis, chiar ar fi socotit că *„nu-i nimic"*?

Poate şi mai mult miră precizarea: *„îţi voi **explica** când vom fi împreună **ce-i şi cum**…"* (subl.ns.). Ce avea Veronica de gând să-i **explice**? *„Ce-i şi cum"* e sifilisul? Cum să-i explice ceva necunoscut şi cu existenţă incertă? Trebuie cumva să ne imaginăm că, de fapt, ea îl îmbolnăvise pe el, nu invers? Ar fi aberant, deoarece dacă lucrurile ar fi stat aşa, îşi pierde sensul *„frica"* ei, iar incertitudinea devine inexplicabilă.

Iubirea iartă multe, dar minciuna (fie ea şi prin omisiune) o zdruncină sever. Desigur, se poate trece şi peste ea, dar nu chiar imediat şi nu oricum. În orice caz, descoperirea minciunii anihilează entuziasmul, măcar pentru o vreme. Or, doar peste câteva zile, în 7 Noiembrie 1879, Veronica i se adresează tandru (*„Eminescule al meu iubit şi drăgălaş"*) şi, tot în acea zi, îi mai scrie, în cealaltă epistolă, datată tot 7 noiembrie:

*„Mâne e ziua numelui tău; îmi pare destul de rău că nu pot măcar să te sărut pe ochii tăi cei frumoşi; fă-mi să-i pot săruta cât mai în grabă şi să pot **a-ţi cere iertare, dacă poate din prostie te-am jignit cu ceva**; tu de mă iubeşti desigur că **mă vei ierta**, şi vei veni la Iaşi, să ne mai îmbătăm unul de altul"* (subl. ns.).

Se poate admite ideea că, într-un moment în care se temea că s-ar fi molipsit de sifilis de la Eminescu, tot Veronica era cea care îşi cerea iertare? Oare, în cazul în care Eminescu îi aducea în casă o boală venerică, reacţia ei n-ar fi fost, dacă nu agresivă, măcar ironică? Poate greşesc, dar eu mi-o imaginez prea… inimoasă şi prea geloasă, ca să tacă într-o atare situaţie, indiferent cât de mari ar fi fost urmările izbucnirii sale.

Sifilis secundar

5) *„La informaţiile care mi le ceri prin scrisoarea ta din urmă…"* Fraza conţine două aspecte insuficient de bine documentate:

sensul real al cuvântului *„informaţii”* şi înţelesul pe care Veronica îl dă scrisorii numite cea *„din urmă”*.

Dacă *„informaţiile”* pe care Veronica scrie că i le-a cerut Eminescu ar fi privit starea ei de sănătate, să înţelegem că trebuie să fii prea inteligent pentru a-ţi da seama dacă eşti sănătos ori bolnav? Să mai credem că Eminescu era pentru ea un *„punct luminos”*, dar aducător de sifilis? Nu ştiu cum era definit termenul *informaţi(un)e* în anul 1879, dar ştiu că, la 1930, acest cuvânt avea doar două sensuri, ambele, astăzi pierdute: *„**1**. act judiciar care conţine depoziţiunile marturilor, în materie criminală; **2**. pl. cercetări spre a afla ceva”* (Lazăr Şăineanu). De altfel, şi într-un *Mic dicţionar francez* (*Larousse*, 1936), *„information”* este astfel prezentat: *„Acte judiciaire, qui contient les dépositions des témoins sur un fait; **informations politiques. Par ext**. Enchête”*. Precum se vede, termenul *„informaţie”* avea un sens mai restrâns şi, în bună măsură, diferit de înţelesurile pe care le citim astăzi în DEX: *„**1**. Comunicare, veste, ştire care pune pe cineva în curent cu o situaţie; **2**. Lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare şi de documentare; izvoare, surse. **3**. Fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoştinţele prealabile, cuprinse în semnificaţia unui simbol sau a unui grup de simboluri (text scris, mesaj vorbit, imagini plastice, indicaţie a unui instrument etc.).”*

Aşa stând lucrurile, se mai poate susţine că Eminescu i-ar fi cerut Veronicăi *ştiri* intime privind *sănătatea*? Se mai poate lua în calcul ipoteza că ea s-ar fi ruşinat să *confieze hârtiei* ipotetice *simptome* ale *sifilisului*? Şi nu devine greu de imaginat cam *ce fel de întrebări îi putea pune Eminescu, pentru ca ea să-i trimită răspunsul ştiut*, îndărătul căruia noi să întrezărim sifilisul?

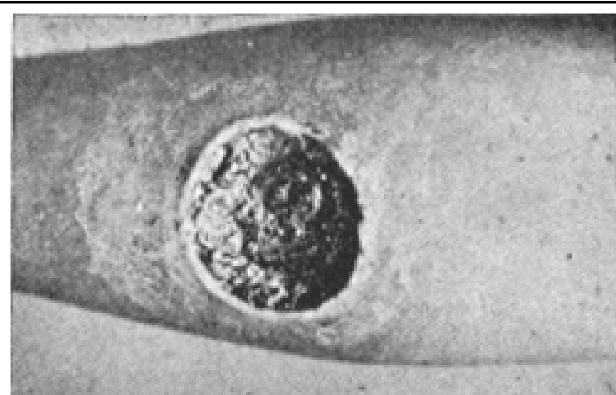
Dar să fiu şi mai exact. Fără a fi specialist, din *Dicţionarul sănătăţii* (Editura *Albatros*, 1978) aflu despre sifilis următoarele:

„...evoluează cronic în 3 perioade: perioada primară se caracterizează prin apariţia la nivelul pătrunderii microbului a unei ulceraţii cu margini regulate, dură, nedureroasă, numită şancru de inoculare sau şancru dur. (...) Concomitent, ganglionii regionali (de cele mai multe ori ganglionii inghinali) se măresc în volum, fiind foarte duri dar nedureroşi şi fără aderenţe între ei (adenopatie sifilitică). Şancrul de inoculare ca limfangita (inflamaţia căilor limfatice care merg de la ulceraţie la ganglioni şi se simt ca nişte sfori sub piele) şi adenopatia satelită constituie complexul primar sifilitic, caracteristic perioadei primare.”

Acestea sunt lucruri certe, valabile oriunde-n lume, şi astăzi şi acum un veac sau două. Ne-am putea imagina că Eminescu îşi chestiona iubita, de pildă, dacă i-au apărut *„ulceraţii"*, dacă i s-au inflamat *„ganglionii regionali"* ori dacă simte ceva *„ca nişte sfori sub piele"*? Şi de ce ar fi întrebat-o, dacă s-ar fi ştiut bolnav? De ce ar fi deschis discuţia tocmai el, cel care o infestase? Dintr-o anume… jenă? În nici un caz, căci, dacă Eminescul imaginat ar fi cunoscut acest sentiment, acesta l-ar fi oprit la timp. Iar dacă i-ar fi lipsit ruşinea, ce-i mai păsa de soarta Veronicăi?

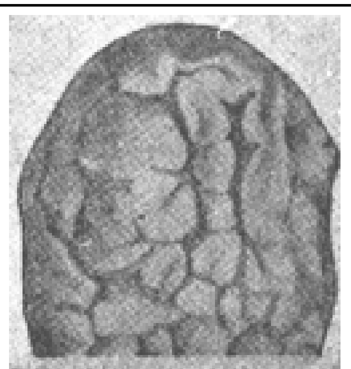
Scrisoarea din 7 noiembrie 1879 conţine o formulare derutantă pentru oricine nu cunoaşte cu precizie tema schimbului lor de misive. Ea începe cu cuvintele: *„La informaţiile care mi le ceri prin scrisoarea ta* ***din urmă****…"* (subl. ns.), pentru ca următoarea frază să aibă în cap pe *„însă"* – *„**Însă**, ca o afirmaţiune a presupunerei mele, şi a temerilor mele, primesc* ***scrisoarea ta din 31. oct****. care…"* (subl. ns.). Exprimarea Veronicăi face ca, la primă vedere, să pară că ar fi vorba de două scrisori distincte: cea *„din urmă"*, adică *ultima*, şi cea de dinaintea ei, respectiv, *„din 31 oct."*. În realitate, cred că Veronica nu se referă la două epistole, ci la una singură, datată chiar de Eminescu: *„Bucureşti, 31 Oct. [1]879"*.

Să zicem ca alţii: prin *„răul"* pomenit, Veronica ar înţelege primele simptome ale sifilisului. Cine a adus primul vorba de acel *„rău"*, cerând cele dintâi desluşiri: Eminescu sau Veronica? Aşa cum am arătat, este dificil de presupus cam ce anume o putea el întreba în această imaginară şi ultra-delicată chestiune, dar modul în care începe scrisoarea Veronicăi (*„La informaţiile care mi le ceri…"*) elimină automat ipoteza în care ea ar fi solicitat lămuriri – fapt straniu, câtă vreme temerile ei erau anterioare cererii lui Eminescu. De aceea, dacă am accepta şi că Eminescu, sub o formă oarecare, i-ar fi pus întrebarea-cheie, vrând, să spunem, să afle dacă se infectase şi ea,

Sifilis terţiar (gomă ulcerată profundă)

răspunsul Veronicăi („*…dacă răul n-a esistat la tine, atunci e o închipuire a mea şi o frică*”) devine un nonsens. Mai mult, ipotetica lui întrebare nici măcar nu pare să o surprindă, iar gândul că s-ar fi căptuşit cu o boală venerică nu o sperie. Şi, detaliu extrem de important, Veronica nu oferă o confirmare. Pur şi simplu, nu răspunde la o întrebare privind o chestiune pe care dacă interpretarea dată cuvintelor ei de Călinescu et Comp. ar fi corectă – doar ea putea să o dezlege. De aceea, în rândurile sale nici nu găsim vreo exprimare din care să rezulte că temerile i-ar fi fost întemeiate. Simplificând până la grotesc lucrurile, potrivit lui Călinescu şi şcolii acestuia, lucrurile ar sta cam ca în situaţia în care un bărbat o întreabă pe femeia cu care trăieşte:

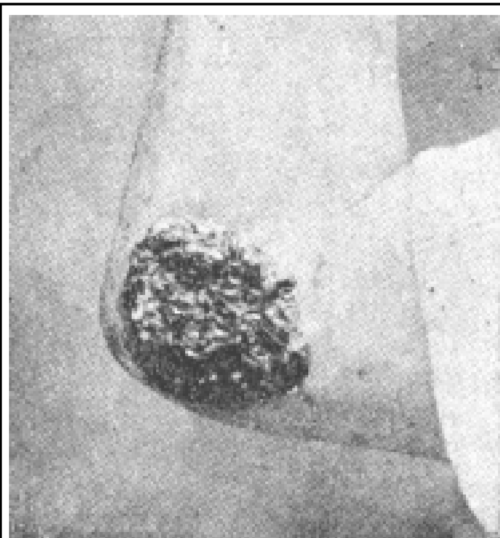

Sifilide terţiare ale limbii (glosită scleroasă)

– Ai simptome de sifilis?

– Nu pot să-ţi răspund, dar dacă tu n-ai sifilis, atunci mie mi-a fost degeaba frică.

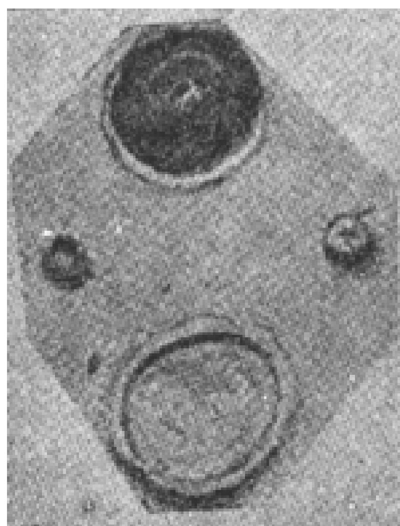
Încurcătura îmi pare a fi generată atât de exprimarea deficitară a Veronicăi Micle, cât şi de eronata înţelegere a sensului cuvântului „*informaţii*”. Numai că, în această scrisoare, al cărei text s-a publicat abia în anul 2000, Eminescu se referă succint doar la *propria* stare de sănătate, *fără să facă nici cea mai voalată aluzie la sănătatea iubitei.*

Sifilis malign precoce

De altminteri, epistola în cauză este compusă cu precădere din *declaraţii* – cele mai multe privitoare la starea emoţională a expeditorului. Frazele interogative sunt cinci la număr şi conţinutul lor nu are nici o legătură cu starea sănătăţii cuiva. Prin ele, Eminescu priveşte relaţia şi sentimentele lor ca pe posibile victime ale *lumii* şi

ale relelor ei *apucături*, nicidecum ale unei spirochete, pe care, oricât am fi de suspicioşi, nu o putem întrezări îndărătul stării lui afective declarate. (La fel, în 1882, când ameninţă cu sinuciderea, Veronica anunţă şi ea: *„…la moartea mea voi lăsa câteva cuvinte la adresa ta şi a lumei"*, în seama căreia punea eşecul tentativelor lor de a se căsători, după ce, în decembrie 1878, scrisese că îi era *„lehamite de lumea asta, care nu mă lasă în pace, şi care mă sfâşie…"*) Ce a înţeles Veronica din zbaterea lăuntrică pusă de Eminescu pe hârtie la 31 octombrie 1879 rămâne cu atât mai greu de aflat, cu cât ea singură mărturiseşte:

Sifilide secundare rupioide

> *„În fine, scumpul şi iubitul meu, poate că sunt un cap atât de sec şi de nărod, de nu mai înţeleg măcar cuprinsul scrisorilor, care-mi vin de la fiinţa care o iubesc atâta pe pământ!"*

Deruta ei nu pare să fi fost cu mult mai mică decât este a noastră astăzi, căci, după ce citează pe sărite din amintitele întrebări puse de Eminescu, încheie intrerogativ: *„ce înseamnă toate aceste?"*.

De ce am exclude ipoteza în care *„răul"* era, bunăoară, o *intrigă*, să zicem, de tipul celei prin care, în anul imediat următor, se va ajunge la ruperea relaţiei lor? Pentru ce motiv n-ar trebui să ne întrebăm dacă, în mintea Veronicăi, *„răul"* nu o fi fost reprezentat de şicane sau de nereuşite de tot soiul, aducătoare de indispoziţii trecătoare?

Reamintesc din cele transmise de Veronica în anul 1879, după întoarcerea ei la Iaşi:

♦ *„În minutul în care-ţi scriu sunt atât de* ***supărată cum nu-ţi poţi face idee****; de când am sosit în Iaşi,* ***necontenit am neplăceri şi certuri*** *şi, pe lângă aceste toate, tăcerea ta mă omoară…"* (subl. ns.) – 23 octombrie;

♦ *„Ieri am fost la* ***Judecătoria de pace*** *să chem să ridice peceţile aplicate, pe drum m-am întâlnit cu Jacques Negruzzi"*, care i-a spus: *„– Am să viu să te văd. – Numai nu acum până nu mă voi muta, că* ***nu am unde te primi****. – Atunci după ce te vei muta"* (subl. ns.) – 26 octombrie;

♦ *„Aşa* ***m-a cuprins urâtul*** *de tare încât, pentru ca să scap de el, umblu câte patru, cinci ore pe zi… (…) Simt necesitatea de a mă duce şi a mă tot duce…”* (subl. ns.) – 30 octombrie.

Ar fi aberant să legăm aceste fragmente, care invocă clipe de tensiune stinse în plictis, de liniştitorul *„nu-i nimic, îţi voi explica când vom fi împreună ce-i şi cum”*, consemnat câteva zile mai târziu?

Dacă se caută neapărat o „traducere” a acestei scrisori, de ce nu ne-am imagina că şirurile lui Eminescu i-au provocat teamă Veronicăi, deoarece se gândea ca nu cumva ele să reprezinte o etapă pregătitoare a ruperii relaţiilor, sub ipocrita scuză că, în felul acesta, Eminescu i-ar face un bine? Oare, evoluţia ulterioară a lucrurilor nu este de natură să convingă că acest soi de frică avea atunci un temei real pentru Veronica? Pe ce considerent am elimina dintre multele ipoteze posibile pe aceea care porneşte de la ideea că *„răul”* ar fi, să zicem, zvonul – întemeiat sau nu – privind o altă legătură amoroasă a lui Eminescu?

În fond, nu s-a jucat în acel an un prim şi tensionat act al poveştii lor de iubire? Nu a fost Veronica vizitată de Maiorescu, cam în ultimele zile ale lui **aprilie** şi primele zile ale lui mai 1879 şi nu s-a lăsat ea copilăreşte euforizată de prezenţa lui interesată (*„…trebuie să mărturisesc că, precum era sărbătoare pentru mine când veneai tu să mă vezi, tot astfel, ba încă mai mult, am simţit când l-am văzut pe d-l M.”* – 3 mai)? Nu ne încredinţează Mite Kremnitz că după această vizită, revenit în Capitală, Maiorescu *„era foarte agitat din cauza unei ştiri pe care întâmplător o aflase acolo: doamna Miclea, o femeie puţin onorabilă, zise el, este aceea pe care Eminescu a cântat-o în poeziile sale din tinereţe”*? La **1 iunie**, nu notează acelaşi Maiorescu (care pare să fi urmărit relaţia dintre Eminescu şi Mite inclusiv prin gaura cheii) în jurnalul intim: *„Grea epocă Eminescu. / «Dacă ai fi fată, nu te-aş lăsa să trăieşti, ci te-aş ucide.» / Îngenunchiare. / Sărutare de [cuvânt şters] şi de mână. / Scoate un volum de poezii din bibliotecă şi zice [citind ceva acolo]: asta a făcut-o el pentru ea. «Când eu»… ş.a.m.d. / Să fugă cu el în Dobrogea.”*? În **septembrie**, înainte de a sosi în Capitală, nu-i imputa Veronica lui Eminescu, fără ocolişuri, că ar fi făcut o pasiune pentru principesă, versurile poeziei *Atât de fragedă…* trebuind să fi fost rodul unui *„sentiment atât de înalt, atât de curat, atât de adânc – însă adresată unei fiinţi cu care din nefericire sau din fericire poate eu nu mă pot nici măsura, nici compara (Elisabeth)”*? Peste numai câteva zile, nu avea să-l întâlnească pe Eminescu şi să-şi spulbere teama, care se va

muta, însă, la Mite? Nu află aceasta din urmă de la I. Negruzzi *„că a întâlnit pe Eminescu şi pe doamna Miclea pe stradă, că Eminescu i-a prezentat-o ca logodnica lui…”* şi că numiţii *„îşi petreceau luna de miere”*? În ce măsură faptul a afectat-o pe Mite aflăm chiar de la ea: *„amorul propriu începu să mă turbure tare”*, dar, mai zice ea, *„Îmi înăbuşeam durerea”*. Nu a fost influenţat, prin ricoşeu, şi Maiorescu, sensibil, pe atunci, ca o mimoză la tot ce era legat de cumnata lui? Era **octombrie**. În partea a doua a lunii, Veronica se întoarce la Iaşi, unde va avea de înfruntat un şir de *„neplăceri şi certuri”*, iar în penultima zi a lui octombrie nu este ea pradă singurătăţii şi unei chinuitoare stări de plictiseală? Graţie (şi?) intrigii junimiştilor, perechea despre care Negruzzi spunea cu trei luni în urmă că *„strălucea de fericire”* nu întâlneşte, încă din **ianuarie** următor, primul ei mare hop, fiind la un pas să devină trecut, când, după insinuarea din 17 ianuarie (*„…tiptil aş veni la tine şi te-aş surprinde în cine ştie ce flagrante delicte”*), Veronica îi scrie de-a dreptul: *„..te rog, totul să fie de azi înainte, rupt şi stins între noi; cred că-ţi voi face [prin] aceasta un serviciu imens, te voi descărca de povara, de grija care-ţi apasă umerii şi te face să-ţi iei lumea în cap. Fii liber de azi înainte…”* (30 ianuarie)?

Dacă aceste rânduri au fost dictate de ciudă, de frică, de calcul femeiesc (mai mult sau mai puţin pueril) ori de alte motive similare, rămâne cu adevărat relevant doar pentru biografii Veronicăi (care nu se prea înghesuie). Noi ştim cu precizie că, nici o lună mai târziu, Veronica se plângea soţilor Haşdeu:

> *„D-l Maiorescu a trebuit până şi în privinţa căsătoriei mele cu Eminescu să-şi ilustreze fiinţa, căci după **numeroase expediente** a decis pe D-l Eminescu a renunţa la alianţa proiectată”* (subl. ns.).

Într-o asemenea dinamică a faptelor, mai putem crede că pentru o femeie *„superstiţioasă şi fatalistă”*, cum se autodefineşte Veronica la 12 decembrie 1879, *„răul”* de care scrie ea la 7 noiembrie era, neapărat, de natură medicală? Mai putem crede că temerile ei nu erau îndreptăţite? Oare, măcar în ceea ce pare a fi clipa ruperii relaţiilor lor, nu i-ar fi „mulţumit” Veronica lui Eminescu pentru spirocheta primită în „dar”, spre a-i aminti mereu de el?

Ştiind cum se fugăresc ideile în mintea omului şi necunoscând mai nimic din intrigile a căror existenţă este recunoscută, fără a se afla însă în ce au constat, concret, oare chiar *trebuie* să găsim o explicaţie (medicală sau nu)

pentru această biată epistolă? Nu riscă să devină o ambiţie mai rău decât vană – chiar periculoasă?

Pentru ca fiecare să poată judeca în cunoştinţă de cauză, iată alături pasajele care ne interesează din epistola lui Eminescu şi, integral, replica Veronicăi:

EMINESCU : *„Când gândesc la tine mi se umplu ochii de lacrimi şi nu mai găsesc cuvinte să-ţi spun ceea ce de-o mie de ori ţi-am spus: că te iubesc. Această unică gândire, care e izvorul fericirii şi a lacrimelor mele, această unică simţire care mă leagă de pământ e totodată şi izvorul îngrijirilor mele.*

Veronică dragă, au n-am fost noi doi prea fericiţi într-o lume, în care fericirea nu poate esista? Este în lumea asta destul loc pentru atâta iubire câtă o avem? Nu este amorul nostru o anomalie în ordinea lucrurilor lumii, o anomalie pentru care cată să fim pedepsiţi? Se potriveşte amorul şi suferinţele noastre cu o lume în care basseţa, invidia, răutatea domnesc peste tot şi pururea?

Şi când gândesc că-n viaţa mea compusă din suferinţe fizice şi rele morale ca o excepţie tu mi-ai dat zile aurite, pot crede în dăinuirea acestei excepţii?

Dulce şi dragă Veronică, doresc ca amorul unui nenorocit ca mine să nu fi aruncat o umbră în viaţa ta senină, în sufletul tău plin de veselie precât e plin de un gingaş şi nesfârşit amor. Iubeşte-mă şi iartă-mi păcatele, căci tu eşti Dumnezeul la care mă închin.

Deacuma-ţi voi scrie mai des, deşi sărmanele foi scrise sunt departe de-a plăti o singură îmbrăţişare a ta – dulcea mea copilă.” (31 octombrie 1879)

VERONICA : *„Eminescule al meu iubit şi drăgălaş,*

La informaţiile care mi le ceri prin scrisoarea ta din urmă nu pot să-ţi răspund mai nimic; sunt lucruri care cu greu le-aş putea confia unei scrisori; dacă răul n-a esistat la tine, atunci e o închipuire a mea şi o frică care a făcut să-mi imaginez cine ştie ce, dacă însă vreun rău a esistat, apoi pozitiv că s-a transmis; în tot cazul nu-i nimic, îţi voi explica când vom fi împreună ce-i şi cum. Însă, ca o afirmaţiune a presupunerei mele, şi a temerilor mele, primesc scrisoarea ta din 31 oct. care, iartă-mă, e o mărturisire tainică a multor lucruri: «viaţa ta compusă din ***suferinţi fizice*** *şi* ***rele morale****, doreşti ca amorul unui nenorocit ca tine să nu fi* ***aruncat o umbră*** *în viaţa mea senină, iubeşte-mă şi-mi* ***iartă păcatele****», ce înseamnă toate aceste? Şi eu care descoperisem ceva nu aveam dreptul să cred că, deşi târziu, dar totuşi vii a-mi destăinui lucruri pe care din cine ştie ce cauze mi le-ai negat înainte? În fine, scumpul şi iubitul meu, poate că sunt un cap atât de sec şi de nărod, de nu mai înţeleg măcar cuprinsul scrisorilor, care-mi vin de la fiinţa care o iubesc atâta pe pământ! Am început a mă-ndoi de mine însumi, nu mai văd clar, nu mă pot bine orienta, vai de sufletul meu! E aşa de trist să fii singură, şi a avea în jurul tău fiinţi care-şi pun în tine toată speranţa, şi când te simţi aşa de slabă de a-i putea ajuta!*

Eminescul meu, vom mai vorbi dacă va vrea bunul D-zeu, pentru care sfârşit te rog şi te rog şi iar te rog, să vii de aniversara Junimei, căci te aştept c-un dor nespus, te aştept ca pe singurul meu mângâitor, căci, după cum ţi-am mai spus, eşti singurul punct luminos al vieţii mele întunecate de greutăţi, de griji şi de necazuri. În două scrisori nu te-ai

iscălit «al tău pentru totdeauna» pentru ce?
A ta pe vecie," (7 noiembrie).

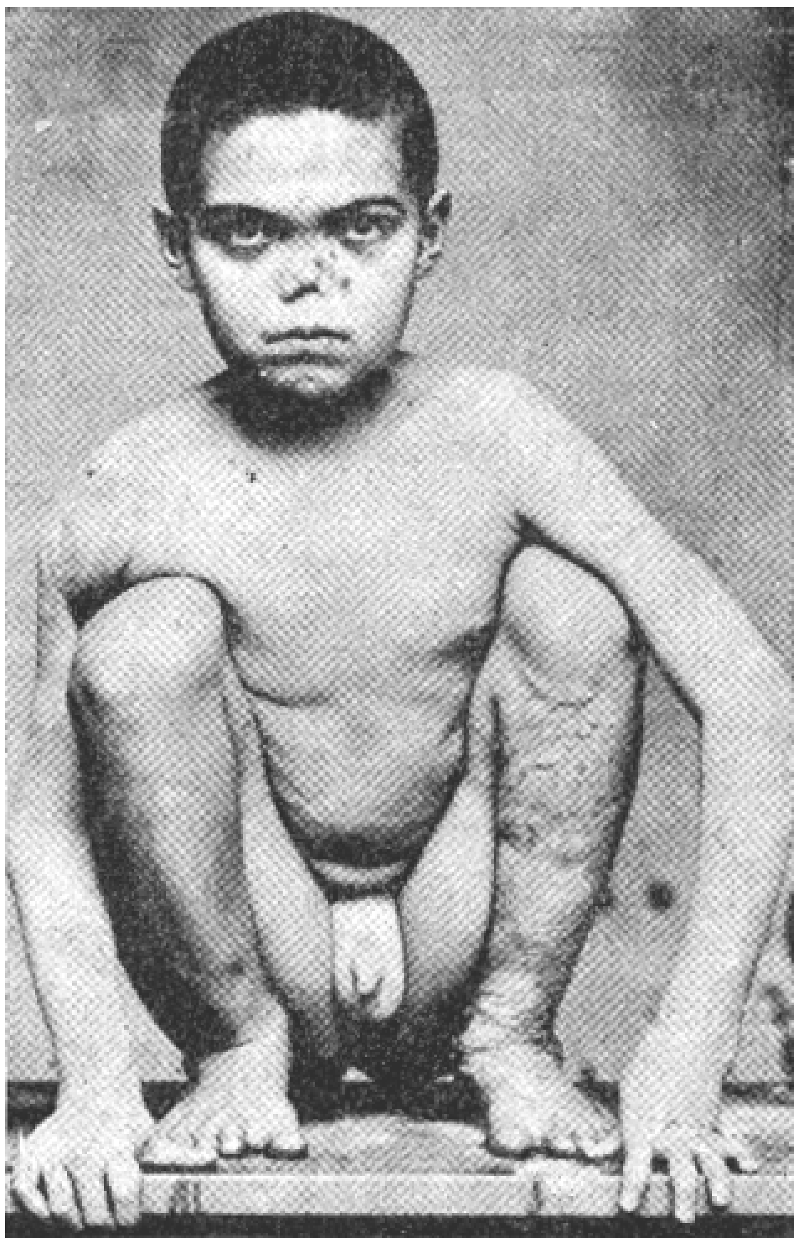
Mă întreb: cum ar fi fost interpretată această scrisoare a Veronicăi, în absenţa sentinţelor formulate de Gh. Călinescu în *Viaţa lui Mihai Eminescu*? Şi care ar fi fost în cele din urmă destinul acestei monografii, în lipsa susţinerii ei politice?

Teamă îmi este că versiunea îmbolnăvirii de sifilis a rezistat şi continuă să reziste numai pentru că, în cursul şcolarizării, acest verdict îi este prezentat tânărului încrezător ca un fapt indiscutabil, deşi nu este susţinută cu nici o dovadă credibilă. Mai exact spus, nici unul dintre documentele cerute de legislaţia vremii pentru un caz precum cel imaginat de anumiţi istorici literari lui Eminescu nu este de găsit. Timpul trece, iar numărul cărţilor care preiau fără discernământ ipoteza nebuniei sporeşte. Faptul că unele lucrări mai noi sugerează alte cauze ale „alienării" nu consolează. Cantitatea ajunge să altereze calitatea, devenind instrument de inoculare a prejudecăţii, de parcă ar exista un interes vădit necesar în acest sens. Chiar şi atunci când se descoperă diverse noi amănunte biografice legate de Eminescu, se manifestă tendinţa (involuntară?) de a le transforma în confirmare a „nebuniei" lui. Şi, dacă i-am mai înţelege, poate, pe cei cărora le vine greu să se dezică de ceea ce au apucat să scrie, cu nici un chip nu putem justifica atitudinea celor care îi copiază necritic – probabil, tot pentru a nu *„scandaliza"* nomenclatura culturală. Numele trec, relele apucături rămân?

Suspiciunea se poate naşte din nimic, asta e natura umană! Este însă oare moral ca ea să dureze atâta timp, ca în cazul lui Eminescu, deşi nu numai că nu au fost descoperite posibile documente care să o susţină, dar acestea nici măcar nu au fost căutate? Oare, dacă poliţia reţine un suspect, ea are dreptul să îl ţină pe veci în puşcărie? Dezinteresul faţă de aflarea unor dovezi nu arată, el singur, că autorii acestei teze ştiu că mint? Este drept, este ştiinţific ca, în temeiul unei (să-i zicem, totuşi) suspiciuni, să punem etichete excesive precum „sifilitic" sau „alienat", indiferent cui?

O injurie: diagnosticul de sifilis ereditar

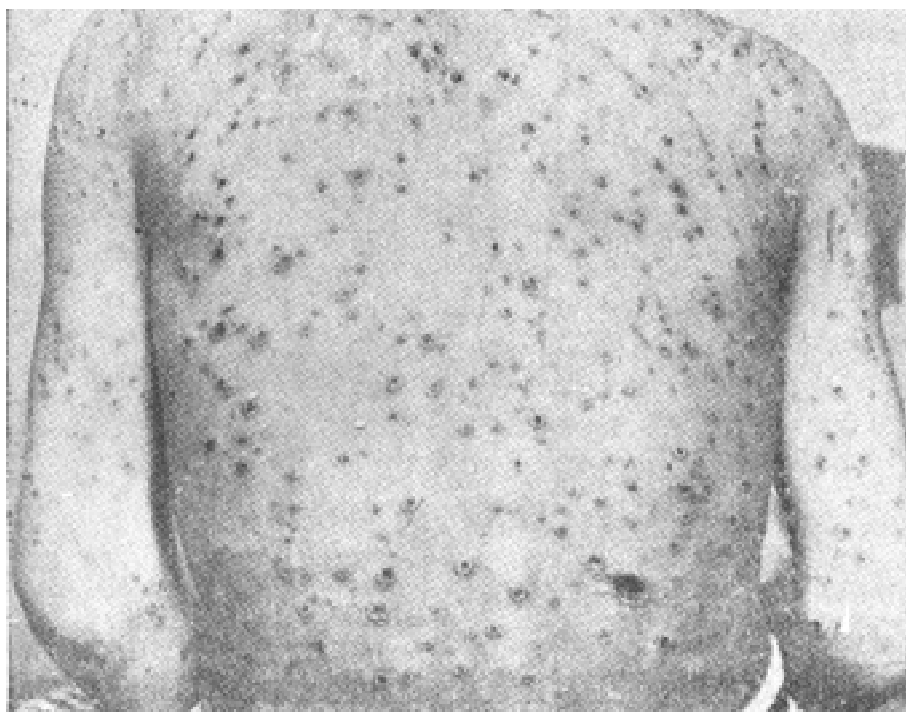
În privinţa caracterului ereditar al aşa-numitei „boli", acesta poate fi respins dacă ne gândim fie şi numai la faptul că nu degeaba sifilisului i se spune şi

Sifilis ereditar tardiv,
(nas în şea, osteoperiostită şi artrită sifilitică)

„boală franţuzească”. Este uşor să scrii, invocând *„un lues ereditar cu vechime de câteva generaţii”*, care să ducă *„la manifestări **atipice**”* peste vremuri. Mai greu e să răspunzi la întrebarea: ajunsese sifilisul în România de suficient timp, pentru a putea vorbi de aşa ceva? Biografii lui Eminescu nu au apăsări de acest soi, dumnealor părând să nu ştie ce este îndoiala. Deoarece nu ne-ar mira ca vreunul să ceară probe materiale împotriva supoziţiei invocate, recunoaştem că nimeni nu poate să demonstreze cu acte în regulă că vreun strămoş de-al lui Eminescu nu a fost marinar pe caravela lui Columb, că nu el a fost primul beneficiar al treponemei sifilitice şi că nu el a fost primul care a făcut-o cadou Europei. Dar aceeaşi remarcă este, la fel de bine, valabilă şi în cazul oricărui domn critic şi/sau istoric literar, politician etcetera – ba, chiar şi în cazul ipoteticului solicitant.

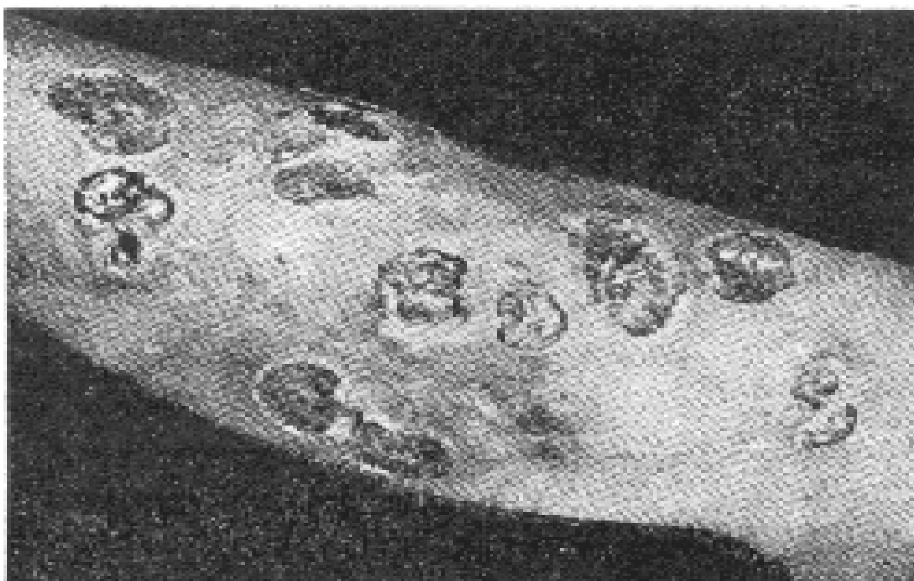
E drept că, încă din 1539, la Braşov pare să fi existat un stabiliment destinat suferinzilor de sifilis. Pe atunci, însă, nu numai că Braşovul era în… străinătate,

Sifilis terţiar varioliform

dar, mai ales, asemenea instituţii medicale aveau doar câteva locuri. La 1655, în *Letopiseţul Cantacuzinesc* este consemnată existenţa a *„multe boli şi nevoi grele şi în tot chipul de bube"*, fiind adăugat cu silă, ai zice, că *„era spurcăciune multă de voie şi asemănară Sodomului şi Gomorului"*. Posibil ca menţiunea să se refere la prezenţa sifilisului, dar autorul are în vedere doar două oraşe: Bucureşti şi Târgovişte, ambele, aflate la sute de kilometri de nordul Moldovei. La noi, boala pare să fi fost adusă de trupele străine (foarte probabil, după 1770, când zâzania dintre cele trei imperii care ne înconjurau a luat amploare), pe la 1830–1840, fiind semnalată aproape exclusiv în târgurile mai răsărite şi luând proporţii îngrijorătoare doar în preajma primului război mondial. Or, căminarul Gheorghe Eminovici se născuse la 10 februarie 1812, iar viitoarea lui soţie, Raluca Iuraşcu, în 1816.

În plus, rămâne aproape imposibil de conceput un sifilis ereditar lipsit de oricare dintre stigmatele ce apar în cazul transmiterii lui ereditare – deformări ale trunchiului, deformări dentare, surditate, deficienţe de vedere şi altele asemenea. În fine, mă întreb dacă nu cumva acceptarea tezei sifilisului ereditar transmis pe linie maternă echivalează cu a susţine, implicit, că ar fi

Sifilis terţiar, gome superficiale

fost posibili luetici şi familia stolnicului Vasile Iuraşcu (între ale cărui patru fiice se numărau şi două maici – Fevronia şi Olimpiada), şi cei trei nepoţi dăruiţi stolnicului de Safta (Maria, Nicu şi Xenia – şi ea, maică la Agafton) şi tatăl lui Eminescu (pe care l-ar fi îmbolnăvit soţia sa, Ralu) şi Harieta şi Aglaia şi cei doi soţi ai Aglaiei şi Matei şi soţia lui Matei, precum şi descendenţii acestora din urmă. Sigur, nu era obligatoriu ca absolut toţi cei enumeraţi să aibă microbul în sânge, dar 84 % dintre ei (cifra o înaintează medicii), aveau această „şansă”. Se ştie bine, nici vorbă de aşa ceva.

Dar iată ce scrie *„Doctor I. Rottmann Cerna”*, în *Calendarul ziarului Universul* (1926), despre sifilisul ereditar:

> *„…insuficient tratat, sau, cu atât mai mult, netratat de fel, sifilisul ucide pruncul concepţiunei la diferite vârste. Astfel:*
> *Îl ucide, cele mai adeseori, dela primele luni ale concepţiunei. De aici «**avortul sifilitic**», cunoscut prin frecvenţa sa. (…)*
> *Il ucide deseori… în ultimele luni ale sarcinei. De unde «**facerile premature**»… (…)*
> *Îl ucide la **naşterea** sa. (…)*
> *Îl ucide, deseori, şi în primii 2-3 ani. (…)*
> *În fine, sifilisul în loc de a ucide din vreme aceşti copii sifilitici, îi lasă să trăiască un timp oare-care, câţiva ani de exemplu, **chiar până la adolescenţă**…”* (subl. ns.)

Aşadar, până şi în varianta în care am face cu totul abstracţie de opera lui Eminescu, constatăm că, dacă acesta ar fi avut sifilis, în nici un caz nu putea fi unul ereditar şi, întorcând fraza, dacă ar fi suferit de vreo boală ereditară, aceasta nu avea cum să fie cea *„franţuzească”*. Chiar dacă, în timp, unele dintre informaţiile medicale citate mai sus s-ar fi dovedit parţial eronate, important rămâne faptul că ele existau la vremea la care s-a făcut cea mai mare vâlvă pe tema sifilisului şi a eredităţii „bolii” lui Eminescu, fiind socotite ca adevăruri indiscutabile.

Literaţii care pretind că în familia Eminovici sifilisul s-ar fi transmis din tată-n fiu, confundă boala cu folclorul.

MINCIUNI GROSOLANE ŞI VINOVĂŢII DISCUTABILE

Un nume sonor adus târziu la rampă: neurologul Gh. Marinescu

Din 1962, este intens folosită drept probă a îmbolnăvirii lui Eminescu de sifilis şi o scrisoare, datată 29 iulie 1914, a marelui neurolog Gheorghe Marinescu, spre al cărei final autorul afirmă că Eminescu ar fi *„murit de Paralizia generală”*.

Episodul implicării savantului neurolog în cazul Eminescu trebuie atent reconsiderat, fiindcă, iată cum este el prezentat de Augustin Z. N. Pop, în *Contribuţii documentare*… (1962) :

„Doctorul G. Marinescu, care-l cunoscuse pe poet şi colaborase la revista Fântâna Blanduziei, a cerut autopsierilor de la Spitalul Brâncovenesc să-i dea spre studiu deosebit zonele creierului poetului. Doctorii Şuţu şi Alexeanu i-au transmis într-un recipient de sticlă cele două emisfere, fără cerebel. Marinescu îşi propusese ca prin secţionări şi observaţii multiple să studieze particularităţile cerebralităţii din care luaseră viaţă poemele lui Eminescu. Emisferul stâng prezenta ulceraţii în partea psihică şi în sectorul motrice; iar membranele creierului erau injectate şi aderente, semne clinice ale tabesului, diagnosticat după reflexe şi de către doctorul Şuţu cu câteva zile înainte, când, întrebat…

(…)

Accidentul s-a produs mai curând decât presupunea dr. Şuţu, în somn, urmând unei lucidităţi scurte din primele ore ale zilei de 16 iunie, când poetul raportase tânguitor doctorului de gardă în acea noapte la sanatoriul «Caritas», prin ***vizeta uşii de metal****, că se simte năruit. Erau ultimele sale articulaţii. Sfătuindu-l să se culce, medicul i-a dăruit (?) un pahar cu lapte. Eminescu s-a supus. A urmat sincopa. Într-o* ***comunicare de popularizare****, neurologul a precizat că dorind să secţioneze pentru analize creierul*

*poetului, **intervenise** ca el să fie adus la laboratorul Babeş. Din nebăgare de seamă, o îngrijitoare a uitat pe fereastră în bătaia soarelui de iunie creierul lui Eminescu, care s-a alterat, astfel încât a trebuit să fie aruncat în lada cu rămăşiţe, frunze şi ingrediente fetide. Unui ieşean care-l rugase în 1914 să-i transmită observaţiile sale de competenţă, Marinescu îi răspundea în scris:*

«Mult stimate Domnule,

*Din nefericire nu aş putea să vă dau multe informaţii în privinţa creierului marelui şi nefericitului poet Eminescu. Creierul mi s-a adus de la Institutul Şuţu într-o stare de descompunere, care nu permitea un studiu fin al structurii circonvoluţiunilor. Putrefacţia era datorită faptului căldurei celei mari şi probabil că s-a scos prea târziu după moarte. Creierul era în adevăr voluminos, circonvoluţiunile bogate şi bine dezvoltate şi prezintă ca **leziuni microscopice** o meningită localizată în lobii anteriori.*

Din nenorocire, creierul fiind, cum am spus, descompus, nu am făcut studiul istologic ceea ce e o mare lacună.

*Sărmanul Eminescu! Nu a avut parte nici de acest studiu anatomic, care fie zis în treacăt nu ştiu dacă s-a făcut în bune condiţiuni altor literaţi distinşi cari **ca şi dânsul au murit de Paralizia generală** (Nietzsche, Lenau, de Maupassant etc.).*

Primiţi vă rog, stimate dle, espresiunea sentimentelor mele cele mai devotate,

Dr. G. Marinescu»

Afirmaţiile vor fi reluate în eseul Geniul şi nebunia lui Eminescu.

***În 1939, doctorul Marinescu comunică** tinerilor de la liceul «Mihail Eminescu» din Bucureşti, ce se îndemnaseră să omagieze prin revista lor **Extemporal** amintirea lui Eminescu, câteva rânduri de preţuire pentru poet…”* (sublinierile ne aparţin).

Erorile din acest fragment tipărit într-un volum girat de Editura Academiei R.P.R. sunt atât de dese şi de flagrante, încât citatul aduce mai degrabă a fals deliberat. O simplă confruntare a celor puse în seama doctorului Gheorghe Marinescu cu cele aşezate în gura mai vârstnicului lui coleg, Alexandru Şuţu, este edificatoare, denunţând vădita încercare de a genera confuzie.

1) În 1939, doctorul Marinescu nu putea *„comunica”* nimic, nimănui, nici prin viu grai, nici în scris, din simplul motiv că *era mort de un an*.

2) Nu ştiu la ce *„comunicare de popularizare”* s-o fi referit A. Z. N. Pop, dar atrag atenţia că *„popularizare”* se poate face şi (de) la colţul blocului, răspândirea unei informaţii, cu scopul de a o *„face cunoscută în masele largi ale poporului, într-o formă accesibilă”* (DEX), nepresupunând strângerea întregii populaţii a Ţării într-un punct fix, în jurul unei mese pe care se cocoaţă vorbitorul. Informaţia, se ştie, pătrunde din aproape în aproape. Aşa stând lucrurile, în lipsa oricărui detaliu privind conţinutul aşa-zisei *„comunicări de popularizare”*, data şi locul în care a fost ea făcută şi ţinând cont de fraudele informaţionale ştiute ca fiind opera lui A. Z. N. Pop, aceasta rămâne

contabilizată, cu un semn de întrebare agăţat de ea, şi nimic mai mult. Oricâtă bunăvoinţă am avea faţă de autor, nu putem uita că, la distanţă de câteva paragrafe, el a mai susţinut existenţa unei alte comunicări, făcute... după moarte!

3) Neurologul *Marinescu nu declară nici în somn, nici în stare de veghe că l-ar fi cunoscut personal pe Eminescu*. El afirmă că a colaborat *„la”* revistă, nicidecum *„cu”* Eminescu, despre care scrie doar că *„fundează ziarul **Fântâna Blanduziei**, la care am colaborat şi eu”* (*Geniul şi nebunia lui Eminescu – Universul*, 1934). Dacă l-ar fi cunoscut personal, mai avea nevoie de poveştile altora?

Singura cercetare directă, invocată de Gh. Marinescu în textul din *Universul*, priveşte ultimele trei articole publicate de Eminescu în *Fântâna Blanduziei* şi grafia autorului lor. Este vorba de, scrie Marinescu, *„3 articole de fond semnate cu E sau E. M., eşite cu siguranţă din pana lui Eminescu şi din care se desprind preocupările sale filozofice, politice şi sociale”*. Apoi continuă:

„Astfel într-un articol face o caracterizare justă a filozofiei lui Schopenhauer şi arată exagerările lui Hegel.

În numărul din 25 decembrie 1888 găsim o revistă de sfârşit de an în care tratează chestiunea agrară şi prevede furtuna viitorului.

*Toţi admiratorii lui Eminescu să citească **aceste articole care reflectează cunoştinţele lui întinse şi analiza profundă ce o face vieţii sufleteşti**.*

*Am fost mirat de faptul că, examinând unele cărţi de vizită trimise de Eminescu cu o lună jumătate înainte de a fi dus la Institutul dr. Şuţu, d-lui N. Petraşcu, care a binevoit a-mi permite să le cercetez cu toată atenţia, **n’am găsit nici o tulburare psihică*** (subl. ns.) *sau caligrafică. (…)*

*Am examinat cu toată atenţia şi această scrisoare, am recitit-o şi n’am găsit nici cea mai mică greşeală de stil sau caligrafie. Totuşi, **sănătatea lui nu fu de lungă durată căci*** (subl. ns.) *curând a fost internat pentru a doua oară în Martie 1889* (de fapt, cel mai târziu, în februarie – n.ns.)*, în Institutul dr. Şuţu şi din anamneza luată de d. dr. V. Vineş, dela prietenii care l-au internat, rezultă că Eminescu abuza de alcool şi făcea excese veneriene.”*

Dacă articolele lui Eminescu reflectau *„cunoştinţele lui întinse”*, înseamnă că măcar memoria îi era neatinsă, iar dacă el reuşea să facă *„analiza profundă”* taman a *„vieţii sufleteşti”*, deducem că era perfect lucid. De altfel, doctorul Gh. Marinescu îndeamnă ca respectivele articole să fie citite şi, ceea ce este mai important, precizează: *„n’am găsit nici o tulburare psihică sau caligrafică”*.

Această mărturie a doctorului Marinescu se află în totală opoziţie cu părerea „doctorului” Maiorescu, ale cărui fapte, de-ar fi fost comise de alţii, ne-ar fi

îndrituit să ne întrebăm dacă nu cumva aceia au nevoie de asistenţă medicală. În vreme ce autenticul neurolog nu descoperă *„nici o tulburare psihică sau caligrafică"* la **25 decembrie 1888**, antenele lui Maiorescu depistează cu 6 luni înainte, încă din **27 iunie 1888**, că Eminescu n-ar fi *„în starea sigură de a se îngriji însuşi"* – motiv pentru care „amicii" îşi încordează din nou muşchii, pregătind ultimul atac, decisiv. Opinia lui Gh. Marinescu coincide însă cu afirmaţiile confratelui V. Vineş, care consemnează că, la internare, Eminescu *„Nu prezenta dificultate în vorbire, nici tulburări în articularea cuvintelor şi scriere. Scria perfect, fără tremurături, fără omisiuni de litere sau cuvinte"* şi, totodată, *„nu manifesta nici un delir, vorbea însă foarte puţin"*.

Poate din exagerat spirit de breaslă, pentru marele savant internarea a constituit o dovadă că Eminescu ar fi fost suferind. Nici o clipă nu s-a întrebat: dar de unde ştiau „amicii" atât de precis că „bolnavul" făcea *„excese veneriene"*, dacă tot ei spun că îi ocolea? Şi de ce, oare, Vineş nu relatează fapte sau atitudini consumate în prezenţa lui, chiar în ziua internării ori în cele imediat următoare?

4) Textul lui A. Z. N. Pop poate creea falsa părere că Şuţu şi Alexianu i-ar fi făcut un favor lui Marinescu, care, zice istoricul literar, *„intervenise"* pentru a primi spre studiu creierul lui Eminescu. La cine anume *„intervenise"* Gh. Marinescu? La ministrul de Interne, la Şuţu, la Justiţie, unde? Oare, chiar aşa, creierele decedaţilor umblau cu trăsura prin târg, de la un institut la altul, la simplă solicitare verbală, transmisă printr-un fecior bun la toate?

De fapt, lucrurile stăteau exact pe dos, *documentele semnate de medicul Gheorghe Marinescu infirmând spusele lui A. Z. N. Pop*, care susţine şi că neurologul ar fi cerut *„autopsierilor de la Spitalul Brâncovenesc"* să-i fie trimis creierul lui Eminescu *„spre studiu"* şi că *„îşi propusese ca prin secţionări şi observaţii multiple să studieze particularităţile cerebralităţii din care luaseră viaţă poemele lui Eminescu"*. Conform declaraţiei lui Marinescu, el nici măcar nu a dorit, din proprie iniţiativă, să-l cerceteze personal:

> *„După 2 zile dela moarte s'a adus creeerul la Institutul* ***prof. V. Babeş care m'a însărcinat să mă ocup de studiul acestui organ preţios****"* – subl. ns.

Afirmaţia este parţial confirmată de revista *Familia*, care, în numărul din 25 iunie 1889, citează un alt ziar:

> *„«Democraţia» scrie : Ieri – vineri – la orele 3, remăşiţele mortuale ale poetului Eminescu au fost transportate dela ospiciul dlui dr. Suţu la spitalul Brâncovenesc şi depuse în camera mortuară, unde dnii doctori Suţu şi Alexian au făcut autopsia cadavrului. (…)*

Dnii doctori Alexian şi Suţu împreună cu alţi medici au făcut la orele 11 o nouă esaminare a creerului ilustrului răposat.

O parte din creer a fost dată în studiarea drului Babeş*."*

Cine şi de ce i-a dat *„o parte din creer"* lui Babeş, rămâne să ghicească fiecare dintre noi. Dar principala informaţie care lipseşte vizează rezultatul la care a ajuns Victor Babeş – sau Marinescu, pe care se pare că îl numise spre a efectua un studiu amănunţit. Şi nu ar trebui să fim surprinşi dacă am afla că siguranţa cu care Şuţu scrie că Eminescu nu a fost bolnav de sifilis îşi are rădăcinile şi/tocmai în această analiză, ale cărei constatări au rămas secrete – poate pentru a nu agita prea puternic publicul şi a nu strica imaginea de „protector" a magistrului.

Merită remarcat modul *impersonal* de prezentare a felului în care ar fi ajuns creierul lui Eminescu la Institutul condus de Babeş: *„s'a adus"*. *„S'a adus"* de cine?–De vântoase, de talazurile mării, de zbuciumul întregii naturi? Nici în scrisoarea doctorului Marinescu către A. C. Cuza acest aspect nu este mult mai explicit (*„…mi s'a adus…"*).

De altfel, Gh. Marinescu oferă două variante: cea amintită în *Universul* şi cea subscrisă în epistola din 1914, în care nu face nici o referire la vreo sarcină de serviciu trasată de Babeş, care încă mai trăia pe atunci.

În acest prim derutant context, să recitim următorul calup din textul lui Augustin Z. N. Pop:

„Doctorii Şuţu şi Alexeanu i-au transmis într-un recipient de sticlă cele două emisfere, fără cerebel. Marinescu îşi propusese ca prin secţionări şi observaţii multiple să studieze particularităţile cerebralităţii din care luaseră viaţă poemele lui Eminescu. Emisferul stâng prezenta ulceraţii în partea psihică şi în sectorul motrice; iar membranele creierului erau injectate şi aderente, semne clinice ale tabesului, diagnosticat după reflexe şi de către doctorul Şuţu cu câteva zile înainte…"

Fragmentul începe, deci, cu fapta lui Şuţu, îl aruncă în scenă pe Marinescu, după care, fără să atenţioneze asupra acestui lucru, continuă cu observaţii culese din… ziar. Ştirile lansate pe piaţa mediatică de *Constituţionalul* (ziar aflat în mâna junimiştilor lui Maiorescu), par a dobândi, astfel, şi girul doctorului Gh. Marinescu – lucru total neadevărat. Greşeală nevinovată, datorată unei exprimări defectuoase? Nici vorbă! Drept mărturie stă conjuncţia *„şi"*, prin care autorul pretinde că înainte ca Marinescu să ajungă, vezi Doamne, la concluziile pe care A. Z. N. Pop le pune cu de-a sila pe seama lui Şuţu, acesta din urmă ar fi constatat acelaşi lucru, pe alte căi.

Este, cred, evident că Augustin Z. N. Pop încearcă să atragă abuziv renumele doctorului Gheorghe Marinescu în această poveste urâtă. Tentativa poate să fie dovada că marele neurolog fie nu a fost deloc implicat, fie, din considerente doar de el ştiute, a acceptat compromisuri parţiale, pronunţându-se în maniera prezentată, în care sifilisul cert alternează cu cel… probabil. De-a dreptul şocant mi se pare şi faptul că doctorul Marinescu nu invocă nici o amintire proprie, de dinainte de 15 iunie 1889, care să aibă legătură cu Eminescu. Nici un titlu de gazetă, nici un zvon, nici o surpriză, nimic, de parcă n-ar fi trăit (şi) în acea epocă.

Demn de reţinut rămâne şi faptul că Gh. Călinescu nu foloseşte afirmaţiile lui Marinescu, deşi el le-a parcurs, fie şi doar în urma lecturii cărţii lui A. Z. N. Pop, pe care o adaugă la impresionanta bibliografie, dar despre care precizează: *„necitat de noi, dar folosit în unele detalii”*. Este metoda frecvent folosită de Gh. Călinescu, şi nu numai în monografia *Viaţa lui Mihai Eminescu*, ci chiar şi în *Istoria literaturii române*, unde preia fraze din diverşi autori, fără a se osteni să le marcheze cu ghilimelele de rigoare. Dacă alţii ar fi procedat la fel, s-ar fi vorbit de plagiat sau de alt soi de fructificare ilicită a unei proprietăţi intelectuale.

Aşa cum s-a văzut, A. Z. N. Pop precizează: *„Doctorii Şuţu şi Alexeanu i-au transmis [lui Marinescu] într-un recipient de sticlă cele două emisfere,* ***fără cerebel****”*. Fusese acesta afectat de lovitura dată lui Eminescu, conform lui D. Cosmănescu, „după ureche”, sfărâmându-i *„osul capului”*? Sau Şuţu a reţinut cerebelul din motive de o cu totul altă natură, acesta putând dovedi absenţa sifilisului, căci nu degeaba scrie el într-una dintre lucrările lui: *„…cerebelul, pe care Luys îl consideră ca alterat în paralisia generală”* (vezi *Alienatul în faţa societăţii şi a ştiinţei*)?

Scrisoare măsluită

În destul de multe lucrări, am întâlnit referiri la scrisoarea prin care, la 29 iulie 1914, doctorul Gh. Marinescu ar răspunde unui *„necunoscut”*. Acest document prezintă unele ciudăţenii. În plan profesional, constatăm că autorul ei se contrazice, căci, după ce scrie că ar fi observat *„ca leziuni macroscopice,*

o meningită" , doctorul Gh. Marinescu afirmă: *„nu am făcut studiul istologic"*

nu am făcut studiul istologic

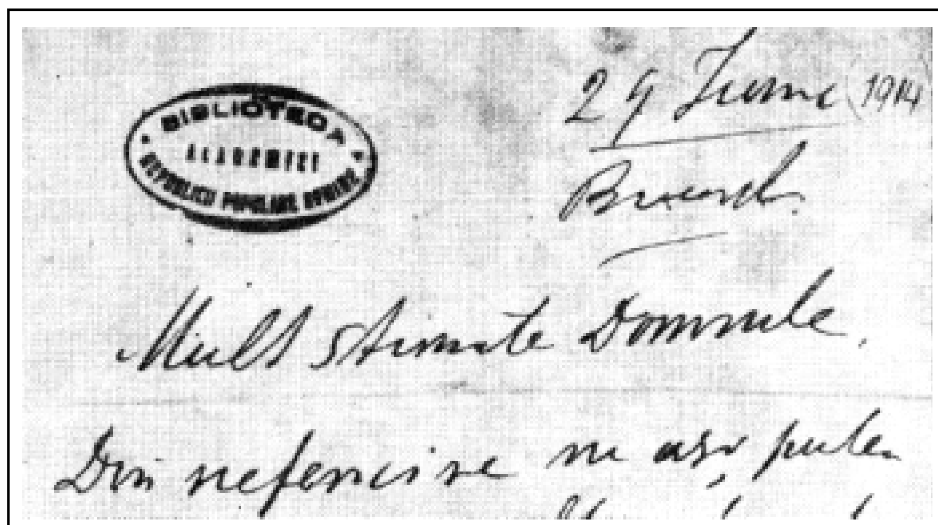
al creierului – deci, nu l-a studiat la microscop! A greşit savantul Marinescu, scriind *m**I**croscopice* în loc de *m**A**croscopice*? Nu este imposibil, după cum nu e imposibil nici să ne aflăm în faţa unui document ticluit (n-ar fi primul din acest dosar descompletat până aproape de dispariţie, inclusiv prin ciopârţire cu lama).

Scrisoarea aceasta, aşa cum este reprodusă de Augustin Z. N. Pop, pare suspectă, înainte de toate, din cauză că nu se indică nici numele destinatarului – o impoliteţe pe care Marinescu nu şi-ar fi permis-o cu o persoană căreia îi acorda suficientă atenţie pentru a-i răspunde. Unele surse (Gheorghe Sărac, de pildă) precizează că epistola ar fi fost adresată *„unui ziarist"* , altele susţin că ar fi fost trimisă *„unui ieşean"* (Augustin Z. N. Pop). Cititorului grăbit, presupunând că parcurge lucrările ambilor şi că reţine tot ceea ce cuprind ele, ca să împace şi capra şi varza nu-i rămâne decât să-şi imagineze că destinatarul o fi fost un „ziarist ieşean".

De fapt, ne aflăm în faţa unui fals ordinar, comis sub înaltul gir al Academiei R.P.R., a cărei editură a publicat lucrarea lui Z. N. Pop (şi a cărei Bibliotecă i-a pus la dispoziţie o bună parte din materialul invocat). Se demonstrează, astfel – a câta oară? – că documentele privind cazul Eminescu trebuie analizate cu maximă prudenţă. Totodată, se pune întrebarea: de ce a fost nevoit Augustin Z. N. Pop să comită acest fals? Ce se întâmplă în lumea înaltă şi rarefiată a elitelor?

Numele destinatarului este A. C. Cuza. Foarte probabil ca majoritatea să nu fi ştiut acest lucru, deoarece, în lucrarea lui A. Z. N. Pop, deşi epistola este prezentată în facsimil, lipseşte numele lui A. C. Cuza, fiind în mod deliberat eliminat. Aceasta dovedeşte, în cel mai bun caz, că se scriu cărţi din cărţi, fără urmă de spirit critic. Cred că, atunci când lipsesc probele indubitabile într-o privinţă oarecare, ar fi preferabil ca, din când în când, să mai fie emise şi teorii greşite, decât să fie urmată, cu moliciunea obedientă a oii, o singură cale, deschisă nu se ştie de cine şi bătută până devine văioagă. Eroarea *unuia* poate fi lesne îndreptată de *ceilalţi*, pe când greşeala colectivă cu greu poate fi corectată de unul singur. Cazul lui Eminescu este mai mult decât elocvent.

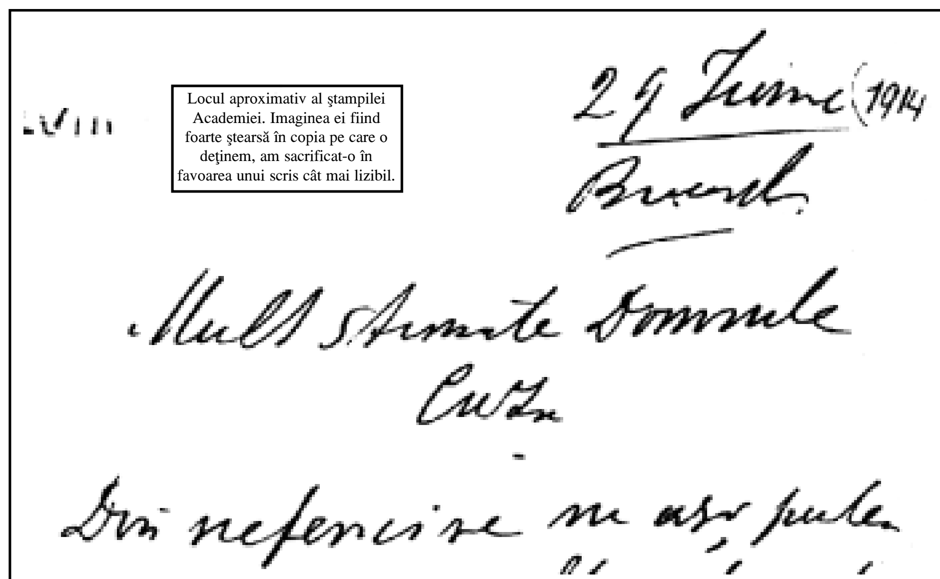
Dar, să revenim, prezentând partea care ne interesează din facsimilul lui A. Z. N. Pop.

29 Iunie 1914

Mult stimate Domnule

Din nefericire nu aş putea

Între *„Mult stimate Domnule”* şi primul rând al scrisorii se poate observa o linie fină, marcând locul de îmbinare al celor două părţi, după prelucrarea epistolei. Iată şi originalul scrisorii doctorului Marinescu:

Locul aproximativ al ştampilei Academiei. Imaginea ei fiind foarte ştearsă în copia pe care o deţinem, am sacrificat-o în favoarea unui scris cât mai lizibil.

29 Iunie 1914

Mult stimate Domnule
Cuza

Din nefericire nu aş putea

Se poate spune că ştergerea numelui destinatarului nu ar fi mare lucru şi, de aceea, nici nu ar fi un fals în adevăratul sens al cuvântului? Nu împărtăşim această ipotetică părere. De fapt, această măruntă contrafacere ne arată de ce sunt capabili unii dintre istoricii noştri literari şi ne face să ne întrebăm: cine

şi cum garantează că acela care, tăind astăzi un cuvânt, din dorinţa clară de a convinge publicul că acel cuvânt nici nu ar fi existat vreodată, mâine nu va tăia o frază ori nu va face pierdute documentele care nu convin? Exemple concrete precum A. Z. N. Pop ar trebui să fie lecţii din care să învăţăm că acela care tolerează dezinformarea deliberată, oricât de mică şi indiferent de pretextele care o scuză, nu mai poate aştepta să i se spună vreodată adevărul.

Faptul că A. C. Cuza i s-a adresat lui Gh. Marinescu ridică mai multe întrebări. Ce spera expeditorul să obţină de la cel chestionat şi de ce nu a făcut public răspunsul acestuia? Cine şi când a predat Academiei Române scrisoarea doctorului Marinescu? De unde ştia A. C. Cuza că Marinescu avusese în mână creierul lui Eminescu, atâta vreme cât faptul nu fusese mediatizat? A umblat zvonul acesta printre junimiştii ieşeni? Cine l-a lansat? Şi, dacă i-a cerut lui Marinescu informaţii *„în privinţa creierului”* lui Eminescu, să înţelegem că încă de pe atunci existau suspiciuni privind cauza reală a morţii acestuia?

Răspunsuri parţiale găsim într-un manuscris aflat la Academie şi nepublicat până acum. Aici, A. C. Cuza consemnează, în legătură cu epistola primită de la neurolog:

„La 16 Iunie 1889, după dorinţa dlui T. Maiorescu, la Spitalul Brâncovenesc s-a făcut autopsia corpului lui Eminescu, dând următoarele rezultate, după arătările ziarului «Constituţionalul» organ al Junimei politice:

«S-a constat că creeri … degeneraţiune.»

Aceasta e ***istoria oficială****, cum am zice, povestindu-ne ultimul episod al existenţei pământeşti a poetului. Şi ca mai totdeauna, şi de data aceasta, istoria* ***povesteşte****, dar nu reproduce întreaga* ***realitate****. Că să-mi dau seama încă şi mai bine despre aceasta – aflând că cercetarea anatomică a creerului lui Eminescu fusese făcută de d. Dr.* ***G. Marinescu****, acum profesor la Universitate şi Membru al Academiei române – m-am adresat ilustrului savant care a binevoit să-mi dea următoarele preţioase amănunte:*

«29 iunie (1914) Bucureşti

Mult stimate domnule Cuza…» (Urmează restul scrisorii – n. ns.). *»*

*Aceste lămuriri ale dlui Prof. Dr. G. Marinescu ni arată: că nu putem înfiera de la starea anatomică a creerului lui Eminescu, aşa precum s-a găsit după moarte, la starea imediat anterioară morţei, pentru a zice că Eminescu ajunsese în stare de «****ramoliţie****». Ceea ce de altfel nu corespunde nici cu alte amănunte, pe care le cunoaştem. Aceea ce să reţinem, e doar această constatare a dlui Prof. Dr. G. Marinescu «****creerul era, în adevăr, voluminos, circonvoluţiunile bogate şi bine dezvoltate****». Meningita constatată se datora desigur lovirei.”*

Faptul că în rândul meningitelor se înscrie, astăzi, şi cea *traumatică* ne obligă sau nu să luăm în considerare şi varianta în care meningita

remarcată, se pare, de Gh. Marinescu *„se datora desigur lovirei”*, aşa cum afirmă A. C. Cuza?

Atunci când ne referim la istoricii literari care s-au ocupat de destinul lui Eminescu, unul dintre aspectele neplăcut surprinzătoare constatate este acela că nimeni nu pare să fi fost interesat *să înţeleagă* ce anume se petrecuse. Toţi au preluat câteva cuvinte-cheie, pe care le-au perpetuat cu sfinţenie – şi, probabil, din cauza prea multelor repetări mecanice, azi le vine greu să accepte că în multe privinţe s-au înşelat.

În timp, diverşi medici au publicat pe seama lui Eminescu studii atât de ştiinţific elaborate, încât nu găsim doi care să fi ajuns la aceeaşi concluzie. În mod normal, departe de a fi lămuritoare, opiniile lor profesioniste, dar… divergente trebuiau să atragă şi mai mult atenţia, dând de gândit. Nu s-a întâmplat aşa. A crede că de aproape o sută douăzeci de ani „dosarul” Eminescu a încăput numai pe mâini de naivi chiar că ar fi o naivitate. Din evoluţia lucrurilor, reiese pregnant faptul că Eminescu *trebuia* să fie socotit nebun. Că i se punea diagnosticul de schizofrenie, de sifilis sau de orice altceva, conta prea puţin. Esenţial era, repet, ca el, spiritul critic incoruptibil, să fie perceput ca un om cu mintea dusă. Şi asta, deoarece Cineva ştie bine că pe nebun îl compătimeşti, dar nu bagi în seamă ce-ţi spune. Iar Eminescu supăra tocmai prin afirmaţiile lui.

La o jumătate de veac de la decesul lui Eminescu, a apărut cartea lui Gh. Călinescu, obraznică şi vicleană. S-au stârnit polemici aprinse. Şi nu degeaba, căci atunci încă mai exiata o firavă legătură directă cu anii 1880, prin persoane mai vârstnice. De pildă, A. C. Cuza (cel care, vizitându-l în 1887 pe Eminescu la Botoşani, a descoperit trei noi poezii ale acestuia) a decedat în 1947, iar doctorul Gh. Marinescu s-a stins în 1938. Alţii, precum I. E. Torouţiu, născut în 1888, nu-l cunoscuseră pe Eminescu în viaţă, dar strângeau documente legate de acesta – şi astăzi, volumele editate de Torouţiu (primul, în colaborare cu Gh. Cardaş) sunt un punct de referinţă pentru toţi cei interesaţi de Eminescu. Prezenţa în cele XII volume a unor poziţii subiective sau chiar a unor date eronate, nu justifică marginalizarea lui Torouţiu, care apare prea puţin, fiind găsit mai des în bibliografii de ordin… tactic. Mai că-ţi vine să te-ntrebi dacă, nu cumva, a supărat prin generozitatea cu care, într-un răstimp destul de scurt, a pus la dispoziţia publicului larg corespondenţă din care un anumit soi de istorici literari ar fi avut despre ce să scrie timp de mai bine de o sută de ani.

Cartea lui Gheorghe Călinescu a revoltat prin conţinutul ei, declanşând un adevărat război, încheiat doar după 23 august 1944, chiar dacă verdictul lui

fusese decis, practic, încă din 1936, când Academia Română i-a acordat lui Călinescu premiul *„Hamangiu”* pentru volumele cuprinzând *Viaţa* şi *Opera* lui Eminescu. Faptul că premiul pentru *Viaţa lui Mihai Eminescu* i-a fost acordat la patru ani de la data lansării pe piaţă a acestei lucrări argumentat contestată de importanţi oameni de cultură, dar imediat după încheierea tomurilor privind *Opera* (la o diferenţă de câteva luni), arată că monografia a fost premiată ca să se astupe gura celor care o combăteau. Şi, astfel, prin premiul Academiei Române, adevărul privind soarta lui Eminescu a fost ca şi tranşat, onorabila instituţie asumându-şi rolul, nu tocmai academic, de gropar. Ne vine greu să credem că n-a ştiut ce face, inclusiv din motivul că unul dintre membrii ei era vestitul medic Gh. Marinescu. Desigur, ar fi injust să învinovăţim întreaga tagmă a academicienilor, mulţi – dacă nu majoritatea – mergând pe mâna colegului lor neurolog, care, în 1934 – deci exact la mijlocul intervalului dintre apariţia biografiei imaginate de Călinescu şi premierea ei – a dat publicităţii un text căruia îi vom acorda numaidecât atenţia cuvenită.

În documentarea (?) lui, Gh. Călinescu nu a apelat la ştiinţa doctorului Marinescu (care, pe lângă faptul că era unul dintre cei mai proeminenţi specialişti români, se număra şi printre foarte puţinele persoane în viaţă, care fuseseră contemporane cu Eminescu). Evident, faptul nu constituie o crimă. El surprinde, însă, deoarece Marinescu era o avizată sursă de informaţii. Bunăoară, el trebuia să ştie care era statutul stabilimentului din strada Plantelor numărul 9, trebuia să ştie dacă existau ospicii particulare sau nu, dacă Şuţu era patron sau numai director, dacă Eminescu a fost sau nu internat la Spitalul *Caritas* şi multe alte asemenea necunoscute. Dar, şi mai important în cazul lui Călinescu, cel care a acreditat ideea infestării lui Eminescu cu sifilis, rămânea faptul că doctorul Gh. Marinescu putea oferi celor interesaţi răspunsuri privind măsura în care anumite simptome ale sifilisului puteau fi confundate cu acelea ale alienării mintale, putea trasa o limită relativă între normal şi starea de alienare etcetera. Mai mult chiar, miră faptul că Gh. Călinescu, cu toate că era şi gazetar, nu a încercat să ia legătura direct cu doctorul V. Vineş, de la care ar fi putut afla multe lucruri nu numai inedite, ci şi folositoare (ca să nu spun „obligatoriu necesare”). Orice s-ar spune, lipsa oricărui interviu luat celor care îl cunoscuseră pe Eminescu rămâne stranie.

Lucrurile sunt cu atât mai ciudate, cu cât, încă din 1903, Ilarie Chendi anunţă că *„renumitul neurolog şi acum academician dr. Marinescu prepară un studiu complet”* privind *„boala lui Eminescu”*. De ce o fi trebuit să treacă

31 de ani până când Marinescu să scrie cele câteva pagini despre Eminescu – pagini din care mai mult de o treime sunt dedicate unor medici şi unor pacienţi celebri, iar restul rămâne o simplă alăturare de parafraze? Nu cumva în 1903 Marinescu a renunţat la preconizatul studiu tocmai pentru că pricepuse ce s-a petrecut, în realitate?

Să nu trezească suspiciuni faptul că în *Constituţionalul* – foaia junimistă care, în mod inexplicabil, a deţinut exclusivitatea asupra informaţiilor privind rezultatele autopsiei – nu este pomenit şi numele doctorului Marinescu, deşi, într-o conjunctură încă tulbure şi dintr-un motiv şi mai incert, creierul lui Eminescu i-ar fi fost trimis lui, nu se ştie de către cine (*„Creierul mi s-a adus…”*, scrie el) şi la îndemnul cui ? În numitul cotidian, *„Ultimele informaţiuni”* încep cu paragraful: *„Azi după amiazi d-nii doctori Şuţu şi Alexianu au făcut autopsia cadavrului lui Eminescu”* şi se încheie cu precizarea că trupul acestuia *„va fi depus în biserica Sf. Gheorghe-Nou, de unde…”* Nici un cuvânt despre doctorul Marinescu, a cărui presupusă intervenţie ar fi avut loc între aceste două momente. În schimb, peste decenii, avem surpriza să constatăm că doctorul Gheorghe Marinescu apare, brusc, ca girant al diagnosticului pus de Şuţu, dascăl pe care, profesional vorbind, îl depăşise.

Poate exagerez, dar, pe un teren încă atât de nesigur cum sunt ultimii ani ai vieţii lui Eminescu (unde atâţia nechemaţi par să fi fost încurajaţi să turbure apele), nu prea am de ales; prefer să înaintez cu paşi mici, iritant de prudenţi şi de lipsiţi de spectaculozitate, dar (cât de cât) siguri, decât să copiez modelul celor care fac salturi mari, dar care se prăbuşesc în genunea prejudecăţii.

Doctorul Gheorghe Marinescu scrie cu regret şi convins de ignoranţa noastră: *„Nu s'a păstrat nici craniul lui [Eminescu] ca să'l putem studia, cum s'a făcut pentru Kant, Beethoven şi alţi oameni superiori”*. Sărmanii! Nu este o ironie ca tocmai *„oamenii superiori”* să fie înmormântaţi fără cap, doar pentru ca nişte mititei să aibă subiect de studiu? Cui ajută încercarea de a localiza reduta geniului, presupus ca fiind ascuns în anumite celule ale creierului, precum puiul în găoace? La ce bun l-am căuta şi l-am descoperi, dacă tot nu-l înţelegem? Că de respect, ce să mai vorbim! Savantul Marinescu îl căinează pe Eminescu pentru o vină care, conform acestei scrisori, îi revine integral, întrucât oricât de avansată ar fi fost starea de descompunere invocată, ea nu împiedica analizarea creierului şi depistarea, fără dubii, a eventualului sifilis.

Contrazicerile unui savant

Potrivit documentelor, situaţia doctorului Gheorghe Marinescu nu este tocmai confortabilă. Între altele, el prezintă creierul lui Eminescu în două moduri diferite:

1914 – *„Creierul… nu permitea un studiu fin al structurii circomvoluţiunilor. (…) Creierul era în adevăr voluminos, circomvoluţiunile bogate şi bine dezvoltate şi prezintă ca leziuni microscopice o meningită*[1] *localizată în lobii anteriori. Din nenorocire…, nu am făcut studiul istologic ceea ce e o mare lacună.”*

[1] Cuvântul *„meningită”* poate fi doar dedus, grafia nefiind deloc lizibilă, dar, foarte probabil, asta a vrut savantul să scrie.

1934 – *„Necropsia a fost făcută de prof. Şuţu şi Alexianu. Creerul cântărea 1400 gr., iar circomvoluţiile şi şanţurile erau foarte bine pronunţate.* (Ambele informaţii apar în *Constituţionalul* din 1889 – n.ns.)

După 2 zile dela moarte s' a adus creerul la Institutul prof. V. Babeş care m' a însărcinat să mă ocup de studiul acestui organ preţios. El se afla într' o stare de putrefacţie din cauza căldurei şi nu a putut fi utilizat pentru cercetări mai amănunţite. Trebuind să plec în străinătate, pentru a asista la inaugurarea Sorbonei, creerul s' a pierdut.”

Principala deosebire dintre cele două fragmente constă, aşadar, în faptul că primul precizează existenţa unei *„meningite”*, în vreme ce al doilea se bazează, strict, pe informaţiile apărute în *Constituţionalul*. Deşi afirmă despre creier că *„nu a putut fi utilizat pentru cercetări mai amănunţite”*, Gh. Marinescu nu oferă nici un detaliu *observat de el* cu ochiul liber. În plus, *în scrisoare nu face nici cea mai vagă referire la obligaţia de a pleca în Franţa*, deşi o asemenea coincidenţă nu se uită uşor – dovadă, douăzeci de ani după ce a scris epistola, încă o avea vie în minte.

De aici şi cea mai neliniştitoare întrebare care se pune privitor la doctorul Marinescu: *a ţinut el, cu adevărat creierul lui Eminescu în mână?* L-a văzut, măcar? Este scrisoarea din 1914 autentică? Într-unul dintre manuscrisele lui aflate la Academie, A. C. Cuza ne asigură că *da*. Conţine ea însă adevărul? Putem crede că Marinescu a uitat de prezenţa *„meningitei”* sau ne putem gândi că, aşa cum el îl implică pe Babeş doar după moartea acestuia, şi alţii s-au folosit de numele său abia după anul 1938, când a decedat?

Ce afirmă, în fond, neurologul Marinescu că s-ar fi petrecut la Institutul condus de Babeş? În 1914, când Babeş trăia, Marinescu susţine – în particular, nu public! – că ar fi văzut *personal* meningita şi că *nu se grăbea nicăieri*. Peste două decenii, relatarea se schimbă. Astfel, aflăm că Babeş (acum decedat) îl însărcinase pe Marinescu să studieze creierul lui Eminescu, fără a-i spune: 1) când şi de unde a aflat că acesta fusese autopsiat; 2) când, cum şi de ce luase legătura cu Şuţu şi cu Alexianu şi, mai ales: 3) de ce nu-i ceruse tânărului neurolog să participe nemijlocit la întreaga necropsie (unde, potrivit ziarului *Constituţionalul*, numai cine n-a vrut n-a venit) şi, apoi, să aducă creierul la institutul lor, pentru cercetări suplimentare. Dar Babeş fiind mort din 1926, însuşi ilustrul Gh. Marinescu putea acum să scrie orice despre acel Eminescu *„sifilitic şi alcoolic, cel mai mare poet al neamului nostru, unul dintre cei mai adânci cugetători de care ne mândrim cu toţii…”* etcetera. Oare, cum ar fi să schimbăm persoana şi să spunem: *„sifilitic şi alcoolic, cel mai mare neurolog al neamului nostru, unul dintre cei mai marcanţi savanţi ai plaiurilor româneşti…”* ?

Să încercăm să reconstituim implicarea doctorului Marinescu, aşa cum este ea relatată în perioada interbelică. Prin urmare, creierul a sosit într-un moment în care medicul tocmai trebuia să părăsească Ţara. Deci, se grăbea. Se grăbea, se grăbea, dar cât de tare se grăbea? A plecat în străinătate chiar în acea zi? Unde era în clipa în care a venit „marfa”? Dacă era la Institut şi nu a văzut-o – după cum reiese din spusele lui, înseamnă că dezinteresul era covârşitor, de vreme ce nu a rezolvat sarcina primită.

Şi-apoi, dacă Victor Babeş ştia că doctorul Marinescu urmează să reprezinte Institutul la Sorbona, cum l-ar fi desemnat tocmai pe el să analizeze creierul lui Eminescu? Şi de ce tocmai ultra-specialistul Victor Babeş nu ar fi luat nici o măsură pentru conservarea celor două emisfere?

Atunci, cine a trimis creierul, de ce şi cu ce rezultat?

Întru totul suspect, nici în amplul articol din 1934, Gh. Marinescu nu precizează cine a avut iniţiativa studierii creierului la Institutul Babeş şi, mai ales, nu lămureşte un aspect şi mai ciudat: data morţii lui Eminescu. Dacă acesta a murit pe 15 iunie, iar creierul lui a ajuns la Institut *„după 2 zile dela moarte”*, deducem că, din raţiuni care ne scapă, Eminescu a fost în mod deliberat îngropat fără creier?

Revin la întrebarea: cum şi de ce a ajuns creierul lui Eminescu de la Spitalul Brâncovenesc la Institutul condus de Babeş? Cum de Gh. Marinescu nu a fost absolut deloc interesat de rezultatele amănunţite ale autopsiei, mărginindu-se să repete doar ceea ce a auzit la alţii? Cum de el, marele savant, nu a sesizat că

lipseşte documentul obligatoriu, conţinând rezultatul necropsiei – consemnare de care ar fi avut mare nevoie pentru a se putea pronunţa (cât de cât) în cunoştinţă de cauză? Dacă lucrurile s-au derulat invers, cei de la Institutul lui Babeş trezindu-se, tam-nesam, cu creierul lui Eminescu în braţe, dar constatând că nu îl pot studia datorită stării avansate de degradare, de ce nu l-au trimis înapoi şi de ce nu au făcut public acest fapt?

De asemenea, este bizar că, la rându-le, nici autopsierii Şuţu şi Alexianu nu au manifestat interes faţă de eventualele descoperiri ale colegului Marinescu. Nu în ultimul rând, trebuie să constatăm că o indiferenţă la fel de mare a dovedit şi Maiorescu, omul care se credea specialist în boli psihice şi care, încă de la 28 septembrie 1876, nota în jurnal: *„una dintre cele mai animate convorbiri până pe la 12 1/2 noaptea.* ***Despre creierul mare şi cel mic (à propos de excitaţii ale poeziei şi Eminescu****), apoi despre politică democratică şi liberală”* (subl. ns.).

O altă mare uimire stârneşte modul neaşteptat în care doctorul Gh. Marinescu stabileşte diagnosticul „bolii” lui Eminescu.

1914 – În scrisoarea către A. C. Cuza, maladia este indicată în mod indirect: *„…literaţi distinşi cari ca şi dânsul au murit de Paralizia generală”*.

1934 – *„…surmenat până la exces, sifilitic şi alcoolic, cel mai mare poet al ţării…”* bla-bla-bla. Ai zice că lucrurile sunt limpezi. Patru paragrafe mai jos, însă, Marinescu o întoarce:

*„****Dacă*** *s’ar fi urmat oarecare norme în studiul boalei lui Eminescu şi s’ar fi consemnat toate particularităţile şi leziunile lui* ***ne-am fi dat mai bine seama de cauza şi felul boalei lui****. Din nenorocire, nu s’a putut face aceasta.*

Foarte probabil *c’a suferit de paralizie generală atipică, cu remisiuni. Dar ceea ce este surprinzător este că* ***unele turburări au lipsit chiar în faza terminală****.”* (subl. ns.)

Ce anume îl putea determina pe un academician, pe un medic cu reputaţia lui Marinescu să facă asemenea viraje? Acum îl numeşte, ferm, pe Eminescu *„sifilitic şi alcoolic”*, acum recunoaşte că, *„din nenorocire”*, încă nu sunt certe *„cauza şi felul boalei lui”*.

Deci, *„Foarte probabil c’a suferit de paralizie generală atipică, cu remisiuni”*! *„Atipismul”* este convenabil, dar mă întreb dacă, totuşi, nu are şi el nişte limite. De pildă, forţând mult nota, nu cred că o hepatită se poate manifesta ca un infarct ori ca o colică biliară, oricât de *atipică* ar fi ea sau că, în general, omul sănătos poate să fie socotit un bolnav *atipic*. Mă întreb în ce a constat, concret, *atipismul* Paralaziei generale de care se spune că ar fi suferit

Eminescu. Savantul Gh. Marinescu scrie că *„**unele turburări au lipsit** chiar în faza terminală”* (subl. ns.), dar uită să le enumere pe cele care s-ar fi manifestat şi pe baza cărora el a pus ştampila de Paralizie generală. Raţionamentul meu nu este, subliniez, al unui medic şi, dacă pun aceste întrebări, nu o fac pentru a combate, ci în speranţa că lumea medicală – din care au făcut parte Şuţu, Vineş, Marinescu, Isac şi alţii – va lămuri odată, convingător, acest dosar pe care tocmai numărul exagerat de diagnostice contradictorii îl indică drept maculatură de presupuneri şi erori, care minează reputaţia unui om, pentru a permite câtorva pigmei să i se cocoaţe pe umeri.

Să mergem pe firul „bolii”, de la începutul ei: deci, în iunie 1883, s-ar fi instalat Paralizia generală progresivă. Aceasta s-ar fi manifestat prin necontenit delir, timp de *„vre-o 6 luni şi 8 zile”* (Maiorescu, 18 ianuarie 1884), după care urmează o *remisiune*, Eminescu devenind perfect normal pentru mai bine de doi ani şi jumătate, când iar ar fi căzut pradă manifestărilor Paralizei generale, pentru nici două luni. Urmează altă *remisiune*, care durează nici o jumătate de an. Evadat din Iaşi, „pacientul” Eminescu ajunge la Botoşani, unde caută să scape de regimul cazon şi de teroarea sub care trăia între junimişti, ca orice om care se ştie permanent urmărit, permanent corectat, permanent îndrumat, dându-i-se peste degete ca unui copil, de căte ori dorea ceva, dar nu avea voie de la Împăratul. Şi unde, nu în ultimul rând, nimeni nu îl îndemna să scrie, ca să nu se surmeneze, vezi Doamne, şi unde nimeni nu îl ajuta să-şi recupereze manuscrisele şi bilbioteca, toţi tratându-l ca pe un alienat irecuperabil. Eminescu pare să se fi împăcat mai uşor cu atmosfera din ospiciu – unde, măcar, nu era cicălit fără încetare – decât cu traiul din Iaşi, oraş ce-i devenise nesuferit. La Botoşani, după ce petrece doar câteva zile de linişte şi pace, se pomeneşte subit luat pe sus şi internat în spitalul din localitate, din motive despre care nimeni nu a scris un cuvânt. Unii zic că se isprăvise iar *remisiunea*. Maiorescu, vorbind doar de două *„recidive”*, contrazice însă această opinie. Refuzul lui Eminescu de a mai primi hrană cât timp s-a aflat în spital (azi, i-am zice *grevă a foamei*) este numai unul dintre argumentele care arată că nu boala era de vină. Urmează cam o lună şi jumătate de „reintrare în drepturi” a Paraliziei generale, întreruptă de o nouă *remisiune*, de aproximativ un an şi jumătate. Starea de deplină sănătate dispare din nou, brusc, atunci când Eminescu revine în Bucureşti hotărât să redevină om de presă. Abia începuse să se reacomodeze cu mediul bucureştean, când este iar ridicat şi închis la Şuţu, de unde nu a mai ieşit decât mort. Totul a durat fix 6 ani, maximum de viaţă la care ar putea spera şi un adevărat suferind de Paralizie genereralā, din clipa instalării acestei faze de încheiere. Din acest punct de vedere, lucrurile par a sta chiar ca la carte!

Medicina poate însă admite alternanţa Paraliziei generale cu *remisiuni*, după tiparul mai sus prezentat? Întreb.

Indiferent de răspuns, statistica rămâne inflexibilă. Ea ne arată că, în cazul lui Eminescu, „sifilisul" ar fi fost atât de *atipic*, încât, într-un interval de 6 ani, Paralizia generală ar fi fost activă cel mult un an şi patru luni, restul de 4 ani şi 8 luni fiind trăit în *remisiuni*, în timpul cărora capacităţile intelectuale îi erau neatinse – de unde am putea deduce că Paralizia generală şi sănătatea au coexistat, ca două entităţi distincte, precum patentul şi şurubelniţa, distrugerea materiei nervoase nefiind decât aparentă sau temporară. Dacă Paraliziei generale i se spune şi *„progresivă"*, din cauză că ea este o boală (de fapt, o fază a unei boli) care se agravează continuu, numărul mare al *„remisiunilor"* detectate în cazul lui Eminescu şi impresionanta lor întindere în timp, aproape că ne-ar face să credem că, la nevoie, celula nervoasă seamăna cu tufişul şi, înmugurind sub mămoasa acţiune a *treponemei*, transformă creierul într-o pădure, care, ca-n poveste, creşte pe măsură ce-o defrişezi.

Doctorul Marinescu mai scrie şi cuvântul *„leziuni"*. Deducem că, aşa cum era de bănuit, Marinescu era interesat să ştie dacă au fost descoperite ori ba leziuni de natură sifilitică. Cuvântul *„leziuni"* nu mai este folosit decât o singură dată în actele medicale, când, cu doar trei luni înaintea morţii lui Eminescu, doctorii Şuţu, Alexianu şi Petrescu (Petrini?) îl examinează, la cererea primului-procuror şi constată, între altele: *„nu prezintă pe suprafaţa corpului leziuni remarcabile"* (23 martite 1889). Ce ne-am putea dori mai clar? Cum putea cineva să ajungă în faza terţiară a sifilisului, fără a avea pe trup urmă de cicatrice tipică acestei stări morbide? Peste decenii, la 1 iunie 1931, V. Vineş va scrie, viclean, într-un articol publicat în *România medicală*: *„Prezenta pe ambele gambe cicatrice, urme ale unor ulcere vechi (sifilitice?)"*. Asupra acestor afirmaţii ale lui V. Vineş, prezentate mai amplu în pagini trecute nu mai revin, atenţionând doar asupra faptului că el însuşi, deşi îl îndopase pe Eminescu cu mercur, declară că nu ştia cu precizie dacă leziunile în cauză erau sau nu *„sifilitice"*.

Bolile psihice curente sunt detectabile prin modul de percepere a realităţii înconjurătoare, prin relaţia insului cu sinele, prin tipul de legături dintre individ şi mediul în care trăieşte *etcetera*. Ele există, cunosc o multitudine de forme, dar nu pot fi depistate prin analiză anatomo-patologică simplă, cum se întâmplă în cazul sifilisului, în general (graţie aşa-numitului *„sifilis florid"*), şi al Paraliziei generale, în special (care lasă în urmă şi *gomele sifilitice* – mici tumori). Spre deosebire de schizofrenie, bunăoară (concept introdus în 1901 de psihiatrul elveţian P. E. Bleuler, cu aportul lui H. Meier şi C. J. Jung – *schizein* = a

diviza, *phrenos* = spirit), unde dereglările – de un anume tip – sunt produse de cauze nici astăzi totdeauna cunoscute cu precizie, sifilisul, fiind o boală infecţioasă, nu este un „defect” al organismului, ca boala psihică „obişnuită”, ci efectul agresării lui de către o altă vieţuitoare, microscopică. Dacă schizofrenia nu poate fi depistată prin analiză anatomo-patologică, nu la fel stau lucrurile şi cu sifilisul, în general, şi cu Paralizia generală, în special. Spirocheta sifilisului produce leziuni vizibile, ale căror urme nu mai dispar în veci şi care, în faza

Anul al 51-lea Nr. 228 Miercuri 22 August 1934

Geniul şi nebunia lui Eminescu

(Urmare din pagina I-a)

stare de putrefacţie din cauza căldurei şi nu a putut fi utilizat pentru cercetări mai amănunţite. Trebuind să plec în străinătate, pentru a asista la inaugurarea Sorbonei, creerul s'a pierdut.

*

Puţini oameni au avut o viaţă atât de nenorocită ca Eminescu. Predestinat la geniu ca şi la suferinţă prin ereditate, stăpânit în cursul vieţii, de o constituţie şi un temperament cu totul special ; surmenat până la exces, sifilitic şi alcoolic, cel mai mare poet al neamului nostru, unul din cei mai adânci cugetători de care ne mândrim cu toţii, această fală a ţărei n'a avut parte în viaţă decât de mizerie şi desamăgiri iar, după moarte, de o recunoaştere care a întârziat prea mult.

paralizie generală atipică, cu remisiuni. Dar ceea ce e surprinzător este că unele turburări au lipsit chiar în faza terminală.

Nu există un muzeu al reliquiilor lui Eminescu. Casa dela Ipoteşti e în ruină. Unele din documente privind ultimii timpi ai boalei lui cedate de Maiorescu Academiei sunt aşezate fără nici o ordine, fără cronologie. Nu mi-am putut da seama încă dacă ele reflectează o desordine intelectuală sau dacă din contră în figurile şi formulele matematice ce se găsesc în ele nu scapără încă idei superioare.

Ştim cât de preţuit şi imposant era la antici cultul morţilor. Constatăm însă cu durere că acest cult a lipsit lui Eminescu, poet genial fără pereche a cărula viaţă a fost un

terţiară, mai ales dacă apar în creier, nu se mai vindecă, dar de agravat se pot agrava continuu. De altfel, tocmai distrugerea unor centri nervoşi ai creierului este cea care poate produce paralizia propriu-zisă. De aceea, în cazul sifilisului cerebral, se poate, eventual, vorbi de perioade de staţionare, dar nu şi de reveniri spectaculoase la starea de dinaintea intrării în faza terţiară.

Poziţia doctorului Gh. Marinescu pare cu atât mai şubredă, cu cât el mai precizează, legat (şi) de „foarte probabilul” *atipism* al sifilisului: ***„Dacă***

s'ar fi urmat oarecare norme în studiul boalei lui Eminescu şi s'ar fi consemnat toate particularităţile şi leziunile lui…" Prin urmare, „boala" lui Eminescu nu a fost urmărită conform *„normelor"*? Prin urmare, deşi acest lucru era obligatoriu prin Lege, nu *„s-au consemnat toate particularităţile şi leziunile"*? Aflăm încă o dată că lui Eminescu nu i-a fost întocmită fişa medicală şi că nu au fost emise documente medicale în ceea ce-l priveşte. Desigur, apare întrebarea: şi-atunci, în ce temei vorbeşte Marinescu? Dacă nu a cunoscut *„toate particularităţile şi leziunile lui"*, cum s-a hazardat să pună diagnosticul de sifilis?

Dar, mai ales, cum să-l credem pe doctorul Gh. Marinescu, când, aşa cum se vede în facsimilul de mai jos, Şuţu însuşi a scris cu mâna lui, fără să aibă pistolul la tâmplă: *„Erroare. Eminescu nu a fost sifilitic"*?

De asemenea, repetăm, Şuţu contestă şi excesul de băutură , la care, potrivit câtorva voci răzleţe şi lipsite de orice argument, s-ar fi dedat Eminescu.

Pe criterii pur subiective, Marinescu pare să aibă în aceştia din urmă încredere mai multă decât are musulmanul în strigătul muezinului.

Poveşti de adormit copiii critici

Diversiunea cu *infirmiera* neglijentă este o altă poveste… clasicizată, din păcate. Se pretinde că, într-o *„comunicare de popularizare"*, doctorul Marinescu ar fi declarat că n-a putut studia creierul lui Eminescu, din cauza unei greu credibile erori comise de o biată îngrijitoare anonimă!

Să zicem că Augustin Z. N. Pop are dreptate şi să ni-i imaginăm pe Şuţu, Alexianu şi Petrescu (Petrini?) cum pun creierul *„într-un recipient de sticlă"*

şi, prin Subaltern, i-l trimit lui Marinescu. Cum a ajuns însă recipientul pe un pervaz încins de soare? Oare, îl putem „vedea" pe Subaltern ajungând la Institutul condus de V. Babeş, predând *„recipientul"* primei îngrijitoare întâlnite, cea mai toantă, după care fuge la ştrand?

Lucrul este cu atât mai derutant cu cât, conform lui A. Z. N. Pop, doctorul Marinescu era cel care apelase la Şuţu – fiind, prin urmare, direct interesat. Bun profesionist, el ştia că, după deces, creierul se alterează rapid, astfel încât, în mod normal, chiar dacă îngrijitoarea ar fi pus creierul în mod intenţionat pe pervaz, efectul nu putea fi prea grav, deoarece Gh. Marinescu, anunţat că i-a sosit „marfa", ar fi apărut imediat, spre a o studia.

Sigur că se pot găsi multe subterfugii convenabile, greu sau chiar imposibil de demontat cu probe materiale. Oricând pot fi invocate elemente de ordin subiectiv, precum neatenţia, prostia, întâmplarea nefastă şi altele. Dar nu cumva o atare scuză este, în fond, menită să ascundă nemedicilor (adică, majorităţii covârşitoare) faptul că în cazul lui Eminescu nu există nici un document oficial cerut de Lege pentru autopsii? Nu cumva s-a încercat să se stingă vina penală a doctorului Şuţu, pe seama neglijenţei unei anonime femei de serviciu din instituţia doctorului Marinescu?

Şi cum se face că lipseşte orice reacţie din partea doctorului Şuţu sau a lui Maiorescu faţă de *„nebăgarea de seamă"* a salariaţilor din subordinea lui V. Babeş şi Gh. Marinescu? Cum de nu a avut loc nici un dialog pe această temă între cei doi medici? Cum de incidentul nu a fost consemnat nici măcar de atoateştiutorul *Constituţionalul*? Complicitate? De ce Eminescu a fost dus la biserică şi depus înainte ca Marinescu să returneze creierul defunctului? Era aceasta o practică a vremii? Era creierul lui Eminescu material didactic? Atunci, de ce nu a fost conservat?

Dar, pe lângă toate considerentele mai sus exprimate, proba cea mai solidă că Augustin Z. N. Pop imaginează atunci când aruncă toată vina pe *„nebăgarea de seamă"* a unei îngrijitoare o constituie mărturia lui Marinescu însuşi. Deşi oferă două variante, nici una dintre ele nu concordă cu istorioara lui A. Z. N. Pop. Concret, în scrisoarea din 1914, Gh. Marinescu susţine că *„Putrefacţia era datorită faptului căldurei celei mari şi probabil că s-a scos prea târziu după moarte"*, iar în articolul *Geniul şi nebunia lui Eminescu* este foarte precis, menţionând, cum am mai arătat, că institutul lui V. Babeş ar fi primit creierul fix *„După 2 zile dela moarte"*, când *„se afla într-o stare de putrefacţie din cauza căldurei şi nu a putut fi utilizat pentru cercetări mai amănunţite. Trebuind să plec în străinătate, pentru a asista la inaugurarea Sorbonei, creerul s'a pierdut."*

În cazul în care Marinescu ar fi primit creierul lui Eminescu *„după 2 zile dela moarte”* , înseamnă că i s-a cerut părerea după ce defunctul fusese deja înhumat? Ultima frază citată pune şi ea pe gânduri. Dacă creierul s-a pierdut *fiindcă* profesorul doctor şi academicianul Gh. Marinescu a trebuit să plece la Sorbona, să înţelegem că acesta era şi un fel de coordonator al îngrijitoarelor? În lipsa lui se dădea totul peste cap în Institut? Oare, Institutul era pustiu? Oare, Marinescu era singurul medic? Oare, Babeş n-ar fi avut curiozitatea să afle verdictul lui Marinescu? Oare, Babeş nu ar fi lăsat nici un rând despre cele întâmplate?

De ce a acceptat prof. dr. acad. Gh. Marinescu să se compromită?

Aşadar, academicianul Gh. Marinescu îl infirmă pe Augustin Z. N. Pop în cel mai explicit mod cu putinţă. Istoriograful nostru nu poate invoca necunoaşterea, de vreme ce pomeneşte, concret, locul şi data apariţiei *„eseului”* (greşind doar anul!) şi de vreme ce publică scrisoarea în facsimil! Şi-atunci, te întrebi: *care a fost scopul invenţiilor sale*? A fost ideea lui? Ca şi în alte cazuri, A. Z. N. Pop nu precizează de unde deţine datele acestea atât de ciudate.

Întrebările se leagă de alta: cine ori ce l-a determinat pe Gh. Marinescu să semneze un articol, din care probitatea lui iese atât de şifonată? Obligaţii? Apartenenţe nebănuite? Poţi să nu te întrebi dacă, nu cumva, din punctul de vedere al marelui neurolog, articolul *Geniul şi nebunia lui Eminescu* nu reprezintă un compromis necesar Cuiva, care, avându-l la îndemână, să-l fructifice în mod viclean, asigurându-şi totodată spatele, graţie prestigiului lui Marinescu?

Precizarea că doctorul Marinescu nu a analizat creierul primit de la Şuţu să fie, pentru public, un fel de mesaj subliminal, cu rostul de a convinge că s-ar fi efectuat autopsia (altminteri, neurologul neavând ce studia) şi că ea ar fi confirmat diagnosticul pus – dedusă din ceea ce am numi astăzi „transparenţa” autopsierilor? Ce i-a reţinut pe *autopsierii* Şuţu şi Alexianu *„să secţioneze pentru analize creierul poetului”* , cum susţine A. Z. N. Pop că ar fi intenţionat Gh. Marinescu? În ce au constat, la urma urmei, investigaţiile făcute de cei doi medici amintiţi? Ce au învăţat studenţii (a căror prezenţă la autopsie este invocată de Anonimul mediatizat de G. Potra) de pe urma necropsiei efectuate de doctorul Al. Şuţu, *profesorul de medicină legală al Facultăţii de Medicină* şi care, din 1893, avea să deţină catedra de medicină legală şi boli nervoase?

Povestea cu infirmiera neglijentă trebuia să abată atenţia de la necropsia propriu-zisă, mutând-o asupra unei imposibile cercetări suplimentare şi să explice, astfel, de ce nu a fost atent studiat creierul lui Eminescu? Ideea că s-ar fi dorit un studiu *mai aprofundat* trebuia să inducă publicului, încă o dată, convingerea că rezultatul necropsiei ar fi confirmat diagnosticul de sifilis?

Surprinzător, în relatările doctorului Gh. Marinescu, numele confratelui său Al. Şuţu aproape că nu apare, cu toate că acesta era medicul cel mai profund implicat în cazul Eminescu. În schimb, când prezintă istoricul bolii lui Eminescu, Gh. Marinescu preia substanţial din ideile cuprinse în versiunea incontrolabilă ştiinţific a romancierului Gh. Călinescu, îngroşând şi mai mult tuşele acestuia. De pildă:

„La 28 Iunie 1883 se ivesc primele semne de nebunie. Ameninţă cu revolverul la Capşa pe Regele Carol I; dus la baia Mitraşevsky lasă apa să curgă în neştire. Personalul sparge uşa pentru a împiedica un dezastru.

Întors acasă rosteşte cuvinte fără şir, dar rimând între ele. Nu mai recunoaşte pe nimeni. Fu condus la Institutul Caritatea a[l] d-rului Şuţu. Avea 33 de ani."

Penibil! În atât de puţine cuvinte, aşa potop de inepţii, sub semnătura lui Gh. Marinescu! Deci… însuşi Carol I ieşise la *Capşa*, ca să ia un suc? Care este temeiul documentar al acestui nefericit pasaj? Să luăm informaţiile, pe rând:

a) Povestea de la Capşa este relatată de o singură sursă, nemedicul Al. Ciurcu, individ care, şi el, redă ceea ce pretinde că i-ar fi povestit Gr. Ventura, mort de doi ani la ora aşa-zisei dezvăluiri şi de un sfert de veac la data apariţiei textului lui Gh. Marinescu!

b) Episodul *„baia Mitraşevski"* nu este povestit decât după mai bine de două decenii şi jumătate, de la momentul în care se pretinde că ar fi avut loc. Prima lui parte, conform căreia Eminescu *„a dat drumul la atâta apă fiartă, încât s-a opărit"* provine dintr-un unic izvor (acelaşi Al. Ciurcu), fiind, peste alte două decenii (deci, la aproape o jumătate de veac de la eveniment!), completată de Călinescu, care renunţă la opăreală, dar adaugă cu de la sine putere că ar fi fost spartă uşa. Singurul document din epocă, în care se face referire la intrarea în cabina de baie este procesul-verbal al Poliţiei (ale cărui informaţii Gh. Călinescu le foloseşte selectiv şi fără a le preciza provenienţa). În acest act oficial, nu se spune nimic de spargerea uşii – ba, dimpotrivă: din moment ce a putut fi încuiată după ce „comandoul" şi-a încheiat misiunea, rezultă că fusese deschisă fără a folosi mijloace extreme.

c) Nu *„personalul”* băii s-a ocupat de pătrunderea în forţă, ci comisarul Nicolescu, ajutat de „amicii” lui Eminescu.

d) Ce *„dezastru”* putea provoca scurgerea apei şi cum de nimeni din personalul băii nu a sesizat-o? Informaţia este, probabil, preluată din cartea lui Călinescu, dar nu a circulat în epocă. Cea mai bună dovadă rămâne faptul că aceasta nu a fost consemnată nici măcar în procesul-verbal al Poliţiei, cu toate că C. N. Nicolescu, comisarul semnatar, avea tot interesul să-şi legitimeze cât mai credibil intervenţia.

e) Gh. Marinescu este singurul autor care – de unde oare? – susţine că, după ce s-ar fi spart uşa cabinei de baie, Eminescu s-ar fi întors acasă. Să fi umblat în epocă un astfel de zvon? Cei care l-au informat pe Marinescu că, odată revenit în cămăruţa lui din Amzei, Eminescu ar fi rostit *„cuvinte fără şir, dar rimând între ele”* nu i-au spus şi numele respectivilor martori şi cum ajunseseră dumnealor acasă la el?

f) *„Nu mai recunoaşte pe nimeni”*, adaugă Gh. Marinescu, contrazicând întreaga memorialistică existentă, căci nimeni nu declară că, întâlnindu-l pe Eminescu, ar fi avut surpriza să constate că acesta nu îl recunoşte. Cu regret, trebuie să remarcăm că eminentul doctor fie nu a citit cu atenţie nici măcar lucrarea lui Călinescu, fie fabulează.

g) *„Prof. dr. GH. MARINESCU, Membru al Academiei Române”*, cum semnează neurologul textul său din *Universul*, vorbeşte de *„semne de nebunie”*, fără a spune în ce constau ele. Referitor la faza în care se găsea „boala”, singura trimitere explicită o face în epistola către A. C. Cuza, când scrie fără ezitare că Eminescu ar fi *„murit de Paralizie generală”* – în articolul publicat în 1934, socotind însă acest diagnostic ca *„foarte probabil”*, dar nu cert!

Şi mai curios rămâne însă faptul că doctorul Gh. Marinescu nici măcar nu aminteşte bileţelul cu pretenţie de certificat medical, semnat de Şuţu la 5 iulie 1883 şi nu scrie nici un cuvânt despre tratament şi evoluţia bolii în această etapă.

De-aici, deja, începe să se contureze latura imorală a implicării savantului, frizând tăinuirea infracţiunii, căci rămâne de necrezut ca doctorul Gh. Marinescu să nu fi ştiut, barem, că nimeni nu putea fi legal internat într-un ospiciu, în absenţa unui certificat medical eliberat de o *comisie de medici*. Prin urmare, nu se poate crede că el nu a văzut încă de atunci că se comite un abuz făţiş. Oare, din această cauză să fi trecut complet sub tăcere amestecul lui Şuţu?

De altminteri, aşa cum am arătat, neurologul Gh. Marinescu recunoaşte că nici una dintre puţinele probe indubitabile la care a avut acces (conţinutul unor articole scrise de Eminescu şi probe ale grafiei acestuia) nu indica deloc

sifilisul. Diagnosticul lui, rămas în coadă de peşte, a fost pus în temeiul câtorva consemnări ale unor persoane aparţinând unui singur grup de interese: *Junimea*.

În fine, un alt argument că doctorul Gh. Marinescu n-ar fi tocmai inocent în această poveste rămâne faptul că, încă din iunie 1889, *lipseşte cauza morţii lui Eminescu*. S-a vorbit despre ea – mai ales prin presă, s-a *dat de înţeles* că ar fi ba una, ba alta, dar nu există consemnată, concret, într-un document oficial, semnat de legiştii despre care ni se spune că ar fi făcut autopsia, iar certificatul de moarte (numărul 161/1889), pe baza căruia Primăria a eliberat actul de deces necesar înhumării, pare să nu fi fost văzut decât de Nicolae Hagi Stoica, *„oficiar de stare civilă”*, care a consemnat decesul lui Eminescu în *Registrul pentru morţi pe anul 1889*. Gh. Marinescu nu numai că o scaldă, însă chiar şi atunci când se hazardează să scrie că Eminescu ar fi fost *„sifilitic şi alcoolic”*, o face după ce înşiră drept „probe” zvonuri şi păreri, venind, repet, dintr-un extrem de limitat număr de guri şi niciodată făcând trimitere la pionul principal: defunctul lui confrate, Al. Şuţu.

La vremea apariţiei sale, articolul lui Gh. Marinescu nu a avut deloc un efect spectaculos. El a început să stârnească valuri mai mari, doar după ce a fost pus pe tapet de A. Z. N. Pop, care l-a întrebuinţat după cum i-au dictat propriile nevoi. Afirmaţiile lui Augustin Z. N. Pop reprezintă o mare problemă, pentru că, până una-alta, ele există, sună grozav de ferm, sunt preluate de o mulţime de alţi autori şi, în consecinţă, continuă să influenţeze publicul, îndreptându-l şi mai stăruitor în aceeaşi direcţie greşită.

•

În atenţia Academiei Române

Academia Română a premiat (şi) monografia lui Gh. Călineascu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*. Implicit, astfel, ea şi-a asumat versiunea acestuia, confirmând pentru opinia publică diagnosticul de sifilis pus de numitul autor lui Eminescu. Cu speranţa că nu sunt necesare cereri exprese în acest sens, Academia autosesizându-se într-o chestiune atât de importantă, în care este în joc şi prestigiul ei, aşteptăm ca renumita instituţie să-şi precizeze poziţia faţă de argumentele anchetei noastre, fie demonstrând că sunt inexacte, fie corectând eroarea comisă în urmă cu decenii. Dar, indiferent ce decizie va lua, aceasta trebuie anunţată în mod public.

MAIORESCU şi EMINOVICII
sau
MĂŞTILE ÎNGERULUI PROTECTOR

Falsuri noi pentru o minciună veche

Ca şi cum n-ar fi prea de ajuns vechile neadevăruri sfruntate, domnul G. Muntean ne oferă o gogoaşă fierbinte. În volumul *Eminescu. 100 documente noi* (catalogat de Z. Ornea drept *„o nestemată de preţ”*), G. Muntean scrie:

„În Însemnări zilnice *Maiorescu adaugă: «Luni 15/27 august 1883. Am fost la sanatoriul Soutzo să văd pe Eminescu. Deliriu necontenit. Nu m-a cunoscut. Trist aspect. Venise fratele său la mine – a profitat de ocazie ca* ***să iee*** (subl. ns.) *ceasornicul de aur a (sic!) sărmanului nebun. Şi* ***tată-său*** (subl. ns.) *a venit la mine.»* ***Nici pe el*** (subl. ns.) *nu l-a recunoscut Eminescu, pe care bătrânul sfâşiat de atâtea suferinţe, l-a lăsat în seama lui Maiorescu.”*

Deşi această variantă a textului original cuprinde o sumă de scorneli greu calificabile, aparent, domnul Muntean nu ar fi, totuşi, decât pe jumătate vinovat. Într-adevăr, deşi nu mărturiseşte, rândurile de mai sus, pe care le prezintă ca fiind chiar din jurnalul lui Maiorescu, sunt preluate, de fapt, din I. E. Torouţiu (volumul IV). Dacă ne gândim însă că dumnealui a fost şi salariat al Institutului condus de Gh. Călinescu, participând la studierea ştiinţifică a patrimoniului Eminescu, nimic nu-l poate exonera de răspundere profesională. Este intolerabil ca o asemenea eroare (?) grosolană de text să persiste mai bine de o jumătate de veac, fiind cu elan „clasicizată” prin rutina autorilor de „cărţi din cărţi”! Cazul domnului G. Muntean, care împarte responsabilitatea cu alţi asemenea specialişti, ne arată, încă o dată, că, în cera ce-l priveşte pe Eminescu,

superficialitatea crasă atinge cote imorale. Se impune tot mai acut o riguroasă reverificare a tuturor documentelor referitoare la Eminescu şi o atestare a pieselor autentice, separându-le de munţii de talaş pseudo-informativ. Dacă nu se va despărţi adevărul indubitabil de rest, se va continua să se parafrazeze după ureche şi după interese – caz în care, ce nevoie mai avem de arhive, ce nevoie mai avem chiar de adevăr?

În citatul oferit de ofensivul cercetător G. Muntean, nici măcar datarea nu este conformă originalului, iar formule precum *„să iee”* (*„ee”*, după Torouţiu) sau *„tată-său”*, de natură să creeze impresia de autenticitate, nu fac decât să-l înşele pe cititor. Oare, domnul G. Muntean nu ştie că fragmentul invocat din jurnalul lui Maiorescu este scris în germană şi că, traducerea efectuându-se după anii 1930, nu mai putea fi folosită forma populară (regională) a verbului *a lua*?

Şi-apoi, nicăieri în jurnalul lui Maiorescu nu figurează formularea: *„Luni 15/27 august 1883.”* În ziua la care se referă G. Muntean, primele cuvinte sunt: *„Duminică 14/26 Aug. – până Miercuri 17/29 Aug”*.

În *Însemnări zilnice*, apărute sub îngrijirea lui Rădulescu-Pogoneanu, textul respectă manuscrisul şi sună astfel:

> *„Astăzi vizitat un minut împreună cu Wilhelm [Kremnitz] pe M. Eminescu, alienat, la Dr. Şuţu. Delirare neîntreruptă. Nu m'a recunoscut, vorbind într'una, scuipând în toate părţile. O privelişte care te întristează şi te desgustă, fără nici o atracţie.* ***Acum 2 zile*** (subl. ns.) *a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odinioară) şi după aceea fratele său, locotenentul, care s'a folosit de această ocazie spre a-şi anexa ceasornicul* ***alienatului*** *său frate.”*

Diferenţa dintre traducerea domnului G. Muntean şi original este fundamentală. Maiorescu nu l-a vizitat pe Eminescu în aceeaşi zi în care i-a avut oaspeţi pe tatăl şi pe fratele acestuia (15 august), ci doar două zile mai târziu. Greşeşte involuntar venerabilul G. Muntean?

Comprimând textul mistificat, obţinem: *„Am fost la sanatoriul Soutzo să văd pe Eminescu… Nu m-a cunoscut. Venise fratele său la mine… Şi tată-său a venit la mine.”* Aici, G. Muntean închide ghilimelele şi continuă pe cont propriu: *„**Nici pe el** nu l-a recunoscut Eminescu”*. Deci, căminarul s-ar fi văzut cu Eminescu, la 15 august, fără să fie recunoscut de fiu-său. Aşa cum

se succed frazele, te poţi gândi că această afirmaţie există şi în jurnalul lui Maiorescu, poate sub o altă formă, parafrazată de G. Muntean. Nici vorbă! Fratele Matei nu a fost lăsat să meargă la ospiciu, spre a-l vedea pe Eminescu, iar tatăl nu a trebuit să fie oprit, din simplul motiv că nici nu a venit în Bucureşti, afirmaţia lui Maiorescu fiind, şi ea, neadevărată.

Greşeală? Adică domnul G. Muntean, scriitor de subsoluri de primă mână, nu ştie să citească? Mă tem că eroarea dumnealui miroase a premeditare. Şi iată de ce: în jurnalul lui Maiorescu, nu se face vorbire nici de drumul bătrânului Eminovici la ospiciul lui Şuţu, nici de întâlnirea lui cu Eminescu. Prin urmare, G. Muntean fie deţine informaţia din altă parte decât de la Maiorescu (caz în care avea obligaţia să menţioneze sursa), fie aceasta îi aparţine – situaţie în care se impunea să o susţină cu probe. Cum probe nu există, rezultă limpede că domnul G. Muntean are dreptul de autor asupra adăugirii cu pricina. În consecinţă, nu putem crede decât că a încercat să se folosească în mod oneros de spusele altcuiva, după ce, din slabă cunoaştere sau din interes, le adăugase informaţii ireale, produs al propriei fantezii.

În fine, după pasajul citat, domnul G. Muntean nu se astâmpără şi mai adaugă un paragraf, ce pare scris de un om care s-a trezit brusc dintr-un somn cu visuri ciudate: *„**Deci*** (subl. ns.) *ceasul a fost «reclamat» înainte de perioada «recluziunii acestuia la Viena», cum presupunea nu demult Augustin Z. N. Pop în citata sa lucrare (?) la p. 349-350”*. Aproape că te sperii. Şi ce-i cu asta? E de rău, e de bine? Care este legătura şi, mai ales, care este relevanţa *„presupunerii”* lui A. Z. N. Pop, când acest lucru îl aflăm direct din jurnalul lui Maiorescu, unde este notat negru pe alb? Dacă asta e principala *concluzie* pe care o poate trage domnul G. Muntean, oftăm şi spunem şi noi, ca dumnealui, în originala-i traducere: *„Trist aspect”*.

Ca orice anomalie, şi această fraudă informaţională ridică întrebarea: de ce a fost nevoie de ea? Din disperare? Maiorescu nu e astăzi apărat atât pentru ceea ce a scris, cât pentru *sistemul* pe care l-a creat? De ce domnul G. Muntean se străduieşte prin orice mijloace să dea legitimitate acţiunilor întreprinse de Maiorescu împotriva lui Eminescu? Rămâne un grav şi semnificativ indiciu că, undeva, s-a ştiut totuşi adevărul în legătură cu Eminescu.

Oricât s-ar strădui, domnul G. Muntean şi alţii nu reuşesc să ne convingă că Gheorghe Eminovici şi-ar fi vizitat fiul la ospiciul lui Şuţu şi că acesta nu l-a recunoscut. Pretenţia Magistrului, care afirmă că ar fi primit dezlegare de la căminar să se ocupe de Eminescu rămâne o tentativă penibil eşuată. Maiorescu însuşi s-a împotmolit aici.

O epistolă care n-a fost trimisă

Anumite surse istoriografice pretind că, în ziua de 15 august, la el acasă, Maiorescu ar fi purtat cu Matei Eminovici o discuţie decisivă pentru destinul lui Eminescu. Sosit la Bucureşti special pentru a-şi scoate fratele de la Şuţu şi a-l lua pe Eminescu cu sine, la Râmnicu Sărat, în urma acestei conversaţii, din motive necunoscute, Matei ar fi renunţat la acest proiect.

Pe de altă parte, avocatul Maiorescu susţine că, în aceeaşi zi, ar fi primit şi vizita bătrânului căminar Eminovici, cu care ar fi stabilit o înţelegere „paternalistă", privitor la Eminescu. Gheorghe Călinescu prezintă acest episod cu siguranţa celui care preia informaţiile direct din *Monitorul Oficial* (*„Gheorghe Eminovici, venit la Bucureşti, declară că lasă asupra lui Maiorescu «toată îngrijirea materială şi morală», iar un frate,* ***probabil*** *Matei, smulse criticului ceasornicul de aur al poetului"* – subl. ns.). În realitate, cuvintele citate de Călinescu sunt culese din bine ticluitul jurnal al lui Maiorescu, singurul loc în care apar aceste informaţii. Cine le ia de bune poate crede că Eminovicii au aruncat în spinarea bietului Maiorescu povara obligaţiilor lor familiale şi s-au retras la umbră, să joace stos. Aceste informaţii false continuă să fie acreditate public, graţie superficialităţii (laşităţii?) unor istorici literari.

Dar să derulăm iţele pe îndelete.

Despre pretinsa întâlnire Maiorescu – Gheorghe Eminovici există patru menţiuni scrise (trei ale lui Maiorescu şi una a Harietei). Două au fost făcute în 1883, celelalte – în primăvara anului următor. Iată-le, cronologic:

17 august 1883 – Maiorescu consemnează în jurnalul intim:

„Acum 2 zile a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odinioară) şi ***după aceea*** (subl. ns.) *fratele său, locotenentul…"*

Atrage imediat atenţia faptul că, potrivit magistrului, cei doi Eminovici nu ar fi venit împreună, ci separat – ca la dentist. Coincidenţă? Oricum, merită reţinut faptul că Maiorescu nu se arată defel surprins de această neaşteptată potrivire a lucrurilor.

18 octombrie 1883 – Potrivit unor lucrări de istorie literară, Maiorescu i-ar fi scris lui Gheorghe Eminovici (sublinierile îmi aparţin):

„Stimate Dle,

Starea fiului D-stră şi amicului nostru **literar** *M. Eminescu nu s' a îndreptat încă, şi aşa* **am hotărât cu toţii***, cei de aici, să-l trimetem pe cheltuiala noastră la Institu[tu]l de alienaţi din Viena şi să-l lăsăm acolo vreme de un an. Dacă nu se va îndrepta până atunci, va fi timpul venit să-l aşezăm la Golia sau la Mărcuţa, ca pe un bolnav fără leac.*

Cu prilejul venirii D-voastre la Bucureşti, ne-aţi declarat că lăsaţi asupra noastră toată îngrijirea materială şi morală pentru nenorocitul D-voastră fiu*. Cu toate aceste, m' am crezut dator a vă da de ştire despre cele de mai sus.*

Primiţi, vă rog…"

Scrisoarea în sine nu există. Textul este preluat din jurnalul lui Maiorescu, unde apare ca proiect de epistolă. De altfel, cuprinsul acestei aşa-zise scrisori este caligrafiat de altcineva (se pare că de fiica avocatului) şi ocupă o pagină care, lucru simplu de demonstrat, a fost în mod deliberat rezervată, fiind completată ulterior.

(Cuvintele *„am hotărât cu toţii"* sunt una dintre cheile textului de epistolă. Ele arată de ce a fost necesară şi această nouă măsluire olografă. Concret: avocatul Maiorescu ştia bine că, în cazul în care Eminescu ar fi fost declarat în mod oficial alienat, trebuia instituită curatela şi constituit consiliul de familie, din care tocmai el risca să nu poată face parte [*„Acei care vor fi provocat interdicţiunea, nu vor putea face parte din consiliul de familie"* – Codul civil, articolul 441]. Totodată însă, în lipsa curatelei, dispărea suportul juridic care să permită menţinerea lui Eminescu în balamuc. Şi-atunci, Maiorescu a întocmit documente astfel redactate, încât din ele să se poată crede că acţiunile sale s-ar derula cu ştirea şi cu acordul familiei Eminovici. Numai că, chiar să fi vrut, căminarul nu putea transmite nimănui drepturi de curator asupra lui Eminescu, atâta vreme cât acesta nu era pus sub interdicţie. Or, din punct de vedere juridic, până la moarte, Eminescu s-a aflat în deplinătatea capacităţii de exercitare a drepturilor lui civile. Pentru avocatul Maiorescu, esenţial era ca, într-un raft al arhivei Tribunalului Ilfov, să existe un dosar legal înregistrat, pe a cărui copertă să scrie: *„Interdicţia Mihailu Eminescu"*.)

Deocamdată, lipseşte dovada că textul în discuţie ar fi fost expediat şi că ar fi ajuns la destinatar. O probă că misiva nu a depăşit niciodată filele jurnalului lui Maiorescu rămân şi epistolele Harietei. De pildă, la 7 martie 1884, ea scrie: *„…Mihai, despre care n-am nici o ştire, decât acele ce se aud prin jurnale"*. Dacă textul din jurnalul lui Maiorescu ar fi ajuns la Ipoteşti, sub forma unei scrisori, desigur că el ar fi fost invocat de Harieta.

Dlui George Eminovici. București 18/30 Octombrie 83.
(Ipotești, (Distr. Botoșani)

Iubite Dle,

Starea fiului dvstră și amicului nostru literar M. Eminescu nu s'a îndreptat încă, și așa am hotărît, cu toții cei de mai sus, să'l trimetem pe cheltuiala noastră la Institutul de alienați din Viena, și să'l lăsăm acolo vreme de un an. Dacă nu se va îndrepta până atunci, va fi timpul venit să'l așezăm la Golia sau la Mărcuța ca pe un bolnav fără leac.

Cu prilejul venirii dvstr. la București, ne-ați declarat, că lăsați asupra noastră toată îngrijirea materială și morală pentru nenorocitul dvstră fiu. Cu toate acestea m'am crezut dator a Vă da de știre despre cele de mai sus.

Primiți, vă rog, încredințarea deosebitei mele stime.

T M

Tot la concluzia că textul n-a fost expediat conduce şi faptul că, dintre toate cuvintele care compun primul rând:

„Dlui George Eminovici Bucureşti 18/30 Octombrie 83”,

numele destinatarului este caligrafiat de Maiorescu într-un spaţiu lăsat liber de cel/cea care i-a slujit drept scrib. Să deducem că, atunci când a fost conceput textul, magistrul nu cunoştea cu precizie numele căminarului şi domiciliul lui exact, adresa fiind, şi ea, adăugată tot de Maiorescu? Dacă aceste elemente

au fost completate ulterior conceperii amintitului text, mai putem accepta că Maiorescu chiar avusese o discuţie de o asemenea mare însemnătate, cu un om care i-ar fi lăsat în seamă *„toată îngrijirea materială şi morală”* a lui

toată îngrijirea materială şi morală

Eminescu, dar căruia nu-i cunoştea nici numele, nici adresa?

7 martie 1884 – Harieta se adresează lui Maiorescu, printr-o scrisoare caligrafiată tot de o mână străină. Fragmentul care ne interesează acum este următorul:

> *„Aflând încă de la răposatul tată că Domnia Voastră aţi fost totdeauna generos către sărmanul frate Mihai şi aţi luat asupra Dvoastră îngrijirea lui materială şi-l sprijiniţi după cum se poate, Vă rog din toată inima a mă înştiinţa în ce grad se află boala fratelui meu în present şi ce ştiri aveţi D.Voastră despre sămanul Mihai, căci nu ştiu unde a mă adresa.*
>
> *Mulţumindu-Vă din toată inima pentru generozitatea [pe] care aţi probat-o tot deauna cu nefericitul şi iubitul meu frate Mihai…”*

Acest pasaj constituie o probă de politeţe, care astăzi pare exagerată, dar care, în epocă, era frecventă în lumea oraşelor şi târgurilor noastre. În cazul de faţă, ea poate a fost uşor îngroşată, date fiind firea autoarei, interesul personal, diferenţa de vârstă şi distanţa socială, care o separa de fostul (şi viitorul) ministru.

Formulări precum: *„generozitatea [pe] care aţi probat-o tot deauna”* au, aşadar, un suport pur axiomatic, neverificabil. Harieta nu avea de unde să ştie cât de generos era Maiorescu în realitate şi cum se manifesta acea generozitate, după cum nu ştia dacă, nu cumva, Eminescu plătise cu asupra de măsură pentru o dărnicie care nu subţiase defel punga magistrului, căci se bazase pe banii statului (în perioada studenţiei lui Eminescu) şi pe colecta publică (după 28 iunie 1883). Mai mult, însuşi tatăl ei, cel de la care aflase toate acestea, nu era cu mult mai bine informat decât ea asupra relaţiilor Eminescu – Maiorescu.

Faptul că şi anterior, precum la 5 noiembrie 1880, Harieta îi scria lui Maiorescu, sperând ca acesta s-o ajute (*„Mihai îmi datoreşte de 14 luni una sută galbeni”*) ne arată că, încă de pe atunci, în gândul ei, Maiorescu era un fel de şef al lui Eminescu – poate şi un Mecena. Astfel, cuvintele: *„aţi fost totdeauna generos… şi aţi luat asupra Dvoastră îngrijirea lui materială şi-l sprijiniţi după cum se poate”* nu se mai referă exclusiv la anul 1884, ci la o perioadă mult mai mare. (Aceeşi veche şi statornică percepţie asupra lui

Maiorescu o va determina pe Harieta să-i scrie acestuia şi la 19 octombrie 1886, când zadarnic îl va ruga, cu cerul şi cu pământul, să o împrumute *„cu 600 franci pe termin de două luni”*, pentru a-şi plăti medicul.)

Nu este exclus ca buna părere a Harietei despre magistru să se fi datorat unor lucruri mărunte, de care noi nu avem habar. În fond, pentru ca un om obişnuit să devină erou nu e necesar să îl cunoască, personal, fiecare dintre toţi ceilalţi şi să îl măsoare. Ajunge ca în târg să i se dea drumul unui zvon favorabil Cuiva, pentru ca respectivul să devină faimos. Mulţi vor vorbi despre el cu aplomb, fără a-şi pune întrebarea elementară: individul chiar există şi chiar este ceea ce se spune despre el că ar fi? De aceea, părerea Harietei putea fi rezultanta unor informaţii aparent neimportante, dar care, alături de anumite altele, să schimbe semnul unei convingeri. De pildă, nu putem exclude ca însuşi Eminescu să fi contribuit, în mod involuntar, la conturarea unei imagini favorabile lui Maiorescu. Bunăoară, în epistola prin care anunţa părinţilor moartea unuia dintre fraţii lui (Şerban), Eminescu adăuga: *„Maiorescu promisese ca, începând de la 1 ianuariu anul viitor, să-i facă un mic ajutor lui Şerban de 60 franci pe lună. Acest ajutor se-nţelege că acum e de prisos”* (scrisoare nedatată, expediată în a doua parte a lui noiembrie 1874). Avem vreun motiv să eliminăm aprioric ipoteza că Harieta a aflat şi ea de intenţia lui Maiorescu şi că a preţuit-o, aşa cum se cuvenea? Pentru logica ei era aberant să creadă că, din moment ce Maiorescu se arătase dispus să-l ajute pe Şerban, fără a-l cunoaşte, pentru Eminescu trebuia să fie numai lapte şi miere?

La 7 martie 1884, Harieta afirmă, ce-i drept, că aflase de la defunctul ei tată de atenţia cu care Maiorescu l-ar fi înconjurat pe Eminescu, numai că ea nu face nici o referire la vreo *înţelegere* anterioară, în acest sens, între căminar şi Maiorescu. Ea *nu invocă întâlnirea celor doi*, deşi contextul era mai mult decât favorabil unei atari rememorări. Pur şi simplu, mulţumeşte pentru implicare, fără a preciza în ce consta aceasta.

Şi mai elocvent este însă faptul că, atunci când răspunde Harietei (14 martie 1884), *nici măcar Maiorescu nu pretinde că ar fi avut o înţelegere cu căminarul*. Această idee privind existenţa unei convenţii între cei doi apare *numai în jurnalul lui Maiorescu*, în suspectul text antedatat, pomenit mai sus.

Harieta nu spune în mod explicit că Gh. Eminovici s-ar fi întâlnit special cu Maiorescu la Bucureşti, ci doar că Maiorescu ar fi luat asupra lui *„îngrijirea materială”* – fapt care oglindea opinia de mai largă răspândire, privind protecţia acordată de magistru lui Eminescu. După un prim anunţ apărut în *România*

liberă din 2 septembrie, patru zile mai apoi, aceeaşi gazetă face loc unei ştiri concepute chiar de Maiorescu şi care începe aşa:

„Notiţa luată după Naţiunea*, în care spuneam că mai mulţi români de bine au contribuit să ajute pe iubitul şi nenorocitul nostru Eminescu, ne facem o plăcere modificând-o în sensul adevărului, căci* ***nu oamenii de bine contribuiesc, ci prieteni, şi numai prieteni*** *şi îndeplinesc o datorie către o fiinţă iubită"* (subl. ns.).

Aceasta este, aşadar, generozitatea la care se referă Harieta.

De altfel, după ce Harieta îl roagă pe Maiorescu să-i transmită veşti noi despre Eminescu, îşi explică astfel propria necunoaştere: *„căci nu ştiu unde a mă adresa"* . Oare, dacă între tatăl ei şi Maiorescu chiar ar fi existat o *înţelegere*, nu ar fi fost căminarul înştiinţat unde e spitalizat fiul lui?

Epistola în discuţie este ciudată şi în ceea ce priveşte grafia. În mod cert, ea nu a fost scrisă de mâna Harietei. Întrucât, potrivit datelor trecute în capul primei pagini, pare a fi fost concepută la Ipoteşti, unde atunci nu exista o a treia persoană care să i-o pună pe hârtie, este posibil ca această scrisoare să constituie ultimul document scris de fratele ei Nicu, înainte de a-şi face testamentul şi de a explica sumar ce l-a împins la sinucidere (9 martie 1884). Însă, la fel de bine, epistola poate fi un fals comis cu un scop anume.

14 martie 1884 – Abil, când răspunde Harietei, Maiorescu o întreabă, între altele:

„Bătrânul D-voastră tată, când a fost pe la mine la Bucureşti în August anul trecut, mi-a spus că tot capitalul său mobil era de 18.000 franci*! Care este partea, care îi revine acuma lui Mihail, după moartea tatălui său?"* (subl. ns.)

Patru zile mai târziu, Harieta îi trimite o scrisoare de răspuns, din care lipseşte, însă, absolut orice referire, cât de aluzivă, la *„capitalul mobil"* ori la vizita tatălui ei la Bucureşti. *E ca şi cum n-ar fi citit fraza subliniată*. Ea nu pare să ştie nimic despre vreo înţelegere între tatăl ei (decedat cu vreo două luni în urmă, la 8 ianuarie) şi Maiorescu, căruia îi mulţumeşte din bun-simţ (poate, şi din calcul), pentru, credea ea, *„părinteasca îngrijire a iubitului meu frate Mihai"* .

Atât de exacta dimensionare a capitalului mobil al căminarului nu constituie nici pe departe o probă indubitabilă că Maiorescu ar fi discutat cu Gh. Eminovici. Trecem peste absenţa oricărei garanţii privind precizia acestei informaţii şi ne amintim că, la fel de bine, ea îi putea parveni lui Maiorescu prin Matei

sau prin „amicii" din Iaşi, care îl ţineau la curent cu toate cele. Sau, poate, în cine ştie ce context, ea a fost aflată în vara anului 1881, când Gheorghe Eminovici a venit în Bucureşti spre a fi examinat de doctorul Kremnitz (*„…de oarece* – precizează nepotul său, Victor – *suferea de băşică, boală de care a şi murit"*). În plus, dacă cifra ar fi fost rostită chiar de căminar, în 1883, ar însemna că Maiorescu a minţit prin omisiune, în ziua de 17 august a aceluiaşi an, când, referitor la pretinsa vizită a lui Gheorghe Eminovici, a notat doar atât, într-o paranteză: *„anecdote din societatea moldovenească de odinioară"* , dând astfel impresia că musafirului nu-i păsa de soarta fiului lui, închis la Şuţu. Erau mai importante anecdotele, decât pretinsa înţelegere, referitoare la Eminescu?

În fine, rămâne o nedumerire: dacă Maiorescu chiar ar fi trimis scrisoarea din 14 martie 1884, înseamnă că aceasta ar fi ajuns la Ipoteşti într-un moment în care Harieta era obligată să-şi facă bagajul şi să se mute definitiv, pentru a ceda locul noilor proprietari. Să zicem că a socotit scrisoarea lui Maiorescu suficient de importantă pentru a o lua cu sine. Dar, peste 6 ani, ea avea să moară singură, unii autori consemnând că puţinele ei lucruri s-au împrăştiat, care pe unde s-a nimerit. Citez din I. Păun-Pincio:

„Câteva luni de la moartea poetului, într-o dimineaţă, pe strada Teatrului din Botoşani, se scoteau în vânzare câteva lucruri; o canapea, vreo două sofe şi niscaiva cărţi. Era mobilierul lui Eminescu. Nefericita lui soră murise şi ea – şi acuma aceste câteva lucruri, toate vechi, toate hârbuite, grăiau lumei de sărăcia, de mizeria în care au trăit cei cari le-au avut..."

Această epistolă a lui Maiorescu către Harieta nu a fost copiată în jurnalul autorului. Ce noroc orb a făcut ca textul ei să ajungă până la noi şi ce ghinion a lovit vraful de scrisori trimise de Cornelia Emilian aceleiaşi Harieta (care o asigura că nu a pierdut nici una dintre ele), de s-au dus toate pe Apa Sâmbetei?!

Acestea sunt singurele „probe materiale" pe care istoricii literari îşi întemeiază certitudinea că Maiorescu şi căminarul s-ar fi întâlnit la Bucureşti, în miezul lui august '83, în casa celui dintâi. Precum se vede, lucrurile nu sunt tocmai simple. Existenţa unui document nu garantează, obligatoriu, şi autenticitatea lui, iar autenticitatea nu ajunge pentru a fi siguri că acesta cuprinde adevăruri.

În analiza noastră, trebuie să mai luăm în calcul şi următoarea afirmaţie a Harietei: *„…Matei, care **este obligat** a-l ţine, luându-i toată partea lui"* (18 martie 1884). Aşadar, în mintea ei, Eminescu rămăsese în familie, nu fusese „înstrăinat". Harieta nici nu-şi imagina că Maiorescu şi fratele ei

mai mic ar putea fi rivali, în dorinţa lor de a se ocupa, care mai de care, de Eminescu. Scrisoarea avocatului Maiorescu, în care acesta, după ce se interesa de capitalul mobil al Eminovicilor, o întreba ironic: *„Poate să vie la Ipoteşti? Sau aveţi altă propunere?”*, deşi el avea „ploile” aranjate în acest sens, probabil că o şi speriase puţin – de aici, multele ei scuze şi explicaţii, referitoare la modul în care Matei a vândut totul la Ipoteşti, precum şi precizarea, perfect reală, că ea e *„singură [şi] pribeagă”*, lipsită de orice putere financiară. Şi-atunci, îl aruncă în faţă pe Matei: *„iar că nu se interesează fratele Matei, vă rog să vă răspundă D-lui singur”*.

Clara contra Titus

Ziua de 15 august, când prin casa lui Maiorescu s-ar fi perindat atât căminarul, cât şi mezinul familiei Eminovici, mai are o sumă de necunoscute. Prima vizează cauza care a provocat acea întâlnire. A fost ea rodul invitaţiei lui Maiorescu? În acest caz, înseamnă că Maiorescu avea un plan anume, despre care nu a menţionat nimic. Au sosit Eminovicii din proprie iniţiativă, acţionaţi de puteri telepatice nebănuite? Puţin plauzibil.

Slavici notează o frază pe care căminarul i-ar fi scris-o lui Eminescu, prin primăvara-vara lui 1883, după îmbolnăvirea lui Nicu: *„Mi s-a urât viaţa; fă ce faci şi vino de-l ia, ca să-l duci în vreo casă de sănătate”* (*Eminescu – omul*). Dacă ar fi să-l luăm în serios pe şirian, ar trebui să admitem că starea fizică a bătrânului Eminovici era deosebit de precară – caz în care simpla idee că el ar fi bătut drumul până în Capitală fără scop şi fără a fi chemat ar deveni aberantă.

Să-i dăm credit avocatului Maiorescu şi să încercăm să refacem „filmul” întrevederilor, folosind relatarea lui, de gazdă. Deci, Maiorescu se pomeneşte cu un bătrân la uşă. Află că îl cheamă Gheorghe Eminovici, îl pofteşte înăuntru, iar celălalt dă curs invitaţiei şi, odată pătruns în casă, începe să povestească *„anecdote din societatea moldovenească de odinioară”*. Aşa, tam-nisam? A intrat şi a început să spună snoave, întrerupându-se doar ca să guste din dulceaţă? Şi a spus şi a tot spus, iar când i s-a terminat repertoriul, musafirul de la Ipoteşti s-a ridicat brusc şi a plecat, să-i bucure şi pe alţii cu istorioarele lui?

Nicăieri, versatul avocat Maiorescu nu afirmă că, în timpul acestei discuţii, ar fi fost analizată situaţia lui Eminescu. Această idee nu a fost nici măcar aluziv consemnată în vreuna dintre notiţele lui, necum susţinută cu dovezi! Ea ar putea fi doar presupusă: o dată ce acceptăm că Maiorescu a primit vizita

căminarului, în august 1883, bunul-simţ ne obligă să credem că, în timpul unei asemenea întrevederi, nu putea fi ocolit tocmai subiectul central: Eminescu.

Dar să privim şi alte detalii privind presupusa tranzacţie patrimonială Maiorescu – Gh. Eminovici. Dacă venirea căminarului fusese neanunţată, normal era ca acesta să o motiveze într-un fel. Ce dorea căminarul, de fapt? Mister total! În nici un caz, nu se poate crede că scopul sosirii lui ar fi fost acela de a spune anecdote sau, în cel mai fericit caz, de a-l ruga pe Maiorescu să se ocupe în locul lui de soarta propriului fiu! Ce fel de discuţii s-au purtat? Cum s-a ajuns la – zice Maiorescu – *declaraţia* prin care căminarul lăsa asupra lui *„toată îngrijirea materială şi morală”* a lui Eminescu? Dacă înţelegerea de care vorbeşte Maiorescu chiar a fost încheiată, înseamnă că el avea nevoie de ea. Atunci, cum se explică faptul că, personal, nu făcuse nici un demers spre a o determina, totul datorându-se numai întâmplării? Ce valoare juridică avea o asemenea convenţie exclusiv orală şi care nici nu preciza drepturile şi obligaţiile fiecărei părţi? Cum putea Maiorescu să preia oficial *„toată îngrijirea materială şi morală”* a lui Eminescu, fără să-şi asume o răspundere, cât de mică? Şi-apoi, putea căminarul să-şi dea fiul pe mâna altuia, fără să încerce să îl revadă, măcar o clipă? O fi locuit Gheorghe Eminovici la Ipoteşti, dar numai prost nu era. Matei scrie despre tătâne-său:

„Mulţumită însă memoriei uimitoare pe care o avea (calitate moştenită de Mihaiu), apoi din citit, şi din contactul cu lumea cultă, ştia de 300 de ori trei clase primare. Vorbea bine ruteneşte, leşeşte (=poloneşte), nemţeşte, muscăleşte şi pricepea şi franţuzeşte; cum zicem noi, nu-l puteau vinde Francezii.”]

Să zicem, însă, ca Maiorescu. Deci, căminarul îi oferă prin mandat vocal soarta propriului fiu şi pleacă. Maiorescu n-apucă bine să ia o lingură de supă, când, ca la ghişeele Primăriei, se aude iar „toc-toc” la uşă. În prag, un mustăcios, înalt de fix 1,68 m. Se prezintă: Matei Eminovici, locotenent, şi spune ce-l mânase într-acolo. Voia să-l scoată pe Eminescu din balamuc şi să-l ducă la Râmnicu Sărat. În urma conversaţiei care are loc, Matei este însă şi el determinat să renunţe la plan. Prin ce metode, nu ştim. În schimb, cunoaştem că, despre acest moment, Clara Maiorescu îşi informează cumnata de la Iaşi, în termenii următori:

[Eminescu] *„Are un frate ofiţer, care e ţicnit; deunăzi a fost şi a vrut să-l scoată [de ia Şuţu] şi să-l ia la ţară. Cum însă Eminescu e înscris de Titus, doctorul nu-l eliberează decât după declaraţia acestuia. Natural că aceasta nu se poate întâmpla, decât la cererea tatălui, acesta însă n'a scris nimănui aici.”* (Textul a fost publicat în *Convorbiri literare*, mai 1937.)

Primul lucru care ne atrage atenţia este acela că soţia lui Maiorescu nu pomeneşte nimic de vizita tatălui lui Matei, petrecută – în versiunea magistrului cu doar câteva ceasuri înainte (dacă nu minute). Mai mult decât atât, ea se referă la căminar ca la o persoană aflată departe: *„acesta însă n'a* ***scris*** *nimănui aici"* (subl. ns.). În cazul în care bătrânul Eminovici ar fi fost în strada Mercur 1 la data pretinsă de Maiorescu, Clara ar fi vorbit, înainte de orice, de opinia exprimată oral de acesta, în dialog cu ea şi/sau cu soţul ei. *„N-a scris nimănui aici"* echivealează cu *nu a luat legătura cu nimeni din familia ei*. De asemenea, nici un cuvânt din relatările Clarei nu susţine teoria că bătrânul Eminovici i-ar fi dat mână liberă soţului ei, în privinţa îngrijirii *„materiale şi morale"* a lui Eminescu. Nici explicit, nici implicit.

Un accent suplimentar îl pune cuvântul *„însă"* (*„acesta însă n-a scris…"*), care arată că Eminescu ar fi putut fi pus în libertate, *însă* tatăl lui, care avea dreptul să ceară acest lucru, *nu a scris* nimic în acest sens.

Dacă Matei cel *„ţicnit"* avea nevoie de avizul tatălui, i-l putea cere şi avea toate şansele să îl şi obţină. Ceva necunoscut nouă l-a făcut însă, repet, să renunţe la proiect. În orice caz, dacă Gheorghe Eminovici ar fi căzut la învoială cu Maiorescu, cu doar câteva ceasuri înainte de apariţia lui Matei, respectivul acord ar fi constituit principalul argument folosit de magistru pentru a respinge cererea locotenentului. Cel puţin pentru moment, ştiind că dreptul de decizie îi revenea tatălui său, Matei ar fi fost obligat să se supună.

Din toate cele de mai sus rezultă că, în mod cert, căminarul Eminovici n-a păşit în casa lui Maiorescu la mijlocul lui august 1883 şi, pe cale de consecinţă, el nu avea cum să-l „mandateze" pe acesta, dându-i dreptul de a decide asupra lui Eminescu. În această situaţie, devine limpede că aşa-zisa *„scrisoare"* din 18 octombrie 1883 nu a fost expediată. Faptul este cu atât mai credibil, cu cât, aşa cum am dovedit cu altă ocazie, Maiorescu a mai comis un asemenea fals, atunci când a pretins că l-ar fi vizitat pe Eminescu la 1 ianuarie 1884, la Döbling, după ce ar fi petrecut singur noaptea de Anul Nou, la hotel. Şi tertipuri similare mai întâlnim în practica „ocrotitorului" junimist.

Ceasul rău al avocatului Maiorescu

Pe scrisoarea primită de la Matei (data expedierii: 18 iulie 1883), Maiorescu notează, la o dată necunoscută:

„NB I-am răspuns, a venit la Bucureşti, a luat din vechia locuinţă a lui Mih. Em. un ceasornic de aur, rămas în păstrare acolo, a venit să mă vadă promiţând ajutor bănesc

pentru întreţinerea bolnavului, dar n'a trimis nimic, şi n'a mai scris nimic, a dispărut. T.M."

M [illegible],
a venit la
Bucureşti,
a luat din vechia
locuinţă a lui
Mih. Em. un cea=
sornic de aur, remas
în păstrare acolo,
a venit să mă vadă
promiţênd ajutor
bănesc pentru întreţi=
nerea bolnavului,
dar n'a trimis nimic,
şi n'a mai scris nimic,
a dispărut. T.M.

Nota lui M aiorescu, pe scrisoarea primită de la Matei Eminovici - 18 iulie 1883

Din punct de vedere „tehnic”, se remarcă faptul că, în această notă, cuvintele *„I-am răspuns”* sunt scrise cu litere mai groase şi mai şterse. Asta mă face să cred că restul textului a fost adăugat mai târziu, cu alt instrument de scris sau cu cel vechi, recondiţionat. În sine, consemnarea în doi timpi ar fi un lucru normal, dacă ne gândim că venirea lui Matei în Bucureşti s-a produs după ce-i răspunsese Maiorescu. Conţinutul completării o scoate însă din sfera firescului.

Povestea acestui ceasornic ne interesează sub patru aspecte: 1) dacă Matei l-a luat cu adevărat, la 15 august; 2) motivul sub care şi l-a însuşit; 3) dacă l-a luat din proprie iniţiativă ori a fost îmboldit în acest sens şi 4) unde se afla ceasul când a sosit locotenentul în Capitală.

Referitor la prima necunoscută, nu am ştiinţă ca Matei să fi destăinuit cuiva că, în acea zi, i-ar fi luat lui Eminescu tocmai acest ceasornic, primit cadou de la căminar. De fapt, afară de Maiorescu, nimeni nu mai relatează acest gest, deşi, dacă ar fi fost real, ar fi stârnit protestul multora, Maiorescu neavând nici un interes să-l păstreze secret.

Un argument de natură să conteste afirmaţiile lui Maiorescu privitoare la ceasornic ne oferă şi Victor Eminescu (fiul cel mai mare al lui Matei), care îi scrie lui Corneliu Botez, la 13 aprilie 1909:

„Când Gh. Eminovici a plecat în Bucureşti (începutul lui iulie 1881) a cumpărat din Bucureşti şi a dăruit lui Mihai un ceas de aur cu lanţ de 40 de galbeni, ceas pe care l-a păstrat deşi a dus de multe ori lipsă. La moartea lui Mihai s-a găsit **şi** (subl. ns.) *o mulţime de monede antice.”* (Dacă informaţia privind ceasornicul nu este preluată chiar de la Caragiale, atunci confirmă spusele acestuia: *„Peste câţiva ani a venit în Bucureşti tata lui Eminescu. Era un bătrân foarte drăguţ, glumeţ şi original. Făcuse o bună afacere şi venise să-i cumpere fiului haine şi ceasornic…” – În Nirvana*).

Din amintita formulare a nepotului Victor, rezultă că, până după deces, atât ceasul, cât ***şi*** neaşteptata *„mulţime de monede antice”* (unde or fi acum?) au fost accesibile numai lui Eminescu. Cât de mult ţinea acesta la ceasul în discuţie, aflăm din scrisoarea lui către Chibici:

„Ceea ce-aş voi să ştiu de la tine este dacă cărţile şi lada mea sunt în oarecare siguranţă şi dacă pot spera să le revăd. În ladă trebuie să se fi aflând şi ceasornicul pe care l-am scos de la Simţion. Încolo aş voi să ştiu dacă pot scăpa de aici, unde în adevăr îmi pare că stau fără nici un folos.” (12 ianuarie 1884).

Este limpede că primele patru lucruri care îl interesau pe Eminescu în acel moment erau: libertatea, cărţile, manuscrisele şi ceasul.

Sub ce pretext ar fi luat Matei ceasornicul? În două din cele trei locuri în care consemnează fapta atribuită lui Matei, Maiorescu nu specifică, preferând să ne lase să imaginăm tot ce e mai rău. În cel de-al treilea document, o epistolă către Emilia (4 iunie 1887), devine chiar agresiv, scriind în legătură cu banii strânşi de aceasta în numele lui Eminescu:

„Numai de nu i-ar mânca soru-sa paralele, faimoasa Henrietta. Frate-său, Căpitanul Eminowitz (deci, Maiorescu era la curent cu avansarea acestuia, fiind interesat de soarta lui – n.ns.) *a profitat de boala poetului pentru a' i **fura** ceasornicul de aur. Aceasta este singura uşurare ce a adus-o situaţiunii”* (subl. ns.).

Întrucât lipseşte un răspuns ferm la întrebarea: când invocă *„boala poetului”*, Maiorescu se referă la episodul din 1883 sau la cel petrecut în 1887?, acest citat poate fi interpretat în două moduri.

Să le luăm pe rând, în ordine cronologică.

Indiscutabil, ceasul putea fi furat doar o dată. De aceea, dintre posibilele argumente care pot conduce la concluzia că Maiorescu ar plasa fapta lui Matei în vara anului 1883, absenţa oricărei ştiri conform căreia acesta ar fi ajuns în 1887 la Botoşani rămâne, poate, cel mai important. Un element similar este faptul că, în cazul în care căpitanul ar fi făcut, totuşi, acest drum şi ar fi încercat să-şi însuşească ceasornicul, Harieta ar fi reacţionat, măcar prin vaiete către Cornelia Emilian. Dacă plecăm de la premiza că, în scrisoarea în discuţie, Maiorescu s-ar referi la anul 1883, am avea trei documente maioresciene care incriminează acelaşi lucru. Două sunt din 1883 (jurnalul personal şi nota de pe scrisoarea lui Matei), iar altul din 1887 (epistola către Emilia). Sesizăm însă două detalii. Pe de o parte, scrisoarea din 1887 surprinde, fiind cel puţin ciudat ca Maiorescu să îşi anunţe sora despre pretinsul furt la *patru ani* de la comiterea lui şi fără a preciza când a avut loc! Pe de altă parte, verbele *„a lua”* şi a-şi *„anexa”*, folosite în 1883, au fost înlocuite cu *„a fura”*, patru ani mai târziu. (În vreme ce mulţi autori doar sugerează că Matei nu ar fi fost tocmai model de moralitate, domnul G. Muntean, mergând necondiţionat pe mâna lui Maiorescu, îl etichetează pe militar, scurt şi sigur de sine: *„neonestul”*. Fericiţi cei ce nu-şi pun întrebări!)

Aceasta ar fi prima variantă.

Dacă ne gândim însă că această scrisoare către Emilia a fost redactată la câteva zile după ce Eminescu fusese internat în spitalul din Botoşani şi că magistrul nu indică nici măcar anul în care ar fi fost furat ceasul, devine posibil ca afirmaţiile lui Maiorescu să privească *„boala poetului”* din 1887.

Un alt argument în acest sens poate fi şi faptul că, în întreaga scrisoare, Maiorescu se referă numai la lucruri de strictă actualitate, „furtul” lui Matei fiind relatat imediat după exprimarea temerii că *„faimoasa Henrietta”* ar putea *„mânca”* cei 825 de franci abia colectaţi de Emilia. De aceea, pare improbabil ca atunci când scrie ironic că frauduloasa însuşire a ceasului ar constitui *„singura uşurare”* adusă de ofiţer *„situaţiunii”* lui Eminescu, magistrul avea în vedere fapte petrecute cu ani în urmă, la o dată şi într-un context pe care nu le menţionează. În fine, chestiune de detaliu, Maiorescu scrie că ceasornicul ar fi fost furat de *„Căpitanul Eminowitz”* (până la 30 august 1886, Matei fusese locotenent).

Evident, în clipa în care am admite această a doua variantă, am accepta că, la Botoşani, Eminescu avea ceasornicul cu el – deci, Maiorescu a minţit atunci când a scris în jurnal că Matei şi-ar fi *„anexat”* bunul fratelui lui cu ani în urmă. Iar dacă a minţit în scris, evident că nu a făcut-o pentru sine, ci pentru cei cărora le-a fost destinat acest jurnal. De unde şi concluzia că ar trebui să mai reflectăm, înainte de a decide dacă asemenea foi scrise sunt sau nu de *„inestimabilă valoare”*. Putem avea surpriza să constatăm că sunt foarte… estimabile!

Poate nu vom şti niciodată la ce moment anume s-a referit Maiorescu, în epistola lui. Poate, nici el însuşi nu avea ceva clar în minte, esenţială fiind încercarea de a denigra cu orice preţ. Din fericire, în judecarea problemei de fond contează mai puţin când şi cum a minţit Maiorescu ori dacă a încurcat minciunile. Oricum ar sta lucrurile, intervenţia lui olografă în jurnalul intim, pentru a adăuga că Matei şi-ar fi *„anexat”* ceasornicul lui Eminescu, este incontestabilă şi ea nu atestă onestitate. Dacă şi-a anunţat sora asupra acestui pretins furt cu patru ani întârziere, imaginea lui se umbreşte şi mai mult. Dacă, atunci când a „informat-o”, se referea la fapte din 1887, situaţia îi devine chiar şi mai precară, întrucât nici copiii nu l-ar crede pe cel ce pretinde că acelaşi eveniment a avut loc la două date diferite, între care nu se află o zi sau o lună, ci patru ani!

Cu altă ocazie, Maiorescu afirmă că respectivul ceasornic ar fi *„rămas în păstrare”* la Slavici, unde rezultă că fusese lăsat în mod special. Să ne închipuim că, şi în august 1883, locuinţa lui Eminescu continua să se prezinte aşa cum o prinsese seara zilei de 28 iunie – adică inclusiv cu hainele (acum mucegăite?) azvârlite în mijlocul încăperii? Oare, casa Slăvicioaiei era muzeu, casă de amanet sau depozit de obiecte pierdute?

Nimeni nu consemnează data la care camera închiriată, ştiută ca *„locuinţa lui Eminescu”* a fost golită de ultimele mărunţişuri aparţinând acestuia,

redevenind una dintre odăile familiei Slavici. De ce? Oare, din cauză că averea cea mai de preţ a cămăruţei (manuscrise, bibliotecă, ceasul de aur) fusese transportată la Maiorescu, iar lui Slavici i-a fost ruşine să dezvăluie acest fapt, de care era parţial răspunzător? Să-i fi venit şirianului peste mână să spună că n-avusese răbdare nici măcar o lună, să vadă dacă, nu cumva, lucrurile reintră în normal? Nu ştiu dacă de aici putem concluziona că a ştiut dinainte ce avea să urmeze, Eminescu fiind condamnat fără drept de apel, dar îmi este limpede că acest mărunt aspect pune (şi el) în cu totul altă lumină „prietenia" lui Slavici faţă de Eminescu. Că, desigur, nu degeaba, ulterior zilei de 28 iunie 1883, cei doi nu au mai păstrat nici un fel de legătură!

Pentru ca Matei să poată lua ceasornicul, el trebuia, în primul rând, să cunoască adresa lui Eminescu. Relaţiile locotenentului cu ceilalţi fraţi nu par să fi fost dintre cele mai strânse. Ştim, bunăoară, că, la 6 aprilie 1880, a avut loc a doua căsătorie a lui Matei (cu Ana Condeescu) şi că, a doua zi, Eminescu i-a scris Harietei: *„Mateiu s-a însurat ieri. Mi-a trimis o invitaţie prin poştă* (până în 1883, Eminescu avea să-şi schimbe însă de mai multe ori locuinţa – n. ns.)*, pe care am primit-o abia azi după amiazi. Dacă-i scrii, scrie-i că-l felicit – eu n-am nici vreme nici dispoziţie"*. Într-o tonalitate asemănătoare se înscrie şi răspunsul lui Nicu, către Eminescu: *„De la Mathe[i] n'am ştiri, nici cunosc adresa sa"* (aprilie 1883).

Să presupunem însă că, direct de la Eminescu sau printr-o terţă persoană, Matei obţinuse într-un fel oarecare ultima adresă a acestuia. Ca să intre în cameră, trebuia să aibă nu numai acceptul proprietăresei, ci şi pe acela al Poliţiei, care, conform documentelor din dosarul de curatelă 968/1883, ar fi sigilat uşa încăperii. Să zicem că ar fi trecut şi de aceste piedici şi iată-l pătrunzând în odaie! Este singur sau supravegheat? Dacă e întovărăşit continuu de cineva, înseamnă că alţii au responsabilitate pentru păstrarea bunurilor lui Eminescu – bunuri pe care nici măcar membrii familiei nu le pot prelua fără să se întocmească un act doveditor. Fireşte, în această ipoteză, Matei nu are cum să-şi *„anexeze"* vreun lucru din cameră, oricât i-ar sticli ochii după el. Dacă este singur şi bandit precum îl prezintă unii, înhaţă ceasul, îl scapă în buzunar, apoi îşi vede de drum.

Dar, dacă ne uităm mai atent, mai zărim un detaliu: ceasornicul în cauză nu stă agăţat pe perete, să-l vezi şi din stradă, ci este închis în lada cu manuscrise (unde, probabil, Eminescu îl pusese pentru mai multă siguranţă). Să credem că Matei făcuse efortul de a pătrunde ilegal în locuinţa lui Eminescu doar pentru a scotoci printr-o ladă cu hârtii, în care nu ştia că s-ar afla ceasul?

De-ar fi să ne luăm după Maiorescu, ar trebui să acceptăm că Matei ar fi ajuns acasă la dumnealui neinvitat şi fără motiv – ca şi căminarul şi, în general, ca orice necaz. Pur şi simplu, l-ar fi purtat picioarele în strada Mercur, înţepenind în dreptul casei de la numărul 1. Din fericire, chiar dacă nu oferă amănunte, scrisoarea Clarei dezvăluie mobilul acestei vizite: Matei nu se găsea în Bucureşti pentru a înhăţa lucrurile lui Eminescu şi a fugi cu ele într-o cazarmă de provincie, ci pentru a-l scoate pe frate-său de la balamuc şi a-l duce *„la ţară”*. Soţia magistrului nu scrie însă nimic despre ceasornic. Să înţelegem că Matei, după ce şi-l însuşise, a simţit un subit imbold de a i se spovedi doar lui Maiorescu, la ureche?

Mă întreb: cu ce scop ar fi mers Matei la *„vechia locuinţă a lui Mih. Em.”* (care numai sigiliu pare să nu fi avut, de intra şi ieşea cine vrei şi cine nu vrei)? Avocatul nostru nu spune, pe şleau, că rostul drumului ar fi fost acela de a pune mâna pe ceas, dar lipsa unei alte explicaţii o suplineşte cu brio. Adesea, exprimările eliptice sunt mai penetrante decât cele tranşante şi, mai ales, nu incumbă responsabilitate.

Era capabil Matei să profite de „boala” fratelui său, pentru a-l uşura de un lucru la care acesta ţinea atât de mult? Ne lipseşte orice temei faptic pentru a crede că ofiţerul era în stare de asemenea meschinării. Dimpotrivă, avem în schimb certitudini privind modul în care era apreciat locotenentul Matei de către superiori. Iată câteva exemple, decupate în viteză din *„Registrul de personal al Dlui officier Eminovici Matei, născut la 1856 Noembr. 16 la comuna Cucoreni, judeţul Botoşani”*, publicat de A. Z. N. Pop în *Contribuţii documentare*:

„Ţinută bună, inteligent; cunoaşte reglementele. Nu serveşte destul de bine fiind cam leneş” (1 ianuarie 1877); *„…foarte harnic, de o capacitate reală şi foarte cinstit”* (1 iulie 1878); *„…cam îndărătnic, cred că este onest… Nu-i cunosc nici un viciu, datorii nu are, este un officer distins”* (1 ianuarie 1879), acelaşi ofiţer precizând, în toamna aceluiaşi an: *„…m-am convins că-i f. cinstit”* (septembrie); *„…ca cassier mi-a dat proba de o onestitate exemplară”* (1 iulie 1880); *„Caracter nobil şi foarte onest”* (1 ianuarie 1883); *„Foarte activ şi cinstit”* (februarie 1883); *„f. harnic şi f. cinstit, serios şi prevăzător”* (septembrie 1885); *„Foarte cinstit”* (1888); *„incapabil de a tăgădui un adevăr, chiar de i-ar fi nefavorabil”* (1891-1892).

Şi, pentru a avea un tablou cât mai complet, trebuie spus că militarul Matei Eminovici a ajuns nu o dată la arest. Prima pedeapsă, *„închisoare patru zile pentru întârziere peste concediu”*, a primit-o la 30 august 1876. Referitor la aceasta, A. Z. N. Pop scrie: *„Matei, chemat lângă patul agoniei mamei sale,*

asistase la înmormântarea Ralucăi şi-şi prelungise primul său concediu ca ofiţer" . Celelalte sancţiuni s-au datorat vorbelor sale: • *„…pentru că a calificat pe Lt. Col. Şerbănescu care urma să-l învoiască, străjer de la 11 Februarie şi colonel de contrabandă"* (8 iunie 1881); • *„…pentru răspuns indisciplinat către căpitan Eliad"* (16 iunie 1881); • *„…pentru mai multe lipsuri nemotivate de la instrucţie, calificând-o în officeri prostie de nici un folos real"* (octombrie 1883); • *„…pentru cuivintele insultatuve aduse Administratorului Niculescu în faţa gradelor inferioare, pe care l-a făcut pungaş, care deşi relativ adevărat, dar nu în faţa gradelor inferioare"* (16 februarie 1885); • *„…calificănd pe Dl. General Pencovici civil în uniformă şi o calamitate pe capul Divisiei"* (martie 1889); • *„…pentru că a făcut raport necuviincios contra căpit. Pleşoianu"* (ianuarie 1891). La 18 iunie 1892, Matei îşi înaintează demisia din Armată, cerând cu această ocazie să i se elibereze *„un extract după calificativele ce le-am avut în timpul carierei mele militare, căci dacă prin felul caracterului meu eram incompatibil cu serviciul militar, în lumea civilă acestea sunt de o însemnătate terţiară, şi fiind că voesc a intra într-un serviciu privat, să nu se ia faptele mele din viaţa militară drept viciuri, incapacitate, cunoştinţe restrânse sau lene."*

În sfârşit, citând din consemnările colonelului Gramont, privitor la *„faptele de vitejie ale lui Matei Eminovici în timpul războiului de Independenţă"* , A. Z. N. Pop adaugă:

„A făcut campania ca sublocotenent cu Reg. 4. A luat parte în lupta de la Smârdan şi a fost decorat cu Steaua României cl. 5-a. Assemine a luat parte la înconjurarea Plevnei şi a fost decorat cu Virtutea Militară. (…) A luat parte la intrarea în Plevna şi la bătălia de la Smârdan." Acelaşi istoric literar completează: *„Decorat de şase ori"* , Matei *„rămâne, dincolo de micimile omeneşti ale unor ofiţeri uitaţi, vrednic titular al următoarelor decoraţii şi medalii române şi ruse: «Virtutea militară, Crucea Trecerii Dunării, Steaua României cl. A V-a de Război, Crucea de aur cu spade a Sf. Stanislav, Comemorativa Rusă, Apărătorii Independenţei"* .

Pe cine să crezi? Pe ofiţerii din care am citat – toţi, dezinteresaţi (ba, unii, aflaţi chiar în conflict cu Matei) – sau pe Maiorescu şi pe urmaşii lui?

Este adevărat că, după moartea lui Eminescu, prin câteva declaraţii hazardate, Matei a adus deservicii destul de importante imaginii acestuia, dând apă la moară detractorilor. Dar această vină, la care nimeni nu se referă, pentru că, prin uşurinţa cu care a scăpat unele cuvinte, Matei devenea util, rămâne departe de a ne îndritui să certificăm reaua lui credinţă şi, mai ales, nu permite să acredităm ideea că ar fi acţionat mânat doar de dorinţa câştigului material.

Oare, dacă Matei ar fi fost atât de hrăpăreţ şi de incorect, ar mai fi aşteptat el până la 2 februarie 1895, ca să ceară – zadarnic – lui Maiorescu să-i predea biblioteca lui Eminescu? La data invocată, el scrie din Mizil:

„Respectos vă rog să bine voiţi a încredinţa biblioteca fratelui meu care a rămas la Dumneavoastră în urma morţii sale”.

Pe colţul acestei epistole, Maiorescu a notat:

„Răspuns oral aducătorului scrisorii, că în urma morţii lui M. Eminescu nu mi s'a remis nimic din partea lui Em. 5/17 Febr. 1895.”

Sigur că nu i se putea remite nimic *„din partea”* lui Eminescu, abandonat în ospiciul lui Şuţu şi jefuit de magistru până şi de puţinele bunuri pe care le avea! Şi sigur că biblioteca nu şi-a însuşit-o *„în urma morţii”* lui Eminescu (cum naiv crede Matei), ci încă din momentul primei sechestrări. Viclenia lui Maiorescu sare în ochi. Încercând să se joace cu cuvintele, el ocoleşte adevărul, răspunzând, practic, la o solicitare care nu-i fusese formulată. Mai exact, Matei se referă la acele cărţi care, *„în urma morţii”* lui Eminescu, au *„rămas”* (în continuare) la Maiorescu, nicidecum la unele care i-ar fi *„fost remise”* din partea defunctului, *după* decesul acestuia. Poţi să califici altfel decât drept mizerabil, aproape gangsteresc, modul josnic în care Maiorescu a furat biblioteca şi manuscrisele lui Eminescu, după care a încercat cu perseverenţă să-l denigreze pa Matei, moştenitorul de drept?

Există domni care comentează laudativ şi aproape cu satisfacţie notiţa lui Maiorescu. Între ei, unii pretind chiar că minciuna ordinară, dacă e spusă

de un om cu multă carte, slujeşte Patria şi Neamul. De pildă, G. Muntean scrie, referitor la invocata apostilă a lui Maiorescu:

„Lucrurile n-au stat chiar aşa, însă, om cu experienţă şi cu destule date privitoare la ţinuta fratelui poetului (?), *Maiorescu a preferat o abatere de la adevăr pentru a evita fapte de care se temea, probabil: risipirea manuscriselor şi a cărţilor poetului”* – pe care, ne-am convins, a preferat să le risipească personal. Domnul Muntean continuă: *„Pe urmă, formal, va fi fost adevărat că «în urma morţii lui M. Eminescu nu i se remisese nimic din partea lui Em.(inescu)», deoarece cărţile şi manuscrisele erau, se pare, de mai demult la el. Nu-i exclus să se fi gândit a le pune la adăpost chiar de Eminescu, care, în timpul bolii, le-ar fi putut răvăşi sau distruge.”*

Fără comentarii!

Logicianul Maiorescu îşi dă singur palme

Dacă punem alături afirmaţiile lui Maiorescu însuşi, privind *„anexarea”* acestui ceas de către Matei, observăm că ele se contrazic cu frenezie:

♦ La 17 august 1883, magistrul scrie în jurnal (unde, completând *la cald*, nu greşeşte decât dacă vrea): *„…a fost la mine… locotenentul, care* ***s'a folosit de această ocazie*** (subl. ns.) *spre a-şi anexa ceasornicul alienatului său frate”*. Dacă Matei a profitat de vizita la Maiorescu pentru a lua ceasul, înseamnă că instrumentul se găsea în casa magistrului. Dacă aşa stăteau lucrurile, faptul constituie o dovadă că nu Matei furase ceasornicul (cum, reamintesc, o informează magistrul pe soră-sa). În cazul în care ceasornicul se găsea în casa din strada Mercur 1, înseamnă că Maiorescu însuşi era hoţ. Şi, într-o atare ipoteză, Matei, departe de a fura, devine recuperator al bunurilor fratelui său, ajunse în mâini străine, lipsite de orice drept de a le deţine. Cât de mare a fost neruşinarea, s-a văzut şi atunci când Maiorescu *„a donat”* Academiei manuscrisele lui Eminescu, asupra cărora nu avea nici urmă de drept de posesie. Chiar şi astăzi, în hârtiile onorabilei instituţii, se face vorbire de cărţi de-ale lui Eminescu, *donate* de Maiorescu!

♦ La o dată incertă şi în contrast cu consemnările din jurnal, Maiorescu schimbă scenariul, notând pe scrisoarea primită de la Matei: *„…a luat din* ***vechia locuinţă a lui Mih. Em.*** *un ceasornic de aur”* (subl. ns.).

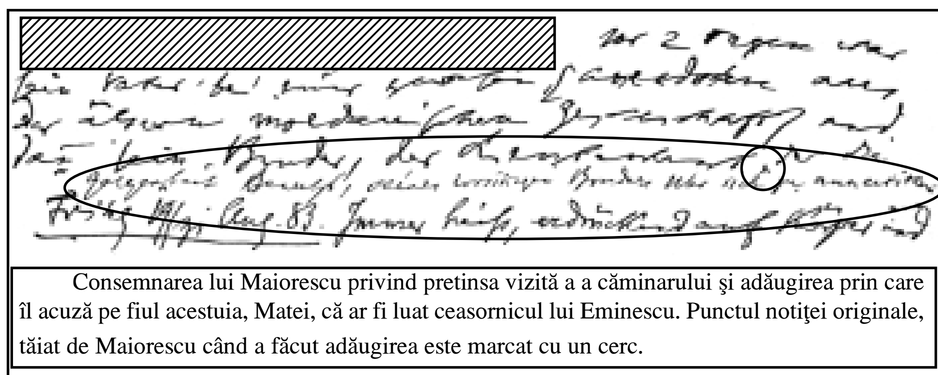
Cum *„vechia locuinţă”* a lui Eminescu nu era acasă la Maiorescu şi cum mă îndoiesc că acelaşi lucru poate fi luat, simultan, din două locuri diferite, chiar dacă am presupune că locotenentul ar fi suferit de cleptomanie, el nu

avea cum să-şi „anexeze” din casa magistrului un obiect aflat la altă adresă. Concluzia e clară: Maiorescu iarăşi, şi iarăşi, minte!

Manuscrisul jurnalului maiorescian ne oferă şi altă surpriză. În ziua de 17 august1883, referitor la primirea lui Matei, magistrul a consemnat doar două-trei cuvinte:

> *„Acum 2 zile a fost la mine tatăl său… şi după aceea fratele său, locotenentul”*.

Atât! Ulterior, poate peste o zi, poate peste un an, Maiorescu a apucat din nou pana, a şters discret punctul de după *„locotenentul”* şi a continuat: *„care s'a folosit de această ocazie spre a-şi anexa ceasornicul alienatului său frate”*. Este foarte posibil ca, tot în perioada în care a înghesuit acest rând între două şiruri scrise cu cel puţin câteva zile înainte, să fi completat şi nota făcută pe marginea scrisorii primite de la Matei, în iulie 1883.

Consemnarea lui Maiorescu privind pretinsa vizită a a căminarului şi adăugirea prin care îl acuză pe fiul acestuia, Matei, că ar fi luat ceasornicul lui Eminescu. Punctul notiţei originale, tăiat de Maiorescu când a făcut adăugirea este marcat cu un cerc.

Relele intenţii ale lui Maiorescu transpar cu atât mai evident, cu cât el se munceşte să-l compromită cu orice preţ pe Matei, dar nu suflă o vorbă despre scopul real al vizitei acestuia: acela de a-l duce pe Eminescu cu el, la Râmnicu Sărat. Vezi Doamne, Matei l-ar fi vizitat doar ca să-i calce covoarele, să-i mănânce dulceaţa şi să-i facă promisiuni pe care sigur le va încălca!

Şi mă mai întreb: dacă Maiorescu, aşa cum susţine, s-ar fi angajat faţă de căminar să preia *„toată îngrijirea materială şi morală”*, cu ce obraz ar fi acceptat el oferta lui Matei, de a-i trimite bani? Ce obraz trebuia să aibă, pentru a nu-i spune mezinului Eminovicilor ce tocmai discutase cu tatăl lui?

Şi aici, revenim la întrebarea: cum anume a reuşit Maiorescu să-l convingă pe Matei să-l lase pe Eminescu la Şuţu? Nu putem şti cu precizie ce tip de discurs a folosit Maiorescu în acea zi, dar putem bănui. De pildă, pare foarte probabil ca „argumentul” forte folosit de Maiorescu să fi constat în documente măsluite, precum procesul-verbal al Poliţiei şi fiţuica semnată de Şuţu –

ambele, culese din dosarul de curatelă numărul 968/1883. Fireşte, aceste falsuri nu erau destinate numai lui Matei. Piesele acestui dosar rămâneau foarte eficiente pentru posteritate – când, de altfel, au şi fost date publicităţii, cu efectul scontat.

Imediat după sechestrarea lui Eminescu, cu asemenea „documente” fabricate, Maiorescu putea reuşi două performanţe: pe de o parte, să îl convingă pe Matei de acuta „nebunie” a fratelui său (după care îi venea uşor să-l ţină la distanţă de ospiciu, sub diverse pretexte) şi, pe de altă parte, elimina complet din ecuaţie şi cea mai vagă urmă a ideii privind implicarea lui directă. Pentru Maiorescu, acest ultim aspect, al neamestecului său în acţiunea de internare a lui Eminescu, era extrem de important (nu degeaba, timp de decenii, publicul habar n-a avut că el a fost omul care aranjase ploile, împreună cu doctorul Şuţu).

Deşi, repet, nu putem cunoaşte în ce a constat discuţia lui Maiorescu cu Matei, există indicii de natură să convingă că, la 15 august 1883, locotenentul părăsea Bucureştii convins că nu câştigase decât o amânare, speranţa „revenirii” lui Eminescu fiind prezentată ca infimă. Ne putem gândi că, la întâlnirea din august, conştient de slabele sale resurse băneşti (comparativ cu puterea financiară a *Junimii*) şi de nepriceperea într-ale medicinii, el să fi acceptat ca, într-o primă fază, Maiorescu şi „amicii” să se ocupe ei de chestiune, având şanse de reuşită mult mai mari decât putea spera el să rezolve de unul singur.

Poate (şi) de aceea, după moartea căminarului, pe când Eminescu tocmai pleca de la Viena spre Italia, Matei a vândut totul la Ipoteşti, cu intenţia declarată ca părţile de bani ce li se cuveneau lui Nicu şi lui Eminescu să fie folosite de el pentru îngrijirea acestora. Harieta, deşi supărată (prin vânzare, rămăsese fără casă, fiind silită să-şi caute adăpost la mănăstirea Agafton), îi scrie lui Maiorescu că Matei şi-a luat *angajament scris*, privind obligaţia de a-i întreţine pe cei doi fraţi ai săi. Apoi, lucrurile s-au precipitat. La foarte scurt timp, Nicu s-a împuşcat, iar Eminescu, întors curând după aceea în ţară, s-a dovedit perfect zdravăn – motiv pentru care a şi fost izolat în perimetrul Iaşilor, bine controlat de oamenii *Junimii* politice.

Un nou argument că Matei nu a fost hoţ

Recent, Muzeul Literaturii Române din Iaşi, unde se află expus ceasul lui Eminescu şi inelul lui sigilar (ambele, din aur), a răspuns solicitării scrise, prin care rugam să ni se ofere *„informaţii cât mai amănunţite, cuprinzând istoricul acestor două mărturii”*. Din păcate, datele primite sunt extrem de sărace şi

la mâna a doua. Mai exact, ne-a fost remisă copia xerox a unui articol (de fapt, o notă ceva mai amplă, nesemnată) publicat la 15 ianuarie 1993, în ziarul *Evenimentul zilei*. În ciuda asigurărilor că *„datele ce le veţi găsi acolo* (în articolul cu pricina – n. ns.) *sunt furnizate de muzeograful de atunci, adică din momentul achiziţionării obiectelor”*, ne încearcă un sentiment amar, căci, dacă presa a ajuns să fie bază de date până şi pentru muzee şi dacă, în plus, sursa documentară mai bate şi câmpii, atunci chiar că nu ne mai mirăm de lipsa de interes faţă de aceste instituţii de cultură.

Dar, pentru a nu lungi vorba, iată conţinutul integral al articolaşului în cauză, intitulat *„Ceasul şi inelul de aur ale lui Eminescu”*:

„De la primele începuturi ale organizării muzeale a obiectivelor literare din cadrul Muzeului Literaturii Române din Iaşi, fiecare dintre cei puţin antrenaţi în acea muncă atât de captivantă visam să descoperim mari rarităţi, unicate de valori excepţionale, manuscrise, documente, tipărituri sau alte piese reprezentative pentru istoria şi cultura acestui neam, care să poată constitui apoi puncte de atracţie deosebită în muzeele ce urmau să se deschidă. Şi am avut noroc, un noroc cum nici prin vis nu ne-am fi închipuit. S-au descoperit, de-a lungul anilor, şi s-au pus în lumină, valori inestimabile. Printre marile noastre bucurii în acest sens se numără şi cea oferită de descoperirea ceasului şi inelului, ambele din aur, ce au aparţinut lui Mihai Eminescu.

Ne obişnuisem să dăm crezare fiecărui zvon, oricât de aiurit ne-ar fi părut la început. Când am auzit de ceasul şi inelul marelui poet, ne nu-a venit să credem. Ar fi fost prea frumos să fie adevărat. Şeful nostru de atunci, Ion Arhip, a decis imediat că pleacă el să cerceteze. Şi a plecat la Câmpulung Moldovenesc, unde trăia doctorul Gareiss, rudă prin alianţă cu Eminescu. Mare noroc am avut atunci şi de faptul că proaspăta noastră colegă, ***Magda Jianu, angajată muzeografă*** *îndată după deschiderea Casei «Dosoftei»* ***şi rudă cu doctorul Gareiss****, o mai veche cunoscătoare a tainei celor două valori, s-a oferit să ne ajute* (subl. ns.).

Doctorul Gareiss, destul de în vârstă şi cu sănătatea cam şubredă, urma să se stabilească definitiv în Germania. Magda Jianu şi Ion Arhip au reuşit să-l convingă să doneze pentru muzeul din Iaşi cele două obiecte eminesciene. Când le-am văzut intrate în patrimoniul instituţiei noastre, am crezut că toată lumea ne aparţine. Aveam deja asigurată o vitrină care să prezinte vizitatorilor o amintire atât de preţioasă legată de Dumnezeul geniului românesc (?). Aveau să mai urmeze încă multe, foarte multe descoperiri uimitoare cu care ne mândrim, pe drept cuvânt, în faţa oricui. Dar parcă valorile adunate după aceea nu s-au mai bucurat de atâta cinstire ca ceasul şi inelul marelui poet…”

Ca şi cum n-ar fi prea de-ajuns ea singură, inflaţia de cuvinte este dublată de lipsa ideilor legate de tema anunţată în titlu. S-a sleit atât de mult elanul, încât n-a mai rămas forţă decât pentru ostenite exaltări de tipul: Eminescu, *„Dumnezeul geniului românesc”*? Suntem convinşi că mulţi muzeografi au ce

povesti şi aşteptăm un volum care să cuprindă interesantele lor istorisiri, dar asta nu poate suplini informaţia substanţială şi la obiect.

Textul de mai sus conţine o singură ştire într-adevăr importantă: ceasul lui Eminescu a ajuns în posesia unui anume doctor Gareiss, care l-a donat Muzeului. Când s-a întâmplat acest lucru, prin ce concurs de împrejurări a devenit Gareiss proprietarul lui, ce fel de rudă era numitul cu Eminescu ori la ce dată l-a predat prestigioasei instituţii nu se mai spune, deşi, extrem de rară întâmplare, unul dintre muzeografii care s-au ocupat de preluarea obiectului era rudă cu donatorul. Dacă despre o piesă *„reprezentativă pentru istoria şi cultura acestui neam”* se ştiu şi se comunică atât de puţine lucruri, ce să mai aştepţi în ceea ce le priveşte pe cele mai puţin importante?

Câteva date orientative, pentru neavizaţi. Numele Gareiss este legat de Aglaia, sora lui Eminescu. Pe scurt: primul soţ al Aglaiei a fost Ioan Drogli, profesor în Cernăuţi, cu care a avut trei copii (Victoria, George şi Ioan – fata decedând la vârsta de numai doi ani). Ioan Drogli a murit pe neaşteptate, în noaptea de 10/11 noiembrie 1887, pe când Eminescu se găsea la Botoşani, împreună cu Harieta. După câţiva ani de văduvie, la 18 februarie 1890, Aglaia s-a recăsătorit (luând de soţ un militar, pe nume Heinrich Gareiss von Döllitzsturm), iar un deceniu mai târziu s-a stins şi ea.

Reamintim că, potrivit lui Victor Eminescu (fiul lui Matei), *„la moartea lui Mihai”* s-ar fi descoperit *„o mulţime de monede antice”* şi, se poate deduce din text, fără a fi însă cert, ceasornicul. Apar o serie de necunoscute: cine şi unde anume le-a găsit? Erau monedele la un loc cu ceasornicul? Cine şi sub ce formă a intrat în posesia lor? Pentru a răspunde, se impune să aflăm cel puţin două lucruri :

1) unde se găsea ceasornicul, în clipa în care Eminescu îşi dădea sufletul în ospiciul doctorului Şuţu;

2) dacă şi care dintre rudele lui Eminescu s-a(u) aflat în Bucureşti la data decesului lui.

Aşa cum am arătat, afirmaţiile potrivit cărora Matei ar fi furat ceasul propriului frate sunt neverosimile, Maiorescu însuşi, unică sursă a acestor informaţii, fiind cel care provoacă neîncredere. Lor li se adaugă atitudinea lui Eminescu. Ştiut fiind cât de mult ţinea la acest ceasornic (care nu avea doar valoare sentimentală, ci era şi un bun care, putând fi lesne gajat, la nevoie, îl putea ajuta să iasă dintr-o criză financiară), rămâne puţin plauzibil ca el să nu fi deplâns vreodată pierderea acestui obiect de mare valoare, aşa cum a făcut în cazul cărţilor şi în cel al manuscriselor (ultimele aflându-se, în clipa primei

lui sechestrări, la un loc cu ceasul, în *ladă*). Atunci când glăscioare din redacţiile unor ziare dirijate îl căinau pe Eminescu pentru dezinteresul pe care l-ar fi arătat ceilalţi Eminovici faţă de soarta lui (alte voci au aruncat vina pe Veronica), nimeni nu a afirmat că, în loc să-i *dea*, familia i-ar fi *luat*. De asemenea, cum nimeni nu-şi aminteşte ca Eminescu să fi întrebat ce se întâmplase cu acest dar primit de la căminar sau să fi umblat vorba că fratele lui ar fi pus mâna pe el, bănuim că lipsea temeiul unui astfel de zvon. În mod sigur, în timpul lungilor recluziuni la Şuţu şi la Obersteiner (iunie/iulie 1883 – februarie 1884), ceasornicul nu s-a aflat asupra lui Eminescu – drept dovadă stând faptul că primele informaţii pe care acesta i le cere lui Chibici în ianuarie 1884 privesc soarta cărţilor, a manuscriselor şi a ceasornicului. Chibici nu i-a răspuns în scris, cum ar fi fost de aşteptat, dar nu ar fi exclus ca, atunci când a plecat spre Viena, să fi avut cu sine şi ceasornicul.

Argumentul cel mai solid însă, care ne determină să credem că Eminescu şi-a recăpătat ceasornicul după eliberarea din ospiciul vienez rămâne corespondenţa. Aşa cum se cunoaşte, la 12 ianuarie 1884, Eminescu îi scrie lui Chibici:

> *„Ceea ce-aş voi să ştiu de la tine este dacă cărţile şi lada mea sunt în oarecare siguranţă şi dacă pot spera să le revăd.* ***În ladă trebuie să se fi aflând şi ceasornicul*** *pe care l-am scos de la Simţion”* (subl. ns.).

În scrisoarea prin care – la 10 februarie – îi răspunde în locul lui Chibici, Maiorescu nu pomeneşte nimic de cărţi ori de ladă, dar, din moment ce îl asigură că *„a fost o adevărată exploziune de iubire”* în sprijinul lui, vorbindu-i şi de ediţia a doua a recent lansatului volumului *Poesii*, *„care va fi reclamată pe la toamnă şi* ***în care vei putea face toate îndreptările ce le crezi de trebuinţă****”* (subl. ns.), rezultă că nu se punea problema ca lucrurile lui Eminescu să se fi pierdut, revenirea acestuia la masa de lucru presupunând recăpătarea lăzii cu întreg conţinutul ei. (Desigur, raţionamentul este valabil cu condiţia ca afirmaţiile lui Maiorescu să fi fost sincere.)

Reţinerea în Capitală a bibliotecii şi a manuscriselor lui Eminescu putea fi justificată prin faptul că erau greu de transportat, că la Iaşi Eminescu nu avea un spaţiu optim pentru depozitare şi că, oricum, „bolnav” fiind, ar fi fost în interesul sănătăţii lui să lase scrisul şi să stea la umbră. În afară de aceasta, junimiştii ieşeni nu puneau prea mare preţ pe cărţile lui – pe manuscrise, nici atât. Nu la fel stăteau lucrurile şi cu ceasornicul lui, obicet mic, ce nu ocupa nici întreg buzunăraşul vestei, dar lesne convertibil într-o

sumă de bani deloc neglijabilă. De aceea, dacă rătăcirea cărţilor şi a manuscriselor ar mai fi fost trecută cu vederea, dispariţia ceasornicului era de natură să ridice întrebări cu atât mai neplăcute, cu cât se ştia că Eminescu stătuse în gazdă la Slavici. De asemenea, din moment ce Maiorescu îi scrisese surorii lui că în volumul *Poesii*, pe care îl pregătise, se găseau şi *„Unele* ***absolut inedite****, mai ales un frumos sonet despre Veneţia şi o Glossă”* (subl. ns.), era clar că el cotrobăise prin lada cu pricina, putând fi, la rândul lui, învinovăţit pentru dispariţia ceasornicului. Cum Maiorescu nu avea nici un interes să apară ca un hoţ în ochii junimiştilor ieşeni, în cazul în care ceasornicul ar fi fost luat de Matei, el avea tot interesul să facă public acest lucru. Nu a fost cazul, Maiorescu acuzând pretinsul furt al ceasornicului de către Matei abia la 4 iunie 1887, în scrisoarea către Emilia.

Al doilea document pe care îl avem în vedere este scrisoarea trimisă de Eminescu lui Chibici, la 20 octombrie 1884, pe când stătea *„la otel România (vechiul han al lui Bacalu), într-o hulubărie puţin recomandabilă din orice punct de vedere”*. Cu acea ocazie, Eminescu îi scrie:

„Te rog dar, să iei tu lada de la Simţion, dacă nu mai e cu putinţă să stea acolo, până ce starea mea se va-ndrepta, dacă e cu putinţă să se-ndrepte vrodată”.

Cum, spre deosebire de epistola din 12 ianuarie, de data aceasta Eminescu nu mai invocă prezenţa ceasornicului în ladă şi, mai ales, nu solicită să-i fie trimis, deducem că, deja, acesta îi parvenise, într-un moment neprecizat.

Se afla vreunul dintre fraţii lui Eminescu în Bucureşti, la data decesului?

Istoria literară ne învaţă că, potrivit lui Maiorescu, nimeni din familie nu l-ar fi condus pe acesta pe ultimul drum. Aşa cum vom arăta ceva mai departe, avem motive să credem că notiţa din *Însemnări zilnice* (*„Nimeni din familia lui”*, la înmormântare) este o altă minciună strategică a *„olimpianului”*. Deşi foarte puţine surse din epocă au consemnat prezenţa Harietei la funeraliile lui Eminescu, acestea sunt mai credibile decât Maiorescu. De altfel, această ştire nu a fost dezminţită de nimeni.

Ca unică rudă de sânge participantă la funeraliile lui Eminescu, Harieta devine persoana căreia este cel mai plauzibil să îi fi fost înmânat ceasornicul fratelui dispărut. Victor Eminescu aminteşte câteva lucruri care s-ar fi descoperit după moartea lui Eminescu. Nu contestăm spusele lui, dar, ştiind bine că Eminescu locuia în gazdă, ne punem întrebarea: după închiderea lui la Şuţu, i-a mai plătit cineva chiria? Dacă „da”, cine, cum dovedeşte şi de ce nu s-a aflat până acum? Dacă „nu”, cine, când şi sub ce formă legală i-a golit locuinţa şi ce s-a ales de lucrurile existente în ea? Şi, nu în ultimul rând, de

unde ştia Victor, fiul lui Matei, ce anume se găsise în locuinţa lui Eminescu, după decesul acestuia?

Muzeul Literaturii Române din Iaşi a obţinut ceasornicul lui Eminescu de la medicul Gareiss. Dar Gareiss, când şi de la cine l-a primit? În mod normal, ar fi de aşteptat ca specialiştii care l-au „capturat" să ne poată răspunde. Minima curiozitate fiind general umană, nu o genă specifică muzeografului, bănuim că, fie şi extra-profesional, cei care au preluat ceasornicul i-au cerut lui Gareiss unele lămuriri. De ce nu ni le împătăşesc şi nouă?

Dacă am lua de bune informaţiile lui Maiorescu, ar trebui să acceptăm că Matei, după ce şi-ar fi însuşit aproape banditeşte *„ceasornicul alienatului său frate"*, tam-nisam, i l-ar fi cedat surorii lui Aglaia, deşi, afară de Maiorescu, nimeni nu mai ştia că acesta s-ar fi găsit la el. Cât de strânse erau relaţiile dintre Aglaia şi Matei putem intui din scrisoarea celei dintâi către editura fraţilor Şaraga:

> *„Repet încă o dată, cercetaţi imediat unde se află staţionat în prezent fratele meu căpitanul Eminovici, căci sunt convinsă că vă va da şi el dreptul liber de a tipări, ca şi mine"* (5 februarie 1893).

Faptul că ceasornicul a fost donat Statului de către rude ale lui Heinrich Gareiss, nu de către descendenţi ai lui Matei Eminescu, constituie un nou argument că, atâta timp cât Eminescu a fost în viaţă, căpitanul nu a profitat nici o clipă de bunurile acestuia. Ba, mai mult, din evoluţia lucrurilor deducem că el şi-a exercitat drepturile succesorale legitime abia prin anul 1894 – când, probabil, cineva i-a atras atenţia asupra lor.

În lumina informaţiilor actuale, traseul ceasornicului pare să fi fost următorul:

♦ după decesul lui Eminescu, i-a revenit Harietei, ajunsă la Bucureşti (nefiind exclus nici ca el să-l fi lăsat la Botoşani, în aprilie 1888, când a plecat spre Capitală);

♦ câteva luni mai târziu, Harieta decedând şi ea, ceasul a ajuns la Aglaia [Augustin Z. N. Pop scrie: *„Şi când această nefericită soră Harieta închise ochii la 24 decembrie 1889, puţinele bunuri de familie, hârtiile şi amintirile simple se mutară în scrinul celeilalte surori…"* (*Noi contribuţii…*)];

♦ când Aglaia s-a stins şi ea, ceasornicul a rămas soţului acesteia, Heinrich Gareiss, ale cărui rude de sânge l-au păstrat în familie, până în ziua (neprecizată) în care a fost cedat Muzeului Literaturii Române din Iaşi.

Fără să fie cert, acest traseu rămâne cel mai plauzibil. Deocamdată.

Aglaia, sora lui Eminescu, nu i-a scris lui Maiorescu

Cui întreabă dacă Aglaia, sora lui Eminescu, s-a adresat vreodată în scris lui Maiorescu i se răspunde afirmativ. Cei mai insistenţi află însă că este vorba doar de o singură epistolă, redactată la 3 iulie 1889. Dacă este adevărat că Aglaia a trimis o scrisoare la acea dată, pretenţia că aceasta i-ar fi fost adresată magistrului rămâne o altă gogoaşă. Eroarea porneşte din două izvoare principale: un text al lui Maiorescu, din 1892, şi volumul V al colecţiei întocmite de I. E. Torouţiu (*Studii şi documente literare*, 1934).

Pentru a reîmprospăta amintirile, să parcurgem textul acestei epistole, aşa cum apare el la Torouţiu (pagina 124). Reproduc conţinutul întregii pagini:

„LV

A.*[glaie]* ***Drogli cătră Titu Maiorescu***

STIMABILE DOMN,

Conform dorinţei D-voastre vă trimet «Familia» No. 2, anul 1885. Biografia fratelui Mihail este exactă, cu deosebire că s'au născut în satul Ipoteşti lângă oraşul Botoşani, depărtarea 1 oară, proprietatea tatălui nostru.

Gimnasiul superior nu l'a terminat aice din desperare că murise Pumnul. Îmi aduc aminte că după înmormântarea lui Pumnul ş'au depus cărţile sub un scaun în grădina publică ş'au plecat spre casa părintească. Întrebat de părinţi de ce au fugit de la şcoală el plângând răspunse: «mai mult n'am ce face în Cernăuţi – Pumnul nu mai este, au murit». Părinţii în loc să-l mustre, au plâns şi ei; noi copiii văzând că plâng părinţii, începurăm şi noi – aşa că acea scenă nu se va şterge niciodată din memoria mea.

Cum s'a desvoltat caracterul seu în urmă nu ştiu; ca copil şi băeat era foarte drept, blând, bun şi milos, totodată despot mare şi pesimist.

În anul 1871 părăsii şi eu ţara el fiind la studii în Viena. La moartea mamei în 1876 l'am văzut pentru ultima oară ca bărbat sănătos; atunci era deja în Iaşi ca funcţionar. **Cred că de la 1871 încoace, d-l Maiorescu va şti mai bine viaţa lui activă** *(subl. ns.).*

Sunt multe scene din copilărie care mi le reamintesc, însă sunt de prisos a le spune, căci nu pot fi bune pentru biografie.

A. Drogli

Cernăuţi 3 Iuli 1889."

Dedesubt, Torouţiu precizează:

*„**Izvoare**: Autografe Titu Maiorescu.*

Copie încredinţată de G. T. Kirileanu."

În textul ce prefaţează ediţia a VI-a a poeziilor lui Eminescu, Maiorescu lasă să se înţeleagă că această epistolă i-ar fi fost adresată lui:

„…din corespondenţa ce ***am*** *avut-o în a. 1889 relativ la biografia lui Eminescu,* ***am*** *şi o scrisoare de la sora mai mare a poetului, doamna A. Drogli, din Cernăuţi, 3 iulie 1889...”* (subl. ns.).

Abilă formulare, ce poate avea sensuri complet diferite, în funcţie de interpretarea care i se dă. Primul gând al cititorului este acela că Maiorescu a corespondat cu mulţi *„relativ la biografia lui Eminescu”* şi că, între cei care i-au scris pe această temă, s-ar număra şi Aglaia. Fraza are însă deplin înţeles şi în cazul în care Maiorescu s-ar referi la o epistolă a Aglaiei către nu-contează-cine, obţinută nu-contează-cum de un terţ, care i-a trimis-o nu-contează-de-ce magistrului, ca material documentar.

A fost Torouţiu păcălit de exprimarea lui Maiorescu? Mă îndoiesc, căci asta ar însemna că neatenţia (sau neştiinţa) lui ar fi fost atât de mare, încât să ne facă să ne întrebăm dacă a şi citit tot ceea ce a publicat. Scrisoarea Aglaiei nu putea fi destinată lui Maiorescu, de vreme ce ea îl pomeneşte pe acesta la persoana a treia: *„Cred că de la 1871 încoace,* ***d-l*** *Maiorescu* ***va*** *şti mai bine viaţa lui activă”* (subl. ns.).

Acelaşi I. E. Torouţiu, într-un volum precedent (numărul III), publicase o scrisoare a lui Ioan Sbiera către Titu Maiorescu, datată tot 3 iulie 1889. Primul paragraf al acestei epistole trimise de Sbiera din Cernăuţi (unde locuia şi Aglaia) sună astfel:

„Îndată ***după primirea răvaşului D-voastre****, am fost la sora răposatului M. Eminescu, la doamna Aglaiea Drogli şi* ***i-am comunicat dorinţa D-voastre****. Mi-a răspuns că biografiea ce i-a făcut' o I. Vulcan in numărul 2 din Familiea, anul 1885, ar conţine cam tot ce' şi aduce domniea sa aminte ca mai remarcabil din copilăriea lui, doară atât ar mai adauge că el, în vârsta de 16 ani a compus o dramă în cinci acte pe o singură coală de hârtie, pentru care mult ar da acum de s' ar mai găsi undeva. «Aceasta, zise ea mai departe, vădia de pe atunci talent literar». La stăruinţa mea* ***mi-a promis că'mi scrie*** *tot ce scie din copilăria frăţini-său, …dar' …****mi-a trimes numai scrisoarea pe care o alătur*** *la a mea. Numărul din Familie nu Vi' l trimet pentrucă sciu că' l ai”* (subl. ns.).

Textul este prea clar, ca să mai necesite comentarii sau demonstraţii. Este evident că Maiorescu a ajuns la Aglaia pe ocolite, prin I. G. Sbiera, care îi fusese profesor lui Eminescu după moartea lui Pumnul, era coleg cu

Maiorescu la Academie şi, mai ales, domicilia în acelaşi oraş cu Aglaia. La insistenţele lui Sbiera, aceasta a cedat (şi se pare că rău a făcut), acceptând să aştearnă pe hârtie câteva rânduri, pe care cernăuţeanul le-a pus în plic şi le-a trimis la Bucureşti.

Dacă am trata lucrurile superficial, am putea spune: ei, şi?, ce mare lucru este că Maiorescu nu a căutat-o direct pe Aglaia şi că Aglaia i-a răspuns prin Sbiera? Nu ştia că, oricum, rândurile ei ajung la Maiorescu? Nu neapărat, dar, e drept, deşi i s-a adresat lui Sbiera, Aglaia a răspuns, de fapt, întrebărilor lui Maiorescu. Amănuntul este doar aparent insignifiant, el fiind o elocventă mărturie privind profunda ruptură existentă între Maiorescu şi toţi Eminovicii – ruptură pe care unii se feresc să o recunoască, deoarece ea ar pune sub semnul întrebării şi relaţiile magistrului cu Eminescu. De aceea, probabil, celor nedumeriţi de necesitatea prezenţei unui intermediar între Maiorescu şi Aglaia, istoricul literar Augustin Z. N. Pop le oferă o explicaţie foarte personală:

„Harietei, căreia îi scrisese altădată (14/26 martie 1884) cu cuvinte de indignare, ***mai nenorocită acum sub aplecările dureroase ale sorţii****, nu i se putea adresa.* ***Locotenentului Matei Eminovici mai puţin****. Criticul scrise, încrezător, lui I. G. Sbiera, fost profesor al lui Eminescu la Obergymnasium, care, locuind în Cernăuţi, putea cere relaţii de familie de-a dreptul Aglaei. Dar,* ***cercetată pripit****, ea s-a mulţumit să recomande «cam tot ce-şi aduce ( ) aminte» schiţa biografică a lui Iosif Vulcan din Familia…”* (*Noi contribuţii…*) – subl. ns.

Aşadar, A. Z. N. Pop opinează că Aglaia s-ar fi *„mulţumit să recomande «cam tot ce-şi aduce ( ) aminte»”*, din cauză că ar fi fost *„cercetată pripit”*. Ciudată şi strâmbă frază! Nu pripeala a făcut ca informaţiile transmise de Aglaia să fie atât de sărace, căci Sbiera nu i-a dat un termen limită, în care să răspundă. De altminteri, Aglaia spune clar: *„Sunt multe scene din copilărie care mi le reamintesc, însă sunt de prisos a le spune”*. Poziţia ei este lipsită de orice echivoc.

Mai dificil de înţeles este ce o fi vrut A. Z. N. Pop să spună atunci când a afirmat că Maiorescu se putea adresa *„Locotenentului Matei Eminovici”* chiar *„mai puţin”* decât Harietei. Ce anume îl reţinea pe magistru să i se adreseze şi ce îl făcea să îl denigreze cu orice preţ? Să fi fost o ură bezmetică? Să îl fi defăimat el pe Matei cu gândul că, astfel, justifica de ce nu îl lasă pe Eminescu în grija familiei? Câteva lucruri sunt sigure: cât timp a trăit Eminescu, Matei l-a căutat pe Maiorescu doar pentru a-l lua pe „bolnav” cu sine – deci, numai

această intenţie îl putea deranja pe înaltul „protector”. La fel, Harieta nu l-a iritat pe Magistru până în clipa în care l-a primit pe Eminescu sub acoperişul ei. În fine, să ne amintim o parte din pretenţiile lui Maiorescu: *„toată grija lui, eu, numai eu, am avut-o şi numai eu am pus-o la cale. Nimeni altul nu s'a interesat de el – nici familia şi nici cei mai apropiaţi prieteni ai lui”* (epistolă către Emilia Humpel, 19 octombrie 1883). Aceste trei incontestabile realităţi dau naştere ipotezei că Maiorescu ar fi încercat să obţină un soi de monopol asupra lui Eminescu şi asupra operei acestuia, de care s-a slujit extrem de eficient. Direct sau prin şuşotitori, el a reuşit să creeze falsa impresie că Eminescu ar datora foarte mult „protecţiei” lui. Graţie eforturilor unei anumite „şcoli” de istorici literari, acest neadevăr a traversat diverse regimuri politice, continuând să fie acceptat şi promovat şi astăzi.

În ceea ce priveşte explicaţia dată faptului că Maiorescu nu i s-a adresat şi Harietei, cu aceleaşi întrebări puse Aglaiei, bine-ar fi fost ca A. Z. N. Pop să aibă dreptate! Unde n-ar fi avut magistrul atâta inimă, că de multe rele am fi fost scutiţi! Din păcate, nu considerentul că Harieta era „mai nenorocită acum sub aplecările dureroase ale sorţii” l-a oprit să-i scrie. Drept dovadă, nici la 14 martie 1884, când magistrul i-a adresat *„cuvinte de indignare”*, Harieta nu avea motive să fie veselă: abia se împliniseră două luni de la moartea tatălui ei, căminarul Gheorghe Eminovici (8 ianuarie), şi trecuseră doar 5 (cinci) zile de când se sinucisese fratele ei Nicu (9 martie).

Prin urmare, nici vorbă de menajamente! Ba, chiar dacă nu mergem cu gândul până la a ne imagina că Maiorescu înadins i-a scris *„cuvinte de indignare”* într-o clipă în care era atât de greu încercată, nu putem să nu remarcăm că magistrul nu îşi exprimă nici măcar în mod formal regretul faţă de cele două decese. La 14 martie, Maiorescu se referă atât de scurt şi sec la pierderea lui Nicu (*„Aud că şi fratele cel de la ţară a murit”*), încât, în plan afectiv, între aceste cuvinte ca o mică rafală de mitralieră şi *aud că v-a furat vulpea curcanul* nu zăreşti nici o diferenţă. Mai mult, după ce minte cu sfruntare: *„Despre paralizia la mână şi picior nu am aflat nimic; trebuie să fie scornituri absurde din provincie”* (la 6 decembrie 1883, tot el, Maiorescu, îi scrisese surorii lui că Eminescu *„are un «uşor acces de paralizie, cu crampe»...”*), „milosul” avocat abordează chestiunea care-l frigea:

„Încă o întrebare îmi permit. Bătrânul D-voastră tată, când a fost pe la mine la Bucureşti în August anul trecut, mi-a spus că tot capitalul său mobil era de 18.000 franci! Care este partea, care îi revine acuma lui Mihail, după moartea tatălui său?”

Cercul de fier

Nu există nici un document referitor la ceva anume, care s-ar fi petrecut între magistru şi familia lui Eminescu înainte de moartea acestuia, declanşând ura lui Maiorescu. O informaţie incontestabilă este aceea că, în 1889, Maiorescu s-a adresat numai Aglaiei, deşi ştia foarte bine că şi Harieta şi Matei aveau propriile amintiri (fiind posibil chiar ca unul dintre ei, fie pentru că a fost prezent la evenimente la care lipsiseră ceilalţi doi, fie pentru că era înzestrat cu o memorie mai bună, fie din alte cauze să fi fost mai bine informat). Totodată, observăm că Aglaia este sora a cărei existenţă fusese complet ignorată de Maiorescu pe când mai trăia Eminescu. Prin urmare, ea nu avea cum să îl supere pe magistru. (Cu toate acestea, aşa cum am arătat, nici la ea Maiorescu nu a apelat direct.)

Cu ce greşiseră Harieta şi Matei faţă de Maiorescu?

Cu Matei, magistrul se întâlnise doar la mijlocul lui august 1883, când acesta venise la Bucureşti cu gândul de a-l scoate pe Eminescu de la Şuţu şi a-l lua cu sine, la Râmnicu Sărat. Faptul că notiţa privind pretinsul furt al ceasornicului de aur a fost inserată în jurnalul lui Maiorescu mai târziu, ne face să credem că, în urma vizitei locotenentului, cei doi s-au despărţit în relaţii normale, doar ulterior având loc un eveniment sau creându-se o situaţie care l-a determinat pe Maiorescu să întunece cu orice preţ imaginea lui Matei.

Corespondenţa arată că magistrul şi-a înştiinţat sora despre pretinsul furt al ceasului abia la 4 iunie 1887 (lucru de mare mirare, dacă ne gândim că, în cazul în care un asemenea fapt ar fi fost real, el ar fi ajuns la urechile întregii familii Maiorescu şi că, într-una din multele lor scrisori trimise la Iaşi, fie matroana casei, fie fiica ei ar fi anunţat-o pe Emilia Humpel asupra unui gest atât de josnic). Acesta ar fi doar unul dintre considerentele care ar putea susţine ipoteza că Maiorescu a adăugat fraza cu pricina nu cu mult înaintea scrisorii din 4 iunie 1887. Faptul devine cu atât mai plauzibil, cu cât el are loc la nici două luni după ce Eminescu refuzase să revină în Iaşi, iar sora lui, Harieta, acceptase să-i acorde „azil”. Tot în acest scurt interval, Eminescu reîncepuse să scrie versuri, şi avea deja o înţelegere cu V. G. Morţun, care se declarase interesat să i le publice. Prin urmare, astfel, Eminescu demonstra că numai „nebun” nu era. Recuperând încet-încet terenul pierdut în 28 iunie 1883, putea să câştige bani prin propria muncă şi, în plus, volumul preconizat ar fi eliminat fără doar şi poate ediţia Maiorescu.

Mai ştim că Maiorescu şi-a minţit de multe ori familia (uneori, doar prin omisiune), dar ţinea ca relaţia cu sora lui să fie cât mai trainică, compensând labilitatea relaţiilor cu soţia – cea care i se părea astăzi magnifică, dar mâine se comporta *„ca o furie, ochii învăpăiaţi, sprâncenele în goană de încruntare, mânele reci, etc."*, pradă, de pildă, unui *„adevărat acces de gelozie jumătăte alienată-idioată"* (*Însemnări zilnice*, 15 iunie 1889). La fel, ştim cât de sensibilă era Emilia la tot ce era legat de Eminescu, acesta fiind unul dintre motivele pentru care Maiorescu încearcă să-i creeze iluzia că l-a trimis pe Eminescu la Viena doar pentru a-i face dânsei pe plac.

Una peste alta, nu cred că greşim dacă analizăm cu mai multă atenţie cele petrecute în 1887, când apar câteva date concrete, care ne ajută să pricepem ce anume s-a întâmplat, de a stârnit reacţii atât de veninoase din partea lui Maiorescu.

Corespondenţa Harietei deschide prima cale de cercetare. Înainte de a ne uita prin scrisorile ei, trebuie să precizăm că ea şi Matei au fost atacaţi în acelaşi timp de Maiorescu, care le aduce amândurora aceeaşi gravă acuzaţie: aceea că ar fi hoţi (locotenentul – avansat între timp la gradul de căpitan – ar fi furat ceasul lui Eminescu, iar *„faimoasa Henrietta"* ar fi fost capabilă să-i toace banii). Acuzaţia, repet, a fost formulată la foarte scurt timp după ce Harieta îşi „permisese" să îl primească pe Eminescu în locuinţa ei din Botoşani, în loc să-l alunge la Iaşi, aşa cum, probabil, ar fi vrut Miron Pompiliu şi şefii lui. Faptul avea loc după ce, cu vreun an în urmă, tot ea, încercase zadarnic să îl smulgă pe Eminescu din Iaşi, spre a-l lua cu sine la Botoşani (ne reamintim că o tentativă similară făcuse şi Matei). Atunci, „amicii" au respins rugămintea Harietei, deşi, în mai 1886, Miron Pompiliu i-a trimis lui Maiorescu o scrisoare disperată, cerându-i să-l (re)interneze pe Eminescu.

Fapt de relativă mirare, Emilia Humpel va prelua formularea fratelui său, căruia îi scrie la 20 iunie 1887: *„Şi noi ne ferim de* ***faimoasa Henriette*** *şi de dl. Eminovici"* (subl. ns.). Aprecierea Emiliei este bizară, deoarece ea nu corespondase cu Harieta, iar aceasta nu a fost nici o clipă acuzată că ar fi prăpădit banii strânşi pentru Eminescu în alte scopuri decât cele stabilite de Comitetul din Iaşi. Fraza este cu atât mai suspectă, cu cât nu înţelegem de ce ar fi trebuit Emilia să se ferească de Matei, pe care nu avem ştiinţă să îl fi văzut, măcar, la chip. Pare o supralicitare, pe care preferăm să nu o comentăm acum.

Să-i dăm cuvântul şi Harietei. După ce îi acuză de nepăsare pe *„pretinşii amici"* ai lui Eminescu, ea îşi aminteşte cu amărăciune:

„Eu i-am propus de mult să-l iau la mine, ei au zis că la mine n'are distracţie, ba încă şi mai mult, m'am dus să-l văz de două ori la Iaşi şi ***am şezut două zile în hotel până mi-au dat amicii voe să-l văd*** (subl. ns.). *Nici o dată în vieaţa mea n'oiu uita lovitura mea morală, când l'am văzut aşa mizer…"* (23 iunie 1887).

Oare, această informaţie nu apare la biografi doar pentru că îl contrazice pe Maiorescu, demonstrând că familia a încercat să se ocupe de Eminescu, dar abia a obţinut o… audienţă la el, din cauza „amicilor", care îl „ocroteau"? Oare, faptul că „amicii" preferau să-l ştie pe Eminescu la ospiciu, decât liber şi alături de un membru al familiei sale nu spune nimic? Dacă Maiorescu chiar socotea că ar fi un alienat irecuperabil, ce sens mai avea să-i cenzureze până şi întâlnirile cu sora lui?

Maiorescu pretinde că, la 18 octombrie 1883, i-ar fi scris lui Gheorghe Eminovici: „Dacă nu se va îndrepta până atunci, va fi timpul venit să-l aşezăm la Golia sau la Mărcuţa, ca pe un bolnav fără leac". Peste patru ani, la 3 iunie 1887, magistrul va scrie celor de la *România jună*: *„Eminescu tot mai trăieşte, deşi este intelectual pierdut;* ***fiindcă trăieşte****, trebuie să figureze în almanah"* (e vorba de *Almanahul „României june"*) – subl. ns. Dacă Eminescu chiar era un mort umblător, de ce nu a îndrăznit totuşi să-l aşeze *„la Golia sau la Mărcuţa, ca pe un bolnav fără leac"*? Chiar dacă ar fi să admitem că Eminescu ar fi fost bolnav şi ar fi avut o recidivă în vara lui 1887, era acesta motiv să-l prezinţi ca fiind iremediabil *„pierdut"*? Oare, la 19 octombrie 1883, Maiorescu nu îi scria Emiliei în termeni asemănători (*„Aşadar,* ***eu ştiu*** *că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Şuţu şi mai* ***ştiu*** *că ducerea sa la Viena este cu totul de prisos"*), pentru ca, la scurt timp, să se dovedească că greşise? Neputinţa lui Maiorescu de a-şi mărturisi flagranta eroare indică onestitate? Se poate vorbi de bunăvoinţă, măcar, atunci când „protectorul" persevereazǎ în greşeli comise împotriva celui despre care pretinde că l-ar ocroti?

Cum se face că, îndată ce începea să scrie, Eminescu… „înnebunea" subit? Reamintesc: la 25 octombrie a apărut poezia *La steaua*, iar la 5 noiembrie a fost arestat, patru zile mai târziu fiind deja închis la Mănăstirea Neamţului. A ieşit de aici la 9 aprilie, plecând direct spre Botoşani. Scurt timp după sosire, a reînceput să scrie versuri, pentru ca, vreo lună şi jumătate după aceea, să devină iar „alienat". În aprilie următor, a ajuns în Capitală. Peste câteva luni, publica articole în *România liberă*. Curând după aceea, lui Eminescui i s-a oferit o tribună de la care putea rosti oricând, orice: revista *Fântâna Blanduziei*. În decembrie 1888 a apărut primul număr al acestei

publicaţii, iar în ianuarie 1889 Eminescu a fost din nou dat pe mâna lui Şuţu – de data aceasta, definitiv. Şi-acestea sunt tot coincidenţe?

Amicii, mai răi ca lupii

După ce Eminescu a părăsit Botoşanii, în aprilie 1888, Harieta nu a primit de la el scrisorile promise la despărţire, astfel că, în vara lui 1888, ea nu ştia nici măcar unde locuieşte:

„De la cuconu Mihai nu am găsit nici o buche, lucru ce mă costă cum nu sunt în stare a vă descrie, căci nu pot să-mi fac o idee sigură, ce face şi de ce nu-mi scrie nimic? Bată-l Dumnezeu de Bucureşti, de n'ar fi aşa de mare, tot îl găsea un domn ce merge acolo foarte des, că-i este femeea bolnavă la spitalul d-lui Sutzu. Însă m'a asigurat c'o zi întreagă l-a căutat şi n-a fost în stare să-i deie de urmă. (…) Poate mata, în absenţa me, vei fi aflat ceva de Mihai, căci eu parcă aşi fi în America".

Aceasta era situaţia la 10 iunie. Vreo două săptămâni mai târziu, am văzut, Maiorescu avea să declare în scris că Eminescu n-ar fi *„în starea sigură de a se îngriji însuşi"* şi că, în consecinţă, vrând-nevrând, cei care se stingeau de dragul lui întemeiaseră un *„Comitet de amici care să'l ia iarăşi sub un fel de tutelă"*.

Aproape completa rupere a lui Eminescu de Harieta, de Aglaia şi de Matei a fost unul dintre factorii care au făcut ca el să cadă mai uşor victimă în ianuarie 1889 (cum se întâmplă, îndeobşte, cu cei singuri pe lume). Aşa se face că Harieta află de reinternarea lui Eminescu abia în martie 1889, când acesta se găsea de vreo lună şi jumătate în ospiciu. Sare în ochi faptul că, nici acum, autorităţile nu au înştiinţat familia „bolnavului", aşa cum obliga Legea. Şi, de data aceasta, sub nici o formă, nu se mai poate admite ideea că „amicii" nu ştiau de unde să-i ia rudele. Pentru Maiorescu, adresa Harietei era bine cunoscută (doar era *„faimoasă"*, nu?), de Aglaia a dovedit că ştie cum să dea, dacă doreşte, iar Matei se afla într-o situaţie similară, din moment ce Maiorescu urmărea atent evoluţia lui.

La 7 martie 1889, Harieta îi scrie Corneliei Emilian:

„Ce rău a făcut ea [Veronica] de l-a luat pe Mihai de lângă mine. Mi s'a spus că este iarăşi plin de bube. De aceea ce m'am temut, n'a scăpat, pentru că n'a mântuit cura şi mizerabila boală s'a ivit cu putere de i-a luat iarăşi mintea. De ce nu-l caută ea acum?"

Scrisoarea arată, fără dubii, un lucru extrem de important: pentru Harieta, apariţia leziunilor era semn sigur al smintelii. Eminescu nu trebuia să se comporte ca un alienat, pentru a fi socotit astfel. Ca de atâtea ori înainte, şi cu această ocazie, se spune că Eminescu şi-ar fi pierdut minţile, dar singurul simptom în acest sens rămân păcătoasele *„bube”* de pe gambe, care nu aveau nimic de-a face cu sifilisul, nicidecum fapte sau manifestări concrete de alienare.

A fost confundată ectima cu sifilisul? Nu, deoarece se ştia că pentru ectimă Eminescu urmase mai multe tratamente prescrise de doctorul W. Kremnitz, care a contestat totdeauna caracterul luetic al bolii lui Eminescu. Şi, ca să eliminăm orice dubii, iată, integral, ce scrie Slavici referitor la această boală de piele:

„El [Eminescu] s-a îmbolnăvit în cele din urmă – o boală care mie îmi părea foarte primejdioasă: i se umpluseră fluierele picioarelor de nişte bube urâte, care se întindeau. ***D-rul Kremnitz, care ţinea mult la el, l-a examinat însă şi ne-a încredinţat că bubele acelea sunt cu desăvârşire nevinovate*** (subl. ns.)*, că le au adeseori oamenii care trăiesc în mizerie* şi că se vor vindeca ele de ele după ce Eminescu va fi trăit un timp oarecare mai regulat.*

A rămas deci ca el să plece la ţară, şi răposatul Nicolae Mandrea i-a făcut rost să steie timp oarecare la moşia Floreşti din Valea Gilortului, unde avea şi aer curat şi apă bună. Pentru ca să nu steie de pomană, ceea ce el n-ar fi primit, comisiunea însărcinată cu publicarea documentelor rămase de la baronul Hurmuzaki i-a dat, în urma stăruinţelor lui Teodor Rosetti, un onorariu de câteva mii de lei pentru traducerea în româneşte a unui volum din ***Fragmente****. A rămas însă ca aceasta să fie singura carte pe care o ia cu dânsul, căci cărţile pe care le cetea erau duşmanii lui.*

Am trecut peste câteva săptămâni şi eu pe la Floreşti şi l-am găsit acolo sănătos tun şi în voie bună. Era numai el la conacul moşiei, singur, adecă în foarte bună societate.”

*În trecut, cuvântul *mizerie* nu avea şi conotaţia de *murdar*, adăugată cu timpul sensului său principal, acela de *sărăcie lucie*. Unii par să nu ştie acest lucru.

Mărturia lui Slavici convinge că „amicii” ştiau foarte exact ce era cu bubele de pe gambele lui Eminescu. S-a profitat de asemănarea lor cu leziunile de natură luetică? Aşa s-ar zice. Sigur este că, în 1889, la Şuţu au fost reluate diagnoza şi cura prescrise de Isac, cu deosebirea că fricţiunile cu mercur au fost înlocuite cu *„injecţii mercuriale”* (doctorul V. Vineş). Astfel, într-un răstimp de nici doi ani, organismul lui Eminescu a fost supus la trei tratamente cu derivaţi ai mercurului – cel puţin o dată, doza de argint viu depăşind orice închipuire.

Cum, pe de o parte, Maiorescu a corespondat cu doctorul Isac şi, pe de altă parte, era complice cu Şuţu încă din 1883, a crede că el nu a ştiut ce se

întâmplă ar fi naivitate. Lipsa oricărei intervenţii din partea lui şi garanţiile explicite acordate anterior priceperii lui Şuţu se extind, implicit, şi asupra lui Isac, ceea ce face să putem afirma că Maiorescu a fost întru totul de acord cu numiţii medici.

La 6 iunie 1889, Harieta îi transmitea Corneliei Emilian:

„Venind azi în oraş, am găsit ziarul «Naţionalul» pe care mi l-ai trimes mata şi am cetit ce scrie despre bietul Mihai. Mi s'a umplut inima de durere, mai cu deosebire că ***acuză rudele că nu-l îngrijesc****. Eu, care* ***voiu să renunţ la Lacu-Sărat şi să pornesc la Bucureşti****, să am numai cu cine să-l aduc. Mămuţă dragă, oare D-nu [Teodor] Lateş sigur că-l va aduce? Învaţă-mă să mă duc la Bucureşti cu banii ce-i am de la d-nu Nanu, şi* ***îl voiu putea oare aduce singură****? Aşa sunt de supărată, în cât nu ştiu ce să fac* ***să-l scap de spital****, căci ştiu bine că el se supără peste firea omenească când îşi vine în fire (?) şi se vede în spital. Singura mea speranţă eşti mata, scumpă mamă, ca* ***să rogi pe studenţi să se grăbească a-l aduce, poate este încă timp****. Vezi mata că* ***nimeni nu plăteşte la spital****, apoi de ce să-l las eu de batjocura nu ştiu cui?*

Mă las în deplină credinţă că mata vei avea bunătate să spui un cuvânt lui d-nu Lateş sau alt cuiva, să-l aducă la Iaşi” (subl. ns.).

O dată ce a scris asemenea rânduri, este greu de presupus că *„faimoasa”* Harieta îl mai socotea pe Maiorescu binefăcător al fratelui ei. Evident, intenţia ei de a-l lua pe Eminescu din ospiciul lui Şuţu, nu-i putea rămâne străină lui Maiorescu. Rândurile Harietei prezintă o intenţie mai veche, lucru demonstrat de fraza: *„Mămuţă dragă, oare D-nu Lateş sigur că-l va aduce?”*, din care rezultă că soluţia Lateş fusese anterior propusă de C. Emilian, din moment ce Harieta o întreabă dacă e lucru sigur că acesta *„'l va aduce”* pe Eminescu de la Bucureşti.

Intenţia Harietei de a-l scoate pe Eminescu de la Şuţu nu era, deci, o noutate. Preconizata ei călătorie spre Capitală fusese anunţată încă din primăvară:

„Direcţiunea ospiciului Mărcuţa, din Bucureşti, ne spune Epoca*, a făcut cunoscut zilele acestea parchetului din capitală, că nu mai poate ţinea-n căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu, pentru motivul că ospiciul nu poate hrăni decât pe bolnavii a căror întreţinere e plătită de primăria capitalei.*

Primul procuror, faţă cu această invitaţiune puţin umanitară a direcţiunea de alienaţi, a cerut de la o comisiune medicală un raport asupra stărei poetului Eminescu (este vorba de certificatul semnat de doctorii Al. Şuţu, G. Alexianu şi Z. Petrescu la 23 martie 1889 – n.ns.). *Acest raport fiind depus dintr-însul se constată că boala crudă care-a lovit pe ilustrul cugetător se agravează din zi în zi.*

În urma acesteia, primul procuror a cerut de la primul preşedinte al tribunalului de

Ilfov să instituie o ***curatelă asupra averii bolnavului****, adică asupra modestei pensiuni de 250 lei, pe care i-a acordat-o nu demult Camera.*

Pe de altă parte, ***e vorba de a se readuce nenorocitul bolnav la Botoşani*** *unde se făcuse deja odată bine, subt cura veteranului şi-nvăţatului nostru medic d. Dr. Isaac. În acest scop,* ***sora poetului va şi pleca zilele aceste la Bucureşti****"* – subl. ns.; (*Curierul român*, 19 aprilie 1889).

Aşadar, primul act al unei înscenări a fost jucat de Şuţu, care a informat că Eminescu va fi dat afară din ospiciul Mărcuţa (unde Şuţu era director), sub penibilul pretext că nu s-ar fi găsit un tain tocmai pentru el, *„poetul cel mai mare al ţării"* şi omul care avea, nu-i aşa?, o „protecţie" atât de înaltă. De altfel, *„motivul că ospiciul nu poate hrăni decât pe bolnavii a căror întreţinere e plătită de primăria capitalei"* este cu atât mai dicutabil, cu cât *Regulamentul* de funcţionare al numitului ospiciu precizează: *„Toţi cei admişi în Ospiciu sunt întreţinuţi şi căutaţi cu cheltuiala Guvernului"* (articolul 3). Dacă, aşa cum se pare, Şuţu a făcut apel la prevederile articolului 4 din Regulament (*„În despărţirea smintiţilor se pot primi şi indivizi de o condiţiune mai bună cu îndatorire d'a plăti o ipensiune potrivit cu cheltuielile Regimului Ordinariu; însă se vor ţine într-o secţiune deosebită pentru fiecare sex"*), reaua lui credinţă este şi mai evidentă.

Fără să ne propunem să epuizăm acum subiectul, remarcăm că, din moment ce Eminescu fusese acceptat în ospiciu, înseamnă că nu se punea problema banilor, acest jalnic pretext fiind enunţat aproape imediat după 12 februarie 1889 – data la care regele a semnat decretul de acordare a pensiei viagere. De asemenea, reamintim că Eminescu a fost dus la Mărcuţa la o dată necunoscută şi de către persoane neidentificate. Şuţu l-a primit, încălcând grosolan prevederile articolului 7 din Regulamentul de funcţionare internă, care stipula:

„De câte ori o autoritate administrativă înaintează pe Vr' un smintit la Ospiciu, ***trebuie să-l însoţească de o hârtie formală către Medicul primar al Ospiciului, însoţită de act medical în original*** (subl. ns.)*, iar dacă smintitul se trimite de vr' un tribunal sau vr' o curte el va fi însoţit pe lângă hârtia formală şi d' un extract de sentinţă judecătorească prin care a fost declarat de smintit"*.

În disperare, unele voci dispuse să îl apere pe Maiorescu cu orice preţ au încercat să se agaţe de faptul că arhiva Mărcuţei fiind dată dispărută, nu s-ar mai putea şti cu precizie dacă respectivul document medical a fost sau nu întocmit. Răspunsul ni-l dă chiar Şuţu, atunci când afirmă că, împreună cu

doctorii G. Alexianu şi Z. Petrescu, ar fi fost invitat *„de Dl. prim-procuror prin adresa nr. 5717 a comunica starea facultăţilor mintale a lui M. Eminescu”* . Cum raportul semnat de cei trei este datat 23 martie şi cum în el nu se face nici o referire la vreun alt act medical similar emis în acelaşi an, este limpede că, în intervalul ianuarie – 23 martie 1889, Eminescu a fost dus şi ţinut la Mărcuţa cu forţa (adică, în termeni mai apropiaţi de dreptul penal, a fost *răpit şi sechestrat*).

Doctorul Şuţu nu se putea prevala nici de prevederile articolului 12 al aceluiaşi Regulament, privind cazurile excepţionale (*„În caz de urgenţă, Medicul primar al Ospiciului poate primi provizoriu pe un individ şi fără certificat Medical, însă* ***va raporta pe dată despre aceasta Direcţiunei Generale a Serviciului Sanitar****, care orânduieşte o comisiune medicală spre a examina starea mentală a individului”* – subl. ns.), întrucât, pe de o parte, el nu a anunţat Direcţia Generală a Serviciului Sanitar, şi, pe de altă parte, desemnarea comisiei s-a făcut împotriva Legii, primul-procuror neavând competenţa necesară şi trebuind să apeleze tot la conducerea Serviciului Sanitar.

Desigur, Şuţu nu a acţionat de capul lui (la acea dată, la putere se afla un guvern junimist, în care Maiorescu deţinea portofoliul Cultelor). Demersul a fost un vicleşug, menit să provoace, pasămite, reacţia Parchetului şi să-l oblige să ceară punerea pacientului sub interdicţie (demers care, dacă Eminescu ar fi fost bolnav, trebuia făcut cu două luni în urmă). În felul acesta, între altele, se trecea peste multiplele şi gravele ilegalităţi comise împotriva acestuia, Parchetul „uitând” să întrebe, înainte de orice, în ce temei legal se afla Eminescu la Mărcuţa. De asemenea, primul-procuror se prefăcea a fi uitat conţinutul articolului 437 din Codul civil:

> *„În caz de nebunie cu furie, dacă interdicţia nu este provocată nici de soţ, nici de rude, ea trebuie să fie provocată de procuror, care în cazuri de imbecilitate* ***sau de smintire*** *poate asemenea a o cere în contra unei persoane,* ***însă numai când n-are soţ, nici soţie, nici rude cunoscute****”* (subl. ns.).

Or, ştim bine, Eminescu avea rude în viaţă. Asupra acestui subiect voi reveni însă în pagini viitoare, demonstrând că dosarele de curatelă deschise lui Eminescu, nicicând „curate”, au fost (re)„aranjate” după 1958, anul în care Gh. Călinescu a fost oficial informat asupra existenţei unuia dintre ele.

În ceea ce-l priveşte, Şuţu era cointeresat să îl dea afară pe Eminescu din ospiciul Statului, pentru a-l transfera în stabilimentul său, proprietate privată, având astfel nu numai un pacient în plus, ci unul de excepţie, pe care îl putea studia în voie şi asupra căruia era liber să încerce orice terapie. Mai mult,

pentru strachina zilnică de mâncare gătită în plus, el urma să primească lunar cei 250 de lei, pe care, după mari eforturi, Camerele se deciseseră să îi acorde lui Eminescu. Impresia că transferul de la Mărcuţa în stabilimentul lui Şuţu ar fi fost un favor făcut lui Eminescu este total greşită, întrucât el nu a fost, astfel, dus de la rău la mai bine. La Mărcuţa, hrana putea fi mai proastă, dar acolo Şuţu nu putea face chiar orice. Pentru că era doar şef, nu şi patron, libertatea lui de acţiune era mult îngrădită nu numai de faptul că era mai mare numărul subalternilor (deci şi al ochilor şi urechilor curioase), ci şi de tipul de relaţie existent între el şi restul personalului. De altfel, faptul că lui Eminescu i-au fost administrate *„injecţii mercuriale”* doar după ce a ajuns la *„institutul”* Şuţului vorbeşte de la sine.

Maiorescu, recte Comitetul

Cel puţin o vreme, Harieta l-a respectat pe Maiorescu. Dacă sentimentul ei provenea doar din credinţa că i-a ajutat fratele ori dacă se datora şi poziţiei lui sociale, nu putem şti. Când, împinsă de nevoia de a-şi respecta promisiunea făcută unui medic, a apelat ea însăşi la înţelegerea magistrului, cerându-i 600 de lei cu împrumut, nici nu a fost băgată în seamă. Cum tonul scrisorilor ei către Cornelia Emilian nu arată vreo urmă de resentiment faţă de Maiorescu, deducem că, deşi nu i-o fi convenit, nici nu şi-a schimbat pe loc impresia despre el, conştientă fiind, probabil, că magistrul nu avea nici un fel de obligaţie faţă de ea. Se pare că, puţin înainte de moartea lui Eminescu, s-a petrecut ceva ce noi nu cunoaştem şi care a răvăşit-o cu totul. Spun înainte de moarte, pe considerentul că, în scrisoarea mai sus citată, ea invocă *„mizeria”* – or, aceasta nu putea fi observată la un cadavru aşezat într-o pivniţă de spital şi cu atât mai puţin de la sute de kilometri depărtare. *„Mizeria”* cred că este unul dintre aspectele văzute, aşa cum spune Harieta, cu ochii ei. Şi unde altundeva să o fi văzut, dacă nu la ospiciul în care a murit Eminescu?

Harieta îl socotea pe doctorul Şuţu principalul vinovat de moartea lui Eminescu. Cum era ştiut, însă, că la Şuţu se ajunsese prin „grija” lui Maiorescu, foarte posibil ca ea să îl fi considerat şi pe acesta din urmă parţial răspunzător, dacă nu de uciderea lui Eminescu, măcar de faptul că acesta fusese ţinut *„în cea din urmă mizerie”*.

De asemenea, ea nu putea uita că, prin presa junimistă, întreaga familie Eminovici fusese acuzată că nu s-ar îngriji de soarta lui Eminescu. În ceea

ce o priveşte pe Harieta, nedreptatea era flagrantă. Întâi, nu ea s-a arătat nepăsătoare faţă de soarta lui Eminescu, ci acesta nu a fost, în 1888, foarte doritor să o întâlnească:

„La 23 August m'am dus la Lacul-Sărat şi am făcut numai 15 băi, pentru că la 5 Septembrie s'au închis băile. De la Lacul-Sărat m'am dus la Bucureşti să văz pe Mihai. Ce am întâmpinat, nu sunt în stare a-ţi descrie, lucru ce s'a însărcinat a-ţi scrie buna şi nobila Domnişoară Adela Andrei. (...) Mihai este bine, dar am trebuit să fac multe închinăciuni adoratei lui până mi-a permis să-l văd" (Harieta către C. Emilian, 26 septembrie 1888).

În al doilea rând, reinternarea lui Eminescu la Şuţu s-a făcut într-un mod şi la o dată necunoscute nici astăzi, de către persoane rămase neidentificate. Ca şi în 1883, lipseşte orice document legal, ce trebuia emis în clipa închiderii cuiva în balamuc. În ciuda legislaţiei în vigoare, nimeni din familia lui Eminescu nu a fost înştiinţat asupra privării lui de libertate. Ba, mai mult, Maiorescu va recurge chiar la declaraţiile mincinoase ale lui M. Brăneanu, pus să-i inducă în eroare pe magistraţi.

Din punctul de vedere al Justiţiei, Eminescu fusese până în 1889 deplin sănătos, neexistând probe medicale legale contrare. Legea prevedea ca toţi smintiţii să fie obligatoriu puşi sub interdicţie, or, în cazul lui Eminescu, nu numai că Justiţia nu a dat o sentinţă în acest sens, dar nimeni nu a cerut ca el să fie interzis. Prin urmare, nu se putea pune nici problema recidivei, aşa cum a scris Maiorescu, întrucât, după 28 iunie 1883, când Eminescu, pur şi simplu, a dispărut brusc din mijlocul celorlalţi, despre el s-a spus că ar fi alienat, dar nimeni nu a văzut vreodată cum se manifestase invocata nebunie.

Principalele încălcări ale Legii, comise în ianuarie 1889, când, repet, Eminescu a fost cules nu se ştie de unde (poate chiar de acasă) şi închis din nou la Şuţu sunt evidente: 1) nu a fost întocmit nici unul dintre multele documentele prevăzute de Lege în asemenea cazuri, Eminescu fiind transportat într-un loc închis, aşa cum un produs de contrabandă circulă de la contrabandist la beneficiar (neexistând documente, nu se poate preciza dacă a fost vorba de Mărcuţa, de balamucul privat al lui Şuţu, de alt stabiliment ori de vreo locuinţă personală, după cum nu se ştie nici cine, când şi de ce l-a dus acolo, ori în ce temei legal l-a primit Şuţu ori alt doctor, în cazul în care a fost dus la ospiciu); 2) pentru a-şi duce planul la îndeplinire, complicii au comis infracţiunile de răpire şi sechestrare; 3) nu a fost numită comisia care, în maximum 3 zile, trebuia să se pronunţe asupra stării de sănătate a pacientului (fapt explicabil, dat fiind modul ilegal în care a fost „internat").

Deşi numele celor care l-au dus la Şuţu nu sunt ştiute, avem temei să credem că, şi acum, aranjorul operaţiunii a fost tot Maiorescu. Iată ce îi scrie acesta lui Socec, la 27 iunie 1888, când Eminescu abia revenise în Capitală şi când, subliniez, nimeni, dar absolut nimeni nu îi pune în seamă vreo faptă concretă care să ateste alienare sau care să fie măcar neobişnuită:

„Pentru Eminescu, care este aici şi ***nu e în starea sigură de a se îngriji însuşi****, se formează un* ***Comitet de amici care să'l ia iarăşi sub un fel de tutelă.****"* (subl. ns.).

Această epistolă este o mărturisire aproape completă, care arată cine a organizat eliminarea lui Eminescu de pe scena vieţii publice – întâi, prin

Pentru Eminescu, care este aici
şi nu e în starea sigură
de a se îngriji însuşi, se
formează un Comitet de amici
care să'l ia iarăşi sub
un fel de tutelă. Din acest

mijloace de forţă, iar mai apoi, prin permanentă urmărire şi obstrucţionare. Sub acest aspect, baronul von Mayr era un diletant, cu rezultate pe măsură! Principalii supraveghetori ai lui Eminescu au fost totuşi români, nu unguri, austrieci sau ruşi.

Ştim bine că aşa-zisul „Comitet de amici", de care vorbeşte Maiorescu, nu numai că nu a fiinţat practic, dar, afară de Maiorescu, nimeni n-a pomenit, măcar, necesitatea înfiinţării unui asemenea grup. Cum nici magistrul însuşi nu marchează momentul alcătuirii lui în jurnalul intim şi cum nici alţii nu îşi amintesc de existenţa lui, concluzia se impune de la sine: *„Comitetul de amici"* era, de fapt, Maiorescu. Acest paravan nu are, precizăm, nimic comun cu nucleul numit Comitet şi care, la 20 octombrie 1890, a început să cerşească parale, motivând că *„Mormântul lui Eminescu are trebuinţă de un monument de piatră înconjurat de grilaj şi de plantaţii, care să însemneze locul ultimului repaus al*

marelui poet naţional". În relaţia lui Maiorescu cu Socec, aburul numit *„Comitet de amici"* a fost util pentru a justifica preluarea de către magistru a drepturilor băneşti cuvenite lui Eminescu.

Maiorescu şi „amicii" au minţit Tribunalul

În vremea în care Harieta nu ştia cum să procedeze, doar-doar îl va scoate pe Eminescu mai iute de la Şuţu, nici Maiorescu nu stătea cu mâinile în sân. Astfel, el a folosit (sau chiar a provocat?) ameninţarea lui Şuţu, care anunţase că este obligat să-l arunce pe Eminescu în stradă şi împotriva „bolnavului" a fost pornit un nou proces de curatelă. În cursul acestui proces, în ziua de 6 iunie 1889, Tribunalul Ilfov s-a declarat de acord să-l lipsească pe Eminescu de posibilitatea exercitării drepturilor sale civile (documentul final nu a mai fost întocmit, întrucât, între timp, victima decedase). Această decizie luată împotriva lui Eminescu s-a bazat pe mărturia mincinoasă a lui M. Brăneanu. Cum Brăneanu era un, am zice astăzi, copil de mingi al lui Maiorescu şi cum, în plus, nu avea nici un interes personal care să+l determine să+şi rişte nu numai poziţia, ci chiar şi libertatea, minţind Justiţia într-o chestiune gravă, care nu-l privea, avem motive să credem că neadevărurile rostite au fost un umil serviciu făcut „şefului". De altfel, simplul fapt că Maiorescu nu l-a corectat pe Brăneanu, deşi cunoştea prea bine situaţia reală, arată la comanda cui a minţit redactorul de la *România liberă*.

Concret, este vorba de următorul document, sunoscut şi ca *„jurnalul nr. 2783/1889"*:

„<u>1889 Iuniu 6</u>

Având în vedere adresa cu cu nr 4446/89 a Dl Prim Procuror prin care comunică Tribunalului că în privinţa persoanelor care pot compune consiliu de familie al Dlu Eminescu se poate lua informaţii dela Dl Braneanu

Având în vedere că dupe informaţiile luate persoanele care pot compune consiliu de familie sunt Dni Titu Maiorescu, Dimitrie A. Laurianu L. Carageali, Brăneanu şi Valentineanu, ca prieten[i] cu Eminescu ***în lipsă de Rude*** (subl. ns.).

Pentru aceste motive

Tribunalul

Constituie consiliul defamilie lui M. Eminescu din urmatoarele persoane Dl Titu Maiorescu Dimitrie A. Laurian, L. Carageali, Braneanu şi Valentineanu, carora se[]va comunica numirea convocându-se pentru 10 Iuniu/89 aavisa conf. Art 440 C.C."

Aceste câteva rânduri ridică multe întrebări. Între ele, unele nu au nici acum răspuns, iar altele nici măcar nu au fost formulate („unde este adresa către primul-procuror?", „de unde ştia acesta că *«se poate lua informaţii dela Dl Braneanu»*?", „cum de l-a nominalizat Brăneanu şi pe I. L Caragiale, aflat, potrivit lui Al. Brătescu-Voineşti, în relaţii tensionate cu Eminescu, datorită intrigii lui Maiorescu?", „ cât de exact a fost informat Caragiale?" etcetera). Trecem însă peste toate acestea şi constatăm că decizia Tribunalului se bazează, exclusiv, pe o declaraţie mincinoasă: aceea că *Eminescu nu ar mai avea rude în viaţă*!

Declanşat de declaraţia lui Şuţu, care avertiza că, din lipsă de bani, ospiciul Statului condus de el nu l-ar mai putea ţine şi pe Eminescu între ceilalţi pacienţi ai săi, acest nou abuz are ca principal autor tot pe Maiorescu. Şi iată de ce:

1) la anunţul lui Şuţu, atât el, „protectorul" (re)devenit ministru, cât şi Junimea au rămas insensibili, singura reacţie, anonim exprimată prin presă, fiind aceea de a culpabiliza familia Eminescu;

2) după ce procesul a demarat, magistrul s-a declarat de acord ca Eminescu să fie închis la Şuţu, care urma să primească, în schimb, pensia acestuia, recent votată (indicii: a) de la Mărcuţa, Eminescu a fost dus direct la Şuţu; b) la 10 iunie 1889, Maiorescu a solicitat *„rânduirea unui tutore care să poată primi de la Stat pensia lui viageră şi să poată îngriji de cuviincioasa întreţinere a interzisului"* şi c) pensia lui Eminescu era de 250 de lei, iar tariful aplicat de Şuţu la internarea anterioară fusese apropiat de această cifră – 300 de lei/lună);

3) Maiorescu era mult mai bine informat în privinţa familiei lui Eminescu decât Brăneanu, el ştiind foarte bine că nu se putea vorbi de *„lipsă de rude"*;

4) Maiorescu s-a ocupat personal de redactarea unor documente din dosarul de curatelă deschis lui Eminescu în 1889.

Oricine îşi poate închipui ce scandal s-ar fi iscat o dată cu subita „înviere" a uneia dintre surorile lui Eminescu şi cu exprimarea pretenţiei acesteia de a-l lua acasă pe „bolnav"! Asta, ca să nu mai vorbim de Matei , care, potrivit Legii, trebuia să fie membru de drept în consiliul de familie:

> *„**Fraţii buni** (adică fraţi de un tată şi o mamă) ai minorului şi bărbaţii surorilor bune **sunt de drept membrii ai consiliului de familie**, fără a fi mărginit numărul lor; de vor fi însă mai puţini la număr decât 5, alte **rudenii** vor fi chemate spre complectarea consiliului"* [subl. ns.] – Codul civil, articolul 358.

Aşa cum se ştie, la numai 9 zile după ce Harieta a pus la poştă epistola în care cerea sprijinul Corneliei Emilian, insistând că aceasta să îi roage *„pe studenţi să se grăbească a-l aduce, poate este încă timp"* , brusc, Eminescu s-a

Facsimil al jurnalului 2783/1889

Precizarea „în lipsă de Rude”, care a făcut posibilă decizia Tribunalului

stins. Coincidenţă? Posibil, dar nu sunt prea multe aruncate în seama întâmplării? *„Poate este încă timp”*, scrie Harieta. Să fi avut ea o stranie premoniţie, sau temerea a pornit de la informaţii care nu au mai ajuns până la noi? L-o mai fi prins Harieta pe Eminescu în viaţă?

Istorici literari acoperă mărturii mincinoase

„Jurnalul nr. 2783/1889” face parte din dosarul numărul 645/1889. Cele mai multe dintre piesele acestuia au fost transcrise de A. Z. N. Pop în 1974. Probabil, tocmai fiindcă a observat motivaţia stranie a deciziei, istoricul nostru literar a decis să nu mai publice deloc textul acestui document. De asemenea, nu ne-a sesizat asupra faptului că o serie de documente au fost sustrase (între ele, şi declaraţia lui Brăneanu). Reamintesc că existenţa dosarului 645/1889 era cunoscută încă din 1922 – deci, cu zece ani înainte ca Gh. Călinescu să scrie monografia lui. Astfel, avem (a câta oară?) motive temeinice să credem că, la nivel înalt, dezinformarea prin omisiune a fost o adevărată metodă de lucru în cazul Eminescu. Aşa cum se va vedea, cele două procese de curatelă deschise împotriva lui Eminescu în 1883 şi, respectiv, în 1889 spulberă şi ultima speranţă în buna-credinţă a lui Maiorescu şi a discipolilor lui, arătându-i aşa cum au fost: o gaşcă feroce.

Din păcate, nu puţini istorici literari, adevăraţi lupi în piele de oaie, se văicăresc şi astăzi că, până în decembrie 1989, n-au avut condiţii de exercitare corectă a muncii lor ştiinţifice, din pricina intervenţiei nefaste a Partidului unic. Partidul Comunist nu mai e (cel puţin, nu în forma şi în componenţa ştiute), dar „elita” cea mult oprimată nu face nici completările, nici corecturile pe care le-am fi aşteptat şi care puteau fi strânse laolaltă, toate, într-un volum sau două, ca o erată la istoria scrisă în ultima jumătate de secol, ajutându-i pe români să capete imaginea reală a propriului lor trecut. Să nu ne întrebăm dacă (o parte din?) motivele invocate până mai ieri nu erau inventate? Să nu începem să ne uităm mai atent la asemenea *„culturali”* – soi de indivizi despre care T. Arghezi a prevăzut cu tristă exactitate că *„îl vor face pe Eminescu odios”* (*Adevărul literar şi artistic*, 26 august 1934)? Ce să mai crezi atunci când constaţi că faptul concret şi prestaţia morală a unor oameni consideraţi „de cultură” sunt cu totul altfel decât se spune? Să nu te întrebi dacă, nu cumva, şoaptele „conspirative” nu sunt, în cazul acestor chiriaşi de fotolii, fructul sterp al suficienţei pedante? Să nu te

întrebi cine pe cine conduce de fapt: omul politic pe *„cultural”* sau, dimpotrivă, *„culturalul”* este cel care îl manevrează pe omul omul politic cu o asemenea virtuozitate, încât acesta chiar crede că e şeful tuturor?

„Faimoasa Henrietta”

În epistola din 4 iunie 1887 către sora lui, Emilia Humpel, după ce o laudă că a strâns 825 de lei pentru Eminescu, Maiorescu scrie: *„Numai de nu i-ar mânca soru-sa paralele, faimoasa Henrietta”*. Când afirmă că Harieta ar fi hoaţă, ca şi frate-său Matei (Eminovici, neam de alienaţi şi de bandiţi!), în cel mai bun caz, magistrul confundă pofta cu infracţiunea. Unde şi cum putea ea să-i „mănânce” banii? Şi care erau marile sume de „mâncat”? Cele câteva sute primite cu ţârâita şi care, uneori, abia acopereau costurile tratamentului?

Onestitatea Harietei a fost probată în repetate rânduri. Iată, de pildă, ce i-a scris ea magistrului, la 19 octombrie 1886:

„Stimabile Domnule Maiorescu,

Scuzaţ vă rog căm eau permisiunea a apela la Dvoastri fără avea onoari a vă cunoşti personal:

Dară, fiind convinsă de generoasa Dvostri bunatate cătră nefericitu meu frate Mihai, îmi éu şi eu curaju a apela co rugăminte la Dvostri, de care cred că de nu m'ţi puteo faci, cel puţin nu te vei supara pe mine.

Facând o cură miopatică mai aproape 3 luni pentru paralizarea de cari sufer din fragita mea copilarie, mă simt foarte bine.

Când am întreprins cura, am pus condiţii de mea folosi sâi dau 700. franci, în cazi de nu, 100 cheltuelele aparatilor. Acuma, cunoscâ[n]d on progres de cari nu am avut nici odată macar speranţa, sunt silită sî plătescu Doctorului care pleacă. Vă rog, din

Acuma cunoscăd on
progres de cari nu am
avut nici odată ma
cat sperantă, sunt
silită sî plătescu
Doctorului cari pleacă.
Vă rog, din adâncu
inimi, făcetimi acest
bine de care vaşi ră-
mane recunoscatoare
tot restu vieţi mele.
Împrumutatimă cu
600 sute franci pe ter-
min de 2 luni.

Scrisoarea din 19 oct. 1886 - fragment

adâncu inimi, făceţimi acest bine de care vaş rămăne recunoscatoare tot restu vieţi mele: Înprumutaţimă cu 600 franci pe termin de două luni.

Repet miile mele rugăminţ a nu mă refuza…"

(Am reprodus acest text fără a-i corecta greşelile, deoarece cred că este bine ca lectorul să aibă o imagine cât mai exactă asupra Harietei. Aceasta îşi cunoştea bine limitele şi nu se sfia să le mărturisească, chiar dacă nu o făcea cu plăcere:

„…nu totdeauna [Eminescu] voeşte să scrie ceia ce zic eu zicându-mi că nici o regulă n'au scrisorile mele. Când ceteşte ce scriu eu, apoi sute de greşeli îmi găseşte, însă eu nu mă prea supăr, căci ştiu bine că ori ce lucru trebue să'l înveţi, pe când eu singura carte ce am învăţat e abecedariul. Cât am învăţat, atâta ştiu." – 14 ianuarie 1888.

În general, Harieta a recunoscut că avea o *„educaţie de tot simplă"*, de care nu cred că era responsabilă şi care nici nu constituia un păcat.)

Dacă Harieta ar fi fost de rea-credinţă, dovedindu-se capabilă să fure, nu trebuia decât să conteste că starea sănătăţii ei s-a îmbunătăţit. Cum nu a procedat aşa faţă de un străin, ce ne-ar face să credem că, în schimb, ar fi fost capabilă să „toace" banii propriului frate? Putem să nu ţinem cont de faptul că Harieta a vrut să îl aducă pe Eminescu la ea acasă, într-un moment în care, n-avea de unde să ştie că se va găsi cineva care să îi susţină financiar (pe atunci, nu o cunoştea pe Cornelia Emilian, iar sprijinul *Junimii* încetase de mult)?

Un exemplu asemănător îl constituie şi scrisoarea din 1 aprilie 1888, când Harieta îi scrie Corneliei Emilian:

„De boală şi băile lui Mihai nu te îngriji scumpă mamă. Mihai este rugat să primească un post destul de însemnat; chiar de nu va avea pensie, nu mă tem că vom muri de foame. Ştiu acum cum să fac ca Mihai să merite stima prin purtare cum merită prin talent."

Oare, dacă *„faimoasa Henrietta"* ar fi fost gata oricând să „mănânce" banii altora, ar mai fi scris asemenea rânduri, prin care anunţă că, potrivit speranţelor ei, nu va mai fi nevoie să li se acorde sprijin financiar?

În timp ce Maiorescu (de la care Harieta n-a văzut para chioară) îşi exprimă spaimele că aceasta ar putea împrăştia banii strânşi pentru Eminescu, familia Emilian, direct implicată în culegerea fondurilor şi mereu la curent cu modul în care acestea sunt folosite de Harieta, o vede pe aceasta cu alţi ochi.

„Dacă Eminescu este mare ca poet prin genialul său talent – scrie Cornelia Emilian-mama – *şi Henrietta sora lui e mare ca om prin sentimentele şi calităţile sale. Ea, prin înţeleapta*

sa îngrijire redădu-se pe Eminescu în stare de a mai împodobi salba ţerei cu stelele sale. Iar prin fineţa şi tactica sa, reuşise să'l statornicească la o viaţă mai liniştită.

Henrietta n'avea şcoală, dar era inteligentă, cunoştea limba germană, ea o învăţase în Viena, în timpul cât a stat în clinica D-rului Bilroth, din cauza ologirei sale. Aşa dar nu public scrisorile Henriettei ca model de stil sau limbă, ci nu mai pentru a se şti viaţa lui Eminescu în anii sei din urmă şi ca să vadă ori şi cine, cum putrezeşte de viu pe om boala burlăcească. Un suflet ca al Henriettei, fiind un suflet simţitor, moartea lui Eminescu a fost şi moartea ei. Lovită de un junghiu, după cum am zis, s'a sfârşit din lume la câte-va septămîni în urma morţei fratelui seu Mihai, după cum îl numea ea" (*„1893, Mart în 17"*).

Precum se observă, în vreme ce Maiorescu întunecă portretul Harietei, Cornelia Emilian îl luminează. Cui să dai dreptate? Mulţi s-au lăsat furaţi de celebritatea lui Maiorescu, uitând că, în perioada 1884–1889, magistrul s-a aflat o singurtă dată în legătură directă cu Harieta (în 1886, când aceasta l-a rugat să-i acorde un împrumut, pentru a-şi plăti medicul şi când el nici nu i-a răspuns). În schimb, Cornelia Emilian nu numai că a avut un intens schimb de scrisori cu Harieta, dar a şi urmărit constant modul în care aceasta cheltuia banii primiţi. De aceea, despre Maiorescu s-ar putea pretinde că, în cel mai bun caz, a fost victima unor dezinformări. Dezinformare, venind însă – din partea cui? Comitetul înfiinţat special pentru a putea lansa liste de subscripţie justifica prin documente sumele strânse şi trimise lui/pentru Eminescu. Acest Comitet era, la rândul său, supravegheat de o *„comisie de gestiune"*, între ai cărei membri se găseau trei junimişti de nădejde plus cumnatul lui Maiorescu. Cum nici unul dintre aceste izvoare de informare nu a sesizat vreodată risipirea ori deturnarea de la destinaţia stabilită a unor sume parvenite Harietei, spusele lui Maiorescu constituie o răutate cu scop vădit denigrator.

Din nou Maiorescu şi minciunile lui

Sprijinul financiar al *Junimii* destinat lui Eminescu nu numai că a încetat încă din 1884, dar lipseşte o contabilizare certă şi a sumelor date acestuia. Faptul că s-au cerut şi primit bani *pentru* Eminescu nu înseamnă că acesta s-a şi bucurat de ei ori că au fost cheltuiţi pentru ceva cu adevărat necesar.

Dovezi de denaturare a adevărului? De pildă, nu plecase Eminescu spre Döbling, şi Maiorescu se împăunează faţă de sora Emilia: *„…eu am adunat fondurile – până acum sunt disponibili 3000 franci, cea mai mare parte din ei dela mine"* (19 octombrie 1883). Minţea!

Paradoxal, adevărul este dat în vileag de Maiorescu însuşi. La 4 octombrie, el îi scrie aceleiaşi Emilia Humpel: *„Pentru Eminescu se găsesc momentan* ***în păstrarea mea*** *1140 franci (Regina a dat 500, încă înainte de a-i fi vorbit, deoarece este în Sinaia)”* – subl. ns. Simple calcule aritmetice ne arată că, în acea zi, suma totală a cotizaţiilor junimiştilor era de 640 de lei. Aceşti bani puteau acoperi plata „cazării” pe două luni în ospiciul lui Şuţu. Cei 640 de lei, cum specifică Maiorescu singur, se aflau *„în păstrarea”* sa – deci, nu erau banii lui, scoşi din caseta personală. Diferenţa de la 1140 la 3000 a fost obţinută în urma conferinţei ţinute de Alecsandri la Ateneu. După Maiorescu, Alecsandri ar fi adus astfel 1860 de lei. Informaţia este confirmată de Alecsandri însuşi:

„Tu me demandes de t'envoyer quelques tranches de ma conférence? Je n'en possède une miette, le public ayant tout avalé avec une grâce charmante; mais je puis te dire avec un certain orgueil que j'ai fait une recette de près de 2000 francs pour le malheureux Eminesco... La malade sera prochainement transferé à Vienne dans une maison de santé. Dieu veuille qu'il guérisse!” (scrisoare către Ion Ghica, aflat la Londra, 22 octombrie 1883).

Dar problema nu este dacă Alecsandri a adus, prin conferinţa lui, 1860, 1900 sau 2000 de lei, ci contribuţia lui Maiorescu, pe care aritmetica simplă nu ne permite să-i depistăm: dacă 500 de lei i-a dat regina, dacă 640 de lei i-au lăsat alţii *în păstrarea* lui Maiorescu (Missir îi trimitea acestuia banii strânşi la Iaşi) şi dacă restul până la 3000 de lei i-a adus Alecsandri, unde este partea lui Maiorescu? Chiar admiţând că toţi cei 640 de lei proveniţi din cotizaţii ar fi fost scoşi din buzunărelul de la jiletca lui Maiorescu, suma ar reprezenta cam 20 la sută din total, nicidecum *„cea mai mare parte”*. Una peste alta, oricum am suci-o, oricum am învârti-o, Maiorescu tot mincinos rămâne până şi faţă de propria soră.

Cea mai neagră versiune este însă alta. Conform mai multor izvoare contemporane lui Eminescu, cu puţin timp înaintea sechestrării, acesta ar fi luat cu împrumut două mii de lei, necesari (în parte sau total) aducerii fratelui său, Nicu, la tratament la Şuţu. Despre soarta acestor bani nimeni nu a mai scris nimic. Coincidenţa face ca, la data la care Maiorescu trimite scrisoarea de mai sus, să se împlinească aproape patru luni de când Eminescu se găsea în adevărată detenţie la Şuţu. Patru ori 300 de lei, costul lunar al internării, fac 1.200 de lei. Dacă le adăugăm cei 640 de lei aflaţi în păstrare la Maiorescu, ajungem la 1.840 de lei – adică, foarte aproape de 2.000 (diferenţa putând fi explicată prin cumpărarea de ţigări, produs pe care Maiorescu pare să-l fi luat

în calcul şi altădată – vezi scrisoarea către Emilia, 4 iunie 1887). Oricare ar fi adevărul, trebuie specificat că, în clipa în care Poliţia pretinde că l-ar fi ridicat pe Eminescu de la Baia Mitraşevski, asupra lui nu s-a găsit absolut nici o para, de sământă, măcar (iar acasă, la fel). Faptul constituie o dovadă în plus că procesul-verbal semnat de comisarul Nicolescu este plastografiat: cum era să ocupe Eminescu o cabină de baie timp de opt ceasuri, dacă nu avea cu ce plăti?

Câte clase sociale, atâte coduri morale

Dacă Maiorescu se temea, pasămite, că Harieta şi-ar putea lăsa fratele mai mare fără bani, alţii o acuză de… patetism. Trecem peste faptul că mulţi dintre cei din urmă nici nu i-au citit scrisorile de la un capăt la celălalt (n-au făcut-o ei, nici destui aşa-zişi specialişti!) şi întrebăm: putea ea să fie altfel decât patetică în acei ani, când şi Harieta a fost o victimă.

Îi luceau Harietei ochii după bani? Se poate: care sărac nu i-ar căuta, ca să-şi stâmpere foamea? Poate n-ar fi rău să discutăm prin comparaţie. Deci, de o parte, o avem pe Harieta, ironizată în fel şi chip pentru că încerca să se ferească de traiul în mizerie, *fără ca pentru a-şi atinge scopul să se arate capabilă de orice*. Dar Maiorescu? Lua banii cu lopata, apărând de rigorile Legii infractori dovediţi (vezi, spre pildă, cazul Warszawsky ori cazul de contrabandă în care a fost implicat soţul Hellei Hermann). Multe dintre acumulările lui numai demne de un *„olimpian”* nu erau. Care este adevăratul etalon al normalităţii? Oare, chiar nu ar trebui să dea deloc de gândit faptul că acelaşi *„olimpian”*, care găsea natural să strângă cât mai mult pentru sine, invocă pretinsa avariţie lui Eminescu drept simptom al alienării? Poţi să nu te revolţi, când descoperi asemenea feţe ascunse ale unor indivizi, pe care laudele unor slugarnici şi mai flămânzi şi chiar şi mai răi decât ei, i-au transformat în figuri emblematice, aşezându-i alături de realele valori morale?

Moralistul Maiorescu ştia să împletească bine vorbele, mânuind fraze generoase, şi avea suficient tupeu pentru a cere altora să facă sacrificii pe care el le-a ocolit în mod constant. Un model privind felul în care se slujea de anumite principii bine sunătoare, dar de a căror aplicare se ferea îl aflăm în corespondenţa sa din primii ani în care a fost ministru al Cultelor.

Bunăoară, la 14 august 1874, Maiorescu îi scria lui Samson Bodnărescu:

„Din bibliotecariat vei trebui să dimisionezei, însă mai târziu. Vreau să păstrez locul pentru vre unul din tinerii ce trebuie atraşi la Iaşi, fie Slavici, fie Eminescu sau

altul. (…)

Ianculescu nu va îndrăsni a nu eşi din casă. Cu poliţia prin Negruzzi!

Unde vor Lambr(ior) şi Panu să meargă în străinătate? La Moscova? Sau la Cracovia? Sau întâi un an la Berlin în Arhivă şi apoi de acolo? Pentru câţi ani? (…)

Un sfat: nu deveni materialist ca Paicu. În poziţia d-tale de acum tentaţiunea e mare de a îngriji prea mult pentru strângere de bani. Nu uita că ***chiemarea d-tale este ideală*** (subl. ns.) *şi că într-o viaţă aşa de scurtă, ca a noastră,* ***averea nu are nici o însemnătate, nici una. Numai cei proşti cred că însemnează ceva*** (subl. ns.) *de a fi ca Drosu. Înaintea celor cuminte însă aceasta nu înseamnă nimic.* ***Fereşte-te mai ales de ilusia de a crede că trebuie să strângi bani acum pentru a trăi apoi independent*** (subl. ns). *Când vei fi independent vei fi bătrân şi independenţa va fi fără valoare. Prin urmare, trăeşte* ***acum****".*

Cuvintele lui Maiorescu sună patern, dar dau fiori. Ele amintesc sâsâitul şi privirea hipnotică a şarpelui. Dacă magistrul avea dreptate când afirma că *„Numai cei proşti cred că [averea] însemnează ceva"*, să pricepem că el însuşi nu era chiar sclipitor?

Dar să vedem ce scriu şi alţii. De pildă, Z. Ornea:

„…Eminescu, fără a fi un ascet, s-a mulţuimit întotdeauna cu puţin, mai niciodată netrecând de ceea ce era strictul necesar unei vieţi cu totul modeste. Pe când Maiorescu, şi el la origine un intelectual lipsit de avere, a preferat traiul unui om de lume, cu salon deschis persoanelor simandicoase, cu dese călătorii în străinătate, făcute neştirbit de trei ori pe an, mereu ocupat cu serate, recepţii şi petreceri, izbutind, din 1877 încolo, să adune o avere frumuşică din avocatură, profesiunea cea mai detestată de poet. Şi la numai câţiva ani după 1876, când îndemna pe un tânăr junimist (Şt. Vârgolici) la aspiraţii ideale, de jertfire dezinteresată, potrivnice acumulării achizitive, ***Maiorescu începe să practice o nu tocmai «curată» avocatură mult solicitată*** (subl. ns.), *notând scrupulos în jurnal, la încheierea fiecărui an, sumele agonisite de pe urma acestei îndeletniciri, plasamentul banilor, dobânzile şi rata creşterii averii sale care nu era deloc neînsemnată."* (*Junimea şi junimismul.*)

Şi, în subsolul paginii, Z. Ornea devine şi mai concret:

*„Să transcriem, la întâmplare, câteva însemnări de acest fel. La sfârşitul anului 1883, menţiona că a avut un an financiar extrem de bun, încasând în total 63.163 lei din avocatură (Ce sumă uriaşă era, în 1883, recolta aceasta adunată din avocatură înţelegem dacă reţinem faptul că în 1892 diurna sa lunară de rector reprezenta în total 185 franci. Şi-a plătit datoriile, izbutind să depună la bancă 15 800 lei (*Însemnări*, II, p. 224). La sfârşitul anului 1893 nota: «finanţiar aşa de consolidaţi încât putem privi viitorul cu oarecare linişte» (*Jurnal*, Caiet 15, f. 20 verso). În 1894: «Am ajuns la cifra de 130 000 franci capitalizaţi din economii şi mai am şi casa, după ce am plătit zestrea Liviei de 10 000 fr.» (*Idem*, Caiet 16, foaia 26). La sfârşitul aceluiaşi an 1894: «Anul meu finanţiar*

încheiat bine, cu ceva peste 101 000 fr. la încasări şi 52 000 fr. nominal bonuri financiare rurale la sporul capitalizării». [() Idem, foaia 29). În martie 1896: «Am mai putut pune 4000 fr. nominal la economii la Germani; avem acum 68 000 fr. bonuri urbane 5%, peste 8000 fr. pe an renta viageră comună de 100 000 fr. efectivi la Naţională». (Caiet 17, f. 8) Etc. etc. etc. De-abia în 1901 a renunţat 5 ani la avocatură (s-a reînscris în barou în 1906), având asigurat un venit de 2000 fr. pe lună la care se adăugau alte încasări, totalizând un venit de 26000 fr. pe an, fără a consuma din capital."

Trai neneacă! Să nu te rogi să prospere Warszawsky? Să nu dai acatiste, ca familia Hermann să se ocupe de contrabandă în România? Să nu emiţi pretenţii de beizadea şi să nu capeţi alură de semizeu?

Din ipocritele rânduri trimise lui Ştefan Vârgolici („*Profesor la Universitate şi la Institutul Academic*"), la 7 octombrie 1875, desluşim adevărata calitate morală a lui Maiorescu, *„lider spiritual al Junimii"*. Anumite fraze şi idei ale *„olimpianului"* constituie mostre de demagogie dusă până la sublim (răul s-a apropiat totdeauna mai uşor de perfecţiune, comparativ cu binele?), astfel încât, după 1866, cu greu le regăsim în întreaga istorie politică a Ţării, deşi lumea care populează partidele numai cristal nu a fost şi nu este. Întrucât epistola este elocventă din mai multe puncte de vedere, iată un amplu fragment din aceasta:

„Iubite domnule Vârgolici,

Am o rugăminte să'ţi fac, şi apoi un şir de observaţii, despre care nu ştiu, dacă vor fi cu totul drepte şi cu totul bine primite.

Rugămintea. A venit Challiol pe aici, l-am văzut, s'a rugat să nu 'l nenorocesc cu familia lui, lovitura i-a venit pe neaşteptate, zice el; de la Liceul nou e retras de vre un an, altă existenţă n'are ; recunoaşte, că nu s'a purtat destul de bine şi că ţara are un efect slăbitor asupra energiei omului, etc. În fine, omul era scăzut de tot şi cam miserabil. ***I-am făgăduit să intervin pe lângă D-ta, ca să'i cedezi catedra dela şcoala militară*** (subl. ns.). *Aceasta te rog să o priveşti aşa: în urma svonului prea mare ce s'a făcut cu Universit. din Cernăuţi, eu din parte'mi sunt hotărât a nu mă împotrivi, dacă va cere Camera menţinerea facult. de litere în Iassi. E dar probabil că va rămâne Facult. D-ta vei fi numit atunci Profesor provizoriu şi vei rămâne dar la Facultate. E o funcţie, ce se potriveşte mai bine cu D-ta decât şcoala militară, şi a ţiné atât Universit., cât şi Institutul, cât şi şcoala militară ar fi prea greu şi – propriu vorbind – imposibil, fără dauna învăţământului. Despre aceasta mai mult la sfârşitul scrisorii.*

Dacă acceptezi poliţa morală ce am tras-o asupra Dumitale, te rog să faci lucrul aşa: propune şcoalei militare îndată cedarea Profesurei D-tale în favoarea lui Chaillol şi în acelaş timp îmi arăţi prin hârtie oficială mie, că – primind catedra Universităţii – cedezi acea catedră a şcoalei militare fostului profesor Chaillol. Pe baza acestei petiţii a D-tale ***eu intervin direct la Minist. de Resbel pentru confirmarea propunerii*** (subl. ns.).

Acum observările. Cred că restrângerea activităţii D-tale la Universit. şi la Instit, este foarte bună şi că va da rezultate mai folositoare pentru toată viaţa noastră intelectuală

în Iassi. Îţi mărturisesc, că direcţia apucată de fundatorii Instit. Acad. este cam neliniştitoare. Oare nu se apropie prea mult de interesele materiale şi – cel puţin – nu se depărtează prea mult de la ***acea lucrare mai ideală, care este meritul Junimii şi singurul tiltu de onoare ce ni se cuvine a contribui la regenerarea morală a României*** (subl. ns.)*? D-ta ştii că, din parte-mi,* ***sunt un adevărat şi sincer inimic al frazelor celor mari*** (subl. ns.)*, şi dacă totuşi vorbesc de* ***neapărata trebuinţă a idealismului*** (subl. ns.)*, este din convingerea înrădăcinată că altfel nu ne putem susţine şi nu merităm a ne susţine în lupta pentru existenţă – luptă, tot aşa de energică în lumea morală, ca şi în cea materială.*

D-ta eşti tânăr (Vârgoloci era cu doar trei ani mai mic decât Maiorescu, care devenise ministru la 24 de ani – n. ns.) *şi* ***pentru tinereţea d-tale ai câştigat destul şi câştigi destul*** (subl. ns.). *A câştiga prea mult, ar fi o adevărată pierdere. Ştii că Pascu e un om moraliceşte ruinat; Bodnărescu îmi face asemenea impresia a fi pierdut pentru poesia, care îi da totuşi adevărata lui raţiune de a fi în mijlocul acelui grup de tineri, care a ajuns a juca un rol însemnat în viaţa intelectuală a poporului nostru. Ştii asemenea, cât rău şi-a făcut Jaques Negruzzi preferind un meschin advocatlâc carierei sale politice în Cameră. Prin ce ne deosebim noi de belferi?* ***Care e raţiunea, temelia existenţei noastre? Jertfa ideală şi nimic alta*** (subl. ns.). *Este vederat, că jertfa ideală nu poate să meargă până a nimici cu totul substratul material fără care nu poate trăi nimic într-un Stat. Dar* est modus in rebus. *Jertfa trebue să fie totuşi o jertfă, şi trebue să se simtă din viaţa, din toată activitatea cuiva, că ceea ce aduce pe altarul patriei (!), este o emanaţie* **curată***, a sufletului său. A lucra numai pe bani, aceasta ştie şi Dr. Fetu cu 2800 frci de la grădina botanică, cu tot atâta de la Societ. Acad, cu mult mai mult de la Sf. Spiridon etc. şi apoi cu titlu de mare patriot. A lucra* ***degeaba****, uneori chiar cu perdere materială, este lucrul, care înalţă inima şi se simte în popor. Căci degeaba e numai material, dar moral este mult. Şi măsura mărimei fiecăruia din noi este suma de sacrificii ce a adus şi ce este gata a mai aduce.*

Fă D-ta din cursul literar francez la Universit. un curs de ridicare a nivelei intelectuale a ascultătorilor D-tale, consacră mult timp şi câştigă-ţi'l prin mai multă libertate. A îşi obosi creerii cu prea mult, e o sinucidere morală şi nu conduce decât la plăcerile mesei în ultimă instanţă. De aceasta însă să ne ferească D-zeu (Maiorescu era ateu convins – n. ns.) *pre noi toţi, care lucrăm în «Junimea». Destul, că avem între noi pe bancherul Melik, pe* ***ruinatul Xenopolu****, pe mârşevitul Pascu şi pe* ***lenevitul Bodnărescu****. Nu ne mai trebue saci de balast, pânze ne trebuesc la corabia noastră !*

De ce nu mai scrii nimic în «Convorb.» ? De ce nu mai scrie Jaques ? Nimic nu mai scrie nici Bădnărescu. Şi ***Eminescu e maniac****.*”

Desigur, trebuie să luăm în calcul şi varianta conform căreia Maiorescu o fi fost sincer în 1874 şi în 1875, când, poate unde nici el nu stătea prea roz cu banii, poate din alte motive, îi dădea mâna să vorbească de jertfă în numele idealurilor. Nu respingem ipoteza că, în plan moral, Maiorescu o fi cunoscut un proces de degradare. În acest caz, drama lui ar fi cu atât mai mare, transformarea insului în mercenar, capabil de orice pentru a obţine o mână de arginţi, nefiind de invidiat. Dar, chiar şi aşa, vinovăţia faţă de Eminescu nu s-ar diminua cu nimic.

Om bun, pus pe rele

A. C. Cuza o creionează pe Harieta în câteva cuvinte: *„…oloagă ca vai de dânsa, slabă şi nervoasă la culme”* – epistolă adresată lui Negruzzi în 1887, urmare vizitei făcute lui Eminescu la Botoşani (probabil, în luna iunie). Luată peste picior de unul şi de altul, Harieta este folosită ca argument de cei care susţin teza îmbolnăvirii lui Eminescu de sifilis, pentru că ea îşi exprimă în scris convingerea că aceasta ar fi fost boala de care suferea Eminescu. Dacă ar fi fost aşa, ar însemna că Harieta i-a făcut un mare bine fratelui său. În realitate, lucrurile stau pe dos, răul principal pe care cu adevărat i l-a făcut lui Eminescu (desigur, fără să-şi dea seama), constând în repetarea curei cu mercur.

În alte planuri decât cel medical, dacă ar fi să i se impute ceva Harietei, am invoca faptul că, mai mult ori mai puţin conştient, a stimulat lansarea de noi liste de subscripţie pe numele lui Eminescu, deşi ştia cât îl necăjea pe acesta cerşetoria centralizată (*„Ceia ce-l supără mult este că a văzut din scrisoarea lui Moţoc că s'a mai făcut încă o partidă, care să facă liste”* – 20 noiembrie 1887). Dar şi aici se impune precizarea că Harieta era convinsă că procedează corect, păcătoasă fiind firea lui Eminescu. De aceea, ea oftează: *„…căci el mai are încă un* ***defect în natura sa*** (subl. ns.), *căci după ce-i sărac, apoi e şi mândru de nu mai are pereche”* (3 februarie 1888). Cuvintele ei contrazic flagrant afirmaţiile unor junimişti, între care şi Maiorescu, privind ticăloşirea „protejatului”, care, vezi Doamne, ar fi devenit avar şi ar fi cerut bani de la primul întâlnit. Şi, pentru a nu rămâne lucrurile nelămurite, să ne amintim, cuvânt cu cuvânt, ce i-a scris Maiorescu surorii sale, referitor la acest aspect:

„2). Bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existenţă, imposibil de înlăturat nici (?) cu argumente raţionale. Trebuie să aşteptăm, aşadar, refacerea sistemului său nervos în starea normală.

3). Zgârcenie şi lăcomie de bani cu totală lipsă a oricărei demnităţi personale. Primeşte de la oricine câţiva franci şi se plânge oricui ca să-i capete, deşi poartă cu dânsul încă din Viena 850 franci, pe cari îi tăinuieşte faţă de oricine e dispus să creadă şi din cari nu vrea să scoată nici 50 bani pentru bărbierit. Simţul de jenă că ar cădea sarcină prietenilor ş. a. au dispărut. Prin urmare, să nu vă înşele idealismul. Cum am mai spus, mai stăruie o rămăşiţă patologică.

Poate ar fi chiar bine ca ***din când în când să fie de-a dreptul forţat*** (subl. ns.) *să dea ici colea din cei 850 franci – ca un exerciţiu pentru completa revenire”* (7 aprilie 1884).

Oricât de mult ai dori, nu poţi să acorzi credit constatărilor lui Maiorescu, întrucât acesta a scris rândurile citate fără să fi schimbat o vorbă, măcar, cu Eminescu. Prin urmare, în cazul în care magistrul nu a inventat totul, el s-a bazat pe terţe izvoare, necunoscute şi nesigure. Neîncredrea noastră este sporită de faptul că autorul a prezentat lucrurile ca şi când ar fi rezultatul propriilor observaţii. În al doilea rând, faptul a fost contestat chiar de sora lui Maiorescu: *„N-am aflat confirmarea a tot ceea ce ai scris despre el; aşa de ex. faptul că ar fi lacom de bani într-un mod nedemn. Dimpotrivă…”* (11 aprilie 1884). Emilia Humpel nu este singura care contestă spusele fratelui ei. Până la 28 iunie 1883, despre Eminescu se zicea la unison că era mână spartă şi, urmare „îmbolnăvirii”, în afara magistrului, nimeni nu a remarcat vreo modificare în această privinţă, dublată de *„totală lipsă a oricărei demnităţi personale”*. Missir sesizează că Eminescu îşi drămuieşte foarte atent banii, dar nu găseşte în asta o *„bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existenţă”* şi, mai ales, el nu confirmă că acesta s-ar *„plânge oricui ca să-i capete”*. Într-un mod prudent, Missir contrazice şi el afirmaţiile lui Maiorescu, sugerându-i o explicaţie a reţinerii cu care „protejatul” îşi cheltuieşte paralele: *„Eminescu este foarte econom sau mai bine zis zgârcit, poate fiindcă se jenează să cheltuiască banii despre a căror origine nu-şi face iluziuni”* (30 august 1884).

De pornirea lui Eminescu către risipă se va plânge şi Harieta, în repetate rânduri. De pildă, ea scrie: *„…avea două zeci franci din banii de la Mile şi nu i-a cheltuit, însă cum are mai mulţi, apoi are un fel de patimă de a-i nimici…”* (3 februarie 1888). Ne oprim aici, deoarece asupra afirmaţiilor complet gratuite făcute de Maiorescu în epistola din 7 aprilie 1884 am zăbovit mai mult în alte pagini.

Am insistat asupra acestui aspect deoarece, conform relatărilor doctorului V. Vineş, avariţia ar fi constituit principalul motiv pentru care Eminescu a fost din nou sechestrat în 1889. Formal, se susţine că, atunci, Eminescu ar fi prezentat *„oarecari tulburări morale: intra în diferite localuri şi consuma fără să plătească; cerea bani de la toţi pe cari îi întâlnea”*. Precum s-a observat din rândurile de mai sus, aceasta era teza lui Maiorescu – în fapt, o minciună repetată papagaliceşte de câţiva dintre cei pe care îi domina cu „prestanţa” lui. Niciodată nu s-a spus, concret, când şi unde ar fi refuzat Eminescu să achite nota de plată ori care au fost urmările, după cum nu a fost nominalizată o singură persoană, măcar, la a cărei filantropie să fi apelat acesta. S-a făcut mult zgomot cu câteva chitanţe, prin care Eminescu declară că a primit ceva mărunţiş de la Petraşcu, dar nu se spune că *fiecare leu din acei bani era un drept al lui*. Însă asupra acestei hoţii ordinare vom reveni pe larg.

În sfârşit, rămâne ceea ce putem numi perseverarea în rău. În studiul *Eminescu şi poeziile lui*, scris după moartea „ocrotitului" său, Maiorescu întăreşte această idee şi sporeşte insulta: *„Numai după izbucnirea nebuniei, în intervalele lucide, în care se arătau însă felurite forme de degenerare etică, obişnuite în asemenea stări, devenise lacom de bani"*. Cu alte cuvinte, cât timp se manifesta „nebunia", Eminescu era mai moral decât atunci când era lucid?! Mă tem că, într-adevăr, putem vorbi de o gravă *„degenerare etică"*. Dacă aceasta nu este probată în cazul lui Eminescu, în schimb, precum se vede, există *probe materiale indubitabile* privind dramatica „alunecare" a magistrului.

Un alt lucru care i s-ar putea reproşa Harietei ar putea fi acela că s-a ferit de Eminescu, tăinuindu-i lucruri care îl priveau direct. Astfel, nu e sigur nici măcar faptul că Eminescu a ştiut de la ea – dacă o fi ştiut vreodată – că i se administrează tratament antiluetic. Orientativ, iată câteva pasaje din care putem deduce cam cum descria Harieta relaţiile ei cu Eminescu: • *„Ori cât l'aşi menaja a nu înţelege, totuşi simte că cura lui ţine foarte mult"* (26 noiembrie 1887); • *„În fine tot nuvele de tot dureroase pentru mine, care mă lupt cu toate greutăţile, fără ca bietul Mihai să le înţeleagă, că-l cruţ de ori-ce apăsare morală"* (28 octombrie 1887); • *„Până azi încă n'am putut să iau banii de la Mihai, căci nu voesc să înţeleagă că'l ţin din scurt: dacă nu ar fi fost perdut de minte* (?!)*, apoi aşi putea găsi multe cuvinte de zis, dară aşa nu voesc să presupue că nu-l cred cuminte şi-l epitropisesc"* (20 ianuarie 1888). Deşi nu o spune explicit, Harieta este ea însăşi un soi de curator al lui Eminescu şi, mai mult, pare a socoti firesc ca Eminescu să nu poată decide asupra sa decât în problemele minore ale vieţii: *„De-ar avea el noroc să-i pot cumpăra casa până la 9 Fevruarie, apoi vei vedea mata ce condiţii de cumpărare-i voiu face, ca nici odată să nu o poată vinde, sau să se îndatorească pe ea, fără consimţământul comitetului întreg al D-voastre"* (3 februarie 1888).

Din păcate, la un moment dat, Harieta a ajuns să aibă prea mare încredere în propria pricepere în chestiuni medicale, diminuând, totodată, creditul acordat lui Eminescu – slăbiciune de care se vor folosi din plin anumiţi istorici literari. Cum s-a văzut, ea îl prezenta pe acesta *„perdut de minte"*, fără a furniza însă vreo informaţie concretă privind modul de manifestare a nebuniei invocate de ea. În încercarea de a-i face un bine, Harieta a purtat în spatele lui Eminescu tot soiul de discuţii, cu diverse persoane, luând împreună decizii care îl priveau doar pe acesta. Ea era convinsă că, astfel, îl protejează. De fapt, nu a reuşit decât să îi reducă şi mai mult posibilitatea de a se apăra.

La 5 februarie 1888, Harieta îi scrie Corneliei Emilian:

„După expedierea epistolei lui Mihai către mata a venit doctoru Isack aducând o scrisoare de la d-nul Maiorescu adresată lui… (…) Către Mihai scrie relativ la tipărirea ediţiei a treia a poesiilor lui, cerându-i şi ce a mai scris nou să trimeată la tipar. ***De scrisoarea doctorului încă nu pot să-ţi spun nimic, până nu voiu putea rămânea singură cu doctorul***" (subl. ns.).

Cinci zile mai târziu, după ce avusese, probabil, aşteptata discuţie între patru ochi cu Isac, oferă informaţii despre conţinutul epistolei lui Maiorescu către acesta:

„D-nu Maiorescu scrie doctorului ce crede de boala lui Mihai şi de garantează să-l facă sănătos, sau este numai o ameliorare care poate mai târziu să se ivească cu şi mai mare furie şi ***dacă s'a lăsat de băut*** (subl. ns.). *Doctorul i-a răspuns franţuzeşte, el româneşte nu se poate exprima bine, că se va face cu totul bine făcând şi la vară 30 băi la Halle, numai pentru evaporarea mercurului ce este în corpul său. Despre băut, atârnă de banii cari îi va avea."*

Nu putem fi siguri că acesta a fost răspunsul lui Isac, deoarece Harieta se putea uita o viaţă la epistola acestuia către Maiorescu, fără să priceapă boabă (ea ştia doar ceva germană), iar doctorul nu a uimit pe nimeni prin corectitudine.

Mărturia Harietei naşte nedumeriri. De ce Maiorescu nu a dat publicităţii epistolele primite de la Isac? De ce în jurnalul lui nu apar propriile scrisori, trimise acestuia şi nici cea adresată lui Eminescu, *via* Isac? De ce magistrul purta o corespondenţă secretă cu Isac?

Din întreaga scrisoare mai sus citată, cei mai mulţi istorici literari reţin doar acele câteva cuvinte, prin care Maiorescu se interesa *„dacă s'a lăsat de băut"* Eminescu. Din această curiozitate a magistrului, pe care nu ştiu să o fi citit cineva în original, dumnealor deduc rapid şi sentenţios că Eminescu, dacă nu a fost chiar alcoolic înrăit, cum susţin câţiva, atunci, precis a avut perioade în care ar fi băut peste măsură. Aşa o fi fost, dar cum se face că nimeni, nici duşmanii lui măcar, nu descriu vreun moment în care l-au întâlnit beat sau afumat, barem? Da, Harieta scrie că Eminescu ar bea, dar se uită două aspecte: în primul rând, ea nu se referă la ceva cronic. Eminescu nu trăgea spre birt ca musca la bec. În accepţiunea Harietei, problema nu era că Eminescu ar fi băut din proprie iniţiativă, din viciu, ci aceea că el ceda aluziilor sau insistenţelor altora. (Ne-o spune foarte limpede: *„…simt frica de două ori pe zi, când ese la plimbare, să nu abuzeze de el vre unu ca Bădescu"* – 8 decembrie 1887);

• *„...Bădescu, când îşi închipui că-l va prinde pe Mihai undeva pe uliţă cu bani şi va be 8 butelci de şampanie, apoi este deplin satisfăcut”* – 4 februarie 1888). În al doilea rând, Harieta nu priveşte faptul atât prin litrul de vin, cât prin polul de lei plătit pentru a-l obţine.

Detaliu semnificativ, dar neluat în seamă, Eminescu nu şi-a dat niciodată ultimii bani pentru o cană cu vin. Pe de o parte, Harieta se vaită:

> *„Dacă oamenii ce-l întâlnesc ar fi oameni de inimă, nu mi-ar fi frică că i-ar pierde, însă lucrurile sunt cu totul alt-fel, persoane de felul lui B.[ădescu], profită îndată de un om care nu gândeşte ce poate ajunge şi la care totul este nimic”* (20 ianuarie 1888).

Ai zice că Eminescu nu putea ieşi din casă, de liota de lihniţi care-l aştepta la uşă şi care, cum îl vedea, cum îl lua pe sus, spre a-l înfunda în primul local. Pe de altă parte, însă, tot Harieta mai scrie:

> *„Ş' apoi curioasă natură are, scumpă mamă. Până a nu-i veni în mână banii scrişi mai sus, avea două zeci franci din banii de la Mile şi nu i-a cheltuit, însă cum are mai mulţi, apoi are un fel de patimă de a-i nimici, par' că banul ar produce un rău nemărginitului său talent. Alţi bani nu-i la ştirea mea să fi primit de unde-va, căci Mihai nu-mi tăgădueşte când primeşte bani de unde-va, numai nu voeşte să mi-i deie spre păstrare”*.

Şi, la urma urmei, de unde interdicţia de a bea o cană-două cu vin? Se pare că totul are la bază următoarea frază, scrisă de Chibici drept răspuns la insistenta întrebare a lui Maiorescu:

> *„În privinţa dietei de urmat i-a recomandat D-rul Obersteiner ca să se abţie de la băuturi aromatice şi alcoolice; până la o litră de vin însă poate să bea la masă”* (14 martie 1884).

Chestiunea rămâne discutabilă din două motive. Întâi, o litră de vin însemna 380 de grame (deci, nu chiar o guriţă). Apoi, este îndoielnic că medicul vienez chiar i-a prescris această *„dietă”*. Ştim bine că Obersteiner nu l-a supus pe Eminescu nici unui soi de tratament. Lipsa tratamentului echivalează cu lipsa bolii, iar lipsa bolii nu poate atrage, în mod normal, impunerea unei *„diete”*.

În sfârşit, exagerarea Harietei este cu atât mai limpede, cu cât, la 20 noiembrie 1887, ea însăşi anunţă începerea unei noi cure, stabilite lui Eminescu chiar de doctorul Isac: *„mâncare bună, **vin vechi o litră**, în restul zilei de câte ori poate, bea lapte crud”*. Disperarea cu care ea strângea ban pe ban (explicabilă, poate, şi prin handicapul ei fizic, care îi limita acţiunile)

nu se putea împăca defel cu ideea ca fratele ei să-şi treacă timpul consumând ceva care costă. Pentru ea, plăcerea lui Eminescu de a „cinsti” pe unul sau altul discutând în faţa unei stacane cu vin era o absurditate, o adevărată dovadă de nebunie.

Palma de pe urmă

Ultimul atac al lui Maiorescu la adresa Eminovicilor se consumă cu ocazia morţii lui Eminescu. Atunci, magistrul consemnează în jurnal, referitor la participarea la funeraliile acestuia: *„Nimeni din familia lui”* (18 iunie 1889) şi posteritatea – căreia, de altfel, îi şi erau destinate aceste patru cuvinte – îl va crede pe cuvânt. Vreo jumătate de secol după magistru, Gh. Călinescu întăreşte acest neadevăr:

„Un bandaj negru în jurul capului, ce acoperea linia secţionării craniului, fu probabil pentru unii dovada grozavă că Eminescu murise ucis, aşa cum ***Harieta însăşi, ţintuită departe****, crezu”* (subl. ns.).

Inteligent, dar veninos, dintre toţi Eminovicii, *„divinul”* aminteşte doar numele Harietei, precizând însă că ea, unicul membru al familiei despre care există mărturii că a fost prezent la funeralii, ar fi fost *„ţintuită departe”* de Capitală. Abilă formulare: pentru a-şi spori credibilitatea, autorul invocă subtil neputinţa Harietei de a se deplasa uşor!

Dotat cu o rezervă de tupeu ceva mai modestă, Augustin Z. N. Pop scrie:

„Presa vremii informează că, «de departe», «o doamnă în cupeu» însoţea tristul cortegiu. Veronica? Harieta?”

Cumplită dilemă: *„Veronica? Harieta?”* Sare în ochi faptul că, deşi făcea notă discordantă cu toţi ceilalţi (între care şi primul-ministru, al doilea om în Stat), venind în urma tuturor, aşezată-ntr-un cupeu, misterioasa *„doamnă”* pare să nu fi fost identificată (potrivit *Curierului român*, cortegiul ar fi fost urmat de mai multe trăsuri, alte surse – cele mai numeroase – nepomenind însă nici cupeul, nici trăsurile). Dar acest detaliu nu-i suprinde pe alde Z. N. Pop, care nu se întreabă de ce gazetarii nu au dezvăluit numele femeii în cauză, inhibându-şi obişnuita curiozitate stârnită de o asemenea prezenţă singulară.

„Veronica? Harieta?” Unul dintre motivele pentru care nu credem că în enigmaticul cupeu se afla Veronica este acela că ea era bine cunoscută de ziarişti. Spre deosebire de Veronica, până atunci, pe Harieta o mai întâlniseră doar câţiva apropiaţi ai lui Eminescu, ea putând fi, pentru majoritate, *„o doamnă”* şi nimic mai mult. Un alt argument care ne face să credem că în cupeu se găsea Harieta, este faptul că aceasta, având mari dificultăţi la deplasare, era chiar obligată să tocmească un mijloc de transport, pentru a putea face faţă lungului şi obositorului drum (*„Cortegiul a pornit din biserică pe la 6 ore, a sosit la cimitir pe la 7* $^{1}/_{2}$ *”* – Maiorescu către Emilia Humpel, 21 iunie 1889).

Dubitativa formulare a lui A. Z. N. Pop nu constituie, credem, exprimarea unei incertitudini autentice, ci o metodă prin care istorici obedienţi „polemizează” cu cei de care se tem. Un posibil mod protocolar de a aborda veridicitatea afirmaţiei lui Maiorescu (*„Nimeni din familia lui”*), ocolind discuţia onestă şi confruntarea directă a argumentelor şi a contraargumentelor. Este, de fapt, o practică jenantă şi păguboasă, un menuet de salon literar, dominat de elastice plecăciuni executate în piaţa publică, după o muzică auzită doar de dansatori. Nu ne-ar fi interesat asemenea interpreţi, dacă lucrările lor (în fapt, o partitură a intereselor de grup) nu ar fi fost destinate să influenţeze opinia publică într-un sens prestabilit de Cineva.

„Veronica? Harieta?” Aceste cuvinte constituie modul (nici măcar original) în care A. Z. N. Pop găseşte cu cale să răspundă, vădit evaziv, la întrebările: se găsea Harieta în Bucureşti în ziua decesului lui Eminescu? a participat ea la funeraliile acestuia? Până acum, nu am întâlnit nici un autor care să privească critic afirmaţia lui Maiorescu. Extrem de rar, adevărul s-a mai rostit însă. Bunăoară, Ionel Maftei scrie (*Personalităţi ieşene*):

> *„În ziua de 17 iunie 1889, prietenii din Bucureşti în frunte cu criticul literar Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu,* ***sora poetului – Harieta****, cea care îi dăduse îngrijiri devotate la Botoşani în greaua perioadă 1887–1888,* ***Veronica Micle****,* «îngerul blond» *al poeziei lui, câţiva studenţi şi elevi de liceu* ***i-au urmat sicriul****…”* (subl. ns.).

În lucrările majorităţii autorilor care au scris despre viaţa lui Eminescu, când vine vorba de înmormântarea acestuia, numele Harietei este ignorat, ocolindu-se a se spune tranşant că ar fi participat sau că ar fi lipsit. Între gazetele care s-au abătut de la această regulă, se numără şi *Curierul român*, care ne asigură că Harieta şi-a condus fratele mai mare pe ultimul drum:

> *„Înmormăntarea poetului Eminescu s-a făcut pe cheltuiala statului. Coroana presei, la care-au cotizat mai toate ziarele din capitală, a costat 300 lei.* ***Într-una din trăsurile***

(subl. ns.) *ce urmau lungul cortegiu, se remarca, ni se scrie, nenorocita soră a poetului,* ***d-şoara Henrietta Eminescu*** (subl. ns.)*, cu totul consternată"* (Botoşani, 18 iunie 1889).

De ce am acorda acum mai mult credit *Curierului român* decât jurnalului lui Maiorescu? Pentru bunul motiv că este simplu să te prefaci că nu vezi pe cineva. Dar să afirmi în mod mincinos că acea persoană ar fi participat la un eveniment anume nu îşi îngăduia nimeni. Dacă nu ar fi corespuns realităţii, ştirea din gazetă, fiind dată publicităţii, putea fi oricând contestată şi corectată, în vreme ce notiţele personale nu puteau fi verificate de nimeni. (Poate nu degeaba *Însemnări zilnice* a apărut postum.)

Presa nu este singurul indiciu privind participarea Harietei la funeraliile lui Eminescu. Aşa cum ştiu să citeze pasajele care-i servesc din cele consemnate de Maiorescu în jurnal, istoricii literari ar trebui să amintească şi de scrisoarea trimisă de acesta la 21 iunie 1889 surorii lui, când autorul nu mai pretinde că Harieta n-ar fi fost de faţă la înmormântare. Delicateţe? Putea fi vorba de aşa ceva, cât timp, cu doi ani în urmă, Maiorescu îi scria tot Emiliei: *„Numai de nu i-ar mânca soru-sa paralele, faimoasa Henrietta"*? Nepăsare? Notiţa din jurnal pare să arate altceva. Să nu te întrebi dacă nu cumva, în scrisoarea către sora lui, magistrul evită subiectul, din cauză că adevărul era altul şi că, fiind *„ştiut publicamente"*, Emilia nu putea fi dusă de nas?

Incontestabil, Harieta a avut intenţia de a-l scoate pe Eminescu din ospiciu, spre a-l duce din nou la Botoşani. Venirea ei în Capitală doar a coincis cu moartea lui Eminescu sau între aceste două evenimente există o legătură de cauzalitate? Dacă rezumăm în câteva cuvinte o stare de lucruri deosebit de complexă, amintim că Maiorescu aranjase la Tribunalul Ilfov ca lui Eminescu să-i fie stabilit un consiliu de familie (din care făcea parte). Deoarece reuşita lui se bazase pe minciuna că Eminescu nu ar mai fi avut rude, sosirea Harietei putea declanşa un scandal de proporţii, ultima sechestrare a lui Eminescu având loc pe când la cârma Statului se afla guvernul junimist condus de Th. Rosetti. Acestea sunt date sigure privind starea lucrurilor în 1889, anul suprimării lui Eminescu.

La fel de sigur este însă şi faptul că, ulterior, anumiţi istorici literari au falsificat până şi documente oficiale. De asemenea, ei au făcut „uitată", în primul rând, decizia prin care Tribunalul stabilea componenţa consiliului de familie menit să reprezinte interesele cetăţeanului Eminescu (repetăm, hotărârea a fost posibilă doar datorită unei mărturii mincinoase, de care Maiorescu nu era deloc străin). Aceiaşi domni, specializaţi în a scrie istoria din foarfecă şi

lamă, s-au străduit să convingă publicul că Harieta nu ar fi ajuns în Bucureşti, în iunie 1889. Constatăm, aşadar, că respectivii istorici literari şi magistrul nu sunt uniţi atât prin profesie, cât prin faptul că apără aceleaşi interese, muşamalizând împreună o crimă.

Toţi aceştia ascund şi faptul că, la 6 iunie 1889, într-o epistolă către Cornelia Emilian, Harieta îşi declară intenţia de a pleca spre Capitală, pentru a-l readuce pe Eminescu la Botoşani: *„voiu să renunţ la Lacu-Sărat şi să pornesc la Bucureşti"*. Nici trei săptămâni mai târziu, în ziua de 22 iunie, sfârşită, ea îi transmite aceleiaşi:

> *„Nu sunt în stare a vă descrie nici* ***ce am privit cu ochii mei****, nici* ***ce am întâmpinat****, de nu am fost în stare a vă scrie nimic"* (subl. ns.).

Harieta nu putea privi *„cu ochii"* ei oroarea, *imaginile* care o îngroziseră, fără să fie în Bucureşti. *„Am întâmpinat"* este un verb cu multiple interpretări plauzibile, toate valabile însă numai în ipoteza în care Harieta ar fi fost lângă trupul defunctului ei frate, *înainte ca acesta să fie depus la biserică Sfântul Gheorghe – nou*. În continuare, ea o roagă pe destinatară:

> *„…spuneţi la toţi că nenorocitul meu frate a murit în cea din urmă* ***mizerie*** *şi moartea i-a fost cauzată prin* ***spargerea capului*** *ce i-a făcut-o un nebun, anume* ***Petrea Poenariu****. Să ferească D-zeu şi pe cei mai răi oameni din lume să fie instalaţi la D-rul Şuţu"*.

Sunt cuvinte care explică multe lucruri, între care şi interesul magistrului de a induce părerea că nimeni din partea familiei nu l-ar fi condus pe Eminescu pe ultimul lui drum. Pretinsa absenţă a Harietei la înmormântare convenea istoricilor literari amnezici. Acest neadevăr îi ajută:

1) să elimine din discuţie ipoteza morţii violente;

2) să păstreze secret faptul că fostul şi viitorul ministru Maiorescu a încercat să devină în mod fraudulos curatorul lui Eminescu;

3) să suprime orice comentariu pe marginea condiţiilor cumplite în care şi-a trăit Eminescu ultimele zile şi, implicit, să conserve legenda conform căreia acesta s-ar fi bucurat din plin de sprijinul dezinteresat al lui Maiorescu.

În realitate, afirmaţiile Harietei s-au bazat pe percepţie nemijlocită, nu pe zvonuri, cum se dă de înţeles (nici măcar Călinescu nu a îndrăznit să afirme acest lucru foarte explicit). Prezenţa ei în Capitală în acele zile teribile pentru ea ne-o arată şi precizarea: *„nu am fost în stare a vă scrie nimic"*. Harieta îşi explică neputinţa de a înşira două vorbe pe hârtie tocmai prin

şocul produs asupra ei de cele ce *văzuse* şi *întâmpinase* în mod direct, nu prin parcurgerea ştirilor de ziar.

Un alt element important din această impresionantă relatare este faptul că Harieta, pe de o parte, invocă moartea *„cauzată prin spargerea capului”* (deci, ne obligă să luăm în calcul uciderea sau chiar asasinarea lui Eminescu) şi, pe de altă parte, *ea este prima persoană din afara ospiciului lui Şuţu care pomeneşte numele lui Petre Poenaru*, ucigaşul. Acest din urmă amănunt rămâne extrem de important, deoarece, dacă nu ne confruntăm cu alte documente contrafăcute, *acelaşi nume îl rosteşte şi Eminescu*, atunci când, conform deciziei preşedintelui Tribunalului, este interogat *„în ospiciul Dlui Dr Sutzu”* (13 iunie 1889, cu numai două zile înaintea morţii). Cu acea ocazie, fără să fi fost întrebat, Eminescu afirmă că a *„fost rănit la cap de către Petre Poenaru”*. Deoarece nici judecătorul şi nici procurorul prezenţi nu au cerut *„adjutorului de Grefă”* venit cu ei să consemneze că rana invocată de Eminescu ar fi imaginară, concluzia este că ea exista – fapt care contrazice flagrant declaraţiile interesate ale lui Şuţu şi Vineş.

Cum interogatoriul nu a fost cunoscut publicului înainte de 1922, cum nu s-a spus niciodată că Harieta i-ar fi cerut amănunte lui Şuţu şi cum nu se ştie ca numele lui P. Poenaru să fi fost făcut public în acele zile de către altcineva, putem crede că identitatea tenorului (?) i-a fost dezvăluită Harietei chiar de Eminescu, pe care ea a apucat să-l vadă într-una din ultimele lui clipe. Dar, viu sau mort, ea trebuie să-l fi găsit pe Eminescu la Şuţu, din moment ce a constatat că fratele ei murise *„în cea din urmă mizerie”*. Pentru Harieta, şocul trebuie să fi fost cu atât mai mare, cu cât o vreme chiar crezuse că Maiorescu i-ar purta de grijă fratelui ei.

Credibilitatea Harietei este cu atât mai mare, cu cât, în mod natural, ştirea pe care ea i-a transmis-o Corneliei Emilian s-a răspândit de la aceasta la tot mai mulţi, în cele din urmă devenind publică, prin tipărirea textului scrisorii. Cu toate acestea, nimeni nu a cutezat să o treacă şi pe Harieta în rândul „nebunilor”. În lipsa oricărei contestări directe, făţişe, poţi să crezi altceva decât că spusele Harietei aveau suport în realitate? Faptul că, mult după moartea ei, s-au găsit inşi literari care s-au străduit să diminueze importanţa acestei epistole, prin nebăgare în seamă, indică perpetuarea unor interese obscure, mai presus de persoana fiecăruia dintre cei puşi în slujba lor.

Deşi este încă prematur pentru a ne pronunţa, nu putem exclude ipoteza că Maiorescu a comandat (şi) autopsia tocmai pentru a muşamaliza o crimă. Aşa cum vom arăta, asupra efectuării necropsiei planează mari dubii. A avut autopsia rolul de a explica de ce, pe catafalc, craniul lui Eminescu

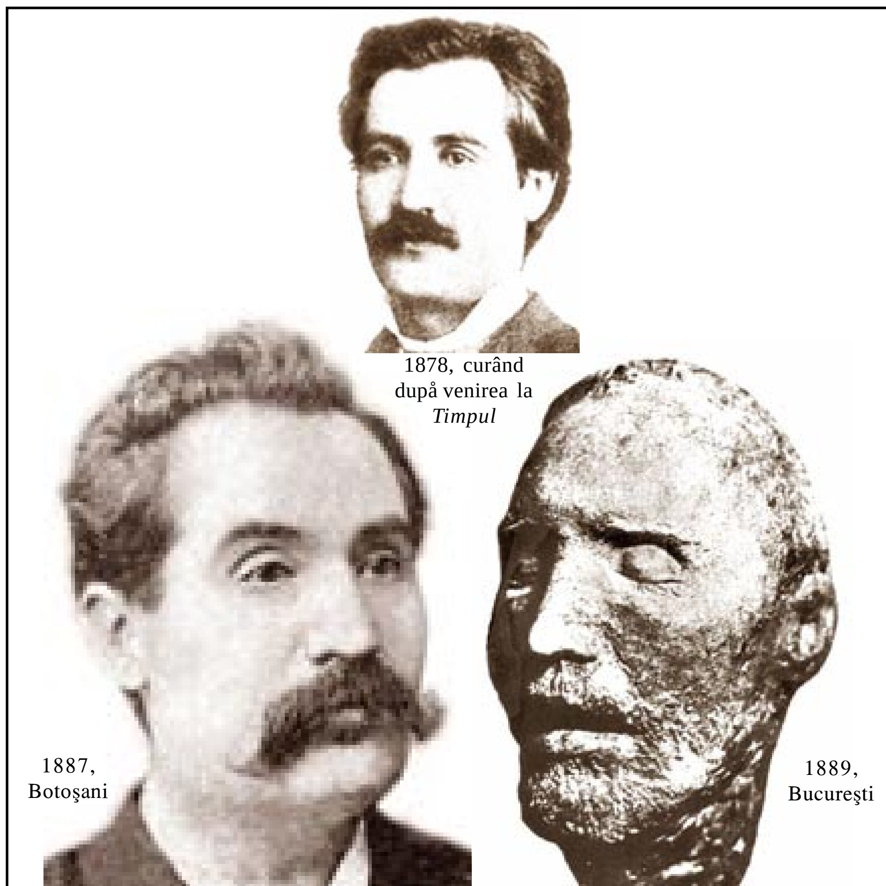
avea jur-împrejur o bandă textilă neagră, bandă care, de fapt, ascundea a spărtură a osului? Nu este imposibil. Un lucru rămâne cert: rezultatele expertizei medico-legale nu au fost consemnate într-un document care să devină public. De aici, şi întrebarea dacă acel document a existat vreodată.

Gh. Călinescu, continuând probabil logica lui Maiorescu sau deţinând informaţii accesibile numai anumitor „iniţiaţi", încearcă să-l susţină pe magistru, afirmând că bandajul din jurul capului i-ar fi făcut pe *„unii"* să creadă *„că Eminescu murise ucis"*, când, de fapt, acesta doar *„acoperea linia secţionării craniului"*. Raţionamentul, singurul la îndemână în disperata situaţie dată, are mari hibe.

În primul rând, cine erau acei *„unii"*, care nutreau convingerea că Eminescu fusese ucis? Dacă au existat aievea, cum suntem tentaţi să credem, de ce istoria literară nu numai că nu prezintă poziţia lor, dar nici măcar nu le menţionează existenţa, lăsând să se creadă că asupra cauzei decesului nu a planat nici o bănuială? De ce, oare, mărturia lui Dumitru Cosmănescu, omul care a declarat în *Universul* că Eminescu aproape că i-ar fi murit în braţe (vezi *„Cum a murit Eminescu – Ultimele ceasuri, povestite de un martor ocular*, 28 iunie 1926) nu a fost inclusă în grosul volum XVII al OPERELOR, conţinând Bibliografia?

În al doilea rând, de ce oare domnii care citează din Maiorescu ca din Scriptură nu spun şi că, în aceeaşi zi în care acesta consemna: *„Nimeni din familia lui"*, el notase şi că Eminescu era *„desfigurat de nu se mai cunoştea, numai sprâncenile negre îl aminteau"*? Putea fi *desfigurarea* produsă doar prin secţionarea craniului? Tăierea frunţii cuiva după ce trăsăturile i-au fost îngheţate prin moarte nu schimbă fizionomia respectivului. Iar dacă *desfigurarea* nu era de dată foarte recentă, cum de nimeni nu a mai observat-o până atunci? Unde erau „protectorii" lui Eminescu? Ce tratament i-a fost aplicat acestuia? Dacă Eminescu era atât de tras la chip precum îl arată fotografia măştii mortuare, prezentată în facsimilul alăturat, nu suntem îndrituiţi să credem că şi restul trupului îi era slăbit pe măsură? Cine şi cum ne convinge că smintiţii şi lueticii sfârşesc piele şi os, din cauza bolilor mintale şi, respectiv, a sifilisului? De ce nu s-a scris un cuvânt, măcar, despre o asemenea cumplită prăbuşire fizică? Oare, pentru că nici unul dintre diagnosticele inventate nu o poate justifica? Masca mortuară din imagine aminteşte mai degrabă de cele mai sărace ţări africane în timpul marilor secete ori de supravieţuitori de la Auschwitz. Eminescu ajunsese de nerecunoscut la chip doar ca urmare a unei endocardite sau a unei accidentale lovituri, sau din cauza unui tratament de severă exterminare fizică?

În al treilea rând, Eminescu nu era nici primul om autopsiat în Capitală şi nici cel dintâi căruia, potrivit practicii vremii, urma decupării craniului îi era acoperită cu un material negru. Deci, dacă au existat nedumeriri, nu simpla existenţă a bandajului le-a provocat.

1878, curând după venirea la *Timpul*

1887, Botoşani

1889, Bucureşti

În sfârşit, chiar dacă am admite că Harieta, deşi prezentă la funeralii, nu ar fi văzut de aproape trupul lui Eminescu, tot ar rămâne fără răspuns întrebarea: *de unde ştia ea, încă de atunci, numele lui Petre Poenaru* şi de ce îl lega de decesul lui Eminescu?

Dintr-o dată, calea ce părea a fi definitiv închisă devine o mare şi agitată răspântie a necunoscutelor, care mai de care mai neliniştitoare. Între acestea, coincidenţa care a făcut ca toate sufletele apropiate lui Eminescu – Veronica, Harieta, Creangă – să piară în acelaşi an cu el, în decurs de mai puţin de şase luni, impune – şi ea – justificată atenţie.

RUPEREA DIN CONTEXT

În perioada 1877–1883, articolele apărute în *Timpul* şi versurile semnate în *Convorbiri literare* şi în *Familia* oglindesc marea putere de muncă a lui Eminescu. De ce nu se poate spune acelaşi lucru şi după reîntoarcerea acestuia la Iaşi, măcar în domeniul creaţiei poetice? Autorităţi ale istoriografiei literare, susţinute de varii autorităţi politice pretind, în ciudat consens, că explicaţia s-ar datora „bolii" – misterioasa boală care, la rându-i, ar veni dintr-un trecut insondabil. Nimeni dintre aceştia nu pare să fie dispus a recunoaşte condiţiile suspecte ale autenticului exil impus cătăţeanului Eminescu. Înhăţat şi dus pe ascuns la balamuc, sechestrat şi injectat nimeni nu mai ştie precis cu ce (căci dosarul medical a dispărut, dacă o fi existat vreodată!) şi, după aproape un an (timp în care a fost complet lipsit de posibilitatea de a lua legătura cu cei din afara ospiciului), miraculos „tămăduitul" Eminescu este expediat în provincie, la Iaşi, cât mai departe de viaţa politică a Capitalei, între nişte oameni care par a-l compătimi, dar fără să înţeleagă ce se petrece.

Cum s-ar simţi orice om dacă, după asemenea experienţe, vorbele lui ar continua să fie motiv de alarmă şi suspiciune a celor din jur, care veghează asiduu, impunându-i cadrul de existenţă, stabilind ce să facă şi ce nu şi care, acţionând mai satrapic decât un consiliu de familie, nu i-ar permite decât cu greu să fie vizitat de propria soră? Ce stare sufletească putea avea în asemenea condiţii gazetarul îndepărtat de la menirea lui şi expus acum zâmbetului şi milei publice? Desigur, mereu au existat şi oameni care au folosit suferinţe trecute (reale sau inventate) ca pe o investiţie, încercând să câştige pe baza lor foloase sau faimă. Fără a-i judeca pe toţi aceştia, amintim că Eminescu nu a fost un astfel de om.

De ce nu s-a întors curând Eminescu la poezie? Pentru că el era mult mai mult decât un poet. Pentru că, oricum, creaţia lui era subsumată unei

inconfundabile conştiinţe creatoare, unei mult mai complexe viziuni privind specificul realităţii româneşti. Şi, în plus, Eminescu era unul dintre rarii creatori care, sub semnul exigenţei, urmăriţi de mereu neîmplinitul vis privind perfecţiunea, îşi pot sacrifica propria muncă, atunci când rezultatele ei nu îl satisfac pe deplin. Câţi poeţi ţin ani în şir încuiate în sertar cinci, şase, ori chiar mai multe versiuni ale unui poem, precum Eminescu? Câţi autori s-ar putea rosti despre Venere şi Madonă sau Epigonii atât de aspru ca Eminescu: „ce greşeli de ritm şi rimă, câte nonsensuri, ce cuvinte stranii! E oare cu putinţă a le mai corija, a face ceva din ele?" (scrisoare către Veronica, 8 februarie 1882)? În general, câţi poeţi îşi mai cizelează poemele, după ce au apucat să le publice într-o formă anume?

Şi-apoi, ca să scrie poezie, Eminescu avea nevoie nu numai de linişte, ci şi de intimitate. Or, în 1884, la Iaşi, numai de aşa ceva n-a avut parte, „amicii" preocupându-se să urmărească doar cât e de „cuminte" şi cât mai are prin buzunare. Şi de ce versuri? Ca să aibă avocatul Maiorescu ce să taie şi ce să corecteze, fără să-l întrebe?

Oricât de mult s-ar fi străduit să minimalizeze ori să uite încercările la care fusese supus în ultimele luni, Eminescu nu putea avea o stare sufletească normală. Era prins într-o capcană din care nu putea nici să iasă singur, nici să ceară ajutor, fără ca situaţia să devină şi mai rea. A spune întregul adevăr despre Maiorescu şi despre toate cele îndurate ar fi însemnat să se întemniţeze cu bună ştiinţă în ospiciu. Atitudinea celor din jur, un soi de poliţie cicălitoare, animată de falsă compătimire, nu făcea decât să instituie între el şi „amici" un compromis tot mai greu de vindecat.

În biografii ipocrite, încă recomandate şcolarilor, se spune că, mai ales în aceste clipe, Maiorescu ar fi fost înaltul „protector" al lui Eminescu, că el, şi numai el (ca să-l citez chiar pe magistru), i-ar fi adus binele, pe tăviţa de argint a împărtăşaniei întru Junimea. În schimb, toţi adversarii personali ai magistrului, pe care acesta şi-i crea datorită trufiei şi modului răzbunător de a fi, sunt prezentaţi – mai mult sau mai puţin explicit – şi drept duşmani ai lui Eminescu, în cel mai bun caz ei apărând drept nepăsători faţă de soarta acestuia. Dacă ne-am lua după asemenea binevoitori „memorialişti" şi după majoritatea amnezică a istoricilor literari, ar trebui să credem că, în toţi anii în care a fost şi „sănătos" şi „bolnav", Eminescu nu a conversat decât cu un număr foarte restrâns de personaje limbute (mult sub cincizeci) şi că toate ar fi apărat aceeaşi baricadă. Lucrurile nu stau deloc aşa.

Prezenţa chiar a unei cenzuri, impusă de grupul „amicilor”, pe diferite căi şi din felurite interese, este dovedită inclusiv de faptul că, în ceea ce priveşte perioada 1884 – 1886, relaţiile lui Eminescu cu Veronica, cu Creangă sau Caragiale sunt, în cel mai bun caz, expediate în două-trei fraze. Prin această omisiune deliberată, se încearcă acreditarea ideii că tot „boala” l-ar fi depărtat pe Eminescu de vechii lui prieteni.

Cine citeşte din amintirile lui Negruzzi, poate crede că Veronica n-ar mai fi fost deloc interesată de Eminescu, flirtând cu întreaga Armată română. Or, dimpotrivă, tocmai acum, la 28 august 1885, ea îi închina acestuia „un omagiu pur” – cum avea să recunoască însuşi G. Munteanu. Este vorba de poezia care avea să apară la 1 ianuarie 1886, în *Convorbiri literare*, cu titlul *Lui X…* :

„Vârful nalt al piramidei ochiul meu abia-l atinge...
Lâng-acest colos de peatră vezi tu cât de mică sânt
Astfel tu-n a cărui minte universul se răsfrânge,
Al tău geniu peste veacuri rămâne-va pe pământ,

Şi doreşti a mea iubire... Prin iubire pân-la tine
Să ajung şi a mea soartă azi de soarta ta s-o leg,
Cum să fac! Când eu micimea îmi cunosc atât de bine,
Când măreaţa ta fiinţă poate nici n-o înţeleg.

Geniu tu, planează-n lume! Lasă-mă în prada sorţii
Şi numai din depărtare când şi când să te privesc
Martora măririi tale să fiu pân-la pragul morţii
Şi ca pe-o minune-n taină să te-ador, să te slăvesc.”

Nici un verb la timpul trecut în aceste versuri, care reprezintă prima recunoaştere publică şi fără echivoc a geniului eminescian! (Dacă Eminescu s-ar fi aflat în pretinsă *„eclipsă”* , asemenea şiruri puteau fi privite ca o adevărată batjocură, de tipul epigramei lui Macedonski.) Nici urmă de nostalgie după vremuri mai bune, apuse! Dimpotrivă, primele cuvinte ale strofei a doua, *„Şi doreşti a mea iubire...”* , ne fac să credem că relaţia celor doi fusese reînnodată, nefiind imposibil ca ei să se fi gândit din nou la căsătorie.

Aşa cum se ştie, la 27 mai 1886, din motive greu de descifrat, Maiorescu a notat în jurnal, după o vizită făcute la Iaşi: *„…Am văzut şi pe Eminescu, care devine din nou direct alienat”* . Dată fiind lipsa oricărui alt indiciu, să fi aflat magistrul că Eminescu intenţionează iar să se însoare cu Veronica? Ce putea să însemne *„direct alienat”* ?

Fără subtilităţi filozofice, poezia Lui X… constituie un fel de replică la Luceafărul. Orice dimensiune cosmică dispare. Proporţiile lumeşti domină totul. Dacă la Eminescu nemuritorul Hyperion se lasă furat de chemările Cătălinei şi coboară în iatacul acesteia, unde este respins, Veronica inversează rolurile: Cătălina ei, fragilă, însingurată şi copleşită de propria micime, priveşte cu adoraţie către cel inaccesibil. În versurile ei, Veronica nu se sperie de măreţia adoratului, ci de propriile limite, pe care le conştientizează; pornirea către sacrificiu nu mai vine din partea lui, ci din partea ei. Ea, neînsemnata fărâmă se dăruieşte uriaşului, chiar fără ca aceasta să ştie. Dacă în Luceafărul Cătălina îi cere lui Hyperion să renunţe la nemurire, Veronica preferă ca ea să nu fie un balast, fără ca asta să o facă nefericită. Ei îi ajunge că îl iubeşte şi că el este ceea ce este.

Peste vreun an şi jumătate, la 6 februarie 1887, Veronica avea să-i trimită lui Eminescu volumul ei de poezii, abia apărut şi pe care scrisese următoarea dedicaţie:

„Scumpului meu Mihai Eminescu, ca o mărturisire de neştearsă dragoste
Bucureşti 6 februarie 1887
Veronica Micle” .

Ce alte documente ne-ar trebui pentru a ne convinge că Veronica l-a iubit continuu pe Eminescu? Îşi putea ea mărturisi dragostea neştearsă către o persoană ruptă de realitate? Sau ar trebui, cumva, să ne gândim dacă nu cumva, după Maiorescu, devenise şi Veronica „direct alienată”?

Potrivit lui Ion Nica, pe când se afla la Mănăstirea Neamţului, Eminescu i-ar fi trimis Veronicăi următoarele rânduri:

„Vei fi aflat lovitura ce a zdrobit creierul meu. Singur, fără un ajutor şi o mângâiere, îmi duc zilele de azi pe mâine. Numai privindu-ţi portretul, în sufletul meu blazat se coboară o rază de lumină din ochii tăi. Vestea că vei veni să mă vezi, aici, în casa de nebuni, mă face să mai supravieţuiesc clipelor [în care-mi doresc ?] de a sfârşi cu viaţa.”

Dacă aceste rânduri sunt autentice, între altele, din ele am putea deduce, fie că Eminescu avea permanent cu sine o fotografie a Veronicăi (arestat direct de pe stradă, el a fost trimis de „amici” la ospiciu *„într-o complectă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o aşa mizerie de nedescris”* – Leon Onicescu, 1890), fie că Veronica îi trimisese o poză a ei la Mănăstirea Neamţului. Dar informaţia principală din şirurile de mai sus rămâne intenţia Veronicăi de a-l vizita pe Eminescu la balamuc.

Există multe motive pentru care suspectez această scrisoare că ar fi un fals. Bunăoară, probabilitatea din prima frază – *„Vei fi aflat lovitura ce a zdrobit creierul meu”* – se află în contradicţie cu certitudinea din ultima, căci, dacă Veronica îl anunţase că intenţionează să îl viziteze, înseamnă că ştia unde se află – caz în care, evident, aflase ce se întâmplase.

De la A. Z. N. Pop aflăm:

„Apăruse în acelaşi an 1887 placheta ei ***Poesii*** *în editura Haimann din Bucureşti şi primul exemplar Veronica l-a expediat la Botoşani lui Eminescu, cu dedicaţia iubirii sale…*

De-atunci provine şi închinarea aşternută de poetă pe reversul fotografiei mai vechi a lui Eminescu şi publicată în ***Familia****:*

Mă pierd uitându-mă la tine;
Cuprinsă ca de-un farmec sfânt
Şi-n sufletul meu reînvie
Dorul ce-avui pe-acest pământ.

Şi c-un amor peste măsură
Desmierd frumosul chip al tău.
Şi uit c-a fost între noi ură
Şi uit de câte sufăr eu.

Şi te iubesc ca şi atunce
Cu tot avântu-nchipuirii
Şi cu acea simţire dulce
Ce-o dă trecutul amintirii.
(La un portret)”

Aceste versuri, scrise cam o dată cu dedicaţia mai sus prezentată, nu fac decât să confirme că dedicaţia nu are nimic formal şi că dragostea Veronicăi pentru Eminescu era la fel de vie, ca şi înainte de aşa-numita lui *„înnegurare”*.

În spusele lui A. Z. N. Pop există o afirmaţie care dă de gândit: aceea că volumul păstrat pentru Eminescu ar fi fost *„expediat la Botoşani”*. Pare complet ilogic, întrucât Eminescu nu mai stătuse în Botoşani din adolescenţă şi, astfel, s-ar fi depărtat şi mai mult de Capitală! Să fi fost, încă dinainte de arestare, exasperarea lui Eminescu atât de mare, încât să-l determine să plece, totuşi, la Botoşani, dând curs invitaţiei repetate a Harietei? Să o fi informat el pe Veronica asupra acestui fapt? Sau hotărârea i-a fost transmisă acesteia prin Creangă, care îl vizitase la Neamţ, în zilele de 2 şi 3 februarie ale aceluiaşi an?

De obicei, dedicaţiile poartă data zilei în care sunt scrise. Să credem că, la 6 februarie 1887, când Veronica a scris dedicaţia pentru Eminescu, prin Iaşi umbla, încă din ianuarie, zvonul că Eminescu va fi curând externat, dar că nu va mai reveni la Iaşi – cum s-ar putea înţelege şi din informaţia transmisă de Ştefan Vârgolici:

„Eminescu, care e la Neamţu, e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iaşi n-ar avea cu ce trăi”?

„Îndată ce voi afla precis unde se află, voi căuta să-l văd”

Un alt aspect care surprinde este acela că nu s-a vorbit clar nici despre încercarea zadarnică a Veronicăi de a afla unde se găsea Eminescu internat în 1889. Iată ce scrie ea într-o epistolă trimisă unui necunoscut, la 10 aprilie 1889:

„Regret că nu vă pot [da] alte detalii despre starea lui Eminescu decât cele pe care le găsesc şi eu prin jurnale, şi aceasta din cauză că ***nu ştiu unde se află*** *internat, la Mărcuţa sau la Şuţu.* ***Îndată ce voi afla precis unde se află, voi căuta să-l văd*** (subl. ns.) *deşi drept să vă spun îmi este destul de dureros a mă duce să-l văd într-o casă de sănătate.”*

Asupra manevrelor făcute de Şuţu şi de Maiorescu vom reveni, pe larg, în pagini următoare, dedicate acestui subiect. Până atunci, pentru a înţelege cam cât preţ se putea pune pe informaţiile din presă, ajunge să dăm un exemplu. La 9 aprilie, rubrica *„Informaţiuni”* a gazetei *Epoca* anunţa că, urmare a deciziei direcţiei ospiciului Mărcuţa (deci, a lui Şuţu) de a-l arunca pe Eminescu afară, întrucât nu avea bani să-l hrănească, primul-procuror ar fi *„cerut de la domnii medici Nikita Alexianu şi Şuţu să' i prezinte un raport asupra stărei poetului Eminescu”*. Numai că, la data apariţiei ziarului, raportul exista de aproape trei săptămâni, prenumele lui Alexianu nu era Nikita, iar Eminescu se găsea, de mai bine de două luni, în ospiciul particular al lui Şuţu, nicidecum la Mărcuţa (cel puţin, aşa pretinde raportul medicilor!).

În acest context, nici nu este de mirare că Veronica habar nu avea unde se găseşte Eminescu – şi, de altfel, chiar să fi ştiut, este greu de crezut că ar fi reuşit să pătrundă până la el. În aceeaşi epistolă mai sus invocată, ea afirmă:

„Lumea m-a acuzat de lipsă de simţire şi de umanitate faţă de Eminescu”.

Care să fi fost acea *„lume”* care o acuzase, dacă nu cea a presei? Dar cine anume alimenta presa, în mod ocult? Intenţia de a o transforma pe Veronica în ţap ispăşitor, pentru a nu lăsa publicului răgaz să se gândească şi la alţii este limpede. De altminteri, până şi Gh. Panu recunoaşte că a fost o intrigă:

„Aşa trebuie să se explice şi ***cabala în contra Veronicăi Micle, relativ la amorul ei cu Eminescu*** (subl. ns.).

De unde s-a născut această chestie? Un ziarist francez într-o revistă, La penseur, *probabil servindu-se de izvoare germane şi probabil şi româneşti, se lasă înduioşat de sfârşitul tragic al lui Eminescu şi alunecă pe povârnişul incriminărilor până la a afirma că nebunia poetului se datoreşte zguduielei morale ce a resimţit, văzându-se trădat de Veronica Micle.*

În adevăr, nimic nu e mai duios, poetic şi romantic decât a dramatiza sfârşitul unui poet nenorocit, atribuindu-i nebunia şi moartea tot escesului său de simţiminte, tot naturei sale pasionate. Tabloul e frumos, dacă – o mai repet – o femeie, poeta Veronica Micle, n-ar ieşi ponegrită. (...)

Este un fapt însă pozitiv, că Veronica Micle nu părăseşte pe poet, pe cât îi era cu putinţă, în toată această perioadă.”

Panu se declară convins că *„biata femeie vinovată sau nu de trădare – iar nu ştiu – nu l-a părăsit până la sfârşitul vieţii, arătându-i aceeaşi dragoste.”*

Tot în scrisoarea din 10 aprilie, Veronica mai spune:

„Sunt lucruri mai presus de puterile cuiva, vă mărturisesc sincer, nu pot să-l văd lipsit de minte, eu care am cunoscut pe Eminescu în cea mai splendidă epocă a vieţii sale intelectuale. Şi aşa sunt fără nici o lege şi fără nici un D[umne]zeu, – să-mi rămâie cel puţin acel al poeziei, care pentru [mine] s-a fost întrupat în fiinţa lui Eminescu.”

În aceste ultime cuvinte descoperim o mărturisire extrem de importantă: *„nu pot să-l văd lipsit de minte, eu care am cunoscut pe Eminescu în cea mai splendidă epocă a vieţii sale intelectuale”*. De aici înţelegem că Veronica nu avusese nici un prilej să-l vadă *„lipsit de minte”*, căci, de-ar fi fost aşa, imaginea lui Eminescu *„în cea mai splendidă epocă a vieţii sale intelectuale”* trebuia să-i fie deja umbrită. Implicit, din spusele ei rezultă că, nici atunci când l-a vizitat la Botoşani, nu îl găsise schimbat. Prin urmare, şi în 1883 şi în 1886 şi în 1889, ca toţi ceilalţi, ea dăduse crezare zvonurilor, lipsindu-i inspiraţia, tăria sau îngăduinţa din partea „ocrotitorilor” de a merge pe urmele lui, îndată ce aflase că fusese internat.

Junimea, în general, şi Maiorescu şi Negruzzi, în special, au fost principalii duşmani ai Veronicăi. Pentru a-şi împlini dorinţa de a o denigra cu orice preţ în ochii publicului şi de a o păstra departe de Eminescu, nimic n-a fost prea mult. În *Amintiri din Junimea*, I. Negruzzi minte de îngheaţă apele. Bunăoară, în străduinţa orbească de a convinge că Eminescu ar fi fost nebun el pretinde (primul, se pare) că Eminescu ar fi trăit într-o murdărie de nedescris:

„Poate că de luni de zile nu se mai măturase şi curăţise acea odae, căci nu mi-aduc aminte să fi văzut în toată viaţa mea, până chiar şi prin bordee ţigăneşti aşa o murdărie” .

Despre Veronica, după ce precizează că *„a murit în anul 1889 chiar când începusem a scrie aceste amintiri”* , va afirma fără ezitări că ar fi avut o *„natură uşoară”* , fiind… *„una din causele pentru care societatea Junimea se hotărâ să trimeată pe Eminescu cu contribuţia membrilor ei la Berlin”* . După ce pângăreşte tot ce se putea pângări privitor la memoria familiei Micle – *„Fiind dat şi caracterul uşuratic al acestei tinere femei* (abia îngropată, când el scria aceste cuvinte – n. ns.)*, nu e de mirat că ea să nu se creadă legată prin lanţurile căsătoriei până într-atâta încât să păzească cu stricteţă credinţa conjugală bătrânului Micle”* –, Negruzzi contestă şi sinceritatea sentimentelor Veronicăi pentru Eminescu:

„D-na Maiorescu îmi cerea să încunoştiinţez pe rudele lui Eminescu despre această mare nenorocire. Eu, ştiind că rudele lui Eminescu nu trăesc prin Iaşi şii neavând o idee care din fraţii sau surorile lui sunt în viaţă şi unde se găsesc, m'am dus chiar în seara când am primit scrisoarea la Veronica Micle, spre a cere desluşiri, închipuindu-mi că ea trebue să-i cunoască bine pe toţi. Am găsit pe Veronica jucând cărţi cu un tânăr ofiţer. Eu totuş căutam să o pregătesc cu încetul cu vestea nenorocită despre boala prietenului ei pentru a nu o impresiona din cale afară, când spre uimirea mea văzui că Veronica ia lucrul foarte uşor, aproape cu indiferenţă. A nebunit Eminescu? Se vedea de mult că merge pe calea aceasta. – Apoi schimbând vorba, trecu la un subiect de conversaţie mai veselă…”

Mai lipsea ca Negruzzi să spună că i-ar fi văzut şi condicuţa!

În general, este foarte greu să demonstrezi că o relatare este neadevărată, când ea priveşte persoane de mult decedate. Din fericire, acest şarpe cu mustaţă, numit academicianul Iacob C. Negruzzi, nu avea excedent de neuroni. Cum s-a văzut, el scrie cu propria mână că ar fi căutat-o pe Veronica pentru a-i cere adresa unuia dintre Eminovici, dar din rândurile lui nu reiese deloc că ar fi deschis, măcar, vorba despre subiectul care pretinde că l-ar fi mânat într-acolo.

De altminteri, cea mai bună dovadă în acest sens rămâne faptul că Negruzzi nici nu i-a scris Harietei. Veronica avea în mod cert adresa acesteia, cu care schimba, când şi când, câte o scrisoare, relaţiile lor deteriorându-se vădit doar după ce Eminescu a mers la Botoşani. Drept probă, într-o epistolă din august 1881 către Eminescu, Veronica inserează şi informaţia:

„Hanrieta îmi scrie că nu vrei cu nici un chip să-i răspunzi. De ce eşti rău cu ea care ţ-a fost totdeauna bună şi de care până vei muri nu ştii cât te poate încă îndatori…”

Ba, cu altă ocazie, aflăm că relaţiile erau şi mai strânse:

„…poate aş fi aşteptat până acum fără ca să-ţi scriu ceva dacă Henrietta n-ar fi venit la mine şi nu m-ar fi provocat să-ţi scriu o epistolă încărcată de răutăţi.”

Din situaţia dată putem deduce şi altceva decât că Negruzzi minte, inventând un pretxt pentru o vizită imaginară? Trecem peste amănuntul că, orice s-ar fi întâmplat, Negruzzi nu i-ar fi făcut Veronicăi „onoarea” de a-i călca pragul şi subliniem că, admiţând că o atare minune s-ar fi produs, motivul vizitei putea fi oricare, mai puţin dorinţa de a afla unde stau *„fraţii şi surorile”* lui Eminescu. Cum era să folosească Negruzzi ipotetica adresă obţinută de la Veronica, când Maiorescu nu numai că nu a încercat să anunţe pe cineva din familia lui Eminescu, ci, mai mult, nu a ştiut cum să-i ţină mai departe pe toţi Eminovicii?

În lumina unor asemenea informaţii, care nu sunt singulare, începem să întrezărim cine erau cei care organizaseră şi *„cabala în contra Veronicăi Micle”*, constând în a o acuza de *„lipsă de simţire şi de umanitate faţă de Eminescu”* şi a-i pune în sarcină pretinsa nebunie a acestuia. În epocă, „explicaţia” a prins la public.

Într-una din ultimele lui lucrări, dând cu drept cuvânt la o parte relatările mincinoase ale lui I. Negruzzi, Augustin Z. N. Pop invocă doar adevărul (*Caleidoscop eminescian*, 1987):

„În 1883, Veronica Micle, atunci la Iaşi, aflând despre îmbolnăvirea lui Eminescu, scrie poezia ***Să pot întinde****…, patetic mesaj adresat Prometeului înănţuit:*

Să pot întinde, mâna s-o pun pe fruntea ta
Încetul la o parte şuviţele le-aş da,
Senină să rămâie, curată ca un crin,
Icoană de iubire la care să mă-nchin.

Dar tu ca un luceafăr departe străluceşti,
Abea câte o clipă în cale-mi te iveşti,
Apoi dispari; – şi-n urmă rămâi în gândul meu
Vedenie iubită la care mă-nchin eu.”

Femeie îndrăgostită, Veronica era pentru Şuţu şi pentru Maiorescu mai periculoasă decât toţi ceilalţi la un loc, „amici” şi neamici, pentru că, dacă ar fi avut posibilitatea să se convingă că despre sănătatea lui Eminescu se spun minciuni, putea reacţiona cu totul altfel decât Livia Maiorescu sau decât Harieta. Şi credem că, mai ales în ultimul an, ea şi Eminescu au avut tainele lor, care i-au făcut să fie mai apropiaţi chiar decât în urmă cu aproape un deceniu, când îşi doreau să întemeieze o familie. Altfel spus, dragostea Veronicăi pentru el a sporit pe măsură ce zvonurile privind sănătatea lui erau mai alarmante. Acum, când se poate demonstra că Eminescu nu a cunoscut căderile pretinse de unii, faptul trebuie, cred, altfel citit.

Dar, oare, cabala *„în contra Veronicăi”* s-a organizat doar în epocă?

G. Munteanu opinează că *„în versiunea lui Brătescu-Voineşti, ori a altora, legenda* ***amestecului brutal şi decisiv*** *maiorescian în relaţiile poetului cu Veronica trebuie să cadă”*. Autorul argumentează astfel:

„Într-o scrisoare de tardive explicaţii, justificări şi vorbe de împăcare, poetul arată cum «calomniile prietenilor au influenţat caracterul meu împăciuitor» şi că «toţi mi-au interzis ca să-ţi scriu». Aceşti «toţi» puteau fi Slavici, Iacob Negruzzi, chiar buna doamnă Humpel, femeie totuşi cu dispoziţii cam oscilante, eventual şi Mite Kremnitz… şi câţi alţii.”

De acord, dar fiecare dintre aceşti *„toţi”* trebuia să aibă argumente. Or, bunăoară, Slavici sau Mite (şi, în general, cei care locuiau în Bucureşti), de unde să se fi informat, dacă nu de la Maiorescu? Mite singură recunoaşte cum, în perioada în care dumneaei avea fluturi lirici, magistrul a vizitat-o pe Veronica acasă, pentru ca apoi, sosit în Capitală, să o facă de două parale! I. Negruzzi trebuie scos din calcul, la fel ca şi Emilia Humpel, deoarece, locuind la câteva sute bune de kilometri depărtare, nu prea vedem cum ar fi reuşit să facă propagandă anti-Veronica la urechea lui Eminescu. De aceea, fără să contestăm că o fi existat un cor al sfătuitorilor, care l-au determinat pe acesta să-i mărturisească femeii iubite:

„Ascultă, dragă, toţi mi-au interzis ca să-ţi scriu, ziceau că purtările tale sunt nedemne pentru un răspuns din partea mea!” (ianuarie 1881),

credem că principalul personaj asupra căruia trebuie să ne îndreptăm atenţia este dirijorul acestor concertate îndemnuri. Ne temem că proasta părere a unora despre Veronica a început încă din ziua în care aceasta, la cei numai 14 ani ai ei, a depus mărturie împotriva lui Maiorescu.

O dovadă că Maiorescu pare să fi fost interesat să-i prezinte pe Eminescu şi Caragiale ca aflându-se în conflict o găsim şi în jurnalul intim al magistrului, care consemnează, în iarna lui 1881:

„Pom de Crăciun la Kremnitz. Încântători d-na Rosetti, Teodor R., Anette şi Chibici, Slavici (adus novelele lui), dimpotrivă ***Eminescu şi Caragiale, certându-se unui cu altul…*** *"* (subl. ns.).

Câteva zile mai târziu, Eminescu scrie altceva:

„Pe domnul în chestiune ***l-am bruscat în societate, dar a tăcut*** (subl. ns.) *frumuşel ca un om de nimic ce este"* (scrisoare către Veronica, 28 decembrie 1881).

Amănuntul acesta constituie o probă de natură să convingă că Alexandru Brătescu-Voineşti nu a imaginat esenţa conversaţiei lui cu Maiorescu. Şi în 1881, şi în 1892, magistrul prezintă aceeaşi stare tensională între Eminescu şi Caragiale. Textul lui Brătescu-Voineşti, a cărui veridicitate a fost contestată de G. Munteanu, se încheie astfel:

„Aceasta este destăinuirea pe care mi-a făcut-o Maiorescu, într' o dimineaţă de iunie de acum patruzeci şi doi de ani, ***cu rugămintea de a o păstra pentru mult mai târziu****, care am socotit că a sosit"* (subl. ns.).

Evident, solicitarea lui Maiorescu nu avea nimic comun cu vreunul dintre cei la care se referă, căci, în acest caz, ar fi cerut tânărului lui confident (Al. Brătescu-Voineşti avea doar 24 de ani la acea dată) discreţie totală.

La unii autori, descoperim o nenaturală mânie împotriva Veronicăi, chiar la mai multe decenii de la moartea ei. Trecem peste Lovinescu, om nu cu totul lipsit de merite, şi ne oprim asupra unui oarecare Ion Nuţă, care a publicat prin Editura *Junimea* o, zice dumnealui, *„ediţie critică"* a prozelor lovinesciene, *Mite* şi *Bălăuca*, unindu-le într-un singur volum. Om cu iniţiativă, numitul domn a adăugat la finalul cărţii două anexe: *Amintiri fugare despre Eminescu* (opera lui Mite Kremnitz) şi un text mult mai scuirt, *Bălăuca*, semnat de Cornelia Emilian. La primă vedere, ar trebui să-i fim recunoscători, pentru că oferă date documentare suplimentare. În realitate, nu a făcut decât să adauge

un surplus de venin, venit din partea unor femei, care au invidiat-o profund pe Veronica, dar care nu au îndrăznit să o atace public decât după deces. Nu ele ne interesează însă, ci Ion Nuţă. Şi nici Ion Nuţă nu ne interesează altfel decât ca model de abordare părtinitoare a istoriei. Dacă de la Mite Kremnitz erau de aşteptat „amintiri" precum cele cunoscute, dacă pe C. Emilian, femeie ştearsă, dar ambiţioasă am mai putea-o înţelege, pe Ion Nuţă, născut şi crescut la atâta vreme după ce Veronica era oale şi ulcele – nu îl mai putem pricepe cu nici un chip, căci nu oferă nici un argument sau raţionament personal, ascunzându-se îndărătul unor aprecieri străine, ştiute ca fiind extrem de subiective.

I. Nuţă nu este însă unicat. Ne întrebăm, nu tocmai retoric: de ce or simţi unii nevoia presantă de a-i terfeli cât mai mult amintirea, atâta vreme cât nu pot să probeze că ea i-ar fi făcut lui Eminescu vreun rău deliberat, după cum nu pot să conteste că acesta a iubit-o cu adevărat? Lovind nejustificat în ea, nu se loveşte şi în el? Cine, ce câştigă de-aici? Oare, în mintea unora, a lovi pe cineva este echivalent cu a-i mângâia pe duşmanii respectivului?

Creangă – un erudit al satului

Dacă Veronica este ignorată sau incorect prezentată de majoritatea biografilor lui Eminescu, ce explicaţie găsim pentru absenţa, tot în această a doua perioadă ieşeană, a oricărei relatări semnificative privind relaţia lui Eminescu cu Creangă? Până şi în *Istoria literaturii române*, când se referă la perioada ulterioară anului 1882, Gh. Călinescu foloseşte numele lui Creangă doar pentru a „dovedi" că Eminescu *„dădea semne de rătăcire"*. Deşi niciodată în timpul vieţii lui Eminescu, nici măcar nu s-a sugerat că acesta ar fi fost vreo clipă înarmat (fapt care i-ar fi permis lui Maiorescu să adauge un posibil simptom real, celor născute din păreri), Călinescu predinde: *„Creangă, la care dormi [Eminescu], îl văzu punând pe măsuţă un revolver, de teamă să nu-l ucidă cineva"*. Iar alţii, cu mintea ca oglinda, capabilă doar să reflecte ceea ce-i vine – dacă-i vine – de-aiurea, repetă şi astăzi această stupizenie – unii, punând-o în gura Tincăi Vartic, femeia cu care şi-a împărţit Creangă amarul şi bucuria. Azi-mâine, ni se va comunica şi seria armei!

Tot Călinescu, în monografia *Ion Creangă*, scrie despre relaţia celor doi, în perioada ulterioară anului 1884:

„Avar este şi Creangă, şi nu se vede nicăieri că i-ar fi dat vreun ajutor. El însuşi bolnav rău, nu se duce la băi decât atunci când capătă gratuitate. Eminescu nu

locuia la el, ci schimbase felurite locuinţe, trecând la Burlă, apoi în curtea hanului lui Bacalu, atunci «Hotel România». Nu se vedeau deci la tot pasul, şi e probabil, cum se-ntâmplă adesea, că dacă Creangă căina din tot sufletul pe Eminescu, el însuşi bolnav şi cu necazurile şi cu egoismul său (cămaşa fiind mai aproape de piele), îşi vedea de treburile lui.”

Numai că, dacă în acelaşi pasaj precizează că Eminescu *„se preumbla prin oraş şi prin împrejurimi”*, nu vedem de ce preumblările nu l-ar fi dus şi acasă la Creangă. De altminteri, cu doar vreo două pagini în urmă, contradictoriul şi mult inventivul Călinescu însuşi avea altă părere:

„Acum Creangă îl vedea desigur mereu, şi ***Eminescu venea des în bojdeucă*** (subl. ns.). *Amândoi erau trişti. Creangă fusese rău în primăvară şi prin iulie avusese un atac în somn. Întâlnirile între cei doi trebuie să fi fost jalnice. Eminescu avea obiceiul să stea mut, cu ochii pierduţi în gânduri, şi să fluiere la nesfârşit un cântec, sau numai să ofteze. Creangă, sentimental exacerbat de boala nervoasă, plângea, gândindu-se la nefericirea aceluia pe care-l socotea cel mai mare poet.”*

Este neclar dacă Gh. Călinescu foloseşte în exces imaginaţia sau dacă, el însuşi amendat încă din tinereţe de un nerv niţel fisurat, scrie din proprie experienţă. Oricum, *„divinul”* se preface a nu-şi da seama că autocenzura pe care Eminescu trebuia să şi-o impună faţă de „amici” nu era necesară şi în cazul lui Creangă, singurul prieten din Iaşi.

Tot Călinescu mai povesteşte, de data aceasta, în *Viaţa lui Mihai Eminescu*:

„În jurul acestui om petrificat, Creangă, om simplu, dar adânc, se învârtea cu clătinări din cap şi iubire evlavioasă*. În bordeiul din strada Ţicăul-de-Sus, Eminescu mai suia şi acum să stea pe patul de scânduri din cerdac, dar* ***fără volubilitatea confesională ce făcea farmecul întâlnirilor de altădată****”* (subl. ns.).

Iată că, pe aceeaşi temă, Gh. Călinescu desenează un cu totul alt tablou. El admite din nou că Eminescu îl vizita pe Creangă, care, de data aceasta, nu mai *„plângea”*, ci s-ar fi învârtit în jurul lui, dând polivalent din cap, ca orice *„om simplu, dar adânc”*, trezit brusc în faţa unui prieten transformat în piatră umblătoare de blestematele vrăji ale unui şaman literar. La rândul lui, al doilea Eminescu al aceluiaşi Gh. Călinescu nu mai fluieră şi nu mai oftează, mulţumindu-se să stea tăcut pe pat.

Şi mai alarmant rămâne însă altceva: Călinescu, obsedat de sifilisul altora, pe care îl adaptează mereu necesităţilor lui scriitoriceşti, nu este o excepţie, în acest sens, ci o… metodă, preluată de toţi colegii şi subalternii de breaslă,

care l-au elogiat uneori într-un mod cu nimic diferit de linguşirile greţoase din lumea politică.

Mă rog, Gh. Călinescu a scris şi el ce-a scris! Nu ne vom bate acum capul încercând să aflăm de ce istoricul nostru l-a socotit pe Creangă avar şi egoist. Până şi A. Z. N. Pop afirmă că Creangă ar fi cotizat *„câte 6 galbeni pe lună”*, pentru a-l ajuta pe Eminescu. Pe lângă Creangă, numitul istoric literar mai numeşte doar pe Alecsandri şi, generic, pe *„învăţători şi profesori”*, care *„cotizau din salariul lor mic, interesându-se de soarta poetului uitat de convorbirişti”*. Strict orientativ, 6 galbeni însemnau 120 lei, într-o perioadă în care salariul net al unui subbibliotecar era de aproximativ 170 lei. Dacă a plăti pentru ca un prieten să meargă la băi, unde tu însuţi nu îţi permiţi să ajungi decât atunci când beneficiezi de gratuitate, se cheamă avariţie, ne cerem scuze pentru necunoaştere!

Ceea ce ştim, totuşi, cu precizie este faptul că, aşa lacom şi preocupat doar de sine cum îl prezintă biograful Călinescu, Creangă a fost unul dintre foarte puţinii care au mers să-l vadă pe Eminescu la ospiciu, unde a stat două zile. Şi mai ştim că nimeni nu a afirmat despre Creangă că ar fi fost un om bogat. Dimpotrivă. Ne întrebăm, atunci: toţi săracii lumii or fi avari, pentru că nu cumpără îngheţată pe băţ celor bogaţi? De pildă, la 10 noiembrie 1876, Creangă îl anunţa pe Maiorescu, făcând haz de necaz:

> *„**Povăţuitorul la cetire prin scriere**, ce l-am alcătuit şi **l-am tipărit din îndemnul d-voastră*** (subl. ns.)*, nu ştiu dacă l-aţi văzut; ce-i drept, prostişor lucru am făcut, dar s-a luat plata, căci, înapoiat de Onor. Ministeriu actual, şede la răcoare în pod la părintele Ienăchescu, tovarăş la pagubă. Vro 30–40 de galbeni, nu-i mai mulţi. Un exemplar însă l-am vândut d-lui Sigara, avocat, care mi-a arătat că are dorinţă de a se ocupa şi el cu didactica. Cal bătrân să înveţe la umblat.*
>
> *Dar nouă nu ne pasă; l-am zmomit, de ni-am scos 1 franc, şi pace bună.*
>
> *De acum poate să se povăţuiască cu dânsu cum ştie şi la ce ştie.*
>
> *Iertaţ-mi, vă rog, îndrăzneala!”*

Zadarnice aluzii, căci punga lui Maiorescu era mai bine strânsă la gură, decât cea a *„avarului”* Creangă!

Cu toate că se ştie bine că Creangă l-a vizitat pe Eminescu la bolniţa Mănăstirii Neamţului, relatările despre această întâlnire sunt sumare, lipsite de consistenţă. Ele ar fi fost poate total ascunse, dacă n-ar fi fost, întâmplător, implicate şi unele persoane din afara *Junimii*. De altfel, unele mărturii, precum cea a lui Leon Onicescu, tăinuită vreme de decenii, au fost doar parţial folosite de anumiţi prim-procurori ai istoriei literare, adică de acei oameni care, în

pofida talentului lor de a răsuci cuvinte (unii, chiar şi idei), au creat în jurule o clică de adoratori profesionişti.

Cum Creangă a bătut nechemat drumul până la ospiciul mănăstiresc, nu putem deduce decât că prietenia lui pentru Eminescu era aceeaşi, ca şi înainte de 1877, când acesta a părăsit Iaşii, ca să ajungă jurnalist la *Timpul*. În consecinţă, este vădit improbabil ca, în perioada 1884 – 1886, cei doi buni prieteni să nu se fi întâlnit, aşa cum lasă a se înţelege falsa memorialistică. Cât priveşte amintita vizită făcută la ospiciu, unde Creangă a ajuns însoţit de V. G. Morţun, nu credem că ea ar fi fost pur accidentală. De la Creangă, a rămas doar următoarea amintire, notată cu creionul, pe ultima pagină a volumului Poezii populare, semnat de Vasile Alecsandri:

„În 2 februarie, dimineaţa, pe la vr-o şase şi jumătate ceasuri, am văzut un curcubeu frumos înspre răsărit, privindu-l din coridorul arhondaricului de la mânăstirea Neamţului, când am fost cu V. G. Morţun să vedem pe M. Eminescu…"

Dintr-o mărturie ulterioară a lui Eminescu, aflăm: *„Încă pe când eram în Iaşi, domnul V. G. Morţun, actual deputat în Adunare, [î]mi făcuse propunerea de a scoate la lumină a treia ediţie…"* (epistolă către Maiorescu, 14 martie 1888). Evident, Creangă nu l-a însoţit pe Morţun pentru a-i arăta drumul (ospiciul se afla nu foarte departe de Humuleşti), din Târgu Neamţ putând fi închiriat unul dintre multele mijloace de transport, care, din primăvară până-n toamnă, făceau în mod obişnuit legătura între oraş şi celebra mănăstire. La rândul lui, Morţun nu era atât de ataşat de Eminescu, încât să-l viziteze iarna la ospiciu, unde, potrivit autorităţilor, era de aşteptat să întâlnească un om suferind de *„alienaţiune mentală cu accese acute"*.

Oare faptul că, în scurtul răgaz petrecut împreună la Mănăstirea Neamţului, Eminescu şi Morţun au convenit asupra editării unui volum de poezii, a fost cu totul întâmplător sau poate fi temei altei supoziţii? Nu e oare mai plauzibil ca Morţun să fi fost socotit de Creangă drept o şansă de a-şi scăpa prietenul din cleştele în care fusese prins la Iaşi? Nu ştia Creangă, de pe proprie piele, cum Maiorescu te poate lăsa baltă? Este exclus ca mult încercatul Creangă să fi aflat de la Eminescu, încă de la Iaşi, detalii pe care le-a ţinut pentru sine – sau care, chiar presupunând că vor fi fost consemnate, fie au fost distruse, fie zac cine ştie pe unde?

Trebuie adăugat că, aşa cum procedase cu Eminescu, V. G. Morţun avea să-l amăgească şi pe Creangă. Dacă un om bogat ca Morţun şi-a călcat promisiunea pentru că nu avea cuvânt ori din raţiuni politice, pentru a nu-şi

strica relaţiile cu Maiorescu, nu ne interesează. Ştim însă că raporturile lui Creangă cu Maiorescu nu erau, în fond, mult diferite de acelea dintre Eminescu şi magistru. Neangajat politic şi loial lui Eminescu, Creangă pare să-şi fi atras şi el mânia *„olimpianului”*, care, în toamna-iarna anului 1888, a refuzat să îl primească, atunci când acesta i-a bătut la uşă. (Gh. Călinescu însuşi recunoaşte că relaţiile dintre magistru şi Eminescu nu mai erau de mult bune.) Când Eminescu mai era ziarist la *Timpul*, Creangă a venit în Capitală de trei ori: în 1880, în 1881 (când s-a şi internat scurt timp la Spitalul Brâncovenesc) şi în 1882. Se recunoaşte că, de fiecare dată, a locuit la Eminescu, adăugându-se imediat şi că a profitat de ocazie pentru a frecventa şedinţele literare ale *Junimii* (care se desfăşurau acasă la Maiorescu). Despre ultimul drum făcut de Creangă în Capitală, în 1888, nu s-a mai comunicat însă aproape nimic – probabil, tocmai pentru a nu fi puse în adevărata lor lumină raporturile acestuia cu estetul. Implicit, absentează şi mărturiile privind fireasca întâlnire a lui Creangă cu Eminescu în Capitală, afirmaţiile celor care susţin că, în februarie 1887, Creangă l-ar fi văzut pentru ultima oară pe Eminescu fiind vizibil de ordin… tactic.

Cum „amicii” junimişti nici măcar nu pomenesc drumul făcut de Creangă la Mănăstirea Neamţului, cum V. G. Morţun, însoţitorul acestuia şi omul care l-a dus cu vorba pe Eminescu în privinţa editării volumului preconizat, nu scoate nici el un cuvânt, nu devine legitimă întrebarea: ne aflăm în faţa unei conspiraţii a tăcerii? Putem să nu fim surprinşi când observăm că istoricii literari şi scriitorii care s-au încumetat să pună pe hârtie biografiile lui Eminescu şi Creangă nu atrag cititorului atenţia – măcar – asupra lipsei de informaţii referitoare la statornica prietenie dintre cei doi?

Pentru anumiţi domni, adevărul rămâne o chestiune secundară, căreia îi acordă timp şi spaţiu pe dischetă doar în măsura în care nu compromit, astfel, pseudo-filozoficul lor joc de idei, cu vagi irizări poetice. Dovadă că n-ar înţelege mare lucru din prietenia Creangă – Eminescu, nici dacă vreo minune le-ar pune sub ochi tot filmul ei, dumnealor sugerează că, înainte ca Eminescu să plece spre Bucureşti, în 1877, raporturile lui cu Creangă şi Veronica ar fi fost de o factură cu totul specială. Mai exact, se afirmă că Eminescu şi Veronica s-ar fi întâlnit în bojdeauca lui Creangă chiar şi atunci când acesta nu era acasă. Bârfa este făţişă. Oricum ai suci-o, asemenea întâlniri nu puteau avea decât un anume motiv. Iar acesta nu era dorinţa de a discuta, căci pentru a schimba două vorbe nu era nevoie să se complice, mergând în bojdeauca lui Creangă şi atrăgând, astfel, şi mai mult atenţia, atâta vreme cât Eminescu

avea, oricum, deschisă uşa casei familiei Micle – unde, de altminteri, a şi mers, nu o dată. Şi-apoi, chiar să credem că prietenul Creangă ar fi fost un soi de codoş? Pretinsele întâlniri secrete or da ele bine într-un roman ieftin, dar ce acoperire au în realitate?

Nici măcar E. Lovinescu nu a îndrăznit să sugereze aşa ceva. Imaginaţia lui, mai mult sau mai puţin sănătoasă, a folosit *„hanul lui Nastasache, locuit mai mult de femei uşoare şi cu odăi de închiriat cu ceasul”*. Oare, *„spirit erotic, de altfel mereu insatisfăcut”* să fi fost autenticul Eminescu, aşa cum susţine Călinescu, ori anumiţi vechili literari, torturaţi de micile lor obsesii şi neputinţe? Până mai ieri-alaltăieri, cei mai suspicioşi dintre aceştia stabiliseră că Veronica i s-ar fi dăruit lui Eminescu la data de 27 octombrie 1878 (deci, ulterior plecării la Bucureşti). În acest caz, cum se mai întâlneau cei doi acasă la Creangă, în lipsa acestuia? Ce făceau acolo? Cântau la pian?

Ca scriitor, Creangă a trezit multe invidii, găsindu-se voci subţiri care să-l acuze că n-ar fi făcut altceva decât să pună pe hârtie diverse istorioare culese pe ici, pe colo. Acest aspect n-ar merita să ne oprim asupra lui. Dacă o facem, rostul este acela de a lumina o cât mai mare parte din scena pe care, un timp, s-a aflat şi Eminescu. Iată un pasaj din monografia Ion Creangă, a lui Gh. Călinescu:

„Un dispreţuitor prost – dacă nu duşman – avu Creangă chiar pe lângă sine, şi se pune întrebarea dacă şi-a dat seama despre asta vreodată. Acesta era părintele Gh. Ienăchescu, colaborator al său şi fost coleg de seminar şi de şcoală normală. Dispreţ faţă de compunerile lui Creangă arătă înfumuratul preot chiar în timpul vieţii lui Creangă, dar se putea crede atunci că glumeşte. (...) Apoi îşi lămuri sentimentul într-o scrisoare în care totul zugrăveşte puţinătatea omului şi reconstruieşte adevărata condiţie a prieteniei dintre el şi Creangă:

«Lumea nu ştie ca mine despre caetul manu-scris cu poveşti, pe care Ion Creangă l-a luat de la un bătrân Costache Butǎ şi pe care nu i l-a dat bătrânului nici în ziua de astă-zi.

Nu se ştie că Ion Creangă trăia cu o oare care Tinca Vartic ce era de o deşteptăciune foarte cu mult superioară lui Ion Creangă. Aceasta ştia poveşti şi anecdote şi câte şi mai câte. Aşa în cât, când venea să-mi citească câte ceva, eu îi ziceam : măi, asta ai auzit-o de la Tinca ; el răspundea : ei, n-am mai auzit-o de la Tinca, dar i-am cetit-o ei şi mi-a aprobat-o. Apoi aşa făcea Schiller, marele scriitor german – mi-a spus Eminescu – că orice scria nu da la tipar până nu cetea bucătarului Iui ; şi dacă bucătăriţa râdea cu Iacrimi ori plângea de cele ce auzea, Schiller înţelegea că Iucrarea e savantă.

Eu, Constantin Gregorescu, preşedintele primei case de economie, Vasile Receanu, B. Conta, venea şi ne toca capul Ion Creangă cu cele ce urzea ori copia ci-i îndreptam îi

indicam îi ajutam fără a avea pretenţii, aşa că până să ducea el să cetească în Junime, era sucite şi resucite de noi smeriţii, tot ce se vede scris de Ion Creangă. (…)

Dacă pentru nişte aseminea trebue a se râdica Busturi ori Statui, e altă vorbă.»

Aşa judeca un contemporan îngust la minte şi la suflet opera unui scriitor de valoare universală.”

Acuzaţia de plagiat a fost formulată şi în ceea ce priveşte una dintre cele mai bine vândute lucrări didactice elaborate cu participarea lui Creangă (manuale despre care nu se mai aminteşte mai nimic!). De data aceasta, pentru edificare, vom folosi o altă mnonografie, *Ioan Creangă*, semnată de Pompiliu Caraioan:

*„Profesorul universitar Aron Densuşianu, la congresul didactic din 1887 de la Iaşi, aruncase insinuarea că «**Metoda nouă** este copiată de pe cartea unui evreu M. Schwartz». Obiecţia este reluată, amplificată şi adăugită altor obiecţii pe care le formula în mai multe numere ale ziarelor locale «Liberalul» şi «Lupta» un poligraf al timpului, el însuşi autor de cărţi didactice pentru învăţămîntul elementar , Ioan Pop Florantin. Aşadar, iarăşi Creangă este încolţit de invidioşii pe gloria lui şi setoşi la rîndu-le de glorie dar mai ales de bani. Scos din fire, omui îşi întrerupe Iucrul, pune mâna pe un condei şi, în numele său şi al tovarăşilor săi, scrie dintr-o răsuflare o broşură – **Răspuns Ia criticile nedrepte şi calomniile înverşunate îndreptate contra cărţilor noastre de şcoală, de către D-l loan Pop Florantin**, Iaşi, 1888, pentru a combate atacurile «minţiosului filozof», «izvorâte din patimă şi rea credinţă». Problema plagierii **Cursului de scriere şi citire** al lui Schwartz e limpezită lesne: **Metoda nouă** era gata de tipar înaintea apariţiei cărţii lui Schwartz. Acest Schwartz era un orn cu pregătire pedagogică şi întocmise un abecedar pentru coreligionarii lui. Abecedarul era bun sub unghi metodologic dar stâlcea îngrozitor Iimba – cam astfel : «mama dete mie pâne», «vara e verde», «Domnul face milă de noi», «Iacob a visat de o scară» etc. Schwartz se dusese la Maiorescu, rugându-l să corecteze limba abecedarului, dar acesta ştiind că elevii lui pregătesc ceva mai bun nu l-a ajutat. Abecedarul lui Schwartz apăru în 1864, dar nu corespunse; «Dacă Abecedarul răposatului Schwartz ar fi fost bun, – scrie Creangă în **Răspunsul** lui, – să fie siguri domnii Florantin şi Densuşianu că o mie de **Metode nouă** de-ar fi apărut, nu i-ar fi putut lua locul. Şi ca dovadă, când a apărut ediţia I-a a **Metodei nouă**, ce s-a tipărit în, patru mii de exemplare, s-a vândut numai în câteva săptămâni, introducîndu-se în foarte multe şcoli din ţară. Ba chiar şi coreligionarii Iui Schwartz de Ia şcolile israelite, văzând superioritatea **Metodei nouă**, au înlăturat cartea lui Schwartz şi au introdus în Iocu-i Metoda nouă. De asemine, Ia şcoala protestantă din Iaşi de 20 de ani se predă limba română de pe cărţile noastre…»”*

Aşa cum se ştie, Creangă nu a fost singurul prieten al lui Eminescu, acuzat de plagiat, la fel păţind şi Caragiale. De Eminescu însuşi nu mai vorbim!

„Pare că s-ar fi temut...”

În cazul lui Caragiale, alt mare necunoscut integral al programelor noastre şcolare, pare a se profita de ştirea privind ruperea legăturilor ce-i uniseră. Dar, chiar şi aşa, este greu de crezut că înţeleptul Caragiale, un atât de dârz apărător post-mortem al fostului lui prieten, nu comenta cu nimeni soarta acestuia, mai ales după reintrarea lui Eminescu în presă. De altminteri, în epistola trimisă de acesta lui Vlahuţă din ospiciu, la 26 ianuarie 1887, citim următoarele cuvinte:

„Te rog ca în scrisoarea ta viitoare să-mi comunici de se poate adresa lui Iancu Caragiale, căci am a-i aduce aminte o promisiune care mi-a făcut-o”.

Ce promisiune şi de când data ea, cu greu s-ar mai putea afla doar pe baza documentelor date publicităţii până acum. Dar, în fond, asta contează mai puţin. Fapt esenţial, după câţiva ani, în care relaţiile lor fuseseră mai încordate, se pare că lucrurile reveniseră sau tindeau să revină la normal, promisiunea la care se referă Eminescu fiind făcută înainte de arestarea din Iaşi. Ciudat, foarte ciudat, mai nimeni nu vorbeşte de asta! G. Ibrăileanu, unul dintre rarii autori care invocă fraza în discuţie, scrie doar atât:

„Ce promisiune îi va fi făcut nu ştim. Ştim însă că, în calitate de director al Teatrului Naţional, Caragiale a dorit să reprezinte Laïs de Eminescu, după La joueur de flûte de Augier, piesă dată ca originală” (aici, Ibrăileanu trimite la o notă, din care aflăm: *„Lucrul ne-a fost comunicat oral de Paul Gusty”* – subl. ns.).

Atât şi nimic mai mult! Nici o nedumerire, nici o curiozitate legată de clipa şi de motivul care dusese la reînnodarea relaţiilor dintre Eminescu şi Caragiale! Cât priveşte sugestia că totul s-ar fi datorat piesei *Laïs*, pe care Caragiale ar fi vrut să o pună în scenă, reamintim că scrisoarea lui Eminescu datează din ianuarie 1887, iar Caragiale a devenit director al Teatrului Naţional abia în vara lui 1888. De altfel, nici un indiciu nu ne îndeamnă să credem că Laïs (subiect asupra căruia vom reveni) ar fi fost începută încă din iarna lui 1887, pe când Eminescu se afla la ospiciu.

Tăcerea păstrată şi asupra acestei încercări de recuperare a unei vechi şi solide prietenii este cu atât mai neaşteptată, cu cât Slavici ne-a lăsat mărturie că Eminescu şi Caragiale erau *„prieteni în cel mai bun înţeles al cuvântului”*,

adăugând că în perioada de la Timpul, *„ei erau oarecum nedespărţiţi şi mereu doritori de a se lumina unul pe altul”* (observăm că Slavici nu vorbeşte de existenţa unui trio, din care să fi făcut şi el parte, aşa cum ne învaţă istoria literară). Impresia că, prin metode deloc ortodoxe, *Junimea* s-a substituit adevăraţilor prieteni ai lui Eminescu devine tot mai pregnantă.

Fraza desprinsă din epistola lui Eminescu către Vlahuţă oferă şi o altă informaţie fundamentală: nu ştim dacă, înaintea acestei scrisori, Vlahuţă îi mai scrisese ori ba lui Eminescu, dar aproape sigur avea să-i răspundă după 26 ianuarie 1887, cel puţin o dată. Unde sunt scrisorile lui Vlahuţă? Toate aceste frânturi ne fac să credem că, de la ospiciu, „alienatul” Eminescu a purtat o corespondenţă incomparabil mai intensă decât cea din intervalul aprilie 1884 – noiembrie 1886. Bunăoară, din moment ce el se adresează lui Socec astfel:

„Vă rog a mi se trimite, conform promisiunii d-voastre, numerii pe ianuarie şi fevruarie ale «Convorbirilor literare»”,

concluzionăm că el i s-a mai adresat acestuia, iar editorul i-a răspuns, din moment ce îşi luase un angajament De ce nu şi-a respectat cuvântul nici după intervenţia Veronicăi? De vină să fi fost grosimea propriului obraz? (Din 1885, *Convorbiri literare* apare în Bucureşti, iar Negruzzi scrie în amintirile lui: *„în Bucureşti asociaţia Socec şi Teclu îmi propunea să ia asupra ei administraţia revistei pe care vrea să o scoată pe riscul ei propriu într'o ediţie mult mai frumoasă decât înainte”*.) Să fi intervenit patronii revistei? Dar şi aceste întrebări sunt mai puţin semnificative, până când nu se lămureşte cine şi de ce a tăinuit acest schimb de scrisori.

Să revenim la Caragiale, care relatează (*Ironie*, iulie 1890):

„A trecut apoi câtva timp (după 28 iunie 1883 – n. ns.) *şi l-am revăzut. Întâia criză trecuse; nu mai era acelaşi om, dar era un om ca toţi oamenii, cu mintea normală, şi tocmai de aceea nu mai era acelaşi om.*

Era liniştit, trist, sfios şi, o probă mai mult că devenise iar cuminte, era cam ruşinos, având conştiinţa deplină de tot ce i se întâmplase. Acum încalte, nu mai poate încăpea vorbă, era în completă mizerie.

Iată ce scria el către un amic – scriptura este excesiv de îngrijită, ***pare că s-ar fi temut ca nu cumva, din vreo aruncătură mai liberă a condeiului, să iasă bănuiala că mintea i-ar fi câtuşi de puţin nestăpânită****…”* (subl. ns.).

Aşadar, nici Caragiale nu a avut vreodată ocazia să îl vadă pe Eminescu manifestându-se în mod anormal, „criza” de care vorbeşte (dar despre care

nu pare să fi cunoscut detalii) fiind o informaţie acceptată doar pentru că aşa se pronunţaseră alţii, iar el nu avea argumente spre a contrazice preetinse fapte la care nu fusese martor. De aceea, el explică sfiala lui Eminescu prin conştientizarea „bolii” abia încheiate. Ne îndoim că avea dreptate. Eminescu, scrie el, devenise *„un om ca toţi oamenii, cu mintea normală, şi tocmai de aceea nu mai era acelaşi om”* . Aşa se vedea din afară. Dar Caragiale nu avea de unde să ştie nici ce se întâmplase, de fapt, la 28 iunie 1883, nici din ce motiv îi scrisese Eminescu lui Chibici şi, mai apoi, când se convinsese că atât nu ajunge, se adresase direct lui Maiorescu, nu ştia nici de ce şi cum decursese drumul în Italia, nici cine şi de ce îl închisese pe Eminescu în perimetrul Iaşilor, unde se afla sub continua supraveghere a „amicilor” (mulţi, repet, manipulaţi de şefii lor). Insuficient informat, Caragiale doar a intuit teroarea în care a trăit Eminescu după vara lui 1883, când prudenţa l-a obligat să-şi reprime impulsurile fireşti, calculându-şi vorba şi fapta după mintea celor din jur. Această necontenită încordare a atenţiei, nu cumva să i se pară vreunui guguştiuc ceva nelalocul lui, cred că nu a fost îndestul luată în calcul de medici. Căci ne întrebăm: dacă „nebunia” lui Eminescu o dată declanşată nu ar fi făcut decât să se agraveze (cum pretinde Raportul medico-legal scris de Şuţu) şi dacă, în pofida acestui fapt, „bolnavul” îşi stăpânea imboldurile pentru a nu fi socotit ieşit din rândul lumii, nu rezultă că Eminescu ar fi fost un „smintit” care şi-a conştientizat „boala” şi, mai mult, a şi învins-o? Iar când suferindul îşi biruie boala el nu devine ceea ce se cheamă *om sănătos*?

Mare păcat că I. L. Caragiale nu şi-a urmat pornirea declarată public:

> *„Am de mult intenţia să dau publicului o sumă de note asupra vieţii lui Eminescu – fiindcă* ***inexactităţile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe socoteala lui mă revoltă*** *(subl. ns.) tot atât cât mă revoltă şi scandalul cu portretele şi busturile puse fără sfială în circulaţie ca fiind ale lui, ca şi cum ar fi vorba, încă o dată zic, de un tip din evul mediu, iar nu de cineva care a trăit în mijlocul nostru atâta vreme” !* (*Două note*, 1892)

Se pare că Eminescu şi Caragiale au reînnodat relaţiile încă din 1885. În orice caz, în acel an s-a întâmplat ceva curios. La 1 iunie, gazeta *Drepturile omului*, al cărui prim număr fusese scos cu numai 4 luni în urmă, la 1 februarie, a publicat următoarea ştire:

> *„Epuisându-se întâia colecţie din poesiile lui Mihail Eminescu, s-a început tipărirea ediţiei a II-a sub îngrijirea dlui T. L. Maiorescu* ***şi a d-lui I. L. Caragiale****.*
> *Până acum s-a tipărit prima coală în imprimeria Socec şi Teclu”* (subl. ns.).

A. Z. N. Pop crede despre această ştire:

„Contribuţia lui Caragiale la truda reeditării florilegiului liric al marelui lui prieten nu corespunde realităţii, după atestările de până acum”.

Întru totul de acord, în ceea ce priveşte lipsa unor probe materiale. Pe de altă parte, însă, nu putem face abstracţie de faptul că ştirea nu a fost dezminţită nici de magistru, nici de Caragiale – adevăr care dă apă la moară suspiciunii că, în toată povestea, ceva-ceva trebuie să fi fost adevărat. Faptul că în acel an chiar a fost retipărit volumul Poesii rămâne o certă dovadă în acest sens.

Un alt argument că informaţia este plauzibilă îl constituie precizarea că, încă din prima zi a verii anului 1885, prima coală a celei de-a doua ediţii fusese deja tipărită. Era, deci, vorba de acţiuni încheiate, nu de intenţii. O coală tipărită este o probă materială, o realitate incontestabilă şi simplu de verificat de către gazetari, informaţia netrebuind să provină de la patroni, ci de la oricare dintre angajaţii lor (de la contabil, la tipografi sau la femeia de serviciu). Desigur, nu este exclus ca ştirea să fie, deliberat sau nu, eronată. Nu vedem însă cine şi ce ar fi avut de câştigat ori de pierdut de pe urma ei şi nu credem nici că, în situaţia dată, în care, pentru publicul larg, Caragiale nu era prieten nici cu Eminescu, nici cu Maiorescu, cineva şi-ar fi imaginat că *„olimpianul”* i-ar face *„grecului”* cinstea de a-l lua co-editor, din considerente tactice. Fiindcă, nu putem să nu ne amintim că Mite Kremnitz îi scrie Emiliei că Eminescu *„e amarnic de supărat pe Titus, fiindcă i-a publicat poeziile”* (epistolă ulterioară datei de 7 aprilie 1884). Mai ştim şi că unul dintre principalele scopuri al lui Maiorescu era acela de a menţine în mintea oamenilor impresia că Eminescu ar fi neputincios. De aceea, ne putem întreba dacă nu cumva, alarmat, în primă fază, de intenţia acestuia de a-şi tipări singur poeziile, într-o formă nouă şi necontrolată de el, a încercat să scoată a doua ediţie în tovărăşie cu Caragiale, pentru a nu se spune că acţionează arbitrar. A încercat magistrul să şi-l apropie pe Caragiale, deoarece ştia că acesta pricepe uşor şi, faptele au dovedit-o, tace cu greu? Nu este imposibil, răspunsurile la aceste întrebări depinzând foarte mult de informaţii de culise, despre care nu avem ştire. Incontestabil rămâne faptul că, întâmplător sau nu, la 1 septembrie 1885, în *Convorbiri literare* a apărut studiul lui Maiorescu, *Comediile dlui I. L. Caragiale*.

Dacă dăm timpul înapoi, constatăm că, la 2 decembrie 1883, Maiorescu scria în jurnal: *„Corectând aproape zilnic, până pe la orele 2 şi 3 noaptea, la repedea tipărire a poeziilor lui Eminescu, pe care le editez la Socec-Teclu”*.

Cum se cunoaşte, numărul greşelilor din această ediţie a fost, într-adevăr, impresionant. Peste doi ani, când a apărut următoarea ediţie, lucrurile s-au repetat. Citãm din Pericle Martinescu:

„Ediţia a doua este identică cu prima prin conţinut, prin grafică… ***Până şi greşelile de tipar sunt aceleaşi*** (subl. ns.)*, deşi Maiorescu nota în* ***Însemnări zilnice****, la 19 septembrie 1885: «Multă corectură de tipar la* ***Poesiile*** *lui Eminescu, ediţia a doua. Acum patru coale tipar zilnic». Pesemne că era vorba mai mult de un control în pagină pentru «bun de tipar», căci corecturi propriu-zis nu se constată a se fi făcut”* (*Odiseea editării «Poeziilor» lui Eminescu*, 2000).

Între data la care apare ştirea că ediţia îngrijită de Maiorescu şi de Caragiale ar fi deja în lucru şi momentul în care Maiorescu notează că ar face *„multă corectură de tipar la Poesiile lui Eminescu”* este un interval de trei luni şi jumătate. Faptul sporeşte credibilitatea ştirii, autorii ei neavând cum să ghicească intenţiile viitoare ale lui Maiorescu. Dacă, într-adevăr, prima coală a fost imprimată la 1 iunie, ce anume a întârziat atât de mult publicarea celei de-a doua ediţii? Să fi fost coala gata imprimată la 1 iunie 1885 altfel decât în prima ediţie? Să fi acceptat Maiorescu unele mici amendamente venite din partea lui Caragiale, dar insistenţa acestuia de a se respecta manuscrisul eminescian şi de a produce, astfel, modificări substanţiale în conţinutul cărţii să-l fi determinat pe magistru să renunţe la „colaborare”? Repetarea greşelilor să se fi datorat faptului că Maiorescu (presat de timp?) i-a cerut lui Socec să folosească şpalturile primei ediţii? Sau ştirea despre implicarea lui Caragiale a fost un simplu zvon, folosit de Maiorescu spre a atenua supărarea lui Eminescu?

Cum acest soi de întrebări speculative poate continua mult şi bine, fără a duce însă la vreun rezultat cert, preferăm să revenim pe terenul faptelor precise. Din 1890, Caragiale a devenit un din ce în ce mai vehement apărător al creaţiei artistice în general, folosind exemplul particular a celei eminesciene. Să ne amintim câteva idei fundamentale, pe care le regăsim în *Două note*:

„Versurile citate la pagina 19 sunt exact acele pe cari Eminescu le-a citit în «Junimea». Mai târziu s-a făcut modificarea lor după observaţiile şi cererea câtorva persoane din cercul acela, a căror sensibilitate extremă se simţea jignită de expresiile prea viguroase, prea crude ale poetului. El – se ştie bine aceasta – a făcut concesiune delicateţii acelora şi a-ngăduit să se toarne în veninul lui nativ şi sincer puţină apă de trandafir... să i se schimbe ***Famenii*** *în* ***Oamenii*** *şi* ***scârbi*** *în* ***mâhni****; dar nu din toată inima a făcut această concesiune, deşi, în discuţia fără şir nici căpătâi ce se iscase, ca de obicei, după citirea poemei, stăruise şi «votase» pentru modificarea anodină şi o damă la care el ţinea foarte mult în acel timp.*

(…) Eminescu nu era androgin, era bărbat; el pe impotenţii intelectuali nu-i considera ca ***oameni****, ci ca* ***fameni****, şi de aplauzele Ior nu s-ar fi* ***mâhnit*** *– se* ***scârbea****.*

Dar la varianta aceasta cedase el cel puţin, sub ce influenţă nu ne pasă... Mai târziu, însă, s-a petrecut ceva mai rău... mai târziu, pe când artistul era cu mintea bolnavă, ***s-a făcut în opera lui publicată în volum îndreptări, purgări şi omisiuni cu desăvârşire arbitrare*** (subl. ns.). *Eu crez că asta trebuie relevat.*

Editorii sunt liberi să tragă câte exemplare vor, să Ie vânză cum şi cât le place, să profite de munca şi de pe urma sărmanului pierdut cât pot, sunt liberi; să rămână negustorul cinstit, şi câştig bun să-i dea Dumnezeu; ***dar să stea la taraba lui şi să nu s-amestece a poci opera artistului*** (subl. ns.).

Criticii, din parte-le, «cu flori deşarte, cari roade n-au adus», sunt liberi să judece după cum îi taie capul acea operă, să dezbată, să analizeze, să explice, să comenteze, să interpreteze şi câte toate – tot lucrări de seamă şi de fond… (…)

De această onoare postumă nu poate scăpa nici un om de talent, şi orice generaţie e mai mult sau mai puţin bogată de aşa grindini de opiniuni, de teorii şi de «note prizărite sub pagini»... savante.

Biblioteci întregi s-au scris numai despre Hamlet… Liber încă o dată oricine să-şi alăture pe o bucată de hârtie numele-i de o zi cu un nume pe veci trainic, cum se aprinde un chibrit în faţa soarelui; liber e oricine să spună despre o operă de artă şi ce ştie şi ce nu, şi dacă o pricepe şi dacă nu… (…) Însă a ciunti cu conştiinţa limpede şi cu sânge rece o operă de artă?... Şi de asta e vorba aici.

(…) Lucrarea ce un mare artist ca Eminescu o lasă este, cu toate calităţile şi defectele ei, ceva sfânt, fiindcă-n ea se întrupează pipăit, şi pentru o viaţă mai durabilă decât chiar a neamului său întreg, gândiri şi simţiri de veacuri ale acestuia, şi de aceea, fără teamă de exagerare, s-a putut zice că o aşa lucrare este patrimoniul omenirii întregi, nu numai a unui neam.

Şi, aşadar, a pune mâna fără sfială pe o asemenea lucrare cu calităţi eterne şi a cuteza s-o potriveşti sau s-o mai ciopleşti, după trecătorul tău gust şi cu competenţa ta discutabilă – discutabilă pentru că e negativă faţă cu realitatea evidentă şi palpabilă a monumentului ce-l judeci, discutabilă fie ea cât de autorizată în părerea-ţi proprie şi a câtorva clienţi – va să zică, ***a mutila lucrarea de artă pentru restul fără capăt cunoscut al lumii şi vremii, este a te face vinovat de o faptă reprobabilă, este, cu un cuvânt, o profanare... Iar de profanare nu e capabil decât un orn fără inimă şi cu spiritul îngust*** (subl. ns.)*, un om care niciodată nu se poate uita pe sine, care nu poate avea nici o ridicare de suflet pe d-asupra egoismului strâmt, nici o emoţie... cum să zic? impersonală – ca să întrebuinţez şi eu nişte platitudini platonice scoase de curând iar la modă, – nici un fel de respect chiar când se află în faţa lucrurilor sfinte...* ***fiindcă n-are, fiindcă nu poate avea nimica sfânt pe lume*** (subl. ns.).

………………

Noi, românii, avem pretenţia îndreptăţită şi interesul a ne pune în rândul acestor neamuri, alături cu popoarele moderne; trebuie dar să înţelegem că nu putem asista nepăsători la alterări voite sau nevoite făcute sub ochii noştri în textul celui mai mare scriitor român; şi astfel, oricine e dator, credem, a denunţa opiniei publice luminate

falşificarea copiei – atât mai rău dacă de fapta lui neiertată copistul nu s-ar putea scuza numai cu ignoranţa.”

Textului de mai sus i-am acordat un spaţiu atât de amplu, pentru că, deşi nu se recunoaşte acest lucru, el rămâne o dezvăluire de senzaţie, cuprinzând acuzaţii extrem de grave. Pe măsură ce parcurgi tot mai multe texte semnate de Caragiale, înţelegi din ce în ce mai bine rostul declaraţiilor de tipul celei făcute de Maiorescu către Al. Brătescu-Voineşti:

„Caragiale e un mare talent, dar sub raportul moralităţii nu este un exemplu de urmat”.

Afirmaţiile lui Caragiale nu au fost de nimeni contrazise cu argumente. Toate cele de mai sus sunt vizibile pentru orice ochi curat, care nu refuză să le vadă. De asemenea, prea stăpân pe sine, Caragiale nu putea fi acuzat şi el, ca Eminescu, de nebunie. Şi-atunci, a rămas ultima alternativă: reducerea prin orice mijloace a staturii lui morale, demolarea ei, dacă se putea. De imoralitate a fost acuzată chiar şi opera lui. În studiul *Comediile domnului Caragiale*, Maiorescu scrie:

„Citim pe a doua pagină a unui ziar liberal din Bucureşti, de la 13 aprilie 1885, despre comedia ***D-ale carnavalului****:*

«Şi ce piesă! O stupiditate murdară, culeasă din locurile unde se aruncă gunoiul. Femei de stradă de cea mai jopasă speţă, bărbieri şi ipistaţi, în gura cărora se pun cuvinte insultătoare pentru mişcări ca cea de la 11 fevruarie, pentru libertate şi egalitate, cari sunt baza organizaţiunii noastre politice.

Palma primită de la public, care a fluierat, nu ne mulţumeşte; e de datoria ministrului instrucţiunii să puie în vederea direcţiunii ce ***carageliadă*** *a făcut, şi pe acest temei s-o schimbe, ca incapabilă şi nedemnă. Voim un teatru naţional, nu o gaşcă de opoziţie nedemnă, în care se insultă poporul şi instituţiile ţării.»”*

Referitor la invocata *„palmă”* dată de *„public”*, Ş. Cioculescu denunţă existenţa unui complot, care ar fi funcţionat la fel, indiferent de valoarea piesei:

„La căderea cortinei se aud şuierături şi fluiere. Cabala, condusă din umbră de tânărul cronicar dramatic D. D. Racovitză-Sphinx – în ceasurile lui libere, veleitar labruyerist – triumfă” (vezi *I. L. Caragiale*).

Ulterior studiului lui Maiorescu, teatrul lui Caragiale avea să devină miezul unui scandal public, declanşat de Constantin Al. Ionescu (cunoscut drept

Caion) şi alimentat din umbră de Macedonski. Întâi, Caion pretinsese, nici mai mult, nici mai puţin, decât că *Năpasta* ar fi: *„…o plagiatură după o dramă ungurească intitulată Nenorocul şi datorită unui Kemeny Istvan, dramă tălmăcită pe româneşte de către Alexandru Bogdan în anul 1848, la Braşov”* (*Revista literară*, 30 noiembrie 1901). A urmat procesul, în care Caion a folosit şi mai apoi şi-a recunoscut falsul folosit – Istvan Kemeny era un nume fictiv, Caion (sau echipa care s-a „ocupat” de Caragiale?) mergând până la a îngălbeni filele cu flacăra, pentru a le da aparenţa de mare vechime. Înainte de sentinţa finală (condamnat într-o primă fază, Caion a fost în cele din urmă achitat, la 10 iunie 1902), în *Forţa morală* a mai apărut o ştire asemănătoare (pusă de mulţi în seama condeiului lui Macedonski):

*„Ni se semnalează că **De-ale carnavalului**, piesă semnată de d-l Caragiale-Kemeny, este copiată din piesa franceză : **Le Carnaval d'un Merle Blanc**, de Chivot et Duru”* .

În toată această acţiune, în care ticăloşia şi dezechilibrul mintal par să fi fost reprezentate în mod… echilibrat, a surprins încrederea de care micul detractor s-a bucurat din partea unor persoane precum A. D. Xenopol şi Gr. Tocilescu (ultimul, un nume implicat până peste cap în povestea numirii formale a lui Eminescu la Iaşi). Dar direct responsabil a fost Macedonski. Şerban Cioculescu scrie că acesta, sub pseudonimul Luciliu, a făcut afirmaţii similare despre Eminescu:

„…n-a fost decât un plagiator aproape din cuvânt în cuvânt al poeţilor germani… stricător al versului şi al limbii şi o ruşine pentru epoca actuală” (vezi *Forţa morală*, 27 ianuarie 1902).

În pledoaria lui, Delavrancea, avocatul lui Caragiale, face câteva afirmaţii care, dacă schimbăm unele elemente de suprafaţă, se potrivesc şi în cazul Eminescu:

„A muncit din greu; şi-a robit tot talentul şi toată inteligenţa lui pentru fala noastră a tuturora; şi trăind din greu, n-a întins mâna nimănui şi nu s-a plâns niciodată de ingratitudinea acelora de care a depins soarta poporului român, nici de rătăcirea multora care n-au înţeles că viaţa unui popor nu atârnă numai de dezvoltarea lui materială, ci şi de înălţarea geniului lui. Şi când Caragiale stă resemnat la o parte şi trăieşte din muncă aspră, cinstită şi demnă… să-l izbim, să-l pătăm… să-l înfăţişăm lumii ca pe un fur ordinar?… Îi produce ceva teatrul, – teatrul lui care a înveselit şi însănătoşit, – să-l calomniăm… să comitem falsuri… să-l jecmănim şi de acest venit, pentru care şi-a jertfit viaţa întreagă!… Caragiale a prezentat chiar în anul acesta un volum la Academie…pe el!…Să convingem pe toţi că e un scriitor de contrabandă…”

Şi, într-adevăr, la 23 martie 1902, Academia Română – prin comisia special desemnată – a respins propunerea ca pentru volumul *Momente*, lui Caragiale să i se acorde Premiul Năsturel Herăscu. Academia recidiva: la 14 aprilie 1891, în şedinţă publică, fuseseră respinse de la un premiu academic volumul *Teatru* şi broşura în care era tipărită *Năpasta*. Sub ce pretext? Citez din Cioculescu:

„Motivele respingerii ? Aşa-zise «tendinte antinaţionale», prin zugrăvirea excesivă a unor «tipuri imorale». Raportul este susţinut de influentul D. A. Sturdza, secretar perpetuu al Academiei şi şef al partidului liberal, un spirit strâmt şi vindicativ, care recunoaşte talentul scriitorului, dar, ca un teolog, îi impută reaua lui întrebuinţare, irespectul faţă de naţiunea sa, înfăţişată «într-un mod nereal şi neadevărat şi ceea ce poate contribui la corupţiune». Mentorul încheie grandilocvent că va vota în contra acordării premiului «atît ca român cât şi ca membru al Academiei». Îi urmează în această atitudine injustă nouăsprezece votanţi. Pentru Caragiale votează numai trei membri ai Academiei, printre care Iacob C. Negruzzi, care a vorbit călduros în favoarea lui, sprijinindu-se pe «spiritul public» şi pe tinerele generaţii care-i recunosc şi-i apreciază meritele. Să fi absentat Maiorescu de la această dezbatere? Să fi aşteptat Caragiale concursul său, mai autorizat decît acela al 1ui Negruzzi?”

A fost, însă, Caragiale un om imoral? Mulţi contemporani sunt convinşi că da, însă dacă îi întrebi de unde li s-a născut această părere, răspund toţi că *aşa au citit*. Iată, deci, ce efect devastator pot avea 15 cuvinte, rostite de Maiorescu, după ce relaţiile lui cu Caragiale s-au rupt! Ceea ce nu reuşise furibundul atac invocat de Maiorescu, a izbutit magistrul însuşi. De ce? Pentru că în cazul articolului din ziar ajunge să vezi piesa incriminată, ca să te convingi de contrar, pe când Maiorescu lansează o „şopârlă”, a cărei veridicitate este imposibil de verificat, neavând precizat suportul unui argument anume. Caragiale a murit fără să ştie că Brătescu-Voineşti îşi notase această frază, pe care avea să o dea publicităţii abia în 1934 – adică, la 42 de ani după ce fusese rostită (după o viaţă de om, dacă ne gândim că Eminescu n-a apucat vârsta asta)!

De acord, Caragiale era poreclit *„cinicul”* – el însuşi, înainte de a semna o epistolă către Maiorescu, se prezintă astfel (în glumă, desigur). *Cinismul* lui Caragiale consta în modul (poate, prea?) direct de a fi – *„am groază de «apa de trandafir»”*, declară el în *Două note*. Nu confundăm, oare, pe cel care spune lucrurile verde-n faţă cu cinicul? Reamintesc că, în DEX, cinicul este definit astfel: *„Care dă pe faţă, cu sânge rece, fapte sau gânduri condamnabile, care calcă, fără sfială, regulile moralei, de convieţuire socială şi de bună-cuviinţă”*. Care au fost *„gândurile condamnabile”* date pe faţă de Caragiale? În ce au

constat faptele lui reprobabile? Unde sunt exemplele concrete de neruşinată încălcare de către el a regulilor morale? Dar, ca să punem punct, mai întrebăm doar atât: dacă un om cu capacitatea lui intelectuală ar fi avut caracterul unui cinic, ar mai fi ajuns să vândă chiftele în gara din Buzău?

De acord, într-o anumită perioadă, Eminescu nu îl vorbeşte deloc de bine Veronicăi (*„... e de absolută rea-credinţă”* – 28 decembrie 1881), convingând-o că îl judecă drept: *„Într-adevăr, recunosc că fiinţă mai arhicanalie după cum ai numit-o tu (d. Car.) nici că mai poate să existe vreuna”* (Veronica, 23 februarie 1882). Dar unde este, totuşi, marea imoralitate a lui Caragiale? Unde sunt exemplele concrete, pe care un jurnalist imoral nu avea cum să nu le ofere prin scrierile lui? Caragiale n-o fi fost un sfânt, dar nici un imoral.

Mulţi folosesc drept argument al pretinsei ticăloşii faptul că *„grecul”* l-ar fi înşelat, furându-i iubita. Oare? Relaţia la care se face trimitere într-un mod vulgar şi superficial argumentat a fost de cu totul altă factură decât ne-o prezintă unii istorici sau literaturizatori ai istoriei, care par să creadă că, dacă dumnealor au anumite practici aproximativ erotice, acestea ar fi universale. Eugen Lovinescu pare să nu-şi fi imaginat femeia altfel decât trântită în pat, cu el alături – motiv pentru care nici relaţia Eminescu–Veronica nu poate fi închipuită de el decât în plan orizontal.

Povestea celor trei : Eminescu, Veronica şi Caragiale nu este deloc atât de simplă, pe cât ar vrea unii să fie. Nu s-au pus nici măcar întrebările elementare: este sigur că, în această poveste încă tulbure, Caragiale nu fusese realmente îndrăgostit de Veronica? Dacă, atunci când se spune că ar fi intrat în viaţa Veronicăi, aceasta era certată cu Eminescu, fără mari speranţe de împăcare, mai este Caragiale vinovat moral faţă de prietenul lui?

Cititorul mai trebuie avertizat asupra unui fapt: în monografia *Viaţa lui I. L. Caragiale* (ediţia princeps a apărut în 1940), Şerban Cioculescu face o afirmaţie care merită toată atenţia:

> *„Până mai deunăzi, cercetările biografice n-au oferit nici un document care să ateste că ar fi intervenit un prilej de ruptură între cei doi mari scriitori. Ar mai fi trecut poate multă vreme până la descoperirea faptului, fără interesanta comunicare a lui Ioan Al. Brătescu-Voineşti”* (datând din 1934).

Detaliul este fundamental, întrucât rămâne foarte greu de crezut că relaţiile dintre Eminescu şi Caragiale ar fi încetat brusc, fără ca acest fapt să fie observat de ceilalţi. Şi, în realitate, chiar ştie cineva ce anume s-a întâmplat cu exactitate? Dacă *da*, de ce nu a spus în mod tranşant? Afirmaţiile unora şi altora, despre

legăturile dintre cei trei se bazează pe (cam) aceleaşi cioburi de fraze, care nici măcar nu sunt interpretate în mod original, diferită fiind doar forma sub care sunt repetate câteva idei bine învăţate.

Când doi se împacă, al treilea... plăteşte!

Nimeni nu s-a învrednicit să confrunte, cronologic, pasajele din scrisorile Veronicăi şi ale lui Eminescu, privind neplăcuta situaţie creată la sfârşitul anului 1881. Din dorinţa de a recupera această carenţă, pentru documentarea cititorului, dar şi din obligaţia de a verifica dacă, nu cumva, obrazul lui Caragiale este pătat în mod complet nejustificat, vom face noi acest oficiu, atât de mult întârziat. Nu ne vom rezuma doar la pasajele în care este vorba de Caragiale, prezentând, pentru mai buna cunoaştere a contextului, şi evoluţia raporturilor dintre Eminescu şi Veronica, din clipa în care în corespondenţa lor apare numele acestuia. Unele scrisori vor fi prezentate integral, pentru a înlesni apropierea de amănuntele „chestiunii". Metamorfozarea cuiva din *prieten comun* în *duşman comun* constituie o dramatică involuţie, care merită să fie următită din aproape în aproape.

1880

30 ianuarie – Veronica: *„Domnule Eminescu, / **Graţie intervenirei d-lui Carageale*** (subl. ns.), *am căpătat după 2 săptămâni un răspuns de la d-ta. (…) **Creangă de liliac**, într-o zi **cu bună dispoziţie de voi fi, o voi trimite d-lui Caragiale*** (subl. ns.), *cu care ocazie îi voi mulţumi de **nespusa înrâurire pe care a întrebuinţat-o asupra d-tale*** (subl. ns.) *pentru a mă îndatori"* .

Aşadar, să reţinem că primele rânduri ale Veronicăi către Caragiale datează de prin această perioadă, în care ea, bazându-se pe influenţa acestuia asupra lui Eminescu, a apelat la el ca la o „pilă".

27 martie – Veronica: *„Afară plouă, eu stau perdută pe gânduri, ura şi indiferenţa oamenilor, lipsa şi depărtarea ta, iubirea mea nespunsă, toate aceste îşi împart rând pe rând fiinţa mea, şi în mijlocul unui vârtej în care mă pierd mă întreb tainic şi acum te întreb pe tine oare această tristă stare de lucruri se va schimba vreodată ?*

Şi te întreb acum… şi te rog să-mi răspunzi face-mă-vei fericită, adecă să ne înţelegem, eu înteleg fericirea în aceea să fiu lângă tine, să fiu în fine a ta. (…)

Poţi tu măsura, poti tu judeca dureroasa mea poziţie, nu întâlnesc în orice

parte decât indiferenţă; decât întrebări ca din treacăt : Da când faci nunta? Da ce vă mai scrie D-l Erninesco ? Şi toate acestea rostite cu zâmbetul amar al ironiei astfel că mă doare în suflet că nu pot să le răspund decât cuvinte aproape fără sens, căci sensul nici eu nu-l am încă clar.

Eminescule, te întreb cu durere, cum poti tu trăi în Bucureşti când în Septembrie jurai că n-ai putea trăi un moment fără mine ? (…)

Recunoaşte, scumpul meu, că legătura mea cu tine în condiţiunile în care mă aflu e din cele mai triste, o ţară întreagă ne desparte, încât în momente de amare decepţiuni şi de durere nu am mangâiere să te pot vedea, astfel că trebuie numai să plâng singură şi să confiez hârtiei câte ceva din câte se petrec în sufletul meu şi care poate tu nici le mai ceteşti.”

27 iunie – **Veronica**: *„Domnule / De azi până-ntr-o lună scrisorile dumitale vor fi distruse. Găsesc printre hârtiile mele poezii de-ale dumitale, îmi fac o datorie de a vi le trimite.”*

Peste un an, în iulie 1881, Eminescu o va anunţa, ironic, că i-a fost peste putinţă să-i păstreze *„manuscrisele novelei «Branche de lilas» şi a Morellei”*, ultima fiind aruncată în foc chiar de el.

1-10 octombrie (dată probabilă) – **Veronica**: *„Domnule Eminescu,*

Să nu credeti că aţi scăpat de mine, nu; întocmai după cum eu nu am scăpat de Dta chiar după doi ani de absenţă, după cum eu nu am scăpat de Dta până nu V-aţi îndeplinit scopul meschin şi infernal de a mă face de râsul şi despreţul lumei. Ce să fac, Domnul meu, dacă nu mă pot înălţa până la Dumnezeeştile precepte ale lui Christ şi a da cu pâne în acei care aruncă cu petre în mine. Ca şacalul în pustiu am gemut şi am suspinat singură asupra relelor pe care mi le-ai făcut Dta, şi astăzi toate acele simţiri s-au prefăcut într-un singur gând cu o singură dorinţă: Dorul unei răsbunări tot atât de puternice şi vindicative ca nenorocirea pe care mi-aţi făcut-o D. Voastră în acord cu Mite Kremnitz, pe care mi-ai descris-o că e odalisca lui Maiorescu, asupra lui Maiorescu şi mai cu seamă asupra Dtale. Eu nu voi face nimic altă decât voi publica din vorbă în vorbă descrierea care mi-aţi făcut-o despre faimosul cerc literar din Bucureşti sub titlul: [«]Haremul lui]upiter sau Misterele unui cerc literar[»]. E trist că Dta vei fi victima încrederii ce ai avut în mine, vei purta însă consecvenţele după cum am purtat eu consecvenţele de mii de ori mai fatale ale încrederii ce am pus în Dta şi cuvântul Dtale. Eu, oricare ar fi urmările ce ar atrage după sine publicarea care o voi face, nu am nimic de perdut, din contra, totul de câştigat, căci am afirmarea Dtale prin două scrisori cum că în adevăr aţi avut nefericirea a-mi face acea destăinuire

prin urmare dacă vor fi urmări de calomnie, nu eu voi fi calomniatoarea ci acel ce mi-a comunicat acele frumoase lucruri. Am jurat cu foc şi amar răsbunare, şi voi lucra din răsputeri să-mi ajung scopul după cum Vi l-aţi ajuns D.V. et Companie.

Îţi va fi lecţiune, Domnule Eminescu, Dta, care scrii cu predilecţiune cuvântul de ***Caracter*** *şi* ***Onest*** *că nu nepedepsit face cineva răul altuia. Dna Mite Kremnitz se va convinge că limba unei femei e puternică, pentru mine, recunosc că a fost a Dtale, Dl Maiorescu îşi va da seamă, încă odată, că nu trebuieşte cuiva multe elemente oneste şi morale pentru a arunca pulberea degradării în ochii altora, căci din spusele Dtale se va vede că nu omul cel moral par excelence va fi personificat în el. Să nu credeţi că nu cuget la altceva în momentul în care vă scriu, căci am mai multă energie decât zece fiinţe ca Dta şi o calitate pe care mulţi nu o au şi care Dtale îţi lipseşte de tot, este curajul faptelor mele, de aceea am crezut că nu fac rău anunţându-vă încurânda aparitiune a unei scrieri culese din gura Dtale. Până la ce grad pot fi acele cuprinse adevărate, aceea vă priveşte pe D.Voastră, nu pe mine. Terminând această scrisoare, Vă rog să vă aduceţi aminte că singur aţi venit ca o napastă în casă la mine, adus de vântul nenorocirii ca să mă zdrobiţi, aţi făcut-o, puteti fi veseli şi fericiţi. D. Maiorescu a râs, râsul lui Satan cu Dna Kremnitz, las să râdă şi de scandalul care mi l-ai povestit Dta. Serbaţi împreună Sabatul unui proces de calomnie, care mi l-ar intenta, căci nu perd nimic, şi nici nu-mi pasă. Eu le ţin de la Dta toate câte le public."*

Epistola este nedatată. Potrivit editorului, ar fi fost scrisă în 1881. Credem că anul 1880 este mult mai plauzibil, textul fiind probabil pus pe hârtie în prima decadă a lunii octombrie. Conţinutul scrisorii următoare, pe care o socotim răspuns din partea lui Eminescu, pledează în acest sens. Un alt argument este faptul că, încă din primele zile ale lunii decembrie 1880, ameninţarea Veronicăi va fi transpusă în practică, ea scriind familiei Haşdeu, între altele:

„Nu e nici locul nici timpul aci pentru a face comentariu şi asupra Liricului Poet, destul că s-a purtat faţă cu mine aşa cum numai persoane din cercul literar al D-lui Maiorescu putea(u) să se poarte, Cerc care de altmintrilea însuşi Eminescu îi dă graţiosul nume de: ***Haremul lui Maiorescu****, în care ilustrisima* ***M-me Kremnitz*** *e sultana favorită."*

12 octombrie – Eminescu: *„Doamna mea, / Îmi permiteţi a nu mai şti ce să Vă răspund. După ce singură aţi rupt relaţiile cu mine, după ce le-aţi dat o publicitate, pe care eu nu le-o dădusem nicicând, după ce în sfârşit prin nenorocita comunicare a unor mărturisiri, ce avusesem imprudenţa de-a Vi le*

face aţi făcut ca în adevăr întregul cerc de cunoştinte de care mă bucuram să fie revoltat în contra mea, veniţi acum a adăuga tuturor grijilor mele zilnice o nouă grijă, atribuindu-mi o responsabilitate, pe care oricât de drept aş fi, n-o pot recunoaşte în măsura în care mi-o atribuiţi.

Niciodată Doamnă, desfacerea noastră, de-ar fi trebuit să aibă loc, nu s-ar fi căzut a se face cu atâta amărăciune, cu care aţi făcut-o DVoastră. După ce dar veninul acestei amărăciuni m-a desiluzionat cu desăvârşire asupra suportabilităţii unor relaţiuni între noi, după ce am judecat că continuarea lor ar fi o nenorocire pentru Dta şi pentru mine, după ce astfel, zdrobit de această convingere care mi se impune prin deosebirea caracterelor noastre, m-am mulţumit cu visul unei fericiri trecute, ştiind bine că alta viitoare nu mai e cu putinţă, DVoastră pare că găsiţi o deosebită plăcere de-a mă tortura cu **destăinuirea unor hotărâri, copilăreşti şi condamnabile, la care nu m-aş fi aşteptat** (subl. ns.) *din partea unei femei atât de inteligente, atât de graţioase precum sunteţi DVoastră.*

Doamnă, crede-mă odată că ceea ce Dta presupui că e amor din partea Dtale nu e decât îndărătnicie. Dacă această îndărătnicie s-ar putea înlătura prin declararea că eşti frumoasă, inteligentă, demnă de-a fi iubită de alţi oameni superiori nimicniciei mele, ţi-aş face-o bucuros. Fii bună şi nu te crede dispreţuită de mine. Dar sentimentul meu nu mai poate fi de acum înainte decât stimă şi amiciţie, nicicând acela care a fost atât de adânc turburat, fie de împrejurări, fie de noi înşine.”

1881

19/20 februarie – Veronica: *„Domnul Eminescu, / Nu sunt în stare să-mi măsor nenorocirea pe care mi-a pricinuit-o cunoştinţa şi relaţiunea D-tale, ruşinea, despretul oamenilor, desesperarea, toate, toate m-au cuprins astfel încât nici ştiu pe ce lume mă aflu. (…) …m-ai făcut (abuzând de încrederea mea) să devin o groază pentru toată lumea, căci m-ai făcut ca fără ruşine să afişez relaţia mea cu D-ta şi multe alte pe care de mai ai puţină conştiinţă trebuie să te îngrozeşti când îti vei aduce aminte de ele, şi care îti mai repet nu le-ai făcut decât cu scopul să-ţi bati joc de mine…*

D-le Eminescu, n-aş vroi să-ti răpesc aşa mult timp cu scrisoarea mea, însă trebuie să-ti spun că o datorie de onoare, dacă mai ştii D-ta întelesul măcar al acestui cuvânt, o datorie de onoare, zic, îti impun şi ce e mai mult eu o reclam : este să-mi înapoieşti toate scrisorile mele dimpreună cu fotografia mea, şi eu la rândul meu vă voi înapoi[a] tot bagajul D-Voastră de scrisori care nu cuprinde decât minciuni pe care ai talentul de-a le scrie în mod foarte frumos. (…)

Zdrobită de amar şi de desesperare încă odată te mai rog să-mi trimiţi în plic toate scrisorile mele, eu imediat la rândul meu le voi trimite pe-a[le] dumitale.”

Iulie sau **august – Eminescu**: *„Doamna mea, / Cu părere de rău cată să Vă mărturisesc că oricât de plăcută mi-ar fi fost ocazia de-a Vă trimite manuscrisele novelei «Branche de lilas» şi a Morellei, mi-a fost peste putinţă de-a preserva de soarta tipăriturilor pe cea dintâi, iar pe a doua am pus-o însumi pe foc.*

Deşi, cum zic, aceasta e soarta tuturor manuscriselor câte se tipăresc în ziare, mă cred dator a Vă ruga să scuzaţi dacă nu le-am dat acea importanţă, pe care pare că le daţi DVoastră acuma. Dacă aş fi ştiut că le dăduserăţi o altă destinaţiune decât aceea de a fi tipărite, m-aş fi crezut dator a le păstra” (iulie).

Tonul răutăcios al epistolei zgârie urechea. Să fi ţinut minte Eminescu că, în ianuarie trecut, Veronica îi scrisese: *„**Creangă de liliac**, într-o zi cu bună dispoziţie de voi fi, o voi trimite d-lui Caragiale”*? Deşi nu se cunoaşte cu precizie data la care Caragiale a părăsit *Timpul*, aceasta este plasată în primele zile ale lui iulie – Şerban Cioculescu precizează că desprinderea lui de gazetă s-ar fi produs înainte de 7 iulie 1881, din motive incerte. Cioculescu scrie că, potrivit unui anume D. Scureiu, ieşirea lui Caragiale de la *Timpul* ar fi *„fost silită”* (vezi Viaţa lui *I. L. Caragiale*). În tentativa de a-şi explica motivul acestei plecări, invocatul biograf citează din amintirile lui G. Panu: *„Eminescu avea de colaborator între alţii şi pe d. Carageale [sic]; întrebaţi-l pe acest simpatic şi limpede scriitor care îi erau relaţiile cu Eminescu, întrebaţi-l să vă spună cât a suferit în contactul unui om care trei părţi nu era din această lume”*. Din păcate, Cioculescu nu atenţionează asupra adversităţii declarate a lui Panu faţă de Eminescu, nu pare să observe că acesta nu exemplifică prin ce anume i-ar fi făcut Eminescu lui Caragiale viaţa imposibilă la *Timpul* şi abia după mai bine de o sută de pagini după ce prezintă citatul de mai înainte scrie explicit: *„De bună seamă că Eminescu nu a jucat nici un rol în această plecare, pe care o va fi regretat cel mai mult”*. De altfel, în cu totul alt context, Cioculescu mai notează: *„17 martie, la şedinţa «Junimii», în prezenţa lui Alecsandri, [Caragiale] îşi mărturiseşte agresiv preferinţa pentru poeziile lui Eminescu”*. Agresivitatea opiniei lui Caragiale se manifesta în anul 1884, la nici trei luni după lansarea volumului *Poesii* şi cu numai zece zile înainte ca Eminescu să revină în Ţară, după internarea la Döbling! Convingerea lui Caragiale în ceea ce priveşte valoarea lui Eminescu era, aşadar, mai veche şi profundă.

Iulie sau **august – Veronica**: *„Biata Morella!! Tu ai pus-o pe foc? Şi asta pentru ce? Ţi-a făcut cumva vreun rău? (…) Cu ce te-am păgubit că m-ai aruncat în disperarea cea mai crudă pe care vreodată [cineva? un suflet?] a cunoscut-o pe lumea asta?*

……………………………………

Dacă îţi aminteşti de câte ori ţi-am spus: «Emin, Emin, vei ajunge să mă urăşti». Erai minunat zicând «Niciodată, te voi iubi din recunoştinţă cât m-ai făcut tu de fericit».

Şi eu, eu te iubesc fără nici o perspectivă, fără nici o nădejde, şi fără mângâiere, eu te iubesc chiar pentru nefericirea pe care mi-ai dat, te iubesc cum îndrăgeşti amintirea unei singure fericiri pe astă lume.”

1 septembrie – **Veronica**: *„Domnul meu, / Iarăşi vă scriu şi vă scriu numai şi numai pentru a vă ruga să-mi reînapoiaţi corespondenţa mea.* (…)

Am rugat chiar şi pe d-l Bădescu, confidentul d-voastră, să vă vorbească de acele scrisori şi să vă roage şi dânsul ca să nu le mai păstraţi, căci toată fericirea mea atârnă de ele. Cred, domnule Eminescu, că nu vei avea cruzimea de suflet de a-mi refuza singurul bine care eşti în stare să mi-l faci şi îmi vei retrimite scrisorile.”

1 octombrie – Caragiale se găseşte la Piatra-Neamţ, unde ocupă o cameră *„din dosul şi curtea băcăniei Dornescu et C. Ionescu”*. Desemnat provizoriu revizor şcolar în judeţele Suceava şi Neamţ, iscăleşte prima lui rezoluţie în această calitate.

16 octombrie – Regele semnează decretul de numire a lui Caragiale în postul de revizor. Fără a face speculaţii, subliniem că, atunci când Caragiale a ajuns la Piatra-Neamţ (de unde, a făcut un număr incert de drumuri la Iaşi), singura punte de legătură reală dintre Eminescu şi Veronica rămăsese încăpăţânarea cu care, din vreme în vreme, ea îşi cerea scrisorile. Ce s-a petrecut în intervalul octombrie–decembrie, între Caragiale şi Veronica? De la Ş. Cioculescu aflăm doar că Veronica ar fi fost *„adesea vizitată în cursul iernii la Iaşi”* de către Caragiale. Nu ştim nici ce înţelege biograful prin *„adesea”*, nici dacă îşi întemeiază afirmaţia şi pe alte probe decât corespondenţa Veronicăi cu Eminescu (scrisorile acestora, cu o singură excepţie, nu permit decât să deducem că aceasta l-ar fi avut oaspete pe Caragiale). Ni se pare ciudat că lipseşte contextul care a determinat respectivele vizite.

9 decembrie – Veronica (aflată în Capitală): *„Amicul meu, / Puteţi veni mâine seară, 10 decembrie, de la 7 oare seara înainte; ziua, mai nu sunt deloc acasă.”*

Nu există nici un indiciu că Eminescu a dat sau nu curs invitaţiei.

23 decembrie – Veronica: *„Binecuvântez fatalitatea care, după ce m-a făcut să vărs lacrimi amare, mă lasă acum să nu mai îmi stăpânesc lacrimile de fericire, care sunt cu mult mai rebele decât cele din alte dăţi. (…)*

Pentru un om care are ambiţia cavalerismului (se referă la Caragiale – n. ns.) ***încetarea unei corespondenţe trebuie să fie foarte semnificativă; eu nu voi face nici un demers ca să-mi capăt scrisorile*** (subl. ns.)*, lucrul trebuie să vie de la sine. (…)*

Iartă şi iubeşte-mă (subl. ns.).*"*

Notă: Data acestei scrisori, redactate la Iaşi, se află în contradicţie cu menţiunea făcută de Veronica pe o scrisoare primită de la Eminescu, în ianuarie 1882: *„…ne-am împăcat în Bucureşti la 23 Decembrie 1881"* .

Până în acest moment, Caragiale nu este incriminat în nici un fel. Iertarea cerută de Veronica priveşte, exclusiv, schimbul ei de scrisori cu Caragiale. Aşa cum se va vedea din corespondenţa prezentată, ea va cere să îi fie înapoiate scrisorile mai mult la insistenţele lui Eminescu: *„Te rog, dar, cere-i scrisorile şi răspunde-mi apoi dacă ţi le-a trimis sau nu"* , scrie acesta la 28 decembrie, când, pentru a obţine epistolele cu pricina se declară gata să îl provoace pe Caragiale la duel.

25 decembrie – Veronica: *„D-l în chestiune* (Caragiale – n. ns.) *poate să zică orice-i va plăcea, eu am băgat de curând seamă că el e de rea-credinţă.*

Tu ştii, amicul meu, cât ştiu ceti în suflete: el ***regretă mai mult decât îţi poţi închipui****, căci el* ***mi-a mărturisit că-i este ruşine să-mi spună până la ce punct mă iubeşte şi e gelos şi se teme că mă va pierde*** *(subl. ns.)*

Mă întreb de vei avea tu în sufletul tău atâta generozitate să ierţi o vină mărturisită" .

Se pare că, de acum, micul scandal tindea să se amplifice. Ce anume spusese Caragiale şi cui? Potrivit lui Eminescu, acesta *„s-a lăudat faţă de Bădescu"* (vezi 28 decembrie), colegul amândurora la *Timpul* şi, spune Veronica, *confident* al lui Eminescu. Să zicem că Bădescu are dreptate. Cu ce *„s-a lăudat"* însă Caragiale? A fost lăudăroşenie sau confidenţă, scăpată într-un moment de mare bucurie? În cazul în care Caragiale – aşa cum dau unii de înţeles – s-ar fi grozăvit prin târg că ar fi cucerit-o pe Veronica, nu ar fi fost ştirea confirmată şi de altcineva? În plus, cum Caragiale nu era ştiut ca un asemenea soi de om, n-ar trebui să dea mai mult de gândit faptul că, potrivit unora, şi-ar fi încălcat principiile tocmai faţă de un prieten – şi nu oricare, ci exact acela pe care îl aprecia cel mai mult?

Cum ruperea relaţiilor dintre Eminescu şi Veronica devenise publică şi cum atât de mulţi doreau ca această stare să se permanentizeze, ce anume l-a împins pe Bădescu să-i transmită imediat lui Eminescu cele aflate de la Caragiale? Putem exclude cu totul ipoteza în care Caragiale s-a mândrit sincer cu respectivele scrisori? Mai ales, date fiind precizările Veronicăi (*„mi-a mărturisit că-i este ruşine să-mi spună până la ce punct mă iubeşte şi e gelos şi se teme că mă va pierde”*), putem să nu ne întrebăm dacă, nu cumva, intenţiile lui Caragiale faţă de ea erau extrem de serioase? Este cinstit ca unii istorici literari să lase să se înţeleagă că Veronica şi Caragiale ar fi fost scurt timp amanţi, câtă vreme documentele existente nu atestă acest lucru, iar logica nu conduce spre o asemenea concluzie decât dacă smulgem anumite cuvinte din contextul general, dându-le anumite sensuri, insinuante?

O întrebare colaterală: unde sunt scrisorile pe care Caragiale i le-a trimis Veronicăi şi pe care aceasta nu i le-a înapoiat? În ce depozit or fi zăcând şi de ce nu or fi fost date publicităţii?

26 decembrie – Veronica: *„Da, am voit să mă înşel pe mine însumi şi, prin o prostie, am voit să cred că te-am uitat; însă dorinţa nespusă ce aveam de a te întâlni şi regretul că nu te zărisem măcar, în timp de două săptămâni, era o dovadă vie şi puternică că sufletul meu era încă plin de tine.* ***Prostia însă era făcută*** (subl. ns.). *Să nu mă acuzi, căci eu* ***sunt atât de dreaptă încât nici ţie nu voiam să-ţi aduc bănuieli şi imputări*** (subl. ns.), *aşa a fost să fie, era scris, era destinat.*

Dacă tu m-ai fi părăsit, încetând de-a mă iubi, poate te uitam şi eu de mult, dar niciodată nu m-am crezut victima ta cât victima altora, de aceea toată ura mea a fost îndreptată contra acelora care, voindu-mi răul, mult bine nu ţ-au dorit nici ţie.

Eminul meu, când ai şti ce urât îmi este Iaşul, ***j’étouffe****, nu mai pot trăi departe de tine, s-a isprăvit – ori tu vii în Iaşi ori eu vin în Bucureşti, nici nu se poate altmintrilea, tu trebuie să fii* ***mon petit bébé****, căutat şi dezmierdat şi îngrijit şi sărutat şi cajolat şi dorlotat şi alintat, şi trebuie să fac să mai* ***slăbeşti****, ştii că te-ai făcut prea gras, nu merge, poeţii trebuie să fie mai* ***afumaţi niţel****, să aibă puţin aerul de* ***suferinzi****, atunci devin mai interesanţi. (…)*

Mimi, nu ştiu unde să scriu acelui domn. Voiesc să-i scriu cu ***retour recipis****, ca să nu zică că nu i-am scris. Eminescul meu, fii liniştit şi cu sânge rece faţă de el, căci prin aceasta o să-l dezarmezi – eu îl cunosc de-ajuns. (…)*

Tu crezi că regret pe d. C. Te înşeli, regret ce-am făcut.”

„Prostia” invocată este interpretată de mulţi ca o recunoaştere a faptului

că Veronica ar fi fost ibovnica lui Caragiale. Aparent, *„Prostia era însă făcută”* sună limpede, fără a lăsa loc vreunei îndoieli. Să credem însă că Veronica îi mărturiseşte lui Eminescu – omul cu care intenţiona să se mărite – că l-a înşelat cu Caragiale, după care, mai în glumă, mai în serios, îl atenţionează că s-a *„făcut prea gras”*? Dacă *„prostia”* ar fi depăşit nivelul conversaţiei şi al schimbului de scrisori (care puteau fi două sau două sute), ar mai fi acceptat Eminescu ca Veronica să fie vizitată de Caragiale şi după aceea şi s-ar mai fi crezut aceasta obligată să îi scrie, *„ca să nu zică că nu i-am scris”*? Oare amanţii se despart prin notariat?

Pentru a înţelege cât de cât ce anume se putea petrece între Caragiale şi Veronica, ar trebui să ţinem cont şi de alte experienţe sentimentale ale acestuia. De pildă, referitor la o altă iubire a lui Caragiale, tot din Iaşi, Cioculescu notează:

„Caragiale era în vârstă de 31 de ani. Numele persoanei care-i inspirase o simţire atît de vehementă era Fridolina – evident, un nume dat în glumă, după o romanţă de pe atunci. Ea era pomenită în acelaşi timp cu Caudella, compozitorul, şi cu alte personaje ieşene, unele cu numele în iniţială sau prescurtate altminteri. Acelaşi ton al disperării ca şi în scrisoarea, nepăstrată, la care răspunsese Gabrielescu. Astfel, la 31 martie, joi (1883), în drum spre Bucureşti, Caragiale îi scrie lui Missir că ***a «plâns toată noaptea în vagon ca un mizerabil» şi că, scriindu-i, plânge iarăşi*** (subl. ns.). *Avea la el un portret al persoanei cu «nasul asa», pe care-l privea mereu, dar care portret era «rece şi nu vrea să răspundă Ia nici una din mângâieri»... Apelul e disperat : «Te rog scrie-mi. Sunt pierdut. Ce am să mă fac într-o lună de zile? Dacă nu-mi scrii tu, dacă îmi lipseşte şi trăsura asta de unire între Craiova şi Iaşi, ori mă împuşc, ori rămâi cel mai ticălos om din lume.» Caragiale îi cere lui Missir să mijlocească pe lângă mai multe persoane, împlinindu-şi astfel făgăduiala făcută la gară, înainte de plecarea lui: «...că o să studiezi bine terenul, că ai să informezi exact despre toate, că ai să obţii o viză femenină pe una din scrisorile tale, că poate o să obţii o scrisoare de la nasul cel momos, că poate* ***să capeţi pentru mine autorizarea să scriu însumi doamnei Reineke****»”* (subl. ns.).

Acesta e *„cinicul”* Caragiale? Acesta e nepăsătorul şi neruşinatul? Desigur, se poate spune că fiecare îşi are slăbiciunile lui şi că un om poate fi chiar bestie cu toţi ceilalţi, mai puţin persoana cu iubită. Este adevărat, numai că, dacă putem accepta că un cinic autentic este capabil să plângă din cauza unei femei, ne îndoim că el va recunoaşte acest fapt, altfel decât constrâns. Mă tem că se face o mare confuzie între Caragiale şi personajele lui.

Precizarea privind *„autorizarea”* de a scrie cuiva ne arată că, în epocă, schimbul de scrisori avea o mult mai mare importanţă decât i se acordă astăzi, corespondenţa având nu doar prin conţinutul mesajelor, ci şi prin sine semnificaţii pe care astăzi cu greu le înţelegem. Ni se pare plauzibil ca, pentru

Veronica (dar nu numai), *„prostia”* să fi fost comisă în clipa în care a acceptat să-i scrie lui Caragiale.

28 decembrie – Eminescu: *„Nu trebuie să te superi, ba să plângi, pentru că eu sunt supărat. N-are a face una cu alta. Dacă-ţi scriu cam ursuz nu trebuie să crezi că supărarea mea se îndreaptă în contra ta, căci ştiu bine că în contra ta nu am nimic.* ***Faţă cu tine caut să-mi port vina mea proprie*** (subl. ns.).

Pe domnul în chestiune l-am bruscat în societate, dar a tăcut frumuşel ca un om de nimic ce este. Am consultat pe un om cunoscător de afaceri ce trebuie să fac pentru a putea cere scrisorile tale. El mi-a spus că tu trebuie să-i ceri. În caz când nu ar voi să le dea, căci e liber a nu voi aceasta, pot să-l silesc a-mi da satisfacţie. (...)

Te rog, dar, cere-i scrisorile şi răspunde-mi apoi dacă ţi le-a trimis sau nu. Dacă s-ar lăuda cumva la Maiorescu, precum s-a lăudat faţă de Bădescu, o poate în orice caz. (???) Nu te mai îndoi că e de absolută rea-credinţă. E un om care nici nu poate fi altfel. Dragă Nicuţă, fii bună şi gentilă şi lasă-mă să te sărut, căci parcă te văd înaintea mea. Şi nu fii supărată deloc – vrei să mă supăr şi eu – tu n-ai nimic de acolo. (...)

N.B. Îmi scrii că regretă. ***Nu regretă nimic, te asigur, nu e gelos deloc şi, după spusa lui, nu se teme de a te pierde*** *(subl. ns.). Fii convinsă de asta. Pentru întâia dată te-ai înşelat cu totul în privirea unui om. Încă o dată, nu plânge, micul meu porumb, fii rezonabilă. Crede-mă că ceea ce mă supără momentan nu este* ***vina ta, care-n ochii mei nu e decât răsplata pentru vina mea şi mai mare*** *(subl. ns.), ci* ***le point d'honneur*** *care mă obligă a te reabilita în ochii tăi şi ai mei”* .

Dacă Veronica l-ar fi înşelat în modul ordinar în care *„oameni de gust”* pretind că ar fi făcut-o, ar fi fost Eminescu doar *„cam ursuz”* ? Dar, mai ales, care este vina lui şi în ce putea ea să constea, astfel încât să fie *„şi mai mare”* decât insinuatul ei amor cu Caragiale? Să se fi gândit Eminescu, atunci când invocă : *„vina mea proprie”* , la uşurinţa cu care a încetat a-i mai scrie Veronicăi, deoarece a dat crezare unuia şi altuia, ascultând de multele poveţe care par să-i fi fost date? În ipoteza unui răspuns afirmativ, mai putem să credem că *„prostia”* comisă şi recunoscută de ea avea gravitatea unei „aventuri” cu Caragiale, în cel mai murdar sens al cuvântului?

Detaliu tragi-comic, Eminescu este gata să îl provoace pe Caragiale la duel, pentru a obţine scrisorile Veronicăi, uitând că, atunci când aceasta le ceruse pe ale lui, vreme îndelungată procedase în mod similar.

1882

Ianuarie – Eminescu: *„Dragă Veronica, / Iartă-mă, iartă-mă, iartă-mă! Sunt un laş, care într-o clipă de nebunie am uitat tot ce-ţi datoresc, iubirea, nemărginita ta iubire. (…)*

Azi, ca prin minune, primesc o nouă scrisoare care cred că ar fi ultima, dacă eu nu-ţi răspundeam.

Motivele, iubite judecător, sunt numeroase; voi înşira pe cele principale: lipsa de timp, petrecerile, calomniile prietenilor cari au influenţat caracterul meu împăciuitor.

Ascultă, dragă, toţi mi-au interzis ca să-ţi scriu, ziceau că purtările tale sunt nedemne pentru un răspuns din partea mea!

Fiecare scrisoare a ta redeşteaptă în mine o revoltă în potriva acestei inconştienţi, dar… eram abrutizat, lipsit de voinţa pentru a îndepărta aceste sfaturi neprieteneşti".

***3 ianuarie – Eminescu**:* „Va veni o vreme, Nicuţă, o sper că o veni, în care **tu vei uita toate durerile ce ţi le-am cauzat** (subl. ns.) şi-n care vom începe ceea ce eu am numit viaţa noastră nouă".

6 ianuarie – Eminescu: *„Musiu în chestie e, îmi pare, tot în Bucureşti. Dar nu l-am mai văzut" .*

2 februarie – Veronica (telegramă): *„Grecul şi Miron* (Pompiliu, fost secretar al lui Ştefan Micle, pe când era rector – n. n.) *fost la mine, toţi acasă, n-am putut nu primi. Salutare."*

7 februarie – Eminescu: *„Pe pezevenchiul cel de grec nu-l mai primi, te rog; sau – dacă-l primeşti – te oblig să fie şi Câmpeanca de faţă, pentru că nu voi să rămâi tu, om sincer şi adevărat, incapabil de viclenie şi minciună, sub impresia acestui şarpe veninos, acestei arhicanalii ingrate, mincinoase şi spioane. – Eine schwache Stunde – zici tu că e partea slabă a femeilor. De aceea mă tem şi eu mai mult decât de orice şi de aceea găsesc preferabil să nu-l primeşti de loc şi să-i ceri prin madame Câmpeanu scrisorile, dacă va veni. Ce mai are a-ţi spune azi, când [a] aruncat asupra fericirii noastre cea mai neagră injurie? Eu nu ştiu cum tu nu [ai] sentimentul pe care-l am eu şi nu recunoşti că apropierea acestui mizerabil de tine e o injurie mortală pentru noi amândoi? Din purtarea ta în această cestiune delicată voi face un merit, dacă va fi bună, un merit pentru care îţi voi fi recunoscător toată viaţa mea.*

Nicuţă, fii cuminte. Pe mine m-apucă iar furia înnăscută caracterului meu, gelozia, cea mai rea şi mai amară din toate patimele. Te rog să n-o

hrăneşti, dacă nu vrei să-mi iei liniştea trebuincioasă pentru a iubi atât de senin, precum te-am iubit în momentele cele mai bune ale vieţii.”

Pentru cel ce priveşte derularea faptelor de la distanţă şi fără a cunoaşte anumite detalii, învinovăţirea lui Caragiale că ar fi *„aruncat asupra fericirii noastre cea mai neagră injurie”* pare cel puţin pe jumătate nedreaptă, întrucât, în momentul în care *„pezevenchiul cel de grec”* i-a atras mai mult atenţia Veronicăi, invocata *fericire* nu mai exista – neputând fi, prin urmare, murdărită de vreo injurie, oricât de *„neagră”*. Mai mult, fără apariţia lui Caragiale, care a stârnit gelozia lui Eminescu, nu se ştie dacă sau când acesta s-ar fi împăcat cu Veronica, după o despărţire violentă, în care se răniseră reciproc. Foarte probabil, Eminescu ştia prea bine aceste lucruri, chiar dacă îi venea peste mână să le recunoască. Mărturisirea lui din ultimul paragraf atenuează însă exagerările din pasajele precedente sau, mai bine zis, le explică.

9 februarie – Veronica: *„Iubitul meu, / Eu ştiu foarte bine ce ar dori domnişorul şi măsor toată adâncimea temerii tale că eu în* **Eine schwache Stunde** (un moment de slăbiciune – n. ns.) *aş putea să te fac jertfa lui. Îmi pare destul de rău, scumpul meu, că nu crezi în curăţia sufletului meu faţă de tine. Apoi făptuit-am vreodată ca cochetă cu tine? Şi m-ai crede tu pe mine în stare de vreo înjosită răzbunare ca să te nesocotesc faţă de cineva şi să-mi fac o glorie din faptul că mai sunt şi alţii cărora pot să plac? (…) Miţicule, dacă prin o sfântă mărturisire, care pot să ţ-o fac, acea* ***de a-ţi jura o absolută credinţă trupească şi sufletească*** (subl. ns.), *aş putea să-ţi redau liniştea, eu cu drag ţ-o fac şi, ceva mai mult, te rog să fii sigur că, deşi m-ai făcut să sufăr, deşi m-ai uitat de tot odată, niciodată eu nu te voi face să suferi nimic şi nici nu voi pune nimic mai presus de tine.* ***Je t’aime tant que je suis incapable, tant que je suis avec toi, d’étre abjecte****. Domnului [Caragiale] îi voi scrie să-mi trimită scrisorile prin poştă, îi voi spune că e superfluu de a mi le remite personal, şi presupune-mi, te rog, atâta tact de femeie de a şti cum să-l pun în respect când întâmplător ar veni fără veste la mine. Dragul meu, am nesocotit persoane influente, jur pe cruce, pentru tine de care atârnă soarta mea şi a copiilor mei, şi te-aş uita, crezi tu, pentru domnul Cutare?”*

21 februarie – Eminescu: *„Apropos! D-nul în cestiune aud că, după cererea sa proprie, va fi permutat la Curtea de Argeş în aceeaşi calitate în care e la Neamţ. Această cerere a făcut-o de acum opt sau zece zile la Ministeriu şi i s-a acordat.* ***Signe de la profondeur du sentiment****? Vorbă să fie. Asta încă o dată pentru a arăta că nu există un sâmbure solid în acest om”*.

Eminescu exagerează. Cererea lui Caragiale este de natură să ne convingă că Veronica a intuit bine, atunci când i-a spus lui Eminescu că acesta *„regretă mai mult decât îţi poţi închipui”* . Înclinăm să credem că cererea lui Caragiale de a fi mutat în alt judeţ îşi are explicaţia în sinceritatea sentimentelor lui faţă de Veronica. Să ne amintim vorbele acesteia: *„mi-a mărturisit că-i este ruşine să-mi spună până la ce punct mă iubeşte şi e gelos şi se teme că mă va pierde”* . Faptul că Eminescu contestă onestitatea unor asemenea declaraţii nu trebuie să mire, date fiind firea lui dominată de gelozie şi – se pare – subita rivalitate născută între cei doi. Nu putem împărtăşi părerea lui Eminescu, potrivit căreia Caragiale ar fi plecat din Iaşi, din cauză că în el n-ar fi existat *„un sâmbure solid”* . Credem că, dacă l-a gonit ceva de acolo, aceasta trebuie să fi fost tocmai conştientizarea zădărniciei sentimentelor lui, neîmpărtăşite. Căci, dacă în puţinele luni petrecute în Iaşi ar fi tratat-o pe Veronica ca pe o femeie oarecare, ce motiv ar fi avut să părăsească Iaşii, unde avea amici, ca să se mute la Curtea de Argeş, între străini? Dacă brusca revenire a Veronicăi la Eminescu l-ar fi lăsat rece, ce rost avea să-i păstreze corespondenţa, creând tensiuni gratuite? Lucrurile s-au derulat aşa cum se ştie nu pentru că lui Caragiale i-ar fi lipsit *„un sâmbure solid”* , ci, dimpotrivă, pentru că tocmai acel sâmbure i-a dat tăria necesară. Şi trebuie să fi fost nevoie de mare putere interioară.

23 februarie – Veronica: *„Într-adevăr; recunosc ca fiinţă mai arhicanalie, după cum ai numit-o tu (d. Car.) nici că mai poate să existe vreuna. L-am întâlnit azi pe stradă, i-am cerut din nou scrisorile şi mi-a răspuns categoric că nu vrea să mi le înapoiască; mai mult, mi-a zis cum că eu nu ţ-am spus, nu ţ-am mărturisit păcatul meu decât ca să mă fac mare în ochii tăi şi ca să sfarăm prietenia ce exista între tine şi el,* **et il m'a traite un peu par dessus la jambe**, *după cum zice francezul; la un loc oarecare ne-am întâlnit cu Pompiliu şi cu un alt domn şi el atunci îmi zice: puteţi, M-me să vă continuaţi primblarea, să nu vă mai deranjaţi căci eu mă duc la gară.* ***Il*** **en rage**. *Eu m-am făcut că nu ştiu ca el* **a clămpănit** *pe la uşă la mine şi l-am întrebat: «Ce v-aţi mai făcut aseară?»; el mi-a răspuns: «Nu se spune»; eu lui nu i-am mai zis nimic. A propos, zice: «Hei, ai să-l faci pe Eminescu să se bată cu mine să mă-npuşte...» şi câte alte prostii. Nu vreau nimic, domnule, voi scrisorile mele să mi le înapoieşti. «Nu vreu – salutare», i-a fost ultimul cuvânt. Mi-a mai zis că mi-am pierdut toată logica.*

Brigadier ne-a întâlnit şi mi-a făcut ochi dulci; el zice: «Acesta îţi face curte. nu-i aşa?» şi «D-tale nu-ţi place». «Da, nu-mi place», i-am răspuns.

E un adevărat spion. Mi-e groază de tot ce *poate fi capabil acest om, dar... să-l lăsăm dracului."* (23 februarie)

26 februarie – Veronica: (Telegramă) *„Tăcerea ta m-au neliniştit foarte mult, scrisorile nu mi le-a înapoiat. Scrie"* (26 februarie).

August – Eminescu: *„Dragă Veronică, / Nu mai primi nici [cuvânt şters], nici [cuvânt şters], nici în genere oameni cari-ţi fac curte sau măcar nu-mi mai scrie lucruri cari mă supără. Se-nţelege că un om nu poate intra în casa unei femei fără a fi invitat, fără a i se da un semn măcar că vizita lui e agreată. Iartă-mă, dar acest lucru mi se pare elementar. Dacă în adevăr însă ţi-i atât de urât, încât simţi necesitate de curtea acestor oameni, încai nu-mi mai scrie şi nu-mi mai face ceasuri amare. Destule am pe capul meu şi n-aş dori să am mai multe.*

Societatea Doamnei C… [nume şters] ar trebui asemenea evitată, căci presupun că dumneaei trebuie să-ţi fi recomandat pe noul adorator. În genere, Veronică, dacă ţii la mine câtuşi de puţin, aş dori să devii ca mine: să nu mai ai nici gustul de-a primi curte fie-n aparenţă, fie-n realitate. Degeaba s-ar susţine contrarul. O femee care nu vrea ca cineva să se apropie de ea, se poartă instinctiv astfel încât în adevăr nimeni nu cutează a se apropia. Tu ai fost o copilă nebună, ironică, plăcându-ţi să-ţi bati joc de o lume întreagă – şi rezultatul care a fost? Că ea a aruncat cu pietre în tine, că toate neroziile ei le-a reflectat asupra ta.

Fii dar, copilul meu, cum te voi eu. Fii copil în adevăr, trăieşte pentru mine singură ca să-mi dai curajul să trăiesc pentru tine. O fi rău aşa cum este, am fost ingrat fată cu tine şi vinovat, dar iertarea ta va consista în schimbarea manierei tale de a fi. Pot fi bărbaţi cărora să le pară bine că femeia lor e curtenită. Nu sunt şi nu mai pot fi dintr-aciia. Invidia altora nu mă bucură, din contra mă supără.

Astfel îmi faci inima grea, Momoţi, şi eu aş vrea din contra ca scrisorile tale să mă-nsenineze. Tu nu ştii, nici poţi şti că eşti singura mea bucurie în lume, tu nu vrei să ştii că eu mai ţin la semne de la tine, tu nu înţelegi câtă linişte revarsă în mine un singur cuvânt al tău ; dar un cuvânt nevinovat, un cuvânt departe de C… (nume şters; potrivit unor repere grafice, este vorba de aceeaşi doamnă, pe care îi cere să o evite – n. ns.)*, departe de curtezani, departe de mizerii. Veronică, te conjur, fii altfel. E condiţia cu care îmi lipesc sufletul de sufletul tău, e condiţia cu care pot uita tot, tot ce-a amărât amorul meu, tot ce-a întunecat viaţa mea, e conditia renaşterii mele. Nu zice să vin, căci*

ştii că momentan nu pot veni ; ştii că n-am ce căuta în Iaşi ; că sunt unul din oamenii cei mai bine urâţi din România, precum tu eşti una din femeile cele mai bine urâte în Iaşi. Naturi ca ale noastre sunt menite sau să înfrângă relele sau să piară, nu să li se plece lor. Te sărut, sufletul meu cel dulce, te sărut de mii de ori şi nu mai... nu mai... nu mai face nerozii, căci te roagă

Emin al tău în genunchi."

7 octombrie – Veronica: *„Greşelile mele sunt multe faţă cu d-ta, în aceea că am divulgat lucruri pe care d-ta mi le-ai confiat, da, ştiu, eu le ştiu şi le voi şti chiar în momentul morţii mele cumpăni. Le vei măsura d-ta vreodată pe ale d-tale după justa lor valoare?"* (7 octombrie) Epistola începe cu avertismentul: *„Domnul meu, / Citeşte-mă, căci am să mor!"* şi se încheie cu o frază prin care îl asigură că se va sinucide (*„Te sărut pentru ultima oară cu nestrămutata hotărâre de-a muri"*).

Aici pare să se încheie unul dintre ciclurile care au marcat nuanţata relaţie a lui Eminescu cu Veronica. Nu ştim cine îi turna lui Eminescu venin în urechi în Capitală, dar este limpede că reuşea mereu să-i strice liniştea – performanţă nu foarte greu de obţinut, în cazul unui om atât de gelos pe cât pare să fi fost el.

•

Mulţi istorici literari atacă chestiunile de supremă intimitate ale celor trei (şi o fac după ureche), dar nu consemnează nimic despre, bunăoară, ceea ce Caragiale numeşte *„scandalul cu portretele şi busturile puse fără sfială în circulaţie ca fiind ale lui"* Eminescu. Oare, tăcerea să se explice printr-un sentiment de ruşine pentru mai puţin pudicul „protector" Maiorescu, care nu a intervenit în nici un fel?

Cum am mai spus, dezvăluirile lui Caragiale nu au produs agitaţia la care ne-am fi aşteptat. Faptul că Maiorescu a intrat cu propria opţiune şi, la nevoie, chiar cu foarfeca, în versurile lui Eminescu este consemnat de comentatorii mai riguroşi, dar atât! Implicit, în felul acesta, atitudinea mult prea slăvitului Maiorescu este nu doar acceptată, ci şi promovată ca metodă de lucru şi ca paragraf esenţial din ceea ce pare a fi un adevărat regulament de funcţionare al cercului de istorici şi critici literari. Ţăranii aveau Legea pământului, şamanii literaturii au legea foilor scrise, care le oferă drepturi absolute asupra creaţiei autentice, fără să le impună şi obligaţii. Un scriitor rău văzut de dumnealor poate plăti cu nedifuzarea produselor gândirii lui, din cauza cronicilor nefavorabile. Justificate ori ba, atacurile împotriva lucrărilor lui, indiferent de ce soi ar fi acestea, aşează între acesta şi public un zid, care, uneori, se întâmplă să nu fie niciodată escaladat.

Se poate pune întrebarea: sunteţi de acord cu libera exprimare a opiniei fiecăruia? Suntem. Dacă sunteţi, trebuie să acceptaţi şi faptul că orice cronică literară nu este altceva decât o părere pusă pe hârtie. Bine, am întreba la rându-ne, dar poate oricine să-şi facă publice asemenea opinii? Nu – ni se răspunde. Păi, dacă numărul celor care au libertatea să scrie ce cred – şi, astfel, să influenţeze părerea publicului – este limitat şi dacă, aşa cum se întâmplă, ei sunt selecţionaţi pe baza unor criterii (nu discutăm care), nu ne aflăm în faţa unei false libertăţi a opiniei? Nu credibilitatea diferită a puţinilor ajunşi la tribună este cea care face ca o gazetă să se vândă mai bine decât alta? Dar erorile? Pentru ele nu plăteşte nimeni? Creatorii care cad victimă relei-credinţe ori prostiei unor critici literari (nu degeaba, una dintre conferinţele ţinute de Caragiale s-a numit *Gaşte şi gâşte literare*!) pot fi socotiţi *„pagube colaterale”*? Se include destinul sau respectabilitatea unui creator în această categorie, a pierderilor nedorite şi pentru care nimeni nu este tras la răspundere? Tocmai el, cel fără de care nu ar exista nici istorie, nici critică literară poate fi sacrificat fără clipire, în vreme ce responsabilii de drama lui beneficiază de o inamovibilitate la care ar jindui şi cei mai înalţi magistraţi ai Ţării?

„Bătrâna proxenetă”

Când analizăm destinele lui Eminescu, Creangă şi Caragiale (implicit, şi Veronica) constatăm că nici unul dintre ei nu a avut relaţii cordiale nici cu *Junimea*, nici cu partidul liberal, care a guvernat mult timp Ţara. Cu alte cuvinte, toţi trei s-au aflat, mai mult sau mai puţin făţiş, pe poziţii contrare Puterii. Şi, faptele o dovedesc, toţi au avut de suferit. Eminescu a fost în mod cert victimă a celei mai negre spume a clasei politice. Deoarece referitor la Creangă şi la Caragiale nu deţinem probe la fel de concludente precum cele din dosarul Eminescu, nu avem temeiul pentru a susţine că şi împotriva lor ar fi acţionat aceeaşi clică. Un lucru însă este indiscutabil: în timpul vieţii, nici unuia, nici celuilalt nu i-a fost recunoscută valoarea adevărată, iar după ce s-au stins, din întregul geniului lor, criticii partizani au reţinut numai ceea ce a fost pe gustul dumnealor. De aceea, nici astăzi, Creangă şi Caragiale nu sunt cunoscuţi şi recunoscuţi prin întreaga lor personalitate. Bomfaierul limitării şi al intereselor politice a desprins din întregul Eminescu doar poetul, din Caragiale – numai dramaturgul, iar Creangă a fost redus la dimensiunea unui hâtru care ştie şi spună snoave.

Legarea celor trei de *Junimea* este evident forţată, sfidând adevărul. De aici, o nedumerire: în epocă, mai înţelegeam că interesul personal îl determina pe Maiorescu să se afişeze alături de tot ceea ce era, deja, valoare constituită. Dar astăzi? Cine mai are şi astăzi ceva de câştigat de pe urma acestei strategii, care nu excelează prin rigoare şi prin bun-simţ? Au fost Eminescu, Creangă şi Caragiale ucenicii lui Maiorescu? Nu. Este Maiorescu autorul unei concepţii estetice foarte limpezi şi originale, care i-a entuziasmat pe cei trei? Nu. Studiul *Direcţia nouă*, de pildă, socotit de unii drept un fel de călăuză în lumea literaturii, nu reprezintă altceva decât o sumă de constatări făcute într-un moment istoric dat, asupra unei stări de fapt întru totul independente de (contribuţia majoră a lui) Maiorescu. *Direcţia nouă* nu este un drum deschis de Maiorescu, ci o cale aleasă de alţii şi pentru care a optat şi el – fapt care, inevitabil, l-a dus la contestarea celor care aveau alte preferinţe. În livada creaţiei celor trei mari spirite, Maiorescu a fost doar culegătorul. Şi, adesea, vicleanul arbitru! Maiorescu nu a fost un personaj *„de direcţie”* decât pentru critici – care, desigur, trebuie să se revendice şi dumnealor de la cineva. Maiorescu nu a făcut muncă de creaţie, ci a dat note marilor lui contemporani. Mişcările lui studiate, vorbele controlate şi rostite scandat, l-au transformat într-un personaj de teatru şi nu ne ajută dacă ne prefacem a uita că, oricât de talentat ar fi actorul şi oricât de sclipitoare i-ar fi replicile, el joacă – totuşi – un rol.

Când Maiorescu, în prefaţa primului volum de *Discursuri parlamentare*, îi foloseşte numele, prezentându-l drept membru al aşa-numitei *Junimi literare*, Caragiale reacţionează prompt, corectându-l pe magistru:

„Ce-o fi căutând numele meu aci, atâta nu-nţeleg…”

Caragiale afirmă că a ajuns *„din întâmplare”* în casa magistrului, unde l-a dus Eminescu, *„într-o seară din toamna anului 1877”*, precizând:

„De atunci n-am mai avut nici o atingere cu acea societate literară, decât, poate, vreodată-n treacăt, lucru de care nu-mi pot aduce aminte; căci ***n-am jucat absolut nici un rol deosebit în «Junimea»*** (subl. ns.)*, afară doar de rolul de naiv din seara aceea, singura de care mi-aduc aminte, având de ce.”* (Vezi *Exces de onoare*).

Rândurile acestea au fost scrise în 1897. Câţiva ani mai târziu, la 18 decembrie 1906, Caragiale i s-a adresat din exil prietenului lui, M. Dragomirescu, referindu-se la Maiorescu în următorii termeni: *„Te mai felicit apoi că-n fine ai* ***divorţat****. Eu eram sigur că aşa o să se isprăvească dragostea.*

Trebuia odată onestul june ***ageamiu să-şi deschidă ochii şi să vază cât e de falsă bătrâna proxenetă, sulemenită, cănită şi magiunită*** (subl. ns.) *şi să se hotărască odată a-i da un categoric adio-oriental, precum merită o aşa* ***paciaură lipsită de cea mai elementară omenie*** (subl. ns.), *şi precum i s-a mai întâmplat de atâtea ori”* .

I. C. Negruzzi – un bicisnic bârfitor

Relaţiile lui Creangă cu *Junimea* nu au fost nici ele dintre cele mai strânse şi mai fericite. Şi, în mare măsură, era firesc să fie aşa. Creangă nu cunoştea sisteme filozofice sofisticate, nu mitralia cu noţiuni, nume şi citate. Cu toate acestea, puterea lui de a descoperi şi a înţelege esenţele era mult mai mare decât a majorităţii celor trecuţi prin prestigioase universităţi străine. El a avut harul, atât de rar întâlnit, de a putea dezlega şi mânui mesajele aparent banale închise în exprimări ţărăneşti, prea puţin cizelate din punctul de vedere al orăşeanului şcolit – cum era grosul ciurdei de sfertodocţi din *Junimea*. Ca formă, la Creangă totul este simplu şi concis, iar ca fond, poveştile lui sunt coduri pentru adevăruri verificate de multe generaţii înaintea lui. Creangă este unul dintre puţinii autori a căror operă rămâne valabilă pentru toate vârstele şi ale cărei profunzimi, oricât ar părea de paradoxal, sunt mai lesne absorbite de copii, chiar dacă nu în mod conştient.

Erudiţia lui Creangă era de cu totul altă factură decât erudiţia obişnuită. El a avut harul de dezlega şi mânui străvechi mesaje aparent banale, aşezându-le în exprimări surprinzătoare pentru gustul lumii culte. Dacă ar fi să simbolizăm cultura română printr-un arbore, aşa-numitul „om citit” ar fi frunza – bine individualizată şi sensibilă, dar uşoară şi fragilă, plăcută ochiului şi frumos şoptitoare la adierea vântului, dar efemeră. Masă compactă, în care vremurile topesc continuu anonimi, rădăcina unei culturi trece tăcută şi nevăzută (poate, din cauza permanenţei ei, greu de acceptat alături de tot ceea ce trăieşte sub semnul vremelniciei). Lipsită de strălucirea clipei, rădăcina dă stabilitate întregului şi extrage tot ceea ce este de extras din frunzele moarte, pentru a le hrăni pe cele vii, spre perpetuarea generaţiilor. Ea este începutul şi semnul de statornicie, fără de care nimic nu există.

Pentru junimiştii cu ifose, Creangă era doar un element exotic, un fel de recipient plin cu poveşti hazlii, preferate fiind cele *„corosive”*. Deşi nici unul nu îl putea imita, nimeni nu socotea asta o pierdere. A fi *„povestitor popular”* nu era nici o scofală, pentru că nu aducea nici bani, nici faimă. Mulţi sunt

sincer convinşi că, dacă ar vrea, ar putea să imite întru totul un ţăran, de la coarnele plugului, la horă sau la şezătoare – semn că nu ştiu despre ce vorbesc.

Creangă a fost în mod deosebit pasionat de politică, dar nu s-a ţinut de *„politicale”* decât, scrie el, *„de la 1866 până la 1872”*. Naţionalist până în măduva oaselor şi adept al *„Fracţiunii libere şi independente”*, aflate sub influenţa lui S. Bărnuţiu, Creangă avea drept principal duşman *Junimea* – *„…închipuindu-şi* – scrie I. Negruzzi – *că noi voim să vindem ţara nemţilor şi jidanilor”*. (Nu ştim dacă asta era pe atunci în mintea lui Creangă, dar cert este că, peste vreun deceniu, *Junimea* a sprijinit guvernul liberal când a încheiat Tratatul secret cu Austro-Ungaria şi Prusia, lăsând de izbelişte Transilvania, şi a susţinut modificarea Constituţiei, în favoarea evreilor.) Prin anii ’70, în disputele politice, junimiştii se fereau de Creangă, a cărui poziţie fermă şi ironică îi punea în mare dificultate. I. Negruzzi relatează un astfel de moment, în care a constatat pe pielea lui uşurinţa cu care acesta îl putea pune la punct. Concret, când Negruzzi, *„candidat la deputăţie”*, i-a amintit unui alegător că îi făcuse un serviciu şi, spre compensare, i-a cerut să-l voteze, Creangă s-a amestecat în vorbă:

„N’are aface una cu alta, domnule Negruzzi, d-ta i-ai făcut un serviciu privat, şi aici e vorba de trebi publice. Bate dumneata la alte uşi, noi oamenii cei mici, votăm pe-ai noştri”

Foarte succint, părerea lui Creangă despre politicieni o găsim şi în epistola trimisă lui Slavici, la 21 octombrie 1878:

„Stimabile domnule şi frate Slaviciu,

Îţi mulţumesc din suflet pentru broşura ce mi-ai trămis. –

Ca fiiu din popor, admit în totul părerile D-voastră; nu m’am putut opri de a vărsa lacrămi, văzând nenorocirea ce ne ameninţă în viitoriul ţărei şi al copiilor ei ! Şi cu atâta mai mult am simţit, cu cât de mic copil am văzut vicleşugul acestui neam (este vorba de evrei – n. ns.) *... îndărătnic şi risipitoriu la ce ţinteşte...*

Dar oamenii noştri de **stat** *! ... Ochi au şi nu văd ; urechi au şi nu aud, căci totdeauna au luat cărbunele cu mâna sărmanului ţăran, care la urma urmelor tot el a plătit gloaba. Vorba ceea, «Capra b... şi oaea trage ruşine». – De-ar şti boii din cireadă, ce mână becisnică îi duce la tăetoare ! – Dar nu ştie sermanul dobitoc şi de aceea tace şi rabdă ; duce în spate toate sarcinele şi hrăneşte pe netrebnicii, cari îşi râd de dânsul ! Păstori nu-s şi cânii lipsesc. Ş’apoi ştii că într’un sat fără câni, se primblă mişeii fără băţ..*

Noi cari am gustat amarul, să despreţuim pe oamenii cei ce lucrează fără de lege, şi să nu ne însoţim cu aleşii lor – pentru a lua pânea din gura fiilor şi a o arunca Cânilor. –

Cred că-i destul o măciucă la un car de oale.”

Că Eminescu şi Creangă au fost trataţi la fel de mizerabil de *Junimea* ne-o dovedesc chiar unii junimişti, negri la suflet, dar – slavă din nou Cerului! – nu şi inteligenţi. Pentru I. Negruzzi, membru fondator al organizaţiei şi redactor al *Convorbirilor literare*, Creangă a fost doar unul dintre cei pe care numitul nu i-a avut la inimă şi împotriva cărora a folosit absolut orice armă, inclusiv calomnia ordinară:

„Din nenorocire, el [Creangă] n' a sfârşit amintirile sale! Şi Creangă ca şi Xenopol ***s'a pus în salce*** *la o babă din mahalaua Păcurari şi* ***când a eşit deacolo după şase săptămâni n'a mai putut redobândi sănătatea*** (subl. ns.). *Un leşin l' a apucat odată în clasă pe când da lecţie şcolarilor, şi vreo două ceasuri a fost crezut mort.*

După o lungă cură Creangă a scăpat, dar ***el nu şi-a mai putut recâştiga puterile perdute până la moartea lui*** *(subl. ns.), urmată în 31 Dechemvrie 1889.*

Prieten intim cu Eminescu, Creangă plângea în zilele sale de sănătate nebunia poetului şi Eminescu în momentele lucide vărsa lacrămi după boala povestitorului popular. Moartea timpurie a acestor doi bărbaţi, unici în specialitatea lor a fost o perdere mare pentru literatura naţională.”

Aşadar, Eminescu ar fi fost „nebun”, iar Creangă ar fi avut sifilis! Dar de ce să ne mirăm? Lui A. D. Xenopol, pentru că a rupt-o cu *Junimea*, Negruzzi nu i-a schimbat originea?

„Alexandru şi Nicu Xenopol sunt fiii unui evreu botezat care era director al penitenciarului din Iaşi şi se însurase cu o româncă. Bătrânul Xenopol nu era de felul lui din capitala Moldovei, dar nici din Grecia nu venise, şi numele cu terminaţia în opulo îl alesese numai pentru a face să se creadă că originea sa era grecească iar nu jidovească. Însă oricine vorbise odată cu dânsul nu putea avea nici o îndoială despre neamul din care se trăgea: şi tipul şi vorba sa îi dovededau originea mai limpede decât ori ce document.”

Deci, trebuie să ne hotărâm cui acordăm încrederea noastră: urechii lui Negruzzi ori documentelor? (A. D. Xenopol afirmă altceva: tatăl său, un anglo-saxon adus de soartă la Galaţi, se lăsă *„botezat de colonelul Schelety… care-i dădu numele de Dimitrie şi-i schimbă tot odată şi familia din Brunswick în Xenopol, adică fiul străinului”* , ocazie cu care a trecut de la cultul protestant la cel ortodox. *„El* – continuă Xenopol – *se strămută la Iaşi, unde fu mai mult timp dragomanul consulatului prusac de aici, încă o dovadă că el nu era Evreu, de oare ce pe atunci Evrei[i] nu erau primiţi în funcţiile prusiene. În Iaşi el se căsători cu Maria Vasiliu, fiica unui fabricant de ţigle din Păcurari…”* – vezi *Istoria ideilor mele*. În ultimele pagini ale acestei lucrări

neterminate, Xenopol precizează: *„Nu sunt antisemit, dar nu pot nici măcar gândi de a da drepturi unei mâni de oameni ce şi păstrează caracterul străin în ţara noastră. Mai ales care nu vorbeşte româneşte”*.)

Dar atacul cu adevărat neruşinat dat de Negruzzi împotriva marelui istoric este următorul:

„De altminteri el se deosebi şi ca scriitor şi ca conferenţiar în prelecţiunile populare ce ţinu cu noi împreună şi de sigur ar fi devenit cu timpul un autor însemnat dacă o boală care luă proporţii îngrijorătoare nu ar fi oprit desvoltarea normală a talentului său. În desperare de a se mai îndreptă cu doctorii, Xenopol ***se puse în salce*** *la o babă unde stătu 6 săptămâni într' o căldură constantă de aproape 30 grade – ceea ce-i pricinui un fel de transport la creeri (?). El se ridică de pe această boală cu desăvârşire schimbat. Ochii săi erau stinşi, el clipea fără întrerupere din pleoape, vorbea îngăimat, era totdeauna de părerea orişicui, pe scurt avea aşa de evidente semne ale unei boli mentale, încât îl crezurăm pierdut. Însă încetul cu încetul se îndreptă din starea aceasta. El redobândi uşurinţa vorbirii, se puse din nou pe lucru cu vechea sa hărnicie, dar niciodată n' a putut redeveni omul ce fusese odată. Ce deosebire între discursurile şi scrierile sale de odinioară şi cele de acum! Mai trist este că din cauza se vede a slăbirii inteligenţei, el nu mai putu masca oarecare manifestări ale caracterului; el deveni rău camarad, invidios şi doritor de câştiguri materiale. (…) Fără alt motiv decât de a fi bine văzut de cei tari, el se puse să scrie articole anonime îndreptate contra Junimii şi chiar contra lui Maiorescu personal…”*

Prin urmare, ca şi Creangă, şi Xenopol ar fi fost atins de sifilis şi, după tabloul clinic confecţionat şi lui Eminescu, alt pretins luetic, şi el ar fi suferit o prăbuşire în plan moral, devenind rău camarad şi avar. Şi, cum altfel?, s-ar fi prostit, sclipirile inteligenţei lui rămânând, pasămite, simple amintiri. Să înşiri baliverne, calomniind pe toţi cei ce nu gândesc ca tine, spurcând în stânga şi în dreapta, e uşor, dacă ai obrazul gros! Unde n-ar fi dat Dumnezeu ca „sănătosul” Negruzzi să lase în urmă o operă cel puţin egală cu aceea a „bolnavului” A. D. Xenopol!

„Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea”

În cazul lui Eminescu, versiunea *Junimii* referitoare la raporturile în care s-ar fi aflat cu acesta, o cunoaştem. Pentru a înţelege mai bine în ce măsură Eminescu împărtăşea sau nu aceeaşi opinie, vom cita din monografia lui Gheorghe Călinescu:

„Privind lucrurile în această lumină, unele rânduri, adevărate sau apocrife, atribuite lui Eminescu, din care unii vor să tragă o ***concluzie defavorabilă lui Maiorescu, şi anume că nu el a descoperit şi călăuzit geniul lui Eminescu****, ne apar sau ca un efect al unei supărări trecătoare, sau ca o intrigă deşănţată. Fraze ca acestea, luate în cuprinsul lor direct, ne-ar umple de uimire :*

«Tot acum pricep de ce Jaques Negruzzi îmi da a-nţelege că d. Maiorescu m-a ajutat mult, făcând să fiu cunoscut, adică un fel de celebritate, pe care eu n-am râvnit-o nicicând, dar mai ales din partea d-lui Maiorescu care s-o fi lăudând cu talentul meu, fără să ştie că mie nu-mi prea place lauda d-sale lipsită de sinceritate, având tot interesul să câştige cu numele meu un credit moral revistei ***Convorbiri literare****... Am fost condus, cu toate că aveam dreptul să conduc, fiind superior multor din acel cerc literar...* ***D. Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea*** (subl. ns.)*, dar eu îl priveam în ochi fix, aşa ca să creadă că-l înţeleg, pe când de fapt sburam cu gândul în alte părţi...* ***Din îndemnul lor n-am scris nici un rând*** (subl. ns.)*, nici n-am fost inspirat... Acum, când sunt departe, îmi sună în urechi sfaturile spuse pe un ton dulce, ademenitor, cu scopul de a mă atrage, ca păianjenul prada ; apoi satisfăcut, dacă se poate, prin umilire, iată cine e chemat să stăpânească. Mărire, cât se poate ; prin ce mijloace nu-ntreba, sunt mai murdare şi mai negre decât glodul...»*

Dacă Eminescu le-a scris într-adevăr, el era prada unei furii spumegânde, unei fobii maladive, scuză poate a unor atari violenţe şi ingratitudini. Şi într-adevăr, pe măsură ce boala poetului înaintează, caracterul omului se face tot mai bănuielnic şi mai violent, ***sfârşind cu mania persecuţiei*** (subl. ns.)*. Această împrejurare cât şi intervenţia «Junimii» în legăturile poetului cu Veronica Micle explică, aşadar, unele ieşiri pătimaşe, dar* ***în stările sale potolite suntem încredinţaţi că Eminescu vedea în Moiorescu nu un «păianjen» prădalnic, ci pe strălucitul intelectual*** (subl. ns.) *pe care îl apărase la Viena de «scuipatul» lui I. Bumbac."*

Călinescu vorbeşte, deci, de *„rânduri, adevărate sau apocrife, atribuite lui Eminescu"*. Rămâi interzis. Cum se poate ca lumea criticii literare să accepte vreme de decenii ca un text să fie suspectat că ar fi un fals, folosindu-l fără ca nenumăraţii literaţi care au ţinut să-şi spună părerea să nu apeleze la profesioniştii care pot efectua o expertiză criminalistică a scrisului – singurii care pot avea un cuvânt important de spus? Convine cuiva această stare de incertitudine? Se teme cineva că, dacă s-ar dovedi că fragmentul a fost scris de mâna lui Eminescu, raporturile lui cu *Junimea* ar trebui revizuite?

Poziţia partizană a lui Călinescu este limpede. El susţine două neadevăruri profunde: 1) Maiorescu ar fi *„descoperit şi călăuzit geniul lui Eminescu"*; 2) dacă Eminescu a avut vreun cuvânt greu la adresa numitului, faptul s-ar explica exclusiv prin nebunie. Punând el însuşi pe gânduri, Călinescu afirmă (de unde le-o scoate?) că, *„pe măsură ce boala poetului înaintează, caracterul omului se face tot mai bănuielnic şi mai violent,*

sfârşind cu mania persecuţiei". În alte capitole, Călinescu se va referi la o formidabilă apatie a lui Eminescu – apatie care nu se potriveşte deloc cu un caracter *„tot mai bănuielnic şi mai violent"*.

Capabil, dar nu pe măsura orgoliului său nemăsurat, în loc să încerce să crească el însuşi, Călinescu se străduieşte să micşoreze cu orice preţ statura morală a lui Eminescu, aducând-o la nivelul său. În octombrie 1877, Eminescu demisionează de la *Curierul de Iaşi*. Motivul îl găsim într-unul din manuscrisele sale:

„Misiunea mea după contractul verbal ce l-am avut cu asociaţii e să relatez fapte, nu să apăr persoane sau să atac persoane, căci pe terenul afacerilor publice persoana a fost şi este lucru secundar. Dacă în notiţe literare am citat numele, simpla cauză e că pe acest teren terminul hotărâtor e talentul individual, pe când nu se cere nici un talent individual pentru a repara o uliţă sau a drege fânare.

D. Mircea a recurs atunci la o insinuaţiune şi mai meschină pentru d-sa, şi mai desgustătoare pentru mine.

D-sa să scrie laude primarului şi să treacă în public ca fiind scrise de mine. Aceasta îmi convenea şi mai puţin, de vreme ce n-aş fi voit cu nici un preţ ca stilul unui om, care nu ştie să scrie, să treacă drept stil al meu şi idee a mea."

Date fiind toate acestea, Eminescu anunţă:

*„Să se ştie deci că eu nu mai sunt redactorul ziarului **Curierul de Iaşi** şi că neroziile viitoare câte or apărea în acel ziar privesc pe secundo-geniturile greco-bulgăreşti din ţară de la noi, iar cele din trecut pe mine."*

Pentru Călinescu, solicitarea numitului *„D-l Mircea"* (directorul Tipografiei Naţionale, unde, informează Călinescu, *„se imprima **Curierul**"*) era firească, întrucât, precizează el, jignind întreaga tagmă a jurnaliştilor, *„Toţi redactorii din lume au făcut asemenea servicii inofensive prietenilor şi cunoscuţilor"*. Să fie un atare aranjament un biet *„serviciu inofensiv"*? Cine trasează linia dincolo de care textele scrise la comandă (şi, poate, pe bani) devin altceva decât *„serviciu inofensiv"*? Câte asemenea *servicii inofensive* a făcut Gh. Călinescu şi cui?

Dar să continuăm a cita din monografia *Viaţa lui Mihai Eminescu*:

„Şi totuşi, în această atitudine, se ascunde un aspect al poetului nebănuit de mulţi. Maiorescu şi alţii ne-au învăţat să vedem un Eminescu naiv ca un copil, nepăsător la laudă ca şi la injurie, lipsit de orice vanitate de autor, până într-atât încât să trebuiască a i se smulge manuscrisul din mână spre a fi publicat, senin, într-un cuvânt, şi abstract.

Imaginea este strâmbă. Eminescu nu era un vanitos mărunt, de felul celor care abundă în lumea literelor, avea însă un sentiment înaintat despre sine şi ***nu mai este îndoială că se socotea cel mai mare poet al vremii*** (subl. ns.). *Părerea lui despre toată lumea literară înconjurătoare era detestabilă iar critica îl irita. Si dacă el, din sentimentul superiorităţii, rămânea aparent rece la ironii sau atacuri, în hârtiile sale îşi vărsa necazul în chip de epigrame :*

Critici, voi, cu flori deşerte,
Care roade n-aţi adus –
E uşor a scrie versuri
Când nimic nu ai de spus.”

Teamă mi-e că, prin rândurile mai sus citate, Călinescu apără inclusiv propria poziţie. În vreme ce *„olimpianul”* a avut puterea de a include poezia *Criticilor mei* încă din prima ediţie a poeziilor lui Eminescu, *„divinul”* abia reuşeşte să o citească, fără să se inflameze.

Să frunzărim mai departe:

„Poetul se înăsprea în liniştea odăii sale împotriva grozavei dominaţii culturale a lui Maiorescu, ce i se părea că absoarbe şi deviază atenţia opiniei publice de la opera sa creatoare la sterilitatea plină de recompense a criticului şi, poate în rătăcirea premergătoare morţii morale, gândea serios că strălucirea aceluia şi a ***Convorbirilor*** *se construise pe bazamentul poeziei sale. EI înşiră în deriziune titlurile lui Maiorescu (ms. 2256, f. 74 v) :*

«Excelenţa Sa D. Titu Liviu de Maiorescu, Ministru secretar de Stat la Departamentul Cultelor şi Instrucţiei publice, Ministru plenipotenţiar al Maiestăţii [-sale] regelui României pe lângă Curtea Maiestăţii-Sale Imperatorelui Germaniei şi Regelui Prusiei, Comandor şi al Marelui Cordon al Stelei României in spe, Cavaler al Ordinului Benemerenti, clasa I, de facto, Dr. în filosofie şi magistru al artelor liberale, De utriusque iuris, Membru al Academiei Române, Rector magnificus al Universităţii din Iaşi, membru al Societăţii geografice din Paris, prezident al ilustrei societăţi «Junimea» şi al multor alte ilustre şi învăţate societăţi membru, membru al Societăţii filosofice din Berlin, Redactor en-chef al jurnalului ***Timpul****, Director al Institutului pentru înalte învăţături al Regelui Moldav Vasile Lupu, şef al Partidului Conservator din România, Director al răspânditului organ european* ***Convorbiri literare****, profesor universitar de metafizică, estetică, logică, morală, psicologie şi istoria filosofiei, profesor de altfel de istorii la şcoala centrală de fete etc.. etc., etc.»*

Despre P. P. Carp io părere mai bună (ibid.). Pe Iacob Negruzzi. om intrepid şi autor copios, îl privea cu închideri ironice din ochi şi, într-o vreme, chiar cu oarecare duşmănie. Puţina preţuire ce-i dă ca scriitor se vădeşte din chiar rezerva îndrăzneaţă pe care o face asupra operei acestuia în corespondenţa sa cu el. Iar în câte o înţepătură încredinţată hârtiei ironiza plagierea din spanioleşte, făptuită de Negruzzi în ***Amor şi viclenie****, punând pe Donna Diana, eroina piesei spaniole plagiate, să se plângă:*

– Neci n-aş plânge, caro mio,
De ar fi traducţiune –
Rea ori bună, ea nu schimbă
Din valoarea mea internă.
Dar Negruzzi, mio caro,
El a scris o comedie,
Comedie-originală ;
***Viclenie şi amor**.*
Acolo mă văd pe mine
Figurând sub nume – Elena.
lar pe Manuel il caro
Văd că mi-l numesc Costică.
Dară cum c-a imitat-o
Nici n-o spune, nici n-o scrie,
Ci pe mine mă sileşte
Să recit la versuri rele.

*Dar, culme a spiritului de frondă, Eminescu dispreţuieşte până şi **Convorbirile literare**, care-i publicau poeziile (ms. 2262, f. 102 v.) :*

Tu revistă ageamie, Convorbiri mult lăudate.
O. tu, moară de palavre, ce lucrezi atât de harnic,
Contra oamenilor vrednici al tău glas este zadarnic ;
Sumuţind a tale javre, tu la capăt n-o vei scoate.

Vânt şi pleav-a ta ştiinţă, visul tău e o nălucă,
Rătăceşti pe pârtii veche vrând să scoţi din rătăcire,
Dar menit îţi este capul, tonţii sunt meniţi din fire
Flori să poarte la ureche, şarlatani de nas să-i ducă.

Câtă vreme a stat la Iaşi, poetul a fost totuşi nelipsit de la reuniunile societăţii, devenind stilpul ei central.

……………………………………………

Cu Pogor, Eminescu avea şi alt măr de discordie. Pogor, cosmopolit şi zeflemist, lua în râs istoria românilor, gândindu-se că, atunci când Franţa dădea pe Molière şi pe Racine, românii erau într-o stare de barbarie completă. La o astfel de afirmaţie uşuratică, Eminescu se sculă o dată, vânăt de indignare, şi spuse cu glasul grav cu care salutase Blajul:

« – Ceea ce numeşti d-ta barbarie, eu numesc aşezarea şi cuminţenia unui popor, care se desvoltă conform propriului său geniu, ferindu-se de amestecul străinului. După d-voastră, atunci, Statele-Unite sunt idealul unui popor, iar epoca cea mai glorioasă a poporului nostru este a Fanarioţilor? »”

În ceea ce-l priveşte pe Eminescu, punctul lui de vedere pare limpede.

Faptul că Eminescu a participat la şedinţele *Junimii* nu înseamnă că ar fi

fost un junimist. De altminteri, ce se înţelege prin *„junimist”*, afară de „persoană care gravitează cuminte în jurul nucleului format din Carp, Maiorescu şi Th. Rosetti”? Nimic! *Junimea* nu a avut o doctrină clară nici măcar în plan politic, jocurile ei fiind pur conjuncturale. În ceea ce priveşte linia culturală, aceasta a fost extrem de simplistă şi, dacă elementele creatoare ar fi fost produsul ei, un mare număr din valorile de astăzi nu ar fi existat. Din fericire, aşa cum am mai spus, *Junimea* (de fapt, Maiorescu, creierul „departamentului” de cultură, sectorul politic fiind condus de P. P. Carp) s-a pliat pe ceea ce exista independent de ea. De aceea, nu ea *„a dat”* ceva literaturii române, cum se obişnuieşte a se spune, ci literatura, bună-rea, a oferit *Junimii* un material fără de care *Convorbiri literare* ar fi sucombat rapid. A spune că Maiorescu *„a descoperit şi călăuzit geniul lui Eminescu”* este un neadevăr flagrant, o *obrăznicie*.

●

Care e rostul ultimelor pagini? Ancheta noastră jurnalistică nu urmăreşte să impună opinii, chiar dacă, uneori, contextul ne obligă să exprimăm explicit ori doar să sugerăm şi părerea strict personală. Rolul principal al acestui demers este de a furniza o documentare cât mai bogată şi cât mai corect sistematizată, astfel încât fiecare să poată trage nemijlocit concluzii. Pentru aceasta, însă, nu ajunge ca noi să eliminăm anumite lucrări sau teorii, doar pe considerentul că suspectăm falsitatea lor. Eroarea din dosarul Eminescu este atât de profundă şi are o vechime atât de mare, încât nu ajunge să fie contestată cu câteva argumente, oricât de puternice ar fi acestea. Spre a convinge, în primă instanţă, că adevăratul chip al lui Eminescu se impune să fie revăzut de specialişti (şi, în nici un caz, doar de literaţi), copleşitorii munţi da talaş informaţional trebuie eliminaţi încet-încet – cu lopata, nu cu buldozerul.

●

În locul izvoarelor autorizate, editorii au acceptat lucrări însăilate simplist sau falsificator-lacrimogene, invocând martori de-acum dovediţi ca mincinoşi. În lucrările celor mai mulţi biografi sunt invocate numele a tot felul de pretins amici, despre care nu ar fi auzit nimeni, dacă ei înşişi nu s-ar fi erijat în „memorialişti”, având drept unică acoperire faptul că întâmplarea a făcut să-i fie colegi de şcoală lui Eminescu, să locuiască în apropiere de casa lui, să primească două-trei rânduri de la acesta şi aşa mai departe. Inşi care fie nu au avut cu Eminescu decât legături tangenţiale, fie s-au agăţat de el ca scaiul au construit hectare de maculatură, creând un cumplit vălmăşag de informaţii contradictorii. De exemplu, crede cineva că, dacă familia Emilian nu ar fi

acţionat în forţă, lansând liste de subscripţie în pofida voinţei lui Eminescu, despre care se ştia că refuza asemenea ajutoare, s-ar mai fi vorbit astăzi de Cornelia-mama şi Cornelia-fiica? Celor tentaţi să răspundă că, totuşi, fără Emiliani nu am fi avut scrisorile Harietei, le amintesc două lucruri: acea corespondenţă nu a fost niciodată publicată integral, fiind folosită numai pentru a valida „boala" lui Eminescu şi, doi, a obliga pe cineva să trăiască din mila ta şi-a altora ca tine nu este deloc faptă creştinească, căci o felie de pâine dată trupului nu compensează zdrobirea sufletului.

Aşa cum este prezentat de cam prea mulţi, Eminescu rămâne „veşnic" prin două elemente: versurile şi „boala". Complet ruptă de lumea vie în care a trăit şi, sub pretextul că s-ar acţiona dintr-un mare respect pentru *„poetul naţional"*, o pretinsă copie a lui Eminescu a fost ridicată pe un soclu de osanale gratuite, înalt de nu mai vezi bine chipul statuii. Asupra creaturii de mucava poleită au fost puse tot soiul de lumini înşelătoare, venind din unghiurile cele mai neaşteptate, astfel încât, privind acest monument clădit din hârtie lucitoare şi elogii venite din logoree, nu din inimă, Eminescu însuşi nu s-ar recunoaşte. Cu excepţia statuii, oriunde te-ai uita, în sus sau în jos, de-a dreapta sau de-a stânga monumentului, nu zăreşti decât vălătuci groşi de ceaţă, ce acoperă un vast spaţiu minat. Eminescu pare să fi fost (şi continuă să fie) singur pe lume, un soi de Adam de laborator, surprins chiar în clipa de dinaintea prinderii în şuruburi a Evei. De jos, de pe pământ, pierdut în mulţimea de trecători şi de gură-cască, adevăratul Eminescu priveşte prin ochii românilor truda zidarilor de nimic şi, ca odinioară, zâmbeşte în colţul gurii.

EXILAT DIN CAPITALĂ

Eminescu în *„Iaşii nesuferiţi”*

La 31 martie 1889, un ins care răspundea la numele Mihail Chintescu a ţinut la Ateneu conferinţa intitulată *Încercări asupra poetului Eminescu*. Cu această ocazie, personajul a afirmat, între altele:

„El ***fu silit să cerşească o slujbă*** *şi, poate cu multă greutate, dobândi postul de sub-bibliotecar de la Iaşi remunerat cu 150 lei pe lună”* (subl. ns.).

Neadevărul este flagrant şi vom demonstra acest lucru.

Din păcate, mai sus numitul nu constituie decât parţial o excepţie. Când invocă „protecţia” pe care Maiorescu i-ar fi acordat-o cu paternă grijă lui Eminescu, cei mai mulţi istorici literari folosesc drept argument faptul că acesta l-ar fi sprijinit financiar şi i-ar fi găsit un loc de muncă, în 1884. În cor, domniile lor vorbesc de funcţia de subbibliotecar pe care Eminescu ar fi deţinut-o la Iaşi, graţie intervenţiei lui Maiorescu. Din păcate, greşesc şi ne place să credem că, în cele mai multe cazuri, de vină este insuficienta sau incorecta informare, nu reaua-credinţă.

Dacă derulăm „filmul” faptelor de la început, din zilele în care Eminescu încă mai era prizonierul lui Obertseiner, observăm că momentul numirii, oraşul şi postul pe care l-ar fi ocupat Eminescu din toamna lui 1884 erau precizate de Maiorescu cu opt luni înainte. Primă dovadă, el îşi anunţă sora încă de la 23 ianuarie 1884:

„Prin Mai sau Iunie – întoarcerea în Patrie, dar încă nu între oameni, ci la ţară – sau la Soleşti la Rosetti, sau la Ţibăneşti la Carp. Apoi, ***la toamnă,*** *în serviciu de* ***bibliotecar*** *în* ***Iaşi****”* (subl. ns.)

Două-trei săptămâni mai târziu (10 februarie), magistrul îi dă asigurări similare lui Eminescu însuşi, aflat atunci la Döbling:

„După aceasta, aşa dar pe la August, ***în urma intervenirei Reginei, care îţi poartă cel mai sincer interes****, vei fi numit în vre o funcţie care să-ţi convie, d.e. ca* ***Bibliotecar*** *al Universităţii* ***Iaşi****. De aici înţelegi, că despre vre o îngrijire pentru existenţa D-tale materială în viitor nu poate fi vorba.”*

Ciudată siguranţă de sine! Magistrul nu făcea parte din guvern, iar Eminescu nu era amintirea cea mai dulce a liberalilor (care-l târâseră într-un proces penal chiar şi înainte ca acesta să-şi înceapă seria rechizitoriilor de presă împotriva politicii şi afacerilor lor murdare). Cu toate acestea, Maiorescu se pronunţă cu neaşteptată fermitate şi exactitate. Şi, mai ciudat, vorbele lui se vor adeveri.

Referitor la locul în care *trebuia să stea* Eminescu, după întoarcerea de la Döbling, s-a văzut că, iniţial, moşiile lui Carp şi Rosetti erau socotite ideale, pentru că acolo Eminescu nu se afla *„între oameni”*. De acolo, *trebuia* să meargă la Iaşi. Intenţia de a-l ţine cât mai departe de Bucureşti este incontestabilă şi nejustificată credibil de galeria Maiorescului. Şederea în Capitală, oraş mare şi pestriţ, genera pericolul ca Eminescu să fie găzduit de altă gazetă, asigurându-şi, astfel, pâinea şi continuând să îşi exprime opiniile.

La 6 aprilie 1884, Maiorescu notează: *„Acum azi,* ***întâi să determin pe Eminescu să plece la Iaşi*** *şi să-l însoţesc la gară. Apoi, de mâine încolo, [este] posibilă liniştea sărbătorilor.”* Nu ştim ce soi de argument a folosit Maiorescu pentru a-l determina pe Eminescu să plece din Bucureşti către *„Iaşii nesuferiţi”*, pe care bucuros îi părăsise în 1877 şi a cărui evoluţie economică avea să o prezinte, doi ani mai târziu, în *Timpul* (*Cestiunea izraelită*, III, 13 iunie 1879):

„La 1849 erau în Moldova încă 10695 de familii de negustori şi meseriaşi pământeni ortodocşi, iar în Iaşi erau 33 de corporaţii de comercianţi şi industriaşi pământeni ortodocşi cu 1661 de patroni şi calfe. După comunicările obţinute prin actual[ul] d. primar al oraşului Iaşi, în acest oraş erau:

în 1866, patentabili români 613, izraeliţi 2909;

în 1877, patentabili români 486, izraeliţi 2326;

în 1866, patentabili ambulanţi români 187, izraeliţi 1092.

Aceste cifre dovedesc, aceea ce este deaminteri destul de cunoscut, că în Iaşi, ca şi în alte oraşe ale Moldovei comerţul şi industria sunt concentrate în mâinile izraeliţilor.”

Au fost Iaşii aleşi în urma unor… tratative, constituind varianta de compromnis, între Soleşti/Ţibăneşti şi Capitală? Cert este doar faptul că Eminescu va sta pretuntindeni împotriva voinţei lui, într-un adevărat climat de domiciliu forţat.

De ce Iaşi? Pentru că acolo existau oamenii docili şi în mare măsură naivi. Bine preparaţi mintal în acest scop, ei aveau să îl ţină pe Eminescu sub control din convingere şi, totodată, să îl informeze permanent pe magistru asupra evoluţiei situaţiei. Ideea că s-a acţionat aşa din grijă pentru soarta „bolnavului" nu rezistă, întrucât revenirea la Iaşi nu i-a adus absolut nimic bun lui Eminescu. Dacă s-ar fi dorit cu adevărat liniştea lui, i s-ar fi dat din timp un meritat post rezonabil şi i s-ar fi pus la dispoziţie manuscrisele şi biblioteca. Cum nu s-a procedat aşa nici măcar atunci când Eminescu şi-a călcat pe inimă, cerându-i-le personal lui Maiorescu, este limpede că la mijloc a fost un motiv temeinic – altul, oricum, decât dorinţa de a-i menaja sănătatea. Disperarea cu care acest aspect este ocultat de peste un veac ne obligă să căutăm cauza reală ţinând cont de contextul politic şi de atitudinea lui Eminescu, reamintindu-ne că ultimul poem scris în deplină libertate s-a numit *Doină*.

Pentru a nu fi iar acuzaţi de interpretări părtinitoare, iată ce scrie însuşi I. Negruzzi, şeful revistei junimiste, despre Iaşii anului 1884 (*„Amintiri din «Junimea»"*):

„Maiorescu mă îndemna mult să vin în Bucureşti; eu însumi cu toată neplăcerea unei părăsiri a centrului în care trăisem şi lucrasem, vedeam bine că totul se centralizează la Bucureşti şi că ***Iaşul e pierdut pentru ori ce viaţă deosebită şi neatârnată, atât politică cât şi intelectuală****"* (subl. ns.).

Prin urmare, Eminescu fusese cu bună-ştiinţă alungat din Capitală, pentru a fi cazat într-un oraş şters, *„pierdut"*. De altfel, în paragraful următor, Negruzzi, întăreşte această realitate, consemnând părerea unanimă a junimiştilor pe care-i lăsa în urmă:

„Dispărând Convorbirile care îi dădeau încă puţină strălucire, Iaşul va fi mort ***ca ori ce oraş de provincie****"* (subl. ns.).

Pare destul de clar!

Psihologie şi arta distrugerii

Una dintre atât de puţinele persoane care i-au purtat lui Eminescu o grijă reală a fost Emilia, sora lui Maiorescu. După externarea de la Döbling, pe când se pare că Eminescu s-ar fi aflat undeva în Italia, ea îi scria magistrului (13 martie 1884):

*„Tot timpul mi s-a părut că lucrul cel mai important ar fi să fie eliberat de probleme de viitor. (...) Cu toate acestea, **există motive reale pentru îngrijorarea sa** şi atât timp cât acestea nu vor fi înlăturate nu se poate aştepta să se liniştească sufleteşte. **Ar trebui să i se facă acum rost de un serviciu** şi totodată de un concediu de 2-3 luni. Acest lucru nu se va putea obţine repede pe drumuri obişnuite, **prin intervenţia reginei** însă în mod sigur. **Mite îmi scrie adesea că regina are o simpatie deosebită pentru el**”* (subl. ns.).

În acel moment, poate nici nu era neapărată nevoie de intervenţia reginei, pentru o numire într-un post atât de neînsemnat, deoarece relaţiile politice dintre liberalii lui Brătianu şi junimiştii lui Carp se „încălzeau” de la lună la lună. De altminteri, încă de la 4 octombrie 1883, Maiorescu îi scria Emiliei:

„Din umbra proectată a figurii mele politice observ că am crescut mai mult decât bănuiam. Ar trebui să fiu prea naiv, ca să primesc portofoliul ce mi se oferă. În prezent, pentru acest minister, sunt prea bun, deaceea refuz şi din calcul.”

Cum spuneam, o vorbă bună din partea reginei nu putea să strice, dar nu era imperios necesară *atunci*. Chestiunea e că nu s-a dorit. Nici măcar nu s-a încercat.

La 7 aprilie, Emilia are surpriza să citească următoarele rânduri, venite de la frate-său, prin Chibici-Revneanu:

„Ieri am fost împreună cu Mite la regina, care s-a arătat plină de atenţiune faţă de el. Ce folos că regina aproape n-are nici o putere, să obţină ceva de la stat.”

Automat, ne amintim rândurile de la 10 februarie ale aceluiaşi Maiorescu (*„...în urma intervenirei Reginei, care îţi poartă cel mai sincer interes, vei fi numit în vre o funcţie care să-ţi convie...”*). Răsucirea este spectaculoasă şi nu trebuie să fii istoric literar de talie groasă, ca să vezi cu propria minte cât preţ se putea pune pe cuvântul magistrului şi cât de uşor îşi călca promisiunile.

Să credem că de vină ar fi neştiinţa, Maiorescu aflând abia în primăvara lui 1884 că regina *„aproape n-are nici o putere”* ? Mai degrabă, magistrul uzează de această motivaţie jenantă pentru a-şi putea explica decizia, păstrând, totodată, aparenţa de maxim şi afectuos interes pentru „protejat”:

„Am vorbit cu Ministrul Cultelor, care în curând (în vreo zece zile, probabil) va emite un ***decret de numire a lui Eminescu, numai de formă****, ca bibliotecar al Universităţii din Iaşi, cu un salar efectiv de 285 franci lunar. Postul de bibliotecar îl ocupă acum profesorul Carajani… De bună voie nu va ceda. Te rog* ***comunică tuturor cunoştinţilor că eu am aranjat cu ministerul*** *în următorul mod: el, Carajani, îşi dă demisia numai de formă, Eminescu este numit de asemeni numai de formă,* ***nu-şi ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când****, fiind în concediu. Aşa că de fapt tot Carajani rămâne bibliotecar şi continuă să-şi încaseze salarul. Salarul lui Eminescu însă, de 285 franci lunar, îl plătim noi”* (subl. ns.).

Citind acest dubios scenariu, în care Maiorescu, pe lângă toate celelalte, îi mai cere şi să facă publică manevra lui şi a ministrului, Emilia rămâne consternată şi, în prima clipă, ezită să răspundă. Trei zile mai târziu, însă, îşi pune pe hârtie replica şi, după o altă ezitare, la 11 aprilie, o expediază:

„Trebuie să-ţi mărturisesc Titus, că am rămas cu totul încremenită când am citit în scrisoarea ta ce comedie se va pune la cale în legătură cu numirea lui Eminescu. Dar aşa ceva ar fi avut rost atâta timp cât s-a crezut Budha; azi, capul îi este cu siguranţă prea limpede încât să nu-şi dea seama, în cel mai scurt timp, de amăgirea grosolană. Ce influenţă ar putea avea asupra lui? Cea mai vătămătoare ce se poate închipui. Şi noi înşine să-i spunem basmul din Iaşi, să facem din el un nărod ridicol şi, pentru a-i menaja ideea fixă, să-l acoperim cu o falsă demnitate? Nu, el este prea scump: atunci mai bine adevărul gol şi foarte trist.

Deci, cel mai mare poet al ţării – cum îl numiţi – trebuie sau să piară de mizerie în România sau să fie obiectul filantropiei particulare? Nu, asta nu o cred niciodată!

Dacă am vorbit mereu de postul de bibliotecar, este pentru că tu l-ai propus. Dacă însă, nu se putea obţine, atunci întreaga propunere cădea şi trebuia găsit altceva. De ce nu l-a numit regina secretarul ei particular? De ce nu i-a încredinţat vreo misiune ştiinţifică oarecare, pe care s-o remunereze din casa ei particulară? Aceasta, în orice caz, i-ar fi stat în putinţă. O asemenea ocazie nu i se va mai oferi ei în viaţă! (…)

Eu încă nu sunt convinsă că el nu poate obţine postul de biblotecar, în mod serios. Caragiani să se dea la o parte. Dacă ar fi vorba de un om sărac, care prin asta ar rămâne fără pâine, atunci procedeul ar fi inadmisibil. Dar domnului Caragiani, profesor universitar şi în acelaşi timp profesor la Institutele Unite, acestuia să nu i se poată lua această sinecură? Ar fi foarte bine. Nici un om n-ar fi împotrivă, peste tot s-ar în cuviinţa.”

Revolta este cu atât mai întemeiată, cu cât planul lui Maiorescu îi punea pe alţii în situaţia penibilă de a-l minţi pe Eminescu în faţă, în vreme ce el, omul umbrelor, îşi păstra statutul de binefăcător. Din păcate, afară de Emilia, nimeni nu a mai judecat cazul Eminescu prin prisma atât de legitimei întrebări:

„Deci, cel mai mare poet al ţării – cum îl numiţi – trebuie sau să piară de mizerie în România sau să fie obiectul filantropiei particulare?”

Mai ales atunci când nu provine din sentimente profunde de dragoste sau de repect, filantropia trâmbiţată la colţuri de stradă şi prin jurnale devine, de fapt, afacere. Filantropul-de-ochii-lumii are apucături de tiran, trăind cu impresia că banul, obţinut de el pe căi nu mereu oneste, poate cumpăra şi sufletul altuia.

După şocul iniţial, produs la aflarea scenariului pus la cale de fratele ei, Emilia pare să se fi împăcat cu ideea că Maiorescu nu va face nimic pentru a-l ajuta pe Eminescu. La Iaşi, junimiştii mai importanţi au dezbătut „chestiunea” Eminescu şi, cum era de aşteptat, în cele din urmă a biruit punctul de vedere al magistrului:

„Eminescu a locuit până acum la Pompiliu, zilele astea va pleca la Burlă. S-a hotărât să i se trimită lunar 280 franci, adică suma pe care ar fi primit-o ca bibliotecar. (…) S-a hotărât să-i trimitem lui însuşi de-aici încolo banii drept ca o remuneraţie lunară pentru poeziile lui, pentru vreo a doua ediţie sau ceva similar. Pentru această a doua lună probabil că chestiunea va trece tot prin mâna mea” (Emilia Humpel către Maiorescu, 30 aprilie 1884).

Este limpede că Emilia se împăcase cu ideea că lipseşte voinţa necesară pentru a-i face lui Eminescu un mic bine, atât de uşor realizabil. Probabil, şi-a dat seama că se înfurie zadarnic şi că, în vreme ce ea polemizează, timpul trece, iar Eminescu continuă să rămână fără serviciu. Pe un ton rece, câteva zile mai târziu (4 mai), ea îl ţine pe magistru la curent cu evoluţia lucrurilor, dirijate aşa cum ordonase acesta:

„Missir mi-a spus că în Iaşi se strâng lunar 200 fr. aşa încât din Bucureşti nu mai trebuiesc decât 80. Dacă va sosi mai mult, va fi pus de-o parte pentru Eminescu.

Pentru luna viitoare – 8 mai până la 8 iunie – nu este necesară nici o expediere din Bucureşti. Missir tocmai mi-a dat 200 fr.; 70 au rămas din luna trecută; iar 10 fr. lipsă îi adaug eu.”

Sare în ochi proporţia contribuţiilor: din Bucureşti, unde se aflau liderii avuţi ai *Junimii*, venea de două ori şi jumătate mai puţin decât se strângea de la „filiala” ieşeană. Halal „protecţie”!

Maiorescu încearcă să recapete afecţiunea surorii lui, scriindu-i la 5 mai:

„Primul proiect cu ***numirea pro-forma a lui Em. ca bibliotecar****, contra căruia te-ai pronunţat aşa de hotărât, era singurul* ***lucru cu putinţă*** *cu actualul ministru* (este vorba de Petre S. Aurelian, înlocuit cu Gh. Chiţu, la 23 iunie 1884 – n. ns.). *O numire serioasă cu salar e pentru moment nerealizabilă. Cu vremea, da.*

De ce nu face nimic Regina, de ce şi de ce ?

Da, de ce !

S'a dat aceasta destul a înţelege şi ei, şi Regelui, şi guvernului.

Tocmai că nu se poate face ceva decât atunci, când poţi face singur.

Ca să-ţi explic, care-s piedicile, e zadarnic.

Verbal odată despre aceasta."

Unii autori îl căinează pe Maiorescu, încercând să ne convingă că acesta n-ar fi avut nici o putere. Simplul fapt că el putea aranja un fals precum *„numirea pro forma"* , arată că ministrul Cultelor era în relaţii suficient de apropiate cu bietul estet, ajuns să fie *„miluit"* de guvernul liberal. O lună mai târziu, el, Carp şi Brătianu se vor întâlni la hotelul Broft nu pentru a bea o cafea, ci pentru a pune ţara la cale.

Aşa cum în octombrie 1883 încercase să-şi convingă sora că l-a expediat pe Eminescu la Döbling numai şi numai de dragul ei, acum, Maiorescu se străduieşte să scoată cât mai mult în relief pretinsa lui zbatere, pe aceeaşi temă:

„De altfel, l-am putut îndupleca pe ministru să-i dea o misiune oficială (gratuită) la Iaşi, anume de a cerceta documente (împreună cu Burlă)."

Şi, într-adevăr, cu două zile în urmă, la 3 mai, directorul general din Ministerul Cultelor, Gr. Tocilescu, şi mai micuţul lui subaltern I. Vlădoianu (nume pe care le vom reîntâlni curând) redactaseră adresa numărul 4219, trimisă lui Burlă (directorul liceului din Iaşi şi „amicul" la care tocmai fusese mutat Eminescu):

„Am onoare a vă notifica că am însărcinat şi pe d-l Eminescu, care se găseşte în Iaşi, a lua parte în Comisiunea pentru inventarierea documentelor istorice găsite la Sf. Nicolae."

Zece zile mai târziu, într-o lungă epistolă-raport către Maiorescu, dedicată exclusiv persoanei lui Eminescu, Missir scrie, între altele:

„În fine credeam că ***ocupaţia ce i s-a dat*** *îi va deştepta amorul propriu, ca să facă ceva, pentru ca să arate lumii că poate. Credeam că este necăjit de frică că lumea nu s-ar*

încrede în el şi pentru a-l vindeca de o asemenea grijă, ***facerea acelui inventar de documente*** *era ceva. În adevăr le-a căutat, dar a venit înapoi descurajat şi* ***desgustat*** *că nu poate face nimic, că e mult de lucru, că* ***hârtiile nu sunt de nici o valoare****"* (subl. ns.).

Aşadar, în locul unei slujbe retribuite, care să-i ofere certitudinea că îşi poate plăti singur chiria şi hrana, lui Eminescu i s-a dat o *„ocupaţie"* – în fapt, o muncă nu doar voluntară, ci şi complet neinteresantă, orice ins alfabetizat fiind capabil să întocmească o listă cu bunurile ce i se trec pe sub nas. Eminescu a respins această muncă derizorie nu pentru că n-ar fi putut să o ducă la capăt, ci pentru că nu găsea utilă înregistrarea unor hârţoage *„de nici o valoare"*. De aceea, se poate ca oferta să fi acţionat asupra *„amorului propriu"* exact invers decât gândea Missir, lipsa de importanţă a documentelor ce-i fuseseră date pe mână putând fi socotită ca probă a neîncrederii în el sau chiar ca o *„ocupaţie"* oferită în zeflemea de oamenii guvernului liberal. Multele interpretări posibile puteau să-i arunce noi lumini asupra propriului destin. Sechestrarea de la Şuţu şi de la Döbling nu mai apăreau doar ca avertisment, ci ca început al sfârşitului, manevra privind tragerea lui pe linie moartă părând definitivă. Ştiind bine că ministrul Cultelor era Chiţu, omul care încercase să-l bage la zdup, numirea devenea şi mai nefirească. De aici – sau *şi* de aici? – în gândul lui Eminescu se puteau naşte alte întrebări legate de identitatea exactă a tuturor celor care, pe lângă cei evident implicaţi în răpirea şi sechestrarea lui, se făceau răspunzători de abuzurile comise împotriva lui. El ştia de mult că are duşmani foarte puternici, îndeosebi între liberali (*„sunt un om urât şi temut – fără nici un folos du reste"*, îi scria el Veronicăi, încă din vara anului 1882), adevărurile spuse de el în presa vremii coalizându-i pe cei vizaţi, împotriva lui.

Într-o asemenea viziune asupra celor petrecute la Iaşi în 1884, nu trebuie deloc să ne mire precizarea lui Missir, făcută în prima jumătate a lunii mai:

„Mai deunăzi îmi spunea că el este ***«ein aufgegebener Mensch»*** (un om sacrificat – n. ns.) *şi în adevăr acesta este sentimentul ce pare că-l are despre sine."*

Şi cum să fi gândit Eminescu altfel, când era limpede că forţele care îi înscenaseră totul încercau să îl menţină într-o sufocantă inactivitate? Posibil ca, în acele luni, să se fi întrebat dacă şi în ce măsură vibranta lui *Doină* nu fusese cea care determinase violenta declanşare a abuzurilor comise împotriva persoanei lui fizice. Posibil să se fi gândit că Maiorescu nu o fi eliminat pe degeaba versul *„Şi cum vin cu drum de fier"* (trimitere directă la bănoasa afacere, dar nu numai). Posibil să se fi întrebat dacă versurile

„Cine-au îndrăgit străinii
Mănca-i-ar inima căinii”

nu or fi provocat reacţie oarbă şi la Palat. La urma urmei, de unde până unde simţise Maiorescu nevoia să-l convingă de subita apreciere a reginei, gata să-l sprijine? Când ştia bine că, atunci când vrei să distrugi pe cineva, tactic e să începi prin a-l elogia (*„Măguleşte pe cine vrei să pierzi!”*, citim în manuscrisul 2257), ce-l oprea să se-ntrebe de două ori ce atâta „simpatie” o apucase pe regină? Posibil să se fi întrebat dacă nu cumva ropotele de aplauze cu care *Doina* fost primită la *Junimea* au dat de gândit liderilor acesteia, vederile lor fiind deschise către cu totul altor perspective. Dar câte nu erau posibile?

În aceeaşi scrisoare a lui Missir găsim şi o propunere privind modul de rezolvare a situaţiei lui Eminescu:

„Iubite domnule Maiorescu! Dacă nu va fi şi nu va fi de chip să i se dea postul lui Caraiani (directorul Bibliotecii Centrale ieşene – n. ns.)*, i se poate găsi un alt post. La 1 septemvrie e pusă la concurs catedra de limba română la liceu, fostă a lui Lambrior. Pentru această catedră se prezintă la concurs* ***junimistul nostru Filipide*** (Al. Philippide – n. ns.)*, cel cu cronica lui Hur, şi e foarte probabil că va reuşi. În acest caz, se face vacant postul de subbibliotecar ocupat acum de Filipide. Aflu că e plătit cu 200 fr. pe lună şi d-l Culianu i-a putea da o odaie în casele universităţii, şi până una alta ar fi cred bine pentru Eminescu mai ales că dacă ar fi complet restabilit, ar putea să aibă lecţiuni particulare.”*

Missir îl invocă pe N. Culianu, deoarece, din punctul lui de vedere, acesta avea cel puţin două calităţi: era junimist şi rector al Universităţii din Iaşi – post pe care, în 1874, la numirea lui Eminescu ca director al Bibliotecii, îl ocupa Ştefan Micle.

Pare evident că tânărul Filipide (la acea dată, viitorul filolog avea doar 25 de ani) era mai bine susţinut decât Eminescu. Şi dacă el avea prioritate, ce să mai fi vorbit de şeful lui, Caragiani, despre care Emilia opina aproape furioasă că s-ar putea lipsi de *„această sinecură”*, care era funcţia de director al Bibliotecii Centrale din Iaşi? Ce folos că, zice Emilia, nimeni din Iaşi *„n-ar fi împotrivă”* ca în locul lui Caragiani să fie numit Eminescu, că *„peste tot s-ar în cuviinţa”* această schimbare, dacă înlocuirea nu s-a dorit de către cei care o puteau determina? Maiorescu motivează menţinerea lui Caragiani în post cu argumentul pueril că acesta nu ar putea fi înlocuit, întrucât *„De bună voie nu va ceda”*. Dar ce, Caragiani hotăra sau superiorii? Atunci când, ajuns ministru, suspendase cursul de Filologie comparată al lui Haşdeu (14 octombrie 1874), Maiorescu îl întrebase pe acesta dacă este sau nu de acord? De altfel, dacă s-ar fi temut

cineva cu adevărat de rezistenţa opusă de Caragiani, mai putea Maiorescu să-i scrie Emiliei: *„eu am aranjat cu ministerul"*?

Prin vara anului 1884, lucrurile par să se agraveze. Vlahuţă, la 20 iunie, se adresează aceluiaşi Maiorescu:

> *„În tot casul –* ***grăbiţi a'l numi undeva. Altfel 'l pierdem*** *– fără nădejde de întoarcere.*
>
> *«Sunt grozav de demoralizat – mi-a spus de nenumărate ori cât am stat cu el, –* ***aş vrea s-adorm şi să nu mă mai diştept. – Cum nu poate să moară omul când vrea! – Nu mă 'nduplec la acte de violenţă cu mine însu'mi****.» –*
>
> *E nespus de sfâşietor"* (subl. ns.).

Unde e, şi de data aceasta, „protectorul" Maiorescu?

Curând după epistola lui Vlahuţă, brusc, Emilia s-a supărat atât de rău pe fratele ei Titus, încât a încetat să-i mai scrie. Maiorescu, simţindu-se cu musca pe căciulă, nu a insistat. El a reînnodat corespondenţa doar după 24 septembrie, ziua în care Eminescu fusese numit, *provizoriu*, subbibliotecar. Trei zile după aceea, folosind această aşa-zisă victorie, Maiorescu îi scrie soră-sii:

> *„…nu mi-ai mai răspuns de trei luni de zile.*
>
> *Eu ţi-am scris adică în luna Iunie cu rugămintea să-mi comunici planurile tale de vacanţă, în speranţa că ne-am putea întâlni undeva în străinătate.*
>
> *La aceasta nici un răspuns din parte-ţi. (Erai pesemne supărată pe mine din cauza lui Eminescu, cea mai stranie, nemotivată, nedreaptă supărare ce mi-o pot închipui)."*

Referindu-se la cea de a doua jumătate a anului 1884, elogiatul biograf Gh. Călinescu afirmă (vezi *Ion Creangă*):

> *„Aici Eminescu începuse a fi mai voios şi umbla din nou prin crâşme, purtat de câţiva prieteni nechibzuiţi. Se îngrăşase şi se preumbla prin oraş şi prin împrejurimi cu priviri inspirate. Frecventa «Junimea» şi aştepta să fie numit subbibliotecar la Biblioteca Universităţii, ceea ce se întâmplă la 24 septembrie 1884, fiind de la 1 octombrie 1884 şi profesor de geografie şi statistică la Şcoala comercială. Avea deci mijloace satisfăcătoare de existenţă, la care se adăugau contribuţiile junimiştilor. Devenise însă avar, dintr-o temere bolnăvicioasă de viitor."*

Câteva observaţii:

„Umbla ***din nou*** *prin crâşme"* (subl. ns.). Formularea este tendenţioasă, pentru că din ea se înţelege că Eminescu avea obiceiul de a bate cârciumile,

doar sechestrarea în ospiciu întrerupându-i temporar acest pretins viciu. Ideea că Eminescu ar fi băut peste măsură (după unii, ar fi fost chiar alcoolic!) a fost abil susţinută din umbră de Maiorescu.

Istorici al căror obraz de tablă nu roşeşte nici când îl prinde rugina, au dovedit o miopie dusă până în pragul orbirii faţă de orice document, care le contrazicea teoria. În schimb, au ochit rapid şi au fructificat cu exces de zel câteva cuvinte din scrisoarea prin care Harieta o informa pe Cornelia Emilian, la 10 februarie 1888, că Maiorescu l-ar fi întrebat pe doctorul Isac *„dacă s'a lăsat de băut”* Eminescu. Simpla întrebare a magistrului, reală sau nu, justificată ori ba, a fost folosită drept „probă” că Eminescu ar fi băut peste măsură. De asemenea, au fost strâmb interpretate pasaje din alte epistole, în care Harieta se plângea că fratele ei ar chetui mult, neputând să-i refuze pe cei botoşăneni care apelau la el ca să le facă cinste. Nimeni nu spune însă că niciodată Eminescu nu a tras pe cineva după el în crâşmă şi că nici nu a venit vreodată acasă ameţit măcar. Aspect esenţial, Harieta îl socotea *risipitor*, nu *beţiv*!

În acest soi de dezinformări, frecvent, mecanismul este următorul: cineva (uneori, neidentificat) spune primul minciuna, altcineva o preia, al treilea o repetă şi el, invocându-i pe amândoi, al patrulea se bazează pe cei trei dinaintea lui şi tot aşa, până când se creează greşita convingere că minciuna în cauză trebuie să fie adevăr, deoarece, aparent, prea sunt mulţi care declară acelaşi lucru. În fapt, „bibliografia” unui neadevăr constă într-o unică prostie, cu dramatic de multe ecouri, care depun mărturie toate pentru unul şi unul pentru toate celelalte.

Iuliano şi Bogdan, când au scris certificatul din 6 noiembrie 1886, pe baza căruia Eminescu a fost internat la ospiciul de la Mănăstirea Neamţului, pun penibilul diagnostic:

> *„alienaţiune mentală cu accese acute, produse* ***probabil*** *de gome syphilitice la creer şi* ***exacerbate prin alcoolism****”* (subl. ns.).

Cu alte cuvinte, existenţa gomelor este pusă sub semnul îndoielii, dar ele precis fuseseră… *„exacerbate prin alcoolism”*!

Cum spuneam, toate informaţiile privind „alcoolizarea” lui Eminescu provin de la Maiorescu şi de la oamenii apropiaţi lui. După 1932, Gh. Călinescu a devenit insul care a strâns între două coperţi cele mai multe murdării spuse sau scrise despre Eminescu, închegând acest amestec cu fermecătoarea lui otravă personală. În *Viaţa lui Mihai Eminescu*, citim:

„Dar pe încetul ţesătura fină a instinctelor morale se destrămă, şi bolnavul alunecă pe povârnişul lung al înjosirilor. Bea fără măsură şi, împins de un instinct erotic congenital, bântuie caféurile-chantante…”

Păcat că *„divinul”* s-a stins fără ca vreun fan să-l întrebe ce înţelegea prin *„instinct erotic congenital”*, scutindu-ne pe noi de întrebarea: oare, instinctul erotic călinescian, care bănuim că a existat, era căpătat prin exerciţiu?

Afirmaţiile lui Călinescu sunt contrazise de majoritatea autorilor:

♦ *„Plecau amândoi şi se înfundau pe la vreun crâşmar… Acolo nu se puneau pe băut, cum se pretindea, sau cum se crede, – căci mulţi cred că aceasta ar fi ruinat sănătatea lui Eminescu şi a lui Creangă…”* (G. Panu).

♦ *„Niciodată nu a fost vorba la Eminescu de sensibilitate şi viţiu”* (A. C. Cuza).

♦ *„S'a mai zis, şi de unii s'a lăsat numai a se înţelege că el era viţios, alcoolic. Este iar o părere gratuită. Timpul cât l-am cunoscut noi, n-am surprins la el viţiul acesta. L-am văzut bând la masă un pahar două de vin şi tot aşa la o întâlnire cu un prieten, dar atâta tot”* (Petraşcu–1934).

♦ *„Băutor n-a fost Eminescu. Bea numai ademenit de prietenii cu care stătea de vorbă, puţin câte puţin, şi numai vinuri uşoare, curate şi bune”* (I. Slavici).

Şi asemenea exemple mai sunt. Între ele, o importanţă deosebită o are mărturia doctorului Şuţu:

*„Alţii au zis că el se alcooliza. Şi această idee este ca şi cea dintâi o supoziţiune cu totul gratuită. **Dacă** Eminescu a abuzat de băuturi alcoolice, aceasta a făcut-o când maladia deja începuse”* (subl. ns.)

Aşadar, la autopsie, psihiatrul şi legistul Şuţu *s-a convins* că Eminescu nu *„se alcooliza”*. Faptul că medicul l-a introdus pe *„dacă”*, se explică prin dorinţa de a evita contestarea frontală a celor ce pretindeau contrariul – între ei, numărându-se şi avocatul Maiorescu. În clipa în care, urmare necropsiei, Şuţu declară că a vorbi de consum excesiv de alcool în cazul lui Eminescu constituie *„o supoziţiune **cu totul gratuită**”*, lucrurile nu mai permit variaţiuni pe această temă, întrucât se presupune că autopsierii nu au găsit nici una dintre urmele clasice, pe care alcoolul băut în cantităţi mari le lasă asupra organelor interne (în special, asupra ficatului).

2) *„Se îngrăşase”*. Da, dar nu în Iaşi, cum s-ar putea înţelege, şi nici de prea bine. Probă indubitabilă în acest sens, la 11 aprilie 1884, deci, imediat după sosirea lui Eminescu în Iaşi, Emilia îi scrie lui Maiorescu:

„...fizic îl găsesc foarte rău. Ai observat expresia bătrânicioasă a feţei lui, şi tendinţa tuturor liniilor feţei de a se lăsa în jos? ***Mi-a sărit în ochi pântecul său umflat****”* (subl. ns.).

Cu toate acestea, în alt loc, Călinescu insistă asupra ideii:

„Să nu fii în stare să scrii sau să munceşti, să vegetezi într-o linişte fără sens, învăluită în compătimire şi dispreţ, acestea erau gândurile ce munceau pe poet atunci când Vlahuţă veni să-l vadă, prin iunie 1884. Şederea zadarnică şi trândăvia minţii îl îngrăşaseră în chip penibil.”

Dacă, într-adevăr, omul se poate îngrăşa *„în chip penibil”* şi din cauza *trândăviei minţii*, să credem că, atunci când a ajuns să fie cu mult mai gras decât fusese Eminescu vreodată, *„divinul”* încetase să cugete? Întrebarea este în mod voit răutăcioasă, pentru a atrage atenţia asupra uşurinţei duşmănoase cu care criticul exagerează şi găseşte explicaţii nefondate.

Călinescu confundă în mod deliberat pe *a fi în stare* să munceşti cu *a avea un loc de muncă*. Dacă Eminescu nu a lucrat un timp, explicaţia nu a stat în neputinţa lui, ci în faptul că nu a avut unde să activeze.

Emilia Humpel îi amintea cu drept cuvânt fratelui Titus, în legătură cu Eminescu:

„Tot timpul mi s-a părut că lucrul cel mai important ar fi să fie eliberat de probleme de viitor. (...) Cu toate acestea există motive reale pentru îngrijorarea sa şi atât timp cât acestea nu vor fi înlăturate nu se poate aştepta să se liniştească sufleteşte” (13 martie 1884).

Ştia şi el toate astea. Tocmai asta a fost problema lui Eminescu!

3) *„Frecventa «Junimea»”*. Aşteptăm cu interes şi alte dovezi în acest sens, afară de menţiunea făcută de Missir în scrisoarea către Maiorescu (14 mai 1884): *„Asară a venit la Junimea şi era iar întunecat la faţă”*. Apariţia lui Eminescu la *Junimea* era ulterioară mai multor zile de bună dispoziţie, petrecute de acesta în compania familiei Dogaru (familie în care soţul, profesorul Dogaru, era nejunimist şi rudă cu unul dintre marii inamici ai lui Maiorescu, V. A. Urechia).

4) *„Aştepta să fie numit subbibliotecar la Biblioteca Universităţii”*. Dacă ar fi fost aşa, Eminescu nu ar mai fi participat la concursul de la Şcoala Comercială (ţinut cu doar 6 zile înainte numirii).

5) *„Avea deci mijloace satisfăcătoare de existenţă, la care se adăugau contribuţiile junimiştilor. Devenise însă avar.”* De unde ideea privind pretinsa avariţie a lui Eminescu? De la „olimpian”, de la Maiorescu! După întoarcerea „protejatului” în Ţară, magistrul observă – zice el – unele *„trăsături patologice”* la acesta, între care : *„Zgârcenie şi lăcomie de bani cu totală lipsă a oricărei demnităţi personale”* (scrisoare către Emilia, 7 aprilie 1884). Iar Călinescu, aşa cum ştia să citească, ştia să şi copieze.

Să facem o mică socoteală: dacă Eminescu ar fi primit, simultan, 226 de lei pentru postul de profesor, 171 pentru cel de biliotecar şi dacă de la junimişti ar mai fi încasat alţi 280 de lei, ar fi însemnat că venitul lui lunar trebuia să fi fost de 677 de lei (mai mult decât dublul salariului lui Caragiani)! Era posibil aşa ceva? Mă îndoiesc. În noiembrie 1877, V. Pogor îi scria lui Maiorescu, opinând că intenţia de a le asigura câte un salariu de 300 de lei era irealizabilă (*„Am râs mult de chimera ce urmăreşti în privinţa celor 600 de franci ai lui Slavici şi Eminescu”*); • în 1885, şeful de diviziune din minister avea leafă 600 de lei, iar şeful de cabinet, 500 lei (cât un comisar-director din poliţia Capitalei şi cât prefectul de poliţie din Iaşi); • magistrul notează că zestrea fiicei lui, Livia, era de 10.000 de franci – deci, ceva mai mult decât venitul pe care l-ar fi avut Eminescu, în condiţiile în care Călinescu ar fi spus adevărul.

În realitate, cei 280 de lei strânşi de la junimişti au ajuns la Eminescu doar până în luna septembrie, când acesta a devenit salariat la Stat. În legătură cu restul banilor, vom încerca să vedem, într-un alt capitol, cam cum au stat lucrurile. Până atunci, notăm o altă invenţie călinesciană, lansată, de astă dată, prin paginile monografiei *Viaţa lui Mihai Eminescu*. *„Divinul”* susţine că, după ce lui Eminescu i s-a întremat piciorul fracturat, *„a fost dus de prieteni într-o nouă locuinţă, plătită din contribuţiile lor, o odăiţă la etajul al III-lea din casele Lepădatu de pe str. Lăpuşneanu, simplă ca toate celelalte prin care îşi purtase osânda* (gura păcătosului adevăr grăieşte! – n. ns.). *Se mai vorbeşte iarăşi de o mansardă a caselor Iby-Succesori, unde avea ca vecină pe o bătrână pianistă engleză, ce făcea să răsune podul de ruladele ei sentimentale.”*

Prin urmare, nu se ştie exact unde a fost transportat, dar se cunoaşte cu precizie nu numai că, în acest scop, s-ar fi făcut o chetă ad-hoc, ci şi cine ar fi participat la ea? Pretinsa contribuţie are drept unic suport o frază dintr-un text semnat de o anume Maria Gavrilescu (rudă cu *„doctorandul care îl căuta”*):

> *„La ieşirea lui din spital prietenii îl duseră la noua lui locuinţă: o odăiţă în ogradă la etajul al III-lea din casele Lepădatu, str. Lăpuşneanu, locuinţă pe care tustrei* (Pompiliu, Burlă şi Humpel – n. ns.) *o plăteau lunar, precum şi întreţinerea, după mărturisirea însăşi a poetului.”*

Nu ştim când ar fi declarat Eminescu aşa ceva şi în faţa cui, dar afirmaţia surprinde. Pe de o parte, lipseşte orice probă în acest sens. Pe de altă parte, Missir afirmă că Eminescu ar fi avut la 13 mai 1884 *„cel puţin 1.500 fr. asupra sa”*. Dacă era avar, cum zice Călinescu, înseamnă că nu cheltuise decât foarte puţin din aceşti bani – cărora, din octombrie, li se alăturaseră, nu-i aşa?, salariile primite de la Şcoala Comercială şi de la Bibliotecă. Chiar crede cineva că, ştiut fiind acest lucru, cei trei junimişti şi-ar fi rupt de la gură doar ca să-şi păstreze Eminescu paralele de care, pasămite, nu-i venea să se dezlipească? De altfel, Missir chiar sugerează:

„Acum eu deşi strâng înainte, nu ştiu dacă este de vrun folos să-i dăm acum aceşti bani şi cei ce se vor mai strânge, sau dacă nu ar fi mai bine să-i dăm pe urmă în timpul vacanţelor sau şi mai târziu, când ar fi nevoie.”

Aşa cum simplul fapt că banii se strângeau nu reprezenta o garanţie că ei ajungeau la Eminescu, nici această declaraţie stingheră nu spune, musai, adevărul. Călinescu foloseşte informaţia Mariei Gavrilescu doar pentru că se înscrie scenariului lui. Căci, întreb din nou: omul sărac este avar?

Dar nu toată lumea îl zugrăveşte pe Eminescu în culori atât de sumbre. Nu toţi se tem atât de mult pentru sufletul lui şi nu toţi îl văd la fel de fragil şi de singuratic. Pentru comparaţie, vom folosi mai multe relatări ale aceluiaşi eveniment.

Gh. Călinescu:

„La banchetul de la hotelul «Traian», cu prilejul centenarului morţii lui Horia (21 oct. 1784–1884, dar amintirea ori serbarea însăşi se bizuie pe o eroare, căci Horia a murit la 28 februarie 1785), la care luară parte şi cei doi tovarăşi, după cuvântări entuziaste şi închinări de pahare în sănătatea tuturor bunilor români, şi îndeosebi a celor de peste munţi, în toiul petrecerii, ***când capetele erau mai înfierbântate****, mătăhălosul fost diacon se urcă pe masă şi ţinu cu glas tare şi apăsat această mustrare : «D-apoi bine, domnilor, s-a băut în sănătatea cutăruia... şi cutăruia... Să-mi daţi voie să amintesc că numai în sănătatea aceluia care a făcut poezia [şi cită o cunoscută compunere în stil popular] nu s-a băut. Beau deci în sănătatea lui Mihai Eminescu.» Aplauze şi urale furtunoase zguduiră deodată sala, şi toţi începură să strige : «Trăiască Eminescu ! Eminescu... Eminescu să vorbească.» Dar* ***Eminescu, nepăsător, ca şi când ar fi asistat la un spectacol străin, îndepărtat, încreţi de cîteva ori fruntea într-un zâmbet silnic şi rămase placid, cu privirea pironită în farfurie. În cele din urmă se ridică şi, in ovaţiile celor de faţă*** (subl. ns.)*, bău pentru* ***ţărănimea românească****.”*

Relatarea lui Călinescu are drept temei documentar rândurile scrise de un anume Gh. Popa Radul (pe care, în Bibliografia monografiei lui, *„divinul”* îl botează Rădoi):

„Acum era pe la sfârşitul banchetului, şi mesenilor li se cam suise nectarul la cap; de-o dată văd pe cine-va că se suie în picioare pe masă. Era mult regretatul Ion Creangă, care începuse să strige în gura mare, cu aerul lui obicinuit comic, cam ast-fel: «D-apoi bine Domnilor, s-a băut în sănătatea cutăruia..... şi cutăruia..... Să-mi daţi voie să vă amintesc, că numai în sănătatea aceluia care a făcut poesia <De la Nistru pân' la Tisa, tot Românul plânsu-mi-s-a etc.>, nu s-a băut. Beau deci în sănătatea lui Mihai Eminescu.» Ei bine, ca şi cum un curent electric ar fi trecut prin vinele fie-căruia, cu toţii la o laltă, am început să strigăm: Trăiască Eminescu ! Eminescu..... Eminescu să vorbiască Eminescu...... Nemuritorul poet pare că nici nu auzea, nici nu vedea ce se petrece în jurul lui, atât era de indiferent la entuziasmul conmesenilor lui. Numai din când în când zâmbea câte puţin, încreţindu-şi fruntea cea lată, dar fără să vorbească un cuvânt; era trist, melancolic. După ce ne sculerăm cu toţii de la masă pentru a ne duce pe acasă, văzui un grup de domni pe terasa hotelului; mă apropiai de acel grup şi văd la mijloc Creangă, care spunea de Eminescu, că nu-i pare de loc sănătos, şi că încă atât de abătut ca astă seară nici o-dată nu l-a văzut.”

Atacul împotriva lui Creangă, care acum toastează pentru Eminescu, acum îi atenţionează pe ceilalţi că, pasămite, *„nu-i pare de loc sănătos”* este mizerabil şi calculat. Creangă nu a fost ales la întâmplare, veninosul „memorialist” ştiind bine că publicul are încredere în spusele singurului prieten ieşean al lui Eminescu. Viperele pot fi mortale, dar, din fericire, nu sunt şi inteligente. Chiar dacă am presupune că scena descrisă ar fi avut loc, prima întrebare pe care şi-ar pune-o oricine ar fi: cum se face că, dintre toţi cei 150 de participanţi, numai lui Creangă i s-ar fi părut că Eminescu n-ar fi *sănătos* şi, mai mult, tocmai el, atât de discret în privinţa lui *„bădia Mihai”*, a şi declarat în gura mare aşa ceva? Dacă Popa Radul nu privea lumea prin fundul sticlelor golite, dacă era de bună-credinţă, dacă participase la banchet şi dacă îl percepuse pe Eminescu altfel decât Creangă (el îl prezintă ca fiind *„trist, melancolic”*, nu *nesănătos*), de ce nu a contestat părerea lui Creangă (părere pe care, în treacăt fie spus, numai el pretinde că ar fi auzit-o şi pe care a făcut-o publică la un deceniu după ce Creangă răposase)? Când un om ajunge să dea mai multă crezare spuselor cuiva decât percepţiilor lui nemijlocite, o fi bine, o fi rău?

Părerile consemnate la acea dată despre sănătatea lui Eminescu sunt diametral opuse neadevărului din insinuantul text semnat de Popa Radul. De pildă, la 30 august, Missir îi scrie lui Maiorescu:

„Reîntorcându-mă în Iaşi... l-am găsit pe Eminescu mai bine decât l-am lăsat. E mai vesel, vorbeşte şi râde mai mult, adecă spune în formă veselă ceea ce înainte tăcea cu resignaţie şi ceea ce-l roade încă la inimă: starea în care se află şi viitorul său.”

Nici o consemnare ulterioară nu atestă că starea lui Eminescu s-ar fi schimbat. Scrisoarea către Chibici, pusă de Eminescu la poştă chiar în preziua serbării, nu conţine nici un element din care să deducem că acesta ar fi fost furat de melancolie. Dimpotrivă, ne arată că, deşi postul de profesor de geografie şi statistică îl obliga la un efort suplimentar, faptul nu îl demoraliza. În plus, prin această epistolă, Eminescu testează terenul în vederea tentativei de a-şi recupera manuscrisele.

Evenimentul descris a avut loc la un an şi ceva după dezvelirea Statuii lui Ştefan cel Mare la Iaşi, când Eminescu citise junimiştilor *Doina*, poezie care pare să fi fost pentru el o adevărată condamnare la eliminare din viaţa publică şi, nu peste multă vreme, chiar la lichidare fizică. Gh. Popa Radul a relatat totul din memorie, la 16 ani după petrecerea faptelor, dar asta nu l-a oprit pe Călinescu să ia de bun tot ce pusese pe hârtie. Istoricul şi marele anonim de care se slujeşte dau de înţeles că toastul lui Creangă şi uralele care i-au urmat ar fi fost provocate de băutură, *capetele înfierbântate* fiind capabile de tot felul de minuni.

Din fericire, Popa Radul şi Călinescu nu sunt singurele izvoare. Unul dintre cei prezenţi la serbarea în discuţie a fost A. C. Cuza. Citām dintr-unul dintre manuscrisele lui Cuza, aflate în Biblioteca Academiei:

*„D. Popa Radul ne spune că la aclamaţiile comesenilor Eminescu a rămas indiferent: «**numai din când în când zâmbea câte puţin, încreţindu-şi fruntea cea lată, dar fără să vorbească un cuvânt; era trist, melancolic**»*

*Pot spune – şi memoria nu mă înşeală – că nu e tocmai aşa. După toastul lui Creangă, poetul, rezervat cum era a rezistat într-adevăr fără să voiască a răspunde dar în urmă a mai venit şi Gheorghe Negruzzi, unul din fiii lui Costache Negruzzi închinând pentru poeţii români, şi **încă o dată pentru Mihai Eminescu**, şi atunci la aclamaţiile repetate ale celor de faţă Eminescu s-a rădicat sau mai bine zis a fost rădicat de noi, cari doream să-l auzim şi a rostit cu tonul său profund melancolic, în adevăr, care-i era particular, cam aceste cuvinte, al căror text va fi fost altul dar, al căror înţeles îl garantez:*

*«**S-a vorbit de toţi şi numai de mulţimea cea mare, obijduită şi harnică a acelor cari poartă toate sarcinile şi toată munca nu s-a vorbit. Rădic, aşadar, paharul meu în sănătatea ţărănimei române**.»*

*Acest toast al poetului, **rostit cu evlavie adâncă, a produs o impresie covânşitoare**, mărturisesc – după impresia ce mi-a rămas – **nu lipsită de oarecare durere**. Era nota cea*

profund serioasă, sentimentală pe care poetul o introdusese în mijlocul entuziasmului obştesc zgomotos.

La sfârşit, pe la ora 1 noaptea – s-a cântat încă ***că e patria română*** *– banchetul lui Horia sfârşindu-se cu acelaşi avânt înnălţător, care însufleţise întreaga serbare…”* (subl. ns.).

A fi *nepăsător* sau *apatic* (Gh. Călinescu) este una, a fi *rezervat* (A. C. Cuza) este alta (în anumite accepţiuni, chiar cu totul altceva). De pildă, un diplomat autentic este mereu rezervat, fără a fi vreodată nepăsător sau apatic.

Referitor la acelaşi eveniment, A. C. Cuza mai notează:

„Serbarea lui Horea s-a ţinut în adevăr duminică 21 octombre 1884 şi a avut un strălucit succes. La ora 6 p.m. un important cortegiu compus din mai multe mii de oameni a pornit de la Universitate, în frunte cu comitetul organizator, cu studenţimea, cu muzica Regimentului XIII, cu purtători de facle mergând la statuia lui Ştefan cel Mare, unde s-au ţinut mai multe cuvântări şi trecând apoi la Monumentul din grădina Barnovski, unde a comemorat amintirea voievodului martir Grigore Ghica. După aceste manifestări, cortegiul s-a dus la sala festivă de la hotelul Traian, oferită gratuit de proprietarul binecunoscut şi fost primar al Iaşului, Scarlat Pastia, unde avea să aibă loc banchetul. La banchet – la care am putut lua parte şi eu ca şi la întreaga manifestaţie să zicem «incognito», îmbrăcat civil căci îmi făceam serviciul militar – au asistat între alţii: Mihail Eminescu, Ion Creangă, Miron Pompiliu, Gh. Negruzzi, Gh. Panu, A. D. Holban, Th. Speranţa, Gavril Muzicescu. S-au ţinut, fireşte, mai multe tuasturi între care tuasturile lui Ion Creangă şi al lui Gh. Negruzzi pentru Eminescu, căruia i s-a făcut o strălucită ovaţie. ***Poetul, profund emoţionat, a răspuns zicând: «Să ridicăm paharul pentru acei pe umerii cărora apasă toată greutatea neamului nostru, pururi obijduiţi: pentru ţărănimea românească» Cu entuziaste strângeri [de mâini] şi aplauze nesfârşite marele poet a fost aclamat, îmbrăţişându-l cu lacrimi în ochi bunul său prieten Ion Creangă. Au urmat cântecele însufleţite ale tuturor: Deşteaptă-te Române. Cântecul lui Horia. Patria Românească*** (subl. ns.).

Ba, nu, nu, măr frăţioare
Pentru că Românul are
Patria mai mare…

La această sărbătoare cu adevărat naţionalistă a intervenit şi un mic incident – să zicem «diplomatic» – cuprinzând o idee mare ce era să se readevererească mai în urmă. La banchet a asistat şi cunoscutul reprezentant al marei boierimi moldovene, N. Rossetti-Roznoveanu, din casele căruia numai cu 18 ani mai în urmă pornise mişcarea separatistă de la 3 martie 1866, instigată de Ruşi. Luând cuvântul, Roznoveanu a cetit o scrisoare de scuze, că nu a putut să asiste, a Prinţului Emanuel Conaki-Vogorides.”

Între un Creangă care ar face declaraţii şocante pe terasa hotelului, unde şi-ar bârfi prietenul, afirmând că *„nu-i pare de loc sănătos”*, şi celălalt Creangă,

care îl îmbrăţişează pe Eminescu *„cu lacrimi în ochi”* , după ce acesta toastase pentru ţărani, este distanţă ca de la cer la pământ.

De ce i-am acorda – în această privinţă – mai mult credit lui A. C. Cuza, decât lui Popa Radul? O parte a motivelor pentru care avem mari suspiciuni în ceea ce priveşte exactitatea spuselor celui din urmă am arătat-o mai sus. Lor li se adaugă felul partinic în care a fost tratat fondul A. C. Cuza, existent la Biblioteca Academiei Române. Mulţi l-au parcurs şi s-au folosit de el, puţini au recunoscut asta. Chiar presupunând că A. C. Cuza ar spune baliverne, paginile lui *există* şi dacă specialiştii fac abstracţie de ele fără să demonstreze înainte că nu avem motive să le luăm în serios, nu reuşesc decât să nască suspiciunea că ar conţine adevăruri care nu convin celor ce pot înlesni sau bloca accesul la documente (şi, poate, chiar aşa este!). Invenţiile lui V. Russu-Şirianu, temelii debile pe care s-au zidit multe cărţi, ne-au părut suspecte de când le-am parcurs prima oară, dar, până în clipa în care am reuşit să demonstrăm cu probe indubitabile că tot ceea ce scrie acesta despre Eminescu este minciună, nu ne-am putut preface că n-am auzit de el. De aceea, cu oricâtă prudenţă ar trebui preluat, A. C. Cuza *trebuie* să fie inclus în bibliografia oficializată (şi asta, cu atât mai mult cu cât atâtor bezmetici le-au fost publicate cărţi, broşuri sau şiruri de articole de ziar).

În relatări făcute la cald prin presa vremii, numele lui Eminescu este trecut în rând cu altor persoane care au toastat sau au ţinut mici discursuri, în mod distinct fiind precizat numai atât (*Noua revistă*, 30 octombrie 1884):

„La tuastul d-lui Gh. Negruzzi, rădicat pentru poeţii români în genere şi ’n special pentru D. Eminescu, asistenţa făcu o strălucită ovatiune distinsului poet.”

Să revenim la portretul făcut lui Eminescu, de Gh. Popa Radul, întrucât el ne interesează în mod deosebit. Deci, Eminescu era *melancolic*… Trebuia, cumva, să fie de o veselie debordantă? Pentru a putea răspunde, să încercăm să refacem, succint, firul celor petrecute, folosindu-ne de prezentarea din *Noua revistă* (unde găsim cam aceleaşi informaţii ca şi în manuscrisul lui A. C. Cuza).

„Duminică [21 octombrie 1884], la 2 oare p. m. spacioasa sală a Universităţei nu mai putea cuprinde numeroasa mulţime de doamne şi domni ce veniseră să asculte istoria revoluţiunei lui Horia din gura simpaticului orator D. George Panu… Serbarea fiind pură istorică, D. Panu n’ a părăsit în tot timpul conferinţei sale, un singur moment terenul istoric pentru a se rătăci în cel politic.”

Pe la ora 17,30, ieşenii, *„tineri şi bătrâni"*, încep să se îndrepte către Universitate, loc de întâlnire, *„unde musica regimentului XIII de dorobanţi intona diferite arii naţionale şi marşuri"*. O dată strânsă, lumea se pune în mişcare. Cortegiul face popas la statuia lui Ştefan cel Mare şi în grădina de la Barnovsky, *„unde sunt aşezate bustul şi peatră mormântală a celui ce-a fost decapitat de Turci pentru că avusese bărbăţia a protesta contra nedreptei răpiri a Bucovinei. De pe peatra mormântală din Beilic, D. Gh. Marcu declamă strofele din poesia* ***Un devotament familiei Humuzachi****, de A. Mureşanu"*, după care, oamenii se urnesc spre punctul final: *„Marele Hotel Trajan"*.

„Cu toată ploaea torenţială ce curgea, lume multă se grăbisă a participa la retragere la care domni cel mai mare entusiasm.

Una din sălile otelului Trajan, oferită gratis de D. Scarlat Pastia, era frumos împodobită cu ghirlănzi de brad, cu stindarde triculore, şi cu portretele M. M. LL. Regele şi Regina, Cuza-Vodă, Ştefan-cel-Mare, Avram Iancu, Tudor Vladimirescu, etc.

La opt oare începu banchetul în sunetul mai multor arii naţionale intonate de-o bandă de lăutari.

Pe la 9 oare şi jumătate, d. Pompiliu deschisă seria tuastelor printr' un tuast ridicat în memoria lui Horia. Lăutarii cântară cântecul lui Horia, pe care asistenţii îl aplaudară cu multă frenesia silind pe lăutari să' l biseze."

Din acest moment, se pare că despre Horea nu a mai venit vorba. Despre celelalte toasturi, putem citi în aceeaşi publicaţie:

„D. G. Marcu râdică un tuast pentru memoria lui Tudor Vladimirescu, după care musica cântă cânticul lui Tudor Vladimirescu

D. Al. Bădărău, printr' un discurs de multă valoare, şi aplaudat mult de asistenţă, rădică un tuast pentru revoluţia românilor din Transilvania de la 1848, bând în memoria lui Barnuţ şi Avram Iancu. Musica intonă marşul lui Iancu.

D. M. Pompiliu rădică un tuast în memoria fostului Domnitor Vcuza-Vodă, care simbolizează unirea…

Cu aceasta se încheiă seria tuastelor comitetului" organizator.

Au urmat diverşi, între care şi Eminescu. Gh. Popa Radul recunoaşte că toasturile rostite în partea a doua a banchetului (care *„ţinu până la ora 1 după mezul nopţei"*) au fost în cinstea unora dintre contemporani (altfel, cum s-a fi închinat *„în sănătatea"* lor?). Slaba reacţie a lui Eminescu l-a surprins neplăcut pe autorul nostru, care. probabil, se aştepta ca acesta, auzind toastul lui Creangă, să sară şi el pe masă. Trebuia să gesticuleze ori să întoarcă urarea? Să fie atât de greu de înţeles că nu toţi oamenii îşi doresc să fie ridicaţi pe braţe de ceilalţi?

Şi-apoi, motivul formal al marii sărbători, din timp pregătită şi desfăşurată în trei acte (*„o conferinţă publică în sala universităţei, o retragere cu facle şi un banchet”*), era răscoala de la 1784. Să nu ai un gust amar, când vezi cum paharele se ciocnesc vesel în cinstea lui Cutărescu şi Cutărică, dar nu şi în a celor fără de care nu aveai ce celebra? Poţi fi foarte vesel când vezi că sacrificiul a atâtea şi atâtea mii de ţărani anonimi trece nebăgat în seamă, înghiţit de egocentrismul nemăsurat al micuţului prezent? În fond, nu răzbiseră toţi, de la Ştefan cel Mare la Carol I, datorită ţăranilor, care la război apărau Ţara şi la vreme de pace îi dădeau pâinea? Şi, dacă ne gândim doar la căpetenii, oare Horea singur, fără Cloşca şi fără Crişan (ori alţii ca ei), ar fi avut aceiaşi sorţi de izbândă? Dacă *nu*, de ce pe pereţi nu se găseau portretele tuturor celor trei, ci doar al lui Horea? Dacă pentru Crişan şi Cloşca nu se găsise om dispus să toasteze (şi teamă ne e că ştim de ce!), mai poţi aştepta ca participanţii să se gândească la ţăranii care şi-au dat sângele, fără a avea pretenţia ca numele lor să mai fie consemnate de cineva? Iar dacă privim lucrurile prin prisma aceasta, rămâne oare imposibil ca Eminescu să se fi ridicat şi pentru a le reaminti comesenilor ce anume îi strânsese laolaltă în acea seară? Nu cumva, *„impresia covârşitoare”* produsă de toastul lui simplu s-a explicat şi printr-un sentiment comun de ruşine?

Ar mai fi un detaliu. Călinescu scrie că banchetul ar fi avut loc cu prilejul *„centenarului morţii lui Horia (21 oct. 1784–1884, dar amintirea ori serbarea însăşi se bizuie pe o eroare, căci Horia a murit la 28 februarie 1785)”*. Are dreptate doar în ceea ce priveşte ziua morţii lui Horea, căci întrunirea nu avea drept scop să serbeze *„centenarul morţii lui Horia”*, cum afirmă *„divinul”* şi cum greşit au preluat atâţia. Citâm din *Noua revistă*, publicată curând după eveniment:

> *„Duminică s'au implinit* **o sută de ani de la proclamarea revoluţiunei românilor din Transilvania sub Neculai Ursu al Floarei** *(subl. ns.), zis şi Horia, Crişian şi Cloşca (sic!). Iaşul a serbat această aniversară cu mai multă strălucire de cât ori care al oraş a ţărei.”*

Data de 21 octombrie *stil vechi* corespunde cu 2 noiembrie *stil nou*. Să rememorăm: la 1 noiembrie stil nou, autorităţile au încercat să-l aresteze pe Crişan, dar tentativa a fost zădărnicită de ţăranii înfuriaţi. În acea zi, fiind ucişi un gornic şi doi solgabirăi, evenimentele erau ca şi pornite. Decisivă a fost însă ziua următoare, 2 noiembrie stil nou, când a avut loc întâlnirea de la Curechiu, în urma căreia, practic, a izbucnit răscoala: de la Curechiu, ţăranii

s-au îndreptat spre Crişcior, au incendiat curţile nobililor şi au ucis primele 17 persoane, după care s-au împărţit în două grupe, una pornind spre Brad, cealaltă – către Mihăileni. Răscoala se declanşase. Conform calendarului românesc vechi, era 21 octombrie 1874.

Aşadar, nici *„amintirea"*, nici *„serbarea însăşi"* nu *„se bizuie pe o eroare"*, cum ne învaţă Călinescu, ci pe fapte istorice certe. Eroarea îi aparţine lui Călinescu, care nu a ştiut despre ce anume scrie.

A fost Eminescu subbibliotecar?

În lucrarea doctorului I. Nica, referitor la starea lui Eminescu în anul 1886, putem citi:

„Ameliorarea s-a dovedit însă de scurtă durată. ***Poetul n-a mai depus nici o activitate oficială de la jumătatea anului 1886****, când nu se mai observă nimic scris de el în cataloagele sau registrele bibliotecii. Aceasta este cea din urmă funcţie ocupată la Stat de către Eminescu, care,* ***înlocuit din postul de subbibliotecar, rămăsese literalmente fără mijloace de existenţă****"* (subl. ns.).

Doctorul nostru îşi explică lipsa consemnărilor *„în cataloage sau registre"* prin ceea ce el crede a fi *„dezechilibrul psihic şi moral tot mai accentuat al poetului, care aluneca implacabil într-i singurătate fără sfârşit, fără speranţă, în care sentimentul morţii stăruie obsesiv şi definitoriu"*. Ion Nica scrie că Eminescu fusese *„înlocuit din postul de subbibliotecar"*, dar nu se întreabă nici o clipă când se produsese acest lucru şi prin a cui mână. Unde este actul prin care Eminescu a fost eliberat din funcţie? Oare, din noiembrie 1884, Eminescu chiar a mai funcţionat, în mod oficial şi legal, ca subbibliotecar la Iaşi? Istoriografia literară aşa zice, dar, cu n-ar fi pentru prima oară când s-ar înşela?

Care sunt demersurile oficiale pe care se întemeiază părerea că Eminescu ar fi fost numit subbiliotecar la Iaşi? Iată-le, în ordine cronologică:

24 septembrie – Carol I semnează, se zice, Decretul numărul 2532;

26 septembrie – Ministerul Cultelor informează Universitatea ieşeană asupra deciziei regelui;

30 septembrie – *„Monitorul Oficial"* consemnează numirea, prin Înalt Decret al M. S. Regelui.

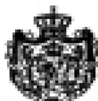
Să privim atent documentele în cauză.

No. 142 UN NUMER: 15 BANI Duminică 30 Septembre 1884

MONITORUL OFICIAL

AL ROMANIEI

ABONAMENTUL:

ANUNCIURILE:

DIRECȚIUNEA: strada Brancoveanu, No. 9.

SUMAR

PARTE OFICIALE — Ministerul cultelor și instrucțiunei publice: Procesul-verbal de decrete. Ministerul de finance: Prescurtări de decrete.

PARTE NEOFICIALE — Depeși telegrafice. — Diverse.

Anunciuri ministeriale, judiciare, administrative și particulare.

PARTE OFICIALE

Bucurescî, 29 Septembre

MINISTERUL CULTELOR ȘI INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

Prin decretul regal cu No. 2.532 din 24 Septembre 1884, dupe propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunei publice prin raportul No. 10.519, D. M. Eminescu, absolvent al facultăței filosofice din Viena și fost revisor scolar, s'a numit în postul de subbibliotecar al bibliotecei centrale din Iași, în locul D-luî A. Filipide, demisionat.

MINISTERUL DE FINANCE

Prin decretul regal cu No. 2.547, în urma recomandațiunei făcută prin raport de D. ministru secretar de Stat la departamentul de finance, D. M. G. Stoianescu, actual inspector-financiar, se numesce sub-director al comptabilităței generale, și D. N. M. Stoianovici, actual inspector al taxei de $^1/_2$ % pentru porturi, inspector de finance, în locul D-luî Stoianescu.

Prin decretul regal cu No. 2.548, în urma recomandațiunei făcută prin raport de acelaș D. ministru, ...

... tă între monarchia austro-ungară și imperiul german precum și a celor de asemenea amicale pe carî le întreține guvernul cu cele-alte State.

PARTE OFICIALE

Bucurescî, 29 Septembre

MINISTERUL CULTELOR ȘI INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

Prin decretul regal cu No. 2.532 din 24 Septembre 1884, dupe propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunei publice prin raportul No. 10.519, D. M. Eminescu, absolvent al facultăței filosofice din Viena și fost revisor scolar, s'a numit în postul de subbibliotecar al bibliotecei centrale din Iași, în locul D-luî A. Filipide, demisionat.

Monitorul Oficial numărul 142/30 septembrie 1884, în care este anunţată şi numirea lui Eminescu în postul de subbibliotecar.

1) Decretul regal. Precum se vede, acest document este prezentat drept fundament al întregii numiri. Toate ar fi bune şi frumoase, dacă nu ar exista un mic detaliu: ***decretul cu pricina nu există***. În mod obişnuit, inexistenţa acestui decret ar trebui să fie suficientă pentru a proba lipsa de valoare juridică a oricărui act emis în temeiul lui.

2) Monitorul Oficial (numărul 142). De obicei, informaţiile inserate în filele acestei publicaţii se bucură de întreaga noastră încredere. Textul apărut la 30 septembrie sună astfel:

„Bucureşti, 29 septembrie
Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
Prin decretul regal cu N-o 2532 din 24 septembrie 1884, după propunerea făcută de d. ministru secretar de stat la Departamentul Cultelor şi Instrucţiunii Publice prin raportul N-o 10519 d. M. Eminescu, absolvent al facultăţii filozofice din Viena, s-a numit în postul de subbibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iaşi în locul d-lui A. Filipide (Philippide după alţii – n. ns.)*, demisionat.”*

Aparent, lucrurile ar fi în regulă. Doar aparent, însă.

În *„Sumar”*, *Monitorul oficial* prezintă rândurile mai sus citate ca fiind o *„prescurtare de decret”*. După cum arată şi numele, *„prescurtarea de decret”* era o prezentare mai concisă, într-un unic paragraf, a principalelor decizii cuprinse într-un decret regal *deja semnat de monarh*. În cazul lui Eminescu, însă, la data apariţiei Monitorului Oficial, nu se putea vorbi de o *„prescurtare de decret”*, din bunul motiv că, neexistând decretul cu semnătura regelui, nu era nimic de prescurtat. Cu alte cuvinte, ne aflăm în faţa unui fals.

Pretinsul decret 2.532, din 24 septembrie 1884, prin care Eminescu ar fi fost numit subbibliotecar a fost emis exact în ziua în care monarhul părăsea Ţara, pentru mai bine de o lună. Înaintea plecării, Carol I iscălise un Decret autentic (numărul 2.520), care fie nu este cunoscut, fie este ocolit cu bună-ştiinţă. Iată-l:

„CAROL I,
Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României,
***La toţi de faţă şi viitori, sănătate** :*
Având a pleca peste hotar pentru un scurt timp,
Am decretat şi decretăm ce urmeză:
Art. I. În lipsa Noastră din ţară, toate lucrările administraţiunei publice cari cer întărirea regală, se vor supune aprobărei consiliului de miniştri de către fiecare ministru în parte şi li se vor da curs, ***sub reserva sancţiunei Noastre ulteriore*** (subl. ns.).
Art. II. Numirile sau destituirile de funcţionari publici, cari se vor face dupe găsirea

cu cale a consiliului Nostru de miniştri, ***vor fi cu titlu provisoriu până la întoarcerea Noastră*** (subl. ns.).

Art. III. Consiliul Nostru de miniştri este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispoşiţiunilor acestui decret.

Dat în Bucuresci, la 24 Septembre 1884".

Semnează regele şi cei 6 miniştri aflaţi în funcţie (I. C. Brătianu, G. Chiţu, D. Sturdza, G. Lecca, I. Câmpineanu şi Şt. Fălcoianu).

Aşadar, Guvernul putea să facă numiri, dar numai *„cu tiltu provizoriu"*, documentul fiind adoptat *„sub reserva Sancţiunii"* regelui. Altfel spus, fără decret, numirea aprobată de Consiliul de Miniştri nu avea valoare juridică decât până la întoarcerea regelui în ţară (30 octombrie 1884). Pentru Maiorescu, situaţia nu era nouă, întrucât şi în 1874 se nimerise ca regele să absenteze din Ţară când Eminescu fusese desemnat bibliotecar la Iaşi, dar atunci decizia consemnată în jurnalul Consiliului de Miniştri preciza explicit:

„Domnul Mihail Eminescu este numit ***provizoriu*** *în postul de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iaşi, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut într-alt post şi* ***sub rezerva confirmării ulterioare a acestei numiri de către Măria Sa Domnitorul****, după întoarcerea în ţară."*

În 1884, însă, precizările privind provizoratul postului şi posibilitatea regelui de a anula numirea nu mai sunt prinse în textul apărul în *Monitorul Oficial*, omisiunea fiind, bineînţeles, deliberată. Intenţia este probată (şi) de faptul că decretele sunt numerotate – lucru nepermis, deoarece, existând posibilitatea ca regele să respingă unul sau mai multe dintre ele, fie trebuia să se renunţe la numărul în cauză, fie s-ar fi prejudiciat corelarea dintre numărul decretului şi data semnării lui, numere mai mari apărând ca fiind emise înaintea unora mai mici. În alte situaţii, între care şi cazul lui Eminescu, s-a mers chiar mai departe, pe lângă numărul decretului, figurând şi data emiterii lui. Or, aceasta nu putea fi precizată din cel puţin două motive: întâi, pentru că nu era cert dacă regele avea să fie sau nu de acord; în al doilea rând, chiar presupunând că ar fi confirmat numirea, era imposibil de prevăzut când anume avea să se întâmple aceasta.

Cazul lui Eminescu nu a fost unic, dar se pare că regele, atenţionat din Ţară că se profită de absenţa lui, a intervenit. Mai exact, imediat după plecarea regelui, ca aduse de viitură au apărut o serie de decrete gata numerotate. Ultimul asemenea document cu număr cert (2536) a fost publicat la 3 octombrie (e vorba de o numire în post de medic, la plasa Medgidia). Din acest moment,

No. 187 UN NUMER: 25 BANI Marţi 25 Septembre / 7 Octombre 1884

MONITORUL OFICIAL
AL ROMANIEI

ABONAMENTUL: PE AN, TREI-ÇECI şi ŞÉSE lei; ŞÉSE LUNI, 20 lei

ANUNCIURILE: LINIA DE TREI-ÇECI LITERE, TREI-ÇECI BANI

ABONAMENTELE PENTRU STRĂINETATE se fac la biurourile postale locale. SCRISORILE NEFRANCATE SE REFUSĂ

DIRECŢIUNEA: strada Brezoianu, No. 9.

MM. LL. Regele şi Regina aŭ plecat eri, 24 ale curentei, la orele 6 şi 25 minute diminéţa, cu un tren special în străinetate.

SUMAR

PARTE OFICIALE

Bucurescĭ, 24 Septembre

PREŞEDINŢA CONSILIULUI DE MINIŞTRI

CAROL I,
Prin graţia luĭ Dumnedeŭ şi voinţa naţională, Rege al Românieĭ,
La toţĭ de faţă şi viitorĭ, sănătate:

Avênd a pleca peste hotar pentru un scurt timp,

Am decretat şi decretăm ce urmézǎ:

Art. I. In lipsa Nóstră din ţéră tóte lucrările administraţiuneĭ publice carĭ cer întărirea regală, se vor supune aprobăreĭ consiliuluĭ de miniştri de către fie-care ministru în parte şi li se vor da curs, sub reserva sancţiuneĭ Nóstre ulteriore.

Art. II. Numirile saŭ destituirile de funcţionarĭ publicĭ, carĭ se vor face dupe gǎsirea cu cale a consiliuluĭ Nostru de miniştri, vor fi cu titlu provisoriŭ până la întórcerea Nóstră.

Art. III. Consiliul Nostru de miniştri este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a disposiţiunilor acestuĭ decret.

Dat în Bucurescĭ, la 24 Septembre 1884. CAROL.

Preşedintele consiliuluĭ de miniştri şi ministru de interne, I. C. Brătianu.
Ministrul cultelor şi instrucţiuneĭ publice, G. Chiţu.
Ministrul afacerilor străine şi adinterim la lucrările publice, D. Sturdza.
Ministrul finanţelor, G. Lecca.
Ministrul agriculturei, industrieĭ, comerciuluĭ şi domeniilor, şi adinterim la justiţie, I. Câmpineanu.
Ministrul de resbel, general St. Fălcoianu.
No. 2.520.

MINISTERUL DE INTERNE

Prin decretul regal cu No. 2.500 din 21 Septembre 1884, dupe propunerea făcută prin raport de D. ministru secretar de Stat la departamentul de interne, D. George P. Costescu este numit în funcţiunea de poliţaiŭ al oraşuluĭ Focşanĭ din judeţul Putna, în locul D-luĭ Alex. Pompiliu, demisionat.

MINISTERUL DE RESBEL

Prin decretul regal cu No. 2.453 din 18 Septembre 1884, dupe propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul de resbel prin raportul cu No. 16.007, s'a primit demisiunea D-luĭ Mihail D. Brăiloiu din funcţiunea de registrator-arhivar al şcóleĭ militare de infanterie şi cavalerie, pe diua de 6 Septembre 1884, numindu-se pe aceeaşi di în locul seŭ D. Ioan Zăhărescu, fost sergent-major în armată, care întrunesce condiţiunile cerute pentru a ocupa acéstă funcţiune.

DECISIUNE MINISTERIALE

Prin decisiunea D-luĭ ministru de finance cu No. 82.361, D. N. Parcalabu se numesce în funcţiunea de copist la casieria generală a judeţuluĭ Vasluiŭ, în locul D-luĭ N. Barbu, demisionat.

PARTE NEOFICIALE

Bucurescĭ, 24 Septembre

Raportul D-luĭ doctor I. Felix, adresat D-luĭ ministru de interne.

Domnule ministru,

Indeplinind misiunea cu care m'aţĭ oncorat şi altă dată, am asistat în calitatea de delegat al guvernuluĭ român la sesiunea V-a a congresuluĭ internaţional de igienă şi de demografie, care s'a ţinut la Haga în timpul de la 9 (21) până la 15 (27) August 1884, şi vĕ supun respectuos, D-le ministru, o mică dare de sémă asupra lucrărilor congresuluĭ din acéstă sesiune.

Igienistul ca şi economistul póte învĕţa mult în Olanda, în acéstă ţéră care datoresce existenţa şi avuţia munceĭ şi stăruinţeĭ neobosite a locuitorilor eĭ, carĭ aŭ transformat într'o grădină sănătósă o ţéră palustră, supusă la inecarĭ necontenite. Cursurile rîurilor carĭ străbat Ţările-de-Jos şi carĭ servă ca arterii de comunicaţiune pentru întinsul eĭ comerciŭ, sunt regulate într'un mod admirabil, malurĭ artificiale gigantice opresc valurile măreĭ de la inecarea teremuluĭ riveran, situat pe cóstele maĭ

Decretul 2.520, emis de rege la 24 septembrie 1884, ziua în care se spune că ar fi iscălit şi actul de numire a lui Eminescu în postul dee subbibliotecar. (Marcajul ne aparţine.)

lucrurile şi-au reintrat în normal, numirile făcându-se legal, la propunerea ministerelor, prin jurnale ale Consiliului de Miniştri, în care se precizează *„sub rezerva sancţiunei ulterioare a M. S. Regelui"* . Un decret regal autentic reapare abia la 31 octombrie (numărul 2556).

Potrivit Legii, la revenirea în Ţară, regele avea să analizeze numirile făcute în lipsa lui şi să se pronunţe asupra lor. Fiecare caz confirmat de el era anunţat, separat, în *Monitorul Oficial*. Eminescu nu s-a bucurat de acordul lui Carol-Îngăduitorul, cum l-a numit de atâtea ori pe când mai scria la *Timpul*, îngăduinţa acestuia fiind şi ea limitată. Iar dacă regele nu scrisese *„Se aprobă"* pe colţul cererii ministrului de resort, rezultă că respectiva solicitare fusese respinsă. În concluzie, din ziua întoarcerii regelui, Eminescu nu mai putea funcţiona la Biblioteca din Iaşi decât în mod ilegal. Ar fi riscat cineva atât de mult? Ne îndoim, căci, dacă acea persoană ar fi existat, nu ar fi fost nevoie de o atât de mare întârziere.

A fost anunţul privind numirea lui Eminescu publicat cu complicitatea directorului *Monitorului Oficial*? Greu de spus. În mod normal, el tipărea asemenea texte ca urmare a unor solicitări exprese, venite din partea ministerelor, care anexau cererii lor copia decretului regal în cauză. De pildă, la 24 august 1874, Maiorescu redactează conceptul adresei 7819, prin care cere să fie publicat *„**anexatul în copie jurnal al Consiliului de Miniştri** nr... relativ la numirea dlui M. Eminescu…"* (subl. ns.).

Pentru ca în *Monitorul Oficial* să apară precizarea că Eminescu ar fi fost numit subbibliotecar *„prin decretul regal cu N-o 2532 din 24 septembrie 1884"* , fie Gh. Chiţu comitea un fals, inventând „copia" unui document inexistent, fie el sau altcineva îl convingea pe directorul publicaţiei să se prefacă a greşi.

În acest context, amintindu-ne cât de exact precizase Maiorescu când, unde şi la ce instituţie va fi încadrat Eminescu după ˚ în˚toarcerea de la Döbling, apar semne de întrebare. A existat un plan, având câteva puncte fixe, bine determinate? Maiorescu a fost cel care a profitat de plecarea regelui sau acestuia i-a căzut bine aranjamentul magistrului? Maiorescu şi Guvernul l-au minţit pe rege ori demersul lor a beneficiat de acordul Palatului? Cum plecările regelui peste hotare erau cunoscute cu mult timp înainte (mai ales în 1884, când părinţii monarhului îşi celebrau nunta de aur) şi cum Maiorescu ştia care e procedura în asemenea situaţii, monarhul delegând temporar puterea Guvernului, este exclus ca el să fi urmat un adevărat grafic?

La ideea unei premeditări ne duce şi scrisoarea magistrului către Harieta:

„Întrebarea este acum, în ce mod să trăiască vreo ***4 sau 5 luni*** *la ţară, cât îi mai trebuie până se va întrema pe deplin?* ***După acest timp*** *ne vom îngriji noi, ca să aibă o funcţiune mai liniştită”* (subl. ns.) –14 martie.

Prin urmare, cu toate că doctorul Obersteiner nu prescrisese un repaus îndelung, Maiorescu avea planificat ca Eminescu să nu capete serviciu, decât *„după acest timp”* de câteva luni – deci, tot spre sfârşitul verii şi începutul toamnei. O altă epistolă, către Emilia, expediată prin Chibici, la 7 aprilie, întăreşte ipoteza că, odată începută, acţiunea demarată în „chestiunea” Eminescu a urmat un curs prestabilit, chiar dacă unele detalii au fost rezolvate din mers:

„…mâncarea, aerul, mişcarea, liniştea vor desăvârşi în ***4–6 luni*** *cura.”*

Toate acestea arată că principala persoană care a tergiversat pe cât a putut numirea lui Eminescu – într-un post anume! – a fost Maiorescu. Cât de sinceră e scrisoarea trimisă de el Emiliei, la 5 mai (*„De ce nu face nimic Regina, de ce şi de ce ? Da, de ce !”*), nimeni nu ştie, rămânând incert dacă, direct sau prin interpuşi, magistrul chiar a dat *„destul a înţelege şi ei, şi Regelui, şi guvernului”*. La urma urmei, ce şi cum putea da *„a înţelege”*, câtă vreme nu numai regina, regele şi guvernul, ci întreaga Ţară primise de la el asigurări ferme că Eminescu s-ar afla sub îngrijirea maternă şi exclusivă a *Junimii* (septembrie 1883):

„…căci ***nu oamenii de bine contribuiesc, ci prieteni, şi numai prieteni****, şi îndeplinesc o datorie către o fiinţă iubită. În adevăr,* ***ne-am asigurat că nimeni, oricât de mare sumă ar da, nu este îngăduit a subscrie pe listă****, dacă n-a fost dintre prietenii lui Eminescu”* (subl. ns.).

Pe de altă parte, perechea regală nu îl simpatiza pe Eminescu (în orice caz, nu în măsura în care afirmă Mite Kremnitz, care, pentru a crea o imagine cât mai favorabilă celui care o plătea gras, recurge şi la minciună). În diverse scrisori, s-a vorbit despre pretinsa disponibilitate a reginei de a-l ajuta pe Eminescu, dar sigur este doar că această disponibilitate nu s-a materializat niciodată, deşi e imposibil ca Palatul să nu fi ştiut nimic de adevărata soartă a acestuia. De altfel, chiar dacă nu a ştiut la acea vreme, trebuie să fi aflat ulterior:

„Tot numai d-nul Franck a stăruit, ca şi data trecută la Mai, numai cu deosebire că

m'a pus să dau din parte'mi două petiţii: una la Ministru şi una către Regina" (Harieta către C. Emilian, 18 octombrie 1887).

Lipsa de reacţie a reginei aruncă asupra Palatului o umbră cu atât mai puternică, cu cât ea se prezenta drept poetă. Aristocraţii importaţi de policienii noştri spre a constitui Familia regală din România nu au avut niciodată inteligenţa de a a-l ajuta pe Eminescu cât timp acesta a fost în viaţă sau de a-i promova opera, după ce s-a stins. Sub acest aspect, nu au fost cu nimic mai înţelepţi decât „tovarăşii" veniţi pe tancuri din Uniunea Sovietică.

Cât priveşte cabinetul Brătianu, să zicem că aşa o fi fost, că magistrul o fi bătut şaua să priceapă iapa, dar că iapa era din lemn. Din martie 1888, însă, la putere nu se mai aflau liberalii, ci un guvern junimist. Nici atunci nu se mai putea găsi o slujbă pentru Eminescu? Ba da, dar nu s-a dorit. De exemplu, prin primăvara lui 1888, lui Slavici i s-a propus să fie *„director de studii la Asilul «Elena Doamna»"* (post pe care îl va ocupa din 1890). Slavici a refuzat numirea, dar nici măcar atunci nu s-a pus problema ca oferta să-i fie făcută lui Eminescu, deşi acesta tocmai venise în Capitală. În schimb, „protectorul" Maiorescu i-a răpit prin înşelăciune drepturile de autor, pe care trebuia să i le achite Socec!

Dacă tragem linie şi adunăm, constatăm că pe nici unul dintre palierele Puterii nu a existat minima dorinţă sinceră de a-l ajuta pe Eminescu. Maiorescu & Co. au fost siliţi de împrejurări să facă un pic mai mult, deoarece, altfel, ar fi fost taxaţi drept ingraţi şi lipsiţi de inimă.

3) Adresa Ministerului Cultelor către Biblioteca Centrală din Iaşi. Înregistrată sub numărul 10875/26 septembrie 1884, hârtia este semnată *în numele* ministrului, de către un director:

„Domnule Director,

*Domnul A. Filipide demisionând din postul de subbibliotecar, am onoare a vă notifica că s-a numit în locu-i prin Înaltul decret al M. S. Regelui, no. 2532 din 24 curent, domnul Mih. Eminescu, absovent al Facultăţii de filosofie din Viena, **fost revizor şcolar*** (de ce nu se invocă şi calitatea de *fost* bibliotecar? – n. ns).

Primiţi, domnule Director, asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

p. Ministru, Gr. Tocilescu

p. şef Divizie, I. Vlădoianu"

Am publicat textul integral, pentru a se vedea, pe de o parte, cât de „operativă" este această „numire" şi, pe de altă parte, pentru a sublinia că nici măcar nu este semnată de Gh. Chiţu, ministrul Cultelor de la acea vreme. De altminteri, ar fi fost şi greu de crezut că lui Chiţu nu i-ar fi înţepenit mâna, în

clipa în care cineva i-ar fi cerut să iscălească o asemenea decizie. Cât de proaste erau relaţiile dintre acesta şi Eminescu nu constituie o noutate, ştiindu-se bine că, sub un alt mandat la acelaşi minister, Chiţu a fost cel care, în iulie 1877, a tras sforile pentru ca Eminescu să fie chemat în instanţă, sub acuzaţia de furt.

În consecinţă, pare destul de puţin probabil ca Gh. Chiţu să fi fost de acord cu numirea lui Eminescu. Documentul emis la 26 septembrie 1884 poate fi suspectat, dacă nu drept fals (ca atâtea altele, din dosarul Eminescu), atunci drept document cu valoare juridică efemeră, valabil doar până la întoarcerea monarhului din străinătate – când, nefiind validat de acesta şi întărit printr-un decret regal, devenea nul. (El poate fi socotit, totuşi, un fals, dacă ne gândim că aceeaşi persoană care l-a emis a trimis şi *Monitorului Oficial* un anunţ „aranjat" astfel încât să pară legal, deşi face trimitere la un document inxistent.) Nu contestăm prezenţa în arhivele ieşene a unei adrese înregistrate sub acest număr şi având conţinutul mai sus citat, dar ne întrebăm dacă şi cât timp ea a produs efecte juridice în mod licit.

Acestea sunt, deci, documentele „oficiale" privind numirea lui Eminescu. Două, mari şi late – şi acelea cu valoare juridică temporară, deoarece regele nu a confirmat niciodată numirea. De ce nu a semnat regele? Cum nu există nici o solicitare a ministrului către rege, pe care acesta să fi pus rezoluţia *„se respinge"*, rămâne fără răspuns clar chiar şi întrebarea dacă monarhului i-a fost sau nu cerută confirmarea în post, pentru Eminescu. Puţin plauzibilă, ipoteza că lucrurile s-ar fi derulat fără ştiinţa monarhului nu este însă absolut imposibilă.

Subţirimea dosarului conţinând piesele pe baza cărora Eminescu a fost numit subbibliotecar este evidentă, din el lipsind majoritatea actelor obligatoriu cerute de Lege. Pentru o bună orientare, în loc de comentarii, să răsfoim documentele întocmite cu zece ani înainte (când Eminescu a fost numit director al aceleiaşi biblioteci), citând doar acele acte oficiale emise de Ministerul Cultelor în 1874 şi care sunt de negăsit în 1884 . Iată-le, în ordine cronologică (sublinierile ne aparţin):

1) Maiorescu se adresează Consiliului de Miniştri (7719, concept)**:**

„Domnilor Miniştri,

Prin trecerea d-lui Samson Bodnărescu într-un alt post, devenind vacant postul de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iaşi, subsemnatul are onoarea a ***propune d[omnii]lor voastre numirea*** *în arătatul post vacant a d-lui Mihail Eminescu, pentru*

care finit vă rog ca, în caz de a încuviinta d[omnii]le voastre această propunere, să binevoiţi a semna anexatul jumal.

Ministru instrucţiunii publice şi al cultelor" (23 august).

S. Bodnărescu a părăsit postul la cererea lui Maiorescu, care îl dorea liber pentru Eminescu sau pentru Slavici. Despre această numire se face vorbire şi într-o notă ministerială, din care A. Z. N. Pop prezintă fragmente, afirmând că datează din 1876: *„Mihail Eminescu, bucovinean, doctor în filosofie, a fost numit la 24 august bibliotecar la Iaşi în locul lui Samson Bodnărescu, bucovinean, trecut fără concurs şi fără avisul consiliului profesor de pedagogie la institutul Vasile Lupu din Iaşi"*.

2) Jurnalul numărul 20, al Consiliului de Miniştri:

„Astăzi 23 august 1874, Consiliul Miniştrilor luând în deliberare referatul d-lui Ministru (al) Cultelor şi al Instrucţiunii Publice sub nr. 7719, prin care se propune numirea d-lui M. Eminescu, doctorand în filozofie, în postul de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iaşi.

În virtutea dreptului ce ni se acordă prin Înaltul Decret al Mării Sale Domnitorului, nr.1382, de la 3 iulie expirat:

Decide:

*Domnul Mihail Eminescu este numit **provizoriu** în postul de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iaşi, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut într-alt post şi **sub rezerva confirmării ulterioare a acestei numiri de către Măria Sa Domnitorul**, după întoarcerea în ţară.*

L. Catargi, G. Gr. Cantacuzino, Al. Lahovari, T. Maiorescu"

3) Maiorescu către rectorul Universităţii ieşene (Ştefan Micle):

„Domnul Mihail Eminescu, cu începere de la 1 septembrie viitor, fiind numit, prin jurnalul Consiliului de Miniştri, nr. 20, în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iaşi, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut în alt post, subsemnatul are onoare a recomanda d-voastră pe d-nul M. Eminescu spre a-l introduce în postul ce i s-a încredinţat, după ce mai întâi îl veti supune la jurământul legiuit." (adresa 7818/24 august)

4) Ministerul Cultelor către Monitorul Oficial (adresa 7819, concept):

„Directorului Monitorului Oficial

Domnule director,

*Am onoare a vă invita să binevoiţi a dispune de a se publica în Monitorul Oficial **anexatul în copie jurnal al Consiliului de Miniştri** nr... relativ la numirea dlui M. Eminescu în postul de bibliotecar al Bibliotecei Centrale din Iassi."*

5) Maiorescu către Eminescu (conceptul adresei 7816):

„Domnule,

În urma propunerii făcută de subtsemnatul prin referatul nr. … [7719], Consiliul Miniştrilor prin Jurnalul nr..., încheiat în şedinţa de la … [23] ale curentei şi pe baza dreptului ce-i acordă înaltul decret al Măriei Sale Domnitorul, nr. 1382 din 3 iulie expirat, ***v-a numit provisoriu*** *în postul de bibliotecar al Bibliotecei Centrale din Iaşi, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut într-alt post şi* ***sub reserva confirmării ulterioare a numirii dv. de către Măria Sa Domnitorul****, după întoarcerea în ţară.*

Comunicând d-voastră această numire, ***am onoare a vă invita să intraţi în atribuţiunile postului ce vi s-a încredinţat la 1 septembrie viitor*** *[...], de când va începe onorariul cuvenit d. voastre după buget, însă* ***mai înainte de aceasta veţi depune jurămîntul legiuit*** *în prezenţa d-lui rector al Universităţii din Iaşi şi veţi primi apoi de la predecesorele d-voastre, în vedere cu cataloagele existente, opurile ce aparţin acelei biblioteci, dota, mobilierul şi cancelaria ei.”*

6) Concept trimis în Minister, *„La comptabilitate”*:

„Domnule Coleg,

Dl. M. Eminescu fiind numit în postul de bibliotecar al Bibliotecei Centrale din Iassi, cu începere de la 1 septembrie viitor, de când a demisionat dl. Samson Bodnărescu, în urma trecerii sale într-alt post, am onoare a vă comunica această disposiţiune spre ştiinţă şi regula dv.”

7) Rectorul Universităţii răspunde ministrului (adresa 411/31 august):

„Conform ordinului d[omniei] voastre, nr.7817, d-l Mihail Eminescu depuind jurământul cerut de lege pentru funcţiunea de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iassy, subsemnatul cu onoare vă înaintează exemplarul jurământului.”

Textul jurământului este următorul (vezi Gh. Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*):

„Jur în numele lui Dumnezeu şi declar pe onoare şi conscinţa mea
Credinţă domnitorului românilor Carol I şi Constituţiunei ţărei mele
De a-mi împlini cu sînţenie datoriile ce-mi impune funcţiunea mea.
De a aplica legile şi de a mă conforma legilor întru toate şi pentru toţi : fără pasiune, fără ură, fără favoare, fără consideraţiune de persoană, fără nici un interes direct sau indirect.
Aşa să-mi ajute Dumnezeu!,
Mihaiu Eminescu
Jurământul de faţă s-a săvârşit în prezenţa subscrisului.

A. Iconom
Rectorele Universităţii de Iassy
Astăzi în treizeci august anul una mie opt sute şaptezeci şi patru, jurământul de faţă s-a săvârşit în aula Universităţii de Iassy.
Rector, Ştefan Micle.”

8) Maiorescu se adresează lui Carol I (adresa 9250/3 octombrie):

*„**Prea Înălţate Doamne**,*
*D-nul Mihail Eminescu, doctorand în filosofie, **prin jurnalul Consiliului de Miniştri nr. 20 de la 23 august trecut, încheiat în virtutea dreptului ce i s-a acordat prin decretul măriei voastre**, nr. 1382, a fost numit **în mod provizoriu** în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iaşi în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut în alt post şi **sub rezerva confirmării ulterioare a acestei numiri de către măria voastră**.*
*Subsemnatul aducând la cunoştinţa măriei voastre această dispoziţiune a Consiliului de Miniştri, vine cu cel mai profund respect a vă ruga **să binevoiţi a o confirma** prin semnarea anexatului proiect de Decret”* (subl. ns.).

Rezoluţia regelui: *„Se aprobă. Carol.”*
9) Regele semnează decretul solicitat:

„CAROL I
Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională
domn al românilor.
La toţi de faţă şi viitor sănătate
Asupra raportului Ministrului nostru Secretar de Stat la Departamentul lnstrucţiunii Publice şi al Cultelor, nr. 9250.
Am decretat şi decretăm:
*Art. 1. D-nul Mihail Eminescu, doctorand în filozofie, care prin jurnalul Consiliului Nostru de Miniştri, nr. 20, de la 23 august trecut, **a fost numit provizoriu în funcţiunea de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iaşi**, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut în alt post, **este confirmat în zisa funcţiune*** (subl. ns.).
Art. II şi ultim: Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor este însărcinat cu executarea acestui Decret.
Dat în Sinaia, la 16 octombrie 1874
CAROL
Ministrul lnstrucţiunii Publice şi al Cultelor
Maiorescu
Nr. 1748”

10) Maiorescu concepe a doua adresă către Monitorului Oficial (9927 din 23 octombrie), expediind-o două zile mai târziu:

„Directorului Monitorului Oficial

Înaintînd d-voastră în copie ***Decretul Domnesc nr. 1748 relativ la confirmarea d-lui Mihail Eminescu*** *în postul de bibliotecar al bibliotecii din Iassi, am onoare a vă invita să binevoiţi a dispune publicarea acelui decret în extenso în Monitorul Oficial”* (subl. ns.).

11) Maiorescu către Eminescu (adresa 9926 / 25 octombrie):

„Domnule bibliotecar,

Prin Înaltul Decret al Măriei Sale Domnitorul nr. 1748 de la 16 ale curentei, ***dv. fiind confirmat în postul de bibliotecar*** *al acelei biblioteci ce* ***vi s-a încredinţat provisoriu prin Jurnalul Consiliului de Miniştri*** *nr. 20 de la 23 august trecut, am onoare a comunica d-voastră această disposiţie spre ştiinţă.*

Ministru,

CAROL I,

Prin graţia luĭ Dumneḑeŭ şi voinţa naţionale, Domn al Românilor,

La toţĭ de faţă şi viitorĭ, sănătate;

Văḑênd raportul ministruluĭ Nostru secretar de Stat la departamentul justiţieĭ, No. 16,784,

Am decretat şi decretăm ce urmeză:

Art. I. D. Leonida Paciurea, doctor în drept de la facultatea din Paris, fost procuror general şi director de minister, se numesce director general ministeruluĭ justiţieĭ, în locul D-luĭ N. I. Costacopolu, trecut în alt post.

Art. II. Ministru Nostru secretar de Stat la departamentul justiţieĭ este autorisat cu esecutarea acestuĭ decret.

Dat în Sinaia, la 25 Octombre 1874.

CAROL.

Ministru secretar de Stat la departamentul justiţieĭ,
Al. Lahovari.

No. 1,795.

Prin decret cu No. 1,749, din 16 Octombre 1874, după propunerea făcută prin raport de acelaşĭ D. ministru, D. G. M. Fontaninu, profesor la catedra de limba şi literatura latino-română la lyceul din Crajova, care prin jurnalul consiliuluĭ de ministri No. 12, de la 29 August trecut, a fost numit provisoriŭ în postul de director al aceluĭ lyceŭ, s'a confirmat în acel post.

Prin decret cu No. 1,748, din 16 Octombre 1874, după propunerea făcută prin raport de acelaşĭ D. ministru, D. Mihail Eminescu, doctorand în filosofie, care prin jurnalul consiliuluĭ de ministri No. 20, de la 23 August trecut, a fost numit provisoriŭ în funcţiunea de bibliotecar al bibliotecei centrale din Iaşi, în locul D-luĭ Samson Bodnarescu, trecut în alt post, s'a confirmat în ḑisa funcţiune.

Prescurtarea de decret prin care se anunţă numirea lui Eminescu în funcţia de bibliotecar (Monitorul oficial numărul 239 din **1 noiembrie 1874**)

D-lui Mihail Eminescu, bibliotecar al Bibliotecei Centrale din Iassy” (subl. ns.).

12) *Monitorul Oficial* anunţă confirmarea lui Eminescu în postul de bibliotecar (1 octombrie):

„Prin decret cu No. 1,748, din 16 Octombre 1874, după propunerea făcută prin raport de acelaşi D. ministru, D. Mihail Eminescu, doctorand în filozofie, care ***prin jurnalul consiliului de miniştri No. 20, de la 23 August trecut, a fost numit provisoriu în funcţiunea de bibliotecar*** *al bibliotecei centrale din Iaşi, în locul D-lui Samson Bodnarescu, trecut în alt post,* ***s'a confirmat în zisa funcţiune****"* (subl. ns.).

Cele 12 documente de mai sus, reprezentând formalităţile obligatorii în 1874 spre a alcătui „dosarul" lui Eminescu, dovedesc că în 1884 s-a petrecut ceva necurat. Dacă în 1874, ministrul Maiorescu a semnat 9 (nouă) documente, iar regele un altul, în 1884, ministrul Chiţu nu a iscălit nici o hârtie, iar regele, aşişderea. Diferenţa este ca de la cer la pământ. Faptul că la Iaşi au fost întocmite o serie de documente de natură să ateste că Eminescu ar fi îndeplinit muncă de subbibliotecar nu schimbă fundamentul chestiunii, fiind limpede că „numirea" a avut la bază o înşelăciune.

Vorbe, ciorne şi ipocrizie

Cum spuneam, arhivele ieşene deţin câteva documente oficiale scrise de mâna lui Eminescu, din postura, ni se spune, de subbibliotecar. Simpla lor existenţă nu poate suplini lipsa unei autentice numiri definitive – şi vom arăta de ce. De asemenea, există epistole din care s-ar putea deduce că Eminescu ar fi fost salariat al Bibliotecii. Pentru a nu fi acuzaţi că le ocolim, să le parcurgem.

1) Maiorescu îi scrie surorii lui (27 septembrie 1884): *„Eminescu e numit subbibliotecar,* ***el însuşi a consimţit să accepte acest post****"* (subl. ns.). Când şi în faţa cui (sau prin ce document şi-a declarat Eminescu acordul? Nu există nici o dovadă că Eminescu ar fi primit să revină în aceeaşi instituţie, dar pe o treaptă ierarhică inferioară celei deţinute cu zece ani în urmă.

2) Epistola lui Eminescu către Chibici (20 octombrie 1884):

„Cât despre onorata bibliotecă, e atât de încurcată şi îngrămădită, încât ar trebui un an sau doi pentru a introduce orânduială în acest haos ereditar."

Chiar presupunând că Eminescu s-ar fi referit la o sarcină de serviciu, afirmaţia era valabilă la 20 octombrie, când numirea ca subbibliotecar, admiţând că fusese decisă de Consiliul de Miniştri, era doar *provizorie*, aşteptându-se *confirmarea* regelui – *confirmare care nu a mai venit*. De

asemenea, fraza de mai sus este o simplă constatare, care nu denotă dorinţa sau obligativitatea unei implicări directe în rezolvarea problemelor Bibliotecii.

3) Jurământul depus de Eminescu (1 octombrie 1884). Observăm că, în 1884, acesta este ulterior Decretului regal şi publicării anunţului din *Monitorul Oficial*. Cu zece ani înainte, lucrurile se petrecuseră invers, întâi fiind jurământul celui propus pentru numire, apoi adresa ministerului care îl recomanda şi, abia la sfârşit, Decretul lui Carol I (această ordine pare naturală, dacă ne gândim că jurământul era un soi de garanţie morală, pe care regele trebuia să o aibă înainte de a-şi numi în mod oficial slujbaşii). De asemenea, sesizăm că, spre deosebire de numirea din 1874, când o adresă a Ministerului Cultelor anunţă rectoratul Universităţii, şi, totodată, precizează că intrarea acestuia în post se va face *„după ce mai întâi îl veţi supune la jurământul legiuit"* (vezi adresa semnată de Maiorescu, la 24 august 1874), în 1884, această formalitate de neocolit lipseşte.

4) Conceptul adresei trimise de directorul Bibliotecii către preşedintele Curţii de apel Iaşi (30 noiembrie 1884):

„Între persoanele desemnate a forma juriul Curţei cu Juraţi din sesiunea care începe de mâne, este şi dl. Petru Gârcineanu, custode la Biblioteca Centrală din Iaşi.

Serviciul zilnic se face numai de doi funcţionari, adecă de subbibliotecar şi de custode. Subbibliotecarul fiind bolnav în spitalul Sf. Spiridon, unde după prescrierea doctorilor e constrâns să stea cel puţin pînă la Anul nou, serviciul Bibliotecii sufere deja din această cauză. Acum dacă ar mai lipsi şi d-l P. Gârcineanu, care ţine şi locul subbibliotecarului, funcţionarea regulată a Bibliotecii ar fi cu neputinţă.

Vă rog, deci, domnule Preşedinte, ca în interesul acestei biblioteci să binevoiţi a dispensa (scoate) pe dl. P. Gârcineanu pe tot timpul cât va dura această sesiune a juraţilor."

Documentul este mai puţin relevant, deoarece a fost emis înainte de întoarcerea regelui în Ţară – deci, într-o perioadă în care, cu multă bunăvoinţă, s-ar mai putea accepta ideea că Eminescu funcţiona legal, dar în mod provizoriu, ca subbibliotecar. Aspect esenţial, Caragiani nu deţinea informaţii oficiale despre Eminescu, deoarece acesta nu a solicitat concediu şi, implicit, nu a probat superiorilor ierarhic starea de boală printr-un certificat medical şi nu a recomandat pe cineva care să-l înlocuiască. De aceea, dacă Eminescu ar fi fost angajatul legal al Bibliotecii Centrale din Iaşi, am putea spune că, peste noapte, ar fi încetat să mai vină la serviciu – caz în care şi-ar fi pierdut automat postul, indiferent ce relaţii ar fi avut. Se puteau comite falsuri şi abuzuri, existau traficul de influenţă şi altele de acest soi, dar în cadrul instituţiilor Statului Legea nu

putea fi sfidată de nimeni într-un asemenea mod. Nimeni nu putea ocupa un post *„sciut publicamente”*, fără a se prezenta zilnic la slujbă.

5) Într-o notă a atât de binevenitei lui lucrări, Gh. Ungureanu scrie:

„La 11 oct. 1884, Biblioteca din Iaşi trimite Ministerului statele de plată pe luna octombrie. Atât raportul, cât şi statele, sunt scrise de Eminescu (f. 101-103). Personalul bibliotecii la acea dată era următorul: I. Caragiani, bibliotecar, primea bugetar 333 lei şi 33 bani, M. Eminescu, subbibliotecar, primea bugetar 200 lei – în realitate pe octombrie a primit 85 lei 50 bani, avînd reţineri 110 lei, P. Gârcineanu, custode, cu 147 lei bugetar, şi L. Sevescu cu 60 lei. Pe luna noiembrie Eminescu primea 171 lei. Pe decembrie statul de salar nu mai este scris de Eminescu, dar iscăleşte pentru primirea a 171 lei. Statul pe ianuarie 1885 nu este iscălit de Eminescu. Pe luna februarie îl iscăleşte. Toate rapoartele Bibliotecii pentru înaintarea statelor pe lunile martie–noiembrie sînt scrise de Eminescu. La fel şi statele. Pe luna decembrie este trecut Eminescu, dar nu iscăleşte el.” (Vezi *Eminescu în documente de familie*, 1977.)

Nu contestăm realitatea celor descoperite de Gh. Ungureanu. Din păcate, însă, fericita inspiraţie care l-a determinat pe autor să publice facsimile din ultra-mediatizata perioadă în care Eminescu era revizor şcolar l-a părăsit brusc când a venit rândul invocatelor state de plată, scrise şi/sau semnate pentru Bibliotecă. De aici, neclaritatea unor lucruri. Bunăoară, aflăm că salariul de bibliotecar era de 200 de lei (cifră care coincide cu aceea aflată de Missir direct de la predecesorul lui Eminescu, Filipide, şi transmisă lui Maiorescu, încă din 13 mai 1884), dar că semna de primirea a doar 171 de lei – deci, cu mai puţin de 14,5 procente, oprite nu ni se spune pentru ce. Bănuind că 200 de lei trebuie să fi fost salariul brut, ne-am interesat şi am aflat explicaţia modului în care, de la 200, se ajunge la 171 de lei: din salariul brut se scădeau, întâi, 10 procente (reprezentând *„reţineri afectate la fondul Casei pensiunilor – după art. 14 din legea de la 1868 şi art. 3 din legea de la 1872”*, cum scria pe multe state de plată ale epocii), iar restul era impozitat cu aşa-numita *„tacsă de 5%”*.

Mai puţin clară este situaţia din luna octombrie 1884, principala necunoscută fiind data de la care Eminescu ar fi început să fie remunerat, ca salariat al Bibliotecii (nici un document nu o precizează, aşa cum ar fi fost normal). Dacă numirea lui Eminescu fusese semnată la 24 septembrie, de la ce dată putea fi acesta plătit, astfel încât, la prima leafă, să i se reţină circa 64 la sută din salariul net (57 la sută din cel brut)? În ipoteza în care ar fi intrat în pâine chiar de a doua zi, procentul este mult prea mic. Dacă, aşa cum se obişnuia, numirea devenea efectivă din prima zi a lunii următoare,

adică, de la 1 octombrie, reţinerea nu avea justificare decât în două ipoteze: fie i s-a reţinut o jumătate din salariul net drept garanţie, fie în acea lună, din 26 de zile lucrătoare, Eminescu nu trecuse pe la slujbă decât în 11 zile. În cea de-a doua variantă, ne-am întreba: de ce? În cealaltă, am vrea să ştim când i-a fost returnată suma reţinută şi prin ce documente.

6) Adresa prin care directorul Bibliotecii solicită ministerului înlocuirea lui Emienescu. Într-o lucrare apărută în anul 2000, (*Mihai Eminescu o monografie în imagini*), este prezentată cererea *„adresată de Ioan Caragiani Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii pentru înlocuirea lui Eminescu, care se îmbolnăvise din nou”* . Facsimilul reprodus este insuficient de clar pentru a-l descifra în totalitate, dar principalele fraze le desluşim:

*„Domnul Mihail Eminescu, subbibliotecarul acestei Biblioteci, atins *** de boala de care suferea şi mai nainte, după un consult medical a fost transportat la ospiţiul de alienaţi de la Mănăstirea Neamţu. Postul rămâind vacant şi lucrările din această Bibliotecă fiind multe şi urgente, ca să nu sufere ****** **precum a suferit până acuma din cauza stării sănătăţii Dlui Eminescu** *am onoare a vă recomanda în locul Dlui Eminescu pe actualul custode al Bibliotecei, Domnul Petre Gârcineanu, absolvent al Facultăţii de Litere…”* (Vezi Biblioteca Centrală Universitară *Mihai Eminescu* – Iaşi, secţia *MANUSCRISE*.)

Înainte de toate, consemnăm că o recomandare asemănătoare trebuia să fie redactată de Caragiani şi atunci când demisionase Filipide, dar că aceasta nu e de găsit.

Ion Caragiani (care, folosind o limbă aproape stearpă, a tradus în proză *Odyseea* şi *Batrachomyomachia* – editura H. Goldner, 1876) afirmă că Biblioteca ar fi avut de suferit din cauza lui Eminescu, dar nu spune în ce constă acea suferinţă, care s-ar fi întins de-a lungul a mai bine de doi ani. Dacă instituţia pe care o conducea ar fi avut treburi atât de *„multe şi de urgente”* şi dacă Eminescu nu le-ar fi făcut faţă, ar fi însemnat că, încă de la numire, şubrezenia sănătăţii l-ar fi împiedicat pe acesta să facă faţă postului. Simpla existenţă a traducerii *Gramaticii sanscrite* arată că (şi) directorul Caragiani minte. Fără să facem speculaţii, amintim doar că acesta avea dublă subordonare: pe de o parte, ca junimist cuminte, trebuia să ţină mereu cont de „centru” şi, pe de altă parte, era dator să dea ascultare ministrului.

Cât se poate de tendenţioasă, „adresa” (în fapt, o ciornă oarecare) a fost scrisă la comandă. Şi iată de ce. Ca superior al lui Eminescu, Caragiani trebuie să fi conversat cu acesta, având astfel posibilitatea să constate nemijlocit care era adevărul în privinţa acestuia. Prin urmare, nu se poate spune că ar fi fost victima zvonurilor (aşa cum s-a întâmplat cu opinia publică). Până în clipa în

care Eminescu a fost arestat, Caragiani nu s-a plâns niciodată că precaritatea sănătăţii acestuia ar fi cauzat probleme Bibliotecii. Se deschid două căi: 1) Caragiani minte, Eminescu fiind perfect sănătos şi îndeplinindu-şi conştiincios îndatoririle; 2) Caragiani are dreptate, anterioara lui lipsă de reacţie datorându-se – să zicem – intervenţiei *Junimii*, care, din dorinţa de a-l proteja pe Eminescu, i-ar fi cerut să se abţină. În prima variantă, este limpede că I. Caragiani îl învinovăţeşte pe Eminescu de fapte imaginare. În cea de-a doua ipoteză lucrurile stau la fel, deoarece dacă *Junimea* chiar ar fi fost ocrotitoarea lui Eminescu, ea l-ar fi menajat cu atât mai mult în clipele în care, „îmbolnăvindu-se”, ar fi avut mare nevoie de sprijinul ei. În plus, dacă directorul Bibliotecii şi-ar fi reprimat timp de doi ani iritarea, nu şi-ar fi dat în petic tocmai la sfârşit, când, scăpând de Eminescu, avea motiv de linişte (sau chiar de bucurie). Şi dacă totuşi ar fi făcut-o, documentul lui trebuia să aibă cel puţin dată şi număr de înregistrare oficială. Nu este cazul.

Dacă „adresa” ar fi mai mult decât o fiţuică veninoasă, ea trebuia să primească un răspuns. Unde este rezoluţia? Cine şi când a semnat-o? Ciorna cu care opinia publică este indusă în eroare nu poate ţine locul documentelor oficiale care, potrivit Legii, ar fi trebuit să fie întocmite, dar pe care nimeni nu le-a găsit până acum. Iar dacă nu există, de ce am crede orbeşte în orice maculatură? Istoria se scrie exclusiv pe baza relatărilor membrilor unui grup de interese?

Se formează următorul lanţ logic: 1) putându-se demonstra că Eminescu nu a ajuns la Mănăstirea Neamţului din cauza sănătăţii, este limpede că textul „adresei” conţine neadevăruri; 2) o hârtie care cuprinde falsuri – şi cu atât mai puţin una despre care se pretinde că ar fi oficială – nu se redactează fără un anume scop; 3) directorul Caragiani nu vădeşte un interes personal deosebit în această chestiune (deci, nu a acţionat pur formal şi din proprie iniţiativă); 4) arhivarea fiţuicii arată deosebita grijă a „altora” pentru informaţiile pe care aceasta le conţine; 5) cum aceste informaţii denaturează adevărul, deducem că unul dintre scopurile „adresei” în cauză a fost dezinformarea deliberată şi, astfel, justificarea anumitor documente (poate şi a unor evenimente) care, toate, trimit pe o pistă greşită. De pildă, o dată ce *Monitorul Oficial* informase în 1884 asupra numirii lui Eminescu, devenea obligatoriu ca acesta să fie şi scos public din funcţie, în 1886 – fapt care nu se făcea verbal, ci prin documente. Cu toate că are girul lui Maiorescu şi deşi îngroaşă teoria nebuniei, primul studiu despre Eminescu (1890) nu pomeneşte un cuvânt despre cei doi ani de pretinsă funcţionare a lui Eminescu la Biblioteca Centrală din Iaşi. Faptul este

cu atât mai suspect cu cât Maiorescu nu suferea de modestie, iar episodul putea reliefa aşa-numita lui *protecţie,* servind şi ca argument al pretinsei alienări. Necazul era însă că, în epocă, dosarul de subbibliotecar al lui Eminescu putea fi lesne verificat, existând astfel şi riscul apariţiei unor întrebări incomode – neplăcere de care istoria literară a ultimei jumătăţi de veac a fost scutită, astfel încât ne-a turna pe gât toate tezele ştiute, fără să ne înecăm.

Şi-apoi, nu se impunea oare ca înainte să afirme că postul lui Eminescu devenise vacant directorul Caragiani să aibă o *dovadă scrisă* în acest sens, venind de la medici, de la Eforia Sfântul Spiridon sau de la Poliţie? O informaţie poate produce efecte juridice într-o instituţie, fără să fie consemnată şi confirmată într-un document oficial emis de personal competent, special desemnat?

7) I. Caragiani se adresează *„domnului Director al Ospiciului de la Monastirea Neamţ”* (5 decembrie 1886):

„Domnule Director,

D. Eminescu, care se află în cură medicală la ospiciu pe care-l dirigeaţi, are a lua leafă pe luna noiemvrie, ca ***fost*** (subl. ns.) *subbibliotecar al acestei biblioteci. Însă când s-au trimis statele de prezenţă la minister, domnia sa n-a fost aici să iscălească, şi la casierie se cere iscălitura d-sale în stat, ca statul să fie achitat. Deci vă alăturăm pe lângă aceasta statul în chestiune, rugându-vă să binevoiţi a pune pe d. Eminescu să iscălească la locul respectiv şi a ne înapoia statul ca să putem lua paralele.”*

Nici acest document nu există însă în original, textul fiind transcris ulterior tot dintr-un *„concept”*, care putea fi redactat oricând, de oricine şi despre care nu avem nici o garanţie că, într-adevăr, ar fi fost expediat, ca act oficial. Această hârtie fără importanţă juridică se leagă de cea prezentată înaintea ei, numai că, aşa cum am arătat, pe solicitarea de disponibilizare a lui Eminescu, întocmită la o dată incertă, nu este pusă nici o rezoluţie – deci este lipsită de efecte juridice.

În ceea ce priveşte statul de plată la care se face referire, ne îndoim că el chiar a fost trimis cu poşta, la ospiciul de la Mănăstirea Neamţului. De altfel, dacă o asemenea adresă chiar ar fi existat, înseamnă că, după internarea în ospiciu, Eminescu trebuia să primească măcar o parte din salariu (nu ştim din ce zi anume ar fi devenit *fost* subbibliotecar). Aceşti bani nu i s-au dat niciodată. Ne-am putea gândi că i-o fi oprit Caragiani sau alt nesătul, dar numai cu o condiţie: statul de plată din decembrie 1886 să aibă semnătura beneficiarului. Or, Gh. Ungureanu ne asigură că ultimul document de acest fel ar fi fost semnat

de Eminescu în urmă cu un an, în noiembrie 1885.

În plus, nu reiese de nicăieri că balamucul de la Mănăstirea Neamţului ar fi avut şi un director. Câtă vreme medicul venea în răstimpuri, iar administratorul era „şef", în afara lui nefiind decât *„personal inferior"*, cui anume i-a scris Caragiani şi cu ce rezultat? În sfârşit, în amintirile consemnate după moartea lui Eminescu, administratorul stabilimentului (Leon Onicescu) nu pomeneşte nimic despre vreo adresă de tipul celei puse în discuţie. Oare, şi acesta să fi fost unul dintre motivele pentru care textul lui Onicescu nu a fost dat publicităţii decât după trei sferturi de veac şi, chiar şi atunci, fără a se spune unde se află manuscrisul original?

În conceptul către „directorul" ospiciului, Caragiani se referă la Eminescu, *„ca* ***fost*** (subl. ns.) *subbibliotecar"*. De ce *„fost"*? Cine, când şi de ce îl destituise? Putea Caragiani să acţioneze după bunul plac? Lucru ştiut, cel care numeşte acela şi demite. Cum numirea se face prin decret regal, eliberarea din funcţie nu o poate hotărâ un slujbaş mărunt, altminteri, decizia regelui nemaiavând nici o valoare. În 1976, după venirea la putere a liberalilor, Eminescu a fost disponibilizat, împreună cu alte şapte persoane, prin următorul decret (sublinierile ne aparţin):

„Carol I-iu, (…)

Asupra raportului Ministrului nostru *secretar de stat la Departamentul Instrucţiunii Publice şi Cultelor nr. 4802.*

Am decretat şi decretăm :

Art. I. ***Se pun în disponibilitate, cu începere de la 4 iunie 1876****, revizorii şcolari şi anume : (…)*

Dl. ***M. Eminescu, de la districtele Iaşi şi Vaslui****, (…)*

Art. II. Ministrul nostru secretar de stat la Departamentul Cultelor şi Instr. Publice este însărcinat cu executarea decretului de faţă.

Dat în Bucureşti, la 3 iunie 1876"

De ce în arhive nu se găseşte un document similar, privind desărcinarea din 1886? Există un singur răspuns: pentru că Eminescu nu avea din ce post să fie pus *„în disponibilitate"*, la acea dată fiind şomer sau, cu ori fără ştiinţa lui, ocupând postul în mod ilegal.

Să revenim asupra unui aspect: în pofida straniului certificat medical pe baza căruia a fost din nou închis în ospiciu (6 noiembrie 1886), nimeni nu a îndrăznit să pretindă că Eminescu n-ar mai fi ştiut pe ce lume se găsea, atunci când a fost ridicat de Poliţie. Dimpotrivă, I. N. Roman ne relatează cum l-ar fi

„împrumutat” din arest, ca să traverseze împreună strada şi să mănânce o friptură. Cum ieşirea dintr-o funcţie nu se face pe vorbe, Caragiani lua decizii în funcţie de ce băznea gura târgului sau avea nevoie de un act oficial, care să ateste că Eminescu devenise indisponibil? Unde este acest din urmă certificat? De ce nu şi-a asumat nimeni riscul de a-l redacta şi semna? Şi unde este procesul-verbal privind arestarea şi motivele care au impus-o? Unde este adresa Poliţiei către Parchet? Unde este solicitarea Parchetului către medicii care au emis penibilul certificat din 6 noiembrie 1886? Unde este adresa Poliţiei către Harieta sau către alt membru al familiei Eminovici? Unde este cererea Parchetului de punerea sub interdicţie? Şi întrebările pot continua.

Într-o atare conjunctură, să nu ţi se pară formularea adresei lui Caragiani către directorul ospiciului cu atât mai tendenţioasă şi mai dubioasă, cu cât, repetăm, acesta nu primise aprobarea superiorilor pentru eliberarea lui Eminescu din funcţie? Să nu te întrebi dacă fiţuica lui nu avea, cumva, rolul de a da doar impresia că Eminescu chiar fusese subbilotecar? Iar faptul că I. Caragiani nu i s-a adresat direct lui Eminescu, ci unui director inexistent, să nu fie suspectat de intenţia de a induce ideea că „pacientul” ar fi fost lipsit de discernământ?

Cum era perceput Caragiani de către junimişti? Sub titlul *„Bine hrănitul Caragiani”*, G. Panu scrie despre acesta:

„Dl. Caragiani, profesor de literatură elină la Universitatea din Iaşi, este macedonean de origină. Era pe atunci – şi este încă – un tip foarte simpatic şi original. Crescut în plin orient, el rezuma tradiţiile şi anecdotele tuturor popoarelor din peninsula balcanică şi din restul imperiului turcesc, plus cunoaşterea clasicilor eleni, din care îşi făcuse o specialitate.

De aceea era cel mai bogat anecdotist de la «Junimea». Însuşi dl. Iacob Negruzzi îi recunoştea superioritatea.

Cu dl. Caragiani şedinţele nu s-ar mai fi isprăvit, la fiecare pas d-sa întrerupea ca să spună o anecdotă, – o anecdotă cu un sârb, cu un bulgar, cu un grec, cu un turc, cu un ţigan etc. Caragiani le istorisea cu un farmec nespus; accentul care trăda origina sa exotică dădea istorisirei sale un gust mai mult.

«Junimea» îşi ţinea coastele de râs, iar anecdotele cam pipărate înnebuneau de plăcere pe dl. Pogor. Ca şi la teatru, de multe ori noi ceream la altă şedinţă ca să repete o anecdotă care ne plăcuse, iar dl. Caragiani, ca un artist binevoitor, se executa. şi, ca surprindere plăcută, mai adăuga încă una nouă.

Erau clasice anecdotele d-lui Caragiani. Mai ales ***ţîganul*** *şi* ***perjele*** *a rămas legendară. Îmi pare rău că e greu de spus.*

De ce i se zicea lui Caragiani ***Bine-hrănitul Caragiani****? Din cauza traducerilor sale din Homer. După cum în Homer, Achil este denumit* ***Cel iute de picior****; iar Minerva,*

__Minerva cu ochi de bou__, tot aşa dl. Pogor, prin imitaţie, văzându-l într-o seară pe dl. Caragiani intrând pe uşă, plin la faţă, gras şi gros, a strigat:

– Iată şi __bine hrănitul Caragiani__ !

Dl. Caragiani a dat __Convorbirilor__ traduceri din Theocrit (câteva idile) din Iliada, din __Bathrahomyomachia__.

Acest simpatic junimist a ţinut şi o conferinţă, dacă nu două; dar aici s-a văzut deosebirea între un povestitor drăguţ în intimitate şi între un conferenţiar.

Anecdotele sunt făcute ca să fie spuse în cerc intim, în dispoziţii de a le asculta; spuse însă într-o sală mare cu sute de ascultători, anecdotistul fiind îmbrăcat în frac şi cu mănuşi albe, ele pierd tot farmecul lor.”

Dintre actele emise pentru numirea din 1874, o bună parte se regăsesc, fireşte, la Arhivele Statului din Capitală, în fondul Ministerului Cultelor. Cum se face că această procedură firească a fost ocolită zece ani mai târziu, astfel încât *nici o copie a documentelor care atestă numirea lui Eminescu ca subbibliotecar nu se află şi în Bucureşti*, în arhiva Cultelor, toate găsindu-se doar în arhiva Universităţii ieşene? Poţi să nu te întrebi dacă explicaţia nu constă (şi) în faptul că rectorul Universităţii era Nicolae Culianu, un junimist docil? Suspiciunile sunt sporite inclusiv datorită portretului pe care I. Negruzzi i-l face acestuia (1834–1915):

„Tace mult, nu scrie nimic. E totdeauna vesel şi e în genere foarte tolerant. Cuvintele cele mai aspre ce le-a pronunţat vreodată şi cu care îşi exprimă indignarea sunt: acestea's prostii, încet şi cu blândeţe rostite. Chiar când e vorba de a califica un omor, o tâlhărie, etc., Culianu zice încet: a fost o prostie. Pe de o parte din această causă, pe de alta din causa aerului său venerabil el a fost poreclit: papa, după unii încă din vremea când era student, după alţii după invenţia lui Vârgolici. Unii susţin că vorbele de indignare: acestea's prostii, au fost pronunţate de Culian numai de două ori, 1) când a fost arestat de Grigoriţă Sturza sub cuvânt că complotează ca să ucidă Jidani, 2) când guvernul roş dădu în judecată criminală pe Eminescu, Bodnărescu, şi alţi amici sub acuzarea născocită de repos. Petrino că au furat cărti şi manuscripte din biblioteca Universităţii.”

Din rândurile de mai sus, Culianu ne apare oricum, numai ca un om tare ca piatra de moară, nu. La rândul lui, directorul Bibliotecii, Ioan Caragiani, era vechi junimist. Fostul subbibliotecar, aşişderea. Prin urmare, se poate spune că Eminescu nimerise într-o… familie. Cu toate acestea, nu este deloc obligatoriu ca rectorul N. Culianu sau directorul Bibliotecii să fi cunoscut adevărul despre situaţia juridică în care s-a găsit Eminescu.

O altă informaţie de natură să susţină, mai degrabă, ideea că Eminescu nu a fost angajatul legal al Bibliotecii este şi faptul că, aşa cum îi scrie Missir lui

Maiorescu, rectorul Universităţii *„i-a putea da [lui Eminescu] o odaie în casele universităţii”* (13 mai 1884) – desigur, cu condiţia ca acesta să devină subbibliotecar. Nici măcar nu pare să se fi pus problema, neexistând nici o relatare care să amintească aşa ceva. În schimb, ştim de la Eminescu însuşi că, în octombrie 1884, acesta locuia *„la otel România (vechiul han al lui Bacalu), într-o hulubărie puţin recomandabilă din orice punct de vedere”*.

Prudenţa cu care privim numirea lui Eminescu în postul de la Bibliotecă se datorează, în mare măsură, şi liderilor *Junimii*. Concret, la doar trei zile după numire, Maiorescu îi scrie împăciuitor Emiliei. Din această epistolă, doar 12 cuvinte privesc situaţia lui Eminescu, referindu-se, strict, la acordul prin care Eminescu ar fi acceptat postul de subbibliotecar.

În *Amintiri din «Junimea»*, I. Negruzzi nu este nici el mai dispus să dea amănunte, deşi în 1884 încă se afla la Iaşi, fiind informat cu toate cele:

> *„Întors în ţară el [Eminescu] se aşăză la Iaşi unde după stăruinţele noastre fu numit subbibliotecar pentru a avea un mic salariu din care să poată trăi. După câtva timp însă un alt acces de nebunie îl lovi şi el fu condus în institutul de alienaţi de la Mânăstirea Neamţu.”*

Cum se vede, dacă ar fi să ne luăm numai după cei invocaţi ca „ocrotitori” ai lui Eminescu, în perioada 1884–1886, singurul post ocupat de acesta în Iaşi ar fi fost acela de subbibliotecar (obţinut, subliniază Negruzzi, prin *„stăruinţele”* lor, vârfurile *Junimii*). Neadevărat! Şi, cum se va vedea, nu este o omisiune accidentală, ci una planificată.

Prizonierul birocraţiei stupide şi prost plătite

Cum am mai spus, Gh. Ungureanu afirmă că ultima iscălitură a lui Eminescu pe statul de plată al Bibliotecii din Iaşi ar data din noiembrie 1885. Cu totul altceva aflăm din OPERE, volumul XVI, unde citim: *„Semnează Statul de prezenţă pe lunile iunie–octombrie 1886”* (pagina XL). Lucrarea *Mihai Eminescu. O monografie în imagini* (Editura *Junimea*, 2000) prezintă o variantă de mijloc: Eminescu ar fi funcţionat la Bibliotecă *„cu intermitenţe (?), până în noiembrie 1886”*. Cine are dreptate?

Documentele întocmite de Eminescu în perioada în care se zice că ar fi funcţionat ca subbibliotecar sunt de trei feluri: 1) state de prezenţă, 2) rapoarte prin care aceste state erau trimise Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice

şi 3) *„circulare”* (OPERE, volumul XVI). Fără să punem la îndoială existenţa lor materială, avem mari rezerve în privinţa conjuncturii reale în care au fost elaborate. Despre rapoarte nu pare să se cunoască mare lucru. În absenţa până şi a transcrierii conţinutului unui asemenea document, nu ştim dacă *„raportul prin care se trimite Statul de prezenţă”* era o dare de seamă mai amplă sau o simplă adresă de două rânduri, dar socotim mai plauzibilă cea de-a doua variantă. Cât priveşte circularele, acestea sunt concepute după un unic şi extrem de simplu model:

„Circulară

Domnii: … (urmează o serie de nume – n. ns.) – *sunt rugaţi a înapoia cărţile împrumutate de la Biblioteca Centrală.”*

Semnează – *pentru* bibliotecar – Eminescu.

Pentru a înţelege cât mai bine lucrurile, iată cum ar putea arăta prezentarea sintetică a documentelor redactate de Eminescu pentru Biblioteca din Iaşi, după *„eclipsă”*:

1.	1884	11 octombrie	Raport + Stat
2.	1885	februarie	Raport + Stat + Circulară
3.		5 martie	Stat
4.		7 aprilie	Raport + Stat + Circulară
5.		15 mai	Raport + Stat
6.		13 iunie	Raport + Stat
7.		13 iulie	Raport
8.		18 septembrie	Raport + Stat
9.		7 octombrie	Circulară
10.		15 octombrie	Raport + Stat
11.		15 noiembrie	Raport + Stat
12.	1886	9 ianuarie	Raport
13.		13 februarie	Raport
14.		10 martie	Raport
15.		5 aprilie	Raport + Stat
16.		9 mai	Raport

Aşadar, avem un număr de 13 Rapoarte, 10 State şi 3 Circulare, care, însumate, alcătuiesc 26 de documente. Cum mulţi afirmă că Eminescu ar fi fost angajat ca subbibliotecar al Bibliotecii din Iaşi vreme de 25 de luni şi câteva zile (octombrie 1884 – noiembrie 1886), rezultă că acesta ar fi redactat,

în medie, cam un document pe lună. Nu este prea puţin pentru un angajat permanent? De altfel, dacă lui Eminescu îi revenea, prin fişa postului, sarcina de a scrie invocatele rapoarte şi statele de plată, în arhive trebuiau să se găsească astăzi 50 asemenea documente – adică dublul numărului existent. Documentele prezente sunt concepute în numai 16 date diferite. Deci, din 25 de luni, având peste 600 de zile lucrătoare (52 săptămâni/an x 6 zile/ săptămână x 2 ani = 624 zile, plus o lună pe care o socotim ca fiind alcătuită doar din zile de sărbătoare), pretinsul subbibliotecar Eminescu ar fi avut griji numai în 16 zile – care reprezintă 2,66 la sută din timpul total. Dacă mai luăm în calcul şi faptul că pentru a scrie toate hârtiile în discuţie nu era necesară nici măcar o jumătate de zi de lucru (adică, în jur de 0,08 la sută din totalul orelor de muncă) reiese şi mai frapant cât de subţiri sunt „probele” pe care se întemeiază opinia că Eminescu ar fi fost subbibliotecar la Iaşi!

Deşi leafa se plătea la date fixe, rapoartele sau statele mai sus invocate nu sunt redactate la date riguros respectate. Departe de fi datate cam din aceeaşi zi a lunii, unele provin din prima decadă (5 aprilie), altele de la sfârşitul celei de-a doua (18 septembrie). Acest amănunt rămâne o curiozitate, care arată însă cât de puţin interesa identitatea persoanei care scria documentele ori data la care erau întocmite, esenţială fiind semnătura celui răspunzător de conţinutul lor.

În cazul în care raportul se trimitea o dată cu statul de plată, scrierea lor fiind o sarcină de serviciu care îi revenea lui Eminescu, pare destul de nefiresc că în foarte multe cazuri (7 din 15) acesta nu a redactat decât unul dintre cele două acte oficiale (de obicei, raportul). În 9 din cele 25 de luni de aşa-zis subbibliotecariat (adică, în 36 la sută din timpul total) Eminescu nu a mai scris nici măcar o adresă conţinând câteva cuvinte. Pentru perioada noiembrie 1884 – ianuarie 1885, lipsa oricărei activităţi s-ar explica prin internarea lui în spitalul Sfântul Spiridon. Ce acoperire s-ar mai găsi însă pentru intervalul iunie–noiembrie 1886?

Ce responsabilităţi concrete avea fiecare dintre cei patru salariaţi ai Bibliotecii? Nu se ştie (sau nu se spune). Specialiştii trebuie să răspundă măcar la întrebarea: avea Eminescu obligaţia să întocmească documentele mai sus pomenite sau nu? Dacă *da*, n-ar trebui să atragă atenţia lipsa oricărei reacţii din partea „colegilor de serviciu”, siliţi să îndeplinească şi sarcinile lui? De asemenea, n-ar trebui să ştim cu ce se ocupa Eminescu în momentele în care ni se dă de înţeles că alţii munceau în locul lui şi cum de această pretinsă indolenţă nu a fost pomenită nici de cei mai mari duşmani ai lui? Dacă *nu*, ne putem

gândi, bunăoară, că rapoartele, statele de plată şi cele trei circulare despre care se vorbeşte atât de insistent au fost scrise de Eminescu la rugămintea unui (alt?) angajat al Bibliotecii, căruia, din motive strict personale, i-a făcut astfel un serviciu. Ca să dea curs unei asemenea solicitări, Eminescu nu trebuia să fie salariatul instituţiei.

O altă posibilă explicaţie s-ar putea să găsim într-un citat din amintirile lui I. N. Roman (1866 – 1931), menţionat de I. Nica:

[pe Eminescu] *„Îl văzusem ca toată lumea, pe străzile Iaşilor, şi-l mai văzusem în biblioteca Universităţii vechi (astăzi Facultatea de medicină), cetind tot timpul, la biroul lui din fund, în faţa intrării, după ce servea celor 4–5 vizitatori cărţile dorite. Şi mi-a făcut impresia unui om absolut normal şi a unui funcţionar conştiincios, care-şi face slujba aproape cu plăcere.* ***Bibliotecarul titular****, profesorul de greacă Gârcineanu, dădea foarte rar pe la bibliotecă”* (subl. ns.).

Pasajul este extrem de interesant. Biografii lui Eminescu au fructificat destulele neadevăruri scrise de I. N. Roman despre Eminescu, dar nu le-au atras atenţia tocmai aceste cuvinte, care pot să lămurească multe necunoscute. Autorul afirmă că Eminescu lucra la Bibliotecă, dar nu spune în mod explicit ce funcţie deţinea. El îl introduce în peisaj pe Petre Gârcineanu şi precizează că acesta era *„bibliotecarul titular”*, imediat după ce relatează modul amabil în care Eminescu îi *„servea”* pe cititori. Concluzia care se desprinde din aceste rânduri: Gârcineanu era cel care deţinea, de fapt, postul de subbibliotecar, iar Eminescu îl suplinea.

Frazele citate atrag însă atenţia în primul rând prin faptul că ele contrazic conţinutul fiţuicii prin care Caragiani ar fi propus ministrului Cultelor înlocuirea lui Eminescu. În vreme ce Caragiani se plânge că Biblioteca ar fi avut de suferit *„din cauza stării sănătăţii Dlui Eminescu”*, involuntar, I. N. Roman depune mărturie că, dimpotrivă, „bolnavul” era singurul dintre cei patru semnatari ai statului de plată care putea fi găsit în incinta instituţiei, în cursul zilei. Implicit, I. N. Roman arată că pretinsele piedici generate bunului mers al Bibliotecii de ceea ce Caragiani numeşte vag *starea sănătăţii* lui Eminescu sunt invenţii.

Gârcineanu! I. N. Roman ne readuce în atenţie un nume pe care, câteva pagini mai înainte, l-am întâlnit în ancheta noastră jurnalistică scris în două ciorne (nici una devenită document oficial). În prima, adresată preşedintelui Curţii de Apel din Iaşi (30 noiembrie 1884), Caragiani afirmă că Gârcineanu este *custode* al Bibliotecii şi că ţine *„şi locul subbibliotecarului”*, internat în

spital în acel moment. Al doilea document în care apare numele Gârcineanu este conceptul de adresă prin care I. Caragiani îl recomanda *„în locul Dlui Eminescu”* pe *„Petre Gârcineanu, absolvent al Facultăţii de Litere”*. (Nu este exclus ca *„profesorul de greacă Gârcineanu”* să fi fost promovat de Caragiani şi pentru că acesta din urmă era, zice G. Panu, *„profesor de literatură elină la Universitatea din Iaşi”*, specializarea lor putându-i apropia.)

Prin aceleaşi puţine cuvinte aparent nesemnificative, I. N. Roman pune sub semnul întrebării şi alte afirmaţii ale lui Caragiani. De pildă, pe când Eminescu avea piciorul în gips, Caragiani îl informează pe preşedintelui Curţii de Conturi că la Bibliotecă ***„Serviciul zilnic se face numai de doi funcţionari****, adecă de subbibliotecar şi de custode”* (subl. ns.). Care erau cei doi? I. N. Roman nu-l pomeneşte pe Caragiani, despre care avem temei să credem că nu trecea pe la Bibliotecă decât pentru a-şi ridica leafa. El scrie însă negru pe alb că Gârcineanu *„dădea foarte rar pe la bibliotecă”*, cu toate că era *„titularul”* postului de bibliotecar (de fapt, subbibliotecar). Cum Eminescu, deşi nu avea o numire legală în postul de subbibliotecar, de câte ori este prezentat în clădirea Bibliotecii apare singur, niciodată în compania unui „coleg de slujbă”, şi cum I. N. Roman afirmă că titularul postului era Gârcineanu, să înţelegem că Eminescu ţinea locul acestuia, ocupat să predea limba greacă la liceu? Dacă *„bibliotecarul titular”* era Gârcineanu şi dacă Eminescu nu îl suplinea pe acesta, să deducem că îndeplinea rolul de custode? Dar al patrulea funcţionar al Bibliotecii, misteriosul L. Sevescu (nu Săvescu?), cu ce se ocupa, dacă, aşa cum declară chiar directorul Caragiani, instituţia nu avea nevoie decât de doi salariaţi (experienţa dovedind că ajungea şi o singură persoană)? Când a fost angajat acest Sevescu şi în ce post? În mod curios, Gh. Ungureanu îl prezintă, adaugă că primea 60 de lei pe lună, dar nu precizează ce funcţie deţinea sau ce trebuia să facă pentru a obţine acei bani. A fost Sevescu un paravan? A avut vreo legătură de rudenie cu Coralia Sevescu, sora mai mare a soţiei lui Negruzzi?

Insistăm asupra precizării lui Caragiani privind permanenta prezenţă în Bibliotecă a subbibliotecarului şi a custodelui. I. N. Roman nu este o excepţie atunci când îl prezintă pe Eminescu singur cuc în Bibliotecă, la fel povestind şi M. Pompiliu. Pe de altă parte, dacă Eminescu era singurul salariat al Bibliotecii care îşi trecea timpul în sălile ei, cum se explică faptul că nu toate documentele banale emise în acest timp au fost scrise de el? Oficiale sau nu, aceste hârtii trebuie analizate cu mare atenţie şi comparate cu cele dinaintea venirii lui Eminescu la Bibliotecă, întrucât ar putea oferi surprize. Dar, desigur, pentru aceasta conţinutul lor trebuie să devină public.

Potrivit schemei de organizare a Bibliotecii, instituţia era condusă de un bibliotecar. În perioada care ne interesează, ştim cu precizie că această funcţie de conducere revenea lui I. Caragiani. Oare atunci când se referă la *„Bibliotecarul titular… Gârcineanu”*, I. N. Roman îl confundă pe acesta cu Caragiani? Nu credem. Când se revoltă la aflarea scenariului gândit de Maiorescu (care îi propunea ca Eminescu să fie numit *„numai de formă”*), Emilia Humpel scrie (11 aprilie 1884):

„Dar domnului Caragiani, profesor universitar şi în acelaşi timp profesor la Institutele Unite, acestuia să nu i se poată lua această sinecură? Ar fi foarte bine. ***Nici un om n-ar fi împotrivă, peste tot s-ar în cuviinţa****”* (subl. ns.).

Întrucât Iaşii aveau la acea vreme numai 66.000 locuitori (fiind deci, sub aspect demografic, cam cât oraşul Sfântu Gheorghe de astăzi), situaţia lui Caragiani trebuie să fi fost suficient de bine cunoscută în oraş, toată lumea ştiind că el conducea Biblioteca – instituţie unică în urbe, ca Primăria sau Universitatea. Cu atât mai puţin Caragiani putea fi confundat cu un subaltern al lui de către cineva ca I. N. Roman, care, chiar prin acea perioadă, era redactor-şef al ziarului local, *Liberalul* (1885–1887), fiind deci foarte bine informat asupra funcţionărimii locale.

Şi-atunci?

Prin decretul regal din 1875, Eminescu era numit în postul de bibliotecar. Cum Biblioteca, deşi tutelată de Universitate, avea o mare autonomie şi cum instituţiile erau conduse şi pe atunci de directori, în mod uzual oamenii îl numeau director pe bibliotecar, iar subbibliotecarului îi spuneau bibliotecar. Bunăoară, *Familia* anunţă la 7 octombrie 1884 că Eminescu va deveni *directorul* Bibliotecii ieşene.* Şi dacă *Familia*, fiind publicată la Oradea, ar putea fi acuzată de necunoaşterea în detaliu a structurilor administrative din România acelor vremuri, ce să mai spui când Eminescu însuşi se prezintă ca *„fost director al Bibliotecii Centrale din Iaşi”* (vezi documentul înaintat preşedintelui Înaltei Curţi de Conturi din Iaşi, în 1876)? Ba mai mult, chiar adresa prin care se înştiinţa că Eminescu ar fi fost numit subbibliotecar este expediată – de însuşi °Ministerul Cultelor! – *„Domnului Director al Bibliotecii Centrale din Iaşi”* (26 septembrie 1884). Strict formal, acest document fusese trimis aşadar deţinătorului unui post inexistent în Bibliotecă – deci nimănui.

* Foarte succinta prezentare a vieţii lui Eminescu semnată de Iosif Vulcan în numărul din 13 ianuarie 1885 al revistei cuprinde şi informaţia: *„…ear actualmente este earăş bibliotecar al bibliotecei centrale din Iaşi”* (vezi articolul *Mihail Eminescu*). Precizarea se impune deoarece Aglaia afirmă că spusele lui

Vulcan ar fi întru totul adevărate (vezi scrisoarea către I. Sbiera, prezentată de unii ca fiind adresată lui Maiorescu). În mod cert, Aglaia nu a cunoscut anumite detalii ale situaţiei lui Eminescu (de pildă, chiar şi în *Monitorul Oficial*, acesta nu apare ca *bibliotecar*, cum îl prezintă Vulcan, ci subbibliotecar). Probabil şi ea a fost indusă în eroare – ca atâţia alţii – de situaţia creată prin publicarea anunţului privitor la numirea lui Eminescu, neştiind că o asemenea numire nu putea opera decât scurt timp şi fără să cunoască funcţia exactă deţinută de acesta în cadrul Bibliotecii.

În ce perioadă anume îl văzuse I. N. Roman pe Eminescu împărţind cărţi sau citind în incinta Bibliotecii? Autorul nu precizează. Probabil, nu-şi amintea cu precizie. Un indiciu am putea afla în spusele Corneliei Emilian. La 17 martie 1893, când încheie paginile introductive ale volumului *Scrisori către Cornelia Emilian şi fiica sa Cornelia*, aceasta scrie:

*„**În anul 1886** Eminescu, găsindu-se în Iaşi, ocupa **un loc** la biblioteca Universităţei, dar **n'a ţinut mult timp**, din cauză că la picioare, avea nişte răni pe care medicul le închisese şi boala mentală imediat i-a revenit a doua oară"* (subl. ns.).

Din formulare reiese că Eminescu ar fi fost angajat al Bibliotecii *doar în 1886* (poate, începând cu sfârşitul anului precedent), ideea fiind susţinută de întreaga relatare. Într-adevăr, în august–septembrie 1886 Eminescu fusese la băi la Liman, lângă Odesa, de unde se întorsese cu ectima vindecată. C. Emilian condiţionează revenirea „bolii" tocmai de acest tratament, din cauza căruia – zice ea – *„n' a ţinut mult timp"* nici slujba lui Eminescu de la Bibliotecă. În orice caz, când afirmă că Eminescu nu a făcut *„mult timp"* parte din personalul Bibliotecii, C. Emilian nu avea în vedere perioada de 25 de luni, propusă de istoriografia oficializată. Această ieşeancă cu ambiţie şi cu anumite pretenţii ştia că Eminescu îşi găsise *„un loc"* la Bibliotecă, că puţin după aceea plecase la băi, că acolo îi fuseseră închise leziunile provocate de ectimă şi că din această cauză, la scurt timp după întoarcerea la Iaşi, ar fi „înnnebunit" iar. Explicaţiile ei medicale contează mai puţin, fiind rod al unor informaţii primite la a nu se mai ştie câta mână (pe atunci, C. Emilian nu îl cunoştea pe Eminescu şi habar n-avea despre ce boală era de fapt vorba). Dacă îi acordăm un oarecare credit, o facem pentru că ea era un exponent al lumii de mijloc – nici prea bine informată, nici complet ignorantă. Mediocră, ea reprezenta o anume majoritate. Şi cred că este extrem de important să cunoaştem ce convingeri avea această mulţime dominantă măcar numeric, deoarece fără credulitatea masei de manevră scenariul „nebuniei" lui Eminescu nu ar fi

avut sorţi de reuşită. În plus, invocatele rânduri ale Corneliei Emilian rămân plauzibile, Eminescu însuşi părând să le confirme, atunci când scrie caligrafic pe prima pagină a traducerii *Gramaticii sanscrite*: *„1886. În biblioteca de Iaşi”*.

Dacă Eminescu ar fi fost salariat (provizoriu sau definitiv) al Bibliotecii, acest lucru ar fi fost cunoscut de mai toţi ieşenii, cu precizia pe care o oferă de obicei numărul minim al alternativelor: [sub]bibliotecar sau custode (directorul se exclude, iar al patrulea salariat nu ştim ce rol avea). Cu toate acestea, asemenea lui I. N. Roman, Cornelia Emilian nu specifică postul ocupat de Eminescu sau conjunctura în care acesta ajunsese să lucreze la Bibliotecă. Nu ştia? Posibil, dar improbabil, dacă ne gândim la interesul atât de zgomotos manifestat pentru persoana acestuia. De aceea, credem că atunci când autoarea substituie funcţiei concrete atât de vagul *„un loc”* de vină nu este necunoaşterea. Întrucât tot *„un loc”* ocupa şi cel care suplinea pe un altul, devine legitim să ne întrebăm dacă nu cumva C. Emilian evită să intre în detalii care – poate – compromiteau imaginea altora.

•

Cum s-a văzut, există voci care afirmă că Eminescu ar fi semnat statele de plată până în toamna lui 1885, altele adaugă un an, iar o altă categorie acceptă cea de a doua versiune, precizând însă că funcţionarea s-ar fi făcut *„cu intermitenţe”*. Oricât le-ar părea unora de exagerat, încă nu putem elimina complet ipoteza unei contabilităţi duble. Iată doar câteva dintre motivele care impun prudenţă:

1) ne aflăm în faţa a trei variante, deschise pe baza unei arhive unice;

2) nu există nici o solicitare scrisă a lui Eminescu pentru a primi postul de subbibliotecar, nici o propunere a Bibliotecii din Iaşi către Minister pentru numirea lui şi nici o înştiinţare oficială trimisă beneficiarului;

3) documentele prin care s-a făcut numirea lui Eminescu există în arhivele ieşene, dar temeiurile lor nu se regăsesc şi în cele din Bucureşti;

4) chiar şi la Iaşi, arhivele nu păstrează unele documente esenţiale cerute de numirea lui Eminescu ca subbibliotecar, disponibilizarea lui fiind consemnată doar într-un banal şi stingher *„concept”*, dar în nici un *document oficial* (din ciorne se poate întocmi oricui un dosar, din care să reiasă orice se doreşte);

5) atunci când Maiorescu i-a vorbit Emiliei de numirea lui Eminescu *„numai de formă”*, avea în vedere tocmai o asemenea rezolvare:

„...el, Carajani, îşi ***dă demisia numai de formă*** (subl. ns.)*, Eminescu este* ***numit de asemeni numai de formă****, nu-şi ia slujba în primire sau* ***se prezintă numai din când în când, fiind în concediu****. Aşa că de fapt tot Carajani rămâne*

bibliotecar şi continuă să-şi încaseze salarul. Salarul lui Eminescu însă, de 285 franci lunar, îl plătim noi" (subl. ns.);

6) aranjamentul propus de Maiorescu se baza pe complicitatea ministrului Cultelor, care acceptase să emită *„un* ***decret de numire*** *a lui Eminescu, numai de formă"* (subl. ns.), fapt care arată că în acea epocă „liniştită" nu era o problemă să obţii un document fals, semnat de un demnitar;

7) aşa cum se va vedea, în primul lui studiu despre Eminescu, *elaborat şi publicat cu sprijinul lui Maiorescu*, însuşi N. Petraşcu nu numai că nici măcar nu aminteşte Biblioteca Centrală din Iaşi, dar, după ce minte că Eminescu ar fi refuzat *„să se facă profesor la o şcoală secundară"*, îl prezintă pe acesta ca fiind şomer în timpul celei de-a doua perioade ieşene;

8) chiar admiţând că Eminescu ar fi fost numit în mod legal, prin decizia Consiliului de miniştri (lucru neadevărat, cât timp nu se prezintă probe materiale), numirea avea *„titlu provisoriu"*, fiind făcută *„sub reserva sancţiunei Noastre ulterioare"*, după cum prevedea Înaltul decret regal semnat de Carol I *„în Bucuresci, la 24 Septembre 1884"* – deci exact în ziua în care se spune că l-ar fi numit şi pe Eminescu. Regele nu a emis însă niciodată obligatoriul decret de numire al lui Eminescu în funcţia de subbibliotecar.

Un raport ministerial făcut dispărut

Paginile scrise până aici despre aşa-zisa numire a lui Eminescu în funcţia de subbibliotecar au avut la bază documentele „rulate" în bibliografiile celor mai importanţi biografi şi, nu în ultimul rând, lucrări într-adevăr ştiinţific elaborate, cuprinzând strict documente transcrise. Nicăieri nu am întâlnit însă actul de eliberare din funcţie. Ciorna ipoteticei propuneri a lui Caragiani de înlocuire a lui Eminescu cu P. Gârcineanu nu putea avea nici un efect juridic. Cine susţine că această fiţuică a devenit document oficial, fiind cu adevărat transmisă ministrului Cultelor, trebuie să admită că era obligatoriu ca şi un răspuns, de asemenea oficial, să se întoarcă la Iaşi, unde l-am fi găsit şi noi astăzi. Or, un astfel de răspuns neexistând, putem crede că nici hârtiuţa lui Caragiani nu a ieşit din biroul acestuia decât pentru a fi anexată la dosarul lui Eminescu, bine „garnisit" pentru viitorime?

Faptul că afară de fiţuica lui Caragiani nici o altă sursă parcursă nu invocă documentul şi motivul oficial de destituire a lui Eminescu m-a condus la opinia că acesta nu fusese disponibilizat – ceea ce convergea cu absenţa

decretului regal de numire sau de confirmare în funcţie. Când am făcut o verificare, surpriză! Oricine cercetează *Monitorul Oficial* din acea vreme, descoperă şi următoarea ştire, publicată în numărul 191, din 26 noiembrie 1886:

„Prin decretul regal cu No. 2.860 din 19 Noembre 1886, dupe propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor şi instrucţiunei publice, prin raportul cu No. 16.248, se numesc:

D. Petru Gărcineanu, actual custode la biblioteca centrală din Iaşi, sub-bibliotecar la acea bibliotecă în locul D-lui Mihail Eminescu.

D. Petru Pop, licenţiat în drept, custode la biblioteca centrală din Iaşi în locul D-lui P. Gărcineanu.”

În clipa în care am obţinut acest neaşteptat text, puteam să operez direct modificările necesare, ştergând două-trei rânduri anterioare şi adăugând altele. Nu am ales această variantă deoarece, pe de o parte, anunţul din *Monitorul oficial* nu schimbă radical datele problemei şi, pe de altă parte, cred că nu-i dăunează cititorului să fie cât mai aproape de surprizele oferite de o anchetă jurnalistică aflată în derulare şi, totodată, să înţeleagă mai bine cum de a fost posibil ca atâta vreme calea spre adevăr să fie obturată.

Anunţul de mai sus aminteşte de o relatare a Harietei, care, înainte de noiembrie 1886, mersese *„de două ori la Iaşi”* (vezi scrisoarea din 23 iunie 1887), sperând că se va întoarce la Botoşani împreună cu Eminescu. De fiecare dată însă au intervenit „amicii”, care *„au zis că la mine n'are distracţie”* – scrie ea. Dacă *distracţia* era singura pierdere, deducem că Eminescu nu avea atunci o slujbă care să-l oblige să rămână în Iaşi pentru a-şi asigura venitul necesar traiului zilnic. Dacă Eminescu ar fi fost salariat, este îndoielnic că însăşi Harieta i-ar fi cerut să-şi părăsească postul, doar pentru a flămânzi în doi la Botoşani. Din păcate, Harieta nu oferă şi datele aproximative ale vizitelor ei. În cazul în care cele două tentative nu s-au consumat în perioada cuprinsă între lunile aprilie (când Eminescu a ajuns la Iaşi) şi septembrie 1884 (când a fost numit profesor suplinitor), mărturia Harietei constituie o nouă probă de natură să infirme veridicitatea anunţului publicat în *Monitorul Oficial*, la 26 noiembrie 1886. Oricum, tăcerea păstrată de „amici” asupra motivelor încercărilor Harietei pentru a-şi aduce fratele sub acelaşi acoperiş nu indică inocenţă.

Descoperirea anunţului de mai sus, lipsit – ca şi cel privind numirea din septembrie 1884 – de orice suport în arhiva Ministerului Cultelor, ne obligă să dezvoltăm unele aspecte. Prima conexiune pe care o facem este cu aşa-zisa adresă prin care Caragiani ar fi cerut ministrului înlocuirea lui Eminescu.

4288 MONITORUL OFICIAL 26 Noembre 1886

Stanian s'a confirmat primar comuneĭ urbane Ploeșcĭ din județul Prahova, și D-niĭ G. Z. Pribegeanu și Ioan Radovicĭ, ajutóre primaruluĭ.

Prin decretul regal cu No. 2.874 din 20 Noembre 1886, dupe propunerea făcută prin raport de acelașĭ D. ministru, și pe basa art. 65 din legea comunală, D. Gheorghe I. Drăghicĭ s'a confirmat în funcțiunea de primar al comuneĭ urbane Roman din județul Roman, și D-niĭ Luca Valerian, Gheorghe I. Hovineanu și Vasile Dimitriu, în acea de ajutóre primaruluĭ.

Prin decretul regal cu No. 2.876, în urma propunereĭ făcută de acelașĭ D. ministru, prin raportul cu No. 13.272, s'a numit provisoriŭ D. medic veterinar Dimitrie Lunceanu, în funcțiunea de medic veterinar al despărțireĭ XI, din zona preventivă, rĕmasă vacantă prin încetarea din viață a mediculuĭ veterinar Dimitrie Sereu.

Prin decretul regal cu No. 2.877, în urma propunereĭ făcută de acelașĭ D. ministru, prin raportul cu No. 13.271, s'a numit D. medic veterinar Eremia Zemescu, în funcțiunea de medic veterinar al despărțireĭ XIV, din zona preventivă, provisoriŭ până la facerea concursuluĭ.

MINISTERUL AFACERILOR STRAINE

S'a acordat înalta autorisațiune de a primi și purta insemnele de comandor ale ordinuluĭ *Legiunea de Onóre* D-luĭ general Constantin Budișteanu.

MINISTERUL CULTELOR
ȘI INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

Prin decretul regal cu No. 2.860 din 19 Noembre 1886, dupe propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiuneĭ publice, prin raportul cu No. 16.248, se numesc:

D. Petru Gârcineanu, actual custode la biblioteca centrală din Iașĭ, sub-bibliotecar la acea bibliotecă în locul D-luĭ Mihaĭl Eminescu.

D. Petru Pop, licențiat în drept, custode la biblioteca centrală din Iașĭ în locul D-luĭ P. Gârcineanu.

Prin decretul regal cu No. 2.861 din 19 Noembre 1886, dupe propunerea făcută de acelașĭ D. ministru prin raportul cu No. 16.249, protosinghelul Ghelasie Ionescu, directorul seminaruluĭ din Buzĕŭ, se destitue din acest post pentru motivele arĕtate în citatul raport.

MINISTERUL DE RESBEL

Prin decretul regal cu No. 2.791 din 11 Noembre 1886, dupe propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul de resbel, prin raportul sub No. 17.444, s'a acordat dreptul sergentuluĭ-major Stoiculescu Gheorghe, din regimentul 1 dorobanțĭ, de a purta medalia *Virtutea militară* de argint pentru 12 anĭ de serviciŭ neîntrerupt în gradul de sub-oficer, calculat îndoit timpul de campanie, cu o pensiune viageră de leĭ 300 pe fie-care an, ce i se va plăti, cu începere de la 15 Noembre 1886, din fondurile caseĭ de dotație a armateĭ, conform art. 72 din legea de recrutare promulgată la 17 Noembre 1882.

Prin decretul regal cu No. 2.793 din 11 Noembre 1886, dupe propunerea făcută de acelașĭ D. ministru prin raportul cu No. 17.445, s'a acordat dreptul sergentuluĭ major Petrescu Pavel, din regimentul 14 dorobanțĭ de a purta medalia *Virtutea mil*[...]

[...] de serviciŭ [...] oficer, calc[...] panie, cu [...] pe fie-care [...] pere de la [...] rile caseĭ de [...] art. 72 din [...] gată la 17 [...]

MINISTER[...]

CAROL [...]

Prin gra[...] națională, [...]

La laşĭ de[...]

Asupra [...] secretar de [...] rilor public[...]

In virtut[...] lor județian[...]

Am decre[...]

Art. I. V[...] lul general [...]

sa din 16 Octombre 1886, a se face în budgetul drumurilor pe exercițiul 1886-87, se aprobă de Noĭ.

Aceste virimente sunt:

*La venitur*ĭ

La art. 4 să se adaoge suma de 24.000 leĭ, din ceĭ ce datorésă județul la fondul drumurilor, dupe un împrumut făcut în aniĭ trecuțĭ. Cu acest mod alocația acestuĭ articol se sporesce la suma de 25.000 leĭ iar venitul total la suma de leĭ 209.188, banĭ 41.

La cheltuelĭ

La cap. 3, § 1, art. 5, pentru construcțiĭ de șosele și podurĭ, să se adaoge:

4.000 leĭ, excedentul ce lasă budgetul
24.000 leĭ ceĭ restituițĭ din împrumutul mai sus arĕtat.
28.000 leĭ total, cu care mod alocația acestuĭ articol se sporesce la suma de leĭ 179.368, banĭ 41, iar cheltuelile în total la suma de leĭ 209.188, banĭ 41, fără niciĭ un excedent.

Art. II. Ministrul Nostru secretar de Stat la departamentul lucrărilor publice este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a acestuĭ decret.

Dat în Bucurescĭ, la 20 Noembre 1886.

CAROL

Ministrul lucrărilor publice,
Radu Mihaĭl.

No. 2.887.

CAROL I,

[...] și voința [...]

[...] Nostru [...]

MINISTERUL CULTELOR
ȘI INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

Prin decretul regal cu No. 2.860 din 19 Noembre 1886, dupe propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiuneĭ publice, prin raportul cu No. 16.248, se numesc:

D. Petru Gârcineanu, actual custode la biblioteca centrală din Iașĭ, sub-bibliotecar la acea bibliotecă în locul D-luĭ Mihaĭl Eminescu.

D. Petru Pop, licențiat în drept, custode la biblioteca centrală din Iașĭ în locul D-luĭ P. Gârcineanu.

Monitorul Oficial numărul 191 / 26 noiembrie 1886. Am marcat anunţul privind înlocuirea lui Eminescu cu P. Gârcineanu (coloana din stânga) şi pe cel care informează asupra destituirii protosinghelului Ghelasie Ionescu (coloana din centru)

O dată tipărit acest anunţ, se impunea ca el să nu rămână complet stingher şi – probabil – astfel a apărut ciorna lui Caragiani. Ceea ce surprinde este, cum spuneam, absenţa unui răspuns din partea Ministerului. Din moment ce *Monitorul Oficial* informează că *„D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor şi instrucţiunei publice”* ar fi iscălit *„raportul cu No. 16.248”*, firesc era ca acelaşi onorabil demnitar să semneze şi restul documentelor care se întocmeau în asemenea situaţii (între care aprobarea „propunerii” lui Caragiani). Or, numele lui nu apare pe absolut nici un act oficial emis de Culte privitor la Eminescu.

Oricine îşi dă seama că anunţul în discuţie slujeşte de minune celor care afirmă că Eminescu ar fi fost subbibliotecar. Din acest motiv, prima întrebare care se impune este: de ce, în pofida acestei evidenţe, anunţul nu a fost invocat tocmai de către persoanele direct interesate, precum biografii? N-au ştiut de existenţa lui? Nu au dorit să atragă atenţia asupra raportului *„cu No. 16.248”*? Foarte probabil, dacă ne gândim că simpla lui pomenire nu răspunde la cel puţin două întrebări fundamentale: pe baza căror informaţii a fost el întocmit şi de la cine au provenit acestea? În mod normal, sursa trebuia să fie Biblioteca din Iaşi sau Universitatea. Cum Caragiani nu oferă detalii nici măcar în fiţuica lui cu pretenţie de „adresă”, este limpede că el nu avea ce transmite nici ministrului. În consecinţă, raportul acestuia se întemeia pe informaţii provenind din altă parte. De unde, dacă nici o altă instituţie nu s-a adresat în mod oficial Cultelor, în cazul Eminescu?

Pe când Eminescu trăia, C. Mille face următoarea trimitere:

„Şi ca ultim ecou, ***Monitorul oficial*** *publică numirea d-lui X în locul d-lui Eminescu, în postul de sub-bibliotecar la Universitatea din Iaşi…”*

Prin urmare, pe lângă indiciile raţiunii, exista şi această precizare foarte exactă, inserată într-un text care merită să fie prezentat integral şi asupra căruia vom reveni. Este încă unul dintre motivele care ne determină să acordăm mai multă atenţie lui C. Mille şi cercului în care acesta se învârtea la acea vreme (1886 – 1887).

Aşadar, potrivit *Monitorului oficial*, P. Gârcineanu (Gărcineanu, în anunţul citat) ar fi fost succesorul lui Eminescu. De aici am putea concluziona că I. N. Roman greşeşte atunci când îl prezintă pe Gârcineanu *bibliotecar titular*, înainte de noiembrie 1886. Deşi am învăţat să privesc cu maximă prudenţă „amintirile” celor care au scris despre Eminescu, de data aceasta cred că dreptatea este de partea lui I. N. Roman, *Monitorul oficial* alunecând iar pe lângă adevăr. Şi îmi voi argumenta părerea.

Anunţul publicat în *Monitorul oficial* din 26 noiembrie 1886 nu poate avea mai multă acoperire legală decât cel găzduit de aceeaşi publicaţie cu doi ani în urmă, la 30 septembrie 1884, căci dacă numirea nu s-a făcut în mod legal (şi nu s-a făcut), demiterea este şi ea lipsită de valoare juridică. Sau, mai direct spus, este încă un fals.

Un alt aspect important este acela că, împotriva uzanţelor, înlocuirea lui Eminescu din pretinsa funcţie de subbibliotecar s-a făcut *fără un motiv declarat*. Căci iată cum sună un alt anunţ, imediat următor celui destinat lui Eminescu, provenind tot de la Ministerul Cultelor:

„Prin decretul regal cu No. 2.861 din 19 Noembre 1886, dupe propunerea făcută de acelaşi D. ministru prin raportul cu No. 16.249, protosinghelul (vicar de episcop – n. ns.) *Ghelasie Ionescu, directorul seminarului din Buzău,* ***se destituie din acest post pentru motivele arătate în citatul raport****"* (subl. ns.).

Şi în cazul lui Eminescu este pomenită existenţa unui raport, i se publică şi numărul, dar nu se face precizarea că explicaţia înlocuirii s-ar afla în paginile acestuia. De asemenea, se ocoleşte cuvântul *destituire*, deşi Eminescu neprimind un alt loc de muncă în schimb, înlocuirea lui era de fapt dare afară. Dacă luăm însă de bună varianta conform căreia Eminescu ar fi înnebunit, ar fi mai potrivit să ne referim la vacantarea funcţiei lui, din motive de sănătate. Dar, indiferent cum am privi lucrurile, anunţul din *Monitorul Oficial* tot trebuia să cuprindă cauza pentru care, brusc, Gărcineanu a fost avansat *„în locul"* lui Eminescu – loc rămas vacant nu se spune din ce motiv. (Văzând că în decretul regal din 1876 Carol I îl trece pe Eminescu între cei care *„se pun în disponibilitate, cu începere de la 4 iunie"*, observăm acum o altă lipsă a pretinsei prescurtări de decret din 1886: absenţa datei de la care devine operant.) Deşi nu avem garanţia că Eminescu ar fi fost salariat titular al Bibliotecii, pentru a nu complica lucrurile, vom accepta că a fost destituit.

Se observă că atât demiterea protosinghelului Ghelasie, cât şi aceea a lui Eminescu s-au făcut în urma a două rapoarte cu numere consecutive (coincidenţă?). Ce a cuprins *„raportul cu No. 16.248"*, prin care s-ar fi cerut înlocuirea lui Eminescu? Cine să mai ştie? La Arhivele Naţionale este de negăsit, dar din fericire pierderea nu este atât de grea pe cât ar fi putut să fie, alte documente ajutându-ne să înţelegem ce s-a petrecut la acea vreme. Textul trimis spre publicare *Monitorului oficial* fructifică ceea ce am putea numi *raţiunea subconştientă* a fiecăruia. El se bazează pe faptul că, în absenţa unei justificări explicite, opinia publică formulează propriile ei explicaţii, pornind de la informaţia-cheie că Eminescu ar fi fost atins de alienare. Când

tratăm însă chestiunea coroborând toate informaţiile existente (la care cititorul obişnuit nu are acces decât în mod teoretic, în schimbul unui efort uriaş depus strict pentru propria mulţumire), lucrurile se modifică. De pildă, aparenta certitudine că eliberarea lui Eminescu din aşa-zisa funcţie de subbibliotecar s-ar fi făcut din considerente de natură medicală se află în contradicţie flagrantă cu absenţa cererii de concediu a acestuia, pe durata internării lui în spital (unde a stat cel puţin două luni şi jumătate).

În mod normal, raportul 16.248 semnat – conform textului din *Monitorul Oficial* – de ministrul Chiţu trebuia să justifice într-un fel oarecare propunerea de înlocuire şi, dacă motivul era de ordin medical, trebuia să fie întărit de raportul unor specialişti. Chiţu era membru al Guvernului, iar Guvernul avea sub control Poliţia (care l-a arestat pe Eminescu, fără a întocmi vreun document) şi Parchetul (care atât de prompt a apelat la medicii Iuliano şi Bogdan). Pe atunci nu exista un minister al Sănătăţii, Serviciul sanitar fiind tot sub tutela Internelor. Imaginea inamicilor lui Eminescu prinde să se nuanţeze, căci oricât de influentă ar fi fost *Junimea* în Iaşi, ea nu-i putea determina pe poliţişi şi pe procurori să acţioneze împotriva voinţei cabinetului de la Bucureşti şi, presupunând că s-ar fi găsit şi unii care să o facă, gestul lor nu rămânea fără consecinţe. De altfel, fie şi doar prin emiterea unor documente false, Poliţia şi procuratura au fost implicate şi în sechestrarea din 1883 şi în cea din 1889. În poveste au fost atraşi şi demnitari (precum ministrul Aurelian, care şi-a declarat disponibilitatea de a semna o falsă numire a lui Eminescu, sau succesorul lui, Chiţu – omul sub al cărui mandat a fost aranjată publicarea anunţurilor din *Monitorul Oficial*). Asta ca să nu mai vorbim de Maiorescu ori Carp, care se aflau la guvernare în clipa ultimei arestări a lui Eminescu! (Este vorba de Executivul condus de unul dintre cei cinci întemeietori ai *Junimii*, Th. Rosetti, ceilalţi membri ai cabinetului fiind: M. Ghermani, Al. Lahovari, generalul G. Manu, Al. Marghiloman, Al. Ştirbei, G. Vernescu.) Şi, capac la toate, apropierea junimiştilor de liberali s-a produs chiar în 1883, curând după „poprirea" lui Eminescu, primul pas important făcându-se cu ocazia semnării Tratatului secret de alianţă româno-austro-ungar (18 octombrie 1883), la care – în aceeaşi zi! – a aderat şi Prusia, ţara de baştină a regelui. Măcar pentru faptul că liderii *Junimii* fuseseră făcuţi părtaşi la această taină, nu credem că regele ar fi refuzat să-i ofere o funcţie atât de măruntă lui Eminescu, dacă acesta nu ar fi fost crunt duşmănit pe toate palierele Puterii.

Aceasta, lapidar, în ceea ce priveşte autorităţile.

Celălalt plan pe care s-a acţionat a fost cel mediatic. Aspectele referitoare strict la cele petrecute în 1886, vor fi abordate pe larg atunci când ne vom referi la lunile petrecute de Eminescu în balamucul din imediata vecinătate a Mănăstirii Neamţului. Cu acea ocazie, vor fi aduse la rampă personaje precum C. Mille sau G. Panu, cititorul având ocazia să judece singur rolul pe care l-au jucat în destinul lui Eminescu, dacă şi în ce măsură a greşit fiecare (inclusiv Eminescu, când îi analizează pe alţii). *Atacul la persoană* (am zice astăzi) pus pe hârtie la 14 ianuarie 1887 de C. Mille cu acordul lui Panu, *dreptul la replică* obţinut de Eminescu cu lucidă abilitate şi tipărit două zile mai târziu în două publicaţii constituie momente esenţiale. Ele luminează neaşteptat de puternic întreaga „asistenţă”, care priveşte încremenită cum se înfruntă un poltron liber şi înarmat şi *„nebunul din Mănăstirea Neamţului”*, care va învinge deşi se află în cămaşă de forţă. Dar să nu anticipăm.

Să revenim la prescurtarea de decret prin care se anunţă înlocuirea lui Eminescu cu Gărcineanu. *Monitorul Oficial* inspiră multă încredere, dar pentru a greşi nu trebuie să fii de rea-credinţă. Pe de altă parte, este limpede că dacă nu directorul *Monitorului Oficial*, atunci cei care i-au cerut acestuia să insereze anunţul cu pricina au comis un fals. Cine erau respectivii? Dacă putem afirma că în atâtea alte situaţii Maiorescu a fost capabil să tragă multe sfori fără să dea socoteală cuiva, ne îndoim că îşi permitea chiar orice. Cum anunţurile din *Monitorul Oficial* implică Guvernul, nu putem crede că Maiorescu sau junimiştii ar fi angajat Executivul sau chiar numele regelui într-o făcătură de asemenea soi, fără ştirea acestora (care, în plus, la acea vreme aveau şi mai multă trecere la numita publicaţie decât Maiorescu). De asemenea, deşi participarea lui Maiorescu în prima etapă a conjuraţiei împotriva lui Eminescu este limpede, nu putem şti nici dacă nu a avut el însuşi şi nebănuiţi susţinători sau chiar şefi rămaşi în umbră, nici dacă în alte ocazii nu a fost amestecat decât superficial, „în virtutea inerţiei”. Bunăoară, arestarea de la Iaşi, unde e drept că Eminescu ajunsese din cauza magistrului, constituie o manevră reuşită graţie Poliţiei şi Parchetului. Iar acestea, chiar admiţând că ar fi fost bine împănate cu junimişti, rămâneau totuşi instituţii ale Statului, supuse, repet, voinţei de la Bucureşti. De aceea, luând în considerare şi aspectele mai sus invocate, pe măsură ce ancheta noastră jurnalistică avansează, avem tot mai multe motive să credem că dincolo de ceţurile dezinformării se găseşte o mai complexă colaborare în rău.

„Rampsinit Îngăduitorul”

Descoperirea anunţului inserat în *Monitorul Oficial* din 26 noiembrie 1886 ne obligă să insistăm asupra unor aspecte de natură să dovedească neadevărul conţinutului acestuia. Unele vizează anul 1886, altele anul 1884.

Informaţia în cauză, privind eliminarea lui Eminescu din rândul personalului Bibliotecii ieşene, nu are la bază documente oficiale emise de Ministerul Cultelor sau de numita Bibliotecă – documente care, la rândul lor, trebuiau să fie întărite măcar cu un proces-verbal poliţienesc (cuprinzând faptele care impuseseră arestarea lui Eminescu spre binele obştei) sau cu un raport medico-legal. Asemenea documente lipsesc. La fel, nu e de găsit adresa prin care Parchetul trebuia să ceară Tribunalului punerea lui Eminescu sub interdicţie, conform articolului 435 din Codul civil, care stipula că orice smintit *„trebuie a fi interzis, chiar şi când are intervale lucide”*. De ce nu s-a ajuns până aici? Explicaţia o găsim tot în Lege, care impunea audierea celui a cărui interzicere se cerea, decizia luându-se de judecător în şedinţă publică. Modul în care Eminescu i-a pus la punct pe C. Mille şi G. Panu în ianuarie 1887 constituie un exemplu suficient de edificator pentru a înţelege de ce duşmanii nu au îndrăznit să întreacă măsura, mulţumindu-se să-l ştie departe de lume, închis alături de nebuni autentici.

Aşa cum am mai spus, Eminescu nu putea fi demis de la Bibliotecă fără ca anterior să fi fost numit într-o funcţie oarecare – în consecinţă, prescurtarea de decret din 30 septembrie 1884 trebuia să fie validă din punct de vedere juridic. Dacă în 1884, la întoarcerea lui Eminescu în Ţară, regele şi Guvernul ar fi fost de acord ca acesta să devină funcţionar al Statului, lucrurile nu s-ar fi tergiversat din aprilie până în septembrie, iar justificările lui Maiorescu faţă de sora lui, privind pretinsa neputinţă a reginei, nu şi-ar fi aflat rostul. În ipoteza fantezistă în care monarhul, capul guvernului sau alte persoane influente ar fi fost mereu pisate cu rugămintea să accepte să-i facă o favoare lui Eminescu, atunci când regele ar fi semnat decretul, Maiorescu n-ar fi uitat să-i spună Emiliei că el era cel care ar fi trebuit felicitat pentru reuşită. Or, nici vorbă de aşa ceva:

„Bucureşti, Joi seara, 27 Septembrie 1884.
Onorată soră,
Eşti în viaţă? Presupun că da, că de altfel căpătam de sigur un bilet de faire-part.

Dar îţi merge suportabil cu urechea, cu capul şi cu inima?

În privinţa aceasta nu ştiu nimic, decât doar că în cap cam lipseşte o doagă, deoarece ***nu mi-ai mai răspuns de trei luni de zile****.*

Eu ţi-am scris adică în luna Iunie cu rugămintea să-mi comunici planurile tale de vacanţă, în speranţa că ne-am putea întâlni undeva în străinătate.

*La aceasta nici un răspuns din parte-ţi. (****Erai pesemne supărată pe mine din cauza lui Eminescu****, cea mai stranie, nemotivată, nedreaptă supărare ce mi-o pot închipui).*

(Urmează lista localităţilor dintre străinătate şi din ţară cutreerate de Maiorescu – n. ns.)

Iar tu?

Eminescu e numit subbibliotecar, el însuşi a consimţit să accepte acest post.

Ceea ce s'a scris şi se scrie în ziare referitor la mine, din punct de vedere politic, e născocire sadeà.

Nu mă gândesc şi nu m-am gândit nici la Domeniile Coroanei, nici la Legaţia din Berlin, nici la un Minister, sunt şi rămân avocat particular şi cel mult voi vedea de se află undeva în ţară un număr de alegători prostuţi, cari să-mi acorde din nou aşa zisa lor încredere pentru Cameră. Atunci m'aş vedea iar deputat.

Şi aşa se scurge viaţa zi de zi, iar eu îmbătrânesc şi tu şi mai şi.

Est-ce que tout cela vaut la peine?

Titus" (subl. ns.).

Cum vedem, Maiorescu o informează abia la 27 septembrie pe Emilia că Eminescu ar fi fost numit subbibliotecar. Mulţi au consemnat această dată fără ca ea să le ridice vreun semn de întrebare. Începând din iunie 1884, după cum singur mărturiseşte, relaţiile lui Maiorescu cu sora sa deveniseră tot mai reci. Emilia ştia bine că personajele importante din fruntea Statului (regele, regina, guvernanţii şi chiar şi Maiorescu, care pactizase cu liberalii) nu făcuseră minimum de efort pentru a-i asigura lui Eminescu liniştea, oferindu-i o slujbă. Asta, pe de o parte.

Pe de altă parte, pentru ca regele să fi putut semna decretul de numire la 24 septembrie, obligatoriu demersurile în acest sens trebuiau să înceapă cu circa două săptămâni înainte. Dacă – aşa cum ni se spune – de obţinerea acestui post la Bibliotecă s-ar fi ocupat Maiorescu, atunci el trebuia să fi aflat primul că ministrul Chiţu s-ar fi declarat de acord cu numirea. De aceea, cine acceptă varianta oficială trebuie să admită şi că Maiorescu ar fi cunoscut intenţia Guvernului cu câteva zile bune înainte ca regele să aprobe propunerea. În acest caz însă, era de aşteptat ca el să îşi informeze imediat sora. Or, Maiorescu a lăsat să treacă trei zile chiar şi după momentul în care, pasămite, regele iscălise decretul, scriindu-i Emiliei doar după ce Gr. Tocilescu îl anunţase pe Caragiani că Eminescu ar fi devenit subbibliotecar. Afară de

faptul că ipotetica acceptare a numirii lui Eminescu în rândul salariaţilor Bibliotecii din Iaşi era o ocazie ideală pentru împăcare (împăcare către care magistrul tânjea), nu cred că Maiorescu ar fi lăsat altora plăcerea de a-i face Emiliei o asemenea surpriză.

Şi-apoi, să privim lucrurile şi din alt unghi: de ce i-ar fi făcut Maiorescu surorii lui propunerea iniţială, de numire a lui Eminescu *„numai de formă"*, dacă ar fi dorit sau dacă ar fi sperat să obţină iscălitura regelui pe decret? Degeaba încearcă Maiorescu să arunce vina pe ministrul Petre S. Aurelian, scriindu-i Emiliei – după vehementul ei protest – că *„numirea pro-forma a lui Em. ca bibliotecar"* ar fi *„singurul lucru cu putinţă cu actualul ministru"* (5 mai 1884), deoarece nu putem fi atât de naivi încât să credem că Aurelian (insul care acceptase să comită un fals, la cererea lui Maiorescu!) ar fi îndrăznit să se opună ipoteticei voinţe a regelui, a reginei sau a lui I. C. Brătianu de a-i asigura lui Eminescu o altă slujbă decât cea funerară. De altfel, cum am mai spus, la vreo lună după ce Maiorescu îl prezentase ca piedică a mai-binelui lui Eminescu, Petre S. Aurelian a şi fost schimbat fără ca înlocuirea lui să aducă ceva nou.

O altă dovadă că regele nu a semnat decretul de numire la 24 septembrie o constituie şi numărul acestui document inventat. În *Monitorul Oficial* scrie că numirea *„în postul de subbibliotecar"* s-ar fi făcut *„Prin decretul regal cu No. 2.532"*. Aşa cum am arătat, la 24 septembrie 1884, Carol I a emis decretul numărul 2.520, prin care anunţa că va părăsi temporar Ţara şi stabilea cum urma să se procedeze în lipsa sa. Dacă acest ultim document semnat de Carol în luna septembrie purta numărul **2.520**, este clar că acela având numărul **2.532** nu putea fi iscălit decât după întoarcerea regelui din străinătate (cel mai devreme la 31 octombrie). În consecinţă, afirmaţia din *Monitorul Oficial* este mincinoasă. Cum decretul 2.520 impunea unele schimbări temporare în practica administraţiei, toate documentele oficiale emise ulterior trebuiau să fie conforme prevederilor acestuia. Iar Carol I stabilise că în lipsa lui nu puteau fi făcute decât numiri provizorii, pe care el îşi rezerva dreptul de a nu le recunoaşte.

Carol I nu fusese numit şi Îngăduitorul datorită deosebitei lui bunătăţi faţă de norod, ci pentru că a tolerat faptele unor politicieni şi ale unor oameni de afaceri, frecvent dezvăluite de Eminescu. Un exemplu despre ceea ce înţelegea Eminescu prin *„Îngăduitorul"*:

„Un învăţat german, dr. Reinisch, în cercetările sale asupra Egipetului spune că acum 3700 ani, cultura acestei ţări a avut o tranziţie spre corupţie, demoralizare şi desfrânare. Cea dintâi cauză a corupţiei erau numeroşii negustori semiţi: fenicieni, arabi, evrei, cari se aşezaseră în Egipet şi au zguduit

conştiinţa de drept şi stricta ordine a poporului prin uzanţele lor de afaceri şi prin vînătoarea de câştig. Întâi s-au demoralizat servii şi sclavii, apoi veni un regim al metreselor, căci cei mari cumpărau sclave siriene şi etiopiene, le încărcau cu bogăţii şi-şi neglijau soţiile proprii. Pofta desfrânată de câştigare de averi, o nemărginită goană de plăceri a adus o deplină răsturnare a raporturilor sociale. Familii celebre se ruinară şi sărăciră, iar în locul lor se iviră parveniţi fără ruşine. Oameni ce nu avuse[se]ră nimic ajunseră să posedeze bogăţii, palate, grădini, sclavi şi comori, se îmbulziră în toate sferele şi câştigară până şi intrarea la Curte. Cine simţea în sine instinctul irezistibil de-a fura, dar vrea să practice acest instinct în mod cuviincios, n-avea decât să meargă la percepţie, să-şi ia patent de hoţ şi să se înscrie în breasla pungaşilor. Aceştia aveau un staroste, la care se depuneau toate lucrurile furate în Egipetul întreg şi cine voia să reintre în posesiunea lucrurilor sale mergea la staroste, care-i restituia lucrurile după ce plătea o provizie pentru hoţ. Ba regele Rampsinit însuşi dete mâna fiicei lui iubite celui mai mare hoţ din ţară care ducea de nas şi poliţia publică şi cea secretă şi, deşi în Egipet nu erau juraţi, scăpase de condamnare şi era recunoscut ca omul cel mai cu minte din ţară. Atât de jos căzu Egipetul, acest străvechi leagăn al culturii, care prin hărnicie şi muncă ajunsese la cea mai mare înflorire.

Câştigul fără muncă intelectuală sau fizică, fără administrarea unui capital moştenit, e un furt făcut în condiţii cuviincioase. Breasla a cărei meserie e a îmbla după asemenea câştiguri e breasla roşie. Semiţii contraccii asemenea nu lipsesc, iar starostele breslei e ministru de interne şi reversibil. D-rul Reinisch ar putea să facă cercetări egiptiologice şi în România sub Rampsinit Îngăduitorul" (*Timpul*, 27 iunie 1881).

De aceea, ipoteza că monarhul nu a fost de acord ca Eminescu să fie salariat al Statului în fruntea căruia fusese el adus pare mai plauzibilă, fiind susţinută şi de realitatea că tot regele Carol I a întârziat şi semnarea decretului de acordare a micuţei pensii viagere până în clipa în care Eminescu, fiind din nou îndărătul gratiilor şi a uşilor metalice, nu mai putea beneficia de ea. Există totuşi o îndoială: să fi coborât regele atât de jos, încât să accepte să fie implicat de Maiorescu (care nici nu avea cine ştie ce trecere la Palat – spre deosebire de

---

* Întrucât spaţiul nu ne permite, ne rezumăm la a aminti că în perimetrul românesc cataloagele de bibliotecă s-au tipărit cu mai multe decenii înainte de a apare în Occident şi că unele biblioteci domneşti, precum cea a Mavrocordaţilor, erau cunoscute şi apreciate până pe ţărmurile vestice ale Europei.

Mite Kremnitz, bunăoară) într-un asemenea joc, în care *Monitorul oficial* anunţa numiri şi eliberări din funcţie ireale? Un lucru este cert: exemplul lui Maiorescu arată că nimic nu era imposibil.

Dezinvolt şi echivoc

Ni se dă frecvent de înţeles că Eminescu ar fi fost menajat, întrucât, pasămite, iubirea „amicilor" şi neputinţa lui ar fi fost una mai mare decât cealaltă. În realitate, atâta timp cât a lucrat la Bibliotecă, Eminescu a făcut ceea ce îi cerea (am zice astăzi) fişa postului. Nu datora nimănui, nimic – nici recunoştinţă, nici bani. Nu datora recunoştinţă, pentru că, în general, şederea în Bibliotecă nu-l încânta. Reţinerea cu care Eminescu privea munca în bibliotecă se remarcă şi în 1874, când nu a condus Biblioteca decât 7 luni, după care a preferat să devină revizor:

„Mult stimate domnule ministru,

La scrisoarea D-voastre din 15 l. c. am onoarea a răspunde, că ***primesc bucuros funcţia de revizor şcolar*** (subl. ns.) *peste districtele Iaşi şi Vasluiu, nu că prin asta aş adăoga ceva la bună-starea mea materială, căci în faptă câştig pe loc cu lecţiile de la institutul academic şi şcoala normală impreună 367 l. n. astfel încât adaosul nu este considerabil în vederea cheltuelelor, ce le-aş avé cu drumul.*

Punctul meu de vedere este, că aş intra in contact cu populaţia rurală, singura care mă interesează în deosebi" (18 iunie 1875).

(Oare un pesimist autentic – cum cu mare insistenţă a fost prezentat Eminescu de unii – arde de dorul de a *„intra în contact cu populaţia rurală"* şi se arată dispus să bată necontenit drumurile pentru a cunoaşte cât mai bine *„talpa ţării"* ?)

În ceea ce priveşte banii, se ştie că pentru orice sumă primită, în diverse perioade, Eminescu a semnat chitanţe, pe care „filantropii", spre deosebire de alte documente, cu adevărat importante, le-au păstrat cu grijă, dându-le la iveală după moartea lui. Mai mult, unii nu s-au sfiit să se laude cu ele, deşi sumele trecute în chitanţă erau, de fapt, drepturile băneşti ale lui Eminescu!

În capitolul rezervat lui Eminescu în primul volum al lucrării *T. Maiorescu şi contemporanii lui*, E. Lovinescu separă net profesoratul lui Eminescu de slujba de la Bibliotecă. Despre primul scrie:

„Nu ştim care e participarea, dar se poate bănui, a lui T. Maiorescu şi în numirea

poetului ca suplinitor de geografie şi statistică al şcoalei comerciale, unde a funcţionat, cu destulă neplăcere, în anul şcolar 1 Oct. 1884 – 1 Sept. 1885."

Nu cunoaştem ce bănuia Lovinescu în legătură cu *„participarea"* lui Maiorescu, dar documentele dovedesc cu prisosinţă că magistrul a aflat de numirea lui Eminescu doar după ce acesta fusese deja desemnat profesor.

Referitor la cealaltă slujbă, Lovinescu fabulează dezinvolt:

„2. Numit la Biblioteca Universităţii tot prin mijlocirea lui T. Maiorescu, purtarea lui devine deplorabilă. Dintr' o scrisoare din 14 Mai 1886 a lui Miron Pompiliu către T. Maiorescu vedem că sănătatea i se înrăutăţeşte." (Urmează pasaje din epistola invocată.)

La primă vedere, am crede că Lovinescu nu cunoştea momentul în care Eminescu ar fi devenit slujbaş al Bibliotecii ieşene. Greşit! Cartea lui, tipărită în 1943, face nu o dată trimiteri la monografia lui Călinescu, iar acesta precizează data aşa-zisei numiri şi funcţia.

Şi la Călinescu remarcăm că numirile lui Eminescu sunt prezentate distinct, ca şi cum una dintre ele ar fi fost făcută după expirarea celeilalte. E drept că autorul le datează pe amândouă, dar numai cititorul atent îşi poate da seama că ele se suprapuneau în timp şi chiar şi acesta poate rămâne descumpănit, întrebându-se dacă nu se află în faţa unei greşeli de tipar (vezi cronologia datelor subliniate în citatul de mai jos). Ca şi Lovinescu, Călinescu nici măcar nu ridică problema modului în care „bolnavul" Eminescu s-ar fi descurcat cu două posturi deodată şi, în plus, între aceste două informaţii a intercalat un pasaj care acţionează ca o barieră (ca să nu spunem *mică îmbrobodeală* scriitoricească):

„Cerând să suplinească orele vacante de istorie la şcoala comercială, îi fură date orele de geografie şi statistică, al căror program se compunea «dintr-un dicţionar de nume proprii şi de cifre.» Cum n-avea cărţi de specialitate şi putere de muncă, însărcinarea aceasta i se părea o «belea». A profesat totuşi un an şcolar, de la 1 oct. 1884 la ***1 sept. 1885****.*

În această toamnă spirituală, cu ceaţă subţire şi ploaie tristă şi măruntă, petrecu Eminescu încă un an. În vara următoare, 1885, îl găsim la Andrejevsky Liman, lângă Odesa, trimis de prieteni prin cotizaţii să facă băi la stabilimentul d-rului Jachimowicz. La Odesa nu fusese decît pentru medicamente şi tutun, iar aci se plictisea de moarte. Vântul şi valurile lacului îi măsurau cu freamătul lor golul zilelor, care i se scurgeau «uniforme şi monotone ca bătăile unui ceasornic de perete». Aci nu cunoştea pe nimeni, toţi vorbind ruseşte sau leşeşte, şi singura-i lectură era o ediţie a lui Heine, rătăcită prin terfeloagele doctorului secundar. Băile de nămol spălară întrucâtva de ulcere pe acest lov al poeziei, care cerea acum, de la prieteni, spre a se întoarce acasă, vremea devenind

ploioasă, ***„nervus rerum”****, adică bani. La* **2 septembrie** *scria din Odesa, unde trăsese la un hotel de mîna a treia, «Hotel Strassbourg».*

Pe ziua de ***24 septembrie 1884****, i se dăduse lui Eminescu postul de subbibliotecar, părăsit de A. Philippide (M. 0., nr. 142 din 30 sept. 1884), în aceeaşi Bibliotecă a Universităţii unde cu zece ani mai înainte fusese bibliotecar. Superiorul său era acum I. Caragiani.”* (Sublinierea datelor ne aparţine.)

Lui Gh. Călinescu nu i se poate imputa ascunderea informaţiei că Eminescu a obţinut *„orele de geografie şi statistică”* de la Şcoala Comercială. Formal, istoricul este obiectiv, chiar dacă nu oferă detalii. Primul paragraf citat este însă singurul loc în care se referă la acest post – spre deosebire de cel de subbibliotecar. Faptul iese suficient de pregnant în evidenţă atunci când, invocând accidentul suferit de Eminescu, biograful aminteşte că *„I. Caragiani raportează că poetul era internat la Sf. Spiridon”*, dar nu pare să observe că lipseşte cererea de concediu – cerere înaintată de Eminescu altui minister decât cel al Cultelor şi care, în plus, era susţinută de un certificat medical eliberat spre a-i sluji acestuia la Şcoala Comercială, nu la Bibliotecă.

Lovinescu şi Călinescu procedează în mod similar în acest caz, metoda lor aducând a măsură de precauţie. Nu ştim dacă cei doi au folosit în monografiile lor toate informaţiile importante pe care le deţineau în legătură cu Eminescu. Deoarece ei nu se referă la simultaneitatea celor două slujbe, putem să ne întrebăm şi dacă nu cumva fie nu credeau în autenticitatea documentelor folosite, fie încercau să minimalizeze reuşita lui Eminescu – reuşită care aruncă o nouă lumină asupra relaţiilor lui cu *Junimea*.

G. Munteanu nu este nici el departe de sus-numiţii colegi:

„A trebuit deci din nou să se pună în mişcare solicitudinea maioresciană, care, chiar şi atunci când era dublată de porniri mai puţin lăudabile, le reprima adesea, rămânând tenace şi eficientă. Deşi relaţiile sale cu Ministerul Învăţământului nu erau bune, iar cumularzii de posturi din Iaşi nu păreau de fel dispuşi să-şi restrângă veniturile, criticul obţinu pentru Eminescu o numire de subbibliotecar la 24 septembrie 1884, insistând probabil să i se dea şi suplinirea unei catedre.”

Pasajul nu conţine nici o informaţie verificată, ci numai presupuneri lipsite de temei. *„Solicitudinea maioresciană”*, aşa cum s-a manifestat în cazul concret al lui Eminescu sună a glumă lugubră, nefiind de dorit nici duşmanilor. *„Cumularzii de posturi”* sunt *Bine hrănitul Caragiani* şi este clar că, dacă i s-ar fi cerut să cedeze postul (obţinut tot prin aranjamente), nu conta deloc dacă era sau nu dispus *„să-şi restrângă veniturile”*. Organizaţia avea reguli

foarte ferme, voinţa liderilor fiind impusă până şi în problemele cele mai intime ale membrilor ei de rând. Relaţiile lui Maiorescu cu responsabilii de la Culte nu puteau fi rele, atâta timp cât ministrul însuşi era gata să comită un fals pentru magistru. În ceea ce priveşte ipotetica insistenţă necesară pentru ca lui Eminescu *„să i se dea şi suplinirea unei catedre"*, simpla ei invocare ridică întrebarea dacă G. Munteanu ştia sau nu că Şcoala Comercială nu aparţinea de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, pe care îl botează Ministerul Învăţământului (titulatură căpătată oficial de instituţia preocupată de *educaţia naţională* abia la 9 iunie 1962).

Despre perioada în care Eminescu a fost subbibliotecar se afirmă şi astăzi lucruri ciudate, care nefiind argumentate, devin compromiţătoare pentru faima unor anumiţi domni istorici literari.

I. Creţu: *„A funcţionat mai ales la serviciul de înregistrare. Inventarierea făcută în 1885 arată aceeaşi grijă de precizie şi de ordine ca în 1874–1876, când era director al aceleiaşi biblioteci. De la un timp a îndeplinit roluri mai mici: scria statele de plată ale personalului, adresele care însoţeau aceste state şi diferite circulări privitoare la restituirea cărţilor împrumutate, el fiind şi gestionarul garanţiilor depuse de cititori pentru cărţile luate acasă cu împrumut"*.

Gh. Călinescu: *„Din scripte rezultă că funcţiona mai ales la serviciul de înregistrare, îndeplinind şi unele mărunte sarcini birocratice."*

G. Munteanu: *„Anul 1885, până la jumătate, Eminescu şi l-a petrecut între şcoala comercială şi bibliotecă, unde* ***a primit îndeletniciri*** *mai curând derizorii.* ***Era folosit*** *la lucrări de inventariere, alcătuia statele de salarii, primea în păstrare garanţiile pentru cărţile împrumutate"* (subl. ns.).

Pe lângă activităţile mai sus înşirate (înregistrare, inventariere, gestionarea garanţiilor şi scriere a statelor de plată, a adreselor către Minister şi a circularelor), ce mai avea de făcut un subbibliotecar şi nu a putut face Eminescu? Trebuia cumva acesta să spele şi geamurile, să şteargă praful ori să frece podelele?

Preocupat să minimalizeze munca lui Eminescu, ciudatul soi de biografi care s-a ocupat şi continuă să se ocupe de viaţa lui nu numai că aruncă în derizoriu activitatea de bibliotecar*, dar uită să reliefeze adevărul adevărat: în loc să-l îndemne să revină la creaţie, „amicii" ajunşi în lumea bună s-au străduit din răsputeri să-l ţină cât mai departe de arena cuvântului tipărit, să-l lege de obligaţii administrative mărunte, de simpla contabilitate a cărţilor împrumutate.

Peste această realitate a fost tras un linţoliu de vorbe, şuşoteli despre o pretinsă asigurare a liniştii şi a timpului necesar meditaţiei sau creaţiei. Vedea-i-am pe toţi susţinătorii acestei teze în situaţii identice?

Mai mici sau mai mari, mai timid sau mai impetuos, biografii lui Eminescu afirmă că acesta ar fi funcţionat *„mai ales la serviciul de întregistrare”* (Gh. Călinescu şi I. Creţu). Ce înseamnă *„mai ales”*? De fapt, nimic cert, asemenea formulare fiind menită să mascheze necunoaşterea, astupând cu ambiguităţi golurile informaţionale, acoperind semnele de întrebare şi creând iluzia că lucrurile sunt limpezi şi adevărul e bine stăpânit. Abuzând de generalităţi şi de cuvinte interpretabile, pentru a induce cititorului idei pe care s-ar zice că nu îndrăzneşte să le formuleze explicit, biograful I. Creţu face chiar o ştiinţifică distincţie calitativă între munca la aşa-numitul *„serviciu de înregistrare”* şi scrierea rapoartelor şi a statelor de prezenţă. Într-o românească mai veche, pomeneşte existenţa a *„diferite circulări”*, cititorul fiind cu generozitate invitat să îşi imagineze câte pofteşte. În fapt, au fost trei *circulare* mari şi late.

Potrivit lui I. Creţu, Eminescu *„scria statele de plată”* şi *„adresele care însoţeau aceste state”*. Precis ca micrometrul, rigurosul biograf stabileşte fără drept de apel şi momentul exact în care au început să fie scrise aceste hârtii: *„De la un timp”*. Aşa cum s-a văzut în tabelul de mai sus, primul raport şi primul stat de plată scrise de Eminescu datează din 11 octombrie 1884, fiind deci redactate la nici două săptămâni după ce *Monitorul Oficial* anunţase numirea lui. De aceea, dacă ţinea morţiş să-şi etaleze ştiinţa, autorul nostru putea să informeze că, *„De la un timp”* (după 9 mai 1886, se pare), Eminescu *a încetat* să mai pună pe hârtie rapoarte şi să completeze state de plată.

„Inventarierea făcută în 1885 arată aceeaşi grijă de precizie şi de ordine ca în 1874–1876”, aşa cum mai spune acelaşi? Posibil, dar, câtă vreme nu este susţinută cu probe concrete, această simplă afirmaţie nu poate depăşi nivelul de *opinie strict personală* (de altfel, pur informativ, date certe referitoare la pretinsa inventariere operată de Eminescu nu există nici în culegerea de documente a lui Gh. Ungureanu, nici în OPERE, XVI sau în alte lucrări). Deci, o aserţiune alunecoasă, de soiul celor care nu atrag responsabilitatea autorului nici atunci când sunt folosite pentru denigrarea cuiva.

Eminescu ar fi fost şi *„gestionarul garanţiilor depuse de cititori pentru cărţile luate acasă cu împumut”* (I. Creţu). Oare? Şi în ce perioadă primea Eminescu *„în păstrare garanţiile pentru cărţile împrumutate”*, cum pretinde şi G. Munteanu? Există dovezi în acest sens sau spusele autorilor citaţi se

bazează doar pe o epistolă a lui Miron Pompiliu, care la 14 mai 1886 se plânge lui Maiorescu că Eminescu ar împrumuta cărţile Bibliotecii *„fără să le noteze în registru”* ? Numai că, din moment ce Eminescu nu scria în registru, înseamnă că lipseşte şi proba materială că el s-ar fi ocupat într-adevăr constant de primirea garanţiilor pentru cărţi. Şi, în circumstanţele ştiute, de ce să-l credem fără ezitare pe M. Pompiliu?

Iar dacă i-am da totuşi crezare, de ce să nu cităm şi epistola trimisă de acesta tot lui Maiorescu câteva luni mai târziu, când îl anunţă: *„Eminescu e mult mai bine”* (12 septembrie). Alăturate, cele două scrisori ale aceluiaşi M. Pompiliu nasc însă o altă ciudăţenie: ultimul document redactat de Eminescu pentru Bibliotecă este datat 9 mai, fiind conceput cu doar câteva zile înaintea primei scrisori (14 mai) prin care Pompiliu îl atenţiona disperat pe Maiorescu că *„trebuesc numaidecât luate măsuri pentru a veni în ajutorul lui Eminescu”*, aflat – zice el – în pericolul de a ajunge *„în starea celui mai decăzut şi mai ticălos om din lume”*. Ce să înţelegem? Că în plină manifestare a „bolii” Eminescu scria rapoarte şi state de plată, dar nu şi-a mai îndeplinit această ipotetică obligaţie după „însănătoşire”?

G. Munteanu pare convins că Eminescu a petrecut anul 1885 făcând naveta între Şcoala Comercială şi Bibliotecă. Întrucât documente asupra cărora nu mai revin demonstrează limpede că, din clipa în care şi-a rupt piciorul (noiembrie 1884), Eminescu nu a mai fost deloc la catedră, spusele biografului indică două mari absenţe: a verificărilor elementare şi a unei cât de firave îndoieli. Nefastă combinaţie!

G. Munteanu ne mai învaţă că Eminescu *„a primit îndeletniciri”*, că acestea erau *„mai curând derizorii”* şi că *„Era folosit”*, inclusiv *„la lucrări de inventariere”*. De la cine oare *„a primit îndeletniciri”* Eminescu? De către cine anume era el *„folosit”* ? Din moment ce declară că Eminescu ar fi acţionat doar la comanda cuiva, că ar fi făcut numai lucruri *„derizorii”*, ca orice om care îndeplineşte *„roluri mai mici”*, presupunem că autorii unor asemenea afirmaţii deţin probe în acest sens – între care şi exemple de comparaţie. Există în arhivele Bibliotecii din Iaşi mărturii scrise ale laborioasei trude a celorlalţi salariaţi? Cine şi cum dovedeşte că Eminescu ar fi fost *„folosit”* ? Istoricii literari pomeniţi mai sus îl prezintă pe Eminescu ca pe un fel de rudă săracă a portarului, tocmită cu ziua, când, de fapt, pe scara ierarhică (cu doar patru trepte, ce-i drept) Eminescu ocupa – dumnealor zic – poziţia a doua, după directorul Caragiani. Cum acesta din urmă nu intra în Bibliotecă decât dacă-l prindea ploaia când era pe-aproape, subbibliotecarul – indiferent cum s-ar fi numit – îi ţinea locul, ceilalţi doi angajaţi din schemă fiindu-i subalterni.

Regele – o „vamă” care putea fi evitată

Rezumarea celor de mai sus într-o ipoteză de lucru este hazardată, dar îmi asum riscul, cu speranţa că astfel îi voi provoca pe documentarişti, determinându-i să ofere mărturii care să susţină sau să conteste supoziţiile, limpezind lucrurile.

Aşadar, în luna octombrie 1884, Eminescu deţine formal două funcţii, nici una foarte stabilă: la Şcoala Comercială este profesor suplinitor, iar la Bibliotecă este numit provizoriu, titularizarea urmând să se facă atunci când regele, acceptând ipotetica propunere a Consiliului de miniştri, avea să semneze decretul de numire. Regele nu a semnat decretul, iar la Şcoală nu s-a mai dus Eminescu, din proprie voinţă, deşi, teoretic, acolo putea căpăta numirea definitivă pe post.

Dacă atunci când îl prezintă pe P. Gârcineanu ca *„bibliotecar titular”* I. N. Roman se referă, de fapt, la postul de subbibliotecar şi dacă are dreptate când afirmă că titularizarea acestuia se făcuse cu mult înainte ca Eminescu să fi fost trimis la Mănăstirea Neamţului, devine posibil ca Gârcineanu să-i fi urmat lui Filipide, care obţinuse catedra de limbă română la liceu (fostă a lui A. Lambrior, decedat la 10 septembrie 1883). La fel de bine este însă posibil ca el să fi obţinut acest post după ce ipoteticul provizorat al lui Eminescu – de o lună-două – se încheiase altfel decât prin confirmarea lui în funcţie prin decret regal. Când plecăm de la astfel de premize, prima concluzie importantă la care ajungem este aceea că, în realitate, cu sau fără ştiinţa lui, Eminescu a ţinut locul lui Gârcineanu (aflat, de exemplu, în concediu – voit sau impus).

În mod cert, din toamna lui 1884 Eminescu a devenit profesor suplinitor. Cititorul atent a remarcat că această numire nu s-a făcut prin decret regal – deci exista posibilitatea ca o persoană să devină temporar slujbaş al Statului, fără avizul regelui. Pentru a vedea temeiurile legale care au permis numirea şi pentru a dovedi că suplinitorul era una, angajatul provizoriu alta, deşi cel dintâi funcţiona pe un timp scurt (deci, tot… provizoriu), iată documentul care ne interesează:

„Noi, Ministru Secretar de Stat la Departamentul Agriculturei, Industriei, Comerciului şi Domeniilor,

Având în vedere că la concursul publicat a se ţine la 10 septembre 1884, pentru ocuparea cu titlu provizoriu a catedrei de Geografie şi Statistică de la şcoala Comercială din Iaşi, nu s-a prezentat nici un concurent;

Având în vedere recomandaţiunea verbală făcută de Dl. Director al acelei şcoale;
Având în vedere avizul Comisiunei Permanente, cu no. 339, din 26 septembre 1884;
Având în vedere art. 20 din legea pentru numirea profesorilor la gimnazie, licee şi şcoale profesionale, din 17 martie 1879;
Decidem:
Art. I. ***Domnul M. Eminescu se numeşte profesor suplinitor la catedra de Geografie şi Statistici de la şcoala Comercială din Iaşi pe ziua de 1 octombre 1880****;*
Art. II. ***Se va publica concurs pentru ocuparea acestei catedre cu titlu provizoriu pentru ziua de 23 iuniu 1885****;*
Art. III. Domnul şef al Diviziunei Agriculturei, Industriei şi Comerciului este însărcinat cu executarea deciziunei de faţă.
Dată în Bucureşti, la 4 octombre 1884
Ministru" (subl. ns.).

Semnătura este indescifrabilă, dar ştim că la acea dată ministru al Agriculturii era Ion Câmpineanu. Ministerul nu avea nici doi ani vechime, fiind înfiinţat la 1 aprilie 1883.

Aşa arată numirea semnată de ministrul Agriculturii. Pentru comparaţie, amintim conţinutul adresei emise cu nici două săptămâni mai înainte în numele omologului lui de la Culte:

„Domnule Director,
Domnul A. Filipide demisionând din postul de subbibliotecar, am onoare a vă notifica că s-a numit în locu-i prin Înaltul decret al M. S. Regelui, no. 2532 din 24 curent, domnul Mih. Eminescu, absovent al Facultăţii de filosofie din Viena, fost revizor şcolar."

Orice comentarii devin de prisos.

Ministrul Agriculturii s-a ţinut de cuvânt şi în numărul 184 al *Monitorului Oficial* (21 noiembrie 1884), apare un anunţ prin care se

No. 65.902. 1884, Noembre 2.

— Intocmindu-se conform art. 17 din legea pentru numirea profesorilor la gimnasiĭ, licee şi scóle profesionale din 17 Martie 1879, programele de calităţile şi cunoscinţele dupe carĭ urméză a se ţine concursurile pentru catedrele de la scólele comerciale din Iaşĭ, Galaţĭ şi Craiova, carĭ nu s'aŭ putut ocupa în mod provisoriŭ în urma concursuluĭ ţinut la 10 Septembre 1884, ministerul publică spre cunoscinţa aspiranţilor că la 23 Iunie 1885, orele 12 din ḑi, se vor ţine concursurĭ pentru ocuparea cu titlul provisoriŭ a următórelor catedre, şi anume:

I. *La scóla comerciale din Iaşĭ:*

Catedra de comptabilitate şi cursul mărfurilor;
Catedra de geografie şi statistică;
Catedra de sciinţele fisico-chimice;
" " dreptul comercial, administrativ şi constituţional;
Catedra de matematicĭ;
" " limba italiană;
" " desemn şi caligrafie.

Anunţul prin care Ministerul Agriculturii, industriei, Comerţului şi Domeniilor informează asupra concursurilor organizate *„ocuparea cu titlul provizoriu"* a unor catedre (*Monitorul Oficial*, 9 noiembrie 1884).

„publică spre cunoscinţa aspiranţilor că, la 23 Iunie 1885, orele 12 din zi, se vor ţine concursuri pentru ocuparea cu titlul provizoriu a următoarelor catedre…” – urmează numele a şapte materii de predare, între care şi *„geografie şi statistică”*, la poziţia a doua.

Faptul că Eminescu a renunţat pentru totdeauna la profesorat tocmai în momentul în care se ivise posibilitatea de a-şi schimba statutul de profesor suplinitor cu acela de profesor numit provizoriu, urmând ca apoi să fie definitiv confirmat pare ciudat. Una dintre ipoteze ar fi aceea că Eminescu era convins că regele nu va accepta în vecii vecilor să-l confirme în funcţie. Ideea este cu atât mai plauzibilă cu cât povestea cu postul de la Bibliotecă tocmai îi oferise un argument suplimentar. Este însă posibil ca într-o conjunctură încă neclară Eminescu să fi căpătat o anumită siguranţă financiară, deşi atunci nu primea ajutor nici de la *Junimea*, nici de la viitorul Comitet înfiinţat de C. Emilian pentru a strânge parale în numele lui, nici de la alţi „amici” sau străini. Foarte probabil ca volumul pe care îl va încheia la Botoşani să fi fost început de la Iaşi. Dacă Eminescu nu a mai trimis poezii spre publicare la *Convorbiri literare*, nu înseamnă că n-a mai scris. De altfel, chiar şi *La Steaua* şi *De ce nu-mi vii* par să fi fost date publicităţii doar pentru a anihila cu maximum de eleganţă zvonurile lansate de „amici” pe seama lui. Şi se pare că reuşise, din moment ce o săptămână după apariţia celei dintâi a şi fost arestat. Avea voie să fie liber, dar numai cu condiţia să tacă.

Documentul prin care Eminescu a fost numit profesor suplinitor este semnificativ pentru faptul că evidenţiază felul în care, pentru o perioadă limitată, cineva putea căpăta o slujbă la Stat fără ca regele să ştie măcar. Cazul ne aminteşte de un alt suplinitor: Gruber – licenţiatul în litere care a ţinut locul lui Eminescu la catedra de la Şcoala Comercială. Gruber fusese acceptat în post printr-un document chiar şi mai simplu, prin care se aprobă lapidar *înlocuirea Dsale* (e vorba de Eminescu – n. ns.) *în acest interval de două luni cu Dl Gruber”* (24 noiembrie 1884). Aşa cum am arătat, când cele două luni au expirat s-a formulat o nouă cerere, apoi o alta, astfel încât, aproape un an de zile, Gruber a fost suplinitor al… suplinitorului! Şi dacă acest mecanism funcţiona la Agricultură, de ce nu ar fi mers şi la Culte? Rămâne de neconceput ca Petre Gârcineanu să fi fost pentru Eminescu cam ce fusese acesta pentru Gruber?

Să zicem că la 24 septembrie 1884 Eminescu a fost numit subbibliotecar în mod provizoriu. Evident, el nu a cunoscut acest detaliu (în caz contrar, nu avea nici un rost complicaţia cu anunţul fals din *Monitorul Oficial*, urmându-se

limpedea cale legală). Cum regele nu l-a confirmat în funcţie şi cum postul trebuia să fie ocupat, Caragiani a fost obligat să propună pe altcineva. Alesul a fost Gârcineanu. Toate acestea s-au petrecut fără ca Eminescu să fie pus în temă. Dovadă în acest sens rămâne faptul că, din moment ce Gârcineanu figurează în postul de custode în statele de plată redactate de Eminescu, înseamnă că acesta din urmă nu cunoştea situaţia reală. De aceea, rapoartele şi statele de plată scrise de el nu erau conforme cu realitatea. În consecinţă, la contabilitate nu ajungeau documentele redactate de el, ci altele. Asta ar însemna că ar fi existat o contabilitate dublă. Astfel, ajungem din nou la o ipoteză enunţată mai sus, când am şi enunţat o parte a argumentelor care nu permit să renunţăm încă la ea, doar pentru că pare fantezistă. De asemenea, dacă s-ar fi copiat modelul care a permis ca Eminescu să fie înlocuit la Şcoala Comercială de Gruber, erau obligatorii documente precum: numirea lui Gârcineanu (provizorie sau nu), cererea acestuia de a i se acorda un concediu şi propunerea ca în locul lui să fie acceptat Eminescu (varianta aminteşte de scenariul iniţial, propus de Maiorescu).

Deşi către ea par să ne conducă documentele existente, o atare versiune are şi un punct slab: dacă Gârcineanu fusese în mod oficial numit subbibliotecar, cui revenea postul de custode, rămas liber în urma acestei promovări? Tentaţia de a găsi unele explicaţii plauzibile – care şi există, de altfel – este mare. Cum pericolul nu este însă nici el mai mic, prefer să nu mai înaintez pe teritoriul minat al speculaţiilor, zorul prea mare fiind nejustificat. Sunt convins că răspunsul se află în arhiva Universităţii din Iaşi, unde trebuie să se găsească „dosarele" celor care au funcţionat la Bibliotecă în acea perioadă: I. Caragiani, Al. Filipide, P. Gârcineanu, P. Pop şi L. Sevescu. Informaţiile referitoare la aceştia pot limpezi şi situaţia lui Eminescu chiar şi dacă… lipsesc!

Pe tema în discuţie poate fi imaginată o lungă serie de variaţiuni, mai mult sau mai puţin diferite. Astfel, nu poate fi exclusă nici ipoteza că Eminescu ar fi înţeles ce se petrece, dar a lăsat lucrurile să curgă aşa cum doreau ceilalţi. Nu este imposibil nici ca el să fi acceptat să-i ţină locul lui Gârcineanu din cauză că tocmai îşi propusese să traducă *Gramatica sanscrită* (intenţie care se împăca destul de bine cu obligaţiile slujbei de la Bibliotecă, oricare ar fi fost aceasta) sau pentru că în liniştea Bibliotecii scăpa de zumzăiala „amicilor". Un adevăr incontestabil privitor la ultimul aspect rămâne acela că tinerii strânşi în jurul lui la *Fântâna Blanduziei* povestesc în numărul din 1 octombrie 1889 al revistei lor:

„Cât l-a mai plictisit pe Eminescu această simpatie pe care o inspira ori-cui? De câte ori nu fugea, ca să scape de prietenii a căror prezenţă nu o putea suferi, – el, atât de

rezervat, atât de retras de sgomot, care nu petrecea decât singur cu gândurile, sau ascuns, la vorbă şi la glumă, cu unul, doi sau trei prieteni de aproape.”

Cum spuneam, arhivarii şi documentariştii ieşeni ar putea fi de mare folos celor care încearcă să descurce iţele dosarului Eminescu, publicând documentele legate de postul de subbibliotecar: demisia lui Filipide, adresa prin care Caragiani anunţă Ministerul asupra acestei demisii şi propune un înlocuitor, răspunsul primit, un stat de plată de dinaintea venirii lui Eminescu şi altul de după arestare, numirea succesorului acestuia de către Ministerul Cultelor, schema personalului şi statutul Bibliotecii, concediile cerute şi obţinute de salariaţii instituţiei în perioada august 1884 – ianuarie 1887, precum şi orice alte informaţii legate de subiectul în discuţie. Paginile noastre, mereu deschise oricăror documente relevante, reprezintă doar una dintre ofertele între care au de ales.

Deocamdată, departe de a fi socotite probe indubitabile în susţinerea teoriei că Eminescu ar fi fost subbibliotecar, documentele scrise de acesta pentru Bibliotecă rămân piese care trebuie să fie folosite cu mare prudenţă. Dacă rândurile de mai sus nu sunt îndestul de convingătoare în acest sens, amintesc că hârtii cu rol administrativ întocmite de Eminescu au existat şi la ospiciul de la Mănăstirea Neamţului! Şi acolo, casierul stabilimentului *l-a rugat* să completeze nişte *„tabele de nutriment”*, care ajungeau la contabilitate. Simpla existenţă a acestor hârtii sau a registrelor completate de mâna lui trebuie să ne facă să credem că a fost (şi) salariat al balamucului?

Zvonuri care au făcut istorie

Să lăsăm o vreme ipoteza mai sus avansată şi să ne întoarcem la varianta clasicizată a perioadei în care Eminescu ar fi fost subbibliotecar, dând citire pasajelor mai importante din „raportul” lui M. Pompiliu către Maiorescu.

În timp ce Gh. Ungureanu, singurul autor care pare să fi văzut cu ochii lui statele de plată ale Bibliotecii Centrale din Iaşi, susţine că ultima semnătură pusă de Eminescu în coloanele acestora datează din noiembrie 1885, scrisoarea-raport a lui M. Pompiliu către Maiorescu (primăvara lui 1886) pretinde altceva:

„Nu mai puţin a perdut conştiinţa de împlinirea datoriei şi simţul de onestitate.

În timpul ce-şi face serviciul la bibliotecă, ese în oraş, lăsând uşile deschise şi cărţile în voea întâmplării; liberează cărţi fără să le noteze în registru. Şi mai pre sus de toate aceste, cheltueşte toate depositele de bani ce' i se lasă pentru cărţi. La mustrările ce-i fac

uneori în această privinţă, răspunde că nu-i adevărat, şi dacă n'are în cotro în faţa dovezilor ce-i aduc, întreabă: S'a plâns cineva că nu i-am dat paralele înapoi?

Într'un cuvânt e de tot prăpădit nu numai în privinţa intelectuală şi a îngrijirii de sine, dar şi în privinţa morală" (14 mai 1886).

Înainte de orice, trebuie subliniat că, în timpul vieţii lui Eminescu, atari informaţii nu au parvenit şi pe alte căi, singurul izvor (preluat mai apoi de mulţi alţii) fiind M. Pompiliu. El îl acuză pe Eminescu de foarte multe lucruri, dar spusele lui au doar aparent susţinere şi în paginile altor autori, aceştia nefăcând, de fapt, decât să preia zvonuri precum cel citat. Cum nimeni nu i-a aşezat vreodată pe Eminescu şi pe Pompiliu faţă în faţă şi cum acesta din urmă poate fi cu temei suspectat că nu i-a fost tocmai prieten, a ne baza numai pe declaraţia lui devine extrem de riscant. Să nu uităm că, în primele zile după reîntoarcerea lui în Iaşi, Eminescu a locuit la Pompiliu, dar pentru foarte scurt timp. Nu ştim ca în Iaşi Eminescu să îşi fi petrecut mai mult timp cu Pompiliu decât cu atâţia alţii, cu care era *obligat* să îşi treacă vremea. De altminteri, ne vine greu să credem că Pompiliu i-ar fi fost prea simpatic, atâta vreme cât acesta fusese desemnat spre a-i urmări fiecare mişcare şi, în plus, privea pierit după Veronica. (Probabil, sentimentul era reciproc, Eminescu fiind, în ochii lui Pompiliu *„pe zi ce merge mai nesuferit"*.) Fără să ştim ce anume avea în vedere Eminescu, citām dintr-o veche scrisoare către Veronica:

„Tu ai destul bun simţ ca să-nţelegi că nu-mi putea fi indiferent dacă acel om [Caragiale?] *pleacă la Iaşi de paşti, el care are familia aci şi asemenea vei găsi natural dacă eu, predispus de natură a admite totdeauna eventualitatea cea mai rea din toate, a trebuit să te ţin de rău că l-ai primit. Împrejurările în care l-ai primit sunt în adevăr alarmante, o recunosc, şi văz că onor. Miron Pompiliu e aci mai de vină decât tine"* (21 martie 1882).

Să revenim însă la textul citat din epistola lui M. Pompiliu, care scrie:

„În timpul ce-şi face serviciul la bibliotecă, ese în oraş, lăsând uşile deschise şi cărţile în voea întâmplării".

Dar, oare, Eminescu era singur în bilbiotecă? Dacă I. Caragiani, ca mulţi directori de teapa lui, nu venea la serviciu decât în vizită, custodele Gârcineanu şi anonimul L. Sevescu absentau şi ei? Dacă „nu", ce îi împiedica să închidă acele uşi, pe care Pompiliu pretinde că le-ar fi lăsat vraişte Eminescu? Cât timp aceştia doi se găseau în clădire, erau cărţile în pericol? Aparent, detaliul este nesemnificativ. În fapt, el ne atrage atenţia asupra faptului că Pompiliu pune în seama lui Eminescu toate relele pe care îşi imaginează că le-ar putea comite un subbibliotecar, mai puţin furtul.

„Cheltueşte toate depositele de bani ce' i se lasă pentru cărţi.”

Şi acum, ca şi în istoria cu apucarea damelor de turnură, presupunând că Eminescu chiar a luat vreodată din banii lăsaţi drept garanţie de cititori, M. Pompiliu exagerează mult sau chiar inventează. În primul rând, el recunoaşte implicit că nimeni nu s-a plâns vreodată că nu i s-au returnat banii sau că i s-au dat înapoi cu întârziere. Prin urmare, el nu îşi susţine afirmaţia cu probe. În al doilea rând, apare o nelămurire: dacă, pe de o parte, Eminescu prăpădea *„toate depositele de bani”* , dar, pe de altă parte, nimeni dintre cei care contribuiseră la formarea acelor depozite nu fusese păgubit, cum anume se refăceau sumele respective? M. Pompiliu nu îndrăzneşte să pretindă că el sau alt „amic” ar fi trebuit să scoată bani din buzunar, pentru a acoperi pretinsele „găuri” lăsate de Eminescu. Deci, dacă Pompiliu n-ar minţi, tot Eminescu punea paralele la loc. De unde? Din propriul buzunar, desigur. Dar, dacă Eminescu avea *banii lui*, nu dispare motivul pentru care el ar fi apelat la banii Bibliotecii?

Povestea cu pretinsa cheltuire a banilor altora dezvăluie însă un alt fapt, mult mai important: *vigilenţa cu care era urmărit Eminescu*, Pompiliu verificându-l până şi la locul de muncă, unde-i făcea (cu ce drept?) casa. Nuanţă esenţială, Pompiliu că nu îl informează şi pe Caragiani, superiorul lui Eminescu, dar el nici nu afirmă în mod explicit că Eminescu ar fi recunoscut acuzaţiile. Replica: *„S' a plâns cineva că nu i-am dat paralele înapoi?”* poate fi socotită şi mărturisire implicită, dar, la fel de bine, şi modalitate de a încheia un subiect, înainte ca discuţia să degenereze. A doua versiune pare mai plauzibilă:

1) de fiecare dată, Eminescu începuse prin a nega;

2) după experienţele de la Şuţu şi de la Döbling, el se ferea să dea prilej de a fi etichetat drept alienat, aşa că ocolea cu grijă motivele de enervare sau de controversă;

3) cum am arătat, cauza pentru care Eminescu ar fi apelat la banii strânşi din garanţii este şubredă (ca să nu spunem că lipseşte cu totul).

Informaţia lui Pompiliu va fi preluată de Chibici, care o va populariza:

> *„Eminache a fost de paşti în Bucureşti, dar nu-i merge prea bine cu sănătatea; l-a apucat un fel de nepăsare, de cheltuieşte fără nici o mustrare de cuget banii ce i se încredinţează ca garanţie pentru cărţile împrumutate de la bibliotecă, şi când' i poftit undeva la masă, se descalţă ca şi când ar fi la dânsul acasă; cu un cuvânt' i merge rău”* (scrisoare către I. Slavici – 30 aprilie 1886).

Prin urmare, Eminescu a fost extrem de darnic până la 28 iunie 1883, s-a făcut zgârcit după 26 februarie 1884 (după cum pretind Maiorescu şi

Călinescu – ultimul îl numeşte chiar *„avar”*), din 1886, a devenit şi hoţ, cheltuind *„fără nici o mustrare de cuget”* banii altora, pentru ca în 1887 să o exaspereze pe Harieta prin uşurinţa cu care topea banii? Nu e cam mare nehotărârea autorilor? Dacă am mai înţelege că un avar poate ajunge să fure, ciudatul mixaj propus, acela privind imaginara creatură cheltuitoare şi avară, totodată, rămâne mai greu de acceptat.

Chibici este singurul „amic” care susţine că Eminescu ar fi obişnuit să se descalţe atunci când mergea în vizită la cineva. Dacă acestei realităţi îi adăugăm faptul că, domiciliat la sute de kilometri de Iaşi fiind, Chibici nu putea vorbi despre Eminescu decât din auzite, suntem obligaţi să ne întrebăm dacă nu fabulează. Chibici! Niciodată el nu a pus la îndoială spusele celorlalţi şi niciodată nu a încercat să discute cu Eminescu despre „ororile” povestite de unul sau de altul, după cum, ulterior anului 1883, nu l-a îndemnat niciodată să scrie.

În istoria literară, Al. Chibici-Revneanu este prezentat la unison drept *„prieten intim”* al lui Eminescu. Nu contestăm că, poate, cândva, Eminescu i-o fi acordat lui Chibici ceva mai multă atenţie decât altora, dar asta nu dovedeşte că ar fi fost *mereu* apropiat sufletului lui. În fond, ce motive concrete ar fi avut Eminescu pentru a-l (mai?) simpatiza pe Chibici în mod deosebit? Faptul că nu-i răspunsese la epistolele trimise în cele mai grele clipe ale vieţii lui? Desigur, deşi nu credem deloc într-o asemenea variantă, admitem că nu este, totuşi, sută la sută imposibil ca, din motive care ne scapă, Eminescu să fi gândit altfel (comiţând, astfel, o mare eroare). În ciuda celor ce se lasă a se înţelege prin cărţi, numitul Chibici nu a avut nici o ocazie să constate nemijlocit aşa-zisa „alienare” a lui Eminescu. Faptul că, departe de a mărturisi acest lucru, el a încercat să sugereze cu totul altceva, nu poate să nu contrarieze, pentru că, mai ales în momentele în care imaginea lui Eminescu era terfelită de te miri cine, muţenia lui Chibici numai dovadă de moralitate nu era.

Una dintre scrisorile incluse în volumul IV al culegerii de *Studii şi documente literare* (1933) editat de I. E. Torouţiu, este cea despre care ni se spune că ar fi fost trimisă de Chibici lui Maiorescu, de la Florenţa, la data de 14 martie 1884. De aici, din vasta lucrare a lui Torouţiu, epistola a fost preluată de majoritatea autorilor. Faţă de această scrisoare păstrăm unele rezerve, întrucât Torouţiu nu menţionează sursa de la care a preluat-o (şi de-ar fi doar atât!). Posibil să se fi folosit de colecţia revistei *Convorbiri literare*, unde a apărut în 1906. Să zicem însă că reţinerea noastră este neîntemeiată şi să citām fraza care ne-ar putea interesa acum:

„Starea sănătăţii lui Eminescu s-a îndreptat mult la Florenţa şi cred că impresiile călătoriei la întoarcere în ţară o să aibă un efect şi mai salutariu…”

Deci, sănătatea lui Eminescu s-ar fi *„îndreptat mult la Florenţa”*, dar, zice Chibici în mod indirect, nu chiar de tot, fiind loc de şi mai bine. Ce repere medicale folosea Chibici, ca să poată aprecia starea sănătăţii lui Eminescu? Se referea la sănătatea psihică (pe care, cum o stabilea?) sau la cea fizică? Ce anume îl convinsese pe „amic” că ar fi avut loc un progres şi cum îl măsurase? Mister! Mister la fel de adânc, precum cel ce învăluie resortul intim care, de-a lungul anilor, i-a determinat pe unii să ia în serios vorbe goale culese de la te miri ce gospodină sau avocat şi să le transforme în diagnostice ferme. Oare, respectivii domni chiar cred sincer că este înţelept să îi acordăm mai mult credit lui Chibici, decât lui Obersteiner? Este benefic şi onest ca oralitatea lui Chibici să fie mai credibilă până şi decât probele materiale, precum scrisorile lui Eminescu?

Să ne întoarcem la punctul de plecare: acuzaţia că Eminescu ar fi cheltuit sumele lăsate garanţie pentru cărţile împrumutate. Departe de noi gândul de a sugera că, la urma urmei, dacă Eminescu ar mai fi luat întâmplător bani cu împrumut din fondurile pe care le gestiona la Bibliotecă, n-ar fi fost nici o tragedie! Ne întrebăm, însă, cum i-o fi dat prin cap lui Pompiliu să facă asemenea controale. Ce anume se urmărea? Se căutau neapărat noi motive? Nu ştim, dar din ciudăţenia unor asemenea relatări prinde contur o atmosfera de riguroasă supraveghere, aproape de teroare, în care Eminescu a fost silit să trăiască la Iaşi, după 1883. Încet, încet, faptul că, o dată scăpat din Mănăstirea Neamţului, Eminescu a plecat nu la Iaşi, ci la Botoşani îşi pierde caracterul de opţiune aleatorie. Când ne amintim şi că, încă de la 12 octombrie 1877, el îi scria lui Slavici: *„A-ţi spune pe larg câte împrejurări contribuie a-mi face Iaşii nesuferiţi ar însemna a scrie volume”*, alegerea Botoşanilor seamănă tot mai mult cu o evadare.

Poate, unii vor zice: ce contează atât de mult dacă Eminescu a funcţionat în mod legal sau nu, din moment ce şi-a primit **banii**? Tuturor acestora le-am aminti că, dacă banul ar fi fost principalul lucru pe care îl respecta, Eminescu ar fi putut să devină foarte bogat – mai bogat chiar decât Maiorescu. Şi, dacă tot n-ar fi suficient, i-am povăţui să mai citească o dată ce scria Emilia, fratelui ei, Titus:

„…azi, capul îi este cu siguranţă prea limpede încât să nu-şi dea seama, în cel mai scurt timp, de amăgirea grosolană. Ce influenţă ar putea avea asupra lui? Cea mai

vătămătoare ce se poate închipui. Şi noi înşine să-i spunem basmul din Iaşi, să facem din el un nărod ridicol şi, pentru a-i menaja ideea fixă, să-l acoperim cu o falsă demnitate?”

Poate, alţii vor zice: banii nu au miros. Nu-i adevărat. Cazul Eminescu ne arată şi prin acest episod ce falsuri ordinarea putea fi comise de către cei care conduceau Statul şi cât de bine se înţelegea Guvernul cu Opoziţia, când aveau interese comune.

Profesor, prin puteri proprii

Istoricii literari vorbesc de varii perioade petrecute de Eminescu la băi. În 1884 fusese la Repedea, în 1885 – la Liman, lângă Odesa, iar în 1886, puţin înainte de a „înnebuni” a doua oară, a mers din nou la Repedea (*„Eminescu e mult mai bine. A fost câteva săptămâni la Repedea unde a făcut băi regulate. El continuă băile şi acum”* – M. Pompiliu către Maiorescu, 12 septembrie 1886). Deci, dacă a părăsit Iaşii, Eminescu n-a mai putut merge la Bibliotecă. Şi-o fi luat concediu? Prima constatare este aceea că, potrivit arhivelor, Eminescu nu a depus nici o cerere de concediu – nici către directorul Caragiani, nici către rectorul Culianu, nici către ministrul Cultelor. Ba, mai mult, din amintita arhivă lipseşte până şi cererea de concediu medical, obligatorie în toamna lui 1884, când Eminescu şi-a rupt piciorul. Era, pe atunci, mai îngăduitoare legislaţia? Nu. Drept dovadă, Eminescu scrie în acea perioadă cereri pentru aprobarea unor concedii, dar nu le adresează Bibliotecii Centrale ieşene, ci… Şcolii Publice de Comerţ din Iaşi (numită în continuare Şcoala Comercială, unde semna, de altfel, şi statele de plată.

Rareori invocată, această perioadă de profesorat a lui Eminescu este trecută în plan secund, importanţa ei fiind minimalizată. De ce, oare?

Eminescu a devenit profesor prin proprie voinţă şi prin propriile puteri. Spre deosebire de funcţia de bibliotecar, cea de profesor a fost deţinută în mod perfect legal, iar salariul de profesor suplinitor era mai mare decât cel de subbibliotecar. Reuşind pe cont propriu, gestul lui Eminescu a surprins şi a diminuat vădit monopolul intervenţiei magistrului, care, în lumea umbrelor lui, avea, desigur, relaţii mult mai influente, pe care nu le-a folosit, însă, interesul lui fiind acela de a-l menţine pe Eminescu în starea de dependenţă totală faţă de înalta lui „mărinimie”.

Pentru a elimina comentarii gratuite, vom răsfoi documentele oficiale existente, privitor la obţinerea de către Eminescu a mult râvnitului post,

capabil să-i asigure independenţa financiară şi, prin ea, libertatea.

La 18 septembrie 1884 Eminescu se adresează *Ministerului Agriculturei, Comerciului, Industriei şi Domeniilor* (minister înfiinţat cu un an în urmă, condus pe atunci de Ion Câmpineanu şi numit de noi în continuare Ministerul Agriculturii). El solicită să i se încredinţeze suplinirea postului de profesor la catedra de Istorie Universală a Şcolii Comerciale (şcoală patronată de Ministerul Agriculturii). Cererea poartă o notă prin care se dispune includerea documentului la dosar, solicitantul fiind ulterior numit profesor suplinitor, la catedra de geografie şi statistică. Această iniţiativă a lui Eminescu este în contrast cu următorul fragment, din scrisoarea lui Missir către Maiorescu (13 mai 1884):

*„**La 1 septemvrie e pusă la concurs catedra de limba română** la liceu, fostă a lui Lambrior. Pentru această catedră se prezintă la concurs **junimistul nostru Filipide**, cel cu cronica lui Hur, şi e foarte probabil că va reuşi. În acest caz, se face vacant postul de subbibliotecar ocupat acum de Filipide.”*

Concursul invocat de Missir având loc la 1 septembrie, este limpede că Filipide a ştiut încă din primele zile ale lui septembrie că a obţinut postul dorit. Implicit, era cunoscut şi faptul că devenise vacant postul de subbibliotecar, deţinut de acesta până atunci. Documentele, autentice sau false, precizează încă din 24 septembrie că Filipide ar fi demisionat. Ne întrebăm: dacă s-a dorit cu adevărat ca Eminescu să-i succeadă lui Filipide, de ce nu a fost anunţat că va primi postul eliberat de acesta? Devine limpede că Eminescu a cerut catedra de istorie de la Şcoala Comercială pentru că nu avea o slujbă şi nici nu se întrevedea nimic la orizont. În cazul în care ar fi obţinut în mod legal mult trâmbiţatul post de subbibliotecar, oferit, se zice, graţie supremei griji a lui Maiorescu, probabil că Eminescu ar fi renunţat la profesorat atunci când, în locul istoriei, catedra pe care o solicitase, a primit-o pe cea de geografie şi statistică, ambele materii fiind *„cu un program foarte încărcat”* şi lipsite de manuale şi biliografie lesne de cercetat.

În sfârşit, dar nu în ultimul rând, merită să observăm că Eminescu nu a candidat pentru catedra scoasă la concurs de Liceul Naţional, unde a concurat şi Filipide şi unde era director V. Burlă, alt «amic intim». El a preferat Şcoala Comercială şi, mai mult, şi-a păstrat secret demersul faţă de junimişti. Să fi contat în alegerea lui faptul că Şcoala în cauză nu se afla sub tutela Cultelor, unde Maiorescu avea relaţii, ci sub umbrela Ministerului Agriculturii, pentru ai cărui funcţionari numele Eminescu nu avea de ce să fie semnal de alarmă?

O săptămână după ce Eminescu a depus cererea către Ministerul

Agriculturii, la 26 septembrie, se petrec două lucruri, simultan: pe de o parte, Comisia Permanentă din acest minister trimite raportul prin care se propune numirea lui Eminescu ca profesor suplinitor la catedra de Geografie şi de Statistică, ale Şcolii de Comerţ şi, pe de altă parte, Ministerul Cultelor anunţă Universitatea ieşeană că regele l-ar fi numit pe Eminescu în postul de subbibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iaşi, în baza unui decret (inexistent, de fapt!) despre care se afirmă în mod mincinos că ar fi fost semnat de rege cu două zile în urmă. La 30 septembrie, *„Monitorul Oficial”* anunţă că Eminescu a fost numit subbibliotecar, iar două zile mai târziu ni se spune că acesta a depus jurământul legal, pentru amintitul post, fără ca Ministerul să mai emită, însă, vreun alt document oficial.

Trebuie reţinute, aşadar, două lucruri. Primul este acela că, dacă Eminescu a depus într-adevăr jurământul pentru angajarea lui la Bibliotecă, a făcut-o într-un moment în care nu avea încă garanţia că de la Ministerul Agriculturii va primi un răspuns favorabil. Al doilea detaliu, şi mai important, îl dezvăluie scrisoarea trimisă de Maiorescu surorii lui, Emilia, la 27 septembrie. Atunci, magistrul invocă numirea lui Eminescu în postul de subbibliotecar, dar nu scrie nici un cuvânt despre catedra de geografie, obţinută de acesta la Şcoala Comercială. Explicaţia este una singură: Maiorescu nu a aflat de acest demers al lui Eminescu decât după ce „abulicul” Eminescu reuşise – repetăm: prin forţe proprii – să obţină o slujbă. Şi, dacă nu a ştiut el, este foarte probabil să nu fi ştiut nici majoritatea «amicilor» din Iaşi, care, altminteri, l-ar fi anunţat pe magistru.

Refrene în ceaţă

La 4 octombrie, este semnată decizia prin care Eminescu este numit profesor suplinitor la catedra de Geografie şi Statistică, începând cu 1 octombrie, iar două zile mai târziu Ministerul Agriculturii face cunoscut acest fapt atât directorului Şcolii Comerciale, I. G. Stravolca, cât şi lui Eminescu. Câteva zile după aceasta, la 15 octombrie, conducerea Şcolii trimite Ministerului tutelar *„Foea de jurământ a dlui profesor suplinitor Mihai Eminescu, numit cu ordinul D-voastre N° 59983 a.c.”*.

Nu trece săptămâna, şi Eminescu îi scrie lui Chibici (20 octombrie):

„Am mai încăput – ***fără voie*** *– într-o belea greu de descurcat. Fiind vacante mai multe catedre la şcoala comercială, cerusem suplinirea istoriei. Dar catedra aceasta*

*dându-se altuia, **m-a însărcinat** pe mine cu geografia şi statistica, cu **un program foarte încărcat**, obiect care **are incovenientul că nici cărţi nu există pentru studiarea lui, iar el însuşi consistă dintr-un dicţionar de mii de nume proprii şi de cifre statistice**. Cât despre onorata bibliotecă, e atât de încurcată şi îngrămădită, încât **ar trebui** un an sau doi pentru a introduce orânduială în acest haos ereditar"* (subl. ns.).

Pornind de la acest paragraf, Călinescu amplifică:

*„Cum **n-avea cărţi de specialitate şi putere de muncă**, însărcinarea aceasta i se părea o «belea». A profesat totuşi un an şcolar, de la 1 oct. 1884 la 1 sept. 1885"* (subl. ns.).

Iată, încă o dată, cu câtă dezinvoltură *„divinul"* făcea adăugiri, cu de la sine putere, atunci când *trebuia* să demonstreze un *anumit* lucru. Pasajul din epistola către Chibici contrazice afirmaţiile lui Călinescu, căci numai un om cu o *deosebit de mare* putere de muncă se putea înhăma la un asemenea travaliu, care consta în culegere de informaţii din diverse lucrări, nici una de specialitate, fiind, în plus, obligat să memoreze şi un mare număr de date exacte. Nu ştiu câţi istorici literari s-ar încumeta la aşa ceva, când destui dintre ei dovedesc lipsă de hărnicie şi de probitate elementară chiar în propria materie!

„Belea" era întreaga situaţie în care se găsea Eminescu, ţinut cu sila într-un mediu pe care nu-l mai suferea. Merită să remarcăm că feluriţi istorici literari îl consideră pe Eminescu lipsit de putere de muncă, dar, pe de altă parte, nici unul dintre ei nu se miră că acesta putea avea două slujbe!

În scrisoarea către Chibici, prin comparaţie cu postul de profesor, pe care îl comentează ca pe ceva ferm, referirea lui Eminescu la Bibliotecă este foarte vagă şi nu îl angajează în nici un fel. El scrie despre situaţia de acolo în treacăt, la „şi altele" şi nu este complet exclus ca trimiterea să fie făcută în legătură cu necesarul documentării pentru catedra de la Şcoala Comercială, Eminescu găsind cu greu în rafturile ei publicaţiile căutate. Când afirmă că biblioteca, *„încurcată şi îngrămădită, încât **ar trebui** un an sau doi pentru a introduce orânduială în acest haos ereditar"* (subl. ns.), el nu leagă în nici un fel starea respectivă de propriile obligaţii profesionale, ca posibil subbibliotecar, ci se situează pe poziţia celui dinafara bibliotecii, care face o simplă constatare. Oare, prezenţa lui *„**ar** trebui"*, în loc de *„**va** trebui"*, este accidentală? Eminescu observase dezorganizarea cărţilor din bibliotecă de pe poziţia *angajatului obligat* să se descurce între ele sau de pe cea a cititorului venit să caute diferite lucrări, prin care spera să compenseze lipsa manualelor de geografie şi statistică? Era scrisoarea lui Eminescu un mod voalat de a respinge numirea ca subbibliotecar, sub pretextul că Şcoala i-ar ocupa tot timpul?

În ultima decadă a lunii octombrie 1884, Eminescu a alunecat pe gheaţă şi şi-a rupt piciorul. Detalii despre acest moment am găsit în manuscrisele lui A. C. Cuza, aflate la Biblioteca Academiei Române. Faptul că ele nu-i interesează pe unii istorici literari arată că dumnealor îşi cern informaţia în funcţie de culoarea politică a autorului – obicei nejustificat, care provoacă mari îndoieli în ceea ce priveşte caracterul obiectiv al studiilor lor. Situaţia devine şi mai jenantă atunci când din atari fonduri sunt preluate şi publicate diverse informaţii, fără a se preciza provenienţa lor.

Despre momentul şi locul în care s-a petrecut accidentul, A. C. Cuza scrie:

„În Noiembrie 1884, Eminescu, alunecând într-o noapte în poarta otelului «România» – istoricul «Petrea Bacalul» – unde locuia, în «hulubăria» din fundul curţei aşa cum am văzut, şi-a rupt piciorul, aşa că a fost nevoie să fie internat în spitalul Sf. Spiridon, unde mă duceam foarte des să-l văd, găsindu-l cetind (îmi aduc aminte că i-am procurat între altele, romane de-ale lui Alexandre Dumas tatăl), sau jucând şah-ul cu un domn Saint Pierre, profesor pensionar de limbi moderne, înzestrat cu o aleasă cultură şi care a murit deunăzi la Iaşi."

Referitor la context, Cuza notează:

„Accidentul lui Eminescu s-a tras de la o petrecere – după cum mi-a amintit d. profesor P. Novleanu, unul din cei mai buni foşti prieteni din Iaşi ai poetului. Într-o seară de la restaurantul P. Barothy din strada Lăpuşneanu – local ocupat acum de gravorul Sternberg şi care pe atunci era locul de întâlnire a câtorva prieteni – Eminescu a plecat în tovărăşia lui Petru V. Grigoriu («Buduşcă») poetul cunoscut şi a profesorului G. Vârgolici supranumit «Spaniolul», tovarăşi nedespărţiţi de petrecere, ca să meargă la Tătăraşi pe la miezul nopţei pentru a mânca mămăliguţă cu ochiuri."

Barothy era patronul ungur al unei ospătării; implicat în revoluţie, el fusese deţinut în timpul domniei lui Al. I. Cuza. Într-o scrisoare trimisă lui Novleanu de la Liman, Eminescu se referă la birtul lui Barothy, în care se pare că obişnuia să mănânce – asemenea celor cărora la scria, precum şi altor junimişti.

Data exactă a accidentului nu este cunoscută. Întrucât ştim, însă, că la 30 octombrie 1884, Eminescu a solicitat ministrului Agriculturii să-i aprobe un concediu de două luni, fiind bolnav, putem presupune că accidentul se produsese cu o zi, două în urmă (ceea ce ne conduce la concluzia că A. C. Cuza greşeşte, atunci când îl plasează în luna noiembrie – eroare mai mică, însă, decât cea comisă de I. Creţu, care mută accidentul în 1885):

„Subsemnatul fiind bolnav după cum probează alăturatul certificat medical. Vă rog să binevoiţi a-mi acorda un congediu de două luni, timp pentru care Vă propun de

suplinitor pe d. Simeon Crainic student în anul al III-lea al Facultăţii de litere din Iaşi" – în josul paginii, fiind trecut acordul lui Crainic: *„Consimt a suplini pe Dl. Eminescu pe timpul congediului său"*.

Întrucât timpul trecea fără ca Ministerul să răspundă, la 9 noiembrie, directorul Şcolii Comerciale s-a adresat şi el aceluiaşi ministru:

„De mai mult timp, Domnul suplinitor al Catedrei de Geografie de pe lângă această şcoală, M. Eminescu, ne-a făcut verbal cunoscut că a cerut de la Domnia Voastră, pentru cas de boală, un congediu pe două luni, cu condiţiune de a lăsa în locu ' i, spre suplinire, altă persoană.

În privinţa decisiunei ce veţi fi binevoit a lua asupra cererii în cestiune, neavând nici o cunoscinţă, şi pe lânga aceasta cursul de Geografie nefiind de nimeni predat, vă rugăm respectuos Domnule Ministru, a ne comunica decisiunea Domniei-Voastre în causă, şi a ne da ordine de urmare."

Imediat după accident, Eminescu fusese internat în Spitalul Sfântul Spiridon, unde, conform lui Augustin Z. N. Pop, *„i se puse piciorul în ghips de către doctorul Ludovic Russ-senior şi de doctorandul Gavrilescu"* (vezi *Pe urmele lui Mihai Eminescu*). Probabil la solicitarea indirectă a Ministerului, la 12 noiembrie, un medic al cărui nume pare să fi fost Sculy a eliberat un document medical (numărul 44), care sună astfel:

„Certificat

Subsemnatul, Doctor în Medicină, Medic Primar al Secţiunei Chirurgice, certifică că Dl M. Eminescu suferă de o fractură maleolară şi pentru a cărei vindecare are necesitate de un timp de 2 luni de zile.

Drept care i se eliberează acest Certificat.

p Medic Primar"

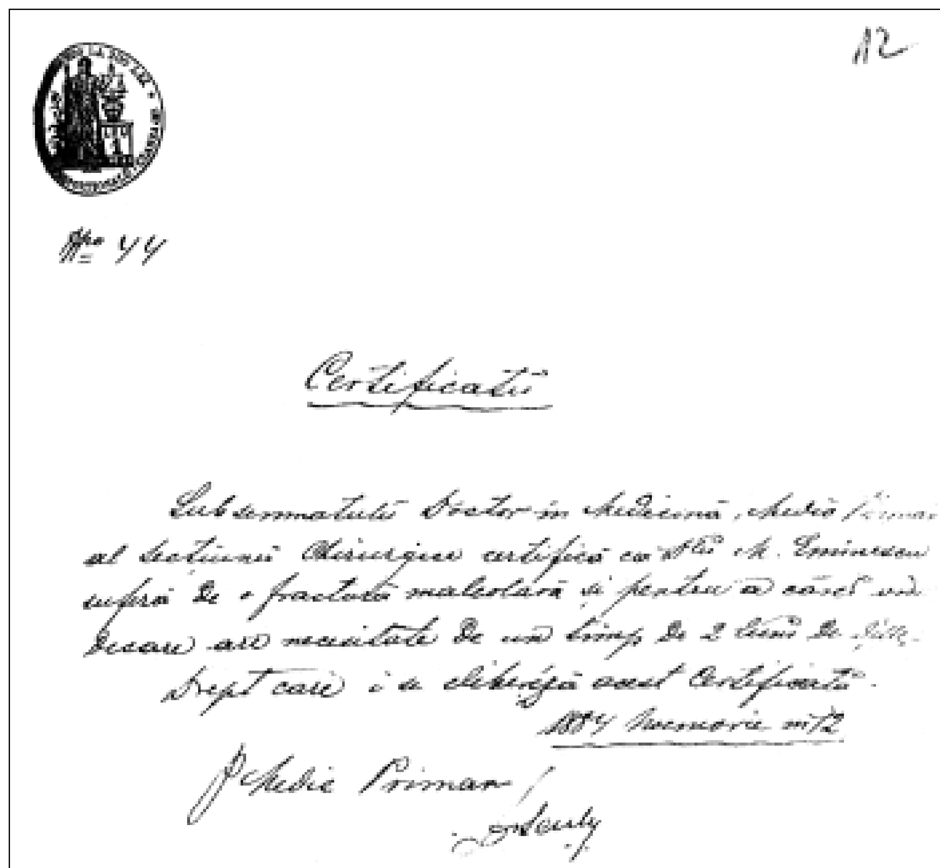
Urmare unei telegrame a ministrului, I. G. Stravolca, directorul Şcolii Comerciale, îi expediază acestuia *„tabloul"* cuprinzând: *„Numărul şi data ordinului de numire a personalului didactic al şcoalei Comerciale din Iaşi"* (aici, la poziţia a patra, apare Eminescu, numit la catedra Geografie, prin ordinul 59983 / 6 octombrie 1884), precum şi statul *„constatând presenţa şi achitarea personalului şcoalei comerciale"* – mai simplu numit astăzi *statul de plată*. Încadrat cu un salariu brut de 252 de lei, Eminescu primea în mână 215 lei şi 46 de bani (25,20 lei fiind opriţi pentru *„fondul Casei pensiunilor"*, iar 5 la sută din rest, reprezentând *„tacsă"*).

În noiembrie, Stravolca a corespondat cu Ministerul, pentru a se stabili persoana care avea să-l suplinească pe Eminescu, până la vindecarea fracturii.

Cum s-a văzut, Eminescu propusese pe S. Crainic, un tânăr student. În cele din urmă, după ce îl vizitează pe Eminescu la spital, Stravolca telegrafiază la Bucureşti:

„Răspund telegramei 69505 (din 16 noiembrie – n. ns.)
Rog aprobaţi în interesul învăţământului suplinirea lui Eminescu prin Gruber, licenţiat în litere. Am văzut pe Eminescu la spitral, cu care m' am înţeles.”

Cine era acest misterios *„domn Gruber”*, al cărui prenume nu apare în documentele existente, singurul lucru care se ştie despre el fiind acela că era *„licenţiat în litere”*? Posibil să fie vorba de Eduard Gruber, viitorul soţ al uneia dintre fiicele Veronicăi Micle (Virginia, mezina). E. Gruber a absolvit Facultatea de litere din Iaşi în 1884, în anii studenţiei fiind şi profesor suplinitor la Liceul Naţional din Iaşi.

12

No. 44

Certificatŭ

Subsemnatulŭ Doctor în Medicină, Medic Primar al Secţiunii Chirurgice certifică că D-lu M. Eminescu sufere de o fractură maleolară şi pentru a cărei vindecare are necesitate de un timp de 2 luni de zile.
Drept care i se eliberează acest Certificatŭ.

1884 Ianuarie 12

p. Medic Primar

În ultimele zile ale toamnei, Comisia permanentă din cadrul Ministerului Agriculturii avizează cererea lui Eminescu, privind acordarea concediului, iar două zile mai târziu, la 24 noiembrie, Divisiunea Agriculturii anunţă Şcoala Comercială:

„La telegrama Dv. No 473 am onoare a vă răspunde că Ministerul, pe baza certificatului medical alăturat pe lângă petiţia registrată la No. 69505, acordă un congediu de două luni de zile Dlui M. Eminescu, profesor suplinitor la catedra de Geografie şi statistică de la acea şcoală şi înlocuirea Dsale în acest interval de două luni cu Dl Gruber, licenţiat în litere, rugându-vă să bine voiţi a comunica numiţilor această dispoziţiune."

Anul 1884 se încheie fără alte probleme cu Şcoala Comercială.

În ceea ce priveşte raporturile lui Eminescu cu Biblioteca Centrală, faptul că nici un document al acestei instituţii nu consemnează absenţa lui Eminescu de la serviciu rămâne cel puţin straniu. Aşa cum am arătat, în decembrie 1886, după internarea la Mănăstirea Neamţului, directorul Bibliotecii ar fi cerut rapida înlocuire a lui Eminescu, *„lucrările din această Bibliotecă fiind multe şi urgente"*. Oare, în ultimele luni ale anului 1884, nu erau la fel de *„multe"* şi de *„urgente"*? Oare, atunci Eminescu nu era firesc să fie suplinit, până la vindecarea fracturii? Dar, mai ales, ce să înţelegem din faptul că Eminescu a cerut concediu de la ministerul care tutela Şcoala Comercială, nu de la cel de care depindea Biblioteca? Nedumerirea este cu atât mai mare, cu cât, dacă ar fi să ne luăm după cele scrise în documentele (vădit ticluite!) emise de Ministerul Cultelor, Eminescu fusese întâi numit subbibliotecar şi abia apoi profesor suplinitor. Oare, Eminescu ştia cu totul altceva, decât găsim noi, acum, în arhive?

Se pare că da.

La urma urmei, putem face abstracţie de faptul că, aşa cum am mai spus, „angajarea" lui Eminescu la Biblioteca Centrală s-a petrecut exact aşa cum dorise Maiorescu încă de la început, când nu se aşteptase la reacţia vehementă a surorii lui? După ce a anunţat-o că ministrul Cultelor *„va emite un decret de numire a lui Eminescu, numai de formă, ca bibliotecar al Universităţii din Iaşi"*, Maiorescu, reamintesc, a dat şi următoarele detalii (7 aprilie 1884):

„...eu am aranjat cu ministerul în următorul mod: el, Carajani, îşi dă demisia numai de formă, Eminescu este numit de asemeni numai de formă, ***nu-şi ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când*** (subl. ns.)*, fiind în concediu."*

Aşadar, atât numirea formală, cât şi demisia celui pe care, pasămite, avea să îl înlocuiască Eminescu, erau nişte falsuri care *se puteau comite* fără teamă.

Documentele ne dovedesc că, la 24 septembrie 1884, un subaltern al ministrului chiar a semnat *„un decret de numire a lui Eminescu, numai de formă”*, căci regele nu a semnat decretul (dacă acesta i-o fi fost înaintat). În consecinţă, situaţiile din aprilie şi septembrie 1884 diferă doar prin faptul că, iniţial, Maiorescu a fost sincer faţă de sora lui, dar, văzând neaşteptata ei reacţie vehementă, pentru a elimina orice polemică, atunci când propunerea a fost pusă în practică, a minţit-o şi pe ea, după cum îi minţise pe cei mai mulţi, încă de la bun început.

Dacă Eminescu şi-ar fi luat *„slujba în primire”*, el n-ar mai fi putut să predea la Şcoala Comercială. De aceea, aşa cum preconizase Maiorescu cu luni bune în urmă, Eminescu nu putea ajunge la Bibliotecă decât *„din când în când”* şi nu se ştie cu ce scop. Cum ultimul stat de plată cu numele lui Eminescu (dar nesemnat de el) datează din decembrie 1885, rezultă că, indiferent ce s-ar fi petrecut până atunci, cel mai târziu din această lună, din motive rămase necunoscute, Eminescu a renunţat la postul de subbibliotecar – pe care, repetăm, cu excepţia primei luni (octombrie 1883), nu îl putea ocupa decât în mod ilegal).

În anul 1885, la 24 ianuarie (ziua în care *„espira”* concediul lui Eminescu), directorul Stravolca se adresează ministrului:

„Domnul M. Eminescu aflându-se încă bolnav în spital, şi prin urmare în imposibilitate de a-şi începe cursul său la această şcoală, am onoare a vă ruga să binevoiţi a aproba continuarea suplinirei sala până la însănătoşire, tot prin Domnul Gruber, ca pănă în prezent.”

Prin urmare, la 24 ianuarie Eminescu se găsea tot în spital, documentul citat infirmând spusele celor care susţin că Eminescu ar fi fost externat încă de la 1 ianuarie. (La 27 decembrie, într-o scrisoare către Maiorescu, Vlahuţă îl anunţă pe acesta că Eminescu, *„La 1 Ianuar iese din spital”*, dar, probabil, au intervenit unele complicaţii.) Prompt, Ministerul răspunde a doua zi, anunţând că ministrul *„acordă prelungirea concediului Dlui M. Eminescu, profesor la acea şcoală, încă cu 2 luni.”*

Se pare că invocata temere a lui Eminescu, privind vindecarea fracturii nu a fost neîntemeiată (*„Hei, hei, domnule Gavrilescu* – ar fi spus el –, *nu mai calcă iarbă verde piciorul lui Eminescu”*), căci acesta nu se întremase nici după scurgerea altor două luni. Aşa se face că, la 4 aprilie, directorul Şcolii Comerciale informează Ministerul că Eminescu *„nu-şi poate reîncepe cursul [...] din cauza nedeplinei sale însănătoşiri”*, motiv pentru care solicită ca acesta

să fie suplinit de E. Gruber până la finele anului şcolar. O săptămână mai târziu, un funcţionar al Ministerului Agriculturii va pune pe document o rezoluţie favorabilă: *„Se aprobă. 11 apr. 1885”*.

Din documente, constatăm că Eminescu s-a aflat în incapacitate de a lucra nu numai la sfârşitul anului 1884, ci şi în prima jumătate a lui 1885, nefiind deloc limpede când anume a părăsit spitalul şi în ce stare se afla piciorul în momentul externării. Întrucât, atunci când solicită noua prelungire a concediului, Stravolca nu mai menţionează că Eminescu s-ar găsi în spital, ci doar că însănătoşirea lui nu ar fi deplină, putem crede că la 4 aprilie Eminescu fusese, deja, externat. Ipoteza pare a fi confirmată de Gh. Ungureanu, potrivit căruia, în perioada martie–noiembrie 1885, rapoartele Bibliotecii au fost scrise de mâna lui Eminescu. Chiar dacă asta nu demonstrează şi unde anume au fost ele redactate (puteau fi scrise şi acasă), putem afirma fără mari temeri că am greşi că, în martie, Eminescu părăsise patul spitalului, dar că problemele create de fractura suferită nu se încheiaseră. În consecinţă, cred că G. Munteanu greşeşte profund când scrie, ca despre un fluture: *„Anul 1885, până la jumătate, Eminescu şi l-a petrecut între şcoala comercială şi bibliotecă”*.

În ceea ce priveşte strict aspectul pecuniar, este sigur că în statele de plată apar numele şi semnătura lui Eminescu, dar nu este la fel de clar şi câţi bani a primit el, efectiv, de pe urma postului de profesor, deoarece nu ştim dacă şi în ce proporţie îşi împărţea banii cuveniţi lunar cu Gruber, cel care îl suplinea.

În condiţiile prezentate, în care, din cauze de forţă majoră, Eminescu nu a predat nici o lună încheiată la Şcoala Comercială, devine (aproape) impropriu să vorbim de *anul lui de profesorat*. Rămâne însă fundamental faptul că, prin numirea în postul de profesor suplinitor, el a funcţionat ca *salariat legal al Statului* – lucru care nu se poate spune despre postul de subbibliotecar.

Cum am arătat, Gh. Ungureanu ne asigură: *„Toate rapoartele Bibliotecii pentru înaintarea statelor pe lunile martie–noiembrie* (1885 – n. ns.) ***sunt scrise de Eminescu***” (subl. ns.). Ciudat! Chiar foarte ciudat! Mai întâi, pentru că în arhivele din Capitală, aparţinând Ministerului Cultelor, nu se regăsesc copii ale acelor state şi, în al doilea rând, pentru că la 1 august 1885 Eminescu deja plecase spre Liman, lângă Odesa, iar la 2 septembrie încă mai era acolo, anunţând că va mai întârzia vreo două zile. Aşa stând lucrurile, când anume a redactat Eminescu statul pentru luna august? L-a scris în avans? Dacă „da”, de ce nu ne-am gândi că toate au fost puse pe hârtie în aceeaşi zi, pentru a scăpa de-o grijă? Şi, mai mult, de unde am şti că, astfel, şi-a îndeplinit o

sarcină de serviciu ori doar a răspuns unei rugăminţi? Reamintesc că Eminescu a scris cu mâna lui şi o serie de hârtii ce priveau administrarea ospiciului de la Mănăstirea Neamţului, fără a-l fi obligat cineva. Pur şi simplu, a dat curs solicitării intendentului!

Ion Creţu opinează, în cor cu alţii:

„Inventarierea făcută în 1885 arată aceeaşi grijă de precizie şi de ordine ca în 1874–1875, când era director al aceleiaşi biblioteci.”

În ce lună anume a anului s-a făcut inventarierea şi în ce anume constau probele participării lui Eminescu la efectuarea ei? În orice caz, în contextul prezentat până aici, posibila existenţă a unor *pagini scrise de Eminescu* nu mai pot constitui probe indubitabile că acesta ar fi fost salariatul Bibliotecii. Argumentul forte ni l-a furnizat mărturisirea lui Maiorescu însuşi (epistola către Emilia, 5 mai 1884). De la magistru am aflat că, în urma intervenţiei lui oculte, Ministerul Cultelor a redactat adresa către Burlă, prin care Eminescu era *„însărcinat”* să ia *„parte în Comisiunea pentru inventarierea documentelor istorice găsite la Sf. Nicolae”*. Aidoma documentului de „numire” în postul de subbibliotecar, şi adresa citată este semnată, *pentru* ministru, de Gr. Tocilescu, iar *pentru* şeful Diviziei, de I. Vlădoianu. Aşa cum se ştie, o vreme, Eminescu şi-a luat în serios însărcinarea, muncind *fără să fie salariat şi fără să fie retribuit*, doar pentru a-l ajuta pe „amicul” Burlă, cel răspunzător de inventarul respectiv. Acest fapt, cumulat cu evidenta falsificare a deciziei de numire în schema Bibliotecii Centrale, ne obligă să fim suspicioşi. Deocamdată, nimic nu ne dovedeşte că implicarea lui Eminescu în inventarierea Bibliotecii şi a documentelor de la biserica Sfântul Nicolae nu s-au făcut în condiţii similare – poate, chiar identice.

Haşdeu forţează mâna lui Maiorescu

Cam acestea sunt datele privitoare la a doua perioadă ieşeană a lui Eminescu, din perspectivă administrativă, birocratică. Din păcate, istoria literară nu a prezentat niciodată, amplu şi critic, acest episod. Mai mult, aşa cum se vede, unii dintre meseriaşii ei n-au pregetat să eludeze adevărul. Noroc cu arhivarii, care, spre marea lor cinste, şi-au făcut datoria, punându-ne la îndemână probe zdrobitoare, privind perioada în care Eminescu a figurat în statele de plată ale Şcolii Comerciale, ca profesor suplinitor de geografie.

Lucrurile nu se opresc însă aici. Într-o volum editat de Direcţia Generală a Arhivelor Statului din România, cuprinzând o culegere de 200 de documente, selectate de Lidia Brânceanu sub genericul *„B. P. Haşdeu. Mărturii”* (1993) am dat de o informaţie de-a dreptul senzaţională. Nici autoarea, nici D.G.A.S. nu au făcut vâlvă în jurul descoperirii (ba, textul care interesează, o rezoluţie a lui Haşdeu, este cules cu un corp de literă mai mic şi inclus între explicaţii). Şi dacă noutatea mai putea trece neobservată de biografii lui Eminescu, surprinde că ea a scăpat celor care au încercat să scrie viaţa lui Haşdeu. Dar, probabil că Lidia Brânceanu are dreptate atunci când îl prezintă pe acesta din urmă între personalităţile *„despre care istoricii şi literaţii s-au ocupat încă prea puţin”*.

Descoperirea constă în faptul că, înainte ca Eminescu să fie numit în postul de subbibliotecar, se crease oportunitatea ca el să devină directorul Arhivelor din Iaşi – funcţie onorabilă şi bine venită în acel moment. Dacă nu s-a pus în aplicare, de vină a fost, ca şi până atunci, tot lumea politică.

●

Precum am arătat în alte pagini, Eminescu s-a întors de la Viena (prin Italia?) la sfârşitul lunii martie 1884, iar la Iaşi a ajuns la 7 aprilie. Din acel moment, el a fost ţinut fără slujbă cât de mult s-a putut. Nu degeaba i-a scris Maiorescu Harietei, la 14 martie 1884:

> *„Întrebarea este acum, în ce mod* ***să trăiască vreo 4 sau 5 luni la ţară****, cât îi mai trebuie până se va întrema pe deplin?* ***După acest timp*** *ne vom îngriji noi, ca să aibă o funcţiune mai liniştită”* (subl. ns.).

Aparent, magistrul avea mare grijă de sănătatea lui Eminescu, nu cumva acesta să se epuizeze. În realitate, el nu ştia cum să-l ţină cât mai departe de Capitală şi de masa de lucru. De altminteri, constatăm că argumentul folosit pentru Harieta (dorinţa de a se *„întrema pe deplin”* Eminescu) nu apare şi în corespondenţa cu Emilia, care era mai greu de păcălit, inclusiv, pentru că avea ocazia să-l vadă pe „bolnav” cu ochii ei şi să discute cu el. (O vreme, sora magistrului a fost cel mai îndârjit şi mai eficient apărător al intereselor lui Eminescu.) Punctul comun al scrisorilor lui Maiorescu către Harieta şi către Emilia rămâne tergiversarea. Pentru Harieta oferă drept explicaţie starea de convalescenţă a lui Eminescu, în vreme ce pe Emilia încearcă să o liniştească, dând vina pe ministrul Cultelor. În mod paradoxal, Maiorescu susţine în scrisorile către sora lui că Petre S. Aurelian ar refuza să-l desemneze pe Eminescu în mod legal bibliotecar, dar s-ar arăta dispus să comită pentru binele acestuia o… infracţiune, precum *„numirea pro-forma”* a unui salariat!

În general, când se vorbeşte despre Eminescu şi de B. P. Haşdeu, se spune, scurt şi sec, că între ei nu ar fi existat nici o legătură. Principalul argument: modul ironic, zeflemisitor uneori, în care Haşdeu tratează adesea opera poetică a lui Eminescu. Dacă a fost sută la sută sincer ori dacă, prin Eminescu, Haşdeu credea că îi plăteşte unele poliţe lui Maiorescu, duşmanul lui neîmpăcat, este o chestiune căreia nicicând nu i se va mai găsi un răspuns precis. Ştim doar că, spre deosebire de Haşdeu, Eminescu nu i-a răspuns acestuia nici cu patimă, nici cu venin, recunoscându-i meritele şi punctând ceea ce el socotea a fi imperfect ori chiar greşit.

Dacă trecem peste bogata gură a lumii şi ne uităm iar prin documente, descoperim o informaţie care îl pune pe Haşdeu într-o lumină nouă, neaşteptată pentru cei care trăiesc numai cu zemuri stătute de istorie literară. Este vorba de adresa cu numărul 10.230, emisă la 17 septembrie 1884 de Ministerul Cultelor, sub semnătura directorului general Gr. Tocilescu şi primită de B. P. Haşdeu, pe atunci, director al Arhivelor Naţionale, a doua zi:

„Domnule director
Având în vedere repetitoarele Domniei voastre raporturi relative la reaua conducere a serviciului Arhivei Sucursalei din Iaşi şi considerând că prin adresa dvs. nr. 146 din 1883 aţi arătat că aceasta provine din cauză că şeful acelei arhive a ajuns la o aşa bătrâneţe încât este şi surd şi slab de vedere, astfel că nu mai poate fi la înălţimea unei asemenea funcţiuni, subsemnatul în vederea acestor consideraţiuni şi în interesul serviciului, are onoare a vă invita să binevoiţi a recomanda altă persoană în locul D-lui Tăutu care va rămâne a-şi regula drepturile la pensiune.”

Pe acest document, Haşdeu a pus următoarea rezoluţie:

„Rugând pe Ministeriu a regula cât mai curând la pensie pe Dl. Tăutu, ***subscrisul recomandă în locu-i pe Dl. Eminescu, foarte cunoscut nu numai ca scriitor****, dar posedând totodată, după cum a avut subscrisul ocaziunea de a constata însuşi,* ***cunoştinţe serioase în istoria şi paleografia română****”* (subl. ns.).

Nu ştim dacă Eminescu a aflat vreodată de această propunere a lui Haşdeu. Cert este doar faptul că, tot la 18 septembrie (deci, chiar în ziua în care Haşdeu scria rezoluţia citată), Eminescu înainta ministrului Agriculturii solicitarea de a-i încredinţa postul de profesor suplinitor la Şcoala Publică de Comerţ din Iaşi, unde dorea să predea istorie. Aşadar, într-o singură săptămână, s-ar fi creat trei fronturi, dintre care, primele două s-au deschis simultan: 1) Eminescu a făcut demersuri pentru a obţine o catedră, 2) Haşdeu a încercat, fără ştirea acestuia, să intervină în favoarea lui, propunându-l să

preia Arhivele ieşene; 3) nici o săptămână mai târziu, a apărut „fumigena" cu numirea ca subbibliotecar.

Eforturile personale, depuse de Eminescu pe cont propriu, fără a cere şi fără a beneficia de sprijin din partea lui Maiorescu sau al *Junimii* şi chiar fără a-i fi înştiinţat pe „amici", au fost doar pe jumătate încununate de succes, căci el solicitase una, dar avea să primească alta. De bine, de rău, îşi asigurase însă un venit lunar.

Referitor la rezoluţia prin care Eminescu a fost propus pentru postul de director al Arhivelor ieşene, am arătat cum o primă coincidenţă este aceea că, în ziua în care Haşdeu făcea această recomandare, beneficiarul ei tocmai cerea să participe la concursul pentru o catedră la Şcoala Comercială. Dar această potriveală nu este singura. O a doua coincidenţă, mult mai ciudată, se petrece la 26 septembrie 1884, când Comisia Permanentă din Ministerul Agriculturii propune numirea lui Eminescu ca profesor la Şcoala Comercială ieşeană, iar Ministerul Cultelor anunţă Universitatea din Iaşi că Eminescu ar fi fost, deja, numit subbibliotecar al Bibliotecii Centrale. În vreme ce documentul emis de Ministeriul Agriculturii nu surprinde, fiind doar o verigă într-un lanţ firesc, celălalt pune pe gânduri, căci decizia respectivă avea la bază un Decret regal… inexistent.

În sfârşit, există şi o a treia coincidenţă (?): atât adresa prin care Haşdeu a fost invitat să propună un nou director pentru Arhivele din Iaşi, cât şi numirea lui Eminescu în funcţia de subbibliotecar poartă semnătura aceluiaşi om: Grigore Tocilescu! Lucrurile devin cu atât mai dubioase cu cât Tocilescu, când i-a cerut lui Haşdeu să binevoiască *„a recomanda altă persoană"* în locul directorului existent, depăşit de vârstă, a scris negru pe alb că schimbarea s-ar impune, relativ urgent, *„în interesul serviciului"*. Cu toate acestea, după ce Haşdeu a răspuns indicându-l pe Eminescu, demersurile au îngheţat, pur şi simplu. Chestiunea a mai fost (re)deschisă abia un an mai târziu, în august 1885, şi chiar şi atunci datorită unui caz de forţă majoră:

„4/16 septembrie 1885
Ministerului Cultelor,
Dl. G. Tăutu, şeful Arhivei Sucursalei din Iaşi, ***încetând din viaţă*** *(subl. ns.), precum am avut onoarea a vă face cunoscut prin adresa nr. 215 din 16 ale expiratei luni august, subsemnatul, în conformitate cu art. 5 din Regulamentul Arhivelor recomandă în acea funcţiune cu începere de la 1 ale curentei luni pe dl. N. Roiu…"*

Multe considerentele puteau să-l determine pe Haşdeu să-l propună pe Eminescu director la Arhive, dar, în nici un caz, el nu a acţionat la intervenţia lui Maiorescu, care nu şi-ar fi călcat pe mândrie pentru a-i asigura lui Eminescu liniştea zilei de mâine (şi aceasta cu atât mai puţin, cu cât putea ajunge şi pe alte căi la acelaşi rezultat). Să ne amintim că Mite Kremnitz şi-a… amintit şi ea cum Maiorescu (un parvenit mai abil decât alţii) o îndemna să nu uite a-l face pe Eminescu „să simtă distanţa socială care ne separa, spunând că aceşti boemi uită adesea cuviinţa" (subl. ns.).

Ce s-a întâmplat, de fapt? De ce înlocuirea lui Tăutu a fost amânată sine die după ce Eminescu căpătase funcţie la Stat? De unde ştia Haşdeu, la 18 septembrie, că Eminescu era fără slujbă în acel moment şi/sau că ar fi acceptat să fie director la Arhive? S-a interesat Haşdeu în mod special de Eminescu ori a fost rugat de un terţ să îl ajute? Cine să fi intervenit?

Şi în această împrejurare, istoricii literari fac cu totul abstracţie de Veronica. Este, repet, o adevărată conjuraţie a tăcerii, deoarece nu cred că îşi imaginează cineva că, bune sau rele să fi fost relaţiile acesteia cu Eminescu, ele nu trebuiau cercetate mai atent.

Gest prietenesc anihilat printr-o ilegalitate

Povestea celebrei suplici a Veronicăi, prin care aceasta încerca să rezolve problema pensiei de urmaş, s-a derulat în două acte. Întâi, pentru rezolvarea respectivei petiţii, ea apelase încă din octombrie 1879 la Eminescu, iar acesta, la rândul lui, rugase mai mulţi junimişti să îl ajute. Sub diverse pretexte, lucrurile s-au tergiversat, apoi Eminescu şi Veronica s-au certat. A urmat actul al doilea, în care Veronica a cerut ajutorul familiei Haşdeu (decembrie 1880), pe care, profitând de ocazie, o anunţa cu năduf:

*„D-l Maiorescu a trebuit până şi în privinţa căsătoriei mele cu Eminescu să-şi ilustreze fiinţa, căci după numeroase expediente a decis pe D-l Eminescu a renunţa la alianţa proiectată. Nu e nici locul nici timpul aci pentru a face comentariu şi asupra Liricului Poet, destul că s-a purtat faţă cu mine aşa cum numai persoane din cercul literar al D-lui Maiorescu putea(u) să se poarte, Cerc care de altmintrilea însuşi Eminescu îi dă graţiosul nume de: **Haremul lui Maiorescu**, în care ilustrisima **M-me Kremnitz** e sultana favorită. Dar ce vreţi, scopul scuză mijloacele, acolo se face **De l'art pour l'art**, adică înaltă **Literatură**. Într-una din **Novelele** M-mei Kremnitz publicate sub numele **Georges Allan** veţi găsi foarte bine zugrăvit şi pe profesorul de Arheologie Maiorescu şi pe cumnata D-sale, iar bărbatul un pedant, dacă nu un nătâng!"*

Izbucnirea urma după o serie de intrigi şi după răutăţi complet gratuite ale Mitei Kremnitz (pe care Veronica o socotea, fără a greşi prea mult, o *„literată snoabă germană, fără valoare şi fără merit”* – epistolă către Eminescu, august 1881). Deşi preocupată să-şi croiască culoar de liberă intrare la rege, Mite a găsit timp şi pentru a-i scrie lui N. Gane, la 2 octombrie 1880:

„E mult mai greu să fii curajos când bate vântul şi ploaia, mai cu samă pentru un poet. Astfel, pentru a vă da un exemplu, Eminescu a fost ieri cu totul disperat, dacă aşi fi răutăcioasă ca D-v., aşi spune că absenţa stăpânei inimei lui i-ar explica melancolia. Bietul băiat! Cred că dânsa a răspuns la declaraţia lui cu un hohot de râs şi el, după câte se spun, spera să fie primit de soţ. Doamne, pentruce vă bateţi joc de gustul lui! Oamenii sunt inexplicabili, acesta este dreptul lor, sfinţit de obiceiu.”

Invocata epistolă a Veronicăi către familia Haşdeu se încheie astfel:

„…mă voi ruga lui D-zeu pentru fericirea Lelicăi, pe care din suflet o sărut, pre cum şi pe Doamna, pe care o rog să-mi scrie; iar D. Voastră, D-l meu, primiţi cordialele mele salutări” .

Din întreaga scrisoare, dar, poate, mai ales din aceste rânduri finale, reiese că relaţiile autoarei cu Haşdeu nu erau pur formale. Cum, totodată, există dovezi certe că iubirea Veronicăi pentru Eminescu nu se stinsese (ba, n-ar fi exclus ca ducerea lui la Iaşi să fi fost benefică în ceea ce-i priveşte), nu putem face abstracţie de ipoteza în care ea l-ar fi rugat pe Haşdeu să afle o ieşire din criză, iar Haşdeu, la rândul lui, ar fi apelat la Tocilescu.

Ipoteza este plauzibilă. Dar, bineînţeles, la fel de bine putea interveni şi altcineva, după cum nu trebuie exclus nici hazardul. Oricare ar fi adevărul în această privinţă, rămâne cert că Gr. Tocilescu motivează emiterea acestei adrese prin *„repetitoarele… raporturi relative la reaua conducere a serviciului Arhivei Sucursalei din Iaşi”* , dar în culegerea de documente a Direcţiei Generale a Arhivelor Statului (*B. P. Haşdeu. Mărturii*), invocata avalanşă de plângeri nu este de găsit. Adresa „nr. 146 din 1883” nu constituie *„repetitoare”* sesizări. Ea a fost trimisă Ministerului într-un moment în care Arhivele ieşene se aflau în plină operaţiune de reorganizare şi de mutare. Un anume C. D. Mumuianu, trimis de Haşdeu în control la sucursala din Iaşi, îi sugerează acestuia, *„pentru îndreptarea răului”* descoperit la faţa locului, mai multe măsuri. Între ele, şi trimiterea la Iaşi a unui *„funcţionar special şi mai energic”* , deoarece *„Domnul şef al Sucursalei dacă nu din rea-credinţă cel puţin din cauza bătrâneţelor fiind surd şi cu vederile slabe nu poate conduce lucrările cele dificile prin*

care trece arhiva Sucursalei…”. Problema e că raportul din care am citat a fost întocmit la 28 februarie 1883, deci cu mai bine de un an şi jumătate înainte ca Tocilescu să semneze adresa pentru schimbarea directorului Arhivelor din Iaşi!

În plus, Tocilescu nu a aprobat, dar nici n-a respins recomandarea făută de Haşdeu pentru numirea lui Eminescu, directorul Tăutu rămânând în post până la moarte, aşa surd şi cu vedere slabă cum era! De ce? Cred că există două explicaţii mai credibile: fie de undeva, de deasupra lui Tocilescu, a venit ordinul ca Eminescu să fie numit subbibliotecar în condiţiile arătate (caz care presupunea şi respingerea recomandării lui Haşdeu), fie, pur şi simplu, Tocilescu s-a pomenit în mod neaşteptat cu apariţia în Monitorul Oficial a anunţului încadrarea lui Eminescu în schema personalului Bibliotecii, fapt care a stopat demersurile de instalare în fruntea Arhivei.

●

Poate, unii se vor gândi că citarea mai multor variante vizând obţinerea unui post pentru Eminescu ar dovedi, toate interesul sincer de care s-a bucurat acesta şi marele ajutor primit. Fals! În contextul dat, aşa-zisa numire a lui Eminescu ca subbibliotecar apare ca măsură de contracarare a posibilităţii de a prelua direcţiunea Arhivelor din Iaşi. Lucrurile sunt simple. Atât numirea ca subbibliotecar, cât şi cea în postul de director al Arhivelor, treceau prin mâna aceluiaşi om: Gr. Tocilescu (şi, desigur, a ministrului Gh. Chiţu). Diferenţa dintre cele două propuneri era foarte mare – nu numai prin nivelul retribuirii, ci şi prin efectul psihologic, una fiind să te întorci ca subaltern într-o instituţie pe care ai condus-o şi alta să primeşti şefia unei alte instituţii cu un profil pe sufletul tău.

Aparent, Cultele au avut de ales între două posturi : unul solicitat pe căi oculte de magistru, celălalt, mult mai bun, propus în mod oficial de Haşdeu. Foarte probabil ca la Minister să se fi purtat oarecari discuţii pe această temă, Tocilescu nefiind în postura care să-i permită să decidă singur. Rivalitatea dintre Maiorescu şi Haşdeu, bine cunoscută, a acţionat şi acum. Magistrul, dovedind orice altceva afară de dorinţă de a sluji interesele lui Eminescu, a profitat de înţelegerile politice secrete dintre liderii *Junimii* şi (cabinetul) Brătianu şi şi-a impus punctul de vedere. De aceea, chiar dacă, iniţial, Haşdeu părea să aibă mari şanse de a-l numi pe Eminescu în fruntea Arhivelor din Iaşi, lucrurile s-au schimbat în clipa în care intenţia a ajuns la urechile lui Maiorescu. Faptul că propunerii lui Haşdeu nu numai că nu i s-a dat curs, dar Tocilescu a acţionat ca şi când altcineva, nu el, i-ar fi cerut acestuia să desemneze

înlocuitorul lui Tăutu ne face să credem că lucrurile au fost blocate în mod aproape violent, printr-o „înaltă” intervenţie verbală.

Aşa s-ar explica şi de ce Tocilescu nici măcar nu a răspuns lui Haşdeu, stopând fără explicaţii un demers pe care îl demarase chiar el, şi întocmind, în schimb, actul de aşa-zisă numire a lui Eminescu ca salariat al Bibliotecii. În situaţia dată, eventuala apropiere a lui Eminescu de Haşdeu putea fi extrem de periculoasă pentru magistru. Înainte de orice, oricât de reci ar fi fost relaţiile acestora, era imposibil ca Haşdeu să nu-şi dea seama că sănătatea lui Eminescu nu era deloc afectată. În al doilea rând, cu Eminescu stăpân pe sine şi având în Haşdeu un potenţial susţinător, chiar dacă Eminescu s-ar fi prefăcut că uită modul banditesc în care fusese răpit, sechestrat şi supus unui tratament violent, atât lada cu manuscrise cât şi biblioteca luate cu japca de Maiorescu trebuiau înapoiate, până la ultima filă şi până la ultima carte. Mai departe, devenea posibil orice.

Naşii

Numirea lui Eminescu, în 1884, în postul de subbibliotecar a fost o iluzie, pe care istoria literară a perpetuat-o cu abnegaţie şi talent. În schimb, anul lui de profesorat din aceeaşi perioadă a fost şi este trecut cu vederea din motive incerte. Probabil, între explicaţii ar trebui să includem şi faptul că obţinerea postului de profesor nu s-a datorat în nici un fel „paternului” Maiorescu.

G. Munteanu supralicitează: Maiorescu *„obţinu pentru Eminescu o numire de subbibliotecar la 24 septembrie 1884,* ***insistând probabil să i se dea şi suplinirea vreunei catedre****”* . Drept sursă documentară, G. Munteanu invocă scrisoarea magistrului către sora lui, din 27 septembrie. În respectiva epistolă, Maiorescu nu numai că nu se referă la vreun efort de a obţine pentru Eminescu o catedră, dar este limpede că, la acea dată, nici măcar nu era la curent cu o asemenea intenţie!

La Şcoala Comercială, catedra de istorie, cerută şi de Eminescu, a revenit unui anume B. I. Radu, cel dintâi alegându-se cu catedra de geografie şi statistică, inclusiv, pentru că nu a avut contracandidat – deci, juriul era *obligat* să îl acccepte.

În *Istoria literaturii române*, Gh. Călinescu scrie despre perioada imediat următoare întoarcerii de la Döbling, *via* Italia:

*„Prietenii **îi dădeau bani** şi-l înconjurau cu mare atenţie, însă **Eminescu devenise avar** dintr-o frică maladivă de viitor. **I se dădură ore de suplinit la Şcoala comercială**, apoi, la 24 septemvrie 1884, sub direcţia lui I. Caragiani, postul de sub-bliotecar la Biblioteca centrală, părăsit de A. Philippide”* (subl. ns.).

Asupra pretinsei avariţii nu mai revenim. De asemenea, doar reamintim că Eminescu nu a fost *niciodată* confirmat în postul de subbibliotecar şi că la Şcoala comercială nu *„i se dădură”* ore de suplinit, ca un fel de pomană, ci le obţinu singur, fără ştirea „amicilor”.

Cât despre banii pe care i-a primit Eminescu de la junimişti timp de câteva luni, cred că lucrurile ar trebui privite mai atent. Sumele investite şi pentru acest autentic exil ieşean nu au fost folosite pentru binele lui Eminescu, ci pentru a-l distruge, în mod… „filantropic”.

Indiferent ce credeau junimiştii mărunţi despre destinaţia cotizaţiilor lor, Maiorescu nu avea să li se spovedească lor. De aceea, esenţială este atitudinea „centrului”, acolo unde s-au luat toate deciziile cruciale pentru destinul lui Eminescu, precum şi modul şi indivizii prin care acestea au fost puse în aplicare.

A stat Eminescu la Iaşi de bunăvoie? Aşa cum prea bine se ştie, Maiorescu a făcut mari eforturi pentru a-l expedia în acest oraş de provincie, care, vorba lui Negruzzi, murea de la zi la zi. Se lăuda „ocrotitorul” că ar purta grijă permanentă lui Eminescu? Dar cărei persoane lipsite în mod abuziv de liberatate reală i se cere să vină cu mâncare de acasă, să-şi plătească întreţinerea ori să-şi cumpere singură celula? Nu temnicerul acestuia trebuie să ia asupră-şi şi sarcina hrănirii şi adăpostirii? În consecinţă, dacă Eminescu a fost expediat la Iaşi împotriva voinţei lui, contribuţia bănească a celor care îl găzduiau nu poate fi socotită gest filantropic. Ba, dimpotrivă!

Poate, unii vor socoti rândurile de mai sus o exagerare şi vor întreba: dar ce, l-a oprit cineva pe Eminescu să plece din Iaşi? Reamintim că nici la Döbling Eminescu nu a mers de plăcere şi că şi acolo s-a întâmplat uneori să părăsească singur ospiciul, având astfel ocazia să fugă. Dacă a revenit de fiecare dată în stabiliment, explicaţia stă în faptul că, altminteri, risca să fie tratat ca un „alienat” evadat (deci, şi mai periculos şi mai grav bolnav), singurul efect al unei asemenea tentative constând în prelungirea duratei internării. La fel, şi în Italia a fost dus cu de-a sila, deşi avea – zice Chibici – asupra lui destui bani pentru a-şi plăti trenul spre Ţară. O singură dată a încercat Eminescu să scape de sub supravegherea lui Chibici, dar, după câteva ceasuri de libertate a fost adus

înapoi de poliţia italiană. De aceea, dacă – îndeosebi în lunile imediat următoare eliberării – Eminescu a stat unde i s-a spus, aceasta s-a datorat, probabil, şi temerii că orice opoziţie a lui putea fi taxată drept revenire a „nebuniei" şi, astfel, va ajunge din nou între zidurile unui ospiciu. Eminescu nu a făcut decât ceea ce îşi *permitea* să facă. Atunci când a fost întrebat unde anume ar vrea să locuiască, şi-a spus sincer dorinţa, indicând Capitala, dar nu a insistat să i se facă pe voie. Simplul fapt că alţii au decis unde să locuiască arată că se găsea sub control. Sub un control care, poate, avea şi aspecte care nouă ne scapă.

Nu întâmplător, Maiorescu îi scrie Emiliei o frază paradoxală: *„Eminescu este lipsit de voinţă şi hotărâre, iar eu nu sunt tocmai sigur că-l voi putea duce la gară"* (7 aprilie 1884). Cum un om lipsit de voinţă este lesne manevrabil, de ce avea Maiorescu temeri că nu-l va *„putea duce la gară"*? În privinţa hotărârii, nu se poate spune că Eminescu ezita, neştiind ce oraş să aleagă: Bucureşti ori Iaşi, opţiunea lui pentru Capitală fiind recunoscută, ca şi adevărata repulsie ce pare să o fi căpătat pentru Iaşi. Ce s-ar fi întâmplat, oare, în cazul în care Maiorescu n-ar fi izbutit să-l convingă pe Eminescu (cum, oare?) că *trebuie* să plece la Iaşi? Reamintim că, la o dată incertă, anterioară întoarcerii lui Eminescu, Clara Maiorescu îi scrie Emiliei Humpel: *„E speranţă că se va lăsa convins pe urmă pentru [cuvânt neceteţ, pe semne] Iassy"*. Nu mult după aceea, la 6 aprilie 1884, Maiorescu notează în jurnal: *„Acum azi, întâi **să determin pe Eminescu să plece la Iaşi** şi să-l însoţesc la gară. Apoi, de mâine încolo, [este] posibilă liniştea sărbătorilor. **Timp de mare încordare, foarte obositor**"* (subl. ns.).

Date fiind toate acestea, şederea lui Eminescu în Iaşi nu poate fi privită ca una obişnuită, efect al unei simple şi fireşti alegeri, ci al unei constrângeri. De altfel, faptul că, peste nici trei ani de şedere în Iaşi, odată eliberat de la Mănăstirea Neamţului, Eminescu va merge direct şi pe neaşteptate la Botoşani, probează acelaşi lucru.

Sub ce titlu i s-au dat bani, în prima perioadă a reîntoarcerii lui Eminescu la Iaşi: mai–septembrie 1884? Nu ştim. Singurul detaliu cunoscut, extrem de vag, parvine prin Missir (epistolă către Maiorescu, 30 august):

> *„Eminescu este foarte econom sau mai bine zis zgârcit, poate fiindcă se jenează să cheltuiască banii despre a căror origine nu-şi face iluziuni"*.

Dacă Eminescu era *„econom"*, întrucât ştia sau doar bănuia că banii daţi lui proveneau din altă sursă decât cea declarată şi i se plăteau sub un

fals pretext, zgârcenia cu care îi cheltuia se explică nu prin avariţia presupusă de Călinescu, ci prin bun-simţ şi prin dorinţa de a se îndatora cât mai puţin faţă de „amici". Să ne aducem aminte că, în scrisoarea de la Döbling, după ce solicită detalii privind *„cărţile şi lada"* cu manuscrise, prima întrebare importantă a lui Eminescu este: *„Cine plăteşte pentru mine…?"* De asemenea, să ne reamintim că Chibici nu a răspuns deloc, iar Maiorescu, urmare unei epistole trimise de Eminescu lui, personal, nu îi va scrie nici un cuvinţel despre cărţi şi manuscrise, pe care, devine evident, încă de la bun început nu intenţiona să i le mai înapoieze. În aceste condiţii, pare plauzibil ca modul relativ tainic în care a obţinut catedra de profesor la Şcoala Comercială să fi fost determinat de dorinţa de a trăi prin puteri proprii şi de a se asigura că nu va fi împiedicat, într-un fel oarecare, sincer sau prefăcut, să îşi câştige singur pâinea cea de toate zilele.

Sluga intelectuală

O vreme, N. Petraşcu a fost unul dintre oamenii obedienţi ai lui Maiorescu, de al cărui sprijin s-a bucurat nu o dată. În prima variantă a studiului lui despre Eminescu (publicat în 1892, dar despre care autorul scrie că ar fi fost dat tiparului un an mai târziu vezi *Biografia mea*), acest tânăr într-adevăr protejat de Maiorescu şi de Carp, scrie:

> *„În intervalul acesta* (1884–1888 – n. ns.) *se duse la Iaşi. Aici fu vorba să se facă profesor la o şcoală secundară, dar* ***el refuză, simţind că nu poate să-şi încordeze puterile pentru preocupări intelectuale*** (subl. ns.)*."*

La polul opus lui Petraşcu, A. C. Cuza susţine acelaşi neadevăr, dar cu alte argumente:

> *„Nu de aceea* [n-ar fi fost profesor]*, ci pentru că prietenii săi nu l-au lăsat, gândind că ar fi o adevărată crimă de a-l supune la tortura unor lecţii obositoare abia rădicat de pe boală.* ***Şi au căutat şi mai departe să-i procure mijloacele necesare ca să poată trăi liniştit până la întremarea deplină*** (subl. ns.)*."*

Afirmaţia că Eminescu ar fi fost şi după toamna anului 1884 susţinut băneşte de „amici" sună generos, însă nu prezintă realitatea.

Să nu ne depărtăm însă de N. Petraşcu şi de studiul lui, conceput cu

asentimentul (sau chiar la iniţiativa) lui Maiorescu. Minciuna flagrantă, potrivit căreia Eminescu ar fi refuzat postul de profesor, constituie, aşa cum dovedesc documentele din arhive, una dintre cele mai elocvente probe că textul acestui Petraşcu a fost scris la comandă şi a urmărit o certă dezinformare. De altfel, peste patru decenii, în 1934, revizuindu-şi studiul, N. Petraşcu va înlocui frazele iniţiale cu o alta, complet diferită:

„Peste câteva zile, [Eminescu] sosi în ţară într'o stare relativ mai bună şi în 2 Septembrie 1884, fu numit subbibliotecar la biblioteca centrală din Iaşi" (versiunea va fi repetată peste 3 ani, în lucrarea intitulată *Biografia mea*).

Aşa cum se observă, în varianta din 1892, acelaşi Petraşcu nu scrie nimic de postul de subbibliotecar, în care ar fi fost numit Eminescu. Faptul miră cu atât mai mult, cu cât se ştie că lucrarea lui Petraşcu a apărut întâi în mai multe numere din *Convorbiri literare* (1890–1891). Prin urmare, toţi junimiştii au putut să citească minciuna referitoare la pretinsul refuz al lui Eminescu de a primi postul de profesor, precum şi absenţa oricărei referiri privind angajarea lui ca subbibliotecar. Cu toate acestea, nici unul dintre „amicii intimi" nu a reacţionat. Nici ei, nici „protectorul" Maiorescu – care, în mod cert, a cunoscut şi el cât de neadevărate erau afirmaţiile lui Petraşcu. Cu toate acestea (sau tocmai de aceea), le-a susţinut prin tăcerea lui de aur.

Dacă Petraşcu ar fi fost o inocentă victimă a dezinformării magistrului, atunci când şi-a rescris studiul ar fi dat adevărul pe faţă. Corecturile lui privesc însă doar părţi neesenţiale sau prea evident eronate din biografia lui Eminescu, fiind operate nu de dragul adevărului, ci pentru că aşa îi cereau mai noile interese (între timp, autorul abandonându-l pe magistrul rămas fără putere politică). Reformulările lui au căpătat, pe ici, pe colo, câteva accente aproape duios anti-maioresciene. Dar, la început, Petraşcu a operat la ordin (fie acesta explicit sau implicit) şi a făcut-o într-un mod greţos de linguşitor. Bunăoară, când Eminescu citeşte *Laïs* la o şedinţă a *Junimii* bucureştene, Petraşcu ajunge să picure *„o lacrimă"*, *„în ochii Doamnei şi Domnului Maiorescu"*. Doamna ca doamna, dar domnul, a cărui răceală ar fi îngheţat şi un crocodil, nu poate fi imaginat lăcrimând nici dacă i-ar fi aruncat cineva sare în ochi! De altfel, în ediţia din 1934, intrusul strop de sub distinsa pleoapă maioresciană a şi secat.

Vinovăţia cea mai gravă în ceea ce-i priveşte pe Maiorescu şi (mai puţin?) pe Petraşcu constă în faptul că ei, în mod planificat, au încercat să mintă nu atât pe contemporani, cât posteritatea. Şi, pentru un timp, au reuşit să întreţină vie o iluzie.

Prezentat drept critic literar demn de toată cinstea, N. Petraşcu se numără printre *„memorialiştii"* socotiţi credibili. Nu puţini sunt cei care îl citează cu plăcere şi încredere deplină. În realitate, în ceea ce priveşte viaţa lui Eminescu, lucrarea lui rămâne un simplu şi periculos extemporal, în care elevul a fost lăsat de profesor să copieze din maculator.

Petraşcu scrie şi că Eminescu *„Zi cu zi însă, părea a degenera mai mult"*, dar nu spune ce criterii foloseşte ori cum a măsurat pretinsa decădere progresivă. Dacă Petraşcu, date fiind sutele de kilometri care îl despărţeau de Eminescu, poate fi socotit neruşinat când face asemenea afirmaţii, ce părere să avem despre cei care, în ciuda acestei realităţi stridente, nu i-au pus nici o clipă spusele la îndoială? Putem, oare, să spunem că dumnealor ar fi mai stimabili?

Petraşcu încearcă să creeze impresia că se întâlnea frecvent cu Eminescu, acesta căutându-l acasă, de obicei dimineaţa, *„câteodată seara"*. În 1837, el pretinde:

„La mine acasă, Eminescu îmi spunea proectele lui literare şi-mi promise că într' o zi va veni cu un monolog de teatru. Într' adevăr, după vre' o săptămână, aduse un monolog care era cu drept cuvânt frumos" (*Biografia mea*).

Petraşcu prezintă lucrurile ca şi când Eminescu ar fi fost plin de plăcerea să stea la taclale cu el şi să-i facă destăinuiri despre care, în 1892, nu pomeneşte nimic. El afirmă simplu că Eminescu l-ar fi pus în curent cu *„proectele lui literare"*, dar nu ne oferă nici un exemplu de asemenea *„proect"*. Adevărul este exact pe dos, Petraşcu fiind cel care, dacă nu la solicitarea lui Maiorescu, atunci cu ştiinţa acestuia, l-a pisat pe Eminescu, cerându-i ceva scris. Maiorescu nu putea să nu aibă cunoştinţă de demersul lui Petraşcu, cât timp acesta îl invita pe Eminescu în casa lui. Dar iată fragmente elocvente din textul primului bilet pe care Eminescu i-l scrie curierului Petraşcu (septembrie – octombrie 1888):

„Pe la 11 $^{1}/_{2}$ o să vă caut acasă, însă nu cred să fiu în stare de-a mă duce la d. Maiorescu. (…) Vă rog dar să mă scuzaţi dacă ***n-aş putea da urmare unei invitaţiuni*** *care, desigur, mă onorează, dar pe care, pentru mii de împrejurări, n-o pot urma"* (subl. ns.).

Referitor la întreaga perioadă cuprinsă între revenirea lui Eminescu în Bucureşti (1888) şi momentul lecturării piesei *Laïs* la Maiorescu acasă, Petraşcu nu a avut nici o clipă ocazia să-l suspecteze pe Eminescu de lipsă de sănătate mintală. Cu toate acestea, ca păpuşă care – contra cost – s-a lăsat cu plăcere manevrată de Maiorescu, a acceptat să facă jocul murdar al acestuia, furând, practic, la comanda magistrului, drepturile de autor cuvenite lui Eminescu, pentru cea de a treia ediţie a volumului *Poesii*.

Nu ne vom opri acum asupra tuturor neconcordanţelor dintre cele două versiuni ale lucrării lui Petraşcu, rezumându-ne la a prezenta câteva opinii critice, găsite în manuscrisele lui A. C. Cuza, personaj care, în pofida erorilor lui, nu poate fi acuzat de rea-credinţă faţă de Eminescu:

„Credem că în aceste impresii ale lui N. Petraşcu este multă exagerare. Şi când d-sa spune că Eminescu rămânea tăcut, refuzând să răspundă la întrebări – mi se pare că aceasta nu era decât expresia cea mai legitimă a sentimentului de demnitate întru totul conform cu firea mândră, şi având conştienţă de soarta sa tristă a poetului (sic!). (…)

E de regretat numai că d. N. Petraşcu nu-şi dădea seama cât de dureros trebuiau să-l atingă, după boală – investigaţiile sale pe nefericitul poet.”

La urma urmei, de ce îi aminteau de trecut, mai ales când se convinseseră că, oricât ar insista, Eminescu va refuza să comenteze? Ce aşteptau, de fapt, de la el? Ce să le fi răspuns? Ce mistere nedesluşite le frământau curiozitatea, întreţinând vie speranţa că Eminescu, provocat, *„poate va ridica puţin vălul tainelor sale”*? Este nebunia o taină, pe care să vrei s-o descoperi cu orice preţ? Ce speri să afli?

A. C. Cuza mai avertizează:

„E însă o altă eroare a dlui N. Petraşcu, foarte gravă şi care trebuie să o rectificăm. D-sa zice (pagina 95 – n. ns.) «din faza aceasta a boalei adică din faza oarecum negativă a fiinţei sale, intră în a doua fază când sensualitatea şi viţiul se manifestară în el în plină lumină, fără grijă de nimeni, şi fără ruşine. Se ţinea după femei ordinare, înşăla lumea, fura mici lucruri ca un copil, cerea bani şi, în rare momente lucide, se simţea umilit de ceea ce făcuse mai înainte.»

*Totul e **fals** în aceste brutale afirmări dureroase. Fals în mod absolut: niciodată nu a fost vorba la Eminescu de sensibilitate şi viţiu. Fals din punct de vedere cronologic, căci din faza descrisă a boalei Eminescu – trecând printr-o perioadă de deprimare morală firească – a intrat într-o perioadă de însănătoşire aproape deplină, după cum eu însumi am avut prilej să-l cunosc, pe vremea aceea, la Iaşi, şi după cum rezultă din **fapte**, pe care le ştim mai precise decât aceste simple impresii.”*

Într-adevăr, *„impresii”*! Şi, întrebăm, *impresii* formate cu care ocazie? Chiar l-a cunoscut N. Petraşcu pe Eminescu atât de bine, în acea perioadă? Nici vorbă. Textul lui este profund neadevărat, autorul amestecând, ca pe o mămăligă literară, zvonuri răspândite în diverse perioade ale ultimilor şase ani din viaţa lui Eminescu şi invenţii privind aceeaşi etapă. Aşa s-a ajuns la situaţia în care N. Petraşcu, omul care scrisese în 1892 despre Eminescu că, ***„sensualitatea şi viţiul se manifestară în el în plină lumină**, fără grijă de*

oameni şi fără ruşine” (subl. ns.), avea s-o întoarcă fără jenă, patru decenii mai târziu, Petraşcu recunoscând în 1934:

„S'a mai zis, şi de unii s'a lăsat numai a se înţelege că el era viţios, alcoolic. ***Este iar o părere gratuită***” (subl. ns.).

Ce credit să acorzi unui asemenea condeier tocmit?

Gaşca. Dintr-o minciună-ntr-alta

Cât neadevăr conţin afirmaţiile lui N. Petraşcu, care în mod interesat îl prezintă pe Eminescu ca pe un neputincios, ca pe un bolnav mintal irecuperabil, ne-o atestă şi statele de plată din arhiva Şcolii Comerciale, în care întâlnim semnăturile lui Eminescu, impecabil caligrafiate. Marea îngrijorare nu este atât însă minciuna lui Petraşcu, cât faptul că ea nu a fost sancţionată de specialişti. Mulţi istorici literari folosesc dezinvolt versiunea din 1892, nepăsători la modificările operate de Petraşcu în varianta ulterioară a studiului lui.

Un exemplu elocvent priveşte cauza primei internări a lui Eminescu la doctorul Şuţu. În 1892, referitor la aceasta, Petraşcu întrece orice limită, pretinzând, cu acceptul (la cererea?) lui Maiorescu (cel care i-a asigurat apariţia pe piaţa zvonurilor), că Eminescu ar fi ajuns în ospiciul Caritatea, deoarece s-ar fi înarmat *„cu un revolver”* şi ar fi tras *„în unul din vechii şi cei mai buni prietini ai săi”*.

Vedem, aşadar, că povestea cu revolverul (poveste, repetăm, supervizată de Maiorescu!) nu a fost lansată de Al. Ciurcu, care, în 1911, a prezentat-o ca pe un secret aflat de la defunctul Gr. Ventura (şi cum greşit am consemnat şi noi, iniţial), ci de N. Petraşcu. A inventat-o Petraşcu? Chiar aşa să fi fost, faptul că Maiorescu a acceptat acest fals (aflat în contradicţie cu ceea ce citim astăzi în *Însemnări zilnice*) arată că liderii *Junimii* au fost de acord cu mistificarea. În jurnalul personal, Maiorescu scrie la 2 octombrie 1890:

„Sara la masă la noi Zizin, Negruzzeştii, Lecomte şi Pătraşcu. Apoi lectura primei părţi a disertaţiunii lui Pătraşcu asupra lui Eminescu, bine scrisă, dar Pătraşcu personal cam plouat…” (aici, pagina a fost ruptă).

Peste 42 de ani, N. Petraşcu va schimba placa cu revolverul, preluând noua diversiune maioresciană, „adăugită şi îmbunătăţită”:

„Întors la Bucureşti, în ziua de 28 iunie, după câteva nopţi de insomnie care îl neliniştiră şi îl obosiră, Eminescu dădu cel întâi semn de nebunie, vorbind cuvinte fără şir, făcându-le să rimeze între ele şi nemai recunoscând pe nimeni.

Gazda lui, alarmată încă dela 5 ore dimineaţa, îi înştiinţă amicii care văzându-l pierdut, îl conduseră şi-l instalară în ospiciul Caritatea al d-rului Şuţu din Bucureşti.”

Precum se vede, versiunea este acum cu totul alta, decât cea din „studiul” din 1892, Petraşcu renunţând şi la revolver şi la pretinsa intenţie de a face o baie, cărora le substituie o confuză stare de nebunie. De ce a schimbat Petraşcu motivaţia arestării lui Eminescu şi în temeiul căror informaţii a făcut-o? Involuntar, Petraşcu ne dovedeşte că lumea ocultă care, din teamă şi din duşmănie, l-a sacrificat pe Eminescu şi-a schimbat opţiunea în ceea ce priveşte modul de manifestare al „nebuniei” acestuia. Iniţial, s-a încercat prezentarea lui drept ins stăpânit de violenţă extremă. Deoarece o astfel de imagine era opusă părerii generale (inclusiv Maiorescu scrie: *„chiar forma nebuniei lui era o veselie exultantă”* – vezi *Eminescu şi poeziile lui*, 1889), ea a fost înlocuită cu o alta, diametral opusă, dar nu mai puţin deformată, preluată din jurnalul magistrului: cea în care Eminescu apare dând binecuvântări, *„cu privirea fixă”* şi în care, *„tremurând”*, îl îmbrăţişează pe *„olimpian”*.

Versiunea conform căreia soţia lui Slavici ar fi apelat la Maiorescu, spre a o scăpa de Eminescu, care, zicea ea, ar fi înnebunit, a fost dată publicităţii în 1906, prin oficiosul *Junimii*, revista *Convorbiri literare*. Iată fragmentul esenţial al acestei… dezvăluiri, aşa cum a fost prezentat şi de I. E. Torouţiu:

„La 28 Iunie/10 Iulie 1883 ora 5 dim., d-l Titu Maiorescu primeşte un bilet de la d-na Catinca Slavici, născută Szöke, la care locuia Eminescu, în următorul cuprins: «D-l Eminescu a înebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el că e foarte rău.»”

Subliniez, aceste rânduri au fost scrise în anul 1906, adică, după 23 de ani de la pretinsa redactare a biletului, când, poate, pretinsa semnatară nici nu mai era în viaţă! Dacă Petraşcu ar fi fost de bună credinţă, era de aşteptat ca el să rămână interzis la aflarea acestei surprinzătoare şi nemotivate răsturnări de situaţie, care îl punea în situaţia penibilă de a putea fi declarat mincinos. De aceea, în mod normal, el însuşi ar fi trebuit să atenţioneze asupra ciudăţeniei create şi fie să-şi recunoască greşeala de a fi scris, în 1892, că Eminescu ar fi tras în Chibici (dând la iveală şi numele celui care îl dezinformase – dacă de

dezinformare a fost vorba), fie să conteste noul scenariu, în cazul în care, aşa cum era de aşteptat, ar fi deţinut probe pentru afirmaţiile lui anterioare. În lipsa acestei erate foarte explicite, s-a deschis nefasta posibilitate (fructificată de unii) de a amesteca după bunul plac informaţii cuprinse în ambele variante ale aceleiaşi diversiuni. Probabil, aşa ceva s-a şi urmărit.

Şi-a însuşit Petraşcu noua variantă, preluată cu doi ani în urmă şi de Gh. Călinescu, pentru a întări monografia acestuia? Posibil să fi avut şi o atare intenţie, căci, în 1934, când Petraşcu şi-a revizuit pe neaşteptate studiul, iar Potra a publicat manuscrisul doctorului Şuţu, scandalul iscat în lumea literară de apariţia monografiei lui Călinescu era în plină desfăşurare (s-a încheiat – cu victoria lui Călinescu – doar după venirea la putere a culturnicilor Chişinevschi şi Răutu, spre ideologia cărora, ştim toţi, *„divinul”* s-a orientat urgent). În orice caz, Petraşcu, în loc să îşi spele obrazul prin modificarea versiunii din 1892, n-a reuşit decât să şi-l păteze cu o alta, în care gospodina Slavici este pusă să joace rolul de pistol. Uşurinţa cu care a preluat noul scenariu nu mai are nici o scuză. N. Petraşcu nu numai că nu a spus niciodată adevărul, ci a contribuit din plin la înlocuirea unei minciuni cu alta, fiind, astfel, el însuşi o unealtă ieftină a dezinformării concertate.

Există, în plan moral, o diferenţă esenţială între cei care acum mai bine de un secol promovau asemenea dezinformări şi cei care le mai întreţin şi astăzi, inclusiv, prin muţenie şi pasivitate?

Concludente, cele două versiuni ale lucrării lui Petraşcu devoalează – indirect – doi dintre complicii lui Maiorescu: Petraşcu însuşi şi surdo-mutul Chibici, în care ni se spune că Eminescu ar fi tras cu arma de foc.

Cooperativa Şuţu & Petraşcu

Textele lui Petraşcu nu atrag atenţia numai prin faptul că introduc în recuzita spectacolului regizat de Maiorescu şi un revolver. Istoricii literari nu au vrut să vadă un aspect şocant: Petraşcu pretinde că arestarea lui Eminescu ar fi avut loc în primele zile ale lunii iulie, nu la sfârşitul lui iunie. Citâm:

*„**Spre începutul lui Iulie 1883** însă, poetul nostru simţi oarecare anomalii în fisicul lui robust, un număr de nopţi de insomnie care-l neliniştiră şi-l obosiră. **La 8 Iulie**, un vânt puternic se abătu asupra acestui creere-lume, desrădăcinând orice vegetaţie şi astri, şi lăsând în urmă-i pustiul şi umbra în care nu mai încolţi decât sămânţa morţii.*

Se înarmă des-de-dimineaţă cu un revolver şi plecă să ia o baie. Când voi să se coboare, descărcă revolverul în unul din vechii şi cei mai buni prietini ai săi, D. Chibici-Râvneanu. Atunci fu condus şi instalat în ospiciul Caritatea din Bucureşti, unde stătu mai bine de două luni într'un delir liniştit, neîntrerupt decât de rare momente lucide şi în care momente reminiscenţele literare, politice, ştiinţifice i se încurcau fără nici o legătură" (subl. ns.).

Aşadar, potrivit lui Petraşcu–1892, Eminescu ar fi ajuns la Şuţu în ziua de 8 iulie, nu la 28 iunie! Greşeală? Nu! Această datare mai există într-un singur loc: într-un manuscris al doctorului Şuţu!

Este vorba de textul nesemnat şi nedatat, prezentat în premieră de G. Potra, în 1934. Spicuim din primele rânduri ale până acum misteriosului manuscris, presupus a fi redactat de doctorul N. Tomescu, dar aparţinând, în realitate, aşa cum am demonstrat, doctorului Şuţu:

„La 8 iulie 1883, Mihail Eminescu a fost isbit într'un mod quasi subit şi mai mai fără prodrom de o malatie mintală care a întristat şi **a surprins pe amicii şi cunoscuţii săi** (subl. ns.). *Irritabil numai şi muncit de o insomnie ţinând cu câte va zile mai nainte, el se armă* (urmează două sau trei cuvintele ilizibile, interpretate de Potra drept *„în invidia lui"* – n. ns.) *de un revolver şi ameninţă, fără motiv pe unul dintre cei mai devotaţi ai lui amici. Cu multă difficultate el fu stăpânit în agitaţiunea sa şi dus la Institutul medical «Caritatea» din Bucuresci. (…)*

În timp de două luni, abea de trei ori el avu câteva momente de luciditate. Restul îl petrecea într'o aiurare, căreea politica, şciinţa, litteratura îi oferea elementele variate combinându-se, amestecându-se şi isbindu-se între elle, fără ca cugetările frasele şi chiar cuvintele să fie câtuşi de puţin intelligibile, aşa de puţină legătură logică exista între ele."

Asemănarea dintre textul lui Petraşcu şi cel al lui Şuţu este evidentă şi, în faţa unei asemenea realităţi, primul gând al oricărui om de bun-simţ poate fi acela că tocmai similitudinea lor ar fi cea care demonstrează veridicitatea celor afirmate. Din păcate, această ipoteză trebuie părăsită, întrucât se poate dovedi că atât Şuţu, cât şi Petraşcu inventează. Dintre probele care pledează în acest sens, amintim:

1) pretinsul revolver nu apare nici în falsul raport al Poliţiei, nici în jurnalul intim al lui Maiorescu;

2) nu există revolverul, ca probă materială;

3) nu există nici un martor ocular al pretinsului incident (şi, implicit, nici o depoziţie în care să fie relatat);

4) înaintea lui Petraşcu, nici „amicii", nici duşmanii lui Eminescu nu au afirmat public că l-ar fi văzut vreodată înarmat sau că ar fi auzit, măcar, de o asemenea intenţie a lui;

5) în cazul în care varianta „cu revolver” ar fi fost reală, ce sens avea să fie schimbată cu o alta, în care manifestările „nebuniei” sunt diametral opuse? De ce o ipotetică probă reală ar fi fost înlocuită cu una măsluită spre a dovedi acelaşi lucru?

6) Petraşcu supralicitează: ca şi când nu ajungea că imaginaţia bolnavă (a altora!) îi punea lui Eminescu o armă de foc în mână, el afirmă că ar fi şi folosit-o. Prin urmare, Petraşcu acţionează în mod evident cu rea-intenţie.

7) Procesul-verbal al Poliţiei, iscălit de comisarul Nicolescu şi, se pare, antedatat, a fost redactat cel târziu la 8 iulie 1883, întrucât a doua zi, la 9 iulie, primul-procuror al Parchetului s-a folosit de el în modul fraudulos în care am arătat. Prin urmare, acest proces-verbal mistificat conţine *prima versiune* a scenariului, în care Eminescu ar fi fost arestat la baia Mitraşevski, întrucât ar fi stat la putină opt ceasuri şi ar fi refuzat să deschidă uşa cabinei unor „amici”. Din această variantă, *lipseşte revolverul*. Rezultă că, ulterior, din motive necunoscute, peste mai bine de şase ani, cei care l-au sechestrat pe Eminescu au înlocuit această poveste cu o alta, în care se păstrează doar pretinsa intenţie a acestuia de a face o baie, într-un stabiliment nespecificat de data aceasta, locul prelungitei şederi în putină fiind luat de un revolver, pe care i-l pune în mână Şuţu, pretinzând că l-ar fi folosit împotriva lui Chibici. În 1904, la 6 aprilie, D. Teleor îl introduce pe Maiorescu între personajele principale ale mereu modificatei istorii, scriind în *Ţara* că acesta *„a dat în ziua întâi trei sute de lei, bani pe cari i-a încasat imediat d. d-r. Sutzu, pentru întreţinerea poetului”*. Doi ani mai târziu, prin scribii lui, magistrul va prezenta un al treilea scenariu, în care schimbă decorul, locul declanşării „nebuniei” lui Eminescu fiind acum casele Slăvicioaiei şi „alienatul” fiind dat pe mâna lui Şuţu de către „amicii” alertaţi de numita gospodină. Va urma a patra variantă, a lui Ciurcu (1911), în care primele două scenarii formează unul singur, Eminescu fiind, pasămite, şi înarmat şi rămânând şi opt ore la putină.

8) Dacă am mai înţelege că lipseşte *explicaţia medicală* a pretinsului gest criminal, lucrurile nu stau la fel şi în cazul *contextului* în care s-ar fi produs acea faptă: în ce moment al zilei s-a petrecut evenimentul, unde se găseau cei doi, ce îi adusese în respectivul loc, dacă şi ce cuvinte schimbaseră înainte ca Eminescu să descarce arma? Ce minune l-a scăpat pe Chibici cu viaţă? În plus, cum este limpede că nu Chibici l-a pus pe Eminescu în cămaşa de forţă, predându-i-l lui Şuţu, întrebăm: cine, unde şi când l-a imobilizat pe „violent”? A ripostat Eminescu, atunci când s-a trezit luat pe sus? Cum? Cine, când şi unde a făcut împotriva lui plângerea fără de care nu se putea declanşa acţiunea

legală de internare, unde a fost aceasta înregistrată şi aşa mai departe? Întrebări, întrebări şi iar întrebări, pe care mulţi istorici literari nu le pun din comoditate, iar alţii, întrucât ştiu că nu există răspunsuri, din simplul motiv că fapta pusă pe seama lui Eminescu – portul şi folosirea armei – este ireală. A încerca să dai replică la atare chestionar presupune să inventezi un nou scenariu, mai penibil decât toate celelalte de până acum.

Cum Şuţu şi Petraşcu spun aceeaşi minciună, apare un tulburător semn de întrebare: când şi-a scris studiul, Petraşcu a primit spre „documentare" (şi?) textul lui Şuţu? Credem că da. Un alt argument care susţine această afirmaţie îl găsim într-o precizare aparent banală, din studiul lui Petraşcu (în fapt, o „scăpare"):

„Greutatea creerului, în stare ramolită deja, trase 1490 grame, adică mai-mai de-o potrivă cu greutatea creerului lui Schil[l]er".

Referitor la acelaşi aspect, Şuţu notează identic:

„Greutatea encefalului a fost de 1490 gramme, adică superioară cellei din starea normală şi egală, după un doctor care asistă la autopsie, cu acea a encefalului cerebrului poetului german Schiller".

Ciudat, ambii autori prezintă aceeaşi greutate a masei cerebrale: 1490 de grame. Ei constituie, astfel, două excepţii, căci ziarul junimist *Constituţionalul*, singura publicaţie care, *nu se ştie din ce surse*, a publicat detalii privind rezultatele autopsiei, oferă o altă cifră:

„S'a constatat că creerii aveau o greutate de 1400 de grame…." (17 iunie 1889).

Cifra *„1400"* a fost preluată şi de restul presei şi, mai târziu, de Călinescu, pe care l-a corectat doar Potra, o dată cu publicarea manuscrisului dovedit de noi a fi al lui Şuţu. (Potra scrie, într-un subsol de pagină: *„G. Călinescu în «Viaţa lui M. Eminescu» arată în mod greşit greutatea encefalului de 1400 gr"*. Siguranţa lui Potra surprinde cu atât mai mult, cu cât el însuşi declară că paternitatea manuscrisului nu i-ar fi fost cunoscută – caz în care eroarea lui Călinescu era posibilă, dar nu certă. Să fi glumit, aşa, ca atâţia alţi istorici?)

Aşadar, în cazul în care datele referitoare la rezultatele autopsiei ar fi fost preluate de Petraşcu din presă (cum ar fi fost de aşteptat), acesta nu ar fi scris 1490, ci 1400. Observaţia, conexată cu faptul că tot el rămâne şi singurul autor care informează că Eminescu ar fi fost internat la 8 iulie, nu la 28 iunie 1883, indică fără dubii că Petraşcu a avut acces la manuscrisul lui Şuţu – document ţinut secret în perioada 1890–1934 şi ştiut până în prezent (adică, alţi 68 de ani)

ca având un alt autor decât cel real. Uşurinţa cu care a operat modificări în cea de-a doua versiune a studiului lui (când dispare revolverul) şi ascunderea realităţii ne fac să ne întrebăm în ce măsură Petraşcu a fost într-adevăr certat cu Maiorescu sau, în cazul în care acest lucru este adevărat, cărui cerc de interese s-au subordonat amândoi.

Aspectele prezentate sunt de natură să ne convingă (a câta oară?) că, în cazul Eminescu, nimic din spusele lui Petraşcu nu trebuie acceptat fără a fi verificat. N. Petraşcu face parte dintre acei oameni care, fără a fi scriitori, căci le lipseşte harul necesar, manevrează o parte a armelor acestora cu suficientă îndemânare pentru a induce în eroare. Folosit de ei, cuvântul devine stilet, ascuns într-o teacă de pluş. Cu o mână victima este mângâiată, cu alta – înjunghiată. Puzderia de false elogii face ca până şi cele mai negre calomnii ascunse între omagii să fie transmise publicului, fără a-l şoca prea puternic.

În manuscrisul anonim dat publicităţii de G. Potra şi identificat de noi ca aparţinând doctorul Şuţu, acesta susţine că, în 1883, Eminescu ar fi fost internat la 8 iulie, adică, într-o zi ulterioară celei în care a iscălit primul lui certificat medical (un *fals*), în care a pus diagnosticul de *„manie acută”* (5 iulie 1883). Cel puţin una dintre datări este, aşadar, eronată. S-ar putea spune că este mai plauzibil să credem că a scris corect data la care a eliberat certificatul, greşind peste 6 ani, în 1889–1890, când, să zicem, a rememorat cele petrecute. De acord, numai că o atare gândire, valabilă pentru un dosar întocmit şi soluţionat conform Legii, devine extrem de riscantă într-un caz precum cel al lui Eminescu, în care abundă ilegalităţile de toate felurile. Cum certificatul în sine este un fals, nu mai este deloc musai ca acest document medical, din 5 iulie, chiar să fi fost emis la acea dată. Ajunge să ne amintim că el a fost ataşat unui dosar de curatelă descoperit tardiv şi despre care istoricii par să nu fi ştiut nimic până în 1958. În plus, un asemenea raţionament porneşte de la o ipoteză nu numai nedemonstrată, ci şi puţin plauzibilă: aceea că manuscrisul lui Şuţu ar fi fost scris pentru… nimeni. Numărul destul de mare de pagini (16), felul în care e structurat materialul şi încheierea (*„…el fu un geniu pe cari toţi îl admirăm şi înaintea memoriei căruia toţi ne închinăm”*) ne fac să credem că textul a fost conceput cu intenţia de a fi dat publicităţii. Or, într-o asemenea ipoteză Şuţu nu îşi putea permite să rişte să facă o gafă care l-ar fi costat nu doar ironii din partea unor gazetari, ci şi întrebări din partea procurorilor. Posibil ca Şuţu, din proprie iniţiativă sau la sugestia complicilor, să fi renunţat la hotărârea de a publica textul sub proprie semnătură după ce Maiorescu a găsit, în persoana lui Petraşcu, un „negru” suficient de fraier şi

de lacom, ca să accepte să prezinte unele informaţii ca provenind de la el şi, totodată, să creeze din cuvinte meşteşugite ceea ce nu reuşise secul text al lui Şuţu: o cât mai credibilă şi mai impresionantă atmosferă, în relativă consonanţă cu unele dintre datele medicale de referinţă.

Acum, când am demonstrat că *ziua de 8 iulie este precizată chiar de Şuţu* ca dată a internării, când mai ştim că *Maiorescu nu a contestat-o* nici atunci când Petraşcu i-a citit studiul acasă, nici după ce lucrarea a apărut în *Convorbiri literare* şi, mai apoi, graţie magistrului, în volum, şi, în fine, când mai ştim şi că nici unul dintre ziarele care, în primele zile ale lui iulie 1883, au anunţat „alienarea” lui Eminescu nu a precizat unde fusese acesta internat, punem apăsat întrebarea: **unde a fost închis Eminescu în cele zece zile scurse între 28 iunie, data dispariţiei lui subite, şi 8 iulie?**

Iar dacă este adevărat că, aşa cum pretinde mult invocatul proces-verbal al Poliţiei, datat 28 iunie 1883, Eminescu a ajuns la *Caritatea* în cămaşă de forţă şi dezbrăcat de orice haină a lui, în ce condiţii a petrecut primele zece zile de detenţie şi la ce tratamente a fost supus?

Prima întrebare capătă şi mai multă greutate, dacă ne gândim că procesul-verbal al Poliţiei, măsluit, a fost datat 28 iunie (oare, tocmai pentru a „proba” faptul că, în acest interval, Eminescu s-ar fi găsit tot la Şuţu?). Procesul-verbal iscălit de comisarul Nicolescu conţine prima versiune a scenariului, din care lipseşte revolverul.

Aşa-numitul *„certificat medical”*, semnat de Şuţu la 5 iulie 1883, nu a fost numai fără valoare juridică, ci şi antedatat?

Chibici – informatorul surdo-mut

Un alt lucru pe care istorici literari pro-maiorescieni s-au prefăcut a nu-l observa este acela că „împuşcatul” Chibici, în versiunea Şuţu – Petraşcu, nu a contestat nici el ordinara lor minciună. Lipsa de reacţie publică a acestuia ne obligă să constatăm cu amară suprindere că acest pretins „amic intim” al lui Eminescu a fost, în fapt, un şarpe veninos care nu degeaba avea potecă bătută spre casa lui Maiorescu. Prin această nouă dezvăluire, Chibici nu mai este un simplu avocat, care străluceşte doar prin ghiul, ci membru de bază al unei găşti dispuse să facă absolut orice compromis pentru a-şi atinge scopurile.

În această lumină, posibilii ani frumoşi din tinereţe, când o fi fost cu

adevărat amic cu Eminescu, nu fac decât să accentueze dimensiunea trădării din anii din urmă, când Chibici a fost înregimentat *Junimii* politice. În 1887, de pildă, chiar jurnalul lui Maiorescu ne arată că relaţiile acestuia cu Chibici erau cu mult mai strânse decât ipotetica lui amiciţie cu Eminescu:

„Chibici a dejunat cu mine. Pleacă deseară la Viena, părăsind ţara. (I-a rupt inima, presupun eu…). Eu i-am spus lui tot, despre cauza divorţului meu… Şi el mi-a spus (numai mie) că vrea să se facă actor (la Karltheater sau altundeva la Viena); dacă nu isbuteşte, merge în America kellner sau aşa ceva” (1 februarie).

În bibliografia privind viaţa lui Eminescu, autorul D. Teleor rămâne printre indivizii ieşiţi din cea mai puturoasă mocirlă morală şi intelectuală, care, după ce că mint cu neruşinare, nici măcar nu au stil. Privitor la susţinerea financiară a lui Eminescu, Teleor publică *„un model de chitanţă pentru perceperea banilor”*, având următorul conţinut (*„Ţara”*, 6 aprilie 1904):

„Am primit de la d-l Gh. Ocăşanu suma de lei 5 pentru M. E., prin care s'a achitat de rata pe luna Septembrie 883.” Semnează: *„Casier A. Chibici-Râvneanu”*.

Ne întrebăm: de unde avea Teleor textul acestei chitanţe, emise cu 21 ani în urmă, pentru o sumă derizorie, cu care, în epocă, puteai cumpăra un sfert de kilogram de carne de viţel sau ceva mai mult de jumătate de kilogram de crap? Păstrase expulzatul Ocăşanu o asemenea fiţuică, ducând-o cu el la Paris şi revenind cu ea în Ţară (dacă s-o mai fi întors vreodată)? Să credem fără rezerve într-o atare posibilitate sau să ne întrebăm dacă nu cumva, mai degrabă, datele proveneau de la Chibici, omul care se ocupase de strângerea paralelor?

Suspiciunea noastră este întărită şi de faptul că, în aceeaşi notă, Teleor mai scrie că Eminescu ar fi primit la Viena, înainte de a pleca spre Italia *„o mie de galbeni”*. Întrucât, în acel moment, lângă Eminescu nu era decât Chibici, iar majoritatea junimiştilor, zice Teleor, cotizau fără a şti pentru cine, avem un motiv în plus să credem că textul povestitorului nostru s-a bazat măcar parţial pe relatări ale lui Chibici (care, lucru foarte ciudat, nu a făcut niciodată declaraţii în nume propriu şi nu a scris nici un rând de „amintiri”, dar, mai mult sau mai puţin ocult, i-a alimentat pe alţii cu tot soiul de informaţii, reale sau imaginare). Cum galbenul valora pe atunci 20 de lei, dacă Teleor ar avea dreptate, ar însemna că Eminescu ar fi dus cu sine echivalentul a 20.000 de lei – lucru imposibil nu doar pentru că suma reprezenta dublul zestrei date de Maiorescu fiicei lui, ci şi pentru că, dacă fiecare galben avea măcar un gram, însemna că Eminescu purta cu sine un kilogram de monede.

În cazul nostru însă, nu prostiile lui Teleor interesează cu precădere, ci lipsa de reacţie a lui Chibici, aşa-zisul *„amic intim"* al lui Eminescu, faţă de asemenea bazaconii. Neaşteptata lui tăcere constituie un indiciu suplimentar că nu Ocăşanu, ci Chibici i-a pus la dispoziţie lui Teleor invocatul *„model de chitanţă"*. În povestirile lui, Teleor invocă adesea, drept sursă de informaţii, pe un misterios *„d. R..."*. Oare, iniţiala „*R*", să fi provenit de la numele (Chibici-)Revneanu? Din marea masă de minciuni puse pe hârtie de Teleor, cât a inventat acesta şi cât a inventat „izvorul", care-i susura discret la ureche?

Ce ni se cere să credem

Cu mult înainte ca Eminescu să-şi dea sufletul, atotştiitorul Maiorescu stabilise propriul diagnostic, tratat de istoricii literari cu respectul şi încrederea datorate unei sentinţe judecătoreşti. În studiul *Eminescu şi poeziile lui* (1889), Maiorescu nu lasă loc nici unui dubiu:

„Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înnăscută, este ereditară."

Evidenţa faptelor îl obligă însă să recunoască, în aceeaşi ordine de idei:

*„Eminescu este o aşa de covârşitoare inteligenţă, ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-şi întipărise vreodată nu-i mai scăpa (**nici chiar în epoca alienaţiei declarate**)"* – subl. ns..

Temându-se să facă afirmaţii tranşante, Maiorescu apelează la voci străine, cărora le dictează ce să spună. Astfel, el scrie despre Eminescu:

„...lovit în iunie 1883 de izbucnirea nebuniei, al cărei germen era din naştere (se remarcă repetarea ideii – n. ns.)*, îndreptat întrucâtva la începutul anului 1884, dar degenerat în forma lui etică şi intelectuală, apucat din nou de nemiloasa fataliatate ereditară* (insistent, avocatul! – n. ns.)*, Eminescu moare la 15 iunie 1889 într-un institut de alienaţi."*

Aici este pusă o steluţă, care face trimitere la subsolul paginii, unde citim:

„Amănunte exacte asupra fazelor din urmă ale vieţei lui Eminescu le dă un articol al d-lui G. Kirileanu, publicat în ***Convorbiri literare****, la 1907"*.

Dar Kirileanu, fiind născut în 1872, avea doar 11 ani când s-a produs „eclipsa” lui Eminescu. Prin urmare, informaţiile furnizate de el în 1907 erau obţinute, în cel mai bun caz, la mâna a doua. Faptul că Maiorescu îl socoteşte autor de referinţă în ceea ce priveşte *„fazele din urmă ale vieţei lui Eminescu”*, departe de a fi o garanţie, impune prudenţă. Să ne amintim că acelaşi Maiorescu l-a pus pe S. Mehedinţi să-i semneze autobiografia, şi-a minţit propria familie, a indus Justiţia în eroare şi, în general, dacă poate fi invidiat pentru averea lui frumuşică, în plan moral, nu este deloc un model demn de urmat!

Ideea că Eminescu nu şi-ar mai fi revenit niciodată era indispensabilă lui Maiorescu, numai ea justificând abuzurile comise împotriva celor mai elementare drepturi civile ale „protejatului” său. Ulterior, tot soiul de pribegi prin viaţă şi de prăbuşiţi intelectual aveau să se pronunţe cu teribilă competenţă. Între ei, pacienţi deghizaţi în medici. Bunăoară, doctorul A. Şunda, în loc să se caute pe sine, va scrie (*Nevroza lui Eminescu*, 1903):

„Din ***informaţiile noastre particulare*** *(?!) reese că mai multe creaţiuni artistice ale lui Eminescu au fost făurite în* ***stare de sub conştienţă*** *ca Ruga unui dac, La steaua care a răsărit, prima parte din Scrisoarea a III-a, articolul program din revista «Fântâna Blanduziei» etc. etc.”* (subl. ns.).

Faptul că doctori ca A. Şunda nu au beneficiat de tratament medical este, desigur, regretabil. Şi mai trist rămâne însă faptul că dintre colegii unor asemenea nefericiţi nu s-a găsit nimeni care să le corecteze aberaţiile, făcând discret cu ochiul cititorului nedumerit. Tăcerea dumnealor a stimulat apariţia de sub tipar a tot mai multe şi mai năstruşnice diagnostice medicale puse lui Eminescu – toate, stabilite fără ca vreunul dintre domnii care le-au emis să efectueze verificări deontologice elementare.

Cine crede că dezvăluiri precum cele de mai sus ori cele care urmează oferă ziaristului vreo satisfacţie se înşeală. Nu este deloc simplu ori plăcut să fii pus în situaţia de a trebui să negi ceea ce credeai de o viaţă că ar merita respect. Cazul Eminescu este senzaţional inclusiv prin faptul că dă la iveală faţa nebănuită a personajelor care, mai mult ori mai puţin conştient, au contribuit la distrugerea programată a acestuia. Tocmai de aceea, elementele de senzaţie nu au nimic triumfalist pentru ancheta jurnalistică, fiind profund tragice şi revoltătoare. Mârşăviile comise împotriva lui Eminescu într-o perioadă extrem de aspră şi de agitată (dar pe care unii încearcă să ne-o prezinte drept calmă şi generoasă) au fost atât de mari, încât acesta nu trebuia să fie genial, pentru

ca nedreptăţile petrecute să provoace o indignare pe măsură – greu de reprimat. Şi dacă e tot mai limpede că nu doctrina *estetului*, ci viclenia *avocatului* şi *omului politic* Maiorescu a patronat complotul împotriva lui Eminescu, măcar de acum înainte să ne resemnăm cu ideea că nici inteligenţa sclipitoare, nici chiar geniul nu presupun, automat, virtute. Omul poate fi una, opera lui – alta.

Şuţii

Suntem obligaţi să-l cităm iar pe D. Teleor:

„D. N. Pătraşcu, cunoscutul critic, îi ţinea drumul lui Eminescu ca să-i dea bani pentru hrană. D-sa era casier, însărcinat de «Junimea» în acest scop, căci Eminescu dacă avea o mie de lei în mâna lui, o cheltuia pe toată într-o singură zi.”

Acesta era formidabilul *„avar”*, care-l lovise pe Călinescu în sensibilitate? Fantasmagoriile lui D. Teleor sunt ordinare şi prin formă şi prin conţinut, dar, afară de Caragiale, care şi-a manifestat public revolta (*„…inexactităţile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe socoteala lui mă revoltă…” – Două note*), ele nu par să fi supărat pe nimeni altcineva. Am citat şi minciunile lui Teleor deoarece, ele fiind publicate în primii ani ai secolului XX, conchidem că zvonul privind un ajutor bănesc acordat de *Junimea* lui Eminescu era un neadevăr care circula cu mult înainte ca Petraşcu să pritocească varianta din 1934. Faptul că acesta l-a preluat în ediţia prin care spera să îşi „îmbunătăţească” minciunile, ne îndreptăţeşte să credem că tot el îl şi lansase. Indiferent de asemenea detalii, faptul ne arată că exista o anume dinamică a modificărilor de scenariu şi că, aşa cum spusese Caragiale, mulţi încercau să câştige câte ceva de pe urma lui Eminescu.

Regretabil – şi exasperant – este faptul că minciunile spuse sau scrise despre Eminescu par să fie inepuizabile. În 1933, în introducerea volumului IV al colecţiei *Studii şi documente literare*, I. E. Torouţiu scrie despre oamenii *Junimii*:

„Grija continuă de a nu-l lăsa pe Eminescu în lipsă de bani, a făcut ca într'un moment dat acesta să poarte asupra sa 2500 franci, ceea ce astăzi ar fi mai mult de 100.000 lei. Dar şi aici politicianismul interesat a căutat să denatureze faptele şi să lovească indirect în Maiorescu, lansând acuzaţia că Eminescu s'ar fi pierdut din cauza neajunsurilor şi mizeriei. Maiorescu a răspuns doar printr'un senin şi liniştit: nu-i adevărat…”

De ce trecea timpul, de aceea creştea pretinsa sumă dată lui Eminescu! Orientativ, precizăm că şederea la Döbling costa 12,5 lei/zi, costul total al internării lui Eminescu în acest ospiciu fiind de maximum 1.500 lei.

Cât priveşte *„acuzaţia că Eminescu s' ar fi pierdut din cauza neajunsurilor şi mizeriei"*, nu subscriem ideii că *neajunsurile* şi *mizeria* l-ar fi îmbolnăvit, cum se spune, dar afirmăm cu tărie că s-au depus mari strădanii pentru a-l menţine într-o stare financiară cât mai precară. Nici Maiorescu, nici epigonii lui, nici alţi junimişti şi nici vreun istoric literar devotat *Junimii* nu au demonstrat contrariul, din bunul motiv că adevărul a fost altul. De aceea, simpla contestare de către Maiorescu a acuzaţiei invocate de Torouţiu nu ajunge pentru a-l disculpa. În situaţia dată, răspunsul lui *„senin şi liniştit"* nu are nimic *„olimpian"*. Este o simplă şi tristă combinaţie de indolenţă şi aroganţă.

Să revenim la N. Petraşcu.

În *Biografia mea*, acesta mărturiseşte că studiul lui, *Eminescu*, nu ar fi fost publicat de Socec, dacă nu ar fi intervenit Maiorescu. Cu acea ocazie, scrie el, magistrul l-ar fi recomandat *„bătrânului librar"*. Petraşcu minte din nou, căci nu atunci l-a recomandat Maiorescu, ci încă din 1888. Într-o zi din vara acelui an, Maiorescu l-a trimis ca pe un băiat de casă (ceea ce, de altfel, atunci chiar era), să ia banii cuveniţi lui Eminescu, pentru a treia ediţie a volumului *Poesii*. Dar despre acest episod Petraşcu nu suflă un cuvânt în lucrările (sau, mai bine zis, în „lucrăturile" lui) – fapt care lui îi măreşte vina, iar nouă, suspiciunile.

Se ştie că, pentru fiecare sumă de bani primită – sub un titlu sau altul – după 28 iunie 1883, Eminescu a semnat chitanţe. Spre deosebire documentele cu adevărat importante, „rătăcite" până şi din doarele aflate în arhiva Tribunalului, aceste chitanţe au fost păstrate cu grijă, fiind date la iveală după moartea lui. Şi, cum era de aşteptat, unii nu s-au sfiit să se laude cu ele, pozând în filantropi, deşi sumele trecute în unele dintre aceste hârtii scrise pe colţul mesei erau, de fapt, drepturile băneşti ale lui Eminescu.

Să urmărim în detaliu ce destinaţie au căpătat veniturile cuvenite lui Eminescu de pe urma primelor trei ediţii ale volumului *Poesii* şi cum a contribuit Petraşcu la deturnarea unora dintre ele.

Într-o scrisoare ca o declaraţie politică, pe care este evident că Maiorescu a scris-o spre a fi dată cândva publicităţii, magistrul îi scrie lui I. V. Socec, negru pe alb:

„De venitul acelui volum, pe care fireşte l-aţi dat în primirea lui Eminescu, s' a putut bucura poetul în cei din urmă ani ai vieţei sale" (17 decembrie 1892).

Chiar să fi dat Socec venitul *„în primirea lui Eminescu”*? Tot Maiorescu zice că nu! De pildă, la 5 mai 1884, îi scrie Emiliei:

„Potrivit îndemnului meu, ***Socec trimite azi lui Missir*** *peste 600 de franci* ***pentru casa de întreţinere a lui Eminescu. Banii sunt din vânzarea poeziilor****. Pentru 8 Mai până la 8 Iunie aţi şi primit bani; cu aceşti 600* ***e asigurată întreţinerea până la 8 August****. Între timp merg contribuţiile înainte”* (subl. ns).

Deci, intenţia lui Maiorescu era ca banii să ajungă la „gospodina” Missir, care urma să-i drămuiască cum dorea şi cum se pricepea. Pare destul de limpede că ne aflăm în faţa unui caz în care tutela nu fusese decisă *de drept*, dar se exercita *de fapt*. În gândirea lui Maiorescu, cei 600 de franci, constituind drepturile de autor cuvenite lui Eminescu pentru prima ediţie, trebuiau să asigure existenţa acestuia pe cel puţin două luni – respectiv, iulie şi august. Se pare însă că s-a întâmplat ceva neprevăzut, care a dat peste cap acest plan, obligându-l pe Missir să-i dea cei 600 de lei lui Eminescu. Pentru că, iată ce-i scrie Missir şefului lui din Bucureşti:

„Am primit de la Chibici un mandat de 170 de fr. pentru Eminescu şi nu ştiu dacă e bine să-i dau acum toţi banii. Trebuie să ştiţi că el are acum cel puţin 1.500 fr. asupra sa, deoarece ***600 de la Socec*** (subl. ns.)*, 200 de aice, a primit acum în urmă şi Pompiliu îmi spune că dinainte avea alţi 800* (îl controlase, în zilele în care locuise la el? – n. ns.). *Acum eu deşi strâng înainte, nu ştiu dacă este de vrun folos să-i dăm acum aceşti bani şi cei ce se vor mai strânge, sau dacă nu ar fi mai bine să-i dăm pe urmă în timpul vacanţelor sau şi mai târziu, când ar fi nevoie”* (13 mai 1884).

Să fi intervenit Emilia, prin mâna căreia au trecut un timp sumele destinate lui Eminescu? Este plauzibil. Din întregul mediu junimist ieşean, ea era cea care opunea rezistenţă maximă şmecheriilor de orice fel, fie şi bine intenţionate. Cert rămâne că Socec nu a dat banii *„în primirea lui Eminescu”*, ci i-a predat lui Maiorescu. Iar acesta nu i-a expediat nici el direct lui Eminescu, cum ar fi fost normal, încercând să-i amestece, la grămadă, cu sumele colectate. Prin urmare, dacă cei 600 de lei au ajuns, totuşi, la Eminescu, faptul s-a datorat unei intervenţii despre care nu deţinem detalii.

Din moment ce Missir propunea ca, temporar, lui Eminescu să nu i se mai dea nici o para din banii strânşi, deducem că nu fusese găsit un pretext sub care să îi fie înmânată cu regularitate o anumită sumă. Totodată, devine clar că nu vom afla niciodată cu precizie câţi bani din totalul colectelor au ajuns cu adevărat la Eminescu. Potrivit informaţiilor furnizate de A. Z. N. Pop, din 2.432 de lei strânşi, nu se ştie cu precizie cum au fost cheltuiţi decât 507 (adică

mai puţin de 21 la sută din total), care apar ca fiind direct *„daţi lui Eminescu”* , în două tranşe inegale (200 + 307), stabilite Dumnezeu ştie pe ce criterii (vezi *Contribuţii*…). Peste 21 de ani, acelaşi A. Z. N. Pop va publica o completare a acestor informaţii, din care rezultă limpede că Missir, casierul, avea chitanţe pentru toate cheltuielile (sau plăţile), mai puţin pentru cei 500 de lei, despre care ni se spune că i-ar fi fost daţi lui Eminescu sub semnătură!

Pentru ediţia a doua a volumului *Poesii*, Eminescu a primit o mică sumă:

„500 cinci sute lei noi am primit prin d. T. Maiorescu de la d. Socec ca ***a compte pentru ediţiunea a doua*** *a poesiilor mele.*
Iaşi 14 septemvrie 1885.
M. Eminescu” (subl. ns.).

Această chitanţă arată că este vorba de un acont, nu de plata integrală a drepturilor băneşti. A mai primit Eminescu şi restul? Nu există nici un document care să ateste aşa ceva. În schimb, de la Leon Onicescu aflăm că:

„Eminescu foarte indiferent răspundea că a avut bani dar i-a cheltuit cu boala şi a zis : Nu vroiesc să cer nimănui şi ştiu că n-am. ***Am să iau de la unii chiar pentru o editură şi nu-mi trimite*** (subl. ns.).
Îl îndemnam să scrie la acei de la cari are să ieie bani şi n-a voit. Totdeauna indiferent: Las-că-mi or da iei.”

Editura la care se referea Eminescu o fi fost Socec? Credem că da. Drept posibil argument prezentăm epistola trimisă de Eminescu magistrului, la 14 martie 1888, când îi scrie:

„Dacă însă d-l Morţun ar fi renunţat la ideea de a scoate ediţiunea a treia, atunci vă rog a da urmare binevoitoarelor d-voastre intenţiuni şi a încheia cu d-l Socec, iar ***prisosul eventual de la ediţia a doua sau un acont asupra ediţiei a treia, vă rog să binevoiţi a le trimete*** (subl. ns.) *sub adresa mea prin mandat poştal (M. Eminescu, Botoşani).”*

(În ediţia din 1892, Petraşcu scrie: *„…şi a i se* ***trimite prisosul de bani eventual dela ediţia a doua sau un acont pentru ediţia a treia****…”* – subl. ns. Cum cuvintele subliniate reproduc aproape identic textul lui Eminescu, credem că epistola citată a fost una dintre cele pe care Maiorescu i le-a pus la dispoziţie lui Petraşcu, din propria arhivă. Aceasta, desigur, cu condiţia ca paginile privind viaţa lui Eminescu să fi fost scrise chiar de Petraşcu, nu de Maiorescu, magistrul experimentând, astfel, metoda pe care avea să o folosească şi în cazul lui S. Mehedinţi, căruia i-a cerut să-i semneze autobiografia, pentru a o face mai credibilă!)

Maiorescu nu i-a răspuns lui Eminescu, dar a folosit aceste rânduri pentru a publica a treia ediţie a *Poesiilor* (pe care Eminescu, amăgit de Morţun, o întârziase degeaba, sperând să înlocuiască ediţia maioresciană, cu o alta, gândită de el). Cum bani nu i-a trimis nici atât, rezultă că, pentru Maiorescu, *„prisosul eventual”* era zero. Lucrul este ciudat, deoarece ediţia se epuizase – deci, editorul recuperase cheltuielile şi încasase profitul integral –, iar singurii bani ajunşi la Eminescu în contul acestei ediţii erau cei 500 de lei, plătiţi cu ani în urmă, la 14 septembrie 1885, *„ca a compte”*. Prin urmare, pe lângă această sumă, obligatoriu, Eminescu trebuia să mai primească o diferenţă. Cine a luat restul? Socec? Ne îndoim că şi-ar fi permis să-l fure pe Maiorescu. Maiorescu însuşi? Foarte probabil, din moment ce, în 1888, avea să procedeze la fel. Se pare că, atunci când l-a acuzat că ar câştiga bani de pe urma lui Eminescu, Caragiale a ştiut ce spune. Dacă Maiorescu a folosit banii luaţi de pe urma tipăririi poeziilor lui Eminescu ca să-şi plătească trenul până la Viena ori dacă i-a dat de pomană nu ne interesează. Important rămâne faptul că el a mers până la a-l fura în mod deliberat pe Eminescu, pentru a-l menţine în stare pauperă şi de dependenţă.

În sfârşit, pentru cea de a treia ediţie (ultima apărută cât timp Eminescu a fost în viaţă), banii nu i-au revenit nici măcar pe căi ocolite, necum direct de la Socec, cum pretinde Maiorescu atunci când interesele i-o cer.

Iată ce minunăţii scrie magistrul, la 27 iunie 1888:

„Stimate Domnule Socec,

Pentru Eminescu, care este aici şi ***nu e în starea sigură de a se îngriji însuşi****, se formează un* ***Comitet de amici care să’l ia iarăşi sub un fel de tutelă.*** *Din acest Comitet face parte şi d. N. Pătraşcu, Secretar de Legaţiune ataşat acum la Ministeriul de Externe.*

Vă rog, daţi d-lui Pătraşcu acomptul de 500 lei noi pentru ediţia a treia a poeziilor lui Eminescu şi priviţi deocamdată această scrisoare drept chitanţă.

Cu deosebită stimă

T. Maiorescu.”

Pe verso, N. Petraşcu (pe atunci, subaltern al lui P. P. Carp) scrie şi semnează:

„Suma din faţă de cinci sute de lei, /500/ am primit’ o”.

În culegerea sa de texte, grijuliul, dar uşor întârziatul post-junimist G. Muntean, prezintă de trei ori această misivă: o dată, transcrisă, şi de două ori în facsimil (o fotografie a textului ocupă întreagă coperta a patra a volumului

Bucureşti, 27 Iunie 1888

Stimate Domnule Socec,

Pentru Eminescu, care este aici şi nu e în starea riguroasă de a se îngriji singur, s-a format un Comitet de amici care să-l ia iarăşi sub un fel de tutelă. Din acest Comitet face parte şi d. N. Petraşcu, Secretar de Legaţiune, acum ataşat la Ministerul de Externe. Vă rog, daţi d-lui Petraşcu acontul de 500 lei noi pentru ediţia a treia a poesiilor lui Eminescu şi priviţi deocamdată această scrisoare drept chitanţă.

Cu deosebită stimă

T. Maiorescu

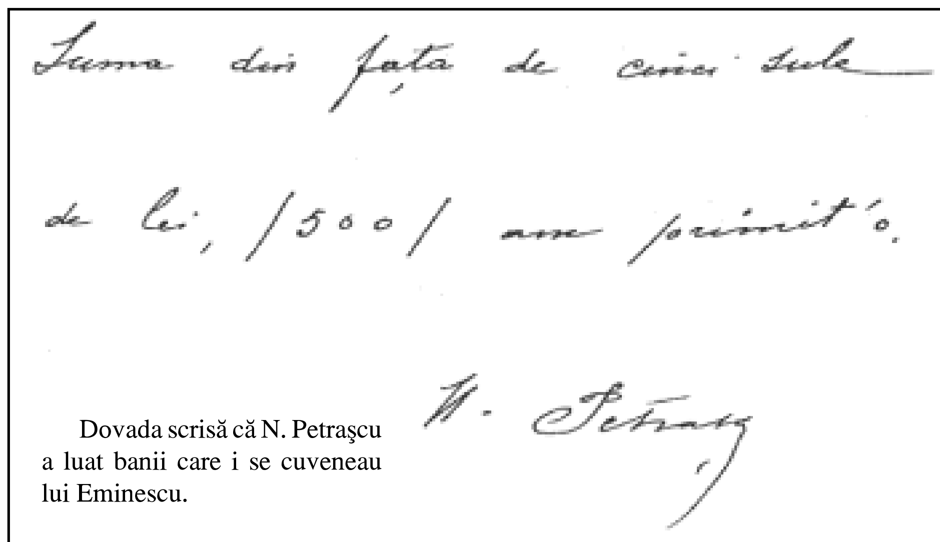
Epistola prin care Maiorescu recunoaşte că, fără moltiv şi fără împuternicire legală, acţiona asupra intereselor lui Eminescu, neţinând seama de voinţa acestuia.

Eminescu – 100 documente noi). Într-o explicaţie a acestui document, distinsul autor de subsoluri scrie cu legendaru-i avânt:

„Formarea Comitetului de tutelă şi mişcarea banilor care-i reveneau lui Eminescu de pe urma editării versurilor sale.”

În energica etalare a ignoranţei domniei sale, G. Muntean crede că această scrisoare reprezintă o bilă albă pentru Maiorescu. În fapt, epistola este una dintre probele materiale cele mai compromiţătoare pentru avocatul nostru, căci astfel se dovedeşte că Maiorescu se substituia Justiţiei, folosind în mod abuziv puterea de influenţă pe care i-o dădea funcţia de ministru al Cultelor. Ca şi înainte şi ca şi după aceea, şi în iunie 1888, Eminescu era perfect sănătos, numitul *„Comitet de amici”* fiind o ficţiune, la care Maiorescu a apelat cu scopul clar de a-şi însuşi drepturile altcuiva. Cât priveşte *„mişcarea”* banilor cuveniţi lui Eminescu, este limpede că aceştia circulau prin diverse buzunare străine, dar asta rămâne departe de a fi motiv de laudă pentru Maiorescu, pentru Petraşcu ori pentru Socec. De altfel, merită să remarcăm că, poate fără să-şi dea seama, Socec tinde tot mai mult să devină părtaşul lui Maiorescu şi al acoliţilor lui.

Complicitatea lui Petraşcu este, cred, indiscutabilă, deoarece el ştia foarte bine că aşa-zisul *„Comitet de amici”* (scris cu majusculă pentru a induce în eroare) era o ficţiune şi că el, fireşte, nu putea fi membru a ceva

Suma din fața de cinci sute
de lei, /500/ am primit-o.
N. Petrașcu

Dovada scrisă că N. Petraşcu a luat banii care i se cuveneau lui Eminescu.

ce nu există. Petraşcu era, asemenea lui Maiorescu şi lui Chibici, avocat. Cunoscător al Legii, când a semnat pentru primirea celor 500 de lei, el era perfect conştient de faptul că, astfel, comite o infracţiune şi că acţionează împotriva intereselor lui Eminescu. Cum, la întâlnirea directă cu acesta nu sesizase nimic neobişnuit, Petraşcu ştia fără doar şi poate că Maiorescu minţea cu neruşinare atunci când îi scria lui Socec că Eminescu n-ar fi *„în starea sigură de a se îngriji însuşi"*.

Cei 500 de lei înhăţaţi de Petraşcu nu i-au fost niciodată număraţi în mână lui Eminescu, cu titlu de drepturi de autor. Şi, dacă ar fi fost, pur şi simplu, făcuţi pierduţi, mai era cum mai era. Se vede însă treaba că *nici o ticăloşie nu este suficient de mare pentru a nu putea fi depăşită de o alta*.

După moartea lui Eminescu, printre „documentele" inedite apărute pe piaţa editorială din arhiva lui Petraşcu s-au numărat şi patru chitanţe, pe care acesta le semnase în diferite ocazii. Unii entuziaşti pretind că aceste chitanţe, care nici măcar nu acoperă în întregime cei 500 de lei, ar dovedi ajutorul bănesc de care s-ar fi bucurat Eminescu din partea *Junimii*. Nimeni nu pare surprins nici de faptul că în chitanţe nu se specifică titlul cu care au fost primiţi banii – aceştia putând fi, bunăoară, ceruţi cu împrumut. Să lăsăm însă deoparte asemenea amănunte şi, pentru a elimina orice dubii, iată toate sumele cuprinse în chitanţele pe care se spune că le-ar fi deţinut Petraşcu (toate datează din anul 1888):

septembrie – Eminescu semnează două asemenea hârtii, una pentru primirea a **136 de lei**, cealaltă pentru **70 de lei**;

5 octombrie – Petraşcu îi dă lui Eminescu **117,50 lei**;

9 decembrie – „Am primit suma de ***una sută douăzeci franci*** *de la D-nul Nicolae Petraşcu. / M. Eminescu"* (şi facsimilul acestei fiţuici este prezentat de G. Muntean tot de două ori în aceeaşi culegere de documente: o dată chiar pe copertă, să sară bine în ochi şi a doua oară în interior, ca nu cumva să o uite cititorul).

Aritmetica elementară ne arată că, din cei 500 de lei care i se cuveneau, Eminescu ar fi primit, cu ţârâita, numai 443 de lei şi 50 de bani, tranşele începând a fi achitate abia din septembrie, deşi Petraşcu înhăţase întreaga sumă încă din iunie, la ordinul lui Maiorescu şi cu acordul lui Socec!

Şi să nu uităm un lucru: cei 500 de lei erau, ca şi în cazul ediţiei a doua, doar un avans din preţul integral pe care Socec i l-a achitat lui Maiorescu. Avem motive temeinice să credem că, pentru fiecare ediţie, Socec i-a plătit

lui Maiorescu o sumă totală de circa 2.000 de lei – din care, Eminescu abia dacă a primit un sfert (asupra acestei teme, vom reveni în alte pagini).

Maiorescu nu s-a mulţumit doar să ia banii lui Eminescu. I Grămadă a publicat un studiu pe marginea relaţiei dintre Eminescu şi *România jună*, între ai cărei membri fondatori se număra şi Carol I. Iată un extras din prezentarea lui Grămadă (*„Societatea Academică social–literară «România Jună» din Viena – 1871–1911. Monografie istorică”*; publicată de Editura societăţii *„România jună”*, în 1912):

*„Nu putem spune că el [Eminescu] a fost preţuit după merit de «România Jună» încă pe când trăia, căci abia cu ocazia serbărilor date de societatea noastră în onoarea «Convorbirilor literare» în **1882** a fost declamată pentru prima dată în public o poezie de Eminescu, anume partea primă din «Scrisoarea a treia».*

*El însă ne-a sprijinit societatea noastră cât a putut; pentru primul nostru almanah literar din **1883**, poetul ne-a trimis un strălucit cap de operă, poezia sa «Luceafărul», care a fost mai târziu declamată în «Convorbiri litarare» din acelaşi an. Din nefericire originalul acestei măestre poezii a dispărut înainte de vr' o câţiva ani din arhiva societăţii, şi acum se va fi aflând la vre' un amator de astfel de rarităţi. Pentru almanahul al doilea din **1888** el **nu ni-a mai putut trimite nimic, căci era greu bolnav, şi de aceea dl. Maiorescu ne-a dat sfatul ca să reproducem din «Convorbiri literare» două poezii de ale nefericitului poet: «De ce nu-mi vii? » şi «Kamadeva»**.**

*Un an mai târziu Eminescu închise ochii pentru totdeauna, şi sufletu-i chinuit de durerile lumii acesteia părăsi haina de lut, care-l ţinea încătuşat, ca să intre în Nirva cea atât de dorită de dânsul. În acelaşi an cu Eminescu au mai murit câţiva membri fondatori şi onorari ai Societăţii: eppul I. Popasu, Neculai cav. De Grigorcea, B.G. Poppovits şi generalul român Adrian. «R. Jună» a trimis cununi de flori pentru mormintele lor şi a pus de s-a oficiat câte un parastas pentru sufletele celor răposaţi; **pentru Eminescu însă, care prin numele său a dat societăţii noastre toată strălucirea şi numele cel bun de care se bucură azi, «R. Jună» n-a aflat nici o floare**, şi n-a pus nici un cleric ca să-şi înalţe rugăciunile către D-zeu pentru sufletul celui mai genial membru ce l-a avut ea...”* (subl. ns.).

* Este vorba, probabil, de scrisoarea trimisă de Maiorescu la 3 iunie 1887, în care acesta scria: *„Eminescu **tot mai trăieşte**, deşi este intelectual pierdut; **fiindcă trăieşte**, trebuie să figureze în almanah”* (subl. ns.). Reamintim că, un an mai târziu, avea să-i spună cam acelaşi lucru şi lui Socec, pentru a obţine drepturile de autor cuvenite lui Eminescu. Cu toate acestea, în toamna lui 1888, Eminescu a citit *Laïs*, piesă abia încheiată. Din formulare, Maiorescu apare aproape iritat de faptul că Eminescu nu dădea semne că ar intenţiona să moară mai repede.

Diplomaţie şi fărădelege

Până unde merge neruşinarea?

În articolul intitulat *Ironie* (iulie 1890), Caragiale a făcut o dezvăluire pe care criticii, socotind-o nepotrivită cu obrazul fardat al marelui lor înaintaş, nu o iau în seamă decât tangenţial – unii folosind-o chiar în favoarea lui Maiorescu, ca pe o pildă de, vezi Doamne, atac nefundamentat împotriva acestuia:

♦ *„…astăzi se mănâncă mulţi bani – direct, cu opera lui, indirect, sub pretextul numelui lui…”*;

♦ *„S-a zis că era risipitor şi că, orice sumă ar fi trecut prin mână-i, el tot nefericit ar fi fost, de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral. Minunată judecată, dar ieftină scuză pentru acei ce l-au lăsat totdeauna în lipsă, deşi-l puteau ajuta cu toată dignitatea, deşi* ***apropierea lui le-a făcut cinste şi... profit – şi încă le face****”* (subl. ns.).

Greşeşte Caragiale? Paginile de până aici demonstrează din plin că, aşa cum scrie acesta, exista posibilitatea ca Eminescu să fie ajutat *„cu toată dignitatea”*, dar nu s-a dorit acest lucru. *„Apropierea lui”* Eminescu i-a făcut cinste lui Maiorescu? Credem că nimeni nu poate să conteste acest lucru, atâta vreme cât, de decenii, pentru public, numele magistrului nu este legat atât de propria lui operă, cât de aşa-numita „protecţie” pe care i-ar fi asigurat-o lui Eminescu. Relaţia cu acesta din urmă l-a păstrat mult mai viu în memoria colectivă, decât au reuşit să o facă volumele *Critice* ori culegerile cu Discursuri parlamentare. Şi aceasta, deoarece Maiorescu a fost – în toate, se pare – omul conjuncturii, cu fler, dar lipsit de scânteia geniului.

Caragiale mai afirmă că aceeaşi *„apropiere”* a lui Eminescu ar fi adus unora profit. Suntem convinşi că spune adevărul. Chiar dacă anumite documente au dispărut, din cioburile de informaţie existente se va putea reconstitui în destul de mare măsură adevărul în această privinţă. Până atunci, oferim un mic exemplu.

Într-o notiţă de subsol a variantei din 1934 a studiului *Eminescu*, N. Petraşcu oferă o informaţie unică în întreaga bibliografie privitoare la viaţa lui Eminescu:

„Vorbind lui Carp, care era ministru de Externe, el îmi dădu din cheltuelile Ministerului de câteva ori câte 300 lei, cu care putui câtva timp să înlesnesc primele necesităţi ale lui Eminescu şi să-i cumpăr un rând de haine”.

Citeşti şi-ţi cauţi imediat batista. Dacă stai să şi gândeşti, îi recunoşti pe acei istorici literari care operează după principiul dubios că o ştire este sau nu reală în măsura în care slujeşte teoriilor dumnealor, îţi explici, astfel, şi de ce spusele lui Petraşcu nu au fost infirmate atâta amar de ani, deşi omul nostru minte sfruntat, şi-atunci plângi de-a binelea.

Dacă Petraşcu ar fi primit de la Carp, pentru Eminescu, *„de câteva ori câte 300 lei”*, ar însemna că, în perioada mai 1888 – ianuarie 1889, „protejatului” i-ar fi fost daţi cel puţin 900 de lei (deci, o medie de 100 de lei pe lună). Să zicem că aşa ar fi fost. Cum chitanţele lui Petraşcu acoperă numai 443,5 lei, întrebăm: cine a tocat diferenţa de minimum 456,5 lei (dacă luăm în calcul şi cei 500 de lei primiţi de la Socec, suma lipsă creşte la 956,5 lei)?

Nu spunem că nu or fi fost manevrate parale *în numele lui Eminescu* (cum acuză Caragiale, fără să nominalizeze), dar ne surprinde faptul că această informaţie nu există în ediţia Petraşcu-1892, trebuind să treacă jumătate de secol, pentru ca autorul să-şi aducă aminte de un element atât de important. Susţinem însă ferm că, în cazul în care Petraşcu nu ar minţi din nou, banii respectivi au fost utilizaţi în mod fraudulos, ei neajungând la destinatar.

Celor care, poate, ne vor cere să demonstrăm acest lucru le amintim că nu noi trebuie să prezentăm dovezi, ci aceia care susţin că Eminescu ar fi fost finanţat şi de Ministerul de Externe. Dar, pentru a-i tempera pe acei procurori literari agresivi, care spun prostii, după care au pretenţia ca toţi ceilalţi să-şi piardă vremea cu ei, spre a le demonstra că au rostit inepţii, oferim câteva prilejuri de reflecţie.

Ministerul Afacerilor Străine nu dădea bani *„cu titlul milei”* (cum inventează A. Z. N. Pop, parcă din spaima că Petraşcu ar putea minţi mai mult decât el), nici dacă te vedea murind la poarta lui. Dacă, totuşi, ar fi făcut-o, suma respectivă trebuia justificată la contabilitate. Or, nimeni nu a pretins – deocamdată – că ar fi văzut astfel de acte oficiale. Cel care lua paralele trebuia să dovedească că, într-adevăr, le-a folosit pentru a achita chiria lui Eminescu, nu pentru a trage un şnaps (caz în care, cele patru chitanţe cu patos invocate ar fi trebuit să se găsească în arhiva Externelor, nu în cămara lui Petraşcu).

Din primăvara până în toamna lui 1888, Ţara a fost condusă de primul guvern Theodor Rosetti (unul dintre cei cinci întemeietori ai *Junimii*). În cazul în care acest guvern ar fi intenţionat să-l ajute pe Eminescu, mă îndoiesc că ar fi acţionat în mod ocult şi prin Externe, unde se afla P. P. Carp, care numai

simpatie nu avea pentru Eminescu. Mult mai plauzibil ar fi sunat dacă Petraşcu şi toţi cei care l-au luat şi continuă să îl ia în serios pe acesta ar fi pretins că ajutorul ar fi venit de la Maiorescu, şi el ministru pe-atunci, la Culte şi Instrucţiune Publică – şi ad-interim la Agricultură, Industrie, Comerţ şi Domenii. De bine, de rău, lumea ştia – greşit, dar ştia – că „protectorul" lui Eminescu ar fi Maiorescu, iar ministerul condus de el era direct interesat de oamenii de cultură ai Ţării. Maiorescu nu a mişcat un deget pentru a-l ajuta pe Eminescu, dar, consecvent acţiunii începute în iunie 1883, şi-a agitat energic ambele mâini pentru a-l distruge.

Judecata netratată a unor istorici literari

A. Z. N. Pop îi acordă credit total lui N. Petraşcu, cu toate că informaţia acestuia, privind ajutorul bănesc dat de Carp lui Eminescu, era neverificabilă şi provenea dintr-un singur izvor – şi acela viciat. Fără urmă de ezitare, istoricul scrie în lucrarea *Pe urmele lui Mihai Eminescu*:

„În etapa primăvara 1888 – ianuarie 1889, după care a fost internat fără întoarcere, [Eminescu] locui o «odăiţă sărăcăcioasă situată într-o cotitură întunecoasă din fundătura unui coridor din etajul al III-lea al vastului labirint al hodorogitei case Mercuş din Piaţa Teatrului Naţional», închiriată de domnul Herman Weinberger. Chiria i-o plătea criticul literar Nicolae Petraşcu, tânăr diplomat, din ce putea obţine cu titlul milei de la Ministerul Afacerilor Externe prin Petre P. Carp. S-a păstrat o chitanţă din trista durată din urmă a zilelor poetului:

«L.N. 50 Am primit suma de lei noi cincizeci de la d. M. Eminescu, plata chiriei de la 5 iuliu până la 5 august 1888.

Herman Weinberger»."

Augustin Z. N. Pop este considerat ca fiind un profesionist într-ale istoriei literare, un om care a luminat multe cotloane umbrite din biografia lui Eminescu. Fără să-i contestăm anumite merite, adaugăm: dar a şi ascuns şi falsificat destul. Prea destul! A strâns în sute de pagini informaţii neesenţiale, care buimăcesc cititorul obişnuit, răpindu-i posibilitatea de a-şi forma singur o privire critică de ansamblu, şi, pe de altă parte, a eliminat sau a prezentat trunchiat date fundamentale. Sau, ca şi în textul mai sus invocat, A. Z. N. Pop a prezentat drept certe informaţii ireale, pe care nu s-a ostenit să le verifice. Cine-l ia în serios, şi-l imaginează pe N. Petraşcu – o vreme, şeful de cabinet al lui P. P. Carp –

bătând la uşa acestuia şi cerându-i ceva parale, întrucât se apropia data de 5 a lunii şi trebuia plătită chiria lui Eminescu. Or, asemenea secvenţă poate fi întâlnită într-un film de ficţiune, dar nu are ce căuta într-o biografie a lui Eminescu, care se mai vrea şi ştiinţifică. Să admitem că A. Z. N. Pop a greşit (cine nu greşeşte?). Dar ceilalţi colegi ai lui? Ce să înţelegi atunci când vezi cum se depune o adevărată strădanie de consolidare a neadevărului, de protejare a lui, chiar şi prin violenţă? Eroarea profesională a unui om este firească. Atunci când ea se extinde însă, cuprinzând majoritatea celor care practică aceeaşi meserie, şi când comentariul critic asupra ei este ca şi interzis, lucrurile se schimbă, luând o turnură periculoasă. Greşeala capătă greutatea unui element de doctrină religioasă, iar susţinătorii ei, datorită inflexibilităţii lor, devin fanatici.

A. Z. N. Pop repetă aceeaşi dezinformare în mai multe dintre lucrările lui, dar în nici una dintre acestea nu spune de unde aflase el că Petraşcu era cel care plătea chiria pentru locuinţa lui Eminescu. În schimb, un răspuns la această întrebare găsim la unul dintre colegii săi de breaslă, G. Munteanu:

„De-ar fi avut şi continuitate, îndeletnicirile gazetăreşti ar fi asigurat prin urmare, de bine, de rău, «mijlocul sigur de existenţă» ce determinase pe poet să vină în Capitală. Că nu va fi fost totuşi aşa şi că salariul de la ***România liberă*** *i se va fi plătit cu intermitenţele din epoca* ***Timpului*** *o arată un număr de chitanţe din care rezultă că un ajutor paralel îi oferea Nicolae Petraşcu. O asemenea dovadă, din 27 iulie 1888, reprezintă* ***plata chiriei de către Eminescu*** *– de la 5 iulie la 5 august – pentru odaia ce ocupa în locuinţa unui anume Herman Weinberger.* ***Faptul că chitanţa aceasta s-a păstrat în arhiva lui Petraşcu, alături de altele două din septembrie, una din 5 octombrie, iar alta din 9 decembrie 1888, arată că tânărul critic ţinea la dispoziţia poetului sumele de bani pe care le reclamau trebuinţele cotidiene****”* (subl. ns.)

Interesantă logică! Potrivit lui G. Munteanu, dacă pui mâna pe chitanţele care dovedesc că o persoană şi-a achitat întreţinerea, poţi să pretinzi că respectivul a fost întreţinut de tine? Prin urmare, dacă respectiva chitanţă ar fi ajuns la Nicu Xenopol, la Macedonski ori la Şuţu, trebuia să credem că respectivul a plătit din caseta personală chiria locuinţei lui Eminescu?

Poziţia lui G. Munteanu surprinde cu atât mai mult cu cât Weinberger scrie în chitanţa eliberată că a primit banii de la Eminescu, nu de la Petraşcu. Iar dacă, aşa cum pretinde Petraşcu (pe care istoricii literari par să îl creadă în bloc), banii ar fi provenit de la Ministerul Afacerilor Străine, cum justifica Petraşcu (sau Carp) cheltuirea lor? Oare, Externele aveau posibilitatea de a deconta orice, oricum?

Şi-apoi, după ultima arestare a lui Eminescu, petrecută la o dată încă incertă (fapt care arată cât de legală a fost), crede cineva că „amicii" nu i-au cotrobăit prin casă? Chiar nu e de mirare că de la ultima lui adresă din Bucureşti nu ne-a parvenit absolut nici un manuscris eminescian?

Ideea că Petraşcu ar fi plătit chiria lui Eminescu o susţine şi I. E. Torouţiu, care poartă o mare responsabilitate pentru popularizarea acestui neadevăr. Într-un grupaj de opt documente, publicate sub genericul *„Mihai Eminescu către Nicolae Petraşcu"* (*Studii…*, VI), Torouţiu a inclus şi această chitanţă, deşi singura ei legătură cu Petraşcu constă în faptul că, într-un mod oarecare, necunoscut, a ajuns în arhiva acestuia. Poziţia lui Torouţiu este cu atât mai ciudată, cu cât, în acelaşi volum, mai publică şi lucrarea *Biografia mea* (1937), în care Petraşcu nu mai scrie nimic despre pretinsele ajutoare date lui Eminescu, singurele cheltuieli cu acesta reducându-se la a-l invita *„de câteva ori la Teatrul Naţional"* şi de două-trei ori *„la Restaurantul Hugues, vizavi de teatru"*. În nici una dintre scrierile lui Petraşcu nu găsim elemente care să convingă că acesta a fost vreodată la sufletul lui Eminescu şi invers. Totul este rece, formal, Petraşcu tratând „chestiunea" de pe poziţii de superioritate.

P. P. Carp sau cum se inventează un „protector"

În aceeaşi lucrare, tipărită în 1978, A. Z. N. Pop reia ideea dependenţei financiare:

„Eminescu în ultimul popas bucureştean nu şi-a dobândit nici însănătoşire şi nici n-a putut să-şi câştige existenţa".

Dacă nu şi-a putut *„câştiga existenţa"*, cum a trăit, totuşi?

Când încercăm să căutăm un răspuns la această întrebare, trebuie să ţinem cont de realităţile vremii. În epocă, unii oameni îşi duceau viaţa cu câţiva poli pe lună. Chiar salariul unui subbibliotecar, să ne amintim, era de numai 171 de lei – bani buni, dacă ne gândim că un ajutor de subprefect primea doar 110 lei leafă, iar în ministere, un sub-şef de birou primea 200 de lei. Tot pe atunci, însă, un litru de vin vechi de Odobeşti costa 60 de bani (vinul nou, doar 40 de bani), oul de găină era 5 bani, franzela de 1 kilogram costa 25 de bani, kilogramul de brânză era cam un leu, cel de carne de porc sub 75 de bani, iar cel de mălai, 12–13 bani. La asemenea preţuri, ca să bei zilnic un litru de vin bun, să mănânci

un kilogram de pâine şi altul de carne, trebuia să plăteşti lunar 48 de lei (18 + 7,5 + 22,5). Desigur, toate aceste cifre sunt pur orientative. A subzista, în orice condiţii, nu este un deziderat decât pentru oameni prea disperaţi şi, pentru unii, starea de comă poate deveni uneori preferabilă vieţuirii lucide, mereu la limită, sub permanenta teroare a necunoscutei zile de mâine.

Nu deţinem documente privind veniturile lui Eminescu în acel an, dar ştim că supravieţuirea lui, îndeosebi în acea perioadă, nu a fost deloc costisitoare. Dacă Eminescu a scris şi pentru alte gazete afară de *România liberă*, dacă din jurnalistică a câştigat mult sau puţin, nu cunoaştem. Cert este că *Junimea* politică nu avea numai amici în Capitală şi că participarea lui Eminescu la *România liberă* (ziar devenit junimist din 1885) continuă să fie învăluită în ceaţă, deşi necunoscutele puteau să fie simplu aflate, dacă Maiorescu ar fi fost un protector real, iar M. Brăneanu (redactorul foii) şi D. A. Laurian (patronul ei şi secretar general la Ministerul Cultelor, în timpul mandatului lui Maiorescu) i-ar fi fost prieteni. Cazul Vernescu, asupra căruia nu insistăm acum, precum şi faptul că, la comanda lui Maiorescu, într-o conjunctură şi la o dată necunoscute, Brăneanu s-a ocupat de predarea lui Eminescu către Şuţu şi, mai apoi, i-a minţit pe magistraţii Tribunalului, pentru a înlesni punerea acestuia sub tutela unui consiliu de familie (alta decât cea naturală), din care făcea şi el parte, arată că atât acesta, cât şi şeful lui, Laurian, i-au fost lui Eminescu inamici zâmbitori. Necunoscutele problemei salarizării lui Eminescu sunt prea numeroase şi nu li se poate da de cap decât dacă s-ar descoperi eventuale documente de plată concludente. Curios lucru, s-ar zice că nimeni nu a încercat să afle cu cât era plătit Eminescu de *Fântâna Blanduziei*, iar I. Scurtu, singurul care pare să fi discutat mai serios cu Brăneanu despre acesta, nu l-a întrebat şi cu cât îl remunera.

În schimb, a aflat altceva:

„În 1888, după convalescenţa din nebunie, [Eminescu] a fost angajat de Carp, prin Brăneanu, la «România liberă», să scrie un articol pe săptămână. Scria regulat, dar nu mai avea vechea vigoare; era logic, dar cam şters."

Din nou, Carp! Dacă am pune cap la cap informaţiile lui N. Petraşcu şi M. Brăneanu şi dacă le-am da crezare, ar trebui să fim convinşi că, după revenirea în Bucureşti, Eminescu ar fi dus-o ca în rai, liderul politic al *Junimii* implicându-se direct pentru a-i creşte nivelul de trai. Dacă ar fi fost aşa, faptele ar deveni ilogice. Şi vom explica de ce. Eminescu a mers la Iaşi doar pentru că nu a fost lăsat să stea (liber) în Bucureşti. El nu se resemnase cu

ideea că va rămâne în Iaşi nici după ce fusese numit profesor. Încă de la 27 decembrie 1884, Vlahuţă îi scria lui Maiorescu, despre Eminescu: *„Ar vrea să vie în Bucureşti”* (semn că Vlahuţă nu ştia în ce condiţii ajunsese acesta la Iaşi). Dacă, auzind din nou această iritantă pretenţie, magistrul şi-o fi spus sau nu în barbişon: „să-i fie de bine!”, nu ştim, dar este cert că nici măcar nu s-a ostenit să-i răspundă lui Vlahuţă în această chestiune. Mai târziu, când se afla la Botoşani, Eminescu îi mărturisea Harietei aceeaşi dorinţă:

„Mihai îmi zice că preferă în oraş mare să-şi câştige hrana cu o sută de franci pe lună, de cât să trăiască în provincie, fie chiar cu o sumă mult mai mare” (epistolă către Cornelia Emilian, 3 februarie 1888).

Eminescu nu era o „problemă” strict personală a magistrului, ci a *Junimii* întregi (şi nu numai), care hotărâse că acesta nu mai are ce să caute în Capitală. Prin urmare, Maiorescu a fost executantul unei decizii comune. În acest context, a crede că P. P. Carp, colegul de guvern al magistrului şi şeful lui în ierarhia politică a *Junimii*, ar fi intervenit pentru a susţine şederea lui Eminescu în Bucureşti devine o absurditate, pe care numai cel care nu vrea nu o remarcă.

Şi, totuşi, din ce bani şi-a dus Eminescu traiul în Bucureşti?

Indiciile în care putem avea încredere sunt destul de vagi şi lasă loc pentru interpretări. Bunăoară, este sigur că, atunci când a plecat din Botoşani spre Bucureşti, Eminescu avea ceva bani cu el şi, foarte probabil, alţi bani erau încă depuşi la Casa de economie şi împrumut. De exemplu, A. Z. N. Pop pomeneşte o *„adeverinţă”* semnată de Eminescu la 19 decembrie 1887:

„Am primit prin Dnii Alexandru Vlădicescu şi I. Bădescu suma de şase sute patruzeci şi şase franci, dintre cari 246 în numerar şi patru sute în chitanţa Casei de economie şi împrumut din Botoşani, ca produs al reprezentaţiunii de marţi 15 decembrie dată de trupa dramatică a Doamnei Fany Vlădicescu pentru folosul meu”.

Nu era pentru prima (şi, poate, nici pentru ultima) oară când Eminescu avea bani în cont la Casa de economie. Deşi niciodată nu a dispus de prea mulţi bani, Eminescu a ţinut aici diverse sume. Ce-i drept, este vorba de sume modeste, dar suficiente pentru a-l scoate dintr-un impas. Faptul este important, întrucât conturează un alt Eminescu: deloc abulic, el apare drept foarte prudent. De altfel, dacă ne gândim, o asemenea imagine se află în deplină consonanţă şi cu tipul de gazetărie pe care l-a profesat. Puterea de a-i ajuta pe alţii din puţinul personal şi de a răbda în tăcere poate fi, la fel de bine, calitate a unui boem sau a unui om foarte calculat. Harieta este contradictorie când îl

caracterizează pe Eminescu. Pe de o parte, o asigură pe Cornelia Emilian că Eminescu *„niciodată n'a ştiut a se chivernisi"* (8 decembrie 1887), că ar fi *„un om care nu gândeşte ce poate ajunge şi la care totul este nimic"* (20 ianuarie 1888) şi că *„este lucru de mirare cui seamănă Mihai de-i aşa de risipitor"* (3 februarie 1888). Pe de altă parte, tot Harieta scrie:

> *„Ş'apoi curioasă natură are, scumpă mamă. Până a nu-i veni în mână banii scrişi mai sus, avea două zeci franci din banii de la Mile şi nu i-a cheltuit, însă cum are mai mulţi, apoi are un fel de patimă de a-i nimici, par' că banul ar produce un rău nemărginitului său talent"* (3 februarie 1888).

Prin urmare, Eminescu păstra mereu o rezervă, socotită de el suficientă pentru a se descurca. Nu era, aşa cum reiese din lucrările unora, simbolul risipei. Din relatarea Harietei înţelegem că Eminescu cheltuia fără să îşi facă probleme până când ajungea la acel nivel minimal, să spunem, la care se oprea brusc, nedepăşindu-l decât în situaţii cu totul deosebite. El şi Harieta priveau în moduri complet diferite banul şi rostul acestuia. Multe soţii sunt iritate de simpla idee că bărbaţii lor cheltuie bani pe un pahar cu vin, în vreme ce aceştia privesc lucrurile taman pe dos. Harieta pare să fi semănat acestui gen de femeie, bună gospodină, dar insistentă, să zicem, sau chiar dominatoare. De partea cealaltă, Eminescu privea banul ca pe o marfă a unui anumit soi de negustori, pentru care nu avea respect nemărginit. Credem că Harieta a intuit bine că fratele ei nu iubea banii, dar ne îndoim că acesta ar fi avut *„un fel de patimă de a-i nimici"*. Mai degrabă, Eminescu pare să fi tratat banii cu nepăsare sau chiar cu dispreţ. Şi aceasta, poate, pentru că valoarea lor era prea mare, în raport cu uşurinţa cu care erau obţinuţi de cămătari, sau, poate, pentru că el însuşi se simţea, într-o oarecare măsură, dependent de ei.

Pe lângă cei 646 de lei primiţi de la trupa lui Fany Tardini-Vlădicescu, Eminescu mai avea la Casa de economie alţi bani, într-un alt cont, din care nu putea ridica însă decât maximum o sută de lei lunar – suficient, însă, pentru a-şi plăti chiria şi o parte din hrană. În afară de aceasta, să nu uităm că Eminescu a plecat din nou spre Capitală la insistenţele Veronicăi – care nu era chiar lefteră, astfel încât, la nevoie, Eminescu putea cere un împrumut de la cineva apropiat şi, în nici un caz, nu era obligat să se umilească, trăind din ce i-ar fi dat un străin ca Petraşcu.

Toate acestea sunt realităţi la îndemâna oricărui cercetător. Din păcate însă, s-ar zice că lumii istoricilor literari îi lipseşte interesul de a afla altceva decât doreşte să audă. Nimeni nu şi-a pus întrebări prea multe, pornind de la

faptul că, din moment ce Veronica a insistat ca Eminescu să meargă cu ea, iar acesta a acceptat, devine limpede că decizia nu fusese luată pentru a se dedulci împreună cu o prăjitură la Capşa ori pentru a viziona un spectacol la Teatrul Naţional. Ce intenţionau? Au avut cei doi un plan al lor, o taină? Aşa se pare (lucru unanim recunoscut, Eminescu a plecat din Botoşani spre Bucureşti la insistenţa Veronicăi – insistenţă care trebuie să fi avut argumente, despre care habar nu avem). Nu degeaba scribul Petraşcu–1892, în pofida tuturor evidenţelor, s-a străduit să depărteze cât mai mult imaginea Veronicăi de Eminescu. El pretinde:

*„Între acestea, Veronica M., amica dulce de altă dată, devenise văduvă prin moartea bătrânului M., şi aducându-şi aminte de făgăduinţa lui Eminescu de a o lua de nevastă, veni în Bucureşti, după el. **Era însă prea târziu, Eminescu nu mai avea nimic pentru ea**. Dimpotrivă, el cunoscuse în Bucureşti pe o altă femeie, de «pe lângă plopii fără soţ», Doamna P.[oenaru], persoană plăcută mai mult decât frumoasă… (…) Tot cam prin epoca aceasta, el avu un fel de sentiment (?) depărtat pentru Doamna K.[remnitz], ea însăşi asemenea poetă…*

Toate aceste femei s' au apropiat de prototipul mistic al lui Eminescu, şi la vederea lor simţurile lui au fost agitate."

Că pentru Eminescu şi Veronica niciodată nu a fost *„prea târziu"* ne-o arată faptul că el a (re)venit în Capitală numai la insistenţele ei. Din fericire, acest adevăr a fost consemnat de Harieta (care, nu ştim de ce, după o perioadă de foarte bună înţelegere cu Veronica, a sfârşit prin a socoti că aceasta ar fi fost o *„mare nenorocire"* pentru fratele ei):

„…Doamna M..[icle] care a venit şi, până n' a pus mâna pe el, nu s' a lăsat".

Cinci zile mai târziu, la 20 aprilie 1888, Harieta adaugă:

„În a doua scrisoare vă miraţi cum crede Mihai pe Doamna M… Nu vă miraţi. Acest om iubeşte pe femeea asta că numai moartea ar putea să' l desfacă, iară în vieaţă nimeni nu' i în stare să' l facă s' o urască. Ş' apoi dacă ' ţi-aşi putea eu descrie cu ce fel de maniere l' a luat, declarând faţă cu persoane de cea mai bună condiţie din Botoşani, că preferă să fie metresa lui Mihai de cât femeea unui prinţ. El, de la venirea ei aicea, era aşa de emoţionat, de m' a băgat în toate spaimele."

Chiar dacă asemenea informaţii nu erau publicate în ziare, în mod sigur ele erau cunoscute în cercurile interesate de soarta lui Eminescu. Declaraţia

făcută de Veronica în public arată că ea nu-l iubea mai puţin decât era iubită şi, în plus, această mărturisire rămâne unul dintre cele mai credibile „certificate" privind starea reală a sănătăţii lui Eminescu (stare despre care, poate, ea ştia mult mai multe decât bănuim). Nu putem crede că Maiorescu, atât de bine informat în chestiuni mult mai mărunte, nu a avut ştiinţă şi de această realitate, pe care Petraşcu–1892 o face uitată. În schimb, Petraşcu–1934 îşi recapătă parţial memoria:

„Neavând cu ce trăi acolo şi ademenit de Veronica Micle… el veni după puţin timp la Bucureşti."

Ideea privind *„prototipul mistic al lui Eminescu"* îi aparţine lui Maiorescu şi va fi folosită şi de Călinescu. Întrucât *prototipul* are, prin definiţie, caracteristici foarte bine definite şi de neînlocuit, ne întrebăm cum reuşea *„prototipul mistic al lui Eminescu"* să fie şi drăguţ şi gingaş (ca Veronica) şi urât (ca doamna dindărătul plopilor) sau cum putea avea caracteristici contradictorii, precum entuziasmul şi voioşia nestăpânită a Veronicăi şi băţoşenia Mitei Kremnitz, a cărei rigiditate rivaliza, la nevoie, cu aceea a unui terasament de cale ferată.

Petraşcu scrie că Eminescu ar fi avut proiecte, dar nu dă nici un detaliu – semn că acesta nu îi împărtăşise nimic din ceea ce intenţiona să facă. Tot el relatează că *„Lui Carageale, care venea şi el uneori cu noi* (la restaurantul *Hugues* – n. ns.)*, nu-i făcea plăcere să vadă pe Eminescu în starea de acum, el care îl văzuse altădată altfel"*. La ce fel de *„stare"* se referă Petraşcu? La aceea că Eminescu, omul care – pe când lucra la *Timpul* – avea 10–15 cămăşi de schimb, ajunsese să poarte haine *vechi*, cum precizează autorul? Îl necăjea pe Caragiale *„starea"* care îl silea pe Eminescu să nu poată respinge amabilitatea agresivă a unui fluture ca Petraşcu, ins uşurel, dar insistent şi ambiţios, care încerca să compenseze prin bani deficitul de minte şi de morală? Cine să mai ştie? Un lucru este incontestabil: Eminescu continua să îi sperie atât de rău pe Maiorescu şi pe ciracii acestuia, încât i-a determinat să-l lichideze.

Memoria labilă a găinarului citit

Petraşcu invocă pretinsa lipsă de ruşine a lui Eminescu, uitând că el însuşi, în clipa în care publica o astfel de infamie, era mai mult decât neruşinat.

Dacă a acţionat la ordin ori dacă, asemenea lui Simţion, Ocăşanu şi altor mititei funeşti, s-a înregimentat turmei conduse de lideri de talia morală a lui Maiorescu, rămâne să clarifice alţii, în viitor. Lucru cert, însă, Petraşcu nu a fost nici pe departe *„prieten intim”* al lui Eminescu, elocventă dovadă în acest sens rămânând contradictoriile lui „amintiri”, din cele două ediţii ale lucrării în discuţie, cât şi mult fluturatele bileţele primite de la Eminescu (în intervalul septembrie–octombrie 1888, se pare). Două dintre acestea încep cu neutra adresare *„Mult stimate domnule”*, iar celui de-al treilea îi lipseşte până şi aceasta, tustrele datorându-se insistenţelor lui Petraşcu, care urmărea să-l determine pe Eminescu să revină în casa lui Maiorescu, pentru a citi una dintre noile lui creaţii.

Dar să parcurgem mai atent cele două variante ale studiului *Eminescu*, din 1892 şi, respectiv, din 1934. Petraşcu-1892 îşi aminteşte:

„De câte ori în adevăr, figura originală a lui Eminescu nu mi se arată aşa ***cum l’am văzut întâia seară****, cu vorba lui înceată şi gândită, cu mişcările lui stângaci, cu râsul plin şi naiv. Era într’un restaurant, atunci în toată frumuseţea bărbăţiei lui; poate avea 30 de ani şi se găsea în unul din momentele lui de bună dispoziţie”* (subl. ns.)

Referitor la aceeaşi primă „vizionare”, Petraşcu-1934 are cu totul alte amintiri, în care Eminescu nici nu vorbeşte, nici nu râde, ba nici bine dispus nu este, dar, spre compensare, fumează:

„Prin anii aceştia, 1880–81, ***l-am văzut şi eu pentru întâia oară*** *pe Eminescu. (…) Era într’ o seară de toamnă, într’ un restaurant din josul Teatrului Naţional. În sala plină, zgomot mare, căldură, fum de tutun, miros greu de mâncări. Ca prin ceaţă se vedeau în fund lăutarii care cântau. Eminescu sta singur la o masă în faţa unei oglinzi. El părea absent, se gândea aiurea. Din când în când, aprindea o ţigară, aruncând privirea în stânga lui, unde erau doi inşi… (…) L’ am privit aşa mai bine de o oră”* (subl. ns.).

Verbul care trebuie reţinut din relatarea aceasta este *a privi*. Un client aflat singur la o masă este urmărit de un altul, tot singur (Petraşcu nu invocă tovărăşia unuia sau mai multor amici, a căror prezenţa, de altfel, nici nu i-ar fi permis să-l studieze cu atenţie pe Eminescu *„mai bine de o oră”*). Fără să ne spună cum l-a recunoscut pe Eminescu, pe care îl vedea *„pentru întâia oară”*, Petraşcu *l-a privit* pe acesta, dar nu a intrat în discuţie cu el. Urmează o aiurare destul de lungă a memorialistului, care are ambiţia să dea tot felul de detalii despre victimă – de la adresă, la discreţia cu care se comporta şi, în general, la felul lui de a fi. De nicăieri, însă, subliniem, nu rezultă că i-ar fi fost prezentat lui Eminescu ori că ar fi schimbat vreo vorbă cu acesta, înainte de arestarea din 28 iunie 1883!

Cu toate acestea, graţie tupeului care, mereu, i-a depăşit cu mult talentul, Petraşcu-1892 se va strădui să dea de înţeles altceva, într-un pasaj pe care îl va exclude (!?!) din versiunea ulterioară, altminteri mai extinsă:

„Peste câteva zile, sosi în ţară, neştiind în ce parte se îndreptase engleza.

Când l-am văzut atunci, nu mai recunoscui pe poetul de odinioară. El era micşorat, scăzut sufleteşte. Figura i sta extatică, vrednică de milă şi capul i părea părăsit de gânduri… Paloarea i se accentuase ca un văl cernit; numai fruntea şi ochii mai aveau ceva din flacăra lor divină. Intra şi stătea în mijlocul cunoscuţilor într' un mutism complet, într' o absenţă totală de inteligenţă şi voinţă. Din cătare i se resfrângea o dureroasă tristeţe a unei îmbătrâniri fără vreme, a unei stingeri fără veste, iar ca dorinţi, nişte lucruri comune, mici, de simplu trai, lucruri ce nu mai puteau avea ca odinioară, nici natura, nici puterea de a se înălţa în iluzii de poet. Zi cu zi însă, părea a degenera mai mult şi ***se arăta obosit la întrebările ce i se făceau*** (subl. ns.). *Foarte arareori, după străduinţele de tot felul, puteam smulge câteva cuvinte din gură-i, cari nu însemnau mai mult decât tăcerea. Câte un* ***da****, sau câte un* ***nu****, cari păreau a veni de la distanţe enorme. Când îi aduceam aminte de tablourile din versurile lui, de episoade din copilărie, de momente dulci ce-l inspiraseră şi-i dăduseră cele dintâi emoţiuni… el, cu privirea plecată în jos, primia vorbele acestea ca nişte greutăţi ce-i apăsau sufletul, ne voind par' că a-şi întoarce gândul spre timpuri şi emoţii, stinse pentru totdeauna. Dupe o pauză de tăcere, când socotiam că poate va ridica puţin vălul tainelor sale, vedeai o singură clătinare din cap, rece, exterioară şi generală, întovărăşită de o mişcare de mână înceată, care însemna: «Să le lăsăm uitate, pe toate»; iar pe figura lui devenită mai palidă, o contracţie de suferinţă, ce te obliga să schimbi vorba."*

Din toate rândurile de mai sus, credibilă poate fi doar tentativa imbecilă de a-l forţa pe Eminescu să facă te miri ce mărturisiri ori să povestească unor maimuţoi curioşi cum „petrecuse" în Italia. Dacă Eminescu cerea: *„Să le lăsăm uitate, pe toate"*, înseamnă că le şi uitase sau că era conştient de ceea ce i se înscenase, inclusiv de faptul că, dacă ar face public adevărul, nimeni nu l-ar crede, ba, mai mult, prea destui ar găsi în aceasta un pretext pentru (re)internare?

Aşadar, Petraşcu pretinde că l-ar fi întâlnit pe Eminescu imediat ce acesta a revenit în Ţară (deci, în intervalul 27 martie – 6 aprilie 1884) şi că, atunci, ar fi constatat că era atât de schimbat spiritual (*„era micşorat, scăzut sufleteşte"*), încât dumnealui nu l-ar mai fi recunoscut! Cum era să-l *re*cunoască, din moment ce nu îl cunoscuse înainte?

În varianta Petraşcu-1934 citim noutăţi:

„În dorinţa noastră de a-l revedea, ne-am dus împreună cu Vlăhuţă la Iaşi cu prilejul unui congres studenţesc şi l-am găsit într' o cameră din fundul unei curţi de otel."

A mers Petraşcu la Iaşi mânat de dorul lui Eminescu? Ne îndoim, căci din nici una dintre atât de diferitele lui mărturii nu reiese că l-ar fi cunoscut ori că ar fi schimbat vreo vorbă cu acesta înainte de 1884 (în cel mai bun caz!). De altfel, în versiunea din 1892 a „studiului" lui, când memoria îi era mai proaspătă, Petraşcu nici nu invocă acest pretins drum la Iaşi. De asemenea, în cele două scrisori trimise lui Maiorescu la 20 iunie şi, respectiv, la 27 decembrie 1884, în urma unor vizite făcute la Iaşi, Vlahuţă scrie că s-a întâlnit cu Eminescu, dar nu pomeneşte nimic de prezenţa lui Petraşcu.

Ceva mai răsărit decât alţii, Petraşcu face parte dintre aceia care, atunci când au avut ceva de câştigat din asta, s-au lăudat că i-ar fi fost amici lui Eminescu. Mânuit de o morală şchioapă, harul lui, atâta cât era, a infestat bezmetic, în serviciul unor interese care i-au dominat fiinţa meschină. Mereu de închiriat, sufletul lui Petraşcu a aparţinut când unuia, când altuia, numai lui – niciodată.

Doar cu mare îngăduinţă criticul nostru ar putea fi asimilat, în cel mai bun caz, acelui model uman, despre care Caragiale îi scrie lui Vlahuţă următoarele:

„În genere, un om de mare valoare în orice activitate intelectuală alta decât politica va rămânea toată viaţa neluat în seamă; iar un tinerel, fără prea mult merit, trepădând stăruitor în politică, încet-încet va ajunge să fie chemat la cele mai înalte situaţiuni şi onoruri" (*Universul*, 17 aprilie 1909).

Petraşcu nu a slugărit pe gratis

Să-l recitim pe N. Petraşcu, din 1937:

„Pentru mine personal, la început, Maiorescu a fost foarte bun. Fiind ministru de Instrucţie în 1888 îmi zise în primele zile că el contează pe ajutorul ce am să i-l dau la acel minister şi că, dacă primesc, mă va numi director al învăţământului secundar, loc pentru care, drept vorbind, nu aveam nici o pregătire."

Înduioşătoare sinceritate! P. P. Carp, care era la Externe, unde lucra şi tânărul Petraşcu, l-a sfătuit pe acesta să stea cuminte acolo unde se află şi, pentru a-l convinge că nu spune prostii, l-a numit *„secretar de legaţie la Belgrad şi mă detaşă în minister ca şeful său de cabinet. Maiorescu recomandă decretul dar ca să-mi dovedească bunătatea lui mă numi membru în comitetul teatrelor."*

Timpul a trecut în mod plăcut (şi cu câştig frumuşel, din moment ce, aşa cum singur declară, dintr-un talent atât de fragil, Petraşcu şi-a construit trei case – două, în anul 1907, la Piaţa Romană, una, şi mai şi, în 1913, pe

Bulevardul Lascăr Catargiu). În ceea ce priveşte raporturile lui cu Maiorescu, Petraşcu mai declară:

„În 1893 editai în volum lucrarea mea «Eminescu», publicată în mai multe numere consecutive din ***Convorbiri Literare****. Deşi ea nu era, la drept vorbind, un studiu, ci mai mult o evocare admirativă a marelui poet, – a doua zi după moartea lui nici nu puteau fi la îndemână cuiva datele trebuincioase asupra vieţii lui, –* ***Maiorescu totuşi a binevoit să meargă cu mine la Socec şi să mă recomande bătrânului librar, propunându-i să-mi tipărească volumul, pe care fără recomandarea lui, nu mi l-ar fi tipărit****. În semn de recunoştinţă, am închinat lucrarea aceea lui Maiorescu, care a cetit dedicaţia şi a acceptat-o.*

Tot în anul acela, în urma avizului consiliului Facultăţii de Litere din Bucureşti, în fruntea căruia era Maiorescu, ministrul Instrucţiei, ***Tache Ionescu, mă însărcină să fac un curs liber de istoria literaturii române moderne****. Ca obiect al cursului am ales viaţa şi opera lui V. Alecsandri.*

Puţin după publicarea volumului Eminescu, probabil tot ***prin bunăvoinţa lui Maiorescu, fui decorat cu medalia Bene Merenti cl. I-a****. Când mă dusei să-i mulţumesc, el, omul discret de totdeauna, îmi răspunse : «Meritele d-tale».*

Cred, de asemenea, că ***prin mijlocirea lui la ministrul de finanţe Ghermani****, un junimist, fui numit tot în 1893, profesor de Iimba franceză la şcoala Superioară de Finanţe.*

Pe de altă parte, conferinţele mele ţinute Ia Ateneu atunci : ***Carmen-Sylva****,* ***Educaţia femeii române*** *şi* ***Noi în 1892****, au făcut că am fost ales membru al Ateneului Român. În ultima conferinţă, cercetând viaţa poporului român, luam o poziţie mijlocie între optimismul Iui Hasdeu şi pesimismul lui Odobescu din conferinţele Ior cu acelaşi titlu. În vremea aceea Ateneul Român, sub preşedenţia Iui Exarcu, era considerat ca un fel de Institut al Franţei prin distincţia şi numărul restrâns al membrilor lui.*

Într' o zi, ***Maiorescu îmi dădu o nouă dovadă de bunăvoinţa Iui****, recomandându-mă unui inginer Dendrino pentru a mă Iua în procesul lui cu nişte Iocuitori vecini. Procesul, mare şi foarte interesant, a fost pledat Ia Curtea de Casaţie, începând cu pledoria mea şi sfârşind cu a Iui Maiorescu.*

În faţa acestor atenţii ale lui îmi arătam şi eu devotamentul *scriind regulat în* ***Constituţionalul****, fie foiletoane semnate, fie articole editorial fără semnătură, în pagina întâia a ziarului, acestea mai rar şi mai ales Ia zile însemnate. Astfel, de pildă, am scris sub titlul «Înaintea mirilor», un* ***lung articol în ajunul nunţii Prinţului Ferdinand cu Prinţesa Maria, în care prevedeam măreţia faptelor viitorului Rege Ferdinand I*** *şi a viitoarei Regine Maria”* (subl. ns.).

Indiscutabil, Petraşcu ştia să se învârtă, fiind mereu alături de cel care îl poate privilegia şi ţintind continuu în sus. Chiar dacă Maiorescu a făcut la viaţa lui lucruri mult mai grave, parcă ne încearcă un ciudat sentiment de compasiune dacă nu de revoltă atunci când urmărim cum Petraşcu, produs al lui Maiorescu, pentru a urca şi mai sus decât unde-l dusese acesta, nu se sfieşte să-l conteste:

*„…un gând mă urmărea de mai mult timp, să scriu un studiu asupra criticei lui Maiorescu. Ştiam pe de rost **Direcţia nouă**; frazele lui îmi păreau aşa de alese. Dar de câtva timp nu mă mai împăcam cu principiile criticei lui."*

Desigur, se poate spune: foarte bine că are curajul să-şi rostească opinia! De acord, dar nu contează oare şi cine este „curajosul", când se manifestă el şi de ce? Maiorescu fusese ministru până spre finele anului 1891, când pierduse funcţia de decizie şi nu erau deloc semne că ar mai fi cineva dispus să i-o acorde prea curând. Şi chiar aşa a fost, căci, dacă trecem peste cele câteva luni în care, 7 ani mai târziu, Maiorescu a deţinut portofoliul de la Justiţie (7 iulie 1900 – 13 februarie 1901), abia 17 ani mai încolo magistrul va reintra serios în politică, întâi ca ministru de Externe (29 decembrie 1910 – 27 martie 1912), apoi ca prim-ministru, formând două cabinete consecutive, în perioada 28 martie 1912 – 31 decembrie 1913.

Într-o scrisoare datată 14 aprilie 1895, Matei îi exprima lui Maiorescu neplăcuta surpriză de a fi aflat că acesta, în loc să-l ajute să intre în posesia cărţilor lui Eminescu (al cărui moştenitor era), l-a *„tratat aspru"* pe cel împuternicit să preia de la magistru *„byblioteca lui Mihai"*, spunându-i *„şi că sunteţi tare prevenit pe mine, căci am acţionat pe Dnii Socec, Morţun şi în special pe evreii Şaraga din Iaşi…"* În aceeaşi epistolă, Matei aminteşte în termenii următori întâlnirea lui Petraşcu:

„Am căutat în urmă şi am întâlnit pe D. Patraşcu, dar pe acesta l'am găsit adept credincios al Secolului în care trăim (calificat de Mihai într' o scrisoare către tata «Secolul perversităţii») căci prin cărţi vi le dedică şi vă face elogii şi din gură vă înjură, şi dacă am văzut aşa am scurtat vorba."

Domnul G. Muntean notează (evident, în josul paginii care găzduieşte transcrierea acestei scrisori, pe-acolo pe unde stă numărul): nu e vorba de oricare Petraşcu, ci de Nicolae, apoi, sub copleşitorul impuls de a face dreptate, adaugă că acesta ar fi fost *„acuzat abuziv, evident spre a fi îndepărtat de Maiorescu, ceea ce nu avea să se întâmple, echilibratul critic ştiind să aleagă"*. Este greu de crezut că Matei, cazat împărăteşte în metropola Mizil, trăgea sfori şi aţe în cătunul Bucureşti, din diabolica plăcere de a-l rupe cu dinţii pe magistru de amicii sinceri iubitori. Cu toată stima pe care o purtăm emeritului autor de subsoluri G. Muntean, credem, totuşi, că Petraşcu a ştiut ceva mai bine decât dumnealui care era adevărul. De aceea, îndrăznim să cităm câteva rânduri din scurta autobiografie a acestuia din urmă:

*„Tot **în anul 1894** am tipărit în volum şi rezumatul cursului meu «Vasile Alecsandri», făcut la Universitatea din Bucureşti, şi l-am depus la Academia Română pentru un premiu, fiind susţinut acolo de Ollănescu şi combătut pe dedesubt de Maiorescu. Ollănescu mi-a spus că l-a auzit zicând unui academician junimist: «Domnul acesta nu va intra în Academnie».*

Supărarea lui era dar mai mare decât mi-o închipuisem" (subl. ns.).

Dacă se admite că anul 1894 a început şi s-a terminat înaintea lui 1895, înseamnă că scrisoarea lui Matei către Maiorescu a fost ulterioară concursului la care se referă N. Petraşcu. În acest caz, afirmaţia conform căreia Matei l-ar

Am căutat în urmă şi
am întâlnit pe Dr. Petrascu,
dar pe acesta l'am găsit
adept credincios al Secolu-
lui în care trăim (calificat
de Mihai într'o scrisoare
a sa către tata „Secolul
perversităţii) căci prin
cărţi vă le dedică şi vă
face elogii şi din gură
vă înjură, şi dacă am
văzut aşa am scurtat
vorba. —

Pasajul în care Matei Eminovici, scriindu-i lui Maiorescu, invocă întâlnirea lui cu N. Petraşcu

fi *„acuzat abuziv”* pe Petraşcu, cu scopul de *„a fi îndepărtat de Maiorescu”* (lucru care *„nu avea să se întâmple, echilibratul critic ştiind să aleagă”*) devine o nouă glumă a jovialului domn G. Muntean. Cu tot regretul de a pierde un conflict care avea şansa să devină promiţător, din „Matei contra Petraşcu” putând lesne obţine „Armata, cu tunurile pe Cultură”, trebuie să recunoaştem că, de fapt, nu căpitanul, ci chiar *„olimpianul”* Maiorescu l-a „lucrat” subtil pe concurent şi că, stupefacţie!, în lumina mărturiilor lui Petraşcu, relatarea acestuia devine mai mult decât plauzibilă!

Privitor la ruperea de Maiorescu, N. Petraşcu dezvăluie singur ce gânduri i-au zdruncinat fiinţa în acele clipe de mare tangaj sufletesc:

„A trece sub tăcere astfel de lucruri şi altele ca ele era ceva nepotrivit cu timpul. A le spune îmi era teamă că voiu supăra pe Maiorescu, căruia îi datoram respect şi recunoştinţă, ***că voiu sfărâma pentru totdeauna bunăvoinţa lui, că voiu pierde avantajele pe care o persoană ca el putea să mi le ofere****. Eram prin urmare între două greutăţi sufleteşti. Luai totuşi hotărârea de a scrie portretul lui şi de a-mi arăta şi ideile noi pe care le credeam întemeiate, încercând totuşi de a o face cu prevenire şi cu delicateţe.*

Începui atunci lucrarea aducând mai întâi elogii mari Direcţiei noi preconizată de dânsul cu 20 de ani în urmă…” Şi mai departe, tot aşa!

Pe prima pagină a aceluiaşi text autobiografic, Petraşcu scrie:

„Părinţii mei erau oameni fără vreo învăţătură, neştiind să vorbească decât româneşte; dar, în mijlocul lor, oameni de seamă, recunoscuţi printr'o moralitate exemplară, cu credinţă în Dumnezeu şi în biserica lui, la care se duceau cu sfinţenie în fiecare Duminică.”

Suntem convinşi că, de data aceasta, Petraşcu spune adevărul. Cu atât mai trist: ce folos că fiul acestor oameni curaţi vorbea mai multe limbi şi executa critică literară, dacă nici una dintre virtuţile lor nu s-a lipit şi de el?

Maiorescu, şi mai doctor decât Şuţu!

Eminescu *„intra şi stătea în mijlocul cunoscuţilor”*, cum pretinde Nicolae Petraşcu? Care *cunoscuţi* şi unde se petrecea minunea? Dovedea Eminescu *„absenţă totală de inteligenţă şi voinţă”*? Să fi fost şi Petraşcu, ca Maiorescu, un psiholog… neînţeles, ori, pur şi simplu primul a scris după dictarea celui de-al doilea (sau nici atât, asemenea lui S. Mehedinţi)? Două lucruri sunt

certe. Întâi, ştim că Maiorescu, deşi nu consemnează în jurnal că ar fi discutat cu Eminescu după revenirea acestuia în Ţară, şi-a anunţat sora, la 7 aprilie: *„Eminescu este lipsit de voinţă şi hotărâre…”* Al doilea aspect este acela că, o dată sosit în Gara de Nord, Eminescu pare să fi trecut pe lângă grupul care îl aştepta cu Maiorescu în frunte, fără să bage pe cineva în seamă. Nimeni nu a dovedit că ar cunoaşte unde anume a dormit Eminescu în cele 11 nopţi petrecute în Capitală, înainte de a pleca la Iaşi. Un fapt este însă precis: încă din Italia, „amicul” Chibici l-a anunţat pe Maiorescu că, la reîntoarcerea în Bucureşti, în pofida stăruinţelor lui, Eminescu *„se vede însă că preferă a sta la hotel”* (14 martie 1884).

Cu toate acestea (sau tocmai de aceea?), circulă falsa informaţie potrivit căreia Eminescu ar fi stat în acest răstimp la Simţion. Faptul că s-a dorit acest lucru nu înseamnă că el s-a şi realizat. Eroarea (?) este lesne de demontat. Între probele pe care se bazează cei care susţin că Eminescu ar fi locuit la Simţion în acele zile, se numără şi două epistole trimise Emiliei Humpel. Una a fost expediată de Mite Kremnitz (26 martie 1884):

„Eminescu soseşte aici mâne sară, amicul său Simţion a pregătit o cameră pentru dânsul (invitaţia noastră a fost refuzată) şi domnii se duc fireşte cu toţii la gară ca să-l primească.

Aici trebuie să facem o remarcă. Mite scrie: *„invitaţia noastră a fost refuzată”* şi o credem pe cuvânt. Problema este că în nici una dintre epistolele date publicităţii nu apar nici invitaţia, nici respingerea ei. Să fi pierdut Maiorescu scrisori atât de multe? Nu ne vine să credem, ştiută fiind acribia cu care a păstrat tot soiul de hârtii şi hârtiuţe, conţinând felurite informaţii despre Eminescu, scoase din context, prin decuparea documentelor. Iar dacă cenzura Maiorescului a operat atât de eficient într-o chestiune minoră, precum invitaţia la care se referă Mite, putem fi siguri că ea a funcţionat şi mai abitir în problemele cu adevărat importante. În consecinţă, a analiza drumul lui Eminescu în Italia, situaţia lui generală şi, mai ales, starea sănătăţii sale numai pe baza corespondenţei existente devine o eroare, întrucât, din cauza selecţiei efectuate de cei interesaţi, aria căutării a fost restrânsă la mai nimic. Faptele petrecute au fost mult mai numeroase şi impactul lor mult mai puternic decât se pretinde. Dacă Eminescu ar fi fost „legumă” în toată acestă călătorie, cum ne dau de înţeles mai toţi autorii (Maiorescu pretinde că ar fi fost în această stare chiar şi după revenirea în Bucureşti), în nici un caz, el nu ar fi ajuns la redacţia *României libere*, chiar în dimineaţa imediat următoare sosirii în

Capitală, şi nu ar fi reuşit să respingă – se pare, într-un mod nu tocmai politicos – invitaţiile primite şi să se facă nevăzut, undeva, nu se ştie unde, în Bucureşti.

Cealaltă scrisoare adresată Emiliei Humpel provine de la Clara Maiorescu:

„Eminescu a hotărât, după cum scrie Chibici, să vie la Bucureşti, scrisoarea nu dă altă lămurire, însă dorinţa hotărâtă a lui Eminescu fiind să vie aici, se va face potrivit voinţei lui. Va locui deocamdată la un amic [al său] Simţion, cărţile şi manuscrisele lui, împachetate în lăzi, au fost duse acolo." (Scrisoarea este nedatată, ştiindu-se doar că a fost trimisă *„Joi"*; cum Eminescu a sosit în Capitală marţi, 27 martie, putem bănui că ea a fost redactată fie la 22 martie, în cazul în care acesta ar fi venit mai repede decât se credea, fie la 15 martie, în ipoteza contrară. Cum scrisoarea prin care Chibici anunţa că Eminescu alesese Capitala a fost scrisă la 14 martie 1884 şi cum ea nu putea ajunge în Bucureşti a doua zi, credem că rândurile de mai sus au fost pus pe hârtie la 22 martie 1884.)

Pasajul citat din epistola soţiei magistrului informează că, la acea dată, *„cărţile şi manuscrisele"* lui Eminescu fuseseră transferate de la Maiorescu la Simţion – probabil, pentru a se evita posibile tensiuni şi responsabilităţi. Pe de altă parte, ştim că atunci când i-a scris lui Chibici de la Döbling (12 ianuarie '84), primele lucruri despre care Eminescu a cerut relaţii au fost:

„Ceea ce-aş voi să ştiu de la tine este dacă cărţile şi lada mea sunt în oarecare siguranţă şi daca pot spera să le revăd. În ladă trebuie să se fi aflând şi ceasornicul pe care l-am scos de la Simţion. Încolo aş voi să ştiu daca pot scăpa de aici, unde în adevăr îmi pare că stau fără nici un folos. Tratamentul pare a consista în mâncare puţină şi proastă şi în recluziune; încolo n-am observat nimic în maniera de-a mă trata."

Deci, interesul lui Eminescu pentru cărţi şi manuscrise era indubitabil. În cazul în care Eminescu ar fi acceptat găzduirea lui Simţion, este limpede că el ar fi aflat că biblioteca şi lada cu manuscrise se găsesc la acesta şi, foarte probabil, şi-ar fi căutat şi ceasul de aur, pe care-l lăsase între hârtii. Or, patru luni mai târziu, Missir îi scrie lui Maiorescu cu totul altceva (Iaşi, 13 mai 1884):

„Regretă că n-are biblioteca lui lângă dânsul; îi spun să scrie el să i se trimeată sau să scrim noi; el ne obiectează însă că ***degeaba scrim, că s-a împrăştiat totul şi nu se mai ştie ce s-a făcut****"* (subl. ns.).

De altfel, şi ieşenii trebuie să fi ştiut acelaşi lucru, din moment ce şi Missir sugerează, în aceeaşi epistolă:

„Despre partea cărţilor lui n-ar fi rău dacă s-ar da de urma lor şi s-ar aduna la un loc, d. ex. la Chibici şi i s-ar scri lui de-a dreptul că i se ţin cărţile la dispoziţie şi că le poate avea oricând va voi."

În consecinţă, nu se poate răspunde la întrebarea „unde a locuit Eminescu în cele câteva zile din primăvara anului 1884, petrecute în Bucureşti?" şi, foarte probabil, nici nu se va mai afla vreodată cu precizie. De asemenea, nu se cunoaşte mare lucru nici despre ceea ce a făcut în acel răstimp, singura informaţie, vagă şi aceea, fiind furnizată de *România liberă*, pe care Eminescu a vizitat-o chiar în ziua următoare sosirii:

„Bucureşti, 29 martie, 1884. Azi amicul nostru Eminescu ne-a făcut deosebita plăcere a ne vizita la redacţie".

Să credem că la sediul *României libere* a mers pretinsul Eminescu aflat *„într'o absenţă totală inteligenţă şi de voinţă"* (Petraşcu–1892) şi că, o dată ajuns, s-ar fi exprimat printr-un… *„mutism complet"*, care ar fi făcut colegilor ziarişti *deosebită plăcere*? Sau să ne întrebăm dacă, nu cumva, încercând să reintre în circuitul din care fusese eliminat atât de brutal, Eminescu a speriat pe Unii?

Deşi începuse să se apropie de junimişti încă din 1881 (după ce vreme de patru ani îi combătuse energic), în iunie 1883, când Eminescu fusese în mod violent smuls de pe scena vieţii publice, *România liberă* nu era încă un ziar al *Junimii* – cum avea să devină din 1884. De aceea, este posibil ca Eminescu să fi fost luat pe neaşteptate de schimbările descoperite.

Când îl anunţă pe Chibici:

„De «Timpul» nu mai poate fi vorba, fiindcă toată această întreprindere ziaristică e în momentul de a înceta sau a se contopi cu «Binele public» şi în alte asemenea idei" (8 martie 1884),

Maiorescu pare să plece de la premiza că ziaristul Eminescu nu ar fi putut să scrie decât la foaia conservatorilor. Faptele acestuia (care nu a călcat pragul noii redacţii a ziarului conservator *România*) arată că lucrurile nu stăteau deloc aşa. Cât timp lucrase la *Timpul*, Eminescu nu se lăsase intimidat nici de Carp, nici de Lahovari şi cu atât mai puţin de vreun alt politician mai mărunt. Şi, aspect important, pe atunci *Junimea* nu trecuse atât de evident în tabăra liberalilor. Doar după răpirea şi sechestrarea lui Eminescu la Şuţu, *Junimea* şi-a arătat cealaltă faţă, implicându-se inclusiv în semnarea Tratatului secret cu Austro-Ungaria (din partea României, cu două zile înainte ca

Eminescu să fie expediat la Döbling, Tratatul fusese iscălit de P. P. Carp, numit ambasador al României la Viena).

Maiorescu ştia bine că, dacă ar fi fost lăsat să se exprime, Eminescu nu ar fi pregetat să atace şi *Junimea* – care, încă de la 22 martie 1883, făcuse în mod făţiş jocul liberalilor, dându-i lui Al. Lahovari motiv pentru a o eticheta drept *„opoziţia miluită”* . Situaţia politică se deteriorase în asemenea hal, iar interesul naţional fusese atât de mult compromis, încât un gazetar ca Eminescu ar fi avut „materie primă” pentru a comenta gesturi politice comise în premieră la noi. Neaşteptata părăsire de către junimişti a taberei conservatoare şi alierea lor cu *„roşii”* , pe care îi huliseră atât, reprezintă la noi prima trădare a unei grupări politice faţă de o alta şi ea a fost aranjată în secret de Carp, Maiorescu şi Brătianu. Trădarea *Junimii* venea la nici două decenii după ce, în urma unei alte trădări, şi mai murdare şi mai grave, însuşi domnitorul Al. I. Cuza fusese silit să abdice, fiind mai apoi expulzat), spre a putea fi instalată în Ţară o monarhie străină, după modelul implanturilor politice practicate în lumea colonială. Brătianu era obişnuit (aproape versat) cu loviturile de palat şi cu comploturile în general, iar numele a trei dintre fondatorii *Junimii* rămân legate de evenimentele din 1866 şi de protagoniştii lor. Dintre întemeietorii *Junimii*, P. P. Carp şi V. Pogor (fiul comisului cu acelaşi nume) participaseră direct la lovitura de stat, iar al treilea, Th. G. Rosetti (omul care a stabilit numele *Junimii*) era cumnat cu Vodă.

Pentru că nici nu a ieşit la rampă, făcând zgomot cu declaraţii politice deosebite, nici nu s-a remarcat cu vreo creaţie literară sau ştiinţifică, Th. Rosetti pare inocent şi inofensiv. Din păcate, nu era deloc un „bunicuţ” liniştit şi mereu zâmbitor. Nu de pomană Th. Rosetti este prima persoană căreia i-a raportat şi Maiorescu, în 28 iunie 1883, imediat ce a pus la cale răpirea şi sechestrarea lui Eminescu:

> *„M' am dus cu el* (cu Simţion – n. ns.) *la Dr. Şuţu şi am pus să se pregătească în a sa «Casă de sănătate» o cameră pentru Eminescu; am luat asupra mea nota de plată pentru aceasta, 300 de lei pe lună; apoi am venit acasă,* ***am înştiinţat încă pe Th. Rosetti despre aceasta****”* (subl. ns.).

Ulterior, Clara Maiorescu o asigură pe Emilia că, la scurt timp după internarea lui Eminescu, acelaşi Th. Rosetti făcuse o scurtă „inspecţie” în ospiciul patronat de doctorul Şuţu (text preluat aşa cum a fost prezentat de C. Meissner, care a intrat în posesia unor frânturi din scrisori grijuliu decupate, parcă de un serviciu secret):

„Privitor la Eminescu (îţi comunic că), alaltăeri a fost Rosetti la Soutzo; i-a făcut şi lui bună impresie acest om ca şi institutul său şi el i-a repetat lui Soutzo că «für Eminescu nichts geschont wird» (nici o economie nu se face, când e vorba de Eminescu).”

Th. Rosetti a fost interesat de persoana lui Şuţu şi de calitatea serviciilor prestate de acesta, dar nici măcar nu a încercat să comunice cu Eminescu, deşi, formal, se arăta teribil de darnic, din preaplinul respectului şi iubirii lui. În fapt, cele câteva cuvinte atât de mediatizate: *„für Eminescu nichts geschont wird”* (adică: pentru Eminescu nu se face nici o economie) sunt pur formale, căci taxa de 300 de lei era fixă, astfel că a pune problema unor favorizante costuri suplimentare rămâne împăunare de sine. În plus, oricât de scumpă ar fi fost această internare, nu îi afecta pe Rosetti, Maiorescu sau Carp, a căror contribuţie era disproporţionat de mică, în raport cu cotizaţiile junimiştilor de rând.

După externarea de la Döbling, aparent, Maiorescu era dispus să-l susţină pe Eminescu să se stabilească oriunde i-ar fi poftit inima (scrisoare către Chibici, 8 martie 1884):

„Te rog acum de un lucru. Fiindcă amicul nostru E[minescu] pare aşa de doritor de Ţară, întreabă-l unde anume şi cum vrea el să trăiască aici? (…)

Ştii că Teod. Rosetti a oferit d-lui Eminescu să şadă la ţară la d-sa, la Soleşti câtva timp. Nu ştiu, dacă d-l Em. va fi mulţumit de singurătatea aceea completă la Soleşti.

Vrea să meargă deocamdată la Iaşi la Creangă? Noi am despăgubi pe Creangă în asemenea caz de cheltuiala sa, şi am continua a da d-lui Em. un ajutor lunar până va găsi o ocupaţie definitivă care să-i convie.

Vrea să meargă la Râmnicul-Sărat la fratele său ofiţerul?

Poate să meargă la Botoşani la căsuţa (!) părintească?

Fă bine şi răspunde-mi, pentru a-ţi mai scrie atunci şi eu un rând poste-restante la Viena. Căci ***d-ta de la Viena vei avea a hotărâ*** (deci, Eminescu alegea locul şi Chibici… decidea? – n. ns.)*, dacă te întorci direct la Bucureşti cu Em. sau mergeţi întâi împreună la Iaşi, şi te întorci singur la Bucureşti”* (subl. ns.).

Să nu lăcrimezi de la atâta amabilitate?

În realitate, Maiorescu stabilise că Eminescu va merge la Iaşi (aşa cum, repetăm, anunţase încă din ianuarie), în acest scop, dându-i lui Missir misiunea de a-i găsi acestuia o locuinţă. Aşa se face că, la 25 martie 1884, Missir i-a raportat: *„Mă iertaţi că am întârziat a vă face cunoscut rezultatul însărcinării ce mi-aţi dat în privinţa lui Eminescu. Ştiam însă că d-na Humpel v-a făcut cunoscut acest rezultat”* – vezi scrisoarea Emiliei, din 13 martie).

Contrar celor stabilite de Maiorescu în Ţară şi în pofida străduinţelor lui Chibici de a-l determina să ceară el însuşi să locuiască în Iaşi, atunci când a fost întrebat, Eminescu a optat pentru alt oraş. Când s-a convins că decizia lui Eminescu era de nezdruncinat, Chibici l-a informat pe Maiorescu:

„…astăzi s-a hotărât definitiv pentru locul care-i este mai puţin priincios, adecă pentru Bucureşti. În zadar i-am demonstrat că ar fi pentru dânsul mult mai bine ca să stea la Iaşi; nici amintirile neplăcute ale boalei, nici căldurile grozave ale Bucureştilor, care, desigur, au contribuit foarte mult la declararea boalei, nici alte considerente... n-au putut schimba această a lui hotărâre” (14 martie 1884).

Argumentele lui Chibici sunt ciudate şi şubrede. *„Amintirile neplăcute ale boalei”*? Care erau ele? Putea fi mai uşor suportat la Iaşi, decât la Bucureşti, ceva ce nu exista? Cuvintele lui Chibici sunt cu atât mai nejustificate, cu cât Eminescu, din motive tactice, credem, încercase să-l convingă de contrariu (*„Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut”* – epistola din 12 ianuarie 1884), iar Obersteiner a preluat această afirmaţie, circa două săptămâni mai târziu (29 ianuarie), când i-a scris lui Maiorescu :

„El nu-şi poate încă da seama asupra stării prin care a trecut”.

Cât priveşte misterioasele *„alte considerente…”*, ne întrebăm dacă, pentru a-l momi pe Eminescu la Iaşi, *Junimea* nu a apelat la numele Veronicăi.

În aceeaşi zi în care Chibici anunţa că Eminescu se hotărâse să meargă în Bucureşti, Maiorescu trimitea în sens invers propria epistolă, care conţinea şi următoarele cuvinte:

„Te rog, vino cu Em., **dacă starea sa continuă a se îndrepta** (subl. ns.)*, direct la Iaşi”*.

Deci, cu cât Eminescu se simţea mai bine, cu atât trebuia să fie ţinut mai departe de Capitală? Oricum am suci lucrurile, temerea trebuie să fi fost mare, căci, la 23 martie, Maiorescu insista:

*„**Dacă nu posibil altfel**, veniţi Bucureşti”* (subl. ns.).

Şi, pentru mai multă siguranţă, în aceeaşi zi, magistrul cheamă întăriri:

„Carp, Iaşi
Dacă permite starea sănătăţii în familie, rog vino îndată în Bucureşti.”

Semnează *Juvenis*, nume despre care I. Rădulescu-Pogoneanu ne spune că era *„Termin de recunoaştere şi de solidaritate (?) între membrii «Junimei»”*. Astăzi i-am spune *„nume conspirativ”*. Oare, să-l fi chemat Maiorescu pe Carp pentru că aveau de luat decizii importante? Se simţea Cineva în pericol?

Aşa s-ar zice căci, din punctul de vedere al lui Maiorescu, lucrurile par să fi fost grave. Peste alte două zile, magistrul a trimis următorea telegramă:

„Doctor Greceanu, Iassy. Mă interesez continuu la chestie. Marţi sara se decide. Maiorescu” – duminică, 25 martie 1884. (Scrisul destul de puţin lizibil ne obligă să fim prudenţi în ceea ce priveşte numele *Greceanu*, acesta putând fi confundat cu *Grecescu.* Să fie vorba de D. Grecescu, tânărul faţă de care Al. Davila a manifestat o deosebită simpatie?)

Acest mesaj aparent banal ne interesează din cel puţin două două motive. Întâi, deoarece singurul eveniment care s-a petrecut *„marţi sara”* a fost venirea lui Eminescu. În al doilea rând, pentru că, din motive necunoscute, textul acestei telegrame nu a fost publicat în *Însemnări zilnice*. Cine era misteriosul doctor Greceanu, care era *„chestia”* şi ce anume avea să *se decidă*?

În jurnalul intim, Maiorescu scrie că vrea să-l determine pe Eminescu să plece la Iaşi, dar nu spune nici cum are de gând să încerce, nici în ce fel a reuşit. Ba, nu ştim cu precizie nici măcar dacă el şi Eminescu s-au aflat vreo clipă faţă în faţă, ori doar şi-au transmis mesaje prin intermediarul Chibici! Pare neverosimil, dar nu e chiar aşa. În mod similar procedaseră şi când s-a pus problema oraşului în care avea să locuiască Eminescu după întoarcerea în Ţară, Maiorescu avansând propuneri, iar Chibici transmiţându-i reacţia acestuia faţă de oferte (*„Dar amicul Em. de ce nu-mi răspunde la scrisoarea mea…?”*, îl întreabă Maiorescu pe Chibici, la 8 martie 1884). Atitudinea lui Eminescu este elocventă în ceea ce priveşte adevăratele lui relaţii cu *„protectorul”* Maiorescu şi cu aşa-numiţii lui *„amici intimi”*:

♦ cu toate insistenţele medicilor în acest sens, a refuzat să scrie celor din Ţară (îndeosebi lui Slavici: *„…tot îmi răspunde că n-are ce scrie d-lui Slavici”*, transmite Chibici),

♦ a respins invitaţiile familiilor Kremnitz şi Maiorescu, gata să îl găzduiască (ca şi „amicul” Slavici, de altfel) pe timpul şederii în Bucureşti,

♦ în seara sosirii, nu a primit să stea cu ei la masă. De aceea, la 27 martie 1884, Maiorescu a consemnat:

„Sara la 8, Eminescu reîntors cu Chibici, din Florenţa. Eu la gară, cu mai mulţi. Mai pe urmă Chibici la noi, cu Rosetti şi nevastă-sa, Kremnitz cu Mite, Burghele, Jacques, Slavici, povestind despre Eminescu” (*Însemnări zilnice*).

Mai mult, pentru ultimul refuz menţionat, acela de a cina împreună cu numiţii, lipseşte până şi o scuză formală, în care să fie invocată oboseala, de pildă. De aici, suspiciunea că Eminescu nu a schimbat nici o vorbă cu trupa de „amici”, venită să-l primească. Cum am mai spus, nici o mărturie nu menţionează că pe peronul Gării de Nord ar fi avut loc un cât de scurt dialog între Eminescu şi măcar unul dintre cei care îl aşteptau! Tăcerea de mormânt păstrată în privinţa momentului revederii (nu se cunoaşte nici măcar componenţa grupului care l-a întâmpinat) este cel puţin stranie, dar, poate, îşi găseşte explicaţie (şi) într-o altă scenă, petrecută pe acelaşi peron, cu câteva luni în urmă, când Maiorescu şi fiica lui, Livia, asistaseră la plecarea trenului care îl ducea pe Eminescu la Viena, spre a fi internat în ospiciul privat al lui Leidesdorf, ca pacient al doctorului Obersteiner (rudă prin alianţă cu Leidesdorf şi viitor coproprietar al stabilimentului). Reluăm acel semnificativ fragment din epistola trimisă de Livia Maiorescu mătuşii ei, Emilia, la 21 octombrie 1883:

„Când ne apropiarăm de cupeu, păzitorul deschise fereastra. Eminescu întinse îndată braţele afară, se puse la fereastră şi făcându-şi un «ochean» din degetul cel gros şi din arătătorul ambelor mâini ce-l ţinea la ochi şi râzând foarte înveselit spuse lui Papa: ***«Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspiraţie şi a*colo marea domnişoară»****; apoi scuipă de câteva ori, începu să râdă şi se aşeză. (…) În momentul plecării îl nelinişti fluieratul şi sunatul şi începu să strige «****Argus****»; nu se ridică însă de pe canapea”* (subl. ns.).

Vorbele lui Eminescu explică de ce Maiorescu a dorit ca plecarea spre Döbling să se facă „în familie”, fără participarea unor intruşi. Secretul păstrat asupra datei plecării a fost o măsură de prudenţă, iar mesajul semi-cifrat al lui Eminescu arată că temerea magistrului era justificată. Poate, dacă ar fi fost şi alţii de faţă, Eminescu nu s-ar fi rezumat la aceste cuvinte. Dar chiar şi aşa, dacă ironia lui s-ar fi răspândit prin inoportuni martori oculari, nu ar fi fost exclus ca în mintea unora să se nască suspiciuni. Să nu uităm că trecuseră doar trei luni de la neaşteptata *„întunecare”* şi nimeni nu îndrăznise încă să afirme că aceasta ar fi ireversibilă! (Primul autor care scrie că Eminescu [s-]ar fi *„întunecat”* este Maiorescu, în epistola din 23 ianuarie 1884, trimisă Emiliei.)

Nu mai revenim asupra sensurilor spuselor lui Eminescu, pe care le-am analizat în altă parte (caietul numărul 2). Dar, pentru că vorbele lui sună ciudat pentru cei mai mulţi, care sunt tentaţi să afle în ele doar o dovadă de alienare, iată ce am descoperit recent că scrie doctorul Şuţu despre starea sănătăţii pacientului, în clipa plecării din Bucureşti:

„La sfârşitul lunii a treia, pe când ***se afla în convalescenţă****, amicii săi în* ***nerăbdarea lor de a-l vedea cu o oră mai înainte vindecat*** *se hotărâră a-l conduce afară din ţară şi a-l aşeza la o casă de sănătate din Viena.”* (subl. ns.)

Concluzia care se desprinde din această frază este năucitoare: **deci, dacă nu ar fi fost trimis la Döbling, Eminescu ar fi fost externat de Şuţu la sfârşitul lunii octombrie 1883** sau în primele zile ale lui noiembrie!

Pentru a elimina posibile interpretări speculative, iată ce se înţelegea prin *„convalescenţă”* în primul deceniu al secolului al XX-lea:

*„****Convalescenţă*** *(lat.* ***covalescentia****, dela* ***convalere****, a câştiga putere),* ***întremare****. – Când un om a fost bolnav de o boală grea, cum este febra tifoidă chiar şi după ce a trecut boala nu se poate socoti îndată ca deplin sănătos. Dela trecerea boalei, până la recâştigarea deplină a sănătăţii, trebue să treacă un timp oarecare, mai mult sau mai puţin lung, după natura boalei. Acest timp, sau această perioadă, se chiamă* ***convalescenţă****. Mare lucru ţi se pare când ai un bolnav iubit şi a cărui boală te-a ţinut într' o continuă neodihnă şi frică, să auzi pe doctor zicând că* ***de astăzi înainte boala a trecut şi bolnavul a intrat în convalescenţă****. Cu toate acestea tot n' ai scăpat de orice grijă, căci convalescenţa trebuie păzită, având şi ea regulele ei.”*

Am citat mai amplu pentru a fi limpede că, de vreme ce Eminescu se afla în convalescenţă la 20 octombrie 1883, înseamnă că, în acel moment, doctorul Şuţu nu mai putea pretinde că acesta suferea de *„manie acută”* (diagnosticul folosit pentru a justifica sechestrarea). Prin urmare, chiar dacă am admite că în iulie 1883 fusese cu adevărat bolnav, sub nici o formă nu se mai poate pretinde că ar fi delirat şi atunci când a rostit cuvintele citate de Livia Maiorescu. Iar dacă nu delira, înseamnă că ştia ce spune, cu atât mai mult cu cât Maiorescu pare să nu se fi arătat deloc surprins de cele auzite. De altfel, Livia Maiorescu se miră şi ea de ciudatul soi de „nebun”:

„Nu ştiu cum să mă exprim, la un om sănătos aş califica o asemenea atitudine drept exaltată veselie. În tot cazul, el nu suferă de loc. Vocea-i şi râsul lui sunt exact ca mai înainte, când făcea mare haz de anecdote, poveşti. ***Sutzo crede că nu prea e speranţă de îndreptare****.”*

Cum putea Şuţu să scrie că Eminescu se găsea în convalescenţă, dacă nu-i dădea *„speranţă de îndreptare”*? Această neconcodanţă poate fi explicată într-un singur mod plauzibil: asupra prognozei privind evoluţia „bolii” lui Eminescu, Livia nu fusese informată de către Şuţu însuşi (care nu călcase niciodată pragul casei Maioreştilor şi cu care ea nici nu prea avea cum să se

întâlnească), ci de către propriul ei tată, care, pentru a fi mai credibil, a inventat opinia sceptică a lui Şuţu. El, Maiorescu, a fost cel care, pe diferite căi, a indus tuturor ideea că Eminescu ar fi irecuperabil.

Avem motive temeinice să credem că Eminescu a fost dus la Döbling nu pentru ca Maiorescu să-i facă, astfel, pe plac surorii lui („*Dar, fiindcă erai de altă părere – şi o ducere a lui Eminescu la Viena nu-i strică – ţi-am îndeplinit dorinţa fără împotrivire*” – epistolă către Emilia, 19 octombrie 1883), ci pentru a prelungi cât mai mult şederea acestuia prin ospicii. În contextul dat, nu ne-ar mira să aflăm că decizia a fost luată tocmai pentru că Şuţu îl informase pe magistru că, în curând, Eminescu avea să fie externat.

Documentele atestă că Maiorescu a prezentat şederea la Döbling ca pe o continuare firească şi disperată, totodată, a – zicea el – zadarnicei internări la Şuţu. Când garantează în faţa surorii lui pentru calitatea tratamentului aplicat de Şuţu, Maiorescu nu face decât să-şi justifice decizia, căci, pe de o parte, el îl internase pe Eminescu acolo (deci, o parte din răspundere îi revenea) şi, pe de altă parte, pentru a convinge că medicii ar fi făcut tot ceea ce era omeneşte posibil, dar că ştiinţa era neputincioasă în cazul „protejatului”.

Să rememorăm jocul părerilor despre starea sănătăţii lui Eminescu:

30 mai 1883 – *„Astăzi la 6 $^{1}/_{2}$ la cină la mine ministrul americal E. Schuyler, Beldimano, Gane, Jacques [Negruzzi] şi doamna, al-de Kremnitz, Annette, Eminescu. Rămas cu toţii în cea mai plăcută atmosferă până la 11 $^{1}/_{2}$. [La]* ***Eminescu, început de alienaţie mintală, după impresia mea***” (Maiorescu) – subl. ns.).

23 iunie – *„Seara Th. Rosetti cu doamna şi tânărul Beldimano la noi la masă. Şi* ***Eminescu, care devine, din ce în ce mai evident, alienat*** (subl. ns.). *Foarte excitat, sentiment al personalităţii exagerat (să înveţe acum albaneza!), vrea să se călugărească, dar să rămână în Bucureşti”* (Maiorescu).

26 iunie – *„Eminescu e vorba să plece astăzi la Botoşani, ieri era însă moleşit şi mult mai liniştit”* (Maiorescu). Din motive ştiute doar de Maiorescu, cuvântul *„moleşit”* este subliniat în jurnal. Cât priveşte tendenţioasa precizare *„mai liniştit”*, nu ştim în comparaţie cu ce fapte concrete anterioare face Maiorescu această apreciere.

28 iunie – Eminescu dispare subit, nu se ştie unde. Trei documente indică faptul că Eminescu ar fi fost internat în ospiciul privat al doctorului Şuţu:

1) procesul-verbal al Poliţiei (falsificat);

2) certificatul medical emis de Şuţu (falsificat, şi el);

3) jurnalul lui Maiorescu (care, fapt probat, conţine şi neadevăruri).

1 iulie – *„…a căzut greu bolnav”* (*Românul*). • *„…a fost atins d-alienaţiune mintală alaltăeri”* (*Telegraphul*).

2 iulie – *„…a fost lovit subit de un atac de alienaţiune mintală”* (*Poşta*). • *„…este greu bolnav”* (*România liberă*). • *„…a căzut greu bolnav”* (*Naţiunea*).

3 iulie – *„…atins fiind în mod subit de o gravă boală”* (*Timpul*) • *„…atins în mod subit de o gravă boală”* (*Războiul*) • *„…a căzut repede bolnav sub impresiunea unei mari nenorociri ce i s-a vestit din sânul familiei”* (*Binele public*) • *„…fuse atins de o gravă maladiă”* (*Poporul*).

5 iulie – *„…este atins de alienaţie mintală în forma «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă în un stabiliment special”* (Şuţu).

8 iulie – Potrivit declaraţiei olografe a lui Şuţu, aceasta ar fi (de fapt!) data la care l-a internat pe Eminescu.

18 iulie – Matei Eminovici, către Maiorescu: *„Sunt informat de la D-nul Căţă-Niculescu, că fratele meu Michai Eminescu este serios bolnav…”*

17 august – Maiorescu: *„Astăzi vizitat un minut împreună cu Wilhelm [Kremnitz] pe M. Eminescu, alienat, la Dr. Şuţu. Delirare neîntreruptă. Nu m'a recunoscut, vorbind într'una, scuipând în toate părţile”* (*Însemnări zilnice*)

1–8 octombrie 1883 – *„La sfârşitul lunii a treia, pe când* ***se afla în convalescenţă****…”* (Şuţu)

4 octombrie – *„…este încă neschimbat, în starea aşa numitei «manii delirante»”* (Maiorescu).

19 octombrie – *„El a trecut din mania delirantă în aceea de demenţă”* (Maiorescu).

20 octombrie – *„Sutzo crede că nu prea e speranţă de îndreptare”* (Livia Maiorescu).

21 octombrie – La plecarea din Bucureşti, *„rămâne în continuare delirul”* (Obersteiner).

22 octombrie – *„O diagnoză şi o prognoză încă nu i'a putut face; abia după 10 zile, după ce se va studia paţientul se va putea spune ceva. În tot cazul, cred că mai întâi de toate va fi de lipsă o cură anti-syphilitică”* (C. Popasu).

27 octombrie – *„Criză cu pierderea cunoştinţei, uşoare convulsii şi mai pe urmă vărsături”* (Obersteiner, conform I. Grămadă).

6 decembrie – *„…aceleaşi deliruri în conversaţie”* (Maiorescu).

31 decembrie – *„Tensiunea nervoasă în care l-am văzut în ajunul Anului Nou, a fost ca o trecere spre îndreptare”* (Maiorescu către Emilia). • *„Am vorbit cu Eminescu”* (*Însemnări zilnice*).

1 ianuarie 1884 – **„***„Este scos din secţia de izolare. Nu mai cântă, uşor deprimat, nu mai dă denumiri false, citeşte”* (Obersteiner).

12 ianuarie – ***„…mi-e frică chiar de-a-mi plânge soarta, căci şi aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!”*** (Eminescu)

18 ianuarie – *„Ieri am conversat cu el aproape o oră. Tot timpul a fost liniştit şi clar. M' a întrebat cu mult interes cine îngrijeşte de el şi cine plăteşte pentru el, cum era în iritaţiune, căci el presupune că era foarte rău. (…) Cu un cuvânt merge spre bine…”* (Popasu).

23 ianuarie – *„Eminescu s' a trezit din visul urât al nebuniei sale; e în deplinătatea conştiinţei! Tensiunea nervoasă în care l-am văzut în ajunul Anului Nou, a fost ca o trecere spre îndreptare”* (Maiorescu)

24 ianuarie – *„…am văzut şi cuprinsul scrisoarei D-voastre şi copia de pe scrisoarea amicului nostru am luat-o şi am arătat-o imediat D-lui Negruzzi şi cu toţii nu ne încredem că a fost cu putinţă o prefacere atât de grabnică”* (Missir).

28 ianuarie – *„Sunt mai bine de trei săptămâni de când au încetat toate simptomele boalei de care am suferit, încât dacă ar fi stat în putinţa mea, aş fi părăsit institutul, fie pentru a schimba mediul în care mă aflu, fie pentru a mă întoarce în ţară. Cu toate acestea nu ştiu dacă, pentru un asemenea sfârşit, va fi cu putinţă a se realiza mijloacele necesare. (…) Punând în socoteala acelei stări toate neajunsurile şi supărările pe cari le-am putut cauza atât d-voastre cât şi altor amici binevoitori, cutez a solicita din nou îngăduinţa d-voastre şi a vă cere ca, prin câteva şiruri, să mă lămuriţi dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în ţară”* (Eminescu, către Maiorescu).

În prima epistolă trimisă de la Döbling, Eminescu îl anunţase pe Chibici:

„D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puţin de un minut şi nu mi-a spus nimic în ce mă priveşte, încât, de şi mi-am venit în fire de mai bine de două săptămâni, nu ştiu absolut nimic asupra sorţii care mă aşteaptă, căci sper că nu voi fi condamnat a petrece aci ani întregi fără necesitate” (12 ianuarie).

• *„Nu ştiu ce să zic despre starea lui psihică. Primeşte a intra în orice conversaţie, vorbeşte clar şi mi se pare că memoria i-a rămas neatinsă. Ceea ce mi se pare curios e interesul ce-l arată de a şti, dacă se plăteşte pentru el la institut şi cine plăteşte. Este o deosebită dispoziţie, care-l preocupă în momentele când vorbeşte despre asta – o îngrijire, o întristare”* (C. Popasu).

29 ianuarie – • *„…starea d-lui Eminescu se îndreaptă încet dar statornic. (…) Nu mai este aşa de închis în sine şi se poate discuta cu el asupra tuturor chestiilor* ***ce nu-l privesc personal****…”* – subl. ns.;

(Obersteiner – scrisoare datată 10 februarie, stil nou). • *„…ai avut un deliriu continuu de peste 5 luni”* (Maiorescu).

1 februarie – *„Las la apercepţia ta plină de tact, dacă cele ce sunt constrîns, sper în interessul lui Eminescu, a-ţi comunica aici sunt susceptibile de a fi cetite în totalul «junimei» întregi ori comunicate numai parţial unor junimişti aleşi, pentru un scop anumit.*

Agressiv nu fusese niciodată. Diagnoza nu era bine stabilită, se credea că ar fi fost «Progressive Paaralehse des Irren – Afecţiune progresivă specifică nebunilor» şi se aştepta o schimbare, numai pentru a se pute confirma această dyagnosă ori modifica. Mă exprimasem îndată la doi sau trei junimişti – junimişti ***încă****, pe cât ştiu eu – că de se confirmă suszisa dyagnosă, casul era prognostic tare dubios, deşi sonaţiunea* tare rară era de tot esclusă.*

Azi însă Eminescu e de câteva septămâni complect restabilit. Vin chiar acum de la Döbling, unde m-am întreţinut cu dînsul o jumătate de oră fără a fi putut descoperi în vorba lui nici o urmă cît de palidă de demenţă. Boala lui era o pseudopsychosă syphilitică care a trecut cu jodul care l-a luat. Nu-i melancolic, dar psychic deprimat. Grija lui este sărăcia. Nu ştie cine l-a trimis şi în ce condiţii se află în ospiţiu şi mai ales cine are să-l scoată. 'Mi mărturissea că grija asta nu-l lasă să doarmă noaptea. Când i-am spus că ar fi bine să eassă – o dată a venit la Viena – mai ades, el'mi mărturissi că e tare sărac, n-are nici un ban, [ceea ce] e momentan realitate.” (Boghean către Missir).

*Cuvântul *„sonaţiune”* este de negăsit în majoritatea dicţionarelor parcurse, cu o singură excepţie: în 1996, cuvântul apare în ediţia revăzută şi adăugită a *Dicţionarului universal al limbii române* (L. Şăineanu): *„(fam.) (om) nebun. [Din it.* ***sonato****; cf.* ***sona****]”*. Fără să contestăm posibilitatea ca acesta să fie, totuşi, adevărul, precizăm că în *Dicţionar italian – român* al lui Alexandru Balaci (1998), italienescul *sonato* înseamnă *„împlinit”*, nu (şi) *nebun*, şi nici un alt cuvânt cu rădăcina *sona* nu are vreo legătură cu starea psihică a omului. La noi, îl urmă cu circa trei decenii, termenul *sonat* (ca şi *soneală*) era întrebuinţat de tineri, mai mult în glumă, ca un soi de sinonim al lui „dilimache” (respectiv, ţicneală), fără a avea însă un sens foarte precis.

Deşi nespecialişti, ne întrebăm dacă, nu cumva, *sonaţiune* provine din lexicul german, unde *sonne* înseamnă *soare*, iar *sonnenseite* – insolaţie. (Ştim că, în cazurile de insolaţie, *„Starea bolnavului se poate agrava,* ***îşi poate pierde cunoştinţa*** *şi – fără ajutor – poate muri”* – doctor Andrei Vitályos). Cum doctorul Boghean studiase la Viena, în a cărei Facultăţi de medicină nu se prea vorbeşte italiana, avem un motiv în plus să credem că termenul

„sonaţiune”, folosit – poate – într-un sens medical mai mult sau mai puţin diferit de *insolaţie*, ar proveni din limba germană. De altfel, chiar dacă *sonato* ar face parte din bagajul lingvistic al limbii italiene, el nu este, automat, de origine italiană, putând fi împrumutat.

Ne amintim că în epistola din 14 martie 1884 către Maiorescu, Chibici invocă şi *„căldurile grozave ale Bucureştilor, care, desigur, au contribuit foarte mult la declararea boalei”* lui Eminescu. De asemenea, Maiorescu însuşi îi scrie lui Eminescu: *„din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în Iunie 1883, D-ta ai început să suferi de o meningită sau inflamare a învelitoarei creerilor”* (10 februarie 1884). Prin urmare, în epocă, căldura excesivă – produsă de soare – era socotită ca posibil factor declanşator al unor boli care produceau şi dereglări psihice.

Oricum ar fi, fraza lui Boghean: *Mă exprimasem îndată… că de se confirmă suszisa dyagnosă, casul era prognostic tare dubios, deşi sonaţiunea tare rară era de tot esclusă”* rămâne o construcţie de cuvinte tare ciudată.]

5 februarie – P. P. Carp îl ajută pe Maiorescu să-şi susţină teoriile:

„Tocmai vin din Döbling unde l-am văzut pe Eminescu. După cât pot aprecia nu este încă perfect vindecat. Ochiul este cam tulbure, mâinile slabe şi degetele ascuţite, de asemenea are o anumită sfiiciune în a ieşi din camera sa şi… Leiderdorf ***a vrut să-l atragă*** *la masă la mine”* (subl. ns). Numai medici în *Junimea*!

7 februarie – *„Am primit alaltăeri alăturata scrisoare de la Boghean din Viena, în privinţa lui Eminescu. Veţi vedea din această scrisoare* ***cât de necesară este scoaterea lui Eminescu din ospiciu*** (subl. ns.). *Am citit cele ce îi scrie Boghean D-lui Iacob Negruzzi şi Doamnei Humpel…”* (Missir).

10 februarie – Maiorescu îi scrie lui Eminescu:

„Vezi, D-le Eminescu, diagnoza stării D-tale trecute este astăzi cu putinţă şi este absolut favorabilă. Se vede că din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în Iunie 1883, D-ta ai început să suferi de o meningită sau inflamare a învelitoarei creerilor, mai întâi acută, apoi chronică, din care cauză (precum se întâmplă totdeauna în asemenea cazuri, ca adese şi la typhus) ai avut un deliriu continuu de peste 5 luni, până când s' a terminat procesul inflamaţiunii. În tot timpul acestui vis îndelungat, ai fost de o veselie exuberantă, încât e păcat că nu ai păstrat nici o aducere-aminte a trecutului imediat. Was nütz die Heiterkeit, wenn sie nur im erinnerungslosem Traum verläuft?

Ei, acum ai eşit din vis, precum trebuia să ieşi, şi ţi-ai recâştigat conştiinţa.”

14 februarie – Eminescu părăseşte ospiciul din Döbling.

Şi acum, să privim mai atent evoluţia celor mai importante declaraţii.

Un diagnostic politic: *boala-lui-Eminescu*

Perioada **1–8 octombrie 1883**, ne spune doctorul Şuţu, este ultima săptămână de la *„sfârşitul lunii a treia”* de internare a lui Eminescu, când acesta *„se afla în convalescenţă”*. În consecinţă, era de aşteptat ca „pacientul” să fie externat înainte de încheierea lunii octombrie.

În acelaşi paragraf, cu două fraze mai înainte, acelaşi Şuţu scrie:

„În faţa unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decât o manie acută, medicii care îl îngrijeau ***aşteptau cu impacienţă evoluţiunea naturală a maladiei spre un sfârşit fericit****, convinşi prin experienţă că această psihoză este o maladie care isbucneşte brusc, durează 2–3–5 luni şi apoi se vindecă,* ***fără să lase de [cele] mai multe ori urmări definitive****, defavorabile organismului mintal”* (subl. ns.).

Deoarece ni se spune că *„medicii”* (care or fi fost aceştia?) *„aşteptau cu impacienţă* ***evoluţiunea naturală*** *a maladiei spre un* ***sfârşit fericit****”* (subl. ns.), deducem că în mersul lucrurilor nu apăruse nici o clipă vreun element care să-i alarmeze, Eminescu aflându-se la un pas de deplina „vindecare”.

Şuţu mai afirmă însă că nu este regulă ca mania acută, de care pretinde că ar fi suferit şi Eminescu, să nu aibă *„urmări definitive”*, lipsa acestora fiind constatată *„de [cele] mai multe ori”*, dar *nu totdeauna*. De unde ştim că Eminescu nu a fost excepţia? Răspunsul ni-l dă tot Şuţu, când declară:

„…convalescenţa a fost adessea întreruptă de accesse de agitaţiune maniacă şi că restabilirea fu anevoioasă şi nici o dată completă”.

Prin aceste cuvinte, implicit, Şuţu elimină ideea unor *„****urmări*** *definitive, defavorabile organismului mintal”* şi, contrazicându-se, lasă să se înţeleagă că pretinsa manie s-ar fi permanentizat. Aşa cum ne-am obişnuit, însă, în întregul caz Eminescu, doctorul nu descrie cum anume s-ar fi manifestat „boala” nevindecată, în intervalul 1884 – 1889.

În schimb, Şuţu susţine:

„După malatia din 1883, Eminescu scade şi scade mereu, steaua se întunecă, cu tot focul ce încercă a i’ insuffla amicii şi admiratorii săi”.

Ne este servit un paradox. Pe de o parte, se pretinde că „boala” ar fi fost

ameliorată în aşa de mare măsură, încât, dacă Eminescu nu ar fi fost externat *„cu o oră mai devreme”*, acesta *precis* s-ar fi vindecat. Aşadar, în plan medical, situaţia a cunoscut un indiscutabil şi spectaculos progres. Pe de altă parte, însă, ni se cere să credem că, după încheierea tratamentului, Eminescu *„scade şi scade mereu”*, fără să ni se arate ce anume făcea ca *steaua* să se întunece, în ce a constat *„focul”* insuflat de „amici” sau cum a constatat profesionistul Şuţu această prăbuşire lentă, de la sute de kilometri distanţă. Oricum, potrivit lui, în urma externării starea sănătăţii lui Eminescu ar fi cunoscut un regres constant, care nu s-ar fi încheiat decât o dată cu decesul.

Nemedici fiind, ne întrebăm: ce anume înţelegea Şuţu prin *restabilire incompletă*, în cazul de faţă? Vrea să spună că maladia respectivă a lăsat sechele? Dacă „da”, de ce nu a prezentat, concret, acele ipotetice urmări şi, în plus, puteau fi acestea mai grave decât maladia însăşi? Dacă „nu”, să înţelegem că, în cazul lui Eminescu, mania acută a fost atipică (cum, potrivit unora, ar fi fost şi pretinsul lui sifilis ereditar!), astfel că nu s-a mai „vindecat”? Sau aceste ciudăţenii sunt doar alibiuri medicale, menite să susţină teza lui Maiorescu, conform căreia Eminescu nu s-ar fi vindecat niciodată? Nu cumva, *boala-lui-Eminescu* este „diagnosticul” pus celor care incomodează puterea politică?

Ne mai întrebăm: se cronicizase „boala”? Şuţu şi Obersteiner nu scriu nimic în acest sens, documentele provenind de la cei doi medici afirmând contrariul. Atunci, de ce Maiorescu îl informează invers pe Eminescu, la 10 februarie 1884: *„…din cauza căldurilor mari… D-ta ai început să suferi de o meningită…, **mai întâi acută, apoi chronică**”*? Acum un secol, se socotea că *„Trecerea dela starea acută la cea cronică este un fel de **terminaţie** a boalelor acute, cari se mai pot termina prin **vindecare**, sau prin **moarte**”* (Bianu şi Glăvan) şi că o boală poate deveni cronică în două situaţii: rea îngrijire sau persistare a cauzelor care au produs-o.

În cazul Eminescu, despre ce a fost vorba? De rea îngrijire? Nu se poate, câtă vreme tot Maiorescu pretinde în epistola trimisă surorii lui, la 19 octombrie 1883:

> *„Aşadar, **eu ştiu** că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Şuţu”*.

Au persistat cauzele bolii? Nici asta, căci, dacă ne luăm după ce-i scrie Maiorescu lui Eminescu, „îmbolnăvirea” s-a produs *„**din cauza** căldurilor mari…”* – călduri care au dispărut, cel târziu, o dată cu venirea toamnei, fără ca „vindecarea” lui Eminescu să progreseze însă vreun pic. Din contră, în miez de toamnă, Maiorescu îşi anunţă sora că s-ar fi agravat.

Ceva mai târziu, imediat după moartea lui Eminescu, simţind probabil că explicaţiile referitor la motivul „îmbolnăvirii" acestuia sunt nesigure, Maiorescu a schimbat placa: boala ar fi fost produsă de *„viaţa neregulată"*, iar aceasta, la rândul ei, nu era decât un efect al moştenirii ereditare. Cum din toţi Eminovicii nu mai era în viaţă decât Matei şi cum hămăiala elevată a unora ca Petraşcu se auzea mai tare, deoarece acestor indivizi li se asigurau pagini în care să-şi verse otrava, nu trebuie să ne mire că această minciună a indus în eroare generaţii după generaţii. Să ne amintim, succint: în perioada interbelică, Academia Română aproape a oficializat monografia lui Călinescu, în care regăsim versiunea maioresciană, încărcată cu un plus de venin. Apoi a fost cel de-al doilea război mondial, după care, Călinescu a devenit principalul simbol al criticii şi istoriei literare din vremea lui. Polemicile au încetat brusc. *„Divinul"* a devenit pentru literaţi cam ceea ce era Gheorghiu-Dej pentru politicieni şi, desigur, din această postură, nu-i şedea frumos să se plângă, atunci când elevilor, în locul lecturii articolelor gazetarului Eminescu, li s-a cerut să memoreze citate din opera sacră a literatului deputat.

Un alt argument că în cazul lui Eminescu nu s-ar putea vorbi de ipotetica manie cronică ni-l aduce (tot) Şuţu, care îi învăţa pe studenţi şi următoarele (*Alienatul în faţa societăţii şi a ştiinţei*, 1877):

„Maniacii cronici, de şi au hallucinaţiuni şi illusiuni sensoriale numeroase cari devin punctul de plecare la diferite concepţiuni delirante şi la determinaţiuni primejdioase, se bucură însă de uă sănătate fisică destul de bună. Ei mănâncă regulat, dorm de obicei bine şi unii chiar se îngraşă. Din când în când, sub influenţa unei indispoziţiuni oare-care, unei indigestiuni cu deosebire, au perioade de agitaţiune sau chiar de furie, care cedează cu facilitate unui tratament raţional, ca să cadă din nou în ***cercul din zi în zi mai restrâns al delirului****, care* ***în unele casuri rămâne ani îndelungaţi în stare cronică****, şi în cele mai multe* ***isbutesce la uă stare de demenţă completă****"* (subl. ns.).

Deşi există câteva scrisori şi „amintiri" destul de abil concepute de inşi de teapa lui Petraşcu, Russu-Şirianu sau Simţion, în care sunt îndesate o parte din simptomele sifilisului, meningitei şi mai multor feluri de manie (în 1877, Şuţu prezenta şaptesprezece *„varietăţi şi tipuri"* de manie), ele nu sunt credibile (de altfel, unora le-am dovedit, deja, falsitatea, iar altele vor urma). În mania cronică, mai scrie Şuţu, *„Delirul general nu lipsesce nici uă-dată…"* De aceea, adaugă el, *„Maniacul cronic aiurează asupra diferitelor subiecte într' un mod incoherent, fără ca să putem surp[r]inde uă idee, uă frasă sănătoasă şi raţională în limbagiul lui"*. A aiurat Eminescu în cei doi ani în care se pretinde

că ar fi fost subbibliotecar? Aiura Eminescu atunci când traducea *Gramatica sancrită*? Aiura el atunci când scria *La steaua* sau *Kamadeva*? Aiura el când încheia traducerea piesei *Laïs* ori când scria ultimele lui articole, publicate în *România liberă* şi în *Fântâna Blanduziei*? Până şi duşmanii lui de moarte recunosc că nu. Practic, nimeni nu descrie o scenă credibilă în care Eminescu ar delira şi la care respectivul să fi fost martor. Nici măcar pentru clipa primei sechestrări nu s-a găsit o explicaţie cât de rezonabilă!

De exemplu, în manuscrisul publicat de G. Potra, doctorul Şuţu scrie:

> *„Restul îl petrecea într' o aiurare, căreia politica, ştiinţa, literatura îi oferea elemente între ele, fără ca cugetările, frazele şi chiar cuvintele, să fie câtuşi de puţin inteligibile, aşa de puţină legătură logică exista între ele."*

Trecem peste faptul că, dacă vorbele nu erau inteligibile, nu se putea stabili dacă între ele exista sau nu *„legătură logică"* şi remarcăm că acest text, conceput pentru folosinţa personală, conţine detalii care lipsesc atât din certificatul medical emis în 1883, cât şi din raportul medico-legal redactat şase ani mai târziu, cu toate că situaţia trebuia să se prezinte exact pe dos, amintitele documente medicale fiind menite să provoace consecinţe juridice dintre cele mai grave. Fraza lui Şuţu, mai sus citată, pare să spună totul, dar, de fapt, ea rămâne o simplă afirmaţie denigratoare, care este departe de a îndeplini rigorile pe care Şuţu însuşi le cerea oricărui coleg medic, care atesta alienarea cuiva. În cazul Eminescu, Şuţu descrie *o boală*, nu evoluţia situaţiei unui *pacient anume*.

Dacă Şuţu s-ar fi mulţumit să declare, evaziv, că întremarea ar fi fost parţială, minciuna lui ar fi fost mai abilă şi mai greu de demontat. Din fericire, el a supralicitat, pretinzând că degradarea sănătăţii lui Eminescu ar fi fost continuă – neadevăr contrazis, în primul rând, de manuscrisele eminesciene, atâtea câte au scăpat de „grija protectorilor", şi, în al doilea rând, chiar de către Şuţu, care, după ce Eminescu s-a stins, a mărturisit că, de fapt, nu a ştiut ce s-a petrecut cu acesta după toamna anului 1883.

Şuţu depune mărturie că, la 20 octombrie 1883, când, *„în tovărăşia prietenului său Chibici şi a gardianului dela Şuţu"* (Maiorescu, 19 octombrie) a plecat spre Döbling, Eminescu intrase *în convalescenţă*, suferinţa lui îndreaptându-se *„spre un sfârşit fericit"*. Ce s-ar fi putut petrece după această dată, astfel încât să anihileze complet bunele rezultate medicale obţinute până atunci? Şuţu nu sugerează nici un răspuns, pentru că o situaţie precum cea descrisă de el nu îşi găsea explicaţii în medicină. Eminescu nu a fost un autentic pacient, ci o victimă. Un condamnat politic.

Unde „vindecă” unul, „îmbolnăveşte” altul

4 octombrie 1883 – Maiorescu o anunţă pe Emilia, despre Eminescu: *„…este încă neschimbat, în starea aşa numitei «manii delirante»”*.

Aceasta este prima mare şi esenţială neconcordanţă între spusele medicului Şuţu şi zvonurile răspândite de avocatul Maiorescu.

Tehnic vorbind, la acea vreme nu exista o boală numită *manie delirantă* (în lucrările lui Şuţu întâlnim însă, între *alienaţiunile simple*, şi *melancolia delirantă*, care era cu totul altceva şi care va fi eliminată – vezi *Clasificaţiunea psichoselor*, 1900). Mania *presupunea* delir. Nu degeaba Şuţu citează din Esquirol, *„părintele psichiatriei”*, care scrie: *„Illusiunile şi hallucinaţiunile sunt caracteristice şi nelipsite în mania acută; ele aduc uă vicioasă asociaţiune a ideilor, care se reproduc fără legătură şi cu uă repeziciune nespusă. Delirul lor este general…”* (*Traité des maladies mentales, De la mania*). De aceea, îl suspectăm pe Maiorescu că a folosit această diagnoză inexistentă fie din neştiinţă, fie pentru a impresiona nemedici precum familia lui sau junimiştii din Iaşi şi a convinge că Eminescu chiar ar fi fost „nebun”. Dacă Maiorescu ar fi fost onest, cum se face că el nu a prezentat niciodată clar tocmai diagnosticul pus de Şuţu?

Chiar pentru cei care pornesc de la prejudecata că Eminescu s-ar fi alienat, cuvintele lui Maiorescu sunt, în cel mai bun caz, deconcertante. Cum Eminescu intrase în convalescenţă cu aproape două săptămâni în urmă şi cum medicul nu pomeneşte nimic de înrăutăţirea sănătăţii acestuia, rezultă că situaţia evolua cel puţin mulţumitor, Şuţu aşteptând *„cu impacienţă”* depăşirea definitivă a bolii. (Pe atunci, *„impacienţă”* însemna doar *nerăbdare*, nu şi *nelinişte*, *îngrijorare*, ca astăzi.) Cu alte cuvinte, Eminescu se afla la un pas de libertate.

În pofida acestei realităţi, Maiorescu a afirmat contrariul.

Doctorul Şuţu – ucenic al avocatului vrăjitor

19 octombrie 1883 – Departe de a-i scrie Emiliei că Eminescu a intrat în convalescenţă, cum spunea Şuţu, Maiorescu lansează zvonul că situaţia acestuia s-ar fi agravat:

*„…**bolile mentale sunt specialitatea studiilor mele*** (subl. ns.). *Oricum m'ai privi tu, mai mult sau mai puţin stăpân pe ştiinţa mea, asta nu o ştiu.* ***Psihologia şi latura ei patologică este, odată pentru totdeauna, specialitatea mea*** (subl. ns.) *şi eu mă ţin «au courant». (…) Tu ştii că eu nu mă laud cu ştiinţa mea şi nu-mi dau «des airs d'érudition», dar* ***ceea ce ştiu – ştiu*** (subl. ns.). *Că tu eşti fără nicio încredere în ştiinţa mea, în acest caz, te înţeleg, dar eu nu pot să mi-o tăgăduiesc mie însumi. Aşadar,* ***eu ştiu*** *că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Şuţu şi mai* ***ştiu*** *că ducerea sa la Viena este cu totul de prisos.* ***El a trecut din mania delirantă în aceea de demenţă****"* (subl. ns.).

Frapează faptul că Maiorescu a ocolit diagnoza *„mania acută"*, stabilită de Şuţu. Ba, lucrurile stau chiar pe dos: Şuţu l-a ascultat cuminte pe „medicul" Maiorescu, cel periculos ca o molimă, care îi pusese lui Eminescu diagnosticul de manie dinainte ca acesta să vină la *Timpul* (vezi scrisoarea lui Maiorescu către Şt. Vârgolici – 7 octombrie 1874)! La fel, peste 15 ani, într-un context plin de ilegalităţi şi fără urmă de justificare medicală (adică, invers faţă de frumoasele învăţături trâmbiţate de Şuţu însuşi, de la catedra lui universitară), medicii Şuţu, Alexianu şi Petrescu (sau Petrini?) vor stabili la ultima internare a lui Eminescu, cea din 1889, „boala" finală: *„alienaţie mintală în formă de Demenţă"*.

Şi acest ultim diagnostic (care, o dată pus, anticipa că Eminescu nu va mai ieşi viu din ospiciu) era ecoul a ceea ce stabilise Maiorescu cu ani în urmă, încă din 1883. Şuţu scrie despre demenţă că este *„uă infirmitate prin care se termină cele mai multe morbe mintale devenite incurabile"* (*Alienatul în faţa societăţii…*). Maiorescu, care se fălea: *„bolile mentale sunt specialitatea studiilor mele"*, nu putea să nu ştie că demenţa este nevindecabilă. De aceea, atunci când i-a scris Emiliei că Eminescu ar fi dement, magistrul cunoştea cel puţin două lucruri: că adevărul era altul şi că demenţa tinzând mereu să se agraveze, el va trebui să promoveze teoria permanentei deteriorări a sănătăţii „protejatului" lui, pentru a-şi susţine propria diagnoză – pe care s-ar zice că nu o alesese chiar la întâmplare.

Întrebăm: ce anume putea face ca o manie acută, care mai avea doar *„o oră"* până la vindecarea deplină, să devină incurabilă peste noapte? Şi, mai ales, cum poate fi luată în serios o asemenea teorie, nu numai lipsită de cea mai măruntă probă, dar şi contrazisă de versiunea lui Obersteiner, celălalt specialist, solicitat tot de Maiorescu şi care socotea că „boala" fusese… vindecată?

Doctorul Vineş mărturiseşte că, în 1889, la ultima lui internare, Eminescu *„cunoaşte chiar persoane care erau atunci* (în 1883 – n. ns.) *în Institut"*. Pe

de altă parte, Şuţu ne asigură, în cărţile lui de specialitate:

„Între simptomele iniţiale ale demenţei senile (despre care acelaşi autor scrie că nu se remarcă între celelalte feluri de demenţă decât prin *„diferenţe de mică însemnătate”* – n. ns.) *vom aşeza debilitatea memoriei”* (*Alienatul…*)

Oare, un om cu memorie *debilă*, care, în plus, ar mai şi delira, ar fi capabil să îşi amintească persoane pe care le întâlnise întâmplător în urmă cu şase ani?

Izolat de familie

15 august. Când Matei Eminovici vine în Bucureşti, cu scopul de a-l lua pe Eminescu cu sine la Râmnicu-Sărat, este respins de îngrijoratul avocat. Rău informată la rândul ei, Clara împrăştie zvonuri false şi în ceea ce priveşte aspectul juridic al chestiunii. Într-o epistolă către Emilia, Clara o informează că a primit vizita locotenentului, care, cu vreo lună în urmă, la 18 iulie 1883, îi scrisese magistrului:

„…vă rog din suflet răspundeţi-mi urgent unde se găseşte ca să vin a-l lua la mine pentru vreun an şi dacă binevoiţi a-mi arăta adevărata stare materială a lui ca să vin pregătit, căci ***am vreo 200 galbeni într-un loc – îi iau şi-i cheltuiesc toţi pentru el****”* (subl. ns.).

Rezerva de 200 de galbeni a lui Matei reprezenta echivalentul a 4.000 de lei. Cum spitalizarea lui Eminescu în Bucureşti şi în Viena a costat, în total, circa 2.700 de lei, este limpede că, dacă nu s-ar fi urmărit cu totul alte interese, chiar în cazul în care Eminescu ar fi fost bolnav, problema lui se putea rezolva în familie, fără umilitoarele liste de subscripţie. Numai că, în versiunea în care Eminescu şi-ar fi avut familia alături, el ar fi fost cu adevărat *protejat* de abuzurile găştii politico-literare conduse de Maiorescu.

Nereuşita demersului locotenentului este astfel explicată de Clara:

„Cum însă Eminescu e înscris de Titus, doctorul nu-l eliberează decât după declaraţia acestuia”.

Asupra amănuntelor de ordin juridic vom reveni pe larg, aşezând faţă în faţă bruma de documente existente şi Legea vremii. Până atunci, punem întrebarea: de ce Maiorescu a refuzat să-l elibereze pe Eminescu? Pentru că, în acele clipe din august 1883, Eminescu încă nu se resemnase cu ideea că era,

cum singur avea să declare, *„un om sacrificat”*, iar opinia publică nu se obişnuise cu gândul că acesta ar suferi de o „boală” incurabilă? De aceea, în ipoteza eliberării lui Eminescu, încă era posibil ca acesta să dezvăluie întregul scenariu şi să fie crezut – ceea ce ar fi însemnat ca Maiorescu să rişte să ajungă la gherlă, braţ la braţ cu Şuţu?

Basmele lui Obersteiner

21 octombrie. Transportat la Viena, Eminescu este internat în ospiciul privat al doctorului Leidesdorf. Medicul lui curant, H. Obersteiner, notează despre evoluţia „bolii” noului pacient, până la sosirea acestuia la Döbling:

„Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail

Pacientul a dus un fel de viaţă spirituală obositoare şi dezordonată. El este unul dintre cel mai preţuit şi eminent poet român. De 6 luni, survine o viaţă neregulată, irascibilă, de 4 luni violentă stare de iritare, delir, diverse halucinaţii, insomnie, comportare agresivă, vociferări. În sanatoriul Dr. Souzo este tratat cu vezicătoare, băi de picioare, chloral, morfină, iodură de potasiu. Se ameliorează, rând pe rând, stările de iritare violentă, rămâne în continuare delirul.” (Traducerea textului original aparţine medicului Silvia Degeratu.)

Să începem cu sfârşitul. Aşadar, *„Rămâne în continuare delirul”*. La primă vedere, aceste cuvinte sunt de natură a susţine afirmaţiile lui Maiorescu. Da, dar cine le rosteşte şi în temeiul căror informaţii? Ca medic salariat al ospiciului vienez în care a fost internat Eminescu, Obersteiner era *obligat* să prezinte o justificare a reţinerii acestuia, iar *„delirul”* pretins de el constituie o explicaţie extrem de vagă, manifestările lui putând fi foarte variate. Mai mult, în lipsa unor documente care să ateste contrariul, Eminescu se găsea în Austro-Ungaria, repetăm, în mod ilegal. Cum a fost el trecut frontiera? Nu cunoaştem, dar bănuim că de acest lucru nu au fost străini P. P. Carp, ambasadorul nostru la Viena, şi Chibici-Revneanu, care lucra la Căile Ferate.

Şi-apoi, dacă citim atent, observăm că şi din textul lui Obersteiner lipseşte ziua exactă a internării la Şuţu. Într-un caz obişnuit, derulat în mod legal, poate că această absenţă nu ar fi atras în mod deosebit atenţia. Astăzi, însă, când ştim că se confruntă două date, una susţinută de un proces-verbal al Poliţiei şi de jurnalul lui Maiorescu (documente care se exclud reciproc!), iar o alta oferită chiar de către Şuţu şi când mai ştim că această neconcordanţă poate ascunde o răpire chiar şi mai banditească decât am socotit-o iniţial, datele problemei se complică.

De asemenea, în *„sumarul”* lui Obersteiner nu regăsim diagnosticul pus de Şuţu. Vienezul afirmă că acesta ar fi ameliorat, una după alta, simptomele care au determinat internarea, mai puţin delirul. Nu ştim ce înţelegea Obersteiner prin *ameliorare*, gradul acesteia putând fi foarte variat. Ca să folosim chiar lista prezentată de el, între 28 iunie (8 iulie) şi 20 octombrie 1883, colegul Şuţu ar fi luptat, pe lângă delirul pacientului, şi cu: *„stare de iritare…, diverse halucinaţii, insomnie, comportare agresivă, vociferări”*. Să înţelegem că toate acestea, inclusiv insomnia, compuneau *„stările de iritare violentă”* rezolvate, rând pe rând (şi doar parţial?) de Şuţu?

Interesant de remarcat este şi faptul că, în notiţele personale privind evoluţia „bolii” lui Eminescu la Döbling, Obersteiner nu foloseşte niciodată cuvântul *„delir”* şi nici nu marchează clipa în care el ar fi eliminat complet manifestările maladive, pe care, în varianta comunicată lui I. Grămadă, susţine că Şuţu ar fi reuşit doar să le amelioreze (datarea este făcută potrivit *stilului nou* – care, în secolul XIX, devansa cu 12 zile calendarul oficial din România):

„Starea şi decursul bolii

[2 noiembrie 1883] Foarte confuz, vorbeşte şi cântă, total dezorientat. Numeşte diverse persoane **mereu cu aceleaşi nume** (subl. ns.)*: regele Norvegiei, regele evreilor, Heinrich Heine, împăratul Chinei şi aşa mai departe. Uneori, mai iritat, bate în uşă.*

8. noiembrie 1883. Criză cu pierderea cunoştinţei, uşoare convulsii şi mai pe urmă vărsături.

10. noiembrie. Deseori repede iritat, vorbeşte neîntrerupt în ton de predică, cu pătura în cap, lucruri absurde: Abra-Kadabra. Prin vorbe însufleţite de încurajare, poate fi adus la răspunsuri raţionale.

26. decembrie. De un timp, secreţie uşoară a urechii drepte.

10. ianuarie. De două zile, mai liniştit.

12. ianuarie. Este scos din secţia de izolare. Nu mai cântă, uşor deprimat, nu mai dă denumiri false, citeşte. Vizita lui Maiorescu nu-l influenţează.

24. ianuarie. Pare destul de bine, dă răspunsuri corecte, îşi aminteşte de începutul bolii, ia parte la discuţii, serios, prietenos, doreşte informaţii în legătură cu situaţia lui.

8. februarie. Destul de bine, dar rezervat, tăcut, se interesează foarte mult de mâncare, nu se poate preocupa de nimic, citeşte puţin.

26. februarie. Pleacă cu domnul Chibici la Florenţa.”

Să pricepem că *„stările de iritare violentă”* – sau atât cât mai rămăsese din ele – s-au manifestat doar în prima zi de internare şi s-au rezumat la câteva bătăi în uşa camerei în care fusese izolat?

În ceea ce-l priveşte pe Chibici, suprinde faptul că Obersteiner nu a fost deloc interesat să afle de la acesta ce reacţie a avut Eminescu atunci când, după

aproape patru luni de recluziune, a fost urcat într-un cupeu, spre a fi transportat la Gara de Nord, de unde a luat trenul spre Viena. Şi, când spunem aceasta, avem în vedere faptul că, peste câteva luni, medicii vor acorda importanţă primei reveniri a lui Eminescu în mediul firesc. C. Popasu îi mărturiseşte vărului din Bucureşti că a avut oarecari emoţii:

„Astăzi am scos pe Eminescu la preumblare. Teama că zgomotul şi lumea de pe strade vor produce asupră-i vreo iritaţie din fericire a rămas neîndeplinită” (28 ianuarie 1884).

O zi mai târziu, Obersteiner îl va anunţa pe Maiorescu că a constatat efectul imediat al plimbării cu trăsura, adevărată metodă terapeutică:

„…d-l Popasu a făcut ieri o mică plimbare cu Eminescu, cu trăsura, care l-a înveselit în chip vădit şi ***de atunci s-a hotărât a lua parte la masa familiei mele****, ceea ce mai înainte mereu a refuzat.* ***În chipul acesta dorim să-l deprindem cu libertatea şi cu lumea din afară****”* (subl. ns.).

Amănunt interesant, precizarea lui Popasu, care îşi asigură vărul mai mare că, de-a lungul primei plimbări cu trăsura, Eminescu *„Tot timpul a fost liniştit şi se vedea că se simte bine”*, se află în deplin consens cu ceea ce afirmase Livia Maiorescu, în urmă cu mai bine de trei luni:

„El fusese adus în cupeu cu o oră înainte de plecarea trenului şi, după cum ne povesti Gh. (e vorba de Chibici – n. ns.)*, trecuse foarte încântat prin străzile puternic luminate de soare, îi făcuseră mai cu seamă mare plăcere numeroasele acoperişuri noi de tinichea”* (scrisoare către Emilia Humpel, 21 octombrie 1883).

Şi în Bucureşti şi în Viena Eminescu a avut reacţii emoţionale aproape identice atunci când a fost scos din ospiciu pentru a se plimba cu trăsura. Să se datoreze această asemănare (şi) faptului că în ambele situaţii traversa stări de sănătate similare? În cazul unui răspuns afirmativ, indirect, Obersteiner ar recunoaşte că, la ieşirea de la Şuţu, Eminescu a fost la fel de… „convalescent”, precum era şi în clipa în care a părăsit închisoarea de lux de la Döbling, pentru a pleca (se zice) spre Italia.

Un alt detaliu de care trebuie să ţinem seama este faptul că, în ceea ce priveşte istoricul „bolii” lui Eminescu până la 21 octombrie 1883, spusele doctorului Obersteiner contează – totuşi – prea puţin, întrucât nimic din ceea relatează despre perioada anterioară internării la Döbling nu a fost constatat de el, nemijlocit. Informaţiile i-au provenit, cel mai probabil, de la Chibici –

care, la rândul lui, le primise de la altcineva. Întrebarea este: cine îl instruise pe Chibici la Bucureşti, învăţându-l ce să spună la Viena? În loc de răspuns, să rememorăm succint:

1) nici măcar în certificatul medical datat 5 iulie 1883 Şuţu nu invocă vreuna dintre datele pe care le regăsim în anamneza lui Oberteiner;

2) Maiorescu a răspândit ştiri false, care contraziceau cu patos o parte a afirmaţiilor din viitorul manuscris al doctorului Şuţu;

3) Chibici (amicul pe care Eminescu ar fi vrut să-l împuşte!) s-a dovedit unul dintre oamenii de încredere ai magistrului.

În plus, mai trebuie făcute câteva precizări. Atât *„sumar(ul) din povestea bolii”* lui Eminescu, cât şi *„starea şi decursul”* acesteia provin dintr-o unică sursă: I. Grămadă (*Mihail Eminescu*), neexistând vreun facsimil al documentelor originale de care s-a folosit numitul autor. Despre modul în care acesta a ajuns în posesia acestor date, I. Grămadă relatează:

„Dl consilier aulic şi profesor universitar Dr. Obersteiner, care ne-a dat informaţia aceasta, a binevoit să ne puie la dispoziţie şi următorul fragment, relativ la boala lui Eminescu, scos din condica bolnavilor pe cari i-a îngrijit dsa…”

Grămadă nu a avut, deci, acces direct la condica respectivă, ci a primit un extras oferit de Obersteiner, fără a vedea, personal, originalul! De aceea, cunoscând faptul că Obersteiner era interesat să prezinte lucrurile într-o lumină favorabilă lui, nu putem băga mâna în foc, pentru a garanta că pasajele date publicităţii au fost sau nu singurele existente în acea condică. Mai mult, suntem sceptici chiar şi în ceea ce priveşte existenţa acestor consemnări în registrul stabilimentului vienez. Şi reţinerea noastră sporeşte când, în introducerea studiului lui I. Grămadă, citim că prima personalitate care l-a ajutat pe acesta să se documenteze a fost acelaşi Maiorescu – pe atunci, şef al Guvernului şi al Externelor.

De asemenea, trebuie ţinut seamă de faptul că, pe când Simion Mehedinţi (omul care acceptase să „semneze” autobiografia lui Maiorescu) conducea revista *Convorbiri literare*, I. Grămadă îi trimitea rânduri ca acestea:

„Onorate domnule profesor,

Am primit ieri, a doua zi după Paşti, primele două sute de franci din ajutorul bănesc de 400 ce aţi binevoit a mi-l pune în vedere. Sâmbătă înainte de Paşti mi-am terminat şi eu lucrarea despre Eminescu, pe care o voi trimite, îndată ce va sosi d-l Meyer-Lübke din Florenţa, la tipografia din Germania unde va apărea anuarul institutului românesc din Viena” (29 aprilie 1913).

Suspiciunea este cu atât mai neplăcută, cu cât se poate dovedi nefondată. Putem însă să ne permitem luxul de a fi încrezători în toate cele care ni se spun, după ce avem dovezi certe privind o serie de fraude care până mai ieri erau socotite de neconceput?

La urma urmei, dacă Eminescu a putut fi internat la Şuţu fără documente, ce ne-ar face să credem că la Döbling nu s-a întâmplat la fel? Oare, faptul că Eminescu a fost transportat prin Imperiu *fără paşaport* nu ridică nici un semn de întrebare privind ciudata îngăduinţă cu care Austro-Ungaria urmărea drumul prin balamucuri al gazetarului care, după ce îi dăduse atâta bătaie de cap, fusese scos din viaţa publică prin trădarea „amicilor”?

Şi-apoi, Eminescu însuşi declară că fusese supus unei cure, care se rezuma la înfometare şi privare de libertate (*„Tratamentul pare a consista în mâncare puţină şi proastă şi în recluziune; încolo n-am observat nimic în maniera de-a mă trata”*), iar medicul vienez confirmă prin tăcere. Obersteiner nu numai că nu i-a prescris pacientului dietă sau cură medicamentoasă ori de alt fel, dar nici măcar nu i-a pus vreun diagnostic! Cu toate acestea, însă, aşa cum mărturiseşte aulicul nostru, în intervalul 21 octombrie – 31 decembrie 1883, Eminescu a fost ţinut la izolare. De ce? A fost vreodată zăvorârea între patru ziduri metodă terapeutică? Noi ştim că, din contră, ea poate fi folosită pentru a lua minţile cuiva, nu pentru a i le da înapoi.

Aceeaşi procedură fusese urmată şi de Şuţu, Eminescu ieşind pentru prima oară în curtea ospiciului din strada Plantelor după mai bine de două luni de încarcerare, dovadă că metodele „curative” folosite la Bucureşti şi la Viena au fost (cam) aceleaşi. Putem crede că intenţiile au diferit ori că medicii pe mâna cărora a încăput Eminescu au fost oameni de bună-credinţă?

Nu, pentru că nu ne lasă însuşi doctorul Şuţu. Cităm dintr-o lucrare a lui:

„Secuestraţiunea riguroasă a smintiţilor ce constată nu numai în asilul nostru (este vorba de Mărcuţa – n. ns.) *şi în celle mai multe asile din străinătate, este un adevărat obstacol la însănătoşirea acestor morboşi. Estensiunea libertăţii alienaţilor este uă indicaţiune therapeutică pe care tot medicul de asil are să împlinească. Acei morboşi care n'au perdut noţiunile celle mai simple a timpului, spaciului, a personalităţii, toţi acei cari n'au căzut în demenţă se află rău affectaţi văzându-se sechestraţi în locuri aşa de limitate ca secţiunele asilului nostru.”* (Vezi *Ospiciul Mărcuţa – Relaţiuni clinice şi medico-legale*, 1869)

De bine ce *„estensiunea libertăţii”* smintiţilor era recunoscută drept *„uă indicaţiune therapeutică”*, fiind verificat că închiderea în spaţii strâmte îi

afectează în mod deosebit pe pacienţi, Şuţu şi Obersteiner l-au ţinut pe Eminescu la izolare!

Oralitatea şi urechismul în medicină

Din *„Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail”*, desprindem noi informaţii care dau de gândit. Acest *„sumar”* este, repetăm, încă o probă materială că doctorul Obersteiner nu a primit informaţiile citate de la Şuţu, care i-a pus lui Maiorescu la dispoziţie doar un *„gardian”*, fără a emite însă un document însoţitor pentru „bolnav”.

Şuţu susţine că, atunci când a părăsit ospiciul lui, Eminescu ar fi fost în pragul „vindecării” depline. Obersteiner, însă, a găsit de cuviinţă să-l interneze pe convalescent *„la izolare”* – deci, spre deosebire de colegul Şuţu, l-a socotit foarte grav bolnav (atât de „bolnav”, încât, până la externare, nu i-a pus nici un diagnostic!). Dacă ar fi să acordăm credit ambilor medici, ar trebui să luăm în calcul şi o… recidivă a „bolii” lui Eminescu, declanşată pe traseul de o zi, cât a durat drumul din Bucureşti la Viena.

Ne atrage atenţia succintul *sumar* al „bolii”, aşa cum ar fi figurat el – potrivit lui I. Grămadă – în registrul lui Obersteiner:

„De 6 luni, survine o viaţă neregulată, irascibilă…”

Ştirea că *„viaţa neregulată”* a lui Eminescu ar fi început doar pe la sfârşitul lunii aprilie 1883 se găseşte în contradicţie totală cu imaginea creionată de acei „memorialişti” care o prezintă ca pe o permanenţă. Prin excepţie, Slavici sugerează că, din primăvara lui 1883, Eminescu ar fi început, mai mult sau mai puţin brusc, să ducă o *viaţă neregulată*.

Să rememorăm însă ce scrie Maiorescu despre Eminescu:

> *„Viaţa lui era neregulată; adesea se hrănea numai cu narcotice şi excitante; abuz de tutun şi cafea, nopţi petrecute în citire şi scriere, zile întregi petrecute fără mâncare, şi apoi deodată la vreme neobişnuită, după miezul nopţii, mîncări şi băuturi fără măsură, aşa era viaţa lui Eminescu”* (*Eminescu şi poeziile lui*).

Oare, pentru Maiorescu, hrănirea *„doar cu narcotice şi excitante”* era totuna cu *„zile întregi petrecute fără mâncare”*? Dacă magistrul nu ar fi invocat *„abuz[ul] de tutun şi cafea”* separat, ca pe o altă anomalie, încă ne-am mai fi putut gândi că, poate, prin *narcotice* se referea la fumat, iar prin *excitante* avea în vedere consumul de cafea – cafeina conţinută de aceasta fiind tot un alcaloid, asemenea

nicotinei, morfinei, stricninei etcetera. (În contradicţie cu Maiorescu, Slavici acceptă că Eminescu *„bea multe cafele”*, dar precizează că *„fuma puţin”*.) Întrucât *narcoticele* şi *excitantele* au acţiune diametral opusă, să înţelegem că Eminescu lua un narcotic, după care, făcându-i-se somn, servea un excitant sau viceversa, îşi mai tempera energia produsă de excitante, hrănindu-se cu narcotice? Oare, în cazul în care Eminescu ar fi consumat frecvent narcotice, care provoacă somn, ar mai fi fost capabil să ţină ziarul *Timpul* la aceeaşi cotă foarte înaltă sau ar mai fi avut forţă să încheie *Luceafărul* şi *Doina*?

Chiar aşa, *„după miezul nopţii”*, Eminescu ieşea din casă, ca să consume *„mîncări şi băuturi fără măsură”*? Unde, mă rog? Şi cine-l însoţea, astfel încât să-l informeze (şi) pe Maiorescu? Caragiale scrie şi el că Eminescu se arăta *„…aici de o abstinenţă de pustnic, aici apoi lacom de plăcerile vieţii”*, dar nu pretinde că bucuria de a gusta *„plăcerile vieţii”* ar fi apărut la ore mici, când mai aţipeşte până şi poliţia.

Caragiale îşi mai aminteşte:

> *„Şi au fost oameni, nu de rând, oameni de seamă, cărora le-a plăcut să facă sau să lase a se crede că nenorocirea lui Eminescu a fost cauzată de viţiu.* ***Era, în adevăr, un om dezordonat****, dar nicidecum viţios”* (*În Nirvana*).

Când spune că Eminescu era *„un om dezordonat”* Caragiale îl confirmă pe Maiorescu sau afirmaţia lui are alt sens decât acela de *viaţă neregulată*? De pildă, ştim că un copil poate să fie dezordonat, fără să ducă o viaţă neregulată, după cum un matur poate să aibă viaţă neregulată, fără să trăiască în dezordine. Prin *„om dezordonat”* Caragiale înţelegea un ins cu *viaţă neregulată* sau doar un *neglijent*? În vorbirea curentă, *„viaţă neregulată”* priveşte mai ales orarul zilnic al fiecăruia (deci, are drept axă principală *timpul*), în vreme ce *„om dezordonat”* se referă cu precădere la atitudini, la poziţia insului în lumea *materială*. Desigur, *neglijenţa* este un cuvânt care îşi poate extinde aria de cuprindere şi asupra programului de zi cu zi, dar nu credem că asta a vrut să spună Caragiale, care, în acelaşi text, invocă şi *„dispreţul lui [Eminescu] pentru disciplina socială”*.

Petraşcu–1934 notează despre Eminescu lucruri pe care (auto?)cenzura i le interzisese în 1892:

> *„Părinţii, profesorii, amicii,* ***protectorii*** *îl voiau, se trudeau să-l ţie în făgaşul comun al omenirii, să fie un om disciplinat, să înveţe ca oricine, toate obiectele de studii, să-şi ia bacalaureatul, să-şi iee titluri universitare,* ***să fie ordonat, cum erau ei în mediocritatea lor trecătoare****…”* (subl. ns.).

Aşadar, *„protectorul”* se multiplicase şi strălucea prin *mediocritate trecătoare*?

„Nu această viaţă i-a cauzat nebunia, ci germenele de nebunie înnăscut a cauzat această viaţă”, mai pretinde Maiorescu, omul care a lansat primul (şi) teza privind caracterul ereditar al „bolii”. Potrivit lui Maiorescu, vreme de 33 de ani, Eminescu ar fi purtat în sine sămânţa nebuniei, care ar fi răsărit în aprilie 1883, prima ei formă de manifestare fiind *viaţa neregulată*. Teoria aceasta, preluată de mulţi, va fi negată de ucenicul Petraşcu abia în 1934, când Maiorescu devenise de multişor oale şi ulcele:

„S'a spus de mulţi că boala lui a fost o moştenire de familie. E însă o afirmare nedovedită, repetată de toţi, unii după alţii. În familia lui un frate s'a sinucis. Acesta e singurul stigmat. Dar sinuciderea lui a fost urmarea boalei venerice incurabile şi cu perspectivele ei înspăimântătoare. Câţi oameni nu s'au sinucis fără a fi dat vre'un semn de nebunie înainte?”

Şuţu nu a fost nici el adeptul ideii că „boala” lui Eminescu ar fi avut caracter ereditar. Admiţând că, poate, aveau dreptate acei autori care îl includeau pe Eminescu între oamenii *„predispuşi prin hereditate la o maladie nervoasă”*, Şuţu îşi exprimă şi propria opinie, contestându-l pe Maiorescu, cu multe menajamente:

„Adevărata cauză a maladiei lui Eminescu pare a fi surmenajul cerebral, oboseala precoce şi intensă a facultăţilor sale intelectuale”.

Din păcate, vreme de o jumătate de veac, această opinie a doctorului Şuţu nu a fost făcută publică, iar când a văzut lumina tiparului textul manuscrisului lui Şuţu a fost în mod greşit declarat ca fiind opera unui necunoscut. Acum, când taina acestui document a fost dezlegată, nu facem decât să contabilizăm încă un posibil motiv care să fi oprit tipărirea lui în epocă, sub semnătura autorului, doctorul Şuţu. rămas atâta amar de timp… „anonim”.

În anamneza de care s-a folosit doctorul Obersteiner, se mai specifică: de prin aprilie–mai 1883, viaţa lui Eminescu nu era numai *neregulată*, ci şi *irascibilă*. Ne vine cam greu să-i credem pe „amicii” care l-au informat pe Obersteiner, deoarece, cu excepţia lui Slavici, nu ştim ca alt contemporan al lui Eminescu să mai fi pretins că acesta ar fi avut o stare de nervozitate deosebită, în prima jumătate a anul 1883. În plus, chiar şi Slavici a pus pe hârtie „memoriile” la vreo 40 de ani de la petrecerea faptelor. Dar să recitim din amintirile acestuia:

„…relaţiunile dintre noi erau din ce în ce mai încordate. Eu eram din ce în ce mai stăruitor, iar el se făcea tot mai îndărătnic şi zicea în cele din urmă că abuzez de afecţiunile lui şi-l terorizez.”

Cine şi cum ne dovedeşte că Slavici nu era mai *„stăruitor”* doar pentru că, de fapt, el însuşi devenise mai irascibil? Fiindcă, tot în memorialistica lui Slavici, întâlnim şi următoarele precizări privind propria stare de sănătate în vara lui 1883:

„În primăvara anului 1883, însă, el a început să se îndărătnicească şi ***nu mai eram nici eu tot cel de mai nainte****. Sufeream de câţiva ani acum de o hiperclorhidrie, ale cărei simptome, interpretate de medici drept manifestaţiuni ale unei alte boli, mai grave,* ***mă umpluseră de îngrijare şi mă făcuseră nerăbdător****”* (subl. ns.).

Din câte cunoaştem, *„îngrijarea”* şi *nerăbdarea* nu sunt de natură să calmeze, ci să sporească irascibilitatea insului. Pe măsură ce cresc, acestea îl fac, între altele, să perceapă tot mai deformat atitudinile celor din jur – fapt care ne îndreptăţeşte să ne întrebăm dacă Eminescu chiar începuse *„să se îndărătnicească”*, aşa cum scrie Slavici, ori era numai o impresie a acestuia, agitat de problemele personale (pe lângă sănătate, avea ceva probleme şi cu consoarta). Dacă raporturile dintre ei s-au deteriorat, nu mai este deloc sigur că vina i-ar aparţine lui Eminescu –în nici un caz, nu în mod exclusiv. Escaladarea tensiunilor apare naturală, explicând intenţia acestuia de a-şi schimba gazda.

În *Amintiri*, Slavici pretinde că, la 25 iunie 1883, Eminescu l-ar fi implorat să nu plece în străinătate, lăsându-l singur la greu:

„Când era însă să-mi iau rămas bun de la dânsul, el a început să-mi facă imputări pline de amărăciune că profit de ocaziune ca să-l părăsesc în nişte ***împrejurări atât de grele pentru el****. În zadar îi spuneam că* ***sunt alţii care ţin la el şi pot să-i fie de mai mare ajutor decât mine****; el nu mă lăsa să plec.”*

De aici, Slavici ar fi dedus, zice el, că Eminescu era *„grav bolnav”* – primul semn al „bolii” fiind refuzul de a-i da ascultare şi a se culca la ora stabilită de el. Cel mai potrivit ajutor i s-a părut a fi trimiterea acestuia la „expertul” Maiorescu, pe care l-ar fi rugat în câteva rânduri scrise la repezeală pe colţul mesei *„să-l observe bine”* pe aducătorul biletului. Numai că, adaugă Slavici,

„Era prea târziu.

La d-l T. Maiorescu el s-a stăpânit, dar s-a dus apoi să ieie o baie, ca să-şi potolească nervii, şi de la baie a fost dus la casa de sănătate.”

Relatarea este puerilă şi nu doar neconfirmată de Maiorescu, ci chiar contrazisă de acesta, care pretinde că semnalul de alarmă nu ar fi fost tras de şirianul nostru, ci de nevasta acestuia. Oricum, merită remarcat că Slavici nu scrie o vorbă despre varianta Petraşcu ori despre faptul că „amicul" Chibici nu l-a contrazis pe acesta, contestând informaţia potrivit căreia Eminescu ar fi tras în el cu revolverul. Slavici prezintă versiunea existentă în procesul-verbal al poliţiei – document despre a cărui existenţă, până în 1958, nu au ştiut decât câţiva „iniţiaţi". Întrebarea: „de ce nu a fost sincer Slavici?" se impune de la sine.

„Împrejurări atât de grele" pentru Eminescu? Posibil, dar în ce constau ele? Slavici nu furnizează nici un amănunt. El susţine că aprecierea i-ar aparţine lui Eminescu însuşi. Fusese acesta ameninţat? Oare de aceea a publicat *Timpul*, chiar în ziua de 28 iunie 1883, un articol în care invoca *„urâta pornire a guvernului asupra presei"* şi *„monstruoasa sa pornire de a-şi subjuga presa"*? De aceea, oare, autorul textului (pe care destui îl pun în seama lui Eminescu) scria că, din acel moment, de la regim erau de aşteptat *„alte măsuri şi mai odioase, pentru că panta este alunecoasă şi nu are piedică până-n prăpastie"*? Posibil. Sigur este că autorul articolului nu se arată deloc dispus să facă vreun compromis, cât de mic:

„Cât pentru presă, am putea să-l asigurăm pe regim că oricât de cumplite ar fi actele sale de răzbunare, nu va fi în stare nici el a abate unele caractere tari ce se găsesc într-însa…"

Oare, atunci când scrie că l-ar fi asigurat pe Eminescu că: *„sunt alţii care ţin la el şi pot să-i fie de mai mare ajutor decât mine"*, avea în vedere Opoziţia politică, din care făcea parte şi *Junimea*? Ajutorul la care se referă privea stoparea unor acte *„de răzbunare"* ale Guvernului şi susţinerea oricăror *„caractere tari"* ce se găseau în presă?

Lucrurile par să se lege, dar, cât timp încă rămâne greu de spus ce anume este adevăr în spusele lui Slavici şi ce, nu, considerăm hazardat să tragem concluzii. În schimb, avem motive prea destule pentru a ne îndoi că Eminescu ar fi fost atât de disperat pe cât ni-l prezintă acesta şi, mai ales, pentru a nu accepta fără rezerve ideea că ar fi cerşit ajutorul cuiva, în general, şi al lui Slavici, în special. Ştiut fiind că Eminescu avea în plan să-şi schimbe gazda, este limpede că era cel puţin la fel de iritat de schimbarea produsă în atitudinea „amicului" la care locuia. Slavici ne-a lăsat impresii. Putem să îl credem sau nu. De la Eminescu ne-a rămas, din aceeaşi zi, rămăşagul scris (manuscrisul

2292), făcut cu Simţion, *„la una oră şi 23 de minute după miezul nopţii”*, când *„Mihai Eminescu a susţinut că, amândoi vieţuind încă, Simţion va lucra la podul care se va dura între Giurgiu şi Rusciuc, într-un timp în care Carol I, rege al României, va fi ales de bulgari principe al Bulgariei”*.

Simpla existenţă a acestui pariu, redactat în termeni mai degrabă glumeţi, arată un cu totul alt Eminescu, decât cel pe care Slavici ni-l prezintă ca proptit în uşa casei, într-o deznădăjduită tentativă de a nu-l lăsa să plece. Mai mult sau mai puţin voalat, unii autori au interpretat acest document ca pe o dovadă de alienare, ca şi cum numai un nebun s-ar fi putut gândi că regele Carol I ar putea deveni şi principe al Bulgariei. În realitate, peste doar câţiva ani, în primăvara lui 1887, lui Carol I chiar i s-a făcut – în secret – această propunere, pe care a analizat-o cu mare atenţie, împreună cu premierul I. Brătianu şi, foarte probabil, cu trimişi ai unor cancelarii apusene. Faptul (asupra căruia vom reveni într-un alt context) dovedeşte cel puţin două lucruri: Eminescu avea o deosebită intuiţie politică şi, doi, el a fost şi a rămas o căciulă mult prea mare pentru un literat obişnuit, care jonglează destul de abil cu frazele, dar cam atât.

Un ultim aspect, privind anamneza de care s-a slujit Obersteiner. Între întrebările pe care mulţi istorici literari refuză să şi le pună rămâne şi aceasta: cine şi cu ce suport probatoriu i-a furnizat doctorului vienez istoricul „bolii” lui Eminescu? Cine „sesizase” că Eminescu ar da semne de alienare, înainte de clipa în care acesta a fost imobilizat şi sechestrat? Un singur om: Maiorescu, în jurnalul său, la 30 mai:

> *„Rămas cu toţii în cea mai plăcută atmosferă până la 11 . [La]* ***Eminescu, început de alienaţie mintală, după impresia mea****.”*

Prin urmare, Chibici şi Popasu nu au fost decât ecoul *„impresiei”* acestuia. Şi dacă Popasu ar mai avea scuze, întrucât, locuind la Viena, putea fi mai uşor păcălit, Chibici a ştiut foarte bine că minte.

Cât mai departe de Ţară!

Faptul că, potrivit extrasului dat lui Grămadă spre publicare, ultima notă a lui Obersteiner (făcută la 14 februarie – stil vechi) informează despre Eminescu: *„Pleacă cu domnul Chibici la Florenţa”* pare ciudat, dacă ne gândim

că, atunci când Eminescu a părăsit Döblingul, era incertă nu numai destinaţia exactă (Italia e mare), ci însăşi călătoria în această ţară fusese pusă sub semnul întrebării, „convalescentul” insistând să se întoarcă în Ţară. Florenţa nu era un oraş ales pentru calităţile lui terapeutice. De altfel, reamintim că, în programul transmis Emiliei, Maiorescu scrie că Eminescu ar urma să facă *„…o călătorie, împreună cu Chibici, în Italia, nu chiar o călătorie de plăcere din cauza enervării, ci mai bine un popas la lacul Maggiore”* (aflat la o zvârlitură de băţ de Milano), în vreme ce „protejatului” îi sugerează să meargă *„...**poate** până la Venezia, Padua **sau** Florenţa”* (subl. ns.).

Este adevărat că, în scrisoarea către „protejat”, magistrul precizează că „amicul” Chibici va decide ţinta călătoriei lor, *„în înţelegere cu Dr. Obersteiner şi după sfatul lui”*. Astfel, aparent, încheierea din (să zicem ca I. Grămadă) condica stabilimentului vienez ar fi justificată. În realitate, prin aceste cuvinte, Maiorescu nu face decât să motiveze în ochii lui Eminescu „voiajul”, pe care i-l impunea din alte raţiuni şi asupra căruia propria-i soră îi atrăsese atenţia că va fi lipsit de orice valoare terapeutică. Emilia nu-i spusese o noutate: cunoscând foarte bine cât de mult dorea Eminescu să revină cât mai curând în Ţară, Maiorescu ştia şi că acesta va urî în egală măsură drumul cu pricina – nu degeaba a recunoscut că nu programase *„o călătorie de plăcere **din cauza enervării**”* (subl. ns.).

Aşa cum am arătat în alte pagini, în unica lui scrisoare către Maiorescu, Obersteiner nu a făcut decât să pună pe hârtie ideile cerute de oamenii care *plăteau* cazarea lui Eminescu. Dar, chiar făcând abstracţie atât de faptul că nu Obersteiner propusese primul ca Eminescu să facă această călătorie (anunţată de Maiorescu înainte să primească epistola de la Döbling), cât şi de acela că, din punct de vedere medical, nu conta dacă Eminescu mergea la Veneţia, la Florenţa sau dacă bătea ţărmul lacului Maggiore, tot rămân destule argumente pentru a arăta că Obersteiner nu avea cum să ştie încotro se vor îndrepta Chibici şi Eminescu, după externarea celui din urmă. De altminteri, dacă ne gândim bine, pe vienez nici nu-l interesa acest lucru şi, în general, când cineva părăseşte un spital, nimeni nu menţionează încotro o apucă respectivul. Şi, oricum, eventuala prezenţă în registrul stabilimentului a locului spre care plecase Eminescu nu dovedeşte (aşa cum s-ar zice că dorea Maiorescu) că acesta fusese recomandat în mod expres de medicii ospiciului din Döbling.

În epistola către Maiorescu, din punctul de vedere al lui Obersteiner, nici măcar ţara nu era obligatoriu să fie Italia: *„…**ar fi bine dacă** s-ar găsi cineva care să se ducă cu d-l Eminescu pe câtva timp **în Italia bunăoară**”* (subl. ns.). Esenţial era un singur lucru: Eminescu să revină în România cât mai târziu cu

putinţă! Nu conta pe unde era purtat în acest timp, putându-se afla, la fel de bine, printre foci, în deşert ori în jungla amazoniană. În acest context, a crede că „amicul" Chibici chiar avea să aleagă ruta *„în înţelegere cu Dr. Obersteiner şi după sfatul lui"* devine o naivitate.

Avem motive temeinice să credem că traseul era mult mai precis stabilit de liderii *Junimii*. Scrisorile despre care ni se spune că i-au fost trimise de Maiorescu lui Chibici au o serie de ciudăţenii. De exemplu, la 14 martie, Maiorescu afirmă negru pe alb:

„La toată întâmplarea îţi scriu, ***după indicarea d-tale****, la Viena poste-restante"* (subl. ns.).

La primă vedere, nimic deosebit, magistrul căutându-l pe Chibici la adresa indicată de acesta. Dacă ne uităm însă şi peste epistola anterioară, din 8 martie, avem surpriza să citim:

„Fă bine şi răspunde-mi, pentru a-ţi mai scrie atunci şi eu un rând poste-restante la Viena".

Prin urmare, nu Chibici, ci Maiorescu decisese unde să-i scrie. Ceea ce surprinde este faptul că Maiorescu vorbeşte de Viena încă din primul sfert al lunii martie, când, potrivit tuturor declaraţiilor, Eminescu şi Chibici s-ar fi aflat spre mijlocul perioadei pe care ni se spune că au petrecut-o în Italia. Poate exagerăm, dar ne aducem din nou aminte de faptul că Eminescu nu a povestit nimănui nici un cuvânt despre această călătorie, care, în bine sau în rău, era imposibil să nu-l marcheze. De asemenea, Chibici prea nu a povestit nici el nimic coerent – şi nu se poate spune că tăcerea lui ar fi fost din dragoste pentru Eminescu. Ceva pare să nu se potrivească în această poveste a călătoriei în Italia, care a fost şi continuă să fie, de fapt, încă o pată albă în biografia lui Eminescu.

Apoi, scrisorile lui Maiorescu conţin neaşteptat de multe repetări. El insistă, bunăoară, asupra ideii că n-ar fi primit prima scrisoare a lui Chibici, *„cea din Viena"*, repetând acest lucru de două ori la 8 martie (*„Prima scrisoare a d-tale, cea dela Viena* ***nu*** *am primit-o"* şi, respectiv, *„...fiindcă s-a pierdut scrisoarea din Viena"*) şi reluându-l la 14 martie (*„cea dintâi [scrisoare] a d-tale din Viena n-am primit-o"*).

Şi, parcă pentru a se asigura că tot omul va pricepe că epistola din Viena s-ar fi pierdut, în ambele scrisori Maiorescu menţionează că a primit *„numai o scrisoare din Florenţa"*. Unde-o fi această epistolă, despre care scrie la 8 martie: *„Nu am trebuinţă să-ţi spun impresia ce ne-a făcut-o"*?

Teoretic, era de aşteptat ca prima scrisoare a lui Chibici, cea (declarată) pierdută, să conţină multe detalii despre starea sănătăţii lui Eminescu, culese de expeditor direct de la Obersteiner. În plus, în ea trebuia să fie menţionat oraşul din Italia spre care porneau cei doi, deoarece, dacă ne-am lua după magistru, ar trebui să presupunem că ţinta călătoriei ar fi fost aleasă în preziua plecării din Viena şi că, prin urmare, Maiorescu nu ştia încotro hotărâseră Eminescu şi Chibici să se îndrepte, chiar dacă putea bănui.

Câteva zile după plecarea acestora, la 19 februarie 1884 (stil vechi), doctorul Popasu l-a informat pe Maiorescu doar că Chibici *„a avut o mică greutate până când l-a putut îndupleca [pe Eminescu] pentru călătoria prin Italia"*, fără a preciza însă oraşul spre care se îndreptau, dacă intenţionau să oprească pe traseu şi unde anume. Ne vine greu să credem că, mai ales după ce Popasu invocase evaziv *„mica greutate"* dinaintea urcării în tren, Maiorescu a stat în incertitudine câteva zile bune, cât a durat drumul până la Florenţa plus timpul necesar sosirii scrisorii redactate în Italia (asta, presupunând că Chibici a raportat îndată ce au descins în oraş). La fel, pare puţin plauzibil faptul că, atunci când, după o perioadă de tăcere totală din partea lui Chibici, i-a sosit prima epistolă din Florenţa, Maiorescu nu s-a grăbit să răspundă, menţionând că le pierduse urma. Totul s-ar explica, însă, în cazul în care ruta fusese stabilită încă din Bucureşti, astfel încât, aşa cum bănuim, magistrul a fost permanent la curent cu fiecare pas al celor doi.

Între altele, suspiciunea este întreţinută şi de evidenţa că Maiorescu a ascuns cel puţin o (altă) scrisoare trimisă de Chibici, cu prilejul călătoriei acestuia alături de Eminescu – ca să nu mai vorbim de abilitatea cu care şi-a cenzurat întreaga corespondenţă, intervenind chiar şi asupra unor scrisori aparţinând altora. Oare, dacă ar fi aflat că prima lui scrisoare n-a ajuns la Maiorescu, Chibici nu i-ar fi prezentat principalele idei din ea, într-o altă misivă? Oare, dacă ar fi pierdut pe neaşteptate orice legătură cu Chibici (şi, implicit, cu Eminescu), Maiorescu nu ar fi notat absolut nimic în jurnal? Mai mult, în *Însemnări zilnice*, la 8 şi, respectiv, la 14 martie 1884, nu numai că Maiorescu nu prezintă textul epistolelor trimise de el lui Chibici, dar nici măcar nu pomeneşte că le-ar fi redactat.

O altă repetare a lui Maiorescu priveşte regimul care, spera el, doctorul Obersteiner ceruse să-i fie impus lui Eminescu. Astfel, la 8 martie, citim:

„Mai scrie-mi totodată… care este părerea lui Obersteiner asupra dietei de urmat mai departe".

Cam o săptămână mai târziu, reformulează:

„Nu ar fi mai bine să întrebi la Viena pe Obersteiner cum să fie dieta lui Em. mai departe? Şi ce ocupaţiune sfătuieşte el?”

Nefiind medic, la prima întrebare, Chibici a dat replica pe care a socotit-o mai verosimilă, după ce, probabil, a făcut un scurt inventar al relelor mai cunoscute:

„În privinţa dietei de urmat i-a recomandat D-rul Obersteiner ca ***să se abţie de la băuturi aromatice şi alcoolice****; până la o litră de vin însă poate să bea la masă”* (subl. ns.).

Ăsta da, regim!

La cea de a doua chestiune, Chibici a preferat să tacă – după cum nu a spus nimic nici la altă insistenţă a lui Maiorescu, doritor să afle de ce *„amicul Em.”* nu se grăbea să răspundă scrisorii lui.

Un alt unghi de vedere asupra celor două scrisori ale lui Maiorescu oferă o nouă surpriză. Pe de o parte, prin epistola datată 8 martie, magistrul îl anunţă pe Chibici că, până în acea clipă, primise de la el o unică scrisoare, din Florenţa. În consecinţă, deducem că, înaintea acestei scrisori, Maiorescu nu îi mai scrisese nici una. Pe de altă parte, în aceeaşi scrisoare, el scrie:

„Ştii că Teod. Rosetti a oferit d-lui Eminescu să şadă la ţară la d-sa, la Soleşti câteva timp. Nu ştiu, dacă d-l Em. va fi mulţumit de singurătatea aceea completă la Soleşti.”

În primul rând, nu există nici o dovadă că Rosetti i-ar fi făcut lui Eminescu oferta de mai sus, deşi Obersteiner îi scrie lui Maiorescu că *„D-l Rosetti a vizitat o dată pe d-l Eminescu”*, fără a preciza data şi în ce au constat eventualele discuţii. În al doilea rând, faptul că vârfurile *Junimii* discutau de mult timp variantele *„la Soleşti la Rosetti, sau la Ţibăneşti la Carp”*, care le erau lor dragi, rămânea problema lor.

Ceea ce ne interesează aici este faptul că, înainte de a pleca din Bucureşti spre Viena, Chibici fusese făcut părtaş al intenţiilor şefilor *Junimii* faţă de viitorul apropiat al lui Eminescu. Şi, cum Maiorescu avea tendinţa manifestă de a-l ţine cât mai mult pe Eminescu în străinătate sau în locuri izolate, întrebarea dacă una dintre sarcinile lui Chibici nu consta în a-l convinge pe Eminescu să renunţe la şederea în Capitală nu este neîntemeiată. Deocamdată, nimic nu

contrazice ipoteza că aceste instrucţiuni i s-ar fi dat o dată cu cele privind – se pare – popasul obligatoriu făcut la Milano.

În sfârşit, există problema sursei care a făcut publice cele două scrisori trimise de Maiorescu lui Chibici, la 8 şi la 14 martie 1884. Din câte cunoaştem, ele au fost publicate pentru prima oară de I. E. Torouţiu, în 1933. Numai că renumitul autor n-a precizat şi izvorul care i le-a pus la dispoziţie. Apoi, firesc, ne întrebăm de ce oare nu le-a publicat Maiorescu însuşi, în *Convorbiri literare* (prin oameni ca Mehedinţi sau Kirileanu) sau de ce nu i le-a pus la dispoziţie lui N. Petraşcu? Nu cumva nu existau la acea dată?

Când punem această întrebare, avem în vedere şi faptul că, în studiul lui Petraşcu, călătoria în Italia este comprimată în câteva fraze (pe care Călinescu doar că nu le copiază!). Citām integral:

„Ajungând noaptea în Veneţia – Veneţia atât de scumpă lui Byron, cântata cetate a patricianilor, a curtezanelor şi gondolierilor, – i se făcu frică. Strigătele lopătarilor, care-l aduceau la hotel, valurile apei, umbra palatelor proectată pe canal, poate şi oboseala drumului, îi făcură o impresie penibilă. El ceru decuseară chiar, să plece dis-de-dimineaţă spre Florenţa, ceea ce şi făcu. În Florenţa se găsi mai bine. Aici, o engleză tip romanesc de al lui Shakespeare, care auzise de cine era el şi care-l privea cu interesul ce inspira poetul în starea lui bolnavă, îi deşteptă vechile lui sentimente. În zioa în care plecă Engleza, el umblă rătăcit şi nu se întoarse acasă până spre miezul nopţii hotărât să plece şi el adouazi, după ea. Peste câteva zile, sosi în ţară, neştiind în ce parte se îndreptase engleza.”

În rândurile de mai sus regăsim un tablou pe placul lui Maiorescu. Cum ni se pare o făcătură de prost gust, continuăm să ne întrebăm: dacă Eminescu era *„în starea lui bolnavă”*, cum de-l lăsa Chibici singur, cum de nu l-a dus din nou la Obersteiner şi cum de s-a însănătoşit brusc, îndată ce a trecut frontiera României? Şi-apoi, dintr-o călătorie de o lună şi jumătate asta era singura amintire? Dacă am admite că din Viena Eminescu şi Chibici ar fi plecat aţă spre Florenţa şi că acolo, abia ajunşi, Eminescu ar fi ochit-o pe *„engleza”* cu pricina, cu care şi-ar fi trecut tot timpul, fie discutând, fie admirând-o în tăcere, ei bine, într-o asemenea ipoteză fantezistă, cum se face că Chibici nu i-a scris lui Maiorescu nimic despre această – ni se dă de înţeles – obsesie *„tip romanesc”*? Şi cum se potriveşte invenţia lui Petraşcu cu afirmaţia din scrisoarea lui Chibici, care îl asigură pe magistru, la 14 martie: *„Starea sănătăţii lui Eminescu s-a îndreptat mult la Florenţa”*?

Familia, involuntară sursă de dezinformare

Verdictul medical maiorescian e reînoit şi la **6 decembrie 1883**, când avocatul scria surorii Emilia (care, la rândul ei, informa şi pe alţii, răspândind, astfel, involuntar, minciunile fratelui ei):

„Despre Eminescu o notiţă de la doctorul Obersteiner, asistentul doctorului Leidesdorf. El are un «uşor acces de paralizie, cu crampe», care deşi n'a lăsat urme, înrăutăţeşte şi mai mult prognosa.
*Altminteri **aceleaşi deliruri în conversaţie**"* (subl. ns.).

Citatul folosit de Maiorescu nu provine din nici o *„notiţă de la doctorul Obersteiner"*, aşa cum pretinde magistrul. Obersteiner nu i-a acordat importanţă zisului avocat decât o singură dată, cu puţin înainte de externare (la 29 ianuarie, după calendarul nostru, 10 februarie *stil nou*). Maiorescu primise informaţia transmisă Emiliei de la cu totul altcineva: de la vărul lui, C. Popasu. Acesta, şi nu Obersteiner, îi scrie la 14 noiembrie (epistola e datată 26 noiembrie, Popasu folosind *stilul nou*):

„…a patra zi după ce l-am internat [Eminescu] a fost lovit de un atac de paralysie cu crampe…"

Mai târziu, Popasu avea să rectifice, fără ca Maiorescu să transmită acest lucru Emiliei:

„Atacul, care l'a avut se vede că n'a fost de paralysie, căci după atâtea săptămâni a rămas fără urmări. Poate a fost numai o iritaţiune mai mare a centrelor motorice, care a trecut imediat" (16 decembrie 1883, *stil vechi*).

Privitor la precizarea lui Maiorescu: *„aceleaşi deliruri **în conversaţie**"*, punem cu mai mult temei o întrebare, pe care în trecut am formulat-o cu rezervă: *„delirurile"* lui Eminescu constau în acuzaţii la adresa celor care îl răpiseră şi, mai apoi, îl ţinuseră sechestrat? De ce a ţinut Maiorescu să precizeze că pretinsele deliruri s-ar fi evidenţiat numai *„în conversaţie"*?

Mărturia lui Eminescu ne obligă să ne întrebăm în ce măsură spusele lui au fost sau nu interpretate greşit, fiind (în mod deliberat?) folosite drept pretext pentru a justifica, înainte de orice, reţinerea lui în ospiciu. Cel care ajunge să scrie cuiva pe care, în sinea lui, nu-l mai socoteşte prieten:

„...mi-e frică chiar de-a-mi plânge soartea, căci (*chiar*, cuvânt tăiat – n. ns.) *şi aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!”*,

este un om care a trecut prin multe şi care a obosit să depindă de prostia sau de reaua-credinţă a unora şi de puterea altora, care manevrează ameninţător o cămaşă de forţă. Şi acest lucru se cunoştea, fiind remarcat şi de alţii, chiar în modul în care Eminescu îşi scria epistolele. Bunăoară, de Caragiale:

„...pare că s-ar fi temut ca nu cumva, din vreo aruncătură mai liberă a condeiului, să iasă bănuiala că mintea i-ar fi câtuşi de puţin nestăpânită...” (*Ironie*).

Ca şi fiica ei Livia, Clara Maiorescu, soţia magistrului, a fost un canal involuntar de dezinformare. De pildă, ea îi transmite cumnatei Emilia că Eminescu *„nu recunoaşte pe nimeni, nu rosteşte o vorbă legată. E zguduitor, nici o urmă din ceea ce a fost”*, dar nici un element documentar nu ne convinge că observaţia ei ar fi fost făcută în mod nemijlocit. Ba, dimpotrivă, faptul că, într-o altă episolă, anterioară, ea anunţă: *„Mâine* ***îi voi scrie*** (subl. ns.) *lui Soutzo; de vrei îţi voi da veşti despre el”*, adică, despre Eminescu, arată pe ce cale (şi cât de rar) îi parveneau informaţiile. Faptul că nici un cuvânt din răspunsurile lui Şuţu nu a scăpat cenzurii magistrului nu mai miră, atâtea şi atâtea documente similare fiind ciopârţite (Maiorescu însuşi recunoaşte că a rupt o scrisoare trimisă de Emilia soţiei lui, întrucât a socotit-o nepotrivită).

Fără să-l vadă pe Eminescu, Clara scrie: *„Fiziceşte e de tot desfigurat”*. I-a parvenit această informaţie de la Şuţu? De ce nu i-o fi trimis Emiliei chiar scrisoarea lui Şuţu, cum se proceda frecvent în epocă? A aflat Clara de „desfigurare” de la fratele ei, Wilhelm Kremnitz, soţul Mitei? Asta ar însemna că acesta a fost mai implicat în „chestiune” decât bănuim. Ciudata telegramă trimisă de Maiorescu pe numele Kremnitz (Wilhelm sau Mite?) chiar în ziua de 28 iunie 1883 (*„Din păcate, încă incert. Altfel, toate bune. Titus”*), la adresa unui hotel din Bucureşti, contribuie la deschiderea unor noi ipoteze, care sunt de natură să conteste data consacrată a internării lui Eminescu în ospiciul lui Şuţu.

Jucăria „doctorului” Maiorescu

Cum spuneam, şi scrisoarea adresată de Eminescu lui Chibici la **12 ianuarie 1884** îndeamnă la o mai profundă analiză:

„Neavând nimic de lucru, închis alături cu un alt individ, hrănit rău, precum se obicinuieşte în spitale şi lăsat în prada (*„plata”*, în unele versiuni – n.n.) *celor mai omorâtoare*

grije în privirea viitorului, ***mi-e frică chiar de-a-mi plânge soartea, căci*** (***chiar***, cuvânt tăiat – n. ns.) ***şi aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!***" (Eminescu).

Teama lui Eminescu de a-i fi răstălmăcite cuvintele sau de a nu i se da crezare este incontestabilă şi are la bază experienţe trăite. Faptul că, în prima formă a frazei subliniate, a existat şi un al doilea *„chiar"*, menit să accentueze până la ce limite ajunsese starea de teroare în care trăia, ne arată, pe de o parte, uşurinţa cu care vorbele lui erau transformate în simptome ale alienării şi, pe de altă parte, ne fac să credem că nici în Chibici nu mai avea prea mare încredere, adresându-i-se acestuia numai pentru că Obersteiner îi lăsase să aleagă doar între el şi Maiorescu. În mod neplăcut surprinzător, Torouţiu a eliminat complet cel de-al doilea *„chiar"*, iar despre primul a precizat că ar fi fost tăiat. În contextul dat, în care Torouţiu „retuşează" portretul lui Maiorescu – inclusiv, prin publicarea unor texte denaturate – faptul nu mai pare o eroare accidentală.

În pofida lungimii scrisorii, dorinţele lui Eminescu se rezumau doar la: *„răspunde-mi cum stau lucrurile cu mine"*, restul textului fiind, în cea mai mare măsură, argumentaţie cu care îşi susţine cererea de a fi eliberat din ospiciul vienez. Dacă cele notate de Maiorescu în jurnal, la 18 ianuarie 1884, nu sunt născociri, în această zi magistrul i-a trimis lui Eminescu o telegramă în numele lui Chibici:

„Telegramă. Eminesco, Wien Oberdöbling, Anstalt Leidesdorf.
Primit scrisoarea. Cea mai mare bucurie de însănătoşirea ta. Totul regulat bine pentru tine. Amănunte prin scrisoare. Chibici."

Care scrisoare? Chibici nu i-a trimis „amicului" lui „intim" nici un cuvânt. Când, forţat de îndelunga tăcere a celor din Bucureşti şi împins de la spate de Popasu, i-a scris direct lui Maiorescu (28 ianuarie 1884), Eminescu a avut o singură solicitare, foarte precis exprimată:

„…cutez a solicita din nou îngăduinţa d-voastre şi a vă cere ca, prin câteva şiruri, să mă lămuriţi ***dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în ţară***" (subl. ns.).

La această rugăminte atât de simplă, Maiorescu a conceput o adevărată pledoarie învăluitoare şi justificativă, în care prezintă în mod evident propagandistic implicarea lui şi a *Junimii* în întreaga tărăşenie. Răspunsul a fost expediat peste circa două săptămâni şi nu este cert dacă „protectorul" cu apucături de patron ar fi răspuns chiar şi atunci, în lipsa anunţului formulat de văru-său, Popasu, care l-a informat că deputaţii români din Viena *„se interesează*

mult de Eminescu" . Este evident că nu ar fi fost deloc în interesul magistrului şi al ciracilor săi ca lumea să afle că Eminescu, deşi perfect sănătos, nu putea părăsi balamucul, pentru că nu se primise „undă verde" de la Bucureşti.

În scrisoarea magistrului către Eminescu avem surpriza să citim:

„…vă veţi întoarce împreună în ţară, ***unde trebuie să te mai odihneşti câteva luni****, pentru a te întrema fiziceşte pe deplin"* (10 februarie 1884).

Intenţia lui Maiorescu de a amâna cât se poate de mult reintrarea în normalitate a vieţii lui Eminescu este evidentă, căci Obersteiner recomandă drept *„transaţie mult mai preferabilă"* spre ultima zi de convalescenţă drumul în Italia şi nimic mai mult. Maiorescu, însă, mai adaugă alte *„câteva luni"*, necesare recuperării, în opinia lui de „specialist", care, repetăm, de-a lungul primelor două internări ale „protejatului", nu l-a văzut pe acesta decât de două ori şi chiar şi atunci doar pe fugă (câte un minut, de fiecare dată!), fără a intra în conversaţie cu el (dacă un dialog a avut totuşi loc, el a rămas secret).

S-ar putea spune că explicaţia ar sta în grija deosebită pentru sănătatea lui Eminescu. Trecem peste faptul că grija excesivă poate sufoca chiar atunci când este autentică şi întrebăm: oare, tot de „grijă" a schimbat Maiorescu diagnosticele medicilor? Tot din „grijă", falsele lui diagnoze indicau un Eminescu irecuperabil?

Şmecherii ieftine

La 23 ianuarie 1884, Maiorescu îşi dezvoltă din nou propria teorie:

„De asemenea este de mirare, că nu-şi aminteşte deloc de vizita mea şi de colecţia poeziilor sale. Pe atunci era încă pe jumătate întunecat, cu toate că a făcut observaţia că a devenit lucid înainte de scrisoarea sa, de acum 14 zile. O scrisoare alăturată a doctorului spune: numai de 8 zile. Şi aceasta se potriveşte mai bine" (scrisoare către Emilia).

Eminescu n-a spus niciodată că nu şi-ar aminti de vizita lui Maiorescu, remarcând doar că acesta a stat mai puţin decât cioara pe un gard:

„D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puţin de un minut şi nu mi-a spus nimic în ce mă priveşte…" (12 ianuarie 1884).

Ce credit să-i mai acorzi lui Maiorescu?

În aceeaşi scrisoare către sora lui, magistrul pretinde şi că ar fi primit o epistolă de la Obersteiner, din care susţine că i-ar şi cita. Invocata misivă **nu există**, sursa fiind cu totul alta. În esenţă, magistrul repetă metoda folosită la 6 decembrie 1883, când, preluând două-trei cuvinte dintr-o informare venită de la văru-său Popasu, a inventat o *„notiţă de la doctorul Obersteiner"*, minţindu-şi sora şi, prin ea, pe toţi ieşenii. Acum, la 23 decembrie, folosind informaţiile dintr-o altă scrisoare trimisă de acelaşi Popasu cu 5 zile în urmă (18 decembrie 1883, stil vechi), născoceşte un nou mesaj, venit, pasămite, de la Döbling. Dacă nu ar fi generată de dorinţa de a face rău unui nevinovat, disperarea cu care Maiorescu încearcă să pozeze în ochii celor apropiaţi sau mai mărunţi decât el ar provoca milă.
Să alăturăm cele două texte.
Maiorescu către Emilia**:**

*„Din scrisoarea doctorului copiez următoarele rânduri: «**E un caz unic – că ameliorarea s'a făcut aşa de repede** şi că ea e de dată recentă. Şi tocmai acest lucru ne face să fim prevăzători: **o posibilitate a întoarcerii răului nu este exclusă**».*
Fireşte. Totuşi cuvintele «unic» şi chiar cuvântul «prevedere» sunt pentru viitor foarte îmbucurătoare şi liniştitoare" (subl. ns.).

C. Popasu către Maiorescu**:**

*„**Starea lui se ameliorează din zi în zi** şi dacă progresul spre bine se va face **tot aşa de grabnic ca până acum**, atunci este bună speranţă, că peste puţin timp va putea eşi din institut… (…) Şi **dacă nu va veni ceva la mijloc**, de pe acum trebue gândit, ce este de făcut cu el imediat dupăce va eşi din institut…"* (subl. ns.).

Din neutra şi preventiva condiţionare *„dacă nu va veni ceva la mijloc"*, a vărului Popasu, Maiorescu a scos o avertizare mult mai serioasă: *„o posibilitate a întoarcerii răului nu este exclusă"*. Formularea avocatului reprezintă o prelucrare abilă, făcută cu scopul de a spori spaţiul de manevră necesar sieşi şi aranjamentelor lui şi spre a pregăti terenul pentru următoare acte în forţă, îndreptate împotriva *gazetarului* Eminescu.
În finalul scrisorii, Maiorescu revine obsesiv asupra pretinsei incertitudini privind „vindecarea" lui Eminescu:

*„**Ar fi** minunat, **dacă** omul acesta **şi-ar reveni** într-adevăr"* (subl. ns.).

Relatarea lui Maiorescu se află în frapantă contradicţie cu afirmaţia pe care avea să o facă Obersteiner o săptămână mai târziu, când îi va scrie acestuia:

„…starea d-lui Eminescu ***se îndreaptă încet*** *dar statornic”* (subl. ns.).

Cu toate că între fraza inventată (*„E un caz unic – că ameliorarea s'a făcut* ***aşa de repede****”*) şi spusele lui Obersteiner (*„…starea d-lui Eminescu* ***se îndreaptă încet*** *dar statornic”*) este, credem, o distanţă suficient de mare pentru ca ea să fi justificat, dacă nu să fi *impus*, o analiză mai atentă a informaţiilor, biografii şi diverşi autori de studii, cu care medicina se poate mândri mai mult sau mai puţin, nu au găsit cu cale să o propună, măcar. Să înţelegem că, pentru dumnealor, între *rapid, dar incert* şi *lent, dar sigur* chiar nu este nici o diferenţă?

Să revenim la mesajul imaginarului medic vienez, din care „citează" Maiorescu în epistola din 23 ianuarie, dezinformându-şi propria soră:

„E un caz unic – că ameliorarea s'a făcut aşa de repede şi că ea e de dată recentă."

Deci, *ameliorarea* s-ar fi produs în luna ianuarie 1884, când se împlineau două luni şi jumătate de la internarea lui Eminescu la Döbling şi peste şase luni de la ziua sechestrării sale în Bucureşti. Reamintim că Şuţu, în consens cu mari medici ai vremii, afirma că *mania acută „durează 2–3–5 luni şi apoi se vindecă”*. Prin urmare, Eminescu nu avea cum să apară drept *„caz unic”* prin iuţeala cu care s-ar fi „vindecat". Dimpotrivă, făcea parte dintre cei a căror întremare a durat mai mult chiar decât de obicei.

A doua frază „citată" în scrisoarea către Emilia:

„Şi ***tocmai acest lucru*** *ne face să fim prevăzători: o posibilitate a întoarcerii răului nu este exclusă”* (subl. ns.).

Ce să înţelegem de aici? Că toţi cei care se vindecă mai rapid au şanse sporite de a fi întorşi de boală?

Misterioasa scrisoare din care Maiorescu pretinde că ar fi copiat nu a fost niciodată văzută de cineva (ba, mai mult, cu excepţia Emiliei, nici măcar el însuşi nu a mai invocat-o şi cu altă ocazie), iar pe fiţuica prezentată nu dăm doi bani, socotind-o o plastrografie, care a avut şansa să fie depozitată la Arhivele Naţionale – spre ghinionul posterităţii.

Astfel, la mesajul final de „avertizare" pare să se fi ajuns în trei etape: întâi a fost nevinovata exprimare a lui Popasu: *„Şi dacă nu va veni ceva la mijloc…”*. Apoi, aceasta a fost transformată în: *„o posibilitate a întoarcerii răului nu este exclusă”*. În sfârşit, printr-o nouă distilare, s-a ajuns la versiunea ideală pentru scopul lui Maiorescu: *„o posibilă ameliorare sau vindecare parţială”*.

Cum ultima variantă a fost pe placul istoricilor literari, ea a fost adoptată ca formulă unică, apoi, prin asiduă repetare, a fost ridicată la rang de adevăr.

Asemenea deformări nu puteau sluji cu nimic interesului lui Eminescu. Dimpotrivă. Şi, dacă au fost necesare neadevăruri, devine clar că lipsea argumentaţia reală privind pretinsa stare de alienare mintală a acestuia. Ticăloşia lui Maiorescu, demonstrată cu asupra de măsură, se află ascunsă în spatele unui fals respect şi a unei imaginare simpatii pentru „protejat”, dindărătul cărora el nu face altceva decât să aprindă împotriva lui Eminescu „fitile” pregătite pe îndelete, în „olimpiana” linişte a sacrului său birou.

Dar dacă *această* scrisoare a lui Obersteiner – cu care se laudă Maiorescu – nu există, pentru că nu a fost scrisă, s-a găsit un alt mod de a transmite posterităţii mesajul dorit, astfel încât să pară că vine de la un terţ: contrafacerea de tipul cărţii de vizită prin care Slavicioaia îi chema în ajutor pe „amici”. Aşa a apărut cunoscuta **fiţuică anonimă, nedatată, nesemnată şi nu se ştie cui adresată** (care nu este exclus să fi fost scrisă chiar de către Maiorescu):

„Domnia Voastră, / Domnul Eminescu suferă de o stare maniacală cu accese, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică. În consecinţă nu este exclusă o ***posibilă ameliorare sau vindecare parţială****. Al dvs. prea devotat”* (subl. ns.).

Urmează o semnătură ilizibilă. Asupra ciudăţeniilor din această anonimă (care conţine prima referire scrisă la pretinsa infectare a lui Eminescu cu sifilis) nu mai insistăm, întrucât le-am prezentat pe larg anterior (caietul 2). Dar, chiar şi fără o analiză aprofundată, simplul fapt că Maiorescu, care obişnuia să noteze pe scrisorile primite diverse mărunţişuri legate de corespondenţa respectivă, şi-a încălcat obiceiul şi nu a trecut pe un colţ al „documentului” nici numele expeditorului, nici data la care i-a parvenit respectiva hârtiuţă, ar fi trebuit – şi el – să atragă atenţia domnilor care au cercetat biografia lui Eminescu.

Diagnoze în viziune avocăţească

Dacă textul scrisorii consemnate în jurnalul lui Maiorescu chiar i-a fost trimis lui Eminescu, atunci magistrul şi-a informat „protejatul” că, din cauza căldurii, acesta s-ar fi căptuşit cu o *„meningită”* care se cronicizase. Meningita şi sifilisul sunt boli niţel diferite şi, chiar dacă la acea vreme între ele nu se făcea distincţia netă de astăzi, o diferenţă destul de substanţială trebuia să existe, fie şi datorită căilor atât de diferite de îmbolnăvire.

În propria şi imaginativa lui strategie medicală, Maiorescu nu prezintă un diagnostic personal unic. Numai în primele opt luni de după sechestrare, avocatul polivalent i-a descoperit lui Eminescu patru „boli”, în următoarea ordine cronologică:

alienare (fără a defini maladia)

manie delirantă (inexistentă, ca boală),

demenţă (inexistentă),

meningită (nesusţinută nici de Şuţu, nici de Obersteiner).

Ne-am putea gândi că, cine ştie, din noiembrie 1883 până în februarie 1884, Maiorescu şi-o fi schimbat părerea despre „boala” lui Eminescu. Numai că:

1) pentru a-şi modifica opinia, trebuia să fi primit informaţii noi şi concludente (nu este cazul);

2) în situaţia în care şi-ar fi constatat propria eroare, firesc era să o recunoască – măcar faţă de propria familie (nu a făcut-o);

3) nu a consemnat niciodată diagnosticul medicilor (nici măcar în propriul jurnal);

4) diagnoza de demenţă este pusă „din burtă”, pentru publicul ieşean.

Din multiple motive, curând după moartea lui Eminescu, Maiorescu avea să invoce în mod deschis *nebunia ereditară* a acestuia şi, cum de slugi intelectuale nu se duce lipsă, papagalii şi-au îndeplinit menirea, repetând cu patos cele auzite, cei mai talentaţi adăugând şi de la ei.

În plus, de la o dată incertă, a început să acţioneze şi bileţelul contrafăcut, prin care se deschidea, practic, un număr nelimitat de variante. Formularea *„posibilă ameliorare sau vindecare parţială”* anunţa că, din acel moment, totul devenea cu putinţă. Indiferent ce s-ar fi spus despre ea, „boala” n-ar mai fi trezit îndoială sau uimire, deoarece căpătase, astfel, o premeditată explicaţie medicală, care pregătea publicul pentru orice rău, fie el cât de mare. (Bineînţeles, toate acestea erau destinate numai mediului din imediata apropiere a lui Eminescu, publicul larg căpătând, cât timp a trăit acesta, informaţii infinit mai vagi.)

Poate şi mai importantă rămâne însă cealaltă precizare din această fiţuică anonimă, prin care presupusul medic vienez face o primă şi insidioasă trimitere la sifilis:

„Domnul Eminescu suferă de o stare maniacală, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică”.

Încet-încet, începem să ne explicăm cum de până şi Harieta a acceptat atât de uşor diagnosticul de sifilis, pus în circulaţie de Maiorescu, pe asemenea abile căi, încă din primele luni ale anului 1884. În fraza sus citată, surprinde faptul că anonimul personaj inventat de scenaristul Maiorescu a căutat o formulare ocolită (*„stare maniacală, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică”*), când, mult mai simplu, putea invoca *mania sifilitică*. Să vedem, însă, ce scria Şuţu despre mania sifilitică, în 1877:

„Toate formele dară de manie sifilitică se pot presinta subt aceste trei varietăţi. 1. Ca uă iritaţiune a nervilor vasomotori care aduc anemia cerebrului, origina depresiunei melancolice, alternând cu agitaţiune, şi observată în prima perioadă a infecţiunei sifilitice. 2. Ca uă meningită sau uă meningoencefalită sifilitică, care aduce hallucinaţiuni, delir, insomnie, febre, etc. 3. Ca un ramolisment cerebral, care, după locul mai mult sau mai puţin întins ce ocupă în creeri, aduce paralisii generale sau parţiale, convulsiuni epileptiforme, perderea memoriei, idei de grandoare, etc.” (*Alienatul*…)

Să luăm pe rând cele trei posibilităţi, reamintind că tratăm lucrurile de pe poziţia ingrată a nemedicului, pe care numai frapantele şi nesfârşitele contradicţii ale specialiştilor îl obligă să încerce să găsească şi propria explicaţie:

1) *„Iritaţiune a nervilor vasomotori.”* Nu credem că putea fi vorba de aşa ceva, deoarece efectul ar fi trebuit să fie – zice Şuţu – *„anemia cerebrului”*. *Depresiunea melancolică, alternând cu agitaţiune* provocată de această *anemie* era, în fond, un soi de *manie alternantă* – boală asemănătoare (dacă nu chiar identică) cu *psihoza maniaco-depresivă* de astăzi, despre care Şuţu scrie:

„Uneori mania şi melancolia, adică excitaţiunea şi depressiunea sistemului nervos alternă între ele, fără transiţiune, fără intercalare a unui interval lucid. Un individ spre ex., se află uă zi, uă săptămână, uă lună în stare de agitaţiune maniacă, apoi cade în stupoare melancolică care durează asemenea zile, săptămâni sau luni, ca apoi fără transiţiune să reintre în starea de excitaţiune. Aici avem uă manie alternantă.”

Când între *„agitaţiunea maniacă”* şi *„stupoarea melancolică”* intervenea un interval de *„luciditate perfectă”*, diagnosticul era de *„manie în îndoită formă”* (denumire dată de Baillarger) sau *„manie circulară”* (după Falret). Acesta ar fi, foarte succint, aspectul tehnic al chestiunii. În ciuda faptului că unii medici au avansat diagnosticul de psihoză maniaco-depresivă în cazul Eminescu, nu l-au şi susţinut cu argumente concrete şi, mai ales, credibile. Dacă diagnoza ar fi fost reală, trecerea bruscă de la volubilitate şi voioşie, la depresia cea mai adâncă nu putea să nu lase nici o urmă în scriitura lui Eminescu. Or, nu ştim ca vreun autor să fi încercat, măcar, să probeze

acest diagnostic (psihoză maniaco-depresivă) cu pasaje elocvente din jurnalistica eminesciană (probă indubitabilă, singura mai presus de orice suspiciune). În schimb, au fost în mod abuziv folosite creaţiile lui literare şi, mai ales, „amintiri" pe care nu ziariştii trebuiau să le descopere ca fiind mincinoase. S-a ajuns, astfel, la aberaţii, în care realităţi din viaţa lui Eminescu se împletesc cu ficţiuni din *Sărmanul Dionis*, bunăoară. Chiar şi în pretenţioasa monografie a lui Gh. Călinescu întâlnim formulări precum:

„Prietenii, în frunte cu Titu Maiorescu, care plăti 300 lei, îl internară pe dată în Sanatoriul «Caritas» al d-rului Şuţu, din strada Plantelor, ***pentru ca profeţia poetului să se îndeplinească*** (subl. ns.)*:*
Unde-s şirurile clare din viaţa-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate şi maestrul e nebun!"

Sau, şi mai rău:

„Boala cauza poetulului o copleşire şi o silă de sine şi de viaţă, doborându-l în cele din urmă sub deprimatoare turburări psihice. Visa, de pildă, că l-a lovit apoplexia, care-l împiedica să se ridice din pat, într-o agitaţie grozavă a inimii. O încercare de nuvelă din această vreme dezvăluie ebuliţiunea de valuri înfuriate şi învineţite a sângelui. Eroul, Ioan Vestimie, impiegat monoton, circulând zilnic întrre căsuţa sa, cancelarie, birt economic şi cafeneaua cu jurnale ilustrate, simte deodată o turburare înlăuntrul său, prevestită prin pulsaţiuni şi bătăi ale inimii tot mai neregulate. Memoria, până atunci aşa de strălucită, îl părăsi deodată, încât pentru a găssi numele unei «fetiţe blonde, pe care o iubea cu credinţă de 16 ani», trebui să caute în dicţionar. Începu să creadă că fusese lovit de o afazie sau că o tumoare sub oasele craniului îi apasă creierul. (…) Suferinţele lui Vestimie sunt, ***fără îndoială****, acelea ale lui Eminescu"* (subl. ns.).

La fel de adevărat, pe cât *„divinul"* a fost, de fapt, Biata-Otilia-din-Scrin!

2) *„Meningită sau uă meningoencefalită sifilitică."* Conform aceluiaşi Şuţu, principalele simptome în aceste variante sunt: *„hallucinaţiuni, delir, insomnie, febre"*. De *febră*, nici vorbă nu poate să fie. Despre *insomnii*, nu pomeneşte nimeni dintre cei cunoscuţi. Nici măcar Maiorescu, atunci când notează că Eminescu s-ar aliena sub ochii lui, nu face vreo legătură între strania lui impresie şi ipoteticele insomnii de care ar fi suferit Eminescu. *Halucinaţiile* şi *delirul* au cel puţin un punct comun: acela că bolnavul crede cu tărie în lucruri false – idei (în cazul delirului) sau percepţii (în cazul halucinaţiilor, când insul aude, vede sau simte fenomene imaginare, imperceptibile pentru ceilalţi). Nu putem să dovedim cu probe că Eminescu nu ar fi delirat ori nu ar fi avut halucinaţii, dar nici Şuţu & Co. nu ne conving de contrar, iar lipsa

oricărei exemplificări referitoare şi la pretinsul delir şi la halucinaţii ne face să fim şi mai reţinuţi în a da crezare unor afirmaţii neacoperite. Dacă Maiorescu ar fi fost inocent, atunci când Eminescu a rostit pe peronul Gării cuvântul *„conspiraţie”* (cuvânt socotit de fiica magistrului rod al „delirului”), era de aşteptat ca el, autodeclarat specialist în psihologie, să caute explicaţii pentru ciudata direcţie a „aiurării”. Or, el nu a încercat decât să ascundă măruntul, dar foarte semnificativul incident.

3) *„Ramolisment cerebral.”* Cum acesta aduce cu sine *„paralisii generale sau parţiale, convulsiuni epileptiforme, perderea memoriei, idei de grandoare, etc.”* şi cum – cu excepţia unui *„atac cu crampe”* (şi el, dovedit ca fiind înşelător: *„Atacul care l-a avut se vede că n-a fost de paralysie, căci după atâtea săptămâni a rămas fără urmări”* – Popasu), nimic din toate acestea nu s-a regăsit în starea sănătăţii lui Eminescu, şi această ipoteză se elimină singură.

În sfârşit, un ultim argument că nu se putea vorbi de manie sifilitică ni-l oferă însuşi doctorul Şuţu – întâi, prin faptul că diagnosticul lui era: *„manie acută”* şi, apoi, prin mărturisirea tranşantă (făcută după autopsiere) că ipoteza celor care au susţinut îmbolnăvirea lui Eminescu de sifilis s-a dovedit eronată.

În 1900, în lucrarea *Clasificaţiunea psichoselor*, Şuţu avea să adauge despre mania sifilitică:

„Un simptom a căruia tenacitate şi modul de apariţiune este propriu afecţiunii sifilitice care tinde a se localisa în encefal este cefalalgia. Ea nu cedează altei medicaţiuni de cât mercurul şi iodurul de potasiu; este remitentă, începe spre seară şi îşi capătă cea mai mare intensitate în timpul nopţii. Insomnia o însoţeşte tot-d’auna. Împreună cu cefalalgia apar şi vertige, furnicături la membre, curbătura.”

Eminescu nu avea dureri de cap (cum susţine V. Russu-Şirianu, dovedit de noi ca penibil falsificator de biografie) şi am arătat că, după moartea pacientului său, Şuţu însuşi a scris, negru pe alb, că acesta nu a suferit de sifilis. Atunci, de ce l-a supus chinuitorului tratament cu injecţii mercuriale? Putem încuviinţa că această *otrăvire lentă* a fost cauzată fără voie?

De unde cuvântul *luetic*? Lues este un cuvânt latinesc, care se traduce prin *„molimă”*. Acum vreun secol şi jumătate, îndeosebi medicii germani au început să-l folosească (*Luës*) pentru a evita să apeleze la termenul *sifilis* – după cum, de exemplu, epilepsiei îi spuneau *Lues divina*.

La 8 octombrie 1883, doctorul Popasu îi cere lui Maiorescu să-i comunice diagnosticul exact pus de Şuţu lui Eminescu. Răspunsul magistrului nu a ajuns până la noi. Deţinem însă date care ne ajută să ne apropiem de adevăr.

Concret, ştim că, a doua zi după internarea lui Eminescu la Döbling, Popasu îi scrie lui Maiorescu:

„O diagnosă şi o prognosă încă nu s' a putut face; abia după 10 zile, după ce se va studia paţientul se va putea spune" (scrisoare datată 3 noiembrie – stil nou).

Prin urmare, el, medicul, accepta ca firească pronunţarea medicilor în urma unui examen, care nu se făcea de azi pe mâine. Pe de altă parte însă, cum acelaşi Popasu se pronunţă pe loc, fără să-l examineze pe Eminescu: *„…cred că mai întâi de toate va fi de lipsă o cură anti-syphilitică"*, avem temei să bănuim că diagnoza lui se baza pe informaţii venite de la vărul Maiorescu (informaţii pe care, de altfel, le şi ceruse în cel puţin o epistolă anterioară).

Când afirmă că, timp de peste 5 luni, Eminescu ar fi căzut pradă *„dezechilibratei sale stări sufleteşti stăpânite de animalitate"* (epistolă către Emilia, 23 ianuarie), Maiorescu contestă că, la plecarea spre Döbling, manifestările pretinsei „manii acute" dispăruseră. Starea sufletească era singura despre care se putea spune orice, fără ca Eminescu sau altcineva să poată contrazice cu probe irefutabile. O persoană bine dispusă nu poate proba că veselia ei nu este o mască, îndărătul căreia se ascunde un ocean de tristeţe.

Insul are păreri, vrând-nevrând. Existenţa naturală a jocului ideilor face ca orice om să aibă dreptul legitim de a pune oricâte şi orice soi de întrebări, indiferent de domeniu. Asta nu înseamnă, însă, că poate da şi verdicte în chestiuni pe care nu le stăpâneşte şi cu atât mai puţin în probleme de viaţă şi de moarte.

Atunci când se dezvăluie că un profesionist a nesocotit cu bună ştiinţă sau a măsluit adevărul, spre a-l face să servească anumitor interese oculte, indiferent de reputaţia de care se bucură respectivul la un moment dat, el devine, în fapt, infractor. *Din păcate, codul penal nu sancţionează crimele care se produc în planul adevărului istoric*. Dezinformarea deliberată a publicului, cu scopul de a denigra sau culpabiliza persoane ori grupuri, pentru a minimaliza drepturi sau răspunderi colective etcetera constituie o înşelăciune infinit mai gravă decât cele obişnuite, în care, cel mai adesea, există un unic păgubaş, iar pierderea – materială – mai poate fi recuperată. Deformarea istoriei este o spălare planificată a creierelor dublată de însămânţarea unei memorii fictive şi, implicit, a unor scări valorice noi. Iar aceasta constituie o certă şi violentă agresiune asupra entităţii numită *neam*, căruia i se retează, astfel, rădăcinile în timp şi i se interzice să vieţuiască după coordonatele lui interioare, *tipice*. Asemenea constrângeri, menite (formal) să civilizeze, nu fac decât să creeze în mod artificial monştri şi suferinţe, iar elementul de forţă, care îşi impune prin

ameninţări sau prin braţ armat limitata lui percepţie dovedeşte că el însuşi este departe de a fi civilizat.

Maiorescu nu a greşit din ignoranţă, ci a dezinformat în mod conştient. Ipoteza unei „erori" este infirmată şi prin faptul că, în momentele în care până şi el era obligat să recunoască public starea de sănătate psihică a lui Eminescu, magistrul l-a împiedicat pe acesta în mod constant să creeze, l-a lipsit în mod fraudulos de drepturi băneşti şi, în general, l-a denigrat, prezentându-l ca pe un ins irecuperabil, pierdut pentru societate.

Concludent în acest sens este şi fragmentul din scrisoarea adresată de Missir şefului din Bucureşti, la **24 ianuarie 1884**:

„Prin bunătatea d-nei Humpel am aflat astăzi îmbucurătoarea veste despre Eminescu, am văzut şi cuprinsul scrisoarei D-voastre şi copia de pe scrisoarea amicului nostru am luat-o şi am arătat-o imediat D-lui Negruzzi şi ***cu toţii nu ne încredem că a fost cu putinţă o prefacere atât de grabnică****"* (subl. ns.).

Acest pasaj arată cât de bine manipula Maiorescu opinia celorlalţi şi, pe de altă, parte, constituie o probă suplimentară privind faptul că magistrul a prezentat în mod constant situaţia lui Eminescu drept deosebit de gravă – poate, de nerezolvat. Tot de aici, reiese şi marea încredere pe care i-o acordau ceilalţi, care, fără să îl vadă pe Eminescu, şi-l imaginau aşa cum li se cerea să şi-l închipuie. Nu degeaba la *Junimea* se făceau informări în grup, membrii de rând ascultând cu gura deschisă şi cu un pişcot în mână noutăţile transmise de la „centru"! Sub multe aspecte, *Junimea* rămâne unul dintre primele exemple de organizaţie care apelează la ceea ce numim astăzi *îndoctrinare*.

Avocatul plăteşte, medicul execută

Exasperat de faptul că, în ciuda deplinei stăpâniri de sine auto-impuse şi în ciuda compromisului făcut cu sine, atunci când îşi călcase pe inimă şi îi scrisese lui Chibici, nu se întrevedea nici o şansă ca porţile ospiciului să se deschidă pentru el, la **28 ianuarie 1884**, îndemnat şi de Popasu, Eminescu pune pe hârtie câteva rânduri destinate lui Maiorescu. În foarte scurta epistolă, el îl anunţă:

„dacă ar fi stat în putinţa mea, aş fi părăsit institutul, fie pentru a schimba mediul în care mă aflu, fie pentru a mă întoarce în ţară".

De dincolo de protocolul care încarcă finalul acestei scrisorele, răzbate starea de iritare, reprimată doar cu mare efort:

„cutez a solicita din nou îngăduinţa d-voastre şi a vă cere ca, prin câteva şiruri, să mă lămuriţi dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în ţară” .

Ultimele cuvinte, *„să mă lămuriţi dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în ţară”* , prezintă foarte clar adevăratele gânduri ale lui Eminescu şi, probabil, tocmai de aceea, răspunsul lui Maiorescu aduce, repetăm, a pledoarie *pro domo*. Eminescu nu cere explicaţii medicale, pentru că ştie că nu starea sănătăţii îl adusese în acel ospiciu, ci, pur şi simplu, îl întreabă pe cel pe care-l socotea gardian-şef dacă îi va permite sau nu să mai fie vreodată liber.

Pe aceeaşi linie se înscriu şi rândurile trimise lui Chibici, cu circa două săptămâni înainte:

„Fii bun, iubite Chibici, şi răspunde-mi cum stau lucrurile cu mine. ***Doctorii de aici vorbesc de d. Maiorescu şi de tine****. Eu ştiu despre tine că tu n-ai mijloace pentru a îngriji de mine în starea în care sunt. Îmi sunt dar necunoscute* ***măsurile pe cari d. Maiorescu va fi binevoit să le ia în privirea-mi****…”* (subl. ns.).

La fel, *„Te rog să-mi lămureşti poziţia în care mă aflu”* nu are, de fapt, nici o legătură cu „boala” sau cu doctorii, ci cu insul nevăzut de care ascultau aceştia din urmă. Cu toate acestea, deşi ştia că Maiorescu lua *„măsurile”* în ceea ce-l priveşte, Eminescu nu s-a adresat acestuia – fapt care numai dovadă de prietenie nu este. Şi nici de recunoştinţă! Un indiciu destul de limpede în acest sens îl reprezintă şi una dintre frazele scrise la 12 ianuarie:

„…sper că nu voi fi condamnat a petrece aci ani întregi fără necesitate” .

Perfecta conştientizare de către Eminescu a faptului că nu trebuia deloc să fie nebun autentic pentru ca „amicii” să-l *condamne* să fie *„ani întregi”* clientul ospiciului nu credem că mai trebuie demonstrată. Totodată, el nu excludea complet posibilitatea ca tocmai aceasta să-i fie soarta pregătită în Ţară, de puternicii zilei. Dacă aceştia erau doar români sau doar politicieni conta mai puţin.

Sar în ochi câteva lucruri. Atunci când vrea să afle *„cum stau lucrurile”* cu el, Eminescu nu se adresează medicilor, ci unor… avocaţi (profesie comună lui Maiorescu şi Chibici). Aspect semnificativ, din nici una dintre aceste scrisori ale lui Eminescu nu răzbate nici cea mai palidă grijă în ce priveşte starea sănătăţii lui sau asupra a ceea ce spun medicii.

De obicei, pacienţii scriu acasă ca să-şi anunţe familia sau prietenii că medicii care îi tratează îi socotesc ca vindecaţi şi, prin urmare, *se impune* ieşirea lor din spital. Or, în cazul lui Eminescu, avem surpriza să constatăm că acesta

îl tratează pe Obersteiner ca pe un fel de recepţioner de hotel, iar pe sine ca pe un client încuiat într-una din camere, la comanda unui terţ care plăteşte cazarea. Eminescu nu scrie nici un cuvânt despre părerea lui Obersteiner privind starea lui de sănătate şi nu face vreo referire la posibile urmări ale bolii, la dietă, interdicţii temporare şi altele asemenea. El nu e niciodată îngrijorat de „boala" pe care ştie bine că nu o are. Scrisoarea lui Obersteiner către Maiorescu nu cuprinde nici ea datele la care ne-am fi aşteptat, conţinând, în esenţă, o unică atenţionare, pe care, aşa cum am arătat, avem motive să o suspectăm ca fiind scrisă dacă nu la cererea, atunci la sugestia destinatarului:

*„întoarcerea sa în ţară **din felurite puncte de vedere** nu se poate încă recomanda"* (subl. ns.).

Care erau aşa-numitele *„felurite puncte de vedere"*? Obersteiner nu mai spune, din bunul motiv că acestea nu erau de natură medicală. Fără să fi fost doctor, Emilia Humpel îşi atenţiona savantul frate, la 13 martie 1884:

*„O astfel de călătorie obligatorie în Italie cu distracţii impuse poate fi, ca orice mijloc universal, problematică; în acest caz, **orice efect terapeutic este de la bun început paralizat de dorul lui Eminescu de ţară**"* (subl. ns.).

Ei, şi?

În prima epistolă trimisă de la Döbling, Eminescu îl anunţă pe Chibici:

„D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puţin de un minut şi nu mi-a spus nimic în ce mă priveşte, încât… nu ştiu absolut nimic asupra sorţii care mă aşteaptă…" (12 ianuarie).

Răgazul extrem de redus al întâlnirii dintre Eminescu şi Maiorescu, precum şi faptul că primul nu a solicitat informaţiile dorite atunci când magistrul s-a găsit, *„mai puţin de un minut"* în faţa lui spun multe. De aici, înţelegem că sentimentele lui Eminescu pentru magistru nu erau deloc dintre cele mai calde. Ne îndoim că, dacă nu i-ar fi impus-o situaţia extremă în care se găsea, Eminescu i s-ar mai fi adresat vreodată celui care, ştia prea bine, se străduise să-l distrugă.

Informat probabil direct de magistru, Petraşcu–1892 scrie:

*„În timpul acesta D. Maiorescu i publică volumul de poesii şi când, în o călătorie a sa la Viena, i-l presentă, Eminescu se uită puţin deasupra lui şi-l puse deoparte **fără a zice nimic**"* (subl. ns.).

Unii, ca Mite, au încercat să pună răceala lui Eminescu pe seama faptului că acesta era *„amarnic de supărat pe Titus”*, deoarece magistrul îi publicase poeziile, fără să-l întrebe. În realitate, Petraşcu scrie – şi Maiorescu admite – că Eminescu nici măcar nu a deschis volumul în prezenţa magistrului. Publicarea poeziilor era un aspect secundar, un rău care putea fi reparat – spre deosebire de acreditarea ideii false că Eminescu ar fi fost alienat (asta ca să nu mai vorbim de atât de concretele suferinţe îndurate).

Fiecare dintre scrisorile trimise de Eminescu lui Chibici şi Maiorescu după 1883 sunt, cu adevărat, *„un minunat document psihologic”*, cum îi scrie magistrul surorii lui, la 23 ianuarie. Numai că, până acum ele nu au fost analizate tocmai sub acest aspect. De pildă, faptul că prima epistolă către Chibici începe cu cuvintele: *„Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat aici în ospiciul de alienaţi”* a fost folosit drept un soi de mărturisire a propriei „nebunii”, fără a se ţine cont de detalii esenţiale din textul scrisorii şi de informaţii colaterale. Dar, întrucât felul în care Eminescu a încercat să se autoprotejeze nu poate fi analizat în câteva cuvinte, asupra acestui aspect vom reveni.

Psihoza zvonistică, eterna boală molipsitoare

La cererea lui P. Missir, doctorul D. Boghean, aflat la Viena, merge la Döbling, discută cu Eminescu, apoi îşi redactează scrisoarea-raport din **1 februarie 1884**. El este primul (şi ultimul, se pare) care afirmă că psihoza sifilitică sugerată în bileţelul anonim şi nedatat (dar bine mediatizat) a fost o diagnoză falsă:

> *„Azi însă* ***Eminescu e de câteva septămâni complect restabilit****. Vin chiar acum de la Döbling, unde m-am întreţinut cu dînsul o jumătate de oră fără a fi putut descoperi în vorba lui nici o urmă cît de palidă de demenţă.* ***Boala lui era o pseudopsychosă syphilitică care a trecut*** *cu jodul care l-a luat”* (subl. ns.).

Reamintim că Boghean era medic, nu avocat, inginer sau agricultor. De aceea, spusele lui au altă greutate decât părerile Slăvicioaiei sau chiar ale lui Maiorescu. Pasajul este foarte important, deoarece el provine de la un martor ocular care, în plus, avea şi calitatea de medic adevărat, nu închipuit, ca alţii. Precizarea *„Eminescu e de câteva septămâni* ***complect restabilit****”* contrazice

afirmaţiile lui Şuţu, care, fără a-l vedea vreo clipă pe Eminescu în perioada 1883 – 1889, afirmă că *„restabilirea fu anevoioasă şi niciodată complectă”*. În cine să ne încredem?

Alte detalii, care merită atenţie, se desprind din atenţionarea cu care Boghean începe epistola către Missir:

> *„Las la apercepţia ta plină de tact, dacă* ***cele ce sunt constrâns, sper*** *în interessul lui Eminescu, a-ţi comunica aici sunt susceptibile de a fi cetite în totalul «junimei» întregi ori* ***comunicate numai parţial unor junimişti aleşi, pentru un scop anumit****”* (subl. ns.).

Fragmentul relevă foarte multe. Boghean declară că este *„constrâns”* de realitate să spună că Emienescu nu era dement. Totodată, deşi *speră* ca adevărul va fi *„în interessul lui Eminescu”*, el nu se arată convins de acest lucru! Pentru că, mai zice el, n-ar şti precis dacă era sau nu nimerit ca adevărul constat de el, personal, să fie spus integral şi tuturor junimiştilor sau dacă nu trebuia adaptat după interesele şefilor organizaţiei, ştirile fiind comunicate *„numai parţial”* (astăzi, formula sugerată s-ar numi *dezinformare prin omisiune*) şi doar *„unor junimişti aleşi”*, Dumnezeu ştie pe ce criterii. Cu alte cuvinte, doar naivii nu ştiau că la *Junimea* informaţiile nu se găsesc la liber, ca prăjiturelele în serile în care se desfăşurau şedinţe mai mult sau mai puţin literare. Deşi avea doar câteva zeci de membri, organizaţia beneficia de plăcerile perverse ale cenzurii. (Oare, Boghean şi-o fi pus vreodată întrebarea în ce grupă l-au încadrat mai-marii de la Bucureşti?)

Te întrebi: de ce trebuiau făcute atâtea socoteli atente, alegându-se cu grijă dacă să se spună sau nu un adevăr care, în mod normal, ar fi trebuit să-i bucure pe toţi? Răspunsul îl găsim în cuvântul *„demenţă”*.

În momentul în care redacta epistola către Missir, Boghean ştia precis că informaţiile transmise de el erau deosebit de importante şi că ele le contraziceau pe cele care circulau, deja, prin Iaşi, graţie lui Maiorescu. Dovadă în acest sens este precizarea lui Boghean, care afirmă că n-a descoperit *„nici o urmă cît de palidă* ***de demenţă****”* (subl. ns.). Or, diagnoza de demenţă nu a fost stabilită decât de Maiorescu, care a transmis-o surorii lui, ca şi cum ar veni din partea medicilor. Medic fiind, Boghean ştia că demenţa nu are cale de întoarcere şi că, aşa cum scrie şi Şuţu în lucrările lui, *„este uă afecţiune a căreea diagnosă nu presintă dificultăţi serioase”* (*Alienatul…*). Prin urmare, pentru el era clar că Maiorescu greşise (nu credem că l-a suspectat vreo clipă de rea-credinţă). Pentru Boghean, chestiunea mai delicată era: va accepta Maiorescu să-şi recunoască greşeala? Nici vorbă! Doar nu era…nebun!

„Delir” cu diagnostic pus după... „vindecare”

Potrivit jurnalului lui Maiorescu, la **10 februarie 1884**, acesta îi scrie lui Eminescu o lungă şi mult cizelată scrisoare. În volumul în care o publică, I. E. Torouţiu opinează:

„…s' au găsit oameni, cari au lansat ideea că scrisoarea lui Titu Maiorescu adresată lui Eminescu la Ober-Döbling, după însănătoşirea poetului şi înainte de plecarea sa în Italia, ar fi apocrifă. De aceea credem că şi d-l I. Al. Rădulescu-Pogoneanu, care şi-a luat însărcinarea să publice «Însemnările zilnice» ale lui Titu Maiorescu, nu va ezita să dea şi facsimilate unele pagini, pentru ca astfel odată pentru totdeauna să se spulbere neadevărurile, cari tind să întunece figura impunătoare şi dominantă din perioada literară şi culturală a secolului trecut” (I. E. Torouţiu, *Studii şi documente literare*, vol. V).

Nu ştim în ce măsură Torouţiu a scris aceste rânduri fiindcă era cuprins de reală revoltă sau doar s-a folosit de vorbele care circulau la vremea lui pentru a spune ceea ce credea. Ne gândim că, din moment ce şi el publică unele scrisori ale lui Maiorescu şi în facsimil, Torouţiu însuşi putea face serviciul cerut lui Rădulescu-Pogoneanu, tipărind măcar o pagină din scrisoarea în discuţie. Nu a făcut-o şi nu avem ştire să o fi făcut nici editorul *Însemnărilor zilnic*e.

De asemenea, nu este foarte limpede dacă Torouţiu spera ca Pogoneanu să publice facsimile din manuscrisul jurnalului lui Maiorescu (unde se găseşte, într-adevăr, textul scrisorii) sau chiar originalul disputatei epistole. Cum aceasta din urmă nu (mai?) există şi cum o ciornă poate proba o eventuală intenţie, dar nu şi materializarea ei, deocamdată nu se poate spune dacă rândurile respective au fost ori nu expediate lui Eminescu. Dar, pentru că majorităţii istoricilor literari le sunt foarte dragi aceste pagini, vom pleca şi noi de la premiza că ele au ajuns şi sub ochii lui Eminescu, aduse de Chibici. Ne pare rău că trebuie să fim atât de prudenţi, dar Maiorescu ne obligă să fim astfel, prin multele lui minciuni dovedite ca atare.

Între atâtea altele, magistrul îi spune lui Eminescu:

*„Se vede că din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în Iunie 1883, D-ta ai început să suferi de o meningită… **ai avut un deliriu continuu de peste 5 luni**, până când s' a terminat procesul inflamaţiunii. În tot timpul acestui vis îndelungat, ai fost de o veselie exuberantă…”* (subl. ns.).

„Deliriu continuu de peste 5 luni…” Dacă delirul a început în ultimele zile ale lunii iunie, înseamnă că, până şi după Maiorescu, el s-a încheiat în primele două săptămâni ale lunii decembrie. Dar dacă, probabil, pe Eminescu nu îşi permitea să îl mintă în faţă într-o chestiune în care acesta avea martori, în jurnalul personal, compus mai mult pentru alţii decât pentru uz propriu, Maiorescu scrie altceva, la 18 ianuarie 1884:

„Ieri mi-a adus Chibici scrisoarea cu totul cu minte a lui Eminescu către el. Şi-a revenit deci pe la 5/17 Ianuarie, după vre-o ***6 luni şi 8 zile****.”*

Dintr-o simplă trăsătură de condei, în jurnal, Maiorescu a „umflat” cu încă o lună durata „bolii”. Dincolo de faptul că, spre deosebire de un întrerupător, care ţăcăne de câte ori aprinzi sau stingi lumina, starea maladivă nu se încheie chiar la fel, rămâne stupefianta uşurinţă cu care magistrul manipula cifre, diagnostice şi diverse alte informaţii nu o dată divergente, fără a recunoaşte vreodată că a greşit. Şi nu mai puţin miră tăcerea celorlalţi, care n-or fi fost chiar tâmpiţi cu toţii. La 12 ianuarie, Eminescu scrie: *„mi-am venit în fire de mai bine de două săptămâni”* – adică, dinainte de 31 decembrie 1883, când îl vizitase Maiorescu. Cum nu l-am crede pe Eminescu, mai ales când ştim că despre această întrevedere magistrul nu a consemnat decât patru cuvinte: *„Am vorbit cu Eminescu”*. Păi, dacă putuse să converseze în mod normal cu Eminescu, nu înseamnă că acesta îşi „revenise” încă de atunci?

Afirmaţia că, timp de cinci (sau şase) luni, Eminescu ar fi delirat fără întrerupere se găseşte în flagrantă contradicţie nu numai cu spusele lui Şuţu, care susţine că, atunci când a părăsit ospiciul lui, Eminescu era în convalescenţă, ci şi cu realitatea medicală. Dar, cum am arătat mai înainte, Maiorescu a invocat şi mania cronică şi demenţa şi boli nedefinite, care se vindecă miraculos de repede, băgând groaza în medici.

În epistola din 10 februarie, Maiorescu se autodemască:

„Vezi, D-le Eminescu, ***diagnoza stării D-tale trecute este astăzi cu putinţă****”* (subl. ns.).

Rezultă clar că, vreme de câteva luni, până prin februarie 1884, *„diagnoza stării”* lui Eminescu ar fi fost imposibil de stabilit. De aici, câteva concluzii:

1) Maiorescu recunoaşte, involuntar, că nu a avut nici un temei atunci când i-a scris Emiliei că, până prin octombrie 1883, Eminescu ar fi suferit de *„manie delirantă”* şi după aceea de *„demenţă”*, ambele diagnostice fiind inventate de el;

2) implicit, magistrul contestă *„mania acută”* stabilită de Şuţu la 5 iulie (şi reţinută prin raportul medico-legal din 23 martie 1889, contrasemnat de colegii Alexianu şi Petrini / Petrescu). În consecinţă, rezultă că Maiorescu însuşi considera ireal respectivul document medical.

3) Diagnosticul vehiculat de vârfurile *Junimii* a fost determinat de Maiorescu, nu de Obersteiner, care, repetăm, în cazul lui Eminescu, nu a descoperit nici o suferinţă psihică concretă.

4) Pentru *„deliriul continuu de peste 5 luni”* (sau de *„vre-o 6 luni şi 8 zile”*) nu s-a găsit o justificare medicală decât *după ce „boala” … dispăruse.*

5) Întrucât Obersteiner nu i-a prescris lui Eminescu nici un tratament, înseamnă că *„meningita”* s-ar fi vindecat de la sine – caz neverosimil, unic în istoria medicinii.

Într-un cuvânt, Maiorescu îi cerea lui Eminescu să creadă că ar fi suferit de o *„meningită”* aparte, pe care medicii nu o depistaseră decât târziu, prin ianuarie–februarie 1884. Atunci, pe ce bază a fost ales tratamentul la care a fost supus Eminescu în stabilimentul lui Şuţu, în intervalul 5 iulie – 20 octombrie 1883?

De ce a ales Maiorescu meningita? Poate, pentru că între cauzele care o produc se numără şi insolaţia, zisă şi *soare sec* (atât Maiorescu, cât şi Chibici, invocă teribilele călduri, care, din toată Capitala, l-ar fi înnebunit numai pe Eminescu), dar şi bolile infecţioase, între care şi sifilisul. Pentru a fi mai precişi, iată câteva cuvinte despre manifestările meningitei (vezi *Doctorul de casă*, 1910):

„Meningita începe în mod brusc şi de obiceiu prin ***febră*** *(căldură), care este precedată de* ***fiori*** *(temperatura poate fi de 39–40° şi mai mult), apoi se iveşte* ***durerea de cap****, care este foarte mare şi constantă (neîntreruptă). Ea se simte mai mult la frunte şi este aşa de puternică încât bolnavului i se pare că-i crapă capul. Durerea vine sub formă de svâcnituri, cari silesc bolnavul să ţipe şi să geamă, rămânând nemişcat în pat, ferindu-se de lumină, nesuferind sgomotul şi evitând să răspundă la întrebări. (…) Alt semn al acestei boli este* ***delirul*** *(aiurarea), care se arată prin vorbe neînţelese, prin ţipete, prin halucinaţiuni (vedenii), prin dorinţa de a sări din pat. Fălcile sunt încleştate şi dinţii scrâşnesc, iar bolnavul nu poate să bea şi trebuie să-i introducem cu multă greutate băuturile în gură. Afară de acestea bolnavul mai are* ***vărsături*** *repetate, compuse la început de alimente, apoi de bilă (fiere) şi de lichide groase.* ***Constipaţia*** *(încuietura) este îndărătnică şi se combate cu anevoinţă prin purgative (curăţenii) şi clizme.* ***Înţepenirea gâtului*** *cu* ***capul dat pe spate*** *se observă dela începutul boalei, apoi* ***strabismul*** *(privirea încrucişată) sunt semnele de căpetenie ale meningitei.”*

Autorii subliniază, privitor la simptomele de mai sus: *„toate trebuie să fie unite pentru ca să putem afirma că avem a face cu o* ***meningită****"*.

Ajunge să aşezăm acest tablou simptomatologic alături de o precizare făcută de magistru în epistola către Eminescu: *„În tot timpul acestui vis îndelungat, ai fost de o veselie exuberantă"*, pentru a înţelege că diagnoza de meningită este inacceptabilă în cazul acestuia.

Există şi alt soi de meningită? Are acest cuvânt, *meningită*, şi alte sensuri decât acela care trimite la boala mai sus descrisă? Se pare că şi da şi nu. În fond, meningita este o inflamare a cămăşii protectoare a creierului şi a măduvii spinării – meningele, şi cum cauzele care o produc pot fi multiple, *astăzi* sunt cunoscute mai multe feluri de meningită (epidemică, virotică, cerebro-spinală, traumatică, purulentă etcetera). Convinşi că orice epocă trebuie analizată în funcţie de propriile-i etaloane şi întrucât ne îndoim că amintita clasificare stufoasă a meningitelor exista în 1880, nici nu o vom folosi în continuare, încercând să ne apropiem de adevăr folosind cu precădere datele aflate la îndemâna oricărui medic contemporan cu Eminescu.

În lucrarea *Alienatul în faţa societăţii şi a ştiinţei* (1877), atunci când prezintă *„lesiunile organice care însoţesc demenţa, de ori ce natură ar fi ea"*, doctorul Şuţu afirmă:

> *„Pe lângă aceasta se observă o* ***meningită cronică*** *caracterisată prin îngroşarea arachnoidei, prin nisce plăci lăptoase care o acoperă, prin liquidul seros care umple cavităţile ei, meningită care se observă în mai toate* ***maniile*** *şi melancoliile* ***cronice****, ca şi în paralisia generală…"* (subl. ns.).

La rândul lui, într-o epistolă prin care îi răspundea lui A. C. Cuza, marele neurolog Gh. Marinescu declară:

> *„Creierul era în adevăr voluminos, circumvoluţiunile bogate şi bine dezvoltate şi prezinta ca leziuni microscopice* ***o meningită*** (subl. ns.) *localizată în lobii anteriori"* (29 iulie 1914).

Savantul invocă boala numită *meningită,* dar nu se pronunţă ferm asupra etiologiei acesteia. Precizarea privind localizarea *„în lobii anteriori"* are tocmai rostul de a separa meningita pe care pretinde că a descoperit-o la Eminescu de alte meningite? Nemedici fiind, nu ne hazardăm să răspundem, dar asta nu ne împiedică să ne gândim că, oricât cât de mare ar fi numărul cauzelor care provoacă meningita şi oricât cât de deosebite ar fi acestea între ele, manifestarea bolii ar trebui, totuşi, să fie (cam) aceeaşi, altminteri fiind

vorba de maladii distincte. Deci, indiferent care ar fi etiologia meningitei, pe lângă delir, simptomele ei ar trebui să cuprindă şi febră, cumplită durere de cap, strabism, vărsături, înţepenirea gâtului, fotofobie etcetera. Diagnoza de *„meningită”* stabilită (şi) de Gh. Marinescu pare să fie în contradicţie cu ceea ce este consemnat privitor la „boala” lui Eminescu, în ultimele luni de viaţă. Mai exact, ceea ce ar fi găsit Marinescu *înăuntru*, nu corespunde cu ceea ce ni se spune că ar fi fost vizibil *în afara* trupului defunctului.

Remarcăm şi curioasa coincidenţă (?) care face ca Gh. Marinescu să pomenească, fără a da detalii, numele aceleiaşi boli despre care i-a scris şi Maiorescu lui Eminescu, la Döbling. Şi mai ciudat este faptul că această informaţie, furnizată pe când Maiorescu trăia, a fost eliminată dintr-un text ulterior, amplu, publicat de Gh. Marinescu în ziarul *Universul*.

De asemenea, trebuie menţionat un amănunt important: Gh. Marinescu se bâlbâie atunci când afirmă că Eminescu ar fi suferit de sifilis, el mărturisind că a stabilit acest diagnostic în urma unei simple priviri aruncate în fugă asupra, zice marele neurolog, creierului aflat *„într-o stare de descompunere, care nu permitea un studiu fin al structurii circonvoluţiunilor”*. În consecinţă, mărturiseşte el în epistola către A. C. Cuza, *„nu am făcut studiul istologic ceea ce e o mare lacună”* (29 iulie 1914). În schimb, Şuţu – care susţine că a efectuat autopsia, împreună cu doctorul Alexianu – declară cu tărie că sub nici o formă nu se poate vorbi de sifilis în cazul Eminescu.

Fapte indubitabile sunt de natură a convinge că meningita a fost diagnoza preferată de magistru, întrucât se cunoştea că *„această cumplită boală nu iartă mai niciodată”*. Mai ştim că, înainte să îi scrie lui Eminescu despre pretinsa lui meningită, Maiorescu îi informase pe cei din Iaşi (şi, poate, nu doar pe ei) că acesta ar fi *„trecut din mania delirantă în aceea de demenţă”*. Iar demenţa nu numai că era ireversibilă, dar, în lucrarea *Alienatul în faţa societăţii şi a ştiinţei*, Şuţu zice că, uneori, duce rapid la moarte:

> *„**Demenţa îşi percură adesea foarte repede fasele ei**, altă-dată durează ani întregi, desorgaţiunea cerebrală făcându-se încet şi prin nisce gradaţiuni neperceptibile. În casul de d'întâi, când **demenţa îşi percură perioadele în câte-va săptămâni sau luni**, se poate considera ca o demenţă acută…”* (subl. ns.).

Există şi o serie de alte argumente, care ne determină să credem că Maiorescu nu a apelat la diagnosticul de meningită din delicateţe faţă de Eminescu. De exemplu:

1) precizarea că diagnoza ar fi devenit *„cu putinţă”* doar la data la care i

se adresează el lui Eminescu este neadevărată. Singurul ei rost plauzibil pare să fie acela de a justifica nepermis de îndelungata sechestrare, zisă spitalizare.

2) În mod constant, avocatul Maiorescu s-a străduit să-i convingă pe ceilalţi că starea sănătăţii lui Eminescu s-ar agrava permanent, chiar şi atunci când medicii îl socoteau pe acesta convalescent.

Dar elementul cel mai important, care elimină complet ipoteza că s-ar fi vrut să fie cruţată sensibilitatea lui Eminescu rămâne faptul că acesta şi Maiorescu ştiau la fel de bine când, cum şi de ce ajunsese primul în ospiciu. După ce s-a întors din Italia, Eminescu a spus celor din Iaşi că este *„un om sacrificat”*. Prin aceste cuvinte, nu a făcut decât să repete sub altă formă acuzaţia adusă lui Maiorescu în Gara de Nord (cu ocazia transferării lui în Austro-Ungaria), când, prefăcându-se că panoramează peronul, a „zărit”, pe rând, fantoma unui reputat savant, *„marele moment”* şi *„o conspiraţie”*. De altminteri, primele cuvinte ale epistolei expediate lui Chibici la 12 ianuarie 1884 (***„Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut****, nici de modul în care am fost internat aici în ospiciul de alienaţi.* ***Ştiu numai atât că boala intelectuală mi-a trecut****, deşi fizic stau îndestul de prost”* – subl. ns.) arată că Eminescu ştia foarte bine cum îl socoteau „amicii” şi ce anume voiau să audă de la el. Aceste fraze au fost preţul fără de care, se convinsese, nu putea spera să-şi recapete libertatea.

Maiorescu a lucrat pe două planuri: celor precum soră-sa, Emilia, nu le-a vorbit niciodată de o manie, nici cronică, nici acută, întrucât, în condiţii normale, mai devreme sau mai târziu, o atare diagnoză însemna, de obicei, vindecare deplină. Or, Maiorescu a ţinut să inducă ideea diametral opusă. Pe de altă parte, lui Eminescu nu a cutezat să-i spună că ar fi dement, ba, nici măcar nu i-a sugerat că „boala” ar putea să-i revină. A fost o dovadă de delicateţe a magistrului? Nici vorbă, din moment ce s-a străduit din răsputeri să îi creeze şi apoi să îi menţină un cât mai viu complex de inferioritate, din zadarnica dorinţă de a-l dirija ca pe o păpuşă.

În felul acesta, Eminescu a fost tot mai izolat de ceilalţi, care, compătimitori sau nu, credeau sincer că starea lui de normalitate (perfect firească) era un accident şi-i vânau orice vorbă sau faptă cât de cât ciudată, pentru a-şi întări propriile convingeri privind „nebunia” lui. În mijlocul lor, Eminescu credea, poate, că este doar compasiune pentru „boala” încheiată şi pentru starea lui de sărăcie. Sau, şi mai plauzibil, nu putea decât să constate, cu mirare şi cu disperare, probabil, cât de uşor manevrabilă este mintea unora,

fiind capabilă să îngheţe în neadevăruri de la cele mai mărunte, până la inegalabile inepţii, datorită lenei de a raţiona, cumulată cu acea docilitate nativă, care provoacă nesăbuita încredere într-o anumită autoritate.

Dobling: Pacientul care nu lasă urme

La **14 februarie** (26 februarie stil nou), Eminescu este externat din balamucul din Döbling, iar a doua zi, după o zadarnică polemică cu Chibici, porneşte spre Italia.

Elementul care trebuie remarcat este absenţa oricărui document, întocmit în relaţia pacientului cu stabilimentul medical vienez. Eminescu fusese dus acolo de Chibici şi de C. Popasu, dar nici unul dintre ei nu a afirmat vreodată că ar fi semnat vreo cerere de admitere a „amicului" lor. Chibici îi trimite însă lui Maiorescu o telegramă chiar în acea zi, la 21 octombrie 1883:

„Prin concursul Popasu internat imediat paţientul Leidesdorf cu 150" (suma este prezentată în florini, fiind echivalentul a 375 de lei).

A doua zi, raportează şi Popasu:

„Deocamdată, Leidesdorf nu pretinde nici o garanţă. Dacă va fi trebuinţă, uşor vom putea face aici această formalitate."

Internarea s-a făcut, aşadar, fără să se întocmească documente. Din corespondenţa lui Popasu nu există nici o informaţie că, ulterior, Obersteiner ar mai fi cerut numita *„garanţă"* .

La plecarea din Döbling, informaţiile sunt chiar şi mai puţine. De la Chibici nu ne-a rămas nici un cuvânt, iar din epistola lui Popasu către Maiorescu s-au păstrat doar primele două pagini, care se referă la starea de spirit a lui Eminescu:

„Cred că Dl. Chibici îţi va fi dat informaţii despre Eminescu. Între altele, cred că îţi va fi scris că a avut o mică greutate până când l-a putut îndupleca pentru călătoria prin Italia. Mă aşteptam la aceasta, căci de când am început a vorbi cu Eminescu despre o atare călătorie îmi spunea că i-ar mai conveni a se întoarce în ţară."

Ca şi în cazul internării, nici o altă mărturie nu face referire la întocmirea vreunui act oficial (medical, ori de altă natură), cu ocazia externării lui Eminescu. Cum la internare lucrurile s-au derulat în mod identic, devine

aproape cert că, în cel mai fericit caz, Eminescu a stat la Döbling într-un mod semi-legal, neavând statutul unui pacient obişnuit, autentic. Suspiciunea este întărită de faptul că Obersteiner nu pomeneşte numele celui/celor care i-l aduseseră pe pacient şi apoi îl externaseră şi nu precizează nici starea lui Eminescu la plecarea din ospiciu. Din fericire, ne-a rămas amintitul raport al doctorului D. Boghean către Missir, prin care primul atestă starea de deplină sănătate psihică a lui Eminescu. Cu toate acestea, aşa cum am mai spus, după un scurt interval în care se va mulţumi să susţină – vag şi neargumentat – că *„mai stăruie o rămăşiţă patologică”*, evidenţa faptelor îl va sili pe Maiorescu să „treacă în rezervă” teza proprie, conform căreia Eminescu ar fi iremediabil pierdut. Dar nu pentru mult timp.

Eşec protocolar pe peronul Gării

26 martie 1884. Mite Kremnitz îi scrie Emiliei Humpel:

„Eminescu soseşte aici mâne sară… (…) Adese ori sunt şi eu la fel, găsesc că Titus e prea lăsător, prea filosof; aş voi să se puie mai mult suflet în această chestie ***spre a salva sufleteşte pe Eminescu. Titus zice că-i zadarnic****. Dar vezi că de cele mai multe ori a avut Titus dreptate în vieaţă, iar nu noi femeile”* (subl. ns.).

Aşadar, *„Titus zice că-i zadarnic”*! Mite ne convinge o dată în plus de reaua-credinţă a lui Maiorescu. Cum s-a văzut, la 1 februarie, doctorul Boghean l-a anunţat pe Missir că Eminescu era *„complet restabilit”* şi că nu a *„putut descoperi în vorba lui nici o urmă cât de palidă de demenţă”*. Nici o săptămână mai târziu, la 7 februarie, Missir i-a trimis lui Maiorescu raportul lui Boghean, însoţit de câteva rânduri, din care cităm:

„Am primit alaltăeri alăturata scrisoare de la Boghean din Viena, în privinţa lui Eminescu. Veţi vedea din această scrisoare cât de necesară este scoaterea lui Eminescu din ospiciu.”

Cu toate acestea, magistrul continua să inducă celorlalţi părerea că nici un tratament nu l-ar mai putea ajuta pe Eminescu! Prima întrebare pe care credem că trebuia să şi-o pună orice istoric literar este: în baza căror informaţii decreta Maiorescu ireversibilitatea „bolii” lui Eminescu? Că Maiorescu a minţit mult sau că nu a dezvăluit oricui întreaga lui corespondenţă ne-am convins, căci el făcea un joc politic, al cărui rezultat îi putea afecta propriile interese. Rămâne

însă inexplicabil cum s-a putut lua de bună părerea acestui ins, care punea diagnostice de la mai bine de o mie de kilometri depărtare, trecându-se în plan secund anunţul diametral opus, venit din partea unor doctori autentici, între care şi medicul curant al „bolnavului”.

Este semnificativ, de pildă, faptul că, încă din ziua de 29 ianuarie 1884 (stil vechi), Obersteiner îi transmisese „specialistului” Maiorescu:

„Spre răspuns la scrisoarea Dv. vă aduc vestea îmbucurătoare că starea d-lui Eminescu se îndreaptă încet dar statornic”.

De cu totul altă părere decât Maiorescu, Obersteiner anunţa că Eminescu *„Nu mai este aşa de închis în sine şi* ***se poate discuta cu el asupra tuturor chestiilor ce nu-l privesc personal****”* (subl. ns.). În consecinţă, el apreciază că *„ar fi bine dacă s-ar găsi cineva care să se ducă cu d-l Eminescu pe câtva timp în Italia bunăoară”*. Mai mult, medicul vienez chiar cerea în mod delicat „amicilor” din România să vină să îl ia pe Eminescu din ospiciu:

„Asta îmi pare o transaţie mult mai preferabilă – având în vedere ocupaţiunea lui de mai înainte – decât să fie ţinut în institut ***peste timpul absolut trebuincios****, unde, cu toate libertăţile ce i se înlesnesc,* ***trebuie să se simtă strâmtorat****”* (subl. ns.).

Din aceste rânduri deducem că, potrivit lui Obersteiner, în cel mai rău caz, Eminescu se afla atunci la Viena în aceeaşi situaţie în care fusese şi la Bucureşti, cu patru luni în urmă: era în convalescenţă, *„timpul absolut trebuincios”* şederii în ospiciu fiind depăşit. Încă un pas şi devenea deplin sănătos până şi pentru Obersteiner! Doar la Bucureşti, în strada Mercur numărul 1, cineva nu accepta vindecarea lui şi-i îndemna şi pe alţii să fie la fel de sceptici cu privire la starea pacientului Eminescu, cel care, declarat bolnav prin grija altora, fireşte că nu avea după ce să se întremeze.

„Nu vreau să fiu o povară pentru nimeni”

Obersteiner nu scrie nici un cuvânt despre posibile sechele şi nu face nici un fel de recomandare în ceea ce priveşte dieta sau renunţarea la practicarea unor anumite profesii. Chiar şi la intervenţia lui Maiorescu, din 8 martie 1884 (*„Mai scrie-mi totodată, fiindcă s-a pierdut scrisoarea din Viena, care*

este părerea lui Obersteiner ***asupra dietei de urmat mai departe****”*), răspunsul lui Chibici, expediat la 14 martie 1884, este, repetăm, extrem de lapidar:

„În privinţa dietei de urmat i-a recomandat D-rul Obersteiner ca să se abţie de la băuturi aromatice şi alcoolice; până la o litră de vin însă poate să bea la masă.”

Cum doctorul vienez nu-i prescrisese lui Eminescu o dietă propriu-zisă şi cum pacientul venise în Ţară, paradoxalul şi incurabilul avocat nu mai putea inventa, ca până atunci, diagnoze precise, dar neverificabile. De aceea, el trece acum pe panta denigrării morale a lui Eminescu. Maiorescu îi va trimite Emiliei, la **7 aprilie 1884**, indicaţii precise şi – cum altfel? – preţioase (sublinierile ne aparţin):

„Dragă Emilie,
Cred că scrisoarea aceasta soseşte prin d-l Chibici deodată cu Eminescu. Spun «cred», deoarece Eminescu este lipsit de voinţă şi hotărâre, iar eu ***nu sunt tocmai sigur că-l voi putea duce la gară****.*
În ceea ce priveşte gândirea logică, şi-a revenit complet*. Extraordinara lui memorie de totdeauna, aceeaşi desăvârşită şi evidentă. Mai observ însă unele trăsături patologice:*
1). Lipsă de voinţă; nu face nimic neîndemnat, nechemat, neadus la masă, la bărbierit etc.
Aşadar, de toate acestea trebuie să se îngrijească cineva zilnic sau aproape zilnic. Dimineaţa i se va da regulat cafea cu lapte, apoi i se va servi masa. Regim: vinul nu-i exclus, însă puţin, cafeaua neagră şi ceaiul oprite. Fumatul permis. Plimbări.
2). Bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existenţă, imposibil de înlăturat nici (?) cu argumente raţionale. Trebuie să aşteptăm, aşadar, ***refacerea sistemului său nervos în starea normală****.*
3). Zgârcenie şi lăcomie de bani cu totală lipsă a oricărei demnităţi personale. Primeşte de la oricine câţiva franci şi se plânge oricui ca să-i capete, deşi poartă cu dânsul încă din Viena 850 franci, pe cari îi tăinuieşte faţă de oricine e dispus să creadă şi din cari nu vrea să scoată nici 50 bani pentru bărbierit. Simţul de jenă că ar cădea sarcină prietenilor ş. a. au dispărut. Prin urmare, să nu vă înşele idealismul. Cum am mai spus, mai stăruie o rămăşiţă patologică.
Poate ar fi chiar bine ca din când în când să fie de-a dreptul forţat să dea ici colea din cei 850 franci – ca un exerciţiu pentru completa revenire.
4). Nu-l interesează de loc chestiunile spirituale, nici familiare ş.a.m.d. E tăcut şi liniştit, nu vorbeşte neîntrebat, când îl întrebi însă ceva, răspunde cu toată luciditatea.
Aşadar: mâncarea, aerul, mişcarea, liniştea vor desăvârşi în 4–6 luni cura.”

După cum se vede, Maiorescu insista cu încăpăţânare patologică asupra ideii că Eminescu nu s-ar fi însănătoşit pe deplin nici după drumul în Italia, trebuind aşteptată *„refacerea sistemului său nervos în starea normală”*. „Dovada” că sistemul nervos al lui Eminescu n-ar fi funcţionat normal era,

după Maiorescu, *„Bolnăvicioasa preocupare de mijloace pentru existenţă, imposibil de înlăturat nici (?) cu argumente raţionale”*. Cum însă în aceeaşi epistolă magistrul recunoaşte: *„În ceea ce priveşte gândirea logică, [Eminescu] şi-a revenit complet”*, rezultă că *„argumentele”* care s-ar fi dovedit ineficiente pentru a-l convinge pe Eminescu să uite grija zilei de mâine nu erau, totuşi, chiar *„raţionale”*. Şi Maiorescu întăreşte această convingere, atunci când precizează că Eminescu *„nu vorbeşte neîntrebat, când îl întrebi însă ceva, **răspunde cu toată luciditatea**”*. Deci, *„preocuparea”* respectivă era perfect naturală.

De unde aceste contradicţii? Răspunsul este simplu. Pe de o parte, Maiorescu ştia că Eminescu, venind în contact direct cu Emilia, aceasta şi-ar fi dat imediat seama că era perfect lucid. Pe de altă parte însă, el trebuia să găsească motivaţii pentru a susţine că, pasămite, *„mai stăruie o rămăşiţă patologică”*. El îşi pregăteşte terenul pentru neprevăzutul viitor, în aşa fel încât, dacă s-ar impune rearestarea lui Eminescu, faptul să nu surprindă opinia publică, acesteia argumentându-i-se că, dimpotrivă, „pacientului” i se făcea un mare serviciu.

În vreme ce medicii îl prezintă pe Eminescu drept convalescent sau chiar vindecat, Maiorescu nu numai că are o altă părere, dar chiar reuşeşte să impună propria lui judecată, aşa strâmbă cum era. Pe criterii care ne scapă, Maiorescu decretează că, pe lângă cele 7 luni şi jumătate petrecute în ospicii, la izolare, ar mai fi necesar un răstimp de *„4–6 luni”* pentru, zice el, a desăvârşi cura. Iar asta urma să se facă prin: mâncare, aer, mişcare şi linişte. Dar, ne întrebăm, de ce aceste patru elemente… curative nu i-au fost asigurate lui Eminescu, îndeosebi, la Döbling? Cât timp grija lui Eminescu era sărăcia (*„'Mi mărturissea că grija asta nu-l lasă să doarmă noaptea”* – raport al junimistului Boghean, 1 februarie), cum putea spera Maiorescu să-i redea liniştea, în lipsa unui serviciu care să-i asigure traiul prin proprii puteri?

În ce consta *„rămăşiţa patologică”* invocată? În *„Zgârcenie şi lăcomie de bani”*, care l-ar fi făcut pe Eminescu să poarte *„cu dânsul încă din Viena 850 franci, pe cari îi tăinuieşte faţă de oricine e dispus să creadă”* şi într-o *„totală lipsă a oricărei demnităţi personale”*, care l-ar face să primească *„de la oricine câţiva franci şi se plânge oricui ca să-i capete”*?

Să privim mai atent fiecare dintre aceste afirmaţii.

„Zgârcenie şi lăcomie de bani”. Remarcăm că acest „simptom” se află în relaţie cu cel anterior: *„Bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existenţă”*. Oare, grija cuiva pentru ziua de mâine poate fi socotită *„bolnăvicioasă”* sau, dimpotrivă, absenţa ei este cea care indică stare de inconştienţă? Şi-apoi, după experienţele trăite, nu era firească îngrijorarea lui Eminescu? Ba da, neliniştea lui este socotită justificată chiar şi de un junimist care, pe furiş,

l-a urmărit o vreme, la Döbling. Acesta, medicul D. Boghean, îi scrie lui P. Missir, la 1 februarie 1884, răspunzând astfel solicitării acestuia:

„Nu-i melancolic, dar psychic deprimat. Grija lui este sărăcia. ***Nu ştie cine l-a trimis şi în ce condiţii se află în ospiţiu şi mai ales cine are să-l scoată****. (…) Când i-am spus că ar fi bine să eassă – o dată a venit la Viena* ***–*** *mai ades,* ***el'mi mărturissi că e tare sărac, n-are nici un ban, [ceea ce] e momentan realitate"*** (subl. ns.).

La rândul ei, Emilia Humpel contestă afirmaţia lui Maiorescu (11 aprilie):

„N-am aflat confirmarea a tot ceea ce ai scris despre el; aşa de ex. faptul că ar fi lacom de bani într-un mod nedemn. Dimpotrivă, de îndată ce-a ajuns, a vrut să-şi cumpere haine, şi azi şi-a cumpărat câte ceva plătind fără întârziere; trebuie să ne dăm zilnic osteneala să-l avem la masă, căci se teme mereu să nu fie o povară…"

Cum putea Maiorescu să constate lipsa *„oricărei demnităţi personale"* a lui Eminescu, din moment ce nu este dovedit că l-ar fi întâlnit şi că ar fi discutat cu el înainte de plecarea acestuia la Iaşi?

De altminteri, Emilia, care a avut ocazia să vorbească în repetate rânduri cu „protejatul" în acele zile, îşi contrazice fratele şi în această privinţă, transmiţându-i cuvintele lui Eminescu:

„Nu vreau să fiu o povară pentru nimeni, nu vreau să mai trăiesc din filantropie, mai bine să mor" (scrisoarea din 11 aprilie 1884).

Credem că această atitudine a lui Eminescu nu era o noutate, ea fiind, foarte probabil, discutată de acesta şi cu Chibici, în timpul călătoriei în Italia. Nu este exclus ca Maiorescu să fi primit informaţii similare de la Chibici.

„Poartă cu dânsul încă din Viena 850 franci." Câţi şi-au pus întrebarea: cu ce titlu i-au fost daţi aceşti 850 de lei lui Eminescu? Poate cineva să demonstreze că „amicul" Chibici nu i-a spus că banii ar proveni din vânzarea volumului *Poesii*, despre care Maiorescu îi scrie cu mâna lui că *„a avut cel mai neaşteptat succes, aşa încât Socec stă încă uimit"*? Ce ar fi trebuit Eminescu să creadă, când află de la magistru că *„În aceste 7 săptămâni de la apariţiunea lui, s'au vândut 700 de exemplare"*, dintr-un tiraj de o mie de bucăţi, astfel încât, adăuga expeditorul, *„de pe acum trebuie să te gândeşti la ediţia a doua"*?

Tăinuia Eminescu acei 850 de lei *„faţă de oricine e dispus să creadă"*, doar pentru a cerşi oricum *„câţiva franci"*? Unde se petrecea acţiunea şi cine erau cei păcăliţi de „avarul" Eminescu? Maiorescu nu precizează, pentru

simplul motiv că minte. În realitate, el nu ştia nici măcar unde trăsese „protejatul” lui în gazdă, de-a lungul celor câteva zile petrecute în Capitală, necum să aibă un control atât de strict asupra faptelor sale zilnice. Cu excepţia anunţului suspect de sec, făcut de *România liberă* (*„Azi amicul nostru Eminescu ne-a făcut deosebita plăcere de a ne vizita la redacţiune”*), nimeni nu mai pretinde că l-ar fi întâlnit pe Eminescu în perioada în care ni se spune că ar fi stat la Bucureşti.

„Totală lipsă a oricărei demnităţi personale.” Dacă Eminescu ar fi fost decăzut moral, aşa cum îl descrie Maiorescu, provocând contestarea Emiliei, ar mai fi fost atât de măcinat de dorinţa de a şti cine plăteşte pentru el? În scrisoarea către Chibici, lucrurile sunt limpezi:

„Cine plăteşte pentru mine aici şi cine are grijă de mine? D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puţin de un minut şi nu mi-a spus nimic în ce mă priveşte…”

Scaiul otrăvitor

Maiorescu mai scrie: *„Simţul de jenă că ar cădea sarcină prietenilor ş. a. au dispărut.”* Citeşti şi-ţi faci cruce. Cum poate fi cineva atât de neruşinat? Deci, Eminescu se lăsase să cadă *„sarcină prietenilor”*? Poate cineva să probeze că Eminescu ar fi cerut ajutorul junimiştilor, când el nu ştia cum să scape de acest scai otrăvitor, care se ţinea de capul lui? Şi-apoi, să fim serioşi: care *„prieteni”*? Aceia care, pentru a păstra controlul total asupra persoanei lui, asigurându-se că va fi complet izolat de restul societăţii, se pronunţaseră că *„nimeni, oricât de mare sumă ar da”* nu va fi acceptat să participe cu bani pentru a-l ajuta? De ce acest principiu nu a funcţionat şi mai târziu? Simplu: deoarece izolarea a fost obligatorie doar pentru ca alţii să nu intre în contact direct cu Eminescu, convingându-se personal că acesta nu era deloc alienat. Ea s-a impus ca măsură absolut necesară numai atâta timp cât opinia publicului încă putea fi ezitantă şi a încetat în clipa în care, prin mediatizare insistentă, oamenilor le-a fost inoculată convingerea că Eminescu ar fi într-adevăr un bolnav irecuperabil, dar că va mai avea şi clipe de luciditate. Diversiunea vindecării parţiale a creat aproape un reflex condiţionat publicului, care, în clipa în care a aflat de o altă internare a lui Eminescu a rămas lipsit de orice reacţie, socotind faptul tragic, dar inevitabil.

Nedumeririle iscate de atitudinea lui Maiorescu ne readuc în gând faptul că, potrivit lui Şuţu, Eminescu ar fi fost internat în stabilimentul lui privat doar

după ce, vreme de circa 10 zile, fusese sechestrat la o adresă necunoscută. În primul rând, nu putem să nu ne gândim că, poate, asupra acestui detaliu, Şuţu nu a fost informat. Apoi, dacă, într-adevăr, între 28 iunie şi 8 iulie 1883 Eminescu s-a aflat în alt loc decât în ospiciu, neputând şti cum şi cu ce a fost tratat în acest interval, deocamdată trebuie să luăm în considerare şi ipoteza în care, atunci când Eminescu i-a fost adus lui Şuţu, medicul să fi fost parţial indus în eroare de posibilele reacţii ale noului pacient – reacţii provocate, repetăm, de un necunoscut şi ipotetic tratament fizic şi/sau medicamentos, aplicat anterior. Desigur, toate acestea nu ar micşora cu mult vina lui Şuţu, căci ele nu sunt de natură să explice şirul de ilegalităţi comise de acesta împotriva lui Eminescu. Există informaţii potrivit cărora Şuţu şi Poliţia ar fi cooperat mult mai strâns decât bănuim. Dar asupra acestor aspecte vom reveni.

Maiorescu – drumul cel mai scurt spre Morgă

În general, magistrul s-a folosit de mulţi medici, dar pentru a-i informa pe apropiaţi (inclusiv, pe membrii familiei sale) a apelat mereu doar la propria şi funesta lui „ştiinţă”. De ce? Pentru că „boala” de care avea el nevoie spre a motiva public „cazul Eminescu” nu exista în cărţile de medicină, iar complicitatea lui Şuţu nu era chiar necondiţionată?

Cert este că, referitor la momentul în care Eminescu părăseşte *ospiciul privat* al lui Şuţu pentru a fi dus la Döbling, afirmaţiile lui Maiorescu se bat cap în cap cu spusele şefului balamucului românesc. Medicul scrie că Eminescu ar fi fost luat din grija lui cu un ceas înainte de a fi complet vindecat (învinovăţindu-i, mai mult sau mai puţin voalat, pe „amici”). De cealaltă parte, avocatul care s-ar fi lăsat dominat de *„impacienţă”* îşi anunţă sora, insistând asupra ideii: *„Am găsit şi găsesc ducerea lui la Viena cu totul nefolositoare”*. Cu toate că amândoi, medicul şi avocatul, joacă aceeaşi carte, fiecare încearcă să se acopere pe sine.

Probă de complicitate între Şuţu şi Maiorescu rămâne şi faptul că, pentru a-l scoate pe Eminescu din puşcăria medicală din strada Plantelor, Maiorescu nu a făcut nici o cerere scrisă (cum prevedea Legea) şi nu şi-a asumat în nici un fel răspunderea pentru viitorul „bolnavului”, deşi atât Decretul 1012/1867, cât şi Regulamentul ospiciului Mărcuţa (vezi articolul numărul 15 şi, respectiv, articolul 16) prevedeau:

„Dacă veri-uă rudă, curator sau epitrop al unui smintit sau chiar şi particular, care va fi cerut admiterea lui, reclamă d'a se libera acel individ înainte d'a fi vindecat, se poate elibera d'a dreptul, dându-se în seama reclamantului după cererea lui înscrisă şi formală; dacă însă pacientul ar fi primejdios pentru el însuşi, atunci medicul ospiciului va raporta despre aceasta administraţiei şi nu'l va libera de cât după autorisaţie şi după temeiul garanţiei formale ce va fi dată postulantul d'a îngriji ca smintitul să nu fie în posiţie de a săvârşi nici un fapt vătămător."

Regulamentul de funcţionare al institutului privat *Caritatea* era mai evaziv în această privinţă (*„Eşirea bolnavului înainte de termen nu dă familiei drept la nici o reclamaţiune"* – articolul 16), tocmai pentru că detaliile erau cuprinse în normele legale general valabile, pe care nu avea rost să le repete.

Când scrie că „amicii" l-ar fi scos pe Eminescu din ospiciul lui datorită nerăbdării *„de a-l vedea cu o oră mai înainte vindecat"*, Şuţu se auto-inculpă, pentru că, într-un asmenea caz, el trebuia să primească drept acoperire o cerere *„înscrisă şi formală"*, semnată de Maiorescu. Această solicitare nu există, din simplul motiv că Eminescu nu fusese internat la Şuţu pe căi legale. Formal, el nu exista în ospiciul *Caritatea*! În afară de aceasta, şi doctorul Şuţu şi avocatul Maiorescu ştiau că vindecarea unui *convalescent* nu depindea de meridianul pe care acesta ar fi fost transportat. Recuperarea forţelor fizice şi psihice slăbite de maladie se făcea în stare de libertate şi presupunea hrană bună, (frecvent) tonice şi multă linişte. Or, la Döbling, Eminescu a fost din nou azvârlit şi zăvorât într-o cămăruţă, cum îi confirmă şi Missir lui Maiorescu, la 24 ianuarie 1884:

„Boghean la ultima vizită făcută lui Eminescu îl găsise deja în stare mai liniştită, dar că şi lui i se pare că ***e prea mică odăiţa în care era aşezat****"* (subl. ns.)

După ce că i se dăduse o încăpere ca o celulă, şi acea *mică odăiţă* trebuia s-o împartă *„cu un alt individ"*, cu care fusese *„închis alături"*. Cum, capac la toate, hrana era şi ea insuficientă, Eminescu încheie mult invocata, dar strâmb înţeleasa epistolă către Chibici, reamintind că e *„hrănit rău"*:

„Eu aş vrea să scap cât se poate de curând şi să mă întorc în ţară, să mă satur de mămăliga strămoşească, căci aici, de când mă aflu, n-am avut niciodată fericirea de-a mânca până la saţiu. Foamea şi demoralizarea, iată cele două stări continue în care petrece / Nenorocitul tău amic."

Cum se poate pretinde că *„prietenii"* ar fi dorit să-l vadă *„vindecat"* cât mai devreme, când, de fapt, ei nu au ştiut ce să facă pentru a-l transforma într-un suferind de/în perpetuă… convalescenţă?

S-ar putea pune întrebarea: dacă Şuţu a ascuns adevărul în anumite privinţe (cum ar fi, să zicem, data reală a internării ori încălcarea grosolană a Legii), ce garanţie avem că el a fost mai sincer atunci când a afirmat că Eminescu se afla în convalescenţă în clipa plecării spre Döbling? Primul argument este chiar faptul că Eminescu a ajuns în ospiciul lui Şuţu în urma *răpirii* lui şi după ce, se pare, timp de zece zile, fusese sechestrat într-un loc necunoscut. Din moment ce împotriva lui Eminescu nu s-a putut acţiona decât în mod ilegal, apelându-se la brutala forţă fizică, conchidem că starea sănătăţii lui psihice rămăsese încă foarte bună, altminteri nici una dintre multele alunecări pe lângă Lege neavându-şi rostul. Cum „alienarea" a fost trâmbiţată imediat şi s-a făcut publicitate strângerii de fonduri pentru ca *Junimea* să-l poarte *„pe iubitul şi nenorocitul nostru Eminescu"* prin ospicii (iniţial, private), nu se poate spune nici că ilegalităţile ar fi avut drept scop „protejarea" imaginii acestuia, prin ascunderea adevărului în faţa publicului.

Al doilea argument este faptul că Şuţu, precizând că Eminescu ar fi fost convalescent, nu făcea nici sieşi, nici altcuiva vreo favoare, întrucât externarea nu era condiţionată de acest aspect. În schimb, contrazicea, astfel, toate mesajele mincinoase transmise de Maiorescu, în 1883. De aceea, amănuntul privitor la *starea de convalescenţă* pare a fi o „scăpare" a medicului nostru, care, bănuim, n-avea de unde să ştie ce bazaconii împrăştia Maiorescu în Iaşi. Poate această „neatenţie" a condus – şi ea – la decizia ca textul lui Şuţu să nu devină public sub numele acestuia, fiind folosit însă de Petraşcu, în modul atât de bine cunoscut. Şuţu ar fi fost mai credibil dacă nu preciza că Eminescu intrase în convalescenţă, deoarece, măcar formal, ar fi justificat transferarea acestuia la Döbling, ştergând, astfel, mai bine urmele ticăloşiei. Din fericire, a încurcat minciuna cu adevărul şi, tot graţie norocului, textul lui, considerat timp de şapte decenii ca aparţinând unui anonim, a ajuns până la noi, făcând posibilă folosirea lui ca probă palpabilă a mârşăviilor petrecute în cazul Eminescu.

În acest manuscris publicat de G. Potra în 1934 şi identificat de noi ca aparţinând doctorului Şuţu, acesta din urmă mărturiseşte :

*„**Nu putem cunoasce ultimile fase ale malatiei din 1883**; Scim însă că, convalescenţa a fost **adessea întreruptă de accesse de agitaţiune maniacă** şi că **restabilirea fu anevoioasă şi nici o dată completă**. După o şedere de câte-va luni în cassa din Vienna, şi după o călătorie de câte-va săptămâni în mai multe localităţi din Europa Eminescu reveni în 1884 la locul său natal, unde a încercat a reîncepe să lucreze. Însă el ducea o viaţă din care activitatea de odinioară era cu totul absentă. **Amicii săi ne pot spune care a fost adevărata sa stare mintală**; prin ce producţiuni litterare sau politice s'a manifestat în*

acea perioadă a vieţei salle, acea genială intelligenţă care fu capabilă a îmbrăţişa în sânul ei universalitatea cunoscinţelor omeneşti. ***Amicii săi ne pot spune dacă lucra după prima sa malatie şi cum lucra*** *şi dacă lucrările salle au putut vre o dată attinge înălţimea cellor dinainte; dacă în fine esista o concordanţă o continuitate logică între debutul acellei strălucite carriere şi mersul ei ulterior. Lăsăm zic amicilor şi criticilor în litteratură să răspundă la aceste întrebări. Ne este teamă însă, că Eminescu seamănă cu acel turist care pleacă plin de inimă şi entusiasm, dar care se opreşte în drum şi în loc să ajungă la vârful muntelui unde plecase, se scoboară obosit, incapabil chiar de a se menţine în regiunea ce o attinsese”* (subl. ns.).

Dacă Şuţu nu cunoaştea *„ultimele faze… din 1883”*, în ce temei a afirmat, cu atâta siguranţă, că vindecarea ar fi fost *„adesea întreruptă de accese de agitaţiune maniacă”*? Răspunsul ni-l dă singur, când ne trimite la *„amicii”* lui Eminescu, pentru a obţine de la aceştia relaţii precise. Pe de o parte, Şuţu declară sentenţios despre perioada de după întoarcerea lui Eminescu de la Viena (1884): *„restabilirea fu anevoioasă şi niciodată complectă”*, dar, pe de altă parte, tot el, prefesionistul „urechist” ca un lăutar, lasă *„amicilor şi criticilor”* dreptul de a stabili dacă, după trimiterea la Iaşi, lucrările lui Eminescu *„au putut vreodată atinge înălţimea celor dinainte”*. Diletantism?

Şi-apoi, dacă Şuţu a subscris în final la ideea că Eminescu nu s-ar fi „însănătoşit” deplin niciodată, Obersteiner declară altceva. La 14 februarie, când Eminescu îşi face bagajele pentru a părăsi stabilimentul din Viena, Obersteiner nu îi recomandă (mai?) nimic „amicului” Chibici şi, îndeosebi, nu îl avertizează asupra unor posibile reacţii ciudate din partea lui Eminescu ori a existenţei unor sechele.

Bolboroseala lui Şuţu din documentul considerat până astăzi „anonim” arată că el era totuşi la curent cu creaţiile eminesciene din perioada 1884–1889 şi că era perfect conştient de valoarea lor. Din acest motiv, nici nu îndrăzneşte să le minimalizeze, ci lasă aceasta în seama „amicilor”. Să fi fost acesta un mod subtil de a se disocia de acţiunile „amicilor”? Nu este imposibil. Indiferent însă ce a avut în gând, atunci când sugerează că, poate!, Eminescu n-ar fi reuşit să se menţină până la sfârşit la aceeaşi mare altitudine, involuntar sau în mod deliberat, psihiatrul nostru oferă un cec în alb criticilor (şi, prin ei, istoricilor), cărora le dă ocazia să spună absolut orice despre „maladia” lui Eminescu.

De altminteri, putem dovedi cu documente că Şuţu a făcut jocul Cuiva, încălcând codul deontologic al profesiei şi Legea. Aşadar, la sfârşitul anului 1889 sau în primele luni ale lui 1890, el scrie, fără să-i tremure mâna:

„Amicii săi ne pot spune care a fost adevărata sa stare mintală… (…) Amicii săi ne pot spune dacă lucra după prima sa malatie şi cum lucra şi dacă lucrările salle au putut vre o dată attinge înălţimea cellor dinainte…”

Să cităm acum şi din ultimul certificat medical, semnat de medicii Şuţu, Alexianu şi Petrini (Petrescu?) cu doar câteva luni înainte (23 martie 1889), în urma solicitării Parchetului:

„Din anamnesă aflăm că sunt 6 ani [de] când a fost isbit de o manie acută, pentru care a fost căutat şi aci şi în străinătate, de unde ***s'a întors calm, însă cu debilitate intellectuală. De atunci a mers, urmându-se debilitatea crescând****, până acum două luni, când oare-cari fapte impulsive şi scandaloase, au provocat reaşezarea sa într-un asil special”* (subl. ns.).

Păi, dacă despre *„adevărata sa stare mintală”* nu aveau ştiinţă decât *„amicii”*, în ce temei au semnat bravii noştri doctori certificatul medical fără de care Eminescu ar fi rămas liber? Sunt ei mai puţin vinovaţi decât avocatul Maiorescu, pe care l-au slujit cu jenantă obedienţă sau din considerente care nouă ne scapă?

Este adevărat că precizarea *„din anamnesă”* pare a fi de natură să disculpe pe medici, întrucât ne-am putea gândi că nu li se poate reproşa inexactitatea datelor culese de la „amici”. În majoritatea situaţiilor, un asemenea raţionament o fi corect. Cazul nostru, însă, are cel puţin două elemente care îl particularizează. Întâi: la prima lui „îmbolnăvire”, Eminescu fusese tratat de Şuţu, unul dintre semnatarii raportului medico-legal la care ne referim. În al doilea rând, în ziua în care cei trei doctori pun diagnostic pe baza anamnezei invocate, Eminescu se afla – **în mod ilegal!** – pe mâna aceluiaşi Şuţu. Cu toate acestea (sau tocmai de aceea?), în raportul din martie 1889 nu se furnizează nici cele mai sumare informaţii despre prima internare, deşi, în mod normal, cazul trebuia să se regăsească în arhiva ospiciului. Ba, mai mult, din raport nu aflăm nici în ce constaseră pretinsele fapte *„impulsive şi scandaloase”*, nici când anume fuseseră ele comise. Contrar prevederilor Legii, neprecizată rămâne şi identitatea celor care i-l predaseră pe Eminescu lui Şuţu. Aşa stând lucrurile, menţiunea *„**Din anamnesă** aflăm că…”* devine lipsită de orice acoperire. Este ca şi când, în locul semnăturilor celor trei doctori, am fi citit: Un-grup-de-povestitori.

Când parcurgem acest raport medico-legal întocmit la comandă, parcă spre a justifica o viitoare crimă, mai avem şi surpriza să aflăm că, la data redactării lui, Eminescu era încarcerat de două luni în balamuc, fără ca în acest

răstimp să îi fi fost pus vreun diagnostic! Or, Legea prevedea că o persoană poate (sau nu) să fie declarată smintită în interval de maximum trei zile de la internare – probabil, inclusiv pe considerentul că şederea unui om sănătos între bolnavi psihic riscă să-l alieneze. În plus, certificatul medical eliberat cu o atare ocazie *„nu poate servi de cât 15 zile de la eliberarea lui”* (Decretul 1012/1867, articolul 9).

În schimb, în manuscrisul „anonim”, pe care i l-a dat spre folosinţă (şi?) lui Petraşcu, Şuţu oferă detalii pe care trebuia să le regăsim în raportul medico-legal:

*„La **3 februarie 1889** Eminescu fu adus **prin ordinul poliţiei Capitalei** la **Institutul «Caritatea»**, unde fu **supus supravegherii şi tratamentului medical**, şi motivele care au ocazionat **izolarea sa** au fost **de un ordin cu totul moral**”* (subl. ns.).

Evident, ţinând cont de puzderia de minciuni şi inadvertenţe cu care ne confruntăm în ancheta noastră, nu putem accepta orbeşte toate aceste informaţii, dar – deocamdată – nu putem elimina nici ipoteza că ele ar fi un fel de spovedanie a lui Şuţu. Iar dacă este adevărat că Eminescu a ajuns la Şuţu *„prin ordinul Poliţiei Capitalei”*, în primul rând constatăm implicarea autorităţilor Statului, condus pe atunci de un guvern junimist din care făcea parte şi Maiorescu. În al doilea rând, constatăm că respectivele autorităţi au acţionat în mod ilegal, ceea ce face ca, de data aceasta, Eminescu să nu mai fie doar victima unui grup de adversari, statutul lui fiind acela de deţinut politic. În al treilea rând, remarcăm că el a fost supus unui *„tratament medical”* şi claustrării – elemente despre care aşa-numita *„anamnesă”* nu menţionează nimic. În al patrulea rând, atenţionăm că Şuţu, cel care îşi învăţa studenţii că *„secustraţiunea”* nu este benefică în cazul smintiţilor, a apelat, ca şi la prima internare a lui Eminescu, la completa izolare a acestuia. Pretenţia medicului profesor că măsura ar fi fost luată datorită demenţei pacientului nu rezistă, întrucât, până mai ieri, „dementul” scrisese articole în *Fântâna Blanduziei* fără ca vreo persoană, medic sau nemedic, să găsească ceva anormal în comportarea şi în scrisul lui. În sfârşit, pentru a nu insista acum prea mult asupra acestui aspect, atragem atenţia şi asupra faptului că nu este imposibil ca doctorii Alexianu şi Petrini (Petrescu?) să fi fost induşi în eroare de halul în care, poate, ajunsese Eminescu în urma celor două luni de tratament aplicat fără motivaţie medicală reală.

Cu apucături de lup moralist, acelaşi psihiatru Şuţu, care semna singur sub cele nici 50 de cuvinte ale certificatului medical fals, din 5 iulie 1883, se văita în lucrarea *Alienatul în faţă societăţii şi a ştiinţei* (1877):

„…am avut ocasiunea uneori să deplâng ***uşurinţa cu care sunt redigiate unele certificate medicale*** (*a redija* sau *a redige* era un franţuzism, însemnând *a redacta* – n. ns.), *din acele mai cu seamă cari ne vin din districte, şi* ***cari nu corespund de loc cu textul regulamentului****. Aşi fi dorit, pentru a împlini această lipsă, ca redactorii regulamentului să fi prevezut, afară de condiţiunile ce prescrie art. 9, şi aceste două următoare : ca* ***certificatul medical să fie subsemnat de trei doctori*** *şi să fie redigiat după un formular special depus în mare număr de exemplare la diferitele autorităţi prefectorale şi comunale”* (subl. ns.).

Reamintim că, potrivit *Regulamentului* invocat de Şuţu (Decretul 1012 din anul 1867), administraţia specială era cea *„care orânduesce* ***uă comisie medicală*** *spre a examina starea mintală a individului”* (subl. ns.). Cum niciodată nu a fost imaginată o comisie alcătuită dintr-o singură persoană, devine cu atât mai limpede că, atunci când a iscălit de unul singur aşa-zisul certificat medical prin care Eminescu a fost aruncat în ospiciu, Şuţu ştia prea bine ce face. El, practicianul şi profesorul care îi acuza pe alţii că nu ar redacta corect certificatele medicale, motiv pentru care socotea că un asemenea document ar trebui *„să fie subsemnat de trei doctori”*, ei bine, tocmai el a dat exemplul invers, semnând de unul singur! Mai mult, tot el, omul care scria că *„Medicul nu va fi acusat nici ca* ***complice*** *al familiei, nici ca* ***organ al vre uneia autorităţi****, dacă în certificatul ce subscrie se văd* ***cu deamănuntul causele, simptomele****, diagnosa, felul şi gradul alienaţiunii de care este atins pacientul”* (subl. ns.), în primul certificat eliberat pe numele lui Eminescu a *atestat*, lapidar, doar că acesta ar suferi de manie acută, *„causele, simptomele… şi gradul alienaţiunii”* rămânând în ceaţă. În consecinţă, Şuţu însuşi se incriminează, obligându-ne să-l bănuim că a fost *„complice”* şi/sau *„organ al vre uneia autorităţi”*.

Dar asupra mizeriilor de natură profesională vom reveni cu detalii din lucrările numitului doctor – pe care, nu ştim de ce, nimeni nu le-a invocat vreodată, deşi acest lucru se impunea, fie şi numai pentru a aşeza faţă în faţă fiţuicile emise de Şuţu în cazul Eminescu şi rapoarte medico-legale redactate cu seriozitate, numărând zece, douăzeci sau chiar mai multe pagini.

Încercarea lui Şuţu de a justifica indirect internarea lui Eminescu la Döbling este penibilă. El nu se miră nici o secundă că fostul lui pacient, pe care îl adusese în ultima etapă a „vindecării”, aceea a convalescenţei, ar fi fost subit şi în mod misterios întors de „boală”, reluând întregul ei ciclu, ca şi cum „boala” ar fi izbucnit abia atunci, în octombrie 1883 – deci, cam tot la vremea când, potrivit aceluiaşi Şuţu, Eminescu ar fi trebuit să fie externat, ca deplin sănătos, de la *Caritatea*.

Cum în 1883, la ieşirea din institutul *Caritatea* Eminescu era convalescent, îndelungata lui şedere la Viena, într-un alt balamuc, nu s-ar mai justifica decât,

să zicem, prin invocarea unei *recidive*, declanşate într-un moment şi din pricini necunoscute. Aceasta, în plan pur teoretic, deoarece, practic, nici Chibici, nici Popasu sau Obersteiner nu se referă la aşa ceva. Şi, în lipsa unor dovezi privind ipotetica recrudescenţă a „bolii", devine limpede că, potrivit mărturiei lui Şuţu, Eminescu a stat şi la Döbling doar pentru că aşa a vrut Maiorescu. Desigur, acest lucru a fost cu putinţă numai cu acceptul lui Şuţu, care, repetăm, chiar şi în cazul în care Eminescu ar fi fost bolnav, nu îl putea externa fără cererea scrisă a celui (celor?) care i-l încredinţaseră pentru tratament.

Neadevărul diagnosticului pus de Şuţu cu ocazia ultimei internări a lui Eminescu în funestul edificiu din strada Plantelor (încă nu este clar la ce număr a fost sechestrată victima – 1 sau 9) reiese şi din manuscrisul numitului psihiatru:

„Demenţa dar, era din primele zile observată şi stabilită… La acea epocă a malatiei, simptomele somatice sunt încă rău desemnate şi nu permit încă diagnosa varietăţii de demenţă de care era isbit."

Deci, diagnoza de demenţă era indubitabilă, rămânând să fie determinat doar ce anume o provocase. Situaţia ne obligă să cităm iar dintr-o lucrare ştiinţifică a lui Şuţu (*Alienatul…*):

„Demenţa este într' adevăr uă infirmitate ***prin care se termină cele mai multe morbe mintale devenite incurabile****…"* (subl. ns.).

Nu discutăm acum dacă şi în ce măsură afirmaţia are suport în realitate, pe noi interesându-ne preponderent convingerile din epocă. Pe de altă parte, ştim că tot el îi pusese lui Eminescu primul diagnostic de manie acută, pe care îl va reaminti inclusiv în *Rapportul medico-legal* din 23 martie 1889, unde precizează că pretinsa boală ar fi avut drept urmare o *„debilitate intellectuală"*, care ar fi crescut de la an la an. Prin urmare, mania acută nu numai că se vindecase, dar „boala" progresa. De altminteri, nu era neapărată nevoie de această deducţie, căci acest lucru este afirmat tranşant chiar în manuscris, unde Şuţu scrie negru pe alb că *„restabilirea fu anevoioasă şi niciodată completă"*.

Şi-apoi, mai este un aspect. Şuţu pretinde că *„diagnosa varietăţii de demenţă"* n-ar fi fost mult timp permisă, deoarece *„simptomele somatice sunt încă rău desemnate"*. Deşi mai toată lumea ştie ce însemană *„somatic"*, pentru a evita orice risc, iată cum defineşte acest cuvânt *Dicţionarul limbii române contemporane*, editat de Academie: *„(Med.; în opoziţie cu* ***psihic****) Care se referă la corp, al corpului, de corp"*. Cum psihosomatica a apărut doar după 1900, este limpede că Şuţu nu avea în vedere, de pildă, teoria lui

Freud, privind inconştientul (limitat, la începuturile psihanalizei, la *„pulsiuni”* – refulate – spre plăcere şi situate de Freud chiar pe graniţa dintre somatic şi psihic), şi nici acea orientare din medicină, inspirată de filozofia lui M. Heidegger (născut în 1889).

În consecinţă, afirmaţia potrivit căreia a trebuit să treacă mai multe luni până a se putea şti ce soi de demenţă l-ar fi *„isbit”* pe Eminescu este mincinoasă, rostul fiind acela de a motiva internarea fără documente şi ilegala absenţă a unei diagnoze, neexistând nici o probă că Şuţu ar fi fost preocupat de stabilirea acesteia.

În mod cert, Şuţu a comis fapte penale, care au dus la distrugerea unui om nevinovat. Are el circumstanţe atenuante? Aşa cum am mai arătat, în cazul în care Eminescu ar fi fost dus la *Caritatea* în ziua de 8 iulie 1883, adică la 9 zile după ce fusese imobilizat şi sechestrat în altă parte, nu ar fi imposibil ca, parţial, Şuţu însuşi să fi fost indus în eroare de Maiorescu, întrucât, în această variantă, nu am şti în ce stare i-a fost predat „pacientul”. Un anume tratament medicamentos sau fizic aplicat în această perioadă putea provoca oricui reacţii neobişnuite. În plus, Şuţu putea fi păcălit şi de prestigiul de care se bucura Maiorescu, de interesul lui pentru anumite zone ale psihiatriei şi, nu în ultimul rând, de influenţa lui în sfera Puterii.

Coincidenţă sau nu, se pare că sechestrarea din 1889 a urmat cam acelaşi scenariu. Mai exact, în manuscrisul lui Şuţu citim, referitor la situaţia lui Eminescu, în clipa în care în care i-a fost adus, la 3 februarie (sublinierea ne aparţine):

„El vorbeşte clar, fără ezitaţiune, fără dificultate în limbajiu, dar ***el cere mâncare şi băutură, căci nu mâncase, zicea el, nici nu băuse de două zile****”* .

Şuţu prezintă spusele lui Eminescu ca pe o dovadă de alienare – cuvântul *„dar”* , intercalat între cele două jumătăţi ale frazei, conducând la această concluzie. Şi dacă, totuşi, Eminescu chiar nu mâncase şi nu băuse nimic în ultimele două zile, pe care nu ştim unde şi cum le petrecuse? Chiar mai alarmant decât necunoaşterea în sine rămâne faptul că mulţi istorici literari nici nu dau semne că ar dori să afle detalii despre aceste necunoscute esenţiale în destinul lui Eminescu.

Tot o dovadă de inconştienţă vede şi medicul V. Vineş, salariatul lui Şuţu, atunci când scrie, la rândul lui, despre acelaşi moment :

„Nu era de loc impresionat de aducerea lui în Institut căci ***nu întreba nici cel puţin pentru ce a fost adus****”* (subl. ns.).

Fără voie, ne reamintim că, între altele, Eminescu i-a scris lui Chibici, de la Döbling:

„…mi-e frică chiar de-a-mi plânge soartea, căci (*chiar*, cuvânt şters – n. ns.) *şi aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!”*

De ce am acorda credit absolut tuturor, mai puţin lui Eminescu?

În pofida evidenţelor, Maiorescu a susţinut că „boala” lui Eminescu ar fi fost incurabilă şi ereditară. În esenţă, Şuţu acceptă doar prima jumătate a acestei sentinţe. Întâi, doctorul îşi acoperă spatele, declarând că Eminescu era mai-mai să se „vindece” sub tratamentul lui. Apoi, explică eşecul curei prescrise de el prin lipsa de răbdare a unor amici fără nume, al căror zor ar fi întrerupt procesul de „însănătoşire” înainte de a fi complet, şi, astfel, iacă-l pe pacient devenit irecuperabil (teză care servea de minune lui Maiorescu)! În felul acesta, destinul lui Eminescu era pecetluit.

Eminescu a fost internat şi externat fără a se întocmi vreun document scris şi fără a-i fi înştiinţată familia (Matei a aflat pur întâmplător de reţinerea fratelui său). Ilegalităţile nu s-au oprit aici. Aşa cum am arătat, în primul dosar de curatelă întocmit pe numele lui (numărul 968/1883), primul-procuror, făcând nişte jocuri asupra cărora vom reveni, a nesocotit rezoluţia preşedintelui Tribunalului Ilfov, iar un slujbaş din subordinea respectivului magistrat a intervenit în mod abuziv (şi stupid), oferindu-i primului-procuror pretextul pentru a bloca dosarul. În fine, anumiţi istorici literari au ascuns în mod deliberat adevărul, comiţând propriile falsuri. În slujba cărei cauze se găsesc aceşti domni, care, în ciuda pretenţioaselor lor cărţi de vizită, se dovedesc a fi autori de biografii strâmbe?

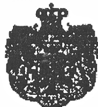
Nu chiar în ultimul rând, merită observat că nici în timpul claustrării lui Eminescu la Şuţu, nici după plecarea lui la Viena, ziarele nu au furnizat detalii legate de „boala” acestuia. Nici un gazetar – şi cu atât mai puţin intelectuali cu alte profesii – nu pare să fi discutat direct cu medicul, pentru a afla amănunte. Asupra cauzelor concrete care au impus recluziunea lui Eminescu în ospiciul din strada Plantelor (şi/sau în altă parte?), s-a păstrat o tăcere suspectă, de mormânt timpuriu.

(*va urma*)

Călin L. Cernăianu

No. 268 1883 Iuliu

ROMANIA

TRIBUNALUL ILFOV

SECTIA II CIVILO-CORECTIONALA

DOSAR

Interdicţia Mihailu
" Eminescu

Vedi Dos. No.

ISBN 973-99760-2-7

Semnele timpului

Semnele timpului

Dezvăluiri confruntări sinteze rememorări

Pagini pentru cazuri extraordinare

Conjurația anti-Eminescu

„E mare lucru să-ți dai seamă cum se prezentă lucrurile-n capul unei canalii."
(Eminescu)

În atenția Academiei Române, administratorul patrimoniului eminescian:

Dacă dețineți documente inedite privind sănătatea lui Eminescu, vă rugăm să le faceți publice. Dacă asemenea documente nu există,

faceți dreptate!

Fabrica de documente și personaje

Elogiu hoției

La Academia Română se falsifică fotografia lui Eminescu

Recurs Eminescu

Calvarul cetățeanului (IV)

Copiii din flori ai Istoriei literare

Nr. 6–9
2005

„Frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii”
(*Pildele lui Solomon* – 1, 7)

„Sunt nepractic, sunt peste voia mea grăitor de adevăr, mulţi mă urăsc şi nimeni nu mă iubeşte afară de tine. Şi poate nici tu nu m-ai fi iubit câtuşi de puţin, dacă nu [era] acest lucru extraordinar în fiinţa mea care e totodată o extraordinară nenorocire. Căci e bine ca omul să fie tratabil, maniabil, să se adapteze cu împrejurările şi să prinză din zbor puţinul noroc care îl dă o viaţă scurtă şi chinuită, şi eu nu am făcut nimic din toate acestea, ci te-am atras încă şi pe tine în cercul meu fatal, te-am făcut părtaşă urei cu care oamenii mă onorează pe mine. Căci acesta e singurul reazim al caracterului meu – mă onorează ura lor şi nici nu mă pot închipui altfel decât urât de ei.”

(Epistolă către Veronica, februarie 1880.)

„Stau dar şi mă întreb care ar fi putut fi strâmtorările de care ar fi putut să profite cineva pentru a-l determina pe Eminescu să facă ceea ce el însuşi nu voia? (...) Aş vrea să ştiu de unde ai fi putut să-l apuci pe omul acesta ca să-l scoţi din ale lui şi să-l faci să intre şi el, cum intrăm noi ceilalţi, în jug.”

Ioan Slavici

(*Convorbiri literare,* 1 aprilie 1902.)

O LUME BOLNAVĂ DE MINCIUNĂ ŞI UN DESTIN DEVENIT SCENARIU INTERACTIV

În pagini trecute, anunţam că ne vom referi pe larg *„la lunile petrecute de Eminescu în balamucul din imediata vecinătate a Mănăstirii Neamţului”*. La acea dată, socoteam indubitabilă şederea lui Eminescu între zidurile numitului ospiciu, astfel încât credeam că duşmanii lui s-au mulţumit *„să-l ştie departe lume, închis alături de nebuni autentici”*. Ne temem că am comis o eroare de proporţii, existând posibilitatea ca Eminescu să nu fi fost internat în balamucul de lângă Mănăstirea Neamţului nici măcar o zi. Sună aiuritor, căci, de-ar fi adevărat, atunci Eminescu a fost lichidat mai mult de presă, printr-un foarte viclean război dus împotriva imaginii lui de către forţe malefice, implicarea celor de bună-credinţă fiind limitată (adesea, din motive obiective).

Cum am mai spus-o, situaţia este de asemenea natură încât repetarea anumitor citate se impune cu necesitate. Este vorba, în primul rând, de mărturii care fie n-au fost folosite deloc, fie au fost menţionate în fugă, cât să impresioneze prin numărul mare al paginilor de bibliografie. Anumite informaţii conţinute de asemenea documente se află în „luptă” cu altele, intens vehiculate de decenii şi, de aceea, bine cunoscute de publicuri, în conştiinţa cărora sunt aproape de neclintit, din cauza frecventei lor repetări. Cu rare excepţii, biografiile lui Eminescu şi studiile privind ultimii lui ani de viaţă diferă doar prin ton, dimensiune şi, pe ici pe colo, prin jocul umbrelor, fiind, în fapt, versiuni ale unei unice litanii. O altă explicaţie a repetării unor citate este aceea că, spre deosebire de majoritatea anchetelor jurnalistice, prezenta lucrare încearcă să analizeze un mare număr de fapte fără legătură directă prin ele însele ori prin autorii lor. Întrucât acelaşi citat, conţinând o sumă de idei felurite, poate demonstra mai multe lucruri, folosirea lui în împrejurări diferite

devine obligatorie. Şi, pentru a elimina obositoare trimiteri la pagini trecute, preferăm să reactualizăm fragmentele edificatoare.

Dintotdeauna, minciuna a fost un fel de descendent al adevărului, care este primordial. Nu există minciună care să nu conţină şi ceva elemente ale adevărului, minciuna putând fi socotită o ipostază a adevărului denaturat, dar credibil. Mereu la marginea adevărului, minciuna se inspiră din realitate, dar nici nu om din lume nu are suficientă imaginaţie şi memorie pentru a putea minţi perfect şi continuu. Cei versaţi în arta manipulării concetrează ideea falsă în câteva cuvinte, pe care fie le insinuează, fie le înfăşoară într-o mulţime cât mai mare de alte vorbe, care ori sunt nesemnificative, ori sunt adevăruri notorii. La polul opus, se găsesc aceia care spun neadevăruri fără să vrea şi fără să ştie, ei înşişi fiind victimele dezinformării sau ale relei înţelegeri. Până la un punct, uşurinţa cu care aceştia cred zvonurile cele mai stupide poate fi socotită benefică, reprezentând, în esenţă, un mod involuntar de punere în practică a ceea ce în Drept se numeşte *prezumţia de nevinovăţie*. Dincolo de anumite limite, însă, încrederea orbească în spusele cuiva denotă altceva. De asemenea, nu trebuie uitat că, acelaşi lucru fiind perceput în mod nuanţat de fiecare, uneori, chiar acţiunea funestă poate fi rodul dorinţei sincere de a ajuta.

În ceea ce priveşte strict cazul Eminescu, nu ne-am propus să analizăm în detaliu pe fiecare „amic” al acestuia (şi cu atât mai puţin să dăm sentinţe). De altfel, chiar să putem face acest lucru, el nu ar ajuta demersului nostru. Dacă vorbim uneori de vinovăţia unuia sau altuia, rezultată din faptele respectivului, nu înseamnă că, prin asta, spunem şi că personajul în cauză nu a produs nimic de valoare ori că viaţa lui întreagă ar fi o uriaşă pată, însumând doar erori şi culpe. S-ar putea ca la sfârşitul anchetei noastre jurnalistice să constatăm că, exceptându-i pe cei direct implicaţi în prima sechestrare a lui Eminescu, marii responsabili de drama acestuia nu sunt atât persoane izolate (supuse, fără excepţie, slăbiciunilor omeneşti), cât organizaţii şi instituţii ale Statului care le-au promovat cu orice preţ, din interes imediat, şi care, de peste un veac, persistă în greşeli ce par planificate. O canalie care scrie la comandă este o canalie şi nimic mai mult, azi trăieşte, mâine moare. Greşelile canaliei nu vor putea fi niciodată cu drept cuvânt puse în seama urmaşilor ei, zestrea fiecăruia neincluzând şi faptele înaintaşilor lui.

Există însă şi vinovăţii moştenite, cum ar fi în cazul Statului. Marile erori nerezolvate ale unui guvern trec şi asupra celui care îi urmează şi aşa mai departe, ca o povară morală în continuă creştere, până când un executiv destul

de încrezător în propria onestitate va avea tăria să recunoască oficial culpele grave ale antecesorilor – şi asta nu pentru a avea cu cine umple închisorile, cât pentru a curăţa de impurităţi setul de principii aplicate, în imperiul cărora ne ducem traiul. Dacă am mai admite ideea de prescripţie, care face ca nu orice generaţie să poată trimite în instanţă trecutul, a nu reabilita imaginea celor nedrept condamnaţi rămâne un fapt intolerabil, ca orice complicitate.

De ce a tăcut Eminescu?!

Când lui Eminescu i-a fost impus un adevărat domiciliu forţat la Iaşi, relaţiile lui cu liderii *Junimii* erau reci (ca să nu folosim cuvântul „duşmănie"), dar acest lucru pare să nu fi fost cunoscut celor mai mulţi dintre junimiştii mărunţi. Unii dintre cititorii acestei anchete jurnalistice întreabă: „de ce nu a încercat să evadeze Eminescu?" Alţii sunt nedumeriţi de altceva: „dacă Eminescu chiar a fost victimă politică, cum de a tăcut, cum de nu a dezvăluit adevărul?" (În fond, prima întrebare o presupune şi pe a doua, evadarea trebuind să fie urmată de o explicaţie, adică de demascarea vinovaţilor.) Fireşte, răspunsuri precise şi complete nu putea oferi decât Eminescu însuşi. Dar, pentru că se insistă asupra acestor întrebări, vom încerca să le răspundem, spunându-ne părerea.

De ce nu a evadat? Întrebarea are ceva juvenil în ea, dar nu-i mai puţin adevărat că nu-i lipseşte o anume doză de legitimitate: la urma urmei, de la un om sechestrat, care nu are nici o garanţie că va mai apuca ziua de mâine, nu trebuie să te aştepţi la absolut orice, din dorinţa de a-şi recăpăta libertatea şi, poate, de a-şi salva viaţa? Ba da, dar nu toţi oamenii reacţionează la fel în situaţii identice. În cazul Eminescu, acesta era prea lucid ca să nu-şi dea seama că n-ar fi reuşit decât să-şi agraveze situaţia. Experienţa din Bucureşti, când fusese închis în ospiciul privat al lui Şuţu, fără ca vreunul dintre gazetarii care au anunţat peste câteva zile că ar fi suferit de o *„boală gravă"* să încerce să îl vadă măcar, îi arătase în ce mare măsură era la cheremul celor puternici, cât de puţin îi interesa, de fapt, soarta lui pe ceilalţi şi ce uşor putea fi manipulată opinia publică. În plus, era experienţa din Italia. Atunci, perfecta lui sănătate psihică era recunoscută nu numai de Obersteiner, care-l externase, ci chiar şi de Maiorescu. Apoi, se găsea într-o ţară străină, în care autorităţile nu aveau nimic împotriva lui (cu excepţia cazului în care călătoria s-a făcut exclusiv în acea parte a Italiei ocupate de austrieci). Cu toate acestea, nu putuse să se

despartă de „amicul” Chibici decât câteva ceasuri, până când poliţia locală îl căutase şi îl reţinuse în urma unei intervenţii politice.

Potrivit intendentului Leon Onicescu, Eminescu ar fi încercat să fugă şi din ospiciul de la Neamţ, dar a ajuns numai *„până la un sat din apropiere şi, fiind recunoscut după haine, a fost adus la ospiciu”*. Presupunând că într-adevăr ar fi avut loc un asemenea episod, în care Eminescu a părăsit ţarcul ospiciului, cum dovedeşte Onicescu că el încercase să fugă, când n-a avut curiozitatea minimă de a-l întreba încotro ar fi avut de gând să plece? De altfel, un alt romancier fără operă, Rudolf Şuţu, imaginează chiar că ieşirile lui Eminescu în afara aceluiaşi ospiciu ar fi fost ceva obişnuit, departe de a-i speria pe ţărani: *„Peste zi, dacă-l apuca foamea, se pitula pe din dosul spitalului, sărea gardul, apuca pe câmp, trecând Nemţişorul...”* (*Eminescu la M-rea Neamţ* – vezi *Evenimentul*, 29 iunie 1904, *Arhiva*, iunie 1906 etcetera).

Şi-apoi, evadare-evadare, dar după ea ce ar fi urmat? Fuga în străinătate, ca să i se piardă urma? Sună a glumă (deşi Veronica îi scrisese: *„Am auzit ca tu eşti hotărât să treci în Asia, în America, dar cum rămâne istoria cu mine, pe mine cui mă laşi…”* – 3 mai 1879), fie şi numai pentru că îi lipseau banii necesari. Iar dacă ar fi rămas în Ţară, ipotetica evadare ar fi constituit un capăt de acuzare real, ale cărui urmări nu ar fi diferit prea mult de cele din cazul unei sminteli autentice.

Eminescu nu putea fi Papillon. Nu avea nici firea acestuia, nici acelaşi statut juridic şi nici aceeaşi imagine în ochii celorlalţi. De aceea, a făcut singurul lucru pe care-l putea face un om cu mintea întreagă: atunci când *Lupta* a sărit calul, acceptând textul în care C. Mille îl numea *„nebunul din Mănăstirea Neamţului”*, i-a cerut lui Panu – conducătorul publicaţiei – să-i publice un drept la replică, în care asigura că zvonurile potrivit cărora ar fi *„grav bolnav”* erau *„lipsite de orice fundament”*. În timpul campaniei denigratoare (dusă împotriva lui sub aparenţa admiraţiei şi compasiunii), un alt răspuns – indirect, dar poate şi mai convingător – dat de Eminescu inamicilor a fost poezia *De ce nu-mi vii…*, pe care i-a trimis-o lui Negruzzi spre publicare.

De ce nu a dezvăluit Eminescu adevărul privind abuzurile comise împotriva lui? Răspundem printr-o altă întrebare: **cui** să dezvăluie acel adevăr?

În primul rând, din 28 iunie 1883 şi până în februarie 1884, Eminescu a fost complet izolat, în toate aceste luni de zile lumea fiind convinsă că el se află în ospiciu spre a fi ajutat. Anumiţi biografi afirmă că Eminescu ar fi fost deseori vizitat în ospiciu de „amici”. De unde acest basm frumos? Din două surse: o scrisoare a lui Simţion către Maiorescu (datată 12 iulie 1883) şi

România liberă, care, la 2 iulie 1883, anunţă că Eminescu ar fi *„greu bolnav”* şi că amicii care *„l-au condus Marţi la casa de sănătate”*, l-ar vizita *„regulat”* şi – cum altfel? – *„fac totul pentru a lui însănătoşire”*, de parcă balamucul era atelier mecanic. La *România liberă* era redactor Mihail Brăneanu, individul care, şase ani mai târziu, într-o ultimă încercare de a-l pune pe Eminescu sub tutela lui Maiorescu, va minţi Tribunalul, declarând că „bolnavul” n-ar avea rude în viaţă. (Potrivit lui G. Munteanu, ştirea din care am citat a fost redactată chiar de Mihail Brăneanu.) Sare în ochi faptul că *România liberă* (foaie care, la acea dată, apăra cauza junimistă) este singura gazetă care precizează – fără a fi contrazisă – **cine** l-a dus pe Eminescu la ospiciu. Mai toată presa scrie că Eminescu ar fi căzut **grav bolnav**, dar nimeni afară de *România liberă* nu adaugă că a fost dus la casa de sănătate de către *„amicii săi îngrijoraţi”*, care l-ar şi vizita (unele publicaţii nu par să fi ştiut nici măcar data exactă a evenimentului). Oricum, ştirea contrazice documentele preparate de Poliţie (este vorba de celebrele procese-verbale ale comisarului C. N. Nicolescu, decenii în şir ascunse prin arhive) şi nu conţine nici cea mai voalată informaţie privind manifestările „bolii”.

Cât priveşte epistola scrisă (sau nu) de mâna lui Simţion, o socotim o făcătură (asupra căreia vom reveni). Dincolo de conţinut, biografii nu s-au întrebat un lucru elementar: unde să-i fi trimis Simţion această scrisoare lui Maiorescu, aflat la acea dată în voiaj peste hotare? De unde ar fi avut Simţion, un străin pentru Maiorescu, date atât de precise privind locurile prin care călătorea acesta? În plus, în epocă, magistrul nu era socotit marele „protector” al lui Eminescu, acest statut fiindu-i atribuit ulterior de critici şi de istorici literari care au ambiţia să citească printre rânduri, mai ales atunci când le cam fug de sub ochi. De altfel, Negruzzi scrie caligrafic că iniţiativa colectării de bani de prin buzunarele „amicilor” i-ar aparţine lui Maiorescu, pe Simţion părând să nici nu-l cunoască. Aşa stând lucrurile, de ce l-ar fi căutat tocmai pe Maiorescu, şi nu (şi) pe Negruzzi, Carp sau orice alt lider junimist? Cum de „prietenul intim” Simţion nu a intrat în legătură cu Ocăşanu, vagabondul agresiv care pretindea că Eminescu i-ar fi şoptit rugător la ureche, în cafenea, la *Union*: *„Eu mă apropii cu paşi repezi de nebunie, să aveţi grijă de mine”*? Cum de *Carpaţii*, societatea iredentistă a românilor ardeleni, de care unii mai pretind şi astăzi că Eminescu ar fi fost deosebit de legat, nu apare în această urâtă poveste decât ca posibil loc în care Eminescu să fi fost atras ca în cursă, spre a fi înşfăcat şi dus la ospiciu? Dar nu este acum momentul să mai insistăm asupra acestei epistole concepute atât de inabil, încât se auto-desfiinţează în

faţa oricui o citeşte atent (şi pe care, de altfel, am prezentat-o încă din primele pagini ale *Recursului* nostru).

Că Eminescu a fost ţinut „la secret”, ferit de orice contact cu alte persoane în afară de temnicerii lui, ne-o dovedesc faptele. Doctorul Şuţu scrie negru pe alb: *„pe la începutul lunii a treia, Eminescu începu a avea ore liniştite şi lucide, îşi regăsi somnul, întreba de amicii săi, se preumbla prin institut şi* ***afară*** *din institut fără pericol”* (subl. ns.). (Iniţial, am crezut că *„afară din institut”* însemna „în oraş”; se pare că ne-am înşelat, *„afară”* însemnând „în grădina” balamucului.) Asta se petrecea, aşadar, prin primele zile ale lui septembrie. La sfârşitul aceleiaşi luni, adaugă Şuţu, Eminescu *„se afla în convalescenţă”*. Era de aşteptat ca, atunci când a plecat spre Viena, să fie condus la Gară de acei *„mai mulţi”*, care – zice Simţion – îl internaseră şi care l-ar fi vizitat în ospiciu. În locul lor, surpriză, nu au mers decât Maiorescu şi fiica acestuia. Oare, întâmplător? Oare, întâmplător, odată ajuns la Viena, Eminescu a fost preluat de Popasu, vărul lui Maiorescu? Câtă vreme nu i s-a permis lui Matei, **fratele lui**, să-l viziteze la ospiciu, deşi venise în Bucureşti special pentru asta, cum am putea crede că, acolo unde n-a reuşit să pătrundă familia lui Eminescu, ar fi ajuns cine ştie ce anonim?

Iar în aceste condiţii, către cine să se fi confesat Eminescu? Către Şuţu, care **încasase paralele înainte să-l vadă** şi care, după ce l-a primit în stabilimentul lui **privat**, a „uitat” să anunţe Direcţia sanitară, pentru ca aceasta să numească, aşa cum cerea Legea, **comisia menită** a stabili diagnosticul şi dacă este sau nu cazul să fie internat? Sau să i se fi destăinuit lui Chibici, sluga docilă a magistrului şi paznicul lui în drumul spre Viena?

În al doilea rând, dacă s-ar fi destăinuit cuiva, ce garanţie avea că individul în cauză nu ar fi socotit spusele o dovadă supremă a nebuniei şi, vrând poate să-i facă un pustiu de bine, i-ar fi informat şi pe alţii, efectul ultim al rostirii adevărului fiind alertarea lui Maiorescu (căruia, călcându-şi pe inimă, Eminescu încercase să-i domolească temerile, asigurându-l în scris că nu mai ştie ce s-a întâmplat cu el)? Dar chiar admiţând că respectivul confident l-ar fi şi crezut, cum l-ar fi putut ajuta cineva fără nici o putere, depedent în şi mai mare măsură decât el de buzduganul politic, în care Maiorescu era doar unul dintre ghimpi? Bunăoară, Ştefan G. Vârgolici. Profesor la Universitatea din Iaşi, a fost un om onest şi, zic voci neutre, nu numai că l-a apreciat pe Eminescu, dar a şi ţinut la el (N. A. Bogdan îl prezintă *„ca cel mai prietenos pentru Eminescu”* – *Amintiri despre Eminescu*, 1909). Să zicem că Eminescu i-ar fi împărtăşit lui toată tărăşenia; ar fi putut Vârgolici să schimbe lucrurile, altfel decât devenind colegul

lui de cameră într-un balamuc? Reamintim ce scrie G. Panu în legătură cu situaţia lui Vârgolici însuşi:

„În timpul când şi eu făceam parte, un membru – pot să-i spun numele fiindcă e mort – Ştefan Vârgolici, avea relaţii amoroase cu o tânără văduvă. Un copil se naşte din această legătură; Vârgolici se crede dator a-şi legitima poziţia lui şi a doamnei prin căsătorie.

Nu ştiu dacă Vârgolici a consultat pe şefii Junimei *sau aceştia s-au amestecat direct în afacere, auzind din întâmplare de intenţia lui Vârgolici; ceea ce ştiu e că* Junimea *s-a ocupat imediat de această eventuală căsătorie. Eu care eram tânăr şi n-aveam însemnătate la* Junimea*... prindeam fără voia mea bucăţi de fraze schimbate între d-nii Maiorescu, Negruţi şi Pogor, conversaţie în care figura înăcrită şi severă a d-lui Maiorescu trăda o dezaprobare formală.*

Cunoşteam familia tinerei văduve, prin urmare aveam ocazia să văd bucuria şi fericirea pe care Vârgolici o adusese în sânul acestei familii; toţi erau veseli, toţi considerau lucrul ca absolut hotărât. Când însă am început a simţi cele ce se petreceau la Junimea *cu privire la această chestie, atunci am crezut de datorie de a avertiza pe tânara văduvă. Întâi ea n-a luat lucrul în serios având mare încredere în dragostea lui Vârgolici, pe urmă văzu la el o oarecare schimbare şi mai cu seamă o mare preocupare.*

Ea mă chemă şi-mi spuse temerea ei, recunoscu că aveam dreptate când am prevenit-o, acuzând formal Junimea *şi mai ales pe d. Maiorescu că voieşte să o facă nenorocită.*

Faptul era adevărat. Şefii Junimei*, nu ştiu din ce cauză, sfătuiră şi insistară pe lângă Vârgolici să nu contracteze această căsătorie, şi acesta, cu toată dragostea ce avea pentru tânăra văduvă, se supuse* Junimei *şi legăturile fură rupte definitiv...”*

Situaţia lui Eminescu era de aşa natură încât nimeni nu putea să afirme că fusese victima „protectorilor” şi a medicilor, fără a risca el însuşi să primească o bursă într-un ospiciu. Chiar dacă ne-am imagina, bunăoară, că Eminescu i-ar fi povestit lui Creangă d-a fir-a păr tot ce i se întâmplase în 28 iunie 1883 (ceea ce e foarte probabil), acesta nu putea nici el să mai repare lucrurile. Dacă astăzi, când deţinem documente privind falsurile comise în dosarul Eminescu, şi tot nu reuşim să clintim nimic în buncărul zis Academia Română, ce ar fi putut spera Creangă sau Eminescu să reuşească în epocă? Academia nu s-a ostenit (sau nu a îndrăznit?) nici măcar să analizeze într-adevăr ştiinţific „boala” lui Eminescu, spre a elimina definitiv aberantul diagnostic de sifilis ereditar. Mai pe şleau spus, **în cazul Eminescu**, Academiei îi cam lipseşte simţul răspunderii. Nepăsarea suverană a unora faţă de memoria concretă pe care o gestionează această curioasă întreprindere şi dorinţa disperată a altora de a-şi apăra propriile statui a favorizat muşmalizarea unor **fraude** medicale şi informaţionale, ducând la perpetuarea unor neadevăruri.

Academia, care atunci când vine vorba de manuscrisele eminesciene, pretinde şi acum că acestea i-ar fi fost *„donate”* de Maiorescu (ca şi când, făcând cadou un lucru furat, s-ar spăla infracţiunea), se preface a nu şti că junimiştii mărunţi au crezut în nebunia lui Eminescu doar din cauza lui Maiorescu, care îi atenţiona:

„Prin urmare, să nu vă înşele idealismul. Cum am mai spus, mai stăruie o rămăşiţă patologică” (scrisoare către Emilia, 7 aprilie 1884).

Chiar dacă lui Eminescu nu i-a fost dat să citească asemenea rânduri, oare el nu ştia în ce lume trăieşte? Oare lui îi erau străine toate cele cunoscute de Panu şi de ceilalţi? Oare el nu sesiza dacă şi când „protectorul” se rostea din inimă şi când încerca să-l atragă, *„ca păianjenul prada”*? În loc de răspuns, deşi nu ne plac repetările, preferăm să cităm din Slavici (*Amintiri*) şi să reluăm alături câteva rânduri ale lui Eminescu, aşa cum apar în monografia lui Călinescu:

Slavici: Eminescu *„îi cunoştea pe toţi* (junimiştii – n. ns.), *era dumirit atât asupra păcatelor, cât şi asupra bunelor însuşiri ale fiecăruia dintre dânşii…”*

Eminescu: *„Tot acum pricep de ce Jaques Negruzzi îmi da a-nţelege că d. Maiorescu m-a ajutat mult, făcând să fiu cunoscut, adică un fel de celebritate, pe care eu n-am râvnit-o nicicând, dar mai ales din partea d-lui Maiorescu care s-o fi lăudând cu talentul meu, fără să ştie că mie nu-mi prea place lauda d-sale* ***lipsită de sinceritate****, având tot interesul să câştige cu numele meu un credit moral revistei* ***Convorbiri literare****... Am fost condus, cu toate că aveam dreptul să conduc, fiind superior multor din acel cerc literar...* ***D. Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea*** (subl. ns.)*, dar eu îl priveam în ochi fix, aşa ca să creadă că-l înţeleg, pe când de fapt sburam cu gândul în alte părţi...* ***Din îndemnul lor n-am scris nici un rând*** (subl. ns.)*, nici n-am fost inspirat... Acum, când sunt departe, îmi sună în urechi sfaturile spuse pe un ton dulce, ademenitor, cu scopul de a mă atrage, ca păianjenul prada ; apoi satisfăcut, dacă se poate, prin umilire, iată cine e chemat să stăpânească. Mărire, cât se poate; prin ce mijloace nu-ntreba, sunt mai murdare şi mai negre decât glodul...”*

În contextul prezentat de însuşi Eminescu, ce loc mai putea ocupa Adevărul? Dacă astăzi, când oferim **probe materiale** zdrobitoare, totuşi, mulţi continuă să-l aplaude pe magistru, socotindu-l „protector” al lui Eminescu, ce putea spera acesta să reuşească atunci, în epocă, singur, neavând nici 1 la sută din informaţiile de care dispunem noi şi, în plus, trebuind să se confrunte cu martori mincinoşi? Pe cine ar fi crezut publicul, într-o ipotetică înfruntare? Pe el, „nebunul” abia ieşit din ospiciu, după trei lungi anotimpuri petrecute între

zidurile acestei puşcării medicale, sau pe venerabilul Maiorescu? Presa din epocă apucase să îl jeluiască pentru aşa-zisa lui moarte civilă, dar nici un ziarist nu s-a ostenit să ia o birjă, care să-l ducă până în strada Plantelor 9, pentru a culege personal informaţii, gazetele făcând jocul gangsterilor politici. Chiar admiţând că presa ar fi avut destulă moralitate pentru a-şi recunoaşte greşeala, ca să facă acest pas trebuia convinsă de propria eroare. Cum era să demonstreze Eminescu, *post-factum*, că fusese perfect sănătos, într-o perioadă în care guri spurcate de bani umpluseră târgul cu tot felul de aiureli despre „boala” lui?

În contextul prezentat de însuşi Eminescu, ce loc mai putea ocupa Adevărul? Dacă, repetăm, astăzi oferim **probe materiale** zdrobitoare (de care el nu dispunea spre a dovedi că fusese victima unei conspiraţii), şi, totuşi, mulţi continuă să-l aplaude pe magistru, socotindu-l „protector” al lui Eminescu? Pe cine ar fi crezut publicul, într-o ipotetică înfruntare? Pe el, „nebunul” abia ieşit din ospiciu, după trei lungi anotimpuri petrecute între zidurile acestei puşcării medicale, sau pe venerabilul Maiorescu? Presa din epocă apucase să îl jeluiască pentru aşa-zisa lui moarte civilă, dar nici un ziarist nu s-a ostenit să ia o birjă, care să-l ducă până în strada Plantelor 9, pentru a culege personal informaţii, gazetele făcând jocul gangsterilor politici. Chiar admiţând că presa ar fi avut destulă moralitate pentru a-şi recunoaşte greşeala, ca să facă acest pas trebuia convinsă de propria eroare. Cum era să demonstreze Eminescu, *post-factum*, că fusese perfect sănătos, într-o perioadă în care guri spurcate de bani umpluseră târgul cu tot felul de aiureli despre „boala” lui?

Cât de prompt şi de aspru era sancţionată în epocă orice ieşire din tipar ne-o spune chiar Maiorescu:

„Mi-a furat la Curtea de Apel pălăria, şi am fost silit să mă întorc cu capul gol acasă. Tot oraşul plin [de zvonul] că am [în]nebunit (M-me Zozo Sturdza: «Aş înţelege să fi [în]nebunit Carp, dar M.[aiorescu] nu»” (*Însemnări zilnice*, 17 octombrie 1885).

Cu atât mai uşor lucrul necunoscut sau neînţeles putea deveni expresie a nebuniei. Un astfel de exemplu îl aflăm şi din ziarul *Timpul* (vezi rubrica *„Varietăţi”* a numărului editat în ziua sechestrării lui Eminescu):

*„**Egiptenii şi telefonul**. – Acum în urmă s'a întâmplat un incident dintre cele mai comice într'un stabiliment financiar din Alexandria. Un felah* (ţăran din Siria, Arabia, fosta Palestină şi Egipt – n. ns.) *se afla pentru afaceri la biroul directorului, pe când*

acesta fu chemat la telefonul instalat de curând în acea cameră. Directorul se sculă îndată şi începu convorbirea telefonică. Felahul, pe care acest fenomen cu totul nou pentru el îl făcuse să fie foarte neliniştit, se grăbi să iasă din biurou, spunând tuturor cari ' l întâlniau în calea sa, că directorul şi-a perdut capul şi că a început să vorbească cu zidurile."

Mulţi felahi mai are istoria noastră literară!

Pe lângă cele de mai sus, trebuie ţinut cont şi de faptul că Eminescu ştia bine că politicienii Puterii şi Opoziţiei strângeau rândurile la greu (cel mai notoriu exemplu fiind cel din 11 februarie 1866, când, împreună, l-au silit pe Cuza Vodă să abdice). Şi mai ştia că nu ajunge să spui adevărul, pentru a corecta o nedreptate sau pentru a impune Legea. Bunăoară, el publicase în *Timpul*, la 15 aprilie 1879:

„Atragem atenţiunea tuturor asupra importantei scrisori ce publicăm astăzi, precum şi a documentelor de cea mai mare gravitate cari se cuprind într-însa. Aceste documente sunt legalizate şi ***subscriitorul răspunde de autenticitatea lor****. Încetul cu încetul vălul care-a ascuns criminalele şi întunecoasele procedări ale guvernului roşu se ridică. Faptele vorbesc aşa de tare încât orice comentariu ar fi de prisos.*

În contra convenţiunii de la aprilie, ţăranii români cu carăle şi cu vitele lor au fost transportaţi între cazaci peste Dunăre în toiul iernei pînă la poalele Balcanilor, de unde nu s-au mai întors decât cu braţele. Aceasta s-a făcut, după cum reiese din aceste documente, nu după impunerea unui guvern puternic ca cel rusesc, ci după simpla mijlocirea unui contracciu ovrei. Ce i-a trebuit acestuia pentru a izbuti acolo unde statul major rusesc fusese neputincios? Nimic altceva decât acea cheie de aur care, după Filip al Macedoniei, deschide porţile de fier ale celor mai tari cetăţi. Ministrul care refuzase cu mândrie rechiziţiile de peste Dunăre când i se cereau de capii armatei imperiale se-nchină înaintea ovreiului Warszawsky; dânsul subsemnează fără sfială şi fără mustrare de cuget sentinţa de moarte a agriculturii române şi decretează sărăcia, pe timp îndelungat, a unui întreg popor.

Citească oricine aceste acte cari nu destăinuiesc, se zice, decât o mică parte din jafurile petrecute în acest an de nenorocire, 1877. El va rămânea îngrozit de lăcomia oamenilor de la putere pe care numai un lucru o întrece: îndrăzneala lor."

În ciuda probelor evidente pe care Eminescu le-a oferit când a prezentat celebra *„afacere Warszawsky"*, urmările au fost ca şi nule, marea „victorie" constând în demisia unui director din Ministerul de Interne. Cum ar fi putut el spera să obţină dreptatea de la acelaşi *„guvern roşu"*, ale cărui ticăloşii le prezentase vreme de şase ani publicului, fără ca dezvăluirile lui să aibă vreun efect notabil (inclusiv din cauza conservatorilor, tari şi ei în clanţă, dar deloc dispuşi să meargă până la capăt doar de dragul principiilor cu care, altminteri,

erau mereu pe buze)? Asta ca să nu mai vorbim de faptul că Guvernul a ştiut de manevrele dirijate de Maiorescu, dar s-a prefăcut că nu le vede. În contrapartidă, când Bucureştii au semnat tratatul secret cu Austro-Ungaria (trei-patru luni după sechestrarea lui Eminescu), guvernul plutitor pe Dâmboviţa abandonându-i pe românii din Ardeal, liderii *Junimii*, între care şi Maiorescu, au susţinut poziţia lui Brătianu (şi a regelui Carol I).

Care erau firele subterane atât de trainice, care-i legau pe junimişti de liberali într-o chestiune evident putredă, precum sus invocatul caz Warszawsky? Departe de a epuiza acum chestiunea, amintim că o parte a răspunsului la întrebare o găsim în OPERE, volumul X. Aici, comentariile lui D. Vatamaniuc oferă una dintre explicaţiile de esenţă (sublinierile ne aparţin):

✦ *„A. M. Warszawsky... este* ***cunoscut prin afacerile sale oneroase pe seama statului român****. Făcea parte din acei intermediari între organele administraţiei româneşti şi comandamentele armatei ruseşti care ştiură să tragă profituri din ambele părţi”.*

✦ *„Eminescu insistă asupra afacerii Warshawsky,* ***în care erau implicaţi unii membri ai Partidului Naţional Liberal****. Nu este însă de pierdut din vedere nici faptul că* ***Maiorescu se angajează ca avocat al lui I. A. Warshawsky*** (subl. ns.) *şi este plătit de acesta cu luna (44 I, p. 284, 281, 309, 314).”*

Dată fiind amploarea afacerii, este limpede că plata lui Maiorescu nu s-a redus la doi poli. Fără să-l atace frontal, Eminescu a scris atunci un editorial în care trimiterea la Maiorescu este evidentă. În articol, Eminescu acuză ceea ce el numeşte *„americanism introdus ca sistem în viaţa statului nostru”*, arată că *„civilizaţia şi umanitarismul”* sunt numai *„masca şi pretextul sub cari Apusul se luptă cu toate civilizaţiile rămase îndărăt sau eterogene”*. În această luptă, *„tinerii noştri”*, înghiţind pe nemestecate feluriţi *„autori franceji şi germani”*, nu mai pot fi de folos neamului, deoarece s-au dispensat *„cu desăvârşire de a mai gândi şi ei înşii ceva”*, înlesnind astfel, între altele, şi introducerea *„cu toptanul”* a unor *„legi străine în toată puterea cuvântului”*. Pornind de la experienţele de până atunci, Eminescu aruncă o mare parte din vină asupra acelor *„advocaţi buni, cu darul vorbirii”*, care, *„cu fineţe de distincţiuni juridice”* şi *„cu fraze umanitare”* pot duce la ruină poporul românesc, biruit de *„naţia cosmopolită a d-lui C. A. Rosetti”*.

Încheierea articolului: *„Cine în această privire nu e pentru noi e contra noastră”* explică consemnarea făcută de Maiorescu în jurnal, cam o săptămână mai târziu, la 1 iunie 1879: *„Grea epocă Eminescu. (...) Articol al lui în chestiunea evreiască în contra mea, şi după asta totuşi aceeaşi simpatie pentru*

el, poate mai puternică". (Credem că atunci când invocă *„aceeaşi simpatie pentru el"*, magistrul nu se referă la sine, ci la Mite Kremnitz, pe care cumnatul Titus pare să o fi urmărit pe gaura cheii.

În atare context, care dintre puternicii zilei l-ar fi ajutat pe Eminescu, încercând să impună adevărul, în ipoteza în care acesta l-ar fi rostit cu voce tare?

Şi, totuşi, Eminescu nu a tăcut cu totul. El pare să-şi fi jucat singura carte posibilă în condiţiile date: ştiind – probabil – cum se lăţeşte vorba, a spus cuiva că este *„un om sacrificat"* (*„...şi în adevăr acesta este sentimentul ce pare că-l are despre sine"* – Missir către Maiorescu, 13 mai 1884). O asemenea afirmaţie produce nedumerire şi stârneşte întrebări. Nu avem ştiinţă ca vreun *„amic intim"* să fi încercat să afle ce anume înţelegea Eminescu prin aceste cuvinte, deşi, chiar dacă despre un bolnav s-ar mai putea spune că este *victima* maladiei lui, el nu este şi *sacrificatul* acesteia. De aceea, pare plauzibil ca aceste cuvinte să fi fost rostite cu gândul că, din mulţime, s-o găsi cineva care să aibă urechi de auzit.

Industria de amintiri

Biografii lui Eminescu au folosit personajele din epocă ca pe nişte piese ale unui joc cu cuburi pentru maturi. La birou, în bucătărie, pe bancă în parc sau la baie,* după felurite tabieturi, ei au trudit, încercând să spună în cuvinte cât mai inspirate ceea ce mai spuseseră şi alţii. Din falsul bun-simţ numit laşitate, nu au îndrăznit să privească în mod critic lucrările predecesorilor, actele de eroism cultural, să-i zicem, nedepăşind nivelul unor rutiniere reluări şi adăugiri literaturizate.

Fără a-şi pune prea multe întrebări, biografii lui Eminescu l-au înlocuit pe Creangă cu *„prieteni intimi"*, născuţi ca din neguri, doar după… *„întunecare"*. În şcoli se învaţă de un fericit trio Eminescu – Caragiale – Slavici, dar nu se precizează şi cât de puţin a dăinuit acesta. Afară de Creangă şi (cu unele pauze) de Veronica, a mai avut Eminescu în Iaşi *„prieteni intimi"* autentici? Ne îndoim.

Prietenia nu este ca o conservă – o ai sau nu. Sentimentele, în general, cunosc, poate, cea mai largă paletă de nuanţe, fiecare dintre ele fiind şi **irepetabil**. Dacă nu toţi oamenii sunt prieteni, explicaţia constă (şi) în nepotrivirea dintre aşteptările fiecăruia şi ofertele celorlalţi. Faptul că, la Iaşi, Eminescu era în bune relaţii cu Novleanu, de exemplu, căruia i-a şi scris de la

Liman, nu înseamnă, musai, că acesta îi era **prieten intim**. Că, asemenea majorităţii oamenilor, Eminescu a conversat adesea cu mulţi cunoscuţi şi necunoscuţi, ni se pare mai mult decât plauzibil; că pe unii dintre ei şi i-o fi avut şi la suflet – la fel. (Slavici scrie: *„Îi plăcea fără-ndoială să steie de vorbă cu cei ce îi căutau societatea, fie chiar şi dacă aceştia nu îi erau simpatici, dar cele mai frumoase clipe ale vieţii sale tot numai singur le-a petrecut”*).

Ajutorul financiar pe care cineva îl acordă altcuiva nu probează neapărat prietenie între respectivii, căci, de-ar fi aşa, ar însemna că fiecare dintre cei care au răspuns cu un bănuţ listelor de subscripţie lansate în numele lui Eminescu ar fi îndreptăţit să afirme că i-ar fi fost prieten, când, de fapt, fuseseră doar **prietenoşi** (adică normali). Toţi oamenii normali sunt amabili şi săritori, dar asta nu îi tranformă în prieteni, ci în fiinţe sociabile – deci, în **potenţiali** prieteni. Ideile sau principiile comune pot face agreabilă o conversaţie (vezi grupurile din Cişmigiu), dar, singure, nu sunt temelie serioasă pentru o prietenie, deşi convergenţa gândirilor pare o punte serioasă şi trainică. În relaţiile interumane, nu funcţionează legi matematice, de tipul dacă A este egal cu B şi cu C, atunci B şi C sunt egali, la rândul lor. În mod obişnuit, mai mulţi maturi constituie un nucleu rezistent numai cu condiţia ca ei să aibă nu atât idei, cât **interese** comune. Numai că relaţia născută din interes are la bază raţiunea, nu sentimentul, motiv pentru care nu poate fi substituită prieteniei. De aceea, a vorbi de grupuri de prieteni pare cu atât mai impropriu, cu cât numărul membrilor acestora este mai mare. Nu se spune chiar degeaba că, pe măsură ce un om are mai mulţi prieteni, el este mai singur.

Născută din necesităţi sufleteşti, prietenia se clădeşte cu încetul şi fără premeditare (cea spontană fiind, asemenea dragostei la prima vedere, extrem de rară). Ea este direct proporţională cu **increderea** pe care două persoane şi-o acordă reciproc şi, pe măsură ce creşte această încredere, se întăreşte şi **sentimentul**, fără de care prietenia rămâne simplă simpatie. În general, doi prieteni discută cam despre orice subiect, fără a se feri unul de altul, relatându-şi lucruri pe care nu le-ar spune altora, oricât de deschişi ar fi aceştia. Prietenii intimi sunt aceia care, cu excepţia unor detalii a căror transmitere este stopată de pudicitatea înnăscută sau de mecanismele interioare de fină autoprotecţie, nu îşi ascund nimic din calcul. Ştim toţi că au existat, există şi vor exista oameni cărora ajunge să le dai „bună ziua”, pentru ca, de le va fi necesar, mâine să spună altora că ţi-ar fi buni prieteni. Aproape în totalitate, **amintitorii** de Eminescu relatează fapte mărunte, care nu demonstrează deloc că vreunul din ei ar fi fost măcar prieten cu Eminescu, necum unul intim.

Pe lângă Veronica (un capitol distinct din multe puncte de vedere), există alte trei excepţii: Slavici, Caragiale şi Creangă. Primilor doi, în momente istorice diferite, Eminescu pare să le fi spus unele lucruri de natură personală. Prietenia lui cu Slavici fusese însă zdruncinată încă dinainte de 28 iunie 1883 (în acest sens, rămâne elocventă consemnarea prin care Eminescu îşi propune să-l părăsească brusc pe „Ieni", fără să-l anunţe, mutându-se la altă gazdă) şi s-a rupt pentru totdeauna după sechestrarea la Şuţu. Relaţia cu „Iancu", după o scurtă perioadă de mare apropiere, a traversat momente deosebit de grele, nefiind clar când şi de ce s-au împăcat ori pentru câtă vreme. În orice caz, atunci când Eminescu se stinsese, Caragiale şi-a riscat propria poziţie pentru a-i apăra opera şi, implicit, personalitatea. E drept că nu a mers până la capăt, dar cât a făcut a fost suficient pentru a atenţiona posteritatea, dacă aceasta ar fi avut urechi de auzit (de pildă: *„...inexactităţile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe socoteala lui mă revoltă tot atât cât mă revoltă şi scandalul cu portretele şi busturile puse fără sfioală în circulaţie ca fiind ale lui..."* – *Două note*, 1892).

Apărut mai târziu în destinul lui Eminescu, Creangă pare să fi fost unicul şi constantul lui prieten adevărat, relaţia lor necunoscând întreruperi. I-au unit idealurile? Au semănat mai mult la fire? Să fi contat modestia lui Creangă? Să fi descoperit că se completează şi susţin reciproc, *bădia Mihai* fiind pentru Creangă puntea spre oceanele astrale, Eminescu având în Creangă temeinic şi liniştit reazem terestru? Cine să mai ştie?

Cu excepţia câtorva epistole în care alţii îl invocă în treacăt, numele lui Eminescu apare extrem de rar în uriaşa masă a corespondenţei celor printre care a trăit. Spre compensare, stingerea lui va fi startul unei tragice curse, în care mulţi vor asuda scriind despre el. Când vorbim de amintirile despre Eminescu, plecăm de la faptul că acestea se pot împărţi în trei categorii, în funcţie de perioada la care se referă: copilăria, studenţia sau intervalul 1874 – 1889. Printre relatările despre primele două perioade, s-a mai strecurat şi câte-o aberaţie. De exemplu, în monografia lui Călinescu citim şi asemenea bazaconii:

„În privinţa asta, rudele sau câte un om bătrân îşi amintesc pozne ciudate, greu de crezut. Eminescu, fiind de şase ani, ar fi prins şi tăiat un cârd de gâşte din curtea lui Balş Dumbrăveanu, făcându-l purcoi în mijlocul ogrăzii..."

Sărmanele gâşte! Mai lipsea să se spună că Eminescu, pe atunci nu cu mult mai înalt decât ele, le-ar fi băut sângele, din pocale de argint, în cadrul

unui ritual satanic! Dar, în ciuda unor asemenea aiurări (cu pozne atât de ciudate, încât autorul însuşi trebuie să se căznească spre a-şi crede scornirea), amintirile despre copilul şi studentul Eminescu se numără, la o primă vedere, printre cele mai lapidare şi cumpănite. Eminescu însuşi n-a bătut niciodată toba despre trecutul lui. Aşa se face că informaţiile certe deţinute de Negruzzi *„despre întâile tinereţe ale lui Eminescu”* încap într-o jumătate de pagină şi nu conţin nimic care să atragă atenţia.

Un mare neajuns îl provoacă existenţa câtorva condeie care, vrând să acopere mari pete albe din viaţa lui Eminescu, se dovedesc incontrolabil de imaginative, refuzând să se resemneze cu ideea că dacă Eminescu nu a vrut să se ştie chiar tot ce a făcut el în cutare sau cutare perioadă, cu nici un chip nu vor descoperi dumnealor adevărul ascuns de el. Se pare însă că, undeva, dincolo de aceşti rebusişti de destine, există interesul de a (re)crea greşita impresie că despre Eminescu s-ar şti absolut totul, blocând în mod deliberat şi abuziv cercetările altora. De pildă, Theodor Vârgolici îi povesteşte lui I. Oprişan următoarele:

„– Zece ani am fost secretar de redacţie şi făceam revista numai cu profesorul Călinescu. Ce dicta el, aia era… Era alergătură, corectură, adunarea materialului. Sigur că am avut şi atunci probleme cu dumnealui…

– Spuneţi, dacă tot aţi evocat acest moment!

*– Da, de exemplu, eu strângeam materialele şi îi prezentam sumarul. La un moment dat, vede în sumar un articol despre Eminescu şi… cutare. «**Ce, există cineva în ţara românească care să se mai ocupe de Eminescu?** Scoate articolul din revistă!» Am încremenit”* (subl. ns.).

Şi dacă, în cazul relatat, textul a trecut totuşi, printr-o mică viclenie a lui Th. Vârgolici, situaţia în sine rămâne relevantă privitor la politica (mai nouă sau mai veche, culturală ori ba) dusă la nivel înalt faţă de **patriomoniul Eminescu**, pe care numai ea l-a transformat în **cazul Eminescu**.

Să ne întoarcem la memorialişti. În general, autorii care îl prezintă pe elevul sau pe studentul Eminescu nu îl smulg pe acesta din mediul vârstei respective pentru a-l pune, ca să ne treacă vremea, sub microscopul curioşilor. În schimb, îndeosebi în relatările privind fapte (reale sau nu) petrecute ulterior venirii lui la *Timpul*, Eminescu apare aproape mereu singur – un soi de exponat exotic, analizat şi pe faţă şi pe dos, de ochi vigilenţi şi competenţe pe măsură. Cât timp a fost în viaţă, ceilalţi nu au îndrăznit să scrie chiar orice despre el (a încercat doar C. Mille, dar a fost pus imediat la punct de Eminescu, prin

scrisoarea trimisă de la Mănăstirea Neamţului, şi nu de la ospiciul din apropiere, unde au încercat să-l „cazeze" biografii nevolnici).

După moarte însă, experţii din stirpea lui Matache Literatul au putut măcelări în linişte şi pe bani frumuşei. Întâi au separat **omul** de **opera** lui şi **gazetarul** de **poet**. Apoi din **om** au făcut **ne-om**, punându-i în cârcă ce le-a trăznit prin minte şi neluând în seamă afirmaţiile lui, decât dacă, putându-le răstălmăci, le-au fost trebuitoare. L-au judecat şi răs-judecat, fără a-l asculta vreodată, ca şi când Eminescu-**cetăţeanul** ar fi fost un concept sau o existenţă virtuală, nu o fiinţă vie, cu obligaţii, dar şi cu drepturi. Nu s-a rostit nici un cuvânt privind brutala lui eliminare din publicistică ori despre frauduloasa însuşire de către Maiorescu a tuturor bunurilor lui de preţ (manuscrise, bibliotecă şi corespondenţă), ca şi cum toate acestea n-ar fi existat vreodată (*Istoria literaturii* lui Călinescu, carte groasă ca omătul din 1953, nu aminteşte nici în treacăt că Eminescu a profesat jurnalistica – şi faptul nu supără pe nimeni).

În pofida unor aparenţe, de-a lungul timpului, **opera** n-a avut nici ea o soartă mai bună. Tranşată în câteva părţi mai mari, din care cele mai multe au fost făcute uitate, unele pe considerentul viclean că n-ar fi briliante îndeajuns şlefuite (nimeni nu arată însă spre Maiorescu, cel care în mod deliberat l-a împiedicat să-şi cizeleze lucrările, sechestrându-i-le), iar altele au fost declarate chiar periculoase pentru cititor şi, prin urmare, făţiş interzise sau doar ascunse ochiului public, care nici nu le bănuia existenţa. Cât priveşte corespondenţa privată, în cea mai mare parte, aceasta a dispărut, pur şi simplu. În locul ei, cei interesaţi au decupat cu profesionalism pasaje convenabile din scrisorile în care alţii se refereau la Eminescu.

Când foarfecile croitorilor de destine şi de istorie au fost lăsate niţel să se mai răcească, principale rămăşiţe ale travaliului lor rămăseseră versurile (rezumate – coincidenţă! – la cele cuprinse în ultima variantă a aşa-numitei *„ediţii Maiorescu"*) şi zisa nebunie, condimentate cu câteva mărunţişuri melodramatice. Şi, pentru că nu se mai putea spune chiar că Eminescu n-a existat, publicului i-a fost dezvelită o statuie pe care scrie *„poet naţional"*. De atunci, la umbra bronzului ei mort fojgăie specialişti dotaţi de natură cu antene de detectare şi măsurare a fiorului artistic din cuvântul scris, asudând din greu în complicate lucrări de decriptare, convinşi, pesemne, că fără ei Eminescu n-ar fi pe înţelesul oricui. Dar deceniile se scurg şi şantierul se tot lăţeşte fără a aduce ceva nou. Promovând o instinctivă şi tragi-comică *political correctness* autohtonă, inginerii de metafore care s-au ocupat în mod... adecvat

de opera lui au devenit la fel de notorii ca el – ba unii dintre ei chiar şi mai importanţi, de vreme ce în şcoli câştigi mai mult memorând viziunile lor, decât dacă l-ai citi pe Eminescu însuşi.

Sigur că oricine este îndreptăţit să aibă şi să-şi exprime opinia critică. De vreun veac şi jumătate, numărul indivizilor care îşi fac o profesie din a jongla cu cioburi din operele altora, dând cu îndrăzneală note unor creaţii pe care ei pot să le admire şi, în cel mai bun caz, să le priceapă, dar în nici un caz să le producă, este în continuă creştere. Laşitatea, oportunismul şi sistemul de recompense i-a strâns pe unii dintre ei într-un corp rezistent ca structurile Mafiei, o gânganie socială cu tendinţe monopoliste. Oricât l-ai compătimi pentru infirmităţile lui, agresivitatea, nesaţiul şi trufia acestui zgomotos şi mereu flămând purice şchiop rămâne o permanentă provocare pentru spiritul de legitimă apărare.

Indiferent sub ce regim politic s-au exprimat, criticii şi biografii lui Eminescu s-au prefăcut a nu observa că nici un contemporan al acestuia nu se referă la impactul articolelor publicate de el în *Timpul*, deşi colecţia ziarului guvernamental (*Românul*), prin frecvenţa cu care citează din aceste texte, stă dovadă indubitabilă a importanţei pe care le-o acorda Puterea. Chiar şi Negruzzi recunoaşte: *„…presa sa violentă dar puternică din «Timpul» făcea numele său cunoscut şi lumii politice”* (*Convorbiri literare*, 1 iulie 1889). Mai mult, în *Amintiri din „Junimea”* , Negruzzi precizează:

> *„Câte odată, când îl apuca indignarea, el scrià câte unul din acele articule polemice violente pe care le admirau nu numai partisanii, dar chiar şi adversarii săi şi mai ales C. A. Rosetti, şeful partidului de la putere.* ***Ştiu de la intimi de-ai lui Rosetti că acesta în momentul când îi soseau gazetele, luà totdeauna întâi «Timpul» în mână şi citea articulele lui Eminescu de la un capăt la altul****, declarând despre poetul nostru că are cea dintâi pană de jurnalist în România, deşi era cel mai înverşunat duşman al său”* (subl. ns.).

În ipoteza în care, aşa cum afirmă astăzi unii, Eminescu ar fi fost pueril în chestiunile de ordin economic şi politic, ce-ar mai fi de spus despre cei care îi acordau atâta atenţie? Deci, departe de a fi mai breji, Rosetti, Brătienii şi cu, atât mai mult, conservatorii şi junimiştii, pe care liberalii i-au ţinut mult timp în frâu, erau cel puţin la fel de... infantili în politică?

Dacă Eminescu ar fi fost poet-şi-nimic-mai-mult, cum din 1876 a scris aproape zilnic în gazetă, „aiurelile” lui trebuiau să fie stivă, neştiind pe care s-o alegi mai întâi. Cu toate acestea, nici unul dintre denigratorii lui nu îşi

susţine afirmaţiile cu probe, de parcă istoria literară ar funcţiona ca o reţea de informatori, pe care nimeni nu-i obligă să-şi dovedească spusele din rapoarte. Uşurinţa cu care asemenea modeşti berbeci fără coarne judecă fără apel opera jurnalistică eminesciană nu constituie doar o ridicolă pretenţie că ar fi mai pricepuţi decât un biet *„idealist*", ci şi o dovadă că nu au citit decât parţial şi superficial texte pe care le ignoră cu atâta dezinvoltură. De ce? Poate şi pentru că:

„Prăsirea culturei intelectuale însă prin cei culţi se întâmplă întotdeauna într-o măsură numai mică şi adesea într-un mod întors, dacă nu s-asociază ştiinţa. ***Unde numai cei culţi singuri vor să producă şi să prăsească fie-n educaţiunea copiilor ori în influenţa literară asupra publicului, acolo semidoctismul şi secăciunea (fraza goală) e aproape****; orice răsad al culturei trebuie să pornească însăşi de la ştiinţă; nu se poate semăna făină ci numai grâu din care se face făina."* (Eminescu, manuscrisul 2258, fila 182)

Orbul criticii

Un lucru pe care n-au vrut să-l sesizeze nici criticii, nici biografii lui Eminescu este faptul că în vasta corespondenţă existentă încă numele acestuia apare doar într-un număr extrem de mic de scrisori, *„prietenii intimi"* şi „amicii" părând să fie doar accidental interesaţi de soarta lui.

În perioada 1874–1877, nici cei mai prolifici autori de amintiri nu par să-l fi întâlnit pe Eminescu altfel decât întâmplător şi fără a provoca efuziuni. De altfel, dacă ne gândim bine, nici nu prea aveau când: câtă vreme a fost directorul Bibliotecii, Eminescu a muncit pentru organizarea acesteia, pe urmă a fost revizor şcolar peste două judeţe (iar rapoartele către Minister arată limpede ce volum mare de muncă desfăşura), după care, scurt timp, a fost redactorul *Curierului de Iaşi*. Şi dacă aceste argumente pot fi socotite discutabile, corespondenţa lui în perioada 1877 – 1883 convinge că, afară de Creangă şi de Veronica (aflaţi în relaţii strânse), nimeni altcineva din Iaşi nu se topea de dorul lui şi că, la rându-i, nu ducea decât lipsa celor doi. Dar ieşenii nu au fost o excepţie. Aşa cum ei nu i-au scris lui Eminescu pe când acesta se găsea la Bucureşti, nici puzderia de „amici" din Capitală nu i-a scris atunci când s-a găsit cu „domiciliu forţat" la Iaşi.

„A-ţi spune pe larg cîte împrejurări contribuie a-mi face Iaşii nesuferiţi ar însemna a scrie volume; destul că-i Krähwinkel, unde toată lumea se ocupă de un om, oricât de

călugăr ar fi, oricum mi-ar semăna mie", îi scrie Eminescu lui Slavici, la 12 octombrie 1877, cu câteva zile înainte să plece spre Bucureşti.

Trei ani mai târziu, *„dulcele târg al Ieşilor"* pare a se fi schimbat şi pentru Creangă, care se va tângui într-o epistolă trimisă lui Eminescu: *„Vino, frate Mihai, vino, că fără tine sunt străin"* (decembrie 1880).

Triste şi grele cuvinte, dar, spune involuntar Călinescu, pline de adevăr:

„Războiul (din 1877 – n. ns.) *întărise familia domnitoare şi arătase tuturor că adevărata viaţă e la Bucureşti. Scârbit de intrigile ieşene, Maiorescu se mutase în capitală* (magistrul a părăsit definitiv Iaşii în 1874, an în care, la 7 aprilie, a fost numit ministru al Cultelor – n. ns.)*, şi odată cu el şi «Junimea», ceea ce rămăsese la Iaşi nemaiavând importanţa de altădată."*

Junimiştii rămaşi la Iaşi erau, aşadar, un fel de musculiţe ale organizaţiei, a căror importanţă nu se datorase niciodată valorii reale a fiecăruia dintre ei, ci simplei prezenţe a omnipotentului avocat cu rol de bec? *„Cum s' o stinge, totul piere ca o umbră 'n întuneric"*? Oare până la venirea lui Maiorescu în Iaşi, acesta fusese un târguşor prizărit, nu capitala Moldovei? Oare Maiorescu a fost chiar singura persoană luminată, care, prin venirea sau prin plecarea sa, dădea sau ştergea importanţa unui oraş de talia Iaşilor?

După întoarcerea de la Döbling, problema *„prietenilor intimi"* ieşeni nu se mai pune nici atât. Cine nu-i fusese prieten înainte de 1877, cu atât mai puţin îi putea deveni acum deosebit de apropiat (între altele, şi pentru că o prudenţă firească îl făcea pe Eminescu să fie şi mai reţinut în relaţiile cu ceilalţi).

Cu toate acestea, oglinzile istoriei literare ne arată o imagine răsturnată. Dacă ne-am lua după memorialişti şi biografi, ar trebui să concluzionăm că, în cea de-a doua perioadă ieşeană, Creangă ar fi lipsit complet din viaţa lui Eminescu (asemenea Veronicăi). O dată cu eliminarea lui Eminescu din viaţa publică, Creangă pare şi el a fi ca şi mort. Vieţile celor doi prieteni au fost subiectul mai multor monografii, dar autorii acestora i-au privit izolat, mărginindu-se să afirme că au fost uniţi sufleteşte şi că între ei nu mai încăpea un al treilea. Din întreaga lor corespondenţă, toţi fructifică puţinele scrisori care-au scăpat până la noi (trei ale lui Creangă şi una a lui Eminescu), mulţi scăpărând metafore şi devenind filozofi când invocă modul de adresare folosit de Creangă – *Bădie Mihai...* Pe nimeni nu pare să intereseze cum şi la cine au ajuns celelalte epistole, după cum pe nimeni nu interesează ce s-a ales de bunurile şi înscrisurile lui Eminescu după ultima lui sechestrare, căci de-ar interesa, pe lângă sentinţe, ar formula şi întrebări.

Un manuscris care dă frisoane

În 1988, Constantin Th. Botez şi Adrian N. Pricop au publicat la Editura *Litera* cartea intitulată *Bolta rece*. Piesa de bază a lucrării o constituie *„un manuscris inedit despre Bolta rece”* , pe care autorii îl prezintă astfel:

„Fondul documentar al Muzeului de literatură a Moldovei s-a îmbogăţit recent cu un manuscris inedit.

El conţine 225 de pagini scrise cu creionul, dar fără a purta semnătura autorului. Din analiza făcută asupra textului şi în urma consultării profesorului universitar, Dr. Augustin Z. N. Pop, se pare că autorul ar putea fi Constantin Meissner (1854 – 1942), unul dintre membrii activi ai Junimii.

Mulţumind şi pe această cale directorului Muzeului, prof. Constantin Parascan, pentru bunăvoinţa de a ne semnala şi încredinţa spre studiu amintitul manuscris – transcriem în continuare conţinutul acestuia, păstrând cât mai fidel formula de redactare autentică cu excepţia câtorva mici intervenţii, marcate prin [], impuse de redactarea unor norme gramaticale elementare.”

Urmează transcrierea manuscrisului, care se referă la *Junimea* din Iaşi – personaje, obiceiuri, întâmplări amuzante şi altele asemenea, majoritatea celor relatate petrecându-se în crâşma *Bolta Rece*, prezentată ca adevărată sală de şedinţe a *Junimii*. Detaliu important, nu este vorba de nişte simple însemnări, ci de un text redactat astfel încât mâine să fie dat la tipar. Se pare că un element neprăvăzut l-a obligat pe autor să se abţină de la publicarea unor amintiri (?) care nu converg peste tot cu marea masă a „memoriilor” privindu-i, îndeosebi, pe Eminescu şi *Junimea* şi care, în măsura în care sunt reale, rămân cel puţin interesante.

Nu vom insista acum asupra acestui document, pe care îl inserăm nu ca pe un argument cert, ci ca pe unul posibil, urmând să analizăm altă dată, pe îndelete, manuscrisul din care a fost desprins. O foarte sumară documentare ne-a convins că informaţiile cuprinse în acest document sunt contestate aproape cu furie de unii contemporani, însă fără probe serioase. Pur şi simplu, nu place ce scrie în el.

Ultimul capitol (al XVI-lea), este intitulat *Condica de prezenţă* şi se încheie cu un set de cinci scrisori, grupate sub genericul: *„Spiritualitate şi umor”*, fiind alese doar pentru că expeditorii lor invocă în text *Bolta Rece*. Penultima dintre ele, aflată între o epistolă a lui Maiorescu şi alta a lui Pogor, sună astfel:

„Frate Ionică,

Chelbosului tichie de mărgăritanr îi trebue. Aşa se întâmplă şi cu mine. Boerii au hotărât să mă trimeată la Iaşi ca să-i reprezint la Serbările inaugurărei statuie[i] lui Ştefan cel Mare. Altfel nu puteam să scap de salahoria gazetărească. Numai când mă gândesc la tine, la belferii dela Bolta Rece, simt că numai sunt singur pe lume, că odată şi odată voi avea parte şi de bucuria adevăratei prietenii. Cucoana Tinca, cred că nu se va supăra aflând că pentru două, trei zile, te voi răpi Sultanule din seraiul tău plin de mâţe şi vom porni colindul prin Iaşul îndătinat: cu crâşme şi crâşmuliţe, cu grădini şi grădiniţe, cu cotloane cu obloane şi sprijiniţi pe «Boltă» stinchiul nostru de altădată, măreţ numai prin Cotnarul cel vechiu dătător de inspiraţii, vom încheia astfel revederea noastră. Pregăteşte-te părinţele, că împărtăşania o vom lua împreună, pentru izbăvirea şi ertarea păcatelor ce le-am făcut şi le vom face!

Mihai”

Repetăm: nu putem spune cu precizie dacă acest text a fost transcris după o epistolă scrisă de Eminescu sau dacă este o făcătură. Cert este că, pe de o parte, tonul ei vesel contrastează frapant cu afirmaţiile făcute de Slavici într-una din contradictoriile – dar des folositele – lui variante, dovedită ca fiind, în cel mai bun caz, nepermis de mult exagerată:

„În timpul acesta a scris ***Doina****, anume pentru inaugurarea statuei lui Ştefan cel Mare, la care a şi asistat în o stare sufletească care a pus pe mulţi pe gânduri”.*

Divergente faţă de spusele lui Slavici, amintirile lui Negruzzi, scrise imediat după moartea lui Eminescu (vezi *Convorbiri literare*, 1 iulie 1889) nu întăresc explicit informaţiile din epistola de mai sus (nici nu prea aveau cum), dar nici nu le contrazic:

„La 5 Iunie 1883 se făcu în Iaşi cu mare pompă inaugurarea statuei lui Ştefan Cel Mare. Suveranul, toate autoritaţile statului, corpurile legiuitoare şi un public foarte numeros se adunară în Iaşi din toate părţile ţării şi chiar din provinciile române ale impe-riilor invecinate. Profitând de împrejurarea că un mare număr de membri vechi ai societăţii literare, printre care şi Eminescu, se găsea cu acea ocasiune în Iaşi, «Junimea» ţinu o mare întrunire.

În acea sară Eminescu ne ceti cunoscuta sa ***Doină populară*** *scrisă cu ocasiunea serbării şi care începe cu cuvintele:*

De la Nistru păn la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s'a
Că nu mai poate străbate
Deatâta străinătate
…………………………………

să gândească a vor) - Titu .

Scrisoarea IV

(Eminescu către Creangă)

Frate Ionică, - Chelbosului tichie de mărgăritar

Şi sfârşeşte în modul următor:

Ştefane, Măria Ta
Tu la Putna nu mai sta
Las' Archimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija sfinţilor
În seama părinţilor ;
Clopotele să le tragă
Zioa 'ntreagă, noaptea 'ntreagă
Doar s'a 'ndura Dumnezeu
Ca să-ţi mântui neamul tău.
Tu te 'nalţă din mormânt
Să te-aud din corn sunând
Şi Moldova adunând !
De-i suna din corn odată
Ai s'aduni Moldova toată.
De-i suna de două ori
Îţi vin codri 'n ajutor;
De-i suna a treia oară
Toţi duşmanii or să peară
Din hotare în hotare.
Îndrăgi-i-ar ciorile
Şi spânzurătorile !

Efectul acestor versuri pesimiste care contrastau aşa de mult cu toate celelalte ode ce se compusese cu ocasiunea acelei strălucite serbări, fu adânc, indescriptibil. ***Încontra obiceiului*** *«Junimii», căreia nu-i plăcea să-şi manifeste entusiasmul,* ***pentru întâia dată de 20 de ani*** *de când exista societatea,* ***un tunet de aplausuri isbucni la sfârşitul cetirii şi mai mulţi dintre numeroşii membri presenţi, îmbrăţişară pe poet****.*

Această cetire a fost cea de pe urma a lui Eminescu, căci încă în acea lună, la întoarcerea sa în Bucureşti, boala se declară grozavă, aşa încât prin o colectă făcută de prietenii poetului după iniţiativa d-lui T. Maiorescu, el a putut fi trimis la Viena într' un institut cunoscut de boale mentale."

Negruzzi este foarte limpede: *„**la întoarcerea sa în Bucureşti**, boala se declară grozavă"* (subl. ns.), fără ca ea să fi alarmat pe cineva cu ocazia serbării de la Iaşi. Am citat amplu din necrologul lui Eminescu, din cauză că în acest text abaterile de la adevăr sunt ceva mai mici. Şi asta, nu doar pentru că memoria faptelor era mai proaspătă, ci şi pentru că a fost scris pe când mai trăiau Harieta, Veronica şi Creangă, care, exceptând „nebunia", puteau să reacţioneze

imprevizibil la eventuale minciuni lansate prin presă. În nici şase luni, însă, au murit toţi!

Să nu fi cunoscut Slavici cum se petrecuseră lucrurile la *Junimea* din Iaşi, când Eminescu citise *Doina*? Ne-ar veni greu să credem una ca asta, atâta vreme cât ştim că el era printre oamenii cei mai bine văzuţi şi informaţi. Şi nu mai credem deloc o asemenea scuză, când ştim că faptul a fost făcut public şi pe alte canale, afară de *Convorbiri literare*, fiind, deci, notoriu măcar în lumea presei. Bunăoară, tot în 1889, în *Fântâna Blanduziei* citim, referitor la prima lectură a *Doinei*, la Iaşi: *„Această poesie când a fost citită în societatea «Junimea» a produs adevărate tunete de aplause şi o mare mulţime dintre membrii se grăbiră să felicite pe poet"*.

Spuneam mai sus că rândurile lui Negruzzi ar contrazice afirmaţia lui Slavici, potrivit căreia, la serbarea de la Iaşi, Eminescu s-ar fi aflat într-o *„stare sufletească care a pus pe mulţi pe gânduri"*. Şi, totuşi, dacă reflectăm mai adânc, recitind *Doina* (decenii întregi eliminată din opera eminesciană, împreună cu textele din *Timpul*), este foarte posibil ca Slavici să fi avut dreptate. Depinde însă **pe cine** şi **în ce sens** a pus Eminescu atunci pe gânduri… Cert este că respectivii n-au rămas mult aşa, trecând rapid la acţiune hotărâtă.

Cuvântul, ca o cărămidă: zideşte sau ucide

Întrucât urmează să ne referim şi la povestea cu arestarea lui Eminescu în Iaşi (noiembrie 1886), spre a nu fi acuzaţi de părtinire vom începe printr-o evocare documentară, cuprinzând fragmente din scrisoarea lui M. Pompiliu către Maiorescu (14 mai 1886) şi relatări semnate de feluriţi „memorialişti", privind perioada anterioară acestei arestări. Subliniem că, în afară de un potop de „rememorări" cel puţin discutabile, în desişul cărora cu greu se poate găsi calea spre adevăr, nu am găsit **nici un document oficial care fie să susţină vreuna dintre afirmaţiile care urmează**, fie să constate fapte necunoscute până acum şi aflate în contradicţie cu Legea sau cu normalitatea. Altfel spus, este vorba de afirmaţii incontrolabile, făcute public fie după moartea lui Eminescu, fie pe la spatele acestuia, astfel încât el nu a avut niciodată ocazia să explice sau să respingă cele ce i se puneau în seamă. De altfel, în marea masă de „amintiri" şi zvonuri care privesc destinul lui Eminescu, unele sunt dovedite a fi pure invenţii. Acest amalgam a fost însă iresponsabil folosit drept sursă de inspiraţie pentru colportori, cum ar fi State Dragomir şi aşa-zişi biografi ai lui Eminescu.

Miron POMPILIU

„De un timp în coace, deşi nu mai prăpădeşte nopţile pe la cafenelele chantante, deşi nu-l stăpâneşte patima băuturii ca mai înainte, dar a contractat alte apucături nu mai puţin înjositoare. Aşa de pildă cere cu stăruinţă parale nu numai de la prieteni, dar şi de la persoane pe cari le-a văzut odată sau de două ori, mai departe, ca un om care ş' a perdut bunul simţ şi buna cuviinţă ce se cere de la fie-care între oameni, pe uliţele pe unde trece, loveşte cu băţul în zaplazuri şi ziduri. Mai zilele trecute, spărgând nişte oale de pe un zid, feciorii de la casă dimpreună cu un sergent l-au dus la ***comisie****, de unde se înţelege, recunoscându' se cine e, i s' a dat îndată drumul. Într' o sară fiind la teatru în parter, după un interval de timp, s' a culcat pe bancă, spre cea mai mare surprindere a publicului.*

De asemenea nu mai ştie nimic de respect şi de ruşine. Damele i-au luat frica, în cât de departe îl încunjură, când îl văd pe stradă, căci nu mai e chip să treacă în linişte şi nesupărate de dânsul."

Aşadar, dacă ar fi să ne luăm după Pompiliu, atunci când Eminescu ar fi scăpat de, zice el, *„patima băuturii"* şi când ar fi renunţat la plăcerile oferite de *„cafenelele chantante"*, brusc, ar fi contractat noi vicii, *„cu nimic mai înjositoare"*? Altfel spus, pe trezie făcea mai multe rele decât atunci când avea *„patima băuturii"* şi a... cafenelei?

Cerea bani… Pompiliu, care mărturiseşte că Eminescu *„se face de pe zi ce merge mai nesuferit"* (la sosirea în Iaşi îi fusese *„simpatic"*, deoarece era *„melancolic, dezgustat şi vecinic tânguitor"*), ne propune un lucru interesant: să credem că, atunci când era aburit de alcool, Eminescu avea mai multă pudoare decât în restul timpului. Ce-o fi asta: sublimă naivitate sau tupeu? Minciuna cu banii constituie un capitol care trebuie abordat separat şi cu mare acribie, pentru că, aşa cum am arătat şi aşa cum se va vedea şi în pagini viitoare, măsura şi modul în care Eminescu a fost ajutat de antrepriza zisă *Junimea* sunt pline de surprize.

Natura informaţiilor din scrisoarea lui M. Pompiliu chiar putea justifica închiderea lui Eminescu în balamuc, cum cerea distinsul, dar cam speriosul „amic"? Să le luăm pe rând.

1) A spart *„nişte oale de pe un zid"*. Nu contestăm posibilitatea, dar ne miră faptul că, urmare a acestui gest, Eminescu a ajuns *„la comisie"*, însă nu i s-a cerut să plătească nici un ban, deşi prompta intervenţie a *„feciorilor de la casă"* şi a sergentului a fost determinată **numai de paguba materială**, care, voluntar ori ba produsă, trebuia acoperită. Prezenţa *„feciorilor"* ne face să bănuim că păgubaşul nu era un biet sărac – care nu şi-ar fi ţinut oalele *„pe un*

zid", inclusiv din motivul că, de-ar fi fost sărac, nu avea acel zid. Iar dacă proprietarul era o persoană avută, apariţia şi intervenţia sergentului, precum şi gravitatea reală a faptei imputate lui Eminescu devin detalii de care nu se poate face abstracţie. Nu vrem să spunem că toţi oamenii bogaţi sunt influenţi şi se folosesc în mod ticălos de acest atu. Eminescu reprezintă însă un caz aparte, în care această ipoteză nu poate fi trecută cu vederea. Eminescu nu se afla la Iaşi pentru că aşa dorea (*„În Iaşi am stat trei zile, pe care le-am petrecut mai mult cu Eminescu. – L'am găsit mult mai bine. – Ar vrea să vie în Bucureşti"*. – Vlahuţă către Maiorescu, 27 decembrie 1884) şi ne îndoim că el, care – ni se spune de alţii – ar fi ajuns la ospiciu purtând haine ponosite, avea prieteni în pătura bogată a oraşului.

(Mai târziu, binevoitorul Călinescu va „studia" atent chestiunea, ajungând pe căi ştiinţifice la concluzia că oalele cu pricina nu erau strict oale, ci doar rude mai mici cu acestea, iar gardul nu era din zid, cum se crezuse prosteşte vreo juma' de secol, ci avea *„pari"*, precizia matematică a *„divinului"* identificând fără dubii victimele şi născând personal păgubaşa: „*ulcelele înşirate de o bătrână pe parii unui gard"* – deci, în mod cert, bâta mânuită de Eminescu nu a mai lăsat nici una întreagă. Să nu-ţi imaginezi instantaneu o *bătrânică* simpatică, dar necăjită, eventual infirmă, care aşeza vasele în ţepuşele unor pari special comandaţi, pentru că n-avea parale nici de-un suport omenesc, pe care să le pună la uscat? Să nu-l distrugi pe criminalul care, doar ca să se distreze, o lasă şi fără puţinul pe care-l avea?)

Pompiliu nu spune nimic despre contextul în care ar fi avut loc incidentul (fraza anterioară din epistola lui se încheie cu informaţia: „*...pe uliţele pe unde trece, loveşte cu băţul în zaplazuri şi ziduri"* – care băţ?). Cât priveşte eliberarea de la *„comisie"*, Pompiliu explică: „*...recunoscându'se cine e, i s'a dat îndată drumul"*. Ambiguitatea prezentării este de natură să lase loc speculaţiei că Poliţia nu l-ar fi reţinut, deoarece l-ar fi ştiut alienat, nicidecum, bunăoară, datorită respectului care îi era purtat sau modului în care Eminescu şi-ar fi susţinut cauza. Atare insinuare are forţă doar pentru cel în mintea căruia este deja sădită şi bine întreţinută ideea „nebuniei" lui Eminescu – nebunie care, de-ar fi fost reală, ar însemna că tătucul Titus şi grădiniţa de scribi pe care a patronat-o (şi încă o mai patronează) s-ar fi zbătut să acorde prin *Junimea* postul de sub-bibliotecar unui alienat, făcându-l salariat al Statului. Tocmai el, „salvatorul" manuscriselor eminesciene, să fi periclitat cu bună-ştiinţă soarta celei mai mari biblioteci a Iaşilor?

2) *„S'a culcat pe bancă"*, la parterul teatrului. Chiar admiţând că s-ar fi comis, fapta nu spune mare lucru, atât timp cât nu se adaugă ce anume a

determinat-o, contextul exact şi durata. Un lucru e clar: dacă a avut unde să se lungească, sala nu gemea de lume.

3) Damele *„nu mai e chip să treacă în linişte şi nesupărate de dânsul"*. M. Pompiliu nu spune ce anume le făcea sau le spunea respectivelor, dar, cum alţi câţiva grijulii îl compătimesc pe Eminescu că le-ar fi prins de turnura rochiilor (*Turnură – „Bucată de stofă sau perniţă ce puneau femeile sub rochie, în partea dindărăt, sub talie"* – I. A. Candrea), să zicem că şi el se gândea la acelaşi lucru. Despre ce soi de Eve era însă vorba? În contradicţie cu principiul potrivit căruia toate femeile ar fi egale, mă îndoiesc că o „fetiţă" din *„cafenelele chantante"* gusta prăjiturele şi dulceaţă la aceeaşi masă cu soţia prefectului sau cu Cornelia Emilian. Dispreţul lui Maiorescu faţă de asemenea femei este limpede:

Rochie cu turnură
(*Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"* - 1931)

„...Duminică prânzit la Emilia. Eminescu decăzut cu fete de la Café chantant" (*Însemnări zilnice*, 26 octombrie 1885).

Întrucât, cu excepţia lui Kauffman, nimeni nu relatează cum Eminescu ar fi apucat de turnură o femeie aşa-zis *serioasă*, ne întrebăm: care sunt argumentele de natură să elimine complet ipoteza că gestul atât de incriminat era o simplă glumă, care le privea numai pe fetele cu care ar fi *„decăzut"*? Iar dacă acestea, aşa cum scrie Kauffman, *„nu se supărau pe dânsul"*, ce junghi nu-i dădea pace lui Pompiliu, care le prezintă ca pe nişte victime?

Din rândurile lui M. Pompiliu rezultă că, în cel mai bun caz, din mai 1886 (nu ştim precis ce înţelegea autorul prin *„De un timp în coace"*), Eminescu ar fi dat *„patima băuturii"* şi nopţile nedormite, pierdute *„la cafenelele chantante"*, pentru *„alte apucături nu mai puţin înjositoare"*, care îl determinau pe el, *„prietenul intim"*, să facă apel disperat la Maiorescu:

„Deci vă rog pe Dvoastră cu toată stăruinţa, să închipuiţi vr'un mijloc ca ***să fie trimis într'un stabiliment de cură****, într'un stabiliment, unde să fie liber, dar privighiat de aproape de către medic şi supus unui regim de cură potrivit cu relele de care sufere"* (subl. ns.).

Panicardul M. Pompiliu pretinde, aşadar, spre satisfacţia (sau la comanda) lui Maiorescu, că, de prin primăvara lui 1886, Eminescu ar fi avut o perioadă în care cel mai bun lucru care i se putea întâmpla ar fi fost o internare. În toamnă, însă, cu nici două luni înaintea pretinsei expedieri la balamucul de lângă Mănastirea Neamţului, acelaşi Pompiliu constată: *„Eminescu e mult mai bine”* (12 septembrie). Cum după această informare nu a revenit cu alte pagini de îngrijorare „amicală”, deducem că n-a mai avut motiv. În consecinţă, indiferent ce ar fi făcut Eminescu înainte de septembrie 1886, respectivele fapte – ipotetice, şi ele – nu puteau servi pentru internarea lui în noiembrie, acelaşi an.

Influenţa lui Maiorescu asupra lui M. Pompiliu reiese şi din jurnalul celui dintâi. Nici două săptămâni după ce Pompiliu pusese pe hârtie rândurile din care am citat, în urma vizitei făcute la Iaşi în 24 şi 25 mai, Maiorescu avea să scrie în jurnal: *„...Am văzut şi pe Eminescu, care devine din nou direct alienat”* (27 mai 1886). Cu alte cuvinte, şi după ştiinţa magistrului, cei care renunţă brusc la băutură şi la *„cafenelele chantante”* nu dovedesc voinţă de fier, ci nebunie? Cum se manifestase respectiva *directă alienare* în timpul pretinsei întâlniri a magistrului cu Eminescu şi unde avusese loc întrevederea lor?

În *Amintiri din „Junimea”*, Negruzzi scrie: *„După câtva timp însă un alt acces de nebunie îl lovi şi el fu condus în institutul de alienaţi de la Mănăstirea Neamţu”*. Invocând drept cauză a plecării lui Eminescu la Mănăstirea Neamţului un *acces*, iar *accesul* fiind un *„Ansamblu de tulburări clinice ale organismului care se manifestă brusc, în stare de sănătate aparentă, şi care se repetă de obicei la intervale variate”* (DEX), Negruzzi îi contrazice pe Maiorescu şi pe Pompiliu, care insinuează că „boala” ar fi izbucnit cu mai multe luni de zile înainte de plecarea lui Eminescu la Neamţ. De aceea, chiar dacă, pe de o parte, informaţia lui Negruzzi cuprinde şi afirmaţia implicită că Eminescu nu s-ar fi însănătoşit, de fapt, niciodată, pe de altă parte, rezultă că, din moment ce până în noiembrie 1886 acesta avusese o *„sănătate aparentă”*, toate manifestările anormale puse în seama lui până la acea dată sunt minciuni.

Suntem ultimii care am băga mâna în foc pentru autenticitatea relatărilor lui Negruzzi, dar, cum şi pe Pompiliu îl vedem contradictoriu, am prezentat relatările amândurora, pentru o cât mai completă clarificare.

Indiferent care dintre cei doi ar avea mai multă dreptate, pe noi ne interesează cu prioritate altceva: absenţa documentelor care să ateste că Eminescu ar fi comis o faptă care să impună reţinerea lui în arestul Poliţiei, intervenţia Procuraturii, expertiza medicală, expedierea la balamuc şi

menţinerea lui acolo chiar şi după ce se însănătoşise. Toate acestea, desigur, cu condiţia ca Eminescu să fi ajuns cu adevărat la **ospiciul** de lângă Mănăstirea Neamţului. Dar să nu anticipăm.

[Soarta lui Miron Pompiliu a fost, poate, chiar mai cruntă decât a lui Eminescu, dacă ne gândim că a ajuns să se sinucidă. El, care în primăvara lui 1886 cerea internarea lui Eminescu, pe care-l socotea prăbuşit moral şi fizic, a suferit într-adevăr de sifilis. Ironia sorţii, la câteva luni după ce Eminescu a părăsit Botoşanii, Harieta era anunţată că Pompiliu este bolnav (*„Domnişoara Andrei, mi-a spus o tristă veste, că d-nu [Miron] Pompiliu este foarte bolnav..."* – 26 septembrie 1888). O lună şi ceva mai târziu i s-a cerut Harietei să-l ia în grijă şi ea a acceptat: *„Îmi vine foarte greu a' l căuta pe D-nul ... fiind că îmi este străin, al doilea e timp de iarnă şi n' am de cât două odăi, dintre cari una e tot rece. Cu toate aceste însă, să vie la mine pentru dou sau trei luni, căci nu pot şti cât va dura cura"* (10 noiembrie). Vreo două săptămâni mai încolo, Harieta informează Iaşii: *„Cred că ştiţi că azi opt zile a venit d-nul ... într' o stare de m' am speriat. Întâia noapte am plâns de mila lui. El este foarte greu bolnav şi ceia ce' i mai de temut, este că e de o constituţie mai slabă de cât mine. (...) Boala lui este localizată la rărunchi. Se miară doctorul cum de medicii din Iaşi au lăsat să ajungă la un aşa grad un om, care probabil s' a căutat de sifilis, însă se vede n' a fost căutat cu seriozitate. Poate să aibă noroc să scape!"* (27 noiembrie 1888). M. Pompiliu a mai stat la Harieta încă două luni, plecând cam în perioada în care Eminescu era sechestrat definitiv la Bucureşti: *„Aseară, cu trenul de 5 oare, a plecat pacientul meu. Doi doctori 'mi-au zis că boala lui s' ar fi pronunţat la cap inflamăndui-se peliţa pe crieri; însă eu sper că medicii se' nşală, fiind că şi de Mihai ziceau că creerul îi este paralisat şi astăzi este sănătos"* (30 ianuarie 1889).]

I. N. ROMAN

sau **Cum se sminteşte un om zdravăn**.

Dacă doctorul P. Zosin nu minte, în ziua de 5 noiembrie 1886, Eminescu trebuia să se afle în arestul Poliţiei. Biografii şi istoricii literari, afirmând explicit ori doar sugerând, leagă acest posibil fapt (dovedit doar cu pretinsa **transcriere** a unui document inexistent) cu un pasaj dintr-o mărturie a lui I. N. Roman, care, într-un interviu acordat *Adevărului literar şi artistic* (vezi *O pagină inedită din viaţa lui Eminescu*, numărul 535 din 8 martie 1931), povesteşte de o arestare a lui Eminescu, din ordinul prefectului Poliţiei ieşene. Pasămite, declaraţia lui I. N. Roman ar dovedi, aproape cinci decenii *post factum*, autenticitatea unor

„documente” publicate de P. Zosin. Înainte de toate, acolo unde încape o minciună, se găseşte loc şi pentru altele, aşa că existenţa a două variante complementare, provenind din tot atâtea surse, nu este, obligatoriu, dovadă indubitabilă că ambele ar spune adevărul. În al doilea rând, detaliu foarte important, cu 44 de ani înainte, pe când conducea ziarul *Liberalul*, acelaşi I. N. Roman afirma în paginile numitei gazete lucruri complet diferite.

Să aşezăm faţă în faţă afirmaţiile făcute de I. N. Roman în 1887 şi în 1931:

1887, iulie 18. **Eminescu la spitalul din Târgu Neamţ**

„Earna trecută, poetul nostru ***M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare****. Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon, văzându-l lipsit de mijloacele necesară, l-a trimes la spitalul din Târgu-Neamţ. Aflându-se aceasta, toate ziarele noastre fără deosebire de culoare politică, precum şi multă lume orăşenească pretinsă «cultă», manifestară necontenit compătimirea şi îngrijirea lor pentru marele poet. Îndemnuri, care de care mai patriotice-naţionale, nu lipseau. Unii tineri studenţi universitari de aice, şi ei foarte hotărâţi să vie în ajutorul D-lui Eminescu, anunţaseră* ***urbi et orbi*** *că vor da o representaţie teatrală în benmeficiul acestui geniu. Se adresară chiar către el şi primiră consimţirea lui, ceea ce se anunţase imediat prin toate ziarele. Se mai glăsuia, că d-lor nu se vor mulţumi numai cu Iaşii, ci vor da representaţii teatrale şi prin judeţe. Publicul văzând atâta ardoare din partea tinerilor iniţiatori îi aplaudă. Se vede însă că o comedie nu trebuie aplaudată înainte de representaţie, căci – cu toate aplausele publicului, – concursul teatralic buciumat în toate părţile cu atâta hotărâre, a rămas baltă. Eminescu, lăsat fără sprijin, era nevoit, ca de la Neamţ să se ducă la Botoşani punându-se sub îngrijirea surorei sale Henrieta, care, fiind şi ea bolnavă, abia dacă dispuse de mijloacele cele mai restrânse pentru viaţa ei.*

1931. **„Eminescu în arest**

O dată l-am văzut la vechiul teatru de la Copou, la o reprezentaţie. Era abătut, nepăsător de ce era în jurul său, îngrijindu-şi rănile dela picioare, nepăsător faţă de privirile spectatorilor.

Uneori – poate din instinct erotic, sau poate fiindcă moda i se părea ridicolă, – apuca femeile de «turnură» pe stradă…

În cele din urmă G. Morţun, prefectul poliţiei, – om cult, mai târziu secretar la Interne sub Anastase Stolojan – se văzu nevoit să dispue arestarea poetului. Eminescu, bolnav, cu mintea rătăcită, fu reţinut într-o cameră mică la comisariatul Despărţirii I. (...) // După vre-o trei zile m-am dus să-l văd. (...) // Am rugat pe comisarul Dioghenide, să-l lase să dejuneze cu mine ... Am obţinut învoirea ... (...) // O friptură, suculentă, de muşchiu, puţină brânză, câteva fructe, un pahar de vin şi o cafea l-au înviorat numaidecât. (...)

Mi-a mai cerut vin. I-am răspuns că nu mai am parale şi că nu-l cunosc pe cârciumar ca să-i cer pe datorie… S’a recules îndată şi, par’ că ruşinat, mi-a spus:

– Păcat, măi frate Roman, că oameni ca noi n-au avere!...

(Aici, toţi autorii întrerup citarea – n. ns.)

Apoi după o pauză:

– De ce nu-i scrii Nababului? Eu socot că ţi-ar trimite imediat câteva mii de lei… Ăla – n'auzi? – are atâtea bogăţii c'ar putea să pardosească tot oraşul c'un strat de aur!...

Nu mult după aceea Eminescu a fost dus la Botoşani (subl. ns.)*, unde soră-sa, Henrietta, bolnavă şi ea, paralitică, l-a îngrijit...”* (Textul integral se află în **Anexa 17**).

[De ce majoritatea specialiştilor omit să publice ultimele rânduri citate? Unii poate că nu s-au deranjat să caute textul orginal prin arhive, preluând ceea ce le oferiseră alţii. Alţii, mai documentaţi, au epurat frazele finale nu atât din cauza întrebării: *„De ce nu-i scrii Nababului?”* (care, în fond, putea fi eficient fructificată şi împotriva lui Eminescu), cât din cauza cuvintelor subliniate, care elimină din poveste pretinsa trecere prin ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului. Cât priveşte persoana numită Nababul, aceasta nu era o ficţiune. Din amintirile lui Moses Gaster aflăm însă că *„unul din marii noştri moşieri pe pământul cărora s-au descoperit mari resurse de petrol”*, G. Gr. Cantacuzino, *„Era poreclit Nababul”*.]

Diferenţa dintre cele două texte, scrise, repetăm, la distanţă de mai bine de patru decenii, este şocantă. Practic, se contrazic două ipostaze ale aceluiaşi personaj: **gazetarul** şi **memorialistul**. În 1887, când trăiau toţi cei menţionaţi de el şi când relatează fapte recent petrecute, I. N. Roman-gazetarul invocă trimiterea lui Eminescu *„la spitalul din Târgu Neamţ”* (care nu era ospiciu!), dar între explicaţiile acestei hotărâri nu figurează şi aşa-zisul *„instinct erotic”*, care l-ar fi determinat pe Eminescu să apuce *„femeile de «turnură» pe stradă”*. Pur şi simplu, în toamna lui 1886 acesta *„căzuse greu bolnav de picioare”* şi era *„lipsit de mijloacele necesară”* tratamentului. De aceea, în 1887, când tot ceea ce a scris se baza pe date certe, culese poate personal, nu a amintit nici un cuvânt despre pretinsa arestare şi, lucru la fel de important, din relatarea lui nu reiese că Eminescu ar fi plecat din Iaşi împotriva voinţei lui şi însoţit de un jandarm (cum apare în poveştile altora).

Când e I. N. Roman de bună-credinţă? În interviul din 1931 el povesteşte că prefectul ar fi fost obligat să-l reţină pe Eminescu *„într-o cameră mică la comisariatul Despărţirii I”*, deoarece acesta ar fi fost *„bolnav, cu mintea rătăcită”* – diagnostic care n-are nimic comun cu boala *„de picioare”* şi cu sărăcia, invocate în 1887. S-a numărat şi el printre acei „memorialişti” cărora, pe măsură ce trece timpul, li se limpezeşte mintea, ca vinul în damigeană. Drept dovadă, tot în interviul din 1931, I. N. Roman mărturiseşte:

*„Eu l-am cunoscut pe **Eminescu** la ultimul banchet al «Junimei» de la Iaşi, după un an de la strămutarea «**Convorbirilor Literare**» la Bucureşti. Poetul era după prima criză a bolii sale. Asta nu înseamnă că nu-l mai văzusem pân' atunci. Îl mai văzusem ca toată lumea, pe străzile Iaşilor; şi-l mai văzusem la biblioteca Universităţii vechi, citind tot timpul la biroul lui din fund, în faţa intrării, după-ce servea celor 4-5 vizitatori cărţile dorite. Şi **mi-a făcut impresia unui om absolut normal şi-a unui funcţionar conştiincios, care-şi făcea slujba aproape cu plăcere**”* (subl. ns.).

Mai mult, în pasajul subtitrat *„Boala poetului”*, când reporterul îl întreabă dacă ştie *„vre-o întâmplare caracteristică din viaţa poetului”*, I. N. Roman răspunde senin că sănătatea acestuia *„părea bună”* (deci, el nu observase nimic suspect în comportarea lui Eminescu). Spre edificare, iată în întregime răspunsul la întrebarea citată:

*„Mai nimic care să merite a fi relevat. Sănătatea lui **Eminescu** părea bună. Mulţi îl credeau chiar cu desăvârşire vindecat şi destoinic pentr' o nouă activitate literară. Boala însă îl submina continu[u], pe nesimţite. Manifestările ei se accentuau zilnic. Pentru el şi pentru sănătatea sa Eminescu era de o indiferenţă de necrezut. El îşi trăia, în cea mai pregnantă realitate, filosofia inertă din «**Glossa**»: nu spera nimic, n'avea teamă de nimic şi rămânea la toate rece! Mânca, dacă avea ce; bea, dacă i se oferea – şi dacă i se oferea mult, bea fără măsură... Dormea unde apuca...*

Îngrijirile unei mame iubitoare, ale unei surori sau ale unei soţii devotate – de care ar fi avut atâta nevoe – i-au lipsit. Şi ceiace e revoltător, aşi putea zice criminal, e că nimeni nu i-a venit, atunci, în ajutor: nici Statul, nici prietenii politici şi literari – nimeni!

Am avut întotdeauna, am şi astăzi convingerea nestrămutată că poetul care a luptat cu mizeria şi cu foamea ca «să toarne 'n formă nouă limba veche şi 'nţeleaptă» şi să dea simţirilor celor mai înalte şi cugetărilor celor mai adânci atâta gingăşie, avânt şi conciziune, a murit cu zile...

***Eminescu** avea nevoe de un tratament serios şi de lungă durată. Cum se vindecase după primul tratament, s'ar fi vindecat de bună seamă şi acum, în urmă, dacă ar fi fost luat în pripă. Diagnozele postume ale incurabilităţii sale seamănă mai mult a scuze tardive şi slabe pentru o nepăsare condamnabilă. Adevărul e că îngrijirile şi tratamentul medical de care poetul avea nevoe cereau oarecare sacrificii pe care nu s'a găsit nimeni dispus să le facă...*

*Înlocuit din postul de sub-bibliotecar, **Eminescu** rămăsese literalmente fără mijloace de existenţă. E drept că vreo câţiva prieteni căutau să-i vie în ajutor, întrebuinţând tot felul de «trucuri» pentru a nu-i jigni susceptibilitatea... Şi fiindcă e interesant a cunoaşte câte ceva din viaţa lui **Eminescu** din această perioadă, amintesc unul din aceste «trucuri» spre a dovedi că poetul le înţelegea şi că numai sărăcia şi nevoia, în definitiv, îl siliră să accepte...”*

Ca om de presă, I. N. Roman se număra printre ieşenii cei mai bine informaţi. Dacă nici el (redactor-şef al unui ziar al **liberalilor**, atât de sever sancţionaţi în *Timpul*), nici prietenii lui nu sesizaseră că Eminescu ar avea atitudini ciudate, reiese fără dubii că acestea nu au existat decât în închipuirea unora. Paradoxal, însă, I. N. Roman afirmă: *„Boala însă îl submina continu[u], pe nesimţite. Manifestările ei se accentuau zilnic”* . Aceste cuvinte sunt, credem, rodul prea marii lui încrederi în scenariile deja scrise pe marginea destinului eminescian. Situaţia lui ne aminteşte de Livia Maiorescu: atunci când, pe peronul Gării de Nord, îl întâlneşte pe acelaşi Eminescu de dinainte de 28 iunie 1883, ea pune mai mic preţ pe propriile constatări nemijlocite, decât pe zvonurile vehiculate în presă. La fel pare să se fi întâmplat şi cu I. N. Roman. În 1887, el a pus în paginile ziarului *Liberalul* adevărul, aşa cum îl percepuse nemijlocit. Peste 16 ani, medicul P. Zosin avea să publice textele a două pretinse documente, care contraziceau declaraţiile din *Liberalul*, oricum, de mult uitate. Presupunând că ar fi citit aberaţiile lui Zosin imediat ce au apărut, într-o publicaţie totuşi de specialitate şi, deci, cu circuit restrâns, ce era să facă I. N. Roman (şi alţii ca el)? Putea el să conteste spusele lui Zosin, care avea şi atuul de a fi de profesie medic şi pe acela de a pretinde că ar fi putut cerceta arhivele ospiciului de lângă Mănăstirea Neamţului? Putea I. N. Roman să ştie dacă nu cumva fuseseră întocmite şi documente de care nu avusese habar la vremea respectivă? Asta, ca să nu mai vorbim de inevitabila amnezie, care, la mai bine de un deceniu şi jumătate de la consumarea „faptelor” sugerate de Zosin, îşi făcea din plin simţite efectele şi asupra lui.

Deoarece tot mai multe lucrări biografice se refereau la „alienarea” lui Eminescu, devine foarte probabil ca I. N. Roman să fi fost el însuşi una dintre multele victime ale acestei uriaşe dezinformări, care a făcut ca lumea întreagă să se uite la **alb** şi să fie convinsă că e **negru**. Faptul că, în 1887, el nu relatează vreo faptă ciudată comisă de Eminescu de care să fi auzit sau la care să fi fost martor îi oferă un spor de credibilitate. Cele câteva confuzii pe care le face în 1931 au la bază informaţii ulterioare lui 1889, preluate din prea multa încredere acordată unor oameni care nu o meritau. Inclusiv amintirea potrivit căreia Eminescu *„apuca femeile de «turnură» pe stradă”* (la care *Liberalul* nu face nici o referire în 1887) poate să se datoreze mediatizării intense a acestei calomnii, pe de o parte, şi uitării lui I. N. Roman, pe de altă parte. Auzind din prea multe guri acelaşi neadevăr, a ajuns să creadă sincer că Eminescu ar fi trecut prin ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, din cauză că se lega de femei pe stradă, ignorând (sau neştiind?) că, atunci când C. Mille a folosit

exact acest pretins simptom de *„nebunie lucidă”*, Eminescu i-a răspuns imediat acestuia în scris, închizându-i gura şi obligând ziarul care îl găzduise să se delimiteze de aberaţiile lui duşmănoase.

Cum spuneam, biografii leagă declaraţia lui I. N. Roman de emiterea aşa-numitei *constatări medicale*, semnate de doctorii Iuliano şi Bogdan, deoarece, dacă este „periată” de unele afirmaţii, relatarea lui Roman cade mănuşă tezei adepţilor lui Zosin, ca atestare suplimentară a veridicităţii acesteia. Ea poate să inducă în eroare cu atât mai mult cu cât I. N. Roman s-a întâlnit nu o dată cu Eminescu pe străzile Iaşilor şi, deci, cititorul poate presupune că ştie ce spune. În realitate, istoria literară a făcut abstracţie de unele afirmaţii din mărturia lui, preluând doar ceea ce i-a convenit. În plus, nu se poate admite ideea că afirmaţiile făcute de I. N. Roman în 1931 ar fi argumente care susţin teoria lansată de Zosin în 1903, din simplul motiv că evoluţia contradictorie a mărturiilor lui I. N. Roman probează că acesta a fost influenţat de Zosin şi de alţii ca el, nu invers.

I. N. Roman, chiar dacă îşi însuşeşte şi varianta celorlalţi, măcar are meritul de a nu-şi şterge cu buretele – voluntar şi în întregime – propriile amintiri, modificându-le sau renunţând complet la ele, în favoarea prejudecăţii generale. Cu toate acestea, frazele citate mai sus conţin o informaţie care pune sub semnul îndoielii onestitatea relatării privind întâlnirea autorului cu Eminescu, în arestul Poliţiei. Dar asupra ei vom reveni la momentul potrivit.

Em. Al. MANOLIU

Em. Al. Manoliu a fost un alt gazetar plătit pe statele ziarului ieşean *Liberalul*. În articolul intitulat *Din timpul când Eminescu locuia în Iaşi* (*Oraşul nostru*, 11 iulie 1928), citim între altele:

„Prietenii îl cercetau regulat, dar nu-l puteau opri de la unele isprăvi, fiindcă devenise foarte îndărătnic. Singurul om care avea asupra lui un ***ascendent*** *mai mare era Titus Maiorescu, dar de la Bucureşti nu se putea ocupa de dânsul decât prin Creangă sau Miron Pompiliu şi prin ei îi trimetea lunar, sub cuvânt de onorar de la redacţia «Convorbirilor literare», un mic ajutor...”*

„Unele isprăvi”? Care anume? *Ascendentul* lui Maiorescu? Cum îşi exercita, concret, magistrul această pretinsă **autoritate morală**? Noi ştim că, referitor la Maiorescu, Eminescu nu invocă o desăvârşită etică, ci:

„sfaturile spuse pe un ton dulce, ademenitor, cu scopul de a mă atrage, ca păianjenul prada; apoi satisfăcut, dacă se poate, prin umilire, iată cine e chemat să stăpânească. Mărire, cât se poate; prin ce mijloace nu-ntreba, sunt mai murdare şi mai negre decât glodul...”

Bani trimişi prin Creangă *„sub cuvânt de onorar”*? Onorariu pentru ce, când Eminescu nu mai publicase nimic? Şi dacă ar fi fost onorariu, care ar fi motivul pentru care nu i-ar fi fost trimişi direct lui Eminescu? A fost Manoliu indus în eroare? Poate. Asemenea cuvinte pot sluji în mod cert nejustificatei îmbunătăţiri a imaginii lui Maiorescu, însă sunt extrem de periculoase pentru Adevăr, căci, dacă n-ar fi contrazise de documente a căror autenticitate se află mai presus de orice îndoială, ar fi aproape imposibil de contestat.

Manoliu încearcă să convingă că îl respecta pe Eminescu şi că i-ar fi fost apropiat, dar nimic din ceea ce spune nu arată că ar fi schimbat două vorbe, căci relatează doar ceea ce acesta făcea sau discuta cu alţii, **niciodată cu el**. Când Eminescu ar fi fost arestat, mai mulţi ar fi alergat *„spre a interveni să nu i să facă vre'-un rău”*, dar dintre toţi, tocmai el, Manoliu, i-ar fi cerut – cu succes – comisarului să-l lase în libertate.

Deşi aminteşte şi el de trecerea lui Eminescu pe la Poliţie, relatarea lui Em. Al. Manoliu se deosebeşte de a lui I. N. Roman. Iată spusele lor, aşezate faţă în faţă:

I. N. Roman: *„Am rugat pe comisarul Dioghenide, să-l lase să dejuneze cu mine la o «locantă» din apropiere, peste drum de «Tufli». Am obţinut învoirea, cu obligaţia să-l aduc înapoi îndată după dejun, «ca să nu-şi găsească beleaua cu prefectul». // Eminescu m-a urmat bun, bucuros. // La «locantă» s'a întâmplat să fim singuri, într'o cameră de subsol.”*

Em. Al. Manoliu: *„Comisarul Deoghenide, era un om subţire şi avea multă stimă pentru marele poet, aşa că la cererea mea el îl lăsă liber pentru a-l duce la redacţia «Liberalului» care se afla atunci în apartamentul de alăture de farmacia de azi a d-lui dr. Căpăţână. Acolo l'am găzduit cinci zile împreună cu d. Ioan Roman, redactor şi el la ziar, servindu-i masa cucoana Maria birtăşiţa studenţilor Universitari şi a micilor funcţionari, care se afla în aceiaşi curte.”*

Cele două versiuni par să semene, iar precizarea numelui comisarului sporeşte aparenţa autenticităţii. Desigur, două persoane nu percep acelaşi fapt în mod identic, din varii motive. Până unde pot să meargă însă diferenţele dintre relatările aceluiaşi eveniment, în situaţia în care cei care îl povestesc au fost direct implicaţi? Credem că între varianta Şniţel, care durează în jur

de un ceas şi constă în a-i oferi lui Eminescu ceva de mâncare în condiţii paralele cu Legea, după care este din nou predat Poliţiei, şi varianta Motelul, în care acesta este cazat aproape o săptămână în redacţia ziarului la care lucrează povestitorii este o deosebire prea mare pentru a putea fi justificată prin individualitatea percepţiei ori prin intervenţia uitării.

Motivul pentru care Eminescu ar fi ajuns la Poliţie diferă şi el, Manoliu pretinzând că ar fi avut loc un unic şi nelămurit incident (Eminescu *„atăcă pe o doamnă bine-cunoscută în societatea ieşană”*), în vreme ce I. N. Roman fredonează refrenul prinderilor de turnură, prezentând gestul drept obişnuit. Ambii autori cunosc lucrurile în dataliu, dar nici unul n-a fost martor la petrecerea evenimentelor! Şi, mai mult, când Eminescu trăia, n-au îndrăznit să-i pună în seamă astfel de fapte, ziarul la care lucrau pe atunci relatând cu totul altceva.

De ce în lucrările de specialitate Manoliu nu este citat la fel de frecvent ca I. N. Roman? Poate pentru că în mica lui naraţiune personajul central nu este abandonat la Poliţie, să poată veni medicii Iuliano şi Bogdan să-l examineze. Ba, mai mult, prin ultimul paragraf al textului său, el contestă vreo implicare a autorităţilor ieşene:

> *„Cu faptul acesta* (atacarea bine cunoscutei doamne – n. ns.) *s'a răspândit şi în Bucureşti ştirea despre agravarea boalei genialului Eminescu şi* ***mem-brii marcanţi ai Junimei înţelegându--se între ei l'au luat din Iaşi*** *spre a-l îngriji într' un sanatoriu din străinătate”* (subl. ns).

Cum I. N. Roman, şeful de-atunci al lui Manoliu, afirmă că Eminescu ar fi *„fost dus la Botoşani”* şi cum între Botoşani şi *„sanatoriu din străinătate”* diferenţa este substanţială, era de aşteptat ca biografii să o observe şi ei. Cele două destinaţii atât de diferite susţinute de Manoliu şi de Roman arată că **nici unul dintre ei nu a auzit la vremea respectivă de internarea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului**. Şi asta în pofida faptului că erau jurnalişti la *Liberalul* şi că au contribuit la naşterea debordantului folclor care l-a îngropat pe Eminescu pentru a doua oară. De altfel, *Liberalul* din 18 iulie 1887 nu invoca nici Botoşanii, nici vreun *„sanatoriu din străinătate”*, oferind o a treia variantă, asupra căreia vom reveni. În plus, fără să vrea, chiar contestă că Eminescu ar fi fost internat în balamucul de la Neamţ, scriind că acesta, rămas *„fără sprijin, era nevoit ca de la Neamţ să se ducă la Botoşani”* (dacă Eminescu ar fi fost bolnav şi internat în balamuc, nu ar fi avut nevoie de un *„sprijin”* pentru a rămâne acolo).

Matilda CUGLER(-PONI)

În numărul din 11 iulie 1928 al ziarului ieşean *Oraşul nostru*, Matilda Cugler(-Poni) semnează articolul intitulat *Când l'am văzut pe Eminescu întâia dată*. Cităm:

„Era după marea serbare de la Putna (14 august 1871 – n. ns.)*, când s'a strâns acolo o imensă mulţime de oameni, din toate părţile locuite de români. (...)*

În una din zile Scipione Bădescu, redactorul ***Curierului de Iaşi****, singura gazetă locală pe vremea aceia, a întrebat pe mama mea, dacă-i permite să-i prezinte pe câţiva tineri literaţi din Bucovina şi Transilvania. Între ei era şi Eminescu, care începuse să fie cunoscut ca poet"* (publicase 5 poezii în *Convorbiri literare* – n. ns).

Nu ştim ce calităţi avea mama Matildei (o altă Matilda, născută Herfner, soţie a arhitectului austriac Carol von Cugler), pentru ca acei *„tineri literaţi din Bucovina şi Transilvania"* să vrea s-o cunoască şi, dată fiind scăzuta credibilitate a întregului text, nu excludem varianta în care solicitarea să fi venit din sens invers, din partea cuiva din familia Cugler (poate prin mijlocirea lui V. Burlă, cu care Matilda Cugler e posibil să se fi aflat în relaţii mai strânse, dacă ne gândim că în anul următor s-au căsătorit). De asemenea, nu ştim ca Slavici să pomenească această vizită, deşi în *Amintiri* acordă mult spaţiu serbării de la Putna.

„Când a intrat grupul de tineri în casă, s'a făcut tăcere şi Bădescu a făcut prezentările. Era ceva cu-rios! Eminescu, elegant, ţinându-se foarte drept, cu capul ridicat şi părul lung dat înapoi, avea aerul unui prinţ însoţit de suita sa.

Cu dânsul au venit Slavici, Miron Pompiliu şi alţii pe care i-am uitat, toţi literaţi din Bucovina şi Transilvania."

Ce zvârcoliri de gânduri or fi avut loc în sinea tinerei Matilda, ca să-i pară *„curios"* faptul că Eminescu era *„elegant"* şi că se ţinea *„foarte drept, cu capul ridicat"*?

O anume *„Madame Peretz"*, aflată în vizită la gazdă i-a cerut lui Eminescu să recite una dintre poeziile lui, iar Matilda însăşi a ales *Epigonii*.

„Fără să se ridice în picioare, cum fac toţi care declamă ceva, Eminescu a început să spune «Epigonii». N'am auzit nici odată declamând aşa de rău."

Ceva mai jos, când se referă la revederea ei cu Eminescu, Matilda Cugler scrie:

„Încă ceva era schimbat la dânsul: citea admirabil şi spunea versurile ca un mare artist. Cum s'a făcut acest lucru nu ştiu.”

Nici noi nu ştim, dar dacă autoarea spune adevărul, ne întrebăm dacă nu cumva Eminescu a cam luat-o peste picior pe franţuzoaica Peretz, care vorbea stâlcit româneşte, dar ţinea morţiş să i se recite în această limbă.

Cum orice întâlnire se încheie odată şi-odată, şi Eminescu trebuia să şi plece:

„Când a luat ziua bună a spus «Plec în străinătate. – Cred că am să stau trei ani, dar nu sunt sigur. Când mă voi întoarce vin la Iaşi. Să ne vedem sănătoşi![»] A plecat! Când a revenit la Iaşi, nu'mi aduc aminte câtă vreme trecuse de la întâia venire, – doi sau trei ani, – nu mai era acelaş om. Mai slab şi nu mai purta capul sus, cu aerul mândru şi rece, ca în trecut, ci umbla cu capul în jos şi părea obosit. Cineva din cunoscuţi ne-a spus că Eminescu a fost greu bolnav de tifos într'un sanatoriu din Berlin. Mai târziu s'a aflat însă că fusese nebun.”

Aşadar, Eminescu intrase în casă mergând *„cu capul ridicat”*, luase loc şi recitase *Epigonii*, după care rolul i se terminase, în scenă începând să se agite ceilalţi *„literaţi”*, toţi *„veseli şi vorbăreţi”* (spre deosebire de el, care *„părea gânditor şi cam trist”*), ultimele lui replici rostindu-se la plecare, când raportează asupra unui viitor despre care el însuşi nu ştia mai nimic? La data la care plasează Matilda Cugler întâlnirea ei cu *„literaţii”*, Eminescu era de doi ani student la Viena. El a întrerupt studiile prin mai-iunie 1872, din cauza lipsei de susţinere materială – deci s-a întors în Ţară la numai câteva luni după serbarea de la Putna, nu după *„doi sau trei ani”*. Câteva luni a stat într-adevăr în Iaşi, de unde într-adevăr a plecat la Berlin (în octombrie), dar cu nici un chip el nu putea să ştie în august 1871 că va începe această experienţă.

Dacă unele inexactităţi sunt explicabile şi dacă modul în care Matilda Cugler dramatizează scena despărţirii ne poate face să zâmbim, încheierea pasajului nu mai e nici justificată, nici amuzantă. Cineva ar fi lansat zvonul că Eminescu s-ar fi îmbolnăvit de tifos la Berlin, dar *„Mai târziu s'a aflat... că fusese nebun”*, zice femeia cu versuri şi vedem încă o dată cât de periculos pentru adevăr poate deveni cineva care, având o precară dotare artistică şi atracţie către morbid nimereşte într-o intersecţie a zvonurilor.

„Îmi mai aduc aminte de ceva straniu. Era într' o zi de toamnă întunecoasă şi tristă. La noi era şi multă lume între care Eminescu, Slavici, Pompiliu, Butnărescu, Pictorul Verussi şi câteva Doamne. Se vorbea de tot soiul de lucruri însă de loc vesele. Din una în alta a început să se vor-bească de moarte şi Verussi se adresă lui Butnărescu spunându-i:

«ce moarte ţi-ai alege tu Samsoane?» El ştiea că Butnărescu e foarte fricos şi nu-i plăceau aşa vorbe. Atunci Eminescu cu glasul lui liniştit a spus: «Eu aşi dori să mor nebun... E cel mai bun lucru, fiindcă perzându-ţi personalitatea, nu-ţi mai dai seama de nimic».”

Semnatara acestor rânduri nu era nebună, dar cele de mai sus ne conving că nu-şi dădea seama de multe. Cetăţean harnic la stricat peniţe şi hârtie, Matilda Cugler n-a avut nimic special împotriva poeziei, deşi opera ei poate crea uneori această impresie. Ea produce metodic versuri şterse, bibiluri nici urâte, nici frumoase, dar goale şi frecvent cu note amare, părând aproape obsedată de tema iubitei părăsite – fapt de natură să dea o umbră de credibilitate şi zvonului cules de Călinescu despre ea:

„...bârfitorii spun că umbla să se însoţească chiar cu Eminescu, ceea ce acesta dezminţea” (*Istoria literaturii române*).

Dac-o fi fost aşa, să nu-l socotească nebun?

RIRIA

„Nu a trecut mult şi-l văzui coborând anevoie calea către rotundul, unde stătusem atât de des şi vorbisem atât de multe. Se aşeză cu greu pe banca din faţa mea şi-mi zise:

– Ehei, se apropie funia de par! Ce rău îmi pare că mă duc! Mi se pare că las în locurile astea tot ce mai rămăsese viu în sufletul meu; şi amara singurătate mă va curpinde iar.

– De ce zici astfeliu? Nu ai să fii tot între oameni?

*– **Eşti vecinic singur când eşti împreună cu acei ce nu simţesc la feliu cu tine**. […]*

– La anul ai să mai vii pe aice?

– Aşa cred, în lunile de vară.

*– Eu însă sunt sigur că n-o să mai viu niciodată. Pentru mine ce are să fie e scurt de măsurat… Cred că în curând o să-mi sune **oara plecării, pe care o doresc tare**. […]*

*– **De-mi va şti un spital de ştire, să nu-mi ştie lungă vreme**.*

– Ce deznădăjduit eşti! Se vede că sufletu-ţi sărmanul e atât de plin de amar, că nu mai încape în el nici o picătură de mângăiere.

– Paharul când e plin, o picătură de întrece se varsă, fie de miere sau de fiere…”

Citeşti şi, dacă eşti binevoitor, poţi găsi o scuză: dialogul ar fi reprodus cu aproximaţie, căci Riria nu l-a scos de pe reportofon. În cazul de faţă, interpretări putem da din belşug, dar certitudini nu avem deloc. Pentru ca Riria să merite atenţia noastră, ea trebuie, înainte de toate, să ne convingă că nu spune decât adevărul. Faptul că, într-un fel sau altul, l-a convins pe

Eminescu să-i scrie într-un caiet poezia *La steaua* nu reprezintă o garanţie, iar excesiva şi grosiera literaturizare a întâlnirilor şi a conversaţiilor pe care le-a avut sau doar pretinde că le-ar fi purtat cu Eminescu rămâne neinspirată şi ca opţiune tehnică, şi ca formă.

*„– Ce zici de oamenii noştri de la sate? Au şi ei acum bonton! Nu-i auzi vorbind sărmanii decât madam (interpela el plin de amărăciune si dezgust), mersi, pardon… Şi plecându-se spre cel mai apropiat de el, luându-i plosca din mâni, îi zise: «Ia dă-mi, bade, plosca-ncoace ca să beau puţin rachiu; căci în biata noastră ţară doară el mai este viu!» Şi mergând din când în când, mai **dădea câte o zdravănă ciupitură femeilor**; iar bărbaţii, **făloşi că le ţinea în seamă**, îi dădeau mereu plosca la gură.*

*Peste o oră, când hotărâsem să plecăm spre Bârnova, îl găsirăm **culcat cu capul pe piatra unui mormânt uitat**… L-au ridicat cu greu şi l-au pus în car, unde **el însă nu se deşteptă, până ce ajunserăm acasă**”* (subl. ns.).

Neaşteptată abordare a infracţiunii *„ciupirea femeilor”* ! Localizarea nu se mai limitează la inerta turnură, ciupitorul învineţind derma – mai fină sau mai bătătorită, de la o zonă la alta a trupului. Şi mai ciudat este însă faptul că bărbaţii fericitelor femei erau atât de încântaţi de bunăvoinţa lui Eminescu, încât nu ştiau ce să facă pentru a prelungi plăcerea şi mândria pe care înţelegem că le trăiau cu toţii, la cote înalte. Numai Riria, săraca, n-a avut parte. Tocmai ea, femeia cu rimă!

Ririei îi cam fug ideile şi ea, dulce, se preface a nu observa cum firul narativ i se taie brusc, tocmai când Eminescu asudase ciupind tot cuconetul din zonă. Nu ştim de ce, în plină campanie de ciupire a sexului – mai mult sau mai puţin – frumos, Eminescu se desparte de grup (altfel, cum l-ar mai fi *„găsit”* ceilalţi?) şi, într-un moment astral neprecizat, adoarme profund (dar nu oriunde şi oricum, ci *„cu capul pe piatra unui mormânt”* , care era unul special, *„uitat”* de lume), pentru a se mai trezi fix în clipa în care boii care-l tractau s-au oprit *„acasă”* . Ce (n-)o fi fost în mintea Ririei atunci când scrie că Eminescu ar fi adormit într-o nefirească poziţie? Melodramă şi imaginaţie morbidă!

Al. CHIBICI-REVNEANU

„Numai în epocile surescitării sale patologice aluneca în atitudini prea îndrăzneţe, ofensatoare. În cele câteva reprize ale bolii, Eminescu nu avea propriu-zis manifestări de furie primejdioase. Delirul său nu avea alte descărcări de ordin muscular, decât mişcările de expresia a intenselor lui procese afective. Acestea alternau între extreme, de la exaltarea triumfală, la adânca tristeţe, de la spaimă, la beatitudine. Dar starea depresivă era predominantă.”

Chibici uită să menţioneze un lucru deosebit de important: la ce perioadă se referă şi, în cazul în care nu a făcut personal constatările invocate, de la cine a cules aceste informaţii. După 28 iunie 1883, exceptând implicarea directă în internarea la Döbling şi participarea la călătoria în Italia, Chibici nu a mai avut decât foarte rare ocazii să-l întâlnească pe Eminescu – niciodată între patru ochi. Prin urmare, şi el vorbeşte după ureche.

Extrem de important este şi faptul că el nu precizează faţă de cine ar fi avut Eminescu *„atitudini prea îndrăzneţe, ofensatoare”*. Bunăoară, când Eminescu i-a aruncat din tren lui Maiorescu: *„Argus!”*, docilul Chibici l-o fi socotit altfel decât îndrăzneţ şi ofensator?

La 7 aprilie 1884, îndată ce ajung în Iaşi, Chibici, ca *„prieten intim”* al lui Eminescu, îi trimite lui Maiorescu următoarea telegramă:

„Eminescu instalat la Pompiliu. În drum a avut semne foarte suspecte de recidivă. Doresc sărbători fericite (cu ocazia Paştilor – n. ns.).
Chibici”

Nimeni nu a aflat vreodată în ce au constat acele *„semne foarte suspecte de recidivă”*, dar consemnarea lor, precum se vede, a rămas şi este fructificată. E drept, fără a se face abuz de ea, căci prea e cusută cu aţă albă!

În lucrarea lui George Muntean, *Eminescu. O sută de documente noi*, din care am preluat-o, autorul precizează în subsolul paginii:

„Telegrama, trimisă la 7 aprilie 1884 din Iaşi, de către Alexandru Chibici Revneanu lui Maiorescu, a fost publicată de G. Teodorescu-Kirileanu în «Convorbiri literare», 1906, p. 997.”

Cum în 1906 Chibici încă trăia (a murit în acelaşi an cu Maiorescu: 1917), cine sau ce i-a reţinut pe biografi, istoricii literari sau literaţi mai puţin clar profilaţi să-i ceară amănunte? Să nu te gândeşti că subiectul fusese închis încă de pe atunci şi că Gheorghe Călinescu nu a făcut decât să perpetueze o stare de fapt preexistentă, atunci când interzicea subalternilor să se documenteze şi să scrie despre Eminescu? Să nu-ţi aminteşti de neputinţa Academiei Române în faţa aceluiaşi Călinescu, care *„Nestrămutat chiar în faţa evidenţei”*, a continuat să reproducă o falsă fotografie a lui Eminescu chiar şi *„după publicarea unor argumente peremptorii ale neautenticităţii ei, fiind reluată de editori şi în ediţiile postume criticului”*?

De asemenea, reamintim că de la acest *„prieten intim”*, zis Chibici, nu ne-au rămas referitor la Eminescu decât două, trei rânduri, şi acelea preluate de la alţii. Şi asta, în pofida faptului că A. Chibici-Revneanu figurează în istoria literaturii române ca... memorialist (unica lui lucrare se numeşte: *Din viaţa mea de voluntar. 1877–1878*).

CHIBICI contra POMPILIU

Când răsfoim corespondenţa „amicilor”, aflăm că în aprilie 1886 Chibici îi scrie lui Slavici:

„Eminache a fost de paşti în Bucureşti, dar nu-i merge prea bine cu sănătatea; l-a apucat un fel de nepăsare, de cheltuieşte fără nici o mustrare de cuget banii ce i se încredinţează ca garanţie pentru cărţile împrumutate de la bibliotecă, şi când' i poftit undeva la masă, se descalţă ca şi când ar fi la dânsul acasă; cu un cuvânt' i merge rău” (30 aprilie 1886).

Deci, în 1886, *„Eminache a fost de paşti în Bucureşti…”*? Când află de la Chibici – *„prieten intim”*, nu-i aşa? – că Eminescu ar fi fost în Capitală, cititorul se gândeşte că respectivii s-au şi văzut. La baza acestei păreri stă neostoita repetare a unui neadevăr: marea prietenie care i-ar fi legat pe cei doi. Convins de trăinicia şi profunzimea ei, cititorul nu concepe ca Eminescu să vină în Bucureşti şi să nu se întâlnească şi cu „amicul” Chibici. Om de bună-credinţă, el îşi imaginează că, de s-ar fi întâmplat una ca asta, Chibici precis l-ar fi informat pe Slavici asupra acestei teribile surprize: Eminescu venise în Bucureşti, dar îl ocolise tocmai pe el!

Toate acestea pot fi conexiuni pe care cititorul le face aproape fără voie. Ele sunt nişte simple concluzii tranzitorii, deduse pe cale logică şi folosind exclusiv bunul-simţ. De aceea, este posibil ca mulţi să nu observe că **textul nu conţine nici o constatare directă, făcută de Chibici**. Nici urmă de impresie personală (vizuală sau de altă natură), rezultată în urma unei conversaţii nemijlocite cu Eminescu! Ba, Chibici nu oferă nici măcar numele altor persoane, care l-ar fi întâlnit pe Eminescu şi de la care el ar fi aflat de trecerea acestuia prin Capitală. Unica frază referitoare la Eminescu începe cu enunţul că acestuia *„nu-i merge prea bine cu sănătatea”* şi se încheie repetând ideea: *„cu un cuvânt' i merge rău”*. Mesajul este limpede, intenţia – la fel.

Să citim acum şi ce-i scrie M. Pompiliu lui Maiorescu, două săptămâni mai încolo:

„De Paşti aflându-mă la Bucureşti, mi-a părut foarte rău că nu v' am putut întâlni pentru ca să ne înţelegem ce s' ar mai putè face în interesul lui Eminescu. Am vorbit cu Doamna, şi mi-a promis că îndată ce aveţi să vă întoarceţi, are să se înţeleagă cu Dvoastră. Am vorbit cu D. Nica, şi în mai multe rânduri cu Domnii Ganea şi Negruzzi, şi cu alţii, şi cu toţii mi-au spus că vor stărui să i se voteze de Cameră o pensiune viageră sau o recompensă naţională. Dar până azi încă nu văd nici un semn că se face ceva.

Daţi-mi voie să vă arăt în următoarele rânduri, că trebuesc numaidecât luate măsuri pentru a veni în ajutorul lui Eminescu, dacă nu voim ca să-l vedem earăşi în starea nenorocită în care a fost, sau în starea celui mai decăzut şi mai ticălos om din lume" (14 mai 1886).

Dacă luăm de bune ambele epistole, ar însemna că în 1886, de Paşti, atât Eminescu cât şi „amicul" Pompiliu ar fi sosit în Bucureşti, fără să ştie unul de altul. Să fi venit Eminescu fără ştirea lui Pompiliu, omul ales să îl supravegheze? Să nu-şi fi trecut vremea împreună, pe drum? Teoretic, n-ar fi imposibil, dar ce-ar mai rămâne în cazul acesta din intima lor „amiciţie"? Şi-atunci? Să se fi întâlnit M. Pompiliu cu Chibici, căruia i s-a spovedit (cum avea s-o facă în curând şi faţă de Maiorescu), iar avocatul Căilor Ferate să fi sporit originalitatea povestirii? Posibil, dar credem că, mai degrabă, Chibici a preluat zvonul la a treia ureche. Şi vom explica de ce.

Prima întrebare obligatorie (dar pe care nu pare să şi-o fi pus nimeni) este: în ce scop venise Eminescu la Bucureşti? Urmează, firesc: unde a locuit? Cum nu aflăm nici un capăt de răspuns la aceste întrebări, nedumerirea sporeşte şi ne amintim că, pentru a fi de Paşti în Capitală, Eminescu trebuia să-şi cumpere bilet de tren. Numai că acesta costa foarte mult, preţul lui ridicat fiind una dintre cauzele pentru care Eminescu şi Veronica nu s-au putut vedea mai des, atunci când el era salariat la *Timpul*. (La fel, când Slavici l-a chemat la Bucureşti, pentru a lucra la *Timpul*, Eminescu îi răspunde că ar da bucuros curs invitaţiei, dar, scrie el, *„n-am cu ce veni"*; apoi adaugă: *„100 de fr. am pe lună; din ce dracu să plec?"* – 12 octombrie 1877) Prin urmare, pentru ca Eminescu, a cărui situaţie financiară nu era tocmai roză în primăvara lui 1886, să facă drumul până la Bucureşti şi înapoi, el trebuia să-şi rupă de la gură 99,8 lei, dacă mergea cu clasa II, şi 133,1 lei, dacă alegea clasa I. Dacă ne gândim cât tam-tam s-a făcut pentru cele două sute de lei primite de Eminescu de la Morţun (în două tranşe!) devine şi mai limpede că motivaţia unei asemenea călătorii trebuia să fie foarte solidă. Or, deocamdată, ea lipseşte.

În plus, cum am arătat, Pompiliu se dovedeşte străin de această călătorie a lui Eminescu. Şi nu doar el: nimeni dintre ieşeni nu pretinde că, înainte de a ajunge la Mănăstirea Neamţului, Eminescu ar fi făcut o plimbărică prin

Capitală. Ba, mai mult, Pompiliu a schimbat idei cu mai mulţi inşi din anturajul lui Maiorescu, dar nici unul nu i-a spus că l-ar fi văzut pe Eminescu bătând Podul Mogoşoaiei sau că ar fi auzit, măcar, de venirea lui în Bucureşti. Din primul paragraf al epistolei lui Pompiliu aflăm că ar fi vorbit *„cu D. Nica* (ins profund implicat în ticăloşia din 28 iunie 1883 – n. ns.)*, şi în mai multe rânduri cu Domnii Ganea şi Negruzzi, şi cu alţii"*, toţi promiţându-i *„că vor stărui să i se voteze de Cameră o pensiune viageră sau o recompensă naţională"*. Ce îl apucase, brusc, pe Pompiliu de dorea cu atâta ardoare să-l asigure financiar pe Eminescu, tocmai într-un moment în care, mărturiseşte el, acesta îi devenea *„pe zi ce merge mai nesuferit"* şi când problema unei sinecure nu se mai punea de mult?

De aici încolo, suspiciunea devine legitimă.

În fond, ce află Slavici de la Chibici? Întâi, că Eminescu ar fi cheltuit *„fără nici o mustrare de cuget banii ce i se încredinţează ca garanţie"*. Peste 14 zile, Pompiliu va transmite lui Maiorescu acelaşi mesaj, dar în mai multe cuvinte:

> *„În timpul ce-şi face serviciul la bibliotecă, ese în oraş, lăsând uşile deschise şi cărţile în voea întâmplării; liberează cărţi fără să le noteze în registru. Şi mai pe sus de toate aceste, cheltueşte toate depositele de bani ce'i se lasă pentru cărţi."*

Cum faptele se petreceau (dacă se petreceau) la Iaşi, unde locuia Miron Pompiliu, nu Chibici, şi cum Pompiliu este singurul care pretinde că ar fi şi discutat cu Eminescu pe marginea acestui subiect, rămâne mai plauzibil ca prima sursă a informaţiei să fi fost ieşeanul Pompiliu, nu bucureşteanul Chibici. Faptul că Chibici pune noutatea pe hârtie înaintea lui Pompiliu nu spune mare lucru, deoarece respectiva epistolă a fost redactată doar după ce Pompiliu trecuse prin Bucureşti, unde acesta pretinde că ar fi conversat pe tema Eminescu cu Nica, cu Gane, cu Negruzzi *„şi cu alţii"* – între care, de ce nu?, şi Chibici.

Apoi, ca să afirmi despre cineva că *„l-a apucat un fel de nepăsare"*, se impune să îl întâlneşti, nepăsarea cu greu putând fi constatată altfel decât în mod nemijlocit. Cât despre disconfortul, să-i zicem, produs de pretinsa descălţare la masă, faptul că Chibici nu spune în a cui casă s-ar fi petrecut evenimentul dă de gândit. Lucrurile sunt cu atât mai suspecte, cu cât omul lui Maiorescu afirmă că Eminescu s-ar descălţa *„când'i poftit undeva la masă"*. Formularea elimină varianta conform căreia ar fi vorba de un accident, lăsându-se să se înţeleagă că ar fi un obicei. Asta, însă, presupunea ca gestul să se fi repetat de mai multe ori, de-a lungul unui interval destul de lung. Chiar admiţând că

Eminescu ar fi fost în Capitală şi că el s-ar fi descălţat **o dată** sub privirile îngrozite ale lui Chibici, dat fiind faptul că Eminescu nu avea cum să stea în Bucureşti mai mult de două-trei zile, generalizarea *„prietenului intim”* nu este defel o mostră de exactitate (de eleganţă nu mai vorbim).

În sfârşit, dacă Eminescu ar fi ajuns în Bucureşti, nu era normal să se vadă cu Mecena-local, marele lui „protector”, sau, măcar, nu era de aşteptat ca acesta să fi fost informat asupra neaşteptatei lui apariţii? Cum de în jurnalul lui Maiorescu nu apare nici o menţiune în acest sens? De altfel, în cazul în care ei s-ar fi întâlnit, ce nevoie mai era de raportul lui Pompiliu, când, din simpla întrevedere cu „maladul”, Maiorescu putea trage propriile concluzii? Pompiliu dorea să discute cu Maiorescu **despre** Eminescu, el apărând în text ca un soi de mesager disperat, ce apără interesele cuiva care **nu poate fi de faţă**.

Iar dacă Eminescu ar fi sosit în Capitală şi l-ar fi ocolit pe magistru, n-ar trebui să conexăm faptul cu refuzul de a-l băga în seamă la întoarcerea din Italia şi cu relatarea Liviei Maiorescu, potrivit căreia, la 20 octombrie 1883, pe peronul gării de Nord, din trenul care avea să-l ducă la ospiciul din Viena, *„făcându-şi un «ochean» din degetul cel gros şi din arătătorul ambelor mâini ce-l ţinea la ochi şi râzând foarte înveselit”*, Eminescu îi spusese tatălui ei: *„Dr. Robert Mayer, **marele moment, o conspiraţie*** (subl. ns.) *şi acolo marea domnişoară”*?

De ce în cazul Eminescu a fost nevoie de atâtea epistole false, multe (dacă nu toate) preparate după moartea acestuia? De ce a trebuit Chibici să inventeze venirea lui Eminescu în Bucureşti? De ce a transmis **în Ardeal**, unde se afla Slavici la acea dată, informaţia că Eminescu n-ar sta bine cu sănătatea, girând autenticitatea ştirii cu propriul obraz? Cum de, tot pe atunci, Miron Pompiliu scrie epistola cunoscută, cerând ca Eminescu *„să fie trimis într' un stabiliment de cură, într' un stabiliment, unde să fie liber, dar privighiat de aproape de cătră medic şi supus unui regim de cură potrivit cu relele de care sufere”*?

Faptul că scrisorile celor doi *„amici”*, au fost redactate doar **după** ce Vlahuţă şi Delavrancea „cârtiseră” împotriva operei lui Alecsandri, ambii elogiindu-l pe Eminescu, să fie o întâmplare sau era o contra-măsură, a cărei explicaţie stă în obiceiul junimiştilor de a citi în grup epistolele socotite importante, toţi cei prezenţi devenind propagatori ai ştirilor auzite în astfel de ocazii?

✦ *„Când' i poftit undeva la masă, se descalţă ca şi când ar fi la dânsul acasă”*, zice Chibici în aprilie 1886, iar peste decenii Em. Al. Manoliu ne arată cât de inventivă e posteritatea:

„Într' o seară ducându-se la Teatru (e vorba de teatrul dela Copou), pe la actul al doilea Eminescu îşi scoase încălţămintea din picioare întinzâdu-şi ciorapii sau obelele pe speteaza stalului din faţa lui.

La coborârea cortinei, un polilist îl rugă cu blândeţă să se încalţe şi apoi cu mult tact îl făcu să pără-sească sala, îl puse într' o trăsură şi îl duse acasă."

Şi ajunşi acolo, nu i-a făcut patul şi nu i-a servit un ceiuţ călduţ? Nu, pentru că de asta se ocupa altcineva:

„Poetul stătea în str. Sf. Teodor într' o anexă a unei bucătării, unde o doamnă evreică îl adăpostea fără plată, servindu-i pe deasupra, în fiecare dimineaţă, şi o cafea cu lapte şi o bu-cată de pâne" (vezi *Din timpul când Eminescu locuia în Iaşi*).

Povestea cu ciorapii devine fascinantă. Aşteptăm cu sufletul la gură momentul în care va sugruma pe cineva cu ei.

I. KAUFFMAN-GALAŢI

„Într-o zi, când boala i se agravase, îl văd intrând buzna spre mine şi strigând: «Rettung, Die wollen mich umbringen» [ajutor, vor să mă nimicească].

În adevăr, o mulţime de inşi staţionau în faţa magazinului din strada Lăpuşneanu şi discutau cu aprindere cele întâmplate. – Ce era? În ultimul timp, Eminescu avea mania de a apuca cucoanele de turnùri – era moda turnùrilor cu toată partea lor de ridicol. Poetul făcea aceasta inconştient şi ieşencele nu se supărau pe dânsul; evitau însă pe cât le era cu putinţă astfel de scene.

Trecuse însă un străin cu soţia sa şi Eminescu, fără multă precauţie, o apucase pe doamnă de turnùră. Soţul, indignat, alergase după poet, care s-a refugiat la noi. După puţine explicaţii, străinul şi-a cerut scuze." (Text preluat din lucrarea lui I. Nica, acesta indicând drept sursă primară *„**Amintiri**, în vol. **Omagiu lui M. Eminescu**, [1909]"* şi prezentându-l pe Kauffman drept proprietar al unui *„magazin de arte şi muzică"*.)

Înainte de toate observăm că autorul nu a participat direct la incident, ci doar la ceea ce pretinde a fi fost urmarea acestuia. Kauffman invocă *„boala"*, fără a-i cunoaşte numele, dar e gata să jure că aceasta *„se agravase"*. Posibil ca şi în epocă orăşenii să se fi fugărit pe străzi ca adolescenţii din cartierele cu blocuri, dar că Eminescu ar fi strigat: *„Ajutor, vor să mă nimicească"*, nu mai credem.

Relatarea lui Kauffman conţine şi o posibilă indavertenţă. El scrie: *„ieşencele nu se supărau pe dânsul"* (în schimb, îl cuprindeau fiorii pe Miron Pompiliu). De aici, înţelegem că eventuala prindere de turnură a uneia dintre ele nu era motiv de agitaţie socială, nefiind suficientă pentru a… coagula

masele. Ce anume a determinat în acea zi apariţia bruscă a *„o mulţime de inşi”* şi ce generase înfocarea cu care discutau un fapt – se zice – devenit aproape banal, prin frecvenţa cu care l-ar fi repetat Eminescu? Oare, cei câţiva gură-cască strânşi în faţa vitrinei lui Kauffman *„discutau cu aprindere cele întâmplate”* pentru că împărtăşeau aceeaşi părere sau, dimpotrivă, în stradă avea loc o mică polemică? În cazul în care incidentul era comentat în contradictoriu, nu trebuie să ne întrebăm dacă lucrurile se derulaseră chiar atât de simplu pe cât ni se dă de înţeles de către o persoană care a preluat doar poziţia uneia dintre părţi şi nici pe aceea în amănunt?

Cornelia EMILIAN

„În anul 1886 Eminescu, găsindu-se la Iaşi, ocupă un loc la Biblioteca Universităţii, dar n-a ţinut mult, din cauză că la picioare avea nişte răni pe care medicul le închisese şi boala mentală imediat i-a revenit a doua oară. / În nebunia sa nu făcea alt rău decât, cum întâlnea vreo tânără o apuca de turnùră, iar când a stricat două fanare de la uliţă, autoritatea îndată l-a închis şi l-a trimis la Neamţ, în casa de alienaţi.”

Categorică şi lapidară ca o exprimare de dicţionar. Dar impertinentă!

Deci lui Eminescu nu-i cădeau victime decât tinerele? Regreta madam C. Emilian că nu mai era şi dânsa ceea ce fusese? Care *„autoritate”* anume *„îndată l-a închis şi l-a trimis la Neamţ, în casa de alienaţi”*?

Cum am subliniat şi în alte împrejurări, intervenţia autorităţilor nu se putea face decât pe baza unor documente obligatorii (în prima fază, a unui proces-verbal prin care să fie motivată reţinerea în arestul Poliţiei). Unde sunt adresa Poliţiei către Parchet, unde este solicitarea Parchetului către medicii Iuliano şi Bogdan şi, în general, unde este dosarul care, în mod obligatoriu, trebuia să-i fie deschis lui Eminescu? (Vezi şi 6 noiembrie.)

E uşor să născoceşti poveşti, când nimeni nu-ţi cere socoteală. Bunăoară, fanare, fanare, dar de pe care uliţă? Stricate când şi cum? Era ziua, era noaptea? Distrugerea (cât de gravă?) a fost deliberată? Au existat martori? Cine a plătit reparaţia? Şi, nu în ultimul rând: cum de ceilalţi „memorialişti” nu şi-au amintit că Eminescu a(r fi) distrus două felinare, mai ales în ipoteza în care autorităţile s-ar fi decis să îl aresteze tocmai datorită acestei fapte?

Nicolae PETRAŞCU

✦ *„S’a mai zis, şi de unii s’a lăsat numai a se înţelege* (cum a făcut I. N. Roman în textul anterior – n. ns.) *că el era viţios, alcoolic. Este iar o părere gratuită. Timpul cât l-am cunoscut noi, n’am surprins la el viţiul acesta. L-am văzut bând la masă un*

pahar două de vin şi tot aşa la o întâlnire cu un prieten, dat atât era tot. Carageale, care a trăit alături de el în tinereţea lor, spune curat că nu era nici decum viţios. Tot aşa mărturisesc şi cei care l-au cunoscut în adolescenţă.”

Această mărturie nu pare să intereseze nici astăzi pe unii, care reţin din rândurile lui Petraşcu doar afirmaţiile incriminatoare. De pildă, preferă să folosească afirmaţia diametral opusă, semnată tot de N. Petraşcu, pe când gravita flămând în jurul lui Maiorescu (*„Din faza aceasta a boalei… intră în a doua fază, când sensualitatea şi viţiul se manifestară în el în plină lumină”* – 1893). Poate că respectivii domni chiar cred că poetul ar trebui să fie, prin structură, un tip de beţiv simpatic şi valoros, adică un tip cu care merită să dai mâna.

Când rememorează clipe petrecute cu Eminescu în 1888, după apariţia *Fântânei Blanduziei*, Petraşcu povesteşte:

„Rămaşi singuri, Eminescu clătină din cap râzând şi pronunţând exclamativ câteva nume clasice: «Omèr; Sophocle; Virgiliu; Oraţiu!… Spiritul lor nu-l pot înţelege toţi…» Şi râzând şi mai tare: «Mulţi dascăli traduc pe in vino veritas cu vorbele: când eşti beat spui adevărul!»”.

Privea, cumva, Eminescu dintr-o perspectivă mistică, având drept punct de sprijin faptul că Iisus, care este şi Adevărul, a spus că vinul este sângele Lui? Ne putem gândi la multe, dar merită, atâta timp cât nu avem garanţia că relatarea este adevărată?

„În 1886, boala lui se arată din nou cu accese mai grave decât oricând, manifestându-se prin acte contrare firii lui de altădată: se ţinea după femei (*„ordinare”*, adaugă Petraşcu într-o ediţie anterioară – n. ns.)*, înşela lumea, fura mici lucruri ca un copil, cerea bani şi în momentele lucide se simţea umilit de ceea ce făcuse.”*

În ciuda preciziei acestei enumerări, făcută parcă la o percheziţie, nu aflăm totuşi care a fost *„lumea”* pe care ar fi înşelat-o Eminescu (cu ce?), nu ştim ce lucruri a furat, cui *„cerea bani”*, în faţa cui *„se simţea umilit de ceea ce făcuse”* şi ce înţelege autorul prin *„se ţinea după femei”*. Alerga după ele, ca să le apuce de turnúră? (*„Divinul”* aşa susţine – „*Eminescu alerga să pedepsească pe Dalila, apucând pe doamne de turnura învoaltelor lor rochii...”* – şi cine are timp să-l creadă îşi poate imagina că pe Copou se desfăşurau curse teribile, ca pe hipodrom, şi că pe margini lumea chibiţa şi făcea pariuri: ăsteia îi ia turnura sau i-o mai lasă?)

Până una-alta, atenţionăm că şi noi ne putem juca cu verbele şi că, de-ar fi să sucim şi noi axele logicii şi bunului-simţ, am putea face caz din faptul că, întrucât nu există o demonstraţie contrară, am avea dreptul să scornim că N. Petraşcu, deloc înger faţă de Eminescu, suferea clipe de pierdere a controlului, când ciupea femeile de unde apuca, se bătea cu ţăranii în piaţă ori urina pe garduri.

State DRAGOMIR

Bârfa nr. 1:

„Parcă mă văd, înşiraţi doi câte doi, urcând dealul spre Copou, unde se afla teatrul cel vechi. În seara aceea se juca Veneţiana, în care rolul principal era ţinut de d. Popescu, unul din actorii favoriţi ai lui Eminescu. Era o seară de toamnă ploioasă…

Ajunşi la teatru, trei sau patru sergenţi târau în piaţa din faţă un om, care se zbătea în mâinile lor. Auzeam desluşit:

– Lăsaţi-mă, vreau să privesc şi eu, ce-aveţi cu mine?

– Ai privelişte şi la comisie…

În timpul acela o cupea se opri chiar în dreptul grupului, şi din ea se coborâ un domn, care strigă la cei cari-l întindeau aşa pe acel necunoscut.

– …Lăsaţi-l – daţi-i drumul… voi nu ştiţi cine-i ăsta… E Eminescu.

– Ştim noi, dar dacă e nebun… ce-i de făcut? Nu poate sta lumea la teatru, din pricina lui.

Peste puţin, domnul care se coborâ din cupeu trecea pe lângă noi, întovărăşit de Eminescu – care nu ştiu ce-i tot spunea, arătându-i un volum… «Vezi să fii cuminte… Lasă c-ai să-mi vorbeşti mai târziu…»

«Nu, nu, îţi spun că-i un dobitoc… Auzi!… Uite, asta mă supără…»

…Noi ne-am suit la galerie, ocupând locurile din stânga publicului de lângă scenă. Chiar în banca întâia, în stal, Eminescu răsfoia volumul ce-l arătase domnului care-l scăpase din mâinile sergenţilor…

Cortina se ridică… Eminescu, tot întorcând filele cărţii, nu mai dădea nici o importanţă actorilor de pe scenă! Mai mult, atât îl enerva, se vede, cuprinsul că reflecţiile lui tari se amestecară cu glasul lor. Lumea începu a-l ţâstui. El însă rupea filă cu filă şi spunea şi *mai tare: «Dobitoc… ce dobitoc!…»* Ş*i întorcându-se la cei de lângă dânsul şi la cei din spatele lui:*

– Ei mă rog ce zici de ăsta! Auzi dobitoc!

Din actul I din drama Veneţiana nimeni cred că n-a înţeles nimic, fiindcă drama ce se petrecea în stal cu una dintre cele mai mari minţi pe care le-a avut până acum neamul românesc era mai interesantă şi mai îngrozitoare decât cea de pe scenă… Iar la căderea cortinei la actul I a fost amăgit să iasă din teatru… şi sergenţii de data aceasta şi-au făcut datoria. Era privelişte şi la comisie!”

Nu deţinem probe imbatabile că acest text – întâmplător sau nu pus pe hârtie în acelaşi an în care a apărut şi articolul lui Zosin – ar conţine

neadevăruri. Asupra detaliilor, amuzante (State se rememorează… *„doi câte doi”*) sau stridente (Eminescu, rupând cărţi!), nu ne oprim. Avem însă nişte nelămuriri.

Aşadar, frumuşel *„înşiraţi doi câte doi”*, un grup de tineri, din care făcea parte şi amintitorul, urcau dealul, în drum spre teatru. Când ajung la destinaţie, ce le văd ochii? Doi caralii devotaţi binelui naţional îl târau pe Eminescu, deoarece *„Nu poate sta lumea la teatru, din pricina lui”*. Dacă falnicul State mergea încolonat **spre** teatru, rezultă clar că spectacolul nu începuse (fapt întărit de precizarea că, abia după scena descrisă, ar fi început actul I al piesei). În acest caz, cum îi deranja Eminescu pe ceilalţi privitori? Să înţelegem că poliţia îl aresta preventiv? Dacă „da”, cine şi cum separă intervenţia legală de cea abuzivă? Cine şi cum mai probează că Eminescu nu era în mod frecvent victima ambiţiilor sau prostiei unor poliţai uitaţi în bocanci ori a duşmăniei şefilor acestora?

Ni se mai cere să credem că un necunoscut, apărut ca un Făt-Frumos erudit şi cu papion, dar fără cal, ar fi intervenit în favoarea lui Eminescu şi că, la solicitarea lui, poliţiştii nu numai că l-au eliberat pe acesta, dar i-au şi permis accesul în sală. Iar Omul-din-cupeu, generos până la capăt, l-ar fi condus personal pe turbulent în sală, vreme în care parabolicele lui State (viitorul actor şi om de teatru) ar fi captat îndemnul patern al salvatorului: „*Vezi să fii **cuminte**…*” şi alte câteva cuvinte, toate compromiţătoare pentru imaginea lui Eminescu – altminteri, tămâiat de puerilul (dar şi vicleanul) autor, care, ca atâţia alţii, l-au numit (spre a-l putea înjura cu deplină… obiectivitate) „*una dintre cele mai mari minţi pe care le-a avut până acum neamul românesc*”. Din cele relatate de State, s-ar părea că misteriosul personaj era unul important în Iaşi – supoziţie întărită nu numai de lipsa de reacţie a spectatorilor mai nervoşi, care-ar fi constatat brusc că pot sta *„la teatru”* şi cu Eminescu în preajmă, ci şi de faptul că folosea cupeul (care, la acea vreme, era un mijloc de transport de negăsit în parcări, ca birja, putând fi adus la scară doar în urma unei comenzi speciale). Numai că, dacă nu era fitecine, cum de nu-l cunoştea „memorialistul” nostru, ştiut fiind faptul că în oraşele din provincie nu e funcţionar sau negustor mai răsărit despre care să nu poată ţină conferinţe şi copiii de 5 ani? (În anul 1885, Iaşii numărau 66.393 de suflete – cam o treime din întreg judeţul, fiind cu o idee mai mare decât Mediaşul de astăzi.)

Pentru ca elevul State Dragomir să fi urmărit lucrurile în derularea lor, trebuia să fie liber să facă ce pofteşte. Or, în acel moment, el se afla într-o coloană disciplinată care, odată ajunsă la ţintă, adică la teatru, nu avea nici

un răgaz să zăbovească la intrare sau pe holuri, de unde ar mai fi fost posibil să poată prinde ceva crâmpeie de frază. M. Pompiliu îi scrie şi el lui Maiorescu că, prin primele zile ale lui mai 1886, Eminescu ar fi fost *„dus la comisie”*, dar nu pentru că ar fi deranjat spectatorii la teatru, ci pentru că ar fi spart *„nişte oale de pe un zid”*. Să pricepem că Eminescu stătea mai mult pe la secţia de Poliţie?

Observăm că, în cele câteva amintiri prezentate, care sunt mai mult sau mai puţin deformate de timp, de rea-credinţă sau de neputinţă oligofrenă, Eminescu apare de trei ori la teatru. O dată, şi-ar fi îngrijit *„rănile de la picioare, nepăsător faţă de privirile spectatorilor”* (I. N. Roman), altă dată s-ar fi *„culcat pe bancă”* (M. Pompiliu), iar a treia oară ar fi fost eliberat din ghearele Poliţiei de un necunoscut care, prin gestul său de totală inconştienţă, i-ar fi permis să tulbure grav publicul, care *„începu a-l ţâstui”* (S. Dragomir).

Unii au sugerat că ne-am afla în faţa unei dovezi privind evoluţia „bolii” – din rău în mai rău. Cititorului, om de bună credinţă, i se induce ideea că sergenţii văzuţi de State în vis ar fi acţionat deoarece ar fi existat precedente, în care Eminescu deranjase spectatorii. Nici măcar M. Pompiliu nu pretinde una ca asta, ci relatează un incident petrecut – zice el – *„într'o sară”* la teatru, când s-ar fi întins pe-o bancă, *„spre cea mai mare surprindere a publicului”*; era 14 mai 1886, iar M. Pompiliu depunea eforturi susţinute spre a convinge că „amicul” Eminescu ar fi atins cea mai înaltă culme a degradării. Memoria belalie a lui State pretinde că istorioara născocită de el sau auzită cine ştie de la cine s-ar fi petrecut într-o *„seară de toamnă ploioasă…”* Cu voia biografilor lui Eminescu, toamna începe în luna septembrie. Tot în septembrie, M. Pompiliu îi scrie lui Maiorescu: *„Eminescu e mult mai bine”* (12 septembrie 1886).

Multe, mult prea multe a fost silită hârtia să rabde pentru ponegrirea imbecilă a lui Eminescu!

Bârfa nr. 2:

„De atunci sunt optspezece ani (…)

Era într-o după-amiază rea, umedă, de octombrie şi citeam tare, cum aveam obiceiul […] la o cameră de la catul de jos (al Hotelului Vanghelia – n. ns.)*, [când] am auzit un schimb de voci între nişte cântăreţe şi un om de statură potrivită, cu ochii mari, negri, visători, cu o mustaţă neagră, groasă, trasă pe oală, c-o pălărie-naltă, tot neagră, şi îmbrăcat c-un palton bătând într-o culoare verzie ce scotea în evidenţă superioritatea vechimei lui, din buzunarul căruia scotea nişte alune şi le mânca.*

«Fräulein… fräulein, machen sie auf geh… zum… teifeil…»

Întrebarea iarăşi se repetă, cu aceleaşi replici din partea lor, însă de data asta cu tonul mult mai ridicat. Asta mă făcu să ies din odăiţa mea şi să iau parte la scena care a urmat. Una dintre ele văzând că supărăciosul musafir nu se mai îndepărta, a ieşit foarte furioasă afară, într-un neglijeu nepermis, şi a început a-l îmbrânci de la uşă, ţipând şi înjurând. El însă nu se da dus, ci voia cu orice preţ să intre. Era în vocea lui ceva rugător şi melancolic: «fräulein… fräulein… bitte sie.»

Interveni un chelner: «Ce vrei, d-le… ce cauţi… nu vezi că nu se poate… du-te!» El, drept răspuns, ridică bastonul: «Parcă nu te văd că eşti o liftă spurcată… pleacă de-aici că-ţi sfarm capul!…»

Chelnerul începu a alerga în spre strada Baston, la deal, chemând un sergent… «Sergent… Sergent, iaca Eminescu nebun..»

De sus, de unde priveam la scena aceasta, vorba chelnerului mă ului. Mi-am luat repede pălăria şi m-am scoborât.

Un sergent şi cu chelnerul se luptau să-l scoată din camera cântăreţelor, unde izbutise a intra. Se încinse o luptă, din care am putut observa că bastonul lui Eminescu nimerise bine de câteva ori pe sergent, care l-a lăsat pentru moment şi-a început a fluiera până când i-au venit şi alţii în ajutor. Încăput pe mâna a trei sergenţi (la alţii *„pe mâini zdravene de poliţişti”* – n. ns.), *de data aceasta Eminescu a trebuit să cedeze (…)*

Mă ţineam de convoiul acesta, dimpreună cu o altă droaie de lume, femei şi foarte mulţi copii. Eminescu de la o vreme, când urcam strada Lozonski, se rugă de dânşii să-l lase că merge el…

…fascinat de ochii lui cei mari şi de chipul cum de la o vreme se ruga de sergenţi să-l lase în pace […] precum şi de atitudinea de adâncă melancolie şi tristeţă ce-o luase fizionomia-i, mă ţineam de dânşii. Ajunşi în dreptul magaziei lui Scharage, care pe atunci mai ţinea librărie […] să opri la vitrină şi privi lung, dispreţuitor la nişte cărţi, apoi repede se furişă înăuntru, le luă şi începu a le rupe furios. Băietul din librărie începu a striga, sergenţii de-abia-l liniştiră şi-l scoaseră afară. Una din cărţi nu i-o putură scoate din mâini, şi ieşind afară cu ea urma a o sfâşia în mii de bucăţele c-o durere şi nişte gemete surde, care-ţi făceau o milă de neînchipuit.

M-am plecat şi am luat mai multe foi; erau din volumul lui de versuri! Citii pe una din file: «Cobori în jos luceafăr ***sfânt****…»* [nu **blând**? – n. ns.] *Într-adevăr c-avea nevoie de lumină, acum, această viaţă care crease în para gândurilor ce-l chinuiau.*

L-au dus la comisie, şi aici cerea necontenit de la toţi să se ducă cineva pân’ la Vasile Burlă să vină la el. Am alergat… Peste câteva minute, după ce m-am întors cu Vasile Burlă, i-am văzut pe amândoi ieşind […] iar Eminescu povestindu-i ceva foarte hazliu […] şi Burlă părând a-l mustra.”

Incapacitatea veselului State Dragomir de a se smulge din decorurile autumnale *rele* şi *umede* pare născută dintr-o obsesie de reumatic şi, dacă pe el nu l-a supărat, pe noi de ce nu ne-ar amuza? În imaginativa lui relatare, prima intervenţie a chelnerului are loc în interiorul clădirii. Văzând că nu o scoate la cap cu Eminescu, acesta părăseşte imobilul, pentru a căuta un sergent.

Evenimentele se desfăşoară, astfel, pe două scene: una în interiorul imobilului şi o alta în afara lui. Ambele sunt însă la fel de bine monitorizate de vigilentul şi omniprezentul State, care pare să aibă atuul unei dereglări de tipul „personalitate multiplă”, manifestată nu prin trecerea din Ionescu în Georgescu ori din om în câine, ci prin clonarea sinelui, copiile părăsind trupul şi plecând la plimbare în direcţii opuse, să tragă cu ochiul.

Eminescu s-ar fi străduit să rămână în *„camera cântăreţelor”* şi pentru asta, zice State, îl *„nimerise bine de câteva ori pe sergent”* cu bastonul (cum n-am mai întâlnit la nimeni informaţia că Eminescu ar fi folosit bastonul şi, nici atât, pe aceea că ar fi lovit vreodată pe cineva, şi cum Kauffman prezintă un Eminescu diametral opus, nu m-ar mira ca pretinsul *baston* al lui State să fie, de fapt, *„băţul”* cules de autor din epistola lui M. Pompiliu). Pocnit, poliţistul i-ar fi dat o clipă drumul lui Eminescu, cât să-şi îndese în guriţă jumătate din fluierul primit pe inventar de la Stat, iar acesta a şuierat ca sirena de la Griviţa Roşie, astfel încât, curând, omului Legii *„i-au venit şi alţii în ajutor”* (probabil, nu numai din Iaşi).

State afirmă: *„mă ţineam de dânşii”*. De ce? Pentru că, vezi Doamne, ar fi fost *„fascinat de ochii lui cei mari şi de chipul cum de la o vreme se ruga de sergenţi să-l lase în pace […] precum şi de atitudinea de adâncă melancolie şi tristeţă ce-o luase fizionomia-i”*. Atât ochii cuiva, cât şi întreagă *„fizionomia-i”* nu pot impresiona decât pe cel care le priveşte. Or, cum State se ţinea *de ei*, deducem că el mergea **în urma** lui Eminescu – doar nu le deschidea drumul, mergând de-a-ndăratelea?

Tânărul State pretinde că ar fi fost cu *„convoiul”*, cu *„o altă droaie de lume, femei şi foarte mulţi copii”* şi că ar fi intrat *„la comisie”*. Dar, oare, *„la comisie”* pătrundea oricine? Îşi avea aceasta sediul într-un gang de trecere? Să zicem că State a fost o excepţie şi că, aşa cum susţine, Eminescu ar fi formulat rugămintea invocată, iar el i-ar fi dat curs. *„Am alergat…”*, scrie State şi parcă-l şi auzi cum gâfâie. O fi alergat, dar unde? De unde l-o fi cules pe Burlă? Să admitem că acesta era acasă şi că State, fiind elevul lui, ştia unde locuieşte. Numai că, la întoarcere, State pare să fie brusc cuprins de sfiiciune şi nu mai intră *„la comisie”*, deşi trebuie să fi fost curios nevoie mare, de vreme ce a aşteptat afară, râzându-şi de acea *„după-amiază rea, umedă”*. Şi ne mai întrebăm: chiar director la Liceul Naţional fiind, avea oare Burlă suficientă putere pentru a-l scoate pe Eminescu din ghearele unui poliţist, după ce „protejatul” îl bătuse pe Omul Legii? Şi, dacă un asemenea incident chiar ar fi avut loc, ar fi scăpat el de pompele folcloriştilor locali, care „umflă” tot ce le pică în ureche?

Pasajul în care State Dragomir descrie evenimentele din librărie sperie la fel de mult. În primul rând, e de necrezut că, după ce l-ar fi lovit *„bine de câteva ori pe sergent”*, Eminescu şi-ar mai fi permis să se oprească şi *„la vitrină”* şi să privească *„lung”*. Cu atât mai puţin credibilă este fuga lui de sub escortă, năvălirea în librărie şi ruperea mai multor cărţi. Incidentul poate fi o scenă de film, dar nici măcar ficţiunea artistică nu se poate desprinde complet de realitate. Or, în cazul librarului, realitatea era de natură economică: în respectivele cărţi se investiseră bani pentru a-i înmulţi, nu pentru a-i pierde, lăsând trecătorii să-şi descarce nervii, rupându-le fără a şi **plăti**.

„Băietul din librărie începu a striga” (ce?), dar nimic mai mult. El nu i-a însoţit pe poliţişti spre a rezolva chestiunea la secţie şi nici aceştia nu au dresat pe loc un proces-verbal şi nici nu s-a găsit vreun State II care să pretindă că „amicii” ar fi acoperit paguba.

Dar de ce ne-am mira? State, viitor actor profesionist, era la pubertate, mergea pe stradă numai *„doi câte doi”*, pentru ca, dacă era să se piardă, baremi să nu se piardă unul singur. Problema lui State nu este aceea că în 1886 era adolescent, ci aceea că, odată ajuns în această etapă a vieţii, n-a mai părăsit-o întreaga lui viaţă.

Leopold HAX

După amintirile (?) de mai sus, spusele lui Leopold Hax surprind, dar ne ajută să înţelegem cauza neconcordanţelor: autorii fabulează, folosind fie material produs în regie proprie, fie combinând în mod cât mai original cioburi de svonuri culese la mâna a şaptea. Leopold Hax a fost ieşean, dar, la vremea în care Eminescu era în dealul Copoului, la urechile lui n-a ajuns nimic din ceea ce am citit mai sus. Spre deosebire de autori care îşi fac un titlu de glorie din a-l fi văzut şi admirat pe Eminescu, Leopold Hax reprezintă o categorie total opusă (şi – foarte probabil – mai numeroasă), mărturisind despre sine şi colegii lui:

„când cetiam «Convorbiri Literare» sau «Contemporanul» treceam peste versuri şi n'aveam curiozitatea să vedem măcar iscălitura.

Eminescu ne era necunoscut.

O singură dată în anul 1883 în grupul prietenilor Saechetti, Petre Liciu, cu care făceam teatru de copii, am auzit de la Saechetti că cel mai mare poet este Eminescu. N'am replicat nimic, am holbat ochii şi am rămas convins, fără însă să caut a-i vedea mutra căci ştiam că este în Iaşi cus-tode la Biblioteca Centrală” (vezi ziarul local *Oraşul nostru*, *Ce-mi amintesc despre Eminescu*, 11 iulie 1928).

L. Hax mai ţine minte că Eminescu era prieten cu Burlă, pe care-l vizita la liceu:

„Când ieşea dela Burlă cumpăra alune dela ghereta «Olteanului cu trei ochi» şi împărţea la toţi cei găsiţi acolo câte o măsură de alune...”

Nedumeririle lui Hax apar când adolescenţa era amintire:

„Mai târziu când am frecventat ca radical vechea «Bolta rece» – templul inteleclualilăţii de-odinioară, am avut ocazia să vorbesc cu amici intimi de-ai lui Eminescu: Guţă Gorovei, Petru V. Grigoriu, traducătorul lui Alfred de Musset şi alţi câţiva şi chiar cu Panciu Amira, care nu mi-au putut da alte detalii despre viaţa intimă a poetului de cât acelea că era taciturn, asculta pe toţi şi nu i se dezlega limba decât abea după a patra ocă, când în adevăr devenea extraordinar.

El şi-a făcut în vremuri o cură la băile Răpedea. Acolo, a mai cunoscut pe alţi amici de-ai mei, dela care am aflat c' ar fi lăsat un album dedicat doamnei Riria.

E curios că nici prietenul meu d-rul Lambrior, cu totul („tatăl”, probabil – n. ns.) *căruia Eminescu se găsise în strânse legături de prietenie şi nici G. Panu şi nici Caragiale, pe cari i-am cunoscut de aproape, nu mi-au vorbit nimic despre Eminescu. Aceasta dovedeşte că felul de viaţă al marelui poet şi solitudinea în care trăia, au aşezat asupra lui un văl de mister pe care nu-l vom mai putea pătrunde nimeni.”*

Asupra concluziei finale avem reţineri. Pe lângă faptul că Eminescu este prezentat de apropiaţi ca fiind volubil (ceea ce nu-i totuna cu limbut), raţionamentul în sine este eronat, căci a nu vorbi despre cineva nu înseamnă a-l caracteriza în vreun fel. Dacă Eminescu ar fi fost taciturn, măcar unul dintre cei înşiraţi i-ar fi spus asta în mod explicit. Ne temem că n-au povestit nimic, pentru că n-au avut ce-şi aminti, dar asta nu pentru că Eminescu ar fi fost un posac, ci pentru că din 1884 el n-a mai însemnat mare lucru pentru ei. Fulminanta ascensiune a faimei lui după 1889 i-a surprins, iar mai târziu, când cineva mai tânăr îi întreba despre ultimii lui ani de viaţă, erau puşi într-o situaţie delicată. Când ceilalţi au dedus (precum Hax) că Eminescu ar fi fost o persoană cu care nu se putea comunica lesne, mulţi au tăcut, căci le convenea.

Intoxicările şi romanţa jegoasă compromit Istoria literară

Rânduri ca ale autorilor de mai sus ar fi rămas amuzante compoziţii de şcolari ambiţioşi, dacă nu ar fi produs mari daune odată ce au fost preluate

de istorici literari şi de unii medici, care le-au folosit în fel şi chip. De exemplu, doctorul Ion Nica (socotit de mulţi drept bun cunoscător al cazului Eminescu) schiţează următorul tablou:

„Stadiul de exaltare emoţională recidivantă, prelungit în toamna anului 1886, alarmează acum prin semnal-simptome în comportament şi prin idei insolite, care inaugurează o nouă criză. Eminescu şochează anturajul său şi opinia publică, prin abuz de alcool, atitudini de libido necontrolat, violenţă în limbaj şi mişcări. Furia neputincioasă este urmată de crize de deprimare.”

Vorbe, vorbe, vorbe, şiroaie ce curg şi pe gură şi prin peniţă! *Exaltare emoţională recidivantă*? În ce consta zisa *„exaltare emoţională”* şi de unde până unde *„recidivantă”*? Când şi cum se mai manifestase ea şi cine depune pentru aceasta mărturie demnă de luat în seamă? Nimeni! Nici măcar poliţiştii „bătuţi” de Eminescu! Dar trebuie să fie şi *exaltare* şi *recidivantă*, pentru a da continuitate scenariului şi a-l face să pară cât mai natural, pentru ca Nica însuşi să poată înghiţi ceea ce scrie.

Aşadar, *„semnal-simptome în comportament”* şi *„idei insolite”* sunt cele care anunţă *„o nouă criză”*? Care sunt acele *„semnal-simptome”*? Faptul că ar fi prins pe cineva de turnură? Dar chiar nu miră pe nimeni că mulţi vorbesc de aceste presupuse fapte, mai puţin victimele? Chiar nu miră pe nimeni că nici un memorialist nu furnizează identitatea unei singure femei măcar, căreia Eminescu să-i fi atins turnura? Iar pe istorici şi biografi chiar nu-i interesează că această poveste, privind ciupitul femeilor pe stradă (de turnură sau de orice altceva le-ar aparţine), a fost lansată public de duşmănosul socialist C. Mille, la 15 ianuarie 1887, dar că până şi ziarul *Lupta*, în paginile căruia îşi vărsase el veninul, recunoaşte că era o minciună?

Un alt semn al apropierii unei noi prăbuşiri ar fi fost acela că pe Eminescu ar fi prins a-l fulgera *„idei insolite”*? Adică? Nu ştim ce vrea să spună medicul I. Nica prin **idei neobişnuite**, deoarece nu oferă nici un exemplu. Oricum, însă, reamintim că întreaga operă eminesciană este *insolită* şi că, în general, multe dintre produsele gândirii au acest caracter, care îi deosebeşte pe marii creatori de ceilalţi.

I. Nica susţine că ar fi avut loc şi *„o nouă criză”*. În ce a constat ea, când şi unde a avut loc? Nu ne spune. Poate, I. Nica o fi avut în vedere spusele Corneliei Emilian, care afirmă că Eminescu ar fi fost arestat, deoarece *„a stricat două fanare de la uliţă”*. Chiar aşa de-ar fi fost, de când deteriorarea unui felinar (nesancţionată de Poliţie!) este simptomul unei boli anume? Dacă

plecăm de la premiza că orice rău, orice abatere de la normalitate constituie, obligatoriu, alienare, n-ar fi mai oportun ca Justiţia să nu mai fie slujită de magistraţi, ci de medici, iar penitenciarele să se transforme în ospicii?

„Eminescu şochează anturajul său”, conchide naiv doctorul Nica, la 83 de ani de la moartea acestuia. Din cine era compus respectivul anturaj… şocat? Oare, temnicerul face parte din anturajul celui trimis la gherlă, doar pentru că îl vede zilnic? Socotim că **anturajul lui Eminescu** reprezintă de abia de acum încolo o adevărată temă de studiu, asupra căreia cercetătorii nu s-au aplecat cu suficientă atenţie. Să-i credem necondiţionat pe cei care s-au declarat drept prietenii lui după 16 iunie 1889 sau să ne amintim că Eminescu îi mărturisea necăjit lui V. G. Morţun că se simte *„Părăsit de toţi ca o corabie care se îneacă”* (epistola din 22 noiembrie 1887)? Peste ani, când prezintă trei epistole trimise de Eminescu lui Petre Novleanu de la Liman, în intervalul 15 august – 2 septembrie 1885, A. Z. N. Pop recunoaşte că *„peste toate străbate ca un laitmotiv preocuparea chinuitoare a obligaţiilor presante,* ***lipsa veştilor din patrie*** *şi a banilor”* (subl. ns.).

Doctorul Nica a mai înţeles că, între altele, Eminescu *şoca* prin *„abuz de alcool”*. Este bătător la ochi felul în care I. Nica încearcă să cumuleze cât mai multe anomalii, spre a justifica arestarea lui Eminescu. Aşa cum am arătat, până şi iezuitul M. Pompiliu recunoaşte, încă din prima jumătate a lunii mai, că *„de un timp în coace”*, pe Eminescu *„nu-l stăpâneşte patima băuturii”*, iar Petraşcu, după ce n-a mai avut obligaţii faţă de Maiorescu, a mărturisit cât se poate de explicit că Eminescu nu a fost vicios. În ce temei mută atunci doctorul Nica pretinsul alcoolism înspre toamna lui 1886? Doar pentru a justifica cititorului următoare măsuri represive?

Ni se mai spune că Eminescu băga spaima-n populaţie şi prin *„violenţă în limbaj şi mişcări”*. Când şi cum? Măscărea lumea pe stradă? Sărea la bătaie? Probabil că, şi aici, I. Nica ia de bune „amintirile” şcolarului întârziat State Dragomir, violenţa în limbaj fiind pretinsa etichetare a unui chelner drept *„liftă spurcată”* şi ameninţarea lui cu sfărâmarea capului, precum şi pretinsa ciomăgire a unui poliţist (vorbe şi atitudini care numai de Eminescu nu amintesc).

„Libido necontrolat”…? Câteva date asupra acestei noţiuni, prezentate de doctorul Leonard Gavriliu:

„În concepţia lui Freud, ***libido*** *reprezintă forţa cu care se manifestă instinctul sau impulsul sexual.* ***Jung*** *a încercat să «desexualizeze» libidoul, considerând că acest termen desemnează o valoare energetică comunicabilă oricărui domeniu de activitate.*

În zilele noastre (1980, adică la 8 ani de la apariţia lucrării lui I. Nica – n. ns.) ***Jacques Lacan****, care dă o interpretare intelectualistă psihanalizei freudiene, crede că poate vorbi despre libido ca despre o «energie psihică a dorinţei». Accepţiile sexualizante au fost dezvoltate în special de şcoala britanică a* ***Melaniei Klein*** *şi de unele orientări influenţate de* ***Th. Reik****.”*

În contextul dat, doctorul Nica apare, în această chestiune, ca discipol al lui Freud, nu al lui Jung. Regretabil, el nu specifică în ce anume consta această dorinţă de satisfacere e instinctului sexual şi cum i-a măsurat-o lui Eminescu unul ca dânsul, nenăscut la data morţii acestuia. Turnura fiind o perniţă, a cărei atingere putea supăra din cauza **locului** în care era plasată, nu a faptului în sine (atingerea manşonului unei dame era motiv de şoc?), gestul lui Eminescu, admiţând că l-ar fi comis, pare mai mult o joacă, o glumă pe seama unei mode penibile, care transforma şoldurile femeii în crupă de cal învelită în cearceaf colorat. Sugerata mulţumire pe care Eminescu ar fi simţit-o ciupind o perniţă este o ipoteză hilară, astfel încât cred că ar fi bine să ne mai gândim dacă faptul în sine era sau nu efectul unei porniri sexuale necontrolate, cum pretinde I. Nica. Altminteri, riscăm să devenim noi înşine necontrolaţi în afirmaţii.

Oricum, dacă femeia nu ţipa, turnura – nici atât, nu era normal ca doctorul Nica să se întrebe pe cine apără, de fapt, M. Pompiliu şi dacă nu cumva s-a făcut prea mare caz de un lucru minor, dacă nu inventat, atunci deformat de gura lumii, uneori prea slobodă?

Dar toate acestea ar fi valabile în cazul în care, cu adevărat, Eminescu ar fi înşfăcat orice turnură îi pica în raza vizuală. Aşa a fost însă? Cei câţiva care – numai după moartea lui Eminescu – se referă la fapte similare ne-ar putea face să credem că, poate, un sâmbure de adevăr o exista în aceste relatări? În alte condiţii, poate, dar nu şi în cazul nostru. În mod normal, lipsa totală a vreunei „victime” concrete, cu nume şi... turnură, a vreunei intervenţii a Poliţiei, precum şi faptul că mulţi folclorizează acest pretins gest al lui Eminescu, fără ca măcar doi dintre „memorialişti” să se refere vreodată la aceeaşi femeie (nimeni nu dă vreun nume) şi fără ca vreunul dintre ei să fi fost vreodată martor, ei bine, toate acestea trebuiau să-i oblige pe specialiştii secolului XX (secol care a excelat în dezinformări asupra lui Eminescu) să se întrebe dacă nu cumva ne aflăm în faţa roadelor unui zvon. Un zvon care, repetăm, are la bază o falsă ştire lansată de C. Mille la 15 ianuarie 1887 prin ziarul *Lupta*. Aşa cum vom arăta pe larg, Mille este singura persoană care, în timpul vieţii lui Eminescu, a prezentat în scris şi a dat publicităţii **pretinsul şi**

unicul simptom al „nebuniei” acestuia. Concret, el da de înţeles că, *„pe stradă sau într'un local”*, Eminescu ar fi ciupit femei care nu-i erau nici soţii, nici amante, ca să aibă acest drept asupra lor, cum precizează autorul, parcă înciudat că n-avea şi el o turnură de pus la bătaie. În rest, recunoaşte Mille, Eminescu era perfect normal:

„De sigur că această nebunie, e o nebunie lucidă, o nebunie care te face să ştii că eşti nebun...”

Gh. Călinescu ne oferă un tablou şi mai dramatic decât I. Nica, acesta din urmă utilizând însă mătrăguna celui dintâi în asfixiantele sale speculaţii medicale. Punctată cu ironii, dat fiind faptul că autorul încearcă să ne convingă că Eminescu a fost nebun, panorama călinesciană devine mizerabilă, căci numai ultima canalie poate batjocori un smintit. Această descriere de coşmar vizează întreaga perioadă 1884–1886:

„Poetul fusese până aci numai un om cu mintea întunecată la răstimpuri şi cu chinul surd al acestei nefericiri. Dar pe încetul ţesătura fină a instinctelor morale se destrămă şi bolnavul alunecă pe povârnişul lung al înjosirilor. Bea fără cumpăt şi, împins de un ***instinct erotic congenital****, bântuia caféurile-chantante, pierzând nopţile şi istovind ultimele energii sufleteşti. Lăsa biblioteca cu uşile deschise în voia întâmplării, nu însemna cărţile eliberate în registru şi-şi însuşea garanţiile băneşti pentru cărţi. Ba cerea bani – dintr-o teroare lăuntrică de lipsuri – nu numai prietenilor, ci şi necunoscuţilor (221). Îmbrăcat într-un palton livid, din buzunarele căruia –* ***veche obişnuinţă de vaga-bond*** *– scotea alune spre a le ronţăi – şi cu o pălărie înaltă pe cap, era văzut asediind femeile, de pildă pe curtezanele germane de la Hotelul Vanghele, pe care le implora pe nemţeşte, «Fräulein... Fräulein, ma-chen sie auf», aşa cum chemase o dată, cu versuri de foc, femeia ideală:*

Vino ! Joacă-te cu mine... cu norocul meu... mi-aruncă
De la sânul tău cel dulce floarea veştedă de luncă.

Dar cum femeile nu-i aruncau decât ocări şi expediţiile se terminau cu intervenţia poliţiei, vechiul misoginism al poetului se traduse în acte reale şi Eminescu alerga să pedepsească pe Dalila, apucând pe doamne de turnura învoaltelor lor rochii, convins probabil, după o logică absconsă, că rochiile lungi erau un semn al minţilor scurte, precum în versurile :

Aşadar, cînd plin de visuri urmăreşti vreo femeie,
Pe cînd luna, scut de aur, străluccştc prin alee
Şi pătează umbra verde cu fantasticele-i dungi:
Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi.
……………………………
Când vezi piatra ce nu simte nici durerea şi nici mila,
Dac-un demon ai în suflet, feri în lături, e Dalila!

Toate gîndurile şi impulsiunile lui de altă dată gâlgâiau acum în prezent, ca apa turburată a unui puţ, scoasă afară de un trăsnet. Cerea vin şi cânta cu sentiment ***Cucuruz cu frunza-n sus****, bătea cu bastonul în zăplazuri şi ziduri sau spărgea ulcelele înşirate de o bătrînă pe parii unui gard (90), fără îndoială din nevoia interioară de a vedea dacă lumea pe care o trăieşte e aievea sau este o proiecţie a fanteziei sale somnambulice. La teatru se întindea pe bancă spre a figura efectul firesc al unor atari spectacole şi făcea zgomotos şi obstinat observaţii critice, determinat de instinctul dreptăţii eterne (52, 77, 221). Şi, cu toate ocestea, gândurile lui erau mereu limpezi, dar când voia să ia parte la discuţii rotiţele minţii îi sfârâiau mărunt în cap şi se încurcau, împingîndu-i sângele în obraji şi atunci poetul întristat se lăsa în voia memoriei şi declama cu ochii în tavan, din versurile sale (46) :*

Şi privind painjenişul din tavan, de pe pilaştri,
Ascultam pe craiul Rhamses şi visam la ochi albaştri.

Mintea subţiată de cultura germană îşi găsea mai repede expresia în nemţeşte, pentru care motiv poetul intra în magazinul de muzică al lui Kaufmann-Galaţi, unde putea schimba câteva vorbe nemţeşti şi asculta romanţe pe versurile sale (159). O tristă notorietate învăluia pe omul blând, zâmbitor, cu plete pe spate. Sergenţii de stradă îl târau ca pe un Christ domol, când ordinea publică li se părea primejduită (68, 221). Lumea şi copiii se ţineau droaie şi poetul tindea să devină un fel de atracţiune a urbei. Câte un burghez profita atunci de accastă scenă – care-i răscolea vechi orori – spre a face didactic o demon-straţie morală odraslei sale : «Uite aşa păţesc – zicea – toţi cei care fac poezii, înnebunesc ca dînsul» (52). Firea sa idilică, reîntoarsă prin acţiunea boalei, îi redobândea repede buna dispoziţiune şi un somn pe canapeaua desfundată a comisariatului şi o ţigare îi redau zîmbetul luceferian şi regatul de himere.

Într-acestea însă gloria, ajutată de nefericiri, se ridica puternică pe orizontul zilei. Poeziile poetului aşa de semnificative, profetice, chiar pentru viaţa sa, circulau prin băncile liceelor, şi nu toţi tinerii priveau tragedia lui Eminescu din simplă curiozitate. Nicoloe Iorga, elev în clasa o VI-a la liceul din Botoşoni, citea cu colegii săi Poeziile (97), iar cei de la Liceul Naţional din Iaşi, unde era director Vasile Burlă, vedeau cu bucurie pe omul cu palton vechi, mâncând alune de la dugheniţa lui Ghiţă Olteanu de lângă liceu, fiindcă el căpăta pentru ei de la prietenul său Burlă învoirea de a merge la teatru (52). La şcoalele de fete reputaţia era cu atât mai mare cu cât fetele, mai duioase, găseau în versurile sale un aliment sen-timental dătător de fiori. Cîte una ofta în versuri naive de dorinţa de a-l cunoaşte (77) :

Ah ! unde eşti, poete, să-ţi spun adevăratu!
Că tu cu-a tale versuri eşti tainic adoratu!

O dată Miron Pompiliu duse pe poet la o expoziţie a şcoalei centrale de fete, la care acela preda limba română şi-i prezentă pe una din adoratoare, autoarea versurilor de mai sus. Înaltul poet, privind aspru şi distrat pe fata, mirată puţin de dezordinea hainelor lui pătate şi boţite, după câteva observaţiuni asupra albăstrimiii ochilor şi a luciului de aur al părului, întreba sever dacă avea turnură, urmărind sever şi implacabil pe Dalila (77).

Peste vară, Eminescu fu dus iar de prieteni la băile Repedea de lângă Iaşi (224, V). Purtările sale duşmănoase faţă de femei dăinuiră şi aici, îndreptăţite în parte de teroarea admiratoarelor de felul cunoscutei Riria, care îl urmărea cu asiduitatea ei, în fraze convertite apoi în astfel de proză ritmică :

*«**Poetul** : – Hai să trecem peste punte ; n-auzi crângul cum te cheamă? Ca să mergem înspre dânsul inima nu te îndeamnă? În pădurea înverzită şi sub coama ei cea deasă, ţi se şade mult mai bine ca-n această strâmtă casă, unde stai cu toţi la vorbă şi te uiţi pe tine toată, şi laşi să se irosească gând şi inimă bogată.*

***Riria** : – Te înşeli, zilele acestea am vorbit vorbe puţine; am visat şi zi şi noapte tot gândindu-mă la tine; dar izvorul şi pădurea, cu toţi cântăreţii săi, mă ademeneau într-una să mă duc iarăşi la ei. Plângeau frunzele cu dor, căci lipsia poetul lor !»*

Eminescu dovedi o luciditate deosebită, răspunzând admiratoarei inoportune cu aceste ironice incoerenţe hamletiene: «Frumos glas ai. Nu cumva eşti Mama-Pădurii, care ai împrumutat glasul vreunei zâne, să vii să ademeneşti strigoii?»

În noiembrie, noile atentate împotriva doamnelor şi stricarea a vreo două felinare orăşeneşti hotărâră pe părinţii urbei să interneze pe poet într-un ospiciu (61).”

Sursele indicate de Călinescu prin numere sunt: Maria Costăchescu (46), State Dragomir (52), Cornelia Emilian (61), I. P. Florantin (68), Maria Dr. Gavrilescu (77), Ioan S. Ionescu (90), N. Iorga (97), *Omagiu lui Eminescu* (159), Gh. Teodorescu-Kirileanu (221), I. E. Torouţiu (vol. V). Câţi dintre aceştia sunt cunoscuţi ca fiind amici ai lui Eminescu?

Asemenea infecte şi imorale colaje compuse din cele mai defavorabile şi mai necontrolate mărturii asupra cuiva, în care datele compromiţătoare despre o persoană rămân unic material de lucru, sunt de natură să încânte, îndeosebi, pe bolnavii de ură, pe cei invidioşi sau pe mercenarii intelectuali. Maiorescu a pus la cale izolarea fizică a lui Eminescu. Urmaşul lui într-ale criticii şi-ntr-ale… psihiatriei, Gh. Călinescu, a fost propagandistul care a menţinut păianjenii magistrului şi l-a zugrăvit pe *„poetul naţional”* în aşa fel încât, din nesăbuinţă sau în mod planificat, s-a aflat exact pe linia dorită de interesele lumii politice. Pentru că Gh. Călinescu a avut şi are un statut privilegiat în literatura română, pentru că în cursul acestei anchete jurnalistice am fost obligaţi să cităm amplu din scrierile lui privind ultimii ani din viaţa lui Eminescu şi, mai ales, pentru că nu ne-am inhibat revolta şi nici n-am căutat formulări academice atunci când am descoperit în lucrările lui denigrări prezentate ca produse ale ştiinţei, promitem să aprofundăm implicarea *„divinului”* în dosarul Eminescu – marea lui victimă, de talia căruia i-ar fi plăcut să fie, dar n-a avut parte.

Nu am intenţionat şi nu intenţionăm să-l „demolăm” pe marele critic, cum se agitau iniţial unele voci (evidenţele din documentele prezentate treptat de noi i-au făcut pe cei mai mulţi să devină mai prudenţi). Şi asta din bunul motiv că, **din punctul nostru de vedere**, nici n-am prea avea ce demola. Nu vedem în Călinescu un geniu, dar nici **nu contestăm dreptul altora de a-l socoti valoarea valorilor**, iar moralmente, am mai spus-o, nu credem că este un exemplu demn de urmat. În esenţă, lucrările lui privind viaţa lui Eminescu dezvăluie un caracter mârşav şi de cras narcisism literar (dacă se poate spune aşa). Cel care foloseşte cuvântul ca pe o bâtă nu numai împotriva unuia ca Eminescu (**cetăţean** nevinovat, devenit simbol naţional exclusiv prin sine, nu prin mediatizări excesive ori prin propagandă, opera lui fiind receptată pentru că publicul a avut ce recepta, prin cuvântul lui, auzindu-se pe sine), ci şi împotriva tuturor celor care, în băncile şcolilor, erau obligaţi să-i memoreze ifosele rămâne un individ care, din păcate, poate influenţa cursul istoriei, fără ca asta să îl facă pozitiv. Şi Stalin (pe care veşnicul deputat Călinescu îl vedea ca având un *„profil fin şi blând”* şi pe care, după ce îl compară întâi cu Octavian August, îl numeşte *„un Richelieu care zideşte statul sovietic”*) a făcut istorie, după inima şi mintea lui... Şi se vede că a făcut-o bine, din moment ce pe Călinescu l-a convins nu numai că ar fi plin de *„suavă timiditate”*, ci şi că avem a-i mulţumi (vezi **Anexa 18**):

*„**Noi românii datorăm mareşalului Stalin**, acestui mare om al ultimelor veacuri, nu numai ruseşti dar şi europene, **gratitudine pentru generozitatea cu care ne-a absolvit de trecutele erori. Viteaza armată rusească a dezrobit Transilvania noastră**”* (subl. ns.).

Să nu se răscucească morţii-n morminte?

Nu am fost şi nu suntem propovăduitorii ideii că Eminescu ar fi fost fără greşeală. Atenţionăm însă că trebuie să fim extrem de prudenţi atunci când facem aprecieri la adresa lui, pentru că el este tot ceea ce a dat mai complet şi mai bun neamul românesc. În consecinţă, cu cât este el denigrat şi înfăţişat mai mic şi mai netrebnic, cu atâta scădem şi noi în scara morală a lumii.

Când se referă la aprecierile făcute asupra operei eminesciene, Mihail Dragomirescu remarcă (sublinierile ne aparţin):

„Se împart în două categoriile de scriitori, cari ocupându-se cu Eminescu, i-au vătămat, cu voe sau fără voe, personalitatea lui artistică. Mai întâi aceia cari

contestându-i valoarea poetică şi morală, au acuzat pe amicii lui literari, că l'au ridicat pe un piedestal nemeritat, pentru ca astfel să se ridice ei înşişi. Apoi prietenii lui ***post-mortem****, cari recunoscându-i marele talent poetic, au susţinut că el ar fi putut fi un mare poet, dacă aceiaşi amici, nu i-ar fi sfărâmat iluziile şi nu i-ar fi istovit puterile, prin culpabila lor indiferenţă. Astfel şi de o parte şi de alta,* ***Eminescu n'a devenit un obiect de studiu, de cât pentru a servi de armă de atac*** *în contra acelora ce, timp de de mai bine de două decenii, au fost în fruntea literaturii române, şi care l'au preţuit şi l'au cultivat cu stăruinţă, pe când postumii lui apărători şi acuzatori, nici nu voiau să ştie despre dânsul. Negreşit, cu o astfel de* ***procedare interesată****, cel ce era să sufere cel mai mult, erá poetul însuşi, – şi ceea ce e mai instructiv pentru posteritate, –* ***nu atât din partea vrăjmaşilor, cât din partea pretinşilor săi prieteni****. Căci pe când vrăjmaşii, osândind cu furie tot ce a scris Eminescu, cu toată precauţiunea lor de a se pune sub paza cuvântului cu multă trecere: ştiinţă, – au rizicat să nu fie crezuţi chiar acolo, unde poate ar fi avut dreptate; pretinşii lui prieteni,* ***osândind cu prudenţă, şi luând aceeaşi precauţiune, au fost crezuţi, chiar când acuzarea lor constituia o nedrepate strigătoare****"* (vezi O. Minar, *Eminescu comemorativ. Album Artistic-Literar*, 1909).

Aparent, situaţia de mai sus ar fi cea mai defavorabilă cu putinţă. Dar mereu e loc de şi mai rău. Aşa cum remarcă M. Dragomirescu, amici şi duşmani ai lui Eminescu au scris în fel şi chip despre opera lui. Dar au **scris**, au purtat zgomotoase polemici pe marginea unor texte ale lui, cărora, astfel, nu au făcut decât să le sporească popularitatea. În schimb, în ceea ce priveşte **viaţa civilă** a autorului, s-a instituit o tăcere comandată – nici astăzi nu se ştie prea bine de cine. Mai mult, din dosare întocmite **cetăţeanului** Eminescu şi ferite timp de decenii de ochii publicului au început să dispară file, iar o parte din mărturii, aşa cum am exemplificat şi noi, au fost falsificate de personaje încadrate în rândul marilor experţi ai istoriei literare. Aşa s-a făcut că, dacă **opera** îi poate fi comentată cu textul în faţă, fără putinţa de a înlocui o silabă măcar, **viaţa** lui Eminescu a rămas un **zvon naţional** lăsat la voia imaginaţiei te miri cui. Biografiile scrise pe seama lui sunt în flagrantă contradicţie cu datele realităţii biografice, dar, în proporţie covârşitoare, au găsit consensul în minciună. De aceea, principalul criteriu de apreciere al unui astfel de produs rămâne valoarea lui strict literară, dar la „bursa" criticii literare şi asemenea cotaţii sunt evident influenţate de apartenenţa sau non-apartenenţa autorului la cutare elită.

Ca orice grupări de inteligenţă (har care nu presupune şi înţelepciune), elitele s-au aflat mereu în profundă divergenţă – de unde şi constatarea că, în ipoteza în care vreuna dintre ele chiar este autentică, n-avem criterii pentru a o depista. Zornăitoare, pretenţioase şi mereu încercând să capteze şi să

monopolizeze atenţia, ele constituie – chiar de n-ar vrea! – un aparat propagandistic a cărui mentalitate este diametral opusă generosului şi naturalului anonimat popular. Nu o dată, între elite şi regimul politic care le cultivă au existat legături obscure, de întrajutorare bilateral-avantajoasă, o parte contribuind cu posturi gras plătite, burse şi fundaţii dispuse să ajute valorile, iar cealaltă plătind, cel mai adesea, prin nepăsarea faţă de mersul Ţării şi prin laşă tăcere.

Un „nebun" liniştit într-o lume agitată

Despre Eminescu s-au scris multe. Citite pe fugă, unele, cu cât sunt mai plauzibil meşteşugite, sunt şi mai periculoase. Biografia ultimilor lui ani seamănă foarte mult cu un teren minat şi cotropit de buruieni, în care, oricând, în încercarea de a-l plivi, buna ta credinţă poate fi aruncată în aer de accidentala atingere a unei informaţii ce pare inofensivă. Toate falsele piese folosite – direct sau aluziv – spre a deforma adevărul despre Eminescu trebuie descoperite şi eliminate una câte una. De aici, precauţia unei cât mai ample şi mai minuţioase analize.

Potrivit biografilor, la doi ani după revenirea în Ţară, Eminescu s-ar fi „întunecat" din nou, silindu-i pe „amicii" îndureraţi să-l lase pe mâna Poliţiei, Parchetului şi a psihiatrilor. Iată cam cum s-ar fi derulat evenimentele, în variantele dumnealor, în anul Domnului 1886:

6 mai

Emilia Humpel, nedrept de superficial abordată în biografiile Eminescu, mai ales prin comparaţie cu agitata şi zgomotoasa Cornelia Emilian, îi transmite fratelui Maiorescu:

„Eminescu sigur că nu merge bine. E mai mult o decadenţă morală decât o reducere intelectuală ce-ţi bate la ochi în timpul din urmă. Dacă vorbeşti cu el ai răspunsuri corecte, raţionale; dar e cinic, nepăsător la culme, încât îl suporţi cu greutate. Asta e ceva nou în el, cred, şi desigur nimic bun."

Ea invocă, deci, *decandenţa morală* a lui Eminescu. De unde această impresie? *„E cinic"*, zice ea. Ce a vrut să spună prin asta? Unul dintre înţelesurile cuvântului *cinic* este: *„[Persoană] care sfidează normele morale şi regulile de convieţuire socială susţinând deschis şi fără sfială o asemenea*

atitudine” – MDE. Să fi folosit Emilia acest cuvânt într-un sens apropiat celui pe care îl dă Haşdeu, atunci când scrie: *„Tit-Liviu Maiorescu este cel mai cinic avocat al evreimii”* (*Columna lui Traian*, 24 mai 1871)? Să dea, astfel, Emilia credibilitate zvonurilor spuse pe seama lui Eminescu, între care şi acuzaţiile că ar dormi la teatru, că ar stresa „fetele” de la cafenea, că ar bea peste măsură ori ar prinde femeile de turnură? Biografi improvizaţi aşa par să fi socotit, prefaţând cu spusele ei calea către *„boala ce îl va izbi din nou”*.

Suntem de cu totul altă părere.

În primul rând, Emilia nu se referă la gesturi (cu atât mai puţin la unele brutale), invocatul cinism manifestându-se în timpul conversaţiei: *„Dacă vorbeşti cu el ai răspunsuri corecte, raţionale**; dar** e cinic, nepăsător la culme, încât îl suporţi cu greutate”* (subl. ns.). Dialogul cu Eminescu se purta, aşadar, în mod normal, cu menţiunea că acesta nu-şi prea băga în seamă interlocutorii. Nu spusele sau faptele lui făceau să *„îl suporţi cu greutate”*, ci atitudinea lui generală, caracterizată printr-un singur cuvânt: **nepăsare**. Din păcate, neştiind nici la ce soi de conversaţii era Eminescu provocat, nici ce comportare aveau ceilalţi faţă de el, nu putem cunoaşte dacă purtarea lui era complet nejustificată.

În al doilea rând, faptul că nimeni altcineva n-a mai spus că Eminescu ar fi devenit cinic (cum se spunea despre Caragiale) ne aminteşte că înţelesul cuvântului *cinic* nu este strict peiorativ şi, cronologic vorbind, a început prin a desemna un om profund etic. Iniţial, cuvântul *cinic* îi desemna pe membrii *şcolii cinice*, întemeiată în secolul 4 î.Hr. de Antist(h)ene(s) (449/435? – 399 î. Hr.) şi de discipolii lui, *„cari profesau în gimnasiul Kynosarges la Athena, despre virtuţile etice. «Cinicii» erau prin excelenţă filosofi etici. Ei reduceau la Etică filosofia întreagă, cerând omului o purtare lipsită de trebuinţi şi retrasă, care te lipseşte de neplăcerile crude ale vieţii”* (Enciclopedia *Minerva*). Lucru atestat, Eminescu era *lipsit de trebuinţi şi retras*, nicidecum un ins *obscen*. Şcoală filozofică socratică, cinismul combătea sclavagismul, promovând *„reîntoarcerea la natură”*, prin maximă simplificare a vieţii (îndemn pe care zadarnic îl va rosti Însuşi Iisus Hristos). Emilia Humpel, persoană cu temeinică pregătire, conducătoare a unui institut de învăţământ de prestigiu, mult apreciat de Eminescu, recunoaşte: *„Dacă vorbeşti cu el ai răspunsuri corecte, raţionale”*. Unde e cinismul, în sensul: *„(Despre oameni; adesea substantivat) Care dă pe faţă, cu sânge rece, fapte sau gânduri condamnabile, care calcă, fără sfială, regulile moralei, de convieţuire socială şi de bună-cuviinţă”* (DEX)? Care erau acele *„fapte sau gânduri condamnabile”*, pe care Eminescu (descris de atâţia alţii ca fiind pe-atunci *„tăcut”* şi *„retras”*) le-ar fi dat *„pe faţă, cu*

sânge rece" ? Dacă la aşa ceva s-ar fi referit Emilia, îi mai putea califica ea răspunsurile drept *„corecte, raţionale"* ?

Se poate replica: dacă Emilia Humpel ar fi avut în vedere şcoala cinică, de ce ar mai fi invocat ceea ce numeşte *„decadenţă morală"* ? Cum se împacă impresia ei de prăbuşire morală a lui Eminescu cu şcoala ai cărei membri *„erau prin excelenţă etici"* (cu vremea, cinicii aveau să devieze de la linia iniţială, apucând-o în sens invers)? Nu avem un răspuns precis, dar observăm că Emilia ezită, ca şi când i-ar lipsi cuvintele cele mai potrivite. Respectiva stare *„bate la ochi"* (orice noutate atrage atenţia, iar Emilia chiar scrie: *„e ceva nou în el"* , deci fără vreo legătură cu „boala"), dar rămâne înceţoşată: *„E **mai mult** o decadenţă morală **decât** o reducere intelectuală..."* (subl. ns.). Morala se reflectă prin moravuri, care cuprind atât relaţia insului cu lumea, cât şi cu sine, existând astfel posibilitatea ca nepăsarea acuzată la Eminescu să fie în raport cu el însuşi. *Moral* mai desemnează şi o anumită *stare afectivă* sau un anumit *tonus*, fiind arhicunoscute expresiile *„a ridica/scădea (cuiva) moralul"* , adică, a(-l) *îmbărbăta* sau, respectiv, a(-l) *demoraliza*. Credem că, rostit sentenţios şi într-o formulă mai puţin academică, mesajul Emiliei ar suna cam aşa: „Eminescu stă prost cu moralul".

Oricare ar fi adevărul, sigur este că în lume n-a existat niciodată o singură morală şi că fiecare dintre ele a fost aplicată în mod diferit, de la ins la ins. Poate Emilia Humpel credea în morala vremurilor ei (care, poate, nu accepta descurajarea), orice abatere de la aceasta fiind şi pentru ea un semn de ieşire din normalitate, de decădere etică. De celebrul Diogene din Sinope (aprox. 404/412? – 323 î.Hr.) se învăţa în şcoli şi nimeni nu avea a-i imputa ceva concret, dar câţi ar fi fost dispuşi să doarmă ca el, într-un butoi ori să se lase cu totul în voia soartei? Oare, dacă Diogene – unul dintre cinicii cei mai vestiţi – ar fi fost contemporan cu Eminescu şi dacă ar fi umblat ziua cu lampa aprinsă, căutând un *„om"* , ar mai fi rămas el liber sau ar fi sfârşit la Mărcuţa?

Scrisoarea Emiliei Humpel trebuie conexată cu celelalte informaţii despre Eminescu, puse pe hârtie în aceeaşi lună. Este vorba de scrisoarea lui Pompiliu către Maiorescu (14 mai) şi de consemnările din jurnalul acestuia din urmă (27 mai). Când scrie: *„E **mai mult** o decadenţă morală"* , Emilia nu se gândeşte nici la oale sparte, nici la ciomege plimbate pe uluci ca pe ţambal, nici la tolăniri *„pe bancă"* , la teatru, nici la plimbări pe la comisii. Ea nu pomeneşte nici aluziv, ca Miron Pompiliu, că Eminescu şi-ar fi *„perdut bunul simţ şi buna cuviinţă ce se cere de la fie-care între oameni"* ori că *„nu mai ştie nimic*

de respect şi de ruşine. Damele i-au luat frica, în cât de departe îl încunjură, când îl văd pe stradă...”

În mod evident, Emilia Humpel şi M. Pompiliu sunt două izvoare care transmit mesaje complet diferite – diametral opuse, am zice. Dacă zicerile lui Pompiliu ar fi fost reale, era imposibil ca Emilia Humpel să nu fi fost informată, caz în care n-ar mai fi fost vorba ***„mai mult”*** de o *„decandenţă morală”*, ci de o **cumplită** *„decadenţă morală”*. Iar decadenţa morală, nefiind ca răceala – astăzi vine, mâine trece – în lipsa intervenţiei celor din anturajul lui Eminescu (intervenţie care n-a avut loc), n-ar fi făcut decât să se accentueze de la zi la zi. De asemenea, este exclus ca toate cele spuse de M. Pompiliu să se fi derulat în numai 8 zile. Prin urmare, avem de ales între Emilia Humpel şi M. Pompiliu, neputându-i accepta pe amândoi, oricât ar dori unii.

Unul dintre motivele pentru care M. Pompiliu este suspect rămâne faptul că întreaga lui scrisoare către Maiorescu se axează pe abordarea simplistă a ceea ce Emilia numeşte, în termeni poate nu tocmai inspiraţi, *„decadenţă morală”*, el amplificând în mod cinic această idee. Dacă îi fusese sugerat (cerut) sau nu să facă o asemenea „adresă” către „centru”, nu ştim, însă nu ne-ar mira un răspuns afirmativ, el având, aşa cum vom arăta în alte pagini, ciudate intervenţii şi când Eminescu se afla la Botoşani.

Sigur este un lucru: Maiorescu, deşi a făcut posibilă publicarea scrisorii lui Pompiliu, se teme să folosească el însuşi informaţia din ea. Mai mult, aproape o contrazice, căci Pompiliu prezintă „decăderea” lui Eminescu ca fiind mai veche şi cunoscând diverse stadii. Dacă avocatul Titus i-ar fi dat crezare, de ce a preferat să apeleze la strania formulare *„Eminescu devine* ***direct*** *alienat”* (adică brusc, pe neaşteptate, aşa cum despre un sergent am spune că a devenit *direct* general)? Avem un singur răspuns: pentru că ştia care e adevărul şi mai ştia că acel adevăr este cunoscut de întregul Iaşi.

14 mai

Pompiliu îi scrie lui Maiorescu, cerându-i *„cu toată stăruinţa”* să găsească *„vr' un mijloc”* prin care Eminescu *„să fie trimis într' un stabiliment de cură”*.

27 mai

Maiorescu notează în jurnal, referindu-se la evenimente petrecute sâmbătă şi duminică (24 şi 25 mai), la Iaşi:

„…Am văzut şi pe Eminescu, care devine din nou direct alienat”.

În ciuda acestei consemnări a magistrului, nimeni din Iaşi nu a încercat să-l „ajute” pe cel *„direct alienat”*, punându-l în cămaşă de forţă. Minte cineva?

9 iunie

„La 9 iunie 1886, Eminescu se întunecă a doua oară. În vara acestui an, iulie şi septembrie, nefericitul om de geniu face hidroterapie, la băile Repedea, din judeţul Iaşi” (Gala Galaction, *Mihai Eminescu*, 1914).

Hidroterapia nu era tratament specific smintiţilor, cum am putea crede din spusele scriitorului GaGa, în timpul liber, zis Pişculescu. De altfel, la Repedea au mers şi Chibici-Revneanu sau Riria, viitoarea soţie a lui Xenopol, fără a fi nebuni – deşi, uite, mai ştii?

Nu cunoaştem cum s-a manifestat noua *„întunecare”* a lui Eminescu şi de unde a obţinut autorul informaţii atât de precise şi de bine argumentate, încât să le folosească într-o biografie ca puncte de reper, dar garantăm că G. Galaction avea o foarte mare barbă...

Notă: Posibil ca falsa informaţie a lui Galaction despre *„întunecarea”* lui Eminescu în ziua de 9 iunie 1886 (de neregăsit la alţi autori) să fi stat la baza afirmaţiei anonimului care, în pagina românească a *site*-ului *Wikipedia* (unde e ceva „trafic”), între altele, îl „alienează” pe Eminescu cu cinci luni mai iute decât alţii:

„În timpul verii Eminescu devine din nou alienat. La 9 noiembrie este înlocuit în postul de la bibliotecă...” (http://ro.wikipedia.org/wiki/Eminescu#1886)

Fiindcă *Wikipedia* are pretenţii (e „*The free Encyclopedia*”, care **poate fi accesată şi de pe *site*-ul Bibliotecii Academiei Române** – vezi *Referinte on-line*, la www.bar.acad.ro), ne-am uitat în fugă şi peste pagina în engleză. Acolo, oricine află că despre ultimii şase ani din viaţa lui Eminescu, n-ar merita reţinut decât atât:

*„**Years of illness***

*In his last years, he suffered from **manic-depressive psychosis**. In 1883, in Romania, he was diagnosed with **syphilis** and **George Călinescu** wrote in the poet's biography that he had the illness since he was 20; however, a separate diagnosis done in Vienna, also from 1883, mentioned his*

depression but did not mention ***syphilis***. *In* ***1884***, *he returned to Romania and appeared generally healthy. Starting in* ***1886***, *he received a few injections with* ***mercury***, *which was at that time the usual treatment for* ***syphilis***.*”*

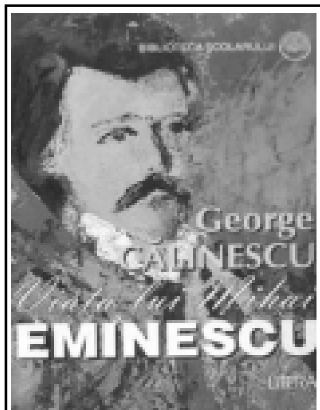
Dacă Eminescu chiar ar fi fost socotit bolnav de sifilis în epocă, dacă cel mai celebru biograf al lui confirmă acelaşi lucru şi dacă şi în ultimii ani i-a fost administrat tratament anti-luetic, în temeiul căror informaţii schimbă „enciclopediştii” de la *Wikipedia.org* diagnoza? Doar din ştirea că la Viena i-ar fi fost pus un alt diagnostic? Care? Din nici un document aflat la vedere nu reiese că Obersteiner ar fi pronunţat sau ar fi scris numele unei boli anume. Şi chiar de-ar fi făcut-o, în orice caz, ipotetica boală depistată de el nu putea fi *depresiunea*, care se manifestă printr-o *„Stare de tristeţe intensă... Totul este văzut şi trăit sub impresia unui profund pesimism... Unul din cele mai mari pericole este impulsul pentru sinucidere”* (*Dicţionarului sănătăţii*). Or, printre puţinele informaţii privind constatările lui Obersteiner, se numără şi aceea că noul pacient adus de la Bucureşti – îndeosebi în ziua internării (20 octombrie 1883) – *„Uneori, mai iritat, bate în uşă”* (câţi ar rămâne pasivi în cazul în care ar fi cu forţa închişi într-o încăpere?), iar peste o săptămână ar fi consemnat că era *„Deseori repede iritat”*. Şi cum această stare venea – citim în *Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail* – după *„4 luni violentă stare de iritare”*, unde e pretinsa *depresiune* a „bolnavului”?

Întrucât tot i s-a oferit spaţiu pentru liberă manifestare, iluzionistul care a scris sus-citatul text, atât de mediatizat prin Internet, a scos din manşetă şi o **psihoză maniaco-depresivă**, să fie acolo, că nu strică. Chiar nici o ezitare în stabilirea unei diagnoze *post-mortem*, de nu se spune cine, la mai bine de o sută de ani după slujba de la Bellu, îndoiala apărând doar în afirmaţii precum: *„Mihai Eminescu...,* ***probably*** (subl. ns.) *the best-known Romanian poet”*? În cazul în care umbrele care bântuie Internetul se mai uită şi pe coală tipărită, nu numai pe ecran, punem la dispoziţia autorului facsimilul documentului medical emis de Şuţu imediat după internarea din 28 iunie 1883, spre a se

Diagnosticul în baza căruia doctorul Al. Şuţu l-a sechestrat pe Eminescu în ospciul lui privat

convinge că în Ţară Eminescu *was **NOT** diagnosed with* **syphilis**, ci... *with „manie acută"* , care e cu totul altceva, deosebindu-se în considerabilă măsură chiar şi de zisa psihoză maniaco-depresivă, deşi E. Kraepellin (cel care a inventat conceptul, pe la 1900) le prezintă ca părţi ale unei unice boli.

Pe acelaşi *site* apare şi un chip care se vrea a fi al lui Eminescu. Imaginea, dovedind un prost-gust total, reprezintă prelucrarea color a *„astralei fotografii"* (Călinescu). Studentul Eminescu pare făcut din plastic, de un cooperator care produce şlapi, iar părul de deasupra frunţii şi dinspre tâmple are neaşteptate sclipiri roşcate. Aceeaşi făcătură se găseşte în variantele biografiei din limbile daneză, engleză şi română. Versiunea germană oferă fotografia adevărată (preluată, se pare, după o reproducere nu tocmai bună), dar „scăparea" este compensată de versiunea esperanto (prezentată în facsimil), care şochează prin „portretul" unui Eminescu desenat de un individ care, dacă nu lucrează stând pe burtă, are probabil handicap la ambele mâini, fiind discutabil dacă poate sau nu să mănânce singur. Faptul nu constituie însă o noutate. Colectivul de autori ai *Bibliografiei* Eminescu (1999) constată cu deplină îndreptăţire:

Cine-o fi pe copertă? Eminescu, Călinescu sau directorul Editurii *Litera* (Chişinău)?

„Din nenorocire, cel puţin până în 1938 (perioada acoperită de prezentul volum), artişti ori practicienii penelului/creionului care l-au zugrăvit pe Eminescu sau au creat compoziţii al căror motiv principal a fost poetul au fost neinspiraţi, lipsiţi de talent ori pur şi simplu autorii unor lucrări care viciază imaginea acestuia."

De ce asemenea batjocuri? Probabil pentru că în cazul artiştilor autohtoni nu am avut tăria să le respingem nereuşitele, iar faţă de străini nu ne-am învrednicit să răspundem cu aceeaşi monedă.

Curioşi să ştim cine dezinformează astfel folosind Internet-ul, am încercat să aflăm autorul

textului în limba română. Şi, cu voia lui Dumnezeu, am reuşit. Este vorba de un anume Ion Creţu. Într-o carte din *Biblioteca şcolarului* (!) publicată de Editura *Litera* la Chişinău în 1997 (*Mihai Eminescu între Scylla şi Carybda*), acest individ – care la primă vedere pare să nu-l fi citit decât pe Galaction – semnează un *Tabel cronologic*, pe care *Wikipedia* l-a preluat aproape în întregime:

„1886
Este menţinut în serviciul bibliotecii, unde îndeplineşte roluri şterse: scrie statele de plată, adresele pentru înaintarea lor, diverse circulare pentru restituirea cărţilor împrumutate şi pentru convocarea comisiei bibliotecii. «Epoca ilustrată» din 1 ianuarie publică Dalila (fragment). În întregime poezia a apărut postum în «Convorbiri literare» la 1 februarie 1890. [„]Albumul literar al societăţii studenţilor universitari «Unirea»[“], cu data de 15 martie, îi publică poezia Nu mă înţelegi, iar «Convorbirile literare» din decembrie poezia La steaua.... «România liberă» din 2 martie informează despre o conferinţă publicată [de fapt, **publică** – n. ns.] *lui Vlahuţă asupra lui Eminescu, lăudând poeziile şi criticând aspru pe cei care au avut alte păreri asupra lor. În timpul verii Eminescu devine din nou alienat. La 9 noiembrie este înlocuit în postul de la bibliotecă şi, în urma unui consult medical, este transportat la ospiciul de la Mânăstirea Neamţ.”*

Posibil ca acest I. Creţu care învaţă rău şcolarii să fie una şi aceeaşi persoană cu autorul biografiei *Mihail Eminescu. Biografie documentară* (1968), căci şi acolo găsim scris, cu siguranţa celui care a participat direct la evenimente:

*„**Spre o nouă cădere**. Sunt numeroase relatările unor contemporani din Iaşi ai lui Eminescu asupra alunecărilor sale spre fapte indecente, ceea ce-i aducea **dese reţineri la comisariatele poliţiei**. Starea lui de decădere morală **era cunoscută în marele public**. **Nimeni nu-l mai putea opri de la excese, nici chiar cei cari aveau sarcina să-l supravegheze de aproape**. Maiorescu afirmă că la 27 octombrie 1885, la o aniversare a Junimii, a auzit că Eminescu petrece cu fete de la **Café-chantant**. La sfârşitul lui mai 1886, acelaşi constata personal (?) că nefericitul poet devenea din nou alienat”* (subl. ns.).

Ce să mai zici? În mintea autorului, încă de prin 1885, Eminescu devenise un fel de buldozer căruia nu-i stătea nimic în cale şi care de obicei era parcat la Poliţie. Dacă Eminescu a fost decăzut moral, ce cuvinte s-ar mai găsi pentru cei care îl denigrează astfel?

12 septembrie

De la Iaşi, Miron Pompiliu îl anunţă pe Maiorescu: *„Eminescu e mult mai bine. A fost câteva săptămâni la Repedea unde a făcut băi regulate. El continuă băile şi acum.”*

25 octombrie

În *România liberă*, la rubrica *„Mai nou”* (pagina a treia), citim:

„Primim de la un prietin din Iaşi următoarele versuri, ca fiind ale lui Eminescu şi indicând reînceperea activităţii sale literare:

La steaua care a răsărit
E-o cale atât de lungă
Că mii de ani ’i-a trebuit
Luminei să ne-ajungă.

Poate de mult s’ a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci privirei noastre.

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie.
Era pe când nu s-a zărit;
Azi, o vedem şi nu e.

Tot ast-fel când al nostru dor
Peri în noapte-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmăreşte încă.”

Cum am arătat şi în *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului*, unii au opinat că *„prietinul”* ar fi Maiorescu, D. Murăraşu dezvoltând chiar un fel de raţionament, cu o logică foarte bine personalizată, ca atâtea alte ticăloşii de om citit. Ideea (despre care Maiorescu afirmă că i-ar fi aparţinut – gura nu doare) se regăseşte şi într-unul dintre ultimele articole publicate de Eminescu la *Timpul*, după scandalul provocat de nesăbuitul toast al lui P. Grădişteanu, cu ocazia dezvelirii statuii lui Ştefan cel Mare la Iaşi:

„În adevăr lipseşte Basarabia din acea coroană !

Şi tu, Doamne Ştefane, stăteai mult şi rece asupra acestei adunări de precupeţi de hotare şi n-ai izbit cu ghioaga Ta răpuitoare de eroi în capetele acestor reptile, acestor agenţi provocatori ai străinătăţii.

O Doamne, Doamne, că mare mult ne-ai uitat !

Tu, scutul Creştinătăţii şi cetatea Crucii, ai ascultat pe un C. A. Rosetti care-şi bate joc de legea Ta strămoşească şi care ca mâni se va îngropa ca patrupedele, fără preot şi fără lumină.

Tu, care de patruzeci de ori, în patruzeci de bătălii te-ai aruncat în rândul întâi al oştirii, căutând martiriul pentru ţară, asculţi oameni pentru cari patria şi naţionalitatea sunt o marfă pe care-o precupeţesc ?

Tu, ale cărui raze ajung până la noi ca şi acelea ale unui soare ce de mult s-a stins, dar a cărui lumină călătoreşte încă mii de ani prin univers după stingerea lui*; tu, care, însuţi nemuritor, ai crezut în nemurire şi, lumină din lumină, ai crezut în Dumnezeul luminii, s' asculţi pe aceşti oameni incapabili de adevăr şi de dreptate, pe aceşti traficanţi de credinţe şi de simţiri?"* (subl. ns.).

Era 18 iunie 1883.

A. Z. N. Pop pare să fi fost cel care a descoperit că această idee apare şi într-o conferinţă ţinută de Maiorescu cu un an înainte şi a cărei înregistrare, afirmă istoricul, *„este cuprinsă în foiletonul* ***României libere****, an. 6, nr. 1491 (marţi 20 apr. 1882), p. 2, semnată Hermes, ceea ce pare a se datora lui M. Brăneanu"*. Cu toate acestea, recunoaşte Z. N. Pop, nu se poate spune că magistrul l-ar fi inspirat pe Eminescu, întrucât primele forme ale poeziei *La steaua* datează de prin anii 1876-77. Deci, dacă magistrul şi „protejatul" lui nu au ajuns la aceeaşi adevăr pe căi diferite, devine mai plauzibil ca Eminescu să-l fi inspirat pe Maiorescu, nu invers. Este atât de important, însă, un atare detaliu? Cu o tenacitate pe care nu o regăsim în chestiunile esenţiale privind destinul lui Eminescu, A. Z. N. Pop, răscoleşte bibliotecile, căutând o anume *„filiaţie"* a poeziei *La steaua* şi descoperă ceea ce el numeşte *„datorinţele izvoristice"*: P. S. Laplace, G. Keller, A. Dorchain, Flaubert, Saint-Beuve, Sully Prudhomme, Octave Houdaille, Léon Dierx şi, bineînţeles, Eminescu. Incapabil să demonstreze că Eminescu ar fi fost într-adevăr bolnav psihic (cum pretinde), dar în stare să comită falsuri precum cele pe care le-am arătat în pagini anterioare, istoricul nostru o ia pe câmpuri, în căutarea a ceva ce nu interesează şi care, în nici un caz, nu poate fi dovedit, căci, chiar admiţând că Eminescu i-a citit pe toţi cei înşiraţi, nimeni n-ar putea proba că el nu întâlnise prima oară ideea centrală din *La steaua* la un alt autor decât cei din pomelnicul prezentat. Mai mult, n-ar putea convinge nici măcar că Eminescu nu intuise singur ceea ce Laplace (să zicem) avea să-i şi demonstreze. În fond, viteza luminii fusese măsurată încă din 1675 de danezul Olaus Römer (rezultatul acestuia – 280.000 km/s – fiind confirmat în 1727 de J. Bradley), iar în secolul al XIX-lea, s-au efectuat trei măsurători importante: în 1849, prin A. H. L. Fizeau (315.000 km/s), în 1852, prin A. A. Michelson, zece ani mai târziu, J. B. L. Foucault apropiindu-se cel mai mult de adevăr: 298.000 km/s. Nu conta că Römer nu fusese foarte exact. Simpla existenţă a **vitezei**

luminii, indiferent cât de mare sau de mică ar fi fost, presupunea **timp** pentru străbaterea unei anumite **distanţe**. Iar când aceste distanţe erau foarte mari (şi se ştia că vastele spaţii interstelare sunt greu de imaginat de om), timpul necesar parcurgerii lor creştea pe măsură, scurgerea lui aducând şi inevitabile modificări ale respectivei surse de lumină.

Şi-apoi, *La Steaua* nu este manual de fizică, ci un original mod de convertire a severelor legi ale fizicii în metafore de puternic şi inconfundabil impact afectiv.

4 noiembrie (marţi)

La 4 noiembrie, care se zice c-ar fi fost ultima zi petrecută de Eminescu la Iaşi în libertate, Maiorescu îi scrie surorii lui, Emilia. Între altele, precizează:

„*Îţi trimit în alăturare admirabila poesie* ***nouă*** *a lui Eminescu* (este vorba de *La steaua* – n. ns.). *Idea este luată dintr' un discurs al meu; dar ce formă frumoasă!*" (subl. ns.).

[Scrisoarea a fost dată publicităţii de Gh. T. Kirileanu, abia în 1941, adică, la 55 de ani de la data la care a fost scrisă!].

Logica manivelei istorice şi estetice

Nici o nuanţă din epistola magistrului nu îndrituieşte bănuiala că manuscrisul poeziei ar fi trecut pe la el, înainte de a ajunge la *România liberă*. Cu toate acestea, biografii şi majoritatea istoricilor literari pretind altceva. Ei exprimă interesul prost disimulat de a promova cu orice preţ ideea că, din 28 iunie 1883, Eminescu ar fi fost incapabil să raţioneze, să creeze şi, în general, să se mişte singur în societate. Îndrăzneala lor merge până acolo încât, deşi *La steaua* a devenit publică odată cu apariţia ei în numărul din 25 octombrie al *României libere*, din motive de clan, ei adaptează realitatea nevoilor proprii, unii prezentând această poezie ca fiind publicată întâia oară în *Convorbiri literare*, la 1 decembrie 1886, iar alţii, precum D. Murăraşu, încercând să dreagă busuiocul:

„***România liberă*** *la «mai nou» arată că poezia [La steaua] i-a fost trimisă de un prieten al lui Eminescu şi că ea marca reînceperea activităţii literare a poetului. Cum în scrisoarea lui Maiorescu către sora sa Emilia, trimisă la 4/16 noiembrie 1886, se vorbeşte şi despre poezia care ne preocupă – «Îţi trimit în alăturare admirabila poezie nouă a lui Eminescu. Ideea este luată dintr-un discurs al meu; dar ce formă frumoasă!» – putem socoti ca aproape sigur că prietenul care-a trimis României libere poezia este însuşi Maiorescu.*"

Ceea ce nu se întreabă Murăraşu este însă: de ce Maiorescu şi-ar fi văduvit propria publicaţie de un asemenea mărgăritar, spre folosul altei gazete? Maiorescu nu numai că nu l-a mai îndemnat pe Eminescu să scrie, dar a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru ca rânduri mai noi ale acestuia, versuri sau proză, bune sau rele, să nu mai apară în *Convorbiri* şi, în general, **Eminescu să facă orice, numai să nu scrie**. Ce l-ar fi putut determina pe magistru ca, sub nejustificata acoperire a anonimatului, să fi trimis ziarului *România liberă* poezia *La steaua* (versuri noi, neaşteptate pentru cei mai mulţi)? Credem că, dimpotrivă, poezia *La steaua* mai degrabă l-a speriat (aşa cum, vom vedea, l-au speriat *De ce nu-mi vii* ori *Kamadeva*). Şi nu numai pe el, căci altfel nu ne explicăm cum de „memorialiştii" ieşeni, atât de pricepuţi în a-l transforma pe Eminescu în erou al faptelor scandaloase, nu-şi amintesc şi un astfel de eveniment, care marca reluarea creaţiei lui literare, dar ne spun că, la 11 zile după apariţia poeziei, *„genialul"* Eminescu ar fi fost… arestat, spre a fi reinternat în balamucul de lângă Mănăstirea Neamţului.

Pentru ca Maiorescu să poată trimite, din umbră sau nu, poezia *La steaua* redacţiei *României libere*, el trebuia să deţină textul respectiv. I l-a trimis Eminescu, adică, tocmai cel care era *„amarnic de supărat pe Titus, fiindcă i-a publicat poeziile"* (Mite către Emilia, conform revistei *Convorbiri literare*, din luna mai a anului 1937)? Şi, admiţând că aşa ar fi fost, Maiorescu n-ar fi notat evenimentul în jurnalul intim, deşi este limpede că versurile l-au încântat? În afară de acestea, faptul că de la Mănăstirea Neamţului Eminescu i-a expediat lui Negruzzi, nu lui Maiorescu, un grup de poezii noi (între care şi *De ce nu-mi vii*, singura care a fost publicată) este şi el de natură să convingă că, potrivit obiceiului vechi, Eminescu se adresa direct celui care se îngrijea personal de *Convorbiri literare*.

Un argument că Maiorescu a fost luat prin suprindere de apariţia poeziei *La steaua* ni-l oferă chiar el, acum, la 4 noiembrie, când îi scrie surorii Emilia: *„Îţi trimit în alăturare admirabila poesie nouă a lui Eminescu. Ideea este luată dintr' un discurs al meu; dar ce formă frumoasă!"* Lucrurile sunt, deci, clare: 1) Este vorba de o poezie *„nouă"*, pe care magistrul nu o găsise (în această formă) între manuscrisele din lada lui Eminescu; 2) indiferent cui i-ar fi fost trimise, versurile trebuiau însoţite de o cât de scurtă epistolă explicativă – epistolă care lipseşte, ca şi orice referire a destinatarului privind primirea ei; 3) Maiorescu recunoaşte valoarea versurilor şi, implicit, capacitatea creatoare a autorului (capacitate pe care o va nega în lucrările lui

destinate publicului larg); 4) Maiorescu prezintă lucrurile ca şi când ar fi vorba de rodul gândirii lui, de o proprie descoperire ştiinţifică, pe care Eminescu ar fi pus-o în versuri. De la această infatuare, probabil, D. Murăraşu a dedus, cu utilajul propriu, că ar fi *„aproape sigur că prietenul care-a trimis României libere poezia este însuşi Maiorescu”*.

Culmea este că nici Maiorescu nu pretinde că Eminescu i-ar fi expediat-o lui (detaliu pe care nu l-ar fi omis, el având tot interesul să arate că ar exista o punte între ei). Ca de atâtea ori, şi aici, avem surpriza să constatăm că Cineva l-a apărat pe Maiorescu mai ceva decât a făcut-o el însuşi, punându-i în seamă gesturi frumoase, la care el nici nu s-a gândit.

Faptul că revista *Junimii* a refuzat să-i mai publice lui Eminescu cele mai multe dintre poeziile scrise după 1883 dezvăluie tentativa de a-l ţine pe acesta rupt de lume (în pagini viitoare vom prezenta o neaşteptată probă materială privind poziţia deloc prietenească a lui Negruzzi). De aici îndreptăţirea să ne întrebăm dacă nu cumva acesta se afla sub cenzura camuflată cu zâmbete a „amicilor” lui influenţi. Într-o astfel de ipoteză, în funcţie de context, n-ar fi exclus ca acel misterios *„prietin din Iaşi”* să fi fost fie cineva precum Creangă, Veronica ori Novleanu, fie o invenţie a unui binevoitor din redacţie, care dorea să justifice astfel publicarea poeziei (*România liberă* era pe atunci tribuna *Junimii*), fie chiar Eminescu însuşi. Numărul variantelor plauzibile este foarte mare, dar ele îl exclud pe Maiorescu.

Nota bibliografică dedicată de D. Murăraşu poeziei *La steaua* se încheie cu o amuzantă deducţie:

> *„În articolul din **Timpul**, 18 iunie 1883, Eminescu glorifică pe Ştefan cel Mare. «Tu, ale cărui raze ajung până la noi ca şi acele ale unui soare ce de mult s-a stins, dar a cărui lumină călătoreşte încă mii de ani prin univers după stingerea lui…»*
>
> *Nu este de mirare că în 1886 Eminescu a putut să transcrie din memorie o poezie făcută cu mulţi ani înainte.”*

Se pare că Murăraşu nu prea ştie ce-i aceea a *„transcrie”*. Efectuată din memorie ori cu originalul sub nas, o atare operaţiune presupune redare fidelă, **copiere**, scrierea pe o altă coală a unui text, fără a-i aduce modificări. Dacă prin transcriere orice articol de gazetă devine poezie, chiar că suntem neam de poeţi!

Din nefericire, D. Murăraşu nu a fost singurul critico-istoric literar care ne învaţă că, după 1883, Eminescu ar fi fost inapt să creeze, tot ceea ce a mai publicat fiind *transcrieri din memorie*. Teza este pe cât de mincinoasă, pe atât

de răuvoitoare şi de interesată. Pentru ca domnii care o promovează să poată fi crezuţi, dumnealor trebuie să demonstreze că în lada cu manuscrise, **furată de (oamenii lui) Maiorescu**, se aflau **variante identice** cu acelea date spre publicare de Eminescu, după iunie 1883. Aceste versiuni nu există. O dovadă zdrobitoare o oferă însuşi Maiorescu, cel care a scotocit-o atent, extrăgând ce i-a convenit dintr-un fond a cărui existenţă nu a declarat-o (un exemplu este poezia *Glossă*). El fie nu a găsit nici o versiune a poeziei *La steaua*, fie variantele din manuscrise i s-au părut magistrului insuficient cizelate, spre a le include în volumul din decembrie 1883. În schimb, după apariţia în *România liberă*, a socotit-o *„admirabilă”*, trimiţând-o imediat Emiliei. Nu este însă cazul să ne entuziasmăm: buna apreciere poate avea (şi?) scopul de a-i arăta acesteia (un real apărător al lui Eminescu) un frate echilibrat şi binevoitor în raporturile lui cu „protejatul”, mai ales când acesta îi şi „poetizează” ideile.

Am insistat asupra acestor detalii legate de publicarea poeziei *La steaua*, întrucât ele relevă dedesubturi mult mai adânci ale idolatrizării lui Maiorescu. Când îi scrie Emiliei, el precizează că-i trimite *„în alăturare”* scrisorii şi *„admirabila poezie **nouă** a lui Eminescu”*. Implicit, magistrul recunoaşte astfel că acesta continua să creeze. Cu tupeu, acest fapt evident va fi contestat peste ani de D. Murăraşu sau de biografi precum Călinescu şi Munteanu.

Dintre toţi, G. Munteanu merge cel mai departe, sugerând că Eminescu nici măcar n-ar fi ştiut când i-au fost trimise unele poezii spre publicare, de toate acestea ocupându-se Maiorescu:

> *„Exceptând o menţiune din 27 mai /8 iunie 1886, potrivit căreia în recentul drum la Iaşi «am văzut şi pe Eminescu, care devine din nou direct alienat», **Însemnările zilnice** nu mai cuprind vreme îndelungată nici o referire la soarta poetului* (trebuie spus că şi notiţa invocată apare după o pauză de circa doi ani – n. ns.). *De nu opera, atunci persoana acestuia ieşise din raza interesului «Junimii». În **Epoca ilustrată** (1 ianuarie 1886), Maiorescu publica un fragment din **Scrisoarea V**. Acelaşi, într-un **Album literar** din 15 martie 1886, făcea să apară poemul **Nu mă înţelegi**, iar **La steaua** o încredinţa **Convorbirilor literare** din 1 decembrie. Se cheamă că, având acum la el acasă manuscrisele eminesciene, criticul le răsfoia metodic şi da la iveală ceea ce se potrivea gusturilor lui.”*

Imaginaţie bolnavă? Fixuri regretabile, autorul nemaiştiind ce face? Ar fi bine, dar nu credem într-o atât de fericită ipoteză. În cangrena numită *Cazul Eminescu* orice a devenit posibil. Nu ne-ar mira ca azi, mâine, să auzim că *De ce nu-mi vii* a fost trimisă de un cumnat al intendentului ospiciului

de lângă Mănăstirea Neamţului, care a tradus-o din sanscrită, iar *Kamadeva* ar fi creaţia primarului Botoşanilor. Nu vrem să fim răutăcioşi, dar nici miloşi nu putem fi când un specialist ofensează doar pentru a apăra inexistenta onoare a unor şefi de gaşcă literară (dacă cineva se simte onorat când este numit **nebun** sau **sifilitic** să ne spună, ca să-i facem pe plac!) şi, totodată, îşi bate joc de public, inducându-l în mod intenţionat în eroare.

O atare inexactitate privind cronologia publicării poeziilor lui Eminescu poate să scape unui cercetător amator, dar nu-i poate fi iertată unui profesionist, care pretinde a scrie biografia lui Eminescu. Perseverarea în această greşeală (?) grosolană denotă existenţa unui interes ascuns, care, pentru anumiţi istorici literari, rămâne mai presus de adevăr şi care este apărat *„cu sistem”*.

O a doua dovadă o oferă Iacob Negruzzi, în prima variantă a *amintirilor* lui (ulterior, avea să „uite” detalii ca acela că **primise nu una, ci un set de poezii** de la Eminescu, aflat atunci la Mănăstirea Neamţului):

„După îmbolnăvirea sa, Eminescu a petrecut cât-va timp la mănăstirea Neamţului, unde se găseşte cunoscutul institut de alienaţi. Eminescu avea săptămâni întregi de deplină luciditate. ***Aşa se explică cum a putut scrie câte-va poesii frumoase în acea epocă****”* – subl. ns. (vezi *Convorbiri literare*, 1899, XXXIII).

Deci, cel puţin până în 1899, şi Negruzzi a recunoscut că Eminescu a mai creat şi după iunie 1883, fără ca noile lui poezii să mai fie „vămuite” şi de Maiorescu. În cazul în care magistrul ar fi fost verigă intemediară între Eminescu şi *Convorbiri literare*, putem fi siguri că Negruzzi ar fi menţionat acest lucru. Dar nici măcar lui nu i-au trecut prin cap poveşti atât de gogonate, semn că, în ciuda talentului real arătat în acest sens, nu era la fel de priceput în dezinformare ca procurorii literari care, din perioada interbelică încoace, se aşează la coadă la rampă şi nu se mai sfârşesc.

Nu ştia G. Munteanu nici de această mărturisire a lui Negruzzi? Ba da! Prin nota cu numărul *506* a lucrării *Hyperion. I*, istoricul trimite la primul din cele 13 volume editate de I. E. Torouţiu. La adresa indicată, găsim scurta epistolă cu care Eminescu şi-a însoţit poeziile trimise lui Negruzzi în ianuarie 1887. Din moment ce G. Munteanu a citit scrisoarea, evident că el a aruncat un ochi şi peste notele explicative ale lui Torouţiu, aflate două file mai încolo. Iar prima dintre acestea constă exact în mai sus citatul pasaj din Negruzzi. Mai poate fi invocată prezumţia de nevinovăţie?

5 noiembrie (miercuri)

Pe prima pagină a ziarului *Epoca*, titlu mare: *„Terorismul la Botoşani”*.

Potrivit unei anume folcloristici, la această dată, Eminescu s-ar găsi reţinut în arestul poliţiei Iaşilor. Când anume fusese arestat, cauza oficial declarată a acestei măsuri şi numele celor implicaţi sunt complet necunoscute. Legat de destinul lui Eminescu, ziua de 5 noiembrie apare într-un singur document (citat în 1903 de doctorul P. Zosin, dar neprezentat vreodată în facsimil). Potrivit acestui document, la această dată, primul-procuror al Iaşilor ar fi cerut misterioşilor medici Iuliano şi Bogdan să-l consulte pe arestat (*„Subsemnaţii… în urma requiziţiunei d-lui prim-procuror,* ***din 5 noiembrie 1886****, de a constata starea mintală a lui Mihai Eminescu, mergând la arestul preventiv al Despărţirii I, unde se afla pacientul…”* – subl. ns.).

6 noiembrie (joi)

Medicii Iuliano şi Bogdan ar fi semnat o *„Constatare medicală”* (document de negăsit), prin care atestă că Eminescu *„sufere de o alienaţiune mentală cu accese acute”*, fiind periculos *„pentru societate”*. În consecinţă, ei afirmă că *„este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare şi observare”*.

Nu se uscase cerneala pe acest document, când Epitropia generală a casei Sfântul Spiridon s-ar fi adresat ospiciului de lângă Mănăstirea Neamţului, pe care îl anunţă că îi trimite un nou pacient, numit Mihail Eminescu, cerând: *„la prezentarea lui să binevoiţi a-l interna”*.

7 noiembrie (vineri)

În jurul orei prânzului, Maiorescu ajunge la Iaşi. Drept dovadă, stă epistola lui, expediată marţi, 4 noiembrie:

> *„Eu am să plec de aici deja poimâine Joi sara, pentru a fi cu o zi mai nainte în Iaşi, adecă Vineri la 1, ca să pot vorbi cu Creditul Urban; căci Sâmbătă e sărbătoare.”*

În aceeaşi zi, *România liberă* anunţă: *„Mâine seară «Junimea» sărbătoreşte la Iaşi, în saloanele otelului Traian, a 23-a aniversară a societăţii literare”*.

8 noiembrie (sâmbătă)

Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil (ziua onomastică a lui Eminescu). La Hotelul *Traian* din Iaşi, are loc ultimul banchet al junimiştilor. În mod

surprinzător, biografii lui Eminescu nu pomenesc nimic despre acest eveniment. A participat şi Eminescu la banchet sau era la drum cu gardianul? Nici o mărturie explicită nu contestă participarea lui, iar de-ar fi lipsit, era de aşteptat să fi fost văicărit că, uite, bietul, tocmai în preajma marii sărbători a *Junimii*, s-a „îmbolnăvit” din nou. În schimb, I. N. Roman ne asigură că a fost prezent la banchet: *„Eu l-am cunoscut pe* ***Eminescu*** *la ultimul banchet al «Junimei» de la Iaşi”*, adică, la 8 noiembrie 1886. Ce să mai înţelegem? Că abia a doua zi, după „sărbătoare”, la 9 noiembrie, Eminescu ar fi fost expediat, sub escortă, către *„acel ospiciu”* – adresă în spatele căreia specialiştii au întrezărit balamucul de lângă Mănăstirea Neamţului? Cine l-ar fi internat acolo? Într-o *Dare de seamă despre mişcarea şi asistenţa bolnavilor sin ospiciul Mănăstirea Neamţu* (1903), Zosin scrie că, la balamucul de la Neamţ, *„serviciul medical”* se îndeplinea *„de către medicul spitalului din Tg. Neamţu”*. La rândul lui, A. Z. N. Pop, se arată convins că medicul pe mâna căruia ar fi încăput Eminescu în *„acel ospiciu”* se chema N. Ursulescu. Indubitabil, deci, **acest** Ursulescu funcţiona, prioritar, ca medic al spitalului din Târgu Neamţ. În biografia lui Eminescu, **nu există însă nici un document care să facă o cât de firavă legătură între el şi Ursulescu** (medic priceput, sub a cărui atentă priveghere şi-a dat duhul Veronica). Şi, chiar dacă s-ar accepta că Eminescu s-ar fi aflat pentru un timp în grija respectivului medic, nu putem şti dacă acesta l-a tratat la ospiciu ori la spitalul din Târgu Neamţ, în al cărui paraclis slujea ca preot cine noi nu am gândit, iar alţii nu au spus: **popa Gheorghe, unchiul lui Ion Creangă**!

9 noiembrie 1886 (duminică)

Varianta oficializată prin repetare şi prin includere în manualele şcolare ne învaţă că în această zi Eminescu ar fi fost predat de gardianul (jandarmul, după unele voci) care-l însoţea, cuiva din ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului

10 noiembrie

Maiorescu părăseşte Iaşii.

14 noiembrie

Epoca (*„ziar ciocoiesc”*, cum îl numesc redactorii de la *Naţiunea*) anunţă la *„Ultime informaţii”* (pagina 3):

Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău. În urma avizului unui consiliu medical, şi prin îngrijirea administraţiei judeţului Iaşi, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamţu."

De ce să fi trecut cel puţin cinci zile de la data pretinsei arestări a lui Eminescu şi patru de când s-ar fi întrunit *„consiliul medical"* (compus din cine?) fără ca presa să scrie vreun cuvânt despre Eminescu? Cum se face că nu este amintită nici una dintre aşa-zisele lui fapte antisociale, care ar fi impus arestarea şi *„avizul"* psihiatric?

Recitind ştirea, observăm că, de fapt, informaţia este foarte vagă, lipsind numele bolii. *„Sănătatea lui Cutare merge din ce în ce mai rău"* se poate spune şi în cazul unui hepatic, a unui tebecist sau, de ce nu?, în cel al cuiva care, asemenea lui Eminescu, suferă de o ectimă rebelă. Formularea sună alarmant, dar nu presupune prăpădul, un astfel de rău progresiv (care, în cazul nostru, iar nu se ştie în ce consta) putând fi adesea stopat în scurt timp, fără internare în ospiciu.

Precizarea *„din ce în ce mai rău"* indică agravare. Dacă o boală internă nu poate fi descrisă de nespecialişti, inclusiv pentru că nimeni nu poate prezenta exact măsura în care cuiva îi este greaţă, de exemplu, şi nimeni nu vede ce se întâmplă în interiorul altuia, bolile psihice au frecvent manifestări exterioare, care constituie simptomele lor. Gravitatea multor afecţiuni psihice se determină tocmai prin aceste simptome, adică prin faptele bolnavilor. Ştirea de mai sus nu a fost redactată de cineva care îl văzuse pe Eminescu şi, cu atât mai puţin, de un medic. Este o informaţie prinsă de o ureche cuplată la un cap lipsit de întrebări, dar îndestul de şmecher ca să nu menţioneze şanţul din care a cules această şoaptă veninoasă.

Singurul document care, la o privire superficială, ar putea părea că susţine informaţia din *Epoca* este un pasaj dintr-o epistolă a Harietei (16 iulie 1887), cuprinzând părerea doctorului Isac:

„El susţine că cu rana ce-o are la cap, este expus a se paraliza creierul. De doctorii din Iaşi mai zice că sunt..., o ştie de când l-a trimis la Neamţ şi nu s-a interesat nici unul de boala lui, care chiar de nu se suia la crier şi totuşi era perdut. "

Dincolo de faptul că se impune găsirea şi studierea grafologică a tuturor epistolelor publicate până acum ca fiind ale Harietei, pasajul citat aparţine, înainte de toate, unui profan într-ale medicinii, uşor de indus în eroare. Dar chiar şi aşa, din spusele Harietei nu rezultă că Eminescu ar fi fost dus cu

gardianul (jandarmul după unii) la Neamţ, *„l-a trimis”* fiind o simplă recomandare pentru odihnă ori tratament şi nu verdict legal de internare în ospiciu. De altfel, de n-ar fi fost aşa, Isac nici nu-i putea învinovăţi pe medicii din Iaşi că *„nu s-a interesat nici unul de boala lui”*, întrucât la balamuc exista medic specializat în boli nevoase. În plus, din rândurile Harietei reiese fără dubii că, la plecarea din Iaşi, nu se punea problema sănătăţii mintale a lui Eminescu, căci, din moment ce Isac i-ar fi acuzat pe medicii ieşeni ***„chiar de*** **[boala]** *nu se suia la crier...”*, rezultă că *suirea la creier*, să-i zicem, ar fi avut loc ulterior plecării din Iaşi, ca urmare a netratării ectimei, în care el vedea sifilis. Iar dacă până atunci „boala” nu afectase „crierul”, nu era nevoie de internare în balamuc. Atunci când afirmă că, indiferent dacă „boala” se suia sau nu *„la crier”*, Eminescu *„totuşi era perdut”*, Harieta se face ecoul altora. Ea are în vedere agravarea unei stări de care nu ştia decât din auzite şi care, în opinia ei, avea drept principală cauză faptul că dintre *„doctorii din Iaşi”*, *„nu s-a interesat nici unul de boala lui”*. Nu ştim dacă doctorul Isac chiar nu-i avea la suflet pe confraţii din Iaşi, dacă vehemenţa lui era determinată de spiritul concurenţial sau dacă găsea vinovăţii pentru a motiva propriile insuccese. Remarcăm însă rolul lui decisiv în a o convinge **greşit** pe Harieta că fratele ei ar suferi de sifilis şi că aceasta, până şi despre şederea lui Eminescu la Neamţ pare să fi avut detalii tot de la el, un intermediar posibil interesat, nu de la „pacient”.

Aşa stând lucrurile, nu ne mai miră că biografii care-l declară pe Eminescu luetic nu invocă şi acest pasaj din epistola Harietei – singurul în care ea se referă la Neamţ, fără a pomeni însă cuvântul **ospiciu**. Posibila recomandare a medicilor făcută lui Eminescu de a merge la Mănăstirea Neamţului nu avea de ce să o surprindă, pentru că asemenea „tratament” nu era ceva neobişnuit – în primăvara lui 1888, ei însăşi având să i se recomande să stea *„la mănăstire, la aer curat”*.

Să ne întoarcem la anunţul din *Epoca*, o nouă formulare abilă, menită să inducă ideea că Eminescu ar fi fost internat în ospiciu, dar care, totodată, nu permite acuzarea autorului ei de rea-credinţă, deoarece: *„Sănătatea lui Eminescu*” se putea referi la ectimă (şi, într-adevăr, de la Mănăstirea Neamţului, Eminescu se va plânge de ceea ce el numeşte *„suferinţa mea de picioare*”), aşa-numitul *aviz* (nu raport, nu expertiză!) al *„unui consiliu medical”* – alcătuit din anonimi – putea fi o simplă certificare formală, iar *„îngrijirea administraţiei judeţului Iaşi”* se putea rezuma la o intervenţie (reală sau nu) spre a-i uşura transportul *„la mănăstirea Neamţu”*, care nu-i totuna cu ospiciul aflat la 500 de metri de aceasta.

Cel mai curios aspect rămâne acela că *Epoca*, deşi îşi avea sediul în Capitală, pretinde să fi fost mai bine informată decât jurnalele locale. Ba, mai mult, „ştia” şi ceea ce nu aflase nici măcar Creangă! Pentru că, în aceeaşi zi, ajuns în Capitală, Creangă i se adresează lui Slavici, aflat la Sibiu:

„Bucureşti 14/26 noiembrie 1886
Iubite Domnule Slavici,
Te rugăm să primeşti, prin delegaţiunea noastră, şi să împărtăşeşti şi amicilor D-tale, subscriitori ai depeşei pentru aniversar[e]a «Junimei», cele mai cordiale mulţumiri. Primiţi, totdeodată, şi urările noastre pentru succesul D-vstră în lupta mult mai grea ce aţi întreprins-o în Sibiu.
Nu V-am răspuns prin depeşă din Iaşi la binevoitoarea D-vstră felicitare, fiindcă în Iaşi erau togmai în Sâmbăta şi Dumineca trecută mari agitări politice şi nu am crezut de cuviinţă, nici pentru D-vstră, nici pentru noi, ca în asemenea momente să ne servim de un mijloc de comunicare aşa de indiscret precum este Telegraful în România şi în Ungaria.
Şi, ca să o sfârşim cu bine, să zicem unii altora: ***Sursum corda****!”*

Textul este semnat de mai multe persoane, între care şi Maiorescu, Gane, Missir şi Negruzzi.

14 noiembrie a picat într-o vineri. Deci, sâmbăta şi duminica de dinainte fuseseră zilele 8 şi, respectiv, 9 noiembrie. Să credem că Creangă ar fi relatat despre *„mari agitări politice”* şi ar fi încheiat cu urarea: *„sus inimile!”*, fără a pomeni un singur cuvânt despre drama lui Eminescu, care, în mod normal, i-ar fi stricat cheful de petreceri? Să credem că pentru el chestiunile politice aveau prioritate faţă de suflet? Ciudat, foarte ciudat! Avem impresia că există ceva care ne scapă.

„Mari agitări politice”? Într-adevăr, care era contextul politic în care ar fi avut loc această expediere la balamuc, expediere care, de-ar fi fost reală, nu ar face decât să convingă că Eminescu a fost victima unui continuu şir de abuzuri exercitate împotriva lui de anumiţi exponenţi ai lumii politice, Maiorescu însuşi, înainte de a fi estet sau avocat, fiind politician? Biografii nu-şi pierd vremea cu aşa detalii, socotind probabil că, din moment ce scriu despre o singură persoană, ar fi neeconomic, contradictoriu şi contraproductiv să se refere şi la altele.

Spre sfârşitul lui octombrie, *România liberă* constata că în ţara noastră *„lumea se conduce după aparenţe şi minciuna formează crezul tuturor oamenilor noştri şi pretinşi politici şi nepolitici”*. Două zile mai târziu, sub titlul *„Transilvania sau Basarabia?”*, *Românul*, ziarul guvernului cita pe

prima pagină din *„Organul d-lui Tisza, **Nemzet**”*, care, între altele, afirma că *„Existenţa Transilvaniei şi împreunarea ei cu Ungaria este o necesitate europeană”*. Acelaşi ziar, *„spre a arăta absurditatea ilusiunilor române”*, declara: *„Noi nu ne putem închipui nici o înfrângere atât de grozavă, încât să ne facă să renunţăm la Transilvania”*.

În penultima zi a lui octombrie 1886, *Epoca* scrie despre *„Poliţia în România”*, acuzată că la Bucureşti *„a devastat casa d-lui Staicovici, partisan al opoziţiei”* (motiv pentru care, aşa cum a anunţat *Românul*, *„D. Maiorescu s-a dus în str. Măcelarilor, la prăvălia d-lui Staicovici, să constate de visu actele de sălbăticie comise”*). Către sfârşitul lunii, *Epoca* relatează modul în care *„cinci arestaţi politici”* din Râmnicu Vâlcea *„sunt torturaţi într-un mod din ce în ce mai neomenos de către Administraţie”* şi anunţă că, din dorinţa de a câştiga alegerile cu orice preţ, *„Guvernul ... a hotărât să pornească pe d. Radu Mihai în capitala Moldovei, ca să organizeze lupta, aplicând şi la Iaşi metoda pe care d-sa a experimentat-o în Bucureşti.”*

Noiembrie începe în forţă, N. Filipescu, proprietarul zgomotoasei gazete *Epoca*, încasând o bătaie pe cinste în plină zi. De partea Puterii, nimic nou, afară de faptul că *„D. I. C. Brătianu a plecat ieri la Florica”* – Florica nefiind amantă, ci moşie. Peste vreo două zile, se anunţă că la Iaşi *„colectiviştii cu bătăuşii în cap instigaţi de Prefectul Poliţiei”* provoacă lupte în jurul urnelor de vot, iar în ziarul din 5 noiembrie este denunţat un fapt de spaimă: *„Terorismul la Botoşani”*. În zilele următoare, în acest oraş se fac *„70 de arestări”*, iar tensiunile, cunoscând fireşti fluctuaţii, se vor menţine până spre Crăciun (în numărul din 19 decembrie, *Epoca* va scrie că *„spiritele sunt atât de surescitate la Botoşani încât d. senator Arapu ... a fost scuipat la gară de o damă din societatea botoşăneană”*). La 8 noiembrie *Epoca* preia din *România liberă* un articol scris de Maiorescu sub pseudonimul *Un craiovean*. Textul începe cu afirmaţia: *„La alegerile din Botoşani s-a vărsat sânge”* şi continuă cu o întrebare (*„Cine este de vină pentru vărsarea de sânge?”*), la care autorul va răspunde acuzând pe toţi şi pe nimeni.

De Sfinţii Voievozi, situaţia la Iaşi nu putea fi cu mult mai calmă, din moment ce, aşa cum spuneam, Creangă, ajuns în Capitală, îi scrie lui Slavici, scuzând întârzierea cu care răspunde: *„Sâmbăta şi Dumineca trecută mari agitări politice”*. Şi-apoi, n-a vrut să apeleze la *„un mijloc de comunicare aşa de indiscret precum este Telegraful în România şi în Ungaria”*. E 14 noiembrie 1886, ziua când, în pagina a doua, *Universul* tratează *„Afacerea atentatului de la 4 Septembrie”*, comis împotriva lui I. C. Brătianu. (Pentru detalii privind această perioadă, vezi **Anexa 4**.)

Într-o perioadă atât de agitată, în care Poliţia era ocupată cu culegerea de pe stradă a clienţilor politici, vreme în care presa vuieşte, denunţând abuzurile autorităţilor, unele mergând până la *„vărsarea de sânge"*, şi caută mereu noi subiecte de scandal, ar fi trecut neobservată eventuala arestare a lui Eminescu, fie ea motivată sau nu?

Tot la 14 noiembrie, *Universul* mai informează, referitor la soarta Bisericii Ortodoxe Române, al cărei patriarh decedase de curând: *„Sâmbătă se întruneşte Sinodul. Se crede că primat va fi ales mitropolitul Moldovei"*. Estimarea se bazează, probabil, pe litera Legii şi pe ceea ce în presă este numit *„practica tradiţională"*: mitropolitul Moldovei fiind desemnat prin Decretul domnesc semnat de Carol I la 14 decembrie 1872 drept locţiitor al Patriarhului, când, din varii motive, acesta nu putea fi prezent, se socotea firesc ca el să-i urmeze după deces, în scaunul patriarhal. În 1886, n-a fost aşa. Şi din acest motiv, scandalul, marele şi adevăratul scandal, sta să izbucnească.

Biserica Ortodoxă Română traversa o perioadă de tensiune crescândă, încă din vară, când *Universul* anunţa, la 9, 11 şi 18 iunie: ***„Mitropolitul** primat iar nu este sănătos. Luni, mitropolitul va pleca la Fundeni, la aer curat."* ✦ ***„Mitropolitul** primat e tot bolnav. Ieri i s'a făcut un consult."* ✦ *„Mitropolitul primat ar fi mergând mai bine."* Apoi, cu o zi înainte de ştirea că *„Mitropolitul primat va pleca la Călimăneşti la 4 ale lunei iulie"*, acelaşi ziar scrie: *„O polemică s'a deschis zilele acestea între capul bisericei ortodoxe autocefale* române, I. P. S. S. mitropolitul Ungro-Vlahiei şi primat al României, şi S. S. Arhiepiscopul latin **de Bucureşti, monseniorul Iozef Palma**"* (*Biserica română*, editorial).

* Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române a fost recunoscută de Patriarhia Ecumenică la 25 aprilie 1885. Cu mai bine de un veac înainte, *„În anul 1752 s'a adunat un Sinod în Jaşi, sub Mitropolitul Iacov Putneanul, şi s'a stabilit cu mari blesteme, ca la scaunele Mitropoliei şi Episcopielor Moldovei să nu se râdice vre-o-dată persoane de alte naţiuni. S'a declarat din nou şi autocefalia Bisericei Moldovei, contra ingerinţelor străine dela Constantinopole. La acest Sinod au participat, pre lângă Mitropolitul, patru Episcopi Moldoveni, şi toţi Egumenii români ai monastirilor din Moldova (Uricar. Part. I. p. 236-241)."* (**Comisiunea Sântului Sinod**, *Studiu despre ierarchia şi instituţiunea sinodală în Biserica Ortodoxă...*) La 1752 nu existau nici rege, nici Consiliu de miniştri. Ba, Iorgu Iordan ne asigură că nu exista nici **România**, al cărei nume *„apare pentru prima oară în lucrarea **La Romanie**, Paris, 1844, al cărei autor, J. A. Vaillant, a trăit multă vreme la Bucureşti, în calitate de profesor de limba franceză la liceul Sf. Sava, unde a avut ca elevi pe Bălcescu şi alţi viitori fruntaşi ai mişcării revoluţionare de la 1848"* (*Influenţe ruseşti*).

Polemica dintre *mitropolitul Ungro-Vlahiei şi primat al României, şi S. S. Arhiepiscopul latin* ***de Bucureşti*** ne aminteşte de anul 1883. Atunci, referitor la relaţia Bisericii naţionale cu Vaticanul, cu nici o lună înainte de a fi eliminat din viaţa publică, Eminescu a scris în *Timpul*:

„... episcopatul nostru este hotărât a începe o acţiune anticatolică.

Fără îndoială preoţii sunt cei dentăi chemaţi a apăra biserica; ***nu putem însă aproba hotărârea episcopatului nostru de-a se pune el însuşi în fruntea mişcării. Lupta, după părerea noastră, trebuie să fie purtată de credincioşi, cu binecuvântarea numai a capilor bisericeşti*** (subl. ns). *Aceasta cu atât mai mult cu cât capul statului este catolic. Popor ortodox în puterea cuvântului, noi nu voim să ştim nici de cezarismul, în care biserica nu are nici o importanţă în viaţa politică, nici de cezaro-papismul* ***muscălesc****. Avem doi capi, unul lumesc, altul bisericesc; fieştecare independent, nici unul slugă celuilalt, şi* ***ordinea publică a ţării noastre ar fi ameninţată când aceşti capi ar începe a se combate*** (subl. ns) *unul pe altul. (...)*

Iată, după «Ortodoxul», informaţiunile pe care i le dă capul nostru bisericesc Sfântului Sinod în cestiunea în care noi suntem acuzaţi de perfidie:

Cu această ocaziune socot de datoria mea a informa pe Sf. Sinod că eu, din motivul celor publicate în jurnale, respectiv de impunerea unei jurisdicţiuni papale în capitală sub titlu de arhiepiscopat, în contra tratatelor din vechime şi a uzului ţării, am abordat pe d. ministru preşedinte al Consiliului şi am espus drepturile sfintei noastre biserici, apărate energic chiar de sultanii Imperiului otoman, şi l-am rugat să-mi dea informaţiune dacă este vreo stăruinţă oficială în această afacere şi dacă nu cumva guvernul a luat vreun angajament. D. ministru m-a asigurat că nu este nimic şi nu se face nimic. (...)

Guvernul nu ştie aşadar nimic.

Fără de ştirea şi învoirea lui se fac toate.

Dar cine ştie atunci ?

Maiestatea Sa Regele, ar zice cei ***perfizi****, carele cu ocaziunea revizuirii voieşte să-i deschiză catolicismului o poartă largă în Constituţiunea noastră.*

Acum catolicismul, mai târziu coloniile străine; încet-încet ţara aceasta trebuie să fie pătrunsă de-un spirit mai sănătos şi altoită cu elemente mai sănătoase. (...)

Papa ne împinge – din nefericire – spre Rusia şi sileşte pe un rege catolic să lupte de 'mpreună cu noi contra bisericii al cărei fiu este — ori să se desparţă de-o ţară care l-a iubit şi-a fost totdeauna gata să-şi dea sângele pentru mărirea lui."

Asta afirmă Eminescu la 29 mai 1883, iar o lună mai târziu, este sechestrat.

Prin toamna anului 1886, lucrurile s-au înrăutăţit, din cauza decesului Mitropolitului Primat. Atunci s-au derulat evenimente faţă de care polemica anunţată de *Universul*, dintre defunctul Patriarh al României şi S. S. Arhiepiscopul latin de Bucureşti, devenea eveniment secundar.

O fugară trecere prin presa vremii ne arată că unele publicaţii (bunăoară, *Epoca*, din 22 noiembrie 1886) acordă spaţii destul de importante alegerii noului patriarh. Dacă la 14 noiembrie *Universul* informa: *„Se crede că primat va fi ales mitropolitul Moldovei"*, o săptămână mai târziu, anunţă că *„s-a deschis sesiunea de toamnă a Sinodului Bisericei române, de către d. ministru al cultelor"* şi că *„Episcopul care are mai mulţi sorţi de a fi ales mitropolit primat pare a fi episcopul Dunării de jos"*, a cărui candidatură, *„propusă de deputatul C. Dumitrescu la o întrunire de la Senat, a fost primită cu aplause"*. Despre candidatul propus de numitul Dumitrescu, *Românul* va scrie, între altele, că e *„frate cu d. Ghiorghiu, deputatul din Iaşi"* (5 decembrie).

Peste vreo săptămână, la 2 decembrie, se anunţă că *„Ceremonia instituirei noului Mitropolit Primat săvârşită eri a fost foarte palidă"* (*Epoca*), deoarece *„IPSS Mitropolitul Iosif al Moldovei n-a luat parte la ceremonia investiturei noului Mitropolit Primat"*, spre *„vădita nemulţumitre a suveranului"*. Aceeaşi foaie află că Kogălniceanu, regretă *„foarte mult că din cauza sănătăţei n-a putut lua parte la alegerea Mitropolitului Primat"* şi atenţionează că *„la alegerea ce se va face pentru episcopi ... va da pe faţă toate netrebniciele [făcute?] în numele Bisericii şi religii"*.

A doua zi, 3 decembrie 1886, încep să cadă capete; *Epoca* include între *Ultime informaţii*:

> *„M. S. Regele a lucrat azi cu d.. D. Sturza, Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. D. Sturza a prezentat semnăturii M. S. trei proecte de lege privitoare la acordarea unor pensiuni viagere pentru P.S. Episcopul de Huşi, P.S. Episcopul de Vâlcea şi Arhiereul Botoşăneanu,* ***care se retrag la mănăstiri****"* (subl. ns.).

Deşi nici o clipă nu se va recunoaşte deschis acest lucru, astfel se încheie o confruntare între unii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, de o parte, şi politicieni şi rege (care, fiind de altă confesiune decât cea ortodoxă, putea fi pe drept suspectat că înlesneşte pătrunderea catolicismului în România), de cealaltă parte. „Rebeliunea" celor dintâi fusese înnăbuşită, clasa politică impunându-şi opţiunea – evident, nu dezinteresat, căci, altminteri, nu s-ar fi amestecat în treburi care, teoretic, nu o privesc şi, practic, o depăşesc. Anumiţi ierarhi acţionaseră în singurul mod în care îşi puteau exprima revolta faţă de supralicitările găştilor politice, care o tratau ca pe un soi de departament al unui minister.

Pentru noi, Biserica Naţională este singurul organism social stabil, peren sub toate aspectele, în vreme ce clasa politică este definită prin efemeritate şi

lipsă de responsabilitate. Faptul că şedinţele Sinodului erau deschise de conştiinţe precum Maiorescu (ajuns, ca o ironie, taman la cârma Cultelor) arată ce piatră de moară atârnă de gâtul Bisericii noastre, mai ales de la 1850 încoace. La fel de elocventă este şi ştirea că Mitropolitul Primat a fost ales de *„13 Prelaţi, 90 d-ni senatori şi 135 d-ni deputaţi”* (*Românul*, 5 decembrie). Dacă facem suma, rezultă că au fost exprimate 238 de voturi, dintre care numai 5,46 la sută erau ale ierarhilor, restul fiind acoperit de politicieni. Am râde, dacă nu ar fi de plâns. În locul stabilului Divan boieresc a apărut efemerul Guvern, structură eterogenă şi fără rădăcini, alcătuit preponderent din indivizi uşurei şi mereu flămânzi, însămânţaţi cu morbul politicianismului. Frecvent ateu, adică **fără Dumnezeu**, acest soi de vietate nu are decât un singur inamic de care se teme şi pe care, din această cauză, de câte ori are ocazia, se străduieşte să-l distrugă: Biserica străbună.

Am insistat ceva mai mult asupra acestor evenimente, din multiple motive. Unul dintre ele este acela că momentul încleştării dintre Stat şi Biserică coincide cu acela în care Eminescu, care respecta mult ierarhii Bisericii noastre şi a cărui poziţie pro-ortodoxă nu mai trebuie demonstrată, părăseşte Iaşii. Vlahuţă găseşte explicaţia acestei decizii în ceea ce numeşte *„desgust de om superior nedreptăţit”*, adăugând că acest sentiment *„'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru”* (4 ianuarie 1887). Credem că Vlahuţă are dreptate în ceea ce priveşte existenţa *dezgustului*. Posibil ca, în sinea lui, Eminescu să fi privit victoria politicului asupra Bisericii la fel de vehement ca în 1883, dar cu tristă neputinţă. Acelaşi sentiment trebuie să-i fi încercat şi pe cei trei ierarhi pe care Carol I şi A. D. Sturdza, ministru al Cultelor, i-au determinat – prin mijloace pe care doar le bănuim – să se retragă brusc *„la mănăstiri”*. Regele, măcar, nici nu ştia româneşte (ajunsese monarhul României nu pentru meritele lui, ci pentru că un alt „os domnesc” respinsese oferta politicienilor noştri). Dar D. A. Sturdza?

Despre plămada din care era croit acesta aflăm detalii interesante de la diverşi autori. De pildă, după ce fostul ministru al Cultelor ajunsese premier, Barbu Delavrancea dezvăluie de la tribuna Parlamentului, la 21 martie 1898, ordinara şi calomnioasa dezinformare, menită să ascundă pe adevăraţii trădători ai românilor din Ardeal:

„Când am auzit, domnilor, pe fostul şef al partidului naţional-liberal declarând, în numele nostru, că eroii ţăranilor de peste Carpaţi au intrat în temniţele de la Seghedin şi Vaţ, ***ademeniţi şi corupţi de banii din Bucureşti şi Budapesta*** (subl. ns.)*, am părăsit*

*sala cutremurat. Mi se părea, de ruşine şi de durere, că ne vom scufunda cu toţii ca dreaptă răsplată a unei asemenea acuzaţiuni. (**Aplauze**.)* (...)

*Iacă însă ceea ce i se transmisese domnului prim-ministru, şi din care ar fi putut să simţă ce inimă bate în eroul care şi-a închinat viaţa cauzei sfinte a fraţilor noştri. În seculara pădure de lângă Sibiu **se susţinea lui Raţiu teza domnului prim-ministru, voind a-l convinge că nu este în interesul românilor să-şi înfunde zilele în întunecimea temniţelor*** (subl. ns.). *El, privind cu o privire de sus, încărcată de milă pentru omuleţul pe care-l credea un răsfăţat al libertăţei şi al norocului din România, răspunde: «Sunt bătrân; nu pot să încalec calul ca un voinic de 20 de ani; jandarmii mă priveghează d-aproape. Spune d-ta, n-ar fi o ruşine neştearsă ca eu, Raţiu, să fiu împuşcat şi suflarea românească să afle că glonţul a intrat prin spate, cum numai fugarilor laşi le este dat să piară?»* (**Aplauze**.) (...)

*Ceea ce m-a impresionat şi mai mult când am auzit defăimându-se virtutea celor din temniţă a fost următoarea judecată: Europa întreagă luase act de bărbăţia lor. Opinia publică din Occident era cu ei, era pentru noi. Jurnale, albumuri, broşuri, reviste erau pline de dovezi de simpatie pentru aceia pe cari noi îi adoram. Publicişti, literaţi, artişti, istorici, oameni de stat, oratori iluştri, toţi îşi aruncau cuvântul în favoarea lor. Femeile chiar începuseră a fi mişcate de suferinţele martirilor osândiţi cu atâta cruzime. Două domnişoare, una la Oxford, alta la Paris, ţinură două conferinţe în cari descriseră în colori vii durerea celor de peste Carpaţi. De pretutindeni, din Francia, din Germania, din Italia, din Anglia, se ridică o protestare de o înălţime morală demnă de răbdările şi de sfânta dreptate a robilor noştri fraţi. Şi **tocmai când se prepara un verdict mântuitor în Europa civilizată, în numele partidului naţional-liberal din România fură denunţaţi cei cari intraseră bolnavi în temniţele Ungariei, ca nişte mizerabili, cumpăraţi ca să joace comedia dezgustătoare a unor eroi fără curaj, a unor martiri fără ideal şi fără de virtute*** (subl. ns.)*! (**Aplauze prelungite şi îndelung repetate**.)"* (Text preluat din lucrarea *Barbu Delavrancea. Discursuri parlamentare*, apărută sub îngrijirea lui Constantin Călin, în 1977.)

Asupra calităţii morale a politicienilor cu care s-a confruntat şi Eminescu vom fi obligaţi să revenim, analizând fapte concrete, pentru a vedea dacă şi în ce măsură jurnalistica acestuia merită sau nu să fie terfelită. Până atunci, constatăm o evidenţă: copleşitorul „patriotism" dovedit de D. A. Sturdza în *„cestiunea naţională"* ne arată măsura în care am fi sau nu naivi, crezând că a fost de bună-credinţă şi în relaţia cu Biserica. A fost instruit? Cinste lui! A fost bun orator? Aidoma. Noi însă aveam nevoie, înainte de toate, de un bun român.

FABRICA DE DOCUMENTE ŞI PERSONAJE

Primejdiosul visător paşnic

Aşadar, Eminescu ar fi ajuns în ospiciul de lângă Mănăstiresa Neamţului. Cum îşi trecea el vremea acolo? În acest sens, cea mai vânturată sursă pentru luminarea publicului este doctorul Zosin:

„Un gardian de pe acele vremi, care este şi astăzi (30 Mai 1903 – n. ns.) *în serviciu şi care l-a îngrijit de aproape, ne relatează că Eminescu avea perioade de mare agitaţie, se lovea de pereţi şi de balcoane, îşi cauza răni, nu dormea, une-ori mânca foarte puţin, se murdărea, făcea figuri şi murdărea pereţii cu escremente, etc. Aproape toată iarna a fost aşa; către primăvara anului 1887 se făcuse bine, după care timp a şi plecat la data arătată.*

Nimic mai mult nu se ştie asupra vieţei po-etului în ospiciu.”

[Şi totuşi, Ion Nica (medic specializat în stabilirea diagnosticelor pe bază de amintiri, fie ele şi evident mincinoase) pretinde că, încă de la internare, *„Poetul nu-şi dădea seama unde se găseşte şi voioşia sa iresponsabilă se continuă până în ianuarie 1887...”* Deci, în sinea doctorului Nica se plimba convingerea că Eminescu se izbea *„de pereţi şi de balcoane”* şi *„îşi cauza răni”* cu mare entuziasm sau, ca să-l cităm pe autor, cu *voioşie iresponsabilă*? (Vezi *Eminescu, structura somato-psihică*, 1972.)]

Mărturia gardianului este atât de imbecilă, încât, în cazul în care Zosin nu l-a confundat cu unul dintre pacienţi, ne putem întreba dacă, atunci când l-a intervievat, nu l-a ţinut legat de scaun, în timp ce el lua notiţe şi se juca cu un brici pe la beregata lui. Când citeşti o sentinţă atât de aspră, fără voie, ţi-l imaginezi pe emitent ca pe un ins născut cu creţuri adânci între ochi, un bulgăre de lut uscat, incapabil să zâmbească ori să mângâie, dar numai bun de spart capete şi de rănit suflete. Când lucid, când apatic sau abulic, el te

face să te cutremuri prin cumplita descriere şi (poate, mai ales) prin implacabila adăugare că la spusele sale nu există nici o cale de atac, relatarea lui înghesuind întregul adevăr.

Fără să polemizeze cu Zosin, Rudolf Şuţu îl contrazice. În articolul intitulat *Eminescu la M-rea Neamţ* (vezi **Anexa 15**), R. Şuţu afirmă că, dimpotrivă, *„Se povestesc multe pe socoteala lui Eminescu, cât timp a stat la Neamţ”*, după care exemplifică:

„Aşa, în privinţa chipului cum îşi petrecea zilele, se dau amănunte, ce până acuma nu şi' au luat încă chip de adevăr. La 5 dimineaţa era treaz. Se îmbrăca aşa pe tăcute, umbla atât de încet, parcă i-ar fi fost necaz să trezească pe ceilalţi bolnavi, cât era de bun în nebunia sa. Nu putea suferi odaia. Îi plăcea aer, lumină, natura. Ieşea în cerdac şi se plimba de-a lungul lui ceasuri întregi, recitând versuri, ori, poate, şi versuri, pe care nici nu le-am văzut publicate.

Această plimbare, dimineaţa, ţinea neîntrerupt vreo 5 ceasuri, fără nici o clipă de odihnă, fără nici un popas în mersu-i nervos, până ce, în cele din urmă, de oboseală trebuia să se supuie clopoţelului, care striga pe bolnavi la dejun. Eminescu mânca foarte puţin. Fire blândă şi împăciuitoare, dânsul de multe ori din mizerabila lui porţie da acelor bolnavi lacomi, ca să nu audă glasuri de protestare, ori sfezi. Peste zi, dacă-l apuca foamea, se pitula pe din dosul spitalului, sărea gardul, apuca pe câmp, trecând Nemţişorul şi fuga-fuga se abătea la crâşmă de-şi lua o jumătate de pâine şi un pahar de vin… După aşa-zisul dejun, se culca până la 4, când se trezea şi îşi începea iarăşi plimbarea prin cerdac.

Şi pe când dimineaţa străbătea de-a lungul cerdacului, ceasuri întregi, şoptind mereu, după-amiază se aşeza pe un scaun, cu picioarele întinse peste coloanele cerdacului, cu mâinile încrucişate şi privirea rătăcită în văzduh. Clopoţelul de masă apuca pe Eminescu în acelaşi loc, cu aceeaşi privire îndreptată spre aceeaşi parte. Se povesteşte că, într-una din zile, pe când sta el aşa, un bolnav, dar rău de tot, scăpase din fiare şi o luase la sănătoasa… Nebunul, ieşind, dete peste Eminescu. Trânti scaunul său, trânti la pământ şi pe Eminescu şi o şterse înainte. Lui Eminescu nici nu-i păsa. El rămase aşa cum a vrut nebunul.

Suna ceasurile 6, când mizerabila masă, cum o poreclise genialul poet, aduna iarăşi pe toţi bolnavii împreună, ca să-i mai liniştească hrana.

De la 8 seara, Eminescu, liniştit şi tăcut cum era, se ducea în cerdac şi, în puterea nopţii, se lăsa legănat de cele mai dulci visuri şi iluzii. […]

Căuta luna, care însă la munte se ivea ceva mai târziu, ceea ce şi făcea pe Eminescu să plângă uneori… De abia la 2 după miezul-nopţii, îl fura somnul. Până s-adoarmă, însă, cerca versuri.”

Cui să acorzi încredere? Durului care îţi loveşte simţirea, vorbindu-ţi de excremente şi de izbiri de balcoane, sau celui care, duios, invocă plimbări şi

concursuri de recitat versuri? Dar şi mai trist este faptul că istoricii literari nici măcar nu sesizează uriaşele diferenţe dintre asemenea scribi, folosindu-i cu egală încredere drept argument în propriile lor scrieri, în care conturează, astfel, un Eminescu care nu a existat niciodată.

Asupra prostiilor lui Zosin vom reveni.

În ceea ce priveşte romanţata zumzăială a lui R. Şuţu, remarcăm că la peste 15 ani de la trecerea **anonimului** Eminescu prin stabiliment, salariaţii locului, oameni simpli, încă mai ţineau minte orarul acestuia, cu care, probabil, cineva mai puternic îi bătuse bine în cap. Plimbările par să fi fost cronometrate, iar Eminescu urmărit până spre dimineaţă, când adormea pentru vreo două ceasuri şi jumătate, ochi vigilenţi şi prietenoşi ştiind cu precizie ce şi când scria. Şi înţelegem că „bolnavul" trebuie să fi stat bine cu banii şi cu condiţia fizică, dacă sărea frecvent gardul, mergând *„fuga-fuga"* să-şi cumpere, ca orice nebun cumsecade, *„o jumătate de pâine şi un pahar de vin"*. Gardienii balamucului, aflând de la R. Şuţu ce uşor i-a păcălit Eminescu, trebuie să se fi înverzit de turbare şi spaimă că vor fi penalizaţi. Din fericire, dintr-o reflexă solidaritate de breaslă, peste trei sferturi de veac, doctorul Nica va depune mărturie în favoarea lor, arătând că, de fapt, Eminescu ar fi fugit o singură dată din balamuc şi nici atunci n-ar fi ajuns mai departe decât *„într-un sat vecin, de unde gardienii l-au readus într-o «mizerie de nedescris»"*.

De parcă n-ar fi fost prea de-ajuns textierii P. Zosin & R. Şuţu, câţiva ani mai încolo au fost confecţionaţi şi lansaţi alţi doi autori – ambii, martori oculari ai celor relatate: L. Onicescu şi inexistentul Gh. Bojeicu.

Leon Onicescu – slăbiciunea lui A. Z. N. Pop

O relatare pe care unii istorici literari o ţin la mare preţ este cea semnată de un anume Leon Onicescu, auto-prezentat drept *„Casieri Administrator"* la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului. Amintirile numitului au fost publicate de Augustin Z. N. Pop, care le-a schimbat titlul, din *„Eminescu la M-rea Neamţului"* în *„Avataruri"*, incluzându-le în volumul *Întregiri documentare…* Vom parcurge împreună acest text, oprindu-ne asupra pasajelor care ni se par semnificative. Dacă vom găsi împreună neconcordanţe ori neadevăruri, posibilitatea ca materialul lui Onicescu să fie încă o făcătură ne va deveni limpede tuturor. Dacă nu, eliminăm o bănuială gratuită.

Începem cu prezentarea făcută de A. Z. N. Pop textului scris, zice el, de L. Onicescu:

„AVATARURI

Suplimentar şi esenţial peste ceea ce se cunoaşte asupra pacienţii lui Eminescu între 1886-1887 comunică memoriul autograf al fostului casier al bolniţei de la Neamţ, Leon Onicescu, redactat la un an după moartea poetului şi ajuns înaintea primului război mondial în revista «Flacăra», în mîinile lui N. Locusteanu, care nu l-a publicat, rămânând inedit până la publicarea de faţă. Provenit de la un martor de fiece zi al stagiului poetului la Mănăstirea Neamţ, el concordă şi amplifică amănuntele de viaţă a poetului în nefericita lui agonie morală."

A. Z. N. Pop ne atenţionează că textul ar fi *„provenit de la un martor de fiece zi al stagiului poetului la Mănăstirea Neamţ"* . Posibil, dar îl vom crede doar după ce se vor proba câteva lucruri:

1) că un domn pe nume Leon Onicescu a trimis revistei *Flacăra* un text cuprinzând amintirile lui despre Eminescu *„la Mănăstirea Neamţ"* ;

2) că acel domn a funcţionat un intendent la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, în perioada noiembrie 1886-aprilie 1887;

3) că textul scris de Onicescu, personal, şi nepublicat vreme de un secol, este identic în conţinut cu misteriosul document fără adresă şi fără dată, pe care ni-l oferă A. Z. N. Pop;

4) că Onicescu nu fabulează.

Dacă textul a fost scris *„la un an după moartea poetului"* cu scopul de a fi dat publicităţii, de ce a trebuit să treacă 25 de ani până ce autorul l-a predat unei redacţii, oricare ar fi fost aceasta? Şi, în cazul în care „amintirile" ar fi fost aşternute pe hârtie atunci când pretinde A. Z. N. Pop, ce l-ar fi reţinut pe Onicescu să copieze datele exacte din registrul pe care, de-ar fi fost intendent, iar Eminescu pacient, Legea îi cerea să îl aibă în grijă? Cum de tocmai el n-a fost în stare să precizeze ziua internării? Până când vom reveni asupra datării manuscrisului lui Onicescu, amintim un lucru cert: tehnologia de fabricare a hârtiei nu a stat niciodată locului. Prin urmare, în 1914, structura şi aspectul ei erau substanţial diferite de cele ale hârtiei existente înainte de 1900. Nu degeaba anumite instituţii... agere au în depozit hârtie din diferite perioade istorice.

Manuscrisul, zice Augustin Z. N. Pop, a rămas *„inedit până la publicarea de faţă"* , adică până în 1983. N-a avut cunoştinţă istoricul de el? Ba da, din moment ce îl invocă încă din 1962 (vezi *Contribuţii documentare*...). De ce

oare nu a citat însă nici una dintre afirmaţiile acestuia, mulţumindu-se să le parafrazeze, timp de mai bine de două decenii? Nu ştim, dar un răspuns am putea afla atunci când documentul original va putea fi parcurs de oricine, nu doar de o mână făcătoare de minuni. S-au publicat la grămadă toate notiţele lui Eminescu, fie ele şi simple copieri de texte, şi s-au repetat obositor câteva zeci de locuţiuni sau pasaje agreate politic, dar s-a păstrat o suspectă precauţie în tipărirea documentelor pe baza cărora s-au scris biografiile „nebunului" Eminescu. S-ar zice că, undeva, Cineva preferă ca lumea să fie preocupată cu tot soiul de mărunţişuri speculative, în loc să cerceteze atent evenimentele concrete, care i-au determinat tragicul destin. Dacă despre opera lui Eminescu se poate vorbi şi subiectiv (în contradictoriu sau nu), destinul cetăţeanului cu acelaşi nume nu mai permite aceeaşi libertate. Faptele lui şi faptele comise împotriva lui pot fi judecate obiectiv, în funcţie de criterii stabile şi obligatorii, precum Legea.

Documentul lui Onicescu, mai zice A. Z. N. Pop, *„concordă şi amplifică amănuntele de viaţă a poetului în nefericita lui agonie morală"*. Nu credem că spusa lui L. Onicescu poate concorda cu ceva, deoarece numai el ne este recomandat a fi scris ca martor despre perioada în care Eminescu ar fi dat semne de alienare, pe când se găsea la Neamţ. Şi dacă nu *concordă*, nici nu *amplifică*.

Cât priveşte *„agonia morală"*, aceasta rămâne o locuţiune adesea folosită. Sună bine, pentru cei cu o dezvoltată senzualitate telectualo-poetică, dar nu a fost vreodată susţinută cu fapte concrete şi probate. Premiza „nebuniei" lui Eminescu nu este, aşa cum le-ar conveni unora, un soi de constantă matematică. Atâta timp cât o asemenea stare nu este dovedită, ea rămâne ficţiune. Şi, cum ficţiunile de acest fel se mai numesc şi **calomnii**, istoria noastră literară nu poate clădi din ele catedrale ale regretului ipocrit, ci biete şoproane, pe care orice simplu oftat al adevărului le culcă la pământ, spulberându-le.

Nu contestăm că, pentru societate, în ultimii lui şase ani, Eminescu a trăit un fel de agonie. Dacă un om imobilizat cu forţa nu se mişcă, nu înseamnă că el ar fi paralitic. Dar, dacă e nepotrivit să vorbim de *„agonie morală"* în cazul Eminescu, în schimb, avem prea destule ipochimene naţionale care se nasc şi trăiesc într-o neîntreruptă stare de comă etică; lor da, locuţiunea le pică mănuşă!

Să-i dăm însă cuvântul numitului Leon Onicescu, că stă de mult la rând (pentru textul integral vezi **Anexa 19**):

„Era în toamna anului 1886, şi mă aflam ca Casieri Administrator ospiciului de alienaţi din Mănăstirea Neamţ, când într-una din zile, un gardian din Iaşi a adus şi internat în ospiciu pe Eminescu, trimis pe cale administrativă cu formalităţile obişnuite. Eu eram la Iaşi aşa c-a fost internat în lipsa mea. Personalul inferior al ospiciului nu cunoştea cine-i Eminescu şi l-a internat într-o cameră cu mai mulţi alienaţi şi fără nici o excepţiune de tratament." (Reţinem că textul nu are titlu, că începe abrupt şi că nu se adresează nimănui, iar despre autor nu se ştie absolut nimic, nici măcar ce vârstă avea.)

Din aceste prime cuvinte poţi înţelege că, de-ar fi fost prezent intendentul Leon Onicescu, Eminescu ar fi fost primit cu flori şi fanfară şi cazat într-un conăcel de protocol. Să vedem ce scrie Gh. Ungureanu în bine documentata lui lucrare:

„Dintr-un raport (f. 60) aflăm că se aflau acolo 59 bolnavi, care erau îngrămădiţi în 7 camere. În prima cameră erau 12, în camera a doua erau 11 epileptici, în a treia erau 2, în camera a patra erau 10, în a cincea tot 10, în a şasea erau 9 şi în ultima, a şaptea, erau 5. Nu ştim în ce cameră a fost ţinut Eminescu. Din rapoarte nu reiese dacă li se făcea sau nu vreun tratament."

Prin urmare, chiar să fi dorit, Onicescu nu ar fi avut cum să-l favorizeze pe Eminescu. Ne îndoim însă că l-ar fi bântuit vreo clipă astfel de idei, faptul că – zice el – nu l-a scutit nici măcar de portul bonetei fiind dovada cea mai măruntă în acest sens. Asta nu-l împiedică să declare:

„Am regulat să-i deie o cameră deosebită şi o îngrijire specială. La câteva zile a venit medicul ospiciului, dl. dr. Ursulescu şi i-a prescris cuvenitul tratament. Pe lângă boala mentală, Eminescu avea o rană la un picior."

Ştiind care era situaţia reală a stabilimentului, poţi să nu te întrebi prin ce era *„deosebită"* camera dată lui Eminescu? Avea geamurile puse în tavan şi tavanul în podea? Era deosebită pentru că era alta decât celelalte? Şi îngrijirea specială în ce anume consta? Nu-l bătea la fel de des ca pe ceilalţi? Şi-apoi, de ce ar fi făcut Onicescu astfel de gesturi, într-un moment în care singur recunoaşte că nu dădea *„destulă însemnătate aceluia care mai târziu a fost recunoscut geniul poesiei române"*? (Mărturisirea parvine tot prin inepuizabilul A. Z. N. Pop, harnicul modelator al trecutului necunoscut, şi asupra ei vom reveni.) Nu ne interesează din ce buzunăraş al minţii scosese micul şi dinamicul intendent camera *deosebită* şi îngrijirea *specială*, dar ne priveşte teribil de mult faptul că istoria literară pare să-i fi dat crezare necondiţionat.

Ni se mai spune că Eminescu nu ar fi beneficiat de *„nici o excepţiune de tratament”*, autorul referindu-se, bănuim, la atitudinea salariaţilor din sobordinea lui. Numai că bolnavii nu se vindecă doar prin bunul comportament al cadrelor sanitare, ci şi prin *„cuvenitul tratament”* medical. Or, despre acesta autorul nu suflă o vorbă. Faptul că, aşa cum se va vedea, peste ani, doctorul Zosin va fi la fel de „reţinut” în această privinţă, deşi putea scotoci în voie prin arhiva ospiciului (la care nimeni altul nu a avut acces), nu indică decât un lucru: absenţa tratamentului medical şi, mai ales, absenţa unei fişe medicale întocmite pe numele Eminescu.

Precizarea: *„Eminescu avea o rană la un picior”* (subl. ns.) nu este tocmai conformă cu realitatea, căci în acea perioadă ectima îi creea într-adevăr probleme lui Eminescu, dar nu era vorba de *„o rană”*, ci de mult mai multe pustule care *„au o mărime dela acea a unei gămălii de ac până la a unui bob”*. Aspectul acestei puzderii de bubiţe este substanţial diferit de ceea ce îţi imaginezi atunci când te gândeşti la *„o rană”*. Ne agăţăm de nimicuri? Poate da, poate nu, dar nu e din vina noastră. Sigur că, în ipoteza în care Onicescu a fost intendent şi Eminescu i-a căzut pe mână, teoretic există posibilitatea ca pentru el mulţimea pustulelor să fi reprezentat *„o rană”*. Chestiunea e că boala nu afecta un picior, cum scrie Onicescu, ci pe amândouă. De aceea, suspiciunea că Onicescu (sau cine-o fi autorul textului) a auzit ceva despre ectima lui Eminescu, dar n-a avut ocazia să o vadă cu ochii lui, aşa cum pretinde, devine legitimă.

Să trecem la alt pasaj:

„Cum am ajuns din Iaşi la Mănăstire, m-am dus să văd pe Eminescu. L-am găsit culcat, îmbrăcat cu haine de spital cu boneta pe cap. I-am dat bună ziua şi l-am întrebat cum se află şi dacă este mulţumit de tratament. Eu îl cunoşteam din copilărie de la Botoşani. El nu mă cunoştea.”

Prima frază subliniată ne obligă să ne întrebăm: de ce Onicescu, ajuns la ospiciu, s-a dus aţă către încăperea în care era Eminescu? (Oare din cauza acestei puternice emoţii să fi uitat el să facă însrierea ilustrului „pacient” în evidenţa ospiciului?) Intendentul susţine că aflase de internarea lui Eminescu de la *„personalul inferior”*. Posibil, dar improbabil, deoarece câteva rânduri mai sus se plânge că acesta *„nu cunoştea cine-i Eminescu”*. Ba, mai mult, chiar el însuşi mărturiseşte că la acea vreme nu conştientiza ce favoare îi făcuse soarta, dându-i-l pe Eminescu spre îngrijire. Şi dacă Eminescu nu reprezenta (mai) nimic în ochii lui, ce motiv îl putea determina ca să dea fuga la acesta, lăsând orice altceva la o parte?

Să-l credităm când susţine că îl cunoştea *„din copilărie"*? Aparent, e plauzibil. În realitate, prin ce anume se reliefase Eminescu la acea vârstă şi cât timp stătuse el în Botoşani, astfel încât să rămână, icoană, în memoria lui Onicescu? Cum de ţinuse Onicescu minte o persoană cu care nu-i făcuse nimeni cunoştinţă, despre care nu avea nici o amintire concretă (deosebită, nici atât) şi care, în plus, îşi schimbase nu numai aspectul, ci şi numele? În ipoteza în care Onicescu era un om cumsecade, care-şi trecea vremea stând la taclale şi cu bieţii smintiţi, era de aşteptat ca el să-i spună lui Eminescu că îl ştia *„din copilărie de la Botoşani"* şi, dacă nu aveau de depănat amintiri comune, măcar erau legaţi de oraşul în sine, care putea deveni subiect de discuţie. Or, aşa cum se va vedea şi în continuare, Leon Onicescu afirmă că s-ar fi dus gâfâind să-l caute pe Eminescu, că ar fi vorbit cu acesta, dar nu dă nici un detaliu privind tema conversaţiei.

Onicescu pretinde că primele întrebări pe care i le-ar fi pus lui Eminescu ar fi vizat starea generală a clientului şi măsura în care îl mulţumea tratamentul. Unui bolnav autentic, diagnosticat cu *„manie furibundă"*, cum va pretinde ulterior doctorul Zosin, i se cere oare părerea privitor la calitatea tratamentului? Iar dacă acest diagnostic ar fi fost corect, mai era Eminescu, maniacul furibund, *„foarte mulţumit şi vesel"*? (Furibund = *„Plin de furie, foarte furios, mânios la culme; turbat"* – DEX.)

În întreaga lui relatare, Onicescu nu invocă prezenţa altui medic, afară de Ursulescu, cel care, din când în când, mai trecea pe la ospiciu. Să vedem ce ştie în acest sens doctorul Zosin, care scrie în a lui *Dare de seamă despre mişcarea şi asistenţa alienaţilor din ospiciul Mănăstirea Neamţu pe anul 1903*:

„Astfel că vreme de aproape 40 de ani, adică până la 1898, acest ospiciu n'a avut medicul său propriu; conducătorul de fapt a fost intendentul; ***partea medicală era încredinţată unui profan cu titlul de medic secundar****"* (subl. ns.).

Profan sau nu, acesta avea în mâinile lui *„partea medicală"*. Onicescu nu scrie nici un cuvânt despre acest nepriceput înarmat, care, bun sau rău, exista şi se făcea simţit pe pielea pacienţilor. De asemenea, vom vedea că textul intendentului nu conţine nici măcar diagnoza stabilită în cazul lui Eminescu, nici informaţii în ceea ce priveşte tratamentul aplicat acestuia. De altfel, el nu scrie nici cum erau, în general, trataţi medical cei aduşi în stabilimentul pe care-l gospodărea.

[**Notă**: Afirmaţia lui Onicescu, precum că în 1886 era salariat al ospiciului *„****din*** *Mănăstirea Neamţ"* nu este tocmai exactă. Un asemenea stabiliment nu mai exista de

mult. Ca plasament geografic, ospiciul nu mai era *în* Mănăstirea Neamţului încă din 1864, când fusese mutat în incinta vechii tipografii a acesteia – tipografie aflată la circa 500 de metri de mănăstire. Din punct de vedere juridic, din 1866, balamucul se găsea *„sub d'a dreptul administrare a onor. Epitropiei generale a casei Sft. Spiridon din Iaşi"*.

În vechime, epitropia era *„corporaţiunea instituită pentru administrarea averei bisericeşti dintr'o parohie, eparhie, mitropolie, etc. Membrii E.-ei sunt preoţi şi laici, aleşi din partea credincioşilor"* (Enciclopedia *Minerva*). La primă vedere, s-ar zice că, în fond, tot Mănăstirea Neamţului conducea ospiciul, mai ales că unul dintre epitropii locali era ieromonah. În realitate, sub anumite aspecte, în raport cu Statul laic, Biserica nu mai era decât aparent ceea ce fusese odinoară, când, ca să-l cităm pe Creangă, mănăstiri ca Secu şi Neamţ erau *„a doua visterie a ţării"*. Cum am mai spus, în 1885, Patriarhia Ecumenică a recunoscut autocefalia Bisericii Ortodoxe Române. A fost un câştig? Într-un fel, da. Pe de altă parte, dacă ne întrebăm cine anume decidea alegerea Mitropolitului Primat al României (vechea denumire pentru Patriarhul Ţării), căpătăm unele îndoieli, „tutela" Ţarigradului având avantajul de a-i ţine în frâu pe politicieni.]

Dacă Onicescu nu aminteşte de profanul *„cu titlu de medic secundar"*, o va face Bojeicu, pretinsa lui rudă: *„În stabiliment funcţiona ca un fel de medic, în permanenţă, Balomir"*. Şi nu numai el. Când se referă la pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de la Neamţ, Călinescu foloseşte deloc ortodox şi un text al lui Vlahuţă, încercând să sugereze că şi acesta i-ar împărtăşi opinia (în paranteze drepte am trecut sursele informaţiilor de dinaintea lor):

„În noiembrie, noile atentate împotriva doamnelor şi stricarea a vreo două felinare orăşeneşti hotărără pe părinţii urbei să interneze pe poet într-un ospiciu. [**C. Emilian**] *În urma unui raport medical semnat de d-rii Iuliano şi Bogdan, poetul fu predat de un gardian din Iaşi, în ziua de 9 noiembrie 1886, Ospiciului de alienaţi de lângă Mănăstirea Neamţului. I. Caragiani se grăbi să ceară înlocuirea lui din postul de subbibliotecar (19 noiembrie).* [**P. Zosin**] *A. Vlahuţă vizită spitalul patru ani mai târziu şi-l găsi curat şi în ordine, sub îngrijiorea casierului Bontăş, aşezat într-o veche zidire de vreo 20 de încăperi cu cerdac, în spatele mănăstirii, ce servise pe vremuri de tipografie. În curtea mare, verde, împrejmuită cu zăplazuri, şi pe săli, se învârteau vreo 60 de pacienţi, contemplaţi, în lipsa îndelungă a medicului, de ochiul vigilent al unui moş Balomir, alienist improvizat şi năstruşnic.* [**Vlahuţă**] *Pacienţii, români, ţigani, evrei, mistici, epileptici sau furibunzi, se arătau în toată împestriţarea lor la masă, pe care, la sunarea unui clopot, o luau fie în refectoriu, fie afară, în grădină, după anotimp. O cană cu apă şi o lingură de lemn alcătuiau tacâmul fiecărui pacient.* [**R. Şuţu**] *Aci petrecu Eminescu vreo cinci luni, îngrijit însă cu mai multă băgare de seamă, medic fiind un dr. Ursulescu. Leon Onicescu, casier administrator, în lipsa căruia intrase, îl găsi în haine ospitaliceşti şi cu bonetă pe cap..."* [**Călinescu/Onicescu**].

Dintre cele cinci izvoare, în bibliografia monografiei nu sunt menţionaţi explicit decât Vlahuţă şi R. Şuţu. Numele Corneliei Emilian nu apare deloc, căci informaţiile ei privind stricarea unor felinare au apărut în introducerea volumului care cuprinde corespondenţa Harietei (detaliu necunoscut celor mai mulţi). Zosin poate fi găsit în bibliografie, dar, nefiind marcat în text, nu se poate şti care sunt informaţiile preluate de la el. (Probabil, a fost ocolit pentru a nu se atrage atenţia asupra faptului că este singurul autor care ar fi văzut pretinsa *constatare medicală*.) Cât despre Onicescu, acesta lipseşte cu totul din bibliografie – şi nu numai de-acolo, textul original nefiind „văzut" decât de Călinescu, A. Z. N. Pop şi, poate, cel/cei care a/au preluat ştafeta de la aceştia.

Aşadar, Călinescu ştia că personajul Balomir fusese descoperit cu mai bine două decenii înainte ca Bojeicu (sau cine s-a prezentat astfel) să-şi pună pe hârtie „amintirile", fiind foarte probabil ca acesta din urmă să se fi inspirat de la Vlahuţă. Când citeşti doar monografia *„divinului"*, îţi poţi pune unele întrebări. Bunăoară: ce să fi căutat Vlahuţă în 1891 la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului? De ce să fi vizitat el stabilimentul doar după moartea lui Eminescu? De ce nu i-o fi întrebat pe intendent şi pe alţi salariaţi ai ospiciului, cum se comporta „nebunul"? Cum de nu a găsit el, primul, registrul din care Zosin pretinde că ar fi transcris data internării şi diagnosticul pus pacientului Eminescu?

Când depăşeşti sfera (intenţionat) atât de limitată a monografiei lui Călinescu, lucrurile se simplifică. În realitate, Vlahuţă a vizitat Mănăstirea Neamţului doar din întâmplare, ca să-şi treacă timpul, ca atâtea alte mii şi mii de alţi români care treceau anual pe acolo (*„**Pipirig, 7 august 1891**. Azi dimineaţă am fost la Mănăstirea Neamţului, de-aici cale de-un ceas cu trăsura"* – vezi *Din goana vieţii*, *File rupte*), iar dacă tot ajunsese atât de aproape de acel balamuc despre care se spuneau numai lucruri rele, cumplite, fireasca curiozitate a scriitorului l-a determinat să vrea să-l vadă cu ochii lui.

În pasajul sus citat, Călinescu a plasat în aşa fel datele culese de la Vlahuţă încât să dea iluzia că şi acesta ar depune mărturie că Eminescu ar fi fost internat în ospiciul de la Neamţ. Este o viclenie. Iată ce scrie Vlahuţă referitor la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului:

„După dejun mă duc să văd ospiciul de nebuni. În spatele mănăstirei e o curte mare împrejmuită cu zaplaz înalt, ş' o construcţie veche cu vre-o 20 de încăperi, în care a fost pe vremuri tipografia mănăstirei. Aici se adăpostesc 60 de nenorociţi, sub cinstita

*îngrijire a **casierului Bontăş**, un om foarte de treabă, **care conduce singur toată administraţia ospiciului**. În toate odăile o **curăţenie ş'o ordine, care ia localului ori-ce aspect de casă de nebuni**. Pe săli întâlnesc figuri palide, de-o melancolie sfâşietoare; un tânăr bine 'mbrăcat, stă cu capul în mâni, ceasuri întregi în picioare, îmărmurit aşa într' o atitudine de-o nespusă suferinţă, fără să spue o vorbă, fără să facă o mişcare. Un leah bătrân, cu un sarcom colosal în spate, se precipită vesel să ne deschidă uşa şi mă salută c' o gentileţă ş' o ceremonie, de care ' i-aşi fi foarte recunoscător să mă scutească. Un orator, bine făcut, gesticulează solemn într' un colţ şi strigă mereu: «Bine 'ţi-a făcut, Bine 'ţi-a făcut.... Cuvântul meu a fost cuvânt de prooroc!» Iar persoana, care primia aceste amicale mustrări, pentru noi era invizibilă. Am aşteptat până a sunat clopotul pentru masă. Din toate părţile îi vedeai alergând în sufragerie. M' am dus să' i văd pe toţi mâncând la un loc. Ce varietate de figuri şi mai cu seamă de ochi curioşi! Un ovrei strigă la mine, cu gura plină, să es afară. Un ţigan lacom înfulică coşcogea halcă de mămăligă din trei îmbucături, şi îndesând cu degetul pe cea din urmă, se repede şi înşfacă altă porţie. Erau asupra borşului: lingurile şi leorpăitul atâtor guri, dădeau sgomotul fuselor dintr' o fabrică de tors. Mâncarea e îndestulătoare şi bine pregătită. În timpul mesei un nebun e apucat de epilepsie. Un gardian îl ia în braţe, ca pe un copil, şi fuge cu el afară. Sunt mulţi epileptici aici. Câţi-va nebuni sunt furioşi. Unul din aceştia, mai deună-zi, a scos ochiul şi a ucis, dintr' o lovitură, pe un coleg al său de suferinţi. Altă dată un ţigan a rupt cu dinţii degetul unui alt nebun şi imediat 'l-a înghiţit. Nenorociri de acestea se întâmplă foarte rar, mai ales în admirabila disciplină, pe care nu-mi esplic cum a ştiut s' o introducă aici inteligentul şi activul conducător al ospiciului, d. Bontăş. Ce rău e că nu se rândueşte un medic permanent, care să observe şi să studieze zilnic suferinţele acestor nenorociţi! Cu vizitele rari şi pe fugă ale doctorului din Târgu-Neamţu şi cu inspiraţiile năbădăioase ale lui moş Balomir, nu se mai sdrăvenesc, cât 'i hău, nebunii de la mănăstirea Neamţului"* (subl. ns.).

Precum se vede, nici o referire la Eminescu.

Remarcăm o precizare: ***casierul** „Bontăş... care conduce singur **toată administraţia** ospiciului"*. Cuvintele subliniate ne ajută să aflăm care a fost sursa de inspiraţie a lui Onicescu sau a celui care l-a prezentat pe acesta drept fost „*Casieri Administrator*" al ospiciului. Doctorul Zosin ne întăreşte această părere, deoarece în „schema" stabilimentului prezentată de el într-o *Dare de seamă* către superiori apare un *„intendent"*, nu un *„casier administrator"*, iar un fost angajat în acest post s-ar fi prezentat cu titulatura oficială.
Fraza *„În toate odăile o curăţenie ş' o ordine, care ia localului ori-ce aspect de casă de nebuni"* numai cu gândul la bătăi cu frânghia udă ori la sinistre încarcerări în subsol nu te duce. Pe de altă parte, nu putem să nu ţinem cont şi de spusele lui Zosin, care ar explica altfel de ce două luni după anchetă, în ospiciu era *„curăţenie"* şi *„ordine"*:

„«În urma unei denunţări prin care se arată că la ospiciu s'ar fi comis de către gardieni maltratări asupra bolnavilor şi din care cauză unii din ei ar fi murit» prefectura judeţului Neamţu face o anchetă la 13 Iunie 1891 şi după ce arată cari ar fi «măsurile de îndreptare» şi încheie astfel raportul: «Este cu totul insuficient ca bolnavii să fie văzuţi de medic de 3-4 ori pe lună şi să fie lăsaţi a fi trataţi de un om care n'are nici cea mai mică noţiune de posiţia sa" (probabil, *„moş Balomir"*),

Dar toate acestea constituie detalii. Fundamental rămâne faptul că vizitarea ospiciului nu-i aduce lui Vlahuţă deloc aminte de Eminescu – fie şi doar pentru a-l consola că, măcar, acesta ar fi fost închis într-un mediu foarte apropiat de cel normal. Sceptica încheiere întăreşte ideea că el n-a crezut niciodată că Eminescu ar fi fost internat în acel balamuc.

De altfel, chiar în perioada în care unii zic că Eminescu ar fi fost pacient al ospiciului de la Neamţ, Vlahuţă afirmă public:

„Adesea ori mă iau de vorbă cu prietinii mei despre starea şi soarta literaturei noastre. Sunt lungi şi amărâte discuţiile acestea. Ne plângem de multe neajunsuri şi în totd'a-una e o vădită sfială şi mâhnire în încurajările pe cari ni le facem unul altuia. Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic şi mai luminat talent, ce ne-a fost dat s'avem, pe fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptăţit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru, tocmai atunci când ne era mai scump şi mai necesar! – Puţini sunt oamenii luminaţi şi drepţi, de cari să ne fie dor când nu 'i-ai văzut o săptămână, a căror vorbă bună, cinstită şi înţeleaptă să 'ţi răcorească inima şi să 'ţi însenineze gândurile, a căror prietenie să 'ţi potolească necazurile şi să te întărească în dureroasa luptă a vieţei. Când 'ţi-ai pierdut toate iluziile cu cari ai eşit din şcoală, când tot restul vieţei tale se încheie într'o biată muncă de condei, strâmtorată şi anevoioasă, când te simţi aşa de mic, aşa de slab şi de prăpădit în faţa acestei colosale nepăsări de mort, care te înspăimântă, şi împotriva căreia tot risipindu-ţi puterile şi răsvrătindu-te mereu, fără nici o isbândă, ajungi să te întrebi singur uneori dacă nu cum-va ai înebunit, – când toate, toate, de câte încerci să te reazimi, să rup, şi începi a şovăi, obosit, trist şi fără noroc, singura mângâere ce te mai leagă de vieaţă, singurul sprijin ce te mai ţine în picioare, sunt câţi-va prietini, cari 'ţi ascultă păsul şi ţi-l cred, – câţi-va oameni buni, sinceri şi inteligenţi, care 'ţi ştiu suferinţa, şi 'ţi dau răsplata morală şi încurajarea pe care indiferenţa celor-l'alţi 'ţi-o refuză."

O întrebare neplăcută rămâne, totuşi: atunci când au ieşit pe piaţă băznelile lui P. Zosin şi ale lui R. Şuţu (ale căror scorneli, culmea, se mai şi contrazic cu frenezie), de ce nu s-a auzit glasul lui Vlahuţă, spre susţinerea unuia şi combaterea celuilalt sau a amândurora? Nu insistăm acum asupra acestei chestiuni. Vom redeschide subiectul, atunci când vom demonstra că nu toţi contemporanii lui Eminescu erau convişi de „nebunia" acestuia.

Să ne întoarcem la textul lui Leon Onicescu:

„Eminescu s-a arătat foarte mulţumit şi vesel. Observ însă din convorbirea cu el că nu-şi dădea socoteala unde se afla şi nici nu era în stare să spuie voiajul din Iaşi la Monastire. Pe lângă aceste comisese şi mai multe necuviinţi şi mă conving că raţiunea-i lipseşte. Din simplul răspuns al lui Eminescu, că era mulţumit de tratament, se vedea că aiureşte. Căci, cum poate fi mulţumit cineva, păzit de gardieni la un loc cu alţi unsprezece, din care unii furibunzi, şi cari comit tot felul de necuviinţi.

Am regulat să-i deie... (...) ...Eminescu avea o rană la un picior."

Logica lui L. Onicescu este curioasă, fără a fi, însă, aberantă: în opinia lui, argumentul suprem al faptului că Eminescu aiura era acela că se declarase mulţumit cu situaţia în care se afla. Păi, în cazul în care Eminescu era *„mulţumit şi vesel"*, dar, totodată, era şi inconştient (*„mă conving că raţiunea-i lipseşte"*), cum de n-a observat acest lucru din prima clipă? Ce anume conversaţie au mai avut cei doi?

Mulţumirea şi veselia lui Eminescu par să-l fi surprins pe Onicescu, încât ai zice că, atunci când a pornit spre salonul în care se afla şi Eminescu, intendentul nostru se aştepta să întâlnească un om perfect sănătos sau un bolnav închipuit, dar spre mirarea lui (*„Observ* ***însă****..."*), din discuţii, se convinsese de contrariu. Elementele principale care l-ar fi dus la constatarea că Eminescu *„aiureşte"* sunt: 1) *„nu-şi dădea socoteala unde se afla"*, 2) *„nu era în stare să spuie voiajul din Iaşi la Monastire"* şi 3) *„comisese şi mai multe necuviinţi"*.

Să începem cu sfârşitul. Necuviinţele imputate (constând în ce anume?) se petrecuseră anterior (re)venirii lui Onicescu în ospiciu şi, potrivit propriei relatări, nu-i fuseseră prezentate acestuia înainte de a merge la „bolnav". Atunci, cum aflase de ele, pentru ca energica lui raţiune să le arunce în ecuaţie? Modul în care aduce vorba de *„necuviinţi"*, alăturându-le o dată lui Eminescu, apoi celor *„furibunzi"*, demenţii în toată regula, reprezintă o modalitate vicleană de a-l include pe acesta în rândul furibunzilor, „uitând" sau nevrând să ştie că un furibund numai *„foarte mulţumit şi vesel"* nu este. *„Necuviinţile"* invocate de Onicescu nu sunt ceva inedit. Primul care a scris despre ele a fost doctorul P. Zosin. Cum lucrarea lui a fost tipărită şi a stârnit ceva valuri, este, deci, posibil ca şi această informaţie să fi fost culeasă de Onicescu din respectiva sursă.

„Nu era în stare să spuie voiajul din Iaşi la Monastire"? Adică, să spună, ce? Nici până astăzi, detractorii lui, altminteri imaginativi, n-au găsit o formulă care să explice când, cine, cu ce şi cum l-ar fi transportat pe Eminescu la un... *„acel ospiciu"*. Ce aştepta, de fapt, Onicescu să afle de la Eminescu? Despre cum şi cu ce mijloace de transport a călătorit? Nici la acest capitol Onicescu

nu oferă amănunte privind răspunsul sau reacţia lui Eminescu. Ce înseamnă *„nu era în stare"* ? Că a tăcut? Că i-a răspuns că nu ştie? Că relatarea nu era coerentă? Versiuni sunt nenumărate şi cel/cei care a/au redactat şi mediatizat *„memoriul"* au ştiut mai bine acest lucru decât ipoteticul Onicescu.

Cum şi-a dat Onicescu seama că Eminescu n-ar fi ştiut *„unde se afla"* ? Îl întrebase direct şi nu-i răspunsese sau răspunsese greşit? Nici vorbă. Intendentul *„vedea că aiureşte"* , deoarece *„era mulţumit de tratament"* . Autocritic vorbind, după capul lui Onicescu, avea motive să nu fi fost? De ce să ni-l imaginăm ca A. Z. N. Pop, care-l vede bătut la trei coaste cu frânghia udă şi stropit cu găleţi de apă rece, aruncate în faţă? Prin anumite amănunte, relatarea lui Onicescu ne aminteşte atât de textul lui I. N. Roman, care, atunci când l-ar fi întrebat pe Eminescu – aflat în arestul Poliţiei – cum se simte, aceasta i-ar fi răspuns: *„Nu se poate mai bine! Dacă aşi avea jurnale şi cafea, aş fi omul cel mai fericit din lume!"* , cât şi de inflaţia mărturiilor privind plăcerea lui Eminescu de a fuma şi de a bea cafea.

Să citim mai departe:

„După câteva zile de tratament Eminescu se simţea mai bine, începuse a-şi reveni în cunoştinţă. Atunci a văzut unde se afla şi a fugit din ospiciu îmbrăcat în hainele spitalului. A fost până la un sat din apropiere şi, fiind recunoscut după haine, a fost adus la ospiciu.

De atunci începuse a deveni trist, melancolic. Arăta mirare pentru ce-a fost adus la Mănăstire şi cerea să i se permită sa îmbrace hainele lui. Nu i se putea însă da hainele de teamă să nu fugă.

Eminescu a fost adus la Mănăstire într-o complectă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o aşa mizerie de nedescris.

Graţie tratamentului medical şi îngrijirilor particulare Eminescu din zi în zi mergea mai bine şi devenea raţionabil, aşa că-şi putea da socoteala de starea lui. Medicul îi interzisese băuturile alcoolice, cafea şi tutun, – îi limitase numărul ţigărilor, treptat însă, i se permise tot mai mult, dându-i şi chiar câte puţin vin. Mâncare îi dădeam din masa mea şi mai totdeauna îl luam la mine la masă. Când era dispus, cânta, recita versuri, spunea anecdote, nu te mai urai cu dânsul.

Cea mai mare pasiune era tutunul, pentru tutun se lipsea de mâncare. Când avea o ţigară şi o cafea neagră spunea că-i cel mai fericit. Tutun îi dădeam eu fiind că ospiciul nu dădea, ceea ce era o cheltuială simţitoare."

Aşadar, evoluţia favorabilă a sănătăţii lui Eminescu s-ar fi datorat unui anume tratament. În ce a constat acesta? Cum se face că Onicescu, un individ care se pretinde a fi extrem de bine informat asupra acestui subiect, nu oferă chiar nici un detaliu medical, rezumându-se la a menţiona că i s-a interzis

consumul de alcool, cafea şi tutun? Dieta lui Ursulescu aminteşte de indicaţiile „psihiatrului" Maiorescu, care admitea aceleaşi produse, cu deosebirea că regimul prescris de magistru era ceva mai puţin sever, întrucât Eminescu se afla, la acea dată, după 6 luni de aşa-zis tratament:

„Regim: vinul nu-i exclus, însă puţin, cafeaua neagră şi ceaiul oprite. Fumatul permis" – 7 aprilie 1884.

Mai aflăm şi că Eminescu ar fi încercat să evadeze, tocmai pentru că între timp devenise conştient, înţelegând unde se află (dar nefiind interesat să afle când, cum şi de ce ajunsese acolo!). Dacă era conştient, n-ar fi ştiut şi la ce riscuri l-ar expune o tentativă de evadare? Pentru ce să fi evadat? Se mai îndrugă şi că l-ar fi capturat localnicii. Oare? Erau ţăranii din acel *„sat din apropiere"* (probabil, Vânători) atât de curajoşi şi cu un simţ civic atât de puternic încât să-l ducă din proprie iniţiativă înapoi, cu juvăţul de gât şi mâinile legate la spate? Cum de nimeni altcineva nu a mai auzit de aşa ceva – nici măcar aşa-numitul Gh. Bojeicu, alt nefericit povestitor fără chip, care pretinde că era rudă cu Onicescu?

[Medicul I. Nica, simţind că implicarea ţăranilor nu este credibilă, îi înlocuieşte precaut cu gardienii: *„Sub scrutările conştiinţei, fugi cum era îmbrăcat, în haine vărgate, într-un sat vecin, de unde gardienii l-au readus"*. Şi, ca să întărească ideea alienării „fugarului" Eminescu, I. Nica precizează că acesta ar fi fost *„readus într-o «mizerie de nedescris»."* E drept că Onicescu invocă şi el o anumită *„mizerie de nedescris"*, dar o face într-un cu totul alt context: *„Eminescu a fost adus la Mănăstire într-o complectă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o aşa mizerie de nedescris."* Intervenţia paramedicală a avut două efecte: a resubliniat „nebunia" lui Eminescu şi a şters de pulbere onoarea „protectorilor" junimişti, folosind pentru aceasta blazonul autorului Nica, devenit un fel de fată în casă. Asemenea imixtiuni ne dovedesc că biografia lui Eminescu a fost şi rămâne un „scenariu interactiv", la care, ca în folclor, fiecare îşi aduce obolul.]

Informaţia lui Onicescu privind evadarea lui Eminescu va căpăta la unii autori şi forme care sperie. Săluc Horvat mai pune de la el, mai pileşte pe ici, pe colo şi iacă informaţia nouă, strălucind de profesionalismul celui ce-a moşit-o:

*„**ian.** [1887] Revenindu-şi după mai multe luni de întuneric mintal, Eminescu, aflat în ospiciul de la Mănăstirea Neamţului, dezertează în starea vestimentară în care se afla, fiind descoperit într-un sat vecin şi readus, într-o stare deplorabilă, la mănăstire"* (*Eminescu – Dicţionar cronologic*).

Să admitem că, aşa cum povesteşte Onicescu, Eminescu ar fi mers la *„Mănăstire într-o complectă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o aşa mizerie de nedescris"*. Numai că, dacă Eminescu a *„fost adus"* şi predat ospiciului în absenţa intendentului, care l-a găsit gata îmbrăcat în uniforma locului, de unde ştia acesta din urmă că sosise doar *„cu cât era pe el"*? Se interesase mai apoi? Din ce motiv, dacă, pe atunci, nu-i dădea nici o importanţă? Ce-l făcuse să-i cerceteze cu atâta atenţie hainele, încât să poată spune fără ezitare: *„erau cu totul uzate"*?

Onicescu mai pretinde: *„mai totdeauna îl luam la mine la masă"* şi, pentru a suna cât mai credibil, adaugă că atunci când Eminescu *„era dispus... nu te mai urai cu dânsul"*. Dar iată ce scrie Zosin într-un document oficial, redactat la cald, la 11 februarie 1904 (*Dare de seamă*...):

„Cei patru-zeci de ani de paşalâc intendenţesc într'atât au influenţat şi după ce s'a luat disposiţia de-a se numi un medic anume pentru ospiciu, că cei 2 predecesori ai mei medici primari n'au putut face nimic pentru îmbunătăţirea soartei bolnavilor. Numit medic primar al ospiciului în Mai 1903, am resimţit adânc influenţa acelui paşalâc; dar hotărât a nu ceda, am realizat parte din ceea ce credeam că-i bine şi posibil de realizat. Mărturisesc că tot ce-i posibil n'am realizat, fiind-că ospiciul ca şi acum 40 de ani, este sub o epitropie locală şi ca şi acum 40 de ani, ***intendentul este un personaj, atât de important că nu se sfieşte de a-mi pune alternativa sau de a-l agrea necondiţionat sau de-a pleca!****"* (subl. ns.).

Crede cineva că astfel de inşi, care nu se sfiau să dea cu tifla medicului, ar fi stat la masă cu un pacient evadat? Onicescu o fi fost o excepţie? Dacă ar fi fost dintr-o cu totul altă plămadă, ar mai fi ajuns el să ocupe un post pe care nu puneau mâna decât cei pentru care insensibilitatea... polivalentă era virtute?

De altfel, în lucrarea *Eminescu în documente de familie*, Gh. Ungureanu arată că, în perioada în care se zice că Eminescu ar fi fost internat în ospiciul de la Neamţ, au existat plângeri chiar împotriva casierului (deci, a lui Onicescu):

„Grădina ce era destinată plimbării bolnavilor a fost luată şi folosită pentru agricultură, lăsând pentru ospiciu doar o mică curte străjuită de gard înalt. ***Această neomenie o făcuse casierul****, spre marea supărare a infirmierului ce locuia acolo şi care denunţa aceasta «cinstitei Epitropii» (f. 84 v.)"* – subl. ns. (vezi *„Arh. St. Iaşi, fond Epitropia generală a spitalelor «Sf. Spiridon» din Iaşi, dosar 556"*).

Ce făcea Eminescu, atunci când prânzea cu Onicescu? *„Cânta, recita versuri, spunea anecdote"*. Aşadar, nu comenta, nu polemiza şi, mai ales,

nu discuta politică. Altfel spus, se purta ca un elev la serbarea de sfârşit de an. Frapează faptul că Onicescu are despre Eminescu impresia tipică cititorului de presă, a omului care nu l-a întâlnit niciodată în carne şi oase: el vede numai poetul – şi acela, născocit de condeiele altora.

Abureala lui Onicescu are ceva nefiresc. Nu discutăm cât de plauzibilă ar fi (sau nu) naraţiunea în sine. Mai important ni se pare faptul că, atunci când se aşează pe sine în centrul acţiunii, autorul nu se bâlbâie, oferind relatări exacte, ca şi cum ar fi asistat la evenimente parcă mai ieri. În schimb, nicăieri nu dă detalii concrete (inclusiv de ordin medical), posibil de verificat. Astfel de lacune nu se justifică prin ipoteze de soiul: autorul era un om simplu şi, oricum, n-ar trebui să aşteptăm procese-verbale de la memorialişti. Simplu sau complex, el trebuia să ofere măcar câteva probe credibile, care să-i susţină ţesătura de afirmaţii. A intervenit uitarea? Întâi, când uitarea este selectivă se numeşte altfel. Apoi, dacă se poate spune cu temei că memoria umană nu e bandă magnetică şi că a încurca lucrurile sau a omite unele aspecte nu dovedeşte automat delict ori premeditare, la fel de adevărat este şi că această realitate nu face ca pe lume să nu existe minciună deliberată. Dar, ca să nu riscăm, să zicem că e vorba doar de nişte noi ciudăţenii, să le marcăm existenţa şi să trecem mai departe.

„Stăteam de vorbă cu Eminescu şi-l întrebam: cum se face ca dintr-atâţi amici nimenea nu se interesa de soarta lui, îi ziceam: bine, Domnule Eminescu, D-ta care ai scris atâtea şi atâta de bine, ţi-ai făcut un renume şi acum să n-ai D-ta un ban în pungă şi părăsit de toţi ?

Eminescu foarte indiferent răspundea că a avut bani dar i-a cheltuit cu boala şi a zis: Nu vroiesc să cer nimănui şi ştiu că n-am. Am să iau de la unii chiar pentru o editură şi nu-mi trimite.

Îl îndemnam să scrie la acei de la cari are să ieie bani şi n-a voit. Totdeauna indiferent: Las-că-mi or da iei.

Trecuseră trei, patru luni şi nimeni nu se interesa de soarta lui Eminescu, el însă devenise cu totul raţionabil, dar melancolic. Simţea lipsa şi mizeria, îi făgăduisem că dacă va fi corect şi nu va fugi din ospiciu să-i dau hainele lui şi el, în aceasta speranţă, într-una din zile când servitorul meu îmi scosese hainele să le şteargă afară, Eminescu s-a desbrăcat de hainele spitalului şi a îmbrăcat pe-ale mele. Servitorul, îngrijat, vine şi-mi spune ce-a făcut Eminescu; şi i le-am lăsat să le poarte, căci hainele proprii ale lui Eminescu erau cu totul uzate.”

Citeşti şi mai că-ţi dau lacrimile, când vezi cum nesimţirea „amicilor” face să crească cotele emoţiei în sufletul blajinului intendent! Când auzi că

discută de renumele lui Eminescu şi face straşnice judecăţi de valoare (*„D-ta care ai scris atâtea şi atâta de bine”*), să nu ţi-l imaginezi pe Onicescu declamând din *Glossa*, înainte de cină şi având sub pat colecţia cu editoriale de la *Timpul*, pe care-o răsfoia spre alinare de două ori pe săptâmână, la ore fixe?

Ni se dă de înţeles că la Neamţ Eminescu n-ar fi avut para chioară cu el. Posibil, dar – iarăşi, şi iarăşi – improbabil. (Dacă ar fi fost sub-bibliotecar, aşa cum în mod eronat afirmă biografii lui, ar fi avut un salariu – modest, dar din care ar fi putut supravieţui în limitele decenţei.) Pe lângă mulţii duşmani, în Iaşi se găsea şi Creangă, prietenul la care ar fi găsit nu numai găzduire în caz de forţă majoră ori un sfat bun pentru ieşire din impas, ci şi un imediat ajutor bănesc. Căci Eminescu, ne-o spune chiar Harieta, putea fi cheltuitor, dar nu era omul care să se lase complet descoperit, existând un minim, o rezervă de care nu se mai atingea pentru a-şi satisface o plăcere, ci doar dacă altminteri nu se mai putea cu nici un chip. De aceea, nu-i de crezut că Eminescu ar fi ajuns la Mănăstirea Neamţului complet lefter. Putem însă accepta ideea că unul dintre motivele care l-au determinat să meargă acolo a fost sleirea aproape completă a rezervelor sale băneşti. Dacă ideea i-a aparţinut lui ori lui Creangă, dacă a acţionat singur ori cu sprijinul acestuia, care încă avea relaţii în lumea preoţilor, cine s-o mai ştie?

Onicescu insistă mult asupra lipsei de bani a lui Eminescu, îndemnându-l să fie mai bătăios pentru a-şi smulge drepturile pe care ceilalţi nu i le dau de bună voie. O astfel de... presiune pozitivă ar fi naturală în cazul a doi prieteni, aflaţi într-o situaţie obişnuită. Dacă Eminescu ar fi fost însă alienat, cum se afirmă, mai putea Onicescu (om zdravăn, nu-i aşa?) să-l îndemne să ceară paralele de pe la datornici? Chiar să fi vrut aceştia să i-i dea, ar fi făcut-o tocmai într-un astfel de moment, când, găsindu-se în ospiciu, Eminescu nu era *„în starea sigură de a se îngriji însuşi”* (ca să-l cităm pe Maiorescu)? Şi-apoi, la ce i-ar fi servit acei bani în ospiciu, adică într-un loc ca o puşcărie uitată de lume? Şi unde mai pui că acolo însuşi intendentul Onicescu îl ospăta, invitându-l cu dânsul la masă!

Dacă Eminescu n-ar fi avut ce face cu banii în balamuc, nu la fel stăteau lucrurile şi în cazul în care ar fi fost găzduit la mănăstire. El nu se culca o dată cu găinile, adesea intrând mult în noapte, iar toamna şi iarna sunt anotimpurile cu nopţile cele mai lungi. Pentru ca la Neamţ să nu-şi fi schimbat acest obicei, avea nevoie de gaz pentru lampă, care costa 0,40 lei litrul, sau de lumânări – cele mai ieftine erau 7 lei/kilogram. Cum orice învăţ are şi dezvăţ, să zicem

că în lunile petrecute la Neamţ Eminescu şi-a schimbat vechile obiceiuri. Pentru a putea să scrie, îi trebuia însă şi... hârtie. Abordarea poate părea astăzi derizorie. Nu la fel stăteau lucrurile şi în trecut. Amintim că Eminescu, când lucra, consuma foarte multă hârtie, şi că, de exemplu, Harieta s-a aflat la un moment dat în situaţia de a „fura" o coală de hârtie de la un vecin, pentru a putea răspunde la o scrisoare, că altă dată, o anunţă pe C. Emilian că *„Hârtia se găteşte, alta zău nu am"* (27 noiembrie 1887), iar la 3 februarie 1888 face un mic decont: *„**suta** luată la 1 Fevruarie **şi cu suta** primită de la d-nu Morţun, s' a ales că **şi-a cumpărat hârtie pentru lucru şi alte mărunţişuri cari îi trebuiau**"* (subl. ns.).

[Referitor la acelaşi aspect, Slavici îşi aminteşte:

„Ca scriitor, Eminescu strica multă hârtie, căci făcea multe corecturi, mai ales în ceea ce privea alegerea vorbelor, şi ţinea să deie la tipografie manuscript curat şi citeţ. (...) Împrejurul mesei lui de scris era deci mereu plin de hârtii rupte."]

Hârtia nu pare să fi fost foarte ieftină pe-atunci, iar ospiciul administrat de Onicescu avea probleme băneşti pentru a căror rezolvare lua din porţiile zilnice ale bolnavilor. Cât priveşte punga personală a lui Onicescu, şi aceasta trebuie să fi fost destul de strânsă, dacă e să credem mărturia lui: *„La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar..."* (aceeaşi sumă i-ar fi dat-o şi Maiorescu, la 28 iunie 1883, pentru birjă). Un ins care nu a avut de unde să-i dea bani de drum, i-ar fi asigurat necesarul de hârtie, care, potrivit Harietei, sărea de sută?

Sunt asemenea amănunte nesemnificative? Atunci, ce caută în literatura denigratorilor citaţi încă în bibliografii de istorie literară? Dacă biograful nu reuşeşte să se transpună cât de cât în condiţia reală a celui a cărui viaţă are cutezanţa să o pună în cuvinte, va reuşi el să creioneze altceva decât o caricatură?

În sfârşit, indiferent ce răspunsuri s-ar da la astfel de întrebări, credem că există şi o dovadă certă că Onicescu minte şi atunci când afirmă că Eminescu ar fi fost fără *„un ban în pungă"*. Ne vom referi la aceasta atunci când vom vorbi despre momentul plecării spre Botoşani.

Eminescu ar fi spus că ar avea de luat bani *„chiar pentru o editură"*. Este informaţia corectă? Următoarea chitanţă scrisă şi semnată de Eminescu (la o cu totul altă dată, însă) atestă, surprinzător, că da:

„Iaşi, 14 septemvrie 1885
Chitanţă
L.n.
500 cinci sute lei noi am primit prin d. T. Maiorescu de la d. Socec ca à compte pentru ediţiunea a doua a poeziilor mele.
M. Eminescu”

Banii au fost primiţi pentru tipărirea ediţiei a doua a volumului *Poesii*, apărută spre sfârşitul aceluiaşi an (Maiorescu scrie în jurnal, la 19 septembrie: *„Multă corectură de tipar la Poesiile lui Eminescu, ediţia a doua”*, dar nu prea vedem în ce a constat truda lui, cât timp greşelile din prima ediţie se repetă cu scrupulozitate). Dacă cei 500 de lei reprezentau un acont, este limpede că suma totală ce trebuia să-i revină autorului era mai mare. Cu toate acestea, în următorii doi ani şi jumătate nu i-a mai achitat sfanţ. De aceea, în scrisoarea din 14 martie 1888, Eminescu (elegant până în ultima clipă) îi spune lui Maiorescu: *„iar* ***prisosul eventual de la ediţia a doua*** *sau un acont asupra ediţiei a treia, vă rog să binevoiţi a le trimete sub adresa mea”* (subl. ns.). Ediţia a doua se epuizase, aşa că *„prisosul”* trebuie să fi existat, dar a rămas în alte buzunare. Oricum, acest rest (mare, mic?) nu trebuie confundat cu acontul *„asupra ediţiei a treia”* – alţi 500 de lei, şi aceştia furaţi de Maiorescu prin mâna slugarnicului N. Petraşcu şi cu acceptul tacit al lui Socec, la sfârşitul lui iunie 1888.

Relatarea modului în care Eminescu ar fi îmbrăcat hainele intendentului este şi ea greu de înghiţit, deoarece el era atât de departe de a fi luat vreodată cu japca un lucru care nu-i aparţinea! Câţi scriitori ar renunţa fără luptă la biblioteca şi la totalitatea manuscriselor lor, furate de un amic? Gestul de a folosi hainele altuia fără ca măcar să-i ceară permisiunea rămâne o minciună cu atât mai neruşinată, cu cât ni se precizează că ar fi fost comis atunci când Eminescu *„devenise cu totul raţionabil, dar melancolic”*. Teoretic, toţi ştim ce este aceea *melancolie* şi produsul ei, melancolicul. A lua cu de-a sila hainele altcuiva şi a le îmbrăca o fi oare tipic melancolicului? Şi, după ce am văzut din ce aluat afirmă Zosin că erau croiţi intendenţii ospiciului de lângă Mănăstirea Neamţului, chiar poţi accepta ideea că Onicescu ar fi avut o reacţie paternă faţă de o asemenea forţare a notei?

[Remarcăm că pretinsa melancolie face casă bună cu *„foarte indiferent”* şi cu *„totdeauna indiferent”* faţă de bani, împreună sprijinind temeinic ideea de nepăsare propusă şi susţinută de însuşi Maiorescu (*„prea nepăsător de soarta lucrărilor sale”* – prefaţa la prima ediţie a volumului *Poesii*, 1883; *„Să fi avut ca redactor al Timpului mai mult decât a avut, să fi avut mai*

puţin, pentru micile lui trebuinţe materiale tot atât era” – Eminescu şi poeziile lui, 1889).]

Patru paragrafe după ce afirmă că Eminescu ar fi fost *„părăsit de toţi”*, Onicescu îşi revizuieşte spusele:

„Eminescu nu era însă cu totul uitat, căci la câtva timp în două rânduri, M. Vasiliu a trimis mi se pare 70 lei pentru a-i procura tutun, bani strânşi prin subscripţiuni de la amicii cei mici.”

Oare Onicescu a uitat c-a spus: *„Tutun îi dădeam eu fiind că ospiciul nu dădea, ceea ce era o cheltuială simţitoare”*? Cei 140 de lei (70 x 2) veniţi *„de la amicii cei mici”* erau suficienţi ca să-i asigure tutunul, care putea fi scump comparativ cu alte produse, dar nu într-atât încât să nu poată fi accesibil şi cu atât mai puţin să devină o *„cheltuială simţitoare”* pentru buzunarul lui Onicescu. Eminescu avusese şi venituri chiar mai mici de 140 de lei (la 12 octombrie 1877, el îi scrie lui Slavici: *„100 de fr. am pe lună”*). Cu toate acestea, şi atunci fuma la fel de mult şi, în plus, avea de plătit chiria pentru locuinţă, îl costa destul de mult hrana zilnică (inclusiv cafeaua) şi trebuia să-şi cumpere sau să-şi dea la spălat haine (de diverse mărunţişuri necesare întâmplător nu mai vorbim). De altfel, în acea perioadă, în Ţară, *„una zi de lucru cu mâinile”* era plătită cu doi lei, câştigul lunar total fiind aşadar de maximum 62 de lei (dacă se lucra şi în zilele de sărbătoare). Şi muncitorii încă aveau un câştig lunar mare, dacă ne gândim, bunăoară, că preotul paraclisului ospiciului de lângă Mănăstirea Neamţului primea 30 de lei (ca băiaşul), că spălătoreasa câştiga fix un pol, iar rândaşul era plătit cu 18 lei. Oare între cei care trudeau din greu nu se găsea nici un fumător?

Nu ştim cine era misteriosul M. Vasiliu, după cum nu ştim nici care erau *„amicii cei mici”*, invocaţi de Onicescu. În mod surprinzător, numele lui apare şi în textul lui Bojeicu, care ar fi scris: *„Nu l-am mai văzut* (pe Eminescu – n. ns.) *până în 1875 la Iaşi. Locuia în casele foastei M-me Alexandru din Strada Lăpuşneanu (foaste Lepădatu, actuale Pollak). Mă duceam adeseori la Mihai Vasiliu, care locuia alături.”* Din nou coincidenţă sau minte slabă? Să fie, cumva, autorul scrisorii-lui-Bojeicu una şi aceeaşi persoană cu cel care deţine şi *copy-right*-ul textului lui Onicescu? Oare, vrând să facă ambele plăsmuiri mai credibile, le-a găsit asemenea puncte comune?

La primă vedere, lucrurile par foarte limpezi: nişte cunoştinţe, oameni de suflet, instituie chetă pentru Eminescu, ca să-i asigure măcar tutunul. În fapt, deşi se face referire la nişte *„subscripţiuni”*, nu se spune nimic despre vreo

epistolă, telegramă sau mesaj de alt soi din care să reiasă când, cum şi de la cine anume au fost colectaţi banii. În aceste condiţii, ne întrebăm: cum şi pe a cui adresă din ospiciu au fost trimişi acei bani şi cine i-a gestionat? Dacă erau expediaţi prin mandat poştal, i-ar fi putut ridica Eminescu, despre care ni se dau asigurări c-ar fi fost îmbrăcat în uniforma specifică nebunilor?

Cum această informaţie nu mai apare nicăieri şi cum „compunerea" lui Onicescu este lipsită de limpezimea şi de informaţia inedită pe care am fi aşteptat-o de la cineva care pretinde că, timp de mai mult de cinci luni, s-a găsit zi de zi lângă Eminescu, nu este deloc nefiresc să luăm în calcul şi ipoteza în care aceste rânduri (care amintesc de jocul de maus din Iaşi, prin care – zice I. N. Roman – unii amici i-ar fi băgat lui Eminescu câţiva poli în buzunar, lăsându-l să câştige la cărţi) ar fi doar încă o tristă pată de culoare într-un peisaj ceţos.

„Într-o vreme a venit la Mănăstire D. V. G. Morţun, şi regretatul profesor Creangă să vadă pe Eminescu şi au stat cu el două zile – singurii dintre prietenii lui Eminescu – mi-aduc aminte că era o iarna mare şi gre. ***Morţun şi Creangă au adus din partea studenţilor din Iaşi o scrisoare către Eminescu*** *prin care-i cer învoiere, să deie un şir de reprezentaţii în folosul lui Eminescu şi el a refuzat, cu toată mizeria în care se afla.*

Iată conţinutul scrisorii studenţilor a căror prevederi s-a realizat pe deplin cu ridicarea monumentului lui Eminescu :

Ilustre poet,

Iartă năzuinţa noastră ***dacă ea te-ar jigni întru ceva****. Curăţenia gândului ce urmărim vorbească-ţi în numele şi în ajutorul nostru.*

Văzut-am cu întristare în istoria vremurilor apuse cum poeţii şi geniile, cu cari omenirea se mândreşte astăzi, trăit-au în restrişte traiul lor lumesc. Văzut-am apoi marmora şi bronzul nălţându-se falnic întru amintirea şi nemurirea acelor eroi ai gândirei şi zisu-ne-am că mult mai bine-ar fi priit acelor oameni fără samăn ***un trai mai lin în vremea vieţei*** *decât măreţele statui ridicate-n urma lor. Zisu-ne-am şi la tine am gîndit.*

Restriştea nu e ruşinoasă *în nişte vremi de sbucium, cum e vremea noastră, stăvileşte rodnicia unui poet ca tine.*

Vroim, dar numai cu încuviinţarea ta să dăm un şir de reprezentaţii ***pentru a-ţi strâge un avut care să-ţi uşureze traiul, să-ţi adăpostească bătrâneţele*** *pe care le dorim cât mai mândre şi mai strălucite.*

Vroiam ca slobod de grijele şi neajunsurile vieţei, ***să te îndeletniceşti în voie cu idealurile ce ţi-au şoptit viersurile****, cari ne-au mişcat atât de-adânc şi ne-au stors atâtea lacrimi.*

Pleacă-te rugăminţei noastre şi învoieşte pe admiratorii tăi să-ţi dovedească nemărginita dragoste care mişcă ţara-ntreaga pentru strălucitul ei poet.

Comitetul studenţilor : A. Conta, Th. Stratilescu, N. Lateş, George Vasiliu, D. A. Teodoru, Ţurcanovici, D. Neculau, Gr. Guţu, L. Grigorescu, St. Nedelcu, J. Panaitescu" (subl. ns.).

Textul este prea „altfel" şi prea lipsit de informaţii inedite, pentru a crede că a fost scris de o persoană precum intendentul Onicescu. A nu consemna nici un cuvânt despre reacţia lui Eminescu la apariţia celor doi vizitatori ori despre ce au făcut împreună este suspect. Cu atât mai suspect cu cât unicul detaliu pe care şi l-ar aminti Onicescu este unul aparent puţin semnificativ pentru noi (*„era o iarnă mare şi gre"*), dar care, accidental?, poate fi parţial atestat de mărturia olografă a lui Creangă (*„...când am fost cu V. G. Morţun să vedem pe Eminescu!... Era şi omăt de vro palmă domnească de gros în una şi noaptea 2 Fevruarie 1887"*), mărturie publicată de Gh. Teodorescu-Kirileanu în *Şezătoarea* din 12 decembrie 1899 – deci, cu puţin înainte ca Onicescu să-nceapă a *memorisi*.

Coincidenţa care face ca amănuntele prezentate de Onicescu să fi fost publicate anterior (îndeosebi) în ziare sau broşuri ne obligă (şi ea) să avem în vedere ipoteza că textul lui este opera unui „iscusit" compilator al poveştilor scrise pe marginea vieţii lui Eminescu, el însăilând încă o făcătură menită să susţină anumite teorii mincinoase.

În ceea ce priveşte scrisoarea studenţilor, aceasta reprezintă o informaţie contradictorie, deoarece, în cazul în care aceştia l-ar fi ştiut pe Eminescu rupt de realitate, nu i-ar mai fi cerut acordul. Epistola trimisă de studenţi rămâne una dintre cele mai elocvente dovezi că Eminescu nu se afla internat în ospiciu, fiind găzduit în Mănăstire (dacă nu în arhondaric, atunci în bolniţa mereu deschisă oricărui sărman).

A copiat Onicescu textul scrisorii după originalul acesteia sau l-a preluat din presă? Nu ne pronunţăm. Două lucruri ştim însă cu precizie. Primul este acela că intendentul afirmă că scrisoarea studenţilor s-ar fi pierdut – deci, dacă i s-ar fi cerut, nu şi-ar fi putut susţine afirmaţiile cu probe. A doua certitudine este aceea că despre o scrisoare trimisă de studenţi lui Eminescu s-a scris şi în presă. Iată, bunăoară, ce se putea citi la 8 februarie 1887, în rubrica *Ultime informaţii* a ziarului *Lupta*:

„Restriştea în care se găseşte strălucitul poet Eminescu, hotărâ pe studenţii Universităţii din Iaşi, să organizeze o serie de reprezentaţii teatrale, produsul cărora să facă lui Eminescu un trai liniştit, fără nuori şi griji. Întruniţi în ziua de 30 Ianuarie la Universitate, studenţii aleseră un comitet alcătuit din 10 studenţi şi 2 studente, care fu însărcinat cu alegerea piesei ce se va juca, a persoanelor ce li se vor încredinţa roluri,

etc. Studenţii însă cerură mult să aibă încuviinţarea poetului, către care voeau să-şi dovedească recunoştinţa şi admiraţiunea lor; pentru aceasta, comitetul studenţilor îi trimise o scrisoare foarte măgulitoare, scrisă în un stil admirabil de frumos, scrisoare vrednică de persoana căreia îi era adresată. Eminescu încuviinţă cele cerute de studenţi, aşa că foarte curând va avea loc I-a representaţie pe care studenţii o vor da în Iaşi. De aci se va duce şi prin cele-l'alte oraşe ale ţărei, pentru a putea strânge ilustrului poet, câte-va mii de lei, cu care să poată trăi câţi-va ani. Iată pilde vrednice de imitat, iată fapte ce trebue să ridice pe studenţii de la Iaşi în ochii lumei care ştie cine este Eminescu."

Ştirea din *Lupta* se deosebeşte de textul lui Onicescu cel puţin prin două lucruri. Întâi, Onicescu înşiră numele a 11 semnatari, toţi bărbaţi, în timp de *Lupta* susţine că invocatul comitet era alcătuit din 12 persoane, dintre care două studente. Apoi, intendentul afirmă că Eminescu ar fi respins oferta studenţilor, în vreme ce ziarul susţine contrariul. Nu avem suficientă informaţie pentru a putea da crezare deplină uneia sau alteia dintre părţi. Despre *Lupta* ştim că a publicat articolul infect al lui Mille şi că tot ea a promovat apelul lui Vlahuţă, provocând a doua reacţie a lui Eminescu. Prin urmare, n-ar fi curat imposibil să fi „greşit", atunci când scrie: *„Eminescu* ***încuviinţă*** *cele cerute de studenţi"* . Cât priveşte afirmaţia lui Onicescu, privind refuzul lui Eminescu, aceasta pare credibilă, întrucât nu există indicii că iniţiativa ar fi fost pusă în aplicare şi se ştie că Eminescu avea oroare de asemenea ajutoare. Pe de altă parte, însă, poziţia lui Eminescu faţă de cerşetoria coordonată a devenit publică târziu, dar cu un an înainte ca Onicescu să-şi scrie „amintirile". Concret, este vorba de numărul din 16 iunie 1913 al publicaţiei *Universul literar*, unde apare *post factum* scrisoarea prin care Eminescu îi ceruse lui Vlahuţă să renunţe la ideea de-a apela pentru el la mila lumii, explicându-i: *„...odioasă e pentru mine această specie de cerşetorie, deghizată sub titlul de subscripţie publică..."* (26 ianuarie 1887). Aşa stând lucrurile, nu este deloc cu neputinţă ca Onicescu să-şi fi adaptat relatarea şi după această probă indubitabilă.

Rămâne totuşi întrebarea: cum a ajuns epistola studenţilor în mâinile intendentului? Să zicem că a lăsat-o Eminescu în „rezervă", la „externare"? Am zice-o şi pe-asta, dacă nu ne-am aminti că, la plecarea din Mănăstirea Neamţului, Onicescu era departe de a pune preţ pe Eminescu, el scriindu-şi „memoriile" abia după 27 de ani, în 1914! În atari condiţii, ce resort interior l-ar fi făcut să conserve, mai multe decenii, această epistolă, care nici măcar nu era scrisă de Eminescu?

De asemenea, aşa cum am mai arătat, ştirea din *Lupta* apărând la câteva zile bune după ce Creangă şi Morţun trecuseră pe la Mănăstirea Neamţului, în cazul în care epistola i-ar fi parvenit lui Eminescu prin aceştia doi (cum pretinde Onicescu), faptul ar fi fost pomenit în ştire, fie şi numai pentru că primul era celebru, iar Morţun avea prieteni la *Lupta*.

Parcă pentru a domoli orice curiozităţi incomode, într-o epistolă din 1919 Onicescu afirmă că nu poate arăta vreuna din cele două scrisori prezentate de el (cea a studenţilor şi un răspuns dat de Morţun lui Eminescu), întrucât le-ar fi lăsat *„lui Locusteanu şi Galaction”*, iar primul hotărâse să moară peste noapte, păgubindu-l definitiv. Ca de obicei, morţii, ce-i mai salvează pe impostori!

„La plecare Morţun mi-a dat lei 100 – pentru Eminescu – cu care i-am cumpărat un rând de haine, căciulă şi ghete şi a făgăduit că va mai trimite.”

Posibil, dar nu prea înţelegem de ce Morţun i-ar fi dat banii lui Onicescu şi nu lui Eminescu, despre care chiar intendentul ne asigură că era perfect lucid la acea dată. Chestiunea îmbrăcăminţii provoacă şi ea nedumeriri.

Dacă Eminescu avea nevoie de haine, înseamnă că acelea luate de la Onicescu nu erau tocmai bune? Ba trebuie să fi fost ceva de ele, căci altfel le-ar mai fi scos servitorul la periat şi la aerisit? Atunci de ce să mai fi fost nevoie de altele? Pentru ca Eminescu să nu fie obligat să poarte haine de căpătat? Sună plauzibil, dar dacă acesta ar fi fost motivul, îndată ce s-ar fi înnoit, Eminescu trebuia să înapoieze proprietarului ţoalele împrumutate. Or, Onicescu lasă să se înţeleagă contrariul. Asta ca să nu mai vorbim de faptul că hainele şi mai ales încălţările nu se prea cumpără fără să ai măsurile celui care le va purta.

Cum i-a primit Eminescu pe Creangă şi pe Morţun? În uniformă de smintit sau îmbrăcat în ţoalele smulse din garderoba lui Onicescu? Logică ar fi cea de-a doua variantă, dar apare o neconcordanţă. Onicescu afirmă că Eminescu i-ar fi luat hainele când *„trecuseră trei, patru luni”* de la internare – adică **după** ce Eminescu fusese vizitat de Creangă şi Morţun, sosiţi cu doar circa două luni şi jumătate în urma lui. Dacă din primele zile ale lui februarie Eminescu ar fi avut un *„rând de haine”* noi, cumpărat din banii lui Morţun, cum ar mai fi râvnit el la costumul lui Onicescu, prin februarie-martie?

Şi, la urma urmei, ce l-ar fi apucat pe Onicescu să-i cumpere lui Eminescu haine, când, zice el, tocmai i le oferise pe-ale lui? Să-i fi cerut Morţun aşa ceva? Din rândurile lui Onicescu nu rezultă una ca asta. De altfel, el nu

indică nici o destinaţie a banilor, stabilită de Morţun, mulţumindu-se să spună că ar fi primit de la acesta *„lei 100 – pentru Eminescu”*. Fraza pledează pentru dărnicia lui Morţun şi onestitatea lui Onicescu, dar îl pune sub tutelă pe Eminescu, care apare ca un bebeluş aflat în grija intendentului, cu care Unchiul-din-Iaşi tratează spre binele „protejatului”.

Onicescu nu scrie nimic despre reacţia lui Eminescu, atunci când s-a trezit că-i pune în braţe toate cele sus înşirate. Şi ar mai fi un detaliu: intendentul pretinde că l-ar fi întâlnit pe fostul pacient în Capitală, peste un an. Cu acea ocazie, ar fi observat că acesta purta acelaşi palton vechi cu care ar fi venit la ospiciul de la Neamţ. Ochiul lui atât de ager nu (re)descoperă însă nici propria îmbrăcăminte, dăruită lui Eminescu, nici acel *„rând de haine”* pe care susţine că i l-ar fi cumpărat personal, fără să-i ia măsura! De *căciulă*, ce să mai vorbim, căci ea se metamorfozase de mult. Ne-o spune poetul I. Păun-Pincio, personaj neutru, complet dezinteresat în afacerea Eminescu, şi-l aminteşte pe acesta la Botoşani, *„îmbrăcat într-un palton terfelit şi cu aceeaşi **pălărie în cap, cu care venise de la monastirea Neamţului**”* (subl. ns.). Doar nu ni s-o cere să credem că Onicescu într-adevăr i-ar fi cumpărat şi căciulă, dar Eminescu a schimbat-o în tren pe-o pălărie!

Morţun, mai zice Onicescu, ar fi *„făgăduit că va mai trimite”* bani. Şi-asta sună bine, dar nu prea credem că Morţun, un om foarte bogat, plecase la drum doar cu mărunţiş. De aceea, dacă ar fi intenţionat să-i mai dea bani lui Eminescu, ar fi făcut-o pe loc.

„Totdeauna îndemnam pe Eminescu să scrie şi el pretexta că nu-i dispus. Ca să-i fac ocupaţiune îi dădeam de scris în cancelarie şi scria cu multă bunăvoinţă. Mi-aduc aminte într-o zi îi dădusem să copieze nişte tabele de nutriment şi el a greşit rubricile unde se menţiona alimentele întrebuinţate şi vine la mine îngrijat şi spune c-a greşit tabelele fiind că a amestecat mazărea cu fasolele.

După stăruinţele mele – îmi făgăduise în fine că va face nişte versuri şi într-o dimineaţa îmi aduce versurile «Vezi rândunelele se duc» să le văd dacă-s bune şi să le corectez.

Le-am cetit şi nu credeam că le-a scris atunci, fiind că încă nu era deplin restabilit. A scris două exemplare cu acele versuri, – unul l-am trimis, cu o scrisoare a lui Eminescu, d-lui Iacob Negruzzi, care le-a pus în «Convorbiri literare», cunoscute acum şi căutate de toţi, şi altul scris şi subscris de Eminescu îl păstrez şi acum.

L-am îndemnat să mai facă versuri, dar n-a mai făcut. Se restabilise cu totul şi grija nevoiei îl preocupa.

Voia să iasă din ospiciu şi medicul nu-i permitea încă.”

„Totdeauna îndemnam pe Eminescu să scrie...” Să râzi, să plângi?

Afirmaţia vine curând după ce autorul ne povesteşte cum îl mângâiase pe creştet, ca pe un nepot cuminte şi promiţător: *„D-ta, care ai scris atâtea şi atât de bine...”* (mai lipsea mărturisirea că, înainte de culcure, Onicescu recita *Somnoroase păsărele*). Sunt toate acestea inabilităţi ale unui om nu prea şcolit sau, dimpotrivă, autorul a fost un mare şmecher şi, pe alocuri, un hazliu mânuitor de cuvinte, dovadă, destul de inspirata poveste a amestecării boabelor de mazăre cu cele de fasole?

Când susţine că Eminescu i-ar fi cerut nu doar să se pronunţe asupra calităţii versurilor, ci să le şi… corecteze, intendentul Onicescu se întrece cu gluma, supralicitează şi pierde, deoarece până şi Negruzzi recunoaşte că poezii precum *De ce nu-mi vii* nu puteau fi scrise decât într-o stare de perfectă limpezime a gândului. Pretinsa invitaţie de a fi „cenzurat” nu poate fi privită nici măcar ca o ironie, pentru că, pe de altă parte, nu era nici genul care să-şi bată joc de cei simpli şi nevinovaţi. Cu toată modestia lui, Eminescu nu era omul care să-şi lase în mod conştient opera la cheremul unui intendent de balamuc. Nu luase el în seamă păreri autorizate! În februarie 1878, de exemplu, îi adresează lui Negruzzi *„trei rugăminţi cât se poate de stăruitoare, a căror împlinire voi privi-o totdeuna ca un deosebit semn de prieteşug: 1)* ***Să nu se schimbe nimic din ceea ce am scris, căci, îndată ce ies tipărite cu iscălitura mea, răspunderea greşelelor mă priveşte pe mine...*** ” (subl. ns.).

[Posibil ca Onicescu să se fi inspirat din spusele lui Slavici:

> *„Articolele pentru* ***Timpul****, de exemplu, le scria de obicei acasă, le cetea cu glas tare, apoi le scria.* ***Mai nainte apoi de a le da la tipar le citea apoi cuiva şi, dacă nu era mulţumit cu ele, le prescria din nou****”* (subl. ns.).

Numai că *Timpul* nu era balamucul de la Neamţ, iar Onicescu – nici atât – nu era Caragiale.]

Onicescu mai afirmă şi că, atunci când Eminescu i-a prezentat poezia *De ce nu-mi vii*, lui i s-au făcut ochii cruciş, nevenindu-i să creadă *„că le-a scris atunci”*. Versurile nu l-au convins, aşadar, că autorul ar fi zdravăn, ci doar l-au mirat – dar nu prea mult, intendentul ştiind şi el, de mic, că toamna *rândunelele se duc* şi că se scutură nu numai nucii. Să pricepem că pentru Onicescu poezia şi alienarea nu erau deloc incompatibile? N-ar fi fost singurul care ar fi socotit că poeţii ar fi niţel zdrenghea. Această opinie, destul de răspândită în mulţimi, pare să fi fost preluată chiar de la unii specialişti. Astfel, în broşura intitulată *Despre mecanismul alienaţiunii mintale* (1880),

doctorul Şuţu scrie negru pe alb: *„Poesia şi alienaţiunea mintală se ating; uă imaginaţiune vie şi poetică este deja uă congestiune cerebrală; congestiunea poate să devie inflamaţiune”*. Interesantele cuvinte citate pot să spună multe despre medicul Şuţu şi părerea lui despre poeţi şi alţi creatori din spaţiul artelor. Explicaţia generală dată de doctorul Şuţu *„inflamaţiunii”* (*„uă imaginaţiune vie şi poetică este deja uă congestiune cerebrală”*, care, la rându-i, *„poate să devie inflamaţiune”*) se regăseşte şi la Maiorescu, care, din motive proprii lesne de înţeles, în loc de *„imaginaţiune vie şi poetică”*, invocă temperaturile ridicate: *„Se vede că din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în Iunie 1883, D-ta ai început să suferi de o meningită sau* ***inflamare a învelitoarei creerilor****, mai întâi acută, apoi chronică”* – subl. ns. (scrisoare către Eminescu, 10 februarie 1884).

Pasajul de mai sus arată cât de uşor îi puteai despica mintea în viu, căutând-o de *congestiune* şi de *inflamaţiune*, apoi lipind-o la loc. Estimări de soiul acesta, dar mai vagi, găsim şi la I. Negruzzi. În pauza dintre două mandate de vicepreşedinte al Academiei Române, deşi nu l-a văzut pe Eminescu în acea perioadă, Negruzzi încearcă să convingă că ar şti totul despre acesta: *„Eminescu avea săptămâni întregi de* ***deplină luciditate****”* (subl. ns.). În realitate, acest impecabil papagal de Moldova rămâne la fel de confuz ca Onicescu, care nu spune nici ce făcea, nici ce nu făcea Eminescu pentru a fi socotit un alienat care *„nu era deplin restabilit”*. Altfel spus, **în vreme ce *„deplina luciditate”* a „bolnavului” este probată cu argumente indubitabile (poeziile şi corespondenţa), pretinsa stare maladivă rămâne o simplă afirmaţie fără acoperire**, profund denigratoare.

Parte din cele de mai sus ar mai putea fi socotite de unii interpretări discutabile. Iată însă şi câteva argumente zdrobitoare, care atestă falsitatea variantei Onicescu, preluată, cu toate inepţiile ei, în pseudo-ateliere de istorie literară dedicate pretinsei cunoaşteri a biografiei eminesciene.

Un exemplar al poeziei *De ce nu-mi vii*, scrie Onicescu, *„l-am trimis, cu o scrisoare a lui Eminescu, d-lui Iacob Negruzzi”*. Fals! Eminescu nu a trimis o singură poezie, ci mai multe (cât a stat la Mănăstirea Neamţului, Eminescu *„a putut scrie* ***câte-va*** *poesii frumoase”* – vezi Negruzzi, în *Convorbiri Literare* 1899 XXXIII pg. 10, conform lui I. E. Torouţiu). Ba, ca să nu rămână urme de îndoială că Eminescu ar fi fost incapabil să realizeze noi creaţii, în textul lui Onicescu (sau doar pus în seama numitului personaj), chiar se şi precizează explicit că acesta l-ar fi *„îndemnat să mai facă versuri,* ***dar n-a mai făcut****”* (subl. ns.).

Presa vremii îl contrazice şi ea pe intendent. Într-o ştire preluată şi de *Universul*, ziarul *Lupta* prezintă lucrurile taman pe dos (21 ianuarie 1887):

„Am publicat mai zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care restabilea el singur adevărul în privinţa stărei lui de sănătate.

*Astă-zi primim o altă scrisoare de la o persoană din Neamţu în care scrisoare ni se spune că Eminescu a început a se ocupa serios şi a compus deja **câte-va poezii**”* (subl. ns.).

Diferenţa dintre ceea ce afirmă Onicescu (*„l-am îndemnat să mai facă versuri, dar n-a mai făcut”*) şi conţinutul ştirii din *Lupta* (*„Eminescu a început a se ocupa serios şi a compus deja câte-va poezii”*) este flagrantă. Cum *Lupta* nu era atât de prietenoasă cu Eminescu încât să mintă în favoarea lui, cum Eminescu însuşi scrie că a trimis mai multe poezii şi cum destinatarul, Negruzzi, recunoaşte – implicit – acest lucru, rezultă că neadevărul îl rosteşte Onicescu. Amnezie? Nu, căci varianta Onicescu prea insistă asupra faptului că Eminescu ar fi scris la Neamţ o unică poezie. Nu trebuie să fii deosebit de suspicios pentru a-ţi pune întrebarea: ce interes putea să aibă acest anonim, pentru a reduce creaţia lui Eminescu din acea perioadă doar la versurile pe care a avut amabilitatea să le găzduiască *Convorbiri literare*, deşi primise mai multe? Lui Onicescu, din contra, interesul propriu i-ar fi dictat să arate că, uite, el, micul administrator, i-a oferit *„poetului naţional”* condiţii optime pentru a crea!

Ipoteza că Onicescu este doar un nume-paravan pentru măsluitorii istoriei devine tot mai legitimă. Ea se transformă aproape în certitudine când argumentului de mai sus îi adăugăm un altul: **Onicescu nu scrie nici un cuvânt despre articolele publicate în *Lupta* la 15 şi 25 ianuarie 1887 ori despre reacţia „pacientului” faţă de ele**. Mai mult, Onicescu nu afirmă nicăieri că Eminescu ar fi citit vreun ziar, în lungile luni petrecute în balamucul administrat de el. În scenariul lui, acesta apare închis ermetic într-o cutie plină cu nebuni, fiind complet rupt de restul lumii. Probe materiale mai presus de orice îndoială demonstrează însă contrariul. Deci, încă o dată, Onicescu – sau cine i-a ţinut condeiul în mână – minte cu premeditare.

Minciună, circ şi prăjiturele

Cum au ajuns ziarele la Eminescu sau cum a ajuns el la ele? Iată o întrebare pe care specialiştii o ocolesc, presupunând, probabil, că balamucul de la

Neamţ, care n-avea bani ca să cumpere cearceafuri şi unde se făceau *„economii”* din mâncarea bolnavilor (vezi Gh. Ungureanu), avea în schimb bibliotecă şi abonamente la ziarele importante! N. Georgescu, încercând să explice cum a reuşit Eminescu să răspundă atât de prompt articolelor din *Lupta*, scrie:

„Trebuie să presupunem – realitatea ne obligă – curieri, oameni care mergeau la poet, îl informau şi preluau de la el răspunsul. Nu-i cunoaştem – şi nu credem să-i descoperim vreodată. Singurul lucru cert pe care-l putem afirma este că drumul de la Bucureşti la Târgu Neamţ era bine bătut. Un lanţ viu de prieteni ai lui Eminescu se lega, verigă cu verigă, pe acest drum – la un capăt fiind centrul ţării cu ziarele şi intrigile lui, la celălalt, poetul însuşi” (*Moartea antumă a lui Eminescu*).

Aşadar, un fel de maraton-ştafetă, cu pingele de schimb în buzunar? Aşa ceva n-ar fi imaginabil nici presupunând o prealabilă organizare, necum un şir de reacţii spontane, în care o *„verigă”* sleită de fugă, cu ziarul în dinţi, se ciocneşte de o alta, care preia jurnalul şi tot aşa, până sub zidurile Mănăstirii, de unde ultima ştafetă este recuperată de călugări, mai mult moartă decât vie. Autorul uită că pe atunci exista telegraful, în ipoteza în care interesele lui Eminescu chiar ar fi avut apărători în Capitală, fiind suficiente două persoane: una care să anunţe apariţia articolului şi foaia care l-a găzduit, cealaltă, din Târgu Neamţ, neavând decât să aştepte sosirea presei. Şi, oricum, ne îndoim că se creează un *lanţ viu* pentru a informa pe un smintit că tocmai a fost scris un articol în care se spune adevărul despre el (N. Georgescu, în ciuda unor notaţii contradictorii, continuă să susţină teoria alienării a lui Eminescu).

Credem că lucrurile sunt mult mai simple.

La întrebarea: cine şi cum l-a informat pe Eminescu despre mizeriile care se scriu pe seama lui, există mai multe răspunsuri plauzibile. Vom prezenta doar două, ambele excluzând varianta internării lui în ospiciu.

La mijlocul lui ianuarie, când a apărut articolul lui C. Mille, Eminescu se afla la Mănăstirea Neamţului. Ar fi imposibil ca acest lăcaş cu impresionantă tradiţie culturală să fi fost conectat la lumea din afară şi prin abonamante la gazete, între care şi *Lupta*? Am încercat să aflăm de la actualul stareţ al Mănăstirii dacă există sau nu vreo probă în acest sens, dar prea cucernicul părinte Arhimandrit Benedict ne-a comunicat că *„arhivele mănăstireşti din această zonă au fost preluate de către Arhivele Statului, Bacău şi P. Neamţ”*. Totodată, însă, am aflat şi lucruri încurajatoare:

„Referitor la marele poet Mihai Eminescu nu este menţionat nici într-un loc faptul că el ar fi fost bolnav şi că a venit la această mănăstire pentru tratament.

Este de menţionat faptul că la această mănăstire s-au perindat foarte multe personalităţi, venind aici mai mult pentru linişte, aer curat şi un loc de o înaltă ţinută spirituală."

Eminescu de ce nu s-ar fi numărat printre cei care mergeau la Neamţ *„pentru linişte, aer curat şi un loc de o înaltă ţinută spirituală*"? Cercetarea atentă se impune cu atât mai mult, cu cât este ştiut că, într-una din epistolele către Cornelia Emilian, Harieta scrie:

„Trebue să sfârşesc scrisoarea că' mi tremură mâna prea tare şi doctorul zice să nu mă obosesc, nu mă lasă nici a vorbi. De s' a încălzi vremea, ***mă trimite la mănăstire, la aer curat***" (1 aprilie 1888).

Convalescenta Harieta putea fi trimisă de medic la mănăstire, spre deplină vindecare, dar Eminescu n-avea voie să meargă acolo? La fel, este ştiut că Veronica stătea o bună parte din an la Văratec (în 1886 – şi poate nu numai – ea figurează chiar ca având *„domiciliul în Sf. Măn. Varatic"*). Mai mult, după moartea ei, una dintre fiice (Virginia), împreună cu soţul (Eduard Gruber), i-au urmat exemplul. Dovadă, Gruber îi scrie lui N. Iorga, la 9 august 1893:

„Stăm, aici la Văratec până la 1 Septembrie. Scrie-mi încă la Văratec când pleci şi unde",

iar într-o altă epistolă, datată tot 9 august, oferă detalii care ne interesează:

„Noi am stat la Iaşi vre-o 6 zile şi am şters-o cât mai curând la mănăstire, căci nu era de chip. Aici duc viaţă de adevărat ***far nient(e)****: nu citesc nimic, stau toată ziua în pădure. Şi e atât de bine, după ce ai muncit mult şi încordat!"*

Acestor indubitabile exemple concrete le alăturăm o frază din răspunsul primit recent de la actualul părinte stareţ al Mănăstirii Neamţului:

„această mănăstire a fost ajutată atât de domnitori cât şi de boieri, pentru acest lucru ***mulţi dintre ei îşi petreceau vacanţele în acest loc***" (subl. ns.).

V. G. Morţun, de pildă, care l-a vizitat pe Eminescu la Neamţ, împreună cu Creangă, se trăgea dintr-o veche şi bogată familie din Moldova. De ce am elimina – înainte de-a o verifica – ipoteza că şi el ar fi putut contribui la şederea lui Eminescu la Neamţ, într-o perioadă care cuprinde cele mai mari sărbători ale creştinătăţii? De ce nu am face o legătură între plecarea lui Eminescu din

Iaşi, spre a veni în acest loc liniştit şi apropiat de Dumnezeu, şi motivele care ne fac să credem că pe-atunci intenţiona să pregătească un nou volum de poezie, ce urma să fie editat de Morţun?

Ca o explicaţie a stării de fapt prezentate, cităm din Cantemir:

„Purtarea de grijă pentru cheltuielile mănăstirii se încredinţează celor mai bătrâni, care au dovedit stareţului cinstea lor şi bune năravuri. Altminteri, nu avem încotro şi trebuie să lăudăm chipul cum sunt primiţi oaspeţii în toate mănăstirile din Moldova. Căci orice drumeţ care se opreşte acolo – fie el drept credincios ori evreu, ori turc, ori armean – nu numai că este bine primit, ba chiar, dacă ar voi să zăbovească acolo un an întreg, cu toate carele şi dobitoacele sale, i se dă de mâncare şi i se poartă de grijă – după puterile mănăstirii – cu cinste, cum se cuvine şi fără murmur” (*Descrierea Moldovei*).

O mărturie elocventă ne-a lăsat şi Vlahuţă:

„***Pipirig***, 7 August 1891. *Azi dimineaţă am fost la Mănăstirea Neamţului, de-aici cale de-un ceas cu trăsura. Nu mi se pare o posiţie aşa minunată, după cum mi se spunea. Stau şi mă uit din vatra mănăstirei în toate părţile, ca să văd ce-a găsit lumea aşa de uimitor pe-aici... două dealuri pleoştite, acoperite de pădure, dar aceasta e cam depărtişor, – trebue să dispui de câte-va ceasuri, ca să-ţi poţi permite plăcerea unei plimbări pe sub ştraşina brazilor. Încolo... aer curat, fireşte, – răcoare, chirii eftine-aud, şi probabil vor mai fi şi alte agremente, pe cari nu le gustă de cât cei cari se instalează pe mai multă vreme-aici. În nici o vară n' a fost îmbulzeală ca anul acesta. M' aşez şi eu pe-un colţ de laviţă sub şandramaua din poarta mănăstirei. Pe cât înţeleg, aci e locul de 'ntâlnire. Număr vr' o 25 de capete, majoritatea femei. Nu cunosc pe nimeni. O doamnă guralivă şi sulemenită perorează într' un accent cam jidovesc:*

– «...Avem în vara asta oaspeţi însemnaţi, persoane mari... prinţul şi ***prenţesa*** *Vogoridi, generalul Ipătescu, Mitropolitul»”* (vezi *File rupte*).

Prin urmare, chiar dacă n-o fi fost ca Snagovul de astăzi şi chiar dacă nu era an de an *„îmbulzeală”*, Mănăstirea Neamţului primea continuu vizitatori, fiind încă de pe atunci şi punct de **atracţie turistică**. Observăm o modificare importantă faţă de cele relatate de Cantemir: în 1891, apuseseră vremurile în care *„orice drumeţ”* putea *„să zăbovească acolo un an întreg”*, de-ar fi dorit, fiind îngrijit *„cu cinste, cum se cuvine şi fără murmur”*. În mod sigur încă se mai găzduia şi gratuit în arhondaric şi în bolniţa special destinată primirii celor bolnavi sau fără adăpost, dar începuseră să se perceapă şi *„chirii eftine”*. În ce măsură acest fapt fusese determinat de secularizarea averilor mănăstireşti sau de alte realităţi obiective nu cunoaştem, dar credem că merită să încercăm să aflăm (evident, nu acum).

Aşa stând lucrurile, care ar fi motivele pentru care ideea că Eminescu a fost unul dintre nenumăraţii vizitatori anonimi care au stat cu chirie la Mănăstirea Neamţului ar trebui respinsă, ca fiind aberantă? Faptul că Zosin afirmă altceva, **fără să aducă însă nici o probă materială în susţinerea spuselor lui**? Este textul acestuia impecabil măcar din punct de vedere strict profesional, ca să mergem orbeşte pe mâna lui? Înaintea lui, zeci (dacă nu sute) de glasuri au afirmat cu totul altceva. Pe ce criteriu respingem ca nefondate toate afirmaţiile făcute pe când Eminescu trăia, acordând credit nelimitat acestui individ care, interpretând tendenţios (uneori, la limita imbecilităţii) pasaje din câteva scrisori, stabileşte penibile diagnostice *post-mortem*, imposibile din punct de vedere medical, dacă ţinem cont de succesiunea şi de durata „bolilor” puse în seama victimei lui? Cine şi ce argumente are, ca să ne determine să-l credem pe Zosin, dar pe Eminescu însuşi, nu? Sau de ce n-am lua în considerare, de pildă, inclusiv faptul că în epocă şederea la Mănăstirea Neamţului era **medical indicată** pentru: reumatism, *„ficat, umflătură, învârtoşare”*, *„emoroizi”* şi *„splină, înflată”* (vezi *„Băile ţărei noastre”*, în *Fântâna Blanduziei* din 23 iulie 1889 – nr. 28)?

Două lucruri sunt certe: pe de o parte, în noiembrie 1886, **nu a fost întocmit pe numele Eminescu obligatoriul dosar cerut prin Lege** pentru internarea oricărui smintit. Pe de altă parte, se dovedeşte cu documente un fapt pe care nu degeaba Zosin îl ascunde: **Eminescu a purtat corespondenţă din Mănăstirea Neamţului –** unde vedem că putea să vină oricând şi să stea oricât, plătind o chirie modestă. Mai ştim că, venind aici, la Mănăstire, scăpa de un mediu nesuferit, trăia în linişte şi la aer curat, avea la dispoziţie bogata bibliotecă a Mănăstirii, plătea mai puţin pentru cazare şi pentru masă şi, dacă bănuiala lui Vlahuţă avea temei, cum se instalase *„pe mai multă vreme”* acolo se bucura şi de *„alte agremente”*.

Biografii nu s-au complicat, formulând întrebări şi făcând stresante verificări de rutină, care le-ar slei fiorul artistic din peniţă. Când făureşti ştiinţific destine, te poţi lăsa influenţat de nişte petice de hârtie? De aceea, autobuzul cu cercetători ai Institutului academic condus de Călinescu a umblat destul de mult prin Ţară *„pe urmele scriitorilor”* (sună convingător pentru contabilitate) şi Ovidiu Papadima nu este singurul care are amintiri plăcute când îi răspunde lui I. Oprişan:

„Primirile erau memorabile. Nu voi uita cum a fost sejurul nostru la mănăstirile Neamţ, sau Secu. Nimerisem într-o zi de post şi, mărturisesc, a fost foarte frumos, nu

numai în privinţa slujbelor religioase la care am asistat toţi, în frunte cu Călinescu, şi cu doamna Călinescu... Dânsa, mai ales, participa cu foarte multă credinţă. El – mai puţin... Era liber cugetător şi aşa a rămas până în clipa morţii. La aceste mănăstiri, în timpul postu1ui, se serveau numai mâncaruri de post. Nu a fost un meniu mai delicios decât acest meniu de post, făcut special pentru stareţ şi pentru Călinescu, şi de care au beneficiat toţi cei din Institut. Toate aceste mâncăruri de post au fost făcute cu măiestrie şi aveau un gust nemaipomenit!"

Pântecul a fost satisfăcut. Alte rezultate?

Să luăm drept exemplu concret pe cel amintit cu plăcere şi de O. Papadima. Prin urmare, tropa-tropa după scriitori, să-i înhaţe de secrete, furgonul cu membri de Institut s-a vărsat şi la Mănăstirea Neamţului. Era în 1958, când unii mai singurei priveau lăcrămos cum sovieticii îşi făceau tancurile, ca să se mai ducă şi pe-acasă, când o mână nevăzută i-a întins lui Călinescu aşa-zisul manuscris al lui Onicescu şi, în sfârşit, când o binevenită „defecţiune" a făcut să fie descoperit dosarul de tutelă întocmit lui Eminescu în 1883. Ajunşi la Neamţ în primăvara acelui an bogat în evenimente, turiştii literari au mâncat memorabil şi – unii spre documentare, alţii din alte considerente – au trecut pragul bisericii, ca elevii duşi de dirigintă la muzeu. Cea mai exactă probă a cantonării lor acolo stă epistola de mulţumire adresată de însuşi Călinescu stareţului de atunci al Mănăstirii, Dionisie Velea (vezi I. Oprişan, *G. Călinescu. Spectacolul personalităţii*):

„Vă mulţumim călduros pentru ospitalitatea plină de înţelegere faţă de munca noastră ştiinţifică, pe care mănăstirea Neamţ a acordat-o membrilor Institutului de Istorie Literară şi Folclor al Academiei R.P.R., ***în cursul campaniei de cercetări din 31 martie – 9 aprilie 1958****.*

Nu uităm a-i mulţumi şi părintelui Policarp, pentru deosebita osârdie arătată în organizarea bunei găzduiri.

Având ca punct central de odihnă, în deplasările noastre, mănăstirea Neamţ, găzduirea plină de solicitudine pe care ne-aţi acordat-o ne-a îngăduit să îndeplinim, în bune condiţiuni, programul de cercetări ştiinţifice în Moldova de nord-vest, ***pe urmele scriitorilor: Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, C. Hogaş, Mihail Sadoveanu şi alţii****.*

DIRECTORUL INSTITUTULUI, // Acad. prof. G. Călinescu // ***15 aprilie 1958****"* (subl. ns.).

Observăm că din lista scriitorilor menţionaţi de Călinescu lipseşte Eminescu, deşi numele acestuia era cel mai puternic legat de Mănăstirea Neamţului. Ce fel de cercetări făceau Călinescu şi cei peste 20 de subordonaţi

ai lui? De pildă, O. Papadima rememorează fapte pe care nu ştii dacă să le socoteşti infantile sau altfel:

„…mergând în zona Moldovei de nord, pe Valea Bistriţei, am ajuns la Broşteni, unde am consumat foarte mult timp pentru identificarea exactă a locului unde fusese coliba Irinucăi (din Amintirile lui Creangă), calea pe care o luase piatra la vale şi care dintre pietre ar fi putut fi aceea care distrusese coliba femeii.

Îmi amintesc că, atunci când am ajuns la Piatra Teiului, a lui Russo, l-a pus pe Teodor Vârgolici să citească povestirea lui Russo. Când am fost în Şcheii Braşovului, ne-am dus la biserica Sfântul Nicolae, unde fusese Anton Pann, o perioadă, cântăreţ. Acolo l-a pus pe Teodor Vârgolici să stea în strană şi să cânte, ca să vedem şi noi cum suna cântarea lui Anton Pann în această biserică. Există şi o fotografie ce a surprins acest moment. Mai sunt şi alte fotografii, de exemplu de la Piatra Teiului, care completează celebrele relatări ale lui Călinescu din «Cronicile optimistului» din **Contemporanul**, *în care sunt înfăţişate pe larg toate peripeţiile acestor excursii.”*

Am râde, dacă nu ar fi de plâns. Aşadar, 25 de ipochimeni (cum îşi alinta Călinescu subordonaţii) bine hrăniţi au putut să caute un bolovan şi au putut participa la penibile scenete desfăşurate chiar în biserică (Călinescu nu era doar academician, ci şi influent om politic), dar n-au fost capabili să încerce să afle vreun posibil detaliu despre şederea lui Eminescu la Mănăstirea care le oferise şi dumnealor cazarea şi masa! *„Divinului”* îi lipseau dubiile, iar celorlalţi le lipsea curajul de a formula cu glas tare anumite întrebări, a memora fiind mult mai simplu decât a pricepe. Călinescu socotind că monografia lui, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, ar fi prin exactitatea afirmaţiilor aproape un document oficial, orice întrebare care ieşea din limitele stabilite de el devenea un afront personal – care, desigur, îl enerva pe deputat. Iar asta costa. Şi nimeni, absolut nimeni, nu şi-a riscat situaţia, de dragul demnităţii sau al profesiei. Adică să-şi piardă şansa de a merge în grupuleţ *„la Capşa, sau la Nestor”*, unde – zice cu nostalgie Cornelia Ştefănescu – generosul Călinescu *le dădea să mănânce „lucruri bune”*? Ce vremuri, Doamne!

Când încercăm să aflăm cum ori de către cine a fost informat Eminescu asupra publicării în *Lupta* a articolului lui C. Mille, o variantă de care nu putem încă face abstracţie îl are ca ipotetic personaj central pe **unchiul lui Creangă, preotul paraclisului spitalului din Târgu Neamţ** (în *Amintiri din copilărie*, Creangă plasează în timp inaugurarea paraclisului: *„La 1852, în ziua când s-a sfinţit paraclisul spitalului din Târgu-Neamţului şi s-a deschis şcoala domnească de acolo...”*). Prezenţa lui Eminescu în zonă putea produce

oarecare emoţie, aşa cum s-a întâmplat şi la Botoşani, după cum relatează I. Păun-Pincio:

„Fiecare se grăbea să-l vadă” (22 ianuarie 1895).

Direct sau de la cunoscuţi, preotul Gheorghe Creangă putea să afle de apariţia articolului lui C. Mille – caz în care, fireşte, l-ar fi informat imediat pe Eminescu (reamintim că distanţa dintre oraş şi Mănăstire era foarte mică). Dar, sigur, o reacţie similară putea avea oricine altcineva din împrejurimi, care, revoltat de neadevărul semnat de Mille, i-a atras atenţia lui Eminescu. Mai mult, nu-l putem exclude din calcul nici pe Ion Creangă (ori alt cunoscut ieşean), care în mod cert a citit articolul din *Lupta* chiar în ziua în care a apărut, asemenea texte stârnind uimire.

Alarmă: *„Eminescu a început să se ocupe serios...”*

De la omiterea de către Onicescu a „polemicii” Eminescu-*Lupta*, facem pasul următor, spre o la fel de flagrantă dezinformare a zisului intendent Onicescu: **corespondenţa lui Eminescu**, pe care acesta o reduce la o singură epistolă, cea trimisă lui Negruzzi. În realitate, în intervalul dintre noiembrie 1886 şi aprilie 1887, Eminescu a trimis şi a primit scrisori de la diferite persoane, schimbul epistolar fiind mai intens chiar decât cel din perioada în care se găsea în Iaşi. Această realitate incontestabilă, dublată de cunoaşterea faptului că Eminescu a fost *„tot-deauna greu la scris epistole”* (Harieta, 19 mai 1887), arată că se petrecea ceva aparte şi că Eminescu era deosebit de activ. Intrarea lui în legătură directă cu Socec, intenţia de a lua legătura cu Iancu Caragiale, căruia, îi scrie el lui Vlahuţă, *„am a-i aduce aminte o promisiune care mi-a făcut-o”*, încheierea unui număr de poezii şi altele asemenea indică nu numai voinţă, ci şi existenţa unui **plan**.

Ziarul *Lupta* nu precizează de la cine a primit informaţia că *„Eminescu a început să se ocupe serios şi a compus deja câte-va poezii”*. Acea *„persoană din Neamţu”* care i-a scris nu poate fi Onicescu (sau, mai exact, nu acel Onicescu pe care ni-l prezintă A. Z. N. Pop). Şi asta nu atât pentru că intendentul nu ar fi uitat să precizeze un asemenea gest, dacă l-ar fi făcut, cât din cauză că spusele lui se bat cap în cap cu afirmaţiile anonimului, care, corect, invocă

mai multe poezii, nu una singură. Pe de altă parte, dacă Eminescu ar fi fost închis în ospiciu, afară de Onicescu nimeni altcineva *„din Neamţu”* nu avea cum să ştie că Eminescu ar fi (re)început să scrie. Concluzia este una singură: **Eminescu nu era în ospiciu, ci, aşa cum scrie cu mâna lui, în *„Monastirea Neamţului”*, pe care rău-voitorii au înlocuit-o cu ospiciul din apropiere, profitând de faptul că în mintea publicului „nebunia” lui era vie, graţie presei**. De altfel, dacă Eminescu s-ar fi aflat în ospiciu, dar ar fi dat adresa Mănăstirii, el nici nu ar fi putut coresponda.

Necunoscuta *„persoană din Neamţu”* să fi fost un monah? Improbabil. În general, istoricii literarii par să uite că locaţia Neamţ reprezintă, în funcţie de context, Mănăstirea Neamţului, ospiciul de lângă aceasta, oraşul Târgu Neamţ sau (mai rar şi precis nu în cazul nostru) ruinele cetăţii Neamţului. Toţi autorii se referă, exclusiv, la ospiciu, care pare să-i atragă ca un magnet, în ciuda faptului că scrisorile lui Eminescu indică limpede că în ianuarie ’87 se găsea la Mănăstirea Neamţului, unde pare să fi ajuns după ce a trecut prin spitalul din Târgu Neamţ. Am mai spus şi repetăm: sursele de cea mai mare încredere nu sunt cele de după moartea lui Eminescu, când feluriţi indivizi au inventat ce le-a dictat fantezia sau ce le-au cerut alţii, ci acelea din timpul vieţii lui. Or, în intervalul noiembrie 1886 – aprilie 1887, numai Mille a scris că s-ar afla într-o *„casă de sănătate”*, dar afirmaţia lui a fost contestată de însuşi Eminescu, presa recunoscând că era *„o ştire greşită”* (*Universul*), corectată printr-o *„scrisoare de la Eminescu prin care restabilea el singur adevărul în privinţa stărei lui de sănătate”* (*Lupta*). Aşadar, teza conform căreia Eminescu s-ar fi aflat vreo clipă în ospiciul de la Neamţ cade, nefiind susţinută de absolut nici o dovadă, afară de târziu „descoperitele” documente plăsmuite de medicul P. Zosin.

În schimb, există probe care atestă şederea lui la Mănăstirea Neamţului. Când anume a ajuns acolo nu este deloc clar şi, repetăm, sunt indicii că înainte a trecut prin Târgu Neamţ, unde a stat un timp nedefinit, liber să plece oricând, oriunde. Principalul argument în acest sens este textul din *Liberalul*, ziar ieşean, care anunţa în numărul din 18 iulie 1887:

„Earna trecută, poetul nostru M. Eminescu căzuse greu ***bolnav de picioare****. Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon,* ***văzându-l lipsit de mijloacele necesare****, l-a trimes la* ***spitalul din Târgu-Neamţ****”* (subl. ns.).

Aşadar, faptul că boala din toamna-iarna lui 1886 n-a fost psihică, ci *„de picioare”* (vechea lui ectimă) era de notorietate publică. Intervenţia Epitropiei

s-a produs din cauză că bolnavul nu avea nici slujbă, nici banii necesari tratamentului, iar pentru vindecare nu a fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţ, ci în spitalul din Târgu Neamţ – unde nu putea ajunge împotriva propriei voinţe. Poveştile cu arestarea, examinarea şi transportarea lui sub paza unui gardian nu mai fac doi bani în lumina acestei informaţii, apărute în presă la doar trei luni după plecarea lui Eminescu spre Botoşani – adică, atunci când amintirile erau vii şi, de-ar fi fost mincinoase, puteau fi infirmate.

Informaţia din *Liberalul*, ziar care, în ciuda aparenţelor, nu simpatiza cu Eminescu, nu a fost contestată de nimeni în epocă. Dacă pentru unii *„bolnav de picioare"* chiar înseamnă *„alienat mintal"*, asta rămâne problema lor.

O altă informaţie care mai luminează situaţia este şi aceea că la paraclisul spitalului din Târgu Neamţ (aflat în incinta stabilimentului, la etaj) slujea nimeni altul decât Gheorghe Creangă, fratele Smarandei, mama lui Ion Creangă. Ce anume a provocat reacţia omenoasă a Epitropiei ieşene? S-a autosesizat aceasta? Teoretic, n-ar fi imposibil, dar cel puţin la fel de plauzibilă ni se pare şi ipoteza intervenţiei lui Ion Creangă. Pe de o parte, deşi exclus din rândurile preoţimii, acesta în mod cert mai avea relaţii personale de amiciţie cu diverşi clerici, şi, pe de altă parte, unchiul lui era preot activ tocmai într-un spital – adică exact acolo unde Eminescu, rămas de multişor fără slujbă, îşi putea trata suferinţa.

De ce şi cum a ajuns Eminescu să stea apoi la Mănăstirea Neamţului? La prima întrebare, unul dintre răspunsuri ar putea fi impresionanta bibliotecă a lăcaşului, însă, probabil, a fost un concurs de împrejurări. Cum? Poate, tot prin intervenţia preotului Gheorghe Creangă. Nu putem şti cu precizie dacă acesta avea sau nu vreo influenţă pe lângă cei din conducerea Mănăstirii Neamţului, dar informaţiile existente par să ne indice un răspuns mai degrabă afirmativ. Pentru o cât de sumară orientare, iată ce scriu I. Iordan şi E. Brâncuş despre acest unchi al marelui pedagog şi povestitor şi prieten de suflet al lui Eminescu (*Ion Creangă. Opere*, republicată de Academia Română în Colecţia „Opere fundamentale"):

„Pentru a putea intra în rândul clericilor, Gheorghe Creangă urmează cursurile Şcolii bisericeşti din Piatra-Neamţ, pe care o termină în 1850, dând examen la catihis, aritmetică, citire şi orânduiala bisericii.

Pentru hirotonire avea nevoie de un atestat de la Socola, pe care îl obţine în urma unui examen sumar şi care se arată că la învăţăturile preoţeşti a răspuns «de mijloc», iar în 1850, iulie 26, Departamentul bisericesc recomandă locţiitorului de mitropolit,

Apamias, pe candidatul Creangă Gheorghe pentru a fi hirotonit diacon la paraclisul spitalului din Tg. Neamţ. ***Recomandarea este susţinută şi de locuitorii din satul Pipirig, proprietatea mănăstirii Neamţ****, care în 1852, octombrie 20, depun mărturie pentru diaconul Gh. Creangă şi cer numirea lui ca preot, întrucât: «Viaţa sa au petrecut-o cinstită, n-au fost niciodată pârât cu vreo faptă de furtişag, sau de bătăuş, beţiv sau martor n-au fost la nici un feliu de pricini. La alcătuirea trupului şi la simţire este întreg şi sănătos, la credinţă pravoslavnic, drept fiu al sfintei biserici a Răsăritului, supus canoanilor şi învăţăturilor şi în toate, atât el, cât şi casnicii lui».*

Ani în şir preotul Gheorghe Creangă... face slujbă la paraclisul spitalului, fiind ***duhovnicul bolnavilor, iubit şi stimat de toţi****. Corespondenţa lui Creangă cu «moşul» său ne dezvăluie afecţiunea statornică a povestitorului pentru cei rămaşi acasă. În desele reveniri pe locurile copilăriei şi ale adolescenţei, cu atmosfera lor aşa de potrivită sufletului său, nepotul era adăpostit cu mare bucurie în liniştita căsuţă din Tuţueni a preotului Gheorghe. (...)*

În perioada 1882–1889, Gheorghe Creangă era tot preot la Neamţ, la paraclisul spitalului de acolo*. A murit în noiembrie 1897"* (subl. ns.).

Ţuţueni este acum numele unui cartier din Târgu Neamţ. Cum am spus cu altă ocazie, medicul Zosin estimează distanţa între Târgu Neamţ şi Mănăstirea Neamţului ca fiind de circa 14 kilometri. Asta, dacă mergi pe şosea. Localnicii ne asigură că din Ţuţueni până la Mănăstire, dacă o iei pe scurtătura existentă, sunt în jur de 6-7 kilometri, distanţa putând fi parcursă, la pas şi cu scurte popasuri, în maximum două ceasuri.

Creangă era foarte strâns legat sufleteşte de unchiul lui din Târgu Neamţ. Pentru unii poate părea ciudat ca el să meargă adesea la acesta, în loc să se ducă în Humuleşti, satul în care se născuse şi în care trebuie să fi avut rude şi prieteni. Călinescu zice despre *„cumintele"* preot Gheorghe Creangă că era pentru povestitor *„ruda cu care se-nvoia mai mult"* (*Ion Creangă*). O fi fost şi asta. Cert este însă că, atunci când ajungea în Târgu Neamţ, putea spune că se află în Humuleşti şi invers, într-atât de apropiate erau aceste două localităţi, între care curgea Ozana. Astăzi, Humuleştii lui Creangă constituie un cartier al oraşului Târgu Neamţ.

Există vreun argument solid, care să ne împiedice să credem că Eminescu a mai venit uneori de la Mănăstire la Târgu Neamţ, la preotul Gheorghe Creangă (căsătorit cu fiica preotului Răzmiriţă, *„leliţa Ecaterina"*, cum îi spunea Ion Creangă, acesta avea două fiice – Aneta şi Elena – şi un băiat – Vasile)? Noi nu cunoaştem. Dar socotim că nu este deloc neîntemeiată ipoteza că misterioasa *„persoană din Neamţu"*, care a scris celor de la *Lupta* şi pe care specialiştii nu s-au străduit s-o identifice, a fost chiar acest preot ori cineva apropiat lui.

De asemenea, dacă într-adevăr *„pe o carte de rugăciuni”* stă scris de o mână necunoscută (după cum – zice N. Georgescu – pretinde Paul Miron): *„Pe ziua de sf. Voievozi la anul 1886 m-au chemat la M-rea Neamţu, la bolniţă, şi l-am spovedit şi l-am împărtăşit pe poetul M. Eminescu”* şi dacă acesta a fost adevărul, ne putem gândi că necunoscutul solicitat a fost unchiul lui Creangă. Drept argument, ar mai putea sluji faptul că Eminescu a chemat pe cineva anume, iar Gheorghe Creangă era singurul preot (monah) cunoscut de Eminescu în zonă. Avem totuşi mari reţineri faţă de autenticitatea notiţei prezentate de P. Miron.

Ni l-am putea imagina pe Eminescu plimbându-se liber prin Târgu Neamţ? Da! Un indiciu în acest sens ni-l oferă zisul Bojeicu, care, în confecţionarea altui scenariu, comite (involuntar, desigur) o mare imprudenţă atunci când afirmă că atât el, cât şi Onicescu, aveau credinţa că poezia *De ce nu-mi vii* i-ar fi fost *„inspirată de o doamnă a unui farmacist din localitate, Doamna Czenkli”*. *„Localitatea”* la care face referire este, neîndoielnic, Târgu Neamţ, nu vreun cătun din vârf de munte. Pentru ca Eminescu să fie inspirat de soţia farmacistului din Târgu Neamţ, el trebuia să ajungă în preajma ei – lucru imposibil în ianuarie 1887 (sau înainte), când Onicescu nu ştie cum să ne mai convingă că pacientul ar fi fost departe de a fi *„deplin restabilit”*. Deşi suntem convinşi că scrisoarea lui Bojeicu este şi ea o făcătură, ideea că Eminescu ar fi ajuns în preajma unui farmacist ne pare foarte plauzibilă, arătându-ne, totodată, că **neştiinţa unor istorici literari este doar aparentă**, ei ascunzând informaţii şi validând minciuni cu scopuri foarte clar definite – şi, probabil, retribuite pe măsură. Faptul că în lucrarea *Contribuţii*... A. Z. N. Pop vorbeşte de soţia *„farmacistului **sas** Czenkli”* (subl. ns.), deşi Bojeicu îi scrie numele, dar nu şi etnia, ne face să credem că nu Bojeicu informează pe A. Z. N. Pop, ci invers. Sau, ca s-o spunem de-a dreptul, tare ne temem că Bojeicu este doar un personaj inventat de numitul istoric.

Ectima lui Eminescu era veche şi, ani în şir, şi-o tratase singur. Dacă a acceptat în primă instanţă să stea în spitalul din Târgu Neamţ, explicaţia ar rezida mai iute în costul ridicat al medicamentelor necesare, decât în nevoia de a apela la cineva de specialitate. În plus, pe lângă faptul că, internat fiind, ar fi însemnat o gură în plus, ocupând locul altuia, care chiar trebuia spitalizat, nici lui nu credem că i-ar fi convenit să-şi treacă toată ziua plimbându-se pe coridoarele unui spital sau moţăind în vârful patului. Explicaţii posibile sunt nenumărate şi tocmai de aceea, în lipsa unor detalii, nu merită să pierdem timpul cu ele. De reţinut este doar informaţia că, într-un context necunoscut,

Eminescu a trecut (pentru o oră? pentru o zi? pentru o lună?) prin spitalul din Târgu Neamţ, de unde, nesilit de nimeni, a plecat la Mănăstirea Neamţului. Tratarea supărătoarelor leziuni de pe gambe aproape sigur l-a obligat să apeleze şi la un farmacist. Dacă acesta se chema Czenkli ori ba, dacă era sau nu însurat sau dacă Eminescu i-a cunoscut soţia rămân amănunte la care nu se poate răspunde pe baza documentelor existente.

Cât priveşte corespondenţa, este cert că Eminescu a scris la Mănăstire mai multe scrisori. Cum au ajuns acestea la poşta din Târgu Neamţ, nu ne hazardăm să răspundem. Putem spune doar că, în nici un caz, prin intermediul lui Onicescu, deoarece acesta nu se referă decât la una dintre ele şi chiar şi pe aceea o prezintă deformat. Rămân două variante: fie Eminescu a apelat la amabilitatea cuiva care pleca de la mănăstire spre oraş, fie le-a dus personal, ştiut fiind că Târgu Neamţ nu se găsea la marginea lumii şi că lui, eliberat de orice obligaţii pe-atunci, îi plăcea să se plimbe şi să stea cât mai mult în mijlocul naturii, indiferent de anotimp.

Doi prieteni ignoraţi: Veronica şi Creangă

Preotul Gheorghe Creangă nu era însă singura persoană din Târgu Neamţ pe care avem toate temeiurile să credem că Eminescu a cunoscut-o în perioada în care a stat la Neamţ. În acest oraş mai avea o casă şi... Veronica Micle! În prima lui carte, A. Z. N. Pop îi şi prezintă fotografia, însoţind-o de explicaţia:

„Casa din Tg. Neamţ, situată lângă Spitalul de Stat din localitate, adăpost al Veronicăi Micle câteva veri consecutive”.

Este un imobil mic şi simplu, nici ţărănesc, nici urban. Uşa – flancată de ferestre dispuse simetric, în stânga şi-n dreapta ei – se află în centru, acoperişul este în patru ape, cu o lucarnă, iar faţada are o prispă îngustă, dincolo de care se află trotuarul.

Ceva mai multe informaţii despre această locuinţă aflăm de la George Sanda (*Veronica Micle*):

„Rămasă fără sprijin material (soţul îi murise luptând *„sub flamurile lui Avram Iancu”* – n. ns.), *Ana Câmpeanu şi-a luat cei doi copii* (Radu şi Veronica, abia născută – n. ns.) *şi, prin pasul Dornei, a trecut munţii în Moldova. Deoarece auzise că Mânăstirea din Târgu Neamţ vinde o parte din casele humuite de pe «**Uliţa Mare,***

capătul Târgului despre Cetatea Neamţ», *a părăsit drumul Iaşului şi a cumpărat cu o sută de galbeni aproape de Humuleştii lui Creangă o casă acoperită cu draniţă...”*

Era 10 august 1850.

„La Târgu-Neamţ a rămas numai doi ani. O rudă îndepărtată, Petru Câmpeanu, jurist universitar, locuia de mulţi ani la Iaşi. Cu speranţa că va primi din partea lui un ajutor, şi-a lăsat casa în grija maicilor de la mânăstire şi s-a stabilit în Tătăraşi, în apropierea altor transilvăneni care îşi întemeiaseră acolo gospodării. Atât la Târgu-Neamţ, cât şi la Iaşi nu s-a sfiit să spele rufe în casele mai înstărite sau să se ocupe cu moşitul, meşteşug cu care se îndeletnicise şi la Năsăud.”

Referitor la casa din Târgu Neamţ, G. Sanda mai notează:

„În anul 1886, casa a fost dăruită de Veronica Micle Mânăstirii Văratic, ca să fie metoc maicilor care lucrau în spital sau se ocupau cu alte activităţi în oraş. În primii ani a fost locuită de maica Fevronia Sârbu (ştiută drept Sârboaica – n. ns.)*, iar apoi a intrat în proprietatea lui Grădinariu Ioan. Din iniţiativa lui Nicolae Iorga, în 1918 a fost aşezată o placă de marmură pe care se poate citi: «****În această casă a locuit vremelnic Veronica Micle, 1850–1889****».”*

Cu altă ocazie, G. Sanda scrie că Veronica, *„împreună cu fiica sa Virginia, s-au îndreptat spre primăvara anului 1889 din Bucureşti, mai întâi spre Târgu-Neamţ, unde a locuit în casa pe care o dăruise în 1886 Mănăstirii Văratic...”*

Aşadar, Veronica a donat locuinţa, dar, date fiind destinaţia de metoc şi bunele relaţii ale fostei proprietare cu Stăreţia Văraticului, atunci când a avut drum prin Târgu Neamţ, a avut unde să tragă, câteva nopţi. În articolul *Mormânt uitat* (*Ramuri*, 1 martie 1913), Emil Gârleanu relatează despre locul de veci al Veronicăi, aflat la mănăstirea Văratic:

„Călugăriţele trec nepăsătoare pe lângă locul acesta; unele (?) *mi-au şi spus că nu-l mai îngrijesc fiindcă: «răposata n-a lăsat doar nimic mănăstirii».”*

De asemenea, E. Gârleanu invocă şi el numele maicii Fevronia Sârbu, dar nu pentru a spune că aceasta ar fi locuit în casa din Târgu Neamţ a Veronicăi, ci, dimpotrivă, că Veronica ar fi fost cea găzduită de Sârboaică, la Văratic. Cum Emil Gârleanu scrie după ureche şi cum el este cel care pare să fi inventat şi revolverul lui Eminescu, automat spusele lui trebuiau primite cu prudenţă. Cu puţină şansă, ne-am putut convinge că şi în privinţa Veronicăi

a acreditat neadevăruri, căci, graţie Internet-ului, am obţinut următoarele pasaje din actul de donaţie:

„Eu subsemnata Doamnă Veronica Micle cu domiciliul în Sf. Măn. Varatic / ... / donez de a mea bună voie Sf. Măn. Varatic / ... / casa mea mobilată, cu toate atenansele situată în Târgu Neamţ pe Uliţa Mare (Str. Ştefan cel Mare nr. 12) / ... / în bună stare de locuit, în curtea casei se află fântână cu apă, beci, grajd şi locul cu pomi fructiferi, împrejmuit cu gard de scândură, după întinderea şi stăpânirea veche şi actuală. Casa o am proprietatea mea ca zestre şi moştenire de la defuncţii mei părinţi / ... / Iar pe peretele casei să fie afişat o placă de marmură pe care va fi scris pentru pomenire de generaţia actuală şi viitoare «Casa Veronica Micle» / ... / Semnat proprie de mine Veronica Micle. Făcut la Măn. Văratic, anul 1886 octombrie 12.”

(Actul acesta nu se află în Târgu Neamţ. Probabil, el ar trebui căutat fie la Complexul Muzeal Judeţean, de pe al cărui *site* am copiat acest pasaj, fie la Arhivele Statului din Piatra Neamţ.)

Două lucruri atrag în mod deosebit atenţia în actul de donaţie: întâi, Veronica **figurează ca având domiciliul la mănăstirea Văratic** şi, doi, documentul a fost întocmit cu numai vreo lună înainte ca Eminescu să părăsească Iaşii, pentru a merge la Neamţ. Coincidenţă?

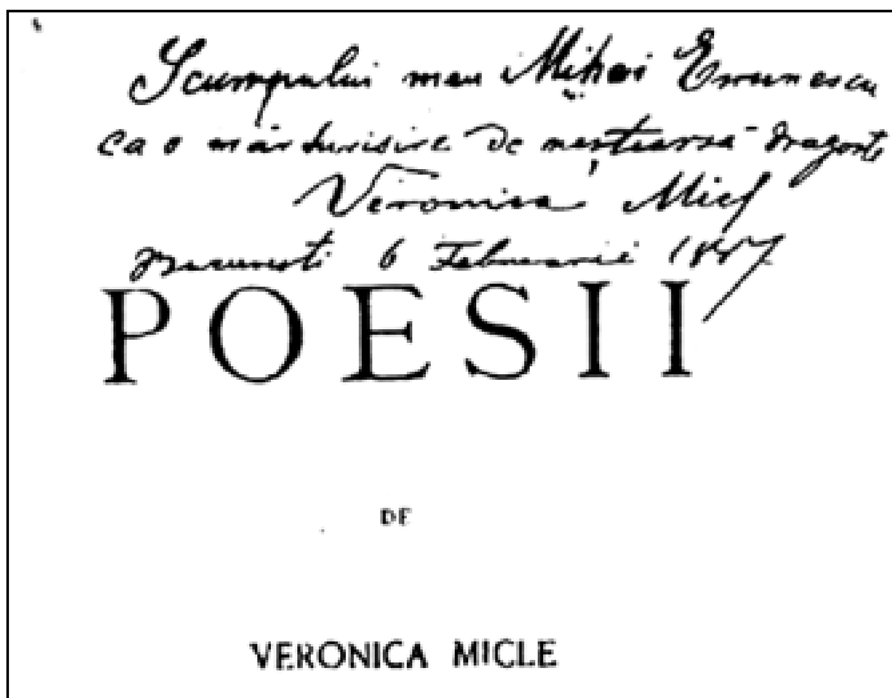
Donată sau nu, casa din Târgu Neamţ era oricum o realitate, iar Veronica, dacă avea nevoie, îşi găsea un loc sub acoperişul ei. A trecut şi Eminescu pe acolo? **Faptul că această casă era amplasată în imediata apropiere a spitalului a avut vreun rol în zvonistica timpului**? În perioada în care Eminescu s-a aflat la Mănăstirea Neamţului, Veronica a venit vreodată în această casă? Bună prietenă cu Creangă, îl cunoştea ea pe unchiul acestuia, preotul de la paraclisul spitalului? Au jucat ei, **Creangă şi Veronica**, vreun rol atunci când Eminescu s-a decis să meargă la Neamţ, locul pe care amândoi îl cunoşteau atât de bine şi în care amândoi aveau câte un acoperiş sub care să stea?

Dincolo de incertitudini, însă, este sigur că în epocă au trăit oameni care cunoşteau adevărul în ceea ce-l priveşte pe Eminescu, fiind bine informaţi asupra datei, a cauzelor şi a locului în care a mers acesta după ce a părăsit Iaşii. Unii dintre ei, anonimi şi neavând acces la presă, n-au putut să comunice şi altora cele ştiute şi văzute. Alţii, uniţi de interese comune, aveau posibilitatea să mediatizeze adevărul, dar nu au făcut-o, întrucât nu servea scopurilor lor ascunse.

Un nefericit exemplu în acest sens îl reprezintă şi soarta creaţiilor lui Eminescu, poeziile scrise de el în perioada nemţeană. Aşa cum am arătat, *Junimea* (prin Negruzzi şi Maiorescu) a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru

a minimaliza producţiile lui literare – măsura extremă aplicată fiind refuzul de a-i publica lucrările. Dintr-un număr incert de titluri, a fost ales doar *De ce nu-mi vii*. Alde Bojeicu leagă aceste versuri de numele unei soţii de farmacist, parcă special pentru a nu aduce vorba de Veronica, spre care se duce mai întâi cu gândul orice cititor onest. Dintre marii biografi, G. Munteanu opinează că poezia respectivă ar fi *„o foarte veche invocaţie a iubitei din adolescenţă şi a fost transcrisă desigur din memorie”*, iar Călinescu evită să aleagă vreun nume feminin, dar nu uită să strecoare şopârla: *„E adevărat că poezia* **De ce nu-mi vii**... *nu poate fi scrisă acum, prin însuşi conţinutul ei liniştit-erotic. Poetul punea pe hârtie versuri vechi...”* Pentru astfel de autori, Eminescu ar fi scris totul din memorie, ca şi cum memoria ar fi un *hard* de PC, din care scoţi la imprimantă fişirele care te interesează. Nici o secundă nu par să se fi întrebat: dacă lucrurile ar fi stat aşa, ce nevoie mai avea Eminescu de lada cu manuscrise?

Majoritatea istoricilor literari se prefac a uita zilele de 1 februarie (data apariţiei poeziei *De ce nu-mi în vii*) şi de 6 februarie 1886 – când Veronica va **răspunde chemării**, scriindu-i următoarea dedicaţie pe volumul ei de versuri: *„Scumpului meu Mihai Eminescu, ca o mărturisire de neştearsă*

Scumpului meu Mihai Eminescu
ca o mărturisire de neştearsă dragoste
Veronica Micle
[illegible] 6 Februarie [illegible]

POESII

DE

VERONICA MICLE

dragoste". A. Z. N. Pop, glumeţ cum îl ştim, afirmă că Veronica i-ar fi trimis-o la Botoşani, într-o perioadă în care nimic nu arată că Eminescu însuşi ar fi ştiut dacă şi când va ajunge acolo. După ce prezintă dedicaţia, A. Z. N. Pop adaugă (sublinierile ne aparţin):

„De-atunci provine şi închinarea aşternută de poetă pe reversul fotografiei mai vechi a lui Eminescu şi publicată în ***Familia****:*

Mă pierd uitându-mă la tine;
Cuprinsă ca de-un farmec sfânt
Şi-n sufletul meu reînvie
Dorul ce-avui pe-acest pământ.

Şi c-un amor peste măsură
Desmierd frumosul chip al tău.
Şi uit *c-a fost între noi ură*
Şi uit *de câte sufăr eu.*

Şi te iubesc ca şi atunce
Cu tot avântu-nchipuirii
Şi cu acea simţire dulce
Ce-o dă trecutul amintirii.
(La un portret)."

De la acest repetat *„Şi uit..."* să se fi inspirat cel care a plăsmuit epistola prin care, pasămite, în decembrie 1888, când era în Capitală, Eminescu ar fi chemat-o pe Veronica din... Botoşani: *„Dragă Veronică,* ***uită*** *totul. Nenorocirea care m-a lovit e destulă..."*? (Din moment ce Veronica îi declara *„neştearsă dragoste"*, devenea absurd ca, peste doar câteva luni, Eminescu să-i mai fi cerut să *uite totul*.)

De ce afirmă A. Z. N. Pop că Veronica ar fi expediat volumul ei de poezii *„la Botoşani lui Eminescu"*, cu câteva luni înainte ca acesta să se decidă să meargă în acest oraş? Ne închipuim că i-au lipsit alte opţiuni. Să fi spus: Mănăstirea Neamţului, adresă pe care chiar Eminescu o indica în corespondenţa lui de atunci, nu se brodea cu pretinsa şedere în ospiciu. Să fi ales Târgu Neamţ, era şi mai dezavantajos pentru biografii de partid, căci acolo se găseau locuinţa unchiului lui Creangă şi casa Veronicăi Micle.

Bălmăjeli de casier încurcat în socoteli

Să continuăm să cităm din textul lui Onicescu, de unde rămăsesem:

„S-apropiau sărbătorile Paştelor în 1887 şi Eminescu vroia să iasă, medicul chiar îi permise. Mai mulţi prieteni îi făgăduise că vor veni de Paşti la Mănăstire să petreacă cu el, între care Morţun, şi n-au venit. Trecuse Paştele şi Eminescu era nerăbdător să iasă, n-avea însă bani de drum. Am cerut 40 lei formal la Epitropia Generală ca ajutor şi i-a acordat, dar din pricina formalităţilor a întârziat trimiterea sumei.

***L-am îndemnat să scrie lui Morţun să-i ceară bani şi a scris** cu mare greutate. Morţun întârzie răspunsul şi tocmai după* **plecarea lui Eminescu de la Mănăstire** *vine o scrisoare a lui Morţun către Eminescu şi cu un mandat poştal de 100 sau 200 lei. Scrisoarea am oprit-o şi mandatul l-am restituit şi mi se pare c-am şi scris imediat o carte d-lui Morţun despre plecarea lui Eminescu”* (subl. ns.).

„Mai mulţi prieteni îi făgăduise că vor veni de Paşti la Mănăstire să petreacă cu el” ? Sună frumos, dar cine crede, câtă vreme acei *„mulţi prieteni”* nu se obosiseră să facă gesturi mai simple, precum trimiterea unui răvaş? O iniţiativă de felul acesta, în care o trupă de fix *„mai mulţi prieteni”* se hotărâse să spună în acel an „Hristos a-nviat!” la Mănăstirea Neamţului, ar fi scăpat neconsemnată?

E drept că Onicescu îl include la un moment dat şi pe socialistul Morţun între acei *„prieteni”*, dar modul în care o face nu ne lasă deloc să deducem că, la 3 februarie 1887, când părăsea arhondaricul Mănăstirii Neamţului, acesta ar fi ştiut că se va întoarce peste vreo două luni ca să petreacă Paştele împreună. Numele lui Morţun pare aruncat mai mult din disperare, pentru ca *„mai mulţi prieteni”* să nu fie chiar vorbă în vânt.

Dacă, în scenariul lui Onicescu, lui Eminescu i se permisese să părăsească ospiciul înainte de Paşti, rezultă că acei *„mai mulţi prieteni”* care ar fi venit la Mănăstire cu ocazia Învierii, la plecare l-ar fi luat cu ei, întorcându-se toţi, nu-i aşa?, într-o mare veselie. Potrivit intendentului însă, ei l-ar fi lăsat să zacă în acel cumplit loc, fără a-i mai da vreun semn de viaţă. Dacă relatarea lui Onicescu ar fi exactă, n-ar trebui să concluzionăm că „amicii” erau cam din topor, ca să nu spunem *nesimţiţi*?

Când a picat Paştele în 1887? Iată o altă întrebare care nu pare să fi tulburat liniştea biografilor lui Eminescu, deşi exacta ei stabilire putea întări

sau contrazice anumite mărturii. Cum, urmare primului Sinod ecumenic de la Niceea (325), deschis chiar de împăratul Constantin cel Mare, bisericile creştine încetaseră polemicile pe tema datei Sfintelor Paşti, stabilind ca aceasta să fie mereu după 21 martie, putem fi siguri că în 1887 erau 5 duminici în care putea să cadă: două în martie (22 şi 29) şi trei în aprilie (5, 12 şi 19). În care dintre ele se celebrase Învierea Domnului? Acelaşi Sinod mai hotărâse ca Paştele să fie în prima duminică de după apariţia Lunei Pline (într-o perioadă nedefinită de timp, sărbătoarea putea fi amânată cu o săptămână numai în cazul în care cădea simulatan cu Paştile evreeşti). Am apelat la un institut de specialitate, pentru a afla când a fost Lună Plină în martie şi în aprilie 1887. De aici, pe baza datelor existente într-un program primit de Institut de la NASA (cel puţin, aşa ni s-a spus), ne-au fost indicate zilele de 9 martie şi, respectiv, 8 aprilie. Posibil, dar nu concordă zilele săptămânii, 8 aprilie figurând în programul respectiv ca fiind într-o sâmbătă, pe când în calendarul nostru a căzut miercuri.

De la Patriarhia Română am primit copia unui text intitulat *Elemente de Paschalie*. Redactat în 1884 şi publicat în numărul 6 al revistei *Biserica Ortodoxă Română*, acesta prezintă o metodă de calcul a datei Paştelor, prezentată ca *„perpetuă sau pururelnică”*. Aplicând-o, am aflat că în 1887 Paştele s-a nimerit la 5 aprilie. Plauzibil. Dacă ar fi fost 12 sau 19 aprilie, cum este cert că la 10 aprilie Eminescu se afla deja în Botoşani, minciunile lui Onicescu ar fi devenit cu atât mai evidente.

Dacă Paştele a fost Duminică (şi nu putea să nu fie) şi dacă – aşa cum susţine Bojeicu – joi Eminescu a plecat, ar însemna ca adresa prin care Onicescu cerea parale Epitropiei să fi fost scrisă aproape simultan cu pretinsa scrisoare a lui Eminescu către Morţun, adică miercuri (luni şi marţi continuase sărbătoarea Paştelor, care pe-atunci avea altă importanţă). Trecând peste faptul că e foarte puţin plauzibil ca Eminescu să se fi lăsat influenţat de Onicescu şi să-i scrie lui Morţun, întrebăm: dacă, totuşi, ar fi făcut-o, mai pleca el a doua zi?

Funcţionarea concomitentă a două stiluri calendaristice a complicat foarte mult situaţia, pentru că unii români au simţit nevoia imperioasă de a-şi data scrisorile şi, în general, manuscrisele, folosind ambele date calendaristice. Într-adevăr păgubitori au fost însă acei autori mai noi, care, din atari date duble, au ales-o pe cea conformă *stilului nou*, deşi în România de atunci era în vigoare *stilul vechi*. Datarea istorică a fost astfel dată peste cap, obsesia „alinierii” propriului trecut la calendarele străine schimbând, practic, adevărul şi creând confuzie.

Indiferent ce-ar bâigui Onicescu, este clar pentru oricine că Eminescu dovedise tuturor că nu există nici un motiv pentru care să fi fost ţinut închis în ospiciu. După ce el însuşi dezminţise afirmaţiile calomnioase apărute în *Lupta*, ziarul se dezisese, practic, de spusele lui Mille. Urmase intervenţia lui Ştefan Vârgolici, care, la 25 ianauarie, după ce îl anunţase pe Negruzzi că *„Eminescu, care e la Niamţu, e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iaşi n' ar avea cu ce trăi"* , adăuga revoltat: *„E o adevărată ruşine pentru ţară"* , şi, în sfârşit, *Convorbiri literare*, de voie, de nevoie, publica poezia *De ce nu-mi vii*. În asemenea condiţii, crede cineva că adevăratul lui prieten, Creangă, chiar ar fi rămas de piatră dacă, într-adevăr, Eminescu ar fi ajuns în ospiciu? Ar fi tăcut el, de l-ar fi găsit pe *„bădia Mihai"* cu boneta pe cap, printre nebuni?

La insistenţele lui Onicescu, Eminescu ar fi apelat la generozitatea lui Morţun. Atunci, ce rost ar mai fi avut ca acelaşi Onicescu să fi *„cerut 40 lei formal la Epitropia Generală ca ajutor şi i-a acordat"* ? Iar dacă ar fi făcut acest gest fără să-l anunţe pe „beneficiar", de unde ştim că Eminescu nu era un pretext, banii urmând să fie reţinuţi de intendent? (Reamintim că în acea perioadă, din lipsă de bani, tainul devenise mai mic; 40 de lei era suma alocată de Epitropie pentru hrana unui bolnav, timp de 80 de zile.)

Pretinsul îndemn adresat lui Eminescu, îmboldit să ceară bani de la străini, frapează şi prin faptul că **nici o clipă Onicescu nu ia în calcul şi familia acestuia**, pe care nici măcar nu o pomeneşte. Acest lucru cu totul nefiresc li s-a părut perfect normal biografilor şi istoricilor literari. După modelul Maiorescu, aceştia l-au rupt constant pe **omul** Eminescu de mediile apropiate prin rudenie sau prietenie. De ce i-ar fi sugerat Onicescu să-i scrie lui Morţun, nu lui Creangă? Credem că există un singur răspuns: către Morţun mai există două epistole de acest soi, cu grijă conservate şi mediatizate, în vreme ce, cu o excepţie, scrisorile lui către Creangă au fost făcute pierdute. Deoarece la 25 februarie 1890, N. Iorga invocă aceste epistole trimise de Eminescu lui Creangă, rezultă că la acea dată încă mai existau. Astăzi, n-a mai rămas decât una, fără importanţă deosebită.

Între Eminescu şi Morţun exista o înţelegere privind editarea volumului *Poesii*. Probele materiale existente converg spre concluzia că Eminescu şi-a dorit din suflet să se scuture de această ultimă punte de legătură cu magistrul – *„ediţia Maiorescu"* a poemelor lui. Pentru început, voia să elimine din ecuaţie editura lui Socec, care răspundea cuminte solicitărilor influentului **politician** Maiorescu. O dată înlocuit investitorul, se schimbau şi termenii

contractului şi, mai ales, se întocmea un contract semnat de Eminescu însuşi, nu de „protectori”.

Nu degeaba, la 27 februarie 1888, Harieta îi scrie Corneliei Emilian, despre intenţiile lui Eminescu: *„...D-lui Maiorescu nu i-a scris să-i tipărească a treia ediţie, zicându-mi că, de nu va putea căpăta pensie,* ***va tipări o ediţie nouă şi atunci îşi va procura mulţi bani*** ” (subl. ns.).

S-a spus de mulţi că, în general, scriitorii nu puteau trăi pe atunci din publicarea propriilor creaţii, dar nimeni nu a oferit informaţii concrete şi nu a spus nici ce nivel de trai avea în vedere atunci când făcea astfel de afirmaţii. (Reamintim că în lada cu manuscrise a lui Eminescu, obţinută de Maiorescu în modul ştiut, se găsea un impresionant număr de lucrări aflate în stadii avansate, publicate după 1889 sub genericul *„Postume”*.)

În viaţă fiind, Eminescu reprezenta o excepţie, fiind un autor citit de tot mai multă lume, iar clauzele din contractele lui Maiorescu cu Socec n-au fost făcute publice, astfel încât să ştim cu precizie cine şi câţi bani avea de primit, de pe urma fiecărei ediţii. Ştim doar că lui Eminescu i s-a dat un unic acont de 500 de lei, pentru rest neexistând dovezi că ar fi fost plătit – ba, dimpotrivă, documentele probează că i-au fost furate drepturile de autor la a treia ediţie, de către acelaşi „mărinimos” magistru.

Eminescu nu se afla sub contract cu nimeni, dar, de fapt, avea stare de rob, munca lui fiind arbitrar fructificată de cel ce-i devenise stăpân prin forţă brută şi prin viclenie.

Un geamantan gol, la domnu’, s-aibă ce pierde!

Mică plăsmuire epistolară într-o urzeală mai mare.
Din nou Onicescu:

„Iată conţinutul scrisorii d-lui Morţun către Eminescu:
Scumpe şi ilustre prieten,
De vreo douăzeci de zile sunt la ţară, de aceea nu am putut să-ţi răspund îndată la răvaşul ce mi-ai trimis, răvaş care m-a îmbucurat foarte mult aflând că în ***curând vei veni spre Iaşi****, şi că* ***te afli bine şi sănătos****.*
Eu unul ***regret că nu am putut veni pe acolo de Paşti****, dar nădăjduiesc că d-ta vei putea veni pe aci, la ţară, unde voi căuta să ai cât se vor putea mai multe distracţii, aer curat... etc.*
Dari orişicum, ne vom întâlni în curând. Cu poşta de azi ***îţi trimit mica sumă ce-mi ceri*** *şi te îmbrăţişez din toată inima.*
Vecinic şi devotat prieten,
V. G. Morţun // Cuciulaţi 8 april, 87" (subl. ns.).

Legat de această scrisoare invocată de Onicescu vom face două precizări, care ar putea limpezi lucurile şi fără alte comentarii.

Prima precizare: scrisoarea mai sus citată nu există. Într-un text ulterior, Onicescu ar afirma că ar fi *„făcut greşeala”* de a o lăsa, împreună cu alte scrisori şi cu *„un manuscris al lui Eminescu”*, *„la revista «Flacăra» lui Locusteanu şi Galaction”*, de la care nu le-a mai putut recupera. Pe baza acestei afirmaţii, cei de teapa lui A. Z. N. Pop se socotesc eliberaţi de obligaţia de a dovedi că Morţun chiar este autorul pretinsei epistole. Din fericire pentru noi, cititorii, A. Z. N. Pop a comis însă şi el cel puţin alte două greşeli elocvente. Prima, când a precizat că textul lui Onicescu ar fi fost găsit *„postum în arhiva lui N. Locusteanu”* (de fapt, e vorba de Petre, nu de *Nicolae* Locusteanu, acesta din urmă murind în 1901, cu 10 ani înainte de apariţia revistei *Flacăra*). Întrebăm: când au fost găsite aceste *„câteva amintiri, expuse greoi”* (*postum* e şi astăzi şi va fi şi mâine, până la sfârşitul veacurilor), de către cine şi unde se află acum? Nu se spune, probabil, pentru a nu ne complica existenţa. Dacă ar fi fost aşa cum povesteşte Augustin Z. N. Pop, atunci, alături de manuscrisul lui Onicescu trebuiau să fie şi respectivele scrisori, plus poezia *De ce nu-mi vii*, scrisă de mâna autorului. N-a fost cazul.

Morţun s-ar fi *„îmbucurat foarte mult aflând că în curând”* Eminescu va *„veni spre Iaşi”*. Cum se ştie, de la Mănăstirea Neamţului, Eminescu a plecat direct la Botoşani. L-a minţit el pe Morţun? N-avea de ce. Şi-a schimbat decizia? Posibil, dar multe lucruri nu sunt imposibile, fără ca asta să le facă reale.

A doua precizare priveşte epistola prin care Eminescu, aflat la Neamţ, i-ar cere bani lui Morţun: **nici aceasta nu există**. Ba, mai mult, probă indubitabilă că scrisoarea prezentată de Onicescu este o contrafacere, Morţun însuşi s-a fălit cu **doar două** scrisori primite de la Eminescu, ambele trimise din Botoşani, în 10 şi, respectiv, 22 noiembrie 1887. Prin urmare, neexistând scrisoarea lui Eminescu, nu putea exista nici răspunsul la ea.

Precisa localizare a casei de *„la ţară”* a lui Morţun (în Cuciulaţi) constituie un element de natură să sporească credibilitatea textului lui Onicescu. Dar este un cuţit cu două tăişuri, căci, din clipa în care încrederea în autenticitatea scrisorii se pierde, devine (din nou!) clar ca lumina zilei că **acela care a inventat scrisoarea lui Morţun nu-i un ins oarecare, ci o persoană bine informată**, cineva căruia îi place o anumită... istorie şi care are ambiţia să o (re)modeleze, după propriul chef.

„Mi se pare c-am şi scris imediat o carte d-lui Morţun despre plecarea lui Eminescu”, mai zice abilul individ ascuns sub numele Onicescu şi, de

data aceasta, băgăm mâna în foc pentru spusele lui, convinşi fiind că are dreptate: într-adevăr, i *„se pare”* !

Din nou Onicescu:

„Am zis că banii de la Epitropie şi de la Morţun au întârziat. Eminescu însă stăruia să plece cu orice chip.

S-a întâmplat c-atunci un prieten al meu, G. Buzescu, să plece din Monastire şi l-a luat cu el până la Paşcani, înlesnindu-i voiajul până la Botoşani. La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar şi i-am oferit un geamantan al meu ca să-şi puie lucrurile.”

Banii Epitropiei, ca şi cei ai lui Morţun, ar fi întârziat. Poate da, poate nu. Pentru noi este cert doar faptul că Eminescu **nu** a primit parale nici de la numita instituţie, nici de la „amicul” Morţun, pentru a putea părăsi Neamţul. Dacă Gane de la Spiridonie şi Morţun din Cuciulaţi într-adevăr i-au trimis bani, aşteptăm să ni se demonstreze. Până atunci, afirmaţia lui Onicescu rămâne la fel de plauzibilă precum ştirea că şi împăratul Japoniei a trimis un curier cu ceva parale, dar că acesta a greşit drumul, nimerind în America de Sud, unde a pierdut banii, jucând maus cu un văr de-al doilea al regelui Franţei şi care se prezenta drept nepot al lui Goethe.

Cât priveşte pretinsa nerăbdare a lui Eminescu, nu era obligatoriu să fii intendent al ospiciului ca să-ţi dai seama că, din clipa în care medicul i-ar fi permis, orice pacient recuperat ar fi stăruit *„să plece cu orice chip”* . Înainte de a crede că şi Eminescu s-ar fi găsit într-o astfel de situaţie, aşteptăm probele că acesta at fi fost internat în balamucul în care tăia şi spânzura cineva numit Leon Onicescu. Deocamdată, acestea lipsesc cu desăvârşire.

Onicescu scrie, fără să-l doară mâna: *„…i-am oferit un geamantan al meu ca să-şi puie lucrurile…”* Care lucruri, dacă Eminescu fusese adus *„cu cât era pe el”* ? Hainele cu care sosise la ospiciu nu erau *„cu totul uzate”* – deci, bune de făcut cârpe din ele? Hainele noi, cumpărate din banii daţi de Morţun, nu erau pe el? Atunci, ce mai avea de împachetat? Amintiri? Că doar nu s-o gândi careva că a luat cu el şi hainele date cu împrumut de Onicescu, astfel încât să părăsească ospiciul mai bogat decât la venire!?

Spuneam mai sus că Eminescu nu a ajuns la Neamţ lefter, cum încearcă să-l prezinte Onicescu (mai târziu, şi Bojeicu) şi că există şi o dovadă că avea proprii bani la el. Intendentul nostru afirmă că amicul lui, Buzescu, l-ar fi luat pe Eminescu *„cu el până la Paşcani, înlesnindu-i voiajul până la Botoşani”* . Aşadar, Buzescu a plecat împreună cu Eminescu şi, **ducându-l gratis până**

la Paşcani, i-a uşurat *„voiajul până la Botoşani”*. Dar biletul de tren cine l-a plătit? Buzescu? De unde şi până unde, dacă nici nu-l cunoştea? Iar dacă Eminescu a avut bani de tren, cum ar fi de crezut că a primit ofensatorul mărunţiş pe care Onicescu se laudă că i l-ar fi dat, ca unui copil trimis pe jos la naşul lui de la oraş, ca să aibă din ce-şi cumpăra un corn şi-un suc?

„El a plecat sănătos, mulţumit şi vesel şi eu am rămas satisfăcut că am avut ocaziune de a îndulci câteva luni de trai din viaţa a mai tristă a lui Eminescu, atunci când gazetele-l numeau «Ilustrul poet» şi el era părăsit într-un ospiciu în cea mai neagră mizerie şi de unde, numai graţie doctorului Ursulescu şi îngrijirilor mele particulare, a ieşit cumplect vindecat.

Şi dacă Eminescu ar fi avut tot acea îngrijire şi tratament la cel din urmă acces al boalei, şi un trai cum îi recomandase d-rul Ursulescu, desigur nu se stingea aşa de timpuriu.”

Intendentul nu spune limpede nici în ce ar fi constat *„acea îngrijire”*, nici care era acel *„tratament”*, nici care era traiul *recomandat* de Ursulescu. Şi, dacă totul n-ar fi născocire, nu se putea ca el să nu fi cunoscut şi relatat detalii despre toate acestea. Şi asta nu numai în virtutea funcţiei pe care afirmă că ar fi deţinut-o, cât pentru că trebuie să-l fi interesat mult soarta lui Eminescu, din moment ce îl invita mai mereu la prânz (*„Mâncare îi dădeam din masa mea şi mai totdeauna îl luam la mine la masă”*) şi, mai mult, Eminescu a *„ieşit cumplect vindecat”* – zice el – *„numai graţie doctorului Ursulescu şi* ***îngrijirilor mele particulare****”*. Prin urmare, ar fi fost direct implicat în opera de tămăduire a lui Eminescu, pacientul inexistent.

Şi-apoi, dacă ştia că gazetele (pe care deducem că le citea cu nesaţ) îl numeau pe Eminescu *„ilustrul poet”*, ce neuron fracturat l-a oprit să înţeleagă că a sta de vorbă cu acesta era un privilegiu (*„n-am dat la vreme, destulă însemnătate celui care...”*)?

„Sfârşind sunt silit să fac o rectificare la o cronică a d.lui Leon Nicoleanu din «Gazeta gazetarilor» de la Botoşani, intitulată «Paltonu lui Eminescu».

Istoria paltonului spusă de Nicoleanu este inventată.

Paltonul ce-l purta Eminescu în urma ieşirii lui de la Mănăstirea Neamţului şi care, în adevăr, că era lung peste genunchi, larg în spate, i-a fost dat lui Eminescu de D. Burlă, când Eminescu a fost trimis din Iaşi la Mănăstire. Se ştie ca Eminescu era robust, dar se ştie ca dl. Burlă e mai corpolent decât Eminescu, aşa că paltonul trebuie să fie peste genunchi.

În iarna 1888 am fost în Bucureşti, am văzut pe Eminescu tot cu acel palton – tocmai în timpul când dl. Nicoleanu spune că s-a întâmplat istoria paltonului.

Leon Onicescu*».*

1890 sept.”

„Istoria paltonului” rămâne penibilă în toate variantele ei. S-au zornăit multe cuvinte, dar s-a ocolit o întrebare elementară: de ce i-a dat Burlă lui Eminescu vechiul său palton? Probabil, pentru că era frig, se apropia iarna, îţi vine să răspunzi. Dar, oare, frig era numai la Mănăstirea Neamţului, nu şi la Iaşi? Dacă generosul Burlă ar fi fost atât de grijuliu cu sănătatea lui Eminescu, de ce ar fi aşteptat ca acesta să fie expediat la Neamţ, pentru a-i face pretinsul cadou, atât de necesar şi până atunci? Despre calitatea paltonului în discuţie, I. Păun-Pincio, care l-a văzut pe Eminescu îmbrăcat cu el, afirmă că era *„terfelit”*. Ar fi primit Eminescu, ca pomană, un lucru la care şi o chivuţă mai pricopsită s-ar uita strâmbând din nas? Dar, mai ales, ar fi îndrăznit Burlă să-i facă asemenea „daruri”?

Între donatorul Nicoleanu – cel contestat – şi Onicescu, pe cine să creadă publicul? Părând să fi făcut o adevărată pasiune din studierea vestimentaţiei lui Eminescu, Onicescu ţine să precizeze despre paltonul cu pricina: *„În iarna 1888 am fost în Bucureşti, am văzut pe Eminescu tot cu acel palton”*. Nu avem cum să dovedim contrariul, dar ne întrebăm prin ce vitrină l-o fi zărit pe Eminescu, de n-au schimbat nici un cuvânt, în amintirea lunilor de vis în care-ar fi prânzit împreună.

Cele de mai sus impun o primă concluzie: indiferent cine a redactat textul declarat ca fiind al lui Onicescu, a minţit. Cine e farsorul? Nu ne putem pronunţa doar pe baza textului analizat, dar putem spune cu precizie că, în pofida aparenţelor, nimic nu dovedeşte că acesta ar fi Onicescu. Ca de atâtea alte ori, ni se cere să-i credem pe cuvânt pe autori. Din păcate, mulţi ne-au înşelat nu o dată încrederea.

Dacă nu ştim cine a scris textul lui Onicescu (îi vom spune aşa, pentru a uşura exprimarea), pare aproape cert că Augustin Z. N. Pop l-a antedatat (sau a acceptat antedatarea operată de altcineva), încercând să-l plaseze cât mai aproape de momentul pretinsei treceri a lui Eminescu prin ospiciu. Aşa cum am arătat, la încheierea textului scrie: *„1890 sept.”*. Data apare cu acelaşi

In iarna 1888 am fost în Bucureşti, am văzut pe Eminescu tot cu acel palton — tocmai în timpul cînd dl. Nicoleanu spune că s-a întîmplat istoria paltonului.

Leon Onicescu“.

1890 sept.

A. Z. N. Pop, *Pe urmele lui Eminescu*

tip de literă folosit şi în transcrierea manuscrisului, diferit de cel al prezentării pe care o face A. Z. N. Pop în introducere. Este adevărat că ghilimele se închid după numele lui Onicescu, dar pentru cititor aceasta poate să pară o greşeală de tipar.

Numele lunii este prescurtat, ca şi când ar fi scris pe fugă, şi afară de datare, pe rândul respectiv, care încheie materialul, nu există nici un alt cuvânt. Şi-atunci, ce ar putea să reprezinte menţiunea *„1890 sept."* (în care nu degeaba anul este trecut înaintea lunii, lipsind însă ziua – lucru mai puţin obişnuit în cazul unui *„memoriu"*)? Aşa cum vom arăta, cu altă ocazie, Onicescu relatează amplu cum şi din ce motiv a redactat el textul în 1914 şi ce s-a petrecut după aceea. Prin urmare, până ce nu se va dovedi că datarea i-ar aparţine, el este scos din cauză. Mai rămân trei posibilităţi: Locusteanu, Galaction sau Z. N. Pop. Numai că, dacă intervenţia ar fi fost a unuia dintre primii doi, Z. N. Pop, editorul textului, ar fi observat imediat că este vorba de alt scris şi de altă cerneală – situaţie în care fie nu mai transcria *„1890 sept."*, fie atenţiona că este vorba de o notiţă care nu trebuie să inducă în eroare. În absenţa unei astfel de precizări, nu ne rămâne decât să-i atribuim lui paternitatea antedatării (sau cuiva pe care l-a acoperit cu bună-ştiinţă). Rostul cel mai probabil al faptei? Obţinerea unei prime „probe" materiale cât mai credibile, care să ateste că Eminescu ar fi trecut prin ospiciul de la Neamţ.

Dovadă că aşa stau lucrurile ne oferă chiar A. Z. N. Pop, care se încurcă în propriile minciuni. În timp ce în 1983, când publică însemnările lui Onicescu, pretinde că acestea ar fi fost *„redactate la un an după moartea poetului"*, cu 21 de ani înainte, într-o altă carte (*Contribuţii*...), plasează mult mai târziu comiterea „amintirilor" (sublinierea ne aparţine):

„Solicitat ***în preajma primului război mondial*** *să comunice din observările lui asupra lui Eminescu, Leon Onicescu a pus pe hârtie câteva amintiri"*.

Dacă istoricul nostru a încercat să deruteze introducând o dată falsă, ce ne-ar face să credem că s-a oprit la atât, mai ales că nici n-ar fi prima oară? Apar astfel două antedatări (1890 şi 1914) între care se află nu mai puţin de 24 de ani. Neatenţie? Nu. Anul 1890 fiind apropiat de 1887 este de natură să sporească credibilitatea autorului, care avea încă proaspătă memoria faptelor relatate, iar 1914 a fost obligatoriu (se va vedea de ce).

Conţinutul manuscrisului declarat ca fiind al lui Onicescu l-am văzut. Este pe lângă adevăr, dar aceasta constituie numai o jumătate a întregului.

Pentru a cunoaşte şi cealaltă jumătate trebuie să răspundem la întrebări precum: cine l-a lansat, când, de ce şi prin ce mijloc de informare?

Cum a apărut textul lui Onicescu? Citäm din contradictoriul A. Z. N. Pop:

„În arhivele personale din Biblioteca Academiei R.P.R. Serv. Manuscrise, se găseşte răspunsul lui Leon Onicescu la un chestionar trimis din Iaşi, scrisoare în care el declară, la 21 iunie 1919, din Vaslui:

<Îmi pare bine că a venit prilejul să-mi reamintesc de ilustrul poet. Regret însă că n-am avut prevederea sau, şi eu, ca toată lumea, n-am dat la vreme, destulă însemnătate aceluia care mai târziu a fost recunoscut geniul poesiei române. Mai târziu văzând din reviste că în scrierile despre Eminescu nu se vorbeşte nimic despre timpul petrecut de poet la M-rea Neamţului – memorisindu-mi am scris nişte însemnări «Eminescu la M-rea Neamţului» şi aflândumă în Bucureşti (în 1914), le am dat la revista «Flacăra» lui Locusteanu şi Galaction să le revadă (în sensul de *a revizui* – n. ns.) *şi să le publice. A trecut mult timp şi văzând că nu se mai publică, am scris lui Locusteanu şi-mi răspunde («carta p. din 25 August 1914[»]), că însemnările sunt la Galaction. Am scris lui Galaction şi-mi răspunde prin revista «Cronica» (No. 35 din Oct. 1915) că sunt la Locusteanu.*

În 1916, aflândumă în Bucureşti, m-am dus acasă la Locusteanu şi mi a spus că au rămas în biroul de la «Flacăra». A vinit pe urmă răsboiul şi n-am mai putut face nimic. Şi când acum mă gândeam să-i mai întreb, cum ştiţi, unul a murit (P. Locusteanu a decedat în martie 1919 – n. ns.) *şi eu am rămas păgubaş.*

Ceea ce pot face acum pentru Dvoastră este să-mi reamintesc şi să reconstitui întru cât va acele însemnări – căci am făcut şi greşeala de a nu-mi opri copie – pe lângă că am lăsat şi nişte scrisori, din care un manuscris a lui Eminescu, – să-mi lăsaţi însă timpul necesar.

Cu poesia «Vezi rândunelele se duc» este adevărat, că după ce au scris-o mi-au dat-o mie s-o văd dacă-i bună; şi am trimis-o Dlui Iacob Negruzzi la Convorbiri literare.

De o cam dată am început să-mi adun oare care date – căci de la 1887 sunt 32 ani şi se fac mai mult o povestire, de când a intrat şi până a eşit poetul din Ospiciu>” (*Contribuţii...*).

Notă: Acest răspuns *„la un chestionar”* nu trebuie confundat cu *„memoriul”* în care Onicescu ar relata pretinsa şedere a lui Eminescu în ospiciul de la Neamţ şi **al cărui loc de depozitare nu este nicăieri precizat**. A. Z. N. Pop afirmă că *scrisoarea* sus citată s-ar găsi la *„Biblioteca Academiei R.P.R. Serv. Manuscrise”*. Posibil, dar greu de crezut, câtă vreme în *Bibliografia* publicată de însăşi numita Bibliotecă – volumul XVII al OPERE – nu figurează.

Remarcabilă abilitate: cuvântul *„ospiciu”*, ocolit de-a lungul întregului text, şi din cauză că titlul original, *Eminescu la M-rea Neamţului*, apucase să fie recunoscut public de G. Galaction, apare brusc exact la încheiere, provocând impactul maxim. Atrage atenţia şi titlul: *Eminescu la M-rea Neamţu*. Articolul

lui R. Şuţu se numea la fel, iar formularea se regăseşte la foarte mulţi autori. Teoretic, toţi cei care relatează despre Eminescu **la Mănăstirea Neamţu**, dar invocă fapte petrecute în ospiciul **de lângă** Mănăstire pot fi suspectaţi de viclenie. Practic, numeroase indicii ne conving că majoritatea preiau fraze gata mestecate de alţii. În orice caz, cititorul este astfel derutat, în dosarul Eminescu ajungând să substituie automat ospiciul **din apropierea** Mănăstirii Neamţului, mănăstirii însăşi. Deliberat sau nu, adevărul este astfel minat chiar prin rostirea lui, însă într-un fals context, tendenţios sugerat.

O scurtă privire critică asupra citatului din Z. N. Pop.

✦ Începem prin a ne întoarce la exigentul DEX, care explică astfel cuvântul **chestionar**: *„Listă de întrebări alcătuită cu scopul de a obţine, pe baza răspunsurilor date, informaţii asupra unei persoane sau a unei probleme”*. Cine şi ce informaţii despre Eminescu dorea să obţină de la Onicescu, în 1919? Unde şi cui a mai fost trimis acel chestionar şi cum se face că în însăilarea lui Onicescu nu găsim nici o referire la acesta şi nici vreun răspuns clar, dat la o întrebare anume, ci nişte explicaţii ciudate şi o promisiune nu doar vagă, ci şi neîndeplinită?

Pretinsul răspuns la chestionarul *„trimis din Iaşi”* este *fără adresă, fără dată* şi *neiscălit*, numele lui Onicescu figurând doar în comentariul lui A. Z. N. Pop. Singura frază ce ar putea fi socotită drept răspuns dat unei întrebări lesne de intuit – *„Cu poesia «Vezi rândunelele se duc» este adevărat, că...”* – este însă mincinoasă, întrucât s-a dovedit (şi A. Z. N. Pop ştia asta) că Eminescu a trimis de la Mănăstire mai multe poezii, nu doar una singură, şi că în perioada în care a stat la Neamţ a corespondat intens. În rest, **acestui** Onicescu îi *„pare bine că a venit prilejul”* să-şi amintească de *„ilustrul poet”* şi regretă că n-a fost mai deştept decât alţii.

Pentru ca Leon Onicescu să răspundă la acel chestionar *„trimis din Iaşi”*, era obligatoriu ca persoana care a apelat la serviciile lui să-i cunoască adresa. Oare *Flacăra* şi Galaction, care refuzaseră să dea publicităţii informaţiile autentice primite de la Onicescu, bătuseră toba pe această temă, de se auzise până la Iaşi? Cine şi de ce să fi avut nevoie de mărturiile lui, ocolindu-i însă pe doctorul Ursulescu – care în 1886-87 răspundea şi de ospiciul de lângă Târgu Neamţ – şi pe cei trei „oameni de bine” fără de care, în varianta Zosin, Eminescu nu ar fi fost internat în balamuc: Nicolae Gane şi medicii G. Iuliano şi G. Bogdan?

Personajul Onicescu povesteşte cu suspect de multe amănunte lucruri petrecute cu cinci ani în urmă, când ar fi depus/trimis la *Flacăra* textul pe

care A. Z. N. Pop îl numeşte *„memoriu”*. Relatarea este nemotivată, deoarece se presupune că aceia care l-ar fi *chestionat* în 1919 cunoşteau bine toate acestea, ajungând la el fie prin Locusteanu, fie prin Galaction. (De altfel, referirea la aceştia se face ca şi cum ar fi fost vorba de cunoştinţe comune.) Asemenea „logoree” – lipsită de orice element care să facă posibilă verificarea spuselor lui – pare să aibă un unic scop: acela de a spori credibilitatea *„memoriului”* formulat cu 5 ani în urmă.

✦ De ce ar fi scris Onicescu acel *„memoriu”*? Pentru că ar fi văzut *„din reviste că în scrierile despre Eminescu nu se vorbeşte nimic despre timpul petrecut de poet la M-rea Neamţului”*. Pueril, neadevărat şi în contradicţie cu alte afirmaţii ale aceluiaşi A. Z. N. Pop. La câte ziare şi reviste era abonat pensionarul Onicescu, din Vaslui, ca să ştie cu precizie ce s-a publicat şi ce nu? Monitoriza el presa şi, de la an la an, devenea tot mai palid şi mai nervos, văzând că nimeni nu se referă la şederea lui Eminescu în balamucul pe care îl condusese el, cu mână de fier şi gând sublim? Atunci, de ce a trebuit să treacă decenii, până când să se hotărască să umple acest gol informativ? Şi-apoi, tocmai el să nu fi ştiut că, încă din 1903, *„despre timpul petrecut de poet la M-rea Neamţului”* se spuseseră chiar prea multe, prin „studiul” lui Zosin şi – după vreun an – prin săcoteiul cu „amintiri” al talentatului R. Şuţu, doi autori care, deşi povestesc lucruri diametral opuse pe marginea aceluiaşi subiect, sunt folosiţi cu egală încredere de specialişti, socotindu-se probabil că se... echilibrează reciproc, ca roţile maşinii de minţit?

✦ Autor al unui bizar bileţel către Nimeni-de-Niciunde, numitul Onicescu nu recompune un adevăr, ci alătură câteva crâmpeie de informaţii, rămase în râşniţa uitării: *„Ceea ce pot face acum pentru Dvoastră este să-mi reamintesc şi să reconstitui întru cât va acele însemnări...”*. Spre final adaugă încurajator: *„De o cam dată am început să-mi adun oare care date...”* De ce trebuia să-şi **reamintească** *„acele însemnări”*, când şi acestea fuseseră descărcate pe hârtie printr-un eroic efort al memoriei, singura care-l putea ajuta? Ce date **să-şi adune** şi de unde anume, când – dacă într-adevăr fusese intendent al ospiciului de la Neamţ – **faptele pe care le istoriseşte puteau fi cunoscute numai de el**, efortul care i se cerea fiind doar de memorie? Să zicem că am înţeles noi greşit, fiindcă (prudentul Z. N. Pop ne-a atras atenţia!) exprimarea autorului este *„greoaie”*? Se potriveşte însă asemenea vorbire unui cititor constant al presei de pretutindeni?

Oricum ar fi, o întrebare rămâne: **a mai reconstituit Onicescu vreodată textul trimis/predat în 1914 lui Locusteanu?** Dacă „da”, unde este? Dacă

„nu”, ce l-a împiedicat? Până una-alta, însă, aşteptăm să fie dată publicităţii măcar *«carta p. din 25 August 1914[»]*, prin care Locusteanu l-ar anunţa pe Onicescu că *„însemnările”* lui *„sunt la Galaction”*. Dacă despre scrisorile inserate în *„memoriu”* Onicescu a mai putut spune că nu i-ar mai fi fost returnate de Locusteanu, cartea poştală – unică dovadă că nu minte de la un capăt la celălalt – trebuia să fie la el. În mod suspect, din cartea poştală datată *«25 August 1914[»]* nu citează nici un cuvânt al expeditorului!

✦ După ce declară că ar fi aflat de la Locusteanu că *„însemnările sunt la Galaction”*, Onicescu continuă: *„Am scris lui Galaction şi-mi răspunde prin revista «Cronica»...”*. Din această frază se înţelege că l-a căutat la redacţia săptămânalului *Cronica*, unde Gala Galaction împărţea conducerea cu I. N. Teodorescu (Arghezi). Da, numai că **revista *Cronica* nu exista în 1914**, ea apărând abia la 12 februarie următor. Şi-atunci, ce rezultă? Că Onicescu i-a scris lui Galaction la adresa unei gazete şi că acesta i-a răspuns, dar vreun an mai târziu şi în paginile altei publicaţii? Ideea că Onicescu ar fi luat singur urma lui Galaction nu rezistă decât dacă admitem că ex-intendentul din Vaslui avea sub control toată presa română. Or, ajunge să-ţi scape ochiul pe ortografia lui ca să te convingi că era om serios, care nu se ţinea de şotii de-astea!

Una peste alta, privite de sine stătător, declaraţiile lui Onicescu nu stau în picioare, decât trase de păr. Ele par a fi mai mult o acoperire formală încropită de cineva pentru cazuri disperate.

Unii pot considera asemenea aspecte drept nesemnificative. Ce contează dacă intendentul a înmânat personal manuscrisul sau l-a trimis cu poşta şi ce importanţă are dacă i l-a dat lui Locusteanu sau lui Galaction? se pot întreba aceştia (şi cam aşa se pare că a raţionat istoria literară în cazul Eminescu). Ce contează cum şi când a aflat Onicescu că Galaction lucrează la *Cronica*? Ce contează dacă a fost sau nu un chestionar, atâta vreme cât există textele lui Onicescu? Ei, aici e aici, căci **nimeni nu a prezentat public documentul olograf şi nimeni nu a demonstrat cu documente oficiale că ar fi existat un intendent de balamuc pe nume Onicescu**, care ar fi comis cu proprie mână şi din proprie iniţiativă un manuscris în care ar relata lucruri necunoscute privind şederea lui Eminescu în ospiciul de la Neamţ, în 1886-1887! Dar, mai ales, aşa cum am mai spus, **nimic nu ne dovedeşte că acest ipotetic text ar fi totuna cu ceea ce ne-a prezentat A. Z. N. Pop**, pe care, cu regret, noi nu-l mai credem de mult pe cuvânt.

„Biografiştii”

Leon Onicescu, intendent al ospiciului de lângă Mănăstirea Neamţului, ar fi scris, aşadar, după capul lui, nu doar unul, ci două texte. Primul a fost *„memoriul”*, al doilea – zice A. Z. N. Pop – răspuns *„la un chestionar”*. Când analizezi atent „operele” lui Onicescu şi prezentarea lor de către unii specialişti, nu trebuie să fii influenţat de existenţa atâtor altor fraude informative comise în cazul Eminescu de personalităţi cu mare faimă, ca să ajungi la o concluzie neplăcută: totuşi, cineva minte.

Ipoteza că textele lui Onicescu ar fi contrafaceri este parţial susţinută şi de următorul raţionament: dacă Onicescu a fost cine se pretinde că ar fi fost, dacă el, personal, a scris un text privind şederea lui Eminescu la Neamţ şi dacă acel text nu a fost publicat la vremea potrivită (1914), ne putem gândi că anumite informaţii pe care le conţinea nu conveneau editorului. Aşa cum a fost transcris ulterior de A. Z. N. Pop, „memoriul” nu conţine însă nimic deosebit, care să justifice nepublicarea – adică, cenzurarea lui. Şi-atunci, de ce n-a fost dat imediat tiparului? De ce a apărut atât de târziu şi fără explicaţii credibile, dar a fost iute impus ca incontestabilă piesă de bază a bibliografiei eminesciene? Pentru că este o plăsmuire, pe care cineva, care ţine cu orice preţ să cârpească tot mai şubreda teză a „nebuniei” lui Eminescu, a substituit-o variantei originale a lui Onicescu? Mai pe şleau spus, să fie „amintirile” acestuia, în forma ştiută, doar (încă) o venală **acoperire scriptică**?

Situaţia atât de ceţoasă impune verificarea ipotezei dacă nu cumva textele puse în seama lui Onicescu sunt nişte falsuri mai elaborate, bazate pe realitatea că, la data cutare, în revista *Cronica*, Galaction a răspuns unui anume Leon Onicescu, pe acest temei de necontestat clădindu-se minciuna credibilă privitor la existenţa unui *„memoriu”* şi a unui răspuns *„la un chestionar”*.

Mulţi au invocat răspunsul dat de Galaction lui Onicescu în *Cronica*, la poşta redacţiei, dar în nici o lucrare nu l-am întâlnit publicat integral. Iată-l:

*„**L. Onicescu, Vaslui**. – Am pus deoparte cu luare aminte, scrisorile Dv., cu gând să vă răspund cât mai de grabă... Dar zilele au venit, zilele au trecut, – cu fel de fel de treburi şi nevoi, şi n'am mai ajuns la scrisoarea pe care v'o datoresc. Sunt gata şi azi să mă folosesc de însemnările Dv. şi să scriu ceva despre **Eminescu la M-rea Neamţu**. Dar însemnările au rămas şi sunt şi azi la prietenul L.! Ar vrea să le utilizeze el. N'am niciun drept să i le cer. Şi îmi vine şi greu să i le cer... Cu toate astea, îi voi arăta scrisorile*

Dv. (pe cari, iată, le iau la mine, în buzunar) şi vă voi scrie, tot aici, ce-a ieşit. O strângere de mînă.” (Din nou, *„zilele au venit, zilele au trecut”*, iar onorabilul Galaction a uitat să-i mai *„scrie, tot aici, ce-a ieşit”*.)

CORESPONDENŢA

L. Onicescu, Vaslui. — Am pus deoparte cu luare aminte, scrisorile Dv., cu gînd să vă răspund cît mai de grabă... Dar zilele au venit, zilele au trecut, — cu fel de fel de treburi şi nevoi, şi n'am mai ajuns la scrisoarea pe care v'o datoresc. Sînt gata şi azi să mă folosesc de însemnările Dv. şi să scriu ceva despre *Eminescu la M-rea Neamţu*. Dar însemnările au rămas şi sînt şi azi la prietenul L. ! Ar vrea să le utilizeze el. N'am niciun drept să i le cer. Şi îmi vine şi greu să i le cer... Cu toate astea, îi voi arăta scrisorile Dv. (pe cari, iată, le iau la mine, în buzunar) şi vă voi scrie, tot aici, ce-a ieşit. O strângeră de mînă.

Cronica, nr. 35, 11 octombrie 1915

Înainte de orice, remarcăm că nu este invocată nici măcar aluziv profesia lui Onicescu ori vreo legătură a acestuia cu ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului. De asemenea devin aproape incontestabile două lucruri: existenţa unui text atribuit unei persoane numite Leon Onicescu, precum şi faptul că în revista *Cronica*, la poşta redacţiei, s-a dat răspuns autorului. (Spunem **aproape** incontestabil, deoarece, aşa cum vom vedea, onestitatea lui Galaction mai avea sincope.) Dar numai aceste două realităţi pot demonstra, prin sine, autenticitatea textului transcris de A. Z. N. Pop? Nu. Răspunsul nostru este ferm, căci **nimeni n-a indicat locul în care ar fi depozitate *„însemnările”* lui Onicescu** (ceea ce înseamnă – implicit – că nu a putut fi demonstrată nici autenticitatea lor). Asemenea falsurilor lui Zosin, şi acest text circulă fără ca autorii care îl folosesc drept unic reazem al vaporoaselor dumnealor raţionamente să-l fi văzut vreodată. Ba şi mai rău, fără ca măcar să-şi fi exprimat o astfel de dorinţă. În timp, mulţi s-au obrăznicit şi, punând pe hârtie zvonuri vechi (sau chiar invenţii personale), le-au ridicat la rang de certitudini. (Faptul că nu găsim doi care să relateze acelaşi lucru, vorbeşte de la sine.) De aceea, bibliografia folosită cu incredibilă uşurinţă de biografi este asemenea culegerilor de folclor. Informaţiile folosite de mulţi istorici spre a rescrie viaţa lui Eminescu având, în esenţă, caracter oral, le înţelegem

furia împotriva documentelor! Desigur, nu recunosc acest lucru (prea destui nici nu-l conştientizează, demonstrând o năucitoare superficialitate).

Galaction declară că n-avea nici un drept să-i ceară lui Locusteanu *„însemnările”* lui Onicescu. Prin urmare, acestea nu îi fuseseră adresate lui şi, dacă erau o reacţie la apariţia monografiei Mihai Eminescu, publicată de el, ne îndoim că îi erau favorabile. Cum respectiva biografie a apărut la editura *Flacăra*, în colecţia *Românii celebrii*, şi cum Onicescu nu-i cunoştea nici pe Locusteanu, nici pe Galaction, pare foarte plauzibil ca el să se fi adresat redacţiei/editurii. Din ce cauză însă? Şi cerând, ce? În mod suspect, „amintirile” (varianta A. Z. N. Pop) încep abrupt, fără vreo explicaţie şi fără vreo adresă anume.

În lipsa informaţiilor, situaţia începe să aducă a fundătură. Ce scrie Gala Galaction în monografia lui despre perioada petrecută de Eminescu la Neamţ, încât provoacă ecouri? Să recitim:

„La 9 iunie 1886, Eminescu se întunecă o doua oară. În vara acestui an, iulie şi septembrie, nefericitul om de geniu face hidioterapie, la băile Repedea, din judeţul Iaşi. La 6 noiembrie 1886, Eminescu fu cercetat, în arestul preventiv al Despărţirei I «în urma rechiziţiunii d-lui Prim-procuror, din 5 noiembrie», de către doctorii Juliano şi Bogdan, cari constatară că poetul suferă de alienaţie mintală «cu accese acute produse, probabil, de gome sifilitice la creier şi exacerbate prin alcolism» şi declarară, prin proces-verbal, că «starea lui e periculoasă atât pentru societate cât şi pentru el însuşi, şi este neapărat [«]nevoie de a fi internat într-o casă specială»...

La 9 noiembrie 1866, Eminescu fu internat în fostul spital de nebuni de la M-rea Neamţu, acolo unde astăzi petrec coloniile şcolare. Ca o bestie sângeroasă şi perfidă, care se joacă îndelung cu victima până s-o sugrume, nebunia îl slăbeşte încă o dată. Eminescu se simte iar om întreg, e liber să se plimbe prin potecile aşternute cu frunzele căzute astă toamnă, îşi aduce aminte, cu nespusă duioşie, de Veronica Micle şi de iubirea ei.

La 10 aprilie 1887, Eminescu iese, zice-se vindecat, din ospiciul de la M-rea Neamţu şi se duce la Botoşani...”

În mod evident, Galaction preia fără reţinere teoria lui Zosin – teorie repede culeasă (şi mediatizată) de iniţiaţi din publicaţia cu mică audienţă (*Spitalul*), în care a apărut iniţial. De ce ar fi reacţionat L. Onicescu din Vaslui la cuvinte precum cele de mai sus? A întărit el spusele lui Galaction? În acest caz, *Flacăra* ar fi fost interesată să-l publice integral, căci, dacă Onicescu s-ar fi prezentat într-adevăr drept fost „*Casieri Administrator ospiciului de alienaţi din*

Mănăstirea Neamţ” şi dacă mai şi putea dovedi acest lucru, revista devenea posesoarea mărturiilor singurei persoane care s-ar fi aflat continuu lângă Eminescu de-a lungul lunilor în care acesta stătuse la Neamţ. Jurnalistic vorbind, ar fi fost ceea ce astăzi unii numesc *„exclusivitate”*. Reţinerea celor din conducerea revistei ne face să credem că lucrurile au stat pe dos, Onicescu contestând spusele lui Galaction privitor la perioada nemţeană.

Câteva cuvinte despre broşura *Mihai Eminescu*, scrisă de Galaction. Aproape cert, ideea unei astfel de lucrări a fost dată de realitatea că 1914 era *„an comemorativ Eminescu”*, împlinindu-se 25 de ani de la stingerea lui (cifră „rotundă”). Într-o carte de format obişnuit şi cu o literă de mărime medie, lucrarea ocupă cam 60-70 de pagini, din care capitolului *Eminescu bolnav (1883 – 1889)* – remarcăm precizarea perioadei, nu cumva să creadă cineva că, odată „îmbolnăvit”, „pacientul” şi-ar mai fi revenit vreo clipă! – îi revin mai puţin de 6 pagini. Este un fel de reportaj scris pe genunchi în tren şi completat acasă cu câteva date cronologice preluate din prima sursă care-a picat în mâna autorului. *„Am scris-o sus la Academie* – îşi aminteşte Galaction în 1945 –*, în sala de lectură, într-un timp când irişii din grădina Institutului erau în floare... Aveam la îndemână puţine cărţi informative, dar în inimă adunam, de ani de zile, aleanul şi farmecul poeziei eminesciene.”* Cum irişii (stânjeneii) înfloresc în mai-iunie şi cum la 15 iunie broşura trebuia să fie gata tipărită, înţelegem că redactarea ei n-a luat prea mult timp. De documentare ce să mai vorbim!

Banu şi Locusteanu apelaseră la Galaction pentru că, apreciau ei, acesta *„ştie să povestească cu căldură şi sinceritate”*. *Flacăra*, direct interesată de vânzarea broşurii, măcar pentru a-şi scoate banii, prezintă monografia drept *„scriere populară”* în care *„Romanul trist al vieţii lui Eminescu e pentru întâia oară”* pus pe hârtie. Apoi recunoaşte:

*„**D-l Galaction a rămas la cel dintâi stadiu al cercetărilor; d-sa a căutat în viaţa aşa după cum au povestit-o alţii** sau a mărturisit-o arareori Eminescu însuşi, să desvăluie sufletul poetului şi să fixeze câteva dintre trăsăturile sale caracteristice. (...) **D-l Galaction n’a făcut studii directe asupra isvoarelor, ci a cules, selecţionând, din cele relatate de alţii**…”* (subl. ns.).

Era asta rău? Dimpotrivă:

*„**Oarecare exagerări de preciziune şi de detalii ale savanţilor «istorişti» intră deadreptul în categoria acestor inutile indiscreţiuni**. În afară de acestea însă, viaţa unui autor subiectiv este cel dintâi element necesar pentru înţelegerea operii sale; mai*

interesantă decât simpla biografie e desigur istoria ideilor şi a dispoziţiunilor de spirit ale unui poet de concepţii profunde; aceasta ne-ar explica opera vie în evoluţia sa intimă şi ne-ar reda personalitatea creatorului în însăşi fazele formaţiunei sale...” (subl. ns.).

Ambiţia de a recupera *„istoria ideilor şi a dispoziţiunilor de spirit ale unui poet de concepţii profunde”* cu care n-ai schimbat două vorbe poate fi un capăt de drum. Are însă motoraşul voinţei personale forţa necesară atingerii unui asemenea deziderat sau este gata calat chiar şi pentru cei mai încăpăţânaţi?

Scopul lucrării lui Galaction? Acela de a strânge *„în câteva pagini datele biografice cunoscute din viaţa poetului, punând astfel la îndemâna tuturora un însemnat mijloc pentru înţelegerea operei”*. Noroc că fineţuri intelectuale precum legătura de cauzalitate între operă şi destinul autorului rămân în emiţătoare, căci, de-ar deveni realitate, am mai avea literatură contemporană?

Aceasta fiind optica editorului, să vedem pe scurt ce spune şi autorul şi cam ce soi de om a fost. În *Cuvânt introductiv* la ediţia din 1914, Gala Galaction îşi prezintă opera: *„o broşură uşoară, menită celor mulţi cari încep să citească sau cari citesc cu drag, când îi lasă munca grea şi nevoile”* (astăzi i-am spune *literatură de metrou*). Peste decenii, la 9 august 1945, mărturiseşte în *Drapelul*:

*„**Am scris broşura mai mult din amintirile şi pentru duioşia mea**, decât pentru editorul şi cititorii mei. Era o datorie intimă de care mă plăteam acum, om în rândul lumii, **ca să acopăr reveriile copilăriei** şi adoraţia adolescentului faţă de geniul nefericitului poet. **Eu povesteam mai mult gândurile şi simţirea mea** în faţa dureroasei vieţi a poetului”* (subl. ns.).

Care *„reverii ale copilăriei”* trezite de Eminescu, când Galaction s-a născut în 1879? Gh. Cunescu – prin grija căruia a apărut ediţia din 1987 (din al cărei aparat critic am preluat şi noi câteva citate) – este categoric, iar diverse indicii din scrierile lui Galaction atestă valabilitatea afirmaţiilor lui:

*„Astfel, **Gala Galaction, în anii copilăriei sale, n-a auzit de Eminescu – nici numele**! Răsfoia cărţile şi se uita la ilustraţii. Şi-a amintit de ele când a evocat anii copilăriei. A pomenit «Voinţa naţională» şi pamfletul efemer «Toroipanul», pe care vedea două bâte serioase, simbolul concret al argumentelor electorale. (...)*

*Deşi elevul de la Roşiorii de Vede, viitor scriitor, începuse să citească cărţi cu haiduci (chiar se gândise să scrie şi el, «cu foc», un roman despre Iancu Jianu şi altul despre Tudor Vladimirescu) şi **Poeziile** lui V. Alecsandri, împrumutate de la Biblioteca «Profesorilor Asociaţi», şi a rămas admirator fidel «acelui rege-al poeziei», **n-a citit nici o carte de Eminescu**! În iunie 1890, la terminarea şcolii primare, directorul ei, institutorul I. Ionescu (autor de manuale şcolare), în cuvântul de rămas-bun de la*

absolvenţi, s-a referit la noul poet român, cu sfârşit trist: Mihai Eminescu (altă dată a afirmat că a văzut, în acest an, pesemne tot în Biblioteca «Profesorilor Asociaţi», cartea de poezii eminesciene, editată de Titu Maiorescu). Atât!” (subl. ns.).

„Adoraţia adolescentului” ? Posibil, dar de ce l-am crede acum? Cunescu – care ar trebui să fie în temă – scrie, vrând probabil să arate cât de profund ar fi fost legat Galaction de Eminescu:

„...deseori a reprodus strofe din poeziile lui Eminescu în scrierile sale literare şi în articole.

*Din stihuri eminesciene a făcut titluri de articole, precum : «**Printre tomuri brăcuite**» (**Scrisoarea I**), generic al unui şir de recenzii despre cărţi; «**Dintr-un <Carmen Saeculare> ce-l visai şi eu odată**» (**Scrisoarea IV**); «**Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l**» (**Scrisoarea I**); «**Batalioane a plebei proletare**» (**Împărat şi proletar**); «**La ce zădărnicia (!) părerilor de rău**» (**Despărţire**) ş.a. S-a referit nominal la M. Eminescu în numeroase contexte (articole de critică socială, despre scriitori, limbă literară, poezii). Încât se poate risca afirmaţia, cu multe şanse de certitudine, că **Gala Galaction este scriitorul român care a apelat cel mai mult la numele, autoritatea şi poezia lui Mihai Eminescu**”* (Gh. Cunescu, *Eminescu în conştiinţa lui Gala Galaction* – text care precede biografia *Mihai Eminescu*, ediţia 1987).

Niciodată însă, adăugăm noi, nu a aprofundat nici opera acestuia, nici viaţa. Pur şi simplu l-a folosit ca pe o unealtă de mare *„autoritate”*, cum bine observă editorul lui. Cuvintele elogioase? Frişca de pe tort. Italienii au cuvântul *panciafichista* (pacifist profitor); am putea inventa şi noi un termen asemănător: „**biografist**”.

Din răspunsul dat de Galaction în *Cronica* rezultă că Leon Onicescu a fost foarte insistent, bombardându-l cu scrisori. Ce conţineau acestea şi cum de Gala Galaction, care declara melodramatic că simte că are de achitat o *„datorie intimă”* faţă *„geniul nefericitului poet”* şi care constatase cât de săracă era informaţia privind viaţa acestuia, n-a băgat în seamă un document atât de preţios? Cum de petele albe din copilăria lui Eminescu l-au atras mai mult decât perioada în care, nu-i aşa?, acesta era atacat de acea *„bestie sângeroasă şi perfidă”* zisă nebunie? Cum de şi el şi cei de la *Flacăra*, altminteri interesaţi de *„istoria ideilor şi a **dispoziţiunilor de spirit** ale unui poet de concepţii profunde”* (subl. ns.), n-au vrut să cunoască detalii despre contextul în care apăruseră *La steaua* şi *De nu-mi vii* (de celelalte poezii trimise lui Negruzzi nu ştiau) sau despre activitatea creatorului care pregătea *Kamadeva*?

Galaction se declară gata oricând să folosească însemnările primite de la Onicescu ca să scrie *„ceva despre **Eminescu la M-rea Neamţu**”*, piedica fiind, pasămite, amicul Locusteanu, căci *„Ar vrea să le utilizeze el”*. Lucrurile sunt prea cusute cu aţă albă pentru a fi luate în serios. Locusteanu a murit la scurt timp, aşa că, de-ar fi fost sincer în răspunsul din *Cronica*, după aceea, Galaction putea să preia în linişte datele din manuscrisul lui Onicescu. Sau măcar în a doua ediţie a monografiei, apărută în 1924 cu titlul *Viaţa lui Mihai Eminescu*, putea aduce vorba fie şi numai de simpla existenţă a unor martori oculari identificaţi, rezumând întreg conţinutul însemnărilor lui Onicescu într-o frază, două (cum a procedat A. Z. N. Pop în 1962). N-a făcut-o, deşi, spre exemplu, la 15 iunie 1924, acelaşi Galaction se arată dispus a-i fi recunoscător unui fost *„conşcolar”* al lui Eminescu *„dacă s-ar hotărâ să adune, în câteva pagini de caiet, şi să ne dăruiască amintirile sale”* despre Eminescu (*Adevărul literar şi artistic*). De ce n-o fi reacţionat la fel şi în cazul lui Onicescu? Din nou ajungem la suspiciunea legitimă că textul trimis de Onicescu revistei *Flacăra* cuprindea amintiri care stricau scenariul lui Galaction, Zosin şi alţii ca ei, deja bătut în cuie.

Ce conţineau notele lui Onicescu, de-au speriat critica şi pe unii ziarişti? În orice caz, nu varianta A. Z. N. Pop, care respectă atât de cuminte „linia” încât putem spune chiar că e prea limpede că textul a fost elaborat cu scopul de a o întări.

De la un moment dat, Călinescu a început să ciugulească şi el informaţii din manuscrisul lui Onicescu (versiunea A. Z. N. Pop). Când îl introducem în ecuaţie şi pe *„divin”*, apar ciudăţenii noi, dar lucrurile prind să se mai lumineze.

În ediţia întâi a *Vieţii lui Mihai Eminescu*, Călinescu nu a preluat nici o informaţie din **manuscrisul Onicescu**. Concret, iată principalul pasaj introdus de *„divin”* după 1932, marcat cu litere italice:

„...se însenină ca prin farmec şi scrisorile sale sunt o dovadă de aceasta. *Când poetul se desmetici, ar fi fugit într-un sat din apropiere, în hainele spitalului. Fusese adus la mânăstire într-o completă lipsă, într-o «mizerie de nedescris». Burlă îi dăduse un palton lung până peste genunchi. Casierul, spre a distra pe poet, îl puse să copieze nişte tabele de nutriment şi Emi-nescu mărturisi disperat că a greşit, amestecând ma-zărea cu fasolea.* Ca şi când nici un văl nu ar fi trecut asupra minţii sale...”

Surprinzător, *„divinul”* nu a adăugat sursa la bogata bibliografie a lucrării sale. La fel, atrage atenţia faptul că varianta Z. N. Pop a textului a apărut doar după moartea lui Călinescu. Până atunci singurele citate pe care şi le-a îngăduit

Augustin Z. N. Pop însumau 10 cuvinte, prezentate în următoarea ordine: *„Casieri-Administrator”*, *„se înseninǎ ca prin farmec”* şi *„mizerie de nedescris”* (*Contribuţii...*, 1962). Nici o literă în plus! Din cauza acestor cuvinte însă, mult timp l-am crezut pe A. Z. N. Pop a fi primul istoric literar care a invocat numele lui Onicescu, prezentând vag şi conţinutul *„memoriului”* lui. Adevărul este altul.

În 1958, la rubrica *Cronica optimistului*, sub titlul *Eminesciene*, Călinescu scrie şi următoarele rânduri (*Contemporanul*, nr. 3 din 24 ianuarie):

„Mi s-a comunicat un ms. semnat Leon Onicescu, din sept. 1890, cu titlul ***Eminescu la Mănăstirea Neamţu****. Subscriitorul declară a fi fost în toamna 1886 «Casieri Administrator ospiciului de alienaţi». Folosesc din el ceea ce mi se pare util.”*

Cu câteva excepţii, ceea ce urmează nu sunt pasaje din textul lui Onicescu, ci parafrazări pe care Călinescu le dicta cititorului român. S-ar părea că *„divinul”* chiar era convins că fiecare va lua repede *Viaţa lui Mihai Eminescu*, operând în text modificările anunţate de el atât de sentenţios, imaginându-şi, probabil, că tot românul are opera lui sub pernă, cu un pix de busuioc alături. Dar iată textul:

„La p. 404: «...poetul fu predat de un gardist din Iaşi în ziua de 9 noembrie 1886, Ospiciului de alienaţi de lângă Mânăstirea Neamţului. I. Caragiani se grăbi să ceară înlocuirea lui din postul de subbibliotecar (19 noiembrie)». «Aci petrecu Eminescu vreo cinci luni îngrijit însă cu mai multă băgare de seamă, medic fiind un dr. Ursulescu. Leon Onicescu casier-administrator, în lipsa căruia intrase, îl găsi în haine ospitaliceşti şi cu bonetă pe cap într-o cameră cu încă unsprezece alienaţi, unii furibunzi, şi fără nici o excepţie de tratament. Poetul era totuşi mulţumit şi vesel, nedându-şi socoteală unde se află. În primele luni de iarnă...» P. 405: «Din ianuarie se înseninǎ ca prin farmec şi scrisorile sale sunt o dovadă de aceasta»” (urmează pasajul citat de noi mai sus).

Aşadar, de o jumătate de secol, istoricii literari cunosc şi folosesc textul unui manuscris despre care prea puţini au aflat că i *„s-a comunicat”* lui Călinescu pe căi ferite ochiului public, majoritatea ştiind doar că a fost publicat de A. Z. N. Pop. Formularea lui Călinescu este de-a dreptul aiuritoare şi nu are nici o justificare. Nimeni nu poate pretinde că aici ar fi fost intervenţia ocultă a Partidului unic. Şi-atunci, de către cine i *„s-a comunicat”* acel manuscris şi, mai ales, **unde este acesta acum**?

Poate pentru că ştia mai bine decât noi care e adevărul, titlul următoarei cronici din *Contemporanul* (publicaţie din al cărui comitet director

Călinescu făcea parte din aprilie 1957) este: *„Despre biografie"*. Citām chiar de la început:

„Foarte mulţi socotesc că pentru a scrie biografia unui scriitor este trebuinţă de cât mai multe documente şi că o biografie se vulnerează dacă, după apariţia ei, într-un timp dat, ies la iveală noi hârtii: corespondenţă, acte publice sau alte asemenea. Sunt persoane suferind de o adevărată anxietate când află că în vreun fond a intrat o piesă informativă nouă şi se tem chiar să încheie cartea. Personal, am uzat atât de mult de documentaţie, uneori punând chiar voluptate în a descoperi imposibilul, şi nu fără succes, împingând şi pe alţii din apropierea mea la astfel de desfrâuri, încât nu pot să declar în chip simplist că cercetarea exhaustivă este de osândit. Ba chiar îmi displace informaţia repezită şi un demon interior mă împinge să tulbur pe alţii cu alte amănunte pe care le dibui, maliţios, când totul părea încheiat. Când nu mai găsesc o hârtie, mă duc la locul de naştere, să zicem, al scriitorului, îl descriu ca-ntr-un roman, şi iată un document nou, la care arhivistul nu se gândea. Totuşi, îmi exprim adesea scepticismul asupra arhivisticei excesive, ocolind voluntar unele mărunţişuri, şi prietenii mei se miră de această contradicţie paradoxală."

În ceea ce priveşte exactitatea biografiilor sesizăm apropierea opiniilor lui Călinescu şi a celor de la *Flacăra* anului 1914 (reamintim părerea revistei: *„Oarecare exagerări de preciziune şi de detalii ale savanţilor «istorişti» intră deadreptul în categoria acestor inutile indiscreţiuni"*).

În anumite privinţe, subscriem la spusele lui Călinescu. Acele *„noi hârtii"* de care ne îndeamnă să nu ne speriem pot fi într-adevăr irelevante şi, în consecinţă, tratate ca atare. Dar oricât de nesemnificative ar fi, ele au prioritate în faţa unor zvonuri aberante, precum acela că în copilărie Eminescu ar fi decapitat un cârd de gâşte. Cine se încumetă (precum Călinescu) să menţioneze toate tâmpeniile debitate de unul şi de altul, are obligaţia să contabilizeze şi fiecare *„hârtie"* existentă. Tentativa de a prezenta integral informaţiile despre viaţa cuiva răpeşte libertatea (oricum foarte limitată) de a compensa petele albe cu descrieri *„ca-ntr-un roman"*, vehiculând imagini din stocul personal, căci una e să fie ceva frumos, alta e să fie (şi) adevărat.

De asemenea, nu credem că se poate face abstracţie de nici o *„hârtie"* de soiul *„corespondenţă, acte publice sau alte asemenea"* nou descoperită, dacă aceasta contrazice cu temei ceea ce au apucat unii să spună sau ceea ce este *„publicamente sciut"*, ca să folosim termeni din epocă.

Nu ştim precis ce a vrut *„divinul"* să spună prin **arhivistică excesivă**, dar socotim că tocmai **slaba documentare şi excesiva implicare a romancierului** (deci, inversarea raporturilor fireşti în elaborarea unei monografii veridice) au

produs trista lui monografie. Degeaba „sună” aceasta bine, dacă nu recuperează adevărata imagine a celui căruia îi este dedicată, producând o proiecţie mult prea personală şi, uneori, de-a dreptul iresponsabilă. În recuperarea trecutului, forma literar-artistică poate fi binevenită, însă niciodată prioritară. Istoria nu-i beletristică, iar biografiile marilor personalităţi umane trebuie să rămână puncte de reper în istorie, nu obiect de divertisment al unor guralivi care în exces de metafore nu ştiu cum să le cheltuie.

Un lucru este cert: **arhivistica** (excesivă sau nu, dar obligatoriu autentică) este singura în măsură să stopeze campaniile injuste împotriva sau în favoarea cuiva. S-a temut Călinescu de lumina rece a informaţiei din documente? De aici şi transformarea lui în sită exclusivă pentru documentele mai vechi şi mai noi?

Astfel de opinii privind *arhivistica* au fost exprimate la o săptămână după ce Călinescu tocmai invocase pretinsa existenţă a manuscrisului lui Onicescu Era, repetăm, anul 1958. *„Divinul”* nu a mai revenit asupra misteriosului document ce-i fusese *„comunicat”* de nu se ştie cine şi care se găsea nu se ştie unde (cu excepţia lui Z. N. Pop, starea se perpetuează şi astăzi), lăsând lumea să creadă ce-o vrea. Dată fiind imposibilitatea celorlalţi de a vedea şi ei pretinsul manuscris, nimeni nu putea fi acuzat dacă s-ar fi întrebat: şi dacă totuşi tovarăşul deputat de la Academie minte? Câţi au însă îndrăzneala de a se purta firesc? De exemplu, conform notelor de la sfârşitul lui *Hyperion. I* (1973), G. Munteanu preia câteva informaţii din manuscrisul acesta plin de mistere, dar o face indirect, indicând drept sursă lucrarea lui A. Z. N. Pop. Medicul I. Nica (*Mihai Eminescu. Structura psiho-somatică*, 1972) se află în situaţie identică, de cuminte copiator, care, la simplă apăsare pe buton, funcţionează chiar şi dacă nu-i aşezi nimic pe ecran. Asemenea specialişti sunt vehiculul ideal al insinuării şi al neadevărului.

În 24 ianuarie 1958, când Călinescu a anunţat că ar exista *„un ms. semnat Leon Onicescu, din sept. 1890, cu titlul* ***Eminescu la Mănăstirea Neamţu****”*, un nou Cui al lui Pepelea a fost bătut şi de-atunci mulţi istorici literari şi-au legat de el sforile pe care-şi întind frazele.

Patru ani după aceea, Editura Academiei Republicii Populare Române avea să publice lucrarea lui A. Z. N. Pop, *Contribuţii documentare la biografia lui Mihai Eminescu* (1962). În clipa lansării acestei cărţi, lucrurile au părut a fi limpezite pe neaşteptate, căci autorul prezintă în premieră o altă piesă interesantă:

> *„Un document nou* ***confirmă*** *amintirile lui Onicescu”* (subl. ns).

În mod normal, din acest moment, eventualele suspiciuni care ar fi planat asupra lui Călinescu trebuiau să dispară. Este însă o problemă: **nici acest document, care *„confirmă amintirile lui Onicescu”* nu poate fi văzut**. Când indică locul în care s-ar găsi respectivul *„document nou”*, A. Z. N. Pop parcă transmite în direct un reportaj de pe Lună: *„În colecţie particulară, de unde-l transcriu”*. Altfel spus, cele două documente (apărute nu se ştie când, de unde şi în ce context) s-ar *confirma* reciproc, singurul neajuns fiind acela că nici unul dintre ele nu există!

Manuscrisul atribuit lui Onicescu şi aşa-numitul *„document nou”* (este vorba de textul semnat Gh. Bojeicu, pe care îl vom prezenta îndată) sunt siamezi. Prin botezul documentar săvârşit de Călinescu (cu ştiinţa lui A. Z. N. Pop, bănuim), lucrurile iau o turnură nouă, neaşteptată. Brusc, devine mai puţin propriu să vorbim de **varianta A. Z. N. Pop** a însemnărilor lui Onicescu (cum am făcut-o până acum), mai plauzibilă părând a fi **varianta Călinescu**, dar nefiind exclus ca lucrurile să fie şi mai complicate.

În versiunea consacrată, textul lui Onicescu vine mănuşă celor care susţin teoria lui Gala Galaction, Călinescu sau Augustin Z. N. Pop. Dar la fel de bine i-a servit şi pe G. Munteanu ori I. Nica. Starea de lucruri ne aminteşte de *Logica* lui Kant, unde acesta scrie referitor la *„prejudecata faţă de autoritatea persoanei”*:

*„Cînd ne clădim cunoaşterea, referitoare la obiecte, care se bazează pe experienţă şi mărturie, apelând la autoritatea altor persoane, nu ne facem vinovaţi prin aceasta de nici o prejudecată. În aceste cazuri, autoritatea personală trebuie să constituie într-adevăr fundamentul judecăţilor noastre, căci nu putem experimenta şi nici cuprinde chiar totul cu propriul nostru intelect. – Dacă facem însă din autoritatea altora motivele asentimentului nostru în scopul cunoaşterii raţionale, atunci admitem aceste cunoştinţe din simplă prejudecată. Căci adevărurile raţionale sunt valabile anonim; aici nu ne întrebăm: **cine** a spus aceasta, ci ne întrebăm **ce anume a spus**? (...) La aceasta se adaugă faptul că autoritatea persoanei serveşte indirect şi spre a ne măguli vanitatea. Aşa cum supuşii unui despot puternic sunt mândri de faptul că acesta îi tratează pe toţi în **mod egal**, astfel încât persoana cea mai neînsemnată se poate crede egală cu persoana cea mai distinsă, căci ambele, faţă de puterea nemărginită a suveranului, nu valorează nimic, tot atât de egali se socotesc şi admiratorii unui mare om, căci avantajele pe care ei inşişi ar putea să le aibă unul asupra celuilalt sunt apreciate ca nesemnificative faţă de meritele marelui om. – Din această cauză, marii oameni proslăviţi nu oferă altceva decât motivul înclinaţiei pentru prejudecata autorităţii persoanei.”*

De ce a fost ţinută ascunsă mărturia lui Onicescu? Din moment ce era socotit element *„suplimentar şi esenţial peste ceea ce se cunoaşte asupra*

pacienţii lui Eminescu între 1886-1887" (A. Z. N. Pop), nu era firesc să vadă lumina tiparului îndată ce a fost recuperată din – zice acelaşi – *„arhiva lui N. Locusteanu"*? De ce nu s-a întâmplat aşa? Pentru că autentica mărturie a lui Onicescu contrazicea teoriile existente privind internarea lui Eminescu la Neamţ, iar varianta Călinescu/Z. N. Pop încă nu fusese concepută, ea apărând mult mai târziu, după 1932 (foarte probabil, în 1958)? Un prim argument în acest sens stă însuşi faptul că *„divinul"*, deşi avea pe mână un Institut al Academiei şi o publicaţie profilate chiar prin titulatură pe *„istorie şi teorie literară"*, nu a tipărit el însuşi manuscrisul ce-i fusese *„comunicat"* (de facsimil ce să mai vorbim?).

Scopul acestor documente nevăzute, dar cu sârg folosite? Confecţionarea unor „probe materiale" privind pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de la Neamţ. Nu ştim dacă şi în ce măsură a fost implicat şi Călinescu, dar e clar că *„divinul"* fie a fost păcălit de plăsmuitor (deşi atari tentative erau extrem de riscante în anul 1958), fie s-a complăcut, prefăcându-se că nu vede cum este dus de nas, fie... mult mai rău.

Faptul că în *„Bibliografie eminesciană: viaţa"* Călinescu nu indică explicit existenţa *„memoriului"* lui Leon Onicescu are o unică explicaţie rezonabilă: ştia bine că dacă-l trece trebuie să indice şi sursa. (În Bibliografia monografiei, la poziţia 247 citim: *„G. Călinescu, **Eminesciene**, în **Contemporanul**, nr. 3 din 24 ianuarie 1958"*, dar asta rămâne o acoperire pur formală, întrucât prea puţini ştiu că în acel articol Călinescu îl invocă şi pe Leon Onicescu. În plus, aceasta nu rezolvă problema sursei: **unde este documentul în sine?**) Cum se cunoaşte, tema de cercetare privind **viaţa lui Eminescu** a fost decenii bune monopol călinescian (îndeosebi, după pirueta de la 23 august 1944). Şi asta cu acordul tacit al Academiei Române, care, vom vedea, nu a reacţionat nici atunci când ilustrul ei premiat a publicat falsa fotografie a lui Eminescu, deşi îi fuseseră aduse *„argumente peremptorii ale neautenticităţii ei"*, ba nici când aceeaşi falsă fotografie a fost *„reluată de editori şi în ediţiile postume criticului"*. Să mai fi avut Călinescu şi alte încăpăţânări de acest soi, de prea ambiţios Goe al literaturii române? Ne este cu atât mai greu să ne pronunţăm, cu cât nici cu A. Z. N. Pop nu ne e ruşine, falsuri de-ale lui fiind prezentate chiar în paginile acestei anchete jurnalistice. S-au potrivit cei doi, ca sacul şi peticul? A căzut măgăreaţa pe A. Z. N. Pop, pentru că el a fost cel care a publicat *„memoriul"* lui Onicescu, în 1983 (vezi *Întregiri documentare la biografia lui Eminescu*)?

Dar Galaction?

Din *Scriitori români* (1978) aflăm – între altele – că Gala Galaction era *„Fiul arendaşului Nicolae Pişculescu şi al Chiriachiei”*, că a urmat *„şcoala elementară în satul natal* (Dideşti, Teleorman – n. ns.) *şi la Roşiorii de Vede”*, iar liceul în Bucureşti, că a devenit *„doctor în Teologie la Cernăuţi (1909)”* şi că *„se preoţeşte în 1922"*. Mai aflăm că acest *„Prof. de teologie (1926)”* a fost şi un *„militant democrat şi antifascist”*, care *„după Eliberare activează susţinut în pag. presei progresiste”*. Şi se pare că a acţionat convingător: *„Deputat în Marea Adunare Naţională (1946), Vicepreşedinte al S[ocietatea] S[criitorilor] R[omâni] (1946); membru al Acad. (*[24 mai] *1947). Ordinul muncii, clasa I (1954).”* MDE ne informează că ar fi primit *„Premiul naţional”* (1935), nu se ştie nici de cine acordat, nici pentru ce şi neconfirmat de alte izvoare, iar de la Gh. Cunescu aflăm că *„G. Ibrăileanu l-a de-clarat, de la primele titluri, «scriitorul român cel mai însemnat care o apărut în regat de la Sodoveanu în-coace»”*. Gusturi şi gusturi.

A avut teologul Gala Galaction şi un crez socio-politic? Dacă „crez” e prea mult spus, o „simpatie” se pare că a existat. În *Dicţionar enciclopedic român* (1964), unde i se acordă neaşteptat de mult spaţiu tipografic, fraza de încheiere sună aşa:

*„După Eliberare, **G**[alaction]. a sprijinit prin scris şi prin activitatea sa obştească opera de construire a socialismului”*.

Din acest punct de vedere (şi poate nu numai), a fost apropiat de „divin”, care scrie cu mâna lui într-o foarte scurtă *„Autobiografie”* că a *„combătut direcţia pro-germană şi legionarismul, fiind citat de M. Roller în **Istoria României**”*, a *„militat neîntrerupt în presă la gazete şi reviste supravegheate de Partidul Comunist”*, în încheiere menţionând efectul: *„Dealtfel sunt de la crearea Adunării Naţionale deputat, precum şi din decembrie 1950 deputat al Sfatului Regional Galaţi”* (16 iunie 1951).

Nu acuzăm şi nici nu ironizăm. Libertatea de opţiune a fiecăruia trebuie respectată (cât timp nu se demonstrează că exercitarea ei dăunează altora). Nu înţelegem de ce unii caută să ascundă aceste realităţi. Dacă Galaction sau Călinescu s-ar fi ruşinat de ele, de ce au acţionat precum se ştie? Iar dacă lor nu le-a fost ruşine, cum de îndrăznesc alţii să-i prezinte aşa cum le-ar conveni dumnealor **astăzi**, căci ieri au tăcut mâlc? A critica drept *„nepotrivite”* editările unor astfel de **realităţi istorice indubitabile**, constituie nu doar o sfidare a adevărului, ci şi o neruşinată tentativă de prostire în faţă a întregii societăţi româneşti.

De unde lipsa de nuanţe? De unde consensul în lumea literaţilor, de obicei destul de dezbinată? Răspunsul pare să-l dea tot Călinescu, care, fără pistol la tâmplă şi ştiind că nu mai avea prea mult de trăit a scris rânduri precum următoarele:

„În august 1944 nu eram voios, eram totusi încrezător. Cu câţiva ani în urmă, când ţărâna patriei noastre fusese cotropită, mă hotărâsem să lepăd ***nepăsarea detestabilă la unii scriitori*** *de atunci pentru* ***res publica*** *şi să lupt din toate puterile mele, cu condeiul, prin viu grai şi chiar cu fapta spre a ajuta pe patrioţi să ferească patria noastră de nenorociri şi să aducă o rânduială nouă. Am «trădat», cum se zicea pe atunci, impasibilitatea artei, adică nepăsarea ei olimpică de cele temporale, dar azi* ***sunt mândru de această trădare****, cu care am fost consecvent şi care socotesc că în loc să dăuneze operei artistice a dat, la cei care au făcut acest lucru, mai multă viaţă. Nu eram singur. În jurul meu s-au strâns îndată o ceată de tineri care,* ***toţi, au devenit combatanţi ai ideii democratice şi azi sunt nume notorii în echipa de lucru a frontului socialist****”* – subl. ns.; (*Douăzeci de ani, Revista de istorie şi teorie literară*, nr. 3-4, din anul 1964).

Aici, în ultimele cuvinte subliniate, să stea explicaţia vehemenţei cu care – prin tăcere – Călinescu este „periat” de propriile convingeri, „dezinfectat” ideologic cu de-a sila, pentru a fi apoi tras la ţiplă şi expus în muzeu? Acum ne interesează mai puţin care erau acele *„nume notorii în echipa de lucru a frontului socialist”*. Ajunge să citim presa de după 1989 spre a înţelege de ce apropierea lui Călinescu de fosta putere politică îi albeşte pe unii.

Problema nu este atât una personală, a fiecăruia în parte.

Dacă panoramăm evoluţia cercetărilor asupra fenomenului Eminescu, constatăm că – întâmplător sau nu – principalii artizani au, într-un fel sau altul, un „ceva” care-i uneşte: Academia Română.

Am invocat mai sus un premiu primit – potrivit MDE – de Gala Galaction în 1935, precizând că alte surse nu confirmă informaţia. Aflăm în schimb că în 1915, adică în anul imediat următor apariţiei monografiei *Mihai Eminescu*, Academia a găsit de cuviinţă să îl premieze pentru *Bisericuţa din Răzoare*, volumul de nuvele cu care Gala Galaction a debutat editorial (*Dicţionar cronologic. Literatura română*). (Fără voie ne amintim că tot Academia l-a premiat şi pe Călinescu.) Strict informativ, recitim că în anul 1915, Negruzzi s-a aflat în conducerea Academiei Române: până la 30 mai 1915 a fost vicepreşedinte, iar din 28 mai acelaşi an a devenit secretar general. (Maiorescu a fost şi el vicepreşedinte al Academiei, în perioada 1880-1884 şi din primăvara lui 1886 până în cea a anului următor.) De asemenea, tot strict informativ, amintim că prima lucrare serioasă a lui A. Z. N. Pop a apărut la

Editura Academiei, iar N. Zaharia, autorul monografiei denigratoare intitulate *Mihai Eminescu, viaţa şi opera lui* (1912) a fost custode al Bibliotecii Academiei Române. Academicieni au fost şi I. D. Caragiani şi N. Gane, personaje-cheie în sceneta lui P. Zosin, care au acceptat ca numele lor să fie folosit de acesta, spre a „demonstra" că Eminescu ar fi fost internat la Neamţ. Academician a fost şi Barbu Lăzăreanu (care, în plus, a ajuns şi director al Bibliotecii Academiei). Atunci când a intervenit atât de penibil în cazul Eminescu, neurologul Gh. Marinescu a ţinut să sublinieze sub semnătura din ziar că este şi academician. Academician era şi I. E. Torouţiu, care în cazul Eminescu a fost evident împotriva adevărului. Academician este şi N. Manolescu (recent înscăunatul preşedinte al Uniunii Scriitorilor), care, ca şi Călinescu, „orientează" o revistă **de cultură** (instrument ideal pentru cine ar dori să limpezească incertitudinile), dar care, când e vorba de viaţa lui Eminescu, în loc să ne zdrobească cu probe materiale, ne face să zâmbim şi când tace imperial, şi când combate cu simpatica vehemenţă a necunoscătorului tenace (afirmaţiile sale sunt pe hârtie, dar se plimbă vioaie şi pe Net). Întreg Institutul condus de Călinescu a fost înfiinţat de Academie (pentru *„divin"*, zic mulţi dintre cei bine informaţi şi avem temeiuri să îi credem – cu un mic amendament, care nu-şi are aici locul). Volumul XVII al ediţiei *Mihai Eminescu. OPERE* a apărut sub coordonarea directorului Bibliotecii Academiei Române şi academicianului *„de onoare"*, Gabriel Ştrempel. Mai nou, Eugen Simion, preşedintele Academiei se prezintă şi dânsul drept coordonator, dar al costisitoarei ediţii *Manuscrisele Mihai Eminescu*. Îndeosebi după „înghiţirea" ediţiei lui Perpessicius, s-a instaurat un – să-i zicem – **monopol academic** asupra lui Eminescu. Un monopol exercitat prin diverse persoane, alese ori doar susţinute de Academie pe criterii de ea cunoscute. Nu insinuăm nimic, punctând, pur şi simplu, nişte coincidenţe care, cine ştie?, ne-ar putea ajuta cu altă ocazie.

Să revenim la Onicescul nostru. Ce să se fi întâmplat, totuşi, în 1914-1915 şi de ce? Oare Leon Onicescu avusese ocazia să îl întâlnească pe Eminescu, pe când acesta era găzduit la Mănăstirea Neamţului? Citise peste vreo trei decenii biografia scrisă de Galaction şi, văzând că acesta spune cu totul altceva decât văzuse el cu ochii lui la Neamţ, adresase Editurii (sau revistei) *Flacăra* un text prin care contesta internarea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstire? Cei de la *Flacăra*, prinşi între ciocan şi nicovală, să-şi fi declinat orice răspundere şi, scuturându-se de Galaction (care nici nu mai colabora la ei), să-l fi îndrumat să se adreseze acestuia, la *Cronica*? N-ar fi imposibil, numai

că asta ar însemna că reacţia autenticului Onicescu s-a produs în 1915, după apariţia revistei *Cronica*. Pare mai plauzibil decât versiunea lui A. Z. N. Pop, conform căreia Locusteanu i-ar fi răspuns lui Onicescu în august 1914, iar Galaction abia în octombrie următor. Cum data răspunsului lui Galaction nu poate fi pusă la îndoială, nu ne-ar mira deloc să aflăm că într-adevăr Locusteanu i-a scris lui Onicescu (ce anume? de ce oare nu se spune?) în august, dar în august 1915, nu 1914.

Subiectul rămâne deschis.

Cam atât despre textul semnat *Leon Onicescu*. Parcurgerea lui integrală ne-a arătat că această încropire de fapte nu se aseamănă deloc cu ceea ce scrie Zosin, dar nici cu naraţiunea pusă pe hârtie de Rudolf Şuţu (textul acestuia, *Eminescu la M-rea Neamţ* poate fi citit în **Anexa 15**). Compunerea semnată Onicescu de încă nu se ştie a cui mână nu conţine exagerări cu *„escremente”* întinse pe ziduri ori cu izbiri *„de pereţi şi de balcoane”*, dar nici nu are drept personaj central pe cineva apatic. Altfel spus, este între aceste două extreme. Linia de mijloc pe care o trasează din necesitate va fi îngroşată printr-o nouă „descoperire”: povestea pusă în seama zisului Gh. Bojeicu.

Copiii din flori ai Istoriei literare

Istorici literari ne învaţă că despre plecarea lui Eminescu de la Mănăstirea Neamţului ar oferi unele detalii şi un anume Gheorghe Bojeicu. Vom prezenta textul în cauză, aşa cum apare în lucrarea lui A. Z. N. Pop (*Contribuţii…*). Privitor la sursă, am mai spus, numitul notează laconic că documentul s-ar găsi într-o *„colecţie particulară”*. Nu ne mai spune şi a cui era respectiva colecţie ori, măcar, dacă se găseşte în Ţară sau în străinătate (în vreo… bancă elveţiană, cum s-a mai întâmplat). Puţinele-i cuvinte au însă şi partea lor bună: ne asigură că responsabilitatea privind exactitatea transcrierii şi autenticitatea documentului revin exclusiv lui Augustin Z. N. Pop.

Iată textul, împreună cu fraza introductivă a istoricului:

„Un document nou confirmă amintirile lui Onicescu. Sunt comunicările scrise ale lui Gheorghe Bojeicu, fost coleg de şcoală cu Eminescu la Botoşani, avocat mai târziu şi într-o vreme director la «Spiridonie» :

«Am cunoscut pe Mihai Eminescu cam prin 1864, în <Gimnaziul> din Botoşani. Eram unsprezece elevi între cari Ioan Vrânceanu, fost preşedinte la Curtea de Apel,

Alecu Carp, neam al lui Pilat, Filotescu, Ţintă, Moira, Zota, Mureşianu, de la Dorohoi, Licu, avocat la Botoşani şi Argenti, inginer la Botoşani, aceşti doi din urmă cari singuri trăiesc astăzi.

Era cuminte, liniştit, retras, puţin cam misantrop şi se înfuria când nu i se dădea pace. La o grevă nu a voit să la parte.

Nu l-am mai văzut până în 1875 la Iaşi. Locuia în casele foastei M-me Alexandru din Strada Lăpuşneanu (foaste Lepădatu, actuale Pollak). Mă duceam adeseori la Mihai Vasiliu, care locuia alături.

La 1887, l-am regăsit prin Martie, în Mânăstirea Neamţ, unde fusese internat încă din Noembrie 1886, cum îmi spunea el singur. Intendent era o rudă a mea Leon Onicescu, acum pensionar la Vaslui, şi care l-a tratat foarte bine. Se plângea că a fost internat ca nebun, protestând că n-a fost nebun. Doctor era, titular, Dr. Ursulescu, care însă venia odată sau de două ori pe săptămână. În stabiliment funcţiona ca un fel de medic, în permanenţă, Balomir. Cât am stat eu, în casă chiar la Onicescu, unde Eminescu lua masa regulat, am avut impresia că era perfect sănătos. Doctorul spitalului declarase şi el că poate să părăsească oricând asilul – însă nu avea mijloace cu ce să plece. În April, în septămâna luminată, Joi, am tocmit o trăsură şi am plecat cu dânsul şi am venit până la Paşcani cu gând de a veni cu dânsul în Iaşi. În drum, de la Mânăstire la Târgu-Neamţului, mi-a arătat locul în care pierduse geamantanul, la venirea sa, întovărăşit de un sergent.

La Paşcani s-a întâlnit cu Ioan Creangă şi Miron Pompiliu, cari veniau de la un Congres didactic de la Brăila. Toţi trei stăruiam de dânsul să vină la laşi şi să nu se ducă la Botoşani, unde are să dea peste Scipione Bădescu, cu care are să se apuce iar de chefuri. Eminescu mi-a spus că se duce la Botoşani ca să vadă pe sora sa Doamna Aglae Drogli şi că pe urmă se întoarce imediat la Iaşi. Ne-am despărţit cu această promisiune din partea lui, însă de atunci eu nu l-am mai văzut.

Tot timpul cât am stat cu dânsul la Neamţ, vre-o zece zile, ne duceam aproape în fiecare zi în pădurea din apropiere, tolonindu-ne pe iarbă şi Eminescu cânta cântece eroice şi de jele, cu voace foarte frumoasă, aşa că găsiam o adevărată distracţie în societatea lui. Tot de-acolo, mai înainte, a dat poezia «Vezi rândunelele se duc» intendentului Onicescu, după cum mi-a spus acesta, ca să o trimeată la «Convorbiri literare». Credinţa mea şi a lui Onicescu era că această poezie îi fusese inspirată de o doamnă a unui farmacist din localitate, Doamna Czenkli.

Luni, 16 iunie 1919.”

Aceste rânduri nu au apărut niciodată în facsimil (şi, foarte posibil, nici nu o să le vedem vreodată) şi nici nu avem ştiinţă ca documentul să fi fost contestat de biografii lui Eminescu, de istoricii sau de criticii literari. Informaţiile par neutre (ba, într-o oarecare măsură, chiar favorabile lui Eminescu, prin precizarea că acesta a contestat starea de alienare pe care i-ar fi dibuit-o procurorul şi medicii). Dar şarpele cu clopoţei nu pare natură

moartă, până când te muşcă? Naraţiunea dată publicităţii de versatul descoperitor A. Z. N. Pop are datele de bază ale oricărei întâmplări fericite: iacă Eminescu la ospiciu, sănătos şi susţinând gratuit spectacole *„în pădurea din apropiere”*, dar neavând parale de drum, şi iacă Bojeicu, trimis ca de Pronie, gata să facă o faptă bună!

Despre autor nu se ştie, practic, nimic cu certitudine (ba, potrivit lui N. V. Bălan, numele lui nici n-ar figura în documentele şcolii în care pretinde că ar fi fost coleg cu Eminescu). Putem bănui că el trebuie să fi fost de vârstă apropiată cu Leon Onicescu, cu care susţine că s-ar fi înrudit. Faptul se deduce din declaraţiile celor doi, ambii întâlnindu-l pe Eminescu pe când şi ei şi el erau elevi în Botoşani. (L. Onicescu: *„Eu îl cunoşteam [pe Eminescu] din copilărie de la Botoşani. El nu mă cunoştea”*. Gh. Bojeicu: *„Am cunoscut pe Mihai Eminescu cam prin 1864, în «Gimnaziul» din Botoşani. Eram unsprezece elevi...”*). Oare Leon şi Gheorghe, s-or mai fi văzut vreodată (de, ca neamurile) după 10 aprilie 1887? Un lucru este sigur: pentru ca Bojeicu să ştie că Onicescu devenise pensionar şi că locuia în Vaslui, nu era musai să fie rudă cu el, informaţia fiind la îndemâna celor cărora acesta din urmă afirmă că le-a trimis *„memoriul”*, adică a acelui grup din care au făcut parte şi Galaction, Călinescu şi A. Z. N. Pop. Asta ca să nu mai spunem că nu e obligatoriu să fie reală.

Oricât de superficial ai citi textul şi oricât credit ai acorda celor care ţi-au pus la dispoziţie acest *„document nou”* despre Eminescu, îţi sar în ochi nişte ciudăţenii, să le zicem. Presupunând că documentul există şi că a fost scris de cine se pretinde, publicarea şi conţinutul lui iscă mai multe nedumeriri şi ne obligă să facem o serie de observaţii şi precizări.

1) De unde se ştie cu precizie cine e autorul, dacă acesta nici nu se prezintă, nici nu semnează?

2) Ce vor să fie, în fond, aceste rânduri atribuite acestui Bojeicu? Scrisoare, mărturie smulsă la Poliţie, memoriu, poem în proză? În *Contribuţii…*, la *Indice*, A. Z. N. Pop le prezintă drept: *„Scrisoarea-memoriu a lui Gheorghe Bojeicu cu comunicări despre viaţa lui Mihai Eminescu la ospiciul de la Mânăstirea Neamţului”*. Aşadar, *scrisoare-memoriu*! Din ce reiese că ar fi aşa ceva? Cui i-a fost adresat acest document, ce context aparte l-a împins pe autor să-l redacteze în 1919, la 32 de ani de la consumarea faptelor, şi, nu în ultimul rând, ce spera să obţină prin aşa-zisa *„scrisoare-memoriu”*? Unde a stat pitită această hârtie alte decenii, astfel încât, în 1962, adică, după alţi 43 de ani (în total, 75 de ani după evenimentele relatate), acest

Columb al literaturii române, zis şi A. Z. N. Pop să o publice ca pe un *„document nou”*, aflat în neprecizata *„colecţie particulară”*?

Întrebări fără răspuns. Şi de-ar fi singurele!

3) Autorul nu spune nici un cuvânt despre vântul care-l împinsese spre balamuc, acesta fiind, totuşi, un loc în care nu se prea înghesuie cei care vor să se recreeze. Că o fi existat, cândva, un avocat cu numele Gh. Bojeicu, rudă cu L. Onicescu? Dumnezeu să-l odihească! Că o fi ajuns dumnealui *„într-o vreme director la «Spiridonie»”*? Cinste lui! Nici una, nici alta dintre aceste două posibile realităţi nu demonstrează că numitul s-ar fi întâlnit cu Eminescu în ospiciu şi că au petrecut împreună o oră, o zi sau zece. Ancheta noastră jurnalistică ne-a convins de câteva lucruri neaşteptate, între care şi acela că, în cazul Eminescu, **folosirea numelor defuncţilor pentru a lansa informaţii ireale este o practică**. De asemenea, am dovedit că anumite documente (unele, redactate de bărbaţi iluştri) conţin neadevăruri bine ticluite înainte de a fi puse pe hârtie. De aceea, real să fi fost Bojeicu şi cu mâna lui să fi scris textul în discuţie, în circumstanţele ştiute, oricum l-am trata cu prudenţă.

4) Bojeicu susţine că ar fi fost găzduit de Onicescu (*„Cât am stat eu,* ***în casă chiar la Onicescu****”*). Posibil şi-aceasta, numai că Onicescu nu numai că nu-i pomeneşte numele, dar precizează că, la plecare, persoana care *„l-a luat cu el”* pe Eminescu *„până la Paşcani”*, a plecat *„din Monastire”* (de unde deducem că fusese cazată în arhondaric sau într-o chilie închiriată) şi, în plus, se chema Buzescu, nu Bojeicu.

Strict informativ, conform unor documente oficiale din acel timp, *„stabilimentul băilor de la ospiciul alienaţilor din m[ănăsti]rea Neamţ din punct de vedere al întreţinerilor lasă mult de dorit, cantitatea alimentelor bolnavilor din acel ospiciu se pare insuficientă”* (vezi raportul către Direcţia sanitară a Ministerului de Interne, datat 19 iulie 1886, publicat de Gh. Ungureanu – *Eminescu în documente de familie*). Cum în vara anului 1891 Vlahuţă găseşte un ospiciu căruia curăţenia şi ordinea îi răpeau orice *„aspect de casă de nebuni”*, deducem că neajunsurile semnalate se remediaseră.

5) Câtă determinare îţi trebuie ca să te prefaci a nu observa că în relatările zisului Bojeicu, afară de ştirea că Eminescu se socotea internat fără motiv, nu găseşti nici cea mai măruntă informaţie despre tema vreunei conversaţii pe care cei doi ar fi avut-o, în cursul celor zece zile petrecute împreună? (Contabiliceşte vorbind, dintr-un total de 473 de cuvinte, câte conţine textul, cu dată cu tot, numai 246 se referă la fapte petrecute în ospiciul nemţean, în prezenţa autorului.)

În schimb, surpriză, Bojeicu susţine că s-ar fi băgat în vorbă şi ar fi dat sfaturi bătrâneşti taman la Paşcani, unde, dacă Eminescu s-ar fi întâlnit cu Creangă şi M. Pompiliu, el trebuia să fie mai mult element decorativ.

6) Şederea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului a avut doar doi martori oculari, care ar fi pus pe hârtie amintiri legate de acest moment: Bojeicu şi ruda lui Onicescu. Nici unul, nici celălalt nu se referă la formalităţile de externare, impuse prin Decretul 1012/1867, care stipulează:

„Îndată ce un smintit 'şi-a redobândit sănătatea şi medicul primar îl declară că este în stare a eşi din ospiciu, se liberează prin ordinul său fără nici o amânare, ***dându-i-se la mână un bilet de liberare din ospiciu, fără arătarea diagnosei boalei de care a suferit***" (articolul 13).

Oare medicul primar trebuia să completeze chiar degeaba acel *„bilet de liberare din ospiciu"* sau din cauză că, în lipsa acestui act, o persoană abia ieşită din balamuc risca să fie adusă înapoi de către cei care o internaseră?

Nici Bojeicu, nici Onicescu nu precizează ce diagnostic i-a fost pus lui Eminescu şi/sau în ce a constat tratamentul. Să facem apel la secretul profesional? Am fi acceptat o asemenea explicaţie, în cazul în care textele celor doi ar fi fost redactate curând după moartea lui Eminescu. N-a fost cazul, atunci când s-au aşternut şi ei pe scris acesta având puse în seamă nu unul, ci un snop de diagnostice aberante. De aceea, dacă Eminescu ar fi fost la ospiciu şi dacă ei ar fi fost cine pretind că sunt, cunoaşterea acestor detalii ar fi făcut chiar necesară limpezirea lucrurilor, punându-i la punct pe cei de teapa lui Zosin sau Şunda. Or, pe cât se vede, nu fac decât să-i susţină implicit.

Bojeicu susţine că medicul a declarat că Eminescu *„poate să părăsească oricând asilul"*. Cui a declarat? Lui Bojeicu? Vorba-i vorbă, înscrisu-i înscris, iar medicul nu elibera pacienţii prin ordin verbal.

7) Se mai susţine în această epistolă care ne-a păcălit destul timp că Bojeicu şi Eminescu ar fi dat concerte-n luncă, mergând *„aproape în fiecare zi în pădurea din apropiere,* ***tolănindu-ne pe iarbă****..."* (subl. ns.). Reamintim că faptele se petreceau în prima decadă a lui aprilie, într-o zonă răcoroasă. Dacă am crede că numitul Bojeicu a existat, ne-am spune că ar fi posibil ca el într-adevăr să se fi tolănit în acele zile reci de cap de primăvară în iarba din pădure şi să fi răcit. Nefiind cazul, nu putem decât să ne gândim că autorul scrisorii se credea prea bine protejat, pentru a se mai osteni să mintă credibil.

8) Eminescu ar fi continuat să rămână în balamuc, doar pentru că *„nu avea mijloace cu ce să plece"*. Cu alte cuvinte, să credem că tocmai lui,

obişnuit să bată drumurile, calea către libertate i-ar fi fost barată cu succes de un drum pe care, pe jos să fi mers, îl putea parcurge în nici două zile? Dacă ar fi să-l credem pe R. Şuţu, care afirmă că Eminescu se trezea pe la 5 dimineaţa, după care începea o plimbare prin cerdac, care *„ţinea neîntrerupt vre-o 5 ceasuri, fără nici o clipă de odihnă, fără nici un popas în mersu-i nervos”*, ar trebui să admitem şi că, numai în intervalul dintre clipa deşteptării şi dejun, el parcurgea zilnic vreo 25 de kilometri (se ştie că, atunci când merge cu pas normal, un om parcurge aproximativ 5 kilometri într-o oră).

9) Bojeicu declară şi că l-ar fi acompaniat pe Eminescu *„până la Paşcani cu gând de a veni cu dânsul în Iaşi”*. S-a petrecut la Paşcani ceva ieşit din comun, care i-a determinat să îşi modifice traseul? Ar fi precizat Bojeicu. Să ne gândim că Eminescu îi ascunsese proaspătului „amic” destinaţia lui? De ce-ar fi făcut-o? Din prudenţă? Nu. Oricât de suspicios ar fi fost Eminescu şi oricât de bine organizaţi ar fi fost cei care i-au vrut răul, nu putem merge cu bănuiala atât de departe.

O explicaţie trebuie, totuşi, să existe.

Oare atunci când a părăsit Mănăstirea Neamţului, Bojeicu nu-şi întrebase tovarăşul de drum încotro vrea să meargă? Ba da, era obligatoriu. Şi iată de ce. Bojeicu susţine că Eminescu avea acceptul medicului pentru a părăsi stabilimentul, dar că îi lipseau banii de drum. Atunci ar fi intervenit el, zâna bună, care ar fi tocmit o trăsură. Putea s-o ia fără să ştie unde vrea să ajungă?

Să admitem că în mintea lui Bojeicu era atât de bine imprimat gândul că Eminescu trebuie să meargă la Iaşi, încât nu l-a mai întrebat? De-ar fi fost aşa, în primul rând, omul nostru trebuia să aibă o cât de mică surpriză, aflând că Eminescu avea cu totul altceva de gând. Nici vorbă! În relatarea lui, individul trece direct la scena în care, zice el, *„Toţi trei stăruiam de dânsul să vină la laşi”*. În al doilea rând, lipseşte menţionarea celeilalte surprize, întâlnirea lui Eminescu cu Creangă şi cu Pompiliu, ca şi cum revederea fusese planificată! În al treilea rând, aspectul pecuniar ne obligă să ne întoarcem din nou la buzunarele lui Eminescu, prin care se zică că sufla vântul: Bojeicu vorbeşte de trăsură, dar nu mai spune nimic de *biletul de tren*, pe care Eminescu era obligat să-l cumpere. Scăpare măruntă, dar fatală.

10) Individ care pare venit de nicăieri, ca să plece niciunde, necunoscutul Gh. Bojeicu scrie:

„În April, în septămâna luminată, Joi, am tocmit o trăsură şi am plecat cu dânsul şi am venit până la Paşcani cu gând de a veni cu dânsul în Iaşi”.

Pricepem că, în mod normal, el n-ar fi avut de ce să ajungă în Iaşi, dar că, tot de dragul lui Eminescu, ar fi făcut-o şi pe-asta. Precizarea zilei de *„Joi”* atrage atenţia asupra unei alte neconcordanţe. Zosin, ancora cea mare a scenariului... sifilitico-alcoolic, scrie că Eminescu ar fi părăsit ospiciul în ziua de 10 aprilie. Precum ştiu şi ateii, Paştele cade mereu Duminica. Dacă Joia Luminată s-a nimerit pe 10 aprilie, automat Paştele s-ar fi sărbătorit pe 6 aprile. Problema este că 6 aprilie 1887 a picat într-o zi de luni, nu de duminică. În consecinţă, trebuie să alegem între Zosin şi Bojeicu, deoarece, cât timp calendarul nu se fixează prin tragere loto, nu există posiblitatea să aibă dreptate şi unul şi celălalt – ceea ce, bineînţeles, nu înseamnă că n-ar putea greşi amândoi.

11) Aşa cum s-a văzut, textul este datat 16 iunie 1919, fiind redactat, repetăm, la nu mai puţin de 32 de ani de la petrecerea evenimentelor pe care le evocă. Dacă putem admite că, datorită importanţei sărbătorii, autorul a reţinut că era Săptămâna Luminată, dacă mai acceptăm şi că, pornind de la acest reper, a stabilit şi luna, aprilie, ne vine mult mai greu să credem că ar fi memorat şi ziua săptămânii. O putere de rememorare ieşită din comun este capabilă să deruleze role întregi de „film”, în vreme ce amicul Bojeicu oferă doar două-trei fotograme, şi-alea şterse. Mezilicul informativ cu care a ieşit la rampă nu se evidenţiază prin detalii, conţinând doar generalităţi şi date neverificabile. Şi totuşi există o informaţie care lipseşte din textul lui Onicescu: referirea la prezenţa unui anume Balomir, care *„funcţiona ca un fel de medic, în permanenţă”*. Numai că, ne asigură Călinescu, de existenţa acestui *„alienist improvizat şi năstruşnic”*, Vlahuţă scrisese încă din 1889. Deci informaţia nu este inedită.

12) Bojeicu scrie că ar fi petrecut cu Eminescu *„vre-o zece zile”*, din care o treime o reprezentau cele închinate Învierii, moment cu totul aparte în cursul unui an. Or, potrivit lui, zilele ar fi fost ca trase la ştanţă, cu drumuri în pădure, tolăniri în iarbă şi audiţii muzicale. Nici o vorbă despre **noaptea Învierii**, atât de impresionantă, mai ales într-un lăcaş ca Mănăstirea Neamţului – unde, scrie Onicescu, „amicii” ar fi intenţionat să vină ca *„să petreacă cu el”*.

Încotro a pornit Bojeicu de la Paşcani? La Botoşani nu, la Iaşi iarăşi nu, pentru că singur declară că la Iaşi n-ar fi mers decât pentru a nu-l lăsa pe Eminescu singur, iar, dacă şi-ar fi schimbat decizia, ar fi spus că a făcut drumul în compania lui Creangă şi Pompiliu. Plecând din aceeaşi gară, dar în direcţii diferite, Eminescu şi Creangă nu puteau porni simultan. Cum pe Eminescu nu l-a urmat, Bojeicu mai avea trei posibilităţi: să rămână în Paşcani, să plece cu Creangă şi Pompiliu, ori să o apuce într-o direcţie necunoscută,

ducându-se Dumnezeu ştie unde. Indiferent care variantă ar fi ales-o, era de aşteptat ca „memorialistul” nostru să adauge câteva cuvinte, fie şi doar pentru a spune în ce ordine au părăsit gara cei trei. *„Ne-am despărţit”*, scrie el, fără să menţioneze cine a rămas pe peron să aştepte trenul următor.

Subconştientul îl împinge pe autorul acestui text contradictoriu să facă şi alte greşeli. Iată câteva exemple:

„La Paşcani ***s-a*** *întâlnit cu Ioan Creangă... **Toţi trei** stăruiam de dânsul... Eminescu **mi-a** spus că se duce la Botoşani... **Ne-am** despărţit cu această promisiune din partea lui, însă de atunci eu nu l-am mai văzut”* (subl. ns.).

În prima frază, Bojeicu se uită pe sine, afirmând: *„La Paşcani **s-a** întâlnit”*, nu „ne-am întâlnit”, cum era firesc, dacă relatarea nu era una imaginară. În fraza următoare, numără mai bine şi se include în discuţie prin formularea *„toţi trei”*, după care îi mătură din scenă pe Creangă şi Pompiliu, dând un recital solo: *„Eminescu **mi-a** spus...”*, nu „ne-a spus” şi ***„ne-am** despărţit”* (*„ne-am”* nu îi include şi pe Creangă ori Pompiliu, promisiunea privind revenirea în Iaşi fiind făcută doar lui Bojeicu). Aşadar, junele Bojeicu îl văzuse pe Eminescu în 1864, îl mai întâlnise în 1875, iar în 1887 îi smulgea promisiuni, ca unui copil, înainte de a-i da drumul să plece la joacă?

13) De ce mergea Eminescu la Botoşani? *„Ca să vadă pe sora sa Doamna Aglae Drogli”*, răspunde bine informatul Bojeicu, după care adaugă, spre liniştirea publicului: *„pe urmă se întoarce imediat la Iaşi.”* De unde ştia Eminescu că Aglae s-ar afla la Botoşani? Corespondenţa lui Eminescu în timpul pretinsei internări a fost mult mai bogată decât se recunoaşte? Noi suntem convinşi că da, dar de ce alţii nu acceptă acest lucru nici ca ipoteză, deşi citează cu hărnicie din textul lui Bojeicu?

I-a scris Eminescu Harietei, pentru a-şi anunţa venirea sau pentru a o întreba dacă mai este valabilă invitaţia făcută pe când locuia în Iaşi? Posibil, însă nu obligatoriu, deoarece, aşa cum scrie presa vremii, la sosirea în Botoşani el n-ar fi intenţionat să stea acolo prea mult timp:

„Marele Bard va petrece ’n mijlocul nostru câte-va zile” (*Curierul român* din 12 aprilie 1887).

14) Creangă, Pompiliu şi Bojeicu ar fi dorit să-l ia pe Eminescu cu ei, la Iaşi, doar pentru ca acesta să nu se-ntindă la băutură în Botoşani. Suspectă afirmaţie, care a devenit literă de lege doar pentru că ea convine unor reputaţi biografi şi epigonilor acestora! În ceea ce ne priveşte, nu credem că I. Creangă

şi-ar fi amintit cu teribilă spaimă de ceea ce Bojeicu prezintă cu abilitate ca fiind notorii chefuri trase de Eminescu în compania lui Bădescu. Şi asta pentru că tot bibliografia vânturată de specialişti ne-o arată.

Întâi, în acea perioadă (1884–1886), Bădescu nu locuia în Iaşi. În al doilea rând, se zice şi se scrie că tot pe atunci Eminescu stătea unde îl puneai şi nu vorbea neîntrebat, fiind, aşadar, inapt pentru ceea ce se cheamă *„chefuri”* [chef = *„petrecere zgomotoasă cu mâncare, băutură (şi cântec)”* – DEX]. În al treilea rând, nu e de acceptat ideea că sindicatul local de „amici”, de o parte, şi fiara Bădescu, de cealaltă, şi l-ar fi disputat pe Eminescu, câştigând mai mereu cel din urmă. În al patrulea rând, lipseşte orice informaţie care să facă plauzibilă ideea că tocmai discretul Creangă ar fi manifestat vreodată faţă de *„bădia Mihai”* nedelicateţea care i se pune în seamă. În sfârşit, dacă Bojeicu mărturiseşte că, după 1875, l-a mai revăzut pe Eminescu abia în 1887, de unde ştia el că în intervalul 1884–1886 Eminescu mergea *deseori* cu *Bădescu* la *băutură*?

În această pretinsă teamă că, o dată ajuns în Botoşani, Eminescu ar putea *„să se apuce iar de chefuri”* stă cheia, care, ca şi în alte aşa-numite *amintiri*, a dus la apariţia unei false păreri despre „chefliul” Eminescu.

Se impun câteva precizări.

A fost Eminescu un mare băutor, care pierdea măsura? Afară de câteva mizerabile şi confuze bârfe *post-mortem*, din intervalul 1884–1886, istoria literară nu a reţinut nimic în acest sens. Cu excepţia lui Negruzzi, care, când descrie prima apariţie a lui Creangă la *Junimea*, invocă o unică asemenea stare, nimeni nu a mai îndrăznit să spună că l-ar fi întâlnit vreodată pe Eminescu beat. Iar Negruzzi scrie:

> *„Eminescu veni cu el într' o Sâmbătă seara la mine acasă, dar la intrarea lor în Junimea un zâmbet a sburat pe buzele tuturora. Şi Creangă şi Eminescu erau roşi[i] la faţă, aveau ochii tulburi, şi* ***rideau liniştit cu fericirea omului beat*** (subl. ns.)*: ei veneau împreună direct dela Borta Rece, o cârciumă vestită pentru vin vechi de Cotnar. Intrarea aceasta în Junimea i-a fost spre bine lui Creangă! Tot ce s' a cetit şi discutat în acea seară el* ***le-a auzit mult mai frumoase prin perdeaua beţiei****, a visat de ele noaptea şi a doua zi dimineaţa s' a deşteptat* ***Junimist înfocat, precum a şi rămas până la moarte****”* (subl. ns.).

Aserţiunea nu numai că se referă la un moment izolat, petrecut înainte ca Eminescu să intre în jugul de la *Timpul*, dar reprezintă şi o percepţie vădit partizană a momentului relatat. Cum am arătat cu altă ocazie, alţii, chiar

adversari ai lui, susţin exact contrariul: Eminescu şi Creangă ar fi stat destul de mult prin cârciumi, dar şi-ar fi trecut timpul nu bând, ci discutând – nimeni nu ştia despre ce, toţi fiind curioşi să afle. De altfel, în paginile dedicate exclusiv lui Eminescu, Negruzzi nu mai invocă vreun alt moment similar – nici măcar în perioada aşa-zisei „întunecări".

Slavici îşi aminteşte:

„După spusa unora, Eminescu a fost om nesăţios, pornit spre îmbuibări, ba chiar şi spre desfrâu.

Eu nu pot să spun decât că nu-l ştiu aşa nici din timpul pe care l-am petrecut împreună la Viena şi-n urmă la Iaşi, nici mai ales de la Bucureşti, unde numai rar de tot trecea ziuă fără ca să ne-ntâlnim, şi mi-e greu să cred că faţă cu mine a fost mai făţarnic decât faţă cu alţii. Îl ştiu om cu deosebire cumpătat în ceea ce priveşte orişice trebuinţă trupească, câteodată chiar pornit spre asceză, şi nu o dată l-am văzut supărat de obscenităţile altora.

Apoi, evitând să pomenească numele lui Negruzzi ori al lui M. Pompiliu, cele mai probabile surse ale informaţiei, Slavici continuă:

„Se zice, îndeosebi, că la Iaşi făcea cu Creangă chefuri pe la «Bolta-Rece». Se poate. Creangă era fără îndoială om de dragul căruia bei bucuros un pahar mai mult decât de obicei şi nu-ţi părea în urmă rău c-ai făcut-o. Eu n-am fost însă acolo şi ştiu numai că ***cu mine n-a chefuit niciodată, iar cu alţii nu l-am văzut chefuind****.*

De băut bea, ce-i drept, şi el, ca orişice om cuminte. E plăcută starea sufletească în care te afli după ce ai băut – aşa, mai pe gustate -câteva păhare de vin bun şi ţi se pare că e o mulţumire să trăieşti în această lume de altminteri plină de neajunsuri. De asemenea mulţumiri nu putem însă noi oamenii să avem parte decât păstrând măsura cuvenită. Eminescu nu bea decât rar, când se nimerea ca cineva să-i închine un pahar de vin bun, şi de la felul vinului atârna câte pahare bea. ***Eu o singură dată l-am văzut ameţit de băutură, dar tot nu beat***" (subl. ns.).

Există însă şi două-trei relatări tendenţioase (la care, probabil, se referă şi Slavici), ai căror autori, profitând în mod ticălos de încrederea cititorului, mizează pe faptul că imaginaţia acestuia va suplini ceea ce ei nu au îndrăznit să spună ei.

În scrisoarea-raport din 14 mai 1886, Miron Pompiliu îl înştiinţează pe Maiorescu despre „amicul" comun:

„De un timp în coace, deşi nu mai prăpădeşte nopţile pe la cafenelele chantante, deşi nu-l stăpâneşte patima băuturii ca mai înainte, dar a contractat alte apucături nu mai puţin înjositoare".

Curios cum acele pretinse *apucături înjositoare*, mai uşor explicabile în cazul unui alcoolic, ar fi apărut doar **după** ce Eminescu ar fi scăpat de *„patima băuturii”* ! De asemenea, este de mirare că lipseşte orice semnal de alarmă tras la vreme, adică atunci când Eminescu tocmai ar fi început să bea peste măsură.

Am auzit exprimată şi opinia că istoricii literari nu au spus anumite lucruri despre Eminescu, din prea multă… pudoare! Bancuri. Cei la care ne referim sunt din soiul celor acuzaţi de Eminescu că

„prin sute de mii de coli de hârtie tipărite au corupt definitiv bunul simţ atât de caracteristic al românului, făcând, din oameni cuminţi şi aşezaţi, oameni cari nu mai pot înţelege nimic din câte-i încunjură, nici legi, nici limbă, nici obiceiuri. Espresia cristalizată a acelor epidemii spirituale şi fizice sunt temniţa şi spitalul. În caracterele degenerate ale celei dintâi vezi lipsa de religie, lipsa de conştiinţă de drept, născute prin subminarea bisericei;

în organismele decrepite ce ni se prezintă 'n spital, ni se arată jărtfele presiunii economice” (*Revista statistică*, august 1876).

Unul dintre cei mai furibunzi susţinători ai teoriei privitor la „alcoolicul” Eminescu a fost doctorul P. Zosin. Spirit accentuat iresponsabil, el a scris încă din 1903 că, în ceea ce-l priveşte pe Eminescu, *„fondul său originar de bizarerie se manifesta mai cu putere, relevând ceea ce alieniştii francezi numesc* ***degenerescenţă****”* , precizând mai încolo că degenerescenţa asta, oricât de avansată ar fi fost şi oricât s-ar fi încordat, *„nu l'ar fi putut scoate din mijlocul societăţei, dacă nu se alăturau alţi doi capitali factori morbizi :* ***al-coolismul*** *şi* ***sifilisul****”* (vezi revista *Spitalul*, articolul *Nebunia lui Eminescu*, 1903 – textul integral se află în **Anexa 13**).

Calm şi precis ca lama bisturiului, afirmă că abuzul *„de băuturi spirtoase”* comis de Eminescu, dacă te uiţi bine la el, *„reese din numeroase do-cumente”* . Atât de multe sunt acele documente, încât doctoraşul nostru, neştiind pe care să-l apuce mai întâi, nu ne mai prezintă nici unul. În locul lor, o citează pe C. Emilian, cântând însă o arie dintr-o altă operă, pe celebrii medici Iuliano & Bogadan, cu diagnosticul lor stabil ca zefirul (*„alienaţiune mentală cu accese acute, produse* ***probabil*** *de gome sy-philitice la creer şi exacerbate prin alcoholism”* – subl. ns.), ba chiar şi pe un gardian (crescut dintr-una din multiplele şi inventivele personalităţi ale lui Zosin), apoi parafrazează diagnoze aberante ce ar fi figurat într-un registru pe nu care nu l-a văzut decât el singur şi, în fine, îl cheamă la bară pe Maiorescu, ca să depună mărturie, deşi, în 1886, se împlineau mai bine de trei ani de când acesta nu mai vorbise cu „alcoolicul” Eminescu.

În pagini trecute, când nu puneam la îndoială internarea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, ne-am exprimat supriza faţă de prezenţa a două diagnosticuri – întâi manie furibundă, apoi *delirium tremens* (delir alcoolic acut). Acum, când informaţii noi ne obligă să verificăm mai atent pe ce anume elemente concrete se sprijină această poveste şi dacă interpretarea dată unor documente conţinând formulări eliptice nu a fost cumva greşită din cauza inerţiei atât de greu de stăpânit, nepotrivirile ne apar şi mai evidente. Cum nu este aici locul unei analize mai ample, ne mulţumim să spunem că prezenţa diagnosticului: *delirium tremens* nu este întâmplătoare, alcoolismul şi sifilisul fiind pe atunci **cele mai raţionale şi mai comune explicaţii care se puteau da unei stări de alienare** (reale ori pretinse). Publicând mizerabilul lui articol, socialistul P. Zosin a făcut un imens serviciu detractorilor lui Eminescu, în rândul cărora s-a înscris voluntar.

Mesajul este cam acesta: Eminescu trăsese tare la măsea înainte de a merge la Neamţ şi se afla în permanent pericol de a redeveni „alcoolic". Dovadă? Zădărnicia încercării „amicului" Pompiliu, care vrea să-l întoarcă de pe calea pierzaniei. Pentru cei mai suspicioşi, în scenă a fost inclus şi prietenul Creangă, care n-a avut nici el mai mult spor în aceeaşi tentativă. Remarcăm că, brusc şi pentru scurt timp (nici un minut peste strictul necesar!), lui Eminescu îi revine voinţa, pierdută prin paginile lui Maiorescu şi ale Emiliancei.

De ce pretinsul exces de băutură este legat de numele lui S. Bădescu sau, mai româneşte spus, de ce a căzut măgăreaţa pe el? Credem că explicaţia se află în epistolele Harietei, publicate în volum încă din 1892 – de unde vrăbiuţele aspirante la titlul de *„biograf"* au ciugulit şi următoarele informaţii:

8 decembrie 1887: *„Al 3-lea iarăşi simt frica de două ori pe zi, când [Eminescu] ese la plimbare să nu abuzeze de el vre unu ca Bădescu…"*

4 februarie 1888: *„…dar Bădescu, când îşi închipue că-l va prinde pe Mihai undeva pe uliţă cu bani şi va be 8 butelci de şampanie, apoi este deplin satisfăcut."*

10 februarie 1888: Maiorescu l-ar fi întrebat pe doctorul Isac, despre Eminescu, *„dacă s'a lăsat de băut"*.

Observăm că întrebarea lui Maiorescu, folosită de mulţi drept dovadă că Eminescu ar fi fost şi alcoolic, a fost formulată doar **după** ce Harieta se văicărise că pe fratele ei l-ar vâna jumătate din Botoşani, pentru a-i bea banii. De aceea, nu e complet exclus nici ca magistrul însuşi să fi fost indus în eroare.

Încet-încet, probabilitatea ca textul lui Bojeicu să fie unul plăsmuit creşte şi tot creşte, sporind şi legitimitatea întrebării dacă nu cumva, ca respectabil

producător de falsuri, autorul rândurilor în cauză preia elemente din documentele de a căror autenticitate nu se îndoieşte nimeni. Dacă se va dovedi că este aşa, simpla cunoaştere a unor informaţii puţin vânturate ne-ar arată că individul nu e un ignorant în materie. Indiferent de părerea finală însă, este cert că naivităţii sărmanei Harieta i s-a răspuns prin exploatarea cu o neruşinare fără margini a scrisorilor ei – pe de o parte, se spune că avea dulceaţa supremei ignoranţe, pe de altă parte, cum e nevoie de-o spirochetă, cum apelează la convingerile ei că Eminescu ar fi suferit de sifilis.

15) *„Mi-a arătat locul în care pierduse geamantanul…”*, venind dinspre Iaşi spre ospiciu. Ce geamantan avea Eminescu, căruia Burlă trebuise să-i cedeze propriul palton? Cine i-a pregătit respectivul geamantan pentru „excursie” şi cum a pătruns acela, singur, în locuinţa lui pentru a-l lua, te întrebi dacă nu l-ai citit pe L. Onicescu. Apoi: cum adică, pe bucăţica de drum dintre Târgu-Neamţului şi Mănăstire, *a pierdut* geamantanul (care, oricine ce-ar zice, e ceva mai mare decât un breloc)? L-a scăpat din mână şi nu şi-a dat seama? S-a aşezat pe el la un popas şi a plecat, uitând să-l ia? Atenţia distributivă a poliţaiului dat cu împrumut de Prefectură era decuplată? Şi-apoi, pierderea unui lucru este fapt voluntar, ca să-ţi poţi aminti exact ce, unde şi când ai pierdut?

N. Georgescu cată să o dreagă:

> *„Din relatarea lui Leon Onicescu aflăm că, pe drum, poetul a pierdut geamantanul – l-a uitat undeva, iar gardianul a refuzat să se întoarcă şi să-l recupereze: pierdeau timpul şi... sărbătoarea care se apropia”* (Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril – n. ns.).

Trecem peste faptul că Onicescu era, de fapt, Bojeicu şi remarcăm uşurinţa cu care oameni care pretind că ar vrea să ne prezinte un Eminescu autentic, în loc să semnaleze falsurile, inadvertenţele şi golurile existente, continuă să le colporteze şi să le dezvolte după propria fantezie. Este – ai zice – o mare spaimă, o disperare în demersul celor care nu vor să accepte că „nebunia” lui Eminescu a fost dintotdeauna o minciună cusută cu aţă albă. În faţa acestei încăpăţânate poziţii infirmate prin atâtea şi atâtea dovezi indubitabile, te întrebi din ce în ce mai îngrijorat dacă Eminescu a fost şi continuă să fie sacrificat doar pentru a menţine nealterat prestigiul câtorva biografi sau dacă, nu cumva, imensul efort de a muşamaliza cu orice preţ murdăriile comise în cazul gazetarului Eminescu nu este menit să protejeze chiar o anumită politică, căreia – se pare – el îi dăduse de capăt. O politică faţă de care cel care o slujeşte, cu voie sau fără de voie, oricum s-ar numi el, rămâne un simplu pion.

Despre Leon Onicescu, confundat de N. Georgescu cu Bojeicu, Augustin Z. N. Pop spune că ar fi scris următoarele, privitor la prima lui discuţie cu Eminescu, la ospiciu: *„Ob-serv însă din convorbirea cu el* că *nu-şi dădea socoteala unde* se *afla şi nici nu era în stare să spuie voiajul din Iaşi la Monastire"*. Păi, dacă – în varianta Onicescu – Eminescu nu ştia cum ajunsese acolo şi nici nu-l interesa, fiind complet rupt de realitate, cum ar fi ştiut că pe drum îşi pierduse geamantanul (ba mai preciza şi locul exact!)? În ciuda lui N. Georgescu probabil, Onicescul lui A. Z. N. Pop nu invocă geamantanul sau vreo bocceluţă, măcar, nici atunci când vorbeşte despre îmbrăcămintea lui Eminescu, rezumându-se la a afirma contrariul: acesta *fusese adus cu ce avea pe el* – şi avea haine *„cu totul uzate"*. Un obiect de îmbrăcăminte poate arăta mai rău decât atunci când îndelunga folosire îl face să fie *„cu totul"* degradat? Dacă Eminescu sosise îmbrăcat în haine atât de prăpădite, ce putea să care în geamantan? Smokingul, grijuliu împăturit de „amici"?

Altă faţetă: dacă Eminescu ar fi avut cu sine un geamantan şi dacă l-ar fi pierdut, Leon Onicescu ar fi aflat acest lucru înaintea lui Bojeicu şi, aproape sigur, în relatarea scrisă l-ar fi folosit ca dovadă suplimentară că noul pacient *„nu-şi dădea socoteala"* de nimic sau pentru a justifica de ce ar fi fost nevoie să-i împumute el propriul geamantan.

N. Georgescu întăreşte şi folclorizează o informaţie, despre care, cum arătam, nu ştie nici măcar din ce sursă provine. Şi-atunci, a operat o logică personală, de tipul: fraţilor, dacă şi-a pierdut geamantanul (şi trebuie să-l fi pierdut, pentru că declar sub jurământ că eu, personal, am citit pe undeva chestia asta), este clar că nu l-a pierdut pentru c-a vrut. Şi dacă nu l-a pierdut pentru c-a vrut, e clar, ţipător de clar, lucrul s-a petrecut împotriva voinţei lui. Dar dacă voinţa lui era să nu piardă geamantanul, pe care totuşi ni se spune că-l pierduse, de ce nu s-a întors ca să-l recupereze? Simplu: pentru că Eminescu nu era singur. Era cu un dobitoc de gardian, care mai şi puţea a transpiraţie şi care, fiind cu gândul la beţia ce avea s-o tragă a doua zi pe banii lui cumnată-său, pe care probabil că sigur că-l chema tot Mihai, l-a dus în marş forţat la destinaţie. E logic, e normal e… e cum trebuie!

Invocarea pretinsei pierderi a geamantului ne indică însă şi altceva mult mai important: legătura nevăzută dintre producţia lui Onicescu şi cea a lui Bojeicu. Spunem asta întrucât Onicescu declară că *„Eminescu a fost adus la Mănăstire într-o complectă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o aşa mizerie de nedescris"*, pentru ca mai apoi, când vine vorba de „externarea" pacientului, să scrie: *„La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar şi i-am oferit un*

geamantan al meu ca să-şi puie lucrurile”. De unde avem certitudinea că Bojeicu a folosit în încropeala lui informaţii din textul lui Onicescu? Răspunsul e simplu: urmărit doar de gândul folosirii acestui detaliu, Bojeicu afirmă că Eminescu şi-ar fi pierdut geamantanul la venire, **când nu-l avea**.

Există şi o a treia treaptă de informaţii, care ne conving că scrisoarea lui Bojeicu (să-i zicem aşa, spre a simplifica lucrurile) nu conţine adevăruri.

16) L. Onicescu declară că Eminescu ar fi părăsit ospiciul în tovărăşia altcuiva decât (pretinsa?) lui rudă, Bojeicu:

„S-a întâmplat c-atunci ***un prieten al meu, G. Buzescu*** (subl. ns.)*, să plece* ***din Monastire*** *şi l-a luat cu el până la Paşcani, înlesnindu-i voiajul până la Botoşani. La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar* (ca şi Maiorescu pentru trăsură, în 28 iunie 1883! – n. ns.) *şi i-am oferit un geamantan al meu ca să-şi puie lucrurile.”*

Citeşti şi te-ntrebi şi mai apăsat: Gheorghe Bojeicu, ăsta, chiar o fi existat sau e unul dintre mulţii copii din flori al Istoriei literare? Observăm că el şi Buzescu, amicul lui Onicescu au aceleaşi iniţiale şi, mai mult, numele lor sunt formate din acelaşi număr de litere, 4 dintre ele (B, E, C, U.), adică jumătate, ocupând aceeaşi poziţie, ca într-un joc cu cuburi pentru copii uituci.

B O J E I CU
B U Z E S CU

Oricum, ambii G. B. s-ar fi despărţit de Eminescu la Paşcani, fapt care, departe de a mai descâlci iţele, le încurcă şi mai rău.

Cu câteva zile înainte de a trimite textul la tipar, am intrat în posesia studiului *Eminescu şi Botoşanii*, semnat de N. V. Bălan. Între altele, acesta scrie:

„În documentele publicate de Augustin Z. N. Pop apare o informaţie presupusă a unui oarecare Gheorghe Bojeicu, care – după cum se afirmă, ar fi fost avocat şi, într-o vreme, director la Spiridonie. Bojeicu pretinde că ar fi fost coleg de clasă cu Eminescu în 1864 la gimnaziul din Botoşani şi dă chiar amănunte despre poet. Dar această relatare a cărei existenţă Augustin Z. N. Pop a semnalat-o într-o «colecţie particulară» se contrazice cu documentele liceului din Botoşani, în care numele de «Bojeicu Gheorghe» nu apare nici în anul şcolar 1863–1864, nici în anii următori. De asemenea, numele lui Mihai Eminescu nu apare în nici un catalog sau în vreo matricolă a acestei şcoli. În schimb, în catalogul clasei a III-a din anul şcolar 1863–1864 apare numele de «Buzescu Gheorghe», care bănuim că a fost transcris greşit de Augustin Z. N. Pop în «Bojeicu Gheorghe».”

Precum se vede, timide semne de întrebare privind autenticitatea scrisorii lui Bojeicu au fost formulate încă din 1964. Dar ce folos, dacă nu s-a mers până la capăt, cerându-i-se imperativ lui A. Z. N. Pop să prezinte originalul sau facsimilul pretinsului manuscris, precum şi explicaţii privind provenienţa acestuia! Iar astăzi, cui să-i mai ceri? Cum Leon Onicescu şi Gh. Bojeicu se contrazic, nu se impunea un studiu aprofundat, spre a elimina cel puţin pe unul dintre ei, ca mincinos? Dar chiar şi aşa, existenţa unor poziţii precum cea a lui N. V. Bălan rămâne reconfortantă. Când a scris cele de mai sus, Călinescu trăia, avea ambiţia de a deţine monopolul asupra cazului Eminescu şi nu-i lipsea nici influenţa necesară pentru a exercita acest monopol.

17) Bojeicu vorbeşte liniştit despre un congres didactic derulat la Brăila, aruncă în scenă numele lui M. Pompiliu şi Creangă, iar biografii neatenţi iau notiţe şi scriu cărţi care se vor temeiuri de istorie literară. A verificat cineva dacă la acea dată a avut într-adevăr loc invocatul congres? N-am întâlnit nicăieri confirmarea acestei frumoase speranţe. A încercat cineva să explice de ce Creangă şi M. Pompiliu, dascăli în şcoli de grade diferite, au mers de mână la această – ai zice – întrunire naţională a celor ce educă în sistem instuţionalizat?

Şi asta, treacă-meargă. Când deschidem însă volumul *Ion Creangă. Opere*, inclus de Academia Română în Colecţia *„Opere fundamentale”*, la *Repere biografice* (semnează Fănuş Băileşteanu) citim, între altele:

> ***„1886***
> *Boala se agravează.*
> ***iunie****. Căsătoria fiului său Constantin cu Olga, fiica lui Neculai Petrea.*
> ***iulie****. Merge pentru a treia oară la cură balneară la Slănic.*
> ***septembrie 25****. Ion* ***Creangă ia un concediu medical pe 6 luni****.*
>
> ***1887***
> ***februarie 25. I se acordă prelungirea concediului medical până la sfârşitul anului****.*
> *– Scriitorul are necazuri cu vecinul său Vasile Coca, împotriva căruia se plânge Primăriei Iaşilor.*
> *–* ***Părăseşte cariera didactică*** *şi vine la Bucureşti să-şi definitiveze formalităţile de pensionare”* (subl. ns.).

Aşadar, la 9 aprilie, când a părăsit Eminescu Mănăstirea Neamţului, Creangă era în concediu medical de vreo 7 luni de zile şi, cum nici n-avea să mai apară vreodată în sălile de curs, este limpede că fie nu-l mai interesa activitatea didactică, fie boala şi-a văzut de drum, obligându-l să stea liniştit. Să credem că, deşi atât de bolnav, lui Creangă i-a ars totuşi de congrese

obositoare şi inutile, că s-a târât cum a putut până la Galaţi, numai pentru a avea de unde să se întoarcă?

Am crede-o, căci, orice fiind posibil, suntem dispuşi să credem totul, după cum suntem oricând gata să ne recunoaştem posibilele erori. Cu o singură condiţie: vrem dovezi! Dar acestea ni se refuză, chiar violent, încă de la apariţia primelor pagini ale anchetei noastre!

Până atunci, remarcăm că venerabili *„prof. dr.”* sau *„acad.”* (datori – între altele – să depisteze şi „inexactităţile” aruncate, ciclic, în sacul cu minciuni şi falsuri materiale ordinare spre a ni-l înstrăina tot mai mult pe gazetarul şi gânditorul Eminescu) se fac că plouă. Rectificarea neadevărurilor spuse de un coleg întru elită pare mai presus de puterile dumnealor. Personaje din această elită cu suflet de tinichea uită că există numai datorită naivităţii celor pe care, cu strâmbă judecată complice, îi batjocoresc din frică, neştiinţă sau oportunism.

Ce nevoie a fost de falsul cunoscut drept *„scrisoarea lui Gh. Bojeicu”*? Ne spune Augustin Z. N. Pop, cel atât de bine documentat în chestiune. Întâi, *„confirmă amintirile lui Onicescu”*. Cum şi acestea sunt cu cântec, trebuie să recunoaştem că ne aflăm în faţa unei manevre eficiente, în care două falsuri vor să se susţină reciproc. Ce altceva mai face *„memoriul lui Bojeicu”*? Să citām din acelaşi distins eminescolog (sublinierile ne aparţin):

„a) reactualizează problema şcolarităţii poetului la Gimnaziul din Botoşani în 1864;

b) aduce caracterizări vii (?) pentru psihologia lui Eminescu şcolar, ce concordă cu amintirile conşcolarilor de la Cernăuţi pentru perioada 1858–1863;

c) rememorează una din locuinţele ieşene ale poetului;

d) fixează temerile apropiaţilor lui Eminescu că, după stagiul de la ospiciul nemţean, îndreptându-se spre Botoşani, unde în această vreme făcea gazetărie Scipione Bădescu, cu care era prieten de peste douăzeci de ani, ***el avea să-şi pericliteze iarăşi sănătatea. Şi temerea se va dovedi îndreptăţită****, după cum vedem din scrisorile Harietei trimise Corneliei Emilian;*

e) dă indicaţii asupra condiţiilor patetice în care liricul a trimis ***Convorbirilor literare*** *poezia* ***De ce nu-mi vii****, care apăru în numărul revistei din 1 februarie 1887. De fapt, Eminescu memorase, acolo la sanatoriu, conceptele romanţei (?) lucrată înainte de 28 iunie 1883. Atribuirea mobilului sentimental soţiei farmacistului* ***sas*** *Czenkli constituie un dublet, explicabil prin circumstanţele vieţii lui Eminescu în 1887 (?) şi de acelaşi fond bipolar (?) cu* ***Pe lângă plopii fără soţ****... raportată afectiv (?) şi dedicată pe rând Veronicăi Micle în 1876, Cleopatrei Poenaru Leca în 1880 şi poate şi altora”* – între care, de ce nu?, şi lui A. Z. N. Pop.

Dacă punctul *„d”* parcă te face să întrezăreşti între posibilii autori ai scrisorii-lui-Bojeicu şi umbra lui A. Z. N. Pop, punctul *„e”* te lasă gură căscată prin atât de subtilele şi de complicatele lui interpretări. Aici ni se dezvăluie, de fapt, ce anume şi-a propus să transmită insul care a redactat această epistolă nepriceput fabricată. Explicaţiile lui A. Z. N. Pop aduc a măsuri suplimentare de siguranţă, luate parcă pentru a garanta că, în ipoteza în care nu va fi integral şi bine decriptat prin simpla lectură a scrisorii, mesajul acesteia va ajunge, totuşi, la cititor pe căi ocolite, dar şi fără riscul de a se înţelege altceva decât **trebuia** să se înţeleagă.

Bojeicu afirmă că avea credinţa că poezia *De ce nu-mi vii „îi fusese inspirată [lui Eminescu] de o doamnă a unui farmacist din localitate, Doamna Czenkli”*. Aici nu mai e henţ discret, ci e fault grosolan. Poezia invocată a fost trimisă spre publicare în ianuarie 1887, când Bojeicu nu era la Neamţ. Dacă Eminescu ar fi fost externat pe 10 aprilie şi dacă Bojeicu ar fi stat *„cu dânsul la Neamţ, vre-o zece zile”*, înseamnă că acesta din urmă a apărut în zonă în jur de 1 aprilie. Ce manifestări putea să aibă Eminescu faţă de acest individ, astfel încât acesta să facă legătură între poezia *De ce nu-mi vii* şi madam Czenkli? Dacă i-ar fi vorbit de ea, normal era ca insul să spună acest lucru. Dacă ar fi mers împreună în Târgu Neamţ, unde ar fi întâlnit-o, la fel. Nu s-a întâmplat nici asta. Şi-atunci? Răpunsul e unul singur: autorul a intenţionat să convingă, vorba lui Z. N. Pop, că *„Atribuirea mobilului sentimental soţiei farmacistului sas Czenkli constituie un dublet... de acelaşi fond bipolar cu* ***Pe lângă plopii fără soţ****...”*, dar n-a găsit cuvintele potrivite.

Cititorul atent a remarcat că, potrivit datărilor oferite de A. Z. N. Pop, textul lui Bojeicu ar fi fost scris cu numai cinci zile înainte de răspunsul dat de Onicescu la un *„chestionar trimis din Iaşi”*. De asemenea, a observat şi că *„divinul”* invocă aşa-zisul memoriu al lui Onicescu (pe care nu-l include în bibliografie şi din care preia neaşteptat de puţine informaţii), dar nu spune nimic despre respectivul chestionar, referindu-se doar la *„**un** ms.”*. Prin urmare, se deduce că şi răspunsul la chestionar ar fi fost descoperit tot de A. Z. N. Pop. Unde şi când? Dar, mai ales, **de ce A. Z. N. Pop nu prezintă şi această piesă ca pe o noutate**? De ce nu oferă numele celui care a formulat chestionarul, precum şi întrebările acestuia? Când şi pe ce cale a ajuns răspunsul lui Onicescu în fondul de manuscrise al Academiei?

Când luăm în calcul toate posibilităţile, se impune şi întrebarea: în 1962, când publică textul lui Bojeicu, avea A. Z. N. Pop acces liber la *„memoriul”*

lui Onicescu? Aparent da, deoarece citează 10 cuvinte din el. Le reamintim: 1) *„Casieri-Administrator”*; 2) *„mizerie de nedescris”* şi 3) *„se însenină ca prin farmec”*. Dacă privim mai atent aceste citate, observăm că toate sunt preluate din articolul lui Călinescu din *Contemporanul* şi că – detaliu esenţial – ultimul (*„se însenină ca prin farmec”*) **lipseşte din ceea ce se pretinde a fi originalul manuscrisului lui Onicescu**. De ce l-a folosit A. Z. N. Pop? Probabil, pentru că a fost indus în eroare de Călinescu. În articolul din *Contemporanul*, acesta, anunţă că i s-ar fi *„comunicat un ms. semnat Leon Onicescu, din sept. 1890"*, precizează: *„Folosesc din el ceea ce mi se pare util”*, după care indică *„P. 404"* şi *„P. 405"*, precum şi citatele care urmau să fie inserate în fiecare dintre ele. Paginile respective nu erau însă ale manuscrisului, ci ale uneia dintre ediţiile monografiei sale (a treia, după cum precizează încă din primele fraze ale articolului), iar pasajele puse între ghilimele erau parafrazări în care nu apăreau decât accidental şi cuvinte preluate din manuscrisul atribuit lui Onicescu. S-ar zice că A. Z. N. Pop a uitat precizarea de la începutul articolului lui Călinescu (*„găsesc cu cale a da câteva îndreptări biografice”*) sau a interpretat greşit sensul în care acesta **folosea** un document *„util”*. De ce, de ne-ce, atunci când – spre sfârşitul articolului – a citit:

> *„P. 405: «Din ianuarie* ***se însenină ca prin farmec*** *şi scrisorile sale sunt o dovadă de aceasta»”* (subl. ns.),

A. Z. N. Pop pare să fi priceput că acesta este fragment din *„memoriul”* lui Onicescu, pe care Călinescu l-ar fi socotit *„util”* şi l-ar fi citat.

Eroarea este majoră nu pentru că Onicescu n-ar folosi **exact** aceste cuvinte, ci pentru că informaţia din *„memoriul”* lui sună **diametral opus**, Eminescu fiind – zice el – „senin” de la sosire, iar revenirea *„în cunoştinţă”* producându-se după doar câteva zile:

> *„Cum am ajuns din Iaşi la Mănăstire, m-am dus să văd pe Eminescu. L-am găsit culcat, îmbrăcat cu haine de spital cu boneta pe cap. (...) // Eminescu s-a arătat* ***foarte mulţumit şi vesel****. (...) // La câteva zile a venit medicul ospiciului, dl. dr. Ursulescu şi i-a prescris cuvenitul tratament. (...) //* ***După cîteva zile de tratament Eminescu se simţea mai bine, începuse a-şi reveni în cunoştinţă****”* (subl. ns.).

Afirmaţia lui Călinescu: *„Din ianuarie se însenină ca prin farmec”* are cu totul alte temeiuri. Întâi, sunt aberaţiile lui Zosin, care ar fi aflat de la un subaltern că Eminescu *„se murdărea, făcea figuri şi murdărea pereţii cu*

escremente, etc. Aproape toată iarna a fost aşa; ***către primăvara anului 1887 se fă-cuse bine****...”* (subl. ns.). Scorneala lui Zosin nu mai putea fi însă integral susţinută după mijlocul veacului trecut, între timp apărând dovezile materiale ale corespondenţei purtate de Eminescu de la Mănăstirea Neamţului. Şi cum în ianuarie 1887 Eminescu îl „executase” public pe Mille pentru calomnie, Călinescu a apelat la formula înseninării *„ca prin farmec”*, pentru a putea folosi, totuşi, şi mizeriile doctorului P. Zosin. În *Viaţa lui Mihai Eminescu*, *„divinul”* foloseşte orice i se pare a fi „dovadă” de nebunie, ajungând să alăture mărturii care se exclud reciproc (vesel după Onicescu şi furibund potrivit lui Zosin):

> *„Leon Onicescu... îl găsi în haine ospitaliceşti şi cu bonetă pe cap... Poetul era totuşi* ***mulţumit şi vesel****, nedându-şi socoteală unde se află. În primele luni de iarnă fu* ***agitat, având perioade de furie, cu loviri de pereţi*** *şi alte inconştienţe mai joase...”* (subl. ns.).

Greşeala lui A. Z. N. Pop ne ajută mult, căci aruncă o nouă lumină asupra straniilor „documente” semnate, se zice, de Leon Onicescu şi de Gheorghe Bojeicu. Cele cinci cuvinte puse în mod eronat de el în seama lui Onicescu ne conving că, până în 1962 (cel puţin), **nici A. Z. N. Pop nu a avut ocazia să vadă misteriosul text ce i-ar fi fost *„comunicat”* lui Călinescu**, acesta păstrând doar pentru sine atât documentul în sine, cât şi secretul provenienţei acestuia. Când şi cum i-a parvenit lui A. Z. N. Pop întregul manuscris (pe care l-a publicat în 1983) nu avem de unde să ştim, după cum nu ştim nici unde se află depozitat în prezent, căci nici el, nici Călinescu nu au precizat vreodată sursa.

Dar în acest moment asemenea necunoscute nu au prioritate.

În situaţia în care A. Z. N. Pop n-a văzut *„memoriul”* lui Onicescu decât după 1962, el nu mai poate fi făcut răspunzător nici de datarea acestuia. În schimb, ar deveni limpede că a vrut să-l acopere pe Călinescu, deoarece în 1983, când publică textul integral, se preface a uita de celălalt „document”, asupra căruia tot el ne atrăsese atenţia: răspunsul la chestionar, al aceluiaşi Onicescu. Iar acolo s-ar găsi trecut negru pe alb: *„...memorisindu-mi am scris nişte însemnări «Eminescu la M-rea Neamţului» şi aflându[-]mă în Bucureşti* ***(în 1914)****, le am dat la revista «Flacăra»...”* (subl. ns.). De altfel, poşta redacţiei din *Cronica* (octombrie 1915) atestă (cam) acelaşi lucru. Să fi fost acest răspuns *„la un chestionar”* o **piesă necesară doar pentru moment**, cât să creeze greşita impresie de coerenţă a evenimentelor? Să fi fost o simplă

punte scriptică menită să facă legătura cu răspunsul dat de Galaction autenticului Onicescu în *Cronica*, după care, cum s-a şi întâmplat, urma să fie dată uitării?

De asemenea, dacă A. Z. N. Pop nu a văzut manuscrisul lui Onicescu înainte de a publica *Contribuţii...*, problema autorului celuilalt „document”, semnat Gh. Bojeicu, se complică şi mai mult. Că acesta e o făcătură, credem că este destul de limpede. Dar cui să-i mulţumim pentru asta? Ar fi îndrăznit A. Z. N. Pop, mai ales în situaţia în care, nevăzând textul original, nu-i cunoştea conţinutul? Era sinucidere curată. Dar **dacă nu ştia ce scrisese Onicescu, cum putea să afirme că Bojeicu îl confirmă pe acesta**? I-a cerut cineva să o facă?

Să fi fost şi manuscrisul lui Bojeicu *„comunicat”*, dar nu lui Călinescu, ci lui Z. N. Pop? *„Comunicat”* de cine? Ne îndoim că A. Z. N. Pop era atât de puternic pe vremea aceea, încât să fie preferat *„divinului”*. Şi-atunci?

Reacţia lui Călinescu la publicarea cărţii lui Z. N. Pop, în 1962, a fost cel puţin ciudată. El nu a contestat valabilitatea manuscrisului lui Bojeicu, „descoperit” de A. Z. N. Pop, însă nici l-a luat în seamă. Mai mult, chiar l-a contrazis, dar diplomatic. Concret, Călinescu a adăugat lucrarea lui A. Z. N. Pop în bibliografie, cu precizarea: *„necitat de noi, dar folosit în unele detalii”*, însă în monografie a scris că Eminescu ar fi fost *„condus de un **G. Buzescu** până la Paşcani”*, nu de Gh. Bojeicu. Nici un cuvânt despre pretinsa întâlnire a lui Eminescu cu Creangă şi cu Miron Pompiliu ori despre încercarea acestora de a-l feri de Bădescu. Altfel spus, pentru el Bojeicu nu exista. Şi acesta era adevărul, Bojeicu fiind o plăsmuire. Călinescu cunoştea acest lucru chiar de atunci, dar a tăcut mâlc, deşi A. Z. N. Pop publicase informaţii pe care el le socotea false şi care contestau adevărul din „documentul” acreditat de el în mod public ca fiind autentic. Nu înseamnă toate acestea că, de fapt, ***„divinul”*** **avea nevoie de acea informaţie falsă**?

Să fi fost A. Z. N. Pop folosit doar pentru ca aşa-zisa *confirmare* a textului lansat de Călinescu în urmă cu patru ani să vină – mai plauzibil – printr-o altă filieră? Călinescu a aflat de existenţa acestui *„document nou”* citind cartea lui A. Z. N. Pop sau îl parcursese în original? Acea *„colecţie particulară”* din care l-ar fi copiat A. Z. N. Pop nu cumva era chiar a lui Călinescu? Au fost manuscrisele lui Onicescu şi Bojeicu supuse şi atenţiei altor cercetători? A. Z. N. Pop a apelat din întâmplare la serviciile Editurii Academiei sau a fost îndrumat într-acolo, unde o binevoitoare mână nevăzută i-a deschis uşa?

Întrebările pot să pară tendenţioase. Poate chiar sunt, dar cum să nu le pui în contextul existent? Când devine limpede că eşti minţit, dar nu şti cu precizie care este întregul adevăr, poţi să omiţi vreuna dintre ipotezele plauzibile?

Notă: În interes medico-ştiinţific, doctorul Ion Nica a publicat şi dânsul scrisoarea lui Bojeicu (vezi *Eminescu. Structura somato-psihică*). În *Note bibliografice*, indică drept sursă numărul din 24 ianuarie 1958 al publicaţiei *Contemporanul*, precizând şi titlul: *Eminesciene*. În realitate, la acea dată, în publicaţia şi sub titlul invocat, Gh. Călinescu se referă la Onicescu, nu la Bojeicu. De unde eroarea? Credem că răspunsul se găseşte lucrarea lui A. Z. N. Pop: *Contribuţii…* Aici, la pagina 467, autorul încheie prezentarea textului semnat de L. Onicescu, după care trece la cel al lui Bojeicu. Subsolul paginii conţine şi două trimiteri către „izvoară”. Prima dintre acestea [*„**Eminesciene**, în **Contemporanul**, nr. 3 (589), din 24 ianuarie 1958, p. 2"*] sună aproape identic cu adresa oferită de I. Nica, dar se referă la textul lui Onicescu. Bănuim că I. Nica a greşit… adresa (risc asumat de oricine face cărţi din cărţi şi bibliografii din bibliografii – pentru care păgubesc alţii).]

STASUL *„nefericitului poet”* EMINESCU

Contradicţiile dintre P. Zosin, R. Şuţu, L. Onicescu şi Gh. Bojeicu arată limpede că şi legat de „episodul Neamţ” minciuna are picioare scurte. „Mărturiile” în sine, le-am văzut. Ce spun biografii – aşişderea. Peste un singur lucru poate că am trecut prea repede: peste documentele care ar fi făcut posibilă închiderea lui Eminescu în balamucul de lângă Mănăstirea Neamţului. Să ne întoarcem la ele, parcurgându-le pe îndelete.

Potrivit istoriei literare, la 6 noiembrie 1886, Eminescu se găseşte în arestul Poliţiei din Iaşi. În această zi, el primeşte vizita lui Iuliano şi Bogdan, doi medici cărora Parchetul, din motive nici astăzi ştiute, le ceruse să-i facă o expertiză medicală. Dând curs cererii, ei redactează următorul buletin medical:

„*Constatare medicală*

Subsemnaţii doctori în medicină de la facultatea din Paris, etc., în urma requisiţiunei D-lui Prim Procuror din 5 Noembre 1886 de a constata starea mentală a lui Mihail Eminescu, mergând la arestul comisiei al desp.[ărţiturii] I unde se află pacientul, din interogatorul şi conversaţia avută cu Eminescu, am putut constata că el sufere de o alienaţiune mentală cu accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creer şi exacerbate prin alcoholism; starea lui este periculoasă atât pentru societate, cât şi pentru el însuşi şi este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare şi observare pe un timp limitat, după socotinţa medicului curant.

Dr. Iuliano, dr. Bogdan
***Iassy, 1886, noembrie 6.*”**

Că starea lui Eminescu nu era *„periculoasă atât pentru societate, cât şi pentru el însuşi”*, astfel încât să fie *„neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare şi observare”*, o recunoaşte până şi Chibici-Revneanu:

„În cele câteva reprize ale bolii, Eminescu nu avea propriu-zis manifestări de furie primejdioase”.

Deci, pe lângă contestarea rândurilor de mai sus, Chibici rămâne martor şi că Eminescu nu a folosit niciodată un revolver, în tentativa de a ucide pe cineva (unii l-au transformat chiar pe Chibici în pretinsă victimă). Ce folos, însă, dacă piaţa istoriei literare cere altceva?

De o sută de ani, documentul de mai sus este preluat aidoma, ca adevăr incontestabil, în felurite studii cu pretenţii de exigenţă ştiinţifică. Lumea istoricilor literari nu s-a complicat făcând proprii cercetări sau conexiuni între cele atribuite acestor doi medici şi alte mărturii, contradictorii. Iar detractorii lui Eminescu (căci, din păcate, asta sunt biografii lui – unii, poate, fără voie) nu aveau nici un interes să trezească suspiciuni. În toate lucrările care tratează ultimii ani din viaţa lui Eminescu surprinde absenţa interogaţiei. În pofida lipsei totale a documentelor autentice, toată lumea ştie totul, neexistând fir de dubiu. Aşa s-a inventat şi s-a cimentat un adevărat **stas Eminescu**. Tot ceea ce a fost viu şi supărător a fost eliminat prin hoţii şi pliviri viclene, iar produsul rezultat, graţie unor condeie mai mult sau mai puţin talentate, dar spectaculos superficiale sau vădit imorale, a suferit o sublimă standardizare.

În ţara asta s-au ţinut multe colocvii pe tema Eminescu, s-au consumat fonduri importante pentru tot felul de necuviinţe comise sub pretextul că, prin ele, acestuia i s-ar aduce încă un omagiu. Cum am mai spus, pe nimeni nu a interesat aspectul moral-juridic al chestiunii şi nimeni nu a urmărit de la un capăt la altul **firul vieţii reale, inclusiv medicale**, a lui Eminescu. Autorii lucrează cu aceleaşi segmente şablon, pe care le înnoadă în ordine diferită, dar toţi plecând de la un unic prim nod de sugrumare a adevărului.

Să începem însă a da câteva exemple de criminală inabilitate din partea biografilor. A fost vorba de intenţie? Nu ne putem pronunţa, deoarece, chiar dacă există elemente care ne fac să-i suspectăm de rea-credinţă, deocamdată nu o putem proba până la capăt.

Micuţa Riria preia toate calomniile murdare ştiute şi, sub patronajul lui A. D. Xenopol, soţul ei, încearcă să le dea luciu:

„Şi mergând din când în când, mai ***dădea câte o zdravănă ciupitură femeilor****; iar bărbaţii,* ***făloşi că le ţinea în seamă****, îi dădeau mereu plosca la gură”* (*Ultima rază din viaţa lui Eminescu* – vezi *Arhiva* [*„Organul Societăţii ştiinţifice şi literare”*, 1902].

Medicul ideolog Zosin susţine că ar fi descoperit sus-pomenitul certificat medical, în care se atestă că Eminescu era alienat, cauza probabilă fiind nişte *„gome syphilitice la creer”*. Aruncând întreaga responsabilitate a celor afirmate în spinarea unui subaltern anonim, acelaşi Zosin adaugă „folcloric”, că Eminescu ar fi fost un *„psihopat alcoolic şi sifilitic”*, zguduit de *„perioade de furie, de inconştienţă”*, decăzând *„până la gradul de a utiliza ex-crementele, etc.”*

Şmecheria e veche; ea prinde când ai un nivel de informare mediu sau sub-mediu. Luat în sine, pasajul nu conţine nici o precizare pe care să o poţi dovedi, cu probe materiale la îndemâna oricui, ca fiind mincinoasă. Şi, cum nimeni nu ajunge să parcurgă articolul lui Zosin decât după ce **ştie** încă din şcoală că Eminescu ar fi fost nebun, rămâne o singură concluzie: Zosin are dreptate. Biografii nu s-au întrebat însă: oare în arestul Poliţiei din Iaşi s-or fi petrecut lucruri asemănătoare? Oare şi acolo Eminescu avea *„perioade de furie, de inconştienţă”* şi *„utiliza ex-crementele”* ca să scrie pe pereţi? (Sună scârbos, nu-i aşa?, e complet neacademic!) Dacă „da”, cum de toate acestea n-au fost confirmate sau, dimpotrivă, contestate? Dacă „nu”, cum rămâne cu credibilitatea lui Zosin? De ce el nu a fost inclus între marii denigratori ai lui Eminescu? Pentru că a fost necesar. În ce mod? Se va vedea.

Să mergem mai departe, recitind ce scrie în anul 1893 şi acea maşteră topită de grija lui Eminescu şi de pomenile pentru el, numită Cornelia Emilian:

„În anul 1886 Eminescu, găsindu-se în Iaşi, ocupa un loc la biblioteca Universităţei, dar n'a ţinut mult timp, din cauză că la picioare avea nişte răni pe care medicii le închisese şi boala mentală imediat i-a revenit a doua oară. În nebunia sa nu făcea alt rău de cât, cum întâlnea vre-o tânără, o apuca de turnură, iar când a stricat două fanare de la uliţă, autoritatea îndată l'a închis.”

A *„apuca de turnură”* tot tineretul feminin de pe Copou şi a strica (când? cum? în ce context?) două felinare să fie totuna cu a fi *furios şi inconştient* şi cu a *„utiliza excremente”*? Ni se sugerează cumva că turnurile în cauză erau apucate cu furie – poate şi scuturate, până pârâia stamba? Şi, dacă la atât se rezumau manifestările „nebuniei” lui Eminescu, cum au ajuns cei doi doctori la diagnosticul citat doar în urma unor taclale?

Nu susţinem – Doamne fereşte! – că Emilianca ar spune adevărul, întrucât numita, reactivând peste ani o minciună dovedită ca atare pe când trăia Eminescu, ne-a arătat fără să vrea cât de oneşti erau ea şi grupul socialist cu care bea ceaiul şi ţesea intrigi. Ceea ce supără este faptul că istoricii literari nu şi-au dat osteneala nici măcar să aşeze faţă în faţă aceste afirmaţii divergente, încercând să descopere care dintre ele ar putea fi socotită adevărată sau să demonstreze că ambele sunt la fel de mincinoase. Ori, măcar, să se-ntrebe: totuşi, ce s-a întâmplat la Iaşi, în noiembrie 1886? Nu numai că acest lucru nu s-a făcut, dar, culmea „cercetării ştiinţifice", aceste două argumente de semn contrar sunt folosite alături, ca piese de bază în „demonstrarea" tezei privind pretinsa nebunie a lui Eminescu.

Într-o situaţie similară se află şi C. Mille, care lăcrimează şi mai profund avizat:

„Tot ce a rămas din Eminescu, e animalul care ' şi îndeplineşte funcţiunile. Maşina omenească, pe care nu o mai însufleţete suflul cugetărei",

după care dă de înţeles că Eminescu ar trăi o necurmată poftă de a *„poseda"* femeile întâlnite pe stradă sau în local, dând în public, fără vreun pic de ruşine, *„curs liber dorinţelor năutrice"*.

Poate că unii au tresărit voioşi: uite, şi Mille vorbeşte de *„animalul"* Eminescu (ca Zosin), şi el se referă la atacurile lui la dame, ca Emilianca. În realitate, Mille intră în contradicţie cu Cornelia Emilian, apriga apărătoare a turnurilor din România, deoarece turnurile sunt aşezate deasupra feselor, care sunt niţel altceva decât sânii. Dar, de dragul unor biografi, am putea pune semnul egalităţii chiar şi între a atinge o ţesătură moartă şi a ciupi un sân. Am putea accepta multe, de n-ar exista o problemă: toate sus citatele spuse ale lui Mille au fost contestate la numai două zile după ce apăruseră în *Lupta*, iar el, Mille, n-a mai îndrăznit să zică nici câr! Mai mult, câteva zile după aceea, presa vremii a afirmat foarte explicit că **Eminescu însuşi a restabilit adevărul**:

„Am reprodus scrisoarea adresată unui confrate de d. ***Mihail Eminescu, prin care rectifica o ştire greşită ce se răspândise asupra sănătăţii sale****"* – subl. ns.; (*Universul, Ştiri*, 22 ianuarie 1887 – anunţ similar a apărut şi în *Lupta*).

Dacă guraliva C. Emilian afirmă peste ani acelaşi lucru ca Mille şi dacă se recunoaşte explicit că spusele acestuia sunt neadevărate, contestate inclusiv

de Eminescu, automat, eticheta de **răspândac** veninos devine valabilă pentru amândoi. Bineînţeles, faptul că Mille şi Cornelia Emilian mint nu demonstrează deplin că nici Zosin n-ar spune adevărul. Cel puţin, nu în mod direct. Ştim însă cu precizie că Zosin a citit „amintirile" Emiliancei, din care utilizează chiar pasajul citat şi de noi. De altfel, principala „documentare" a acestui medic pare să fi constat în cărţile editate de aceasta la Şaraga. În pofida acestui fapt, Zosin nu scrie nimic despre pretinsele apucături ale lui Eminescu faţă de doamnele Iaşului. De ce? Cum de el, care face analiza „bolnavului" Eminescu, omite „simptome" atât de importante, atunci când îi stabileşte acestuia diagnosticul? Cum de el, medicul studios, care ia interviuri celor din subordine, aflând cu ştiinţific interes că Eminescu s-ar fi dat de pereţi şi de balcoane şi că ar fi manipulat excremente, omite huliganicele fapte comise în Iaşi de Eminescu? Avem un singur răspuns: atari „simptome" erau insuficient de „tari" pentru public (mai ales, după demontarea intrigilor lui Mille), între apucatul de turnură şi excremente fiind, totuşi, o mai pregnantă diferenţă. Şi-atunci a apărut o nouă „nebunie", care s-ar fi exprimat strict în ospiciu, zgâriind, sub privire anonimă, ochiul de sticlă al gardianului.

Am folosit un limbaj trivial, dar acesta consonează cu gunoiul din spusele lui Zosin despre Eminescu – spuse care nu deranjează pe nimeni dintre cei ce înghit scabroasa lui literaturizare medicală.

Şi, pentru ca eruditţii care dau culoare istoriei literare să nu mai strice hârtia cu noi abureli, reamintim ce consemna *Liberalul* din Iaşi la 18 iulie 1887, adică peste nici un an de la data încropirii constatării medicale semnate de alţi doi medici cititori de ziare, Iuliano şi Bogdan, deveniţi şi ei, cu sau fără ştiinţă, actori în scenariul anti-Eminescu:

„Earna trecută, poetul nostru ***M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare****. Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon,* ***văzându-l lipsit de mijloacele necesară****, l-a trimes la spitalul din Târgu-Neamţ. Aflându-se aceasta, toate ziarele noastre fără deosebire de culoare politică, precum şi multă lume orăşenească pretinsă «cultă», manifestară necontenit compătimirea şi îngrijirea lor pentru marele poet. Îndemnuri, care de care mai patriotice-naţionale, nu lipseau"* (subl. ns.).

Urmând să revenim asupra acestor informaţii, subliniem deocamdată doar că redactorii ziarului liberalilor, care nu ştim să-i fi fost prieteni lui Eminescu, nu spun nimic nici de apucatul de turnură, nici de ciupitul damelor pe stradă, nici de distrugerea felinarelor şi, în general, nu amintesc de pretinsa alienare din noiembrie 1886. Culmea este că articolul din care am desprins

fragmentul de mai sus a fost şi republicat chiar şi de Cornelia Emilian, care demonstrează astfel că a cunoscut adevărul, dar a fugit de el. De asemenea, ştiind că şi Zosin a citit cărţuliile apărute sub îngrijirea acesteia, rezultă că nici el nu era în necunoştinţă de cauză. Concluzia o trage fiecare.

În vremuri normale, cele mai sus arătate ar trebui să fie arhisuficiente pentru a determina redeschiderea şi reanalizarea Dosarului Eminescu. Din păcate, trăim zile încă dominate de neadevăr, care este apărat fie cu agresivitatea ieşită din comun a mârlanului lipsit de argumente, dar plin de venin, fie printr-o lene greu imaginabilă. De aceea, până când procurori literari oneşti se vor autosesiza, nu vom conteni a denunţa, **numai cu documentele alături**, impurităţile acestora şi efectele lor în acele lucrări ipocrite, care au fixat în mintea mulţimilor imaginea unui fals Eminescu. Pentru noi, adevăratul Eminescu se impune tot mai evident drept victimă nu doar a unor grupuri în stare de orice, ci şi a unor idei preconcepute, care, dacă nu s-au născut din neştiinţă, atunci îşi află explicaţia în ingratitudine sau chiar duşmănie – povară ale cărei meandre chiar nu ne mai interesează.

Medicul – *deus ex machina* în regia conjuraţiei

Să ne întoarcem la aşa-numita *„constatare medicală”*.

Conţinutul acestui bileţel inexistent, ridicat la rang de raport medical, a fost pentru prima oară dat publicităţii de doctorul P. Zosin, în articolul *Nebunia lui Eminescu*, apărut la 15 iunie 1903, în numărul 11 al revistei *Spitalul*. (Ulterior, când ospiciul de la Mănăstirea Neamţului nu mai exista, avea să fie republicat în diverse publicaţii – de exemplu, revista *Convorbiri ştiinţifice şi filozofice*, din aprilie 1912.)

Până în prezent, nu cunoaştem nici lucrări care să fi reprodus documentul autentic şi nici biografi care să afirme că l-ar fi văzut cu ochii lor – amănunt care nu îi opreşte să îl folosească. Straniu lucru, dacă ne gândim la acribia cu care au fost fotocopiate tot soiul de chitanţe, cărţi de vizită şi hârtiuţe, prin nimic relevante în ceea ce priveşte destinul lui Eminescu şi, mai ales, dacă ţinem seama de faptul că textul înscrisului medical semnat de Iuliano şi Bogdan a fost publicat şi răs-publicat, dar niciodată în facsimil. De asemenea, n-am întâlnit nici o informaţie relevantă despre cei doi doctori semnatari.

Şi, capac la toate, numele doctorilor Iuliano şi Bogdan nu figurează nici între ale celor cinci medici care aveau să-l „expertizeze” pe Eminescu câteva luni mai târziu, la 14 iunie 1887, în căsoiul Emilianilor.

Biografii au mers orbeşte pe mâna socialistului Zosin, care vreme de 9 luni (din mai 1903 până în februarie 1904) a funcţionat ca medic al ospiciului de lângă Mănăstirea Neamţului. Cum a ajuns Zosin la documentul pe care pretinde că îl transcrie? Simplu, vor zice unii: s-a uitat prin arhivă. Trecem peste faptul că numirea lui s-a produs la 17 ani de la consumarea faptelor şi întrebăm: de unde ştia doctorul Zosin de existenţa acelui document, câtă vreme, atunci când şi-a redactat el articolul, nici supraveghetorul Maiorescu, ale cărui informaţii le ţine la loc de cinste, nu a cutezat să afirme că Eminescu ar fi trecut prin ospiciu în 1886? Dar să admitem că totul s-ar fi datorat întâmplării sau unor fantome binevoitoare. În acest caz, unde este însă acum ipotetica arhivă? Nici unul dintre cei atât de interesaţi să culeagă de la te miri cine cât mai multe „amintiri" despre „nebunul" Eminescu nu pare să fi fost interesat să afle. A fost arhiva distrusă după dezafectarea stabilimentului? Şi asta ar suna plauzibil, dar numai aparent, căci în acele vremuri, în care se umbla cu limba scoasă după orice mărturie despre „nebunul" Eminescu, ideea că tocmai astfel de documente-cheie ar fi fost lăsate pradă focului rămâne inacceptabilă. Iar în absenţa documentelor, devine cel puţin riscant să reclădeşti diagnostice, având drept temelie doar spusele unui ins care nu numai că nu s-a remarcat în plan profesional, dar, mai ales în tinereţe, când a pus pe hârtie şi articolul în discuţie, nici cu morala nu stătea prea bine. Cu toate acestea, specialiştii au procedat pe dos, ca şi cum ar fi aşteptat un personaj ca Zosin şi „dezvăluirile" lui.

În varianta Zosin, decizia medicală din 6 noiembrie privind internarea lui Eminescu a fost luată cu o zi înainte ca Maiorescu să ajungă la Iaşi şi ca *România liberă* să anunţe că se va sărbători: *„a 23-a aniversară a societăţii literare" Junimea*. În volumul *Hyperion. I*, G. Munteanu, după ce recunoaşte că nu există un răspuns satisfăcător la întrebarea dacă nu cumva Maiorescu o fi distrus o parte din manuscrisele eminesciene (desigur, e vorba de cele compromiţătoare pentru el şi pentru *Junimea*), oferă şi o informaţie ce pare certitudine:

„Sigur e că, în afara oricărei intervenţii maioresciene, diriguitorii Iaşilor (între care N. Gane, de mai multe ori primar, rămânea unul dintre cei mai influenţi – n. ns.) *puseră pe doctorii Iuliano şi Bogdan să demonstreze printr-un raport ceea ce oamenii respectabili doreau de mult. Iar când avură asemenea document trebuincios, l-au pornit pe Eminescu spre ospiciul de la Mănăstirea Neamţului, sub pază."*

Istoricul afirmă că neamestecul lui Maiorescu ar fi indubitabil, dar simplul fapt că se gândeşte la el arată că, în sinea lui, nu socoteşte intervenţia magistrului chiar o absurditate. Mulţumim pentru atenţionare.

Mai aflăm de la George Munteanu că autorităţile locului *„puseră”* pe numiţii medici *„să demonstreze”* că Eminescu ar fi alienat, între altele şi pentru că asta **aşteptau** anumiţi *„oameni respectabili”* să audă din partea autorităţilor. Cu alte cuvinte, nu medicii au fost primii care au stabilit că Eminescu ar fi *„alienat mintal”*, ci *„diriguitorii Iaşilor”* la a căror comandă au lucrat şi care, la rându-le, făceau astfel pe plac acelor anonimi *„oameni respectabili”* cu drept de vot.

Certificatul medical o fi fost el dorit şi *„trebuincios”* pentru a-l interna pe Eminescu „la nebuni”, dar a fi *„trebuincios”* unei minorităţi de *„oameni respectabili”* nu este totuna cu a fi legal. Din păcate, aspectul legalităţii celor întreprinse împotriva lui Eminescu nu i-a interesat pe biografi, care n-au găsit timp şi suflu ca să se întrebe: dacă Eminescu chiar înnebunise, **de ce a fost nevoie să fie aruncat la peste o sută de kilometri de Iaşi, când oraşul avea propriul ospiciu, la Mănăstirea Golia**? Aşa de mare era ura unor *„oameni respectabili”* faţă de el? Ar însemna că nu se schimbase nimic faţă de februarie 1880, când, (re)amintim, Eminescu îi scrie Veronicăi:

> *„...acesta e singurul reazim al caracterului meu – mă onorează ura lor şi nici nu mă pot închipui altfel decât urât de ei”.*

Pentru cel care redactează un raport medico-legal, doctorul Zosin are sfaturi înţelepte: *„datoria lui cată să fie de a nu neglija nici un element ce-ar putea veni în sprijinul părerilor sale* ***sau care mai ales ar putea să-l contrazică****”* (subl. ns.). Această obligaţie nu o aveau şi Juliano şi Bogdan? Ei nu trebuiau să apeleze şi la doctorul Şuţu, şi la memoria „amicilor” lui Eminescu, şi la Creangă sau la Harieta, care locuia la Botoşani, putând fi uşor contactată, deoarece oraşul (în care Zosin se dovedise de mic un bun activist de partid) era legat la reţeaua de telegrafie? La loc de cinste în lucrările pur teoretice, anamneza n-a mai făcut doi bani în practică.

Să reanalizăm textul „documentului” invocat de Zosin. Aşadar, la pretinsa cerere a Parchetului, medicii Juliano şi Bogdan, *„de la facultatea din Paris”* sar în trăsură şi pornesc spre arestul Poliţiei, spre a face *„Constatări medicale”* asupra lui Eminescu. Ajung la destinaţie, studiază pacientul şi decid că acesta ar suferi *„de o alienaţie mintală cu accese acute, produse probabil de gome sifilitice la creier şi exacerbate prin alcoolism”*. Voinţa *oamenilor respectabili* erau satisfăcută.

Dacă numiţii medici chiar bănuiau că Eminescu ar fi bolnav de sifilis, ei trebuiau să facă una dintre cele mai simple verificări, încercând să descopere dacă cel dat lor spre examinare are pe trup sifilide (sau urmele acestora). A-l dezbrăca pe pacient în acest scop era inevitabil. Dovadă că aşa se proceda, chiar la începutul raportului medico-legal întocmit la 23 martie 1889 – două luni după ultima internare a lui Eminescu – putem citi:

„…am procedat la cuvenita cercetare şi am constatat următoarele:
D-ul Mihail Eminescu, ca de ani 45, constituţie forte, ***nu prezintă pe suprafaţa corpului leziuni remarcabile****”* (subl. ns.).

Şi, pentru ca lucrurile să fie cât mai limpezi, iată ce ştia şi doctorul Zosin că ar trebui să facă *„expertul”*, după precizarea primei impresii:

„...apoi va trece la descrierea tulburărilor corporale, cu specială insistenţă asupra acelora ce-ar putea avea vre-un răsunet asupra vieţei psihice sau ar putea sta în oare-care raport (greutatea corporală, tremor, reflexe pupilare, reflexe patelare, sensibilitate, traume, ***semne sifilitice****, simptome pelagroase, alcoolice, infecţioase, etc.) Cu deosebire anomaliile sistemului nervos se vor indica cât mai amăşnunţit. Apoi* ***se va indica starea psihică sub toate punctele de vedere****, arătându-se cât mai complect posibil facultăţile psihice alterate, pe cari expertul urmează să se întemeeze în concluzia raportului său. Spre acest scop* ***se vor da dovezi de sine vorbitoare****, cum ar fi răspunsurile la anumite întrebări, fragmente de scrisori, etc.”* – subl. ns. (vezi *Expertiza psihiatrică*, 1902 – lucrare încheiată de Zosin la Heidelberg şi dedicată lui Spiru Haret, pe atunci ministru al Cultelor şi al Instrucţiunii publice, chirurgului C. Angelescu, neurologului G. Marinescu şi chimistului A. Urbeanu).

Se mai poate vorbi de neştiinţă?

Într-un text plin de minciuni, publicat de *Familia* în 1902, un trist sfertodoct pe nume N. A. Bogdan (s-o fi înrudit cu doctorul Bogdan?) îşi „aminteşte”:

„O boală crudă, rezultatul traiului singuratic şi al lipsei de care neîncetat suferea, se acapară de el; ***corpu-i întreg se acoperi de răni****; suferinţa şi dezgustul curând îi copleşi creierul şi geniul”* (subl. ns.).

Folosirea minciunii subliniate indică interesul ca lipsa certificatelor medicale legale să fie suplinită cu „amintirile” unora şi altora, în care să apară şi simptome ale sifilisului (boală care, am mai spus, nu putea sări peste faza a doua, când contagiozitatea este sporită, din cauza feluritelor leziuni,

ivite pe o suprafaţă considerabilă a trupului). Altfel spus, în locul mărturiei profesionistului, se apelează la „proba cu martori” ignoranţi şi corupţi.

Sifilisul florid – la care trimit cuvintele lui N. A. Bogdan – apare la scurt timp după îmbolnăvire (mai puţin de jumătate de an) şi durează doar câteva luni (dar cicatricele rămân). Or, dacă bubele pretinsului sifilisul ar fi „înflorit” pe trupul lui Eminescu în 1886, ar însemna că el contractase boala fie chiar în acel an, fie spre sfârşitul celui precedent. Într-o atare situaţie, însă, nu se mai susţine deloc teoria sifilisului **nervos** care – zic autorii vastei diversiuni a partiturii luetice – s-ar fi manifestat la Botoşani şi nici atât nu s-ar mai putea pretinde că Eminescu a fost sechestrat la Şuţu datorită luesului.

În al doilea rând, oricât şi-ar dori unii, *„traiul singuratic”* nu duce la sifilis – ba, putem spune că, ştiind pe ce căi se capătă această boală, acţionează invers, ferind organismul de mica, dar nervoasa treponemă. În mintea lui N. A. Bogdan, sifilisul pare să fi fost un ceva invizibil, care bântuie uliţele şi se uită pe ferestrele caselor şi, cum vede pe cineva singur şi flămând, cum sare la el!

În urma examenului medical direct, atât Şuţu, cât şi Vineş ne furnizează dovezi indubitabile împotriva spuselor lui N. A. Bogdan. Cei doi medici-temniceri recunosc că, în 1889, pe trupul lui Eminescu nu erau decât urmele neimportante lăsate pe gambe de pustulele sparte şi cicatrizate ale ectimei, Şuţu precizând cât se poate de explicit că a fost o *„erroare”* să se creadă că Eminescu ar fi suferit de sifilis.

Întrebarea: **de ce minte N. A. Bogdan?** rămâne una secundară. Principala nelămurire este alta: **de ce nu au intervenit ceilalţi?** De ce mai bine informaţii „amici” şi „protectori” nu l-au contrazis pe N. A. Bogdan? Cei mai mulţi or fi tăcut pentru că nici nu ştiau prea bine ce se întâmplase, fiind ei înşişi manipulaţi. Afirmaţiile lui N. A. Bogdan nu se mai regăsesc la nici un alt autor şi nu ştim unde şi când ar fi putut face numitul respectiva constatare, care a rămas însă, repetăm, neamendată public.

Revenim la certificatul medical din 6 noiembrie.

Chiar de-am admite ipoteza existenţei unor gome, rămâne întrebarea: de unde ideea că acestea ar fi *„exacerbate prin alcoolism”*? Ca să faci o asemenea afirmaţie, trebuie să ştii cu precizie că respectivul obişnuieşte să bea peste măsură. Cine le-a oferit celor doi medici franţuziţi această informaţie, când ei singuri declară că întreaga lor constatare se bazează strict pe conversaţia cu Eminescu? Era acesta beat? Nu, pentru că, potrivit scenariului lui Zosin, fusese reţinut cu o zi în urmă, iar în secţia de poliţie bănuim că nu se serveau

vinuri şi rachiuri. Avea Eminescu simptome de *delirium tremens*? Dacă ar fi fost aşa, de ce nu au pus acest diagnostic? Şi cum astfel de întrebări fără răspuns există din belşug, *„constatarea”* celor doi medici ieşeni devine, şi ea, încă o sentinţă bazată pe o ipoteză, care, la rândul ei, este clădită din şi pe nimic!

Cine erau aceşti doi doctori fără prenume, care, la cererea autorităţilor, şi-ar fi făcut de râs profesia şi blazonul, stabilind că se impunea cu necesitate internarea lui Eminescu într-un ospiciu, pe baza unui diagnostic… inexistent? În produsul zis *Mihai Eminescu. O monografie în imagini* (Olga Rusu şi Constantin-Liviu Rusu), întâlnim şi fotografiile celor doi, care sunt prezentaţi drept *„Medici care au îngrijit pe poet în diferite perioade”*. Afirmaţia nu are absolut nici un temei documentar. Cu excepţia certificatului emis la pretinsa solicitare a procurorului-şef ieşean – text care este formulat în aşa fel încât te întrebi dacă respectivii chiar l-au văzut pe Eminescu –, ce altă asistenţă medicală i-ar fi acordat cei doi? Care sunt acele *„diferite perioade”* în cursul cărora l-ar fi avut pacient, ce diagnostic i-au pus şi ce tratament i-au recomandat? Dacă ar fi fost medici curanţi ai lui Eminescu, ar însemna că ei cunoşteau foarte bine starea sănătăţii acestuia. În atare ipoteză, introducerea sinistrei constatări că Eminescu ar avea tulburări psihice fără cauză concretă arată fie rea-credinţă, fie incompetenţă, de vreme ce se dovediseră incapabili să stabiliească o diagnoză, cu toate că îl examinaseră pe „bolnav” în *„diferite perioade”*.

Din aceeaşi *Monografie în imagini* mai aflăm că ambii medici ar fi avut prenumele George. Despre vreun George Iuliano nu am obţinut informaţii suplimentare, iar invocata *Monografie* precizează doar că a trăit în perioada 1841–1911. În schimb, a existat un George Bogdan, care a avut o bună faimă. *Minerva* (1930) îl prezintă în următorii termeni:

> *„Prof. de Medicină legală la Univ. din Iaşi. Fost rector al Univ. şi decan al Fac. de Med., fost senator. A publicat numeroase lucrări valoroase de specialitate de mare valoare (sic) şi un apreciat «Curs de medicină legală» (5 vol.* [4 conform altor surse, adevărul fiind lucrarea a rămas neterminată, apărând 4, din cele 6 volume proiectate – n. ns.]*). A condus mult timp Soc. de medici şi naturalişti din Iaşi.”*

În condiţiile în care Iuliano şi Bogdan se prezintă ca fiind *„doctori în medicină de la facultatea din Paris, etc.”*, să înţelegem că erau salariaţi ai unei facultăţi pariziene aflaţi în vacanţă sau că aveau cabinet în Iaşi şi făceau naveta la Paris? De unde această precizare stranie, care nu făcea parte din uzanţele vremii şi care, mai ales, nu îi identifică clar din punct de vedere profesional? Să consultăm şi un alt izvor, mai bogat în informaţii despre doctorul G. Bogdan:

„Născut în Iaşi la 18 mai 1859, George Bogdan urmează cursul primar şi secundar în oraşul natal, luând bacalaureatul în 1876, la Liceul Naţional. Studiile universitare le face la Facultatea de medicină din Paris, obţinând doctoratul în 1885. Reîntors în ţară, îşi începe cariera ca medic la Spitalul ***Sf. Spiridon*** *din Iaşi, din 1885 pînă în 1897, când se dedică numai activităţii didactice. Cariera didactică o începe ca profesor de igienă la Liceul Naţional din Iaşi, în 1889. Este numit profesor suplinitor de medicină legală în 1891, profesor provizoriu în 1892 şi profesor titular în 1895. Astfel, a condus catedra de medicină legală de la Universitatea din Iaşi timp de peste trei decenii, predând cursul atât la Facultatea de medicină cât şi la cea juridică, fiind totodată medic legist al Iaşului. George Bogdan este printre primii profesori din România care a vorbit studenţilor săi despre* ***ştiinţa datoriei****. Personalitate cunoscută Iaşului de odinioară, de o prestanţă memorabilă…”* (vezi Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene,* volumul III).

Din cele de mai sus rezultă că, la data la care ar fi semnat certificatul medical privindu-l pe Eminescu, Bogdan avea doar un an de practică medicală, fiind proaspăt reîntors în Ţară. Cum la acea vreme Zosin împlinea doar 12 ani şi cum în 1897, pe când medicul G. Bogdan a renunţat să mai fie practician, dedicându-se *„numai activităţii didactice”*, era student cu intense preocupări de activist socialist, devine foarte probabil ca Zosin să nu fi cunoscut cu exactitate perioada în care G. Bogdan practicase medicina la Spitalul *Sfântul Spiridon*, fiind deci abilitat să emită documente precum *constatarea medicală* emisă – zice el – pentru pacientul Eminescu. Şi-atunci, l-a identificat cu singura informaţie certă pe care o deţinea (şi care impunea): acesta îşi făcuse studiile la Paris. De ce (şi) Bogdan? Poate pentru că era *„de o prestanţă memorabilă”* şi, specializat în medicină legală fiind, prezenta o garanţie în plus. Din păcate, constatăm astăzi cât de relative sunt asemenea calităţi dacă nu le însoţesc permanent şi altele, întrucât prestanţă a avut şi Maiorescu, dar ce folos, dacă a folosit-o împotriva dreptăţii?, iar profesionist de excepţie a fost şi Gh. Marinescu, fără ca asta să-l împiedice să se implice în mod atât de nefericit în Cazul Eminescu.

Cum se explică faptul că numele acestor două personaje, cu care istoria literară completează regimentul de medici personali puşi pe capul lui Eminescu, au apărut abia când colegul lor P. Zosin a prezentat public certificatul criminal, pe care l-ar fi emis şi semnat cei doi? Cum de până la Zosin nu mai ştiuseră de expertiza lor decât procurorul şi cei care-l „găzduiau” pe reţinut în arest (cu toţii, anonimi şi muţi ca zăbrelele arestului, bineînţeles)? Cum de la 14 iulie 1887, când Eminescu a fost examinat de nu mai puţin de 5 medici, nici Iuliano, nici Bogadan nu s-au numărat printre ei?

Apreciind starea lui Eminescu drept *„periculoasă atât pentru societate, cât şi pentru el însuşi”*, cei doi medici conchid: *„este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare şi observare”*. Aşadar, scopul prioritar al reţinerii lui nu era tratamentul unei anumite boli, ci cercetarea şi observarea – pentru ce altceva, dacă nu spre a stabili cu precizie o boală anume sau, dimpotrivă, starea de sănătate perfectă? De altfel, insistăm asupra acestui fapt, *„alienaţiune mentală cu accese acute”* **n-a constituit niciodată o diagnoză**, fiind denumire generică pentru felurite afecţiuni psihice. Cu alte cuvinte, medicii nu fac decât să constate o stare maladivă, fiind asemenea internistului care declară că un pacient este bolnav, fără a preciza dacă e vorba de hepatită, de gingivită, de osteoporoză etcetera. Prostie periculoasă, fals sau altceva? Biografii se mulţumesc să ateste că internarea s-ar fi produs, dar care au fost roadele *cercetării şi observării* noului pacient fie uită să spună, fie recită din Zosin. Cine l-a avut pe Eminescu în grijă şi la ce concluzie a ajuns în urma consultării lui? În ce a constat tratamentul şi cum a evoluat boala? Cum s-a făcut că, abia vindecat de *„manie furibundă”*, a şi fost lovit, scurt, de boala beţivilor, *delirium tremens*? Întrebări sâcâitoare şi tendenţioase, nu-i aşa?

Întrucât invocata *„Constatare medicală”* precizează că internarea urma să se facă *„pe un timp limitat, după socotinţa medicului curant”*, avem un motiv în plus să suspectăm că fie a fost vorba de un aranjament, prin care doi medici au legitimat sechestrarea unui nevinovat, fie ne aflăm în faţa unui fals, comis de cineva care nu era foarte bine documentat şi, de aceea, n-a vrut să rişte, făcând afirmaţii ce puteau fi lesne contrazise cu probe de existenţa cărora el nu avea habar.

Detaliu esenţial, Iuliano şi Bogdan nu invocă procesul-verbal al Poliţiei, pe baza căruia Eminescu ar fi fost reţinut la Iaşi – dovadă că acesta nu a existat, după cum nu a existat nici adresa Poliţiei către procuratură. Prin urmare, Eminescu nu ajunsese în *„arestul comisiei* (*preventiv*, după I. Nica – n. ns.) *al desp.[ărţiturii] I”* din cauză că ar fi comis o faptă anume, pedepsită de Lege. Poate şi de aceea, în aşa-numita *„constatare medicală”* se vorbeşte de *„interogatorul şi conversaţia avută cu Eminescu”*, dar nu se spune nici în ce au constat acestea, nici motivul care le-ar fi impus, nici dacă şi cum şi-a justificat arestatul presupusa faptă criminală.

De asemenea, din *constatarea* lui Iuliano şi Bogdan rezultă că, anterior, lui Eminescu nu-i mai fusese pus diagnosticul de sifilis, deoarece, altminteri, numiţii l-ar fi folosit imediat. A-l socoti pe Eminescu **posibil** bolnav de sifilis e una, a **şti cu precizie** acest lucru e cu totul alta.

La boală inexistentă, diagnostic inexistent

„...cine va zice: nebunule!, vrednic
va fi de gheena focului” (Matei, 5, 22).

Se spune că în adresa semnată de N. Gane scrie negru pe alb că Eminescu ar fi suferit de *„alienaţiune mintală”*. Diagnosticul este ciudat, întrucât documentul pretinde că aceasta ar fi diagnoza stabilită de medici. În fiţuica doctorilor Iuliano şi Bogdan, care îl prezintă ca pe un pericol social (*„starea lui este periculoasă atât pentru societate”*), diagnosticul este diferit: *„alienaţiune mentală* ***cu accese acute****”* (subl. ns). Din spusa medicilor „parizieni” deducem că alienarea ar putea fi **cu** sau **fără** accese acute. În acest fel, diagnoza Spiridoniei devine şi mai vagă decât cea a lui Iuliano şi Bogdan. Cum se explică faptul că Spiridonia şi-a permis să înlocuiască părerea specialiştilor cu propria opinie?

Dar nu numai atât. Apar şi alte fireşti întrebări.

Ce e acela un *acces*? În principiu, ştim cu toţii, dar, pentru a nu ne încurca în nuanţe, să răsfoim lucrări de specialitate. *Dicţionarul sănătăţii* din 1978 prezintă *accesul* (atacul) ca *„manifestarea bruscă şi intensă a unei boli, care apare intermitent (pe fond patologic sau sănătos) şi este însoţit de febră ridicată”*. În lucrarea lui Bianu şi Glăvan (1910) citim:

> *„**Acces** (**accessus** dela **accedere**, a se apropia, a ajunge, a sosi), **apucat**. – O stare bolnăvicioasă care vine şi încetează la intervale mai mult sau mai puţin îndepărtate. Fiecare acces este despărţit de accesul premergător prin un timp (interval) de sănătate aparentă. Cuvântul **acces**, întrebuinţat **singur n'are nici un înţeles*** (subl. ns.)*, de aceea el trebuie să fie urmat în totdeauna de un alt cuvânt care să-l lămurească, prin urmare vom zice că cutare persoană a avut un **acces de friguri** (l-a apucat frigurile), un **acces de delir**, un **acces de epilepsie**.”*

Demnă de interes este atenţionarea: *„Cuvântul **acces**, întrebuinţat singur n'are nici un înţeles”*. Deci, în cazul nostru, unei boli nedefinite (*alienaţiune mintală*) i s-au adăugat doi termeni (*„accese acute”*) care pot face impresie necunoscătorului, dar care, medical, nu înseamnă nimic. Diagnosticul celor doi este pentru electoratul cui?

Poate, unii ne vor trage de mânecă, atrăgându-ne atenţia că tandemul Iuliano & Bogdan nu greşeşte cu nimic, deoarece nu invocă nişte accese oarecare, ci unele *„acute”*. La primă vedere, aşa ar putea să pară, numai că *acut* rămâne un simplu adjectiv, opusul lui **cronic** (*„În terminologia medicală* ***a****[cut]. se referă la boli cu evoluţii scurte şi manifestări clinice intense”* – *Dicţionar de psihologie*, 1978). *Acut* nu **lămureşte** cuvântul *acces*, în sensul la care se referă Bianu şi Glăvan. Ba, dacă ne uităm în *Dicţionarul sănătăţii* (1978), avem surpriza să constatăm o foarte mare asemănare între *acces* şi *acut*:

Acces, *„manifestarea bruscă şi intensă a unei boli, care apare intermitent (pe fond patologic sau sănătos) şi este însoţit de febră ridicată”*.

Acut, *„simptom brusc şi foarte intens a unui proces maladiv. Poate avea o durată variabilă şi se poate repeta, având intervale de acalmie care variază cu natura bolii.”*

Cele două noţiuni au drept caracteristici comune trei componente, toate esenţiale: apariţia neaşteptată, intensitatea deosebită şi repetabilitatea. Pentru un ne-medic ca noi, s-ar zice că *accesul* nu prea poate fi altfel decât *acut* (caz în care *acces acut* ar aduce a pleonasm).

Să ne gândim că pe vremea lui Iuliano şi Bogdan mediciniştii gândeau altfel? Ca să nu existe dubii, haideţi să deschidem iar cartea lui Bianu şi Glăvan:

*„**Acută** (dela **acutus, acuta, acutum**). – Vorbind de boală acest cuvânt înseamnă **grabnic**, adecă **boală grabnică**, venită **repede**, boală de curând venită, proaspătă, spre deosebire de boala **cronică** (învechită). Orice boală care a trecut de treizeci de zile se zice **cronică**.”*

Prin urmare, şi acum un veac, *acut* era tot doar un **atribut** al bolii, care arăta că aceasta abia debutase. Astfel, 6 noiembrie 1886 este o repetare a lui 28 iunie 1883, o reîmbolnăvire la fel de subită? Majoritatea istoricilor literari pretinde că, odată izbucnită, „nebunia” nu l-ar mai părăsit nici o clipă pe Eminescu, cu toate că, mai zic dânşii, lungi perioade de timp nu se făcea prin nimic remarcată. Dacă lucrurile chiar ar fi stat astfel, pretinsele *accese* din 1886 ar fi fost ale unei boli *acute*, sau ale uneia de mult **cronicizate**?

Se poate spune *acces acut* pentru a-l deosebi de **accesul cronic**? Să citām din nou din Bianu şi Glăvan:

*„**Cronică** (dela grec. **chrónos**, timp). – Acest cuvânt însemnează durata lungă a unei boale, boală lungă, boală învechită, care a trecut de 30 de zile. Sunt boale cronice*

prin natura lor şi boale ***acute****, cari au devenit* ***generale*** *şi* ***locale****, aceste din urmă pot să atârne de o stare generală, de o discrazie (scrofule), de o cachexie (scorbut, sifilis)."*

Ca şi în pasajul de dinainte, autorii prezintă numai **boala** ca fiind acută, nu şi *accesul* – care este un anumit mod de manifestare a maladiei. De aceea, dacă se poate vorbi de **apendicită acută**, accesului, în înţelesul pe care îl prezintă specialiştii citaţi, nu-i prea poate fi alăturată caracteristica *acut*, deoarece o deţine prin sine.

Care era cauza invocatelor *accese acute*? Aici, precizia duetului Iuliano şi Bogdan ne taie cu totul răsuflarea, când afirmă că acestea ar fi *„produse* ***probabil*** *de gome syphilitice la creer şi exacerbate prin alcoholism"* .

Cum au făcut toate aceste grave constatări? Simplu, ni se spune: *„din interogatorul şi conversaţia avută cu Eminescu"* . Deci l-au surprins în mijlocul... accesului sau el le-a mărturisit că tocmai avusese unul, model *acut*? Ce anume din acel pretins *interogator* şi din acea zisă *conversaţie* i-a convins că este *„neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare şi observare"* ? Ce a comis sau ce a spus Eminescu, încât ei să tragă concluzia că *„starea lui este periculoasă atât pentru societate, cât şi pentru el însuşi"* ? A sărit la bătaie? Le-a declarat că intenţionează să pună bombe în intersecţii ori să-l asasineze pe Gane? Voia să se sinucidă?

Numiţii doctori nu par interesaţi de astfel de nimicuri, fiind prea grăbiţi să semneze şi să plece acasă. În cazul de faţă, simpla absenţă a anamnezei ar fi trebuit să dea de mult de gândit. Orice medic chemat să se pronunţe asupra sănătăţii mintale a unei persoane întreabă: dar ce-a făcut? A mai avut astfel de probleme? Şi, de câte ori poate, apelează la memoria rudelor sau a prietenilor respectivului pacient. Şi o face atât pentru siguranţa diagnosticului, cât şi pentru propria acoperire morală. Iuliano şi Bogdan nu amintesc nimic nici de internarea din 28 iunie 1883, cu toate că orice astfel de antecedente le-ar fi folosit ca argument.

Ce depistaseră, de fapt, Iuliano şi Bogdan? Am văzut: nimic, în afară de *„probabil"* ! Şi încă ar mai fi fost de înţeles ca un asemenea certificat medical pe baza căruia cineva este trimis la balamuc să fie mai succint, cu condiţia ca informaţii mai ample despre pacient să existe într-un alt document anexă. Altminteri, cum accesul vine şi trece, în ce fel ar mai putea fi dovedit un ipotetic abuz? Cum ar mai putea fi tras la răspundere un medic ticălos, dacă fapta lui se rezumă la a declara că într-o zi şi la o oră anume, persoana X, aflată în detenţie, ar fi alienată? Şi cum să-şi demonstreze victima inocenţa?

Întrebarea e gravă, câtă vreme chiar şi doctorul Şuţu incriminează teoretic asemenea cazuri în lucrările lui de specialitate. Nu mai redăm în întregime citatele reproduse în alte pagini, amintind doar că însuşi Şuţu deplângea *„uşurinţa cu care sunt redigiate unele certificate medicale... şi cari nu corespund de loc cu textul regulamentului"*; de aici, şi posibilitatea ca medicului semnatar să i se impute *„uă rea credinţă, poate chiar şi insuficienţa cunoscinţelor seala speciale"*. Mai mult, Şuţu ar fi dorit *„ca certificatul medical să fie subsemnat de trei doctori şi să fie redigiat după un formular special"*. Era anul 1877, când Eminescu tocmai intra în redacţia ziarului *Timpul*. În 1883, acelaşi Şuţu avea să încalce grosolan Legea, **subsemnând** de unul singur fiţuica care justifica sechestrarea lui Eminescu în ospiciul lui privat, din strada Plantelor.

Deşi semnat de doi medici, cum cerea Legea, documentul redactat trei ani mai târziu, în noiembrie 1886, la Iaşi, este la fel de infirm şi din punct de vedere juridic, ca şi cel emis în 1883 la Bucureşti. Motivul? Înainte de orice, îi lipseşte… diagnosticul. În acest nou simulacru de hârtie oficială, care ar fi justificat (re)internarea lui Eminescu în balamuc, nu se precizează **simptomul vreunei „boli"**. Începem, astfel, să înţelegem de ce a fost nevoie de atâta memorialistică, de ce, fără nici un discernământ, tot neavenitul a fost invitat să scrie ce-şi aminteşte despre Eminescu. Acum putem pricepe mai bine de ce s-a pus preţ atât de mare şi pe scrisoarea lui Miron Pompiliu către Maiorescu: acolo stau îndesate manifestările „bolii", nedepistate de Iuliano şi Bogdan (Eminescu plimba băţul peste ulucile gardurile, a spart o oală şi celelalte aiureli mai sus arătate). Cu alte cuvinte, reîntâlnim o reţetă veche: aşa cum în 28 iunie 1883 s-a apelat la serviciile de diagnostician ale gospodinei Slavici, pentru negurile din noiembrie 1886 a fost folosit Miron Pompiliu, autentic bolnav de sifilis, *„prieten intim"* al celui sacrificat şi slugă devotată *„protectorului"* Maiorescu.

Foarte probabil ca unora să li pară nesemnificative toate aceste abordări, socotind că *„alienaţiune mintală cu accese acute"* ar fi, totuşi, o exprimare foarte limpede. De acord, când ţi se spune despre cineva că e alienat mintal, nu vei căuta să-i dai medicaţia specifică hepatitei sau tuberculozei. **În principiu**, se înţelege că „buba" lui se află în altă parte, nu la ficat sau la plămâni. Dar ajunge ca o expertiză medicală să fie doar **orientativă**? Conţine fiţuica lui Iuliano şi Bogdan un real diagnostic, atâta vreme cât nu identifică o **anumită boală**? Poţi să tratezi un pacient despre care ştii doar că ar avea *„alienaţiune mintală cu accese acute"*? Şi, mai ales, poţi să-l închizi în

balamuc, pe baza unor informaţii atât de vagi? Dacă *„da”*, ce nevoie mai e să se vorbească de **manie**, de **schizofrenie**, de **depresie**, de **paranoia** şi de altele asemenea, când limbajul străzii ar putea reduce totul la un singur cuvânt: **nebunie**?

Şi, dacă tot am apelat atâta la dicţionare, să nu schimbăm tocmai acum obiceiul:

*„**Diagnostic**, totalitatea procedeelor de analiză şi sinteză a simptomelor pe care le prezintă un bolnav, **pentru a putea stabili care este boala de care suferă*** (subl. ns.)*, astfel ca să i se poată institui tratamentul cel mai adecvat. Un **d.**[iagnostic] bun ţine seama de etiologia bolii şi de patogenia ei şi se face pe baza multor analize morfologice, funcţionale şi chimice”* (*Dicţionarul sănătăţii*, 1978).

*„**Diagnostic** sau **diagnoză** (dela grec. **dia**, între, prin, şi **gnosis**, cunoaştere). – Cunoaşterea boalelor şi **deosebirea lor*** (subl. ns.)*, unele de altele, după semnele fiecăreia”* (Vasile Bianu şi Ioan Glăvan, *Dicţionarul sănătăţii*, 1910).

Ca şi *nebunia*, *„alienaţiunea mintală”*, acută ori ba, nu constituia o maladie anume, ci

*„**un grup de boale*** (subl. ns.) *ale creerilor (cerebrale), cari de obicei sunt cronice, caracterizate prin dezordini **inconştiente** ale senzibilităţii, ale inteligenţei şi ale voinţii, fără febră (căldură) şi adeseori fără o tulburare aparentă a funcţiunilor nutritive. Aşa dar numirea de **alienaţie mintală** se aplică la orice pierdere de minte (de inteligenţă), fie temporară sau definitivă, cum sunt: **demenţa**, **idioţia**, **imbecilitatea**, **mania** propriu zisă şi **melancolia**, cari sunt tot atâtea forme de turburare mintală, în cari rătăcirea ideilor se arată **în moduri diferite*** (subl. ns)*. Însă aceste forme deosebite au un caracter comun, care constitue semnul esenţial al nebuniei, care este turburarea inteligenţii (a minţii), a simţului moral **şi*** (subl. ns.) *a aşa ziselor afecţiuni ale sufletului...”* (Bianu şi Glăvan).

Aşa sunau convingerile medicilor la începutul secolului trecut, când se socotea că nebunia se manifestă pe trei fronturi: inteligenţă, etică şi *„afecţiuni ale sufletului”* (patimi, ură, iubire etcetera). Spre sfârşitul aceluiaşi veac XX, opinia nu era cu mult diferită:

*„**Alienaţie mintală**, denumire generală, **dată tuturor bolilor mintale**. **Termenul nu are o semnificaţie precisă*** (subl. ns.)*; în general, este folosit pentru a denumi acele afecţiuni mintale la care bolnavii sunt incapabili să ducă o viaţă socială normală şi **care necesită o supraveghere permanentă*** (subl. ns.). *După H. Ey, **a.m.** reprezintă o **destructurare a eului, «nebunia fiind inconştientă de ea însăşi»**; în **a.m.** bolnavul îşi pierde eul său ontogenetic împrumutând un altul sau – prin inversarea conţinuturilor*

conştiinţei şi inconştientului – îşi construieşte un eu inadecvat social, în virtutea iraţionalităţii şi fantasmelor de origine inconştientă ce se impun. Alienatul este un inadaptat şi nu comunică normal cu alţii pentru că, aşa cum arată E. Pamfil şi D. Ogodescu (1972) este închis în propriul univers informaţional, se confundă cu acesta şi nu poate judeca obiectiv" (*Dicţionar de psihologie*).

Pentru a opri orice mârâială elevată, precizăm că şi în epocă lucrurile erau văzute în mod similar. Astfel, într-una dintre cele mai cunoscute lucrări ale lui, *Alienatul în faţa societăţii şi a ştiinţei*, Şuţu face *„clasificaţiunea morbelor mintale"*, pe care le împarte în *„alienaţiuni simple"* (patru feluri de manii – acută, cronică, parţială şi alternantă – şi trei de melancolie – simplă, delirantă şi cu stupoare), *„alienaţiuni complicate"* (13 feluri de manie, aşezate în 4 sub-grupe) şi *„infirmităţi"*. Simplul fapt că Şuţu foloseşte pluralul *„alienaţiuni"* arată că acest concept definea o **serie** de boli, mai mult ori mai puţin asemănătoare.

Dacă ne-am opri aici şi am trage linie, cele de mai sus ar fi suficiente spre a ne convinge că, indiferent cine şi când l-a scris, **documentul medical în temeiul căruia Eminescu ar fi fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului nu are nici valoare medicală, nici valoare juridică**.

Prin conţinutul ei derizoriu, lapidara *constatare medicală* semnată de Iuliano şi Bogdan ar fi trebuit să atragă imediat atenţia specialiştilor (unii dintre cei preocupaţi de destinul lui Eminescu au fost sau sunt medici). Nu poţi interna pe cineva în ospiciu, exclusiv pe baza unor însemnări care încap şi pe o carte de vizită, fără o diagnoză adevărată.

Spre comparare, iată textul primului aşa-zis *„certificat medical"* emis la Bucureşti, textul *„constatării medicale"* făcute la Iaşi şi un mic fragment dintr-un raport similar, elaborat de Şuţu într-un dosar de punere sub interdicţie.

Şuţu, 5 Iulie 1883: *„Subsemnatul doctor în medicină attest prin aceasta că dl. Eminescu adus în căutarea Institutului «Caritatea» din Bucureşti la 28 Iunie 1883 de către Onor Prefectura Capitalei este atins de alienaţie mintală în forma «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă în un stabiliment special."* (Remarcăm formularea: *„alienaţie mintală* ***în forma*** *«manie acută»"*, care arată – şi ea – că *„alienaţie mintală"* şi *„alienaţie mintală cu accese acute"* nu numesc o maladie, constituind, de aceea, un fals diagnostic, la fel de vag ca termenul „bolnav".)

Iuliano şi Bogdan, 6 noiembrie 1886: *„Subsemnaţii doctori în medicină de la facultatea din Paris, etc., în urma requisiţiunei D-lui Prim Procuror din 5 Noembre 1886 de a constata starea mintală a lui Mihail Eminescu, mergând la arestul comisiei desp.[ărţiturii] I unde se află pacientul, din interogatorul şi conversaţia avută cu*

Eminescu, am putut constata că el sufere de o alienaţiune mentală cu accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creer şi exacerbate prin alcoholism; starea lui este periculoasă atât pentru societate, cât şi pentru el însuşi şi este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare şi observare pe un timp limitat, după socotinţa medicului curant.”

Şuţu, 1873: *„Differitele simptome ale demenţei se pot ast-fel formula: uă stare mintală, cronică, caracterisată prin slăbiciunea memoriei, a judecăţii şi a voluntăţii, precum şi prin lipsa de spontaneitate intellectuală şi morală. Această stare oare nu este tabloul acelora pe cari vechii autori defineau subt numele de* ***mente capti****, stare care corespunde cu uă lesiune anatomo-patologică caracterisată prin ramoliţiunea substanţei corticale a creerilor? Cum aceşti indivizi vor putea să' şi administreze bunurile, când ei au uitat şi nu sciu la ce sumă se urcă ele, cum vor putea arenda cutare sau cutare proprietate, când nu cunosc valoarea lor, şi când sunt incapabili de a raţiona asupra condiţiunilor neapărate pentru aceasta? Cum vor putea ei să se apere în faţa unei perderi materiale, dacă n' au nici uă idee despre natura şi calitatea acelor perderi, şi când sunt lipsiţi de iniţiativă şi de voluntate ?*

Când ni se spune că un individ, părinte de mai mulţi copii, foarte debilitat şi în etate de 75 ani, contractă cässătorie cu servitoarea sa, ce putem oare conchide? Ori-cine ar avea puţin obiceiul morbelor mintale, va conchide că acel individ este Iovit seu de manie paralitică, sau de demenţă. În mania paralitică scim că există iliusiuni morbide asupra personalităţii şi exageraţiunea satisfacţiunei şi încrederei în forţele sale, singure capabile de a sugera assemenea acţiuni; iară în demenţă în care omul este lipsit de voinţă şi de libertate morală, uă assemenea acţiune nu poate fi decât effectul unei captaţiuni din partea servitoarei în interesul ei propriu.”

Precum observă oricine, dacă primele două documente sunt sentinţe scurte şi seci ca ale unui tribunal extraordinar, amintind mai mult de o reţetă sau de o scutire medicală pentru pruncii din şcoala primară, fragmentul citat din cel de-al treilea tratează lucrurile argumentat. Medicii nu se mai grăbesc să tranşeze chestiunea într-o frază, două, ci ţin magistraţilor adevărate prelegeri, în tentativa de a-i convinge. Magistratul trebuia **să înţeleagă** ce se petrece cu omul pe care urma fie să îl elibereze din balamuc, fie să îl ţină pe mai departe acolo, lipsindu-l şi de posibilitatea exercitării drepturilor lui civile.

Din punctul nostru de vedere, lucrurile sunt clare. Experienţa ne-a învăţat însă că o anchetă jurnalistică trebuie să fie mai bine susţinută cu probe decât un rechizitoriu, devenind implacabilă ca o ghilotină. De aceea, pentru cei mai cârcotaşi, vom alătura pasaje şi dintr-un alt raport medico-legal, elaborat de doctorii A. Şuţu, G. Alexianu şi P. Petrini în 1878. (Cel puţin doi dintre aceşti medici – Şuţu şi Alexianu – aveau să colaboreze şi în cazul Eminescu,

când Şuţu a scris cu mâna lui concluziile expertizei medico-legale datate 23 martie 1889.) Este vorba de raportul *„Asupra stării mintale a lui Ştefan Logotetopulo”*, personaj *„Acusatu de omoru”*, cei trei medici fiind *„Numiţi esperţi în această afacere de primul preşedinte al Curţei cu juraţi din Ilfov”*. (Textul integral, aşa cum a apărut într-o broşură având nu mai puţin de 23 de pagini format A5, se găseşte în **Anexa 1**).

„Subsemnaţii, doctori în medicină, G. Alexianu, profesoru la facultatea de medicină, medicu alu spitaleloru, medicu legistu alu Capitalei; A. Sutzu, medicu primaru alu spitaleloru civile, şi Petrini P., medicu alu spitaleloru civile, invitaţi de D. Preşedinte alu Curţei cu Juraţi Ilfov, sesiunea din Martiu 1878, cu adressa No... spre a esamina starea facultăţiloru mintale ale lui Stefan Logotetopulo, acusatu de omoru, după ce am luatu cunoscinţă de cele conţinute în dosarulu sus-zisului, amu mersu în trei rânduri la penitenciarulu Văcăresci unde elu se află, şi am procedatu la cercetarea directă a facultăţiloru sélle mintale. Resultatulu investigaţiuniloru nóstre, l’amu consemnatu în aceste 5 capitole privitore: 1, fapteloru petrecute; 2, commemorativeloru procurate de martori; 3, cercetării noastre directe; 4, discuţiuni medico-legale, şi 5, conclusiuniloru acestui raportu.

§ 1. Faptele

Stefan Logotetopulo, domiciliatu în strada, Lucaci 61, aceeaşi casă cu concubina sa, Veta Stefăneasca şi muma sa Maria Logotetopulo, după ce în sera de 20 Ianuariu 1878, s’a certatu mai multu de uă oră cu muma sa, a intratu a doua zi, pe la 8 ore dimineţa, în camera sa şi după uă întârziere de uă jumetate de oră, a eşitu palidu, turburatu, spunrendu către concubina lui că a sugrumatu pe muma sa. A doua zi după acesta elu a redus cadavrulu mamei salle în zece bucăţi, iar în a treia a aruncatu intestinele şi capulu într’unu puţu, trunchiulu însă mânile şi piciorele le a pusu într’ uă ladă. Acéstă ladă, a încredinţat’ o unui omu de la ţérra spre a o duce la Stefănesci şi a o preda unui frate presupusu ale seu. Aceste fapte resultă atâtu din interogatorulu luatu de d. jude instructoru, câtu şi din propriile lui spuse precum şi din zisele femeei Veta Ştefănescu către subsemnaţii. Ele sunt prin urmare autentice şi necontestabile.”

RAPPORTU

MEDICO-LEGALU

[illegible]

STARII MINTALE A LUI STEFAN LOGOTETOPULO

ACUSATŮ DE OMORŮ

ELABORATU

[illegible]

D-RII: G. ALEXIANU, A. SUTZU SI PETRINI PAUL

[illegible]

PRIMULŮ PREŞEDINTE AL CURŢEI CU JURAŢI DIN ILFOV

Aparent, raportul privindu-l pe Logotetopulo ar fi unul aparte, întrucât aici e vorba şi de o crimă, deci de o faptă extremă. Da, numai că gravitatea faptei nu medicul o stabileşte, ci judecătorul, şi nu este deloc obligatoriu ca un gest sau o vorbă care are greutate în ochii magistratului să fie foarte semnificativă pentru medic – şi invers. Apoi, între a trimite la puşcărie sau la ospiciu nu e diferenţă prea mare: ambele sentinţe presupun privarea de libertate şi obligarea persoanei să trăiască între borfaşi sau dementi, sub anumite aspecte puşcăria fiind preferabilă, mai ales pentru un om sănătos. De asemenea, medicul nu face nici anchetă poliţienească, chiar dacă fireasca aprofundare a unor cazuri mai dificile, prin solicitarea de amănunte privind faptele sau atitudinile incriminate, poate crea această impresie. De aceea, raportul citat mai sus rămâne un simplu document medical **întocmit după cerinţele Legii**. Un document exemplar, care încearcă să demonstreze dacă pacientul era sau nu alienat. Atât şi nimic mai mult. Medicul nu răspunde de hotărârea luată de Justiţie după ce îi citeşte rapoartele, el fiind responsabil doar de diagnoza pusă celui care îi este predat spre expertizare.

În consecinţă, chiar dacă în cazul Eminescu nu se impunea ca raportul să aibă cinci capitole şi să ocupe fix 23 de pagini, prezentarea pe larg a faptelor care-l făcuseră suspect de nebunie, a declaraţiilor martorilor la acele fapte, relatarea discuţiei avute cu „bolnavul", cu rudele şi cu prietenii acestuia şi explicarea cauzelor care ar fi determinat comisia să îi stabilească un diagnostic anume erau obligatorii.

Or, ce constatăm? Că aceste reguli de bun-simţ nu mai funcţionau şi în cazul lui Eminescu. Bunăoară, în dosarul lui Logotetopulo, dialogurile reproduse arată minuţiozitatea comisiei şi abilitatea cu care este interogat criminalul, felul în care este prezentată *„discuţiunea medico-legală"* indicând profesionalism şi bună-credinţă (de aici, şi credibilitatea precizării: *„Nu voim să dăm acestui rapport forma unui recui-sitor care ar avea tendinţa de a agrava situaţiunea inculpatului. Trebue să se scie însă..."*). Medicii nu fac doar afirmaţii, de soiul *„Subsemnatul... attest prin aceasta că dl. Eminescu... este atins de alienaţie mintală în forma «manie acută»"* ori *„Subsemnaţii... am putut constata că el sufere de o alienaţiune mentală cu accese acute"*, ci **demonstrează** cele spuse, abordând lucrurile din toate unghiurile de vedere.

Cele peste 20 de pagini ale raportului medico-legal privind crima lui Logotetopulo constituie o mărturie indirectă a faptului că Eminescu a fost victima unor abuzuri. Pentru a concluziona că ucigaşul: 1) *„n'a presintat în nici uă epocă a vieţei salle semne de smintire"*, 2) *„n'a fost atins de smintire...*

în momentul când a commis crima" şi 3) *„este responsabil de fapta sa"*, cei trei medici semnatari **au demonstrat pe larg că acesta era sănătos**. În dosarul Eminescu nu trebuia să fie **probat** contrariul, de-ar fi fost cazul, bineînţeles? Ce fel de lume este aceea în care se cer studii aprofundate pentru a demonstra normalitatea intelectuală şi psihică a insului, în vreme ce alienarea lui nu necesita decât un simplu verdict de câteva rânduri? O lume în care nebunia se prezuma, iar sănătatea mintală era excepţie? Dacă individul care îşi ucide mama, după care o tranşează şi îi aruncă *„intestinele şi capul într' un puţu"*, iar restul trupului făcut bucăţi îl trimite *„într-uă ladă"* fratelui său chiar putea fi socotit sănătos mintal, ce anume făcuse Eminescu, pentru a fi declarat nebun? Pentru Logotetopulo au existat martori – pro şi contra. De ce în cazul lui Eminescu aceştia au lipsit? De ce (în 1883 şi în 1889) la Eminescu n-a mai putut pătrunde nimeni, din clipa sechestrării? De ce transportarea lui în străinătate (1883) s-a făcut pe furiş şi fără documentele legale? În 1878, medicii au început prin a lua *„cu-noscinţă de cele conţinute în dosarulu sus-zisului"* Logotetopulo. **Unde este dosarul Eminescu, întocmit în 1886 de autorităţile ieşene** şi conţinând relatări privitor la faptele care ar fi impus reţinerea lui în arestul Poliţiei? În lipsa unor fapte concrete, ce anume expertizau doctorii Iuliano şi Bogdan la 6 noiembrie 1886?

Modul în care Logotetopulo îşi plănuieşte crima denotă, zic medicii, *„existenţa unei puteri intelectuale remarcabilă"*. Din mărturiile celor interogaţi, nimic nu arată *„uă perdere fie momentană a raţionamentului său"*. De asemenea:

> *„Memoria lui este perfectă... Percepţiunea este intactă..., ideaţiunea normală, raţionamentul perfect, fără a se observa vre uă lacună în associaţiunea ideilor lui sau un delir în cuvintele lui. (…) Din partea organelor physice, aceeaşi constatare nu ne-a dovedit nici uă lesiune a cranului sau a vre unei părţi a corpului, nici un semn de vre uă malatie nervoasă, de alcoolism, de meningoencefalită cronică etc. Atât dară sub raportul intelectual cât şi subt cell physic, inculpatul se bucură de uă perfectă sănătate mintală."*

Ce anume din toate acestea se „defectase" la Eminescu? *Puterea intelectuală*? *Memoria*? *Percepţiunea*? *Ideaţiunea*? *Raţionamentul*? La 28 iunie 1883, când a fost sechestrat, toate funcţionau fără greş, dovadă zdrobitoare în acest sens rămânând editorialul publicat chiar în acea zi. Chiar dacă am face abstracţie de lipsa oricărui document oficial care să relateze fapte sau atitudini anormale ale lui Eminescu ori de contradicţiile flagrante din „memoriile" unora şi altora, împotriva aşa-zisei *constatări medicale* de la Iaşi, din 6 noiembrie

1886, stau mărturie poezia *La steaua* (publicată de *România liberă* cu doar câteva zile înainte, la 25 octombrie) şi traducerea *Gramaticii sanscrite* (mai exact, *Gramatica critică abreviată a limbii sanscrite*, pe coperta ediţiei a doua a originalului lui Franz Bopp – Berlin, 1845 – scriind: *Kritische Grammatik der Sanskrita-Sprache in Kürzerer Fassung*).

Doctorul Şuţu declară de bună-voie şi nesilit de nimeni că a închide un nevinovat *la nebuni* este o crimă. Tocmai pentru ca asemenea abuzuri să nu aibă loc, rapoartele medico-legale nu trebuiau să fie simple bileţele, de câteva rânduri, şi acelea girate de o singură persoană, ci lucrări de amplă şi minuţioasă cercetare medicală, cele mai inspirate putând fi folosite ca material didactic şi argumentând profesional, de la caz la caz, pledoaria acuzării sau a apărării.

Oare Iuliano şi Bogdan ori doctorul Zosin aveau o altă părere despre **expertiza psihiatrică**? Şi, indiferent care le-ar fi fost crezul personal, puteau ei să acţioneze împotriva legilor în vigoare, pe care erau obligaţi să le cunoască de-a fir-a păr? Din fericire, doctorul Zosin a comis o serie de lucrări de specialitate, pe care ne-am permis să le parcurgem, deşi metoda ştiinţifică folosită de şamanii istoriei literare pare să conteste necesitatea unor asemenea expediţii, din moment ce ei înşişi nu-şi pierd vremea cu ele. (Pentru detalii, vezi **Anexa 12**).

Zosin şi cei doi medici invocaţi de el nu au diagnosticat „maladia" lui Eminescu după faptele lui. Minunea aceasta nu se întâmplă nici măcar astăzi, când atâtea fideluţe îi contestă jurnalistica – şi, în general, gândirea exemplară – fără a oferi vreo mostră din miile de pagini pe care le au la îndemână. Noi nu incriminăm arbritrar, ci căutăm să descoperim şi urme cât de vagi ale aşa-numitei „protecţii" de care s-ar fi bucurat Eminescu ori dovezi ale ajutorului material ce i-ar fi fost acordat din prietenie sau din mărinimie autentică. Dacă asemenea dovezi nu există, a noastră să fie vina?

Trimis spre un ospiciu care n-are adresă

„Contribuţiile" lui Panait Zosin la (i)luminarea istoriei literare nu se reduc la certificatul medical sus prezentat. De la el mai aflăm că, tot la 6 noiembrie 1886, în baza *constatării* doctorilor Iuliano şi Bogdan, Epitropia generală a Casei Sfântul Spiridon ar fi trimis o adresă conducerii ospiciului de pe lângă Mănăstirea Neamţului. În acest „document inedit" – şi el de negăsit în original sau în facsimil şi văzut numai de Zosin – s-ar spune:

„Iassy, 1886 Noembre 6
Domnilor Epitropi,
În urma adresei parchetului de Iaşi şi în baza alăturatului Certificat medical, prin care se atestă că pacientele Mihail Eminescu sufere de alienaţiune mintală, avem onoare a vă face cunoscut că Epitropia generală a admis internarea citatului pacient în acel ospiciu şi deci la prezentarea lui să binevoiţi a-l interna.
Primiţi, etc.
Epitropi, N. Gane   Director (x)   Şef (x)

Precum observă oricine, mai puţin biografii lui Eminescu, trioul expeditor (Gane, Director şi sublimul Şef) formulează solicitarea, dar nu numeşte destinatarul. Trimiterea lui Eminescu se face către o instituţie medicală nemenţionată, pe care o invita cu aceeaşi precizie să îl interneze în *„acel ospiciu"*, nicidecum în **celălalt** şi cu atât mai puţin în **altul** ori în **acesta** şi care putea fi foarte bine şi Golia (care era în Iaşi!). După mai bine de un secol de aiureli repetate, în care s-a insistat cu remarcabilă perseverenţă asupra ideii că, în perioada noiembrie 1886 – aprilie 1887, Eminescu ar fi stat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, cititorul care ajunge întâmplător să parcurgă acest document semnat şi de Gane completează de la sine că *„acel ospiciu"* ar fi ospiciul nemţean (mulţi nici nu cunosc altul).

Cui e adresată solicitarea? Fix *„Domnilor epitropi"*. Care epitropi, dacă nu-i cu supărare? Epitropi, unde? Cum *domni epitropi* nu se găseau numai la ospiciul nemţean, identitatea celor la care se referă adresa citată poate fi doar dedusă, pe baza unor alte mărturii, care, la rândul lor, culmea aberaţiei (ştiinţifice), se susţin prin acest document!

Al treilea element care face ca trimiterea să fie dubioasă este prezenţa unei neverosimile funcţii: aceea de *„şef"*-şi-nimic-mai-mult – şef care n-a avut şi nu are nume.

În concluzie maliţioasă, putem spune că, potrivit documentelor oficiale inexistente, cert este numai faptul că Eminescu ar fi fost internat de Gane acolo unde ştim cu toţii, adică în *„acel ospiciu"*, şi că acţiunea s-a derulat cu concursul Ălora, adică, pentru a fi foarte clar înţeleşi, **acei** domni epitropi. Bietul Gane!, îţi vine să zici, dar, când te gândeşti ce mulţimi uriaşe au fost prostite (şi) prin acest document, nu poţi spune decât: biată Românie!

Revenim asupra întrebării: dacă Eminescu ar fi fost alienat, de ce nu a fost internat în balamucul oraşului, unde medicii erau prezenţi zilnic (nu săptămânal ori şi mai rar, ca la Neamţ) şi unde „amicii" îl mai puteau înviora din când în când cu plăcuta şi duioasa lor prezenţă. Este cel puţin ciudat că

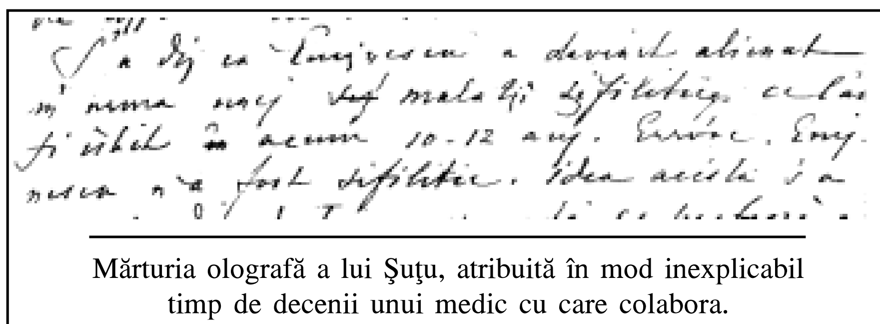
biografii lui Eminescu nici măcar nu şi-au pus o asemenea întrebare, ca şi când, de la naştere, Eminescu ar fi fost destinat prin contract balamucului de lângă Mănăstirea Neamţului.

Cum se ştie, mai toţi maioresciano-călinescienii susţin cu ardoare că *Junimea* şi şefii ei i-ar fi făcut mari favoruri lui Eminescu. Mereu, însă, dumnealor uită să spună în ce au constat acestea. Banii? Aşa cum am demonstrat, Maiorescu i-a furat lui Eminescu o parte din drepturile lui băneşti; de aceea, câtă vreme nu se va proba, tot cu documente, că acestuia i-ar fi fost înmânate toate sumele pe care se spune că le-ar fi primit pentru publicarea ediţiilor volumului *Poesii* ori ca ajutor de la „amici”, asemenea afirmaţii rămân simple baliverne, ştiut fiind, pe de o parte, că nu i s-au dat bani decât contra unei chitanţe şi, pe de altă parte, că toate aceste chitanţe au fost grijuliu păstrate. Nimic nu dovedeşte că sumele strânse pentru Eminescu (mici sau mari, nimeni nu ştie) chiar au ajuns la destinatar. Ştim însă că Maiorescu prezenta inclusiv o parte din banii veniţi de la regină ca fiind scoşi din propriul buzunar. Mai ştim că după 28 iunie 1883 el şi Eminescu nu şi-au mai vorbit şi că nici Maiorescu, nici altcineva din *Junimea*, nu l-a ajutat să obţină o slujbă. În schimb, acelaşi Maiorescu i-a furat în mod banditesc manuscrisele şi biblioteca (alt fapt căruia nu numai că nu i se spune pe nume, dar, culmea tupeului, este prezentat chiar ca o favoare şi ca un act de generozitate faţă de posteritate). Şi-atunci, în ce a constat „protecţia”?

Unii sugerează că tot „protecţie” ar fi şi faptul că nu s-ar fi făcut public diagnosticul de sifilis. Evident că nu s-a făcut, din moment ce n-a existat nici sifilisul, nici vreun document medical legal, care să ateste acest lucru. În epistole către Cornelia Emilian, Harieta – aflată sub influenţa nefericită a doctorului Isac – scrie negru pe alb că Eminescu ar suferi de sifilis. Dar, în aceeaşi corespondenţă, găsim şi afirmaţii care ne asigură că, de fiecare dată când primea bani de la aşa-numitul Comitet din Iaşi, la rându-i, expedia pe adresa acestuia un certificat medical emis de doctorul Isac. **Unde sunt (şi) acele documente medicale?** Dacă tot au fost publicate spusele Harietei (deci, dacă tot s-a vorbit de sifilis), de ce nu le-au fost alăturate şi opiniile specialiştilor care l-au supus pe Eminescu fără motiv la tratamente de-a dreptul criminale, inoculând şi în mintea Harietei ideea că acesta ar suferi de sifilis? De ce întreaga responsabilitate a fost lăsată pe umerii Harietei, atât de uşor manevrată? Unde este acea foaie de observaţie, să-i zicem, cu care Isac a tot păcălit-o pe Harieta, amăgind-o că o va publica?

Ne oprim aici cu întrebările, întrucât ne propunem ca în pagini viitoare să încercăm să facem o reconstituire a faptelor. Până atunci, cu speranţa că, mai devreme sau mai târziu, vor sări dopurile de ceară din urechile academicienilor, repetăm: **Şuţu însuşi mărturiseşte că Eminescu n-a suferit de sifilis**. Şi această declaraţie n-a parvenit prin terţi, ci se află consemnată într-un document olograf identificat de noi, căruia, timp de circa trei sferturi de veac, mulţii noştri specialişti n-au reuşit să-i stabilească paternitatea (sau n-au vrut s-o facă publică). Citām esenţa mărturisirii doctorului Şuţu:

„Erroare. Eminescu n-a fost sifilitic… Alţii au zis că el se alcooliza. Şi această idee este ca şi cea dintâi o supoziţiune cu totul gratuită.”

S-a zis că Eminescu a devenit alienat
în urma unei [illegible] şi sifilitice [illegible]
[illegible] acum 10-12 ani. Erroare. Emi-
nescu n-a fost sifilitic. Ideea aceasta i-a
[illegible]

Mărturia olografă a lui Şuţu, atribuită în mod inexplicabil timp de decenii unui medic cu care colabora.

Din momentul în care ni se spune că au fost semnate cele două documente date publicităţii de Zosin (certificatul medical şi trimiterea la ospiciu), în orice clipă Eminescu putea fi expediat spre *„acel ospiciu”* . Cum data precisă a plecării nu se cunoaşte şi cum nu ar fi complet exclus ca plecarea să fi fost în aceeaşi zi, reamintim legenda lacrimogenă despre Burlă, pusă în circulaţie de diverşi autori, toţi, absolut toţi bazându-se pe manuscrisul lui Onicescu, *„comunicat”* lui Călinescu pe căi oculte şi până astăzi inaccesibil altor cercetători. În volumul *Contribuţii…*, sub o fotografie făcută de N. A. Bogdan, istoricul A. Z. N. Pop scrie:

„Arcul Academiei Mihăilene din Iaşi, sub care, în 6 noiem. 1886, prof. Vasile Burlă şi-a dăruit paltonul său lui Eminescu, sumar îmbrăcat şi condus de un gardian spre Spitalul de la M-rea Neamţu” .

Câtă precizie! Să înţelegem că Burlă, staţionat la cotitură, le-ar fi tăiat celor doi calea, brusc, ca haiducii? Că A. Z. N. Pop inventează şi aici ne-o dovedeşte chiar manuscrisul lui Onicescu. Acesta afirmă, ce-i drept, că

paltonul în cauză *„i-a fost dat lui Eminescu de D. Burlă, când Eminescu a fost trimis din Iaşi la Mănăstire”*, dar nu precizează **unde** s-ar fi făcut „donaţia”. Onicescu fiind singurul izvor prin care parvine această informaţie, rezultă că locul atât de exact indicat (*„Arcul Academiei Mihăilene din Iaşi”*) este scornit de imaginaţia lui A. Z. N. Pop.

Cum am arătat în pagini anterioare, avem motive extrem de puternice să credem că, la data la care a făcut aceste precizări, A. Z. N. Pop nu văzuse *„memoriul”* lui Onicescu, aflat încă în posesia exclusivă a lui Călinescu. Este greu de crezut că, în 1962, A. Z. N. Pop, aproape anonim pentru publicul larg, ar fi riscat soarta unei lucrări atât de importante de dragul unei minciunele. De asemenea, tăcerea lui Călinescu faţă de acest neadevăr pe care **numai el îl putea dovedi** apare complet nefirească. Cu o singură excepţie: **cazul în care ar fi existat un interes ascuns**, pe care doar îl bănuim.

Prezenţa *„gardianului”* este preluată tot din relatarea falsului Onicescu. Aparent, Gh. Bojeicu ar întări spusele acestuia, căci el afirmă că, *„la venirea sa”* la Neamţ, Eminescu ar fi fost *„întovărăşit de un sergent”* – de aici, subconştientul cititorului urmând să extragă singur încă o „probă” că nebunia ar fi fost reală şi că internarea s-ar fi făcut potrivit Legii, ceea ce este complet fals. Nicicând persoană, ci doar **personaj** plăsmuit în laboratoarele unei anumite Istorii literare, infestate de interese politice, Bojeicu face însă o greşeală, care-l dă – şi ea – de gol. El confundă cuvântul **gardian** (funcţie reală, existentă în schema ospiciilor) cu **gardist**, scriind că Eminescu ar fi mers la Neamţ în compania unui *„sergent”*, adică a unui agent poliţienesc. Indiferent ce variantă s-ar alege, tot rămâne o întrebare: la ce spital (sau secţie de Poliţie) lucra gardianul (respectiv, sergentul)? Şi de-aici, altele: care era temeiul legal? Unde este solicitarea Epitropiei generale către ospiciul Golia din Iaşi (singura instituţie care putea oferi personal medical specializat) sau către Poliţie? Cine a plătit călătoria celor doi? Unde sunt documentele oficiale legale în care a fost consemnată?

Pe pagina următoare, A. Z. N. Pop revine asupra informaţiei, întărind-o:

„Văzându-şi prietenul îmbrăcat cu un pardesiu subţire, vechi şi hărtănit, Burlă s-a dezbrăcat pe loc, sub arcul Academiei, în plină stradă, dându-şi paltonul gros nenorocitului escortat”.

Deci, în aceeaşi zi, s-a făcut examenul medical, N. Gane a formulat adresa către negurosul *„acel ospiciu”* şi Eminescu a şi fost expediat într-acolo?

Ţinând cont de faptul că A. Z. N. Pop pretinde că acelaşi Eminescu ar fi fost în mod sigur internat la Neamţ în ziua de 9 noiembrie (dată preluată din versiunea Zosin), ne întrebăm: dacă Eminescu şi gardianul (sau sergentul) au plecat din Iaşi pe 6 noiembrie şi au ajuns la ospiciu trei zile mai târziu, să înţelegem că au mers pe jos, înnoptând pe sub glugile de coceni ale ţăranilor?

Încâlcite mai sunt iţele minciunii, când se vrea credibilă!

Şi încă ceva: oare, până atunci Eminescu nu avusese acelaşi *„pardesiu subţire”*? Oare, Burlă nu îl mai văzuse îmbrăcat cu el? De ce nu îi dăruise propriul palton anterior acestui moment? Ce coincidenţă formidabilă a făcut ca drumul lui Burlă să se încrucişeze cu acela al lui Eminescu, tocmai în clipa în care acesta din urmă, escortat de gardian (sergent), lua drumul ospiciului? Să admitem însă că în privinţa lui Burlă ne-am mai putea amăgi, zicându-ne că, poate, acesta o fi fost anunţat în ultima clipă că „amicul” Eminescu tocmai era dus la gară şi, într-o pornire creştinească, ar fi alergat după el, cu palton cu tot. Cum rămâne însă cu *Junimea* şi cu Maiorescu?

Reamintim: era, ni se spune, 6 noiembrie. Au urmat 7 noiembrie (Maiorescu ajunge la Iaşi), 8 noiembrie (data ultimului banchet anual al Junimii) şi 9 noiembrie, ziua în care Eminescu ar fi fost dus la **ospiciul de lângă** Mănăstirea Neamţului, cum zic unii, în *„spitalul din Târgu Neamţ”*, cum ne învaţă alţii, sau ar fi **ajuns singur** chiar **la Mănăstirea Neamţului**, cum declară el însuşi, fără a fi contrazis de cineva, pe când mai trăia.

„Lume, lume şi iar lume!”

De obicei, se socoteşte suficientă menţionarea numelui balamucului în care ar fi fost internat Eminescu. Pentru o cât mai completă documentare, am făcut o scurtă incursiune în trecutul locului, întrucât asemenea precizări ne pot ajuta să recompunem şi să înţelegem cât de cât cele petrecute în epocă. Pentru că prezentarea, destul de întinsă, ar putea impieta asupra cursivităţii relatării din ancheta noastră jurnalistică, am plasat-o între anexe (vezi **Anexa 21**).

Aici reamintim alt soi de informaţii, înfăţişate mult mai măiestrit, în începutul părţii a treia din *Amintiri din copilărie*, splendidul cântec al sufletului lui Creangă:

„– Nu mi-ar fi ciudă, încaltea, când ai fi şi tu ceva şi de te miri unde îmi zice cugetul meu, dar aşa, un boţ cu ochi ce te găseşti, o bucată de humă însufleţită din sat de la noi, şi nu te lasă inima să taci; asurzeşti lumea cu ţărăniile tale!

– Nu mă lasă, vezi bine, cugete, căci şi eu sunt om din doi oameni; şi satul Humuleştii, în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit şi lipsit de priveliştea lumii, ca alte

sate; şi locurile care înconjură satul nostru încă-s vrednice de amintire. Din sus de Humuleşti vin Vânătorii-Neamţului, cu sământă de oameni de aceia care s-au hărţuit odinioară cu Sobietzki, craiul polonilor, şi mai din sus, ***monăstirile Secu şi Neamţul, altădată fala bisericei române şi a doua visterie a Moldovei*** *(subl. ns.). Din jos vin satele Boiştea şi Ghindăoanii* (locul de naştere al lui Vasile Conta, coleg de şcoală primară cu Creangă – n. ns.)*, care înjugă numai boi ungureşti la carăle lor; unde plugurile rămân singurele pe brazdă în ţarină, cu săptămânile, prisăcile fără prisăcar, holdele fără jitar, şi nime nu se atinge de ele; iar oamenii din aceste sate nu ştiu ce-i judecata. Aproape de Boişte vine satul Blebea, care mai mult de jumătate, după ce-şi scapă căciula pe baltă, zice: «Să fie de sufletul tatei!»*

Înspre apus miazăzi vin monăstirile: Agapia, cea tăinuită de lume; Varaticul, unde şi-a petrecut viaţa Brancoveanca cea bogată şi milostivă, şi satele Filioara, hăţaşul căprioarelor cu sprâncene scăpate din monăstire; Bălţăteştii, cei plini de salamură, şi Ceahlăieştii, Topoliţa şi Ocea, care alungă cioara cu perja-n gură tocmai dincolo, peste hotar ; iar spre crivăţ, peste Ozană, vine Târgul-Neamţului, cu Mahalalele Pometea de sub dealul Cociorva, unde la toată casa este livadă mare; Ţuţuienii, veniţi din Ardeal, care mănâncă slănina râncedă, se ţin de coada oilor, lucrează lână şi sunt vestiţi pentru teascurile de făcut oloiu; şi Condrenii, cu morile de pe Nemţişor şi piuăle de făcut sumani. Iar deasupra Condrenilor, pe vârful unui deal nalt şi plin de tihărăi, se află vestita Cetatea Neamţului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de streche şi străjuită de ceucele şi vindereii care au găsit-o bună de făcut cuiburi într-însa.

Dar asta nu mă priveşte pe mine, băiet din Humuleşti: Eu am altă treabă de făcut; vreu să-mi dau samă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el, şi atâta-i tot.

Câţi domnitori şi mitropoliţi s-au rânduit la scaunul Moldovei, de când e ţara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humuleşti spre monăstiri. Apoi unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru, şi tot lume mai multă bogată şi aleasă. Mă rog, la Monăstirea Neamţului: icoană făcătoare de minuni, casă de nebuni, hram de Ispas şi iarmaroc în târg, tot atunci; apoi tot pe aici, treacăt spre iarmaroace: la Peatră de Duminica Mare, şi la Folticeni de Sânt-Ilie; la Secu, hram de Tăierea capului sf. Ioan Botezătorul; la Agapia-n deal, hram de Schimbarea la faţă; la Agapia-n vale, hram de Sf. Voievozi; şi la Varaticu, hram de Sântă Măria Mare; lume şi iar lume!

Şi câte târnosiri şi sfinţiri de biserici din nou; şi câte soboare şi revizii de feţe bisericeşti şi politiceşti; şi câţi străini din toată lumea, şi câte inimi purtate de dor; şi câte suflete zdrobite şi rătăcite n-au trecut prin satul nostru spre monastiri! Lume, lume şi iar lume!"

[**Jitar** – paznic de ogoare şi/sau îngrijitor de grânare ? **Hăţaş** – cărare făcută de animalele sălbatice în pădure sau potecă între ogoare. ? **Tihăraie** – râpă ? **Ceucă** – specie de cioară (zisă şi cioară de clopotniţă), cioacă ? **Vindereu** – specie de şoim.]

Zosin, bucuria nebunilor

„Internat” într-o Duminică

9 noiembrie, aşadar. Avem două mari întrebări: **când** a părăsit Eminescu Iaşii şi **unde** a mers de acolo? Simpla lor existenţă impune o a treia întrebare, socotită până acum inutilă: **de ce**? Formal, există răspunsuri partizane, simple afirmaţii, lipsite însă de orice susţinere probatorie.

De unde consacrarea zilei de **9 noiembrie**, ca dată precisă a internării lui Eminescu în balamucul de lângă Mănăstirea Neamţului? Tot de la inventivul medic Panait Zosin, venit la ospiciu după 17 ani de la prezumtiva internare aici a lui Eminescu, preluat apoi frenetic de romancierul Gh. Călinescu, care a bătut în cuie această zi. Iată ce scrie la 30 mai 1903 numitul Panait Zosin (medic primar al ospiciului de pe lângă numitul lăcaş mănăstiresc, în perioada mai 1903 – februarie 1904):

„Eminescu fu adus la ospiciu ***în ziua de 9 Noembre 1886*** (subl. ns). *În registrul din acel timp, nu sunt trecute alte indicaţiuni de cât cele următoare:*

34 ani (?), ortodox; român; profesiunea liberă; din urbea Iaşi; boala: Manie furibundă, care diagnoză e ştearsă şi pus alături: Delirium tremens; eşit vindecat în ziua de 10 aprilie 1887" (*Nebunia lui Eminescu, Spitalul*, nr. 11, 1903; textul a fost republicat până şi în *Convorbiri ştiinţifice şi filozofice*, aprilie 1912, după care informaţiile conţinute n-au mai lipsit din aproape nici o lucrare, deşi, ciudat, unii biografi s-au ferit să-i treacă numele în bibliografie).

P. Zosin, *Nebunia lui Eminescu* (*Spitalul*, nr. 11, 1903)

Prima întrebare pe care ţi-o pui după ce citeşti aceste rânduri este: unde sunt registrele similare de la Mărcuţa şi de la ospiciul privat al lui Şuţu (de Leidesdorf nu mai vorbim, căci acesta, măcar, nu era în Ţară)?

Precum se vede şi în facsimil, doctorul Zosin nu foloseşte pentru acest pasaj nici ghilimele, nici un corp de literă diferit, nici nu apropie mai mult rândurile, aşa cum procedează în restul cazurilor în care citează din alte surse. Probabil că, tocmai de aceea, ziua internării nici nu apare în paragraful care zici că e copiat aidoma din registru (deşi nici el nu e pus între ghilimele şi nu e scris cu italice). Greu să poţi bănui că ai de a face cu o **simplă creaţie** a lui Zosin, bazată nu se ştie pe ce. Dacă data de 9 noiembrie ar fi fost consemnată în presupusul registru, corect ar fi fost ca doctorul Zosin să scrie: *„În registru... nu [MAI] sunt trecute alte indicaţiuni de cât..."* Or cuvântul *„mai"* lipseşte. În consecinţă, devine legitimă suspiciunea că data „internării" a fost trecută din burtă. De altfel, **9 noiembrie 1886 a picat într-o duminică**, a doua zi după Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil, iar Eminescu nu reprezenta o urgenţă, care să motiveze deplasarea în unica zi liberă a săptămânii, când nimeni nu muncea şi mai toţi mergeau la biserică. La Iaşi, documentele pentru internare ar fi fost întocmite încă de joi şi, aşa cum aşteptaseră trei zile, mai puteau aştepta încă una. Să nu-şi fi dat Zosin seama de „amănuntele" acestea?

„Exactitatea" informaţiilor grăbitului medic Zosin este cu mult mai nocivă decât la primă vedere. Vom vedea de ce.

La nevoie, îi destituim şi pe liber-profesionişti

Când s-a scris pentru prima oară în presa că Eminescu ar fi la Mănăstirea Neamţului? Sarcina aceasta şi-a asumat-o *Epoca*, la 14 noiembrie 1886. Atunci a anunţat că *„Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău"*, motiv pentru care *„a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamţu"*.

În pasajul citat din articolul lui Zosin, Eminescu este prezentat ca având *„profesiunea liberă"* [adică *„profesiune exercitată de o persoană pe cont propriu (fără să fie angajată permanent într-o instituţie sau întreprindere)"* – DEX]. Aşa era, în noiembrie 1886 Eminescu nu avea slujbă, cum am dovedit şi noi în pagini anterioare. Acum stau mărturie în acest sens şi afirmaţiile lui I. N. Roman, care, pe de o parte, informează că *„Bibliotecarul titular, profesorul de greacă* ***Gârcineanu****, dădea foarte rar pela bibliotecă"* şi, pe de altă parte, scrie:

> *„Înlocuit din postul de sub-bibliotecar,* ***Eminescu*** *rămăsese literalmente fără mijloace de existenţă"*.

Prin urmare, **la 9 noiembrie 1886, Eminescu era şomer**. Şi doctorul Zosin ştia acest lucru, din moment ce scrie cu mâna lui că profesiunea

acestuia era *„liberă”*. Paradoxal însă, tot el încurcă din nou lucrurile, notând în subsolul paginii:

„În 1886, Eminescu se afla ca sub-bibliotecar la biblioteca centrală din Iaşi, precum reese dintr' o adresă din 5 Decembrie 1886, pe care D-l Caragiani, bibliotecarul de atunci, o face către directorul ospiciului de la Neamţ, unde se afla intemat Eminescu, trimiţându-i statul, ca să subscrie de primirea lefei.”

Cum putea Eminescu să primească leafă în decembrie, dacă în noiembrie nu mai era salariat? Se putea el *„afla ca sub-bibliotecar la bib-lioteca centrală din Iaşi”*, simultan fiind şi şomer? De altminteri, Zosin aminteşte de existenţa pretinsului document emis de Caragiani, dar pe acesta nu-l prezintă nici măcar în aşa-zisă transcriere. Potrivit literaturii de specialitate, care a vehiculat intens spusa lui Zosin, o ciornă a acestui document ar fi fost descoperită ulterior. De către cine? Nu se mai ştie. Ce îl îndemnase pe respectivul scotocitor să o caute? Iar nici un răspuns.

Venit de nicăieri

Să recitim informaţiile despre Eminescu, pe care Zosin susţine că le-ar fi descoperit în registrul ospiciului (şi acesta de negăsit astăzi):

„34 ani (?), ortodox; român; profesiunea liberă; din urbea Iaşi; boala: Manie furibundă, care diagnoză e ştearsă şi pus alături: Delirium tremens; eşit vindecat în ziua de 10 aprilie 1887".

Acum, să aruncăm o privire peste Legea din acea vreme (1012/1867):

*„**Art. 12**. Intendantul ospiciului va ţinea uă **condică şnuruită, numerotată şi sigilată** de administraţia spitalicească superioară, de care depinde stabilimentul, în care va înscrie îndată după priimirea unui smintit numele, prenumele, profesiunea, etatea, religiunea, naţionalitatea şi domiciliul său, precum şi al aceluia care a cerut admiterea lui în ospiciu; dacă bolnavul este trimis de veri-uă autoritate, **se va însemna aceasta**, **numărul hârtiei şi dosarul** unde s' a depus hârtia, se va menţiona sentinţa judecătorească de interdicţiune, dacă esistă, **şi numele epitropului**, asemenea şi **certificatul medical de priimire**.*

*Se va mai însemna într' această condică, data admiterii bolnavului precum şi aceea a eşirii lui sau a morţii, **cu arătare de numărul zilelor câte s'au aflat în spital**”* (subl. ns.).

Dacă aşezăm faţă în faţă informaţiile lui Zosin şi pe cele pe care Legea impunea să fie trecute în *condica şnuruită, numerotată şi sigilată*, constatăm

că ordinea lor este diferită. Acest amănunt poate fi important, deoarece respectiva condică era un **tipizat**, iar tipizatele se întocmesc ţinându-se seamă de **litera** legii. Prin urmare, dacă lui Zosin nu îi săreau ochii ba la stânga, ba la dreapta, ba în buzunarul de la ceas, el ar fi cules şi reprodus datele lui din *„registrul din acel timp"* în ordinea cerută de Lege. Or, iată cum stau lucrurile sub acest aspect.

Legea – profesiune – etate – religiune – naţionalitate – domiciliu.

Zosin – etate – religie – naţionalitate – profesia – domiciliul, după care, în plus faţă de formularul oficial, este adăugat şi **diagnosticul**.

Aceste detalii explică de ce Zosin nu a folosit nici ghilimele, nici alt corp de literă, atunci când – zice el – ar fi copiat (deci, ar fi reprodus exact) din *„condica şnuruită"* a ospiciului. Ce l-a oprit? Nu putem spune cu precizie, dar ştim un lucru: spre deosebire de constatarea medicală semnată de Iuliano şi Bogadan şi de trimiterea iscălită de Gane, ambele, două fiţuici despre care se putea spune oricând că s-au „rătăcit" (şi atunci, ca şi astăzi, la nevoie, fugeau din rafturi dosare întregi), condica de internări constituia un **document oficial, a cărui distrugere era socotită infracţiune**. În plus, era ţinută sub cheie de intendent, deci de **altă persoană decât medicul** – persoană cu care Zosin afirmă că s-a aflat în cele mai rele relaţii. În sfârşit, nu este deloc limpede unde se găsea respectiva condică în 1903, când, să nu uităm, trecuseră aproape două decenii de la pretinsa internare a lui Eminescu. Zosin nu invocă praful arhivei, nici efectuarea vreunei alte cercetări proprii. Să înţelegem că l-a căutat condica pe el, nu invers?

Dar acestea nu sunt singurele argumente care ne împing spre concluzia că Zosin a fost (în ceea ce-l priveşte pe Eminescu, cel puţin) încă un plăsmuitor, chitit să „demonstreze" aşa-zisa nebunie a acestuia. El afirmă că în registru ar fi figurat şi diagnosticele bolilor de care ar fi suferit Eminescu în cele câteva luni de şedere la Mănăstirea Neamţului:

> *„boala: Manie furibundă, care diagnoză e ştearsă şi pus alături: Delirium tremens"*.

Zosin greşeşte iar, deoarece **diagnosticul nu trebuia să figureze aici**, în *„condica şnuruită, numerotată şi sigilată"*, dată în păstrare intendentului. Grija pentru confidenţialitate era mare, legiuitorul specificând în mod expres că, la externare, pacienţilor li se va da câte un *„bilet de liberare din ospiciu,* ***fără arătarea diagnosei boalei de care a suferit****"* – subl. ns. (Cum bine remarca un prieten, legea vremii era mai mărinimoasă decât inimile de câine

ale celor care au batjocorit memoria lui Eminescu, afimând că ar fi suferit de toate bolile lumii.)

Spre compensare, parcă, Zosin inventează o rubrică inxistentă, dar, în schimb, nu scrie nimic despre autoritatea care l-ar fi trimis pe Eminescu la ospiciu, nu comunică *„numărul hârtiei”* şi nici pe cel al dosarului, nu oferă numele epitropului, nu spune nimic despre obligatoriul **certificat medical de priimire** şi nu transcrie nici *„numărul zilelor câte s' au aflat în spital”* (i-o fi fost lene să le calculeze?). De altfel, dacă ne uităm bine, nici unul dintre documentele prezentate de Zosin nu răspunde cerinţelor textului de Lege sus-menţionat.

O altă absenţă fundamentală găsim la rubrica privind domiciliul pacientului. Precum alte zeci de mii de oameni, Eminescu figurează ca fiind *„din urbea Iaşi”*, la fel de bine putându-se scrie „din România”, „din Europa” sau „de pe Terra”. O scăpare? Posibil, dar n-ar fi cam prea multe? Oare trebuie să fii deosebit de suspicios pentru a te întreba dacă, nu cumva, adresa lipseşte pentru că nu era cunoscută? Necunoscută de cine? De Poliţia şi de Parchetul din Iaşi, care s-ar fi ocupat de reţinerea şi de înaintarea lui către un spital de smintiţi fără nume şi fără locaţie determinată sau de plăsmuitorul fiţuicilor semnate Iuliano şi Bogdan şi, respectiv, Gane? **Cine-a fost acel Eminescu despre care se pretinde că ar fi fost expertizat în arestul Poliţiei, dacă nici unde locuia nu ni se indică?**

Întrucât asupra aspectului legal al chestiunii vom reveni, deocamdată ne oprim aici.

În prima lui lucrare importantă, *Contribuţii documentare la biografia lui Eminescu*, Augustin Z. N. Pop transcrie un mare număr de documente. Dintre acestea, unele sunt lipsite aproape de orice relevanţă în ceea ce priveşte destinul celui „biografiat”, dar, spre compensare, lipsesc cu totul altele, care ar fi edificatoare. Atunci când se referă la închiderea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, Augustin Z. N. Pop se vaietă, ca vânturile toamnei:

„Despre pacienţa lui Eminescu la Mănăstirea Neamţului între 9 noiembrie 1886 şi 9 aprilie 1887 ştirile nu abundă. Cîteva amintiri literaturizate, scrisori, adnotări de cărţi răzleţesc informaţia ce înaintează cu greu. Scriptele fostei bolniţe rudimentare s-au distrus şi zidăria ei ruinată a făcut loc altui edificiu. Panait Zosîn,. care i-a fost câtva timp medic, a schiţat trecutul «spitalului de pădure». Alt istoric, mai dezvoltat, i-l face în zilele noastre doctorul Aurelian Grigorescu.

Într-un articol al lui R. Şuţu, publicat în Evenimentul, nr. 112/1904, p. 1, se citesc elemente descriptive, care susţin evocarea perioadei respective.

***Se ştie că** (?) în lipsa metodelor medicale mai înaintate, fără instalaţii şi fără medicamentaţie, la Neamţ **Eminescu a fost tratat cu găleţi de apă rece aruncate pe spinare şi în cap, cu cufundări în putină – tratament rudimentar hidroterapic – şi cu bătăi cu frânghia udă**. Medicul curant venea de două ori pe săptămînă de la oraş şi se numea Neculai Ursulescu"* (subl. ns.).

În lucrarea lui Augustin Z. N. Pop urmează informaţii despre şcolarizarea lui Ursulescu, dar nu găsim nimic despre motivul pentru care Eminescu ar fi ajuns în *acel* ospiciu şi despre **îndreptăţirea medicală şi juridică** a celor care l-ar fi trimis acolo. Faptul miră, deoarece, aşa cum arătam, doctorul Zosin publicase încă din 1903 transcrierea a ceea ce prezintă drept certificat medical emis de doctorii Iuliano şi Bogdan şi trimitere semnată de Gane. Într-o carte de 600 de pagini, A. Z. N. Pop aminteşte numele lui Zosin într-un singur loc (în contextul de mai sus), dar **nu face absolut nici o legătură între acesta şi Eminescu**. Lucrul este cu atât mai straniu, cu cât numitul biograf se declară convins că Eminescu ar fi fost internat în ospiciul de la Neamţ; or, această variantă nu numai că a fost lansată de Zosin, dar **singurele argumente pe care se sprijină rămân cele două „documente" – zice-se – transcrise de acesta** în articolul din publicaţia *Spitalul* (articol pe care biograful îl găsea măcar în bibliografia monografiei lui Călinescu, pe care trebuie s-o fi citit). Prin urmare, este exclus ca A. Z. N. Pop să nu fi avut cunoştinţă de documentele despre care Zosin susţine că ar fi fost emise la Iaşi, în ziua de 6 noiembrie 1886. Atunci, de ce s-o fi prefăcut că n-ar avea habar de existenţa lor? Să i se fi părut până şi lui prea cusute cu aţă albă?

Azi la banchet, mâine la balamuc

Să-l cităm din nou pe doctorul Zosin: *„Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembre 1886"*. Oare? Chiar a ajuns Eminescu la ospiciu în acea zi? P. Zosin, vedem bine, aşa susţine. Dar alţii? Cei mai mulţi tac. Din fericire, nu chiar toţi.

De pildă, I. N. Roman scrie:

*„Eu l-am cunoscut pe **Eminescu** la ultimul banchet al «Junimei» de la Iaşi, după un an de la strămutarea «**Convorbirilor Literare**» la Bucureşti"* (*O pagină inedită din viaţa lui Eminescu* – vezi *Adevărul literar şi artistic* din 8 martie 1931).

Cum data la care s-a petrecut *„strămutarea «***Convorbirilor Literare***» la Bucureşti"* este 1 aprilie 1885, rezultă că I. N. Roman şi Eminescu s-au cunoscut în 1886 (*„după un an"*). De altfel, şi Z. Ornea ne ajută indirect să probăm că serbarea din toamna anului 1886 a fost şi *„***ultimul*** banchet al «Junimei» de la Iaşi"* (aşa cum precizează I. N. Roman):

„Deteriorarea era atât de evidentă încât în octombrie 1887 Gane, fiind solicitat de Maiorescu să organizeze (ca în 1885 şi 1886) banchetul anual, îi comunica de astă dată decis o opinie negativă: «Mă întrebi cum rămâne cu aniversarea Junimii în anul acesta. Răspund cu francheţă că eu, unul, nu găsesc nimerit a se mai ţinea în Iaşi, pentru rezonul că aici abia de mai există o fărămătură din vechea Junime literară, s-au împrăştiat toţi ca puii de potârniche din cauză că Junimea, de un timp încoace şi-a pierdut cu totul caracterul ei literar, vârându-se prea din cale-afară în politică, o politică de care cu sau fără cuvânt mulţi din noi s-au despărţit (repetăm, Gane trecuse în partidul liberal în 1885, n.n.), şi care a adus ruina Societăţii din Iassi chiar şi ca grup literar. Astăzi nimene nu mai scrie în Iassi, nu se mai ţin sâmbetele întruniri, nu mai avem ***Convorbirile****, care erau cheagul ce ne lega, prin urmare aniversarea în Iassi ar fi a căuta a se aprinde o candelă a cărei untdelemn a ars.» Se pare că opinia lui Gane a fost luată în seamă. Jurnalul lui Maiorescu nu mai consemnează plecarea sa la banchetul aniversar (în 1886, la 6 noiembrie, aniversarea fusese menţionată). Probabil că în noiembrie 1886 Iaşul a găzduit, tot la hotelul Binder, ultima aniversare. Era la număr cea de a 23-a"* (Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*).

(Ipoteza lui Z. Ornea privind locul în care a avut loc banchetul din 1886 este contrazisă de presa din epocă, aceasta indicând *„saloanele otelului Traian"*. Cât priveşte poziţia lui Gane, nu este exclus ca ea să fi fost influenţată şi de faptul că, după mutarea în Capitală a revistei *Junimii*, în textele lui au început să fie operate tot mai multe modificări, fără a fi consultat – vezi corespondenţa cu Negruzzi.)

Dacă I. N. Roman l-a cunoscut pe Eminescu cu ocazia banchetului ţinut la 8 noiembrie 1886, nu e necesară o prea mare încordare a minţii ca să deduci că, în acea zi, Eminescu era un om liber. Iar dacă era liber în ziua de sâmbătă, 8 noiembrie (care, repetăm, coincide cu ziua lui onomastică), **petrecând împreună cu junimiştii**, nu prea vedem cum şi sub ce pretext ar fi putut fi predat a doua zi, duminică, la balamuc, cu certificatul medical gata întocmit şi semnat şi cu gardianul alături.

Să zicem şi că I. N. Roman n-o fi ţinut minte bine? Dacă îl cunoscuse pe Eminescu în timpul unei sărbători atât de importante în Iaşi, putea să o confunde cu cine ştie ce alt prilej? Fie şi asta, dar chiar şi aşa, ne atrage

atenţia un fapt mai mult decât dubios: marii biografi ai lui Eminescu pretind că acesta ar fi fost internat în ziua de 9 noiembrie 1886, însă, subliniem, **nu scot un cuvânt despre cheful pe care l-a tras *Junimea* cu numai o zi înainte** şi care fusese anunţat şi prin *România liberă*. Evident, nu e vorba de o scăpare, dar care să fie motivaţia ei? Teama de a alătura două evenimente aproape simultane, dar atât de diferite, cum sunt închiderea cuiva în balamuc şi benchetuirea celor care îl „protejau" pe respectivul „nebun"? În acest caz, cum mai rămâne însă cu aspectul *„riguros ştiinţific"* al preţioaselor biografii strunjite până acum de feluriţi artizani? Ce să mai credem despre onestitatea, despre obrazul autorilor lor?

Mai nou, N. Georgescu lansează o altă teorie, care contrazice implicit (şi) afirmaţiile lui I. N. Roman:

> *„Într-adevăr, nu pe 9 noiembrie 1886 a fost internat Eminescu, ci cu o zi înainte, pe 8, de ziua lui onomastică. Ar fi fost oarecum dificil pentru poliţie să aibă un Mihai atât de important în Iaşi de sfântul Mihail!"*

Nu ştim de ce *„într-adevăr"*, dar probabil că nici nu trebuie, autorul având dreptul la intimitate cu ideile sale mai ales(e). Şi-apoi, cu adevărat important este altceva. P. Zosin scrie negru pe alb nu numai că *„Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembre 1886"*, ci şi că ar fi fost alcoolic şi bolnav de sifilis, iar eminescologii nu-l contrazic. Lui P. Zosin i se acordă atât de multă încredere, încât pretinsele transcrierieri făcute de el după două fiţuici descoperite nu ne spune unde se includ în lista documentelor fundamentale privindu-l pe Eminescu. Dacă unii dintre noi ajung la concluzia că a greşit data internării (admiţând că de greşeală ar fi vorba), ce ne-ar face să credem că aceasta ar fi singura eroare? Acolo unde există eroarea şi unde, în plus, lipseşte susţinerea probatorie, chiar nu apare nici un semn de întrebare?

Aşadar, înţelegem de la N. Georgescu, poliţia ar fi năduşit de emoţii, cu *„un Mihai atât de important în Iaşi de sfântul Mihail!"* De ce? Îi trimisese Ciurcu, prin coletărie rapidă, revolverul din '83? (Faptul că, aşa cum îi scrie Creangă lui Slavici, în Iaşi au avut loc *„mari agitări politice"* nu avea legătură cu *„sfântul Mihail"* şi nici pe Eminescu nu-l vedem în fruntea unor mulţimi tulburate, cu un pistol într-o mână şi cu o proclamaţie într-alta.) Astăzi e limpede că „amicii" aveau să afle tot de la Zosin că, în noiembrie 1886, Eminescu ar fi fost arestat şi internat. În atari condiţii, câtă vreme se acordă încredere totală zisului medic, a spune că Eminescu ar fi fost un *„Mihai atât de*

important în Iaşi” aduce fie a ironie, fie a altceva. Pentru unii ieşeni, el devenise marfă sau personaj de melodramă. Mai toţi „memorialiştii” s-au pus pe scris târziu şi doar unul, doi au făcut-o dintr-o convingere mai veche, pe care o avuseseră şi pe când Eminescu mai trăia. Majoritatea lor a reacţionat pentru că asta li s-a cerut şi pentru că au văzut că asta le creează o anume faimă (*prestigiu* ar fi prea mult spus). Aşa cum meseriaşii de la cooperativa *Metalo-casnica* produceau acasă plicuri sau papuci din plastic, la fel, grosul „memorialiştilor” s-a apucat să croiască istorie proprie la domiciliu. Ca la comandă, târgoveţii intelectualităţii au început să dea extemporale după extemporale. Între ei, L. Onicescu pare un om simplu şi înduioşător de sincer:

„Îmi pare bine că a venit prilejul să-mi reamintesc de ilustrul poet. Regret însă că n-am avut prevederea sau, şi eu, ca toată lumea, n-am dat la vreme, destulă însemnatate aceluia care mai târziu a fost recunoscut geniul poesiei române.”

Multe pot spune aceste rânduri! Problema este: a fost Onicescu sincer? A ajuns la noi autenticul Onicescu sau – aşa cum am arătat – o formă „îmbunătăţită”?

Oricât de neplăcut ar fi, adevărul este că, din păcate, în dramatica lui existenţă, Eminescu a fost realmente important doar pentru duşmani.

Când constatăm ce angrenaje s-au pus în mişcare pentru a-l elimina în mod viclean din viaţa publică şi cu câtă atenţie au operat şi operează acestea, distrugând probe compromiţătoare pentru unii, înţelegem că nu degeaba cei mărunţi erau stimulaţi să-l compătimească, dar opriţi să-l cunoască şi înţeleagă. Pentru cei „puternici”, Eminescu continua să fie un om teribil de important. Un om de care se temeau şi se tem, căci, dincolo de talent, de inteligenţă şi de vastă cunoaştere, nu ştia ce-i acela compromisul. Pentru aceştia era important, deoarece, din clipa în care i se puneau la dispoziţie cerneală şi spaţiu tipografic, devenea şi periculos. Fără acestea, era cea mai inofensivă persoană – drept dovadă, nu s-a zbătut nici măcar pentru a-şi recupera bunurile furate de Maiorescu, deşi avea nevoie de ele ca de aer.

Nefiind specialişti în arta cioplirii istoriei literare „la comandă”, ne mărginim la a pune întrebări. Ele se impun firesc, prin simpla alăturare a informaţiilor contradictorii (toate, tipărite şi aflate în biblioteci), cu privire la data certă la care Eminescu a ajuns la Mănăstirea Neamţului. Iată versiunile de care avem deocamdată ştiinţă:

8 noiembrie (sau anterior) – *„Pe ziua de sf. Voievozi la anul 1886... la M-rea Neamţu, la bolniţă ... l-am spovedit şi l-am împărtăşit pe poetul M. Eminescu"*, (consemnare anonimă, pe care n-am văzut-o în facsimil).

9 noiembrie – *„Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembre 1886"* (doctorul Panait Zosin, citând, pretinde el, ceea ce ar fi fost scris în registrul ospiciului).

11 noiembrie – *„...nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamţu" – Epoca*, 14 noiembrie 1886 (*Epoca* se număra printre zirele care nu erau antedatate).

12 noiembrie – *Epoca* reia cuvânt cu cuvânt ştirea din ziua anterioară, iar *România liberă* din 15 noiembrie 1886 copiază mecanic ştirea din *Epoca* – ştire preluată în ziua următoare şi de *Universul*, fără a preciza însă data).

Decembrie (sau ulterior) – *„Earna trecută"*, Epitropia *„l-a trimes la spitalul din Târgu-Neamţ"* (*Liberalul*, 16 iulie 1887).

Nu-s cam multe şase variante, fiecare având pretenţia că ar fi adevărată?

Toate aceste variaţiuni pe temă incertă sunt involuntar contestate, în primul rând, de junimiştii care, înainte de cumpăna Zosin (1903), par să nu fi auzit niciodată de internarea la Neamţ. O altă mărturie, tot indirectă, vine de la I. N. Roman, contemporan al lui Eminescu care, aşa cum am arătat, îşi aminteşte emoţionat că în ziua de 8 noiembrie (zi în care un duhovnic anonim susţine că l-ar fi spovedit şi împărtăşit pe Eminescu la Mănăstirea Neamţului), acesta se găsea (de fapt) la Iaşi, la balul *Junimii*, unde el, I. N. Roman, a avut ocazia să-i fie prezentat. Deşi în Iaşi la vremea aceea, deşi redactor-şef al foii *Liberalul*, Roman nu îşi aminteşte nici că Eminescu ar fi fost expertizat medical la cererea Parchetului, nici că ar fi fost expediat în vreun ospiciu. Un element suplimentar care ne determină să-l credem mai degrabă pe Roman rămâne contextul politic foarte tensionat din acele zile. Conflictul era acut şi nerezolvat. Pare improbabil ca Eminescu să fi părăsit Iaşii înainte ca lucrurile să se decidă, indiferent în ce sens.

Alte două mărturii provin de la persoane care pretind că s-ar fi aflat în preajma lui Eminescu, pe când acesta era internat la Mănăstirea Neamţului:

L. Onicescu, intendentul ospiciului: *„Era **în toamna anului 1886**, şi mă aflam ca Casieri Administrator ospiciului de alienaţi din Mănăstirea Neamţ, când **într-una din zile**, un gardian din Iaşi a adus şi internat în ospiciu pe Eminescu..."* (subl.. ns.). Reamintim că textul lui Onicescu este citat fără a se comunica sursa, accesul la ipoteticul manuscris original fiind permis numai unui grupuscul de aleşi, nu se ştie de cine şi pe ce criterii.

Gh. Bojeicu, care se prezintă drept rudă a intendentului: *„...fusese internat încă **din Noembrie 1886**, cum îmi spunea el singur”* (subl. ns.).

Cum despre datele lansate prin presa junimistă (*Epoca* şi *România liberă*) nu e mare lucru de spus şi întrucât, oricum, ne-am mai aplecat şi vom mai reveni asupra lor, să privim mai atent varianta lui P. Zosin.

Neurologul care consultă defuncţi

Chiar dacă uneori am invocat motive care ne fac să credem că articolul lui Zosin conţine o gogonată minciună fundamentală, învăluită într-o sumă de adevăruri prea puţin semnificative, în rândurile de până aici unele raţionamente pornesc de la premiza: „dacă doctorul Zosin nu minte...” De aceea, spre a înţelege cât mai exact rolul pe care l-a jucat acesta în schimonosirea portretului eminescian, să parcurgem, cu creionul în mână, pasajele mai importante din funestul său articol *Nebunia lui Eminescu*, adevărat „cal troian” în bibliografia încă acceptată de experţi ai istoriei literare. Aici găsim, de fapt, şi singurele „probe materiale” privind recluziunea lui Eminescu la Neamţ, ca pacient al ospiciului (pentru textul integral vezi **Anexa 13**).

Utilizând arma perfidă a minciunii îmbrăcate în halat medical, Zosin a smintit pe mulţi, îndepărtându-i de adevăr. Pe de altă parte, el însuşi a fost puternic influenţat. Pentru că, dacă el este singurul care „găseşte” fără să caute aşa-zisele documente pe baza cărora ar fi fost internat Eminescu, nu-i mai puţin adevărat că prima persoană care, după 1889, a scris într-o carte că Eminescu ar fi fost la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului este Cornelia Emilian (ale cărei însăilări documentare sunt, alături de posibile taifasuri cu alţi socialişti – ca Mille – baza documentară a lui Zosin). Ea face această afirmaţie încă din 1893, în introducerea volumului cuprinzând scrisorile trimise de Harieta ei şi fiicei ei şi, totodată, dă spre tipărire Fraţilor Şaraga textul aşa-numitei „consultaţii” din 14 iulie 1887. De aceea, mai direct spus, este foarte probabil ca, fără C. Emilian, să nu fi apărut niciodată articolul mincinos al doctorului P. Zosin.

Să parcurgem câteva dintre afirmaţiile celui din urmă.

„Pe lângă scrisorile surorei lui Eminescu pe cari le-am utilizat în teza mea de doctorat (Substratul patologic în Pesimismul Contimporan.) vorbind de fondul morbid al lui Eminescu...”

Prin urmare, în clipa în care a fost numit medic al balamucului de lângă Mănăstirea Neamţului, Zosin avea bine înfiptă între neuroni o anume poveste privind destinul lui Eminescu. Cum a ajuns el la „documentele" pe care pretinde că le-ar fi transcris şi la care nici un alt contemporan nu mai face referire? I-au sărit singure în braţe? Le-a adus cu sine când a fost numit medic al ospiciului?

La data la care Zosin scrie articolul în discuţie, cea mai vehiculată părere era a lui Maiorescu, care invoca ereditatea, dar nu şi sifilisul – ba, nici măcar alcoolismul. Prin urmare, pentru ca Zosin să afirme la 14 ani după moartea „pacientului" că *„opiniunea D-lui Maiorescu ... trebueşte modificată"*, în sensul că fondului morbid moştenit, i-ar trebui adăugate sifilisul şi alcoolismul, căpătate de-a lungul vieţii, el trebuia să aibă argumente extrem de solide, care să-i fi scăpat magistrului şi tuturor „amicilor".

Reamintim că nici Maiorescu, nici cei din apropierea lui, nu au invocat (nici în mod expres, nici aluziv) vreo haltă făcută de Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului. De aceea, în mod normal, eventuala descoperire a unor documente medicale privind şederea secretă a lui Eminescu într-un ospiciu trebuia să fie o surpriză, un factor care să dea peste cap tot ceea ce se ştia până atunci. Nici vorbă de aşa ceva. Departe de a fi surprins de propria „descoperire", Zosin prezintă „documentele" ca şi când ar fi fost notorii, fiecare român având acasă câte o copie a acestora.

„Că Eminescu era o întruchipare particulară care cel puţin pe trei sferturi se înfăţişa cu un caracter bizar şi excepţional, chiar patologic în sensul strict utilitarist al cuvântului, nu mai încape îndoială",

zice Zosin şi mulţi istorici literari folosesc cuvântul *„patologic"* din această frază în sens medical, nepăsători la faptul că autorul se referă la *caracterul* lui Eminescu, pe care îl priveşte „strict" prin prisma **doctrinei utilitariste**. Dusă de unii autori până la limita unei stupidităţi absolute, această gândire aparent gospodărească promova prin J. Bentham (poate, cel mai popular dintre promotorii ei) ideea că o acţiune este sau nu morală în măsura în care suma plăcerilor pe care le produce este mai mare decât cea a necazurilor pe care le provoacă, balanţa plăcere-suferinţă fiind criteriu suveran. În consecinţă, din pasajul citat rezultă că, în opinia lui Zosin, Eminescu nu a avut un *caracter* care să-i fi fost „util" – nici lui nu i-a produs plăceri personale, nici nu l-a ajutat să comită acte aşa-zise de *„utilitate reciprocă"*. Şi are dreptate: dacă ar fi acceptat compromisurile cerute de alţii, Eminescu ar fi ajuns în Parlament, nu în ospiciu.

„Biografiile sale indică primele simptome de nebunie în anul 1871, adică pe la 20-21 de ani, considerând anul său de naştere 1850.”

„Biografiile sale” ? Care-or fi acele biografii studiate de P. Zosin la data comiterii articolului? Până în 1903, când el trânteşte acest formidabil fals, cele mai importante lucrări apărute despre viaţa lui Eminescu sunt:

1889 – Maiorescu, *notiţă biografică* (ed. 4) şi *Eminescu şi poeziile lui*;

1891 – Al. Grama, *Mihail Eminescu. Studiu critic*;

1892 – N. Petraşcu, *Mihail Eminescu. Studiu critic*;

1892 – Maiorescu, *notiţă biografică* şi *post-scriptum* (ed. 6);

1900 – *Notiţă biografică* la un volum de poezii, semnată de Matei, fratele mai mic al lui Eminescu;

1902 – Riria, *Ultima rază din viaţa lui Eminescu*;

1903 – Radu I. Sbiera, *Amintiri despre Eminescu*.

Nici una dintre aceste lucrări nu poate fi socotită *biografie*, cea mai bogată în informaţii specifice genului fiind micul studiu al lui N. Petraşcu şi, în plus, o mare parte din cele afirmate privitor la perioada 1877–1889 sunt neadevăruri.

Folosirea de către Zosin a plurarului şi trimiterea la informaţia conform căreia *„biografiile”* ar indica *„primele simptome de nebunie în anul 1871"* sunt o ticăloşie ordinară. Domnii istorici literari nu şi-au îndeplinit o obligaţie de bun simţ. Pe de o parte, Maiorescu, pe care dumnealor îl socotesc mare şi tare în psihologie şi psihiatrie, *„olimpian”* pe de-a-ntregul, pretinde că ar fi observat primul semn de alienare abia în luna mai 1883. (Afirmaţia din epistola trimisă lui Şt. Vârgolici la 7 octombrie 1876: *„De ce nu mai scrii nimic în «Convorb.» ? De ce nu mai scrie Jaques ? Nimic nu mai scrie nici Bădnărescu. Şi* ***Eminescu e maniac***. // *Unde mergem?”* este clar că nu vizează sensul medical al cuvântului *maniac*.) Pe de altă parte, vine acest medic de grup socialist cu probleme şi pretinde că alţii (care?) ar fi spus că Eminescu ar fi dat semne de nebunie (ce fel de semne?) încă din 1871. Dacă Zosin ar avea dreptate, să înţelegem că timp de 12 ani, Maiorescu (şi nu numai) fusese indus în eroare de „nebun”?

De unde afirmaţia că Eminescu ar fi manifestat *„primele simptome de nebunie în anul 1871"*, dacă sursele indicate de Zosin sunt inexistente? O explicaţie primim de la I. Grămadă, în studiul *Mihail Eminescu*:

„Care să fi fost cauza acestei întreruperi a studiilor sale printr’un interval de un an şi jumătate? Probabil că ocupaţia cu serbările dela Putna, deoarece-l vedem luând parte foarte activă la pregătirea lor; e probabil însă ca, el să fi căzut jertfă boalei

venerice, care i-a fost aşa de fatală mai târziu, prin lunile April sau Mai din 1870. În «Diverse» se spune că el s'a îmbolnăvit greu în 1871 «şi de aceea fu luat de fratele său Şerban, care tocmai terminase studiul (la Berlin) şi dus a casă la Ipoteşti, unde, după o cură mai îndelungată şi îngrijit de aproape de fratele său, s'a restabilit pe deplin.» Domnu Scurtu crede că boala l-a atins în toamna anului 1871**, ceea ce nu corespunde însă adevărului, deoarece chiar în toamna acestui an s'a înscris din nou la universitate. Pentru ipoteza noastră, că adecă Eminescu a părăsit Viena prin April sau Mai 1870, vorbeşte şi faptul că dela 14 April 1870 înainte nu mai aflăm, aproape un an întreg, nici un cuvânt în arhivele «României June» despre participarea sa la şedinţele comitetului central pentru serbarea dela Putna, nici la cele ale societăţii «România» sau la ale «Societăţii literarie şi ştiinţifice». Trebuie deci că în acest răstimp va fi fost atins de nemiloasa boală, iar prin April 1871, când a fost ales bibliotecar al «României June», se va fi întors din nou la Viena, fără ca să se mai înscrie la universitate până în toamna anului 1871."*

* *Diverse* este tiltul unui volum, conţinând diferite texte, între care, la încheiere, se află şi cel invocat de Grămadă (articolul *Memoriu asupra lui Eminescu*, apărut – zic autorii – în *Fântâna Blanduziei*, nr. 27 din 1889).

** Pentru I. Scurtu, I. Grămadă citează lucrarea *Mihail Eminescu's Leben und Prosaschriften*, apărută la Leipzig, în 1904 – adică, în anul imediat următor tipăririi textului lui P. Zosin, atât de lesne preluat de toţi specialiştii.

Referitor la I. Grămadă spunem scurt că, pe când redacta textul din care am citat, era dependent material de Maiorescu şi de *Junimea*, care-l ajutau băneşte licit şi ilicit, în momente de disperare. Nu o spunem acuzator, dar nici nu ne putem preface că nu cunoaştem care erau raporturile reale dintre Grămadă şi Maiorescu (via S. Mehedinţi). Starea de lucruri ne atrage cu atât mai mult atenţia şi ne face cu atât mai prudenţi, cu cât aparent atât de precisa datare a lui I. Grămadă nu a fost contestată de junimişti, care ştiau prea bine că adevărul este altul. De aceea, având experienţe precum Petraşcu şi Simion Mehedinţi (care, reamintim, a semnat autobiografia lui Maiorescu) şi cunoscând noianul de falsuri din Dosarul Eminescu, ne rezervăm şi în cazul Grămadă dreptul de a nu elimina (încă) ipoteza că anumite concluzii ale acestuia i-ar fi fost sugerate.

Aşadar, la baza intoxicării se află un articol din *Fântâna Blanduziei* – articol care ar fi trecut însă neobservat, revista având viaţă scurtă, redactori fără faimă şi tiraj pe măsură, dacă nu ar fi fost publicat şi în volumul *Diverse*, editat de fraţii Şaraga. Mulţi autori şi-au bazat afirmaţiile pe cele două cărţulii apărute la editura lor, cu concursul Corneliei Emilian: scrisorile Harietei şi acest amestec ciudat de informaţii, numit *Mihail Eminescu. Diverse*. Acest

al doilea volum conţine şi un bileţel de care se face mare caz. Intitulată *„consultaţie”* şi purtând cinci semnături (doctorii Bottez, Filipescu, Negel, Otremba şi Rigler), fiţuica aceasta pe care, potrivit stilului binecunoscut, nu a văzut-o nimeni afară de Cornelia Emilian, conţine anumite păreri privind tratamentul ce s-ar impune, dar **nu prezintă nici un diagnostic explicit şi nu precizează la a cui cerere a fost emis şi în ce scop**. Ea ne mai arată că nici unul dintre medicii ieşeni nu a îndrăznit să se lege la cap cu Cazul Eminescu, luându-l în grija lui. Neştiinţă, nepăsare, rea-voinţă sau intuirea a ceea ce era, de fapt, **boala-lui-Eminescu**, devenită incurabilă graţie viermelui politic?

Legat de textul din *Fântâna Blanduziei*, trebuie spus şi că acesta nu face nici cea mai vagă trimitere la internarea „bolnavului” în ospiciul de la Mănăstirea Neamţului – detaliu nesesizat de unii cercetători.

Chiar şi G. Munteanu, adeptul teoriei conform căreia Eminescu ar fi fost bolnav de sifilis, înţelegând că trimiterea la anul 1870 este o invenţie, într-o notă din *Hyperion. I* atenţionează:

„Fantezista ştire aparţine căpitanului Matei”.

Oare? Urmând să revenim asupra contextului în care a fost formulată această afirmaţie, deocamdată spunem doar că, probabil, G. Munteanu se bazează pe faptul că, în introducerea articolului din *Fântâna Blanduziei*, autorul anonim îşi asigură cititorii că foloseşte numai informaţii *„culese din isvoarele cele mai sigure”*, după care, precizează:

„Mult avem de a mulţămi în această privinţă fratelui lui Eminescu, d-lui căpitan Matei Eminovici, care cu o bună voinţă îndatoritoare ne-a dat toate lămuririle de care am putut avea nevoie.”

Întrucât nu ştim, concret, care sunt *„lămuririle”* date de căpitan ziaristului şi cum Matei era doar unul dintre ***„isvoarele** cele mai sigure”*, simplul fapt că numele lui este pomenit, iar ceilalţi rămân neidentificaţi, nu înseamnă că lui i-ar aparţine *„fantezista ştire”*, privind data „îmbolnăvirii” lui Eminescu. În schimb, ne putem întreba dacă numele lui Matei nu a fost folosit în mod deliberat, pentru a da greutate unor „şopârle” strecurate în textul din gazetă.

Oricare ar fi adevărul, uşurinţa cu care s-a pronunţat biograful Munteanu este cu atât mai ciudată, cu cât asupra acestui aspect Augustin Z. N. Pop atrăsese de mult atenţia, în prima şi cea mai valoroasă lucrare a sa despre Eminescu şi familia lui (sublinierile ne aparţin):

„Confruntând autografele scrisorilor lui Matei Eminescu, cu ***pseudobiografiile lui Eminescu puse pe seama sa****, oricine îşi dă seama că intervenţiile altor contemporani prin* ***note şi memorii de autoîncadrare în aria apropiaţilor poetului****, aparţin improvizaţiilor publicate fără discernământ de către gazetari şi cunoscuţi din preajma liricului defunct”* (*Contribuţii*..., 255).

În subsolul paginii, A. Z. N. Pop oferă un exemplu de *alţi contemporani* de teapa celor la care se referă. Coincidenţă, îl alege exact pe autorul textului din *Fântâna Blanduziei*, adică al sursei primare pe baza căreia G. Munteanu afirmă că Eminescu s-ar fi îmbolnăvit *„prin 1870–1871"*:

*„****Memoriu asupra lui Eminescu****, în* ***Fântâna Blanduziei****, nr. 27/1889, reprodus în Mihai Eminescu,* ***Diverse****, cu o prefaţă de I. L. Caragiale, Iaşi, f. a., p. 122–127 şi în* ***Eminescu*** *(ziar comemorativ), sept. 1890, p. 4.”*

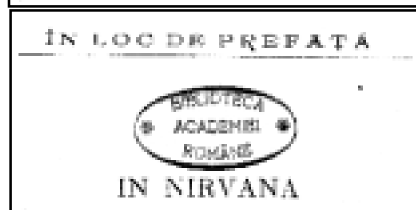
[Asemenea lui G. Munteanu, A. Z. N. Pop pomeneşte o inexistentă *„prefaţă de I. L. Caragiale”*. După cum se vede în facsimilele alăturate, invocata prefaţă este anunţată pe pagina de gardă şi figurează în *Tabla de materie*, dar acolo unde ar trebui să se afle găsim un înlocuitor de prefaţă (sub genericul *În loc de prefaţă*, sunt prezentate articolele *În Nirvana*, *Ironie* şi *Două note*). De aici, şi întrebarea: oare toţi autorii care amintesc „prefaţa” lui Caragiale chiar au văzut cartea ori doar au citit despre ea? Că editorii apucaseră să îl conteze pe Caragiale şi să obţină de la acesta angajamentul că va scrie un text nou, special, o prefaţă autentică, este cert, dovadă stând faptul că au tipărit coperta şi paginile în care este anunţat respectivul text. Ce factor neprevăzut a intervenit, dând totul peste cap? Credem că răspunsul se găseşte în primele cuvinte ale articolului *Două note* – ultimul text despre Eminescu, scris de Caragiale din proprie iniţiativă. Acesta începe astfel:

DIVERSE

CU O PREFAŢĂ

DE

I. L. CARAGIALE

ÎN LOC DE PREFAŢĂ

IN NIRVANA

TABLA DE MATERIE

	Pagina
Prefaţa de I. L. Caragiale	
In Nirvana	III

*„****Am de mult intenţia să dau publicului o sumă de note asupra vieţii lui Eminescu*** *– inexactităţile, nimicurile născocite,* ***neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de***

***zile pe socoteala lui mă revoltă** tot atâta cât mă revoltă şi scandalul cu portretele şi busturile puse fără sfială în circulaţie ca fiind ale lui, ca şi cum ar fi vorba, încă o dată zic, de un tip din evul mediu, iar nu de cineva care a trăit în mijlocul nostru atâta vreme; **până atuncea** este, crez, aici locul să spun următoarele...”* (subl. ns.).

Este lipsită de legitimitate întrebarea dacă nu cumva Caragiale, profitând de solicitarea fraţilor Şaraga, a încercat să dea cu această ocazie o anumită *„sumă de note asupra vieţii lui Eminescu”*, dar că dezvăluirile lui n-au mai văzut lumina tiparului pentru că stricau imaginea Nu-ştiu-cui?]

În ciuda realităţii probate de facsimilele alăturate, pe *site*-ul www.mihaieminescu.ro/ bibliografie.htm, volumul *Diverse* este şi astăzi prezentat astfel:

„Cu o prefata de I. L. Caragiale. Iasi, Editura Librariei Scoalelor „Fratii Saraga”, 1891.”

Dar de ce ne-am mira, când ambele Bibliografii Eminescu, editate de Biblioteca Academiei Române (1976) şi, respectiv, de aceeaşi instituţie în colaborare cu Academia însăşi (volumul XVII al ediţiei *M. Eminescu. OPERE* – 1999) conţin aceeaşi incredibilă greşeală, dovedind pentru a nu se mai ştie câta oară cât de păgubos este să faci cărţi din cărţi. Facsimilele alăturate ne arată până unde se poate ajunge când se lucrează în dorul lelii. Bibliografia din 1976 precizează greşit: *„Cu o prefaţă de I. L. Caragiale”* şi, dovadă indubitabilă că nu au văzut cartea despre care ne informează, autorii includ pretinsa prefaţă în cuprins, ca piesă de sine stătătoare. Colegii lor din 1999 procedează şi mai ciudat. În prima parte preiau eroarea, dar se şi contrazic câteva cuvinte mai încolo, obligându-ne să ne întrebăm dacă nu cumva au folosit două versiuni diametral opuse în scop strict preventiv.

1976

79 **Diverse.** (Critici, vederile sale politice). Cu o prefaţă de I. L. Caragiale. Iaşi, Edit. Librăriei Şcoalelor „Fraţii Şaraga”. [1895]*), XX + 127 [–130] p. (Colecţia „Şaraga”. [38])**).

*) Vezi „Evenimentul”, Iaşi, III (1895), nr. 577 (febr. 4), p. 2 (Cronica zilei).

**) Vezi pagina [130].

Cuprinde: Prefaţa de I. L. Caragiali; În Nirvana, III; Ironie, IX; Două note, XV; Revista externă, 1; Influenţa

1999

1895

53 *Diverse.* (Critici, vederile sale politice). Cu o prefaţă de I.L. Caragiale. Iaşi, Edit. Librăriei Şcoalelor „Fraţii Şaraga”. Stabilimentul Grafic „Miron Costin” [1895], XX + 127 [–130] p. (Colecţia „Şaraga” [38]).

Cuprinde: În loc de prefaţă: *În Nirvana*, III; *Ironie*, IX; *Două note*, XV, de I. L. Caragiale; *Revista*

Penibilă pentru profesionişti, situaţia rămâne o explicaţie concretă a veacului de neadevăruri spuse pe seama lui Eminescu.

Revenim la aşa-numitul *memoriu* din *Fântâna Blanduziei*.

Lucrurile au fost şi mai mult complicate de Călinescu, care, în bibliografia monografiei lui merge până la a prezenta textul din *Fântâna Blanduziei* ca fiind chiar al lui Matei: *„58. [MATEI EMINESCU],* ***Memoriu asupra lui Eminescu****, în* ***Fânt. Bland****., 1889, nr. 27, (Reprodus şi în M. E.* ***Diverse****, Iaşi.)”*. Nu spunem

G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, bibliografie, ediţia princeps

că Matei ar fi rostit numai adevăruri ori că ar fi fost un continuu exemplu de moralitate, dar nici nu putem rămâne nepăsători atunci când i se pun în sarcină lucruri nefăcute. A-l feri de povara unor nedreptăţi este totuna cu

58. [MATEI EMINESCU], *Memoriu asupra lui Eminescu* în *Fânt. Bland.* 1889 nr. 27. (Reprodus şi în *M. E.* Diverse, Iaşi).

plus, injusteţea deliberată de astăzi poate avea cele

Memoriu asupra lui Eminescu

Text preluat din volumul *Diverse*, 1895

(Fântâna Blanduziei, nr. 27, 1889)

Am promis că vom publica un memoriu asupra lui Eminescu. Acum venim să ne împlinim promisiunea şi putem să asigurăm pe onor cititori că cele ce înaintăm în privinţa lui Eminescu sunt culese din isvoarele cele mai sigure. Mult avem de a mulţămi în această privinţă fratelui lui Eminescu, d-lui căpitan Matei Eminovici, care cu o bună voinţă îndatoritoare ne-a dat toate lămuririle …e am putut avea nevoe. Nu voim să zicem că …e scrim noi despre Eminescu este o operă com-plectă şi bună, dar această scriere poate servi ca material pentru acela care s'ar apuca să vorbească mai pe larg despre Eminescu. Iată ce avem noi de zis:

mai neaşteptate ecouri mâine, când s-ar putea ajunge la aiureli tot mai mari, în cele din urmă aflând că, de fapt, articolul din *Fântâna Blanduziei* ar fi mărturisirea lui Eminescu însuşi.

Mai nou, am avut ocazia să observăm cum un text prezentat în 1962 de către A. Z. N. Pop drept epistolă a lui Matei către Corneliu Botez devine în 1999, în volumul *Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*, din *corpus*-ul generic intitulat *Eminescu – Înfăşurat în manta-mi...*, nici mai mult, nici mai puţin, decât... *Memoriu asupra familiei Eminescu*! Să fie o greşeală? Nu, pentru că C. Crăciun şi V. Crăciun precizează că aşa-zisul *„memoriu”* este transcris (şi) după lucrarea lui A. Z. N. Pop. Cum s-a transformat o scrisoare în memoriu? Simplu, prin înlocuirea primelor cuvinte cu un titlu născocit.

Este drept că noi nu am văzut originalul acestui text, dar dacă A. Z. N. Pop ar fi adăugat aceste cuvinte de la sine (fapt care nu ar fi chiar incompatibil cu numitul), C. şi V. Crăciun trebuiau să spună şi să probeze – lucru pe care nu

l-au făcut. În plus, întrucât Matei scrie la un moment dat: *„Din viaţa tatei* ***îţi voi*** *spune două împrejurări...”*, rezultă limpede că rândurile sunt adresate unei singure persoane şi că nu reprezintă un demers (semi-)oficial sau către oficialităţi. De altfel, cu două zile înainte, Matei îi scrisese aceluiaşi Corneliu Botez, anunţându-şi „memoriul”:

„Din cauza întârzierei la fotograf «cu reproducerea» am întârziat şi eu. Marţi 14 curent sunt gata şi le trimet. // Salutări amicale.”

În sfârşit, în ziua următoare, pe 15 aprilie 1909, Matei revine cu o altă epistolă, în care face unele completări mărunte, de soiul:

„Am uitat să-ţi spun că tata avea nas acvilin, nas pe care l-a avut numai Ilie, care-i semăna perfect şi Şerban. // Cei-l-alţi am avut nasul mamei. // Or ce alte desluşiri sunt la dispoziţie. – pe Donţu (poreclă dată lui Potroff – n. ns.) *îl chema ca nume de botez Alexa. – // Tot ce ţi-am narat despre el este absolut autentic din gura mamei.”*

Bucureşti, 1962

A. Z. N. Pop, *Contribuţii documentare...*

Memoriu asupra familiei Eminescu

Chişinău, 1999

Am fost 10 fraţi şi surori.

1. Şerban. — A studiat medicina la Viena şi la Erlangen în Bavaria. În Viena, ca student în ultimul an, ţinea de casa unui medic renumit pe atunci, anume Opolzer. A murit de oftică în Berlin, unde se dusese să se caute în 1874.

C. şi V. Crăciun, *Eminescu - Înfăşurat în manta-mi, II*

Faptul că epistola în cauză conţine şi expuneri detaliate asupra familiei Eminovici (lucru care ar putea să o apropie de un anume fel de memoriu) nu justifică intervenţia. Înainte de orice, pentru că nimeni nu are dreptul să modifice textele originale la care apelează (în nici un caz, fără să anunţe schimbările operate). Apoi, pentru că titlul ales seamănă suspect de mult cu acela la care se referă Călinescu. Nu în ultimul rând, pentru că Matei însuşi o prezintă astfel: *„Ca urmare cărţei poştale anterioare* ***acestei scrisori****...”*

Regretăm că suntem siliţi să facem ocoluri atât de mari, însă starea de fapt a istoriografiei literare, capitolul Eminescu, ne obligă. Este vorba de **metoda de lucru** a multor specialişti, care nu are nimic comun cu ştiinţa. De la ediţie la ediţie, intervenţiile personale neanunţate nu fac decât să erodeze tot mai mult realitatea, împingând fatalmente spre neadevăruri atât de mari, încât nici nu mai contează prea mult care dintre ele ne este servit.

Adus în rând cu idioţii

Să revenim la articolul *Nebunia lui Eminescu*, al doctorului Zosin.

Pornind de la enunţarea existenţei unor imaginare *„biografii”* ale lui Eminescu (din care însă nu citează, ba, nici măcar nu numeşte vreuna!), Zosin trage de concluzii ca de funia clopotului:

„Cum se vede Eminescu prezenta stigmatele psihice ale degenerescenţei, şi de sigur că ceea ce se notează în viaţa lui ca simptome de nebunie, până pe la vârsta de 30 ani, nu erau de cât accese episodice ale acelei stări morbide constituţionale. Cu toate aceste Eminescu nu era implicit condamnat să devie ce-a devenit către sfârşitul zilelor sale. El putea fi prea bine socotit ca un degenerat superior, după înţelesul şcoalei psihiatrice franceze şi totuşi să vieţuiască mult şi bine, mărind numărul operelor ce l'au imortalizat. Starea lui de degenerescenţă nu l'ar fi putut scoate din mijlocul societăţei, dacă nu se alăturau alţi doi capitali factori morbizi: ***alcoolismul*** *şi* ***sifilisul****. Dacă cumva Eminescu ar fi scăpat acestor din urmă două influenţe vitruitoare, poate şi astăzi s'ar afla printre noi, aşa distins şi bizar precum era.*

Cari să fi fost caracterele acelei nebunii, nu putem şti cu siguranţă. Se pare că fondul său originar de bizarerie se manifesta mai cu putere, relevând ceea ce alieniştii franceji numesc ***degenerescenţă****, adică o stare de desechilibru congenitală ori ereditară. «Atmosfera locuinţei lui Eminescu, relatează un coleg al său* (care? – n. ns.)*, era infernală, căci lui îi plăcea prea mult cafeaua neagră şi când lucra maşina funcţiona fără întrerupere. Mirosul cafelei, al spirtului dela maşină, împreună cu fumul tutunului care umplea casa cu o ceaţă de nu puteai vedea obiectele cele mai aproape din casă, îl alunga pe fiecare curând dela Eminescu.» Ceea ce coroborează perfect cu ceea ce zice şi d. Maiorescu* (care relatează doar din auzite – n. ns.) *: «Viaţa lui era neregulată, adesea se hrănea numai cu narcotice şi excitante, abuz de tutun şi de cafea, nopţi petrecute în citire şi scriere, zile întregi petrecute fără mâncare şi apoi deodată la vreme neobişnuită, după mie-zul nopţii, mâncare şi băutură fără alegere şi fără măsură».”*

Maiorescu continuă, dar Zosin nu-l mai citează: *„...şi fără măsură; aşa era viaţa lui Eminescu.* ***Nu această viaţă i-a cauzat nebunia****, ci germenele de nebunie înnăscut a cauzat această viaţă”* (subl. ns.).

Deci, Eminescu *„prezenta stigmatele psihice ale degenerescenţei”*. Care erau acestea şi cine le-a consemnat? Cum se face că în nici unul dintre sumarele (şi ilicitele) documente medicale eliberate – zice-se – pe numele lui nu este invocat nici un astfel de *stigmat psihic* şi nici de *degenerescenţă* nu se aminteşte? Care sunt **faptele** care ne-ar putea face să credem că

Eminescu avea *„accese episodice ale acelei stări morbide constituţionale”*? Nici una, aserţiunile lui Zosin având la temelie doar relatarea unui anonim miop, care, uitându-şi acasă monoclul, nu mai *„vedea obiectele cele mai aproape din casă”*, şi spusele lui Maiorescu, privind existenţa unui soi de alienare fără nume, transmisibil de la părinţi la copii şi care se manifestă prin consum de cafea şi tutun, prin *„nopţi petrecute în citire şi scriere”* şi, capac la toate, prin nerespectarea orelor de masă (*„zile întregi petrecute fără mâncare”* rămâne o exagerare evidentă, dar explică de ce uneori, când foamea îl biruia, Eminescu mânca *fără măsura* obişnuită – precizăm că nu există nici un indiciu că Eminescu ar fi suferit de vreo boală de stomac, boală la care un astfel de trai ar fi trebuit să ducă). A spune că asemenea program ar fi produsul unui *germene de nebunie* este simplu, dar şi cu atât mai stupid cu cât Zosin recunoaşte că nu ştie *„cari să fi fost caracterele acelei nebunii”*. Păi, dacă lipsesc dovezile în acest sens, în ce temei se afirmă că „nebunia” ar fi fost reală? Singurul lui răspuns este un sec şi primejdios *„se pare”*, prin care se contrazice, în lucrările-i teoretice văzând cu totul altfel lucrurile.

Curios: *„nu putem şti cu siguranţă”*, dar, întrucât ni *„se pare că”*, ridicăm această discutabilă impresie strict personală la rang de adevăr incontestabil? Şi-apoi, chiar să fi avut Eminescu un *„fond de bizarerie”*, unde este dovada că respectivul *„fond”* era ereditar? (În DEX, *bizareria* este definită drept *„ciudăţenie, extravaganţă”*, dar în *Dicţionarul* lui Şăineanu cuvântul *„bizar”* apare ca având şi sensul de *„fantastic şi capriţios”*.) Faptul că Zosin dezvoltă o întreagă teorie, pornind de la o premiză pe care o declară, dar uită să o demonstreze nu e îmbucurător, însă nici tragic n-ar fi, dacă atâţia şi atâţia autori nu l-ar fi folosit drept piatră de temelie în lucrările lor, culmea fiind atinsă atunci când Academia Română a premiat monografia „ştiinţific” elaborată de Călinescu (şi) pe baza elucubraţiilor numitului medic.

Zosin repetă cuvântul *„degenerescenţă”* şi este foarte explicit în privinţa sensului pe care i-l dă: *„adică o stare de desechilibru congenitală ori ereditară”*. În lucrarea *Alienatul în faţa societăţii…*, Al. Şuţu tratează chestiunea degenerescenţei la subcapitolul *„Infirmităţi cerebrale”* (pagina 211). Prezentăm mai amplu, pentru că merită să vedem cam cum se gândea pe atunci:

„Acelle patru stări amintite (surdimutitatea, imbecilitatea, idiotismul şi demenţa – n. ns.) *mai sus sunt nisce manifestaţiuni ale unei degenerescenţe mintale şi fisice desvoltate, aici într'un mod direct, aici indirect pe calea hereditäţii. Ideea de degenerescenţă desceaptă în spiritul fie-căruia aceea a perfectibilităţei; ea presupune*

una din aceste două proposiţiuni: sau că nu există un tip normal primitiv de unde omul e descins, sau că există un tip de perfecţiune la care omul poate să ajungă. Lucrările fisiologiştilor moderni între cari vom cita în cap pe Flourens, şi pe Darwin, profesă această după urmă doctrină care pare mai conformă adevărului, doctrină fiolosofică de mare valoare care vine să dea moralei un sprijin, şi să arate omului şi popoarelor că le este permis, dacă voesc, să atingă plenitudinea facultăţilor lor, desvoltarea aptitudinilor, a sănătăţii şi a forţelor. «Geniul, a zis Sain[t]e-Beuve, pare că se accumulă, într' un mod hereditar în timp de mai multe generaţiuni în aceeaşi rasă prin nisce predisposiţiuni şi manifestaţiuni de talent, mai mult sau mai puçin perfect, până la gradul unde el isbucnesce în perfecţiunea sa într' un ultim copil al generaţiunei predestinatre geniului. Un om ilustru prin urmare nu este în realitate de cât uă familie acumulată şi resumată în el, cell după urmă product al acellei seve care a curs în vinele salle. Fenomenul geniului hereditar crescând şi fructificându-se într' un om mare isbesce spiritul, care se silesce să descopere în istoria sea biografia oamenilor, cari au fost originile lor morale. Uă familie nu ajunge de uă dată la gloriă; este uă progresiune în familie ca şi la indivizi; natura procedă printr' uă desvoltare lentă şi succesivă, iară nu prin esplosiuni repezi. Un geniu care se crede format de el însuşi este resultatul timpului.»

Dară dacă omul, familia sau poporul pot să atingă acell ideal de perfecţiune, tot aşa se şi pot depărta printr' uă progresiune aici repede aici indefinită, până la nimicirea şi stingerea lor desăvârşită. Această depărtare sau deviare de acell tip normal, deviare care are facultatea de a se transmite de la ascendinţi la descendinţi, constitue ceea-ce se numesce ***degenerescenţă. Consecinţele acumulaţiunei elementelor morbide, care se transmit prin generaţiune, sunt cunoscute sub numele de idiotism, imbecilitate, surdimutitate etc.*** *Aceste stări nu sunt de [cele?] mai multe ori decât celle după urmă manifestaţiuni vitale ale unei familii sau rase în care s' a săvârşit scăderea ei intellectuală, morală şi fisică, printr' uă accumulare hereditară de rea natură. Natura, în aceste casuri, ajunge, din transmisiuni morbide în transmisiuni morbide, la un ultim resultat, acella al oprirei desvoltărei cerebrale cu consecinţele salle firesci, adică cu isbirea facultăţilor intellectuale şi affective.*

Recunoascem că surdimutitatea, imbecilitatea, idiotismul nu sunt totd' auna productul direct al heredităţii accumulate. Scim foarte bine că aceste stări sunt une-ori congenitale, altă dată accidentale. Uă emoţiune foarte încercată de mumă, lovituri priimite în timpul sarcinei, căzături, pot modifica într' un mod deplorabil condiţiunile vieţii foetale. Mai pe urmă, diferitele morbe infantile, febra tifoidă, epilepsia, pot avea uă acţiune simpatică asupra cerebrului, oprindu-i desvoltarea funcţiunilor. Aceasta este necontestabil. Dară tot aşa de necontestabil este că hereditatea îşi păstrează toată acţiunea sa în formarea unor tipuri sau rase malative, ai căror membrii se presintă ochilor noştri cu nisce caractere intellectuale şi fisice cu totul speciale. Toţi vor avea aceeaşi formă de cap, acelleaşi tendinţe morale şi intellectuale, acelleaşi instincte, acelleaşi manifestaţiuni stranie, pe care cu greutate educaţiunea le va putea modifica. Iară differinţa între idioţii hereditari şi acei cari au devenit imbecili în urma unor malatii intercurente, va consista, că aceştia nu vor presinta nimic în forma capului, în expresiunea figurei care să denote uă origină congenitală sau hereditară” (subl. ns.).

În primul rând, observăm cât de periculoase pot să devină ideile. Citatul Sainte-Beuve, deşi a fost într-o vreme student la medicină, nu ştim să o fi practicat vreodată, el profesând critica literară şi, în general, scrisul. Trecem şi peste dinamica convertirilor şi reconvertirilor lui, care face ca, privit în ansamblu, el să pară multora contradictoriu, oprindu-ne asupra părerii lui evoluţioniste, prin care, între altele, explică şi apariţia şi raritatea geniilor. Sainte-Beuve a privit doar de jos în sus. Psihiatrii au simplificat esenţa ideii lui, schematizând truda Timpului printr-o pantă ascendentă, căreia, ca să nu cadă sau ca să nu se plictisească singură, i-au opuns o alta, obţinând un „V" întors, un fel de reprezentare bidimensională a „teoriei" spiralei, după care, ca în traficul rutier, au stabilit un sens unic pentru scurgerea secundelor. E „uman", se va zice. Umani sunt şi copiii, se poate răspunde.

În al doilea rând, textul lui Şuţu contrazice afirmaţia lui Zosin, care afirmă ca degenerescenţa ar fi *„o stare de* ***desechilibru*** *congenitală ori ereditară"* (subl. ns.). Dezechilibrul poate fi trecător, sub diverse forme şi pentru diferite intervale de timp, el apărând şi dispărând frecvent în viaţa celor mai mulţi dintre oameni. Ca fenomen simetric greoiului urcuş al generaţiilor către câte o explozie a genialităţii, imaginat de Sainte-Beuve, degenerescenţa ar trebui să fie la fel de lentă şi, mai ales, să se încheie nu cu o boală psihică, oricare ar fi aceasta, ci cu o secare a capacităţilor intelectuale (sau, mai exact, cu o funcţionare a lor după cu totul alte coordonate).

Prezentată de doctorul Şuţu drept *„accumulare hereditară de rea natură"*, degenerescenţa produce ceea ce acesta numeşte *„idioţii hereditari"*, pe care ajunge să-i vezi, ca să ştii că au mintea goală. Au avut fraţii Eminovici *„nisce caractere intellectuale şi fisice cu totul speciale"*? Au avut ei *„aceeaşi formă de cap, acelleaşi tendinţe morale şi intellectuale, acelleaşi instincte, acelleaşi manifestaţiuni stranie"*, precum idiotul-model? Au fost ei idioţi, demenţi sau imbecili? A avut vreunul dintre ei *„infirmităţi cerebrale"*?

Nu. Şi-atunci, ce să credem? Că Zosin era un slab profesionist? Că nu cunoştea *„ceea ce alieniştii franceji numesc degenerescenţă"* decât în mod superficial? Nu s-ar zice, deoarece în *Expertiza psihiatrică* el afirmă:

> *„Ca să poată fi vorba de-a conchide către o probabilă înrâurire ereditară sau de-a considera cel puţin ereditatea ca un element mai mult în sprijin, trebueşte încă să se vadă dacă acuzatul prezintă anumite semne (stigmate ereditare sau de degenerescenţă), cari sunt aşa zicând o confirmare a morbidităţei ereditare, ce încă nu poate fi luată ca probă peremtorie, dacă nu se vede o* ***legătură cauzală între faptul comis şi meteahna ereditară*** (subl. ns.).

*În ori-ce caz, **semnele de degenerare**, fără să poată câtuşi de puţin îmbrăca un caracter patognomonic, sunt un element mai mult în interpretarea antecedentelor ereditare şi ca atare indicarea lor în raportul psihiatric se impune."*

În Dosarul Eminescu, care este *„faptul comis"*? În ce constă *„meteahna ereditară"* şi cum se dovedeşte că aceasta a fost reală, nu inventată? Întrebări fără răspuns, pe care Zosin le pune numai când ţine predici, nu şi în practică.

Invocatele *„semne de degenerare"* nu sunt totuna cu *„degenerescenţa"*, pe care, în articolul despre Eminescu, Zosin o defineşte drept *„stare de desechilibru congenitală ori ereditară"*. În sensul folosit de el, degenerescenţa este prezentată ca un proces deja început şi care se întinde pe mai multe generaţii, în timp ce *„semne de degenerare"* oferă, la un moment dat, oricare om, în unele cazuri existând posibilitatea **re**-generării. În afară de aceasta, degenerescenţa presupunea ca, de la generaţie la generaţie, capacitatea intelectuală să scadă. A fost cazul Eminovicilor?

De unde ideea de degenerare? De la Maiorescu. Folosit de Zosin ca martor principal, alături de Harieta, acesta invocă aşa-numita *„degenerare etică"* (sau afirmă că „protejatul" era *„**degenerat** în forma lui etică **şi intelectuală**"* – subl. ns.), dovada lui fiind: Eminescu *„devenise lacom de bani"* (să-l fi întrecut chiar şi pe el?). În pofida asemănării cuvintelor, între ceea ce voia Maiorescu să spună prin *„degenerarea etică şi intelectuală"* (manifestare a sifilisului) şi *„degenerescenţa"* diagnosticată de Zosin este diferenţă ca de la cer la pământ, prima fiind provocată de un microb, deci de un factor extern, cealaltă fiind efectul unor fine mecanisme interioare, nici astăzi prea bine cunoscute. Ce folos însă, atâta vreme cât istoria literară, furată de rădăcina unei familii de cuvinte şi nepăsătoare faţă de sensul exact al unor termeni specioşi din ştiinţa medicinii, nu face nici o distincţie între acestea?

Ne întoarcem la articolul lui Zosin, *Nebunia lui Eminescu*:

*„Că Eminescu **făcea abuz de băuturi spirtoase*** (subl. ns.) *şi că devenise sililitic reese din numeroase do-cumente"*,

mai afirmă numitul. *Numeroasele documente* provin dintr-o unică sursă: C. Emilian, care mediatizase cinic epistolele Harietei (indusă în eroare) şi care nu se zgârceşte când e să ne servească prostii, dar nu îndrăzneşte să scrie cu mâna ei că Eminescu ar fi avut sifilis. Intrigantă abilă, ea a publicat

şi transcrierea unui – zice-se – document medical iscălit de cinci medici pe un ciudat bileţel numit *„consultaţie”*. Chiar dacă a existat aievea, acesta **nu conţine un diagnostic anume**, dar, prin ambiguitatea formulării, ar putea fi interpretat şi ca dovadă că semnatarii **bănuiau** că Eminescu ar fi fost bolnav de sifilis, de parcă medicina adevărată se practică „printre rânduri”, iar diagnosticul ar fi supoziţie.

Invocatul *„abuz de băuturi spirtoase”* se întemeiază pe „probe” la fel de *„numeroase”*: două. Întâi, pretinsul diagnostic de *delirium tremens*, pus – zice Zosin – în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, după ce Eminescu ar fi fost vindecat de manie furibundă. Evident, nici documentul cu acest diagnostic nu a mai fost văzut de altcineva şi nu există nici alte dovezi care să-l susţină. Dac-ar fi să-l credem pe Zosin, pentru ca Eminescu să aibă *delirium tremens* la o lună, două după internare, trebuia să fi consumat chiar în ospiciu vinuri sau rachiuri – fapt hilar, ca orice imposibilitate. Al doilea „argument” este, nici mai mult, nici mai puţin, decât *„o scrisoare a D-lui Maiorescu către sora lui Eminescu din 10 Februar 1888, prin care întreabă: «dacă s'a lăsat de băut»...”* Aşadar, atât psihiatrul Zosin, cât şi exigenţii biografi au transformat o întrebare într-o acuzaţie precisă, pe baza ei stabilind un diagnostic medical!

Halal profesionalism! Cât tupeu trebuie să ai sau ce dezechilibre trebuie să te marcheze pentru a folosi asemenea logică, făcând complet abstracţie de faptul că nici în jurnalul intim (unde citim doar: *„...Duminică prânzit la Emilia. Eminescu decăzut cu fete de la Café chantant”* [26 octombrie 1885] şi *„...Am văzut şi pe Eminescu, care devine din nou direct alienat”* [27 mai 1886]), nici în vreo altă scriere, Maiorescu nu îndrăzneşte să-l prezinte pe Eminescu ca fiind alcoolic? Mai mult, cât timp a fost Eminescu la Botoşani, Maiorescu nu i s-a adresat nicidată Harietei. În schimb, la data menţionată de Zosin, aflăm de la aceasta că magistrul i-a scris doctorului Isac:

> *„D-nu Maiorescu scrie doctorului ce crede de boala lui Mihai şi de garantează să'l facă sănătos, sau este numai o ameliorare, care poate mai târziu să se ivească cu şi mai mare furie şi dacă s'a lăsat de băut”* (10 februarie 1888).

Faptul că Maiorescu îl întreabă pe Isac dacă *„garantează să'l facă sănătos”* pe Eminescu, după ce încercase (şi reuşise) să-i convingă pe „amici” că acesta ar fi iremediabil pierdut, arată teamă. Dar să nu anticipăm.

Dacă există, unde sunt documentele?

Când se referă la locul pe care, potrivit propagandistei Cornelia Emilian, Eminescu l-ar fi ocupat *„la Biblioteca Universităţei”*, Zosin explică într-o notă din josul paginii:

„În 1886, Eminescu se afla ca sub-bibliotecar la biblioteca centrală din Iaşi, precum reese dintr' o adresă din 5 Decembrie 1886, pe care D-l Caragiani, bibliotecarul de atunci, o face către directorul ospiciului de la Neamţ, unde se afla intemat Eminescu, trimiţându-i statul, ca să subscrie de primirea lefei.” (Asta, în pauza dintre câteva *„găleţi de apă rece aruncate pe spinare şi în cap, cu cufundări în putină”* şi o bătaie *„cu frânghia udă”*, cum pretinde A. Z. N. Pop!)

N-am fi acordat atenţie acestui pasaj, întrucât socoteam că argumentele prezentate în pagini trecute, în care am arătat de ce nu se poate pune temei pe spusele celui căruia – îşi aminteşte Negruzzi – *„i se zicea ... Bine-hrănitul Caragiani”*, erau suficient de convingătoare. Întrucât se pare că unii, deşi fără vreun argument, se declară încă de altă părere, revenim asupra acestui subiect, chiar cu riscul inevitabil de a repeta unele informaţii.

De ce Zosin nu a transcris aidoma, cuvânt cu cuvânt, această adresă inedită şi neaşteptată, dacă într-adevăr a avut-o sub nas? De ce nici alţii nu i-au cerut să o facă?

În bibliografia de specialitate este consemnat un asemenea document, textul lui fiind dat publicităţii de Gh. Ungureanu, dar el apare numai ca un *concept*, despre care nu avem nici o garanţie că ar fi devenit document oficial şi nu e probat nici măcar că ar fi fost scris de mâna lui Caragiani. Deşi l-am mai prezentat, situaţia ne obligă să reamintim textul în discuţie, spre reîmprospătarea memoriei:

„Nr. 21/1886. S/12

Domnule Director,

D. Eminescu, care se află în cură medicală la ospiciu pe care-l dirigeaţi, are a lua leafă pe luna **noiemvrie** (subl. ns.), *ca fost subbibliotecar al acestei biblioteci. Însă când s-au trimis statele de prezenţă la minister, domnia sa n-a fost aici să iscălească, şi la casierie se cere iscălitura d-sale în stat, ca statul să fie achitat. Deci vă alăturăm pe lângă aceasta statul în chestiune, rugându-vă să binevoiţi a pune pe d. Eminescu să iscălească la locul respectiv şi a ne înapoia statul ca să putem lua paralele.”*

(Gh. Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*) [Biblioteca Centrală Universitară «Mihai Eminescu», Iaşi, Arhiva de cancelarie, dosar 2/1886, f. 53. Concept.]

O asemenea fiţuică putea concepe oricine, oricând. Pentru a-i acorda atenţie, ar trebui să fie susţinută cu dovezi materiale care să ateste că, într-adevăr, Biblioteca i-a trimis lui Eminescu pretinsul salariu ori că, în decembrie 1886, cineva – contează mai puţin cine anume – a primit de la casierie banii care i se cuveneau (ilegal?) lui Eminescu. De asemenea, ar trebui să existe un stat separat (*„statul în chestiune”*, alăturat pretinsei adrese), numai pe numele acestuia. Cine l-a văzut? Şi cine a văzut numele sau semnătura lui Eminescu în stat? Ştiut fiind că în acea clipă era închis în ospiciu, mai avea vreo valabilitate semnătura lui?

Reamintim că Gh. Ungureanu, care a scotocit arhiva Bibliotecii din Iaşi, notează în lucrarea *Eminescu în documente de familie* (1977):

„Statul pe ianuarie 1885 nu este iscălit de Eminescu. Pe luna februarie îl iscăleşte. Toate rapoartele Bibliotecii pentru înaintarea statelor pe lunile martie–noiembrie sînt scrise de Eminescu. La fel şi statele. Pe luna decembrie (1885! – n. ns.) *este trecut Eminescu, dar nu iscăleşte el.”*

(Gh. Ungureanu nu scrie explicit că statul din decembrie 1885 ar fi fost iscălit de Altcineva, dar asta se deduce, din moment ce nu afirmă că statul ar fi **neiscălit**, ci doar că *„nu iscăleşte el”*, Eminescu.)

Aşadar, ultima dată la care numele Eminescu apare în statele Bibliotecii este decembrie 1885 (fix un an înainte de pretinsa adresă a lui Caragiani), iar ultima semnătură a lui Eminescu în statul de plată este chiar şi mai veche, datând din februarie 1885 – deci, cu mai bine de un an şi jumătate înainte ca Eminescu să părăsească Iaşii.

Avem două date asemănătoare: decembrie 1885 şi decembrie 1886. În decembrie 1885, apare numele lui Eminescu în stat, dar nu şi semnătura, iar în decembrie 1886 nu găsim nici una, nici alta, dar, spre compensare, avem aşa-zisa adresă a lui Caragiani. Poţi să nu te întrebi dacă şi ce soi de coincidenţă o mai fi şi asta sau dacă, departe de a fi vorba de o întâmplare, cineva a „îmbogăţit” arhiva cu un fals document, dar fie a greşit anul, fie n-a avut de ales (ultimul salariu primit de Eminescu de la Bibliotecă, cel din februarie 1885, era cu mult anterior lui decembrie 1886, pentru a se mai putea face o legătură între aceste date, creând aparenţa continuităţii)?

În pretinsa adresă a lui Caragiani, se menţionează că Eminescu n-a fost în Iaşi *„să iscălească, şi la casierie se cere iscălitura d-sale în stat, ca statul*

să fie achitat”. Deduci că statul a fost trimis fără semnătura lui Eminescu, pentru acesta fiind întocmit un document separat. La primă vedere, pare firesc. Apoi te-ntrebi: dar în decembrie 1885 cum de-a fost posibil, cum de s-a putut să semneze Altcineva în locul lui, pentru ca un anonim să poată *„lua paralele”*?

Întrucât ultima semnătură a lui Eminescu în statul de plată al Bibliotecii datează din februarie 1885 şi cum în 1886 numele lui nu a mai apărut nici o dată în documentele instituţiei, avem toată îndreptăţirea să credem că între menţionarea lui în decembrie 1885 şi pretinsa adresă a lui Caragiani din decembrie 1886 există o legătură, o punte creată de necunoscuţi cu intenţii foarte bine conturate. Variante posibile sunt mai multe, dar pentru a ne putea pronunţa ar trebui să cunoaştem detalii precum poziţia numelui în tabel, grafia, semnăturile, tipul de cerneală etcetera (indicii preţioase s-ar putea obţine şi din atenta studiere a elementelor de identificare ale documentului: *„Nr. 21/1886. S/12"* – existent, resubliniem, doar în concept). Oricum, modul în care au raţionat cei care au încercat să creeze iluzia că în noiembrie 1886 Eminescu era salariatul Bibliotecii ieşene rămâne mai puţin important, esenţial fiind faptul în sine, căci acesta ne arată cât de morali erau respectivii (dându-ne de înţeles cam cât credit merită) şi ne convinge că a existat interesul de a oculta ceva.

Am arătat că Eminescu nu putea fi angajat legal al Bibliotecii, mărturie stând legislaţia vremii şi **toate** documentele publicate în *Monitorul oficial*, nu doar **unele** dintre acestea, şi acelea de o legalitate cel puţin discutabilă. Reamintim că I. N. Roman, pe atunci redactor-şef al ziarului *Liberalul*, din Iaşi, precizează că bibliotecar titular era un anume Gârcineanu (care *„dădea foarte rar pe la bibliotecă”*), după care face şi următoarea afirmaţie, pe cât de importantă, pe atât de neluată în seamă de specialişti (fie şi numai pentru a o combate):

„Înlocuit din postul de sub-bibliotecar, Eminescu rămăsese literalmente fără mijloace de existenţă”.

Că înlocuirea la care se referă I. N. Roman s-a produs înainte de noiembrie 1886 (foarte probabil, încă din februarie 1885) este un fapt la care ne conduc mai multe elemente: autorul nici măcar nu aminteşte de internarea în balamucul de lângă Mănăstirea Neamţului, din spusele lui nu reiese că Eminescu şi-ar fi pierdut postul din motive de sănătate şi, în plus, după această decizie, el a mai stat în Iaşi o perioadă nedeterminată, Roman însuşi declarând că l-a

cunoscut pe Eminescu la 8 noiembrie 1886 (adică două zile după aşa-zisa lui arestare şi în preziua pretinsei lui predări la ospiciu), la balul *Junimii*.

Zosin afirmă că directorul Bibliotecii s-ar fi adresat directorului ospiciului, căruia i-ar fi trimis statul de plată al propriei instituţii, pentru ca pacientul Eminescu *„să subscrie de* ***primirea lefei*** *"* (subl. ns). Cu alte cuvinte, alături de adresa lui Caragiani şi de invocatul stat, trebuia să fie şi un mandat de plată sau bani gheaţă.

În textul adresei, am văzut, găsim însă o altă motivaţie:

„când s-au trimis statele de prezenţă **la minister**, *domnia sa n-a fost aici să iscălească, şi la casierie se cere iscălitura d-sale în stat, ca statul să fie achitat"* (subl. ns.).

În aceste rânduri, explicaţia este mutată pe lipsa semnăturii lui Eminescu din stat, **în clipa în care acesta a fost expediat ministerului**. Să înţelegem că salariaţii semnau de primire înainte ca ministerul de resort să le vizeze favorabil statele de plată? Ultima coloană a statului era ea rezervată pentru: *„Semnătura. Constatând* ***prezenţa şi achitarea*** *celui în drept"* (subl. ns.), dar asta nu înseamnă că iscălitura fiecăruia era cerută înaintea banilor, ci doar că, semnând, salariaţii depuneau „mărturie" că: numărul de zile lucrate în luna respectivă fusese cel trecut la rubrica *„zile"* (împărţită în *„servite"* şi *„vacante"*), că, într-adevăr, *„cuantumul pe lună a sumei din bughet"* era cel menţionat în tabel, că ştiu că li se opresc diferite sume (taxe şi *„reţineri pentru Casa Pensiunilor"*) şi că, în concecinţă, li s-a numărat în palmă suma X, motiv pentru care, iată, iscălesc. Dovadă că, atunci când plecau către minister, statele nu aveau cum să fie gata iscălite, stă şi faptul că în partea de jos a tipizatelor era scris: *„Se certifică* ***prezenţa în serviciu*** *a personalului în acest Stat şi exactitatea cifrelor"* (subl. ns.), dedesubt iscălind directorul şi secretarul instituţiei în cauză, care îşi asumau astfel întreaga responsabilitate. În consecinţă, Eminescu nu avea nimic de semnat atunci când se trimiteau ***„statele de prezenţă*** *la minister"* (subl. ns).

Găselniţa din adresa lui Caragiani (Eminescu ar fi lipsit *„când s-au trimis statele de prezenţă la minister"*) este cusută cu aţă albă şi din alt motiv: potrivit Legii, casierul nu elibera banii decât după ce salariatul semna de primire. Să zicem că persoana care ocupa acest post respecta cu atâta rigurozitate Legea, încât nu accepta abateri nici în cazuri de forţă majoră (chit că existenţa semnăturii străine, descoperită de Gh. Ungureanu în dreptul numelui lui Eminescu pe statul din decembrie 1885 arată că nu era cazul nostru). Dar, aşa cum casierul nu plătea decât după ce primea semnătura beneficiarului, la

fel, el nu înmâna paralele decât persoanei nominalizate în stat, un străin putându-le obţine numai dacă avea o **procură** din partea titularului. (În 1889, cu toate că avea din partea lui Eminescu o astfel de delegaţie legalizată, Veronica tot nu a reuşit să recupereze banii pe care Primăria din Botoşani i-i datora acestuia.)

Aşa stând lucrurile, ce legătură are **ministerul** cu toată această poveste, în care cu adevărat importantă putea fi doar casieria Bibliotecii (Universităţii)? Fără să ştim dacă asta s-a intenţionat, constatăm că implicarea înaltei instituţii a Statului este de natură să inducă şi falsa idee că, într-adevăr, Eminescu ar fi fost salariat bugetar în noiembrie 1886. Fiţuicile lui Caragiani sunt singurele „probe” în acest sens, căci, repetăm de câte ori va fi nevoie, nici măcar Maiorescu nu a susţinut acest lucru. În studiul lui Petraşcu (1892), scris sub atenta supraveghere a lui Maiorescu şi în care sunt fructificate toate elementele de natură să convingă că Eminescu ar fi fost nebun, în legătură cu perioada 1884 – 1888, aşa cum citam şi cu alt prilej, autorul scrie numai următoarele, dovedite de noi ca fiind neadevăruri:

„În intervalul acesta se duse la Iaşi. Aici fu vorba să se facă profesor la o şcoală secundară, dar el refuză, simţind că nu poate să-şi încordeze puterile pentru preocupări intelectuale. Din faza aceasta a boalei, adică din faza oare-cum negativă a fiinţei sale, intră în o a doua fază când sensualitatea şi viţiul se manifestară în el în plină lumină, fără grijă de nimeni şi fără ruşine. Se ţinea după femei ordinare, înşăla lumea, fura mici lucruri ca un copil, cerea bani, şi, în rare momente lucide, se simţea umilit de ceea ce făcuse mai înainte.

Această stare tristă dură câteva luni, când începu să revie la prima fază a boalei sale, adică i se îmbunătăţi starea şi rămase numai într' un fel de apatie.

Într' o dimineaţă, din August 1888...”

Nimic despre funcţionarea lui ca sub-bibliotecar, nimic despre ridicarea şi depunerea în ospiciul de la Neamţ, nimic chiar despre episodul Botoşani, care a fost fructificat şi excesiv dramatizat numai după publicarea scrisorilor Harietei. De asemenea, cu voia lui Maiorescu, Petraşcu invocă *„sensualitatea şi viţiul”*, scrie şi ce anume înţelege prin acestea, dar nu pomeneşte şi darul beţiei.

Pe lângă toate aceste consideraţii, un element extrem de elocvent rămâne lipsa din arhiva Bibliotecii a certificatului medical, care, atestând starea de sminteală a lui Eminescu, ar fi permis înlocuirea lui din funcţie. Inexistenţa documentului şi menţionarea de către Zosin a conţinutului unei fiţuici la care nu avea acces (şi, mai mult, a cărei existenţă nu avea motiv să o bănuiască,

măcar) constituie aspecte care pot trimite cu gândul la o legătură nevăzută între Zosin şi Caragiani.

Readucem în atenţie o nedumerire formulată şi mai sus: de unde ştia Zosin de existenţa adresei lui Caragiani (semnalată de Gh. Ungureanu a exista doar în concept), pe care o invocă drept act oficial? Însuşi faptul că nu o transcrie poate dovedi lipsa acesteia din arhiva ospiciului, deoarece atunci când Zosin a ajuns medic al balamucului de la Neamţ (17 ani după pretinsa internare a lui Eminescu), se intrase de multişor într-o epocă în care orice document inedit al lui sau despre Eminescu era vânat cu maxim interes. Unii îl doreau spre a-l publica, alţii tocmai pentru a evita acest lucru.

Dacă articolul *Nebunia lui Eminescu* ar fi fost scris în urma cercetării minuţioase a arhivei balamucului, Zosin trebuia să găsească şi condica cuprinzând înregistrarea documentelor primite sau emise de conducerea ospiciului, din care scrisoarea lui Caragiani nu putea lipsi decât în situaţia în care care „adresa" lui s-ar înscrie în categoria **corespondenţă particulară**.

Să zicem că textul cu pricina chiar ar fi fost expediat de Caragiani. Ce s-a întâmplat însă mai departe? Sunt două variante. Dacă Biblioteca a primit din partea Ospiciului un răspuns oarecare, acesta, împreună cu statul semnat de Eminescu, trebuiau să se regăsească prin arhive, unde nu sunt. Dacă răspunsul nu a venit, Biblioteca ar fi fost obligată să insiste, revenind cu o altă adresă, având un alt număr de înregistrare, dat într-o altă zi decât 5 decembrie 1886. Aşa cum se prezintă lucrurile astăzi, situaţia lui Eminescu rămâne confuză: ce s-a întâmplat cu pretrinsele sume pe care el trebuia să le mai primească de la Stat şi care lui nu i-au parvenit niciodată? Cum a rezolvat Caragiani problema, dacă aceasta a existat? Este astăzi Statul Român şi sub acest aspect datornicul lui Eminescu?

Un alt argument că inventivul doctor Zosin nu avea cum să descopere în 1903, în arhiva ospiciului, un document de factura citatei adrese a lui Caragiani este unul de bun-simţ. El se bazează pe faptul că scotocitorul Zosin nu scrie nici un cuvânt despre tratamentul aplicat lui Eminescu în ospiciu ori despre modul în care a evoluat starea acestuia. Chiar este de crezut că arhivele păstrau documente fără valoare, precum apelul la amabilitatea directorului (?) balamucului, dar distrugeau, bunăoară, tocmai fişele de observaţie şi orice alte consemnări privind pacienţii?

La întrebarea „de unde ştia Zosin de existenţa ciornei lui Caragiani?", aflată tocmai în arhiva Bibliotecii Centrale din Iaşi, găsim mai multe posibile explicaţii, între care şi aceea că textul privind *Nebunia lui Eminescu* şi adresa

lui Caragiani sunt rodul unei unice gândiri. Faptul că aberaţiile lui Zosin nu au provocat reacţia celor nominalizaţi în articol (medicii Iuliano şi Bogdan, precum şi academicienii N. Gane şi I. D. Caragiani), dar nici n-au dus la dezvăluiri suplimentare vorbeşte de la sine. Necunoaştere? Nimeni nu o poate invoca, căci, în ciuda reţinerii cotidianelor la apariţia textului în *Spitalul*, despre articolul lui Zosin – devenit rapid piesă de bază în bibliografia Eminescu – s-a sporovăit prea destul în „lumea bună” a celor patru sus numiţi.

Pentru postumitatea lui Eminescu, anul 1903 poate fi socotit la fel de bogat în denigrări ca 1932, când a apărut monografia lui Gheorghe Călinescu.

Medici şi cotarle

Şcolarul cu tema făcută

Doctorul Zosin nu a fost nici singurul, nici primul mânuitor de aşa-zise documente Eminescu. Înaintea lui, ca primadonă a melodramei, şi-a executat rolul Cornelia Emilian, pe care Harieta, în credulitatea ei, o numea *„scumpă mamă”*. În paginile cu care deschide volumul de corespondenţă al Harietei, această Cornelia Emilian scrie:

*„**În anul 1886**, Eminescu, găsindu-se la Iaşi, ocupa un loc la biblioteca Universităţei, dar **n'a ţinut mult timp**, din cauză că la picioare avea nişte răni pe care medicul le închisese şi boala mentală imediat i-a revenit a doua oară”.*

Într-adevăr, slujba lui Eminescu la Biblioteca Universităţii *„n'a ţinut mult timp”*, dar numirea (asupra legalităţii şi durabilităţii căreia nu mai revenim) se făcuse în 1884, cu mai bine de doi ani înainte ca Eminescu să plece la Neamţ. Or, din exprimarea Corneliei Emilian rezultă că faptul s-ar fi petrecut în 1886, puţin înainte de părăsirea Iaşilor. Să nu fi cunoscut adevărul tocmai ea, băgăreaţă din fire şi care, în plus, avea de bărbat un profesor universitar?

Aceeaşi Cornelia-muma, apropiata cercurilor socialiste – cărora atât de încrezătoarea Harieta le transmitea salutări prin intermediul ei –, a fost prima care a publicat într-o carte şi informaţia că Eminescu ar fi fost în ospiciul de la Neamţ *„de cu toamnă până până în primăvară”*, când, zice ea, *„**fugi** la Botoşani la Henrietta sora lui”*. Verbul folosit spune totul despre onestitatea şi, implicit, despre intenţiile ei reale. Chiar să fi *fugit* Eminescu, de ce nu spune şi de cine şi din ce cauză fugea? Şi exemple mai sunt, dar nu-i aici locul lor.

Cu sau fără îndemnul cuiva, să fi studiat Zosin arhiva ospiciului din acea perioadă? Aşa este tentat să creadă orice cititor, care, influenţat şi de faptul că Zosin fusese medicul ospiciului, având, aşadar, acces la arhiva acestuia, îşi imaginează că articolul lui este rodul unei temeinice căutări prin documente vechi de aproape două decenii.

În *Dare de seamă...*, din ianuarie 1904, Zosin scrie despre sine:

*„Numit medic primar al ospiciului în **Mai 1903**...”* (subl. ns.).

Pe de altă parte, când termini lectura articolului *Nebunia lui Eminescu*, constaţi că acesta a fost încheiat la **30 mai 1903**. Altfel spus, Zosin ar fi avut la dispoziţie maximum o lună, perioadă în care trebuia să caute şi să interpreteze „ştiinţific” fiţuicile „transcrise”, să aşeze informaţia cap la cap şi să o înainteze revistei *Spitalul* spre publicare, sub formă de *studiu*. Problema e că Zosin nu era la Neamţ pacient meditativ, ci medic primar. Avea el răgaz să se şi documenteze, ştiut fiind că în balamucul ce-i fusese dat în grijă se găseau, cum singur declară, *„în mijlociu”* între 80 şi 85 de pacienţi vii, nu în dosare, ale căror diagnostice el trebuia să le verifice şi de al căror tratament trebuia să se ocupe zilnic? Dacă, aşa cum declară, a *„revizuit toate actele internaţilor, în cea mai mare parte incomplecte”*, mai avea el timp să producă şi istorie literară, când, potrivit propriilor tabele, luna mai a cunoscut un vârf al numărului de internări (în medie, cam una la două zile) şi când numai bogata şi variata statistică prezentată presupunea un mare volum de muncă zilnică? Şi avea el dispoziţia necesară când stabilimentul în care abia venise îi era nu numai complet străin, ci şi – în parte – ostil, el având de luptat atât cu *„personalul inferior înnărăvit, pentru ca bolnavii să nu fie victimele maltratărilor”*, cât mai ales cu intendentul, care transformase ospiciul în ceea ce el numeşte *„paşalâc intendenţesc”*?

Să admitem, totuşi, că am răspunde afirmativ şi la asemenea întrebări. Care ar fi motivul credibil pentru care Zosin nu a dat publicităţii pretinsa adresă a lui Caragiani, mulţumindu-se să-i semnaleze existenţa într-o notă de subsol? **Cum se explică faptul că în 1903 publicul nu ştia nici că Eminescu ar fi fost salariatul Bibliotecii din Iaşi în 1886, nici că ar fi fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului?** Oare chiar lipseşte orice temei pentru a lua în calcul şi ipoteza în care, de pildă, într-un fel sau altul, fiţuica lui Caragiani, datată de Zosin *„5 decembrie 1886"*, şi tardivele afirmaţii ale celui din urmă fac parte dintr-un plan gândit mult după stingerea lui Eminescu, de personaje cu interese convergente? Supralicităm, punând

astfel problema? Dar, oare, până ce am demonstrat noi paternitatea manuscrisului lui Şuţu, şi-ar fi imaginat cineva că N. Petraşcu şi-a pus pe hârtie „studiul” din 1892, având drept documentare... textul olograf al celui în al cărui spital privat murise Eminescu? S-ar fi gândit cineva la o astfel de legătură subterană, mai ales în condiţiile în care cei doi s-au ştiut doar din vedere? A existat însă Terţul, „centrala”, care-i cunoştea la fel de bine pe amândoi. El a obţinut textul de la Şuţu (căruia, poate, i l-a şi comandat), el i-a cerut lui Petraşcu să scrie studiul despre Eminescu, punându-i la dispoziţie şi manuscrisul lui Şuţu, şi tot el i-a înlesnit şi publicarea la îndatoritorul Socec. Iar Petraşcu a scris cuminte, fără să pomenească o iotă despre misterioasele lui surse documentare, rămase în umbră (din păcate, nu şi la răcoare).

Poate, unii vor întreba: ce atâtea suspiciuni, nu ajunge că Zosin datează adresa lui Caragiani atât de exact, *„5 decembrie”*? Nu! Dimpotrivă, acest amănunt nu face decât să sporească suspiciunile, deoarece în ciorna din arhiva Universităţii, singura care s-a dovedit palpabilă, nu figurează o dată anume. Iar dacă în ciornă nu este, dacă actul final nu apare nicăieri, cum era să cunoască Zosin data la care ar fi fost redactat inexistentul?

Dacă 5 decembrie este o zi pe care nu o pune nimeni la îndoială, acest lucru se datorează îndeosebi lui Gh. Ungureanu, care publică textul conceptului în bogata şi serioasa lui culegere *Eminescu în documente de familie*. Există însă un mic detaliu, pe care nu l-am văzut semnalat în lucrările de specialitate: Ungureanu scrie şi el, ce-i drept, *„1886, decembrie 5, Iaşi”*, **dar nu în cadrul conceptului, ci în notiţa lui**, prin care prezintă succint conţinutul acestuia. Iar dacă originalul ciornei nu are dată, nu putem deduce decât că Gh. Ungureanu s-a folosit şi el de informaţia lansată de Zosin şi preluată frecvent de feluriţi autori.

De asemenea, Gh. Ungureanu nu a găsit în arhivele ieşene răspunsul pe care ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului se presupune că l-ar fi dat Bibliotecii ieşene, iar între documentele contabile ale Bibliotecii era musai să se afle un stat de plată semnat de Eminescu în decembrie 1886. Acestea neexistând, îndoielile privind afirmaţiile lui Zosin referitor la adresa Bibliotecii nu fac decât să se accentueze, iar „documentele” prezentate de el (fără dată, fără număr de înregistrare şi, fireşte, fără rezoluţie) să aducă tot mai mult a fiţuici inserate de mâna cuiva interesat într-un dosar măsluit.

Un alt document redactat de Caragiani prin noiembrie sau decembrie 1886 ar fi cel adresat ministrului Cultelor şi Instrucţiunii publice. În această pretinsă hârtie oficială nedatată şi neînregistrată, prin care ar fi propus şefului

său înlocuirea lui Eminescu cu Gârcineanu, emitentul Caragiani afirmă la un moment dat că *„Domnul Mihail Eminescu, subbibliotecarul acestei Biblioteci”* ar fi fost *„atins *** de boala de care suferea şi mai nainte”*. Merită remarcat că nu se invocă o boală de care *a mai suferit* (cândva, cu ani în urmă), ci boala de care *„suferea şi mai înainte”* – adică, o boală contractată de mult şi rămasă nevindecată. Nu este o eroare de exprimare, întrucât cel care a redactat textul revine asupra ideii, atunci când deplânge faptul că *„lucrările din această Biblotecă”* (*„multe şi urgente”*, bineînţeles) nu ar trebui să mai *„sufere *** precum a suferit până acuma din cauza stării sănătăţii Dlui Eminescu”*. Numai că, în atare situaţie, cum l-ar mai fi putut „atinge” pe malad o boală pe care deja o avea, şi nu de ieri de azi? Şi-apoi, boală, boală, dar care anume?

Intenţia autorului este limpede. Asupra detaliilor nu mai insistăm, întrucât le-am abordat cu altă ocazie. Ne referim însă la aspectul formal al chestiunii: documentele oficiale (inclusiv cel medical) pe baza cărora Eminescu ar fi fost înlocuit cu Gârcineanu. Unde sunt acestea? Dacă într-adevăr au existat cândva, de ce au dispărut şi cine este răspunzător de asta? **Unde este dosarul subbibliotecarului Eminescu?** Cum de arhivele au păstrat în original mai toate documentele privind anul 1874, când Eminescu a fost temporar numit director al Bibliotecii ieşene, dar din mult mai îndelungata perioadă 1884–1886, nu mai au decât două ciorne, care nu îşi găsesc corespondent nici în arhiva ospiciului de la Neamţ, nici la Ministerul Instrucţiei, unde se luau deciziile?

Când I. Caragiani spune că *„după un **consult medical** [Eminescu] a fost transportat la ospiţiul de alienaţi de la Mănăstirea Neamţu”*, începe să se întrevadă puntea dintre el şi Zosin, care îl completează „transcriind” aşa-numita *„constatare medicală* a doctorilor Iuliano şi Bogdan. Cei doi se „argumentează” reciproc. Prin Zosin apare diagnosticul: *„alienaţiune mentală cu accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creer şi exacerbate prin alcoholism”*, iar prin Caragiani, care afirmă că Eminescu ar fi fost lovit de *„boala de care suferea şi mai nainte”*, se induce ideea că, încă din iunie 1883, Eminescu a fost sechestrat din cauză că, pasămite, ar fi fost bolnav de sifilis. Această punte dintre cei doi ne face să bănuim că articolul lui Zosin şi „conceptul” lui Caragiani au apărut cam în acelaşi timp, fără ca asta să însemne, neapărat, o colaborare directă a celor doi. Cum arătam mai sus, iuţeala cu care Zosin a descoperit „documentele” şi le-a fructificat ne face să ne întrebăm dacă el nu a ajuns la Neamţ cu lecţia gata ticluită, ca un reporter trimis să transmită „de la faţa locului”, după ce ziarul fusese deja tipărit. S-ar zice că Zosin şi Caragiani, asemenea duetului Şuţu – Petraşcu, au executat o comandă sau

au răspuns individual câte unei sugestii bine focalizate, viziunea panoramică având-o numai Terţul. Cine era acesta? Poate, Maiorescu. Sigur că nu putem demonstra acest lucru cu acte, magistrul uitând să dea o declaraţie în acest sens pentru posteritate, dar la ce ne putem gândi când ştim fără dubii că el a aranjat răpirea şi sechestrarea lui Eminescu, când am demonstrat minciuni existente chiar şi în jurnalul intim ori în corespondenţa cu propria soră, când avem chiar mărturia lui privind emiterea de documente oficiale fără acoperire în realitate, când există exemple indiscutabile de oameni manevraţi de el şi când vedem că, departe de a corecta minciunile spuse pe seama lui Eminescu, el le înmulţea?

Zosin contra Zosin

Să ne întoarcem la articolul lui Zosin:

„Un gardian de pe acele vremi, care este şi astăzi (30 Mai 1903 – n. ns.) *în serviciu şi care l-a îngrijit de aproape, ne relatează că Eminescu avea perioade de mare agitaţie, se lovea de pereţi şi de balcoane, îşi cauza răni, nu dormea, une-ori mânca foarte puţin, se murdărea, făcea figuri şi murdărea pereţii cu escremente, etc. Aproape toată iarna a fost aşa; către primăvara anului 1887 se făcuse bine, după care timp a şi plecat la data arătată.*

Nimic mai mult nu se ştie asupra vieţei poetului în ospiciu*. Pe cât se vede starea de care ne pomeneşte gardianul în simplitatea lui psihiatrică, coroborează cu diagnozele trecute în registru: manie furibundă* ***şi mai apoi*** *delirium tremens. Această din urmă diagnoză indică clar natura agentului vătămător: alcoolul, care reesă şi dintr'* ***o scrisoare a D-lui Maiorescu către sora lui Eminescu*** *din 10 Februar 1888, prin care întreabă: «dacă s'a lăsat de băut»...”* (subl. ns.).

Dacă în registru figurează două boli distincte, pe care Eminescu le-ar fi contractat în mod succesiv, cu atât mai mult ar fi trebuit să existe şi fişa medicală. Doctorul trebuia să urmărească evoluţia stării de sănătate a pacientului său şi să explice tratamentul aplicat. Chiar admiţând că acesta nu şi-ar fi îndeplinit obligaţiile, cum se explică faptul că nimeni dintre rude, „amici” şi duşmani n-a auzit de mania furibundă şi *delirium tremens*, până la Zosin? În plus, aşa cum am mai spus, din dorinţa de a-şi impune cu orice preţ punctul de vedere, Zosin merge până la a schimba conţinutul real al registrului la care se referă, dovadă în acest sens rămânând şi faptul că în respectiva condică **nu se trecea niciodată diagnosticul**, deoarece condica se afla în grija **intendentului** – căruia ne îndoim că medicul îi dădea vreodată raportul, în general, şi cu atât mai puţin Zosin,

care s-a zbătut ca să-l dea afară, inclusiv pe considerentul că acesta nu-i acorda atenţia şi respectul dorite.

Şi-apoi, chiar să fi suferit Eminescu, consecutiv, de manie furibundă şi de *delirium tremens*, **ce rost avea ca numele primei boli să fie şters?** Oare, în clipa în care un pacient se vindeca, diagnosticul lui era radiat din registru, iar celelalte documente medicale cerute de Lege erau distruse? Dacă Zosin ar spune adevărul şi dacă intendenţa stabilimentului ar fi fost ţinută la curent cu detaliile medicale privindu-i pe smintiţi, *„manie furibundă”* şi *„delirium tremens”* ar fi trebuit să figureze **alături** în invocatul registru.

În studiul intitulat *Expertiza psihiatrică* (1902), P. Zosin scrie referitor la alcoolici:

„Alcoolismul cronic, isvorât adese şi numai dintr' o întrebuinţare cantitativă de alcool socotită nu peste măsură, ba poate chiar relativ mică, se prezintă cele mai dese ori cu caractere bine definite, constituind o boală permanentă ca să zicem aşa, ale cărei accese (delir, manie, melancolie) isbucnesc obişnuit printr' o nouă întrebuinţare de alcool. Dacă în intervale libere conştiinţa alcoolicului, deşi pradă tulburărilor pricinuite de boala lui, se poate menţine şi poate până la un grad oare-care afirma, în accesele alcoolice, ori-care le-ar fi forma clinică, conştiinţa alcoolicului poate fi extrem de tulburată şi cu chipul acesta uzul raţiunei cu totul pierdut. Alcoolicul se recunoaşte corporaliceşte prin ţinuta cu totul neglijentă, roşaţa nasului, răguşirea vocei, catarul gastric, tremurarea limbei şi membrelor, etc. psihiceşte prin slăbirea inteligenţei, pierderea sentimentelor de afecţie, pornirea către ceartă, către dominare, către gelozie, cu deosebire împotriva nevestei în legătură cu slăbirea puterei sale genitale şi cu mulţimea iluziunilor şi halucinaţiunilor sale. Accesele alcoolice se prezintă sub forma unor stări de alienaţie bine definite cliniceşte, după cari se şi numesc (pseudoepilepsie, pseudoparalizie, paranoia alcoolică); aşa că rămâne numai a se determina starea de cronicitate a alcoolismului. Numai în ***delirium tremens****, care-i aşa-zicând accesul alcoolic tipic, sunt simptome speciale de observat: somn neliniştit şi întrerupt de visuri îngrozitoare, tremurarea evidentă şi continuă a limbei şi membrelor, vâjâituri şi ţiuituri în urechi, desorientare, iluzii şi halucinaţii cu grămada luate drept lucruri şi fenomene reale, comportarea conform cu închipuirea excitată, sugerarea lesne de halucinaţii, tremurături în tot corpul până la a face mersul chiar imposibil, pulsul şi respiraţia precipitate, temperatura uneori destul de ridicată (delir febril, după Magnan), etc. Această stare durează obişnuit de la 3 până la 12 zile, terminându-se mai rar treptat, mai des după un somn de 20–30 de ore şi chiar mai mult. Expertul va trebui să-şi dea samă deplin dacă faptele imputate se cantonează în durata acceselor alcoolice. Ori-cum e mai de recomandat o îndelungă observare a cazului într' un azil.”*

Observăm că *delirium tremens* era o *„stare”* care nu dura prea mult şi că prezenta o simptomatologie din care absolut nimic nu se regăseşte în descrierea

„bolnavului” Eminescu – descriere pe care Zosin pretinde că i-ar fi făcut-o, lui şi numai lui, *„un gardian de pe acele vremi”*. Ca psihiatru cu tupeu, care pretindea ca medicina să joace în actul justiţiar un rol cel puţin la fel de important ca magistratura, trebuia să constate aceste carenţe şi era de aşteptat ca el să pună întrebări suplimentare. N-a făcut-o.

De asemenea, din moment ce ştia că internarea e *„de recomandat”*, dar nu obligatorie, era de aşteptat să justifice în vreun fel nepermis de lunga şedere a lui Eminescu în – zice el – ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, pentru o afecţiune care se trata prin abstinenţă. Asta ca să nu mai vorbim de faptul că, dacă ar fi fost alcoolic, Eminescu ar fi suferit de o *„boală permanentă”*. Astfel, orice pahar cu vin băut în Botoşani, adică orice *„întrebuinţare cantitativă de alcool, socotită nu peste măsură”*, ar fi provocat noi *„accese (delir, manie, melancolie)”*. N-a fost cazul, iar Zosin a ştiut foarte bine acest lucru, din moment ce a citit corespondenţa Harietei, care, între altele, aminteşte că doctorul Isac îi permite lui Eminescu să bea până la o litră de vin vechi, ba, mai apoi, socoteşte chiar *necesar* să-l consume: *„Doctorul Isac zice că, pe cât e de necesar ca Mihai să beie o litră* de vin vechiu la masă, pe atât este de otrăvitor în timpul curei de peste zi”* (4 februarie 1888).

* La acea vreme, *15 decembrie* un sfert din oca, *„veche măsură de capacitate (1^{l},520 sau 1^{l},288) şi de greutate (1 kg. 272 sau 1 kg. 291):* ***ocaua era împărţită în 400 dramuri****”* (L. Şăineanu). Mai exact, în funcţie de locuri, litra era echivalentul a 318 / 322 grame sau a 0,32 / 0,38 litri. Cum ocaua este o unitate de măsură la care s-a renunţat, a rămas doar ideea că litra ar reprezenta a patra parte dintr-o unitate mai mare (nu degeaba i se spune şi *sfert*), care sunt kilogramul şi litrul, cele mai apropiate de fosta oca.

În textul *Nebunia lui Eminescu*, prezentat de Zosin însuşi drept *„scurtă expunere documentată a vieţei morbide a lui Eminescu”*, doctorul nostru contestă teoria privind caracterul exclusiv ereditar al „bolii” lui Eminescu (*„opiniunea D-lui Maiorescu, că: «dacă a înebunit Eminescu, cauza este esclusiv internă» trebueşte modificată”*), murdărind astfel şi mai mult imaginea acestuia, căci îl prezintă ca fiind şi vicios până în măduva oaselor. Socialistul Zosin admite că Eminescu ar fi fost *„un bizar, dar nu mai puţin geniu”*, după care atacă violent: *„Ceea ce a dat caracterul grav şi vulgar boalei sale au fost alcoolismul şi sifilisul”*, şi atunci, *„Ca psihopat alcoolic şi sifilitic el a ajuns să aibă perioade de furie, de inconştientă, de prozaică întunecare a activităţii psihice până la gradul de a utiliza excrementele, etc.”*

La pretinsul alcoolism ne-am referit mai sus. Să vedem ce l-a determinat pe Zosin să invoce fără ezitări şi sifilisul (sublinierile ne aparţin):

„Cât se atinge de sililis, scrisorile surorei lui Eminescu sunt dovezi neîndoioase. Vindecarea, ce a motivat eliberarea lui din ospiciu, nu era de cât aparentă. Nu mai târziu de cât după vre-o două săptămâni de la plecarea din ospiciu, Eminescu s'a îmbolnăvit foarte greu la Botoşani, prezentând simptome sililitice. Iată extrase din scrisorile Henrietei Eminescu către D-na Cornelia Emilian: (...) [Urmează frânturi desprinse din cinci epistole, care acoperă perioada 12 mai – 3 iunie 1887. Nu insistăm acum asupra acestora, întrucât urmează să revenim amplu asupra întregii corespondenţe a Harietei.]

Pe cât ***se pare*** *cura antisifilitică a avut un efect mulţumitor, căci în 20 Noembre 1887,* ***el putu singur scrie*** *D-nei Emilian: «să nu credeţi că vârsta D-voastră m'a împedicat de a vă scrie până astăzi, ci îndelungata mea boală m'a făcut să fiu foarte* ***descurajat****...»* (Fraza continuă astfel: „*Astăzi, simţindu-mă bine, vă satisfac dorinţa de a vă trimite fotografia cerută de mult timp*” – n. ns.)

În anul următor el se simţi destul de bine ***ca să poată să plece*** *la Bucureşti. Dar sănătatea nu'i fu de lungă durată; nu trecu un an la mijloc şi trebui să fie internat în institutul D-lui Prof. Şutu, unde,* ***cât se crede****, prezenta* ***simptomele de paralizie generală*** *şi unde se şi stinse în 15 Iunie 1889.”*

Să admitem că Eminescu ar fi fost într-adevăr internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului. Deci: *„Vindecarea ... ce a motivat eliberarea lui din ospiciu, nu era de cât aparentă”*. De unde ştia însă Zosin, copil la vremea la care se petreceau faptele, dacă şi în ce măsură se vindecase Eminescu? Din documentele medicale „descoperite” de el în arhiva ospiciului, pe când i-a fost director? Nu, pentru că, afară de cele două plăsmuiri ale lui, nu mai citează nici un colţ de hârtie, care să fi fost redactat de medicul sau de intendentul balamucului, fiind evident că acestea nici n-au existat vreodată. Cele două „probe” că Eminescu ar fi fost internat reprezintă simulacre de documente emise **din afara** stabilimentului, nici un petecuţ de hârtie neprovenind din interiorul balamucului – unde, în mod obligatoriu trebuiau să se găsească mult mai multe şi mai edificatoare documente medicale, a căror întocmire era stabilită prin Lege.

Apoi: vindecare-vindecare, dar de care boală anume? De pretinsa manie furibundă? De *delirium tremens*? De amândouă? Rămâne să aleagă fiecare. De ce vindecare aparentă şi, mai ales, de ce o nouă „îmbolnăvire” imediată, „*Nu mai târziu de cât după vre-o două săptămâni de la plecarea din ospiciu*”? Probabil, pentru a crea iluzia unei stări maladive continue şi fără scăpare. Numai că, din dorinţa de a fi convingător cu orice preţ, Zosin depăşeşte

limitele realităţilor medicale credibile. Bunăoară, el mai afirmă şi că Eminescu s-ar fi *„îmbolnăvit foarte greu la Botoşani, prezentând simptome sililitice”*. Ne atrage atenţia precizarea: *„prezentând simptome sililitice”*, care, nefiind făcută şi atunci când este abordat episodul Neamţ, rezultă că luesul era o noutate (de altminteri, el nici nu afirmă că Eminescu ar fi fost tratat de sifilis la Neamţ). De aceea, în scenariul lui, „îmbolnăvirea” de *„la Botoşani”* apare ca fiind a treia, într-o jumătate de an Eminescu suferind de manie furibundă, de *delirium tremens* şi de sifilis.

Potrivit teoriei lui Zosin, incompleta „însănătoşire” de la Neamţ ar fi fost cauza „îmbolnăvirii” de la Botoşani, sifilisul apărând în versiunea lui ca un fel de dobândă la precedentele suferinţe. Problema este: chiar pot maniile, de orice fel ar fi ele, sau *delirium tremens* să genereze sifilis, adică să producă fiinţa vie botezată de nemţii Schaudinn şi Hoffmann *spirochetae pallida*?

Tendenţios şi lipsit de argumente, dar plin de ambiţie scriitoricească, doctorul Zosin încearcă să inducă şi ideea unei pretinse neputinţe fizice. Astfel, lasă să se înţeleagă că, dacă Eminescu nu i-a scris Corneliei Emilian, de vină ar fi fost „boala”. Aceasta o dată învinsă prin *„cura antisifilitică”*, Eminescu ar fi simţit cum prinde şi iar prinde puteri, până ce *„în 20 Noembre 1887, **el putu singur scrie** D-nei Emilian”*, câteva luni mai târziu reuşind chiar să se plimbe cu trenul. Cine nu citeşte decât maculatura lui Zosin îşi poate imagina un Eminescu complet sleit, ca şi paralizat, care ar fi zăcut la pat luni în şir, unde primea mâncare cu linguriţa. În realitate, cu excepţia câtorva zile pe care le vom analiza în pagini viitoare, chiar dacă era chinuit de nefastul tratament mercurial ce i se aplica, Eminescu rămânea în deplinătatea puterilor şi, în limitele unui nejustificat de sever regim impus de doctorul Isac, era liber să facă ce pofteşte, iar privitor exclusiv la **putinţa** de a scrie, ajunge să spunem că numai în perioada 10 aprilie-27 mai, scrisese mai multe poezii, între care şi *Kamadeva*, publicată în *Convorbiri literare* la 1 iulie 1887 (alte două, trimise de A. C. Cuza lui Negruzzi, nu au mai fost publicate). Aşadar, nu exista vreun motiv de sănătate care să îl împiedice să aştearnă câteva cuvinte pe hârtie, dacă ar fi dorit (de altfel, chiar în rândurile de care se foloseşte Zosin, Eminescu nu motivează amânarea răspunsului către Emiliani prin boala în sine, ci prin *descurajarea* produsă de aceasta). Motivele pentru care nu i-a scris Corneliei Emilian au fost de cu totul altă natură decât cea medicală.

Nu este aici locul cel mai potrivit pentru detalii privind modul în care s-a înfipt cu de-a sila Cornelia Emilian în viaţa lui Eminescu şi care au fost

urmările. Deocamdată, ajunge să spunem că Eminescu i-a scris Corneliei Emilian, în întreaga lui viaţă, numai cinci scrisori, de o politeţe care te îngheaţă. Prima, din care citează şi Zosin în pasajul de mai sus, constituie un răspuns întârziat la o veche solicitare (ca şi Moţoc, Emilianca îi cerea o fotografie, pe care el o făcuse la presiunile Harietei şi pe care tocmai o ridicase de la atelierul lui Jean Bielig). Cea de-a doua scrisoare către C. Emilian a fost scrisă pentru că fusese din nou chestionat asupra unor imaginare surse de venit (*„Cu privire la întrebarea ce ne-o faceţi despre D-nii Moţoc, Alexandru şi C. Mille, vă putem răspunde că n'am primit nici un ban de la ei"*), iar celelalte trei, care acoperă intervalul 26 decembrie 1887 – 12 martie 1888, se datorează numai şi numai faptului că Harieta căzuse greu bolnavă – fapt asupra căruia Eminescu îi informează pe Emiliani.

Strict orientativ, reamintim că prima scrisoare a Harietei către C. Emilian (făcută pierdută, ca să se poată minţi în voie privitor la debutul acestei relaţii funeste) datează din prima decadă a lunii mai 1887 (când, repetăm, Eminescu continua să scrie poezie) şi că, la 14 iulie, Eminescu a fost expertizat medical în casa Emilianilor, a doua zi plecând la băi în străinătate (de unde trimite o unică scrisoare, către Ştefan Emilian: *„Mult stimate domnule, // Am primit scrisorile D-voastre de 'mpreună cu 225 fiorini, din cari scrisori am putut vedea cu bucurie intersul ce bine-voiţi a-mi purta. ...*– 26 august). În fine, revenise în Botoşani într-una din ultimele zile ale lui august (*„Am fost trăsnită ca de fulger la vederea lui Mihai în starea în care l-a adus..."* – 1 septembrie). Din acel moment şi până la 20 noiembrie sunt aproape trei luni încheiate.

De ce nu i-a scris Eminescu Corneliei Emilian? Câteva răspunsuri primim de la Harieta, care, formalistă şi nebănuind sau nepricepând anumite dedesubturi, cerea scuze în numele lui (19 mai 1887):

> *„...ear în ce priveşte că v'am trimes* **chitanţa**, *cum mi-a scris Domnul Pompiliu, nu strică nimica pentru că* **Mihai singur v'a scris'o numai mi'a zis s'o iscălesc ieu**. *Vă rog să nu vă supăraţi că nu v'a scris iel singur mulţămirea de bani ce aţi binevoit a'i trimete. Aşa a fost el tot-deauna greu la scris epistole"* (subl. ns.).

Principala explicaţie nu stă în ultima frază, altminteri, destul de apropiată de adevăr şi ea, ci în cuvântul-cheie al acestei justificări a Harietei: *„chitanţa"*, iar faptul că Eminescu n-a găsit de cuviinţă a scrie *„iel singur mulţămirea de bani ce"* Comitetul de **minori** ieşeni a *„bine-voit a'i trimete"*, arată că el nu dorea aceşti bani şi că, departe de a se simţi obligat faţă de respectivii copii,

abil manevraţi de bătrâni cu experienţă şi cu interese directe, era chiar supărat de întorsătura lucrurilor. Dar să nu anticipăm.

Stropitoarea cu noroi

Doctorul Zosin afirmă că Eminescu ar fi prezentat *„simptome sifilitice”* pe când era la Botoşani, dar, cum nu spune şi în ce anume constau acestea, nu putem intui nici faza aproximativă a bolii. Probabil, Zosin şi-a spus că nici nu e nevoie, căci, din moment ce două paragrafe mai sus scrisese că Eminescu *„murdărea pereţii cu escremente, etc.”*, cititorul o fi atât de inteligent încât să facă legătura între cele două momente. Problema e că respectivele *„escremente”* ar fi fost la Neamţ, unde Eminescu era tratat de manie furibundă, de *delirium tremens* sau de amândouă, dar în nici un caz de sifilis. Cât priveşte pretinsa cură antisifilitică, Zosin zice că ar fi avut *„un efect mulţumitor”* şi noi trebuie să îl credem, întrucât, e drept, peste nici doi ani Eminescu nu mai era în viaţă.

Aşezat comod sub generoasa umbrelă a lui *„se pare”* şi *„se crede”*, aceeaşi stropitoare cu noroi afirmă că, pe când îşi trăia ultimele zile în temniţa lui Şuţu, Eminescu *„prezenta simptomele de paralizie generală”*. Neruşinarea sau inconştienţa este absolută.

Cum am mai scris, Maiorescu şi N. Petraşcu nu au avut nici o reacţie atunci când a apărut articolul lui Zosin. N-au spus nimic nici când, în acelaşi an, în revista condusă de N. Petraşcu, *Literatură şi artă română*, a apărut amplul studiu al lui Anghel Demetriescu, *Mihail Eminescu*, din cauza căruia autorul va fi inclus între detractorii lui Eminescu, după Petru Grădişteanu (1873), Gr. Gellianu (1875), Alexandru Grama (1891) şi Aron Densuşianu (1894). Tăcerea magistrului şi a lui Petraşcu este cu atât mai surprinzătoare, cu cât amândoi aveau cunoştinţă de mărturia olografă a doctorului Şuţu. Iar acesta recunoaşte, îndată după decesul lui Eminescu:

> *„S-a zis că Eminescu a devenit alienat în urma unei maladii sifilitice ce l-ar fi izbit acum 10–12 ani.* ***Eroare.***
>
> ***Eminescu n-a fost sifilitic****, ideea aceasta s-a născut din doctrina eronată ce profesă şcoala germană, că paralizia generală este totdeauna o manifestaţiune sifilitică, tot aşa de înşelată ca aceea care susţine că toate sclerozele cerebro-spinale sunt de origine sifilitică.*
>
> ***Alţii au zis că el se alcooliza. Şi această idee este ca şi cea dintâi o supoziţiune cu totul gratuită****.”*

Peste decenii, habar n-având de acest manuscris al lui Şuţu, doctorul V. Vineş (subaltern al Şuţului, **plătit** de acesta), va recunoaşte că lui Eminescu i s-a administrat tratamentul anti-sifilis, sub formă de injecţii.

Mărturisirea lui Şuţu, care l-a avut pacient pe Eminescu şi care este posibil să-l fi şi autopsiat, face pulbere aberaţiile lui Zosin. Problema este, repetăm, că, din motive pe care doar le intuim, acest adevăr recunoscut în prea târzia „spovedanie” a celui dintâi medic implicat în diversiunea privind **boala-lui-Eminescu** a rămas doar pentru „iniţiaţi”, publicului românesc servindu-i-se cu rânjet de profesionist minciuna nebuniei lui Eminescu.

Cuiul lui Pepelea

Zosin: *„Ca psihopat alcoolic şi sifilitic el a ajuns să aibă perioade de furie, de inconştientă, de prozaică întunecare a activităţii psihice până la gradul de a utiliza excrementele, etc.*

Numai cine l-ar fi văzut în aşa hal pe sărmanul poet şi ar fi înţeles fondul intim al unor atari manifestaţiuni, numai cine nu crede că nebunia în sensul strict al cuvântului este însuşirea implicită a geniului, numai cine îşi dă socoteală că nebunia, orice formă ar îmbrăca, comportă în strict înţeles pe lângă o abatere şi o scoborâre mintală, numai acela poate înţelege şi, prin documentele ce le invocăm în susţinerea tezei noastre, se poate convinge că ceva dobândit putea anihila mintea ce se înălţase până acolo că

Umbra celor nefăcute nu ‘ncepuse-a se desface
Şi în sine împăcată stăpânea eterna pace!

***Monastirea Neamţ, 30 Mai 1903**.”*

Întru totul de acord cu prima condiţionare: pentru a putea înţelege *„fondul intim”* al unui bolnav, este musai să-l vezi. Şi, cum ştim că Zosin nu l-a întâlnit vreodată, nici măcar prin fişe medicale, luăm aceste cuvinte drept o avertizare, o mărturisire a faptului că tot ce-a scris în articolul *Nebunia lui Eminescu* sunt simple baliverne de om supărat. De altfel, chiar spre final, Zosin afirmă limpede că jongleria lui, modest numită *„expunere documentată”*, rămâne, de fapt, o simplă părere mediatizată, nicidecum un adevăr indubitabil.

Că Zosin fusese deosebit de interesat de destinul lui Eminescu şi înainte de a ajunge la Neamţ, ne-o spune chiar el, când se referă la *„scrisorile surorei lui Eminescu pe cari le-am utilizat în teza mea de doctorat”*. În acelaşi paragraf, adaugă:

„împrejurarea de-a fi numit medic al ospiciului de alienaţi dela Mănăstirea Neamţului, unde poetul a fost internat un timp, mi-a permis de-a găsi încă câte-va documente noi”.

*„**Încă** câte-va documente **noi**”* ? Întrebăm ce trebuiau să întrebe toţi: care erau documentele... vechi, pe baza cărora şi-a scris lucrarea de diplomă? Nu există, iar Zosin ştia mai bine decât noi acest lucru. Încă din acest moment, el se arată a fi un şmecher (ca să nu spunem mai mult), care încearcă să-şi impună părerea personală, formată înainte de a deveni medicul ospiciului de lângă Mănăstirea Neamţului. Nu ne interesează dacă această opinie a izvorât din duşmănie sau din oportunism, ori dacă a fost cumva legată de cauza socialiştilor. Singurul lucru care contează este acela că teza a fost apărată în mod tainic, spre a se salva **cu orice preţ** o dezinformare obscur planificată. O dezinformare prin care – din solidaritate de breaslă? – Zosin îi acoperă pe colegii lui Isac (din Botoşani) şi Şuţu (din Bucureşti), al căror intens bombardament cu derivaţi ai mercurului ar fi făcut praf şi nişte rinichi din tablă.

În condiţiile întregului context mai sus prezentat, suspiciunea că Zosin s-a dus la Neamţ cu tema gata făcută şi-ar spori legitimitatea chiar dacă el nu ar fi mărturisit că *„fondul morbid al lui Eminescu”* l-a interesat mult înainte de a ajunge acolo. Bănuiala este întărită de aceea că, în ciuda faptului că articolul lui răstoarnă tot ceea ce se ştiuse până în 1903 despre ultimii ani din viaţa lui Eminescu, presa vremii nu l-a băgat în seamă. În schimb, a găsit suport tacit la istoricii literari. Situaţia devine şi mai stranie când observăm modul în care aceştia s-au servit de el şi de articolul lui.

Bunăoară, Călinescu scrie în monografia *Viaţa lui Mihai Eminescu*:

> *„În primele luni de iarnă* [imediat după pretinsa internare la Neamţ – n. ns.] *fu agitat, având perioade de furie, cu lovire de pereţi şi alte inconştienţe mai joase, pentru care motiv i se decretă ca diagnostic **delirium tremens**, suferinţă ce ştim că este o urmare a alcoolismului”*.

Că *„divinul”* s-a inspirat din textul lui Zosin este evident, deoarece acesta din urmă este singura sursă care invocă *delirium tremens*, *„loviri de pereţi”* şi ceea ce biograful numeşte *„inconştienţe mai joase”*. Lucru curios însă, cu toate că el trece numele lui Zosin în bibliografie, să fie la număr, nu precizează dacă şi ce anume informaţii a preluat de la el, cititorul neputând face nici o legătură între pasajul citat şi articolul lui Zosin. La timpul potrivit, vom acorda atenţie modului în care a fost primită lucrarea lui Călinescu de unele publicuri, pe care acesta încerca să le convingă în 1938 că *„Totul este documentat”*, *Viaţa lui Mihai Eminescu* fiind *„o biografie de documentaţie riguroasă”*, din care aparatul critic ar lipsi *„în scopul de a răspândi cunoştinţele despre*

poet (?) *în publicul mare"*. Asta după ce, în 1933, asigura că *„Urmărirea izvoarelor e aşa de uşoară în biografia eminesciană* (?)*, încât orice aparat critic e o vană paradă de falsă şi ipocrită erudiţie"*. Deocamdată, amintim doar că până la cea de-a treia ediţie, când a cedat criticilor (*„am dat indicarea izvoarelor chiar aşa cum am fost sfătuiţi"*, scrie Călinescu în anul 1938, *„Am pus numere de ordine la bibliografie, pe care le-am reportat în text"*), bibliografia oferită de Călinescu a fost pentru cititorul obişnuit o sumă de pagini conţinând nume de autori, de publicaţii şi de texte, imposibil de verificat fără un efort considerabil. În nici una dintre multele ediţii ale acestei cărţi menite să promoveze o anumită imagine a lui Eminescu (esenţialmente falsă în ceea ce priveşte ultimii ani de viaţă), informaţia preluată din articolul lui P. Zosin nu a fost însă în vreun fel direct legată de numele acestuia.

George Munteanu merge şi mai departe, făcând complet abstracţie de lucrările lui Zosin, deşi este imposibil să nu fi ştiut că articolul acestuia stă la baza fanteziilor lui Călinescu (de altfel, şi el afirmă că „internarea" lui Eminescu ar fi avut loc în ziua de 9 noiembrie, iar această dată este pentru prima oară scrisă de Zosin). În schimb, ambii istorici literari apelează cu încredere la producţiile lui Leon Onicescu, la ale fictivului Gheorghe Bojeicu şi ale flagrant mincinosului Vintilă Russu-Şirianu. Dar despre efectele falsurilor asupra unor lucrări despre Eminescu socotite capitale vom discuta cu altă ocazie, aşezând textele faţă în faţă şi urmărind otrăvitele roade ale folosirii unor minciuni ca adevăruri.

Ion Creţu nu scrie nici el numele lui Zosin, dar asta nu-i creează inhibiţii, astfel încât se referă cu o degajare de invidiat la pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de la Neamţ – internare despre care, subliniem încă o dată, **numai Zosin oferă „documente" aşa-zis probatorii**, dar de fapt inexistente.

Doctorul Ion Nica prezintă integral aşa-numita *„constatare medicală"*, semnată Juliano şi Bogdan, adaugă sec data la care Eminescu *„fu internat la ospiciul de la Mănăstirea Neamţului"*, dar nu spune nici el de unde deţine informaţia.

De ce fug biografii „grei" ai lui Eminescu de numele lui Zosin? Pentru că, dacă ar lega textul pretinselor documente de numele unei anumite persoane, ele îşi pierd din „autoritate" şi poate intra lumea la idei, întrebându-se cum de un ins aproape anonim ştie ceea ce n-au ştiut autorităţile vremii şi cum de numai el a văzut înscrisuri pe care pretinde că le-ar transcrie? Oare acesta să fie motivul pentru care, în mod frecvent, „documentele Zosin" sunt publicate fără ca el să fie nominalizat, lăsând impresia greşită că ar fi vorba de nişte

documente oficiale notorii? Să fie acest medic ascuns în congelatorul istoriei literare „paratrăsnetul” care să preia întreaga responsabilitate în eventualitatea în care adevărul iease la iveală?

Articolul *Nebunia lui Eminescu* aduce a *„cuiul lui Pepelea”*. El există, dar nu poate fi parcurs de oricine, apărând în publicaţii pe care le citeşte o mână de oameni (*Spitalul* şi, din 1912, *Convorbiri ştiinţifice şi filozofice*). Iar acea minoritate absolută pentru care par a fi scrise texte precum cel al lui Zosin decupează numai ce o interesează, adică pretinsa transcriere a documentelor, fiecare retipărire a acestora întărind credinţa publicului că aceste făcături ar fi acte oficiale.

În lucrările lor, anterioare articolului lui Zosin, nici Maiorescu, nici N. Petraşcu, autorul primului studiu ceva mai consistent (cantitativ) scris pe seama lui Eminescu, nu pomenesc măcar de trecerea acestuia din urmă pe la ospiciul de la Neamţ. În consecinţă, dacă ar fi fost autentice, documentele publicate de Zosin ar fi trebuit să le atragă atenţia fie pentru a le contesta, fie spre a-şi exprima surprinderea. Nici vorbă de aşa ceva. Şi nu sunt singurii în această situaţie. Mai mult, în cea de-a doua ediţie a monografiei lui (1934), N. Petraşcu adaugă „internarea” la Neamţ, dar nu spune că această informaţie (fundamentală, de-ar fi fost şi adevărată) i-a lipsit în 1890-1891, când a redactat scurta şi atât de îndoielnica „biografie” eminesciană (în fapt, o mixtură de vodevil şi cronografie ştirbă). De asemenea, este de remarcat faptul că, în 1934, Petraşcu preia numai jumătate din informaţia lui Zosin: şederea la Neamţ. În ceea ce priveşte tratamentul, cum Zosin nu spune absolut nimic în acest sens, Petraşcu, în loc să semnaleze strania absenţă, oferă o explicaţie neutră şi personală, valabilă oricând şi în cazul oricui: *„liniştea şi aerul îi îmbunătăţi starea”*. Textul lui din 1934, atât de diferit de cel din 1892, nu conţine nici o notă de uimire în ceea ce priveşte neaşteptata „descoperire” a „documentelor” pe care le citează ca autentice şi, bineînţeles, nu provoacă nici o întrebare.

Ca să n-o mai lungim, descoperirea unor astfel de documente din arhiva ospiciului, repetăm, ar fi trebuit să-l surprindă şi pe Zosin. Or, el ni le oferă ca şi cum prezenţa şi conţinutul lor ar fi fost notorii, nicidecum de nebănuit.

Probe de ticăloşie

La 1 octombrie 1903, numărul 18 al revistei *Spitalul* începe tot cu un articol al medicului P. Zosin, intitulat *Confuzia mintală şi demenţa precoce*.

Textul este extrem de important, deoarece, deşi constituie o probă indirectă, răspunde la întrebări la care, nemaivând cui le adresa, nu am găsi răspunsuri ferme. În articolul cu pricina, Zosin îşi susţine părerile folosind şi următorul caz socotit de el drept *„tipic”*:

„Haim S... 18 ani, israelit, muncitor, comuna Săveni, judeţul Dorohoi, internat la 8 Mai 1903.

Diagnosa: ***Confuzie mintală simplă****.*

Anamnesa*. Părinţii sunt sănătoşi. În familie nu s'a observat din punct de vedere mintal nimic patologic. Cele dintâi semne de alienaţie s'au declarat la 7 Februarie 1903 printr'aceea că «vorbea mult şi neînţeles», devenind «violent şi încercând să fugă». Certificatul medical, fără a da multe indicaţiuni conchide că «este atins de alienaţie mintală sub formă de manie acută»* (acelaşi diagnostic a fost folosit şi de Şuţu în cazul lui Eminescu, la 5 iulie 1883 – n. ns.).

Starea presentă*. Slab, palid, emaciat, privirea aiurită; vorbeşte singur fără înţeles. Răspunde greu la întrebări, fiind reticent. După fiecare întrebare zice întâi: Hî! şi apoi tace sau răspunde mai adese într'aiure. Spune că ştie a citi şi scrie; nu poate însă să arate aceasta în faptă. Se plânge că'l doare pieptul, capul, că nu poate mânca. Din când în când divaghează: «nici nu pot mânca», «să mă scrieţi», «inima mi-i închisă» etc. Aceste expresiuni revin mereu. Desorientat în timp şi spaţiu. Atenţiunea nu i se poate fixa. Întrebat: cât face 3+5 ? Răs-punde după o pauză : «Cât face ? face mult: totul e închis, să-mi aducă strae; nici n-am putere să grăesc».*

La obrazul stâng prezintă o cicatrice despre care spune că i-a fost cauzată prin împunsătura unui bou, cu câţiva ani în urmă.

Peste zi stă liniştit în pat în stare de somnolenţă.

Katamnesa*. 25 Mai: Desorientat. Cere să plece acasă, spunând că îi e dor de mamă. Răspunde bine la unele chestiuni privitoare la familie. Atenţiunea i se fixază cu mare greutate. Spune c[-]a învăţat numai carte evreească.* ***Se insistă şi se observă ca să fie bine hrănit****.*

30 Mai: ***Cântăreşte 39 kgr****. Starea organo-psihică aproape aceeaşi ca înainte. Se nutreşte bine singur. Peste zi se mai mişcă încoace şi încolo.*

7 Iunie: ***Cântăreşte 41 kgr****. Starea organo-psihică mai bună. Se prinde la lucru în grădină.*

12 Iunie: Cere să plece acasă, spunând că îi [este] dor de mamă. Desorientat. Întrebat cât face 3+5. Răspunde după o pausă: «Să vă spun»; «astă-zi au spus Dumnealor c'au să pue o iapă la căruţă să plec acasă»; «Să-mi daţi mai bine strae să mă duc acasă»... Cunoaşte monedele şi socoteşte cu ele.

19 Iunie: ***Cântăreşte 45 kgr****. Organiceşte şi mintaliceşte destul de bine. Lucrează în grădină.*

10 Iulie: Orientat asupra internării lui, duratei de când e în ospiciu şi asupra locului. Atenţiunea i se fixează mai cu lesniciune.

23 Iulie: ***Cântăreşte 51 kgr****. Starea organo-psihică bună. Esă vindecat.”*

Dacă între anexe am inserat un autentic raport medico-legal şi opinii teoretice ale lui Zosin, spre a arăta ce prevedeau Legea şi deontologia profesională referitor la conţinutul unui asemenea document medical, iată aici dovada că **bolnavilor de la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului li se întocmeau fişe medicale**. Exemplul ales de Zosin este dintre cele mai banale, subiectul necomiţând nici o faptă ieşită din comun. Totuşi, fişa lui medicală există. Şi-atunci întrebăm: dacă Zosin nu a „descoperit" în arhiva ospiciului decât două hârtiuţe referitoare la Eminescu, unde este reacţia lui profesională faţă de această anomalie? El afirmă că, afară de ceea ce i-ar fi povestit un gardian, *„nimic mai mult nu se ştie asupra vieţei poetului în ospiciu"*, dar nu spune că i-ar fi căutat şi fişa medicală, însă n-a găsit-o. Dacă nici măcar unul ca el nu a avut tupeul să o inventeze, cât de naivi ar trebui să fim pentru a crede că ar fi existat? Iar fără ea, cum să acceptăm că Eminescu ar fi fost internat în *„acel ospiciu"* în care, culmea, unuia cu faima lui medicii i-ar fi acordat incomparabil mai puţină atenţie decât anonimului Haim?

Tăinuirea corespondenţei

În *Moartea antumă a lui Eminescu (1883–1889)*, N. Georgescu observă cu temei:

> *„...la 1900, Panaite Zosin nu avea vreo consideraţie deosebită pentru Eminescu, îl credea doar unul dintre autorii «pesimismului contemporan» şi lupta să dovedească lumii că, bolnav fiind, ideile poetului nu trebuiesc urmate!"*

Aşa cum am mai spus, adesea, vârfuri ale intelectualităţii repetă ceea ce a spus Zosin, dar se ruşinează să rostească numele acestui mincinos pe cât de banal, pe atât de necesar unora. Întrucât prezintă un Eminescu beţiv şi luetic, **pentru publicul larg, imaginativul doctor Zosin devine temeiul ştiinţific al unor critici literari** care, precum preşedintele Academiei Române, domnul E. Simion, invocă *„utopia eminesciană"*, depistând că meritul prozei politice a lui Eminescu ar fi doar acela că e *„plină de idei şi colorată de o emotivitate şi o imaginaţie"* cum rar găseşti în rândurile gazetarilor.

Pe lângă toate cele de până aici, există şi o altă probă, care atestă că Zosin a fost ticălos. Concret: în scurta lui *„expunere documentată a vieţei morbide a lui Eminescu"*, Zosin susţine că acesta ar fi sosit la balamuc suferind de manie furibundă, de care s-ar fi vindecat doar pentru a trece în *delirium tremens*. Deci, iarna începând în decembrie, această stare ar fi durat cel puţin până în februarie, după care s-ar mai fi domolit. *„Către primăvara anului*

1887", odată încheiată şi repriza de *delirium tremens*, *„morbosul”* ar fi plecat la Botoşani.

Acestea petrecându-se în ospiciu, să reamintim ce se întâmpla tot pe-atunci şi în afara lui.

La 15 februarie 1887, în *Lupta*, C. Mille a semnat **singurul text publicat în timpul vieţii lui Eminescu, în care acesta este prezentat ca fiind *„nebun”***. Mille deplânge faptul că ziarelor le-ar fi *„chiar ruşine să spună că Eminescu e nebun”* şi, ca să arate că lui nu-i este, după ce prezintă „simptomele”, adaugă:

„De sigur că această nebunie, e o nebunie lucidă, o nebunie care te face să ştii că eşti nebun, care te face să 'ţi anihilezi şi mai mult cugetarea, primblându-te printre nebunii şi călugării de la monastirea Neamţului... Căci acolo a ajuns bietul Eminescu.”

Paradoxal, acest atac jurnalistic a fost în favoarea situaţiei lui Eminescu, prin faptele pe care le-a declanşat. În primul rând, a forţat intervenţia intervenţia în scris a lui Eminescu însuşi, provocând tipărirea unor incontestabile argumente care, foarte probabil, altminteri nu ar fi devenit niciodată publice. În al doilea rând, a obligat presa să dea dezminţirile care se impuneau. Şi poate, în al treilea rând, a impus chiar publicarea poeziei *De ce nu-mi vii*, apărută în numărul din 1 februarie al revistei *Convorbiri literare*, adică la nici zece zile după ce *Lupta* şi *Universul* anunţaseră că Eminescu **restabilise adevărul**, rectificând *„o ştire greşită ce se răspândise asupra sănătăţii sale”* . Faptul că nu i-au mai urmat şi celelalte poeme ridică întrebarea dacă nu cumva şi aceasta a fost tipărită doar sub presiune, din cauză că se crease sâmburele unui posibil scandal, care trebuia evitat cu orice preţ.

Dacă Zosin ar fi avut dreptate, Eminescu fiind internat în ospiciu, însemna că articolul lui Mille (*Lupta*, 15 ianuarie '87) încă ar mai fi căpătat o explicaţie, iar formularea *„nebunul din Mănăstirea Neamţului”* rămânea dură, dar nu fără vreo acoperire. Ca membru al grupării socialiste şi amic al lui Mille, cu care fusese coleg la *Munca*, în 1896 (atunci să se fi „contaminat”?), doctorul nostru avea tot interesul să-şi apere tovarăşul de liberă cugetare. Cu toate acestea, în 1903, **Zosin nu spune că Eminescu i s-a adresat lui Panu dintre zidurile balamucului, ignorând complet acest fapt notoriu şi imposibil de contestat**. Cum Eminescu anunţase public că se află la *„Monastirea Neamţului”* , nu în ospiciu, Zosin ar fi avut ocazia să demonstreze că minţea, dovedind cu documente – zdrobitoare, nu-i aşa? – că un „nebun” ar fi reuşit să inducă în eroare întreaga presă românească. N-a făcut-o.

De ce? Pentru că nimeni nu ar fi crezut că replica trimisă de Eminescu lui Panu:

*„S-a răspândit prin ziare ştirea că aş fi grav bolnav. Toate aceste **zvonuri, lipsite de orice fundament**, sunt răspândite, poate cu rea intenţie, din Iaşi, încât d. C. Mille, într-unul din articolele sale, **a găsit motiv** de-a vorbi de **boala mea pretinsă.** Te rog a spune tuturor că **se află în deplină eroare** şi că **(afară de suferinţa mea de picioare) nu am absolut nimic”*** (subl. ns.),

ar fi fost formulată în scurtele clipe în care nu *„se lovea de pereţi şi de balcoane, îşi cauza răni... se murdărea, făcea figuri şi murdărea pereţii cu escremente, etc.”* . În schimb, oricine ar fi înţeles că Eminescu fusese informat asupra lansării acestui zvon, ştiind poate şi cine se afla la originea lui (la un moment dat, într-o situaţie asemănătoare, îl va suspecta pe Morţun). Astfel, ar fi devenit evident că, în vremea în care a stat la Mănăstirea Neamţului, **Eminescu a purtat corespondenţă şi cu Iaşii, nu numai cu Bucureştii**. Unde sunt acele scrisori? **Unde a dispărut corespondenţa lui Creangă? Unde este pitit restul corespondenţei cu Veronica, brusc întreruptă la anul în 1883?**

În concluzie, articolul *Nebunia lui Eminescu* nu e o întâmplare nefericită, o greşită interpretare a unui medic mai puţin priceput. Textul a fost conceput cu scopul precis de a murdări amintirea lui Eminescu şi de ascunde crima comisă împotriva lui, iar faptul că Panu, Caragiani, precum şi doctorii Iuliano şi Bogdan nu au avut nici o reacţie nu este în favoarea lor. Poţi să nu te întrebi: cine sau ce le-a determinat tăcerea?

Cazul lui Zosin este foarte simplu, cu condiţia să-l analizezi fără prejudecăţi. Afară de vinovăţia numitului, el mai demonstrează încă un lucru: acela că meseriaşii, analizând afirmaţiile lui, oricum ar fi putut să se apropie de adevăr. Bineînţeles, cu condiţia să fi vrut.

Eminescu, în folclorul academic de la Freiburg

Spre sfârşitul capitolului *P. Zosin: un întemeietor*, din volumul *Moartea antumă a lui Eminescu*, N. Georgescu aduce o informaţie interesantă: între feluritele studii strânse de Paul Miron sub titlul *Logos semantikos. Studia in honorem Eugenio Coseriu* (Freiburg, 1981) se află şi un text privind *O ciudată*

însemnare manuscrisă despre Eminescu, existentă *„pe o carte de rugăciuni"* şi întreruptă brusc, la mijlocul frazei (sublinierile ne aparţin):

*„Pe **ziua de sf. Voievozi** la anul 1886 m-au chemat **la M-rea Neamţu, la bolniţă**, şi l-am **spovedit** şi l-am **împărtăşit** pe poetul M. Eminescu. Şi au fost acolo Ion Ghiorghiţă, din Crăcăoani*, care acum este primar. Iar **M. Eminescu era limpede la minte, numai tare posac şi trist**. Şi mi-au sărutat mâna şi au spus: Părinte, să mă îngropaţi la ţărmurile mării şi să fie într-o mănăstire de maici, şi să ascult în fiecare sară ca la Agafton cum cântă «Lumină lină». **Iar a doua zi**..."*

*Comuna Crăcăoani se află la vreo 20 de kilometri Sud de Mănăstirea Neamţului, în imediata apropiere a Mănăstirii Văratec şi a oraşului Târgu Neamţ (unde amintim că Veronica avea o casă; cumpărat la venirea mamei sale în Moldova, imobilul a fost cedat de ea Mănăstirii Văratec chiar în 1886, dar, temporar, Veronica – având pe atunci *„domiciliul în Sf. Măn. Varatic"* – a mai folosit acea locuinţă şi după ce a donat-o).

Nu ştim ce argumente utilizează Paul Miron sau dacă textul la care se referă (mai) există în original. De aceea, nu putem exclude posibilitatea de a ne afla în faţa unei plăsmuiri, ca atâtea altele. Cum de autorul acestor rânduri a rămas anonim? Cum de nu s-a dat de urma proprietarului acelei cărţi, când, dacă textul e autentic, este limpede că ea a aparţinut unui duhovnic, iar de duhovnici nu te împiedici chiar la fiecare intersecţie? Unde a fost găsită acea *„carte de rugăciuni"* şi de către cine?

Informaţia a mai circulat în anumite medii şi, probabil, continuă să circule. Astfel, la 1 mai 1990, în primul număr al revistei *Mihai Eminescu* (publicaţie având trei *„Directori: Victor Crăciun, Mihai Cimpoi, Vasile Leviţchi"*), părintele Constantin Galeriu a publicat textul intitulat *„Lumină lină"*, din care cităm:

*„Era în tratament la Spitalul de la Mânăstirea Neamţ. Şi a chemat preotul să-l spovedească şi să-l împărtăşească. Şi după sfânta împărtăşanie, este dovedit, îndemnat de preotul care l-a spovedit şi împărtăşit pe o carte de cult veche, Eminescu a spus: «Părinte, vă rog, să aveţi grijă să fiu aşezat la locul meu de odihnă, undeva pe malul mării, şi să fie acolo o mănăstire de măicuţe şi să murmure aşa cum în copilăria mea am auzit la Mânăstirea Agafton, să murmure cântecul meu atât de scump **Lumină lină**.[»] Eminescu vorbea de un imn rostit la vecernie, la slujba de seară: **Lumină lină**."*

Părintele Galeriu – Dumnezeu să-l odihnească! – a fost un om care, poate, a acordat prea multă încredere cuvântului altora. Nu-i al lui păcatul,

dar riscul care apare e chiar mai mare decât dacă ar fi minţit, căci, nu o dată, mărturiile cele mai credibile vin de la cei care cred în ceea ce spun.

Când citim următoarea strofă dintr-o poezie postumă, publicată de Hodoş în 1902:

„Răsai asupra mea, lumină lină,
Ca 'n visul meu ceresc d'odinioară;
O, maică sfântă, pururea fecioară,
În noaptea gândurilor mele vină”,

nu putem să nu ne întrebăm dacă nu cumva între consemnarea anonimă şi aceste versuri există o tainică legătură.

Duhovnicul misterios

„...m-au chemat la M-rea Neamţu...” Sună ciudat, persoana care a consemnat aceste cuvinte părând a fi venit din afara Mănăstirii. Şi-atunci, te întrebi: oare tocmai în lăcaşul lui Dumnezeu să nu se fi găsit nimeni care să-l spovedească pe Eminescu? Asemenea mărturie nu poate veni însă decât din partea unui duhovnic şi nu toţi preoţii ori călugării au acest dar în plus. Într-o mănăstire, duhovnic poate fi şi un simplu monah, dar asta nu face ca orice monah să fie şi duhovnic.

În căutarea unei explicaţii plauzibile, ne-am putea închipui că duhovnicul de la Neamţ lipsea din cine ştie ce motiv, situaţie în care, dacă trebuia cineva neapărat spovedit urgent, era nevoie de un înlocuitor, chemat din afara mănăstirii. Nu credem, căci rămâne improbabil ca o mănăstire mare precum cea în cauză să fi avut un unic duhovnic, dar să zicem că aşa ar fi fost. De ce această grabă, însă, câtă vreme Eminescu nu era bolnav, ci numai *„posac şi trist”*?

Ne-am mai putea gândi că, poate, Eminescu a vrut să se spovedească cuiva anume. Cui? Conform consemnării citate, el cere să fie îngropat *„într-o mănăstire de maici”* şi îşi aminteşte cu duioşie de Agafton, unde au îmbrăcat rasa monahală şi trei dintre rudele lui. Să facem o legătură cu faptul că destul de aproape de Mănăstirea Neamţului se găseşte marele ansamblu monahal de la Văratec, unde mergea adesea Veronica, şi să ne întrebăm dacă n-o fi vrut să se spovedească aceluiaşi părinte căruia i se spovedea şi ea? Cam aduce a telenovelă (şi, oricum, ne îndoim că Eminescu cunoştea numele celui căruia i se spovedea Veronica).

Din formulare, reiese aproape cert că Eminescu ar fi solicitat pe cineva anume, care nu putea fi decât un cunoscut. Principalul element care duce la o altă concluzie este faptul că autorul scrie *„m-au”*, nu „m-a” chemat, deschizând astfel şi varianta în care Unii (nu contează cine) ar fi acţionat în numele lui Eminescu (fiind vorba şi de o împărtăşire urgentă, te-ai putea întreba chiar în ce măsură el a mai ştiut sau nu ce hotărăsc ceilalţi pentru sine). Impresia este accentuată de lipsa oricărei menţiuni din care să reiasă că Eminescu şi duhovnicul s-ar fi cunoscut dinainte. De aceea, dacă Eminescu chiar ar fi apelat la un dohovnic după ce a ajuns la Neamţ, parcă mai verosimilă ni se pare o altă variantă: unchiul lui Ion Creangă, preotul Gheorghe Creangă, de la paraclisul spitalului din Târgu Neamţ – persoană complet trecută cu vederea de prea grăbiţii cercetători ai biografiei eminesciene.

Indivizi care ştiu despre Eminescu ceea ce n-a ştiut nici el s-au grăbit să afirme că, din moment ce s-a spovedit, ar fi însemnat că se afla pe patul de moarte, uitând că autorul însemnării precizează că acesta era *„posac şi trist”*, nu şi bolnav. Şi-apoi, ştim noi că Eminescu nu s-a mai spovedit şi altădată? Ştim noi că nu o făcea cu o anumită regularitate, impusă măcar de marile sărbători, precum cea de Paşti? Dar asupra acestui subiect vom reveni, pentru că prea s-au înmulţit cei care susţin că Eminescu ar fi fost ateu. Amintindu-le că asemenea afirmaţii n-a cutezat să facă nici cea mai turbată propagandă comunistă, deşi i-ar fi slujit de minune, îi întrebăm dacă un ateu ar scrie, de pildă: *„Christos ce din mormântu-i răsare-nvingător”* (manuscrisul 2254, 99).

Amintitori dubioşi şi biografi fără Dumnezeu

Părintele duhovnic a fost chemat *„la bolniţă”*. De obicei, istoricii literari denumesc prin bolniţă ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului. Ce însemna însă acest cuvânt în epocă? *„Infirmerie,* ***într-o mânăstire****”* (subl. ns.), răspunde L. Şăineanu, în 1910. Iar în *Dicţionarul limbii române literare contemporane* (1958) citim referitor la acelaşi cuvânt: *„(Învechi şi arhaizant) Spital (pe lângă o mănăstire sau un aşezământ de binefacere); infirmerie ✦ Locul unde se izolează şi se îngrijesc vitele bolnave.”* (Aceeaşi explicaţie este preluată şi de autorii DEX.)

Ambele prezentări trimit la un stabiliment sanitar, care putea fi şi privat, dar care, de obiecei, era unul bisericesc. Or, în cazul nostru, se vădeşte că ospiciul ieşise de două decenii de sub administrarea Mănăstirii, devenind instituţie de Stat, dirijată de laicii ieşeni, aleşi pe criterii politice. Prin urmare, cuvântul **bolniţă** a fost în mod eronat folosit pentru a desemna **balamucul**,

deosebit fie şi numai prin dotări (avea carcere cu zăbrele la ferestre şi uşi întărite ori beciuri cu lanţuri grele, fixate în ziduri) ori prin personal, aici fiind necesari şi gardienii.

Referitor la infirmeria Mănăstirii Neamţului, date preţioase aduce chiar P. Zosin. Citând din *Viaţa stareţului Paisie* (1722–1744), el ne informează că în 1779 funcţionau **două** bolniţe (vezi *Dare de seamă* despre mişcarea şi asistenţa bolnavilor din ospiciul Mănăstirea Neamţu pe anul 1903). Una, zisă *„bolniţa bătrânilor"*, era spital destinat călugărilor *şi mirenilor bolnavi şi fără adăpost* (Eminescu era mirean, ectima se reactivase, iar starea lui materială era precară). O alta a servit un timp drept cantină pentru **străinii găzduiţi de monahi**. Dacă pe atunci Statul nu se implica deloc în treburile ospiciului, în schimb, *„după secularizarea averilor mănăstireşti, la 1 Ianuarie 1863, ospiciul de la mănăstirea Neamţu se recunoaşte ca aşezământ oficial şi se pune sub vegherea direcţiei sanitare..."* Situaţia a durat până la 1 Aprilie 1866, când ospiciul *„trece sub d'a dreptul administrare a onor. epitropiei generale a casei Sft. Spiridon din Iaşi"*.

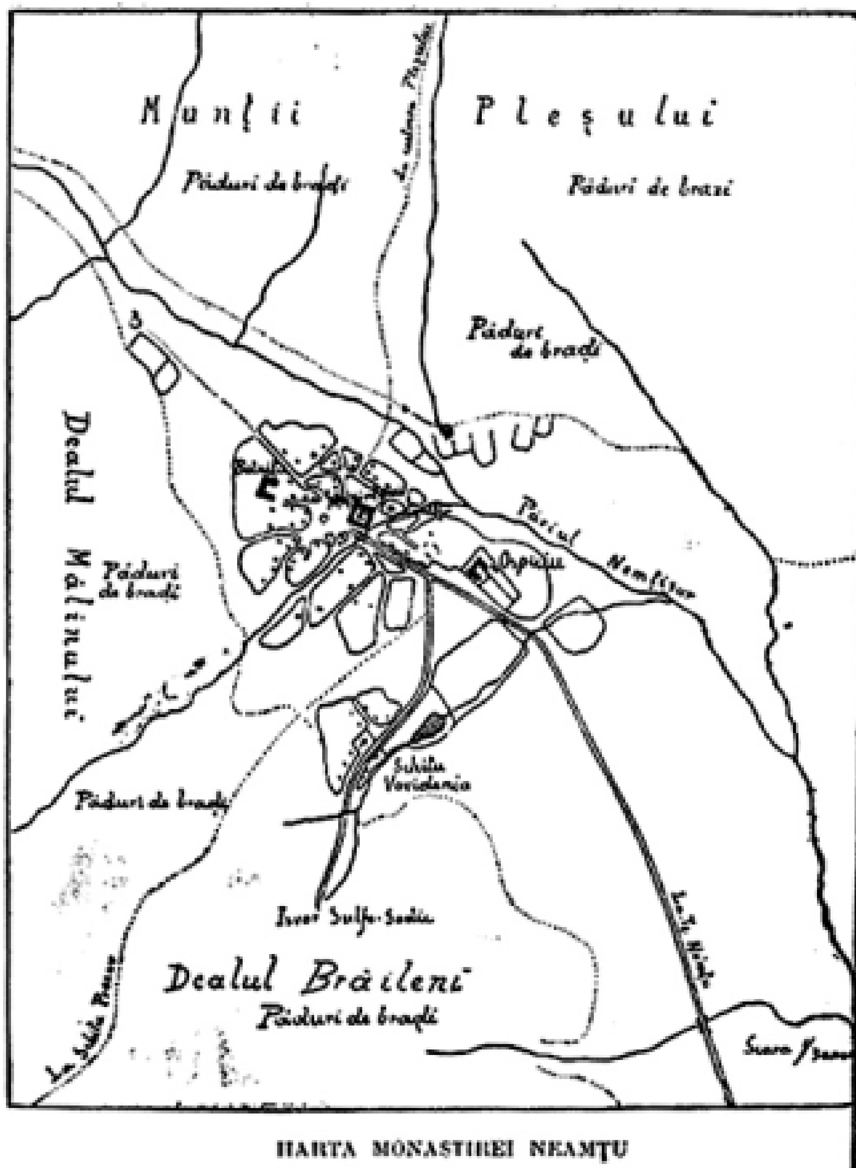
Lucrurile devin şi mai limpezi dacă privim hărţile pe care doctorul Zosin le-a ataşat *Dării de seamă*. Din ele vedem că ospiciul se afla pe drumul ce leagă Târgu Neamţ de Mănăstire, la câteva sute de metri distanţă de aceasta din urmă şi la 14 km de oraş, *„bolniţa bătrânilor"* găsindu-se de cealaltă parte a Mănăstirii, între păduri de brazi.

Evenimentul ar fi avut loc *„Pe ziua de sf. Voievozi"*, iar Sfinţi Voievozi li se spune Arhanghelilor Mihail şi Gavriil, care sunt sărbătoriţi la dată fixă: 8 noiembrie. Prin urmare, numai o zi desparte data indicată de Anonim de cea parvenită prin doctorul Zosin şi care, de-ar fi adevărată, ar arăta că la 8 noiembrie Eminescu era în arestul Poliţiei din Iaşi, sărbătorindu-şi într-un mod cam prea original ziua numelui, în vreme ce junimiştii benchetuiau în jurul marelui lui „protector", Maiorescu, apărut în oraş în ziua precedentă.

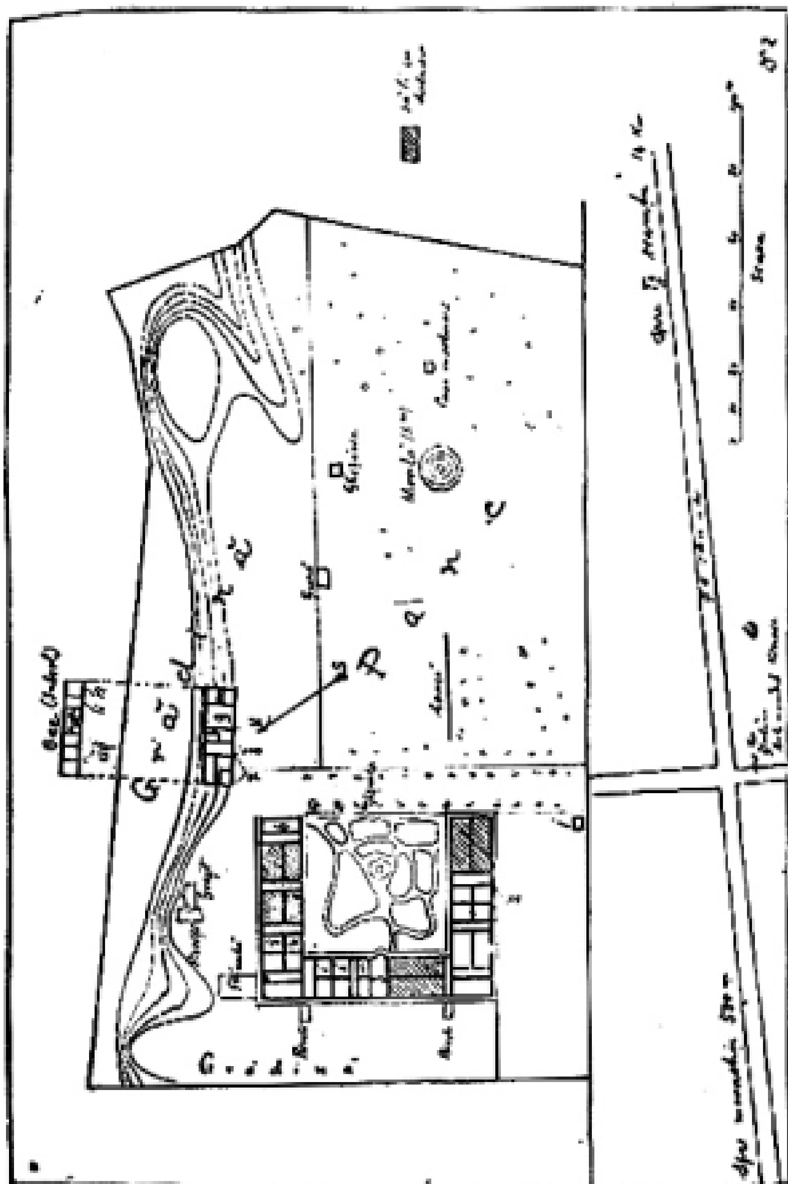
Atunci însă, rămâne şi întrebarea: a fost Eminescu spovedit în mare grabă, îndată ce a ajuns la Mănăstirea Neamţului? Ce nu-i posibil acolo unde e excedent de imaginaţie? De la Iaşi la Mănăstire sunt circa 110 km. Normal era ca până la Paşcani (peste 80 de kilometri) drumul să fie străbătut cu trenul, restul, care nu-i chiar „peste deal", urmând să fie parcurs cu o trăsură sau un car, cu ceea ce numim astăzi o „ocazie" sau, la nevoie, chiar pe jos. În asemenea condiţii, de la Iaşi la Mănăstirea Neamţului se putea ajunge într-un interval de timp variind de la câteva ceasuri la maximum o zi. Dacă ar fi să luăm în serios certificatul medical şi adresa Epitropiei, datate 6 noiembrie, ar trebui să

acceptăm că Eminescu putea ajunge la Mănăstire chiar mai devreme, pe 7 noiembrie (ziua în care Maiorescu sosea în Iaşi).

*„**Şi au fost acolo** Ion Ghiorghiţă... Iar **M. Eminescu era limpede la minte**... Şi mi-au sărutat mâna... **Iar a doua zi**...”* (subl. ns.).

HARTA MONASTIREI NEAMŢU

În înscrisul cu iz de cronică veche avem, aşadar, şi un martor ocular: Ion Gheorghiţă. Ce căuta Ion Gheorghiţă la Neamţ? Să zicem că-l adusese pe preot. Cum se potriveşte secretul spovadaniei cu prezenţa acestui terţ? Să zicem că n-a fost martor. Bine, dar atunci, dacă preotul a sosit doar ca să-l spovedească şi împărtăşească pe Eminescu, după care a plecat de unde-a

venit, şi dacă Ion Gheorghiţă n-a asistat la spovedanie, ce sens are menţionarea numelui lui? În schimb, nu este pomenit nimic despre cei din stăreţie, de-ai zice că popa, Ion Gheorghiţă şi Eminescu se întâlniseră în secret, pe creştet de munte, la miezul nopţii, când urlă lupii. De ce într-o relatare atât de scurtă autorul consumă puţinul spaţiu existent cu date complet nesemnificative, prezenţa lui Ion Gheorghiţă fiind la fel de edificatoare precum ar fi fost culoarea ochilor stareţului?

Din întregul text, cea mai suspectă este precizarea: *„Iar M. Eminescu era limpede la minte"*. De unde şi până unde? Există două explicaţii.

Întâi, deşi scrie: *„m-au chemat la M-rea Neamţu"*, autorul anonim s-ar referi, de fapt, la ospiciul de lângă mănăstire. În această ipoteză, ne-am putea gândi că duhovnicul se aşteptase să găsească un dement, dar că, surpriză, creştinul nu era aşa cum îl creionează Zosin (*„psihopat alcoolic şi sifilitic"* cu *„perioade de furie, de inconştienţă"*, ajungând *„până la gradul de a utiliza excrementele, etc."*), ci doar *„tare posac şi trist"*. Şi-atunci, în mod firesc, preotul a simţit nevoia să precizeze că a spovedit un om normal, nu un nebun. Sună binişor, dar există o problemă: dacă Eminescu ar fi fost în balamuc şi ar fi cerut să-i fie adus un duhovnic, dar nu cel obişnuit, de la mănăstirea de alături, ci unul anume, c-aşa voia el, un alienat oarecare, l-ar fi băgat cineva în seamă? Oare în acel *„paşalâc intendenţesc"*, cum numeşte Zosin ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, intendentul s-ar fi grăbit să-i satisfacă lui Eminescu dorinţa, trimiţând gonacii ospiciului să-l descopere şi să-l înhaţe pe duhovnicul „comandat", sau l-ar fi „tratat" pe pacient cu câteva găleţi de apă rece?

Şi-apoi, dacă omul Bisericii aflase pe cineva zdravăn la minte aruncat între nebuni, el nu avea oare nici o datorie morală faţă de soarta acestuia? Era un simplu prestator de servicii?

A doua explicaţie este aceea că totul este o invenţie clădită pe câteva mărunte adevăruri. Bunăoară, în ce ne priveşte, acceptăm că Ion Gheorghiţă o fi fost un personaj real şi socotim foarte posibil să fi ajuns şi primar (în Crăcăoani ori în altă parte), dar întrebăm: ce legătură are Ion Gheorghiţă cu Eminescu?

Nefiresc sună şi vorbele puse în gura lui Eminescu:

> *„Părinte, să mă îngropaţi la ţărmurile mării şi să fie într-o mănăstire de maici, şi să ascult în fiecare sară ca la Agafton cum cântă «Lumină lină»"*.

Câteva observaţii pe marginea acestor cuvinte, care nu sunt simboluri, ci cereri precise. Atare solicitare nu formulează decât un om aflat pe patul de

moarte (după doctorul Zosin, era chiar un *„furios”* cu suficientă energie ca să se izbească *„de pereţi şi de balcoane”*). Precizarea că mănăstirea trebuia să fie neapărat una de maici este cu atât mai nepotrivită, cu cât, în pofida a ceea ce se poate deduce din formularea de mai sus, malul mării nu-i înţesat de asemenea locaşuri, iar Eminescu nu avem ştiinţă să fi vizitat ori să fi auzit de unul anume. Chiar să fi vrut, pretinsul duhovnic (mărunt preot, slujind într-o parohie ori într-o mănăstire de maici, aflată la sute de kilometri de malul mării) nu ar fi putut da curs cerinţelor de mai sus.

Ne îndoim, deci, că o asemenea rugăminte putea veni din partea unui om *„limpede la minte”* şi este foarte posibil ca acesta să fi şi fost mesajul real al notiţei. Textul pare redactat de cineva care nu era ignorant în ceea ce-l priveşte pe Eminescu şi care, invocând mănăstirea Agafton (Matei ne asigură că pe vremuri i se spunea Gafton), creşte cota de credibilitate a notaţiilor lui. Din punctul nostru de vedere, tocmai prea marea aglomerare de informaţii auxiliare într-un text atât de scurt ar trebui să ne facă prudenţi. Scrierea lui pe o carte de rugăciuni poate să fie şi ea privită ca o subtilă intenţie de susţinere a impresiei că autorul ar fi om al Bisericii. Brusca întrerupere a relatării este însă şi mai suspectă, pentru că, afară de cazul în care autorul ar fi făcut stop cardiac, nimic n-o justifică. În clipa în care moaie peniţa în cerneală, autorul manifestă voinţa de a consemna fapte pe care le socotea deosebit de importante. De aceea, normal ar fi fost ca el să nu pună punct decât după ce ar fi înşirat pe hârtie tot ceea ce credea că este esenţial. A fost întrerupt de cineva/ceva? Ar fi reluat consemnarea de unde rămăsese. S-a terminat spaţiul pe care putea să scrie? Numai Dumnezeul lui ştie, dar întrebăm: dacă văzuse că nu mai are loc decât pentru trei, patru cuvinte, de ce ar mai fi început acel capăt de frază fără sens în lipsa unei continuări: *„Iar a doua zi...”*?

Faptul că a fost consemnat pe o carte de rugăciuni sporeşte aparenta veridicitate a citatului Anonimului, din multiple motive, unele acţionând din subconştient. La Agafton erau maici Fevronia şi Olimbiada Iuraşcu, două dintre mătuşile lui Eminescu dinspre partea mamei şi este posibil ca, în vreun drum făcut acolo cu cine ştie ce ocazie, copilul Eminescu să fi auzit cântându-se *Lumină lină* şi să fi fost puternic impresionat de această rugăciune foarte veche şi foarte frumoasă, care sună astfel:

„Lumină lină a sfintei slave a Tatălui ceresc Celui fără de moarte, a Sfântului, Fericitului, Iisuse Hristoase, viind la apusul soarelui, văzând lumina cea de seară, lăudăm pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfântul Duh, Dumnezeu; vrednic eşti în toată vremea a fi lăudat de glasuri cuvioase, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce dai viaţă, pentru aceasta lumea Te măreşte.”

Victor, unul dintre nepoţii lui Eminescu (care n-a apucat însă să-l întâlnească vreodată), semnează la 11 iulie 1928 textul intitulat *Din copilăria lui Eminescu* (apărut în publicaţia ieşeană *Oraşul nostru*):

„În liniştea de la Mânăstirea Agafton, s'a refugiat foarte adese ori acela care a scris «Luceafărul».

Ori de câte ori, sufletul lui de copil suferia asprimile unui părinte care nu l'a înţeles nici odată, găsia în popasurile odihnitoare din chilia monahală a mătuşelor Fevronia şi Olimpiada Iuraşcu, toată recrearea de care avea nevoe. Aceste evadări din casa părintească, au continuat şi în timpul adolescenţei şi chiar mai târziu, când, după perigrinări în lumea largă se regăsia din nou în calmul înserărei, călător dornic să-şi rânduiască aducerile aminte, mai vii şi mai puternice de cât realitatea însăşi.

Firea lui schimbătoare în care retrăia cu preciziune zbuciumul nomad de veacuri al cine ştie cărui strămoş tătar din stepele infinite ale Ucraniei, simţia nevoia violentă ca după atâta risipă a întregei lui fiinţi, să soarbă cu lăcomia pelerinului însetat toată odihna dela Mănăstirea Agafton.

Acolo a ascultat pe călugăriţa bătrână (pe nume Zenaida, aflăm de la tatăl lui Victor, Matei Eminescu – n. ns.) *care i-a istorisit povestea lui «Călin»; acolo a scris multe din primele poezii, acolo a şlefuit adeseori versuri rămase definitive.*

Chilioara maicelor Iuraşcu, a găzduit adeseori pe Mihai, când viaţa îl umilia sau îl ofensa, când fiorii demiurgi ai poeziei, dădeau buzna la porţile gândirei.

Întâmplarea face că mai dăi-nueşte şi astăzi căsuţa modestă şi anonimă de lângă arhondaricul mănăstirei. Mâine când timpul sau cine ştie ce mână incultă va suprima de pe faţa pământului, refugiul vremelnic al lui Eminescu, nu va mai şti nimeni că acolo a luat fiinţă povestea în versuri a lui «Călin» sau că a fost adăpostul celui mai nefericit cântăreţ al acestui neam."

Fraze ostenite! Ambiţios, dar aşteptând zadarnic să fie şi el asaltat de *„fiorii demiurgi"*, nepotul repetă ceea ce-şi mai aminteşte că a auzit de la tatăl lui şi mai pune şi de la sine. Iar Matei, tătâne-său, nu s-ar zice că avea o părere prea bună despre onestitatea lui:

„Deci spusele lui fiu-meu sunt anecdote şi nu-l prea crede ce spune, căci graţie educaţiei ce i-a dat-o mamă-sa, are multe apucături, care ar trebui să lipsească unui om" (epistolă către Corneliu Botez, 20 aprilie 1909).

Referitor la Eminescu şi Agafton, Matei însuşi povesteşte în termeni mai precişi şi fără leşioasele explicaţii găsite de fiu-său:

„Izvorul inspiraţiei «Luceafărului» nu-l cunosc, dar ştiu că a apărut tare cu puţin înainte de a se înbolnăvi pentru prima dată, însă pe a lui Călin îl ştiu.

Harieta stătea mai mult la maica Fevronia la mănăstire la Gafton (aşa-i zicea lumea mănăstirei, şi nu Agafton).

Mihaiu era la Iaşi, ce slujbă avea nu ştiu, dar de locuit, locuia la un loc cu Budnărescu, în nişte chilii foste a călugărilor greci din fundul curţii bisericii Trei erarhi. Venind pe acasă s-a dus şi pe la Gafton şi de acolo într-o seară maica Fevronia a făcut şezătoare de tors lână şi au venit la acea şezătoare mai multe călugăriţe, şi una din ele anume Zenaida, a spus povestea lui Călin, Mihaiu a ascultat-o, a luat notiţe şi a versificat.

Pe atunci este fotografiat pentru a doua oară în viaţa lui în fotografia a căria reproducţie v-am trimis-o."

Din aceste rânduri, conţinând şi o informaţie în mod sigur greşită (a doua fotografie a lui Eminescu nu a fost făcută la Iaşi, ci în 1878, pe când lucra la *Timpul*), nu reiese că Eminescu ar fi mers la Agafton din motivele enunţate de nepotul Victor, ci pentru a o vedea pe Harieta, care *„stătea mai mult"* acolo. Simplul fapt că a fost reţinută cu atâtea detalii acea *„şezătoare de tors lână"* este de natură să arate că vizita lui Eminescu la mănăstire fusese ceva deosebit. Precizarea: „*Venind pe acasă s-a dus şi pe la Gafton"* indică tot o vizită întâmplătoare.

Oricare ar fi adevărul, atât Matei, cât şi Victor rămân posibile surse de inspiraţie pentru autorul consemnării din cartea de rugăciuni – dacă, aşa cum credem, aceasta este o făcătură.

G. Munteanu scrie că *„şase din cei nouă copii ai stolnicului* (Iuraşcu, bunicul lui Eminescu dinspre mamă – n. ns.) *s-au consacrat la diferite vârste existenţei monahale"*, adăugând că, în opinia lui, alegerea acestei căi s-ar putea să fi fost, nici mai mult, nici mai puţin, decât *„înţelepciunea ultimă"* a unui neam pe care el îl vedea îmbibat cu sifilis. Cum nimeni nu se supără pe căruţă că nu e Mercedes, nici noi nu avem a ne necăji pe limitele amintitului istoric literar. De aceea, n-avem decât a compătimi neputinţele acestui biograf-fără-Dumnezeu.

Dincolo de motivaţia fiecăruia dintre cei şase Iuraşci, rămâne faptul în sine. Iar acesta aruncă o cu totul altă lumină asupra informaţiei – incerte – că Eminescu însuşi ar fi intenţionat să se retragă într-o comunitate mănăstirească. Ne amintim unul dintre motivele pentru care Maiorescu a socotit că Eminescu s-ar fi alienat: *„vrea să se călugărească"* (*Însemnări zilnice*, 23 iunie 1883). Nu insistăm foarte mult asupra acestui aspect, pentru că explicarea lui ar necesita un temeinic incurs în copilăria lui Eminescu – şi aceasta, obiect de divertisment pentru procuratura literară. Modul ferm în care Eminescu a apărat Biserica Neamului chiar şi faţă de sora Apuseană a

acesteia (nu mereu blândă şi dezinteresată) indică anumite afinităţi pentru oamenii lui Dumnezeu – afinităţi care i-or supăra pe ateii mai nervoşi, grăbiţi să le considere probă de alienare, sau cuib pentru spirochete.

Omul care pleacă în mai multe direcţii deodată

Ce concluzii să tragem din cele de mai sus? Mărturiile, atâtea câte sunt, arată doar că în noiembrie 1886, în viaţa lui Eminescu a avut loc un eveniment necunoscut, care a determinat brusca lui dispariţie din oraş. Unde plecase? Depinde pe cine întrebăm. De exemplu, putem primi următoarele răspunsuri:

✦ *„mănăstirea Neamţu”* (*Epoca*, 14 şi 15 noiembrie 1886);

✦ *„...printre alienaţii de la Mănăstirea Neamţul”* (Maiorescu către Slavici, 18 noiembrie 1886);

✦ *„la Niamţu”* (Şt. Vârgolici către Negruzzi, 25 ianuarie 1887);

✦ *„Spitalul din Târgu Neamţ”* (*Liberalul*, 18 iulie 1887);

✦ *„la Neamţ în casa de alienaţi”* (Cornelia Emilian, 1892);

✦ *„ospiciul Golia”* (N. A. Bogdan, *Amintiri despre Eminescu*, revista *Familia*, 1902). Golia este prefigurată şi în aşa-zisa epistolă a lui Maiorescu către Gh. Eminovici [18 octombrie 1883], dar nu ca balamuc de tranzit – *„Dacă nu se va îndrepta până atunci, va fi timpul venit să-l aşezăm la Golia sau la Mărcuţa, ca pe un bolnav fără leac”*). N. A Bogdan nu se numără printre sursele care excelează prin exactitate, dar, vorba lui Maiorescu, există – şi, adăugăm noi, e luat în seamă.

Pe cine să crezi mai iute?

Privitor la cauza pentru care Eminescu a părăsit Iaşii în toamna lui 1886, lucrurile nu sunt cu nimic mai limpezi. În mare, avem două feluri de mărturii: unele făcute pe când Eminescu mai trăia, altele, mai puţin credibile, doar după ce s-a stins.

Relatările antume. Acestea se împart, şi ele, în mai multe categorii. Unii susţin că, alienat fiind, ar fi ajuns în ospiciu, alţii că ar fi fost internat într-un spital obişnuit, din cauza ectimei, alţii acceptă că ar fi fost bolnav, dar nu spun explicit că ar fi fost internat, iar alte voci elimină din ecuaţie atât îmbolnăvirea, cât şi internarea. Cu trecerea timpului, despre ultimele trei versiuni s-a vorbit tot mai puţin, astfel încât putem spune că, practic, acestea n-au mai ajuns până la noi decât în măsura în care nu au fost eliminate şi din arhive. Nu s-a renunţat la ele în urma unor analize, ci, pur şi simplu, au fost

făcute uitate, pentru că nu conveneau elementului politic. Desigur, nu politicienii sunt direct responsabili – ei nici măcar nu au ştiut (după cum nu ştiu nici astăzi) altceva decât că Eminescu a fost un gazetar periculos şi cam complicat, pe care nu trebuie să îl citească, ci doar să se folosească din opera lui poetică de acele citate avizate de Propagandă, ignorându-l complet ca gânditor. Şi, în majoritatea cazurilor, este firesc să fie aşa, inclusiv ca măsură de autoprotecţie. Căci ce inimă de câine ar trebui să ai pentru a-i cere unui biet actor politic să parcurgă întreaga operă a lui Eminescu, sleindu-i cei trei neuroni şi-un sfert?

Să enumerăm ipoteticele destinaţii ale lui Eminescu, după părăsirea Iaşilor, precum şi cauzele care au determinat plecarea lui. Începem cu relatările antume :

1) Plecat din Iaşi din motive medicale neprecizate

Epoca: ***„Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău****. În urma avizului unui consiliu medical, şi prin îngrijirea administraţiei judeţului Iaşi, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamţu”* (14 noiembrie 1886, rubrica *„Ultime informaţiuni”*, pagina 3). Anunţul este lapidar, nu face nici o referire la tipul bolii şi la momentul declanşării ei şi nici nu pretinde că ar fi o recidivă. Mai mult, redactorii scriu că administraţia s-ar fi *îngrijit* de transport şi spun explicit că Eminescu ar fi fost dus *„la mănăstirea Neamţu”*, nu la ospiciul din apropierea acesteia.

2) Internat în ospiciu

Maiorescu: *„Eminescu are o recidivă şi este printre alienaţii de la Mănăstirea Neamţul”* , îl anunţă el pe Slavici la 18 noiembrie 1886. Cu puţin înainte, chiar a doua zi după apariţia primului anunţ din *Epoca*, la 14 noiembrie, Creangă îi scrisese şi el lui Slavici (iar Maiorescu semnase şi el epistola), căruia îi transmite *„cele mai cordiale mulţumiri”*, îi urează succes *„în lupta mult mai grea ce aţi întreprins-o în Sibiu”* şi îl informează că în România au fost *„mari agitări politice”*, dar fără a-l anunţa şi privitor la pretinsa internare a lui Eminescu – probabil pentru că, ştiind care e adevărul, nu luase în serios ştirea din *Epoca*. Cu excepţia magistrului, nici unul dintre ceilalţi semnatari ai epistolei nu ştim să mai fi anunţat pe cineva că Eminescu ar fi avut *„o recidivă”*. Ba, mai mult, nici măcar *Epoca* nu pretinsese asemenea enormitate.

De aceea, micul *post-scriptum* din epistola lui Maiorescu către Slavici este încă o probă privind soiul intrigilor ţesute de magistru împotriva lui

Eminescu, „protejatul” lui: şopârle mediatizate prin gazetele grupării politice *Junimea*, prin rude şi prin cunoscuţi. Strict în cazul la care ne referim acum, dacă nu chiar reaua-credinţă a magistrului, atunci măcar lipsa lui de bunăvoinţă faţă de Eminescu devine imposibil de tăgăduit, iar acest exemplu ne indică, şi el, încotro trebuie să privim când, în chestiunea Eminescu, descoperim grave erori ale presei româneşti din Transilvania ocupată. (La data la care Maiorescu a scris aceste cuvinte, Slavici era un influent om de presă în Sibiu, prin *Tribuna*, şi un agitator de spirite în sensul indicat de Bucureşti, inclusiv de Palat.) De altfel, în pofida acestor rânduri, Maiorescu rămâne printre cei care probează că ştirea din *Epoca* era falsă.

C. Mille (două luni după plecarea lui Eminescu din Iaşi): *„Şi această personalitate, această fiinţă excepţională... duce greul jug al vieţei moarte într'o casă de nebuni”*, ceva mai încolo adăugând că respectiva *fiinţă excepţională* s-ar plimba *„printre nebunii şi călugării de la monastirea Neamţului... Căci acolo a ajuns bietul Eminescu.”*

Câteva zile după apariţia articolului lui Mille, la 21 ianuarie, ca urmare a primirii replicii lui Eminescu (17 ianuarie) şi, probabil, a unei verificări făcute la Mănăstirea Neamţului, *Lupta* se dezice de afirmaţiile lui Mille:

„Am publicat mai zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care ***restabilea el singur adevărul în privinţa stărei lui de sănătate****”* (subl. ns.).

La rândul lui, *Universul* anunţă că a fost **rectificată** acea *„ştire greşită ce se răspândise asupra sănătăţii”* lui Eminescu (22 ianuarie 1887).

Concluzia firească: Mille minte. Eminescu nu era în ospiciul de lângă Mănăstire, ci era găzduit de aceasta din urmă – aici, de altminteri, primind şi bogata corespondenţă din acea perioadă.

3) Internat din alte cauze decât boală psihică

Liberalul: *„Earna trecută, poetul nostru* ***M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare****. Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon,* ***văzându-l lipsit de mijloacele necesară****, l-a trimes* **la spitalul din Târgu-Neamţ** (subl. ns.). *Aflându-se aceasta, toate ziarele noastre fără deosebire de culoare politică, precum şi multă lume orăşenească pretinsă «cultă», manifestară necontenit compătimirea şi îngrijirea lor pentru marele poet. Îndemnuri, care de care mai patriotice-naţionale, nu lipseau”* (18 iulie 1887).

Remarcăm că în acest text, scris la vreo jumătate de an după cel al lui Mille, nu apare nici un ecou al minciunilor acestuia. (Pe când Eminescu scria la *Timpul*, *Liberalul* era condus de G. Panu. Eminescu îşi începe articolul din 26 iunie 1881 cu cuvintele: *„«Liberalul» din Iaşi, cu care îndealmintrelea nu*

mai polemizăm, revine cu calomnia absurdă că…”, afirmând în text că numita foaie *„**minte** pur şi simplu”* – evident, nu în favoarea lui. În perioada 1885-1887, ziarul s-a aflat pe mâinile lui I. N. Roman.)

4) Plecat din Iaşi din motive nemedicale şi prin proprie voinţă

Al. Vlahuţă: *„Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic şi mai luminat talent, ce ne-a fost dat s'avem, pe **fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptăţit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru*** (subl. ns.), *tocmai atunci când ne era mai scump şi mai necesar!”* (*Lupta*, 4 ianuarie 1887).

Nici două săptămâni după publicarea acestor rânduri, Panu avea să accepte în *Lupta* textul mişelesc al lui Mille, text apărut, ai zice, ca un răspuns din partea celor care se temeau ca nu cumva otrava pe care o picurau ei să fie neutralizată de adevăr.

Şt. Vârgolici: *„Eminescu, care e la Niamţu, **e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iaşi n'ar avea cu ce trăi**. Nu s'ar putea face ceva pentru dânsul? Vr'o rentă viageră, vr'o recompensă naţională? sau vr'o pensiune de la vr'un bogătaş de pe acolo? E o adevărată **ruşine pentru ţară** ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi în viaţă când numele lui va trăi cât veacurile”* (epistolă către I. Negruzzi, 25 ianuarie 1887). În lista pe care Maiorescu înşiră *„oameni de care am putea dispune – o importantă falangă pentru mai târziu”* (11 septembrie 1876), Vârgolici este caracterizat drept *„dubios”* (oare, pentru că nu ţinuse cont de îndemnurile lui din 7 octombrie 1875, când îi ceruse să aibă drept raţiune a vieţii *„Jertfa ideală şi nimic alta”*, căci *„a lucra numai pe bani”* e la îndemâna oricui?).

Localizarea lui Vârgolici: *„Eminescu, **care e la Niamţu**…”* ne arată că, la acea dată, locul în care se găsea Eminescu nu era chiar aşa de cunoscut pe cât ne dau unii de înţeles, căci, de-ar fi fost notorii alienarea lui Eminescu la Iaşi şi şederea lui în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, ce rost mai avea să precizeze unde se găsea acesta, tocmai într-o scrisoare către Negruzzi, care în noiembrie fusese la Iaşi, cu ocazia banchetului *Junimii*, presupunându-se, astfel, că era bine informat asupra „bolnavului”? La data conceperii acestei misive nu exista nici un motiv medical care să-l împiedice pe Eminescu să meargă în Iaşi. Vârgolici nu face decât să constate că acesta *„e cu totul bine”*, fără să sugereze, măcar, că până atunci ar fi fost altfel.

Poate, unii se vor gândi: dacă nu era nimic cu sănătatea lui Eminescu, ce i-a venit lui Vârgolici să dea asemenea asigurări, dacă n-ar fi existat nici o problemă de această natură?

Explicaţii pot fi mai multe. Una dintre acestea, s-ar putea găsi în articolul lui Mille, apărut cu 10 zile înainte de scrisoarea lui Vârgolici, acesta din urmă bătând şaua, să priceapă iapa de lemn. Cum înfioratul Mille vorbea acolo de Eminescu ca de *„nebunul din Mănăstirea Neamţului"*, căruia durerea *„'i-a sfărâmat minţile"*, cum afirma ferm că *„Omul cugetător, scriitorul care a ştiut să întrupeze în forme aşa de gingaşe vorba românească, nu mai există"*, precizând brutal şi fără drept de apel: *„tot ce a rămas din Eminescu, e animalul care 'şi îndeplineşte funcţiunile"*, era posibil, bunăoară, să fi intrat lumea la gânduri şi să se fi interesat la Neamţ, spre a afla ce s-a întâmplat (dezminţirile din *Lupta* şi din *Universul* dovedesc acest lucru). De aceea, rândurile lui Vârgolici pot să fie (şi) o atestare suplimentară a faptului că toate cele spuse de Mille pe seama lui Eminescu erau, aşa cum afirmă acesta din urmă şi cum recunoaşte chiar şi ziarul prin care fusese lansată calomnia, doar zvonuri *„răspândite, poate cu rea intenţie, din Iaşi"*. Simpla întrebare: *„Nu s'ar putea face ceva pentru dânsul?"* arată că Eminescu nu era un biet smintit, aflat sub tratament la balamuc, căci nu ni s-o cere să credem că Vârgolici solicita *„vr'o recompensă naţională"* sau *„vr'o pensiune de la vr'un bogătaş de pe acolo"* pentru un alienat mintal.

O altă explicaţie plauzibilă, poate fi următoarea: numărul mare de vizitatori care mergeau la Mănăstirea Neamţului, încurajaţi şi de practicarea unei *„chirii eftine"* (am prezentat mai sus mărturia lui Vlahuţă în acest sens) era în epocă o **realitate notorie**. De aceea, Vârgolici nu a socotit necesar să ofere amănunte. **Şederea lui Eminescu la Neamţ era la fel de firească precum a lui Chibici la băi, la Repedea**.

Fraza de încheiere (*„E o adevărată ruşine pentru ţară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi în viaţă când numele lui va trăi cât veacurile"*) este şi mai lămuritoare, fie şi numai pe considerentul că, dacă ar fi fost nebun, Eminescu ar fi trebuit să stea în ospiciu, iar acolo, de bine de rău, ar fi avut *„cu ce trăi"*. Scriind: *„un asemenea om"*, Vârgolici nu numeşte un **fost** Eminescu, ci se referă la persoana acestuia, aşa cum era ea în acel moment.

În sfârşit, dacă Eminescu ar fi înnebunit subit la Iaşi, rămâne cel puţin improbabil ca Vârgolici, care a purtat o corespondenţă destul de bogată cu Negruzzi în acea perioadă, să nu fi scris nimic despre tragicul eveniment. Torouţiu publică trei asemenea epistole, datate: 8 ianuarie, 25 ianuarie şi 9 martie. Dintre toate, numai cea din 25 ianuarie conţine referiri la Eminescu. Şi asta, bănuim, din cauză că în ziua precedentă scrierii acestei epistole, tocmai apăruse articolul lui Vlahuţă, care apela la mila cititorului, căruia îi motiva

cererea de bani pentru Eminescu într-un alt mod: *„La noi* ***guvernul*** *hărăzeşte moşii bogaţilor, risipeşte milioane ca să întreţină spioni şi bătăuşi”* şi, pe de altă parte, mai zice el, *„Noi avem un rege lacom de bani şi cumplit de avar, care tremură de milogeala unui sărac, ca de cuţitul unui conspirator, un palat ale cărui uşi sunt vecinic zăvorâte când e vorba de* ***milă*** *şi pe al cărui prag zadarnic ar îngenunchia, ş' ar plânge un nenorocit!”* . De aceea, dacă nu vrea să fie acuzată de *„ruşine şi neomenie”* , atunci, *„Ţara aceasta, aşa de milostivă şi darnică cu toţi străinii”* ar trebui să intervină, găsind *„un strop din legendara generozitate, pentru cel mai ales şi mai fără sprijin copil al ei”* .

Acestea au fost principalele opinii exprimate în timpul vieţii lui Eminescu, cu privire la pretinsa lui (re)alienare în 1886. Cea mai otrăvită dintre toate, aceea a lui C. Mille, a fost dezminţită de Eminescu însuşi şi, după două-trei zile, chiar şi de ziarul care publicase articolul calomnios.

Istorisirile postume anterioare infamului text al lui P. Zosin se împart în două grupe: unele se referă strict la pretinsa arestare din Iaşi, cu urmările ei, altele privesc boala-lui-Eminescu în general. Majoritatea opiniilor din prima categorie nu face absolut nici o legătură între faptele petrecute în 1883 şi cele din 1886. Cele mai vehiculate mărturii de acest soi sunt:

Cornelia Emilian: *„În nebunia sa nu făcea alt rău de cât, cum întâlnea vre-o tânără, o apuca de turnură, iar* ***când a stricat două fanare de la uliţă****, autoritatea îndată l' a închis şi...”*

Medicii Iuliano şi Bogdan: *„...din interogatorul şi conversaţia avută cu Eminescu, am putut constata că el sufere de o alienaţiune mentală cu accese acute...”* Implicit, spusele medicilor contrazic declaraţia Corneliei Emilian, care reduce manifestările „nebuniei” la frecventa apucare de turnură şi la o unică stricare a două felinare, căci dacă acestea erau singurele manifestări ale „nebuniei”, cum au depistat medicii *accesele acute* ale pretinsei alienaţii, doar stând la taclale?

N. Petraşcu: *„...se ţinea după femei ordinare, înşăla lumea, fura mici lucruri ca un copil, cerea bani şi în rare momente lucide se simţea umilit de ceea ce făcuse”* (*Mihai Eminescu*, 1892).

Chibici-Revneanu: *„Delirul său nu avea alte descărcări de ordin muscular, decât mişcările de expresia a intenselor lui procese afective. Acestea alternau între extreme, de la exaltarea triumfală, la adânca tristeţe, de la spaimă, la beatitudine”*. Dacă alăturăm spusele lui Chibici băznelilor lui Petraşcu, ale duetului medical Iuliano-Bogdan sau ale Emiliancei, ne întrebăm:

oare, când Eminescu se repezea la coconetul Iaşilor, înhăţându-l şi scuturându-l de turnură ca pe un preş, de vină să fi fost o mare *„spaimă”*? Oare din *„exaltare triumfală”* se apucase să distrugă reţeaua de iluminare a oraşului? Oare din *„adânca tristeţe”* i se rupsese *„rezortul”*, de care îndrugă Mille? Oare în clipe de *„beatitudine”** *„cerea bani”* şi *„se ţinea după femei ordinare”*, ca orice om care cunoaşte... Nirvana?

* Nu ştim ce înţelegea Chibici prin beatitudine, dar cum unii au probleme cu proprietatea asupra termenilor, cum dicţionarele rămân singurul arbitru complet neutru şi cum ele au fost şi sunt accesibile oricui, vom apela din nou la „memoria” lor inalterabilă, pentru a arăta că *beatitudinea* nu are legătură cu alcoolismul, cum par să fi crezut alde Zosin. Parcă pornind de la spusele lui Cicero: *„Virtutis compoti beati sunt”* (cei virtuoşi sunt fericiţi), Vaticanul a instituit *beatificarea*, *„actul prin care un om răposat e declarat «fericit» şi prin urmare i se cuvine cult public numai în anumite regiuni sau ţări”* (*Minerva*). Cuvântul este folosit şi în locuţiunea *beati possidentes* (fericiţii posesori), o formulă juridică, *„indicând precăderea posesorului faţă de orice reclamant”*. Faptul că unii psihiatri folosesc cuvântul *beatitudine* (provenit din latineştile *beatitas* sau *beatitudo*, ambele însemnând *fericire*) pentru a denumi o stare de patologie psihică îi priveşte. De la ins la ins, psihologii înţeleg prin beatitudine: *„stare de satisfacţie totală, echilibrare spirituală superioară, condiţionată de înţelepciune; după P. Janet, sentiment de bucurie complet însoţit de uitarea realităţii. Are un sens apropiat de cel al fericirii, dar nu identic cu acesta”* (*Dicţionar de psihologie*). În DEX, explicaţia e scurtă: *„Stare de fericire deplină”*.

I. Negruzzi-1889: *„După o călătorie lungă prin Italia în care îl conduse amicul său devotat d. Chibici-Râvneanu, el a putut să se întoarcă în ţară. Însă îndreptarea era numai aparentă. În mai multe rânduri Eminescu se simţi mai bine, aşa încât putu chiar să scrie – sau poate complecta după vechi manuscripte ale sale* (neruşinare... academică, menită să ascundă furtul manuscriselor şi să minimalizeze importanţa creaţiilor! – n. ns.) – *câteva poesii pe care «Convorbirile» le-au publicat* (nici un cuvânt despre cele respinse chiar de el şi dosite! – n. ns.), *dar boala îl tot apuca din nou după scurte perioade de luciditate, până când în timpurile din urmă el nu mai fu în stare să lupte”* (*Convorbiri literare*, 1 iulie). Remarcăm că în 1889, când memoria publică încă era limpede, Negruzzi nu îndrăzneşte să vorbească de vreo altă internare în ospiciu, afară de cele din 1883. O va face însă peste trei decenii.

Negruzzi-1921: *„Întors în ţară el se aşeză la Iaşi unde după stăruinţele noastre fu numit subbibliotecar pentru a avea un mic salariu din care să poată trăi. După câteva timp însă un alt acces de nebunie îl lovi şi el fu condus în institutul de alienaţi de la Mânăstirea Neamţu”* (*Amintiri din Junimea*, 1921). Reamintim că, la data la care a scris aceste rânduri, Negruzzi fusese: preşedinte, vicepreşedinte şi secretar general al Academiei Române, precum şi preşedinte al Secţiunii Literare a Academiei Române. Se pare că ştia Vlahuţă de ce refuză alegerea lui ca academician!

Familia: *„Vindecat, el se rentoarse la Iaşi, dar nu peste mult recăzu într'o criză nervoasă. Şi de astădată scăpă 'n aerul vivificator al unei mănăstiri din codri. Atunci se mută la Bucureşci şi părea că spiritul său tulburat s'a vindecat cu totul”* (25 iunie 1889).

Precum se vede, în corul posterităţii clevetitoare, câte capete, atâţia dirijori. Nu diferă doar simptomele „bolii”, ci şi momentul izbucnirii, care este prezentat în mod diametral opus: fie cu doar câteva zile înainte de internare, fie pierdut în timp, ca şi cum nimeni nu-şi mai putea aminti de când devenise notorie „nebunia” lui Eminescu – sugestie prin care ni se dă de înţeles că, de fapt, după 1883, nici n-ar mai fi fost zdravăn decât pur accidental.

Ne întrebăm: dacă pretinsele manifestări nebuneşti ale lui Eminescu, din cauza căruia, pasămite, coconetul Iaşilor nu mai îndrăznea să iasă din casă, oraşul rămăsese în beznă, prin distrugerea felinarelor de către acelaşi periculos individ, care băga bordelul în faliment hingherindu-i fetiţele până deveneau inapte de lucru şi stresa comunitatea, căreia-i sărea somnul când el îşi plimba sadic bastonul de-a lungul ulucilor, ei bine, dacă toate acestea ar fi fost realităţi, chiar crede cineva că ***Liberalul***, un ziar local al Puterii, ar fi îndrăznit să tacă cu privire la asemenea fapte ale lui Eminescu, cel care în ziarul *Timpul* îi sancţionase atât de aspru pe stăpânii foii ieşene? Oare pe liberalii aflaţi la guvernare îi încânta ideea ca Eminescu să fie recunoscut ca sănătos sau îi avantaja zvonul că ar fi nebun? Şi-ar fi riscat redactorii slujba de dragul lui Eminescu „nebunul”? Dacă faptele lui Eminescu ar fi fost notorii, care putea fi logica unei asemenea muţenii de-a dreptul sinucigaşe?

Şi-apoi, să admitem că *Liberalul* ar fi ocolit realitatea. Dar celelalte foi? Au vrut să-l menajeze pe Eminescu, tăcând toate, ca să nu-i strice imaginea pentru posteritate, într-o perioadă în care toate probele existente converg spre concluzia că Eminescu nu mai interesa decât pe duşmanii prudenţi?

Textul apărut în *Liberalul* la 18 iulie 1887 nu trebuie privit ca un gest de bunăvoinţă faţă de Eminescu. Pentru că, întrebăm: putea foaia ieşeană să afirme

altceva, după ce ziare centrale importante, ca *Lupta* şi *Universul* (*Lupta* fiind chiar direct implicată în lansarea falsei ştiri), recunoscuseră că informaţia privind alienarea lui Eminescu în toamna anului 1886 era un zvon lipsit de orice fundament? Putea, dar îi trebuiau dovezi. Dacă „documentele” prezentate de Zosin ar fi fost autentice, de ce nu s-a făcut nici o referire publică la ele atunci, în 1886–1887, când guvernul era liberal, poliţia şi procuratura ieşeană erau în mâini de liberali, numitul ziar local – aşişderea? Cum de autorii textului din *Liberalul* (text apărut ulterior episodului Botoşani, când Eminescu a fost cu adevărat supus unui tratament medical – inoportun, dar real) nu au făcut nici atunci vreo legătură între cele întâmplate la Botoşani şi pretinsele evenimente din 1886, în arestul poliţiei ieşene, ori pretinsa internare în balamucul de lângă Mănăstirea Neamţului? Există un singur răspuns: pentru că adevărul era cu totul altul şi pentru că nimeni nu se gândise încă la o minciună de tipul celei răspândite, abia în 1903, de medicul-publicist Zosin, ca parte a unui scenariu mai larg privind justificarea dispariţiei premature a lui Eminescu.

Potlogării publicitare

Îndoieli justificate asupra exactităţii unor informaţii din articolul la care ne referim pornesc şi de la posibila – dar nedemonstrata – intervenţie a Epitropiei, ai cărei administratori erau liberali, precum şi de la faptul că în acea perioadă cam prea mulţi se zbăteau să convingă că ar face totul pentru Eminescu. *Liberalul* chiar ironizează prefăcătoria presei şi a lumii *„pretinsă «cultă»”*, care (aidoma fariseilor ce se închinau la răscruci, ca să-i vadă lumea) transpira ţipându-şi compătimirea şi lansând îndemnuri *„care de care mai patriotice-naţionale”*. Din cauza prea marii înghesuieli a celor grăbiţi să-l ajute, afară de multă larmă, nimeni n-a mai reuşit nimic concret. Toată această tevatură a fost creată, subliniem, la aflarea veştii că *„M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare”*.

Tardiv, articolul din *Liberalul* aduce a tentativă de a drege busuiocul:

„Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon, văzându-l ***lipsit de mijloacele necesară*** (subl. ns.)*, l-a trimes la spitalul din Târgu-Neamţ”* (iulie 1887).

Dacă numita Epitropie chiar ţinea morţiş să îl ajute, ce o oprea să îi ofere un pat chiar în spitalul Sfântul Spiridon din Iaşi? Şi-apoi, cum a ajuns ea la o atare decizie? A înaintat Eminescu o cerere în acest sens? S-o vedem! S-a autosesizat, ca Parchetul? Intervenţia unei alte instituţii iese din calcul, deoarece textul pare suficient de limpede pentru a înţelege că motivul pentru care ar fi

acţionat cum se spune era **sărăcia** lui Eminescu, nicidecum „nebunia” lui. (Fără să contestăm că Eminescu ajunsese sărac, rostim apăsat că el nu a trăit pe spinarea nimănui. Banii cheltuiţi pentru a-l ţine prin diverse stabilimente din Ţară şi din străinătate nu au fost risipiţi spre binele lui, ci dimpotrivă, iar micile sume primite în 1884 nu au provenit numai de la junimişti. În plus, să nu uităm că din **drepturile lui de autor** nu este probat că a primit cu acest titlu decât un **acont** de 500 de lei: *„CHITANŢĂ // L.n. // 500 cinci sute lei noi am primit prin d. T. Maiorescu de la d. So-cec ca a compte pentru ediţiunea a doua a poesiilor mele. // Iaşi 14 septemvrie 1885.”* Semnează: *„M. Eminescu.”* De ce nu caută prin arhiva editurii lui Socec şi a lui Socec personal cei care au acces la ele?)

*„Eminescu, **lăsat fără sprijin**, era **nevoit*** (subl. ns.)*, ca de la Neamţ să se ducă la Botoşani punându-se sub îngrijirea surorei sale Henrieta, care, fiind şi ea bolnavă, abia dacă dispuse de mijloacele cele mai restrânse pentru viaţa ei.*

Cu toate aceste d-ra Henrieta Eminescu îl primi şi s-a dedat cu sacrificiile cele mai mari pentru îngrijirea fratelui său. Din nefericire boala lui Eminescu are nevoie de un tratament foarte îndelungat şi foarte costisitor. Reţetele zilnic se urcau până la 25 lei.”

Aici, textul începe să devină suspect.

Din primul paragraf se înţelege că Eminescu, pe când se găsea la Neamţ, ar fi fost brusc *„lăsat fără sprijin”*, din acest motiv fiind *„nevoit”* să părăsească acel loc, plecând spre Botoşani. De aici rezultă un singur lucru: **Eminescu era liber**. Iar dacă era liber, nu putea fi şi bolnav mintal, altminteri (în ipoteza în care ar fi fost în ospiciu), medicii nepermiţându-i să plece. De altfel, informaţii referitoare la excelenta stare a sănătăţii lui Eminescu în momentul în care a ajuns în Botoşani ne furnizează, la cald, *Curierul român* (una dintre publicaţiile locale) şi, mai târziu, oameni care l-au întâlnit în acele zile, precum poetul Păun-Pincio. Prin urmare, este evident că Eminescu nu a fost *„**nevoit**, ca de la Neamţ să se ducă la Botoşani **punându-se sub îngrijirea** surorei sale Henrieta”*, ci a ales această cale din motive neştiute, dar precis altele decât dragostea pentru „amicii” ieşeni.

Liberalul subliniază *„indiferentismul orăşenilor «culţi»”*, apoi trâmbiţează *„iniţiativa d-rei Cornelia S. Emilian elevă”*, care, împreună cu câţiva colegi, a deschis lungi *„liste de subscrieri”*, pentru a procura *„marelui nostru poet **mijloacele necesare pentru căutarea sănătăţii sale**”* (subl. ns.). Greşit! De data aceasta, putem dovedi că *Liberalul* era tendenţios. Înfiinţat în ciuda voinţei lui Eminescu (vom reveni asupra chestiunii), *„comitetul”* de

minori naivi, abil manevraţi din umbră, n-a avut drept scop iniţial declarat *„căutarea sănătăţii”* lui Eminescu, ci era menit a-i *„înlesni mijloacele de trai”* (*Universul*, 6 aprilie 1887, rubrica *Ştiri*, citând din declaraţia oficială a *„comitetului”*).

Pasajul din *Liberalul* mai păcătuieşte şi prin faptul că, la o lectură grăbită, s-ar putea concluziona că Eminescu ar fi suferit la Botoşani de aceeaşi boală nevindecată, pe care ar fi avut-o şi la Neamţ şi la Iaşi. Şi, când cititorul mai ştie şi că Harieta îşi vaită fratele în termeni precum: *„De patru ani este el nebun, numai din sifilis încarnat ce este în corpul lui”* (23 iunie 1887), el deduce că „alienarea” lui Eminescu ar fi început în Iaşi, continuând şi la Neamţ. De asemenea, aceeaşi contradictorie Harietă care se vaietă că Eminescu ar fi fost *„de patru ani ... nebun”*, scrisese doar cu câteva luni înainte că acesta este perfect limpede la minte. Că ea exagerează când repetă: *„Bietul Mihai, patru ani trecuţi nebun!”* ne-o dovedesc faptele: anagajarea lui Eminescu ca profesor în Iaşi, traducerea *Gramaticii sanscrite* sau poeziile trimise lui Negruzzi şi *La steaua*.

Se mai spune în articolul din *Liberalul* că *„boala lui Eminescu are nevoie de un tratament foarte îndelungat şi foarte costisitor. Reţetele zilnic se urcau până la 25 lei.”* Subliniem că nimic din toate acestea nu erau valabile şi la Neamţ, ci numai la Botoşani – şi chiar şi acolo, doar de la un anumit moment şi din cauze pe care le vom comenta când le va veni rândul. În plus, costurile tratamentului sunt umflate cu 25 la sută; drept dovadă, la cinci zile după ce afirmă că *„Medicamentele numai bani cheltuiţi în zadar”*, Harieta raportează: *„Cheltuielile se urcă la două-zeci franci şi două-zeci şi cinci bani pe zi, fără să plătesc lui generosul şi nobilul Isac, de cât numai birja, că el nu ţine trăsură”* (23 iunie 1887). Lunar, diferenţa de 4,75 lei/zi însuma 142,5 de lei/lună – bani care nu erau chiar de aruncat, dacă ne gândim că un copist clasa I primea 140 de lei, iar retribuţia unui *„comisar în provincie”* oscila între 100 şi 150 de lei.

Martorii avocatului Maiorescu

Mite: ***„Niciodată n-am observat semne de boală în mintea lui”***

Impropriu numite *„amintiri”*, **părerile postume** sunt uneori doar ecouri târzii ale unor zvonuri dezminţite la vremea la care au fost lansate. Ele sunt asemănătoare aiurelilor lui Mille (scorneli tratate ca atare la timpul emiterii

lor, dar reactivate după 15 iunie 1889, îndată ce Eminescu nu s-a mai putut apăra). Această partitură de închipuiri se află în frapantă contradicţie cu spusele lui Vlahuţă (*„Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptăţit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru"*) ori cu afirmaţiile din *Liberalul*. Dar nu numai cu acestea. Bunăoară, aşa cum am mai arătat, **Mite Kremnitz** declară:

„Cât trebuie să fi suferit Eminescu de frica nenorocirii care-l ameninţa şi cât o fi luptat împotriva ei. Însă era fire închisă, şi chiar în zilele de visătoare dragoste pentru mine, n-a pomenit nimic în această privinţă. ***Niciodată n-am observat semne de boală în mintea lui, cu excepţia unei neînţelese superstiţii****"* (*Amintiri fugare despre M. Eminescu* – Bucureşti, octombrie 1893).

Primele cuvinte sunt simple supoziţii, pornind de la premiza că Eminescu chiar ar fi înnebunit. Ca orice om, şi Mite avea dreptul să se socotească un foarte bun psiholog. Pentru noi, esenţială rămâne ultima frază, prin care mărturiseşte că ea una, persoană aflată în anturajul lui Eminescu, n-a observat **niciodată** *„semne de boală în mintea lui"*. **Deci, nici înainte, nici după 1883**. Spre finalul amintirilor, referindu-se la anul 1889, Mite scrie că Eminescu ar fi fost *„grozav schimbat"*, dar iată în ce context:

„Eram într-o lojă la teatru, iar el la parter. Într-o pauză veni la noi cu un aer strălucitor; bărbatul meu, de felul său blajin, îl salută călduros. Eminescu se îndreptă spre mine, luă braţul meu gol şi-l sărută de două ori, mai sus de încheietura mâinii, aşa încât mă-nroşii de spaimă. Îmi spuse că arăt la faţă ca şi înainte, c-am rămas neschimbată, că e foarte fericit să mă vadă. Îl întrebai de ce nu vine la noi – «Mâine am să vin, zise, mâine vin sigur»; apoi vorbi de Baby, pe care îl văzuse pe stradă şi de care zicea că se făcuse tare frumos. Apoi, nu ştiu cum, ajunserăm a vorbi de regele Ioan al Saxoniei şi de traducerea lui din Dante, pe care Eminescu o lăuda mult şi, în sfârşit, ne spuse că el însuşi ***traduce acum din sanscrită****. «De când ştii d-ta sanscrita?», îl întrebai eu mirată. «O, am ştiut-o totdeauna», zise el. Cu asigurarea repetată că «are să vină mâine», părăsi loja noastră. Toate amintirile lecţiilor mele şi dicţionarului nostru se deşteptară în mine şi-mi era aproape frică de* ***ceea ce văzusem în ochii omului acesta, aşa de grozav schimbat*** (subl. ns.).

Însă a doua zi de dimineaţă sărmanul avu un acces de furie şi acum se găsea din nou într-un spital de alienaţi."

Să recitim unele afirmaţii. Buna lui dispoziţie, *„traduce acum din sanscrită"* şi chiar simpla prezenţă la teatru sunt elemente care să atenţioneze că Eminescu ar fi fost în derivă? *„Şi-mi era aproape frică de ceea ce văzusem în ochii omului acesta"*, zice Mite. Ce-o fi văzut, Doamne, care să se

potrivească şi cu teza pretinsei nebunii şi cu acel *„aer strălucitor”*, pe care-l invocă la începutul paragrafului? Zărise în privirea lui Eminescu ceva… nepoliticos, obraznic chiar? Atunci, de ce l-a mai invitat la masă? Sau, pur şi simplu, este vorba de nişte cuvinte otrăvite, care, într-o formulă mai abilă, ne amintesc de aberaţiile vânturate de Mille?

„Grozav de schimbat”… În ce consta frapanta modificare, dacă Eminescu avea un „aer strălucitor”, iar dialogul s-a purtat în limitele normalităţii? Cum de Mite zăreşte schimbarea *„în ochii”* lui Eminescu, dar nu spune nimic despre rapida îmbătrânire a trăsăturilor lui? Biografii nu pun astfel de întrebări. Ca noi toţi, şi ei au parcurs amintirile lui Mite Kremnitz mult după ce fuseseră învăţaţi că Eminescu ar fi murit nebun. Dar – ironie într-adevăr divină – gura păcătosului adevăr grăieşte. O schimbare exista, într-adevăr şi nu exagerăm dacă o numim *„grozavă”*. Ajunge să alăturăm fotografia din 1885 de cea din 1887, care nu degeaba a fost publicată extrem de rar. Această ultimă fotografie a lui Eminescu a imortalizat un chip chinuit de mari suferinţe fizice, care nu erau produse de leziunile pe creier visate în cine ştie ce coşmaruri de biografi.

Cât priveşte *accesul de furie* invocat ca pretext de recluziune medicală, este drept că Mite pare să fi ştiut ce a scris Şuţu în raportul medical din martie 1889 (*„**oare-cari fapte impulsive şi scandaloase**, au provocat reaşezarea sa într-un asil special”*), dar nu-i mai puţin adevărat că spusele ei rămân la fel de lipsite de concreteţe, motivul exact al reţinerii (răpirii) nefiind nici astăzi cunoscut, pentru că n-a fost consemnat în vreun document (oficial sau nu).

Poziţia lui Mite Kremnitz este dubioasă. Ea pare să încerce să împace propriile percepţii cu zvonuri pe cale de a deveni istorie oficială. **Şi din spusele ei lipseşte un element fundamental: diagnosticul**. Admiţând că n-a discutat despre acest subiect cu Maiorescu, rămâne greu de crezut că nu şi-a întrebat nici propriul soţ, Wilhelm, care era un medic foarte bun. Maiorescu notează la 17 august 1883 că ar fi mers împreună cu doctorul Kremnitz la sanatoriul lui Şuţu, unde ar fi stat doar *„1 minut”*, dar nu spune nici un cuvânt despre opinia cumnatului său, notând doar observaţiile personale. Singurele informaţii privind opinia doctorului Kremnitz provin de la Slavici: atunci când lui Eminescu *„i se umpluseră fluierele picioarelor de nişte bube urâte”*, neamţul l-a liniştit pe speriatul şirian, încredinţându-l *„că bubele acelea sunt cu desăvârşire nevinovate”*. Rămâne improbabil ca, dacă doctorul Kremnitz ar fi crezut că Eminescu ar fi alienat, acest lucru să fi fost trecut sub tăcere, întrucât nu există un răspuns rezonabil la întrebarea: „de ce?”.

Şuţu, duplicitarul incurabil

În manuscrisul descoperit de G. Potra în 1934 şi considerat anonim până recent – când am demonstrat că-i aparţine lui Şuţu – nefastul psihiatru pune şi el pe hârtie propriile *păreri postume*:

„Nu putem cunoaşte ultimile faze ale maladiei din 1883; ştim însă că, convalescenţa a fost adesea întreruptă de ***accese de agitaţiune maniacă*** *şi că restabilirea fu anevoioasă şi* ***niciodată complectă****”.*

Ce temei avea doctorul Şuţu ca să afirme că *„restabilirea”* lui Eminescu ar fi fost *„anevoioasă şi niciodată complectă”*, ştiut fiind faptul că el nu l-a mai întâlnit pe Eminescu vreme de 6 ani – din toamna lui 1883 şi până în ianuarie 1889? Deţinea informaţii de la „amici”? Atunci, cum de nu cunoaşte şi *„ultimile faze ale maladiei din 1883"*?

„După o şedere de câteva luni în casa din Viena şi după o călătorie de câteva săptămâni în mai multe localităţi din Europa, Eminescu reveni în 1884 la locul său natal, unde a încercat a reîncepe să lucreze. Însă el ducea o viaţă din care ***activitatea de odinioară era cu totul absentă****”* (subl. ns.).

Erau Iaşii pentru Eminescu *„locul său natal”*? Nici vorbă, dovadă că fie era prost informat, fie era ticălos (concluzie valabilă şi în ipoteza în care Şuţu s-ar referi la anul petrecut în Botoşani). Care anume *„activitate de odinioară”* deplângea medicul nostru? Ca să răspundem, ar trebui să ştim ce înţelegea prin *„odinioară”* (reamintim că Eminescu a devenit salariat la Iaşi în anul 1874, când a fost numit director al aceleiaşi Biblioteci, în cadrul căreia se spune că ar fi lucrat şi în intervalul 1884–1886).

„Amicii săi ne pot spune care a fost adevărata sa stare mintală; prin ce producţiuni literare sau politice s' a manifestat în acea perioadă a vieţii sale, acea genială inteligenţă care fu capabilă a îmbrăţişa în sânul ei universalitatea cunoştinţelor omeneşti. Amicii săi ne pot spune dacă lucra după prima sa maladie şi cum lucra şi dacă lucrările sale au putut vreodată atinge înălţimea celor dinainte; dacă în fine exista o concordanţă o continuitate logică între debutul acelei strălucitoare cariere şi mersul ei ulterior.

Lăsăm deci amicilor şi criticilor din literatură să răspundă la aceste întrebări. Ne este teamă însă, că Eminescu semăna cu acel turist care pleacă plin de inimă şi entusiasm, dar care se opreşte în drum şi-n loc să ajungă la vârful muntelui unde plecase, se scoboară obosit, incapabil chiar de a se menţine în regiunea ce o atinsese.

După malatia din 1883, Eminescu scade şi scade mereu, steaua se întunecă, cu tot focul ce încercă a-i insufla amicii şi admiratorii săi.”

Ce să mai zici, când vezi atâta mârşăvie? Şuţu începe prin a se distanţa de grupul Maiorescu, mărturisind că habar n-avea cum a evoluat Eminescu după ce a părăsit ospiciul lui privat. Urmează o invitaţie adresată *„amicilor şi criticilor din literatură"*, cărora le cere să se pronunţe, spunând naţiunii *„care a fost adevărata sa stare mintală"* şi – atenţie! – *„prin ce producţiuni literare* ***sau politice*** *s' a manifestat în acea perioadă a vieţii sale"* (subl. ns). În acest ultim pasaj s-ar putea afla sămânţa turbării cu care, încă de pe când Eminescu trăia, „amici", critici literari şi biografi tot încearcă să convingă că 28 iunie 1883 a acţionat pentru opera lui Eminescu ca o ghilotină, el nemaiputând crea ceva după aceea. După aceşti doi primi paşi, în care declară răspicat că nu ştie ce s-a întâmplat cu Eminescu din clipa în care acesta a scăpat din carcerele lui pentru a intra în altele, pe Şuţu îl apucă „temerea" şi-şi dă cu presupusul: nu cumva, totuşi, bietul geniu... bla-bla-bla...?

Când se întreabă dacă, după 1883, lucrările lui Eminescu au mai *„putut vreodată atinge înălţimea celor dinainte"*, indirect el recunoaşte că acest lucru ar fi fost foarte posibil din punct de vedere medical. *„Înălţimea..."*? Care înălţime-anume? Din punct de vedere valoric, opera unui scriitor este liniară, ca bordura trotuarului? Creaţiile literare pot fi apreciate precis şi unanim, precum pătlăgelele? Cu excepţia unor scăderi calitative prea evidente, a alunecării în zona non-valorii, fiecare creaţie îşi are propria „înălţime", coordonata ei. În plus, când un scriitor produce şi lucrări mediocre nu înseamnă că el s-a alienat. Sunt nenumărate cazurile în care creatorii traversează mai lungi sau mai scurte deşerturi şi nimeni nu s-a gândit vreodată că asta ar dovedi nebunie.

În sfârşit, vine şi faza ultimă, în care dispare orice urmă de bun-simţ, Şuţu decretând cu siguranţa martorului ocular: *„După malatia din 1883, Eminescu scade şi scade mereu, steaua se întunecă, cu tot focul ce încercă a-i insufla amicii şi admiratorii săi"*. Această declaraţie fiind ultima, cititorul rămâne în gând cu ea, nu cu contradictoriul preludiu avocăţesc, menit doar să-i dea credibilitate autorului.

Două lucruri bune în această mărturie scrisă: unu, Şuţu nu îndrăzneşte să o semneze şi, doi, el nu susţine că, între externarea de la Döbling (1884) şi reinternarea în ospiciul său (1889), Eminescu ar mai fi trecut prin vreun alt stabiliment medical. Cum manuscrisul lui Şuţu a fost redactat la cel mult un an, doi, după decesul lui Eminescu, rezultă că scenariul privind şederea acestuia în balamucul de la Mănăstirea Neamţului a fost gândit ulterior, trebuind să se maturizeze unul ca Zosin pentru a fi înfăptuit.

Poate se va zice că suntem prea aspri cu Şuţu, căruia ar trebui să-i fim recunoscători pentru rândurile prin care, de sub plapuma anonimatului, adevereşte şoptit (dar din proprie iniţiativă) că Eminescu nu a suferit nici de sifilis, nici de alcoolism. I-am fi mulţumit cu adevărat, trecându-i cu vederea toate păcatele, dacă această declaraţie ar fi fost făcută public. În condiţiile date, în care deţinem manuscrisul fără voia autorului şi fără a şti contextul în care a fost redactat şi scopul lui precis, ne putem gândi inclusiv la faptul că asemenea mărturisiri există doar pentru că autorul nu-şi putea minţi în faţă colegii care au asistat la autopsie (dacă aceasta chiar s-a făcut). De asemenea, ne putem întreba dacă textul a fost scris spre a fi publicat ori spre a rămâne unul „de sertar", necesar – poate – în anumite condiţii imprevizibile. Cert este că manuscrisul a ajuns (cu sau fără ştirea lui Şuţu) la N. Petraşcu, care s-a inspirat din el când a scris prima variantă a studiului său despre Eminescu. Şi, cum simţea în spate ochi de *„olimpian"*, a selectat doar partea dubitativ-negativă, încălzind inima rece a lui Maiorescu, care i-a deschis porţile editurii lui Socec.

Tăcerea privind episodul de la Mănăstirea Neamţului arată că, indiferent de evoluţia relaţiilor lui cu Maiorescu, Şuţu a rămas în gaşcă cu acesta. Prieteni sau duşmani, ei au aparţinut şi continuă să aparţină unei aceleiaşi lumi elevat-imorale.

Caragiale n-a auzit decât de *„recidiva"* din 1889

Între **părerile postume** ale unora sau altora, se numără şi cea a lui Caragiale. La *„câtva timp"* după ce *„întâia criză trecuse"*, acesta îl reîntâlneşte mai sărac decât niciodată, *„în completă mizerie"*:

> *„...nu mai era acelaşi om, dar era un om ca toţi oamenii, cu mintea normală, întreagă, şi tocmai de aceea nu mai era acelaşi om"* (*Ironie*).

Spre deosebire de Maiorescu, care, fără să schimbe vreo vorbă cu Eminescu, îl prezintă pe acesta surorii lui, Emilia, ca având *„totală lipsă a oricărei demnităţi personale"*, cerşind şi primind *„de la oricine câţiva franci"*, magistrul precizând şi că: *„Simţul de jenă că ar cădea sarcină prietenilor ş.a. au dispărut"*, Caragiale îl vede în altă lumină:

> *„Era liniştit, trist, sfios şi, o probă mai mult că devenise iar cuminte, era cam ruşinos...."*

După ce citează câteva rânduri din epistola trimisă de Eminescu lui V. G. Morţun, Caragiale oftează: *„Trist document!"*, apoi scrie:

„După destulă vreme de mizerie, a venit recidiva şi apoi, din fericire, moartea.”

Aşadar, *„recidiva”* a fost una singură, cea (tot) de la Bucureşti, din ianuarie 1889. Nici vorbă de şedere în ospiciul de la Mănăstirea Neamţului! Mărturia lui Caragiale este cu atât mai credibilă, cu cât Eminescu, cerându-i lui Vlahuţă de la Mănăstirea Neamţului: *„Te rog ca în scrisoarea ta viitoare să-mi comunici, de se poate, adresa lui Iancu Caragiale, căci am a-i aduce aminte o promisiune care mi-a făcut-o”*, este de bănuit că i s-a adresat acestuia din urmă, chiar de la Mănăstire – unde rămâne foarte probabil să fi şi primit răspuns (lipsa astăzi a corespondenţei celor doi nu înseamnă că ea n-a existat, cel mai nou argument concret în acest sens fiind cele circa o sută de epistole adresate de Eminescu Veronicăi şi publicate la peste un veac după ce fuseseră scrise, timp în care existenţa lor, intuită de unii, fusese contestată de marea majoritate).

De asemenea, mai merită precizat că sora lui Maiorescu, Emilia Humpel, deşi atât de interesată de soarta lui Eminescu, nu invocă nici ea internarea acestuia în balamucul de lângă Târgu Neamţ şi nici nu face vreo aluzie măcar la şederea lui în vreun ospiciu oarecare, în perioada noiembrie 1886 – aprilie 1887. Fapt ce poate fi edificator, nu a fost dată publicităţii nici o epistolă trimisă de ea fratelui Titus, în intervalul în care unii afirmă că Eminescu s-ar fi găsit în ospiciul nemţean.

Magistrul însuşi contestă internarea lui Eminescu la Neamţ

La rândul lui, marţi, 27 mai 1886, după vizita făcută la Iaşi în sâmbăta şi duminica precedente (24 şi 25 mai), Maiorescu îşi notează în jurnal: *„…Am văzut şi pe Eminescu, care devine din nou direct alienat”*, dar, cum nu mai urmează nimic, ne gândim că fie tăcerea lui a fost o recunoaştere a faptului că avusese o impresie greşită, fie aceste cuvinte le-a adăugat mult mai târziu (exemplele din 1883 dovedesc că n-ar constitui o excepţie). În susţinerea ipotezei stă şi studiul intitulat *Eminescu şi poeziile lui* (1889), în care Maiorescu însuşi invocă *în mod public* doar *două* izbucniri ale „nebuniei”, în 1883 şi în 1889:

*„...**lovit în 1883** de izbucnirea nebuniei, al cărui germen era din naştere, îndreptat întrucâtva la începutul anului 1884, dar degenerat în forma lui etică şi intelectuală, **apucat din nou** de nemiloasa fatalitate ereditară, Eminescu moare la 15 iunie 1889 într-un institut de alienaţi”* (subl. ns.).

De ce acum, brusc, Maiorescu nu mai este crezut, deşi, în esenţă, el spune ceea ce, într-un fel sau altul, aflăm şi de la Slavici, Caragiale,

Vlahuţă ori I. N. Roman? Cine şi cum poate dovedi că, tocmai de data aceasta, Maiorescu nu prezintă adevărul? Ce interes ar fi avut magistrul să păstreze secretă pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de la Neamţ? Cât preţ putem pune pe pesonaje precum C. Emilian sau N. A. Bogdan, care, fără textele scrise despre Eminescu, ar fi fost de mult uitate? Cât preţ putem pune chiar pe cele scrise în revista *Familia*, editată la Oradea (pe atunci, în Imperiu şi dependentă de buna-credinţă a surselor de dincolo de Carpaţi)?

Dacă în epocă au existat şi îndoieli privind „nebunia" lui Eminescu nu ştim ca ele să fi fost rostite public. Nu puţine mărturii exprimă însă suprinderea autorilor care l-au întâlnit pe „bolnav" în momente considerate „de alienare" fără a observa ceva anormal la el. De fapt, despre Eminescu s-a spus (scris) că ar fi fost nebun, dar nimeni nu convinge când anume a izbucnit boala, în ce fel s-ar fi manifestat şi – nici atât – cum a fost tratată de medici. Există doar un „folclor" al pretinsei lui nebunii, dovedit ca fiind o sumă de calomnii. Opiniile privind starea sănătăţii lui Eminescu, exprimate mai toate după moartea acestuia, au fost mai împărţite decât s-ar crede, dar, curios, ele nu s-au confruntat niciodată, direct, făţiş. Unii, pe care Maiorescu îi agrea, susţineau pe şoptite că leziunile de pe gambe ar fi cauzate de sifilis (existenţa lor a uşurat mult inducerea în eroare şi a Harietei). Alţii separau net această afecţiune de *„cruda boală"*, care l-ar fi *„isbit"* în 1883. Între aceştia din urmă se numără atât doctorul Kremnitz, din cercul restrâns al lui Maiorescu, cât şi unele condeie de gazetari. De pildă, în textul intitulat *„Memoriu asupra lui Eminescu"*, un redactor al revistei *Fântâna Blanduziei* – Radu Popea, se pare – scrie în numărul 27/1889:

*„**De la 1878 şi până în ultimile zile, dânsul a suferit foarte mult din cauza unor bube ce-i eşiseră pe picioare**. A căutat în mai multe rânduri să se tămăduească dar fără vr' un folos mai îndelungat şi sigur.*

În anul 1883 fiind inaugurarea statuei lui Ştefan cel Mare la Iaşi, s' a dus şi Eminescu acolo şi a compus cu această ocasiune cunoscuta sa doină poporală:

De la Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu mi-s' a
Că nu mai poate străbate
D' atâta străinătate
....

*Această poesie când a fost citită în societatea «Junimea» **a produs adevărate tunete de aplause şi o mare mulţime dintre membrii se grăbiră să felicite pe poet*** (autorul pare să se fi inspirat din articolul lui Negruzzi: *„un tunet de aplausuri isbucni la sfârşitul citirii, şi mai mulţi dintre numeroşii membri prezenţi îmbrăţişară pe poet" – Convorbiri*

literare, 1 iulie 1889). *Curând însă după publicarea acestei poesii, după ce s' a reîntors în Bucureşti, poate a mai trecut vr' o lună de zile, şi Eminescu fu isbit de* ***cruda boală*** *care în anul acesta i-a fost atât de fatală"* (subl. ns.).

Precum se vede, au existat oameni de bună-credinţă, care nu au privit leziunile apărute cu cinci ani înaintea „întunecării" drept simptom al *crudei boli*. Foarte mulţi dintre români au acordat însă credit nemeritat autorităţilor şi celor precum Maiorescu, negândindu-se vreo clipă că aceştia i-ar putea minţi. Aşa se explică de ce tinerii redactori ai acestei reviste scriu că, atunci când l-au vizitat pe Eminescu la Şuţu, în 1889, acesta nu era cu nimic schimbat. Din păcate, ei nu îndrăznesc să meargă mai departe, punând la îndoială necesitatea internării lui. Dar gazetarii de la *Fântâna Blanduziei* nu sunt o excepţie. La prima internare din 1883, la fel reacţionase şi Livia Maiorescu, care, reamintim episodul, o înştiinţa pe mătuşa ei, Emilia Humpel (20 octombrie 1883):

„Azi-dimineaţă am văzut la gară pe Eminescu, care a plecat la Viena cu un păzitor şi cu d-l Chibici. (...) La drept vorbind, nu prea voiam să merg la gară, te stăpâneşte un sentiment atât de dureros pentru el, acesta însă dispare cu totul la vederea-i. Nu ştiu cum să mă exprim, la un om sănătos aş califica o asemenea atitudine drept exaltată veselie. În tot cazul, el nu suferă de loc. Vocea-i şi râsul lui sunt exact ca mai înainte, când făcea mare haz de anecdote, poveşti."

În 1869, Şuţu credea că în ţara noastră *„misiunea şi sciinţa medicului sunt pe fie-care zi despreţuite şi desconsiderate"* . Aşa o fi fost. Relatări precum cea de mai sus ne arată însă că, de frică ori din respect, cuvântul medicului era sfânt pentru marea colectivitate, care credea mai mult în ce zice doctorul, decât în propriile percepţii.

Alo, Academia? E cineva pe-acolo?

Să admitem însă că rândurile de mai sus tratează opinii personale, care au doza lor de subiectivism, fără ca aceasta să le facă, automat, rău-voitoare, ori că noi am greşi în unele dintre interpretări. Chestiunea are însă şi o altă faţetă, care poate fi discutată (aproape) în alb şi negru: este vorba de aspectul legal al celor petrecute cu „pacientul" Eminescu.

Repetăm o veche întrebare: **unde sunt documentele?**

Se scrie mult şi apăsat despre pretinsa slujbă de sub-bibliotecar, care i-ar fi fost acordată lui Eminescu la stăruinţele *Junimii* şi pe care ar fi îndeplinit-o din

septembrie 1884 până în noiembrie 1886, când, la o dată necunoscută, disputată în câteva mărturii contradictorii, l-ar fi lovit din nou „nebunia". Piesele pe care se bazează această afirmaţie sunt trei la număr.

Despre primele două se pretinde că ar fi fost emise de Caragiani. Prin prima ar fi solicitat ministrului Cultelor să-l înlocuiască pe Eminescu din funcţia de sub-bibliotecar, întrucât acesta, fiind atins *„de boala de care suferea şi mai nainte, după un consult medical a fost transportat la ospiţiul de alienaţi de la Mănăstirea Neamţu"*, iar prin cealaltă l-ar fi rugat pe directorul unui ospiciu fără nume *„a pune pe d. Eminescu să iscălească la locul respectiv* (din statul de plată – n. ns.) *şi a ne înapoia statul ca să putem lua paralele"*. Aparent, lucrurile se leagă. Când citeşti astfel de fraze, ce dubii să mai ai? Majoritatea celor care citează din aceste documente **contrafăcute** ascund însă câteva detalii esenţiale. Bunăoară, dumnealor nu spun că **respectivele fiţuici nu sunt documente oficiale**. Nu sunt nici datate, nu au nici numere de înregistrare, nu există absolut nici o dovadă că într-adevăr ar fi fost expediate şi nu avem nici măcar garanţia că ar fi fost scrise de Caragiani. Când au fost ele inserate în dosarul în care le-a găsit cercetătorul Ungureanu? Cândva! Poate acum vreo sută de ani, poate mai ieri... Dar ce mai contează când avem declaraţia olografă a lui Maiorescu, prin care povesteşte cum a aranjat cu însuşi ministrul Cultelor ca directorul Bibliotecii din Iaşi să-şi dea *„demisia numai de formă"*, iar Eminescu să fie *„numit de asemeni numai de formă"*?

Aşa se face că Eminescu ar fi fost înlocuit, dar nu se ştie la ce dată şi din ce cauză. După cum s-a văzut, argumentul lui Caragiani ar fi fost: *„boala de care [Eminescu] suferea şi mai nainte"*. Sună plauzibil în cadrul unui **anumit** scenariu, dar rămâne întru totul neadevărat, căci, aşa cum am arătat, cât timp a trăit Eminescu, nici o sursă credibilă nu s-a referit public la internarea în ospiciul de la Mănăstirea Neamţului. Simplul fapt că, în ianuarie 1887, la circa două luni şi jumătate după pretinsa internare, Mille o prezintă ca pe o noutate arată că până atunci ideea nu circulase nici ca zvon (*„...'ţi anihilezi şi mai mult cugetarea, primblându-te printre nebunii şi călugării de la monastirea Neamţului...* ***Căci acolo a ajuns bietul Eminescu****"* – subl. ns.).

Viteza cu care informaţia a fost dezminţită de presă dovedeşte fără putinţă de tăgadă că era mincinoasă.

Cel mai solid temei al minciunii cu internarea lui Eminescu în 1886 se află în *Monitorul Oficial* din 26 noiembrie 1886, unde este anunţată înlocuirea lui Eminescu din post (*„D. Petru Gărcineanu, actual custode la biblioteca centrală din Iaşi, sub-bibliotecar la acea bibliotecă în locul D-lui Mihail Eminescu"*).

Să punem la îndoială *Monitorul oficial*? Pare aproape absurd!

Tot scrisă este însă şi mărturisirea lui Maiorescu:

*„Am vorbit cu Ministrul Cultelor, care în curând (în vreo zece zile, probabil) va emite un **decret de numire** a lui Eminescu, **numai de formă**, ca bibliotecar al Universităţii din Iaşi, cu un salar efectiv de 285 franci lunar. Postul de bibliotecar îl ocupă acum profesorul Carajani... De bună voie nu va ceda. Te rog comunică tuturor cunoştinţilor că **eu am aranjat cu ministerul** în următorul mod: el, Carajani, **îşi dă demisia numai de formă**, Eminescu **este numit de asemeni numai de formă**, nu-şi ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când, fiind în concediu. Aşa că **de fapt tot Carajani rămâne bibliotecar şi continuă să-şi încaseze salarul**"* (7 aprilie 1884).

Când pentru magistru nu era mare scofală să determine un ministru **liberal** să emită un document ilicit, *„numai de formă"*, mai putem fi atât de siguri că anunţul din *Monitorul oficial* ar reflecta în mod cert realitatea? Trecând peste faptul că, în pagini anterioare, am arătat de ce Eminescu nu putea funcţiona legal ca sub-bibliotecar, întrebăm: dată fiind mărturisirea lui Maiorescu, cine şi cum mai demonstrează că, bunăoară, anunţul din *Monitorul oficial* nu a fost publicat în temeiul unui act administrativ redactat de ministru *„numai de formă"*, la cererea magistrului sau a altuia ca el?

Să zicem, totuşi, că informaţia din *Monitorul oficial* ar fi legală şi conformă adevărului. În atare ipoteză, unde este adresa prin care autorităţile (Parchetul, Poliţia etcetera) înştiinţează Biblioteca asupra deciziei de internare a lui Eminescu? Unde este documentul medical pe baza căruia Eminescu ar fi fost dat afară din slujbă? Unde este adresa oficială prin care Biblioteca solicita Ministerului Cultelor înlocuirea lui Eminescu cu Gârcineanu? Unde este documentul prin care respectivul minister răspunde favorabil?

Unde sunt procesele-verbale întocmite de poliţia ieşeană cu prilejul reţinerii lui Eminescu şi, mai apoi, cu ocazia predării lui către ospiciu? Unde este adresa prin care procurorii apelează la ştiinţa medicilor Iuliano şi Bogdan? Şi unde este chiar pretinsul *„certificat"* eliberat de cei din urmă şi publicat de Zosin? Unde este fişa medicală care automat i-ar fi fost întocmită la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului? Unde este acel *„buletin"* cerut de Lege pentru fiecare pacient, în care medicul primar al balamucului *„va descri causa admiterii"* în stabiliment? Unde este celălalt buletin, prin care se justifică ieşirea? Unde sunt rapoartele medicale care se pretinde că ar fi fost întocmite şi înainte şi după acest moment? Unde este adresa parchetului către

preşedintele Tribunalului? Unde sunt adresele prin care familia lui Eminescu a fost înştiinţată de „îmbolnăvirea” acestuia?

Practic, **nu există absolut nici un document oficial care să ne facă să credem în scenariul propus de doctorul netratat P. Zosin**. Se mai poate face apel la principii precum prezumţia de nevinovăţie, când promovarea minciunii şi eludarea adevărului apar atât de evident ca jumătăţi ale unei unice metode de lucru?

Basmele unor râzgâiaţi

Când ni se povesteşte despre reţinerea lui Eminescu în arestul poliţiei din Iaşi, ar trebui să ne întrebăm: dar, în noiembrie 1886, ce au ştiut contemporanii lui Eminescu despre soarta acestuia? Au fost ei informaţi că în acea zi Eminescu s-ar afla la Poliţia din Iaşi, unde ar fi fost interogat de doctorii Iuliano şi Bogdan? Cunoşteau ei motivele pentru care „nebunul” ajunsese acolo şi care fusese concluzia medicilor? A avut vreunul dintre ei vreo reacţie? Dacă „da”, care a fost aceea? Dacă „nu”, de ce şi ce să înţelegem din această nepăsare? Cu superioritate şi iscusinţă de profesionist, biografii au ocolit o abordare atât de firească. Pur şi simplu, ei l-au decupat pe Eminescu din societatea timpului, i-au închipuit o „fotografie la minut” şi abia mult mai târziu, după moartea lui, au lipit-o pe toţi stâlpii editoriali, ca în cazul infractorilor.

În anul 1903, doctorul P. Zosin comite primul mare „delict de imagine”, publicând în revista *Spitalul* articolul *Nebunia lui Eminescu*. Acest titlu brutal până la mârlănie a devenit unica (şi otrăvita) sursă de informare pentru istoricii literari, netulburaţi nici de aberantul verdict medical stabilit *post-mortem*, nici de evidentul fals săvârşit de medici cu veleităţi literare. În numitul articol, Zosin pretinde că ar transcrie două documente inedite, extrem de importante:

> *„Într' adevăr* **iată** *adresa Epitropiei generale a casei Sft. Spiridon către Epitropii ospiciului de alienaţi de lângă Monastirea Neamţ: ...* [urmează textul].
> ***Iată** şi actul medical ...”* (subl. ns.).

Deci, *„iată”* şi iar *„iată”*. *„Iată”*, unde? De ce nu este trecută sursa? Era prea lesne de verificat, falsul ieşind imediat la iveală? Asemenea întrebări îi supără şi astăzi pe cosmeticienii istoriei literare. Îi enervează. Şi cum să rămână calmi, când **ştiu bine** că în „documentele” lui Zosin nu este trecut nici măcar numele ospiciului spre care era expediat „nebunul” Eminescu? Imaginaţia biografilor a produs scenarii însuşite până astăzi de atâta amar de lume. Când în toate aceste lucră(tu)ri, aparent atât de bine închegate, e musai ca Eminescu

să treacă şi pe la Neamţ, dar numai ca smintit, şi când Zosin este singura fiinţă care le susţine teoria, ar fi productiv să nu-i protejeze, la rândul lor, „ştiinţifica creaţie”?

Din moment ce Zosin a publicat în 1903 texte **inedite**, despre care este evident că nici el n-a avut ştiinţă până ce nu i s-au infiltrat în buzunarul de la vestă, întrebarea: **ce ştiau ieşenii despre Eminescu, în prima decadă a lui noiembrie 1886?** se pune şi mai apăsat. Auzise cineva că, la 6 noiembrie 1886, Eminescu ar fi fost supus unor investigaţii medicale şi că, urmare a acestora, trei zile mai târziu ar fi fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului?

Unii mai agitaţi flutură imediat un argument: publicaţia junimistă bucureşteană *Epoca* a anunţat în numărul din 14 noiembrie că Eminescu ar fi fost *„transportat acum trei zile la mănăstirea Neamţu”*, deoarece, afirmă foaia, sănătatea acestuia ar *„merge din ce în ce mai rău”*. Nici unul dintre aceşti domni biografi nu se mai întreabă însă cum de o asemenea informaţie a ajuns la gazetarii din Capitală, scăpând cu totul celor din Iaşi, strânşi ciorchine în jurul lui Eminescu! Nici unul dintre dumnealor nu este surprins de lipsa unui diagnostic şi nu remarcă nici tăcerea absolută care a urmat în *Epoca* privitor la situaţia, nu-i aşa?, de-a dreptul tragică în care se găsea Eminescu! Dar, mai ales, nici unul nu conexează această informaţie cu fapte ulterioare, din a căror cronologie putem înţelege că Eminescu se găsea între două tabere potrivnice, care se luptau în numele lui, dar fără să-l ia în seamă. Cât a mai trăit Eminescu, bătălia a fost pierdută de denigratorii lui, dar prezentul arată că, scurt timp după moartea sa, aceştia aveau să câştige războiul:

14 noiembrie 1886 – *Epoca*: *„Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău”*, motiv pentru care *„a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamţu”*.

4 ianuarie 1887 – Vlahuţă: *„Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic şi mai luminat talent, ce ne-a fost dat s'avem, pe* ***fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptăţit – ’l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru*** (subl. ns.)*, tocmai atunci când ne era mai scump şi mai necesar!”*

Ianuarie (zi incertă) – De la Mănăstirea Neamţului, Eminescu îi trimite lui Negruzzi *„mai multe versuri”* şi îl informează: *„Îndealmintrelea mă aflu bine şi sănătos în mijlocul acestor munţi* ***şi-ţi doresc asemenea****”* (subl. ns). Negruzzi va publica doar una dintre poeziile primite (*De ce nu-mi vii*). [Negruzzi să fie personajul la care se referă cel care scrie în numărul omagial din 15 iunie 1899 al revistei *Floare-Albastră*: *„În public a transpirat numai*

atât, că un fruntaş literat şi bun cunoscător al lui Eminescu, posedă vre-o 15 poesii inedite de-ale poetului, pe cari are de gând a le scoate la iveală mai târziu" ? Oricare ar fi adevărul, merită să remarcăm unirea în tăcere a elevatei găşti de literaţi.]

15 ianuarie – Mille vorbeşte de *„nebunul din Mănăstirea Neamţului"* .

17 ianuarie – Panu publică replica primită de la Eminescu însuşi: ***„S-a răspândit prin ziare ştirea că aş fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri, lipsite de orice fundament, sunt răspândite, poate cu rea intenţie, din Iaşi…"***

18 ianuarie – *Universul* reproduce scrisoarea lui Eminescu, apărută în *Lupta*.

21 ianuarie – Urmare a investigaţiilor necesare, *Lupta* recunoaşte că, prin scurta epistolă publicată în urmă cu patru zile, Eminescu ***„restabilea el singur adevărul în privinţa stărei lui de sănătate"*** – deci, gazeta recunoaşte public că Mille greşise vorbind de *„nebunul din Mănăstirea Neamţului"* , căruia îi imputase nişte păcate imaginare şi, în consecinţă, Eminescu nu era în ospiciu, ci la numita mănăstire – unde, am mai spus-o şi vom repeta-o de câte ori va fi nevoie, Eminescu îşi primea corespondenţa. *„O persoană din Neamţu"* înştiinţează ziarul că *„Eminescu a început a se ocupa serios şi a compus deja câte-va poezii."*

22 ianuarie – *Universul*, rubrica *Ştiri* (sublinierea ne aparţine):

„Am reprodus scrisoarea adresată unui confrate de d. Mihail Eminescu, prin care ***rectifica o ştire greşită ce se răspândise asupra sănătăţii sale****"* .

Marele nostru poet şi-a reînceput deja lucrările sale literare."

25 ianuarie – Vlahuţă apelează la public, cerând bani pentru Eminescu. Nici un cuvânt despre starea de sănătate, argumentul fiind de cu totul altă natură. Vlahuţă nu vrea bani pentru aspirine sau pentru doctori, ci pentru o pâine:

„Trăieşte în ţara asta un ***om într-adevăr superior şi într-adevăr sărac****.*

Şi cu toate acestea e un om mare, da, un om mare în toată puterea cuvântului. Numele lui va trece în istorie. Copiii în şcoală îi vor învăţa biografia, şi peste câteva sute de ani va fi o chestie foarte secundară şi mai de nimeni cercetată cine a domnit şi cine a fost prim-ministru în ţara asta către apusul veacului al nouăsprezecelea, dar nu se va găsi om cu puţină cultură care să nu ştie cine-a fost ***cel mai mare poet****, cine a fost* ***singurul poet de-o adevărată valoare în zilele noastre****. (...) // Eminescu* ***n'are avere de la părinţi şi nici nu e din stofa oamenilor cari ştiu să facă avere****. // Eminescu* ***e artist –*** *şi arta, la noi, se ştie că nu e profesie. (...) // Eminescu* ***e sărac****. Aceasta nu e o ruşine,*

pentru el, dar e o mare nenorocire şi pentru el şi pentru noi. // Ne-a scris că'i sănătos. Un cunoscut al lui ne spune că se ocupă, şi c'a făcut câte-va poesii. (...) // Ce? Nu ne mai mişcă nimic? Nu tresare nimic în noi la ideea că cel mai frumos talent, splendoarea literaturii noastre, ***se mistue sub greutăţile şi cumplita discurajare a sărăciei****? (...) // ...vă rog să vă gândiţi la* ***lipsa de ori-ce sprijin*** *a marelui nostru poet. // Faceţi colecte, deschideţi liste de subscripţii, organizaţi baluri şi representaţii, contribuiţi cu ce puteţi,* ***pentru a face o viaţă mai senină acestui geniu*** *nenorocit"* (subl. ns.).

Poate şi mai important este însă începutul acestei scrisori deschise, către Ţară:

„Iubiţi cititori, // Acum cinci ani, ***amicii şi admiratorii D-lui Ioan Brătianu au deschis, în toată ţara, liste de subscripţii, şi i-au adunat un milion*** (subl. ns.). *Mă abţin de la orice reflecţie. Câtă nevoie avea primul nostru ministru de acest* ***ajutor****, e un lucru de discutat... Şi regele a avut mai deunăzi nevoe de vr'o două spre-zece moşii mari, şi* ***ţara*** *'i le-a dat la moment."*

Exemplele oferite de Vlahuţă (îndeosebi primul, dotaţia regelui având altă nuanţă) ne arată că susţinerea materială a unor personalităţi nu era deloc ceva deosebit – la urma urmei, Statul nu se hrăneşte din averile demnitarilor, ci din taxe şi impozite puse cetăţenilor, banii aduşi de aceste surse de venit diferind de cei proveniţi prin completarea listelor de subscripţie doar prin faptul că sunt luaţi cu forţa. Acestea fiind faptele, nimeni nu mai poate sugera că deschiderea unor liste de subscripţie pentru Eminescu ar proba alienarea acestuia.

4 februarie – Fotografia lui Eminescu apare pe prima pagină a ziarului *Universul* (datat 5 februarie), care-l declară *„cel d'intâi poet român"*, scriind negru pe alb că *„forţa geniului său"* i-a spulberat pe *„duşmanii lui literari"*, siliţi fie să-şi înghită ura faţă de el, fie să joace un rol de falşi admiratori.

Fără dată – Într-un catalog întocmit de Arhivele Naţionale ale României (*Mihai Eminescu în documente de arhivă*), la poziţia 824 citim: *„<1887 ?> – Carte poştală reprezentându-l pe Mihai Eminescu. // D.A.N.I.C., col. M. Eminescu, I/22 (1), din Colecţia scriitorilor români."*

Prin urmare, chiar pe când Eminescu mai trăia, s-au găsit persoane care să-i mediatizeze chipul. A primit el vreun drept material de pe urma vânzării acelor cărţi poştale? Dacă ne luăm strict după corespondenţa Harietei, nu. În atare ipoteză, în care de pe urma lui Eminescu s-au câştigat parale şi înainte ca el să se stingă, avem un motiv suplimentar să-l credem pe Caragiale, când

Mihail Eminescu. — (Vezi pag. 3.)

Universul, 5 (4) februarie 1887, pagina I (capetele de rând ale coloanei din dreapta uşurează estimarea corectă a dimensiunilor fotografiei

scrie: *„astăzi se mănâncă mulţi bani – direct, cu opera lui, indirect, sub pretextul numelui lui”* (*Ironie*, iulie 1890) sau când îşi exprimă iritarea faţă de *„neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe seama lui”*, care îl revoltă, precum *„scandalul cu portretele şi busturile puse fără sfială în*

circulaţie ca fiind ale lui, ca şi cum ar fi vorba, încă o dată zic, de un tip din evul mediu, iar nu de cineva care a trăit în mijlocul nostru atâta vreme" (*Două note*).

Spusele lui Caragiale şi simpla invocare de către contemporanii lui Eminescu a *duşmanilor lui literari* ar fi trebuit să atragă atenţia biografilor. Dar îndrăzneşte cineva să-i trezească din patrioticul somn?

Şi cu Legea cum rămâne, dom' profesor?

Iluştrii biografi ai lui Eminescu nu s-au întrebat niciodată cu voce tare: în ce temei legal putea fi acesta internat în ospiciul de pe lângă Mănăstirea Neamţului? De exemplu: chiar admiţând că s-ar fi bazat pe un certificat medical, fie el şi valid, avea totuşi Parchetul puterea să ia o astfel de decizie de unul singur?

Ni se spune că Eminescu ar fi fost trimis la ospiciu de către Epitropia spitalului Sfântul Spiridon, prin adresa mai sus prezentată. Probabil, în mintea autorului (autorilor), acest pretins document ar trebui să ţină locul a ceea ce Legea numea *„uă hârtie formală către medicul primar al stabilimentului, însoţită de act medical în original sau în copie legalisată"*, hârtie pe care orice autoritate care *„înaintează pe ver-un smintit la spitalul de smintiţi"* era obligată să o redacteze (Decretul 1012/1867, articolul 3). Problema e că Spiridonia nu era inclusă între autorităţile *„în drept de a lua iniţiativa pentru aşezarea unui smintit într'un spital special"*, acestea fiind: *„instanţele judecătoreşti, Prefectura poliţiei, şi în lipsă, Prefectura de judeţ, Primăriile urbane şi pentru comunele rurale Sub-prefecturile ..."*.

Dacă Legea hotărâse că pentru oraşele mari doar Tribunalul şi Prefectura aveau dreptul să închidă pe cineva într-un ospiciu, îşi putea epitropia unui spital aroga prerogative similare, doar – să zicem – pe considerentul că Direcţia generală a Serviciului sanitar depindea pe atunci de Interne?

În plus, în cazul nostru, avem toate motivele să credem că, fie şi în ipoteza în care Eminescu realmente ar fi înnebunit, tot nu ar fi fost obligatoriu ca el să ajungă în ospiciu, putând fi îngrijit acasă, de familie. Ajunge să reamintim că în august 1883 Matei, mezinul Eminovicilor, a venit în Bucureşti chiar în acest scop, fiind însă respins (drept mărturie stă şi declaraţia Clarei, soţia de-atunci a lui Maiorescu), şi că Harieta a încercat în repetate rânduri să-şi scoată fratele din Iaşi, această veritabilă puşcărie fără gratii la vedere, dar de fiecare

dată se opuseseră „amicii”, temători că, de-ar ajunge la Botoşani, lui Eminescu i-ar lipsi… distracţiile. Paradoxal însă, tot ei aveau să afirme că Eminescu era tăcut, că şedea unde-l puneai, în fine, că numai om „de distracţii” nu era!

Cât priveşte aşa-zisa lui sminteală... Dacă, în pofida evidenţelor, se va spune în continuare că Eminescu ar fi fost nebun atunci când a scris *La steaua*, *Kamadeva*, *De ce nu-mi vii* şi restul poeziilor rămase în sertarul lui Negruzzi, dacă se va susţine că şi *Gramatica sanscrită* şi *Laïs* sunt traducerile unui nebun, le vom înţelege poziţia, numai că, atunci, va trebui să fim foarte atenţi la sensul pe care dânşii îl dau noţiunii de **normalitate**, întrebându-ne cu îngrijorare dacă a fi astfel „normal” chiar este un lucru îmbucurător.

Şmecherie de oligofren pentru biografi naivi

Scenariul lui Zosin este diabolic şi ne îndoim că n-a avut un co-autor de specialitate, rămas – cu modestie – în umbră. Să vedem care a fost mecanismul.

Din aşa-zisele documente „descoperite” de Zosin rezultă că, în noiembrie 1886, destinul lui Eminescu ar fi fost înrâurit de o serie de evenimente cruciale:

1) Eminescu este reţinut de Poliţia din Iaşi, pe considerente necunoscute,
2) prim-procurorul apelează la competenţa medicilor Iuliano şi Bogdan,
3) aceştia fac o rapidă „expertiză” medicală şi
4) Spiridonia îl trimite pe „pacient” la ospiciu.

Să le luăm pe rând.

Poliţia. Indiferent ce anume ar fi făcut Eminescu în noiembrie la Iaşi, nu Parchetul ar fi fost cel care l-ar fi ridicat pe Eminescu de pe stradă, ci Poliţia. Iar aceasta, automat, trebuia să-şi justifice intervenţia, consemnând faptele incriminate într-un proces-verbal **contrasemnat de martori** la acele fapte. Ulterior, ea trebuia să emită o adresă explicativă către Parchet. De-abia apoi procurorii puteau apela la priceperea medicilor – medici pe care nu îi alegeau ei, după bunul plac –, iar o atare solicitare nu se făcea oral, de pe un trotuar pe altul.

Cererea Parchetului. În funesta lor *„constatare medicală”*, medicii Iuliano şi Bogdan declară că ar acţiona *„în urma requisiţiunei D-lui Prim Procuror din 5 Noembre 1886"*. Întrucât hârtia semnată de ei era document oficial, ar fi fost obligatoriu ca pretinsa solicitare a Parchetului să fie limpede identificată, prezentându-se şi numărul ei de înregistrare. Pentru că, indiferent cum s-ar fi derulat lucrurile, **nimeni nu putea fi internat fără a i se întocmi un dosar**, în absenţa căruia orice abuz ar fi devenit posibil. Acest adevăr atât de supărător pentru biografi poate fi lesne demonstrat.

Concret:

1883. Urmare a răpirii şi sechestrării din 28 iunie, la Bucureşti a apărut dosarul de curatelă **numărul 968/1883** (tăinuit decenii în şir, descoperit accidental în 1958 şi mistificat ulterior de Augustin Z. N. Pop, care a înlocuit adevărata rezoluţie). În acest dosar **bucureştean**, între altele, găsim şi solicitarea prim-procurorului către preşedintele Tribunalului, însoţită de trei piese: certificatul medical *„registrat la nr. 12535/83"*, *„un proces-verbal”* şi *„adresa nr. 21433 a Poliţiei”*. Deci, şi la Iaşi, în 1886, fiţuica lui Iuliano şi Bogdan trebuia să fie nu numai înregistrată, ci şi însoţită de procesul-verbal al Poliţiei, în care să fie prezentate faptele comise de cel reţinut, precum şi de o adresă către Parchet.

1889. La câteva luni după sechestrarea (din nou la Bucureşti) din ianuarie, va fi emisă o cerere similară, **nr. 6794, din 8 aprilie 1889**, prin care G. A. Mavrus, prim-procuror pe lângă Tribunalul Ilfov, se adresează preşedintelui aceluiaşi tribunal:

„Am onoare a vă înainta, pe lângă aceasta raportul medico-legal ***registrat la Nr. 6033/89*** *privitor la alienatul Mihail Eminescu şi ve rugăm să...”*

Aceste documente oficiale, cărora li se vor adăuga şi altele, fac parte din **dosarul numărul 645/1889**. Dacă Eminescu ar fi fost internat şi în 1886, la Iaşi ar fi trebuit, deci, să se găsească un dosar similar. Or, acesta nu există.

Cu tupeu, ni se cere să credem că în anul 1886 s-ar fi putut face excepţie de la Lege, Eminescu fiind internat, dar fără a se mai cere instanţei judecătoreşti numirea unui curator şi a unui consiliu de familie şi, mai ales, fără ca autorităţile să mai comunice între ele prin documente oficiale. Că se cere, nu-i de mirare; la mijloc sunt interese nebănuit de mari. Surprinzător este însă că oameni care, aparent, au un fel de cap pe umeri sunt dispuşi să accepte asemenea născociri care, dincolo de denigrarea lui Eminescu, constituie o ofensă la adresa inteligenţei şi demnităţii tuturor.

Expertiza medicală. Fără a mai dezvolta acest subiect analizat în alte pagini, atenţionăm că Eminescu ar fi fost trimis la ospiciu în temeiul unui bileţel de câteva rânduri, în care, pe de o parte, se vorbeşte de *„accese acute, produse* ***probabil*** *de* ***gome syphilitice la creer*** *şi exacerbate prin alcoholism”*, dar, pe de altă parte, se recunoaşte că „bolnavului” **nu i s-a făcut un consult complet**, concluziile, atât de grave, fiind trase doar *„din* ***interogatorul şi conversaţia*** *avută”* cu acesta. Dacă era bănuită existenţa unor *„gome syphilitice la creer”*, **de ce nu au fost căutate *sifilidele* (sau cicatricele lor), urme pe**

care această boală le lăsa pe trup, deci, la vedere? Dacă Justiţia ar putea acţiona precum se spune, acceptând ca unei ipoteze fără fundament să i se pună masca adevărului, de ce noi, oameni care încearcă să o cerceteze, nu ne-am întreba dacă minciunile biografilor lui Eminescu n-or fi – *„probabil”* – generate de, să zicem, leziuni pe creier?

Internarea în ospiciu. În ce calitate a ajuns Eminescu la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului? *Liberalul*, am văzut, dă de înţeles că ar fi fost trimis la spitalul din Târgu Neamţ, ca la un soi de azil pentru săraci. De altă părere, biografii pretind că ar fi avut statut de pacient, dar „uită” că nimeni nu putea fi trimis la balamuc fără ca înainte să-i fie întocmit un dosar *„de tutelă”* şi fără a-i anunţa familia. În acest sens există trei mărturii, semnate de P. Zosin, L. Onicescu şi, respectiv, Gh. Bojeicu (toate trei mincinoase, neverificate de biografi şi inaccesibile publicului). Superficialitatea (laşitatea? complicitatea?) cu care au fost tratate documentele în cauză nu necesită demonstraţii complicate, fiind prea bătătoare la ochi.

N. Gane, unul dintre pretinşii semnatari ai trimiterii lui Eminescu către *„acel ospiciu”*, ar afirma că acţionează *„În urma adresei parchetului de Iaşi şi în baza alăturatului Certificat medical, prin care se atestă că pacientele Mihail Eminescu sufere de alienaţiune mintală”*. Adresa Parchetului nu numai că nu există, dar Gane (?) nu o plasează în timp şi nu precizează numărul ei de înregistrare, deşi acest lucru era obligatoriu. Pretinsul **raport medical** semnat de Iuliano şi Bogdan se află într-o situaţie asemănătoare. Aşa se face că ambele „documente” transcrise de Zosin pomenesc câte o adresă a Parchetului, dar nici unul dintre ele nu o identifică prin date concrete, unuia lipsindu-i chiar şi ziua emiterii acesteia.

De ce? Din teama că o simplă verificare a registrelor Parchetului ar fi dezvăluit că e vorba de două falsuri. Altă explicaţie nu găsim. De altminteri, dacă n-ar fi aşa, unde sunt celelalte piese care, potrivit Legii, trebuiau să formeze presupusul **dosar-Eminescu**? Moţ al unei imaginare piramide de documente cerute de Lege, ipotetica adresă a Epitropiei generale pluteşte în gol, nefiind susţinută cu nimic. Aşa-zisul raport medico-legal nu poate fi luat în calcul, deoarece se află într-o situaţie identică. O simplă ochire arată că nu este adresat cuiva anume, nefiind menţionat de către cine anume şi în ce scop a fost cerut şi emis şi, în plus, că nu are nici el număr de înregistrare – fapt din care, repetăm, rezultă că **nu a trecut prin mâinile autorităţilor** sau, şi mai exact, nu a fost folosit de acestea ca act oficial.

De conţinut ce să mai vorbim?

Despre clipa internării lui Eminescu, Zosin scrie doar atât: *„Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembre 1886"*. Cine l-ar fi adus? Tăcere. O tăcere cu atât mai suspectă, cu cât, referitor la condicile de tipul celei din care se preface şi Zosin a cita, Legea impunea clar (Decretul 1012/1867, articolul 12):

„...dacă bolnavul este trimis de veri-uă autoritate, se va însemna aceasta, ***numărul hârtiei şi dosarul hârtiei*** *unde s'a depus hârtia..."* (subl. ns.).

Absenţa tuturor acestor informaţii obligatorii prin Lege vorbeşte de la sine, arătând cât credit merită Zosin. Probabil că, în timp, „amicii" mai vechi sau mai noi ai lui Eminescu au înţeles că lucrurile scârţâie prea strident. Şi atunci, neajunsul a fost cârpit prin stupida „mărturie" a inexistentului Gh. Bojeicu. Respectivul personaj ar pretinde că, *„la venirea sa"* la Mănăstirea Neamţului, Eminescu ar fi fost *„înto-vărăşit de un sergent"*. Din aceste cuvinte aruncate parcă în treacăt, subconştientul cititorului extrage încă o „probă" că nebunia ar fi fost reală şi că internarea s-ar fi făcut potrivit Legii, ceea ce este absolut fals.

Şi, totuşi: unde e dosarul-Eminescu?

Ca de atâtea ori, măsura în care prevederile Legii sunt sau nu încălcate într-o speţă, oricare ar fi aceasta, rămâne mult mai edificatoare decât opiniile te miri cui. Referirile bâlbâite la nişte pretinse demersuri ale Parchetului arată limpede că aceasta este cheia întregii mistificări. Dacă, aşa cum argumentam, n-a existat dosarul Eminescu, unde a găsit Zosin cele două „documente"? Admiţând, prin absurd, că din întregul dosar scăpaseră numai cele două foiţe, de ce nu a precizat acest lucru? Cum de Zosin, atât de scrupulos când interesul i-o cere, nu observă nici măcar că în arhivele ospiciului, pe care ne dă de înţeles că le-ar fi cercetat, **nu există nici un document medical** privindu-l pe un pacient numit Eminescu? Adică, s-ar fi păstrat un fals diagnostic, *„probabil"* şi pur orientativ, pus de medicii Iuliano şi Bogdan în urma unei pretinse discuţii cu Eminescu, dar ar fi dispărut absolut orice document referitor la **tratamentul medical** care i-ar fi fost aplicat acestuia, în decurs de o jumătate de an?

Mai mult, oricâtă bunăvoinţă am avea, faptul că Zosin acceptă fiţuica lui Iuliano şi Bogdan devine cu atât mai puţin de înţeles, cu cât tocmai el scrie, învăţând pe alţii cum să redacteze un asemenea document medical (sublinierile din ultimele paragrafe ne aparţin):

„...ni s' a părut nimerit împărţirea raportului psihiatric în trei părţi: ***introducerea****;* ***documentarea****, care să cuprindă anamnesa (antecedentele ereditare, personale şi referitoare la faptul incriminat), starea [presentă a acuzatului, katamnesa (mersul stărei acuzatului în observare: delir, accese, impulsiuni, etc.), chestiunea simulaţiei şi disimulaţiei, diagnoza; şi* ***încheerea****.*

Partea introductivă se referă în primul loc la cererea de expertiză şi la întrebarea pusă asupra cazului. Se indică apoi pe scurt faptul incriminat, asupra căruia trebue să vizeze raportul şi în special cu oare-care amănunţime circumstanţele anumite ce au dat de bănuit asupra stărei mintale a acuzatului. (...) În urmă se indică şi ***căile pe care s'a cules materialul raportului: acte, marturi, rude, etc****. iarăşi cu observaţiunile ce circumstanţele le pot comporta.*

În partea documentativă, care formează aşa zicând substanţa sau miezul raportului psihiatric, se aranjază datele pe cât posibil în ordine cronologică*, afară de cazul când o altă aranjare o altă aranjare a materialulul s' ar putea să corespundă mai bine scopului final al raportului. Ca normă generală se poate recomanda, prin urmare, în primul loc* ***descrierea antecedentelor ereditare****, după cari să vie în ordine succesivă,* ***antecedentele colaterate, antecedentele personale, descrierea amănunţită a săvârşirei faptului incriminat*** *(toate aceste puncte menţionate până aici constituind anamnesa), apoi rezultatul examinărei acuzatului (status praesens), starea şi simptomele ce se pot ivi în timpul aflărei acuzatului în observare (katamnesa), chestiunea simulaţiei şi disimulaţiei şi în sfârşit diagnoza."* (Pentru detalii, vezi **Anexa 12**.)

Remarcăm fireasca insistenţă cu care Zosin se referă la *„acuzat"* şi la un anume *„fapt incriminat"*. A fost însă Eminescu *„acuzat"*? În articolul *Nebunia lui Eminescu*, Zosin dă de înţeles că da, dar nu are curaj să spună verde în ce ar fi constat *„faptul incriminat"*. Viclean, el aminteşte un pasaj din bâiguielile Corneliei Emilian, singura persoană care afirmă că Eminescu ar fi fost reţinut de autorităţi din cauză că ar fi distrus *„două fanare"*, comiţând astfel o faptă dacă nu penală, atunci aflată la limita penalului.

Codul civil în vigoare la acea dată stipula că acela care dă frecvent semne de sminteală, *„trebuie a fi interzis"* (art. 435), faptele lui *„de smintire"* trebuind să fie *„arătate în scris"*, printr-o petiţie, iar *„cei ce vor cere interdicţia vor înfăţişa martori şi înscrisuri sprijinitoare cererii lor"* (art. 439). Indiferent cine ar fi înaintat cererea de punere sub interdicţie, *„După ce va primi părerea consiliului de familie* (fraţii buni fiind *„de drept membrii ai consiliului de familie"*, cf. art. 358 – n. ns.)*, şi opiniunea medicilor competinţi, Tribunalul va face interogator pârâtului"* (art. 442), iar *„Hotărârea asupra unei cereri de interdicţiune,* ***după ce s-au ascultat părţile****, sau se vor fi chemat legal nu va putea fi dată,* ***decât în şedinţă publică****"* – subl. ns. (art. 444). Pe lângă publicitatea procesului (care îi permitea lui Eminescu să îşi apere cauza în

mod deschis, putând să ridiculizeze orice acuzaţie), deschiderea unui ipotetic dosar de tutelă ar fi obligat Tribunalul să cheme şi *„rudele cele mai de aproape"* ale lui Eminescu din tot *„coprinsul ţărei"* (art. 359).

Cum un dosar Eminescu-1886 nu a existat niciodată, evident că nu-s de găsit nici piesele pe care ar fi trebuit să le conţină şi fără de care nimeni nu putea fi internat în ospiciu. În absenţa acestora, biografii jonglează cu cele două aşa-zise transcrieri ale lui Zosin, pe care îl cred pe cuvânt, în ciuda faptului că, repetăm, lipsa oricărui element tipic actelor oficiale (număr de înregistrare, dată, semnătură etcetera) arată că nici unul dintre pretinsele lui transcrieri nu avea cum să treacă prin vreo instituţie ca document oficial. Inexistentul poate avea efecte juridice? De altfel, **nimeni nu a pretins că în noiembrie 1886 lui Eminescu i-ar fi fost întocmit un dosar**; or acesta era un lucru obligatoriu, aşa cum – sub aspect formal – o dovedesc evenimentele din 1883 şi, după două luni de reţinere ilegală a lui Eminescu, cele din martie 1889.

Să punem „documentele" lui Zosin faţă în faţă cu Legea.

Dacă, aşa cum susţine Zosin, Eminescu ar fi avut ***„perioade de furie, de inconştientă****, de prozaică întunecare a acti-vităţii psihice până la gradul de a utiliza ex-crementele, etc."* (subl. ns.), această stare durând luni de zile, atunci el ar fi făcut parte dintre cei vizaţi de articolul 435 din Codul civil, care precizează imperativ:

> *„Majorul, care este în o stare obişnuită de imbecilitate, de sminteală, sau de nebunie cu furie,* ***trebuie a fi interzis*** *chiar şi când are intervale lucide"* (subl. ns.).

Când Zosin invocă unele *„perioade de furie"* ale lui Eminescu (informaţie obţinută, zice el, de la un gardian al ospiciului, nu din fişa de observaţie medicală a „pacientului"), o face tocmai pentru a-l apropia de starea în care Legea impunea reţinerea şi internarea lui într-un ospiciu. Aceeaşi idee se vrea a fi transmisă şi prin aşa-zisa *„constatare medicală"* a lui Iuliano şi Bogdan, în care, înfioriaţi de pericolul pe care Eminescu îl reprezenta pentru neamul românesc, aceştia afirmă: *„starea lui este periculoasă atât pentru societate, cât şi pentru el însuşi"*, fiind *„neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială"*. Cum au ajuns la această concluzie? Prin *„interogatorul şi conversaţia avută cu Eminescu"*. Ce va să zică asta?

Ca sumă a unor întrebări şi răspunsuri la acele întrebări, *interogatoriul* este, în esenţă, altceva decât o *conversaţie*? Fireşte că nu. Atunci cum de, într-un text atât de lapidar, pretinşii autori repetă: *„interogatorul şi conversaţia"*? Explicaţia o aflăm tot în Codul civil, în articolul 442:

„După ce va primi părerea consiliului de familie şi opinia medicilor competenţi, ***tribunalul va face interogatoriul pârâtului****, şi de nu va fi în stare a se înfăţişa în camera de chibzuire, se va face la locuinţă, de* ***unul din judecători****, însărcinat cu aceasta,* ***însoţit de grefier****. În toate cazurile* ***procurorul va fi de faţă*** *la interogatoriu"* (subl. ns.).

Interogatoriul constituia unul dintre elementele esenţiale ale interdicţiei, deoarece era singurul mod în care pârâtul şi-ar fi putut pleda propria cauză, dovedind, dacă era cazul, că este victima unui abuz. Un asemenea dialog era foarte util şi pentru judecător, ferindu-l de comiterea unei posibile nedreptăţi. Interogatoriul trebuia consemnat într-un document, care se ataşa la dosar. Cum *„constatarea medicală"* face distincţie între interogatoriu ***şi*** conversaţie, este limpede că autorul acestui document medical redactat după moartea lui Eminescu înţelege prin interogatoriu un **proces-verbal**, cuprinzând întrebări şi răspunsuri. Unde este acel **document**? Aveau pretinşii semnatari ai constatării medicale dreptul de a *„face interogatoriul pârâtului"* sau această prerogativă, aşa cum arată articolul sus citat, revenea strict Justiţiei? Şi-apoi, în acelaşi articol mai sus citat, este stipulat că *„tribunalul va face interogatoriul pârâtului"* fie în *„camera de chibzuire"* (de la Tribunal), fie în *locuinţa pârâtului*, nicidecum la Poliţie sau într-un ospiciu (unde pârâtul nu putea ajunge şi rămâne vreme îndelungată fără ştiinţa şi acordul instanţei de judecată). În cazul în care Eminescu ar fi fost trimis la mai bine de 100 de kilometri depărtare înainte de a i se *„face interogariul"*, mai putea să fie respectată această prevedere? Cum Legea permitea orânduirea mai multor interogatorii, să înţelegem că, de fiecare dată, fie trimiteau gardienii să-l aducă la Iaşi, fie o echipă formată din judecător, grefier şi procuror bătea drumul până la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, când ar fi fost atât de simplu ca, măcar temporar, Eminescu să fi fost internat chiar în Iaşi?

În consecinţă, socotim întru totul legitimă suspiciunea că în „documentul" transcris de doctorul Zosin se face vorbire de *„interogatoriu şi conversaţie"* numai şi numai din cauză că autorul textului cunoştea Legea şi încerca să acopere lacunele scenariului său. Altfel spus, aşa-numita *constatare medicală* urmăreşte să ţină loc şi de raport medico-legal şi de interogatoriu, care era de neocolit.

Spuneam că procurorul (mai exact, absenţa acestuia) constituie cheia acestui scenariu, **simptomele şi falsul diagnostic pus lui Eminescu fiind stabilite de Zosin, după aproape două decenii, în funcţie de prerogativele şi de obligaţiile şefului Parchetului**.

Cu excepţia Harietei (*„ieri a avut o furie îngrozitoare"*, 27 mai 1887), nimeni, dar absolut nimeni nu pretinde că ar fi fost martor la o scenă în care

Eminescu ar fi devenit furios, pierzându-şi controlul. Există totuşi o unică **sugestie** în acest sens. Formulată, bineînţeles, tot după moartea lui Eminescu, ea provine de la aceeaşi făţarnică Cornelia Emilian, constanta duşmancă a Veronicăi:

*„În nebunia sa... **a stricat două fanare de la uliţă**...* (subl. ns).

Ipocritul personaj vorbeşte din auzite şi este singura sursă care ar fi auzit de teribila întâmplare. De aceea, absenţa oricărui document prin care anonima *„autoritate"* invocată să consemneze dezastrul provocat de Eminescu sistemului de iluminat al oraşului nu ne mai surprinde. Detaliu care poate fi semnificativ, Cornelia Emilian s-a aflat în călduroase relaţii cu socialiştii lui Zosin, Morţun sau Mille.

Eminescu a fost prezentat de absolut toţi „amicii" şi inamicii lui ca fiind incapabil să comită vreo faptă violentă. În pofida acestei realităţi incontestabile, întreaga teorie a doctorului Zosin se bazează pe contrariu. Mai exact, el pretinde că în momentul pretinsei internări a lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, acestuia i s-ar fi pus diagnosticul: *„manie furibundă"*. Alegerea diagnozei nu a fost deloc întâmplătoare.

Furibund însemnând *„apucat de furii"* (L. Şăineanu, 1910), prima constatare este că, prin diagnosticul *„manie furibundă"*, Zosin contrazice toate mărturiile din epocă, de la cele mai oneste, la maculatura cea mai abjectă. În ciuda frapantelor contradicţii dintre el şi toţi ceilalţi, Zosin a fost luat sub aripa caldă a biografilor, ca şi Cornelia Emilian, căreia doar că nu i s-a ridicat statuie.

Zosin pretinde că ar fi transcris acest diagnostic din registrul de internări şi externări al ospiciului. Fals! Aşa cum am arătat, în respectiva condică – un registru tipizat – nu figura şi o rubrică în care să fie menţionat diagnosticul, probabil din simplul motiv că acel registru se afla în grija intendentului, nu a medicului, iar confidenţialitatea trebuia respectată.

De ce voia însă Zosin, neapărat, *„manie **furibundă**"*? Răspunsul ni-l dă tot Legea.

Cum ospiciile n-au fost niciodată case de vacanţă, zăvorârea cuiva între pereţii unui astfel de stabiliment atrăgea o mare răspundere. În cazul nostru, aceasta este atribuită unui procuror fără identitate, invocat în ambele „documente" ale lui Zosin. De ce procuror? Pentru că procurorul putea şi el să ceară punerea cuiva sub interdicţie (ceea ce nu e totuna cu a decide în

acest sens), în două situaţii: a) ***„în caz de nebunie cu furie”*** şi numai *„dacă interdicţia nu este provocată nici de soţ, nici de rude”* sau b) când persoana în cauză *„n-are soţ, nici soţie, nici rude cunoscute”* (Codul civil, articolul 437). Cum se ştie, nici una dintre aceste condiţii nu era îndeplinită. În perioada ieşeană a lui Eminescu, Harieta era nu doar foarte aproape de el, ci, repetăm, chiar l-a vizitat şi a încercat, tocmai pe-atunci, să îl ia cu sine.

Limitarea referirilor la prim-procurorul din Iaşi are – credem – scopul de a restrânge numărul instituţiilor pretins implicate în „internarea” lui Eminescu, dând, totodată, impresia de legalitate. Totul este croşetat în jurul unei singure persoane, fără nume, despre care se spune că ar fi emis sau ar fi determinat emiterea unor documente pe care nu le-a văzut nimeni. Făcătura este ordinară şi, dacă a fost acceptată atâta amar de vreme ca adevăr indiscutabil, de vină sunt, în primul rând, biografii lui Eminescu şi mult prea obedienţii lor discipoli.

Doctorul Zosin, biet paravan străveziu

Aşa cum este prezentată de Zosin şi de biografii lui Eminescu, situaţia din noiembrie 1886 aminteşte de cea din vara lui 1883, când Şuţu a iscălit un simulacru de *„certificat medical”* la fel de lipsit de argument medical solid, ca şi de valoare juridică. Iniţial, am avut impresia că, în comparaţie cu evenimentul din 28 iunie 1883, arestarea de la Iaşi ar fi fost, din punct de vedere formal, mai aproape de cerinţele Legii. Inexact. În 1883, de bine de rău, chiar s-a întocmit un dosar-Eminescu, rămas în arhiva Tribunalului. Atunci s-au exprimat şi s-au angajat **nominal** unii funcţionari ai Statului. În 1886, nimic din asemenea rigori juridice. Practic, potrivit biografilor de după „isprava” lui Zosin, avem la rampă patru nume: Caragiani, Gane, Iuliano şi Bogdan, nici unul împuternicit legal să decidă soarta lui Eminescu, ci, în cel mai bun caz, să constate starea sănătăţii lui (Iuliano şi Bogan) şi, în cazul lui Gane, să pună în aplicare hotărârea unui prim-procuror, despre care se vorbeşte, fără a se demonstra în vreun fel reala lui implicare (decizia lui Caragiani depindea de a celorlalţi). În consecinţă, conform acestui scenariu prost gândit şi prost executat, dar bine mediatizat şi memorat, răspunderea revine unui angrenaj rămas anonim.

Scenariul lui Zosin nu putea să nu fie pe placul *Junimii*, deoarece, astfel, în viaţa lui Eminescu apăreau două trimiteri la ospiciu, care, pentru public, se „argumentau” reciproc: pe de o parte pretinsa internare din noiembrie 1886 se explica prin existenţa „precedentului” din 1883 şi, pe de altă parte, prin iluzia repetării aceloraşi fapte, ea reducea la minimum posibilele suspiciuni privind necesitatea primei internări la Şuţu. Inevitabil, apare

întrebarea: **Zosin a minţit pentru sine sau pentru alţii?** Răspunsul este cu atât mai necesar, cu cât *Junimea* nu a reacţionat la aberaţiile lui Zosin, deşi ştia prea bine că adevărul era altul. La fel, Zosin a avut ştiinţă de existenţa unor ciorne scrise, zice-se, cu aproape două decenii în urmă şi pe care nu le regăsim decât în arhiva Universităţii din Iaşi (universitate în care junimiştii erau ca la ei acasă). Mai mult, în *Amintirile* lui, Negruzzi se aliniază disciplinat la spusele lui Zosin. Concluzia o trage fiecare.

Aberaţii universitare

O *„familie ciudată”*, de *„oameni normali”*

Vedem că se acordă mare încredere teoriei eredităţii bolii-lui-Eminescu. Este o făcătură convenabilă, Ralu(ca) Iuraşcu (1816–1876) – fiica stolnicului Vasile Iuraşcu şi mama lui Eminescu – şi familia ei nefiind suficient cunoscute. De aceea, probabil, nici nu există o părere unică asupra bolii anume pe care ea ar fi transmis-o copiilor ei (ceea ce dovedeşte că maculatura în care se face referire la ereditatea „bolii-lui-Eminescu” conţine doar ipoteze contradictorii, bazate pe o unică premiză, nedemonstrată). De altminteri, Călinescu însuşi constată în paginile de început ale monografiei lui:

„Despre fraţii şi surorile lui Eminescu avem ştiri puţine şi nesigure. Această ***familie ciudată****, asupra căreia a apăsat o soartă tragică, începe să fie mistuită de legendă. Opinia unei familii originale şi nevropate, în care copiii se împuşcă din senin după ce dau dovezi de sclipitoare inteligenţă, aerul de tristeţă fatală indicibilă, în care aceştia erau înfăţişaţi de către unii, se dovedesc, la lumina documentelor, falsă literatură. Fraţii erau* ***oameni normali****, cu o varietate de atitudini psihologice care îi depărtau unul de altul, unii din ei* ***poate*** *cu o sensibilitate prea acută, care la o izbitură morală prea mare putea să le aducă zdruncinarea sufletului.* ***Despre vreo manifestaţiune patologică hotărâtă nu avem însă, după cum vom vedea, nici un indiciu serios****”* (subl. ns.).

Zosin afirmă altceva:

„Această scurtă ***expunere documentată*** *a vieţei morbide a lui Eminescu ne arată că avem a-face la el cu două elemente patologice bine definite: unul constituţional, congenital sau ereditar, această din urmă presupunere fiind cea mai plausibilă, căci doi fraţi ai săi s'au sinucis şi sora care l'a îngrijit era paraplegică de picioare din copilărie, şi altul dobândit prin alcoolism şi sifilis. Aşa că opiniunea D-lui Maiorescu, că: «dacă a înebunit Eminescu, causa este esclusiv internă» trebueşte modificată.*

În ceea ce depindea de ereditate, Eminescu s' ar fi putut menţine prea bine: întreaga lui viaţă ar fi fost un bizar, dar nu mai puţin un geniu continuu productiv. ***Ceea ce a dat caracterul grav şi vulgar boalei sale au fost alcoolismul şi sifilisul****. Ca* ***psihopat ereditar*** *el ar fi petrecut încă nopţi albe,* ***ar fi făcut orgii****, ar fi mistuit narcotice şi escitante; dar inteligenţa sa s' ar fi menţinut la stadiul în care a produs versurile citate la început. Ca* ***psihopat alcoolic şi sifilitic*** *el a ajuns să aibă* ***perioade de furie****, de inconştientă, de* ***prozaică întunecare a acti-vităţii psihice până la gradul de a utiliza ex-crementele****, etc."* (subl. ns.).

Textul te lasă fără replică, aici fiind însumat tot ceea ce poate fi mai rău pentru un om: nebun, beţiv şi sifilitic. Deci, Eminescu a fost un *„psihopat ereditar"*, care a *„făcut orgii"*, a avut *„perioade de furie, de inconştientă, de prozaică întunecare a acti-vităţii psihice până la gradul de a utiliza ex-crementele, etc."* şi, în timpul liber, a scris *Luceafărul*, *Glossa* şi alte chestii de-astea! Născut nebun, acest *„bizar"* a fost un pic şi *„geniu continuu productiv"*? Dacă rândurile lui Zosin ne miră şi nu tocmai, tăcerea criticilor literari faţă de acest atac infam nu are nici o scuză, iar îmbrăţişarea lor, nici atât. Şi asta cu atât mai puţin cu cât Chibici-Revneanu, unanim prezentat ca *„prieten intim"* al lui Eminescu, nu îndrăzneşte să scrie despre acesta decât atât:

„În cele câteva reprize ale bolii, Eminescu nu avea propriu-zis manifestări de furie primejdioase".

Informaţia prin care, aşa cum am arătat mai sus, G. Munteanu îi atribuie lui Matei *„fantezista ştire"* că Eminescu s-ar fi îmbolnăvit încă de pe când era student în Viena se află plasată în următorul context:

„...ipoteza unei îmbolnăviri la Viena, prin 1870–1871 (acreditată de I. Grămadă ş.a.), nu e trebuitoare şi, de altfel, nu se susţine prin nimic. (...) Fantezista ştire aparţine căpitanului Matei. S-a văzut din mărturiile tuturor prietenilor şi colegilor că ***Eminescu era între 1870–1871 de o remarcabilă sănătate şi prins în activităţi multiple, iar Viena a părăsit-o numai în vara lui 1870, pentru foarte scurt timp****"* (subl. ns.).

La primă vedere, iată o succintă dar binevenită punere la punct. Falsă impresie, căci G. Munteanu contestă o eroare evidentă, pentru a o înlocui cu alta, ceva mai greu de demontat. În locul unui neadevăr prost ticluit, pune o afirmaţie împotriva căreia nu există probe indubitabile, împingând, astfel, lucrurile din spaţiul unei relative limpezimi, în cel al ceţurilor tipice Dosarului Eminescu. Astfel, de *„prin 1870-1871"*, pretinsa îmbolnăvire este mutată

„pe la 1872–1874", adică în tulburea perioadă în care Eminescu a studiat la Berlin (despre acest interval, în care Eminescu a funcţionat şi ca secretar al legaţiei noastre, Călinescu scrie în monografia lui: *„Viaţa pe care o duce Eminescu la Berlin ne apare în linii şterse, din cauza lipsei unor amintiri de felul celor scrise de prietenii de la Viena”*).

Iată citatul din lucrarea lui G. Munteanu:

*„O legendă mult discutată, pusă în circulaţie de Brătescu-Voineşti, vrea ca Maiorescu să se amestece şi în relaţiile poetului cu Veronica, prin 1881–1882. Alegaţia e, de rândul acesta, superficială şi nedreaptă. Maiorescu putea să vină aici cu un sfat, cu o părere a lui, cum îndrăznise între timp Creangă (**pro**), iar ceva mai târziu o va face Slavici (**contra**). Opinia criticului nu putea fi, bineînţeles, decât defavorabilă, însă ea mergea în sensul unei **hotărâri ce aparţinea lui Eminescu** încă de pe la **1872–1874, când şi-a descoperit boala** şi i-a dedus consecinţele din **felul cum sfârşise Iorgu, apoi Şerban**”* (subl. ns.).

Începem prin a (re)aminti ce susţine *„olimpianul”* magistru (sublinierile ne aparţin):

*„Cei ce cunosc date din familia lui ştiu că **la doi fraţi ai săi**, morţi sinucişi, **a izbucnit nebunia înainte de a sa** şi că această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă”* (*Eminescu şi poeziile lui*).

Întrucât mulţi istorici literari dau drept certă informaţia că Nicu ar fi fost bolnav de lues, acesta fiind motivul pentru care s-a sinucis (1884), dacă l-am lua în seamă pe G. Munteanu, ar trebui să credem că, în total, Eminescu a avut **trei** fraţi afectaţi de aceeaşi „boală”, nu **doi**, cum afirmă magistrul, nu **unul** (şi, poate, şi Raluca Eminovici, mama lui Eminescu), cum dă de înţeles Caragiale, şi nici **doi fraţi şi-o soră**, cum depune mărturie Slavici:

*„Pe cât ştiu eu, nu din acte medicale, nici din adeverinţe oficiale, ci din spusele prietenului meu M. Eminescu, el a avut **doi fraţi mai mari şi o soră mai mare**, d-na Drogli, **care s-au sfârşit tot cam în felul lui**, şi nu o dată era neliniştit de gândul acesta”* (subl. ns.). [**Notă**: Aglaia a murit după Eminescu, în 1900, deci acesta nu avea cum să fie *„neliniştit”* din cauza felului în care s-a stins.]

Mai limpede nici că se poate! Nici unul dintre cei citaţi nu spune adevărul, dar, dacă magistrul şi Slavici mai pot fi înţeleşi – „greşeala” slujind intereselor lor imediate – ca şi Caragiale, care nu se pronunţă explicit, poziţia

lui G. Munteanu nu mai are absolut nici o scuză, căci a perpetua cu bună-ştiinţă răul poate fi mai grav chiar decât a-l produce.

Fiecare face ce poate. Unii mint.

Aici se impune o digresiune, motivată atât de modul greu calificabil în care anumiţi istorici literari îi prezintă pe Eminescu şi familia lui, cât şi de unele exprimări orale, făcute recent cu voce puternică şi pe ton sentenţios, dar la fel de lipsite de argument ca de-o sută de ani încoace. Cei care socotesc fie că *„biografismul"* ar fi păgubos, în general, fie că el poate conţine trimiteri către oricine, mai puţin anumite entităţi, aprioric declarate inocente, ne conving din nou că, **odată însuşită, minciuna este apărată ca un bun personal**. Se spune că adevărul ar ieşi greu la lumină. Nu-i aşa; el răzbate uşor, se află mereu sub ochii noştri, dar slăbiciunile umane fac să fie greu acceptat.

Aşadar, zice G. Munteanu, Eminescu şi-ar fi *„descoperit boala"* încă *„de pe la 1872–1874"* şi, de aceea, încă de pe atunci se hotărâse să nu se însoare? Este aberant, fie şi numai din simplul motiv că în 1872 trăiau atât Iorgu, cât şi Şerban, primul decedând în 1873, iar celălalt – pe care Eminescu îl aprecia foarte mult – un an mai târziu. În consecinţă, dacă Eminescu ar fi fost bolnav, ar fi cunoscut acest lucru şi ar fi *„dedus consecinţele din felul cum sfârşise Iorgu, apoi Şerban"*, aceasta nu se putea petrece decât **după 1874**, adică nu în perioada inginereşte indicată de ilustrul biograf. În plus, deşi lansează strania ipoteză a îmbolnăvirii de sifilis a celor doi fraţi Eminovici, Munteanu nu se întreabă nici o clipă cum se explică faptul că aceştia nu au încercat să-şi trateze ipotetica maladie, mai ales ştiut fiind faptul că Şerban era un medic foarte bun. Într-o epistolă către ai săi, Eminescu se referă atât la Iorgu, cât şi la Şerban:

„Berlin, în 17 iuni 873
Scumpii mei părinţi,

De două ori am scris lui Iorgu şi n-am căpătat nici un răspuns, aşa încât nu ştiu cum vă aflaţi acasă şi tăcerea fratelui mă împle de nelinişte. Afară de aceea i-a scris şi Şerban de două ori şi, după cum mi-a spus înainte de vro 4 zile, nici el nu căpătase încă răspuns. Vă rog dar a mă scoate din această nelinişte şi a-mi răspunde numaidecât în urma primirei scrisorii de faţă. Pe la finea lui august sau începutul lui septemvrie gândesc că mi-oi isprăvi esamenele şi m-oi întoarce-n ţară. Aştept cu nerăbdare capătul vieţii mele de student, care desigur că pentru mine numai plăcută n-a fost.

Pe Şerban îl văd rar, căci şede foarte departe de mine. Dacă vorbesc cu el despre afacerile lui, el nu mă clarifică niciodată într-atâta ca să ştiu ce are de gând să facă. Ceea ce ştiţi d-voastre despre el ştiu şi eu... şi nici cred ca să-i fi descoperit el vrunui om

din lume tot ce gândeste. Altfel el o duce destul de pasabil; are amici, cunoştinţe cu doctori germani, şi societatea lui e foarte căutată. El e şi membru la o societate ştiinţifică-medicală. Ce sânt românii cari învaţă medicina aicea pe lângă el? Pot să zic că dispar ... şi cu toate acestea ... Eu o spun curat, nu-l înţeleg şi pace. Eu gândesc că n-ar avea decât să se prezinte aici, la Universitate, pentru ca să-l facă de trei ori doctor, dacă nu este încă. Aici în Berlin poartă acest titlu fără ca cineva să i-l contesteze, scrie reţete, face chiar vizite, căci după legile prusiane [î]i este permis aceasta, se-nţelege că sub responsabilitatea sa personală."

[**Notă**: În *Contribuţii...*, A. Z. N. Pop citează ce scrie *„botoşeneanca vârstnică S. Tăutu, într-o scrisoare din 4 mai 1909"*:

„Mi-amintesc când a venit Şarban de la Vienna, că pe fratele meu l-a muşcat un câine de buze, dar aşa de grozav, încât i-a spintecat gura şi Şarban (care era la D-na Mavrodin, vecină cu noi) a venit, i-a cusut buza cu atâta măestrie încât acuma nici nu se mai cunoaşte locul unde a fost muşcat.

Mai ştiu c-a fost chemat în consultaţii de Dna Maria Văsescu şi Dnu Alexandru Văsescu spunea că în viaţa lui n-a întâlnit un om cu o cultură mai vastă ca Şarban."]

Tot G. Munteanu mai spune că Maiorescu *„îşi va fi pus în gând de pe acum* (1872 – n. ns.) *să facă din metafizicul poet un succesor la fosta sa catedră de filozofie"* şi, în acest scop, ar fi încercat *„a-i demonstra necesitatea continuării studiilor"*. Apoi, istoricul întreabă cu gravitate:

„Eminescu, la aceasta, ce putea să răspundă? Că o boală fără scadenţă previzibilă, despre care nimeni nu vorbeşte cu plăcere, şi el cu atât mai puţin, îi definitivase într-altfel planurile de viitor?"

Deci Eminescu nu şi-a terminat studiile doar pentru că ar fi ştiut că sufere de *„o boală fără scadenţă previzibilă"*? Atunci de ce s-ar mai fi dus la facultate, când era aşa de simplu să-şi pună ştreangul de gât, făcând în ciudă treponemei? De altfel, G. Munteanu se contrazice, căci, după ce o nevoie de moment îl face să pretindă că Eminescu ar fi ştiut din 1872 de „boală", în alt context o lasă mai moale cu exactitatea aceasta uşor funebră, afirmând că şi-ar fi descoperit „boala" *„pe la 1872–1874"*. Concluzia este una: istoricul nu are argumente. El bănuieşte. Şi bănuiala lui nu se întemeiază pe vreun fapt concret, indubitabil, ci pe limitele unui scenariu de el prestabilit, între care **trebuie** să se încadreze masa informativă, folosită şi adaptată uneori nevoilor autorului.

Cât priveşte intervalul 1872–1874, să vedem, extrem de succint, cam ce a făcut Eminescu în aceşti ani:

1872 – Martie: O cunoaşte pe Veronica, sosită la Viena. ✦ La 18 martie scrie la Ipoteşti: *„Scumpii mei părinţi, // Anul acesta e într-adevăr un an nefast pentru mine. Abia am scăpat de catarul de stomac şi de gălbinare şi m-a cuprins o aprindere de maţe care-a ţinut trei săptămâni şi era să mă coste viaţa. (...) În vremea din urmă am mai căpătat durerea de urechi care ...”* **Mai-iunie:** Din motive strict financiare, părăseşte Viena, mergând la Ipoteşti. **Septembrie.** Se află la Iaşi, unde participă la o parte din şedinţele *Junimii* (*„a fost totuşi nelipsit de la reuniunile societăţii, devenind stâlpul ei central”* – Călinescu). **Octombrie**: Ajunge la Berlin. **12 decembrie**: Se înscrie la Facultatea de Filozofie a Universităţii berlineze.

1873 – Ianuarie–august: Urmează cursurile de istorie, filozofie etc. **Iunie:** Th. Rosetti, agentul diplomatic al României la Berlin, îi sporeşte retribuţia de secretar al agenţiei diplomatice.

1874 – Aprilie: Se redeschid cursurile la Facultăţi. **August:** Revine în Ţară, după ce trece prin Königsberg, Cracovia şi Lemberg. În România, stă scurt timp la Ipoteşti şi la Botoşani, apoi se stabileşte la Iaşi, unde, din 29 august, este numit director al Bibliotecii Universităţii. **Noiembrie**: *„am mai căpătat şi o aprindere la încheietura piciorului, care se vindică foarte încet şi e foarte dureroasă. Astfel mă mişc abia şi totuşi trebuie să-mi caut de serviciu şi să dau lecţii în Institutul Academic, în care înlocuiesc pe Xenopol în cursul de logică”* (Eminescu către Ioan Al. Samurcaş – 4); ✦ Veronica îl invită la seratele ei literare; ✦ Şerban, cel mai mare dintre fraţii lui, moare la Berlin, de tuberculoză (dată incertă, foarte probabil la 15/27 noiembrie).

Eminescu neavând prieteni la Berlin, lipsesc şi amintirile acestora despre el. Desigur, ceva detalii trebuia să cunoască Th. Rosetti, care-l avea sub control, dar acestuia i-a lipsit interesul să relateze public tot ceea ce ştia. În schimb, există o mărturie indirectă: corespondenţa lui Slavici, care era cu adevărat bolnav de sifilis (realitate pe care istoricii au ocolit-o din motive asupra cărora vom reveni). Iată ce îi scrie Slavici lui Negruzzi, la 31 decembrie 1873:

„N’ am decât trei rane deschise şi sperez că în 8-10 zile se vor închide şi aceste. În ianuarie nu cred însă că voi putea părăsi spitalul. Sunt slab la constituţie şi lipsit de sânge; nu suport nici cura de mercuriu nici aceea de iod, decât în dose foarte mici, recipiate ca sublimat în băi.”

Cu vreo două săptămâni înainte, afirmă într-o altă epistolă către acelaşi:

„Am înţeles, că şi Xenopol a trecut p’ in necazul meu. Ei bine! Cu asemenea tovarăşi, calea-mi pare mai uşoară” (8 decembrie 1873).

Dacă Eminescu ar fi fost şi el bolnav, în vreunul din anii anteriori, nu l-ar fi adăugat Slavici lui Xenopol, când aproape că nu e scrisoare către Negruzzi în care şirianul să nu-l pomenească? Or, chiar şi la 1 februarie 1874, numele lui Eminescu nu îi aduce aminte de sifilisul care-l rodea pe el, ci îi trezeşte cu totul alte amintiri:

„Din când în când mă visitează câte un «cunoscut» ori «stimător». Nu este însă nimeni un al doilea Eminescu, care să ştie a suscita gândiri distrăgătoare în sufletul meu.”

De-ar fi ştiut Eminescu pe cine alină...

Târziu, peste decenii, Slavici este foarte precis: *„Eminescu s-a îmbolnăvit în vara anului 1883...”* Luată în sensul strict al cuvintelor, afirmaţia contrazice teoria adepţilor sifilisului, deoarece era imposibil ca, în nici şase luni, Eminescu să contracteze boala şi să-i parcurgă primele două faze, ajungând atât de rapid în aceea în care devine posibilă apariţia unor leziuni pe creier, cu toate urmările ce decurg de aici.

Slavici: *„Sunt îndeosebi oameni care se socotesc încredinţaţi că Eminescu n-a fost niciodată pe deplin sănătos. Adevărul este că el nu era un om aşa-zis normal, întru toate deopotrivă cu orişicare Stan şi Bran. Fiind sufleteşte mai presus de cei mai mulţi dintre contimporanii lui, el avea deosebitul său fel de a vedea lucrurile şi poziţiunea omului în lumea aceasta. Ceea ce altora li se părea lucru de mare însemnătate pentru dânsul era ceva de nebăgat în samă.* ***El nesocotea îndeosebi propriile sale interese materiale*** *şi era mereu preocupat de ale altora. Nepăsător în ceea ce priveşte nevoile cu care avea să se lupte, el lua parte la bucuriile şi la durerile altora, exagerându-le chiar pe aceste câteodată. E deci lucru firesc că foarte mulţi dintre oamenii normali sau aşa-zişi «cuminţi» îl socoteau «ţâcnit», «într-o ureche», dacă nu chiar nebun. Judecat însă după* ***adevăratul său fel de a fi****, el a fost* ***în toate împrejurările cel mai cuminte om****”* (subl. ns.).

Din ultima frază deducem că doar anumite **aparenţe** sau greşite cunoaşteri (provocate, poate, de intrigi?) îi determinau pe alţii să-l creadă *„ţâcnit”*. Dacă acesta a fost adevărul, deşi nimic nu-l atestă înainte de 1883, explicaţia ar putea sta în faptul că, în general, despre poeţi lumea are are astfel de impresie, poate tocmai pentru că nu toţi sunt capabili să priceapă limbajul poetic – limbaj care, adesea, este rod (şi) al unui temperament pe măsură.

Referitor la *„propriile sale interese materiale”* – despre care Slavici, fidel ecou al lui Maiorescu, afirmă că Eminescu şi le-ar fi nesocotit –, Caragiale ţine minte altceva:

✦ *„S-a susţinut că dispreţuia averea... E un neadevăr – pe care nu-l poate spune decât sau cine n-a cunoscut pe poet sau cine... vrea să spună un neadevăr – o afirm eu aci cu siguranţă că afară de teorii de teorii fantaziste, psihologice, etnice, etice, estetice, şcl. nu voi căpăta nici o dezminţire serioasă. L-am cunoscut, am trăit lângă el foarte aproape vreme îndelungată şi ştiu cât de mult preţ punea pe plăcerile materiale ale vieţii. L-am văzut destul de adesea scrâşnind de lipsă. Contrarietatea patimilor, dorul vag de poet, acel dor de care se depărtează ţinta cu cât îi pare lui că se apropie de dânsa, îl aruncau, ce-i drept, în cea mai întunecată melancolie, dar nu-l zdrobeau niciodată;* ***lipsa materială însă îl excita, îl demoraliza, îl sfârâma cu desăvârşire****... da, dar era prea mândru ca să se plângă de asta şi mai ales acelora ce trebuiau s-o înţeleagă nespusă* (subl. ns.).

S-a zis că era risipitor şi că, orice sumă ar fi trecut prin mână-i, el tot nefericit ar fi fost, de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral. Minunată judecată, dar ieftină scuză pentru acei ce l-au lăsat totdeauna în lipsă, deşi-l puteau ajuta cu toată dignitatea, deşi apropierea lui le-a făcut cinste şi... profit – şi încă le face. Da, era risipitor pentru că iubea şi el plăcerile brutale ale vieţii; şi doar are şi un om de valoare dreptul să dorească aceste plăceri; da, nenorocirea lui era de un fel moral, şi tot nenorocit ar fi fost dispunând de orişicâte mijloace; însă, fiindu-i sufletul atât de iritabil, îi mai trebuia şi trupul chinuit şi nemângâiat? şi obţinerea bunurilor lumeşti i-ar fi sporit ori alinat chinul sufletesc?” (*Ironie*).

✦ *„Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit şi de foame. Da, dar nu s-a încovoiat niciodată; era un om dintr-o bucată, şi nu dintr-una care se găseşte pe toate cărările.*

Generaţii întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Şerban-vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme, şi o bucată din care să scoţi un alt Eminescu nu se va mai găsi poate” (*În Nirvana*).

În literatura de specialitate este intens folosit portretul făcut lui Eminescu de către Caragiale în articolul *În Nirvana*. Axată îndeosebi pe alăturarea extremelor (*„vesel şi trist; comunicativ şi ursuz ...”* etcetera), această descriere nu relevă un om anormal, pendularea necontenită dinspre bine spre rău şi înapoi fiind motorul vieţii. De altminteri, în ciuda aparenţelor, Caragiale însuşi nu a fost mult diferit. (La altă scară, Helvetius constata încă din 1773: *„caracterul şi spiritul popoarelor se schimbă o dată cu forma lor e guvernământ”*, motiv pentru care *„diferitele forme de guvernământ dau aceleiaşi naţiuni, succesiv, ba un caracter înălţător, ba unul josnic, ba permanent, ba schimbător, ba curajos, ba sfios”* – vezi *Despre om, facultăţile sale intelectuale şi educaţia sa.*) Şi-apoi, *În Nirvana* este un text care se deosebeşte prin cel puţin două elemente de un obişnuit articol „la zi”, despre problemele comunităţii: este semnat de un **scriitor** şi reprezintă un **necrolog**.

Din corespondenţa celor care l-au cunoscut pe Eminescu în perioadă berlineză nu rezultă cu nici un chip că acesta ar fi căpătat vreo boală venerică. În schimb, cei care îi acordă credit lui Slavici, şi între aceştia se număra şi G. Munteanu, trebuiau să ştie că, în *Amintiri*, „amicul” din Ardeal contestă implicit „îmbolnăvirea” înainte de anul 1877:

„El s-a îmbolnăvit în cele din urmă – o boală care mie îmi părea foarte primejdioasă: i se umpluseră fluierele picioarelor de nişte bube urâte, care se întindeau. D-rul Kremnitz, care ţinea mult el, l-a examinat însă şi ne-a încredinţat că bubele acelea sunt cu desăvârşire nevinovate, că le au adeseori oamenii care trăiesc în mizerie şi că se vor vindeca ele de ele după ce Eminescu va fi trăit un timp oarecare mai regulat.

A rămas deci ca el să plece la ţară, şi răposatul Nicolae Mandrea i-a făcut rost să steie un timp oarecare la moşia Floreşti din Valea Gilortului, unde avea şi aer curat şi apă bună. Pentru ca să nu steie de pomană, ceea ce el n-ar fi primit, comisiunea însărcinată cu publicarea documentelor rămase de la baronul Hurmuzaki i-a dat, în urmă stăruinţelor lui Teodor Rosetti, un onorar de câteva mii de lei pentru traducerea în româneşte a unui volum din ***Fragmente*** (este primul volum al colecţiei, care nu poartă şi numele traducătorului, spre deosebire de cele traduse mai apoi de Slavici, care a primit şi medalia *Bene merenti* pentru efortul depus în cadrul Comisiei documentelor istorice – n. ns.). *A rămas ca aceasta să fie singura carte pe care să o ia cu dânsul, căci cărţile pe care le cetea erau duşmanii lui.*

Am trecut peste câteva săptămâni şi eu pe la Floreşti şi l-am găsit acolo sănătos tun şi în voie bună. Era numai el la conacul moşiei, singur, adecă în foarte bună societate.”

O dovadă asemănătoare avem şi de la Eminescu însuşi, care îi scrie Veronicăi, în 1882 (sublinierile ne aparţin):

4 iunie: *„Am fost de marţi seara până astăzi la Giurgiu. Costinescu a promis să mă împrumute cu 600 fr., din care mi-a şi dat 200. Cred că* ***tot la Lacul Sărat o să mă duc****. Numai dac-aş putea să scap de* ***bubele acestea cari constituie o supărare zilnică şi un chin de tot ceasul****.”*

6 iunie: *„Dacă nu ţi-oi scrie câteva zile, atunci să ştii c-am plecat. Nu ştiu încă bine unde să plec: la Pucioasa, la Strunga, la Balta Albă, la Lacul Sărat, dar destul că de plecat trebuie să plec căci picioarele mele au nevoie, fie de băi sărate, fie de băi alcaline, dar însfârşit de* ***băi cari au un efect determinant asupra pielei****. Tratamentul* ***intern e stabilit deja... Fier, fier şi iar fier****, în formă liquidă şi în formă de pilule.”*

24 iunie: *„Cât despre* ***bubele mele, toate s-au închis, afară de una*** *la piciorul drept care e foarte îndărătnică”* (epistolă trimisă din Constanţa).

Viteza cu care se vindeca ectima, precum şi simplitatea curei arată şi mai apăsat că tratamentul cu mercur aplicat la Botoşani n-a avut nici un rost benefic.

În mod normal, asemenea probe ar fi trebuit să fie arhisuficiente pentru a convinge că bubele lui Eminescu nu erau de natură sifilitică. Problema e că adevărul îi deranja pe cei implicaţi în conspiraţia anti-Eminescu. De aceea, în pofida diagnosticului pus de doctorul Kremnitz şi împotriva evidenţei, bubele ectimei, la care se referă şi Slavici, au rămas „dovada indiscutabilă” că Eminescu ar fi fost luetic. Că Slavici a fost speriat la început de ele, crezând că boala lui Eminescu ar fi *„foarte primejdioasă”*, rămâne foarte probabil, ştiută fiind aventura-i personală cu *treponema pallida*. Dar faptul că niciodată el nu a făcut o distincţie între această boală de piele şi sifilis arată că se numără printre cei care aveau interesul ca lumea să le confunde. Şi au reuşit în demersul lor ticălos. Tot datorită acestor bube este indusă în eroare şi Harieta. Aceste leziuni constituie temeiul nestrămutatei ei convingeri că Eminescu, fratele de lângă ea, ar fi fost bolnav de sifilis şi, deci, şi nebun. Iar istoricii literari, care altfel nu-i arată nici cea mai măruntă consideraţie Harietei, de data aceasta iau notiţe după sentinţele ei medicale.

„De patru ani el este nebun, numai din sifilis încarnat ce este în corpul lui” se tânguieşte Harieta la 23 iunie 1887 şi, peste nici o săptămână, repetă:

„Bietul Mihai, patru ani trecuţi nebun!”

Singurul aspect pozitiv al acestor naivităţi este acela că Harieta stabileşte limpede că Eminescu nu dăduse nici un semn de alienare înainte de 28 iunie 1883 şi cu atât mai puţin ar fi fost la Ipoteşti pentru a se trata, cum bate câmpii I. Grămadă, citând acelaşi articol din *Fântâna Blanduziei*, publicat de Emiliancă în otrăvitul volumaş *Diverse* şi pus mai târziu de Călinescu în seama lui Matei. Importanţa care se dă acestui articol de gazetă indică limpede că biografii sunt în criză de argumente.

Din clipa în care a venit în Iaşi ca director al Bibliotecii şi până când a dispărut ca prin farmec în Bucureşti, Eminescu a trăit „la vedere”, ca în vitrină. După 1877, s-a făcut referire la „nebunia” lui numai în două-trei texte, apărute în ziare cu care polemiza *Timpul*. Dintre acestea, cel mai dur aparţine lui Nicolae Xenopol (frate cu istoricul), devenit din 1882 gazetar la *Românul*, ziarul guvernamental:

„Aveam până acum pe omul care se crede cucoş, pe acel care-şi închipuie că-i umbrelă şi stă toată ziua într-un ungher pentru a se usca etc., dar pe omul care se crede român şi vorbeşte de «sângele strămoşilor», fiindcă şi-a schimbat terminaţia numelui din ***ovici*** *în* ***escu****, aceasta nu s-a mai văzut. Desigur că doctorul Maudsley, în vreo nouă*

ediţie a cărţii sale ***Pathology of Mind****, va trage toate foloasele din egzemplul ce-i aducem aici. Ne e teamă însă că* ***Mausley va rândui d-lui Eminovici o cură îndelungată în vreun stabiliment bunăoară la Mărcuţa****”* – subl. ns. (vezi *Telegraful*, *Un critic de la «Timpul», d-l Mihai Eminescu*, 2 aprilie 1882).

(**Notă**. Coincidenţă, într-un fragment dintr-o nuvelă neterminată de Eminescu şi intitulată de Călinescu – mai mult sau mai puţin inspirat – *Avatarii faraonului Tlà*, întâlnim un personaj – cerşetorul – care se credea cocoş, din acest motiv fiind batjocorit şi terorizat de copii:

„Azvârleau pietre după el ... şi plângea sărmanul [*idiot*, adaugă M. Cimpoi – n. ns.] *şi striga din toate puterile:*

– Cucurigu!...” – text conform *M. Eminescu. OPERE*, volumul VII)

Aceste ironii – cărora Eminescu le-a răspuns în *Timpul* (8 aprilie 82) – rămân excepţii şi, oricum, pamfletul nu numai că n-a fost niciodată anamneză ori diagnostic, dar nici n-a ţintit în smintiţi autentici. Cu excepţia lui C. Mille, până la decesul lui Eminescu, în 1889, nimeni nu a îndrăznit să afirme public că acesta ar fi dat reale semne de alienare. Dacă asemenea discuţii ar fi avut loc, chiar şi în medii mai restrânse, ele ar fost rememorate de amintitori şi/sau le-am fi regăsit în jurnalul lui Maiorescu. În schimb, după moartea lui, n-ajungeau paginile jurnalelor ca să împacheteze amintiri, impresii şi pretinse confesiuni.

Poziţia pro-Maiorescu a lui G. Munteanu este evidentă, oricât ar încerca el să mascheze acest lucru. În fapt, Munteanu recunoaşte adevărurile prea evidente, de soiul: *„Maiorescu nu l-a «descoperit» pe Eminescu”*, dar îl apără pe magistru în punctele cele mai sensibile. Între altele, el atestă „nebunia” lui Eminescu, atestă pretinsa ereditate a bolii, contrazice afirmaţia privind amestecul magistrului în planurile matrimoniale ale „protejatului” şi atestă (ceva mai puţin ferm) legitimitatea lui Maiorescu de a se socoti *„«părinte» spiritual”* al lui Eminescu. În aceste condiţii, faptul că G. Munteanu autoapreciază că ar fi spus *„destule lucruri despre ticăloşia maioresciană”* nu mai valorează mare lucru, iar precizarea că *Hyperion. I* este teză de doctorat cu conţinut autocenzurat (*„N-am spus tot ce ştiam”*), din teamă că mai-marii lumii literare *„se vor scandaliza până acolo încât să-mi respingă lucrarea, la susţinere”* nu-i este nici ea mai favorabilă. Din păcate, aceasta este însă măsura celor mai mulţi dintre intelectuali – şi la noi, şi la alţii. Asta-i plămada şi nu e nouă (Eminescu, fără a pretinde că făcuse o descoperire, vorbeşte de *„şarlatanismul intelectual”* şi de spiritul *„de neadevăr al «academicianilor»”* încă din 1877 – vezi *Curierul de Iaşi*, 20 martie).

Chiar şi fără aceste mărturisiri ale lui G. Munteanu, *Hyperion. I* conduce spre concluzii similare. Autorul nu este un disident autentic, care spune doar ceea ce crede, ci un om care-şi calculează vorbele, astfel încât acestea să nu

supere pe iritabilii procurori literari (sau, cine mai ştie?, chiar să vină în întâmpinarea aşteptărilor lor) şi, totodată, să pară publicului rostiri de înalt curaj.

G. Munteanu spune că Iorgu şi Şerban Eminovici ar fi fost (şi ei) bolnavi de sifilis. Argumente? Dar i-a cerut cineva aşa ceva, ca să se complice în asemenea hal?

Să-i privim pe rând, pe fraţii mai mari ai lui Eminescu.

Iorgu şi Conu Iancu

Cea mai vânturată relatare referitoare la Iorgu (G[h]eorg[h]e) Eminovici este cea a lui Caragiale. Dintr-o falsă pudoare, mulţi se sfiesc s-o pună la îndoială, ca şi cum a corecta greşeala unei personalităţi ar echivala cu a o ofensa. Perpetuarea cu bună-ştiinţă a erorii cuiva nu este nici act prietenesc, nici semn de respect, ci rod al unui sinistru amestec de obedienţă, laşitate şi viclenie. Iar acesta nu e de găsit decât în cadrul politicii intelectualului care se apără pe sine, căci numai pe sine se vede.

Caragiale, despre Iorgu:

„Mai în urmă, l-am întâlnit tot aici pe Eminescu, cu un frate al lui, ofiţer. Plecau amândoi în străinătate – el la Viena, celălalt la Berlin.

Militarul era frate mai mare; tot aşa de frumos, de blând şi de ciudat – o izbitoare asemănare în toate.

Acela a mers la Berlin; în câteva luni a speriat Academia militară cu talentele-i şi a dat un examen care l-a făcut pe mareşalul Moltke să se intereseze foarte de aproape de soarta lui, hotărât să-l ia pe lângă dânsul. Ca să-şi încoroneze succesul, militarul s-a dus acasă şi, fără să lase măcar o vorbă, s-a împuşcat. Peste mai multă vreme, când am vorbit cu Eminescu de trista împrejurare a militarului, el mi-a răspuns râzând:

– Mai bine! ăla era mai cuminte ca noi!”

(*În Nirvana*, 18 iunie 1889 – articol publicat şi în cărţulia Emiliancei, *Mihail Eminescu. Diverse*).

Potrivit acestor rânduri, Caragiale ar fi singura persoană căreia Eminescu i-ar fi dezvăluit ipotetice secrete de familie. Discuţia la care se referă Caragiale, trebuie să fi avut loc după 1877, anul în care Eminescu s-a stabilit în Capitală, dar faptele evocate s-au petrecut cu mult înainte.

Prin Bucureşti nu a trecut doar Iorgu. Aici au stat şi Ilie, un alt frate al lui Eminescu, înscris în 1861 la Şcoala naţională de medicină şi farmacie şi ucis de tifos în 1863 (28 decembrie), precum şi Şerban, înscris în acelaşi funest an la Şcoala naţională de agricultură din Pantelimon (octombrie), de unde, peste doi ani, va pleca spre Erlangen, devenind student la Facultatea de medicină de acolo (30 noiembrie 1865).

În general, amintirile lui Caragiale despre primele lui întâlniri cu Eminescu sunt de o claritate îndoielnică şi nu prea conţin date concrete. În plus, bunăoară, surprinde şi că, pe de o parte, Eminescu i-ar fi făcut ciudate confidenţe cu privire la Iorgu, dar, pe de altă parte, pe la 1881, Caragiale încă nu ştia dacă mama acestuia trăieşte sau nu (se stinsese în august 1876, deci, înaintea mărturisirii invocate). Lipsa acestei informaţii pare cu atât mai stranie cu cât Mite Kremnitz pretinde: Eminescu *„...îmi povestea despre mama sa, de care adesea îi era dor"*. Nu-i vorbă, nici Mite nu e tocmai credibilă, căci îl cunoscuse pe Eminescu la câţiva ani după moartea Ralucăi, iar dorul de cineva defunct e parcă altceva.

Credem că explicaţia relatării lui Caragiale s-ar putea afla în ultimele două fraze citate din articolul *În Nirvana*, pe care, dacă le-am citi fără să ştim despre cine era vorba şi în ce conjunctură fuseseră puse pe hârtie, am putea fi uşor descumpăniţi de uşurinţa, aproape amuzamentul, cu care un personaj priveşte sinuciderea fratelui său. Evident, nu acesta a fost mesajul gândit de Caragiale, aici întrezărindu-se pana artistului, a **creatorului**, care vrea să sugereze marea detaşare de lumesc a lui Eminescu. Într-acolo ne trimite chiar titlul articolului, *În Nirvana*, care se şi încheie astfel:

„Ferventul budist este acuma fericit: el s-a întors în Nirvana – aşa de frumos cântată, atât de mult dorită – pentru dânsul prea târziu, prea devreme pentru noi",

Nirvana fiind *„stare mistică de fericire, presupusă a fi realizată prin eliberarea de grijile vieţii, de suferinţe şi prin contopirea sufletului individului cu esenţa divină, cu ajutorul contemplaţiei şi al ascezei"* (DEX). În vreme ce în această explicaţie Nirvana apare ca un fel de „rai pe pământ", o ţintă ce poate fi atinsă în timpul vieţii, L. Şăineanu afirmă că Nirvana *„constă mai ales în credinţa, că omul expiază, într' un şir de existenţe indefinite, păcatele*

*ce a făcut într' una precedentă, şi în năzuinţa de a merita repaosul final sau nefiinţa (**nirvana**), adică mântuirea sufletului, care încetează de a renaşte şi prin urmare de a expia"* (a *expia* provine din latinescul *expio*, *-are*, şi înseamnă a împăca, a curăţi prin jertfă, rugă etcetera; a plăti, a ispăşi).

Mai apropiată de sensul dorit de Caragiale pare să fie lămurirea din Enciclopedia *Minerva*: *„Nirvana (sanscr. = stângere), în filos. buddhistă tendinţa renunţării la voinţa de a trăi, la viaţa pământească şi plăcerile ei şi uitarea de sine prin confundarea în nimicnicie; singurul mijloc, prin care se ajunge la isbăvirea de suferinţi"*. În fapt, aşa cum se ştie, lucrurile sunt mult mai complicate, fie şi numai din motivul că atingerea Nirvanei este altceva decât a merge în grup la picnic ori a intra în discotecă, unde toată lumea ascultă aceeaşi muzică.

În subcapitolul intitulat *„Calea care duce către Nirvana"*, din *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Mircea Eliade explică:

> *„Buddha nu dă deloc o «definiţie» a Nirvanei, dar revine neîncetat asupra unora din «atributele» sale. El afirmă că oamenii numiţi **arhat** (sfinţii eliberaţi) «au atins fericirea de neclintit» (**Udana**, VIII, 10), că Nirvana «este beatitudine» (**Anguttara**, IV, 414), că el, Preafericitul, «l-a atins pe Cel Nemuritor», şi că şi călugării îl pot atinge: «Vi-l veţi însuşi încă din această viaţă, veţi trăi bucurându-vă de Cel Nemurtitor» (**Majjhima**, I, 172). **Arhatul**, «chiar din această viaţă, întărit, nirvanizat (**nibutta**), simţind fericirea în sine, îşi petrece vremea cu Brahman."*

Iar în subsol, precizează:

> *„Trebuie totuşi făcută o deosebire între Nirvana «vizibilă», adică accesibilă în timpul vieţii, şi **parinibbana*** (în alte locuri, *parinirvana* – n. ns.)*, care se realizează la moarte"*.

Caragiale priveşte Nirvana prin prisma creştinismului şi tinde s-o substituie Raiului: *„Lupta a fost groaznică. Încercarea, drumul către Nirvana, a fost tot aşa de dureroasă cât şi de strălucită"*. Nirvana nu se atinge prin **încercări** de soiul celor la care a fost supus Iov, de exemplu, ci prin puterea sinelui de a se detaşa de mediu şi chiar de propriul trup. De asemenea, dacă ar fi să nu ţinem cont de numele autorului acestor rânduri şi de scopul lor, am putea spune că fraza de încheiere (*„...el s-a întors în Nirvana – aşa de frumos cântată, atât de mult dorită – pentru dânsul prea târziu, prea devreme pentru noi"*) este un simplu tiv literar, căci Nirvana nu e niciodată ceva *„prea târziu"* pentru cel care aspiră la ea, iar plecarea lui Eminescu *„prea devreme"* pentru

ceilalţi rămâne o formulă de politeţe, să zicem, ştiut fiind cât de nebăgat în seamă a fost acesta după 1883 – din păcate, inclusiv de Caragiale.

În privinţa lui Iorgu, Caragiale face o confuzie (cu atât mai explicabilă, cu cât el l-ar fi văzut o singură dată şi doar preţ de câteva minute pe acest frate, căruia i-a uitat şi numele). Textul lui, repetăm, nu este nici măcar „notiţă biografică”, ci necrolog, pentru a cărui redactare autorul s-a silit să aducă la lumină amintiri care nu valorau mai nimic în orice alte împrejurări, spre a alege dintre ele pe cele care puteau fi mai semnificative **atunci, în acel scop**. Identitatea fratelui invocat conta prea puţin, important fiind că fusese de acelaşi sânge cu defunctul. Iorgu era un simbol, iar simbolurile nu sunt neadevăruri, dar nici realităţi absolute, ci reprezentări care au la bază corespondenţe analogice, subînţelese, frecvent asemănătoare, de la om la om, şi, cu toate acestea, întotdeauna unice. Jocul ideilor a permis să se comită o eroare nevinovată (cel puţin, aşa ne place să credem, neexistând deocamdată indicii în alt sens), care nu conta mai deloc în contextul de atunci, din iunie 1889, dar care avea să cântărească extrem de mult mai târziu, când a fost tendenţios interpretată.

O posibilă explicaţie a confuziei credem că se găseşte într-un paragraf din monografia lui Călinescu (care nu face însă nici o legătură cu relatarea lui Caragiale):

„Prietenii care-şi amintesc tinereţea lui Eminescu, sub impresia de mai târziu a operei sale cu formula pesimismului, sau sub aceea a boalei care l-a răpus, sunt înclinaţi să ne înfăţişeze viaţa poetului într-un ton sumbru şi dezechilibrat. Într-aceasta este şi o doză de incultură şi naivitate. Într-o zi, Bariţiu primi de la un coleg bucovinean, care se sinucisese, Alex. Procinkievicz, următorul bilet: «Moriturus te salutat. După cum ţi-am promis. Adio!» Studentul făgăduise că se va împuşca şi, întocmai ca şi doctorul din ***Nora****, îşi vestea acum prietenii. Eminescu primi această ştire aprobativ: «Bine a făcut Procinkievicz. Viaţa e un moft, o prostie.» Şi de aici discuţie aprinsă despre voinţa oarbă de a trăi şi Nirvana, cu largi referinţe din Schopenhauer din partea lui Eminescu.”*

Să fi fost Caragiale influenţat de această întâmplare, atunci când a scris despre Iorgu? Să-i fi jucat memoria o festă?

Un lucru este cert: la 2 aprilie 1909, Matei – ale cărui amintiri, e drept, nu sunt mereu foarte exacte – îi scrie lui Corneliu Botez câteva cuvinte menite să explice ale cui sunt cele 4 fotografii pe care i le trimite. La punctul, *„b)”* citim:

„A fratelui meu Iorgu, fost ofiţer, care a fost trimis la Berlin, şi ***despre care circulă o anecdotă că s-ar fi sinucis****”* (subl. ns.).

Caragiale să fi fost cel care, cu sau fără voie, a lansat această *„anecdotă”*?

Dacă ne luăm strict după afirmaţii semnate de Caragiale, indiscutabil, acesta l-a prezentat pe Eminescu nebun (*„În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligenţă” – În Nirvana*; ✦ *„Când era în culmea funcţionării, maşina cea admirabilă s-a stricat deodată; regulatorul, care avea de la început în aliajul său un punct ţâcnit, s-a frânt în toiul mişcării: «Organele erau acum sfărâmate şi maestrul nebun!»”*; *„Moartea – ea a desăvârşit opera nebuniei” – Ironie*). Dar nici el nu prezintă, fie cât de vag, manifestarea respectivei „nebunii”, ci elemente aflate la limita dintre real şi metaforă. De asemenea, foloseşte deducţii care pornesc de la premiza că informaţiile pe care le deţinea el ar fi corecte. Bunăoară, explicaţia pe care o dă atitudinii lui Eminescu, după întoarcerea acestuia din Italia (*Ironie*, iulie 1890):

„Era liniştit, trist, sfios şi, o probă mai mult că devenise iar cuminte, era cam ruşinos, ***având conştiinţa deplină de tot ce i se întâmplase****. Acum încalte, nu mai poate încăpea vorbă, era în completă mizerie”* (subl. ns).

Timiditatea ar fi fost, aşadar, efectul a *„tot ceea ce i se întâmplase”*. Dar *„ce i se întâmplase”*, de fapt? Caragiale ştia doar din auzite, nu fusese martor, iar nouă nu ne spune nici puţinul pe care-l cunoştea. De altfel, în acelaşi articol, el prezintă astfel reîntâlnirea cu Eminescu, după ce acestuia *„i se întâmplase”* ceea *„ce i se întâmplase”*:

„A trecut apoi câtva timp şi l-am revăzut. Întâia criză trecuse; nu mai era acelaşi om, dar ***era un om ca toţi oamenii, cu mintea normală, întreagă, şi tocmai de aceea nu mai era acelaşi om*** (subl. ns.).

Acestea sunt singurele **argumente** ale lui Caragiale, privind „alienarea” lui Eminescu. Din spusele lui înţelegem că „bolnavul” ar fi parcurs o perioadă în care n-ar fi fost *„cuminte”*, dar nu ne spune în ce consta, concret, necuminţenia.

La fel, relatarea lui Caragiale nu este un adevăr atestat de documente nici în cazul lui Iorgu Eminovici. *„Ca să-şi încoroneze succesul, militarul s-a dus acasă şi, fără să lase măcar o vorbă, s-a împuşcat”*, zice dramaturgul. La o lectură grăbită, de aici, am putea înţelege că, abia ajuns la Ipoteşti venind de la Berlin, Iorgu ar fi descălecat şi s-ar fi dus aţă către locul în care s-ar fi sinucis. Or, n-a fost deloc aşa. Certificatul de deces nu atestă acest lucru nici măcar după ce a fost „îmbunătăţit” cu adăugirile atât de necesare

unora. Iorgu s-a întors în Ţară în toamna lui 1872, mergând întâi la Botoşani: *„Tata mâne trebuie să fie la Botoşani, unde aproape de 6 săptămâni mă aflu împreună cu Iorgu, care a fost foarte bolnav şi încă este”* – Şerban către Eminescu, 3 noiembrie 1872. Potrivit *Cronologiei* mediatizate prin CD-ROM-ul lansat în anul 2000 de *Centrul Naţional de Studii «Mihai Eminescu»*, la *„**Sept. 14.** Grav bolnav de tuberculoză, Iorgu Eminovici se întoarce la Ipoteşti pentru a fi îngrijit de familie”*. Nu ştim pe ce anume se bazează această informaţie atât de precis aşezată în timp, dar, dată fiind mica distanţă dintre Ipoteşti şi Botoşani şi cum Şerban nu precizează dacă Iorgu se afla sau nu în spital, ea este plauzibilă. Sigur nu rămâne însă decât faptul că, atunci când a revenit în Ţară, Iorgu suferea de tuberculoză, într-o fază avansată, dar nu s-a stins decât peste un an, la 31 octombrie 1873 (vom demonstra că data de 21 septembrie, acreditată de istoricii literari, este eronată).

Era Iorgu *„blând”* şi de o *„izbitoare asemănare în toate”* cu Eminescu, cum îşi aminteşte Caragiale, sau are dreptate Matei, care, orice s-ar spune, era mai bine informat şi care îl prezintă astfel: *„Nalt, păr, mustaţă negre, ochi căprii, pielea albă, sombru, când râdea, se schimba vremea”*? În schimb, pentru Matei, *„blând”* şi *„bun la suflet”* a fost Nicu, alt frate. Problema e că Nicu nu era ofiţer şi nici nu se ştie să fi plecat vreodată cu Eminescu spre Occident (de altfel, exceptându-l pe Caragiale, nici în cazul lui Iorgu nu mai există vreo mărturie de acest soi, iar probă nici atât). Nicu este însă cel care, într-adevăr, s-a sinucis (dar numai în 1884, adică după *„întunecarea”* lui Eminescu – moment dincolo de care un dialog precum cel redat de Caragiale devine imposibil).

Caragiale afirmă că avea 17 ani atunci când l-a întâlnit prima oară pe Eminescu (1852 + 17 = 1869). Pe de altă parte, tot el povesteşte cum înamoratul Eminescu i-a citit *„o bucată dedicată unei actriţe”*, adăugând mai încolo: *„Poezia aceasta îmi pare că s-a publicat prin 68 sau 69 în **Familia** din Pesta”*. Din formulare nu reiese cu claritate dacă poezia a fost publicată înainte sau după ce i-o citise lui. Cum credem că este vorba de poezia *La o artistă* (apărută în numărul din 18 august 1868 al revistei *Familia*), în primul caz, se poate deduce că întâlnirea lor a avut loc înainte de anul 1868, când Caragiale avea 15 ani. Imprecizia este firească şi, tocmai de aceea, afirmaţiile lui nu trebuie tratate drept literă de lege, mai ales în ceea ce priveşte plasarea lor în timp. Pe de altă parte însă, nu putem nici să le schimbăm fără a avea argumente extrem de puternice.

„Primăvara următoare a plecat cu o trupă ambulantă de teatru prin Moldova...” , continuă dramaturgul. Cum astăzi este prezentat drept cert faptul că în iunie 1869 Eminescu ar fi însoţit trupa lui Pascaly într-un turneu prin Moldova şi cum noi nu avem alte informaţii, admitem această variantă, care ne duce la concluzia că Eminescu şi Caragiale s-au cunoscut în 1868. În vara anului următor Eminescu a părăsit Capitala, unde n-a mai revenit curând, pentru că în toamna lui 1869 îl găsim la Facultatea de filosofie din Viena.

Dar Iorgu? În ce an ar mai fi avut loc întâlnirea cu Iorgu? Caragiale nu excelează prin limpezime:

> *„**Mai în urmă**, l-am întâlnit **tot aici** pe Eminescu, cu un frate ale lui, ofiţer. Plecau amândoi în străinătate – el la Viena, celălalt la Berlin”* (subl. ns.).

Cronologic, incertul *„mai în urmă”* reprezintă al treilea moment cunoscut de Caragiale. În primul s-au cunoscut, în cel de-al doilea Eminescu a plecat în turneu *„prin Moldova”* , iar în cel de-al treilea s-ar fi revăzut. A mai existat această a doua întâlnire, la scurt timp? Credem că nu.

„L-am întâlnit tot aici.” Ce înseamnă *„tot aici”* ? *„Aici”* la teatru, *„aici”* în Bucureşti, *„aici”* la gară, *„aici”* la Capşa? Au stat de vorbă mult, puţin? Din ce anume s-a convins Caragiale că Iorgu era *„blând”* ? Reamintim unde localizează Caragiale prima lui întâlnire cu Eminescu:

> *„Seara trebuia să vină **la directorul lui – astfel puteam să-l văz**. (...) Tânărul sosi”* (subl. ns.).

Să ne imaginăm că Iorgu l-ar fi însoţit pe Eminescu în biroul unui director de teatru, doar ca să-l poată contempla Caragiale? Chiar să fi vrut, putea?

Să recitim ce-şi aminteşte Caragiale despre sfârşitul lui Iorgu:

> *„...s-a dus acasă şi, fără să lase măcar o vorbă, s-a împuşcat. **Peste mai multă vreme**, când am vorbit cu Eminescu de trista împrejurare a militarului, el **mi-a răspuns**...”* (subl. ns.).

Este neclar de unde până unde, cândva, *„peste mai multă vreme”* , Caragiale ar fi *„vorbit cu Eminescu de trista împrejurare a militarului”* . *„Trista împrejurare”* ... A muri la 29 de ani nu-i o *„tristă împrejurare”* ? Desigur, nu spre asta ţinteşte marele dramaturg, care caută, pe de o parte, sinuciderea lui Iorgu şi, pe de altă parte, reacţia indiferentă a lui Eminescu pentru a le topi într-un unic simbol. Pentru ca Eminescu să-i fi *„răspuns”* , obligatoriu,

Caragiale trebuia să întrebe înainte ceva. Cam cum putea să sune acea **întrebare** despre Iorgu, astfel încât să urmeze replica:

„– Mai bine! ăla era mai cuminte ca noi!” ?

Şi-apoi, cum s-ar fi ajuns la aceast subiect? Cât de deschis era sau nu Eminescu atunci când tema discuţiilor o constituiau problemele lui personale, de familie, ne-o dovedesc cu prisosinţă marile pete albe din biografia lui (amintim că nu este cert nici măcar nivelul lui de şcolarizare). De altfel, din formularea lui Caragiale, rezultă că pretinsa sinucidere a lui Iorgu ar fi fost fapt notoriu, nu informaţie confidenţială. Caragiale prezintă lucrurile ca şi când el şi Eminescu ar fi avut în Iorgu un subiect comun de discuţie – fapt ireal.

Incontestabil, Caragiale nu pomeneşte niciodată numele lui Iorgu. **Delicateţe?** Foarte posibil. În lipsa unor dovezi, rămâne însă deschisă şi cealaltă variantă: marele dramaturg nu l-a întâlnit niciodată pe Iorgu.

Izbitoare este şi asemănarea reacţiei lui Eminescu la aflarea sinuciderii colegului lui Procinkievicz, cu comentariul făcut de el pe marginea morţii lui Iorgu, în timpul discuţiei cu Caragiale:

✦ *„Bine a făcut Procinkievicz. Viaţa e un moft, o prostie.”*
✦ *„Mai bine! ăla era mai cuminte ca noi!”*

Coincidenţe? Spre edificare, să reluăm firul faptelor, potrivit lui Caragiale:

1868 – Caragiale îl cunoaşte pe Eminescu, în Bucureşti.

1869 – Eminescu părăseşte Bucureştii, împreună cu o trupă de teatru. Anul 1969 este singurul în care şi Eminescu şi Iorgu pleacă în străinătate şi, totodată, singurul în care Caragiale l-ar mai fi putut vedea pe Iorgu, deoarece acesta nu s-a mai întors în Ţară decât în toamna lui 1872, pentru a nu mai pleca decât în pământ, la 31 octombrie viitor; în ultimele luni de viaţă a mai pendulat de câteva ori între Ipoteşti şi Botoşani, dar n-a mai ajuns în Bucureşti. Numai că Eminescu şi Iorgu n-au plecat împreună în 1869. Iorgu a făcut parte dintr-o misiune militară trimisă la Berlin, iar Eminescu, conform versiunii consacrate, **trebuie** să fi ajuns la Praga, unde şi-ar fi făcut prima lui fotografie, după care s-ar fi înscris ca student extraordinar la Facultatea de Filozofie din Viena. În afară de asta, anul 1869 trebuie scos din calcul şi deoarece Caragiale afirmă că întâlnirea în trei ar fi avut loc *„mai în urmă”* – formulare care te duce cu gândul la un interval de timp mai mare, nu de doar câteva luni.

1870 sau ulterior – Caragiale i-ar întâlni în Capitală pe Eminescu şi pe Iorgu (imposibil, din motive deja arătate).

Cronologia faptelor reduce drastic optimismul. În consecinţă, devine mult mai probabil ca personajul în care noi îl vedem pe Iorgu să fi fost, de fapt, o compoziţie inspirată (conştient sau nu) de două sinucideri: a lui Nicu, care avea calitatea de frate al lui Eminescu, şi al lui Procinkievicz, al cărui gest a(r fi) fost aproape aplaudat de Eminescu.

Departe de a acuza inexactităţile din articolul lui Caragiale, chiar dacă unele dintre ele nu-şi au justificare (precum afirmaţia privind-o pe Ralu, mama lui Eminescu: *„de moartea ei se legau nişte amintiri mai crude decât ca de o moarte normală”*), modul în care asamblează cioburi de amintiri şi de felurite informaţii într-un întreg este remarcabil. Informaţiile greşite strecurate? Nu avem argumente puternice să credem că acestea ar fi fost deliberate (de pildă, spre deosebire de Maiorescu, Caragiale nu îl aminteşte şi pe Nicu, care s-a sinucis cu adevărat). În schimb, ştim câţi alţii au fost induşi în eroare în epocă şi de către cine. Deocamdată, încă putem să credem cu tărie că în necrologul *În Nirvana* Caragiale nu recompune evenimente cu date biografice certe, ci o atmosferă, filtrând şi concentrând – poate imprudent, uneori – un destin într-un unic strop de viaţă descrisă metaforic.

Totodată, însă, nu putem face abstracţie de alte realităţi.

În primul rând, o coincidenţă: informaţia lui Caragiale (18 iunie 1889) este repetată – sub o altă formă – de Maiorescu (în două texte distincte, unul datat octombrie 1889 şi apărut în ediţia IV a *Poesii*, celălalt, mai amplu şi care-l include pe primul, publicat la 1 noiembrie, în *Convorbiri literare*). Indirect, cei doi se susţin reciproc. O mulţime de alte fapte indubitabile (atât de dinaintea lui 18 iunie 1889, cât şi ulterioare acestei date) atestă însă că, dintre cei doi, numai Maiorescu putea profita de pe urma neadevărului despre Iorgu. Interesul magistrului era inclusiv unul avocăţesc, în cel mai rău sens al cuvântului.

În al doilea rând, literaturizarea lui Caragiale a fost preluată de indivizi care s-au slujit de ea ca de o armă, pentru a lovi în imaginea lui Iorgu şi, prin acesta, în Eminescu. Ei sunt aceia care, în privinţa lui Iorgu, au extras din articolul lui Caragiale ceea ce Matei numeşte *„o anecdotă că s-ar fi sinucis”* (2 aprilie 1909).

În al treilea rând, Caragiale n-ar fi putut să discute cu Eminescu despre sinuciderea lui Iorgu, din bunul motiv că, aşa cum demonstrează **documentele**, acest gest care pătează memoria militarului rămâne o **invenţie răuvoitoare** a celor care nu ştiau cum să demonstreze că Eminescu ar fi fost alienat, „nebunia” lui având, pasămite, caracter ereditar.

Iorgu şi efectul-Maiorescu

Matei, mezinul familiei Eminovici, îl prezintă astfel pe fratele-i Iorgu, trecut prin şcoala militară prusacă:

„Semăna la faţă cu mama. Era înalt, brun-alb; a fost trimis la Berlin ca sub-locotenent, ataşat cu serviciul la o companie de infanterie. Dintr-o căzătură de pe cal la o manevră în Brandemburg, a zăcut doi ani şi i s-a tras moartea. A murit în 1873" ✦ „Nalt, păr, mustaţă negre, ochi căprii, pielea albă, sombru, când râdea se schimba vremea” (epistolă către Corneliu Botez, 11 aprilie 1909).

Cu altă ocazie, Matei scrie:

„Asupra identităţii fotografiei lui Iorgu, dă pe la generalul Manu care e un boier de toată demnitatea şi întreabă-l D-l general, pe la 1868–69, a fost trimisă o misiune de ofiţeri români la Berlin, misiune a căreia eraţi D-voastră pe atunci Colonel şi aveaţi în misiune pe Maiorul Cantili (mai pe urmă general), pe maiorul Gorjan (mai pe urmă tot general), pe Locot. Oteteleşanu (mai pe urmă colonel de geniu) etc. – Era în acea misiune şi acest ofiţer şi arată-i fotografia ce ţi-am trimis, şi cum îl chema? Şi-ţi va răspunde: Locot. Eminovici Gheorghe. – Acelaş lucru poţi să-l faci şi cu mai puţin etichetă, mergând la generalul în retragere Eustaţiu Mihail, tot în Bucureşti, fost el multă vreme director de serviciu (personal şi operaţii militare) în ministerul de resboiu, cel mai intim prietin a lui Iorgu din toată armata. Acestuia arată-i numai fotografia şi întreabă-l cine-i?

Cu această ocasie vei mai afla un lucru: Iorgu la ducerea la Berlin a mai avut şi o misiune confidenţială, a dus corespondenţă secretă a Regelui, acuma nu ştiu, cătră tatăl Regelui, cătră Wilhelm I, sau către prinţul de coroană de pe atunci, mai pe urmă Împăratul Frideric III-le. Atât generalul Manu cât şi Eustaţiu îţi vor da desluşiri în această privinţă” (scrisoare către Corneliu Botez, 26 aprilie 1909).

Nu ştim dacă şi cu ce rezultate a urmat C. Botez sfaturile lui Matei. Ştim însă că, dacă s-ar fi dorit, la acea vreme încă se puteau afla multe detalii despre Iorgu, de la *„cel mai intim prietin”* al acestuia. A fost preferată însă *„o anecdotă”*, în care el apare ca sinucigaş. Nu putem demonstra cine a lansat-o, dar ştim cine au fost primii care au afirmat public acest lucru şi mai ştim că eminescologi de vârf au acceptat această gogoaşă uşor de contestat, căci se bazează pe un ordinar **fals în acte publice**, produs ulterior morţii lui Eminescu.

Înainte de a prezenta „argumentul” scriptic al celor care promovează şi în şcoli ideea că Iorgu s-ar fi sinucis, socotim absolut necesar să oferim un exemplu de „alienare biografistă” – sau cum să-i spunem? – pentru a arăta

ce monstruozităţi pot creşte dintr-o minciună scuipată de Maiorescu, estetul care ar trebui să dea de gândit prin simplul fapt că minte prea mult şi prea uşor. La rădăcina răului se află prima parte a articolul *Eminescu şi poeziile lui*, apărut în revista *Junimii*, precum şi în ediţia a IV-a a volumului *Poesii*, unde – sub titlul *Poetul Eminescu* – este prezentată de autor drept *„notiţă biografică”* . Ea reprezintă modelul folosit de papagalii cu papion, adică de acei istorici literari care nu ştiu să facă altceva decât să preia teorii lansate ori acceptate de cei care le-ar putea crea necazuri – profesionale sau de altă natură. Spre deosebire de contemporanii lui Maiorescu, care au putut fi induşi în eroare (şi) pentru că le lipseau informaţii esenţiale, papagalii cu papion au la îndemână documente care i-au lipsit şi lui Eminescu însuşi. Totul era să fi vrut să le citească şi să le reproducă identic.

În ediţia din 1934 a studiului său despre Eminescu, până şi N. Petraşcu este obligat să recunoască:

„S'a spus de mulţi că boala lui a fost o moştenire din familie. E însă o afirmare nedovedită, repetată de toţi, unii după alţii. ***În familia lui un frate s'a sinucis. Acesta e singurul stigmat****”* (subl. ns.).

Când întâlnesc asemenea cuvinte, gândurile biografilor lui Eminescu încep să patineze, să alunece ca Stan şi Bran pe coji de banane. În prima ediţie, din 1892, Petraşcu nici măcar nu aminteşte teoria „bolii ereditare”, dar şamanii istoriei noastre literare se prefac a nu observa acest lucru. Timpul trece, martorii se duc, lumea uită vechile polemici, iar istoria literară are forţe suficiente pentru a reveni cu neruşinare asupra unei minciuni care n-a prins în trecut. Astfel, ce n-a cunoscut nici Petraşcu, a aflat unul ca G. Munteanu:

„Se poate pune întrebarea dacă Eminescu va fi înţeles avertismentul pe care îl constituiau repetatele sale «troahne» din 1872. După cum îşi descrie simptomele, s-ar zice că nu. Însă el îşi ascunde adevăratele gânduri, ca totdeauna în împrejurări similare, spre a-şi menaja mama. Că asupra etiologiei înşelătoare a luesului era suficient de prevenit o dovedeşte, peste un an şi ceva, scrisoarea adresată părinţilor la 18 iunie 1873, prin care se informa asupra lui Iorgu, ofiţerul, lovit şi el între timp de înfricoşătoarea boală şi venit la Ipoteşti: «De două ori am scris lui Iorgu şi n-am căpătat nici un răspuns, aşa încât nu ştiu cum vă aflaţi acasă şi tăcerea fratelui meu mă umple de nelinişte. [...] Vă rog dar a mă scoate din această nelinişte şi a-mi răspunde numaidecât în urma primirii scrisorii de faţă.» Pentru cine cunoaşte codul epistolar eminescian, «neliniştea» aceasta e un nume mai blând dat stării cu care asculta deşirându-se firul Moirei.”

Peste vreo 15 pagini, biograful-cu-orice-preţ repetă mizerabila lui minciună:

*„Iar acum, în loc de orice nădejde, fratele mai mare îi dădea [lui Eminescu – n. ns.] grozava ştire că şi la Iorgu s-a declarat **boala Iurăsceştilor**, aducându-l pe capul bătrânului”* (subl. ns.).

Răsfoim alte câteva file şi ajungem la punctul culminant al infamiei:

„Îngrijit câteva timp de către Şerban cu mijloacele ce se puteau afla la Ipoteşti ori la Botoşani, bolnavul înţelese până la urmă că nu-i nici o nădejde să se vindece şi căzu într-o deprimare adâncă; mai ales după ce fratele mai mare, terorizat el însuşi de semnele ancestralei maladii, găsi un pretext şi luă drumul Berlinului. La 21 septembrie 1873, Iorgu îşi curmă zilele – ca un militar ce se afla – prin împuşcare. Familia, consternată, încercă să tăinuiască grozăvia, îngropându-l pe furiş după rânduiala creştinească şi declarându-i decesul cu întârziere. Totuşi vestea se răspândi, dacă preotul care slujise la înmormântare era chemat să dea seama în faţa autorităţilor ecleziastice. De acum înainte, felul cum se poartă între dânşii cei din familia Eminovici – îndeosebi bărbaţii – trădează câteodată ceva dintr-un veritabil coşmar etic, din psihologia celor ajunşi în situaţiile-limită ale biologiei, simbolizată prin clasicul episod dantesc al contelui Ugolino. Putea fuga lui Şerban de lângă fratele în năpastă, precum şi tot ce profera bătrânul în scrisorile trimise lui Mihai, să nu-şi afle nici un răsunet ori complement în atitudinile acestuia?”

Mai sărim vreo 20 de pagini din „lucrătura” lui G. Munteanu:

*„Semnificativ e că nimeni – cu excepţia lui Maiorescu, vag prevenit pe altă cale – nu-şi da seama ce ascunde existenţa aceasta alertă, contagioasă, din începuturile şederii lui Eminescu la Iaşi. Când soseşte el însuşi în capitala Moldovei, pe la jumătatea lui octombrie 1874, Slavici e bucuros de starea în care îşi află prietenul, **plin de iniţiative şi proiecte, sociabil, făcându-le toate cu voioşie**. Însă fundalul e altul. Cu puţin mai înainte, Samurcaş telegrafiase poetului că fratele său **Şerban ajunsese într-un stadiu catastrofal al bolii de plămâni** şi dădea semne de alienare...”* (subl. ns.).

Noroc că autorul îşi dă singur cu stângul în dreptul. Prin ultimele rânduri citate, el recunoaşte că *ancestrala maladie* care l-a ucis pe Şerban a fost **tuberculoza**. Şi dacă, aşa cum mărturiseşte în pasajul anterior, Şerban era *„terorizat”* de aceeaşi boală care-l secerase pe Iorgu, rezultă aproape matematic că nici acesta din urmă nu avusese sifilis, ci o **maladie pulmonară** – incurabilă la acea vreme.

Alte câteva observaţii.

✦ Din toată românimea, doar Maiorescu ar fi fost *„vag prevenit pe altă cale”* să nu se lase indus în eroare de Eminescu, cineva sau ceva mai presus de percepţiile umane obişnuite atenţionându-l că, dacă acesta devenea *„plin de iniţiative şi proiecte, sociabil, făcându-le toate cu voioşie”*, însemna că prăpădul bate la uşă. Nu ştim cât de *„vag”* fusese avertizat Maiorescu şi nici de la G. Munteanu nu mai putem spera să aflăm, dar poate ne ajută cei care-i împărtăşesc părerile. Poate tot dânşii ne vor spune şi dacă acea *„altă cale”*, prin care Maiorescu primea astfel de mesaje era alta decât somnul. Când o elită chiar crede că sociabilitatea şi voioşia sunt manifestări de-un dramatism zguduitor, e numai bună de casat, până nu-i casează ea pe toţi ceilalţi.

De unde aberaţiile lui G. Munteanu? De la Maiorescu:

„De altminteri şi în vremea, în care spiritul lui era în vigoare, felul traiului său făcuse pe amici să se teamă de resultatul final” (*Poetul Eminescu* şi *Eminescu şi poeziile lui*).

Care au fost acei amici care întrezăriseră cum va sfârşi Eminescu? Cum de ştiau cu toţii, dar nu au discutat niciodată despre asta? Dar, mai ales, cine poate demonstra că spiritul lui Eminescu nu *„era în vigoare”* şi la 28 iunie 1883, când editorialul din *Timpul* probează acest lucru cu asupra de măsură? Ce resorturi nevăzute, ce apartenenţe nebănuite fac ca şi astăzi cuvântul lui Maiorescu (**politician** de profesie **avocat**, parvenit prin mijloace pe care nu le discutăm acum şi aparţinând unei găşculiţe pentru care trădarea era mijloc de ascensiune) să aibă mai mare preţ decât realităţile indubitabile, aflate la îndemâna oricui? Pot fi socotiţi mai morali aceia care îl apără astăzi cu orice preţ, preluând marile lui vinovăţii?

✦ *„...Şi la Iorgu s-a declarat boala Iurăsceştilor”*... Care era acea boală? Pe la începutul cărţii, G. Munteanu opinează:

„Să nu căutăm deci în aceste privinţe – cum au făcut unii – vreun miraculos ***stimul*** *ori vreo obscură* ***frână*** *atavică de ordin patologic. Dar nici să nu pregetăm a constata – cum au încercat alţii – că la nivelul purei biologii (şi determinând explicabile rezonanţe psihologice) a acţionat o forţă malefică, sortindu-i nimicirii pe urmaşii căminarului unul după altul, la termenele variabile pe care le hotărau rezistenţa individuală şi împrejurările.”*

Ce-o fi priceput autorul prin *„pură biologie”*, *„rezonanţe psihologice”* şi *„forţă malefică”*? Ne temem că nimic. Toate acestea rămân simple cuvinte ceva mai poleite, simple simboluri ceţoase menite să fure atenţia şi să creeze

iluzia că gravele afirmaţii ale istoricului ar avea acoperire. Trist, dar şi revoltător! Deci *„boala Iurăsceştilor”* ar fi existat, dar nu era ceva *„de ordin patologic”*. Unde s-o includem, atunci? Între talente? Între virtuţi? Dacă Eminovicii ar fi pierit cu toţii din cauza unei unice maladii, *„boala iurăsceştilor”*, şi dacă Iorgu şi Eminescu ar fi fost luetici, evident că tot luetici trebuiau să fie şi ceilalţi.

Temeiul afirmaţiilor lui G. Munteanu? Acelaşi Maiorescu. Printre alte minciuni, acesta o scapă şi pe următoarea (publicată pentru prima dată în textul *Poetul Eminescu* – prefaţă la ediţia IV a volumului *Poesii*, să-i fie clar publicului pe cine citeşte!):

„Dacă a nebunit Eminescu, causa este exclusiv internă, este înnăscută, este ereditară. Cei ce cunosc datele din familia lui, ştiu că la doi fraţi ai săi, morţi sinucişi, a izbucnit nebunia înainte de a sa şi că această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă.”

Observăm viclenia avocăţească: *„Cei ce cunosc datele din familia lui, ştiu că... această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă”*. Cine erau respectivii cunoscători de Eminovici? Nimeni, căci afirmaţia este mincinoasă. Simpla includere a lui Iorgu între nebuni arată cât de bine intenţionat era Maiorescul. *„Linie ascendentă”*? Care dintre ele, căci sunt două posibilităţi. Ambele? Cititorul poate fi descumpănit. Aici încep să joace un rol nefast cuvintele lui Caragiale:

„L-am întrebat atunci pe Eminescu dacă mama lui trăieşte. Mama murise, dar, după aerul posomorât cu care mi-a răspuns, am înţeles că de moartea ei se legau nişte amintiri mai crude decât ca de o moarte normală, nu numai dureroase, dar şi neplăcute.”

Pasajul este ciudat. Ce înţelegea Caragiale prin *„moarte normală”*? **I s-a spus** lui că şi mama lui Eminescu s-ar fi sinucis ori că s-ar fi stins alienată mintal? I-au fost turnate felurite braşoave după ce Maiorescu îl alesese spre a face parte din consiliul de tutelă al lui Eminescu? **Vrea** Caragiale să sugereze acest lucru fără a fi influenţat de altcineva? Deşi (mai?) nimeni nu contestă că Raluca Iuraşcu a murit răpusă de cancer, nu de o complicaţie provocată de sifilis, din cauza acestor nefericite cuvinte ale lui Caragiale, ea este socotită „linia” prin care în familia ei s-ar fi scurs nebunia.

✦ *„Clasicul episod dantesc al contelui Ugolino”*... Cinste istoricului nostru că l-a citit şi pe Dante (şi norocul acestuia că nu s-a ocupat şi de el!), dar nu prea vedem legătura cu Eminovicii. În cazul lui Ugolino, nimeni din

jurul lui n-a putut, bunăoară, să scape prin fugă, cum ni se spune că ar fi procedat Şerban. Pentru cei care au citit mai de mult *Infernul*, amintim că Ugolino della Gherardesca a fost un conte din Pisa (fiul lui Guelfo), având un timp sub comandă flota şi, mai apoi, scurtă vreme, treburile cetăţii. În această ultimă calitate (*podestà*), deoarece Pisa pierduse bătălia navală de la Meloria (1284), unde fusese învinsă de genovezi, şi pentru că o alianţă ad-hoc (Genova, Florenţa şi Lucca) ameninţa Pisa, contele Ugolino a cedat acestora unele puncte fortificate ale cetăţii. Duşmănit de Ruggieri degli Ubaldini, arhiepiscop al Pisei şi rivalul său, contele Ugolino şi patru dintre rudele lui de sânge (doi copii – Gaddo şi Ugoccione – şi doi nepoţi – Brigata şi Anselmuccio) au fost închişi în iunie 1287 în turnul Gualandi din piaţa Dei Cavalieri, unde au şi murit, doi ani mai târziu. Deoarece au fost lăsaţi să piară de foame, locul în care au fost ţinuţi închişi a fost numit apoi Turnul foamei. (Ruggieri era şi conducător al ghibelinilor, gruparea care, în opoziţie cu guelfii, susţinea interesele împăraţilor germani în dauna Papei – de aici şi plasarea lui de către Dante pe ultimul inel al Infernului, cel de-al nouălea, unde ajungeau trădătorii.)

Când Dante intră în dialog cu contele Ugolino, acesta tocmai muşca din ţeasta lui Ruggieri (de aceea îl şi compară cu Tideu, fost rege al Tebei). De asemenea, potrivit unor versiuni (lansate, evident, de duşmanii care-l uciseseră), înainte de a muri, Ugolino ar fi încercat să se hrănească cu carnea propriilor copii. Probabil acesta este aspectul la care se referă G. Munteanu atunci când invocă *„psihologia celor ajunşi în situaţiile-limită ale biologiei”*. În *Infernul* lui Dante, contele Ugolino se prezintă drept victimă a minciunii şi a bestialităţii lui Ruggieri. Ugolino relatează o scenă în care, atunci când el îşi muşca mâinile cu furia neputinţei, copiii, înţelegându-l greşit, s-au oferit să muşte din ei – de aici, poate, concluzia unora că aşa ar fi şi făcut. Dante însuşi numeşte însă Pisa *„leagăn al ruşinii”*, al dezonoarei, pentru că a permis crime precum cele relatate de contele Ugolino, cea mai revoltătoare faptă fiind chinuirea copiilor acestuia, evident nevinovaţi.

„Coşmar etic”? Trăit de cine: de Ugolino sau de Ruggieri? Mai degrabă de Dante. Dar Eminovicii? În ce a constat pretinsul lor *„coşmar”*? Tăcere. De ce a fost unul *„etic”*? Pentru că Maiorescu a decis, iar ceilalţi trebuie să repete ca nişte şcolari cuminţi: Eminescu ar fi fost *„degenerat în forma lui etică şi intelectuală”*, lovit fiind de *„nemiloasa fatalitate ereditară”*?

✦ *„Se poate pune întrebarea dacă Eminescu va fi înţeles avertismentul pe care îl constituiau repetatele sale «troahne» din 1872.”* Întrebări se pot

pune multe, dar nu numai despre Eminescu sau familia lui, ci şi despre cei care au făcut diverse aprecieri cu privire la el. Cât priveşte cumplitele *„troahne”* acuzate, s-ar zice că G. Munteanu nu ştia ce-s acelea. Pentru cine nu cunoaşte, **troahnă este sinonim cu guturai**, care astăzi n-o mai fi frecvent ca la începutul secolului trecut, dar care era ceva obişnuit pe la 1900 şi înainte:

„Rar se întâmplă ca cineva să scape din iarnă fără guturaiu, mai ales din iarnă, căci această supărătoare boală o poate avea omul şi în celelalte anotimpuri. De aceea nu este greu de a cunoaşte un catar, ***sau o troahnă*** (subl. ns.)*, care constă într' o creştere trecătoare a cantităţii lichidului care se găseşte de obiceiu la suprafaţa membranelor numite* ***mucoase****, cari căptuşesc pe dinăuntru organele noastre”* (*Doctorul de casă*).

Dacă ar fi să ne luăm după G. Munteanu, ar însemna să credem că sifilisul bate străzile mai mult decât vântul şi că, ori de câte ori unei femei începe să-i curgă nasul, trebuie rapid transportată la ginecolog. Feministele ce zic?

✦ Când tăcerea lui Iorgu îl îngrijorează pe Eminescu, istoricul nostru vede în asta o dovadă *„că asupra etiologiei înşelătoare a luesului era suficient de prevenit”*. Ca savant, G. Munteanu n-are timp să se întrebe: tuberculoza făcând ravagii la acea vreme şi Iorgu suferind de această boală, nu era firească neliniştea fraţilor acestuia? Dacă astăzi cineva este alarmat atunci când fratele lui, bolnav de cancer, nu mai răspunde apelurilor sale, înseamnă că-l caută sifilisul deghizat în troahnă sau vreo *„forţă malefică”* capabilă să-i dea unele *„rezonanţe psihologice”* – desigur, *„la nivelul purei biologii”*?

Pe lângă acestea, nepăsătoare faţă de tremurul interior al biografilor, documentele nu indică o nelinişte chiar atât de grozavă, de vreme ce Şerban îi scrie în toamna lui 1872:

„Ieri chiar a fost vorba de tine, că de atâte săptămâni ai plecat, fără să ne fi înştiinţat până acum, şi că, dacă vei scrie, apoi numai ca să ţi se trimeată bani”.

Noi nu am sesizat prezenţa a ceea ce G. Munteanu numeşte *„codul epistolar eminescian”*, dar dacă aşa ceva este totuşi o realitate, ne îndoim profund că numitul l-ar fi putut vreodată desluşi.

✦ Şerban, *„terorizat el însuşi de semnele ancestralei maladii, găsi un pretext şi luă drumul Berlinului”*. Simţind că mai lipseşte ceva, dascălul istoric literar adaugă:

„Putea fuga lui Şerban de lângă fratele în năpastă, precum şi tot ce profera bătrânul în scrisorile trimise lui Mihai, să nu-şi afle nici un răsunet ori complement în atitudinile acestuia?”

Aşadar, *„fuga lui Şerban”* l-ar fi afectat şi pe Eminescu? Cum? În ce a constat acel interior *„răsunet”*, acel vaier pustiitor, de care vorbeşte istoricul? Când vorbele ajung şi ele să facă *strip tease*, adevărul se clatină.

După ce Iorgu a venit în Ţară, cel care l-a îngrijit a fost Şerban (şi nu putem şti dacă nu cumva acest fapt nu a avut urmări asupra propriei lui sănătăţi). Şerban a rămas la Botoşani (Ipoteştii erau aproape) până în primăvara lui 1873, când a plecat spre Berlin nu ca să-şi părăsească *„fratele în năpastă”* ci pentru a încerca să se salveze pe sine, cât mai putea spera în vindecare. Matei este foarte categoric când scrie despre Şerban şi dacă poate greşi anul, nu poate greşi şi cauza majoră, imperativă:

„A murit de oftică în Berlin, ***unde se dusese să se caute*** (subl. ns.) *în 1874"* (de fapt, 1873, cum ne atestă corespondenţa lui Eminescu cu părinţii lui).

Ce suflet trebuie să ai pentru ca din plecarea lui Şerban *„ca să se caute”* şi din cunoaşterea faptului că acesta chiar va muri în anul următor să faci un *„pretext”*, menit să justifice, pasămite, fuga *„de lângă fratele în năpastă”*? Ştim noi în ce condiţii s-a decis plecarea lui Şerban? Ştim noi dacă nu cumva chiar Iorgu, ştiindu-se fără scăpare pe sine, dar sperând în vindecarea lui Şerban, i-a cerut acestuia să plece, spre a nu face un sacrificiu inutil?

Dar, mai ales, Eminescu însuşi nu era plecat din Ţară? Pe el de ce nu l-am acuza tot de *„fugă”*, când ştim că în septembrie 1872 Iorgu venise în Ţară, fiind deja bolnav, iar în octombrie Eminescu a plecat la Berlin, ca să se înscrie la Universitatea de acolo (Facultatea de filozofie) – lucru pe care, spre supărarea lui Şerban, nici măcar nu l-a făcut imediat, ci abia la 18 decembrie?

În strania viziune a lui G. Munteanu, alt lucru care ar fi avut *„rezonanţă ori complement în atitudinile”* lui Eminescu ar fi fost tot ceea ce *„profera bătrânul în scrisorile trimise lui Mihai”*. Care sunt scrisorile la care se referă şi, mai ales, ce anume *„profera bătrânul”*? Ticălos mai e acest descântec, care se pretinde a fi „ştiinţific”!

✦ Cea mai mare mizerie este însă concentrată în următorul pasaj:

„Familia, consternată, încercă să tăinuiască grozăvia, îngropându-l pe furiş după rânduiala creştinească şi declarându-i decesul cu întârziere. Totuşi vestea se răspândi, dacă preotul care slujise la înmormântare era chemat să dea seama în faţa autorităţilor ecleziastice.”

„Vestea se răspândi”? Nu, căci nu era o veste, ci un **zvon otrăvit**. Un zvon care n-a bâzâit la vremea înmormântării lui Iorgu, ci decenii mai târziu.

De aceea, dacă s-a răspândit, explicaţia nu stă în faptul că preotul satului ar fi fost *„chemat să dea seama în faţa autorităţilor ecleziastice"*, ci în funeste existenţe profesional-morale precum cea a lui G. Munteanu. Pentru ca istoricul nostru să fie atât de sigur pe sine când afirmă că autorităţile ecleziastice l-ar fi luat la zor pe preot, el trebuia să cunoască şi cum se numea preotul vinovat, şi care erau respectivele *autorităţi*, şi cum anume au soluţionat cauza. De ce nu ne-a spus şi nouă şi de ce, în general, nu este G. Munteanu concret? Pentru că minte. De ce minte? Unii, ştiind că G. Munteanu indică drept sursă a acestor informaţii pe A. Z. N. Pop, ar putea da vina pe acesta. Ce nu-i posibil pe lume? Problema este că A. Z. N. Pop prezintă întregul text al certificatului de deces – atât partea autentică, cât şi nota adăugată ulterior. De aceea, orice comentarii ar face A. Z. N. Pop pe marginea lui, el nu va mai fi crezut decât de cei care au mai mult memorie, decât raţiune. A fost şi cazul lui G. Munteanu?

În afară de aceasta, A. Z. N. Pop nu este decât aparent vârful acestei piramide a minciunilor, pentru că el a publicat textul certificatului de deces al lui Iorgu. Nimeni nu s-ar fi gândit vreodată să falsifice acest document, dacă n-ar fi existat greşita informaţie privind „sinuciderea" lui Iorgu. Iar aceasta n-a fost inventată de A. Z. N. Pop (ceea ce nu înseamnă însă, automat, că ar fi fost complet străin de mistificare).

Şerban ar fi fost îngropat *„pe furiş"* – noaptea, înţelegem. Groapa i-o fi fost săpată chiar de Căminar, ca să nu afle lumea, iar slujba preotului „vinovat" a fost ţinută în şoaptă, la lumina a doi ochi de bufniţă? Să admitem şi-un asemenea scenariu, oricât de tare ar puţi a boala-biografului. Dar din clipa în care mormântul ar fi fost închis, ce raţiune l-ar mai fi împiedicat pe Căminar să anunţe moartea fiului? *„Declarându-i decesul cu întârziere"* de aproape o lună şi jumătate el nu reuşea decât să atragă atenţia. În plus, când, cum şi de la cine a aflat autoritatea administrativă de decesul lui Iorgu? Iar în cazul în care Căminarul minţise autorităţile, el nu era răspunzător în nici un fel? Unde este mărturia incriminatoare şi cui a aparţinut ea?

În sinistra versiune a lui G. Munteanu, toţi Eminovicii (în 1873 trăia şi Raluca, soţia Căminarului) apar ca un fel de grup mafiot, care-l ispiteşte şi-l cumpără pe popă pentru a-ncerca să-L păcălească pe Dumnezeu. Critic şi istoric literar, profesor universitar şi, nu în ultimul rând, autor socotit drept unul dintre marii biografi ai lui Eminescu, G. Munteanu lasă a se înţelege că preotul l-ar fi îngropat pe Iorgu încălcând canoanele religioase şi că de aceea ar fi fost, vezi Doamne, *„chemat să dea seama"*. În realitate, documentul nu

transmite acest mesaj nici măcar după ce a fost mistificat, singura vinovăţie care i se impută preotului fiind aceea că n-ar fi avut *„autorisaţiunea Primării”* . Iar primăria nu ştim să fi fost for ecleziastic.

G. Munteanu nu este singurul autor care pune decesul lui Iorgu pe seama sifilisului, însă mulţi alţi autori socotesc că moartea lui Iorgu s-a tras de la o boală de plămâni. De pildă:

Gh. Călinescu: *„În urma unei răceli contractate la acele manevre sau a unei căderi de pe cal, s-a îmbolnăvit, şi după vreo trei ani, la 21 septembrie 1873, muri, în vârstă de 29 de ani, fiind înmormântat la Ipoteşti. Se prea poate să fi fost atins de ftizie.”*

O. Minar: *„O boală de piept îl sileşte să-şi înainteze demisia din armată.”*

Gala Galaction: *„Ofiţer excelent, care studiase în Prusia ... moare de pneumonie (sau dintr-o trântitură de cal), şi este înmormântat la Ipoteşti.”*

Ne atrag atenţia şi spusele lui Gh. Cunescu:

„În 1914 nu se cunoştea că locotenentul Gheorghe (Iorgu) Eminovici, suferind de o boală incurabilă (în epocă, şi tuberculoza era incurabilă – n. ns.)*, s-a sinucis. Căminarul Gh. Eminovici a lansat versiunea că a căzut de pe cal. A declarat moartea lui, la Primărie, cu două luni mai târziu.”*

Vedem că se face adesea legătură între căderea de pe cal şi tuberculoză. În mod ciudat, nimeni nu le aşează invers, tuberculoză şi cădere de pe cal, deşi astfel sugerata legătură de cauzalitate dintre ele devine mai firească, căci, dacă e mai greu de crezut că o acţiune mecanică poate produce bacili, sleirea unui organism măcinat de boala de plămâni poate oricând să-l facă pe călăreţ să cadă din şa. Iar căzătura poate fi mortală.

Aşadar, în 1914, nu era cunoscută nici „sinuciderea” lui Iorgu, nici faptul că acesta ar fi suferit de o boală incurabilă, dar brusc, adevărul ar fi irumpt!? Oare? După cum am arătat mai sus, primul care a afirmat public că Iorgu s-ar fi sinucis a fost Caragiale, în iunie 1889. La foarte scurt timp (după patru luni), i-a urmat Maiorescu. Şi totuşi – teoretic, cel puţin – rămâne posibil ca mult timp să nu se fi auzit de pretinsa sinucidere a lui Iorgu, deoarece **nici Caragiale, nici magistrul nu nominalizează** (primul se referă doar la un frate mai mare, de profesie militar, iar celălalt nu face nici atât, pomenind doar *„doi fraţi ai săi, morţi sinucişi”*). Că numai Iorgu corespunde relatării lui Caragiale (frate mai mare, militar, decedat timpuriu) este perfect adevărat,

dar câţi cunoşteau detalii despre familia lui Eminescu, ca să-l identifice? De aceea, nu contestăm că este posibil ca în 1914 (când se împlinea un sfert de veac de la stingerea lui Eminescu şi era nevoie de „dezvăluiri”) publicul larg să se fi întâlnit pentru prima oară cu numele Iorgu Eminovici. Faptul că încă din 1909 Matei aminteşte de acest zvon, existent de pe atunci, nu contrazice automat spusele lui Gh. Cunescu, pentru că Matei se număra printre foarte puţinii care era firesc să înţeleagă cine era *„militarul”* din familia Eminovici, care s-ar fi sinucis.

Dacă Gh. Cunescu nu greşeşte, informaţia lui ar constitui încă o mostră privind una dintre modalităţile de operare ale acelor farsori a căror unică virtute rămâne răbdarea cu care aşteaptă să se stingă din viaţă cei care i-ar putea contrazice cu succes. Căci există un soi de elevate hiene cu pix, care nu fac decât să adapteze şi să readapteze trecutul după indicaţiile mentorului lor – persoană distinsă, cultă, care nu ordonă niciodată, ci doar sugerează, dar ia gâtul oricui pricepe prea târziu sau refuză să execute comanda.

Iorgu şi Elita detractorilor cu diplomă

Nu ştim să fi fost formulată întrebarea: cine şi din ce motive a căutat certificatul de deces al lui Iorgu la decenii de la moartea acestuia? Pe cine interesa *actul de moarte* al lui Iorgu, într-o perioadă în care Eminescu însuşi era pe cale de a fi uitat? Presa vremii arată că în 1899, când se împlineau zece ani de la decesul lui, de acest lucru şi-a amintit doar o publicaţie muribundă: *Floare-albastră*. Acest adevăr incontestabil este de natură să ne convingă că falsul comis în documentul care atestă decesul lui Iorgu a fost produs ulterior anului 1899 – fapt care ar veni în susţinerea sus-menţionatei afirmaţii a lui Gh. Cunescu.

Cui şi la ce ar fi servit falsificarea unui asemenea document privind familia Eminovici? Răspunsul îl găsim în conţinutul pasajului adăugat în acest certificat de deces, de o mână rău-voitoare – o mână de infractor.

Alăturăm în facsimil modul în care A. Z. N. Pop prezintă *„Actul de moarte a lui Iorgu Eminovici, fratele poetului”*, reprodus – informează istoricul literar – din *„Registrul stării civile pentru morţi”*. Nu contestăm că o exista un document care, în total, să cuprindă toate cele prezentate de A. Z. N. Pop, după modelul arătat. Până şi un neuron cu crampe sesizează făcătura, căci, chiar admiţând că nota adăugată în documentul original (nu se ştie când şi

de cine) ar fi fost scrisă de primarul semnatar, conţinutul ei tot se află în flagrantă contradicţie cu restul afirmaţiilor.

Aşa cum se vede, în stânga, sub numărul de înregistrare şi imediat sub numele defunctului, *„Gheorghe sin Gheorghi Eminovici”* citim:

„N.B. Defunctul au în cetatu din vieaţă la douăzeci şi una Septembrie anul corent şi s-a şi în mormântatu de preutu fără autorisaţiunea Primării, – ear declararea s-a făcut astăzi decătră părintile defunctului, – ear pe Preutu seva în nainta Parchetului pentru cutezare”.

Pagina 91

ACTUL DE MOARTE A LUI IORGU EMINOVICI, FRATELE POETULUI
REGISTRUL STĂRII CIVILE PENTRU MORŢI

Nr. 62
Gheorghe sin Gheorghi Eminovici
N.B. Defunctul au în cetatu din vieaţă la douăzeci şi una Septembrie anul corent şi s-a şi în mormîntatu de preutu fără autorisaţiunea Primării, – ear declararea s-a făcut astăzi decătră părintile defunctului, – ear pe Preutu seva în nainta Parchetului pentru cutezare. —

Din anul una mie optu sute şeptezeci şi trii Luna Noembrie în doue zille ora zeci dimineţi. —

Actu de Morte al Gheorghi Eminovici în etati de ani douăzeci şi noue, de profesiune melitari în armată. —

Ne căsătoritu, —

Fiu a D-lui Gheorghi Eminovici şi a D-nei Rariţa. —

Mortu alaltăeri la ora doue din noapte.

În casa părinţilor sei din cotuna Ipoteşti.

Marturi au fostu D-nii Constantin Leancă

Pagina 92

în etate de ani patruzeci şi Ionu Herezanu în etate de ani şeptezeci — ambii de profesiune agricoli domicilieaţi în cotuna Ipoteşti, Vecini ai mortului — cari au subscris în preună cu noi acestu actu după ce li le-am cetitu şi după ci amu constatatu moartea noi în şine Costachi Issăcescu Primar Comunei Cocorăni şi officiar Sterei Civille.

Marturi { × CONSTANTIN LEANCĂ
× IONU HEREZANU

Primar şi off. St. Civile
C. ISSĂCESCU

A. Z. N. Pop, Contribuţii..,
Ed. Academiei R.P.R., 1962

Autorul acestor rânduri ar fi un anume C. Issăcescu, primar al comunei Cucoreni, din plasa Târgului, judeţul Botoşani. Interesant personaj trebuie să fi fost, de vreme ce ştie ce-i aceea *„N.B.”*, dar n-a auzit de *„observaţie”* (bunăoară) şi îl scrie pe *încetat* din două cuvinte şi pe *se va* dintr-unul! Cât despre ameninţarea lui, că-l va da pe preot pe mâna Parchetului, *„pentru cutezare”*, aceasta putea fi legitimă, dar nu-i mai puţin adevărat că pornirea primarului împotriva popii alături de care împărăţea surprinde. În plus, în „notă” se pretinde că Iorgu ar fi fost *„în mormântat de preut fără autorisaţiunea Primării”*, din această afirmaţie circumvoluţiunile mai iritate deducând că preotul n-ar fi avut **voie** să-l înhumeze. De ce nu? Pentru că s-ar fi sinucis şi sinucigaşii n-au „dreptul la popă”. De ce falsificatorul n-a scris de-a dreptul, că preotul ar fi încălcat canoanele bisericeşti? Pentru că asemenea ipotetică chestiune nu privea Primăria.

Este drept că pentru a înmormânta un sinucigaş trebuia obţinută o aprobare prealabilă (exista riscul comiterii unui asasinat, mascat prin pretins suicid), dar nu primăriile erau abilitate să o emită, ci Procuratura. În actul de deces al lui Nicu, singurul dintre Eminovici care s-a sinucis, apar şi următoarele precizări, care lipsesc în cazul lui Iorgu:

✦ *„...mortu alaltăiri pela ora şepte şi jumatate a.m. în casa sa din com. Cucorani, Cotuna Ipoteşti* ***prin împuşcare de sine însuşi****...”*;

✦ *„...D-lu Medic de Plasse care a luat parte la* ***intervenire cătra D-lu Procuror Tribunalului Judeţului Botoşani spre a se autorisa înmormântarea suicidului****”* (subl. ns).

Dacă sinuciderea lui Iorgu nu fusese declarată, cum putea fi ea demonstrată, inclusiv de către cei care l-ar fi cercetat pe preot? Nu trebuia dezgropat abia înhumatul Iorgu? Iar o ipotetică sinucidere n-ar fi presupus, înainte de vinovăţia preotului, implicarea Eminovicilor, care deveneau responsabili în faţa Legii?

G. Munteanu, Gh. Cunescu şi atâţia alţii susţin că tatăl lui Iorgu ar fi ascuns moartea acestuia vreme de două luni. Reiese că în tot acest timp s-a gândit cum să înşele primăria locului şi istoria literară, scop în care ar fi *„lansat versiunea că a căzut de pe cal”* (Cunescu). Chiar dac-am zice că aşa o fi fost, dumnealor de unde ştiu? Le-a mărturisit Căminarul între patru ochi? În plus, repetăm: admiţând că ar fi fost inventată o altă cauză a morţii decât cea reală, ce sens mai avea întârzierea declarării decesului, din clipa în care Iorgu era în pământ? Şi-apoi, fie până şi ipoteza în care Iorgu ar fi fost înmormântat

fără aprobare. De când una ca asta devine dovadă irefutabilă că mortul s-ar fi sinucis, când în actul constatator nu se face nici o aluzie la aşa ceva?

Rezolvând chestiunea privind modul în care ar fi venit moartea (la ordin, nu nechemată), istoricii literari mai inspiraţi merg mai departe: ce l-o fi împins la un asemenea gest disperat? Răspunsul a sosit prompt, aproape de la sine, ca şi cum pe lume n-ar exista decât sifilis şi istorie literară – perechea de vis. Astfel, câteva cuvinte adăugate pe un act oficial oferă aparent temei celor care, turbaţi fiind de neputinţă în faţa lui Eminescu, l-au discreditat nu doar pe el, ci şi întreaga lui familie.

Puerilul şi rău-voitorul raţionament al biografilor se bazează exclusiv pe adăugirea marcată *„N.B.”*, ca şi cum la ea s-ar reduce întregul document. Să citim câteva rânduri şi din cealaltă coloană, care cuprinde textul autentic al actului de moarte (sublinierile ne aparţin):

„Din anul una mie optu sute şeptezeci şi trii Luna ***Noembrie în doue zille*** *ora zeci dimineţi. –*
Actu de Morte al Gheorghi Eminovici în etati de ani douăzeci şi noue, de profesiune melitari în armată. –
Ne căsătoritu, –
Fiu al D-lui Gheorghi Eminovici şi a D-nei Rariţa. –
Mortu alaltăeri *la ora doue din noapte”* (tocmai bună pentru „sinucideri”!).

Dacă documentul a fost întocmit la *2 noiembrie* şi dacă defunctul decedase *„alaltăeri”*, adică la 31 octombrie, cum rămâne cu pretinsa întârziere a declarării morţii lui? Cum să susţii că decesul lui Iorgu ar fi fost păstrat secret vreme de două luni, când **primarul scrie cu mâna lui că acesta murise *„alaltăeri”*** (*„**Alaltăieri** adv. În ziua care precedă ziua de ieri”* – DEX)? Cum rămâne cu decesul lui la 21 septembrie, adăugat pe coloana alăturată?

Să parcurgem documentul până la sfârşit, continuând de unde ne-am întrerupt:

„În casa părinţilor sei din cotuna Ipoteşti.
Marturi au fost D-nii Constantin Leancă în etate de ani patruzeci şi Ionu Herezeanu în etate de ani şeptezeci – ambii de profesiune agricoli domiciliaţi în cotuna Ipoteşti, Vecini ai mortului – cari au subscris în preună cu noi acestu actu după ce li le-am cetitu şi după ci ***amu constatatu moartea noi în şine*** *Costachi Issăcescu Primar Comunei Cocorăni şi officiar Sterei Civille”* (subl. ns.).

Din moment ce primarul afirmă nu numai că Iorgu murise *„alaltăeri”* ci adaugă, parcă special pentru cei cu deficit: *„amu constatatu moartea noi în*

şine”, cum am mai putea crede că bătrânul Eminovici ar fi declarat decesul *„cu două luni mai târziu”* şi că între timp ar fi *„lansat versiunea că [Iorgu] a căzut de pe cal”*? Cum am mai putea crede că preotul putea fi acuzat de *cutezarea* de a-l duce pe Iorgu la groapă fără ştiinţa Primăriei, când **primarul însuşi declară că a constatat moartea, fără a face vreo menţiune privind pretinsa sinucidere**? Câtă orbire sau câtă rea-credinţă îţi trebuie pentru a nu observa un astfel de fals? Dacă în asemenea situaţii, în care nu sunt necesare cercetări deosebite, ajungând **să citeşti** integral documentul, biografii pot fi atât de uşor duşi de nas, ce pretenţii să mai avem de la dumnealor atunci când lucrurile sunt cu adevărat complicate?

Lansarea de către magistru a zvonului că şi Iorgu s-ar fi sinucis este semnificativă, întrucât ea ne arată cui i-a servit falsificarea actului de moarte al acestuia. Rău e însă că şi peste mai bine de-un veac acest neadevăr continuă să fie repetat de diverşi.

De-a lungul deceniilor, Ţara asta a plătit sute de persoane ca să se ocupe numai de Eminescu – viaţa şi opera. Cu ce ne-am ales, se vede. Au existat institute, deci **persoane juridice**, plătite din buzunarul public şi menite să limpezească petele albe din biografia lui şi, implicit, a familiei lui. Nici unul nu dovedeşte că s-ar fi gândit să caute date despre Iorgu în arhivele (şi române, şi germane), din care puteau afla cu precizie măcar data şi motivul pentru care acest frate al lui Eminescu a abandonat cariera militară. N-au avut bani, când sutele de cercetători au format şi încă mai formează o mică industrie, atât de bine retribuită şi moral recompensată la vârf? N-au avut pricepere? Au fost indolenţi ori ticăloşi?

Cine a produs falsul sus prezentat? Cunoaştem doar că el este efectul unei *abateri deliberate „de la sistemul de corespondenţe social admise între realitate şi anumite forme de exprimare”* (definiţia dată minciunii de Sutter). Mai ştim şi că psihologia împarte minciunile în mai multe categorii, între care şi cea a adultului normal (unde *„rolul preponderent revine caracterului”*) şi cea patologică (*„la subiecţi dezechilibraţi mintal, fie datorită tulburărilor primitive ale personalităţii, fie unei situaţii nevrotice” – Dicţionar de psihologie*).

Aşa cum ne este prezentat, *actul de moarte* al lui Iorgu dovedeşte că falsurile din Dosarul Eminescu nu sunt produs al unor amatori, ci al unor profesionişti, care operează având drept complici funcţionari ai Statului. Minciunile publicate de unul sau altul (de la Teleor la Ciurcu), ca şi textele inventate şi puse de obicei în seama unor defuncţi sau a unor persoane inexistente (vezi situaţia lui Zosin, a lui Călinescu/Onicescu, Bojeicu/A. Z. N. Pop etcetera) rămân mărunţişuri, contrafaceri private, ca să zicem aşa, căci dacă A. Z. N. Pop

a transcris corect actul de moarte al lui Iorgu, înseamnă că există inşi capabili să pătrundă în Arhivele Naţionale şi să modifice până şi conţinutul unor documente oficiale. În atare situaţie, lucrurile devin extrem de grave.

Situaţia este cutremurătoare nu din cauza falsului în sine – un escroc în plus sau în minus ce mai contează? Într-adevăr cumplit rămâne faptul că acest soi de escroc convinge (acolo unde nu reuşeşte să convertească, perverteşte, obţinând acelaşi rezultat).

Aparent, Călinescu nu ar avea absolut nici o legătură cu toate aceste infracţiuni, deoarece el acceptă că Iorgu *„se prea poate să fi fost atins de ftizie”* şi nu afirmă că s-ar fi sinucis. Rămân însă două aspecte peste care nu se poate trece. Întâi, el nu contestă varianta celor care promovează ideea sinuciderii şi a infestării luetice, deşi în atâtea alte cazuri, mult mai puţin importante, s-a arătat a fi un polemist redutabil. Dar faptul care ne determină să-l suspectăm de viclenie este altul: *„divinul”* afirmă că Iorgu s-ar fi stins la 21 septembrie 1873, adică în ziua care apare în nota ulterior adăugată în certificatul de deces, dând astfel girul lui celor care cultivă acest fals. Altfel spus, a văzut adevărul, dar i-a lăsat pe alţii să mintă în continuare, pentru că neadevărul lor îi slujea, întărind indirect propriile-i aberaţii.

După cum, în ciuda circului anual, naşterea lui Eminescu nu mai este astăzi sărbătorită, el nefiind născut la 15 ianuarie, la fel, moartea lui Iorgu nu ar putea fi comemorată, deoarece acesta **s-a stins la 31 octombrie, nu la 21 septembrie**, cum ne învaţă falsificatorii istoriei Neamului.

Acest document ar trebui să fie o lecţie pentru toţi, deoarece el ne arată cu câtă atenţie citesc cărţile cei mai mulţi dintre noi. Superficialitatea noastră, a cititorilor, îi ajută pe şmecheri să ne ducă lesne cu preşul. Certificatul de deces al lui Iorgu l-am avut cu toţii sub ochi, dar câţi l-am şi citit? Pentru că nu conţine o poveste captivantă, dăm pagina fără să-l băgăm în seamă. Ne mulţumim ca altul să gândească în locul nostru, noi preluând şi perpetuând erori mai vechi sau mai noi. În loc să fim un filtru suplimentar, care să descopere eventuale viclenii sau să elimine impurităţi accidentale (cine nu greşeşte şi fără voie?), şi noi, cititorii, stimulăm indolenţa şi superficialitatea, făcând posibilă frauda informaţională, sub poleiala unor orgolioase cărţi de vizită.

Cam atâta în cazul lui Iorgu, despre al cărui destin istoricii literari exprimă opinii atât de diferite, dar, respectând cu toţii regulile de bază ale oricărui clan, nu se contrazic, nu polemizează, etalând argumente şi contraargumente. Şi probabil că au dreptate: de ce să se certe, când pot vorbi singuri?

Şerban

Pe Şerban, primul fiu al Căminarului, Gala Galaction îl apreciază drept *„copilul cel mai bun al soţilor Iminovici”*, adaugând cu tristeţe: *„Tocmai el moare de oftică...”*. Alţii, precum G. Munteanu, îl plasează în rândul sifiliticilor, ca şi pe Eminescu (care, reamintim, încă *„de pe la 1872–1874"* şi-ar fi *„descoperit boala şi i-a dedus consecinţele din felul cum sfârşise Iorgu, apoi Şerban”*). Între martorii lui G. Munteanu este şi Eminescu:

„Iaşi, în 4/16 noiemvrie 874

Iubite Tată,

Şerban, după cum prevăzusem, e alienat şi totodată în stadiu foarte greu a boalei de plămâni. Încă înainte de-a intra în spital, îmi scrie d. secretar al agenţiei, se observară semne de alienaţiune a minţii, care însă, crescând din ce în ce, au ajuns la un grad foarte mare. Întreţinerea sa în spital costă opt napoleoni pe lună, sumă de care eu nu dispun. D-nul Kreţulescu se-nţelege că nu poate lua asupră-şi o asemenea sarcină, deşi pân-acum au avut // toate îngrijirile putincioase pentru însul. Vă rog a-mi răspunde grabnic ce puteţi face şi dacă-i puteţi trimite cel puţin pe două luni deocamdată. Să-mi spuneţi şi cum stau toate acasă şi să tăinuiţi mamei cuprinsul scrisorii mele. Ministrul Cultelor a fost în Iaşi. El ştia deja despre Şerban, dar, neavând nici o sumă disponibilă din buget, nu poate veni în ajutorul său.

Sărutându-vă mânile, rămân al d-voastre supus fiu

Mihai.”

„Şerban are două fotografii, unde e cu barbă scurtă e mai reuşit. Unde e ras aproape că nici nu samănă” (Matei, 18 mai 1909, carte poştală către C. Botez).

Epistola de mai sus fiind redactată cu puţine zile înaintea morţii lui Şerban, nu trebuie să fii medic ca să îţi dai seama că, dată fiind perioada de incubaţie a bacilului lui Koch, întâi a fost boala de plămâni şi abia apoi, târziu, spre final, au apărut manifestările alienării. Probabil, G. Munteanu şi cei de-o părere cu el pun mare preţ pe primele cuvinte ale scrisorii: *„Şerban, **după cum prevăzusem**, e alienat...”*, de aici deducând că toţi Eminovicii ar fi avut convingerea că se nasc cu morbul nebuniei, care, mai devreme sau mai târziu, îi va apuca pe fiecare (motiv pentru care Eminescu nu ar fi vrut nici să-şi termine studiile, nici să se însoare!). Complet fals. Eminescu, reîntors în Ţară din Germania abia în august 1874, deci cu două-trei luni înaintea posibilei alienări a lui Şerban, îl lăsase pe acesta cu plămânii zdrenţe, dar zdravăn la minte, de posibila alienare aflând de la terţi (când Eminescu a plecat din Germania, Şerban nu era internat). Drept dovadă, în aceeaşi zi în care a conceput scrisoarea către tatăl lui, Eminescu a mai expediat una, pe adresa lui Ioan Al. Samurcaş, *„secretar al agenţiei”* noastre din Berlin. Iar încheierea acestei epistole nu lasă loc de dubii în acest sens:

*„NB. Întâia dv. depeşă a fost greşită în text prin serviciul telegrafic. **Până la scrisoare n-am ştiut nimic de alienaţiune**”* (subl. ns.).

Deci Eminescu nu şi-a văzut nici o clipă fratele după alienarea acestuia.

Unde a fost internat Şerban? În mai multe epistole, Eminescu se referă la un *„spital”* şi, ştiută fiind grava afecţiune pulmonară a lui Şerban, am putea crede că era vorba de un spital obişnuit. Atunci când Eminescu află însă de decesul fratelui lui, el îşi anunţă familia că este datoare *„**spitalului de alienaţi** în care fusese condus nefericitul Şerban”*, căruia trebuie să-i plătească câte 40 de taleri pentru fiecare lună de internare a defunctului. Nefiind precizată suma, nu putem cunoaşte durata spitalizării şi, implicit, nici când s-a produs posibila alienare a lui Şerban. Avem însă două puncte de referinţă, destul de nesigure, e drept: luna august, când Eminescu s-a întors în Ţară, fără să fi constatat ceva suspect la fratele lui, şi sfârşitul lui octombrie, când află *„de alienaţiune”*. Până la proba contratrie, există deci şi posibilitatea ca Şerban să fi fost **mutat** într-un spital pentru alienaţi, unde să fi stat ceva mai puţin de o lună.

Cine a sesizat cele dintâi semne de alienare la Şerban? Nu se ştie decât că primul care vorbeşte de ele este *„d. secretar al agenţiei”*, acesta observând şi cât de mult şi de rapid evoluează, până ce a *„ajuns la un grad foarte mare”*. Ne întrebăm: ce conjunctură îl făcea pe *„d. secretar”* să fie atât de

des în preajma lui Şerban, astfel încât să observe degradarea lui progresivă? Iar dacă îşi întemeia spusele pe ceea ce auzise de la alţii, de ce le-am prelua fără rezervă, ca şi cum ar fi unica explicaţie plauzibilă? De ce n-am lua în calcul şi ipoteza în care Şerban, ca medic priceput, a avut şi duşmani de breaslă sau de ce am exclude complet ideea că, poate, totul se trage de la o impresie greşită sau greşit interpretată? Acestea sunt întrebări de principiu, pe care socotim că, în lipsa unei certitudini, ar trebui să şi le pună orice istoric (literar sau nu), inclusiv pentru că Şerban suferea de tuberculoză într-o fază foarte avansată – drept dovadă, scurt timp după internare a şi murit din această cauză – dar, cu toate acestea, el nu a fost internat într-un spital, ci într-un ospiciu. Vom vedea însă că lucrurile sunt foarte fireşti.

Aşa cum am arătat mai sus, în epistola din 17 iunie 1873, Eminescu scrie familiei: *„Pe Şerban îl văd rar, căci şede foarte departe de mine"*, dar suficient de des pentru a cunoaşte că acesta *„o duce destul de pasabil"*, că e *„membru la o societate ştiinţifică-medicală"* şi că dovedeşte o deosebită pricepere profesională, care explică şi cum de *„are amici, cunoştinţe cu doctori germani, şi societatea lui e foarte căutată"*. Aspect ciudat, Eminescu nu ştie cu precizie dacă Şerban a obţinut sau nu titlul de doctor *la Universitate*, sigur fiind însă că *„Aici în Berlin poartă acest titlu fără ca cineva să i-l contesteze..."* Din faptul că, pe de o parte, Eminescu nu scrie că Şerban ar fi medic al vreunui spital berlinez, dar, pe de altă parte, *„scrie reţete, face chiar vizite"* am putea deduce că acesta avea – sau era pe cale să aibă – un cabinet privat. (Despre perioada anterioară, Călinescu afirmă: *„Fusese, de altfel, un student strălucit şi ţinuse la Viena, o vreme, de casa unui medic vestit, Opolze. Era un chirurg remarcabil şi savant."*)

Ce e totuşi cu invocata smintire, apărută în ultimele lui zile?

Doctorul Şuţu scrie în *Alienatul în faţa societăţii şi a şciinţei*:

> *„**Mania tuberculoasă** este uă afecţiune care nu se observă foarte rar, mai cu seamă la femei. Nu considerăm însă ca delir propriu acestei manii, acea stare melancolică pe care o provoacă apariţiunea primelor simptome ale tuberculosei pulmonare, nici* **iritabilitatea nervoasă şi defienţa ce coprinde pe tuberculoşi în cursul malatiei lor**, *nici chiar satisfacţiunea şi propensiunea* (pornirea, înclinarea – n. ns.) *de a face planuri ce o vedem mai la toţi tuberculoşii în ultima perioadă a vieţei lor. Aceste stări mintale n'au nici un caracter special. Prin denominaţiunea de manie tuberculoasă ar trebui să înţellegem uă formă de alienaţiune mintală dependintă de nisce lesiuni speciale ale creerilor,* ***procedând din diatesa tuberculoasă****"* (subl. ns).

Verbul *a proceda* are aici un sens aproape deloc folosit astăzi, pe acela de *„a proveni, a-şi trage originea"* (L. Şăineanu), iar despre *diateză* aflăm

din *Doctorul casei* că este o adaptare a grecescului *„**diathéssis**, constituţiune”*, care are înţelesul: *„Dispoziţiune generală a organismului, congenitală sau câştigată, însă permanentă, care produce la individul care este atins, diferite boale, având o origine comună, de exemplu: diateza **artritică**, **limfatică**, **urică**.”*

În lumina acestor informaţii, cuvintele lui Eminescu: *„Şerban, după cum prevăzusem, e alienat...”* apar fireşti şi nu vizează decât o evoluţie foarte probabilă a bolii de plămâni, pe care o include **specificul bolii**, nu o maladie psihică distinctă. Simptomele se manifestă prin instalarea unei nervozităţi crescânde şi prin elaborarea de vaste planuri pentru un viitor care se încheie mâine. (De altfel, Eminescu scrie: *„alienat **şi totodată** în stadiu foarte greu a boalei de plămâni”*.) Sigur că, în anumite conjuncturi, asemenea manifestări **previzibile**, din moment ce sunt **simptomatice**, pot determina includerea bolnavului de tuberculoză între smintiţi – fapt care explică şi de ce Şerban s-a stins într-un balamuc, nu într-un sanatoriu (unde şi întreţinerea era mai costisitoare).

Şuţu aminteşte ca pe un fapt notoriu *„iritabilitatea nervoasă şi defienţa ce coprinde pe tuberculoşi în cursul malatiei lor”* (*defienţă* este, probabil, un franţuzism care se trage de la *défier*, care înseamnă atât a provoca, a sfida – soarta, am înţelege din context –, cât şi a nu avea încredere), precizând: *„Aceste stări mintale n'au nici un caracter special”*. Aşadar, din punct de vedere medical, atari *„stări mintale”* nu reprezentau dovezi ale instalării unei **maladii psihice** de sine stătătoare. Oare medicii care, în lipsă de altceva, au scris despre Eminescu nu ştiau acest lucru?

Adevărul despre „nebunia” lui Şerban ni-l atestă şi documentele, el decedând la mai puţin de două luni după ivirea celor dintâi *„semne de alienaţiune mintală”*. Ca să eliminăm orice îndoieli, preluăm din lucrarea lui A. Z. N. Pop (*Contribuţii*...) informaţii fundamentale privitor la sănătatea lui Şerban, în ultimele lui luni din viaţă (1874):

10 octombrie – Agenţia României din Berlin cere Spitalului de Stat Charité *„să binevoiască a primi în Spitalul Comunal pe supusul român Dl. Dr. Eminovici Şerban, care suferă de boală, **în ultimul timp** a dat semne de aberaţiune mintală şi este lipsit de mijloace spre a se îngriji în particular”* (subl. ns). Dovadă că alienarea era ceva nou stă şi faptul că în aceeaşi zi este anunţat telegrafic şi Eminescu, de către I. Samurcaşi (secretarul Agenţiei):

*„Boala lui Şerban înrăutăţită, **complicată cu nebunie**, silit internat în spital, de urgenţă luaţi măsuri băneşti”*.

12 octombrie – Spitalul vienez, care anunţă că nu *e „în măsură”* să asigure *„o îngrijire gratuită”* pacientului, mai informează Agenţia noastră:

„Subsemnata Direcţiune are onoarea să comunice cu deplin devotament Agenţiei Domneşti Române, referitor la Dr. Eminovici: că în afară de boala de plămâni, acesta suferă într-un grad înaintat de turburare mintală şi de aceea, chiar la 10 ale lunii acesteia, a trebuit să fie internat în Sanatoriul de alienaţi, unde în momentul de faţă se află într-o stare atât de agitată, încât medicii, pe mai multă vreme, nu pot îngădui nici o vizită a rudelor sau a prietenilor la el.”

În aceeaşi zi, trimisul României la Berlin cere permisiunea ca, împreună cu I. Samurcaşi, să-l poată *„vizita pe numitul bolnav cel puţin la fiecare două zile”*. Nu ştim dacă şi ce a răspuns Spitalul Charité.

13 octombrie – Eminescu îi telegrafiază lui Samurcaşi: *„Faceţi vă rog cheltuielile necesare. Cu proxima trimitem banii.”*

4 noiembrie – Eminescu îi scrie tatălui său: *„Şerban, după cum prevăzusem, e alienat...”*

28 noiembrie – Samurcaşi îl anunţă telegrafic pe Eminescu: *„Spitalul vesteşte Şerban mort ieri, luăm dispoziţii înmormântare miercuri, telegrafiaţi imediat intenţiile dumneavoastră.”*

Ce-a urmat nu mai contează. Şerban se stinsese.

Nicu

Al treilea frate, mult folosit pentru a „demonstra” pretinsa nebunie a lui Eminescu şi caracterul ereditar al sifilisului de care unii indivizi josnici au afirmat că ar fi fost răpus, este Neculaie. Asemenea lui Şerban şi Iorgu, Nicu nu reprezintă un caz, ci o piatră cu care se dă în Eminescu. Tragedia lui este – şi ea – pasată în două-trei cuvinte, spunându-se ori doar sugerându-se că s-ar fi îmbolnăvit de sifilis şi de aceea s-ar fi sinucis – şi, cum era frate cu Eminescu, ce puteai aştepta de la acesta? El, *bietul Nicu*, vorba Harietei, este pentru istoricii literari un un fel de constantă... biografică, folosită în orice formulă imaginabilă, diverse cioburi din destinului lui fiind fructificate cu egală eficienţă de mai toţi autorii care încearcă să convingă că boala-lui-Eminescu ar fi fost sifilisul. De asemenea, fie că invocă ereditatea acelei „boli”, fie că o contestă, istoricii literari apelează statornic la acelaşi Nicu şi niciodată nu se ceartă între dumnealor.

Matei îl descrie astfel pe acest frate al său:

✦ *„Şaten* („*deschis*”, adaugă în mai 1909 – n. ns.)*, ochi căprii, maladiv, bun la suflet, – statură mai jos de mijlocie.”*

✦ *„A studiat dreptul; caracter blând, trăia pe lângă tata; foarte bolnăvicios. S-a împuşcat în Ipoteşti, curând după moartea tatei, din cauză de boală”* (epistolă către Corneliu Botez, 14 aprilie 1909).

A prezentat Nicu simtome de nebunie? A căzut el victimă sifilisului?

Să începem cu prima întrebare. Singurul argument ce poate fi invocat de cei care răspund afirmativ se găseşte consemnat în amintirile lui Slavici, care, referitor la perioada mai-iunie 1883, îşi aminteşte:

„Nicu [nu] s-a fotografiat decât [o] dată în viaţa lui” (Matei, 18 mai 1909, carte poştală).

„Primise de la tatăl său o scrisoare, în care îi spunea că fratele său, acela care fusese la Sibiu şi mai târziu la Timişoara (Nicu – n. ns.)*, s-a întors acasă, unde s-a îmbolnăvit. Stăruia să vie şi să-l ieie de «pe cap», căci i s-a făcut lehamite. A rămas să se ducă, să-l ridice şi să-l ducă la sanatoriul «Şuţu». Pentru aceasta era nevoie de bani. Pe cât îmi aduc aminte, în urma stăruinţelor d-lui T. Nica, a şi găsit, nu ştiu cum, 2.000 de lei, la Botoşani n-a plecat însă, căci s-a îmbolnăvit şi nu se ştie ce s-a ales de cele 2.000 de lei.”*

Cu altă ocazie, Slavici oferă chiar şi citate din pretinsa scrisoare-apel, prin care Căminarul ar fi cerut cu disperare intervenţia lui Eminescu:

„Eu eram din ce în ce mai stăruitor (îi bătea noaptea în perete – n. ns.)*, iar el se făcea tot mai îndărătnic şi zicea în cele din urmă că abuzez de afecţiunile lui şi-l terorizez.*

Acesta a fost pentru mine primul semn al bolii de nervi care-l cuprinsese.

Doi dintre fraţii lui periseră de aceeaşi boală, iar al treilea, cel ce trăise la Sibiu şi la Timişoara, căzuse acum bolnav şi se afla acasă. «Mi s-a urât cu viaţa, îi scrisese bătrânul: fă ce faci şi vino de-l ia, ca să-l duci în vreo casă de sănătate».”

Asta zice Slavici, fără a-şi dovedi în vreun fel spusele, dar din clipa în care citează atât de exact te gândeşti că precis are documentul sub pernă. Oare? **Nimeni nu a văzut această scrisoare**, dar asta nu i-a împiedicat pe mulţi să recite fraza pusă în seama Căminarului, fără ca vreun istoric să se gândească, măcar, că bine-ar fi să ceară „dovada”, fie şi numai pentru a vedea caligrafia bătrânului. Dacă epistola la care face referire Slavici ar fi existat vreodată, ea ar fi rămas chiar la acesta acasă, unde stătea Eminescu în gazdă în clipa răpirii şi sechestrării lui. Iar Slavici ar fi găsit-o atunci când i-a

cercetat conţinutul (căci a făcut acest lucru, din moment ce aminteşte *„testimoniul şcolar pe care l-am găsit între hârtiile lui”*).

Când s-ar fi îmbolnăvit Nicu? Din felul în care este conceput textul de mai sus, reiese că doar după ce s-a întors la Ipoteşti (în 1883, deci simultan cu Eminescu: *„Eminescu s-a îmbolnăvit în vara anului 1883"*). De altfel, în *Amintiri*, Slavici indică foarte precis motivul pentru care Nicu a plecat din Timişoara:

„În acelaşi timp (pe când Eminescu studia la Cernăuţi – n. ns.) *unul dintre fraţii lui mai mari îşi urma studiile la Academia de drept din Sibiu. Mihai n-a fugit dar de la casa printească, ci s-a dus la acest frate mai mare al său.”*

Urmează câteva informaţii referitoare strict la Eminescu (în parte, greşite), după care Slavici revine la soarta lui Nicu (*Cutreierările lui Eminescu*):

„Fratele din Sibiu, terminându-şi studiile, s-a stabilit la Temişoara, unde pe timpul acela limba oficială era cea germană. Aşa ajunge Mihai în Banatul Temişoarii, unde dă peste trupa de actori condusă de Matei Millo.

După ce la Temişoara limba maghiară s-a impus din ce în ce mai mult, poziţiunea fratelui lui Eminescu a fost şi ea din ce în ce mai grea (subl. ns.). *El s-a şi întors mai târziu în Moldova”* (vezi *Revista copiilor şi a tinerimei*, 14 iunie 1914).

Aşadar, dacă Slavici spune acum adevărul, sub un anume aspect Nicu a fost ceea ce, recent, au fost (şi continuă să fie) mulţi români din Covasna.

Cât priveşte motivul care a impus împrumutarea de către Eminescu a celor 2.000 de lei, precum şi pretinsa (şi posibila) stare conflictuală existentă între Căminar şi fiul lui, acestea sunt prezentate numai de Slavici.

Iată însă şi ce-i scrie Nicu lui Eminescu, de la Cernăuţi, în aprilie 1883:

„Iubite Mihai!

Am primit epistola ta, ne bucurăm cu toţii – Tata – Harieta şi eu – despre cele comunicate. Trimite-ne din banii împrumutaţi – cât vei pute. După Paşti contează pe persoana şi caracterul meu – măcar, că oamenii mă numea cu «Nec. cel prost».

Tate[-]i [îi] mai bine; mai mult smintit la minte, după tipicul său. De la Mathe[i] n'am ştiri, nici cunosc adresa sa.

Al tău frate

Nicu” (vezi I. E. Torouţiu, *Studii...*, IV, p. 272).

Cine are dreptate: Slavici, care spune că banii ar fi fost trebuitori ca să-l interneze pe Nicu, sau acesta din urmă, de la care înţelegem că, din cu totul alte motive (gospodăreşti, să zicem), cei din Ipoteşti puseseră mari speranţe

în creditul obţinut prin Eminescu? În vara lui 1881, Nicu se află la Ipoteşti, îngrijindu-se de gospodărie şi raportându-i tatălui său, internat în Spitalul Brâncovenesc din Bucureşti, cum evoluează lucrurile (vezi epistola din 19 iunie), până la moarte el fiind socotit de ceilalţi ca având *„profesiunea arendaşi de moşie”*.

Pretinsele tensiuni dintre Gheorghe Eminovici şi Nicu, fiul lui, sugerate de Slavici, sunt doar aparent susţinute de scrisoarea lui Nicu către Eminescu, deoarece cuvintele: *„Tata i mai bine;* ***mai mult*** *smintit la minte,* ***după tipicul său****”* sună a glumă – oricum, nu credem că prin *„smintit”* Nicu înţelegea **nebun**, bolnav psihic (şi, până acum, n-am întâlnit nici un autor care să afirme aşa ceva). În plus, epistola este trimisă din Cernăuţi, unde Nicu trebuie să se fi aflat împreună cu Căminarul, din moment ce-l pomeneşte astfel, fiind cu toţii în vizită la Aglaia, fata cea mai mare a Eminovicilor. Iar acolo, aşa cum răzbate din primele lui rânduri, atmosfera era veselă, nu încrâncenată. Chiar şi referirea la porecla ce i se dădea lui în copilărie, *„Neculai cel prost”*, rămâne tot o dovadă de bună dispoziţie, stare de neconceput dacă Slavici ar spune adevărul. Să se fi schimbat Nicu peste noapte, din *„blând, binecrescut şi foarte simţitor”*, devenind teroarea familiei? N-am exclude nici această ipoteză, dar care sunt probele?

În ultima scrisoare (cunoscută) trimisă de Eminescu tatălui său nu găsim nici un cuvânt din care să bănuim că acesta nu s-ar afla în bune relaţii cu Nicu. Iat-o în întregime:

„Bucureşti, 18 martie 1881
Iubite Tată,

M-am bucurat mult primind scrisoarea d-tale în versuri şi m-am întristat asemenea aflând din ea că nu eşti tocmai bine. Altfel şi eu am avut acele friguri de primăvară atât de obicinuite în ţară la noi. N-am răspuns numaidecât pentru că m-a apucat proclamarea regatului pe dinainte şi-n asemenea împrejurări noi, negustorii de gogoşi şi de braşoave, adică noi gazetarii, suntem foarte ocupaţi. Aş dori din toată inima să vin acasă să vă văd, dac-aş găsi vrun om de încredere care să-mi ţie locul, căci negustoria asta, pe lângă că n-aduce nimic, nici nu te îngăduie să închizi o zi două dugheana şi să mai iei lumea-n cap, ci-n toate zilele trebuie omul să-şi bată capul ca să afle minciuni nouă. Dac-oi putea scăpa, iubite tată, fie acum, fie la vară, vin desigur acasă. Îl rog pe Nicu să-mi scrie mai des şi să nu se uite la aceea că nu-i răspund, căci, dacă am aşa de puţină vreme de scris şi dacă mi-e acru sufletul de cerneală şi de condei, citesc totuşi cu multă bucurie scrisorile ce le primesc de la d-voastră.

Sărutându-ţi mânile şi dorindu-ţi multă sănătate şi voie bună // rămân al d-tale // supus fiu // Mihai.”

Călinescu, încearcând să împace contrarii precum declaraţia lui Slavici şi epistola lui Nicu către Eminescu, nu produce decât o bălmăjeală:

„Prin 1881 îl găsim întors acasă şi ocupându-se pe lângă tată-său cu trebile agriculturii. Nenorocul a făcut să se îmbolnăvească şi el de o gravă boală venerică. Bătrânul văzând că şi acest băiat, care nu se chivernisise, îi cade pe cap, scrie iritat în 1883 lui Mihai: «Mi s-a urât viaţa... fă ce faci şi vino de-l ia, ca să-l duci în vreo casă de sănătate». Într-adevăr, Eminescu, săritor pentru fraţii săi, ia cu împrumut de unde poate 2.000 de lei cu gândul de a i-i trimite. Înainte de Paşti 1883, Niculae aştepta cu nerăbdare banii, într-o scrisoare ce arată un om cu desăvârşire sănătos la minte. Dar în curând se întâmplă boala lui Eminescu ...”

Dacă Eminescu împrumutase bani pentru a-l **aduce** pe Nicu în Bucureşti ca să-l interneze, care era logica pentru care i-ar fi **trimis** la Ipoteşti, unde erau aşteptaţi cu nerăbdare şi speranţă de întreaga familie? De altfel, biograful recunoaşte că Nicu era *„cu desăvârşire sănătos la minte”*.

La 25 octombrie 1923, Matei îi scrie lui Leca Morariu, atenţionându-l că *„sunt iarăşi câteva greşeli”* în fascicola primită de la acesta. Una dintre ele era falsa informaţie *„că Nicu s-a împuşcat din cauză că-l tot certa tata”*. Argumentul lui Matei este imbatabil şi ne miră că Leca Morariu nu l-a descoperit singur: *„Nicu s-a sinucis **după** moartea tatei”* (subl. ns.).

De ce minte Slavici? De ce-l acoperă Călinescu, afirmând (cu ce temei?) că peste Nicu ar fi dat *„o gravă boală venerică”*? De unde obsesia asta a biografilor, care cnd se uită îndărăt văd numai treponeme? Şi de ce G. Munteanu îi susţine pe amândoi (după festivitatea de la Iaşi, *„Eminescu se pare că plecase curând, luând drumul Ţării de Sus, către Botoşani şi Ipoteşti, unde va fi lăsat din banii ce împrumutase pentru Nicolae”*)? Îi leagă pe toţi ceva nevăzut? Ce anume şi Cine a făcut nodul?

A fost Nicu bolnav de sifilis? Mulţi, dacă nu toţi, afirmă că da, motivând astfel şi sinuciderea acestuia. De pildă, G. Munteanu face mâinile pâlnie la gură şi emite:

*„La 19 iunie 1881, Nicolae (**fugărit ca şi ceilalţi fraţi mai mari spre locurile natale de o anume scadenţă a bolii**) îi adresa părintelui său o foarte minuţioasă scrisoare despre mersul treburilor la Ipoteşti”* (subl. ns.).

Posibil să aibă dreptate, dar nu trebuie oare ca acest lucru să fie şi demonstrat? Or, ce indicii avem?

O mărturie este cea a lui Slavici, ale cărui spuse – am văzut – sunt demontate de epistola lui Nicu către Eminescu. Din relatările lui rezultă că Nicu şi Eminescu s-ar fi îmbolnăvit în acelaşi an, dar nicăieri nu găsim vreun indiciu că maladia, ereditară sau nu, ar fi fost sifilisul. Slavici nu spune direct de ce boală suferea Nicu, dar, afirmând că urma să fie internat la Şuţu, despre care ştim că avea ospiciu nu cafenea, pare clar cam încotro bate. Problema este că alienarea are multe cauze. În plus, detaliu prea puţin cunoscut, stabilimentul lui Şuţu nu trata totuşi exclusiv bolnavi psihici, Regulamentul Institutului precizând chiar din primul articol (sublinierea ne aparţine):

„CARITATEA este destinată ***principalmente*** *la căutarea boalelor nervoase"*.

Cum s-a ajuns la sifilis? Principalii responsabili sunt adepţii teoriei că Eminescu ar fi căzut victimă unei boli ereditare; pentru a fi credibili, aceştia au fost obligaţi să stabilească o singură cauză a morţii, pentru toţi Eminovicii decedaţi înainte de 1889. De unde insistenţa disperată cu care se încearcă acreditarea ideii că „nebunia" lui Eminescu ar fi ceva ereditar? Între altele, pentru că ereditatea, mai ales când e trecută în contul defuncţilor, devine incontrolabilă.

Când a fost vânturat prima oară diagnosticul de sifilis? Avem motive să credem că el a fost gândit de Maiorescu încă din 1883, dar nu cu privire la Nicu, ci doar la Eminescu. Afirmaţii scrise în acest sens găsim însă doar în 1893, mulţumită „grijii" Corneliei Emilian; faptul că, până la controversata monografie a lui Călinescu (1932), atare diagnoză a fost acceptată de o minoritate arată fără dubii că, la moartea lui Eminescu, public se ştia altceva, teza sifilisului sporindu-şi adepţii doar cu timpul, pe măsură ce apăreau noi generaţii de condeieri şi dispăreau contemporanii lui Eminescu.

Cu mici abateri, mici răbufniri de aşa-zisă personalitate, istoricii literari au urmat cuminţi linia trasată de Maiorescu:

„Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înăscută, este ereditară. Cei ce cunosc datele din familia lui ştiu că la doi fraţi ai săi, morţi sinucişi, a izbucnit nebunia înainte de a sa şi că această nevropatie se poate urmări în linia ascendentă."

Aşa să fi fost, el ce probe avea în acest sens, când, afară poate de Matei, nu mai cunoscuse pe nimeni din familia lui Eminescu? Cum a urmărit el *„această nevropatie … în linia ascendentă"*?

Una peste alta, putem spune că, într-un fel, Nicu este victima fratelui său, deoarece despre el s-a spus că ar fi fost luetic numai pentru că acelaşi lucru se afirmase şi despre Eminescu. Dar există şi reciproca: faptul că Nicu s-a sinucis a dat apă la moară celor care afirmau că Eminescu ar fi fost alienat.

În *Însemnări zilnice*, Maiorescu strecoară o „şopârliţă" convergentă cu a lui Slavici, spre întărirea ideii că, în ultima decadă a lunii iunie 1883, Eminescu ar fi intenţionat să plece la Botoşani:

*„Eminescu e vorba să plece astăzi la Botoşani, ieri era însă **moleşit** şi mult mai liniştit"* (26 iunie 1883).

Nimic clar, dar suficient ca să poată fi conexat, de cei abili şi fără scrupule, cu afirmaţiile lui Slavici, aşa ajungându-se la sentinţe de soiul celei iscălite de Călinescu:

*„Prin 1881 îl găsim [pe Nicu] întors acasă şi ocupându-se pe lângă tată-său cu trebile agriculturii. Nenorocul a făcut să se îmbolnăvească **şi el** de o **gravă boală venerică**"* (subl. ns.).

Nici Slavici, nici Maiorescu nu precizează că boala ar fi fost *„venerică"*. O face însă mai puţin timidul Călinescu, o jumătate de veac mai încolo. Şi, ca să nu se încurce cu jumătăţi de măsură, *„divinul"* adaugă că era şi *„gravă"*. Şi aşa, iată înc-o „dovadă" că Eminescu ar fi suferit de sifilis ereditar! Chiar adevărat să fie ce scrie Călinescu, vinovăţia lui nu ar fi cu nimic mai mică, deoarece, lipsindu-i până şi cea mai măruntă probă materială la data la care a făcut aceste afirmaţii, numai întâmplarea ar face ca ele să coincidă cu adevărul.

Din ce motive credem că în cazul lui Nicu ne aflăm în faţa unei făcături a tandemului Maiorescu-Slavici, preluată de Călinescu şi de cei care n-au îndrăznit să-l contrazică pe acesta? Iată de ce:

1) În epistola către Eminescu, Nicu scrie limpede că nu aşteaptă să vină Eminescu, personal, ci doar banii împrumutaţi de acesta.

2) Din nici un alt izvor nu reiese că Eminescu ar fi intenţionat să plece spre Botoşani în acea perioadă. De altfel, dacă el ar fi vrut să treacă pe la Ipoteşti, ar fi făcut-o cu două săptămâni în urmă, când s-a aflat la Iaşi, cu ocazia dezvelirii statuii lui Ştefan cel Mare. Corespondenţa cu Veronica ne arată că nici în zilele lui cele mai bune nu îşi permitea să bată oricând drumul Iaşilor, (şi) din cauza costului ridicat al biletului de tren.

3) Pe 26 iunie, Maiorescu scrie că Eminescu ar fi fost *„moleşit”* în ziua precedentă, dând de înţeles că din această cauză n-ar mai fi plecat la Botoşani. Indirect, Eminescu este de altă părere (sublinierile ne aparţin):

„Astăzi, 25 iunie 1883 ***la una oră şi 23 de minute după miezul-nopţii****, subsemnaţii Mihai Eminescu şi Constantin Simţion s-au remăşit împreună. Mihaiu Eminescu a susţinut că, amândoi vieţuind încă, Simţion va lucra la podul care se va dura între Giurgiu şi Rusciuc, într-un timp în care Carol I, rege al României, va fi ales de Bulgari principe al Bulgariei.*

Simţion a tăgăduit aceasta.

Cine pierde rămăşagul plăteşte două sticle de Iohannisberger *şi care se vor bea împreună de cei doi subsemnaţi... la Rusciuc.*

M. Eminescu, Const. Simţion.

Bucureşti, 25 iunie 1883" (manuscrisul numărul 2292).

Oare un om atât de lipsit de vigoare, încât nici să se suie în tren nu mai poate, stă noaptea până la ore mici, spre dimineaţă, făcând pariuri cu amicii? Şi dacă, în pofida mizei modeste (*„două sticle de Iohannisberger”*), le mai face şi în scris şi sub forma de mai sus, am putea crede că era sleit sau, dimpotrivă, că avea atât energie, cât şi bună dispoziţie?

4) Nicu – zice Slavici – ar fi urmat să fie internat la Şuţu. Aparent, sună plauzibil. În fapt, ştiind că Şuţu avea **cel mai scump ospiciu** şi că Eminovicii erau departe de a sta pe roze cu banii, informaţia este cel puţin improbabilă, deoarece: ✦ nimic nu probează că Nicu ar fi necesitat internarea în balamuc, neexistând nici o mărturie privind comiterea unor fapte anormale, nici vreun diagnostic medical; ✦ chiar şi Călinescu recunoaşte că banii respectivi au fost luaţi *„cu gândul de a i-i trimite”* la Ipoteşti, nu de a-i plăti lui Şuţu, în Bucureşti; ✦ suma de două mii de lei era prea mare pentru pretinsa intenţie (tariful la Şuţu fiind de 300 de lei pe lună, să credem că Eminescu dorea să achite în avans pentru mai bine de o jumătate de an, când, chiar alienat să fi fost Nicu, se putea întâmpla să-şi revină în două, trei luni sau nici atât?); ✦ Eminescu era el *„săritor pentru fraţii săi”*, cum zice Călinescu, dar nu inconştient, astfel încât să-şi ţină fratele într-un balamuc… de lux, cheltuind – poate zadarnic – importante sume împrumutate, care, altfel dirijate, ar fi salvat moşia de la Ipoteşti, uşurând astfel nu numai situaţia Căminarului şi a Harietei, ci şi pe a lui Nicu. Eminescu pare să fi făcut destul de des împrumuturi (*„Harietă dragă, // Nu-ţi pot promite pozitiv că voi putea trimite în fiece lună căte 100 franci, pentru că nu-mi văd capul de mulţimea datoriilor cari le-am făcut anul acesta”* – 26 august 1880), dar niciodată nu s-a angajat dincolo

de limita puterilor lui. De pildă, ca să alegem o situaţie similară celei imaginate de biografi, atunci când a fost internat Şerban a spus franc că nu are forţă financiară pentru a-i plăti spitalizarea, iar după decesul acestuia, scrie familiei: *„Întrebarea principală este* ***dacă puteţi*** (subl. ns.) *să faceţi şi această cheltuială..."* Şi-atunci era vorba de doar câteva sute de lei, de nici un sfert din banii împrumutaţi în 1883!

5) *„Mi s-a urât cu viaţa … fă ce faci şi vino de-l ia, ca să-l duci în vreo casă de sănătate"*, susţine Slavici că i-ar fi scris Căminarul lui Eminescu. Să pricepem că Nicu îi strica tatălui său cheful de viaţă şi că, dacă acesta ar fi scăpat de el, ar fi redevenit voios? Să credem că Gheorghe Eminovici nu s-ar fi putut descurca singur? Indiferent de răspunsurile la asemenea întrebări, rămâne un alt aspect, fundamental: **ce temei legal şi moral** ar fi avut Eminescu ca să-şi interneze fratele, pe care nu-l mai văzuse de multişor, dar de la care primea epistole din care nu reieşea deloc că ar fi alienat şi pe mâna căruia avea încredere să dea bani luaţi cu împrumut? Oare Nicu era un sac cu cartofi, iar Eminescu se credea mai presus de Lege?

Slavici nu afirmă că bătrânul Eminovici i-ar fi cerut lui Eminescu să-l ducă pe Nicu într-un ospiciu, această deducţie urmând să o facem noi, furaţi de context. Dar principalul motiv pentru care **scriitorul** introduce în naraţiunea lui o *„casă de sănătate"*, nu un **balamuc**, este altul: internarea în ospiciu era de obicei gratuită, pe când în casa de sănătate nu se putea sta decât **în pensiune**, deci contra cost, iar el, autorul, încearcă să ne convingă că Nicu urma să fie dus în ospiciul privat al lui Şuţu, explicând astfel – tendenţios – de ce împrumutase Eminescu cei două mii de lei.

6) Dacă Nicu şi Eminescu ar fi fost bolnavi de sifilis, Maiorescu ar fi făcut o cât de vagă aluzie la acest fapt, în scrisorile trimise Harietei.

7) Dacă Nicu ar fi fost alienat, necesitând internarea la Şuţu, Căminarul i-ar mai fi lăsat banii şi gospodăria pe mână sau ar fi cerut punerea lui sub interdicţie?

8) În ipoteza alienării lui Nicu, ce rost avea să-l aducă la Bucureşti, când era mult mai aproape ospiciul de la Neamţ sau Golia, unde putea fi mai lesne vizitat şi de familie?

A doua sursă pe care se bazează cei care pretind că Nicu ar fi fost bolnav de sifilis este Harieta. La 18 martie 1884, ea îi scrie lui Maiorescu:

„Nu-mi ţine Vă rog de rău, că m' am interesat de fratele meu Mihai, dară necontenita suferinţă de timp de un an a bietului Nicu care nu mai pe mine mă putea suferi" (la fel se va exprima şi în legătură cu Eminescu).

Nu mi ține vĕ rog de rĕu,
că nu m'am interesat de
fratele meu Mihai dară
necontenita sufirință
de timp de un an a bietulu[i]
Nicu care nu mai pe mi
ne mă putea suferi pro-
bă este testamentul și
scrisoarea ce'au făcut
înainte de a'și lua viaț[a]

Harieta către Maiorescu, 18 martie 1884, pagina 3

Este drept că Harieta invocă *„necontenita sufirință... a bietului Nicu”*, dar nu precizează soiul bolii. În schimb, există o altă mărturia a ei:

„…mătuşa noastră s’a retras de la testament, căci şi ea este bolnavă de pept, ***boală ereditară a tuturor din familia noastră; ori la care etate ne apucă, de pept murim toţi****”* (subl. ns.).

Un alt aspect elocvent este următorul: dacă Nicu ar fi fost bolnav de sifilis, acest lucru ar fi răzbătut măcar o dată din mulţimea scrisorilor trimise de Harieta Corneliei Emilian. Ea vorbeşte de *„necontenita suferinţă”* a fratelui ei, adaugă că numai ea îl mai alina, dar nu face nici o paralelă cu situaţia lui

Eminescu – ajuns, şi el, în grija sa. Este cel puţin improbabil ca o gură bogată ca Harieta să fi tăcut faţă de Emiliancă, pe care o numea *„scumpă mamă”*, în cazul în care fie tratamentul medical aplicat lui Eminescu (sau lipsa acestuia), fie simptomele i-ar fi adus aminte de stările similare prin care s-ar presupune că ar fi trecut şi Nicu, în urmă cu trei-patru ani.

De exemplu, ea informează Comitetul din Iaşi: *„…boala lui [Eminescu] este foarte gravă din necătare, dară nu'i mortală că n'o ajuns la ciolan”* (18 iunie 1887). Dacă Nicu ar fi fost bolnav de sifilis, Harieta ar fi avut o, să-i zicem, minimă experienţă în ceea ce priveşte îngrijirea acestei maladii şi ar fi privit comparativ (şi tragic) destinele celor doi fraţi, loviţi, nu-i aşa?, de acelaşi nenoroc. Or, în cazul lui Eminescu, pe care ea îl declară luetic pentru că aşa i-au spus „amicii” şi medicii, totul este nou, neaşteptat şi înspăimântător uneori. Când Harieta învaţă cum se tratează sifilisul, Nicu era de mult oale şi ulcele. Abia după câteva luni de îngrijire a lui Eminescu, în baza acestei unice experienţe, ea ajunge să scrie: *„De mi s-ar permite apoi, eu singură aşi scrie reţetele, aşa de bine mi s'a întipărit în memorie toată diagnoza boalei şi esecutarea ei”* (22 septembrie 1887). De asemenea, Harieta l-ar fi cunoscut pe doctorul care trebuia, dacă nu să-l aibă în grijă, măcar să-i stabilească diagnoza lui Nicu.

Nimic din toate astea!

Că Nicu s-a sinucis este indiscutabil, faptul fiind atestat atât de Harieta (*„Nicu care numai pe mine mă putea suferi – probă este testamentul şi scrisoarea ce le-a făcut înainte de a-şi lua viaţa”* – epistolă către Maiorescu, 18 martie 1884), cât şi de Registrul stărei civile pentru morţi, din care Augustin Z. N. Pop transcrie următoarele:

> *„Din anul una mie optu sute optu zeci şi patru luna Martie în nouă zile orele unsprezece şi jumătate a.m.*
>
> *Actu de morte alui Neculai Eminovici în etate de patruzeci şi doi ani de religiune ortodocse de profesiunea arendaşi de moşie, mortu alaltăiri pela ora şepte şi jumătate a.m. în casa sa din com. Cucorani, Cotuna Ipoteşti prin înpuşcarea de sine însuşi – holtei fiu majoru a decedaţilor Gheorghi Eminovici şi a Rarucăi.”*

Coincidenţă, Nicu se sinucide în dimineaţa aceleiaşi zile în care Harieta îi scrie magistrului, cerându-i informaţii despre Eminescu. Faptul este ciudat nu numai pentru că Harietei i-a mai ars de corespondenţă, ci din cauză că

evenimentul nu este menţionat. Dacă în chiar capul scrisorii nu ar fi scris mare *„Ipoteşti”*, ne-am putea gândi că, poate, Harieta era plecată de acolo – de pildă, la mănăstirea Agafton, unde mai fusese şi unde mai multe măicuţe îi erau rude apropiate. Aşa însă, nu ne rămâne decât să bănuim că moartea fratelui Nicu n-a fost pentru ea o pierdere zdrobitoare şi că, poate, porecla *„Neculai cel prost”* era – pentru ea – mai mult decât o glumă. Nu ştim ce părere avea Eminescu despre Nicu şi ce simţea pentru el, dar din moment ce luase cu împrumut o sumă de bani atât de mare, pe care înţelegem că urma să o manevreze mai mult acesta din urmă, n-am spune că-i era indiferentă soarta lui şi nici că n-avea încredere în *„persoana şi caracterul”* lui. În plus, dacă au dreptate cei care afirmă că Eminescu a stat o vreme la Sibiu, locuind la acest frate aflat pe atunci acolo, căpătăm încă un motiv să credem că relaţiile lor erau bune, probabil, şi datorită unor afinităţi structurale de care nu ştim nimic. Un mic indiciu în acest sens poate fi însă faptul că şi Nicu avea o bibliotecă *„de mare valoare”*.

Ce a determinat sinuciderea lui Nicu? În primăvara lui 1883 părea destul de vesel, aşteptând ca Eminescu să-i trimită *„din banii împrumutaţi”*. Chiar atunci însă acesta fusese răpit şi zăvorât la Şuţu, apoi dus la Viena – ocazie cu care au dispărut şi banii. Ne putem gândi că prin acelaşi gest au fost dramatic influenţate două destine. Nu-i însă mai puţin adevărat că o influenţă nefastă, poate decisivă, a venit şi din partea familiei. După ce s-a prăpădit Căminarul (8 ianuarie 1884), între fraţi au izbucnit unele disensiuni. Aşa cum s-a văzut, Nicu îi răspunde lui Eminescu în aprilie 1883, dintr-un hotel din Cernăuţi: *„De la Mathe[i] n' am ştiri, nici cunosc adresa sa”*. Prin urmare, legătura mezinului cu Ipoteştii era ca şi inexistentă. (Nici cu Eminescu nu s-ar zice că a fost în relaţii prea strânse, acesta scriindu-i Harietei, la 6 februarie 1880: *„Matei s-a însurat ieri. Mi-a trimis o invitaţie prin poştă, pe care am primit-o abia azi după amiazi. Dacă-i scrii, scrie-i că-l felicit – eu n-am nici vreme nici dispoziţie; şi nu voi avea-o mult timp de a mă ocupa de aceasta.”*)

Dacă în aprilie 1883 Matei pare să fi fost pentru tată-său şi pentru fraţii de la Ipoteşti ca şi pierdut pe undeva, prin Ţară, nici un an mai târziu, îndată ce bătrânul Eminovici a închis ochii, a apărut şi el, ca să facă ordine şi „curăţenie”. Harieta îi povesteşte lui Maiorescu ce s-a întâmplat:

„Ipoteşti 1884 – Martie 18/30
Stimabile Domnule Maiorescu,

Primiţi sâncera mea mulţămire pentru scrisoarea din 14 martie a.c. şi mă grăbesc a Vă comunica următoarile.

Sunt deja 2 luni trecute decând au murit tatăl meu. La înmormântare[a] lui au fost de faţă şi fratele meu locotenentul Matei din Râm. Sarat; după înmormântarea (sic!) *în loc ca să facă fratele Matei o catagrafie* (1. *inventar* şi 2. *recensământ* – n. ns.)*, el au început a vinde în dre[a]pta şi în stânga toate obiectile mobile şi imobile sub cuvânt, că el va lua pe fratele său Neculai la sine la 15 Martie. El a vândut toate vitele la număr 27 mobile din casă 5 stoguri de fân, 3 vagoane de popuşoi, făcând trei părţi, adic mie, lui Nicului şi lui Mihai, luând cu sine bani şi toate hărtiile de valoare, mai ales o obligaţie de 6.000 fr. şi bibl[i]oteca Nicului de mare valoare, zicând că el [v]a sprijini pe a mân doi fraţi[i], şi mai multe lucruri le-a făcut care de şi am o creştere de tot simplă, totuşi nu ţi le pot scrie: şi întrebat de mulţi din familie de ce el o face, răspunse că el le va păstra pentru Mihai şi pre Nicu îl va lua la dânsul. Spre a vă încredinţa că vă scriu adivărul, o pot dovidi prin un înscris ce au lăsat el însuş, precum şi marturi mătuşile şi toţi casnicii, în fine satul întreg. Deci eu vă rog din inimă şi suflet a vă adresa la fratele meu Matei, care este obligat a-l ţâne, luându-i toată partea lui. Eu sunt singură [şi] prib[e]agă, de oare ce în Ipoteşti au intrat deja posesorul cel nou şi eu mă văd nevoită a mă depărta pe lângă o mătuşă la mănăstire.*

Nu-mi ţine Vă rog de rău că m' am interesat de fratele meu Mihai, dară necontenita sufirinţă în timp de un an a bietului Nicu care nu mai pe mine mă putea suferi [–] probă este testamentul şi scrisoarea ce le-au făcut înainte de aşi lua viaţa, moartea tatului meu foarte iute, eu singură şi oloagă, puteţi sânguri să gândiţi poziţia mea cât au fost de critică şi astăzi este şi mai critică; eară că nu se interesează fratele Matei, vă rog să vă răspundă D-lui sângur. Primiţi – Vă rog – profundele mele mulţămiri pentru părinteasca îngrijire a iubitului meu frate Mihai, rugându-vă încă o dată de a avea bunătatea să mă înştiinţaţi ce rezultat veţi lua cu betul Mihai. Cu deosebită salutare,

Henriette Eminovici."

Această scrisoare ne arată că, spre deosebire de fratele lui mai mic, Nicu nu era deloc un bătăios, un om care să îşi impună punctul de vedere, decizând soarta altora. Modul în care a asistat cum Matei îi vinde bunurile şi, mai mult, bagă banii în buzunar ne aminteşte de lipsa de reacţie a lui Eminescu faţă de Maiorescu (de la care acesta nu şi-a recuperat nici manuscrisele, nici cărţile) şi chiar faţă de Biblioteca din Iaşi, de unde n-a mai obţinut traducerea *Gramaticii sanscrite*, începută în 1886 (reamintim că prima filă poartă menţiunea: *„1886. În biblioteca de Iaşi"*). Pentru mulţi, o asemenea lipsă de reacţie este de neconceput, deci anormală. De fapt, uneori, ea se regăseşte la nivel naţional.

Motivaţia sinuciderii lui Nicu pare să fi fost groaza faţă de viitor. Întrucât gestul a fost comis imediat după vinderea Ipoteştilor de către Matei, putem

crede că principalul factor determinant a fost critica situaţie materială şi socială, boala fiind un element secundar. Când *„posesorul cel nou”* al Ipoteştilor şi-a preluat achiziţia, Nicu a rămas fără acoperiş şi fără vreo sursă de trai, angajamentul lui Matei de a-l lua pe lângă casa lui fiind, poate, mai mult o lovitură decât o uşurare. Tristă coincidenţă, după Vlahuţă, două-trei luni mai târziu, la fel ar fi gândit şi Eminescu:

„Sunt grozav de demoralizat – mi-a spus de nenumărate ori cât am stat cu el, – aş vrea s-adorm şi să nu mă mai diştept. – Cum nu poate să moară omul când vrea! –
Nu mă ’nduplec la acte de violenţă cu mine însu’ mi” (Vlahuţă către Maiorescu, 20 iunie 1884).

Mai slab, Nicu a cedat acestui imbold. Documentele existente nu atestă (nici măcar nu sugerează) că gestul lui s-ar fi datorat vreunei boli psihice. Nu a fost nici un simplu şi accidental impuls nebunesc, decizia fiind luată la rece (ceea ce, desigur, nu înseamnă şi că ar fi fost cea mai fericită alegere). Înainte de a-şi pune capăt zilelor, Nicu şi-a încheiat în felul lui socotelile cu lumea, aşternând pe hârtie atât testamentul, cât şi o scrisoare explicativă – care, din păcate (sau din fericire?), nu a mai ajuns până la noi.

În alte pagini, am arătat de ce nu credem că Matei ar fi furat ceasul lui Eminescu, după cum afirmă magistrul. Răspunsul nu mai este însă la fel de ferm la alte întrebări: şi-a însuşit Matei drepturile de moştenitor ale lui Eminescu? L-a avut el pe conştiinţă pe frate-său, Nicu?

O întrebare şi mai importantă este: ar fi reuşit Eminescu să-l oprească, dacă la 14 februarie, odată scăpat de la Döbling, în loc să apuce calea nedorită a Italiei, unde a fost dus cu sila, ca şi cum ar fi presimţit ceva rău, s-ar fi întors direct în Ţară? Cum de nici un biograf nu priveşte mai atent momentul în care **Matei vinde tot ce se găsea la Ipoteşti, acţionând exact invers decât intenţiona Eminescu în iunie 1883** şi lăsându-şi, astfel, familia pe drumuri? Cum de Maiorescu, care l-a acuzat de nefăcute, n-a mai avut nici o reacţie atunci când căpitanul şi-a lăsat fraţii fără casă şi fără sursa minimă de întreţinere? Trebuia ca Eminescu (care nu întâmplător, pe când era închis în ospiciul vienez, întreba cu insistenţă *„cine plăteşte”* pentru şederea lui acolo) să nu mai aibă chiar nici un punct temeinic de sprijin?

Este sinuciderea, prin ea însăşi, probă indubitabilă de nebunie? Atenţie la răspuns, pentru că iată ce-i relatează I. Chiţimia lui I. Oprişan, privitor la Călinescu:

„– Iar când a avut accesul acela, să se ducă să se înece, nu ştiu ce...

– Ce acces?

– S-a dus aci, la lac, să se arunce în lac.

– Prin ce an?

– Spre sfârşit... Prin 1960 şi nu ştiu cât...

– Ce se întâmplase? Ce depresiune sufletească avusese? Din ce cauză?

– Din cauza unei colege de-a noastre. Fată inteligentă, apreciată... Dar, la un moment dat, ea a încercat să se recăsătorească cu altcineva. În momentul acela, Profesorul a avut revelaţia că legătura cu el fusese minoră: «A! Nu m-a iubit! Dacă mă iubea, trebuia să rămână numai cu mine.»

– Şi a vrut să se sinucidă?

– Da. A avut nişte momente când a vrut să se sinucidă. Noi ne-am dus la el acasă. Şi eu i-am spus: «Domnule Profesor, pentru o femeie să vă necăjiţi dumneavoastră atât!? Sunt atâtea!»

– Devenise de notorietate publică treaba? Cel puţin în cadrul Institutului?

– Sigur, domnule! Ea a venit la Institut. A făcut scandal. S-a trântit acolo în boxa aceea şi-a început: «E un porc! N-am avut nimic cu el!» şi alte chestiuni, de felul acesta, încercând să se dezvinovăţească.” (Ea trebuia să se *„dezvinovăţească”*?)

Iar aşa-numitul *„porc”* scrie în *Viaţa lui Mihai Eminescu*:

„Opiniunea aşà dar că Veronica Micle formează obiectul aproape unic al pasiunii lui Eminescu este cu totul greşită. Eminescu erà un tip sexual veneric, adică stăpânit mereu de obsesia funcţiunii erotice, căutând dragostea, nu femeia, victimă mereu a improvizaţiunii şi a absurdului. (...) Pentru Eminescu iubirea este un leagăn de desfătări venerice, o necesitate nu spirituală dar afectivă bineînţeles şi fiziologică, o nevoie naturală de a trăi viaţa speţei cu toate deliciile de ordin sufletesc pe care conştiinţa le suprapune mecanismului reflex, dar în sfârşit un instinct

***Ce le-abate şi la păsări de vre-o două ori pe an**.”*

Asta este artă, ştiinţă, septicemie culturală sau mărturisire?

Am insistat asupra unor detalii din viaţa acestor trei fraţi ai lui Eminescu din două motive importante. Întâi, pentru că toţi sunt folosiţi ca false argumente pentru a murdări imaginea lui Eminescu (al cărui destin încercăm să-l mai descâlcim, cât de cât). În al doilea rând, pentru că există legi mai presus de orice efemere coduri legislative: Şerban, Iorgu şi Nicu au fost oameni, nu personaje de nuvelă, iar această calitate le conferă, pe veşnicie, drepturi egale cu ale noastre, cei **încă** vii.

CĂLĂUZE RĂTĂCITE

„Vai lumii, din pricina smintelilor! Că smintelile trebuie să vină, dar vai omului aceluia prin care vine sminteala!” (Matei, 18, 7)

În 1999, sub titlul generic: *Eminescu – Înfăşurat în manta-mi*, la Chişinău au fost editate mai multe volume cu texte **de** şi (mai ales) **despre** Eminescu. Pagina a 2-a a fiecăruia dintre cele 8 tomuri componente anunţă:

„Acest
CORPUS EMINESCU
elaborat de eminescologi din România, Republica Moldova, Comunităţile Româneşti şi alţi iubitori ai poetului din întreaga lume
este coordonat de: ...” (urmează 14 nume sonore, în majoritate covârşitoare, modest implicate cantitativ în cele 8 volume, spre deosebire de Cristiana şi Victor Crăciun, care, sub acest aspect, par iniţiatorii şi adevăraţii autori ai acestui *„corpus”*, ce le-ar putea purta numele).

Cele 8 perechi de cotoare de cărţi ocupă mai bine de o treime de metru liniar de raft, din care nu s-a găsit nici o zecime de milimetru pentru câteva dintre piesele esenţiale privind dramaticele episoade din viaţa celui căruia – nu-i aşa? – le-ar fi dedicate. De mai bine de un secol, se analizează şi răs-analizează Eminescu, fără... Eminescu.

Sub titlul celui de-al doilea volum, cuprinzând o leşioasă maculatură documentară (*Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*), citim: *„Ediţie, antologie, aparat critic de Cristiana Crăciun şi Victor Crăciun”*, onorabilul domn (*„prof. dr.”* şi *„Preşedintele Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni”*) semnând *Studiul introductiv* şi *tabelul cronologic* (în total, peste 50 de pagini, care deschid opul).

În această carte, găsim şi textul lui Gh. Bojeicu. Surpriză, însă: prin comparaţie cu versiunea lui A. Z. N. Pop, din el lipsesc unele paragrafe, cele rămase sunt aranjate în altă ordine şi, ca să fie masa bogată, s-a mai şi adăugat o plombă informaţională, şi ea făcută din bucăţi. Ca orice... creaţie, neadevărurile importante sunt şi ele „revăzute şi adăugite” de la epocă la

epocă, în tentativa de a le legitima nemeritatul statut de realităţi incontestabile. Iată adausul, cuiul (stiletul?) informatic înfipt voiniceşte de V. Crăciun în varianta lui A. Z. N. Pop, spre a ne fi oferit ca peticit *bonus* cultural:

„Din iniţiativa domnişoarei Cornelia S. Emilian, elevă la Şcoala Artelor Frumoase din Iaşi, se constituie un comitet de elevi «cu scop de a deschide liste de subscrieri pentru formarea unui capital, care să procure marelui nostru poet ***mijloacele necesare pentru căutarea sănătăţii sale****». Listele de subscripţie sunt însoţite de acest apel: «Subsemnaţii elevi şi eleve ai şcolii de pictură din Iaşi, voind să venim în ajutorul distinsului poet Mihail Eminescu, îndrăznim a aminti ţării că este de datoria ei, ca în semn de recunoştinţă pentru preţioasa avere intelectuală ce-i lasă, să-i formeze un* ***fond pentru a-şi înlesni mijloacele de trai****. În acest scop subsemnaţii am împărţit 500 de liste pentru subscripţiuni, care, aducând câte 20 lei una, în total ar face suma de 10 000 lei. Ca să poată însă contribui ţara întreagă, fiecare persoană este rugată să binevoiască a nu subscrie mai mult de 10 bani»”* (subl. ns.).

Cum spunem, acest pasaj este, la rândul lui, format din cârpeli copiate din cel puţin două surse: prima frază, uşor pilită pe la colţuri, ca să se brodească, provine din ziarul *Liberalul*, din 18 iulie 1887, iar citatul mai mare a apărut atât în *Universul* (vezi numărul din 6 aprilie 1887, rubrica *Ştiri*), cât şi în cărţulia *M. Eminescu. Diverse* (*Colecţiunea Şaraga*, 1893 – editură ieftină şi vicleană, care una anunţă pe copertă, alta prezintă în realitate).

Într-un spaţiu bibliografic dominat de erori, exactitatea actului de copiere ne-a tăiat răsuflarea. Problema este că scribul n-a sesizat că peniţa dumnealui o ia razna şi prezintă două motivaţii complet diferite ale listelor de subscripţie: *„pentru căutarea sănătăţii”* (neadevărat) şi *„pentru a-şi înlesni mijloacele de trai”* (asupra acestui aspect, deloc întâmplător, vom reveni). La fel, ca şi cum n-ar fi ştiut ce scrie, V. Crăciun n-a sesizat nici lipsa oricărei legături directe între referirea la această iniţiativă şcolărească şi restul textului redactat, zice-se, de... Gh. Bojeicu. Îi fugeau acestuia ideile? De-aia venise să ia aer de ospiciu, ca să le mai domolească?

Dacă ar fi fost vorba de **eliminarea** unui pasaj, câteva bâlbâieli savante încă ar mai fi putut justifica ciopârţirea, printr-o eroare de editare, de tehnoredactare etcetera. Fiind însă vorba de o **adăugare**, este limpede că ne aflăm în faţa unei lucrături care, departe de a avea un plus de autenticitate faţă de textul prezentat de A. Z. N. Pop, ne înfundă şi mai mult în minciună. Cazul este încă un exemplu de informaţie falsă, decupată din foarfecă spre a da credibilitate unui alt document contrafăcut. Presărarea unor citate din lucrări

vechi într-o linguriţă de memorii noi a fost mereu o metodă eficientă de a induce în eroare.

Primul gând: de ce?

Răsfoim ultimele pagini ale volumului, spre a vedea „de unde”. La *Surse, note, bibliografie*, V. Crăciun anunţă: *„Transcris după Petre Vintilă,* ***Eminescu, roman cronologic****, Editura «Cartea Românească», Bucureşti, 1974"*. Aşadar, un *„prof. dr.”*, într-o atât de pretenţioasă culegere, se informează din lucrări pe care înşişi autorii lor le includ beletristicii? P. Vintilă nu poate fi făcut răspunzător de nimic, căci, din momentul în care a folosit încă din titlu cuvântul *„roman”*, a atenţionat asupra faptului că lucrarea lui nu este tocmai mostră de exactitate (şi chiar nu e). Titlul spune limpede că autorul nu pretinde că ar fi scris **biografia** lui Eminescu, ci numai că, folosindu-se de un impresionant număr de texte reale, fragmentar prezentate în ordine cronologică, a conturat un Eminescu pe inima lui. P. Vintilă a produs un **montaj**, care încearcă să fie **documentar**, dar şi **artistic** – de unde, probabil, şi reaşezarea unor fraze din documente autentice ori comasarea unor fragmente decupate din documente diferite (ca în cazul de faţă). Textul a fost aranjat de P. Vintilă din motive care îl privesc şi care, repet, date fiind specificul **declarat** al lucrării lui şi modul mai reţinut în care (spre deosebire de E. Lovinescu, de pildă) şi-a folosit imaginaţia în chestiunile mai delicate, nu îl fac, documentaristic vorbind, mai culpabil decât alţii.

Ca specialist care se străduieşte să reconstituie **în mod ştiinţific** ceea ce numeşte *„imaginea atât de tulburătoare a geniului”*, V. Crăciun nu avea însă nici a zecea parte din libertatea **romancierului** P. Vintilă. Când pretinzi că oferi publicului **mărturii**, nu ai voie să apelezi la produse distilate de subiectivismul unui terţ. Domnia sa nu aflase că primul care a publicat textul lui Bojeicu a fost A. Z. N. Pop, în 1962? Şi chiar să nu fi ştiut, nu era dator să verifice exactitatea lui P. Vintilă?

Aşa cum am arătat în pagini anterioare, A. Z. N. Pop a şifonat adevărul nu o dată şi în mod impardonabil, fără ca vreunul dintre colegi să îl tragă de mânecă. Asta nu înseamnă însă că absolut tot ceea ce a scris ar fi fals. La ce servesc însă specialiştii dacă, în loc să elucideze faptele despre care declară şi sus şi tare că ar constitui scopul lor profesional, contribuie la **cronicizarea unor flagrante erori de cunoaştere în rândurile a mii de studenţi care le trec prin mână**?

În plus, din volumul celor doi Crăciun lipsesc informaţii esenţiale pentru potenţialii biografi ai lui Eminescu – cum ar fi rândurile lui Leon Onicescu (false cum sunt, acestea indică o realitate, altminteri greu de bănuit şi de

contestat) sau spusele lui Dumitru Cosmănescu (*Cum a murit Eminescu*, *Universul*, 28 iunie 1926: *„…soarta a făcut însă ca într-o zi să-l văd murind, aş putea zice, pe braţele mele”*), iar dacă răsfoim lucrarea, mai găsim câte-o greşeală (de exemplu, scrisoarea lui Păun-Pincio nu datează din 1886, ci din 1887). Tendinţa este mai mult decât străvezie. Autorii sunt interesaţi de elemente pe marginea cărora să poată dumnealor şi epigonii dumnealor sporovăi în linişte, altă sută de ani, timp în care cei mai curajoşi şi mai adaptabili vor deveni vedete, dând spectacole în adunări festive şi sporind inflaţia de noi statui. Pe asemenea specialişti nu-i interesează *omul Eminescu*, ci **pretextul** cu acest nume. Pe Eminescu îl iubesc, îl adoră chiar, dar cu două condiţii: să nu ieşim dintre versurile lui şi să nu le cerem să discute despre activitatea lui de gazetar şi de ultimii lui şase ani de viaţă altfel decât cum au fost dresaţi s-o facă.

Lucrurile devin infinit mai gingaşe şi mai alarmante când ne amintim că, potrivit prezentării, C. şi V. Crăciun nu sunt coordonatori unici, ci ar face parte dintr-un veritabil A.G.A. literar, dumnealor adăugându-li-se alţi 12 specialişti, între care îl regăsim până şi pe actualul preşedinte al Academiei Române. Prezentarea sus citată lasă să se înţeleagă că toţi au avut obligaţia de a *coordona*, adică de *„A pune de acord părţile unui tot, a îndruma într-un* ***sens unitar*** (subl. ns.) *o serie de activităţi desfăşurate în vederea aceluiaşi scop”* (*Dicţionarul limbii române literare contemporane* şi DEX). Prima concluzie: cei 14 împărtăşesc aceleaşi opinii, orice divergenţă impunând fie menţionarea ei explicită, fie retragerea celor ce au alte opinii. O dilemă: aveau sau nu cei de la *coordonare* obligaţia de a verifica dacă şi cât de mult s-a ţinut seama de îndrumările dumnealor? Să zicem că, datorită numărului foarte mare de pagini, nu ar fi putut să le parcurgă integral? Am zice-o şi pe-asta, însă atunci ar deveni şi mai acută întrebarea: **cine răspunde** în cazul în care cei coordonaţi nu-şi fac bine munca, inducând lumea în eroare? Şi-apoi, nici măcar bibliografia nu putea fi citită şi amendată?

Pe de o parte, ar trebui să credem că profesionalismul a obligat ca textele introductive, precum cel care deschide volumul asupra căruia ne concentrăm atenţia, *Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*, să fi fost parcurse de întreaga echipă a coordonatorilor. Pe de altă parte, după lectura invocatului material, parcă ne-am bucura să aflăm că majoritatea lor nu a ştiut ce conţine.

Problema pare să fie strict de „firmă” şi cazul la care ne referim nu este nici singurul, nici cel mai frapant, dar l-am invocat pentru că ne-am lovit de el în cursul documentării. Şi, ca să fim cât mai exacţi, subliniem că, deşi ştim bine că există oameni de litere care-şi iubesc mai mult numărul volumelor,

rândurile noastre nu acuză şi nu prezumă o faptă deliberată, ci constată o seamă de efecte, care ne interesează în mod direct, deoarece sunt segment din ceea ce am putea numi „dosarul Eminescu, la zi”. A-ţi lăsa împrumutat – mai mult sau mai puţin protocolar – numele unei coperţi de carte nu este mereu indicat ori lăudabil. Cu toate acestea, de destule ori, la edituri este ca pe terenul de sport: aşa cum o echipă de fotbal este sponsorizată de firma X, obligându-se să îmbrace tricouri cu numele acesteia, la fel, în lumea literelor, editorul caută, nu rareori, o cât de subţire punte cu personalităţi de profil, le „agaţă”, sperând că prezenţa numelor acestora pe coperţi va spori vânzările.

Incontestabil, contribuţia cea mai mare la elaborarea celor 8 volume au avut-o C. şi V. Crăciun. Pe fiecare dintre cele 8 volume se pretinde însă explicit: *„Acest CORPUS EMINESCU”* (deci toate cele 8 volume) ar fi fost *„elaborat de eminescologi din România, Republica Moldova, Comunităţile Româneşti şi alţi iubitori ai poetului din întreaga lume”*, vegheaţi de 14 coordonatori. Deci Creangă, Caragiale, Negruzzi sau chiar zisul Bojeicu au contribuit, şi ei, ca… eminescologi, la *elaborarea* volumului de *Memorialistică* sau, de fapt, C. şi V. Crăciun nu au *elaborat*, ci au **compilat**, ciugulind de ici, de colo, fragmente publicate de alţii, prin diverse cărţi? Dacă numiţii au *elaborat* un volum cuprinzând textele altora, să deducem că şi Maiorescu a *elaborat* volumul *Poezii* al lui Eminescu?

Pentru arbitraj, căutăm câteva surse neutre, de încredere şi aflate la îndemâna mai oricui, potrivit cărora *a elabora* înseamnă:

✦ *„(Cu privire la idei, doctrine, texte literare, juridice etc.) A da o formă definitivă pe baza unor elemente nesistematizate de mai înainte; a formula. V.* ***crea****,* ***redacta****.”* (D.l.r.l.c.);

✦ *„**1**. A realiza, a da o formă definitivă unei idei, unei doctrine, unui text de lege etc.;* ***p. ext****. a redacta.”* (DEX). Conform tot DEX, în sensul care ne interesează, *a redacta* înseamnă: *„A compune, a formula în scris, a scrie, a întocmi (un studiu, un act etc.)”*.

În aceleaşi lucrări, **a compila** apare ca:

✦ *„A aduna, din mai multe lucrări, texte sau păreri relative la un subiect, făcând o lucrare nouă, dar fără o contribuţie personală”* (D.l.r.l.c.);

✦ *„A aduna fapte sau păreri din operele diverşilor autori pentru a alcătui o lucrare nouă, fără o contribuţie personală”* (DEX).

De ce *a elabora* şi nu **a compila**? Probabil, unde la noi compilaţia este mai mereu privită cu dispreţ. A compila cu bună-credinţă nu este ruşinos

decât pentru sfertodocţi şi, dacă lucrezi cu rigurozitate, nu este nici pe departe atât de uşor pe cât poate să le pară unora.

Până una-alta, însă, faptul editorial de la Chişinău s-a comis şi cale de întoarcere nu mai este, cărţile fiind deja în bibliotecile oamenilor. Deocamdată, nu ne rămâne decât să sperăm că în viitor adevăraţii profesionişti vor fi mai atenţi, astfel ca formulări ambigue să mute pe umeri străini o parte din responsabilitatea pentru cele scrise evident eronat.

Flaşnetă editorială cu papagal vopsit

În pofida suspiciunii unora, în ancheta noastră jurnalistică nu ne-a interesat şi nu ne interesează în mod deosebit persoana vreunui autor care a scris despre Eminescu, ci numai lucrările lui. Când cineva moare în mod suspect, înainte de a te gândi serios la posibili vinovaţi, trebuie să aduni probe şi să încerci să înţelegi ce s-a petrecut.

Cu amabilitatea specifică rasei doctorale, un domn mai… dinamic mi-a atras atenţia că aş încerca să-mi arog drepturi de magistrat. I-am răspuns că, dacă nu se supără şi mai rău, am făcut şi voi continua să fac distincţie între a mă opune executării unei sentinţe judecătoreşti şi a-mi spune părerea asupra ei. Dacă insul este fiinţă raţională, pe baza cărui considerent moral i s-ar putea cere Inginerului, Ziaristului, Profesorului sau chiar Analfabetului să tacă, atunci când, în opinia acestora, Judecătorul soluţionează nedrept o cauză (şi nu se poate spune că am duce lipsă de astfel de exemple)? Este acesta infailibil sau este el totdeauna onestitatea întruchipată?

Indiferent de domeniu, atunci când eroarea ajunge să fie însuşită de prea mulţi şi se transmite din generaţie în generaţie, se conturează o adevărată **şcoală a greşelii**, ai cărei apostoli sunt, vrând-nevrând, specialiştii acelui domeniu. A arunca totul în seama lor este simplu şi convenabil. Dar o fi şi etic?

Invocam mai sus răspunderea solidară a coordonatorilor întregului *„corpus”* de la Chişinău. În ceea ce priveşte volumul de *Memorialistică*, ultima pagină a tomului ne informează că, afară de C. şi V. Crăciun, la apariţia acestuia au mai contribuit două persoane: Anatol Vidraşcu (*„Editori: Anatol & Dan Vidraşcu”*) şi Arcadie Suceveanu, ca *„redactor”*. Ambii figurează şi în lotul de coordonatori (selecţionat, de cine oare şi la a cui propunere?).

Mai importantă decât travaliul din culise rămâne însă introducerea volumului *Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*, căci aici se află linia „oficială”, dioptria aleasă de corpul tehnic al echipei (naţionale, reiese) de eminescologi. Ea este cea care acţionează tăcut, influenţa cea mai nefastă manifestându-se asupra elevilor şi studenţilor. Ce au de spus V. Crăciun şi, implicit, ceilalţi 13 colegi? Să frunzărim din invocatul *Studiu introductiv*, care deschide cel de al doilea volum al *„corpus”*-ului.

„Cum să poţi reconstitui imaginea atât de tulburătoare a geniului, când ea însăşi nu se lasă acaparată, opunându-se la orice atingere, cu dificultăţile încă neînvinse de a cuprinde lumina! Iată problema fundamentală [pe] care şi-o pun toţi aceia care încearcă, totuşi, apropierea de «monstrul sacru», cu suferinda teamă de a nu primi drasticul avertisment cunoscut de milenii: «Noli me tangere»!”

Pentru ca o imagine să fie *„tulburătoare”*, obligatoriu, înainte ea trebuie să existe, adică, în cazul nostru, să fie (re)constituită. În lumea hologramelor visate de V. Crăciun, imaginea există, dumnealui vrea s-o *acapareze* (ca să facă, ce, mă rog?, cu dânsa?), dar întâmpină rezistenţă. Cochetă, provocatoare până peste poate, ea, *imaginea tulburătoare*, dă peste mână distinsului hărţuitor, ce vrea musai s-o palpeze. ✦ Dacă nevoia de rimă nu bate cu pumnul în masă, intimidând artistul, teama nu poate fi *„suferindă”* nici măcar în poezie, dar, e drept, poate produce suferinţă. ✦ *„Apropierea de «monstrul sacru»”*? Depinde cine se încumetă. Să nu fie tot monştri, dar mititei, păgâni şi *„lustruindu-se”* pe ei! ✦ Apelul atât de laic la *„drasticul avertisment”* biblic este înduioşător. V. Crăciun vrea să pipăie idei pe care nu le cunoaşte, dar la care, tocmai de aceea, râvneşte cu patimă. Astfel, Eminescu apare ca un fel de obiectiv turistic, la care îţi propui să ajungi, folosind călăuze specializate şi calcule sofisticate, când, de mic, lângă el poţi să fii sau nu. În lumea poeziei şi a ideilor, dascălii pot ajuta foarte mult, dar nu obligând memoria să înghită tot felul de păreri năstruşnice.

Dăm pagina:

„A-l cunoaşte pe adevăratul şi neegalatul Eminescu este cu toate acestea, şi în pofida teoriei preconizate, o datorie, care răstoarnă propria-i năzuinţă de a-şi păstra viaţa o taină. În fond, însăşi taina «planeţilor» a fost dezghiocată de oameni, tehnica modernă descifrându-le, fără să le distrugă fascinaţia.”

Goana disperată după o imagine şi s*uferinda teamă* aferentă sunt, aşadar, cronicizate. Obsedat de dorinţa de a dezghioca suflete la gura sobei, autorul

nu are încredere în propriile-i puteri şi asta-l irită cumplit, fiind la un pas de a izbucni în lacrimi de necaz şi de nervi.

Pe de altă parte, în acelaşi text, autorul oftează:

„Din numeroasele dovezi cunoscute şi împărtăşite de Veronica Micle – care a dus cu ea în mormânt, ca şi Slavici, Creangă, Maiorescu, atâtea alte fapte esenţiale pentru înţelesul ascuns al marii personalităţi – consemnăm aceste rânduri care…”

Deci, există un *înţeles ascuns* al personalităţii lui Eminescu, la care am fi putut ajunge dacă numiţii, înainte să moară, ar fi binevoit să ne transmită anumite *fapte esenţiale*. Ce putea **să facă** Eminescu *esenţial* şi deosebit de restul purtării lui doar în preajma celor amintiţi? Ocolim orice speculaţii pe această temă, rezumându-ne la a aminti lucruri certe: nu se ştie cum şi unde a petrecut Eminescu un număr de ani (ba, nu e clar nici măcar ce nivel formal de şcolarizare a avut).

Şi, dacă de la cei aflaţi în imediata apropiere a lui Eminescu nu au rămas *„dovezi”*, ce rost mai are demersul celor precum V. Crăciun, când, în lipsa probelor, într-adevăr, ne putem întreba: *„Cum să poţi reconstitui imaginea atât de tulburătoare a geniului?”*

Dacă Eminescu a încercat să-şi păstreze *„viaţa o taină”*, putem fi siguri că a şi reuşit. De ce am avea noi *„o datorie”* din a-i face în ciudă, nu prea pricepem şi ne temem că nici ilustrul *„prof. dr.”* nu va putea vreodată explica în mod coerent. Şi, în fond, care ar fi scopul intrării în intimitatea cuiva pe care, oricum, nu-l înţelegi? Ce ar câştiga omenirea şi chiar Victor Crăciun dacă s-ar izbândi într-un astfel de demers? Ce or spera dumnealui şi cei asemenea dumnealui că vor găsi în micul spaţiu rezervat de Eminescu doar pentru sine?

În ceea ce priveşte asemănarea făcută cu *„taina «planeţilor»”*, ne îndoim că aceasta ar fi fost *„dezghiocată de oameni”*, tehnica modernă ajutându-ne să **percepem** ceva mai mulţi dintre acei „planeţi” şi să **ne holbăm** la ei mai de aproape, ceea ce nu-i totuna cu **a înţelege**. V. Crăciun are ambiţii mari, sperând că, împreună cu alţii, cel puţin la fel de penetranţi, va ajunge la *„reala înţelegere a geniului”*. Sinceri fiind, spunem clar: după cum avem mari rezerve că un geniu ar încerca să „toarne” un al geniu, tocându-l mărunt, spre a putea fi înghiţit fără noduri de oricine, ne îndoim că un ne-geniu poate pricepe ceea ce este deasupra lui. Geniul nu este aparat electrocasnic, pe care orice curios dispus să se curenteze la domiciliu îl poate desface pe masa din bucătărie.

✦ *„De aceea, credem că trebuie adunate toate mărturiile despre sinea poetului, indiferent de provenienţa lor – din bruma rămasă de la el însuşi, din operă, din documente, de la contemporanii şi urmaşii lor care le-au reţinut şi repovestit* (ştiinţa e folclor? – n. ns.) *– şi cernute în sita cunoaşterii integrale, căci corelaţia lor logică şi sistematică va duce firesc la firul tainic al Ariadnei."*

Rândurile de mai sus surprind prin faptul că V. Crăciun nu pare deloc interesat de **faptele** lui Eminescu, ci de *sinea* acestuia. În locul terenului sigur, preferă unul extrem de alunecos. Sinea cuiva, nefiind mereu nici măcar la cheremul „proprietarului", încercarea străinilor de a o creiona rămâne o speculaţie mai mult sau mai puţin inspirată, niciodată o certitudine, nu o dată ajungându-se însă la adevărate aiurări de om cumsecade. În schimb, **fapta** nu e decât rareori în conflict cu **sinele** şi, fiind concretă, are un contur ferm, pe care nu i-l pot modifica decât cei de rea-credinţă.

Cât priveşte *„sita cunoaşterii integrale"*, aceasta are ochiuri prea largi, într-un demers precum cel propus de V. Crăciun aducând a urzeală voit rărită.

✦ *„Pentru noi, memorialistica este literatură şi ştiinţă deopotrivă, evocare şi cercetare istorico-literară, cu toate încercările de plăsmuire ale unor autori, care trebuie analizate şi corelate cu alte surse înainte de a fi definitiv eliminate"*.

Premiza pune cu atât mai serios pe gânduri, cu cât constituie modul de abodare ales de cineva care declară că ar avea *„o datorie"* din a descifra ceea ce Eminescu şi-a permis să-i ascundă, dar nu şi ceea ce a încercat să-i transmită. Ea pare să explice de ce în volumul în discuţie nu s-a găsit decât atât de puţin loc pentru scrisorile Harietei, scrise la cald, ca un jurnal intim, şi lipsite de intenţia de a induce în eroare pe cineva. Atunci când acestui tip de informaţie îi este preferată amintirea pusă pe hârtie decenii după consumarea faptei relatate (şi când imaginea publică a eroului s-a modificat radical) ceva este în neregulă. Iar dacă rememorarea este şi *„literatură şi ştiinţă"*, ea devine un surogat de roman… ştiinţific, adică nu mai este nimic, deşi, aparent, ar putea fi totul, după nevoi.

„Memorialiştii observă că şi atunci când este topit fizic, nu se lasă învins moral, cruda boală reuşind să-l înfrângă abia după şase ani de luptă continuă."

„Memorialiştii observă…" Ai zice că respectivii domni sunt în egală măsură o entitate profesională, cu statut şi sindicat, şi un fel de comisie medical-literară, care l-au urmărit continuu pe Eminescu, din spatele unui

geam fumuriu. Ce înseamnă, concret, *„topit fizic”*? Ce argumente există pentru a se putea vorbi de *„şase ani de luptă continuă”* cu *„cruda boală”*?

Într-un alt loc, V. Crăciun notează spre neuitare:

„Să adăugăm că Mite Kremnitz era o memorialistă versată, lucrase cele patru volume din ***Memoriile lui Carol I*** *şi ale Carmen Silviei şi altele, cu implicaţii caracterologice şi socio-istorice, experienţă care a fost fundamentală şi în alcătuirea portretului eminescian.”*

Păi, dacă V. Crăciun ştie că există *memorialişti versaţi*, care scriu **la comandă** memoriile altora, ce preţ mai poţi să pui pe obiectivitatea afirmaţiilor din propriile lor amintiri? Mai supunem atenţiei domnului V. Crăciun şi faptul că între florile pe care Casa Regală le-a avut în schemă, nu figurează nici una cu pseudonimul Carmen Silv***i***a, tot ceea ce am putut găsi fiind o anume Carmen Sylva, zisă şi Elisabeta, regina României.

✦ *„În schimb, o mare parte din viaţa şi preocupările eminesciene de prin 1870 – 1872* ***şi până la 1889*** *pot fi reconstituite din epistolele şi* ***Jurnalul*** *lui Titu Maiorescu. Corespondenţa Maiorescu – Eminescu este dintre cele mai bogate şi datorită faptului că scrisorile s-au păstrat, criticul junimist având o disciplină aparte a muncii, reţinând ciornele şi adunând, în folosul istoriei culturale, corespondenţa şi documentele. Rezultă, din toate scrisorile lui Maiorescu,* ***permanentul interes faţă de prezentul şi viitorul poetului****, încă de la momentul debutului, dorinţa de a-şi susţine doctoratul şi a obţine o catedră la Universitatea din Iaşi* (de unde, de bine ce era, magistrul tocmai fugise – n. ns.) *şi, până la cumpăna îmbolnăvirii,* ***grija discretă dar fermă de a fi tratat în ţară şi străinătate pentru a reveni în sfera culturii naţionale****”* (subl. ns.).

Oprim citarea, din respect faţă de codru.

„Corespondenţa Maiorescu – Eminescu” nu este remarcabilă cantitativ, bogată fiind cea dintre **subaltern** şi **şef**, adică dintre directorul Bibliotecii şi ministrul de resort. Mai direct spus, respectiva corespondenţă făcea parte din **sarcinile de serviciu** şi nu găsim în epistolele trimise de Eminescu magistrului din această postură nimic deosebit faţă de înscrisuri similare adresate altor persoane aflate pe trepte ierarhic superioare.

Pentru perioada anterioară anului 1874 (când Eminescu revine definitiv în ţară), I. E. Torouţiu a găsit şi publicat 7 epistole ale lui Eminescu către magistru (una se referă la serbarea de la Putna, alta îl prezintă favorabil pe violonistul Micher, iar 5 privesc doctoratul atât de dorit de Maiorescu). În intervalul 1883–1889, Eminescu îi scrie de trei ori: o dată spre a obţine

eliberarea sa din ospiciul de la Döbling, a doua oară, pentru a-i cere lada şi cărţile (*„El e cam supărat pe d-nul Maiorescu, pentru că i-a scris recomandat rugându-l foarte călduros pentru Biblioteca lui şi nişte manuscrise, pe care el ar voi să le mântuie”* – Harieta, 27 februarie 1888) şi, în sfârşit, la 14 martie 1888, când îi răspunde, cu foarte mare întârziere, că nu are titluri noi pe care să i le ofere spre a-şi îmbogăţi volumul *Poesii*.

Cât despre Maiorescu, în toată această perioadă nu i s-a adresat direct lui Eminescu decât o singură dată, la 10 februarie 1884, când îl asigură de marea lui iubire şi când precizează, între altele:

„După aceasta, aşa dar pe la August, în urma intervenirei Reginei, care îţi poartă cel mai sincer interes, vei fi numit în vre o funcţie care să-ţi convie, d.e. ca Bibliotecar al Universităţii Iaşi. ***De aici înţelegi, că despre vre o îngrijire pentru existenţa D-tale materială în viitor nu poate fi vorba****”* (subl. ns.).

Şi, într-adevăr, n-a fost absolut nici o *îngrijire* pentru soarta lui Eminescu!

Interesant este că Maiorescu nu trimite epistole **către** Eminescu, ci **despre** Eminescu, pentru a-i convinge pe ieşeni că acesta ar fi un nebun irecuperabil (jurnalul magistrului este edificator în acest sens). În acelaşi timp, prin asemenea epistole, Maiorescu răspundea şi deosebitului interes pe care sora lui, Emilia, l-a manifestat mult timp faţă de „bolnav”. Referitor la valoarea documentară a epistolelor expediate de magistru ajunge să amintim că, aşa cum am arătat în alte pagini, nu o dată, acesta a minţit sfruntat.

Invocatul *Jurnal* (apărut sub titlul *Însemnări zilnice*) este chiar şi mai sărac în informaţii, aici putând fi găsite preponderent notiţe de natură să acopere abuzurile magistrului (unele, fapte penale). Fără a fi vreodată argumentate ori precise, din mai 1883 consemnările despre Eminescu sunt nişte pretinse constatări, lipsite de orice explicaţie medicală şi de orice real element simptomatologic. Ele apar doar în preajma unor noi sechestrări ale acestuia, iar între 1886 şi 1889 numele Eminescu lipseşte cu totul din jurnal, fiind pomenit doar cu ocazia decesului „protejatului”.

Pretenţia că *„o mare parte din viaţa şi preocupările eminesciene de prin 1870 – 1872 şi până la 1889 pot fi reconstituite din epistolele şi* ***Jurnalul*** *lui Titu Maiorescu”* constituie, şi ea, o temeritate impresionantă ca orice gravă imprudenţă, dată fiind uşurinţa cu care se poate demonstra contrariul.

Avem motive reale spre a invoca în mod serios şi onest *„grija discretă dar fermă de a fi tratat în ţară şi străinătate pentru a reveni în sfera culturii naţionale”*? Ajutorul lui Maiorescu a fost, de fapt, o bine calculată investiţie,

care spera să-i aducă mare profit. Eminescu nu a fost nici primul, nici ultimul tânăr pe care magistrul a încercat să-l „ungă”, pentru a-l face să se simtă obligat faţă de el – şi, implicit, să-i fie supus. Aşa cum singur declară, aceasta era strategia lui. Spre a reuşi, Maiorescu apela la artificii care nu erau mereu licite. Iar dacă lui, om de stat în anii lichidării lui Eminescu, i se admite să comită ilegalităţi atât de grave, ce am mai avea de reproşat unor guverne, indiferent care? Dacă ne târguim cu Legea, ce rost mai are aceasta? Iar dacă nu ne trebuie Lege, de ce să mai ducem în spinare ditamai aparatul specializat în astfel de emanaţii?

Toţi ştiu că Maiorescu minte, dar tac complice

V. Crăciun este unul dintre destuii autori care demonstrează că, dacă ai îndrăzneală şi sponsori, poţi spune orice, fără să te mai complici căutând dovezi. Ajung frânturi de fraze formale şi banalizate ca o reţetă pentru murături. Tot respectul pentru opinia personală, însă când specialistul care se vrea arhitect al timpului şi al destinelor aşează în locul Cofetăriei Capşa un birt din Vestul Sălbatic, ori când ni-l prezintă pe Capone drept poet romantic născut la Tecuci, nu e loc, nu e timp şi nu e rost pentru atenţionări academice, deoarece, vorba lui Maiorescu, către ipocriţi şi neştiutori rămân puţine de spus: *„În lături!”*.

Adevărat, omul poate minţi şi fără să ştie. Spre deosebire de *„prof. dr.”* V. Crăciun, în ancheta noastră jurnalistică am acordat o firească atenţie legislaţiei din epocă şi documentelor oficiale, care ne-au convins că este greşit să se creadă că Maiorescu ar fi dorit revenirea lui Eminescu *„în sfera culturii naţionale”*, când tocmai el, magistrul, se zbătuse să îl elimine de acolo. Să zicem că V. Crăciun n-a avut unele documente? N-ar fi jenant ca un *„prof. dr.”*, care se numără printre coordonatorii eminescologilor lumii şi care poate apela şi la ajutorul unora dintre studenţii lui, să aibă asupra unui subiect o documentaţie mai săracă decât aceea a unui gazetar, întâmplător interesat de tema respectivă? Dar, chiar şi fără documente, rămâne raţiunea: dacă Maiorescu l-ar fi vrut pe Eminescu cât mai repede înapoi, *„în sfera culturii naţionale”*, unde sunt îndemnurile prin care acesta şi „amicii” l-ar fi tot îmboldit să scrie şi, mai ales, de ce a refuzat să-i înapoieze fie şi doar o parte din manuscrisele pe care i le **furase**? Ca să nu le prăpădească „nebunul”, cum afirmă unele voci? Dacă Maiorescu chiar nu dormea de grijă pentru Eminescu şi pentru manuscrisele acestuia, de ce nu i-a trimis vreuna dintre

multele variante ale poeziilor nefinisate, atunci când **au fost cerute de însuşi Eminescu, tocmai pentru că autorul dorea să le desăvârşească, noile lui versuri constituind cea mai bună pledoarie privind starea reală a sănătăţii şi a puterii lui de creaţie**? De ce la Eminescu nu a ajuns nici măcar o copie a vreuneia dintre poeziile lui, a căror finisare numai de la el se putea spera?

A fost (şi este) just ca de pe urma bruioanelor lui Eminescu să câştige doar nişte mânuitori de cuvinte şi, mai mult, profitul lor să fie în dauna autorului? De ce astăzi i se găsesc lui Maiorescu justificări pe care acesta nu le-a formulat nici aluziv? De ce **trebuie** muşamalizate murdăriile lui?

La asemenea întrebări, răspundem cu fapte şi documente, nu cu presupuneri crescute din *„sinea”* victimei, ca lăstărişul pe mormânt: când Eminescu începea să scrie (vezi *La steaua* ori *Kamadeva*), gata şi zvonul cu... nebunia! Cine nu cunoaşte bine faptele şi confundă personajele acestei drame ar fi mai util plimbând nepoţii prin parc, decât scriind *corpus*-uri.

Nu o dată mi s-a atras atenţia asupra faptului că aş exagera atunci când afirm că Maiorescu **a furat** manuscrisele lui Eminescu, unii amici sugerându-mi ca, în loc de „magistrul *a furat* manuscrisele”, să scriu că le-ar fi **sechestrat** numai. Nu o fac, pentru că nu acesta este adevărul. Raportat la bunurile lui Eminescu, Maiorescu a fost un infractor. François Villon are o operă care rezistă mult mai bine în timp decât a lui Maiorescu, dar asta nu i-a obligat pe francezi să-i spele biografia de păcate (reamintim că, după repetate tâlhării şi violenţe comise împreună cu bandele cu care se înhăitase, a sfârşit prin a fi condamnat la moarte, în 1462, scăpând în ultima clipă). La noi, s-a creat o incredibilă stare de complicitate, la nivelul intelectualităţii subţiri. De pildă, când a pus manuscrisele lui Eminescu în poalele Academiei Române, Maiorescu a declarat negru pe alb:

„De la Mihail Eminescu ***posed – dăruite mie de dânsul*** *în diferite ocaziuni – multe manuscripte…”*

Deşi *manuscriptele* nu erau câteva file rătăcite, ci **zeci de caiete**, conţinând inclusiv informaţie intimă, nimeni nu a tresărit. Nimeni nu s-a întrebat: de ce i-ar fi *dăruit* Eminescu notele lui de spălătorie, din perioada studenţiei? Ca să învelească în ele merele, peste iarnă? **Toţi au ştiut că magistrul minte, dar nimeni nu a scos un cuvânt**. Nimeni n-a îndrăznit să nu se lase prostit în faţă şi să se-ntrebe: de ce această minciună neruşinată? Şi, subliniem, nu era vorba de politicieni veroşi şi mai puţin şcoliţi, ci de cei care, în mintea tuturor, alcătuiesc elita neamului.

Şi-apoi, cărţile din biblioteca lui Eminescu de cine au mai fost „ferite”? Oare nu se cunoaşte şi la Chişinău că, atunci când a predat Academiei câteva dintre ele, Maiorescu a pretins că şi acelea ar fi aparţinut tătălui său, Ioan? Dacă magistrul ar fi fost, aşa cum zic unii, un depozitar onest, dezinteresat, de ce a trebuit să treacă 15 ani de la moartea proprietarului pentru a face acest gest?

Degeaba i-a scris Vlahuţă lui Maiorescu, despre Eminescu:

„Grozav ’l tulbură şi ’l demoralisează lipsa de ocupaţie hrănitoare. El o spune adesea. – De aici, poate, în mare parte vădita umilinţă – sfieala copilărească din vorba şi mişcările lui” (20 iunie 1884),

căci, o dată ce a apucat manuscrisele „nebunului” (desigur, cu ştiinţa lui Slavici, la care Eminescu stătea cu chirie la data bruştei lui ridicări şi sechestrări din 28 iunie 1883), magistrul nu le-a mai dat drumul. Dar despre toate acestea merită discutat pe larg, căci vinovăţia lui Maiorescu este egală cu aceea a personajelor care au ştiut de ea, dar care nu numai că nu au denunţat ticăloşia, ci i-au pus zorzoane din cuvinte, transformând-o în operă de caritate, izvorâtă din profundă iubire pentru Eminescu şi Patrie.

✦ Cu un intelect mai vânjos, V. Crăciun îl îndeasă cu de la sine putere pe Bojeicu între „amici” lui Eminescu:

*„În ceea ce priveşte precizările documentare privind (?!) accentuarea şi drama bolii lui – chiar dacă vin de la cei mai apropiaţi, ca sora sa Harieta şi familia Emilian, care a oferit un nepreţuit ajutor prin **complexul de măsuri luate** pentru a susţine o parte din cheltuielile medicale, apoi de la **prietenii** Titu Maiorescu şi Ioan Slavici, Scipione Bădescu, V. G. Morţun, I. Bojeicu, Miron Pompiliu, Gh. Panu sau de la medicii Al. Şuţu sau Gh. Marinescu, dar şi de la mulţi alţii – , considerăm că nu sunt de interesul celui mai larg public ci al specialiştilor care reconfigurează viaţa geniului, fapt pentru care răspândirea lor se cade a fi făcută cu discreţie, pietate şi discernământ”* (subl. ns.).

Impresionant pomelnic cu „amici”, albi şi negri, numai cu Creangă şi cu Veronica nu!

„Cei mai apropiaţi”? Apropiaţi, în ce sens? Adică, inima lui Eminescu era frăţeşte împărţită de Harieta şi o femeie străină, care i se vârâse pe gât, îndesându-i, din umilitoare colectă publică, ceva mărunţiş în buzunarul de şomer? Naivitate, rea-credinţă, ori dovadă că domnii care tind să *cuprindă lumina* şi să-l cunoască *„pe adevăratul şi neegalatul Eminescu”* şi-au făcut documentarea pe scara tramvaiului?

Chiar oferă *„Harieta şi familia Emilian"* informaţii referitoare la *„accentuarea şi drama bolii lui"* Eminescu sau vorbim să n-adormim? Care era acea boală şi în ce a constat pretinsa ei accentuare? Da, aşa cum se va vedea, Eminescu a suferit mult (şi) la Botoşani, dar nu din cauza sifilisului, cum ajunsese şi Harieta să creadă, indusă în eroare îndeosebi de doctorul Isac. Cauzele care au provocat autentica lui *„dramă"* erau de cu totul altă natură.

„Prietenii" Morţun, Bojeicu şi Panu? În 1884, primul (născut în 1860) era cunoscut de Eminescu doar pentru că în 1875 acesta îl avusese elev, în scurtul timp în care a predat limba germană la Institutul Academic din Iaşi. Bojeicu, în ipoteza în care ar fi existat, declară singur: *„Am cunoscut pe Mihai Eminescu cam prin 1864… (…) Nu l-am mai văzut până în 1875 la Iaşi. (…) La 1887, l-am regăsit prin Martie, în Mânăstirea Neamţ…"* George Panu, despre relaţiile lui cu Eminescu: *„Am spus în aceste amintiri că noi la* ***Junimea*** *n-am dus niciodată casă bună; eu totdeauna îl consideram mentaliceşte un zdruncinat de geniu – dacă voiţi – el simţea oarecare antipatie pentru felul meu de a gândi şi de a mă exprima"*. (Cât priveşte opera, în opinia lui Panu, aceasta nu era mai presus de autor: *„Eminescu nu a fost un poet al timpului nou, el nu a avut aproape nici o legătură cu contimporanii săi, mai cu seamă cu românii"*). Ăştia da, *„prieteni"*!

Încheierea este tipică oricărui procuror literar, chiar dacă poartă cununiţă şi rochie de mireasă. Să urmărim ideea, eliminând balastul:

„În ceea ce priveşte precizările documentare privind accentuarea şi drama bolii lui … considerăm că nu sunt de interesul celui mai larg public … fapt pentru care răspândirea lor se cade a fi făcută cu discreţie, pietate şi discernământ."

Cu alte cuvinte, spre deosebire de mine, tu, publicul, eşti incapabil să pricepi ceva din *„accentuarea şi drama bolii lui"* ori, chiar dacă ai mai înţelege câte ceva, pe ici, pe colo, nu îţi face bine să ştii prea multe? Informaţia este monopolul celor competenţi, care, în combinezoane şi în spaţii special amenajate şi dotate, *„reconfigurează viaţa geniului"*? Ce să pricepem? Că viaţa cuiva este un obiect ce poate fi aşezat pe bancul de lucru, ca să o prelucreze artizanal literaţi de anvergură, care din asta trăiesc, şi că există un S.R.L. de eminescologi specializaţi în configurări şi reconfigurări de destine?

Dacă V. Crăciun deţine date concrete în acest sens, nu ne mai spune, căci, ne explică tot dumnealui, răspândirea adevărului se face *„cu discreţie, pietate şi discernământ"*… Nimic nu este mai nesuferit şi mai periculos decât

scriitorul-printre-rânduri, omul care mereu o poate suci, după necesităţi. Ce e acela adevăr rostit *„cu discreţie”* într-o biografie? Oare din *„discreţie”* în şcoli nu s-a învăţat (şi nu se învaţă nici astăzi) că Eminescu a fost unul dintre cei mai străluciţi gazetari ai epocii? Oare de aceea sunt ţinuţi elevii departe de gândirea lui politică şi economică, de analizele şi de soluţiile pe care le propune pentru ridicarea neamului românesc, pornind de la faptul istoric şi de la statisticile oficiale? Asta-i *discreţie* sau tăcere vinovată?

Se doreşte adevărul? Nu putem demonstra contrariul. Am fi însă realişti dacă am spera că vom ajunge la el cu ajutorul unor *precizări documentare* răspândite *„cu discernământ”*? Despre ce şi al cui *discernământ* mai poate fi vorba, când o anume istorie literară confundă crasa necunoaştere cu *„pietatea”*?

Între gafă, ignoranţă şi şmecherie

Aşa-intitulata *Cronologie* păstrează linia *Studiului introd*uctiv, deosebirea fiind că aici se bârfeşte concis, dar pe mai multe claviaturi. Când apare „boala”, aceasta aduce cu ea şi cele mai tendenţioase prezentări.

Vom începe cu un exemplu mai puţin semnificativ prin sine, dar care, împreună cu altele asemenea, ajută la limpezirea situaţiei:

*„**1883 ianuarie** Eminescu, spitalizat, urmează tratamentul indicat de Wilhelm Kremnitz”*.

Spitalizat-spitalizat, dar cu ce diagnostic? Nu avem fişa medicală întocmită la Spitalul Brâncovenesc, dar nu o are nici familia de clone ideatice pe care o acreditează şi *prof. dr.* V. Crăciun. În schimb, avem cu toţii acces la spusele lui Slavici, care, chiar dacă nu se referă la ianuarie 1883, rămâne suficient de lămuritor:

„El s-a îmbolnăvit în cele din urmă – o boală care mie îmi părea foarte primejdioasă: i se umpluseră fluierele picioarelor de nişte bube urâte, care se întindeau. D-rul Kremnitz, care ţinea mult la el (şi care a fost medic şi la Spitalul Brâncovenesc – n. ns.)*, l-a examinat însă şi* ***ne-a încredinţat că bubele acelea sunt cu desăvârşire nevinovate, că le au adeseori oamenii care trăiesc în mizerie*** (cuvântul avea la acea vreme doar sensul de *sărăcie* – n. ns.) ***şi că se vor vindeca ele de ele*** *după ce Eminescu va fi trăit un timp oarecare mai regulat.*

A rămas deci ca el să plece la ţară, şi răposatul Nicolae Mandrea i-a făcut rost să steie un timp oarecare la moşia Floreşti din Valea Gilortului, unde avea şi aer curat şi apă bună. (...)

Am trecut peste câteva săptămâni şi eu pe la Floreşti şi l-am găsit acolo sănătos tun şi în voie bună*. Era numai el la conacul moşiei, singur, adecă în foarte bună societate”* (subl. ns.).

Şi-apoi, există şi alte mărturii. De pildă, mult elogiatele *Amintiri fugare despre Mihai Eminescu*, scrise în 1893 de făptura ştearsă a Mitei Kremnitz, căreia V. Crăciun îi închină galant mai bine de trei pagini. Veninoasă ca orice femeie orgolioasă care nu primeşte ceea ce doreşte sau ceea ce speră din partea bărbatului pe care a pus ochii, nemţoaica noastră scrie:

„Ani trecură până să-mi dau seama, cu spaimă, de ceea ce era acel mister ce plutea asupra lui şi de care el se temuse din tinereţe. Nici el, nici tatăl său, care fusese în cura bărbatului meu un timp mai îndelungat, când venise odată la Bucureşti, nu făcuseră vreo aluzie la grozava boală de care murise şi mama şi fratele său mai mare.

Cât trebuie să fi suferit Eminescu de frica nenorocirii care-l ameninţa şi cât o fi luptat contra ei. Însă era o fire închisă, şi chiar în zilele lui de visătoare dragoste pentru mine, n-a pomenit niciodată nimic în această privinţă. Niciodată n-am observat semne de boală în mintea lui, cu excepţia unei neînţelese superstiţii.”

Ideea maladiei congenitale a fost, probabil, preluată de la cumnatul Titus. Plasarea „şopârlei” privind internarea Căminarului la Brâncovenesc (lucru real) o face şi mai credibilă. Mite K. lasă deschisă portiţa ideii că – de ce nu, la urma urmei? – şi acesta ar fi avut *„grozava boală”* fără nume.

Mite afirmă că misterul *„ce plutea asupra lui”* Eminescu ar fi fost, de fapt, cunoaşterea faptului că va sfârşi nebun. Să credem că avea dreptate şi că, aşa cum susţin şi unii istorici literari, într-adevăr, Eminescu *„se temuse din tinereţe”* de acest sfârşit fatal? Nici vorbă! Acesta rămâne un alt element de prost gust din melodrama compusă colectivist, de intriganţi… neinspiraţi, să zicem.

De obicei, astfel de scorneli, deşi lipsite de argumente, sunt foarte greu de demontat cu probe reale, întrucât nimeni nu poate pretinde că ar pătrunde gândurile cuiva, nici măcar călare pe-un glonţ. Din fericire, însă, de data aceasta există şi un document olograf suficient de edificator. În manuscrisul **2255**, găsim şi următoarea consemnare făcută de Eminescu chiar în anul 1883 (OPERE, vol. XV):

1849   1883
1849
34 ani
78 de ani viaţa mea întreagă *atâta am să trăiesc.*

Bătrânul meu tot astfel (Gheorghe Eminovici a trăit 72 de ani: nascut la 10 februarie 1812, s-a stins la 8 ianuarie 1884 – n. ns.). *Asta este mărimea constantă de timp a vieţii unui individ din rasa noastră.*

Vor fi urcări şi scăderi pe această scară, va fi o oscilaţie născută din coadaptarea cu împrejurările, dar în sine acea constantă rămâne constantă (subl. ns.).

Notă. Cercetătorii socotesc că cifra corectă a calculului ar fi 68, dublul lui 34. Atenţionăm că şi aici Eminescu scrie cu mâna sa că s-a născut în 1849, nu în 1950.

Un om care ştie că are morbul unei boli fatale face astfel de calcule? Se mai gândeşte el, măcar, la longevitatea rasei lui? Asta, ca să nu mai vorbim de faptul că Eminescu scrie fără ezitare: *„78 de ani … atâta am să trăiesc”*. Dacă el credea că, în mod normal, trebuia să se stingă la 78 (68?) de ani, adică prin anul 1927, mai putem accepta fraze patetice precum: *„Cât trebuie să fi suferit Eminescu de frica nenorocirii care-l ameninţa şi cât o fi luptat contra ei”*, altfel decât ca pe nişte simple născociri ale unei *memorialiste versate*, pe care numai un prea distrat *prof. dr.* o poate lua în seamă?

***V. Crăciun:** „**5 iunie** La festivităţile închinate lui Ştefan cel Mare, Eminescu nu participă; în schimb, în seara aceleiaşi zile, citeşte poema **Doina** la reuniunea «Junimii». «Pentru întâia dată de 20 de ani de când exista societatea, un tunet de aplausuri izbucni la sfârşitul citirii şi mai mulţi dintre numeroşii membri prezenţi îmbrăţişează pe poet» (Iacob Negruzzi)”*. – Asta scrie Negruzzi la 1 iulie 1889, imediat după stingerea lui Eminescu. Mai târziu, în *Amintiri din «Junimea»* (1921) devine mult mai ponderat, amintind doar *„aplausele entusiaste ale Societăţii”*.

V. Crăciun continuă (între paranteze drepte se află cuvintele care lipsesc din pretinsele afirmaţii făcute de Eminescu faţă de Slavici, aşa cum le prezintă acesta în *Amintiri*):

„Întrebat, mai apoi, de Slavici, de ce nu a citit poema şi la festivităţi, Eminescu a răspuns: «[– Nu mi-am citit la dezvelirea monumentului poezia – mi-a zis el – fiindcă] *Nu mă simţeam bine şi eram chinuit de temerea ca nu cumva să zic ori să fac ceva nepotrivit cu împrejurările…»”* [încât să râdă lumea de mine!].

Nu credem că un om ros de astfel de spaime face destăinuiri precum cele inventate de Slavici, tocmai pentru că se teme să nu fie greşit interpretat. Iar când mărturiseşte, totuşi, lucruri atât de intime, înseamnă că încrederea lui e mai mare decât prudenţa, caz în care nu foloseşte literaturizări îngheţate,

mai degrabă spunând de-a dreptul ce-l macină. În plus, invocata teamă de a nu face *„ceva nepotrivit cu împrejurările”* ne aminteşte de Mite Kremnitz, care insinuează că Eminescu ar fi ştiut de mult că se apropia de „nebunie”. Să fie o coincidenţă faptul că atât Mite Kremnitz, cât şi Slavici au fost doi apropiaţi de suflet ai lui Maiorescu şi că, în măsuri diferite, au beneficiat de amabilitatea regelui?

V. Crăciun susţine că *„Eminescu nu participă”* la festivităţi. Se bizuie probabil pe una dintre afirmaţiile lui Slavici: Eminescu *„nici n-a luat parte la serbare”*. În cazul în care nu cunoaşte, îl informăm că în aceeaşi carte (*Amintiri*, 1924), Slavici susţine şi contrariul: *„În timpul acesta a scris* ***Doina****, anume pentru inaugurarea statuei lui Ştefan cel Mare,* ***la care a şi asistat****, în o stare sufletească prin care a pus pe mulţi pe gânduri”* (subl. ns.). Referitor la ultimele cuvinte, privind pretinsa *„stare sufletească prin care a pus pe mulţi pe gânduri”*, remarcăm că nici unul dintre participanţii la serbare n-a observat schimbarea respectivei *stări sufleteşti*. În schimb, a sesizat-o Slavici, care nu era de faţă, dar era pe-aproape, la o zvârlitură de nici 600 de kilometri, de unde, cocoţat pe un stâlp de telegraf de la ieşirea din Capitală, urmărea totul prin monoclul lui Macedonski!

Afară de suspect de fidel redata mărturisire a lui Eminescu, Slavici nu mai spune nimic despre cele petrecute la Iaşi. Ai zice că pentru Eminescu totul s-ar fi rezumat la un prelungit disconfort, dublat de o stranie şi difuză stare de frică. Or, ştie chiar şi V. Crăciun, lucrurile nu au stat aşa, în aceeaşi zi, acelaşi – zice dumnealui – crispat Eminescu înfierbântându-i până la clocot pe junimişti. De ce Slavici nu suflă un cuvânt despre reacţia junimiştilor, *unică în istoria organizaţiei*, uitând de acel *„tunet de aplausuri”* menţionat de aceleaşi surse care i-ar fi dezvăluit că Eminescu ar fi *„pus pe mulţi pe gânduri”* (atât de *„mulţi”*, încât nici unul n-are nume!)?

Slavici mai scrie şi V. Crăciun îl crede: *„Eminescu a scris poezia* ***De la Nistru pân’ la Tisa****, pe care avea de gând s-o citească la serbarea dezvelirii”*. Ai zice că la festivitatea de la Iaşi ar fi fost ca în Hyde Park, venea cine poftea, se cocoţa pe o găleată întoarsă cu gura-n jos, striga ce-l ardea şi se ducea acasă, să-şi bată nevasta. Chiar nu exista un protocol? Era Eminescu nominalizat între vorbitori – adică între liberalii pe care îi toca zilnic în *Timpul*? Să admitem până şi asta, chit că este nu numai nedemonstrat, dar şi improbabil. Dar, din clipa în care ar fi intrat în joc, Eminescu mai putea să iasă oricum, ca un adolescent care s-a supărat pe lume, fără a fi prompt sancţionat de adversari? Dintre conservatori şi dintre junimişti nu mai ştia nimeni că Eminescu ar fi

urmat să ia cuvântul? Cum de nici un memorialist (nici măcar Maiorescu!) nu mai pretinde că Eminescu s-ar fi răzgândit în ultima clipă, provocând stupoarea „amicilor”?

Când analizăm amănunţit informaţia încă existentă, observăm că vina biografilor este egal de mare cu aceea a contemporanilor lui Eminescu şi că ea sporeşte pe măsură ce trece timpul. Şi unora şi altora li se poate imputa (şi) că, tratându-l ca pe o statuie, neglijează făţiş omul Eminescu. Bunăoară, ei sunt liberi să interpreteze pretinsul răspuns dat de Eminescu lui Slavici (*„Nu mă simţeam bine şi…”*) şi drept posibilă dovadă de pre-alienare, ca subtil crainic al nebuniei. Dar, oricine apelează la această libertate trebuie să respecte şi îndatoririle pe care ea le implică. Biografii au **obligaţia** morală şi profesională să caute şi să elimine **cu probe** toate variantele posibile, iar atunci când acest lucru nu este posibil din cauza subţirimii informaţiilor existente, faptul trebuie anunţat public. Ce îi sileşte ca, dintr-o sumă de variante incerte, să aleagă în mod arbitrar – fără a da explicaţii – una anume, pe care să o prezinte drept adevăr? Din cele scrise de dânşii, rezultă clar că mulţi nu au făcut temeinic verificările şi confruntările surselor şi tare ne temem că aceasta este una dintre cauzele principale pentru care refuză să „suspende” temporar clasicizata diagnoză stabilită în lipsa „pacientului” real, pentru a privi lucrurile şi din alte unghiuri.

Să zicem că la evenimentul de la Iaşi Eminescu s-ar fi numărat pe lista vorbitorilor. Să zicem şi că Slavici, având o memorie colosală, ar fi reprodus peste patruzeci de ani cuvânt cu cuvânt spusele lui Eminescu şi să mai zicem că acesta chiar ar fi trăit emoţiile invocate de şirian. Dar un om de bună-credinţă nu poate zări îndărătul lor decât teama de propria înnebunire a celui care le rosteşte? Când vrem neapărat să căutăm posibile motivaţii care l-ar fi putut determina pe Eminescu să spună vorbele citate, nu ar trebui să ne amintim, de pildă, şi că în viaţa celor mai mulţi se întâmplă să apară şi stări de mare emoţie, în care siguranţa de sine este drastic diminuată? Bunăoară, toţi ştim ce este *tracul*, dar, ca să nu riscăm nimic, să citim din *Dicţionarul de psihologie*:

*„**TRAC**, perturbare emoţională cu efect paralizant survenită în confruntarea cu o persoană sau, mai ales, cu o mulţime, un public. Este efectul unei stări de inhibţie temporară ce împiedică pe elev să răspundă la examen deşi a învăţat, pe actor să-şi joace rolul, pe sportiv să acţioneze optim etc. **T**. este un efect comportamental ce poate izvorâ din variate cauze: hipotonie neuropsihică, hiperemotivitate, supramotivare anticipativă, nesiguranţă de sine în urma unei slabe pregătiri, slabă sociabilitate etc.”*

Ştiind că gândirea este anticipativă, care ar fi argumentele pentru care nu am fi obligaţi ca, până la proba contrarie, să luăm în calcul şi cauze medicale precum cele mai sus enumerate (de pildă, *nesiguranţa de sine* ori *supramotivarea anticipativă*), care nu sunt simptome ale unei forme de nebunie? Dacă tot ne jucăm cu supoziţiile, de ce nu am imagina lucrurile şi altfel? Bunăoară: admiţând că într-adevăr Eminescu ar fi fost programat să se adreseze mulţimii, de ce nu ne-am gândi că, dacă el s-a temut de ceva în timpul acelei festivităţi, atunci s-a temut că, evenimentul fiind în mâna oamenilor Puterii, a căror lipsă de scrupule o invoca aproape în fiecare număr al ziarului *Timpul*, aceştia i-ar putea pregăti o reacţie comandată (huiduieli, să spunem)? Sau de ce nu ne-am gândi că, poate, decizia lui ar fi avut cauze şi mai profunde, la care ne-ar putea duce cu gândul dispreţul lui pentru fraza lustruită şi la scepticismul din versurile: *„Unde vei găsi cuvântul / Ce exprimă adevărul?”* (*Criticilor mei*).

Pentru Eminescu, împrejurările erau de o solemnitate deosebită, ştiut fiind respectul lui faţă de Ştefan cel Mare. Citirea *Doinei* putea avea urmări neprevăzute, sărbătoarea devenind manifestaţie antiguvernamentală. Or, nu asta urmărea Eminescu. El critica uneori în termeni extrem de duri, dar nu era deloc un anarhist, cum pretind autorii ultimului scenariu (vom reveni asupra acestui subiect, cât de curând). Eminescu nu a fost un revoluţionar la minut – caftangiul coleric (uneori şi sângeros), care pune mâna pe piatră şi sparge ce nimereşte, în numele câtorva fraze uşor de memorat, pe care i le şopteşte Altcineva. El ştia bine că, asemenea anumitor „războaie de independeţă”, şi unele „revoluţii” pot constitui paravane, ce ascund o mare afacere. Adevărate piese de teatru scrise de autori mereu necunoscuţi public, acestea îi fac poporului „onoarea” de a se crede câteva zile personaj-cheie, iar uriaşul orb, până atunci bun doar spre a fi stors de bani şi vlagă, intră naiv în joc, legitimizând, astfel, beneficiile pe care orice astfel de agitaţie le aduce doar câtorva.

Să vedem ce spune Eminescu însuşi despre evenimentul de la Iaşi (*Timpul*, 12 iunie 1883):

„Alţii au luat iniţiativa erigerii unei statue lui Ştefan cel Mare, alţii şi-au depus obolul spre realizarea acestei pioase fapte; iar, când lucrul a fost de tot gata, când n-a mai rămas decât târnosirea, cum am zice, a statuei prin adunarea inimelor românilor în jurul ei şi tămâiarea ei cu amintirea faptelor eroului naţional, atunci iată deodată ***un guvern hrăpitor că îmbrânceşte pe ctitori şi la el asupră-şi să prezinte publicului scumpa imagine****. (…)*

Putea fi ceva mai cuviincios şi mai corespunzător simţimântului de veneraţiune ce viază în tot românul pentru memoria lui Ştefan Vodă decât să participe poporul, în masa lui cea mai compactă, la serbarea numelui marelui domn şi să-i depună închinările lui de aproape?! ...

Ei bine, ***amesticul arbitrar al guvernului a depărtat acea masă mare populară care era gata să se rădice spre a merge la Iaşi****, a ţinut în rezervă chiar şi partea cea mai cu greutate a populaţiunii ieşene şi, în jurul statuei, pe lângă* ***vreo trei sute de oficiali şi oameni ai poliţiei bucureştene****, aduşi pe socoteala statului, n-a strălucit decât miile de jidovi, atraşi de solemnitate ca spectatori, spre imagine spăimântătoare a stării de jale în care a ajuns patria eroului sărbătorit!"* (subl. ns.)

Bârfa tardivă a lui Slavici (căruia nu mai avea cine să-i conteste spusele la data la care a publicat volumul *Amintiri*) se află în totală opoziţie cu aceste rânduri scrise la cald. În presa vremii (facem abstracţie de ziarul guvernamental, *Românul*, care contesta aproape din reflex spusele lui Eminescu), relatarea sus citată nu a provocat reacţii critice serioase:

„«L'Indépendence roumaine» insistă asupra relatării după care serbarea de la Iaşi se transformă într-o glorificare a Partidului liberal. Reproduce două fragmente («Alţii au luat iniţiativa… lucru ce nu-i aparţine», «Ei bine, amesticul… eroului sărbătorit»). «La Gazette de Roumanie» scrie că «Timpul» acuza pe nedrept guvernul. Editorialul este comentat şi de «Bukarester Tagblatt» în prezentarea presei româneşti" (OPERE, volumul XIII, pag. 519).

Rândurile lui Eminescu constituie o probă zdrobitoare că „amintirile" lui Slavici au o mare încărcătură de imoralitate, iar bunăvoinţa (competenţa?) multor istorici literari este cam prea... limitată. Dacă guvernul, *„hrăpitor"*, i-a dat la o parte pe *politicienii* din opoziţie, pentru a nu împărţi cu nimeni nişte merite oricum discutabile (statuia nu crescuse nici din banii regelui, nici din cei ai Guvernului sau ai Camerelor), cum ne-am putea imagina că echipa lui Brătianu l-ar fi acceptat între vorbitori pe Eminescu?

De altfel, în editorialul din 21 iunie 1883, când se referă la *„regulile etichetei ş' ale bunei cuviinţe"*, Eminescu precizează (oferind un alt argument că pasajul citat din zisele *Amintiri* ale lui Slavici este un sfruntat neadevăr, care se adaugă multiplelor neconcordanţe şi grave contradiţii deja prezentate de-a lungul acestei anchete jurnalistice):

„Conform ceremonialului stabilit de d. mareşal al Curţii M. Sa este atât de scrupulos în această privinţă încât nici măcar pe nişte bieţi moşnegi înălbiţi în grijile ţării şi ale neamului românesc, cum sunt Lascăr Catargiu, Florescu şi Kogălniceanu, nu vrea să-i

primească fără observarea ***ad literam*** *al acelui reglement ceremonios, conform, zicem, acelui ceremonial* ***strict de la care nu există abatere posibilă*** *pentru nimenea,* ***oricine ar fi acela…***"

Toate cele de până aici constituie, credem, probe arhi-suficiente că Slavici minte atunci când afirmă că Eminescu ar fi trebuit să citească *Doina* cu prilejul solemnităţii de la Iaşi, dar că n-a făcut-o din teamă să nu râdă lumea de el.

Este posibil ca lor să li se mai adauge una, care, de se va dovedi autentică, ar fi deosebit de puternică: epistola prin care Eminescu îl anunţă pe Creangă că va veni la Iaşi, *„la Serbările inaugurării statuiei lui Ştefan cel Mare"*. **Dacă Eminescu într-adevăr a scris această epistolă**, mai sus prezentată, devine evident că starea lui de spirit era departe de cea descrisă de Slavici. *„Pregăteşte-te părinţele, că împărtăşania o vom lua împreună, pentru izbăvirea şi ertarea păcatelor ce le-am făcut şi le vom face!"* sau *„odată şi odată voi avea parte şi de bucuria adevăratei prietenii"* sunt cuvinte pline de voie bună şi de speranţă, întreaga epistolă având un ton vesel. Faptul că, din motive încă incerte, Eminescu se afla în relaţii tensionate cu Slavici (din casa căruia intenţiona să plece) şi cu liderii *Junimii*, nu înseamnă că respectiva stare era generalizată în raporturile lui cu lumea întreagă. Suspiciunea că Slavici încearcă să explice stricarea legăturilor lui (implicit, şi pe ale *Junimii*) cu Eminescu prin alienarea acestuia, ascunzând astfel motivele reale, nu este deloc gratuită.

Slavici nu a fost doar coleg cu Eminescu (ca studenţi la Viena şi, mai apoi, ca salariaţi la *Timpul*) ori doar gazdă a acestuia. Până în 1883, Eminescu a investit multă afecţiune în Slavici (care – zic multe voci – n-ar fi fost niciodată prozator de limbă română fără Eminescu). Apoi, brusc, n-a mai vrut să audă de el, până la sfârşitul vieţii lui. Poate ar trebui să ne gândim şi la curiozitatea care a făcut ca, deşi Eminescu a fost cel care l-a adus pe Slavici la *Junimea*, nu invers, şi cu toate că – în ceea ce priveşte cunoştinţele, harul natural şi onestitatea – Eminescu era mult deasupra, cel care a intrat în graţiile lui Maiorescu a fost Slavici. În anul 1874, lui Eminescu i se oferă postul de director al Bibliotecii din Iaşi (30 august), în vreme ce Slavici este chemat în Bucureşti, unde e numit secretar al comisiei pentru *Colecţia Hurmuzaki* (calitate pe care o va păstra timp de trei decenii). Primeşte medalia *„Bene merenti"* (18 septembrie 1881), iar din 22 martie 1882, devine membru corespondent al Academiei la Secţia istorică. În 1890, aspiră la titlul de membru plin al Academiei, Secţia literară, dar este respins. Slavici s-a aflat în bune relaţii cu Palatul, deşi, potrivit lui C. Mohanu, a căpătat cetăţenia română abia la 25 noiembrie 1892!

Până când va veni vremea să-l privim pe Slavici mai atent decât până acum, tragem linie şi încheiem comentariul pe marginea variantelor lui, întrebându-ne nu atât de ce a minţit el atât de grosolan în cazul Eminescu, cât, mai ales, ce motive ascunse îi determină pe *profesionişti* să-i menajeze imaginea, prezentându-l elevilor ca pe un bunicuţ simpatic şi inofensiv?

Vreo jumătate de veac după ce Slavici a scris *Amintiri*, detalii despre cele petrecute la Iaşi în primele zile ale lunii mai 1883 ne oferă un cunoscut biograf al lui Eminescu, G. Munteanu (Dumnezeu să-l ierte şi să-l odihnească!), care aminteşte şi el *„tunetul de aplauzuri”* şi îmbrăţişările care au urmat citirii poeziei *Doina* în faţa junimiştilor (sursa menţionată: *„Iacob Negruzzi,* ***Eminescu****, în* ***Convorbiri literare****, nr. 4, 1 iulie 1889; cf. şi* ***«Amintiri din «Junimea»****, p. 270"*).

> *„Pe urmă* – continuă istoricul – *ocolind lumea multă îngrămădită cu acest prilej în Iaşi, Eminescu petrecu singur la «Bolta rece»* (*„Borta Rece”*, la Negruzzi, în *Amintiri* – n. ns.)*, cu paharul de Cotnar despre care ştia că-i plăcuse şi Voievodului, iar la Creangă, unde trăsese, scoase înainte de culcare un mic revolver şi-l aşeză la îndemână, explicând că destui au motive şi pot încerca să-l omoare* (sursa precizată: *„Em. Gârleanu,* ***Ion Creangă şi Mihail Eminescu****, în* ***Luceafărul****, 1909, p. 295–297"* – n. ns.). *Aşa-numitele serbări «populare» s-au prelungit vreo opt zile, însă cu ostaşii din garda regală supraveghind totul. Eminescu se pare că plecase curând, luând drumul Ţării e Sus, către Botoşani şi Ipoteşti, unde va fi lăsat din banii ce împrumutase pentru Nicolae. La Bucureşti ajungea peste vreo săptămână şi ceva, fiindcă abia în* ***Timpul*** *din 18 iunie 1883 apăru articolul care sublinia cum mărimile zilei s-au adunat «împrejurul bronzului ce reprezintă pe marele domnitor, nu spre a-l glorifica pe El, ci spre a lustrui nulităţile lor sub razele numelui său».”* (*Hyperion I*)

G. Munteanu ne cere să credem că Eminescu ar fi provocat între junimişti o reacţie unică în cele două decenii de existenţă ale grupării, după care ar fi părăsit adunarea (care nu numai că nu a încercat să-l oprească, dar nici măcar nu s-a mirat de plecarea lui), spre a se înfunda într-o crâşmă. Mai mult, nici Creangă, cât era de Creangă, n-ar fi avut loc alături de el! Cei doi s-ar mai fi întâlnit pe înnoptate, când Eminescu revenise în bojdeuca din Ţicău, ca un turist într-un motel. În vremea asta, poporul desfunda bute după bute şi înghiţea discurs după discurs, pe cucuiul oraşului desfăşurându-se originale Saturnalii, adaptate locului şi momentului.

Istoricii literari prezintă bibliografii care cuprind sute de nume şi de titluri. De unde să ştie cititorul că acele izvoare sunt insuficient studiate şi

confruntate, ba chiar desconsiderate, la nevoie autorul făcând abstracţie de unele şi modificând în mod **ştiinţific** altele? De pildă, în rândurile citate (nicidecum cel mai elocvent exemplu), G. Munteanu indică două surse diferite pentru două fapte care, şi reale să fi fost, nu au nici o legătură între ele, dar pe care istoricul le-a unit, pentru continuitatea **naraţiunii** imaginate de el. Şi, ca să nu fie loc de îndoială, iată pasajele vizate:

I. Negruzzi: *„În contra obiceiului Junimii căreia nu-i plăcea să-şi manifeste entusiasmul, pentru întâia dată de 20 de ani de când exista societatea un tunet de aplausuri isbucni la sfârşitul citirii, şi mai mulţi dintre numeroşii membri prezenţi îmbrăţişară pe poet."*

E. Gârleanu: *„Un amănunt interesant în legătură cu una – poate cea din urmă – din aceste revederi; Eminescu veni la Iaşi, abătut. – Nu stătu mult şi-i ceti lui Creangă «Doina» scrisă la Bucureşti. – Apoi, când se puse să se odihnească, scoase din buzunar un revolver mic..."*

Aşadar, Negruzzi n-a auzit nimic de revolverul victorios ridicat deasupra capului de către Gârleanu, iar acesta habar n-are de citirea *Doinei* în faţa junimiştilor şi de *„tunetul de aplausuri"* declanşat cu două-trei ceasuri mai devreme, deşi ambele informaţii sunt de importanţă crucială, fiind în mod abuziv folosite împotriva lui Eminescu.

În *Amintiri din „Junimea"*, Negruzzi oferă detalii (care l-au „inspirat" pe G. Munteanu, făcându-l să repete aproape mecanic aceeaşi snoavă):

„Într' o notiţă ce am publicat în Convorbiri Literare cu ocasiunea morţii lui Eminescu, am vorbit despre venirea sa la Iaşi în luna Iunie 1889 (de fapt, 1883 – n. ns.) *când s' a ţinut acolo o mare serbare pentru inaugurarea statuei lui Ştefan Cel Mare ce se ridicase pe piaţa Curţii domneşti. Eminescu îşi regăsi atunci prietenii săi intimi, pe Creangă, pe Miron Pompiliu, pe ceilalţi, cu care petrecu vre' o zece zile. În o «Junime» numeroasă ce se ţinù la mine, el ne ceti, în aplausele entusiaste ale Societăţii, cunoscutele sale versuri în formă de Doină*

Dela Nistru păn' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s'a...

pe care serbarea i le inspirase. Foarte caracteristic este că, deşi trimes de jurnalul «Timpul» pentru a scrie corespondenţe despre festivităţile din Iaşi, el nici măcar se duse să asiste la inaugurarea statuei, ci în răstimpul când mii şi mii de oameni se grămădeau înaintea Palatului domnesc, şi ascultau discursurile patriotice ce se rosteau, el petrecea singur la Borta Rece cu un pahar de Cotnar.

Abia trecuse opt zile după întoarcerea sa în Bucureşti şi primii o scrisoare dela D-na Maiorescu prin care aceasta îmi da trista ştire că Eminescu a înnebunit..."

Să facem o mică socoteală, pornind de la următorul anunţ apărut în *Timpul* (4 iunie 1883):

„Ca reprezentant al ziarului nostru la serbarea dezvelirii statuii lui Ştefan cel Mare la Iaşi, ce se va face în ziua de 5 iunie viitor, va pleca d. M. Eminescu, unul dintre redactorii noştri politici” (OPERE, vol. XIII, pag. 519).

Timpul verbului care ne interesează (*„va pleca”*) arată că Eminescu a pornit spre Iaşi cel mai devreme la 3 iunie, când a apărut acest anunţ (reamintim că ziarele erau antedatate). Când s-a întors? Greu de precizat. Dacă, aşa cum socoteşte şi G. Munteanu (şi cum pare cel mai plauzibil), data ne este indicată de ziua apariţiei primului articol în *Timpul*, atunci Eminescu a revenit în Capitală cel mai târziu în ziua de 11 iunie (12, după frontispiciul ziarului). Sigur este faptul că formularea lui G. Munteanu, care încearcă să lungească şederea lui Eminescu în provincie (pentru a nu contrazice afirmaţiile lui Negruzzi?), sună ciudat: *„La Bucureşti ajungea peste vreo săptămână şi ceva, **fiindcă*** (subl. ns.) *abia în **Timpul** din 18 iunie 1883 apăru **articolul care sublinia cum mărimile zilei s-au adunat**…”* De fapt, prima prezentare a festivităţilor a fost publicată, repetăm, în numărul din 12 iunie, în cel la care se referă G. Munteanu tema fiind reluată, din cauza amplificării scandalului pe care l-a declanşat toastul lui P. Grădişteanu. [Reamintim, cuvintele acestuia vor obliga Guvernul Ţării să treacă prin grele umilinţe. *„Acum **mărgăritarele** d-lui Grădişteanu şi **Rigatul** d-lui Rosetti reclamă de la guvernanţii noştri tot atâtea genuflexiuni şi umile rugăciuni de iertare!”*, avea să scrie Eminescu la 26 iunie 1883, în penultimul text publicat de el în *Timpul*.]

Negruzzi declară: *„Eminescu îşi regăsi atunci prietenii… cu care petrecu vre'o zece zile”*. Nici vorbă de a fi părăsit Iaşii cu altă destinaţie afară de Capitală. Nu spunem că n-o avea dreptate G. Munteanu, care afirmă că, de aici, Eminescu ar fi pornit *„către Botoşani şi Ipoteşti”*, dar, dacă îl contrazice pe Negruzzi, înseamnă că putea să dovedească greşeala greu de înţeles a acestuia. De ce nu a făcut acest lucru? De ce nu a contestat explicit veridicitatea informaţiei în cauză, atrăgând cititorului neavizat atenţia asupra prezenţei unei (posibile) informaţii controversate? Pentru a nu compromite „sacralitatea” istoriei literare (care ştie tot şi nu greşeşte niciodată), pentru a păstra buna imagine a lui Negruzzi, sau pentru că, de fapt, nu avea probe privind posibila eroare a acestuia din urmă? Din păcate, poziţia lui G. Munteanu faţă de Negruzzi nu este singulară. Majoritatea cercetătorilor l-or fi citit pe critic, dar a fost prea… grăbită ca să separe apele cu propria minte. Lucrul este grav,

chiar foarte grav, din multiple motive, între care şi acela că miza tărăşeniei o constituie pretinsa nebunie, fiind astfel, o chestiune de viaţă sau de moarte.

Câteva observaţii şi completări, pe marginea rândurilor lui Negruzzi.

Destul de ofensiv, acesta scrie despre Eminescu: *„el nici măcar* ***se duse*** *să asiste”*, nu *el nici măcar* ***veni*** (împreună cu noi), la sărbătoarea de la Iaşi. Să deducem că nici Negruzzi nu a participat la serbare, putându-ne gândi la un mai mic sau mai mare boicot al Opoziţiei, ca răspuns la monopolizarea evenimentului de către Putere? În sprijinul unei astfel de supoziţii stă afirmaţia repetată a lui Eminescu („*…amesticul arbitrar al guvernului a depărtat acea masă mare populară…, a ţinut în rezervă chiar şi partea cea mai cu greutate a populaţiunii ieşene…”* – 12 iunie; ✦ *„Societatea ieşană în înţelesul adevărat al cuvântului s-a abţinut cu totul de la serbare, lăsând câmp deschis lumii oficiale şi oficioase”* – 18 iunie [posibil ca precizarea *„Societatea ieşană în înţelesul adevărat al cuvântului”* să se afle în legătură cu o alta, mai veche: *„…c-un cuvânt suntem ameninţaţi de-a vedea şi Bucureştii prefăcându-se într-un murdar cuib jidovesc cum sunt Iaşii astăzi”* – 13 noiembrie 1881]).

Ne oprim aici, lăsând la o parte întrebări de detaliu, precum: dacă Negruzzi nu ştie exact cât timp a stat Eminescu în Iaşi (*„petrecu* ***vre'o*** *zece zile”*), înseamnă că nu ştie nici când a plecat, şi-atunci cum poate spune cu atâta precizie că vestea „înnebunirii” i-ar fi parvenit când *„Abia trecuse* ***opt zile*** *după întoarcerea sa în Bucureşti”*? Mai consemnăm doar că în relatarea lui Negruzzi este elocvent faptul că, peste ani, discursurile liberalilor au devenit *„patriotice”*. Poziţia lui trebuie înţeleasă ţinând cont de (minimum) trei elemente: dimensiunea reală a personajului, faptul politic conjunctural şi marele adevăr de neiertat: **ultima sechestrare a lui Eminescu şi lichidarea lui fizică au avut loc sub mandatul politic al lor, al „protectorilor”**.

Una dintre cauzele pentru care am citat din *Hyperion I*, făcând un nou ocol, este aceea că şi autorul lui se numără printre cei 14 coordonatori ai ediţiei de Chişinău. La fel, a cântărit mult faptul că, asemenea majorităţii monografiilor cu acest subiect, şi cea a lui G. Munteanu este plină de sentinţe ciudate, de parcă ar fi fost dictate de umbrele lui Eminescu (şi chiar umbre sunt). Fără să avertizeze, şi G. Munteanu şi V. Crăciun (şi atâţia alţii) literaturizează.

Pentru a urzi poveşti nu e nevoie de istorici literari, meşteşugari versaţi în turnarea cuvintelor otrăvite în urechi nevinovate. În scenariile aşa-numitei **biografii** ale lui Eminescu, până şi lacrimile sunt infestate. Când le confrunţi cu documentele alături, ai impresia că te afli într-un cabinet de medicină

legală al literaturii, unde te împresoară mormane de ciozvârte (unele reale, altele butaforice) şi amestec de gaz lacrimogen şi deodorant ieftin, împrăştiat cu pompa zugravului.

Nu ne preocupă în mod deosebit dacă astfel de istorici literari **nu pot** sau **nu vor** să tragă învăţăminte din experienţele înaintaşilor, aşa cum face Anonimul-analfabet-de-geniu, de când lumea. Pe măsură ce ancheta noastră jurnalistică înaintează, vedem tot mai clar că spusa lor e subordonată altor instanţe, voit mute. Suntem tot mai convinşi că între motivele pentru care gazetarul Eminescu a fost atât de brutal eliminat se numără, prioritar, dezvăluirile lui clare, fără menajamente de salon, privind situaţia Ţării şi a celor care îi hotărau destinele. Încă viu şi profund actual, scrisul gazetarului Eminescu continuă să arate şi astăzi cu degetul spre fracturile din istoria naţională, apărând valorile fiinţei naţionale, năzuinţele şi nevoile românilor.

Aritmetica manipulării: *„discreţie"* + *„pietate"* = dezinformare

Să ne întoarcem la volumul de memorialistică lansat pe piaţă de Cristina şi Victor Crăciun. La pagina 298, găsim o ciudată lucrătură din foarfecă a jurnalului lui Maiorescu. Aşa cum se vede în facsimilul alăturat, între consemnările făcute la 6 aprilie 1884 şi, respectiv, 15 iunie 1889, este plasat următorul paragraf:

„Astăzi vizitat un minut împreună cu Wilhelm pe M. Emines-cu, alienat, la Dr. Şuţu. Delirare neîntreruptă. Nu m-a recunos-cut, vorbind întruna, scuipând în toate părţile. O privelişte care te întristează şi te dezgustă, fără nici o atracţie. Acum 2 zile a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odi-nioară) şi după aceea fratele său, locotenentul, care s-a folosit de această ocazie spre a-şi anexa ceasornicul alienatului său frate."

După cum sunt aranjate textele în pagină, ai crede că acest pasaj ar fi fost scris într-o zi incertă, din intervalul 1884–1889. Fals. Textul a fost redactat la 17 august 1883!

Să credem că este o eroare de... tehnoredactare? Teoretic, ce nu-i posibil în lume? Nu putem să demonstrăm că n-ar fi aşa, dar ne exercităm dreptul de a nu crede în inocenţa autorilor şi ne temem că explicaţia stă într-un gând nu

6 aprilie 1884➔

6/18 Aprilie 84. Foarte cald de 3 zile, dimineaţa la ora 8, + 17 R. — Sesiunea Academiei a fost închisă abia miercuri (alaltăieri), am făcut corecturile la cuvântarea de la Cameră. Acum azi, întâi să determin pe Eminescu să plece la Iaşi şi să-l însoţesc la gară. Apoi, de mâine încolo, este posibilă liniştea sărbătorilor. Timp de mare încordare, foarte obositor.

Telegramă

Doamnei Humpel,

Iassi

Eminescu restabilit, soseşte la Iaşi, mâine, sâmbătă, amiază, cu trenul din Bucureşti. Înştiinţează amicii. Îngrijiţi odaia. Chibici aduce scrisoare cu amănunte.

Maiorescu

(Scris) scrisoare Emiliei, cu amănunte despre Eminescu care are memoria întreagă, dar este fără voinţă, are nelinişte în privinţa existenţei sale, avariţie de bani.

* * *

17 august 1883➔

(Dovada se află în facsimilul următor, care prezintă chiar manuscrisul lui Maiorescu)

Astăzi vizitat un minut împreună cu Wilhelm pe M. Eminescu, alienat, la Dr. Şuţu. Delirare neîntreruptă. Nu m-a recunoscut, vorbind întruna, scuipând în toate părţile. O privelişte care te întristează şi te dezgustă, fără nici o atracţie. Acum 2 zile a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odinioară) şi după aceea fratele său, locotenentul, care s-a folosit de această ocazie spre a-şi anexa ceasornicul alienatului său frate.

* * *

15 iunie 1889➔

Joi 15/27 iunie 1889

Pe la 6 ore a venit Stemill şi Vitzu la mine să-mi spună că

C. şi V. Crăciun, *Eminescu - Înfăşurat în manta-mi...*, II (*Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*), 1999

T. Maiorescu, jurnalul intim (*Însemnări zilnice*)

tocmai lăudabil. Un lucru este sigur: aşa cum sunt manevrate citatele din jurnalul lui Maiorescu, se creează impresia greşită că Eminescu ar fi delirat şi după ce revenise în Ţară, de unde şi ideea că nu s-ar fi vindecat niciodată. Mai direct spus, avem de-a face cu încă un preparat „documentar", prin care fapte convenabile autorilor sunt transferate în timp, fiind mutate acolo unde servesc acestora.

Să mai cităm din conspectul domnului V. Crăciun:

*„**28 iunie** La ora 6 dimineaţa, Titu Maiorescu primeşte vestea dureroasă a îmbonăvirii poetului. Precizează Maiorescu: «A venit apoi la mine Caragiale, la masă; a izbucnit în lacrimi când a auzit ce e cu Eminescu». Poetul este internat la Sanatoriul Caritas al dr. Şuţu."*

Aparent, n-ar fi mare lucru de spus, mirând doar faptul că „Grecul" ar fi mers la Maiorescu *„la masă"*, deci la amiază, exact în ziua (mai agitată) în care ştia că acesta urma să se îmbarce pentru străinătate – trenul a şuierat ultima oară la 17,30. În fapt, în redactarea lui V. Crăciun, întreaga lucrătură a lui Maiorescu este trecută sub tăcere. Citatul referitor la pretinsa reacţie a lui Caragiale este suspectat că a fost ales în mod special, pentru a spori credibilitatea zvonului privind „nebunia" lui Eminescu (din acelaşi motiv folosindu-l, de altfel, şi Maiorescu). V. Crăciun scrie că magistrul ar fi **primit** vestea „alienării". Cum nu spune şi de unde ar fi venit acea veste, lectorul de bună-credinţă, dar insuficient informat, va crede că diagnoza ar fi fost stabilită de altcineva (un specialist, în mintea oricărui om normal). Altfel spus, urmele implicării lui Maiorescu, limpezi ca orice mărturie olografă scrisă de bunăvoie, sunt curăţate rapid de domnul *prof. dr.* V. Crăciun.

În *Studiu introductiv*, domnia sa afirmă:

„28 iunie 1883 devine o zi fatală pentru poet şi pentru cultura românească. De acum, evenimentele se vor precipita, suprapunându-se, dar el nu le va mai putea stăpâni. Va rămâne ca prietenii şi adevăraţii iubitori ai poeziei sale – unii dintre ei cu totul necunoscuţi poetului – să acţioneze cu hotărâre pentru a-l scoate din greaua stare prin care trecea".

„…zi fatală pentru poet şi pentru cultura românească…" Pentru *poet*? Nu, nu pentru *poet* a fost fatală acea zi, ci pentru **ziarist** şi pentru **cetăţean**. În vreme ce aceştia au fost complet anihilaţi prin brutalitatea forţei, steaua poetului, departe de a se întuneca, avea să lumineze din ce în ce mai tare opinia publică, distrăgând în mod premeditat atenţia de la crima comisă împotriva gazetarului.

28 iunie 1883 a fost o zi fatală *„şi pentru cultura românească”*? Este neclar ce vrea autorul să spună, dat fiind sensul cuvântului *fatal*. Cum e de crezut că domnul V. Crăciun nu are necazuri cu lexicul, bănuim că dumnealui vrea astfel să afirme că eliminarea lui Eminescu din viaţa publică a avut **urmări nefericite** asupra culturii noastre doar prin faptul că, din acea zi, acesta nu ar mai fi putut scrie versuri. Numai că, şi o atare recunoaştere limitată presupune încă o inculpare a lui Maiorescu, omul care, după ce i-a furat lui Eminescu manuscrisele, a refuzat să i le înapoieze atunci când acesta i le-a cerut, **împiedicându-l cu bună ştiinţă să le finiseze**. De ce? Limpede: chiar şi o simplă poezie publicată de Eminescu după vara lui 1883 putea constitui o dovadă împotriva pretinsei lui alienări.

Adevărata pierdere *„pentru cultura românească”* a fost mult mai mare decât cea pe care s-ar părea că o sugerează V. Crăciun, întrucât la 28 iunie 1883 întreaga **gândire eminesciană** a fost confiscată şi îngropată pentru viitorime, deasupra ei, ca o lespede de mormânt, fiind aşezat volumaşul cu 61 de poezii plus 3 variante ale uneia dintre acestea, (pre)lucrat de Maiorescu. De atunci, de pe când victima încă trăia, tot auzim un prohod ce se pretinde a fi odă, cântat de ipocriţi care, paradoxal, îl mai ucid încă şi astăzi pe Eminescu, ungându-l *„poet naţional”* şi, totodată, scoţându-l aproape cu totul din manuale. Dacă deţinut politic nu mai poate fi prin forţa lucrurilor, în schimb opera îi poate fi din nou confiscată şi luată în râs de cucii literaturii. Poţi să te prefaci a nu observa că anumiţi intelectuali, socotiţi a fi demni de toată cinstea, au devansat cu decenii (nu spunem că au inspirat) practicile unor instituţii, devenite astăzi simboluri ale răului?

Fără „protectorul” Maiorescu, personaj fatal pentru destinul lui Eminescu, ziua de 28 iunie 1883 ar fi fost una banală. El, Maiorescu, a orchestrat sechestrarea lui Eminescu, el a întreţinut ideea că acesta ar fi irecuperabil (chiar în pofida spuselor medicilor), el i-a oprit accesul la propriile manuscrise, el l-a menţinut într-o stare de dependenţă financiară şi tot el, prin intrigi, i-a întunecat viaţa intimă, făcând imposibilă căsătoria lui cu Veronica Micle şi rupându-l de Caragiale.

Dacă domnul V. Crăciun are crampe şi furnicături când citeşte şi altceva scris de Eminescu, afară de aşa-numita *„ediţie Maiorescu”*, îl priveşte. Ştim bine că ziaristul a supărat şi continuă să supere, cu toate că unii dintre uşor iritabilii noştri frizeri din literatură sunt departe de a dovedi că l-au citit integral pe cel de care, zic dumnealor, ar ţine să se apropie pe furiş.

„De acum, evenimentele se vor precipita, suprapunându-se, dar el nu le va mai putea stăpâni.” Care-or fi fost acele *evenimente* care s-ar fi *precipitat* şi cine o fi produs repectiva precipitare? Tăcere – probabil, pe considerentul că, spre a nu şoca publicul sau a-i crea stări de disconfort, atunci când *„reconfigurează viaţa geniului”*, specialiştii de talia domnului V. Crăciun trebuie să manipuleze informaţia *„cu discreţie, pietate şi discernământ”*.

Din scrisoarea trimisă de Eminescu lui Chibici la 12 ianuarie, V. Crăciun nu a selectat decât fraza care-i cădea bine (*„Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat…”*), iar ceva mai jos scrie:

*„**27 martie**, la ora 8 seara, revenirea [lui Eminescu şi Chibici] în Bucureşti, întâmpinat la gară de Titu Maiorescu”*.

Cum astfel de întâlniri sunt de obicei călduroase, cititorul şi-i va imagina pe cei doi bărbaţi îmbrăţişându-se – lucru ireal, Eminescu trecând pe lângă Maiorescu ca pe lângă o vitrină nespălată. Şi cum ar fi fost altfel, când despre ziua expedierii lui sub pază la Viena, spre a fi închis în balamucul lui Obersteiner, fiica lui Maiorescu îi va povesti în scris Emiliei Humpel, mătuşa ei:

„Când ne apropiarăm de cupeu, păzitorul deschise fereastra. Eminescu întinse îndată braţele afară, se puse la fereastră şi făcându-şi un «ochean» din degetul cel gros şi din arătătorul ambelor mâini ce-l ţinea la ochi şi râzând foarte înveselit spuse lui Papa: **«Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspiraţie şi acolo marea domnişoară»** *(subl. ns.); apoi scuipă de câteva ori, începu să râdă şi se aşeză”*?

Cum era de aşteptat, acest moment nu este consemnat de *discretul* şi *piosul* autor V. Crăciun, care, în schimb, adaugă:

*„**Început de aprilie** Decis să locuiască la Iaşi, Eminescu se află între vechii săi prieteni (Creangă, Miron Pompiliu, Petre Misir, N. Petraşcu, Al Vlahuţă şi alţii) la care se adaugă numeroşi noi cunoscuţi.”*

„Decis să locuiască la Iaşi, Eminescu…” Pentru a vedea cât adevăr este în aceste cuvinte, prin care ni se lasă a înţelege că Eminescu ar fi ales de bunăvoie să stea la Iaşi, reamintim trei citate, care nu mai necesită comentarii:

Eminescu – *„A-ţi spune pe larg câte împrejurări contribuie a-mi face Iaşii nesuferiţi ar însemna a scrie volume*; *destul că-i Krähwinkel, unde toată lumea se ocupă de un om, oricât de călugăr ar fi, oricum mi-ar semăna mie.* ***Unaustehlich** !”* (epistolă către Slavici, 12 octombrie 1877);

Negruzzi – *„Iaşul e pierdut pentru ori ce viaţă deosebită şi neatârnată, atât politică cât şi intelectuală”* (*Amintiri din „Junimea”*);

Maiorescu – *„Acum azi, întâi să determin pe Eminescu să plece la Iaşi şi să-l însoţesc la gară. (…) Timp de mare încordare, foarte obositor”* (*Însemnări zilnice*, 6 aprilie 1884).

Cât despre anturajul invocat… Să reluăm numele citate de V. Crăciun drept *vechi prieteni* ai lui Eminescu:

Creangă. Cu adevărat prieten (poate singurul). O mărturie explicită în acest sens, venind chiar din partea lui Eminescu, citează D. Caracostea: *„afară de Creangă, la Junimea n-am avut cu nimeni nici un raport sufletesc”* (*Personalitatea lui Eminescu*).

M. Pompiliu. Cunoştinţă într-adevăr mai veche, însărcinată de magistru să-l supravegheze, dar nu şi prieten (faptele vor demonstra acest lucru).

P. Missir. Cum era să se numere acesta printre *„vechii săi prieteni”*, când până atunci abia dacă îl ştia din vedere? (Missir către Maiorescu: *„Nefiind bine cunoscut cu dânsul de mai înainte, când m-am întors la Iaşi după Paşti m-am ferit de a-i intra în suflet, pentru ca să nu-l jenez”* – 13 mai 1884).

despre starea lui sufletească. Ne fiind
bine cunoscut cu dânsul de mai înainte,
când m'am întors la Iaşi după Paşti,
m'am ferit de a'i intra în suflet, pentru
ca să nu'l jenez. Încetul cu încetul
am intrat însă în intimitatea lui
prin Pompiliu, astfel că astăzi când
îi dau prilej îmi spune multe şi'l

P. Missir către Maiorescu, 13 mai 1884

N. Petraşcu. A-l număra printre *prietenii vechi* al lui Eminescu aduce a ironie. A pretinde că i-a ţinut tovărăşie după „expulzarea” lui Eminescu la Iaşi este deja o imensă gafă. În primul rând, din 1880, Petraşcu n-a mai

părăsit Bucureştii (unde venise, zice el: *„…să urmez la Universitate”*), astfel încât, chiar să fi vrut, nu avea cum să fie la Iaşi în aprilie 1884. Trecem peste faptul că N. Petraşcu a fost un mare mincinos, care nu s-a dat legat principiilor, mult mai atractive părându-i-se faima şi banul. De altfel, nici el nu susţine că ar fi schimbat vreo vorbă cu Eminescu înainte de 1885, deşi, într-o frază afirmă: *„Prin anii aceştia, 1880–1881,* ***l-am văzut şi eu*** *pentru întâia oară pe Eminescu”* (subl. ns.). Şi-apoi, un individ care, pe când accepta cu plăcere hamul lui Maiorescu, lăsându-se strunit cu zăbala interesului personal, a contribuit direct la lipsirea lui Eminescu de o parte din drepturile lui băneşti ar putea fi socotit prieten al acestuia? Tot ca prieten a pretins şi că micile sume **înapoiate** cu ţârâita celui în drept ar fi constituit ajutoare din partea unor junimişti ca P. P. Carp?

Vlahuţă. Îl cunoştea mai bine decât Missir ori Petraşcu, dar el nu locuia în Iaşi (iar înainte de 28 iunie 1883, nu locuise nici în Bucureşti). Scrisorile trimise de el lui Maiorescu din Dobrovăţ atestă fără putinţă de tăgadă că, după sechestrarea din 28 iunie 1883 şi până la revenirea lui Eminescu în Capitală în aprilie 1888, Vlahuţă nu l-a văzut decât foarte rar şi întâmplător. Concret:

20 iunie 1884 : *„Am văzut pe Eminescu şi’ am stat cu el o zi. Mi-a fost cu neputintă să’ l înduplec a veni cu mine la ţară. – La ce – zicea el – să mai porţi prin lume un om mort!”*

27 decembrie 1884 : *„În Iaşi am stat trei zile, pe care le-am petrecut mai mult cu Eminescu. – L’ am găsit mult mai bine. – Ar vrea să vie în Bucureşti.”*

Deci, în 1884, din 365 de zile, Vlahuţă a petrecut cu Eminescu doar patru, iar înainte nici atât! De altfel, în 1889, după stingerea lui Eminescu, declară public că nu cunoştea prea multe lucruri despre viaţa acestuia: *„Îmi pare rău că n’ am datele necesare ca să pot schiţa aici biografia lui Eminescu”* (vezi *Din goana vieţii* [*Amintiri despre Eminescu*]).

Nu contestăm bunele sentimente ale lui Vlahuţă pentru Eminescu, dar amintim că prietenia nu este o relaţie afectivă unilaterală. De aceea, simplul fapt că, zic unii, Vlahuţă aproape îl idolatriza pe Eminescu nu justifică includerea lui între prietenii intimi ai acestuia. Dar asupra relaţiei Eminescu – Vlahuţă ne propunem să revenim pe larg. Până atunci, constatăm că, una peste alta, venerabilul *prof. dr.* de la Chişinău s-a silit să alcătuiască pomelnicul de mai sus, încheiat cu atât de elasticul *„alţii”*.

Fără supărare, mai şi citiţi, domnilor, înainte de a scrie!

SINECURA-NCHIDE GURA!

Cineva mi-a atras atenţia că multora le va fi greu să creadă că directorul Bibliotecii Universitare ieşene a fost amestecat în manevre murdare, ca „insinuarea” unor **concepte** de adrese în dosare de mult arhivate. Sunt convins că are dreptate, căci unul dintre motivele din cauza cărora românii pot fi adesea păcăliţi este aproape nefiresc: au un simţ al dreptăţii înnăscut şi atât de viguros, încât nu le permite să se gândească vreo clipă că aceia cărora le acordă încrederea lor ar putea fi neoneşti.

Îmi mai spunea aceeaşi persoană că I. Caragiani ar fi mai presus de orice suspiciune şi pentru că, zicea dumnealui, acesta nu ar fi fost motivat în vreun fel să comită astfel de gesturi. Dincolo de faptul că nu mereu este nevoie de o motivaţie reală, logică, rămânea întrebarea: de unde ştia dumnealui cât de motivat era Caragiani? Când am cerut argumente, am constatat că domnul care băga atât de hotărât mâna în foc pentru fostul director al Bibliotecii din Iaşi nu ştia nici măcar care era profesia de bază a acestuia.

Cine era, de fapt, Ioan D. Caragiani, în câteva cuvinte? Fiu de ţărani aromâni, născut la 11 februarie 1841, în Grecia (†1921, Iaşi), şcolit întâi în Avdel(l)a, locul de baştină, şi, din 1856, student la filologie în Atena, Caragiani devine în 1885 junimist, un an mai târziu este numit academician şi profesor suplinitor de limba şi literatura elină a Universităţii din Iaşi şi, ca reprezentant al românilor macedoneni (vom reveni asupra acestui aspect), din 1880, a fost în repetate rânduri decan al Facultăţii de litere, într-un moment propice sacrificându-se pentru neam şi acceptând, simultan, şi funcţia de director al Bibliotecii ieşene.

Nu mai revenim asupra obligaţiilor pe care Caragiani le avea ca membru al *Junimii*. Ştiind că zornăitul banilor i-a ameţit pe mulţi, fără a pretinde că aici s-ar găsi în mod sigur explicaţia (care, foarte probabil, este mai complexă), propunem o mai atentă tratare a aspectului material al chestiunii.

Să ne amintim ce-i scrie Emilia Humpel fratelui ei Titus:

„Eu încă nu sunt convinsă că el [Eminescu] *nu poate obţine postul de biblotecar, în mod serios. Caragiani să se dea la o parte. Dacă ar fi vorba de un om sărac, care prin asta ar rămâne fără pâine, atunci procedeul ar fi inadmisibil. Dar domnului Caragiani, profesor universitar şi în acelaşi timp profesor la Institutele Unite, acestuia să nu i se*

poată lua această sinecură? Ar fi foarte bine. Nici un om n-ar fi împotrivă, peste tot s-ar în cuviinţa" (11 aprilie 1884).

Ce însemna concret, pentru buzunar, postul de director al Bibliotecii?

„Personalul bibliotecii la acea dată (11 octombrie 1884 – n. ns.) *era următorul: I. Caragiani, bibliotecar, primea bugetar 333 lei şi 33 bani, M. Eminescu, subbibliotecar, primea bugetar 200 lei – în realitate pe octombrie a primit 85 lei 50 bani, avînd reţineri 110 lei..."* (Gh. Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*).

Aşa cum am arătat în alte pagini, salariul net al unui subbibliotecar era de 171 lei – deci, puţin peste jumătate din cât primea directorul, fără să treacă pe la instituţia pe care (în scripte) o conducea.

„Am vorbit cu Ministrul Cultelor, care în curând (în vreo zece zile, probabil) va emite un decret de numire a lui Eminescu, numai de formă, ca bibliotecar al Universităţii din Iaşi, cu un salar efectiv de 285 franci lunar. Postul de bibliotecar îl ocupă acum profesorul Carajani... ***De bună voie nu va ceda****. Te rog* **comunică tuturor cunoştinţilor că eu am aranjat cu ministerul** (subl. ns.) *în următorul mod: el, Carajani, îşi dă demisia numai de formă, Eminescu este numit de asemeni numai de formă, nu-şi ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când, fiind în concediu. Aşa că de fapt tot Carajani rămâne bibliotecar şi continuă să-şi încaseze salarul. Salarul lui Eminescu însă, de 285 franci lunar, îl plătim noi"* (Maiorescu către Emilia, 7 aprilie 1884).

Informaţiile citate, indubitabile în ceea ce priveşte exactitatea prezentării situaţiei, arată că postul de bibliotecar aducea 3.420 de lei pe an, fără ca titularul să mişte un deget în alt scop decât pentru a semna 12 state de plată. Motivaţia lui Maiorescu (Caragiani *„De bună voie nu va ceda"*) nu prinde nici la copii, căci directorul nu se auto-numise, pentru ca destituirea lui să depindă tot de buna lui voie. Ba, să nu uităm, la putere erau liberalii, de care *Junimea* politică s-o fi ţinut ea ca scaiul, dar, la o adică, tot ca scaiul putea fi şi tratată. Să credem că Maiorescu putea determina un act ilicit al ministrului liberal, dar nu-şi putea convinge un subordonat politic să facă un gest legal şi socotit de marea majoritate ca fiind necesar?

Să intrăm şi mai în amănunt, întrebând: ce însemnau, anual, 3.400 de lei **în plus**, cât încasa Caragiani pentru directoratul lui? Ajunge să aşezăm această sumă primită **degeaba** alături de diurna lunară încasată de Maiorescu ca rector (185 de lei – sau 2.220 lei/an) şi de cei 15.800 de lei, bani depuşi la bancă, reprezentând totalul economiilor magistrului în anul 1893. Sau, pentru a avea alţi termeni de comparaţie, amintim că în acea perioadă *„una zi de*

lucru cu mâinele" se plătea cu 50 de bani, din 3.400 de lei putând plăti 6.800 de zile/muncă (: 365 = 18,6 ani/persoană!), kilogramul de lână de ţigaie costa 30 de bani, un bivol de mâna I era 130 de lei (cel de mâna a treia costând mai puţin de jumătate), un armăsar de lux era 500 de lei, iar calul *„de mijloc"* 260 de lei etcetera. Cât priveşte bunurile imobile, în 1883, cu doar câteva zile înainte de *„întunecare"*, Eminescu împrumutase 2.000 de lei, cu intenţia de a răscumpăra Ipoteştii, peste câţiva ani Harieta va încerca să cumpere cu 4-5.000 de lei o casă în Botoşani (pe atunci un oraş mult mai important decât este astăzi), iar Veronica şi-a vândut locuinţa din Iaşi cu 8.500 lei (*„Veronica şi fetele lichidară casa lor din Iaşi, str. Butu nr. 14, vânzând-o pe 8 500 lei, prin mijlocirea avocatului N. Gh. Nanu, la 4 ianuarie 1889"* – A. Z. N. Pop, *Pe urmele lui Eminescu*).

Date fiind cele de mai sus şi cum **sinecura** (*„post retribuit ce nu obligă la nicio muncă"* – L. Şăineanu) a fost şi mai este un mod legal de a plăti servicii nebănuite sau discutabile, şi cazul lui Caragiani trebuie tratat cu atenţia cuvenită.

În ceea ce priveşte relaţia acestuia cu Maiorescu, remarcăm în pasajul citat descrierea de bunăvoie a modului de operare pe care îl suspectam mai sus: Maiorescu îi sugerează Emiliei să anunţe *„cunoştinţile"* asupra aranjamentului făcut de el în Capitală. În cazul în care scrisoarea magistrului către Emilia n-ar fi ajuns la noi (cum s-a întâmplat cu atâtea altele), iar Caragiani ar fi demisionat, ar fi bănuit *ne-cunoştinţile* motivul real al renunţării acestuia la sinecură?

Moralitate şi olimpianism

Pentru a nu-l lăsa singur pe Caragiani, să mai aruncăm o privire prin epocă, centrându-ne atenţia asupra altor personaje legate de Maiorescu – personaje care, prin ceea ce au scris despre Eminescu, au devenit un fel de „(d)efecte colaterale" ale faptelor comise sau doar determinate de magistru.

Afirmaţia lui Zosin, potrivit căruia biografiile lui Eminescu ar indica *„primele simptome de nebunie în anul 1871"* a fost preluată şi prelucrată şi de I. Grămadă. În studiul *Mihail Eminescu*, acesta din urmă afirmă:

„Care să fi fost cauza acestei întreruperi a studiilor sale printr'un interval de un an şi jumătate? Probabil că ocupaţia cu serbările dela Putna, deoarece-l vedem luând parte foarte activă la pregătirea lor; e probabil însă ca, el să fi căzut jertfă boalei venerice, care i-a fost aşa de fatală mai târziu, prin lunile April sau Mai din 1870. În «Diverse» se spune că el s'a îmbolnăvit greu în 1871 «şi de aceea fu luat de fratele său*

*Şerban, care tocmai terminase studiul (la Berlin) şi dus a casă la Ipoteşti, unde, după o cură mai îndelungată şi îngrijit de aproape de fratele său, s'a restabilit pe deplin.» Domnu Scurtu crede că boala l-a atins în toamna anului 1871**, ceea ce nu corespunde însă adevărului, deoarece chiar în toamna acestui an s'a înscris din nou la universitate. Pentru ipoteza noastră, că adecă Eminescu a părăsit Viena prin April sau Mai 1870, vorbeşte şi faptul că dela 14 April 1870 înainte nu mai aflăm, aproape un an întreg, nici un cuvânt în arhivele «României June» despre participarea sa la şedinţele comitetului central pentru serbarea dela Putna, nici la cele ale societăţii «România» sau la ale «Societăţii literarie şi ştiinţifice». **Trebuie deci că în acest răstimp va fi fost atins de nemiloasa boală**, iar prin April 1871, când a fost ales bibliotecar al «României June», se va fi întors din nou la Viena, fără ca să se mai înscrie la universitate până în toamna anului 1871"* (subl. ns.).

* *Diverse* este tiltul unui volum, conţinând, la încheiere, şi textul invocat de Grămadă (un articol din *Fântâna Blanduziei*, nr. 27 din 1889).

** Pentru I. Scurtu, I. Grămadă citează lucrarea *Mihail Eminescu's Leben und Prosaschriften* (Leipzig, 1904), apărută în anul imediat următor tipăririi textului lui P. Zosin, atât de lesne preluat de toţi specialiştii.

I. Grămadă rămâne un personaj ciudat şi insuficient cunoscut. Un lucru ştim, însă, cu precizie: la data elaborării studiului din care am citat, în mare măsură autorul depindea financiar de Maiorescu. La 20 februarie 1913, în plină guvernare Maiorescu, când magistrul era nu numai prim-ministru, ci şi ministru de Externe, I. Grămadă (fost redactor la ziarul *Românul* şi ajuns la Viena pentru a-şi da doctoratul) îi scrie lui Simion Mehedinţi, apropiat al lui Maiorescu şi, din 1907, conducător al revistei *Convorbiri literare*:

„Eram disperat şi vecinic chinuit de grija zilei de mâne. La Bucureşti nu mai aveam cui să scriu, iar să vă mai scriu d-voastră nu îndrăsniam, ca să nu vă supăr. Ieri primii însă corespondenţa din Arad.

De altfel cine şi-ar putea închipui că eu, lipsit cu totul de mijloace materiale, fără nici o bursă, nimic, să nu întind imediat mâna după sprijinul ce vi l'am cerut şi pe care d-voastră v'aţi grăbit a mi'l pune în vedere, ce'i drept deocamdată îndemnându-mă să nu pierd curajul? (...)

D-voastră mă întrebaţi cât timp am să mai stau la Viena. După predarea tezelor mă pregătesc deodată şi pentru doctorat şi pentru examenul de capacitate. Primul – am cea mai bună speranţă – îl termin încă înainte de vacanţe; iar din al doilea voi putea face numai obiectele secundare înaintea vacanţelor, anume igiena, limba germană şi filosofia; restul după vacanţe, adică în Septembre sau Octombre voi fi cu totul gata şi atunci voi fi profesor la o şcoală medie din Cernăuţi. «Cam cât îi trebue unui student în Viena»? dacă n'are de plătit taxele de doctorat, pentru teză şi pentru examenul de capacitate, cari se ridică la 400 cor., poate trăi şi cu 150 cor. pe lună; de altfel cu 200 cor., iar din aceşti bani să-şi scoată şi taxele."

Iacă insul! Lui Grămadă (şi nu numai lui) i s-a părut firesc să fie chinuit de grija zilei de mâine, dar nu a avut înţelegerea necesară şi pentru Eminescu. Când intelectualul Grămadă a simţit pe propria piele ce înseamnă să fii *„disperat şi vecinic chinuit de grija zilei de mâne”*, faptul nu l-a mai îngrijorat, făcându-l să se întrebe dacă nu cumva s-a alienat.

La 23 aprilie, disperat de fluturarea buzunarelor lui goale, Grămadă revine asupra arzătoarei chestiuni financiare (sublinierile ne aparţin):

„În vremea unei rugăminţi a mele spre a-mi căuta un loc de colaborator la vr'un ziar din capitală, ca să pot trăi aici până ce voi trece examenele şi să pot plăti taxa pentru aceste, d-voastră v'aţi dat toată silinţa să mă ajutaţi şi în epistola ce aţi binevoit a-mi scrie în 4 Martie a.c. îmi comunicaţi că aţi ***«asigurat 400 lei» dintre cari 200 îi trimiteţi imediat****. Apoi scriaţi:* ***«Sper să adaug suma până la»****...*

M'aţi îndatora foarte mult *dacă aţi binevoi să-mi scrieţi cum stau cu banii promişi, căci o duc greu pe aici. În Mai dau tezele. Ştiindu-vă pe la congresul de la Roma, după epistola de primă mulţămită, în care am alăturat şi un articol nemţesc scris de mine, n'am mai cercat să vă scriu, aşteptând să primesc suma de 200 fr. ce mi-aţi promis imediat. Vă rog deci, să nu vă supăraţi dacă vă molestez cu această scrisoare.”*

În sfârşit, la 11 iunie 1913, după ce, dovedind o anume abilitate, îl întreabă pe Medehinţi dacă o fi bine sau rău să publice în *Convorviri literare* un text favorabil lui P. P. Carp, I. Grămadă ne spune şi cam din ce soi de surse proveneau banii ce îi erau trimişi lui:

„Dar să mă întorc la epistola d-voastră. Dela d-voastră am primit 200 franci, iar cei 300 mi i-a trimis ministeriul de comerţ şi abia acum văd că ***şi aici a fost mâna d-voastră****. La început nu-mi puteam explica ce fel de studiu despre comerţul ambulant în Austria îmi cere respectivul minister în schimbul celor 300 de franci. Acum înţeleg. Eu le-am cerut lămuriri, dar n'am primit nimică.*

Trebuie să v'o mărturisesc sincer şi cu adâncă recunoştinţă că cele 500 de franci, primite în urma bunevoitoarei d-voastră intervenţii, mi-au fost unica resursă de bani dela Ianuarie încoace, mi-au fost strictul necesar pentru susţinerea mea în Viena. Acum mă pregătesc pentru examenul de doctorat anume rigurosul de filosofie, pe care'l dau la finea lunei Iunie. Înainte de o săptămână mi-am predat teza, solvind taxa de 45 coroane. Rigurosul prim costă de asemenea 40 cor., al doilea 80, iar promoţia 65 fără de obicinuitele bacşişe pe la toţi portarii şi pedelii şi fără să număr costul diplomei.

Dumnezeule, de unde să mai scot atât amar de bani? mi-am zis disperat.

Dar văd că în epistola d-voastră îmi puneţi în vedere un mărinimos ajutor de 200 franci, o ***adevărată salvare pentru mine****, mai ales acuma, când aş vrea ca să-mi concentrez gândurile în jurul examenului şi să nu mă gândesc la taxe şi la pânea cea de toate zilele”* (subl. ns.).

Teoretic, ajutorul acordat lui Grămadă, care urma să devină profesor la Cernăuţi, era benefic. Practic însă, el producându-se în mod ilicit, prin deturnarea unor fonduri din bugetul Statului, se pierdea tocmai caracterul salubru al intervenţiei Guvernului Român. Pe un gest elegant cade astfel noroiul şmecheriei mărunte, iar Grămadă, beneficiar al acestei intervenţii murdare, va fi silit să o accepte ca **sistem de lucru la cel mai înalt nivel**. *„M' aţi îndatora foarte mult dacă..."* vorbeşte de la sine. Deja, mai mult sau mai puţin conştient, Grămadă îşi amanetase libertatea sau, şi mai rău, era deplin corupt.

Contrafacere cu documente autentice tăinuite

La 19 Noiembrie 1887, când se vedea *„iar înfiripat şi aproape* (?) *asigurat în existenţa materială..."* Maiorescu îi mărturiseşte lui Eduard Gruber că propria-i reuşită se datora, între altele, şi respectării unor norme interioare precum: *„nici o părere a altora despre mine, nici o complicare de evenimente externe, nimic din aceea ce nu atârnă direct de mine, nu mă atinge adânc"*. Epistola se încheie cu îndemnul:

> *„Aşa cum eşti, studiază, scrie, publică, pregăteşte-te la concurs şi* ***dă cu piciorul în restul lumii****"* (subl. ns).

Acest imbold – straniu, chiar şocant dacă e pus în gura unui om normal – sună firesc când vine din partea unui parvenit, iar Maiorescu era şi aşa ceva:

> *„Am venit din străinătate cu o licenţă şi un doctorat, dar fără nici un ban şi fără sprijin. După 8 luni de aşteptare în absolută calicie, m' au numit supleant la tribunal cu 235 fr. pe lună, şi eram şi căsătorit."*

Când folosim cuvântul *„parvenit"* avem în vedere faptul că nici averea lui Maiorescu, nici poziţia lui socială nu s-au datorat operei sale critice. Statutul social i l-a adus politica (deloc cinstită), iar bani i-a obţinut în urma unor procese în care inteligenţa avocatului a apărat la bară infractori de teapa lui Warszawski. De aceea, Maiorescu nu s-a ajuns prin puterile proprii decât în măsura în care aceste puteri includ şi plimbarea peste cadavre.

Scrisoarea lui către Gruber este neaşteptat de lungă. Îndemnat la răbdare şi acceptare a unei stări materiale modeste (*„Eşti profesor de geografie şi poţi da lecţii private, ai o pâine şi o ciorbă şi un stânjen de lemne. Nu mori de foame."*), Gruber va fi ajutat în 1889 de Maiorescu (redevenit ministru al Cultelor în 1888), care îi oferă o bursă în străinătate.

Relaţia dintre recunoscătorul Gruber şi Maiorescu ar merita mai multă atenţie. Căsătorit în 1891 cu Virginia, una dintre fiicele Veronicăi, Gruber a fost preocupat de psihologie, întemeind la Iaşi primul curs şi primul laborator de psihologie experimentală din România. Lui i-au fost date pe mână manuscrisele lui Creangă, vândute, după moartea lui, la kilogram, spre a servi drept hârtie de ambalaj. În calitatea de ginere al Veronicăi, el trebuie să fi avut acces şi la corespondenţa acesteia cu Eminescu – corespondenţă din care, cum bine se ştie, a fost ascunsă cea mai mare parte, nici astăzi nefiind integral publicată.

Şi-apoi, să ne amintim cum procedase Maiorescu cu Vârgolici (cel căruia *Junimea* i-a interzis să se însoare cu văduva pe care o iubea):

„A venit Challiol pe aici, l-am văzut, s'a rugat să nu 'l nenorocesc cu familia lui, lovitura i-a venit pe neaşteptate, zice el; de la Liceul nou e retras de vre un an, ***altă existenţă n'are****; recunoaşte, că nu s'a purtat destul de bine şi că ţara are un efect slăbitor asupra energiei omului, etc. În fine, omul era scăzut de tot şi cam miserabil.* ***I-am făgăduit să intervin pe lângă D-ta, ca să'i cedezi catedra dela şcoala militară****.* (…) [Urmează detalii privind viitorul lui Vârgolici, conform scenariului maiorescian.]

Dacă acceptezi poliţa morală ce am tras-o asupra Dumitale, te rog să faci lucrul aşa: propune şcoalei militare îndată cedarea Profesurei D-tale în favoarea lui Chaillol şi în acelaş timp îmi arăţi prin hârtie oficială mie, că – primind catedra Universităţii – cedezi acea catedră a şcoalei militare fostului profesor Chaillol. Pe baza acestei petiţii a D-tale ***eu intervin direct la Minist. de Resbel pentru confirmarea propunerii****"* (subl. ns.) – epistolă din 7 octombrie 1875.

Manevre, manevre şi iar manevre.

Aparent, Maiorescu asuda împărţind binele. În realitate, el comitea fapte menite să creeze obligaţii celor ce beneficiau de intervenţiile lui (pe multe, astăzi le-am include la *trafic de influenţă*). Astfel, manevrele determinau contra-servicii – adică, un alt soi de manevre, efectuate de uneltele magistrului. Nu ştim dacă sfatul de a da *„cu piciorul în restul lumii"* l-a mai dat şi altora, dar este cert că mulţi din jurul lui au acţionat ca şi cum l-ar fi primit. La primă vedere, şi Gruber pare să-i fi ascultat îndemnul, comiţând o şmecherie, care nu-i aducea nici un folos lui, personal, dar care servea *„olimpianului"* şi celor care i-au îmbrăţişat cauza. Iată despre ce este vorba.

În *Istoria literaturii române*, Călinescu prezintă şi un pasaj dintr-o epistolă a lui Eminescu către Veronica:

„În 1882, după vreo cinci ani de jurnalistică, era complet plictisit: «Aştept telegramele Havas, ca să scriu, iar scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormânt şi n-aş mai fi ajuns să trăiesc»".

Eminescu a scris cu adevărat aceste cuvinte, dar nu în 1882, ci în 1879. Unii zic că asemenea detalii n-ar conta. Pentru ei, oricând gata să substituie cauza efectului şi invers, cronologia n-are importanţă, ba chiar încurcă, esenţiale fiind unele fapte sau zvonuri (anecdotica, în general), pe care dumnealor se cred liberi să le smulgă din context, spre a croi din ele destine ireale sau să adapteze unele poveşti mai vechi interesului lor imediat. De data aceasta, vina nu-i aparţine lui Călinescu, căci el preia spusele lui Eminescu dintr-un text semnat de Eduard Gruber (psiholog autentic, nu de ocazie, ca Maiorescu, acesta a ţinut la catedra de psihologie, pedagogie şi estetică a Facultăţii de litere şi filozofie din Iaşi primul curs de psihologie experimentală din România). *„Divinul"*, ştiind că Gruber fusese soţul fiicei mai mici a Veronicăi Micle, a copiat informaţia cu încredere. Potrivit indicaţiilor lui din *Viaţa lui Mihai Eminescu*, ar fi preluat falsul din ***„Eminescu comemorativ***. *Album artistic-literar, întocmit de Octav Minar, Iaşi (1909)"*, unde putem citi următoarele:

„Eminescu, ca şi Leopardi, ca şi Lucia Ackermann face parte din familia intelectuială a pesimiştilor, a deznădăjduiţilor, a răzvrătiţilor. Admirator al teoriilor lui Schopenhauer, el s' a întâlnit prin temperament în cugetare cu marele filosof german. De la dânsul a învăţat el pesimizmul, însă pesimizmul lui Eminescu nu este un pesimizm egoist, purcezând de la mica individualitate omenească, ci este un pesimizm altruist, al unui om cu inima largă, cu simţirea întinsă, cu aspiraţii nobile. Şi sub acest aspect îl putem pune în alăturare cu Lord Byron. Ca şi marele poet englez, Eminescu compătimeşte, suspină, blastămă pentru soarta omenirii. Şi dacă opera lui e relativ mică, totuşi scânteele cugetării lui sunt tot din aceeaşi mină scoase. Pesimist prin altruism – iată nota caracteristică a lui Eminescu. Opera lui, «o vecie întreagă de dureri» este o operă de simpatie, o operă de înfrăţire şi înduioşare a inimilor!

Acest fond filosofic, sub nişte orizonturi largi l-a turnat «cu bucăţi din inima lui rupte» într' o formă nouă, ne auzită până la dânsul în « limba veche şi 'nţeleaptă» dându-se astfeliu nemuritoarele lui creaţiuni. Lumea lui Eminescu – eşită pe deoparte din temperamentul său ereditar, pe de altă parte din condiţiunile sociale în care a hălăduit, – este o lume în care «geniul e o nefericire».

Ceea ce Eminescu este în opera lui, este şi în partea lui mai intimă, acolo unde omul se arată mai spontaneu, mai neprefăcut, în corespondenţa sa. Să vă citez câteva **pasaje caracteristice** *dintr'* ***o scrisoare*** (subl. ns.) *pe care a adresat-o în 1882 unei persoane din Iaşi:*

«[Draga mea copilă –] *Tu trebuie să-ţi închipuieşti astăzi sub figura mea un om foarte obosit, de vreme ce sunt singur la negustoria asta de principii şi peste ace[a]st[a] bolnav, care ar avea nevoie de cel puţin şase luni de repaus pentru a-şi veni în fire. Ei bine, de şase ani aproape o duc într-o muncă zadarnică, de şase ani mă sbat ca într-un*

cerc vicios în cercul acesta, care cu toate acestea e singurul adevărat; de şase ani n-am linişte, n-am repausul senin, de care aş avea atâta trebuinţă pentru ca să mai pot lucra şi altceva decât politică».

....

«Eu rămân cel mai amăgit în afacere, căci am lucrat din convingere şi cu speranţa în consolidarea ideilor mele şi un mai bun viitor. Dar nu mai merge. În opt ani de când m-am întors în România, decepţiunea a urmat la decepţiune şi mă simt atât de bătrân, atât de obosit, încât degeaba pun mâna pe condei să-ncerc a scrie ceva. Simt că nu mai pot, mă simt că am secat moraliceşte şi că mi-ar trebui un lung repaus, ca să-mi vin în fire. Şi cu toate acestea, ca lucrătorii cei de rând din fabrici, un asemenea repaus nu-l pot avea nicăieri şi la nimeni. Sunt strivit, nu mă mai regăsesc, nu mă mai recunosc.

Aştept telegramele Havas, ca să scriu, iar scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormânt şi n-aş mai fi ajuns să trăiesc».

....

Tot cam în această vreme (subl. ns.) *când Eminescu îşi făcea această* ***tânguire de moarte*** (subl. ns.) *scria cel mai de pe urmă şi mai sfâşietor al său suspin.*

«Ah! organele-s sfărămate şi maestru e nebun!»

Lumea lui lăuntrică a fost o simfonie cântată într' un paradis sufletesc. Iar această lume ideală, a tălmăcit' o într' un stil bogat în volumul său de poezii.

† Eduard GRUBER."

Trecem peste amănunte (Eminescu nu a fost *„admirator al teoriilor lui Schopenhauer"*, *„pesimizmul"* nu numai că nu se-nvaţă, ca tabla înmulţirii, Slavici contestă cu îndreptăţire şi că acesta ar fi fost pesimist, dar fără a încerca să schimbe părerea greşită, deoarece – crede el despre cei ce-o împărtăşesc – *„Prea sunt mulţi aceştia pentru ca să nu-mi fie zadarnică silinţa"* etcetera), oprindu-ne asupra faptului fundamental: în textul citat, rândurile prezentate drept *„pasaje caracteristice dintr' o scrisoare pe care a adresat-o în 1882 unei persoane din Iaşi"* constituie o făcătură. **Scrisoarea prezentată nu există în realitate**, cele trei paragrafe publicate de Gruber fiind selecţionate din tot atâtea epistole. Primul este decupat din cea expediată Veronicăi la **12 august 1882**, al doilea, dintr-una din **februarie 1882**, iar ultimul fusese scris cu vreo trei ani înainte, la **28 decembrie 1879**. Păcatul forfecarului Gruber este cu atât mai mare, cu cât el a obţinut epistolele lui Eminescu graţie relaţiei lui speciale cu o fiică a Veronicăi (cu care se va şi însura peste un an) şi nici Eminescu nu-i fusese complet necunoscut. Comparativ cu modul în care a prelucrat şi s-a servit de conţinutul scrisorilor acestuia, faptul că a dat buzna cu bocancii în intimitatea lui rămâne o măruntă nesimţire.

Rădăcina acestei făcături este mult anterioară lui 1909 şi în forma ei originală este mai amplă. O găsim în discursul ţinut de E. Gruber la Botoşani,

încă din 1890, *„la inaugurarea bustului lui Eminescu"* (vezi *Curierul român* din 4 octombrie 1890).

În foarte rarelele lucrări care reproduc „varianta integrală", aceasta este prezentată drept epistolă către o *„persoană necunoscută"*. Inexact, din două motive: adresantul este Veronica şi, doi, colajul conţine pasaje din cinci epistole diferite. Faţă de varianta Minar, intens mediatizată după folosirea ei de către Călinescu, are în plus frazele mai jos subliniate (în paranteze am trecut data adevărată la care a fost scris fiecare paragraf):

„Tu trebuie să-ţi închipuieşti... (...) *...decât politică.* ***Quelle vie, mon Dieu, quelle vie!*** (12 august 1882)

. . . .

Să pot sbura pe trei zile la Iaşi, tare-aş veni. Dar mai mult de trei zile n-aş avea, pentru că eu nu am vacanţe, ci trebuie să trag ca catârii, greu la vale şi greu la deal. (21 martie 1882)

. . . .

Ei, dacă ai şti cum salahoria asta în care petrec, împreunată cu boala şi mizeria, mă apasă şi mă fac incapabil de-a voi! (septembrie 1882)

. . . .

Folosul meu după atâta muncă e că sunt stricat cu toată lumea şi că toată energia, dacă am avut-o vreodată, şi toată elasticitatea intelectuală s-a dus pe apa Sâmbetei. (...) *Eu rămân cel amăgit...* (...) *...nu mă mai recunosc.* (februarie 1882)

. . . .

Aştept telegramele... n-aş mai fi ajuns să trăiesc!" (28 decembrie 1879).

De ce a comasat autorul frânturi culese din scrisori diferite, trimise de-a lungul a trei ani? Ca să pară mai credibil. Numai că el nu prezintă o teorie proprie, ci, aidoma atâtor alţii, foloseşte tribuna de hârtie pentru a repeta sub altă formă ideile scăpărate în căpăţâni străine. De aici, suspiciunea că autorul vine înaintea dorinţelor cuiva sau execută un dans cu temă. Iar dacă într-adevăr aşa au stat lucrurile, devine aproape cert că tot el a fost elementul decisiv prin care (încă nu ştim cum) s-a reuşit blocarea publicării scrisorilor lui Eminescu către Veronica (pe care Titus nu a iertat-o nici după moarte) şi tăinuirea lor.

În ultima clipă, am obţinut o informaţie surprinzătoare, care poate deschide căi nebănuite. În *Dicţionarul literaturii române*, despre sfârşitul lui E. Gruber scrie doar atât: *„Bolnav de nervi, G. moare încă tânăr"*. Ceva amănunte am găsit la Ionel Maftei (*Personalităţi ieşene*, volumul III, 1978):

„În timpul celor doi ani cît a ţinut cursul de psihologie la Iaşi(1898-1895), Eduard Gruber a continuat cercetările sale în problema audi-ţiei colorate, ***întreţinând***

corespondenţă cu savanţii care se ocupau de această problemă (subl. ns). ***Moartea neaşteptată – survenită la 24 martie 1896 la ospiciul Mărcuţa*** *din Bucureşti – a curmat cercetările tînărului psiholog român. Dispărut la 35 de ani, în plină putere de creaţie ştiinţifică, Eduard Gruber nu şi-a putut realiza opera sa, care promitea a fi remarcabilă, în domeniul psihologiei experimentale”* (subl. ns.).

Din păcate, nu avem timpul necesar pentru verificarea acestei a doua informaţii, care poate fi senzaţională, căci coincidenţei (oricum stranii) care a făcut ca Eminescu şi toţi apropiaţii lui să piară în nici o jumătate de an

Distinsă adunare,

Ceea ce Eminescu este în opera luĭ este el şi 'n partea luĭ maĭ intimă, acolo unde omul s'arată maĭ spontaneŭ, maĭ nepreăcut, în corespondenţa sa. Daţi-mĭ voe să vĕ citesc aci câte-va pasaje caracteristice dintr'o scrisoare pe care a adresat-o el în 1882 uneĭ persoane din Iaşĭ:

„Tu trebue să-ţi închipueştĭ astădĭ, sub „figura mea, un om foarte obosit, de vreme „ce sînt singur la neguştoria asta de prin„cipiĭ şi peste aceasta bolnav, care-ar a„vea nevoe de cel puţin şése lunĭ de re„paus spre a'şĭ veni în fire. Eĭ bine, „de şése anĭ aproape o duc într'o muncă „zădarnică, de şése anĭ mĕ zbat ca într'un „cerc vicios în cercul acesta, care cu toate „aceste e singurul adevĕrat; de şése anĭ „n'am linişte, n'am repausul senin, de care „aşĭ avea atâta trebuinţă ca să maĭ pot lu„cra şi alt-ceva de cât politică. Quelle vie, „mon Dieu, quelle vie!

. . . .

„Să pot sbura pe treĭ dile la Iaşĭ, tare-„aşĭ veni. D'ar maĭ mult de treĭ dile n'aşĭ „avea, pentru că eŭ nu am vacanţe, ci „trebue să trag ca catîrii, greŭ la vale şi „greŭ la deal.

. . . .

„Eĭ, dac'aĭ ştĭ cum salahoria asta, în care „petrec, împreunată cu boala şi miseria, „mĕ apasă şi mĕ fac incapabil de-a voi!

. . . .

„Folosul meŭ dup'atâta muncă e că sînt „stricat cu toată lumea şi că toată ener„gia, dacă am avut-o vr'odată, şi toată „elasticitatea intelectuală, s'aŭ dus pe apa „Sâmbeteĭ.

„Eŭ rĕmân cel amăgit în afacere, căcĭ „am lucrat din convingere şi cu speranţă „în consolidarea ideilor mele şi un maĭ „bun viitor. Dar nu merge. În opt anĭ, „de când m'am întors în România, decep„ţiune a urmat la decepţiune şi mĕ simt „atât de bĕtrân, atât de obosit, în cât de„geaba pun mâna pe condeiŭ să'ncerc a „scrie ceva. Simt că nu maĭ pot, mĕ simt „că am sĕcat moraliceşte şi că 'mĭ-ar tre„bui un lung, lung repaus, ca să-mĭ vin în „fire. Şi, cu toate-acestea, ca lucrătoriĭ ceĭ „de rĕnd din fabricĭ, un asemenea repaus „nu-l pot avea nicăirĭ şi la nimenĭ. Sînt „strivit, nu mĕ maĭ regăsesc şi nu mĕ maĭ „recunosc. . . Aştept telegramele Havas, „ca să scriŭ iar, să scriŭ de meserie, scrie„mĭ-ar numele pe mormĕnt şi n'aşĭ maĭ fi „ajuns să trăesc!“

Tot cam în acea vreme, când Eminescu îşĭ făcea această „tânguire a luĭ de moarte,“ el scria şi cel maĭ de pe urmă şi maĭ sfâşiator al seŭ suspin:

Unde-s şirurile clare din viaţă-mĭ să le spun?...
Ah! organele-s sfărmate şi maestrul e nebun!

CURIERUL
ROMÂN
Organ Liberal, Social, Comercial, Economic şi Literar.

Redacţia şi Administraţia se află 'n Strada Primăriei.

Discursul D-luĭ Ed. Gruber,
la inaugurarea bustuluĭ luĭ Eminescu.

Pasajul citat se află în pagina a treia a ziarului, coloana din centru.

i s-ar adăuga un alt deces „neaşteptat”. Gruber a fost legat atât de Eminescu şi de Creangă (prin manuscrisele acestora şi, în cazul celui dintâi, prin folosirea frauduloasă a corespondenţei), cât şi de Veronica (i-ar fi devenit ginere, dacă aceasta nu se stingea la fel de „neaşteptat” ca el) ori de Maiorescu (faţă de care avea obligaţii de bursier, ca să zicem aşa). Iar prin moartea lui subită la Mărcuţa, în ecuaţie apare şi Şuţu, personaj macabru în Dosarul Eminescu şi director al numitului ospiciu. Cum ştim că în iarna lui 1889 Eminescu însuşi a fost cules de pe stradă şi aruncat la Mărcuţa fără a-i fi pus un diagnostic şi fără a-i fi întocmite documentele de internare, devine evident că precedentul exista (poate chiar de dinainte de 1889).

Ce s-a întâmplat în 1895? Când, cum şi de ce a ajuns Gruber la Mărcuţa – unde, de obicei, erau duşi doar irecuperabilii? Dacă era profesor în Iaşi şi dacă internarea se impunea, de ce nu a fost aleasă Golia (ospiciul aflat în oraşul în care-şi avea familia şi prietenii), ori chiar balamucul de lângă Mănăstirea Neamţului? Cum a ajuns în celălalt capăt al Ţării? Şi, dacă ne amintim că Şuţu a motivat în primăvara lui 1889 că i-ar lipsi banii necesari pentru a-l întreţine şi pe „pacientul” Eminescu (care locuia în Capitală, unde-şi avea şi locul de muncă), întrebăm: cum s-au găsit parale pentru Gruber, profesor în Iaşi, unde se şi născuse?

Performanţele profesionale ale lui Gruber au stârnit invidia cuiva? A ameninţat în vreun fel pe cineva? În fond, ce fapte a comis Eduard Gruber, ca să-i oblige pe medici să ceară închiderea lui în ospiciu? Cine a semnat raportul medico-legal, ce diagnostic a stabilit şi ce evoluţie a avut boala? Care a fost cauza morţii *„neaşteptate”*? De ce după decesul lui nu s-a încercat să se recupereze manuscrisele lui Creangă, care se aflau acasă la Gruber, evitând astfel distrugerea lor? Cu riscul de a părea tendenţioşi, întrebăm: ştiind că Creangă n-a avut prieteni în conducerea *Junimii*, a atârnat şi faptul că Gruber (ale cărui lucrări fuseseră bine primite la Paris – 1889 – şi la Londra – 1892), folosind *„procedee”* specifice, ajunsese la concluzia că *„stilul lui A. I. Odobescu este «complet» sau «desăvârşit», aşezându-l pe acelaşi plan şi pe I. Creangă, în care vede un exponent al psihologiei poporului român”*? A fost Gruber un ţap ispăşitor, ca Grigore Ventura şi, în general, ca atâţia alţi defuncţi?

Promitem să nu lăsăm lucrurile neclare cum sunt – desigur, dacă nu ne-o va lua înainte altcineva, limpezind apele. Şi sperăm sincer că suspiciunea noastră se va dovedi poate nefondată, căci, în caz contrar, ar însemna că am avut şi noi o Borgia autohtonă, însă ca familie politică. Ar fi prea trist.

Din cioburi de falsă iubire
(mic cronograf adnotat)

Când anume a ajuns Eminescu la Mănăstirea Neamţului nu putem şti cu precizie (şi am arătat de ce). Aproape cert, faptul s-a petrecut în noiembrie 1886. Ce a urmat? Dacă punem cap la cap informaţiile esenţiale existente privitor la şederea lui Eminescu în acel loc, obţinem următoarea curgere a faptelor.

1 decembrie 1886

Preluată din *România liberă* (25 octombrie), poezia *La steaua* apare şi în *Convorbiri literare*. Publicată la două săptămâni după anunţul din *Epoca* („*Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău...*”), prin simpla sa prezenţă, acestă poezie nouă are aproape efectul unei dezminţiri.

Silitorul domn S. Horvat, care a întocmit un fel de *Dicţionar cronogic* al vieţii lui Eminescu, printre multele inexactităţi, o comite şi pe următoarea:

„*dec. 1. Se publică în **Convorbiri literare** poezia **La steaua**, găsită între manuscrisele ce le avea la el*”.

Neştiinţă? Sperăm. *La steaua*, aşa cum am arătat mai sus, a apărut în vremea în care despre Eminescu nu umbla nici măcar zvonul că s-ar fi alienat. Această poezie nu a fost „*găsită*”, cum visează S. Horvat, ci a fost *trimisă* ziarului *România liberă*, care a şi publicat-o, la 25 octombrie. De *găsit*, avea să găsească A. C. Cuza (peste vreun an, la Botoşani), dar nu *La steaua*, ci *Kamadeva* şi alte două poezii, pe care Negruzzi a refuzat însă să le publice şi care nu s-au mai descoperit nici între manuscrisele predate de Maiorescu Academiei Române.

Să nu fim greşit înţeleşi! Nu avem nimic cu domnul Horvat, care are necazuri prea mari cu limba română, ca să-l mai supărăm şi noi. Pentru cine a avut şansa să nu-i parcurgă lucrarea, spunem că aceasta conţine prezentarea cronologică a unor evenimente, documente etcetera, al căror principal subiect este Eminescu. Amintim numitului domn că prin **dicţionar** se înţelege:

„*Operă lexicografică conţinând **cuvintele** unei limbi, ale unui dialect, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor etc., organizate într-o anumită ordine (de obicei alfabetică) şi **explicate** în aceeaşi limbă sau traduse într-o limbă străină*” – DEX (subl. ns.).

Faptele pot fi redate prin cuvinte, dar nu-s totuna cu acestea, iar autorul nu explică, ci compilează.

14 Decembrie

La pagina 2, între *Ştiri d'ale zilei*, *Românul* informează:

*„**Lupta** ne spune că unul din colaboratorii săi, d. Constantin Mille, propunând mai multor membri ai Ateneului ca să ţină conferinţă asupra subiectului Eminescu şi Alecsandri şi-a văzut conferinţa refuzată de comitet pentru considerentul că d. Mille este socialist !... Va să zică, observă confratele nostru, nu numai o censură de idei, dar o censură de persoane, când subiectul colaboratorului nostru numai socialist nu era."*

În esenţă, *Lupta* are dreptate, refuzul membrilor Ateneului fiind cu atât mai greu de explicat, cu cât, la 31 martie 1889, aceiaşi oameni aveau să-i permită unui anume Mihai Chintescu să ţină conferinţa intitulată *„Încercări asupra poetului Eminescu"* , prin care acest Gâgă în formare, care declara că *„Eminescu e un om fără ideal, pentru că idealul lui e perdut în noaptea unei lumi ce nu mai este"*, ne-a îmbogăţit cultura cu descoperiri senzaţionale, precum: *„Eminescu e un **poet artist**"* sau *„Sunt două epoci cari au preocupat pe Eminescu şi pe cari le-a studiat cu o inteligenţă şi cu o pricepere ce 'i sunt caracteristice: aceste epoci sunt trecutul şi prezentul"* .

Lăsat fără supapă de siguranţă, Mille avea să explodeze curând, sub forma unei ploi de neadevăruri publicate în *Lupta*. În mod curios, din acel text lipseşte orice referire la Alecsandri.

Un lucru e limpede: plecarea lui Eminescu la Mănăstirea Neamţului a agitat lumea!

Ianuarie 1887 – incert

De la simţ politic, la nesimţire

În ianuarie 1887, la o dată neprecizată, Eminescu îi trimite lui I. Negruzzi următoarea scrisoare (reproducere din lucrarea lui I. E. Torouţiu [*Studii*..., I], care şi de data aceasta îşi arată reaua-credinţă în privinţa lui Eminescu:

„Mânăstirea Neamţului, Ianuarie 1887.

IUBITE AMICE,

*Îţi trimit deodată cu aceasta **mai multe versuri**, cărora, de ţi se par acceptabile, le vei face loc în «Convorbiri». Îndealmintrelea mă aflu bine şi sănătos **în mijlocul acestor munţi** şi-ţi doresc asemenea.* (subl. ns.).

Multe salutări d-lor Maiorescu, Theodor Rosetti, Mandrea, Nica, şi sărutări de mână d-nelor Maiorescu şi Kremnitz, precum şi d-şoarei Livia.

Cu tot respectul al d-tale
Credincios amic
M. EMINESCU.”

Urmare scrisorii de mai sus, în *Convorbiri literare* avea să apară poezia *De ce nu-mi vii* (1 februarie 1887). Formularea lui Eminescu: *„mai multe versuri”* indică în mod cert *mai multe* **poezii**, ştiut fiind că nici măcar epigrama nu are un **singur** vers. Tocmai de aceea, în evidenta strădanie de a elimina orice întrebare privind soarta celorlalte poezii eminesciene, nepublicate de echipa Maiorescu-Negruzzi, la *„Note”*, I. E. Torouţiu precizează ce ar fi înţeles Eminescu prin *„mai multe versuri”*:

„Poezia «De ce nu-mi vii» în ***Conv. Lit.*** *1887, XX, pg. 977–978.”*

Asta scrie Torouţiu la nota 61, după ce, la cea anterioară, tot el oferise un citat din Negruzzi, prin care acesta recunoaşte că Eminescu i-a trimis de la Mănăstire mai multe poezii, nu doar *„De ce nu-mi vii”*:

„«După îmbolnăvirea sa, ***Eminescu a petrecut cât-va timp la mănăstirea Neamţului*** (subl. ns.)*, unde se găseşte cunoscutul institut de alienaţi. Eminescu avea săptămâni întregi de* ***deplină*** (subl. ns.) *luciditate. Aşa se explică cum* ***a putut scrie câte-va poesii***

Transcrierea scrisorii
pagina 323

VIII (60)

Mânăstirea Neamţului, Ianuarie 1887.

IUBITE AMICE,

Iţi trimit deodată cu aceasta mai multe versuri (61), cărora,

Explicaţiile autorilor
pagina 328

(60) „După îmbolnăvirea sa, Eminescu a petrecut cât-va timp la mănăstirea Neamţului, unde se găseşte cunoscutul institut de alienaţi. Eminescu avea săptămâni întregi de deplină luciditate. Aşa se explică cum a putut scrie câte-va poesii frumoase în acea epocă”. — *Iacob C. Negruzzi* în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII pg. 10.

(61) Poezia „De ce nu-mi vii” în *Conv. Lit.* 1887, XX, pg. 977—978.

I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş, *Studii şi documente literare, I*
(Am încercuit numărul notelor din cauza slabei calităţi a facsimilului)

frumoase în acea epocă (subl. ns.)». – ***Iacob C. Negruzzi*** *în* ***Conv. Lit****. 1899 XXXIII pg. 10"* (vezi Torouţiu, volumul I, pagina 328).

Jocul lui Negruzzi rămâne făţiş şi pueril, dar este agreat şi de Torouţiu, (poate şi din cauză că volumul este un *„respectuos omagiu"* adus acestuia, fiindu-i dedicat:*„Lui Iacob C. Negruzzi «Ale tale dintru ale tale» la al 90-lea an din viaţă"*). El scrie că Eminescu *„a petrecut cât-va timp la mănăstirea Neamţului"*, apoi adaugă tendenţios: „*unde se găseşte cunoscutul institut de alienaţi"*. Astfel, Negruzzi nu are curajul de a-şi asuma răspunderea pe care ar fi atras-o afirmaţia tranşantă că Eminescu ar fi stat în ospiciu, dar îl împinge pe cititor cu gândul în această direcţie, spunând că Eminescu ar fi ajuns acolo *„după îmbolnăvirea sa"* (dar „uitând" însă să precizeze şi numele respectivei boli). În esenţă, Negruzzi operează cu câteva adevăruri parţiale care, fiind tendenţios alăturate, pot deveni o unică minciună, dacă sunt tratate superficial. Concret:

1) Eminescu a fost la Mănăstirea Neamţului – adevărat;

2) a plecat acolo *„după îmbolnăvire"* – adevărat (ectima se reactivase);

3) lângă Mănăstirea Neamţului se afla un balamuc – adevărat;

4) starea generală a lui Eminescu nu era deloc rea, acesta aflându-se *„bine şi sănătos"* – lucru pe care nu l-ar fi putut afirma cineva aflat în ospiciu;

Un argument suplimentar că Eminescu era găzduit de mănăstire rămâne şi faptul că nici măcar Negruzzi, care minţea atât de uşor şi fără limite, nu susţine că Eminescu i-ar fi trimis poeziile din balamuc.

Negruzzi scrie: *„Eminescu avea săptămâni întregi de deplină luciditate"*, pentru că nu mai avea de ales. Prin poeziile trimise, Eminescu produsese **probele materiale** ale perfectei lui stări de sănătate mintală, **obligându-l** să facă astfel de declaraţii. Unii opinează că Negruzzi l-ar privi pe Eminescu cu simpatie, şi, drept argument, amintesc că el ar fi cerut în Cameră ca acestuia să-i fie acordată o pensie viageră. Aceşti domni se prefac a nu şti că „iniţiativa" se datora presiunii exercitate pe diverse căi de oameni ca Şt. Vârgolici sau Emilia Humpel. În realitate, Negruzzi a fost inamicul lui Eminescu, minciunile lui vorbind de la sine în acest sens:

„Spre bucurie tuturora şi până a nu trece un an deplin de la îmbolnăvirea sa, Eminescu păru că se îndreaptă. După o călătorie lungă prin Italia în care îl conduse amicul său devotat d. Chibici-Răvneanu, el a putut să se întoarcă în ţară. Însă îndreptarea era numai aparentă. În mai multe rânduri Eminescu se simţi mai bine, aşa încât putu chiar scrie – sau poate complecta după vechi manuscripte ale sale – câteva poesii pe

care «Convorbirile» le-au publicat, dar boala îl tot apuca din nou după scurte perioade de luciditate, până când în timpurile din urmă el nu mai fu în stare să lupte” (vezi *Eminescu*, *Convorbiri literare*, 1 iulie 1889).

Interesa(n)t agregat cerebral trebuie să fi avut Negruzzi în dotare, ca să afirme că *„Îndreptarea [sănătăţii lui Eminescu] era numai aparentă”*, dar *„boala îl tot apuca din nou”*! Păi, dacă „boala” azi îl *„apuca”*, mâine îl lăsa, poimâine îl *„apuca”* iar şi tot aşa înainte, cum s-ar mai fi putut vorbi de vindecare, fie ea chiar şi *„aparentă”*? Şi, dacă era clar că „boala” nu trecuse, pentru ce l-au externat? Şi, dacă l-au externat, pentru ce nu l-au supus unui consult medical în Iaşi, spre a i se recomanda tratamentul corespunzător?

Probă a bunei sau a relei-credinţe a **academicianului** Iacob Negruzzi (fost preşedinte, vicepreşedinte şi secretar general al Academiei Române şi preşedinte al Secţiunii Literare din instituţie) stă şi faptul că în *Amintiri din „Junimea”*, publicată peste decenii (1921), când murise majoritatea celor implicaţi şi când, oricum, lumea uitase unele detalii, acesta schimbă placa, înlocuind boala care *„îl tot apuca din nou”*, cu un unic *„acces de nebunie”*:

*„Întors în ţară, el se aşeză la Iaşi ... După câtva timp însă **un alt acces de nebunie** îl lovi şi el fu condus în institutul de alienaţi de la Mănăstirea Neamţu. Eminescu **se îndreptă din nou întrucâtva**, se duse la Botoşani...”* (subl. ns.).

Negruzzi apelează la atributul *„aparentă”* pentru a se justifica în ochii celor care-l întâlniseră pe Eminescu şi care nu descoperiseră la acesta nici urmă din alienarea pe care n-o depistau decât senzorii „băieţilor” lui Maiorescu. Cea mai bună dovadă că Negruzzi minte rămâne faptul că nu spune niciodată cum anume s-ar fi manifestat acea *„boală”* când îl *„apuca din nou”* pe Eminescu. Şi, pentru cei care poate au uitat, amintim că în perioada aprilie 1884–aprilie 1885, Negruzzi încă se mai găsea în Iaşi, putând fi, aşadar, martor ocular al invocatei alienări. Cum nu spune nici un cuvânt despre vreo întâlnire a sa cu Eminescu în respectiva perioadă, situaţia devine şi mai suspectă.

Când citeşti asemenea rânduri, cu greu îţi temperezi revolta, căci numai un individ de o crasă nesimţire putea pretinde, cu un tupeu care te-ngheaţă, că ar fi publicat toate poeziile primite de la Eminescu. Numai un asemenea individ putea scrie: *„În mai multe rânduri Eminescu... putu chiar scrie – **sau poate complecta după vechi manuscripte ale sale**...”*, atâta vreme cât ştia bine că acele *„vechi manuscripte ale sale”* zăcuseră mereu sechestrate în

beciul cumnatului Titus. Din „ipoteza” lansată de Negruzzi s-au adăpat toţi cei care au afirmat că, după 28 iunie 1883, Eminescu ar fi scris *„din memorie”*. Falsa prestanţă, forţa brută şi un aparat propagandistic bine reglat îi pot face pe mulţi să creadă că sunt marţieni între muritori de rând.

Insistăm asupra numărului poeziilor scrise de Eminescu în perioada 1886-87. Armata noastră de cercetători stă de-a buşilea şi numără virgule sau priveşte în soare, imaginând ce ar fi făcut Eminescu în anii despre care nu există absolut nici o informaţie, dar generalii ei nu numai că nu-şi permit curiozitatea de a afla care au fost celelalte poezii trimise de acesta şi nici de ce nu au văzut lumina tiparului, dar nici măcar nu sesizează această anomalie, care sare în ochi: bararea accesului lui Eminescu la presă şi complicitatea (tacită?) a unor junimişti mărunţi, ca M. Pompiliu sau amicul lui, A. C. Cuza. Indiferenţă a specialiştilor? Ar însemna că sunt incompetenţi. Încercare de muşamalizare? Ar fi şi mai rău!

Să nu fi publicat Negruzzi celelalte poezii primite, deoarece nu i s-au părut *„acceptabile”*? La primă vedere, n-ar fi complet imposibil, căci previziunile lui asupra operei lui Eminescu n-au fost tocmai încurajatoare (sublinierile ne aparţin):

„El va avea câţi-va amatori răzleţi, dar publicul cel mare nu-l va ţine în seamă ***de nu se va îndrepta****”* (epistolă către Maiorescu, 12 decembrie 1876).

Problema este că Negruzzi nu spune, fie şi în treacăt, că Eminescu i-ar fi trimis mai multe poezii de la Mănăstirea Neamţului, deşi, dacă acestea ar fi fost de slabă calitate, ar fi slujit de minune evidentei lui strădanii de a convinge că Eminescu ar fi fost alienat. Or, Negruzzi le tăinuieşte tocmai pentru că respectivele versuri erau cel mai bun avocat pentru „nebun”, demonstrând o sănătate mintală care a stârnit invidie chiar şi după moartea lui Eminescu.

Atenţionam mai sus asupra insinuării lui Negruzzi, potrivit căreia poezii ca *La steaua*, *De ce nu-mi* ori *Kamadeva* ar fi fost scrise *„după vechi manuscripte”* ale autorului. În 1889, când a fost făcută, afirmaţia nu putea fi contestată, doar câţiva ştiind de soarta manuscriselor lui Eminescu şi de impresionantul lor număr. Ce a însemnat „donarea” lor pentru imaginea lui Eminescu, aflăm de la N. Iorga:

„Ei înţeleseră pe Eminescu ca pe un romantic: din voia lui el se despărţise de lume, pe care «artistul» – termin importat, cu nouă teorii estetice, din Franţa – are dreptul şi datoria de a o dispreţui, iar, întâmplător, chiar de a o minţi, exploata şi înşela. Trăise cu toată demnitatea schivnicului într-un «turn de fildeş» – «nepăsător şi rece», cum

singur s-a zugrăvit. Avea oarecare simpatie pentru vremi de tot vechi, compătimire pentru cei de tot săraci şi încolo dorise pentru neamul românesc distrugerea pe care o merită. Scrisese puţin şi greu, amestecând blestemul pentru realitate în rugăciunile lui către Ideal. Un zeu sinistru, tăiat în marmură neagră. ***Cât rău a făcut această concepţie, – nu se poate spune îndeajuns****.*

Însă iată că ea se dovedeşte falsă*. Se scot la lumină articolele poetului, şi se vede că el nu le-a scris pentru pâne, făcându-şi de râs de cei ce i-o dădeau cu o cumpănă prea mică, ci din căldura adevărată a unui suflet ce voia să facă bine, nu sie însuşi, nu prietenilor de cafenea şi berărie, nu membrilor unui cenaclu literar, ci neamului întreg, mai presus de clase şi mai presus de hotare. Se destăinuiesc scrieri ale lui pierdute prin ziare, se comunică o sumă de caiete, în care se cuprind poezia şi proza pe care nu le-a tipărit.* ***Dar nici nu le-a distrus****, căci el* ***ştia bine că sunt în ele diamante care aşteaptă numai ceva mai multă tăietură pentru a străluci deplin*** (subl. ns). *Se văzu astfel că Eminescu, marele cetitor,* ***era şi un mare comunicativ*** (subl. ns.)*, un foarte harnic scriitor, şi se înţelese că el nu s-a născut beteag în aripile voinţii sale de a produce, ci că* ***aceste aripi au fost frânte prin duşmănie*** (subl. ns.)*, şi mai ales prin acea prietenie neînţelegătoare care le distruge mai sigur”* (*Eminescu şi generaţia de azi*,1903).

După 1902, când Maiorescu a predat Academiei manuscrisele, minţind că le-ar fi primit cadou chiar de la Eminescu, devenea imposibil să mai susţii că acesta ar fi scris *„după vechi manuscripte ale sale”*. Neajunsul a fost recuperat de biografii cu imaginaţie, care au continuat ticăloşiile liderilor *Junimii*, adaptând minciunile din mers. Iată ce scrie Călinescu în 1932:

„Totdeodată se observă la poet o redobândire a voinţei de a scrie care nu l-a mai părăsit. E adevărat că poezia ***De ce nu-mi vii****, pe care o trimite de aci la* ***Convorbiri literare****, nu poate fi scrisă acum prin însăş conţinutul ei liniştit-erotic.* ***Poetul punea pe hârtie versuri vechi, ştiute pe dinafară****, spre a da lumii iluzia productivităţii sale, făptuind prin aceasta o înduioşetoare fraudă”* (subl. ns.).

Două paragrafe mai încolo, ca să nu încapă loc de îndoială, calomniatorul repetă cam acelaşi lucru, dar cu referire la poeziile scrise de Eminescu la Botoşani, câteva luni mai târziu, şi înlocuieşte cauza, în locul pretinsei fraude apărând inconştienţa:

„Eminescu îi privi năuc fără să-i recunoască (pe M. Pompiliu şi A. C. Cuza – n. ns.) *şi n'avù decât un mic fulger în ochi, atunci când Cuza îi ceti una din poeziile scrise în neştire, din memorie, pe bucăţi de hârtie ghemuite şi apoi svârlite pe jos.*

În curând însă, mulţumită îngrijirilor d-rului Isac, fu mai bine şi putu să scrie – ***aşa cel puţin pretindea Henrieta, iar noi credem să înşire pe hârtie ca deobiceiu versuri din memorie*** *– şi să iasă la plimbare, pe câmp, la braţ cu soră-sa”* (subl. ns.).

Lucrat de patimă, Călinescu nu numai că ajunge să pună propria părere, prin nimic justificată, mai presus de ceea ce Harieta vedea cu ochii ei, dar devine şi mai puţin logic. Dacă *„voinţa de a scrie”*, recâştigată la Mănăstirea Neamţului, *„nu l-a mai părăsit”*, nu înseamnă că ea s-a manifestat şi la Botoşani? Dacă „da”, atunci când a locuit la Harieta, mai putea Eminescu să scrie *„în neştire”*? În cel de-al doilea pasaj citat, răutatea romancierului deghizat în biograf se regăseşte şi în detalii pe care nu se sfieşte să le inventeze şi să le prezinte drept adevăruri. Bunăoară, el pretinde că manuscrisele descoperite de A. C. Cuza ar fi fost *„svârlite pe jos”*. Fals. Aceasta este o – să-i zicem – pată de culoare, folosită spre a întări cititorului impresia că personajul imaginat de Călinescu ar fi un „nebun”, care consuma în mod mecanic hârtie, însăilând produse ce nu-i mai încăpeau în memorie – memorie la care nu mai avea acces! A. C. Cuza informează că starea proastă a respectivelor manuscrise se datora faptului că *„hârtia e dintre cele mai proaste, scrisoarea de plumb, şi* ***le-a purtat tot timpul în buzunar*** (subl. ns.), *aşa că-s rupte şi şterse”* (A. C. Cuza către Negruzzi, mai-iunie 1887). Distanţa dintre *„svârlite pe jos”* şi *„le-a purtat tot timpul în buzunar”* este uriaşă, precizarea lui A. C. Cuza indicând fără doar şi poate interesul deosebit al lui Eminescu pentru creaţie, redevenită principala lui preocupare. Să nu te revolţi?

Primul pasaj citat este chiar şi mai jignitor decât celălalt, întrucât smintitul, neavând discernământ, nu poate fi acuzat de imoralitate. În ipoteza în care Eminescu ar fi vrut să *„dea iluzia productivităţii”*, însemna că raţiona şi că, aşa cum recunoaşte *„divinul”*, avea *„voinţa de a scrie”*. Călinescu, rătăcit în propriile scorneli, nu spune însă şi care au fost roadele *„voinţei de a scrie”* şi cum se face că n-au mai ajuns până la noi. Dacă Eminescu avea versurile stocate în memorie şi dacă dorea să le dea publicităţii, ce era mai simplu decât să le transcrie? [Maiorescu mărturiseşte că inteligenţa „copleşitoare” a lui Eminescu era *„ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-şi întipărise vreodată nu-i mai scăpa (****nici chiar în epoca alienaţiei declarate****)* – subl. ns.; (*Eminescu şi poeziile lui*).]

Când îl acuză pe Eminescu că ar fi încercat să dea *„lumii iluzia productivităţii sale”*, Călinescu devine agresiv şi jignitor. Care lume? Faţă de cine dorea Eminescu să pară altceva decât era? Cu ce scop s-ar fi străduit să înşele nişte oameni pe a căror **moralitate** (şi chiar inteligenţă) nu dădea două parale? Cum să-l fi încălzit buna părere a unora care, zice el, nu ştiau să vorbească bine româneşte?

Să admitem însă că Gh. Călinescu ar fi avut dreptate, Eminescu rescriind versurile din memorie. Faptul nu putea constitui în nici un caz o *„fraudă”* (Călinescu nu pune cuvântul între ghilimele), pentru că textele oricum îi aparţineau şi nu mai fuseseră vreodată publicate sau date de bunăvoie altcuiva spre lectură. Iar Călinescu ştia bine acest lucru. De aici, şi greţoasa îndulcire, prin adăugarea atributului *„înduioşetoare”* . Călinescu deformează caracterul lui Eminescu, acuzându-l cu zâmbetul pe buze de viclenie stupidă, pe care nu ar fi comis-o nici un oligofren, căci, dacă Eminescu ar fi pus pe hârtie *„versuri vechi, ştiute pe dinafară”* , cum să fi sperat el că i-ar putea păcăli pe junimişti, câtă vreme respectivele versuri se aflau în lada lui cu manuscrise, ladă despre care avea garanţia că ajunsese la Maiorescu, din moment ce acesta se autoservise de acolo cu 20 de poezii, incluse în volumul editat la Socec şi adus lui la Döbling, pe 31 decembrie 1883?

G. Munteanu, alt biograf cu carte de vizită sticloasă şi mare cât un panou publicitar electoral, după ce citează misiva trimisă de Eminescu lui Negruzzi de la Mănăstirea Neamţului, se întreabă derutat ca un titirez în căutarea repaosului:

„Mod de a le reaminti complementaţilor că încă n-a murit? Ar fi interesant de ştiut cum au receptat ei acest mesaj.”

Nici un cuvânt despre faptul că, din acele *„mai multe versuri”* , trimise o dată cu epistola, Negruzzi nu a publicat decât o poezie! În schimb, ni se sugerează că aceste rânduri ar fi o umilă atenţionare *„că încă n-a murit”* – din ce alt motiv, dacă nu pentru a cerşi un gologan sau un zâmbet pus pe hârtie? Teamă ne e că nici de data aceasta biograful n-a reuşit să depăşească propria nimicnicie, întrebarea lui dezvăluind doar cum ar fi procedat el însuşi, într-o situaţie similară.

În pagini trecute, am prezentat cu reţinere câteva fraze dintr-o scrisoare despre care se pretinde că Eminescu i-ar fi trimis-o Veronicăi Micle din ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului. Revenim asupra textului, reproducându-l aşa cum apare în lucrarea doctorului Ion Nica, *Mihai Eminescu. Structura psiho-somatică* (publicată în 1972, la patru decenii după beletristica... ştiinţifică a lui Călinescu):

„Aşadar – scrie I. Nica –, *Eminescu, perfect lucid, sensibil şi afectuos, are iar aparenţa unui om sănătos, şi e pe punctul de a-şi relua locul în societate şi de a demonstra conservarea facultăţilor sale spirituale şi creatoare. Prăbuşirile interioare îşi găsesc*

însă expresie în conştiinţa stării rele prin care a trecut şi în sentimentul singurătăţii şi al morţii obsedante. Complexele ce-l stăpânesc şi-l dezarmează îi mai conferă un singur refugiu. «Vei fi aflat lovitura ce a zdrobit creierul meu. Singur, fără un ajutor şi o mângăiere, îmi duc zilele de azi pe mâine. Numai privindu-ţi portretul, în sufletul meu blazat se coboară o rază de lumină din ochii tăi. Vestea că vei veni să mă vezi, aici, în casa de nebuni, mă face să mai supravieţuiesc clipelor de a sfârşi cu viaţa. Micul tău Emin n-a uitat să mai scrie versuri, citeşte-le:

Aşternut în iarba verde
În poiană, către seară,
Aştept luna cea de vară
După deal ca să răsară.
Şi privesc cu drag în valea
Ce se-ntinde hăt departe…
Pân' ce munţii-nchide calea
Unei lumi ce ne desparte.
Şi tot trec gândiri, o mie,
Prin o minte amăgită…
Ce va fi în veşnicie
Dacă clipa-i urgisită?

Tristeţea poeziei ne face să dăm crezare celor ce au făcut să ne parvină veştile că «Eminescu în ospiciul de la mânăstirea Neamţ era de o melancolie sfârşietoare»" (afirmaţia citată în final îi aparţine lui R. Şuţu).

Că autorul acestor rânduri (nu se ştie de unde preluate de I. Nica) face pe neajutoratul, treacă-meargă (poate chiar e, şi-atunci e-n dreptul lui deplin). Dar ca noi să citim asemenea confecţii puse pe seama lui Eminescu şi să ezităm dacă să-l credem sau nu pe medicul literator, nu ne-o mai iertăm. Am comis imprudenţa de a supraestima profesionalismul autorului şi, astfel, ne-am lăsat influenţaţi de reputaţia lui I. Nica – ceea ce, desigur, este inacceptabil.

Ilogică şi prost formulată, pretinsa scrisoare de mai sus conţine afirmaţii pe care Eminescu nu le-a făcut nici când s-a aflat sub o mare şi constantă presiune (de pildă: *„Vei fi aflat lovitura ce* ***a zdrobit creierul meu****"* subl. ns.), precizarea *„aici, în casa de nebuni"*, fiind parcă dictată de un procuror trimis să smulgă de la victimă, cu orice chip, declaraţii explicit incriminatoare. Textul este plasat de I. Nica imediat după menţionarea epistolei lui Eminescu către Vlahuţă (*„Nu te pot încredinţa îndestul cât de odioasă e pentru mine această specie de cerşetorie, deghizată sub titlul de subscripţie publică..."* – 26 ianuarie 1887), despre care constată că are *„un scris corect, îngrijit, fără ezitări sau tremurături"*, această aşezare în pagină fiind de natură să sporească credibilitatea falsului.

Aşa-numita *epistolă* prezentată se află în stranie „concurenţă” cu poezia *De ce nu-mi vii*, care rămâne o chemare plauzibilă, la care Veronica a şi răspuns, cinci zile după publicarea ei, trimiţându-i propriul volum de versuri, împreună cu dedicaţia: *„Scumpului meu Mihai Eminescu, ca o mărturisire de neştearsă dragoste”* (dovadă că nu se adresa unui nebun, închis în balamuc). Mesajul din *De ce nu-mi vii*, discret, demn, potrivit firii dintotdeauna a lui Eminescu, incapabil să abdice vreodată de la sine, este vădit incompatibil cu formulări puerile, precum aceea că *„n-a uitat să mai scrie versuri”*. Şi asta nu pentru că s-ar fi supraestimat, cum lasă să se înţeleagă alde Panu. Dimpotrivă, ne îndoim că Eminescu, personalitate de dimensiune morală şi intelectuală încă puţin cunoscută de către cei care s-au îmbulzit să-i romanţeze viaţa, a avut conştiinţa înaltei sale valori, înţelepciunea geniului impunându-i şi modestia marelui creator autentic. Faptul că a apreciat unele dintre propriile **poezii** nu înseamnă că era entuziasmat de **poetul** Eminescu, numărul mare de ciorne nedate de el tiparului, dar publicate de Maiorescu, atestând grăitor acest lucru. Niciodată deplin mulţumit de sine (de aici, şi necontenitele cizelări ale manuscriselor), Eminescu a dovedit şi un spirit de responsabilitate ieşit din comun:

„Vă mulţămesc din inimă pentru eventualitatea ce mi-aţi pus-o în perspectivă a numirii umilei mele persoane în însemnatul post de profesor de filosofie, dar cred că, cu toate că o astfel de propunere nu-mi poate fi decât măgulitoare şi potrivită întregii mele dispoziţii fireşti, după conştiinţa mea totuşi ea vine prea devreme. Formalitatea unui titlu academic, ar fi, desigur, piedica cea mai mică şi cel mai uşor de trecut; dar e aceasta singură? Pot eu, ca fără un plan de studii hotărât, pe care să-l fi prelucrat în întregime, să îndrăznesc la vârsta mea să mă apuc de acest lucru?” (epistolă către Maiorescu, 5 februarie 1874).

Nu sentimentul propriei superiorităţi l-a marcat pe Eminescu, ci groasa îngustime a celor care dovedeau o ştiinţă invers proporţională cu poziţia lor socială şi care, nu în ultimul rând, aveau o moralitate de paradă. Nu credem că Eminescu a remarcat atât lumina pe care o aducea el însuşi, cât negrul ocean de mediocrităţi din jur (12 februarie 1882):

„La Cameră mă duc în toate zilele, mă voi duce şi mâine. Adunarea e îndealtmintrelea foarte agitată de cestiunea agrară şi azi a vorbit Rusilachi – ceea ce rar se întâmplă – trei ceasuri în contra conservatorilor fel de fel de nerozii şi de nimicuri. Cu ocazia asta am constatat ***cu oarecare ruşine*** *că* ***nu există în toată adunarea decât doi oameni poate cari pot construi o frază corectă: Cogălniceanu şi Maiorescu****”* (subl. ns.).

Spre deosebire de cei care, învârtindu-se în sine ca un gândac într-un borcan, au impresia c-ar fi ei înşişi nesfârşiţi, Eminescu şi-a simţit mereu propriile limite. Bunăoară, după ce reciteşte *Epigonii* şi *Venere şi madonă*, îi scrie Veronicăi:

„...ce greşeli de ritm şi rimă, câte nonsensuri, ce cuvinte stranii! E oare cu putinţă a le mai corija, a face ceva din ele?” (8 februarie 1882).

A fi mai mult decât nimicul nu-i chiar foarte greu, dar nici încântător nu e. Credem că Eminescu a fost alesul care, paradoxal sau nu, a reuşit să întrunească, totdeauna la superlativ, nebănuitele virtuţi ale omului obişnuit.

De aceea, acel fals Eminescu propus de doctorul I. Nica este **structural** (ca să fim în tema cărţii numitului) opusul celui care, la 8 februarie 1878, îi mărturisea lui I. Negruzzi:

„Spun drept că n-aveam de gând a mai tipări versuri. Această cură radicală de lirism o datoram Junimii din Iaşi, căci desigur că pentru convulsiuni lirice râsul e mijlocul cel mai bun şi cel mai rău. Acest din urmă punct e mai cu samă important nu pentru deşertăciunea personală (departe de mine aceasta), dar pentru convingerea că lucrezi sau nu în zadar. Eu sunt scriitor de ocazie, şi dacă am crezut de cuviinţă a statornici pe hârtie puţinele momente ale unei vieţi destul de deşerte şi de neînsemnate, e un semn că le-am crezut vrednice de aceasta.”

Eminescu, ca pretins autor al epistolei publicate de I. Nica, nu putea fi decât duşman celui care, în *Criticilor mei*, întreabă exasperat:

„Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul?”

şi al celui care socotea de-a dreptul ofensator îndemnul ca un poet să devină negustor de vorbe, pentru a-şi asigura un *„nume”* sau glorie (*„Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?”*):

„Acea tainică simţire, care doarme ’n a ta harfă,
În cuplete de teatru s’o desfaci ca pe o marfă,
Când cu sete cauţi forma ce să poată să te-ncapă,
Să le scrii cum cere lumea, vro istorie pe apă?” (*Scrisoarea II*)

Oricât de mare ar fi încărcătura simbolică pe care am da-o dilemei de salon din marginea târgului, cu care se încheie versurile oferite de I. Nica:

„Ce va fi în veşnicie
Dacă clipa-i urgisită?” ,

aceasta rămâne parte dintr-o scriere ce aduce a melodramatic jurnal intim versificat, model Riria, din care mai lipsesc doar numele intendentului şi ora la care bătea clopotul ospiciului ca să cheme la masă. Cum ar putea sta o astfel de **întrebare**, rostită parcă de cineva căruia tocmai i s-a furat portofelul, alături de **convingeri** precum:

„Noi reducem tot la praful, azi în noi, mâine ’n ruină;
Proşti şi genii, mic şi mare, sunet, sufletul, lumină –
Toate-s praf… Lumea-i cum este, şi ca dânsa suntem noi” (Epigonii).

*

„Muşti de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
În acea nemărginire ne ’nvelim, uitând cu totul
Cumcă lumea asta ’ntreagă e o clipă suspendată,
Că ’ndărătu-i şi ’nainte-i întuneric se arată.
Precum pulberea se joacă în imperiul unei rază,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel, într’a veciniciei noapte pururea adâncă
Avem clipa, avem raza, care tot mai ţine încă.
Cum s’o stinge, totul piere, ca o umbră ’n întuneric,
Căci e vis al nefiinţii universul cel himeric . . .” (Satira I)

Poate, unii vor spune că în cuvinte stupide precum: *„să mai supravieţuiesc clipelor de a sfârşi cu viaţa”* s-ar găsi formidabila dovadă a alienării lui Eminescu! I-am întreba: precis au citit *La steaua*, *De ce nu-mi vii* şi epistolele către G. Panu şi Vlahuţă? Ar mai putea zice dumnealor: comparaţiile de mai sus n-au relevanţă, căci ele în sine nu pot dovedi că Eminescu n-ar fi înnebunit după ce le-a scris. Aşa este, numai că mult vânturata *nebunie* trebuie şi demonstrată. Or, în timp ce denigratorii lui Eminescu spun verzi şi uscate, dar nu numai că nu aduc probe, ci le resping sau le falsifică şi pe cele existente, Eminescu însuşi dovedeşte prin tot ceea ce face (poezii, traduceri, articole în presă) deplină şi constantă luciditate.

4 ianuarie

Al. Vlahuţă publică în ziarul *Lupta* un articol pe cât de interesant, pe atât de ocolit de biografii lui Eminescu. Apărut la rubrica *„Scrisoare către cititori”*, articolul (pentru textul integral, vezi **Anexa 5**) este redactat sub influenţa situaţiei din acel moment a lui Eminescu.

Aşa cum am arătat (şi cum vom mai repeta, căci prea mult timp a stat ascunsă această informaţie), încă din primele rânduri, Vlahuţă face o afirmaţie surprinzătoare, ca să nu spunem **şocantă**:

„Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic şi mai luminat talent, ce ne-a fost dat s' avem, pe ***fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptăţit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru*** (subl. ns.)*, tocmai atunci când ne era mai scump şi mai necesar! – Puţini sunt oamenii luminaţi şi drepţi, de cari să ne fie dor când nu 'i-ai văzut o săptămână, a căror vorbă bună, cinstită şi înţeleaptă să 'ţi răcorească inima şi să 'ţi însenineze gândurile, a căror prietenie să 'ţi potolească necazurile şi să te întărească în dureroasa luptă a vieţei.”*

Iată o explicaţie a dispariţiei lui Eminescu din Iaşi, total neconvenabilă celor a căror „ştiinţă” se bazează pe băznelile lui Zosin (care nu împlinise 14 ani, la data la care Vlahuţă scria aceste rânduri). Prin urmare, Vlahuţă nu ştia că Eminescu ar fi fost trimis sub escortă spre a fi predat unui ospiciu, ci că acesta, **dezgustat de nedreptăţile la care era supus**, ar fi părăsit Iaşii **din proprie voinţă**. Şi, desigur, el nu era singurul care cunoştea acest lucru. Până şi *Epoca*, ziarul conservatorilor – care, profitând de faptul că lângă Mănăstirea Neamţului se afla un ospiciu, sugerase în noiembrie că Eminescu ar fost internat în acel balamuc – a fost nevoit să tacă mâlc.

Ceva mai încolo, Vlahuţă bate şaua să priceapă Maiorescu:

„Nu lauda ieftină şi banală a fluturaşilor uşurei şi cu pretenţii de cunoscători, nu strângerea precipitată de mână şi zâmbetul afectat al celebrităţilor ***patentate****, ce* ***vor să treacă fără multă osteneală de patroni şi de proteguitori ai literaturii acestui veac*** (subl. ns.)*, nici aprecierile în doi peri ale criticaştrilor, cari fac pe şireţii şi pe grozavii, – nu ast-fel de fleacuri vor putea vr' o dată să ţie de cald unui semănător cinstit şi serios în ţarina uscată a literaturii noastre.*

Acestea sunt parigorii şi încântări copilăreşti, după cari tremură lăutăraşii perpeliţi şi ahtiaţi, cari 'şi închipuesc că gloria e o milostivă de trotuar, ce se dă 'n capcană, pe te-miri-ce, şi se lasă 'n cucerirea ori-cărui neghiob.

Unii dintr' înşii rămân vecinic netulburaţi în desmerdătoarea lor amăgire şi mor împăcaţi şi siguri că operile lor trec la posteritate, mari şi neperitoare."

De ce nici unul dintre biografi nu aminteşte acest articol al lui Vlahuţă? Când ai idei fixe sau vrei să aperi cu orice preţ o anumită nelegiuire, vezi numai ceea ce îţi convine.

15 ianuarie

„Şi ce e alta nebunia
decât cea mai grozavă înjosorire?"

Lacrimi mucegăite şi scrâşnet de dinţi

Ziarul *Lupta* (datat 15 ianuarie) publică articolul *Eminescu*, semnat de Constantin Mille (textul integral se găseşte în **Anexa 6**). Conţinutul mincinos şi întru totul anti-Eminescu ne obligă să luăm în calcul ipoteza în care apariţia lui ar fi fost determinată de două evenimente anterioare: epistola lui Vlahuţă, din 4 ianuarie şi, mai ales, expedierea de către Eminescu a unui număr necunoscut de poezii către Negruzzi, care a publicat, repetăm, numai una dintre ele (*De ce nu-mi vii*).

Mille nu se încurcă cu jumătăţi de măsură:

„Omul cugetător, scriitorul care a ştiut să întrupeze în forme aşa de gingaşe vorba românească, ***nu mai există****. Tot ce a rămas din Eminescu, e animalul care ' şi îndeplineşte funcţiunile, maşina omenească, pe care nu o mai însufleţete suflul cugetărei"* (subl. ns.).

De unde această nenorocire? Nu e prea clar. O dată, C. Mille pune totul pe seama durerii (*„durerea care 'i-a sfărâmat minţile"*), altă dată, vede răul numai în efortul de a gândi (*„Cugetarea prea adâncă ' i-a luat lui puterea de a cugeta..."*).

„Pentru public", zice Mille, Eminescu ar fi fost una dintre *umpluturile* care dădeau formă *Junimii*, doar *„un cerc restrâns de oameni"* socotindu-l *„cu drept cuvânt, poetul cel mai talentat al României contimporane"*. Ca banală umplutură în versuri, Eminescu şi-ar fi trăit *„traiul mai bine de zece ani din viaţa sa"*, vreme în care, accidental, ai zice, a mai comis şi ceva articole de ziar (cam cât să umpli vreo mie două sute de pagini de carte, scrise cu literă mică, de gazetă). Numai că, mai spune Mille (care nu poate uita că a fost *„de cîte-va ori batjocorit"* de Eminescu, în paginile *Timpului*), articolele respective or fi ele *„memorabile"*, dar numai *„ca bucăţi literare"* (parcă ar cita din

E. Simion!), căci *„Neputându-şi pune idealul* ***înainte****, el a trebuit să şi' l pună în* ***urmă****, declarând de nebunii şi invenţiuni demagogice, în deobşte toate sforţările cinstite de-a merge înainte”*. Poate Mille chiar asta credea, deşi ne îndoim serios, deoarece, peste numai câteva luni, la 1 aprilie, Panu, în a cărui foaie publica, va semna articolul intitulat *Omul periculos*, care începe astfel (textul integral se află în **Anexa 8**):

OMUL PERICULOS

Erî seară o nelegiuire şi o trădare a intereselor ţăreî s'a comis de guvern şi de Cameră în condiţiele cele maî nedemne. S'a votat autorizarea ca guvernul să poată încheia convenţie provizorie cu Austro-Ungaria.

„Instigatorul aceste̦î manoperî, omul care a impus voinţa sa străină ministerului şi Camereî, este acea fiinţă care de anî este la noî instrumentul străin, este acel personagiŭ egoist şi neiubitor de ţară care să numeşte rege şi care în realitate nu este de cât când o catană nemţească, când un ulan prusian.

G. Panu, *Lupta*, 1 aprilie 1887

„Ieri seară o nelegiuire şi o trădare a intereselor ţării s-a comis de guvem şi de Cameră în condiţiile cele mai nedemne”.

Aşadar, Guvernul a trădat, Parlamentul – aşişderea. Regele era mai breaz? Dimpotrivă, zice Panu, el era capul răutăţilor, era acea *„fiinţă care de ani este la noi instrumentul străin, este acel personagiu egoist şi neiubitor de ţară”*, căruia i se zice *rege* în mod greşit, întrucât, *„în realitate nu este decât când o cătană nemţească, când un ulan prusian”*. Acest *„om sinistru”*, care *„a îngenunchiat ţara Austriei”* (chiar în perioada în care a fost sechestrat Eminescu), *„a impus ministerului său această trădare, iar servilii de la guvern au impus aceasta celorlalţi servili din Cameră”* – adicătelea, trădare în lanţ, a tuturor palierelor clasei politice, energic susţinute de „forţe” economice precum Warshawski. Panu aruncă întreaga vinovăţie asupra regelui, *„sufletul blestemat al regimului”* de-atunci, dar prin ceea ce spune dovedeşte că o fi fost acesta *„izvorul tuturor relelor”*, dar că era un *izvor* care plăcea multora, dispuşi oricând să se adape la el.

Aşa stând lucrurile din punctul de vedere al ziarului *Lupta*, care erau acele *„sforţări cinstite de-a merge înainte”* invocate de Mille şi pe care le-ar fi blamat pe nedrept Eminescu, declarându-le *„de nebunii şi invenţiuni demagogice”*? Dacă, la patru ani după eliminarea lui Eminescu din viaţa publică, *Lupta* constata putregaiul descris de Panu, unde mai era eroarea lui Eminescu? Cine făcuse *„sforţări cinstite”* în ţara asta, devenind din acest motiv, pe nedrept, ciuca bătăilor în *Timpul*?

Scuipând din când în când zemuri de soiul: *„facla geniului poetic"*, Mille îl căinează pe Eminescu pentru *„zdrobitoarea muncă a ziaristicei"*, în care acesta ar fi pus *„aceiaşi patimă care o punea în versuri"* (?). Observând din pruncie că orice gură de apă băută din ulcică secătuieşte recipientul, socialistul C. Mille aplică regula şi în cazul lui Eminescu, ajungând la o concluzie pe măsura lui:

„În fie-care din revistele sale, punea câte ceva din puternicul său eu, consumându-se pe dânsul".

Pentru Mille, *„Eminescu judeca cu simţirea, nu cu mintea"*, motiv pentru care ar fi devenit şi *„reacţionar"*. În întreaga lui expunere, remarcăm suspecta apropiere de **linia Maiorescu**. De asemenea, nu ne-ar mira ca de aici să se fi inspirat şi autorii mai recentului scenariu privindu-l pe Eminescu, care îl prezintă gata-gata să treacă munţii cu arma în mână, decis să nu se oprească decât la Viena. Asupra acestei teorii noi, în care este implicat şi numele lui Axente Sever, vom reveni.

Eminescu, mai scrie Mille, *„duce greul jug al vieţei moarte într'o casă de nebuni"*. De ce ajunsese acolo? Socialist cu o răbdare divină, Mille explică:

„...această nebunie este o tortură pentru dânsul. Nebuniea nu'i-a pus cu desăvârşire vălul inconştientului între el şi lume. Ea stă în aceia că în capul lui s'au sfărâmat rezorturile minţei care te fac să ai şi oare-care conveni[e]nţe sociale, care stăpânesc înclinările fireşti. Î[n]chipuiţi-vă că vedeţi o femee frumoasă, cu forme bogate, o femee care deşteaptă în tine pofta firească de-a o poseda. Închipuiţi-vă că această femee este amanta sau nevasta ta, de sigur nu te-ai opri nici un minut să a (?) atingi sânul, să o ciupeşti chiar. Pe această femee nu o cunoşti însă, o găseşti pe stradă sau într'un local. De sigur că convenienţele sociale te opreşte să'ţi dai curs liber dorinţelor năutrice. De îndată ce acest rezort care te ţine pe loc e rupt, omul în această privinţă e nebun, de şi în toate cele alte relaţiuni cu seminii săi, poate să fie cât de sănătos.

Tocmai acest rezort al convenienţelor sociale e rupt la Eminescu. El nu mai poate opri cursul înclinărilor fireşti."

Din mărturia lui Mille lipseşte orice exemplu concret de victimă. Este straniu cum din multele femei, *„cu forme bogate"* şi cu sâni tatonaţi zi de zi de Eminescu pe stradă şi în localuri, nici una nu s-a revoltat. În schimb, iată, depune plângere pentru posteritate un mascul. Şi nu o face pe când se petreceau teribilele scene care l-ar fi scandalizat (şi la care, cum altfel?, nu fusese martor), ci la două luni după ce „pericolul public" părăsise Iaşii. Dar

dacă Mille n-a îndrăznit să pretindă că, o singură dată măcar, asemenea gesturi imaginare ar fi fost sancţionate de Poliţie ori de opinia publică (presa vremii stă şi ea mărturie), această neruşinare şi-a permis-o Călinescu, căruia i-a venit mănuşă:

„...cum femeile nu-i aruncau decât ocări şi ***expediţiile se terminau cu intervenţia poliţiei****, vechiul* ***misoginism*** *al poetului se traduse în acte reale, şi Eminescu* ***alerga să pedepsească*** *pe Dalila, apucând pe doamne de turnura învoaltelor lor rochii...”* (subl. ns.).

Şi nimeni nu i-a cerut socoteală, că de!, era *„divinul”* şi se enerva uşor şi, vorba Corneliei Ştefănescu, subordonat al lui Călinescu la Institut (vezi I Oprişan, *G. Călinescu. Spectacolul personalităţii*):

„Când se enerva, se făcea pata aceea roşie şi dădea din cap. Ştiu din excursii, din călătoriile de studii... Când începea să-i apară pata, deveneam toţi de-o cuminţenie exemplară. Altfel, ne zbenguiam (?), făceam toate cele... Când se ivea pata, nu mai spunea nimeni nimic.”

Fără comentarii!

Mille îşi încheie explicaţia cu o precizare (sublinierea ne aparţine):

„De sigur că această nebunie, e o nebunie lucidă, o nebunie care te face să ştii că eşti nebun, care te face să 'ţi anihilezi şi mai mult cugetarea, primblându-te ***printre nebunii şi călugării*** *de la monastirea Neamţului... Căci acolo a ajuns bietul Eminescu.”*

Cum călugării nu se plimbau prin ospiciu şi cum alienaţii nu aveau voie să părăsească curtea acestuia, Mille se dă singur de gol: Eminescu nu fusese dus cu forţa la Neamţ, ca un ireponsabil, ci a mers la mănăstire din proprie iniţiativă. De altfel, în alt pasaj Mille scrie că Eminescu era *„înmormântat de viu între zidurile monastirei Neamţului”*, care era situată la câteva sute de metri depărtare de balamuc. În plus, prin acest articol, Mille îi contrazice nu numai pe Vlahuţă – care scrie că Eminescu s-a **retras scârbit** – ori pe redactorii ziarului *Universul* – care informează că acesta este **adăpostit** la mănăstire –, ci şi pe „amica” lui, Cornelia Emilian-muma.

Că Mille minte, nu încape îndoială. Cum însă de a născocit ceea ce era posibil din punct de vedere medical – şi, deci, credibil? De unde a obţinut suportul teoretic al invenţiilor lui? S-a documentat singur sau a avut consilieri?

Ceea ce ştim sigur este că şi Maiorescu prezintă lucrurile cam la fel. Pe de o parte, când îi scrie Emiliei (7 aprilie 1884), el recunoaşte:

„În ceea ce priveşte gândirea logică, şi-a revenit complet. Extraordinara lui memorie de totdeauna, aceeaşi desăvârşită şi evidentă" .

Dar o şi avertizează că ochiu-i vigilent ar fi observat şi *„unele trăsături patologice"* , între care şi următoarea:

„E tăcut şi liniştit, nu vorbeşte neîntrebat, când îl întrebi însă ceva, răspunde cu toată luciditatea."

Desigur, între grosolănia lui Mille şi cuvintele lui Maiorescu este ceva diferenţă, dar nu putem uita că Maiorescu făcea aprecierile citate într-o scrisoare către sora lui, foarte sensibilă la tot ceea ce era legat de Eminescu, şi că, în plus, acesta tocmai fusese declarat deplin „vindecat" chiar de medicii vienezi. Prin contrast, Mille îl prezintă pe când s-ar fi aflat, pasămite, în ospiciu, *„în ghiarele nebuniei, sub loviturile păzitorilor, sub privegherea călugărilor"* (?). De-aceea, spre deosebire de Maiorescu, Mille îşi permite să-l numească duios *„nebunul din Mănăstirea Neamţului"* .

Cum am arătat, Mite Kremnitz avea să facă şi ea declaraţii asemănătoare în esenţă, însă mai abile în exprimare:

„Cât trebuie să fi suferit Eminescu de frica nenorocirii care-l ameninţa şi cât o fi luptat contra ei" (*Amintiri fugare despre M. Eminescu*, octombrie 1893 – fragmente).

Ca şi Mille, nevasta medicului Curţii regale supralicitează. Ea nu inventează însă un prezent paralel cu cel real, ci o poveste veche:

„Numele lui Eminescu l-am auzit pomenindu-se, îndată ce am aflat ceva despre România. Cumnatul meu (Maiorescu – n. ns.) *povestea adesea despre ciudăţeniile acestui om plin de talent, care, preocupat de cărţile sale, uita mâncarea şi băutura, şi care-şi pusese paltonul amanet în toiul iernii ca să cumpere un manuscript vechi. Rosetti* (Theodor, fondator al *Junimii*, implicat în prima sechestrare a lui Eminescu şi, mai târziu, scurtă vreme, viitor prim-ministru – n.ns.) *de asemenea povestea cu căldură de apucăturile naive ale tânărului şi inteligentului student, iar soţul meu* (Wilhelm Kremnitz, medic al Palatului şi la Spitalul Brâncovenesc, fratele Clarei, prima soţie a lui Maiorescu – n. ns.), *care-l văzuse odată (la Teodor Rosetti în Berlin), fusese impresionat de capul acestui tânăr tăcut şi timid. Şi* ***toţi vorbeau ca şi cum o grea nenorocire ar fi atârnat asupra tânărului acestuia****, ca şi cum* ***originea sa ar fi fost învăluită în mister****"* (subl. ns.).

Basme pentru copii! Şi uite că unii chiar au adormit, auzindu-le!

Ce ziceau medicii despre smintiţii autentici? Într-un raport medico-legal, întocmit în martie 1878 de Al. Şuţu, George Alexianu şi Paul Petrini se afirmă neted că în paralizia generală se ajunge rapid la demenţă (pag. 18):

„În perioada prodromică a paralisiei generale, omul, ***deşi în apparenţă se bucură de facultăţile lui intellectuale****, deşi nu presintă în cuvintele lui un delir oare-care, el însă* ***committe fapte immorale şi delictuoase****. El devine* ***incendiar, violator, furt, omucid****; el* ***despreţuesce toate conveninţele sociale****, se isbesce de toate legile; el esse la fie-care pass din simpţul commun.*

Dară, fară de consideraţiunea că această perioadă prodromică durează câte-va săptămâni şi luni, malatia ajungând repede la ***demenţă****."* (subl. ns.).

Problema este: Eminescu nu a ajuns *„la demenţă"* nici repede, nici încet. Principalul nostru martor rămâne doctorul Şuţu, a cărui mărturie exclude paralizia generală progresivă, în care unii îşi puseseră toate speranţele.

Asta, ca să nu mai vorbim de faptul că în acelaşi document medical se face şi următoarea afirmaţie:

„Dară, mai nainte de a arăta în ce malatii mintale se observă formă zisă raţionantă, trebue să declarăm că ***noi nu admittem alteraţiunea isolată a facultăţilor umane, ci alteraţiunea lor totală****; cu alte cuvinte, nu poate exista, după noi, lesiune în unele facultăţi numai, celle-l-alte fiind absolut sănătoase"*

Ce mai scrie Mille, fost Milea, fiu de boiernaş scăpătat?

„Când din nou Eminescu fu luat de vârtejul nebuniei, ziarele de abea anunţară faptul, fiindu-le chiar ruşine să spună că Eminescu e nebun. Nebunia pentru unele ziare, să traduce prin perifrază: ***o crudă boală****."*

Sărmană presă timidă, manevrând tremurătoare perifraze! Noroc cu Mille, care n-ar fi roşit nici pus la fiert!

„Şi ca ultim ecou, Monitorul Oficial publică numirea d-lui X, în locul d-lui M. Eminescu, în postul de sub-bibliotecar al Universităţei din Iaşi!... Un post în care Eminescu murea de foame cu o sută cinci zeci de lei pe lună!...

Şi după această nimic, nimic. Alte lucruri interesa opiniunea publică."

Dacă după anunţul din *Monitorul Oficial*, privind aşa-zisa înlocuire a lui Eminescu dintr-un post pe care nu l-a deţinut n-a mai urmat *„nimic, nimic"*, de vină nu a fost *„opiniunea publică"*, interesată de *„alte lucruri"*, ci gazetarii, care-o îndopau cu acele *„alte lucruri"*. Dar unul dintre acei gazetari nu se chema oare C. Mille?

*„Iar de atunci, **înmormântat de viu între zidurile monastirei Neamţului**, nimeni nu am mai auzit de Eminescu”* (subl. ns.).

Oare Mille nu discuta niciodată cu Vlahuţă? Oare nu citea nici *Lupta*, unde acesta scrisese negru pe alb, cu doar 11 zile mai devreme:

*„Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic şi mai luminat talent, ce ne-a fost dat s' avem, pe **fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptăţit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru*** (subl. ns.)*, tocmai atunci când ne era mai scump şi mai necesar!”* ?

Dacă patetismul viclean al lui Mille are şi ceva bun în fraza de mai sus, aceasta rămâne recunoaşterea involuntară a faptului că Eminescu era *„între zidurile monastirei Neamţului”*, nu la balamuc.

„Cea mai tristă priveleşte pentru mine este a vedea natura omenească înjosorită, târâtă în noroi.” Unde anume urmărise Mille cum *„natura omenească”* a lui Eminescu se târa *„în noroi”*? Că era *„înjosorită”* nu contestăm, doar acesta a fost scopul articolului! Tupeul lui Mille nu surprinde, căci ştim cam ce şi cât poate, dar cum de nu l-a tras nimeni de mânecă, aşa cum s-a procedat în cazul lui Macedonski? Mille îl acuză pe Macedonski că a comis *„infamia”*, nesocotind că propria-i faptă era cel puţin la fel de gravă.

Mille vorbeşte despre Eminescu la trecut. De pildă: *„Ultimii ani din viaţă nu **au fost** de cât o vegetare trupească”* (interesant cum îl fură peniţa, căci, scriind *trupească*, disociază suferinţa fizică de cea intelectuală). Sau: *„ţărâna rece a mormântului în care **zace** (subl. ns.) gloria veacului nostru!...”*) şi îşi încheie mizeria cu o formulare din care reiese, din nou, că nu-i mai dă acestuia multe zile de trăit (*„...întind talgerul publicului, tuturor acelora care cred că poetului Eminescu **i se cuvine ca răsplată naţională o moarte liniştită**”* [subl. ns.]), iar cu altă ocazie cere milos: *„...dacă nu mintea, cel puţin trupul să trăiască omeneşte, ca o îngrijire umană să îndulcească **tristul apus al acestei triste vieţi**!...”* (subl. ns.). A spune despre un artist că, potrivit meritelor lui, răsplata supremă la care poate spera este *„o moarte* – nu o viaţă – *liniştită”* sună teribil de încurajator şi de elogios!

De la Mille să fi înţeles unii că Eminescu ar fi fost pe moarte? Aici să fie şi temeiul – sau inspiraţia – anonimului autor al consemnării făcute, se zice, pe o carte de rugăciuni, de către cel care pretinde că l-ar fi spovedit şi împărtăşit la 8 noiembrie?

A greşit Mille fără să vrea? Nu credem. Chiar „nebun" să fi fost Eminescu, Mille nu ar fi scris în veci acest lucru din sinceră compătimire, căci tot el întreabă meditativ:

„Şi ce e alta nebunia decât cea mai grozavă înjosorire?",

arătând că era deplin conştient de urmările propriei fapte. Avalanşa lui de minciuni avea un scop precis: discreditarea.

La întrebarea: cum se explică apariţia unei atari murdării împotriva lui Eminescu?, încă am mai avea răspunsuri plauzibile. De pildă, ne putem aminti că, în vara lui '83, Eminescu însuşi fusese pe punctul de a demisiona de la *Timpul*, pentru că, profitându-se de lipsa lui din redacţie, *„s-a strecurat articolul infect al lui Bassarabescu"* (împotriva lui Maiorescu). Acuzând *„modul anonim în care acest individ îşi trimite insanităţile la **Timpul**"*, Eminescu îi scrie lui Maiorescu: *„Azi am declarat că mă retrag de la **Timpul** dacă nu se face o deplină şi sinceră retragere a acelor scrieri injurioase. Domnul Păucescu a fost însărcinat să stilizeze această retractare"* (2 iunie).

„Deplină şi sinceră retragere a acelor scrieri injurioase..." Citeşti şi oftezi, apoi îţi aduci aminte că semnează cel mai mare gazetar al nostru şi pricepi care a fost motorul care i-a purtat geniul atât de sus.

Mult mai jenant decât spusele lui Mille rămâne însă faptul că nimeni, absolut nimeni, nu a intervenit pentru a-i lua apărarea lui Eminescu, măcar pentru a sancţiona exprimările de o brutalitate întru totul gratuită! De ce acum nu s-a mai găsit un Grigore Ventura care să reacţioneze, ca atunci când Macedonski publicase, în august 1883, o epigramă evident mai puţin vinovată decât spusele furibundului Mille?

Creangă? Îl necăjeau pe el însuşi mari probleme şi, în general, nu avea cale bătută către ziare. Mai mult, după 1 februarie 1885, când *Convorbiri literare* a publicat *Moş Ion Roată (Anecdotă)*, revista *Junimii* n-a mai primit sau – ca şi în cazul lui Eminescu – n-a mai vrut să publice nici un text scris de Creangă. Dar ceilalţi? Unde era Caragiale? Unde erau Maiorescu, Negruzzi şi toţi ceilalţi junimişti care aveau să-şi aroge peste ani pretinse merite faţă de Eminescu? Ce făcea Vlahuţă, care cu nici două săptămâni înaintea lui Mille scrisese în aceeaşi foaie că Eminescu s-a retras din societate, *„desgustat"*? De ce au tăcut Miron Pompiliu, Bodnărescu, Missir şi atâţia alţi *„prieteni intimi"* din Iaşi? Ba, dacă Harieta are dreptate când scrie că Veronica ar fi declarat *„faţă cu persoane de cea mai bună condiţie din Botoşani că preferă*

să fie metresa lui Mihai de cât femeea unui prinţ" (20 aprilie 1888), îndrăznim s-o adăugăm pe listă până şi pe ea.

În fine, cu nici un chip nu putem trece peste stridentele nepotriviri, precum următoarea.

La 20 iunie 1884, Vlahuţă îi scrie lui Maiorescu, din Dobrovăţ:

„Am văzut pe Eminescu şi' am stat cu el o zi. Mi-a fost cu neputintă să' l înduplec a veni cu mine la ţară. – La ce – zicea el – să mai porţi prin lume un om mort! –

Doarme puţin, vorbeşte puţin şi sunt zile în care uită să mănânce. Şi cu toate astea se ' ngraşă – asta' l amărăşte mult. Grozav ' l tulbură şi ' l demoralisează lipsa de ocupaţie hrănitoare. El o spune adesea. – De aici, poate, în mare parte vădita umilinţă – sfieala copilărească din vorba şi mişcările lui. – E mişcător pân la lacrimi când vezi la ce e redusă vieaţa lui. – Toată existenţa i se ' ncheie într-o dinamică foarte restrânsă şi înceată – cât îi trebue cuiva ca să nu fie mort. – Citeşte tare puţin – căci îl oboseşte. Nu scrie nimica. S' a încercat – mi-a spus – dar ' i-a fost cu neputinţă. – L-ar trage inima la un post de revizor.

I-am propus locul de la Asil şi S-ta Ecaterina, la care eu – dacă e să ni se dea – aş renunţa c' o adevărată mulţămire, pentru Eminescu; – le-ar primi şi i-ar prii mult.

În tot casul – grăbiţi a' l numi undeva. Altfel ' l pierdem – fără nădejde de întoarcere.

«Sunt grozav de demoralizat – mi-a spus de nenumărate ori cât am stat cu el, – aş vrea s-adorm şi să nu mă mai diştept. – Cum nu poate să moară omul când vrea! –

Nu mă ' nduplec la acte de violenţă cu mine însu' mi.» –

E nespus de sfâşietor."

Parcurgerea acestei epistole poate produce o scurtă, dar intensă emoţie *„pân la lacrimi"*. La fel de bine, însă, poate ridica şi unele întrebări (inclusiv, datorită îndemnului adresat lui Maiorescu: *„grăbiţi a' l numi undeva"*, care sună niţel ciudat, dacă ne gândim că, totuşi, Maiorescu nu numai că nu era prim-ministru, dar nici măcar nu se afla la guvernare). Să ne rezumăm însă la faptele relatate de Vlahuţă, privitor la întâlnirea lui cu Eminescu.

Aşadar, Vlahuţă a *„stat cu el o zi"*, timp în care a constatat că *„vorbeşte puţin"*, dar *„spune adesea"* că-l *„demoralisează lipsa de ocupaţie hrănitoare"* şi că ar vrea să moară? Ce-o fi-nsemnat pentru Vlahuţă a vorbi mult? Ce post putea spera Eminescu, atâta timp cât lectura îl obosea, iar scrisul i-ar fi *„fost cu neputinţă"*? Ca revizor şcolar, slujbă la care l-ar fi tras inima, tocmai asta trebuia să facă, iar el o ştia bine. Putea el, ocupând acest post, să-şi depăşească brusc *„sfieala copilărească"* depistată de Vlahuţă?

Pe Vlahuţă îl doare sufletul când vede *„la ce e redusă vieaţa lui"*. Dar se afla, oare, Eminescu pentru prima dată într-o asemenea situaţie? Şi-apoi, Eminescu n-o fi citit şi n-o fi scris. Dar gândul? Făcea toată ziua curte morţii?

Noi înşine am folosit din scrisoarea lui Vlahuţă frazele pe care acesta le pune în gura lui Eminescu. Dar nu ne-am întrebat: oare chiar se socotea Eminescu *„un om mort”* la acea dată? Chiar îi venea să-şi curme zilele?

În *Amintiri despre Eminescu* (1909) Augustin B. Sânceleanu creionează, pentru aceeaşi perioadă, un cu totul alt Eminescu (textul este preluat din *Eminescu – înfăşurat în manta-mi*, volumul II, unde este *„transcris după «Neamul românesc», anul I, nr. 9″*):

„M-am mai întâlnit cu Eminescu după însănătoşirea sa din întâia boală, când ***tocmai se întorsese din Italia****. Eram mai mulţi inşi împrejurul unei mese din grădina Otelului de Bulevard la câte un pahar de bere într-o duminică după-amiază.* ***Eminescu era foarte în vervă, foarte vesel şi comunicativ****. El ne-a recitat bucăţi întregi din Virgiliu, aşa că* ***am rămas cu toţii uimiţi cum de nu i s-a alterat memoria în urma bolii****”* (subl. ns.).

Cine prezintă adevărul? Vlahuţă sau Sânceleanu? Să credem că amândoi aveau dreptate, relatând despre clipe diferite, în care şi dispoziţia lui Eminescu era alta? Vom apela la un arbitru. Îl alegem pe Missir, căci, din gaşca junimistă fiind, în nici un caz nu l-ar fi favorizat pe Eminescu în detrimentul „şefilor” din Capitală. El îi scrie magistrului:

„Va fi fost el melancolic şi blazat înainte de boală, dar nu cred că împrejurările externe şi teoriile pesimiste, cu care se îndeletnicea (?) *pe atuncea, să-i fi smuls tot gustul de viaţă. Astăzi pare că nu i-a mai rămas nici un stimulent, care să-i activeze fie gândirea, fie simţirea lui; pare că nu există nimic pe lume care să-l poată atrage, lucru pe care l-am constatat în multe ocasiuni”* (13 mai 1884).

La primă vedere, ar spune cam ceea ce zice şi Vlahuţă, Missir constatând, personal şi *„în multe ocasiuni”*, că n-ar exista *„nimic pe lume care să-l poată atrage”* pe Eminescu. Dacă s-ar fi oprit aici, încă am mai fi stat pe gânduri. Din fericire, continuă, spunând ce anume socotea el că ar trebui să-l atragă pe un om normal:

„Aşa d. ex. trebuia să se mute de la Pompiliu, fiindcă se dădea cu chirie odaia ce o ocupă alăturea cu Pompiliu. A fost mutat la Burlă. Aici a rămas nemulţumit de comunitatea locuinţei cu Burlă. I-am propus atunci să se mute singur într-o odaie mobilată, şi fiindcă era o asemenea odaie în casa unde şed eu, am voit să-l aduc la mine. Aceasta i-ar fi plăcut, dar n-a avut energia să o voiască, nici energia să se despărţească de 40 de franci pe lună. I-a trebuit haine subţiri. Şi-a făcut cu Pompiliu, şi a dat 60 fr. – cu greu nevoie, fiindcă i se păreau prea scumpe. Îi trebuie lucruri de

schimb şi se căinează că n-are; îi propun să meargă să-şi cumpere, lasă lucrul baltă. Regretă că n-are biblioteca lui lângă dânsul...”

Aşadar, *lipsa de voinţă* se manifesta în chestiuni nesemnificative, precum închirierea unei locuinţe mai bine plasate ori cumpărarea unor haine noi. Este clar că Missir n-a priceput nimic din drama lui Eminescu, habar n-având că acesta fusese deposedat peste noapte de o bilbiotecă având mii de volume şi de circa 14.000 de pagini de manuscris. Capac la toate, nu mai avea nici slujbă. În atare situaţie, chiar ar fi dovedit luciditate dacă şi-ar fi tocat puţinii bani rămaşi spre a cumpăra lucruri mai mult sau mai puţin necesare, dar nu vitale?

Citām din aceeaşi epistolă a lui Missir:

*„Mai deunăzi îmi spunea că el este **«ein aufgegebener Mensch»*** (un om sacrificat – n. ns.) *şi în adevăr acesta este sentimentul ce pare că-l are despre sine. Cu două zile în urmă dispăruse cu provisorul de la liceu, cu Dogaru, şi nu-l mai vedeam. Am avut ieri o adevărată surpriză întâlnindu-l mai vesel şi mai comunicativ, istorisindu-ne că s-a dus cu Dogaru la Pesther* (o grădină din Iaşii acelor vremuri – n. ns.) *– Dogaru e rudă cu [V. A.] Ureche – şi că a dormit acolo, că mănâncă la masă la Dogaru şi îşi trece timpul cu el, că d-na Dogaru e o femeie tare bună. Asară a venit la Junimea şi era iar întunecat la faţă.”*

Socotindu-se **un om sacrificat**, Eminescu nu avea un sentiment, cum crede Missir, ci făcea o constatare. Şi, cum încă putea să fie *„vesel”* şi *„comunicativ”*, rezultă limpede că nu o făcea de pe poziţii fataliste, starea lui depinzând de mediul în care se afla – *Junimea* nedovedindu-se unul prielnic, din motive lesne de bănuit.

În ciuda acestei realităţi corect percepute, moralul lui Eminescu nu era nici pe departe atât de căzut cum îl prezintă Vlahuţă. Missir mai raportează:

*„Nefiind bine cunoscut cu dânsul de mai înainte, când m-am întors la Iaşi după Paşti m-am ferit de a-i intra în suflet, pentru ca să nu-l jenez. Încetul cu încetul am intrat însă în intimitatea lui prin Pompiliu, astfel că azi **când îi dau prilej, îmi spune multe** şi-l cunosc foarte bine în ceea ce este şi cum este...”* (subl. ns.).

În acel an, Paştele căzuse pe 5 aprilie. Aşadar, în circa o lună, fără să-i fi fost *„bine cunoscut”* lui Eminescu *„de mai înainte”*, Missir reuşeşte să pătrundă *„în intimitatea”* acestuia. Mai mult, el face o mărturisire senzaţională: Eminescu îi *spunea multe*, dar numai cu condiţia ca *să i se dea prilejul* să o facă. **Adică, Eminescu vorbea, dar numai dacă alţii aveau timp şi pentru el**!

Ce să mai credem despre afirmaţiile lui Vlahuţă?

Scrisoarea lui Missir este mai apropiată prin cele relatate de mărturia lui Sânceleanu, asigurându-ne că aceasta este plauzibilă. În măsura în care spune adevărul, Sânceleanu marchează unul dintre primele momente în care „amicii" au avut o serioasă tresărire în urma întâlnirii lor directe cu Eminescu, după *„întunecarea"* acestuia. În contextul dat, recitarea unor *„bucăţi întregi din Virgiliu"* poate fi privită drept subtilă atenţionare a celorlalţi asupra realei stări de sănătate.

Fără a băga mâna în foc pentru exactitatea spuselor lui A. B. Sânceleanu, constatăm că starea de spirit prezentată de acesta este atestată şi de I. Păun-Pincio, când se referă la sosirea lui Eminescu în Botoşani:

„Era voinic şi vioi. Fără barbă, fără mustăţi părea foarte tânăr şi parcă nu-mi venea a crede că acesta e omul, că acesta e poetul care a suferit atâta. Răspundea zâmbind şi fuma cu multă poftă un capăt de ţigară. (...)

Poetul râdea!... Era sănătos, vesel, mulţumit" (epistolă, 22 ianuarie 1895).

Dacă poziţia lui Mille seamănă cu a lui Maiorescu, lucrul este curios şi nu tocmai. Ţara a fost şi este condusă de un **element** politic, a cărui împărţire în partide a fost şi continuă să fie în bună măsură formală, la nevoie, **stânga** şi **dreapta** fiind totuna. În şcoli, se învaţă că liberalii şi conservatorii ar fi dat o bătălie pe viaţă şi pe moarte, dar nu se spune că această luptă nu s-a dus între **doctrine şi idealuri** precis exprimate, ci între **persoane**, ale căror interese, simpatii şi legături cu străinătatea diferă. De aceea, a spune că s-ar fi luptat partidele este impropriu, căci acestea nu sunt decât o mică armată de inşi cu carnet de membru, slujind o mână de generali ambiţioşi, gata oricând să tocmească ciomăgari, care să le aducă voturi. La fel, socotim incorect a spune că politica ar fi **curvă**, „curve" fiind doar anumiţi politicieni, care, tocmai prin lipsa lor de simţire şi, adesea, prin minima lor cultură, pot deveni un real pericol social, capabili să falimenteze un neam ori să-l târască în războaie.

N. Georgescu citează un articol apărut în *Almanahul ziarului Adevărul* (1911), în care, pornindu-se de la teoria *„legăturii dintre geniu şi nebunie"*, sunt date exemple concrete de *„seminebuni care au avut o înaltă valoare socială"* (Goethe, Balzac, Newton, Voltaire, Flaubert etcetera). Textul se încheie cu următoarea frază:

„Şi, pentru a cita şi unul de la noi, se ştie că Eminescu a fost paralitic general şi a murit nebun."

Cum spuneam, articolul a apărut în Almanahul *Adevărul*. Reamintim că Mille se lăsase de socialism încă din 1895, preferând să devină patron (apoi, şi *„director politic”*) al acestui ziar. Dacă în 1887 Eminescu îl silise să-şi înghită veninul, acum, acesta nemaitrăind, putea da liniştit din clanţă şi din stilou sau putea accepta ca alţii să scrie în ziarul lui lucruri care, înainte de a fi adevărate, trebuiau să-l ungă pe el la inimă.

Reamintim că tot în *Adevărul*, în acelaşi an, a apărut articolul mincinos de la un capăt la celălalt semnat de Al. Ciurcu (*Din amintirile mele* – 17 octombrie 1911), prin care acesta povestea cum Ventura (decedat de doi ani, la acea vreme) l-ar fi dus pe Eminescu la băile Mitraşewski, după care ar fi anunţat Prefectura că acesta ar fi înarmat şi că ar intenţiona să-l asasineze pe rege – denunţ a cărui urmare ar fi fost rapida arestare şi internare a „teroristului” în **ospiciul privat** al lui Şuţu.

De asemenea, N. Georgescu mai scrie că în 1887 Mille ar fi organizat *„o adevărată campanie de presă pentru a strânge bani prin chete publice, ca să aibă Eminescu din ce trăi”*. Cum ar reacţiona oare N. Georgescu dacă alţii, în pofida voinţei sale, ar cerşi sub pretextul că dumnealui ar fi un dezaxat de geniu, care ar merita să moară în linişte? Oare experienţa lui Eminescu chiar trebuie trăită pentru a fi corect înţeleasă şi pentru a deveni lecţie?

Şi-apoi, Mille să fi organizat acea *„campanie de presă”*? Mille conducea *Lupta*? Vom vedea ce scrie Vlahuţă, zece zile mai târziu.

Citate culese din pod

Potrivit lui I. Nica şi lui Săluc Horvat, în această zi Eminescu i-ar fi scris lui V. Pogor:

> *„...Nu pot să uit dragostea ce mi-ai arătat când am fost găzduit şi prin bunăvoinţa căruia am fost recomandat ca director de bibliotecă. Azi sunt într-o stare materială tot aşa de precară ca pe vremea când eram student la Berlin. Atunci d. Maiorescu mi-a trimis din banii statului 100 de galbeni...”*

Nu ştim de unde este preluat citatul – autorii nu precizează – şi nici de ce nu a fost publicată scrisoarea întreagă. Prin urmare, nu putem şti nici dacă este autentică. Pentru a cui imagine a fost tipărit acest pasaj nu mai trebuie s-o spunem. Admiţând că Eminescu ar fi pus pe hârtie asemenea rânduri, devine esenţial ce anume scrisese înainte şi după aceste trei fraze. Ipotetica amintire a unor gesturi frumoase poate fi folosită şi pentru a sublinia, prin contrast, fapte prezente de semn contrar.

17 ianuarie

Eminescu denunţă mârşăvia

Lupta publică epistola lui Eminescu către Gh. Panu, replică la textul lui C. Mille:

„Iubite Panu,

S-a răspândit prin ziare ştirea că aş fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri, lipsite de orice fundament, sunt răspândite, poate cu rea intenţie, din Iaşi, încât d. C. Mille, într-unul din articolele sale, ***a găsit motiv de-a vorbi de boala mea pretinsă*** (subl. ns.). *Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare şi că (afară de suferinţa mea de picioare) nu am absolut nimic. Un mic* ***dementi*** *în organul d-tale de publicitate n-ar strica.”*

Ultime Informatiuni

Primim de la prietenul nostru Eminescu următoarea scrisoare:

Monastirea Neamţuluĭ. Ianuarie 1887

Iubite Panu,

S'a rĕspândit prin ziare ştirea că aş fi grav bolnav. Toate aceste zvonurĭ lipsite de orĭ-ce fundament sunt rĕspândite, poate cu rea intenţie, din Iaşĭ, în cât şi d. C. Mille într'unul din articolele sale, a găsit motiv de a vorbi de boala mea pretinsă. Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare şi că (afară de suferinţa mea de picioare) nu am absolut nimic. Un mic dementi în organul d-tale de publicitate n'ar strica.

Primeşte salutările mele cele maĭ cordiale, cu care rĕmân al d-tale credincios prieten.

M. Eminescu

Lupta, 17 ianuarie 1887

Poate unii îşi spun că e imposibil ca Eminescu să nu fi fost niciodată bolnav psihic, câtă vreme, în prima scrisoare către Chibici, trimisă în 1884 de la Ober-Döbling, el însuşi făcea şi următoarele mărturisiri:

„Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat aici în ospiciul de alienaţi (subl. ns.). *Ştiu numai atât că boala intelectuală mi-a trecut, deşi fizic stau îndestul de prost.”*

Şi, ar mai putea continua dumnealor raţionamentul, dacă Eminescu însuşi recunoaşte în scris că nu-şi dădea seama de boala cumplită prin care trecuse, ar fi evident că maladia nu era invenţie. Aşa cum am mai arătat şi cum – la nevoie – vom mai repeta, Eminescu nu le-a scris de drag nici lui Chibici, nici lui Maiorescu,

epistolele expediate acestora din Viena constituind pentru el un compromis absolut necesar, fără de care se convinsese că risca să rămână definitiv în ospiciu. O dovadă în acest sens aflăm şi în *„Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail"* , cules de Ion Grămadă direct de la Obersteiner. Aici citim (sublinierea ne aparţine):

24. ianuarie*. Pare destul de bine, dă răspunsuri corecte,* ***îşi aminteşte de începutul bolii****, ia parte la discuţii, serios, prietenos, doreşte informaţii în legătură cu situaţia lui."*

În acea epocă, Bucureştii şi Viena aveau calendare diferite. În Imperiu era în vigoare **stilul nou** calendaristic, care devansa cu 12 zile **stilul vechi**, valabil în România şi folosit cu consecvenţă şi de Eminescu. Prin urmare, 24 ianuarie vienez echivala cu 12 ianuarie românesc. Observăm astfel că în aceeaşi zi în care încerca să-l liniştească pe Chibici, asigurându-l că n-ar fi reţinut nimic din cele ce se petrecuseră cu el (mai bine zis împotriva lui), Eminescu îl convingea pe Obersteiner de contrariu, cu speranţa că va fi externat. Dar asupra măsurilor de auto-protecţie luate de Eminescu într-o lume ce-i era ostilă vom reveni.

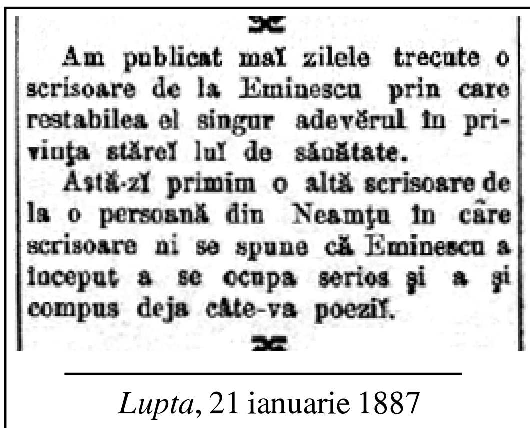
Dacă la Neamţ Eminescu s-ar fi aflat în ospiciu, nu chiar în mănăstire, aşa cum el însuşi scrie, i-ar fi fost imposibil să răspundă articolului lui Mille — şi, în nici un caz, atât de rapid. Înainte de orice, trebuia să aibă ziarul *Lupta*, or un balamuc care avea probleme cu numărul de cearceafuri şi cu hrana zilnică a pacienţilor ne îndoim că îşi permitea astfel de luxuri. Să spunem însă că totul s-a petrecut întâmplător (cineva din afara stabilimentului, ar fi trecut pe-acolo şi avea cu sine ziarul cu pricina ori că intendentul era un cititor înfocat al lui Panu şi făcuse abonament în nume propriu etcetera)? Să admitem, dar ce explicaţie mai găsim faptului că un **alienat** internat în balamuc îl determina pe patronul ziarului *Lupta* să-şi recunoască eroarea? Ce explicaţie mai găsim faptului că, peste nici două săptămâni, la 25 ianuarie, lucrurile se vor repeta identic?

Nu mai pierdem timpul analizând minuţios toate cele necesare pentru ca Eminescu – alienat aflat sub tratament, se zice – să-i scrie lui Panu (hârtie şi cerneală, bani pentru timbru, acceptul intendentului, amabilitatea unui curier ş.a.). Ne rezumăm la a constata că în aberanta ipoteză Mille-Zosin, Eminescu numai duios nu ar fi fost tratat. Corespondenţă bogată, cum a avut Eminescu? O glumă! Cine nu crede, să parcurgă mărturiile privind pretinsa şedere în ospiciul de la Neamţ, prezentate de noi până acum! Reamintim doar ce spune

A. Z. N. Pop: *„la Neamţ Eminescu a fost tratat cu găleţi de apă rece aruncate pe spinare şi în cap, cu cufundări în putină – tratament rudimentar hidroterapic – şi cu bătăi cu frânghia udă”* . Azi-mâine o să aflăm că Eminescu citea *Lupta* în butoi, sub apă!

21 ianuarie

Lupta, rubrica *Informaţiuni*, pagina 2:

Am publicat maĭ zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care restabilea el singur adevĕrul în privinţa stăreĭ luĭ de sănătate.

Astă-zĭ primim o altă scrisoare de la o persoană din Neamţu în care scrisoare ni se spune că Eminescu a început a se ocupa serios şi a şi compus deja câte-va poeziĭ.

Lupta, 21 ianuarie 1887

„Am publicat mai zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care restabilea el singur adevărul în privinţa stărei lui de sănătate.

Astă-zi primim o altă scrisoare de la o persoană din Neamţu în care scrisoare ni se spune că Eminescu a început a se ocupa serios şi a compus deja câte-va poezii.”

Bănuim că este vorba de poeziile pe care i le-a trimis lui Negruzzi, poezii care, în marea lor majoritate, nu au fost publicate din raţiuni ce dovedesc încă o dată că nu exista interesul ca măcar **poetul** Eminescu să mai supravieţuiască public. Oricum, ştirea este foarte importantă, deoarece ea reprezintă o dovadă indirectă că Eminescu a expediat pe adresa *Convorbirilor literare* mai multe poezii, nu una.

25 ianuarie

O pâine, pentru *„cel mai mare poet”*!

Fără a-şi modifica direcţia şi scopul, ziarul *Lupta* schimbă strategia, renunţând la elementul medical, pe care Mille îşi bazase strania şi agresiva milogeală din 15 ianuarie. Aşa apare o jenantă scrisoare-apel (*Scrisoare către cititori*), redactată de Vlahuţă (textul integral se află în **Anexa 7**):

„Acum cinci ani, amicii şi admiratorii D-lui Ioan Brătianu au deschis, în toată ţara, liste de subscripţii, şi i-au adunat un milion. Mă abţin de la orice reflecţie. Câtă nevoie avea primul nostru ministru de acest ***ajutor****, e un lucru de discutat... Şi regele a avut mai deunăzi nevoe de vr' o două spre-zece moşii mari, şi* ***ţara*** *' i le-a dat la moment.*

Noi, românii, suntem de-o generositate fără seamăn. Aceasta se ştie.”

S-o şti, dar se şi uită al naibii de repede!

Lăsându-i pe rege şi pe Brătianu să-i rumege spusele, Vlahuţă continuă:

„Trăeşte în ţara asta un om într' adevăr superior şi într' adevăr sărac. Omul acesta nu e nici rege, nici prim-ministru. El n' a făcut răsboi. El n' a luat Plevna, din porunca lui şi pentru glorificarea lui n' au murit nici măcar o mie de dorobanţi.

Şi cu toate acestea e un om mare...”

E vorba de Eminescu, pe care Vlahuţă îl socoteşte *„cel mai mare poet”*, ba chiar *„singurul poet de-o adevărată valoare în zilele noastre”*, care *„' şi-a dobândit, printr' o muncă inteligentă şi neîntreruptă, pe lângă cunoştinţa perfectă a limbii, o cultură serioasă şi vastă, pe care puţini, foarte puţini oameni* ***or fi având'o*** *în ţara românească”*.

„Cel mai mare poet”? Cine, un „nebun”? Să nu-i sară muştarul lui Alecsandri şi, prin (profundă) simpatie, avocatului Titus?

Vlahuţă insistă asupra faptului că *„Eminescu e sărac”*, socotind cu drept cuvânt că *„Aceasta nu e o ruşine, pentru el, dar e o mare nenorocire şi pentru el şi pentru noi”*. Apoi, cu ceva emoţii, umblă la coarda sensibilăa omului, sperând să nu fie complet înţepenită:

„...nu pot să cred că nu se va găsi inimi bune şi drepte, cari să simtă că rugăciunea mea nu e cerşire, şi darul lor nu e pomană.

El sufere, şi nouă să nu ne pese?...

Ce? Nu ne mai mişcă nimic? (...)

Ţara aceasta, aşa de milostivă şi darnică cu toţi străinii nu găseşte un strop din legendara generozitate, pentru cel mai ales şi mai fără sprijin copil al ei ... de la care moşteneşte cea mai frumoasă bogăţie artistică, ce-a putut agonisi un cap genial, în săracul imperiu al literaturii noastre?”

Ei, uite că...

„Ne-a scris că' i sănătos. Un cunoscut al lui ne spune că se ocupă, şi c' a făcut câte-va poesii.”

„Ne bucurăm s-auzim asta”, vor fi spus mulţi, după care şi-au văzut de treabă, fiind cu toţii de acord că, într-adevăr, Vlahuţă are dreptate: *„E ruşine şi neomenie”*.

După ce şi-a pregătit terenul, Vlahuţă anunţă:

„Pentru marele nostru poet deschid, ***fără ştirea lui şi fără voia lui*** *o listă de subscripţie”* (subl. ns.),

îndeamnă cititorii să nu dea *„cel mai trist exemplu de nepăsare şi de ingratitudine”*, apoi dă atacul final, sărind la punga omului:

„Faceţi colecte – zice el *–, deschideţi liste de subscripţii, organizaţi baluri şi representaţii, contribuiţi cu ce puteţi, pentru a face o viaţă mai senină acestui geniu nenorocit.*

În alte părţi asemenea fapte se chiamă ***datorii sfinte****.* ***Guvernul*** *şi* ***palatul*** *îşi dispută onoarea de a le plăti mai în grabă şi mai cu dărnicie.*

La noi ***guvernul*** *hărăzeşte moşii bogaţilor, risipeşte milioane ca să întreţină spioni şi bătăuşi, ca să facă luminaţii şi ca să îngraşe miile de trântori ce' i ţin hangul şi' i laudă isprăvile.*

Noi avem un rege lacom de bani şi cumplit de avar, care tremură de milogeala unui sărac, ca de cuţitul unui conspirator, un palat ale cărui uşi sunt vecinic zăvorâte când e vorba de ***milă*** *şi pe al cărui prag zadarnic ar îngenunchia, ş' ar plânge un nenorocit!*

La D-voastră, iubiţi cititori, e toată nădejdea, iar lista de subscripţie e la administraţia ziarului ***Lupta****.”*

La sfârşit, spre deosebire de C. Mille, care scria: *„întind talgerul publicului”*, deoarece socotea că *„poetului Eminescu ' i se cuvine ca răsplată naţională cel puţin* ***o moarte liniştită****...”*, Vlahuţă are altă motivaţie (*„**pentru a face o viaţă mai senină** acestui geniu nenorocit”*). Cu toate acestea, când ne amintim ultimele versuri din *Scrisoarea II*, aşa cum atenţionează Caragiale că au fost iniţial:

„De-oi urma să scriu în versuri, teamă-mi e ca nu cum-va
Famenii din ziua de-astăzi să mă ' nceap' a lăuda.
Dacă port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură
Laudele lor de sigur m' ar scârbi peste măsură”,

nu ne-ar mira ca vaierul dulceag al lui Vlahuţă să-l fi iritat pe Eminescu chiar mai mult decât calomniile lui Mille.

Marea greşeală a lui Vlahuţă (căci greşeală sperăm c-a fost, deşi există anumite suspiciuni generate de faptul că el nu a dat imediat publicităţii răspunsul prompt primit de la Eminescu, ci doar după decenii) constă în faptul că, fără să o spună explicit, el se alătură cererii formulate de Mille cu doar zece zile mai devreme. Practic, deşi motivaţia şi esenţa demersului lui au alte aparenţe, Vlahuţă rămâne un ecou al lui Mille – distorsionat, dar ecou.

În sfârşit, spre deosebire de Mille, care, cu zece zile în urmă, întindea un talger imaginar, Vlahuţă se prezintă pe sine organizator al milogelii centralizate (*deschid, fără ştirea lui şi fără voia lui o listă de subscripţie”*) şi precizează: *„lista de subscripţie e la administraţia ziarului* ***Lupta****”*.

Eminescu îi va replica lui Vlahuţă peste numai două zile. Între timp, însă, se pronunţă şi Ştefan Vârgolici.

„E o adevărată ruşine”

Ştefan Vârgolici îi transmite lui Iacob Negruzzi:

*„**Eminescu, care e la Neamţu, e cu totul bine**, dar dacă ar veni la Iaşi n-ar avea cu ce trăi. Nu s-ar putea face nimic pentru dânsul? Vro rentă viageră, vro recompensă naţională? Sau vro pensiune de la vrun bogătaş de pe acolo? E o adevărată ruşine pentru ţară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi pe viaţă, când numele lui va trăi cât veacurile”* (subl. ns.).

Prin aceste rânduri, Vârgolici nu face decât să atenţioneze că Eminescu nu avea nici o sursă de venituri (lucru perfect adevărat) şi că spusele lui Mille, publicate în *Lupta*, sunt baliverne. Asemenea Emiliei Humpel, el este revoltat de nepăsarea oamenilor influenţi şi/sau bogaţi, faţă de situaţia unei valori ca Eminescu, precum şi de minciunile spuse pe seama lui.

Nici astăzi, chestiunea banilor lui Eminescu şi a celor strânşi pentru el nu a fost limpezită de domnii care i-au scris şi rescris o mereu altă viaţă, complet străină de realitate. Conform acestora, Eminescu avea parale atunci când normal era să nu le aibă, şi invers, banii îi lipseau atunci când firesc ar fi fost să-i prisosească.

[**Notă**: Ştefan Vârgolici este cel căruia Maiorescu i-a trimis la 7 octombrie 1875 o lungă şi învăluitoare epistolă (pe care am prezentat-o integral în pagini trecute), încercând, între altele, să-l convingă cu ipocrizie că veniturile mari distrug omenia şi talentul din individ dictându-i cum să acţioneze astfel încât să-şi poată face el jocurile: *„D-ta… ai câştigat destul şi câştigi destul. A câştiga prea mult, ar fi o adevărată pierdere. Ştii că Pascu e un om moraliceşte ruinat; Bodnărescu îmi face asemenea impresia a fi pierdut pentru poesia…”* Peste vreun an, la 11 septembrie 1876, Maiorescu îl include pe Vârgolici între acei *„oameni de care am putea dispune – o impor-tantă falangă pentru mai târziu”*, dar îl socoteşte *„dubios”*. Tot Vârgolici este cel care a intenţionat să se însoare cu văduva cu care trăia şi care rămăsese însărcinată, dar, după cum relatează G. Panu, a trebuit să renunţe din cauza presiunilor făcute de liderii *Junimii*.]

26 ianuarie

Eminescu către Vlahuţă:

„Dragă Vlahuţă,

*Nu te pot încredinţa îndestul cât de **odioasă e pentru mine această specie de cerşetorie**, deghizată sub titlul de subscripţie publică, recompensă naţională etc. **E drept***

că n-am bani, dar aceasta e departe de a fi un motiv pentru a întinde talgerul în public. Te rog să desistezi cu desăvârşire de la planul tău, oricât de bine intenţionat ar fi*, de-a face pentru mine apel la public. Mai sunt destule alte mijloace onorabile pentru a-mi veni în ajutor, iar cel* **propus de voi** *e desigur cel din urmă la care aş avea vrodată recurs.*

Te rog ca în scrisoarea ta viitoare să-mi comunici, de se poate, adresa lui Iancu Caragiale, căci am a-i aduce aminte o promisiune care mi-a făcut-o.

Sărutându-te şi rugându-te să spui complimentele mele d-nului şi d-nei Păucescu, rămân al tău

Credincios prieten

M. Eminescu

N.B. Adresa mea o ştii."

Scrisoarea, având *„un scris corect, îngrijit, fără ezitări sau tremurături"* (I. Nica), a fost publicată, abia după 27 de ani, în *Universul literar* (16 iunie 1913).

Unde se găsea Eminescu în clipa în care a redactat şi această a doua epistolă? Biografii zic că în ospiciu. Aşa cum am arătat, noi credem că ar fi fost imposibil. Nota din finalul epistolei (*„Adresa mea o ştii"*) arată şi ea că nu putea fi vorba de ospiciu, deoarece cu doar câteva zile înainte Eminescu tocmai contestase spusele lui Mille, care susţinea că s-ar afla internat acolo, iar presa recunoscuse că Mille greşise. De aceea, dacă Vlahuţă ştia adresa lui, în mod cert aceasta era alta decât a ospiciului (de altfel, Vlahuţă nici nu a scris în acea perioadă că Eminescu ar fi bolnav).

Textul scrisorii nu a văzut lumina tiparului decât în 1913. De ce? Nu a vrut conducerea ziarului *Lupta* să revină cu o altă misivă? Posibil, dar improbabil, de vreme ce, cu doar câteva zile înainte, publicase o ştire venită de la un anonim, care informa redacţia că *„Eminescu a început a se ocupa serios şi a compus deja câte-va poezii"*. De aceea, pare mai plauzibil ca Vlahuţă, căruia îi era adresată, să nu fi vrut să o publice. (Chiar presupunând că Panu ar fi respins cererea lui Vlahuţă de a o da publicităţii, acesta din urmă putea apela la o altă foaie – de exemplu, la *Universul*, care se arăta încă de atunci extrem de interesat de soarta lui Eminescu, preluând toate ştirile mai importante despre acesta).

De ce a(r fi) păstrat Vlahuţă scrisoarea doar pentru sine? Greu de răspuns. Oare, pentru că nu-i cădea bine ca acţiunea promovată de el spre ceea ce socotea a fi binele lui Eminescu să fie public taxată de acesta nici mai mult, nici mai puţin decât o *odioasă „specie de cerşetorie"*? Sau pentru că astfel devenea imposibilă lansarea listelor de subscripţie, atât de necesare în scenariul unora?

Trebuie ştiut că pe atunci se făcea destul de des apel la mila cetăţeanului. Pentru Brătianu, am văzut, se colectase *„un milion”* – sumă care departe de a fi de colea, reprezenta echivalentul unui salariu de 500 de lei, plătit timp de peste 166 de ani! De asemenea, se organizau spectacole „în beneficiul” unuia sau altuia. De pildă, *Universul* din 15 aprilie 1887 anunţă la rubrica *Ştiri*:

„Astă seară, la Teatrul naţional, în beneficiul d-nei Ana Manolescu, senzaţionala dramă «Moartea civilă»”,

iar a doua zi revenea cu o informaţie similară:

„Deseară la Teatrul Naţional «Boccacio» în beneficiul d-nelor M. Ionescu, El. Mateescu, E. Odesianu şi d-lor Catopol şi Roşianu.”

Din primul anunţ vedem că *„moartea civilă”* era un subiect care interesa în epocă. Aşadar, contemporanii care vorbesc de **moartea civilă a lui Eminescu** n-au nici măcar meritul de a fi originali.

1 februarie

Este publicată poezia *De ce nu-mi vii* (*Convorbiri literare*).

Acasă, în biroul lui din strada Mercur 1, Maiorescu notează iritat: *„Am scris lui Ocăşanu la Paris, 41 Bd. St. Michel, i-am trimes 100 franci francezi şi l-am rugat să mă lase în pace.”* Lansator profesionist de zvonuri şi om al Poliţiei, Ocăşanu este dintre cei doi civili care ar fi apelat la Poliţie pentru a-l ridica pe Eminescu de la baia Mitraşevski, în 28 iunie 1883. Alături de Siderescu, Simţion şi T. Nica, numele lui apare în cele două procese-verbale existente în primul dosar de curatelă întocmit lui Eminescu, în iulie 1883. Tot Ocăşanu a fost cel care a pretins că Eminescu ar fi presimţit ca va „înnebuni” şi, de aceea, l-ar fi rugat să aibă grijă de el când va veni nefericitul moment. Împreună cu alţi patru, Ocăşanu a fost expulzat în septembrie 1885. Ne întrebăm dacă şi cu ce îl şantaja pe Maiorescu.

De la Mănăstirea Neamţului, Eminescu îi scrie lui Socec:

„Stimabile domnule,

Vă rog a mi se trimite, conform promisiunii d-voastre, numerii pe ianuarie şi fevruarie ale «Convorbirilor literare».

Al d-voastre devotat

M. Eminescu.”

Putuse cere Eminescu să-i fie trimisă revista la ospiciu? Nu, căci Socec n-ar fi corespondat cu alienaţi mintal. De altfel, reamintim că până şi Maiorescu, cu toate că s-a referit de mai multe ori la „alienarea” lui Eminescu, **nu a afirmat niciodată că acesta ar fi fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului**.

Cum a ajuns Eminescu să-i scrie lui Socec sau când şi în ce termeni i-a făcut acesta invocata promisiune, nu mai prea sperăm că vom afla din documente, deoarece mâna nevăzută care le-a cules şi le-a pus bine n-o să le returneze de bunăvoie (dac-o mai avea ce returna!). Un lucru rămâne însă incontestabil: **Eminescu şi Socec îşi mai scriseseră**. Cererea adresată lui Socec explică rapiditatea cu care Eminescu a parat atacul lui Mille, dovedind că era la curent cu informaţiile mediatizate prin presă. Scrisoarea este importantă şi din cauză că, pentru ca Eminescu să solicite în avans numărul din ianuarie 1887, prima lui scrisoare către Socec trebuia să fie anterioară datei de 1 ianuarie 1887 (*Convorbiri literare* apărea mereu în prima zi a lunii). Astfel, devine foarte plauzibil ca prima epistolă de acest fel trimisă de Eminescu lui Socec să dateze din decembrie 1886.

Reacţia lui Socec, care nu şi-a respectat promisiunea, este cu atât mai curioasă cu cât el era primul (şi singurul, încă) editor al lui Eminescu, iar revista *Convorbiri literare* îi fusese cedată lui încă din 1885 (când se mutase în Capitală). Faptul că atâta timp cât a mai condus-o Negruzzi (până la 1 mai 1893) acesta s-a bucurat de o independenţă absolută nu explică de ce I. V. Socec şi-ar fi încălcat cuvântul faţă de Eminescu. Este însă posibil ca şi acum să fi intervenit Maiorescu – aşa cum avea să o facă şi peste vreun an şi jumătate, când fie l-a minţit pe Socec, pentru a obţine el drepturile de autor al lui Eminescu, fie i-a dezvăluit planurile lui de viitor:

„Eminescu, care este aici şi nu e în starea sigură de a se îngriji însuşi, se formează un Comitet de amici care să’ l ia iarăşi sub un fel de tutelă. (...)

Vă rog, daţi d-lui Pătraşcu acomptul de 500 lei noi pentru ediţia a treia a poeziilor lui Eminescu...”

Era 27 iunie 1888. „Amicii” erau chitiţi pe treabă.
S. Horvat, *M. Eminescu. Dicţionar cronologic*:

„**febr. 1**. ***Convorbirile literare*** *publică poezia* ***De ce nu-mi vii****. Aceasta a făcut pe mulţi să creadă că poetul îşi revenise complet. De*

fapt poezia trimisă în perioada bolii nu era decât o rememorare, acolo în sanatoriu, a unei poezii create înainte de 28 iunie 1883, când izbucnise pentru prima dată boala.”

Aşteptăm ca autorul să demostreze: 1) că boala a izbucnit *„pentru prima dată”* în ziua de 28 iunie 1883; 2) că, scriind *De ce nu-mi vii*, Eminescu nu a creat, ci a rememorat, ca după dictare (ipoteză contrazisă de faptul că varianta trimisă lui Negruzzi nu se regăseşte între versiunile aflate în lada cu manuscrise); 3) că rememorarea s-a făcut *„acolo în sanatoriu”*.

De asemenea, aşteptăm numele celor care ar fi avut impresia *„că poetul îşi revenise complet”*, evenimentele care ar fi produs respectiva iluzie, precum şi dovada că s-ar fi înşelat.

2 februarie

Cine nu ştie că în această zi Ion Creangă şi V. G. Morţun îl vizitează pe Eminescu la Mănăstirea Neamţului?

De la Florin Rotaru aflăm:

„O mărturie făcută de fiul marelui povestitor humuleştean, căpitanul C. I. Creangă, confirmă ipoteza noastră: «I. Creangă, nemângâiat de boala scumpului său prieten, M. Eminescu, propuse domnilor V. G. Morţun şi Alexandru Cuza să scoată o cărticică cu chipul lui Eminescu, pe care să o vândă spre folosinţa şi pentru căutarea sănătăţii lui Eminescu”.

Posibil ca informaţia să fie corectă, dar rezultatele de până acum ale anchetei noastre jurnalistice ne obligă să suflăm şi-n iaurt. Din păcate, din cauza unor biografi periculoşi, ca să nu spunem mai mult, din motivaţia: *„spre căutarea sănătăţii”*, publicul înţelege aproape automat că, în cazul Eminescu, ar fi vorba de sănătatea mintală, pentru a cărei îngrijire ar fi fost făcute inclusiv repetate drumuri în străinătate – desigur, pe paralele acelor *„prieteni şi numai prieteni”* strânşi în jurul lui Maiorescu. Fals!

Cu ocazia acestei vestite vizite să se fi stabilit primi termeni ai înţelegerii lui Eminescu cu Morţun, privitor la editarea unui nou volum de poezii? Sau palma fusese bătută de mai înainte, Creangă şi Morţun făcând acum un drum de plăcere? Sigur este doar că, în cazul în care socialistul Morţun şi-ar fi ţinut cuvântul, aşa-zisa *„ediţie Maiorescu”* trebuia să înceteze a mai apărea. Norocul lui Maiorescu a stat în grosimea obrazului lui Morţun. Dar despre asta, pe larg, în pagini viitoare.

Suspect cât de uşor şi de superficial trec biografii cu vederea importanţa prezenţei lui Creangă în viaţa lui Eminescu, în perioada 1884–1889, eliminându-l cu totul din predicile dumnealor privind pretinsa internare în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului! Nu se vorbeşte nici de relaţii strânse, nici de răcirea lor. La fel, în cazul Veronicăi. Pur şi simplu, se tace. Este şi asta o politică!

Relaţiile dintre Eminescu, Creangă şi Veronica au fost şi continuă să fie ţinute în umbră, spunându-ni-se doar că genialul povestitor a contribuit cu numai 25 de lei pe an la chetele făcute pentru a-l ţine pe Eminescu prin balamucuri. La fel, prietenia lui Eminescu cu Caragiale este enunţată, dar nu se spune mai nimic despre cum s-a manifestat după plecarea lui Iancu de la *Timpul*, puţinele informaţii existente asupra modului în care Maiorescu a stricat această prietenie şi cele câteva date destul de vagi, în mare parte insinuante, referitoare la Veronica sunt şi ele derizorii. Se intenţionează încremenirea într-un unic şi viclean scenariu, care prezintă o lume amorţită, aproape împietrită. Or, tocmai atunci s-au dat bătăliile cele mai crâncene, care împingeau Ţara pe şleauri de import – căi potrivnice convingerilor lui Eminescu. Se doreşte să se impună aparenţa unei lumi provinciale liniştite, calme, unanim ocrotitoare a *„bietului Eminescu”*. Imagini ieftine, create artificial. Ni se cere să credem că numai strania coincidenţă ce a jalonat destinul lui Eminescu putea face ca, imediat ce s-a stins el, să moară şi Harieta (sora care ştia mai multe decât aflăm din epistolele ce au ajuns până la noi), Creangă (singurul prieten constant acceptat şi de Eminescu) şi Veronica – iubirea vieţii lui. Şi, aflăm mai nou, acestora alăturându-li-se încă un personaj dispărut în condiţii misterioase: Eduard Gruber, cel care i-ar fi fost ginere Veronicăi, dacă aceasta nu ar fi dispărut prematur şi omul pe mâna căruia se aflau manuscrisele lui Creangă (distruse aproape integral după decesul lui).

Cu privire la Creangă, Călinescu notează: *„Pe la începutul lunii februarie îl vizitară Creangă şi Morţun”*. Asta o spune în 1932, în *Viaţa lui Mihai Eminescu* (1932), şase ani mai târziu, dar în *Viaţa lui Ion Creangă*, celor doi fiindu-le adăugat Vlahuţă, scos din manşetă:

> *„Prietenii din generaţia mai tânără, Vlahuţă, Morţun, merseră să vadă pe Eminescu la mânăstire. Se duse şi Creangă cu Morţun la începutul lui februarie, când poetul se limpezise iarăşi la cap.”*

Observăm că, potrivit *„divinului”*, Morţun ar fi făcut cel puţin două drumuri la Neamţ. De ce Vlahuţă nu a consemnat nici un cuvânt despre o

asemenea plimbărică? Dar, mai ales, de ce nu l-a contrazis pe Mille, cu care se întâlnea în redacţia ziarului *Lupta*?

Şi despre Creangă, Călinescu are numai cuvinte de „laudă”:

„Creangă ar fi aruncat ideea de a se tipări foiţe de ţigară cu portretul lui Eminescu. Va fi ajutat Creangă el însuşi pe Eminescu? Poate da, mai sigur însă nu. Fiindcă, prin firea lui de ţăran, mereu văităreţ, ***se va fi socotit el însuşi un om sărac, vrednic deopotrivă de mila altora****. Îl durea numai starea prietenului ş****i socotea, ca orice om de mentalitatea lui, că internarea este o «închisoare»****. (...) Dis-de-dimineaţă, pe la orele şase şi jumătate, Creangă privi din arhondaricul mânăstirii un curcubeu ivit la răsărit, semn, poate, pentru el de schimbări în bine. E de bănuit că o superstiţie caracteristică bolnavilor cuprinsese sufletul povestitorului, fiindcă de aici încolo el pare a urmări de aproape starea lui Eminescu. Va fi avut credinţa că dacă poetul învingea* ***boala, oarecum asemănătoare cu a lui****, ar fi biruit-o şi el.”*

Citeşti şi te linişteşti: deci Creangă şi Eminescu erau doi „nebuni”, iar „văităreţul” mai era şi zgârcit!

Nedumeriri

În pagini trecute, am comentat pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, urmare a arestării lui în Iaşi din motive necunoscute. De asemenea, ne-am referit şi la vizita făcută de Creangă şi V. G. Morţun lui Eminescu, pe când acesta s-ar fi găsit în acel teribil loc. Analiza noastră, bazată pe materiale documentare „clasicizate”, care se pot regăsi în majoritatea lucrărilor, pornea de la premiza că informaţiile erau exacte (prea le foloseau toţi, ne-am spus, şi am căzut victimă prejudecăţii că dacă o mulţime spune acelaşi lucru, acesta trebuie să fie şi adevărat). La acea vreme, nu puneam nici o clipă la îndoială faptul că Eminescu chiar ar fi fost pacient al balamucului de lângă Mănăstirea Neamţului, deşi apariţia lui V. G. Morţun era stranie, iar imaginea lui Creangă în arhondaricul Mănăstirii, admirând liniştit apariţia unui splendid curcubeu nu se prea potrivea cu aceea a lui Eminescu, împărţind o cameră cu şapte-opt nebuni autentici şi neavând voie să iasă din grădina stabilimentului. Faptele cuprinse în paginile de mai sus ne obligă să scriem acum, precum doctorul Şuţu: ***„Erroare!”***

De unde informaţia privind vizita lui Creangă şi a lui Morţun la Neamţ? De la Gh. T. Kirileanu, care, într-o *Notiţă asupra manuscriptelor lui Ioan Creangă*, face o serie de precizări interesante, din care citām:

„Pe păretele din urmă a «Poeziilor populare» de Alexandri, stă scris cu creionul de mâna lui Creangă următoarele:

«În 2 Fevruarie, dimineaţa, pe la vr' o 6 1/2 ceasuri am văzut un curcubeu frumos în spre răsărit, privindu-l din coridorul arhondaricului de la Mănăstire[a] Neamţului, când am fost cu V. G. Morţun să vedem pe Eminescu!... Era şi omăt de vro palmă domnească de gros în una şi noaptea 2 Fevruarie 1887.

Acum, după atâta amar de secetă, adecă în 2 (două) Septembrie st. vechi, pe la 3 ceasuri după amează, ear am văzut un curcubeu tot spre răsărit. 1887 Sept. 2. I. Creangă»"

N-am văzut nici cartea cu pricina, nici vreun facsimil după acest text olograf, care bănuim că trebuie să existe, totuşi. Informaţia a apărut într-o revistă din Fălticeni, *Şezătoarea*, al cărei director era Artur Gorovei. Este vorba de numărul 12, din decembrie 1899, închinat lui Ion Creangă, *„în semn de neţărmurită şi veşnică admiraţie"*, cum se precizează pe copertă. În total, publicaţia are 38 de pagini, dintre care 7 (ultimele) sunt ocupate de *Notiţa* lui Kirileanu. În întregul lui, textul constituie o depoziţie privind modul incalificabil în care au fost prăpădite manuscrisele lui Creangă, grosul lor ajungând să fie, la un moment dat, cumpărate de *„negustorul Nicolae Mihăilescu ... de la un jidan cu chilogramul"* (*„jidanul"* înţelegem că era fie unul zis Mendel, fie un anume Israiliteanu). De la Nicolae Mihăilescu, negustorul român care, fără a şti ale cui sunt manuscrisele, le cumpărase pentru a le folosi *„la învălirea mărfei vândute"*, au fost recuperate doar câteva, de *„D-l Silvestru, student universitar"*. Când citeşti astfel de informaţii, nu poţi să nu-ţi aminteşti grupajele fotografice în care Maiorescu tronează încadrat de Eminescu, Creangă, Caragiale şi Slavici şi-atunci te întrebi: unde-a fost Mecena literaturii române în acele momente? Ce să înţelegem din faptul că *Junimea* a permis ca manuscrisele lui Creangă să fie distruse parcă în duşmănie, după ce, supremă umilire a memoriei autorului, slujeau ca ambalaj pentru te miri ce mărfuri?

Gh. T. Kirileanu este cunoscut drept un cercetător serios, iar faptul că el a copiat pasajul privind vizita făcută la Neamţ de Creangă şi de Morţun direct dintr-una dintre *„cărţile rămase de la Creangă, la casa unde a murit, căci el avea obicei să scrie pe filele cărţilor fel de fel de însemnări"* ar trebui să fie argument suficient pentru a îndepărta orice suspiciuni. În plus, unul dintre rarii autori în care se poate avea încredere, Gh. Ungureanu, precizează şi locul în care se găseşte acum cartea cu pricina: *„B.C.U. «Mihai Eminescu» din Iaşi, inv. 3667"*. De asemenea, mărturisim că nu avem temeiuri să ne îndoim că Creangă l-ar fi vizitat pe Eminescu (dimpotrivă, ne întrebăm dacă în intervalul noiembrie 1886 – aprilie 1887 el nu a fost chiar de mai multe ori la Neamţ). Şi, totuşi, **acest** document provoacă unele incertitudini.

Nu vom lua în calcul o serie de ciudăţenii ale conţinutului (datare făcută şi în cifre şi cu litere, dublă datare [*„2 (două) Septembrie”* şi, doar câteva cuvinte mai încolo, *„1887 Sept. 2"*], semnul exclamării pus după numele lui Eminescu etcetera), deoarece nu este vorba nici de ceva aberant, nici de ceva ce poate fi contrazis cu probe irefutabile. Există însă şi alte aspecte, asupra cărora fiecare este liber să judece.

Unul dintre ele ţine de meteorologie: curcubeul apare în urma refracţiei, reflexiei totale şi dispersiei razelor soarelui în picăturile de apă din atmosferă. Din acest motiv, el nu este vizibil decât înainte şi după **ploaie**. Or, Creangă precizează că afară era *„**omăt** de vro palmă domnească de gros”* (subl. ns.). Sigur, se poate spune că vremea s-a încălzit, astfel că după ninsoare a venit ploaie sau, pur şi simplu, temperatura aerului a crescut dicolo de 0° C, făcând să dispară acele de gheaţă din atmosferă – şi poate aşa a şi fost, deşi la acea vreme iernile erau mai lungi şi mai reci decât astăzi, zona în care se află Mănăstirea Neamţului nu-i tocmai uşă de cuptor, iar Creangă scrie că zăpada ar fi fost *„în una şi noaptea 2 Fevruarie 1887"* – deci, ne putem gândi că, din moment ce curcubeul fusese văzut la primele ore ale dimineţii, iar în noaptea aceleiaşi zile omătul era la fel de gros, nu plouase. Pentru cât mai multă siguranţă, am întrebat la Institutul de Meteorologie dacă pot exista excepţii. O doamnă care s-a prezentat Viorica Dima ne-a confirmat că – în mod natural – curcubeul nu apare decât atunci când temperatura aerului este pozitivă, precizând că un asemenea fenomen nu este exclus în primele zile ale lunii februarie, dar că probabilitatea este mică. În consecinţă, putem fi siguri că, în cazul în care însemnarea îi aparţine lui Creangă, atunci când a mers el la Mănăstirea Neamţului, vremea se mai dezmorţise, iar zăpada începuse să se topească.

Un alt detaliu. Ziarul *Lupta* din 8 februarie anunţă că *„Restriştea în care se găseşte strălucitul poet Eminescu”* (deci *„restriştea”*, nu boala!) i-a făcut pe unii studenţi ieşeni să organizeze reprezentaţii teatrale, de soiul celor pe care, aşa cum am arătat mai sus, le iniţia chiar Teatrul Naţional, spre *„susţinerea”* unor persoane din Capitală. Bine informaţi asupra intenţiilor studenţilor, cei de la *Lupta* transmit la rândul lor că tinerii ieşeni s-au întrunit *„în ziua de 30 Ianuarie la Universitate”*, când şi-au ales *„un comitet alcătuit din 10 studenţi şi 2 studente”* şi când au decis să ceară încuviinţarea scrisă a lui Eminescu. În acest scop, comitetul *„îi trimise o scrisoare foarte măgulitoare”*, la care ar fi primit răspuns afirmativ (*„Eminescu încuviinţă cele cerute”*).

Era, deci, imediat după 30 ianuarie sau chiar în acea zi. Peste două-trei zile, (cam) pe 1 februarie, Creangă şi Morţun (socialist cu „priză” la tineret) ar fi ajuns la Neamţ. Să fie fost o pură coincidenţă? Să nu fi apelat studenţii la amabilitatea lor, sperând că, pe lângă scrisoarea lor, nu strica şi „intervenţia” unui prieten precum Creangă, aşa explicându-se şi multele detalii publicate în *Lupta*? (Bunele relaţii dintre Morţun şi Mille – redactor la acest ziar – erau cunoscute.)

Lupta susţine că Eminescu ar fi fost de acord cu planul studenţilor. Cum aceştia nu au primit nimic scris de la el, se deschid două variante: foaia minte sau răspunsul a fost transmis oral, prin Creangă şi Morţun. Numai că, de-ar fi existat intermediari atât de importanţi, n-ar fi specificat *Lupta* acest lucru, dacă nu pentru Creangă, măcar pentru Morţun şi cauza socialistă?

Informaţia care pune însă cel mai serios sub semnul îndoielii adevărul din notiţa lui Creangă, descoperită de Gh. T. Kirileanu *„Pe păretele din urmă a «Poeziilor populare» de Alexandri”* este alta. În 1914, sub titlul *„D-l V. G. Morţun şi Eminescu”* şi având subtitlu: *„Ministrul de interne îşi povesteşte amintirile despre marele poet”*, *Flacăra* publică un interviu cu Morţun. Consemnat de un anume Al. Şerban, gazetar penibil de obedient, interviul surprinde prin faptul că **V. G. Morţun nu pomeneşte nimic de vizita lui la Mănăstirea Neamţului**, deşi o asemenea relatare i-ar fi slujit de minune în atât de evidenta lui tentativă de a sugera că s-ar fi aflat cu Eminescu în relaţii mai strânse decât în realitate. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât, afară de Creangă şi de el, fostul elev rebel ajuns la vârsta de 27 de ani, nici un alt picior de „amic” nu mai călcase pe la Mănăstirea Neamţului, în perioada în care Eminescu a stat acolo. Interviul, asupra căruia vom reveni, ne arată un Morţun mic la suflet, mare-n pungă şi-n flaşnetă şi încântat de propria persoană.

3 februarie

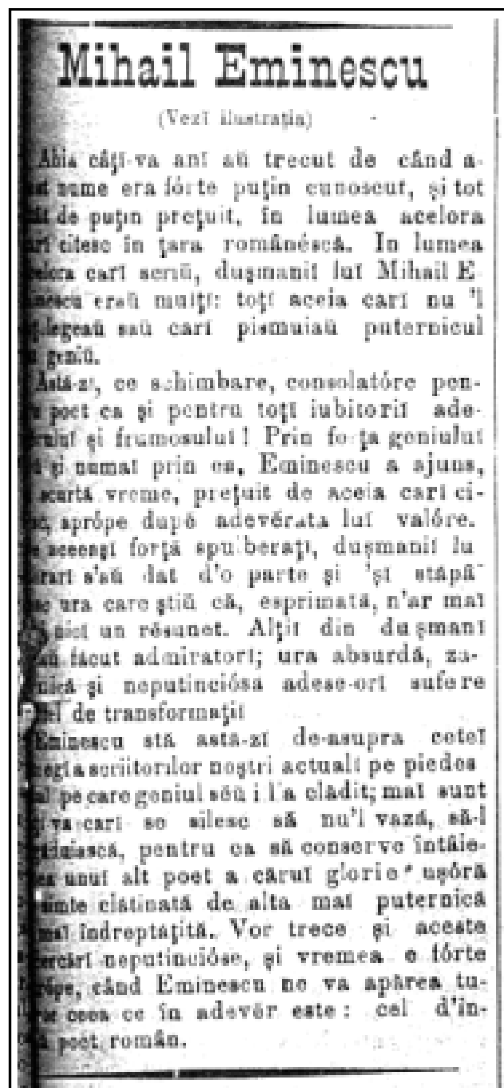
Eminescu – *„cel d’intâi poet român”*

Pe prima pagină a ziarului *Universul*, fotografia lui Eminescu. Sub aceasta, o trimitere la pagina a treia, unde citim următorul text, intitulat ***Mihail Eminescu*:**

„Abia câţi-va ani au trecut de când acest nume era foarte puţin cunoscut, şi tot atât de puţin preţuit, în lumea acelora cari citesc în ţara românească. În lumea acelora cari scriu, duşmanii lui Mihail Eminescu erau mulţi: toţi aceia cari nu ’l înţelegeau sau cari pismuiau puternicul lui geniu.

Astă-zi, ce schimbare, consolatoare pentru poet, ca şi pentru toţi iubitorii adevărului şi frumosului! Prin forţa geniului său şi numai prin ea, Eminescu a ajuns, în scurtă vreme, preţuit de aceia cari citesc, aproape după adevărata lui valoare.

De aceeaşi forţă spulberaţi, duşmanii lui literari s' au dat d' o parte şi ' şi stăpânesc ura care ştiu că, esprimată, n' ar mai avea nici un răsunet. Alţii din duşmani s' au făcut admiratori; ura absurdă, zadarnică şi neputincioasă, adese-ori sufere astfel de transformaţii.

Mihail Eminescu

(Vezĭ ilustraţia)

Abia căţi-va anĭ aŭ trecut de când a-
nume era fórte puţin cunoscut, şi tot
de puţin preţuit, în lumea acelora
citesc în ţara românéscă. In lumea
cărĭ scriŭ, duşmaniĭ luĭ Mihail E-
nescu eraŭ mulţĭ: toţĭ aceia carĭ nu 'l
legeaŭ saŭ carĭ pismuiaŭ puternicul
geniŭ.
Astă-zĭ, ce schimbare, consolatóre pen-
poet ca şi pentru toţĭ iubitoriĭ ade-
luĭ şi frumosuluĭ! Prin forţa geniuluĭ
şi numaĭ prin ea, Eminescu a ajuns,
scurtă vreme, preţuit de aceia carĭ ci-
, aprópe după adevĕrata luĭ valóre.
aceeşi forţă spulberaţĭ, duşmaniĭ lu
rarĭ s'aŭ dat d'o parte şi 'şĭ stăpâ-
ura care ştiŭ că, esprimată, n'ar maĭ
nicĭ un rĕsunet. Alţiĭ din duşmanĭ
făcut admiratorĭ; ura absurdă, za-
nică şi neputinciósa adese-orĭ sufere
de transformaţiĭ
Eminescu stă astă-zĭ de-asupra ceteĭ
egĭa scriitorilor noştri actualĭ pe piedes
pe care geniul sĕŭ i l'a clădit; maĭ sunt
-va carĭ se silesc să nu'l vază, să-l
uiască, pentru ca să conserve întâie-
unuĭ alt poet a căruĭ glorie uşóră
simte clătinată de alta maĭ puternică
maĭ îndreptăţită. Vor trece şi aceste
cărĭ neputinciose, şi vremea e fórte
, când Eminescu ne va apărea tu-
ceea ce în adevĕr este: cel d'în-
poet român.

Universul, 4 februarie 1887, p. 3

Eminescu stă astă-zi de-asupra cetei întregi a scriitorilor noştri actuali pe piedestalul pe care geniul său i l' a clădit; mai sunt câţi-va cari se silesc să nu' l vază, să' l îngăduiască, pentru ca să conserve întâietatea unui alt poet a cărui glorie uşoară se simte clătinată de alta mai puternică şi mai îndreptăţită. Vor trece şi aceste încercări neputincioase, şi vremea e foarte aproape, când Eminescu ne va apărea tuturor ceea ce în adevăr este: cel d' intâi poet român."

Textul a apărut a doua zi după ce *Convorbiri literare* publicase poezia *De ce nu-mi vii*, trimisă de Eminescu lui Negruzi, de la Mănăstirea Neamţului, **împreună cu altele, rămase necunoscute graţie manevrelor oculte ale *Junimii*.** Nota este unică în ceea priveşte conţinutul, căci nici un alt jurnal n-a mai afirmat pe când Eminescu era în viaţă că acesta s-a ridicat *„Prin forţa geniului său şi numai prin ea"* şi că, astfel, treptat, ar fi ajuns să fie preţuit ***„aproape** după adevărata lui valoare"* (subl. ns.).

Încheierea arată că ne aflăm în faţa unui material polemic, ştiut fiind faptul că, nu demult, Vlahuţă îl înspumase pe magistru, afirmând că Eminescu este mai presus de

Alecsandri. Lucru rar, în aceste câteva paragrafe se face referire la **scriitorul** Eminescu, nu doar la poet. Reamintim că, la 1 aprilie 1886, Maiorescu publicase în *Convorbiri literare* articolul *Poeţi şi critici*, în care pleca de la premiza că un creator n-ar avea dreptul nici să-şi apere propria operă, nici să o aprecieze critic pe a altora:

„Nu este dar chemat d. Barbu Şt. Delavrancea, nu este chemat d. Vlahuţă ..., nu sunt ei chemaţi să judece pentru public lucrarea poetică a d-lui Alecsandri în genul ei propriu. Această sarcină să ne-o lase nouă..."

De asemenea, autorul acestui text ne ajută să înţelegem cât de disputat a fost Eminescu încă de pe atunci şi cât de... adaptabile prin făţărnicie sunt anumite specimene din lumea celor cu pretenţii: *„duşmanii lui literari s' au dat d' o parte şi ' şi stăpânesc ura ... Alţii din duşmani s' au făcut admiratori..."*

6 februarie

Din nou, compromiţătoarea cerşetorie şi profesioniştii ei

Universul, rubrica *Ştiri* (sublinierea ne aparţine):

„De câte-va zile au început în toată ţara a se face subscrieri pentru Mihail Eminescu, marele nostru poet. Listele poartă în fruntea lor următoarea desluşire:

«Subsemnaţii elevi şi eleve ai şcolii de pictură din Iaşi, voind să venim în ajutorul distinsului poet ***Mihail Eminescu****, îndrăznim a aminti ţării, că este de datoria ei, ca în semn de recunoştinţă pentru preţioasa avere intelectuală ce-i lasă, să-i formeze un fond* ***pentru a-şi înlesni mijloacele de trai****. În acest scop subsemnaţii am împărţit 500 de liste pentru subscripţiuni, care, aducând câte 20 lei una, în total ar face suma de 10 000 lei."*

Este vorba de iniţiativa Corneliei Emilian-fiica, asupra căreia vom reveni. Deocamdată atenţionăm că scopul declarat public era acela de a-i *„înlesni mijloacele de trai"* , nu de a-i asigura vreun tratament medical, cum avea să se pretindă ulterior.

Pe un exemplar al volumului ei *Poesii* (editura Haimann), Veronica Micle scrie următoarea dedicaţie:

„Scumpului meu Mihai Eminescu, ca o mărturisire de neştearsă dragoste
Bucureşti 6 februarie 1887
Veronica Micle" .

Aşa cum am mai spus, Augustin Z. N. Pop susţine că *„primul exemplar Veronical-a expediat la Botoşani lui Eminescu"* . Posibil, dar improbabil.

Eminescu a ajuns la Botoşani abia în prima decadă a lui aprilie şi, în plus, până când a plecat de la Mănăstirea Neamţului, nu s-a ştiut că va refuza să se întoarcă la Iaşi, preferând Botoşanii. Şi, admiţând că Veronica ar fi expediat cartea pe adresa Harietei, întrebăm: cine a primit-o, dacă Eminescu, adică destinatarul, nu era în localitate?

Cum Eminescu se mai afla încă la Mănăstirea Neamţului, avem temei să credem că Veronica i-a trimis respectiva plachetă chiar la mănăstire. Cuvintele care o însoţesc nu sunt un gest singular, între cei doi existând o corespondenţă poate nu la fel de bogată ca până în 1883, dar nici foarte săracă. Unde sunt epistolele lor, din perioada 1884–1889? Bunul Dumnezeu ştie! Să nu uităm, însă, că acum câţiva ani am mai avut supriza de a ne trezi peste noapte că se publică în premieră peste o sută de scrisori necunoscute, schimbate de Eminescu şi Veronica. Şi să ne mai amintim că unii distrug premeditat documente. Fără să mai dăm exemple şi din prezent, citām dintr-o epistolă a lui Maiorescu către Emilia, la 4 octombrie 1883:

„Scrisoarea ta către Clara, trimisă acum 4 săptămâni, nu i-am dat-o, ci am rupt-o, foarte liniştit. Erai obosită şi iritată când ai scris-o, şi mie îmi părea rău de tine să fi risipit abilităţi de stil pentru asemenea nimicuri” (I. E. Torouţiu, VI, p. 43).

Trecem peste faptul că Maiorescu citea până şi corespondenţa propriei soţii şi ne oprim asupra cenzurii pe care o instituise chiar şi la el acasă. Întrebarea cea mai tulburătoare este: ce se întâmplase, de fapt? Cum să afli, dacă protagoniştii sunt de mult oale şi ulcele, iar cei interesaţi au distrus documentele?

Şi mai sunt şi alte fapte care ne îndeamnă să credem că, într-un fel sau altul, relaţia dintre Eminescu şi Veronica nu a fost complet ruptă (cum ne dau să înţelegem istoricii literari, fără însă ca vreunul dintre ei să afirme acest lucru în mod explicit). De pildă, A. Z. N. Pop relatează:

„Traian Demetrescu povesteşte emoţionat în Revista olteană din 1889 cum o cunoscuse pe Veronica Micle în redacţia unei publicaţii din Bucureşti, frecventată în 1887, şi o portretizează : «Vârsta ei se arăta a fi înaintată, cu toate astea păstra încă un aer dulce de voluptate, iar în ochi reflexul vioi al unei imaginaţiuni aprinse, umbrite de o tristeţe uşoară şi nestatornică». Tradem (pseudonimul lui Traian Demetrescu – n. ns.) *citise în acea seară, Veronica Micle l-a felicitat, şi, venind vorba despre Eminescu, Tradem a văzut-o tresărind şi cu aerul că ar vrea să înlăture discuţia, dar – continuă el – «aproape instinctiv, începu să-mi vorbească tocmai despre el, aşa cum un fanatic ar vorbi de Dumnezeul lui. şi din toate acele cuvinte înţelesei nesfîrşita ei admiraţie şi iubire pentru marele poet, care poate o visa, din cînd în cînd, în celula sa».”*

La 17 aprilie 1888, mai scrie A. Z. N. Pop, Veronica s-a adresat lui Iacob Negruzzi, rugându-l să-i trimită lui Eminescu revista *Junimii*:

„Fiind zilele trecute în Botoşani, am văzut şi pe Eminescu, care mi-a spus cu multă părere de rău că nu primeşte Convorbirile.
Vă rog fiţi bun şi dispuneţi să i se trimită.”

Data este eronată, Eminescu părăsind Botoşanii la 12 aprilie. Este posibil însă ca istoricul să fi folosit **stilul nou**, caz în care 17 devine la 5 aprilie **stil vechi** (cel în vigoare în România acelor vremuri). Ne amintim, o solicitare similară făcuse şi Eminescu însuşi, în prima zi a lui februarie 1887, când se adresase lui Socec.

Intervenţia Veronicăi în favoarea lui Eminescu spune multe, dovedind şi că aceştia ţineau legătura. Natural ar fi fost ca istoria literară să se străduiască să afle cât mai multe detalii semnificative despre relaţiile celor doi (ca şi despre felul în care a continuat prietenia lui Eminescu cu Creangă). Nu a făcut-o şi nici nu sunt semne că ar avea de gând să-şi propună astfel de teme pentru viitor.

Nu ştim cum au fost convinse fiicele Veronicăi să publice doar anumite scrisori din schimbul epistolar dintre mama lor şi Eminescu, dar este cert că, dacă nu au fost distruse un număr important de piese, foarte multe aşteaptă încă să fie tipărite. Este totuşi, repetăm, puţin plauzibil să le vedem curând, deşi (sau tocmai pentru că) ele pot conţine informaţii – implicite sau explicite – privind adevărul despre Eminescu. Nu ne-ar mira să aflăm că multe necunoscute şi ciudăţenii îşi au răspunsul în modul **neaşteptat** în care au pierit atât Veronica, cât şi ginerele ei, E. Gruber.

9 aprilie

Potrivit Harietei, Eminescu ajunge la Botoşani: *„…de când şede la mine, **de la 9 April**...”* (12 mai 1887). Cum 9 aprilie a căzut într-o joi, deducem că autorul rândurilor semnate Gheorghe Bojeicu (reamintim: *„În April, în septămâna luminată, Joi, am tocmit o trăsură şi am plecat cu dânsul...”*) s-a bazat pe epistola Harietei. (De aici, am putea concluziona că a citit atent corespondenţa acesteia cu Cornelia Emilian, publicată la editura fraţilor Şaraga).

Zosin însă susţine că în registrul ospiciului de lângă Mănăstirea Neamţului, în dreptul numelui Eminescu, ar fi stat scris, ca încheiere: *„eşit vindecat în ziua de **10 Aprilie 1887**"*.

În sfârşit, presa locală informează că Eminescu ar fi ajuns la Botoşani pe **11 aprilie**: *„Cu trenul de ieri sosi iubitul amic, dulcele poet şi distinsul concetăţean între noi...”* (*Curierul român*, 12 aprilie 1887).

Ca şi în cazul internării, iată că avem de unde alege. Teoretic, dintre cele trei variante, cea mai credibilă ar trebui să fie cea din *Curierul român*, care scrie la cald. Harieta putea să uite, iar Zosin să-şi greşească socotelile. Date fiind celelalte neadevăruri ale lui Zosin, credem că datarea făcută de acesta s-a datorat întâmplării. *Curierul român* este prima (dacă nu şi singura) publicaţie care a anunţat prompt data sosirii lui Eminescu în Botoşani, fiind, de aceea, şi singura sursă publică pe baza căreia se poate face o datare exactă a evenimentului. Foarte probabil ca Zosin să fi citit şi el acel anunţ. În general, aşa cum am mai spus, presa era pe atunci antedatată. Deci, dacă pe ziar scria 12 aprilie, cum este şi în cazul nostru, puteai fi sigur că apăruse pe 11 aprilie. Iar dacă într-un text se făcea referire la *„ieri”*, acea zi nu putea fi decât 10 aprilie. Aşa bănuim că a raţionat şi Zosin. Ghinionul lui, însă, ziarul *Curierul român* (foaie pe care scria mare: *„Apare Duminica şi Joia”*) reprezenta excepţia de la regulă: nu se antedata! Iar 12 aprilie 1887 a căzut într-o duminică. Dar pe cine-a mai interesat atare mărunţiş, câtă vreme manopera lui Zosin crease acele **anumite** documente necesare unei **anumite** istorii literare?

G. Munteanu crede că, *„eliberat fiind la începutul lui aprilie 1887 din ospiciul nemţean, Eminescu nu mai avea încotro să apuce şi nimeri automatic la Botoşani, la soră-sa Henrieta”*. Este, desigur, şi acesta un punct de vedere, care, în esenţă, reproduce – fără să o spună – părerea Harietei: *„...acuma când s'a tras el din instinct la mine...”* (23 iunie ’87)

Adăugarea prin care biograful precizează că Eminescu n-ar mai fi avut *„încotro să apuce”* rămâne însă complet gratuită şi contrazice varianta oficială (la care subscrie şi G. Munteanu), conform căreia acest oraş gemea de prietenii lui, care de care mai „intim”.

S. Horvat, *Mihail Eminescu. Dicţionar cronologic*:

*„**apr. 9**. Eminescu părăseşte Mănăstirea Neamţului unde fusese internat pe data de 3 nov. 1886 şi se stabileşte la Botoşani, la sora sa, Harieta, care se străduieşte din răsputeri să-şi trateze fratele, aplicându-i tot felul de proceduri, după prescripţiile medicului sau după priceperea sa.”*

Perfid, textul vrea să inducă ideea că Eminescu ar fi ajuns la Botoşani gata bolnav şi că Harieta, intrată instantaneu în priză, l-ar fi doftoricit intens, după cum o ducea mintea. Astfel, se susţine minciuna Emiliancei, care, la rândul ei, face jocul altora mai mari şi mai isteţi ca ea. Nu insistăm acum asupra acestei aiureli, deoarece o vom analiza curând, pe îndelete.

Tot personajul care semnează citatul de mai sus mai afirmă:

*„**nov. 6**. În timp ce Eminscu era escortat de un gardian de la sediul poliţiei spre a fi depus la Mănăstirea Neamţului, în urma unei noi crize* (?)*, V. Burlă, prietenul poetului, văzându-l îmbrăcat într-un pardesiu subţire şi vechi, îşi dezbracă paltonul, sub arcul Academiei Mihăilene din Iaşi, oferindu-l nenorocitului escortat.*

***nov. 9**. Boala poetului se agravează. Comportamentul său este tot mai puţin controlat, fapt care duce la internarea lui la Ospiciul de alienaţi mintali de lângă Mănăstirea Neamţului, unde va rămâne până la 9 apr. 1887.”*

Deci internarea a fost decisă de comportamentul din 9 noiembrie, la trei zile după ce fusese deja escortat *„spre a fi depus la Mănăstirea Neamţului”*?

11 aprilie

Eminescu ajunge la Botoşani. Evenimentul va fi anunţat a doua zi de unul dintre ziarele locale, *Curierul român*, pe pagina 1: *„**Poetul Eminescu** / / este oaspele urbei noastre.* (...) *Marele Bard va petrece'n mijlocul nostru câte-va zile.”*

(*va urma*)

MANUSCRISELE EMINESCIENE. OAMENI ŞI INSTITUŢIILE LOR

Ideea de a publica în facsimil toate manuscrisele eminesciene este veche. De-a lungul deceniilor, au existat câteva tentative de a o pune în practică (în timpul guvernării mareşalului Ion Antonescu, *„au fost fotografiate mai multe volume pentru a proteja originalele"*, aflăm de la G. Ştrempel), dar toate încercările au eşuat, din varii motive. Recent, Academia Română a tipărit un volum, reprezentând copia (aproape) fidelă a ceea ce este cunoscut sub numele de *manuscrisul numărul 2254* (care are 457 de file). Lucrarea cântăreşte aproximativ 4 kilograme şi este însoţită de un CD (surprinzător de slab gândit şi realizat din punct de vedere tehnic, dacă socotim că editorul este Academia Română, nu un tarabagiu din Piaţa Crângaşi şi că, la dimensiunea întregii investiţii, se cerea un lucru de o calitate pe măsură).

Un gospodar norocos

Pe prima pagină, ca să nu lase loc vreunei îndoieli, este specificat limpede că avem în faţă o *„Ediţie coordonată de Eugen Simion Preşedintele Academiei Române"*. Să fie atât de mare efortul de coordonare a unui lucrări care constă într-o sumă de manuscrise fotocopiate în ordinea numerelor sub care sunt înregistrate, încât să justifice o astfel de prezentare? Credem că dacă domnul Eugen Simion ar fi fost mai modest, înscriindu-şi numele în rând cu ceilalţi participanţi la tipărirea acestui volum, nu ar fi avut decât de câştigat (între altele, şi pentru că nu mai era la fel de responsabil pentru afirmaţiile altora, cu care, coordonator find, devine solidar).

Cu ai cui bani a apărut acest prim caiet facsimilat? G. Ştrempel, directorul general al Bibliotecii Academiei Române şi membru de onoare al Academiei, scrie doar atât, în penultimul paragraf al contribuţiei domniei sale: *„preşedintele Academiei a găsit resursele financiare – nu puţine – pentru împlinirea acestui*

deziderat". Norocos om, domnul preşedinte, de se-mpiedică de valize cu bani! Unde i-a *„găsit"*? La colţ de stradă? Credem că nu, în volumul în cauză fiind menţionat explicit: *„Lucrarea a apărut cu sprijinul* ***Ministerului Culturii şi Cultelor****"*. Ce să mai înţelegem, dacă alăturăm aceste două informaţii? Că Ministerul a dat bani Academiei nu pentru ceea ce reprezintă aceasta ca instituţie sau pentru că i-ar socoti necesară întreprinderea, ci pentru că are un **anumit** preşedinte, cu care dumnealui, Ministerul, se află în raporturi de frăţietate? Nu cumva lucrurile stau (sau ar trebui să stea) invers? Şi, oricum, nu era mai simplu din partea domnului Ştrempel să fi nominalizat instituţia sau persoana fără de care acest volum nu ar fi văzut (încă) lumina tiparului, în loc să afirme vag că preşedintele instituţiei sale (deci, şeful său) ar fi *„găsit"* pe nu se ştie unde *„resursele financiare"* necesare? Oare domnul director general al Bibliotecii Academiei chiar crede că Eugen Simion nu se poate peria şi singur?

Omisiunea, ca armă perfidă

Din cele cinci imagini care îl reprezintă pe Eminescu (fotografiile făcute în anii: 1869, 1878, 1885 şi 1887, plus masca mortuară), volumul *Manuscrisele Mihai Eminescu* (I) le conţine doar pe primele trei. Mai mult, editorul a găsit de cuviinţă ca volumul să fie deschis de fotografiile din 1869 şi din 1885, fiecare ocupând câte o filă, între acestea şi cea de-a treia (1878) fiind plasat ceea ce am putea numi prefaţă (*Cuvânt înainte*, semnat de E. Simion, şi *Introducere la miracolul eminescian* – C. Noica, 1977).

Nu cunoaştem motivul pentru care, tocmai într-o lucrare care se remarcă prin redarea fidelă a manuscriselor lui Eminescu (cuprinzând inclusiv pagini nescrise), fotografiile acestuia nu sunt prezentate nici în întregime, nici în mărime naturală. Astfel, dintr-un **bust** a mai rămas un foarte mult mărit **prim plan** din semi-profil, imaginile originale fiind înlocuite cu prelucrări. Şi, mai mult, asupra uneia dintre ele s-a intervenit în mod grosolan.

De asemenea, nu ştim de ce fotografiile n-au fost prezentate în ordine cronologică şi nici motivul pentru care cele din 1869 şi din 1885 sunt alăturate, îndată ce deschizi cartea, în vreme ce fotografia din 1878 se află stingheră. Dar, în contextul în care Academia (şi nu numai ea) afirmă sus şi tare că despre Eminescu ar trebui ştiut chiar şi ceea ce el a dorit să păstreze doar pentru sine, şi mai greu de înţeles rămâne absenţa fotografiei din 1887 (făcută

când Eminescu se afla la Botoşani, unde doctorul Isac turna în el uriaşe doze de mercur) şi a măştii mortuare, care arată un chip chinuit şi cumplit de slăbit – stare care nu era efect al alienării, ci al mizerabilei întreţineri şi al unui **criminal** „tratament”.

Fără a da răspunsuri, constatăm un lucru cert: în felul acesta, cititorul nu mai este frapat de stridenta şi rapida modificare a fizionomiei lui Eminescu, a cărui sănătate s-a prăbuşit brusc, în 1887, fără ca asta să aibă vreo legătură cu „nebunia”.

Când ne uităm peste planul editorial al Academiei Române privitor la *Manuscrisele Mihai Eminescu*, observăm că abia volumele XX şi XXI vor cuprinde **corespondenţa**, iar **Arhiva Mihai Eminescu** este programată hăt pentru volumul XXII, care o să apară (dacă o să apară!) Dumnezeu ştie când. Astfel, este amânată cât se poate publicarea **documentelor**, singurele care ne pot lumina asupra destinului său. Întâmplare? Poate, dar nu prea credem. S-au irosit zeci (dacă nu chiar sute) de metri cubi de hârtie pentru a tipări şi retipări, bunăoară, procesele-verbale redactate de Eminescu pe când era revizor şcolar, dar nu şi conţinutul dosarelor întocmite lui cu ştiinţa lui Maiorescu, acestea apărând târziu, mai mult accidental şi, din câte ştim, niciodată în facsimil, primele fotocopii după asemenea documente văzând lumina tiparului abia în paginile anchetei noastre, *Recurs Eminescu*.

Manuscrisele Mihai Eminescu ne amintesc de Perpessicius, a cărui ediţie nu este de natură să ne facă prea optimişti: în 30 de ani, acesta abia ajunsese la volumul VI, din cele XX preconizate la un moment dat (**planul iniţial se rezuma la trei tomuri**, cu posibilitatea de a le înmulţi – *„la capătul a trei volume”* urma să se facă un popas *„necesar în lămurirea proiectelor de viitor ale acestei ediţii”*). Încă din prefaţa volumului II, anunţă: *„Dificultăţi multiple şi particulare, legate fie de epocă fie de natura obiectului au întârziat pe de o parte apariţia volumului II, iar pe de alta au impus o sensibilă şi fatală modificare a planului stabilit”*. Să sperăm că, întrucât astăzi copierea este o lucrare aproape pur tehnică, iar Perpessicius a fost încetinit şi de starea precară a sănătăţii, facsimilarea manuscriselor eminesciene va putea respecta calendarul propus? Ne-am gândi şi-aşa, numai că respectivul calendar nu există. Academia a stabilit un număr total de volume, a bătut în cuie şi conţinutul fiecăruia, dar nu s-a angajat asupra termenelor de publicare. Altfel spus, Perpessicius a întârziat mult, dar poate fi şi mai rău!

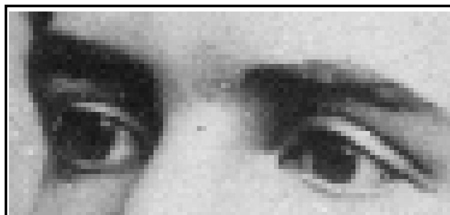
Afară de lumea literaţilor, care au fost scutiţi de cercetări proprii, cui şi sub ce formă a slujit, concret, uriaşul travaliu al lui Perpessicius? Pe câţi interesează să cunoască diverse variante ale unei singure poezii şi cum anume

folosesc acestea? Ce să răspunzi, când constaţi că nici măcar volumele conţinând articolele publicate în *Curierul de Iaşi* ori în *Timpul* nu au fost integral citite decât de câţiva? Majoritatea celor care, fie şi numai prin profesie, ar fi avut **obligaţia** să le parcurgă, manifestă un penibil dezinteres faţă de jurnalistica eminesciană, căreia, însă, nu se sfiesc să-i dea note. Aparent, prezentul nu are nevoie de asemenea lucrări. Noroc că Azi nu durează prea mult şi că lumea aleargă în cerc, astfel încât, după orice eclipsă culturală (intelectuală?), va veni iar un moment de recunoaştere a trudei cu folos şi a realelor valori.

La Academia Română se falsifică fotografia lui Eminescu

„...mă revoltă şi scandalul cu portretele şi busturile puse fără sfială în circulaţie ca fiind ale lui...
I. L. Caragiale, *Două note* (1892)

Am afirmat mai sus că nepublicarea tuturor fotografiilor lui Eminescu şi micşorarea unora prin... mărire ar fi o armă **perfidă**. N-am fi folosit acest atribut, dacă asupra primei lui fotografii nu s-ar fi intervenit în mod incalificabil. Concret, aşa cum se vede în facsimil, cam pe unde ar trebui să fie cristalinul, cineva a făcut să apară două pete albe rotunde, cum se întâmplă la cei bolnavi de cataractă sau la cei care au leucom (albeaţă) la ambii ochi (în lucrări mai noi, cataracta şi albeaţa sunt prezentate ca fiind acelaşi lucru).

Fotografia studentului Eminescu (detaliu), sub coordonări diferite
(G. Strempel) (E. Simion)

În *Bibliografie* (1999), este deplâns faptul că diverşi *„artişti ori practicienii penelului/creionului"* lipsiţi de har *„viciază imaginea"* lui Eminescu. Aşa

este, prin imagine Eminescu este ucis iar, şi iar. Afară de Academia Română însă, nimeni nu a îndrăznit să-l batjocorească în halul acesta. Azi, mâine o să-l vedem cu bărbuţa lui N. D. Xenopol şi cu monoclul lui Macedonski.

Care este rostul acestei modificări, care, între altele, face ca privirea lui Eminescu să pară puţin crucişe şi care ne aminteşte de trucajele din filmele proaste cu vampiri? Au vreun simbol cele două pete albe? Pragmaticul coordonator al ediţiei, omul care *„a găsit resursele financiare"* publicării acestui volum atât de costisitor, să nu le fi observat? Posibil. Vom înţelege cum stau lucrurile din reacţia pe care Academia o va avea (sau nu) după ce aceste rânduri vor deveni publice. Oricum, observăm cu nelinişte că nu este prima oară când, în cazul Eminescu, Academia se arată atât de distrată, încât riscă nu numai să fie privită drept orice altceva decât *„cel mai înalt for ştiinţific şi cultural al ţării"* (cum a fost stabilit prin Decretul-lege nr. 4 din 5 ianuarie 1990), dar ridică întrebarea dacă nu cumva, departe de a fi fost nedrept acuzator, *„divinul"* Călinescu n-ar fi fost deplasat de optimist atunci când, în vara anului 1936, îi scria lui Al. Rosetti:

„Toate academiile din lume cuprind o cincime numai de oameni merituoşi şi sunt chioare pentru viaţa contimporană".

Pe lângă identitatea celui răspunzător de această batjocură, necunoscuta poate şi mai importantă rămâne **scopul** modificării celei mai reuşite fotografii a lui Eminescu. Despre această fotografie Colectivul de autori al volumului XVII al OPERE afirmă: *„Este imaginea cea mai reprezentativă a poetului, aceea sub care a intrat în conştiinţa noastră"*. Totodată, constată că, *„foarte adesea, aflându-se un clişeu în redacţia unei reviste sau gazete, acesta va fi reprodus, fără discernământ, timp de ani de zile"*. Nu ştim la ce cazuri concrete se referă autorii, pentru că, din păcate, n-au avut inspiraţia sau n-au crezut necesar să dea şi exemple. În continuare, Colectivul afirmă:

„În genere, reproducerile sunt de slabă calitate, imaginea deseori inversată, fotografia reprodusă, uneori, după un desen sau o gravură, tehnici greu de identificat din cauza calităţii precare a tiparului".

Dacă pe co-autori îi deranjează până şi publicarea în oglidă a unei poze (uneori, poate doar pentru a respecta regula privind direcţia privirii celui pe care-l reprezintă, în raport cu pagina), ce-ar mai spune astăzi, văzând „albeaţa" pusă pe pupilele lui Eminescu, exact în fotografia care constituie *„imaginea*

cea mai reprezentativă a poetului" ? Ar afirma tranşant că fapta a fost comisă de cineva care a acţionat *„fără discernământ"* ? Vom trăi şi vom vedea.

Revenim la întrebarea noastră: ce sens are această falsificare? Să facem vreo legătură cu faptul că o cataractă poate fi produsă şi de sifilis? A vrut cineva să transmită astfel că – pentru dumnealui – **Eminescu ar fi fost un orb?** Este o simplă şi stupidă bătaie de joc?

Ne-am întrebat: să fi fost aceste două puncte reflexe existente şi în original, unde nu ies însă în evidenţă? Să fi apărut ele doar prin mărirea fotografiei? Chestiunea poate fi privită din două unghiuri de vedere.

Înainte de toate, precizăm că fotografia apare de peste o sută de ani şi n-am întâlnit în nici una dintre lucrările parcurse vreun indiciu că asupra ei s-ar fi intervenit – spre mai bine ori spre mai rău. Ipoteza unui „accident" produs chiar în 1869? Credem că nu rezistă din cel puţin trei motive: 1) J. Tomas, fotograful praghez care a produs-o, n-ar fi multiplicat un astfel de rebut, pentru că n-ar fi îndrăznit să-l ofere vreunui client; 2) chiar să fi încercat, ar fi primit Eminescu?; 3) admiţând că l-ar fi putut păcăli pe acesta, ar fi reacţionat ceilalţi membri ai familiei, care erau împreună cu el (mama, Şerban şi Aglaia).

Să admitem ipoteza existenţei petelor în formă minusculă, imperceptibilă cu ochiul liber pentru oricine priveşte originalul fotografiei? Nu, fie şi doar pentru că atunci apare întrebarea: dacă prin mărire ar fi devenit vizibile aceste detalii nenaturale şi deloc favorabile subiectului, de ce nu s-a renunţat la acest procedeu, mai ales în situaţia în care lucrarea nu prezintă şi fotografia originală, în mărime naturală?

Pe lângă abordarea de mai sus, mai degrabă teoretică, există şi o alta, întemeiată exclusiv pe realităţi materiale.

În primul rând, când vine din lateral, cum s-a întâmplat în cazul fotografiei în discuţie, lumina nu se reflectă pe cornee sub formă de disc şi nici atât ca unul cu contururi difuze. Ochiul nu este plat ca un perete, iar sursa luminoasă nu e o lanternă focalizată perpendicular pe el. În al doilea rând, asemenea reflexe au o strălucire aparte, care lipseşte în cazul nostru. În al treilea rând, pe lângă cele două pete deliberat create pe calculator, facsimilul arată că la ambii ochi, imediat sub pleoapă, se zăresc reflexele produse în mod natural de sursa de lumină în momentul expunerii (pe atunci nu exista *flash*-ul, care a fost inventat abia în 1929). Or, pentru cel care priveşte dintr-un punct fix, cum este cazul lentilei aparatului foto, o unică sursă de lumină nu se reflectă în mai multe locuri pe acelaşi ochi şi, repetăm, nu are formă de disc. (Dovadă indubitabilă că fotografia din 1869 [?] a fost prelucrată înainte de a fi adăugată

Portret batjocorit în lucrarea *Manuscrisele Mihai Eminescu* (I), editată de Academia Română sub coordonarea preşedintelui instituţiei.

în masivul volum de còpii coordonat de E. Simion stă CD-ROM-ul lansat odată cu acesta.)

Aceasta în ceea ce priveşte „albeaţa”, care ne dovedeşte că un anonim ce ştie a se servi de Academia Română şi de dotările ei tehnice l-a „retuşat” pe Eminescu. Dacă pe unii îi amuză situaţia, îi sfătuim să nu uite că mâine poate veni rândul dumnealor şi că tăcerea de acum va fi în mod legitim interpretată ca o acceptare a acestui mod de a opera.

O altă întrebare, esenţială: **care este, în realitate, fotografia făcută de J. Tomas lui Eminescu?** Oricât ar părea de ciudat, răspunsul devine tot mai nesigur. Lasăm la o parte imaginile grosiere care circulă prin Internet ori prin diverse cărţi sau publicaţii. Facem abstracţie şi de calitatea imaginilor (cea de pe *site*-ul Bibliotecii Academiei s-o vrea artistică, dar nu este decât penibilă) şi le alăturăm doar pe cele provenind din cele mai autorizate surse: Academia Română, Biblioteca Academiei Române şi Memorialul Ipoteşti. Cum se face că fotografia mediatizată de Memorialul Ipoteşti şi firma *Software PETAR* este în sepia (din păcate, facsimilul nostru nu redă cafeniul), iar celelalte două, în gri? Putem accepta că există mai multe exemplare ale unei unice fotografii şi că, fiind conservate în mod diferit, şi claritatea este alta, dar nu credem că J. Tomas i-a dat lui Eminescu nişte fotografii în tonuri cafenii şi altele în nuanţe de gri. Precum se vede în facsimil, Biblioteca Academiei oferă ea singură două variante, la alegere: Eminescu cu vestă fie deschisă la culoare, în contrast cu haina, fie neagră, ca să se asorteze. A încăput fototeca instituţiei pe mâini nepotrivite sau nepricepute? Ar fi trist şi deosebit de periculos. Biblioteca Academiei Române se numără printre puţinele instituţii de interes documentar mai importante decât orice minister – ba, am îndrăzni să spunem, mai importantă chiar decât Academia. Faptele care se petrec în „ograda” Academiei ne conving că una sau mai multe persoane chiar din sânul acesteia ori doar oploşite sub pulpana ei au profunde convingeri anti-eminesciene. Foarte bine, opiniile se respectă. Dar lipsa bunului-simţ, nu!

Înainte de a demara alte costisitoare şi îndoielnice proiecte legate de numele lui Eminescu, Academia Română are obligaţia să lipezească măcar situaţia fotografiilor acestuia, arătând care dintre ele sunt autentice şi care nu. Pentru că, în general, cine falsifică o dată, poate fi tentat să „greşească” şi a doua oară, iar o dotare specifică oferă nenumărate facilităţi în acest sens (azi e pocit un chip, dar mâine poate să apară te miri ce nou „document”). Şi, tot fapt general valabil: cel care greşeşte cu bună-ştiinţă nu merită încrederea

şi respectul celorlalţi dacă, în loc să încerce să îndrepte răul produs, caută să-şi muşamalizeze fapta.

Notă: Am scris mai sus că, atunci când s-a fotografiat la Praga, Eminescu era împreună cu mama sa, cu Şerban şi cu Aglaia. Prezenţa acestora este atestată de Matei, în scrisorile lui către Corneliu Botez:

✦ *„...**mama în toată viaţa ei s-a fotografiat numai de două ori**, odată împreună cu Aglaia... la unicul pe vremuri fotograf, Otto Belig în Botoşani... A doua oară, mama s-a fotografiat la Praga sau Viena, singură, bust, **când s-a fotografiat şi Mihai şi tot bust*** (subl. ns.)*, adică acolo unde este scos în profil, cu musteţele rase şi cu părul pieptănat în sus”* (20 aprilie 1909).

✦ *„**Toate fotografiile de la Praga**, precum şi a lui Nicu, care cred că e din Buda Pesta sunt din vara anului 1870, adică atunci când **mama cu Aglaia, însoţite şi de Şerban*** (subl. ns.) *şi de o soră a Cuconei Valeria, Zoica Macri (văduvă) au fost pe acolo şi s-au întors curând din cauza izbucnirii războiului franco-german”* (16 mai 1909).

Apare o nepotrivire de date. Cu o unică excepţie, absolut toate sursele cercetate de noi fie atestă că fotografia lui Eminescu pe când era student ar data din **1869**, fie nu prezintă anul, dar nici nu contrazic această datare. Uneori, autorii ajung în situaţii jenante, cărora nu par însă că ar vrea să le caute explicaţie. De pildă, G. Munteanu afirmă neted: *„Îi privim fotografia făcută la Praga, în toamna anului 1869...”* Când anume *„toamna”*? În pagini anterioare, acelaşi autor precizează că prin august Eminescu era cu o trupă de teatru la Cernăuţi; *„la întoarcerea prin Botoşani...”* ar fi fost interceptat de Căminar şi *„dus la Ipoteşti «mai cu binele, mai cu sila»”*, pentru ca *„Toamna, la 2 octombrie 1869"* să se înscrie *„la facultatea de filozofie din Viena”*? Într-o „agendă” atât de încărcată, unde mai e loc şi pentru Praga? Oare, dacă Eminescu fusese „capturat” de familie după o despărţire atât de lungă, să nu fi stat la Ipoteşti decât câteva zile? Decizia de a pleca în străinătate pentru a se înscrie la o facultate n-a necesitat gândire şi lungi comentarii, cunoscut fiind că Eminovicii nu erau bancă naţională, iar Eminescu nu era obsedat de dorinţa de a urma şcoli înalte? Putem vorbi cu nonşalanţă de *„fotografia făcută la Praga, în toamna anului 1869"*, fără a cunoaşte contextul, cauza şi modul în care ar fi ajuns Eminescu în acest oraş?

Singurul care susţine altceva este Matei, el indicând, am văzut, anul **1870**. Greşeşte acesta? Posibil, dar improbabil, deoarece întreruperea unei călătorii din cauza declanşării unui război nu este un eveniment care să se petreacă prea des în viaţa unui om, fiind – de aceea – greu de uitat. Iar războiul

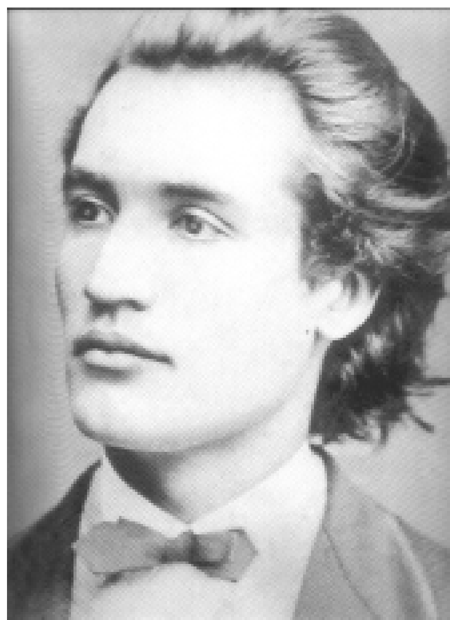
Care dintre aceste fotografii este autentică?
Este vreuna?

Biblioteca
Academiei Române

M. Eminescu,
***OPERE*, vol XVII**
(coord. G. Ştrempel)

Site-ul B.A.R.,
Bibliotecă virtuală

Manuscrisele Mihai Eminescu
Academia Română
(coord. E. Simion)

Memorialul Ipoteşti şi
Software PETAR

franco-prusian a izbucnit în vara lui **1870** (19 iulie). Înăsprite încă de prin februarie, relaţiile franco-prusiene au degenerat în conflict militar după intervenţia lui Bismark (15 iulie) în mesajul împăratului său, Wilhelm I, către ambasadorul Franţei (telegrama de la Ems – orăşel în Renania). Cum vara începe în luna iunie, spusele lui Matei sunt plauzibile.

În consens cu G. Munteanu şi alţi biografi, Colectivul de autori ai Bibliografiei Eminescu (1999) afirmă (vezi *Iconografie eminesciană*):

„Prima fotografie – «astrala fotografie», cum o caracterizează George Călinescu – a fost făcută la Praga, în 1869, de către fotograful J. Tomas, ***în toamna în care Mihai Eminescu se îndrepta către Viena, la studii****"* (subl. ns.).

Nu cunoaştem argumentele care i-au ajutat pe bibliografi să o dateze, dar sesizăm un detaliu geografic: spre deosebire de Budapesta, aflată **în drumul spre** Viena, Praga era **dincolo** de capitala Imperiului autro-ungar, la nord-vest (aproximativ 350 de kilometri, pe calea ferată). Pentru ca Eminescu să ajungă la Praga, nu trebuia să treacă **prin** Viena? Şi, chiar admiţând că ar mai fi fost o linie de legătură paralelă, Ipoteşti-Praga, ce motiv îl putea determina să facă un ocol atât de lung, care lăsa urme adânci şi în buzunarul oricum nu foarte plin? Ce altceva ar mai fi făcut Eminescu în capitala Cehiei? S-a dus la Praga doar ca să se fotografieze la Tomas şi ca să-şi cumpere ţigări, după care s-a întors la Viena?

Este anul 1869 înscris pe spatele vreunei copii a acestei fotografii? Chiar aşa să fie, cât timp nu ştim încă precis care exemplar este original, Academia însăşi oferind – după regulile pieţii de consum – mai multe variante, cum să tragi o concluzie fermă? Asta, ca să nu mai vorbim de faptul că simpla existenţă a unei ipotetice consemnări nu garantează exactitatea ei.

Unii pot spune că nu contează asemenea detalii. Într-un asemenea caz, însă, n-ar mai conta nici modificările făcute de Maiorescu în volumul *Poesii* şi, prin extensie, n-ar mai conta dacă, de pildă, şi noi ne-am permite să mai rotunjim pe ici, pe colo, după gust, orice alte scrieri ori să ne mai jucăm cu timpul, întinerind sau îmbătrânind pe unul sau pe altul. Fără exactitate, certitudinea nu e decât un vis, istoria – şi noi, odată cu ea – devenind un nesfârşit zigzag.

Confuzii

Încă din al doilea paragraf al mesajului domnului Strempel, citim:

„De multă vreme, ***dinainte chiar de cel de-al doilea război mondial****, s-a încercat fotocopierea unor volume, mai uşor de lecturat (cele mai multe pagini ale poetului sunt scrise într-o grafie de o desăvârşită fineţe şi prin reproducere fotografică literele se îngroşau şi deveneau ilizibile). Abia patru sau cinci volume au putut fi utilizate sub această formă şi încercarea n-a putut fi continuată”* (subl. ns.).

Cum al doilea război mondial a început în 1939, deducem că prima tentativă de *fotocopiere a unor volume* ar fi anterioară datei de *1 septembrie 1939*. În penultimul paragraf al textului domnului Strempel, avem însă surpriza să citim:

„Un cuvânt de spus în legătură cu facsimilarea manuscriselor Eminescu, atât de discutată în ultimii ani de ***lume de tot felul*** (subl. ns.). *A stat întotdeauna în centrul vederilor Bibliotecii şi, cum spuneam mai sus,* ***încă în anii 1941-1942 au fost fotografiate*** *mai multe volume pentru a proteja originalele”* (subl. ns.).

Nici 1941, nici 1942 nu ştim să fie totuna cu 1939 sau vreun an anterior acestuia. Ştim însă că *„în anii 1941-1942"* guverna mareşalul Ion Antonescu. Dacă acesta a susţinut sau nu fotografierea respectivelor volume nu mai ştim, întrucât acest lucru nu este precizat, cu toate că o astfel de informaţie era binevenită.

Domnul Strempel opinează şi că, prin facsimilarea manuscriselor lui Eminescu, *„****în sfârşit****, cercetătorii avizaţi şi publicul larg vor avea la îndemână oglinda fidelă a scrisului marelui poet”* (subl. ns.). *„Cercetătorii avizaţi”*? Dacă până acum acestora le era interzis accesul la manuscrise, atunci, în ce anume sunt *„avizaţi”*? Cât despre *„publicul larg”*, ne îndoim că acesta a bătut la uşile Bibliotecii Academiei, după cum ne îndoim că va parcurge vreodată cele 23 de volume pe care Academia şi-a propus să le tipărească. Dar, sigur, asta nu înseamnă că tirajul nu va fi epuizat, căci bani au mulţi, iar cotorul acestei lespezi din hârtie (35,5 cm lungime) arată destul de bine.

ELOGIU HOŢIEI

Scenarii penibile

Toţi ştim că Maiorescu este cel care a predat manuscrisele eminesciene Academiei Române. În şcoli suntem învăţaţi că predarea ar fi fost *donaţie*, motiv pentru care, mai mult sau mai puţin explicit, suntem îndemnaţi să-i mulţumim pentru înţelepciune şi generozitate. Iar Academia Română, la care privim ca la soare (poate de aceea uneori nici nu mai prea vedem mare lucru), departe de a contesta acest neadevăr, îl susţine cu aplombul temperat al senectuţii uneori înţelepte, alteori doar... pricepute. Dacă reducem faptele la esenţa lor, putem spune că, în unele privinţe, referitor la Eminescu, prin tăceri de plumb sau prin repetări riscante, Academia minte.

Să panoramăm contextul, focalizând apoi asupra detaliilor importante.

Probabil pentru a-l feri pe Maiorescu de neplăcerile includerii lui printre infractori, a fost lansată şi teoria conform căreia Eminescu şi-ar fi păstrat o vreme manuscrisele la Simţion. Inevitabil, asta a făcut ca relaţiile celor doi să fie prezentate ca fiind cu mult mai solide decât o atestă documentele şi relatările unor terţi. Că nu a fost vorba de o prietenie autentică, ci de un soi de acceptare reciprocă, ne-o arată Eminescu, aducând vorba de, zice el, *„ceasornicul pe care l-am scos de la Simţion"*. Cum credem că-l lăsase gaj, nu pentru a-l repara, rezultă că între raporturile dintre ei nu erau foarte mult diferite de relaţia lui Eminescu cu Ştrul Avrum (*„Mi-am scos ceasornicul meu de aur de unde şedea cu chirie la părintele Ştrul Avrum..."* – epistolă către Veronica, 17 februarie 1882). Se afirmă că, la întoarcerea din Italia, *„Timp de două săptămâni [Eminescu] a fost găzduit de bunul prieten, ing. Constantin Simţion care locuia pe strada Apolodor. De fapt, acesta îi era o veche gazdă întrucât aici Mihail Eminescu îşi tezaurizase cărţile şi manuscrisele pentru a nu le pierde cu ocazia deselor mutări dintr-o locuinţă*

în alta.” Am citat dintr-un autor anume (V. Z. Teodorescu, *Bucureşti, pe urmele lui Mihail Eminescu*), dar ideile se regăsesc la mulţi. Cu puţină tenacitate, se ajunge şi la excentricităţi. De exemplu, legat tot de locuinţa lui Simţion, domnul din paranteză mai precizează: *„Aici* [la Simţion] *a fost unul din refugiile lui Mihail Eminescu”*.

A vorbi de *„refugiile”* lui Eminescu rămâne o exagerare adolescentină, să-i zicem, lipsită de orice suport documentar serios. La fel de neargumentată apare şi părerea că, în intervalul 27 martie – 7 aprilie 1884, Eminescu ar fi stat la Simţion ori că acesta din urmă *„îi era o veche gazdă”*. Frecvent, în susţinerea acestei aserţiuni, sunt folosite două notiţe ale lui Eminescu şi o scrisoare a acestuia către Chibici. Lor le adăugăm alte două scrisori, adresate Emiliei Humpel de către cumnata ei Clara Maiorescu şi, respectiv, de Mite Kremnitz.

În analizarea acestor documente, vom fi obligaţi să facem mari ocoluri. Nu ne vom limita să punem faţă în faţă lucruri neclare sau contradictorii, ci vom încerca să şi înţelegem de ce sau cum s-a ajuns la aceste anomalii grijuliu întreţinute.

Să parcurgem pasajele care ne interesează.

Notiţele. Una, conform lui Augustin Z. N. Pop, se găseşte în *Manuscrisul românesc 2255*, fila 303:

„Am să vorbesc cu Simţion să-mi dea odaia de alături de el. Am să duc un dulap cumpărat din Târgul de vechituri […] să măsor întâi uşa, să nu fie dulapul prea mare şi să nu dea loc la supărările câte le-am avut până acum. Tot acolo duc cărţile de la Gaster să nu mai am nevoie a i le împrumuta. Egoist în privinţa cărţilor din care mi s-a pierdut o mulţime (să scriu lui Tiktin pentru Boiadgi şi Cipariu). Acolo, legându-mi cărţile, le voi transporta încet-încet, până ce nu oi mai fi nici eu aici. Până la toamnă mi-a succede. Atunci anunţ că mă duc şi pace!”

Dacă intenţiile au fost consemnate de Eminescu în 1882, nefiind duse la îndeplinire, înseamnă că a intervenit ceva care l-a determinat să-şi schimbe gândul. Dacă au fost făcute în 1883, cum pare mult mai probabil, în esenţă, deducem cam acelaşi lucru, întrucât planul urma să se încheie abia în toamnă, iar Eminescu a fost răpit şi sechestrat încă din prima lună a verii. Deci, gândul n-a fost pus în practică.

Apoi, consemnările se referă exclusiv la cărţi, Eminescu nepropunându-şi să se despartă şi de manuscrise. Ideea că el ar fi putut locui la Slavici, dar că-şi ţinea manuscrisele la Simţion sună a şagă, fiind la fel de credibilă

cu povestea gospodinei care-şi are bucătăria în locuinţa unei cunoştinţe, dintr-un alt cartier. În cazul lui Eminescu ea este cu atât mai nostimă, cu cât a rămas notorie stricteţea cu care acesta îşi păzea intimitatea, inclusiv primele forme ale operelor socotite de el ca neîncheiate.

Cealaltă însemnare, asemănătoare, se găseşte în manuscrisul 2266:

„În orice caz iau odaie în oraş în care-mi mut încet, încet ***cărţile****"* .

Nu ştim care dintre cele două consemnări a fost scrisă mai întâi, dar este limpede interesul lui Eminescu de a-şi muta cărţile de la Slavici, precum şi faptul că Simţion n-a fost pentru el decât o simplă alternativă, de care pare să fi fost interesat mai mult pentru rezolvarea unor aventuri erotice, să le zicem, dând unor notiţe intime, încifrate, o interpretare ce poate să pară plauzibilă, dar care rămâne extrem de riscantă:

„Pe grasa o duc apoi acasă – la Simţion ..." (manuscrisul 2292).

Indiferent ce s-ar ascunde îndărătul acestor cuvinte, *„acasă – la Simţion"* rămâne ceva temporar, Eminescu nefiind genul care să-şi împartă secretele vieţii, intimităţile, cu alţii, indiferent cine. De altminteri, ne-o spune foarte limpede chiar el, tot în manuscrisul 2292:

„O casă în oraş de care să nu ştie nimeni. Cu două chei. Una s-o am eu – alta muierea la care voi ţine şi voi vrea să dorm cu dânsa. Când voi schimba muierea voi schimba şi odaia respectivă. Totdeauna o casă foarte izolată şi foarte neştiută de nimenea."

Lucrurile devin şi mai limpezi, când citim epistola trimisă de Slavici lui Negruzzi la 30 martie 1872:

„Eminescu nu lucrează nimic, – e leneş... Cel puţin el zice aşa... Eu însă nu-l cred; el e şiret."

(**Notă**. Se susţine că însemnările lui Eminescu mai sus citate datează din prima parte a anului 1883. Posibil. Surprinde bogăţia detaliilor, căci autorul lor era recunoscut pentru formidabila lui memorie. Pentru cineva cu o asemenea ţinere de minte, notarea ideii de locuinţă *„de care să nu ştie nimeni"* putea fi suficientă pentru a-i aminti întregul plan. Dovadă alte notiţe, precum: *„Ştirbei Rosetti Cabală mare"* , *„Sluga Dimitrie – plan scenă tragică"* etcetera. Pentru

cine citeşte asemenea notiţe, în ciuda aparenţelor, marea şi eterna necunoscută va fi măsura în care consemnările conţin informaţii despre Eminescu însuşi sau au un tâlc nebănuit, pe care numai el l-a ştiut.)

Scrisoarea către Chibici. La 20 octombrie 1884, Eminescu îi adresează lui Chibici o epistolă, al cărui principal mesaj este următorul:

„Dragă Chibici, // De vreme ce residez la hotel «România»… e lesne de înţeles că nu am unde pune lucrurile mele, încât ar fi foarte bine dac-ai păstra tu încă câtva timp aşa-numita mea ladă, deşi presupun că acest lucru nu e tocmai plăcut (…) ***Te rog dar să iei tu lada de la Simţion, dacă nu mai e cu putinţă să stea acolo*** *până ce starea mea se va îndrepta, dacă e cu putinţă să se-ndrepte vrodată”* (subl. ns.).

Înainte de orice, să lămurim un lucru. Şi despre Chibici se afirmă că ar fi fost prieten intim cu Eminescu, aducându-se drept argument amintiri precum cele ale lui Slavici, care scrie că, la Viena, *„unul din cei mai buni prieteni ai lui era era Chibici-Râvneanu, pentru că acesta era sufletul veseliei când petreceam împreună”* (vezi *Eminescu la Viena*). Reamintim că asta, afară de faptul c-o spune contradictoriul Slavici, se petrecea în perioada studenţiei, când tinerii români aflaţi la studii în străinătate erau vânaţi cu ochi ageri, de cunoscători, de unii politicieni din Ţară, între care şi vârfurile *Junimii*. Cui a uitat, îi amintim că **Negruzzi a mers la Viena special pentru a-l întâlni pe Eminescu**, ale cărui poezii (*Venere şi Madonă* şi *Epigonii*) treziseră un mare şi firesc interes pentru persoana autorului lor (*„Având a pleca în acea vară la băi în Austria, hotărâi să mă opresc la Viena câtva timp pentru a face cunoştinţă cu Eminescu şi a petrece cu dânsul o bucată de vreme”*).

Cronologic vorbind, altă „dovadă” privind strânsa prietenie a lui Eminescu cu Chibici ar fi o carte de vizită a celui dintâi, pe care scrie doar: *„Chibici, // Du-te, du-te, du-te cu Simţion unde te cheamă”*. În sfârşit, a treia piesă o reprezintă epistola trimisă acestuia de la Döbling, pe la mijlocul lui ianuarie 1884. Este o excepţie, care nu se datorează prea bunelor lor relaţii, ci are o cu totul altă cauză:

„Doctorii mi-au spus că trebuie să-ţi scriu ***ţie*** *în privirea aceasta”*.

Prin urmare, Eminescu nu i s-a adresat lui Chibici precum celui mai bun prieten al lui, ci, pur şi simplu, pentru că n-a avut de ales. Precizarea lui Eminescu explică şi de ce, în octombrie 1884, i-a cerut tot lui Chibici să ia lada de la Simţion, pe ambii ştiindu-i implicaţi în povestea lui. Cât de bun

„amic" i-a fost Chibici lui Eminescu ne-o dovedeşte şi telegrama trimisă lui Maiorescu, la 19 aprilie 1884:

„Eminescu instalat la Pompiliu. În drum a avut semne foarte suspecte de recidivă. Doresc sărbători fericite. Chibici."

Cum am mai spus, respectivele *„semne foarte suspecte de recidivă"* rămân simple – dar grele – cuvinte, nelegate de vreo faptă concretă anume. Ele ar fi apărut numai *„în drum"*, când unic martor era Chibici, dispărând subit şi total în clipa coborârii pe peronul gării din Iaşi.

Epistola Mitei Kremnitz către Emilia. A fost expediată pe 26 martie 1884, într-un moment în care cele două nu se aflau în cele mai fericite relaţii, Emilia acuzându-i pe oamenii importanţi ai vremii de pasivitate faţă de soarta lui Eminescu. Între altele, Mite scrie:

*„Cu scrisoarea ta am fost astăzi la Regina, ea [a] cetit-o şi a promis să vorbească chiar astăzi cu ministrul, la Academie. Eminescu soseşte aici mâne sară, **amicul său Simţion a pregătit o cameră** pentru dânsul (**invitaţia noastră a fost refuzată**) şi domnii se duc fireşte cu toţii la gară ca să-l primească"* (subl. ns.).

[În *Amintiri fugare despre Eminescu* (1893), Mite va minţi cu neruşinare:

„După ce ieşi din ospiciul de la Viena şi, în drum spre Iaşi, se opri o zi la Bucureşti – o petrecu aproape toată cu noi – l-am dus la Regina, care-l îmbărbătă din toată inima..."

În realitate, Eminescu a stat în Capitală din 27 martie până la 7 aprilie şi n-a vrut să vadă pe niciunul dintre vechii „amici" (cu sau fără fustă). La fel, este fals că Eminescu ar fi fost primit de regină. Mite minte sfruntat, dar spusele ei sunt luate de bune, nu atât pentru că era nemţoaică, cât pentru că a fost una dintre slugile intelectuale ale Casei Regale.]

Epistola Clarei către Emilia. Prin preajma întoarcerii lui Eminescu din Italia (27 martie 1884), Clara Maiorescu îi scrie cumnatei sale Emilia, referitor la şederea acestuia în Capitală (sublinierea ne aparţine):

„Dragă Emilie,

*Probabil că Titus nu ţi-a putut scrie, fiind copleşit de treburi (überhetzt). Eminescu a hotărât, după cum scrie Chibici, să vie la Bucureşti, scrisoarea nu dă altă lămurire, însă dorinţa hotărâtă a lui Eminescu fiind să vie aici, se va face potrivit voinţei lui. **Va locui deocamdată la un amic [al său] Simţion, cărţile şi manuscrisele lui, împachetate în lăzi, au fost duse acolo**. E speranţă că se va lăsa convins pe urmă pentru [cuvânt neceteţ, pe semne] Iassy.*

Spre sfârşitul săptămânii viitoare, pe Joi sau Vineri, va sosi probabil la Bucureşti. Se aşteaptă însă veste dela Chibici, care e foarte laconic.

Cu cele mai bune salutări // Clara // Joi.”

Credem că scrisoarea datează din 22 martie, deoarece Eminescu a revenit în Capitală *marţi*, 27 martie. Plasarea ei cu o săptămână în urmă (15 martie) ar fi hazardată, deoarece asta ar însemna că Eminescu şi-ar fi întârziat venirea, ceea ce nu corespunde cu arzătoarea lui dorinţă de a ajunge cât mai iute în Ţară.

În ceea ce priveşte sursa, precizăm că ambele texte ale scrisorilor trimise Emiliei Humpel au fost date publicităţii de C. Meissner, care le-a inserat în articolul *Despre T. Maiorescu şi Mareşal Averescu, dar mai ales despre M. Eminescu* (*Convorbiri literare*, mai 1937). Potrivit lui Meissner, acestea fac parte dintr-un set de 16 scrisori (unele întregi, altele ciopârţite) *„din corespondenţa rămasă dela defuncta Emilia Humpel, sora lui Titu Maiorescu”*. Deşi în continuare vom folosi părţi din unele dintre aceste scrisori, nu excludem posibilitatea ca transcrierile lui Meissner să redea identic conţinutul textelor originale. Pentru a ne explica prudenţa, apelăm la forţa exemplului, aşezând faţă în faţă două variante ale aceluiaşi text (subliniem informaţia pe care fiecare dintre acestea o conţine în plus faţă de cealaltă):

Maiorescu: *„**Joi 20 Oct./1 Noem. 1883**. Astăzi, la ora 9 dimineaţa, am fost la gară la plecarea la Viena a lui Eminescu cu Chibici şi cu un îngrijitor. – Soare admirabil, dar de la ora 7 dimineaţa. – 1º R.*

Seara, J. Negruzzi, Gane, Misir, Annette, Caragiali. – Mai târziu Lecomte şi P. P. Carp, ministrul nostru la Viena, sosit acum de la Viena.”

Meissner: *„Azi, la ora 9 dimineaţa, am fost la gară, unde plecau Eminescu cu Chibici şi un păzitor la Viena. Bietul om.*”

Joi 20 Oct. / 1 Noem. 1883. Astăzi, la ora 9 dimineaţa, am fost la gară la plecarea la Viena a lui Eminescu cu Chibici şi cu un ingrijitor*. — Soare admirabil, dar la ora 7 dimineata — 1º R.

T. L. Maiorescu

C Meissner

Între a te bucura de soare şi a ofta compătimitor să nu fie nici o diferenţă? Când citeşti, îţi poţi imagina că Meissner o fi apelat la manuscrisul *Însemnărilor zilnice*, făcând propria traducere. Ne-am uitat şi noi peste text, dar n-am găsit decât ceea ce am prezentat mai sus şi ceea ce se regăseşte şi în facsimilul alăturat.

Cine adaugă aici un cuvânt, cum face Meissner, poate adăuga (tăia) şi în altă parte. De altfel, spre sfârşitul articolului său, Meissner mărturiseşte:

„Am reprodus tot ce mi s'a părut mai convingător pentru dovedirea grijii familiei Maiorescu faţă de nenorocirea ce-l lovise pe acela «care este şi va rămâne cea mai înaltă încorporare a inteligenţei române»".

A o aşeza pe Emilia Humpel (şi chiar pe soţul acesteia) pe aceeaşi treaptă cu frate-său Titus şi cu Mite Kremnitz rămâne o nedreptate greu de catalogat. Emilia a avut nu numai **simţire**, ci şi mult bun-simţ. Ceilalţi...

Eminescu – minţit în faţă

La primă vedere, informaţiile din documentele prezentate s-ar lega într-un întreg coerent, un cititor mai grăbit putând înţelege din ele că, în 1883, din proprie voinţă, Eminescu a început să-şi care cărţile la Simţion, dar că nu a apucat să le ducă pe toate, deoarece l-ar fi lovit nebunia. Când s-a întors în Ţară de la tratament, le-ar fi regăsit acasă la Simţion, unde ar fi şi dormit în zilele petrecute în Bucureşti şi unde grijuliii lui „amici" le transportaseră între timp. În consecinţă, s-ar putea deduce că, după ce l-a întrebat pe Chibici din ospiciul lui Leidesdorf (12 ianuarie 1884): *„Ceea ce-aş voi să ştiu de la tine este dacă cărţile şi lada mea sunt în oarecare siguranţă şi dacă pot spera să le revăd"*, Eminescu ar fi primit răspunsuri liniştitoare, fiind asigurat că „amicii" s-au îngrijit de toate lucrurile lui, pe care stabiliseră de comun acord să le depoziteze temporar la Simţion. Când a plecat spre Iaşi, Eminescu nu ar fi luat cu sine întreg calabalâcul, din bunul motiv că, înainte de toate, trebuia să-şi găsească acolo o gazdă pe placul şi pe buzunarul lui. Lucrurile s-ar fi tergiversat, apoi, dintr-un motiv necunoscut, l-a rugat pe Chibici, *„prietenul lui intim"*, să le preia temporar de la Simţion şi să le mai păstreze o vreme, până ce se va muta de la hotel, închiriind o locuinţă în Iaşi.

Nimic mai neadevărat decât această explicaţie, foarte plauzibilă în situaţii normale! În realitate, cu excepţia anunţurilor Clarei şi Mitei Kremnitz privind

preconizata şedere a lui Eminescu la Simţion, singurele puncte comune al textelor de mai sus sunt numele celui din urmă şi/sau lada (alteori, lăzile) lui Eminescu. În rest, documentele diferă profund, întrucât se referă la perioade de timp şi la acţiuni diferite. În plus, avem enunţate anumite gesturi, dar nu şi motivaţiile lor.

Primele absenţe frapante dintr-un atare scenariu (de bun-simţ, aparent) sunt întrebările legitime: de ce a fost necesar ca bunurile lui Eminescu să părăsească locuinţa lui Slavici, *„amicul lui intim”*, mai ales dacă erau aşa de puţine precum se zice? şi de ce la Simţion şi nu la Maiorescu, bunăoară, la Negruzzi sau la sediul revistei *Convorbiri literare*? Trecem peste ele şi întrebăm altceva, mult mai important: **când a aflat Eminescu că „lada” lui ar fi ajuns la Simţion?** (Cum i s-a justificat mutarea acesteia poate fi relevant dar contează mai puţin acum.)

Să-i fi scris Chibici la Viena? Teoretic, nu ar fi imposibil, însă nimeni nu a auzit de o atare epistolă şi nimic nu ne îndrituieşte să-l suspectăm pe Chibici de atâta amar de eleganţă şi independenţă. Cert este că Eminescu îi scrie lui Chibici, dar primeşte răspuns de la Maiorescu, care plimbă pe hârtie multe fraze înşelătoare, dar nu aduce niciodată vorba despre bibliotecă sau manuscrise, deşi era clar că acestea îl frământau în primul rând pe Eminescu.

În consecinţă, de-ar fi să luăm în calcul măcar şi numai materialul documentar ultra-vânturat, am putea afirma în linişte că, **atunci când a fost informat că lada lui s-ar găsi la Simţion, Eminescu nu se mai găsea în ospiciul din Viena**.

Să fi aflat de la Chibici, în timpul călătoriei în Italia? Ar părea foarte posibil, chiar dacă Chibici lasă să se înţeleagă că nu a fost deloc o excursie (*„priveşte însă călătoria în Italia ca cea mai nenorocită idee şi mă duşmăneşte că l-am adus aici”*). Dar principala condiţie ce trebuia îndeplinită pentru ca ipoteza să reziste este aceea ca însuşi Chibici să fi cunoscut acest lucru. Or, scrisoarea Clarei ne face să ne îndoim că acest fapt era posibil, ea prezentând mutarea lucrurilor lui Eminescu acasă la Simţion ca pe o ultimă noutate dinaintea sosirii lui Eminescu – deci, un fapt care se derulase pe când Chibici lipsea din Ţară.

Dar o dovadă şi mai puternică ne oferă chiar Chibici. În corespondenţa cu Maiorescu (atâta câtă a ajuns şi la noi), Chibici, bine dresat de magistru, prezintă strădaniile lui de a-l convinge pe Eminescu să nu se mai întoarcă în Bucureşti, într-o scrisoare datată 14 martie 1884:

„În zadar i-am demonstrat că ar fi pentru dânsul mult mai bine ca să stea la Iaşi; nici amintirile neplăcute ale boalei, nici căldurile grozave ale Bucureştilor, care, desigur,

au contribuit foarte mult la declararea boalei, nici ***alte considerente****... n-au putut schimba această a lui hotărâre.*

Ziua sosirii noastre în Bucureşti nu o pot indica; totul depinde de la vroinţa lui Eminescu. La 17/29 cr. plecăm din Florenţa spre Viena, unde, după prevederile mele, vom ajunge pe la 5 sau 6 aprilie st. nou; încolo nu este nimic cert.

Am stăruit pe lângă Eminescu ca să scrie câteva rânduri d-lui Slavici rugându-l să-i pregătească, sau mai bine zis, să-i închirieze undeva o locuinţă, spre a nu fi nevoit a trage la hotel la sosirea în Bucureşti; se vede însă că ***preferă a sta la hotel, căci tot îmi răspunde că n-are ce scrie d-lui Slavici****"* (subl. ns.).

Începem prin a sublinia menţionarea de către Chibici a unor misterioase *„alte considerente"*, pe care le-a folosit spre a-l determina pe Eminescu să meargă oriunde în Ţară, numai la Bucureşti nu. Să fi fost promisiuni? Să fi fost ameninţări voalate? Ceva prea lăudabil nu putea să fie, din moment ce Chibici se fereşte să scrie. Din corespondenţa scăpată de lunga şi puternica mână maioresciană rezultă că nu doar magistrul îl prefera pe Eminescu departe şi cât mai neimplicat în viaţa socială, sosirea lui producând ceva furnicături la nivel înalt.

Dacă hotărârea lui Eminescu de a reveni în Capitală fusese luată abia la 14 martie şi doar după discuţii contradictorii, evident că Chibici nu putea să o prevadă cu o lună în urmă, la 14 februarie, când plecaseră împreună în Italia. În consecinţă, nici plănuita şedere la Simţion şi, de aici, nici pretinsa mutare a bibliotecii şi a manuscriselor lui Eminescu în locuinţa acestuia nu-i puteau fi cunoscute lui Chibici înainte de-a coborî pe peronul Gării de Nord. Iar dacă Eminescu nu a aflat nici de la el, nici de la Maiorescu că bunurile lui s-ar găsi la Simţion, deducem că **nu a primit noutatea pe când mai era în străintate şi că sursa acestei ştiri nu a fost Chibici**.

Atunci, să ne gândim că, potrivit contextului de mai sus, informaţia i-ar fi parvenit curând după sosirea în Bucureşti, la 27 martie 1884? Să ni-l imaginăm acasă la Simţion, unde gazda îi arată locul în care, cu dragoste frăţească, i-a stivuit lăzile cu cărţi de care vorbeşte Clara, precum şi manuscrisele? Biografii asta ne cer, dar nu mai suntem atât de neştiutori încât să credem o asemenea minciună grosolană.

De ce minciună? Pentru că aşa spun Eminescu şi Missir. Concret, la 13 mai 1884, acesta din urmă expediază pe adresa lui Maiorescu o detaliată scrisoare-raport, în care citim referitor la Eminescu:

„Regretă că n-are biblioteca lui lângă dânsul; îi spun să scrie el să i se trimeată sau să scrim noi; ***el ne obiectează însă că degeaba scrim, că s-a împrăştiat totul şi nu se mai ştie ce s-a făcut****"* (subl. ns.).

Înainte de toate, remarcăm că analiza atentă a acestor cuvinte a fost şi continuă să fie cu grijă ocolită de biografi şi de domni precum G. Strempel, care sar cu agilitate peste această precizare – probabil, pentru că nu slujeşte teoriilor lor.

Relatarea lui Missir convinge că, atunci când s-a întors în Capitală după sechestrarea de la Viena, Eminescu nu numai că nu şi-a revăzut lada cu manuscrise, dar nutrea convingerea că *„s-a împrăştiat totul şi nu se mai ştie ce s-a făcut”*. Cu alte cuvinte, **Eminescu a fost minţit**. A crezut el însă acea minciună? Nu se poate răspunde afirmativ nici măcar în ipoteza în care ar fi fost convins de propria nebunie, căci nu trebuie să fii geniu ca să te întrebi: se putea *„împrăştia”* totul, fără a se mai şti de urma a ceva? Era casa lui Slavici un deşert, iar cărţile lui Eminescu boabe de nisip, ca să dispară în mod natural, la simplă adiere de vânt? Nici unul dintre biografi nu s-a arătat nedumerit de faptul că Eminescu nu l-a întrebat pe Slavici absolut nimic în legătură cu cărţile şi cu manuscrisele, deşi era limpede că nu puteau fi luate din casa acestuia fără acordul lui.

Dar Eminescu nu a fost singura persoană minţită. Drept dovadă, în aceeaşi epistolă din 13 mai 1884, Missir opina naiv şi prietenos:

> *„Despre partea cărţilor lui n' ar fi rău* ***dacă s'ar da de urma lor şi s'ar aduna la un loc****, d[e] ex[emplu] la Chibici şi i s-ar scrie lui de-a dreptul că i se ţin cărţile la dispoziţie şi că le poate avea oricând va voi. A se trimite acum aice n-ar fi bine, fiindcă Burlă, în casa căruia şede Eminescu, nu e prea gospodar şi n-are unde să le pună; ş-apoi în vacanţă, poate ca Eminescu să se mute în locul lui Pompiliu, care pleacă (la Keskemet), sau în odaia mea».”*

Textul arată cât de dezinformaţi erau „amicii” ieşeni, oricât de loiali i-ar fi fost ei lui Maiorescu: însuşi Missir, legătura directă a acestuia în cazul Eminescu, nu ştia nici măcar confidenţial ca dispăruta bibliotecă să se fi găsit la Simţion sau în altă parte (de junimiştii de rând ce să mai vorbim?). De aceea, el sugerează să li se dea cărţilor *„de urmă”*, pentru a se *„aduna la un loc”*. Implicit, această stare de lucruri presupune şi o „intoxicare” a presei, fie şi numai pe considerentul că unii dintre „amici” erau (şi) gazetari, mulţi ajungând însă să publice neadevăruri doar pentru că nu cunoşteau realitatea.

În raportul către Maiorescu, Missir se referă numai la cărţi, nu şi la manuscrise, de a căror existenţă poate că nici nu ştia (sau, mai exact, nu bănuia cât de numeroase erau). A intenţionat Eminescu vreodată să le depoziteze în alt loc decât acela în care locuia?

Când îi scrie lui Chibici de la Döbling (12 ianuarie 1884), înainte de orice, se interesează de soarta cărţilor şi a manuscriselor, cerând să i se spună: *„**dacă pot spera să le revăd**. În ladă trebuie să se fi aflând şi **ceasornicul pe care l-am scos de la Simţion**”* (subl. ns.).

Sare în ochi temerea că „amicii” îi făcuseră pierdute *„cărţile şi lada”*, unul dintre motive putând fi tocmai conştientizarea importanţei conţinutului acelei lăzi. Timpul avea să probeze că teama îi era perfect întemeiată, până la moarte el nemaiavând bucuria să folosească o pagină, măcar, **din cele peste 15.000** predate de Maiorescu Academiei Române, după 19 ani de la data însuşirii lor prin rapt! Pe de altă parte, cum emoţiile privind soarta acelor documente ar fi complet nejustificate într-o situaţie normală, apare întrebarea: ştia Eminescu, de pe atunci, că era *„un om sacrificat”*, dar încă nu-şi pierduse orice speranţă? Înţelesese că notiţele lui, de tipul *„Tot ce voi afla în Ardeal, scriu cu legături sanscrite”*, o dată descoperite de cei care îl internaseră, aveau să-l coste nu numai libertatea?

„Totdeauna gata să-nfrunte greutăţile de orişice fel”

Interesantă este şi referirea lui Eminescu la ceas. Această punctare aduce a atenţionare că n-a uitat de existenţa lui şi a detaliilor, în general, şi, de aceea, se află în diplomatică contradicţie cu o altă afirmaţie, din aceeaşi scrisoare:

> *„Mi-aduc în adevăr aminte c-am venit cu tine în tren, dar **încolo nu mai ştiu nimic** decât că am stat închis şi am suferit nu numai de **halucinaţiuni**, ci şi mai mult încă de foame”* (subl. ns).

Această frază a fost folosită exclusiv pentru a demonstra că Eminescu ar fi recunoscut propria nebunie. Credem că lucrurile nu stau deloc aşa, atari cuvinte având un rol tactic, să zicem, într-o epistolă la a cărei formă finală trebuie să se fi ajuns prin cizelarea a multe ciorne. Şi vom explica de ce.

„Încolo nu mai ştiu nimic” pare o declaraţie smulsă sub presiune. Pentru avocatul Maiorescu, om al înscrisurilor (pe care, după nevoi, le folosea sau le făcea dispărute), aceste cuvinte erau o adevărată poliţă de asigurare, semnată de un om despre care Slavici afirmă:

*„**Eminescu nu era în stare să mintă**... (...) Vorba lui era vorbă şi **angajamentul luat de dânsul era sfânt.** Niciodată el nu lua asupra sa sarcini pentru care nu se socotea îndeajuns pregătit ori pe care nu era gata să le poarte cu toată inima”* (*Eminescu-omul*),

în alt context prezentându-l astfel:

*„Adevărul e că el era om care trăieşte mai mult pentru alţii decât pentru sine însuşi, vede toate cele ce se petrec împrejurul lui, judecă drept, se bucură de cele bune şi **stăruie cu îndărătnicie pentru înlăturarea celor rele**, deci nu numai poet şi **cugetător cu vederi bine lămurite**, ci totodată şi **om de acţiune înzestrat cu bun-simţ practic, care ştie să-şi aleagă mijloacele şi e totdeauna gata să-nfrunte greutăţile de orişice fel**”* – subl. ns.; (*Eminescu la Viena*).

Omul descris de Slavici nu este un poet cu capul în nori (şi, de altfel, autorul insistă asupra acestei greşite percepţii, încercând s-o corijeze). Este adevărat că în lumea din noi se petrec multe lucruri pe care nu le pricepem sau nici nu le sesizăm, dar nu credem că firea omului poate fi strivită, anulată complet nici măcar de boala psihică autentică, căci atunci n-ar mai fi bolnavi, ci clone ale unui singur pacient. Un luptător înnăscut (şi gazetăria lui Eminescu dovedeşte cu asupra de măsură că aceasta era plămada lui) poate traversa clipe grele, de prăbuşire (om este!), dar îşi va reveni mereu. Dacă vehemenţa lui se reduce uneori sau chiar dispare, explicaţia modificării nu este, neapărat, de natură patologică, putând fi o dovadă că într-adevăr avea un *„bun-simţ practic”* şi că, atunci când *„nu se socotea îndeajuns pregătit”* să lupte cu anumite forţe, *„ştia să-şi aleagă mijloacele”*, temporara lui reţinere fiind, pentru moment, modalitate tactică, nu abandonare a luptei.

Eminescu scrie: *„Încolo nu mai ştiu nimic”*. Reamintind că, atât în Bucureşti, cât şi la Viena internarea lui s-a făcut pe furiş şi în total dispreţ faţă de Lege, întrebăm: care ar fi probele care să impună eliminarea ipotezei că, după luni de îndârjire zadarnică, convingându-se (cu sau fără temei) că era uitat de o lume ipocrită într-un balamuc în care nu îl adusese boala, ci ura adversarilor, Eminescu declară prin aceste cuvinte că este capabil să lase în urmă tot răul căruia îi căzuse victimă – adică, să uite, dacă nu să şi ierte?

El declară că ar fi suferit *„de halucinaţiuni”*, dar diminuează cu tâlc forţa afirmaţiei, adăugând că respectivele halucinaţii erau mai nesemnificative decât foamea pe care a fost obligat să o îndure, fapt care aproape le anulează. (În mod similar procedează şi când întreabă, la fel de maliţios: *„Cine plăteşte pentru mine aici şi cine are grijă de mine?”*, a doua jumătate fiind o umplutură,

o auto-ironizare menită să îndulcească prima întrebare, care s-ar putea citi: **cine are atâta interes să rămân aici, încât ia asupra lui toate cheltuielile?** Iar câteva rânduri mai încolo adaugă că este supus unui regim „*cu totul fără folos atât pentru mine cât şi pentru amicii cari au binevoit a se interesa de mine şi a mă trimite aici*” – halal bunăvoinţă!)

Halucinaţie: „*Când cineva vede, gustă sau simte un lucru care nu există, sau când aude sgomote cari nu sunt în realitate, zicem că are alucinaţiune. Alucinaţiunile sunt produse de diferite tulburări ale sistemului nervos. Alucinaţiunile pot exista şi atunci când a pierit auzul, mirosul şi vederea; ele pot exista fără ca omul să fie atins de nebunie, mai ales în momentul trecerii de la veghere la somn şi în minutul deşteptării*” (vezi *Doctorul de casă*).

Altfel spus, când are halucinaţii, insul trăieşte într-o lume paralelă cu cea reală. Poate respectivul om să-şi dea seama că are halucinaţii? Are el certitudinea că percepţiile lui sunt lipsite de obiect? Nu, căci ar însemna că planul conştientului funcţionează, caz în care vedenia nu mai e vedenie, devenind imaginaţie controlată. Se putea Eminescu convinge **singur** că ar fi avut vedenii, conştientizând existenţa lor sau pentru asta era nevoie de cel puţin încă o persoană, cu care să discute **în contradictoriu**? Şi, mai ales, în ce au constat halucinaţiile la care se referă? Ce anume susţinea Eminescu că s-ar fi întâmplat, iar unii contestau, străduindu-se să-l convingă că ar greşi? Era vorba de modul în care ajunsese la Şuţu şi de persoanele implicate? Posibil, dacă ne amintim mărturia Liviei Maiorescu (sublinierile ne aparţin):

„*Când ne apropiarăm de cupeu, păzitorul deschise fereastra. Eminescu întinse îndată braţele afară, se puse la fereastră şi făcându-şi un «ochean» (cuvântul românesc în ghilimele în textul german) din degetul cel gros şi din arătătorul ambelor mâini ce-l ţinea la ochi şi râzând foarte înveselit spuse lui Papa: «**Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspiraţie şi acolo marea domnişoară**»; apoi scuipă de câteva ori, începu să râdă şi se aşeză. Păzitorul ridică geamul şi E. continuă să vorbească, scuipă apoi de două ori în geam. În momentul plecării îl nelinişti fluieratul şi sunatul şi începu să strige «**Argus**»; nu se ridică însă de pe canapea*” (epistolă trimisă Emiliei Humpel, la 20 octombrie 1883).

Disponibilitatea lui Eminescu pentru dialog nu prea poate fi contestată, dar pe nimeni nu surprinde tăcerea celorlalţi. Relatarea parcă prezintă un personaj care chiar dacă fierbe în sinea lui, încearcă să ascundă acest lucru, ironizându-l pe cel care-l ţine captiv. Dar acesta nu-i răspunde în nici un fel.

Poate nici nu se uită în ochii lui. Ultimul strigăt al pasagerului din cupeu n-a fost rodul vreunei nelinişti, cum crede Livia, ci al unui nemăsurat dispreţ, numele *Argus* fiind în respectivul context o adevărată invectivă. Ei, şi? Golit de mult de freamătul unui suflet ales, Maiorescu nu se simte ofensat, ci eliberat. În sfârşit, poate să plece acasă, să noteze în jurnal reuşita zilei. Are încă o dovadă că Eminescu e „nebun".

Copilă încă, Livia Maiorescu încheie epistola mărturisindu-şi nedumerirea, sincera tulburare pe care a avut-o la (re)vederea lui Eminescu, fiind suficient de limpede că în imaginaţia ei, datorită celor pe care le tot auzise în casă, acesta trebuie să fi arătat cumplit:

„La drept vorbind, nu prea voiam să merg la gară, te stăpâneşte un sentiment atât de dureros pentru el, acesta însă dispare cu totul la vederea-i. Nu ştiu cum să mă exprim, la un om sănătos aş califica o asemenea atitudine drept exaltată veselie. În tot cazul, el nu suferă de loc. Vocea-i şi râsul lui sunt exact ca mai înainte, când făcea mare haz de anecdote, poveşti."

Când, imediat după aceste cuvinte, adaugă: *„Sutzo crede că nu prea e speranţă de îndreptare"*, Livia se face ecoul tatălui ei. Informaţia nu numai că nu-i parvenise direct de la Şuţu, ci prin mijlocirea lui Maiorescu, care avea şi el fixul lui foarte sănătos, dar era şi frapant contrazisă de constatările ei nemijlocite, de care ai zice că se teme.

Cu excepţia scrisorii lui Eminescu către Chibici, despre halucinaţiile celui dintâi se vorbeşte pentru prima oară abia în 1914, cu ocazia publicării studiului lui I. Grămadă – aflat în străinătate pe banii grupului condus de Maiorescu. El este cel care a publicat fragmente dintr-o aşa-zisă fişă medicală, pe care le-ar fi obţinut direct de la doctorul Obersteiner, la Viena, precizând că *„restul din jurnal nu poate fi dat publicităţii"*. Trebuie să fi fost chestiuni grele la mijloc! Ca să n-avem ce regreta, întrebăm: chiar exista acel „rest"?

La 31 decembrie 1883, Eminescu constată că fusese jefuit de „editorul" Maiorescu

Cei care au organizat răpirea şi sechestrarea lui Eminescu au ştiut încă din 28 iunie că acesta nu-şi va mai vedea în veci manuscrisele. Cea mai clară dovadă în acest sens este faptul că nu i-au mai returnat nici măcar o filă, iar

atunci când el s-a interesat de soarta manuscriselor lui, Maiorescu i-a răspuns prin tăcere. O asemenea decizie nu o puteau lua Simţion (personaj mărunt, care – foarte probabil – n-a priceput niciodată prea bine de ce a fost Maiorescu atât de atras de manuscrisele „amicului" Eminescu), Chibici, Missir sau alţii de talia lor. Interesul pentru aceste documente impunea şi o parcurgere a lor de către Maiorescu însuşi, care, în chestiuni importante, nu se lăsa pe mâna altora. De aceea, putem bănui că Maiorescu a plecat spre Braşov numai după ce Eminescu fusese sechestrat. Dacă lada acestuia fusese chiar în acea zi adusă la el acasă, în strada Mercur 1, nu ştim, dar este posibil. Pe de altă parte, Slavici îşi revendică şi el „meritul" de a-şi fi băgat nasul printre hârtiile lui Eminescu (după sechestrarea acestuia), aşa că, la fel de bine, s-ar putea să fi rămas la acesta, până la întoarcerea magistrului din voiaj.

Reluăm una dintre frazele-cheie din scrisoarea trimisă de Eminescu lui Chibici, din ospiciul lui Leidesdorf:

„Ceea ce-aş voi să ştiu de la tine este dacă cărţile şi lada mea sunt în oarecare siguranţă şi dacă pot spera să le revăd".

Pe lângă alte consideraţii posibile pe marginea acestor cuvinte, se observă şi o ciudăţenie: Eminescu disocia ideea că bunurile i-ar fi *„în oarecare siguranţă"* de putinţa de a mai intra în posesia lor. Deci, el ştia că nu ajungea doar ca acestea să fie conservate, pentru a avea garanţia că-i vor fi returnate. Simplul fapt că întreabă dacă sunt sau nu *„în oarecare siguranţă"* arată că nu se ştia înconjurat de prieteni. Asta, pe de-o parte. Pe de altă parte, cu două săptămâni în urmă, la 31 decembrie 1883, tocmai primise vizita de *„un minut"* a lui Maiorescu, sosit la Döbling:

„D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puţin de un minut şi nu mi-a spus nimic în ce mă priveşte... nu ştiu absolut nimic asupra sorţii care mă aşteaptă, căci sper că nu voi fi condamnat a petrece aci ani întregi fără necesitate. (...)

Îmi sunt dar necunoscute măsurile pe cari d. Maiorescu va fi binevoit să le ia în privirea-mi şi văd pe de altă parte că doctorii de la institut nu ştiu asemenea nimic, ci se mărginesc a-mi cita numele d-sale şi al tău, ceea ce – în izolarea în care mă aflu – nu e de natură a mă satisface" (12 ianuarie 1884).

Subordonarea medicilor vienezi faţă de Maiorescu – omul care îi plătea (sau, mai sigur, prin care le veneau banii) – este evidentă. Totodată, reiese limpede că „pacientul" şi „musafirul" lui nu conversaseră nici măcar pe marginea volumului *Poesii*, editat de Socec cu doar câteva zile în urmă şi adus de magistru în „dar" (în epistola către Chibici, Eminescu nici nu-l

aminteşte). Iar între coperţile acestuia Eminescu a dat şi de o mulţime de poezii încă neîncheiate şi ale căror variante se găseau **numai în lada** de care îl întreabă pe Chibici. În consecinţă, aceste cuvinte ale lui Eminescu cuprind o cotă de nelinişte disperată, el ştiind acum prea bine că manuscrisele lui ajunseseră în mâinile lui Maiorescu. Cunoscând despre acesta lucruri de care noi poate încă nu avem habar, îngrijorarea lui era cu atât mai legitimă. Întrebarea *„dacă pot spera să le mai revăd”* se justifică **tocmai din acest motiv**, cumulat cu intenţiile evidente exprimate în prefaţa volumului abia tipărit, precum şi cu anumite păreri deloc măgulitoare pe care Eminescu le avea despre magistru. Le repetăm, căci prea sunt ocolite şi nebăgate în seamă:

„D. Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea... (...) *Acum, când sunt departe, îmi sună în urechi sfaturile spuse pe un ton dulce, ademenitor, cu scopul de a mă atrage, ca păianjenul prada; apoi satisfăcut, dacă se poate, prin umilire, iată cine e chemat să stăpânească. Mărire, cât se poate ; prin ce mijloace nu-ntreba, sunt mai murdare şi mai negre decât glodul...”*

Ce să fi avut Eminescu de comunicat intim şi sincer cu un asemenea om, oricât de cult ar fi fost el? Ce simţiri comune i-ar fi putut uni vreodată?

Poveşti bibliotecăreşti

Să ne întoarcem la spusele domnului director general G. Strempel, care istoriseşte atât de cursiv şi de sigur pe sine ireala plimbare a manuscriselor eminesciene, prin întreaga Capitală, din locaţie în locaţie şi de la „amic” la „amic”:

„De la Simţion – mai scrie acesta –*, care n-a fost implicat **prea mult** în **îngrijirea** lui Eminescu, lada cu cărţile şi manuscrisele, la care poetul s-a referit în **mai multe scrisori**, a trecut **în grija lui Chibici-Râvneanu**, cum **în grija acestuia a fost încredinţată supravegherea poetului în 1884*** (subl. ns).

Că lucrurile s-au petrecut aşa rezultă şi dintr-o scrisoare adresată la 13 mai 1884 de Petre Missir lui Titu Maiorescu, în finalul căreia se spune: «.. Despre partea cărţilor lui n-ar fi rău dacă s-ar da de urma lor şi s-ar aduna la un loc, de exemplu la Chibici şi i s-ar scrie lui de-a dreptul că i se ţin cărţile la dispoziţie şi că le poate avea oricând va voi. A se trimite acum aice (adică la Iaşi) n-ar fi bine, fiindcă Burlă, în casa căruia şede Eminescu, nu prea e gospodar şi n-are unde să le pună; ş-apoi în vacanţă, poate ca Eminescu să se mute în locul lui Pompiliu, care pleacă (la Keskemet), sau în odaia mea».”

În puţine cuvinte, autorul înghesuie neaşteptat de multe erori... academice.

✦ Ceea ce domnul G. Strempel numeşte *„lada cu cărţile şi manuscrisele”* n-a existat niciodată, întrucât biblioteca lui Eminescu nu încăpea într-o ladă şi cu atât mai puţin într-una în care – singur ne mai spune – se aflau deja peste 15.000 de pagini, scrise sau nu! Dânsul este liber să aibă opţiuni oricât de extravagante, dar directorul general al Bibliotecii Academiei nu ne poate cere să-l credem pe dumnealui, în dauna lui Eminescu, care întreba altceva (*„aş voi să ştiu de la tine este dacă* ***cărţile şi lada*** *mea...”*). Ca şi Clara Maiorescu, de altfel, aceasta referindu-se la *„**cărţile şi manuscrisele** lui, împachetate în **lăzi**”* (subl. ns).

✦ G. Strempel are ştiinţă de *„Mai multele”* scrisori în care Eminescu se referă la ceea ce dânsul numeşte *„lada cu cărţile şi manuscrisele”*. Acele *„mai multele”* sunt **două**, ambele trimise lui Chibici (12 ianuarie şi, repectiv, 20 octombrie 1884) nu din dragoste frăţească, ci pentru că n-a avut de ales (drept dovadă, afară de ele, Eminescu n-a mai avut – din 1883, cel puţin – nici o altă legătură cu numitul). Cele două epistole apar în tot atâtea clipe cruciale: atunci când, în afară de Maiorescu, nu mai avea alt canal de comunicare pentru a obţine eliberarea din ospiciul de la Ober-Döbling şi, apoi, când a făcut mai multe tentative de a-şi recupera îndeosebi manuscrisele (cărţi, de bine, de rău, găsea şi la biblioteca publică). Harieta invocă şi o scrisoare către Maiorescu, dar ne ferim s-o alăturăm celor trimise lui Chibici, întrucât nu avem ştiinţă de conţinutul ei – conţinut care trebuie să fi fost interesant, de vreme ce magistrul a păstrat epistola doar pentru el.

✦ Dacă Simţion, asupra căruia vom reveni, *„n-a fost implicat* ***prea mult*** *în îngrijirea lui Eminescu”*, asta se datorează faptului că **n-a fost implicat absolut deloc**.

✦ Directorul B.A.R. scrie şi că lui Chibici-Revneanu i-ar fi *„fost încredinţată supravegherea poetului în 1884"*. Nu cunoaştem ce înţelege domnia sa prin „supraveghere” şi nici cum îşi explică necesitatea „supravegherii” în zile în care nimeni nu se îndoia de sănătatea acestuia. Ştim însă că numele Chibici a rămas legat de viaţa lui Eminescu mai ales pentru că el s-a ocupat cu strângerea paralelor pentru menţinerea acestuia în balamucul privat al lui Şuţu şi că tot el l-a internat la Viena, de unde l-a şi scos, cărându-l pe un traseu prestabilit de alţii, cărora le raporta periodic în scris, ca un salariat. Pe unde au mers? Se pare că prin nişte oraşe din Italia, ale căror nume nu a avut nici timp, nici dispoziţie să le dezvăluie public (a istorisit vag, mult mai târziu, doar cum Eminescu ar fi reuşit să scape de el şi cum l-ar fi

„recuperat” cu ajutorul poliţiei italiene). Mai scurt spus, Chibici Revneanu n-a avut nici o iniţiativă personală, fiind un simplu executant, ale cărui „servicii” nu ştim dacă au fost sau nu plătite. Şederea în Italia n-a durat nici o lună şi jumătate.

✦ În pofida unor aparenţe, Eminescu trebuie să fi ştiut tot timpul cât preţ poate pune pe prietenia lui Chibici, căci, atunci când – pe peronul Gării de Nord – îl acuză pe Maiorescu de *„conspiraţie”* (20 octombrie 1883, ora 9 dimineaţa), Chibici era nu numai unic martor, ci şi executant al planului şi, desigur, unul dintre „ochii” lui Maiorescu-Argus. Amintim celor ce par să nu ştie că *„supravegherea poetului”* a fost *„încredinţată”* şi gardienilor din ospiciile prin care a fost târât, precum şi spionilor Vienei, fără ca asta să-i transforme pe respectivii în prietenii lui.

✦ Domnul G. Strempel mai spune că biblioteca şi manuscrisele lui Eminescu o dată plecate de la Slavici (nu ni se explică de ce acest *„prieten intim”* nu le-a mai putut ţine în propriul căsoi – avea 7 camere –, simţind nevoia să le arunce), ar fi luat drumul lui Simţion şi că de la acesta, într-un moment nedeterminat şi fără o cauză anume, ar fi fost iar încărcate în căruţă, spre a fi transportate la alt domiciliu, de astă dată, *„în grija lui Chibici-Râvneanu”*. Când s-a întâmplat asta? Nimeni nu ştie, singurul lucru clar fiind acela că, de-ar fi fost să fie aşa, mutarea lăzii acasă la Chibici nu se putea face înainte de 20 octombrie 1884, când Eminescu îl roagă pe acesta să preia cărţile de la Simţion. Ce-i face atunci pe specialişti să fie, totuşi, atât de fermi în afirmaţii? De unde au dânşii certitudini? De la Missir, explică G. Ştrempel şi repede prezintă documentul, o scrisoare către magistru, din care citează un pasaj ce începe astfel:

„Despre partea cărţilor lui n-ar fi rău dacă s-ar da de urma lor şi s-ar aduna la un loc”.

Nimeni nu vrea însă să observe un detaliu esenţial: la 13 mai 1884, când scrie această epistolă, nici măcar Missir, care, în cazul Eminescu, a fost dublura ieşeană a lui Chibici, nu ştia ce s-a întâmplat cu cărţile, fiind convins că s-au pierdut! Faptul că el sugerează că *„n-ar fi rău”* dacă s-ar găsi *„şi s-ar aduna la un loc”*, indicând drept posibilă depozitarea la Chibici, rămâne o amabilă părere, dar nu şi o probă că Maiorescu l-ar fi luat în serios.

După ce lada lui Eminescu ar fi urmat traseul Slavici – Simţion – Chibici, afirmă G. Strempel, ar fi *„uşor de presupus că* [Maiorescu] *i-a cerut lui Chibici să depună la el lada, pentru deplină siguranţă”*. Fiecare e liber să presupună ce-i place şi ce poate! Ne întrebăm însă dacă presupunerile nu

trebuie, totuşi, să pornească de la o bază cât mai vizibil logică şi dacă, în lipsa acesteia, n-ar fi mai bine pentru toată lumea ca presupuitorul să explice ce-i împinge gândurile într-o direcţie anume. De ce lada nu s-ar fi găsit *„în deplină siguranţă”* decât în buncărele lui Maiorescu? O ochise (şi) altcineva şi voia să pună mâna pe ea? Exista suspiciunea că avocatul Chibici ar putea aprinde focul cu paginile lăsate în custodie? Atunci, ce-l face pe domnul Strempel să respingă ideea că magistrul ar fi luat-o de la bun început?

Când a aflat Eminescu că lada lui s-ar găsi la Simţion?

În străinătate, am văzut de ce nu a putut primi o astfel de informaţie. În cele circa două săptămâni cât a stat în Bucureşti (27 martie – 7 aprilie 1884), la fel, căci altminteri n-ar fi exprimat o lună, două mai târziu regretul că totul s-ar fi *„împrăştiat”*. Conform documentelor cunoscute, rămâne o singură explicaţie, conducând la Emilia Humpel, pentru că, am mai spus, aceasta a fost înştiinţată de Clara, în a doua jumătate a lui martie ’84, că Eminescu avea să locuiască *„deocamdată la un amic Simţion”*, precum şi că, deja, *„cărţile şi manuscrisele lui, împachetate în lăzi, au fost duse acolo”*.

Dacă informaţiile Clarei ar fi fost corecte, Eminescu şi-ar fi recuperat lada, din cuvintele de mai sus reieşind că totul se petrecea la lumină, nefiind nimic de ascuns, faţă de nimeni şi cu atât mai puţin faţă de Eminescu, special cazat în aceeaşi casă în care urma să fie şi biblioteca lui. Cum n-a fost aşa, automat, rezultă că măcar jumătate din fraza de mai sus, cea privind mutarea cărţilor şi manuscriselor la locaţia numită ori era greşită de la bun început, Clara necunoscând adevărul (n-ar fi nici prima, nici ultima oară când, asemenea Emiliei Humpel, ar fi fost în mod deliberat greşit informată), ori planul a fost schimbat. Ipoteza în care cărţile şi manuscrisele ar fi fost duse la Simţion, dar Eminescu n-a ştiut acest lucru pentru că ar fi tras la altcineva în gazdă sau ar fi dormit la hotel nu rezistă, fiindcă locul în care înnopta nu condiţiona obţinerea de veşti despre soarta averii lui de suflet.

Cealaltă jumătate a frazei, referitoare la şederea lui Eminescu la Simţion rămâne însă validă? Nu credem. În primul rând, încă din Italia, Eminescu îi dădea de înţeles lui Chibici că n-are de gând să poposească la vreun „amic”, experienţa din 28 iunie diminuându-i drastic încrederea în cei din jurul lui. *„Se vede însă că preferă a sta la hotel, căci tot îmi răspunde că n-are ce scrie d-lui Slavici...”* – raportează Chibici, înciudat de nereuşita misiunii lui. Respinsă a fost şi familia Kremnitz, despre a cărei ofertă biografii preferă să nu vorbească, ca să nu provoace alte întrebări incomode. Cum la 26 iunie 1884 Mite Kremnitz îi scrie Emiliei:

*„...Simţion a pregătit o cameră pentru dânsul (**invitaţia noastră a fost refuzată**) şi domnii...”* (subl. ns.),

este clar că Eminescu a fost subiectul unei corespondenţe mult mai intense decât cea (re)cunoscută. Şi, dacă ţinem seamă de precizarea Clarei (*„E speranţă că se va lăsa convins pe urmă pentru [cuvânt neceteţ, pe semne] Iassy”* – 22 martie 1884), ca şi de a lui Mite (*„Prea dragă Emilie, // Cu scrisoarea ta am fost astăzi la Regina, ea [a] cetit-o şi a promis să vorbească chiar astăzi cu ministrul, la Academie”* – 26 martie 1884), deducem că era ceva vânzoleală, sosirea lui Eminescu provocând agitaţie în anumite saloane. Maiorescu nu era nici singura, nici cea mai importantă persoană pentru care Eminescu era indezirabil. Ne amintim că regina i-a înaintat lui Maiorescu 500 de lei ca să-l interneze pe Eminescu la Viena (adică, în inima Imperiului pe care acesta îl judecase atât de aspru). Nu băgăm mâna în foc pentru motivul real care i-a provocat criza de generozitate, dar nu putem să uităm că, în Ţară, lui Eminescu, personal, nu i-a dat sfanţ, iar regalul ei soţ a făcut tot ce a putut pentru a întârzia cât mai mult acordarea pensiei viagere.

Pe lângă aceste aspecte, socotim că este moral şi necesar să subliniem intervenţia Emiliei Humpel, care, în chestiunea Eminescu, s-a aflat mai mereu pe poziţii diametral opuse fratelui Titus. Dintre toţi contemporanii lui Eminescu, ea a depus cele mai mari eforturi pentru ca acesta să nu fie nedreptăţit.

În al doilea rând, dacă Eminescu ar fi acceptat să fie găzduit de Simţion, participarea acestuia la răpirea şi la sechestrarea sa deveneau îndoielnice, căci victima nu prea bea şpriţuri cu călăul ei. De asemenea, asta ar fi presupus că, într-adevăr, i-ar fi unit o relaţie mai trainică, nu una conjuncturală sau aflată la început. Numai că, de-ar fi stat lucrurile aşa, Eminescu nu i-ar fi scris lui Chibici înainte de a-i scrie lui Simţion. Or, epistola din 20 octombrie 1884, prin care îl roagă pe Chibici să-i preia lada de la Simţion, nu conţine nici o explicaţie privind cauza solicitării, care sună ambiguu:

*„Te rog dar să iei tu lada de la Simţion, **dacă nu mai e cu putinţă să stea acolo** până ce **starea mea se va-ndrepta**, dacă e cu putinţă să se-ndrepte vrodată”* (subl. ns.).

De unde ideea că lada lui n-ar mai fi *„cu putinţă să stea acolo”*, la Simţion? Când şi de la cine aflase că s-ar găsi la acesta? Îi scrisese Simţion însuşi? Poate, dar unde sunt, dacă nu scrisoarea în sine, atunci mărturiile privind existenţa ei? Îi transmisese cineva prin viu grai? Şi-asta e posibil, dar nici în acest sens nu există vreo probă ori vreo aluzie scrisă. Indiferent care ar fi

explicaţia, n-ar fi fost de aşteptat ca Eminescu să i se adreseze (şi) lui Simţion, măcar pentru a-şi recupera ceasul de aur (ceas care, nu se ştie când şi pe ce căi, a ajuns la Aglaia)?

Când scrie: *„Până ce starea mea se va îndrepta”*, Eminescu nu se referă la starea lui de **sănătate** (oricum, nu strict la ea), ci la cea **materială**, căci nici frigurile, nici durerea de cap şi nici ectima nu împiedicau cu nimic returnarea lăzii furate. Singura problemă reală era de cu totul altă natură şi ea se regăseşte chiar la începutul epistolei:

> *„Dragă Chibici, // De vreme ce* ***residez la hotel «România»*** *(vechiul han al lui Bacalu), într-o* ***hulubărie puţin recomandabilă din orice punct de vedere****, e lesne de înţeles că* ***nu am unde pune lucrurile mele****, încât...”* (subl. ns.).

Există unii care traduc *„starea mea”* prin „starea sănătăţii mele mintale” – sănătate definitiv pierdută, zic ei, folosind drept „probă” câteva cuvinte ale lui Eminescu, din aceeaşi epistolă:

> *„Sănătatea mea scârţâie într-una ca o moară de mult stricată, ba poate ireparabilă”*.

Asemenea indivizi se opresc la cuvântul *„ireparabilă”*, nespunând că, în continuare, Eminescu precizează ce anume îl supăra:

> *„Săptămîna aceasta am avut* ***friguri şi dureri de cap****; cât despre* ***picioare – ele sunt într-o stare aşa de plâns****, precum erau în Bucureşti. O tristă iarnă mă aşteaptă şi o tristă viaţă. Te rog dar...”* (subl. ns.).

Temerea privind sănătatea care *„scârţâie... ca o moară... stricată, ba poate* ***ireparabilă****”*, porneşte de la ectima de care Eminescu suferea de vreo zece ani, timp în care, în repetate rânduri, se vindecase temporar, pentru ca apoi să-l necăjească iar, şi care avea mici şanse să dispară cât timp era obligat să trăiască *„într-o hulubărie puţin recomandabilă din orice punct de vedere”*. Nu aceasta este însă principala cauză a scepticismului din cuvintele lui Eminescu (*„dacă e cu putinţă să se-ndrepte vrodată”*), ci dificultăţi de altă natură, prin care trecuse de la venirea în Iaşi. El văzuse bine că numai şansa îl ajutase să obţină o slujbă, cea de profesor suplinitor, iar experienţele anterioare îi arătaseră cât de uşor îţi poţi pierde locul de muncă, din care-ţi câştigi pâinea. Vechile duşmănii împotriva lui, fără efect pe când avea paginile *Timpului* la dispoziţie, se puteau manifesta acum în voie. În plus, primise *„lovitura morală”*, care, nu-şi făcea iluzii, era *„ireparabilă”*, având, scrie el, *„influenţă rea asupra întregului rest al vieţii ce voi mai avea-o de trăit”* (12 ianuarie).

Am exprimat părerea că epistola prin care Eminescu îl roagă în octombrie 1884 pe Chibici să preia lada lui cu manuscrise ar putea fi efectul unei informaţii primite cu puţin înainte de a pune pe hârtie respectiva solicitare, scrisoarea Clarei indicându-ne-o ca posibilă sursă pe Emilia Humpel. Emilia a primit ştirea puţin înainte de 27 martie, dar, la mijlocul lui mai, „amicii" din Iaşi credeau toţi că manuscrisele lui Eminescu ar fi fost pierdute. Cu alte cuvinte, deşi era prilej de împăunare, arătând grija pentru păstrarea bunurilor lui Eminescu (şi nu putem spune că *Junimea* politică a ratat ocazii similare), iată că despre acest lucru se vorbea în şoaptă – drept dovadă, repetăm, nici măcar Missir, casier şi om de încredere al lui Maiorescu, nu aflase că acestea ar fi fost conservate (nu mai contează unde).

În contextul dat, ne-am putea imagina că, într-un moment şi din cauze pe care nu le vom cunoaşte niciodată cu precizie, această ştire (în realitate, falsă, fiind poate insinuată tot de magistru, spre a ascunde prezenţa manuscriselor şi a bibliotecii lui Eminescu în propria lui casă) a „respirat", ajungând (probabil tot prin luna octombrie) şi la urechea lui Eminescu. Într-o atare ipoteză, teoretic, primul lucru pe care ne-am fi aşteptat să-l facă Eminescu era acela de a i se adresa lui Simţion. De ce n-a făcut-o? (Că nu i-a scris ne-o spune şi epistola către Chibici, în care nu face nici o referire în acest sens.) Poate pentru că, pe lângă experienţa din 28 iunie, şi-a dat seama că, dacă Simţion nu căutase din proprie iniţiativă să-l informeze asupra situaţiei reale, însemna că acesta nu era decât o slugă, un gestionar, care nu poate decide asupra mărfii pe care alţii i-au dat-o spre tăinuire şi care, pentru a o apăra, este gata de orice. De aceea, a-i scrie era chiar pierdere de vreme.

Infracţiunea nu este act filantropic

Nedumereşte şi următorul lucru: Clara a anunţat-o pe Emilia că manuscrisele şi cărţile lui Eminescu ar fi fost împachetate şi duse la Simţion, dar nu i-a cerut să ţină acest lucru secret. Şi dacă am mai crede că nu era obligatoriu ca Emilia să se-apuce să bată toba prin oraş (deşi, de obicei, informaţiile privindu-l pe Eminescu erau transmise tuturor), rămâne mai greu de explicat cum de ea ar fi tăcut faţă de Eminescu însuşi, atunci când acesta regreta cu voce tare *că n-are biblioteca lui lângă dânsul* şi când refuza *„să scrie el să i se trimeată"*, deoarece era convins *„că s-a împrăştiat totul şi nu se mai ştie ce s-a făcut"*.

Lucrurile devin cu atât mai ciudate, cu cât, repetăm, la 26 martie 1884 Mite îi scrisese şi ea Emiliei, pomenind tot numele lui Simţion, dar fără a se referi la manuscrisele şi la cărţile ambalate şi duse la locuinţa acestuia:

„Eminescu soseşte aici mâne sară, amicul său Simţion a pregătit o cameră pentru dânsul (invitaţia noastră a fost refuzată) şi domnii se duc fireşte cu toţii la gară ca să-l primească”.

Pentru noi, este o enigmă cum de Emilia, tocmai Emilia, l-ar fi lăsat să se chinuie aşa, prin mai 1884 Eminescu ajungând să-i spună lui Missir că este *„ein aufgegebener Mensch”* (un om sacrificat – n. ns.). Oricât şi-ar fi susţinut fratele, nu credem că ar fi făcut chiar orice pentru a-l acoperi şi, nu în ultimul rând, nu credem nici că Maiorescu ar fi încercat să-i ceară să-l acopere într-un furt ordinar. Reacţia ei vehementă împotriva ideii de a-l batjocori pe Eminescu, numindu-l bibliotecar *„numai de formă”*, aşa cum aranjase Maiorescu *„cu Ministerul”* arată ce fel de om era Emilia. Reamintim cum îşi începe scrisoarea către fratele ei, la 11 aprilie 1884:

„Trebuie să-ţi mărturisesc Titus, că am rămas cu totul încremenită când am citit în scrisoarea ta ce comedie se va pune la cale în legătură cu numirea lui Eminescu. Dar aşa ceva ar fi avut rost atâta timp cât s-a crezut Budha; azi, capul îi este cu siguranţă prea limpede încât să nu-şi dea seama, în cel mai scurt timp, de amăgirea grosolană. Ce influenţă ar putea avea asupra lui? Cea mai vătămătoare ce se poate închipui. Şi noi înşine să-i spunem basmul din Iaşi, ***să facem din el un nărod ridicol*** *şi, pentru a-i menaja ideea fixă, să-l acoperim cu o falsă demnitate?* ***Nu, el este prea scump: atunci mai bine adevărul gol şi foarte trist*** (subl. ns).

Deci, cel mai mare poet al ţării – cum îl numiţi – trebuie sau să piară de mizerie în România sau să fie obiectul filantropiei particulare? Nu, asta nu o cred niciodată! (...)

De ce nu l-a numit regina secretarul ei particular? De ce nu i-a încredinţat vreo misiune ştiinţifică oarecare, pe care s-o remunereze din casa ei particulară? Aceasta, în orice caz, i-ar fi stat în putinţă. O asemenea ocazie nu i se va mai oferi ei în viaţă!”

De unde convingerea Emilei că Eminescu ar fi trecut printr-o perioadă în care *„s-a crezut Budha”* (aceasta fiind, probabil, şi *„ideea fixă”* amintită)? Există un singur izvor în acest sens: epistola lui D. Boghean către Missir (1 februarie 1884). Precizând că informaţiile pe care este *„constrîns, sper în interessul lui Eminescu”* a i le comunica lui Missir *„sunt susceptibile de a fi cetite în totalul «junimei» întregi ori comunicate numai* ***parţial*** *unor* ***junimişti aleşi****, pentru* ***un scop anumit****”* (subl. ns.), Boghean relatează câteva constatări făcute de el asupra lui Eminescu, pe care l-a urmărit din umbră:

„Era cu o glugă pe cap făcută din coperta crivatului (patului – n.n.) *şi zice că e aci Buda, aci un brahman indian – că numeră la alfabetul seu egyptean – că drul Obersteiner ar fi Heine etc.”* (vezi I. Filipciuc, *Înspre alt Eminescu*).

Depedenţa Emiliei de alţii, de la care primea informaţiile din care creiona chipul unui Eminescu necunoscut de ea, este evidentă. La fel, este evident că exista o cenzură a informaţiilor, care nu pornea de la ideea menajării imaginii lui Eminescu, ci de la un interes obscur. Nu este clar ce vrea să spună Boghean prin *„junimişti aleşi, pentru un scop anumit”*, cărora să li se împărtăşească cele transmise de el, dar una dintre posibilităţi rămâne aceea în care respectivul *„scop”* consta în difuzarea în rândurile publicului a unor ştiri bine ţintite, între care şi aceea că Eminescu s-ar fi *„crezut Budha”*. Dacă această stare, în care Eminescu se prezenta *„aci Buda, aci un brahman indian”*, era ca şi permanentă, aşa cum sugerează D. Boghean, cum de Obersteiner nu se referă deloc la ea, în aşa-zisul *„Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail”*? Dar, mai ales, întrebăm: din moment ce constatarea era, conform autorului, veche de două luni de zile, de ce Boghean a pus-o pe hârtie abia după ce Eminescu îi scrisese lui Chibici (12 ianuarie 1884), dovedind că este perfect lucid? Ce rost mai aveau asemenea informaţii dubioase, care numai în favoarea „bolnavului” nu erau? Nu cumva l-am creditat prea mult pe D. Boghean?

Aceasta fiind lumea în care trăia şi Emilia Humpel, posibilitatea ca şi ea să fi fost dezinformată creşte. De altfel, la 11 aprilie, îi spune direct fratelui ei:

„N-am aflat confirmarea a tot ceea ce ai scris despre el...”

În acest context, şi informaţia prin care Clara o anunţa că ar fi fost duse la Simţion mai multe lăzi cu cărţi şi manuscrise ale lui Eminescu trebuie privită cu prudenţă, căci cine poate să garanteze că lăzile la care se referă Clara conţineau întreaga bibliotecă a lui Eminescu şi toate manuscrisele acestuia? Şi-apoi, spusele Clarei puteau fi valabile la un moment dat, dar, aşa cum astăzi puteau să ajungă la Simţion, mâine lucrurile puteau să şi plece de la acesta. Iar dacă noi nu avem o epistolă în care Clara relatează şi acest lucru, nu înseamnă că n-a existat ori că faptul nu s-ar fi petrecut. Oare degeaba nu mai găsim fir de scrisoare conţinând vreun amănunt despre cele două săptămâni petrecute de Eminescu în Bucureşti, ştiindu-se doar că încă de-a doua zi vizitase redacţia *României libere*? Oare putem să credem că fluxul de informaţii către Emilia Humpel a încetat brusc, fără ca aceasta să aibă vreo reacţie?

Chestiunea este: ce fel de noutăţi i-au parvenit Emiliei?

Din moment ce Eminescu era convins în luna mai că lucrurile lui s-ar fi împrăştiat, este limpede că la Bucureşti nu a existat dorinţa ca el să ştie adevărul. Cunoscând cine ţinea hăţurile acestei poveşti, nu e deloc fantezist să credem că Maiorescu transmisese prin ţânţarii din jurul lui zvonul că biblioteca şi manuscrisele lui Eminescu s-ar fi risipit în cele patru zări. Iar dacă a fost aşa, devine limpede că magistrul nu se putea răsuci peste noapte, afirmând dintr-o dată că le-a găsit (unde? căzuseră după noptieră?). În consecinţă, dacă era să existe, secretul nu putea fi cu nici un chip dezvăluit de vreunul dintre puţinii care aveau ştiinţă de el. Şi asta nu doar pentru că era greu să se revină asupra unei minciuni, ci şi din cauză că, odată recunoscut faptul, apărea şi obligaţia de a returna manuscrisele şi biblioteca, căci, oricât de ascultători ar fi fost junimiştii din Iaşi, privarea lui Eminescu de posibilitatea de a le folosi i-ar fi pus pe mulţi pe gânduri, iar pe unii ca Emilia i-ar fi revoltat.

În epistola către Chibici (20 octombrie), Eminescu se exprimă ca şi cum ar fi citit rândurile Clarei, dar asta nu presupune, automat, că i-ar fi fost dezvăluit un secret (care nici măcar nu era unul de familie, ci al anonimului Simţion). Rămâne însă plauzibil să i se fi vorbit de transportul manuscriselor lui la Simţion, fie ca de o intenţie nedusă la îndeplinire, fie ca de o decizie asupra căreia s-a revenit la scurt timp după ce a fost luată, fie ca de un zvon. Ipoteza este susţinută de faptul că peste ani, atunci când prin presă se va cere celui care deţinea manuscrisele eminesciene să le predea, numele lui Simţion nu va fi rostit nici o dată. Totodată, aşa s-ar explica şi ceea ce altminteri poate să pară o complicitate a Emiliei Humpel, precum şi motivul pentru care Eminescu pomeneşte numele lui Simţion, dar nu afirmă că acesta n-ar mai vrea sau n-ar mai putea să-i păstreze lucrurile, rugămintea lui către Chibici fiind condiţionată în mod ciudat (*„dacă nu mai e cu putinţă să stea”* la Simţion).

Altfel spus, rostul epistolei lui Eminescu către Chibici devine cu mult mai subtil. Eminescu putea fi sigur că manuscrisele şi cărţile lui se găseau la discreţia lui Maiorescu, deoarece, aşa cum spuneam, volumul *Poesii* editat de acesta conţinea versuri existente numai în lada lui şi era de neconceput ca Maiorescu, pentru a selecţiona respectivele poezii, să se fi deplasat acasă la Simţion, ca la bibliotecă. Numai că lui Eminescu nu-i ajungea să ştie, trebuia să şi demonstreze. Nu este imposibil ca el să fi forţat obţinerea unui răspuns din partea lui Chibici, care să-i furnizeze această dovadă. Dacă toate lucrurile lui se găseau la Maiorescu, se putea aştepta ca Chibici să nici nu-i răspundă, cum se întâmplase şi când îi scrisese din Viena (şi, de altfel, se pare că la fel

s-a întâmplat şi acum). Iar dacă erau la Simţion, odată ce ar fi preluat lada, Chibici trebuia să-l anunţe şi atunci Eminescu i-ar fi cerut-o lui, nu lui Maiorescu.

Realităţi în susţinerea acestei ipoteze există. În cazul fericit în care Chibici ar fi fost lipsit de rele intenţii, el nu numai că i-ar fi răspuns imediat lui Eminescu, dar ar fi făcut cunoscută ştirea (îmbucurătoare, nu-i aşa?) că acesta vrea să se apuce cât mai repede de scris. Dacă ar fi preluat sau nu lada acestuia ori dacă i-ar fi comunicat că manuscrisele nu sunt la Simţion, rămân chestiuni mai degrabă de detaliu, esenţial fiind că – în mod normal – trebuia să răspundă. Aşa cum se prezintă lucrurile însă, tăcerea lui n-a fost discreţie, ci **tăinuire**. În favoarea cui? Poate fi altcineva, afară de cel căruia îi preda mereu scrisorile primite de la Eminescu? Nu credem. Muţenia lui Chibici a avut exclusiv menirea de a-l proteja pe Maiorescu, făcând ca peste ani chestiunea manuscriselor eminesciene să fie una *„foarte misterioasă”*, cum este prezentată în publicaţia *Floare albastră* (15 iunie 1899).

Din moment ce Eminescu nu reuşise pânâ în octombrie 1884 să-i determine pe „amicii” din Bucureşti să spună unde îi sunt manuscrisele, cu atât mai mici i-ar fi fost şansele după aceea. Probabil că din acest motiv s-a şi lăsat păgubaş. Cu toate acestea, fără a mai primi între timp vreo informaţie în acest sens, în 1887, Eminescu şi-a călcat brusc pe suflet şi şi-a cerut în scris manuscrisele de unde ştia precis că sunt, adică de la Maiorescu. Aidoma lui Chibici în ianuarie şi în octombrie 1884, magistrul a practicat politica tăcerii.

Acum, după un veac şi mai bine, G. Ştrempel (şi alţii ca dânsul) ne spun că lada lui Eminescu ar fi plecat de la Slavici pentru a ajunge la Simţion, de unde ar fi preluat-o Chibici, şi că după aceea, gata, ar deveni *„uşor de presupus”* că filantropul Maiorescu ar fi pocnit din degete, cerându-i lui Chibici *„să depună la el lada”*. Cu alte cuvinte, domnul Ştrempel ar şti ceea ce n-au cunoscut contemporanii lui Eminescu – ba, nici acesta însuşi? Să vedem întregul paragraf, căci este plin de afirmaţii interesante:

„Cum Titu Maiorescu şi-a asumat întreaga grijă a lui Eminescu, fiind pe deplin convins de valoarea întregii sale creaţii, este uşor de presupus că i-a cerut lui Chibici să depună la el lada, pentru deplină siguranţă. A fost un act de excepţională judecată şi, în acelaşi timp, de mare răspundere. A rezistat la toate solicitările poetului, aflat la Botoşani. Căci, dacă i-ar fi trimis lada cu manuscrise, este probabil că acestea ar fi avut soarta manuscriselor lui Creangă. La puţină vreme după moartea lui Mihai Eminescu, câteva luni doar, murea şi Harieta, sora atât de iubitoare, şi lucrurile ei erau vândute la mezat. Manuscrisele ar fi fost împrăştiate şi folosite la împachetat. Nu vom putea niciodată aprecia îndeajuns actul de mare simţire şi patriotism al lui Maiorescu. Mă întorc, cu decenii în urmă, când Maiorescu era socotit o nulitate şi un interesat în

ajutorarea lui Eminescu. Este cea mai mare ruşine pe care au putut-o săvârşi slujitorii condeiului acelei epoci întunecate.”

Înainte de a face câteva observaţii de pieton care tocmai trece prin faţa Academiei, se impun nişte clarificări. Aprecierile altora, care-l socoteau pe Maiorescu *„o nulitate”* nu ne interesează acum nici tangenţial, noul şi prea luminosul prezent dându-ne alte preocupări. La fel, nu ştim dacă şi în ce măsură a fost *„**un** interesat”*, dar *„interesat în ajutorarea lui Eminescu”* spunem cu mâna pe inimă că, într-adevăr, n-a fost! Cât priveşte aprecierea conform căreia *„cea mai mare ruşine pe care au putut-o săvârşi slujitorii condeiului acelei epoci întunecate”* s-ar fi rezumat la a-l nedreptăţi pe Maiorescu, în cazul în care acesta este adevărul, înseamnă că nici n-am stat prea rău, dacă ar fi să ne gândim fie şi numai la faptul că Maiorescu însuşi a nedreptăţit mulţi autori, fără ca asta să-l facă odios.

Şi-acum, o foarte scurtă privire critică asupra citatului de mai sus:

1) Actul lui Maiorescu a fost, într-adevăr, unul de *„excepţională judecată”*, dar nu în sensul de **raţiune**, ci în acela de **condamnare**.

2) Maiorescu şi-a însuşit manuscrisele lui Eminescu, deoarece era *„pe deplin convins de valoarea întregii sale creaţii”*. Manuscrisele lui Creangă s-au pierdut, însă. Concluzia logică: în ciuda celor învăţate prin şcoli, Maiorescu NU era convins şi de valoarea creaţiei acestuia. E bine de ştiut.

3) Când Maiorescu i-ar fi cerut lui Chibici manuscrisele şi cărţile lui Eminescu, acesta era perfect sănătos. Drept dovadă, reuşise prin proprii puteri să obţină un mărunt post de profesor. Mai mult, indirect, chiar Maiorescu recunoaşte acest lucru, nemainotând în jurnal nimic în acest sens. Sănătos fiind, Eminescu avea **drepturile cetăţeneşti** de care se bucurau nu doar junimiştii, ci până şi escroci ca alde Warshawsky, pe care magistrul îi apăra în faţa instanţelor judecătoreşti. De aceea, din momentul în care laudă furtul lui Maiorescu, implicit, domnul Strempel nu instigă la infracţiuni similare şi nu justifică fapte derulate (şi) în timpul a ceea ce dânsul numeşte *epocă întunecată*, dar arată că acestea, peste decenii, într-un context istoric favorabil, pot deveni dovezi de iubire de ţară. În consecinţă, deducem că dumnealui însuşi, de-ar trăi experienţele lui Eminescu, le-ar privi cu seninătatea cu care bolnavul primeşte ajutorul Crucii negre literare.

4) *„Manuscrisele* [lui Eminescu] *ar fi fost împrăştiate şi folosite la împachetat”*, declară domnul Ştrempel, şi ne frapează siguranţa domniei sale, de om care pare a cunoaşte cu precizie că împrăştierea şi folosirea *„la*

împachetat” a manuscriselor unora nu foarte simpatizaţi ar fi o practică. Domnia sa pare să fi uitat că manuscrisele lui Creangă, pe care le dă exemplu, au ajuns să fie distruse prin **împrăştiere** şi utilizare la împachetat **tocmai pentru că fuseseră date în grija cuiva** – a lui Eduard Gruber (decedat *„pe neaşteptate”* într-un ospiciu condus de Şuţu). Îi amintim ce se poate citi în articolul *Notiţă asupra manuscriptelor lui Ioan Creangă*, scris de Gh. Teodorescu-Kirileanu i apărut în *Şezătoarea*, 1899:

„Murind însă Gruber, Doamna Gruber (fiica Veronicăi Micle – n. ns.) *a vândut D-lui Dr. A. Mendel biblioteca soţului său, în care se găseau în păstrare şi toate manuscriptele lui Creangă. Parte din cărţile cumpărate astfel, D-l Mendel le-a vândut librarului Israiliteanu, parte le-a păstrat. Între cărţile păstrate erau şi cele câteva* ***vravuri cu toate manuscriptele lui Creangă****, dintre care* ***pe cele mai multe D-l Mendel le-a aruncat afară ca netrebnice****”* (subl. ns.).

Şi fară asta, însă, raţionamentul... preventiv al directorului general al Bibliotecii Academiei Române ar fi la fel de straniu, căci nimic nu-l împiedica pe Maiorescu-Argus să ţină sub control soarta manuscriselor lui Eminescu, prin oamenii special aleşi să-l urmărească pe acesta. Ideea că ar exista vreo faptă generoasă care să fie, totodată, şi o odioasă infracţiune, rămâne extrem de periculoasă şi dă cu atât mai mult de gândit, cu cât este promovată prin însăşi Academia Română. Că-i place sau nu domnului Ştrempel, deocamdată nu există nici o lege care să prevadă întâietatea Statului pe lista de moştenitori ai defuncţilor (cu atât mai puţin a unei organizaţii de tipul Academiei sau a unei persoane private, fie ea şi avocato-deputato-esteto-psihiatru). Bunurile lui Eminescu nu puteau reveni decât familiei lui, de la care, dacă într-adevăr Maiorescu ar fi fost *„pe deplin convins de valoarea întregii sale creaţii”*, le putea solicita Academia Română, fiind foarte plauzibil ca demersul să aibă succes La 17 mai 1895, *L'Indépendence Roumaine* informează că Matei deţine 400 de cărţi din biblioteca lui Eminescu, obţinute nu se ştie când şi nu se ştie cum, iar fiul mai mare al acestuia, Victor, îi scrie lui Corneliu Botez, la 13 aprilie 1909: *„La moartea lui Mihai s-a găsit şi o mulţime de monede antice”* – ceea ce arată că nu era deloc nevoie ca manuscrisele lui Eminescu să stea la Maiorescu pentru a fi în deplină siguranţă.

5) Maiorescu a minţit **în mod ordinar** însăşi Academia Română, a cărei bibliotecă o conduce astăzi domnul G. Ştrempel. Să înţelegem că de vină ar fi un copleşitor excedent de *„mare simţire şi patriotism”*? Maiorescu a minţit din eleganţă şi pentru binele poporului? Şi, cunoscut fiind că Maiorescu a

minţit (în două rânduri!) Academia Română, cine şi cum probează că el i-a predat acesteia toate manuscrisele **furate de la Eminescu**?

Asumându-ne riscurile repetării, subliniem persistenţa unei stări de lucruri, în egală măsură revoltătoare şi jalnică: biografii şi alţi înalţi specialişti (între care şi domnul Ştrempel, ale cărui afirmaţii le-am citat nu doar pentru că ar fi inedite, ci pentru că sunt mai recente şi vin din partea unui om foarte bine informat, reprezentând o instituţie de vârf) se prefac a nu observa că nu numai Eminescu, dar nici junimiştii ieşeni nu au ştiut ce s-a întâmplat cu cărţile şi manuscrisele acestuia, toţi crezând că s-ar fi pierdut! Aceiaşi domni cercetători ignoră faptul că Chibici nu a răspuns scrisorii lui Eminescu. Nu le atrage atenţia nici absenţa oricărei declaraţii ulterioare, prin care Chibici să fi pretins că ar fi fost cândva depozitarul temporar al manuscriselor şi bibliotecii lui Eminescu. Asta nu-i opreşte însă ca, bazându-se exclusiv pe rugămintea exprimată de Eminescu în epistola din 20 octombrie 1884, să prezume şi că informaţiile acestuia ar fi fost exacte – deci, că lada ar fi trecut pe la Simţion – şi că Chibici ar fi dat curs cererii lui, luându-le la sine.

Chiar aşa să fi fost, tot am întreba: de ce Chibici i le-ar fi predat lui Maiorescu nu doar fără să-l întrebe pe Eminescu, ci chiar fără ca măcar să-l anunţe? Tot din convingere că serveşte Patria? În plus, asta s-ar fi petrecut după 20 octombrie 1884, adică la aproape un an şi jumătate de la aşa-numita *„întunecare"*. De ce, în tot acest răstimp, Maiorescu n-ar fi arătat absolut nici o urmă de interes pentru manuscrise, dacă ar fi fost mereu *„pe deplin convins de valoarea întregii sale creaţii"*, aşa cum pretinde domnul G. Ştrempel? Şi-apoi, manuscrisele ca manuscrisele, dar biblioteca de ce i-a mai furat-o şi de ce puţinele cărţi care-au ajuns în fişele antecesorilor domnului Strempel nici nu apar ca aparţinând lui Eminescu?

Scrisoarea-alibi

Spuneam mai sus că Simţion *„n-a fost implicat prea mult în îngrijirea lui Eminescu"*, după cum susţine domnul director general al Academiei Române, deoarece numitul inginer n-a avut legătură cu *„îngrijirea"* lui Eminescu, el participând numai la **răpirea** şi la **sechestrarea** acestuia, când a jucat rolul de nadă şi de martor mincinos. Când se referă la contribuţia numitului, domnul G. Ştrempel ia – probabil – în calcul scrisoarea trimisă de acesta lui Maiorescu la 12 iulie 1883, precum şi anunţul Clarei că, odată sosit în Bucureşti,

Eminescu va sta *„la un amic Simţion”*. Dacă atâta ar fi de ajuns, mare ar fi bucuria plastografilor şi a falsificatorilor de istorie!

La epistola lui Simţion către Maiorescu ne-am referit încă de când am lansat *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului*, dar se vede că argumentele folosite de noi atunci nu convin(g). Reluăm câteva dintre ele, oferind în plus alte două-trei, precum şi textul integral al scrisorii în cauză (vezi **Anexa 3**). Totodată, facem precizarea că întreaga analiză asupra implicării lui Simţion în conjuraţia anti-Eminescu porneşte de la premiza că acesta i-a scris lui Maiorescu scrisoarea datată 12 iulie 1883 şi semnată cu numele lui şi că Maiorescu spune adevărul atunci când îl invocă pe numitul în jurnalul lui.

Vinovăţia lui Simţion în cazul Eminescu pare certă, de acest lucru convingându-ne nu atât spusele unuia sau altuia, cât, mai ales, atitudinea lui Eminescu faţă de el, prin nimic diferită faţă de cea adoptată în cazul lui Maiorescu sau Slavici. Simţion rămâne un personaj încă enigmatic, neştiindu-se exact în ce a constat misiunea lui şi dacă, în afară de Maiorescu (cu care nu se cunoaşte cum a ajuns să colaboreze) nu a mai ascultat şi de ordinele Altcuiva. Acest aburos inginer îi scrie lui Maiorescu (aflat în străinătate, în voiaj):

„Cam aceasta e starea lui de până azi şi pe care Doctoru ne[-]au declarat – cu ocazia achitării locuinţiei – că n'ar privi[-]o chiar ca grea dacă n'ar* esista complicaţia boalei în familie”*.

* (Ortografia este foarte ciudată. Pe lângă frapantele erori marcate, se remarcă *„n'ar”*, care este scris legat, apostroful părând un accent pus între două litere.

Fraza este elocventă din cel puţin trei motive. O dată, pentru că gravitatea unei boli nu depinde de modul cum este contractată. De aceea, dacă Şuţu chiar a spus aşa ceva, a lui să fie onoarea, iar dacă nu, înseamnă că mai avem un fals. A doua oară, pentru că şi reală să fi fost *„complicaţia bolii în familie”*, n-ar fi fost cunoscută de străini (Eminescu nu făcea nici mărturisiri mai banale, iar Eminovicii nu s-au aflat în tandreţuri cu vreun „amic” al lui). Precizarea lui Simţion dovedeşte atentă premeditare, cei răspunzători pregătindu-i „recitalul” în amănunt. Faptul poate fi în favoarea lui Şuţu, căruia, până la un punct, i s-ar putea găsi scuza că a(r fi) fost indus în eroare, de o anamneză falsă.

În sfârşit, Simţion afirmă că el i-ar fi achitat lui Şuţu preţul internării lui Eminescu, plata făcându-se *„azi”*, 12 iulie 1883 (sau, puţin probabil,

într-o zi anterioară, însă alta decât 28 iunie). Or, încă din dimineaţa zilei de 28 iunie 1883, după ce notează că ar fi primit *„o carte [de vizită] de la d-na Slavici”*, prin care-i cerea să o scape de Eminescu, care ar fi *„înnebunit”*, Maiorescu adaugă:

> *„Curând după aceea Simţion la mine, întâia oară. M' am dus cu el la Dr. Şuţu şi am pus să se pregătească în a sa «Casă de sănătate» o cameră pentru Eminescu;* ***am luat asupra mea nota de plată pentru aceasta, 300 de lei pe lună****; apoi am venit acasă, am înştiinţat încă pe Th. Rosetti despre aceasta”* (subl. ns).

Să zicem că Maiorescu se angajase doar verbal să suporte cheltuielile, plata efectivă făcând-o Simţion, băiat timid şi bun la toate? Nu credem.

În primul rând, din cauză că Simţion nu declară nici măcar aluziv că banii ar proveni de la Maiorescu. Mai mult, implicarea acestuia în aşa-zisa internare a lui Eminescu este **eliminată complet**, căci, după ce afirmă că el şi amicii lui ar fi achitat preţul *„locuinţei”* (ce ironie!), Simţion încheie exprimându-şi speranţa că Maiorescu li se va alătura şi va *„binevoi a lua conducerea intelectuală în încercarea d'a se scăpa un om ca Eminescu”*. (Negruzzi, care nu invocă niciodată numele lui Simţion, se referă fără ezitări la *„o colectă făcută de prietenii poetului* ***după iniţiativa d-lui T. Maiorescu****”*. Ce-o fi aia *„iniţiativă”*?)

În al doilea rând, banii trebuiau plătiţi chiar din 28 iunie, Regulamentul Institutului *Caritatea* stipulând fără echivoc (sublinierile ne aparţin):

> *„13.* ***Pensiunea este de 300 lei noi pe lună****, sau de 750 pe trimestru, în care întră onorarele medicului, medicamentele, băile locuinţa, hrana, serviciul şi spălătura.*
> *14.* ***Acestă summă se plătesce în ziua intrărei bolnavului****, de către familia, tutorele, sau corespondintele acestora, în casu când bolnavul vine din provincie.”*

Dacă banii n-ar fi fost daţi chiar în ziua internării, să înţelegem că Maiorescu i-ar fi cerut un răgaz lui Şuţu? Multe a făcut magistrul, dar ne îndoim că şi-ar fi riscat vreodată blazonul faţă de cineva din aşa-zisa „lume bună” ori că ar fi dat ocazia unui Simţion să-mprăştie vorba că el, ditai avocatul şi omul politic, n-are nici trei sute de lei disponibili în casă. O amânare mergea poate cu Negruzzi, dar nu cu unul ca Şuţu. Relaţia magistrului cu şeful fabricii de nebuni era una strict de afaceri bilateral avantajoase, care crea complicitate, dar nu şi obligaţii ori prea vesele amiciţii. Şi-apoi, îşi imaginează cineva că lucrurile au fost stabilite atunci, pe 28 iunie, la ora 6 dimineaţa, ca să ne putem gândi că Maiorescu a fost luat pe neaşteptate? Crede cineva că banii nu erau deja pregătiţi?

Autorul scrisorii semnate *„Simţion”* începe prin a-şi cere scuze faţă de magistru pentru *„îndrăzneala”* de a-i scrie. A-i scrie, unde? Maiorescu era peste hotare, în concediu, iar Simţion, dacă au colaborat atât de strâns în dimineaţa acelei zile nenorocite, trebuia să ştie că pe seară pleacă în străinătate. I-a dat Maiorescu o listă cu oraşele Europei, în care-l putea căuta în următoarele 30 de zile? În ce scop ar fi făcut-o? Sănătatea lui Eminescu nu-l interesa, oricare ar fi fost aceasta, iar dacă totuşi dorea informaţii le-ar fi obţinut direct de la Şuţu, nu de la Simţion, pe care nu l-a apreciat mai mult decât pe o rangă, bună doar pentru a da cuiva în cap. Şi-apoi, dacă Simţion ar fi primit de la Maiorescu instrucţiuni privind locul în care să-i scrie, cum şi-ar mai fi cerut iertare pentru „îndrăzneală”, când aceasta era, de fapt, misiune îndeplinită?

Încordându-şi simţurile, inginerul Simţion constată personal că *„boala înaintează agravându-se”* şi, prea concentrat asupra crescătoarei diagrame a „bolii”, uită să pomenească faptele care ar fi determinat internarea, numele doctorului şi al „amicilor”, cât şi locul exact în care l-ar fi întâlnit pe Eminescu ori condiţiile în care acesta era „cazat”, toate băznelile înşirate de el putând fi scrise şi într-o cafenea din Paris, fără a şti cine-s Eminescu sau Şuţu. De asemenea, lipsesc diagnosticul (stabilit de Şuţu cu o săptămână înainte), datele privitor la tratament şi amănunte despre felul în care se încheiase *„înţelegerea”* lui cu Maiorescu.

În schimb, poliglotul Simţion ne asigură că Eminescu *„Pronunţă puţine idei şi foarte multe vorbe, care nu aparţin nici unei limbi şi pe care le forţiază a se rima în penta şi hecsametru”*. Suntem teribil de curioşi să aflăm cum numărase ideile rostite prin vorbe *„care nu aparţin nici unei limbi”*. Cu *„penta şi hecsametru”*, însă, chiar că ne-a făcut praf! Era tare-n prozodie, inginerul nostru!

„Din mai mulţi câţi l'am văzut pe nici unul nu pare a ne fi cunoscut”, scrie Simţion, ridicând un nou şi mare semn de întrebare, căci, dacă Eminescu şi-ar fi pierdut controlul în aşa hal, vizitatorilor nu le-ar fi fost deloc greu să-şi dea seama dacă îi recunoaşte ori ba.

„După apreţierile noastre numai în Bucureşti şi Iaşi se poate conta pe 40–50 de amici, ceea ce ajunge”, mai afirmă Simţion, iar noi ne întrebăm: de unde putea şti acesta care era situaţia la Iaşi? Oricum, faptele aveau să demonstreze că ale lui *„apreţieri”* erau eronate şi că tocmai el, care pretindea că ar fi făcut estimările, se scosese pe sine din calcul. Să nu zâmbeşti?

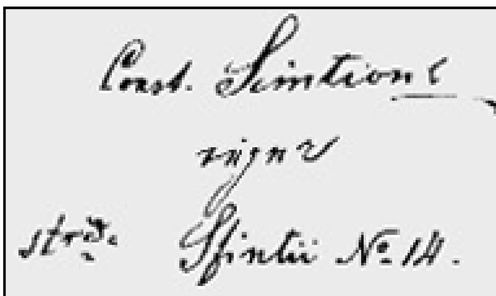
De asemenea, înţeleptul Simţion propune (şi Maiorescu chiar va dispune) constituirea *„unui grup”* de ajutorare a lui Eminescu, precizând însă că acesta bine-ar fi să fie compus *„numai din bărbaţi şi amici”*. De unde misoginismul inginerului de Dâmboviţe? În cazul de faţă, vedem o unică explicaţie: Veronica. Nu mai intrăm acum în detalii, motivaţia fiind prea evidentă.

Culmea culmilor e însă alta: Simţion nu pomeneşte nimic nici despre episodul de la baia Mitraşevski, la care ar fi participat direct, dacă e să ne luăm după documentul Poliţiei, în care găsim numele şi semnătura lui. Nu contestăm că Poliţia, prin comisarul C. N. Nicolescu şi Dumnezeu mai ştie care şef al acestuia, se poate să fi avut vreo participare neoficială (ilegală), în sensul că şi-a pus haidamacii să-l ridice pe Eminescu şi să-l ducă la Şuţu. Asta nu se putea însă întâmpla la ora 19, cum scrie comisarul, ci înainte de prânz, căci Maiorescu declară că i-a pus lui Şuţu banii în palmă, încă de dimineaţă.

Încheierea falsului proces-verbal întocmit de Poliţie la 28 iunie 1883

Unde locuia Simţion? V. G. Teodorescu zice că pe strada Apolodor, unde, adaugă el, la numărul 19 se afla sediul societăţii *Carpaţii* (vezi *Bucureşti. Pe urmele lui Mihail Eminescu*). În cazul în care are dreptate contemporanul nostru autor (care preia cu încredere informaţia lui A. Z. N. Pop, privitor la perioada 27 martie – 7 aprilie 1884: *„N-a locuit nici la Slavici în Piaţa Amzei, ci la Simţion, pe str. Apolodor, după ce refuzase invitaţia lui Maiorescu de-a fi cazat în str. Mercur”* – vezi *Pe urmele lui Eminescu*), conchidem că Simţion avea probleme de orientare în spaţiu, deoarece, atunci când îi scrie lui Maiorescu, el indică drept adresă strada Sfinţii 14 (pe lângă Colţea, deci, destul de departe de sediul societăţii *Carpaţii*, societate de ale cărei acţiuni unii se străduiesc să-l lege pe Eminescu).

Adresa lui Simţion, scrisă cu mâna lui, în epistola către Maiorescu

V. G. Teodorescu apreciază că Simţion ar fi fost nici mai mult, nici mai puţin, decât:

„cel mai temeinic şi de încredere prieten al lui Mihail Eminescu, fapt care l-a determinat pe poet să-i încredinţeze spre păstrare, pentru a fi salvate de la pierdere cu ocazia deselor mutări, tezaurul eminescian: cărţile, manuscrisele, însemnările sale. La moartea lui Mihail Eminescu, Titu Maiorescu a preluat acest inestimabil tezaur pe care, ulterior, l-a depus la Academia Română la 25 ianuarie/7 februarie 1902 pentru o bună păstrare perpetuă.”

Unde poate ajunge imaginaţia unora, pornind de o simplă intenţie! Iar dacă am dat atâta importanţă unei broşuri (care, inevitabil, are şi merite), am făcut-o deoarece ea a fost publicată în anul 2000, deci într-o perioadă în care, pur teoretic, cei care se interesează de Eminescu ar trebui să pornească de la întrebări noi, nu de la răspunsuri gata formulate de-un secol.

Cât de important a fost sau nu Simţion în ecuaţie ne-o spune şi absenţa numelui său în jurnalul lui Maiorescu, atunci când înşiră principalele persoane care l-au aşteptat pe Eminescu la Gara de Nord ori când îi prezintă pe cei care, după sosire, au mers la Maiorescu spre a discuta *„despre Eminescu”*. Ne-am putea gândi că nu a mers la Maiorescu, deoarece trebuia să îl găzduiască pe Eminescu, dar de-ar fi fost aşa, cu atât mai mult ne-am fi aşteptat ca magistrul să-l nominalizeze drept persoana împreună cu care ar fi plecat acesta, după ce a coborât din tren. Omul-negru îşi făcuse treaba în iunie trecut, înhăţase polul, apoi dispăruse din socoteli.

De ce a apelat Maiorescu la Simţion, complicându-se cu o persoană care nu era din cercul lui şi pe care nu o putea cumpăra cu genul de favoruri pe care obişnuia să le facă celor pentru care sugestiile lui erau comenzi precise? Nu vrem să speculăm pe această temă. Spunem doar că între ipotezele care nu pot fi excluse se numără şi aceea că, poate, în primele momente, Simţion chiar a crezut că îi face un serviciu lui Eminescu. Este puţin probabil, dar nu şi imposibil, totul atârnând de motivaţiile cu care inginerul Capitalei a fost atras în acest joc. Asta, în varianta favorabilă lui Simţion.

La polul opus, o viziune mult mai neagră în ceea ce priveşte persoana lui Simţion. Ea porneşte de la întrebarea pusă de Eminescu lui Chibici, din ospiciul lui Leidesdorf: *„Cine plăteşte pentru mine aici şi cine are grijă de mine?”* Referirea la grija pe care i-ar purta-o alţii, reluată şi câteva fraze mai încolo (*„amicii cari au binevoit a se interesa de mine şi a mă trimite aici”*) este evident pur formală (dar şi cu două tăişuri!), *„amicii”* fiind pentru el imaginea tenebroasă a necunoscutului care, apărut în momente de grea cumpănă, este suspectat a fi răuvoitor.

„Cine plăteşte?”

„Fii bun, iubite Chibici, şi răspunde-mi cum stau lucrurile cu mine. Doctorii de aici vorbesc de d. Maiorescu şi de tine. Eu ştiu despre tine că ***tu n-ai mijloace pentru a îngriji de mine*** *în starea în care sunt. Îmi sunt dar necunoscute* ***măsurile pe cari d. Maiorescu va fi binevoit să le ia în privirea-mi*** *şi văd pe de altă parte că* ***doctorii de la institut nu ştiu asemenea nimic****, ci se mărginesc a-mi cita numele d-sale şi al tău, ceea ce – în izolarea în care mă aflu – nu e de natură a mă satisface”* (subl. ns.).

Că lui Eminescu i-a fost ascuns şi acum adevărul reiese limpede. Întrebarea este: de ce? În cazul în care lucrurile ar fi stat aşa cum se pretinde, de ce nu i s-a spus, simplu, că e vorba de o chetă? Pentru că, ne temem, o astfel de afirmaţie n-ar fi avut suport în realitate, contribuţiile junimiştilor mărunţi fiind infime faţă de cheltuieli, cei mai mulţi dintre ei fiind la fel de „bogaţi” ca Simţion. Şi-atunci, apare întrebarea: cine a dat restul? **Cine a susţinut financiar totul?**

Pentru transferarea de la Şuţu la Leidesdorf, la 4 octombrie ’83 fuseseră strânşi 1140 de lei (500 de la regină, restul de la unul sau mai mulţi necunoscuţi). Principalul sponsor la vedere a fost însă Alecsandri (în jur de 2000 de lei), care, pe lângă o altă calitate, tindea să devină poet de curte (Negruzzi o zice, noi repetăm). El obţinuse suma citind în premieră la Ateneu piesa *Fântâna Blanduziei*, cu scopul mult mediatizat de a veni în ajutorul lui Eminescu. Aşa s-a spus şi se mai spune, dar, afară de cuvinte risipite prin presă, epistole sau diverse lucrări, nu ştim să existe vreo chitanţă eliberată de Chibici – casier în această afacere – pe numele lui Alecsandri.

Problema banilor a fost socotită de magistru drept una delicată, la care nu orice mocofan trebuia să aibă acces. De aceea, el informează că *„nu oamenii de bine contribuiesc, ci prieteni, şi numai prieteni”*, adaugă şi că s-a *„asigurat că nimeni, oricât de mare sumă ar da, nu este îngăduit a subscrie pe listă, dacă n-a fost dintre prietenii lui Eminescu”* (*România liberă*, 6 septembrie ’83), dar se preface a uita să precizeze criteriul de selecţie al acestora şi componenţa „juriului”. Aici nu avem atât un act de bravadă, cât unul de prudenţă. Dacă s-ar fi lansat liste de subscripţie, era obligatoriu să se dea seamă de sursa sumelor strânse (făcându-se, astfel, cunoscută identitatea prea-generoşilor) şi de modul în care erau cheltuite. Fără liste, totul se transforma într-o mică afacere familială, Maiorescu putând primi de la

„prietenii lui Eminescu” şi milioane de gălbenei, fără ca altcineva să ştie. Uşurinţa cu care zgârcitul Maiorescu o îndeamnă pe Emilia să-i spună dacă e nevoie de mai multe parale, de parcă la cişmeaua lui curgea aur nu apă, dă de gândit, căci, aşa cum sunt prezentate, sursele erau foarte limitate.

Chestiunea banilor manipulaţi pentru a-l închide pe Eminescu în ospiciu şi a-l păstra acolo rămâne departe de a fi explicată şi constituie un nod important al întregii afaceri. Când privim lucrurile prin această prismă, asupra căreia vom reveni, mai apare o întrebare extrem de tulburătoare: misteriosul Simţion a ascultat cu precădere de ordinele date de Maiorescu, sau de Altcineva? În lipsa unui răspuns cert, argumentat, devine neclar până şi dacă Maiorescu îl găsise pe Simţion (în 1880, zice Bacalbaşa, *„inginer şef”* al lucrărilor de rectificare a cursului Dâmboviţei) sau dacă, dimpotrivă, el însuşi fusese cel găsit şi folosit de Alţii.

Este limpede că Eminescu avea în vedere simboluri foarte clare atunci când i-a spus lui Maiorescu în faţă: *Argus*. Potrivit lui George Lăzărescu (*Dicţionar de mitologie*), Argos (Argus fiind forma latinizată a acestui nume) ar fi un personaj care a apărut întâi în mitologia egipteană (din care s-au inspirat şi grecii). Ca *„frate al lui Osiris”* (zeu *„al vegetaţiei şi al Nilului, fiu al zeiţei pământului,* ***Geb****, şi al zeiţei cerului,* ***Nut****”*), Argos a fost *„pus de acesta să o păzească pe Isis”* (soţia şi sora lui Osiris şi mamă a lui Horus, Isis era divinitate a fecundităţii, formând, împreună cu aceştia, *„trinitatea sacră supremă”*). El era ajutat de *„100 de paznici, care trebuiau să-i spună tot ce face zeiţa”*, cu toţii fiind, am zice astăzi, un soi de „informatori” şi/sau câini de pază. Oricum, „prestatori de servicii”, nu stăpâni.

Dacă Eminescu ştia sau nu de existenţa acestui posibil Argus egiptean nu putem şti, la fel de incert fiind şi care anume dintre multele variante ale miturilor îi erau cunoscute. Mai probabil însă, el s-a referit la varianta (?) grecească, în care Argos devine odios, un monstru având o sută de capete în unele versiuni, sau, în altele, 100 (1000) de ochi, care se închideau pe rând, niciodată toţi (câte unul pentru fiecare dintre cei 100 de paznici care îl ajutau pe celălalt Argos, fratele lui Osiris?). El apare în atenţie după ce Zeus se îndrăgosteşte de Io, fiica regelui din Argos, Inachus. Atunci, crezând că-şi protejează iubita, Zeus o transformă în vacă, însă Hera (soră, dar şi soţie a lui Zeus) intuieşte adevărul şi i-o cere în dar, iar după ce o primeşte, o pune sub paza monstruosului Argus. Când acesta va fi ucis din ordinul lui Zeus (de Hermes sau de Heracles), Hera porunceşte unui tăun imens să o împungă continuu pe Io, astfel încât aceasta, disperată, încearcă să scape fugind (ea

traversează marea – de atunci numită Marea Ionică –, cutreieră o parte din Asia, oprindu-se doar în Egipt, unde-l naşte pe Epaphos şi, după ce îşi recapătă vechea înfăţişare, domneşte în acea ţară).

Prin urmare, şi pentru egipteni şi pentru greci, Argos era paznic al unei singure persoane, care, în mitologia greacă, era aprig duşmănită de însăşi soţia zeului suprem, Hera, din a cărei poruncă a şi fost torturată. Nu facem analogie cu faptul întâmplător că regina Carmen Sylva nu l-a avut deloc pe Eminescu la inimă. Asta nu ne opreşte să observăm însă cât de mult a suferit Eminescu din cauza unor „tăuni" ca doctorii Şuţu şi Isac. Şi, desigur, rămâne întrebarea: în cazul Eminescu, cine a fost, totuşi... Hera?

Suntem convinşi că domni precum G. Strempel nu ar fi capabili nici să-şi ducă „pupilul" la nebuni, doar pentru că o vecină a soacrei lor afirmă că respectivul ar fi nebun, nici să-l interneze fără ca măcar să-l vadă. De aceea, ne întrebăm: ce-i opreşte să raţioneze şi reacţioneze şi în cazul Eminescu aşa cum ştiu că ar proceda ei înşişi? Ce instanţă supremă, ce forţă malefică îi împiedică de-un secol şi mai bine să vrea să afle, bunăoară, cum a motivat Maiorescu cererea de internare a lui Eminescu, inhibându-i în aşa măsură încât nici nu se referă la acest aspect? În sinea dumnealor, subita colaborare a lui Maiorescu cu Simţion (de care nu mai pomenise niciodată până atunci şi de care nici nu avea să pomenească după ce-i va sluji în odiosul plan) nu a produs nici cea mai mică tresărire? Îi sperie cumva ceva atât de tare, încât au îngheţat cu totul?

Trista misiune de ecou

Referitor la *„Destinul manuscriselor eminesciene"* , domnul G. Ştrempel apreciază că acesta *„se aseamănă întrucâtva celor ale poeţilor Văcăreşti sau ale lui Nicolae Bălcescu"* . Să-l ascultăm:

„Soarta caietelor eminesciene este greu de urmărit şi nimeni nu poate preciza cu certitudine care a fost drumul pe care l-au urmat după anul 1883. Cum se ştie, poetul locuia la Slavici în vara anului de declanşare a bolii şi cu siguranţă că manuscrisele şi întreaga sărăcăcioasă zestre a lui Eminescu au rămas acolo. Cum Slavici era nemulţumit de viaţa de boem a poetului, care îl deranja, şi cum soţia acestuia, Szöke, voia să scape de prezenţa lui Eminescu – cum s-a şi exprimat printr-un bileţel către Maiorescu, în chiar ziua declanşării bolii – este de bănuit că s-au folosit de această situaţie şi au

trecut în grija lui Sim[ţ]ion, prieten intim al lui Eminescu, tot ceea ce îi aparţinea, inclusiv cărţile şi manuscrisele acestuia.”

Pe Slavici îl deranja *„viaţa de boem a poetului”*? Se pare că domnul G. Ştrempel oferă cuvântului *„boem”* un sens foarte... personal. Ca să scurtăm vorba, iată prezentarea *boemului* în DEX:

„Artist care duce viaţă de vagabond, de azi pe mâine, manifestându-şi astfel neconformismul faţă de societate”.

În 1883, Eminescu nici nu era vagabond, nici nu trăia de pe o zi pe alta (dimpotrivă, a fost mereu foarte prudent în ceea ce priveşte siguranţa zilei de mâine) şi, în nici un caz, sărăcia lui nu era rodul dorinţei de a-şi manifesta astfel neconformismul faţă de societate, chiar dacă o privea adesea în mod critic. Da, Slavici afirmă că ar fi fost iritat de chiriaşul Eminescu şi explică în *Amintiri* prin ce anume îl deranja acesta:

„În primăvara anului 1883, însă, el a început să se îndărătnicească şi nu mai eram nici eu tot cel de mai nainte. Sufeream de câţiva ani de o hiperclorhidrie, ale cărei simptome interpretate de medici drept manifestaţiuni ale unei alte boli mă chinuiau, mă umpluseră de îngrijare şi mă făcuseră nerăbdător. Nu mai aveam dar măsura de mai nainte nici în relaţiunile mele cu Eminescu şi mă supăram câteodată pe el.

Obiceiul lui era că citea cu voce tare ceea ce îi plăcea, mai ales poeziile, şi făcea multă gălăgie când scria, se plimba, declama, bătea cu pumnul în masă, era oarecum în harţă cu lumea la care se adresa.

Îi băteam în perete; el stingea lumânarea şi se liniştea, dar era de rea-credinţă şi nu se culca. Peste câtva timp, când credea c-am adormit, aprindea din nou lampa şi iar începea să bodogănească. Mă sculam atunci, mă duceam la el şi-l rugam să mă lase să dorm. Aceasta-l răpunea, dar relaţiunile dintre noi erau din ce în ce mai încordate. Eu eram din ce în ce mai stăruitor, iar el se făcea tot mai îndărătnic şi zicea în cele din urmă că abuzez de afecţiunile lui şi-l terorizez.”

Oare, singur în odaie fiind, Eminescu *„citea cu voce tare ceea ce îi plăcea”* în scopul de a-şi exprima nonconformismul? Oare, trăirile lui atunci *„când scria”* au vreo legătură cu vagabondajul, cu traiul de azi pe mâine ori cu convenienţele sociale, ca să-l putem numi *boem*? Să fi vrut domnul Ştrempel să fie niţel poet când a folosit acest cuvânt? Posibil, dar nepotrivit, căci *boem* nu-i totuna cu **visător**, cu **romantic**, cum se socotea Eminescu însuşi. Ne aşteptam ca un critic fin ca domnia sa să observe că, potrivit lui Slavici, Eminescu *„stingea lumânarea”*, după care *„aprindea din nou lampa”*,

detaliu ce poate fi semnificativ, întrucât calitatea luminii şi preţul cu care se obţinea aceasta prin cele două surse menţionate erau diferite. Dacă Slavici a vrut să evite repetarea unui cuvânt putem fi siguri că nu este singurul loc din *Amintiri* în care forma a fost mai importantă decât fondul. La fel, ne aşteptam să ne fie sesizat faptul că memorialistul scrie că Eminescu i-ar fi reproşat că abuzează *„de afecţiunile lui"*, cuvânt care, mai ales în contextul dat, trimite cu gândul tot la boli.

Directorul general al Bibliotecii Academiei Romane afirmă şi că soţia lui Slavici *„voia să scape de prezenţa lui Eminescu – cum s-a şi exprimat printr-un bileţel către Maiorescu"*. Nu contestăm că, poate, Ecaterina Szöke şi-o fi dorit ca Eminescu să se mute din casa ei, dar ţinem să precizăm că această posibilă intenţie nu este atestată decât în atât de bine cizelatul „jurnal intim" al lui Maiorescu:

> *„Astăzi, Marţi, la ora 6 dimineaţa, o carte [de vizită] de la d-na Slavici, la care locuieşte Eminescu, cu aceste rânduri scrise: «Domnu Eminescu a înnebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el că foarte reu»"* (vezi *Însemnări zilnice*; potrivit lui I. E. Torouţiu, textul biletului a fost publicat în *Convorbiri literare* 1906/995).

Chiar dacă un asemenea bilet ar fi existat, el nu poate fi determinant în analizarea dosarului-Eminescu, decât dacă se demonstrează, pe de o parte, că într-adevăr ar fi fost scris de cine pretinde Maiorescu şi numai cu condiţia să se probeze că informaţiile lui erau reale. Or, ce constatăm? Întâi, că biletul nu a devenit public decât în 1906, adică, la 23 de ani după consumarea faptelor. Apoi, sare în ochi faptul că nimeni nu a încercat să afle în ce ar fi constat faptele care ar fi speriat-o pe femeie şi, nu în ultimul rând, atrage atenţia absenţa martorilor. Toate acestea se observă dintr-o primă ochire, fără o analiză aprofundată. Când mai ştim şi că unele dintre minciunile lui sunt deja dovedite, mai putem să-i acordăm credit necondiţionat magistrului?

Astăzi, pornind de la acceptarea necondiţionată a spuselor magistrului, domnul G. Strempel exprimă convingeri pe care le împărtăşesc cei mai mulţi: Slavici *„era nemulţumit"* de Eminescu, *„care îl deranja"*, iar nevastă-sa voia şi dânsa *„să scape de prezenţa lui"*. Aşadar, se recunoaşte implicit că, la acea dată, Slavici nu mai era *„prieten intim"* cu Eminescu? Erau faptele lui Eminescu atât de grave încât să nu poată fi trecute cu vederea de cel pe care istoria literară îl prezintă ca pe un frate de suflet al acestuia? Să admitem că Eminescu ar fi devenit cumplit de nesuferit. S-ar justifica, astfel, gestul lui Slavici şi al soţiei lui, care, zice G. Strempel, *„s-au folosit de această situaţie"*

(declanşarea „bolii”) pentru a trece *„în grija lui Sim[ţ]ion, prieten intim al lui Eminescu, tot ceea ce îi aparţinea, inclusiv cărţile şi manuscrisele acestuia”* ? Ce suflet de câine trebuie să ai ca să loveşti în cel căzut? Cât de jos trebuie să coboare moralitatea ta, pentru a ajunge să-ţi împlineşti dorinţele doar folosindu-te de nenorocirea *prietenului intim*, căruia nu ai avut curajul să îi spui verde-n faţă ce te supără la el? Dacă Slavici chiar a crezut că Eminescu ar fi înnebunit şi dacă, în pofida acestui fapt, practic, i-ar fi aruncat afară cărţile şi manuscrisele, el trebuie să fi fost teribil de josnic – scânteie între scriitori, dar glod între oameni.

Ca de atâtea ori, se vorbeşte mult şi curgător, citându-se din oricine, mai puţin Eminescu. Aşa-numitele *biografii* păcătuiesc prin faptul că, în ceea ce priveşte viaţa lui Eminescu, el este ultima persoană băgată în seamă. Nimeni nu are timp să-l asculte, toţi speculând în fel şi chip scornelile unor indivizi pentru care Eminescu n-a avut nici timp, nici preţuire, fără ca vreun autor să prezinte critic contradicţiile sau chiar minciunile evidente, atenţionând astfel publicul – aşa cum, într-un moment fast, a făcut-o Caragiale.

Bunăoară: oare chiar se uita madam Szöke atât de încruntat la chiriaşul Eminescu, dorind din inimă *„să scape de prezenţa lui”* ? Notiţele lui Eminescu înşuşi sunt de natură să probeze contrariul (vezi manuscrisul 2292):

✦ *„Nu ţi-i ruşine madam S.? Am arătat * servitoarei c-ai spart* ***oglinda*** *din cauza ei, din gelozie în contra ei. Bine-ţi stă una ca aceasta d-tale, femeie serioasă?”*

✦ *„D-ta ştii foarte bine că eu nu ţi-am [făcut] absolut niciodată curte cu vro intenţie oarecare; am fost totdeuna* ***gentil*** *cu d-ta, ţi-am făcut * *** etc., dar nimic încolo. Martoră* ***sora d-tale****, care e aci de săptămâni şi care n-a putut observa absolut nimic în privirea aceasta, martor nepotul lui Slavici care stă zile întregi aci* ***Talos****.”* (**Notă**: *„Nepotul lui Slavici”* nu era Ion Russu-Şirianu, cum se acreditează şi cum povesteşte fiul acestia, Vintilă, ci era băiatul Vondrăcesei, cumnata lui Slavici.)

Ce să se fi întâmplat? Cu un an şi ceva în urmă, se va vedea, relaţiile lui Eminescu cu soţia lui Slavici erau foarte bune. Nu degeaba Slavici îl prezintă astfel:

„Eminescu era foarte iubit nu numai de junimişti, ci de toţi cei ce-l cunoşteau personal, îndeosebi de Lascări Catargiu, de prinţul Ştirbei, de Mihail Kogălniceanu, de Manolache Costachi şi de alţi oameni însemnaţi, care-l preţuiau pentru ştiinţa lui, pentru judecata lui limpede, pentru firea lui deschisă şi pentru purtările lui totdeauna corecte.”

Cât despre cele petrecute în primăvara-vara lui 1883, Slavici explică propria-i nervozitate doar prin hiperclorhidria care-l chinuia, nescoţând un

cuvânt despre gravele divergenţe dintre el şi soţie (de care va şi divorţa curând, în favoarea Elenei Tănăsescu, cu care se căsătoreşte la 18 martie 1885, la Sibiu).

În pagini trecute, am prezentat câteva fapte concrete care reduc foarte mult credibilitatea lui Slavici. Mai adăugăm un exemplu:

„Nu mai ajungea nimeni să-i deretícească şi să-i măture prin casă, nici să-i perie hainele ori să-i cureţe ghetele. Răpus de oboseală, el adormea adeseori îmbrăcat şi hainele i se jerpeleau, iar albitura, rar primenită şi nelăută, i se făcea cocoloş. Barba şi-o uita nerasă, şi fiindcă-l supărau ţepii ei, lua briceagul şi, perdut în gânduri ori adâncit în lectură, şi-o scotea fir cu fir, încât îi rămâneau pete-pete-n faţă. Când nu mai putea s-o ducă aşa, schimba locuinţa, îşi cumpăra haine şi albituri noi, se rădea şi iar se simţea bine” (*Amintiri, Eminescu-omul*).

Cum nu avea slujnică, precum mai pricopsiţii lui amici, cum trudea mai mult decât ei şi cum, în plus, ca fire, nu era de nimic mai mult obosit ca de măruntele lucruri rutiniere, nu-i deloc exclus să se fi întâmplat ca Eminescu să iasă şi cu ghetele nu chiar oglindă. Era însă un îngălat, aşa cum sugerează aceste rânduri? Dăm pagina înapoi şi, cu numai 5 paragrafe înaintea celui invocat, ce citim despre aceeaşi perioadă? Iată:

„În timpul pe care l-a petrecut la Viena, el ***ţinea mult să aibă locuinţă comodă, largă, curată****, liniştită şi luminoasă,* ***să se îmbrace curat şi bine****, să-şi aleagă mâncările după plac, să fumeze ţigări fine, să-şi gătească el însuşi cafeaua de Mocca, şi bea numai vinuri de calitate superioară ori apă curată. Aşa l-am cunoscut eu, şi tot aşa şi-l vor fi aducând aminte şi cei încă-n viaţă, care au trăit atunci în legături mai apropiate de dânsul.*

Era om cu trebuinţe puţine, dar cu apucături boiereşti, care ştia să sufere şi să rabde fără ca să se plângă şi respingea cu un fel de oroare tot ceea ce i se părea vulgar, mijloacele pe care tatăl său i le punea la dispoziţiune erau îndestulătoare pentru traiul pe care şi-l dorea, căci primea regulat câte 18–20 galbeni pe lună, deseori şi mai mult” (subl. ns.).

Iar în *Eminescu la Bucureşti* tot mâna şirianului scrie referitor la perioada în care acesta, de voie-de nevoie, a acceptat să stea în gazdă la Maiorescu:

„El nu era în stare să nu se supună până-n cele mai mici amănunte la rânduiala casei, în care se bucura de toată bunăvoinţa. Dimineţile se scula şi se îmbrăca la timp, la oara mesei, atât de prânz, cât şi de cină, era totdeauna prezent, serile, mai nainte de a se culca, îşi dădea hainele şi încălţămintea ca să fie curăţite.”

Despre perioada în care au locuit în aceeaşi casă, Slavici îşi aminteşte:

„Atâta timp cât a stat aici (în Calea Victoriei – n. ns.)*, şi în urmă, după ce ne-am mutat în piaţa Amzei (la etagiu, lângă brutărie), el ţinea la curăţenie şi la rânduială. Nu le păstra, ce-i drept, aceste, dar se bucura când, întorcându-se acasă, îşi găsea locuinţa curată şi-n bună rânduială. Dacă se-ntâmpla s-o găsească tot cum o lăsase, el pleca iar, mărginindu-se a-i spune servitoarei că se va întoarce în curând”* (vezi *Eminescu în Bucureşti*).

Nu e rostul să analizăm cele dintâi afirmaţii citate din scrierile şirianului – afirmaţii pe care le pot lectura şi biografii care-l prezintă pe Eminescu drept îngălat, cu sertarul *mesei de brad* plin cu mezeluri mucegăite şi având mereu un pumn de ploşniţe cu el. Merită însă să arătăm până unde poate duce neruşinarea unor romancieri cu pretenţii de biograf, care, în loc să sesizeze contradicţiile din afirmaţiile lui Slavici şi să încerce să afle care a fost adevărul, trag propriile flegme pe portretul victimei, după care vine Academia Română şi-i premiază. Din cele trei-patru fraze ale lui Slavici, romancierul Călinescu a scos două paragrafe:

„Lui Eminescu nu-i trecea prin gând să mături prin casă ori să arunce apa din doniţă. Acestea erau oarecum fenomene naturale şi, după cum ar fi fost nefiresc să cureţi iarba din livadă şi să primeneşti apa din iaz, tot astfel i s-ar fi părut inoportun să întrerupă putrefacţia gunoaielor prin colţuri, industria păianjenilor sau fermentaţia acră a rufelor murdare. Cel care umblase cu picioarele goale, împreună cu iubita, la Ipoteşti, căpătând astfel un fel de voluptate a clisei încrustate pe degete, nu-şi curăţa ghetele, dintr-o confuzie între piciorul organic şi încălţămintea inorganică. Lipsa totală a oricărui simţ de convenţie îl făcea pe Eminescu să asculte de instincte, să doarmă neregulat şi pe apucate, să mănânce oricând şi oricum, să-şi sufle nasul în şervetul de masă.

Mizeria în care trăieşte încă de pe acum Eminescu n-ar fi exlicabilă, oricâte cărţi ne-am închipui că-şi cumpăra din cei 450 lei vechi, dacă nu ne-am da seama că poetul este predispus, din pricina condiţiilor sociale în care a fost nevoit să trăiască, către ceea ce idealiştii germani ar fi fost ispitiţi a numi o mizerie metafizică, care, de fapt, era la poet o intuiţie cosmică a mişcării moleculare, un gest filozofic, iar nu o simplă indigenţă. La Eminescu lumea sensibilităţii convenţionale este atât de depărtată de aceea ideologică, încât se produce o transcendere a noţiunilor de timp şi de spaţiu, sau, mai lămurit, mintea cade într-un fel de extaz abstract, iar percepţia rămâne intangibilă, eternă, într-o permanenţă moartă. De aci acel sentiment de deces, într-un interior putred, de înstrăinare în prezent, comparabil rătăcirii unui defunct deşteptat peste veacuri într-o încăpere calcinată, erborificată, străină pentru memorie, ca şi odaia lui Dionis:

«...intră într-o cameră naltă, spaţioasă şi goală. Păreţii erau negri de şiroaiele de ploaie ce curgeau prin pod, şi un mucegai verde se prinsese de var; cercevelele ferestrelor se curmau sub presiunea zidurilor vechi, şi gratiile erau rupte, numai rădăcinile lor ruginite se iveau în lemnul putred.»”

Dacă *„divinul”* se năştea în spaţiul germanic, şi-ar mai fi îngăduit astfel de insalubrităţi? I le-ar fi permis ceilalţi?

Bietul Eminescu! S-ajungă să fie batjocorit şi bătut cu propriile opere! Este aceasta artă ori batjocură infectă la adresa cuiva dispărut?

Strict informativ, pe lângă celelalte spuse ale lui Slavici însuşi, care se contrazice copios, le opunem documente. Simplul fapt că Eminescu dădea la spălat şi câte 6, 7 ori chiar 9 *„cămeşi de zi”* arată că avea respectivele obiecte vestimentare, iar asta nu indică decât grijă pentru curăţenie. În perioada 21 ianuarie – 26 februarie (1878, se pare), adică în 36 de zile, a dat la spălat 21 de cămăşi, ceea ce ar însemna că, în medie, schimba cămaşa la două zile, uneori şi mai des. Manuscrisul 2306 ne dovedeşte că în intervalul 3 – 24 iunie (1878?), adică în 21 de zile, a dat spălătoresei 14 cămăşi, frecvenţa crescândă a schimbării acestora datorându-se probabil încălzirii vremii. Iar dacă la 24 iunie a dat la spălat 3 cămăşi, iar la 2 iulie, după opt zile, a dat la spălat *„8 cămăşi (5 cu gulere, 3 fără gulere)”*, deducem că în perioada 24 iunie – 2 iulie s-a schimbat zilnic. Câţi o fac astăzi?

Ne displace profund să facem astfel de calcule, abordând chestiuni care nu ne-ar fi interesat absolut deloc, dacă n-ar fi existat relatările denigratoare făcute de Slavici şi preluate dilatat de (un fel de) biografi, aproape cu nesaţ, ai zice.

Gazdă şi chiriaş

Vorbim cu toţii de şederea lui Eminescu în gazdă la Slavici. Cum s-a ajuns însă la această situaţie? I-a bătut Eminescu în poartă? S-a dus la el acasă, aşa cum mersese la Creangă, în Iaşi? În mod curios, cei care au scris romane pornind de la biografia lui Eminescu sar şi peste acest element, deşi oferea din plin jocuri de culoare pentru demersul lor beletristico... ştiinţific.

Începem ascultând versiunile lui Slavici (vezi *Amintiri*):

„De Sf. Gheorghe ***mi-am căutat*** *deci o locuinţă în care puteam* ***să-i închiriez*** *o odaie, şi până la îmbolnăvirea lui, timp de câţiva ani, am stat sub acelaşi acoperământ”* (subl. ns).

Aşadar, Slavici şi-ar fi ales casa în funcţie de Eminescu?

Câteva pagini mai încolo, oferă o altă explicaţie găzduirii lui Eminescu:

„Am spus că-n timpul când locuia pe la biserica Sf. Constantin, Eminescu era hotărât s-o ieie în căsătorie pe Veronica Micle, care rămăsese văduvă. Şi-a schimbat însă, aşa se vede, gândul, căci după un timp oarecare a părăsit locuinţa aceea şi s-a mutat la mine, în Podul Mogoşoaiei” (*Eminescu la Bucureşti*).

Din aceste fraze, s-ar putea înţelege că Eminescu dorea să se însoare pe când *„locuia pe la biserica Sf. Constantin”* (lucru adevărat) şi că s-ar fi mutat de acolo **din cauză că** renunţase la proiect. Neadevărat. Din epistolele trimise Veronicăi, reiese că Eminescu avusese în plan să stea împreună cu ea în casa Slavicilor din Piaţa Amzei 6 – pe atunci încă necumpărată (nu **neînchiriată**?), dar avută în vedere. Cu menţiunea că scrisorile din care vom cita sunt datate îndeosebi de Veronica şi că, aparent, există unele necorcondanţe asupra cărora nu insistăm acum, iată, într-o ordine pe care-o dorim cronologică, evenimentele şi pasajele care interesează:

23 decembrie 1881 – Eminescu şi Veronica se împacă, după ce, mai multe luni, fuseseră certaţi.

Ianuarie 1882 (dată incertă) – *„Spune-mi când vii la Bucureşti, dar spune-mi iute. Lucrurile se vor putea aranja astfel încât să rămâi pentru totdeauna aici. De la anul nou mi s-a uşurat cu mult sarcina încât am patru zile aproape libere pe săptămână pe care ţi le voi oferi întregi ţie.”*

Februarie (incert) – *„Altceva. A[u] venit sora Slăvicioaiei şi cumnatul Slăvicioaiei. «Cacasă» face treburi bune cu teatrul lui Ionescu, dar odae pentru tine nu mai e pe-aci, încât o să-ţi îngrijesc alt cuib mai gentil, mai la centru şi ştii tu? Nu tot jumere şi usturoi şi usturoi şi jumere. Altă cale luăm pe viitor. Da doarme Vondracec de-i merg petecele, c-a venit târziu de la beţie. Acum sunt 5 şi 40 de minute. Va să zică patruzeci şi unu, şi două de minute de când vorbesc cu tine ca şi când ai fi faţă. Lasă-mă să dorm, Veronică, mă rog ţie, că azi trebue să mă duc la 7 la redacţie.”*

25 Februarie – *„Acum venirea ta la Bucureşti.*

Tu aici, la Slăvicioaia, nu ai unde te adăposti. A sosit precum ştii Vondracec, a sosit în urmă şi Vondrăceasa, nervoasă şi certăreaţă, talpa iadului cum s-ar prinde; s-au perindat de atunci mai multe slujnice şi mai multe capete sparte.”

2 martie: *„Când vei veni, vei afla de la madame Slavici dacă am ieşit vreodată seara sau m-am dus pe undeva. La comediile lui Vondracec n-am fost decât una singură dată et c'est tout...”*

De aici şi din epistola precedentă (*„Tu **aici**, la Slăvicioaia...*) s-ar putea deduce că Eminescu locuia împreună cu familia Slavici. Ipoteza este contrazisă în epistole ulterioare: *„Eu mă mut de la sf. Gheorghe începând la Slavici”*, anunţă el la sfârşitul lunii martie, iar în primele zile ale lui aprilie îi comunică noua adresă, cea din Calea Victoriei (Podul Mogoşoaiei).

3 martie: *„Dragă Veronicuţă,*

Am vorbit azi cu Madame Slavici, cum ar fi de făcut ca să te aducem mai curând la Bucureşti, şi iată anume de ce am vorbit: Dumniasa găseşte casa asta în care şed că e şi umedă şi nepotrivită şi nu mă sfătueşte s' o iau până la Sf. Dumitru. Dumniasa mai ia o casă pe Podul Mogoşoaii, deci în centrul oraşului, unde are şapte odăi în şir pe o galerie cu geamlâc din care poate închiria ori câte. Aici ţi-oi putea aranja pentru tine un salonaş şi o cameră de culcare şi pentru mine asemenea s' ar găsi o odăiţă... lângă bucătărie sau în pod în care să-mi ţin cărţile.

Toate aceste până la toamnă (Sf. Dumitru), căci am colindat amândoi Bucureştiul ca să-ţi găsesc o casă după placul tău, încăpătoare şi comodă.

Pentru a hotărî toate acestea, Madame Slavici cere un timp de cugetare de trei zile, când îţi voi scrie iar ce vom fi pus la cale. Eu aş vrea să-ţi trimit oricând bani de drum, căci o pot face acum, totul e numai ca să găsesc un chip cât se poate de facil pentru şederea ta aici, să stai mai la centru, să te poţi amuza, să poţi mânca mai bine de cum ai avut aici. Grija asta mă preocupă mai mult decât toate, căci dacă te iubesc ca un nebun, mi-e milă de tine. Şi tot de milă am şters câte-va şiruri din această scrisoare: îţi spuneam în ele un lucru bun, dar pe care nu ştiu dacă-l pot împlini până la toamnă şi nu voiu să-ţi dau durerea unei speranţe prea mature.”

Fără să contestăm că, poate, într-adevăr Slavici i-o fi bătut lui Eminescu noaptea în perete, cerându-i astfel să stingă lumina şi să se culce, nu putem să nu ne întrebăm de ce, dacă erau 7 încăperi de-a lungul unui coridor (toate de închiriat – cel puţin, în planul iniţial), Slavici nu a rezolvat problema simplu, rugându-şi chiriaşul să se mute o încăpere, două mai încolo?

Remarcăm precizarea că Slăvicioaia socotea locuinţa lui Eminescu *„umedă şi nepotri-vită”*. Între fabulaţiile lansate de Vintilă Rusu-Şirianu în 1969 şi folosite de I. Nica, G. Munteanu şi de atâţia alţii ca argumente indubitabile avea să stea şi afirmaţia că Eminescu ar fi *„vrut să dărâme casa* [lui Slavici], *că-i „urâtă şi umedă...”* Încă o dată ne convingem că falsificatorii de istorie sunt mereu bine documentaţi. Altfel ar risca să spună adevărul.

14 martie: *„Madame Slavici caută casă şi tot casă se face. Pân-acum nu mi-a dat nici un răspuns de ceea ce are de gând să facă pentru că nici nu ştie. Preocupată de bărbată-său câte o dată turbă plângând, apoi iar se mai împacă câte o zi două cu el – apoi iar îi vine focul ş-aşa la infinit.”*

17 martie: *„Uite ce zic eu. Madame Slavici e în sfârşit hotărâtă să ia casă şi o ia în Podu Mogoşoaii, în centru pot zice. Acolo îmi dă mie două odăi, fiecare cu intrare separată, cu toate acestea comunicând una cu alta, pe 60 fr. pe lună amândouă. Foarte ieftin pentru locul acela. Aceasta va fi locuinţa provizorie pân' la toamnă, când, după cum ne-am înţeles, vii aci şi aranjăm o mai mare statornicie în viaţa noastră. Atunci tu vei alege, tu vei face, tu vei drege...”*

21 Martie: *„Ce spui tu minciuni în depeşă, că de opt zile nu ţi-am scris? Ieri de-abia am primit scrisoarea ta din urmă* (epistola *„din urmă”* face parte dintre cele încă nepublicate, cine ştie pe unde depozitate – n. ns.) *şi azi aveam de gând să-ţi răspund, când de-o dată... hop, depeşă. Fii liniştită, copilaşul meu cel sperios şi mic, nu s-a-ntâmplat nimic. Madame Slavici caută o casă de Sf. Gheorghe, unde să-ncap eu... vorba vine... dar să-ncapi şi tu mai cu seamă. Ea se cam lăsase de căutat casă, pentru că se făcuse iar ruptură definitivă cu bărbată-său. Acum, împăcându-se ieri din nou, cu multe scene lăcrămoase, tot rămâne-n Bucureşti.”* (Atrage atenţia faptul că Slavici nu mai este Ieni, ca în urmă cu câţiva ani, ci *„bărbată-său”*.)

Scrisoarea nu este deloc datată de Eminescu, singura plasare în timp fiind a Veronicăi: *„martie 1882"*. Datarea făcută de noi se bazează pe telegrama invocată de Eminescu (în mod cert trimisă de Veronica la 21 martie) şi a faptului că acesta a răspuns în aceeaşi zi în care a primit-o: *„...azi aveam de gând să-ţi răspund, când de-o dată... hop, depeşă”*.

Atragem atenţia şi asupra faptului că această epistolă nu este singura ce pare să fi fost scrisă de Eminescu în această zi. O alta, datată: *„Duminica Floriilor”* (în 1882, Floriile au căzut în ziua de 21 martie), are un conţinut parţial asemănător, fără ca în vreuna dintre ele să se facă referire la cealaltă. Mai mult, epistola datată *„Duminica Floriilor”* începe cu cuvintele: *„Ţi-am scris ieri că-ţi scriu şi azi, ceea ce şi fac”*. Nu există nici o scrisoare de-a lui Eminescu datată 20 martie 1882 (ceea ce, desigur, nu înseamnă că n-ar fi fost scrisă).

„Duminica Floriilor” (21 martie): *„Deşi mi-am scos ceasornicul şi am plătit afară de asta, numai de când ai plecat tu, 525 fr. datorii din trecut totuşi stau passablement, încât, să am unde te plasa, numaidecât te-aş aduce la Bucureşti. Departe de tine, îţi spun drept, nu voi să şed. Tu pe Podul Mogoşoaei, eu lângă gară* (pe strada Buzeştilor nr. 5 – n. ns.) *nu merge. Tu eşti prea convoatizată şi eu prea gelos, pentru ca să nu-mi fac mie însumi zile fripte în asemenea împrejurări. (...)*

Sper cu toate astea ca în două trei zile să găsesc o nouă combinaţie strategică, ca să ne putem vedea încă înainte de sf. Gheorghe căci pân-atunci mai e o lună aproape. Nu zic însă nimic de combinaţia mea, până ce n-oi vedea-o pe deplin realizabilă. Atunci va fi ca şi realizată.”

Martie (dată incertă; unii autori avansează data de 20 martie, însă credem că greşesc, aceasta părând a fi epistola prin care îi anunţă decizia lui de a se muta *„în Podu Mogoşoaii”*): *„De acum am aranjat deci, şi aranjamentul e definitiv, că până la Sf. Dumitru mă mut în Podu Mogoşoaii* ***în două trei odăi*** *unde ai să ai loc îndestul şi unde o să am şi eu loc şi timp pentru zile nebune. De la Sf. Dumitru încolo, e treaba ta să alegi şi să aranjezi cum ţi-o plăcea ţie”* (subl. ns.).

Martie (incert): *„Dulcea mea Nică, // Eu mă mut de la sf. Gheorghe începând la Slavici în două odăi precum ţi-am scris deja, şi unde o să vii tu. Te rog să nu te superi dacă întârzii cu răspunsurile, dar am o lucrare a Reginei de tradus, care cere grabă. (...) // Urechia iar mi-a propus o funcţie."*

aprilie – Eminescu o înştiinţează: *„Adresa mea nouă: // Bucureşti // Calea Victoriei No. 67. Etaj I"*. Cum adresa lui Slavici va fi Piaţa Amzei nr. 6, deducem că Eminescu nu a stat *„câţiva ani"* la Slavici, cum pretinde acesta, ci câteva luni, cel mult un an, şi că sugestia coabitării nu i-a aparţinut, venind fie de la nevastă-sa, fie chiar de la Eminescu, după ce aceştia bătuseră împreună şi fără succes străzile Bucureştilor în căutarea unei locuinţe de închiriat.

30 aprilie: Zi funestă pentru Veronica, de care-şi aminteşte în epistola din 7 octombrie 1882: *„Domnul meu, după cum probează înseşi scrisorile d-tale, d-ta erai acela care făceai paradă de moarte pentru mine, se vede însă că lucrurile din lumea aceasta se reflectă totdeauna întoarse, aşa că eu îţi voi aduce ca ultimă jertfă* ***viaţa mea pe care de la 30 april abia ştiu cum o mai port****. Îmi vei permite să aştept un răspuns de la d-ta, voi muri în ziua de 27 octombrie..."* (subl. ns.).

Păcat de-atâta chin şi-aşa sfârşit!

Slavici – complice pasiv sau hoţ sadea?

Toţi ştiu că Maiorescu este cel care a predat manuscrisele eminesciene Academiei Române, dar puţină lume îşi pune întrebarea: cum a ajuns Maiorescu în posesia manuscriselor? Răspunsul este: prin efracţie. Şi iată de ce.

În primele zile de după 28 iunie 1883, statutul lui Eminescu a fost, practic, acela al unui dispărut, despre care s-a zvonit că s-ar găsi la o anume locaţie. Dacă termenul „zvonit" este sau nu potrivit ne-o arată faptul că, pe de o parte, nu a fost dat publicităţii nici un document oficial care să ateste că Eminescu ar suferi de o boală anume şi că într-adevăr s-ar afla în ospiciul lui Şuţu, şi, pe de altă parte, ştim că el a fost ulterior expediat în străinătate fără ca acest lucru să fie cunoscut de altcineva, afară de cei direct implicaţi şi interesaţi (acea mână de oameni care pretindeau că i-ar fi „amici"). Amănunt elocvent, el a fost trecut peste graniţă în mod ilegal, fără a avea paşaport.

Între noţiunile întâlnite în Codul civil este şi aceea de *„absent"*, prin care se numeşte acea persoană dispărută brusc dintre ai săi, fără a se cunoaşte locul în care se găseşte, şi, astfel, putând fi incert chiar şi dacă mai este sau nu în viaţă. Într-o astfel de eventualitate şi doar *„dacă în curs de 4 ani nu va avea nimeni ştiinţă"* de persoana în cauză (art. 101), *„Ministerul public este special însărcinat de a priveghea asupra intereaselor"* respectivului (art. 100),

iar *„Tribunalul, după cererea părţii celei mai stăruitoare, va însărcina un curatore spre a reprezenta pe cei presupuşi absenţi, la* ***inventare, socoteli, împărţeli şi desfaceri*** (subl. ns.) *la care s-ar afla interesaţi."* (art. 99). Evident, nici vorbă ca în cazul nostru să se poată pune astfel problema. Am menţionat totuşi şi această variantă, pentru a sublinia modul în care avuţia personală, mare sau mică, era sau nu protejată prin Lege.

Când dispariţia se datora internării într-un ospiciu, acţionau prevederile articolului 435:

„Majorele care este în o stare obicinuită de imbecilitate, de sminteală sau de nebunie cu furie, ***trebuie a fi interzis****, chiar şi când are intervale lucide".*

Nu insistăm acum asupra acestui aspect, la care, de altfel, ne-am mai referit, dar care, se va vedea, merită şi mai multă atenţie. Situaţiile concrete prin care a trecut Eminescu arată cu asupra de măsură de ce Codul civil obliga ca, îndată ce o persoană era închisă într-un ospiciu, ea să fie pusă sub tutelă, singurul mod de a-i apăra interesele, ferindu-l de posibilele manevre oculte ale celor interesaţi.

Indiscutabil, după ce stătuse lângă biserica Sfântul Constantin (*„în casele unui săpunar"*, unde avea două odăi: *„una cu iatac de dormit, în care n-avea să intre peste zi, iar alta un fel de birou, în care-şi avea biblioteca şi-şi petrecea ziua"*) Eminescu a locuit un timp la Slavici. A existat între cei doi şi un raport contractual sau Eminescu a fost musafir, aşa cum fusese în bojdeuca lui Creangă? Ne lămureşte Slavici:

„Am luat deci înţelegerea cu el să se mute la mine, ***plătind chiria cuvenită****".*

Ne interesează doar ultimele trei cuvinte, care clarifică lucrurile, aratând fără doar şi poate că, aşa cum era de bănuit, între Eminescu şi Slavici a existat şi un raport contractual. Faptul este reconfirmat patru pasaje mai încolo:

„Eminescu era un foarte bun chiriaş, un fel de copil cuminte, care rămâne unde-l pui, face tot ceea ce îi zici şi bagă în toată clipa de samă ca nu cumva să supere pe cineva. (...) Pe lângă toate acestea era totdeauna în voie bună, râdea cu multă poftă, se mulţumea şi cu mai puţin decât ceea ce i se cuvenea şi chiar şi mâhnit ori supărat dacă ar fi fost, el nu se posomora, iar ***chiria şi-o plătea totdeauna nainte****, pentru ca nu cumva să se încurce"* (subl. ns.).

[Informaţii similare oferă şi T. Secula (*„Chiria şi-o plătea Eminescu înainte şi foarte cinstit"* – vezi *Amintiri despre Eminescu*) şi Călinescu, în monografia lui:

„Îşi plătea, de altfel, chiria regulat şi înainte, cruţând avutul său intelectual de orice popriri. Dintr-o chitanţă, de pildă, din 28 noiembrie 1878, luăm cunoştinţă că-şi plătise chiria cu două luni înainte, câte patruzeci şi cinci de lei noi lunar, proprietăresei din str. Speranţei (mss. 2255, f. 337)."]

O precizare: din rândurile lui Slavici ai înţelege că el era proprietar – şi poate chiar o fi fost. Într-un proces-verbal despre care se susţine că ar fi întocmit de Poliţie, se vorbeşte de ***„subînchirietoarea** Ecaterina Slavici"* . Dacă Poliţia nu a greşit, rezultă că Slavici nu era proprietar al casei, ci chiriaş, ca şi Eminescu, doar că el era la „mâna întâi". Oricum însă, stăpân să fi fost, plăci de marmură precum cea din Piaţa Amzei, având inscripţia: *„Pe acest loc s-a aflat / casa în care scriitorul / Ion Slavici l-a găzduit pe / marele poet Mihail Eminescu / în anul 1883"* (vezi V. Z. Teodorescu, *Bucureşti. Pe urmele lui Mihail Eminescu*) nu excelează prin exactitate, întrucât sensul principal al cuvântului **gazdă** este acela de amfitrion, *„stăpânul sau stăpâna casei în raport cu oaspeţii pe care-i primesc"* (I. A. Candrea), iar **oaspeţii** nu prea plătesc chirie pentru şedere, cum făcea Eminescu. E drept că **gazdă** poate avea şi înţelesul de **locuinţă luată cu chirie**, dar într-un context precum cel citat nu la asta te gândeşti.

A fi chiriaş însemna a fi parte a unui contract de locaţiune. Contractul putea fi scris, prevăzând date certe, dar putea fi şi verbal, închirierea considerându-se *„făcută pe un an, când s-a stipulat atâta chirie pe an; // De o lună, când s-a stipulat atâta chirie pe lună; // De o zi, când s-a stipulat atâta chirie pe zi"*, iar când toate acestea lipsesc, *„se va considera făcută conform obiceiului locului"* (articolul 1451).

Sub aspect juridic, cam acestea erau datele chestiunii la 28 iunie 1883, când ar fi înnebunit Eminescu, fiind reţinut (dus cu forţa?) în stabilimentul lui Şuţu. Ce putea să facă Slavici sau nevastă-sa din acel moment? Răspunsul depinde în mare măsură de tipul înţelegerii dintre Eminescu şi Slavici şi de perioada pentru care primul îşi plătise chiria în avans, cum afirmă însăşi gazda lui. Oricum, mai devreme sau mai târziu, el fiind purtat prin ospicii, perioada pentru care plătise se stingea. Ce urma să se petreacă după acel moment? Dacă, de prea „intim" ce era cu el, nu reuşea să le găsească un loc în propria casă, avea Slavici dreptul legal să arunce, de capul lui, lucrurile lui Eminescu în stradă sau în beciul lui Maiorescu, sub pretextul că vrea să-şi elibereze camera spre a o folosi în nu-contează-ce-scop?

Ca principii generale, *„Convenţiunile legal făcute au putere de lege între părţile contractante"*, putându-se *„revoca prin consimţământul mutual sau*

din alte cauze autorizate de lege” (art. 969), iar *„Condiţiunea rezolutorie este subînţeleasă totdeauna, în contractele sinalgamatice* (care dau naştere la obligaţii reciproce – n. ns.), *în caz când una din părţi nu îndeplineşte angajamentul său”*, păgubitul având de ales: *„sau să silească pe cealaltă a executa convenţiunea, când este posibil, sau să-i ceară desfiinţarea cu daune-interese.* ***Desfiinţarea trebuie să se ceară înaintea justiţiei*** (subl. ns.)*, care, după circumstanţe, poate acorda un termen părţii acţionate”* (articolul 1021).

O dată sechestrat, Eminescu nu-şi mai îndeplinea una dintre *„îndatoririle sale principale”* (articolul 1439), plata chiriei, încălcând astfel prevederile alieatului 2 din articolul 1429 (locatarul *„Trebuie să plătească preţul locaţiunii la termenele statornicite”*), proprietarul urmând fie să ceară rezilierea contractului, printr-o cerere adresată **Judecătoriei**, fie să se folosească de prevederile articolului 1436 (locaţia *„încetează de la sine cu trecerea termenului”*).

Asta, în mare, în ceea ce priveşte încăperile închiriate. Problema e că respectivele odăi erau pline cu lucrurile lui Eminescu. Ce urma să se întâmple cu acele bunuri şi cine decidea asta? Avea Slavici drept suveran în acest sens?

Răspunsul îl găsim, parţial, în procesul-verbal al Poliţiei, întocmit chiar în acea nefastă zi de 28 iunie 1883. Deşi nu credem în autenticitatea celor relatate, vom cita din el, întrucât el prezintă procedurile în vigoare pe atunci:

> *„P.S. Transportându-ne la camera ce ocupă Dl. Mihail Eminescu în str. Piaţa Amzei nr. 6, am găsit pe* ***subînchirietoarea*** *Ecaterina Slavici”*, în prezenţa căreia, zice comisarul, *„am aruncat în interior toate obiectele”* găsite asupra lui Eminescu, după care, *„la moment am închis uşa,* ***încuind-o şi sigilând-o****, iar* ***cheia s-a luat de noi, spre a se înnainta cu acest act****”* (subl. ns.).

Deci, poliţistul Nicolescu a încuiat încăperea şi nu numai că a păstrat la sine cheia, dar a pus şi un sigiliu pe uşa ei. A doua zi, 29 iunie 1883, ar fi procedat la fel: (re)vine la locuinţa lui Eminescu şi, în prezenţa a trei martori (T. Nica, E. Slavici şi G. Ocăşanu), ia *„de acolo un costum de haine (Jachetă, vestă, pantaloni) şi o cămaşe, o pereche pantaloni de noapte”*, după care, adaugă comisarul, *„am aplicat la loc numitul sigiliu”*.

O dată pus, sigiliul invocat nu mai putea fi dat jos decât cu aprobarea autorităţilor, care ar fi asistat şi la inventarierea bunurilor aflate în cameră. Numai că, în acest caz, în mod inevitabil se ridica problema tutelei „nebunului”, iar judecătorul ar fi pus din nou o rezoluţie nesuferită, ca aceea din 12 iulie ’83:

> *„Se va întreba Parquetu ce persoane ar putea constitui consiliul de familie, care sunt rudele interzisului şi dacă este în ţară”*.

În lipsa unei sentinţe judecătoreşti privind destinul bunurilor lui Eminescu, a unei oricât de formale împuterniciri oficiale, orice pătrundere în locuinţa acestuia cu scopul de a o goli de ele spre a nu i le mai înapoia niciodată proprietarului lor de drept era, de fapt, **spargere prin efracţie**. Faptul că persoanele implicate deţineau cheia lui Eminescu, făcut prizonier la Şuţu, nu schimbă nici datele problemei, nici pe vinovaţi. Sigur că Maiorescu nu a mers personal să ridice cărţile (care nu erau două-trei), dar asta nu-l scuteşte de responsabilitate, după cum, să zicem, în ciuda unor rânduri semnate de Călinescu, Stalin n-a rămas pentru posteritate un dulce prunc doar pentru că asasinatele comandate de el au fost comise de alţii. Dimpotrivă, asta l-a făcut chiar şi mai odios.

Minciuna, zăpăcită în camera oglinzilor

Când mai mulţi indivizi comit o faptă rea care, de-ar fi descoperită, i-ar costa mult, în general, ei pregătesc un crochiu de minciună comună, cu care să se acopere faţă de ceilalţi. Cum nimeni nu comite răul pornind de la certitudinea că va fi prins, şi atari „alibiuri” sunt cam la fel de vagi.

Referitor la Eminescu, Slavici a minţit mult. Şuţu – la fel. Asta nu înseamnă însă că în toate spusele lor nu se găsesc şi adevăruri. Unul dintre criteriile pe baza cărora încercăm să le separăm de minciuni este măsura în care acestea au slujit sau nu celui ce le-a făcut publice. Bunăoară, nu putem crede că Şuţu ar fi minţit atunci când a mărturisit în scris că Eminescu nici n-a suferit de sifilis, nici n-a fost alcoolic, câtă vreme această falsă părere indusă de unii (între care şi el însuşi) i-ar fi servit ca singură justificare pentru tratamentul cu produse mercuriale, la care îl supusese.

Mai devreme sau mai târziu, oricui răsfoieşte dosarul Eminescu i se impune şi concluzia: păcat că laşitatea se pedepseşte doar în vreme de război!

Unde era Slavici când a fost sechestrat Eminescu?

La această întrebare, corul biografilor răspunde: se găsea în străinătate, la băi, unde ar fi plecat la data de 25 iunie 1883. Există documente în acest sens, adaugă vocea a doua. Să le răsfoim, precizând de la bun început că există numai două surse în acest sens: Slavici şi Maiorescu.

1) **25 iunie 1883** (Slavici către Maiorescu):

„Mai înainte de a pleca cred că trebuie să vă spun ce treabă s-a făcut ieri la societatea «Carpaţi».”

Notă: Nu ştim unde se află această epistolă şi nu am întâlnit fotocopia ei. Textul sună însă foarte plauzibil şi nu ştim ca autenticitatea lui să fi fost vreodată contestată (vezi **Anexa 2**).

2) **26 iunie 1883** (Maiorescu, în jurnal):

„Duminecă 26 Iunie / 8 Iulie 1883. (...) Vrednică de însemnat scrisoare a lui Slavici, care a plecat ieri la Hall...”

3) **17 iulie 1883** (Slavici către Maiorescu):

„Sâmbătă (25 iunie ’83 – n. ns.) *am plecat însă cu trenul accelerat şi nici nu m’am oprit până la Viena”*.

4) **1924** (Slavici, în anumite *Amintiri*):

„Când s-a întâmplat aceasta, eu nu mă aflam la Bucureşti, plecasem la Viena...”

Acestea sunt argumentele pe care se întemeiază afirmaţia că la 28 iunie 1883 Slavici nu era în Capitală. Aparent, lucrurile se leagă. Dacă citim însă în întregimea lor textele din care am desprins aceste afirmaţii şi dacă luăm în calcul şi alte mărturii, căpătăm suficiente motive pentru a accepta ipoteza că, totuşi, atunci când a fost sechestrat Eminescu, Slavici era în Capitală.

Reluăm mai amplu relatarea din *Amintiri*:

„Când s-a întâmplat aceasta, eu nu mă aflam la Bucureşti, plecasem la Viena, ca să consult medicii în ceea ce priveşte o boală supărătoare de care sufeream.

Din spusele altora ştiu că s-a dus la băile «Mitraşefski», unde s-a încuiat într-o cabină şi-a dat drumul la apă, încât a fost nevoie să se spargă uşa. Acum a fost el dus la sanatoriul Şuţu, unde, după întoarcerea mea în ţară, l-am văzut în mai multe rânduri. Părea că mă recunoaşte, dar de vorbit nu am putut să vorbim. Se plimba în sus şi-n jos prin grădină recitând cu mult avânt fel de fel de poezii, mai ales părţi din ***Iliada****”* (*Eminescu-omul*).

Slavici declară că l-ar fi vizitat pe Eminescu *„la sanatoriul Şuţu ... după întoarcerea”* în Ţară (adică, spre sfârşitul lui iulie sau începutul lui august), iar în prezentarea lui găsim un Eminescu mai preocupat de poezia antică decât de contemporanii prefăcuţi, dar perfect calm. De unde să fi ştiut el că Şuţu apucase să descrie un cu totul alt pacient, periculos nevoie mare:

„La ***8 iulie 1883****, Mihail Eminescu a fost isbit într-un mod quasi subit şi mai mai fără prodrom de o malatie mintală care a întristat şi a surprins pe amicii şi cunoscuţii săi.* ***Irritabil numai*** *şi muncit de o insomnie ţinând cu câte va zile mai nainte,* ***se armă în invidia lui cu un revolver şi ameninţă, fără motiv pe unul dintre cei mai devotaţi ai lui amici****. Cu multă difficultate el fu stăpânit în agitaţiunea sa şi dus la Institutul medical*

«Caritatea» din Bucuresci. Acuitatea extremă a simptomelor nu permitea în primele momente un studiu amănunţit al diferritelor funcţiuni şi facultăţi. Aspectul malatiei era acella al unei manii acute caracterisată prin un ***delir absolut incoherent****, prin mişcări desordonate, prin illusiuni şi hallucinaţiuni sensoriale care deveneau uneori terrifiante, în fine prin* ***tendinţa a tot distruge Pinprejurul său în paroxismul răului****. Excitaţiunea continuă a centrilor psychomotori şi psychosensoriali era factorul unic al acellui delir, al acellei perturbaţiuni ale facultăţilor intellectuale şi morale, cari se aflau libere de ori ce control al voinţei şi ca nişce instrumente passive ale unei cerebraţiuni neconsciente.*

Nimic nu-l putea calma din acea stare, nici morfina, nici hidroterapia, nici tratamentul moral, nici tratamentu(l) fizic" (subl. ns.).

Un ins „*irritabil numai*", stăpânit de un „*delir absolut incoherent*" şi având „*tendinţa a tot distruge pinprejurul său*", poate fi imaginat plimbându-se „*în sus şi-n jos prin grădină recitând cu mult avânt fel de fel de poezii, mai ales părţi din* ***Iliada***"?

Modul în care s-ar fi manifestat „nebunia" lui Eminescu după încarcerare apare descris de patru surse, care pretind că ar fi fost martori nemijlociţi la cele relatate: Şuţu, Slavici, Simţion şi Maiorescu. Pe primii doi i-am văzut. Simţion, preluând iritarea de la Şuţu şi pe Homer de la Slavici, scrie (vezi epistola din 12 iulie):

„Se află – aproape neîntrerupt – foarte agitat. Pronunţă puţine idei şi foarte multe vorbe, care nu aparţin nici unei limbi şi pe care le forţiază a se rima în penta şi hecsametru. Din mai mulţi câţi l'am văzut pe nici unul nu pare a ne fi cunoscut."

Maiorescu oferă un tablou ceva mai apropiat de al lui Slavici (poate, unde şi autorii erau în relaţii mult mai strânse), dar în care mecanicii recitări de versuri îi este preferată o stare mai apropiată de extazul mistic (Maiorescu scrisese cu câteva zile în urmă că Eminescu ar intenţiona să se călugărească, dar informaţia nu se regăseşte la nimeni altcineva):

„Pe la 10 veni cu trăsura la mine Eminescu, binecuvântă, cu privirea fixă, pe soţia mea şi pe Ilie Nicolescu care tocmai pleca, mă îmbrăţişă tremurând. Eu îi arătaiu pe Hermes şi pe Venus din Melos, la care el zise, cu privirea în extaz: «Lasă, că va reînvia arta antică!». Potrivit înţelegerei [ce avusesem cu Simţion], i-am spus că trebuie să se ducă la Simţion, pentru societatea «Carpaţii». Mi-a cerut să-i dau 5 lei pentru trăsură şi a plecat cu trăsura acolo [la Simţion]."

Un „nebun" cu patru chipuri sau patru nebuni despre un singur chip?

Rândurile lui Şuţu au fost scrise în perioada iunie 1889 – 1892, dar povestea cu revolverul nu a fost „livrată pieţii" decât în 1911, când în scornelile povestitorilor *„unul dintre cei mai devotaţi ai lui amici"* a fost înlocuit cu regele, iar tărăşenia cu totul a devenit parte a unui scenariu atât de prost, încât nici N. Pătraşcu nu a folosit-o (deşi a avut la îndemână textul lui Şuţu), iar Slavici pare şi el să nu fi auzit vreodată de ea. Asemenea fapte, precum şi coexistenţa altor multe surse contradictorii, dar la fel de rău-intenţionate, dau tot mai multă pregnanţă ideii că împotriva lui Eminescu nu s-a operat pe baza unui plan minuţios, coordonat dintr-un unic centru. Lucru firesc, dacă ne gândim la secretul păstrat asupra cauzei concrete care a dus la închiderea lui la Şuţu, precum şi la faptul că Eminescu nu-i avea duşmani doar pe cei care au acţionat „la vedere" împotriva lui.

Slavici afirmă că la întoarcerea din Imperiu (cel târziu în prima decadă a lui august), l-ar fi vizitat pe lucidul recitator Eminescu la ospiciu. La Şuţu citim, însă:

*„**În timp de două luni, abea de trei ori el avu câteva momente de luciditate**. Restul îl petrecea într' o aiurare, căreia politica, ştiinţa, literatura îi oferea elemente între ele, **fără ca cugetările, frazele şi chiar cuvintele, să fie câtuşi de puţin inteligibile**, aşa de puţină legătură logică exista între ele.*

*În faţa unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decât o **manie acută**, medicii care îl îngrijeau aşteptau cu impacienţă evoluţiunea naturală a maladiei spre un sfârşit fericit, convinşi prin experienţă că această psihoză este o maladie care isbucneşte brusc, durează 2–3–5 luni şi apoi se vindecă, fără să lase de (cele) mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal.*

*Într' adevăr, **pe la începutul lunii a treia, Eminescu începu a avea ore liniştite şi lucide**, îşi regăsi somnul, întreba de amicii săi, se preumbla prin institut şi afară din institut fără pericol"* (subl. ns.).

Dacă **primele** *„ore liniştite şi lucide"* ar fi fost numărate doar prin septembrie, să înţelegem că Slavici nu s-a grăbit să-l viziteze, aşteptând să cadă frunza şi să vină ploile?

Mai spune Slavici şi că, în opinia lui, Eminescu l-ar fi recunoscut, după care adaugă cuvinte stranii: *„dar de vorbit nu am putut să vorbim"*. De ce nu? Ce anume i-a creat impresia că Eminescu l-ar recunoaşte şi ce a împiedicat conversaţia? I s-a adresat, dar nu a primit răspuns? I-a aruncat „pacientul" priviri pline de înţeles? De ce nu o spune pe şleau?

La Slavici, locul acţiunii ar fi fost grădina. Dintotdeauna, spitalele de psihiatrie au avut în jur spaţii destul de largi, iar mai nou, de când numărul

pacienţilor a crescut, între pavilioanele lor e o adevărată forfotă. Ospiciul privat al lui Şuţu oferea o cu totul altă imagine, în care domina clădirea tăcută, în care erau internaţi pacienţii. Grădina, parţial ocupată de mici clădiri administrative, rămânea foarte mică. În afară de asta, acolo nu se putea pătrunde oricum, *Regulamentul Institutului* ***Caritatea*** fiind foarte strict:

„12. Bolnavii nu pot fi visitaţi de rudele sau amicii lor, de cât dupe o autorisaţiune accordată de medicul-director care locuesce în lnstitut”.

În consecinţă, pentru a-l întâlni pe Eminescu, nu ajungea ca Slavici să-i dea 10 bani portarului, ci trebuia să discute cu Şuţu însuşi. Şi este greu de bănuit că, de-ar fi fost să-l viziteze pe Eminescu *„de câteva ori”*, Slavici nu i-ar fi cerut părerea de specialist, aflând astfel, între altele, şi dacă pacientul îşi recunoaşte „amicii”. Or el, ca şi Simţion, pare să nici nu-l fi văzut pe doctor.

În sfârşit, Eminescu nu se putea plimba prin grădină, ca să-l vizioneze Slavici cu un interes mut de prozator în criză de idei, din simplul motiv că a fost ţinut închis ca o fiară sălbatică, uşa metalică deschizându-se, ca la puşcăriaşii periculoşi, numai pentru a i se da mâncarea şi a i se face injecţiile cu substanţe mercuriale.

Un alt aspect care atrage atenţia în pasajul citat din *Amintiri*, este referirea la *„băile «Mitraşefski»”*. Această versiune privind cauza care ar fi dus la sechestrarea lui Eminescu a devenit publică abia în 1911, prin gura lui Al. Ciurcu, care, spre a da coerenţă unor minciuni ce se băteau cap în cap, a cuplat-o cu pretinsa ameninţare cu revolverul, introducând şi elemente decorative, precum episodul de la Capşa. Să admitem că varianta lui Slavici ar fi adevărată. De ce a fost nevoie să treacă aproape trei decenii până să fie lansată? Şi, în tot acest timp, ce minciună i-a ţinut locul şi de ce Slavici şi alţii ca el au tăcut, lăsând ca întregul public românesc **să fie prostit în faţă** şi, mai ales, ca un om să fie atât de chinuit şi de batjocorit? Dacă, aşa cum credem, nu de la *„băile Mitraşefski”* a fost ridicat Eminescu şi în nici un caz din motivul oferit de un comisar nu prea deştept şi de trei ardeleni aidoma, lucrurile sunt şi mai grave, căci înseamnă că Slavici a minţit până la capăt. Şi-atunci dăm dreptate lui Delavrancea şi ne amintim subit că Slavici a refuzat cetăţenia română şi că a depus jurământ sub un stindard străin. Poate că asta nu spune nimic, dar, la fel de bine, poate că spune totul.

Prin cele de mai sus nu demonstrăm, obligatoriu, că Slavici era în Capitală la 28 iunie, dar căpătăm o anume orientare privind onestitatea lui şi înviorăm

culorile epocii. Versiunea conform căreia s-ar fi aflat la Viena în clipa ridicării chiriaşului lui îi este favorabilă lui Slavici, scutit în felul acesta de întrebări supărătoare. Aşa stând lucrurile, devine cert că nu ar fi fost deloc în interesul lui să se ştie contrariul. De aceea, se justifică următoarele rânduri, publicate, culmea, tot în *Amintiri*:

„După examene eu trebuia să plec fără întârziere la Viena ca să consult medici, iar de acolo la băile ce-mi vor fi recomandat, şi vorba era ca Eminescu să plece şi el în Moldova ca să-şi aducă fratele bolnav.

Când era însă să-mi iau rămas bun de la dânsul, el a început să-mi facă imputări pline de amărăciune că profit de ocaziune ca să-l părăsesc în nişte împrejurări atât de grele pentru el. În zadar îi spuneam că sunt alţii care ţin la el şi pot să-i fie de mai mare ajutor decât mine: el nu mă lăsa să plec.

Un singur mijloc îmi rămânea ca să-l liniştesc: să-i cer un serviciu prietenesc, o dovadă de dragoste.

– Uite, i-am zis, am să-l rog pe d-l T. Maiorescu ceva şi nu pot să mă duc acum la dânsul, te rog să-i duci un bilet din partea mea.

Rugam în bilet pe d-l T. Maiorescu să-l observe bine pe Eminescu, căci mie mi se pare greu bolnav.

Era prea târziu.

La d-l T. Maiorescu el s-a stăpânit, dar s-a dus apoi să ieie o baie ca să-şi potolească nervii şi de la baie a fost dus la casa de sănătate.”

Ultima frază arată limpede că **acţiunea s-a desfăşurat de-a lungul unei singure zile**, la încheierea căreia Slavici, ca şi Maiorescu, putea lua acceleratul de Viena. Ar fi ceva să fi plecat împreună, nu-i aşa?!

Dacă Eminescu ar fi invocat *„împrejurări atât de grele”* pentru el, trebuie să-i fi spus lui Slavici şi în ce anume constau acestea. De ce Slavici nu le reproduce, fie şi doar spre a arăta că erau aiurite? Nu facem nici o supoziţie în acest sens, întrucât, deşi suntem convinşi că în acele zile împrejurările erau *„grele”* pentru Eminescu, nu credem că el le-ar fi comentat cu gazda Slavici. Aşa cum o prezintă acesta din urmă, reacţia lui Eminescu este nefirească, el fiind (re)cunoscut pentru puterea de a îndura în singurătate. Eminescu nu avea reacţiile şi principiile Harietei. Pretinsul lui apel disperat la ajutorul cuiva este straniu şi nu degeaba Slavici nu spune concret nici ce anume i-ar fi cerut, nici în ce mod l-ar fi putut el ajuta – adică lucrurile cele mai importante. Povestea lui Slavici este cu atât mai incredibilă cu cât este dovedit că Eminescu tocmai intenţiona să-şi caute o altă gazdă, părăsindu-l chiar fără să-l informeze în prealabil (*„anunţ că mă duc şi pace!”* – vezi manuscrisul 2255).

Rândurile de mai sus conţin şi informaţii care contrazic spusele aceluiaşi Slavici din epistola datată 17 iulie 1883 (subliniem fraza pe care am prezentat-o la început, ca argument că Slavici nu ar fi fost în Bucureşti la 28 iunie ’83):

„Stimabile Domnule Maiorescu,

După convorbirea ce avusesem cu D-l Sturdza am stat încă Vineri acasă şi m’am bălăbănit până pe la 12 din noapte cu tinerii de la societatea «Carpaţii». Sâmbătă am plecat însă cu trenul accelerat şi nici nu m’am oprit până la Viena. Înnainte de plecare Vi-am scris o epistolă, pe care aveam de gând să Vi-o ***las*** *a casă.* ***Întâlnindu-l*** *însă pe Eminescu,* ***m-am speriat de el****; cu toate acestea nu mă lăsa firea să cred c’a sosit nenorocirea, de care mă temeam de mult acum. Am luat numai înţelegere cu el să meargă la D-Voastră, sigur fiind că-l veţi observa cu mai multă atenţiune decât mine, care* ***eram ameţit de boala mea****. Spre a fi şi mai sigur, că va merge, i-***am predat*** *scrisoarea, rugându-l s’o ducă neîntârziat, pentru că lucruri mari atârnă de aceasta.*

Nu ştiu dacă V-a [a]dus ori nu scrisoarea; astă-zi am primit însă ştirea, că s’a întâmplat. Vă rog, Domnule Maiorescu, să binevoiţi a mă vesti despre starea în care se află acum şi dacă mai e speranţă să ne mai putem bucura de dânsul.

Eu sunt nemângâiat” (subl. ns.).

Scrisoarea invocată nu avea două-trei rânduri (vezi anexele) şi nu conţinea nici o invitaţie la analize psihologice făcute pe material didactic viu. Indiscutabil, vrând să repovestească acelaşi lucru, Slavici foloseşte două naraţiuni fundamental diferite, dar structurate pe elemente comune. Într-una din ele, o epistolă preexistentă determină întâmplătoarea trimitere a lui Eminescu la „sediul” din Mercur 1, în cealaltă, lucrurile se văd taman invers, Eminescu fiind motivul pentru care ar fi fost redactată o fiţuică (de care Maiorescu n-a auzit niciodată). Ca detaliu, sesizăm că Slavici porneşte de la premiza că Eminescu urma să zăbovească mai mult acolo, deşi era mai plauzibil ca acesta, care bătea drumul exclusiv pentru „amicul” Slavici, nemaiavând altceva de discutat cu Maiorescu, să plece de îndată ce îndeplinea *serviciul prietenesc* solicitat sau, oricum, înainte ca magistrul să se-apuce să citească în faţa lui biletul, pentru care nu aştepta răspuns.

Când citeşti varianta-*„bilet”*, prin care naşul Maiorescu era politicos invitat de finul Slavici *„să-l observe bine pe Eminescu”*, deoarece acestuia i se părea *„greu bolnav”*, nu poţi să nu-ţi aminteşti ce scrie Maiorescu în jurnal:

„Astăzi, Marţi, la ora 6 dimineaţa, o carte [de vizită] de la d-na Slavici, la care locuieşte Eminescu, cu aceste rânduri scrise: «Domnu Eminescu a înnebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el că foarte reu»” (28 iunie ’83).

În ciuda afirmaţiei (cam prea) explicite că Slavici ar fi părăsit Bucureştii înainte de 28 iunie, epistola din 17 iulie conţine elemente care conduc la o părere contrară, înscriindu-se pe aceeaşi linie cu relatarea din *Amintiri*, privind trimiterea lui Eminescu la magistru cu *„un bilet"*. Din cuvintele lui Slavici reiese fără dubii că respectiva epistolă ar fi prima scrisă lui Maiorescu după plecarea din Capitală şi, totodată, că ea ar fi răspuns la o scrisoare anterioară, a magistrului, pentru că numai de la acesta putea să primească *„ştirea"* că Eminescu i-ar fi adus misiva. Toate bune şi frumoase, cu condiţia să se răspundă la o întrebare: **de unde cunoştea Maiorescu adresa din străinătate a lui Slavici, care în nici una dintre epistole nu face vreo precizare în acest sens?** Slavici nu scrie cu exactitate când va pleca, iar destinaţia nu o indică deloc, din textele existente decizia de a părăsi Capitala părând a fi luată chiar în ziua respectivă, de la o oră la alta. De asemenea, lasă impresia că pleacă fără vreun aranjament prealabil, fără să ştie ce va găsi în străinătate. Ai zice că anunţă un drum până la tutungerie, cu diferenţa că nu foloseşte birja, ci un tren internaţional.

Drept dovadă că nu degeaba ne agăţăm de amănunte, cum poate ne impută unii, aducem aminte că Slavici pretinde că epistola din 17 iulie ar fi fost expediată din Viena. Maiorescu ştia oare acelaşi lucru? Nu, pentru că în jurnal îl pomeneşte pe *„Slavici, care a plecat ieri la Hall"*. Dacă Hall e totuna cu Viena, ne cerem scuze!

Am invocat unele elemente de natură să ateste că, la 17 iulie, Slavici nu spune adevărul, ci face un soi de decont. Mai exact, e vorba de anumite nuanţe. Concret, el afirmă că la 25 iunie a scris o epistolă, pe care intenţiona să o **lase** acasă la Maiorescu, nu s-o **trimită** acolo. Aşadar, dorea să i-o ducă personal. Precizarea *„aveam de gând să Vi-o las a casă. Întâlnindu-l însă..."* arată că acţiunea demarase, dar a fost stopată de **întâlnirea**, neaşteptată, cu Eminescu – întâlnire care se presupune că ar fi avut loc pe stradă, nu în bucătărie.

Cu alte cuvinte, lucrurile s-ar fi derulat astfel: 1) Slavici concepe scrisoarea către Maiorescu; 2) deşi era *„ameţit"* de boală, se decide să i-o ducă, personal, acasă; 3) pe drum, se întâlneşte cu Eminescu, de care, din motive pe care le-a dus cu el în mormânt, se sperie; 4) starea sănătăţii lui Eminescu alarmându-l, se gândeşte că acesta ar trebui *„observat"* de Maiorescu; 5) ca să fie sigur că Eminescu va merge la Maiorescu, îi înmânează scrisoarea sa, *„rugându-l s' o ducă neîntârziat"*; 6) Eminescu porneşte spre Maiorescu, iar Slavici se întoarce acasă, îşi verifică bagajele şi pleacă la Viena, fără să ştie dacă scrisoarea i-a fost sau nu predată lui Maiorescu.

În cazul în care Slavici era chitit să ajungă, oricum, la Maiorescu pentru a-i **lăsa** scrisoarea, este absolut ilogic ca el să se fi oprit din drum datorită stării în care s-ar fi găsit Eminescu, teama *„c'a sosit nenorocirea”* (?) fiind, în mod normal, de natură să-l determine, eventual, să-l ia cu sine, pentru a nu-l scăpa de sub control, nicidecum să-l trimită singur (ba, încă, şi cu importanta lui scrisoare). Or, el acţionează invers, astfel încât nu numai că îl lasă la voia întâmplării pe Eminescu, dar îşi pune în pericol şi propriul interes, deoarece, dacă amicul s-ar fi găsit într-o stare atât de jalnică, risca prea mult ca raportul lui să nu ajungă la destinaţie. Motivaţia este cu atât mai cusută cu aţă albă, cu cât distanţa dintre strada Amzei şi strada Mercur era foarte mică. Capac la toate însă, tronează întrebarea: dacă Slavici intenţiona să-l viziteze pe magistru la domiciliu, ce sens mai avea să-i ducă o scrisoare, când, foarte bine, putea să-i transmită verbal mesajul? (Celor care, poate, vor răspunde că Slavici ar fi ştiut că Maiorescu n-ar fi acasă le atragem atenţia că, în acest caz, dispare orice sens al trimiterii lui Eminescu, întrucât n-avea cine să-l **observe**, în general, şi *„cu mai multă atenţiune”*, în particular.)

Şi-apoi, de ce să nu ne mai întrebăm: dacă era nevoie şi de părerea magistrului, şi încă de una bazată pe o **observaţie atentă**, mai putem să ne permitem a crede că „nebunia” era atât de evidentă pe cât pretinde Slavici, când cu dulce neruşinare afirmă că, deşi *ameţit de boală*, a mai găsit resursele necesare pentru a se înfricoşa la vederea lui Eminescu? Sau aşa era el, mai spărios?

Spre o mai bună subliniere a neconcordanţelor dintre spusele lui Slavici (care în iulie '83 nu mai are scuza că ar fi uitat unele amănunte) şi consemnările lui Maiorescu, iată ce nota cel din urmă în jurnal, în ziua imediat următoare:

„Duminecă 26 Iunie / 8 Iulie 1883. La ora 4 dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui, 15° R. – Eminescu e vorba să plece astăzi la Botoşani, ieri era însă ***moleşit*** *şi mult mai liniştit. – Vrednică de însemnat scrisoare a lui Slavici, care a plecat ieri la Hall, despre aţâţările lui Rosettaki şi ale poliţiei în contra Austro-Ungariei la societatea «Carpaţi», pe când ministrul Sturdza vrea să potolească lucrurile. – La 6 1/2 seara primblare cu trăsura...”*

Indiscutabil, este vorba de aceeaşi epistolă la care se referă şi Slavici. Modul în care cei doi îl percep pe Eminescu este însă diametral opus. În vreme ce Slavici s-ar fi *„speriat de el”* şi ar fi strâns din fălci, doar-doar nu l-o *„lăsa firea”*, simţurile maioresciene scanează un Eminescu *„****moleşit*** *şi mult mai liniştit”* decât cu o zi înainte, când Slavici îl socotise însă perfect normal,

înscriindu-l între ceea ce numeşte *„amicii mei mai aşezaţi”*. Putem să nu remarcăm că Maiorescu nu numai că nu face nici o legătură expresă între epistola lui Slavici şi Eminescu, pretinsul ei aducător, dar şi grafic frazele dedicate fiecăruia sunt separate cu o cratimă?

În plus, observăm că în acea perioadă Maiorescu sta cu ochii pe Eminescu. La 23 iunie, după ce îl studiază bine, nu cumva să uite, magistrul scrie iute în jurnal că acesta *„devine, din ce în ce mai evident, alienat”*, explicând şi de unde i s-a năzărit: *„Foarte excitat, sentiment al personalităţii exagerat (să înveţe acum albaneza!), vrea să se călugărească, dar să rămână în Bucureşti”*. Două zile mai târziu, când Slavici i-ar fi cerut în mod expres să-l examineze pe Eminescu şi pe faţă şi pe dos, că precis îi găseşte ceva, Maiorescu n-a mai notat însă nimic. Să nu fi ajuns Eminescu la el? Nu se poate, căci scrisoarea respectivă (sau biletul, după alte gusturi) i-a parvenit, ştim asta atât de la naşul Titus, cât şi de la finul Ioan (*„Nu ştiu dacă V-a [a]dus ori nu scrisoarea; astă-zi am primit însă ştirea, că s'a întâmplat”* – Slavici, 17 iulie). Ce să înţelegem? Una din două: Slavici sau minte sfruntat sau are vedenii!

Slavici zice că l-ar fi întâlnit brusc pe Eminescu şi nimeni nu se întreabă: unde anume? Slujba de la *Timpul* era pentru Eminescu o sinecură, cum era cea a lui Caragiani la conducerea Bibibliotecii din Iaşi? Toate mărturiile din epocă arată contrariul, atestând efortul făcut zilnic de Eminescu. La cafenele mergea rar – ne-o spune şi Slavici, care adaugă că nici masa nu şi-o lua regulat – fiind prea ocupat cu pregătirea ziarului pentru tipar. Ce program avea Eminescu aflăm mai exact chiar de la el, când se destăinuie Veronicăi:

> *„Ieri am primit ultima ta scrisoare şi alaltăieri penultima. Iartă-mi gelozia şi explic-o prin depărtarea în care suntem unul din altul şi prin dispoziţia posomorâtă în care am rămas fără tine. De aceea mi se şi urăşte o casă de unde* ***plec dimineaţa şi nu vin decât spre seară pe la 6, 7*** (subl. ns.) *obosit şi fără dispoziţie de lucru sau de citiri”* (12 februarie 1882).

Tot prin februarie ’82, îi scrie că *„organizarea partidului de la «Timpul» e în plină descompunere”* şi că el este *„cel amăgit în afacere”*, buna lui credinţă neaducându-i decât duşmani şi o copleşitoare stare de oboseală. Simte că i-ar trebui un *„lung, lung repaos”*, apoi adaugă resemnat: *„Şi cu toate acestea, ca lucrătorii cei de rând din fabrici, un asemenea repaos nu-l pot avea nicăiri şi la nimeni”*.

Cam aşa stând lucrurile, unde să-l fi întâlnit Slavici în ziua de 25 iunie 1883? Ce-l putea duce pe **acest** Eminescu la punct fix, exact pe scurtul drum

dintre Piaţa Amzei şi strada Mercur, şi ce făcea el acolo sau încotro se îndrepta? Şi, aşa să fi fost, când s-a întâmplat minunea? Înainte sau după ce scrisese nota prezentată mai jos?

*„**AUSTRIA ŞI GUVERNUL NOSTRU***

«Neue freie Presse» de la 22 iunie vine şi confirmă ştirea că guvernul austro-ungar nu s-a mulţumit cu comunicatul din «Monitorul oficial» român privitor la rodomontadele roşii din Iaşi. Numita foaie scrie, între altele:

Întâmplările de la banchetul din Iaşi preocupă necontenit lumea diplomatică. Cabinetul vienez a declarat oficial că nu se poate mulţumi cu comunicatul apărut în «Monitorul oficial» din Bucureşti şi, în sensul acesta, la 20 iunie deja, ministrul de externe a însărcinat pe ambasadorul austro-ungar, baronul Mayr, să ceară de la guvernul român ***declaraţiuni pozitive şi precise****.*

După cum ne încredinţează foaia vieneză, mai ales cei din Pesta sunt îndârjiţi, nu atât contra celor vorbite de d. Grădişteanu, ci contra discursului pronunţat la Iaşi de d. C. A. Rosetti, care a numit pe regele Carol «Rege al românilor». Regele a răspuns la acest discurs, ce s-a reprodus şi în «Monitorul oficial», ca fiind unul din discursurile oficiale.

Acum ***mărgăritarele*** *d-lui Grădişteanu şi* ***Rigatul*** *d-lui Rosetti reclamă de la guvernanţii noştri tot atâtea genuflexiuni şi umile rugăciuni de iertare!”*

Păi, să nu se sperie Slavici şi „amicii” de „nebun”?

Să continuăm a pleca de la premiza că Eminescu chiar ar fi fost rugat de Slavici să-i ducă o scrisoare lui Maiorescu în ziua de 25 iunie. Din jurnalul lui Maiorescu rezultă însă că epistola i-a parvenit pe 26 iunie şi că nu i-a fost adusă de Eminescu (în caz contrar, ar fi ştiut cu precizie dacă acesta va pleca sau nu la Botoşani). Concluzia este una singură: scrisoarea îi fusese adusă de poştaş. De ce a socotit magistrul că epistola lui Slavici era *„vrednică de însemnat”*, incluzând astfel între excepţii o informare privind o găinărie a Poliţiei? Fără a face proces de intenţie, constatăm doar că astfel Maiorescu devine un martor al lui Slavici, **singurul** care atestă că acesta n-ar fi fost în Capitală la data sechestrării chiriaşului şi a „prietenului lui intim”, Eminescu.

Nepotriviri nu sunt numai în ceea ce priveşte locul către care ar fi plecat Slavici în 25 iunie (*„Viena”*, după Slavici şi *„Hall”*, după Maiorescu), ci şi în ceea ce priveşte motivul respectivei călătorii. La urma urmei, din ce cauză ar fi părăsit şirianul tocmai atunci Bucureştii?

Slavici ne lasă să alegem. În epistola către Maiorescu scrie:

„Eu sunt rău, domnule Maiorescu, şi nu mă lasă firea să mai stau. ***Am răcit zilele acestea*** *şi m-a apucat boala cu atâta vehemenţă încât ieri dimineaţă, sculându-mă,*

***m-am trezit cu un dinte ieşit**, şi mă tem că, perzând timpul, pe aici, înainte de toate o să rămâi fără de dinţi, căci dinţii de trei zile mi se plimbă prin gură”* (subl. ns.).

În (unele) *Amintiri* rămâne la fel de precis, dar afirmă altceva:

*„În primăvara anului 1883, însă, el a început să se îndărătnicească şi nu mai eram nici eu tot cel de mai nainte. **Sufeream de câţiva ani acum de o hiperclorhidrie**, ale cărei simptome, interpretate de medici drept manifestaţiuni ale unei alte boli, mai grave, mă umpluseră de îngrijare şi mă făcuseră nerăbdător”* (subl. ns.).

Hiperclohidria (*„**Iperclorhidrie**, hiperclorhidrie. – Când în stomac se produce acid clorhidric în cantitate prea mare se zice că este **iperclorhidrie**”* ; vezi *Doctorul de casă*) produce tulburări digestive, arsuri şi alte plăceri. Are ea vreo legătură cu răceala – *„scăderea temperaturii (căldurii) corpului, precum şi tulburările cari rezultă din această stare a sănătăţii”* ? Au hiperclorhidria ori răceala timpul şi abilitatea de a plimba dinţii prin gură?

Dacă justificarea din *Amintiri* mai e cum mai e (un ulcer rebel, bunăoară, putea să-l determine pe Slavici să vrea să se trateze în străinătate), cea din scrisoare sună penibil, deoarece, ştiindu-se că un bilet de tren până la Viena costa 154 de lei (111, la clasa a doua), nimeni nu crede că o banală răceală l-ar fi îngrozit pe Slavici în aşa hal, încât, spre a o trata, să plătească numai pentru drum o sumă ce era aproape cât leafa unui director de prefectură.

Dar asta nu e tot. Dacă la 25 iunie afirmă că e răcit, iar în *Amintiri* spune că avea hiperclorhidrie, la 17 iulie, pe când era la Viena, se trata de... piele:

*„Cât pentru mine, sosind aici, m’am dus la Zeiszl şi el a fost de părere, că mi-am făcut spaimă degeaba. Pentru mai mare siguranţă, m’a sfătuit să stau aici câte-va zile, ca să mă observe şi să-mi arate cum trebue să mă caut. «Sie haben das **gemeine Psoriasis**», mi-a zis – «und wenn das wahr ist, so sind Sie in acht Tagen geheilt»* (Torouţiu traduce: *„e obişnuită boală de piele, şi dacă nu mă înşel în diagnoză, după opt zile vei fi vindecat”* – n. ns.). *Aşa a şi fost: astă-zi e a cincea zi de când mă aflu în căutarea lui şi sunt aproape pe deplin lecuit. În aceste cinci zile nu mi-a dat altă decât «ung. diachyl». După părerea lui ceea ce mi-a causat răul au fost băile calde ce-am făcut peste iarnă şi săpunul de păcură, cu care mă spălasem mai ’nainte de a mă fi căutat D-l Doctor.*

Eu cu toate acestea voi merge la Hall[e] şi voi vedea ce va zice Dr-l Rabl, pentru care am recomandaţie de la D-l Doctor.

Cât pentru mine dar, mă simt şi poate că sunt mai sănătos decât ori-şi când.”

În ce a constat tratamentul? În *„Ung[uent?]. diachyl”*, care bănuim că era aşa-numitul *„**diachilon** (dela grec. **dia**, cu, şi **chylós**, suc), **talion**. – Este*

un fel de plasture (emplastru), care se prepară din untură de porc (2 părţi) şi plumb oxidat pulverizat (1 parte), cari se fierb împreună pe un foc moderat...” (*Medicul de casă*).

Poate fi confundată o boală de piele cu una de stomac sau cu răceala? Nu-s cam multe variante (pentru fiecare document, câte una!)? Dacă scria adevărul la 25 iunie, afirmând că-i fug dinţii pe gingii, să pricepem că i-a „rezolvat” tot cu un plasture, care i-a pus la locul lor? Chiar nu miră că după folosirea a numai 5 plasturi Slavici se simţea *„mai sănătos decât ori-şi când”*? Îi luaseră plasturii şi oboseala acumulată şi hiperaciditatea şi răceala, rezolvând şi boala de piele?

Scrisoarea lui Slavici nu începe cu vreo referire la starea lui Eminescu, cum ne-am fi aşteptat, ci cu o stupidă repetare a unor informaţii total nesemnifative, cuprinse şi în epistola din 25 iunie – şi, probabil, intenţia autorului a fost tocmai aceea ca şi alţii să facă exact această legătură. Documentul este datat 17 iulie. Slavici fiind venit din România, unde se folosea stilul vechi, era de aşteptat ca, din reflex, să uzeze tot de calendarul iulian. Putem însă admite că mintea lui nefiind ceasornic, iar vienezii având timpul dat înainte cu 12 zile, Slavici să se fi adaptat involuntar coordonatelor locului. Asta ar însemna că, de fapt, scrisoarea lui a fost pusă pe hârtie la 5 iulie şi că Maiorescu îl anunţase cu o zi în urmă de „întunecarea” lui Eminescu, scriindu-i, aşadar, pe 2 iulie. Problema e că la 2 iulie Maiorescu însuşi nu mai era în Capitală şi, de-ar fi să credem că întreaga corespondenţă purtată în acele zile s-ar fi rezumat la epistola lui Simţion din 12 iulie, ar rezulta că nu prea avea ce să-i spună. De altminteri, nici Slavici nu face vreo afirmaţie tranşantă. El scrie doar că a primit *„ştirea, că s'a întâmplat”* (ciudat verb!), cere ca Maiorescu să-l anunţe *„despre starea în care se află acum şi dacă mai e speranţă să ne mai putem bucura de dânsul”*, după care se declară întru totul *„nemângâiat”*.

Ai zice că nu-i nici o ciudăţenie în toate astea. Nu-i ciudăţenie, pentru că e ditai absurditatea! Admiţând că un porumbel roz în cioc i-ar fi adus magistrului adresa lui Slavici din Viena, faptul s-ar fi petrecut după 28 iunie, când Maiorescu era în străinătate, după cum singur scrie în jurnal:

*„**Marţi 28 Iunie / 10 Iulie 1883**, la 5 1/2 după amiaza pe o mare zăpuşeală, plecat cu trenul până la Braşov, unde am sosit la ora 11 noaptea. Hotel Nr. 1 prost. Apoi călătorie de vacanţă, prin Sighişoara, Debreţin (băi sub salcâmi, pe o căldură extremă), Poprad (grădină tânără a parcului Huss cu ceva vedere slabă a Tatrei), Oderberg, Breslau, Weimar, Franckfurt a/M., Schaffhausen, la Wiesen, unde 8 zile...”*

Aceasta a fost ruta şi este cel puţin improbabil ca, de i-ar fi scris lui Slavici (poate în pauza dintre două *„băi sub salcâmi”* ?), să nu-i fi comunicat şi acest lucru, fie şi indirect. În consecinţă, nu mai avea nici un sens ca Slavici să-i răspundă atât de prompt şi comunicându-i lucruri care, în mod evident, ar fi fost de mult depăşite la revenirea lui Maiorescu în Ţară, nemaiavând nici o valoare.

În *Recurs...* ne-am întrebat ce anume i-ar fi putut spune Maiorescu lui Caragiale despre Eminescu, în ziua de 28 iunie, astfel încât acestuia să-i dea lacrimile. Pe-atunci nu ne imaginam că putregaiul, cangrena zisă **cazul Eminescu** ar putea avea aşa întindere şi profunzime. Astăzi, când nivelul documentării noastre este altul, pretinsa reacţie a lui Caragiale ne pare din ce în ce mai puţin plauzibilă, având motive serioase să ne îndoim că el l-ar fi vizitat pe magistru în acea zi. Fără să intrăm acum în datalii, ne întoarcem la Slavici, punând aceeaşi întrebare: ce anume i-a transmis Maiorescu şi cum de s-a pierdut acea epistolă preţioasă? Logic ar fi să-i fi spus ceea ce ne-a spus şi nouă: că pe la ora 10, parcă ştiind că este aşteptat cu sufleţelul făcut ghemotoc în gât, ar fi apărut Eminescu, care *„binecuvântă, cu privirea fixă”* tot ce întâlni, după care ar fi fost trimis într-un loc în care era aşteptat de personal specializat, care să-l ducă la Şuţu. Dacă se reuşise sau nu, Maiorescu n-a mai scris. La rându-i, Slavici concentrează ipoteticele informaţii primite de la Maiorescu într-un singur verb, *„s'a întâmplat”* – verb ciudat inclusiv prin faptul că nu cuprinde nici o umbră de surprindere, marcând mai iute reuşita unui plan.

Să încercăm să refacem perioada 25 iunie – 5 iulie, potrivit celor două surse, Slavici şi Maiorescu. Deci, pe 25, Slavici pleacă spre Viena, probabil tot cu acceleratul de 17,30, în care se va sui şi Maiorescu, trei zile mai târziu. Dacă, aşa cum scrie în epistola datată 17 iulie, a mers aţă până la destinaţie, (*„nici nu m'am oprit până la Viena”*), călătoria trebuie să i se fi încheiat a doua zi, 26 iunie. În ziua următoare, care cădea într-o luni, firesc era ca înspăimântatul de el să meargă imediat la doctor. N-a făcut-o. N-a făcut-o nici a doua zi, 28 iunie, nici a treia, nici chiar într-a patra, ducându-se abia la 1 iulie:

„astă-zi (5 iulie – n. ns.) *e a cincea zi de când mă aflu în căutarea lui şi sunt aproape pe deplin lecuit. În aceste cinci zile nu mi-a dat altă decât «ung. diachyl».”*

Aşa stând lucrurile, care mai e justificarea teribilei lui grabe spre Viena? De ce a(r fi) fugit din Bucureşti atunci când Eminescu i-a(r fi) cerut să rămână,

spre a-l ajuta? Cum se potriveşte această nejustificată întârziere cu afirmaţia că ar fi fost obligat să plece *„fără întârziere la Viena”*, cu scopul unic de a consulta medici?

Una dintre gravele erori de logică comise de Slavici o găsim în fraza:

„Vă rog, Domnule Maiorescu, să binevoiţi a mă vesti despre starea în care se află ***acum*** *şi* ***dacă mai e speranţă*** *să ne mai putem bucura de dânsul”* (subl. ns.).

Prin *„acum”* se înţelege una din zilele următoare lui 5 (17?) iulie. Cererea lui Slavici vrea să arate interesul acestuia pentru soarta lui Eminescu, dar este stupid, întrucât atunci Maiorescu nu mai era în Bucureşti (deci n-avea cum să ştie *„dacă mai e speranţă”* cu Eminescu), iar el trebuie să fi ştiut acest lucru, întrucât, chiar de-am admite că magistrul nu i-a specificat că pleacă în străinătate, atunci când i-ar fi scris (pe 2 sau pe 3, dacă ne raportăm la datarea lui Slavici), deja nu mai era în Ţară. În consecinţă, şi de pe plic trebuia să lipsească ştampila Poştei Române. Iar în atare situaţie, chiar dacă Slavici avea să ajungă şi la Halle, el nu putea să rămână acolo mult timp, deoarece încă din 5 iulie se simţea *„mai sănătos decât ori-şi când”*, iar motivul declarat pentru care ajunsese în Imperiu era sănătatea. De aceea, el trebuia să se întoarcă în Capitală cu mult înaintea lui Maiorescu.

Cele de mai sus rămân doar câteva dintre faptele care ne conving că grupul din jurul avocatului Maiorescu, spre a se proteja, s-a blindat cu **documente derutante**, care să-l scoată din culpă. Când planurile se împlineau fără probleme, acestea erau date uitării sau – dacă era posibil – distruse. Tot ceea ce a spus sau a scris Maiorescu a fost dat publicităţii. Mai puţin cauzele pe care le-a apărat la bară. Or, acestea sunt fundamentale nu numai pentru că ele i-au adus bani cu lopata, ci şi pentru că analiza lor ar putea evidenţia partea nevăzută a insului Maiorescu, acea zonă întunecată peste care istoricii literari au întins foiţa destul de subţire, dar lucitoare, pe care scrie *estet*.

Literatură cu scame

Slavici afirmă că ar fi fost planificat ca el să se ducă *„fără întârziere la Viena”*, iar *„Eminescu să plece şi el în Moldova”*. Când să se despartă însă de (sub)chiriaşul lui, iacă, probleme neaşteptate. Să dăm banda înapoi, ca să-l ascultăm pe povestitorul Slavici:

„Când era însă să-mi iau rămas bun de la dânsul, el a început să-mi facă imputări pline de amărăciune că profit de ocaziune ca să-l părăsesc în nişte împrejurări atât de grele pentru el. În zadar îi spuneam că sunt alţii care ţin la el şi pot să-i fie de mai mare ajutor decât mine: el nu mă lăsa să plec.”

Dacă Slavici pleca doar pentru că sănătatea şubrezită impunea acest lucru, era clar pentru oricine că ipotetica lui stare nu era o *„ocaziune”* de care să profite. Ne-am putea gândi că, poate, tocmai aici ar fi o probă a smintelii lui Eminescu, dacă n-am fi ştiut tot de la Slavici că, oricum, tot atunci, Eminescu ar fi trebuit să meargă la Botoşani. Cum era să-l **părăsească** Slavici în Bucureşti, dacă Eminescu însuşi avea să plece din Capitală? De ce să nu-i fi motivat în mod firesc că, din moment ce Eminescu pleca la Botoşani, el, *„prietenul intim”* i-ar fi la fel de puţin folositor, indiferent că se află la Bucureşti sau la Viena?

Şi-apoi, la ce soi de ajutor putea spera Eminescu din partea lui Slavici? Care erau problemele în care Eminescu necesita ajutor şi cum l-ar fi putut ajuta acei *„alţii care ţin la el”*? Punându-l în cămaşă de forţă? Şi, cum am arătat şi mai sus, ar fi cerut Eminescu, un om atât de mândru, să fie ajutat de cineva faţă de care avea tot mai puţin respect şi afecţiune? Dintre multele voci care au atestat acest lucru, cităm pe Harieta şi pe Caragiale, unii dintre puţinii care l-au cunoscut ceva mai bine:

✦ *„...el mai are încă un defect în natura sa, căci după ce' i sărac, apoi e şi mândru de nu mai are pereche”* (epistolă către Cornelia Emilian, 3 februarie 1888).

✦ *„Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit şi de foame. Da, dar nu s-a încovoiat niciodată; era un om dintr-o bucată, şi nu dintr-una care se găseşte pe toate cărările”* (Caragiale, *În Nirvana*).

„Acest Eminescu” pe care nu l-a supus nici forţa brutală, nici dulcea ispită, s-ar fi agăţat disperat ca un copil de poalele lui Slavici? Cum să-i ceară să rămână cu el, dacă între ei apăruseră tensiuni care creşteau de la zi la zi, Slavici singur scriind că Eminescu îl acuza *„că abuzez de afecţiunile lui şi-l terorizez”*? Cu alte cuvinte, Eminescu se temea că plecarea lui Slavici îl va lăsa fără factorul de stres?

Incontestabil, Eminescu a fost cumplit de supărat pe Slavici, din moment ce a încetat orice relaţie cu el. Interesanta lume a cercetătorilor noştri n-a fost nici o clipă înfiorată de întrebarea: ce motiv atât de grav a avut Eminescu, de nu i s-a mai adresat niciodată, după 28 iunie 1883? Slavici vrea – nu prea subtil – să ne facă a crede că vina ar sta în „boala” lui Eminescu. Am putea accepta ideea

pentru perioada premergătoare închiderii lui în balamuc. Dar după aceea? De ce atitudinea lui Eminescu faţă de Slavici nu s-a modificat nici după „însănătoşire”?

Teoria conform căreia Eminescu ar fi ştiut că urmează să înnebunească a fost în mod grosier susţinută de un G. Ocăşanu (*„Eu mă apropii cu paşi repezi de nebunie, să aveţi grijă de mine”*, i-ar fi spus Eminescu) sau de-un Slavici, a cărui versiune e ceva mai distilată. Bunăvoinţa cu care au fost îmbrăţişate ambele elucubraţii dovedeşte că avem potenţial serios, azi-mâine fiind de aşteptat să aflăm că, de fapt, Eminescu, simţind pe şira spinării cum se apropie clipa declanşării „bolii”, ar fi împrumutat cei 2.000 de lei cu scopul de a-şi plăti personal internarea la Şuţu, venind de acasă şi cu propria-i cămaşă de forţă, croită la comandă şi cu monogramă!

Biografii ori n-au fost curioşi să ştie de ce junimiştii au ales locuinţa lui Simţion ca prim domiciliu pentru Eminescu la întoarcerea în Ţară, ori au crezut că nu merităm să cunoaştem şi noi răspunsul. De fapt, propuneri au fost mai multe (Mite Kremnitz în mod cert s-a oferit să-l găzduiască, mizând probabil pe faptul că Eminescu îl stima mult pe bărbatul ei, doctorul Kremnitz). Nu se vorbeşte de ele – după cum nu se vorbeşte nici de propunerea ce i s-a făcut de a merge cu Slavici la Sibiu –, pentru că nu e convenabil. Dintr-o epistolă a lui Chibici, reiese că în acel moment relaţiile lui Eminescu cu Slavici puteau fi socotite ca fiind definitiv rupte:

> *„Am stăruit pe lângă Eminescu ca să scrie câteva rânduri d-lui Slavici rugându-l să-i pregătească, sau mai bine zis, să-i închirieze undeva o locuinţă, spre a nu fi nevoit a trage la hotel la sosirea în Bucureşti; se vede însă că* ***preferă a sta la hotel, căci tot îmi răspunde că n-are ce scrie d-lui Slavici***” (subl. ns.).

Când se corectează (*„să-i pregătească,* ***sau mai bine zis****, să-i închirieze* ***undeva*** *o locuinţă”* – subl. ns.), Chibici pare să cunoască fapte din cauza cărora ideea că Eminescu ar mai trage în gazdă la Slavici era o naivitate, o scăpare provocată de o veche obişnuinţă. În mod normal, refuzul lui Eminescu de a-i scrie lui Slavici şi de a locui la acesta trebuia să-i surprindă pe „amici”, dacă aceştia nu se ştiau cu musca pe căciulă. De ce a insistat Chibici ca Eminescu să i se adreseze, musai, lui Slavici – şi nu lui Simţion, bunăoară, dacă acesta chiar i-ar fi fost prieten? Pentru a vedea dacă şi în ce măsură îl socoteşte vinovat? Cine să mai ştie?! În orice caz, faptul că Eminescu nu i-a scris lui Slavici nici măcar pentru a-l întreba de soarta manuscriselor şi a bibliotecii lui arată că puntea către acesta fusese tăiată definitiv. Asemeni întregului grup căruia îi aparţinea, Omul-din-Şiria era pentru el ca şi mort.

Unde-i documentul, domnilor?

„După testimoniul şcolar pe care l-am găsit între hârtiile lui, el a trecut a treia clasă gimnazială la Sibiu, de unde a trecut apoi la Blaj”, scrie Slavici chiar în primul paragraf al articolului *Eminescu şi ardelenii* (vezi *Tribuna*, 16 iunie 1909). Cum certificatul nu i-a fost arătat de Eminescu, accidental, ci i l-a *„găsit între hârtiile lui”*, rezultă că Slavici a fost unul dintre cei care i-au cotrobăit printre lucruri. Când s-a întâmplat aceasta? În 1889, după deces, nu se putea, Slavici aflându-se în Imperiu, tras la răcoare, în puşcăria ungurească de la Vacz (şi, oricum, relaţiile lui cu Eminescu fiind rupte, ce să fi căutat în locuinţa acestuia?). Deci, e vorba de anul 1883. Când, mai precis? Dacă Slavici chiar a fost plecat din Ţară (la băi sau în alte părţi), el trebuie să fi revenit, cel târziu, în primele zile ale lui august ’83.

Referitor la *„testimoniul şcolar”*, credem în sinceritatea spuselor lui, deoarece minciuna nu îl ajuta de data aceasta cu nimic. Nu este însă limpede ce vrea să spună prin *„l-am găsit” – „l-am găsit”*, cine? E*u* sau *noi* şi care *noi*? Detaliul poate fi important, în prima variantă însemnând că toate lucrurile lui Eminescu au rămas la Slavici până în august, la întoarcerea lui Maiorescu. Nu pierdem timpul cu supoziţii, constatând doar finalitatea: în perioada dintre 28 iunie şi 28 august, Maiorescu s-a înstăpânit pe bunurile lui Eminescu (fiind posibil ca tot acum Slavici să se fi delectat şi de unul singur, citind pagini care numai pentru el nu erau scrise). Repetăm trei dintre principalele argumente care conduc la această concluzie, contestată doar pentru că-l plasează pe magistru la un loc cu infractorii pe care-i apăra la bară:

1) Simţion, persoana despre care se pretinde că ar fi preluat (când? de ce? cu al cui acord? etcetera) manuscrisele lui Eminescu, apare în corespondenţă abia în martie 1884;

2) volumul *Poesii*, cuprinzând şi 24 de texte culese de Maiorescu din ladă, a fost tipărit în decembrie 1883;

3) Slavici nu are îndestul tupeu ca să afirme că biblioteca şi manuscrisele lui Eminescu ar fi fost transportate de la el la un anume Simţion, de unde ar fi fost preluate de Chibici doar pentru a i le da lui Maiorescu; în schimb, o vor face diverşi Alţii, care, de o sută şi ceva de ani trudesc la o minciună stupidă şi incompletă din pornire şi pe care ei încearcă s-o mascheze „revizuind-o” şi „adăugind-o” ciclic.

Pe lângă furt, ca faptă în sine, esenţială rămâne şi existenţa *testimoniului şcolar*, care a trecut şi prin mâna lui Slavici, dar **n-a mai ajuns la Academie**, odată cu manuscrisele predate de Maiorescu. De ce a oprit Maiorescu certificatul şcolar al lui Eminescu? Nu cutezăm încă să dăm un răspuns şi nici nu ştim dacă-l vom avea vreodată. Ştim însă că Maiorescu, pe lângă interesul deosebit faţă de manuscrisele lui Eminescu, pe care nu degeaba le-a cules în majoritate covârşitoare, a manifestat şi ambiţia de a-i stabili, tot el, o altă dată de naştere decât cea reală şi o altă familie – una de mulţi şi vechi sifilitici. De asemenea, corespondenţa lui Eminescu sau cea în care se făcea referire la el a dispărut ca prin farmec, rămânând numai ceea ce au dorit meşterii. De ce? Răspunsul credem că este dincolo de Maiorescu, în zona impalpabilului: la 15 ianuarie românii nu sărbătoresc naşterea *„poetului naţional”*, ci pe a Nimănui. Este ca şi cum am celebra Paştele în August şi Ziua Naţională a României de 1 aprilie. Altfel spus, suntem batjocoriţi cu toţii. Mai în glumă, mai în serios, ne amintim de un cuvânt deseori scris de Eminescu în ultimele lui luni de libertate autentică: *cabală*.

Cum să furi *„patru mii de volume”*

Înainte de a ne referi la destinaţia cărţilor şi manuscriselor lui Eminescu, să spunem câteva cuvinte şi despre valoarea lor. Despre manuscrise ne abţinem să facem aprecieri, nefiind, îndeobşte, de acord cu ideea că scotocirea în ungherele cele mai intime şi mai greu de descifrat ale unui cuget ar fi o necesitate, căci dacă au timp destul, bine-ar fi ca oamenii să se cerceteze (sau chiar să se caute), mai întâi, fiecare pe sine. Pur orientativ, putem însă oferi exemplul lui Kogălniceanu, care, în viaţă fiind, desigur, şi-a vândut manuscrisele Academiei Române, obţinând pentru o mână de hârtie scrisă de peste şapte ori mai mult decât îi trebuia lui Eminescu în 1883 pentru a recupera Ipoteştii – dovadă că, dacă dorea, Academia Română putea fi chiar mai mult decât o casă de ajutor reciproc. (Reamintim că Maiorescu i-a sechestrat lui Eminescu peste 15.000 de pagini şi că nimeni nu s-a gândit vreo clipă că volumul *Poesii* ar merita un premiu academic!) Şi, ca să evităm polemici inutile, pe cei ce-ar vrea să ne contrazică îi invităm să se certe cu Moses Gaster:

„Când a ieşit la pensie, [Kogălniceanu] şi-a vândut manuscrisele Academiei Române pentru 15 mii de lei (erau şapte sau opt), pe timpul acela cam două mii de lire

sterline. Bineînţeles, era vorba doar de o vănzare de formă, o scuză pentru a-şi băga banii în buzunar. El a fost consilierul lui Brătianu înainte de tratatul de la Berlin, sfătuindu-l să o ia înaintea puterilor şi să acorde emanciparea evreilor.”

Asta era cu manuscrisele. Cu cărţile e altceva.

S-a spus, se spune şi se va mai repeta de către unii că Eminescu ar fi avut o bibliotecă mică. După unii încăpea într-un geamantan, alţii vorbesc de *„o poliţă”* pe care ar fi stat rânduită, alţii de *„rafturi”*, iar alţii invocă şi aşezarea lor pe jos (de la autor la autor, fie ca semn al dezorganizării profunde, fie ca probă că îi plăcea să cumpere cărţi, dar era atât de sărac încât nu avea unde să le pună).

Credem că se face o mare eroare. Eminescu nu a fost atât de sărac pe cât îl vaită unii, dar nici pe departe atât de bogat încât să-şi satisfacă prea lesne plăceri sufleteşti precum cumpărarea unei cărţi noi sau a unui manuscris vechi. Banii câştigaţi lunar de el la *Timpul* ar fi făcut fericiţi pe mulţi, care socoteau că trăiesc bine cu jumătate din sumă, întreţinându-şi şi familia. Problema e că nevoile lor erau mai restrânse. Pentru a înţelege ce s-a întâmplat, ajunge să ne amintim că savantul H. Coandă a plecat din Ţară, pentru că aici nu găsea dotarea tehnică necesară spre a da viaţă ideilor lui.

Dacă Eminescu nu a fost mereu vesel, una dintre explicaţii stă tocmai în neajunsurile băneşti, nejustificate, dat fiind volumul de muncă depus cu sacrificiu:

✦ *„Sunt foarte ostenit, Momoţică, pentru că, pe căldurile astea afurisite am alergături şi de lucru în toate zilele. Nu lua şi tu toate în nume de rău – ci când m-apucă câte-o jale nebună ori o gelozie nebună, tu îngăduie şi iartă. Crede-mă, omul necăjit şi singur, cum sunt eu, îi vine căte o dată turbarea, ş-atunci mi-i jale şi de mine şi de tine şi-mi ies din minţi”* (5 iulie 1882).

✦ *„E prea adevărat ceea ce-mi scrii, că oamenii sunt mai îngăduitori cu viciile celor bogaţi decât cu patimile adevărate a[le] omului sărac”* (august 1882).

✦ *„Ei, dac-ai şti cum salahoria asta în care petrec împreunată cu boală şi mizerie mă apasă şi mă fac incapabil de-a voi ceva, ai înţelege şi m-ai ierta”* (septembrie 1882).

Dar poate şi mai tragic era faptul că în România acelor vremuri (ca şi în cea a celor ce-au urmat, a celor ce sunt şi-a celor care vor veni) nu ajungea să vrei să munceşti şi să poţi să o faci, pentru a-ţi căpăta liniştea, ci trebuia să te pleci celui care, într-un fel sau altul, înmulţeşte banii (adesea, furându-i şi din buzunarul tău):

„E cu putinţă în România de-a găsi o ocupaţie independentă, e putinţă a trăi cu condeiul făcând ştiinţă sau literatură, e în fine cu putinţă să mă umilesc la oamenii de azi să le cer un post – ca Bădescu ori ca alţii?” (4 august 1882).

Tristeţea – aproape disperarea – lui era cu atât mai explicabilă, cu cât, aşa cum scrie la 12 februarie 1882, după ce asistase la o întrunire de *„la Cameră”*, unde mergea zilnic, a *„constatat cu oarecare ruşine că nu există în toată adunarea decât doi oameni poate cari pot construi o frază corectă: Cogălniceanu şi Maiorescu”*. De aici, şi unul dintre motivele pentru care, cu altă ocazie, afirmă:

„În opt ani de când m-am întors în România decepţiune a urmat la decepţiune şi sunt atât de bătrân, atât de obosit, încât degeaba pun mâna pe condei să-ncerc a scrie ceva – simt că nu mai pot, mă simt că am secat moraliceşte şi că mi-ar trebui un lung, lung repaos ca să-mi vin în fire”.

Cauza profundă a cotidianului său „disconfort emoţional” nu credem că a fost atât mult-puţinul lui, în sine, cât faptul că, în acelaşi timp, paradoxul făcea ca unii dintre intelectualii oraşelor să obţină din moralitatea lor discutabilă şi din neştiinţă socluri pentru faimă şi belşug exagerat:

„Nimic nu demoralizează mai mult pe un popor decât erigerea nulităţii şi a lipsei de cultură în titluri de merit.

Încurajarea nulităţii, erijată în principiu de guvernământ, [î]i îndeamnă pe cei răi de a uza de orice fel de mijloace numai pentru a izbuti să pună mâna pe stat. (...) Aceşti oameni nu mai sunt caractere bărbăteşti, ci nişte panglicari cari şi-au făcut o jucărie din diferitele forme de guvernământ şi o meserie lucrativă din amăgirea poporului cu ele.

Dar există o lature şi mai gravă a lucrului. Într-un stat în care nu există măsură pentru merit, în care, din contra, merit şi ştiinţă sunt cauze de persecuţiune din partea demagogiei ignorante şi lacome a Costineştilor şi Caradalelor, spiritele tinere cari s-au născut cu o coardă mai energică de percepţiune şi de voinţă, am putea zice naturile alese, pierd încrederea în organizarea societăţii şi înclină a adopta ca ale lor nişte idei de destrucţiune cari cuprind în ele nimicirea oricărui stat. (...)

E firesc ca asemenea naturi energice să fie izbite de spectacolul încurajării sistematice a nulităţilor, să le apuce un fel de desperare de viitorul societăţii în care trăiesc şi să-şi deschiză perspectiva unei reforme prin răsturnarea radicală a tot ce există” (*Timpul*, 20 martie 1881).

Potrivit mărturiilor unor colegi din perioada vieneză, studentul Eminescu obişnuia să cumpere continuu cărţi, pe care apoi le vindea, spre a lua altele. În amintirile grupate sub titlul *Eminescu la Viena*, Slavici scrie:

„Fiind deprins să citească la el acasă, în toată tigna, cu întreruperi, mai luând notiţe, mai tolănindu-se pe canapea, mai plimbându-se de ici până colo, ca să gândească

nesupărat de nimeni şi de nimic asupra celor cetite, ***el nu era în stare să cetească-n biblioteci publice****. Avea deci obiceiul de a se plimba din când în când de la o librărie la alta şi din anticar în anticar şi astfel ştia totdeauna ce cărţi nouă au apărut şi ce cărţi vechi sunt puse în vânzare. Când primea apoi bani de acasă, cumpăra cărţile ce voia să cetească, iar după ce le-a cetit, le vindea pe cele mai multe şi* ***păstra numai pe acelea la care ţinea mai mult****. El cetea de altminteri foarte repede şi, câtă vreme avea ce să cetească, de obicei nu mai venea pe la Universitate.* ***Nici atunci nu lipsea însă din laboratorul lui Teclu, nici din sala de gimnastică****, nici mai ales de la şedinţele societăţii «România jună» ori de la excursiunile puse la cale de ea..."* (subl. ns.). [Merită remarcat interesul lui Eminescu pentru sport.]

În alte amintiri (*Eminescu-omul*), Slavici repetă unele dintre ideile de mai sus (Eminescu citea *„cu o repeziciune uimitoare, nu vorbă cu vorbă, ci cuprinzând cu privirea fraze întregi"* şi *„nu se ducea pe la bibliotecile publice"*), dar indică o cauză foarte precisă a revinderii cărţilor cumpărate:

„Deşi ţinea foarte mult la biblioteca lui, ***nevoia-l silea*** *să înceapă a vinde dintre cărţile citite pe la anticari şi ajungea în cele din urmă de nu mai avea nici cafea, petrecea zile întregi fără ca să mănânce şi cerea câte o «piţulă» mai de la unul, mai de la altul"* (subl. ns.).

La Bucureşti nu s-a mai întâmplat acelaşi lucru, poate pentru că venitul era ceva mai mare şi pentru că aici, spre deosebire de Viena, se simţea acasă. De ce trebuie să luăm în calcul şi ipoteza foarte plauzibilă că nu o dată Eminescu s-a împrumutat pentru a cumpăra cărţi sau a ajuns să se împrumute din cauză că le cumpărase? Deoarece ne obligă Mite Kremnitz, care povesteşte că, înainte de a-l întâlni pe Eminescu, Maiorescu îi relatase unele **ciudăţenii** ale acestuia, între care şi faptul că îşi *„pusese paltonul amanet în toiul iernii ca să cumpere un manuscript vechi"*.

Despre numărul cărţilor lui ne putem face o idee vagă şi citind din epistola pe care i-o trimite Harietei, la 20 aprilie 1880:

„Iartă-mă, puiule, dacă nu pot veni după chemarea ta la Iaşi, dar cum au căzut sărbatorile pe dos, ***am avut atâta de lucru zilele acestea****, încât nu m-am putut urni din loc.* ***Ba mi-am legat cărţile în teancuri ca să mă mut****, ba mi-am căutat casă şi pe lângă toate acestea mai sânt bolnav şi trupeşte, dar şi mai mult sufleteşte* (subl. ns.).

Dacă numai legarea cărţilor şi căutarea locuinţei i-au răpit timpul liber, de-a lungul mai multor zile, putem fi siguri că încă din 1880 nu era vorba de o sută, două de cărţi.

Logica elementară ne spune că Eminescu trebuie să fi fost strâns legat de biblioteca şi de manuscrisele lui. Pe lângă raţionament, există însă şi documente care atestă acelaşi firesc sentiment. Astfel, în prima epistolă scrisă după „întunecare”, Eminescu, aflat în ospiciul din Viena, îl întreabă pe Chibici:

„Ceea ce-aş voi să ştiu de la tine este dacă cărţile şi lada mea sunt în oarecare siguranţă şi dacă pot spera să le revăd” (12 ianuarie 1884).

Aceste rânduri, scrise îndată după paragraful formal de introducere, denotă un interes major în ceea ce priveşte *„cărţile şi lada”*, mai importante decât ceasornicul de aur, care-l ajutase de destule ori să obţină bani, gajându-l (*„în el e pururea posibilitatea imediată de-a te aduce la Bucureşti cu nepusă-n masă, căci el reprezintă oricând capitalul necesar pentru transportul celui mai scump odor ce-l am eu în Iaşi”* – epistolă către Veronica, 17 februarie 1882), ba chiar şi decât întrebarea *„cine plăteşte”* pentru ca el să stea într-o puşcărie medicală, în care tratamentul se rezuma la *„mâncare puţină şi proastă şi în recluziune”*:

„În ladă trebuie să se fi aflând şi ceasornicul pe care l-am scos de la Simţion. Încolo aş voi să ştiu dacă pot scăpa de aici, unde în adevăr îmi pare că stau fără nici un folos. Tratamentul pare a consista în mâncare puţină şi proastă şi în recluziune; încolo n-am observat nimic în maniera de-a mă trata.”

Câteva luni după aceea, Missir va constata şi îi va raporta lui Maiorescu că Eminescu *„Regretă că n-are biblioteca lui lângă dânsul”* (13 mai 1884), iar ceva mai târziu, la 20 noiembrie 1887, Harieta îi scrie Corneliei Emilian:

*„Are lipsă de cărţi de cetit, **el a scris d-lui Maiorescu să-i trimată biblioteca lui**, dară până în prezent n'a primit nici un răspuns”*.

Şi n-avea să primească niciodată!

Dacă respectiva bibliotecă ar fi fost modestă, şi-ar mai fi călcat Eminescu pe inimă, adresându-se în scris tocmai lui Maiorescu? Aspect demn de menţionat, magistrul nu a găsit niciodată de cuviinţă să împărtăşească şi altora conţinutul ei (aviz celor care afirmă că acesta ar fi reţinut manuscrisele lui Eminescu din iubire şi respect pentru posteritate). Dacă epistola a fost cenzurată, putem fi siguri că în conţinutul ei se găseau şi ceva afirmaţii sau aluzii supărătoare pentru destinatar. Ori şi mai rău.

La 1 iunie 1889, în *Foiţa «Tribunei»* apare următoarea ştire-bombă:

„Aflăm, că biblioteca lui Eminescu se află la dl. Titu Maiorescu. Această bibliotecă conţine **patru mii de volume** (subl. ns.)*, precum şi o mulţime de manuscrise ale poetului.*

În manuscrisele aflate la dl. Maiorescu, sunt scrieri de multă valoare, între care o gramatică a limbilor slave, scrise de poet precând era sănătos.”

FOIȚA „TRIBUNEI“.

Tribuna, an 6, nr. 123, joi **1/13 iunie 1889**, p. 489-490 (*„foiţa”* unei publicaţii conţinea de obicei un *foileton*).

Cifra avansată descumpăneşte puternic, schimbând mult imaginea despre Eminescu. *„Patru mii de volume”* constituie o bibliotecă serioasă, impresionantă chiar şi astăzi şi cu atât mai mult în epocă, nu câteva cărţi înşirate pe jos, cum susţin unii, sau pe o poliţă, două – cum zic alţii. Un leu să fi valorat fiecare volum, cărţile însumau de două ori necesarul de bani cu care Eminescu ar fi vrut să răscumpere Ipoteştii. Dintr-o dată, el apare ca… investitor – un investitor care, între a da banii pe o carte sau pe un prânz, alegea cartea. Cele patru mii de volume nu s-au cumpărat uşor şi trebuie să fi ocupat un spaţiu apreciabil.

[Călinescu, deşi preocupat constant de minimalizarea „averii” lui Eminescu afirmă:

„Odaia reprezentà pentru el întâi de toate un depozit pentru numeroasele sale cărţi, din care, prin transporturi dese în lăzi sau pachete, se pierduse un număr însemnat.

Poetul îşi iubià cărţile şi erà furios când, împrumutându-le, nu i se înnapoiau. Dăduse cu împrumut cărţi şi manuscrise lui Tiktin şi lui Gaster, de care acesta din urmă s'a şi folosit în vestita ***Crestomanţie****. Odăile pe cari le închirià erau mici iar proprietarii sperioşi de aşà calabalâc, încât Eminescu îşi trântià ca deobiceiu volumele pe duşumea sau le lăsà în lăzi şi numai când puteà le înşirà pe rafturi de lemn."*

Nu ştim ce-o fi înţeles Călinescu prin *„numeroase"*, dar în mod sigur era ceva mai mare decât la fel de vagul *„număr însemnat"*, Eminescu neputând să piardă mai mult decât avea. Când auzi că la fiecare mutare sărăcea cu *„un număr însemnat"* de cărţi, îţi vine să-ntrebi dacă nu cumva autorul se referă la boabe de porumb, deşi nici acelea, comparativ cu un întreg transport, nu se pierd în *„număr însemnat"*. Or, 400 de volume au ajuns numai la Matei (cine ştie când şi în ce conjunctură?).

Desigur, ne putem întreba dacă n-o fi o exagerare sau dacă informaţia n-o fi fost greşită (ipotetica greşeală de tipar iese din calcul, întrucât sunt folosite litere, nu cifre, ca să suspectăm adăugarea unui zero, bunăoară). Aproape cert, Eminescu n-o fi avut fix patru mii de titluri. Două detalii importante: Maiorescu nu a avut nici o reacţie de contestare şi, doi, informaţia a apărut în *Foiţa Tribunei*, gazetă sibiană condusă până în 1890 de Slavici, gazda lui Eminescu în anul premergător „alienării" acestuia. Faptul că la 14 iunie 1888 Slavici a plecat spre temniţa de la Vac, spre a executa anul de detenţie, nu elimină ipoteza ca ştirea să fi provenit de la el, deoarece Eminescu fiind foarte îndrăgit în Transilvania (*„Sosind la gară* [în Sibiu], *am fost întâmpinat de dăscălimea de aici, care s'a simţit foarte desilusionată, aflând, că nu l'am adus şi pe Eminescu"* – Slavici către Maiorescu, 10 aprilie 1884), Slavici avea ce şi cui povesti despre acesta şi biblioteca lui.

Revenind la aspectul cantitativ al bilbiotecii lui Eminescu, cităm mărturia lui Moses Gaster, un contemporan care nu numai că a cunoscut acea bibliotecă (în care, fotografiază el, *„Pe unul din aceste rafturi stăteau îngrămădite opt sau nouă ms. vechi româneşti"*), dar a şi putut-o aprecia ca un specialist:

„Avea o colecţie de manuscrise româneşti impresionantă, din care am împrumutat unele şi am reprodus fragmente în «Chrestomaţia» mea".

A. Z. N. Pop îl citează pe Scipione Bădescu, care descrie astfel prima locuinţă închiriată de Eminescu în Capitală, în curtea Caimatei (noiembrie 1877):

„înăuntru un pat de scânduri, cu o velinţă albă; în colţ o masă de brad cu un scaun de lemn, iar ***în jurul pereţilor policioare acoperite cu cărţi****"* (subl. ns.).

Dacă încă de la venirea lui în Bucureşti Eminescu avea atâtea cărţi încât să ocupe policioare dispuse *„în jurul pereţilor"*, ne putem imagina cam cu cât s-au înmulţit acestea în cei şase ani de trudă la *Timpul*, pe o leafă nu foarte mică, şi oricum substanţial mai mare decât cea din Iaşi.

În *„Amintiri despre Eminescu"* (1889), Vlahuţă oferă şi el ceva informaţii legate de interesul lui Eminescu faţă de cărţi şi de manuscrise, confirmând informaţia lui Mite, potrivit căreia acesta ar fi făcut orice sacrificiu pentru a le obţine:

„Cititor pasionat, el era unul din cei mai adânci cunoscători ai limbei şi literaturei noastre din cele mai întunecate vremuri. ***De multe ori a trebuit să-şi dea paraua gurii pentr'un manuscris vechi, ori o carte rară*** *descoperită în vrafurile mucezite ale vr'unui buchinist"* (subl. ns.).

Totodată, în acelaşi articol, în care mărturiseşte că nu cunoaşte prea multe despre viaţa lui Eminescu (*„Îmi pare rău că n'am datele necesare ca să pot schiţa aici biografia lui"*), oferă indirect şi câteva date despre dimensiunea bibliotecii acestuia, în anul 1879:

„El sta pe-atunci într' o odaie largă în care avea un pat simplu, trei scaune de lemn, o masă mare de brad, ***cărţi multe ticsite pe nouă poliţi lungi ca de vr'o patru metri****..."* (subl. ns.).

Un calcul estimativ ne arată că nouă rafturi a câte patru metri înseamnă 36 de metri liniari. Pe un raft lung de un metru încap 50 de cărţi având o grosime medie de 2 centimetri (în funcţie de fineţea hârtiei şi de copertă, însumând circa 300 de pagini fiecare). Dicţionarele bunăoară, pot depăşi cu mult această grosime, dar cum nu ele sunt majoritare, broşurile, plachetele sau manuscrisele mai subţiri pot compensa diferenţa. Dacă înmulţim pe 36 cu 50, rezultă un total de 1.800 de unităţi. Când ne gândim că asta era situaţia în 1879, după care au mai urmat patru ani în care Eminescu şi-a tot sporit biblioteca, şi când ţinem cont de numărul mare de broşuri care se tipărea în epocă, precum şi de faptul că erau *„ticsite"* pe poliţe, informaţia din *Tribuna* devine plauzibilă.

O imagine globală despre biblioteca lui Eminescu ne putem forma şi din corespondenţa acestuia. Iată, bunăoară, ce-i scrie Veronicăi, în aprilie 1882:

„Duminecă am început a mă muta; îţi spun drept, o adevărată boală, încât ***o săptămână de zile nu mă mai desobosesc din acest chin****. Totul e încă în cea mai cumplită*

desordine unde m-am mutat, încât ar trebui să mai treacă vro ***două zile*** *până să-mi aranjez* ***mulţimea de cărţi*** *şi de buclucuri şi să-mi deosebesc chaosul de zi, vechiturile şi pergamentele de odaia ce ţi-o gătesc ţie"* (subl. ns.).

Ăsta-i oare *„poetul boem"*, care avea doar o ladă cu hârtii şi o masă de brad?

Repetăm, cifra de *„patru mii"* fiind şocant de mare, nu poţi să nu te întrebi dacă nu cumva este o eroare. Nu credem. Întâi, pentru că *„patru mii"* trebuie să fi reprezentat numărul de titluri, nu de cărţi, fiecare manuscris din mulţimea acestora fiind contabilizat ca una din cele patru mii de unităţi. În al doilea rând, nefiind folosite cifre, aşa cum arătam mai sus, ci litere, se elimină aproape total ipoteza greşelii de tipar. În al treilea rând, se ştie că Matei a intenţionat să doneze patru sute de cărţi moştenite de la Eminescu, dar că aceste patru sute erau numai o parte din totalul volumelor care-i parveniseră. (Oare aceste cărţi să fi fost unul dintre „argumentele" cu care Maiorescu l-a convins în august 1883 să se întoarcă la cazarmă, lăsându-l pe Eminescu în seama lui? Oricum, specialiştii n-au fost curioşi să afle când şi cum a intrat ofiţerul în posesia lor, iar astăzi e cam târziu pentru a mai descoperi adevărul, dar nu şi imposibil.) În plus, este cert că Maiorescu a oprit pentru sine o altă parte (cea mai mare, s-ar zice, din care, în 1904, a „donat" un braţ Academiei, multe prezentându-le ca fiind de la tătâne-său). Un alt argument de natură să susţină cifra *patru mii* rămâne intervalul mare de timp pe care Eminescu îl socoteşte necesar pentru a-şi muta încetişor cărţile de la Slavici la Simţion. *„Până la toamnă mi-a succede"*, spera el. Ştiind că a fost arestat încă din prima lună a verii, este limpede că îşi propusese să facă mutarea cărţilor în timp de minimum două luni şi jumătate.

Un „cadou" de furat şi o mărturie neruşinată

La 24 ianuarie 1902, prin Rădulescu-Pogoneanu, omul său de încredere, Maiorescu trimite Academiei Române 43 de caiete formate din felurite manuscrise ale lui Eminescu, alăturându-le un bileţel explicativ (sublinierea ne aparţine):

„De la Mihail Eminescu posed – ***dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni*** *– multe manuscripte, parte poezii publicate, parte încercări, fragmente şi variante de poezii nepublicate, parte studii, traduceri şi articole de presă.*

Toate aceste manuscripte, aşa cum se află: în cărţi cartonate, în caiete cusute şi în foi volante, vi le trimit alăturat şi le dăruiesc la rândul meu Academiei Române, pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunţite asupra vieţii şi activităţii marelui nostru poet.

Printre manuscriptele alăturate se află şi două caiete de inscripţiuni la Universitatea Berlin («Anmeldungs-Buch») din anii 1872 şi 1873, şi patru documente cu slove cirilice" (vezi *Analele Academiei Române, Partea administrativă*, 1902).

Notă: Pentru detalii privind *„caietele eminesciene"* vezi **Anexa 20**.

Biletul se numără printre documentele binevenite, rândurile lui constituind o probă a uşurinţei cu care avocatul Maiorescu putea să mintă în

Pagina 95 ŞEDINŢA DE LA 25 IANUARIE 1902.

Preşedinţa d-luĭ *P. S. Aurelian.*

De la Ministerul Agriculturiĭ se primesc 50 exemplare din publicaţiunea *Raport general asupra participăriĭ Românieĭ la Exposiţia universală din Paris (1900)*, de Dimitrie C. Ollănescu, Bucuresci 1901, spre a se împărţi membrilor Academieĭ.

De la d-l A. Steriadi, Directorul reşedinţelor regale, se primesc două reliefurĭ în gips dăruite Academieĭ de autorul lor, sculptorul Rohloff din Berlin. Ele represintă podul «Carol I» peste Dunăre şi palatul Ateneuluĭ Român dimpreună cu figurĭ alegorice. Originalele în bronz vor fi aşezate în palatul regal din Bucurescĭ.

De la d-l *T. Maiorescu* se primesce darul arătat în următórea scrisóre:

«De la Michail Eminescu posed — dăruite mie de dînsul în diferite ocasiunĭ — multe manuscripte, parte poesiĭ publicate, parte încercărĭ, fragmente şi variante de poesiĭ nepublicate, parte studiĭ, traducerĭ şi articole în prosă.

«Tóte aceste manuscripte, aşà cum se află: în cărţĭ cartonate, în caiete cusute şi în foĭ volante, vi le trimit alăturat şi le dăruesc la rîndul meŭ Academieĭ Române pentru a servi celor ce se vor ocupà în viitor cu cercetărĭ maĭ amănunţite asupra vieţiĭ şi activităţiĭ marelui nostru poet.

Pagina 96 (continuare)

Analele Societăţii Academiei Române, tomul XIV, 1901-1902, P I, II, 10734 (1902)

public. Oricât nu ne-ar conveni, ne aflăm în faţa unei sfruntate mărturii mincinoase, menită să acopere furtul comis în iunie 1883. Şi, ceea ce rămâne şi mai grav, este vorba de o minciună pe care, când nu o elogiază, instituţii precum Academia Română sau Ministerul Învăţământului se tot prefac a nu o vedea, de peste o sută de ani. „Darul" magistrului conţinea, şi acele poezii publicate de el încă din prima ediţie a *Poesii* – volum în a cărui prefaţă scrie şi semnează că noutăţile s-ar fi aflat *„până acum numai în manuscript pe la* ***diverse persoane particulare*** *"* (subl. ns.). Dacă manuscrisele se aflau *„pe la diverse persoane"*, cum îi fuseseră **toate** dăruite lui chiar de către Eminescu? El era... mai mulţi? Această primă frază a prefeţei trebuie să-i fi spus multe lui Eminescu, atenţionându-l că încetase să mai fie proprietarul propriilor bunuri. În esenţă, acest text reprezintă o **mărturie mincinoasă**, făcută public de un individ care încearcă prin orice mijloace să-şi însuşească bunurile cuiva, după ce, prin forţă şi variate complicităţi, proprietarul de drept a fost lipsit de libertate, iar maşina de fabricat zvonuri i-a promovat imaginea de „alienat".

Noroc că există prescripţia, bucuria hoţilor şi a tâlharilor, altminteri, ca depozitar de bunuri furate, Academia Română devenea **tăinuitor**.

Aşadar, viitorimea este invitată să facă *„cercetări mai amănunţite asupra vieţii şi activităţii"* lui Eminescu. Cu alte cuvinte, oameni care nu-l cunosc decât din cuvinte înşirate pe hârtie să descopere ceea ce tăinuiseră unii dintre contemporanii lui, care i-au făcut pierdut până şi nevinovatul certificat şcolar? Pare o glumă, dar nu e. Prima întrebare pe care ţi-o pui este: dacă Maiorescu, aşa cum s-a exprimat în nenumărate rânduri, conştientiza valoarea lui Eminescu, de ce a blocat cu bună-ştiinţă această cercetare, care a devenit posibilă numai după 1902? Era memoria multora încă prea proaspătă? Nu muriseră toţi „incomozii"? De ce el însuşi, în loc să ajute atari cercetări, a adoptat politica mutului, dar, în paralel, s-a străduit în mod constant ca, prin glasul altora, să inducă în eroare?

Când invocăm *somaţiile* din presă, nu ne imaginăm vreo clipă că Maiorescu ar fi cedat „presiunii" lor, întrucât toţi cei care ştiau că la el se află manuscrisele şi biblioteca lui Eminescu erau din echipa lui, iar lumea politică îl susţinea pe el, nu o gazetă oarecare. Despre ruşine nu vorbim, căci Maiorescu n-a suferit de aşa ceva. De altfel, el nici n-a reacţionat prompt la semnalul public, ci abia după trei ani. Nu ştim dacă Maiorescu a avut în cap să dea astfel de lucru celor specializaţi în emiterea de păreri pe marginea spuselor altora, dar viaţa ne-a dovedit că notiţele împrăştiate de Eminescu pe aproximativ 14-15.000 de pagini (orientativ, DEX are puţin peste 1000 de

pagini) permit specularea la nesfârşit, căutându-se apostrofi şi virgule, apoi virgule şi apostrofi, făcându-se verificări în care nici inspectorii noştri super-culturali nu cred, dar care continuă să umple alte mii şi mii de pagini. Adevărata *viaţă şi activitate* a cetăţeanului Eminescu n-au interesat şi nu interesează – drept dovadă, chiar şi astăzi, în ce-l priveşte, Academia Română are o inerţie suspectă, nefiind deloc grăbită să cerceteze spre a confirma ori a contesta, dacă are argumente concrete, adevăruri precum cele înfăţişate de noi în cursul acestei anchete jurnalistice. Asemenea altor instituţii, Academia face investiţii uriaşe într-o direcţie care nu ajută imaginii lui Eminescu, ci acelora care se mândresc că ar fi pus în practică un mai vechi vis – de parcă toate visurile ar fi frumoase!

Chiar dacă nu a sustras el însuşi documentele, Maiorescu rămâne principalul beneficiar al acestei infracţiuni. Nu putem proba cu înscrisuri când, cui şi în ce termeni a comandat Maiorescu acest furt, dar este indiscutabil faptul că, **timp de 19 ani, a fost unica persoană care a tras foloase de pe urma lui**. Abureli de soiul: „Maiorescu a făcut un serviciu culturii române prin publicarea volumului *Poesii*” nu rezistă, câtă vreme este notorie reacţia de respingere a autorului, faţă de încropirea gândită în locul lui de o minte complet străină de cugetul şi de simţirile lui. Într-un fel, Eminescu şi-a repudiat propria operă, aşa cum apăruse ea în forma dată pieţii. Celor care scriu la metru şi se rezumă la a interpreta creaţia altora le vine greu să priceapă ce-i aceea iubirea şi respectul faţă de cuvânt şi nu au niciodată impresia că pe cap le *„cade cerul”*, doar pentru că nu găsesc *„cuvântul ce exprimă adevărul”*. Caietele eminesciene stau dovadă, dar cum unii nu reţin din ele decât ce vor, citâm şi spusele rabinului Moses Gaster, care poate îi conving:

„El avea obiceiul de a copia des ceea ce a scris odată şi a tot schimba şi netezi cuvintele”.

Iar „cadou”, iar de furat

Tot din *Analele Societăţii Academice Române* aflăm că *„Şedinţa dela 28 Maiu 1904"* s-a desfăşurat sub *„Preşedinţa d-lui I. Kalinderu”*, precum şi că, atunci,

„D-l T. Maiorescu ***prezentă în dar*** *25 volume manuscripte şi 72 volume broşuri tipărite,* ***rămase din biblioteca părintelui d-sale, Ioan Maiorescu****, zicând că ele nu pot*

avea un loc mai bun şi o mai bună întrebuinţare decât în biblioteca Academiei” (subl. ns.). [Pe pagina următoare, este prezentată lista manuscriselor *„dăruite Academiei Române”* de Maiorescu (vezi **Anexa 14**), dar nu şi a celor *„72 volume”*.]

Nu contestăm că lui Maiorescu i-au rămas cărţi şi manuscrise de la tatăl lui, ba, dacă n-ar fi dovedit contrariul, am merge până la a accepta că absolut toate cele 97 de titluri sus invocate ar proveni de la acesta. Întrebarea noastră este: de ce nu a procedat la fel şi cu biblioteca lui Eminescu? Ce soi de aranjament a fost între el şi Matei, fratele lui Eminescu, care s-a oferit să doneze 142 de volume **rămase** de la fratele său? Rămase-rămase, dar cum, prin cine şi când? Erau într-adevăr toate cărţi ce aparţinuseră lui Eminescu (unele fuseseră în mod sigur ale lui, pentru că aveau consemnări marginale făcute de el), sau făceau parte şi din biblioteca lui Nicu, celălalt frate, despre care Harieta ne informează că era bogată şi că a fost preluată de Matei?

Nu deţinem un răspuns clar, dar, cu speranţa că altcineva va desluşi ce anume s-a întâmplat, reamintim câteva date certe. Ştim, bunăoară, cu câtă uşurinţă i-a lăsat Matei pe drumuri pe Harieta şi pe Nicu. Atunci, vânzând absolut totul fără o justificare rezonabilă, practic, **Matei a acţionat exact invers decât intenţiona Eminescu să o facă în zilele premergătoare *„întunecării”* lui** (când, amintim, se împrumutase cu speranţa de a salva Ipoteştii – în manuscrisul 2255 invocă şi *„Cabala Ipoteştilor”*, dovadă că nu-i era deloc indiferent locul natal). De asemenea, ştim că în august 1883, după ce venise la Bucureşti decis să-l scoată pe Eminescu din balamuc, spre a-l îngriji la el acasă, brusc, din motive necunoscute, a renunţat la generoasa idee. Mai ştim şi că nimic nu ne sugerează măcar interesul lui pentru soarta lui Eminescu, după sechestrarea din 1889, dacă ne luăm după ştirile din presă, neparticipând nici la înmormântare. În sfârşit, ştim că abia în decembrie 1892 Matei interzice apariţia volumului editat de Maiorescu (ajuns la ediţia a şaptea), anunţând public că *„nimeni nu are dreptul de a edita şi vinde scrierile*

ŞEDINŢA DELA 28 MAIU 1904.

Preşedinţa d-lui *I. Kalinderu.*

D-l *T. Maiorescu* prezentă în dar 25 volume manuscripte şi 72 volume şi broşuri tipărite, rămase din biblioteca părintelui d-sale, Ioan Maiorescu, zicând că ele nu pot aveà un loc mai bun şi o mai bună întrebuinţare decât în biblioteca Academiei.

Analele Societăţii Academice Române, B.A.R. P I, II, 10734 (1904)

rămase de la decedatul meu frate Mihai Eminescu şi că voi urmări şi sechestra ori unde voi găsi ediţii apărute de la moartea dânsului încoace". S-ar zice că după ani de stranie tăcere, brusc, căpitanul Matei a făcut explozie. Acesta a fost efectul. Dar cauza?

Peste doi ani, *„în scop de a culege, clasifica, edita şi da publicităţii toate scrierile poetului Eminescu"*, ia fiinţă societatea *Matei Eminescu şi Stavri Dimitriu*. În acest moment, continuând să păstreze pentru sine manuscrisele furate lui Eminescu, Maiorescu devine culpabil şi faţă de fratele acestuia, demonstrând că, în realitate, interesul lui pentru a *„clasifica, edita şi da publicităţii **toate** scrierile poetului Eminescu"* era (ca şi) nul. Căci dacă lui Eminescu nu i le-a înapoiat de teamă, pasămite să nu le risipească, ce l-a oprit să i le predea fratelui moştenitor, în clipa în care acesta se străduia să *culeagă toate scrierile* lui Eminescu, spre a le edita? Bun sau rău, Matei era în drept să primească averea luată cu japca şi depozitată acasă la Maiorescu. Iar dacă, totuşi, Maiorescu era obsedat de valoarea manuscriselor şi de îmbogăţirea culturii naţionale, le-ar fi predat Academiei cel târziu în acel moment, cu speranţa că le vor *„clasifica, edita şi da publicităţii"* – nu-i aşa? – oameni de specialitate. A trecut mai bine de-un secol şi, iată, fără a susţine necondiţionat acest deziderat, constatăm, pur şi simplu, că el tot nu s-a împlinit.

Şi, la urma urmei, ce atu avea Academia Română de-atunci faţă de Arhivele Naţionale? De ce să fi fost cedată o asemenea valoare unei instituţii din care Maiorescu însuşi s-a retras la un moment dat şi despre care aflăm astăzi de la G. Ştrempel că era o mică feudă a politicului, din această cauză magistrul întârziind predarea manuscriselor lui Eminescu? Subiectul merită toată atenţia, pentru că Academia nu a fost dintotdeauna declarată prin lege drept *„cel mai înalt for ştiinţific şi cultural al ţării"*?

Referitor la cărţile oferite de Matei actualei B.C.U., cităm din lucrarea lui D. Vatamaniuc (*Caietele Eminescu. Mitologie şi document*) pasajele care ne interesează:

✦ *„O donaţie de cărţi, cu specificarea că aparţineau bibliotecii lui Eminescu, face şi Matei Eminescu, fratele mai mic al poetului, de astă dată Fundaţiei Universitare din Bucureşti, în 1895. Din cele 37 de titluri, în 142 de volume, Fundaţia Universitară, azi Biblioteca Centrală Universitară, nu reţine decât 16 titluri, în 52 de volume."*

✦ *„Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti reconstituie un fond separat Eminescu, pe baza donaţiei lui Matei Eminescu, din 1895. Aceste lucrări sunt definitiv pierdute prin incendierea instituţiei respective în 1989. **Ar fi fost de dorit să se facă reproduceri după toate paginile cu scrisul lui Eminescu, însă această iniţiativă a noastră nu a fost încununată de succes**"* (subl. ns.).

De la viaţă la banii de chirie, orice pierdere definitivă are urmări imposibil de calculat, indiferent ce unităţi de măsură am folosi. De cele mai multe ori, nimeni nu este responsabil, datul uman cuprinzând şi o anume disponibilitate către eroare. În cazul de mai sus, însă, lucrurile stau cu totul altfel, căci fiecare filă de carte, având pe margine consemnarea unui creator de talia lui Eminescu, este mai mult decât o filă de carte, este un alt document. Un document la fel de important ca oricare dintre paginile caietelor predate de Maiorescu Academiei. De aceea, era obligatoriu ca un profesionist onest, îndeosebi după ce a fost atenţionat în acest sens, să acţioneze în consecinţă, fotocopiind paginile în cauză, fie şi numai pe considerentul că Timpul nu este mai îngăduitor cu un fir de cerneală.

Despre rolul lui Matei în mediatizarea operei lui Eminescu există informaţii care nu-l pun deloc într-o lumină bună. Deocamdată, iată ce se poate citi în *Odiseea editării «Poeziilor» lui Eminescu*, cartea bine echilibrată a lui Pericle Martinescu:

„Singurul lucru constant pe care-l aveau aceste ediţii, ce se pretindeau «critice», erau greşelile de tipar şi de cronologie, aceeaşi hârtie proastă, acelaşi tipar murdar şi tehnoredactarea cât se poate de defectuaosă. Toate acestea l-au determinat pe Ion Scurtu să spună, în analiza făcută ediţiilor apărute până la el (1908), despre fraţii Şaraga că «opera lor era dintru început prea puţin culturală şi prea negustorească în cel mai vinovat sens al speculei».

Dar se pare că «specula» aceasta nu era o exclusivitate a librarilor de la Iaşi. Ea mai ademenise şi pe alţi amatori de câştiguri uşoare, căci la câţiva ani numai de la moartea poetului, fratele său, căpitanul Matei Eminescu a luat atitudine după cum am arătat mai înainte, publicând în 1894 şi o somaţie în ***Monitorul Oficial*** *prin care declara că «nimeni nu are dreptul de a edita şi vinde» scrierile rămase de la decedatul său frate. Ce efect a avut şi la ce aranjamente s-a ajuns după această intervenţie s-a văzut mai sus. Fapt este că publicarea ediţiilor întocmite până atunci (Maiorescu, Xenopol) a continuat, ba încă, pe lângă cele existente, au mai apărut şi altele, alcătuite de diverşi alţi editori.*

Apariţia noilor ediţii şi discuţiile ce s-au iscat în jurul lor au atras atenţia guvernului din acel timp, care nu putea admite să se vorbească la infinit despre Eminescu ca despre o victimă a societăţii, căutându-se mereu capete de acuzare pentru sfârşitul lui prematur. De asemeni, guvernul de la 1895, format din partidul liberal, partid pe care Eminescu îl atacase mereu în articolele lui politice, nu vedea cu ochi buni nici retipărirea integrală a ***Poeziilor****, deoarece în unele din ele erau vizaţi sau atacaţi chiar reprezentanţi ai acestui partid. De aceea, spre a «feri» tineretul de influenţa ce ar fi*

putut s-o aibă asupra lui diferite poezii ale lui Eminescu, Ministerul Instrucţiunii Publice şi Cultelor luă hotărârea să alcătuiască el o ediţie selectivă, «pentru uzul şcoalelor». În felul acestea, pe baza aprobării nr 2531, din 28 Aprilie 1895, apăru la Bucureşti în 1895 o ediţie de ***Poezii****, îngrijită de S. Dimitriu şi Matei Eminescu, având o Prefaţă de N. Petraşcu, iar la Iaşi, aceeaşi fraţi Şaraga, scoaseră şi ei, în 1896, o ediţie absolut similară ca text şi continut, prefaţată de I. I. Alexandrescu-Dafin.*

Aceste ediţii «oficiale» aveau în primul rând menirea de a schimba caracterul discuţiilor asupra «cazului Eminescu», abătând atenţia opiniei publice, în special a tineretului, căruia i se adresau, de la soarta poetului, şi recurgând la improvizate analize literare ale poeziilor. Fără a mai pomeni nici un cuvânt despre viaţa poetului, N. Petraşcu exprima în Prefaţa lui punctul de vedere oficial, vorbind despre valoarea poeziei lui Eminescu în termeni ceva mai eclectici. «Adăpat la izvoarele veşnic vii ale poeziei populare române, stăpân pe clasicism şi pe ideile moderne, – idei asimilate într-un chip minunat de agera şi studioasa lui inteligenţă, –Eminescu urmează pe Alecsandri cu mai multă putere şi cu mai largi vederi...»

De-a dreptul pitorească este prefaţa ediţiei de la Iaşi, unde autorul ei (Alexandrescu-Dafin), după ce constată că în cărţile didactice «nu se citează aproape deloc din poeziile nemuritorului nostru poet», anunţă că umple el acest gol prin publicarea volumului de faţă, în care s-au «strâns câteva din poeziile lui Eminescu, menite pentru a dezvolta gustul literar al tinerilor vlăstare».

Ambele ediţii conţin 24 poezii, aceleaşi şi într-o carte şi în alta, conform aprobării Ministerului Instrucţiunii Publice şi Cultelor. Poeziile sunt dintre cele mai inofesive, unele din prima tinereţe a poetului, altele alese din diferite epoci, fiind evitate cu grijă toate bucăţile cu conţinut filosofic sau social.

Dintre creaţiile majore ale poetului, una singură este publicată în aceste ediţii: ***Scrisoarea III****. Dar, pentru ca posteritatea să nu se mire cumva că Ministerul Instrucţiunii Publice din 1895, liberal sadea, a pus în mâna şcolarilor această satiră puternică la adresa politicienilor liberali, înaltul for a suprimat pur şi simplu partea a doua a poeziei, aprobând pentru «gustul literar al tinerilor vlăstare» numai partea întâia, unde e vorba de lupta cu turcii, de patriotismul lui Mircea ş.a.m.d. Partea cea mai incisivă şi mai legată de actualitate a satirei, începând cu versul: «De-aşa vremi se-nvredniciră cronicarii şi rapsozii» şi până la sfârşit, este cu desăvârşire suprimată. Practica mai veche de amputare a poemelor fusese deci, precum se vede, adoptată şi de oficialitate.*

*

Oricum ar fi fost publicate însă, ***Poeziile*** *lui Eminescu se bucurau de mare succes la public. Volumele se vindeau repede, iar ediţiile se succedau una după alta. Aşa se face că, pe lângă cele două case editoare care-şi asiguraseră o sursă bună de venit din tipărirea* ***Poeziilor*** *– «Socec» din Bucureşti şi «Şaraga» de la Iaşi – o a treia casă de editură, şi anume «Alcalay» din Bucureşti, iniţiază şi ea tipărirea unor ediţii proprii."*

Scurtarea poeziei *Scrisoarea III* prin eliminarea părţilor neconvenabile nu trebuie să ne mire. Aşa cum vom demonstra, la fel procedează şi Academia Română astăzi, în epoca electronică.

Amănunt important în derularea faptelor, *Matei îşi revendică drepturile asupra creaţiei lui Eminescu şi acestea îi sunt recunoscute*, din moment ce Socec, editorul, cade la pace cu el, determinându-l prin cointeresare materială să revină asupra deciziei de a interzice vânzarea aşa-numitei *„ediţii Maiorescu”* :

„Quitanţă
Subscrisul Matei Eminescu Căpitan în dimisie în calitate de unic moştenitor al fratelui meu poetu Mihai Eminescu, recunosc prin aceasta că am primit de la Dnii Socec şi Compania una mie lei pentru pretenţiile mele asupra celor şapte ediţii ale poesiilor fratelui meu Mihail Eminescu editate de Dumnealor şi din care a 7-a ediţie de una mie exemplare este încă ne-pusă în vânzare, fără d-a mai putea tipări şi alte ediţii.
Bucureşti, 1894, Mai 17
Matei Eminescu” (text preluat din lucrarea lui A. Z. N. Pop, *Contribuţii*...)

O mie de lei pentru 7 ediţii înseamnă o medie de 142 de lei şi 85 de bani pentru fiecare apariţie sau 14 bani pentru fiecare carte, dacă tirajele au fost toate de câte o mie de exemplare. Orientativ, cu câţiva ani în urmă, când Socec îi achitase *„honorarul integral pentru ediţiunea a cincia a* ***Poesiilor de Eminescu*** *în o mie exemplare” (*7 noiembrie 1890), Maiorescu semnase pentru primirea a fix 665,55 lei, încasând astfel de 4,6 ori mai mulţi bani decât Matei, care, juridic vorbind, deţinea drepturile autorului. Atitudinea lui Matei devine din ce în ce mai stranie, dat fiind faptul că el acţiona în calitatea de *„unic moştenitor”* al lui Eminescu, oficial recunoscut ca atare. Asupra căpitanului vom reveni când vom prezenta în detaliu dosarele prin care s-a încercat punerea lui Eminescu sub tutela magistrului.

Involuntar, M. Gaster atestă premeditarea

Revenim la „cadourile” de furat acceptate de Academie din partea lui Maiorescu.

Este dovedit că Eminescu a scris mult şi după prima sechestrare, dar, cu câteva excepţii, manuscrisele respective nu mai sunt de găsit. Cineva le-a adunat şi fie le-a distrus, fie le-a pus deoparte. Iar Moses Gaster pare să ne spună şi cine: Maiorescu. Că Maiorescu minte atunci când declară că ar fi primit cadou manuscrisele lui Eminescu îşi dă seama oricine. Prea puţini

cunosc însă că magistrul nu s-a mulţumit cu ceea ce – în august 1883 – a găsit în lada „protejatului” său, străduindu-se să pună mâna şi pe alte hârtii scrise de mâna acestuia. De asemenea, se vorbeşte destul de puţin şi fără vlagă despre încercările lui Eminescu de a-şi recupera îndeosebi manuscrisele. Cum era de aşteptat, scrisoarea prin care el cerea să îi fie înapoiate nu mai este de găsit. Noroc că a scăpat o parte din corespondenţa Harietei, care vorbeşte şi de supărarea lui Eminescu *„pe d-nul Maiorescu, pentru că 'i-a scris recomandat, rugându-l foarte călduros pentru Biblioteca lui şi nişte* ***manuscrise, pe cari el ar voi să le mântue*** (subl. ns.) *şi nici un răspuns n'a primit până acum”* (27 februarie 1888). Cu toate acestea, Maiorescu continuă să fie prezentat ca un generos, care a făcut un serviciu naţiunii, punând la dispoziţia Academiei Române o parte dintr-un bun care nu-i aparţinea de drept.

Zic unii că n-ar fi cine ştie ce scofală în faptul că Maiorescu este prezentat drept *„donator”*. Oare? A primi un bun despre care ştii că este furat nu reprezintă în orice condiţii o faptă penală, dar în mod cert rămâne oriunde şi oricând una **profund imorală**, după cum a-l glorifica pe hoţ înseamnă a îndemna şi pe alţii să procedeze ca el. Şi dacă în legea scrisă există şi prescripţia, din legea Bunului-simţ lipseşte această favoare făcută doar infractorilor, cărora le anulează practic vinovăţiile, astfel încât decisivă nu mai rămâne fapta în sine, ci clipa în care ajunge să fie prezentată instanţei judecătoreşti. Ce-ar fi ca astăzi nişte pungaşi să dea buzna prin casele unor mari scriitori şi să le golească de toate manuscrisele, inclusiv notiţele cele mai intime, sub motivul că, la 15 ani după decesul proprietarilor, le vor depune cu pioşenie la Academia Română? Nota violentă, huliganică, a acţiunii întreprinse împotriva lui Eminescu este evidentă pentru oricine încearcă să-şi imagineze cam ce fel de reacţie ar avea dacă brusc, fără motiv, s-ar trezi dus la balamuc, iar la întoarcere ar găsi casa golită de către „amicii” care-l internaseră, din prea multă grijă pentru el.

Legat de documentele aflate în proprietatea lui Eminescu şi preluate după moartea lui de Maiorescu, o mărturie interesantă ne-a lăsat Moses Gaster (junimist – după unii, devenit din 1880 rabin şi predicator). Într-o scrisoare către N. Cartojan (text nedatat, dar databil: curând după 20 octombrie 1934), Gaster povesteşte:

„Eminescu… îmi zise: «Drept pomenire şi ca să ştii ce te aşteaptă, ţine aici m[anuscri]s[ul] acesta cu povestea lui Vasile cel Nou». După moartea lui, Titu Maiorescu, care ştia că noi eram prieteni, veni şi mă întrebă dacă am ceva m[anuscri]s[e] ale lui Eminescu. Eu, care n-am înţeles că mă întreba dacă am ceva din cele scrise de

Eminescu, care, dacă aş fi avut atunci mintea de acum, aş fi căpătat uşor de la dânsul, şi am crezut că era vorba despre m[anuscri]s[ele] cele vechi, pe care ***Eminescu le lăsase la mine****, şi atuncea le-am predat lui Maiorescu,* ***rugându-l ca să le predea Academiei Române în numele meu****, ca aparţinând lui Eminescu. Nu mă îndoiesc că aşa a făcut şi desigur că se află acum în Biblioteca Academiei”* (subl. ns.).

Relatarea arată nemăsuratul, manifestul şi subitul interes al lui Maiorescu faţă de orice cuvânt pus pe hârtie de Eminescu. Dacă ar fi strâns documentele spre delectarea Neamului, le-ar fi predat cel târziu în 1889. Or el, profitând de statutul lui public, a căutat să culeagă cât mai mult din ceea ce era de cules şi să ascundă ceea ce era de ascuns (metodă pe care o vom regăsi aplicată, peste mai bine de o jumătate de veac, la urmaşii lui într-ale fraudei informaţionale). Cu toate acestea, voci din prezent găsesc explicaţii întârzierii cu care caietele lui Eminescu au ajuns la Academie:

„Se pune, firesc, întrebarea de ce n-a depus Maiorescu tezaurul eminescian la Academie, sau la o altă instituţie de profil, la puţină vreme după tragicul sfârşit al poetului? Maiorescu era membru al Academiei, dar raporturile sale cu aceasta nu erau din cele mai bune. Motivarea trebuie căutată în influenţa partidului liberal din Academie, exercitată prin D. A. Sturdza – şeful partidului – secretarul general al înaltului for timp de 34 de ani. Ioan Bianu, ca om de casă al lui D. A. Sturdza şi administratorul Academiei – nu numai conservatorul Bibliotecii – nu ar fi putut acţiona altfel decât mentorul său” (Gabriel Ştrempel, *Manuscrisele lui Mihai Eminescu*, 2004).

Stranie justificare! Relaţiile personale cu şefii Academiei pot legitima interceptarea unor valori destinate acestei instituţii? E bine de ştiut la ce ne putem aştepta! Domnul Ştrempel aruncă vorbe, dar nu ne spune lucrul esenţial. Deci, Ioan Bianu *„nu ar fi putut acţiona altfel decât mentorul său”*. Posibil. Dar *„mentorul”* cum a(r fi) acţionat? Concret: ce anume a făcut D. A. Sturdza sau ce anume socoteşte directorul Bibliotecii Academiei că ar fi putut acesta să facă, în ipoteza în care Maiorescu ar fi predat manuscrisele înainte de a fi fost somat public? Ar fi cerut să li se dea foc? Ce se schimbase în 1902, când D. A. Sturdza continua să fie secretar general, fără a-l mai împiedica însă pe Maiorescu să trimită manuscrisele chiar numitului Bianu? Nu cumva sunt manevrate vorbe care aduc a descântec? Academia cu totul era nesigură, doar Maiorescu – nu? De ce magistrul nu a dezvăluit acest lucru? Dacă asta se petrecea într-o epocă de glorie, să înţelegem că şi astăzi pot fi unii care procedează la fel? În cazul în care Academia a fost încă de la începuturi sub comanda politicului, **cine şi când a eliberat-o de această**

servitute? Şi-apoi, Maiorescu era vreun prunc timorat de zmeii Bianu şi Sturdza? El nu era om politic? Ba, în 1889, când a fost lichidat Eminescu, gruparea lui nu era la guvernare, el însuşi având portofoliul Cultelor în clipa sechestrării acestuia?

Din spusele lui Gaster, *„m[anuscri]s[ele] cele vechi, pe care Eminescu le lăsase la mine”* am putea pricepe că Eminescu le depozitase la acesta – fapt cel puţin îndoielnic atâta timp cât, am văzut, în manuscrisul 2255, la fila 303, îşi nota intenţia de a deveni *„egoist în privinţa cărţilor”*, ducând într-un loc ferit şi *„cărţile de la Gaster să nu mai am nevoie a i le împrumuta”*. Interesantă percepţia lui Gaster, care scrie despre anumite manuscrise luate cu împrumut: *„Eminescu le lăsase la mine”*, de parcă i-ar fi făcut o favoare. În fapt, cu o singură excepţie, marcată de însuşi Gaster, i le împrumuta pe rând (*„Îmi dădea m[anuscri]s[ele] să le iau cu mine acasă, aşa că, într-o vreme, am avut cinci sau şase la mine”*), dar viitorul rabin cerea mereu altele, fără să le returneze pe cele deja luate.

Această consemnare nu se potriveşte întru totul cu afirmaţia lui Gaster despre relaţia celor doi: *„Am devenit prieteni foarte intimi şi îl vizitam adesea”*. Că îl vizita frecvent nu ne mai îndoim, dar avem rezerve în ceea ce priveşte prietenia lor **foarte** intimă. Oricum însă, exagerarea lui Gaster rămâne rezonabilă (între producerea evenimentelor şi relatarea lor se scursese, totuşi, o jumătate de veac) şi nu afectează cu nimic imaginea lui Eminescu. Spre deosebire de mulţi alţii, Gaster n-a avut neruşinarea să pretindă că ar fi depistat semne de „alienare” anterior lui 28 iunie 1883 (ulterior, nu s-au mai întâlnit). Ba, în *Amintiri*, acest moment nu este nici măcar invocat, autorul scriind doar că, asemenea lui Lenau, Eminescu *„şi-a sfârşit şi el zilele într-un azil”*. Ca percepţie personală, îl creionează astfel:

„Eminescu stătea acolo [la *Carul cu bere* – n. ns.] *întotdeauna pierdut în gânduri, niciodată destăinuindu-se pe de-a-ntregul, ca şi cum ar fi fost devorat de o tulburare lăuntrică sau pierdut pentru această lume. Nu era căzut în reverie, întotdeauna prietenos, întotdeauna bun la suflet, dar, nu ştiu, făcea întotdeauna impresia cuiva cu capul în nori.”*

Rară această viziune prudentă (*„ca şi cum”*, nu „pentru că”; *„făcea... impresia”*, nu „era”), în care Gaster aşează faţă în faţă realitate şi aparenţă, părând el însuşi derutat de forţa celei din urmă. Rabinul M. Gaster respinge şi acuzaţia că Eminescu ar fi fost duşman al conaţionalilor săi:

„Lumea spunea că era un antisemit. Pe timpul acela, antisemitismul devenise extrem de agresiv, dar el nu a fost infectat de acel virus...”

Informaţie într-adevăr preţioasă rămâne însă precizarea privind anumite documente date de Gaster lui Maiorescu, *„rugându-l* – zice el – *ca să le predea Academiei Române în numele meu"*. De unde şi până unde a apărut Academia Română în conversaţia celor doi? **Sub ce motiv i-a cerut Maiorescu manuscrisele** şi de ce Gaster, la rândul lui, ar fi solicitat, tam-nesam, să fie predate acestei instituţii, şi nu Arhivelor Naţionale, bunăoară? Răspunsul cel mai plauzibil este acela că Maiorescu fie şi-a argumentat cererea cu intenţia personală de a constitui un, să-i zicem, fond Eminescu la Academie, fie i s-a adresat lui Gaster **în numele** acestei instituţii.

Când s-au petrecut cele relatate? Cândva, *„după moartea lui"* Eminescu zice Gaster. Credem că aici memorialistul greşeşte, deoarece:

1) Gaster a fost expulzat din România în 1885, când Eminescu trăia (*„...am fost expulzat din ţară cu încă 9 confraţi evrei de credinţă"*, scrie el într-o scrisoare către ziarul *Neue Freie Presse*, la 10 noiembrie 1885), şi n-a mai revenit în Ţară decât în 1921, când, chiar să fi avut la subsoară manuscrisele cu pricina, n-ar mai fi avut cui să le arate, Maiorescu fiind de multişor oale şi ulcele. Să fi bătut magistrul drumul până la Londra, unde se stabilise Gaster după expulzare, doar pentru a-l întreba între patru ochi dacă nu deţine manuscrise de la Eminescu? Glumim, desigur, pentru că acelaşi rezultat putea fi obţinut simplu, printr-o telegramă sau printr-o scrisoare – care nu numai că nu există, dar nici nu se pretinde că ar fi existat vreodată.

2) Ca să-i ceară lui Gaster manuscrisele în cauză, Maiorescu trebuia să aibă, înainte de orice, un motiv. (Cei care îi mulţumesc pentru gestul lui profund *„patriotic"* uită să explice de ce *„olimpianul"* nu a predat încă din 1883 prada luată din locuinţa lui Eminescu, dacă tot nu mai avea de gând să-i returneze acestuia o filă, măcar.) Apoi, magistrul trebuia să aibă vie în memorie prietenia lui Gaster cu Eminescu – prietenie care, dacă a existat, s-a încheiat brusc şi definitiv în iunie 1883. Cum Gaster a părăsit România în 1885, ce irezistibil resort interior l-ar fi determinat pe Maiorescu să cearnă peste şase sau şi mai mulţi ani toate numele celor care fuseseră cât de cât apropiaţi de Eminescu, spre a-i întreba dacă nu posedă documente de la acesta? Avea Maiorescu serviciu informativ, a ajuns el la Gaster după ce, obţinând lada cu manuscrise a lui Eminescu, a citit şi fila din actualul manuscris *2255*, în care erau invocate şi *„cărţile de la Gaster"*, sau, pur şi simplu, i-a luat la rând pe toţi cei cu care Eminescu se aflase în relaţii mai strânse?

3) Cum au ajuns manuscrisele de la Gaster la Maiorescu? Putea Gaster să i le *predea*, aşa cum afirmă, când locuia pe Tamisa, iar Maiorescu pe

Dâmboviţa? Să zicem că nu a ales verbul cel mai potrivit, folosindu-l pe *a preda* în locul lui **a trimite**? Chiar şi-aşa, Gaster era obligat să facă manuscrisele pachet şi să le expedieze prin poştă – amănunt pe care ne îndoim că l-ar fi trecut sub tăcere, de-ar fi fost real.

4) Faptul că, atunci când Maiorescu l-a întrebat dacă are *„ceva ms. ale lui Eminescu”*, Gaster s-a gândit la **vechile manuscrise româneşti** luate cu împrumut şi nu la pagini scrise de mâna lui Eminescu pare să arate că solicitarea i-a fost adresată într-un moment în care acestea din urmă valorau mai puţin – adică, pe când încă mai trăia.

5) Şi-apoi, Gaster scriind: Maiorescu *„**veni şi mă întrebă** dacă am ceva ms. ale lui Eminescu”* (subl. ns.), devine limpede că solicitarea s-a făcut obraz către obraz – lucru imposibil de realizat în România după 1885.

6) În ipoteza în care Gaster ar fi luat manuscrisele lui Eminescu cu sine, în exil, nu ar însemna că le-ar fi furat? Aşa a fost? Hoţul returnează ceea ce înşfacă şi fără a fi constrâns?

Punct.

Dacă, aşa cum se vede, Maiorescu a plecat la cosit manuscrise (eminesciene sau mult mai vechi) chiar din 1883, se poate trage o singură concluzie: încă de pe atunci, **soarta lui Eminescu fusese irevocabil decisă**. **Eminescu nu mai avea voie să scrie**. Strângând manuscrisele, Maiorescu nu făcea decât să şteargă urmele crimei sale şi să-l lase pe Eminescu fără singura lui armă de luptă. La fel de bine însă, este posibil ca aceasta să fi fost un soi de pedepsire a rebelului, stabilită nu de Maiorescu singur şi pornind de la nişte criterii-simbol necunoscute. Oricare ar fi adevărul, este limpede că primul paragraf din prefaţa lui Maiorescu la nedoritul volum *Poesii* i-a arătat foarte exact lui Eminescu cum stau lucrurile (sublinierile ne aparţin):

> *„Colecţia de faţă cuprinde* ***toate*** *poesiile lui Eminescu publicate în «Convorbiri Literare» de vre-o doisprezece ani încoace,* ***precum şi cele aflate până acum numai în manuscript pe la unele persoane particulare****”*.

Altfel spus: „domnilor, ce vedeţi aci, în volumul ăsta de patru lei editat de prietenul Socec, sunt «*toate poesiile lui Eminescu*», pe care eu le-am cules din *Convorbiri literare* şi de «*pe la unele persoane particulare*», unde-au ajuns nu mă-ntrebaţi cum. Eminescu, personal, nu mai are în plus nici un capăt de vers, măcar! Şi asta, pentru că aşa-i e soiul: «*totdeauna prea impersonal şi prea nepăsător de soarta lucrărilor sale*».”

Ce-o fi fost în sufletul lui Eminescu când, închis la Döbling, a citit prefaţa lui Maiorescu numai Dumnezeu ştie. **Dintr-un lădoi cu manuscrise rămăseseră doar 64 de titluri**, cu care s-a împăunat un avocat mai lipsit de moralitate decât piatra de apă.

În pagini trecute ne miram cum de Maiorescu a publicat într-un **volum de debut** patru versiuni ale unei singure poezii (*Mai am un singur dor*), remarcând că astfel o carte de versuri se transformă în maculator al unui poet. Credem că acum rostul acestei penibile alăturări este destul de limpede. Întâi, variantele s-ar datora, pasămite, faptului că ar proveni de la tot atâtea *„persoane particulare"*, doi, ar arăta o anumită obsesie a autorului şi, trei, prezenţa lor este de natură să convingă că altă „marfă" n-ar mai fi existat. Că asta s-a dorit şi s-a reuşit, aflăm şi de la N. Iorga, care mărturiseşte că, până ce Maiorescu a predat Academiei manuscrisele lui Eminescu, acesta fusese perceput în mod complet greşit, el însuşi înţelegând că Eminescu

„Scrisese puţin şi greu, amestecând blestemul pentru realitate în rugăciunile lui către Ideal. Un zeu sinistru, tăiat în marmură neagră. Cât rău a făcut această concepţie, – nu se poate spune îndeajuns" (vezi *Eminescu şi generaţia de azi*,1903).

Apariţia manuscriselor i-a schimbat radical părerea:

„Eminescu, marele cetitor, era şi un mare comunicativ, un foarte harnic scriitor, şi se înţelese că el nu s-a născut beteag în aripile voinţii sale de a produce, ci că aceste aripi au fost frânte prin duşmănie..."

Asta scria Iorga în 1903. Dar Iorga a murit şi el, iar articolul din care am citat a fost făcut uitat, lăsând din nou libertate unor scribi să susţină contrariul, deşi ei nu au apucat să trăiască acele momente. Şi, treptat, crima lui Maiorescu a devenit act caritabil, cu adânci conotaţii de-a dreptul patriotice.

Mărturia lui Iorga este deosebit de importantă, căci reprezintă o **experienţă personală** care, conexată cu celelalte informaţii, ne deschide ochii. Înţelegem astfel că motivul real care l-a determinat pe Maiorescu să publice cele 64 dintre poeziile lui Eminescu (unele, cenzurate de implacabila ghilotină a propriei limitări), nu a fost acela de a-i face o plăcere „nebunului", ci de a-şi acoperi propriile fapte criminale şi **de a-l lipsi pe veci de manuscrise**. Căci, dat fiind cele scrise de Maiorescu în prezentarea volumului, precum şi convingerea publicului că Eminescu s-ar fi alienat, cine l-ar fi crezut dacă ar fi spus că, în clipa sechestrării, în locuinţa lui se găseau peste 15.000 de pagini de manuscris?

Consecinţa celor de mai sus şi a premizei că Gaster nu a inventat totul (şi nu prea vedem de ce ar fi făcut-o) este stupefiantă, deoarece ar însemna că, pe lângă furtul în sine, **imediat după sechestrarea lui Eminescu din iunie 1883, magistrul a trecut la culegerea tuturor urmelor scrise care, într-un fel sau altul, erau în legătură cu viaţa şi creaţia acestuia**. Iar o dată ce avem exemplul lui Gaster, fireşte că se naşte întrebarea: la câte alte asemenea uşi a mai bătut Maiorescu, direct sau prin interpuşi? În măsura în care este reală, acţiunea lui Maiorescu poate căpăta o importanţă şi o direcţie nebănuite.

Relatarea lui Gaster arată un deosebit interes al lui Maiorescu faţă de orice cuvânt scris care fusese în proprietatea lui Eminescu, inclusiv *„m[anuscri]s[ele] cele vechi”* (de arhivă istorică) – probă elocventă, nu a refuzat primirea lor, ci le-a înhăţat şi pe ele, fără a le mai preda Academiei *„ca aparţinând lui Eminescu”*, cum îl rugase M. Gaster.

A avut Eminescu documente importante privind istoria Ţării? A vrut Cineva să le strângă, odată cu consemnările acestuia? (Reamintim succint: *„Panule... nu este nimic mai interesant decât istoria poporului nostru... un şir neîntrerupt de martiri”*; ✦ era cunoscut că Eminescu îşi *„făcuse un fel de specialitate din aşa numitul «jus olahale (dreptul român)»”*; ✦ *„Hotărnicia* cu Austria* ***n-au acte**”* (mss. *2292* – probabil, 1883*)*; ✦ Haşdeu: Eminescu avea *„cunoştinţe serioase în istoria şi paleografia română”*). În ale cui mâini au ajuns manuscrisele pe care îşi baza Eminescu afirmaţiile? La 18 octombrie 1883, Maiorescu scria în jurnalul lui:

> *Încheierea socotelilor despre cassa pentru susţinerea lui Eminescu şi trimiterea lui la Viena într'un institut de boale mintale. Proces-verbal semnat la mine de T. G. Rosetti, Simţion, Slavici, Nica şi Chibici”.*

Unde e acel proces-verbal? De ce atunci când a fost vorba de manuscrisele şi de cărţile aceluiaşi Eminescu, nu s-a mai întocmit nici o evidenţă şi nici n-a mai fost nevoie de martori? Dar, mai ales, de ce Academia Română, continuând să invoce pretinsa *„donaţie”* a lui Maiorescu, acceptă să-i fie paravan?

Rapt din patrimoniul naţional

Se scrie cu sârg despre manuscrisele şi despre biblioteca lui Eminescu. Domnii cercetători se prefac a uita însă că din bibliotecă făceau parte şi

înscrisurile de interes documentar istoric şi că în celebra ladă, pe lângă manuscrise, se mai afla depozitată încă o valoare imensă: **corespondenţa**. „Amabilul" avocat Maiorescu nu numai că a întrerupt în mod brutal şi întru totul ilegal creaţia emineasciană, despărţind autorul de manuscrisele lui, ci a şi făcut pierdute alte înscrisuri conţinând detalii de ordin intim, cum sunt şi scrisorile acestuia către Veronica şi Creangă – ca să pomenim doar două nume, în mod cert aflate la inima lui. Nu mai vorbim de posibile schimburi de mesaje cu persoane din străinătate – unele, deliberat blocate de şefii *Junimii*.

Sustragerea corespondenţei lui Eminescu dovedeşte fără putinţă de tăgadă că Maiorescu, care s-a insinuat ca un soi de vicleană rudă vitregă a acestuia, cu drept de succesiune obţinut prin uzurpare, nu a predat Academiei Române decât ceea ce a crezut el de cuviinţă. Dincolo de violenţele fizice şi morale îndreptate direct împotriva cetăţeanului Eminescu, dincolo de infracţiunea comisă în clipa în care bunurile lui de suflet au fost furate cu complicitatea lui Slavici, s-a comis şi o altă hoţie: furtul corespondenţei. Dacă Maiorescu, aşa cum îl glorifică unii, ar fi reţinut manuscrisele pentru că aprecia corect valoarea lor şi pentru că avea convingerea că viitorul îi va rezerva lui Eminescu loja regală în literatura noastră, atunci el ştia şi că, pentru cei *„ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunţite asupra vieţii şi activităţii marelui nostru poet"*, cum însuşi prevede, epistolele sustrase pot avea o valoare chiar mai mare decât multe dintre ciornele lui. În consecinţă, această a treia infracţiune a fost în modul cel mai evident comisă împotriva patrimoniului naţional, pe care l-a sărăcit cu barbarie.

Eminescu îşi *„pusese paltonul amanet în toiul iernii ca să cumpere un manuscript vechi"*, zice Mite, şi tot de la ea aflăm că Maiorescu cunoştea sacrificiile uriaşe făcute de Eminescu pentru a achiziţiona cărţi. De aceea, când ştim cum şi le-a însuşit, umplându-şi cu ele propria bibliotecă, furtul lui apare cu atât mai odios. Într-un asemenea context **mintea rece** cu care se tot lăuda aminteşte de reptila care se furişează prin iarba cuvintelor. Ce fel de precepte scrise şi nescrise pot guverna într-o ţară în care asemenea fapte gansතereşti sunt elogiate?

Maiorescu nu este o excepţie. Fapte ca ale lui au fost şi sunt posibile din cauza unei anomalii de sistem. Există o categorie moral privilegiată, care se sustrage oricărei pedepse, sub pretextul că, deşi manifestându-se public, ar acţiona în incontrolabila zonă a spiritului, unde orice este permis, gândul şi sentimentul neputând fi nici trase la ştanţă, nici raţionalizate. De acord, numai

că, atunci când un asemenea argument subiectiv se insinuează drept adevăr absolut în educaţia obligatorie, situaţia e alta. Aşa-numitul om-de-cultură chiar să nu ştie ce-i aceea răspunderea pentru adevărul şi calitatea muncii sale sociale, pentru propriile fapte, numai pentru că el lucrează cu idei, iar ideile sunt un intangibil domeniu privat? Să aibă omul-de-cultură responsabilităţi de nou-născut chiar şi atunci când ideile, emise de el din jilţul unei funcţii a Statului, sunt impuse prin – să zicem – programe şcolare? Chiar să nu conteze că, dacă acele idei sunt eronate, generaţii întregi pot fi îndrumate pe căi greşite? Credem că, atunci când devine *„inginer de suflete”* (Stalin, parcă!?), lucrând pentru Stat, omul-de-cultură nu mai este un simplu scriitor sau critic, ci salariat retribuit din banul public şi având obligaţii foarte bine definite. Din acel moment, nu mai ţine să lucrezi doar cu „idei de ordin privat”, ca metaforele interpretabile în fel şi chip, fiecare cuvânt trebuind să fie bine pritocit şi întemeiat, cu răbdarea şi atenţia cu care redactezi un tratat internaţional, determini structura de rezistenţă a unei clădiri sau stabileşti compoziţia unui medicament.

A te pronunţa – într-o chestiune sau alta – în lipsă de informaţii se sancţionează, lucrul de mântuială putând să coste în toate domeniile. Este atunci firesc ca fapte similare, care afectează imaginea valorilor de patrimoniu, proferând neadevăruri, să fie tolerate? Este firesc ca elevilor să nu li se fi spus niciodată şi care sunt îndoielile ce plutesc încă asupra unor pesoane sau evenimente, drogându-i de mici cu superficialitate instituită ca metodă de lucru şi stimulându-i să emită doar sentinţe? Şi, dacă nimeni nu are atâta avere sau ani de trăit ca să poată despăgubi pentru un rău produs de informaţiile false strecurate cu sau fără ştiinţă, înseamnă că aceste fapte chiar s-au prescris?

Omul-de-cultură din cafeneaua de Stat absolutiează **libertatea de gândire**, dar cadrele de educaţie impun o singură gândire, oricând discutabilă şi adesea evident greşită. Sunt, oare, elevul sau studentul simple dischete cuplate la mica putinţă a fiecărui profesor (şi el, fostă victimă, care n-a învăţat nimic din tristeţile propriilor experienţe)? Dacă, pe lângă lucrurile limpezi (2 + 2 = 4), nu li se arată şi ceea ce este îndoielnic, vor reuşi şcolarii de astăzi să nu se lase păcăliţi mâine, când Ţara va fi în seama lor? Şcoala trebuie să stimuleze elasticitatea minţii, prin învăţare, înţelegere a celor învăţate şi prin corectare a erorilor antecesorilor, sau rămâne un simplu mijloc de bătătorit neuronii prin acumulare mecanică? Câţi mai caută astăzi cunoaşterea şi la câţi le fug ochii doar după ştampila unei diplome oarecare?

Complicitate la cel mai înalt nivel

Pornind de la documente incontestabile, scrise de mâna lui Maiorescu însuşi, D. Vatamaniuc concluzionează:

„Maiorescu îşi luase măsuri pentru a nu putea fi tras la răspundere în faţa justiţiei că îşi însuşise manuscrise şi cărţi care nu-i aparţineau de drept. El precizează astfel că manuscrisele îi fuseseră dăruite de Eminescu «în diferite ocaziuni», iar cărţile le prezintă ca făcând parte din biblioteca lui Ioan Maiorescu, tatăl său. Criticul ţinea să atragă atenţia că între manuscrise se aflau şi documente privind studiile universitare urmate de Eminescu în străinătate, răspunzând astfel acuzaţiilor privind promovarea în funcţii a poetului fără o pregătire corespunzătoare în instituţiile de învăţământ” (*Caietele Eminescu*, 1998).

Subscriem fără reţinere, deoarece credem că trebuie să fii copil ca să crezi că Eminescu ar fi făcut cadou cuiva, indiferent cine, un metru cub de ciorne, majoritatea având noimă doar pentru el.

Modul de redactare a fiţuicilor de „donaţie” arată frapant că nici manuscrisele, nici cărţile nu au fost predate de **omul de cultură**, „ocrotitor” al lui Eminescu, ci de **avocatul** Maiorescu. Ne miră însă subţirimea argumentaţiei cu care acesta vrea să înşele o lume întreagă. Nimeni nu l-a crezut şi nimeni nu-l crede nici astăzi, minciuna fiind de-a dreptul infantilă, dar te lasă consternat **prefăcătoria a generaţii întregi de oameni de cultură**, incalificabila lor subordonare unor interese care nu au nimic comun cu onestitatea. Când instituţii precum Academia Română sau cele girând Cultura ori Învăţământul se complac, acceptând şi perpetuând minciuna grosolană a lui Maiorescu, ele nu-i fac nici acestuia un serviciu, ci, dimpotrivă, vădind o toleranţă dusă până la absurd, îl fac odios prin puterea de a cultiva răul şi din mormânt.

„Eminescu – mai scrie D. Vatamaniuc – *foloseşte pentru acelaşi text, foi volante de diferite dimensiuni şi provenienţe şi aşterne, pe aceeaşi pagină, alături de texte literare, însemnări din cele mai variate domenii, care merg de la reflecţii filosofice şi calcule matematice până la notaţii strict personale.”*

Date cadou cuiva, asemenea manuscrise puteau fi socotite ca o jignire sau chiar un semn de nesănătate. În plus, aşa cum este descris Eminescu, nu

sta în firea lui să facă un astfel de gest, care ar rămâne unic în istoria lumii şi care nu ar avea nimic comun cu, bunăoară, poezia îngrijit transcrisă, pe care i-a dăruit-o lui Mite Kremnitz. Şi-apoi, Eminescu era de părere că

„Ideea cum îţi vine trebuie scrisă, căci de şi te sumeţi a o ţine minte – însă se' nvecheşte – se palifică în cap, astfel în cât în loc d' o gândire de aur strălucitor batem o monetă ştearsă şi veche care sună falş ***când o pui în urmă pe hârtie****"* (vezi I. Scurtu, *Mihai Eminescu. Scrieri politice şi literare*, 1905).

Iar ceea ce *„se palifică"* până şi pentru capul prin care trece prima oară, pentru mintea unui străin, obişnuită cu alt soi de gânduri, va părea şi mai *„ştearsă şi veche"* – adică, lipsită de importanţă, ba, şi de sens. Cum i-ar fi dat Eminescu manuscrisele sale lui Maiorescu? Vrac sau câte 3-4 file pe zi [15.000 : (365 x 6)]? În fine, când s-ar fi întâmplat minunea? Înainte de internarea lui Eminescu, în mod cert, nu – există mărturia acestuia contrară, chiar dacă indirect. După încheierea „voiajului" prin străinătăţuri, Eminescu nici măcar nu a mai vrut să-i calce pragul lui Maiorescu. De la Iaşi, îl întreba tactic pe Chibici de destinul lăzii, sperând, repetăm, să o recapete prin el, iar de la Botoşani i-a scris lui Maiorescu, rugându-l să i-o trimită, nu s-o accepte în dar de Crăciun. Cât priveşte puţinele luni de libertate petrecute în Bucureşti (în 1888, îndeosebi), acestea nu au fost de natură să-l apropie de Maiorescu, la care a ajuns (dac-a ajuns!) doar după îndelungi presiuni şi unde nu ştim cum s-a comportat şi ce replici a dat. Poate devenise tot mai conştient că acesta îl tratează de pe poziţia unui medic de duminică, care oferă consultaţii gratuite doar ca să aibă ce scrie în fişele cu care se joacă, precum un copil nesupravegheat, care a nimerit trăgaciul mitralierei.

Reacţia

Din parcurgerea studiului intitulat de D. Vatamaniuc *Caietele Eminescu – mitologie şi document*, rezultă următoarea succesiune de fapte:

1) **15 iunie 1899**, în revista *Floare albastră* apare *„şi articolul* ***La cine sunt manuscrisele lui Eminescu****. Se arată aici că o Doamnă L., la care stătea Eminescu în gazdă, după ce acesta se îmbolnăveşte a doua oară, adună manuscrisele care rămân de la el, versuri şi proză, le împachetează într-un geamantan, dar nu ştie cui să le predea. Vin însă «trei domni», care se recomandă «prieteni» ai poetului, preiau manuscrisele, fără să-şi spună*

numele şi fără să lase adresa lor.” Referitor la aceste rânduri, autorul precizează, câteva paragrafe mai departe: *„Invocarea unei «Doamne L.», gazda lui Eminescu în Bucureşti, şi prezenţa celor «trei domni» necunoscuţi, care ridică manuscrisele, sunt de domeniul fabulaţiei.”* (Textul integral se află în **Anexa 10**)

Revista *Floare-Albastră* a apărut în perioada 11 octombrie 1898 - 23 mai 1899

Subtitlul numărului omagial editat de revistă la 15 iunie 1899 (ultima ei apariţie)

2) **17 iunie 1899** (ziarul e datat 18 iunie): *„Somaţia din «Floare albastră» şi din «Familia» stârneşte ecou în presa vremii.”* Aşa apar în *Epoca*, pe prima pagină, notiţa *Mihail Eminescu* şi, la *Note zilnice*, articolul *Eminescu* (pentru aceste texte, precum şi pentru cele publicate la 21 şi 28 iunie, vezi **Anexa 11**). Ambele critică absenţa oricărei referiri în presa cotidiană a faptului că pe 15 iunie se împliniseră 10 ani de când se stinsese Eminescu, dar cum nici *Epoca* nu fusese mai brează, concluzia este că Lys, semnatarul articolului, şi colegul lui fuseseră ceva mai abili sau mai interesaţi decât ceilalţi, publicând textele pe 17 iunie, când se împlineau 10 ani de la înmormântare.

MIHAIL EMINESCU

[illegible] datat 21 iunie): *Epoca* publică *Manuscrisele* [illegible] *Eminescian*: *„Corespondentul anonim* – scrie D. Vatamaniuc – *ştia că manuscrisele le deţinea «o personalitate literară cu foarte mare trecere», care aştepta să treacă termenul de prescripţie pentru a nu-i da dreptul de autor lui Matei Eminescu, succesorul legal al moştenirii lăsate de poet. (…) Corespondentul nu dezvăluia numele deţinătorului manuscriselor,* ***pe motiv că dorea să trăiască în linişte restul zilelor pe care le mai avea****”* (subl. ns).

4) **27 iunie 1899** (ziarul e datat 28 iunie): *„Un corespondent anonim al ziarului «Epoca» informează redacţia, într-un articol, Manuscrisele inedite ale lui Eminescu, că acestea se găsesc în păstrarea unei persoane «foarte cumsecade» şi vor fi scoase «curând la iveală». Corespondentul dădea informaţii şi asupra textelor eminesciene: „****Amintiri despre Schiller****,* ***Ce este o iubire?****,* ***Ce este Dumnezeu?****,* ***Ce este femeia?****,* ***Jonvil şi Didina****,* ***Închipuirea şi nebunia****,* ***Facerea lumii****,* ***Mombehada şi gelosia****, 48 de poezii istorice şi filosofice.”*

„Lucrările înşirate în corespondenţa în care se vorbeşte de ***Amintiri despre Schiller****, de reflecţiile filosofice şi de 48 de poezii istorice şi filosofice nu se găsesc în* ***Caietele Eminescu****, cum ar fi de aşteptat. Dacă, într-adevăr, aceste texte au existat, ele nu au fost recuperate nici până astăzi.”* Şi cutezăm

Floare-Albastră, 15 iunie 1899

Ziua de astăzi, 17 Iunie, e o dată memorabilă pentru noi.

Azi se împlinesc zece ani de cînd maestrul poeziei romîne a fost dus de prietinii săi la ultimu-i locaş în cimitirul Belu Alaltă-eri, la 15, s'a împlinit prima decenie de la moartea lui. Cine s'a mai gîndit însă la nefericitul poet? In ce ziar s'a văzut măcar în treacăt remarcarea acestei date atît de însemnată pentru ţara noastră? Nicăiri şi nimic. Politica absoarbe totul în mocirla meschinăriilor ei. La ordinea zilei sunt lucruri mai «importante(!)»: prinderea lui Pipă, manifestul «intelectualilor», personalitatea d-lui Bogdan-Piteşti...

In mijlocul atîtor «importante» cestiuni, care ziarist şi-ar fi adus aminte de nefericitul poet stins în casa din strada Plantelor! Nici chiar foştii lui amici; meschinăriile vieţei noastre le-aŭ împăienjenit amintirea...

Epoca, 18 iunie 1899

Un corespondent anonim ne scrie că manuscrisele rĕmase de la Eminescu, manuscrise cari se perduserĕ un moment, s'aŭ găsit, sunt în păstrarea unei persoane «foarte cum se cade» şi că vor fi date în curînd la iveală.

Aceste manuscrise conţin după scrisoarea anonimului:

Amintiri despre Schilles;
Ce este o iubire?;
Ce este Dumnezeŭ?
Ce este o femee?
Jonvil şi Didina (?)
Inchipuirea şi Nebunia.
Facerea lumei
Mombehada şi gelozia.
48 de poezii istorice şi filosofice.

Epoca 28 iunie 1899

MANUSCRIPTELE LUĬ EMINESCU

Ca răspuns la un articolaş apărut zile trecută în Epoca şi intitulat «Eminescu», primim următoarea scrisoare [illegible] ... Iată scrisoarea:

Domnule Redactor,

Am citit în onor. d-v. ziar un articol intitulat *Eminescu*; cu o zi mai înainte citisem iarăşi «Mihail Eminescu», foaia apărută cu ocazia aniversărei a zecea a morţei marelui poet.

Si colo şi colo, am găsit aceeaşi întrebare: «unde sunt manuscriptele rămase de la Eminescu? Cine le posedă şi de ce nu le dă publicităţei»? Drepte întrebări! E o «adevărată crimă» cum aţi zis, fapta acelui om neînţeles care posedă asemenea tezaure şi le ţine ascunse.

Ei bine, d-le Redactor, eŭ ştiŭ unde sînt acele manuscripte nepreţuite; ştiŭ pe cel care le posedă. Am auzit chiar citindu-se cîte-va dintre ele. Aşa, de pildă, e o prea frumoasă poesie titulată, mi se pare, *Rîndunelele*, scrisă în versuri pe un ritm legănător, onomatopeic, care îţi dă impresia sborului acestor păsărele gingaşe. Mai sînt acolo poesii de amor, cîte-va cu subiect antic, şi o poemă cam de mărimea poesiei «Inger şi Demon».

Posesorul acestor comori e o personalitate literară cu foarte mare trecere, care după cît ştiŭ aşteaptă să mai treacă puţin timp pînă ce se va prescrie «dreptul de autor» drept pe care acum l-ar avea fratele poetului, d. Căpitan Eminescu. Nu pot să numesc însă pe acel înalt personagiŭ dintr'un motiv pe care, o mărturisesc, mi-e teamă să-l spun pentru că vroiŭ să trăesc liniştit restul zilelor pe care le mai am.

Epoca, 21 iunie 1899

să adaugăm că, foarte probabil, nici nu vor mai fi vreodată găsite, deoarece ele ar demonstra continuitatea creaţiei eminesciene, dincolo de 28 iunie ’83, şifonând obrazul multor biografi de ocazie.

Să admitem ipoteza că Maiorescu, conştient de valoarea manuscriselor peste timp, a vrut să le conserve. Atunci, de ce nu le-a dat el însuşi la legat, fără a le răvăşi (nu ne referim la paginile scrise invers chiar de Eminescu, în caiete gata cusute) şi de ce le-a predat Academiei abia după 19 ani (mai mulţi decât i-au trebuit lui Eminescu pentru a le scrie)? Dar, mai ales, **de ce a fost nevoie să treacă zece ani până când s-a pus prima întrebare referitoare la manuscrisele lui Eminescu?** Erau puţini aceia care ştiau de existenţa lor? Să fi fost atât de mari laşitatea şi spaimele?

> *„Nu pot însă să numesc pe acel înnalt personagiu – scrie anonimul – dintr’un motiv pe care, o mărturisesc, mi-e teamă să-l spun, pentru că vroi să trăesc liniştit restul zilelor pe care le mai am”* (vezi **Anexa 11**).

Oare groaza corespondentului a fost provocată de **omul de cultură** care strângea manuscrise ori de **individul politic**, care constituia platoşa şi stiletul de care eruditul se servea atunci când pana lui nu mai era suficient de persuasivă?

Nu ne hazardăm să acordăm credit total relatării despre necunoscuţii care-ar fi vizitat-o pe *„doamna L., la care Eminescu stătuse în locuinţă”*, dar a nu-i băga deloc în seamă ar fi şi mai riscant, căci este cert că în 1889 Eminescu avea acasă şi alte noi manuscrise (inexistente în vara lui ’83), care puteau clarifica inclusiv unele probleme de ordin biografic. Pe de altă parte, *„doamna L.”* rămâne prima persoană care depune mărturie pentru existenţa acestora, prin *Floare-albastră*.

Desigur, aceste manuscrise oglindeau creaţia eminesciană de după 28 iunie ’83, adică, opera concepută în anii care pentru Eminescu au însemnat perioada marii terori: 1883 – 1889. Manuscrise **noi**, ele nu trebuie confundate cu cele din celebra ladă sechestrată, pe care Eminescu a încercat (zadarnic) să le recupereze de la Maiorescu, rugându-l *„foarte călduros”* să i le înapoieze, întrucât *„ar voi să le mântue”* (Harieta, 27 februarie 1888). Puternicii lui duşmani nu au dat publicului, ca praf în ochi, măcar câteva pagini inedite, deşi existenţa acestora se presupunea fie şi numai din 1888, când Eminescu revenise în publicistică şi încheiase traducerea unei piese de teatru (*Laïs*), iar apropiaţilor lui le era cunoscută şi existenţa unor poezii noi, încheiate ori în lucru.

Revine gazetarul Eminescu

Mulţi afirmă că, odată revenit în Bucureşti de la Botoşani, Eminescu şi-ar fi trecut mare parte a timpului acasă, unde, fiind extrem de preocupat de istoria neamului, studia cronici istorice. Eminescu, care citea cu o viteză ce aproape-l umilea pe Slavici, a parcurs mii de pagini fără a face vreo consemnare? Este foarte greu de crezut. Oricum, cronicile istorice nefiind basme, simplul interes pentru ele indică o stare morală şi intelectuală diametral opusă celei ce transpare din anumite „amintiri".

Biografii vor să ne facă să credem că Eminescu a plecat întâmplător din Botoşani, luând drumul Capitalei doar de dragul de a-şi plimba ideile prin Cişmigiu, citind presa şi gândindu-se melancolic că el şi parcul sunt leat, amenajarea acestuia în jurul băltoacei mai mari numită *„lacul lui Dura neguţătorul"* începând în anul naşterii lui, 1849. Fals! Cu alte arme şi de pe alte poziţii (deci, având o cu totul altă strategie), el reîncepea lupta. Dorinţa de a reintra în presă şi-o exprimase încă de la întoarcerea din Italia, dar ceilalţi reacţionaseră negativ şi el nu fusese insistent, spre a nu agita spiritele. Anul 1885 a fost plictisitor ca orice şedere forţată într-un loc care nu-ţi place, dar spre sfârşitul lui făcuse un mare pas înainte, încheind *Dalila* (fragment din viitoarea *Scrisoare V*), publicată chiar la 1 ianuarie 1886 în *Epoca ilustrată*, unicul supliment al ziarului *Epoca* (condus pe-atunci de Delavrancea, prim-redactor, şi Gr. Păucescu, director). După aceea, a început să traducă *Gramatica sanscrită*. Punctul mort era depăşit, motoarele fuseseră repornite. *La steaua* a apărut de la sine, scoţându-l complet din tăcerea grea, ca de mormânt. Lăsând *Gramatica* nefinisată, în toamna aceluiaşi an plecase la Mănăstirea Neamţului, unde îi mersese bine şi, chiar dacă Negruzzi nu-i publicase decât una dintre poeziile trimise de acolo, ele existau şi se înmulţeau. Articolul infect semnat de C. Mille în *Lupta*, supărător la apariţie, îşi avusese şi latura pozitivă, căci îl determinase să iasă la bătaie – şi câştigase. În 1887, după Paşti, poate în urma unui schimb de epistole cu Harieta, poate unde-şi amintise insistenţa cu care aceasta încercase de mai multe ori să-l smulgă din Iaşi, oraş nesuferit ca orice temniţă, plecase spre Botoşani. În ciuda rebelei eczeme, lucrurile mergeau ca unse. A urmat incidentul în urma căruia a fost din nou supus unei cure *„mercuriale"*, dar a reuşit să-l depăşească, noul volum de versuri căpătând contururi tot mai clare (Harieta, 27 februarie 1888:

„D-lui Maiorescu nu ' i-a scris să' i tipărească a treia ediţie, zicându' mi că, de nu va putea căpăta pensie, va tipări o ediţie nouă şi atunci îşi va procura mulţi bani”).

Acesta era omul care în aprilie 1888 pornise din Botoşani spre Bucureşti, decis să scape de penibila situaţie de a fi hrănit din pomeni date cu de-a sila, astfel încât îi mai şi creau obligaţii nedorite, şi, stând iar drept şi pe picioarele lui, nu pe targă, începu să-şi facă din nou auzită vocea. Spaima lui Maiorescu a fost pe măsură, el lansând din nou zvonul că Eminescu ar fi nebun (vezi epistola către Socec) şi furându-i banii care reprezentau drepturile de autor. Dacă, pe când mai lucra la *Timpul*, Eminescu se bucurase o vreme de sprijinul bătrânului Lascăr Catargiu, acum, în condiţii încă neclare, el devine mentor al tinerilor redactori de la recent înfiinţata revistă *Fântâna Blanduziei*. A publicat două articole şi la *România liberă* (13 şi 20 noiembrie 1888), dar gazeta nu mai era aşa cum o ştiuse el în 1883, devenind foaie de partid. Zic unii că *România liberă* l-ar fi acceptat doar pentru a-l putea ajuta cu ceva bani. Probabil, n-au citit bine textele, altminteri şi-ar fi pus întrebarea: de ce invitaţia nu a fost făcută încă de la venirea lui Eminescu în Bucureşti, în martie 1884 sau măcar în aprilie 1888? Ne temem că lucrurile au stat invers, Eminescu ocolind *România liberă*, deşi la 28 martie 1884, în ziua imediat următoare sosirii lui din Italia, prima vizită a făcut-o acolo (*„Azi amicul nostru Eminescu ne-a făcut deosebita plăcere de a ne vizita la redacţiune” – România liberă*, 29 martie 1884), unde a găsit însă multe schimbări. Apropierea liniei ziarului de convingerile *Junimii* politice, începută prin 1881 şi evoluând cu încetul, sfârşise între timp prin transformarea gazetei în, i-am zice astăzi, organul de partid al junimiştilor de Bucureşti. De altminteri, ştirea în sine (15 cuvinte) vorbeşte de la sine.

Victimă a unui obraz gros, bietul Călinescu scrie în *Viaţa lui Eminescu*:

> *„La Bucureşti,* ***Eminescu veni îmbiat a-şi reîncepe activitatea de gazetar****, pe care o părăsise de cinci ani, colaborând la gazeta conservatoare* ***România liberă****, care-i oferea 200 de lei pe lună,* ***mai mult ca ajutor****. Articolele ce* ***se bănuiesc a fi de Eminescu*** *(de pildă* ***Iconarii d-lui Beldiman****, semnat cu iniţialele M. E.) arată multă chibzuinţă a judecăţii şi o linişte, în sfârşit, a concepţiunii, încât nimic nu te-ar face să crezi că sunt scrise de un om care* ***până mai deunăzi privea lumea cu ochii rătăciţi****”* (subl. ns.).

Citeşti şi nu poţi să spui decât: ce porcărie! Sigur că dreptul Academiei de a-l ţine pe Călinescu în braţe cu iubire sau cu disperarea celui care se teme de înec (nuanţele o privesc) este inalienabil. Dar dacă nu se scandalizează

de mizeriile acestui Goe academic, să nu se mire când va fi tratată ca atare, ca o *„tanti Miţa”* sau ca *„mam' mare”*.

G. Munteanu a pozat într-un fel de biograf „dizident”, dar, raportat strict la Eminescu, n-a fost decât copil de trupă în găştile literare patronate de Călinescu. El n-a avut premiul Academiei Române pentru *Hyperion. I*, dar a ambiţionat să-l merite, pentru că a fost la fel de harnic ca *„divinul”*, de la linia căruia nu se abate decât pentru a îngroşa şi mai mult neadevărurile:

„Cum se întâmpla mereu din 1883 înainte, tot prietenii şi admiratorii au trebuit să se ocupe de întreţinerea lui Eminescu, după venirea în Bucureşti. Ceea ce nu făcuseră în primăvara anului 1884, redactorii foii junimiste ***România liberă*** *au împlinit acum, luându-l pe poet printre ei mai mult simbolic, pentru a-i oferi un subsidiu lunar de 200 de lei. Eminescu venea la redacţie destul de conştiincios, însă afară de articolele* ***Iconarii d-lui Beldiman*** *şi* ***Iar iconarii*** *(din 13 şi 20 noiembrie 1888), n-a mai lăsat şi alte urme certe. Nici o deosebire nu se vădea între ideile profesate în aceste articole şi ceea ce publicase în* ***Timpul****. Neclătinată îi rămăsese credinţa în «sentimentul de conservare al românilor, care să asigure rezistenţa necesară faţă de orice primejdii externe, după cum în programul de odinioară apărea în felul de a preconiza combaterea relelor interne: «Cauzele care ar putea slăbi siguranţa statului român sunt cu totul de altă natură: sunt economice şi sociale»”* (vezi articolul *Iar iconarii – România liberă*, 20 noiembrie 1888).

Să nu juri că G. Munteanu a fost pontator la *România liberă* în acele vremuri? El scrie că Eminescu n-ar fi *„lăsat şi alte urme certe”* la numitul ziar, dar, decis să devină nemuritor cu orice preţ, a „uitat” să probeze că, într-adevăr, Eminescu ar fi fost angajatul foii, încă din aprilie-mai 1888, cum dă de înţeles, ori că *„prietenii şi admiratorii”* (care-or fi fost aceia?) s-ar fi „ocupat” de Eminescu şi altfel decât Petraşcu, omul care-l urmărea cu mare drag şi care, la comanda stăpânului, s-a autodepăşit, furându-i banii. Dacă stimabilii de la *România liberă*, al căror şef a fost direct implicat în cea de-a doua sechestrare a lui Eminescu, îl iubeau atât, de ce nu l-au oprit încă din 28 martie 1884, când el pentru asta i-a vizitat, cu speranţa că va scăpa de Maiorescu? După ce încearcă să ne convingă că *„redactorii foii junimiste* ***România liberă****”* i-ar fi oferit lui Eminescu *„un subsidiu lunar de 200 de lei”*, G. Munteanu o suceşte, cât să-i facă loc şi lui Petraşcu: de fapt, *„salariul de la România liberă i se va fi plătit cu intermitenţele de la Timpul”* (intermitenţele din care perioadă?), motiv pentru care, iacă, i-ar fi fost acordat un *„ajutor paralel”* de către Petraşcu. Azi, mâine, o să aflăm că la Eminescu la poartă sponsorii stăteau permanent la coadă. „*Nici o deosebire nu se vădea între ideile profesate în aceste articole şi ceea ce publicase în* ***Timpul****”*, mai

scrie G. Munteanu. Deci *ideile*, cele a căror prezenţă sau absenţă îl deosebesc pe geniu de imbecil, erau la locul lor, nealterate. Dar mai bine ne oprim, căci reaua-credinţă prea sare în ochi.

Gheorghe Călinescu şi George Munteanu mint nonşalant şi cu neruşinare o dau cu totul la o parte pe Veronica, încercând să inducă falsa idee că Eminescu nu s-ar fi reîntors în Bucureşti pentru ea şi pentru **planul lor**, ci fiindcă ar fi fost *„îmbiat”* de cei de la *România liberă*, care l-ar fi şi întreţinut!

Să fi fost pură coincidenţă faptul că paginile *României libere* s-au deschis pentru Eminescu brusc, cu nici trei săptămâni înainte de apariţia primului număr al revistei *Fântâna Blanduziei*, după ce timp de şapte luni (între 12 aprilie, ziua în care a părăsit Botoşanii, şi 13 noiembrie 1888, când a apărut *Iconarii d-lui Beldiman*) nu i s-a publicat acolo nici un rând? Sau să vedem aici o tentativă de a-l capta, spre a-l avea sub control? Oare tot coincidenţă să fi fost şi faptul că, după ce, în 1889, forţa brută a intrat din nou în acţiune, Eminescu fiind din nou sechestrat la Şuţu, iar avocatul Maiorescu s-a apucat să facă demersuri pentru a-l pune juridic sub interdicţie, doi dintre cei cinci membri ai preconizatului consiliului de familie erau M. Brăneanu (prim-redactor al *României libere* şi, totodată, omul care se pare că a depus şi plângerea – dispărută astăzi – pe baza căreia a fost ridicat) şi D. A. Laurian, proprietarul şi directorul *României libere*?

În noiembrie 1888, *Fântâna Blanduziei* „stătea să apară”. *C*hiar dacă nu avea tiraj mare şi redactori versaţi, era o tribună sigură, un loc pe care Eminescu îl putea transforma în ceea ce numim „şcoală de presă”. Articolele pe care a apucat să le publice aici arată că forţa exprimării nu se diminuase deloc, dispărând doar vehemenţa – ceea ce putea fi un atu, căci nimeni nu se mai putea lega nici măcar de asprimei formei, fondul fiind mai mereu de necontestat.

La 29 ianuarie 1889, *Familia* îi informa pe cititori:

> *„Despre Eminescu ni se scrie de la Bucureşti, că după lungi suferinţe fisice şi materiale, azi, la sfârşit se află pe deplin sănătos şi iarăşi se ocupă de literatură. În curând Teatrul Naţional are să represinteze o piesă de dânsul. Pensia viageră de 250 lei pe lună i s-a votat mai zilele trecute şi de Senat cu unanimitate de voturi. Are încă o mulţime de poesii inedite; e vorba ca să le corecteze şi să le publice. Sperăm că şi noi vom fi-n posiţia d-a publica câteva din ele”* (*Familia*).

Precum se vede, ştirile erau mai mult decât încurajatoare. Eminescu se afla din nou în centrul atenţiei, iar inspiraţia nu-i lipsea. Totodată însă, la

putere se găsea al doilea cabinet Th. Rosetti, în cadrul căruia lui Maiorescu îi fusese repartizat portofoliul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, P. P. Carp era la Externe, generalul Manu avea Ministerul de Război, Al. Lahovari, pe cel al Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor. Altfel spus, Guvernul era plin de „prieteni" şi „protectori", care au făcut tot ce-au putut pentru a întârzia votarea pensiei lui de către Senat (la rege nu mai era nevoie să intervină în acest scop). Având în vedere cele de mai sus, precum şi spusa lui Slavici, scăpată în *Convorbiri literare*, la mare supărare pe Haşdeu:

> *„Aş vrea să ştiu de unde ai fi putut să-l apuci pe omul acesta ca să-l scoţi din ale lui şi să-l faci să intre şi el, cum intrăm noi ceilalţi, în jug"* (1 aprilie 1902),

ridicarea lui Eminescu, (re)sechestrarea şi rapida lui suprimare devin previzibile, mai ales pentru cei care ştiau că, deşi nedus până la capăt, exista un precedent în acest sens. Zorul cu care s-a acţionat, într-un moment în care Eminescu nu apucase să se arate realmente primejdios pentru cineva anume, aminteşte de execuţie şi/sau de răzbunare. În această lumină, şi reîntoarcerea în Ţară, din luna februarie 1884, când i s-a dat drumul de la Döbling, parcă aduce a eliberare condiţionată, iar ianuarie 1889 devine clipa de nebunie a unui executor nevăzut şi înfuriat că Eminescu nu-l ascultă.

Am arătat că, potrivit Legii, Eminescu nu ar fi putut să fie trimis într-un ospiciu fără să-i fie anunţată familia – care, pe lângă diversele moduri în care putea încerca să-i uşureze şederea în balamuc, avea şi dreptul să îl externeze, îndeosebi în situaţia în care era declarat irecuperabil (idee furibund împrăştiată de Maiorescu) şi „nebunia" lui nu primejduia pe ceilalţi. Or, medicii care s-au „ocupat" de Eminescu nu descriu măcar un singur acces de furie, iar Harieta invocă o singură dată o *„furie"*, care, neştiind în ce a constat, nu putem spune că a fost de natură patologică propriu-zis, chiar dacă era pretext pentru a-i aplica nenorocitul tratament cu mercur, *„în doze uriaşe"*. În eventualitatea implicării juridice a Eminovicilor în destinul lui Eminescu, prin – să admitem – sincera lor solicitare de a fi pus sub interdicţie, magistrul nu avea motiv de mare bucurie, deoarece bunurile lui Eminescu ar fi trecut în gestiunea acestora. Astfel, Maiorescu ar fi fost obligat să se despartă definitiv de imaginea de „ocrotitor", de biblioteca şi de manuscrisele „protejatului", iar volumul *Poesii*, lansat de el în 1883, s-ar fi oprit la a treia ediţie.

Instituirea unei curatele ar fi schimbat radical statutul juridic al „bolnavului". O asemenea decizie trebuia însă temeinic motivată, punându-l pe Eminescu sub protecţia unui grup de oameni obligaţi să răspundă în instanţă

pentru el, dar şi pentru buna-credinţă a faptelor lor. Chiar dacă Maiorescu s-ar fi insinuat în consiliul de familie şi ar fi încercat să-i ameţească pe toţi ceilalţi membri ai acestuia, autoritatea lui nu putea dura la nesfârşit, într-o astfel de situaţie ipotetică cel mai mare pericol reprezentându-l tot Eminescu. „Nebun” cu... acte în regulă, dar având asigurate casă, masă, hârtie şi cerneală şi aflându-se în relativă pace cu destinul, el şi-ar fi reîntâlnit manuscrisele şi bilbioteca, reluând lucrul de acolo de unde fusese silit să se oprească la 28 iunie 1883. Or, pentru unii, asta ar fi însemnat prăpădul.

Lucrurile sunt complicate şi de faptul că nu întrezărim nici un motiv real pentru ca Maiorescu să intervină astfel din proprie iniţiativă, el nefiind un port-drapel în chestiunile politice, în general, şi în cele mai delicate, în special. Deşi era un om care nu uita şi nu revenea asupra unor hotărâri privind relaţiile lui cu ceilalţi şi, dacă i se ivea ocazia, profita de ea pentru a plăti îndoit, nu credem să fi fost într-atât de răzbunător, încât să aibă obsesia de a face rău cu orice preţ. Ca şi doctorul Şuţu, colaboratorul lui de bază, Maiorescu pare să se fi aflat sub influenţa unui straniu terţ rămas în umbră, de unde îşi folosea puterile... hipnotice. Până ce vom întregi cercetarea documentară a acestor supoziţii, ajunge să spunem că în 1889 „internarea” s-a făcut chiar şi mai ilegal decât în 1883, dacă se poate zice aşa. În aceste condiţii, a conchide că nimeni n-a fost vinovat echivalează cu a afirma că toată elita românimii era dezaxată şi că unii, precum medicii Şuţu sau Alexianu, acţionau inconştient, în stare de transă. Aşa o fi fost?

Spaima de a recunoaşte

Ne întoarcem la notele din *Floare-Albastră*, apărute chiar pe 15 iunie 1899, când unii au comemorat, iar alţii au sărbătorit un deceniu de la stingerea lui Eminescu. Atrage atenţia faptul că textele din *Epoca* au fost publicate mai târziu, ele apărând ca un fel de contra-reacţie la cele din *Floare-Albastră*.

Întâi, în numărul din 18 iunie, cineva care semnează Lys (Al. Antemireanu credem), repetă ca un ecou principala întrebare din *Floare-Albastră*, cu care se solidarizează:

*„Nu putem sfârşi aceste câte-va rânduri, fără a nu atrage atenţia asupra unor întrebări pe care ziarul ocazional «**Mihail Eminescu**» le pune: ce s'a făcut cu manuscriptele inedite rămase după moartea marelui poet? Cine le posedă? De ce nu se publică?*

Cel care le are şi nu le-a dat la lumină pănă acum comite o adevărată crimă atât faţă de memoria iubitului maestru, cât şi faţă de ţara aceasta în care trăeşte şi care devoră ori-ce cuvânt nou rămas de la gloriosul ei fiu.

Cine poate să răspunză la aceste întrebări, rău face tăcând!"

Să fi fost acest text o „scăpare", prin care cineva de bună-credinţă, dar neinformat asupra adevărului, să fi opus involuntar această foaie a conservatorilor intereselor personale (sau nu) ale lui Maiorescu? Cert este că, trei zile mai târziu, tot printr-un anonim, *Epoca* informează că manuscrisele se găsesc la *„o personalitate literară cu foarte mare trecere"*, al cărui nume se teme să-l spună. Urmează o săptămână de linişte, după care, brusc, puhoi de informaţii – inclusiv titlurile unor poezii inedite. Şi acum însă, numele celui care le deţinea rămâne secret. Apoi, linişte totală asupra subiectului. Geniştii presei îşi făcuseră datoria. Pericolul fusese înlăturat.

Ce s-a reuşit, de fapt, prin intervenţiile din *Epoca*? În primul rând, publicul a fost liniştit: manuscrisele lui Eminescu există şi se află în grija unor persoane serioase (*„Posesorul acestor comori e o personalitate literară cu foarte mare trecere"*, scrie cel care semnează *Un Eminescian*), iar acesta le va da publicităţii nu peste multă vreme (*„...după cât ştiu aşteaptă să mai treacă puţin timp până ce se va prescrie «dreptul de autor», drept pe care acum l-ar avea fratele poetului, d. Căpitan Eminescu"*, scrie acelaşi). Cele câteva titluri prezentate anulau întrebările din *Floare-Albastră* şi inhibau formularea unora noi, şi mai precis ţintite. Lumea nu avusese timp să gândească asupra subiectului, zgândărind trecutul. În al doilea rând, în felul acesta se stabilea fără comentarii că **toate** manuscrisele lui Eminescu s-ar fi aflat în **geamantanul** invocat de *„doamna L."* şi, implicit, era eliminată orice discuţie privitor la **lada furată de Maiorescu** cu 16 ani în urmă. Modul în care se discută în 1899 despre manuscrisele lui Eminescu dovedeşte că **„iniţiaţii" au păstrat un secret deplin asupra furtului din vara anului 1883**, opinia publică nutrind convingerea că Eminescu ar fi avut mereu la îndemână bunurile lui, din care nimeni nu şi-ar fi însuşit un ac.

După cele trei aşa-zise somaţii (în realitate, nişte „sedative" impuse de apariţia textelor din *Floarea-Albastră*), *Epoca* nu a mai revenit asupra acestui subiect, iar anonimii care o informaseră şi-au văzut şi ei de alte treburi. Lumea s-a împăcat aproape instantaneu cu ideea că individul *„cu foarte mare trecere"* o fi el *„foarte cum se cade"*, dar nu renunţă la tezaurul pe care pusese mâna.

Faptul că nimeni nu a mai ridicat ulterior această problemă, fie şi cât de timid, aruncă o umbră rece, neplăcută, asupra intelectualităţii din epocă, în

întregul ei. Fără a vorbi de autentică complicitate, totuşi, parcă prea le-a plăcut unora să înghită găluştile lui Maiorescu! Când anonimul care semnează *Un Eminescian* afirmă că nu poate da detalii, deoarece are de gând să se bucure în tihnă de anii care i-au rămas, poate că minte; la fel de bine, însă, este posibil ca el să fi fost sincer, teama de represalii politice fiind vie încă de atunci. Ipoteza este cu atât mai plauzibilă cu cât acum putem proba că nu toată lumea din epocă a putut fi păcălită de înscenarea lui Maiorescu. În mod cert, unii nu au crezut în autenticitatea „nebuniei" lui Eminescu, pe care l-au socotit o victimă a redutabilului tandem Putere–Prostie.

Se pare că la Bucureşti lumea era mai slab informată decât în Imperiu. Cum am mai arătat, încă de la 1 iunie 1889, în *Foiţa «Tribunei»* (Sibiu) apăruse o informaţie privind biblioteca şi manuscrisele lui Eminescu. O repetăm, întrucât prea e limpede, chiar şi pentru biografi (sublinierile ne aparţin):

„Aflăm, că ***biblioteca lui Eminescu se află la dl. Titu Maiorescu. Această bibliotecă conţine patru mii de volume, precum şi o mulţime de manuscrise ale poetului****.*

În ***manuscrisele aflate la dl. Maiorescu****, sunt scrieri de multă valoare, între care o gramatică a limbilor slave, scrise de poet precând era sănătos."*

Amintim şi ce scrie Harieta, la 20 noiembrie 1887, despre Eminescu: *„Are lipsă de cărţi de cetit,* ***el a scris d-lui Maiorescu să-i trimată biblioteca lui****..."* (subl. ns.).

Ce-ar mai fi de spus, pe lângă aceste **informaţii publice**? Ce le mai lipsea biografilor şi istoricilor literari?

Undeva, în Bucureşti, când înflorea liliacul

Ne-am referit mai sus la numărul omagial al revistei literare săptămânale *Floare-Albastră*, a lui I. N. Constantinescu-Stans, citând dintr-o notă nesemnată apărută în paginile lui. Unii o atribuie junimistului ardelean Ilarie Chendi (*„vioi spirit critic"*, zice N. Iorga când îl mai lasă supărarea, şi un *„incomod"* – afirmă destule alte voci – nerecunoscut la justa lui valoare), dar numai ca supoziţie. Supoziţie corectă, deoarece i-am găsit şi susţinere documentară, în cronica *„Despre «Nevroza lui Eminescu» de dr. Şunda"* (1905). Acolo, între altele, Chendi relatează cele aflate *„de la o veche gazdă"* a lui, *„la care poetul locuise înainte de a intra pentru a doua oară în casa de sănătate"*.

Din moment ce Ilarie Chendi spune că a fost chiriaşul ultimei gazde a lui Eminescu, iar aceasta era *„doamna L., domiciliată în strada Ştirbei-Vodă din Bucureşti”*, devine clar că persoana prezentată în 1905 drept *„o veche gazdă a mea”* era totuna cu *„doamna L.”*, din 1899. Faptul nu prea este în favoarea lui Chendi, deoarece arată că, la o dată neprecizată din intervalul 1899–1905, acesta a schimbat placa, de la acuzaţia nesemnată de *„egoism rău înţeles”* şi de *„vanitate”*, el trecând abrupt la mulţumiri adresate public lui Maiorescu pentru deosebita grijă cu care a păstrat manuscrisele. Ne-am putea gândi că brusca lui răsucire pe călcâie s-ar explica prin faptul că, între timp, Maiorescu predase Academiei Române atât manuscrisele, cât şi cărţile (atâtea câte „dăruise”), numai că, întrebăm: hoţul încetează a mai fi hoţ, din clipa în care se recuperează bunurile furate de el? Oare nu se impunea ca lucrurile să fie limpezite deplin, fie demonstrând că *„doamna L.”* inventase povestea cu cei *„trei domni”*, care au preluat de la ea manuscrisele lui Eminescu (dacă minţea, putea fi dovedit că acesta ar fi locuit la altă gazdă), fie aflând cine erau respectivii, la a cui solicitare au acţionat şi de ce a fost necesară păstrarea secretului absolut?

Pentru un gazetar, I. Chendi e mult prea puţin curios să afle detalii. Oricum am suci lucrurile, el ar fi, în cel mai bun caz, de-o rară naivitate. Din păcate, o asemenea speranţă este deşartă. Şi iată de ce.

> *„După moartea lui Eminescu* – scrie Chendi în 1899 –*, neştiind ea cui să se adreseze, fiind-că nu cunoştea rudele lui, doamna L., a ţinut la sine încă vre-o trei luni mica avere a poetului, până ce într' o zi au venit trei domni...”*

Aşadar, în ianuarie 1889, pentru *„doamna L.”*, Eminescu dispăruse, pur şi simplu. Plecase într-o zi şi nu mai revenise. Ce avea ea să facă într-o atare situaţie? Îşi putea face griji. Cât timp? Aici, apare o necunoscută extrem de importantă: când anume a aflat respectiva doamnă că Eminescu ar fi internat şi din ce sursă? În mod ciudat, între mulţii autori care scriu despre Eminescu, n-am întâlnit nici unul care să citeze şi anunţuri prin care presa vestea reţinerea lui Eminescu la începutul anului 1889. De altfel, oricât ar părea de incredibil, nici astăzi nu se cunoaşte data precisă a ultimei lui sechestrări, aceasta nefiind specificată nici măcar în raportul medico-legal (23 martie 1889), în care se aproximează că Eminescu s-ar găsi *„la Institutul Caritatea... de aproape două luni”* (unde, rezultă, fusese internat tot fără a se întocmi vreun document – adică, la fel de ilegal ca în iunie 1883). Mai mult, această informaţie contravine celei prin care *Epoca* anunţa la 9 aprilie că *„Direcţiunea ospiciului*

Mărcuţa (deci, nu Institutul Caritatea – n. ns.) *a făcut cunoscut parchetului că nu mai poate ţine în căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu"*, căci, pasămite, n-avea bani stabilimentul. Într-un asemenea context nebulos, devine explicabil şi de ce Veronica îi scrie unui necunoscut, referitor la Eminescu: *„nu ştiu unde se află internat, la Mărcuţa sau la Şuţu"* (10 aprilie 1889). Dar să nu anticipăm.

Contradicţii şi veselie

În primele zile ale primăverii lui 1889, oricum se aflase de „reîmbolnăvirea" lui Eminescu, dovadă stând o scrisoare a Harietei (7 martie). De-atunci, *„Doamna L."* îl putea compătimi sincer pe Eminescu, dar asta nu ar fi făcut-o să-i păstreze locuinţa neatinsă, pierzând astfel nişte bani buni pentru o cauză care nu o privea şi pentru care nici nu avea vreo garanţie că, făcând un sacrificiu, ar putea ajuta. De altfel, ea nici nu pretinde acest lucru. Cum femeia nu relatează venirea cuiva (autorităţi sau „amici"), spre a lua vestminte din garderoba *„morbosului"*, prima concluzie pe care o putem trage este aceea că Eminescu nu fusese internat la *Caritatea*, unde regulamentul cerea explicit ca pacienţii să vină cu haine de acasă (*„Orice persoană intră trebuie să aibă o cantitate suficientă de rufărie, şese bucăţi cel puţin la fiecare rufă, şi două rânduri de îmbrăcăminte. Trusoul patului este procurat de Institut"* – articolul 6), ci la Mărcuţa, aici Statul asigurând un fel de uniforme. Ipoteza este susţinută de anunţul sus amintit apărut în *Epoca* la 9 aprilie. Şi-atunci, să fi minţit raportul medico-legal? Vom vedea la vremea potrivită.

De ce trebuie să luăm în considerare (şi) povestea lui Ilarie Chendi, privind-o pe *„doamna L."*? Între altele, şi pentru că, la vremea aceea, nimeni nu a contrazis relatarea lui. În cazul în care *„doamna L."* ar fi inventat totul, ea putea fi lesne prinsă cu mâţa-n sac, inclusiv misteriosul ins *„foarte cum se cade"*, despre care s-a scris în paginile *Epocii*, putând face corecţiile necesare – direct sau tot sub acoperirea anonimatului.

[În monografia lui Călinescu se poate citi:

> *„Vlahuţă susţinea că prin decembrie 1882 Eminescu avea domiciliul într-o «căsuţă veche» din str. Ştirbey-vodă"*,

de unde s-a mutat în Piaţa Amzei, la Slavici. Nu ştim când şi în ce context face Vlahuţă afirmaţia invocată, dar ea ne arată o dată în plus că nu trebuie să trecem peste această adresă. Cum V. Z. Teodorescu are dreptate când declară: *„De la 23 aprilie 1882 şi până la 2 iulie 1883 redacţia a funcţionat*

pe strada Ştirbei Vodă nr. 2" (vezi *Bucureşti. Pe urmele lui Mihail Eminescu*), devine posibil ca Vlahuţă să fi confundat adresa redacţiei cu aceea a locuinţei lui Eminescu. Totodată, însă, apare şi ipoteza ca Eminescu să nu fi fost un străin pentru cei ce stăteau pe acea stradă – situaţie în care alegerea *doamnei L.* drept gazdă să nu fi fost întru totul întâmplătoare.]

Apoi, dacă Eminescu n-ar fi avut domiciliul la locaţia prezentată (undeva, pe Ştirbei Vodă), el netrecând vreodată pragul casei *doamnei L.*, ar fi cel puţin straniu să credem că I. Chendi cuteza să inducă în eroare atâta amar de „amici". Relatarea privind-o pe *„doamna L."* nu a fost contestată nici măcar de G. Panu, care ne asigură că (măcar un timp) ar fi fost vecin cu Eminescu şi care, având *Lupta* pe mână, l-ar fi putut trage de mânecă pe Chendi. Şi dacă, totuşi, Chendi ar fi minţit şi nici un contemporan de-al lui n-a fost în stare să dovedească acest lucru, ar însemna că, de fapt, în epocă, nimeni nu ştia unde locuia Eminescu. Într-o asemenea ipoteză, multe s-ar schimba.

A fost Ilarie Chendi onest până la capăt? Dacă „da", înseamnă că eroarea pe care o comite este involuntară, datorată necunoaşterii. Concret: din cauză că el nu separă manuscrisele eminesciene de dinainte de 1883 de cele ulterioare acestui an, atunci când îi mulţumeşte lui Maiorescu pentru a fi predat caietele eminesciene Academiei, se înţelege că „darul" acestuia cuprindea şi paginile provenind de la *„doamna L."*. De aici s-ar putea deduce în mod eronat că Eminescu ar fi avut permanent la îndemână lada cu manuscrise. Dar deserviciul cel mai mare constă în faptul că a dat astfel apă la moară acelor istorici literari care au afirmat că Eminescu n-ar mai fi creat nimic după iunie 1883.

Un lucru trebuie totuşi subliniat: în 1889, asupra sechestrării lui Eminescu a fost păstrat un secret absolut. Faptul a fost posibil nu numai pentru că presa era prea servilă ca să pună anumite întrebări, ci şi pentru că lucrurile fuseseră atent planificate. Acum, în ianuarie 1889, se vede cel mai bine de ce în urmă cu vreo şase ani, în septembrie '83, *România liberă* publica următorul anunţ:

„Notiţa luată după ***Naţiunea****, în care spuneam că mai mulţi români de bine au contribuit să ajute pe iubitul şi nenorocitul nostru Eminescu, ne facem o plăcere modificând-o în sensul adevărului, căci* ***nu oamenii de bine contribuiesc, ci prieteni, şi numai prieteni****, şi îndeplinesc o datorie către o fiinţă iubită. În adevăr,* ***ne-am asigurat că nimeni, oricât de mare sumă ar da, nu este îngăduit a subscrie pe listă****, dacă n-a fost dintre prietenii lui Eminescu"* (subl. ns.).

Într-adevăr, nu *„oamenii de bine"* au contribuit! Tăind orice cale de acces către Eminescu, găştile politice au acţionat ca un *commando*, izolându-l

în cercul sufocant al unor *„prieteni şi numai prieteni”*, spre a-l elimina din viaţa publică (şi, cum vom arăta în alte pagini, spre a nu-i permite să fie contactat, inclusiv de persoane din străinătate), au putut acţiona nestingherit şi, culmea, aproape la vedere, acest lucru fiind înlesnit şi de muţenia altora. Se vorbeşte de *subscriere pe listă*, dar aceste liste nu au fost nicicând lansate, conform procedurii legale uzitate, rămânând un fel de afacere de familie, în care doar câţiva au ştiut ce sume şi de la cine s-au strâns, după cum tot numai ei au ştiut şi cum s-au cheltuit. În *Eminescu pensionar* (vezi *Ţara*, 6 aprilie 1904, sau *Eminescu intim*), D. Teleor „dezvăluie”:

„Cea d'intâi pensie a lui Eminescu, după ce a înebunit era produsă din cotizaţii benevole ale prietinilor săi intimi. (...) // Aceste cotizaţiuni nu erau fixate la suma de cinci lei; d. Maiorescu a dat în ziua întâi trei sute de lei, bani pe care i-a încasat imediat d. d-r. Şutzu, pentru întreţinerea poetului. // Şase luni a ţinut această contribuţie, cât a stat Eminescu la Döbling în Viena, şi cea mai mare parte din subscriptori nu ştiau pentru cine dă. Li se spunea atât: pentru un literat bolnav.”

Revenim la începutul ştirii din *România liberă*: *„Notiţa luată după* ***Naţiunea****, în care spuneam că mai mulţi români de bine au contribuit...”* De unde să fi obţinut *Naţiunea* informaţii pe care nu le aveau nici toţi junimiştii, silind *România liberă* să le preia? Lăsând pe fiecare să-şi explice, *„ne facem o plăcere”* – vorba lui Maiorescu – din a preciza că *Naţiunea* era ziar înfiinţat în 1881, de fracţiunea liberală condusă de D. Brătianu.

Când aminteşte de mai vechea lui gazdă, *„la care poetul locuise înainte de a intra pentru a doua oară în casa de sănătate”*, Chendi repetă ceea ce era cunoscut public la acea dată: sechestrarea din 1889 fusese *„a doua”*, nu a treia. Prin urmare, subliniem acest lucru, la acea dată, zece ani după moartea lui Eminescu, nu se ştia că acesta ar fi stat la Neamţ ca pacient al balamucului. Sau, mai exact, chiar dacă unii auziseră acest zvon, lansat de Cornelia Emilian graţie editurii fraţilor Şaraga, nimeni nu lua în serios asemenea bazaconie. (Este posibil ca acest lucru să se fi datorat, pe lângă faptul că Emilianca-mama se rezumă la a face o simplă şi tardivă afirmaţie, cu nimic argumentată, şi reputaţiei editorilor, despre care I. Scurtu a afirmat: *„opera lor era dintru început prea puţin culturală şi prea negustorească în cel mai vinovat sens: al speculei”* – vezi Pericle Martinescu, *Odiseea editării «Poeziilor» lui Eminescu*.)

Reînnodăm firul: în 1899, prin *Floare-Albastră* (apariţie ca un fulg de nea căzut în Sahara, dar fără de care, foarte probabil, astăzi nu s-ar mai vorbi de manuscrisele lui Eminescu), I. Chendi aminteşte cititorilor că Eminescu a

ajuns **de două ori** *„în casa de sănătate”*. Peste şase ani, el devine promotorul teoriei exprimate de Zosin prin articolul *Nebunia lui Eminescu* (1903):

> *„Este al doilea caz când doctorii de pronunţă asupra boalei lui Eminescu în legătură cu activitatea lui poetică. Cel dintâi,* ***d-l dr. Panait Zosin, păstrează tonul demn al cercetărilor ştiinţifice*** *şi fără nici o vânătoare după idei originale, constată caracterul organic al pesimismului lui Eminescu.* ***Pe lângă răul ereditar Zosin găseşte cu drept cuvânt şi boalele dobândite*** (sifilisul şi alcoolismul – n. ns.), *pe cum şi mizeriile sociale...”* (subl. ns.). [Textul integral se găseşte în **Anexa 16**.]

I. Chendi îl face praf pe doctorul A. Şunda – şi, nu-i vorbă, are prea destule motive. În schimb, pentru P. Zosin, despre care afirmă că *„ajunge la rezultate fireşti”*, are doar cuvinte de respect, deşi, aşa cum s-a văzut, acesta nu era cu nimic mai breaz, ba dimpotrivă. La primă vedere, Ilarie Chendi ar fi obiectiv, respingând doar exagerările. În fapt, tot ceea ce este critică la adresa lui Şunda devine elogiu implicit adus lui Zosin, căruia îi întăreşte credibilitatea. Acelaşi (H)Ilarie, care declară, referindu-se la Şunda: *„Nu înţelegem uşurinţa asta în argumentare”*, devine brusc superficial când i se dă să înghită pe nemestecate dizertaţia mai „savantă” a lui Zosin. Prin rândurile de mai sus, Ilarie Chendi acreditează – *„cu drept cuvânt”*, zice el în susţinerea lui Zosin – ideea că Eminescu ar fi suferit de *„răul ereditar”*, de sifilis şi de alcoolism, deşi toate acestea erau simple afirmaţii, la fel de lipsite de factorul probator ca şi elucubraţiile lui Şunda.

Există însă un paradox în poziţia lui Chendi: garantând pentru onestitatea doctorului Zosin, teoretic, el mai adaugă celor două internări în ospiciu ale lui Eminescu încă una, pe cea de la Neamţ. Practic, însă, atât în textul din 1899, cât şi în cel din 1905, I. Chendi repetă că Eminescu ar fi căzut bolnav tot de două ori – fapt care respinge fără drept de apel teoria lui Zosin. De aceea, dacă răsucirea în ceea ce-l priveşte pe Maiorescu, ca deţinător neştiut al manuscriselor lui Eminescu, rămâne mai greu, dar, totuşi, de înţeles, în cazul lui Zosin devine posibil ca şi I. Chendi să fi căzut victimă dezinformării abile privind şederea lui Eminescu în ospiciul de la Neamţ. Inexistentele „documente” descoperite, pasămite, şi transcrise de Zosin par să-l fi impresionat şi pe el – de aici, şi iluzia *„cercetărilor ştiinţifice”*.

Curios este şi faptul că, dacă I. Chendi ar fi avut deplină încredere în diagnosticul lui Zosin, aşa cum poate rezulta din paragraful sus citat, s-ar presupune că lucrurile erau limpezi. Numai că, spre finalul textului, Ilarie Chendi scrie:

„O învinuire generală putem să aducem acestor domni doctori (Zosin şi Şunda, singurii care se pronunţaseră până atunci *„asupra boalei lui Eminescu în legătură cu activitatea lui poetică”*), *autori de studii prea uşoare”*.

Încheierea este şi mai ciudată:

„Şi câte alte preţioase documente n-ar mai găsi în manuscrise, ***dacă*** *ar avea* ***răbdarea*** *conştienţioşilor scrutători şi* ***obiectivitatea adevăraţilor oameni de ştiinţă****”* (subl. ns.).

Chendi constată că ambii medici îşi *„razimă cercetările lor pe des citatele afirmaţiuni ale d-lor Caragiale şi Maiorescu despre viaţa dezordonată a poetului şi pe crâmpeie din poeziile cunoscute”*, dar nu se întreabă: unde sunt faptele de nebunie pentru care fusese Eminescu aruncat în balamuc? Din moment ce „argumentele” se reduceau la *„viaţa dezordonată a poetului”*, nu era destul de clar că simptomele „bolii” lipsiseră? Iar dacă lipsiseră, cum de nu s-a întrebat nimeni: de ce l-aţi internat pe Eminescu, dacă n-a făcut nimic rău? De ce Caragiale a admis ca el să fie folosit ca martor al pretinsei nebunii a lui Eminescu? De ce nu a recţionat, atunci când a văzut cum sunt folosite pasaje din textele lui? Pentru că era la Berlin? Dar Vlahuţă sau Delavrancea, ceilalţi doi „muşchetari”, nu-l puteau suplini? Cu Vlahuţă, Caragiale a avut un intens schimb epistolar, care a şi fost publicat, încă de pe atunci. Niciodată însă nu a fost abordat cazul Eminescu sub acest aspect. Preferăm să ne oprim.

Ne întoarcem la Ilarie Chendi (sublinierile ne aparţin):

„După teoriile d-lui Sunda, orice poet, care mai şi platonizează din când în când, mai visează la lună şi pribegie prin crânguri în căutarea unei ruine, este, trebuie să fie epileptic! N-are haz!

Bolnav a fost el, nenorocitul nostru Eminescu. ***Ştiu şi eu de la o veche gazdă a mea, la care poetul locuise înainte de a intra pentru a doua oară în casa de sănătate****, că avea* ***nopţi neliniştite****. Târziu, după miezul nopţii, îşi lua un cearceaf sau o plapomă în spate şi se plimba prin curte, pe sub tufele dese de liliac înflorit”*

Sare în ochi faptul că, **deşi respinge diagnosticul aberant al lui Şunda, Chendi nu are, de fapt, un altul, în care să creadă**. **De altminteri, nici Zosin, nici Şunda nu contestă şi nu susţin un diagnostic preexistent, ci caută unul**, tocmai pentru a suplini această incredibilă lipsă şi a intra în „legalitate”. De ce o fac ei? Pentru că, spre deosebire de Şuţu sau Isac, spusele lor nu atrăgeau nici o răspundere, întrucât nu ei semnaseră pentru închiderea lui Eminescu în balamuc şi nu ei îi administraseră în cantităţi uriaşe medicamente extrem de toxice, de care acesta nu avea nevoie.

Parcă speriat de perspectiva deschisă de absenţa unei diagnoze ferme, oficiale, stabilite în mod legal, pe când Eminescu mai trăia, Chendi adaugă că, totuşi, *„Bolnav a fost el, nenorocitul nostru Eminescu"*. Chendi **ştie** că ar fi existat boala-lui-Eminescu, dar atât. Mai mult, lucrări precum cele ale lui Zosin sau Şunda îi arată că acest zvon nu are la bază manifestări incontestabile de nebunie, cunoscute de toată lumea. El parcă ar vrea să se auto-convingă de adevărul unor fapte pe care nu cutează să le pună la îndoială. De aceea şi aduce singura „dovadă" de care avea ştiinţă: Eminescu ar fi avut *„nopţi neliniştite"*. Relatările sunt de perfectă normalitate, care nu mai lasă loc vreunei suspiciuni. Faptul că I. Chendi încearcă să le prezinte drept „simptom" nu este, neapărat, dovadă de rea-credinţă. Mai mult sau mai puţin convingător chiar pentru sine, poate că astfel îşi explica el lucrurile. Ocolind întrebările tranşante, repetă şi el refrenul pe care îl murmură toţi: *„Bolnav a fost el, nenorocitul nostru Eminescu"*...

La urma urmei, ce-i povestise *„doamna L."* că ar fi făcut Eminescu mai neobişnuit? Uneori, *„după miezul nopţii ... se plimba prin curte"*. Multora li se poate întâmpla să iasă uneori noaptea la aer, fără ca asta să-i facă somnambuli voiajori pe crestele caselor. Cu atât mai puţin, asta ar fi ceva tipic sifiliticului ori beţivului, care sforăie ne-ntors. Din formularea lui Chendi, nu reiese că *„doamna L."* l-ar fi suspectat pe Eminescu de nebunie, de sifilis ori că ar fi alcoolic, deşi această ultimă incriminare, formulată de Zosin şi acceptată de Chendi din considerente care ne scapă, se depista cel mai uşor, mai ales de către o gazdă care doarme cu un ochi patrulând pe pervaz. Or, Ilarie al nostru nu pretinde că *„doamna L."* l-ar fi văzut pe Eminescu vreodată ameţit, să zicem. Şi ea nu avea de ce să-l mintă. Mai mult, dacă s-ar fi lăsat furată de opinia generală, cum au făcut atâţia şi atâţia distinşi literaţi, ar fi amplificat unele mărunţişuri sau le-ar fi dat interpretări năstruşnice. (Până şi Panu, care nu l-a iertat nici după moarte, recunoaşte că *„bea foarte puţin"*.)

Relatarea *doamnei L.* sună foarte credibil, dar, spre deosebire de Chendi, nu vedem nimic nefiresc în faptul că, în nopţi în care nu-i venea somnul sau voia să facă o pauză pentru a respira aer proaspăt, Eminescu ieşea din casă, plimbându-se puţin prin curte. Folosirea unui cearceaf sau a plapumei puse pe spate, departe de a constitui o dovadă că ducea cu sine *„răul ereditar"*, sifilisul şi alcoolismul, făcute pachet de mult-necăjitul Zosin, se poate explica lesne. Din moment ce în casă mai era nevoie de plapumă, înseamnă că afară era destul de rece, aşa că ne-am putea imagina că Eminescu se înfăşura cu ea pentru că-i era mai comod decât să îmbrace mai multe rânduri de haine doar

pentru ca să aibă ce da jos peste numai câteva minute, iar ora înaintată, când doar caraula mai umbla pe străzi, îi risipea teama că ar putea fi văzut într-o postură mai puţin obişnuită. Faptul că prefera să meargă *„pe sub tufele dese de liliac înflorit"* este la fel de firesc, dat fiind atât de plăcutul parfum al florilor.

Eminescu a venit în Bucureşti în 12, cel târziu 13 aprilie 1888. Liliacul, pe lângă tufele căruia povesteşte *„doamna L."* că s-ar fi plimbat el în unele nopţi, înfloreşte spre sfârşitul lui aprilie, fiind în plină floare în luna mai. Prin urmare, dacă această necunoscută spune adevărul, Eminescu trebuia să-i devină chiriaş cel târziu în ultima lună a primăverii. N-ar fi fost deloc imposibil. În România acelor vremuri, două erau momentele din an în care se făcea majoritatea schimbărilor de locuinţă: de Sfântul Gheorghe (23 aprilie) şi de Sfântul Dimitrie (26 octombrie). Prin urmare, dacă Eminescu a sosit pe 12-13 în Capitală, este posibil ca el să fi stat în Calea Victoriei, alături de Panu, timp de vreo două săptămâni, după care, fie pentru a scăpa de vecinătatea acestuia şi a redacţiei lui indiscrete prin natura profesiei, fie din alte motive, să se fi mutat în Ştirbei Vodă.

De acord, *„doamna L."* putea să fabuleze. Ea putea să povestească multe despre Eminescu, chiar fără a-l fi văzut vreodată faţă către faţă, căci există şi asemenea oameni. Într-un asemenea caz, obligatoriu, Eminescu ar fi stat în gazdă la altcineva, care putea lesne dovedi că *„doamna L"* minte. Nimeni însă, absolut nimeni nu a reacţionat. Restul presei a tăcut şi ea chitic, deşi miza era mare, iar rolul ei teoretic era cu totul altul. S-ar zice însă că subiectul nu trebuia dezbătut, la rădăcina lui aflându-se crunte încălcări ale Legii.

Dacă miră ceva în declaraţia culeasă şi publicată de Chendi în 1899, acesta e faptul că misterioasa *doamnă L* povesteşte cum ea, personal, a strâns manuscrisele chiriaşului şi le-ar fi împachetat, dându-le apoi unor necunoscuţi, care-i bătuseră în poartă. Nici un cuvânt despre alte bunuri. În esenţă, spusele ei sunt de natură să-l dezarmeze pe cel care ar intenţiona să caute ultimele manuscrise ale lui Eminescu şi să convingă că acesta nu avea decât un maldăr de hârtii scrise şi hainele de pe el. Chiar aşa să fi fost? De asemenea, *„doamna L"* nu spune nimic nici despre vreo intervenţie legală a autorităţilor, a succesorilor ori a curatorilor (care, cerând Tribunalului să-l dea pe Eminescu în grija lor, îşi asumau obligaţia de a-i apăra interesele). Să fie cursivele informaţii provenite de la proprietăreasa din Ştirbei Vodă o simplă poezie, uşor de memorat?

Profesioniştii şterg urmele

Să recitim o afirmaţie a lui Ilarie Chendi:

„După moartea lui Eminescu ... într' o zi au venit trei domni..."

Chiar au fost manuscrisele ridicate *„**După** moartea lui Eminescu"*, nu **înainte**?

Credem că, într-adevăr, în poarta casei *doamnei L* au apărut unul sau mai mulţi necunoscuţi, credem şi că faptul s-a petrecut după un eveniment important, dar ne îndoim că vizita ar fi fost după **decesul** lui Eminescu, mult mai plauzibil părându-ne să fi fost curând după **sechestrarea** lui.

Să începem cu un aspect care priveşte esenţa chestiunii: au existat manuscrisele invocate de necunoscuta proprietăreasă din Ştirbei Vodă? Evident, da. Şi asta din mai multe motive. Eminescu reintrase în publicistică (nimeni nu poate susţine că îşi scria articolele în redacţie – care din ele? –, când se cunoaşte că dintotdeaua a preferat tihna propriei locuinţe, şi ne vine greu a crede că nici unul dintre ele nu a fost rescris). De asemenea, lucrase la piesa *Laïs* şi la diverse poezii (*„are încă o mulţime de poesii inedite"*, anunţă *Familia* la 29 ianuarie 1889) – altă realitate incontestabilă, care presupune prezenţa unor manuscrise. (Cele 15.000 de pagini furate din lada lui atestă că Eminescu nu distrugea manuscrisele, chiar dacă textele pe care le conţineau fuseseră publicate.) Ştiind de la alde Panu cât de mult a citit Eminescu în ultimele 9 luni de libertate, petrecute la Bucureşti, şi cunoscând din alte manuscrise convingerea lui: *„Ideea cum îţi vine trebuie scrisă"*, nu putem să credem că în toată această perioadă nu ar fi făcut nici o consemnare.

Cea mai puternică dovadă că Eminescu avea în casă o călimară de care se şi folosea rămâne poate mărturia Harietei: *„Bălăuca* [aflată la Botoşani, timp de peste o lună – n. ns.] *îmi trimite să cetesc în fie-care zi scrisoarea lui..."* (27 noiembrie 1888). Dacă Eminescu îi scria aproape zilnic Veronicăi, de ce răspunsurile ei nu au fost găsite? De ce nu au ajuns şi ele la Academie?

Toate acestea demonstrează că, în ziua în care Eminescu a fost din nou sechestrat în Bucureşti, **la ultimul lui domiciliu – oricare ar fi fost acesta – se găseau şi manuscrise, toate ulterioare anului 1883**. Prin urmare, *„doamna L"* nu minte atunci când afirmă că în locuinţa lui Eminescu se afla

un număr nedefinit de pagini de manuscris. Câte anume? E mai puţin important acum.

Al doilea aspect al chestiunii priveşte momentul în care respectivele manuscrise au fost predate de către gazdă celor trei inşi fără identitate.

Cel care a intrat în posesia manuscriselor a avut în mod cert intenţia de a le păstra numai pentru sine (dovadă, aşa a şi procedat). Cineva care urmăreşte să obţină manuscrisele şi/sau corespondenţa cuiva profită de prima ocazie ivită pentru a le înhăţa şi nu-şi anunţă public reuşita. În cazul nostru, îşi imaginează cineva că respectivele manuscrise şi epistole puteau încăpea pe mâna altcuiva decât Maiorescu, fără ca acesta să aibă vreo reacţie? Cum ar mai rămâne atunci cu ideea că în 1883 i-ar fi oprit lada cu manuscrise pentru a face un bine posterităţii? Pe de altă parte, magistrul (ministru, la vremea sechestrării lui Eminescu) a ştiut de la bun început că, odată ajuns din nou la discreţia lui Şuţu, „protejatul" nu va mai ieşi viu din ospiciu. El nu îşi putea permite să aştepte luni de zile ca victima să se sfârşească, deoarece exista riscul ca, într-un context neprăvăzut, altcineva să i-o ia înainte, preluând de la gazdă manuscrisele atât de importante pentru el (ei?). De aceea, credem că necunoscuţii trimişi să le „recupereze" au vizitat-o pe *„doamna L"* curând după sechestrarea lui Eminescu.

Un alt indiciu în acest sens: cei *„trei domni"* nu au fost nici oameni ai Legii, nici persoane pe care gazda să le mai fi văzut. Ei s-au prezentat ca fiind *„«prieteni» ai poetului"*. Ne amintim că în iunie 1889 demersurile pentru interzicerea lui Eminescu erau avansate (fusese stabilită şi componenţa consiliului de familie, fără ca Eminovicii să fi fost anunţaţi). Totodată, reacţia gazdei era teoretic imprevizibilă. De aceea, ar fi fost mult mai sigur pentru respectivii indivizi să apeleze la calitatea de curatori, care, chiar dacă nu apucase să fie bătută în cuie de judecător, putea fi folosită spre a crea aparenţa unor **drepturi legale** asupra bunurilor lui Eminescu. Deoarece s-au recomandat doar *prieteni*, pare mai credibil ca apariţia lor să fi fost anterioară începerii de către magistru a demersurilor de interzicere a „bolnavului".

În sfârşit, un argument că, în clipa în care Eminescu se stingea la Şuţu, manuscrisele lui erau depozitate cine ştie unde, unde fuseseră deja răsfoite cu interes, ne oferă familia lui. La 13 aprilie 1909, Victor Eminescu îi trimite lui Corneliu Botez o epistolă în care se referă la bunurile care s-au găsit *„la moartea lui Mihai"*. Chiar dacă există unele motive pentru care să fim rezervaţi faţă de relatările acestui nepot dinspre frate, un lucru rămâne indubitabil: tatăl lui, Matei – moştenitor legal, intrat însă nu se ştie când şi nu

se ştie cum în posesia unei părţi din biblioteca lui Eminescu – n-a afirmat niciodată că ar deţine manuscrise cuprinzând texte inedite. De asemenea, la el n-a ajuns nici un colţ de scrisoare trimisă lui Eminescu de Veronica sau de altcineva.

Concluzie temporară: spre deosebire de celelalte bunuri, **manuscrisele au fost ridicate înaintea decesului**, de mâini grăbite, care ştiau ce caută.

Adrese fără adresă

Mulţi autori elimină complet din calcul adresa din Ştirbei Vodă. Cu toate că nimeni nu a dovedit că Eminescu n-ar fi locuit într-un imobil de pe acea stradă, i se dă crezare lui G. Panu, care afirmă:

„Prin 1888-1889 Eminescu este adus în Bucureşti. Întâmplător el îşi ia o odăiţă într-o mare casă mobilată din Calea Victoriei, unde era tipografia şi redacţia «Luptei» şi unde aveam şi eu apartamentul. Eminescu ca să se coboare jos în stradă trebuia să treacă prin culoarul pe unde locuiam, prin urmare aveam ocazia foarte des să-l văd. Nu mai era nebun ca înainte (nimeni n-a întrebat: dar cum anume era „*înainte*” ?– n. ns.)*, dar era într-o stare de prostaţiune, din care rar, foarte rar ieşea. Mă interesam să ştiu cum îşi petrecea ziua. Şedea închis într-o odaie toată ziua, având plăcere de a citi numai cronicile ţării precum şi toate scrierile atingătoare la istoria acestor ţări, încolo nimic nu-l mai interesa. Evita societatea oamenilor şi chiar a prietenilor.”*

Despre această locuinţă vorbesc mulţi, contemporanii noştri, ca V. Z. Teodorescu, ştiind dumnealor că ar fi fost *„închiriată de la Herman Weinberger de către tânărul critic literar Nicolae Petraşcu care obţinea de la Corpul Diplomatic din cadrul Ministerului Afacerilor Străine sumele pentru ajutorarea discretă a poetului Mihail Eminescu”* . Aşa cum am arătat în pagini anterioare, pretinsul ajutor bănesc primit de Eminescu de la Ministerul de Externe, unde se-ncrunta doar P. P. Carp (al cărui şef de cabinet era Petraşcu), constituie o dezinformare ordinară, lansată de extraordinarul A. Z. N. Pop. Reamintind că sluga intelectuală numită N. Petraşcu a acceptat să intre în jocul lui Maiorescu pentru a prelua drepturile băneşti ale lui Eminescu de la Socec, siliţi de împrejurări, reproducem din nou „dovada” lui A. Z. N. Pop:

«L. n. 50. Am primit suma de lei noi cincizeci de la d. M. Eminescu, plata chiriei de la 5 Iuliu până la 5 August 1888.
Herman Weinberger».”

Departe mai merge neruşinarea, dacă o chitanţă *eliberată lui Eminescu* ajunge să fie declarată probă materială că banii ar fi fost plătiţi de... Petraşcu!

Există vreun ins alfabetizat care să nu poată redacta o chitanţă identică? Din formulare lipsesc atât adresa, cât şi orice element care să convingă că într-adevăr Herman Weinberger (a cărui existenţă reală rămâne plauzibilă, dar nu a fost dovedită) i-ar fi înmânat lui Eminescu însuşi această hârtiuţă. Cum ştim cât de ticălos a fost Petraşcu, pe ce considerent am elimina ipoteza că acesta a fost beneficiarul real al sumei date unui anume Herman Weinberger – sumă pe care, dacă tot erau Externele mai miloase decât Biserica, o putea deconta **pentru sine** de la invocatul Minister al Afacerilor Străine, unde avea amici? Un motiv suplimentar pentru a pune această întrebare îl constituie şi relatarea lui Moses Gaster (pentru care nu băgăm mâna în foc, dar care există):

„Cineva care a făcut parte din guvernul în care el [Kogălniceanu] era ministru de externe mi-a povestit că se ducea la casa cu bani în care erau ţinute fondurile pentru serviciile secrete, pe vremea aceea doar în aur şi, umplându-şi buzunarele, spunea: «Nu trebuie să le permitem hoţilor aceia care vor veni după noi să fure proprietatea naţiunii». Asta în timp ce lua cât putea” (vezi *Din vremurile de altădată*).

Dacă privim preţul locuinţei, remarcăm că Eminescu, într-o perioadă în care ni se spune că ar fi stat foarte rău cu banii, era dispus să plătească cu 25 la sută mai mult decât în perioada ieşeană, când, se zice, avea asupra lui o rezervă bănească de peste 1.500 de lei, dovadă raportul lui Missir către Maiorescu:

„I-am propus atunci să se mute singur într-o odaie mobilată, şi fiindcă era o asemenea odaie în casa unde şed eu, am voit să-l aduc la mine. Aceasta i-ar fi plăcut, dar n-a avut energia să o voiască, nici energia să se despărţească de 40 de franci pe lună... (...) *Trebuie să ştiţi că el are acum cel puţin 1.500 fr. asupra sa...”* (13 mai 1884).

Să zicem însă că şi pe atunci între Iaşi şi Bucureşti exista o diferenţă de tarife substanţială (chit că, în manuscrisul **2255**, aşa cum arată Călinescu, există dovada că în toamna lui 1878, când, de bine, de rău, avea un salariu, Eminescu plătea o chirie de 45 de lei). Pe de altă parte însă, nemaiavând cu sine o bibliotecă atât de mare ca în 1883 şi, în general, având mai puţine *„buclucuri”*, şi spaţiul necesar era mai mic. La urma urmei, aspectul rămâne derizoriu faţă de o realitate cel puţin curioasă: istoricii literari ne învaţă că Petraşcu i-ar fi plătit lui Eminescu chiria, dar Petraşcu însuşi, care a spus multe pe seama lui Eminescu, nu a pretins niciodată acest lucru, nu invocă numele lui Herman Weinberger şi nici nu dovedeşte în vreun fel că ar fi cunoscut exact adresa/ adresele lui Eminescu din Bucureşti, în 1888-1889. Lipsa acestor informaţii, a acestor elemente concrete, pe care el trebuia să le fi deţinut, este cu atât

mai surprinzătoare, cu cât Petraşcu a încercat fel şi chip să se prezinte ca un intim al lui Eminescu şi ca o persoană care s-a străduit să-l ajute. Cum îi putea plăti chiria, cum zic unii, fără să ştie unde locuieşte?

Istoricii literari raţionează cam aşa: din moment ce G. Panu afirmă că Eminescu ar fi ocupat o odăiţă de lângă apartamentul lui, iar N. Petraşcu prezintă o chitanţă către un Weinberger, înseamnă că Weinberger era proprietarul locuinţei din Calea Victoriei. Punct.

(Dar dacă, bunăoară, această chitanţă are doar menirea de a ne îndepărta de *„doamna L”*, importantă poate nu atât prin ceea ce i-a relatat lui I. Chendi, cât prin ceea ce nu i-a spus?)

Nu avem nici forţa, nici timpul necesar unei cercetări mai amănunţite, deşi provocarea este mare. Undeva, într-un raft al Arhivelor Naţionale s-or găsi şi documente care să cuprindă lista celor care locuiau pe Ştirbei Vodă la acea vreme, s-o găsi şi numele Hermann Weinberger (dacă a existat – şi credem că da), în fine, pot ieşi la iveală multe lucruri neaşteptate (nu neapărat toate legate de Eminescu). Din păcate, biografii nu îşi fac timp şi pentru aşa ceva. Dar căile de lumină se confundă uşor cu căile iluminate de-un interes meschin, părând să fie o fatalitate: intrăm în lume prin câte-o uşă proprie, croită după statura fiecăruia şi, de multe ori, intrarea coincide cu ieşirea...

În cazul în care chitanţa semnată **Hermann Weinberger** i-a fost eliberată lui Eminescu, aşa cum scrie negru pe alb, evident că ea s-a aflat în locuinţa acestuia. Iar dacă Petraşcu a intrat în posesia ei, prima ipoteză care-i vine oricui în minte este că el a fost unul dintre cei *„trei domni”*, care s-au prezentat la *„doamna L.”*, spre a ridica manuscrisele lui Eminescu, în calitate de pretinşi **prieteni**. Ideea este cu atât mai credibilă, cu cât există precedentul, în care aceeaşi slugă intelectuală, mereu fremătând după bani şi după onoruri, fusese trimisă să ridice (şi **să semneze** de primire, că nu degeaba era Maiorescu avocat!) banii datoraţi de Socec lui Eminescu. Şi, când ne amintim că un asemenea individ ne-a reprezentat Ţara peste hotare, ştiind că sacul şi peticul se-aseamănă, putem să nu întrebăm: cei care i-au dat funcţii şi l-au impus erau mai breji?

O ciudăţenie este şi aceea că în volumul VI al colecţiei cuprinzând *Studii şi documente literare*, I. E. Torouţiu publică la început autobiografia lui N. Petraşcu, iar de pe la mijloc încolo, corespondenţa acestuia. Între documentele grupate sub genericul *„Mihai Eminescu către Nicolae Petraşcu”*, toate având un unic izvor, *„Arhiva Nicolae Petraşcu”*, se află şi chitanţa prezentată mai sus, dar nu şi *„altele două din septembrie, una din 5*

octombrie, iar alta din 9 decembrie 1888", aşa cum afirmă G. Munteanu. Fără a contesta că G. Munteanu a văzut, poate (nu ne spune unde), şi cele patru chitanţe amintite în plus, ne întrebăm: de ce Petraşcu nu le-o fi dat tiparului, atunci când generosul Torouţiu i-a pus la dispoziţie aproape un întreg volum, care însumează peste 500 de pagini? Le-a pus Cineva *„în arhiva lui Petraşcu"*, după moartea acestuia (1944)? S-au găsit celelalte la Altcineva? Altcineva, cine? Acelaşi care i-a trimis şi pe cei *„trei domni"* la ultima gazdă a lui Eminescu, să facă şi acolo „curat"? Acelaşi care-l căutase şi pe M. Gaster de manuscrise?

„N-am dus niciodată casă bună"

Este foarte posibil ca, imediat după sosirea în Capitală, prin cine ştie ce împrejurare, Eminescu să fi stat un timp şi la adresa indicată de Panu, în Calea Victoriei. Panu nu spune nici că acela ar fi fost singurul lui domiciliu bucureştean (caz în care ar fi greu de crezut că manuscrisele lui Eminescu puteau fi ridicate de la acesta de acasă fără ca Panu şi redactorii de la *Lupta*, aflaţi în aceeaşi clădire, să ştie cine anume le-a luat), dar nici că s-ar fi mutat. Ce n-a avut curaj să spună Panu, zic autori ca V. Z. Teodorescu, stabilind fără ezitare: *„Din primăvara anului 1888 şi până în ianuarie 1889, revenind pentru o temporară activitate ca «redactor» la ziarul «România liberă», [Eminescu] a locuit în Piaţa Teatrului Naţional, în casa Mercuş"*, tra-la-la... şi tot aşa!

În ceea ce priveşte relaţiile lor directe, G. Panu recunoaşte ceea ce oricum ştia toată lumea în epocă şi caută să se prezinte drept un filantrop care oferă o supă săracilor:

„La început Eminescu mă evita. Am spus în aceste amintiri că noi la «Junimea» **n-am dus niciodată casă bună** (subl. ns.)*; eu totdeauna îl consideram mentaliceşte un zdruncinat de geniu – dacă voiţi –; el simţea oarecare antipatie pentru felul meu de a gândi şi de a mă exprima.*

Cu toate acestea, am căutat, în noua ocazie care mi se prezenta, să-l cultiv, simţeam o imensă milă pentru nenorocirea lui şi voiam să ştiu până la ce grad nenorocirea este ireparabilă. Îl pofteam la mine la masă, refuza de două ori şi venea numai o dată. La masă erau totdeauna colaboratorii de la «Lupta» şi alte persoane. El şedea jenat, timid, cu ochii în jos şi nu vorbea aproape deloc. La întrebările ce i se făceau, el răspundea prin un «da» sau «nu», şi cu toate acestea toată lumea îi arăta stimă şi dragoste."

Că Panu l-a socotit pe Eminescu *„zdruncinat”* credem. Dar că pentru el a fost unul *„de geniu”* înainte de a fi astfel declarat de toţi ceilalţi, ne îndoim. Nici măcar în pretinsa lui *„imensă milă”* nu credem. Şi asta nu doar pentru că nu s-ar fi manifestat decât prin a-l invita uneori la masă (unde, din descrierile existente, era mai mult punct de atracţie exotică), cât pentru că Panu vorbeşte de *„nenorocirea lui”*, declară că avea şi el ambiţia să-l măsoare pe Eminescu pe dinăuntru, spre a afla *„până la ce grad nenorocirea este ireparabilă”*, dar nu oferă nici un rezultat al interesantelor lui studii. Era sau nu *„ireparabilă”*?

E drept că una dintre marile surse de probleme pentru Eminescu pare să fi fost neputinţa lui de a refuza solicitarea celorlalţi, indiferent de raporturile în care se afla cu aceştia şi indiferent de preţuirea pe care le-o acorda. Pe cei mai mulţi, Eminescu nu îi agrea fiindcă îi considera *„prea zgomotoşi”*, iar Panu, pe care niciodată n-a dat prea mulţi bani şi care nu cu mult timp în urmă găzduise elucubraţiile lui C. Mille, nu avea de ce să-i fie mai drag. Nu pretindem că am şti cum a gândit Eminescu, dar e limpede că dacă acesta prefera să stea ceva mai departe de Panu, soluţia era foarte simplă: să schimbe gazda. În opinia noastră, amintirile de mai sus rămân o literatură de slabă factură, dar nu excludem posibilitatea ca, pur accidental ori forţat de împrejurări, Eminescu să fi participat la vreo întrunire precum cea la care se referă Panu.

Harieta îl contrazice pe Panu

Petraşcu nu pare să fi ştiut nici că locuinţa lui Eminescu ar fi fost vreodată alături de *„tipografia şi redacţia **Luptei**”*, cum scrie Panu în *Amintiri de la «Junimea» din Iaşi*, după cum nu scrie nici că ar fi fost vecin cu acesta din urmă, deşi detaliul nu era complet lipsit de importanţă. Să fi uitat Petraşcu? Să fi exagerat sau chiar să fi minţit Panu?

Să ne uităm din nou peste cuvintele lui Panu. *„Prin 1888-1889 Eminescu este adus în Bucureşti”*, afirmă el şi inexactitatea afirmaţiei: *„este adus”* arată că autorul nu e obiectiv. *„Nu mai era nebun ca înainte, dar era într-o stare de prostaţiune, din care rar, foarte rar ieşea”*, mai spune Panu şi noi întrebăm: când l-a văzut el pe Eminescu *„nebun”* şi ce făcea acesta de l-a convins că ar fi alienat? Mai mult, Panu afirmă că Eminescu ar fi ieşit *„foarte rar”* din starea *„de prostaţiune”* în care ar fi căzut. Să admitem că Eminescu ar fi avut asemenea stări. Cum putea însă Panu să ştie cât durau acestea, din

moment ce tot el scrie că *„şedea închis într-o odaie toată ziua”*? Şedeau cumva împreună, împărtăşind prostaţiunea? De asemenea, dacă Eminescu stătea mereu închis în casă, cum mai avea Panu *„foarte des”* ocazia să îl vadă, atunci când cobora *„jos în stradă”*?

Pentru a pune astfel de întrebări elementare, nu e necesară cine ştie ce documentare. Nu trebuie să fii **cercetător** plătit de Stat şi cu atât mai puţin unul specializat în... Eminescu. Cât de necesare sunt răspunsurile, aflăm din corespondenţa Harietei, care scrie cu totul altceva despre Eminescu (sublinierile ne aparţin):

15 aprilie 1888 – *„Oare* ***de ce nu l’a luat bolnav****, să-l caute?* ***Acuma sănătos*** *cred şi eu că are gust să fie Doamna Eminescu.”*

26 septembrie – După ce l-a vizitat pe Eminescu, în Bucureşti: *„****Mihai este bine****, dar a trebuit să fac multe închinăciuni adoratei lui până ’mi-a permis să-l văd.”*

28 septembrie – *„****Acuma Mihai fiind mai bine****, am stăruit la berecheta de V... să stărue ca el să se poseze la Bucureşti ea ’mi-a promis, însă nu ştiu de-i drept, având destule rezoane a mă’ndoi.”*

27 noiembrie – *„****Mihai este bine şi ’mi-a scris*** *că i s’a votat pensia şi la Senat şi anume 250 franci pe lună.”*

7 decembrie – *„Domnişoara Adela Andrei, mi-a scris şi* ***’mi spune că Mihai este salvat de ori-ce suferinţă*** *şi că săptămâna viitoare va eşi de sub tipar un ziar literar al lui Mihai.”*

30 ianuarie 1889 – *„...medicii se’nşală [în privinţa lui M. Pompiliu], fiind că* ***şi de Mihai ziceau că creerul îi este paralisat şi astăzi este sănătos****.”*

7 martie – *„Ce rău a făcut ea [Veronica] de l’a luat pe Mihai de lângă mine.* ***Mi s’a spus că este iarăşi plin de bube*** (repetabilitatea apariţiei bubelor atestă că nu era vorba de sifilis – n. ns.). *De aceea ce m’am temut, n’a scăpat, pentru că* ***n’a mântuit cura şi mizerabila boală s’a ivit cu putere de ’i-a luat iarăşi mintea****.”* (La această dată, Eminescu se afla de mai bine de o lună internat în ospiciu, dar nimeni nu se grăbea să precizeze unde şi să-i stabilească un diagnostic, deşi Legea interzicea reţinerea lui mai mult de trei zile fără să se raporteze cazul – în maximum 24 de ore – şi fără ca, în cel mult trei zile, *„uă comisie medicală”* special desemnată să emită un document de admitere în ospiciu – Decretul 1012, art. 11. Un asemenea certificat era valabil timp de 15 zile. Mai consemnăm şi faptul că Harieta n-a fost înştiinţată de autorităţi că Eminescu ar fi „bolnav”, ceea ce constituie o dovadă în plus că reţinerea lui era ilegală, fiind pusă la cale de duşmani, nu de protectori.)

În ciuda tuturor asigurărilor date de Harieta, noi să-l credem, totuşi, pe Panu, deşi acesta recunoaşte că el şi Eminescu n-au *„dus niciodată casă bună”*? Dacă Panu ar fi fost nepăsător faţă de soarta lui Eminescu, era bine pentru amândoi. Problema e că Panu i-a fost duşman. El este principalul

autor care i-a oferit lui Călinescu pretextul pentru a afirma cu siguranţa cuiva care le deretica prin casă:

„Locuia într-o odăiţă de la etajul al III-lea al unei case de raport din Piaţa Teatrului, dând într-un coridor întunecos, odăiţă la fel cu toate cele pe care le avusese, şi mergea în haine mistuite, cu încălţăminte desfundată şi pălărie cu orificii, deşi, trecând cu vederea trista condiţia de a trăi din mila altora, în nici un chip nu este credibilă legenda mizeriei poetului, deoarece ştim sigur că era urmărit pas cu pas de prieteni, şi N. Petraşcu era însărcinat de «Junimea» să-i aţină calea şi să-i dea numai atâţi bani câţi îi erau de trebuinţă. Eminescu mergea la teatru şi pe la cafenele şi declama uneori prietenilor pasaje întregi din ***Eneida*** *lui Vergiliu, înlocuind astfel cu învârtirea automată a memoriei procesul gândirii spontane. Din vechea personalitate îi rămăsese mişcări intelectuale subconştiente. Se închidea, aşadar, în casă şi citea mai toată ziua cronici şi scrieri istorice, fiindcă avea încredinţarea că trecutul nostru este un şir neîntrerupt de martiri.”*

Din toate mizeriile acestea care doar puse pe muzică n-au fost, singura informaţie plauzibilă este aceea că Eminescu *„era urmărit pas cu pas”*. Imaginea unui Petraşcu cu chip de pompă de benzinărie, tăindu-i calea lui Eminescu, ca o maşină a Poliţiei care prinde infractorul, spre a-i cântări rapid buzunarele şi necesităţile şi, în funcţie de rezultat, a-l alimenta fix cu suma trebuitoare până la următoarea întâlnire, după care demara în trombă, scăpărând ca girofarul, poate fi folosită în desene animate, dar nu în istoria literară. Că Petraşcu, tânăr cu buzunarul în formare şi dornic să iasă din anonimat pe orice căi, accepta să bată străzile după Eminescu rămâne posibil, mai ales că *„divinul”* declară că ar şti *„sigur”* acest lucru (de la cine, oare?). Numai că, dac-a fost aşa, începe să ne atragă şi mai mult atenţia ceea ce pare să fi fost completa dedicare a lui Eminescu studiului izvoarelor istorice. Că îşi schimbase **stilul** gazetăresc au aflat chiar şi cei care nu i-au citit articolele. Dar **ideile şi principiile**, recunosc absolut toţi, rămăseseră nealterate. De aceea, este posibil ca unii să fi ajuns aproape să regrete că nu mai ataca deloc **persoane**, ci se pregătea să abordeze exclusiv **probleme**. Genul lui de documentare ne aminteşte că în marea sa bibliotecă furată de Maiorescu exista o impresionantă colecţie de manuscrise vechi (o spune Moses Gaster) şi că intenţiona să meargă în Ardeal, cu gândul de a afla ceva – nu ştim ce proiecte avea, căci între noi şi el s-a interpus filtrul numit Maiorescu. În *cronicile şi scrierile istorice* la care se referă Panu, găsea argumentul imbatabil, găsea exemplul, găsea puncte-cheie, care indicau cu **forţa faptului petrecut** fie progres, fie involuţie, justificându-i afirmaţiile mai vechi sau mai noi.

Istoria reală rămâne cel mai bun sfetnic. Problema e că trebuie s-o cunoşti. Iar ca s-o cunoşti, trebuie s-o cercetezi. S-o cercetezi direct, nu să înghiţi grăunţele altora ca gâsca pusă la îndopat.

Dacă Panu nu minte, în urma lecturii vechilor documente, Eminescu trăsese o primă concluzie:

„Panule ... istoria poporului nostru, trecutul lui, tot, tot, este un şir neîntrerupt de martiri”.

Părerea lui l-a lăsat rece pe buimacul Panu, care o consemnează tot ca pe un fel de dovadă că n-ar fi stat prea bine cu sănătatea. Nu facem aprecieri asupra măsurii în care Eminescu are sau nu dreptate, dar reţinem că el îi socotea pe români *„martiri”*. Pentru ca un neam întreg să fie martir, el trebuie să fie martirizat. Chiar dacă am reduce sensul cuvântului strict la suferinţa morală, tot rămâne întrebarea: **martirizat de cine?** Iar dacă ne amintim că mai sus tocmai am prezentat un citat ales de G. Munteanu din articolul *Iar iconarii* (*România liberă*, 20 noiembrie 1888): *„Cauzele care ar putea slăbi siguranţa statului român sunt cu totul de altă natură: sunt economice şi sociale”*, înţelesul dat de Eminescu martiriului ar depăşi sfera sufletului fiecăruia. În fond, factorul economic îl determină în bună măsură pe cel social şi, tot el, influenţează – şi prin acesta, dar şi direct – viaţa morală. Cine ştie ce-or fi cuprins manuscrisele lui Eminescu referitor la această chestiune, care-l preocupa atât de tare? Oricum, consemnările lui nu au fost ascunse (distruse?) chiar degeaba. Faptul că – aşa cum am arătat – Călinescu nu ştie despre ultima şedere a lui Eminescu în Capitală decât că *România liberă* i-ar fi oferit *„200 de lei pe lună, mai mult ca ajutor”*, iar G. Munteanu repetă fără teamă de penibil ori de ziua de mâine că redactorii acestei foi l-ar fi luat pe Eminescu *„printre ei mai mult simbolic, pentru a-i oferi un subsidiu lunar de 200 de lei”* poate face rău imaginii lui Eminescu, dar nu schimbă adevărul. Ce se vorbea pe-atunci în mediile gazetăreşti? Să mai citâm şi din ziarele vremii, nu numai din istorici literari:

„ În domeniul istoric ’şi făcuse un fel de specialitate din aşa numitul «jus olachale (dreptul român)». Mulţi ’l au auzit vorbind adesea în această privinţă şi este probabil, ca dânsul să fi adunat şi material pentru a începe o lucrare serioasă în această direcţiune” (*Fântâna Blanduziei*, 23 iulie 1889 – vezi autenticul articol intitulat *Memoriu asupra lui Eminescu*).

Atunci când se cere românilor să-şi imagineze că Eminescu şi-ar fi plătit chiria din mărunţiş aruncat de un veleitar nesemnificativ ca Petraşcu, chipul

adevăratului Eminescu este deformat în mod deliberat, până la batjocură. Celor care au uitat, le amintim, între altele, că Eminescu o fi fost el **tăcut** atunci când, după mari insistenţe, accepta să stea în câte un grup precum cel al redactorilor de la *Lupta*, dar că **niciodată nu s-a lăsat umilit**. Eminescu a cerut bani cu împrumut sau şi-a pus ceasul de aur amanet, dar niciodată nu a cerut pomană, până şi lui Morţun, singura persoană căreia îi cere sprijin bănesc, adresându-se numai în temeiul unei înţelegeri prealabile privind editarea operei sale. Demnitatea lui era cu atât mai greu de înfrânt într-un context în care Veronica, a cărei prezenţă îl potenţa, nu îl inhiba, pare să fi fost mereu împreună cu el, altminteri Harieta neavând de ce să-i facă *„închinăciuni”* pentru a-şi vedea fratele. Tăcerea impusă asupra modului în care Eminescu şi Veronica îşi petreceau timpul, precum şi a intenţiilor lor este nefirească şi ea ne aduce aminte de faptul că Maiorescu a reţinut pentru sine întreaga corespondenţă a lui Eminescu, pe care a „uitat” să o predea Academiei Române, iar aceasta s-a sfiit să i-o ceară. În locul acestor scrisori care ar fi putut clarifica lucrurile, sub pretextul că i-ar recompune cât mai fidel viaţa au apărut felurite scrieri otrăvite, *à la* D. Teleor. Nici una nu o prezintă însă şi pe Veronica, nici una nu îi aminteşte numele, de-ai zice că ea murise înaintea lui (dovadă că Eminescu intuise bine atunci când îi scrie că inamicii lui vor căuta să o facă şi pe ea să sufere). Or, Harieta demonstrează cu prisosinţă cât de strânsă era legătura lor.

Călinescu – publicat, dar necercetat

Faţă de personaje precum Călinescu cu greu reuşeşti să-ţi păstrezi cumpătul. Îl poţi înţelege pe Grama, care, poate şi unde era *„canonic şi scriitor bisericesc (n. 1850 † 1896), prof. de istoria bis. şi drept canonic la Fac. Teologică, rector al Sem. Teologic din Blaj”* (*Minerva*), l-a socotit pe Eminescu un jug ruşinos pentru poporul român şi un pericol pentru tineret, dar **numai din cauza operei**. El nu l-a batjocorit pornind de la tot felul de zvonuri, n-a râs de „nebun”, cum fac unele canalii. A fost extrem de dur, dar a avut bunul-simţ de a nu-i număra porii şi găurile unei pălării pe care n-a văzut-o niciodată şi nu a pretins în mod stupid că se închidea în casă, ca să... bată mai bine cafenelele (unde, de tăcut ce era, declama din *Eneida* – probabil, urcat pe masă, cu o portavoce în mâna stângă, dreapta fiind ocupată cu agitarea unui tricolor găurit de molii).

Ni se reproşează insistent că l-am ataca dur pe Călinescu. Repetăm: noi suntem de vină că el şi-a mulat morala astfel încât, indiferent cât noroi ar arunca în indiferent cine, el să stea bine şi cu buzunarul şi cu faima? Noi suntem de vină că n-a avut curajul opiniei proprii, atunci când aceasta nu coincidea cu interesul politic? Noi i-am scris textele în care personaje sinistre ca Stalin apăreau drept bunici blânzi, salvatori ai omenirii? Credem că mulţi au fost fascinaţi de ceea ce le spunea la cursuri! Foarte posibil ca dintre colaboratorii şi subalternii lui, mai vârstnici sau mai tineri, unii să rememoreze cu plăcere clipa în care, de Sărbători, jucau câte un rol scris de *„divin”* sau beau un pahar cu şampanie (*„Avea ceva de demiurg”*, zice D. I. Suchianu, *„Mi-l alesesem drept guru ideal”*, adaugă D. Micu, *„Vedeam în el un geniu”*, zice şi T. Vârgolici, iar Cornelia Ştefănescu simte ceva ciudat: *„Mulţumită lui, m-am născut a doua oară”*, amintindu-şi cu sufocantă nostalgie: *„...ne lua pe toţi şi mergeam la Capşa, sau la Nestor şi* ***ne dădea să mâncăm lucruri bune****”* – subl. ns.). E problema dumnealor, sunt amintirile dumnealor, de care ne pare sincer rău, ca de orice iluzie frumoasă. Şi, dacă iluzia ar fi fost generală, poate că încă am mai fi stat pe gânduri, nu pentru că pe cât de frumoase sunt picioarele celor care vestesc victoria, pe atât de nesuferită e vocea celui care te deşteaptă dintr-un vis amăgitor. Domnii care ne sugerează că, poate, n-ar fi rău să lăsăm unele neadevăruri la locul lor, doar pentru că dumnealor le place cum sună sau doar pentru că ele fac parte din tinereţea dumnealor, sunt – totuşi – doar o mână de oameni, care ar trebui să se gândească de două ori înainte de a vorbi, căci prin solicitarea unor cosmetizări de acest soi ei înşişi pot deveni crunte dezamăgiri. Creaţia este una, moralitatea – cu totul altceva. Aşa cum unui ins moral nu-i putem declara merite inexistente doar pentru că este onest şi cumsecade, la fel, din imoralul dăruit de Dumnezeu cu talent nu putem face model educativ.

În cazul nostru, pe lângă etică şi har, mai există un aspect, care n-are, musai, o legătură cauzală cu celelalte, dar care, în funcţie de răspuns, poate da unele explicaţii. *„Unora li se părea nebun”*, zice T. Vârgolici (susţinător aproape fanatic al lui Călinescu), după care adaugă: *„Dar nouă nu ni s-a părut nebun”*. Nu ne-ar fi interesat deloc simpla existenţă a acestor două opinii diametral opuse, dacă la mijloc n-ar fi fost cazul Eminescu. Domni ca T. Vârgolici au crezut şi pot crede ce vor despre individul Călinescu, dar nu au dreptul să susţină (propagând cu sau fără voie) chiar orice afirmaţie a şefului, dacă aceasta loveşte nejustificat imaginea altcuiva. Călinescu o fi fost geniu, cum i-a plăcut şi lui T. Vârgolici să creadă. Asta nu-l îndrituia

însă să profite de poziţia socială (câştigată nu discutăm cum), pentru a-l denigra pe Eminescu – din motive pe care iară nu le comentăm acum. Dacă se socoteşte firesc ca medicii şi nemedicii să se ocupe de psihologia lui Eminescu, dacă se admite ca numărul diagnosticelor puse în cârca lui să fie aproape egal cu numărul bolilor mintale ştiute şi dacă există convingerea că geniile trebuie să aibă certificat medical numai *post-mortem*, aşteptăm ca regula să fie aplicată, egal de „ştiinţific”, şi în cazul celui botezat *„divinul”*. Ne trebuie un răspuns ferm, pentru a şti dacă Gheorghe Călinescu a fost doar ticălos cu Eminescu, ori dacă nu era cumva şi el, ca să-l cităm pe Panu, *zdruncinat*. Caz în care, desigur, orice critică la adresa lui ar fi josnică şi fără rost, chiar dacă el rămâne unul dintre capii de bandă ai acelor critici şi istorici dispuşi să lucreze la comandă.

Despre Eminescu se poate îngădui a se spune orice (de rău), dar, dacă sunt arătate fapte nedemne ale lui Maiorescu sau Călinescu, se găsesc încă destui apărători, care să susţină că n-ar ajuta pe nimeni dezvăluirea lor. De ce *Viaţa lui Mihai Eminescu* a putut primi premiul *Hamangiu*, al Academiei Române, dar lui C. Schifirneţ i se reproşează că a publicat şi unele articole care îl pun pe Călinescu într-o altă lumină decât aceea cu care s-a obişnuit românul, obligat să înveţe că Maiorescu a fost *„olimpian”*, Călinescu a fost *„divin”*, iar Eminescu ar fi fost *„nebun”*? De ce se permite şi se stimulează perpetuarea minciunii evidente în cazul Eminescu, dar dezvăluirea adevărului devine inoportună în cazurile altora?

Narcisism? Posibil, depinde de cine vorbim

Deocamdată, nu putem decât să constatăm că, dacă lui Eminescu nu îi este pusă în seamă nici o faptă realmente stranie sau cu totul anormală, nu la fel stau lucrurile şi cu alţii, asupra cărora a fost instituită o falsă protecţie, deoarece a tăinui adevărul nu înseamnă a salva, ci a favoriza, prin amânarea inevitabilului „decont”. Această paternă ocrotire funcţionează şi asupra celor mai mici amănunte, multe fiind stabilite după ureche. În cazul lui Călinescu, bunăoară, pe unii îi deranjează până şi faptul că folosim prenumele Gheorghe, care, probabil, li se pare că nu sună îndestul de preţios. Şi cum să-i mai spunem lui Călinescu (născut Vişan), care în acte e *Gheorghe*, prin 1925 semna *Gică*, câţiva ani mai încolo ezita între *George* (mai rar) şi *Gicu*, iar în timpul Republicii Populare

s-a mulţumit c-un *G* şi c-un punct? Dacă pe unii îi supără *Gheorghe*, să-i zicem *George*? Nu, pentru că O. Papadima avertizează: *„Toată posteritatea lui s-a obişnuit să-i spună George. Prenumele acesta îl abhora. Când îl auzea, chiar şi din partea soţiei sale, îl irita.”* Să-i zicem *Gicu*, *Ge* ori *Gî*? Sau să ţinem cont de spusele soţiei lui, Alice-Vera: *„aşa-i plăcea lui să-i spună Ghiţă”*? Parcă tot *Gheorghe* e de preferat, fiind, bineînţeles, şi mai corect de citat ca „parte reclamată” în *Recurs Eminescu*.

La un moment dat, Călinescu scrie în monografia lui:

„Eminescu erà acum un tânăr în preajma bărbăţiei, de unde şi acea liniştire a gesturilor, provenită din încrederea în sine. ***Printr'un narcisim frecvent la el***, *înfăţişarea sa de atunci, o găsim mai bine decât în amintirea prietenilor, în propriile sale cuvinte: «Erà frumos – d'o frumuseţe demonică. Asupra feţei palide, musculoase, expresive, se ridicà o frunte senină şi rece ca cugetarea unui filosof. Iar deasupra frunţei se sburlià cu o genialitate sălbatecă părul său negru-strălucit ce cădeà pe nişte umeri compacţi şi bine făcuţi. Ochii săi mari căprii ardeau ca un foc negru sub nişte mari sprincene stufoase şi îmbinate, iar buzele strâns lipite, vinete, erau de o asprime rară»”* (subl. ns.).

Curioase mai sunt legile criticii literare! Dar, chiar de-ar fi să le acceptăm, faţa *musculoasă* nu-i totuna cu una *cărnoasă* (cum o apreciază Mite, în urma primei întâlniri cu Eminescu), *palid* nu-i totuna cu *negricios* (cum îşi descrie Matei fratele), lui Eminescu nu i-a căzut niciodată părul pe umeri, *„sprincene stufoase şi îmbinate”* avea Brejnev, nu Eminescu, iar buzele acestuia din urmă nu puteau fi *„de o asprime rară”*, câtă vreme toţi şi-l amintesc zâmbind mereu.

Studios, Călinescu îl găseşte pe Eminescu şi în alte cotloane literare, de unde îl trage iute afară, să-l pună la gazeta de perete, să-l râdă lumea:

„Eminescu, în aceşti ani, era însă evident bolnav. Ulcere hidoase îi acoperiau picioarele şi ***capul îi apăsa greu pe umeri de dureri lăuntrice. Legăturile cu Veronica îi erau apăsătoare şi din pricina aceasta***, *deşi aceea, conştientă de existenţa răului, nu se arăta înspăimântată.* ***Boala cauza poetului o apăsare şi o silă de sine şi de viaţă***, *doborându-l în cele din urmă sub deprimatoare turburări psihice. Visa de pildă că l-a lovit apoplexia, care-l împiedica să se ridice din pat, într'o agitaţie grozavă a inimii.* ***O încercare de nuvelă din această vreme desvălue ebuliţiunea de valuri înfuriate şi în-vineţite a sângelui***. *Eroul, Ioan Vestimie, impiegat monoton, circulând zilnic între căsuţa sa, cancelarie, birt economic şi cafeneaua cu jurnale ilustrate, simte deodată o turburare în lăuntrul său, prevestită prin pulsaţiuni şi bătăi ale inimii tot mai neregulate. Memoria, până atunci aşa de strălucită, îl părăsi deodată, încât spre a găsi numele*

unei «fetiţe blonde pe care o iubia cu credinţă de 16 ani» trebui să-l caute în dicţionar. Începu să creadă că fusese lovit de o afazie parţială, sau că o tumoare sub oasele craniului îi apăsa creerul. Toată existenţa lui Vestimie este dealtfel pierdută într' o învolburare a spiritului, ce-l afundă ca în-tr' un puţ adânc în visuri grele, concentrice, cu pierderea distincţiei între subiectiv şi realitate. ***Su-ferinţele lui Vestimie sunt fără îndoeală acelea ale lui Eminescu****. Versurile, corespondenţa, actele ne desvălue în aceşti ani un om* ***violent şi sarcastic****, bănuitor de comploturi morale şi mizantrop, îngrijorat şi neîncrezator în viitor, misogin şi urmărit totuş de o luxurie chinuitoare* (*luxură* sau *luxurie: „Viciu al celor ce se dedau fără reţinere plăcerilor sexuale; desfrânare, concupiscenţă”* – DEX)*, ce-l pune câteodată în* ***situaţia penibilă de a fi răscumpărat de prieteni din captivitatea femeilor de noapte****. Dorinţa de moarte se face tot mai puternică dar este înveninată de* ***obsesia hâdă a decesului, care îl ţintueşte mai cu seamă în vis*** (subl. ns.).

Spre exemplificare, *„divinul”* continuă cu strofele 1, 7 şi 8 din poezia *Vis*, pe care o publicăm în întregime, precizând că a avut două versiuni, ambele din prima perioada ieşeană – mai exact, din anul 1876, când numai Călinescu ştia ca Eminescu să fi fost urmărit de *„obsesia hâdă a decesului”* şi când numai el socotea că oamenii scriu doar despre ceea ce-i obsedează:

1. Ce vis ciudat avui, dar visuri
Sunt ale somnului făpturi,
A nopţii minte le scorneşte,
Le spun a nopţii negre guri.
....

2. Pluteam pe-un râu. Sclipiri bolnave
Fantastic trec din val în val,
În urmă-mi noaptea de dumbrave,
Nainte-mi domul cel regal.

3. Căci pe o insulă în farmec
Se ’nnalţă negre, sfinte bolţi
Şi luna murii lungi albeşte,
Cu umbră împle orice colţ.

4. Mă urc pe scări, intru ’nlăuntru,
Tăcere-adâncă l’al meu pas.
Prin întuneric văd înnalte
Chipuri de sfinţi p’iconostas .

5. Sub bolta mare doar străluce
Un singur sâmbure de foc;
În dreptul lui s'arat' o cruce
Şi 'ntunecime 'n orice loc.

6. Acum de sus din chor apasă
Un cântec trist pe murii reci
Ca o cerşire tânguioasă
Pentru repaosul de veci.

7 Prin tristul sgomot se arată,
Încet, sub văl, un chip ca 'n somn,
Cu o făclie 'n mâna-i slabă,
În albă mantie de Domn.

8. Şi ochii mei în cap îngheaţă
Şi spaima-mi seacă glasul meu.
Eu îi rup vălul de pe faţă...
Tresar... încremenesc... sunt eu.

....

9. De-atunci, ca 'n somn eu îmblu ziua
Şi uit ce spun adeseori;
Şoptesc cuvinte ne 'nţelese
Şi parc' aştept ceva – să mor?

În *Opera lui Eminescu*, Călinescu merge mai departe cu descoperirile sale:

„Poezia ***Vis*** *e fără discuţie onirică.* (...) *Autenticitatea visului se verifică prin acel element tipic al autoscopiei. E un caz, în fond, de dedublare, aşa de frecvent la Eminescu. Insula cu bolta în care descoperim un mort este insula cu peşteră, înconjurată de ape, pe care Euthanasius îşi sfârşeşte zilele."*

Exemple precum cele de sus ar fi putut trece uşor, provocând un zâmbet, asemenea involuntarului autoportret pe care şi-l face *„divinul"*, atunci când descrie fantezistele relaţii ale lui Eminescu cu femeile, obsesiile sexuale şi altele de soiul ăsta. Din păcate, „atestatele" mai mult sau mai puţin oficiale acordate lucrării lui de către Academia Română şi de către Învăţământul de

Stat dintr-o anumită perioadă au transformat biografia scrisă de el într-un adevărat HCM. În consecinţă, mulţi autori au luat de bune minciunile, bufoneriile sau acrele ironii cu care este împănată această monografie literaturizată, transformată ad-hoc în... anamneză. Un exemplu ne oferă doctorul C. Vlad (*„docent universitar”*), care în 1936 redactează studiul *Mihai Eminescu din punct de vedere psihanalitic*. Aşa cum am arătat în pagini trecute, acesta afirmă că *„Narcisismul e cel mai capital simptom în schizofrenie”*, apreciind că până *„şi **înstrăinarea de realitate şi incapacitatea de a se adapta la ea se datoreşte tot acestui narcisim**, acestui refugiu în sine şi de la sine, îndestulându-se cu persoana proprie şi lumea sa imaginară creată după bunul lui plac, şi nu după cum i-o arăta realitatea… **Din acelaşi narcisism derivă şi toate tulburările psiho-sexuale ale schizofrenilor în general, şi ale lui Eminescu în special**”* (subl. ns.).

Cum a ajuns doctorul C. Vlad la concluzia că Eminescu ar fi fost narcisist şi schizofrenic? Aflăm chiar de la acesta, încă din primele rânduri:

> *„**Urmărind cursul vieţii lui Eminescu, aşa cum ni l’a expus, centralizat, în recenta sa lucrare, D-l G. Călinescu** şi mai recitind odată şi operele celui mai mare şi mai nenorocit poet, nu-i e greu unui medic să-şi dea imediat seama că Mihail Eminescu a prezentat în tot timpul – până la isbucnirea meningoencefalitei sale – tabloul clinic al unui bolnav care era continuu în pericol de a deveni schizofrenic, o maladie numită şi demenţă precoce”* (subl. ns.).

Cu trecerea anilor, gluma s-a tot îngroşat. Biografia romanţată scrisă de Călinescu s-a transformat în punct de referinţă, în ancoră pentru o întreagă literatură. Astfel, a devenit un real pericol, ca orice sentinţă arbitrară.

Am încercat să ocolim anumite aspecte privitor la *„divin”*, sperând că puterea documentelor va fi suficientă spre a determina reexaminarea nedreptăţii făcute de acesta cetăţeanului Eminescu. Nu a ajuns invitaţia de a separa talentul de statura morală a insului, pentru că nu am fost crezuţi. Mai mult, ni s-a imputat rea-voinţă. Ne vedem obligaţi să recitim câteva mărturii care-l privesc pe Călinescu.

Întrebată de I. Oprişan ce afla de la *„amici despre Călinescu”*, Ştefana Velisar Teodoreanu, soţia lui Ionel Teodoreanu, răspunde:

> *„Nu povesteau prea minunat. Ralea, de exemplu, ne spunea că-i făcuse odată o vizită lui Călinescu şi, în plină conversaţie, a intrat nevasta lui Călinescu cu o tavă cu dulceaţă, cafea, ca-n Moldova… Şi s-a înfuriat Călinescu că le-a întrerupt discuţia şi **a tras un picior în tavă, de s-a răsturnat pe jos tot – şi cafea, şi dulceaţă**… Şi*

Ralea s-a ridicat şi a plecat. A fost un gest nervos, cum nu se pomenea aşa ceva la Iaşi" (subl. ns.).

Nu spunem că a da cu piciorul într-o tavă cu dulceaţă ar fi dovadă de nebunie, dar nu pare să fi fost un simplu accident. Un incident asemănător relatează chiar Alice-Vera (soţia lui Călinescu), cu diferenţa că tava cu dulceaţă (şi fără cafea) era ţinută chiar de către mama nervosului istoric literar:

„El se rădea cu lame. Ei! Dar când era ceva, eram eu de vină, cum eraţi voi la Institut, când nu era lucrarea făcută! Făcea o gură! Se rădea şi făcea o gură acolo! Că avea o gură mare şi urla de s-auzea peste trei străzi. Mă-sa la uşă: «Hm! Băiatul meu! Băiatul meu n-a fost nervos! Ce să mă fac?! Băiatul meu!» Adică, din cauza mea! Că ea nu ştia că era necăjit din cauza lamelor, că se tăiase. Eu mă duc la bucătărie plângând... Zic: «Uite, domnule, în ce-am intrat! Am plecat de la ai mei, care sunt cumsecade, să vin la asta cu morala!» Zic: «Eu mă duc acasă!» Mi-am luat geamantanul şi-am plecat. Dar, înainte de-a pleca, prin uşa din faţă am auzit: «Pooc!» Venise cu dulceaţă ca să-l îmbuneze. Şi el i-a dat un picior la dulceaţă cu tavă cu tot!"

Despre relaţia lui Călinescu cu propria-i mamă naturală, Alice-Vera povesteşte cum, în urma a ceea ce pentru străini era un *„scandal între slugi"* (una dintre respectivele slugi fiind... însăşi mama lui Călinescu), s-a lăsat cu bătaie şi a intervenit Sindicatul. În faţa acestuia, Călinescu *„a explicat: «Domnilor, am pe femeia asta... m-a crescut de când eram mic». **N-a spus că-i mama lui**"*, Mariţa, o *„olteancă de aia, care-ţi dădea replica pe loc! Fără să fie cu şcoli. Dar te punea la punct dintr-un cuvânt. Era deşteaptă. (...) Eu am iubit-o"* (subl. ns.).

Răspunzând curiozităţii lui N. Ţone (*„Ce amintiri păstraţi «divinului critic»?"*), Zoe Dumitrescu-Buşulenga îşi aduce aminte (vezi *Eminescu al nostru*):

„Sunt 35 de ani de atunci… Amintirile sunt foarte amestecate, adică eram toţi, la vremea aceea, pur şi simplu copleşiţi de personalitatea lui, aş zice chiar striviţi. Fiindcă, mi-aduc aminte, dacă vreţi să trecem la capitolul anecdotică, mi-aduc aminte cum **tremuram ca varga înaintea şedinţelor**, *una pe săptămână, la care trebuia să citim nişte* **biete referate de-ale noastre**. *Vă închipuiţi cum ne înfăţişam în faţa marelui Călinescu.* **Era o teamă generală, tremuram toţi şi ne temeam toţi de dispoziţia maestrului**: *«Cum e azi, cum e, cum e? E bine dispus? E prost dispus?» Căci dacă Jupiter era «tonans» în ziua aceea, atunci ne simţeam pierduţi. Dacă era bine dispus, era fermecător, fermecător…"* (subl. ns.)

Teama invocată de Zoe Dumitrescu-Buşulenga era împărtăşită şi de alţii. *„Ce resorturi psihologice îl determinau pe Profesor să propage în jurul său*

frica? Şi de ce era aşa de mulţumit că o putea provoca?” , întreabă I. Oprişan, iar George Muntean îi oferă propria explicaţie:

„Călinescu era şi un om complexat, nu numai complex. Sigur că, în primul rând, era un om complex. Era complexat de acea copilărie nefericită pe care a avut-o. A şi mâncat cam multă bătaie în copilărie (?) – şi de la mama adoptivă de la tatăl adoptiv şi de pe la rude... A fost destul de des urecheat. Rămăsese c-o stare de retractilitate fizică. Şi-atunci, prin compensaţie, se bucura că-i poate înfricoşa pe ceilalţi, să dârdâie de frica lui... «Ăsta e şi-un mijloc de legătură», zicea el. Dovadă că, dacă cineva din târg spunea despre vreunul din «ipochimeni» – cum ne zicea el – câte ceva, Călinescu reacţiona violent. ***Eram ai lui. Buni, răi, cum eram, el ne judeca, dar în afară n-avea nimeni dreptul****...”* (subl. ns.).

Interesantă percepţie! Interesant sentiment trebuie să fie acela trăit de cel bucuros a se şti *„individ”* aflat în proprietatea unui complexat, în faţa căruia dârdâie cu suprem respect! Tot de la G. Muntean aflăm şi o nuanţă de altă natură, privind... natura: *„Ciudăţenia e că el nu s-a socotit niciodată român curat.* ***Nici nu era român curat****...”* (subl. ns.). Din păcate, I. Oprişan, în faţa căruia a fost făcută afirmaţia, nu a cerut detalii, trecând peste această informaţie ca unul care ştia la fel de bine ca G. Muntean despre ce e vorba, dar, din motive care îl privesc, prefera să nu discute subiectul. Concluzie temporară: despre Eminescu s-a spus că ar fi fost turc, bulgar etcetera, el fiind român, iar despre Călinescu se spune că a fost român, deşi el era... etcetera.

Despre relaţiile lui Călinescu cu unele femei şi cu soţia, G. Muntean ştie:

„– Călinescu avea amorurile despre care se face caz, dar pe care le socot mai mult platonice. Nu ca să-l apăr, dar din câte mi-am dat seama. Mergând cu «Cronica optimisului», dădeam şi peste câte una din aceste fiinţe pe acolo, sau nimeream în momente când doamna Călinescu era trimisă la plimbare... Era o stare de tensiune. Ivaşcu a răbufnit odată. I-a zis direct: «Domnule, n-o mai altoi!» Călinescu era puţin de principiul lui Creangă că femeia nebătură e ca moara neferecată. Şi-o fereca din când în când...

– Adevărat?

– Da. Nu chiar s-o calce în picioare... Să-i ştie de frică, cum s-ar zice.”

Ei, dacă o bătea, dar nu o călca în picioare, cinste lui!

Să-l credem însă pe Muntean? Nu prea avem de ales, câtă vreme chiar Alice-Vera îşi aminteşte:

„Mergem noi să-mi arate Capela Sixtină. Am intrat în capelă. Aveam un basc, aşa, pus pe-o parte. Capela era plină de lume! Ştiţi cum e în Capela Sixtină, că n-ai loc

deloc..., englezi..., toate neamurile acolo. Zice el: «Leonardo da Vinci şi-a făcut portretul, îl vezi?» «Nu-l văd». «Uită-te-n partea aia.» Pe urmă l-am văzut eu... dar cu Cornelia l-am văzut. Zice: «Îl vezi? Uite-l colo, mic, aşa, portretul lui, făcut între ălea!» «Nu-l văd!» Cine dracu m-a pus să spun aşa... Şi când mi-a ars o palmă, mi-a sărit basca pe partea cealaltă!"

Despre cât de modest era Călinescu aflăm şi de la Ion Chiţimia, care se confesează aceluiaşi I. Oprişan:

✦ ***„– Cineva mi-a istorisit de un incident care s-ar fi petrecut la o mănăstire în legătură cu lucrarea dumneavoastră despre Ştefan cel Mare. Că un călugăr v-ar fi acordat mai multă importanţă decât lui Călinescu şi Profesorul ar fi fost afectat***.

– Da. S-a supărat. Asta s-a petrecut în satul Densuş. Într-adevăr, când a aflat preotul, a venit la mine, mi-a dat mâna... Călinescu s-a făcut foc. La drept vorbind, nu era o ambiţie. Era just. El era directorul Institutului, el conducea această excursie... Preotul, nefericitul, nu ştia că el este directorul Institutului, că altfel, sunt convins că i s-ar fi adresat întâi lui."

✦ *„– S-a făcut, de exemplu, foc, când Bistriţeanu trebuia să se întoarcă la Bucureşti, dintr-o excursie, pentru că avea obligaţii profesionale la catedră. De altfel, atunci s-a supărat şi pe Papadima, dar l-am convins că Papadima n-a mers cu noi pentru că era bolnav. Dar când a aflat că Bistriţeanu vrea să se întoarcă la Bucureşti pentru treburile Catedrei, a spus: «Dar eu ce sunt aici? Sunt cantitate neglijabilă? Se pleacă pentru un alt profesor şi Călinescu poate să rămână în drum? Atunci puteţi pleca cu toţii şi rămân singur?!» L-am convins pe Bistriţeanu să nu mai plece.*

– Dar nu l-a dat jos din maşină?

– Stai! Stai! Stai! După ce l-am lămurit pe Bistriţeanu să nu mai plece şi i-am arătat lui Călinescu că Bistriţeanu s-a hotărât să rămână, am crezut că totul s-a liniştit. Dar, a doua zi, când – plecând de la Putna, spre o mănăstire, spre Moldoviţa – Bistriţeanu s-a dus să dea telefon spre a anunţa că nu mai soseşte la Bucureşti (fapt pentru care eram foarte bucuros), ne-am trezit cu bagajele lui Bistriţeanu date jos din maşină. De altfel, şi secretara a fost dată jos din maşină, căci şi ea voia să plece şi i-a spus: «Acum poţi să pleci! Nu mai am nevoie de dumneata». Şi-a rămas acolo, şi-a plecat la Bucureşti."

✦ *„În al doilea rând, mi s-a părut că lucrul cel mai neplăcut, pentru el, era să se vadă înconjurat de nişte egali... Din punctul ăsta de vedere, a încercat să-i facă neplăceri lui Perpessicius."*

✦ *„Atitudinea lui era a unui director care vrea să introducă timorarea."*

G. Muntean mai spune despre „şeful" Călinescu:

„Dacă uneori apuca să zică ceva, era greu să-l tragi din drum, chiar dacă sersiza că n-are dreptate. De regulă, asemenea reacţii erau violente. *Îi spuneai: «Domnule*

Profesor, pânza asta-i verde». Şi el zicea: «Nu, e roşie!» Era ca o durere care ţâşnea din el, că trebuie să-şi recunoască eroarea. Nu-i făcea plăcere. ***Nu l-am văzut cerându-şi scuze, în anii cât am stat lângă el!*** *Nu ştiu dacă avea chiar conştiinţa infailibilităii, dar conştiinţa valorii o avea"* (subl. ns.).

De ce era aşa? Poate pentru că i se permitea. Cât priveşte suportul politic, când este întrebat de I. Oprişan, D. Vatamaniuc răspunde tranşant:

„– ***În spatele lui Călinescu se afla Gheorghiu-Dej?***

– Da, în spatele lui se afla Gheorghiu-Dej!

– M-am întrebat care era omul politic care îl sprijinea?

– Era Gheorghiu-Dej. El i-a fost recunoscător pentru acea campanie pe care a făcut-o Călinescu la procesul lui Antonescu!" (I. Oprişan, *G. Călinescu. Spectacolul personalităţii / „dialoguri adnotate"*).

Dac-ar fi să facem scurta paralelă la care alţii ne obligă, privitor la autorul injurioasei minciuni literaturizate intitulate *Viaţa lui Mihai Eminescu* am constata: ✦ tatăl lui s-a sinucis; ✦ Călinescu însuşi a fost internat în sanatoriul de la Predeal, manifestările lui fiind relatate de cei care îi erau apropiaţi (soţia: *„El era bolnav de nervi de când era student"*), dar diagnosticul a fost ascuns; ✦ profitând de poziţia socială obţinută prin comprimosuri jenante, îşi ducea „indivizii" să le dea câte o memorabilă prăjitură, că bani avea, slavă Domnului; ✦ uneori violent nu numai în vorbă, ci şi în faptă, îşi teroriza subalternii şi nu se sfia să-şi plesnească nevasta, chiar şi în public; ✦ nu-şi corecta erorile (deci, putea trăi în minciună); ✦ s-a zbătut continuu să iasă cât mai în faţă şi să fie mereu aplaudat.

Câtă deosebire între un asemenea personaj sugrumat de propria-i infatuare şi victima crimei lui literare – crimă încununată cu premiu academic! Ce imensă distanţă între unul ca el, bob de lut lipit de lut, şi înălţimile eminesciene:

„De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu!
Oare glorie să fie a vorbi într' un pustiu?
Azi, când patimilor proprii muritorii toţi sunt robi,
Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi
Idolului lor închină, numind mare pe-un pitic
Ce-o beşică e de spumă într' un secul de nimic."

Ne oprim aici şi sperăm să nu mai fim obligaţi să deschidem acest subiect.

TREZIŞI-VĂ, BĂTRÂNĂ DOAMNĂ!

Merită remarcată constanţa atitudinii Academiei Române faţă de *„divin”*: înainte de 1940 i-a acordat Premiul *Hamangiu* (100.000 de lei, în 1936), iar din 1948, de la 29 aprilie, luna în care tocmai începuseră şi lucrările pe şantierele de la Bumbeşti-Livezeni, l-a ales membru titular al Academiei, în care pe-atunci dirija M. Roller, omul care, până să se sinucidă (1958), a făcut istoriei naţionale un bine comparabil cu puroiul scurs din pana confratelui Robert Rössler, autorul aşa-numitelor *„Studii româneşti. Cercetări asupra istoriei vechi a românilor”*. Peste nici patru luni, simţind academicienii noştri (*„fosilele de la Academie”*, cum le numeşte Călinescu, într-o epistolă din iunie 1936 către Al. Rosetti) că, dacă nu fac şi acest pas, riscă să se ducă de râpă şi artele şi ştiinţele în România, la 12 august, l-au avansat pe Călinescu *„membru titular activ”*. Utile, *fosilele* astea!

Aparent, nimic ciudat, consecvenţa fiind o virtute. În cazul nostru însă, este vorba de decizii luate sub regimuri care se luptaseră pe viaţă şi pe moarte. Se poate spune: tocmai asta e o dovadă că Academia, Bătrâna Doamnă a culturii române, ar fi apolitică. Ce glumă! Dacă ar fi scăpat de influenţele (ca să nu spunem **dictatura**) politicului, această orgolioasă instituţie şi-ar fi permis să vorbească liber şi despre alţii, dar şi despre sine. Acum un secol, sub acoperişul ei se înfruntau oameni ca Haşdeu şi Maiorescu, astăzi nu ştim dacă şi cine mai polemizează, dar observăm că, doar pentru simple schimburi de idei, nu e neapărat nevoie să fiinţeze pe banii Statului încă o instituţie, cu înrâurire atât de anemică asupra vieţii societăţii noastre. Iar când girează şi mari neadevăruri, din ipotetic factor de echilibru şi progres devine real pericol, ca orice model strâmb.

De Academie suntem obligaţi să vorbim în prezenta noastră anchetă jurnalistică, pentru că, în cazul Eminescu, ea nu a dovedit dreaptă judecată. Şi continuă să fie la fel de echivocă în soluţii. Nu ştim exact ce reprezintă domnii dintre zidurile ei pentru cultura naţională, dar ştim că nu e mai cruntă ironie pentru un scriitor decât a-l îngropa în propria-i creaţie, deasupra lespezii aşezând bustul tipografului!

De la Academie multe speră românul obişnuit, care o priveşte cu respect, dus până aproape de un soi de teamă mistică faţă de suprema competenţă.

15 = 21= 25 = ?

(15)

(21)

Dintre cei 21 de fondatori, mai mult de jumătate sunt scriitori şi filologi;

....

Bucureşti, 12 iulie 1999

Acad. EUGEN SIMION

Preşedintele Academiei Române

(25)

Membrii fondatori

Alecsandri, Vasile	– 2 iunie 1867 (m.o. 25 august 1871)
Babeş, Vincenţiu	– 22 aprilie 1866
Bariţ, George	– 22 aprilie 1866
Caragiani, Ioan D.	– 22 aprilie 1866
Cipariu, Timotei	– 22 aprilie 1866
Cozacovici (Cosacovici), Dimitrie	– 22 aprilie 1866
Dimitrovici (Dimitrovitza), Ambrosiu	– 22 aprilie 1866
Gonata, Ştefan	– 2 iunie 1867 (m.o. 12 septembrie 1870)
Hasdeu, Alexandru	– 22 aprilie 1866 (m.o. 12 septembrie 1870)
Heliade-Rădulescu, Ion	– 2 iunie 1867
Hodoşiu, Iosif	– 22 aprilie 1866
Hurmuzaki, Alexandru	– 22 aprilie 1866
Ionescu, Nicolae	– 20 iulie 1867
Laurian, August Treboniu	– 2 iunie 1867
Maiorescu, Titu Liviu	– 20 iulie 1867
Massimu, Ioan C.	– 2 iunie 1867
Mocioni, Andrei	– 22 aprilie 1866 (m.o. 12 septembrie 1870)
Munteanu, Gavriil	– 22 aprilie 1866
Negruzzi, Costache	– 2 iunie 1867
Roman, Alexandru	– 22 aprilie 1866
Rosetti, Constantin A.	– 2 iunie 1867
Sbiera, Ion G.	– 11 iunie 1866
Stamati, Constantin	– 22 aprilie 1866
Străjescu, Ioan	– 22 aprilie 1866
Urechia-Alexandrescu, Vasile	– 2 iunie 1867

Dr. Dorina N. Rusu, autoarea *Dicţionarului*

Ştim în ce scop a fost înfiinţată, dar nu mai e deloc la fel de clar ce vrea astăzi cu adevărat această instituţie de la noi, după cum noi nu ştim ce să-i cerem. Teoretic, acolo sunt concentrate marile forţe de inteligenţă ale Naţiunii. Dea Dumnezeu aşa să fie! Problema este că n-am auzit ca Academia, care-ar putea fi un fel de Biserică laică, să se fi implicat frontal şi crucial în chestiunile importante ale acestui neam. N-am auzit ca de acolo să fi venit totdeauna şi cele mai înţelepte sfaturi.

Dar de ce ne-am mira, când Academia, părând lovită de amnezie totală, şi-a creat şi şi-a romanţat mitul propriilor fondatori. Falsă temelie, discutabil prestigiu. Academia Română s-a înfiinţat pe bani străini, iar primii ei membri n-au fondat nimic, fiind **numiţi**, asemenea unor funcţionari la primărie, şi având o sarcină precisă, pe care nici măcar nu şi-au ales-o singuri. Din motive care ne scapă, în locul acestui adevăr simplu, cu nimic înjositor, a fost aleasă formula fondatorilor. Asupra numărului acestora încă par a mai fi controverse. Bunăoară, în lucrarea *Membrii Academiei Române. 1866 – 1999. Dicţionar* ne sunt oferite trei cifre: 16, 21 şi 25. Concret: 1) fotografia care îi înfăţişează pe *„Membrii Societăţei academice române”* cuprinde doar 16 chipuri, 2) în *Cuvânt înainte*, domnul preşedinte Eugen Simion se referă la *„cei 21 de fondatori”* şi 3) Dr. Dorina N. Rusu (autoarea numitului *Dicţionar*) întocmeşte o listă cu *„Membrii fondatori”*, care conţine 25 de nume aşezate alfabetic. **Cei 25 au fost numiţi la patru date diferite**: în 1866, la 22 aprilie şi la 11 iunie, iar în 1867, la 2 iunie şi 20 iulie. Asemenea stranii cumulări de membri **fondatori** amintesc neplăcut de mult de majorările de capital prin emisiune de acţiuni la o societate comercială. Cam multe petice la un singur sac!

Informaţia, nervul puterii arbitrare

În mod firesc, documentarea necesară anchetei noastre jurnalistice ne obligă să mai aruncăm privirea şi asupra unor pagini de pe Internet. Aşa am ajuns la numărul din iunie 2003 al publicaţiei *Lumea copiilor*, zisă *„revista celor mici”*. Ce găsesc autorii necesar să transmită populaţiei din grădiniţe şi elevilor din primele clase? De pildă, domnii cu babeţică la gât şi fraţii lor care asudă făcând bastonaşe sunt învăţaţi că Eminescu a urmat *„clasa a III-a şi a IV-a la şcoala «National Hauptschule» din Cernăuţi, apoi este înscris la «Ober-Gymnasium» din acelaşi oraş”*, că *„învăţătura nu prea se potrivea*

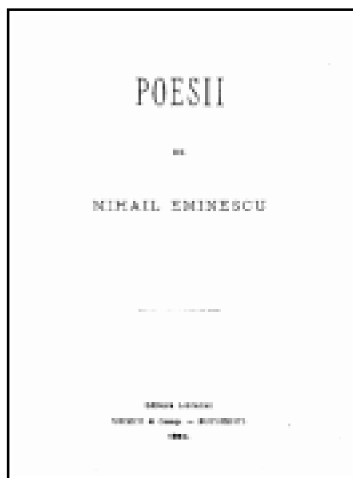
cu firea sa zbuciumată şi zburdalnică” (deci: să facă sau să nu facă şi ei ca el?) şi că a continuat *„studiile ca «privatist» (un fel de student la facultate particulară)”*. Spre marea lor satisfacţie, ţâncii află că Eminescu a debutat *„în revista «Convorbiri literare» cu poezia «Venere şi Madonă». Publică apoi «Epigonii», «Fat-Frumos din lacrimă», «Mortua est», «Înger de pază» şi îl recomandă pe Slavici celor de la revista «Junimea»”*.

Urmează două paragrafe bine împănate cu titluri de poezii, lipsind doar referirile la Shopenhauer şi citatele din Homer – în greacă, desigur.

Mai departe:

„Un an mai târziu, după ce demisia de la «Timpul» nu îi este acceptată, Eminescu dă primele semne de boală, fiind internat – pe 28 iunie 1883 – la sanatoriul doctorului Şuţu. Sfârşitul aceluiaşi an aduce apariţia primului volum din poezia lui Eminescu, prefaţa fiind semnată de Titu Maiorescu. Volumul conţinea poeziile publicate anterior, plus încă 26 de creaţii lirice noi, iar pe coperta interioară scria «1884 – POESII». (Deci „1884" face parte din titlu? – n. ns.)

Internat în continuare la sanatoriu, Eminescu este zdruncinat de aflarea unei alte (?) veşti proaste: moartea tatălui său (pe 8 ianuarie 1884). În septembrie, deoarece starea sănătăţii se îmbunătăţise, participă la banchetul anual al «Junimii» şi este numit subdirector la Biblioteca Centrală din Iaşi. Nu trec, însă, nici două luni, şi Eminescu se internează din nou, de data aceasta la Spitalul «Sf. Spiridon» din Iaşi, unde este vizitat – printre alţii – şi de Alexandru Vlahuţă. În 1885 este tipărit al doilea volum de poezii şi, separat, în «Convorbiri literare», apare «Sara pe deal». După un tratament la Balta-Liman, se întoarce în Iasi şi continuă activitatea la bibliotecă... Boala, totuşi, revine. După tratamente la băile Repedea (lângă Iaşi), urmează internarea la ospiciul Mănăstirii Neamţ, apoi – în urma unui consult în Iaşi – este trimis în străinătate, la Halle, pentru a fi tratat de nişte doctori specialişti.”

Nu mai pierdem vremea comentând toate erorile, mai mici sau mai mari, mulţumindu-ne să spunem că al doilea paragraf este astfel conceput, încât sugerează continuitatea „bolii” declanşate în 1883. Cauzele? Nici nu mai contează.

Acest text ne aduce aminte de prima vizită făcută la Chişinău ca gazetar, curând după 1990. Nu înţelegeam atunci de ce majoritatea moldovenilor întâlniţi dincolo de Prut priveau cu interes rece pe toţi cei din România. (Astăzi,

ostilitatea lor pare a fi şi mai mare.) Şi mai ciudat era că nu-şi motivau atitudinea – mulţi nici n-o recunoşteau (dar nici nu se străduiau să ne convingă că am greşi). Am priceput totul doar după ce m-am uitat prin manualele lor şcolare şi după ce unul dintre ei şi-a călcat pe inimă şi ne-a adus aminte de vara lui 1940. Nu comentăm aici dacă au sau nu dreptate, dar poziţia lor este în logica firii. Şi ne ajută să înţelegem sensul adânc al afirmaţiei: *„informaţia este putere"*. Acolo unde copiii sunt crescuţi în regim de pui de Crevedia, otrava neadevărului făcând parte din hrana lor zilnică, minciuna se va instala atotstăpânitoare, adevărul devenind folclor. Practic, trecutul piere.

În general, folosirea *Internet*-ului presupune asumarea a tot soiul de riscuri, inclusiv cele privitor la exactitatea informaţiei, pe această cale putându-se planta şi dezinformări periculoase.

Ce să facă Academia Română? Nu ne permitem să-i dăm sfaturi, dar ştim că simpla deţinere a celor mai mari depozite de carte, de manuscrise şi de periodice din Ţară o obligă să intervină în general, şi în particular în cazul lui Eminescu, căci pe *site*-ul Bibliotecii Academiei Române, jumătate din prezentarea făcută la *Istoric* sună astfel (sublinierile ne aparţin):

*„**Beneficiară a depozitului Legal din 1885**, are în **atribuţiile sale** publicarea bibliografiei retrospective a cărţii şi periodicelor româneşti, precum şi a unor bibliografii speciale, **cum ar fi Bibliografia Mihai Eminescu** sau Bibliografia Războiului de Independenţă, servind documentarea şi cercetarea asupra ştiinţei şi culturii române.*

Fondurile sale se cifrează la peste 10 milioane de unităţi, dintre care 3.600.000 monografii şi 5.300.000 publicaţii seriale.

Colecţiile speciale, aflate în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române, îi asigură acesteia un loc de frunte printre instituţiile de acest fel din România. Dintre ele, colecţia de manuscrise este cea mai bogată din tară, iar colecţiile Cabinetului de Stampe, cele ale Cabinetului de Numismatică, Cabinetului de Muzică şi Cabinetului de Hărţi sunt adevărate puncte de referinţă în domeniu" (text preluat, indică *site*-ul, *„din vol. Acad. Duiliu Marcu: ARHITECTURA; Bucuresti, Ed. Tehnică 1960, p, 395"*).

Inestimabila sa avere informativă îi impune să facă şi altceva decât să o ţină sub cheie. Nimeni nu-i cere să emită sentinţe, căci nu asta e menirea ei. Dar a nu-şi revizui propriile judecăţi de valoare atunci când apar dovezi că a greşit e intolerabil. Prin forţa lucrurilor, Academia Română este instituţia cea mai aptă pentru ca, prin tipărituri, suporturi magnetice de orice fel sau *site*-uri, să pună la dispoziţia publicului (singură sau în colaborare – de exemplu, cu Arhivele Statului) informaţii primare privind, de pildă, persoane şi evenimente controversate (adică faţetele adevărului), fotografii autentice ori trucate ale

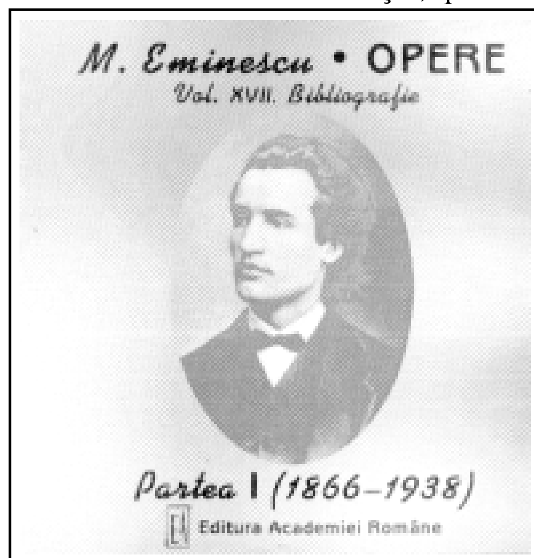
marilor personalităţi, precum şi liste cu marile falsuri dovedite ca atare. Suntem convinşi că după numai o lună specialiştii instituţiei (academicieni sau nu) ar putea oferi un număr impresionant de date sistematizate tematic, creându-se astfel nucleul unui centru informativ, pe care să-l viziteze oricine înainte de a-şi începe documentarea. Fără a fi obligată să impună concluzii, Academia poate deveni un credibil factor de echilibru, parte într-adevăr vie a societăţii. Altminteri, prin lipsă de implicare şi de competitivitate, ne aminteşte de Călinescu, care vorbea de *„fosilele”* ei.

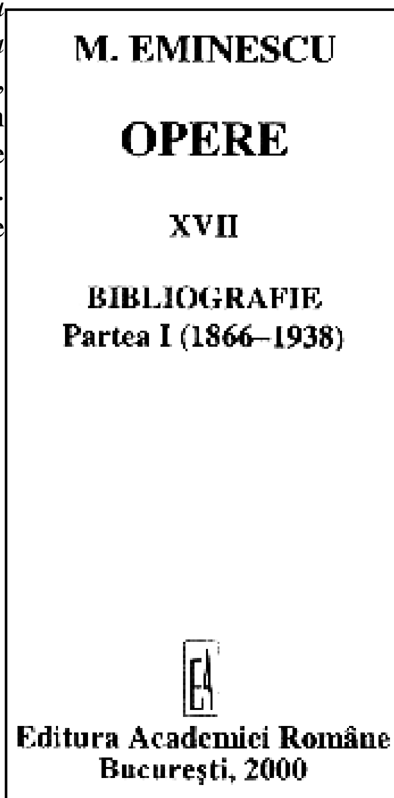
Desigur, înainte de a ajuta pe alţii, Academia trebuie să se ajute pe sine, căci nu ţine la sânu-i bogat numai oameni oneşti sau pricepuţi. Dovadă, ultimul volum din OPERE (XVII).

Iată despre ce este vorba.

În anul 2000, declarat chiar Anul-Eminescu, Academia Română a pus în circulaţie un CD-ROM, a cărui prezentare grafică de vede în facsimil.

CD-ul nu este numai greu de folosit, dar are şi un conţinut straniu, dat fiind enunţul de pe copertă: *„M. Eminescu ✦ OPERE // Vol. XVII. Bibliografie // Partea I (1866 – 1938)”*. Din întreaga lui capacitate, bibliografia ocupă doar circa 4 la sută, iar în jur de 3 la sută revin unor pagini facsimilate din volumul *Poesii*, prefaţat de Maiorescu. De ce tocmai această ediţie, pe care

Eminescu a urât-o? Tot din considerente care ne scapă, nu sunt integral prezentate în facsimil nici măcar versurile grupate la opţiunea *Poezii ilustrate grafic şi sonor*, deşi programul are şi o facilitate expresă de a „întoarce pagina" (facilitate a cărei prezenţă trebuie să o ghiceşti). Bunăoară, *Luceafărul* este recitat integral, dar facsimilele cuprind doar 14 strofe (primele şi ultimele două pagini, aşa cum apar în ediţia Maiorescu).

Doina este reprodusă, dar nu este recitată, probabil, din motive similare celor care au făcut ca decenii în şir să fie interzisă. Interzicerea ei în a doua jumătate a veacului trecut n-a făcut decât să continue o situaţie instaurată în 1895 şi respectată şi de O. Minar, care în *Programa analitică pentru bacalaureat* din 1933 – vezi *Colecţia de legislaţie şcolară* – ocoleşte *Doină*. De aceea, G. Ştrempel are dreptate când afirmă că *„în 1950, el* [Eminescu] *nu era prea iubit"* de către oficialităţi, dar adevărul este că situaţia din 1950 nu a fost deloc ceva nou, ci o veche moştenire.

Revenim la CD-ul nostru. Când atacă *Scrisoarea III*, recitatorul începe cu *„Un sultan dintre aceia..."*, dar înregistrarea se încheie cu versul: *„Ear în urma lor se-ntinde falnic armia română"*, eliminându-se aşadar exact partea cenzurată încă din secolul al XIX-lea. Într-un cuvânt, nimic nou. Avem convingeri (sau obligaţii?) şi le repectăm.

Dacă pentru versurile lui Eminescu nu s-a găsit destul spaţiu pe CD, în schimb, 76 de procente din capacitatea acestuia au fost alocate unor fişiere audio: 9 cântece pe versuri de Eminescu, 27 de poezii recitate (unele fragmentar), prefaţă şi prezentare (ca pentru analfabeţi), iar 13 procente revin unor *clip*-uri banale (mulţi copii pot face lucruri mai interesante şi superioare calitativ).

Cine cântă pe CD-ul Academiei? Diverşi, singura melodie cu adevărat inspirată părându-ni-se a fi cea a trupei *Mondial* (*Atât de fragedă*) – din păcate, înregistrarea este de foarte slabă calitate. Cine citeşte? Preferăm să nu dăm nume. Spunem doar că este vorba de vechi monştri sacri ai scenei româneşti, înregistraţi cu decenii în urmă. În cele mai multe cazuri bătrânicioase, uneori parcă muribunde, când nu par ecouri dintr-un coşmar al lui Bacovia, rămas brusc fără apă, vocile amintesc de fatalişti faliţi care zac la pat răpuşi de dureri de şale. Deşi personalităţi foarte puternic individualizate pe scenă, când recită din Eminescu, seamănă între ei neaşteptat de mult, parând să fi avut un regizor care ţinea morţiş să dea o **anumită** faţadă complexului Eminescu, cât mai mohorâtă. Să fie totul doar rodul momentului istoric, pe-atunci pretinsul pesimism eminescian fiind susţinut

cu şi mai mare îndărătnicie decât astăzi, când G. Ştrempel şi cei conduşi de dumnealui în fructuoase *„şedinţe de discuţii”* se numără printre puţinii care găsesc la un Eminescu al lor doar *„tristeţea şi strălucirea lui”*? De-aici sobrietatea morbidă, monotonia exasperantă?

Pe acelaşi CD intitulat *M. Eminescu ✦ OPERE // Vol. XVII. Bibliografie* găsim şi o stupefiantă prezentare radiofonică a basmului *Făt-Frumos din lacrimă*. Dramatizat tot de un nume destul de sonor în branşă, ciobul de basm începe abrupt, de undeva dinspre ultimul sfert al textului, de la cuvintele: *„El se urcă pe cal cu buzduganul de-a umere”*, şi se încheie după mai bine de trei minute şi jumătate cu un încurajator nechezat de cal. Curat Anul Eminescu!

Excepţionale să fi fost interpretarea actorilor, muzica şi vocile cântăreţilor ori dramatizarea basmului, tot nu aveau ce să caute în OPERE. XVII, care nu e totuşi o casetă pirat, ci unul dintre volumele care încheie aşa-numita *ediţie Perpessicius*. Alături de *Bibliografia* eminesciană puteau sta falsurile depistate, facsimile ale unor documente sau opiniile unor oameni de cultură, care se rostesc avizat despre Eminescu şi opera lui (sunt atâţia), Eminescu cântat sau recitat putând face obiectul unui CD special.

În sfârşit, CD-ul Academiei foloseşte pentru comprimarea fişierelor un format tipic CD-urilor audio şi pe care-l putem înţelege atunci când ar fi vorba de Pavarotti sau de Maria Calas, dar nu şi în cazul unor funcţionari, care numai privighetori nu-s. Nu vrem să se înţeleagă că am fi împotriva înregistrării vocii domnului G. Strempel cale de 6 minute, cu banii sponsorilor sau chiar cu ai Statului, după cum n-am avea nimic împotrivă ca pentru asta să fie şi plătit, căci e munca dumnealui. Dar ca înregistrarea respectivă să ocupe de 150 de ori mai mult decât întregul volum *Poesii* ni se pare un pic exagerat, deoarece dacă ne-ar întreba cineva ce anume preferăm să găsim într-o **lucrare declarată ca fiind închinată lui Eminescu şi apărută în Anul Eminescu**: opera acestuia sau glasul unui funcţionar al Bibliotecii Academiei Române, în nici un caz nu am alege a doua variantă.

Calitatea produsului academic poate fi apreciată şi prin comparaţie. Tot în 1999-2000, cei de la *Petar Software* din Botoşani au lansat pe piaţă un excelent CD care cuprinde, pagină cu pagină, primele 16 volume din OPERE şi faţă de care – şi ca grafică, şi ca gândire, şi ca programare – oferta Academiei Române rămâne o modestă încropire de garsonieră confort IV. Un exerciţiu. Păcat de munca majorităţii bibliografilor (se va vedea imediat de ce subliniem că nu ne referim la toţi).

Cine foloseşte *Internet*-ul ştie că astăzi circulă şi o alcătuire cuprinzând *Poeziile ediţiei princeps* ale lui Eminescu. Are 0,2 MB, pe un CD cu capacitatea celui lansat de Academie încăpând trei mii de asemenea fişiere – adică tot atâtea cărţi de mărime egală. Totodată, programul folosit pentru a-l deschide permite între altele adnotarea pe marginea textului, căutarea anumitor cuvinte sau marcarea şi copierea strict a pasajelor care interesează (nu ca în cazul CD-ului Academiei, unde vrei doar un rând şi ţi se dau zeci de pagini, de nu mai ştii cum să smulgi imprimanta din priză). Varianta la care ne referim nu prezintă în facsimil ediţia Maiorescu, ba nu-i publică nici prefaţa (dar asta nu impietează, căci nu Maiorescu este autorul, iar prefaţa nu conţine adevărul).

„Nestrămutat chiar în faţa evidenţei”

Înaintea CD-ului din 2000 a fost însă volumul tipărit în anul precedent.

Să începem cu *Prefaţa* lucrării. Semnată şi citită de G. Ştrempel, datează din *„noiembrie 1998"*, fiind, se pare, prima realizare audio a Colectivului de lucru condus de domnia sa. Aici, domnul Ştrempel informează:

„Am urmărit câţiva ani buni colectivul de lucru şi am condus zecile de şedinţe de discuţii purtate asupra metodologiei adoptate, dar nu numai. Întreaga grupare de specialişti, unii detaşaţi pentru necesităţi legitime, de la alte servicii, şi-a făcut datoria, dacă nu de dragul instituţiei, întotdeauna, de dragul lui Eminescu, fără îndoială. Căci apropiindu-se, zi de zi, de tristeţea şi strălucirea lui s-au deprins să-l iubească şi să-l respecte.”

Ne bucurăm să citim şi să auzim că Eminescu este atât de iubit la Academia Română şi nu contestăm că grupul a tins *in corpore* spre el, dar dacă n-au găsit decât *tristeţe* şi *strălucire*, înseamnă că au greşit drumul, *„apropiindu-se, zi de zi”* de o iluzie. Precizările directorului general al Bibliotecii Academiei Române sunt însă binevenite, căci nu-i rău să cunoaştem cât de târziu *„s-au deprins să-l iubească şi să-l respecte”* anumiţi cercetători pe Eminescu, precum şi cine anume încă se mai numără printre susţinătorii teoriei privind aşa-zisul lui *pesimism*.

Iar dacă *„La data apariţiei ultimului volum* (OPERE XV, 1993 – n. ns.), *bibliografia era terminată în forma ei primară, fiind necesare doar revizuiri, rectificări unele completări”* (G. Ştrempel, *Prefaţă* vol. XVII), faptul nu prea este de natură să probeze iubire faţă de Eminescu. Ba nici măcar exces de

pasiune profesională, căci, totuşi, între 1993 şi 1999 sunt 6 ani, iar lucrarea are 11 autori şi 16 colaboratori, care doar inventariază cărţi şi articole, nu le şi scriu. Problema reală pare să fi fost una mai veche: **nu s-au oferit bani pentru această muncă**. (Nu acuzăm, dar nici nu acceptăm împăunări gratuite.) Nimeni n-a fost dispus să-şi sacrifice timpul liber sau timpii morţi de la slujbă, pentru bibliografia Eminescu. Explicaţii de soiul: *„între timp se schimbase optica cu privire la planul lucrării”* sau *„fluctuaţiile intervenite în conducerea serviciului”* nu rezistă, deoarece nu şefii redactează asemenea lucrări, iar esenţial nu era modul în care avea să fie organizat materialul, ci **existenţa lui**. Fişele nu sar singure de la locul lor când se schimbă directorii, iar criteriul cronologic a existat dintotdeauna şi mai mereu a dat roadele cele mai bune. Împărţirile tematice şi indexurile (oricâte), puteau fi (oricând şi de oricine) grupate la încheiere, conţinând trimiteri la paginile din volum. Oricum, până în 1889 firul vieţii lui Eminescu trebuia să se deruleze neîntrerupt, astfel încât să poată fi lesne sesizate contradicţiile, reacţiile la diverse evenimente ori informaţiile care dau de gândit. De altfel, aşa cum se va vedea, tocmai *„optica cu privire la planul lucrării”* este cea care îndepărtează de adevăratul Eminescu.

Nu credem că suntem de rea-credinţă dacă aducem în discuţie realităţi ocolite de alţii. Întâi, amintim că încă din 1960 (dacă nu anterior) Biblioteca avea *„în atribuţiile sale”* publicarea *„unor bibliografii speciale, cum ar fi Bibliografia Mihai Eminescu”*, dar lucrul n-a demarat decât în 1965. Când luăm în calcul faptul că volumul în discuţie este rodul eforturilor unui *„număr apreciabil”* de persoane (40, din 1965 până în 1999), care l-au produs muncind 24 ani în regimul trecut (1965-1989) şi alţi 10 în cel prezent (1990-2000) – din care 6 ani de *„revizuiri, rectificări, unele completări”* – şi când ştim că vor urma alte două – poate chiar trei – lucrări similare, înţelegem că, la mai bine de un secol de la stingerea sa, Eminescu încă mai asigură o pâine specialiştilor. Nu o spunem nici cu reproş, nici cu invidie. Constatăm, pur şi simplu şi ne gândim că măcar pentru asta Eminescu merita să fie iubit şi respectat de absolut toţi autorii *Bibliografiei*.

Ilustraţia volumului XVII atrage şi ea atenţia. Întâi, prin absenţa unei liste a facsimilelor inserate, apoi prin cele alese spre publicare (dintre toate, cel mai util este acela care prezintă tomul întâi al lucrării lui Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor* [1879], deoarece dovedeşte involuntar că numele traducătorului, Eminescu, nu apare, aşa cum avea să se întâmple cu Slavici, în volumele următoare). Colectivul de autori prezintă

capul de pagină al *„ziarelor cu care polemizează Eminescu”* şi al unor publicaţii străine, dar li s-a terminat hârtia tocmai la *Timpul*!

Largheţea cu care sunt prezentate lucrările care literaturizează viaţa lui Eminescu surprinde, deoarece nu la fel se procedează şi cu cele care publică documente autentice. Despre Călinescu ştiam că este marea slăbiciune a multora din Academie. Dar Riria, cu penibilul ei *„Dialog dramatic în 5 scene”*, intitulat *Ultima rază din viaţa lui Eminescu*? Sunt atât de meritorii romanele *Bălăuca* şi *Mite*, scrise de E. Lovinescu cu neîmplinita speranţă declarată că va eclipsa monografia lui Călinescu? Au extaziat publicul romanele semnate de Cezar Petrescu (*Luceafărul*, *Nirvana* şi *Carmen Saeculare*, unite sub titlul generic *Romanul lui Eminescu*)? Ce criteriu a operat pentru a aduce în faţă lucrări ştiute ca fiind nu doar partizane, ci şi siropos literaturizate, toate provocând polemici aprinse la apariţie? De ce Academia Română prezintă numai lucrările uneia dintre taberele care şi l-au disputat pe Eminescu?

Detaliu interesant, Riria apare în volum, dar este eliminată pe CD, unde locul ei e luat de doctorul C. Vlad, cu textul său profund denigrator (*Mihai Eminescu din punct de vedere psihanalitic*), scris în mare măsură pe baza monografiei *„divinului”*. (Strict informativ, pentru că se potriveşte situaţiei şi pentru că din raţiuni copilăreşti DEX şi MDE au eliminat acest cuvânt: în dicţionarul lui I. A. Candrea se precizează că **vlad** *„se zice cuiva care se amestecă în vorba altora şi spune o prostie”*.)

Din *Lămuriri privind metodologia şi structura lucrării* aflăm:

> *„Din dorinţa, altfel legitimă, de a descoperi şi aduce la lumină cât mai multe date şi imagini fotografice ale lui Eminescu, din entuziasm, nepricepere sau, uneori, incorectitudine, au fost puse în circulaţie, drept autentice, fotografii false* (Caragiale avertizează asupra acestei realităţi încă din 1892: *„mă revoltă şi scandalul cu portretele şi busturile puse fără sfială în circulaţie ca fiind ale lui”* [*Două note*] – n. ns.). *Astfel, în 1909, Octav Minar publica o fotografie a lui Eminescu la Mănăstirea Neamţului, evident*

Din dorinţa, altfel legitimă, de a descoperi şi aduce la lumină cât mai multe date şi imagini fotografice ale lui Eminescu, din entuziasm, nepricepere sau, uneori, incorectitudine, au fost puse în circulaţie, drept autentice, fotografii false. Astfel, în 1909, Octav Minar publica o fotografie (E) a lui Eminescu la Mănăstirea Neamţului, evident un fals grosolan, în care a fost folosit ultimul portret, cel din 1887. Faptul este cu atât mai regretabil cu cât această fotografie, pretins autentică, a fost apoi luată drept sursă de inspiraţie pentru portrete în ulei (D. Stoica etc.). După aproape 30 de ani, exegetul lui Eminescu, George Călinescu, va publica, în 1938, cu tonul autoritar pe care doar entuziasmul descoperirii îl poate justifica, o fotografie a poetului la tinereţe care, după cum s-a dovedit, îl reprezintă pe Constantin Bălănescu, actor ieşean, binecunoscut în epocă. Nestrămutat chiar în faţa evidenţei, George Călinescu va reproduce fotografia şi după publicarea unor argumente peremptorii ale neautenticităţii ei, fiind reluată de editori şi în ediţiile postume criticului.

M. Eminescu. OPERE, Bibliografie (volumul XVII), Partea I, 1999

un fals grosolan, în care a fost folosit ultimul portret, cel din 1887. Faptul este cu atât mai regretabil cu cât această fotografie, pretins autentică, a fost apoi luată drept sursă de inspiraţie pentru portrete în ulei (D. Stoica etc.). După aproape 30 de ani, exegetul lui Eminescu, George Călinescu, va publica, în 1938, cu tonul autoritar pe care doar entuziasmul descoperirii îl poate justifica, o fotografie a poetului la tinereţe care, după cum s-a dovedit, îl reprezintă pe Constantin Bălănescu, actor ieşean, binecunoscut în epocă. ***Nestrămutat chiar în faţa evidenţei, George Călinescu va reproduce fotografia şi după publicarea unor argumente peremptorii ale neautenticităţii ei, fiind reluată de editori şi în ediţiile postume criticului*** (subl. ns.).

Socotim inutil a zăbovi asupra imaginii de pe coperta volumului Eminescu de Octav Minar, apărut la Bucureşti în 1935, şi care reprezintă un copil de 4-5 ani aşezat pe un fotoliu, faptul putând crea neplăcute confuzii." (Nu înţelegem ce „neplăcută confuzie" ar putea provoca fotografia unui *„copil de 4-5 ani"* şi credem că, dimpotrivă, tocmai aceste falsuri ar trebui inventariate şi publicate rapid, pentru ca publicul neavizat să nu poată fi păcălit de tot soiul de escroci.)

Ne bucură că Academia recunoaşte *nestrămutarea* lui Călinescu, dar nu şi faptul că ea, depozitara tuturor manuscriselor eminesciene, nu acţionează în nici un fel pentru a stopa perpetuarea falsurilor. Am prefera fapte, nu lacrimi uscate, căci dacă fiecare continuă să facă rău altora, scriind ce vrea despre aceştia chiar după ce îi sunt aduse *„argumente peremptorii"* că greşeşte, vina nu mai e atât a lui, cât a celorlalţi. A rămâne *„Nestrămutat chiar în faţa evidenţei"* nu-i semn bun pentru nimeni – psihiatrii pot da detalii. Iar dacă până şi astăzi Academia Română încearcă să îndulcească situaţia neverosimilă mai sus relatată, *„entuziasmul descoperirii"* devenind scuză pentru promovarea neadevărului, lucrurile sunt chiar foarte grave.

Îşi imaginează cumva Academia Română că, recunoscând o seamă de lucruri evidente printr-un mic text citit de foarte puţini, se acoperă moralmente? Pasivitatea acestei instituţii faţă de încăpăţânarea *„divinului"* surprinde şi nu tocmai, pentru că, la urma urmei, are ea căderea morală să-l denunţe pe Călinescu ca *„nestrămutat chiar în faţa evidenţei"*, câtă vreme procedează similar? Nu „nestrămutată" a rămas şi ea atunci când felurite semnale critice – inclusiv ancheta noastră jurnalistică – i-au prezentat atâtea alte *evidenţe*? Dacă socoteşte că noi nu am avea *„argumente peremptorii"*, de ce nu dovedeşte că am greşi? De ce nici măcar nu redeschide subiectul? Să nu te-ntrebi: Academia Română a făcut jocul lui Călinescu sau, dimpotrivă, Călinescu a făcut jocul Academiei Române, care l-a şi premiat?

Dar toate acestea pot fi socotite fleacuri, comparativ cu faptul că *Bibliografia* din 1999, care trebuia (şi putea) să fie neutră, se dovedeşte mai

mult decât tendenţioasă în oglindirea adevărului privind îndeosebi destinul **gazetarului** şi **cetăţeanului** Eminescu. Este de natură să inducă în eroare prin sugestie, prin omisiune, prin minciună şi, nu în ultimul rând, prin prezentarea propagandistică a unor autori preferaţi.

Zosin, denigratorul lui Eminescu, răsfăţatul bibliografilor

În sumarul volumului XVII al OPERE, la *„Referinţe despre viaţa şi opera lui Mihai Eminescu”*, un subcapitol tratează *„Reflectarea sa în literatură”* (care *„sa”*? viaţa sau opera?). Aici, de pildă, un anume M. Codreanu apare la poziţia **5860** cu propriul volum de versuri numai şi numai pentru că, ne anunţă Colectivul academic, cartea lui este *„dedicată memoriei lui M.E.”* Şi, spre ştiinţă, se precizează şi tipografia implicată în demers: H. Goldner, 1901. Oare chiar se poate *reflecta* Eminescu *în literatură* printr-o simplă dedicaţie? Este dedicaţia literatură?

Disproporţionat de multă atenţie se acordă şi Mitei Kremnitz. Bunăoară, la poziţia **5834** este anunţat:

> *„GEORGE ALLAN [KREMNITZ, MITE]:* ***Fluch der Liebe! [Blestemul iubirii]*** *Novellen von... Leipzig, Verlag von Wilhelm Friedrich, 1881, 190 p.*
>
> *Volumul cuprinde nuvela* ***Das Liebebild*** *în care i se face o caracterizare lui M.E., p. 44–93.”*

Nu ştim nici cum demonstrează autorul menţiunii că Mite l-ar caracteriza pe Eminescu, nici dacă e de bine sau de rău. La poziţiile **13275** şi **14563** (care au conţinut aproape identic), sunt enunţate principalele subiecte abordate de Călinescu într-un articol. Mite figurează doar pentru că, zic autorii Bibliografiei: *„muza poetului din* ***Atât de fragedă*** *şi* ***Bogdan Dragoş*** *(1876), presupune a fi Mite Kremnitz”*. Dacă este firesc să fie menţionate paginile conţinând *Amintiri fugare despre M. Eminescu (încredinţate fiului meu adoptiv)*, nu ne par de folos şi referirile altora *„la memoriile lui Mite Kremnitz”* (**11814**, de pildă), căci aşa, din referire la referire, împovărăm la nesfârşit (şi degeaba) rafturile bibliotecii.

Cei care au produs Bibliografia Eminescu par să fi uitat că *mass media* cuprind şi radioul şi televiziunea. Văzând ciudatele criterii aplicate până acum,

suntem curioşi cum se vor descurca în bibliografiile următorilor ani cu sutele de mii de „referiri din referiri” făcute de cine vrei şi cine nu vrei prin aceste două canale de informare.

Toate exemplele de mai sus ar putea fi socotite nesemnificative, dacă situaţia nu s-ar repeta şi în cazul altor autori. Reamintim titlul volumului: *„BIBLIOGRAFIE. Viaţa – Opera. Referinţe”*. Este vorba de viaţa şi de opera **reale**, nu de ficţiuni. *„Referinţele”*, o arată şi titlul, privesc – şi ele – strict *„viaţa şi opera”* aceluiaşi Eminescu. În consecinţă, subcapitolul *Reflectarea sa în literatură* trebuia să fie un apendice al lucrării, căci între scrierea unui roman despre Eminescu şi crearea unui bust mai mult sau mai puţin stilizat nu diferă decât mijloacele de exprimare. Romanele pornesc de la unele fapte din viaţa lui Eminescu, dar rămân opere doar **inspirate dintr-o realitate obiectivă**, cuprinzând în proporţii variabile adevăr şi minciună. Oglindirea în literatură poate alcătui, aşadar, un capitol distinct, plasat în anexa lucrării, nicidecum în miezul acesteia, astfel încât cel mai puţin avizat nu mai ştie ce este autentic şi ce nu. (Statutul de critic literar al lui Lovinescu, de pildă, poate induce şi mai mult în eroare). Romanul, nuvela ori schiţa inventează personaje care pot aminti de anumite persoane, dar nu sunt biografii sau studii lucide asupra personalităţii cuiva. De altfel, Colectivul de autori ne informează (**5988**) că după apariţia romanului lui Lovinescu, în articolul *Psihologia erotică a lui Eminescu* (*Rampa nouă ilustrată*, 25 decembrie 1934),

„Autorul afirmă, printre altele, că bazându-se pe memoriile lui Mite Kremnitz, a încercat să definească psihologia erotică a lui M.E., în romanul ***Mite****.”*

De la o asemenea documentare, ce rezultate puteam aştepta? *„Reflectarea”* se face la mâna a doua, pornind de la o altă *„reflectare”*, pusă pe hârtie de o femeie nemulţumită. Inevitabil, înainte şi după publicarea unui roman, în gazete apar tot felul de ştiri, se stârnesc polemici. Aşa s-a întâmplat, de exemplu, şi cu romanul *Mite*. Reacţia presei poate folosi celor care vor să scrie despre Lovinescu, dar nu-i ajută cu nimic pe cei interesaţi de Eminescu, întrucât nu există nici o legătură între *„viaţa şi opera”* acestuia din urmă şi aşa-numitele *„anticipări”* privind ba faptul că *„E. Lovinescu scrie la Fălticeni romanul* ***Mite****”* (**5970**), ba *„apariţia, în toamnă, a cărţii lui E. Lovinescu”* (**5971**), ba că *„E. Lovinescu va publica:* ***Dragostea lui Eminescu****”* (**5974**), apoi iar că *„volumul urma să apară la toamnă”* (**5976**) şi din nou că *„se anunţă apariţia, pentru luna noiembrie”* (**5977**)? Culmea, în pofida acestei aparente acribii, data exactă a lansării romanului *Mite* nu ni se face cunoscută!

Când în Bibliografia întocmită de Academie numai asemenea *„anticipări”* ocupă vreo 20 de poziţii, nu-i greu de bănuit cât spaţiu tipografic este rezervat comentariilor. Şi n-apucă să se încheie paginile cu ecouri la *Mite*, că totul este reluat – de data aceasta cap de afiş fiind celălalt roman al lui Lovinescu, *Bălăuca*. Problema nu este aceea că s-ar fi stricat prea multă hârtie pentru Lovinescu, într-o carte dedicată exclusiv lui Eminescu. Alte lucruri supără. De pildă, amestecarea informaţiilor literaturizate cu cele reale. Biografia romanţată poate fi plăcută şi utilă, dar în cazul nostru ea nu a făcut decât să conserve vreme de peste un secol false impresii despre Eminescu. În nefericită competiţie cu Călinescu, Lovinescu a inventat ce l-a dus mintea şi ce l-a lăsat inima, dar ceilalţi n-au tratat opera lui ca atare, ci au socotit-o reconstituire a realităţii, dându-i astfel o greutate pe care n-o merita şi încurcând merele cu perele. Reacţiile la apariţia romanelor lui Lovinescu nu s-au limitat la analiza estetică – aceasta nici n-a mai prea contat. Aproape totul a fost raportat la percepţia individuală asupra subiectului (preexistentă) şi la fapte mai corect sau mai deformat cunoscute despre Eminescu, **persoană** devenită **personaj**. Recenziile nu au adus nici un element nou privind viaţa sau opera lui Eminescu, totul fiind o dezbatere sterilă, adesea dirijată de mama tiroidă. E greu să fii biograf, pentru că e greu să vrei şi să poţi să intri în pielea şi în cugetul altcuiva. Ar putea spera un **critic** să înţeleagă vreodată **creatorul** de geniu? Implacabil, *Mite* şi *Bălăuca* dovedesc că nu. Probabil, Lovinescu ştia asta şi de aceea nici nu s-a străduit să slujească adevărul.

Fireşte, cu *Viaţa lui Mihai Eminescu*, varianta Călinescu, s-a procedat în mod similar. Cartea (socotită de Eugen Ionescu a nu depăşi *„tecnica unei simple vieţi romanţate cu unele date exacte”*) a apărut în 1932, dar a început să fie anunţată încă din toamna lui 1931. Care este rostul unor asemenea ştiri de presă în *Bibliografia Eminescu*? Ce contează reclama de presă, pe marginea unor lucrări încă netipărite? Nu e prea de-ajuns **publicitatea** făcută în epocă unor critici literari certaţi cu adevărul?

Şi mai neplăcută este altă constatare: în vreme ce Colectivul de autori a găsit pentru romane câteva pagini în care să presare alternativ *„recenzie laudativă”* şi *„recenzie elogioasă”*, accidental şi câte-o *„recenzie critică”* (recenzia nu este **critică** prin definiţie?), a omis anumite texte publicate în momente-cheie ale vieţii lui Eminescu. De asemenea, a putut să tipărească facsimile după pagina de gardă a romanelor lui Lovinescu şi Cezar Petrescu atât de defavorabile imaginii lui Eminescu, dar n-a socotit **ştiinţific** să ofere facsimile după „documentele” lui Zosin, după manuscrisul lui Onicescu sau

după acela al lui Bojeicu şi nici după documentele medicale şi poliţieneşti-administrative (care, dacă Eminescu a fost aşa cum pretind dumnealor, era obligatoriu să-i fie întocmite). Ce să facem cu **recenziile laudative** la adresa unor scriitori care-au scris ce-au vrut despre Eminescu, când lipsesc piesele nodale care i-au marcat acestuia destinul? Să nu te-ntrebi dacă nu cumva unii din sau de pe lângă Academia Română s-au contaminat de la cei cu tendinţe anti-Eminescu declarate?

Un articol precum: *Chopin şi Mihail Eminescu din punct de vedere medical* chiar are ce căuta la capitolul intitulat *Personalitatea poetului*? Şi dacă s-a găsit de cuviinţă să se extragă **poetul** din întreg, de ce nu a fost rezervat şi un subcapitol intitulat **Personalitatea gazetarului**? Pentru că Maiorescu reduce în 1889 opera lui Eminescu la poeziile pe care le-a publicat el la Socec? Autorii Bibliografiei (1999) s-au mulţumit să întocmească subcapitolul *„Jurnalistică”*, în care au copiat titlurile articolelor cuprinse în volumele IX – XIII al OPERE. Nu găsim însă o cât de mică explicaţie privind conţinutul lor – măcar al celor mai importante. Criteriul care a făcut ca pentru Lovinescu să se facă precizări de soiul: *„se anunţă apariţia, pentru luna noiembrie”*, de ce nu a mai funcţionat şi în cazul lui Eminescu, cel căruia – nu-i aşa? – îi este închinată lucrarea? Unde sunt, bunăoară, referirile pe care ziarul guvernamental *Românul* le făcea atât de des la ceea ce scria Eminescu în *Timpul*? De ce nu sunt menţionate polemicile lui Eminescu? Pentru că, vorba preşedintelui Academiei, am găsi *„utopia eminesciană”*? De ce nu suntem lăsaţi să apreciem singuri? De ce nu se acordă creditul minim puterii noastre de a discerne?

Dar Eminescu nu este singurul la care se termină generozitatea Colectivului condus de domnul G. Ştrempel. La subcapitolul *Cărţi consacrate lui M. Eminescu*, poziţia **4254** anunţă existenţa volumului în care Cornelia Emilian a publicat scrisorile primite de la Harieta (trei-patru chiar de la Eminescu). Acest volum cuprinde textul integral al epistolelor şi constituie prima adunare între două coperţi a acestei corespondenţe cu cântec. În pofida acestui lucru, în *Bibliografie* „inventarul” nu este însoţit de absolut nici o notă referitoare la conţinutul scrisorilor, aşa cum se procedează în alte cazuri. Nimic! Numele Harietei a apărut pentru că n-a putut fi ocolit. Faptul este vădit părtinitor, întrucât fiecare dintre epistolele Harietei reprezintă un **document** în sine, mult mai important decât majoritatea ştirilor din ziare.

Ulterior, aceeaşi corespondenţă avea să fie retipărită şi de I. E. Torouţiu, în *Studii şi documente literare* (volumul IV, 1933). Faţă de acesta, G. Ştrempel

are atitudini deconcertante. Pe un *site* al Bibliotecii pe care o conduce, îl plânge şi mai că-i mulţumeşte pentru donaţia făcută (Dumnezeu ştie în ce condiţii!):

„Printre donatorii deosebiţi trebuie pomenit Ilie Torouţiu, care, împins la sinucidere de mizeriile vieţii, a lăsat prin testament Bibliotecii o nepreţuită colecţie de manuscrise şi documente literare, printre ele figurând autografe Eminescu, Caragiale, Maiorescu, Slavici etc., toate ridicându-se la peste 11.000 de piese” (vezi *Biblioteca Academiei Române după 130 de ani*).

În Bibliografia pe care a coordonat-o acelaşi domn Ştrempel, pentru cele 13 volume ale lui I. E. Torouţiu (primul editat împreună cu Gh. Cardaş), editorii de la Academie n-au avut însă mai mult de o pagină şi vreun sfert, totul scris îndesat, parcă în duşmănie (**7404**). Şi asta cu toate că măcar volumul IV al *Studii*... este, recunosc şi dumnealor:

„dedicat «Memoriei lui Eminescu, geniu al Junimii şi neamului, al umanităţii şi veacurilor»”. (Din altă notă aflăm că *„volumul ... cuprinde 300 de pagini referitoare la poet”* – din circa 500, adăugăm noi.)

Aici, cel puţin, **numele Harietei nici măcar nu este pomenit**, despre paginile 190–280, unde este publicată corespondenţa ei cu Cornelia Emilian, notându-se sec:

„corespondenţă care cuprinde referiri M.E.”

Prin frapant contrast cu aria lucrărilor literare, apariţia volumului IV din seria Torouţiu nu este anunţată şi separat, cum era firesc şi cum de altfel se şi procedează cu celelalte tomuri editate până în 1938. În schimb, sunt menţionate o mulţime de texte de gazetă care se referă la acest volum închinat *„Memoriei lui Eminescu”*. Dacă principiul aplicat de Academia Română în prezentarea lucrării lui Torouţiu (care, în pofida scăderilor ei – în cazul lui Eminescu mergând uneori până la neadevăr – rămâne o operă fundamentală, de neocolit) ar fi fost respectat şi în cazul presei, actuala *Bibliografie* s-ar fi redus la circa o sută de pagini. Dovadă că prezentarea epistolelor Harietei constituie o abatere de la regulă şi de la profesionalism găsim, de pildă, la poziţia **4366**, unde încropirii *Cum a iubit Eminescu*, semnată de O. Minar (sub 200 de pagini), îi este afectat mai mult spaţiu decât celor 13 volume ale lui Torouţiu la un loc, în ciuda faptului că opinia cvasi-unanimă privitor la onestitatea autorului nu este deloc una favorabilă (titlul mai este pomenit şi la numerele **4353** şi **4360**, la a doua adresă având o explicaţie ce pare

desprinsă dintr-o monografie). Nu spunem că **aici** s-ar proceda rău cu Minar, ci că i se face o nedreptate lui Torouţiu (şi prin el, nouă).

Cine consultă *Bibliografia*, degeaba caută informaţii acolo unde figurează prima sursă care a publicat integral scrisorile Harietei. Ceva amănunte despre acestea va găsi însă la subcapitolul *Scrisori între diverse persoane, despre Mihai Eminescu*, unde sunt menţionate scrisorile publicate **fragmentar** în diverse texte. Aici, autorii volumului XVII al OPERE au spaţiu tipografic pentru a prezenta inclusiv primele cuvinte cu care începe **fragmentul**, dar nicăieri nu fac trimitere la sursele iniţiale, care conţin textele în bloc şi în întregimea lor. În schimb, amabili ca trişorul care se pregăteşte să-ţi ia banii indică: *„Reprodus fragmentar şi în...”* De ce? Pentru că – asemenea oricărei amputări arbitrare – în majoritate covârşitoare fragmentele au fost folosite **împotriva lui Eminescu**.

Aici, la „fragmente”, apare cu insistenţă numele lui Zosin şi al articolului lui, *Nebunia lui Eminescu*, care între poziţiile **9808** şi **9812** inclusiv poate fi citit de zece ori. Pretextul: menţionarea publicării de către Zosin a unor pasaje din câteva epistole ale Harietei – epistole care, repetăm, au fost integral publicate de alţi autori, dar unde nu se mai specifică, aşa cum se procedează cu Zosin, primele cuvinte ale textului.

Interesul deosebit pentru Zosin este demonstrat şi altfel.

*„**4315** ZOSIN [PANAITE]: **Nebunia lui Eminescu**. Bucureşti, Inst. de Arte Grafice «Eminescu», p. 3-8 (Revista medicală «Spitalul», nr. 11, 1903) (Extras).”*

Poziţia **4315** este inclusă la *Cărţi*, capitolul *Cărţi consacrate lui M. Eminescu*, subcapitolul *Viaţa*. Este cumva *Nebunia lui Eminescu* o **carte** apărută în 1903? Aşteptăm să o vedem, dar ne îndoim că ne va fi vreodată arătată, câtă vreme nici autorii *Bibliografiei* nu oferă vreun detaliu despre ea, deşi s-au arătat deosebit de generoşi în informaţii despre autor. Noi ştim că *Nebunia lui Eminescu* este un simplu **articol**, a cărui redactare nu permite nici o bănuială că ar fi parte dintr-un întreg mai mare. De aceea, nu înţelegem la ce fel de *„extras”* se face referire. Nu ne-ar mira însă să fie vorba de un aranjament la locul de muncă, ca să zicem aşa, prin xerografierea articolului şi prezentarea lui separat de revista *Spitalul*.

La poziţia **8466** surpriză: textul de la **4315** se repetă identic, dar îi mai sunt adăugate nişte trimiteri la diverse producte intelectuale, ultimul fiind *Efectele tutunului şi consecinţele fumatului asupra organismului omenesc*, apărut în *Gazeta Lugojului* la 24 decembrie 1922 (oricine bănuieşte cam

despre ce poate fi vorba într-o bibliografie dedicată lui Eminescu). **8466** se află în subcapitolul *Lucrări despre M. Eminescu, apărute fragmentar în periodice*. Mişcare inteligentă sau hazard? Dacă ar fi întâmplare, ce părere să ne facem despre *„zecile de şedinţe de discuţii purtate asupra metodologiei adoptate”* sub bagheta domnului G. Ştrempel?

Un detaliu cel puţin suspect: nici la **4315**, nici la **8466** nu se scrie vreun cuvânt despre faptul că **acest articol este unicul loc în care se găsesc „transcrise” pretinsa constatare medicală şi aşa-zisa trimitere redactată la 6 noiembrie 1886, prin care Spiridonia l-ar fi internat pe Eminescu la ospiciul de la Neamţ**. Şi, bineînţeles, nu se menţionează nici un cuvânt despre faptul că **Zosin este unica sursă care ar pretinde că ar fi văzut cele două documente**. Dubioasă este şi plasarea articolului *Nebunia lui Eminescu* la poziţiile arătate, şi nu la subcapitolul care cuprinde *„suferinţele şi declinul poetului”*. De ce? Probabil, pentru că acolo avea prioritate C. Mille, care invocă şi el internarea lui Eminescu la Neamţ, dar inventează cu totul alte simptome decât Zosin.

Dovadă că Zosin este mult apreciat în sferele academice stă şi lucrarea lui intitulată *Substratul patologic în pesimismul contemporan* (în care Eminescu este privit ca bolnav). Şi aceasta este invocată în nu mai puţin de patru locuri. În ordinea numerelor, se începe cu o neaşteaptă invitaţie:

*„**5219** Vezi: ZOSIN, P.: **Substratul patologic în pesimismul contemporan**, Bucureşti 1900.*

*Capitolul **Eminescu**, p. 152-159.”*

De ce să-l vedem oare? Ceva mai încolo căpătăm detalii, nu atât despre text, cât despre autor:

*„**6545** ZOSIN, P.: **Substratul patologic în pesimismul contemporan**. Teză pentru doctorat în medicină şi chirurgie. Prezentată şi susţinută la 6 mai 1900. Bucureşti, Inst. de Arte Grafice «Eminescu», 1900, 168 p. (Facultatea de Medicină din Bucureşti, nr. 541).*

M.E. adept al filozofiei schopenhauriene, p. 50-51;

*M.E. îşi traducea pesimismul în poezie, p. 53; capitolul: **Eminescu**, cu fragmente din: **Satira I**, **Melancolie**, **Mortua est**, p. 152-159.”*

6545 ZOSIN, P.: *Substratul patologic în pesimismul contemporan*. Teză pentru doctorat în medicină şi chirurgie. Prezentată şi susţinută la 6 mai 1900, Bucureşti, Inst. de Arte Grafice „Eminescu”, 1900, 168 p. (Facultatea de Medicină din Bucureşti, nr. 541).

M.E. adept al filozofiei schopenhauriene, p. 50–51; M.E. îşi traducea pesimismul în poezie, p. 53; capitolul: *Eminescu*, cu fragmente din: *Satira I*, *Melancolie*, *Mortua est*, p. 152–159.

(I 17017)

6546 ZOSIN, [P.]: *Substratul patologic în pesimismul contemporan*. Bucureşti, Inst. de Arte Grafice „Eminescu”, 1900, 173 p.

M.E. adept al filozofiei lui Schopenhauer, p. 50–51; îşi exprima pesimismul prin versuri, p. 53; capitolul: *Eminescu*, p. 152–159.

(II 410050)

Grosolana mediatizare continuă la poziţia imediat următoare, unde se repetă aceleaşi lucruri, în formă ceva mai succintă.

Ultima trimitere se face la poziţia **7295**, unde figurează cartea unui anume Dan Bădărău, *O sută de ani de naturalism în România*. Ca încheiere a prezentării acestui titlu, Colectivul academic punctează referirea acestuia la *„lucrarea* ***Substratul patologic în pesimismul contemporan****, scrisă de doctorul P. Zosin”*, care *„analizează, în cadrul pesimiştilor patologici clasici, şi pe M.E., p. 185"*. Nu mai lipsea decât să fie adăugat şi Maiorescu, pe considerentul că Zosin, citat de Bădărău, se referă la rându-i şi la el. După atâtea repetări, parcă într-adevăr ceva e patologic.

Ce mai găsim referitor la doctorul nostru propagandist?

*„**7716** ZOSIN, PANAITE: **Calea unei vieţi**. Copilăria şi adolescenţa – Tinereţea, virilitatea – Maturitatea şi bătrâneţea. Mărturisiri, constatări, interpretări, aprecieri, învăţături, poveţe şi îndemnuri pentru un copil de suflet, privind multiplele contingenţe ale unei vieţi. Cu o fotogravură şi o notiţă despre autor. Iaşi, Edit. Autorului, 1935. VIII + 312 p. cu portr.*

*Citate din poeziile lui M.E.: **Scrisoarea II**, p. 6; **Doina**, p. 57; **Scrisoarea IV**, p. 64; **Criticilor mei**, p. 86; **Luceafărul**, p. 147; **Glossa**, p. 303; fragment din **Înger şi demon**, p. 303; aforisme ale lui M.E., p. 63, 185, 305; despre demonul poetic eminescian, p. 126; M.E. menţionat, p. VI, 48, 123, 129, 147.”*

Ne scapă motivul pentru care Colectivul de autori ţine să informeze că Zosin atacă şi chestiunea virilităţii şi diverse alte apăsări personale, după cum ne scapă şi rostul pentru care această lucrare, atât de zgârcită în prezentarea unora, găseşte necesar să înşire poeziile sus citate, deşi nu sunt nici întregi, nici publicate în premieră. De ce Zosin face mereu excepţie? Are cineva obligaţii faţă de el? Îi este cineva recunoscător pentru că s-a născut şi a imaginat scenarii medicale?

Dar Colectivul de autori ne dovedeşte că poate face şi mai mult(e):

*„**6768** ZOSIN, P.: **Coup d’ œil sur la «libre pensée» en Roumanie**. Iaşi, Tip. «Progresul», 1911, 14 p. (Extrait de «La Pensée, organe hebdomadaire de la Fédération des Sociétés belges de Libre Pensée et de la Fédération Internationale de Libre Pensée, N-os 316 et 317, Bruxelles, Février 1911).*

*Despre poezia filozofică a lui M.E., cu exemple din **Împărat şi proletar**, p. 4-5; M.E. menţionat, p. 6.”*

(Pur informativ, subiectul mai fusese abordat de Zosin cu un an înainte, în *Libera cugetare*, publicată în seria *Biblioteca de propagandă*. Tot în 1910 a

publicat şi *Câteva consideraţiuni pentru libertatea de cugetare*. Ambele broşurele trebuie să fi plăcut unora, pentru că, ateu fiind, Zosin combătea bine.)

Nu pricepem de ce s-a socotit necesar să fie copiat tot ce scrie pe coperta acestei lucrări (lipseşte numai adresa tipografiei: *„Strada Mare No. 4"*), dar şi mai de neînţeles rămâne nota în sine, care conţine şi neadevăruri. A scris Zosin *„Despre poezia filozofică a lui M.E., cu exemple din **Împărat şi proletar**"*? Să ne uităm peste paginile invocate de specialiştii Academiei Române, să vedem ce conţin referitor la Eminescu:

„p. 4-5" – *„Après l'union des principautés et la formation de la Roumanie, dès 1870, l'émancipation intellectuelle et on peut dire la Libre Pensée dans le sens propre du mot, trouvent le plus grand combattant dans la personne du poète Michel Eminescu qui, par des vers philosophiques publiés dans la revue «Convorbiri literare» (Entretiens littéraires ose ouvertement jeter bas le masque religieux. Par la voix du personnage révolté de sa célèbre poésie «Imparat şi proletar» (Empereur et prolétaire) de 1874, il dit aux prolétaires:*

«La religion est un mot inventé par eux, afin que par sa force ils vous tiennent sous le joug; car s'il manquait aux coeurs l'espoir de récompense, après que vous avez travaillé amèrement tout la vie, misérables, supporteriez-vous la peine comme la bête de somme?

«Avec des ombres qui n'existent pas ils vous ont voilé le regard et vous ont habitué à croire que vous serez récompensés... Non!

pagina 4

Après l'union des principautés et la formation de la Roumanie, dès 1870, l'émancipation intellectuelle et on peut dire la Libre Pensée dans le sens propre du mot, trouvent le plus grand combattant dans la personne du poète Michel Eminescu qui, par des vers

la revue encore existante: „Convorbiri literare", l'organe de cette société. un très beau mouvement de Libre Pensée sous l'impulsion de ces deux émules, Eminescu et Conta. Ils ont inculqué à la société littéraire „Junimea" (La Jeunesse), dont ils étaient membres, leur pensée philosophique et, pour un bon nombre d'années, ils ont donné le cachet de leurs idées à

a revue ... ens lit- ... r bas le ... du per- ... e poésie ... ereur et ... x prolé- ... venté par

eux, afin que par sa force ils vous tiennent sous le joug; car s'il manquait aux coeurs l'espoir de récompense, après que vous avez travaillé amèrement toute la vie, misérables, supporteriez-vous la peine comme la bête de somme?

„Avec des ombres qui n'existent pas ils vous ont voilé le regard et vous ont habitué à croire que vous serez récompensés... Non! la mort éteint avec la vie tout plaisir: celui qui ici-bas n'a eu que de la douleur n'obtient rien au-delà... car les morts sont définitivement morts".

pagina 6

pagina 7

La mort éteint avec la vie tout plaisir : celui qui ici-bas n'a eu que de la douleur n'obtient rien eu-delà... care les morts sont définitivement morts».”

„p. 6" – *„De sorte que vers 1880 il y avait en Roumanie et précisement à Jassy, un très beau mouvement de Libre Pensée sous l'impulsion de ces deux émules, Eminescu et Conta. Ils ont inculqué à la société littéraire «Junimea» (La Jeunesse), dont ils étaient membres, leur pensée philosophique et, pour un bon nombre d'années, ils ont donnée le cachet de leurs idées à la revue encore existante: «Convorbiri literare», l'organe de cette société.”*

Justifică aceaste câteva rânduri, parte din ele derutante pentru cititorul de limbă franceză, includerea întregii lucrări în capitolul *Referinţe despre viaţa şi opera lui Mihai Eminescu*, subcapitolul *Cărţi consacrate parţial lui M. Eminescu*? A prezenta în proză două-trei strofe dintr-o poezie înseamnă a da referinţe despre opera autorului ei? Amintim Colectivului de autori că nişte colegi de-ai dumnealor întru Academie au produs numitul DEX, în care cuvântul *referinţă* are următoarele înţelesuri:

*„**1**. Informaţie pe care o dă cineva cu privire la situaţia unei persoane. • P. gener. Informaţie, lămurire, explicaţie. **2**. Faptul de a raporta un lucru la altul sau o chestiune la alta.”*

În cele două lucrări menţionate (**7716** şi **6768**) oferă Zosin vreo informaţie *„cu privire la situaţia”* lui Eminescu? Dă el *informaţii, lămuriri, explicaţii*, când repetă conţinutul unui pasaj dintr-o poezie? Ce şi la ce *raportează* Zosin atunci când prezintă *Împărat şi proletar* în proză, punând **propriul** text între ghilimele? De când simpla menţionare a numelui cuiva sau citarea bâlbâită din opera respectivului transformă o lucrare în operă **consacrată parţial** celui invocat? Ce facem atunci cu manualele şcolare?

*„Exemple din **Împărat şi proletar**”* a dat jumătate din clasa politică şi cine nu l-a *„menţionat”* o dată pe Eminescu? Unde sunt acele milioane de exemple? Dacă vrem să fim atât de riguroşi, să înţelegem că în următoarele volume ale *Bibliografiei* vor fi contabilizate toate ocaziile în care a fost menţionat numele lui Eminescu ori în care s-a făcut referire la *„orânduirea cea crudă şi nedreaptă”*? Nu ştim ce ne aşteaptă, dar este cert că, deocamdată, criteriile care au funcţionat în cazul lui Zosin nu s-au aplicat şi la Delavrancea, de pildă. Un singur exemplu. În dezbaterile Adunării deputaţilor din 4 decembrie 1915, *„M.E.”* este *„menţionat”*, atunci când oratorul îl atacă pe Slavici:

„Vai! D-lor, ce odioase fapte trebuie să spui în această interpelare! Germanii aveau în slujba lor două organe, două ruşini, le mai trebuia şi talente. Încă de la început au pus ochii pe un om bătrân, pe un literat de o reputaţie însemnată. Acest om

*fusese scos din direcţiunea şcoalei de menaj de la Măgurele de către «Academia Română»! Bătrânul literat era la strâmtoare. Bătrânul literat fusese prins odinioară în curentul de stat maghiar. Numai graţie influenţei lui Eminescu, de pe când era tânăr, a fost smuls din vultoarea ungurească. Bietul Eminescu! Bietul mare om! Cu inima lui caldă, cu patriotismul lui transcendental, cu vorba lui apăsată şi grea, cu ochii lui în care strălucea lumina veacurilor trecute, l-a covârşit, l-a convins şi l-a adus în lumea românească. (**Aplauze prelungite pe băncile opoziţiei**.) Mai bine nu l-ar fi adus! Mai bine ar fi îmbogăţit cu câteva nuvele literatura maghiară decât să-l vedem acum, la adânci bătrâneţe, reîntorcându-se iarăşi în tabăra din care cu greu l-a răpit marele nostru Eminescu. Şi astfel se fundă **Ziua**, în fruntea căruia stă omul care moare în fiece zi pentru orice conştiinţă românească. (**Aplauze pe băncile minorităţii**.)"* (Vezi *Monitorul oficial* nr. 8.)

Chiar să nu fie mai importante spusele lui Delavrancea decât faptul că Zosin a citat din cutare poezie a lui Eminescu? Iar ajungem la criterii şi, împinşi de realităţi, la scop. Modul în care se caută orice pretext pentru a face publicitate unuia dintre cei mai mari denigratori ai lui Eminescu arată fără dubii pe cine are acesta în spate şi obligă să ne întrebăm dacă nu cumva şi în 1903, când a publicat celebrul articol *Nebunia lui Eminescu*, a avut aceiaşi susţinători.

Încrederea oarbă a Academiei Române în spusele lui Zosin este dovedită şi de faptul că autorii *Bibliografiei* au desprins din articolul *Nebunia lui* … *atare medicală* a doctorilor Iuliano şi Bogdan, … ice-se – de N. Gane şi le-au prezentat de sine stătător, dându-le numere distincte (**10030** şi **10031**). De asemenea, aşa cum se observă în facsimil, Colectivul de autori a adăugat şi alte gazete care au copiat aceste aşa-zise transcrieri din articolul lui Zosin, întărind iluzia că ar fi vorba de două documente care pot fi oricând pipăite de oricine. Profesionalism? Depinde la ce ne referim.

10030 [*Act medical, 6 noiembrie 1886, Iaşi*]. SP, XXIII(1903), nr. 11, 15 iun., p. 426.
În articolul lui P. Zosin: *Nebunia lui Eminescu*.
Reprodus integral şi în: O, VI(1909), nr. 751, 16 iun., p. 2, în articolul lui S.: *Geniu şi nebunie*. Cu prilejul comemorării lui Eminescu; CŞF, I(1912), nr. 2, apr., p. 18, tot în articolul lui P. Zosin: *Nebunia lui Eminescu*, reprodus şi în: ORIZ-B, II(1922), nr. 16, 20 apr., p. 130; U, LIII(1936), nr. 308, 7 nov., p. 2 (Memento), cu un scurt comentariu de Lucian Predescu: *Calendarul istoric şi literar, 6 noiembrie*; BŞ, 1938, nr. 10, iun., p. 48, în articolul lui Pompiliu I. Andronescu: *Viaţa lui M. Eminescu*.

10031 [*Adresa Epitropiei generale a casei Sf. Spiridon, către epitropii ospiciului de alienaţi de pe lângă Mânăstirea Neamţ, din 6 noiembrie 1886, Iaşi*]. SP, XXIII(1903), nr. 11, 15 iun., p. 426.
În articolul lui P. Zosin: *Nebunia lui Eminescu*.
Pentru internarea lui M. E., semnată, N. Gane.
Reprodus integral şi în: CŞF, I(1912), nr. 2, apr., p. 18, tot în articolul lui P. Zosin: *Nebunia lui Eminescu* (reprodus şi în: ORIZ-B, II(1922), nr. 16, 20 apr., p. 126).

Ne oprim aici cu exemplificări de genul Zosin. Socotim cele arătate suficient de elocvente pentru a preveni cititorul că este preferabil să folosească *Bibliografia* Eminescu (1999) cu prudenţă.

Cine minte la Academia Română?

Fără a ne pronunţa asupra întregului volum, care în mod inevitabil conţine şi pagini impecabil redactate, atenţionăm asupra a ceea ce socotim a fi extrem de grav şi de nejustificat. La capitolul *Viaţa lui M. Eminescu*, aşa cum a fost ea relatată în periodice, găsim şi subcapitolul *„1883–1889: Suferinţele şi declinul poetului”*. Care *suferinţe* şi care *declin*? Cum le-au depistat bibliografii? Reies ele din textele culese din gazete? Posibil, dar dacă bibliograful operează în mod critic când invocă *declinul*, de ce nu procedează aşa mereu? De ce nu semnalează, de pildă, şi neconcordanţele? Ne temem că titlul folosit este expresia prejudecăţilor atât de grijuliu întreţinute – vedem – chiar de către Academia Română.

Înainte de a merge mai departe, să stabilim însă nişte lucruri. Discutăm despre o carte care conţine Bibliografia Eminescu. Ce este, cât mai exact, **bibliografia**?

*„**1**. Descriere de specialitate a lucrărilor unui autor sau a lucrărilor referitoare la o anumită problemă. **2**. Carte care cuprinde o bibliografie (1). **3**. Ramură a bibliologiei care se ocupă cu descrierea, aprecierea, sistematizarea şi răspândirea publicaţiilor”* (DEX).

Nu vrem să dăm lecţii specialiştilor, dar nici să ne lăsăm la cheremul lor nu este mereu rezonabil. Dacă bibliografia cuprinde inclusiv *„aprecierea”* lucrărilor pe care le catalogheză şi dacă în Bibliografia Eminescu (1999) întâlnim şi prezentări critice (în cazul lui O. Minar, de exemplu), nu era firesc ca la fel să se fi procedat în toate situaţiile în care fie apar contradicţii, fie este limpede că anumite informaţii sunt greşite? În cazul imaginilor, nu se impunea ca toate fotografiile autentice să fie separate de cele produse prin diverse metode tehnico-artistice?

Interesaţi de acest subiect, am căutat o lucrare elementară de biblioteconomie. Şi am ales una care precis fusese la îndemâna specialiştilor: manualul lui Dan Simonescu, *„pentru clasele a XI-a şi a XII-a”* (1979). Citâm din el câteva pasaje, pe care le socotim interesante şi necesare acum:

✦ *„Cuvântul bibliografie vine din gr.* ***biblion****=carte şi* ***graphein****=a scrie. În antichitate, prin bibliografie se înţelegea «scrierea cărţilor», iar bibliografi erau copiştii, scribii de manuscrise. (...) Termenii* ***catalogus****,* ***bibliotheca****,* ***index librorum*** *au*

însemnat în antichitate şi mai târziu, în evul mediu (până prin secolul al XVI-lea), listă de cărţi. (...)

Termenul de ***bibliografie****, cu sensul actual, a fost folosit pentru prima oară de către istoricul şi eruditul francez Gabriel Naudé, bibliotecar al lui Richelieu, în* ***Bibliographia politica*** *(Veneţia, 1638), apoi de către Louis Jacob (librar francez) în două opere ale sale:* ***Bibliographia Galica universalis*** *(Paris 1644-1654) şi* ***Bibliographia Parisiana*** *(Paris, 1645-1651).*

Cu sensul de disciplină ştiinţifică, bibliografia este ştiinţa care se ocupă cu cercetarea tipăriturilor (vechi) pentru a le descrie, clasifica ***şi aprecia în vederea informării cititorilor****. Această definiţie generală se poate completa cu afirmaţia profesorului* ***Camille Couderc****, după care, bibliografia este «ştiinţa cărţii tipărite sau manuscrise, considerată mai ales în elementele ei materiale, în vederea* ***descrierii*** *şi clasificării,* ***a precizării valorii ei ştiinţifice****, a interesului şi folosirii pentru un anume studiu»”* (subl. ns.)

✦ *„Fie că numai semnalează (bibliografia signaletică), fie că se pronunţă asupra conţinutului şi valorii lucrărilor (bibliografia adnotată)”*, bibliografia – mai spune manualul – *„sistematizează, valorifică* ***şi recomandă cele mai bune lucrări*** *de literatură, artă, tehnică, ştiinţă etc.* ***Ajută studiul individual****, cât şi instruirea autodidactică.”*

În ce categorie se include Bibliografia Eminescu, concepută şi editată de specialiştii Academiei? Greu de spus. Ea este *„signaletică”* (inexistent în dicţionarele limbii române, termenul este preluat probabil din franţuzescul *signalétique* – n. ns.) când se mulţumeşte să înşire titlurile articolelor publicate de acesta în *Timpul*, dar devine *„adnotată”* când autorii prezintă lucrări ca ale lui P. Zosin. Poţi să nu te întrebi inclusiv dacă autorii au citit integral jurnalistica eminesciană ori s-au bazat îndeosebi pe volumele IX-XIII al OPERE – volume la care fac permanent trimitere? Nu suntem specialişti, dar operarea cu criterii diferite o putem sesiza. Când într-un manual de bibliologie citim:

„O ***bibliografie corectă*** *presupune prelucrarea critică a izvoarelor – adică* ***supunerea celor citite unei judecăţi proprii, care să oglindească atitudinea cititorului faţă de carte****”* (subl. ns.)

şi când constatăm că în volumul XVII al OPERE această cerinţă este îndeplinită (aproape?) exclusiv atunci când e vorba de texte defavorabile lui Eminescu, mai putem să credem în asigurarea lui G. Ştrempel, conform căruia membrii colectivului condus de dumnealui *„s-au deprins* (prin antrenament la sală? – n. ns.) *să-l iubească”* pe Eminescu?

În sfârşit, la subcapitolul *„Formele principale ale caracterizării bibliografice”* din manualul sus invocat aflăm şi în ce constă aşa-numitul *referat bibliografic*:

*„**Referatul** bibliografic este expunerea conţinutului unei cărţi sau articol, **analizând şi apreciind metoda folosită şi rezultatul obţinut în acea lucrare**.*

*Se compune din descrierea exterioară şi apreciere. **Referatul este făcut numai de către specialişti, competenţi în sesizarea noutăţii pe care o prezintă cartea în problema dată**.*

Din punctul de vedere al scopului şi cuprinsului referatul se apropie de recenzie. Trebuie să fie precis şi concludent, astfel încât cititorul să nu aibă nevoie, eventual, să recurgă la original" (subl. ns.).

Posibil ca în cele aproximativ 1.200 de pagini ale volumului XVII al OPERE să existe şi unul sau mai multe referate bibliografice, deşi suntem sceptici în această privinţă. Oricum, în punctele-cheie nu sunt de găsit. În schimb, repetări cu duiumul, material aruncat cu furca şi absenţe ale unor informaţii esenţiale. De aceea, în cel mai fericit caz, acest cărţoi rămâne o lucrare tipărită înainte de a fi încheiată. Parcă ne-am afla în faţa inventarului unei gospodării private. Un inventar la care a participat toată familia, dar fiecare în felul lui şi fără a avea habar de ceea ce fac ceilalţi, în final, constatările fiind vărsate de-a valma, ca nişte saci cu boabe de porumb, într-un unic registru, lângă care sforăie bunicul.

Cel mai alarmant aspect este însă altul. Dacă regula impune ca referatele bibliografice să fie întocmite *„numai de către specialişti... în problema dată"* (în cazul nostru, *problema* fiind Eminescu) şi dacă aceste referate lipsesc (sau sunt într-un număr insignifiant), apare întrebarea: Colectivul de autori ai **acestei** bibliografii **Eminescu** a avut sau nu între membrii lui **competenţele necesare**? Dacă *„da"*, dorim să cunoaştem numele dumnealor. Dacă *„nu"* (şi ne temem că acesta este răspunsul, din moment ce G. Ştrempel afirmă că specialiştii coordonaţi de dumnealui s-au apropiat *„zi de zi"* de Eminescu, doar după ce au început să participe la *„zecile de şedinţe de discuţii"* conduse de domnia sa), cerem să se explice de ce nu au fost consultaţi cei care puteau oferi un sfat avizat. Amatorism la Academia Română?

Acestea fiind datele „tehnice" ale chestiunii, ne întoarcem la subcapitolul *„1883–1889: Suferinţele şi declinul poetului"*. Întrebam mai sus: de ce *suferinţe* şi de ce *declin*? Vedem acum ce mult contează lipsa unor **referate bibliografice** convingătoare. Nu ştim cine a intitulat subcapitolul, dar ştim că nu este deloc limpede. Despre care *suferinţe* este vorba? Morale? Asta ar însemna că se recunoaşte luciditatea lui Eminescu, ceea ce ar echivala cu a contesta – pe drept cuvânt, nu-i vorbă – „nebunia" lui, acuzată în cor. Suferinţe

fizice? N-au apărut în 1883 şi nici n-au fost continue, de-a lungul celor şase ani indicaţi. *„Declinul”*? Declin în ce sens? Nedumerirea este cu atât mai legitimă, cu cât şi copiii de şcoală ştiu că **din 1883 faima lui Eminescu a fost în continuă creştere**, steaua lui a tot urcat. Care sunt argumentele ce au convins Colectivul de redactori ai Bibliografiei (1999) că Eminescu asfinţea şi tot asfinţea, când la sfârşitul lui 1888 era din nou pe val?

Şi, nu în ultimul rând, de ce precizarea: *„poetului”*? În clipa în care s-ar fi declanşat pretinsul *declin*, Eminescu era în primul rând **cetăţean** (Legea primează, nu Arta), în al doilea rând **gazetar** şi abia în al treilea rând era **scriitor** (sau **poet**, ca să nu se supere unii). De unde insistenţa cu care se repetă această calitate? Îşi imaginează cineva că e vreun român care să nu ştie că Eminescu a fost şi poet? Unii ajung până acolo că numesc **poetul** Eminescu, dar citează din **gazetar**. Niciodată însă şi invers. Ştim că multora le-ar fi plăcut ca Eminescu chiar să fi fost un soi de Leopardi, genial şi uşor de purtat într-un volumaş de buzunar, dar n-a fost să fie după plăcerea dumnealor! Nu credeam însă că tocmai Academia Română, posesoarea tuturor manuscriselor lui Eminescu, va promova prin specialiştii ei aceeaşi formulare limitativă. S-ar zice însă că asta este o convingere profundă în instituţie. Însuşi preşedintele Academiei Române, domnul Eugen Simion, după ce ţine să precizeze că ar exista unii care pun sub semnul îndoielii *„paternitatea unor articole atribuite lui Eminescu”*, din simplul considerent că autorul acoperă o arie tematică mult prea mare pentru înţelegerea dumnealor (opţiunea autorului – dacă există – nu e clară în această privinţă), declară răspicat în *Prefaţa* la *Eminescu. OPERE. I* (a nu se confunda cu *ediţia Perpessicius*):

„Un fapt este însă sigur: Eminescu este sincer interesat de aceste probleme şi ***ideile pe care le aduce, chiar dacă nu sunt ale sale*** (subl. ns.)*, le trece prin imaginarul său politic şi istoric şi ideile ies, la urmă, tensionate, încărcate de culorile şi aromele unei veritabile utopii. O utopie istorică, o utopie socială, o utopie culturală prin care răzbate, cu o mare forţă plastică, credinţa nestrămutată a unui mare poet. Să-i spunem* ***utopia eminesciană*** *care, în punctul ei de plecare se bazează pe o teorie destul de coerentă.”*

Şi, ca să nu rămână fir de îndoială, ultimul paragraf sună aşa:

*„Nu trebuie, în concluzie, exagerată importanţa practică a acestei filozofii politice, dar trebuie recunoscut, franc, că proza politică a lui Eminescu este eminentă, creatoare (****în sens literar****) în cel mai înalt grad, plină de idei şi colorată de o* ***emotivitate şi o imaginaţie*** *pe care nu ştiu câţi alţi gazetari români au putut-o egala. O citim azi,* ***repet,***

***ca pe o superioară epică de idei** în care conceptul şi invectiva împart confortabil acelaşi compartiment”* (subl. ns.).

Cu alte cuvinte, **gazetarul** Eminescu nu a avut forţa de a produce idei, ci numai pe aceea de a distorsiona în mod plastic preluări de la nu ni se spune cine, făcându-le inaplicabile *„prin imaginarul său politic şi istoric”*, ca un fel de maşină de tocat gânduri. Cum textele cuprinzând incursiuni în istorie sau analize sociale din jurnalistica eminesciană pot fi declarate părţi ale unei utopii multilateral-dezvoltate numai în urma unor aprofundate studii în direcţiile respective şi cum domnul preşedinte al Academiei Române este un foarte riguros specialist, îl rugăm să ne indice titlurile lucrărilor în temeiul cărora se exprimă atât de categoric. Spunem asta deoarece afirmaţiile domniei sale ne dezorientează. De la Al. Brătescu-Voineşti, de pildă, ştim că Maiorescu i-a spus despre Eminescu, *„într-o dimineaţă de iunie 1892"*:

*„Dumneata, ca toţi cei din generaţia dumitale, nu-l cunoşti îndeajuns şi **nu-ţi poţi da seama de genialitatea lui**: dumneata **nu-l cunoşti decât ca poet**. Evident, ea se vede şi din poeziile lui, **se vede însă mult mai strălucitoare din articolele lui scrise în proză şi risipite în diverse reviste şi ziare**. Mai târziu, când se vor aduna şi se vor publica acele articole, atunci aveţi să vă daţi seama ce vastă minte avea, constatând că **nu există problemă a neamului nostru care să nu-l fi preocupat şi asupra căreia să nu se fi pronunţat cu desăvârşită competenţă şi claritate**.”*

Greşea Maiorescu? Minte Brătescu-Voineşti? Sau nici domnul E. Simion nu-l cunoaşte bine pe Eminescu *„decât ca poet”*?

Brătescu-Voineşti nu credem că minte, întrucât în *Eminescu şi poeziile lui* (1889) Maiorescu recunoaşte în mod public:

*„Eminescu era omul cel mai silitor, veşnic cetind, meditând, scriind. Lipsit de orice interes egoist, el se interesa cu atât mai mult la toate manifestările vieţii intelectuale, fie scrierile vreunui prieten, fie studierea mişcării filozofice în Europa, fie **izvoarele istorice, despre care*** (Haşdeu atestă – n. ns.) ***avea cunoştinţa cea mai amănunţită*** (subl. ns.), *fie luptele politice din ţară. A se ocupa cu vreuna din aceste chestii şi a scrie asupra lor era lucrul cel mai potrivit cu felul spiritului său. Şi energia cu care a redactat **Timpul**, **înălţimea de vederi ce apare în toare articolele lui*** (subl. ns.), *puterea neuitată cu care în contra frazei despre <u>naţionalismul</u> liberal al partidului de la guvern a opus importanţa elementului autohton sunt o dovadă pentru aceasta.”*

„Utopie istorică”? Nu cunoaştem cu exactitate ce înţelege domnul Eugen Simion prin *„utopie istorică”*, ştiut fiind faptul că utopiile, ca orice proiect, privesc viitorul. Bănuind însă cam la ce se referă, spunem: posibil să aibă

dreptate, dar aşteptăm să ne ofere şi câteva exemple concrete de utopism **pus pe hârtie** de „acuzat”. Până sosesc ipoteticele argumente contrare, putem reaminti lucruri certe, **indubitabile**. De pildă, documentele **autentice** aflate sub controlul Direcţiei Generale a Arhivelor Statului din România atestă că, atunci când Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice i-a cerut să recomande pe cineva la conducerea sucursalei din Iaşi a Arhivelor (al căror director general era), Haşdeu a pus pe respectiva solicitare oficială următoarea rezoluţie, a cărei aplicare a fost blocată de nu se ştie ce umbre (vezi lucrarea Lidiei Brânceanu, *B. P. Haşdeu. Mărturii* – 1993):

„Rugând pe Ministeriu a regula cât mai curând la pensie pe Dl. Tăutu, subscrisul recomandă în locu-i pe ***Dl. Eminescu, foarte cunoscut nu numai ca scriitor****, dar posedând totodată,* ***după cum a avut subscrisul ocaziunea de a constata însuşi, cunoştinţe serioase în istoria şi paleografia română****”* (subl. ns.).

Când a murit Eminescu, acelaşi Haşdeu a scris un articol care a făcut ceva vâlvă la vremea aceea. Cităm începutul lui şi un pasaj dinspre încheiere:

„Eminescu

. . .et souvent je regrette
D’être née en des temps un peu trop raffinées
Où l’on trouve l’honneur et l’amour surannées
Et dans lesquels un fou peut seul être poète!
Julie Hajdeu, *Chevalerie,* p. 5

La 15 Iulie, când trebuia să apară acest număr al ***Revistei noue****, am aflat că Eminescu nu mai este. Am oprit apariţiunea, preferind să întârzie mai bine cu câteva zile, decât să nu cuprinză o pagină în onoarea aceluia care face onoare ţărei sale.*

[**Notă**. Aceste fraze introductive şi *motto*-ul lipsesc din multe lucrări – mai mult sau mai puţin – documentare, apărute în ultimele decenii. (În schimb, unii îi modifică titlul, iar alţii, ca V. Crăciun, ciudatul editor de peste Prut, compensează epurarea, adăugând cu de la sine putere cuvântul *„necrolog”*, scris cu majuscule şi silnic introdus între titlu şi *motto*). Faptul este cu atât mai surprinzător, cu cât necrologul lui Haşdeu reprezintă, conform bibliografilor Academiei, primul text prin care este public anunţat că Eminescu s-a stins. De aceea, între altele, atunci când citim în jurnalul lui Maiorescu: *„Pe la 6 ore a venit Stemill şi Vitzu la mine să-mi spună că astăzi pe la 3 ore a murit Eminescu...”*, ar trebui să avem în vedere ipoteza că numiţii aflaseră ştirea citind *Revista Nouă*, a lui Haşdeu. Asta, dacă plecăm de la premiza că datarea corectă a publicării articolului ar fi 15 iunie. Numai că revista în discuţie apărea, fără greş, la 15 ale fiecărei luni. Şi cum, pe de altă parte, Haşdeu anunţă: *„am oprit apariţiunea, preferind să întârzie”*, fără a adăuga că, până la urmă, publicaţia s-a difuzat totuşi în aceeaşi zi, ar rezulta că, indiferent ce

scrie pe copertă (care apucase să fie tipărită), în iunie 1889, *Revista nouă* a apărut pe piaţă ulterior acestei zile. Oricum, rămâne interesant faptul că nici o foaie cu ediţie de seară n-a menţionat evenimentul – care, tot presa zice, ar fi avut loc dimineaţa.]

Eminescu a lăsat multe versuri admirabile; însă meritul lui cel covârşitor, un merit de principiu, este acela de a fi voit să introducă şi ***de a fi introdus în poezia românească adevărata cugetare ca fond şi adevărata artă ca formă*** (subl. ns.)*, în locul acelei uşoare ciripiri de mai 'nainte, care era foarte igienică pentru poet şi pentru cetitor, scutindu-i deopotrivă, pe unul şi pe celălalt, de orice bătaie de cap şi de orice bătaie de inimă. (...)*

În toate epocile s-au văzut, însă, şi de acele firi semeţe, înalte, vrednice de solia ce le-a dat-o Dumnezeirea, care niciodată n-au întins o mână cerşetoare către vreo mărire pământească, către acei ce uită că nu săracii spălau picioarele lui Isus, ci Isus a spălat picioarele săracilor. Aşa poet a fost Eminescu" (*Eminescu* – vezi *Revista Nouă* din 15 Iunie 1889).

„Adevărata cugetare ca fond" poate merge mână în mână cu utopia deplină? Nu ştia Haşdeu ce spune?

Să citim şi spusele unui specialist într-un alt domeniu, vital. Iată ce declară un economist de talia lui Mihail Manoilescu:

„Dacă Eminescu ar fi fost numai poet, ar fi dispreţuit substratul material al unei naţiuni. Fiindcă a fost şi gânditor, el şi-a dat seama de valoarea lui imensă pentru consolidarea şi puterea naţiunii; de aceea a dat atâta importanţă fenomenelor care se petrec în subsolul vieţii naţionale, fenomenelor economice." ✦ *„Este drept că poetul a străbătut de multe ori gândirea economistului şi l-a făcut să conceapă câteodată prea simplist şi idilic organizarea producţiei noastre naţionale în forma medievală a unui regim limitat la meserii. Dar* ***linia mare a cugetării lui Eminescu rămâne întreagă şi nestrămutabilă****. (...)* ***Eminescu a fost economist şi încă unul de linie mare****. Eminescu a avut, întâi, o cultură reală în domeniul economic. A cetit pe toţi clasicii economiei...* (...) *// Mai mult decât atât,* ***Eminescu a avut o reală cultură matematică****."* ✦ ***„Eminescu a văzut ceea ce atâţi economişti orbiţi de ştiinţa falsă a Apusului nu reuşiseră să vadă****. El a înţeles toată nedreptatea care se ascunde sub diviziunea internaţională a muncii, care face ca unele naţiuni să nu mai producă altceva decât câteva mărfuri inferioare cu metode primitive"* (subl. ns.).

Dacă Manoilescu greşeşte când elogiază lucida şi profunda înţelegere a *„fenomenelor economice"* de către Eminescu, aşteptăm dovezile.

Dar, cum Eminescu nu are nevoie de apărători, oricât de iluştri ar fi aceştia, adăugăm în anexă primul lui articol scris în *Fântâna Blanduziei* (vezi **Anexa 9**). L-am ales pe acesta întrucât, fiind redactat cu doar câteva luni înainte de a se stinge, se presupune că „boala" lui trebuie să fi fost teribil de avansată în acel moment – fapt care ar trebui să se vadă în spusele lui.

Dimpotrivă, articolul conţine o exemplară analiză globală a situaţiei din Europa acelor vremuri. Textul este de o limpezime şi de conciziune pe care ne îndoim că le-ar putea egala mulţi gazetari contemporani. N-o spunem doar noi. Învins de realitatea minimalizată astăzi de E. Simion, după lectura textelor publicate de Eminescu în *Fântâna Blanduziei*, medicul Gh. Marinescu îndeamnă (vezi *Geniul şi nebunia lui Eminescu*, *Universul*, 21 august 1934):

„Toţi admiratorii lui Eminescu să citească aceste articole care reflectează cunoştinţele lui întinse şi ***analiza profundă ce o face vieţii sufleteşti****"* (subl. ns.).

Este capabil un utopist sadea, cum îl declară criticul E. Simion pe Eminescu, să facă o **analiză profundă vieţii sufleteşti**? Oare utopia nu porneşte de la greşită înţelegere, în primul rând, a naturii umane, principalul element de care depinde realizarea unui proiect? Oare cel care cunoaşte sufletul nu poate determina potenţialul şi limitările umane? Iar asta nu se cheamă **luciditate**? Şi-apoi, din moment ce preşedintele Academiei Române îi poate poate măsura *„importanţa practică"* numitei *„filozofii politice"* eminesciene, înseamnă că aceasta există şi că dumnealui – nu ne îndoim – o cunoaşte foarte bine. Pentru utopiile lui Platon şi Aristotel, de pildă, adânc cugetătorii veacurilor ce le-au urmat au identificat foarte exact elementele care le fac imposibil de aplicat. În cazul lui Eminescu de ce nu se procedează similar, arătându-se, concret, care ar fi ideile care ne-ar obliga să fim prudenţi, nu cumva să exagerăm valoarea filozofiei lui politice? De ce oare Academia, înainte de a se pune pe copiat manuscrisele scăpate prin filtrul Maiorescu, nu prezintă într-un întreg respectiva *filozofie politică*? Cât de utopică sau nu este viziunea lui Eminescu poate să decidă fiecare, fără intermediari care nu garantează prin nimic că într-adevăr au înţeles tot ceea ce spune acesta. Totul este să-l citească.

Modul de abordare al lui E. Simion ne aminteşte de Călinescu, care se îndeamnă curajos în *Opera lui Eminescu*:

„Oricât de greu ne-ar veni, fără ştiri despre cuprinsul acelei biblioteci de şapte rafturi, fără aluziuni, în scrieri, asupra operelor citite, ***să tragem hotarele culturii lui Eminescu****, bizuiţi pe o intuiţie nestricată de o falsă idolatrie şi pe atâtea referinţe câte se află prin manuscrise şi prin compunerile publicate, vom fi în măsură să ne dăm seama, sub specia unei anumite relativităţi, de* ***întinderea şi lacunele culturii sale****"* (subl. ns.).

Incontestabil, cultura lui Eminescu nu putea fi altfel decât limitată. Problema este: putea Călinescu singur să o măsoare, fie şi *„sub specia unei*

anumite relativităţi"? Prin urmare, Eminescu ar fi gângania, iar Călinescu ar fi microscopul care o analizează? Putea Călinescu să dea note pentru cunoştinţe pe care el nu le avea? Întrucât cultura nu este teren arabil, să-l poată măsura oricine, ca să determini *„întinderea şi lacunele culturii"* cuiva nu trebuie, automat, ca tu însuţi să ai cunoştinţe şi mai vaste şi o putere de pătrundere cel puţin egală? Nu contestăm că poate, aşa cum zic unii, *„divinul"* o fi fost superior lui Eminescu, dar cum din compararea operelor celor doi acest lucru nu se vede nu evident, ci absolut deloc, aşteptăm demonstraţia care să ne convingă că greşim.

Cât priveşte *„utopia culturală"* a lui Eminescu depistată de domnul preşedinte al Academiei, uimirea noastră este şi mai mare. Nu insistăm însă, deoarece **scriitorul** Eminescu ne interesează doar accidental, *Recursul* nostru vizând **gazetarul** şi **cetăţeanul** cu acest nume. Atenţionăm doar că în articolul anexat cititorul va avea surpriza să constate că Eminescu, intens prezentat drept pesimist şi adept al lui Schopenhauer, avea cu totul alte păreri.

Oricum, poziţia domnului E. Simion surprinde, căci rotundele dumnealui sentinţe nu răspund la unele întrebări de ordin general. De pildă: cum se face că, în ciuda vehemenţei lui, Eminescu n-a avut procese de presă? Dacă opera politică a lui Eminescu ar fi utopică, pentru ce a publicat-o instituţia pe care o conduce acum chiar domnul E. Simion? Doar pentru calităţile **literare** nemaiîntâlnite în **ziaristică**? Meritau acestea asumarea riscului de a sminti un popor? Şi-apoi, dacă-i aşa cum afirmă renumitul critic, de ce Academia nu a făcut nici un demers pentru ca aceste pagini, care cuprind *„o superioară epică de idei"*, *„proza politică a lui Eminescu"* fiind *„eminentă, creatoare (**în sens literar**) în cel mai înalt grad"* (subl. ns.), să fie incluse în programa şcolară? Ce nebunie *„şi tristă şi goală"* ne-o fi apucat, ca să edităm în facsimil, cu costuri uriaşe, absolut toate manuscrisele eminesciene, copiind ca atare inclusiv paginile rămase albe în original? Dar, mai ales, de ce Academia Română contribuie şi azi la escamotarea adevărului despre un biet „utopist" cu geniu poetic?

Să ne întoarcem la *Bibliografia Eminescu*.

În facsimilul alăturat se observă care ar fi referirile la Eminescu apărute în presa lunii ianuarie 1887. Absenţa epistolelor trimise de Eminescu de la Mănăstirea Neamţului, precum şi a poeziei *De ce nu-mi vii* (vezi *Convorbiri literare*, 1 februarie) se observă imediat. Pentru necunoscători, faptul poate să pară normal: deoarece subcapitolul se intitulează *„suferinţele şi declinul poetului"*, cum s-ar putea aştepta la o bogată corespondenţă ori la noi creaţii?

Printr-o abilă „manevră de criteriu”, o parte a scrisorilor din ianuarie şi februarie ’87 sunt dispersate la capitolul *Corespondenţa lui M. Eminescu*, iar poezia *De ce nu-mi vii* poate fi găsită câteva sute de pagini îndărăt, la *Operă*. Poate fi întâmplătoare această **împrăştiere a informaţiei**, astfel încât să nu poţi pune lucrurile cap la cap, înţelegând ce s-a petrecut în epocă? Dacă te interesează o anumită perioadă din viaţa lui Eminescu trebuie să parcurgi întreaga *Bibliografie* (şi acesta nu e decât primul volum!). Separarea este cu atât mai stranie, cu cât corespondenţa nu numai că este probă materială, dar face parte din viaţă, pe care o luminează. Să aibă tăinuitorii fotofobie?

După textul denigrator al lui C. Mille (plasat la numărul **8756**), urmează o ştire din *Tribuna*, relatată pe scurt astfel:

ianuarie 1887

8756 MILLE, CONST.: *Eminescu*. LUP-IB, IV(1887), nr. 157, 15/[27] ian., p. 2–3 (Săptămâna literară).

Despre situaţia grea în care se afla poetul internat la Mânăstirea Neamţ. Face un rechizitoriu contemporanilor şi totodată un apel de ajutorare.

8757 ∴: [*Poetul Eminescu*]. TRIB-S, IV(1887), nr. 14, 20 ian./1 febr., p. 55 (Cronică).

Anunţă că M.E. a trimis o scrisoare lui Gh. Panu, în ianuarie 1887, prin care respinge zvonurile despre boala sa.

Vezi şi: LUP-IB, IV(1887), nr. 161, 21 ian./[2 febr.], p. 2 (Informaţii); U, LIII(1936), nr. 22, 23 ian., p. 7 (Fel de fel. Acum cincizeci de ani).

8758 VLAHUŢĂ, AL.: *Scrisoare către cititori*. LUP-IB, IV(1887), nr. 165, 25 ian./[6 febr.], p. 2.

Lansează un apel pentru deschiderea unor liste de subscripţii, colecte, organizări de spectacole etc., în scopul sprijinirii materiale a poetului.

8759 ∴: *Contribuţii la istoricul Societăţii „Junimea” de la Iaşi. Corespondenţa lui S.G. Vârgolici cu Iacob C. Negruzzi, publicată de Gh. Cardaş*. ALA, s. 3, IV(1923), nr. 143, 19 aug., p. 8 (Însemnări).

Referiri la boala şi mizeria lui M.E.; solicită pentru acesta o rentă viageră sau altă recompensă naţională.

2 februarie 1887

8760 CUCU, GEORGE: *Comemorarea lui Ion*

M. Eminescu. OPERE, volumul XVII

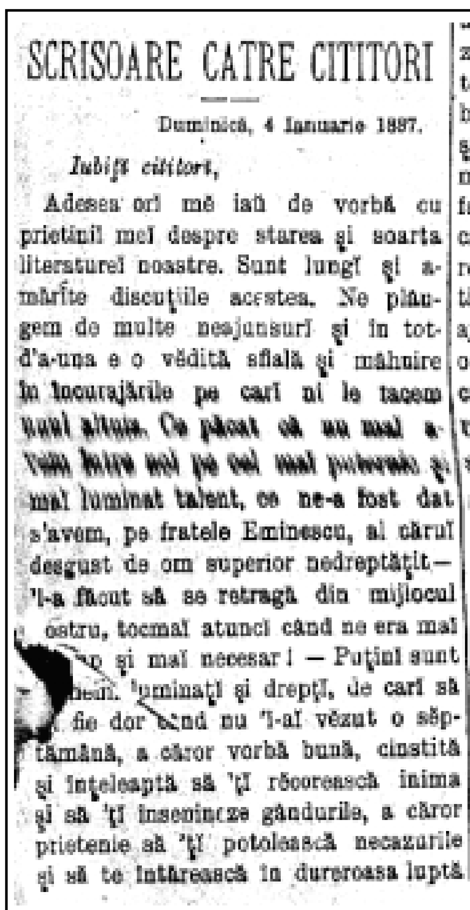
„Anunţă că M.E. a trimis o scrisoare lui Gh. Panu, în ianuarie 1887, *prin care respinge zvonurile despre boala sa”*.

La primă vedere, nimic anormal. În fapt, *„ianuarie 1887"* fiind datare evazivă, nu se face nici o legătură directă cu textul lui Mille, care a provocat reacţia lui Eminescu. În plus, nu se informează nici că respectiva epistolă a lui *„M.E.”* fusese publicată în *Lupta* din 17 ianuarie. Mai mult, după amintirea *Tribunei*, la *„vezi şi”* se face trimitere la o ediţie ulterioară din *Lupta* (21 ianuarie), astfel fiind ocolit exact numărul în care fusese publicată în ziar replica lui Eminescu.

Manevra sare în ochi. Pe ce criteriu logic articolul lui Mille trebuia separat de răspunsul prompt dat de Eminescu (vezi numărul **9698**) şi publicat de acelaşi ziar *Lupta*, în aşa fel încât două texte polemice tipărite la distanţă de

doar două zile, în *Bibliografia* Academiei să fie despărţite de peste 80 de pagini, cuprinzând aproape o mie de poziţii? Pe ce criteriu logic epistola prin care Eminescu îi trimite lui Negruzzi mai multe poezii este separată de anunţul privind publicarea uneia dintre acestea? Tipul acesta de bibliografie doreşte să-i ajute pe cei interesaţi de adevăr ori să-i determine să se lase păgubaşi?

Avem un singur răspuns rezonabil: Colectivul de autori ai lucrării a forţat un titlu (*„suferinţele şi declinul poetului”*), eliminând dovezile care-l spulberau. Superficialitate sau vicleşug? Când vedem făţişa „dezmembrare” a lui Eminescu prin pulverizarea informaţiei favorabile adevărului, ce să credem? Până unde pot fi acceptate coincidenţa şi eroarea, în cazul unor instituţii precum Academia Română?

SCRISOARE CATRE CITITORI

Duminică, 4 Ianuarie 1887.

Iubiţi cititori,

Adesea ori mě iaŭ de vorbă cu prietinii mei despre starea şi soarta literaturei noastre. Sunt lungi şi amărîte discuţiile acestea. Ne plângem de multe neajunsuri şi în totd'a-una e o vădită sfială şi mâhnire în încurajările pe cari ni le facem unul altuia. Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic şi mai luminat talent, ce ne-a fost dat s'avem, pe fratele Eminescu, al căruĭ desgust de om superior nedreptăţit — 'l-a făcut să se retragă din mijlocul [n]ostru, tocmaĭ atunci când ne era maĭ [scum]p şi maĭ necesar! — Puţini sunt [oa]men[ii] luminaţi şi drepţi, de cari să [ne] fie dor [c]ând nu 'i-aĭ vĕzut o săptămână, a căror vorbă bună, cinstită şi înţeleaptă să 'ţi răcorească inima şi să 'ţi însenineze gândurile, a căror prietenie să 'ţi potolească necazurile şi să te întărească în dureroasa luptă

De ce Colectivul de autori nu a inserat înaintea articolului denigrator al lui Mille (15 ianuarie) pe cel al lui Vlahuţă, din 4 ianuarie? Probabil pentru că Vlahuţă afirmă negru pe alb:

„Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic şi mai luminat talent, ce ne-a fost dat s'avem, pe ***fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptăţit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru*** (subl. ns.)*, tocmai atunci când ne era mai scump şi mai necesar! – Puţini sunt oamenii luminaţi şi drepţi, de cari să ne fie dor când nu 'i-ai văzut o săptămână, a căror vorbă bună, cinstită şi înţeleaptă să 'ţi răcorească inima şi să 'ţi însenineze gândurile, a căror prietenie să 'ţi potolească necazurile şi să te întărească în dureroasa luptă a vieţei.”*

De asemenea, aşa cum am spus, ştirea apărută în *Lupta* din 21 ianuarie este trecută la *„vezi şi”* (menţiune care indică subiecte *„identice sau aproape identice”*), fiind astfel prezentată ca şi cum ar repeta ştirea apărută în ziua precedentă în *Tribuna*. De ce? Pentru că în realitate *Tribuna* se referea la epistola lui Eminescu (publicată în 17 ianuarie), pe când *Lupta* din 21 anunţa primirea alteia, scrisă de un necunoscut:

„Am publicat mai zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care restabilea el singur adevărul în privinţa stărei lui de sănătate.

***Astă-zi primim o altă scrisoare de la o persoană din Neamţu** în care scrisoare ni se spune că Eminescu **a început a se ocupa serios şi a compus deja câte-va poezii**”* (subl. ns.).

Şi-asta e greşeală **involuntară**, când al doilea paragraf citat indică limpede că la redacţia ziarului *Lupta* tocmai sosise o nouă scrisoare, despre care *Tribuna* nu avea cum să scrie cu o zi înainte? Simpla menţionare a *Tribunei*, aflată la Sibiu (deci în străinătate), înaintea ziarului *Lupta* – singura publicaţie direct implicată în cele relatate – rămâne descalificantă.

A doua zi, *Universul* transmite şi el noutatea (sublinierea ne aparţine):

*„Am reprodus scrisoarea adresată unui confrate de d. Mihail Eminescu, prin **care rectifica o ştire greşită** ce se răspândise asupra sănătăţii sale.*

*Marele nostru poet **şi-a reînceput deja lucrările sale literare**”.*

Această ştire, cel puţin, nu a mai fost deloc marcată de alcătuitorii *Bibliografiei* Eminescu, editată de Academie. De ce? Pentru că afirmaţii de soiul: *„Marele nostru poet şi-a reînceput deja lucrările sale literare”* nu aveau ce să caute acolo unde unii hotărâseră să vorbească numai despre *„suferinţele şi declinul poetului”*! Pentru că, informând că Eminescu *„rectifica o ştire greşită ce se răspândise asupra sănătăţii sale”*, erau infirmate balivernele lui Mille, aflate la mare preţ în ochii Colectivului de autori? Dar acesta nu este singurul caz în care *Universul* a fost omis.

Tot din ianuarie (25) datează şi scrisoarea lui Vârgolici către Negruzzi. Iată ce citim în volumul Academiei despre conţinutul acesteia:

*„**Referiri la boala şi mizeria lui M.E.** (subl. ns.); solicită pentru acesta o rentă viageră sau altă recompensă naţională”.*

8759 **: *Contribuţii la istoricul Societăţii „Junimea" de la Iaşi. Corespondenţa lui S.G. Vârgolici cu Iacob C. Negruzzi, publicată de Gh. Cardaş.* ALA, s. 3, IV(1923), nr. 143, 19 aug., p. 8 (Însemnări).

Referiri la boala şi mizeria lui M.E.; solicită pentru acesta o rentă viageră sau altă recompensă naţională.

Să ne uităm acum şi peste rândurile pe care Vârgolici într-adevăr i le-a trimis lui Negruzzi (sublinierile ne aparţin):

*„Eminescu, care e la Niamţu, **e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iaşi n'ar avea cu ce trăi**. Nu s'ar putea face ceva pentru dânsul? Vr'o rentă viageră, vr'o recompensă*

naţională? sau vr' o pensiune de la vr' un bogătaş de pe acolo? E o adevărată ruşine pentru ţară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi în viaţă când numele lui va trăi cât veacurile."

Unde sunt aşa-zisele *„referiri la boala"* lui *„M.E."*? Asta e rigoare academică sau, vorba lui Vârgolici, *„E o adevărată ruşine pentru ţară*?

Pentru luna februarie, Bibliografia Academiei oferă doar două evenimente: vizita lui Creangă şi agitaţia binevoitorilor studenţi ieşeni. Nimic despre dedicaţia dată de Veronica la 6 februarie pe volumul ei, *Poezii*. De ce? Pe considerentul că acel unicat nu e potrivit pentru a fi inclus într-o bibliografie sau din cauză că, dedicaţia fiind o *„mărturisire de neştearsă dragoste"*, oricine îşi dă seama că Veronica nu se adresa unui alienat?

Informăm Academia Română şi pe amnezicii de sub pulpana ei că, la data de 5 februarie 1887, fotografia lui Eminescu se află pe prima pagină a ziarului *Universul*. Sub fotografie, o trimitere la pagina a treia, unde se poate citi următorul text, intitulat *Mihail Eminescu*:

„Abia câţi-va ani au trecut de când acest nume era foarte puţin cunoscut, şi tot atât de puţin preţuit, în lumea acelora cari citesc în ţara românească. În lumea acelora cari scriu, duşmanii lui Mihail Eminescu erau mulţi: toţi aceia cari nu ' l înţelegeau sau cari pismuiau puternicul lui geniu.

Astă-zi, ce schimbare, consolatoare pentru poet, ca şi pentru toţi iubitorii adevărului şi frumosului! Prin forţa geniului său şi numai prin ea, Eminescu a ajuns, în scurtă vreme, preţuit de aceia cari citesc, aproape după adevărata lui valoare.

De aceeaşi forţă spulberaţi, duşmanii lui literari s' au dat d' o parte şi ' şi stăpânesc ura care ştiu că, esprimată, n' ar mai avea nici un răsunet. Alţii din duşmani s' au făcut admiratori; ura absurdă, zadarnică şi neputincioasă, adese-ori sufere astfel de transformaţii.

Eminescu stă astă-zi de-asupra cetei întregi a scriitorilor noştri actuali pe piedestalul pe care geniul său i l' a clădit; mai sunt câţi-va cari se silesc să nu' l vază, să' l îngăduiască, pentru ca să conserve întâietatea unui alt poet a cărui glorie uşoară se simte clătinată de alta mai puternică şi mai îndreptăţită. Vor trece şi aceste încercări neputincioase, şi vremea e foarte aproape, când Eminescu ne va apărea tuturor ceea ce în adevăr este: cel d' intâi poet român."

Cel care ascunde un asemenea text chiar face parte dintre oamenii care (ne asigură domnul G. Ştrempel) *„s-au deprins să-l iubească şi respecte"* pe Eminescu?

La 28 februarie *Universul* anunţă că a fost dat în judecată pentru calomnie, deoarece a publicat acea *„invitare a proprietarului tipografiei «Universul»*

către d. A. Macedonski ca să-i achite o sumă pe care-i o datoreşte”. Redacţia ziarului a refuzat propunerea Parchetului de *„a face o retractare a «insultei»”*, anunţând că va continua să tipărească respectiva „insultă”. În continuare, este publicată scrisoarea lui Luigi Cazzavillan, proprietarul tipografiei *Universul*, materialul încheindu-se cu o explicaţie dată unei afirmaţii anterioare:

„ În scrisoarea d-sale, d. A. M. vorbeşte şi de fotografia ziarului – de care are neapărată nevoie, fireşte, de oare-ce «Universul» este un ziar ilustrat, cea-ce credem că nu e o crimă. – Aceasta ne arată că poate (atât de mare e vanitatea omenească!) d. A. M. s' a supărat c' am pus în ziar portretul marelui poet Eminescu, însoţindu-l de cuvenitele omagii. Dacă acesta e motivul supărării fotografice a d-lui M., îl înştiinţăm că şi portretul dumisale va apare în foaia umoristiocă «Pisica». Nu e mare greutate! (**Nota redacţiei**)”*.

Simpla pomenire a ipotezei de mai sus arată că publicarea fotografiei lui Eminescu provocase agitaţiuni printre *„duşmanii lui literari”*, *Universul* ştiind bine că acţionează contra curentului (ceea ce nu înseamnă că ar fi fost şi complet dezinteresat). Oare acest context, în care Eminescu este *„menţionat în” Universul*, să fie mai puţin semnificativ decât rândul în care Zosin îl pomeneşte ca *émule*, alături de Conta?

Ce aflăm din OPERE. XVII referitor la plecarea lui Eminescu spre Neamţ?

La poziţia **8749**, suntem informaţi că ziarul *Epoca* din 14 noiembrie 1886 ar conţine o ştire *„Despre înrăutăţirea stării sănătăţii lui M. E. şi transportarea sa* ***la ospiciul de la Mănăstirea Neamţ*** (subl. ns.), *în urma avizului unui consiliu medical”* şi că primele trei cuvinte ale respectivei ştiri ar fi *„Sănătatea* ***poetului*** *Eminescu”* (subl. ns). Bibliograful care a formulat fraza fie nu ştie să citească, fie serveşte anumite interese, străine adevărului. În realitate, *Epoca* nu se referă la *„poetul”*, ci la *„d-nul”* Eminescu (pe-atunci nu se conturase încă intenţia de a-l reduce pe Eminescu la poet-şi-atât), iar destinaţia nu era *„ospiciul de la...”*:

8749 ∴: [*Sănătatea poetului Eminescu*]. EP-BI. I(1886), nr. 293, 14/26 nov., ed. II, p. 3 (Ultime informaţiuni).

Despre înrăutăţirea stării sănătăţii lui M.E. şi transportarea sa la ospiciul de la Mănăstirea Neamţ, în urma avizului unui consiliu medical.

M. Eminescu. OPERE, volumul XVII

„Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău. În urma avizului unui consiliu medical, şi prin îngrijirea administraţiei judeţului Iaşi, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile ***la mănăstirea Neamţu****”* (subl. ns.).

A doua zi, 15 noiembrie 1886, *Epoca* reia ştirea – nu cumva să rămână vreun cititor neinformat – dar *Bibliografia* patronată de Academie nu mai pomeneşte şi acest fapt nici măcar la *„vezi şi”* (repetarea ştirii putând da de gândit?).

Eroare să fie faptul că destinaţia **ospiciu** stabilită de membrii Colectivului de autori condus de domnul Ştrempel nu are nici o acoperire în realitate? Ce anume s-a dezbătut la *„zecile de şedinţe de discuţii purtate* (sub conducerea lui G. Ştrempel – n. ns.) *asupra metodologiei aplicate dar nu numai”*? Să nu aibă domnul Ştrempel suficientă autoritate? Sau are prea multă?

Tot spre ştiinţa Academiei Române informăm că există, într-adevăr, şi următoarea ştire, apărută duminică 16 noiembrie în *Universul*:

ULTIME INFORMATII

Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rĕŭ. In urma avisului unui consiliŭ medical, şi prin îngrijirea administraţiei judeţului Iaşi, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mânăstirea Neamţu.

Epoca, 14 noiembrie 1886, ed. II

INFORMATIUNI

Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rĕŭ. In urma avisului unui consiliŭ medical, şi prin îngrijirea administraţiei judeţului Iaşi, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mânăstirea Neamţu.

Epoca, 15 noiembrie 1886

„Aflăm cu adâncă mâhnire că d. Mihail Eminescu, marele poet al nostru, ***a fost adăpostit*** *la mănăstirea Neamţului* ***în urma unui atac al nemiloasei boale de care a mai fost lovit odată****”* (subl. ns.).

Aflăm cu adêncă mâhnire că d. Mihail Eminescu, marele poet al nostru, a fost adăpostit la mânăstirea Nómţuluĭ în urma unuĭ noŭ atac al nemilostiveĭ bóle de care a maĭ fost lovit odată.

Universul, 16 noiembrie 1886

Problema e că această ştire nu este cuprinsă în volumul XVII al OPERE. În consecinţă, deducem că nu ea a provocat academica dezinformare. Cum se explică atunci faptul? Cât timp Academia Română va continua să rămână precum *„divinul”* ei model, *nestrămutată chiar în faţa evidenţei*, parcă mai contează?

Textul mai sus citat din *Universul* se împarte în două. Prima parte conţine evenimentul în sine (Eminescu *„a fost adăpostit la mănăstirea Neamţului”*), despre care au auzit de la colegii de la *Epoca* ori de la cei de la *România liberă*, ambele ziare publicând cu o zi în urmă aceeaşi ştire. Partea a doua a frazei se referă la cauza evenimentului şi rămâne o adăugare a ziarului

Universul. Că lucrurile stau aşa ne-o dovedeşte verbul folosit în prima parte: Eminescu *„**a fost adăpostit** la mănăstirea Neamţului”*, nu **internat** *în ospiciul de lângă mănăstire*, precum şi precizarea că Eminescu ar fi avut *„un atac”*, detaliu care nu se regăseşte în ştirea din *Epoca*, dar care pentru cei neinformaţi constituia unica explicaţie. Acest caz arată încă o dată unde pot duce adevărurile spuse pe jumătate.

Începutul ştirii din *Epoca* pare formulat de un intrigant de clasă:

„Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău”.

Cum până atunci de *„sănătatea d-lui Eminescu”* nu se vorbise decât spre a anunţa *„cruda boală”*, la ce altceva să se gândească publicul, dacă nu la „nebunie”? Dar ceea ce ar mai fi de înţeles în cazul redactorului de la *Universul* (poate nu prea deştept, poate stresat de faptul că trebuia să încheie ediţia) nu este tolerabil pentru un colectiv de bibliografi cercetători, care privesc lucrurile echidistant şi au acces la infinit mai multă informaţie decât un grăbit gazetar din epocă. Pentru cercetătorii contemporani, lipsa oricărei menţiuni privind boala lui Eminescu trebuia să atragă atenţia, deoarece nici nu se justifică, nici nu se poate crede că redactorii de la *Epoca* aflaseră de avizul medicilor şi de implicarea administraţiei judeţului, dar nu aveau habar asupra cauzei. Cum ar fi putut însă ei să spună de **ectimă**, când aceasta fusese (şi avea să mai fie) folosită ca „probă” a nebuniei provocate de sifilis? În plus, este foarte posibil să li se fi cerut expres ca ştirea să fie publicată în forma în care o cunoaştem şi noi. Cine s-o fi redactat? Un lucru e cert: la 18 noiembrie, Maiorescu îi scrie lui Slavici (trâmbiţă pentru tot Ardealul) o epistolă cu următorul *post-scriptum*:

*„Eminescu are o **recidivă** şi este **printre alienaţii** de la Mănăstirea Neamţul”* (subl. ns.).

Acesta era conţinutul care trebuia citit printre rânduri de toţi cei cărora le cădea în mână *Epoca* din 14 şi 15 noiembrie. Acesta era mesajul.

Ne întoarcem la cuvintele prin care *Bibliografia* din 1999 comprimă conţinutul ştirii din *Epoca*, 14 noiembrie 1886:

> *„Despre înrăutăţirea stării sănătăţii lui M. E. şi transportarea sa la ospiciul de la Mănăstirea Neamţ, în urma avizului unui consiliu medical”*.

Onorabilii bibliografi deveniţi co-autori socotesc că Eminescu nu putea suferi decât de o boală, „alienarea mintală”? *„Transportarea sa”* presupune stare de inconştienţă? Nici unul dintre autorii *Bibliografiei* nu a fost vreodată *„transportat”* de alţii, fără a fi nebun? Iar de-ar fi fost alienat, Eminescu nu ar fi fost internat la Golia, ospiciul din Iaşi?

Ordinea în care sunt înşirate faptele din ştirea citată: 1) sănătatea scârţâie (nu este invocată însă sănătatea mintală), 2) un consiliu medical pune pe hârtie un aviz, iar 3) *„administraţia judeţului”* înlesneşte transportul arată că prima intervenţie a fost a medicilor. Întrucât nu este invocat un terţ şi nici de autosesizarea doctorilor nu se vorbeşte (de altfel, din *Epoca* nu rezultă că Eminescu ar fi **făcut** ceva ieşit din comun), deducem că, dacă respectivul aviz a fost într-adevăr cerut de cineva, acela nu putea fi decât **Eminescu însuşi**. Faptul că acel document n-a fost niciodată văzut de (alt)cineva nu face decât să ne convingă că doar acesta ar putea fi adevărul.

Să privim mai atent sensurile cuvântului *„aviz”*, de-a lungul vremii:

✦ *„înştiinţare. A. de tratã, încunoştinţare despre cuprinsul cambiilor şi felul acoperirii sau rambursării”* (**Minerva**).

✦ *„părere, sfat;* ✦ *înştiinţare în scris prin care se face cunoscut ceva publicului;* ✦ *Înştiinţare, adresă din partea unei autorităţi prin care se încuviinţează ceva, precum plata unei sume, ridicarea unui mandat etc.”* (**I. A. Candrea**, *Dicţionar enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*).

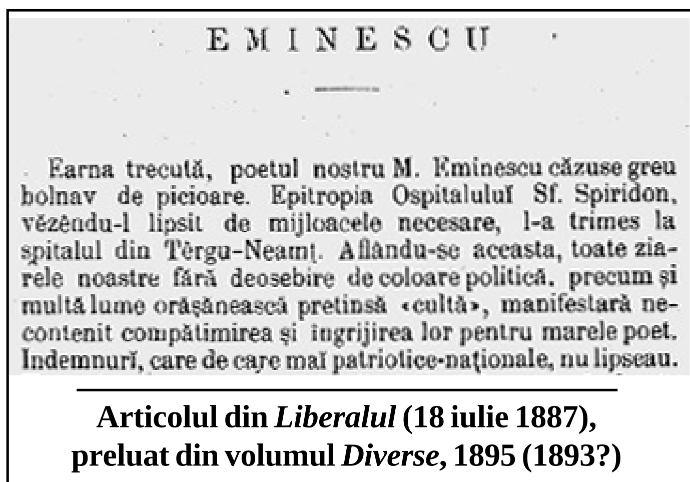
✦ *„1. înştiinţare, informaţiune; 2. transmitere de plată la o bancă”* (**Lazăr Şăineanu**).

✦ *„1. Hârtie, document prin care se comunică o înştiinţare cu caracter oficial. 2. (Mai ales în legătură cu verbele «a da», «a cere», «a lua») Punct de vedere, fel de a vedea, părere, apreciere emisă de cineva asupra unei probleme în dezbatere.* ✦ *Apreciere oficială, încheiere, rezoluţie a unei autorităţi competente”* (**D.l.r.c.** şi – cam la fel – **DEX**).

Aşadar, cuvântul *aviz* a avut mereu şi sensul de **document oficial**, care conţinea de obicei o **părere competentă**. Părerea nu se exprimă însă din senin. Or, repetăm, nici unul dintre jurnalele epocii nu afirmă că familia, autorităţile sau amicii ar fi solicitat expertizarea medicală a lui Eminescu. Arhivele demonstrează că nimeni dintre cei amintiţi n-a cerut aşa ceva. Cum am mai spus, rămâne Eminescu. Posibil ca *avizul* amintit de *Epoca* să fi fost o banală formalitate, necesară poate tocmai pentru a-i convinge pe cei în mâna cărora era *„administraţia judeţului”* că au temeiul legal ca *„prin îngrijirea”* lor, cum spune ziarul, Eminescu să fie *„transportat”* la Neamţ. De ce tocmai acolo? Pentru că în Târgu Neamţ avea casă Veronica (chiar lângă spitalul local), pentru că acolo locuia unchiul lui Creangă (preot la paraclisul spitalului) şi pentru că până la Mănăstirea Neamţului mai erau doar câţiva kilometri. *„Avizul”* era un fel de recomandare menită să îi uşureze transportul şi să îi înlesnească eventuala internare în spitalul din Târgu Neamţ.

De ce internare? Pentru că ectima **de la picioare** (un argument în plus pentru a fi *„transportat”*) se agravase, iar medicamentele erau deosebit de scumpe. De altfel, acest lucru este **prezentat public** de *Liberalul*, câteva luni mai târziu, când face o recapitulare a evenimentelor ultimului an:

„Earna trecută, poetul nostru **M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare**. *Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon, văzându-l lipsit de mijloacele necesară, l-a trimes la spitalul din Târgu-Neamţ”* (18 iulie 1887).

EMINESCU

Earna trecută, poetul nostru M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare. Epitropia Ospitaluluĭ Sf. Spiridon, vĕzĕndu-l lipsit de mijloacele necesare, l-a trimes la spitalul din Tĕrgu-Neamț. Aflându-se aceasta, toate ziarele noastre fără deosebire de coloare politică, precum și multă lume orășenească pretinsă «cultă», manifestară necontenit compătimirea și îngrijirea lor pentru marele poet. Indemnurĭ, care de care maĭ patriotice-naționale, nu lipseau.

Articolul din *Liberalul* (18 iulie 1887), preluat din volumul *Diverse*, 1895 (1893?)

Ne oprim deocamdată aici cu argumentaţia, urmând să o dezvoltăm la locul potrivit: Botoşanii.

Când comparăm Bibliografia din 1999 cu aceea din 1976 (pe a cărei structură s-a clădit) ies la iveală alte mizerii. Dacă le aşezăm alături, întâi frapează diferenţa dintre grosimile lor (formatul este acelaşi). Ediţia din 1976 are 4612 poziţii şi ocupă 278 de pagini, iar cea din 1999 are 1236 de pagini şi 15802 poziţii. Diferenţa este mare, dar nu neapărat semnificativă şi în plan calitativ. Am arătat mai sus cazul lui Zosin, căruia în 1999 doar că nu i-au fost prezentaţi unchii şi mătuşile. Totodată, *Bibliografia* din 1976 conţine şi o informaţie interesantă, de care masiva ei „fiică” de la sfârşit de mileniu s-a scuturat oripilată: *„Lista publicaţiilor periodice consultate care nu conţin materiale M. Eminescu”*.

Principala deosebire constă în faptul că, în vreme ce Bibliografia din 1999 apare ca operă a **Academiei Române** şi a **Bibliotecii Academiei**

Române, de cea din 1976 este responsabilă doar **Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România**. De altminteri, în primele 6 volume, cât timp a fost vorba de o *„Ediţie critică îngrijită de Perpessicius”* , numele Academiei Române nu a apărut pe pagina de gardă, unde s-a insinuat doar după moartea lui Perpessicius, alături de Muzeul Literaturii Române. Altfel spus, din 1977, când a apărut volumul VII, s-au schimbat criteriile. Trecându-şi numele înainte de al lui Eminescu, Academia şi Biblioteca devin autori, iar Eminescu, subiectul lor. Până la volumul VI inclusiv, Eminescu fusese autorul publicat **prin îngrijirea** lui Perpessicius şi, de la o vreme, cu banii Academiei, dar fără ca numele instituţiei să fie pomenit undeva. Mai mult, cât a trăit criticul, capul tuturor paginilor cu număr par conţinea numele *M. Eminescu*, în cele cu număr impar fiind prezentat titlul operei comentate în respectiva pagină (după moartea lui Perpessicius, s-a renunţat şi la una şi la alta). Apărând Colectivul de autori, Academia s-a grăbit să-l reprezinte cât mai vizibil, uitând rostul acestei ediţii, declarat public încă din 1939, în *Prefaţă*:

„Către această ***prezentare totală a operei lui Eminescu*** *purcede, cu acest întâiu volum, Fundaţia pentru literatură şi artă «Regele Carol II». Integrală şi critică, ediţia aceasta năzueşte să ducă la bun sfârşit împlinirea acelui corpus eminescianum, la care şi memoria poetului, şi obligaţiile culturii contimporane, şi năzuinţele ani de ani amânate, au deopotrivă dreptul”* (subl. ns).

[O curiozitate: în 1999, în colecţia *Opere fundamentale*, tot Academia Română a editat trei volume intitulate *„Eminescu. OPERE”* , făcându-şi astfel

În timpul lui Perpessicius

M. EMINESCU

POEZII TIPĂRITE ÎN TIMPUL VIEȚII

I

INTRODUCERE • NOTE ȘI VARIANTE • ANEXE

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ
DE
PERPESSICIUS

Cu 58 de reproduceri după manuscrise

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II"
39, Bulevardul Lascăr Catargi, 39
1939

După Perpessicius

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

M. EMINESCU

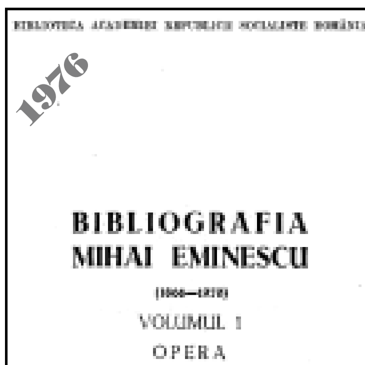
OPERE

VII

PROZĂ LITERARĂ

SĂRMANUL DIONIS – LA ANIVERSARĂ – CEZARA
GENIU PUSTIU – CELELALTE PROZE POSTUME
TEXTE INEDITE
STUDIU INTRODUCTIV
DE
PERPESSICIUS
CU 77 DE REPRODUCERI
DUPĂ MANUSCRISE

singură concurenţă (simpla eliminare a majusculei *„M”* contează doar la tribunal). O ediţie *Eminescu. OPERE*, în 8 volume, a apărut şi la Chişinău, sub coordonarea lui Mihai Cimpoi.]

A doua deosebire esenţială între cele două bibliografii Eminescu este aceea că versiunea din 1976 nu are nimic comun cu lucrarea lui Perpessicius, fiind de sine stătătoare. Chiar şi titlul este altul: în loc de *Mihai Eminescu. OPERE* (după care ar fi urmat numărul volumului şi conţinutul lui), pe coperta lucrării citim: *Bibliografia Mihai Eminescu. 1866–1970. Volumul I. OPERA*.

Şi, de altfel, Perpessicius nici nu avusese în plan o bibliografie precum cea din 1999. Pornind la drum cu speranţe mult mai modeste decât s-ar crede, Perpessicius şi-a lărgit din mers frontul de lucru, în funcţie de posibilităţi. Nimic nu dovedeşte însă că în 1939, când a apărut primul volum al OPERE, el ar fi avut în gând şi o bibliografie, necum una exhaustivă.

În introducerea la volumul VII al OPERE (*Perpessicius şi romanul ediţiei integrale a operei lui Eminescu*), Al. Oprea, pornind de la documente din *„arhiva particulară a lui Perpessicius”*, afirmă:

> *„Apăruse volumul al IV-lea* (1952 – n. ns.)*, se pregăteau pentru tipar volumul al V-lea şi al VI-lea şi* ***iată-l pe Perpessicius alcătuind un nou itinerariu*** (subl. ns.)*, cu escale prevăzute în spaţiul unui cincinal. Aşa se şi intitulează noul program* ***Schiţă a planului cincinal al ediţiei integrale a operei lui Mihai Eminescu****”*.

Urmează planul în sine, încheiat cu *„Volumul XVIII. Bibliografie selectată. Indice general al întregii ediţii.”* Dacă ultima formă a bibliografiei gândite de Perpessicius era una *„selectată”*, problema era pe jumătate rezolvată, el prezentând critic încă din volumul I *Tabloul ediţiilor* până în 1938, ultima fiind cea întocmită de Călinescu. Ne îndoim că Perpessicius ar fi dat celor care doar se referiseră la Eminescu sau citaseră din poeziile lui importanţa

de care s-au bucurat din partea grupului condus de G. Ştrempel. În afară de aceasta, un argument că bibliografia imaginată de Perpessicius nu putea fi foarte amplă îl constituie însuşi titlul lucrării lui, OPERE, care arată că nu intenţiona să abordeze şi VIAŢA. Şi poate că a fost mai bine aşa, dacă ne gândim că el, cercetătorul atât de meticulos, a făcut încă din primul volum afirmaţii stupefiante privitor la destinul lui Eminescu. Mai exact, în *Lămuriri pentru ediţia de faţă*, anunţă *Cronologia lui Eminescu* şi explică rostul acesteia (sublinierile ne aparţin):

„Adeseori în cursul lecturii uneia din note sau a urmăririi unei circumscrieri cronologice, cetitorul, care am fost tot timpul şi noi, ***simte nevoia*** *unei confruntări,* ***unei certitudini: unde se afla la epoca, despre care se vorbeşte, Eminescu, ce făcea, ce scrisese sau ce eveniment îl încadra?*** *Atunci, ce plăcut e să poţi întoarce pagina şi ca pe o transparentă scară a anilor, să afli* ***preciziunile ce-ţi sunt de lipsă****.”*

În esenţă, adevăruri. Când parcurgem textul în sine, surpriză! De pildă, referitor la anul 1883 citim:

„1883. – În Februarie îşi dă demisia dela ***Timpul****. Încredinţează lui Iosif Vulcan pentru* ***Familia****, poeziile:* ***S'a dus amorul****,* ***Când amintirile****,* ***Adio****,* ***Ce e amorul****,* ***Pe lângă plopii fără soţ****,* ***Şi dacă****.*

Almanahul României June*, cu data de Aprilie, tipăreşte* ***Luceafărul****.*

In Iunie, la Iaşi, cu prilejul desvelirii statuei lui Ştefan cel Mare, citeşte la ***Junimea****:* ***Doina****.*

În vremea căldurilor tropicale, abătute asupra Bucureştilor, Eminescu suferă şocul decisiv. Între 28 Iunie – 15 August se află internat la Sanatoriul Şuţu.

Convorbiri Literare *din Iulie tipăreşte* ***Doina*** *şi în August reproduce* ***Luceafărul****. La 14 Octomvrie Alecsandri conferenţiază la Ateneu (ora 3 p. m.). Intrarea 2 lei noi.*

«Venitul întreg .... destinat unui scop de binefacere», va sluji la întreţinerea lui Eminescu într'un institut de alienaţi.

La 20 Octomvrie, Chibici însoţeşte pe Eminescu la sanatoriul din Ober-Döbling de lângă Viena.

În Decemvrie (c.ca 20) apare, la Socec, întâia ediţie a poesiilor, îngrijită, de Maiorescu.”

Cu alte cuvinte, atunci când a ajuns la Şuţu, Eminescu ar fi fost şomer, demisionat de la *Timpul* încă din februarie – situaţie în care foaia era descărcată de orice obligaţie faţă de el. Noroc că modul mizerabil în care a reacţionat *Timpul* poate fi oricând dovedit cu ziarul în faţă. Perpessicius nu are nici o scuză. Este adevărat că la 15 februarie 1883 Eminescu îşi înaintase demisia către Lascăr Catargiu – Perpessicius însuşi a publicat pasaje din ea în *Cuvântul*

– dar un istoric de calibrul lui nu ştia că lucrurile se liniştiseră rapid? Nu ştia că, la 2 iunie, Eminescu i se adresează magistrului, anunţându-l:

„Domnule Maiorescu,

Ieri**, sosind Făgărăşanu de la Galaţi, **nu am fost la redacţie (subl. ns). ***Numai aşa se poate explica cum s-a strecurat articolul infect al lui Bassarabescu*** (împotriva lui Maiorescu – n. ns.). *Azi **am declarat că mă retrag** de la **Timpul** dacă nu se face o deplină şi sinceră retragere a acelor scrieri injurioase."* (Epistola a fost publicată şi de Torouţiu, încă din 1934 – vezi volumul V.)

Sau, în sfârşit, se putea să nu aibă Perpessicius cunoştinţă de ultimele articole scrise de Eminescu la *Timpul*, după scandalul de la Iaşi? Nu ştia el cum se încheie editorialul din 28 iunie 1883? Îl reamintim, spre completă edificare:

„Dar credem că nu este nevoie a argumenta mult, spre a convinge despre urâta pornire a guvernului asupra presei. Trebuie să-l aşteptăm de acum la alte măsuri şi mai odioase, pentru că panta este alunecoasă şi nu are piedică până-n prăpastie.

Cât pentru presă, am putea să-l asigurăm pe regim că oricât de cumplite ar fi actele sale de răzbunare, nu va fi în stare nici el a abate unele caractere tari ce se găsesc într-însa şi teamă ne e că, căutând victoria peste tot, va pierde şi cea deja câştigată în monstruoasa sa pornire de a-şi subjuga presa"

Bucuresti, 28 Iunie 1883

Victoria in alegeri, ingenuchiarea națiunii inaintea puterii usurpătoare, deșteaptă și apetituri tiranice, printre cari pretențiunea, mai 'nainte de toate, de a fi aprobat și aplaudat usurpatorul in faptele sale, pe toate căile.

....

cumplite ar fi actele sale de resbunare, nu va fi in stare nici ele a abate unele caractere tari ce se găsesc intr'însa, și teamă ne e că, căutând victoria preste tot, va perde și pe cea deja câștigată in monstruoasa sa pornire de a-și subjuga și presa.

Începutul şi încheierea ultimului editorial scris de Eminescu la *Timpul*

MIERCURI 29 IUNIE 1883 — Administrația, Calea Victoriei Nr. 32.

ABONAMENTELE

TIMPUL

REDACTIA, STRADA STIRBEI-VODA Nr. 2.

Nu doar Perpessicius prezintă astfel demisia lui Eminescu. Zigu Ornea scrie şi el într-o paranteză din *Junimea şi junimismul*:

„Eminescu a demisionat de la ***Timpul*** *la 16 februarie 1883. Dar nu-şi mai exercita acolo funcţiile redacţionale de la instalarea lui Păucescu."*

Dar Z. Ornea măcar face şi alt soi de precizări, *„care-ţi sunt de lipsă"* uneori, vorba lui Perpessicius:

„Eminescu nu era maleabil, nu admitea să se adapteze conjuncturalului şi nu concepea ideea tranzacţiei cu idealul şi convingerile. Oricine i-ar fi cerut-o, l-ar fi refuzat decis."

„Un Eminescu în postura de mercenar de idei e o imposibilitate logică şi morală."

De aceea, decât *„certitudini"* precum cele din *Cronologia lui Eminescu*, varianta Perpessicius, mai bine lipsă!

Să revenim la compararea celor două Bibliografii: din 1976 şi din 1999.

Aşa cum am văzut, G. Ştrempel, directorul Bibliotecii Academiei Române, s-a ocupat direct de numita *„coordonare generală"*. În perioada în care a apărut prima variantă a Bibliografiei, director al Bibliotecii Academiei Române era Şerban Cioculescu, care nu mai necesită nici o prezentare. În 1976, numele acestuia apare mai mult prin forţa împrejurărilor. Sub lista bibliografilor implicaţi (se precizează şi perioada în care a lucrat fiecare) găsim următoarea frază:

„Lucrarea a fost elaborată se serviciile de bibliografie ale Bibliotecii, director general fiind acad. Şerban Cioculescu"

Deci Cioculescu nu s-a amestecat în treaba bibliografilor din subordine pentru a-i **coordona** prin întruniri asemănătoare cu *„zecile de şedinţe de discuţii"* conduse de domnul G. Ştrempel. Modestie, prudenţă, normalitate?

Oameni uitaţi

G. Ştrempel afirmă că în 1965, când a început a se întocmi *Bibliografia Mihai Eminescu*, un *„număr apreciabil, dar nu constant, de specialişti a atacat frontal subiectul"*. În total, au fost 17, unii lucrând doar o lună-două. Dacă **17** înseamnă *„număr apreciabil"*, **27** – câţi apar în volumul XVII – cum mai e?

Din curiozitate şi pentru că socotim că s-a făcut o nedreptate, am alcătuit o „foaie de pontaj” a bibliografilor care au conlucrat la cartea din 1976, marcând cu **bold** numele celor care au activat întregul an şi cu *italice* pe ale celor a căror participare a fost temporară:

1965 : **Nicolae Liu, Sevastia Bălăşescu, Valeria Trifu, Liliana Ţopa-Alexandrescu, Eleonora Vlăduţiu.**

1966 : aceiaşi.

1967 : aceiaşi.

1968 : **Nicolae Liu, Sevastia Bălăşescu, Valeria Trifu, Eleonora Vlăduţiu**, *Liliana Ţopa-Alexandrescu* (până în martie), *Aurora Nasta* (decembrie).

1969 : **Nicolae Liu, Valeria Trifu, Eleonora Vlăduţiu**, *Rodica Fochi* o înlocuieşte pe *Sevastia Bălăşescu* (februarie), *Traian Păunescu-Ulmu* (ianuarie-aprilie), *Angela Marinescu* (martie-mai), *Ana Ioachim* (iunie-decembrie).

1970 : **Nicolae Liu, Valeria Trifu, Eleonora Vlăduţiu**, **Rodica Fochi**, *Ana Ioachim* (până la o dată incertă), *Marin Cernea* (septembrie-decembrie) şi *Traian Păunescu-Ulmu* (septembrie-octombrie), *Sergiu Sălăgean* (decembrie).

1971 : **Nicolae Liu, Valeria Trifu, Rodica Fochi**, **Liana Miclescu**, *Eleonora Vlăduţiu* (până în februarie), *Marin Cernea* (ianuarie-mai), *Sergiu Sălăgean* (ianuarie iunie), *Neonilă Onofrei* (ianuarie-iulie), *Avram P. Tudor* (iunie-august), *Aurora Nasta* (august-septembrie).

1972 : **Valeria Trifu, Rodica Fochi**, **Liana Miclescu**, *Nicolae Liu* (până la 17 aprilie), *Marin Cernea* (noiembrie-decembrie, cu jumătate de normă)

1973 : **Valeria Trifu, Rodica Fochi**, **Liana Miclescu**, **Irina Puşchilă**, *Marin Cernea* (februarie-iunie, cu jumătate de normă)

1974 : **Valeria Trifu, Rodica Fochi**, **Liana Miclescu**, **Irina Puşchilă**, *Marin Cernea* (aprilie-iulie).

„Sistematizarea în volum a materialului a fost efectuată de RODICA FOCHI şi VALERIA TRIFU (noiembrie 1972-iulie 1974), care au alcătuit şi indicii (aprilie-septembrie 1975)” şi care semnează *Introducerea*.

Din toate numele de mai sus, volumul coordonat de G. Ştrempel nu a reţinut decât patru: Rodica Fuchi, Valeria Trifu, Liana Miclescu şi Neonilă Onofrei, toţi cei amintiţi fiind trecuţi la *„au mai colaborat”* – nu se ştie când şi cât. Eleganţa minimă cerea Academiei Române şi Bibliotecii acesteia să adauge într-o casetă minusculă şi numele celor au deschis calea pentru actuala

lucrare. Faptul se impunea cu atât mai mult cu cât pe fiecare volum al OPERE scrie *„Ediţie critică întemeiată de Perpessicius”*. Este **munca** (nu persoana!) unui critic literar mai respectabilă decât cea a unui bibliograf? Se poate face abstracţie de **Nicolae Liu**, atâta timp cât se recunoaşte public că el i-a propus lucrarea lui **Tudor Vianu** (pe atunci director al Bibliotecii), iar acesta a înscris-o *„în planul de activitate al B.A.R.”* (merit pe care nu i-l recunosc mulţi cu voce tare, dar pe care nici nu i-l poate lua nimeni)? Posibil ca dacă n-ar fi fost Liu sau Vianu să fi fost alţii. Deocamdată însă, ei au fost scânteia, făcând pentru *Bibliografie* incomparabil mai mult decât a visat Perpessicius la început.

Paradoxal însă, colectivului care a redactat „varianta ’76" i s-a făcut astfel un serviciu, deoarece nu mai poate fi învinovăţit de nici una dintre gafele existente în volumul XVII al OPERE. Cine, când şi de ce a decis schimbarea „garniturii ’76"? Poate ni se va explica vreodată. Până atunci, avem răspuns la o altă întrebare: a fost înlocuirea lor şi faptul că, aşa cum mărturiseşte G. Ştrempel, *„se schimbase optica cu privire la planul lucrării”*, în favoarea lui Eminescu? Nu. Dimpotrivă! Dat fiind cei 7 ani de *„revizuiri, rectificări, unele completări”* ale datelor strânse de-a lungul a trei decenii, era de aşteptat să apară modificări în bine, îndeosebi în ceea ce priveşte informaţia referitoare la viaţa lui Eminescu. Or, tocmai acum s-au operat prelucrările bibliografice, să le zicem aşa, menite să inducă în eroare.

De ce s-a schimbat *„optica”*? Nu pretindem că am deţine adevărul, dar ştim că, dacă ar fi fost directivă de Partid în acest sens, faptul ar fi fost dezvăluit de mult. Mai ştim că, odată epuizată OPERA, *Bibliografia* din 1976 avea să abordeze VIAŢA lui Eminescu. Mai ştim şi că ziaristica lui Eminescu de la *Timpul* – în bună măsură, parte din viaţa lui – a agitat atât de puternic o seamă de compatrioţi, încât unul dintre volumele care o conţinea (X) s-a aflat la un pas de a fi trimis la topit. Mai ştim şi că bibliografia onestă şi profesionist întocmită poate fi extrem de elocventă pentru cercetători. În sfârşit, mai ştim şi că volumul XVII al OPERE foloseşte criterii pe care nu noi le vom califica, dar despre care putem spune cu certitudine că reuşesc doar să înnegureze firul vieţii lui Eminescu în momentele-cheie. Eliminând în mod abil orice suspiciune, această variantă girată de Academia Română impune un vechi scenariu, la care instituţia însăşi pare să fi aderat necondiţionat.

[N-am vrea să se înţeleagă că *Bibliografia* din 1976 ar fi fără greşeală. Iată una chiar grosolană:

*„**4007 Eminescu şi ziaristica**, SE, VII (1943), nr. 1733, aug. 5/6, p. 2 (Caleidoscop)*
M. Eminescu a mărturisit:
Incipit: «Sunt strivit, nu mă mai recunosc...
Aştept telegramele Havas, ca să scriu, iar, de meserie, scrie mi-ar numele pe mormânt şi n-aş mai fi ajuns să trăiesc».
Se citează cunoscuta scrisoare despre munca la «Timpul».”

Aşa cum am arătat, cuvintele sunt citate dintr-un colaj al cărui autor este E. Gruber (pasajele au fost pentru prima oară rostite public la Botoşani, în toamna anului 1890). În 1976, *„cunoscuta scrisoare”* nu fusese văzută de nimeni, iar publicaţia indicată [*Seara*] era departe de a fi prima care găzduia această făcătură. Rea-intenţie? Posibil, dar nu este evidentă, chit că verbul *a mărturisi* nu este cel mai potrivit în context, acest soi de amestec din partea bibliografului fiind el însuşi nepotrivit.]

Evoluţia lucrurilor face legitimă întrebarea: s-a temut cineva de volumul II al *Bibliografiei Mihai Eminescu. 1866–1970*? Aproape cert, da. Cât de bogat era materialul informativ strâns până la data înlocuirii echipei de bibliografi? Din 1974, doi dintre primii bibliografi s-au ocupat cu sistematizarea informaţiei existente. Dar ceilalţi? Nu avem mărturii în acest sens, însă niciodată nu-i prea târziu.

...iografice”. Iată de ce. În *Bibliografia* ...*e de M. Eminescu* citim:

...***mţului, adresată lui Iacob Negruzzi, în*** ...*15, p. 10.*
...*i multe versuri...»*
Cu o scurtă prezentare de Iacob Negruzzi.”

9697 [*Scrisoare adresată, de la Mânăstirea Neamţ, lui Iacob Negruzzi, ianuarie 1887*]*. CL, XXXIII(1899), nr. 1, 15 ian., p. 10 (Scrisori de la Eminescu).
Incipit: „Îţi trimit deodată...”.
Cu o scurtă notă explicativă de Iacob Negruzzi, p. 1.
* Cf. OPERE XVI, p. 239.

În *Bibliografia* din 1999 constatăm drastica scurtare a citatului din epistola lui Eminescu (poziţia **9697**):

„Incipit:
«Îţi trimit deodată...»”

De ce a fost nevoie să intervină satârul măcelarilor pe care Academia Română pare a-i ţine ascunşi în Bibliotecă? Pentru a nu se mai atrage atenţia asupra

faptului că **Eminescu i-a trimis lui Negruzzi de la Neamţ mai multe poezii** (nu doar *De ce nu-mi vii*, cum pretinde inclusiv Călinescu, biograful premiat de Academia Română) şi pentru a elimina astfel întrebările: de ce? unde sunt celelalte? Când ştim că Negruzzi a fost în repetate rânduri preşedinte şi vicepreşedinte al Academiei Române, cum să nu ne întrebăm dacă dezinformări prin omisiune de acest soi nu sunt menite să apere însuşi prestigiul acestei instituţii? Cum să nu ne întrebăm: în beciurile cărei minţi au fost clocite toate acestea?

Dacă cei 11 autori ai volumului XVII nu ar fi preluat materialul strâns de colegii lor şi nu l-ar fi ciuntit fără nici o justificare, drămuind arbitrar informaţia, prezentarea putea fi neprofesionistă, dar nu s-ar fi pus şi problema onestităţii cenzorului. Aşa, cosmetizarea devine evidentă şi explică încă o dată de ce informaţia a fost grijuliu disipată de-a lungul a 1200 de pagini, astfel încât destinul lui Eminescu să-şi piardă cursivitatea. Academia mai bifează o „reuşită”, iar cititorul neavizat rămâne complet dezorientat, rătăcit ca într-un nor negru, ca într-o gogoaşă otrăvită, în care sporadic izbucnesc orbitoare şi derutante jocuri de artificii.

Poziţia **3980** a Bibliografiei din 1976 sună astfel:

*„**3980 [Scrisoare de la «Monastirea Neamţului», adresată lui G. Panu în ian. 1887]**. LUPTA, IV (1887), nr. 158, ian. 17, p. 3. (Ultime informaţiuni).*

Incipit: «S'a răspândit prin ziare ştirea că aş fi grav bolnav...»

***Dezminte afirmaţiile lui Const. Mille** în legătură cu gravitatea bolii sale. Reprodusă în «Universul», IV (1887), nr. 15, ian. 18/30, p. 3.”* (subl. ns.)

3980 *[Scrisoare de la „Monastirea Neamţului”, adresată lui G. Panu in ian. 1887].* LUPTA, IV (1887), nr. 158, ian. 17, p. 3. (Ultime informaţiuni).

Incipit: „S'a rĕspândit prin ziare ştirea că aş fi grav bolnav...”

Desminte afirmaţiile lui Const. Mille in legătură cu gravitatea bolii sale. Reprodusă in „Universul”, IV (1887), nr. 15, ian. 18/30, p. 3.

1976

Şi iată acum ce a mai scăpat din acest text după ce a trecut prin filtrul echipei coordonate de domnul G. Ştrempel:

*„**9698 [Scrisoare adresată, de la Mănăstirea Neamţ, lui G. Panu, ianuarie 1887]***. LUP-IB, IV (1887), nr. 158, 17/29 ian., p. 3. (Ultime informaţii).*

Incipit: «S'a răspândit prin ziare ştirea...»”

1999

Aşadar, a fost eliminată exact cheia întregii întâmplări: faptul că, la doar două zile după ce Mille răspândeşte zvonul că Eminescu ar suferi de o interesantă *„nebunie lucidă”*, acesta îi adresează lui Panu un elegant drept la replică, al cărui miez suntem obligaţi să-l amintim, căci prea e acaparatoare „iubirea” unora pentru *„poetul naţional”*, de şi-o manifestă încercând să-i îndepărteze pe toţi ceilalţi de el:

*„Toate aceste **zvonuri, lipsite de orice fundament**, sunt răspândite, poate cu rea intenţie, din Iaşi, încât d. C. Mille, într-unul din articolele sale, a găsit motiv de-a vorbi de **boala mea pretinsă**. Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare şi că (**afară de suferinţa mea de picioare) nu am absolut nimic**”* (subl. ns.).

Ultime Informatiuni

Primim de la prietenul nostru Eminescu următoarea scrisoare:

Monastirea Neamţului, Ianuarie 1887

Iubite Panu,

S'a răspândit prin ziare ştirea că aş fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri lipsite de ori-ce fundament sunt răspândite, poate cu rea intenţie, din Iaşi, in cât şi d. C. Mille intr'unul din articolele sale, a găsit motiv de a vorbi de boala mea pretinsă. Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare şi că (afară de suferinţa mea de picioare) nu am absolut nimic. Un mic dementi în organul d-tale de publicitate n'ar strica.

Primeşte salutările mele cele mai cordiale, cu care rămân al d-tale credincios prieten.

M. Eminescu

Lupta, 17 ianuarie 1887

Reamintim celor ce dovedesc grave probleme de memorie că punerea la punct a chestiunii de către Eminescu este atestată chiar şi de ziarul *Liberalul*, care recunoaşte că acesta nu a plecat la Neamţ pentru că ar fi înnebunit, ci din cu totul altă cauză: *„căzuse greu bolnav de picioare”* şi era *„lipsit de mijloacele necesară”* unui tratament eficient.

Acum este şi mai limpede de ce în volumul XVII al OPERE scrisoarea lui Mille se găseşte la poziţia **8757**, iar

, care trebuia să-i urmeze imediat, a fost mutat hăt la

rice explicaţie privind conţinutul.

sus există formulări din care poate reieşi că întreaga

i responsabilă de viclenitul volum XVII al OPERE.

la ideea că nici o instituţie nu poate fi făcută vinovată,

rii ai ei. Instituţia, ca produs al gândirii, sigur că este

nu are personalitate decât prin oameni. De aceea, bineînţeles că nu avem nimic de imputat frumoasei idei de Academie Română, după cum nu avem a ne certa cu clădirile în care cugetă cei dedicaţi acestei idei – iar organigrama nu ne interesează acum. În ceea ce priveşte însă

personalul specializat, lucrurile stau altfel, întrucât vinovăţii nu sunt numai cele sancţionate de Lege (şi-acelea foarte nuanţate); există şi responsabilitate implicită, iar a nu fi **la fel de** vinovat nu echivalează cu a fi inocent ca un prunc. Deşi produs îndeosebi de bibliografi, nu de plenul Academiei, volumul XVII al OPERE rămâne – cel puţin parţial – o gafă (să nu spunem mai mult) a întregii instituţii, căci în fruntea paginii de gardă nu sunt trecute numele autorilor (oricum solidari, din moment ce textul: *Lămuriri privind metodologia şi structura lucrării* este semnat *Colectivul de autori*), ci scrie **Academia Română** şi **Biblioteca Academiei Române**, în josul paginii anunţându-se şi participarea **Editurii Academiei Române**. Prin urmare, dumnealor ne adresăm, chestiunile de viaţă internă privindu-i direct.

Situaţia este delicată pentru toată lumea, dar sperăm că nu-şi imaginează cineva că, mai devreme sau mai târziu, nu s-ar fi ajuns tot aici. Volumul XVII al OPERE arată, credem, destul de limpede că (în) Academia Română este şi astăzi o rotiţă care face parte din mecanismul anti-Eminescu. Cele de mai sus, enunţate după o primă lectură, dovedesc că până şi la cel mai înalt nivel de competenţă încă se operează cu prejudecăţi, unii încercând să le permanentizeze, inclusiv prin cosmetizarea realităţii.

Mai puţin emoţionaţi de dimensiunea cheltuielilor făcute în ultimii ani (din banul public, la urma urmei) pentru tipărirea operelor şi manuscriselor lui Eminescu, cerem Bătrânei Doamne să spună public şi fără ocolişuri cum priveşte cazul Eminescu. Dacă va continua să-l declare nebun, aşteptăm să prezinte şi dovezile respectivei nebunii sau să probeze că semnalările noastre ar fi fundamental eronate. Dacă nu se încumetă, atunci trebuie să reanalizeze dosarul. Este greu şi neplăcut, dar nu noi suntem responsabili de faptul că Academia Română a fost adusă în greşeală, ci chiar unii dintre membrii ori doar salariaţii ei din corpul administrativ. Nu se poate trăi la nesfârşit nici din sugestii strecurate printre rânduri, nici din tăceri vinovate, menite să păstreze nealterate iluziile unui Neam privind o mână de oameni.

Călin L. Cernăianu

2005

ANEXE

Anexa 1 G. Alexianu, Al. Şuţu şi P. Petrini, *Rapport medico-legal*, 5 iunie 1878
Anexa 2 Scrisoare I. Slavici către T. Maiorescu, 25 iunie 1883
Anexa 3 Scrisoare C. Simţion către T. Maiorescu, 12 iulie 1883
Anexa 4 Perioada octombrie–decembrie 1886, oglindită în presă
Anexa 5 Al. Vlahuţă, *Scrisoare către cititori*, *Lupta*, 4 ianuarie 1887
Anexa 6 C. Mille, *Eminescu*, *Lupta*, 15 ianuarie 1887
Anexa 7 Al. Vlahuţă, *Scrisoare către cititori*, *Lupta*, 25 ianuarie 1887
Anexa 8 G. Panu, *Omul periculos*, *Lupta*, 1 aprilie 1887
Anexa 9 Eminescu, *Fântâna Blanduziei*, *Fântâna Blanduziei*, 4 decembrie 1888
Anexa 10 Despre manuscrisele lui Eminescu, *Floare-Albastră*, 15 iunie 1899
Anexa 11 Despre manuscrisele lui Eminescu, *Epoca*, 18, 21 şi 28 iunie 1899
Anexa 12 P. Zosin, *Raportul psihiatric*, iulie 1902
Anexa 13 P. Zosin, *Nebunia lui Eminescu*, *Spitalul*, 1903
Anexa 14 Lista manuscriselor dăruite Academiei Române de T. Maiorescu, *Analele Academiei Române*, 28 mai 1904
Anexa 15 R. Şuţu, *Eminescu la M-rea Neamţ*, *Evenimentul*, 29 iunie 1904
Anexa 16 I. Chendi, *Despre «Nevroza lui Eminescu» de Dr. Şunda*, 1905
Anexa 17 I. N. Roman, *„O pagină inedită din viaţa lui Eminescu”*, *Adevărul literar şi artistic*, 8 martie 1931.
Anexa 18 G. Călinescu, *Mareşalul Stalin*, *Tribuna poporului*, 27 octombrie 1944
Anexa 19 L. Onicescu, *Eminescu la M-rea Neamţului* – incert, înainte de 1958
Anexa 20 Documentar Mănăstirea Neamţului
Anexa 21 D. Vatamaniuc, *Topografia* ***caietelor***, 1998

Anexa 1

G. ALEXIANU, Al. SUTZU, P. PETRINI (5 iunie 1878)

„RAPPORT MEDICO-LEGAL

Asupra stării mintale a lui Ştefan Logotetopulo
Acusat de omor
Elaborat de
D-rii : G. Alexianu, A. Sutzu şi Petrini Paul
Numiţi esperţi în această afacere de primul preşedinte al Curţei cu juraţi din Ilfov

Sub-semnaţii, doctori în medicină, G. Alexianu, profesor la facultatea de medicină, medic al spitalelor, medic legist al Capitalei; A. Sutzu, medic primar al spitalelor civile, şi Petrini P., medic al spitalelor civile, invitaţi de D. Preşedinte al Curţei cu Juraţi Ilfov, sesiunea din Martiu 1878, cu adressa No... spre a esamina starea facultăţilor mintale ale lui Ştefan Logotetopulo, acusat de omoru, după ce am luat cunoscinţă de cele conţinute în dosarul sus-zisului, am mers în trei rânduri la penitenciarul Văcărescì unde el se află, şi am procedat la cercetarea directă a facultăţilor sélle mintale. Resultatul investigaţiunilor nostre, l'am consemnat în aceste 5 capitole privitore: 1, faptelor petrecute; 2, commemorativelor procurate de martori; 3, cercetării noastre directe; 4, discuţiuni medico-legale, şi 5, conclusiunilor acestui raportu.

§ 1. Faptele

Ştefan Logotetopulo, domiciliat în strada, Lucaci 61, aceeaşi casă cu concubina sa, Veta Ştefăneasca şi muma sa Maria Logotetopulo, după ce în seara de 20 Ianuariu 1878, s'a certat mai mult de uă oră cu muma sa, a intrat a doua zi, pe la 8 ore dimineţa, în camera sa şi după uă întârziere de uă jumetate de oră, a eşit palid, turburat, spunând către concubina lui că a sugrumat pe muma sa. A doua zi după acesta el a redus cadavrul mamei salle în zece bucăţi, iar în a treia a aruncat intestinele şi capul într'un puţu, trunchiul însă mânile şi piciorele le a pus într'uă ladă. Această ladă, a încredinţat'o unui om de la ţearră spre a o duce la Ştefănesci şi a o preda unui frate presupus ale său. Aceste fapte resultă atât din interogatorul luat de d. jude instructor, cât şi din propriile lui spuse precum şi din zisele femeei Veta Ştefănescu către subsemnaţii. Ele sunt prin urmare autentice şi necontestabile.

§ 2. Comemorativele

Din depunerile martorilor chemaţi de justiţie resultă că Ştefan Logotetopulo, născut în Tessalia, a venit sunt deja mai mulţi ani în România, adus de fratele lui reposatul Hristache Logotetopulo, care se găsea de mai nainte în ţerră şi care, occupatt cu comerţul grânelor, avea pe lângă densul ca îngrijitor pe accusatul Ştefan. Martorii: Safta văduva, Teodora Niculeasca, Anica Alexoaia şi Dima Polimeridi, vecini şi cunoscuţi cu susnumiţii, au depusu, că bătrâna Maria Logotetopulo se plângea de multe ori în contra fiului său Ştefan, zicând că ea i-ar fi dat bani pentru a face comerţ; că el i-ar fi cheltuit; că Ştefan trăia în posadnicie de mai mulţi ani cu Veta, fără a voi a se căsători cu densa, sau a o lăsa spre a se căsători cu alta pe care ea 'i-o găsise. Toţi marturisesc că Ştefan era un om posac, tăcut, umbla prin cafenele. venea acasă la ore neregulate, nevoind adessea a se pune la masă cu mumă sa şi tot d'auna, certându-se cu aceasta în cestiuni de

bani, căci bătrâna Maria încredinţase lui Ştefan de câtu-va timp uă sumă de 200 galbeni pe care el 'i-a perdutu. Aceste certuri erau zilnice în aceste după urmă zille, după cum mărturisesce şi femeia Veta Stefăneasca concubina lui, certuri care au împins pe accusat să'şi exprime cugetarea sa: el a zis către Veta de mai multe ori, «Cum o să ne scăpăm de dânsa?»

Violenţa caracterului şi răutatea simţimântelor şi a moravurilor lui reesse într'un mod evident din purtarea sa către mama sa Maria, din viaţa nelegitimă cu Veta, din risipirea banilor ce'i s'a încredinţat de muma lui, din certurile necontenite ce avea cu dânsa, din abusurile de încredere ce le-a comis către fratele său Hristache când acesta l'avea îngrijitor la moşie.

Nu voim să dăm acestui rapport forma unui recuisitor care ar avea tendinţa de a agrava situaţiunea inculpatului. Trebue să se scie însa că elementele ce procură instrucţiunea, sunt adessea acelleaşi pentru a pune pe experţi în stare să confirme appreciaţiunile lor sciinţifice. Găsim în viaţa lui Ştefan Logotetopulo probe suficiente de uă viaţă desordonată şi necuviincioasă, plină de fapte immorale şi reprehensibile, aci înşelând pe fratele sau care l'a îmbrăţişat , aci extorcând bani de la mama sa subt pretext de a face comerţ de porumb, certându-se mereu cu aceasta de câte-ori nu voia să'i mai dea bani, vagabondând şi petrecând viaţa prin cafenele şi lenevie, trăind în ciuda şi subt ochii batrânei selle mame cu uă femee puţin stimabilă şi de condiţiune socială inferioară cu a sa, aşteptând cu nerăbdare moartea mumei salle, care, cu toate acestea, după deposiţiunea tutulor martorilor avea un caracter blând şi bun; mumă, zicem, de care inculpatul cerea să scape, după cum s'a pronunţat către posatnica sa. Această purtare nu arată oare că inculpatul trăia şi a trăit o viaţă de viciuri şi că crima era uă consecinţă naturală a unei assemenea existenţe? Cercetarea directă la care 'l-am supus confirmă pe deplinu această apreciaţiune.

§ 3. Cercetarea directă a inculpatului.

Ştefan Logotetopulo, de ani 48, de constituţie forte, de temperament nervos, de talie subt cea de mijloc, se presintă noă în cabinetul penitenciarului Văcăresci având un esterior umil. Figura lui esprimă preocupaţiunea, căutătura este mobilă, defientă, îndreptându-se adessea către interlocutorele său într'un mod furiş. El se esprimă cu înlesnire, răspunsurile lui sunt intelligente, calculate, denotând uă perfectă memorie. El povestesce în toate amănuntele ei viaţa sea trecută, fapta ce a commis, căutându une-ori a se contrazice pe el însuşi, pare că ar voi să denatureze faptele deja mărturisite de dânsul şi să deruteze pe acel care îl întreabă. Într'un cuvânt ne găsim în faţa unui om intelliginte, deştept şi chiar viclean.

Este de remarcat aci că în differitele interogatorii luate de către d. jude de Instrucţiune, cuvintele lui au fost logice, denotând uă perfectă memorie. El n'a negat că se certa adessea cu mumă-sa, ca de mai multe ori a fost supărat pe dânsa, când ea îi spunea că o să-i mănînce plăcintă din erburi culese pe mormântul lui: nu neagă că îi împrumutase bani în mai multe rânduri pre care nu 'i-a înapoiat. Motivele, zicem, ce a alegat în faţa d-lui jude de Instrucţiune sunt : aci că a comis fapta fără a voi : el a strîns'o puţin de gât şi ea a murit; sau că a ucis'o pentru că ea 'i-ar fi spus că are să mănînce plăcintă de erburi de pe mormântul său. În faţa noastră însă el a mai adăogat un al treilea motiv: el ne-a spus că era «zăpăcit, nebun» când a comis fapta.

Pentru a demonstra Justiţiei cât de slabă şi de deşeartă este această alegaţiune, punem aci câte-va, întrebări ce le-am adresat inculpatului împrennă cu răspunsurile ce ne-a dat.

– În. Ai fost de multe ori zăpăcit şi nebun ca atunci când ai comis omorul?

– R. Am fost de mai multe ori şi la Giurgiu şi aci.

– În.. Ţii minte ce făceai când te găseai în această stare?

– R. Nu ţiu minte. Mi se spunea numai pe urmă, că nu sciam ce făceam, că strîngeam lucrurile, că vorbeam multe, că voiam să trimit pe Veta a-casă; că eram neliniştit.

– În. Când erai în această stare erai închis în cassă sau eşiai din cassă.

– R. Eşiam, mă duceam la cafenea, mă întorceam a-cassă singur, dară eram zăpăcit.

– În. Câtă vreme ţinea această stare?

– R. Trei-patru zille.

– În. În timpul acestei stări ţineai minte de faptele şi de mişcările talle ?

– Nu.

– În. Dară cum ai arătat singur d-lui Judecător unde ai pus capul şi maţele mumei talle?

Aci accusatul tace şi nu mai îucearcă să mai răspundă.

– În. După ce ai ucis pe muma ta, de ce n'ai arătat autorităţilor că muma ta este moartă?

– R. De teamă ca să nu se descopere moartea prin violenţă.

– În. A doua zi de ce ai făcut'o îu bucăţi şi 'i-ai ascuns maţele şi capul ?

– R. Ca să poată cu înlesnire să se transporte la ţearră şi să nu fie recunoscută.

– În. Nu 'ţi-a fost teamă că, chiar fără, cap să se descopere crima ?

– R. Nu; pentru că am crezut că destupând lada ce se încredinţase ţăranului şi văzând un cadavru fără cap şi hainele pusse d'asupra bucăţilor, ţăranul se va mulţumi cu hainele, şi va îngropa corpul fără să denunţe autorităţilor.

– În. Cine este acell Christache Grecu către care ai trimis lada cu cadavrul?

– R. Am spus acest nume pentru că aveam un frate aşa numit care este mort.

Pentru a nu lăsa să existe cea mai mică bănueală în spiritul nostru de vre-uă maladie capabilă să altereze Iiberul arbitru al accusatului, am împins investigaţiunile noastre în sensul acesta şi mai departe. 'L-am întrebat dacă el a sufferit vre-uă data de boale nervoase: el ne-a răspuns că a sufferit, căci în penitenciarul Văcărescì el ar fi avut într'uă noapte un fel de ameţeală, ar fi avut epilepsie.

– În. Ce fel de ameţeală a fost aceasta şi cum s'a întâmplat ?

– R. Într'uă noapte pe la 12 ore, am leşinat în pat şi am căzut jos; după două ore m'am deşteptat şi arestanţii mi-au spus că am vorbit singur şi am făcut spumă la gură.

– În. Ţi s'a întîmplat altă dată această boală când erai a-cassă?

– R. Nu ţin minte.

– În. Cine te-a văzut, căci nici păzitorul, nici vreunul din personalul direcţiunei penitenciarului n'au nici uă scire, ci numai arestanţii?

La această întrebare rămâne uimit, spuindu-ne ca nu scie, şi să ne referim arestanţilor. Vom vedea în urmă că ameţeala, dacă a existat, a fost în totul simulată.

Atât memoria cât şi percepţiunea şi ideaţiunea şi raţionamentul şi associaţiunea ideilor sunt dară în perfectă stare normală, nepermitându-ne a cugeta la vre-uă malatie care 'i-a putut turbura ideaţiunea şi voliţiunea, şi prin urmare produce impulsiuni rău-făcătoare.

Cercetarea organelor physice nu denotă, nici uă diformitate sau neregularitate a craniului care să ne facă să bănuim uă malatie hereditară sau acuistă. În sensibilitatea şi în motilitatea generală sau locală nu constatăm nici uă perturbaţiune care să denote uă malatie nervoasă acuistă sau accidentală.

Pentru a complecta această cercetare, am întrebat pe Veta Stefăneasca cu care el a trăit şase ani aproape, dacă a observat la accusat vre-uă malatie nervoasă. Ea ne-a răspuns într'un mod negativ: el n'avea obiceiul de a bea, el n'avea nici epilepsie, nici vre-uă boală de asemenea natură. «A fost numai de două sau de trei ori, de când îl cunosc, ca zăpăcit; îi venea să strîngă lucrurile, să se mute la altă cassă, devenea posac; dară nu bătea pe nimeni, nu făcea neorândueli, îşi vedea de treabă.»

– În. În starea aceasta era când a comis omorul assupra mumei salle?

– R. Nu.

Din cei trei martori arestanţi aduşi în faţa noastră de dînsul, spre a mărturisi că el ar fi avut într'uă noapte epilepsie, duoi au spus că n'au văzut nimic, iară al treilea, Israelit, a respuns, că l'a văzut.

– În. Cum era figura lui în momentul boalei lui, avea spasme, se strîmba ?

– R. N'am văzut, că era întunerec.

– În. Cum ai simţit că el a avut boala?

– R. 'L-am văzut jos din pat, dând din picioare, el vorbea fără să-l înţeleg şi avea spumă la gură.

– În. Cât a ţinut aceasta ?

– R. Aceasta a ţinut ca uă jumătate de oră.

(Acestu individ dormea în al şeselea pat după acel ocupat de inculpat.)

– În. 'L-ai văzut în realitate că făcea spume, tu care erai aşa departe de dînsul care era jos, şi fără să te scoli ?

– R. Nu 'l-am văzut fâcând spume, dară pentru că scuipa am crezut că făcea spume.

– În. Dară cum ai văzut că scuipa ?

– R. Aceasta mi s'a spus de chiar Ştefan Logotetopulo; căci în adevăr n'am văzut nimic.

În cursul visitelor făcute de noi la penitenciar inculpatul pretindea în răspunsurile sele că ar fi supus «zăpacelei, nebuniei», etc. Însă mai în urmă, după întrebările noastre el părea convins că susţinerile lui sunt deşerte, şi termina cu frasa «nu am ce să mai zic, şi degeaba umblu, căci faptul este făcut.»

§ 4. Discuţiunea medico-legală.

După studiul condiţiunilor în care fapta s'a săvârşit, după cercetarea commemorativelor, şi după analisa directă a facultăţilor mintale ale lui Ştefan Logotetopulo, ne râmâne a resolva următoarele cestiuni.

a). Ştefan Logotetopulo fost-a în vre-uă epocă a existenţei sele atins de alienaţiune mintală ?

b). Fost'a el alienat în momentul săvârşirei crimei, sau cel puţin isbit de vr'uă stare mintală analogă?

Discuţiunea acestor două puncte ne va pune pe cale să vedem dacă a existat la Ştefan Logotetopulo uă lipsă în funcţionamentul cerebral, dacă la un moment dat a fost isbit într'un mod oare-care arbitrul şi libertatea sa morală, base necesarii ale responsabilităţii.

Trebuie să se scie că alienaţiunea mintală, ca toate malatiile în genere, îşi are istoricul ei, adică uă serie de caractere essenţiale, nedispensabile, bine definite, care ne permit să constatăm existenţa sa într'un mod sciinţific şi consciinţios. Ori cât ne-am sili să căutăm în trecutul acestui om acele semne sau unele din ele, nu le putem găsi. În toată existenţa sa pînâ la anul 1878, existenţă ce el povestesce, atât în interogatoriul instrucţiunei cât şi subsemnaţilor cu uă forţă de memorie şi cu uă luciditate de spirit ce nu lasă nimic de dorit, nu găsim nici uă faptă care s'ar putea atribui vre-unei affecţiuni mintale.

Venit în România de mai mulţi ani împreună cu mumă-sa, adusă de răposatul fratele lui mai mare, el a fost de ei adăpostit şi îngrijit. Dară relele lui instincte l'au depărtat din calea onestă în care familia sa se găsea. El era leneş, nesupus mumei şi fratelui său, abusa de încrederea lor, pentru care a şi fost condus, după cererea fratelui său, în fiare de la Ploiesci la Giurgiu; trăia cu uă femeie pe care muma lui o credea nedemnă de dânsul. Apoi, după moartea fratelui său, devenind possesor al unei sume de bani, parte a risipit'o şi parte a îngagiatt'o în speculaţiuni ce n'au reuşit. De acea el cerea bani mumei lui, care i-a dat, îi mai cerea, dară ne mai putând obţine, se certa cu dânsa, simţea deja uă ură către ea, ură şi aviditate care l'au condus la crima ce a comis. Nici uă lacună dară în viaţa inculpatului din punctul de vedere intellectual, nici un accident

anormal; nici uă lipsă a eului; uă deplină, consciinţă şi libertate, mişcate de mobile naturale, dară viciose, de lenevie, de aviditate, de dorinţa de a posseda într'un mod neonest. Unde există dară alienaţiunea mintală; ce fapt, cât de mic ar fi, care să denote înabuşirea liberului lui arbitru? Iată pentru trecut.

În lanuariu 1878, ura ce simţia către muma-sea crescând mereu şi certurile devenind zilnice, se hotărăsce în ziua de 21 Ianuariu, în urma unei certe şi mai grave petrecute de cu seară, se hotărăsce, zicem, să aducă uă lovitură ca să'şi asigure cu uă oră mai nainte averea mumei sale. El se scoală de dimineţă, după ce a dormit puţin, şi pe când încă concubina sa era în pat, intră în camera mumei sale, o omoară prin sugrumare şi se duce la ladă unde ea îşi ţinea banii. După aceasta, simţind încă uă remuşcare a faptei sale, spune femeei Veta care insista în întrebarea sa, cu vocea tremurândă şi cu figura palidă, că a comis crima. La exclamaţiunea acesteia, el o ameninţă că dacă nu tace o va omorî şi pe dânsa. Dară această turburare se potolesce peste puţin: el se pune a cugeta cum are să ascundă cadavrul; esse afară din casă, după ce încuiă odaia, în care se afla cadavrul mumei sale, caută a se distra, revine şi în fine îşi face planul şi se culcă; dară, impacient, doarme puçin. A doua zi el intră în camera mumei sale şi începe a executa oribila mutilare a corpului ei. O face în bucăţi, scoate intestinele pe care, împreună cu capul, le aruncă într'un puţ, ca să nu fie recunoscută persoana omorîtă ; iară trunchiul şi extremităţile le aşează într'uă ladă. În a treia zi el găsesce uă sanià de birjă, încarcă lada şi merge cu dânsa la ţăranul Sandu Drăgoiu, la hanul Florea, se învoiesce cu dânsul ca s'o ducă la Stefănesci a o preda unui presupus Hristache, recomandându'i ca în cas de nu'l va găsi, să păstreze lada pînă la sosirea lui.

În aceste diferite fapte, săvârşite în mijlocul celei mai depline sănatăţi mintale, calculate într'un mod logic şi inteligent combinate, în deşert căutăm să găsim un semn de turburare mintală, uă lesiune a ideaţiunei, «uă zăpăceală, uă nebunie», după cum zicea el, uă pierdere a liberului arbitru, ori uă slăbire a voliţiunei. Consciinţa faptei el a avut'o neatinsă, integritatea raţionamentului absolută. Toate fasele faptei, începând de la mobilul principal pînâ la disimularea ei, au fost legate între ele într'un mod natural, era inteliginte, era logice.

Să pressupunem cu toate acestea că ar fi existat uă alienaţiune mintală; să admitem un moment alegaţiunea de zăpăceală făcută nouă de inculpat şi de femeia Veta Stefănescu.

Dară atunci vom avea sa ne întrebăm de ce natură a fost acea smintire şi sub ce formă s'a presentat.

Hereditatea care joacă, după cum se scie, un rol însemnat în studiul causelor smintirei, nu poate fi invocată în favoarea inculpatului. Nici părintele, nici muma, nici fratele său n'au presintat vre-un semn de alienaţiune mintală. Smintirea dară, dacă există, nu este hereditară.

Alcoolismul, una din cele mal frecuente cause de alienaţiune mintală care conduce la fapte criminale, nu există la inculpat. În cursul vieţii sale, ca şi în momentul crimei, nu găsim după deposiţiunile martorilor, nici uă împrejurare care să denote abusuri alcoolice sau vre-un acces acut de alcoolism. Cercetarea directă asemenea nu arată urme de un alcoolism cronic. Fapta dară n'a fost efectul acestei nevrose, nici chiar al unei beţii accidentale.

În cursul cercetărilor noastre asupra inculpatului s'a invocat de către dânsul trei stări apparţinând alienaţiunei mintale în genere. 1, perderea memoriei, 2, epilepsia şi 3, zăpăceala. Să ne fie permis a analisa aci într'un mod repede una câte una aceste stări, doară vom găsi explicaţiunea faptei.

1. Perderea memoriei, este un simptom al mai multor marbe mintale. Dară care este caracterul acestei alteraţiuni şi în ce forme se observă ? Perderea memoriei, sau **amnesia**, se observă în duoă moduri şi în două classe de malatii. Ea este sau permanentă, sau transitorie. **Într'un mod permanent**, o găsim în toate acelle morbe mintale care constă în alteraţiunea organică a substanţei chiar a creerilor, precum este mania paralitică, demenţa, ramoliţiunea cerebrului, hydrocefalia.

Transitorie, ea se presintă în morbele caracterisate priutr'un ictus apoplectic, precum sunt, maniile congestive, apoplexia, epilepsia, somnambulismul, malatii şi stări în cursul cărora individul îşi perde cu desăvârşire memoria faptelor. Într'uă congestiune cerebrală, spre exemplu, amnesia are uă durată de câteva ore numai, egală cu durata congestiunei, însoţită mai tot-d'auna sau de delir acut, sau de coma. În epilepsie amnesia este assemenea transitorie, şi cât ţine atacul epileptic. Inculpatul avut'a ore uă arnnesie permanentă? Nu, de sigur; căci el a povestit d-lui Jude instructor şi subsemnaţilor toate phasele vieţei salle, tote peripeţiile oribilei fapte ce a comis. – Avut'a uă amnesie transitorie? Assemenea nu, căci el scie când a intrat în camera mumei salle, şi cât a stat; el 'şi aduce aminte ce a făcut până a doua ai, cum s'a încuiat cu cadavrul mumei salle şi l'a mutilat; unde a pus capul şi intestinele; cum a treia zi a mers la Sandu Drăgoiu şi ce i-a, spus. Nu: inculpatul n'a perdut memoria faptelor salle; el n'a fost şi nu este dement; el n'a fost nici somnambul, nici isbit de vertigiu epileptic, cându a comis fapta; el n'a fost **mente captus**.

2. Atacul epileptic ce ne spune că ar fi avut într'uă noapte la Văcăresci, fost-a un atac adevărat de epilepsie? Am văzut din cercetarea directă că atacul a fost simulat, dară şi aşa fiind, epilepsia simplă nu exclude responsabilitatea, căci nu lezează funcţionamentul intellectual. Epilepsia se transformă însă uneori, devine **larvată**, devine **manie transitorie**: dară atunci mania epileptică are caractere speciale, presintându-se la toţi indivizii sub uă formă cu totul identică. Perderea eului este complectă, illusiunile şi hallucinaţiunile sunt automatice şi primejdioase; delirul cuvintelor şi a faptelor desordonat, incoerent, acut. Acest aparat simptomatic presintatu-s'a la inculpatul vre uă dată în cursul vieţei salle, sau în momentul săvîrşirei crimei? El n'a fost epileptic în viaţa sa, n'a fost zăpăcit în urma epilepsiei, după cum s-a invocat; el eşea din cassă; nimeni, nici vecinii, nici cunoscuţii lui nu'l simţea; se ducea la cafenea, mânca şi dormea ca tot-d'una. Zăpăceala, ne spune el şi Veta Stefăneasca, îi venea la 3–4 luni uă dată şi dura 2–3 zille. Cum, fără delir, fără impulsiuni automatice, fără perderea consciinţei faptelor lui? Nu ast-fel se presintă mania epileptică, sau mănia periodică.

3. Există uă formă de smintire caracterisată, nu de delir de cuvinte, ci de delir de fapte, formă cunoscută sub numele se **manie morală, manie lucidă, manie raţionantă**. Când vorbim cu individul atinsu de această formă mintală, nu constatăm uă turburare în funcţiunile intellectuale propriu zis. El raţionează **ut caeteri mentis sanae omines rationuntur**, după judiciosa observaţiune a lui Paul Zacchias, medic legist Italian din al XVIl secol. Dară faptele salle denotă uă perturbaţiune în facultăţile lor morale, uă perversiune malativă, a simpţimintelor affective. Această formă mintală a fost invocată de mai multe ori, în aceşti de pe urmă ani în faça tribunalelor din străinătate, de apărătorii criminalilor. Acum însă ea a fost părăsită, de când, mai cu seamă, alieniştii moderni au ajuns să demonstre că mania raţionantă nu este uă malatie, nu este uă entitate morbidă, ci că ea constitue numai un grup de simptome apaţinând unor alte malatii bine definite şi cunoscute.

Dară, mai nainte de a arăta în ce malatii mintale se observă formă zisă raţionantă, trebue să declarăm că noi nu admittem alteraţiunea isolată a facultăţilor umane, ci alteraţiunea lor totală; cu alte cuvinte, nu poate exista, după noi, lesiune în unele facultăţi numai, celle-l-alte fiind absolut sănătoase. Integritatea tutulor facultăţilor concură la formarea simpţului moral a cărui slăbire atrage supă sine turburarea întregului sistem cerebral şi prin urmare şi neresponsabilitatea. Mania raţionantă nu consistă în alteraţiunea unui simţimânt isolat, în săvârşirea unui act unic, care appare de uă dată, în mijlocul unei inteliginţi sănătoase din toate celle-l-alte puncturi de vedere şi la un individ ale căruia funcţiuni organice se execută cu toată regularitatea cerută; mania raţionantă se compune de uă serie de fenomene anormale şi patologice pe care medicul-legist scie să le descopere. Ei bine, aceste fenomene apparţin mai multor malatii nervoase pe care să ne fie permis a le enumera aci în câte-va cuvinte.

a. În perioada prodromică a paralisiei generale, omul, deşi în apparenţă se bucură de facultăţile lui intellectuale, deşi nu presintă în cuvintele lui un delir oarecare, el însă committe fapte immorale şi delictuoase. El devine incendiar, violator, furt, omucid; el despreţuesce toate conveninţele sociale, se isbesce de toate legile; el esse la fie-care pass din simpţul commun.

Dară, fară de consideraţiunea că această perioadă prodromică durează câte-va săptămâni şi luni, malatia ajungând repede la demenţă, uă cercetare directă arată şi alte simptome de mare însemnătate. Memoria individului se slăbesce, voluntatea devine incapabilă de a se oppune impulsiunilor malative; el devine apatic, neconsciinte, fără ruşine, fără remuşcare a faptelor salle. Aceste iară suntu successive, variate, mobile: căci un paralitic general, în perioada raţionantă a malatiei salle, nu se opresce la un singur fapt, la un singur delict; astăzi comite un delict, mâine un altul, fără consciinţă, fără reflexiune. Lăsăm la uă parte coexistenţa unor fenomene corporale ce medicul constată în aceste casuri, în sistemele de simpţibilitate şi de motilitate, ori care ar fi perioada şi phasa malatiei. Am văzut în cercetarea directă la care am supus pe accusat, că reflexiunea există, că memoria este intactă, că simţimântul remuşcării nu este distrus, că phenomenele physice lipsesc cu desăvârşire.

b. Mania raţionantă se presintă, adessea, fără phenomene phisice în mania cronică caracterisată prin perioade de excitaţiune şi prin perioade de depressiune melancolică. În casul acesta, individul, deşi sănătos de minte, este condus a comite fapte immorale şi delictuoase. Această formă este cunoscută sub numele de **manie circulară**, sau **manie în formă îndoită**. Trebue însă să se scie că ceea ce caracterisă această formă, hereditară mai tot-d'auna, este successiunea, regulată a perioadelor de excitaţiune şi de depressiune, este cyclul regulat ce percură malatia în timp de mai mulţi ani; successiune şi cyclu pe care în deşert am căutat să le descoperim în existenţa accusatului Ştefan Logotetopulo.

c. Mania raţionantă se observă în nisce deliruri parţiale, precum este **delirul religios** şi **delirul de persecuţiune**. Indivizii isbiţi de aceste deliruri, foarte grelle de descoperit în unele casuri, presintă uă percepţiune, uă inteligenţă, un raţionament remarcabile ; ei nu delirează. În mijlocul lumei, în mijlocul amicilor lor, ei trăesc fără a da semne de vre uă sufferinţă interioară ; la un moment dat ei comit uă faptă, un omor de obicei, care aruncă terroarea, şi spaima în sânul familiei lor. Însă, trebue să se scie, crima commisă ei nu caută a o ascunde, ei nu cer a se sustrage, ei nu iau nici o precauţiune pentru a face să disparã corpul delictului : ei se duc în faţa justiţiei, se denunţă singuri, fără a manifesta nici uă remuşcare. Pe de altă parte, medicul, studiând individul, ideile sale actuale şi trecute, recunoasce aci un fapt patologic, uă idee fixă, uă monomanie după cum se zicea altă dată, un delir într'un cuvânt de religiune sau de persecuţiune. Cine poate vedea uă idee fixă în cugetul inculpatului, în trecutul vieţei salle, în mobilul care l'a condus la omucidere? Cum ar putea cine-va să identifice modul cum a procedat acusatul Ştefan în crima sa cu modul ce întrebuinţează deliranţii de persecuţiune?

În sciinţa medicală, nu pe faptul unic al delictului sau al crimei, ori-cât de stranie şi de oribile ar fi elle, putem basa existenţa smintirei, ci pe uă serie de fenomene clinice culese în viaţa trecută şi actuală a individului ce suntem chemaţi a judeca; pe **uă observaţiune patologică complectă**. Ast-fel numai, adică printr'un apreciaţiune sciinţifică a tutulor elementelor ce ne procură faptele, commemorativele şi analisa directă, putem descoperi punctele fundamentale prin care differă raţiunea sănătoasă de alienaţiunea mintală.

Este de prisos de a mai menţiona cele-l'alte malatii mintale: Mania acută, demenţa, imbecilitatea, idiotismul caracterisate prin simptome proprie sunt de sine escluse în casul de façă.

§ 5. Conclusiuni.

Studiul ce am făcut în dosarul acusatului, unde am căutat a cunoasce faptul şi modul cum el a procedat la săvârşirea crimei, precum şi diferitele fase ale existenţei salle, cercetarea directă la care l'am supus în mai multe rânduri, cercetare ce avea de scop analisa differitelor facultăţi intellectuale şi affective alle suszisului individ, în fine discuţiunea medico-legală asupra stărei stărei salle mintale, ne conduce a formula următoarele conclusiuni :

1. Cosiderând fapta prin sineşi şi modul cum s'a săvârşit crima, putem afirma existenţa unei puteri intelectuale remarcabilă din partea făptuitorului. Plin de hotărâre el committe fapta în deplina consciinţă a eului, a sigur de mai nainte că nu va fi denunţat de singura persoană ce mai exista în cassă, de concubina sa Veta Stefăneasca, către care comunică îndată fapta recomandând absolută tăcere. El se găsea, zicem, în deplina consciinţă a faptei salle, căci plănuesce modul cum să depărteze cadavrul din casă, spre a nu fi doscoperit, trece prin differite cugetări şi se opresce la una pe care o realizează cu uă acuitate de spirit şi uă forţă de voluntate din celle mai mari.

2. Având în vedere commemorativele, ele ne arată, că în nici uă epocă a vieţei salle inculpatul n'a dat semne de alienaţiune mintală. În nici un interogatoriu luat de d. Jude instructore de la inculpat ca şi de la Veta Ştefăneasca, în nici uă deposiţiune a vre unuia din martorii chemaţi nu se vorbesce de vre uă alienaţiune mintală, de vre uă stare care să denote uă perdere fie momentană a raţionamentului său. Din contra, ele ne arată că a fost leneş, cheltuitor, a abusat de încrederea fratelui său, traia în concubinagiu cu uă femee, se certa necontenit ca muma lui în cestiuni de bani; cu alte cuvinte uă viaţă în care viciul şi dorinţa se a poseda într'un mod neonest formau fondul principal al existenţei salle ; el a abusat de încrederea fratelui său furându[-]i bani; a cerut bani de la mumă-sa pentru a face comerţ, bani pe care i-a risipit; el se certa cu ea pentru a'i mai lua, în fine o sugrumă spre a avea şi fără voea ei. Mobilul este determinat, consecinţele naturale şi logice.

3. Având în vedere cercetarea directă la care am supus pe accusat, vedem un om care se bucură de integritatea facultăţilor mintale. Memoria lui este perfectă, deşi alegă aici lipsa de memorie, sau voesce să se contrazică. Percepţiunea este intactă, căci el percepe cu mare facilitate cestiunile ce-i posăm şi răspunde îndată, ideaţiunea normală, raţionamentul perfect, fără a se observa vre uă lacună în associaţiunea ideilor lui sau un delir în cuvintele lui. El are consciinţa mişcărilor sale, consciinţa crimei commise, căci caută a o explica, a o justifica adessa, a o regreta de mai multe ori. **Zăpăceala** chiar ce o alegă în faça noastră e cu totul hipotetică, şi cum am văzut deja, nesutenabilă în faţa cestiunelor noastre. Atacul de epilepsie invocat este cu totul simulat şi chiar într'un mod puçin dibace. Din partea organelor physice, aceeaşi constatare nu ne-a dovedit nici uă lesiune a cranului sau a vre unei părţi a corpului, nici un semn de vre uă malatie nervoasă, de alcoolism, de meningoencefalită cronică etc. Atât dară sub raportul intelectual cât şi subt cell physic, inculpatul se bucură de uă perfectă sănătate mintală.

4. Luând în vedere discuţiunea medico-legală, am putut demonstra că inculpatul, nici în vre uă epocă a vieţei salle, nici în momentul săvârşirei faptei, nu era isbit de uă alienaţiune mintală, alegată de dânsul în faţa noastră, sau de vre uă morbă care să'i fi alterat partea intellectuală a eului. Memoria amănuntelor faptei salle este perfectă, căci nu este attins de demenţă, nici de manie paralitică, nici de somnambulism, malatii care isbesc facultatea memoriei. Zăpăceala invocată pentru a-şi esplica fapta, este uă pură alegaţiune fără valoare. Ori care ar fi natura şi gradul vertigiului epileptic şi al smintirei, el exclude consciinţa faptelor, integritatea mişcărilor. De şi în zăpăceală, ne spune, el eşea, se ducea la cafenea, lucra, durmea ca tot-d'auna. El nu este nici chiar un maniac lucid, sau raţionant, după cum s'ar putea crede; căci am văzut că această formă apparţine unor malatii bine definite, malatii ale căror simptome patologice lipsesc cu desăvârşire la accusatul Logotetopulo.

În resumat.

1. Ştefan Logotetopulo n'a presintat în nici uă epocă a vieţei salle semne de smintire.

2. El n'a fost atins de smintire sau de vre uă stare mintală care distruge liberul arbitru în momentul când a commis crima.

3. El este responsabil de fapta sa.

Dr. Alexianu; Dr. Sutzu; Dr. Petrini Paul

Bucuresci, 5 Iuniu 1878"

În broşura în care a fost publicat, textului de mai sus îi este adăugată precizarea: *„P.S. On. Curte cu juraţi, în ziua de 6 Iuniu 1878, a condamnat pe Ştefan Logotetopulo la muncă silnică pe viaţă."*

Notă: Reamintim cum sună penibilul document medical pe baza căruia s-a produs prima sechestrare a lui Eminescu, în **ospiciul privat** al lui Şuţu:

„Subsemnatul doctor în medicină attest prin aceasta că dl. Eminescu adus în căutarea Institutului «Caritatea» din Bucureşti la 28 Iunie 1883 de către Onor Prefectura Capitalei este atins de alienaţie mintală în forma «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă în un stabiliment special."

Nici un cuvânt în plus! Această fiţuică ilegal eliberată de doctorul Şuţu la 5 iulie 1883 şi aşa-numită *„certificat medical"* reprezintă numai 1,04 (unu) la sută din Raportul medico-legal mai sus prezentat, care este **de peste 96 de ori mai amplu** şi – cum era şi firesc – porneşte de la o acuzaţie foarte precisă şi de la un dosar întocmit de autorităţi.

Anexa 2

I. SLAVICI (25 iunie 1883)

„Mai înainte de a pleca cred că trebuie să vă spun ce treabă s-a făcut ieri la societatea «Carpaţi».

Precum veţi fi ştiind, eu am intrat abia sunt acum câteva săptămâni în această societate şi nu prea am relaţiuni cu membri ei, care sunt oameni mai tineri decât mine. Am cerut, ce-i drept, de multe ori să fiu primit în societate, însă, precum se vede, cu intenţie s-a amânat răspunsul la cererea mea. Ceea ce m-a hotărât să intru în societate a fost tocmai hotărârea de a combate tendinţele manifestate într-însa şi mai înainte de a fi cerut să fiu primit între membri ei, am luat înţelegere cu amicii mei mai aşezaţi ca: Făgărăşanu, Eminescu, Densuşeanu, Babeş şi ceilalţi, care şi-au făcut studiile la Viena şi care toţi dezaprobă manifestaţiile societăţii «Carpaţi». Intrând dar în societate, am dat expresie acestei desaprobări şi-am ţinut conferinţa din duminica trecută, anume pentru a produce un curent în sensul ideilor noastre. Cu părere de bine am aflat apoi, că acesta e curentul predominator în societate şi numai tinerii conduşi de Laurian, care sunt puţini, combat ideile noastre. Sigur dar de reuşită, am făcut să se convoace comitetul, care a hotărât cu 5 voturi contre unuia singur, că balul nu se va ţine şi nu se va spune motivul pentru care se amână. În cursul discuţiilor am aflat că nu avea a face numai cu Laurianu, ci cu redacţia Românului, care

stăruieşte cu tot dinadinsul să se facă o manifestaţie iredentistă cu poliţia capitalei, care lucrează la ordinele lui Rusetache. Secăşeanu, preşedintele, a fost chemat la redacţia Românului, poliţia ar fi oprit balul, şi dacă acesta nu se va ţine, preşedintele va protesta prin ziare. Afară de aceasta s-a făcut presiune asupra membrilor comitetului, ca să vie la şedinţă, pentru ca ori şi ce hotărâre să fie peste putinţă, ba după ce, cu toate aceste, veniseră, membrii în număr, Ocăşeanu, unul dintre oamenii de încredere ai poliţiei şi totodată şi ai lui Laurianu, a făcut ca un membru a plecat înainte de votare. Astfel ieri nu s-a putut lua nici o hotărâre.

S-a hotărât să se convoace pe astăzi o şedinţă; eu, Domnule Maiorescu, nu mai pot rămâne şi de prisos să mai rămân. Oamenii nu vor să se ţie balul şi vor hotărî în acest sens: unsprezece dintre 14 membrii sunt de această părere; doi sunt nehotărâţi şi numai doi inspiraţi de redacţia Românului. Dar dacă domnii Sturza şi Aurelianu pot face ca poliţia să nu facă presiune asupra comercianţilor care fac parte din comitet, hotărârea se va lua astăzi în sensul nostru. Şi atunci însă Românul va face tapaj. Voi face şi eu emigrantul, o declaraţiune, dacă se va crede de cuviinţă, şi desigur oamenii de valoare se vor uni cu mine.

Vă rog, dar, stăruiţi, dacă veţi fi crezând de cuviinţă, pe lângă Laurianu să fie sincer şi pe lângă domnul Sturdza să facă ce poate ca poliţia să le dea pace oamenilor acelora. Altfel se face scandal.

Eu sunt rău, domnule Maiorescu, şi nu mă lasă firea să mai stau. Am răcit zilele acestea şi m-a apucat boala cu atâta vehemenţă încât ieri dimineaţă, sculându-mă, m-am trezit cu un dinte ieşit, şi mă tem că, perzând timpul, pe aici, înainte de toate o să rămâi fără de dinţi, căci dinţii de trei zile mi se plimbă prin gură.

Apoi – eu n-o să-l scap pe dl. Sturdza de amicii săi politici."

(Scrisoare către T. Maiorescu).

Anexa 3

C. SIMŞION (12 iulie 1883)

„Bucureşti 1883 Iulie 12/24

Stimate Domn

Starea jalnică a D-lui Eminescu şi bunăvoinţa Domniei-Voastre îmi vor scuza, poate, îndrăzneala d'a vă informa în privirea Lui şi d'a Vă supune aprecierii D-niei Voastre gândirile câtorva din amicii săi.

Asară l'am văzut – şi după afirmările Doctorului şi după toate câte am putut observa noi, boala înaintează agravându-se. Se află – aproape neîntrerupt – foarte agitat. Pronunţă puţine idei şi foarte multe vorbe, care nu aparţin nici unei limbi şi pe care le forţiază a se rima în penta şi hecsametru. Din mai mulţi câţi l'am văzut pe nici unul nu pare a ne fi cunoscut. Am reuşit însă prin mângâieri a-l linişti puţin şi, întrebându-l dacă e supărat pe amicii săi, ne-a răspuns că: «Nu». Arătându-i că în curând se va însănătoşi, ne-a zis c'un accent plin de durere: «Boala asta nu-mi mai trece niciodată». În urmă ne-a zis: «Vedeţi, nu mai ştiu nici o limbă» şi de-aci înainte au început iarăşi în pentametru privindu-ne cu asprime şi nesuferind a-l privi mult timp în ochi.

Cam aceasta e starea lui de până azi şi pe care Doctoru ne-a declarat-o – cu ocazia achitării locuinţei – ci n'ar privi-o chiar ca grea dacă n'ar esista complicaţia bolii în familie. Cu toate acestea ne-a lăsat încă bună speranţă şi în unii dintre amicii lui s-a stabilit convingerea: că trebuie să se întrebuinţeze toate mijloacele recomandate de şciinţă spre a-l scăpa.

Cheltuielile necesare să se acopere din cotizaţii lunare de la membri unui grup, ce se va constitui numai din bărbaţi şi amici, care s-ar simţi dureros atinşi, când s'ar vedea escluşi de la o asemenea intreprindere. După apreţierile noastre numai în Bucureşti şi Iaşi se poate conta pe 40–50 de amici, ceea ce ajunge.

Odată grupul constituit, cel mai urgent lucru ar fi să vedem dacă «aicea» sau «aiurea» i se poate asigura o îngrijire deplină şi mai minuţioasă, observându-se maladia pas cu pas şi înfăţişându-o – după cum cred că se poate – printr-un tablou grafic. În legătură cu proiectata căutare poate că facem bine a Vă mărturisi de pe acuma că afară de Bucureşti noi nu cunoaştem specialişti distinşi în această ramură.

Mi-am permis, pentru ceea ce Vă rog să binevoiţi a mă scuza, a supune aceasta la aprecierea D-voastre în speranţa că poate dimpreună cu Domnul Teodor Rosetti (actualmente la moşia D-sale) veţi aproba aceste gânduri şi veţi binevoi a lua conducerea intelectuală în încercarea d'a se scăpa un om ca Eminescu.

Primiţi, Vă rog, stimate Domn, încredinţarea de stimă şi respect ce Vă port.

Const. Simţion,
str. Sfinţii nr. 14".

(Scrisoare către T. Maiorescu.)

Anexa 4

PERIOADA 27 OCTOMBRIE – 19 DECEMBRIE 1886
– spicuiri din presa vremii –

27 octombrie – *România liberă*, prima pagină. Un anonim face constatarea:

„Ţara noastră e o ţară plină de pasiuni. De la cel mai mare până la cel mai mic, rezultanta tuturor acţiunilor zilnice e patima, – patima gloriei, a vanităţii, patima intereselor personale.

Şi sunt aşa de strâmte aceste patimi încât interesul general pare o utopie, o acţiune cu totul zadarnică, un vis vecinic nerealizabil.

E firesc ca într-o astfel de situaţie să fie ignorate, sau cel puţin luate în râs, orice tendinţe mai emancipate, şi să troneze perversiunea.

Într-o societate bine echilibrată aparenţele sunt scărmănate, adevărul scos la iveală şi minciuna dispreţuită; la noi din contră: lumea se conduce după aparenţe şi minciuna formează crezul tuturor oamenilor noştri şi pretinşi politici şi nepolitici.

Aşa este educaţia noastră socială, de multă vreme, – şi tot aşa înaintăm.

E fals acest progres – dacă progres poate fi – şi încărcat de nenorociri.

Că în genere nu există adevărul convingerii la … (cuvinte lipsă – n. ns.)*, că întreg modul nostru* (cuvinte lipsă – n. ns.) *... ca e falsificat, dovezi găseşti în tot momentul şi în ori-ce direcţie ai vrea să 'ţi îndreptezi investigaţiile."*

29 octombrie – *Românul*, prima pagină (sublinierile ne aparţin):

„Transilvania sau Basarabia?

Organul d-lui Tisza, ***Nemzet****, într-unul din numerele sale, se ocupă pe larg cu aspiraţiunile politice ale Daco şi Pan-Românilor, care ar dori să anexeze la regatul român sau Transilvania*

sau Basarabia, aşteptând ivirea unei asemenea eventualităţi de la isbucnirea unuii resbel între Austro-Ungaria şi Rusia. Ziarul pestan zice că această părere nu este numai falşă şi comică, ci că accentuarea ei în presa română jigneşte foarte mult interesele române, deoarece în timp de pace împedică prietenia sinceră între România şi Ungaria. ***Nemzet*** *încheie articolul în modul următor :*

Orice patriot român care iubeşte în adevăr patria sa, trebuie să lupte din toate puterile contra unui asemenea şovinism dezastruos. ***Câtă vreme poporul român ascunde – fie chiar şi în cel mai ferit colţişor al inimei sale – pofta asupra Transilvaniei, nu poate să esiste între noi nici o prietenie****; şi câtă vreme aceasta nu esistă, soarta României este nesigură.* ***Existenţa Transilvaniei şi împreunarea ei cu Ungaria este o necesitate europeană****. Aceasta o spunem pentru casul imposibil când monarhia noastră, silită de Rusia să facă răsbel, ar fi bătută. Noi* ***nu ne putem închipui nici o înfrângere atât de grozavă, încât să ne facă să renunţăm la Transilvania*** *şi apoi convingerea noastră este că d' uă cam dată nici nu poate fi vorba resbel, cu atât mai puţin de o înfrângere a uneia sau altei părţi.*

Dar noi am admis casul cel mai rău, spre a arăta absurditatea ilusiunilor române. Dacă poporul român pricepe adevăratele sale interese, dacă opiniunea public română ştie să se ridice la maturitate politică, atunci va suprima partea întâia din alternativa ei politică şi, în faţa încurcăturilor orientale, se va alia în mod sincer cu monarhia noastră. În cas contrar, va trebui să esperimenteze încă în timp de pace şi cu atât mai mult în timp de resbel, că celor slabi le merge rău când cad pe mâinile celor mari şi tari, dacă n-au tact, modestie şi înţelegerea dreaptă a împregiurărilor."

31 octombrie – Notă apărută în *Epoca*:

*„«**Poliţia în România**»*

Sub acest titlu citim în ziarul francez L' echos de Paris, publicat la Paris, următoarele apreciaţiuni asupra celor ce se petrece la noi. Eacă cum judecă străinii poliţia dlui Brătianu:

Poliţia Română continuă isprăvile sale. În noaptea de Sâmbătă spre Duminică, ea a devastat casa d-lui Staicovici, partisan al opoziţiei. Trebuie să se terorizeze acei români care au marea îndrăsneală de a nu aproba cu desăvârşire actele d-lui Ion Brătianu. La ***14 ale lunei*** *(s.n.) vor avea loc alegerile comunale în toată România.*

Opoziţia a hotărât să ia parte la vot; aceasta e un pericol pentru d. Ion Brătianu.

Edificiul puterei sale care, de departe pare aşa de solid, arc rezista cu greu la cea mai mică înfrângere; şi pentru a întreţine raportul în supunerea ce a arătat până acum, d. Brătianu dă drumul zelului poliţiei sale.

Vor fi 2 luni la ***16 Noembre*** *(s.n.) de când s-a tras asupra d-lui I. Brătianu o lovitură de revolver în urma căreia a doua zi, bandele plătite de poliţie devastară biurourile ziarelor independente."*

Pe prima pagină a aceluiaşi număr citim:

„Lista de subscripţie pentru despăgubirea d. Al. Staicovici (comerciant) pentru daunele cauzate de agenţii poliţiei.

Între prime subscrieri:

Red. Epoca 100 lei, Alex Lahovary şi Alex. Catargiu (50 lei), un anonim (5 lei), T. Maiorescu (20 lei)."

1 noiembrie – *Epoca*, pagina I:

„Telegrama M. S. Regelui
Primi din Râmnicu Vâlcei următoarea depeşă:
Următoarea telegramă am adresat-o Majestăţei Sale Regelui
Cei cinci arestaţi politici, Bonciu, Apostolescu, Zugrăvescu, Davidescu şi Stoenescu sunt torturaţi într-un mod din ce în ce mai neomenos de către Administraţie. Sunt ţinuţi în beci plin cu apă. Zile întregi nu li se dă de măncare, adesea ori îi pun în fiare, nu li se permite să comunice cu nimeni, nici cu părinţii lor, deşi secretul e ridicat şi judele instructor permite comunicarea.

Toate reclamaţiile adresate autorităţei judecătoreşti nu au nici un efect, fiind că nu se ţin în seamă de administraţie.

Vă rugăm respectos să faceţi a înceta aceste violenţe ale prefectului acestui judeţ care e interesat direct în această afacere.”

(Semnează Constantin Herăscu, Sc. Călinescu, Georghe Fărcăşanu, Ioan Bucşenescu, Matache Temelie, Ioan N. Iancovescu, C. N. Vlădescu, N. Iepure, I. Sinescu.)

Ziarul se întreabă, cu majuscule:

„Mai funcţionează justiţia în ţara românească?
Şi dacă mai funcţionează:
Când se vor judeca acuzaţii din Râmnicul-Vâlcii pe care guvernul caută să-i omoare prin relele tratamente în închisoare?

Când se va termina instrucţiunea deputatului Oroveanu şi a celor alţi implicaţi în atentatul de la 4 septembrie? Când se va lua măsuri pentru a se pedepsi vandalismul esercitat contra ziarelor România, L'Indépendance Roumaine şi Epoca? Nu cum-va este porunca ca aceste afaceri să stea atârnate până după alegerile comunale?”

La rubrica *„Informaţiuni”*:

✦ *„Aflăm că M. S. Regele, care era hotărât să vie în Bucureşti în timpul alegerilor, precum chiar declarase unui personagiu politic, a renunţat la acest proect şi nu va veni în capitală decât după alegerile comunale.”* ✦ *„Aflăm că d. Moruzi, prefectul Poliţiei, a convocat azi pe toţi comisarii pentru a le da ordine severe contra celor ce vor împărţi listele opoziţiunii.”* ✦ *„Guvernul desperând d'a reuşi la alegerile comunale de la Iaşi, a hotărât să pornească pe d. Radu Mihai în capitala Moldovei, ca să organizeze lupta, aplicând şi la Iaşi metoda pe care d-sa a experimentat-o în Bucureşti.”*

Universul. Pe pagina întâi, este anunţată o *„Manifestaţie socialistă la Londra”*, unde *„mai multe sute de lucrători s-au adunat... în jurul statuei lui Nelson pe Trafalgar-Square.”*

Rubrica *Ştiri*: *„D. I. C. Brătianu şi toţi cei-l' alţi miniştri au plecat ieri la Sinaia.”*

2 noiembrie – *Universul,* la *Ştiri*:

„Ieri pe la orele 4, d. N. Filipescu, proprietarul ziarului «Epoca» a fost insultat şi lovit de un individ necunoscut.” Publicaţia mai anunţă şi că *„D. I. C. Brătianu a*

plecat ieri la Florica", unde îşi avea moşia. Informarea privind plecarea şi revenirea săptămânală a lui I. C. Brătianu de la Florica s-a făcut cu o remarcabilă constanţă (cel puţin în această perioadă).

4 noiembrie – Maiorescu către sora lui:

„Broşura asta o vinde Poliţia pe la gară cu 10 bani. C' est rouge! Dar vezi, ce teamă trebue să aibă Guvernul de mine pentru a mă combate cu atâta stăruinţă. Eu am şi scris răspunsul. Va apărea Joi la 2 ore în «Romania Liberă». Ţi-l aduc la Iaşi." (Vezi 8 noiembrie.)

În *Epoca*, la rubrica *Alegerile de ieri* [Din districte] citim:

*„**Iaşi** – Din Iaşi primim dupe 12 ore, următoarea depeşă:*

«Colectiviştii cu bătăuşii în cap instigaţi de Prefectul Poliţiei şi de alţi membri comunali la 10 ore presimţind se vede că nu pot avea majoritatea, s-au repezit în sală cu furie ca să pună mâna pe urnă, desordinea la culme. Preşedintele a cerut forţa armată în acest moment armata a şi intrat în sală. Nu putem prevede ce se poate întâmpla apărându-ne sacrul nostru drept. Ne repezim la moment în sala de alegere»" (urmează numele mai multor semnatari).

5 noiembrie – Pe prima pagină a ziarului *Epoca*, titlu mare: *„Terorismul la Botoşani"*. În colţul din dreapta, jos, informaţii despre *„Manifestul botoşenenilor"*:

„Următorul manifest a fost redactat de membrii oposiţiunii din Botoşani. El n' a putut însă să apară, căci nu s' a putut tipări nicăeri.

Cetăţeni

Guvernul v' a chemat la vot. Aţi venit şi vi s' a răspuns cu înşelăciune şi v' au primit cu gloanţe. // Astă-zi încă uliţele sunt ocupate milităreşte. // Iată cum oamenii zilei, iată cum părinţii comunei, plătiţi din munca şi sudoarea noastră înţeleg libertăţile electorale! // Cetăţeni, sunteţi oameni de ordine, sunteţi cu femei şi copii, cu forţa brutală nu puteţi şi nu vroiţi a vă pune, în mijlocul baionetelor nu puteţi vota.

Cetăţeni staţi acasă! Feriţi-vă de o urnă udată cu sângele vostru! Am apelat la Rege şi aşteptăm dreptate. // Nu am cerut milă Regelui; am cerut dreptate pentru voi, o dreptate care trebue să v' o dea, căci coroana care o poartă voi aţi luat-o pentru El în şanţurile Plevnei!

Cetăţeni, s' avem credinţă în Dumnezeul părinţilor noştrii; mai bine de cât oamenii El cunoaăte duferinţele, dreptăţile noastre şi nu ne va părăsi. // Cetăţeni, staţi acasă. Ne vom întâlni însă îndată dupe alegere şi cu toţii împreună, în linişte şi ordine, vom chibzui de presentul nostru, de viitorul copiilor noştrii."

În paralel, în sânul Bisericii Ortodoxe Române tensiunile sporesc, dar încă rămân nevăzute. Esenţa răului pare să fi constat în dependenţa absolută a Bisericii faţă de clasa politică. Drept pildă, ajunge să amintim că Maiorescu a fost în repetate rânduri ministru al Cultelor, deşi era ateu. Chiar slujbaş onest şi conştiincios să fie, cel care neagă existenţa lui Dumnezeu Însuşi nu va putea sluji interesele Bisericii Acestuia, între altele, şi pentru că nu le va înţelege niciodată.

7 noiembrie – *România liberă* informează asupra evoluţiei scandalului de la Botoşani:

„Judele instructor Mănescu, trimis ad-hoc la Botoşani, a făcut până acum 70 de arestări, între care este şi d-nii Bobeica şi Henţescu”.

Universul. Ştiri: *„Ieri s'a inaugurat linia ferată Bucureşti–Călăraşi.”*

8 noiembrie – *Epoca* reproduce un articol apărut în *România liberă* şi scris de Maiorescu sub pseudonimul *Un craiovean*:

„La alegerile din Botoşani s-a vărsat sânge. Cine este de vină pentru vărsarea de sânge? Este de vină «vandalismul» opoziţiei, cum zice Voinţa Naţională? Este de vină «terorismul» poliţiei, cum zice Epoca? În fierberea unor lupte politice aşa de încordate, cu greu se poate stabili adevărul în toată precisiunea lui. Un lucru ne pare însă stabilit: ori a cui ar fi fost vina, este regretabil pentru guvernul «liberal» al d-lui Brătianu că s-a vărsat sânge. Sângele este un suc foarte curios, după limba sinistră a lui Mefistofeles. Sub lucirea lui roşie şi cele petrecute mai nainte primesc o faţă deosebită. A doua zi după atentatul în contra d-lui Brătianu, o ceată de oameni înarmaţi cu băte au năvălit asupra redacţiilor a trei ziare din capitală, au bătut câţiva jurnalişti şi au devastat câteva odăi. A cui a fost vina? A ziarelor? a bătăuşilor? a Poliţiei? Ori a cui va fi fost vina, este regretabil pentru guvernul «liberal» al d-lui Brătianu, că au fost bătuţi jurnalişti în asemenea împrejurări. (...) În momentul acestor agitări electorale, Ministerul Justiţiei a făcut schimbări surprinzătoare în magistratură: la Bucureşti, la Iaşi, la Buzău, la Râmnicul Vâlcea, la Botoşani, la Tribunale, la Curţi şi chiar la Curtea de Casaţie. A fost ministrul în dreptul său formal de a le face? Incontestabil. Dar nu rămâne mai puţin regretabil pentru guvernul «liberal» al d-lui Brătianu, că s-au făcut asemenea schimbări în magistratură în momentul alegerilor. Schimbări în magistratură, devastarea casei unui alegător, băte în contra jurnaliştilor, sânge vărsat la Botoşani, atentat în contra ministrului president, omor la Râmnicul Vâlcea ... presiunea atmosferică creşte.

Un Craiovean.”

11 noiembrie – *România liberă*, mereu atentă la tulburările intestinale ale guvernanţilor, trage semnal de alarmă: *„Aflăm cu regret că d. Petre Mavrogheni, ministrul României la Viena, este destul de greu indispus de câteva zile”*.

14 noiembrie – Aflat în Capitală, Creangă îi scrie lui Slavici, scuzând întârzierea cu care-i răspunde prin faptul că în Iaşi, *„Sâmbăta şi Dumineca trecută mari agitări politice”* şi, pe de altă parte, n-a vrut să apeleze la *„un mijloc de comunicare aşa de indiscret precum este Telegraful în România şi în Ungaria”*.

În pagina a doua, *Universul* tratează *„Afacerea atentatului de la 4 Septembrie”*, comis împotriva lui I. C. Brătianu, iar la *Ştiri* informează: *„Sâmbătă se întruneşte Sinodul. Se crede că primat va fi ales mitropolitul Moldovei.”*

19 noiembrie – *Universul. Ştiri*: *„Studenţii care au ţinut conferinţa la Bârlad au fost daţi în judecata consiliului universitar pentru că ar fi susţinut idei socialiste. Se zice că tinerimea universitară din Iaşi are de gând să se pună în grevă.”*

22 noiembrie (sâmbătă) – *Epoca* rezervă aproape întreaga pagină întâi problemei alegerii noului Mitropolit primat al Ţării. Este o mostră de gazetărie care – între altele – arată că nimic din ceea ce trăieşte astăzi Biserica Neamului nu este nou.

„ÎNTRUNIREA SECRETĂ DE LA SENAT

Eri-seară s'au întrunit senatorii şi deputaţii din majoritate, pentru a se consfătui asupra alegerii Mitropolitului primat.

Nici unul din Episcopi nu erea present afară de P. S. S. Episcopul Melchissedec, care aflând că va fi atacat, venise la această şedinţă.

Mai întâiu d. Urechie s'a suit la tribună şi a spus, desemnând pe Episcopul Melchissedec, că acela trebue ales care are mai multe merite. D-sa a spus că nu este destul ca Mitropolitul se fie un om cuvios, ci trebue un om care se fie şi instruit şi capabil d 'a ridica nivelul clerului nostru.

După d. Urechie a luat cuvântul d. **Dim. Sturdza**, care a susţinut că înainte de toate trebue ales un Mitropolit patriot şi care să nu aibă legături afară din ţară. Ministrul instrucţiunii publice a făcut direct alusiune la P. S. S. Melchissedec.

D. Boldur Lăţescu a spus că nu e bine se se învenineze lucrurile, punându-se în joc numele persoanelor.

D-sa crede că ar fi bine să se urmeze hierarhia, aducându-se ca Primat al României, Mitropolitul Moldovei.

D. Nicolae Ionescu într'un lung şi elocinte discurs a zis că trebue înainte de toate un Mitropolit învăţat şi care se nu'şi ia inspiraţiile de la Roma. D-sa a susţinut candidatura P. S. S. Melchissedec.

P. S. S. Melchissedec Episcopul de Roman, a respins insinuările calomnioase ale d-lui Sturdza spuind că [este] născut şi crescut în România, de şi a petrecut câţi-va ani la Universitatea din Kiev, el însă n'a cunoscut nici o dată altă patrie de cât ţara părinţilor săi. Că de altminteri ar privi ca o grea sarcină dacă ar fi numit Mitropolit Primat şi că nu doreşte alt-ceva de cât să'şi păstreze Episcopatul de la Roman.

D. Agarici, a spus că va vota pentru P. S. S. Episcopul Melchissedec.

D. Mihail Cornea, a pus înainte canidatura susţinută de guvern, a P .S. S. Episcopul Dunării de jos.

Această candidatură a fost primită cu aplause de deputaţii şi senatorii presenţi."

„EPISCOPATUL ROMÂNIEI

Cum vedem din schiţele biografice a le vieţei Mitropolitutui Filaret al Ungro-Valahiel, date de curând la lumină, de Prea sfinţitu Melhisedek al Romanulul, Episcopatul nostru atinse se culmea strălucirei în biserica răsăritulul în veacul al XVllI-ă

Farul luminator al românizmulul în secolul trecut a fost Marele Grigorie Mitropolitul, care a întemeiat în jurul său o pepinieră de Episcopi, creând literatura limbei române, prin traducerea tutulor cărţilor bisericeşti pe româneşte, la a căror tipărire 'şi a consacrat viaţa, împreună cu ucenicii săi, Episcopii Cozma al Buzăului, Kesarie al Râmnicului şi Filaret, devenit în cele din urmă Mitropolit şi căruia 'i-a dedicat a 1787 întâia gramatică română, Marele Vistiernic al ţerei şi **Dikeofilax** al bisericei ecumenice, **Enake Văcărescul**.

Patriotismul şi înţelepciunea Mitropolitulul Grigorie şi al Episcopatulul crescut de sfânta suflare a duhului său, lăţise strălucirea bisericei române peste întreg răsăritul. În cât la 1776, marea biserică ecumenică crezând, că titlul de **prea onorabil şi exarh al laturilor** şi rangul de precădere al Mitropoliel Ungro-Vlahiel între Ierarhii bisericei resăritului, nu mai era îndestulător, ridică prin actul patriarhului Sofronie, Mitropolia Ţărei Româneşti la **Kesaria Kapadokiei**, care are pasul imediat dupe Patriarhul ecumenic şi al cărui titular cum am văzut de ună-zi cu prilejul abdicărei Patriarhului, este de drept chiemat a[-]i ţine locul.

Cu fericiţii Mitropoliţi Veniamin Costache al Moldovel, Grigorie al IV-a şi Neofit al Ungro-Valahiei, către sfârşitul întâiei jumătăţi a secolului nostru, strălucirea Bisericei române, a mers apunând şi a ajuns în jalnica lângezire, în care o vedem zăcând azi. În cât, de la alegerea de azi, a Capului Bisericei noastre atârnă foarte mult ridicarea acestei divine instituţii.

Ne fiindu-ne dat a indica pe Ierarhul ce urmează să fie chiemat a lua nomolita succesiune a răposatului mitropolit primat, credem a ne îndeplini o sfântă datorie, schiţând pe cât ne e cu putinţă de esact, dar cu totul imparţial, starea Episcopatului nostru actual.

*
* *

Episcopatul României constă, pre cum se ştie, în două Mitropolii şi şase Episcopii. Dupe tradiţia **ab-antiquo** şi de la unirea ţărilor surori diocezele bisericei noastre s'au clasificat în următoarele ranguri:

În primul rând Mitropolia Ungro-Vlahiei, Mitropolia Moldovei şi Sucevei.

Apoi: Episcopia Râmnicului-Noul Severin, a Romanului, a Buzăului, a Huşilor, a Argeşului şi la sfârşit a Dunărei-de-jos. În această rânduială 'şi iau locurile chiriarhii respectivi la toate actele biserriceşti şi politice. Ba adese ori s'a ţinut socoteală de această clasificare şi la promoţiunile de la un scaun la cel-alt.

În această ordine vom procede dar în aşternerea schiţelor actualilor chiriarhii, precum urmează:

I. P. S. Iosif Mitropolitul Moldovei şi Sucevei

Fiu de preot născut în Basarabia, unde are şi azi un frate preot, rămâind orfan din cea mai fragedă copilărie, fu luat de unchiul său, care era călugăr în monastirea Frumoasă, situată în apropiere de satul natal.

Pe la 1835 fiind în vârstă de 12 ani a părăsit urmând pe unchiul său zisa monastire şi au trecut în Moldova, unde a petrecut câţi-va ani la Mitropolia din Iaşi, la sf. Spiridon şi pe la monastirea Neamţu.

Apoi trecu la Buzău, unde unchiul său fu numit de Episcopul Kessarie, ecliziarh al Episcopiei; iar băiatul atrase asupră'i atenţia Episcopului, care 'l călugări la vârsta de 15 ani, 'l hirotonisi Diacon ataşându'l la persoana sa.

Fiind cu Episcopul său în Bucureşti când acesta era reţinut în Capitală de îndatoririle sale politice, tânărul Diacon cercetă cât-va timp şcoala de la sf. Sava. Dupe încetarea din viaţă a protectorului său Episcopul Kessarie, părăsind eparhia Buzăului, fu numit Egumen la un mic schit Brâncovenesc; iar mai târziu fu mutat în aceiaşi calitate la monastirea Găiseni, tot a Brâncoveni!or, unde a lăcuit până la anul 1864, când s'au secularizat monastirile.

D'aci se aşează în Bucureşti devenind d'o camdată profesor la Seminar, apoi profesor de religie la Liceul Matheiu Basarab.

Mitropolilul Nifon îl dete rangul de Arhimandrit. Cuvioşia şi blândeţa cu care se conducea, îl ridicară în afecţiunea mitropolitului, care 'l hirotonisi în curând Arhiereu.

La 1873 fu ales Episcop de Argeş, unde stătu puţin spre a trece în 1874 la Mitropolia Moldovei, la care fu ales, după trecerea Mitropolitului Calinic ca primat al României.

Ca operă literară n-a dat la lumină, decât discursul ce a pronunţat la 1879 în Senat, în cauza unei înmormântări civile de la Curtea de Argeş; discurs, devenit celebru prin vehemenţa cu care a atacat pe primul ministru Brătianu.

I. P. S. atinge vârsta de 65 ani, şi în timpul din urmă sănătatea i-a fost zdruncinată de o paralizie a vederei, care din norocire n-a avut urmări funeste.

Episcopul Iosif al Râmnicului Noul-Severin

Este fiul unul Diacon din satul Adâncata, judeţul Botoşani. A absolvit cursurile seminarulul de Socola din Iaşi între anii 1836-42. Apoi fu orânduit profesor la şcoala catihetică din Botoşani tot-odată şi preot, dupe ce se căsători cu o nepoată a Arhiereului Filaret Scriban. Devenind văduv, trecu ca preot de regiment, mai în urmă călugărindu-se deveni profesor la seminar. Iar la 1860 fu înălţat la treapta de Arhiereu, în care calitate petrecu în Iaşi până la 1879, când fu ales Episcop al Râmnicului.

O dată cu suirea sa pe scaunul Episcopiei, P. S. S. a făcut o însemnată danie spitalului Sf. Spiridon şi a destinat toate economiele sale pentru binefaceri. Din nenorocire, Episcopul suferă de câtva timp de o paralizie, ce'l împiedică a părasi camera, pentru cea mai mare întristare a Eparhiei sale.

*

* *

Episcopul Melhisedek al Romanului, membru al Academiei române

E fiu de preot din satul Gârcina, judeţul Neamţu. Între anii 1835-41 îşi făcu studiele la seminarul Socola, în biserica căreia fu tuns în monahizm la anul 1844 şi numit profesor la acelaşi seminar, unde funcţionă până la 1848, când fu trimis de Mihail Vodă Sturdza în înţelegere cu Mitropolitul Meletie la Kiev spre a'şi desâvârşi la academia de acolo, studiele sale teologice şi filosofice. Întorcându-se în ţară cu gradul de magistru în filosofie şi teologie fu numit profesor definitiv la Seminarul de Socola. În anul 1856 Gr. Vodă Ghica îl strămută ca director al seminarulul de Huşi de curând înfiinţat pe care 'l organisă.

Fiind ales deputat în Divanul Ad-hoc din 1857 se alipi pe lângă grupul tinerilor conservatori, cu cari conlucră la realisarea celor mai scumpe dorinţe ale naţiunei. Activitatea şi zelul ce'l desfăşură îl desemnară printre corifeii Unirei şi la 1859, de şi simplu Arhimandrit, fu numit Ministru al şcoalelor şi al cultelor în cabinetul presidat de d. Mih. Cogălniceanu.

La începutul anului 1861 fu numit locot. de Episcop la Huşi şi către sfârşitul aceluiaş an priimi consacrarea de arhiereu.

La 1864 fu transferat la Episcopia Dunărei de Jos şi la 1865 fu numit definitiv Episcop al acelei Eparhii, pe care o cârmui până la 1879 când fu ales Episcop la Roman.

Dupe vechimea promoţiunei la treapta Episcopală, părintele Melhisedek este decanul Episcopatulul român. P .S. S. a păşit peste al 60-lea an al vârstei sale şi se bucură de o sănătate înfloritoare, cu toată nepregetata osteneală ce depune, mai în toate ramurile activităţei naţionale.

Credem că e de prisos să înşirăm aci numeroasele lucrări literare ale eruditului prelat, care 'şi consacră o mare parte din viaţă în cercetări istrorice asupra neamului şi bisericei române.

Iar adâncele sale cunoştinţe teologice şi filosofice 'l-a făcut nu numai o autoritate în ţară, dar chiar şi peste hotare în învăţătura dogmelor şi canoanelor bisericii creştine ortodoxe.

Guvernul actual a avut ocasiunea a se folosi de patriotismul luminat al Episcopului Melhisedec, într'o grea împrejurare diplomatică, misiune de care se achită pentru cel mai mare bine al ţărei şi pentru care Regele 'i acordă Marile Cruci ale amânduror ordine naţionale. În cât, nu ne putem esplica intrigele mârşave şi calomniele odioase cu care este urmărit eminentul prelat de cătăva vreme.

*

* *

Episcopul Inocentie Buzeu

Fiu de preot din Bucureşti. A urmat cursurile Seminarului d'aci şi fu trimis de Mitropolitul Neofit cu alţi tineri seminarişti la Pesta, unde a stat câţiva ani într'un gimnaziu spre a învăţa latineşte şi nemţeşte. Întors în ţară fu numit Egumen la Monastirea Dealul. Dupe secularizare

trecu director şi profesor la Seminaru din Bucureşti şi înălţat la treapta de Arhiereu de Mitropolitul Nifon. Îndeplini câtva timp postul de locotenent Episcop al Râmnicului; iar la 1873 fu ales Episcop de Buzău, unde 'şi a făcut un renume pentru indiferenţa rece ce are pentru Eparhia sa cum şi de toate afacerile bisericeşti. P. S. S. ţiind foarte mult la casele ce le are în Bucureşti, petrece cea mai mare parte a anului în capitală. Literatura profană ca şi cea bisericească nu 'l cunoaşte de loc.

*
* *

Episcopul Calinik al Huşilor

Fiu de preot din satul Vutcanii judeţul Fălciu, fu ataşat din copilărie ca băiat în casă de Mitropolitul Calinik, pe lângă care şi-a făcut creşterea fără a fi cercetat vr'o scoală. Esteriorul său atletic şi talentul de cântare, au fost calităţile sale distinctive, pe temeiul cărora a trecut treptele erarhiei bisericeşti până la 1873, când dupe stăruinţa îndărătnică a Mitropolitului Calinik în Sinod fu înălţat la treapta de Arhiereu; iar la 1879 mulţumită aceleiaşi favori fu ales Episcop de Huşi. Cum 'şi înţelege sacra sa misiune în guvernarea Eparhiei renunţăm a o spune aci, din respect către Biserică.

*
* *

Episcopul Ghenadie Argesiu

Este fiul unul cafav din Bucureşti. De tânâr s'a dus la Mânăstirea Cernica, unde se călugări şi'şi primi creşterea, fără să fi cercetat vr'o şcoală. Având o înfăţişare plăcută atrase asupră'i atenţiunea Mitropolitului Nifon, care'l luă în casă ca pagiu (băiat de serviciu), 'l hirotonisi Diacon trecându'l repede prin treptcle ierarhiei inferioare.

Mai înainte de a'şi da obştescul sfârşit, Nifon Mitropolitul ţinea să ridice la treapta de Arhiereu pe protejatul său şi la 1873 înduioşa cu lacrimi Sf. Sinod care'i acordă sufragiele. Slăbiciune de care s'a folosit Mitropolitul Moldovei spre a face să treacă şi pe favoritul său.

Părintele Ghenadie de şi lipsit de instrucţiune, e foarte iscusit, ambiţios şi mlădios; aşa că, reuşi a'şi câştiga după moartea Mitropolitul Nifon, protecţia palatului şi la 1874 fu ales Episcop de Argeşiu. Dela protectorul şi părintele său sufletesc a învăţat magnificenţa slujbelor divine şi se înfăţişează în biserică cu o adevărată strălucire.

Păcat, că n'a adoptat în aceia'şi măsură, tactul şi demnitatea ţinutei publice a protectorelui său.

Episcopul Iosif al Dunării-de-Jos

Copilăria sa a fost foarte zvânturată; fiind nevoit a părăsi casa părintească de fragedă vârstă, se făcu băiat de casă pe lângă mai mulţi Arhierei, cu ajutorul cărora a urmat câteva clase la liceul din Iaşi. Apoi a trăit câtava vreme la schitul Gurovei unde se călugări. Devenind bun cântăreţ şi bisericaş a fost luat de Episcopul de Huşi, Melatie Istrati şi făcut Archidiacon. De acolo trecu în aceiaşi cualitate la Mitropolia din Iaşi. Dar, din oare-cari împrejurări, făcându-se imposibil pe lângă Mitropolit Sofronie, pe care 'l nemulţumi foarte, fu silit a se întoarce la Huşi unde petrecu până la 1858, când murind Episcopul său, se duse la Paris, după chiemarea Archimandritului Iosafat care 'l ataşă ca Diacon la capela de acolo. După căţiva ani ivindu-se mari neînţelegeri între Diacon şi Superiorul său, fu silit a se întoarce în ţară la 1860. Petrecu câtva la Monastirea Neamţu, de unde trecu superior la schitul Păpăuţi din jud. Botoşani şi la 1865 fu numit Episcop de Huşi; iar la 1879 fu ales la Dunărea de Jos.

Foarte iubitor de lectură, în lipsa unei culturi înalte, se îndeletnici cu traducerea din limba franşeză a următoarelor opere:

1. **Jidovul rătăcitor** editura librăriei Ioanid. 2. **Catehismul paralel** despre dogmele ortodoxe-papiste şi lutherane şi al 3. **Papalitatea schismatică**, a învăţatului Arhim. Vl. Guetée.

Suferinţele fizice ale Episcopului Dunărei de Jos, 'l arată mai bătrân de cât nu e. Starea sănătăţei P. S. S. e atât de precară în cât adesea 'l pune în neputinţa de a oficia chiar sfânta liturghie. Cea ce a dat naştere zvonului, că a hotărât a se retrage la Monastire.

*

* *

Cum oricine poate vedea din această credincioasă expunere, alegerea Mitropolitului Primat, **ar fi foarte uşoară**, întru cât ce-i chemaţi a'şi da votu ar fi însufleţiţi de dorul mărirei bisericei şi a demnităţei naţionale.

Noi ne am îndeplinit datoria oferind celor chiemaţi la alegere această călăuză şi naţiunei, mijlocul d'a judeca despre râvna reprezentanţilor ei legali, după rezultatul alegerei.

Baba-Novak."

22 noiembrie – *Universul, Ştiri*: *„Mâne, la 12 ore amiazi, se va alege în localul camerei, de adunarea deputaţilor de Senat şi Sinod, întrunite într-un singur colegiu, un nou mitropolit primat în locul răposatului părinte Calinic."*

23 noiembrie – *Universul, Ştiri*:

✦*„Ieri, după liturghia ţinută la Mitropolie, s-a deschis sesiunea de toamnă a Sinodului Bisericei române, de către d. ministru al cultelor. Nefiind decât 11 membri, şedinţa n-a putut urma. Dacă numărul legiuit de 12 arhierei nu se va complecta, azi poate să nu se facă alegerea de mitropolit."*

✦ *„Episcopul care are mai mulţi sorţi de a fi ales mitropolit primat pare a fi episcopul Dunării de jos.* ***Candidatura sa propusă de deputatul C. Dumitrescu la o întrunire de la Senat****, a fost primită cu aplause"* (subl. ns.).

24 noiembrie – *Universul*. Pe pagina I se află fotografia I.P.S.S. Mitropolitul Primat.

✦ Rubrica *Ştiri*: *„Se zice că în urma alegerei Episcopului Dunării de Jos ca Primat, Mitropolitul Moldovei ar avea de gând să demisioneze."*

26 noiembrie – *Universul*. Pe pagina 1, portretul Mitropolitului Moldovei, despre care se afirmă: *„P.S.S. s-a făcut cunoscut, la 1879, printr-un vehement discurs, cu ocazia înmormântării civile a unui socialist român, dr. Zubcu Codreanu, la Curtea de Argeş."*

2 decembrie – *Ştiri* din *Epoca*:

✦ *„Ceremonia instituirei noului Mitropolit Primat săvârşită eri a fost foarte palidă. Aceasta se explică de unii prin faptul că chiar PSS Mitropolitul ar fi cerut ca această ceremonie să se facă în modul cel mai simplu. IPSS Mitropolitul Iosif al Moldovei n-a luat parte la ceremonia investiturei noului Mitropolit Primat.*

În ultimul moment, M.S. Regele ordonă să se mai aştepte Mitropolitul Moldovei dar după o jumătate de oră de aşteptare zadarnică, ceremonia se săvârşi cu vădita nemulţumitre a suveranului."

✦ *„Aflăm că dl. Cogălniceanu a regretat foarte mult că din cauza sănătăţei n-a putut lua parte la alegerea Mitropolitului Primat. D-sa a adăogat că de-ar şti că se va duce în cârje, şi tot va căuta să fie faţă la alegerea ce se va face pentru episcopi şi că, cu această ocaziune, va da pe faţă toate netrebniciele [făcute?] în numele Bisericii şi religii."*

3 decembrie – *Epoca*, ştire (*Ultime informaţii*):

„M. S. Regele a lucrat azi cu d.. D. Sturza, Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. D. Sturza a prezentat semnăturii M. S. trei proecte de lege privitoare la acordarea unor pensiuni viagere pentru P. S. Episcopul de Huşi, P. S. Episcopul de Vâlcea şi Arhiereul Botoşăneanu, care se retrag la mănăstiri."

Notă. Modul în care s-au încheiat cele petrecute în 1886 nu reprezintă ceva neobişnuit decât pentru cel învăţat cu logica Dreptăţii. În primul tom al lucrării *Fragmente din istoria românilor* (tradus de Eminescu), Eudoxiu Cavaler de Hurmuzaki povesteşte fapte petrecute în Imperiul Bizantin, cu mai bine de o jumătate de mileniu în urmă:

*„**Ivirea lui Mihail Paleolog împărat**.*

În acelaşi grad în care creştea însemnătatea, mărimea şi succesul temeinic al Împărăţiei romeice, centralizate la Niceea, şi cu cât ea se apropia de scaunul ei de odinioară de lângă Bosfor, cu atâta grăbea în aceeaşi vreme spre cădere puterea româno-bulgară şi cea latină din Împărăţia romană a Răsăritului. Împăratul Teodor Laskaris II murind (august 1259 – n. ns.), *lăsase moştenitor al tronului şi urmaş pe fiul său, de nouă ani numai, Ioan, dar magnaţii Împărăţiei nu puseră epitropi şi purtători trebilor lmpărăţiei pe cei doi bărbaţi, George Muzalos şi Arsenie patriarhul, pe care-i însemnase împăratul cu limbă de moarte prin testament, ci rânduiră în locul acestora numai pe Mihail Paleolog, care covârşea pe ceilalţi prin înalta sa nobilitate şi prin simţul său de orn de stat. Acest bărbat ambiţios trecu cu vederea după patru luni deja pe epitropisitul său, singur în drept de-a moşteni, şi puse oştirea să-l proclame lmpărat şi să-l ridice în scaun cu tot protestul energic al patriarhului Arsenie, cărele cu toate acestea fu în curând silit să cedeze şi încercă numai să mântuie viaţa prinţului Ioan printr-o nouă prestare de jurământ din partea lui Mihail şi să asigure venirea la domnie a legitimului moştenitor al tronului, după ce va fi ajuns maioren. Când după doi ani împăratul Mihail merse atât de departe încât puse să scoată ochii detronatului prinţ Ioan şi-l ţinu închis într-o cetate, virtuosul patriarh Arsenie fu cuprins de o indignaţie turbată şi deznădăjduită şi aruncă afurisania asupra neomenosului împărat. ln zădar aşteptă Mihail cel escomunicat cu răbdare cucernică trei ani după dezlegarea pedepsei bisericeşti rostită asupră-i; în zădar ameninţa că va apela la papa; în sfârşit convocă un sinod spre a-l judeca pe patriarh şi, fiindcă acesta nu voi să se prezinte înaintea sinodului ca acuzat, fu osândit pentru absenţa sa, dezbrăcat de demnitate şi exilat la Priconesos."*

Asta era pe la 1260-1261. Peste un deceniu şi ceva, lucrurile se vor repeta:

„Sumisiunea clerului, mai cu sila, mai cu vorba, avu de urmare că împăratul (Mihail Paleologu – n. ns.) *trimise la anul1274 solii săi la al doilea conciliu din Lyon, ţinut de papa Grigorie al X[-lea], şi anume pe marele logofăt George Acropolita în numele împăratului şi pe lectorul Ioan în numele întregului cler grecesc, cari întăriră prin jurământ solemn primirea credinţei bisericei romane. Numai patriarhul Iosif al Constantinopolului stărui ne-mpăcat să*

respingă uniunea, făcu jurământ în scris contra păcii bisericeşti, căzu în dizgraţia împăratului şi fu scos din scaun sub pretexte nule prin hotărârea unui sinod patriarhicesc. Urmaşul său, învăţatul Ioan Bekkus, ridicat din chartophylax patriarh, s-acomodă mlădios cu voinţa şi părerea împăratului şi astfel se făcu că în anul1274, în ziua Obezilor Sf. Petru, s-au serbat serviciu solemn în biserica Sf[intei] Sofii, de faţă fiind împăratul şi solii întorşi de la Lyon, s-au citit evanghelia greceşte şi latineşte, după care s-au pomenit papa Grigorie X ca arhipăstor suprem al bisericii apostolice şi papă ecumenic." (Texte preluate din volumul IV al ediţiei *Eminescu. Opere*, coordonat de acad. Mihai Cimpoi.)

Toate au însă un sfârşit. Împăratul *„se săvârşi din viaţă, la capătul anului 1282"*, când *„nu i se acordă nici înmormântarea bisericească, pentru că fusese părtinitorul de căpetenie al uniunii"*.

4 decembrie – La Bucureşti este semnat Tratatul de comerţ româno-rus.

5 decembrie – *Epoca*, rubrica *Ultime informaţii:*

„Aflăm că studentul Lateş de la Universitatea din Iaşi, dupe ce a fost eliminat de la facultatea de ştiinţe, a fost primit la facultatea de medicină. D. Lateş este unul dintre cei trei cari au căzut sub furia d-lui Sturza. Eliminarea D-sale a provenit din aceea că d. Cosmovici, profesor la Iaşi, ar fi afirmat că soarele dă căldură la toţi copii, iar d. Lateş îi ar fi zis că nu e adevărat. Bine merg treburile la Universitatea de Iaşi."

9 decembrie – *Epoca*, ştire: *„Aflăm că dl. Leon Negruzzi, va demisiona din consiliul comunal din Iaşi. D-sa a declarat încă înainte de alegeri, că dacă nu va fi ales primar, se va retrage din consiliul comunal. Se pare că d-sa va stărui în această hotărâre."*

19 decembrie – *Epoca*, *Ultime informaţii*: *„Aflăm că spiritele sunt atât de surecitate la Botoşani încât d. senator Arapu a declarat d-lui Brătianu că situaţia sa a devenit imposibilă, că nimeni în Botoşani nu mai vrea să-i atingă mâna, şi că a fost scuipat la gară de o damă din societatea botoşăneană."*

Anexa 5

Al. VLAHUŞĂ (4 ianuarie 1887)

„SCRISOARE CĂTRE CITITORI

Duminică, 4 Ianuarie 1887.

Iubiţi cititori,

Adesea ori mă iau de vorbă cu prietinii mei despre starea şi soarta literaturei noastre. Sunt lungi şi amărâte discuţiile acestea. Ne plângem de multe neajunsuri şi în totd'a-una e o vădită sfială şi mâhnire în încurajările pe cari ni le facem unul altuia. Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic şi mai luminat talent, ce ne-a fost dat s'avem, pe **fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptăţit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru** (subl. ns.), tocmai atunci când ne era mai scump şi mai necesar! – Puţini sunt oamenii luminaţi şi drepţi, de

cari să ne fie dor când nu ’i-ai văzut o săptămână, a căror vorbă bună, cinstită şi înţeleaptă să ’ţi răcorească inima şi să ’ţi însenineze gândurile, a căror prietenie să ’ţi potolească necazurile şi să te întărească în dureroasa luptă a vieţei. Când ’ţi-ai pierdut toate iluziile cu cari ai eşit din şcoală, când tot restul vieţei tale se încheie într’o biată muncă de condei, strâmtorată şi anevoioasă, când te simţi aşa de mic, aşa de slab şi de prăpădit în faţa acestei colosale nepăsări de mort, care te înspăimântă, şi împotriva căreia tot risipindu-ţi puterile şi răsvrătindu-te mereu, fără nici o isbândă, ajungi să te întrebi singur uneori dacă nu cum-va ai înebunit, – când toate, toate, de câte încerci să te reazimi, să rup, şi începi a şovăi, obosit, trist şi fără noroc, singura mângâere ce te mai leagă de vieaţă, singurul sprijin ce te mai ţine în picioare, sunt câţi-va prietini, cari ’ţi ascultă păsul şi ţi-l cred, – câţi-va oameni buni, sinceri şi inteligenţi, care ’ţi ştiu suferinţa, şi ’ţi dau răsplata morală şi încurajarea pe care indiferenţa celor-l’alţi ’ţi-o refuză.

Nu lauda ieftină şi banală a fluturaşilor uşurei şi cu pretenţii de cunoscători, nu strângerea precipitată de mână şi zâmbetul afectat al celebrităţilor **patentate**, ce vor să treacă fără multă osteneală de patroni şi de proteguitori ai literaturii acestui veac, nici aprecierile în doi peri ale criticaştrilor, cari fac pe şireţii şi pe grozavii, – nu ast-fel de fleacuri vor putea vr’o dată să ţie de cald unui semănător cinstit şi serios în ţarina uscată a literaturii noastre.

Acestea sunt parigorii* şi încântări copilăreşti, după cari tremură lăutăraşii perpeliţi şi ahtiaţi, cari ’şi închipuesc că gloria e o milostivă de trotuar, ce se dă ’n capcană, pe te-miri-ce, şi se lasă ’n cucerirea ori-cărui neghiob.

Unii dintr’înşii rămân vecinic netulburaţi în desmerdătoarea lor amăgire şi mor împăcaţi şi siguri că operile lor trec la posteritate, mari şi neperitoare.

E rău de cei cari ’s pătrunşi de adânca evlavie şi pricepere a artei, de cei chinuiţi de setea vecinică a unei perfecţiuni pe care o caută şi n’o pot atinge, o simt, parcă, în ei, şi n’o pot scoate şi întrupa în afară de ei. Aceştia sunt osândiţii cari sapă necurmat în ocna fără fund a gândurilor şi se sbuciumă nopţi întregi pentru ca să pue în viaţă o idee şi s’o îmbrace într’o formă mai deosebită, pentru ca să scoaţă din ei fiinţa unei simţiri, fără s’o omoare, fără s’o mutileze, fără să lase pe ea urmele forcepsului, clară, întreagă şi frumoasă, aşa cum a trăit atâta vreme, şi a purtat’o cu sfinţenie, şi a simţit’o de atâtea ori tresărind în sânul cald al minţii lui înfiorate ca fecioara Maria de pruncul sfânt pe cere ’l purta în ea. Şi apoi, în lehuzie, palizi, obosiţi, bolnavi, mistuiţi de amarnica lor trudă, întrebându-se, c’o frică de mamă înebunită de dureri, dacă nu cum-va e mort, dacă nu cum-va e schilod, dacă nu cum-va a eşit un monstru după atâtea svârcoliri.....

Hei, domnilor, cari’mi turnaţi, pe porunceală, a la Lope de Vega, câte o sută de versuri pe seară, şi cari vă încântaţi de perfecta disciplină a silabelor, cum să nu fiţi veseli, cum să nu vă sticlească ochii de mulţumire şi cum să nu vă îngrăşaţi în piealea voastră de **triumfători**, când vedeţi că faceţi sgomot, şi să găsesc oameni cari să vă laude şi Miniştrii cari să vă dea slujbe pentru înaltele voastre merite literare!...

Nu vă grăbiţi, iubiţi cititori, a face reflecţii răutăcioase asupră-mi. Aţi fi nedrepţi dacă aţi crede că vorbeşte în mine necazul, pica, invidia îngustă de paraponisit**. Fireşte că nu sunt mulţumit de ce să petrece, şi dacă ’mi-ar sta în mână, pe câţi nu ’i aşi pedepsi ca pe copii, ca să nu mai scrie, i să nu mai batjocorească cea limbă de-a surda! – Dar – atâta tot.

Eu sunt bine. Şi bine vă doresc la toţi (anul e încă nou), că de bine să satură omul, dar nici odată nu se plânge.”

(*Lupta*, 4 ianuarie 1887.)

***Parigorie**, *„mângâiere (luat mai mult ironic)”* – L. Şăineanu.

****Paraponisit**, *„nemulţumit, care se plânge de neluare în seamă”* (L.Ş.)

Anexa 6

C. MILLE (15 ianuarie 1887)

„EMINESCU

E frică condeiului pare-că să atingă acest nume. Pe cerul întunecos al literaturei române luci de odată puternicul talent al lui Eminescu, care făcu să piară prin lumina lui, strălucirea nefirească a gloriilor fabricate de prostia omenească. Şi această slavă a scriitorului, această lumină vie care a întunecat totul, a făcut ca lumea să uite pe om. Ca şi când în dosul scrisului nu ar fi fiinţa omenească care sufere şi care dă publicului, cristalizate în forme gingaşe, tocmai suferinţele ce 'i sfăramă trupul, ce 'i istoveşte puterile poetului. Şi când mă scobor din sfera senină a scriitorului, în noroiul zilnic al vieţei omeneşti, oh! pare-că 'mi-e frică să ating cu condeiul numele acestui om, întocmai cum 'ţi-e teamă o rană deschisă să o atingi. În lunga serie a martirilor literari, nu e nici o viaţă mai jalnică ca aceea a lui Eminescu.

Pe scriitor cu toţii îl cunoaşteţi, pe om însă puţini, foarte puţini.

Voi ridica astă-zi, pe cât 'mi stă cu putinţă colţurile vălului acestui trai, sondând durerea care 'i-a sfărâmat minţile.

Şi dacă am curagiul să vorbesc de om este că, dacă nu moartea'şi-a întins umbra peste dânsul, ceva mai jalnic ca moartea, îl acopere. Omul cugetător, scriitorul care a ştiut să întrupeze în forme aşa de gingaşe vorba românească, nu mai există. Tot ce a rămas din Eminescu, e animalul care 'şi îndeplineşte funcţiunile, maşina omenească, pe care nu o mai însufleţete suflul cugetărei. Sunt oameni care a iubit prea mult şi puterea de a iubi a perdut'o în aceste sforţări supreme. Cugetarea prea adâncă 'i-a luat lui puterea de a cugeta...

Când mă gândesc la soarta acestui om mă înfior. Iată o fiinţă superioară, individualitate pe care omenirea o dă la lumină numai la intervale foarte rari, rezultantă poate a unui veac de sforţări şi încercări, iată un om care este suprema sforţare a veacului, eflorescenţă tot aşa de rară ca şi aceea a plantei **cactus**. Şi această personalitate, această fiinţă excepţională, cât a dus viaţa vie a trăit necunoscut de toţi, dezgustat şi amărât şi astă-zi, dupe ce slava i s'a recunoscut, duce greul jug al vieţei moarte într'o casă de nebuni....

Şi chiar această nebunie este o tortură pentru dânsul. Nebuniea nu 'i-a pus cu desăvârşire vălul inconştientului între el şi lume. Ea stă în aceia că în capul lui s'au sfărâmat rezorturile minţei care te fac să ai şi oare-care conveni[e]nţe sociale, care stăpânesc înclinările fireşti. Î[n]chipuiţi-vă că vedeţi o femee frumoasă, cu forme bogate, o femee care deşteaptă în tine pofta firească de-a o poseda. Închipuiţi-vă că această femee este amanta sau nevasta ta, de sigur nu te-ai opri nici un minut să a (?) atingi sânul, să o ciupeşti chiar. Pe această femee nu o cunoşti însă, o găseşti pe stradă sau într'un local. De sigur că convenienţele sociale te opreşte să 'ţi dai curs liber dorinţelor năutrice. De îndată ce acest rezort care te ţine pe loc e rupt, omul în această privinţă e nebun, de şi în toate cele alte relaţiuni cu seminii săi, poate să fie cât de sănătos.

Tocmai acest rezort al convenienţelor sociale e rupt la Eminescu. El nu mai poate opri cursul înclinărilor fireşti. De sigur că această nebunie, e o nebunie lucidă, o nebunie care te face să ştii

că eşti nebun, care te face să 'ţi anihilezi şi mai mult cugetarea, primblându-te printre nebunii şi călugării de la monastirea Neamţului... Căci acolo a ajuns bietul Eminescu.

Cine cunoaşte ce fel de ospiciuri pentru bolnavii minţei, sunt monastirile, pot apreţui în ce iad a fost aruncat cel mai gingaş dintre poeţii noştri. Şi mişei şi nepăsători ce suntem, drept răsplată a vieţii sale necăjite şi jalnice, drept recompensă a volumului, unic, fireşte, dar care preţueşte mai mult ca o bibliotecă întreagă, noi nici nu ne-am interesat ca să facem cel puţin din rămăşiţele vasfrângerei (răsfrângerei?) acestei vieţi, o liniştită scurgere de zile, în care dacă nu mintea, cel puţin trupul să trăiască omeneşte, ca o îngrijire umană să îndulcească tristul apus al acestei triste vieţi!...

Neam şi curcitură bizantină ce suntem!...

Când din nou Eminescu fu luat de vârtejul nebuniei, ziarele de abea anunţară faptul, fiindu-le chiar ruşine să spună că Eminescu e nebun. Nebunia pentru unele ziare, să traduce prin perifrază: **o crudă boală**.

Şi ca ultim ecou, Monitorul Oficial publică numirea d-lui X, în locul d-lui M. Eminescu, în postul de sub-bibliotecar al Universităţei din Iaşi!... Un post în care Eminescu murea de foame cu o sută cinci zeci de lei pe lună!...

Şi după această nimic, nimic. Alte lucruri interesa opiniunea publică.

Iar de atunci, înmormântat de viu între zidurile monastirei Neamţului, nimeni nu am mai auzit de Eminescu. Peste cât-va timp, târziu poate, vom auzi că Eminescu a murit de-atâtea luni de zile, uitat de toată lumea, aruncat în groapa obştească şi nici o floare, nici o lacrimă de prieten sau de drăguţă nu va încălzi ţărăna rece a mormântului în care zace gloria veacului nostru!...

Editorii vor face stare cu volumul lui, iar asupra vieţii sale biografii vor alcătui prefeţe legendare, în care vor spune întocmai cum el bine a prezis:

Ne-putând să te ajungă, crezi c'ar vrea să te admire?...
Ei vor aplauda de sigur biografia subţire
Care s'a 'ncerca s'arate că n'ai fost un lucru mare
C'ai fost om cum sunt şi dânşăii... Măgulit e fie-care
Că n'ai fost mai mult ca dânsul. Şi prostaticele nări
Şi le umflă fie-care în savante adunări
Când dă bine (sic!) să vorbeşte, 'l-a (sic!) 'nţeles de mai nainte,
C'o ironică grimază să te laude 'n cuvinte.
Ast-fel încăput pe mâna ori-căruia te va drege,
Rele-or zice că sunt toate, câte nu vor înţelege.
Dar afară de acestea, vor căta vieţei tale,
Să'i găsească pete multe, răutăţi şi mici scandale:
Astea toate te apropie de dânşii... Nu lumina
Ce în lume a'i revărsat'o, ci păcatele şi vina
Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
Într-un mod fatal legate de o mănă de pământ,
Toate micele mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult ii va atrage de cât tot ce ai gândit.

Eminescu aducând în literatura română şi un **fond** şi o **formă** nouă, e firesc lucru să fi avut o lungă şi grea perioadă de gestaţiune, de formaţiune. Când eşti banal, şi în cugetare şi în forma în care îmbraci cugetarea ce mai lucru uşor e să cănţi:

Frunză verde trei sarmale
Şi pe dealuri şi pe vale
Urmăresc ochii matale.

Şi în general poezia şcoalei lui Alexandri şi Bol.intineanu nu stă de cât în acerastă caracteristică banalitate de formă şi de fond.

Când însă ai pretenţiunea să aduci o nouă cugetare, când vreo ca aceată cugetare să fie întrupată în o formă nouă şi originală, e firesc lucru să cauţi mult şi îndelung, să pipăeşti mult terenul, să dibueşti mult, până când poţi găsi adevărata cale.

Începuturile greoaie ale lui Eminescu, mai ales forma, a speriat lumea învăţată cu alifiele literare dinainte. Asperităţile lui Eminescu nu putea să împace urechile şi creerii cititorilor.

Însă cu încetul forma a început să se desăvârşească, să se personifice [şi] să se degajeze de toate asperităţile de la început. Lumea însă pe care o îndepărtase primele poezii ale lui Eminescu, pe care o îndepărtase criticele neghioabe ale criticilor Bucureşteni de la **Revista Contemporană**, întârzia să vie la dânsul mai ales, că strâmtul cerc de publicitate şi activitate al **Junimei** şi al **Convorbirilor Literare** nu era făcut pentru a face cunoscut numele lui Eminescu.

Şi cum în asemenea împrejurări curentul nu putea să se alcătuiască, cum turma necuvântătoare a oilor omeneşti, nu avea după ce să se ea, fireşte că Eminescu, nu putea fi trecut printre poeţii de frunte ai României.

Pentru public, Eminescu nu reeşia de loc dintre palidele nume ale lui S. Bodnarescu, Vasile Pogor, St. Vârcolici şi a celor-alte **umpluturi** din societatea **Junimea**.

Pentru un cerc restrâns de oameni, Eminescu deveni, cu drept cuvânt, poetul cel mai talentat al României contimporane. Şi ast-fel şi-a trăit poetul traiul mai bine de zece ani din viaţa sa, anii bărbăţiei lui literare, aproape necunoscut de nimeni, nepublicat de cât în cele 5-600 de exemplare ale **Convorbirilor**, negat de aproape toată lumea cu pretenţiuni literare şi ne ştiut de vulgul necuvântător şi necugetător.

Şi de sigur i-au fost aceste timpuri jalnice. A fi întâiul om care te-ai înălţat prin talentul literar, a-ţi cunoaşte superioritatea şi totuşi a fi silit să trăeşti în obscuritate, negat de toată lumea pentru că ea nu e capabilă să te priceapă şi privind pe toţi nevoiaşii gândirei, pe toţi banalii şi deci, pe toate stârpiturile literare cum să tolănesc în uşoara slavă a zilei, tămâiaţi, onoraţi, cântărindu-li-se cu aur talentul lor de contrabandă. – Desigur că toate acestea nu erau de natură să înveselească spiritul atât de simţitor şi impresionabil al poetului.

Iar ca ocupaţiune zilnică, zdrobitoarea muncă a ziaristicei!

Ca în toate cele ce eşeau din pana lui, Eminescu punea în articolele sale politice, tot aceiaşi patimă care o punea în versuri. În fie-care din revistele sale, punea câte ceva din puternicul său eu, consumându-se pe dânsul.

Sînt memorabile articolele ***Timpului*** de pe acele vremuri ca bucăţi literare, Eu unul, care am fost de cîte-va ori batjocorit prin aceste reviste, nu pot decât să le recunosc talentul. Eminescu judeca cu simţirea, nu cu mintea şi de aceea nu punea în polemica sa de cât pasiunea care ’l insufla. În ura’i pasionată a oamenilor care ne guvernează şi care îi insuflase tot dezgustul, mai ales că puneau d’asupra faptelor lor firma **liberalismului**, Eminescu trecu în partea opusă, deveni **reacţionar**. Neputându-şi pune idealul **înainte**, el a trebuit să şi’l pună în **urmă**, declarând de nebunii şi invenţiuni demagogice, în deobşte toate sforţările cinstite de-a merge înainte.

*
* *

A trebuit ca Eminescu să înnebunească, a trebuit ca Macedonschi să ’şi comită infamia, pentru ca opiniunea publică să se întoarcă înspre el. Şi o-dată curentul alcătuit, ediţiunea poeziilor

sale se vându **toate**, lumea zăpăcită nu ştiea de unde a răsărit acest talent original de care nu mai auzise vorbindu-se. Eminescu numai după moartea lui intelectuală fu în sfârşit recunoscut, gustat, proclamat şi sacrat în public cu dinadinsul de poet...

Acum însă era prea târziu. Poetul nu mai trăea cu mintea pentru aşi (sic!) vedea fructul ostenelelor sale. Însănătoşarea nu 'i-a fost nici o-dată desăvârşită. Nebuniea, pentru tot-d'a-una stinsese cu sufletul ei rece, facla geniului poetic.... Ultimii ani din viaţă nu au fost de cât o vegetare trupească, o îndrumare din nou spre neantul îngrozitor al nebuniei!... Cea mai tristă priveleşte pentru mine este a vedea natura omenească înjosorită, târâtă în noroi. Şi ce e alta nebunia decât cea mai grozavă înjosorire?

Şi acum când în toate gurele e numele său, când nimeni nu 'şi mai ridică glasul spre a'i nesocoti talentul, când slava îi e mai temeinică decât ori şi când, fie-care din noi am uitat omul care să zbuciumă în ghiarele nebuniei, sub loviturile păzitorilor, sub privegherea călugărilor, omul care îşi cunoaşte starea jalnică în care zace şi care înainte ca şi înapoi, la dreapta ca şi la stânga, nu vede de cât nepăsarea, deşertul, care 'l desparte de lumea exterioară!

Toţi oamenii de inimă, toţi aceia care ţin cu vrednicie o pană în mână, toţi şi toate cărora Eminescu le-a dat şi le dă minute plăcute, ar trebui să se gândească la nebunul din Mănăstirea Neamţului…

Întind talgerul, căci aceasta este soarta tuturor scriitorilor, întind talgerul publicului, tuturor acelora care cred că poetului Eminescu 'i se cuvine ca răsplată naţională cel puţin o moarte liniştită...

Întind talgerul!…

Const. Mille."

(***Lupta***, *Săptămâna literară. VI. Eminescu*, 15 ian. 1887, p. 2-3).

Anexa 7

Al. VLAHUŞĂ (25 ianuarie 1887)

„SCRISOARE CĂTRE CITITORI

Duminică, 25 ianuarie 1887.

Iubiţi cititori,

Acum cinci ani, amicii şi admiratorii D-lui Ioan Brătianu au deschis, în toată ţara, liste de subscripţii, şi i-au adunat un milion. Mă abţin de la orice reflecţie. Câtă nevoie avea primul nostru ministru de acest **ajutor**, e un lucru de discutat... Şi regele a avut mai deunăzi nevoe de vr'o două spre-zece moşii mari, şi **ţara** 'i le-a dat la moment.

Noi, românii, suntem de-o generositate fără seamăn. Aceasta se ştie.

Trăeşte în ţara asta un om într'adevăr superior şi într'adevăr sărac. Omul acesta nu e nici rege, nici prim-ministru. El n'a făcut răsboi. El n'a luat Plevna, din porunca lui şi pentru glorificarea lui n'au murit nici măcar o mie de dorobanţi.

Şi cu toate acestea e un om mare, da – un om mare, în toată puterea cuvântului. Numele lui va trece în istorie. Copiii în şcoală îi vor învăţa biografia, şi peste câte-va sute de ani va fi o chestie foarte secundară, şi mai de nimeni cercetată, cine-a domnit şi cine-a fost prim-ministru în ţara asta

către apusul veacului al nouă-spre-zecilea, – dar nu se va găsi om cu puţină cultură care să nu ştie cine-a fost cel mai mare poet, cine a fost singurul poet de-o adevărată valoare în zilele noastre.

Aţi simţit de cine e vorba...... Da, e vorba de Eminescu!

Cugetător profund, observator distins, înzestrat cu o minunată putere de sensibilisare, el 'şi-a dobândit, printr'o muncă inteligentă şi neîntreruptă, pe lăngă cunoştinţa perfectă a limbii, o cultură serioasă şi vastă, pe care puţini, foarte puţini oameni or fi având'o în ţara românească.

Într'o ţară civilizată, Eminescu incontestabil, ar fi fost fericit, sărbătorit, acoperit de onoruri şi de toate mulţumirile cuvenite unui ast-fel de om.

La noi aşa lucruri sunt foarte eftine pentr'un om de nimic, şi foarte scumpe, de multe ori refuzate cu desăvârşire, adevăratelor merite.

Eminescu n'are avere de la părinţi şi nici nu e din stofa oamenilor cari ştiu să facă avere.

Eminescu e artist – şi arta, la noi, se ştie că nu e profesie.

Munca, sbuciumul, arderea neîntreruptă a unei inteligenţe cinstite, roadele preţioase şi neperitoare culese anevoe din mistuirea atâtor nopţi triste de veghere,... toate acestea sunt bune şi frumoase, dar n'aduc parale.

Simpatiile şi admiraţia, din ce în ce crescândă, a celor cari'l citesc, – gloria, aşa platonică, nu prea ţin de cald – ba nu ţin de loc – unui talent fără mijloace.

Eminescu e sărac. Aceasta nu e o ruşine, pentru el, dar e o mare nenorocire şi pentru el şi pentru noi.

Ne-a scris că'i sănătos. Un cunoscut al lui ne spune că se ocupă, şi c'a făcut câte-va poesii.

Le vom citi şi pe acestea, le vom admira de sigur, şi nici de astă dată nu ne vom interesa să aflăm ce rost are autorul, unde şi cu ce trăeşte. Sunt beţivi cari, în mijlocul orgiei, aruncă paharul şi'l sfarmă, după ce l'a golit. Aşa facem şi noi. Ce ne importă vasul. Îi bem cuprinsul, îl stoarcem de sfânta lui licoare, şi 'l azvârlim uitării.

E ruşine şi neomenie.

Iubiţi cititori, dacă mai e vr'un simţământ frumos în ţara asta, fac apel la d-voastră.

Pentru marele nostru poet deschid, fără ştirea lui şi fără voia lui o listă de subscripţie. De se va supăra pe mine, 'mi va fi greu să suport aceasta, – dar vă mărturisesc că'mi e mai greu şi mai dureros să'l ştiu sărac şi fără nici un ajutor. – Să ne ridicăm deci – să nu dăm cel mai trist exemplu de nepăsare şi de ingratitudine!...

E rău că această propunere, cade tocmai în nişte momente zăpăcite, când mai toată inteligenţa ţării este aţâţată şi târâtă în vârtejul luptelor politice, când atmosfera e grea, furtunoasă, azurzitor de gălăgioasă, şi când atenţia tu[tu]rora, tresare la tot ceasul sub biciul scandalelor de sensaţie.

În această smăcinare şi fierbere generală, în mijlocul acestui tumult îngrozitor de patimi şi de ţipete, cine mai are chip să-mi asculte rugămintea mea! Şi cu toate astea nu pot să cred că nu se va găsi inimi bune şi drepte, cari să simtă că rugăciunea mea nu e cerşire, şi darul lor nu e pomană.

El sufere, şi nouă să nu ne pese?...

Ce? Nu ne mai mişcă nimic? Nu tresare nimic în noi la ideea că cel mai frumos talent, splendoarea literaturii noastre, se mistue sub greutăţile şi cumplita discurajare a sărăciei?

Ţara aceasta, aşa de milostivă şi darnică cu toţi străinii nu găseşte un strop din legendara generozitate, pentru cel mai ales şi mai fără sprijin copil al ei, pentru muncitorul nobil şi dezinteresat, de la care moşteneşte cea mai frumoasă bogăţie artistică, ce-a putut agonisi un cap genial, în săracul imperiu al literaturii noastre?

Ridic, cu încredere, glasul şi vă rog pe toţi, cari mai păstraţi o urmă din strămoşeasca îndurare şi omenie, pe toţi cari mai puteţi avea un moment de linişte în aceste zile de 'nvălmăşag şi de vijelie, – pe voi, studenţi încălziţi de idei mari şi frumoase, pe voi, tineri generoşi şi entusiaşti, pe voi, doamne nobile, cari iubiţi arta şi aveţi milă de cei cari sufăr, pe toţi şi pe toate cărora vi'i viaţa tihnită şi casa îndestulată şi nima bună, vă rog să vă gândiţi la lipsa de ori-ce sprijin a marelui nostru poet.

Faceţi colecte, deschideţi liste de subscripţii, organizaţi baluri şi representaţii, contribuiţi cu ce puteţi, pentru a face o viaţă mai senină acestui geniu nenorocit.

În alte părţi asemenea fapte se chiamă **datorii sfinte**. **Guvernul** şi **palatul** îşi dispută onoarea de a le plăti mai în grabă şi mai cu dărnicie.

La noi **guvernul** hărăzeşte moşii bogaţilor, risipeşte milioane ca să întreţină spioni şi bătăuşi, ca să facă luminaţii şi ca să îngraşe miile de trântori ce'i ţin hangul şi'i laudă isprăvile.

Noi avem un rege lacom de bani şi cumplit de avar, care tremură de milogeala unui sărac, ca de cuţitul unui conspirator, un palat ale cărui uşi sunt vecinic zăvorâte când e vorba de **milă** şi pe al cărui prag zadarnic ar îngenunchia, ş'ar plânge un nenorocit!

La D-voastră, iubiţi cititori, e toată nădejdea, iar lista de subscripţie e la administraţia ziarului **Lupta**."

(*Lupta*, 25 ianuarie 1887)

Anexa 8

G. PANU (1 aprilie 1887)

„OMUL PERICULOS

Ieri seară o nelegiuire şi o trădare a intereselor ţării s-a comis de guvem şi de Cameră în condiţiile cele mai nedemne. S-a votat autorizarea ca guvemul să poată încheia convenţia provizorie cu Austro-Ungaria.

Instigatorul acestei manoperi, omul care a impus voinţa sa străină ministerului şi Camerei este acea fiinţă care de ani este la noi instrumentul străin, este acel personagiu egoist şi neiubitor de ţară care se numeşte ***rege*** şi care în realitate nu este decât când o cătană nemţească, când un ulan prusian.

De îndată ce am văzut că acest instrument străin pe teritoriul nostru pleacă din ţară am şi spus că el se duce ca să prepare ceva rău pentru tară.

În adevăr, regele a fost la Viena pe când erau delegaţii noştri acolo, el a avut o întrevedere cu Kalnoky *şi **în acea întrevedere a făgăduit că va da convenţia comercială, că va vinde interesele economice ale ţării***.

Pe când delegaţii români se întorceau fără rezultat, el acordase nemţilor tot ce ceruse, el făgăduise convenţia comercială.

Întors în ţară regele a impus ministerului său această trădare, iar servilii de la guvem au impus aceasta celorlalţi servili din Cameră.

Iată cum să explică repeziciunea cu care, prin surprindere şi în mod brutal, Camera a votat ieri provizoratul.

Astăzi, mai mult decât oricând, este constatat că izvorul tuturor relelor, omul care comite abuzuri şi permite guvernului să facă totul este regele. El este samsarul tuturor trădărilor intereselor naţionale, el este sufletul blestemat al regimului ce ne guvemează.

Călătoriile acestui om sinistru sunt totdeauna fatale ţării, totdeauna el vine aducând în poalele mantiei sale de ulan, umilinţa şi înjosirea.

Fiecare îşi aduce aminte că acum patru ani regele a îngenunchiat ţara Austriei; după serbarea inaugurării statuii lui Ştefan cel Mare el s-a dus la Viena şi acolo ne-a umilit; venind în ţară, imediat s-a inaugurat acea politică economică care durează şi până astăzi.

Culpabilul cel mai mare este el; el trebuie lovit fără cruţare, el trebuie arătat cu degetul.

Pericolul cel mare este acest om, trebuie pus deci la rezon. Trebuie ca ţara în picioare să-i zică cuvintele care s-ar părea că pentru dânsul au fost inventate: ***Il faut se soumettre ou se démettre***. A mai tolera în condiţiile actuale influenţa sa nefastă este a voi să vedem ţara subjugată şi politiceşte şi economiceşte.

Trebuie deci ca opoziţia să agiteze şi să lumineze ţara asupra provizoratului cu Austria, trebuie să înfierăm procedeurile infame ale colectiviştilor şi să arătăm pe rege cine este şi ce voieşte.

Dacă opoziţia nu are curagiul să facă aceasta îi vom zice că este nedemnă de sarcina ce şi-a luat."

(Lupta, an IV, nr. 218, 1 aprilie 1887, p. 1.).

Anexa 9

EMINESCU (4 decembrie 1888)

„FÂNTÂNA BLANDUZIEI

În sânul naţiunilor civilizate există foarte mulţi cari cred că organizaţia socială şi cea politică nu e conformă cu preceptele unei raţiuni normale, nici cu rezultatele date de ştiinţele experimentale, fizice şi naturale, şi că o asemenea situaţiune nu poate fi continuată în mod stăruitor şi consecvent în direcţiunea apucată. Cu toate că învăţătura şi civilizaţiunea se răspândesc aproape în toate ţările europene şi transatlantice, că descoperiri nouă pe terenul industrial sporesc condiţiunile bunului trai, omenirea e mai nemulţumită decât orişicând.

Dacă ne vom uita în Germania, stat de o importanţă politică ridicată în linia întâia, vom observa că nici legile excepţionale, nici puterea discreţionară a organelor poliţieneşti, nici chiar starea de asediu, nu pot suprima cu desăvârşire acea mişcare care roade din temelie stâlpii edificiului social. Afară de aceea un rău ascuns, care nu se poate explica cu toată lămurirea cerută, împinge mii şi iar mii de indivizi să-şi părăsească patria şi să treacă valurile mării, un fel de hemoragie a corpului naţional ce se împotriveşte oricărei încercări de vindecare.

În Rusia administraţia a pierdut sentimentul solidarităţii publice, funcţionarii nu gândesc nici la interesele ţării, nici la ale poporului, ci numai la ale lor proprii; toate mijloacele sunt bune pentru ei: chiar venalitatea şi traficarea dreptăţii. Oamenii învăţaţi caută o armă desperată în nihilism. Oamenii de stat recurg la leacuri stranii: unul vede binele în introducerea regimului parlamentar, altul, neavând nădejde decât în asiatism, reclamă întărirea despotismului ereditar; un altul crede cu stăruinţă în eficacitatea unui tratament derivativ şi propagă războiul în contra

Germaniei, Austriei, Turciei, în contra tuturor daca trebuie. şi, pe când se discută asemenea remedii, militarismul şi mizeria cresc.

În Franţa oratori populari cer împărţirea bunurilor. Clasa a patra se pregăteşte a pune mâna pe puterea statului şi a alunga din funcţii şi sinecure burghezia, care, de la 1789, singură deţine puterea. Vechile partizi vor să reziste, dar fără speranţă şi fără unitate, prin comploturi clericale, monarhice şi militare.

În Italia mizeria agrară e mare, salahorii lanurilor de orez din Lombardia şi din singurătăţile mlăştinoase ale Romagnei, decimaţi de friguri şi de pelagră, emigrează în stoluri, iar, daca rămân în ţara lor, vând pentru cincizeci de bani pe zi munca lor.

În Anglia s-ar părea la întâia vedere că soliditatea e mai mare. Dar, privită mai de aproape, se va vedea că siguranţa edificiului social e din ce în ce mai compromisă. E adevărat că biserica, aristocraţia de naştere şi plutocraţia sunt organizate în mod puternic şi au o idee exactă de interesele lor.

Burghezia se pleacă sub legile scrise şi nescrise ; se preface cu făţărnicie c-ar fi evlavioasă şi se-nchină la titluri, jură că nu e convenabil decât ceea ce satisface pe cei zece mii de aristocraţi şi afirmă că e vulgar de a contraria privilegiile lor. Dar muncitorul şi fermierul rămân în afară de această conjuraţie ipocrită ; aceştia înfiinţează societăţi de liberi-cugetători şi de republicani, arată pumnii regalităţii şi aristocraţiei şi, cine ştie a citi în ochii proletarului englez, vede că furtuna va fi ameninţătoare. Cât despre Irlanda, mişcările sângeroase întâmplate acolo sunt cunoscute.

În Austria sau Austro-Ungaria zeci de naţionalităţi se luptă unele cu altele şi caută a-şi face reciproc răul cel mai mare posibil, în fiece provincie, adesea în fiece sat, majorităţile chiar relative caută a nimici minorităţile; acestea, neputând rezista, se prefac a se supune, dar cu turbarea în inimă şi dorind chiar destrucţiunea Imperiului ca mijloc unic pentru a ieşi dintr-o situaţiune nesuferită.

În sfârşit, toate ţările, puternice sau slabe, au câte-o plagă nevindecată şi cred a afla, dacă nu scăparea, cel puţin uşurare, sacrificând miliarde în fiece an militarismului, cu o spaimă ş-o anxietate care creşte din ce în ce.

Lupta între guverne şi popoare, mânia partidelor politice una în contra alteia, frământarea diferitelor clase sociale e fără îndoială forma unei boale generale a epocii. Ea se află în toate ţările, deşi în fiecare are un alt nume.

Dar o formă şi mai gravă a acestei boale e cea sufletească, e nemulţumirea adâncă şi melancolia, independente de legături naţionale sau de altele, neprivind graniţele politice şi situaţiunea socială, şi cari umplu cu toate astea sufletul oricărui om care e la nivelul civilizaţiei contemporane. Fiecine simte un fel de iritare, pe care o atribuie la mii de cauze accidentale, mai totdauna eronate dacă nu caută justificarea ei cu ajutorul analizei. El e împins a critica cu asprime dacă nu condamnă toate manifestaţiile vieţii sociale. Unii numesc acest rău nervozitate, alţii pesimism, alţii scepticism. Dar, oricât numirile şi designaţiunea ar varia, ele acopăr totuşi unul şi acelaşi rău.

Din nefericire neajunsurile politice şi economice ale statelor europene n-au rămas fără o înrâurire determinantă asupra artelor şi literaturei. Astfel, ca un fel de adăpost împotriva realităţii s-a născut în Germania romantismul, care descria veacul de mijloc cu colori atât de strălucite precum desigur în realitate nu le-a putut avea, şi tot pentru a scăpa de un prezent insuficient, cu ideea ca orice altă stare de lucruri trebuie să fie mai bună decât cea existentă, s-a născut şcoala romantică în Franţa, fiică a şcoalei romantice germane şi a dispreţului byronian pentru lume.

În timpul din urmă apoi francezii, în literatură şi în arte, au admis un sistem, numit naturalist, care circumscrie terenul artelor în prezent şi la realitate, respinge întoarcerea trecutului şi orice aspiraţie spre viitor, spre un ideal mai bun.

Dar şi naturalismul reprezintă poate tablouri de fericire şi părţile frumoase ale vieţii? Nu. C-un exclusivism care i se impută, el se leagă numai de părţile cele mai urâte şi mai lipsite de mângâiere ale civilizaţiei, se sileşte a arăta pretutindenea corupţia, suferinţa, lipsa consistenţei morale omul murind într-o societate în agonie. Cât despre arta modernă, chiar daca nu se poate opri de-a recunoaşte frumuseţa ş-a o copia, caută a o mânji, amestecând ideea că forma nobilă şi pură, servă pentru scopuri puţin înalte şi cari o profanează. Corul e batjocurit în maiestatea frumuseţei prin trăsături de senzualitate şi de libertinaj, cari nu lipsesc în mai niciunul din tablourile contimporane.

Cât despre filozofie, pesimismul e la modă: Schopenhauer e Dumnezeu, Hartmann profetul său. Pozitivismul lui Auguste Comte nu face nici un progres; filozofii francezi nu mai studiază decât psihofiziologie, filozofia engleză nu mai merită numele de metafizică şi se ocupă de chestii practice de ordine secundară, nu de soluţiunea unor probleme universale. Numai Germania are o metafizică vie, dar şi aceea e întunecoasă şi desperată.

Nu noi vom contesta meritele extraordinare ale marelui filozof german. În adevăr, el a risipit prin criticile lui energice dominaţiunea acelui filozofem compus din o goală şi stearpă frazeologie pe care Hegel o introdusese şi care a stăpânit spiritele în curs de un sfert de secol. Dar afară de acest merit au înlăturat prin critica lui şi alte sisteme, ce exercitau o dominaţiune mai restrânsă la unele universităţi, precum acelea ale lui Schelling, Fichte, Schleiermacher etc. Era necesar să se purifice atmosfera ştiinţifică de miasmele unei frazeologii în care cuvinte abstracte lipsite de cuprins şi neînsemnând aproape nimic pretindeau a rezolva problemele universului. Însă tocmai această critică meritoasă a frazeologiei deşerte a descoperit şi contradicţiunea constantă între ideile noastre şi formele civilizaţiei, ne-au descoperit necesitatea de a trăi în mijlocul unor instituţiuni ce ni se par mincinoase şi ne-a făcut pesimişti. În acest conflict pierdem adeseori bucuria de a trăi şi dorinţa de a lupta; acesta e izvorul relei dispoziţii care munceşte pe oamenii culţi din mai toate ţările.

Arta antică însă, precum şi cea latină din veacul de mijloc erau lipsite de amărăciune şi de dezgust, erau un refugiu în contra grijelor şi durerilor. Literatura şi artele sunt chemate dar să sanifice inteligenţele de această boală psicologică a scepticismului, şi de aceea, în amintirea acelei arte, care putea face asemenea minuni, am pus acestei foi numele «Fântâna Blanduziei», numele izvorului ce răsărea de sub un stejar în vecinătatea oraşului Tibur, izvor care întinerea şi inspira şi despre care Horaţiu spune (în piesa d-lui Alecsandri):

Fântâna Blanduziei ! vei deveni tu încă
Celebră 'ntre izvoare când voi cânta stejarul
Ce 'nfige rădăcina-i adânc în alba stâncă,
Din care ieşi vioaie şi vie ca nectarul.

Dacă în autorii anticităţii, plini de adevăr, de eleganţă, de idei nemerite şi cari vor rămâne pururea tineri, găsim un remediu în contra regresului intelectual, nu vom uita că şi în timpurile noastre există un asemenea izvor pururea reîntineritor, poezia populară, atât cea de la noi cât aceea a popoarelor ce ne încunjură. De aceea am dat şi acestei literaturi un loc larg în coloanele noastre.

Pentru ca foaia să intereseze pe toţi cititorii, i-am dat varietatea necesară şi sperăm că concursul unui public binevoitor nu ne va lipsi.

E."

(*Fântâna Blanduziei*, 4 decembrie 1888 – text preluat din *Mihai Eminescu. OPERE*, vol. XIII).

Anexa 10

FLOARE-ALBASTRĂ (15 iunie 1899)
(Număr omagial, intitulat *Mihail Eminescu*).

✦ Nota comemorativă a redacţiei:

„LUI MIHAIL EMINESCU

(† 15 iunie 1889)

Zece ani se împlinesc astăzi de când te-ai dus dintre noi, dulce poete! Sufletul tău întunecat era de mult de zăbranicul fioros. Lumea cu visurile şi cu toate ale ei deşertăciuni se închisese înaintea ta. Pământul de trei coţi ţi-a adus isbăvire de toate nevoile lumeşti şi împlinirea dorurilor tale.

Şi zece ani noi te-am slăvit şi ca robi şi ca copii sufleteşti ai tăi, ţie ne-am închinat. Căci din glasul tău deslegat-ai dulcele graiu românesc, dat-ai simţire generaţiunilor, desemnat-ai măreţe idealuri, şi mărire între străini adus-ai neamului nostru.

După zece ani venim şi cucernici ne plecăm genunchii înaintea numelui tău, aducând acest mic prinos amintirei tale, pe care din inimi curate o bine-cuvântăm.

În veci iubi-te-vom, căci mare eşti şi sfânt, Mihail Eminescu.

15 iunie 1899 «Floare-Albastră».”

✦ Text nesemnat

„LA CINE SUNT MANUSCRISELE LUI EMINESCU?

Doamna L., domiciliată în strada Ştirbei-Vodă din Bucureşti, la care Eminescu stătuse în locuinţă înainte de a cădea pentru a doua oară bolnav, are cunoştinţă positivă, că poetul a lăsat în urma sa mai multe manuscrise, proză şi versuri. Aceste manuscrise numita doamnă le-a adunat în teancuri şi le-a pachetat într'un geamantan. După moartea lui Eminescu, neştiind ea cui să se adreseze, fiind-că nu cunoştea rudele lui, doamna L., a ţinut la sine încă vre-o trei luni mica avere a poetului, până ce într'o zi au venit trei domni şi dându-se drept prietini ai răposatului, au cerut să li se predea cărţile şi manuscrisele lui. Doamna L. le-a predat tot, fără a'şi reţine nici o slovă şi fără a mai cerceta, dacă buna-credinţă acest... (câteva cuvinte lipsă) de numele «prietinilor», n'a mai... (câteva cuvinte lipsă).

Chestiunea e foarte misterioasă.

După câte ştim, până acum nu se cunosc acei prietini, posesori ai manuscriselor lui Eminescu. Încă nimeni n'a spus în public, unde se găsesc lucrările inedite ale lui Eminescu, – despre cari doamna L. cu siguranţă ştie că există. În public a transpirat numai atât, că un fruntaş literat şi bun cunoscător al lui Eminescu, posedă vre-o 15 poesii inedite de-ale poetului, pe cari are de gând a le scoate la iveală mai târziu.

În faţa acestor stări de lucruri ne credem în drept a întreba:

1. Cine sunt acei «prietini», acei fericiţi şi egoişti posesori ai unor hârtii de valoare atât de mare pentru literatură?

2. Este oare vorba de un egoism rău-înţeles, de vanitatea de a avea în arhivul privat scrieri inedite de-ale genialului nostru poet, sau misterioşii prietini reţin acele hârtii în scopul meschin de a le utiliza şi preface în bani, îndată ce intră prescipţia dreptului de autor.

Somăm pe cei ce ştiu da, în privinţa aceasta, lămuririle necesare, să o facă fără nici o reservă şi consideraţie la persoane, căci vor aduce ast-fel un mare serviciu literaturei şi memoriei aceluia, pe care astăzi cu slavă îl amintim."

[Foarte probabil ca acest text să-i aparţină lui Ilarie Chendi, care, după ce s-a stins Eminescu, a stat în gazdă la aceeaşi *„doamnă L."*.]

✦ Ultima dintre *„Note"*:

„Avem cunoştinţă că la un fost amic şi povăţuitor al lui Eminescu se găsesc fragmente din Filosofia lui Kant, traduse de Eminescu din limba nemţească. Întrebăm pentru ce nu se dau publicităţii acele preţioase traduceri?"

Anexa 11

<u>**EPOCA**, 18 iunie 1899</u>

✦ Pagina I:

„MIHAIL EMINESCU

Alaltăeri, Marţi, 15 Iunie, s'au împlinit 10 ani de la moartea celui mai mare poet al nostru, de la moartea «neuitatului» Eminescu.

În alte ţări, un asemenea eveniment este întâmpinat cu cele mai mari festivităţi. La noi, această data a fost aproape trecută cu vederea.

Alecsandri, Creangă, Eminescu sunt uitaţi aproape cu desăvârşire: pe mormintele lor doar câte un bust mai reaminteşte vre-unui vizitator **străin** că au existat odată în ţara românească aceşti mari scriitori. Încolo – nici un monument, nici o festivitate în amintirea lor, nici o urmă care să reîmprospăteze date şi amănunte din viaţa lor.

Să sperăm însă indolenţă e numai un simptom trecător al procesului de transformare prin care trece societatea noastră."

Notă: Tot pe prima pagină a ziarului, sub titlul *O datorie pioasă*, mai citim:

„D. Gr. Tocilescu, raportorul comitetului delegaţilor Senatului în cercetarea căruia a venit eri proiectul, din iniţiativă parlamentară, pentru aşezarea, în incinta maturului Corp, a busturilor marilor patrioţi Lascăr Catargi şi Alex. Lahovari (primul, decedat chiar în 1899, celălalt, cu doi ani înainte – n. ns.)*, proiect admis în unanimitate, a citit în şedinţa de Miercuri a Senatului, următorul raport..."*

Urmează o sumă de fraze gonflabile, seci de idei şi sărace în formă.

✦ Pagina I:

„NOTE ZILNICE
EMINESCU

Fii bun şi mare ori pătat de crime:
Acelaşi praf, aceeaşi adâncime!
Iar moştenirea ta ş-a tot: uitarea
Eminescu

Ziua de astăzi, 17 Iunie, e o data memorabilă pentru noi.

Azi se împlinesc zece ani de când maestrul poeziei române a fost dus de prietinii săi la ultimu-i locaş în cimitirul Bellu. Alaltă-eri, la 15 s'a împlinit prima decenie de la moartea lui. Cine s'a mai gândit însă la nefericitul poet? În ce ziar s'a văzut măcar în treacăt remarcarea acestei date atât de însemnată pentru ţara noastră? Nicăiri şi nimic. Politica absoarbe totul în mocirla meschinăriilor ei. La ordinea zilei sunt lucruri mai «importante»: prinderea lui Pipă..., manifestul «intelectualilor», personalitatea d-lui Bogdan-Piteşti...

În mijlocul atâtor «importante» cestiuni, care ziarist şi-ar fi adus aminte de nefericitul poet stins în casa din strada Plantelor! Nici chiar foştii lui amici; meschinăriile vieţei noastre le-au împăienjenit amintirea...

Şi cu toate acestea Mihail Eminescu e numele cel mai iubit în ţara noastră, cel mai regretat şi cel mai pomenit! Librarii fac averi cu operile lui; actorii câştigă lauri declamându-i măestritele-i versuri; criticii se fac celebri analizându-l operile... Eminescu e un piedestal pentru gloria «mititeilor», Eminescu e în gura tuturor şi totuşi câţi îşi mai aduc aminte că astăzi e aniversarea veşnicei lui dispariţii din lumea muritorilor!

Câţi-va tineri de inimă şi-au adus însă aminte şi ca prinos de adoraţie maestrului nemuritor, au scos un ziar: «***Mihail Eminescu***», şi fapta lor merită laudele cele mai calde.

Prin acel ziar anonimii iniţiatori au izbutit să trezească, socotim, amintirea publicului lesne uitător şi – tot de-odată – au făcut şi o bună afacere, de sigur.

De mii de ori s'a zis: Românul e bun; Românul uită lesne răul ce i se face! Aşa este! Dar această înseamnă tot de-odată şi altceva: anume că impresiunile pe cari el le primeşte sunt prea slabe spre a lăsa urme adânci, şi aceasta nu e bine. Românul uită repede răul, dar tot de repede uită şi pe oamenii cari i-au făcut bine, cari au făcut gloria neamului său. Aşa s'a întâmplat şi cu Eminescu.

Dacă astăzi adolescentul cu plete declamă: «a fi, nebunie şi tristă şi goală;» dacă toate domnişoarele palide, de prin pensioane, rostesc în dormitor:

«În veci îl voi iubi, şi 'nveci
«Va rămânea departe...

într-un cuvânt: dacă poetul Eminescu e în gura tuturor; **omul** însă, care a suferit mizeria, care a plâns, a gemut şi a înnebunit, e uitat, mai uitat de cât un ostaş glorios mort «la o mie patru sute».

E trist, e afară din cale trist, dar asta e!

Admiratori entuziaşti ai celui mai artist şi mai gânditor dintre poeţii noştri, ne grăbim să-i aducem modestul nostru prinos de adoraţie în această zi de dureroasă memorie!

Nu putem sfârşi aceste câte-va rânduri, fără a nu atrage atenţia asupra unor întrebări pe care ziarul ocazional «**Mihail Eminescu**» le pune: ce s'a făcut cu manuscriptele inedite rămase după moartea marelui poet? Cine le posedă? De ce nu se publică?

Cel care le are şi nu le-a dat la lumină până acum comite o adevărată crimă atât faţă de memoria iubitului maestru, cât şi faţă de ţara aceasta în care trăeşte şi care devoră ori-ce cuvânt nou rămas de la gloriosul ei fiu.

Cine poate să răspunză la aceste întrebări, rău face tăcând!

Lys”

EPOCA, 21 iunie 1899

„MANUSCRIPTELE LUI EMINESCU

Ca răspuns la un articolaş apărut Joia trecută în Epoca şi intitulat «Eminescu», primim următoarea scrisoare de la un anonim căruia am dori cu tot dinadinsul să-i facem cunoştinţa. În dorinţa de a se face lumină asupra cestiunei manuscriptelor rămase de la Eminescu, dăm loc acesteio scrisori, cu toată aceea ce cuprinde ea e destul de vag.

Iată scrisoarea:

Domnule Redactor,

Am citit în onor. D-v ziar un articol titulat **Eminescu**; cu o zi mai înnainte citisem iarăşi «Mihail Eminescu», foaia apărută cui ocazia aniversărei a zecea a morţei marelui poet.

Şi colo şi colo, am ghicit aceeaşi întrebare: «unde sunt manuscrptele rămase de la Emienscu? Cine le posedă şi de ce nu le dă publicităţei»? Drepte întrebări! E o «adevărată crimă» cum aţi zis, fapta acelui om neînţeles care posedă asemenea tezaure şi le ţine ascunse.

Ei bine, d-le Redactor, eu ştiu unde sunt acele manuscripte nepreţuite. Am auzit chiar citindu-se câte-va dintre ele. Aşa, de pildă, e o prea frumoasă poesie titulată, mi se pare, **Rândunelele**, scrisă în versuri pe un ritm legănător, onomatopeic, care 'ţi dă impresia sborului acestor păsărele gingaşe. Mai sunt acolo poesii de amor, câte-va cu subiect antic, şi o poemă cam de mărimea poesiei «Înger şi Demon».

Posesorul acestor comori e o personalitate literară cu foarte mare trecere, care după cât ştiu aşteaptă să mai treacă puţin timp până ce se va prescrie «dreptul de autor», drept pe care acum l-ar avea fratele poetului, d. Căpitan Eminescu. Nu pot însă să numesc pe acel înnalt personagiu dintr'un motiv pe care, o mărturisesc, mi-e teamă să-l spun, pentru că vroi să trăesc liniştit restul zilelor pe care le mai am.

Dacă păstrarea lor se datoreşte unui îndemn nobil, să o declare posesorul. Eu unul însă nu văz această nobleţe şi aceasta m'a îndemnat să vă scriu aceste rânduri, cari dacă nu spun nimic limpede, pot după părerea mea să indice mult.

Acestea am avut de spus. Poate altă dată să mai reviu.

Primiţi, etc.

Un Eminescian"

EPOCA, 28 iunie 1899

Ştire fără titlu, deosebită doar prin faptul că este scrisă cu litere italice:

„Un corespondent anonim ne scrie că manuscrisele rămase de la Eminescu, manuscrise cari se perduseră un moment, s' au găsit, sunt în păstrarea unei persoane «foarte cum se cade» şi că vor fi date în curând la iveală.

Aceste manuscrise conţin după scrisoarea anonimului :

Amintiri despre Schilles (sic);

Ce este o iubire?;

Ce este Dumnezeu?

Ce este o femee?

Jonvil şi Didina (?)

Închipuirea şi Nebunia.
Facerea lumei
Mombehada şi gelozia.
48 de poezii istorice şi filosofice.”

Anexa 12

P. ZOSIN (iulie 1902)

„IV. RAPORTUL PSIHIATRIC

Expertiza psihiatrică are loc numai după anumite formalităţi legale. Înafară de judecători, nimeni nu-i legaliminte în drept să decidă expertizarea. Aşa că medicii experţi, sub punctul de vedere judiciar, nu stau pe acelaş plan cu judecătorii, ci vin numai ca nişte elemente auxiliare în exerciţiul justiţiei. Precum am văzut, părerea experţilor este numai un element de informaţie, numai o circumstanţă nouă mai mult cunoscută; nimic alta. Judecătorii nu sunt întru nimic ţinuţi, după spiritul legilor noastre, a se supune concluziunilor medicale.

Neîndoios că această stare de lucruri este cât se poate de neavenită. Pe de o parte expertul este chemat tocmai în vederea unui punct, unde judecătorul este cu totul nepriceput, unde opiniunea expertului ar trebui să fie o adevărată hotărâre de instanţă; pe de altă parte această opiniune se priveşte ca un element secundar, peste care judecătorul, cu toată a sa nepricepere, poate trece nestingherit. Ca atare expertiza psihiatrică nu poate avea urmările binefăcătoare dorite şi toată strădania medicală nu-i menită deseori de cât să prelungească zadarnic desbaterile judiciare.

Câtă vreme jurisprudenţei i se dau drepturi şi prerogative pe cari natura ei nu le comportă de loc, câtă vreme expertizei psihiatrice i se prescriu numai îndatoririle şi nu şi drepturile unei instanţe, care se poate vedea cât de sine stătătoare-i şi cât de specială; câtă vreme expertul psihiatru, păstrând proporţiile referitoare la natura cerinţelor judiciare, nu-i mai mult de cât un martur; câtă vreme hotărârea psihiatrică are a se lovi de arbitraritatea judecătorească, câtă vreme nu se recunoaşte legalminte un raport ca de la instanţă la instanţă, psihiatria nu poate avea o înrâurire efectivă şi ştiinţa dreptului e menită să stea încă învăluită în ceaţa metafizicei.

Această stare de lucruri nu trebue însă să ripească expertizei psihiatrice nimic din ceea ce, pentru cine îşi dă samă, trebue să-i constituescă valoarea. Nevoea ei, chiar aşa fără nici-o regulă şi în special fără nici-o urmare serioasă reclamată, încă dovedeşte că ce era mult s'a împlinit şi că ce-a rămas, cu toate că la prima vedere apare aşa de greu de îndeplinit, e puţin şi mai uşor se va împlini. Am văzut că în multe ţeri codicele recente şi chiar şi codicele mai vechi sunt în alt spirit concepute şi că, prin urmare, influenţa binefăcătoare a ideilor moderne psihologice trebueşte să-şi facă drum şi la noi. De aceea, experţii psihiatri trebue să se poarte ca şi cum acel drum s'ar fi făcut şi să lucreze în consecinţă. Indiferent de chipul cum vor fi privite de judecători încheerile lor, experţii psihiatri se vor considera ca o instanţă recunoscută şi vor lucra ca atare, întru nimic influenţabili de circumstantele ce n'au raport cu meseria şi misiunea lor. Expertiza psihiatrică se va face totdeauna din punct de vedere strict ştiinţific cu puţinele concesiuni ce le-am acordat numai terminologiei juridice, şi înţelesul despre care am vorbit deja. (...)

Rezultatea expertizei psihiatrice constituesc materialul, din care se încheagă **raportul psihiatric**, care poate fi mai rare ori oral şi mai dese ori scris. În general, acest din urmă fel de raport se cere şi e de preferat, pentru că în el datele şi ideila sunt mai limpede reprezentate şi formulale, raportul oral nu rare ori este influenţat de starea momentană a expertului, de eventualele date ce se pot ivi sau numai se par că au loc, pe când raportul scris, făcut pe îndelete, cu atenţie, exprimă mult mai bine starea de fapt şi de aceea este preferabil. Obişnuit însă raportul psihiatric este mixt, şi scris şi oral, judecătorii dorind diverse explicaţiuni asupra unor puncte, ceea ce nu

rare ori nevoeşte pe expert şi la un raport detailat verbal, în vederea căruia el cată să fie bine pregătit. Pentru expert nu-i de loc cazul ca pentru advocat, de a face retorică; ci de a expune cu limpoziciune, fără sfială, datele şi încheerile sale, întru cât raportul oral e nemerit să urmeze aceeaşi alcătuire ca şi raportul scris, ce vom spune despre aceasta se va referi la orice raport psihiatric în general; aşa că ar fi de prisos a ne repeta.

Înainte de toate trebue să vedem pe ce căi expertul îşi capătă materialul raportului psihiatric, căci datoria lui cată să fie de a nu neglija nici un element ce-ar putea veni în sprijinul părerilor sale sau care mai ales ar putea să-l contrazică. Natural că perspicacitatea expertului joacă rolul de frunte şi că practica este mai indicată ca orice formulare pentru întocmirea unui raport psihiatric. Cu toate aste credem nimerit a indica punctele capitale ce trebueşte să le aibă în vedere expertul în culegerea materialului său; cât pentru punctele secundare ce în anumite cazuri pot avea rol de frunte, rămâne să le pună în evidenţă studiul şi practica.

În primul loc se pot considera **actele** referitoare la acuzat, cari pot da expertului indicii asupra stărei mintale. Nu rare ori din însăşi descrierea faptelor incriminate reesă pentru expert ferma convingere de alienaţia acuzatului. Lipsa de precugetare este deja un element de bănuială. Modul cum a purces la fapt, cum l-a săvârşit, cum s'a purtat după consumarea faptului, etc. e de multe ori aşa de caracteristic în raport cu anumite stări morbide, că expertul poate fi aproape sigur de boala acuzatului şi chiar de natura ei. (...)

În cercetarea actelor, expertul va fi nu mai puţin atent asupra depoziţiei marturilor, în care poate găsi importante elemente. În special din acte se degajază starea psihică în care se găsea acuzatul în momentul făptuirei, mai ales dacă era în stare de pierderea uzului raţiunei, tocmai punctul capital asupra căruia expertul este chemat să decidă. Negreşit că expertul nu trebue să se mulţămească niciodată numai cu încheerile ce le-ar putea trage din acte, ori câtă siguranţă s'ar degaja din ele; dar nu mai puţin actele dunt un element important, sint o bună parte de material, care înlesneşte dobândirea şi apreciarea celorlalte părţi de material. Deseori numai prin studiarea actelor expertul capătă indicii în ce senz urmează să-şi îndrepte mai cu deosebire cercetările sale, bine înţeles, ferindu-se a-şi formula o convingere înainte să fi sleit toate elementele.

Calea însă pe care expertul îşi încheagă convingerea este fără îndoială **examinarea acusatului**, care, atât somaticeşte cât şi psihiceşte, trebue să se facă în modul cel mai complect. Cu toată convingerea ce se va fi degajat chiar de la citirea actelor, de la vederea acuzatului, de la primele cercetări, pentru o anumită boală, expertul este dator să nu se mărginească a examina numai în senzul acelei boale, ci şi celelalte laturi ale vieţei organice şi psihice, în care poate descoperi alte metehne sau alte elemente, cari să schimbe sau să modifice interpretarea cazului. Se va căuta a se evita cu desăvârşite examinarea superficială ce poate avea loc când un judecător puţin experimentat şi grăbit chiamă spre expertiză într'un loc strâmtorat, la închisoare sau la instrucţie, pe un medic nu mai puţin neexperimentat şi grăbit. Cum în destul de multe cazuri s'ar putea întâmpla ca nici din acte şi nici din examinare să nu se poată decide cu siguranţă asupra stărei psihice în momentul săvârşirei faptului, raportul psihiatric poate conchide, în vederea unei observări mai îndelungi, la trimiterea cazului într'un azil, de unde urmează să emane raportul psihiatric decisiv.

Din **prezenţa la instrucţie cu punere de întrebări** expertul poate încă scoate elemente pentru raportul psihiatric, în genere sunt cu totul streine domeniile şi scopurile de cercetare: judecătorul îşi îndreaptă atenţiunea mai mult într'o anumită direcţie, de unde rareori reese morbiditatea acuzatului; de aceea expertul trebue, pe lângă să-şi noteze punctele ce i se reliefează din instructia judecătorească, însuşi să pue întrebări marturilor, rudelor, ca şi acuzatului, spre a-şi culege informaţiunile sale proprii, cari pot prea bine să nu aibă nimic de comun cu cele ale judecătorului. Conlucrarea aceasta medico-judiciară are încă bunul de a obişnui atât pe judecător cât şi pe medic a avea în de ei o înaltă consideraţie şi a-şi înlesni reciproc întelegerea cazului, aşa că sentinţa judecătorească să nu aibă, cum prea des se întâmplă, mai mult aerul de a fi consfinţit una din potrivnicele lor tendinţi, ci să fie cât în mai riguros raport cu fiinţa acuzatului.

Datele culese din acte, din examinarea acuzatului, din cercetările marturilor, rudelor, etc. constituesc materialul brut, din care urmează să se alcătuiască raportul psihiatric. Compunerea

acestuia este o treabă foarte serioasă şi destul de ostenitoare. Raportul psihiatric trebue să fie cât se poate de complect, de o logică strânsă, fără nici o urmă pe confusiune sau de dublu înţeles. Neapărat că dimensiunea lui urmează să varieze cu cantitatea materialului cules; dar nu mai puţin se vor evita descrierile de prisos, umpluturile, care n'ar face adeasea de cât să dilueze esenţialul şi prin aceasta să-l scoboare în umbră şi concluzia să se pară puţin motivată. Considerând că judecatorul nu-i ţinut să decidă conform expertizei, expertul nu poate spera a-l influenţa, a-i vădi dreptatea sa de cât printr'un raport bine alcăluit, în care nici un rând să nu fie de prisos şi în care încheerea să decurgă aşa de lesne, că cetitorul să şi-o fi scos singur înainte de-a ajunge s'o fi citit.

Modul întocmirei unui raport psihiatric poate varia, după natura cazului, după ideea călăuză ce se degajă pentru expert din culegerea materialului, după felul întrebărilor puse de judecător, etc. În general însă, cu referire mai ales la raporturile psihiatrice menite a răspunde la art. 57*****, cel mai des în chestie, se poate stabili o normă, care să permită închegarea raportului, aşa ca nici un element să nu rămâe înafară, Spre acest scop ni s'a părut nimerit împărţirea raportului psihiatric în trei părţi: **introducerea**; **documentarea**, care să cuprindă anamneza (antecedentele ereditare, personale şi referitoare la faptul incriminat), starea presentă a acuzatului, katamnesa (mersul stărei acuzatului în observare: delir, accese, impulsiuni, etc,), chestiunea simulaţiei şi disimulaţiei, diagnoza; şi **încheerea**.

Partea introductivă se referă în primul loc la cererea de expertiză şi la întrebarea pusă asupra cazului. Se indică apoi pe scurt faptul incriminat, asupra căruia trebue să vizeze raportul şi în special cu oare-care amănunţime circumstanţele anumite ce au dat de bănuit asupra stărei mintale a acuzatului. Se pomeneşte de asemenea locul unde expertul este chemat a cerceta pe acuzat: închisoare, judecătorie, domiciliu, etc. făcându-se observaţiunile reclamate de împrejurări, mai ales dacă expertul a avut să întâmpine greutăţi. În urmă se indică şi căile pe care s'a cules materialul raportului: acte, marturi, rude, etc. iarăşi cu observaţiunile ce circumstanţele le pot comporta.

În partea documentativă, care formează aşa zicând substanţa sau miezul raportului psihiatric, se aranjază datele pe cât posibil în ordine cronologică, afară de cazul când o altă aranjare o altă aranjare a materialulul s'ar putea să corespundă mai bine scopului final al raportutui. Ca normă generală se poate recomanda, prin urmare, în primul loc descrierea antecedentelor ereditare, după cari să vie în ordine succesivă, antecedentele colaterate, antecedentele personale, descrierea amănunţită a săvârşirei faptului incriminat (toate aceste puncte menţionate până aici constituind anamnesa), apoi rezultatul examinărei acuzatului (status praesens), starea şi simptomele ce se pot ivi în timpul aflărei acuzatului în observare (katamnesa), chestiunea simulaţiei şi disimulaţiei şi în sfârşit diagnoza.

În **antecedentele ereditare** se vor cuprinde toate metehnele trupeşti sau sufleteşti ale părinţilor mai ales. Mai departe, în linie ascendentă, se vor menţiona indicii morbide de-ale membritor familiei numai în cazul unei cel puţin probabile legături de cauzalitate, cum ar fi d. ex. a se întâlni la un membru, cu toate că întru câtva depărtat, aceeaşi afecţiune de care sufere acuzutul. De alt-fel, indiciile ereditare nu pot constitui o dovadă peremtorie, după cum nici lipsa lor nu implică imposibilitatea morbidităţei cazului ce se cercetează. Fără îndoială că, în general vorbind, ereditatea este un factor de necontestat în genesa celor mai multe dintre boalele psihice şi nervoase, dar în specie pot avea loc numeroase abateri; părinţi afectaţi trupeşte şi sufleteşte pot avea cel puţin unii din copii sănătoşi, precum se poate de asemine ca părinţii sănătoşi să aibă aproape de nu chiar toţi copiii bolnavi. Calea operaţiunilor intime ate erediţăţei este prea puţin cunoscută, ca să poată fi vorba a ne bizui pe ereditate cu aceeaşi siguranţă, cu care ne-am bizui pe un agent ale cărui taine le cunoaştem. Acelaş lucru trebue să-l spunem şi despre **antecedentele**

***** Este vorba de un articol din codicele penal, pe care, într-un alt capitol, Zosin îl citează astfel: *„Nu se socoteşte nici crimă nici delict faptul săvârşit în stare de smintire şi în ori-care altă stare de pierderea uzului raţiunei sale prin cauze independente de voinţa sa”* .

colaterale, cari se tălmăcesc tot prin ereditate: morbiditatea unui copil nu implică de fel, în specie mai cu samă, şi morbiditatea celorlalţi. Ca să poată fi vorba de-a conchide către o probabilă înrâurire ereditară sau de-a considera cel puţin ereditatea ca un element mai mult în sprijin, trebueşte încă să se vadă dacă acuzatul prezintă anumite semne (stigmate ereditare sau de degenerescenţă), cari sunt aşa zicând o confirmare a morbidităţei ereditare, ce încă nu poate fi luată ca probă peremtorie, dacă nu se vede o legătură cauzală între faptul comis şi meteahna ereditară.

În ori-ce caz, **semnele de degenerare**, fără să poată câtuşi de puţin îmbrăca un caracter patognomonic, sunt un element mai mult în interpretarea antecedentelor erditare şi ca atare indicarea lor în raportul psihiatric se impune. Ele sunt de două feluri: corporale sau somatice şi psihice. Cu referire la stigmatele corporale, expertul trebuie să indice: talia (pitic, uriaş, constituţie feminină la bărbat, constituţie masculină la femee etc.); faţa (asimetrie, prognatism, nas deviat, etc.); craniul (microcefal, macrocefal, în formă de turn, ovoid, etc.); ochii (câmpul vederei, asimetria deschiderei pleoapelor, asimetria colorărei irisului, pupile ovale, excentrile, neegale, etc.); urechile (microtie, macrotie, lobul lipit, etc.); gura (neregularitatea dinţilor, lipsa congeniotală a unora, creşterea lor în părţi neindicate, buză de epure, adâncimea vălului palatin, despicarea luetei, etc.); extremităţile (sindactiile, polidactiile, picior lat, etc.); pielea (polimastie, barbă la femei, lipsa ei la bărbaţi, încărunţirea de timpuriu, etc.); organele genitale (epispadias, ipospadias, kriptorchidie, vagin dublu, hermafrodism, etc.). Cu referire la stigmatele nervoase şi psihice, expertul trebue să indice: enuresis nocturna, migrena, gângăvirea, diversele viciuri, minţirea, halucinarea, impulsivitatea, etc.

În **antecedentele personale** se cuprind întâmplările şi toate boalele suferite de acuzat de la naştere, bine înţeles arătate cu toate detaliile acele mai cu samă cari ar putea avea vre-o legătură, ca etiologie, sau ca simptomatologie, cu starea actuatâ a acuzatutui. De altfel, şi în privinţa acestul punct expertul se va conduce caşi în cazul eredităţei: morbiditatea trecută, ori câtă influenţă ar avea în general, în specie poate rămâne fără nici-o urmare, şi dacă nu sunt anumite simptome în starea prozentă a acuzatului, cari să fie reversibile asupra unei boale suferite mai de mult (sifilis, traumatism, alcoolism etc.) existenţa numai, într'un timp oare-care, a unei boale, vădită chiar cu semne manifeste, dar prin sine inofensive, nu motivează întru nimic morbiditatea prezentă. De un interes mai deosebit şi de o valoare mai mare este însă descrierea vieţei psihice a acuzatului. Pentru asta servesc informaţiunile culese de la părinţi, de la învăţători, de la camarazi de şcoală şi de lucru, de la nevastă, de la autorităţile cu cari eventual acuzatul s'ar fi putut găsi în conflict, de la serviciul militar, de la penitenciarele în cari va fi fost închis, de la azilurile în cari eventual ar fi fost îngrijit etc. Bine înţeles toate aceste date trebuesc amănunţit controlate. Expertul să albă totdeauna în vedere şi calea pe care-i vin informaţiunile ca să poată şti ce temei să pună pe ele în raport cu gradul de cultură şi de pricepere, cu vrâsta şi experienţa, cu prejudecăţile şi credinţele, cu interesul, indiferenţa sau ura persoanelor ce-l informează. Aşa că în raport să se zugrăvească cât mai deplin şi cât mai adevărat personalitatea acuzatului, atât trupeşte cât şi sufleteşte, până în ajun de-a purcede la faptul ce necesiteazâ expertiza psihiatrică.

În **descrierea faptului incriminat** se vor indica cu deosebire părţile cari vădesc morbiditatea cazului. De oare-ce expertul este ţinut să răspundă asupra stărei psihice, în care se găsea acuzutul în timpul săvărşirei faptului, şi nu asupra stărei în care eventual în momentul examinării s'ar putea găsi, toate indiciile şi circumstanţele trebuesc revăzute şi specială atenţiune dată acelora cari ar putea fi în legătură cu o stare psihică morbidă din timpul faptului. În general în cazurile cu «stare de smintire» greutatea nu-i aşa de mare, căci totul nu se reduce de cât la constatarea duratei boalei şi, prin urmare, dacă faptul incriminat se cuprinde în acea durată, pe când în cazurile cu «stare de pierderea uzului raţiunei», unde în momentul examinărei acuzatul poate fi, dacă nu chiar sănătos, dar adese ori într'o stare psihică care să nu comporte aplicarea articolului 57, greutatea determinărei stărei psihice din momentul făptuirei este incomparabil cu mult mai mare. Pierderea conştiinţei sau tulburarea ei evidentă merg obişnuit paralel cu nechibzuirea faptului, cu nepăsarea pentru împrejurările în cari se săvârşeşte, cu neprevederea primejdiilor manifeste în cari are loc,

cu propia vătămare a făptaşului, etc., indicii cari vădesc tulburarea psihică din timpul săvârşirei faptului. Dar nu rare ori în pierderea sau tulburarea conştiintei au loc şi acte complicate, părând să fie rezultatul chibzuinţei şi calculului; în care caz trebueşte a se avea în vedere şi alte indicii din timpul săvârşirei faptului, culese din acte şi din mărturii, cum sunt: expresia feţei, expresia privirei, paliditate sau roşaţă, tremurarea membrelor, caracterul maşinal al mişcărilor, etc. În afară de asta, modul comportărei făptaşului după consumarea faptului, poate fi un important indiciu pentru apreciarea stărei de conştiinţă; aşa d. ex. căderea făptaşului într'un somn adânc după un grav fapt criminal, cum ar fi omor sau viol, surprinderea petrifiantă sau nepăsarea glacială pentru cea ce s'a petrecut sunt un indiciu de lipsă sau de tulburare gravă de conştiinţă în timpul faptului.

Examinarea memoriei, cu privire mai ales la faptul incriminat, furnizază importante indicii. Neamintirea desăvârşită a faptului (amnesie absolută) sau amintirea fragmentară numai (amnesie relativă), aşa fel cum obişnuit la un om sănătos nu poate avea loc (căci nu trebue să scăpăm din vedere că şi la oamenii sănătoşi capacitatea memoriei variază după circumstanţe, după interese, după moment, etc.) dovedesc deplin tulburarea conştiinţei în momentul faptului. (...)

În **examenul acuzatului** (status praesens) se vor cuprinde toate semnele şi metehnele găsite, exceptându-se stigmatele de degenerescenţă, dacă se vor fi indicat la antecedentele ereditare. În primul loc expert va indica impresia ce i-a făcut-o acuzatul; apoi va trece la descrierea tulburărilor corporale, cu specială insistenţă asupra acelora ce-ar putea avea vre-un răsunet asupra vieţei psihice sau ar putca sta în oare-care raport (greutatea corporală, tremor, reflexe pupilare, reflexe patelare, sensibilitate, traume, semne sifilitice, simptome pelagroase, alcoolice, infecţioase, etc.). Cu deosebire anomaliile sistemului nervos se vor indica cât mai amănunţit. Apoi se va indica starea psihică sub toate punctele de vedere, arătându-se cât mai complect posibil facultăţile psihice alterate, pe cari expertul urmează să se întemeeze în concluzia raportului său. Spre acest scop se vor da dovezi de sine vorbitoare, cum ar fi răspunsurile la anumite întrebări, fragmente de scrisori, etc.

În ce priveşte examenul special al stărei psihice se va indica în primul loc starea senzorialâ, specificându-se pe cât posibil natura iluziunilor şi halucinaţiunilor ce le-ar avea acuzatul, precum şi funcţia senzorică, în domeniul căreia se cantonează (vedere, auz, simţ general, tact, miros, gust, etc.). Cu privire la starea motorică se vor indica poziţiunile şi mişcările (manierate, spastice, paretice, atactice, cataleptice, etc.); apoi tulburările voinţei (apatie, impulsivitate, furie, etc.). Cu privire la starea afectivă se va indica gradul depresiunei şi natura ei (tristeţă adâncă, tristeţă superficială); indiferenţa în raport cu diferite domenii (familie, societate, mediu actual, propiul său eu, etc.); gradul expansiunei şi natura ei (euforie, veselie mare, veselie superficială), indicâadu-se până la ce grad starea afectivă se îndepărtează de la ceea ce-ar putea fi în normal raport cu împrejurările. Cu privire la starea intelectuală se vor indica percepţia, modul asociaţiei ideilor (după ritm sau asonanţă, goană de idei, inhibiţie, etc.), atenţiunea, memoria, în legătură cu care urmează a se distinge pierderea desăvârşită a amintirilor pentru un timp dat (amnezie totală) sau numai în parte (amnezie parţială), de asemine falşificarea amintirilor, fabulizarea, etc.; judecata, care trebue să nu se confunde cu memoria..."

Câteva rânduri mai jos, Zosin precizează:

„Din acest punct de vedere cu privire la starea psihică complexă, se vor indica: aspectul psihic general (delirant, stuporos, normal); ocupaţiunea (serioasă, neserioasă, nulă); somnul (liniştit, îndelung, puţin tulburat etc.); vorbirea: conţinutul, forma (clară, monotonă, sgomotoasă, înceată, tulburată, impuls de vorbă, stereotipie, verbigeraţie, paralogie etc.); scrierea: conţinutul, forma (ataxie, tremurare, paragrafie etc.); calcularea; cantitatea şi natura cunoştinţelor; orientarea, după timp şi după loc; ideile (de mărire, de persecuţie, de nimicnicie, de gelozie, de reformă; fobii, obsesiuni, sisteme etc.); şi în sfârşit starea conştiinţei în raport cu lumea din afară şi cu propriul său eu somatic şi psihic. (...)

În **diagnosă** se va face o recapitulare a simptomelor capitale, fără nici-un detaliu secundar, reluiefându-se bine înţeles semnele patognomonice, şi apoi se va numi pur şi simplu boala ce ele o încheagă. Pentru mai multă întărire se va face diagnosticul diferenţial, dar fără a se da raportului o extindere de prisos, pomenindu-se numai de boalele ce s'ar putea presupune în raport cu simptomele întâlnite. Enunţarea diagnosticului va fi totdeauna absolută, d. ex. numitul (cutare) sufere de (sau are) boala (cutare), evitându-se cu desăvârşire expresiile dubioase: probabil, cu probabilitate, foarte probabil, etc. Când nu s'ar putea conchide în mod absolut la un diagnostic, deşi în mod absolut alienaţie poate exista, expertul va arăta limpede lucrul acesta, zicând d. ex. deşi din semnele constatate asupra numitului (cutare) o diagnosă nu se poate stabili; totuşi aceste semne dovedesc o stare de smintire. (...)

În ce se atinge de raportul psihiatric verbal, trebue încă să recomandăm a se evita obiceiul întocmirei în scris a unui raport şi apoi cetirea sau rostirea lui. De obicei expertul răspunde verbal asupra feluritelor chestiuni ce incidental intervin şi pe cari el nu le poate prevedea. Dacă el este numai papagaliceşte pregătit să răspundă, va face o tristă figură când circumstanţele i-ar cere să răspundă raţionaliceşte şi în special să elucideze elementele noi ce s'ar ivi."

(*Expertiza psihiatrică*, lucrare datată de autor: *„Heidelberg, Mai-Iunie-Iulie, 1902"*.)

Anexa 13

P. ZOSIN, mai 1903

„NEBUNIA LUI EMINESCU

de Dr. ZOSIN

La 'nceput pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă,
Pe când totul era lipsă de viaţă şi voinţă,
Când nu s'ascundea nimica, deşi tot era ascuns,
Când pătruns de sine însuşi odihnea cel nepătruns,
Fu prăpastie? genună? Fu noian intins de apă?
N'a fost lume pricepută şi nici minte s'o priceapă,
Căci era un întunerec ca o mare făr 'o rază;
Dar nici de văzut nu fuse şi nici ochiu, care s'o vază,
Umbra celor nefăcute nu 'ncepuse a se deface,
Şi în sine împăcată stăpânia eterna pace!

Acel ce-a scris aceste versuri a fost negreşit croit dintr'o stofă, ce nu se întâlneşte pe toate cărările : aşa că faptul de-a fi înnebunit, de-a se fi scoborât sub măsura mintală, care îngădue încă cuiva a se menţine în mijlocul lumei, a trezit interesul şi curiozitatea tuturora, dar mai ales ale celor cari l'au cunoscut ori măcar l'au cetit. Totuş această parte a vieţei marelui poet şi gânditor este puţin cunoscută. Puţinele indicii ce s'au prezentat pe ici pe colo au contribuit mai mult să acrediteze părerea că geniul este nedeslipit de nebunie, şi că înălţarea excepţională a cugetului n'ar putea avea loc de cât cu preţul uneia dintre cele mai dureroase căderi.

Pe lângă scrisorile surorei lui Eminescu pe cari le-am utilizat în teza mea de doctorat (Substratul patologic în Pesimismul Contimporan.) vorbind de fondul morbid al lui Eminescu, împrejurarea de-a fi numit medic al ospiciului de alienaţi dela Mănăstirea Neamţului, unde poetul a fost internat un timp, mi-a permis de-a găsi încă câte-va documente noi, aşa că pot mai în deplină cunoaştere a adevărului să aduc puţină lumină în partea cea mai tristă a vieţei marelui om.

Neapărat că indicaţiuni mai amănuntite ar fi fost şi mai de preţ, dar, considerând starea noastră înnapoiată sub raportul psihiatric, cată să ne mulţumim cu ceea ce avem.

Că Eminescu era o întruchipare particulară care cel puţin pe trei sferturi se înfăţişa cu un caracter bizar şi excepţional, chiar patologic în sensul strict utilitarist al cuvântului, nu mai încape îndoială. «O figură clasică, zice Caragiale, încadrată de nişte plete mari negre; o frunte înaltă şi senină; nişte ochi mari; la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cine-va este înăuntru; un zâmbet blând şi adânc melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr coborât dintr'o veche icoană, un copil predestinat durerei, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare... Aşa l'am cunoscut atuncea, aşa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel şi trist, comunicativ şi ursuz, blând şi aspru, mulţumindu-se cu nimica şi nemulţumit totdeauna de toate, aci de o abstinenţă de pusnic, aci apoi lacom de plăcerile vieţei, fugind de oameni şi căutându-i, nepăsător ca un bătrân stoic şi iritat ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură! fericită pentru artist, nefericită pentru om!».

Biografiile sale indică primele simptome de nebunie în anul 1871, adică pe la 20-21 de ani, considerând anul său de naştere 1850. Cari să fi fost caracterele acelei nebunii, nu putem şti cu siguranţă. Se pare că fondul său originar de bizarerie se manifesta mai cu putere, relevând ceea ce alieniştii franceji numesc ***degenerescenţă***, adică o stare de desechilibru congenitală ori ereditară. «Atmosfera locuinţei lui Eminescu, relatează un coleg al său, era infernală, căci lui îi plăcea prea mult cafeaua neagră şi când lucra maşina funcţiona fără întrerupere. Mirosul cafelei, al spirtului dela maşină, împreună cu fumul tutunului care umplea casa cu o ceaţă de nu puteai vedea obiectele cele mai aproape din casă, îl alunga pe fiecare curând dela Eminescu.» Ceea ce coroborează perfect cu ceea ce zice şi d. Maiorescu: «Viaţa lui era neregulată, adesea se hrănea numai cu narcotice şi excitante, abuz de tutun şi de cafea, nopţi petrecute în citire şi scriere, zile întregi petrecute fără mâncare şi apoi deodată la vreme neobişnuită, după miezul nopţii, mâncare şi băutură fără alegere şi fără măsură».

Cum se vede Eminescu prezenta stigmatele psihice ale degenerescentei, şi de sigur că ceea ce se notează în viaţa lui ca simptome de nebunie, până pe la vârsta de 30 ani, nu erau de cât accese episodice ale acelei stări morbide constituţionale. cu toate aceste Eminescu nu era implicit condamnat să devie ce-a devenit către sfârşitul zilelor sale. El putea fi prea bine socotit ca un degenerat superior, după înţelesul şcoalei psihiatrice franceze şi totuşi să vieţuiască mult şi bine, mărind numărul operelor ce l'au imortalizat. Starea lui de degenerescenţă nu l'ar fi putut scoate din mijlocul societăţei, dacă nu se alăturau alţi doi capitali factori morbizi: ***alcoolismul*** şi ***sifilisul***. Dacă cum-va Eminescu ar fi scăpat acestor din urmă două influenţe vitruitoare, poate şi astăzi s'ar afla printre noi, aşa distins şi bizar precum era.

Că Eminescu făcea abuz de băuturi spirtoase şi că devenise sililitic reese din numeroase documente. [«]În 1886, zice D-na Cornelia Emilian, găsindu-se în Iaşi, ocupa un loc la biblioteca Universităţei *****, dar n'a ţinut mult timp; avea nişte răni, pe cari medicul le închisese (?) şi boala mintală i-a revenit a doua oară. În nebunia sa nu făcea alt rău de cât, cum întâlnea vre-o tânără, o apuca de turnură, iar când a stricat două felinare de la uliţă, autoritatea îndată l'a închis şi l'a trimis la Neamţu în casa de alienaţi.»

Într'adevăr iată adresa Epitropiei generale a casei Sft. Spiridon către Epitropii ospiciului de alienaţi de lângă Monastirea Neamţ :

***** *„În 1886, Eminescu se afla ca sub-bibliotecar la biblioteca centrală din Iaşi, precum reese dintr'o adresă din 5 Decembrie 1886, pe care D-l Caragiani, bibliotecarul de atunci, o face către directorul ospiciului de la Neamţ, unde se afla intemat Eminescu, trimiţându-i statul, ca să subscrie de primirea lefei"* (n. a.).

Iassy, 1886 Noembre 6

Domnilor Epitropi,

În urma adresei parchetului de Iaşi şi în baza alăturatului Certificat medical, prin care se atestă că pacientele Mihail Eminescu sufere de alienaţiune mintală, avem onoare a vă face cunoscut că Epitropia generală a admis intemarea citatului pacient în acel ospiciu şi deci la prezentarea lui să bine-voiţi a-l intema.

Primiţi, etc.

Epitropi, N. Gane ***Director,*** (x) ***şef,*** (x)

Iată şi actul medical:

Constatare medicală

Subsemnaţti doctori în medicină de la facultatea din Paris, etc., în urma requisiţiunei D-lui Prim Procuror din 5 Noembre 1886 de a constata starea mintală a lui Mihail Eminescu, mergând la arestul comisiei desp. I unde se află pacientul, din interogatorul şi conversaţia avută cu Eminescu, am putut constata că el sufere de o alienaţiune mentală cu accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creer şi exacerbate prin alcoholism; starea lui este periculoasă atât pentru societate cât şi pentru el însuşi şi este neapărată nevoie a fi internat în o casă specială spre căutare şi observare pe un timp limitat, după socotinţa medicului curant.

Dr. Iuliono, Dr. Bogdan Iassy 1886, Noembre 6

Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembre 1886. În registrul din acel timp nu sunt trecute alte indicaţiuni de cât cele următoare:

34 ani (?), ortodox; român; profesiunea liberă; din urbea Iaşi; boala: Manie furibundă, care diagnosă e ştearsă şi pus alături: Delirium tremens; eşit vindecat în ziua de 10 Aprilie 1887.

Un gardian de pe acele vremi, care este şi astăzi (30 Mai 1903 – n. ns.) în serviciu şi care l-a îngrijit de aproape, ne relatează că Eminescu avea perioade de mare agitaţie, se lovea de pereţi şi de balcoane, îşi cauza răni, nu dormea, une-ori mânca foarte puţin, se murdărea, făcea figuri şi murdărea pereţii cu escremente, etc. Aproape toată iarna a fost aşa; către primăvara anului 1887 se făcuse bine, după care timp a şi plecat la data arătată.

Nimic mai mult nu se ştie asupra vieţei poetului în ospiciu. Pe cât se vede starea de care ne pomeneşte gardianul în simplitatea lui psihiatrică, coroborează cu diagnozele trecute în registru: manie furibundă **şi mai apoi** (subl. ns.) delirium tremens. Această din urmă diagnoză indică clar natura agentului vătămător: alcoolul, care reesă şi dintr'o scrisoare a D-lui Maiorescu către sora lui Eminescu din 10 Februar 1888, prin care întreabă: «dacă s'a lăsat de băut»...

Cât se atinge de sililis, scrisorile surorei lui Eminescu sunt dovezi neîndoioase. Vindecarea, ce a motivat eliberarea lui din ospiciu, nu era de cât aparentă. Nu mai târziu de cât după vre-o două săptămâni de la plecarea din ospiciu, Eminescu s'a îmbolnăvit foarte greu la Botoşani, prezentând simptome sililitice. Iată extrase din scrisorile Henrietei Eminescu către D-na CorneliaEmilian:

«3 Mai 1887 (datare greşită; de fapt, este 3 iunie – n. ns.). Doctorii susţin că este la cap o rană ca la picioare, din a cărei cauză nu poate articula nici-un cuvânt...»

«12 Mai 1887. Ordonanţa este de 3 ori pe zi iod şi extern unsori în bae fiartă cu romaniţă (muşeţel). Azi sunt 6 zile de când este în cură; progresul este până în momentul de faţă foarte mic.»

«19 Mai 1887. Sunt pline de răni picioarele.»

«27 Mai 1887. Bietul Mihai a ajuns în starea cea mai teribilă care poate să fie: numai pe mine mă cunoaşte; eri a avut furie îngrozitoare... S'a ţinut consiliu de doctori şi rezultatul a fost că pierderea lui mintală este din boală fizică, adică totala stricare de sânge.»

«1 Iunie 1887. De astă noapte lui Mihai îi este mai binişor sub o cură foarte serioasă, fricţiuni cu mercur într'o cantitate enormă, iod de 6 ori pe zi. Doctorii mă asigură că în 15 zile ni-l va da cum a fost venit de la Neamţ.»

Pe cât se pare cura antisifilitică a avut un efect mulţumitor, căci în 20 Noembre 1887, el putu singur scrie D-nei Emilian: «să nu credeti că vârsta D-voastră m'a împedicat de a vă scrie până astăzi, ci îndelungata mea boală m'a făcut să fiu foarte descurajat...»

In anul următor el se simţi destul de bine ca să poată să plece la Bucureşti. Dar sănătatea nu'i fu de lungă durată; nu trecu un an la mi,jloc şi trebui să fie internat în institutul D-lui Prof. Şutu, unde, cât se crede, prezenta simptomele de paralizie generală şi unde se şi stinse în 15 Iunie 1889.

Această scurtă expunere documentată a vieţei morbide a lui Eminescu ne arată că avem aface la el cu două elemente patologice bine definite: unul constituţional, congenital sau ereditar, această din urmă presupunere fiind cea mai plausibilă, căci doi fraţi ai săi s'au sinucis şi sora care l'a îngrijit era paraplegică de picioare din copilărie, şi altul dobândit prin alcoolism şi sifilis. Aşa că opiniunea D-lui Maiorescu, că: «dacă a înebunit Eminescu, causa este esclusiv internă» trebueşte modificată.

În ceea ce depindea de ereditate, Eminescu s'ar fi putut menţine prea bine: întreaga lui viaţă ar fi fost un bizar, dar nu mai putin un geniu continuu productiv. Ceea ce a dat caracterul grav şi vulgar boalei sale au fost alcoolismul şi sifilisul. Ca psihopat ereditar el ar fi petrecut încă nopţi albe, ar fi făcut orgii, ar fi mistuit narcotice şi escitante; dar inteligenţa sa s'ar fi menţinut la stadiul în care a produs versurile citate la început. Ca psihopat alcoolic şi sifilitic el a ajuns să aibă perioade de furie, de inconştientă, de prozaică întunecare a activităţii psihice până la gradul de a utiliza excrementele, etc.

Numai cine l-ar fi văzut în aşa hal pe sărmanul poet şi ar fi înţeles fondul intim al unor atari manifestaţiuni, numai cine nu crede că nebunia în sensul strict al cuvântului este însuşirea implicită a geniului, numai cine îşi dă socoteală că nebunia, orice formă ar îmbrăca, comportă în strict înţeles pe lângă o abatere şi o scoborâre mintală, numai acela poate înţelege şi, prin documentele ce le invocăm în susţinerea tezei noastre, se poate convinge că ceva dobândit putea anihila mintea ce se înălţase până acolo că

Umbra celor nefăcute nu 'ncepuse-a se desface
Şi în sine împăcată stăpânea eterna pace!

Monastirea Neamţ, 30 Mai 1903."

Anexa 14

ANALELE Societăţii Academice Române, 1904

Pagina 18:

„ŞEDINŞA DELA 28 MAIU 1904

Preşedinţa d-lui I. Kalinderu.

D-l **T. Maiorescu** prezentă în dar 25 volume manuscripte şi 72 volume broşuri tipărite, rămase din biblioteca părintelui d-sale, Ioan Maiorescu, zicând că ele nu pot avea un loc mai bun şi o mai bună întrebuinţare decât în biblioteca Academiei.

Agenţia diplomatică a ţării la Sofia trimite în dar volumul XIX din publicaţiunea bulgară: **Culegere de folklore, de ştiinţă şi de literatură**, Sofia, 1903."

Pagina 19-20 (continuare):

„LISTA MANUSCRIPTELOR DĂRUITE ACADEMIEI ROMÂNE DE D-L T. MAIORESCU.

1. Colecţiune de poezii populare şi lirice, între cari : «Istoria a unue vetiaz anume Doncilă». – «Cântecul lui Ştefan Vodă cu a lui Costantin Vodă când l-au tăiat împăratul împreună cu cinci beizadele a lui. S'au sfârşit la 1809 Mai 24.» – «Gromovnic a împăratului Iraclie ce au fost cetitor de stele...». – La sfârşitul volumului se află câteva poezii greceşti. – Sec. XIX, in-8°, pag. 206.

2. Psaltichie românească. – Sec. XIX, in-4°.

3. «Ritorică». -Sec. XIX, in-4°, pag. 145.

4. «Mărturie pentru sf[â]ntul Calist, al lui Meletie al Athiniloru din Biséricésca istorie». Scris la 1796 de Theofan monahul. – Sec. XVIII, in-4°.

5. «Proimion a lui Neofit Peloponisanul ierodiaconul şi marele dascălu alu Bucureştiloru». – Sec. XIX, in-4°, foi 78.

6. «Theatron politicon». Tomul al treile. – Sec. XlX, in-4°, pag. 215.

7. «Elisaveta sau cei surguniţi în Săberiia. S'au prescris în oraşul Nicolaev în anul 1830 de Alexandru Roşculescu». – Sec. XIX, in-4°.

8. «Cuvânt pentru viitoare giudecată şi pentru sfârşitul lumii. 1815». – Sec. XIX, in-4°.

9. «Tretaj pentru tihnologhiia etimologhii. Theofan, 1810». – «Bunele năravuri. 1812, Theofan Ioanu». «Învăţătură în scurt pentru creştinătate». – Sec. XIX, in-4°.

10. Psaltichie românească şi grecească. – Sec. XIX, in-4".

11. «Istoria lui Gil Blas de Santilana. Carté a şepté. Am sfârşit tălmăcire, 1843 Mart. 25. Socola». – Sec. XIX, in-4°, pag. 338+296.

12. «Pravoslavnică învăţătură adecă Bogoslovie creştinescă». – Sec. XlX, in-4°, foi 146.

13. «Carte ce să numeşte Zăbava fandasiei. S'au scris acum... tomul 1 în anii... 1802». – Sec. XlX, in-4°, foi 118.

14. Colecţiune de poezii, cântece rumâneşti. – Sec. XlX, in-4°, foi 177.

15. «Bisericésca istorie». Tomul I. 1838. Scrisă de Medelniceriul Gheorghie Vrabie când învăţa în Seminaria Socolei. – Sec. XIX, in-4°.

16. Istoria evului vechiu, «se numeşte Istorie de obştie a lumii. Scrisă în Seminariul Socola, la 1823, de Ioan Nanu.» – Sec. XIX, in-4°.

17. «Viaţa pré cuviosului părintelui nostru Vasilie cel nou, scrisă de Grigorie ucenicul lui...» Scrisă cu cheltuiala Arhimandritului Chiril Nemţanul, egumenul m-rii Răşca, la anul 1799.» – «A sfântului pré cuviosului părintelui nostru Theodor ce au fostu şi Episcopu Edesului capete a faptelor celor bune». – Sec. XVlII, in-folio.

18. «Tomul al doilé a lui Iliodor. S'au scris de Grigori Hudici pisaru ot Episcopia Romanului la velet 1784». – Sec. XVIII, in-fol., foi 97.

19. «Cărticică sfătuitoare pentru păziré celor cinci simţiri şi a nălucirei şi a minţii şi a inimii... s'au tălmăcit la 1819». – Sec. XIX, in-folio, pag. 491.

20. «Pentru pustietate sau săngurătate, din cartea ce să numeşte «Oczentie. S'au scris la 1779 de Gheorgache vel Clucer.» – Sec. XVIII, in-fol., pag. 228.

21. «Geografie a tuturor stăpânirilor după alfavita. Scrisă în anul 1834 de Ioan proin eclisiarh». – «Jurnalul mergerii boerilor deputaţi în Ţarigrad la anul 1822». – Sec. XIX, in-fol., pag. 227.

22. «Theatron politicon, adică privelişte politiciască. S'au scris de Ianachi Rugi(nă) la lét 1787.» – Sec. XVIII, in-fol., pag. 152.

23. «Enhirid adecă mânélnic al dreptslăvitoriului hristian. Scris grecéşte de Alexandru Sturza, typărit în Petrupoli, şi hărăzit sfintei sobornicești şi apostoleşti beserici a lu Hs. : 1828». – Sec. XIX, in-fol., pag. 242.

24. «Hronograful sfântului Dimitrie Rostovschi». – «A lui Iliodoru Istorie ethiopenescă. Carté 6. Scris de Grigorie Cumpănă cântăreţul la anii 1811 în sf. Episcopie Huşului.» – «Istoriia Aretusii şi a împăratului Iraclie tatăl său». – «Viaţa şi petreceré a celoru dentru sfinţi cuvioşi părinţii noştri Varlaam şi Iosaf Indiianilor. Au scris-o Grigorie, fiul răposatului Ierimie Cumpănă den sat Pocréca, ţinutul Vasluiului, la anii 1814.» – Sec. XIX, in-folio.

25. «Întâmplările lui Tilimah, fiiul lui Odiseu. Carté 6». – Sec. XVIII, in-folio."

(BAR P I, II 10734)

Anexa 15

R. ŞUŢU, 29 iunie 1904

„EMINESCU LA M-REA NEAMŞ

Prin 1883 bietul Eminescu fusese lovit de o crudă boală ce nu l-a lăsat în odihnă până la sfârşitul vieţei. De la 1883, Eminescu trăia numai prin case de sănătate. A stat destulă vreme şi la M-rea Neamţ, unde, nu e vorbă, era tratat mai omeneşte, de cât ceilalţi bolnavi.

Se povestesc multe pe socoteala lui Eminescu, cât timp a stat la Neamţ. Aşa, în privinţa chipului cum îşi petrecea zilele, se dau amănunte, ce până acuma nu şi-au luat încă chip de adevăr. La 5 dimineaţa era treaz. Se îmbrăca aşa pe tăcute, umbla atât de încet, par'că i era necaz de a trezi pe ceilalţi bolnavi, aşa era de bun în **nebunia lui**. Nu putea suferi odaia. Îi plăcea aer, lumină, natură. Ieşea în cerdac şi se plimba de-a lungul lui, ceasuri întregi, recitând versuri, ori poate versuri, pe care nici nu le-a publicat.

Această plimbare, dimineaţa, ţinea neîntrerupt vre-o 5 ceasuri, fără nici o clipă de odihnă, până ce în cele din urmă, de oboseală trebuea să se supue clopoţelului, care chema pe bolnavi la **dejun**. Vara li se servea, ca şi azi, prânzul în grădină.

O masă lungă de lemn, era aşezată în mijlocul grădinei, iar peste dânsa se puneau câte o lingură de lemn şi o cană pentru apă, care reprezentau tacâmul fie-cărui bolnav.

La dejunul acesta, nu era zi, ca bolnavii să nu se sfădească, ba mai mult, să nu se apuce la bătae, din pricina vre-unei bucăţi de pâne, ori din pricină că un vecin ar fi căpătat o porţie mai mare de mâncare.

Eminescu mânca foarte puţin. Fire blândă şi împăciuitoare, dânsul da de multe ori din mizerabila lui porţie, acelor bolnavi lacomi, să nu audă glasuri de protestare, ori sfezi şi pe deasupra, răcnetele sălbatece al[e] sălbatecilor gardieni.

Peste zi, dacă'i era foame, se pitula pe din dosul spitalului, sărea gardul, apuca peste câmp, trecând Nemţişorul şi fuga fuga se abătea la crâşmă de'şi lua o jumătate de pâne şi un păhar de vin. Mai mult îi tihnea acestea, aşa pe negândite, decât **dejunul** din grădină.

După aşa zisul dejun, se culca până la 4, când se trezea şi'şi începea iarăşi plimbarea prin cerdac. Singurul său prieten, singura sa mângâere în acest pustiu, era acest cerdac. Pe la acest ceas, cerdacul era al său, căci ceilalţi **deţinuţi** (subl. ns.) dormeau. Şi, pe când dimineaţa străbătea de-a lungul cerdacului, ceasuri întregi, şoptind mereu, după amează, se aşeza pe un scaun, cu picioarele întinse peste coloanele cerdacului, cu mânile încrucişate şi privirea rătăcită în văzduh. Dar oare cine ar putea, ori prin câte cuvinte, spune ce însemnau priviri de ale lui Eminescu? (sic!)

Clopoţelul de masă apuca pe Eminescu în acelaşi loc, cu aceeaşi privire, îndreptată spre aceiaş parte.

Se povesteşte că, într'una din zile pe când sta Eminescu ast-fel, un bolnav, dar rău bolnav, scăpase din fiare şi stăpân pe libertate cum se credea, o luase la sănătoasa. Îşi plănuise ca să treacă cerdacul şi apoi de aci sărind în curte să poată ajunge în câmpie.

Nebunul eşind dete peste Eminescu, trânti scaunul, trânti şi pe Eminescu şi o şterse înainte.

Lui Eminescu nici nu-i păsa. El rămase aşa cum a vrut nebunul. Doar dacă s'ar fi gândit să se întrebe de această schimbare, nici încă nu s'ar fi ostenit să o dreagă, stricându-şi firul gândurilor lui sublime (sic!).

Suna ceasul 6, când mizerabila masă, cum o poreclise genialul poet, aduna iarăşi pe toţi nebunii în ceată, ca să sbieretele a mai marilor nebuni (sic!).

Eminescu să făcea că mestecă din gură, însă bietul nu mânca nimica. Era sătul el de viaţă, d-apoi de mâncare? Ce-i mai trebuea, ce-i mai folosea? De la 8 seara înainte începe timpul când Eminescu se simţea în culmea fericirii.

Bolnavii se culcau de vreme. Eminescu însă, liniştit şi tăcut cum era, se ducea în cerdac, şi, în puterea nopţei, se lăsa legănat de cele mai dulci visuri şi iluzii. Cerul şi stelele erau par'că numai ale lui. Acum însă era neliniştit, îş întorcea privirea mereu în altă parte; nu-i ajungeau stelele, îi lipsea ceva mai puternic, ceva pentru care a închinat destul în sublimele lui versuri. Căta luna, care însă, la munte răsărea ceva mai târziu, ceia ce şi făcea pe Eminescu, să plângă une ori, să-şi plângă durerea, necazurile, suferinţele acestei deşarte vieţi.

Şi, după ce îş mulţumea sufletul cu ceia ce dorea acest suflet, după ce dânsul vorbise şi **se-nţelesese** cu natura, ce'i mai trebuea, ce mai aştepta? Prinsese însă un obicei, ca, înainte de culcare, să poată auzi sunetul buciumului, venit din deal şi să nu adoarmă decât în armonia acestui plâns şi tânguitor ecou:

Tânguiosul bucium sună,
L'ascultam cu atâta drag,
Pe când iese dulcea lună
Dintr'o rarişte de fag.....

De abea pe la 2 după miezul nopţei, îl fura somnul pe Eminescu. Până s'adoarmă însă, cerca versuri. Nu-i vorbă, câte gândiri eterne n-au rămas din acele «fugitive» ale bolnavului de la M-rea Neamţ.

R. Şuţu."

(*Evenimentul*, 29 iunie 1904)

Notă. În variante ulterioare, textul a mai fost cizelat, fiind întărite nuanţele care să reamintească cititorului că Eminescu ar fi fost alienat şi internat în balamuc.

Anexa 16

Ilarie CHENDI, 1905

„DESPRE «NEVROZA LUI EMINESCU» DE DR. SUNDA

Vorbisem, în una din informaţiile trecute, despre ţinuta până la care biograful şi criticul pot să intre în amănuntele vieţii unui scriitor pentru a-i explica valoarea creaţiilor. Am citit, cu acea ocazie pe Eminescu, arătând principiul lui potrivnic scrutărilor amănunţite. O broşură, apărută zilele aceste, trăind despre ***Nevroza lui Eminescu**,* mă face să reiau tema, pentru ca să arăt că în adevăr se fac greşeli destule în râvna de a şti totul despre viaţa unui autor .

E al doilea caz când doctorii se pronunţă asupra boalei lui Erninescu în legătură cu activitatea lui poetică. Cel dintâi, d-l. dr. Panait Zosin, păstrează tonul demn al cercetărilor ştiinţifice şi fără nici o vânătoare după idei originale, constată caracterul organic al pesimismului lui Eminescu. Pe lângă răul ereditar Zosin găseşte cu drept cuvânt şi boalele dobândite, pe cum şi mizeriile sociale, ca izvor al pesimismului marelui nostru poet. Cel de-al doilea, d-l dr. Sunda, în numita sa broşură – despre care permitem afirmarea că e scrisă fără nici un sistem şi în absolută necunoştinţă a studiilor analoage germane – vrea să stabilească o nevroză specială «pe terenul degenerescenţei psihice constituţionale» a lui Eminescu.

Amândoi aceşti doctori (şi auzim că un al treilea, renumitul neurolog şi acum academician dr. Marinescu prepară un studiu complet) îşi razimă cercetările lor pe des citatele afirmaţiuni ale d-lor Caragiale şi Maiorescu despre viaţa dezordonată a poetului şi pe crâmpeie din poeziile cunoscute. Dar, pe când unul ajunge la rezultate fireşti, al doilea inventează ca din senin o boală despre care nici un prieten a lui Eminescu nu are vreo cunoştinţă: cică autorul *Luceafarului* ar fi fost... epileptic.

Ascultaţi puţină argumentare doftoricească. Ar fi avut boala asta cumplită pentru că şi Creangă a avut-o, iar el era prieten cu Creangă! Ar fi suferit de ea şi pentru că amorul lui nu era normal, ci anormal, platonic. (Nu e dovedit deloc a fi fost platonic pe toată linia!) Ar fi fost epileptic pentru că avea visuri multe şi grele, iar ziua îl chinuia o gelozie fără seamăn. Şi, în sfârşit, pentru că era excentric şi hoinar .

Ştiinţa e foarte frumoasă şi adevărul nu trebuie să supere pe nimeni. Accese de epilepsie a avut şi Napoleon I, încât Eminescu s-ar găsi în bună tovărăşie. Dar nu înţelegem uşurinţa asta în argumentare. După teoriile d-lui Sunda, orice poet, care mai şi platonizează din când în când, mai visează la lună şi pribegie prin crânguri în căutarea unei ruine, este, trebuie să fie epileptic! N-are haz!

Bolnav a fost el, nenorocitul nostru Eminescu. Ştiu şi eu de la o veche gazdă a mea, la care poetul locuise înainte de a intra pentru a doua oară în casa de sănătate, că avea nopţi neliniştite. Târziu, după miezul nopţii, îşi lua un cearşaf sau o plapomă în spate şi se plimba prin curte, pe sub tufele dese de liliac înflorit. Dar nimeni din familia la care stătuse nu-şi aminteşte de o cădere în «boala copiilor», cum zice poporul epilepsiei.

Nu zic că Eminescu şi opera sa n-ar putea fi obiectul unui studiu de patologie şi că doctorii n-ar avea o foarte frumoasă ocazie de a se distinge. Pentru asta le trebuie mai multe calităţi, dacă e să avem un studiu serios. Să fie mai întâi neurologi specialişti; şi din acest punct de vedere avem destui savanţi care s-ar putea angaja. Să cunoască bine opera şi viaţa poetului şi să nu se mărginească la cele câteva date incerte sau la câteva crâmpeie de versuri, să nu exagereze în a reduce totul la manifestări patologice, ştiut fiind că artistul nu redă totdeauna adevărata sa stare

sufletească, ci exagerează şi el la rândul său, de dragul formei, a efectului sau a capriciului momentan. Dar mai presus de toate, trebuie să fie un conducător cinstit şi obiectiv.

O învinuire generală putem să aducem acestor domni doctori, autori de studii prea uşoare. Sunt acum doi ani de zile de când manuscrisele inedite ale lui Eminescu stau la dispoziţia oricui. Se cuprind acolo poezii întregi sau strofe izolate, notiţe aruncate în treacăt şi alte urme, pe cari nu le poţi da în vileag, dar cari, toate împreună, pot servi ca material de preţ pentru studiul sufletului lui Eminescu.

Cu deosebire viaţa erotică poate fi urmărită aici mai cu dinadinsul. Am văzut într-un loc un ***Gazel*** foarte limpede, scris la 20 dec. 1873 şi cu următorul sfârşit:

Un corp am fost îngemănat
Trăind o viaţă obscură,
Demonic dulce, amoros,
Bolnavă şi febrilă.
Şi sufletele noastre-atunci
Pe buze atârnate
S-au contopit în sărutări,
În dezmierdări, în milă.
Parcă-am trecut noi amândoi
În noaptea nefiinţei:
Ne-am sugrumat în sărutări,
Ne-am omorât, copilă!

Şi câte alte preţioase documente n-ar mai găsi în manuscrise, dacă ar avea răbdarea conştienţioşilor scrutători şi obiectivitatea adevăraţilor oameni de ştiinţă."

(Text scris în 1905, preluat din volumul *Eminescu şi vremea sa*, îngrijit de R. Voncu – 1999.)

Anexa 17

I. N. ROMAN, 8 martie 1931

„O PAGINĂ INEDITĂ DIN VIAŞA LUI EMINESCU, – AMINTIRILE POETULUI I. N. ROMAN –

Oricât s'ar părea că s'a scris suficient despre ***Eminescu*** *şi epoca lui, încă nu s'a spus cuvântul definitiv nici despre geniala lui operă, nici despre trista şi dureroasa-i viaţă.*

Din punctul de vedere al istoriografiei, nu se cunoaşte mai nimic despre copilăria şi adolescenţa sa. Materialul biografic despre ***Eminescu*** *se rezumă la «Amintirile» lui* ***Th. V. Stefanelli****, la cele ale lui* ***I. Slavici*** *şi la biografia scrisă de magistratul* ***Corneliu Botez*** *în volumul «Omagiu lui Eminescu». Această biografie, bogată în date şi amănunte, este consacrată, pe larg, copilăriei. Întregul material biografic a fost utilizat în monografia lui* ***N. Zaharia****: «Viaţa şi opera lui Mihail Eminescu».*

Este interesant de observat că nu s'a scris aproape nimic despre timpul pe care ***Eminescu*** *l-a petrecut în Iaşi, în anii cei mai fecunzi ai geniului său, deşi a trăit în mijlocul cărturarilor şi scriitorilor dela* ***«Junimea», «Convorbiri Literare»*** *şi* ***«Contemporanul»****.*

*Cu singura excepţie a «Amintirilor» lui **Gh. Panu** – care vorbeşte mai mult în spirit critic decât ca biograf, puţine sunt amintirile despre această parte din viaţa poetului. Şi totuşi **Eminescu** s'a bucurat de prietenia multor ieşeni, din toate straturile sociale. Sunt şi astăzi căteva persoane – puţine de tot – care l-au cunoscut pe **marele poet şi filosof** şi care păstrează preţioase amintiri despre dănsul.*

*Printre aceştia e şi poetul şi scriitorul **Ion N. Roman** dela Constanţa – care a stat în anii tineri în fost capitală a Moldovei – şi căruia i'am solicitat, prin sumare întrebări, căteva amintiri despre viaţa lui **Eminescu**.*

*Transcriem evocările d-lui **I. N. Roman**, care alcătuiesc o tristă şi dureroasă pagină din viaţa lui **Eminescu**."*

După această prezentare, semnată de un anume C. Săteanu, urmează dialogul propriu-zis:

„Alecsandri şi Eminescu

– Când l-aţi cunoscut pe Eminescu opera lui era răspândită în lumea cetitoare? Geniul său era apreciat?

– Printre intelectuali, da; populară însă, nu era! Căci *Alecsandri* mai trona ca «rege» necontestat al; poeziei. Orice producţiune a bardului dela Mirceşti era un eveniment literar. Poemele şi pastelurile lui se reproduceau în toate publicaţiunile vremii, se tipăreau în cărţile dida tioce, se învăţau pe dinafarăşi se declamau pretutindeni, pe scenă, prin şcoli, la serate şi în toate ocaziunile solemne. În afară de cercul «Junimii», Eminescu era mult mai puţin cunoscut decât *Alexandrescu* şi *Bolintineanu* şi chiar decât *Cârlova, Depărăţeanu* şi *Mihai Zamfirescu*.

E drept că în criticele sale, *Maiorescu* îl citase îndată după *Alexandrescu* (eroare: e vorba de Alecsandri – n. ns.), dar cu câtă sfială şi el! Nici chiar după 1881, adică după-ce apăruseră în «*Convorbiri Literare*» cele patru «*Scrisori*» şi când opera sa poetică putea fi socotită ca definitiv închegată, în straturi prea-adânci *Eminescu* n'a izbutit să străbată – poate şi unde «*Convorbirile Literare*» se adresau elitei intelectuale şi prin urmare nu erau destul de răspândite. Numai după prima criză a bolii sale, a izbucnit dintr'o dată marea popularitate a poetului. La ea a contribuit chiar nenorocirea ce-l lovise şi care-i atrăgea compătimirea şi simpatia; a contribuit mult şi «*Contemporanul*» dela Iaşi care i-a relevat marele talent, cu toate rezervele ce făcea în privinţa filosofiei şi idealurilor sale; a contribuit până şi cunoscuta epigramă sau mai corect pamfletul lui *Macedonski* din «*Literatorul*»:

Un X, pretins poet, acum
S'a dus pe cel mai jalnic drum, etc...

cu tot valul de indignare ce stârnise şi care a făcut atâta rău... autorului! Ceva mai târziu, când *Maiorescu* a tipărit «Poeziile» lui *Eminescu* în editura «Socec» volumul se vindea ca pânea caldă. Cred că pân'atunci n'a fost carte să fi avut un mai mare, sau măcar egal succes de librărie.

Steaua bardului dela Mirceşti începuse a păli, şi tot mai des şi mai stăruitor se punea întrebarea: Cine e mai mare poet: *Alecsandri* sau *Eminescu*? Fireşte, preferinţele celor mai în vârstă rămâneau pentru *Alecsandri*, dar admiraţia noastră, a celor mai tineri, mergea întregă spre *Eminescu*. În el vedeam noi simţirea adâncită şi forma renovată. În jurul numelui şi operei sale formaserăm un adevărat cult.

Versul eminescian

În ce mă priveşte, s'a mai întâmplat ca prin 1883–84 să cetesc un ciclu de vre-o şapte poezii lirice ale lui *Eminescu* în «*Familia*» la care începusem şi eu să colaborez, şi să-i cunosc astfel din timp opera mai complectă. Şi'n legătură cu această împrejurare pot spune că poezia «*În noaptea*

vecinicei uitări» care nu figura în prima ediţie «Socec» a lui *Maiorescu* a fost semnalată şi comunicată de mine lui V. G. Morţun pentru ediţia populară «Şaraga». Şi nu ştiu, – pentrucă n'am la îndemână colecţia «*Familiei*» ca să pot controla – dar mie mi se pare că versul a patrulea din prima strofă a poeziei «*Şi dacă ramuri bat în geam*» era:

Să-mi paie că te-apropii.

egal cu moldovenismul «*să-mi pară*», ceeace e, de sigur, mai în nota poeziei decât forma în general admisă:

Şi' ncet să te apropii.

(cu umplutura «*încet*»). Tot aşa ultimul vers din strofa [a] doua, în loc de:

La tine-având-mi gândul –

(cum se vede în cele mai multe ediţii), era:

Înseninându-mi gândul

(cum văd în ediţia *Ibrăileanu*) – ceeace e şi mai frumos şi mai eminescian. În fine, din sonetul «*Ori câte stele*» primele două versuri mi se pare că sunau:

Ori-câte stele *ies* din înălţime
Oricâte unde *scoate* 'n faţă marea

ceea-ce nu e nici mai frumos, nici mai eminescian decât forma curent adoptată:

Ori-câte stele *ard* în înălţime,
Ori-câte unde-*aruncă* 'n faţă marea

dar care totuşi, cu verbele schimbate – dacă se verifică – ar trebui menţionată măcar într'o notă, ca o formă mai liniştită a aceleiaşi imagini.

Dar această chestiune va fi, probabil, pusă la punct de editorii lui *Eminescu* care au interesul de a-l reda în toate nuanţele cugetării şi ale mijloacelor sale de exprimare. Ceeace deocamdată poate interesa, este că poetul a vândut lui *Iosif Vulcan* ciclul celor şapte poezii cu 35 lei – *adică 5 lei bucata* – fapt autentic ce mi-a fost confirmat în redacţia «*Adevărului*», prin 1902, de chiar *Iosif Vulcan*, venit la Bucureşti ca să aprticipe la şedinţele Academiei Române. De unde urmează că pe atunci poezia era mult gustată şi apreciată, dar... nimeni nu dădea doi bani pe ea!

Figura Poetului

– Nu păstraţi nici o amintire personală despre Emienscu?

– Aproape nimic! În perioada de efervescenţă a geniului său, eu eram incă prin clasele primare. Despre *acel Eminescu* – desigur cel mai interesant – şi despre chipul cum muncea, cum îşi alcătuia şi cizela capodoperele, în odaia lui săracă, deobicei cu cafeaua dinainte «stând la masa lui [de] brad» în cea mai desăvârşită izolare şi sărăcie – au scris alţii, *Slavici* mai cu seamă, după cum despre copilăria şi adolescenţa lui au scris cei care l'au cunoscut pe atunci, colegii săi de şcoală, şi, după-cum în fine, despre impresia pe care *Eminescu* o făcea asupra oamenilor «normali» au scris prietenii lui de mai târziu şi mai ales *Gh. Panu* în prea interesantele sale «*Amintiri dela <Junimea>*».

Eu l-am cunoscut pe *Eminescu* la ultimul banchet al «Junimei» de la Iaşi, după un an de la strămutarea «*Convorbirilor Literare*» la Bucureşti. Poetul era după prima criză a bolii sale. Asta nu înseamnă că nu-l mai văzusem pân' atunci. Îl mai văzusem ca toată lumea, pe străzile Iaşilor; şi-l mai văzusem la biblioteca Universităţii vechi (devenită, între timp, Facultatea de Medicină – n. ns.), citind tot timpul la biroul lui din fund, în faţa intrării, după-ce servea celor 4-5 vizitatori cărţile dorite. Şi mi-a făcut impresia unui om absolut normal şi-a unui funcţionar conştiincios, care-şi

făcea slujba aproape cu plăcere. Bibliotecarul titular, profesorul de greacă *Gârcineanu*, dădea foarte rar pela bibliotecă.

Odată, într-o zi de primăvară, pe la amiază, l-am întâlnit pe stradela Universirăţii, coborând spre strada Alecsandri, îmbrăcat în haine de doc, albc şi curate – *şi cu mustăţile rase* – singura dată când şi-a ras mustiţile. Cu trăsăturile regulate ale feţei sale cezariene complet degajate, cu părul negru, bogat, strălucitor, dat pe spate, încadrându-i fruntea lată, cu zâmbetu-i imperceptibil încremenit pe buze şi cu privirea încadrată de nu ştiu ce tainică melancolie... Niciodată nu mi s-a părut mai frumos decât atunci... şi acuma, de câte ori văd fotografiile rămase de la el – sau desemnurile caricaturale ale celor care îi mercantilizează chipul –, de atâtea ori *Eminescu* din stradela vechii Universităţi dela Iaşi îmi apare în minte, şi regret că nimănui nu i-a dat prin gând să-l fotografieze atunci, deoarece am credinţa că fotografia aceea ar fi rămas fotografia consacrată care ar fi păstrat, în cele mai armonioase trăsături, figura genialului autor al «*Luceafărului*».

Boala poetului

– Cunoaşteţi vre-o întâmplare caracteristică din viaţa poetului?

– Mai nimic care să merite a fi relevat. Sănătatea lui *Eminescu* părea bună. Mulţi îl creeau chiar cu desăvârşire vindecat şi destoinic pentr'o nouă activitate literară. Boala însă îl submina continu[u], pe nesimţite. Manifestările ei se accentuau zilnic. Pentru el şi pentru sănătatea sa Eminescu era de o indiferenţă de necrezut. El îşi trăia, în cea mai pregnantă realitate, filosofia inertă din «*Glossa*»: nu spera nimic, n'avea teamă de nimic şi rămânea la toate rece! Mânca, dacă avea ce; bea, dacă i se oferea – şi dacă i se oferea mult, bea fără măsură... Dormea unde apuca...

Îngrijirile unei mame iubitoare, ale unei surori sau ale unei soţii devotate – de care ar fi avut atâta nevoe – i-au lipsit. Şi ceiace e revoltător, aşi putea zice criminal, e că nimeni nu i-a venit, atunci, în ajutor: nici Statul, nici prietenii politici şi literari – nimeni!

Am avut întotdeauna, am şi astăzi convingerea nestrămutată că poetul care a luptat cu mizeria şi cu foamea ca «să toarne 'n formă nouă limba veche şi 'nţeleaptă» şi să dea simţirilor celor mai înalte şi cugetărilor celor mai adânci atâta gingăşie, avânt şi conciziune, a murit cu zile...

Eminescu avea nevoe de un tratament serios şi de lungă durată. Cum se vindecase după primul tratament, s'ar fi vindecat de bună seamă şi acum, în urmă, dacă ar fi fost luat în pripă. Diagnozele postume ale incurabilităţii sale seamănă mai mult a scuze tardive şi slabe pentru o nepăsare condamnabilă. Adevărul e că îngrijirile şi tratamentul medical de care poetul avea nevoe cereau oarecare sacrificii pe care nu s'a găsit nimeni dispus să le facă...

Înlocuit din postul de sub-bibliotecar, *Eminescu* rămăsese literalmente fără mijloace de existenţă. E drept că vreo câţiva prieteni căutau să-i vie în ajutor, întrebuinţând tot felul de «trucuri» pentru a nu-i jigni susceptibilitatea... Şi fiindcă e interesant a cunoaşte câte ceva din viaţa lui *Eminescu* din această perioadă, amintesc unul din aceste «trucuri» spre a dovedi că poetul le înţelegea şi că numai sărăcia şi nevoia, în definitiv, îl siliră să accepte...

Un «maus» la Bolta-Rece

Într'o după amiază *Miron Pompiliu* veni la mine şi-mi spuse:

– Hai să vedem unde-i Mihai; am auzit c'ar fi la Bolta-Rece şi mă tem să nu se'ncurce.

Ne-am dus şi l'am găsit într'adevăr la Bolta-Rece jucând maus la un păhărel de vin cu profesorul de liceu *G. Vârgolici*, cu *Ştefan Cerchez*, profesor la gimnaziul «Ştefan cel Mare» şi nu-mi mai amintesc cu care alţii...

Am luat şi noi loc, la msă, făcând pe *Kibiţii*. Dar jocul n'a mai durat decât puţin.

G. Vârgolici s'a ridicat, zicând:

«Eu am stat! Altul mai tare!... Cu norocul tău, Mihai, cine se poate pune?!...[»]

Eminescu zâmbea. Fără să spună un cuvânt, strânse cei 40-50 lei ce-i avea dinainte, îi strecură în buzunar şi mă întrebă:

– Cunoşti mausul?

I-am răspuns că nu; şi atunci el îmi dădu povaţa:

– Să cauţi să-l înveţi, *pentrucă la jocul ăsta nu se pierde niciodată.*

Mi s'a explicat în urmă că cei trei «parteneri» ai lui *Eminescu* simulau că joacă cu el, ca să-i poată da, pe această cale, doi-trei poli, ca bani *câştigaţi*; şi înţelegerea lor era ca ori de câte ori *deschidea* dânsul, ei să se retragă cu orice carte, pretextând că n'au cu ce *ajuta* şi să' lase să ridice *potul*.

Se pare însă că *Eminescu* li-a înţeles «jocul» şi-l acceptase tacit şi în resemnare... Aşa, încât avea toată dreptatea să-mi spună, melancolic-ironic, că «la jocul ăsta nu se pierde niciodată».

Dar nu toţi prietenii aveau aceeaşi grijă de el. Unii îl antrenau chiar la petreceri vătămătoare sănătăţii. Într'un rând unul dintre aceştia – dacă prieteni li se poate spune – îl luaseră cu ei la un cules de vii, la Socola, unde au hoinărit toată ziua şi au dormit peste noate, împreună cu el, într'o clae de fân. A doua zi *Miron Pompiliu* s'a dus şi l'a adus cu o birjă în oraş...

Şi aşa, fară nici o îngrijire şi fără nici un tratament, boala poetului se agrava mereu...

Eminescu în arest

O dată l-am văzut la vechiul teatru de la Copou, la o reprezentaţie. Era abătut, nepăsător de ce era în jurul său, îngrijindu-şi rănile dela picioare, nepăsător faţă de privirile spectatorilor.

Uneori – poate din instinct erotic, sau poate fiindcă moda i se părea ridicolă, – apuca femeile de «turnură» pe stradă…

În cele din urmă *G. Morţun*, prefectul poliţiei, – om cult, mai târziu secretar la Interne sub *Anastase Stolojan* – se văzu nevoit să dispue arestarea poetului. *Eminescu*, bolnav, cu mintea rătăcită, fu reţinut într-o cameră mică la comisariatul Despărţirii I. Acolo i se dădea de mâncare şi dormea pe o canapea veche cu droturile ieşite din rostul lor…

După vre-o trei zile m-am dus să-l văd. L-am găsit stând liniştit pe canapea. M-a recunoscut imediat şi părea mulţumit că m'am gândit la el şi că mai avea cu cine vorbi. L-am întrebat cum o mai duce şi mi-a răspuns:

– Nu se poate mai bine! Dacă aşi avea jurnale şi cafea, aş fi omul cel mai fericit din lume!

Am rugat pe comisarul *Dioghenide*, să-l lase să dejuneze cu mine la o «locantă» din apropiere, peste drum de «Tufli». Am obţinut învoirea, cu obligaţia să-l aduc înapoi îndată după dejun, «ca să nu-şi găsească beleaua cu prefectul».

Eminescu m-a urmat bun, bucuros.

La «locantă» s'a întâmplat să fim singuri, într'o cameră de subsol. O friptură, suculentă, de muşchiu, puţină brânză, câteva fructe, un pahar de vin şi o cafea l-au înviorat numaidecât.

Contrar obiceiului său, el începu să-mi vorbiască despre el, spunându-mi să nu-l cred «ignorant» şi că cunoaşte mai multe limbi iar în cele din urmă începu să fredoneze «Cucuruz cu frunza-n sus», cântec pe care – zicea el – l-a învăţat în Bucovina…

Vedeam bine că poetul începea să divagheze.

Mi-a mai cerut vin. I-am răspuns că nu mai am parale şi că nu-l cunosc pe cârciumar ca să-i cer pe datorie… S'a recules îndată şi, par'că ruşinat, mi-a spus:

– Păcat, măi frate Roman, că oameni ca noi n-au avere!...

Apoi după o pauză:

– De ce nu-i scrii Nababului? Eu socot că ţi-ar trimite imediat câteva mii de lei… Ăla – n'auzi? – are atâtea bogăţii c'ar putea să pardosească tot oraşul c'un strat de aur!...

Nu mult după aceea Eminescu a fost dus la Botoşani, unde soră-sa, *Henrietta*, bolnavă şi ea, paralitică, l-a îngrijit...

Tragedia finală

O ultimă întrebare, căci ochii d-lui Roman erau înlăcrămaţi: «L'aţi vizitat şi la Botoşani?»

– Nu. La Botoşani n'am fost să-l văd. Dar ştiu că şi acolo, în oraşul său natal, a întâmpinat aceeaşi nepăsare generală. Soră-sa, *Henrietta*, – pe care am cunoscut-o şi eu în casele doamnei *Emilian*, ne istorisise toată mizeria în care au trăit, ea şi fratele ei...

Atunci un cerc de admiratori ai poetului ne-am adunat în casele d-nei Emilian din strada Vovideniei şi ne-am constituit în comitet, în scopul de a aduna mijloace spre a-i veni în ajutor. Făceau parte din acel comitet, pe cât îmi amintesc: doamna *Cornelia Emilian*, o bătrână inimoasă peste puterile ei şi care nu ştiu de ce n'a putea suferi pe *Veronica Micle*; domnişoara *Cornelia Emilian*, fiica ei; domnişoara *Izabela Andrei*, studentă, sclipitoare de inteligenţă, (acum d-na Izabela Sadoveanu), inginerul *Anton Sc. Savul*, (Toni) eu care mă însărcinasem ca gazetar, cu lansarea subscripţiei şi *Arhir*, casierul general al judeţului Iaşi (administratorul financiar) însărcinat să păstreze şi eventual să fructifice sumele ce aveau să se adune.

Şi luasem hotărârea ca subscripţiile să fie uniforme – *10 bani de fiecare subscriitor* – cu libertatea pentru oricine de a subscrie pe mai multe liste, sau chiar pe aceiaşi listă mai multe numere – pentru ca toqtă lumea să poată subscrie şi să-şi dea obolul pentru ajutorarea nefericitului poet.

Am strâns astfel vre-o şase-şapte mii de lei (vezi raportul din *Liberalul* – n. ns.) şi i-am trimis la Botoşani, iar *Eminescu* ne-a mulţumit într'o scurtă scrisoare, caligrafic scrisă, adresată *D-nei Emilian*.

La un moment dat auzisem chiar că starea sănătăţii i s'ar fi ameliorat, că a început să lucreze din nou, că a scris «Vezi rândunelele se duc»... Veşti bune, dar din nenorocire urmate de altele rele şi nu mult după aceea am aflat de ridicarea poetului de către *Veronica Micle*, de transportarea lui la Bucureşti şi în cele din urmă despre internarea şi moartea lui la ospiciul dela Mărcuţa...

I. N. ROMAN"

(*Adevărul literar şi artistic*, numărul 535, 8 martie 1931.)

Anexa 18

G. CĂLINESCU, 27 octombrie 1944

„MAREŞALUL STALIN

O fizionomie hotărâtă – în ipostazul de acum câţiva ani – cu profil uşor oriental, fin şi blând, acesta este mareşalul Stalin, aşa de regretabil de puţin cunoscut până deunăzi la noi. S-au petrecut

în vecinătatea noastră prefaceri sociale istorice, au apărut personalităţi de valoare milenară şi noi ne-am menţinut într-o primejdioasă ignoranţă. Izbitoare la mareşalul Stalin este seninătatea zâmbitoare care-i dă un humor venerabil ca unul indian de rasă, cum era Tagore. Acest calm superior al ochilor este semnul bărbatului de stat clasic.

Eroarea noastră stă în a presupune că Rusia continuă revoluţia. În realitate revoluţia a luat sfârşit, cristalizându-se, şi acum Uniunea Sovietică se află în stadiul construcţiei. Părăsind orice ideologie şi făcând analogii cu momente capitale din istoria omenirii, Uniunea Sovietică înfăţişează azi un adevărat imperiu roman, cu structură republicană, intra în faza solemnă a ordinci consolidate. Dacă Lenin a fost un Cesar al revoluţiei, mareşalul Stalin este un Octavian August. Cu imagini mai recente, el este un Richelieu care zideşte statul sovietic, înlăturând din cale orice piedică, şi este fără îndoială, dincolo de orice accepţie ideologică, un nou Petru cel Mare, o voinţă de construcţie statală uriaşă.

Aceste observaţii sunt aşa de serioase şi de adevărate, încât căpetenia statului. Aceasta convenţionalism*. Măreţia mareşalului Stalin e făcută din linişte, dintr-o aureolă imensă de iubire. Poporul rus trece azi prin acea fază ideală de libertate în care cetăţeanul îşi dă seama că toate imperativele elementare ale patriei eteme sunt exprimate de căpetenia statului. Acesta conduce nu prin forţă, ci prin prestigiu, într-o înţelegere deplină cu poporul. Chiar un posibil rus cu sentimentele vechii aristocraţii recunoaşte că eliberând teritoriul naţional de cotropitorul inamic, mareşalul Stalin a binemeritat de la Rusia veşnică. Lenin era un mare bărbat al revoluţiei, mareşalul Stalin este un mare om de stat al Rusiei.

Măreţia e mensurabilă şi prin incomensurabilitatea spaţiului supravegheat patern. Ce este această Rusie sovietică? O fabuloasă întindere de pământ pe două continente, de la Dunăre până la Marea Japoniei, de la Oceanul artic până la Munţii Altai. Ape catastrofale străbat aceste imensităţi: Donul, Volga, Obi, Ienisel, Lena. Solul e presărat cu mări interioare şi lacuri cât nişte mări: Onega, Azovul, Caspica, Marea Aral, lacul Baikal. Spre glacialul Septentrion se îngrămădesc codrii negri, nestrăbătuţi de pini şi brazi, jos înspre Persia se mişcă la vânt foaia lată a smochinului. Sus pe gheţurile din apropierea aurorei boreale samovedul şi iakutul aleargă traşi în sănii de renii cu coame crengoase, în Turkestan îşi clatină cocoaşele cămila. La un capăt, în Europa, moldoveanu merge potolit în cojocul lui de oaie, la celălalt capăt, lângă Amur, manciurianul calcă pe tălpi de pâslă cu mâinile ascunse în largi mâneci. La Omsk laptele împietreşte de ger, la Samarkand, izvorul se face fum de secetă.

Acest imens spaţiu cu geologia lui misterioasă şi adesea inexplorabilă a dat sufletului rus de totdeauna un freamăt de infinitate. Derjavin nu visa decât o glorie naţională, care însă prin natura geografică devenea colosală:

Gloria mea se va răspândi de la Marea Albă până la Marea Neagră,
Pe tărâmurile străbătute de Volga, Don, Neva şi Uralul care se rostogoleşte de pe Munţii Rifei:
Nenumăratele popoare nu vor uita niciodată
Că eu, cel dintâi, am îndrăznit a cânta virtuţile Caterinei

Şi Puşchin se vede proiectat pe cele două continente:

Gloria mea va dura atât cât va exista pe pământ
Un poet, fie şi singur pe lume.
Faima numelui meu se va răspândi peste tot
De-a lungul imensei Rusii.
Fiece popor îmi va spune numele :
Mândrul urmaş al slavului, finlandezul,
Tunguzul, rămas încă sălbatec,
Şi Kalmukul, prieten al stepelor.

Şeful unui stat aşa de întins nu poate să nu fie străbătut de fiorul sublimităţii răspunderii lui, intercontinentale. Papii, părinţi spirituali ai globului, au avut şi au mereu această expresie blajină de înduioşare paternă (mă tem că pentru români, cetăţeni ai unei ţări mici, noţiunea e încă inaccesibilă). Fapt este că ultimele imagini ale mareşalului Stalin în uniformă ne aduc o fizionomie din ce în ce mai părintească, cu o privire timidă şi pură. Ecranele ni l-au arătat cu astfel de gesturi de suavă timiditate primind sabia de onoare din partea d-lor Churchill şi Eden. Sfiala e notă fundamentală, surprinzând adesea, a personalităţilor imense, suverane, copleşite de iubire şi de răspundere.

Noi românii datorăm mareşalului Stalin, acestui mare om al ultimelor veacuri, nu numai ruseşti dar şi europene, gratitudine pentru generozitatea cu care ne-a absolvit de trecutele erori. Viteaza armată rusească a dezrobit Transilvania noastră. Bunătatea ce licăre în ochii genialului Mareşal care veghează peste destinele unei ţări întinzându-se de la Prut până la Marea Ohotsk va înţelege micile nădejdi ale unui popor de ţară strâmtă şi ne va ajuta să păstrăm toată Transilvania."

(«*Tribuna poporului*», I, nr. 1, 27 octombrie 1944, p. 1 – text preluat din antologia lui C. Schifirneţ, *G. Călinescu. Cultură şi naţiune*, 2002)

*Fraze neinteligibile, conform cu textul din ziarul după care s-a reprodus.

Anexa 19

L. ONICESCU

PRIMA SCRISOARE
„AVATARURI

(Titlul original declarat: *„Eminescu la M-rea Neamţului"* – n. ns.)

[A. Z. N. Pop:]

Suplimentar şi esenţial peste ceea ce se cunoaşte asupra pacienţii lui Eminescu între 1886-1887 comunica memoriul autograf al fostului casier al bolniţei de la Neamţ, Leon Onicescu, redactat la un an după moartea poetului şi ajuns înaintea primului război mondial în revista «Flacăra», în mîinile lui N. Locusteanu, care nu l-a publicat, rămânând inedit până la publicarea de faţă. Provenit de la un martor de fiece zi al stagiului poetului la Mănăstirea Neamţ, el concordă şi amplifică amănuntele de viaţă a poetului în nefericita lui agonie morală.

[L. Onicescu:]

«Era în toamna anului 1886, şi mă aflam ca Casieri Administrator ospiciului de alienaţi din Mănăstirea Neamţ, când într-una din zile, un gardian din Iaşi a adus şi internat în ospiciu pe Eminescu, trimis pe cale administrativă cu formalităţile obişnuite. Eu eram la Iaşi aşa c-a fost internat în lipsa mea. Personalul inferior al ospiciului nu cunoştea cine-i Eminescu şi l-a internat într-o cameră cu mai mulţi alienaţi şi fără nici o excepţiune de tratament.

Cum am ajuns din Iaşi la Mănăstire, m-am dus să văd pe Eminescu. L-am găsit culcat, îmbrăcat cu haine de spital cu boneta pe cap. I-am dat bună ziua şi l-am întrebat cum se află şi dacă este mulţumit de tratament. Eu îl cunoşteam din copilărie de la Botoşani. El nu mă cunoştea.

Eminescu s-a arătat foarte mulţumit şi vesel. Observ însă din convorbirea cu el că nu-şi dădea socoteala unde se afla şi nici nu era în stare să spuie voiajul din Iaşi la Monastire. Pe lângă aceste comisese şi mai multe necuviinţi şi mă conving că raţiunea-i lipseşte. Din simplul răspuns al lui Eminescu, că era mulţumit de tratament, se vedea că aiureşte. Căci, cum poate

Cronica optimistului

Eminesciene

Mi s-a comunicat un ms. semnat Leon Onicescu, din sept. 1890, cu titlul **Eminescu la Mănăstirea Neamţu.** Subscriitorul declară a fi fost în toamna 1886 „Casier, Administrator ospiciului de alienaţi". Folosesc din el ceea ce mi se pare util. La p. 404: „...poetul fu predat de un gardist din Iaşi în ziua de 9 noiembrie 1886 ospiciului de alienaţi de lîngă Mănăstirea Neamţului. I. Caragiani se grăbi să ceară înlocuirea lui din postul de sub-bibliotecar (19 noiembrie)". „Aci petrecu Eminescu vreo cinci luni îngrijit însă cu mai multă băgare de seamă, medic fiind un dr. Ursulescu. Leon Onicescu casier administrator, în lipsa căruia intrase, îl găsi în haine ospitaliceşti şi cu bonetă pe cap într-o cameră cu încă unsprezece alienaţi, unii furibunzi, şi fără nici o excepţie de tratament. Poetul era totuşi mulţumit şi vesel, nedîndu-şi socoteala unde se afla. În primele luni de iarnă..." P. 405: „Din ianuarie se însenină ca prin farmec şi scrisorile sale sînt o dovadă de aceasta. Cînd poetul se desmetici, ar fi fugit într-un sat din apropiere, în hainele spitalului. Fusese adus la Mănăstire, într-o completă lipsă, într-o „mizerie de nedescris". Burlă îi dăduse un palton lung pînă peste genunchi. Casierul, spre a distra pe poet, îl puse să copieze nişte tabele de nutriment şi Eminescu mărturisi disperat că a greşit, amestecînd mazărea cu fasolea. Caşicînd nici un văl nu ar fi trecut asupra minţii sale, scria limpede..."

Alte mici rectificări vom comunica în notă într-un articol viitor în care vom trata despre „filozofia biografiei".

Contemporanul nr. 3 (589) din 24 ianuarie 1958
Titlul articolului lui Călinescu şi pasajul din final, referitor la Onicescu

fi mulţumit cineva, păzit de gardieni la un loc cu alţi unsprezece, din care unii furibunzi, şi cari comit tot felul de necuviinţi.

Am regulat să-i deie o cameră deosebită şi o îngrijire specială. La câteva zile a venit medicul ospiciului, dl. dr. Ursulescu şi i-a prescris cuvenitul tratament. Pe lângă boala mentală, Eminescu avea o rană la un picior.

După cîteva zile de tratament Eminescu se simţea mai bine, începuse a-şi reveni în cunoştinţă. Atunci a văzut unde se afla şi a fugit din ospiciu îmbrăcat în hainele spitalului. A fost până la un sat din apropiere şi, fiind recunoscut după haine, a fost adus la ospiciu.

De atunci începuse a deveni trist, melancolic. Arăta mirare pentru ce-a fost adus la Mănăstire şi cerea să i se permită sa îmbrace hainele lui. Nu i se putea însă da hainele de teamă să nu fugă.

Eminescu a fost adus la Mănăstire într-o complectă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o aşa mizerie de nedescris.

Graţie tratamentului medical şi îngrijirilor particulare Eminescu din zi în zi mergea mai bine şi devenea raţionabil, aşa că-şi putea da socoteala de starea lui. Medicul îi interzisese băuturile alcoolice, cafea şi tutun, – îi limitase numărul ţigărilor, treptat însă, i se permise tot mai mult, dându-i şi chiar câte puţin vin. Mâncare îi dădeam din masa mea şi mai totdeauna îl luam la mine la masa. Când era dispus, cînta, recita versuri, spunea anecdote, nu te mai urai cu dînsul.

Cea mai mare pasiune era tutunul, pentru tutun se lipsea de mâncare. Când avea o ţigară şi o cafea neagră spunea că-i cel mai fericit. Tutun îi dădeam eu fiind că ospiciul nu dădea, ceea ce era o cheltuială simţitoare.

Stăteam de vorbă cu Eminescu şi-l întrebam: cum se face ca dintr-atâţi amici nimenea nu se interesa de soarta lui, îi ziceam: bine, Domnule Eminescu, D-ta care ai scris atâtea şi atâta de bine, ţi-ai făcut un renume şi acum să n-ai D-ta un ban în pungă şi părăsit de toţi ?

Eminescu foarte indiferent răspundea că a avut bani dar i-a cheltuit cu boala şi a zis: Nu vroiesc să cer nimănui şi ştiu că n-am. Am să iau de la unii chiar pentru o editură şi nu-mi trimite.

Îl îndemnam să scrie la acei de la cari are să ieie bani şi n-a voit. Totdeauna indiferent: Las-că-mi or da iei.

Trecuseră trei, patru luni şi nimeni nu se interesa de soarta lui Eminescu, el însă devenise cu totul raţionabil, dar melancolic. Simţea lipsa şi mizeria, îi făgăduisem că dacă va fi corect şi nu va fugi din ospiciu să-i dau hainele lui şi el, în aceasta speranţă, într-una din zile când servitorul meu îmi scosese hainele să le şteargă afară, Eminescu s-a desbrăcat de hainele spitalului şi a îmbrăcat pe-ale mele. Servitorul, îngrijat, vine şi-mi spune ce-a făcut Eminescu; şi i le-am lăsat să le poarte, căci hainele proprii ale lui Eminescu erau cu totul uzate.

Eminescu nu era însă cu totul uitat, căci la câtva timp în două rânduri, M. Vasiliu a trimis mi se pare 70 lei pentru a-i procura tutun, bani strânşi prin subscripţiuni de la amicii cei mici.

Într-o vreme a venit la Mănăstire D. V. G. Morţun, şi regretatul profesor Creangă să vadă pe Eminescu şi au stat cu el două zile – singurii dintre prietenii lui Eminescu – mi-aduc aminte că era o iarna mare şi gre. Morţun şi Creangă au adus din partea studenţilor din Iaşi o scrisoare către Eminescu prin care-i cer învoiere, să deie un şir de reprezentaţii în folosul lui Eminescu şi el a refuzat, cu toată mizeria în care se afla.

Iată conţinutul scrisorii studenţilor a căror prevederi s-a realizat pe deplin cu ridicarea monumentului lui Eminescu :

Ilustre poet,

Iartă năzuinţa noastră dacă ea te-ar jigni întru ceva. Curăţenia gândului ce urmărim vorbească-ţi în numele şi în ajutorul nostru.

Văzut-am cu întristare în istoria vremurilor apuse cum poeţii şi geniile, cu cari omenirea se mândreşte astăzi, trăit-au în restrişte traiul lor lumesc. Văzut-am apoi marmora şi bronzul nalţându-se

falnic întru amintirea şi nemurirea acelor eroi ai gândirei şi zisu-ne-am că mult mat bine-ar fi priit acelor oameni fără samăn un trai mai lin în vremea vieţei decât măreţele statui ridicate-n urma lor. Zisu-ne-am şi la tine am gîndit.

Restriştea nu e ruşinoasă în nişte vremi de sbucium, cum e vremea noastră, stăvileşte rodnicia unui poet ca tine.

Vroim, dar numai cu încuviinţarea ta să dăm un şir de reprezentaţii pentru a-ţi strâge un avut care să-ţi uşureze traiul, să-ţi adăpostească bătrâneţele pe care le dorim cât mai mândre şi mai strălucite.

Vroiam ca slobod de grijele şi neajunsurile vieţei, să te îndeletniceşti în voie cu idealurile ce ţi-au şoptit viersurile, cari ne-au mişcat atât de-adânc şi ne-au stors atâtea lacrimi.

Pleacă-te rugăminţei noastre şi învoieşte pe admiraforii tăi să-ţi dovedească nemărginita dragoste care mişcă ţara-ntreaga pentru strălucitul ei poet.

Comitetul studenţilor : A. Conta, Th. Stratilescu, N. Lateş, George Vasiliu, D. A. Teodoru, Ţurcanovici, D. Neculau, Gr. Guţu, L. Grigorescu, St. Nedelcu, J. Panaitescu.

La plecare Morţun mi-a dat lei 100 – pentru Eminescu – cu care i-am cumpărat un rând de haine, căciulă şi ghete şi a făgăduit ca va mai trimite.

Totdeauna îndemnam pe Eminescu să scrie şi el pretexta că nu-i dispus. Ca să-i fac ocupaţiune îi dădeam de scris în cancelarie şi scria cu multă bunăvoinţă. Mi-aduc aminte într-o zi îi dădusem să copieze nişte tabele de nutriment şi el a greşit rubricile unde se menţiona alimentele întrebuinţate şi vine la mine îngrijat şi spune c-a greşit tabelele fiind că a amestecat mazărea cu fasolele.

După stăruinţele mele – îmi făgăduise în fine că va face nişte versuri şi într-o dimineaţa îmi aduce versurile «Vezi rândunelele se duc» să le văd dacă-s bune şi să le corectez.

Le-am cetit şi nu credeam că le-a scris atunci, fiind că încă nu era deplin restabilit. A scris două exemplare cu acele versuri, – unul l-am trimis, cu o scrisoare a lui Eminescu, d-lui Iacob Negruzzi, care le-a pus în «Convorbiri literare», cunoscute acum şi căutate de toţi, şi altul scris şi subscris de Eminescu îl păstrez şi acum.

L-am îndemnat să mai facă versuri, dar n-a mai făcut. Se restabilise cu totul şi grija nevoiei îl preocupa.

Voia să iasă din ospiciu şi medicul nu-i permitea încă.

S-apropiau sărbătorile Paştelor în 1887 şi Eminescu vroia să iasă, medicul chiar îi permise. Mai mulţi prieteni îi făgăduise că vor veni de Paşti la Mănăstire să petreacă cu el, între care Morţun, şi n-au venit. Trecuse Paştele şi Eminescu era nerăbdător să iasă, n-avea însă bani de drum. Am cerut 40 lei formal la Epitropia Generală ca ajutor şi i-a acordat, dar din pricina formalităţilor a întârziat trimitetea sumei.

L-am îndemnat să scrie lui Morţun să-i ceară bani şi a scris cu mare greutate. Morţun întârzie răspunsul şi tocmai după plecarea lui Eminescu de la Mănăstire vine o scrisoare a lui Morţun către Eminescu şi cu un mandat poştal de 100 sau 200 lei. Scrisoarea am oprit-o şi mandatul l-am restituit şi mi se pare c-am şi scris imediat o carte d-lui Morţun despre plecarea lui Eminescu.

Iată conţinutul scrisorii d-lui Morţun către Eminescu:

Scumpe şi ilustre prieten,

De vreo douăzeci de zile sunt la ţară, de aceea nu am putut să-ţi răspund îndată la răvaşul ce mi-ai trimis, răvaş care m-a îmbucurat foarte mult aflând că în curând vei veni spre Iaşi, şi că te afli bine şi sănătos.

Eu unul regret că nu am putut veni pe acolo de Paşti, dar nădăjduiesc că d-ta vei putea veni pe aci, la ţară, unde voi căuta să ai cât se vor putea mai multe distracţii, aer curat... etc.

Dari orişicum, ne vom întâlni în curând. Cu poşta de azi îţi trimit mica sumă ce-mi ceri şi te îmbrăţişez din toată inima.

Vecinic şi devotat prieten,

V. G. Morţun

Cuciulaţi 8 april, 87

Am zis că banii de la Epitropie şi de la Morţun au întârziat. Eminescu însă stăruia să plece cu orice chip.

S-a întâmplat c-atunci un prieten al meu, G. Buzescu, să plece din Monastire şi l-a luat cu el până la Paşcani, înlesnindu-i voiajul până la Botoşani. La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar şi i-am oferit un geamantan al meu ca să-şi puie lucrurile. El a plecat sănătos, mulţumit şi vesel şi eu am rămas satisfăcut că am avut ocaziune de a îndulci câteva luni de trai din viaţa a mai tristă a lui Eminescu, atunci când gazetele-l numeau «Ilustrul poet» şi el era părăsit într-un ospiciu în cea mai neagră mizerie şi de unde, numai graţie doctorului Ursulescu şi îngrijirilor mele particulare, a ieşit cumplect vindecat.

Şi dacă Eminescu ar fi avut tot acea îngrijire şi tratament la cel din urmă acces al boalei, şi un trai cum îi recomandase drul Ursulescu, desigur nu se stingea aşa de timpuriu.

Sfârşind sunt silit să fac o rectificare la o cronică a d.lui Leon Nicoleanu din «Gazeta gazetarilor» de la Botoşani, intitulată «Paltonu lui Eminescu».

Istoria paltonului spusă de Nicoleanu este inventată.

Paltonul ce-l purta Eminescu în urma ieşirii lui de la Mănăstirea Neamţului şi care, în adevăr, că era lung peste genunchi, larg în spate, i-a fost dat lui Eminescu de D. Burlă, când Eminescu a fost trimis din Iaşi la Mănăstire. Se ştie că Eminescu era robust, dar se ştie că dl. Burlă e mai corpolent decât Eminescu, aşa că paltonul trebuie să fie peste genunchi.

În iarna 1888 am fost în Bucureşti, am văzut pe Eminescu tot cu acel palton – tocmai în timpul când dl. Nicoleanu spune că s-a întâmplat istoria paltonului.

Leon Onicescu».

1890 sept.” (Vezi Augustin Z. N. Pop, *Întregiri documentare*, pagina 146.)

Notă privind data şi cauza redactării:

*„Solicitat în preajma primului război mondial să comunice din observările sale asupra lui Eminescu, Leon Onicescu a pus pe hârtie câteva amintiri, expuse greoi. Trimise revistei **Flacăra** după apariţia **Vieţii lui Eminescu**, de Gala Galaction, n-au fost publicate şi au fost găsite postum în arhiva lui N. Locusteanu”* (Augustin Z. N. Pop, *Contribuţii...*, pagina 464).

A. Z. N. Pop, singurul autor care a publicat acest text, nu precizează cine ar deţine documentul, afirmând doar că acesta s-ar găsi într-o *„colecţie particulară”*.

L. ONICESCU

A DOUA SCRISOARE

(fără titlu, fără destinatar, fără dată – prezentată de A. Z. N. Pop)

„În arhivele personale din Biblioteca Academiei R.P.R. Serv. Manuscrise, se găseşte răspunsul lui Leon Onicescu la un chestionar trimis din Iaşi, scrisoare în care el declară, la 21 iunie 1919, din Vaslui:

<Îmi pare bine că a venit prilejul să-mi reamintesc de ilustrul poet. Regret însă că n-am avut prevederea sau, şi eu, ca toată lumea, n-am dat la vreme, destulă însemnatate aceluia care mai

târziu a fost recunoscut geniul poesiei române. Mai târziu văzând din reviste că în scrierile despre Eminescu nu se vorbeşte nimic despre timpul petrecut de poet la M-rea Neamţului – memorisindu-mi am scris nişte însemnări «Eminescu la M-rea Neamţului» şi aflândumă în Bucureşti (în 1914), le am dat la revista «Flacăra» lui Locusteanu şi Galaction să le revadă şi se le publice. A trecut mult timp şi văzând că nu se mai publică, am scris lui Locusteanu şi-mi respunde («carta p. din 25 August 1914), că însemnările sunt la Galaction. Am scris lui Galaction şi-mi respunde prin revista «Cronica» (No. 35 din Oct. 1915) că sunt la Locusteanu.

În 1916, afândumă în Bucureşti, m-am dus acasă la Locusteanu şi mi a spus că au rămas în biroul de la «Flacăra». A vinit pe urmă resboiul şi n-am mai putut face nimic. Şi când acum mă gândeam se-i mai întreb, cum ştiţi, unul a murit (P. Locusteanu, născut în 1883 şi decedat în martie 1919 – n. ns.) şi eu am remas păgubaş.

Ceea ce pot face acum pentru Dvoastră este să-mi reamintesc şi se reconstitui întru cât va acele însemnări – căci am făcut şi greşeala de a nu-mi opri copie – pe lângă că am lăsat şi nişte scrisori, din care un manuscris a lui Eminescu, – se mi lăsaţi însă timpul necesar.

Cu poesia «Vezi rândunelele se duc» este adevărat, că după ce au scris-o mi-au dat-o mie s-o văd dacă-i bună; şi am trimis-o Dlui Iacob Negruzzi la Convorbiri literare.

De o cam dată am început se-mi adun oare care date – căci de la 1887 sunt 32 ani şi se fac mai mult o povestire, de când a intrat şi până a eşit poetul din Ospiciu.>"

(Vezi Augustin Z. N. Pop, *Contribuţii...*, pagina 464.)

Notă: La „*Serv. Manuscrise*" al Academiei Române numele L. Onicescu este de negăsit.

Anexa 20

D. VATAMANIUC, 1998

„TOPOGRAFIA *CAIETELOR*

Caietele Eminescu se prezintă ca unităţi independente, de diferite formate şi număr de pagini. Sunt caiete originale, procurate din comerţ, şi caiete constituite la Academia Română din foile volante.

Eminescu avea concepţia sa despre scris şi o metodă personală de lucru. «Ideea cum îţi vine – scrie el în caietul **2258, 186** – trebuie scrisă, căci deşi te sumeţi a o ţine minte, însă se-nvecheşte, se palifică în cap, astfel încât, în loc d-o gândire de aur strălucitor, batem o monedă ştearsă şi veche, care sună fals când o pui ***în urmă pe hârtie***».

Potrivit acestui principiu, pe care poetul îl subliniază, multe însemnări sunt scrise noaptea, pe întuneric, şi ridică mari dificultăţi în descifrare. Eminescu nu are, pe de altă parte, nici o ordine în utilizarea paginilor şi le foloseşte cum îi vine bine, indiferent de destinaţia iniţială a caietului original, a caietelor confecţionate de el sau a foilor volante.

Impresia dominantă la primul contact cu aceste «caiete» este cea de haos. Perpessicius era cel mai în drept să vorbească, după o muncă de uzură de câteva decenii în descifrarea lor, de «labirintul dedalic» şi de imposibilitatea stăpânirii unui fir al Ariadnei, care să te scoată la liman într-o viaţa e om.

Dificultăţile cele mai mari le-a ridicat organizarea foilor volante în «corpusuri» care să le grupeze după format şi natura textelor. Operaţia aceasta, importantă şi utilă din toate punctele de

vedere, este cu neputinţă de pus în practică, datorită metodei de lucru a poetului. Eminescu foloseşte, pentru acelaşi text, foi volante de diferite dimensiuni şi provenienţe şi aşterne, pe aceeaşi pagină, alături de texte literare, însemnări din cele mai variate domenii, care merg de la reflecţii filosofice şi calcule matematice până la notaţii strict personale. Preocuparea cu privire la organizarea foilor volante după formatul lor şi natura textelor este mai evidentă în «caietele» **2254**, **2255** şi **2264**, programate să grupeze teatrul, proza şi articolele politice. Şi aici sunt însă integrate foi de diferite formate şi cu texte din alte domenii. Astfel constituite, «caietele», în terminologia curentă, sunt în realitate «corpusuri miscelanee».

Eminescu avea, evident, ordinea sa în această «dezordine», unică în felul ei în literatura noastră şi, poate, şi în cea universală. Organizarea foilor volante în «corpusuri miscelanee» face ca pentru unele texte, precum cele de fizică, de pildă, primele două părţi să fie integrate în «caietul» **2270**, iar celelalte patru în «caietul» **2267**. Nu se respectă, cum se vede de aici, succesiunea numerotării manuscriselor şi se începe cu ultimele părţi, pentru a se continua cu primele două.

Probleme de această natură se pun şi în legătură cu caietele originale. Acestea sunt procurate din comerţ, având diferite dimensiuni, care merg de la carnete de note, purtate de poet în buzunar, până la registrele comerciale de fonnat mare. Şi aici ne întâmpină metoda de lucru a poetului, care aşteme pe aceleaşi pagini însemnări din cele mai variate domenii. Unele caiete originale, ca **2277**, **2283**, **2292**, nu au, în realitate, un sfârşit, ci sunt scrise invers.

Mai notăm tot aici că partea cea mai mare a ***Caietelor*** cuprind texte din mai multe epoci, de la cea preuniversitară până la ultima parte a vieţii poetului, iar o parte din ele sunt scrise în germană.

Sarcina editorului, deloc de invidiat, constă în obligaţia, impusă de rigoarea ştiinţifică, de a pune ordine în această «dezordine» şi de a organiza textele în funcţie de natura lor. Ediţiile din opera lui Eminescu, indiferent de cuprinsul lor, sunt opera editorilor şi nu oferă şi imaginea complexă a «caietelor» originale şi cu atât mai puţin a «corpusurilor miscelanee».

Discuţii se poartă în legătură cu numărul caietelor şi se dau diferite cifre. Academia Română le cataloghează într-o suită care începe cu **2254** şi continuă cu **2255, 2256, 2257 , 2258, 2259, 2260, 2261 , 2262, 2263, 2264. 2265, 2266, 2267 , 2268, 2269, 2270, 2271 , 2272, 2273, 2274, 2275A, 2275B, 2276A, 2276B, 2277 , 2278, 2279, 2280, 2281 , 2282, 2283. 2284, 2285, 2286, 2287 , 2288, 2289, 2290, 2291 , 2292, 2306, 2307, 2308, 3215, 5186, 5453**. Sunt 47 de caiete originale şi miscelanee. Se alătură la acestea manuscrisul **1064**, cu o însemnare autografă [***Ziua de 4/16 fevr.876***], scrisă pe un ***Codex miscelaneus*** şi ştearsă înainte de a-l împrumuta lui M. Gaster, manuscrisul **1489**, album junimist, în care Eminescu figurează cu trei versuri din oda lui Horaţiu, ***Către Bullatius**,* manuscrisul **1829**, cu planuri de lecţii ale lui Miron Pompiliu, profesor la Iaşi, prieten cu Eminescu, în care este inclus şi un text al poetului [***Pământul***], pregătit pentru un manual şcolar, şi manuscrisul **3194**, ***Rigatul femeilor sau lumea pe dos**,* piesă în două acte, cu patru versuri pe coperta finală. Este un caiet de format mijlociu, de 47 file, cumpărat de la un anticar la 9 noiembrie 1904; se desprinde de aici concluzia că nu face parte din donaţia lui Maiorescu.

Un statut aparte are şi caietul **4850**, format de registru, de 64 file, care cuprinde acte şi corespondenţă. Sunt incluse aici cererea către Tribunalul din Botoşani, din 5 octombrie 1864, pentru numire între «practicanţi» şi de demisie din slujba de «scriitoriu» la Consiliul judeţean din Botoşani, din 5 martie 1865, scrisorile către Maiorescu, din 6 august 1871, 18 iunie 1875, 4 februarie 1884, către Alexandru Samurcaş, din 4/16 noiembrie 1874 şi 1 decembrie 1874, către Vasile Burlă, din 18 august 188534, către Alexandru Vlahuţă, din 26 ianuarie 1887. Caietul cuprinde, în copii, 20 de scrisori ale Veronicăi Micle către Eminescu, din 1877-1882. Scrisorile sunt publicate de Octav Minar în cartea sa ***Cum a iubit Eminescu**,* din 1912, primită rău de istoricii literari, care o consideră lucrarea unui «necrofor». Nu rezultă însă de nicăieri că Minar îşi propunea să facă o ediţie critică; el întocmeşte cu aceste scrisori ceea ce numim «colaje» şi se

cuvine să-i recunoaştem în această privinţă suficientă îndemânare. Meritul său indiscutabil constă în achiziţionarea scrisorilor şi păstrarea lor cu cea mai mare grijă, pentru a le dona, mai târziu, Academiei Române.

Probleme deosebite se ridică şi în egătură cu dimensiunile Caietelor luate în parte şi în totalitatea lor. Ne întâmpină şi aici o mare diversitate de situaţii. S-a lucrat în cursul anilor cu mari aproximaţii, iar estimările dau diferite cifre care merg, după câte ştim, până la 14.000 de file. Este locul să facem evaluările pentru fiecare caiet în parte şi în totalitatea lor, pentru a obţine cifra cea mai apropiată de realitate. Avem, evident, şi unele rezerve, pe care le formulăm mai departe.

Caietele originale însumează, în general, un număr mic de file, în vreme ce caietele miscelanee adună între coperţile lor cel mai mare număr de file. Caietele originale aparţin la patru epoci, marcate de statutul poetului în viaţa şi activitatea sa.

Epocii preuniversitare, când Eminescu face parte din trupele teatrale, îi aparţine caietul **3215**, de 54 file, care cuprinde piese de teatru din repertoriul lui Iorgu Caragiale. Sunt copiate de poet: ***Smeul nopţii*** comedie într-un act, de Hippolite Lucas, ***Marga Contesa****,* vodevil tradus din franceză de T. Profiriu, şi ***O palmă sau Voinicos da fricos****,* comedie tradusă din franceză de D. Porfiriu. Acestei epoci îi aparţin mai multe poezii, scrise pe foi volante şi integrate în caietele miscelanee, traducerea tratatului lui E. Th. Rötscher ***Arta reprezentării dramatice****,* repartizată în caietul miscelaneu **2254**, consacrat dramaturgiei, şi romanul ***Geniu pustiu****,* trecut în caietul miscelaneu **2255**, destinat de la început prozelor.

Epocii studiilor la Viena şi Berlin îi aparţin caietele: **2276B**, 68 file, **2280**, 35 file, **2281**, 144 file, **2284**, 67 file, **2285**, 185 file, **2286**, 98 file, **2287**, 95 file, **2290**, 89 file, **2291**, 72 file. Sunt caiete, în general, de format mic şi mijlociu, în mare parte caiete-agendă, purtate de Eminescu în buzunar şi în care acesta îşi face însemnări la Universitate, la prelegerile profesorilor săi şi la cafenea, unde citea presa vremii. Sunt texte predominant în germană. Aici găsim şi studiile fundamentale, tot în germană, privind psihologia popoarelor. Dintre textele scrise pe foi volante ocupă primul loc traducerea tratatului lui Kant ***Critica raţiunii pure****,* integrată în caietul miscelaneu **2258**. Caietele din epoca studiilor universitare cuprind cele mai importante texte privind formarea intelectuală a lui Eminescu şi lărgirea orizontului său ştiinţific, ele stând la baza publicisticii sale de mai târziu.

Acestei epoci îi aparţin şi proiectele dramatice, precum şi poemele cu desfăşurare amplă, rămase în manuscrise. Din ele, Eminescu detaşează secvenţe ca ***Împărat şi proletar*** şi ***Egipetul***, pe care le elaborează în forma definitivă şi le publică în «Convorbiri literare» încă din epoca studiilor universitare.

Epocii ieşene îi aparţin caietele: **2256**, 58 file, **2268**, 57 file, **2269**, 78 file, **2275A**, 155 file, **2278**, 83 file, **2283**, 155 file, **2289**, 89 file, **2306**, 170 file, **2307**, 84 file. Dintre aceste caiete, două – **2288** şi **2289** – sunt carnete-agendă, primul, cu însemnări din epoca revizoratului şcolar, al doilea, cu poezii îndreptate împotriva lui D. Petrino şi poezii populare.

Alte trei, **2256**, **2306** şi **2307**, sunt registre comerciale, primul, cu poemul ***Diamantul Nordului****,* ***Gemenii****,* ***Umbra lui Istrate Dabija Voevod****;* al doilea, cu însemnări din timpul revizoratului şcolar, ***Rugăciunea unui dac*** şi o colecţie de irmoase, al treilea, cu extrase din Oxenstern, documente – ***-Întrebările din partea Bucovinei şi răspunsurile din partea boierilor la 1782****,* ***Alte şapte ponturi de întrebări din partea Bucovinei, cum se arată mai gios pe număr, Întrebările din partea Bucovinei. Răspunsurile din partea divanului Moldaviei*** – şi traducerea tratatului lui August Leskian, ***Manual de limbă paleoslavă***.

Celelalte sunt caiete de format mijlociu, dictando, cu un cuprins variat: poezii, proză, poezii populare, însemnări din epoca revizoratului şcolar.

Caietul **2275A** este un repertoriu destinat inspecţiilor din timpul revizoratului şcolar în judeţele Iaşi şi Vaslui. Şcolile sunt înregistrate în ordine alfabeticâ la litera respectivâ. Caietul **2268** are o dublă numerotare a filelor, iar caietul **2289**, pregătit iniţial pentru un dicţionar de rime, este numerotat de poet cu 1-105. Lipsesc însă din numerotarea sa filele 5-6, 72--76, 78-81, 83-87, 93.

Epocii bucureştene îi aparţin caietele **2263**, 79 file, **2266**, 163 file, **2267**, 164 file, **2270**, 163 file, **2271**, 120 file, **2272**, 121 file, **2273**, 71 file, **2274**, 101 file, **2275B**, 121 file, **2282**, 147 file, **2292**, 59 file, **2308**, 168 file. În ce priveşte caietele **2292** şi **2308**, primul, de format agendă, cu scrisul invers de la fila 46, cuprinde însemnări din ajunul prăbuşirii intelectuale a poetului, al doilea, de format registru, este numerotat de Eminescu 1-175, fiind destinat iniţial pentru dicţionarul de rime. Celelalte caiete sunt de format mijlociu, dictando şi pot fi grupate după conţinutul lor.

Caietele **2271**, **2272**, **2273**, **2274**, **2275B**, liniate, formează dicţionarul de rime; **2263**, numerotat de Eminescu 1-28, cuprinde însemnări istorice; **2266** şi **2276A** sunt destinate însemnărilor lingvistice; **2277**, scris invers de la fila 139, cuprinde prozodie şi metrică. În caietele **2279** şi **2282** găsim poezii, între care ***Afară-i toamnă***, ***Atât de fragedă***, ***Glossa***, ***Scrisorile***.

Epocii bucureştene îi aparţin, însă, numai sub raportul constituirii lor, caietele miscelanee: **2254**, 457 file, 2255, 435 file, **2257**, 450 file, **2258**, 263 file, **2259**, 367 file, **2260**, 327 file, **2261**, 337 file, **2262**, 217 file, **2264**, 438 file, **2265**, 305 file. Caietele grupează foi volante de diferite formate, cu însemnări din diferite epoci şi conţinuturi din toate domeniile.

Mai unitar este caietul **2264**, cu file tot de diferite fonnate. Cuprinde studiul ***Creditul mobiliar***, concepte, fragmente şi articole politice, texte de bază în stabilirea paternităţii în publicistica de la «Timpul», din 1877-1883.

Caietele confecţionate de Eminescu sau «cusute», cum se specifică în scrisoarea lui Maiorescu de donaţie către Academia Română, din 1902, sunt integrate în aceste «corpusuri miscelanee». Caietul **2258** se deschide cu un glosar de termeni populari (fila 1-20), căruia îi urmează traducerea tratatului lui Kant ***Critica raţiunii pure*** (fila 20-162); caietul continuă cu foi volante de diferite mărimi.

Caietul **2265** cuprinde dicţionare de rime, pe litere, probabil primele încercări în acest domeniu (filele 1-65, 200-292), multe din ele necompletate.

Un interes aparte prezintă, cum vom arăta mai departe, Caietul **2259**, ce cuprinde două «caiete cusute», în care Eminescu îşi transcrie poeziile scrise în epoca preuniversitară şi la începutul studiilor universitare.

Eminescu vorbeşte, în însemnările sale din manuscrise, de preocuparea unor intelectuali pentru economisirea materialului de scris. «Ce înseamnă factul – notează Eminescu în manuscrisul **2258**, 173v – că mulţi au un fel de zgârcenie pentru hârtie?»

O însemnare în germană, din acelaşi manuscris, oferă şi explicaţia, potrivit căreia hârtia se fabrică din materii organice şi omul are o mare predilecţie pentru orice formă a organicului. «Ausserdem ist es organischen Ursprungs, und der Mensch hat ausgesprochene Simpathie für das Organische in jeglicher Form».

Spiritul de economie privind materialul de scris este prezent pretutindeni în manuscrisele eminesciene. Nu avem în vedere numai foile volante de diferite dimensiuni şi provenienţe, ci şi faptul că poetul utilizează somaţiile de la Garda civică, programele de la concerte şi reprezentaţiile de teatru. Operează şi decupări ale unor coperţi de cărţi, cărora le dă aceeaşi utilizare, şi aruncă la coş textul tipărit ca nefolositor pentru a mai fi păstrat în arhiva sa.

Caietele însumează, după evaluarea noastră provizorie, 7626 file, fără să luăm în calcul şi manuscrisul **4850**, care reuneşte documente şi corespondenţă, şi cele patru manuscrise **1064**, **1489**, **1829** şi **3194**, care aparţin altor domenii şi în care găsim doar câteva rânduri scrise de poet.

Cifra nu corespunde situaţiei din manuscrise nici în privinţa caietelor originale şi nici a celor miscelanee. Multe file rămân nescrise. Caietul **2288**, de numai 50 de file, are nu mai puţin de 33 file nescrise, caietul **2281**, 44 file, caietul **2276A**, 77 file, caietul **2265**, 179 file. Se găsesc în această situaţie 15 caiete. Filele scrise sunt, pe de altă parte, de diferite dimensiuni, acoperite cu scrisul poetului, parţial, şi găsim file numai cu câteva cuvinte.

Pentru a avea o imagine exactă asupra dimensiunii ***Caietelor***, luate în totalitatea lor, va trebui să apelăm la calculator, să înregistrăm toate cuvintele şi să le repartizăm în pagini standard. Operaţia este posibilă, ţinând seama că toate textele din Caiete sunt tipărite în ediţia academică a operei sale. Această operaţie ne va da şi o imagine exactă asupra tezaurului lexical din manuscrise.

Până atunci, suntem nevoiţi să ne mulţumim cu constatarea că cele 47 de caiete însumează peste şapte mii de file, în cea mai mare parte acoperite cu scrisul poetului."

(Vezi D. Vatamaniuc, *Caietele Eminescu. Mitologie şi document*, 1998 – fragment.)

Anexa 21

MĂNĂSTIREA NEAMŞULUI
– împrejurări şi împrejurimi –

Pe la începutul veacului al XIX-lea, cele mai vehiculate informaţii despre ansamblul arhitectonic Mănăstirea Neamţului (Neamţ sau Neamţu) erau: aflată într-o zonă deosebit de pitorească (în apropiere de Agapia şi Văratic, de schitul Durău, de ruinele cetăţii Neamţului, ridicată de Ştefan cel Mare, de Războieni, de Ceahlău ori de Humuleştii lui Creangă), datează din 1392, când tradiţia spune că a fost fundată de trei călugări, şi este unul dintre cele mai importante lăcaşuri de acest gen din Ţară, aici slujind un impresionant număr de călugări (prin 1920 erau în jur de 400). Mănăstirea era alcătuit dintr-un chenar de chilii dispuse pe două etaje, deasupra porţii de intrare aflându-se o impresionantă clopotniţă. În interior, se găseşte biserica Înălţarea, zidită din piatră de Ştefan cel Mare, la 1497, iar în afară, ca nişte ciuperci mai mari răspândite pe o arie destul de largă, căsuţe ale călugărilor. Biserica iniţială, de fapt, un schit cunoscut cu numele de Vovidenia (Vovedania, după alţii), se găseşte în apropiere, ca şi biserica ridicată de Alexandru cel Bun în 1402 (fiul acestuia, Ştefan, îşi doarme somnul de veci într-unul dintre mormintele mănăstirii). Mănăstirea Neamţului era ştiută pentru cărţile şi odoarele ei de preţ. În secolul al XV-lea, aici a lucrat şi Gavril Uric (în formulări trecute, Gavriil de la Neamţu, fiul lui Uric), unul dintre cei mai importanţi miniaturişti din Moldova. Aici, în 1429, acesta a copiat pentru Alexandru cel Bun şi pentru doamna acestuia, celebrul Tetraevanghel cu miniaturi, ajuns, cum-necum, într-o bibliotecă din Oxford.

O vreme, la Mănăstirea Neamţului s-a găsit un stabiliment pentru invalizi, întreţinut de mănăstire, iar în perioada 1855–1862, aici a funcţionat un seminar teologic, înlocuit apoi cu o şcoală primară. Ospiciul, administrat de Epitropia ieşeană Sfântul Spiridon, se găsea la circa 200 de metri de mănăstire (Zosin estimează că distanţa ar fi de două ori şi jumătate mai mare). În jur, păduri de brazi. (Vlahuţă afirmă că brazii erau destul de departe şi că, în general, locul nu l-a impresionat.)

Pe timp de vară, Mănăstirea Neamţului era destul de vizitată, pentru cei interesaţi existând posibilitatea de a închiria, după pungă şi interes, cai, trăsuri sau care cu boi, cu care să facă turism sau să iasă de sărbători ori la sfârşit de săptămână într-un loc mai pitoresc, pentru recreere.

În lucrări precum enciclopedia *Minerva* (1930), în legătură cu mănăstirile din România aflăm că:

„În decursul veacurilor au fost centre de cultură bisericească şi adăpost de viaţă cuvioasă. Au dat umili călugări, harnici la învăţătură, copişti şi miniaturişti ai cărţilor bisericeşti, tipografi, zugravi cu renume, episcopi şi mitropoliţi, cari au făcut bine poporului român. M.[ănăstirile] în trecut fiind foarte bogate, au ajutat nu numai pe Români, dar în largă măsură şi pe ortodoxii din Răsărit supuşi Turcilor. Multe din ele vitregia vremurilor le-a distrus; viaţa călugărească s'a împuţinat. Rostul mare al M.[ănăstirilor] a scăzut mai ales, după ce Cuza Vodă le-a secularizat averile (1863)."

Cât priveşte strict Mănăstirea Neamţului, aceeaşi sursă informează:

*„**Neamţu**, mănăstire în jud. N., înfiinţată la 1392 de nişte călugări. La această mănăstire Ştefan cel Mare zidi o biserică de piatră, din care azi nu mai există de cât clopotniţa. Mănăstirea **N**. a avut un rol însemnat în mişcarea literară a României. A întreţinut şi două institute de invalizi şi de alienaţi"* (subl. ns.).

Subiectul nostru principal fiind ultimii ani din viaţa lui Eminescu, ne atrage atenţia în mod deosebit ultima precizare, privind existenţa simultană a două stabilimente medicale, unul pentru neputincioşi, altul pentru sminitiţi. Aşa cum se va vedea, Zosin însuşi confirmă veridicitatea informaţiei.

Peste decenii, în 1968, N. Grigoraş şi I. Caproşu scriu despre *„Vechea mănăstirea Neamţ"*:

„Un monument bisericesc din cele mai vechi ale Moldovei a fost biserica ridicată de Petru I Muşat în mănăstirea Neamţ. După inscripţia de pe cel mai vechi clopot al actualei mănăstiri (returnat în 1862 şi care se foloseşte şi astăzi) ştim că biserica exista în 1393. Sigur că biserica de lemn a lui Petru I Muşat a fost înlocuită cu una de zid, construită de Alexandru cel Bun. În interiorul acesteia a fost înmormântat Ştefan al II-lea, decapitat de nepotul său Roman al II-lea la 13 iulie 1447. Ştefan cel Mare a transferat mormântul acestuia în biserica sa, punându-i şi o lespede funerară.

Dintre construcţiile actualei mănăstiri, lui Alexandru cel Bun îi aparţine partea inferioară a turnului-clopotniţă, pe sub bolta căruia se pătrunde în incintă. Bolta turnului are dublouri în arc uşor frânt. Cei care au zugrăvit bolta, poate în vremea lui Ştefan cel Mare, dacă nu se va fi făcut această lucrare mai înainte, s-au inspirat din romanul religios Varlaam şi Ioasaf, care circula în Moldova încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

Tot Alexandru cel Bun a construit în incinta mănăstirii Neamţ un corp de case în care poposeau împreună cu o parte din curteni şi membrii familiei sale. Aceasta o dovedesc şi documentele scrise şi întărite de domnitor în mănăstire. Dintre urmaşii săi, Ştefan al II-lea, Alexăndrel Vodă şi Petru al II-lea au locuit în aceste case. S-ar părea că tot Alexandru cel Bun a ridicat în jurul mănăstirii o incintă rectangulară, cu turnuri la colţuri." (*Biserici şi mănăstiri vechi din Moldova*).

Balamucul fără medic

Privitor strict la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, istoria literară şi biografiile nu abundă în informaţii, majoritatea autorilor citându-l pe N. A. Bogdan, care, în ale lui *Amintiri despre Eminescu*, îl prezintă ca pe o *„casă inchiziţională"*. După gusturi şi pricepere, autorii aleg mai mult sau mai puţin din următoarele paragrafe:

„Eminescu era după puţin timp internat la ospiciul Golia; apoi fu expediat, fără multă socoteală, la ospiciul de alienaţi de la mânăstirea Neamţ, o adevărată casă inchiziţională, pe a cărei poartă onorabilii epitropi ai Spitalului Spiridon ar face bine să pună firma pe care Dante a scris-o pentru infern[:] «Lasciate ogni sperantza voi che entrate».

Căci aproape nimeni din cei ce-au intrat odată în acel lăcaş, unde lipsa de supraveghere şi umanitate tronează, n-a mai ieşit vindecat şi n-a putut suporta supliciul tratamentului de acolo decât un timp relativ scurt."

Ceva date oficiale din epocă a găsit şi a publicat Gh. Ungureanu. Astfel aflăm că în jurul datei la care Eminescu a fost internat la Mănăstirea Neamţului, în ospiciul de acolo se aflau *„59 bolnavi, care erau îngrămădiţi în 7 camere"* şi care nu-l vedeau prea des pe medic, din moment ce se depuneau eforturi pentru *„ca vizitele să se facă cel puţin la intervale de 3 zile şi în toate zilele în cazuri extraordinare"* . Gh. Ungureanu mai precizează într-o notă: *„Cămaşa de forţă, carcera, duşul cu apă rece şi bătaia erau «medicamentele» şi terapeutica uzitată. Nu ştim ce duşuri or fi fost, dar ştim că în curte era un butoi cu apă unde erau scufundaţi pacienţii nesupuşi. Ospiciul era instalat într-o clădire veche, fostă tipografie – se pare –, care avea un etaj prevăzut cu un cerdac de jur împrejur. Beciul servea de carceră, aici erau aruncaţi acei pe care personalul îi credea periculoşi. Mai târziu s-au făcut «carcere» în clădire şi după ce unii dintre bolnavi şi-au spart capetele de pereţi au fost căptuşiţi pereţii odăii cu saltele."*

Citind cele de mai sus, începi să înţelegi de ce se spunea că majoritatea celor care intrau în acel ospiciu nu-l mai părăseau decât cu picioarele înainte. Şi-atunci, în această lumină, parcă nici n-ar mai fi de mare mirare faptul că, la numai câteva luni după ceea ce el prezintă drept internarea lui Eminescu în stabiliment, Mille va cere bani de la popor, pentru a-i îndulci „bolnavului" ultimele clipe. Pe de altă parte, Vlahuţă scrie că, vizitând ospiciul în vara lui 1891, a găsit *„În toate odăile o curăţenie ş' o ordine, care ia localului ori-ce aspect de casă de nebuni"* .

Informaţii despre istoria balamucului de lângă Mănăstirea Neamţului oferă şi P. Zosin, într-o *Dare de seamă despre mişcarea şi asistenţa alienaţilor din ospiciul Mănăstirea Neamţu pe anul 1903*. Biografii lui Eminescu nici măcar nu menţionează această lucrare. Desigur, când povesteşti viaţa cuiva, nu te preocupă şi istoria tuturor locurilor prin care trece acesta. Numai că ospiciul de pe lângă Mănăstirea Neamţului, având o faimă sinistră, devenea „interesant" nu doar prin sine, cât mai ales prin modul în care un asemenea loc de spaimă acţionase asupra lui Eminescu. Stând confortabil călare pe poeziile lui şi pe idei preconcepute, acestor biografi cu ora le-a lipsit interesul de a se constitui un cât mai complet şi mai corect dosar Eminescu spre a fi făcut public. Îmbătaţi de propriile fraze supte din pix, au uitat o întrebare esenţială. Căci, chiar nebun să fi fost Eminescu, cine l-ar fi azvârlit într-un asemenea iad: prietenii sau duşmanii?

Să ne întoarcem la invocata *Dare de seamă...* a lui Zosin. Aceasta începe cu următoarea *„Notiţă istorică asupra ospiciului"* , pe care o prezentăm integral:

„Din vremuri vechi, ca şi pe la alte mănăstiri, se obişnuia a se aduce alienaţi la mănăstirea Neamţu spre a se curarisi de afecţiunile lor prin rugăciuni şi citiri. Cu siguranţă se ştie însă, că pe la anul 1779 stareţul Paisie organizase un spital pentru călugări zis «bolniţa bătrânilor» şi în paralel cu aceasta «din ***mireni parte bărbătească*** *cu feluri de neputinţi şi* ***de duhuri necurate pătimind*** *şi neavând unde-şi pleca capul, îi primea şi într' o altă bolniţă (cu mâncare) de la trapeza de obştie îi hrănia, şi şidea pe cât voia, unia şi pân la moarte»* [conform lui Zosin, citatele sunt preluate din *Viaţa stareţului Paisie (1722–1744)*].

Se destinau anumite clădiri pentru sălăşluirea alienaţilor cari se primiau după învoială cu mai marii mănăstirei, Statul neavând nici un amestec şi nici interesându-se câtuşi de puţin de starea alienaţilor. Abia tocmai după secularizarea averilor mănăstireşti, la 1 Ianuarie 1863, ospiciul de la mănăstirea Neamţu se recunoaşte ca aşezământ oficial şi se pune sub vegherea direcţiei sanitare; spre acest sfârşit a contribuit mult Davilla, «fiind-că – zice el într' o adresă – umanitatea reclamă a se lua cele mai grabnice dispoziţii de-a se îmbunătăţi şi starea serviciului acestui institut cu un ceas mai 'nainte spre a se face demn de purtarea numirei sale prin introducerea de noui organizări chibzuite».

În toamna anului 1864 ospiciul este aşezat în clădirile în cari se află şi astăzi (1904 – n. ns.). *Întemeiate la 1843, aceste clădiri au servit ca local pentru tipografie de cărţi religioase până în 1857; de la această dată tipografia s'a restrâns în aripa de sud, iar aripa de nord a clădirilor s'a*

afectat pentru seminarie până la 1862. Ne mai avându-se altă destinaţie ca să li se dea, după ce s'au desfiinţat instituţiile mănăstirei, aceste clădiri rămase goale s'au destinat pentru ospiciu de înşişi mai marii mănăstirei.

Administrat la început de către Stat sub privigherea direcţiei sanitare, care s'a arătat de-o solicitudine vrednică de toată lauda pentru acea vreme, la 1 Aprilie 1866 «prin Decretul Înaltei Locotenenţe Domneşti No. 370, ospiciul alienaţilor din rnănăstirea Neamţu trece sub d'a dreptul administrare a onor. epitropiei generale a casei Sft. Spiridon din Iaşi», care prin Decretul No. 687 orândueşte ca epitrop la ospiciu pe un ieromonah, care împreună cu medicul ospiciului «să aibă o strictă privighere pentru buna rânduială asupra zisului stabiliment».

Încrezătoare în epitropia locală, care se pricepea în asistenţa alienaţilor tot pe cât se pricepeau şi călugării, epitropia generală dispune ca serviciul medical să se îndeplinească de către medicul spitalului din Tg. Neamţu, urmând să vie măcar odată pe săptămână; dar el fireşte că venea şi mai rar. Astfel că vreme de aproape 40 de ani, adică până la 1898, acest ospiciu n'a avut medicul său propriu: conducătorul de fapt a fost intendentul; partea medicală era încredinţată unui profan cu titlul de medic secundar.

«În urma unei denunţări prin care se arată că la ospiciu s'ar fi comis de către gardieni maltratări asupra bolnavilor şi din care cauză unii din ei ar fi murit», prefectura judeţului Neamţu face o anchetă la 13 Iunie 1891 şi după ce arată cari ar fi «măsurile de îndreptare» îşi încheie astfel raportul: «Este cu totul insuficient ca bolnavii să fie văzuţi de medic de 3-4 ori pe lună şi să fie lăsaţi a fi trataţi de un om care n'are nici cea mai mică noţiune de poziţia sa: medicamentele, al căror număr este redus la 3 sau 4 pentru toate boalele, nu sunt administrate în modul în care s'a ordonat, ci se dă unul în locul altuia; duşurile sunt administrate după întâmplare».

Cu toate astea starea lucrurilor s'a menţinut până mai eri; dovadă că la 13 Ianuarie 1898 intendentul ospiciului, după ce arată că bolnavii sunt aşa de răi că violenţele lor nu se pot împiedica «chiar dacă fiecare din aceşti bolnavi ar avea gardianul său şi aceasta ***numai din cauză că nu sunt ţinuţi în cămeşă de izolare pentru fie-care****» roagă epitropia generală «****a dispoza trimiterea cel puţin a 30 cămeşi de forţă****, căci altfel nu mai putem răspunde de accidentele ce se vor ivi». Şi-i de notat că numărul bolnavilor în acel timp nu trecea peste 60.*

Cei patruzeci de ani de paşalâc intendenţesc într'atât au influenţat şi după ce s'a luat dispoziţia de-a se numi un medic anume pentru ospiciu, că cei 2 predecesori ai mei medici primari n'au putut face nimic pentru îmbunătăţirea soartei bolnavilor. Numit medic primar al ospiciului în Mai 1903, am resimţit adânc influenţa acelui paşalânc; dar hotărât a nu ceda, am realizat parte din ceea ce credeam că-i bine şi posibil de realizat. Mărturisesc că tot ce-i posibil n'am realizat, fiind-că ospiciul ca şi acum 40 de ani, este sub o epitropie locală şi ca şi acum 40 de ani, intendentul este un personaj important, atât de important că nu se sfieşte de a-mi pune alternativa sau de a-l agrea necondiţionat sau de-a pleca! Aşa că în loc ca clădirea progresului să meargă mai departe, văd că se nărue şi din cea ce apucasem să clădesc."

Din broşurica *Ospiciul de alienaţi dela M-rea Neamţului*, a aceluiaşi doctor P. Zosin, mai aflăm:

„La 1 Septembre 1863, după cum se vede din adresa Direcţiei sanitare No. 5330 din 6 August 63 «prin Înaltul Decret al Măriei Sale Principelui Domnitor No. 731 de la 31 ale lunei Iulie expirat, după recomandaţia Inspectorului general (Dr. Davilla) făcută d-lui Ministru din Năuntru prin referatul No. 1034, se numeşte d. Doctor în medicină Emanoil Lozinschi în vacantul post de medic al Institutului alienaţilor din M-rea Neamţului, răspunzându-i-se leafa hotărâtă de lei şease sute pe lună după statul legiuit». Dr. Lozinschi a fost prin urmare cel dintâi medic, căruia s-a încredinţat dirijarea ospiciului de alienaţi de la M-rea Neamţului."

„Cea mai mare bibliotecă mânăstirească"

Între lucrările contemporane care se referă şi la Mănăstirea Neamţului se numără şi *Drumuri spre mânăstiri* (1992), semnată de Mihai Vlasie:

„Arhiepiscopia Iaşilor

Mânăstirea NEAMŢ // cu hramul «Înălţarea Domnului» // com. Vânători-Neamţ, satul Mânăstirea Neamţ, jud. Neamţ // şos. Piatra Neamţ – Târgu Neamţ – Pipirig –Vatra Domei, la 10 km NV de Târgu Neamţ // mânăstire de călugări, 60 vieţuitori, stareţ lrineu Chiorbeja – viaţă de obşte

Citoriță în secolul al XlV-lea mai întâi de Petru Muşat, apoi de Alexandru cel Bun. Biserica mare a mânăstirii a fost ctitorită de Ştefan cel Mare, la 1497 .

În incinta mânăstirii sunt două biserici şi două paraclise: biserica mare «Înălţarea Domnului» – din secolul al XV-lea, biserica «Sf. Gheorghe» – secolul al XIX-lea, paraclisul «Buna Vestire» – secolul al XVI-lea şi paraclisul «Adormirea Maicii Domnului» – secolul al XVIII-lea.

Arhitectura bisericii mari este specific moldovenească din epoca lui Ştefan cel Mare; pictura originară s-a mai păstrat în altar, naos şi camera mormintelor, în pridvor şi pronaos pictura este din timpul lui Petru Rareăş; până în 1997, când se vor împlini 500 de ani de la sfinţirea bisericii lui Ştefan; se preconizează restaurarea picturii, precum şi a altarului şi camerei mormintelor.

Până în secolul nostru s-au făcut restaurări la întâmplare, care au estompat aspectul medieval al mânăstirii. Ultima restaurare, între anii 1954-1961, a readus la forma iniţială biserica lui Ştefan şi cetatea. După aceea, prin grija mitropoliţilor Justin şi Teoctist, mânăstirea a căpătat frumoasa înfăţişare, pe care o putem vedea astăzi.

La muzeul mânăstirii se află o colecţie de artă bisericească, sala tiparului şi colecţia de obiecte de cult şi icoane. Aşezământul posedă cea mai mare bibliotecă mânăstirească, de 18.000 volume, cu manuscrise de mare valoare (peste 200 în limba slavonă, peste 80 în limba greacă, 150 în limba română din secolele XIV–XIX).

Mânăstirea Neamţ a fost unul dintre aşezămintele cu o contribuţie deosebită la dezvoltarea culturii şi artei româneşti medievale; aici a funcţionat şcoala de caligrafi şi miniaturişti, întemeiată de Gavriil Uric. În secolul al XVll-lea au trăit aici vestiţii cronicari Macarie şi Eftimie, iar în secolul al XVIII-lea Paisie Velicicovski. Veniamin Costache a înfiinţat, în 1808, o tipografie (care a funcţionat până în 1882, fiind reactivată în 1912 – n. ns.).

Specific aşezământului este şi aghiazmatarul din faţa mânăstirii, unde la hram se face sfinţirea apei. Pentru evlavia credincioşilor, în biserică se află o icoană făcătoare de minuni, Lidianca, adusă de Lidia, donată lui Alexandru cel Bun, Ia 1401, de loan al Vlll-lea Paleologul. De asemenea, sfintele moaşte descoperile în 1986 prin scoaterea asfaltului de pe aleea care duce la biserica lui Ştefan; gropniţa cu osemintele călugărilor şi ale ostaşilor care au apărat această zonă, precum şi sunetele celor 11 clopote.

Aici funcţionează tipografia mitropolitană, cu 15 lucrători, monahi şi civili, ateliere de tâmplărie, fierărie etc. // În incinta mânăstirii se află Seminarul Teologic al Arhiepiscopiei Iaşului. // În apropierea acestui centru mânăstiresc de mare tradiţie pentru ţara noastră, dar şi pentru întreaga ortodoxie, se află mai multe schituri, dintre care amintim: Vovidenia, Icoana şi Pocrov. // În această mânăstire a intrat în monahism I.P.S. Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei."

„Călugării acestei Mănăstiri erau cei mai învăţaţi oameni ai ţării”

Prin Internet, la adresa Seminarului teologic *Veniamin Costachi* de la Mănăstirea Neamţ, găsim un *„Scurt istoric”* al acestui institut de învăţământ, din care redăm informaţiile care ne-ar putea servi acum:

„Căutând să desprindem file de istorie legate de existenţa Mănăstirii Neamţ observăm că specificul vieţii monahale a fost împletit permanent de activităţi noi materializate în şcoli bisericeşti, bolniţa pentru bătrâni şi invalizi, ospicii, farmacii, tipografii, etc. Mănăstirea Neamţ a fost multă vreme singurul aşezământ al ţării, răspânditor de credinţa şi cultură. Călugării acestei Mănăstiri erau cei mai învăţati oameni ai ţării. Ei dădeau satelor preoţi, cancelariei domneşti functionari, de aici se alegeau vlădicii ţării.

Grija pentru învăţătură a fost o preocupare permanentă încă din sec. al XV-lea când exista pe lângă Mănăstire o şcoala în care s-au copiat foarte multe texte. // Sistemul de şcolarizare din secolul al XV-lea era cel specific şcolii de grămătic, şcoli de chilie, cu părinţi initiaţi pe lângă care se formau fraţii rânduiţi de stareţul Mănăstirii. Despre un învăţământ sistematic (cu programă, cu

personal didactic, cu cataloage şi alte documente de evidenţă şi de urmărire a învăţământului) nu se poate vorbi la Mănăstirea Neamţ decât din secolul al XIX - lea. Secolele XVI, XVII, XVIII au fost eclipsate în ceea ce priveşte învăţământul datorită momentelor grele prin care trecea Moldova. // Deşi s-a vorbit de şcoala lui Ilarie din 1821, de şcoala lui Neonil din 1834, o şcoala propriu-zisă ia fiinţă în anul 1843[:] şcoala duhovnicească a stareţului Neonil, care a funcţionat până în 1848. (...)

În toamna anului 1864, deci după terminarea anului şcolar 1863-1864, ospiciul din Mănăstirea Neamţ este recunoscut ca aşezământ oficial şi este pus sub supravegherea direcţiei sanitare care se înfiinţează în clădirea ridicată în 1843 [«]mai jos de odae[»] unde va rămâne până la 23 aprilie 1906 când se va face primul transport de 40 de bolnavi la Socola-Iaşi.

Timp de peste 40 de ani s-au rânduit mulţi pacienţi în ospiciul de boli nervoase de la Mănăstirea Neamţ, instalat în clădirea fostului Seminar. Bolnavii foloseau Movila Unirii ca loc de destindere din care pricină unii i-au zis Movila Nebunilor. ***Este deja cunoscut că într-o vreme şi poetul Mihai Eminescu a stat în acest ospiciu aşa cum s-a relatat în câteva numere din ziarul-revistă a Seminarului de aici şi care a rămas nefinalizată din pricini necunoscute*** (subl. ns). *Totuşi V. R. Şuţu a publicat în* ***Evenimentul*** *nr.112, din anul 1904 un articol intitulat* ***Eminescu la Mănăstirea Neamţ****.”*

Aceste ultime fraze tulburi prin formulare ne-au determinat să încercăm să aflăm despre ce *ziar-revistă* era vorba şi ce anume informaţii conţinea acesta referitor la Eminescu. Ni s-a spus că autorul textului sus citat este un părinte profesor, care ne-a asigurat că unicul temei al acestor afirmaţii era articolul lui Rudolf Şuţu. Reamintim că şi părintele arhimandrit Benedict, stareţul Mănăstirii Neamţului, ne-a transmis următoarele:

„*Referitor la marele poet Mihai Eminescu nu este menţionat nici într-un loc faptul că el ar fi fost bolnav şi că a venit la această mănăstire pentru tratament*” .

De la Mănăstirea Neamţului, Eminescu însuşi denunţă **diversiunea privind pretinsa lui boală**

Acest foarte scurt drept la replică constituie **unica mărturie rămasă de la Eminescu**. Este singura lui reacţie publică faţă de calvarul început din vara lui 1883. Cât timp presa a folosit formulări ambigue, precum *„cruda boală”*, Eminescu nu a putut să riposteze, *crudă* fiind (nu-i aşa?) şi ectima care nu-i trecea decât ca să reapară. Paradoxal, obrăznicia lui Mille s-a dovedit a fi o şansă atât pentru Eminescu, cât şi pentru posteritate.

Primim de la prietenul nostru Eminescu următoarea scrisoare:

Monastirea Neamţului. Ianuarie 1887

Iubite Panu,

S'a respândit prin ziare ştirea că aş fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri lipsite de ori-ce fundament sunt respândite, poate cu rea intenţie, din Iaşi, în cât şi d. C. Mille într'unul din articolele sale, a găsit motiv de a vorbi de boala mea pretinsă. Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare şi că (afară de suferinţa mea de picioare) nu am absolut nimic. Un mic dementi în organul d-tale de publicitate n'ar strica.

Odată ce-i scrie lui Panu că *„**şi** d. C. Mille... a găsit motiv”*, indirect, Eminescu răspunde tuturor gazetelor care sugerau că s-ar fi alienat. Contestând folclorul mediatic privind starea lui medicală, el îşi defineşte „nebunia” în termeni lipsiţi de echivoc: *„boala mea **pretinsă**”*. Când se referă la *„**toate** aceste zvonuri... **lipsite de orice fundament**”* (între care **şi** cel lansat de Mille), Eminescu are sau nu are în vedere întreaga perioadă de după 28 iunie 1883, dar în mod cert se referă şi la texte precum cele apărute în *Epoca*, la 14 şi 15 noiembrie 1886.

După experienţa lui Mille, cât timp a trăit Eminescu, nici o gazetă n-a mai cutezat să afirme că acesta ar fi nebun. Numai după dispariţia lui, condeie netrebnice au batjocorit tainele dramei unui destin de excepţie.

Mărturia lui Eminescu este ignorată de biografi precum:
Gheorghe Călinescu, Ion Creţu, Gala Galaction, George Munteanu, Ion Nica, Augustin Z. N. Pop.
A n-o aminti + a mediatiza falsuri = bună-credinţă?

ISBN 973-99670-3-5

Semnele timpului